

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS,
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1459) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUBIIS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS. ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLEM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSEO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIDUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDI CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTEM SIMILIS, PRÆTERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA PRIOR,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA. ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM, VICINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VICINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCI DEPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD NOVE ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET. IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR; UTRAQUE VICESIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE LATEREM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRÆTERTIM HUIUS BENEFICIO FRUATUR EDITOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 526 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT, SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLI- TUDINES NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRÆTIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVE VEL PRO SEX FRANCIS DETERMINET. ISTE CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCESSIS APPLICASTUR.

GRÆCO-LATINA TOMUS XXXVIII.

ART. NAZIANZENSIS.

J.-P. MIGNE EDITOREM,

M LUTETIÆ PARISIORUM VILGO BENOISTE
UNO VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIS

P4
v. 38

AVIS IMPORTANT.

D'après une des lois providentielles qui régissent le monde, rarement les œuvres au-dessus de l'ordinaire se font sans contradictions plus ou moins fortes et nombreuses. Les *Ateliers Catholiques* ne pouvaient guère échapper à ce cachet divin de leur utilité. Tantôt on a nié leur existence ou leur importance; tantôt on a dit qu'ils étaient fermés ou qu'ils allaient l'être. Cependant ils poursuivent leur carrière depuis 25 ans, et les productions qui en sortent deviennent de plus en plus graves et soignées: aussi paraît-il certain qu'à moins d'événements qu'aucune prudence humaine ne saurait ni prévoir ni empêcher, ces Ateliers ne se fermeront que quand la *Bibliothèque universelle du Clergé* sera terminée en ses 2,000 volumes in-8°. Le passé paraît un assez sûr garant de l'avenir, pour ce qu'il y a à espérer ou à craindre.

Cependant, parmi les calomnies auxquelles ils se sont trouvés en butte, il en est deux qui ont été continuellement répétées, parce qu'étant plus capitales, leur effet entraînait plus de conséquences. De petits et ignares concurrents se sont donc acharnés, par leur correspondance ou leurs voyageurs, à répéter partout que nos Editions étaient mal corrigées et mal imprimées. Ne pouvant attaquer le fond des Ouvrages, qui, pour la plupart, ne sont que les chefs-d'œuvre du Catholicisme, reconnus pour tels dans tous les temps et dans tous les pays, il fallait bien se rejeter sur la forme dans ce qu'elle a de plus sérieux, savoir, la correction et l'impression; en effet, les chefs-d'œuvre même n'auraient qu'une demi-valeur, si le texte en était inexact ou illisible.

Il est très-vrai que, dans le principe, un succès inouï dans les fastes de la Typographie ayant forcé l'Éditeur de recourir aux mécaniques, afin de marcher plus rapidement et de donner les ouvrages à moindre prix, quatre volumes du double *Cours d'écriture sainte et de Théologie* furent tirés avec la correction insuffisante donnée dans les imprimeries à presque tout ce qui s'édite; il est vrai aussi qu'un certain nombre d'autres volumes, appartenant à diverses Publications, furent imprimés ou trop noir ou trop blanc. Mais, depuis ces temps éloignés, les mécaniques ont cédé le travail aux presses à bras, et l'impression qui en sort, sans être du luxe, attendu que le luxe jurerait dans des ouvrages d'une telle nature, est parfaitement convenable sous tous les rapports. Quant à la correction, il est de fait qu'elle n'a jamais été portée si loin dans aucune édition ancienne ou contemporaine.

Et comment en serait-il autrement, après toutes les peines et toutes les dépenses que nous subissons pour arriver à purger nos épreuves de toutes fautes? L'habitude, en typographie, même dans les meilleures maisons, est de ne corriger que deux épreuves et d'en conférer une troisième avec la seconde, sans avoir préparé en rien le manuscrit de l'auteur.

Dans les *Ateliers Catholiques* la différence est presque incommensurable. Au moyen de correcteurs blanchis sous le barnais et dont le coup d'œil typographique est sans pitié pour les fautes, on commence par préparer la copie d'un bout à l'autre sans en excepter un seul mot. On lit ensuite en première épreuve avec la copie ainsi préparée. On lit en seconde de la même manière, mais en collationnant avec la première. On fait la même chose en tierce, en collationnant avec la seconde. On agit de même en quarte, en collationnant avec la tierce. On renouvelle la même opération en quinte, en collationnant avec la quarte. Ces collationnements ont pour but de voir si aucune des fautes signalées au bureau par MM. les correcteurs, sur la marge des épreuves, n'a échappé à MM. les correcteurs sur le marbre et le métal. Après ces cinq lectures entières contrôlées l'une par l'autre, et en dehors de la préparation ci-dessus mentionnée, vient toujours une révision et souvent il en vient deux ou trois, puis l'on cliché. Le clichage opéré, par conséquent la pureté du texte se trouvant immobilisée, on fait, avec la copie, une nouvelle lecture d'un bout de l'épreuve à l'autre, on se livre à une nouvelle révision, et le tirage n'arrive qu'après ces innombrables précautions.

Aussi y a-t-il à Montrouge des correcteurs de toutes les nations et en plus grand nombre que dans vingt-cinq imprimeries de Paris réunies! Aussi encore, la correction y coûte-t-elle autant que la composition, tandis qu'ailleurs elle ne coûte que le dixième! Aussi enfin, bien que l'assertion puisse paraître téméraire, l'exactitude obtenue par tant de frais et de soins, fait-elle que la plupart des Editions des *Ateliers Catholiques* laissent bien loin derrière elles celles même des célèbres Bénédictins Mabillon et Montfaucon et des célèbres Jésuites Petau et Sirmond. Que l'on compare, en effet, n'importe quelles feuilles de leurs éditions avec celles des nôtres qui leur correspondent, en grec comme en latin, on se convaincra que l'in vraisemblable est une réalité.

D'ailleurs, ces savants éminents, plus préoccupés du sens des textes que de la partie typographique et n'étant point correcteurs de profession, lisaient, non ce que portaient les épreuves, mais ce qui devait s'y trouver, leur haute intelligence suppléant aux fautes de l'édition.

De plus, les Bénédictins, comme les Jésuites, opéraient presque toujours sur des manuscrits, cause perpétuelle de la multiplicité des fautes, pendant que les *Ateliers Catholiques*, dont le propre est surtout de ressusciter la Tradition, n'opèrent, le plus souvent, que sur des imprimés.

Le R. P. De Buch, Jésuite Bollandiste de Bruxelles, nous écrivait, il y a quelque temps, n'avoir pu trouver, en dix-huit mois d'études, une seule faute dans notre *Patrologie latine*. M. Denzinger, professeur de Théologie à l'Université de Wurzburg, et M. Reissmann, Vicaire Général de la même ville, nous mandaient, à la date du 19 juillet, n'avoir pu également surprendre une seule faute, soit dans le latin, soit dans le grec de notre double *Patrologie*. Enfin, le savant P. Pitra, Bénédictin de Solesmes, et M. Bonnetty, directeur des *Annales de Philosophie chrétienne*, mis au défi de nous convaincre d'une seule erreur typographique, ont été forcés d'avouer que nous n'avions pas trop présumé de notre parfaite correction.

Dans le Clergé se trouvent très-certainement de bons latinistes et de bons hellénistes, et ce qui est plus rare, des hommes très-positifs et très-pratiques. Eh bien! nous leur promettons une prime de 25 centimes par chaque véritable faute qu'ils découvriront dans n'importe lequel de nos volumes, mais surtout dans les grecs.

Malgré ce qui précède, l'Éditeur des *Cours complets*, sentant de plus en plus l'importance et même la nécessité d'une correction parfaite pour qu'un ouvrage soit véritablement utile et estimable, se livre depuis plus d'un an, et est résolu de se livrer jusqu'à la fin à une opération longue, pénible et coûteuse, savoir, la révision entière et universelle de ses innombrables clichés. Ainsi chacun de ses volumes, au fur et à mesure qu'il les remet sous presse, est recorrigé mot pour mot d'un bout à l'autre. Quarante hommes y sont ou y seront occupés pendant 10 ans, et une somme qui ne saurait être moindre d'un demi-million de francs est consacrée à cet important contrôle. De cette manière, les Publications des *Ateliers Catholiques*, qui déjà se distinguaient entre toutes par la supériorité de leur correction, n'auront de rivales, sous ce rapport, dans aucun temps ni dans aucun pays; car quel est l'éditeur qui pourrait et voudrait se livrer APRÈS COÛT à des travaux si gigantesques et d'un prix si exorbitant? Il faut certes être bien pénétré d'une vocation divine à cet effet, pour ne reculer ni devant la peine ni devant la dépense, surtout lorsque l'Europe savante proclame que jamais volumes n'ont été édités avec tant d'exactitude que ceux de la *Bibliothèque universelle du Clergé*. Le présent volume est du nombre de ceux révisés, et tous ceux qui le seront à l'avenir porteront cette note. En conséquence, pour juger les productions des *Ateliers Catholiques* sous le rapport de la correction, il ne faudra prendre que ceux qui porteront en tête l'avis ici tracé. Nous ne recon- naissons que cette édition et celles qui suivront sur nos plaques de métal ainsi corrigées. On croyait autrefois que la stéréotypie immobilisait les fautes, attendu qu'un cliché de métal n'est point élastique; pas du tout, il introduit la perfection, car on a trouvé le moyen de le corriger jusqu'à extinction de fautes. L'Hébreu a été revu par M. le chevalier Drach, le Grec par des Grecs, le Latin et le Français par les premiers correcteurs de la capitale en ces langues.

SÆCULUM IV. ANNUS 389.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII THEOLOGI

VULGO NAZIANZENI, ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

OPERA QUÆ EXSTANT OMNIA,

AD MSS. CODICES GALLICOS, VATICANOS, GERMANICOS, ANGLICOS, NEC NON AD ANTIQUIORES
EDITIONES CASTIGATA, MULTIS AUCTA ET ILLUSTRATA,
CURA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI E CONGREGATIONE S. MAURI :

ACCEDUNT

VARIORUM COMMENTARII ET SCHOLIA IN OMNIA OPERA SANCTI GREGORII;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

—————○○○○—————
TOMUS QUARTUS ET ULTIMUS.
—————○○○○—————

VEREUNT QUATUOR VOLUMINA 44 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1862

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO XXXVIII CONTINENTUR.

(*Stellula prænotantur quæ nunc primum inter Opera S. Gregorii comparent.*)

S. GREGORIUS THEOLOGUS, CP. ARCHIEPISCOPUS.

POEMATA. (Continuatio.)	col.	9
<i>Monitum in S. Gregorii Epitaphia et Epigrammata.</i>		9
EPITAPHIA.		11
EPIGRAMMATA.		81
<i>Appendix.</i>		
<i>Monitum A. B. Caillau in Tragœdiam : Christus Patiens.</i>		131
CHRISTUS PATIENS.		133
COSMÆ HIEROSOLYMITANI * Collectio et Interpretatio Historiarum quarum meminit divus Gregorius in Carminibus suis, tum ex Scriptura tum ex profanis Poetis atque Scriptoribus : opus Græce tantum ab Angelo Mai editum, et a nobis Latinitate donatum.		341
NICETÆ DAVIDIS * Paraphrasis Carminum arcanorum S. Gregorii, Græce ab Ern. Droncke, et a nobis Græce et Latine edita.		681
ANONYMI * Paraphrasis Carminis S. Gregorii de Libris canonicis.		841

S. CÆSARIUS, B. GREGORII FRATER.

<i>Notitia ex Galland.</i>		847
DIALOGI QUATUOR , in quibus continentur Explicationes Quæstionum quarumdam de rebus gravibus, Cæsario propositarum, quo tempore a secretis erat, et Constanti-nopoli docens.		851
Indices amplissimi.		1191

BR 60
m5

256341

• VYAYGULI OROFNATQ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ε Π Η.

S. P. N. GREGORII THEOLOGI
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI
CARMINA.

MONITUM IN EPITAPHIA ET EPIGRAMMATA S. GREGORII.

Quam bene de republica litteraria meritis sit doctissimus Muratorius, quod eam veterum scriptis, quæ in bibliothecarum casulis neglecta vel ignota delitescerent, ditaverit, norunt omnes. Hæc inter, nonnulla Gregorii Nazianzeni carmina nondum in lucem emissa vulgavit anno 1709 (a), nec modo Græce et Latine edidit, sed et doctissimis notis illustravit, additis etiam variis diversorum manuscriptorum codicum lectionibus. Monet Muratorius multa in his carminibus deprehendi ad illorum temporum historiam illustrandam perutilia; multa de præclaris hominibus Nazianzeno, aut sanguine, aut pietate conjunctis, quæ alibi frustra quærantur. Cum multa sint varia in unam eandemque rem epigrammata, v. g. in patrem ac matrem, in sepulcrorum effractores, et in Syneisactos, arbitratur Muratorius nec immerito, amorem in illos, justam et legitimam iracundiam in istos, tam variæ carminum copiæ causam dedisse, cum nunquam satis argumento fecisse sibi videretur Gregorius, qui tam chara capita laudanda, aut tam impia exagitanda sibi proposuisset. In causa etiam esse potuit fecunda scriptoris vena, ex qua fluere nullo negotio poterant tam diversa poemata. Non male cum eodem Muratorio conjicias pleraque ex his carminibus non in eum finem composita, ut omnia vulgarentur, sed qualia ex opulento ingenio tumultuarie exciderant in tabellas, relata ad nos pervenisse. Hinc et incondita quædam, et ipsæmet phrases, ipsæmet interdum sensa, tum heroicis, tum elegiacis, et iambicis etiam versibus tentata et reddita sunt, non alio, ut videtur, consilio, quam ut meliora e tot experimentis subinde eligerentur: neque vero cuiquam mirum esse debet, si quædam ex iis carminibus paulo sint incultiora. Non enim solent ii qui parentum et familiarium suorum mortem dolent, poeticas elegantias sectari, siquidem in luctu ambitiosum esse non oportet.

Quod autem attinet ad ea carmina quæ in immodestos martyrum cultores composita sunt, inquit idem Muratorius, ea Gregorius Nazianzenus, si scripsit, juvenis adhuc scripsisse videtur. Nam puerilem venam sapiunt, et prosæ quam versibus similia, quæ ne apud poetam quidem comicum vel satyricum facile tolerarentur. Attamen, quia ad illius ævi, quo scripta sunt, notitiam pertinent, hoc ipso digna sunt, quæ reliquis addantur

(a) *Anecdota Græca*, in-4°.

ΕΠΙΤΑΦΙΑ.

ΕΡΙΤΑΡΗΙΑ.

Α'. Εἰς Ναυκράτιον τὸν ἀδελφὸν τοῦ μεγάλου
Βασιλείου.

Ἰχθυόδον ποτ' ἔλυε λίνον βυθίης ἀπὸ πέτρης
Ναυκράτιος, δίναις ἐν ποταμοῦ βρύχιος,
Καὶ τὸ μὲν οὐκ ἀνέλυσεν, ὁ δ' ἔσχατο. Πῶς ἀλιτῆα
Ἐφρυσεν ἀνθ' ἀλιῆς δικτυον; Εἰπέ, λόγε.
5 Ναυκράτιον, καθαροῖο βίου νόμον, ὥσπερ ἔτσω,
Καὶ χάριν ἐλάμεναι καὶ μέρων ἐξ ὕδάτων.

Β'. Ἄλλο.

Ναυκράτιος στροφάλλιγγι θάνε φθονεροῦ ποταμοῖο

Α Δεσμοῖσιν βυθίης ἄρκυος ἐνσχόμενος,
Ὡς κε μάθης σὺ θνητὰ τὰ παίγνια τοῦδε βίου,
Ἐνθεν ἀνηέρθη πῶλος ὄδ' ἄκρα θέων.

Γ'. Ἄλλο.

Ναυκράτιος πλεκτοῖο λίνου δεσμοῖσιν ἔλυσθεῖς
Δεσμῶν τοῦδε βίου ἐξ ἀλιῆς ἐλύθη.

Δ'. Εἰς Θεσπέσιον γραμματικόν.

Αἰ, αἰ, καὶ σὺ θάνες, φθονερῆ δέ σε μοῖρ' ἐκάλυφεν,
Θεσπέσιε· φθιμένου δ' ἀφθιτόν ἐστι κλέος.

1108-1109 I. In Naucratiū Magni Basilii fratrem *.

Piscatorium rete dum profundo e scopulo solvere
Naucratiū vellet, in aquarum vorticibus mersus,
Et rete non expedit, et ipse est captus. Quomodo
Pro piscatione piscatorem rete traxit? Dic, sermo.
5 Naucratiū puræ vitæ norma, uti conjicio,
Tum beneficium, tum mortem ab aquis traxit.

II. Aliud **.

Naucratiū obiit vortice invidi fluvii implicitus,
Et vinculis demersi retis captus,
Ut tu discas caducas esse delicias hujus vitæ,
Unde sublatus est pullus hic velox.

III. Aliud ***.

Naucratiū torti lini vinculis involutus,
Dum piscium prædæ inhiat, e vinculis hujus vitæ abiit.

IV. In Thespesium grammaticum ****.

Heu, heu! et tu mortuus es: invidum fatum te tumulavit,
Thespesi; tibi autem mortuo perenne est decus.

* Scriptum an. 357. — Alias Murator. 127. ** Scriptum an. 357. — Alias Murator. 128. *** Scriptum an. 357. — Alias Murator. 129. **** Scriptum an. 368. — Alias Murator. 2.

I. TITUL. Εἰς Ναυκράτιον. Naucratiū, juvenis
eximius, tum ingenii, tum corporis dotibus prædi-
tus, vix annos viginti duos natus, vitam solitariam
amplexus fuerat juxta fluvium Isim in Pontica pro-
vincia: illic senio confectis monachis victui necessa-
ria suppeditabat. Quinque annis in hac solitudine
peractis, cum retia piscibus posuisset, eaque latentibus
implicata scopulis liberare vellet, in altum gur-
gitem delapsus ac mersus vivere desiit.

1 Ἐλυε. Reg. ἔλυσε.

6 Ἐλάμεναι. Reg. duo ἐλθέμεναι.

II. 4. Πῶλος. Reg. θνητός.

IV. TITUL. Εἰς Θεσπέσιον. Hieronymus scribit
lib. de Script. eccles. quod Euzoius apud Thespe-
sium rhetorem cum Gregorio Nazianzeno episcopo
adolescens eruditus est.

1 Ἐκάλυψεν. Cod. Med. ἐδάμασσε.

METRICA VERSIO.

I. IN NAUCRATIUM.

(A. B. Caillau interprete.)

Innexum a scopulo dum solvere rete profundo
Naucratiū vellet, vertice mersus aquæ,
Non rete expedit captus. Dic quomodo, lingua,
Prædonem prædæ rete loco tulerit.
Naucratiū vitæ, parat ut mihi, norma pudicæ,
Gratiam ab infidis cum nece traxit aquis.

II. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Naucratiū periiit, malefidi vortice rivi,

B Demersi et retis nexibus implicitus,
Ut tu fluxa scias præsentis gaudia vitæ,
Unde levis citius raptus abivit equus.

III. ALIUD.

(Bovinio interprete.)

Implicitum sub aquas, quem linea vincita trahebant,
Corporis abruptit vincula Naucratiū.

IV. IN THESPESIUM GRAMMATICUM.

(A. B. Caillau interprete.)

Tu quoque mortuus es, teque invida fata tulere
Thespesium: in tumulo permanet usque decus.

Ἀριστέλους ἐπέεσσι τόσος βρῦζες· ἡ δ' ἐδόησε
Ἀτθίς· Τίς ποτ' ἐμῆς δόξαν ἔχει σοφίης;

Ε'. *Εἰς Προαιρέσιον σοφιστήν.*

Μηκέτι, Κεκροπία, μεγάλ' εὖχεο· οὐ θέμις ἐστὶν
Ἑλλίου τυτθὴν ἄντα φέρειν δαίδα,

Ὅλβη Προαιρέσιου ρήτηρ βροτῶν ἄλλον ἐρίζειν,

Ὅς ποτε ἀριστέλους κόσμον ἔσεισε λόγοις.

Ἐ βροντὴν Ἀτθίς ἐνεικε νεόκτυπον· ἀλλὰ σοφιστῶν

Πᾶν γένος ὑφελδύγων εἶχε Προαιρέσιω.

Εἶξε μὲν· ἀλλὰ μιν ἔσχε μόρω φθόνος· οὐκέτ' Ἀθῆ-

Κύδιμοι· ὧ νεότης, φεύγετε Κεκροπία. [ναί

A

Γ'. *Εἰς Καισάριον.*

Σχέτλιός ἐστιν ὁ τύμβος· ἔγωγε μὲν οὐ ποτ' ἐώληην

Ὅς βα κατακρύψῃ τοὺς πυμάτους προτέρους.

Αὐτὰρ ὁ Καισάριον ἐρικυδέα υἱά, τοκῆων

Τῶν προτέρων πρότερον δέξατο. Ποία δίκη;

Ἐ οὐκ ἔσθ' ὁ τύμβος αἴτιος· μὴ λουδόμε-

φθόνου τὸδ' ἐστὶν ἔργον. Πῶς δ' ἤνεγκεν ἄν

Νέον γερόντων εἰσορᾶν σοφώτερον;

Z'. Ἄλλο.

Γρηγόριε, θνητῶν-μὲν ὑπείροχον ἔλλαχες υἱά

Κάλλει καὶ σοφίῃ, καὶ βασιλῆϊ φίλον.

Nuper verbis tantus manabas : exclamavit autem
Attica : Quis nunc meæ decus possidet sapientiae ?

V. *In Prohæresium sophistam* *.

Ne jam, Cecropia, magnum gloriare : nefas est

Soli tantillam opponere facem,

Aut cum Prohæresii eloquentia mortalem alium contendere,

Qui nuperis mundum concutiebat orationibus.

Ἐ Tonitru Attica recens streperum tulit : sophistarum vero

Universum genus magniloquorum cedebat Prohæresio.

Cessit quidem : sed illum vicit invidium fatum : non amplius Athenæ

Illustres erunt ; o juvenes, fugite Cecropiam.

1110-1111. VI. *In Cæsarium* **.

Injustus est hic tumulus : equidem nunquam putarem

Ut natu posteriores conderentur primi.

Verum iste Cæsarium valde inclutum filium, parentibus

Prioribus prius excepit. Qualis hæc justitia ?

Ἐ Non est tumulus in causa ; ne conviciaris :

Sed invidiæ facinus est. Quomodo vero ea sustinuisset

Juvenem senibus cernere sapientiozem ?

VII. *Aliud* ***.

Gregori, mortalium quidem præstantissimum sortitus es filium

Forma et sapientia, et imperatori charum.

* Scriptum an. 368. — Alias Murator. 1. ** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 52. *** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 53.

V. ΤΙΤΥΛ. *Εἰς Προαιρέσιον. Huic sophistæ Romani statuam erexere cum hac inscriptione* : Regina Roma Regi eloquentiæ, ut scribit Eusebius in lib. De Vitis philosophorum et sophistarum.

1 *Κεκροπία*. Oppidum Athenas Cecrops a se appellavit *Cecropiam*. Non Atheniensis erat Prohæresius, sed Armenius. Athenas accitus fuerat, ut eloquentiam profiteretur. Exstat Juliani Apostatae epistola ad hunc Prohæresium. Ibid. εὖχεο. Ambros. habet εὖχεο. Rectius cod. Medic. εὖχεο.

3 *Ἐπίγειον*. Reg. Medic. ἐρίζειν.

VI. ΤΙΤΥΛ. *Εἰς Καισάριον. Cæsarium fratrem di-*

lectissimum Gregorius publica oratione non contentus laudasse, versibus etiam defuncti tumulum exornavit. In Reg. cod. hi versus unico carmine continentur, quod Muratorius in quindecim epigrammata partitus est. In primo Gregorius pater inducitur mœrens et incusans sepulcrum, cui sepulcrum respondet, et se excusat. Ad hæc verba, *Εἰς Καισάριον*, Reg. 992 addit τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐλαγεία.

1 *Ἐώληην*. Reg. 992 ἐώληπεν.

2 *Κατακρύψῃ*. Reg. 992 κατακρύψει.

3 *Καισάριον*. Reg. 992 Καισάριον γ'.

METRICA VERSIO.

Manabas tantus verbis modo : at Attica dixit
Terra : Meæ quis habet grande decus sophiæ ?

V. *IN PROHÆRESIUM SOPHISTAM.*

(A. B. Caillau interprete.)

Cecropia, audaci tumeant ne pectora fastu :

Si soli opponas lumina parva, nefas,

Bella Prohæresio conferre quis audeat ore,

Qui mundum lingua concutiebat heri ?

Terra novum fulmen tulit Attica : garrula cessit

Cuncta sophistarum turba Prohæresio.

Cessit enim : at fatum vicit ; jam nullus Athenis

Restat honor : juvenes, linquite Cecropiam.

B

VI. *IN CÆSARIUM.*

(Eodem interprete.)

Hic lapis injustus. Quis talia credat ? Eritne

Posterior natu jam prior in tumulo ?

Patrem ante et matrem, prius iste prioribus alium

Cæsarium excepit. Qualia jura, precor ?

Non culpa busti ; parce duris vocibus.

Livoris hoc : quonam queat juvenem modo

Videre senibus qui foret sapiens magis ?

VII. *ALIUD.*

(Eodem interprete.)

Eximius tibi natus erat, pater inclute : natus

Corpore, mente valens, regis amore sui.

Κρείσσονα δ' οὐκ ἔτι πάμπαν ἀπηλεγεός θανάτιο
 Οὐ μὴν ὠϊόμην. Ἄλλὰ τί φησι τάφος;
 5 Τέτλαθι· Καيسάριος μὲν ἀπέφθιτο· ἀλλὰ μέγιστον
 Υἱέος εὐχος ἔχεις, υἱέος ἀντί φίλου.

H'. Ἄλλο.

Ὅριοι ἐς τάφον ἦμεν, δε' ἐνθάδε τοῦτον ἔθικαν
 Ἀδαν ἐφ' ἡμετέρῳ γήραϊ λαοτόμοι.
 Ἄλλ' ἡμῖν μὲν ἔθικαν· ἔχει δέ μιν οὐ κατὰ κόσμον
 Καيسάριος, τεκέων ἡμετέρων πύματος.
 5 Ἐτλημεν πανάποτμα, τέκος, τέκος· ἀλλὰ τάχιστα
 Δέξαι ἐς ἡμέτερον τύμβον ἐπιγομένους.

Θ'. Ἄλλο.

Τόνδε λίθον τοκέες μὲν ἐόν τάφον ἐστήσαντο,

At fortiozem crudeli morte
 Nequaquam arbitrabar. Sed quid dicit sepulcrum?
 5 Sustine : Cæsarius quidem interiit ; sed maximam
 Filii gloriam habes pro dilecto filio.

VIII. Aliud *.

Maturi sepulcro eramus, quando hic istum posuerunt
 Lapidem nostræ senectuti lapidæ.
 Sed nobis quidem posuerunt ; habet autem, non ut decebat,
 Cæsarius filiorum nostrorum novissimus.
 5 Toleravimus miserrima, filii, filii. Verum celerrime
 Excipe nos in tumulum nostrum properantes.

IX. Aliud **.

Hunc quidem lapidem parentes sibi in sepulcrum constituerant,
 Sperantes vitæ sortem se habituros brevem.
 Cæsario autem filio amaram gratiam nolentes
 Præstitere ; siquidem prior hac solutus est vita.

X. Aliud ***.

Senectus mea diu mansit super terram : pro patre autem
 Sepulcrum habes, filiorum charissime, Cæsari.
 Quæ lex ! qualis justitia ! hominum Rex, quomodo hoc permisisti ?
 O diuturnam vitam ! o celerem mortem !

1112-1113 XI. Aliud ****.

Non laudo, non laudo donum hoc. Tumulum accepisti
 Unum e nostris, Cæsari, possessionibus.
 O senum parentum tristem lapidem ! Invidia sic
 Voluit. O vitam propter calamitates diuturnam !

* Scriptum an. 369. — Alias Murator. 54. ** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 55. *** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 56. **** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 57.

VIII. ΤΙΤΟΥ. Ἄλλο. Hic producitur querela parentis utriusque de eodem tumulo.

2 Ἀδαν ἐφ' ἡμετέρῳ. Vide tom. I, pag. 215, num. 24.

5 Ἐτλημεν. Cod. Ambros. Ἐπλη μὲν.

X. ΤΙΤΟΥ. Ἄλλο. Datur hic iterum, ut in sequenti carmine, patris in filium defunctum planctus.

2 Ἐχεις. Cod. Medic. ἔχειν.

Δ Ἐλπόμενοι ζωῆς μοῖραν ἔχειν ὀλίγην.
 Καيسάριε δ' οὐκ ἔτι πικρὴν χάριν οὐκ ἐθέλοντες
 Δῶκαν, ἐπεὶ πρότερος τοῦδ' ἐλύθη βίотου.

I'. Ἄλλο.

Γῆρας ἐμὸν δῆθουεν ἐπὶ χθονί· ἀντί δὲ πατρός
 Ἀδαν ἔχεις, τεκέων φίλτατε Καيسάριε.
 Τίς νόμος ; οἶα δίκη ; θνητῶν Ἄνα, πῶς τόδ' ἔνευσας ;
 Ὡ μακροῦ βίотου ! ὦ ταχέος θανάτου !

IIA'. Ἄλλο.

Οὐκ ἄγαμ', οὐκ ἄγαμαι δῶρον τόδε. Τύμβον ἐδέξω
 Μεῦνον ἀφ' ἡμετέρων, Καيسάριε, κτεάνων.
 Γηραλέων τοκέων πικρὸν λίθον ! Ὅ φθόνος οὕτως
 Ἦθελεν. Ὡ ζωῆς πῆμασι μακροτέρης !

XI. 1 Οὐκ ἄγαμ'. Horum versuum hic sensus esse videtur : « O Cæsari, inquit Gregorius pater Cæsarii, tumulum hunc dono dedi, quam unam rem post mortem possidere debebam. Non probo, non laudo munus istud. Nobis eripuisti, quod spe nunc possidebamus. » Sustulimus proinde punctum, quod sequitur ἄγαμ'.

METRICA VERSIO.

Non tamen et sortem crudeli morte putabam
 Esse magis. Mæstus, sed quid ait tumulus ?
 Pax tibi : Cæsarius periit, sed prolis amatæ,
 Ecce tibi prolis gloria magna, loco.

VIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Hunc jam maturæ morti tumuloque senectæ
 Artificis lapidem dextera considerat.
 Hic nobis positus : tenet hunc tamen, ordine verso,
 Nostra, heu ! progenies ultima, Cæsarius.
 Aspera pertulimus, filii ; mora nulla, sepulcro
 Nos, filii, nostro suscipe præcipites.

IX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hoc sibi considerant marmor funebre parentes,

B Dum sortem sperant lucis habere brevem.
 Cæsario munus sed triste dedere coacti ;
 Nam vitæ solvit vincula grata prior.

X. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Longius hic senium mansit, charissime cunctos
 Nate super ; tumulum pro genitore tenes.
 Quæ lex ! Quod jus ! Sanxisti qui talia, Christe ?
 O stabilem vitam, præcipitemque necem !

XI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Non certe laudo. Voluisti munus habere
 Tristem hunc, qui vere noster erat, tumulum.
 O livoris opus ! Bustum o funebre parentam !
 Longævam o vitam propter amara nimis !

IB'. Ἄλλο.

Πῆσαν, ὅση σοφίη λεπτήης φρενός ἐν μερόπασσι
 Ἄμφι γεωμετρίην, καὶ θέσιν οὐρανίων,
 Καὶ λογικῆς τέχνης τὰ παλαίσματα, γραμματικὴν τε,
 Ἡδ' ἱστορίην, βῆτορικῆς τε μένος,
 Ὡς Καίσαριος πτερθέντι νόμῳ μούνοσ καταμάρψας,
 Αἰ, αἰ, πᾶσιν ὁμῶσ νῦν κόνις ἐστ' ὀλίγη.

II'. Ἄλλο.

Πάντα κασιγνήτοισι τοῖσ λίπεσ, ἀντί δὲ πάντων
 Τύμβον ἔχεισ ὀλίγον, κύδιμε Καίσαριε.
 Ἡ δὲ γεωμετρίη, καὶ ἀστέρες, ὧν θέσιν ἔγνωσ,
 Ἡ τ' ἱστορίη, οὐδὲν ἄκοσ θανάτου.

A

Κάλλιμον ἐκ πάτρης σε, μεγακλία, τηλεφανῆ τε
 Ἄκρα φέροντα πάσης, Καίσαριε, σοφίης,
 Πέμπαντες βασιλῆϊ τὸν ἔξοχον ἱτητρῶν,
 Φεῦ κόνιν ἐκ Βιθυνῶν δεξάμεθ' αὐ σε πέδου.

IE'. Ἄλλο.

Σεισμῶν μὲν κρυερῶν ἐφυγες στονόεσσαν ἀπειλήν
 Ἡνίκα Νικαίης ἄστου μίγη δαπέδῳ·
 Νούσῳ δ' ἀργαλή ζώην λίπεσ. Ὡ νεότητοσ
 Σώφρονοσ! ὦ σοφίησ, κάλλιμε Καίσαριε!

IG'. Ἄλλο.

Γρηγορίου Νόννησ τε θεοῦδέοσ υἱά φέριστον,
 Τύμβοσ δδ', εὐγενέτην Καίσαριον κατέχω,

XII. Aliud *.

Omnem, quæcunque est sapientia, subtilis mentis inter homines
 Circa geometriam, cælestiumque positionem
 Et logicæ artis concertationes, grammaticamque,
 Aut medicinam, rhetoricæque vim,
 Ὡς Cæsarius celeri mente cum solus comprehendisset,
 Eheu, eheu! æqua cum omnibus sorte nunc pulvis est exiguus.

XIII. Aliud**.

Omnia fratribus tuis reliquisti, et pro omnibus
 Sepulcrum habes exiguum, inclyte Cæsari.
 Geometria vero, et astra, quorum positionem novisti,
 Et medicina, nullum remedium mortis.

XIV. Aliud***.

Pulchrum e patria te inclytum, conspicuumque,
 Qui culmen attigeras totius sapientiæ, Cæsari,
 Cum misissemus ad imperatorem, præstantissimum medicorum,
 Heu! cinerem e Bithyniæ solo te rursum recepimus.

XV. Aliud****.

Motuum quidem horribilium effugisti funestas minas,
 Quando Nicææ urbs solo æquata fuit:
 Morbo vero crudeli vitam reliquisti. O juventutem
 Prudentem! O sapientiam, optime Cæsari!

XVI. Aliud*****.

Gregorii Nonnæque piæ filium præstantissimum,
 Tumulus hic uobilem Cæsarium complector,

* Scriptum an. 369. — Alias Murator. 58. ** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 59. *** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 60. **** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 61. ***** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 62.

XIII. 1 *Τεοῖς*. Ambros., *νόοις*, male. Cæsario quippe senior erat Gregorius noster.

XIV. 1 *Τηλεφανῆ* vs. Ita Reg., Medic. Ambros. habet *τῆλε θανόντα, procul a patria mortuum*.

4 *Ἐκ Βιθυνῶν*. Ubi mortuus sit Cæsarius ex his constat.

XV. 2 *Νικαίης*. Is terræ motus contigit anno 368.

METRICA VERSIO.

XII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Mentibus humanis quidquid sapientius unquam
 De metris terræ sideribusque poli,
 De strictis logicis pugnis, aut arte medendi,
 Vel de grammatica rhetoricaque fuit,
 Cæsarius celeri collegerat omnia mente:
 Sed nunc cum cunctis, heu! levior cinis est.

XIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Cuncta tuis moriens reliquisti fratribus; et nunc
 Pro cunctis parvum, chære, tenes tumulum.
 Metiri terram, cognoscere sidera cæli,
 Curare et morbos, pharmanca nulla necis.

B

XIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Te pulchrum a patria, celebri te nomine clarum,
 Qui cunctæ culmen contigeras sophiæ,
 Te medicum præstantem missum ad principis aulam,
 Te Bithynus ager reddidit, heu! in cinerem.

XV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Fugisti horribilis funesta pericula motus,
 Arces Nicææ cum jacuere solo.
 Sed vitam dira liquisti febre: juventus
 O prudens! Frater, quanta tibi sophia!

XVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Gregorii Nonnæque piæ, funebre sepulcrum,
 Complector claram Cæsarium sobolem.

Ἐξοχον ἐν λογιόισιν, ὑπεύροχον ἐν βασιλῆος,
Ἄστροπὴν γαίης πείρασι λαμπομένην.

IZ. Ἄλλο.

Καίσαρ ἰσχυρὸς φθιμένοιο, κατήφισαν βασιλῆος
Ἀύλαί· Καππαδόκαι δ' ἤμυσαν ἐξαπίνης·
Καὶ καλὸν εἴ τι λείπειτο μετ' ἀνθρώποισιν, ἔλωλεν·
Οἱ δὲ λόγοι σιγῆς ἀμφοβέλοντο νέφος.

II. Ἄλλο.

Εἴ τινα δένδρον ἔθηκε γῶας, καὶ εἴ τινα πέτραν,
Εἴ τις καὶ πηγὴ βεῦσεν ὀδυρομένη,
Πέτραι, καὶ ποταμοί, καὶ δένδρα λαυρὰ πέλοισθε,
Πάντες Καίσαρ ἰσχυροί, ἡδὲ φίλοι.

A 5 Καίσαριος πάντεσαι τετιμένος, εὐχος ἀνάκτων,
Αἰ, αἰ, τῶν ἀχέων! ἤλυθεν εἰς ἀίδην.

IO. Ἄλλο.

Χεῖρ τάδε Γρηγορίοιο. Κάσιν ποθέων τὸν ἄριστον,
Κηρύσσω θνητοῖς τόνδε βίον στυγέειν.
Καίσαρ ἰσχυρὸς τίς κάλλος ὀμάλτος; ἢ τίς ἀπάντων
Τόσσοις ἔων τόσσης εἴλε κλέος σοφίης;
5 Οὐτίς ἐπιχθονίων. Ἄλλ' ἔπτατο ἐκ βιότοιο,
Ὡς ῥόδον ἐξ ἀκανθῶν, ὡς δρόσος ἐκ πετάλων.

K. Ἄλλο.

Γείτονες, εὐμενέοιτε καὶ ἐν κόλποισι δέχοισθε,
Μάρτυρες, ὑμετέροις αἶμα τὸ Γρηγορίου,

1114-1115 Eximium in orationibus, eminentem in imperatoris aula,
Et fulgur usque ad terræ fines splendens.

XVII. Aliud *.

Cæsario extincto, dolore correpta est imperatoris
Aula : Cappadoces vero cecidere animis illico ;
Et pulchrum si quid residuum fuerat inter homines, periit ;
Sermones silentii nube involuti sunt.

XVIII. Aliud **.

Si quem luctus mutavit in arborem, si quem in lapidem,
Et si quis fons fluxit lugens,
Lapides, et flumina, et arbores mœstæ statis,
Omnes quicumque Cæsario vicini aut amici estis.
5 Cæsarius ab omnibus honoratus, imperatorum votum,
Heu, heu, proh dolor ! ivit ad inferos.

XIX. Aliud ***.

Manus hæc Gregorii. Fratrem desiderans optimum
Prædico mortalibus, ut vitam hanc odio habeant.
Cæsario quis forma similis ? aut quis ex omnibus hominibus
Ea ætate, tantæ gloriæ obtinuit sapientiæ ?
5 Nemo terrestrium. Sed avolavit e vita,
Ut rosa e spinis, aut ros ex arborum foliis.

XX. Aliud ****.

Vicini martyres, estote propitii, et sinu
Excipite vestro prolem Gregorii,

* Scriptum an. 369. — Alias Murator. 63. ** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 64. *** Scriptum
an. 369. — Alias Murator. 65. **** Scriptum an. 369. — Alias Murator. 66.

XVI. 3 Ἐν βασιλῆος. Subaudi αὐτῆς. Sic infra
carin. XLVII, Murat. X. Ibid., *λογίοισιν*. Reg., *λο-
γίοις καὶ*.

XVIII. 6 *Εἰς ἀίδην*. Parum digna Gregorio sen-
tentia.

XIX. 1 *Χεῖρ τάδε*. Supple scripsit. Ibid., *ποθέων*.
Reg. 992 et cod. Paris., *ποθέοντος ἄριστον, desi-
derantis optimum*, quæ lectio si admittatur, delen-

dum punctum post Γρηγορίοιο.

6 *Ἐξ ἀκανθῶν*. Cod. Ambr. *ἐξ ἀνθέων*, quasi
significet Gregorius pulchritudinem rosæ, et brevi-
tatem habuisse Cæsarium. Metrum deficere vi-
detur.

XX. 1 *Γείτονες*. Martyres rogat ut benigne Cæ-
sarium excipiant.

METRICA VERSIO.

Sermone eximium, splendens in principis aula, B Principis, heu ! votum, cunctis venerabilis, ivit
Omni que igniferum fulgur in orbe micans. Cæsarius tristem, proh dolor ! in tumultum.

XVII. ALIUD.

(A. B. Caillaux interprete.)

Cæsario extincto ploravit principis aula,
Et cecidere statim Cappadoces animis ;
Si quid erat mundo pulchri super, illico cessit,
Verbaque funerea nube relecta silent.

XVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Si quis fons marmor riguit, vel fronduit arbor,
Si fientes traxit fons querulosus aquas,
Mœsta arbor fiat, lapidesque, et flumina, quisquis
Cæsario junctus corde domove fuit.

XIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Dextra hæc Gregorii. Fratrem fons tristis amatum,
Omnibus ingrata prædico vita : odium.
Cæsarium quis homo præstanti corpore vicit ?
Quis talis meruit tale decus sopsiæ ?
Nemo super terram. Procul a tellure volavit,
Ut rosa de spinis, ros velut ex foliis.

XX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Martyrio insignes, vicina e sede faventes,
Gregorii vestro germen habete sinu,

Γρηγορίου Νόννης τε μεγακλῆος, εὐσεβῆ τε
καὶ τύμβοις ἱεροῖς εἰς ἓν ἀγειρομένους.

ΚΑ'. Ἄλλο.

Κλῆσι, Ἀλεξάνδρεια· Φιλάγριος ὤλεσε μορφήν,
τῆς λογικῆς ψυχῆς οὐτι χειρωτέρην.
Καῖσάριον δὲ νέον φθόνος ἤρπασεν· οὐποτε τοῖα
Πέμψαις εὐίπποις ἄνθεα Καππαδοκίαις.

ΚΒ'. Εἰς Γοργόνιον.

Γρηγορίου Νόννης τε φίλον τέκος ἐνθάδε κείται
Γοργόνιον, ζωῆς μύστις ἐπουρανῆς.

A

ΚΓ'. Ἄλλο.

Οὐδὲν Γοργόνιον γαίῃ λίπεν, ὅσπερ μοῦνα·
Πάντα δ' ἔθηκεν ἔνω, μάρτυρες ἀθλοφόροι.

ΚΔ'. Ἄλλο.

Κτῆσιν ἔην, σάρκας τε καὶ ὀστέα, πάντ' ἀναθεῖσα
Γοργόνιον Χριστῷ, μόνον ἀφήκα πόσιν·
Οὐ μὴν οὐδὲ πόσιν θηρῶν χρόνον· ἀλλ' ἄρα καὶ τῶν
ἤρπασεν ἑξαπίνης κύδιμον Ἀλύπιον.
Ὡς Ὀλβιε ὀλίβοις ἀλόχου πόσι, τοῖς βα λαστροῖς
Λύματ' ἀπώσάμενοι, ζῆτε παλιγγενέες.

Gregorii et Nonnæ insignis, et pietate
Et sacris tumulis in unum collectos.

XXI. Aliud'.

Audi, Alexandria. Philagrius perdidit formam corporis,
Anima ratione prædita non deteriore.
Cæsarium autem juvenem invidia rapuit; nunquam tales
Mittes equestribus flores Cappadocibus.

1116-1117 XXII. In Gorgonium *.

Gregorii et Nonnæ chara filia hic jacet
Gorgonium, cælestis sacerdos vitæ.

XXIII. Aliud ***.

Gorgonium nihil terræ reliquit præter ossa:
Omnia vero in cælo collocavit, o martyres victores!

XXIV. Aliud ****.

Possessionem suam, carnem et ossa, omnia cum obtulisset
Gorgonium Christo, solum reliquerat sponsum;
Verumtamen neque diu sponsum; sed profecto et ipsum
Rapuit ex improvise illustrem Alypium.
5 Beatissimæ conjugis marite, in lavacro
Sordibus abjectis, vivite renati.

* Scriptum an. 369. — Alias Murator. 67. ** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 68. *** Scriptum:
an. 370. — Alias Murator. 69. **** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 70.

4 Ἀγειρομένους. Placeret Muratorio legere ἀγειρομένοι, collecti, quæ vox ad martyres et Cæsarium simul collectos referretur.

XXI. 4 Φιλάγριος. Philagrius Cæsarii amicus cum ipso Alexandriæ disciplinarum studio operam dederat.

4 Εὐίπποις. Cappadocia, inquit Julius Solinus Polyhist. cap. 43, ante alias terras alitrix equorum. Hi quatuor versus desunt in cod. Reg. Leguntur autem in Ambrosiano, eosque repetit Muratorius, ubi de carminibus in Philagrius.

XXII. 2 Γοργόνιον. Gorgonium perinde est ac

Gorgonia. Sic Eustochium, Glycerium, etc. Cæsarii mortem non longo secuta est intervallo mors Gorgoniæ ejus sororis, quippe mortua jam erat, cum Gregorius carmen i juxta Billium, nunc xi, lib. ii, sect. 1, condidit. Vide vers. 229. A Græcis et Latinis die nona Decembris colitur.

XXIV. 4 Ἀλύπιον. Ex hoc epitaphio Alypium, non Vitalianum, ut Baronius putavit, maritum Gorgonii fuisse intelligimus. Illud etiam constat ex epist. Gregorii nunc 86, olim 150, in qua Alypium una cum sorore sua invitat. Vide supra, pag. 75.

METRICA VERSIO.

Gregorii et Nonnæ dulci pietate celebris,
Quos simul, heu! tristis colligit hic tumulus.

XXI. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Urbs audi celebris, cæli quæ dives ad auras
Surgis Alexandri nomine clara nitens:
Perdidit, heu! corpus formamque Philagrius, alma
Non mentis sanas dotibus absimilem.
Cæsarium juvenem rapuit sed livor: equestri
Cappadocone feræ talia sarta solo?

XXII. IN CONSONIUM.

(Eodem interprete.)

Gregorii et Nonnæ jacet hic charissima proles
Gorgonium, vitæ mysta beata piæ.

B

XXIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Nihil nisi sola, pii victores, ossa reliquit
Gorgonium terræ; cætera missa polo.

XXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Cuncta suo dederat, carnem simul ossaque, Christo
Gorgonium; solum liquerat ægra virum.
Tempore nec multo liquit, sed mortua charum
Funere præcipiti sustulit Alypium.
Conjugis almae piæ conjux, jam sorde fugata,
Sacris nati vivite rursus aquis.

KE'. *Εἰς Λιβίαν.*

Εἰς δόμος, ἀλλ' ὑπένερθε τάφος, καθύπερθε δὲ σηκός·
 Τύμβος δειμαμένους, σηκός ἀεθλαφόροις.
 Καί ρ' οἱ μὲν γλυκερὴν ἤδη κόνιν ἀμφιδάλοντο,
 Ὡς σὺ, μάκαιρα δάμαρ Ἀμφιλόχου, Λιβίη,
 5 Κἀλλιμέ θ' υἱῶν, Εὐφήμιε· τοὺς δ' ὑπόδεχθε,
 Μάρτυρες ἀτρεκέλης, τοὺς ἔτι λειπομένους.

ΚΖ'. *Ἄλλο.*

Ὁφελος, ὦ Λιβία, ζῶειν τεκέεσαι φιλοισιν,
 Ὁφελος ἄχρι πύλαις γήραος ἐμπέλασαι!
 Νῦν δέ σε μοῖρ' ἐδάμασσαν ἄωριον εἰσέτι καλὴν,
 Εἰσέτι κουριδίους ἄνθεσι λαμπομένην.

5 Αἶ, αἶ! Ἀμφιλόχος δὲ τὰς πόσις ἀντὶ δάμαρτος
 Ἐσθλῆς καὶ πινυτῆς, τλήμονα τύμβον ἔχει.

ΚΖ'. *Ἄλλο.*

Αἶ, αἶ! καὶ Λιβίαν κατέχει κόνης! Ὀσποτ' ἔγωγε
 Ὀϊσάμην θνητὴν ἔμμεναι, εἰσορών
 Εἶδος, μελιχίην τε σαφροσύνην τε γυναικὸς,
 Τοῖς φύλον πασῶν καίνυτο θηλυτέρων.
 5 Τοῦνεκα καὶ τοίψ σε τάψφ κύθηγε θανούσαν
 Σῶν τε τριάς τεκέων, καὶ πόσις Ἀμφιλόχος.

ΚΗ'. *Εἰς Εὐφήμιον.*

Ἦν δυὰς, ἦν ἱερῆ, ψυχὴ μία, σώματα διεστῆ,
 Πάντα κασιγνήτω, αἷμα, κλέος, σοφίτην,

XXV. *In Liviam.*

Una domus, sed inferiori parte sepulcrum, superiori templum:
 Tumulus iis qui ædificaverunt, templum martyribus.
 Et illi quidem dulci jam pulvere sunt contacti,
 Ut tu, beata Amphilochei uxor Livia,
 5 Et tu, pulcherrime filiorum, Euphemi; vos autem suscipite,
 Veritatis testes, eos qui adhuc supersunt.

XXVI. *Aliud.*

Utinam viveres, o Livia, dilectis natis,
 Utinam usque ad portas senectutis pervenisses!
 Nunc vero te mors rapuit immaturam, adhuc formosam,
 Adhuc juvenili flore coruscam.
 5 Heu! heu! Amphilocheus vero, tuus conjux, pro uxore
 Egredia et prudenti infelix sepulcrum habet.

1118-1119 XXVII. *Aliud.*

Heu! heu! et Liviam detinet pulvis! Nunquam ego;
 Credidi mortalem esse, inspiciens
 Formam, et mansuetudinem, et sapientiam mulleris,
 Quibus omnium genus superabat feminarum.
 5 Quapropter et tali te sepulcro illustravit mortuam
 Et tuorum trias filiorum, et maritus Amphilocheus.

XXVIII. *In Euphemium.*

Erat binarius, erat sacer, anima una, gemina corpora,
 In omnibus fratres, sanguine, gloria, sapientia,

* Scriptum an. 370. — Alias Murator. 17. ** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 18. *** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 19. **** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 20.

XXV. *Τύμβος.* Videtur ille tumulus ab Amphilocho et Livia ejus uxore constructus fuisse.

4 *Λιβίη.* Corpus Liviae in aliqua martyrum basilica tumulo mandatum erat. Familiare siquidem erat primis Christianis, ut doctissimus Muratorius Anect. tom. I, dissertatione septima decima ostendit, mortuorum cadavera sacris inferre templis, et prope martyrum tumulos eorum ossa componere, ibique quotannis saltem pro defunctis, quorum eo in loco condita erant ossa, sacrificium offerri solebat: cujus rei in oratione Gregorii *De obitu Caesarii* præclarum est testimonium; quod vide, si placet,

tom. I, pag. 215.

5 *Τὸς δ' ὑπόδεχθε.* Commendat martyribus eos ex eadem familia, qui adhuc supererant.

XXVIII. *Τῆς Εἰς Εὐφήμιον.* Is erat Liviae, de qua supra, et Amphilochei, de quo postea, filius; Amphilochei vero alterius frater fuit Euphemius, ejus mortem his versibus prosequitur Gregorius. Mortuo Euphemio, quem Amphilocheus amabat unico, dimidium Amphilochei supervixisse ait Gregorius, quippe utriusque erat anima una. Vide epistolas Gregorii olim 114 et 149, nunc vero 230 et 83.

METRICA VERSIO.

XXV. IN LIVIAM.

(A. B. *Caillau interprete.*)

Una domus, bustum subter, sacrumque superne,
 Bustum his, qui faciunt, martyribusque sacrum.
 Illi autem dulci recubant jam pulvere tecti,
 Ut pia tu conjux Amphilochei Livia,
 Euphemique puer pulcherrime: quique supersunt,
 O veri testes, mox gremio accipite.

XXVI. ALIUD.

(*Eodem interprete.*)

O Livia, o utinam charis charissima natis
 Vixisses, senii limina sera tenens!
 Sed te mors citius rapuit, cum vita decore
 Alique juventutis flore nitēbat adhuc.

B Heu! miser Amphilocheus conjux, uxoris amatæ
 Prudentisque loco Æbile maritorum habet.

XXVII. ALIUD.

(*Eodem interprete.*)

Heu! pulvis Liviam funebri detinet: illa
 Non oculis unquam femina visa meis.
 Juncta etenim formæ bonitas, sophiaque virili
 Feminæum vicit fortior omne genus.
 Hinc te defunctam tali ornare sepulcro
 Natorumque trias, sponsus et Amphilocheus.

XXVIII. IN EUPHEMIUM.

(*Eodem interprete.*)

Par sacrum et binum, duplici mens corpore sola,
 Germani sophia, sanguine, laude simul.

Υἱέες Ἀμφιλόχου Εὐφήμιος Ἀμφιλόχος τε,
Πᾶσιν Καππαδοκαῖς ἀστέρες ἐκφανέες.
5 Δεινὸν δ' ἀμφοτέρους φθόνος ἔδρακε, τὸν μὲν ἄμερσα
Ζῶης, τὸν δ' ἔλιπεν ἡμισυν Ἀμφιλόχου.

KΘ'. Ἄλλο.

Ῥήτωρ ἐν ῥητήρσιν, ἀοιδόπολος τ' ἐν ἀοιδοῖς,
Κῦδος ἔης πάτρης, κύδος ἐὼν τοκέων,
Ἄρτι γενειάσκων Εὐφήμιος, ἄρτι δ' ἔρωτας
Ἐς θαλάμους καλέων, ὤλετο φεῦ παθέων!
5 Ἄντι δὲ παρθενικῆς τύμβον λάχεν, ἐς δ' ὕμεναιων
Ἦμασα νομφιδίων ἡμαρ ἐπῆλθε γόνων.

Λ'. Ἄλλο.

Εἰκοστικῆς πᾶσαν Εὐφήμιος, ὡς μίαν οὔτις,

A Ἑλλάδα, κ' Αὔσονίην μούσαν ἐφιπτάμενος,
Στράπτων ἀγλατῆ τε καὶ ἤθεσιν, ἦλθ' ὑπὸ γαίην.
Αἶ, αἶ! τῶν ἀγαθῶν ὡς φθόνος ὠκύτερος!

ΛΑ'. Ἄλλο.

Χρυσείης γενεῆς Εὐφήμιος ἦν ἐτι τυτθῶν
Λείψανον, εὐγενέτης ἤθεα καὶ πραπίδας,
Μελέγχος, ἠδυσπητής εἶδος Χαρίτεσσιν ὁμοῖος.
Τούνεκα καὶ θνητοῖς οὐκ ἐπιδήν ἐμίγη.

ΛΒ'. Ἄλλο.

Στράψε μίγ' ἀνθρώποις Εὐφήμιος, ἀλλ' ἐπὶ τυτθῶν·
Καὶ γὰρ ἀστεροπῆς οὐ μακρὸν ἔστι σέλας·
Στράφεν ὁμοῦ σοφίῃ τε καὶ εἰθεῖ, καὶ πραπίδεσσι,
Τὰ πρὶν Καππαδοκαῖς ἦν κλέα, νῦν δὲ γόος.

Filii Amphilocheii Euphemius, et Amphilocheius,
Omnibus Cappadocibus lumina splendida.
5 Crudeliter autem utrumque invidia asperit, et hunc quidem privavit
Vita, illum vero reliquit dimidium Amphilocheii.

XXIX. Aliud'.

Rhetor inter rhetores, et cantor inter cantores,
Decus suæ patriæ, suorum gloria parentum,
Nuper pubescens Euphemius, nuperque amores
Ad thalamos invitans, periit: proh dolor!
5 Pro virgine vero sepulcrum sortitus est, et in hymenæorum
Diebus sponsalium dies supervenit luctus.

XXX. Aliud''.

Viginti annos natus totam Euphemius, ut unam nemo,
Græcam et Latinam Musam pervolans,
Coruscans et gratia, et moribus, humo traditus est.
Heu! heu! quam bonis invidia velocior est!

XXXI. Aliud''''.

Aureæ ætatis Euphemius erat adhuc exiguæ
Reliquiæ, nobilis moribus et consiliis,
Mansuetus, suaviloquus, forma, Gratiis similis.
Idcirco cum mortalibus non diu versatus est.

1120-1121 XXXII. Aliud''''.

Fulsit valde inter homines Euphemius, sed tempore exiguo:
Etenim fulguris non diuturnum est lumen.
Fulsit simul sapientia, forma, et consiliis,
Quæ prius Cappadocibus erant gloriæ, nunc luctus causa.

* Scriptum an. 370. — Alias Murator. 21. ** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 22. *** Scriptum
an. 370. — Alias Murator. 23. **** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 24.

XXIX. 5 Ἐς δ' ὕμεναιων. Quo tempore Euphemius
viam Theodori, ad quem scripta est Gregorii epist.
olim 114, nunc vero 230, uxorem ducere parabat,
morte correptus fuit annos viginti natus. Edit. τδ'.

XXX. 4 φθόνος ὠκύτερος. Muratorius vertit:
Quam subita est bonorum invidia; nos autem: Bo-
nis velocior est invidia, quippe quæ bonorum con-
silia et prosperos successus præripit.

METRICA VERSIO.

Amphilochei soboles, Euphemius, Amphilocheusque,
Splendida qui cunctis lumina Cappadocis.
Diras utrumque tamen conspexit livor, et istum
Sravit, dimidium liquit at Amphilocheum.

XXIX. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Rhetores verbis, cantores carmine vincens,
Læus patriæ, stirpis gloria magna suæ,
Cum, nuper florens, Euphemius almus amores
Advocat ad thalamos, proh dolor! interiit.
Ilen! male funereum reperit pro virgine bustum;
Sponsalem excepit læx inamœna diem.

XXX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Pervolitans, natus viginti Euphemius annis,

B Quam Latium Musam Græcaque terra tulit,
Moribus et forma splendens descendit in orcum.
Quam gratis currit promptior invidia!

XXXI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Tempora adhuc referens Euphemius aurea, parvæ
Reliquiæ, vita consiliisque gravis,
Mitis, suaviloquus, forma gratissimus; unde
Illi homines inter non mora longa fuit.

XXXII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Effulsit multum, at paucis Euphemius annis:
Ignea namque brevi fulgura luce micant.
Consiliis fulsit, forma, sophiaque superua:
Cappadocis olim hæc gloria, nuncque dolor.

ΑΓ'. "Αλλο.

Τίς, τίνας; Ἀμφιλόχου Εὐφήμιος ἐνθάδε κεῖται,
 Οὗτος ὁ Καππαδόκιος πᾶσι διὰ στόματος·
 Οὗτος, ὃν αἱ Χάριτες Μούσαις δόσαν· οἱ δ' Ὑμέναιοι
 Ἀμφι θύρας· ἦλθεν δ' ὁ φθόνος ὠκύτερος.

ΑΔ'. "Αλλο.

Ἔρνος ἀμώμητον, Μουσῶν τέκος, εἶαρ ἐταίρων
 Καὶ χρύσειον Χαρίτων πλείγμα Ἰοστεφάνων,
 Ὄχετο ἐκ μερόπων Εὐφήμιος, οὐδέ τ' ἀνέσχευ
 Αἶ, αἶ, τοῖς θαλάμοις πυρσόν, ὃν ἤψεν ἔρω.

ΑΕ'. "Αλλο.

Αἱ Χάριτες Μούσῃσι· Ἐτί ῥέξομεν; οὐκέτ' ἀγαλμα.

Α Χειρῶν ἡμετέρων Εὐφήμιος ἐν μερόπεσσι. >

Χ' αἱ Μούσαις Χαρίτεσσιν· Ἐπεὶ φθόνος ἐστὶν ἀλιτρός,
 Τόσσον ἔχοι· ἡμῖν δὲ τόδ' ὄρκιον ἔμπεδον ἔστω,
 Ὡς Μηκέτ' ἀναστήσαι τοῖον μερόπεσσι ἀγαλμα. >]

ΑΓ'. "Αλλο.

Κρῆναι, καὶ ποταμοὶ, καὶ ἄλασα, καὶ παλαγεῦντας
 Ὅρνιθες λιγυροὶ καλὸν ἐπ' ἀκρεμόνων,
 Αἰβραὶ τε μαλακὸν συρίγμασι κῶμα φέρουσαι,
 Καὶ κῆποι Χαρίτων εἰς ἐν ἀγειρομένων,
 Ὡς Κλαύσατε. Ὡ χαρίεσσ' Εὐφημίας! ὡς σε θανάω περ
 Εὐφήμιος κλεινὴν θήκατ' ἐπινυμῆν.

XXXIII. *Aliud* *.

Quis, cujus? Amphilochei Euphemius hic jacet,
 Ille qui Cappadocibus omnibus per ora;
 Is ipse, quem Gratiae Musis dederunt; hymenaei vero
 Pro foribus: venit autem invidia celerior.

XXXIV. *Aliud* **.

Germen irreprehensibile, Musarum proles, ver sodalium,
 Et aureus Gratiarum violis coronatarum nexus,
 Abiit e vivis Euphemius, neque extulit
 Heu! heu! thalamis facem, quam amor accenderat.

XXXV. *Aliud* ***.

Gratiae Musis: « Quid faciemus? non jam simulacrum
 Manuum nostrarum Euphemius inter homines. »
 Et Musae Gratias: « Quoniam fatum est crudele,
 Hoc tantum habeat: nobis vero firmum hoc sit iusjurandum,
 Ὡς Nunquam excitare talem hominibus imaginem. »

XXXVI. *Aliud* ****.

Fontes et fluvii, et nemora, et sonori
 Volucres, suaviter canentes in ramis,
 Et auræ placidum susurris soporem ferentes,
 Et horti Gratiarum in unum congregatarum,
 Ὡς Lugeat. O venusta Euphemias! nam te moriens
 Euphemius inclytam reddidit cognominem.

* Scriptum an. 370. — Alias Murator. 25. ** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 26. *** Scriptum an. 370. — Alias Murator. 27. **** Scriptum an. 371. — Alias Murator. 28.

XXXIV. 2 Πλείγμα Ἰοστεφάνων. Ita cod. Ambr. In Medic. legitur πλείγμα Ἰοστεφάνων. — Lege πλείγμα. SALVIN.

3 Οὐδέ τ' ἀνέσχευ. Cod. Medic. οὐδέ τ' ἀνέσχευ, αἶ, αἶ, τοῖς θαλάμοις πυρσός, neque illuxit thalamis *jae*.

XXXV. 3 Φθόνος. Invidia, vel fatum invidium. Vox illa plus æquo familiaris Gregorio. Nimirum a Gentilibus manavit illa vox, quam usurpare solebant, invidiæ deorum et invido fato omnia sua infortunia tribuentes. Fateri cogimur virum sanctum;

quamvis probe senserit, minus probas aliquando adhibuisse locutiones. — Judicium istud paulo durius libenter dixerim. CAILLAU.

XXXVI. 4 Παλαγεῦντες. An legendum παταγεῦντες? EDIT. PATROL.

5 Εὐφημίας. Sic appellat terram in qua mortuus erat Euphemius. — Illic licentia usus, et coactus necessitate, Gregorius vocis Εὐφημίας quantitatem immutavit, longamque syllabam brevem reddere non est veritus; quod quidem eadem necessitate compulsi et nos imitari præsumpsimus. CAILLAU.

METRICA VERSIO.

XXXIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Quis, cujus? Proles jacet hac Euphemius urna
 Amphilochei, cunctis gloria Cappadocis.
 Turba dedit Charitum hunc Musis: jam tæda jugalis
 Splendebat; citior venit at invidia.

XXXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Musarum proles, comitum ver, nobile germen,
 Florigeras Charites aurea vitta ligans,
 Exiit e vivis Euphemius, atque fideli
 Non tulit accensam sponsus amore facem.

B

XXXV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Sic Charites Musis: « Quid agendum? liquit imago
 Facta manu nostra mortalem Euphemius auram. »
 Sic Musæ ad Charites: « Quoniam crudelia fata,
 Hæc habeant; maneat nobis immobile votum:
 Tanta super terram nunquam formetur imago. »

XXXVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Fontes, et fluvii, sylvæ, volucresque sonori,
 Qui tenui canitis gutture, fronde super,
 Tranquillumque ferens somnum molli aura susurro,
 Et virides horti quo coeunt Charites,
 Lugeat. O præstans Euphemias! Ecce recedens
 Nomine te celebrem reddidit Euphemius.

Κάλλιμος ἤϊθ' ἔβαν Εὐφήμιος, εἴ ποτ' ἔην γε,
 Κάλλιμος ἐν χώροις χώρος δδ' Ἥλύσιος.
 Τοῦνεκεν εἰς ἐν ἄγερθεν, ἐπαὶ ζῶην μὲν εὐειψεν·
 10 Οὐνομα δ' αὖ χώρῳ κάλλιπεν ἠγαθέψ.

ΛΖ'. *Εἰς Ἑλλάδιον.*

Αἰεὶ σοι νόος ἦεν ἐς οὐρανὸν, οὐδ' ἐπὶ γαίης
 Ἕραιδες χθαμαλῆς ἔγνωσ' οὐδ' ὀλίγον.
 Τοῦνεκεν ὡς τάχος ἤλθεσ' ἀπὸ χθονός. Εὐλάλιος δὲ
 Σὴν κόνιν ἀμφιέπει σὸς κάσις, Ἑλλάδιε.

ΛΗ'. *Ἄλλο.*

Τὸν νεαρὸν, Χριστῷ δὲ μέγαν, πολὺν τε νόημα

Α Χῶρος δδ' ἀθλοφόρων, Ἑλλάδιον κατέχω.
 Οὐ νέμεσις. Κείνοις γὰρ ὁμοίον ἄλγος ἀνέτηλ
 Σθεννὺς ἀντιπάλου τοῦ φθονεροῦ μύθον.

ΛΘ'. *Ἄλλο.*

Μικρὸν μὲν πνεύσεσες ἐπὶ χθονὶ σαρκὸς ἀνάγκη,
 Πλείονα δὲ ζωῆς ὕψοθι μοῖραν ἔχεις,
 Ἑλλάδιε, Χριστοῦ μέγα κλέος· εἰ δὲ τάχιστα
 Δεσμῶν ἐξελύθης, τοῦτο γέρας καμάτων.

Μ'. *Εἰς Μαρτινιανόν.*

Εἴ τις Τάνταλός ἐστιν ἐν ὕδασι αἴος ἀπίστοις,
 Εἴ τις ὑπὲρ κεφαλῆς πέτρος ἀεὶ φοβέων·

Pulcher inter adolescentes Euphemius, si quis unquam fuit,
 Pulcher in agris ager hic Elysium.
 Quapropter in unum convenere, siquidem vitam amisit;
 10 Nomen autem loco reliquit divino.

1122-1123 XXXVII. *In Helladium*.*

Semper tua mens versabatur in caelum, neque super terram
 Humilem firmabas vestigium vel paululum.
 Quam ob rem celerrime abiisti a terra. Eulalius vero
 Tuum cinerem amplectitur frater tuus, Helladi.

XXXVIII. *Aliud**.*

Juvenem, Christo autem magnum, senemque consilio,
 Locus hic martyrurum, Helladium contineo.
 Nec indignandum. Illis enim similem dolorem sustinuit,
 Exstinguens inimici invidi pugnam.

XXXIX. *Aliud***.*

Parum quidem spirasti super terram carnis necessitate,
 Majorem vero vitae in caelis sortem habes,
 Helladi, Christi magnum decus; quod vero celerrime
 Vinculis solutus es, hoc praemium laborum.

XL. *In Martinianum****.*

Si quis Tantalus est inter infidas sitiens aquas,
 Si quis imminens capiti lapis semper terrenus,

* Scriptum an. 371. — Alias Murator. 47. ** Scriptum an. 371 — Alias Murator. 48. *** Scriptum an. 371. — Alias Murator. 49. **** Scriptum an. 372. — Alias Murator. 3.

9 Ἄγερθεν. *Gratiæ*, ut placet Muratorio, vel potius Euphemius et locus, cui moriens nomen reliquit.

XXXVII. Τίτ. *Εἰς Ἑλλάδιον*. Quamvis Billius in notis ad *Carmena Gregorii* quæ edidit, non nisi unum Helladium agnoscat, alius is certe ab Helladio Basili magni successore: alius, inquam, iste est, quandoquidem episcopus fuisse nunquam legitur, imo juvenis obiit. Quod ad Eulalium attinet, primum vitæ monasticæ institutum sectatus, deinde ut verisimile est, Ecclesiæ Nazianzenæ, cura Gregorii, præfectus est.

XL. Τίτ. *Εἰς Μαρτινιανόν*. Gens Martinianorum

fuit illustris: plurimorum meminit Muratorius, quibus alios addere facile esset. Quis vero ille sit, ad quem pertineant epitaphia, non ausim asserere. Quidquid sit, is ille nobis esse Martinianus videtur, qui primum Africæ, deinde Romæ, et postea toti præfectus Italiæ fuit, ad quem exstat Basili Magni epistola 74 novæ edit. (tom. III, pag. 168), olim 374, an. 371, qua eum rogat ut imperatorem adeat, et demonstret quanta ex distractione Cappadociæ consequatur incommoda. Omnia conveniunt, riri merita qualia Basilius commendat, ac patria quæ et in epist. et in epitaphiis in Martinianum Cappadociæ nomine designatur: viri autem merita ea sunt de quibus epistolæ

METRICA VERSIO.

Formosos pulcher juvenes Euphemius inter,
 Pulcher et in agris hic ager Elysium.
 Illic ibi convenere simul; nam lumina clausit;
 Sed terræ nomen contulit eximium.

XXXVII. *IN HELLADIUM.*

(A. B. *Caillen* interprete.)

Semper mente polo præsens, vestigia terræ
 Fixisti nunquam sordida vel minimum.
 Inde cito mundum liquisti: amplexibus ossa
 Frater at Eulalius nunc colit Helladii.

XXXVIII. *ALIUD.*

(*Eodem interprete.*)

Mente senem, magnumque Deo, juvenilibus annis,

B Victorum locus hic Helladium tenen.
 Nec subeat livor. Similes tulit ille dolores,
 Exstinguens hostis perfida tela mali.

XXXIX. *ALIUD.*

(*Eodem interprete.*)

Spirasti paulum in terris, sic carne jubente,
 In caelis melior sed tibi vita datur.
 Helladi, honor Christi fulgens; quod vincula præsto
 Rupisti, hoc merces digna labore tibi.

XL. *ALIUD.*

(*Eodem interprete.*)

Infidas si quis sitit inter Tantalus undas,
 Aut capiti terrenus imminet usque lapis:

Δακτύλον τ' ἔδρυσιν ἀγῆραον ἦπαρ ἀλιτροῦ,
 Καὶ πυρρῆς ποταμῶς, καὶ ζόφος ἀθάνατος,
 5 Ταρτάρου τε μυχοί, καὶ δαίμονες ἀγριόθυμοι,
 "Ἄλλαι τετραμένων τῆσις εἰν ἄδη·
 "Ὅστις Μαρτινιανὸν ἀγακλέα δηλήσαιτο
 Τύμβον ἀνοχλίζων, δείματα πάντα φέροι.

MA'. "Ἄλλο.

Ὀβρεά σοι, καὶ πόντος, ἀτάσθαλι, καὶ πεδίοισι
 Τέρπη πυροφόροις, τετραπόδων τ' ἀγέλαις·
 Καὶ χρυσοῦ τάλαντα, καὶ ἄργυρος, εὐγενέες τε
 Λᾶες, καὶ Σηρῶν νῆματα λεπταλέα·
 5 Πάντα βίος ζῶοισι· λίθοι δ' ὀλίγοι τε φλοῖοι τε
 Τοῖς φθιμένοις. Σὺ δέ μοι κἀνθάδε χεῖρα φέρεις,

A Οὐδὲ σὸν αἰδόμενος, τλήμων, τάφον, ὅστις ἐλεσσω
 "Ἄλλος, τοῖσι νόμοις, χερσὶ δικαιοτέραις.

MB'. "Ἄλλο.

"Ἦνίκα Μαρτινιανὸς ἔδω χθόνα μητέρα πάντων.
 Πᾶσα μὲν Αὔσονίων ἐστονάχησε πόλις.
 Πᾶσα δὲ Σικανίη τε καὶ εὐρέα πείρατα γαίης
 Κεῖρατ', ἀπ' ἀνθρώπων εἰχομένης Θέμιδος.
 "Ἡμεῖς δ' ἀντὶ νυ σεῖο τάφον μέγαν ἀμφιέποντες,
 Αἰὲν ἐπερχομένους δεῖξομεν ὡς τι σέβας.

MG'. "Ἄλλο.

Οἱ Χριστὸν φορέοντες, ἀκούσατε, οἷ τε θέμιστας
 Εἰδότες ἡμερίων καὶ φθιμένων ὄσην·

Laceratumque ab avibus immortale jecur impii,
 Et igneus fluvius, et caligo perpetua,
 5 Tartareique recessus, et dæmones crudelissimi,
 Aliæ vexatorum pœnæ in inferis;
 Quicumque Martiniano glorioso nocuerit
 Sepulcrum submovens, hos omnes timores subeat.

XLI. *Aliud* '.

Montes tibi sunt, et pontus, improbe, et campis
 Frueris frugiferis, quadrupedumque gregibus;
 Et auri talenta, ac argentum, nobilesque
 Lapidés, et Serum tenuia fila;
 1124-1125 5 Omnia vita præstat viventibus : lapides autem pauci et chari
 Mortuis. Tu autem mihi hic manum inferis,
 Neque tuum veritus, miser, ne sepulcrum quis perdat
 Alius, tuis legibus manibus justioribus.

XLII. *Aliud* ''.

Quando Martinianus terram subiiit omnium parentem,
 Omnis quidem Itatorum ingemuit civitas.
 Universa vero Sicilia, et spatiosi fines terræ
 Detonsi sunt, ab hominibus discedente justitia.
 5 Nos autem pro te sepulcrum magnum complectentes,
 Semper supervenientibus ostendemus, ut quid sacrum.

XLIII. *Aliud* '''.
 Qui Christum fertis, audite, quique jura
 Nostis vivorum, et debitam mortuis reverentiam :

* Scriptum an. 372. — Alias Murator. 4. ** Scriptum an. 372. — Alias Murator. 5. *** Scriptum an. 372. — Alias Murator. 6.

cum epigrammatibus convenit, peritia rerum urbanarum varia ac multiplex, aulæ scientia, libera luendi juris constantia, facilis ad imperatorem aditus, qui vitæ ejus totius instituto conveniret. Denique affecta Martiniani, quam ipse causabatur, ætas, et torpor senectutis, in annos multos obitum ejus et epitaphia rejicere non sinunt.

8 Δείματα. Contra tumulorum violatores, τυμ-

ωρύχους, leges sancitæ sunt ab imperatoribus. Vide cod. Theod. et Justin., tit. *De sepulc. violatoribus*.

XLII. 7 "Ὅστις ἐλεσσω. Cod. Med. ἔν τις ἐλεσσει, neque tuum curans, miser, sepulcrum, quod quis perdat.

XLIII. 1 Χριστὸν φορέοντες. Hoc nomine solet appellare Gregorius sacerdotes, imo et Christianos.

METRICA VERSIO.

Si volucres tundunt jecur immortale maligni,
 Si nox perpetua est, flumen et igniferum,
 Tartareique sinus, infernalesque ministri,
 Et pœnæ, si quas insuper orcus habet:
 Quisquis, Martiniane, tibi insultaverit audax,
 Bustum triste movens, hæc mala cuncta ferat.

XLI. ALIUD.

(A. B. Caillaux interprete.)

Sunt montes portusque tibi, sunt, improbe, campi
 Fecundi frugum, quadrupedumque greges,
 Argenti pondus fulgens, aurique talenta,
 Perspicui lapides, serica fila quoque:
 Omnia vivus habet: pauci charique lapilli
 Defunctis. Audes in mea ferre manum;

B Nec, scelerate, times tua ne quis marmora perdat
 Alter, lege tua, sed meliore manu.

XLII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Martinianus ubi subiiit terram omnipotentem,
 Communes gemitus itala terra dedit.
 Sicula sed tellus, et lati limina mundi
 Deposuere comas, dum fugit inde Themis.
 Sed pro te complexus ego nunc grande sepulcrum,
 Omnibus ostendam, pignora sacra velut.

XLIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Christiferi, quibus et vivorum cognita jura,
 Vitali et functis luce ferendus honos,

Πάντα λίκον, βασιλεία, πάτρην, γένος, εὖχος ὑπάρχων Ἀ. Πᾶσι τάδε ζωῆς ἐπιτέλλομαι· σὸ θέμις ἐστὶ
 Αἶ, αἶ, πᾶσιν· ὄμως νῦν κόνις εἰμ' ὀλίγη, Τῶν ὀλίγων φρονέειν τοῖς φθιμένοισι λίθων.
 5 Μαρτινιανὸς πᾶσι τετιμένος, ἀλλ' ἐπὶ τύμβῳ
 Βάλλειν ἡμετέρῳ δάκρυα, μὴ παλάμας.

ΜΔ'. Ἄλλο.

Μουσοπλῶν, ῥητῆρα, δικασπλῶν, ἄκρον ἔπαντα,
 Τύμβος δὲ εὐγενέτην Μαρτινιανὸν ἔχει,
 Ναύμαχον ἐν πελάγεσσιν, ἀρήτιον ἐν πεδίοισιν.
 Ἄλλ' ἀποτῆλε τάφου, πρὶν τι κακὸν παθεῖν.

ΜΕ'. Ἄλλο.

Μὴ πόλεμον φθιμένοισι (ἔλις ζῶντες ἀλιτροί),
 Μὴ πόλεμον φθιμένοις· Μαρτινιανὸς ἐγώ.

ΜΓ'. Ἄλλο.
 Ὁ θέμι, τῆ πολλῶν ποτ' ἐγὼ νόμησα τάλαντα,
 Ὁ φοβεραὶ ψυχῶν μάστιγες οὐχ ὁσίων!
 Οὗτος ἐμοῖσι λίθοισι φέρει σπονδέντα σίδηρον·
 Οὗτος ἐμοῖ! φεῦ, φεῦ! ποῦ δὲ λίθος Σισύφου;

ΜΖ'. Ἄλλο.

Ὁλιώς, εὐγῆρος, ἀνοσος θάνον, ἐν βασιλῆος
 Πρῶτα φέρων, ἱερῆς ἄκρον ἔχων σοφίης,
 Εἰ τινα Μαρτινιανὸν ἀκούετε· ἀλλ' ἀπὸ τύμβου,
 Μηδὲ φέρειν ἐπ' ἐμοὶ δυσμενέας παλάμας.

Omnia reliqui, palatia, patriam, propinquos, cum decori essem
 Heu, heu! omnibus: nihilominus nunc sum pulvis exiguus,
 5 Martinianus cunctis honoratus: sed tumulo
 Nostro lacrymas, non manus injicite.

XLIV. *Aliud*'.

Poetam, rhetorem, judicem, summum in omnibus
 Tumulus hic generosum Martinianum teneo,
 Navali praelio in mari insignem, bellicosum in terris.
 Sed procul este a sepulcro, ne quid mali patiamini.

XLV. *Aliud*

Ne bellum mortuis inferas, sat viventes impii (quibus bellum inferas),
 Ne bellum mortuis inferas; Martinianus ego.
 Omnibus hæc vivis mando: æquum non est
 Paucos invidere mortuis lapides.

XLVI. *Aliud*''.

O Themis, qua urbium ego olim agitavi lances,
 O terribiles animarum pœnæ impiarum!
 Iste meis lapidibus immittit lacrymabile ferrum;
 Iste mihi! heu, heu! ubi nunc lapis Sisyphi?

1126-1127 XLVII. *Aliud*''''.

Beatus in senectute felici, sine morbo obiit, in aula
 Primas ferens, sacræ culmen habens sapientiæ,
 Si quemdam Martinianum audistis; sed procul a tumulo,
 Nec contra me inferet hostiles manus.

' Scriptum an. 372.—Alias Murator. 7. '' Scriptum an. 372.—Alias Murator. 8. '''' Scriptum an. 372.—Alias Murator. 9. '''''' Scriptum an. 372.—Alias Murator. 10.

3 *Εὖχος ὑπάρχων*. Cum decori essem omnibus, scilicet regibus, patriæ, propinquis, etc. Concedit ipse Muratorius vocem εὖχος commode posse conjungi cum verbo ὑπάρχων.

XLV. 1 *Ἄλις ζῶντες*. Sat impiorum vivunt, quibus bellum inferre possis.

XLVI. 1 *Πολλῶν*. Ion. pro πολέων. Med. πολλῶν.

4 *Σισύφου*. Tria superiora epigrammata unum constituunt in cod. Ambr.

XLVII. 1 *Ἐν βασιλῆος*. Sabauditur ἀόλη, ut sup. Epitaph. xvi.

3 *Ἀκούετε*. Pro ἠκούετε. Ambr. ἀκούσατε. In utraque voce, inquit Muratorius, est aliqua licentia contra leges prosodiæ.

METRICA VERSIO.

Coneta, genus, patriam, præclara palatia liqui,
 Laus olim cunctis, nunc cinis exiguus.
 Martinianus ego cunctorum excultus honore;
 Non inferte manus, sed lacrymas tumulo.

XLIV. ALIUD.

(A. B. *Caillan interprete*.)

Hæc tumulo rhetor, judex, gratusque poeta,
 In cunctis summus, Martiniane, jaces,
 Clara movere potens terris aut æquore bella;
 Sed mala ne veniant, sis procul a tumulo.

XLV. ALIUD.

(*Eodem interprete*.)

Sit pax defunctis; vivi sat crimine fœdi;
 Sit pax defunctis; Martinianus ego.

B Omnibus hæc vivis mando; paucissima mœstis
 Tollere defunctis marmora, grande nefas.

XLVI. ALIUD.

(*Eodem interprete*.)

O Themis, ante datum cujus librare balances!
 O tormenta nimis mentis acerba malæ!
 Iste meis ferrum immittit lacrymabile petris;
 Iste mihi! Væ! væ! petra ubi nunc Sisyphi?

XLVII. ALIUD.

(*Eodem interprete*.)

Morbi expers obiit, seniorque beatus, in aula
 Prima ferens, sacræ culmen habens sophiæ.
 Este procul tumulo, notus si Martinianus;
 Nec turbet cineres impia dextra meos.

MH'. "Αλλο.

Χάζεο, χάζεο τήλε· κακὸν τὸν θεθλον ἐγείρεις,
 Ἄδας ἀνοχλίζων, καὶ τάφον ἡμέτερον·

Κάζεο. Μαρτινιανὸς ἐγὼ καὶ ζῶσιν ὄνειαρ,
 Καὶ νέκυς οὐκ ὀλίγον ἐνθάδε κάρτος ἔχω.

MH'. "Αλλο.

Καππαδόκων μὲγ' αἴεσμα, φαίνεσθε Μαρτινιανέ,
 Σέλο, βροτῶν γενεή, καὶ τάφον αἰδόμεθα,
 "Ὅς ποτ' ἔης βασιλῆος ἐν ἔρκεισι κάρτος ὑπάρχων,
 Δουρὶ δὲ Σικανίην κτήσασο, καὶ Λιθύην.

N'. "Αλλο.

"Ὀμνυμεν ἀθανάτοιο Θεοῦ κράτος ὑψιμέδοντος,

A Καὶ ψυχὰς νεκύων, κίδιμε, σὴν τε κόνιν,
 Μὴ ποτε, Μαρτινιανέ, τοῖς ἐπι χεῖρας ἐνεγκεῖν
 Στήλην καὶ τύμβω· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἱεροῖς.

NA'. "Αλλο:

"Ρώμη, καὶ βασιλῆες ἐμοί, καὶ πείρατα γαίης
 Στήλαι Μαρτινιανῷ, τὰς χρόνος οὐ δαμάσει·
 "Ἄλλ' ἐμπης ὀλίγη περιδείδια, μὴ τι πάτησο,
 Τῷδε τάφω· πολλῶν οὐχ ὄσαι παλάμαι.

NB'. "Αλλο.

Μαρτινιανοῦ σῆμα μεγακλέος, εἴ τιν' ἀκούεις,
 Καππαδόκων "Ρώμης πρόθρονον εὐγένεον,
 Παντολαῖς ἀρετῆσι κεκασμένον· ἀλλὰ κόνιν περ
 "Ἀζόμενοι, στήλην καὶ τάφον ἀμφιπέπιν.

XLVIII. *Aliud* '.

Discede, discede procul hinc : malum certamen excitas
 Lapidis submovens, et tumulum nostrum ;
 Discede. Martinianus ego et vivis utilis,
 Et mortuus non parvas hic vires habeo.

XLIX. *Aliud* ''.

Cappadocum magnum decus, splendidissime Martiniane,
 Tuum nos mortalium genus et tumulum veneramus,
 Qui olim eras imperatoris in arcibus robur praefectorum,
 Armis vero Siciliam tenuisti, atque Africam.

L. *Aliud* ''''.

Juramus per immortalis Dei potentiam alte regnantis,
 Et animas mortuorum, tuumque, inclyte, cinerem,
 Nunquam nos, Martiniane, tuis manus illaturos
 Columnæ ac tumulo : neque enim fas est sacris inferre.

LI. *Aliud* ''''.

Roma, et reges mihi, et fines terræ
 Monumenta sunt Martiniano, quæ tempus non tollet ;
 Sed tamen exiguo huic vereor, ne quid patiat,ur,
 Sepulcro : multorum non sanctæ manus.

LII. *Aliud* ''''.

Martiniani monumentum inclyti, si quem audis
 Cappadocum Romæ præsidem nobilium,
 Omnibus virtutibus ornatum ; sed cinerem licet
 Venerantes, columnam et sepulcrum complectamini.

Scriptum an. 372. — Alias Murator. 11. '' Scriptum an. 372. — Alias Murator. 12. '''' Scriptum an. 372.—Alias Murator. 13. '''''' Scriptum an. 372.—Alias Murator. 14. '''''''' Scriptum an. 372.—Alias Murator. 15.

XLIX. 1 "Ἀείσμα. Cappadociæ laus dicitur Martinianus sive a Cappadocia oriundus fuerit, sive hanc aliquando rexerit provinciam.

L. 4 Στήλη. Hoc nómīne etiam cippos significari arbitrat̄ur Muratorius. Ibid. οὐδὲ γάρ, etc., subintelligendum, manus inferendæ sunt. Perinde est tuo tumulo manus inferre ac rebus sacris.

LI. 3 Πάτησο. Legendum forte πάθητο, vel πάθοιτο, vel etiam πάθη σῶ. — Forte melius nihil immutandum et vertendum, ne conculceris. CAILLAU.

LII. 4 "Ἀζόμενοι. Ex conjectura substituit Murat. In Ambr. legitur ἐξόμενοι. Ibid. ἀμφιπέπιν. Subaud. ὀφείλετε, vel κελεύω.

METRICA VERSIO.

XLVIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Sis procul hinc, procul hinc ; prava hæc certamina
 [tentas

Dejiciens tumuli marmora sacra mei.
 Martinianus ego, qui vivens utilis egi,
 Mortuus et grandi robore prævaleo.

XLIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Gloria Cappadocum, clarissime Martiniane,
 Nos humana tuum gens colimus tumulum,
 Qui regis quondam præfectis robur, et armis
 Rexisti Libyam Sicilianque tuis.

L. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Sit mihi nunc testis virtus æterna Tonantis,

B Defunctique manes, ossaque, clare, tua ;
 Nunquam nostra tuam tanget soelera columnam,
 Martiniane, manus : tangere sacra nefas.

LI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Roma mihi, et reges, et terræ limina, testes
 Delendi nulla, Martiniane, die ;
 Sed tamen exiguo ne vis indigna feratur
 Huic tumulo vereor ; non pia quæque manus.

LII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Cappadocum Romæ præses celeberrimus, audis
 Si fortasse, jacet Martinianus ibi ;
 Nulla cui deerat virtus ; sed et ossa colentes,
 Amplexu bustum stringite grande pio.

ΝΓ'. Ἄλλο.

Ὁδ' ποτ' ἐγὼ φθιμένοισιν ἐπέχραον, οὐδ' ἀπὸ τύμβων
Ἔργον ἔγειρα· δίκην δμνουμι, καὶ φθιμένους.
Τοῦνεκα μὴδ' ἐπ' ἐμοῖσι φέρειν λάεσσι σίδηρον·
Εἰ δὲ φέροις, τὴν σὴν ἐς κεφαλὴν πεσέτω.
5 Μαρτινιανὸς ἐγὼ τάδε λίσσομαι· εἴ τις ἐμεῖο
Κύδεός ἐστι χάρις, τύμβος ἀεὶ μενέτω.
ΝΔ'. Εἰς Ἐμμελλαν τὴν μητέρα τοῦ μεγάλου Βα-
σιλείου.
Ἐμμελιον τέθνηκε. Τίς ἔφρασεν; ἢ γε τοσοῦτων
Καὶ τοίων τεκίων ὄωκε φάος βίωτω,
Υἱάς, ἡδὲ θυγάτρας ὁμόζυγας ἀζυγίας τε,

Α Ἐύπαις καὶ πολύπαις ἦδε μόνῃ μερόπων.
5 Τρεῖς μὲν τῆδ' ἱερῆς ἀγακλίας· ἢ δ' ἱερῆος
Σύζυγος· οἱ δὲ πέλας ὡς στρατὸς οὐρανίων.
Θάμβος ἔχει μ' ὀρόωντα τόσον γόνον Ἐμμελλιοιο,
Καὶ τοῖον, μεγάλης νηδύος ἔλθον ὄλον.
Ἦς δ' αὐτὴν φρασάμην Χριστοῦ κτεῖαρ, εὐσεβὲς αἶμα
10 Ἐμμελλου, τόδ' ἔφην οὐ μέγα· ἔλιξα τόση.
Τοῦτό σοι εὐσεβίης ἱερὸν γέρας, ὦ παναρίστη,
Τιμὴ σῶν τεκίων, οἷς πόθον εἶχες ἔνα.
ΝΕ'. Εἰς πατέρα.
Ἐνθ' ἑκατονταέτης, ζωῆς βροτέης καθύπερθεν,
Πνεύματι καὶ θώκῳ τεσσαρακονταέτης,

1128-1129 LIII. Aliud.

Nunquam mortuos violenter adorsus sum, neque ex sepulcris
Lucrum feci: justitiam juro, et mortuos.
Quapropter neque in meos immitte lapides ferrum;
Sin autem immittas, tuum in caput cadat.
5 Martinianus ego hæc rogo; si qua mei
Honoris est gratia, sepulcrum semper maneat.

LIV. In Emmelium matrem Magni Basilii.

Obiit Emmelium. Quis dixisset? illa quæ tot
Ac talium natorum dedit jubar mundo,
Filiis, et filias nuptas, innuptasque,
Felix et secunda una mortalium.
5 Tres quidem illi sacerdotes inclyti: ipsa autem sacerdotis
Compar: qui vero prope secuti sunt velut exercitus cœlestium.
Stupor me habet videntem tantam sobolem Emmelii,
Et talem, gloriosi uteri integram opulentiam totam.
Ut vero ipsam appellavi Christi possessionem, pium sanguinem
10 Emmelii, hoc dixi non magnum: tanta est radix.
Hoc tibi pietatis sacrum præmium, o præstantissima,
Honor filiorum tuorum, quibuscum unum desiderium habuisti.

LV. In patrem.

Hic centum annos natus, supra vitæ humanæ cursum,
Spiritu et cathedra quadraginta annis exactis,

* Scriptum an. 372. — Alias Murator. 16. ** Scriptum an. 375. — Alias Murator. 130. *** Scriptum an. 374. — Scriptum an. 374. — Alias Murator. 71.

LIII. 2 Ἔργον. *Lucrum feci*, id est, *materiam fabricæ causa abstuli: opus aliquod erexi ablatiis scilicet e tumulto lapidibus.*

LIV. Τῖτ. Εἰς Ἐμμελλαν. Reg. Ἐμμελλου. Sanctæ hujus mulieris mentio fit in martyrologio Romano die octava maii.

4 Πολύπαις. Decem habuit liberos, ex quibus masculi quinque, Basilius magnus, Naucratus, Gregorius Nyssenus, Petrus Sebastenus. Quinti a Philostorgio memorati, et monasticam vitam professi

nomen nos latet. Quinque etiam filias, quarum non nisi unam novimus. Forte etiam Theosebia ex iis una fuit, quam Muratorius non sororem, sed uxorem Gregorii Nazianzeni, aut Nysseni, falso sibi persuasit.

6 Σύζυγος. *Compar, adjutrix, diaconissa*, non uxor.

LV. 1 Ἐκατονταέτης. Gregorius pater, annos natus fere centum, vivere desiit an. 373.

METRICA VERSIO.

LIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Defunctos nunquam læsi, fractisque sepulcris
Lucra tuli: testes jus cineresque voco.
Non ergo in nostros lapides immittite ferrum;
Sin aliter, recidat percutiatque caput.
Martinianus ego precor hæc: jam restat honoris
Gratia si qua mei, sit super usque lapis.

LIV. IN EMMELIUM MATREM MAGNI BASILII.

(Eodem interprete.)

Emmelium cessit fato. Quis dixerit? Illa,
Lumina quæ mundo talia, tanta dedit,
Næpæ mares, junctasque viro, innuptasque puellas:

B Nulla beata magis, non magis ulla ferax.
Tres illi clari mystæ; mystæ inclyta compar;
Qui venere dehinc, agmen ut angelicum.
Miranti stupor incumbit, quæ quantaque proles
Emmelii, claræ ditis opes uteri.
Cum Christi proclamo bonum, sacramque cruorem
Emmelii (est radix tanta), minora loquor.
Hoc munus pietatis adest, honor inclyte prolis,
Quacum eadem semper vota fuere tibi.

LV. IN PATREM.

(Eodem interprete.)

Nata annos centum, mortali longior ævo,
Atque quaterdenis sceptra suprema gerens,

Μελιχος, ἠδυσπής, λαμπρὸς Τριάδος ὑποφήτης,
Νήδυμον ὕπνον ἔχω Γρηγορίου δέμας.

5 Ψυχὴ δὲ περὶ ἑσσεα Θεὸν λάχεν. Ἄλλ' ἱερῆς
Ἐξήμενοι κείνου καὶ τάφον ἀμφέπετε.

NG'. Ἄλλο.

Ἐκ μὲ πικρῆς ἐκάλεσσε Θεὸς μέγας ἀγριελαίης·

Ποίμνης ἠγεμόνα θῆκε τὴν οὐδ' ὄλων

Ἐσχάτον. Ἐκ πλευρῆς δὲ θεόφρονος ἔλθον ἐνείμε.

Γῆρας ἐς λιπαρὸν ἰκόμεθ' ἀμφοτέροι.

5 Ἴρὸς ἐμῶν τεκείων ἀγανώτατος. Εἰ δὲ τελευτήν

Ἐτλην Γρηγόριος, οὐ μέγα· θνητὸς ἔην.

NZ'. Ἄλλο.

Εἰ τις δρους καθύπερθεν ἀγνῆς ὅπως ἐπλετο μύστης

Dulcis, suaviloquus, clarus Triadis Interpres,

Dulcem somnum carpo Gregorii corpus.

5 Anima vero evolans Deum invenit. At sacerdotes

Habentes illius sepulcrum complectimini.

LVI. Aliud *.

Me ex amaro vocavit Deus magnus oleastro,

Gregis ductorem dedit, qui neque ovium

Eram novissima. E costa autem pia felicitatem tribuit.

In senectutem beatam pervenimus ambo.

5 Deo sacer fuit meorum filiorum mitissimus. Si autem mortem

Oppetii ego Gregorius, non mirum; mortalis eram.

1130-1131 LVII. Aliud **.

Si quis supra montem puræ vocis arcanae fuit auditor

Moyses, magni quoque Gregorii mens,

Quem olim, cum longe esset, gratia magnum pontificem

Posuit, nunc vero sacram prope est Triadem.

LVIII. Aliud ***.

Ipsæ templum erexi Deo, et dedi sacerdotem

Gregorium puræ illustrem Triadi,

Nuntium veritatis magnisonum, pastorem populo,

Adolescentem sapientiæ utriusque consiliarium.

5 Fili mi, in aliis quidem, patre quoque præstantior sis,

Mansuetudine autem par: non quidquam amplius

Precari fas est: et ad maturam senectutem,

Qualem ego nactus sum, o felix, pervenias.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 72. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 73. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 74.

4 Ἐχω. Murat. mallet ἔχει.

6 Ἐξήμενοι. Libenter legeret Murat. ἀζόμενοι.

LVI. 3 Ἐκ πλευρῆς. Ad Evam respiciens, costæ nomine uxorem significat.

LVII. 2 Νόος. Id est, *audivit quoque Gregorius.*

LVIII. 1 Ἐρεψα. Schol. *κατασπύσασα.*

4 Ἰθθεον. Mirum videri potest, quod se ipsum laudet. Ibid. *ἀμφοτέρως.* Schol. *τῆς θύραθεν, καὶ τῆς ἡμετέρας, utriusque sapientiæ, externæ et nostræ,*

profanæ et sacræ.

5 Τέκνον ἐμόν. Ita lib. II, sect. 2, *carm. v, vers. 11.*

6 Τὴν δ' ἀγανοπροσύνην. Reg. 991 *πραῦτητα.* Schol. 991 *τὴν δὲ πραῖτητα πλέον ἐκείνου γενέσθαι οὐκ ἀπάξιόν ἐστιν εὐξασθαι. Αἰ quoad mansuetudinem, ut illum superes, optare nefas*

8 Τόλον κηδεμόνος. *Tali duce. Mox ἀντιδασαίς.* Mallet ἀντιδασας.

METRICA VERSIO.

Interpres dulci Triadis modulamine clara,

Gregorii somnos hic caro carpo leves.

Mens sublata Deum sed repperit. Alma, ministri

Sacrati, amplexu busta fovete pio.

LVI. ALIUD.

(A. B. Caillaux interprete.)

M: Deus agrestis magnus præscidit oliva,

Præficitque gregi, qui prius inter oves

Non extrenius eram. Sancta mihi gaudia costa

Pura dedit; vitam duxit uterque senex.

Mysta Deo comis natus. Si morte quievi

Gregorius, non res mira; caducus eram.

LVII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

uræ audivit Moses mysteria vocis

B Monte super, magni mens quoque Gregorii,

Quem longe quondam stantem, sacra gratia ma-

Pontificem posuit, nunc habet alma Trias.

LVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Ipsæ Deo templum erexi, statuique ministrum

Illustrem puræ Gregorium Triadi,

Magnisonum veri lituum, populoque bulbulcum,

Qui juvenis sophiam suadet utramque sagax.

Patre tuo in cunctis, filii, præstantior esto,

Sed pariter mitis. Non meliora licet

Poscere: maturæ tu, fortunate, senectæ

Gaudia percipias, qualia nactus ego.

ΝΘ'. Ἄλλο.

Ὅχι δὲς, εἴτ' ὄϊον προφερέστατος, αὐτὰρ ἔπειτα
Ποιμὴν, εἶτα πατῆρ καὶ νομέυς νομέων,
Θνητοῦς ἀθάνατόν τε Θεὸν μέγαν εἰς ἓν ἀγείρων,
Κεῖμαι Γρηγόριος Γρηγορίου γενέτης.

Ξ'. Ἄλλο.

Ὀλβίος, εὐγῆρωσ, εὐπαις, θάνον ἀρχιερῆος
Ἀρχιερεύς τε πατῆρ Γρηγόριος. Τί πλέον;
Ὅτι μὲν ἐς πολύκαρπον ἀλῶν δρθριος ἦλθον,
Ἐμπα δὲ τῶν προτέρων πλείονα μισθὸν ἔχω.

ΞΑ'. Ἄλλο.

Γρηγόριος, ποιμὴν τε καλὸς, καὶ πλείονα ποιμνῆν

Α Χριστῷ ἀναθρέψας ἤθεσι μειλιχίοις,
Ὅχι ὁσίης βίξης μὲν ἐγὼ θάλος, εὐαγέος δὲ
Συζυγίης κεφαλῆ, καὶ τεκνῶν τριάδος,
5 Ποιμνῆς ἡγεμονεύσας ὁμόφρονος, ἔνθεν ἀπῆλθον
Πλήρης καὶ χθονίων, κ' οὐρανίων ἐτέων.

ΞΒ'. Ἄλλο.

Γρηγόριος, τόδε θαῦμα, χάριν, καὶ Πνεύματος ἀγλῆν,
Ἐνθένδ' αἰρόμενος, βίψ' ἐπὶ παιδὶ φιλιῶ.

ΞΓ'. Ἄλλο.

Τυτθὴ μάργαρός ἐστιν, ἀτὰρ λιθάκεσσιν ἀνάσσει·
Τυτθὴ καὶ Βηθλεὲμ, ἔμπα δὲ Χριστοφόρος.
Ἦς δ' ὀλίγην μὲν ἐγὼ ποιμνῆν λάχον, ἀλλὰ φερίστην,
Γρηγόριος. Τὴν σὺ, παῖ φίλε, λίσσομ', ἀγοίς.

LIX. *Aliud* *.

Non ovis, deinde ovium prima, postea vero
Pastor, deinde pater et pastor pastorum,
Mortales immortalemque Deum magnum in unum colligens,
Jacet Gregorius Gregorii genitor.

LX. *Aliud* **.

Beatus, senectute bona, bonis filiis donatus, obii, pontificis mortuus sum
Pontifexque pater Gregorius. Quid amplius?
Non quidem in frugiferam vineam matutinus veni.
Attamen prioribus majorem mercedem habeo.

LXI. *Aliud* ***.

Gregorius, pastor egregius, et potioem gregis partem
Christo cum educassem moribus dulcibus,
Non sanctæ radicis equidem ego germen, sanctissimi autem
Conjugii caput, et trium liberorum,
5 Gregem cum gubernassem unanimum, hinc abii
Plenus et terrestrium et cœlestium annorum.

1132-1133 LXII. *Aliud* ****.

Gregorius, id autem mirum, gratiam et Spiritus splendorem,
Hinc sublatus effudit in charum filium.

LXIII. *Aliud* *****.

Pusilla margarita est, sed gemmis imperat:
Parva et Bethlehem, attamen Christum tulit.
Ita ego parvum quidem sortitus sum gregem, sed optimum,
Gregorius. Hunc tu, dilecte fili, precor, regas.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 75. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 76. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 77. **** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 78. ***** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 79.

LIX. 3 Ἀγείρων. Id est, adducens ad cultum Dei
per hostias quas offerebat: διὰ τῶν τελομένων μοι
θυσμάτων. Schol. 991.

LX. 4 Ἐβπαις. Schol. 991 καλλιπαις, *pulchra prole
patrens.*

2 Τί πλέον; Schol. Τί τούτων μείζον; *Quid his
majus?*

LXI. 1 Πλείονα. Reg. 991 πτόνα, et sup. lin. κατ'
εὐσέθειαν.

4 Τριάδος. Sup. lin. 991 τριών.

6 Ἐτέων. Schol. 991 τῶν τε μενούσων (*sic*) ὁμοίως
καὶ τῶν λυομένων.

LXII. Τίτ. Ἄλλο. Suspiscatur Murat. hoc disti-
chion Theologo non ascribendum, maxime cum
illud Scholiastes prætermiserit.

METRICA VERSIO.

LIX. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Non ovis, hinc ovium princeps, ac postea pastor,
Dein et pastorum duxque paterque gregis,
Mortales simul innectens Numenque perenne,
Gregorius jacco, Gregorii genitor.

LX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Felici senio felix natisque subivi,
Mysta, pater mystæ, funera Gregorius.
Ad vineta quidem primo non mane cucurri,
Sed tamen in primis præmia magna fero.

LXI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Gregorius postquam formassem munere plures

PATROL. GR. XXXVII

B Pastor oves sacro, moribus et placidis:
Non sanctæ germen radicis, sed caput idem
Sancti conjugii, triplicis et sobolis,
Unanimi grege directo, gravis inde recessi
Illis annis, quos dat terra polusque piis.

LXII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Dona Dei, Flamenque nitens, mirabile! fudit
In charam moriens Gregorius sobolem.

LXIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Parvula gemma licet, lapidi tamen imperat omni:
Parva licet, Christum protulit et Bethlehem.
Sic mihi grex parvus, sed et optimus obtigit olim
Gregorio. Hunc, fili, tu, precor, usque regas.

ΞΔ'. Ἄλλο.

Ποιμενὴν σύριγγα τεαῖς ἐνὶ χερσὶν ἔθηκα
Γρηγόριος· σὺ δέ μοι, τέκνον, ἐπισταμένως
Σημαίνειν, ζωῆς δὲ θύρας πετάσειας ἅπασιν,
Ἐς δὲ τάφον πατέρος ὤριος ἀντίσσαις.

ΞΕ'. Ἄλλο.

Στράψεν, ἐν οἷς τοπάρουθεν ἐν οὐραῖ Χριστὸς ἀμεί-
[φθη·
Στράψε δὲ Γρηγορίου τοῦ καθαρῶ οὐ νόψ,
Τῆμος ὄτ' εἰδώλων ἐφυγε ζόφον· ὡς δὲ καθάρ-
[θη
Ἦσαι θυηπολίας, λαὸν δὲν εἰσέτ' ἄγει.

Α ΞΖ'. Εἰς τὴν μητέρα ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου
προσληφθεῖσαν.

Παντός σοι μύθοιο καὶ ἔργματος ἦεν ἔρεισμα
Ἥμαρ Κυριακόν· πένθει πένθος ἅπαν,
Μῆτερ ἐμῆ, τίουσα, μόναις ὑπόκειες ἑορταῖς·
Εὐφροσύνης, ἀχέων ἱστορα νηδύεσσι.
5 Χῶρος ἅπας δάκρυσι τεοῖς σφραγίζετο, μῆτερ,
Μούψ δὲ σταυρῶ πῆγνυτο καὶ δάκρυα.
Οὐ ποτε σεῖο τράπεζα θυηδόχος ἔδρακε νῶτα,
Οὐδὲ διὰ στομάτων ἤλθε βέβηλον ἔπος,
Οὐδὲ γέλωσ μαλακῆσιν ἐφίλανε, μύστι, παρειαῖς.
10 Σιγήσω κρυφίους σεῖο, μάκαιρα, πόνους.
Καὶ τὰ μὲν ἔνδοθι· τοῖα δὲ ἔκτοθι πᾶσι πέφανται.
Τούνεκα καὶ θεῖψ σῶμ' ἀπέλειπεσ ἔδει.

LXIV. *Aliud*·

Pastoritium lituum tuis in manibus deposui
Gregorius. Tu vero, filii mi, scite
Impera, viteque portas omnibus aperi,
In paternum autem sepulcrum maturus veni.

LXV. *Aliud*·

Refulsit olim Christus, cum in monte transfiguratus est :
Refulsit etiam puri Gregorii intellectui,
Tunc cum idolorum fugit noctem. Ex quo autem mundatus est
Suis sacrificiis, populum suum usque adhuc regit.

LXVI. *In matrem ex altari assumptam*·

Omnis tibi verbi et operis firmamentum erat
Dies Dominicus. Luctu luctum omnem,
Mater mea, honorans, solis cedebas festis :
Lætitia et dolorum testem templum habebas.
5 Omnis locus tuis lacrymis signatus erat, mater,
Sola vero cruce configebantur et lacrymæ.
Nunquam mensa sacrificii tua vidit terga,
Neque per ora venit profanus sermo,
Neque risus mollibus insedit, o sacris initiata, genis.
10 Tacebo occultos tuos, o beata, labores.
Et hæc quidem intus. Quæ vero foris, omnibus manifesta sunt :
Quapropter et divino corpus reliquisti templo.

[* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 80. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 81. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 82.

LXIV. 1 *Ποιμενικήν*. Reg. Med. ποιμενικήν.
4 *Πατέρος*. Reg. 991 πατέρων. Mox ὤριος. Schol. 991 πλήρης ἔλθοις ἡμερῶν.

LXVI. ΤΙΤ. *Εἰς τὴν μητέρα*. Nonna, quo nomine olim sanctimoniales appellabantur, uxor Gregorii, ipsi et omnibus liberis superstes præter Gregorium Nazianzenum, dum in templo oraret, improvisa morte correpta est anno 374. Græci et Latini v Aug. ejus festum celebrant.

2 *Πένθει πένθος*. Nonnulla hic occurrunt, quæ ut cum Muratorio loquar, Delio natatore videntur indigere, atque in primis verba hæc πένθει πένθος

ἅπαν. Sic ea intelligi posse conjicit vir doctus : « O mater mea, luctum omnem, hoc est, dies nimie festos, sive dies jejunii luctu honorans, solis cedebas festis, id est, remittebas de luctu. Deinde gaudendi et flendi tempora et templo sumebas, sive omnibus diebus in templo orabas, tum diebus poenitentia, tum etiam lætitiæ. »

9 *Μύστι*. Sacris initiata; forte diaconissa erat. Eam ob causam supra epitaph. 22, Gorgonium dicit μύστιδα, sacris initiatam, et epist. nunc 197, olim 95, Theosebiam Gregorii Nyssemi sororem, τὴν δυντῶς ἐεράν, vere sacram, appellat.

METRICA VERSIO.

LXIV. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Ecce pedum moriens tibi pastorale remisi
Gregorius. Scita, tu rege, nate, manu,
Et vitæ cunctis felicia limina pande,
Maturusque veni tu patris in tumulum.

LXV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Monte olim Christus fulsit mutatus in alto;
Gregorii puro fulsit et ingenio,
Cum noctem erroris fugit: quo tempore sacris
Mundatus propriis, dirigit usque gregem.

B

LXVI. IN MATREM EX ALTARI ASSUMPTAM.

(Eodem interprete.)

Omnis erat verbi column factique supremo
Sacra dies Domino. Mater honore colens
Luctum omnem luctu, cedebas non nisi festis;
Lætitia testes templa; doloris item.
Chara, tuis, mater, lacrymis loca cuncta mædabant;
Crux tristes lacrymas sistere sola potens.
Mensa tuum nunquam vidit sanctissima tergum,
Nec sermo venit pura per ora malus,
Nec tumidis est visa genis proferre cachinnum.
Occultum, o felix, lingua tacebit opus.
Intus et illa quidem. Norunt extrinseca cuncti
Hinc tua delubro membra relicta Dei.

EZ'. Ἄλλο.

Πῶς ἐλύθη Νόννης καλὰ γούνατα; πῶς δὲ μέμουκα
 Χεῖλα; πῶς ὤσων οὐ προχέει λιθάδας;
 Ἄλλοι δ' αὖ βοῶσι παρ' ἠρίων· ἦδε τράπεζα
 Οὐκέτ' ἔχει καρπούς τῆς μεγάλης παλάμης.
 5 Χῶρος δ' ἐστὶν ἔρημος ἀγροῦ ποδός· οἱ δ' ἰε-
 [ρῆες
 Οὐκέτ' ἐπὶ τρομερὴν κρατὶ βαλοῦσι χέρα.
 Χῆραι δ' ὄρφανικοὶ τε, τί βέξετε; Παρθενὴ δὲ,
 Καὶ γάμος εὐζυγέων κέρσατ' ἄπο πλοκάμους.
 Ἰοῖσιν ἀγαλλομένη, κάρτος φέρει πάντα χαμάζε,
 10 Τῆμος ὅς' ἐν νηῖ βικνὸν ἀφήκε δέμας.

A

EH'. Ἄλλο.

Σάρβα σοφὴ τίουσα φίλον πόσιν· ἀλλὰ σὺ, μήτερ,
 Πρῶτα Χριστιανὸν, εἴθ' ἱερῆα μέγαν
 Σὺν πόσιν ἐσθλὸν ἔθηκας, ἀπόπροθι φωτὸς ἔδοντα.
 Ἄννα, σὺ δ' οὐα φίλον καὶ τέκας εὐξαμένη,
 5 Καὶ νηῖ μιν ἔδωκας ἀγνὸν θεράποντα Σαμουήλ·
 Ἢ δ' ἑτέρῃ κόλποις Χριστὸν ἔδωκε μέγαν·
 Νόννα δ' ἀμφοτέρων ἔλαχε κλέος. Ὑστάτιον δὲ
 Νηῖ λισσομένη, πάρθετο σῶμα φίλον.
 EH'. Ἄλλο.
 Ἐμπεδόκλεις, σὲ μὲν αὐτίκ' ἐτώσια φυσιόωντα,
 Καὶ βροτὸν Αἰτναίου πυρὸς κρατῆρες ἔδειξαν.

1134-1135 LXVII. *Aliud*'.

Qui soluta sunt Nonnæ bona genua? qui clausa
 Ejus labia? qui ex oculis non fundit lacrymas?
 Alii autem clamant circa tumulum: hæc mensa
 Non amplius habet fructus magnæ dexteræ.
 5 Locus iste vacuus est casto pede; hi vero sacerdotes
 Non amplius tremulam ejus capiti admovent manum.
 Viduæ autem, et orphani, quid facietis? Virginitas quoque
 Et nuptiæ proborum conjugum comas totonderunt.
 Illis ornata erat; sed fortiter omnia in terram tulit,
 10 Tunc, cum in templo rugosum reliquit corpus.

LXVIII. *Aliud*'.

Sara sapiens dilectum coluit sponsum; sed tu, mater,
 Primo Christianum, deinde sacerdotem magnum
 Tuum sponsum bonum effecisti, cum longe esset a lumine
 Anna, tu filium dilectum et peperisti per preces,
 5 Et templo eum dedisti purum famulum Samuelem.
 Altera vero sinu suo magnum Christum complexa est:
 Nonna autem utriusque sortita est decus. Postremo autem
 Templo orans dilectum corpus deposuit.

LXIX. *Aliud*'.

Empedocles, te quidem improviso frustra superbientem
 Et mortalem Ætnæi ignis crateres ostenderunt.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 83. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 84. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 85.

LXVII. 1 Πῶς ἐλύθη. Genibus flexis obiit Nonna in templo.

2 Προχέει. Reg. Med. προχέεις.

3 Ἦδε τράπεζα. Mensa ista, altare oblationibus Nonnæ non jam amplius onustum.

9 Κάρτος. Non vertit Muratorius, neque enim intellexit quis sit in hoc loco hujus verbi usus. Forte κρατῆρες.

LXVIII. 4 Ἄννα. Vid. I Reg. 1.

6 Ἢ δ' ἑτέρῃ. Altera Anna prophetissa, Phanuelis filia, quæ non discedebat de templo. Luc. 11, 36.

LXIX. 1 Ἐμπεδόκλεις, etc. Empedocles, ut pro Deo haberetur, in Ætnæ caminum se præcipitem dedit, ne quod corporis vestigium superesset. Verum ferreæ illius crepidæ per flammam rejectæ, demeritis philosophi fraudem prodidere. Vide lib. 11, sect. 2, carm. vii, vers. 281.

METRICA VERSIO.

LXVII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Qui Nonnæ genibus tacuerunt labra solutis?
 Qui non jam lacrymis lumina sicca madent?
 Exoritur clamor tumulo: Mensa ergo verenda
 Non habet augustæ munera sacra manus.
 Iste locus castis pedibus vacat. Ergo sacerdos
 Non dextram ponet subtremulam capiti?
 Heu! quid agent viduæ? quid et orphanus? Ecce
 [totondit
 Virginitas crines conjugiumque probum.
 Illis ornata: tulit sed fortiter omnia terræ,
 Cum templo liquit membra caduca sacro.

B

LXVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Sponsum olim coluit dilectum Sara: maritum
 Christi ex discipulo, postea pontificem
 Tu, pia, fecisti, mater, cum lumen abesset.
 Natum per sanctas edidit, Anna, tuus
 Venter; dextra pium Samuelem vovit ad aras.
 Altera sed Christum fovit et Anna sinu.
 Nonna sed ambarum tenuit decus. Ipsa sed orans
 Membra sacro tandem liquit amata loco.

LXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Igniferæ, Empedocles, subito te vana tumentem
 Mortalemque Ætnæ demonstravere cavernæ.

Νόννα δ' οὐ κρατῆρας ἐσήλατο· καὶ δὲ τραπέζῃ
 Τῆδ' ἐποτ' εὐχομένη, καθαρὸν θύος, ἔνθεν ἀέρθη,
 5 Καὶ νῦν θηλυτέρῃσι μεταπρέπει εὐσεβέεσσι
 Σουσάννῃ, Μαρίας τε καὶ Ἀνναίς, ἔρμα γυναικῶν.

O. Ἄλλο.

Ἡρακλῆς, Ἐμπεδοτίμῃ, Τροφώνιῃ, λήξατε μύθων,
 Καὶ σύ γ' Ἀρισταίου κενεαυχέος ὄφρ' ἄπιστε·
 Ὑμεῖς μὲν θνητοὶ, καὶ οὐ μάκαρες παθέεσσι.
 Θυμῷ δ' ἄρβενι Νόννα βίου τμήξασα κέλευθον,
 5 Χριστοφόρος, σταυροῖο λάτρις, κόσμοιο περίφρων,
 Ἦλατ' ἐπουρανίην εἰς ἄντυγα, ὡς ποθέεσκεν,
 Τρεῖς μάκαρ ἐν νηΐ σῶμ' ἀποδυσσαμένη.

Nonna vero crateres non insiluit : sed ad altare
 Hoc olim orans, pura hostia, hinc sublata est,
 5 Et nunc excellit inter pias mulieres
 Susannam, Mariam et Annas, columen mulierum.

LXX. *Aliud*·

Hercules, Empedotime, Trophonie, temperate fabulis,
 Et tu, Aristæi vana jactantis supercilium infidum :
 Vos quidem mortales et nequaquam beati ob animi morbos.
 Masculo autem animo Nonna vitæ secans viam,
 1136 1137 5 Christifera, crucis cultrix, mundi contemptrix,
 Insiluit cœlestem in currum, ut desiderabat,
 Ter beata in templo corpore exuta.

LXXI. *Aliud*·

Gregorium inclamans per floribus ornatas vineas
 Occurrebas, mater mea, peregre venientibus,
 Manus extendens dilectas dilectis filiis,
 Gregorium inclamans. Fluxit autem sanguis matris
 5 Super utrumque filium, et maxime vero super alumnium uberis.
 Idcirco te his quoque carminibus, mater, decoravi.

LXXII. *Aliud*·

Fili mei uberis, sacrum germen, quantum te desiderans
 Abeo in vitam, Gregori, cœlestem.
 Etenim multa tolerasti, meam curans patrisque
 Senectutem, quæ et Christi magnus liber habet.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 86. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 87. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 88.

LXX. 1 *Μύθων*. Male μύθους ap. Muratorium. Secundum casum more Græco posuit etiam Horatius II, od. 9, 17, *desine mollium querelarum*. — *Μαί not. ad Cosmam in hunc locum, infra.*

2 *Ἐμπεδοτίμῃ*, etc. Hi veteratores, quo dii haberentur, atque in cœlum rapti existimarentur, in abditissimos specus sese receperunt, ibique fame perire. De his alibi mentionem facit Gregorius in orat. prima *ad Julianum imperatorem*, et in carm. mox citato, vers. 286.

A OA'. Ἄλλο.

Γρηγόριον βοῶσα παρ' ἀνθεκόμοισιν ἄλωαῖς
 Ἦντεο, μήτερ ἐμῆ, ξείνης ἀπο νισσομένοισιν,
 Χείρας ἀμπετάσασα φίλας τεκέεσσι φίλοισι,
 Γρηγόριον βοῶσα. Τὸ δ' ἔρρεεν αἷμα τεκούσης
 5 Ἀμφοτέροις ἐπὶ παισὶ, μάλιστα δὲ θρέμματι θηλῆς.
 Τοῦνεκα καὶ σὲ τόσοις ἐπιγράμμασι, μήτερ, ἔτισα.

OB'. Ἄλλο.

Τέκνον ἐμῆς θηλῆς, ἱερὸν θάλος, ὧς σε ποθοῦσα
 Οἴχομαι εἰς ζωὴν, Γρηγόρι', οὐρανίην.
 Καὶ γὰρ πόλλ' ἐμῳγῆσας ἐμὸν κομέων πατέρος τε
 Γῆρας, ἃ καὶ Χριστοῦ βίβλος ἔχει μεγάλη.

LXXI. 4 *Βοῶσα*. Conjicit Muratorius Gregorium narrare somnium aliquod, quo sibi visus est matrem intueri filios ad cœlum invitantem. Addit *vir doctus* forsitan etiam hic mendum aliquod latere. 5 *Θρέμματι*. Id est, quem ubere nutrivisti. Vide infra carm. LXXII, vers. 1.

LXXII. 1 *Τέκνον ἐμῆς θηλῆς*, id est, quem lactavi. Unum fortasse Gregorium, inquit Muratorius, lacte suo paverat Nonna : Gorgonium vero et Cæsarium nutricibus lactandos dederat.

METRICA VERSIO.

Nonna ignes non insiluit. Dum fundit ad aras,
 Hostia pura, preces, exhibe sublata recessit,
 Nunquam pias inter mulieres eminet, Annas,
 Susannam, Mariam, mulierum firma columna.

LXX. *ALIUD*.

(A. B. Caillau interprete.)

Hercules, Empedotime, Trophoni, parcite mythis,
 Tu quoque Aristæi fastus malefide superbi :
 Vos homines certe, fœda nec mente beati.
 Fortis Nonna secans generoso tramite vitam,
 Christo plena, crucis cultrix, mundanaque spernens,
 Insiluit currum cœlestem, ut vota ferebant,
 Liquit et in templo membra beata sacro.

B

LXXI. *ALIUD*.

(Eodem interprete.)

Gregorium inclamans per splendida floribus arva
 Obvia tu, mater, peregre venientibus ibas,
 Dilecta extendens dilectis brachia natis,
 Gregorium inclamans. Fluxit parientis utramque
 In sobolem sanguis, præsertim in lactis alumnium :
 Hinc te funereo decoravi carmine, mater.

LXXII. *ALIUD*.

(Eodem interprete.)

Quantum te cupiens, sacer o flos, lactis alumno,
 Ingredior vitam, Gregori, in ætheream.
 Nanique meam curans tolerasti plura senectam,
 Et patris, Christi quæ liber æquus habet.

5 Ἄλλ᾽, φίλος, τοκέεσσιν ἐφέσπεο, καὶ σε τάχιστα
Δεξήμεθ' ἡμετέροις φάσει προφρονέως.

ΟΓ'. Ἄλλο.

Ἄλλῃ μὲν κλεινὴ τις ἐν οἰκιδίοισι πόνοισιν,
Ἄλλῃ δ' ἐκ χαρίτων, ἠδὲ σαοφροσύνης·

Ἄλλῃ δ' εὐσεβίης ἔργοις καὶ σαρκὸς ἀνίαις,
Δάκρυσιν, εὐχολαίς, χερσὶ πενητοκόμοις.

5 Νόννα δ' ἐν πάντεσσιν αἰοιδίμος. Εἰ δὲ τελευτῆν
Τοῦτο θέμις καλέειν, κάτθανεν εὐχομένη.

ΟΔ'. Ἄλλο.

Νόνναν ἐπουρανοῖσιν ἀγαλλομένην φαέεσσιν,
Καὶ ρίζης ἱερῆς πτόρθον ἀειθαλέα,

Γρηγορίου ἱερῆος ὁμόζυγα, καὶ πραπίδεσσιν,
Εὐσάτων τεκέων μητέρα τύμβος ἔχω.

ΟΕ'. Ἄλλο.

Εὐχαὶ τε στοναχαὶ τε φίλαι καὶ νύκτες αἴπυται,
Καὶ νηοῖο πέδον δάκρυσι δευόμενον,
Σοί, Νόννα ζαθέη, τοῖην βιότοιο τελευτῆν
Ἄπασαν, ἐν νηΐ ψῆφον ἐλεῖν θανάτου.

ΟΖ'. Ἄλλο.

Ψυχὴ μὲν πτερόεσσα πρὸς οὐρανὸν ἤλυθε Νόννης,
Σῶμα δ' ἄρ' ἐκ νηοῦ μάρτυσι παρθέμεθα.
Μάρτυρες ἀλλ' ὑπόδεχθε θύος μέγα, τὴν πολύμοχθον
Σάρκα, καὶ ὑμετέροις αἵμασιν ἐσπομένην·
ἰ Αἵμασιν ὑμετέροισιν, ἐπεὶ ψυχῶν ὀλετήρος
Δηναίοισι πόνοις κάρτος ἔπαυσε μέγα.
Οὐ μόσχων θυσίην σκιοειδέα, οὐδὲ χιμάρρων,
Οὐδὲ πρωτοτόκων· Νόνν' ἀνέθηκε Θεῷ·

5 Verum, dilecte, parentes sequere, et te statim
Excipiemus in lucem nostram libentissime.

LXXIII. Aliud *.

Alia quidem celebris domesticis laboribus,

Alia gratiis et sapientia ;

Alia pietatis operibus et carnis doloribus,

Lacrymis, precibus, larga in pauperes manu.

5 Nonna autem omnibus incluta. Si autem mortem

Hoc fas est appellare, obiit orans.

LXXIV. Aliud **.

Nonnam caelestibus exsultantem luminibus,

Et radicis sacrae germen semper virens,

Gregorii praesulis conjugem, et comparem mente,

Sanctae prolis matrem tumulus habeo.

LXXV. Aliud ***.

Preces, et chari gemitus, et noctes pervigiles,

Et templi solum lacrymis irriguum,

1138-1139 Tibi, Nonna divina, talem vitae finem

Præbuerunt, in templo mortis subire sententiam.

LXXVI. Aliud ****.

Mens quidem Nonnae evolans in caelum ascendit :

Corpus autem e templo martyribus apponimus.

Martyres, igitur suscipite hostiam praeclaram, multum fatigatum

Corpus, et vestro sanguini sociatum ;

5 Sanguini vestro, inquam, siquidem animarum perditoris

Perpetuis laboribus magnas vires repressit.

Non vitulorum victimam umbraticam, non hircorum,

Neque primogenitorum Nonna obtulit Deo :

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 89. ** Scriptum an. 354. — Alias Murator. 90. *** Scriptum
an. 374. — Alias Murator. 91. **** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 92.

METRICA VERSIO.

Tu vero, dulces sequere, o dilecte, parentes,
Nostraque te subito gloria suscipiet.

LXXIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Ecce domus aliam celebrem fecere labores,

Gratia tunc aliam, claraque vis sophiae :

Hanc sacrum pietatis opus, carnisque dolores,

Fletus, atque preces, largaque dando manus.

Nonna sed in cunctis fuit incluta. Dicere mortem

Talia si fas est, Nonna precans obiit.

LXXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Caelesti Nonnam exsultantem lumine, necnon

Radicis sacrae germen adusque virens,

Gregorii uxorem mystae, mentisque sequacem,

Sancta cui proles, nunc habeo tumulus.

B

LXXV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

En chari genitus vigili sub nocte, precesque,

Atque solum templi fletibus irriguum,

Hunc fragilis finem vitae, divina, dederunt,

Nonna, tibi, in templo jura subire necis.

LXXVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Mens Nonnae, inde volans caelum conscendit, et ar-

Jungimus a templi limine martyribus. [tus

Hostia clara datur: corpus, pia, suscipe, turba,

Exhaustum, fusi sanguinis et socium :

Sanguinis, hoc verum est, socium, vim iramque ma-

Serpentis domuit nisibus assiduis. [lignam

Non vanam vitulos umbram, non obtulit hircos

Nonna, nec ex utero munera prima Deo.

Ταῦτα νόμοις προτέροιαι, ὅτ' εἰκόνας. Ἦ δ' ἄρ' ἑαυτὴν ἅ Γλῶσσαν ἐπ' εὐφήμοιαι λόγοις κληῖδα βαλέσθαι.
 10 Δῶκεν ὄλω βίωτι, μάνθανε, καὶ θανάτῳ.
 ΟΖ'. Ἄλλο.
 Ἄλλοις μὲν Νόννης τις ἀγῶν ἐσθλοῖσιν ἐρίζοι,
 Εὐχολῆς δὲ μέτροισιν ἐριζέμεν οὐ θέμις ἐστίν,
 Τέκμαρ καὶ βίωτοι τέλος λιτῆσι λυθέντος.
 Ὡ στοναχῶν δακρῶν τε καὶ ἐννουχίων μελεδωνῶν!
 5 Ὡ Νόννης ζαθέης τετραμμένα γυῖα πόνοισι!
 Ποῦ ποτ' ἔην, νηὶς μόχθων λύσε γῆρας ἀκαμπτον.
 ΟΗ'. Ἄλλο.
 Εὐχομένη, βοῶσα παρ' ἀγνοτάτῃσι τραπέζαις
 Νόννα λύθη· φωνὴ δ' ἐδέθη, καὶ χεῖλα καλὰ
 Γηραλέης. Τί τὸ θαῦμα; Θεὸς θέλεν ὑμνήτειραν
 5 Καὶ νῦν οὐρανόθεν μέγ' ἐπεύχεται ἡμετέροιαι
 Εὐχολαῖς, καὶ πόντον ἐκοίμισε Νόννα θεοῦδης
 Οἷς τεκέσσαι φίλοις· καὶ ἐκ περάτων συνάγειραν
 Ἄντολλης δύσιός τε μεγακλέας, οὐ δοκέοντας,
 Μητρὸς Ἔρωσ, νοῦσόν τε πικρὴν ἀποέργαθεν ἀνδρός.
 10 Λισσομένη, τότε θαῦμα, λίπεν βίον ἐνδοθι νηοῦ.
 ΟΘ'. Ἄλλο.
 Ἦως θάνεν, ἢ περιδωτον ἐμῆς τέλος ἐπλετο μητρὸς;
 Εὐχομένης ψυχὴ πρὸς Θεὸν ἦλατ' ἄνω.
 Π'. Ἄλλο.
 Ἐνθα ποτ' εὐχομένης ψυχὴ δέμας ἔλλιπε Νόννης·
 Ἐνθεν ἀνέρθη Νόννα λιποῦσα δέμας.

Hæc sub priore lege quando obtinebant figuræ. Hæc autem seipsam
 10 Dedit tota vita, discito, et morte.

LXXVII. *Aliud* *.

Cum Nonna probus aliquis de aliis virtutibus certet,
 Orationum autem ejus mensuram æmulari fas non est,
 Quippe quæ metam et vitæ finem inter preces sortita est.
 O suspiria, et lacrymæ, et nocturnæ curæ!
 5 O Nonnæ divinæ attrita laboribus membra!
 Ubi tunc erat, templum solvit senectutem laboris invictam.

LXXVIII. *Aliud* **.

Orans, exclamans ad sacratissimas mensas
 Nonna dissoluta est; vox devincta est, et honesta labia
 Grandævæ. Quid hoc mirum? voluit Deus hyninorum cantatricem
 Linguam sanctis sermonibus claudere.
 5 Et nunc in cælo multum illa orat pro nostris
 Precibus, et pontum sedavit Nonna pia
 Suis dilectis liberis: eos congregavit e finibus
 Orientis et Occidentis fama celebres, nihil tale exspectantes,
 Matris amor, morbumque amarum avertit a conjuge.
 10 Orans, id autem mirum, vitam reliquit intra templum.

LXXIX. *Aliud* ***.

Quomodo obiit, aut celebris meæ matris exitus est expletus?
 Orantis anima ad Deum avolavit sursum.

1140-1141 LXXX. *Aliud* ****.

Hic olim orantis Nonnæ anima corpus deseruit:
 Hinc sublata est Nonna relinquens corpus.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 93. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 94. *** Scriptum
 an. 374. — Alias Murator. 95. **** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 96.

LXXVII. 4 Ἄλλοις. Ita legimus cum Muratorio
 pro ἄλλοις, quod habent mss., ut sit sensus.

LXXVIII. 6 Πόντον, etc. In carm. *De Vita sua*,
 vers. 135, etc., et in orat. funebri *in laudem patris*,
 tom. I, pag. 351, num. 31, narrat Gregorius se
 gravi tempestate jactatum. cum Athenas navi pe-

teret, et precibus matris se liberatum et tempesta-
 tem sedatam agnoscit.

10 Λισσομένη. Sic legendum putat Muratorius,
 nisi forte legatur, λισσομένης λίπεν βίος, *vita pre-
 cantem reliquit*. Mss. λισσαμένης.

METRICA VERSIO.

Talia sub veteri viguerunt lege figuræ:
 Hæc se viva dedit, se dedit et moriens.

LXXVII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Sit qui cum Nonna sanctus bona certet agendo;
 Prolixæ vero nullus precis æmulus adsit:
 Nam finem est vitæque metam sortita precando.
 O vigiles noctis curæ, suspiria, fletus!
 O Nonnæ sacro deperdita membra labore!
 Templum, ubi nunc aderat, senium venerabile solvit.

LXXVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Inclamans precibus sacræ mysteria mensæ,
 Nonna heu! defecit. Siluit vox, vinctaque labra
 Grandævæ. Quid in hoc mirum? divina canentis

B Ora sacris voluit Numen præcludere verbis.
 Pro nostris et nunc precibus multum orat olympo,
 Et charis tumidum natis compescuit æquor.
 Hos fama celebres longe revocavit ab ortu
 Occasusque, nihil sperantes tale, parentis
 Dulcis amor: morbumque viri sanavit acerbum.
 Liquit at in templo vitam, hæc quam mira! precando.

LXXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Quo defuncta modo? claræ quæ funera matris
 Orantis petiit mens resoluta Deumi.

LXXX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hic olim Nonnæ orantis mens exiit artus,
 Artibus hinc cælum libera Nonna petiit

ΠΑ'. Ἄλλο.

Πολλὰκις ἔκ με νόσων τε καὶ ἀργαλέων ὀρυμαγδῶν
Σεισμῶν τε κρουερῶν, καὶ ἀγρία κυμαίνοντος
Ὀὐρανοῦ ἐξεσάωσας, ἐπεὶ Θεὸν ἴλαον εἶχες.
Ἄλλὰ σῶν καὶ νῦν με, πάτερ, μεγάλησι λιτῆσι,
5 Καὶ σὺ, τεκοῦσα μάκαιρα, ἐν εὐχολῆσι θανοῦσα.

ΠΒ'. Ἄλλο.

Νόννα, σοὶ φωνὴ περιλείπετο, Νόννα φαιετὴ,
Πάντ' ἀμυδις ληνοῖς ἐνθεμένη μεγάλαις,
Ἐκ καθαρῆς κραδίης ἀγνὸν θύος. Ἄλλ' ἄρα καὶ τὴν
Ἰστατίν νηῖν λείπεις ἀειρομένη.

ΠΓ'. Ἄλλο.

Ὅς ἔθανεν νηοῖο θυώδεος ἔκτοθι Νόννα.

Α Φωνὴν δὲ προτέρην ἤρπασε Χριστὸς ἀναξ
Λισσομένης· πόθειεν γὰρ ἐν εὐχολῆσι τελέεσσαι
Τόνδε βίον, πάσης ἀγνότερον θυσίης.

ΠΔ'. Ἄλλο.

Νόνν' ἱερῆ, σὺ δὲ πάντα Θεῷ βίον ἀντεινάσα,
Ἰστατίον ψυχὴν δῶκας ἀγνὴν θυσίην.
Τῆδε γὰρ εὐχομένη ζῶν λίπεις· ἡ δὲ τράπεζα,
Μῆτερ ἐμή, τῷ σὺ δῶκας κλέος θανάτω.
5 Τῆσδε πατὴρ μὲν ἐμὸς λάτρις μέγας ἦε τραπέζης
Μήτηρ δ' εὐχομένη παρ πόσι λῆξε βίου.

ΠΕ'. Ἄλλο.

Γρηγόριος Νόννα τε μεγακλέες, εὐχομ' Ἄνακτι
Τοίην μοι ζῶν καὶ τέλος ἀντάσσει.

LXXXI. *Aliud* *.

Sæpe me ex morbis, et gravibus turbis,
Motibusque terræ horribilibus, et immane undantibus
Procellis liberasti, quoniam Deum placasti.
Sed et nunc salva me, pater, magnis precibus,
5 Et tu, genitrix beata, inter preces mortua.

LXXXII. *Aliud* **.

Nonna, tibi vox supererat, Nonna inclyta,
Omnia promiscue torcularibus imponens magnis,
E puro corde puram hostiam. Verum tandem et hanc
Extremam in templo reliquisti, inde sublata.

LXXXIII. *Aliud* ***.

Non obiit extra redolens odore templum Nonna;
Vocem vero prius rapuit Christus rex
Orantis: optabat enim, inter preces finire
Hanc vitam, omni puriorem sacrificio.

LXXXIV. *Aliud* ****.

Nonna religiosa, tu cum totam Deo vitam obtulisses,
Tandem animam dedisti puram hostiam.
Hic autem orans, vitam reliquisti. Illa vero mensa,
Mater mea, tuæ dedit gloriam morti.
5 Hujus sacræ mensæ pater quidem meus magnus cultor fuit,
Mater vero orans apud conjugem vivere desiit.

LXXXV. *Aliud* *****.

Gregorius et Nonna celebres, precor Deum,
Ut talis mihi vita et mors contingant.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 97. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 98. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 99. **** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 100. ***** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 101.

LXXXIV. 5 *Τῆσδε*, etc. Censet Muratorius duos istos postremos versus a superioribus sejungendos. Mallem duos sequentes addere.

METRICA VERSIO.

LXXXI. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Me sæpe ex morbis gravibusque tumultibus olim,
Motibus et terræ, sævisque immane procellis
Salvastî, placidum quoniam tu Numen habebas.
Sed me nunc precibus salva, pater inclyte, magnis,
Tuque, beata parens, sancte defuncta precando.

LXXXII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Ex vox sola tibi super, inclyta Nonna, manebat,
Dum ponis prælis cætera sideris,
Puri animi purum munus. Sed et ultima fugit
In templo, cum te sustulit inde Deus.

LXXXIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Non extra redolens obiit Nonna inclyta templum,

B Sed vox a Christo principe rapta prius
Orantis: namque optabat finire precando
Vitam, qua nulla est hostia pura magis.

LXXXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Cum totam Domino vitam, pia Nonna, dedisses,
Mens quoque nunc tandem victima pura data est.
Hic orans vitam posuisti. Mater, honorem
Mensa tuæ clarum contulit illa neci.
Mensæ hujus cultor quondam pater exstitit: orans
Desiit at mater vivere, juncta viro.

LXXXV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Gregorius celeberrimus cum Nonna: te, Deus, oro,
Talis vita mihi. sit mihi mors similis.

ΠΓ'. Ἄλλο.

Πολλά, τράπεζα φίλη, Νόννης, καὶ δάκρυ' ἐδέξω·
Δέχυσσο καὶ ψυχὴν τὴν πυμάτην θυσίην.

Εἶπε, καὶ ἐκ μελέων κέαρ ἔπτατο, ἐν δ' ἄρα μούνον
Παῖδ' ἐπόθει τεκέων τὸν ἔτι λειπόμενον.

ΠΔ'. Ἄλλο.

Ἔνθα ποτ' εὐχομένης τόσσον νόος ἔπτατο Νόννης,
Μέσφ' ὅτε καὶ ψυχὴ ἔσπετ' ἀειρομένη.

Εὐχομένη δὲ νέκυς ἱερῇ παρέκειτο τραπέζῃ.
Γράψατ' ἐπερχομένοις θαῦμα τόδ', εὐσεβέες.

ΠΕ'. Ἄλλο.

Τίς θάνεν, ὡς θάνε Νόννα, παρ' εὐαγέσσει τραπέζαις,

A Τῶν ἱερῶν σανίδων χερσὶν ἐφαπτομένη;
Τίς λύσεν εὐχομένης Νόννης τύπον; ὡς ἐπιδηρὸν
Ἦθελεν ἔνθα μένειν, καὶ νέκυς εὐσεβέων.

ΠΘ'. Ἄλλο.

Ἔνθα ποτ' εὐχομένη Νόννη Θεὸς εἶπεν ἀνωθεν·
Ἔρχεο. Ἦ δ' ἐλύθη σύματος ἀσπασίως.

Χειρῶν ἀμφοτέρων, τῇ μὲν κατέχουσα τράπεζαν
Τῇ δ' ἐπιλισσομένη· Ἰλαθι, Χριστέ ἀναξ.

Ι'. Ἄλλο.

Σάρβα φίλη, πῶς τὸν σὸν Ἰσαὰκ λίπεις, ἡ ποθέουσα
Τῶν Ἀβραὰμ κόλπων, ὡς τάχος, ἀντιάσαι,

Νόννα Γρηγορίου θεόφρονος; Ἦ μέγα θαῦμα
Μηδὲ θανεῖν νηοῦ ἔκθοι καὶ θυέων.

1142-1143 LXXXVI. *Aliud* *.

Plurima, pia mensa, Nonnæ, et lacrymas tulisti,
Excipe et animam extremam hostiam.
Dixit, et e membris cor avolavit; unum autem solum
Filiam desiderabat e reliquis liberis adhuc supersititem.

LXXXVII. *Aliud* **.

Hic olim orantis Nonnæ spiritus tanto impetu avolavit,
Ut et vita secuta sit spiritum avolantem.
Orans autem mortua ante sacram jacebat mensam.
Scribite posteris rem miram, viri pii.

LXXXVIII. *Aliud* ***.

Quis mortuus est, ut mortua est Nonna, prope sanctam mensam,
Sacras tabulas manibus contingens?
Quis orantis Nonnæ formam dissolvit? perinde ac diu
Voluerit hic manere, et mortua pietati vacare.

LXXXIX. *Aliud* ****.

Hic aliquando oranti Nonnæ Deus e cælo dixit:
Veni. Illa autem soluta est corpore libenter.
Ambarum manuum altera quidem tenens mensam,
Altera opem implorans: Propitius sis, Christe rex.

XC. *Aliud* *****.

Dilecta Sara, quomodo tuum Isaac reliquisti, cupiens
In Abrahæ sinum quam citissime deferri,
Nonna Gregorii sacerdotis? Certe magnum prodigium,
Ne quidem mori extra templum et sacra.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 102. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 103. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 104. **** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 105. ***** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 106.

LXXXVIII. 4 *Εὐσεβέων*. Forte εὐσεβέων.
XC. 4 *Θυέων*. Hic istud epigramma in duo non male dividi posse Muratorio videtur. Mox *μόρις*

μέγ. Putat Salvinius legi posse *μογεύσασα*, vel quid simile.

METRICA VERSIO.

LXXXVI. ALIUD.

A. B. *Caillau interprete.*)

Plurima, cum lacrymis Nonnæ, pia mensa, tulisti;
Extremum munus, suscipias animam.
Dixit, et e membris fugit cor: nil nisi solum
Curabat natum, qui super unus erat.

LXXXVII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hic Nonnæ orantis tanto mens impete fugit,
Ut mentem fuerit vita secuta cito.
Orans ante sacram mensam defuncta jacebat.
Mirum hoc venturis scribite, sancta coliors.

LXXXVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Sacratam quis, Nonna velut, defecit ad aram,

B Contingens sanctas cum manibus tabulas?
Quis formam orantis solvit? Voluitne manere,
Inque ipsa votis morte vacare piis?

LXXXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hic Deus oranti clamavit ab æthere Nonnæ:
Adsis. Est membris illa soluta libens.
Sacratæ hærebat mensæ manus una: petebat
Alteræ præsidium: Sis mihi, Christe, favens.

XC. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Isaacum, dilecta, tuum liquisti quomodo, Sarra,
Inferri cupiens Abrahami gremio,
Gregorii mystæ conjux, o Nonna: stupendum
Non extra templum, vel pia sacra inori.

5 Μάρτυρες λήκοιτε, μόγις μὲν, οὔτι χερσίων
 Νόννα φίλη, κρυπτῶ κάμφαδιῷ πολέμῳ,
 Τούνεκα καὶ τοίην κύρσεν βίῳ τοῖο τελευτήν,
 Εὐχῆς καὶ ζωῆς ἐν τέλος εὐρομένη.

ι.Α'. Ἄλλο.

Ῥίζης εὐσεβέος γενόμεν, καὶ σὰρξ ἱερῆος,
 Καὶ μήτηρ. Χριστῷ σῶμα, βίον, δάκρυα,
 Πάντ' ἐκένωσα φέρουσα. Τὸ δ' ἔσχατον ἐνθεν ἀέρθην,
 Νηῶ γηραλέον Νόννα λιπούσα δέμας.

ι.Β'. Ἄλλο.

Πίστις Ἐνώχ μετέθηκε, καὶ Ἥλιαν· ἐν δὲ γυναίξ.
 Μητέρ' ἐμήν πρώτην· οἶδε τράπεζα τότε,

A Ἐνθεν ἀναιμάκτησιν ὁμοῦ θυέσσιν ἀέρθη
 Εἰσέτι λισσομένη σῶματι, Νόννα φίλη.

ι.Γ'. Ἄλλο.

Οὐ νόσος, οὐδέ σε γῆρας ὁμοῖον, οὐ σέ γ' ἀνή
 Καίπερ γηραλέην, μήτηρ ἐμή, δάμασεν·
 Ἄλλ' ἄπρωτος, ἀκαμπτος, ἀγνῆς ὑπὸ ποσσὶ τραπέξῃ;
 Εὐχομένη, Χριστῷ, Νόνν', ἀπέδωκας ὅπα.

ι.Δ'. Ἄλλο.

Δῶκε Θεῷ θυσίην Ἄβραάμ πάντ, ὡς δὲ θύγατρα
 Κλεινὸς Ἰεφθάς, ἀμφοτέρωι μεγάλην.
 Μῆτηρ ἐμή, σὺ δ' ἔδωκας ἀγνὸν βίον, ὑσάτιον δὲ
 Ψυχὴν εὐχολῆς, Νόννα, φίλον σφάγιον.

5 Martyres, parcite; ægre quidem dicam: non inferior vobis
 Nonna dilecta occulto et aperto bello.
 Quapropter et talem sortita est vitæ finem,
 Orationis et vitæ exitum inveniens.

XCI. Aliud'.

Radice pia prodii, uxor sacerdotis sui
 Et mater. Christo corpus, vitam, lacrymas,

1144-1145 Omnia offerens, exhausti. Postremo hinc sublata sum,
 Templo annosum Nonna relinquens corpus.

XCII. Aliud''.

Fides Enochum transtulit et Eliam: inter mulieres autem
 Matrem meam primam: novit hoc mensa
 Unde incruentis cum victimis sublata est
 Adhuc orans corpore, Nonna dilecta.

XCIII. Aliud'''.

Non te morbus, non te senectus similis morbo, nec te mæror
 Quamvis longævam, mater mea, domuit;
 Sed illæsa, nec curvata, sanctæ sub pedibus mensæ
 Orans, Christo, Nonna, reddidisti vocem.

XCIV. Aliud''''.

Obtulit Deo Abrahamus filium, ita et filiam
 Inclutus Jephthe, uterque magnum sacrificium.
 Tu vero, mater mea, obtulisti castam vitam, novissime autem
 Animam precis, Nonna, gratam hostiam.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 107. ** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 108. *** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 109. **** Scriptum an. 374. — Alias Murator. 110.

7 Τοίην. Sic legendum videtur, ut respondeat voci
 τελευτήν. Murat. τοίου. Edit. τοίης. — Τελευτήν.
 Forte τελευτής. SALVIN.

XCI. ΤΙΤ. Ἄλλο, etc. Hoc epigramma depromptum
 e codicibus regiiis Paris., et acceptum a claro viro
 Boivinio, in 25 epigrammata partitus est Muratorius.

1 Ῥίζης εὐσεβέος. Christianis parentibus orta
 erat Nonna. Ibid. σάρξ. Mss. σύζυγος. Conjux senioris
 Gregorii et mater junioris.

4 Νηῶ. Cod. Reg. νηόν, templum simul et corpus

linquens.

XCII. ΤΙΤ. Ἄλλο. Hoc carmen et quæ sequuntur
 usque ad 159 Muratorii, V. Boivinii Reg. biblio-
 thec. Paris. Muratorio communicavit; eadem reperit
 postea in cod. Medic. Salvinus.

3 Ἀναιμάκτησιν. Salvin. putat legendum ἀναι-
 μάκτοισιν.

XCIII. 1 Ὁμοῖον. Schol. ἀνθρώπινον.

4 Ὅπα. Reg. 992 super lin. ψυχὴν.

XCIV. 4 Εὐχολῆς. Ita cod. Med. Reg. εὐχολοῖς.

METRICA VERSIO.

Sanguinei Christi, dicam ægre, parcite, testes;
 Non fuit hæc vobis clamve palamve minor
 Repperit hinc talem vitæ clarissima finem;
 Idem illi vitæ terminus atque precum.

XCI. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Radix sanctæ germen, quin mater et uxor
 Clara sacerdotis, membra, animam, lacrymas,
 Cuncta ferens Christo exhausti; sed denique Nonna
 Annosum liqui corpus in æde sacra.

XCII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Transtulit alma fides Enochum Thesbæque prophe-
 [ta];

B Transtulit et matrem; mensa scit ista Dei,
 Unita unde sacro, fusi quod sanguinis experts,
 Corpore fugit adhuc Nonna beata precans.

XCIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Non acer morbus, similisve senecta, dolorve
 Quamvis longævam te, genitrix, domuit.
 Haud læsa, haud incurva quidem, sub marmore
 Vocem emisisti, Nonna, precata Deum. [mensæ

XCIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Obtulit Abrahamus natum, natam obtulit audax
 Jephthe, grande nimis munus uterque, Deo
 Tu vitam primo castam, tandemque dedisti,
 Nonna, precis mentem: victima quanta datur!

ιε'. *Αλλο.

*Η Τριάς, ἣν ποθέεσκας, ἔμὸν σέλας. ἔν τε σέβασμα,
*Ἐκ νηοῦ μεγάλου σε πρὸς οὐρανὸν ἤρπασε, Νόννα,
Εὐχομένην* ζωῆς δὲ τέλος καθαρώτερον εὔρες.

ιςγ'. *Αλλο.

Οὐποτε χεῖλα μίξας ἀνάγνοις χεῖλεσιν ἀγνά,
Οὐδ' ἀθέω παλάμη καθαρὴν χέρα μέχρις ἔδωδης,
Μῆτερ ἐμή· μισθὸς δὲ λιπεῖν βίον ἐν θυέεσσι.

ιςζ'. *Αλλο.

*Ἄγγελος αἰγλήεις σε φάντατος ἤρπασε, Νόννα,
*Ἐνθα ποτ' εὐχομένην καθαρὸν μελέεσσι νόμ τε·
Καὶ τὸ μὲν ἤρπασε σεῖο, τὸ δ' ἐνόθαδε κάλλιπε νηῶ.

A

ιη'. *Αλλο.

Νηὸς ὄδ', οὐ γὰρ ὄλην Νόνναν θέμις ἦεν ἐρούξει,
Ψυχῆς οἰχομένης, μοῦνον ἐπέσχε δέμας,
Ὡς πάλιν ἐγρομένη καθαρώτερον ἔνθεν ἀερθῆ
Σώματι τῷ μογερῷ δόξαν ἐφεσσομένη.

ιθ'. *Αλλο.

Νόννη Φιλτατίου. Καὶ ποῦ θάνε; τῷδ' ἐνὶ νηῶ.
Καὶ πῶς; εὐχομένη. Πηγήκα; γηραλέη.
Ὡ καλοῦ βίωτοιο, καὶ εὐαγέος θανάτοιο!

π'. *Αλλο.

*Ἄρματι μὲν πυρρὸντι πρὸς οὐρανὸν Ἥλιας ἦλθεν·
Νόνναν δ' εὐχομένην Πνεῦμ' ὑπέδεκτο μέγα.

XCv. *Aliud* *.

Trinitas illa, quam desiderabas, unum jubar, et una majestas
E templo magno in cœlum te rapuit, Nonna,
Orantem: vitæ autem exitum puriorem sortita es.

XCvi. *Aliud* **

Nunquam labra miscuisti impuris labiis casta,
Neque gentili manui puram manum usque ad cibum,
Mater mea: merces autem liquisse vitam inter sacra.

XCvii. *Aliud* ***.

Angelus radians lucidissimus te rapuit, Nonna,
Hic quondam orantem pure corpore et mente:
Et hoc quidem tui rapuit: illud autem reliquit templo.

1146 1147 XCviii. *Aliud* ****.

Templum hoc, non enim totam Nonnam fas erat retinere,
Anima egressa, solum retinuit corpus,
Ut rursus excitata purius inde attollatur,
Corpore laborum consorte gloriam indutura.

XCix. *Aliud* *****.

Nonna Philtatii filia. Et ubi obiit? hoc in templo.
Et quomodo? orans. Quando? anus.
O pulchram vitam, et piam mortem!

C. *Aliud* *****.

Curru quidem igneo in cœlum Elias abiit:
Nonnam autem orantem Spiritus suscepit magnus.

* Scriptum an. 374.—Alias Murator. 111. ** Scriptum an. 374.—Alias Murator. 112. *** Scriptum an. 374.—Alias Murator. 113. **** Scriptum an. 374.—Alias Murator. 114. ***** Scriptum an. 374.—Alias Murator. 115. ***** Scriptum an. 374.—Alias Murator. 116.

XCvi. 2 *Οὐδ' ἀθέω*. Schol. ἀπίστῳ, ἢ ἀπλύτῳ. Nunquam Nonna gentilis feminæ etiam honestissimæ et propinquæ manibus manum junxerat. Vide orat. xviii, alias xix, in *Obitu patris*, tom. I, pag. 336, num. 10.

XCvii. 3 *Καὶ τὸ μέρ*, etc. Id est, animum quidem rapuit, corpus vero reliquit.

XCviii. 3 *Ἐγρομένη*. Ita Reg. 991 et sup. lin. ἀνιστάσα. Est syncope pro ἐγειρομένη, inquit Mura-

torius. Ex his verbis erui posse videtur Nonnam humatam fuisse in templo, ubi animam efflavit, hincque discimus Christianorum cadavera intra ædes sacras condendi consuetudinem olim viguisse. Edit. ἐγρομένη.

XCix. 1 *Φιλτατίου*. Philtatius pater Nonnæ fuit; quare non mirum cur sæpe Philtatius alibi laudavit Gregorius. Non tamen facile dignoscere possis, quis ille Philtatius Nonnæ pater.

METRICA VERSIO.

XCv. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Hæc optata Trias, unum jubar, una potestas,
In cœlum e templo rapuit te, Nonna, precantem.
Sanctior hinc vitæ finem es sortita beatum.

XCvi. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Pura labris nunquam junxisti labra profanis,
Gentilive manum manui, convivia miscens,
Mater: at in sacris vitam exhalasse corona.

XCvii. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hinc te, Nonna, tulit clarissimus angelus olim,
Corpore dum puro, pura dum mente precaris,
Idque tui rapiens, illud sacra æde reliquit.

B

XCviii. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hic Nonnæ, nec enim totam retinere licebat,
Egrediente anima, nil nisi corpus adest,
Purius inde rediit ut sustollatur ad auras,
Induat et decorem fracta labore caro.

XCix. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Philtatii Nonna hæc. Ubi decidit? Æde sacrata.
Qua ratione? Precans. Tempore quo? Senior.
O vitam insigne! Præclaræ o munera mortis!

C. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Ignito cœlum cursu conscendit Elias,
Orantem at Nonnam Flamen ad astra tulit.

Ἐνάδης Νόννα φιλῆ κοιμήσατο τὸν βαθὺν ὕπνον,
 Ἰάσος ἐσπομένη ἕϊ πόσι Γρηγορίῳ.
 5 Θάμβος ὄμοῦ, καὶ χάριμα· πρὸς οὐρανὸν ἔνθεν ἀέρθη
 Εὐχῆς ἐκ μεσάτης Νόννα λιπούσα βίον.
 Εὐχῆς καὶ βίτου Νόννη τέλος· ἦδε τράπεζα
 Μάρτυς, ἀφ' ἧς ἤρθη ἄπνοος ἐξαπίνης.
 Νόννης ἱεῖον εἰμὶ σαφρόνος, ἧ βα πύλησιν
 10 Ἐχρημψ' οὐρανίαις, πρὶν βίτοιο λυθῆ.
 Δακρύετε θνητοὺς θνητῶν γένος· εἰ δέ τις οὕτως,
 Ὡς Νόνν' εὐχομένη, κάτθανεν, οὐ δακρύω.
 Νόννης ἀξίμενος ἀγνὸν βίον, ἀξιο μάλλον
 Καὶ τέλος· ἐν νηῶ κάτθανεν εὐχομένη.
 15 Ἐνθα ποτ' εὐχομένη πρηνῆς θάνα Νόννα φαεινῆ·
 Νῦν δ' ἄφ' ἐν εὐσεβέων λίσσεται ἵσταμένη
 Στήλη σοι θανάτου μελιηδέος ἦδε τράπεζα,
 Νόννα, παρ' ἧ ἐλύθης εὐχομένη πύματα.

A Μικρὸν ἔτι ψυχῆς ἦν τὸ πνέον· ἀλλ' ἄρα καὶ τὸ
 20 Νόνν' ἀπέδωκε Θεῶ ἔνθα ποτ' εὐχομένη.
 Πέμψατε ἐκ νηοῦ θεοειδέα Νόνναν, ἄπαντες·
 Πρέσβειραν μεγάλην πέμψατ' ἀειρομένην.
 Ἐκ με Θεὸς καθαροῖο πρὸς οὐρανὸν ἤρπασε νηοῦ,
 Νόνναν ἐπειγομένην οὐρανόις πελάσαι.
 25 Νόνν' ἀπανισταμένη νηοῦ μεγάλου, τὸδ' ἔειπεν·
 Τῶν πολλῶν καμάτων μείζονα μισθὸν ἔχω.
 Νόννα, φίλης εὐχῆς ἱερῆιον, ἐνθάδε κεῖται·
 Νόννα ποτ' εὐχομένη τοῦδ' ἐλύθη βίτου.
 Ἐκ νηοῦ μεγάλοιο θύος μέγα Νόνν' ἀπανάστη·
 30 Νηῶ Νόνν' ἐλύθη· χαίρετε, εὐσεβέες.
 Ἦδε τράπεζα Θεῶ θεοειδέα Νόνναν ἐπεμψεν.
 ΡΑ'. Τῶν τοκέων θανόντων προσωποποιία.
 Ἐτῆ σοι βίος ἐσθλὸς ἐπ' εὐλογίαισιν ἀπάσαις
 Ὅσσάτιαι τοκέων υἱεῖσι γηροκόμοις,

Hic Nonna chara obdormivit profundum somnum,
 Libens secuta virum suum Gregorium.
 5 Terror simul, et gaudium; in cœlum hinc sublata est
 Prece e media, Nonna, linquens vitam.
 Precis et vitæ una Nonnæ finis fuit: sacra hæc mensa
 Testis, unde sublata est exanimis repente
 Nonnæ tumulus sum pudicæ, quæ ad fores
 10 Appulit cœlestes, antequam vita soluta esset.
 Desfete cæteros mortales, mortalium genus: si quis autem sic
 Ut Nonna orans, obiit, non desleo.
 Nonnæ venerans castam vitam, venerare magis
 Et obitum; in templo mortua est orans.
 15 Hic quondam orans prona occubuit Nonna illustris:
 Nunc autem in piorum cœtu stans orat.
 Cippus tibi mellitæ mortis hæc mensa,
 Nonna, juxta quam soluta es postremum orans.
 Exiguus adhuc animæ restabat spiritus: sed et hunc
 20 Nonna reddidit Deo hic olim orans,
 Prosequimini e templo divinam Nonnam, omnes;
 Patronam magnam prosequimini sursum sublata.
 Me Deus e puro in cœlum rapuit templo,
 Nonnam festinantem ad cœlestes accedere.
 1148 1149 25 Nonna sursum sublata e templo magno, hoc dixit:
 Multis laboribus majorem mercedem habeo.
 Nonna, dilectæ precis victima, hic jacet:
 Nonna quondam orans hac soluta est vita.
 E templo magno victima magna, Nonna sursum sublata est;
 30 In templo Nonna soluta est: gaudete, pii.
 Hæc sacra mensa ad Deum divinam Nonnam transmisit.

CI. Parentum mortuorum prosopopœia.

Sit tibi vita prospera per omnes benedictiones,
 Quæcunque contingunt filiis parentum senectutem colentibus,

* Scriptum an. 374.— Alias Murator. 417.

METRICA VERSIO.

Hic obdormivit somnum dilecta profundum,
 Ultro Gregorium Nonna secuta virum.
 Lætitia et terror: petiit cœlum inde, relinquens
 In media vitæ lumina Nonna prece.
 Qui precis, hic finis vitæ: sit mystica testis
 Mensa, cui rapta est funere Nonna cito.
 Sum castæ tumulus Nonnæ, quæ limina pressit
 Ante poli, vita quam resoluta foret.
 Mortales alios, mortales, flete, sed inter
 Non desfenda mihi Nonna preces moriens.
 Innocuam Nonnæ vitam venerare, magisque
 Funera; nam sacra deficit æde precans.
 Hoc orans obiit quondam Nonna incluta templo,
 Nunc stans in superis cœtibus orat adhuc.
 Hæc tibi mellitæ mortis sacra mensa columna:
 Hic cadis, extrema, Nonna, precata vice.
 Exiguus restabat adhuc super halitus, illum

B Reddidit hic orans Nonna beata Deo.
 E templo cuncti divinam educite Nonnam,
 Quæ volat ad meritum fida patrona potum.
 Me Deus in cœlum pura raptavit ab æde,
 Nonnam, quæ cœli limina sacra peto.
 Nonna sacro sublata loco super æthera, dixit:
 Nunc majora gravi dona labore fero.
 Nonna precis jacet hic dilectæ victima; vita
 Hoc orans quondam Nonna soluta loco.
 Magna hoc e magno sublata est victima templo,
 Nonna sacris moriens: plaudite, sancta cohors,
 Transtulit ad Christum Nonnam sacra mensa beata.

CI. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Sit bona vita tibi, sint gaudia debita natis,
 Sanguinis auctores qui coluere senes:

Καὶ κούφης βίτοιο τυχεῖν, ὁσίης τε τελευταῖης,
 Ὅλην ἡμετέρῳ γήραϊ δῶκεν Ἄναξ,
 5 Ἥϊθέων, λογίων τε μέγα κράτος, ἦδ' ἱερῶν,
 Καὶ πολῆς σκήπτων, Γρηγόρι', ἡμετέρης.

PB. Ἄλλο.

Ἀσπᾶσι χθόνα τήνδε φίλαις ὑπὸ χεῖρεσι παιδὸς
 Ἐσσάμεθ' εὐσεβέες Γρηγορίου τοκέες,
 Ὅς καὶ γῆρας ἔθηκεν ἐοῖς μόχθοισιν ἐλαφρὸν
 Ἠμέτερον, καὶ νῦν ἀμφιέπει θυσίαις.
 5 Ἄμπνε γηροκόμων καμᾶτων, μέγα φέρτατε παίδων,
 Γρηγόρι', εὐαγέας μάρτυσι παρθέμενος
 Σοὺς τοκέας. Μισθὸς δὲ μέγαν πατέρ' ἴλαον εἶναι,

A Πνευματικῶν τε τυχεῖν εὐσεβέων τελείων.

PG. *Εἰς Ἀμφιλόχιον.*

Ἥλυθε κ' Ἀμφιλόχοιο φίλον δέμας ἐς μέγα σῆμα,
 Ψυχὴ δ' ἐς μακάρων ἴσχετ' ἀποπταμένη
 Πτοῖς πάντα πέπασσο, μακάρτατε. Βίβλον ἐφῆας
 Πᾶσαν ὄση θνητῶν, κ' εἴ τις ἐπουρανῆ.
 5 Γηραλέος φίλην ὑπέδυσ χθόνα. Τέκνα λέλοιπας
 Κρεῖσσονα καὶ τοκέων, τὸ πλεον οὐ μερόπων.

PA. Ἄλλο.

Ἄσμενος ἦτε δάμαρτι καὶ υἱέσι πάρθετο σῶμα
 Ἀμφιλόχος, λιπαροῦ γήραος ἀντίστας.

Et commo la vita frui, sanctumque finem consequi,
 Qualem nostræ senectuti dedit Rex,
 5 Juvenum eruditorumque magnum præsidium, et sacerdotum.
 Et canitiei columen, o Gregori, nostræ.

CH. *Alia* '.

Alacres terram hanc charis sub manibus filii
 Induimus pii parentes Gregorii,
 Qui et senectutem reddidit suis laboribus levem
 Nostram, et nunc prosequitur sacrificiis.
 5 Respira a laboribus senectutem sustentantibus, præstantissime filiorum
 Gregori, pios martyribus apponens
 Tuos parentes. Merces autem magnum patrem tibi propitium esse,
 Spiritalesque nancisci pios filios.

CH. *In Amphiloichium* '.

Venit et Amphiloichii charum corpus in magnum sepulcrum,
 Anima autem in beatorum sedes avolans abiit.
 Necessariis omnia comparasti, beatissime. Librum explicuisti
 Omnem, et qui de rebus humanis et qui de cœlestibus agit.
 5 Senex amicam subiisti humum. Filios reliquisti
 Præstantiores quoque parentibus, quod plerumque non est mortalium.

1150-1151 CIV. *Aliud* '.

Lubens sane ad uxorem et liberos apposuit corpus suum
 Amphiloichius, beatam senectutem adeptus.

* Scriptum an. 374. — Alias Murator. 118. ** Scriptum an. 375. — Alias Murator. 29. *** Scriptum an. 375. — Alias Murator. 30.

CI. 3 Κούφης. Muratorio placet κούφου.

4 Ἄναξ. Nempe *Deus*, vel *Christus*, inquit Muratorius.

5 Ἥϊθέων. Schol. ἱσοθέων.

6 Σκήπτων. Reg. 991 sup. lin. βακτήριον. Dubitat nec forte immerito clarus vir Boivinius an carmen istud cum sequenti tribuendum sit Gregorio, quod tanti viri modestiam non redolet. Hoc tamen in more est Gregorio, modo alios loquentes inducat.

CH. Ἄλλο. Cod. Med. παρὰ γονέων. Gregorius et Nonna filium suum Gregorium alloqui pergunt, commemorando labores, quos in parentum senectute sustentanda toleravit.

2 Εὐσεβέες. Reg. 1227 εὐσεβέος. *Spiritalisque nancisci pios filios.*

4 Ἀμφιέπει θυσίαις. Gregorius in hoc carmine confirmat piam Christianorum consuetudinem offerendi preces et sacrificia pro iis qui dormiunt in somno pacis. Eamdem consuetudinem in Occidente viguisse constat ex his verbis Ambrosii in epistola 39 ad Faustinum: *Itaque non tam deplorandam quam prosequendam orationibus, nec mortificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam ejus Domino commendandam arbitror.*

5 Ἄμπνε. Sic Reg. 1277. Male edit. ἄμπνε.

CH. TIT. *Εἰς Ἀμφιλόχιον.* Amphiloichius maritus Liviæ et Amphiloichii pater, ab Amphiloichio Iconiensi, quem nunquam uxorem et liberos habuisse legimus, diversus fuit, Nonnæ frater.

CIV. 1 Πάρθετο. Murat. *commendavit.*

METRICA VERSIO.

Sint tibi felicesque dies finisque beatus,
 Rex qualem nobis contulit æthereus,
 Doctorum, juvenum, pastoralisque catervæ,
 Et nostri senii, nate, columna diu.

CH. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Hanc, chara nati dextra curante, parentes
 Gregorii terram lætius induimus:
 Sedulus extremos dulces qui reddidit annos,
 Nostraque nunc sacris funera prosequitur.
 Sit tibi, nate, quies a sustentante senectam
 Longævam studio, martyribusque pios
 Auctores vitæ apponas. Sint præmia patris

B Vota, et cœlestis sanctaque progenies.

CH. IN AMPHILOICHIO.

(Eodem interprete.)

Corpus et Amphiloichi tumultum descendit in altum,
 Mens autem petiit regna beata volans.
 Cognatis bona cuncta parans, solvensque libellum
 Qui terrena tenet, si quis et æthereæ,
 Dulce solum senior subiisti, pignora linquens
 Quæ (miranda loquor!) sunt meliora patre.

CIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Uxori membra apposuit natusque libenter
 Amphiloichus, compleus tempora longa-senæ.

Ὀλβιος, εὐγενέτης, μύθων κράτος, ἄλλαρ ἀπάντων, Α Καὶ Χάριτες Μούσαισι μεμιγμένοι, ἔξοχα δ' αὖ σε
Πῶν, εὐσεβέων, εὐγενέων, λογίων,
Ἡ Διοκαισαρέων μύρατο πάτρα φιλη.

5 Καὶ μύθοιο δοτὴρ περιώσιος ἦν. Ἴδ' ἑταίρων
Σῶν ἐνός, ὧ φιλότης, γράμμ' ἐπιτυμβίδιον.

Ὁ μάκαρ, ὧ ξυὸν πενήτης ἄχος! ὧ πτερόεντες
Μῦθοι, καὶ πηγὴ πᾶσιν ἀρουμένη!

Ἄσθματι πάντα λίπες πυμάτω, τόδ' ἄμ' ἔσπετο μῦθον
10 Ἐνθεν ἀειρομένω κῦδος αἰε θαλερόν.

Γρηγόριος τάδ' ἔγραψα, λόγῳ λόγον, ὄν παρα σεῖο,
Ἄμφιλοχ', ἐξεδάην, ἀντιχαριζόμενος.

PE. *Eis Ἀμφιλόχιον ἄλλον.*

Ἀμφιλόχος τέθνηκεν· ἀπόλωτο, εἴ τι λείπειτο
Καλὸν ἐν ἀνθρώποις ῥητορικῆς τέμενος·

PC'. Ἄλλο.

Τυτθὸν μὲν πολλοῖθρον· ἀτὰρ πολὺν ἀνέρα δῶκα
Βήμασιν ἰθυδίκης ἢ Διοκαισαρέων

Ἄμφιλοχον. Φθιμένῳ δὲ συνέφθιτο καὶ πυρόεσσα
Ῥήτηρ, καὶ πάτρης εὖχος ἀριστοτοῦκου.

PZ'. Ἄλλο.

Τὸν ῥήτηραν πυρόεσαν ἐπ' ἀντιπάλοισι φέροντα,
Τὸν μέλιτος γλυκίῳ ἤθεα καὶ πραπίδας,

Ἀμφιλοχον κατέχου τυτθὴ κόνης ἔκτοθι πάτρης
Γιῆα Φιλτατίου Γοργονίας τε μέγαν.

Beatus, nobilis, sermone potens, tutela omnium,
Necessarium, piorum, nobilium, litteratorum,
5 Et divini verbi præco sanctissimus fuit. Vide ab uno
Ex amicis tuis, o amicissime, elogium tumulo impositum.

O felix, o commune paupertatis remedium! O alata
Verba et fons omnibus haustus!
Spiritu omnia reliquisti extremo. Te vero hoc unum secutum est,
10 Hinc sublato tibi gloria semper virens.

Gregorius hæc scripsi, orationi orationem, quam a te,
Amphilochæ, edidici, mutuam rependens gloriam.

CV. *In Amphilochium alium*.

Amphilochius obiit; periit, si quod supererat
Pulchrum inter homines rhetoricæ delubrum:
Et Gratia Musis permisæ, præcipue vero te
Diocæsariensium luxit patria chara.

CVI. *Aliud*.

Parvum quidem sum oppidum; tamen magnum virum dedi
Tribunalibus juris Diocæsarea
Amphilochium. Simul vero mortuo commortua et ignea
Eloquentia, et decus patriæ, quæ optimum pepererat.

CVII. *Aliud*.

Eum qui eloquentia ignea contra adversarios pollebat,
Et qui melle dulcior erat moribus et pectore,
Amphilochium teneo exiguus cinis extra patriam
Filium Philtatii et Gorgoniæ magnum.

* Scriptum an. 375. — Alias Murator. 31. ** Scriptum an. 375. — Alias Murator. 32. *** Scriptum an. 375. — Alias Murator. 33.

CV. ΤΙΤ. Ἄλλον. Forte ἄλλο. Vide tom. I, pag. 44.

Ἄμφιλοχος. Hic Amphilochius alter fortasse tam ab Iconiensi episcopo, quam a superiori, rhetoricam cum laude Constantinopoli docuit. Diocæsareæ natus dicitur, Philtatii et Gorgoniæ filius: nec tamen

idcirco Gorgoniæ Gregorii sororis filius est existimandus; Gorgoniæ enim maritus fuit Alypius, non Philtatius.

CVI. 1 Δῶκα. Cod. Med. δῶκε.

CVII. 2 Γλυκίῳ. Attice pro γλυκίονα.

METRICA VERSIO.

Faenus, felix, præclarus origine, doctis,
Cognatis, justis, nobilibusque favens,
Inclutus et verbi præco. Charissime, busto
Elogia a chara conspice scripta manu.
O felix, cunctisque datum medicamen egenis!
Pennatæ o voces, omnibus unda patens!
Cuncta reliquisti supremo flamine; sola
Gloria sublato permanet usque virens.
Gregorius scripsi hæc, pro verbo verba rependens:
Hoc a te didici; mutua dona fetio.

CV. IN AMPHILOCHIUM ALIUM.

(A. B. Caillau interprete.)

Occidit Amphilochus; periit, si forte manebat
Parvum aliquod terræ rhetoricæ adytum;

B Te Musis mistæ Charites, charissima luxit
Patria præsertim te Diocæsarea.

CVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Magnum donavi, quanquam sim parva, ministrum
Justitiæ soliis, urbs Diocæsarea
Amphilochum. Simul at periit vis ignea fandi,
Et patriæ talem parturientis honor.

CVII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Qui fandi ignita contra hostes arte valebat,
Melle cui dulcis mos animusque super,
Amphilochum cinis extorrem complector egenus,
Philtatii natum Gorgoniæque bonum.

PH'. "Αλλο.

Ῥητῆρες, φθέγγισθε· μεμυκῶτα χεῖλεα σιγῇ
 Ἀμφιλόχου μεγάλου τύμβος ὄδ' ἀμφίς ἔχω.

PΘ'. "Αλλο.

Ἡρίον Ἀμφιλόχοιο μελλίρρονος, ὅς ποτε βήτηρ
 Πάντας Καππαδόκας καίνυτο, καὶ πραπίσιν.

PI'. *Εἰς Βάσσον.*

Βάσσε, φίλος Χριστῷ μεμελημένος ἔξοχον ἄλλων,
 Τῆλε τῆς πάτρης ληίστορι χειρὶ δαμάσθης,
 Οὐδέ σε τύμβος ἔχει πατρώϊος· ἀλλὰ καὶ ἔμπης
 Πᾶσιν Καππαδόκεσσι μέγ' οὐνομα σεῖο λέλειπται,
 Καὶ στήλαι παγίων μέγ' ἀμείνονες, αἷς ἐνὶ γράφθης.
 Γρηγορίου τόδε σοι μνημῆϊον, ὄν φιλέσσκες.

A

PIA'. "Αλλο.

Ὡς Ἀβραάμ, κόλποισι τεσσῆς ὑποδέχνησο, Βάσσε,
 Σὺν τέκος ἀτρεκέως πνεύματι Καρτέριον.
 Αὐτὰρ ἐγὼ, εἰ καὶ με τάφος σὺν πατρὶ καλύπτου,
 Οὐπότ' ἀφ' ὀμετέρης στήσομ' ὁμοζυγίης.

PIB'. *Εἰς Νικομήδην.*

Ὄχεσαι, ὦ Νικόμηδες, ἐμὸν κλέος· ἡ δὲ συνωρίς
 Σὼν καθαρῇ τεκέων πῶς βίον ἐξανύσει;
 Τίς δὲ τέλος νηῶ περικαλλεῖ χεῖρ' ἐπιθήσει;
 Τίς δὲ Θεῶ πέμψει φρήν τελέτην θυσίην;
 Σεῖο, μάκαρ, μιχθέντος ἐπουρανίοισι τάχιστα,
 Ὡ γενεῇ τλήμων, οἶα πάθες, μερόπων!

CVIII. *Aliud* *.

Oratores, loquimini; clausa silentio labra
 Amphiloehii magni ego tumulus contineo.

1152-1153. CIX. *Aliud* **.

Sepulcrum Amphiloehii melliti, qui olim eloquentia
 Omnes Cappadocas superavit et consiliis.

CX. *In Bassum* ***.

Basse, amice Christo gratissime supra alios,
 Longe a tua patria latronum manu oppressus es,
 Neque te tumulus habet patrius. Verumtamen
 Cunctis Cappadocibus magnum tui nomen relictum est,
 5 Et columnæ infixis longe præstantiores, quibus inscriptus es.
 Hoc tibi monumentum a Gregorio quem amabas.

CXI. *Aliud* ****.

Velut Abraham, sinu tuo suscepisti, Basse,
 Tuum vere filium spiritu Carterium.
 Atque ego, etsi me sepulcrum cum patre claudat,
 Nunquam a vestra absistam societate.

CXII. *In Nicomedem* *****.

Discessisti, o Nicomedes, decus meum; purum autem par
 Tuorum filiorum quomodo vitam conficiet?
 Quæ vero finem templo splendidissimo manus imponet?
 Quæve mens Deo offeret perfectam hostiam?
 5 Te, beate, immisto cœlestibus citissime,
 O stirps misera mortalium, qualia passa es!

* Scriptum an. 375. — Alias Murator. 34. * Scriptum an. 375. — Alias Murator. 35. *** Scriptum
 an. 376. — Alias Murator. 45. **** Scriptum an. 376. — Alias Murator. 44. ***** Scriptum an. 376.
 — Alias Murator. 36.

CVIII. 1 Ῥητῆρες, φθέγγισθε. Quasi Amphiloehii eloquentia, dum viveret, ipsis ora præclusisset.

CXII. 1 ὦ Νικόμηδες. Vide carm. ad Hellenium, lib. II, sect. 2, carm. 1.

METRICA VERSIO.

CVIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Rhetores, date verba; te quo sub marmore muta
 Amphiloehi tumulus labra silentis ego.

CIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Melliti Amphiloehi bustum qui splenduit omnes
 Cappadocas verbis consiliisque super.

CX. IN BASSUM.

(Eodem interprete.)

Basse super cunctos Christo dilecte, latronum
 Te manus, heu! longe patriis oppressit ab oris;
 Nec te cippus habet patrius. Tamen omnibus alium
 Cappadocis nomen manet alta mente repostum,
 Hisque magis claræ quis gloria scripta, columnæ.

B Hoc a Gregorio monumentum surgit amato.

CXI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Tu, velut Abrahamus, cepisti felicibus ulnis
 Natum, Basse, tuum flamme Carterium.
 Ast ego, me quanquam claudat cum patre sepulcrum,
 Nolo vestrum unquam linquere concilium.

CXII. IN NICOMEDEM.

(Eodem interprete.)

O mea, cessisti, Nicomedes, gloria: purum
 Par sobolis vitam quomodo conficiet?
 Quæ claro imponet finem manus inclyta templo
 Quæ mens sacra feret mystica dona Deo?
 Te, felix, citius cœlestia regna petente,
 O genus humanum, quæ mala dura tibi!

PII'. Ἄλλο.

Δέρκεο καὶ τύμβον Νικομήδεος, εἴ τιν' ἀκούεις,
 Ὡς νῆδον Χριστῶ δειμάμενος μεγάλην,
 Αὐτὸν μὲν πρῶτιστον, ἔπειτα δὲ τὴν περιβιωτον
 Δῶκεν ἀγνὴν θυσίην, παρθενίην τεκέων,
 5 Φέρτερον οὐδὲν ἔχων ἱερεὺς γενέτης τε φέριστος·
 Τόνδεκα καὶ μεγάλη ὄκα μίγη Τριάδι.

PIA'. Ἄλλο.

Ἵστατον ἐς βίον ἤλθες ἀοιδιμον· ἀλλὰ τάχιστα
 Ἐνθεν ἀντήρθης. Τίς τὰδ' ἔνευσε δίκη;
 Χριστὸς ἀναξ, Νικομήδης, ὅπως σέο λαὸν ἄνωθεν
 Τόθνης τεκέων σὺν ἱερῇ δυάδι.

A

PIE'. Εἰς Καρτέριον.

Πῆ με λιπῶν παλύμοχθον ἐπὶ χθονί, φίλιθαβ' ἑταίρων
 Ἥλυθες ἀρπαλέως, κύδιμε Καρτέρειε;
 Πῆ ποτ' ἔθης, νεότητος ἐμῆς οἰήλια νεωμῶν,
 Ἥμος ἐπ' ἀλλοδαπῆς μύθον ἐμετρεόμην,
 5 Ὅς βιότω μ' ἐνέδησας ἀσάρκει; ἦ ρ' ἔτεόν σοι
 Χριστὸς ἀναξ πάντων φίλτερος, ὃν νῦν ἔχεις.
 Ἄστερωπῆ Χριστοῖο μεγακλέος, ἔρκος ἀριστον
 Ἥϊθέων, ζωῆς ἠνίοχ' ἡμετέρης,
 Μνώσο Γρηγορίου, τὸν ἐπλάσας ἦθεσι κεδνοῖς
 10 Ἦν ὅτε ἦν, ἀρετῆς κοίρανε, Καρτέρειε.

CXIII. Aliud'.

Vide et tumulum Nicomedis, si quem audis,
 Qui templum cum Christo extruxisset magno,
 Seipsum quidem primum, deinde et illam celebrem
 Dedit puram hostiam virginitatem filiorum,
 5 Nihil præstantius habens sacerdos genitorque optimus:
 Idcirco et magnæ cito mistus est Triadi.

1154-1155 CXIV. Aliud''.

Sero vitam amplexus es inclytam, sed citissime
 Hinc sublatus es. Quæ vero hæc permisit justitia?
 Christus rex, o Nicomedes, ut populum tuum de cælo
 Regas cum sacris duobus filiis tuis.

CXV. In Carterium''.

Quo me relinquens multis laboribus oppressum in terra, charissime amicorum,
 Raptim abiisti, inclyte Carteri?
 Quonam abiisti, qui juventutis meæ gubernacula regebas,
 Quando in aliena regione verba admettebar;
 5 Qui vitæ me alligasti incorporeæ? Vere tibi
 Christus rex omnium charissimus, quem nunc possides.
 O fulgur Christi gloriosissimi, tutela optima
 Juvenum, vitæ inoderator meæ,
 Memento Gregorii, quem probis formasti moribus
 10 Jampridem, virtutis princeps, Carteri.

* Scriptum an. 376. — Alias Murator. 37. ** Scriptum an. 576. — Alias Murator. 38. *** Scriptum an. 376. — Alias Murator. 39.

CXIII. 3 Αὐτὸν μέρ. Interpres Græcus, ipsam ædem.

5 Ἱερεὺς. Quia filios obtulit, non quod sacerdos esset, vel etiam episcopus, ut Muratorio visum est.

CXIV. 1 Ἵστατον. Int. tandem ad vitam avolasti æternam.

CXV. T. T. Εἰς Καρτέριον. Nihil de Carterio no-

vimus, quam quod suis epigrammatibus refert Gregorius, qui ejus etiam meminit in carm. ad Hellenium.

5 Ἀσάρκει. Vox est qua solet Gregorius vitam monasticam significare

10 Ἦν ὅτε ἦν. Jampridem. Vide lib. II, sect. I, carm. XIII, εἰς ἐπισκόπους.

METRICA VERSIO.

CXIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Conspice præclari tumulum Nicomedis: Iesu
 Qui cum fundasset splendida templa Deo,
 Seipsum oblato, natorem deinde suorum
 Corpora sacrato munere casta dedit,
 Mysta nihil genitorque tenens præstantius: unde
 Mistus adorandæ protinus est Triadi.

CXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Sero piæ datus es vitæ, sed promptius inde
 Sublatus. Quo res jure peracta fuit?
 Hoc voluit Christus, superis, Nicomedes, ab oris

B Ut nato plebem junctus utrique regas.

CXV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Quonam cessisti, linquens, charissime, terram,
 Carteri amice, nimis quam mala dura premunt?
 Quonam cessisti, primæ dux fide juventæ,
 Hospite metirer cum nova verba solo;
 Qui mihi virgineæ strinxisti vincula vitæ?
 Unus amor Christus, quem modo lætus habes.
 O clari fulgur Christi, tutela juventæ
 Firma meæ, et cursus anxia vela regens,
 Gregorii memor esto, probis quem moribus oliu
 Formasti, morum prima nitore tenens.

PIQ'. "Αλλο.

Ἦ πηγαὶ δακρῶν, ὧ γούνατα, ὧ θυέσσει
 Ἄγνωτάτοις παλάμαι Χριστὸν ἀρεσσάμεναι
 Καρτερίου, πῶς λήξαι, ἡμῶς πάντεσσι βροτοῖσι;
 Ἦθελεν ὕμνοπόλον κεῖθι χοροστασίη.

PIZ'. "Αλλο.

Ἦρπασας, ὧ Νικόμηδες, ἐμὸν κέαρ, ἦρπασας ὧκα
 Καρτερίου τῆς σῆς σύζυγον εὐσεβίης.

PIH'. "Αλλο.

Ἦ Σωλῶν ζαθέων ἱερὸν πέδον, οἶον ἔρεισμα,
 Σταυροφόρον κάλεσας Καρτερίου, κατέχεις!

A PIΘ'. *Εἰς τὸν Μέγαν Βασιλείον ἐπικήδεια, εἴτε ἐπιτάφια.*

Σῶμα δίχα ψυχῆς ζῶειν πάρος, ἦ ἐμὰ σεῖο,
 Βασίλει, Χριστοῦ λάτρι, φίλ', ὠτόμην.
 Ἄλλ' ἔτλην, καὶ ἔμεινα. Τί μέλλομεν; Οὐ μ' ἀνασίρας
 θῆσεις ἐς μακάρων, σὴν τε χοροστασίην
 5 Μὴ με λίπησ, μὴ, τύμβον ἐπόμνυμι, οὐ ποτε σεῖο
 Λήσομαι, οὐδὲ θέλων. Γρηγορίου λόγος.
 Ἦνίκα Βασιλίου θεόφρονος ἦρπασε πνεῦμα
 Ἦ Τριάς, ἀσπασίως ἔνθεν ἐπειγομένου,
 Πᾶσα μὲν οὐρανὴ στρατιῇ γήθησεν ἰόντι,
 10 Πᾶσα δὲ Καππαδοκῶν ἐστονάχησε πόλις.
 Οὐκ οἶον, κόσμος δὲ μέγ' ἵαχεν. Ὡλετο κήρυξ,
 Ὡλετο εἰρήνης δεσμὸς ἀριπρεπέος.

CXVI. *Aliud* '.

O fontes lacrymarum, o genua, o victimis
 Sanctissimis manus Christum placantes
 Carterii, quomodo cessastis, uti caeteri homines?
 Voluit sacrum cantorem illic caelestis chorus.

CXVII. *Aliud* ''.

Rapuiſti, o Nicomedes, cor meum, rapuiſti cito
 Carterium tuæ socium pietatis.

CXVIII. *Aliud* ''.

O Xolorum divinatorum sacra tellus, quale praesidium,
 Cruciferum vocans Carterium, tenes!

CXIX. *Basilii Magni epitaphia* ''.

Corpus sine anima prius victurum, quam me sine te,
 Basili, amice, Christi serve, existimabam.
1156-1157 Et tamen hoc tuli et mansi. Quid moror in terris? non me hinc sublatum
 Collocabis in tuo, aliorumque conitum choro?
 5 Ne me, ne me linquas; sepulcrum adjuro; nunquam tui
 Obliviscar, ne quidem si velim. Gregorii hoc dictum est.
 Cum Basilii divina sapientis rapuit spiritum
 Trinitas, libentissime hinc excedentis,
 Totus quidem caelestis exercitus gavisus est eunte;
 10 Omnis autem Cappadocum ingemuit civitas:
 Non solum autem illa, sed mundus voce clamavit: Periit praeco,
 Obiit pulcherrimae pacis vinculum.

* Scriptum an. 376. — Alias Murator. 40. ** Scriptum an. 376. — Alias Murator. 41. *** Scriptum an. 376. — Alias Murator. 42. **** Scriptum an. 379. — Alias Bill. 65. pag. 152.

CXVI. 2 Ἄγνωτάτοις. Forte ἀγνωτάταις.
 CXVIII. 1 Σωλῶν. Nomen videtur esse aut populi, aut loci cuspium, in quo sepultus fuit Carterius. MURAT.
 CXIX. ΤΙΤ. *Εἰς τὸν Μέγαν*, etc. Reg. 993 ἐπιτάφια εἰς τὸν τάφον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. In

cod. Reg. 1277 epitaphium illud in plura dividitur.
 5 Ἀπης. Reg. 993 λιποῖς.
 6 Οὐδὲ θέλων. Ita A. Colb. Edit. οὐδ' ἐθέλων.
 10 Ἐστονάχησε. Reg. 993 ἐστονάχησα.

METRICA VERSIO.

CXVI. ALIUD.
(A. B. Caillau interprete.)

O lacrymae, flexumque genu, donisque sacratae
 Carterii placans dextera munda Deum,
 Quomodo cessastis, cunctorum more virorum?
 Cantorem superis jussit adesse chorus.

CXVII. ALIUD.
(Eodem interprete.)

Cor nostrum citius, Nicomedes clare, tulisti,
 Carterium, similem religione tibi.

CXVIII. ALIUD.
(Eodem interprete.)

Quod tutamen habes, Xolorum terra sacrata,
 Carterium vocitans, qui crucis arma gerit.

B CXIX. BASILII MAGNI EPITAPHIA.
(Fed. Morello interprete.)

O Christi cultor, Basili, prius ipse putaram
 Absque animo corpus vivere, quam sine te.
 Usque tuli tamen, ac mansi. An cunctamur abire?
 Quin me hinc raptum ad te caelicolasque vocas?
 Ah! ne me hic linquas: testor tua, magne, sepulcra,
 Non te ultro excutiet pectore Gregorius.
 Cum divini animam Basilii Numen olympo
 Evexit cupidam has deseruisse plagas,
 Coelestes acies delectabantur eunte:
 Ast urbs et tellus Cappadocum ingemuit.
 Atque simul mundus vocem edidit: Occidit almus
 Praeco ille, et vinculum foederis eximii.

Κέσμος ὅλος μύθοισιν ὑπ' ἀντιπάλοισιν ἀεικῶς
Σίεται, ὁ Τριῶδος κληρός ὁμοσθενέος.

15 Δὲ, αὐτὸ Βασιλείου δὲ μεμυκῶτα χεῖλα σιγῆ·
Ἐγρεο, καὶ στήτω σάϊσι λόγοισι σῆλος,

Σαῖς τε θυηπολίησι. Σὺ γὰρ μόνος ἴσον ἐφηνας,
Καὶ βίβον μύθῳ, καὶ βιότῃτι λόγον.

16 Θεὸς ὑψιμέδων· Ἐνα δ' ἄξιον ἀρχιερεῖα
20 Ἡμετέρῃ γενεῇ εἶδ' σε, Βασίλειε,

Ἄγγελον ἀτρεκίης ἐριγχεῖα, ὄμμα φαεινὸν
Χριστιανοῖς, ψυχῆς κάλλεσι λαμπόμενον.

Πόντου Καππαδοκῶν τε μέγα κλέος εἰσέτι καὶ νῦν,
Αἰσομ', ὑπὲρ κόσμου ἴστασο δῶρ' ἀνάγων.

25 Ἐνθάδε Βασιλείου Βασίλιον ἀρχιερεῖα
Θέτω με Καισαρέες, Γρηγορίοιο φίλον,

Ὅν κηρὶ κήρῳ φίλῳ· Θεὸς δέ οἱ ἐλθία δότη
Ἄλλα τε καὶ ζωῆς ὡς τάχος ἀντιάσαι

A Ἡμετέρης. Τί δ' ὄνειρα ἐπὶ χθονὶ δηθύνοντα
30 Τήκεσθ' οὐρανίης μνωόμενον φιλήεις;

Τυτθὸν ἔτι πνεύσεας ἐπὶ χθονὶ· πάντα δὲ Χριστῷ
Δῶκας ἄγων, ψυχῆν, σῶμα, λόγον, παλάμας,

Βασίλειε, Χριστοῦ μέγα κλέος, ἔρμ' ἱερῶν.
Ἐρμα πολυσχίστου νῦν πλέον ἀτρεκίης.

35 Ὡς λόγοι, ὡς ξυνὸς φιλήεις δόμος, ὡς φίλ' Ἀθῆναι,
Ὡς θεοῦ βιότου τηλόθε συνθεσῖαι!

Ἴστε τόδ', ὡς Βασίλειος ἐς οὐρανὸν, ὡς ποθέεσκα,
Γρηγόριος δ' ἐπὶ γῆς, χεῖλεσι δεσμὰ φέρων.

Καισαρέων μὲγ' ἄεισμα, φαάντατε ὡς Βασίλειε,
40 Βροντῆ σέϊο λόγος, ἀστεροπῆ δὲ βίος.

Ἄλλὰ καὶ ὡς ἔδρην ἱερῆν λίπες· ἤθελεν οὕτω
Χριστὸς, ὅπως μίξῃ σ' ὡς τάχος οὐρανόεις.

Βένηθα πάντ' ἐδάης τοῦ Πνεύματος, ὅσσα τ' ἔασαι
Τῆς χθονίης σοφίης. Ἐμπνοον ἱρὸν ἔης.

Mundus totus doctrinis contrariis turpiter
Concutitur, dominium Trinitatis cuius una est potentia.

15 Eheu, Eheu! Basilii clausa sunt labia silentio.

Excitare, ac cesset tuis verbis tempestas,
Tuisque sacrificiis. Tu namque solus illuminasti
Et vitam doctrina, et vita doctrinam.

Unus Deus alte regnans; unum autem dignum antistitem
20 Nostra ætas vidit te, Basili,

Nuntium veritatis magnisonum, clarissimum oculum
Christianorum, animæ multiplici pulchritudine fulgentem.

Ponti et Cappadocum magnum decus etiam nunc,
Supplico, pro mundo stes dona offerens.

25 Hic Basilii filium Basilium pontificem
Posuerunt me Cæsarienses, Gregorii amicum
Quem ex corde amavi: Deus illi prospera omnia tribuat,
Aliaque, et vitam quam primum consequi

Nostram. Quæ utilitas in terra diutius commorantem
30 Contabescere, cælestis memorem amicitia?

Modicum adhuc spirabas in terra: omnia autem in Christo
Dono obtuleras, animam, corpus, eloquentiam, manus:

Basili, Christi magna gloria, columen sacerdotum,
Columen in multas partes nunc sectæ veritatis.

35 O sermones, o communis amicitia domus, o claræ Athenæ,
O divina vitæ antiqua consortia!

Scitote hoc, quod Basilius in cælum, ut cupiebat, evolavit:
Gregorius autem in terris versatur, labiis vincula ferens.

Cæsariensium magna gloria, o illustrissime Basili,
40 Tonitruum erat oratio tua, fulgur autem vita.

Nihilominus tamen sacram sedem reliquisti; sic voluit
Christus ut jungeret te quam celerrime cœlitibus.

1158-1159 Profunda omnia noras Spiritus, et quæcunq; sunt
Terrenæ sapientia. Viva victima eras.

15 Βασίλειου. Ita legendum propter metrum, et
ponitur alibi. Edit. male Βασιλείου.

31 Ἐπὶ χθονὶ. Edit. male ἐπὶ χθονοί.

35 Ὡς λόγοι. Reg. 993, ὡς μῦθοι.

43 Τοῦ. Ita Reg. 1277. Edit. τὰ.

44 Τῆς χθονίης. Reg. 993 et A. Coll. τοῖς χθονοίς.

METRICA VERSIO.

Adversis scæde quatitur sermonibus orbis.
Quæ Triadis pars est, viribus æquilibris.

Eheu! sunt Basilii clausa labella silentis:

Surge, age, consistat voce procella tua,
Bæcia et augusta. In te consona namque fuerunt,
Sermoni vita, et moribus eloquium.

Aktionans, Deus unus; at unum nostra decentem
Te Basili, norunt, sæcula pontificem,

Clarum veri præconem, lumenque coruscum
Christicolis, animi nempe decore nitens.

Ponti et Cappadocum laus ingens, oro, beate,
Ut pro mundo stes, dona ferasque Deo.

Hoc me pontificem Basilium Cæsarienses
Ornarunt tumulo, Gregorii socium,

Es animo mihi dilectum, huic felicia cuncta
Deus Deus, ut vitam hanc obtineatque cito.

PATROL. GA. XXXVIII.

B Quid tabescentem juvat in tellure morari,
Oestro cælestis percitum amicitia?

Paululum adhuc terris spirabas, omnia Christo
Largitus, mentem, pectora, verba, manus,

O Basili, magnum Christi decus, arx sacra mystis,
Et vero secto in plura columna patens.

O studia, amplaque amicitia domus, o bonæ Athenæ,
O vitæ sanctæ pacta beata diu!

Scitote ut voti compos Basilius in axe est,
Gregoriusque suis vincula fert labiis.

Cæsareæ, Basili, cultorum amplissima fama,
Sermo tuus tonitru, vitæque fulgur erat.

Sic tamen augustam liquisti, maxime, sedem,
Cum Christo placuit te petere astra cito.

Omnia Flaminis augusti penetralia noras,
Terrenæ et sophia, victima viva Deo.

45 Ὀκταέτης λαοῖο θεόφρονος ἦν ἡ τείνας·

Τοῦτο μόνον τῶν σῶν, ὦ Βασίλει', ὀλίγον.

Χαίροις, ὦ Βασίλειε· καὶ εἰ λίπες ἡμέας ἔμπης,

Γρηγορίου τόδε σοὶ γράμμ' ἐπιτυμβίδιον,

Μῦθος ἴδ', ὃν φιλέεσκες· ἔχεις χρέος, ὦ Βασίλειε,

50 Τῆς φίλης, καὶ σοὶ δῶρον ἀπευκτότατον.

Γρηγόριος, Βασίλειε, τεῆ κοινή ἀνέθηκα

Τῶν ἐπιγραμματίων τήνδε δωδεκάδα.

PK'. *Εἰς Μακρίναν τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀγίου
Βουσιλαίου.*

Παρθένον αἰγλήεσαν ἔχω κόνις, εἰ τιν' ἀκούεις

Μακρίναν Ἐμμελίου πρωτότοκον μεγάλης,

45 Octo annos pii populi habenas tenuisti ;

Hoc solum in tuis rebus, o Basili, parvum est.

Vale, o Basili; et licet nos reliqueris,

A Gregorio hoc tibi est epitaphium,

Hic sermo, quem amabas; habes persolutum tibi debitum, o Basili,

50 Amicitiae, et oblatum tibi donum tristissimum.

Gregorius, Basili, tuae favillae obtuli

Epigrammata haec duodecim.

CXX. *In Macrinam sancti Basilii sororem.*

Virginem nobilem tumulus habeo, si quam audis

Macrinam Emmelii primogenitam magnae,

Quae omnium virorum oculis latuit, nunc vero in omnium

Lingua fertur, et omnium optimam gloriam habet.

CXXI. *In Eusebium et Basilissam.*

Eusebius et Basilissa, illustres hic jacent,

Xolorum divinorum alumni Christiferi,

Et Nonnae eximiae sacrum corpus. Quicumque praeteris

Hos tumulos, animarum memento magnarum.

CXXII. *In Georgium.*

Tu quoque, Georgii amicum corpus, hic jaces,

Qui multas Christo obtulisti puras hostias,

Simul autem germana corpore et mente Basilissa

Magna commune habet sepulcrum, ut vitam.

* Scriptum an. 380. — Alias Murator. 131. ** Scriptum an. 382. — Alias Murator. 46. *** Scriptum an. 384. — Alias Murator. 50.

49 Χρέος. Reg. 993, χειρός.

51 Τεῆ κοινή. Reg. 993, τεῆ κόνει τῆνδ' ἀνέθηκα.

A. Colb. τεῆ κόνη τῆδ' ἀνέθηκα.

52 Δωδεκάδα. Duodecim revera in partes dividitur carmen, quarum prima extenditur a primo versu ad septimum, secunda a septimo ad decimum tertium; tertia a decimo tertio ad decimum nonum; quarta a decimo nono ad vicesimum quintum; quinta a vicesimo quinto ad tricesimum primum; sexta a tricesimo primo ad tricesimum quin-

tum; septima a tricesimo quinto ad tricesimum nonum; octava a tricesimo nono ad quadragesimum tertium; nona a quadragesimo tertio ad quadragesimum quintum; decima a quadragesimo quinto ad quadragesimum septimum; undecima a quadragesimo septimo ad quadragesimum nonum; duodecima a quadragesimo nono ad quinquagesimum primum; post quam sequitur conclusio.

CXXI. 1 *Βασίλισσα*. Infra carm. sequenti Georgius Basilissae frater appellatur.

METRICA VERSIO.

Octonis annis populi es moderatus habenas

Christicolae, inque tuis hoc fuit exiguum.

O Basili, valeas; ut sint tibi nostra relicta,

Hoc tibi Gregorii funebre carmen habes,

Sermonemque olim tibi charum. Debita amoris

Nempe soluta tibi tristia dona mihi.

Gregorius, Basili, ecce tuo cineri ista sacravi,

Quae bis sex constant metra epigrammatibus.

CXX. *IN MACRINAM SANCTI BASILII SOROREM.*

(A. B. Caillau interprete.)

Macrinam teneo claram ferale puellam,

Marmor, quam primo protulit Emmelium:

Quae cunctos fugiens oculos, nunc fertur in ora

Cunctorum, et magnum nomen ubique tenet.

B

CXXI. *IN EUSEBIUM ET BASILISSAM.*

(Eodem interprete.)

Eusebius Basilissa, jacent hic, nomine clari,

Divinae Xolae pignora christifera,

Et sacrae corpus Nonnae. Quicumque sepulcris

Obvius, ah! mentes mente reponere pias.

CXXII. *IN GEORGIUM.*

(Eodem interprete.)

Hic caro tu recubas chari dilecta Georgi,

Cujus dextra dedit munera pura Deo;

Et tecum Basilissa simul; commune sepulcrum

Possidet, ut vitam, corpore, mente soror.

PEΓ. *Εἰς Θεοσεβίον ἀδελφὸν τοῦ Μεγάλου Βα- A* Ἡΐθσον, θαλέθοντα, νεόχρονον. Αἱ δὲ πάροιθεν
σιλείου. Τῆς γηροτροφίης ἐλπίδες εἰσὶ κόνις.

Καὶ σὺ γὰρ, Θεουσεβίον, κλεινῆς τέκος Ἐμμελίου,
Γρηγορίου μεγάλου σύζυγε ἀτρεκέως,
Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν ὑπέδυσ χθόνα, ἔρμα γυναικῶν
Εὐσεβῶν· βίотου δ' ὤριος ἐξελύθης.

PKA'. *Εἰς Φιλτάτιον.*

Ἡΐθσον μέγιστο μέγαν κοσμήτορα λαοῦ,
Χθὼν ἱερῆ κεῖθω Φιλτατίοιο δέμας.

PKE'. *Εἰς Γρηγόριον.*

Γρηγόριον μῆτρως, ἱερεὺς μέγας, ἐνθάδ' ἔθηκεν,
Γρηγόριος, καθαρὸς μάρτυσι παρθέμενος

PKZ'. *Εἰς Μαξέντιον.*

Αἱματος εὐγενέος γενόμεν· βασιλῆος ἐν αὐλας
Ἔστην. Ὅφρυν δαιρα κενόφρονα. Πάντα σκέδασσε
Χριστὸς, ἐπεὶ μ' ἐκάλεσσε. Βίου πολλαῖσιν ἀταρπυί;
Ἰχνος ἔρεισα, πόθοιο τινάγμασιν, ἄχρις ἀνεῦρον
Ἔ τὴν σταθερῆν. Χριστῷ τῆξα δέμας ἄλγεσι πολλοῖς,
Καὶ νῦν κούφος ἄνω Μαξέντιος ἐνθεν ἀνέπτῃν.

PKZ'. *Ἄλλο.*

Πάλλετ' ἐμοὶ κραδίη, Μαξέντιε, σεῖο γράφουσα
Οὖνομα, δς στυφελὴν ἦλθες ἔδδν βίотου,
Ἄμβροτον, αἰπήεσσαν, ἀτερπέα. Σεῖο, φέριστε,
Ἄτρομος οὐδὲ τάφῳ Χριστιανὸς πελάσει.

CXXIII. *In Theosebium Magni Basilii sororem* *.

Tu quoque Theosebium, inclytæ filia Emmelii
Gregorii magni vere compar,
1160-1161 Hic sacram subisti humum, columien feminarum
Piarum: vita vero mature excessisti.

CXXIV. *In Philtatium* **.

Adolescentem, magni magnum moderatorem populi,
Tellus sacra tego Philtatii corpus.

CXXV. *In Gregorium* ***.

Gregorium avunculus, sacerdos magnus, hic composuit
Gregorius, juxta pueros martyres collocans
Juvenem, florentem, impubem. Antea vero
Conceptæ senectutis alendæ spes sunt cinis.

CXXVI. *In Maxentium* ****.

Sanguine illustri satus, regis in aula
Fui. Supercilium extuli superbum. Omnia evertit
Christus, cum me vocavit. Per varias vitæ semitas
Fixi vestigia, desideriorum arbitrio, donec inveni
Viam certam. Christo subegi corpus laboribus plurimis,
Et nunc levis in altum Maxentius illinc avolavi.

CXXVII. *Aliud* *****.

Palpitat mihi cor, Maxentie, tuum scribens
Nomen, qui duram confecisti viam vitæ,
Mortalibus iuviam, excelsam, injucundam. Ad tuum, optime,
Sine tremore sepulcrum Christianus non accedet.

* Scriptum an. 385.—Alias Murator. 152. ** Scriptum incerto tempore.—Alias Murator. 45. *** Scri-
ptum incerto tempore.—Alias Murator. 133. **** Scriptum incerto tempore.—Alias Murator. 134.
***** Scriptum incerto tempore.—Alias Murator. 135.

CXXIII. Ἡ *Σύζυγος*. Forte diaconissa fratris sui
Gregorii Nysseni episcopi, quem Theologus *magnum*
appellat. Mirum quam multas et quam falsas ex hoc
ἐπιτάφιο conjecturas faciat Muratorius, quem re-
fellimus in Dissertatione de perpetua Gregorii no-
stri virginitate. Vide tom. I, Præfat.

CXXV. ΤΙΤΥΛ. *Εἰς Γρηγόριον*. Quis ille sit Gre-

gorius, et utrius, Gregorii Nysseni aut Nazianzeni,
sit nepos, affirmare non ausim. De auctore carmi-
nis dubitat Muratorius.

CXXVI. ΤΙΤΥΛ. *Εἰς Μαξέντιον*. De isto Maxentio
nihil aliud novimus, quam quod ex isto carmine
Ciscimus.

METRICA VERSIO.

CXXIII. IN THEOSEBIUM.

(A. B. Caillau interprete.)

Theusebium Emmelii clarissima filia magnæ,
Eximii compar inclyta Gregorii,
Corpus humo sacræ mandasti, gloria gentis
Femineæ; cecidit tempore vita suo.

CXXIV. IN PHILTATIUM

(Eodem interprete.)

Hic magnum magnæ rectorem plebis epebium,
Philtatii corpus terra sacrata tego.

CXXV. IN GREGORIUM.

(Eodem interprete.)

Gregorium, sacer hic princeps, et avunculus olim
Gregorius posuit martyribus socium,
Florentem, impubem, juvenem. Concepta fovenda;

B Sed prius heu! senii spes abit in cineres.

CXXVI. IN MAXENTIUM.

(Boivinio interprete.)

Clara stirpe satus, regalem admittor in aulam.
Grande supercilium attollo. Mox omnia Christus
Dissipat, errantem revocans. Vestigia flecto
Per varias incerta vias, jaçantibus auris
Votorum, donec vitæ via certa reperta est.
Ærunnis corpus variis tibi, Christe, subegi.
Nunc levis alta super redeo Maxentius astra.

CXXVII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Cor tremit ecce tuo, Maxenti, nomine scripto,
Qui duram egisti per cava saxa viam,
Molibus ingrattam abruptis. Quis, clare, sepulcrum,
Quis pius absque metu posset adire tuum?

PKH. *Eis Eupraxium.*
 Χώρας τῆσδ' ἱερῆς Εὐπράξιον ἀρχιερεῖα
 Ἡδ' Ἀριανζεῖη γῶν μεγάλη κατέχω,
 Γρηγοριοιο φίλον, καὶ φίλικα, καὶ συνοδίτην·
 Τοῦνεκα καὶ τύμβου γείτονος ἦντιασεν.

PKΘ. *Eis Παῦλον.*
 Ἄπορον βίου τὸ τέρμα· 5 Βλέπε πῶς τὰ πάντα
 Διδὸν μὴ τρέχε ἀδήλως. [κόνις,
 Ἄρετὴν δίωξον, ἵνα Πάντα δ' αὖ πάλιν τέφρα.
 Ἐκεῖθεν ἄλθον εὐρήσης. Ὅσα γὰρ κόσμος ἔχει,

A Τύμβος ἔντως ἀφέξει. Ἄπλέτων γέμουσιν οἵ-
 Βίος οὐ πέφυκε μένειν· [κτων·
 10 Πόα εὐμάραντος ἔστιν, 20 Ὅ γὰρ εἰς τάφον προ-
 Ἄνυπαρκτός ἔστιν ἄλθος, [κύψας,
 Ἄτυπῶτον ἔστιν ἴχνος. Συνέλεξεν ἔνδον ἄλθος.
 Γοερὸν κενῶσα δάκρυ, Ἐμὸν εἰς δέμας τὸν ὄμμα
 15 Διάρας, σκόπευε γυῖα·
 Ὅπερ εἰ μόνον δοκεύσεις, Ἐμὲ γὰρ βράδαμνον ὤσπερ
 Κραδίης πόνον συνέξεις. 25 Νέον ἐξέκοψεν ἄδη.
 Δακρύων γέμουσι τύμβοι, Ζοφερὸν δόμον πετάτας,

CXXVIII. *In Eupraxium* *.

Provinciae hujus sacrae Eupraxium pontificem
 Arianzae tellus magna complector,
 Gregorii amicum, aetate parem, et synoditam :
 Propterea et tumulum vicinum consecutus est.

1162-1163 CXXIX. *In Paulum* **.

Incertus vitae finis ;
 Quare ne in incertum curras.
 Virtutem sectare, ut
 Hinc discedens beatam vitam reperias.
 5 Cerne quomodo omnia pulvis,
 Omnia autem iterum cinis.
 Quidquid enim mundus continet,
 Sepulcrum sane sibi vindicabit.
 Vita non potest permanere :
 10 Herba est marcescens,
 Ficta est felicitas,
 Male impressum vestigium.
 Acerbas profundens lacrymas,

Meum in tumulum parens
 15 Cadaver intulit.
 Quod si solum attenderis,
 Anxias in animo curas habebis.
 Lacrymis referti sunt tumuli,
 Ingentibus referti sunt doloribus.
 20 Qui enim in sepulcrum prospicit,
 Acervat animo dolorem.
 In corpus meum oculos tuos
 Conjiciens, cerne membra ;
 Me etenim velut surculum
 25 Tenellum excidit orcus.
 Tenebrosam domum recludens,

* Scriptum incerto tempore. — Alias Murator. 51. pag. 179.

CXXVIII. TITUL. *Eis Eupraxium.* Eupraxius ille
 est forsam de quo Gregorius scribit ad Eusebium
 Samosatensem episcopum in exilio argentam, epist.
 63, olim 30 : *Quaquam mihi semper charus fuit, at-*
que inter sinceros amicos venerabilis frater noster
Eupraxius, etc., sed diversus ab iis de quibus infra
 in Epigrammate III, olim 184.

5 *Συνοδίτην.* Id est *cœnobitam.* Socrat. *Hist.*
eccles., lib. IV, cap. 23, memorat τοὺς ἐν κοινωβίοις,
 ἢ συνοδίοις μοναχοῦς, *monachos cœnobitas, aut sy-*
noditas.

4 *Γείτονος.* Vicinus enim Arianzus pagus, ubi
 degebat Gregorius.

CXXIX. TIT. *Eis Παῦλον.* Quis sit hic Paulus,
 non satis constat.

4 *Εὐρήσης.* Forte legendum εὐρησῆς propter me-
 trum. CAILLAU.

15 Illic Billius credit unum deesse

versum, quam opinionem secuti Benedictini addi-
 derunt hæc verba : *Cadaver intulit* ; utrum id fece-
 rint alicujus codicis auctoritate, an ex conjectura,
 prorsus nescio, cum in iis, quæ supersunt, notis,
 nil tale appareat, lapsuque temporis perierit pa-
 gina quæ locum hunc elucidare potuisset. Forte nec
 ipsi rigam deficientem repererant, imo et forte non
 deficit, cum hinc ea omissa versus quinquaginta
 habeat poema, et admissa numerus impar exsur-
 gat ; inde vero nihil quoad sensum desideretur,
 modo una tantum mutetur littera. Si enim legeris
 κένωσε pro κενῶσα, sensum invenies planum, scilicet :
Acerbas profudit lacrymas meum in tumulum
mater. Id.

19 Ἀπλέτων. Sic legendum et exigit metri re-
 gula. Edit. ἀπλέτων in textu ; ad marginem vero
 ἀπλέτων. Id.

METRICA VERSIO.

CXXVIII. IN EUPRAXIUM.

(A. B. Caillau interprete.)

Qui fuit his pastor terris Eupraxius olim,
 Complector gremiis hunc Arianza meis.
 Gregorio charus, vitæque et tempore compar,
 Vicino juxta conditus est tumulo.

CXXIX. IN PAULUM.

(Billio interprete.)

Incerta meta vitæ : Recto stude, queas ut
 Fac certus ergo curras. Illic beatus esse.

B Ut pulvis et favilla Fetens meum cadaver :
 Sint cuncta, cerne, quæ Solum quod ipse cernens,
 [so. Luctum gravem fovebis.
 Quod mundo inest, id Fletu scatent sepulcra,
 [omne Magno scatent dolore.
 Sane feret sepulcrum. Nam qui videt sepulcrum,
 Est namque fluxa vita : Luctus acervat intus.
 Marcescit instar herbæ, Cernens meum cadaver,
 Sors est nihil beata, In membra fige vultum :
 Signa pedis haud notata. Me namque scidit Orcus
 Tristi parens profuso Ramum velut tenellum.
 Fletu, dedit sepulcro Nigram domum recludens

Ἀκρίεστος, εἶλε Πλούτων Ἴδε ποῦ τρέχεις, ἐπίσχες. A 40 Λαγόσι μ' ἔκρυψε γαῖα, Παλάμας ἔτευξας, ὡσπερ
 Ἐμὲ Παῦλον, ὡσπερ ἔρνος 35 Ἴδὲ πῶς φθορᾶ συν- Λόγονοῦ φέροντα πάμπαν. Καθάραις δίκης με ῥύσαι
 Ἀπαλὸν τεμῶν πρὸ ὤρας. [ἀπτη. Φθορὰ γὰρ πέδησε γλώτ- Τροβίου φλέγοντος. Οἱ μοι!
 30 Θάνατος νέων τὸ κάλλος Κόνις ὡς πέφυκε κόσμος, Μέλα σκέδασε πάντα. [ταν, Τότε πῶς ἀκαυστος ἔξω,
 Ὀλον, ὡς χλόην, θερίζει Ὀμίχλη, θύελλα, τέφρα. Πάτερ, ὦ Πάτερ, Θεέ μου, 50 Ὅν ἐγὼ ῥύπον συνῆξα;
 Δρεπάνη. Πέλει γὰρ οὗτος Δίκην τὰ πάντα ἀέρος 45 Ὅς ἔχεις πνοὴν ἐκά- Καλάμη γὰρ ἔσχον ἔργα.
 Ἀδέξβρευτος ὄντως. ῥέουσι ἀθρόως μάτην. [στου·

Insatiabilis Pluto rapuit
 Me Paulum, ut plantam
 Tenellam præcidens ante tempus.
 50 Mors juvenum decorem
 Omnem, velut herbam, metit
 Falce. Est enim illa
 Vere inevitabilis.
 Cerne quo pergas, siste.
 35 Intuere quomodo morti conjunctus sis.
 Ut pulvis est hic mundus,
 Nubes, procella, cinis.
 Omnia velut aer,
 Confertim fluunt incassum.

40 Sinu suo abscondit me terra,
 Verbum non proferentem ullum.
 Mors enim meam ligavit linguam,
 Membra sparsit omnia.
 Pater, Pater, Deus meus,
 45 Qui contines flatum uniuscujusque ;
 Dexteras formasti, quarum sordes
 Mundans, erue me a pœna
 Fluvii ardentis. Heu me!
 Quomodo tum, ita ut non ardeam, habebō
 50 Quas ego sordes contraxi ?
 Stipula enim sunt opera mea.

32 Ὄτος. Ita vertere Benedictini, et ratio postu-
 bi. Edit. ὄντως in textu; ad marginem οὗτος. CAIL.

46 Ὅς. Legendum ita videtur cum Benedictinis
 in versione. Edit. ὄν περ. Ib.

METRICA VERSIO.

Me luro cepit Orcus : Quo pergis ipse cerne, B Sic ut loqui negotur. Volvetur amnis ardens,
 Plantam velut tenellam Sistens gradum tuere Nam labra mors ligavit, Meas ab igne sordes
 Præcidit ante tempus. Mors ut sibi liget te. Et membra cuncta spar- Quis, quæso, vindicabit?
 Juvenum metit decorem Ut pulvis orbis hic est, [sit. Mea acta stuppam sunt.
 Falx mortis, instar her- Nubes, cinis, procella. Pater, pater, Deusque
 [bæ. Illic quidquid est, ut aer Cujusque qui creasti
 Nam nemo prorsus illam Levis, fuit repente. Mentem, manusque,
 Vitare possit unquam. Tellus sinu tegit me, [quando

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

EPIGRAMMATA.

A. *Εἰς Γιγάντιον οἰκοδόμον.*

Ἄλλος μὲν Βαβυλωνίος ἐπιδρομον ἄρμασι τεῖχος,
 Ἄλλος δ' Αἰγύπτου δέματος πυραμίδας·

C Καὶ πόντον πεζὸς τις ἐπήλασε, καὶ διὰ γαίης
 Νῆας εὐσέλμους ἤγαγε Θρηκτικῆς.
 5 Αὐτὰρ ἐγὼ σκοπιῆν τε καὶ οὖρα μικρὰ τινάδας.
 Χεῖρὶ γιγαντεῖη, κῆπον ἔνυδρον ἔχω.

1164-1165 I. In Gigantium domorum ædificatorem.

Alius quidem Babylonis pervia currihus mœnia,
 Alius autem Ægypti fabricavit pyramidas :
 Alius per pontum processit, et per terram
 Thraciam naves bene transtratas perduxit.
 5 Verum ego speculam et exiguos montes concutiens
 Manu gigantea hortum irriguum habeo.

* Alias Murator. 225.

I. ΤΙΤ. *Εἰς Γιγάντιον.* Muratorius suspicatus,
 nec immerito, scriptum pro Sigantio qui eremicola
 erat amicitia cum Gregorio conjunctus, ad quem
 existat carmen cum isto non parum conveniens, in-
 fra u, alias Bill. 106. — Servavimus titulum cum

nomine Gigantii, propter ultimum versum, in quo
 alludit evidenter poetâ ad nomen Gigantii, χεῖρὶ γι-
 γαντεῖη. Forte Gregorius scripsit Γιγάντιον pro Σι-
 γάντιον, ut gratior ludus evaderet. CAILLAU.

METRICA VERSIO.

I. IN GIGANTIUM DOMORUM ÆDIFICATOREM.
 (A. B. Caillau interprete.)
 Condidit hic muros Babylonis currihus aptos,
 Ægypti moles fecit at ille graves :
 D Ille pedes sulcavit aquas, Thraciasque per oras
 Perduxit solidæ ligna stupenda ratis.
 Ast ego concutiens speculam, montesque pusillos
 Arte gigantea, fonte vireta rigo

B. *Eis Σιγάντιον ἐρημίτην.*

Χαιρων μὲν ἦλθον, ὡς πόθου σθέπων φλόγα,
 Τῆς σῆς ἂν εἶχον ἐνθέου συνουσίας.
 Ἐπεὶ δὲ κρήνας εὖρον ἀκρήνους σαφῶς,
 Πηγῆς ἀπούσης ἐμοὶ ποτῃ μωτάτης,
 Ἢ Ἀπῆλθον αὖθις καὶ μάλ' ἐστυγνασμένος,
 Ἐν προσλαβῶν· τί τοῦτο; διψῆσαι πλέον.
 Εὐχου δ' ὅμως μοι δευτέραν συντυχίαν,
 Ὅπως κατασέσαιμι τὴν πολλὴν φλόγα,
 Λαβῶν τι, καὶ δεῖ, τῶν Θεοῦ νοημάτων.

Γ. *Eis Εὐπραξίους.*

Οὐδὲ μὲν ἐν πυμάτοις Εὐπράξιος, οὐδὲ μὲν ἄλλος·
 Οὐνομ' ἐν ἀμφοτέροι, θυμὸν ἔχοντες ἓνα,

A. Γρηγορίου ἱερῆος ὑποδρηστήρης ἄριστοι,
 Τοῦ καὶ νῦν λάτριες, καίθι παρεσταθές.

Eis Φιλάγγιον, καὶ πρὸς ὑπομονήν.

Ἔστιν Ἐπικτήτιο μέγα κλέος ἐν προτέροισιν,
 Ἔστιν Ἀναξάρχου· ὧν ὁ μὲν ἀγνύμενος
 Τὸ κλέος οὐκ ἀλέγισεν· ὁ δ' ὄλμου χεῖρας ἔχοντας
 Κοπτόμενός γ' ἐβόα· Πτίσσετε τὸν θύλακον.
 Ἢ Ἀλλὰ σὺ καὶ δηναῖά, Φιλάγγριε, σώματι κάμνων
 Δαπτομένῳ, ψυχὴν αἰὲν ἀπληκτον ἔχεις.

Ε'. *Ἄλλο.*

Εἰ μὴ σοὶ δέμας ἦε, Φιλάγγριε, τόσσον ἀκιδνόν,
 Οὐποτε σῆς ἀρετῆς κάρτος ἂν ἐφρασάμην.

II. *In Sigantium eremitam.*

Gaudens quidem veni, ut flammam desiderii exstingerem,
 Quo flagrabam, caelestis tui congressus.
 Verum postquam fontes reperi, qui reipsa fontes non erant,
 Siquidem aberat fons mihi dulcissimus;
 5 Statim recessi magno mœrore affectus,
 Rem unam consecutus: quænam illa? ut sitirem magis.
 Precor tamen mihi alterum congressum,
 Ut exstinguam ingentem flammam,
 Accipiendo et impertiendo aliquid divinarum cogitationum.

III. *In Eupraxios.*

Neque inter ultimos Eupraxius, neque alter;
 Nomen unum ambo, animum habentes unum.
 Gregorii sacerdotis ministri optimi,
 Ejusque etiam nunc famuli, illic adstantes.

IV. *In Philagrium et ad patientiam.*

Est Epicteti magna gloria inter primos,
 Est Anaxarchi; quorum ille confractus
 Gloriam non curabat: hic vero mortario manus tenente,
 Cum tunderetur clamabat: Tundite utrem.
 5 Sed tu quoque diaturna mala, Philagri, corpore ferens.
 Lacerato, animum semper impercussum habes.

1166-1167 V. *Aliud.*

Nisi tibi corpus fuisset, Philagri, tam imbecille,
 Nunquam tuæ virtutis vires deprehendissem.

* Alias Bill. 106, pag. 480. ** Alias Murator. 184. *** Alias Murator. 196. **** Alias Murator. 197.

II. ΤΙΤΥΛ. *Eis Σιγάντιον.* Probabile est hunc eundem esse ac præcedentem. CAILLEAU.

III. ΤΙΤΥΛ. *Eis Εὐπραξίους.* Duo illi Eupraxii inservierant in sacro ministerio Gregorio, quem Muratorius putat esse Gregorium seniorem, sed nullo nixus fundamento. Hos etiam versus ab integro aliquo carmine Nazianzeni avulsos censet, quale illud est *ad Hellenium de Monachis*, ubi de

multis viris piis agitur. Illic pene simile distichi unius exordium occurrit. Vide lib. II, sect. 2, carm. I, vers. 171.

IV. ΤΙΤΥΛ. *Eis Φιλάγγιον.* Philagrium, ex intimis Gregorii familiaribus, multis gravissimisque morbis afflictus miram exhibebat patientiam. Exstant plures ad eum Gregorii epistolæ.

METRICA VERSIO.

II. IN SIGANTIUM EREMITAM.

(Billio interprete.)

Lætus quidem ipse veneram, ut restinguerem
 Sitim, videndi quæ tenebat me tui.
 Ast ut carentem fonte fontem repperi
 (Aberat enim tum fons mihi dulcissimus),
 Tristi recessi mente rursus admodum,
 Hoc nactus unum, major ut premat sitis.
 At tu precare, rursus ut mi copia
 Fiat tui, quo maximum ignem comprimam,
 Deique sensa dem tibi, sumam et simul.

III. IN EUPRAXIOS.

(A. B. Cailleau interprete.)

Non apud extremos Eupraxius, unus et alter:

B Unum ambo nomen, meris habet una duos.
 Gregorii mystæ sacri fidiq; ministri,
 Hic famuli stantes illius estis adhuc.

IV. IN PHILAGRIUM ET AD PATIENTIAM.

(Eodem interprete.)

Fulget Epicteti super inclyta gloria cunctos,
 Fulget Anaxarchi. Fractus enim ille decus
 Despexit, dura vero hic calcante cruentas
 Mole manus, tunsus: Tundite, dixit, utrem.
 Tu quoque, tu lacero porians mala longa, Philagri,
 Corpore, vim firmi pectoris usque tenes.

V. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Si tibi non fuerint tam languida membra, Philagri,
 Non tua virtutis vis mihi nota foret.

Νῦν δὲ τὸ μὲν διώλωλε, σὺ δ' ἔμπεδος. Ἥ ρ' ἔτεόν γε Α
Τοῖς ἀγαθοῖσι θεὸς φάρμακον ἄλγος ἄγει.

Γ. Ἄλλο.

Ἐξέπτεγεν νοῦσός σε, Φιλάγριε· ὅσ' ἐκάλυψεν·
Τυχὴ δ' ἐκ παθῶν ἐστὶ φαεινότερη.

Πίστης μὲν σοφίης σε διδήμονα οἶδα, φέριστε,
Τούτου δ' οὐδὲν ἔχω φέρτερον ἄλλο λέγειν.

Ζ'. *Εἰς λολδορον.*

Πολλὰ λέγεις με κακῶς, ὦ φίλτατε· εἰ μὲν ἄριστος
Αἰσὸς ἔων, τάχα τι καὶ πείσομαι· εἰ δὲ κάκιστος,
Αἰσομ' αἰεὶ με λέγεις καὶ πλείονα. Ὡδ' ἂν ἔγωγε
Πᾶν ἀριστεύοιμι. Κακοῖς ἔχθεσθαι ἄμεινον.

Η'. Ἄλλο.

Πολλὰ λέγεις με κακῶς, ὦ φίλτατε. Δράξ δὲ σεαυτὸν.
Τόνδε λογισμὸν ἔχω φάρμακον εἰς τὸ πάθος·
Εἰ μὲν σοι παρήξει θεὸς μέγας, ἔστιν ἃ κάμοι·
Εἰ δ' ἀγανακτήσει, τί πλέον ἐστὶ δίχη;

Θ'. Ἄλλο.

Πολλὰ λέγεις με κακῶς, ὦ φίλτατε. Εἰ μὲν ἀληθῆ,
Αἴτιος, ὅς τὴν σὴν γλῶσσαν ἐφειλκυσάμην.
Εἰ δ' ἀδίκως ψευδῆ τε, τί πρὸς ἐμέ; πλὴν λέγε πᾶσιν·
Ὡδε ἄρ' ἂν μείζω τισὶν ἔχοις θεοθεν.

Ι'. *Εἰς ἀγαπητούς.*

Ἦδη μοι πολιτῆ· δάπτω δέμας, ὄμμα δαμάζω·

Nunc autem illud deperit, tu vero integer. Quam vere
Bonis Deus in medelam ærumnam adducit.

VI. *Aliud* .

Exedit te morbus, Philagri; oculos texit:
Anima autem ex malis est splendidior.
Omnis quidem sapientiæ te peritum novi, optime;
Hoc autem nihil aliud melius habeo dicere.

VII. *In maledicum* .

Plurimum mihi maledicis, charissime. Si quidem optimus
Ipse es, fortasse et in aliquo tibi credam; sin autem pessimus,
Precor semper mihi maledicas et gravius. Sic equidem
In omnibus vicero. A malis odio haberi melius.

VIII. *Aliud* .

Plurimumque mihi maledicis, charissime. Facis autem tibi ipsi.
Hoc argumentum habeo remedium calamitatis:
Si quidem tibi indulgeat Deus magnus, sunt et in quibus mihi indulgeat:
Si autem indignetur, quæ major est vindicta?

IX. *Aliud* .

Plurimum mihi maledicis, charissime. Si quidem vera,
Causa ego ipse, qui linguam contra me traxi.
Si autem injuste et falsa, quid ad me? quin imo dic omnibus:
Ita enim majorem ultionem consequeris a Deo.

X. *In agapetos* .

Jam mihi canities est; lacero corpus; oculum domito;

* Alias Murator. 198. ** Alias Murator. 187. *** Alias Murator. 188. **** Alius Murator. 189.
**** Alias Murator. 201.

X. ΤΙΤΥΛ. *Εἰς ἀγαπητούς.* Agapeti, seu dilecti, quos hoc carmine et sequentibus exagitat Gregorius, isti erant qui postquam castitatem Christo dicaverant, ac sese monasticæ vitæ addixerant, cum virginibus plerumque Deo sacris cohabitabant, animorum tantummodo, non corporum amorem communioneque præ se ferentes. De agapetis

synisactisque longam et doctam disquisitionem instituit vir doctissimus Muratorius. Ex his autem carminibus quæ hic edidit, animadvertit ipse nonnulla vulgata, sed Latine tantum a Billio ad calcem tom. II, et Græca quoque antea ab Aldo in vetusta editione, quæ prodit an. 1504.

METRICA VERSIO.

Nunc periit corpus, manet at mens integra. Numen B
Quam vere sanat percutiendo bonos!

VI. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Exeso, Philagri, clausit tibi lumina morbus,
Sed mens clara magis facta dolore fuit.
Omnis te sophiæ novi, dilecte, peritum·
Hoc autem melius dicere non habeo.

VII. IN MALEDICUM.

(Eodem interprete.)

Tu mala plura mihi dicis, charissime. Justus
Si fueris, tibi forte fides; sin pessimus, oro,
T'æque mihi et gravius maledic. Mihi clara manebit
Sic palma in cunctis. Lucrum fert ira malorum.

VIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Tu mala, chare, mihi dicis. Tibi sed facis ipsi
Est argumentum hoc certa medela mali,
Si parcat tibi Numen, adest unde et mihi parcat·
Si manet ira, gravis quæ tibi pœna magis?

IX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Tu mala, chare, mihi dicis. Si vera, reatus
Est mihi, cum linguæ dira flagella traham.
Si vero facta injuste, quid pertinet ad me?
Dic cunctis. Feriet durior ira caput.

X. IN AGAPETOS.

(Eodem interprete.)

Jam mihi canities; corpus domo, lumina sc̄bdo;

Φροντίειν ἡματίησι, καὶ ἐννοχήησι τέττηκα
 Ψυχὴν τὴν τριτάλαιναν, ὅπως πυρὸς ἐξερύσαιμι·
 Ἄλλ' ἔμπης κρατέω τοῦ σώματος οὐκ ἀμογητί.
 Ὡς δὲ σὺ καὶ νεότῃ φέρων, καὶ τάρκας ἐγείρων
 Εὐρυτέρας ἐλέφαντος, ἔπειτα δέ μοι διαθρύπτῃ
 Ὡς δὴ τις καθαρὸς, καὶ πνεύματι τὴν ἀγαπητὴν
 Στέργων; Ὡ φευκτῆς ἀγάπης, ἢ Χριστὸν ἀτίζει!

IA'. "Αλλο.

Παρθένε, Χριστὸν ἔχεις αἰεὶ ζῶοντ' ἐπίκουρον,
 Νυμφίον ἱμερόεντα, τεῆς ζηλήμονα μορφῆς
 Οὐρανίης. Μὴ σάρκα πάλιν, σαρκὸς τε ταλαίνης
 Δέξῃ κηδεμόνα· γλώσσας δ' ἀλείνει κακίστων.
 Ὡ Μὴ Χριστοῦ χιτῶνα τὸν ἀσπιλον αἴσχεις μίξης.
 Μάταις παρθενηκῆσιν ἐλεγχεῖτην ἐπιόϊσα.

A

IB'. "Αλλο.
 Πῦρ ἐγγὺς καλάμης, οὐκ ἀσφαλές. Οὐδὲ γυναικα
 Παρθένον, ὧ μοναχῆ, κτᾶσθαι ὀμωρόφιον
 Ἄρσενα, καὶ θήλειαν ἐχώρισεν ἐλπίς ἀμείνων·
 Ἡ δὲ φύσις κρυπτήν τὴν νόσον ἔνδον ἔχει.
 Ὡν ἀπέχης μακρὰν, σπινθὴρ μένει· εἰ δ' ἀναμίση,
 Ἄφεις πυρκαϊᾶν πνεύματος ἐξ ὀλίγου.

II'. "Αλλο.

Τοῖς ἀγαπητοῖς κηρύσσω τάδε, ταῖς τ' ἀγαπηταῖς·
 Ἐρῶτε, Χριστιανῶν δηλήμονες· Ἐρῶτε, λύσσης
 Κλέπται τῆς φουσιχῆς· καὶ ὀμματα πόρνον ἔχει τα.

IA'. "Αλλο.

Ἄρσενα πάντ' ἀλείνει, συνείσακτον δὲ μάλιστα.
 Μηρόας πικρὸν ὕδωρ, παρθένε, πείθεο μοι.

Curis diurnis et nocturnis adsumo

Animam ter miseram, ut ab igne eripiam :

Sed nihilominus agre corpori impero.

1168 1169 Ὡ Quomodo autem tu, et juventutem ferens, et carnes erigens.

Ampliciores elephanto, deinde vero te mihi jactas

Tanquam sane quis purus, et spiritu dilectam

Amans? O fugienda dilectio, quæ Christum inhonorat!

XI. Aliud'.

Virgo, Christum habes semper vivum adiutorem,
 Sponsus amabilem, tuæ amatorem formæ
 Cælestis. Ne carnem rursus, carnisque miseræ
 Admitte moderatorem; linguas vero improborum declina.
 Ὡ Ne Christi tunicam immaculatam probris misce,
 Omnibus virginibus opprobrium imponens.

XII. Aliud'.

Ignis prope stipulam, non est tutum. Neque mulierem.

Virginem, o monache, habere contubernalem.

Masculum et feminam separavit spes melior :

Natura autem occultum intus morbum habet.

Ὡ Si abfueris longe, favilla manet; si autem congregiaris,

Excitabis incendium ex vento modico.

XIII. Aliud'.

Agapetis hæc prædico et agapetabus :

Abite in malam rem, Christianorum corruptores; perite, furoris

Fures naturalis; nam oculi meretricium habent quidpiam.

XIV. Aliud'.

Masculum omnem devita, synisactum vero maxime,
 Uti mirrhæ amarulentam aquam, virgo, crede mihi.

' Alias Murator. 202. " Alias Murator. 203. "' Alias Murator. 209. "" Alias Murator. 211.

XII. Ὡ Ἀπέχης. Male edit. ἀπέχης. Ibid. ei δ'.
 Edit. ἢ δ'.

XIV. 2 Μηρόας. Intelligit poeta aquas amaras,
 quarum fit mentio Exod. xv, 25.

METRICA VERSIO.

Ter miseram curis animam noctuque diuque
 Adsumo ut diri solvatur ab ignibus orci :
 Sed vix justa tamen carni de frena rebelli.
 Tu qui flore vicens ævi, carnesque superbo
 Majores barro extollens, te postea jactas,
 Ut quis amans puro dilectam a flamine purus?
 O fugiendus amor, Christo qui dedecus infert!

XI. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Virgo, tibi purum vivens in sæcula Christus,
 Sponsus amans servat formæ cælestis honorem.
 Ne carnem infelix rursus, carnisque miscellæ
 Rectorem admittas; linguam fuge cauta malorum.
 Ne puræ Christi sordescat gloria vestis,
 Virgineumque chorum labe turpissima fœdet.

B

XII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Culmo ignis propior, res est non tuta; puellam
 Nec retinere tuis ædibus, o monache :
 Spes longe melior sexum divisit utrumque,
 Sed naturæ intus morbus opertus inest.
 Si fugias, scintilla manet; si proximus adstes,
 E flatu modico flamma micabit edax.

XIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hæc agapetorum clamat mea lingua catervæ :
 O morum timæ, furesque, perite, furoris
 Mentibus ingeniti. Sapiunt nam lumina scortum.

XIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Vita omnem, nihil crede, virum, super omnia vero,
 Virgo, synisactum : myrrha timenda minus

Αἰνῶ σωφροσύνην, καὶ σώφρονας· οἱ δ' ἀγαπητοὶ
 Μίσγουσίν τι χολῆς, ὧ φθόνε, τῷ μέλιτι.
 3 Δίγαμον, ἢ ἀγαπητόν. Ὁ μὲν γάμος οὐδὲν θνείδος·
 Τῶν δὲ συνεισάκτων φείβεται· οὐδὲ λίθος.

1E'. Περὶ τῶν συνεισάκτων.

Αενοῦ καὶ μέλανος μικτὴ φύσις ἐστὶ τὸ φαῖόν·
 Ζῷ καὶ θάνατος οὐδὲν ἔχουσι μέσον.
 Τοῦς δὲ συνεισάκτους, ὡς δὲ φάσκουσιν ἅπαντες,
 Οὐκ οἶδ' εἴτε γάμψ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμους
 5 θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν. Οὐ γὰρ ἔγωγε,
 Κἄν με λέγητε κακῶς, πράγμα τόδ' ἀνέστομαι.
 Οἱ πλείους ἀκόλαστοι· καὶ ταχὺς εἰς ὑπόνοιαν
 Ἐκ τῶν οικείων ἐστὶν ἅπας ἑτέροις.
 Σάρκα φέρων συζῆς ἀγαπητῆ σάρκα φερούση.

A 10 Καὶ τί φρονεῖν οἶει τοὺς βυπαροῦς περὶ σοῦ;
 Ἔστω, μὴ τι λέγειν τοὺς σώφρονας· ἀλλὰ τίς οἶσσι
 Τὸν παρὰ τῶν πολλῶν μῶμον ἐχειρόμενον;
 Ἐννομόν ἐσθ' ὁ γάμος καὶ τίμιον· ἀλλ' εἴτι σαρκός·
 Κρεῖσσον δ' οὐκ ὀλίγῃ σαρκὸς ἐλευθερία.
 15 Εἰ δ' ἐστὶν παρὰ ταῦτ' ἀγαμος γάμος, ὧ ἀγαπητοί,
 Ἐν ταῖς ἀμφιβόλοις ζήσατε συζυγίαις.

1G'. Ἄλλο.

Πρῶτον ἀληθεῖα σπουδάσετε σώφρονες εἶναι·
 Δεύτερον αἰσχροτάτων μὴδ' ὑπόνοιαν ἔχειν.
 Εἰ καθαρός, χρυσοῦ καθαρώτερος· ἀλλ' ἐμὲ πλήσσεις,
 Τῇ ἀγαπητῇ σου σῶμα καὶ ὄμματ' ἔχων.
 5 Ἡ ἀγαπητῆ σου, καὶ τοῦνομα τοῦτο τὸ σεμνόν·
 Φεῦ, φεῦ! μὴ τι ἔχη καὶ βυπαρᾶς ἀγάπης.

Laudo pudicitiam et pudicos. Sed agapeti

Miscet aliquid fellis, o invidia, mellis.

5 Biganium potius quam agapetum, (laudo). Conjugium quidem nihil affert probri;
 Synisactis autem nequidem parcunt lapides.

XV. De synisactis *.

Albi et nigri mista natura est color fuscus;
 Vita et mors nullum inter se habent medium.

1170-1171 Synisactos vero, ut eos omnes appellant,

Nescio an inter conjugatos, an inter cælibes

5 Posuerimus, an vero medium aliquod servabimus. Non enim ego,

Quamvis male de me dicatis, rem hanc laudabo.

Multi sunt intemperantes; et velox ad suspicionem,

Ex propriis rebus est quilibet erga alios.

Carnem ferens convivis cum dilecta carnem ferente.

10 Et quid sentire putas inquinatos de te?

Esto, nihil obloquantur honesti homines; sed quis ferat

A multis livorem excitatum?

Legitima res et honorabilis, nuptiæ sunt; sed adhuc carni serviunt:

Res autem longe melior, carnis libertas.

15 Si autem præterea innuptæ nuptiæ sunt, o dilecti,

In ambiguis vivetis conjugiiis.

XVI. Aliud **.

Primo studete vere pudici esse:

Deinde turpium neque suspicionem injicere.

Es purus, auro purior; sed me vulneras,

In dilectam tuam corpus et oculos intentos habens.

5 Est dilecta tibi, et nomen hoc honestum;

Heu, heu! cave ne quid habeat impuræ dilectionis.

* Alias Murator. 204. ** Alias Murator. 205.

5 Δίγαμον. Murat. mallet legere δύσσαμον. Forte
 ἢ γάμον. Profecto nuptias potius quam Agapetum
 laudo.

XV. ΤΙΤ. Περὶ τῶν συνεισάκτων. De synisactis,
 seu cointroductis, idem dicendum ac de agapetis.

Utrique enim erant qui, licet castitatem professi,
 cum feminis ejusdem propositi cohabitabant.

16 Ζήσατε. Forte legendum est ζήσατε.

XVI. 5 Σου. Melius poneretur σοι.

METRICA VERSIO.

Laus sit virtuti, sit castis. Ast agapeti
 lammiscent mellis fellis amara favo.
 His potior bigamus; thalamo nil turpe, sed ipsa
 Dura synisactis parcere petra nequit.

XV. IN SYNISACTOS.

(A. B. Caillau interprete.)

Album junge nigro, fuscus color exsilit inde:
 Nil medii vitam separat atque necem.
 Turba synisactos solito quos nomine signat,
 Sautne tori sociis, virgineove choro
 Censendi, an medium quoddam datur? Ast ego
 [certe,
 Non laudo hoc, de me sint male dicta licet.
 Sunt multi infrenes; velox et pendere rebus
 Quilibet ex propriis non sua facta solet.

B Carnalis charæ carnem convivis habenti:
 Corruptos de te credere quid reputas?
 Esto, nihil dicant justis; quis tanta moveri
 Invidiæ a multis murmura ferre queat?
 Est rectus sanctusque torus, sed vernula carnis:
 Carnis libertas, res celebranda magis.
 Nuptiæ at innuptæ si dentur, chara caterva,
 Vos patet in dubiis vivere conjugiiis.

XVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Sit primum vovis studium vere esse pudicos,
 Nec labiis detur postea suspicio.
 Munditia superas aurum: mihi vulnus at infers,
 Attenta in charam lumina, corpus habens.
 Est agapeta tibi; nomen sonat istud honestum:
 Sed ne subjaceant senza profana cave

Ὡδὲν τῆς ρυπαρᾶς. Ναί, πείθομαι. Ἄλλ' ὁδὸς ἄλλοις A

Γίνῃ τοῦ συζῆν οὐχ ὁσίως ἐτέραις
 Χῶ βέρβορός ἐστιν ἀνὴρ, καὶ σώφρωνι σώφρων
 10 Συζῶν· τοῖς ἀγάμοις, ταῖς τ' ἀγάμοις προλέγω.
 Εἴτοι καὶ τὸ συνειδὸς ἐλεύθερον, ἀλλ' ἀποφεύγειν
 Δεῖ γλῶσσαν· γλώσσης οὐδὲν ἐτοιμότερον.
 Τίς θήσει φλογέην ρομφαίαν ἐμῷ παραδείσῳ;
 Τίς δώσει μεγάλῃς παρθενίης φύλακα;
 15 Ὡς μὴ τις ἀγαπητὸς ἔσω, καὶ γλῶσσα παρέλθῃ
 Τῶν φθονερῶν. Μῶμος φείδεται οὐδ' ὁσίων.

IZ'. Πρὸς παρθένον.

Ὀύρανίη, μεγάθυμε, φασσφόρε, ὑψιθέουσα,
 Ἀγγελικῶν μονάδων σύνθρονε ἀζυγέων,
 Παρθένε, μίμνε θεοῖο, χὸς δ' ἀλέεινε βέλεμνα,
 Μηδὲ συνεισάκτω σὸν βίον ἐξυθρίσης.

II'. Ἄλλο.

Παρθένε, παρθένος ἴσθι καὶ δμμασι, καὶ κρυφίοισιν,
 Μηδὲ συνεισαγάγῃς ἄρσενα κηδεμένα.
 Χριστὸν ἔχεις ἀγαπῆτόν. Ἀπόπτυσον ἀνδρας ἄπαν-
 [τας·
 Τί χρῆζεῖς θανάτου φάρμακον ἐνδὸν ἔχειν;
 5 Ὅμμασιν δμματα μίσγε, λόγῳ λόγον, ἀγνὲ καὶ
 [ἀγνή·
 Εἶτά σε σωφροσύνης δήσομεν ἐν στεφάνοις.
 Ἄγνοῦ μηδ' εἰδῶλα φέρειν χὸς ἀπραδέοντος.
 Ἡ δὲ συνοικεσίῃ τὴν νόσον ἐγγὺς ἔχει.

IX'. Πρὸς μοναχοῦς.

Ὡς χαλεπὸν σάρκεσαι φυγεῖν κλόνον ἐγγὺς εὐούσαις!
 Τοῦνεκά μοι, μοναχοί, τῆλ' ἀπὸ θηλυτέρων.

Nihil (ais) impuræ. Etiam; credo. Sed aliis exemplum
 Evadis, vivendi non sancte cum aliis.

Cum cœno cœnum est vir, etiamsi castus cum casta
 10 Vivat: innuptis viris, innuptisque mulieribus prædica;
 Etiamsi conscientia sit integra, tamen effugere
 Oportet linguam; lingua nihil promptius.
 Quis ponet flammeum gladium meo paradiso?
 Quis dabit magnæ virginitatis custodem?
 15 Ne quis dilectus intra, et lingua transeat
 Invidorum. Livor ne sanctis quidem parcat.

XVII. Ad virginem*.

Cœlestis, magnanima, lucida, sublime currens,
 Cum angelicis unitatibus injugatis communem habens sedem,
 Virgo, memento Dei, terræ autem devita tela,
 Neque cointroducto vitam tuam contumelia afficias.

1172-1173. XVIII. Aliud.**

O virgo, virgo esto tum palam, tum occulte,
 Neque introducas virum curatorem.
 Christum habes dilectum. Respue viros omnes.
 Quid opus habes letale venenum intus habere?
 5 Oculis oculos misce, sermoni sermonem, caste et casta;
 Deinde te pudicitix cingemus coronis.
 Casti est neque simulacra tolerare terræ insanientis.
 Cohabitatio autem morbum habet proxime.

XIX. Ad monachos*.**

Quam difficile est effugere tumultum corporibus prope existentibus!
 Quapropter, monachi, procul mihi a feminis estote.

*Alias Murator. 206. **Alias Murator. 208. ***Alias Murator. 207.

9 Χῶ. Legendum videtur χὸς γάρ, ut stet me-
 trum, quod aliter claudicat. Muratorius putat com-
 modius non posse emendari, quam legendo χὸς
 καὶ βέρβορος.

XVIII. TITUL. Ἄλλο. Hoc carmen in duas partes

dividi posset. Cujus pars prior ad agapetas perti-
 net, posterior ad agapetos. Hæc eadem, sed aliis
 plerumque verbis, leguntur in carmine cui titulus
Præcepta ad virgines, lib. 1, sect. 2, carm. 11.

5 Ἄγνή. Ita cod. Med. Edit. ἀγνὲ καὶ ἀγνή.

METRICA VERSIO.

Nulla profana. Libens credo. Persuadet at anceps B
 Non sanctum vitæ ducere vita genus.
 Cum cœno cœnum, castæ sic castus adhærens.
 Innuptos moneo, virgineumque chorum:
 Integra corda licet maneat, tamen ora loquentis
 Sunt fugienda mali. Promptius ore nihil.
 Ense meum rutilo Eden quis servare valebit?
 Custodem decori quis dare virgineo?
 Non charum intus habe, ne te premat invida lingua;
 Invida nec sanctis parcere lingua solet.

XVII. AD VIRGINEM.

(A. B. Caillau interprete.)

Cœlica, magnanimis, lucens, currensque per altum,
 Innuptis adstans mentibus angelicis,
 Virgo, memento Dei, vita sed spicula terræ,

Cumque synisacto gloria non pereat.

XVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Virgo palam, virgo occulte sis, virgo; nec intus
 Sit tibi vir, teneat quem pia cura tui.
 Charus adest Christus. Turbam fuge cauta virorum.
 Quid letale intus virus habere juvat?
 Casti, oculis oculos, verbis et jungite verba;
 Nectemus capiti sarta pudicitix.
 Nec terræ feret insanæ simulacra pudicus.
 Proximus his morbus, quos domus una capit.

XIX. IN MONACHOS.

(Eodem interprete.)

Non facile fugies vicinus carne tumultum.
 Hinc, monachi, a cœtu cedit femineo.

Ἡλλά γάρ ἐστι γάμου, μυστήρια, καὶ πρὸ γάμου, Α ΚΑ'. Ὅτι οὐκ ἀπὸ πιπτόντων χρὴ τοὺς ἀγνοῖε διαβάλλειν.
Οἷς μάλυνει ψυχὴν ἕψις ὑφελκομένη.

Κ'. Ἄλλο.

Οἱ μοναχοί, μοναχῶν βίον ἔλκετε. Εἰ δ' ἀγαπηταῖς
Ἐζήτ', οὐ μοναχοί. Ἡ δὴς ἀλλοτρίη.
Ἀγγελικῆς δόξης εἰκὼν μονάς. Εἰ δ' ἀγαπηταῖς
Τέρπεσθε, θνητῆς ἐστέ φίλοι δυάδος.
5 Παίθομαι, ὡς ἀγνῆ συζῆς ἀγνός, ἀλλὰ γυναικί·
Σήμερον εἰ σώφρων, αὐριὸν ἐστί φόβος,
Τῶν Χριστῶ ζώντων, καὶ τερπομένων ἀγαπηταῖς
Μή που τοὺς μεγάλους αὖρα φέρει καμάτους.
Ἡ πῦρ, ἢ πῦρὸς σημήια τοῖς ἀγαπητοῖς·
10 Τὴν εἰκαζομένην φεύγετε σωφροσύνην.

Τί φῆς; Οἱ μὲν ἀγνοὶ καὶ σώφρονες, οὐδὲν ἀνάγνου
Κλέπτουσιν κακίης οὐδενός, οἱ πλέονες.
Εἰς δὲ κακὸς σεμνοῖς, καὶ πλείοσιν, ἔστιν οὐνεῖδος·
Ἄστε τί μὲν συζῆν ἄρσεσι τὰς ἀγάμους;
5 Φεῖδεσθε γλώσσης, φθονερῶν γένος. Οὐτε κάκιστοι
Πάντες, οὐτ' ἀγαθοί· καὶ τι φύσει δοτέον.
Εἰ τις ἀγνευόντων ποτ' ἀπώλετο, τοῦτ' ἐπὶ πάντων
Οἴσατε; τὰς δὲ χρέας χωρὶς ἕκαστος ἔχει.

ΚΒ'. Ἄλλο.

Ἄγγελος ἦν ὁ πονηρὸς Ἐωσφόρος. Ἄλλὰ πεσόντος,
Ἀγγελικῆς οὐδὲν χάριτος πέσεν. Οὐδὲ μαθηταῖς

Multa enim sunt conjugii mysteria, et ante nuptias,
Quibus inquirit mentem captus oculus.

XX. *Aliud* *.

Monachi monachorum vitam ducite. Si autem cum agapetabus
Vivitis, non estis monachi. Binarius alienus (a vobis est).
Angelicae gloriae imago est unitas. Si autem agapetabus
Delectamini, mortalis estis amici dyadis.
5 Credo, cum casta castus vivis, sed tamen cum femina;
Hodie si pudicus, cras est timor,
Hominum Christo viventium et gaudentium agapetabus
Ne magnos aura ferat labores.
Aut ignem, aut ignis indicia habent agapeti;
10 Fictam fugite temperantiam.

XXI. *Quod propter lapsos non decet criminari castos* **.

Quid ais? Pudici quidem et temperantes, qui nihil sœdum
Clam committunt unquam, plures sunt,
Unus autem malus castis et pluribus est dedecori;
Quare quid attinet convivere maribus innuptas?
5 Parcite linguæ, invidorum genus. Neque pessimi omnes,
Omnes nec boni; et aliquid naturæ dandum.
1174-1175. Si quis castorum aliquando periit, an in omnes
Transfertis crimen? colores suos unusquisque seorsum habet.

XXII. *Aliud* ***.

Angelus fuit malus Lucifer. Sed illo cadente,
Angelicae nihil gratiæ decidit. Neque discipulis

* Alias Murator. 212. ** Alias Murator. 213. *** Alias Murator. 214.

XX. 8 φέρει. Legendum videtur φέρη.
XXI. Τ.τ. Propter agapetos a malevolis male
audiebat universum monachorum genus. Quapropter
Gregorius istorum contra obrectatores causam

suscipit.
XXII. 4 Ἄγγελος, etc. Vide lib. 1, sect. 2, carm.
1, vers. 680, ubi Gregorius Judæ et angeli mali
commemorat lapsum.

METRICA VERSIO.

Multa vel ante torum, sociæ mysteria tædæ,
Quæis menti sordes lumina capta ferunt.

XX. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

O monachi, sitis monachi. Si vivitis autem
Cum sociâ, haud monachi. Namque aliena dyas.
Angelici decoris typus est monas. Ast agapetæ
Si placeant, vobis sit male grata dyas.
Castæ hæres, credo, castus; tamen illa puella est;
Sis hodie castus, cras timor ille tibi,
Ne si convivas Christo devotus amicis,
Sudores magnos dissipet aura levis.
Castus habent flammam, flammæ vel signa futuræ
Dilecti. Virtus sit tibi ficta procul.

B XXI. QUOD PROPTER LAPROS NON DECET CRIMINARI
CASTOS

(Eodem interprete.)

Quid dicis? Plures sunt qui casti atque pudici,
Sordida committunt nulla, vel in tenebris.
Pluribus at castis malus unus dedecus infert.
Quid juvat innuptas vivere cum maribus?
Invida lingua, sile. Non omnis pessimus, omnis
Nec bonus est; aliquid detur et ingenio.
Si quis castorum periit, num crimen in omnes
Transfertis? Proprio quisque colore nitet.

XXII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Lucifer o cœlis cecidit malus angelus olim:
Nec turbæ angelicæ lapsus maculavit honorem.

Ἔστιν Ἰούδας ἡνείδος, ἐπεὶ πέσεν. Ἀλλὰ σὺ πάντα
Ἄγνους ἐξ ὀλίγων ὑβρίζεις· τοῦτο δίκαιον;

ΚΓ'. Ἄλλο.

Μήτ' εὐπλοοῦσι ναυαγοῦντας προτιθεῖ,
Μήτ' εὐ βιοῦσι τοὺς σφαλέντας ἐν βίῃ.
Χωρὶς τὰ καλῶν καὶ κακῶν ὀρίσματα.
Ὀλέσθαι τοὺς πίπτοντας ἐκλέγω μόνον.
5 Τῶν δ' εὐδρομούντων οὐδαμοῦ μεμνημένος,
Λέγεις πεσόντας· τοὺς κατορθοῦντας δ' ἐγώ.
Σὺ τοὺς κακίστους, ὡς κακός· καλοὺς δ' ἐγώ.
Χωρὶς τὸν αἰσχρὸν, τὸν τε σώφρονα τίθει.
Μὴ κρῖν' ἀνάγνους πάντα ἐξ ἐνός κακοῦ.
10 Αἰδοῦ τὸν ἀγνὸν μᾶλλον, ἢ μίσει κακῶν.

ΚΔ'. Περὶ γάμου.

Εἰ σοὶ τι κρεῖσσον καταφθίνεται (οὐ γὰρ ἔμοιγε)
Οἰκέτις, ἢ γαμετή; εἰπέ μοι, ὦ φίλότης.
Σαρκὸς γὰρ ἔσμεν δεσμῶται πάντες ἀληθῶς,
Μοίρης θειοτέρης χεῖροσι κερναμένης.
5 Τί κρεῖσσον; ψυχὴν τὴν τλήμονα σαρκὸς ἀνέλκειν,
ἢ προσεπισφίγγειν ἄμμασι δεινοτέροις;

ΚΕ'. Ὅτι καὶ παίζειν ἔστι σεμνῶς.

Παίζει καὶ πολὴ· τὰ δὲ παίγνια, παίγνια σεμνὰ,
Μιγνυμένης Χριστοῦ τῆς ἀταλαφροσύνης.
Καὶ βλοσυρὸν γελῶν, τέρπω φρένας. Οἱ δ' Ἐλικῶνες
Ἐρῶντες, καὶ δάφναι, καὶ τριπόδων μαυαίαι.

Probro fuit Judas, licet ceciderit. Sed tu omnes
Castos e paucorum (lapsu) vituperas. Estne hoc justum?

XXIII. *Aliud* *.

Neque feliciter navigantibus naufragantes annumera,
Neque recte viventibus errantes in vita.
Seorsum sunt bonorum et malorum termini.
Perire lapsos duntaxat dico.
5 Tu vero feliciter currentium nullatenus mentionem faciens,
Commemoras lapsos; ego vero bene operantes;
Tu pessimos, malus cum sis; bonos ego.
Impudicum a casto secerne.
Ne judices impuros omnes ex uno malo.
10 Reverere castum magis, quam odio habeas malum.

XXIV. *De nuptiis* **.

An tibi quid melius videtur, non enim mihi,
Ancilla, quam uxor? dic mihi, o amice.
Carnis enim captivi sumus revera omnes
Divina parte deteriori immista.
5 Quid melius est, animamve miseram a carne abducere,
An astringere nodis gravioribus?

XXV. *Quod et honeste joculari licet* ***.

Jocatur et canities, sed lusus, lusus sunt graves,
Mista Christo simplicitate.
Et grave ridens oblecto animum. Helicones vero
Abite, et lauri, et tripodum furores.

Alias Murator, 215. **Alias Murator. 216. *** Alias Murator. 217.

XXIV. † *Κρεῖσσον*. Cod. Amb. et Med. *χρηστόν*.
2 *Οἰκέτις*, ἢ *γαμετή*. *Ancilla*, et *uxor*, id est,
corpus et anima.

XXV. ΤΙΤ. Ὅτι καὶ *παίζειν*, etc. Fortasse Gre-
gorius hic canit quomodo se condendis carminibus

oblectaret, et ethnicorum poetarum fabulas irridet.
3 *Ἐλικῶνες*. Ἐλικῶν, musicum fuit instrumen-
tum novem chordis constans. Gregorius potuit
etiam Heliconem montem intelligere.

METRICA VERSIO.

Discipulos lapsus Judas non læsit; at omnes
Tu culpas castos, uno peccante. Quid æquum?

XXIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Non prosperis conjunge nautis naufragos,
Nec devios rectam tenentibus viam.
Procul bonorum et improborum termini;
Solos perire dico qui lapsi cadunt.
Tu nulla dicens de probe currentibus,
Lapsos recenses; ast ego memoro bonos;
Tu pessimos, cum sis malus; justos ego.
Pravos ab innocente justus separa.
Omnes ab uno sordidos ne judices.
10 Audo tantis castum, malos quam respicias.

B

XXIV. DE NUPTIIS.

(Eodem interprete.)

An tibi, namque mihi non sic, præstare videtur
Ancilla uxori? dic mihi, chare, precor.
Deteriori etenim commista parte superna,
Captivi carnis, gens miseranda, sumus.
Quid melius, carnisve jugo subducere mentem,
An gyris gravibus stringere vincla magis?

XXV. QUOD ET HONESTE JOCARI LICET.

(Eodem interprete.)

Est jocus et senio; verum gravitate decorus,
Cui juncta est Christi candida simplicitas.
Risui oblecto gravi mentem. Vos, cedite, musæ,
Laurique, et tripodes, vaticusque furor.

ΚΓ. Πρὸς τοὺς ἐν μαρτυροῖς τρυφῶντας.
 Εἰ φίλον ὀρχησταῖς ἀθλήματα, καὶ φίλον ἔστω
 Θρύψις ἀθλοφόροις· ταῦτα γὰρ ἀντιθετα.
 Εἰ δ' οὐκ ὀρχησταῖς ἀθλήματα, οὐδὲ ἀθληταῖς
 Ἡ θρύψις· πῶς σὺ μάρτυσι δῶρα φέρεις
 5 Ἄργυρον, οἶνον, βρώσιν, ἐρεύγματα; Ἡ βραδίκατος,
 Ὅς πληροὶ θυλάκουσ, κἄν ἀδικώτατος ἦ;

ΚΖ. Ἄλλο.

Μάρτυρες, εἴπατε ἄμμιν ἀληθῶς, εἰ φίλον ὑμῖν
 Αἱ σύνοδοι. Τί μὲν οὖν ἦδion; Ἄντι τίνοσ;
 Τῆσ ἀρετῆσ· πολλοὶ γὰρ ἀμείνουσ ὧδε γένοντι· ἄν,
 Εἰ τιμῶν ἀρετῆ. Τοῦτο μὲν εὖ λέγετε.
 5 Ἡ δὲ μέθη, τό τε γαστρὸσ ὑπάρχειν τοὺσ θερα-
 [πευτάσ,

Α Ἄλλοις· ἀθλοφόρων ἔκλυσισ ἀλλοτριῆ.

ΚΗ. Ἄλλο.

Δαίμοσιν εἰλαπίναζον, ὅσοισ τοπάρουθε μεμῆλε
 Δαίμοσιν ἦρα φέρειν, σὺ καθαρὰσ θυσιάσ.
 Τοῦτου Χριστιανοὶ λύσιν εὖρομεν. Ἀθλοφόροισ
 Στησάμεθ' ἡμετέροισ πνευματικάσ συνόδοσ.
 5 Νῦν δὲ τί τάρβοσ ἔχει με, ἀκούσατε, ὦ φιλόκωμι·
 Πρὸσ τοὺσ δαιμονικόσ αὐτομολεῖτε τύπουσ.

ΚΘ. Ἄλλο.

Μὴ ψεύδεσθ', ὅτι γαστρὸσ ἐπαινέτατι εἰσὶν ἀθληταί.
 Λαιμῶν οἶδε νόμοι, ὦ γαθοί, ὑμετέρων.
 Μάρτυσι δ' ἐσ τιμῆν ἐν ἐπίσταμαι, ὕβριν ἐλαύνειν
 Ψυχῆσ, καὶ δαπανᾶν δάκρυσι τὴν πιμελήν.

1176-1177 XXVI. Ad eos qui in martyrum basilicis genio indulgent'.

Si grata saltatoribus certamina, gratæ sicut etiam
 Deliciæ athletis : hæc enim sunt opposita.
 Sin vero neque saltatoribus certamina, neque athletis
 Deliciæ; quomodo tu martyribus dona fers
 5 Argentum, vinum, escam, ructationes? Num justus fiet,
 Qui impleat folles, etiamsi injustissimus sit?

XXVII. Aliud **.

Martyres, dicite nobis, vere an grati sint vobis
 Conventus. Quid enim jucundius? Cujus rei causa?
 Virtutis; multi enim meliores evadent,
 Si virtus honoretur. Hoc quidem recte dicitis.
 5 Ebrietas autem, et ventris esse cultores
 Aliorum sit : a martyribus intemperantia aliena.

XXVIII. Aliud *.**

Dæmonibus opiparas mensas parabant, quibus antea cura erat
 Dæmonibus grata offerre, non puras hostias.
 Hujus nos Christiani finem invenimus. Martyribus
 Statuimus nostris spiritales conventus.
 5 Nunc autem quis me timor habeat, audite, comessatores :
 Ad dæmoniâs transfugitis formas.

XXIX. Aliud **.**

Ne mentiamini, quod ventris laudatores sint martyres.
 Gularum hæc leges sunt, o boni, vestrarum.
 Martyribus autem honori unum esse scio, dedecus expellere
 Animæ et consumere lacrymis pinguedinem.

* Alias Murator. 218. ** Alias Murator. 219. *** Alias Murator. 220. **** Alias Murator. 221.

XXVI. ΤΙΤ. Πρὸς τοὺς ἐν μαρτυροῖς, etc. Poema istud et tria quæ sequuntur de eodem argumento, in Reg. Cod. 992, unico poemate continentur. In his culpatur Gregorius convivia, quæ intra basilicis

cas fiebant in festis sanctorum martyrum.
 5 Ἡ βραδίκατος. Id est : Num per ista convivia, implendo ventrem justus fiet, qui antea injustus erat?

METRICA VERSIO.

XIV. AD EOS QUI IN MARTYRUM BASILICIS GENIO INDULGENT.

A. B. Caillau interprete.)

Saltanti si bella placent, oblectet athletas
 Mollities : ambo scilicet opposita.
 Saltanti sin bella placent, nec ridet athletis
 Mollities, qui das munera martyribus,
 Vinum, escam, argentum, ructus? Justusne nitebit,
 Qui replet folles, patret iniqua licet.

XXVII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Conventusne placent? fortissima, dicite, turba.
 Quæ jucunda magis? Cur placet ista cohors?
 Virtutis causa : virtus nam crescet, honorem
 Si capiat virtus. Hæc bene dicta quidem.
 Sint autem ebrietas aliis ventrisque voluptas;

B Namque ingrata gula gaudia martyribus.

XXVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Dæmonibus posuere dapes, qui grata solebant
 Sed non pura, malis tradere dæmonibus.
 His nos christicolæ damnatis, fecimus almo
 Conventus dignos flamine martyribus.
 Nunc quis me teneat timor, auscultate, gulosi :
 Dæmonis ad formas non bene transfugitis.

XXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Falsa procul. Non turba favet fortissima ventri :
 Ista, boni, vestræ lex malesana gula.
 Sanctis unus honor, sordes expellere mentis,
 Conficere et fletu pinguis membra nimis.

5 Μαρτύροι, ἀλοφρόνοι καὶ μάρτυρες· ὕδριν ἔθρξαν
 Τιμὰς ὑμετέρας οἱ φιλογαστροῖδαί.
 Οὐ ζητεῖτε τράπεζαν ἐσπνουν, οὐδὲ μαγείρους·
 Οἱ δ' ἐρυγὰς παρέχουσ', ἀντ' ἀρετῆς τὸ γέρας.

Α'. *Εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου κατέμενε, μετα-
 σχηματισθεῖσιν παρ' αὐτοῦ· ἦν γὰρ ναὸς εἰ-
 δώλων.*

Ἄρχαία πόλις εἰμι δαίμοσι καμοῦσα,
 Αὔθις ἀνηγέρθην παλάμαις Γρηγορίου.
 Ναὸς ἐτύχθη Χριστοῦ· δαίμονες, εἴξατέ μοι.

ΛΑ'. *Κατὰ τυμβωρύχων.*

Ἐπεὶ σε κευθμῶν ἐντὸς εἰσεδέξατο,
 Ἰψήξαντα τύμβον, ὧ κάκιστον θηρίον,

Τύμβον τοσοῦτον, καὶ τόσης ἔργον χερρὸς,
 Τίν' εἶδες; Εἰπέ, λέξον· [τὰ] σεσηπτότα
 5 Νεκρῶν κάρηνα, καὶ τύπους ὄντων ποτέ;
 Δάμαρτ' ἀκούω καὶ πόσιν συγκειμένους·.
 Εἴτ' οὐκ ἔρευσαν σάρκες; Εὐρηκας δὲ τί;
 Οὐδὲν, δικαίως οὐδέν. Ἄλλ' ἔχεις ἄγχις.
 Ἄπελθ', ἀπελθε, νερτέροις δώων δίκτυν.
 10 Ζώντων δ' ἀπόσχου· πρὶν θανεῖν δεδαίκαμεν.

ΛΒ'. *Ἄλλο.*

Τὸν τυμβοφόντην, τὸν τάφων ἀλάστορα,
 Τὸν πάντα χρυσοῦ δοῦλον, ὃς τὸν σημάτων
 Πάντων ὑπερέλλοντα τέτμηκεν τάφων,
 Τούτον κτανών τις, τῆς δίχης ἔσται βραβεύς,

5 Testor vos, victores et martyres; contumeliam reddiderunt
 Honores vestros ventris amatores isti lurconum filii.
 Non quaeritis mensam odoram, neque coquos:
 Hi vero ructus exhibent, pro virtute praemium.

1178-1179 XXX. *In ecclesiam, ubi manebat, quae transformata fuit ab eo; erat enim idolorum tem-
 plum.*

Urbs antiqua sum, quae sub daemonibus collapsa,
 Rursus excitata sum manibus Gregorii.
 Templum Christi exstructum est: daemones, cedito mihi.

XXXI. *In sepulcrorum effossores.*

Postea quam latibulum istud intus excepit is,
 Qui fregisti sepulcrum, o pessima bellua,
 Sepulcrum tale, et tot manuum opus,
 Quid vidisti? Dicit, edissere: putrida
 5 Mortuorum capita, et simulacra eorum qui olim fuere.
 Uxorem audio et maritum hic simul compositos.
 Nonne horrore carnes effluxere? Quid autem reperisti?
 Nihil, et quidem merito nihil. Sed patrastris scelus.
 Abscede, abscede, inferis daturus poenas.
 10 Sed a vivis abstine: ante mortem enim timemus.

XXXII. *Aliud.*

nunc tumulucidam, sepulcrorum perniciem,
 Auri prorsus mancipium, qui hoc monumentis
 Omnibus praestantius effodit sepulcrum,
 Hunc qui occiderit, iustitiae erit arbiter erga eos

* Alias Murator. 226. ** Alias Bill. 138, pag. 202. *** Alias Bill. 139, pag. 202.

XXIX. 6 *Φιλογαστροῖδαί. Gulusorum filii, id
 est, gulosi.*

8 *Οἱ δ' ἐρυγὰς. Id est, hi autem, virtutis loco,
 vos ructibus munerantur.*

XXX. Tit. *Εἰς τὴν ἐκκλησίαν, etc.* Quod sit
 hoc versuum genus, non satis constat. Muratorius
 putat aliquam hic desiderari et mancum esse ali-
 quem versum. Planudes *Περὶ ἐγκαινίων*, sic carmen

istud Gregorii expressit:

Δαίμοσιν ἱρὰ κ' ἀρχαία πόλις εἰμι καμοῦσα·

Αὔθις ἀνηγέρθην Γρηγορίου παλάμαις,

Οὗτινος ἦ πραπίσιν περικαλλῆς ναὸς ἐτύχθην,

Ἰδρυμαὶ δὲ Χριστοῦ· δαίμονες, εἴξατέ μοι.

—In versione metrica hoc exemplum secuti duobus

distichis tres poetae versus expressimus. CAILLAU.

XXXI. 4 *Σεσηπτότα. Codices aliqui σεσηπτότα.*

METRICA VERSIO.

vos nece, vos palmae celebres contestor honore:
 Turparunt vestrum ventris amore decus.

Non lautas petitis mensas, arteisque coquorum,
 Praestant hi ructus, praemia pro merito.

XXX. IN ECCLESIAM, UBI MANEBAT, QUAE TRANSFOR-
 MATA FUIT AB EO; ERAT ENIM IDOLORUM TEMPLUM.

(A. B. Caillau interprete.)

Urbs antiqua, jugo cecidi submissa maligni;
 Sed me restituit dextera Gregorii.
 Surrexere sacri diiissima moenia templi,
 Christus ubi colitur; sis procul inde, Satan.

XXXI. IN SEPULCRORUM EFFOSSORES.

Billio interprete.)

Ad ima, saeva bellua, admissus loca,

B Rupto sepulcro maximo, quod tot manus
 Tanto labore struxerant, tot sumptibus,
 Quid crania praeter putrida est visum tibi,
 Hominumque tristes reliquias, quosdam et typos,
 Virum jacentem et conjugem, velut audio?
 Fluxere carnes quin tuae? Quidnam invenis?
 Nil, jure prorsus tu nihil: scelus ast habes.
 Abscede, nequam, mortuis poenas dabis.
 At parce vivis; nam metus vivos tenet.

XXXII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hunc tumulucidam, busta qui ferus rapit,
 Aurisque prorsus servus est, quique omnibus
 Bustum sepulcris majus effodit, neci
 Si quis det ex his, triste qui bustum hoc habent

5 Οἱ τόνδ' ἔχουσι τύμβον, εἰ τὸδ' ἐστ' ἔχειν.
 Κτανών; τί τοῦτο; καὶ βαλὼν κρημνῶν ἄπο.
 Βαλὼν; τί τοῦτο; καὶ τεμῶν ἀμφω χέρε.
 Τεμῶν; τί τοῦτο; μηδὲ τυμβεύσας νέκυν.
 Ὅδ' ἂν πάθοι δίκαια, θφλήσει δ' ἔτι,
 10 Τὸ ταῦτα χρυσοῦ τοῦ κακοῦ δράσαι χάριν.

ΑΓ'. Ἄλλο.

Τίς οὗτος, δε σκαπιτήρα, καὶ τυμβωρύχους
 Ἐμοῖσι χεῖρας ὀστέοις ἤχεις ἄγων;
 Οὐδ' αὐτὸ (φεῦ, φεῦ!) τοῦδε τοῦ τάφου, τάλας,
 Κάλως τοσοῦτον καὶ τόσον τιμῶν θέλων.
 5 Ὡς ἀξίον σε τοῖσδε χωσθῆναι τάφοις!

ΑΔ'. Ἄλλο.

Φριξῆ ἦν ὁ Μίδας, δε δ' ἅπαντα χρυσίον

A Ἦται γενέσθαι. Τυγχάνει· λιμῆ δέ γε
 Θνήσκει μὲν, εὐχῆ πλούσιος, θνήσκει δ' ὄμως.
 Τοῦτ' ἦν παθεῖν σε τὸν τάφον ὀρύκταρα,
 5 Ὡς ἂν μάθῃσι πάντες αἰδεῖσθαι τάφους.

ΑΕ'. Ἄλλο.

Κάνταῦθα χεῖρας, ὦ κακοί, βεβλήκατε;
 Κάνταῦθα χρυσοῦς ἤγαγ' ὄμας ὁ πλάνος;
 Ἄλλ' οὐδ' ὁ χρυσοῦς, ἐλπίδες δὲ χρυσαίου.
 Τοιαῦτα πάσχειν τοὺς κακοὺς ἦν ἐνδικόν.

ΑΖ'. Ἄλλο.

Ὁ τύμβος οὐκ ἐγχρυσος· εἰ δέ σοι φίλον
 Πλουτεῖν, ἔχεις λήσταρχον εὐπορον βίον·
 Νεκρῶν δ' ἀπόσχου· καὶ σέ τις μένει τάφους.

5 Qui hunc habent tumulum, si hoc est habere.
 Qui occiderit? quid istud? etiam dans præcipitem.
 Dans præcipitem? quid istud? etiam secans ambabus manibus.
 Secans? quid istud? nequidem humo condens cadaver.
 Sic justas dabit pœnas, et tamen debebit adhuc,
 10 Quod hoc facinus perpetraverit vilissimi auri gratia.

XXXIII. *Aliud* *.

Quis es tu qui fossorem, et tumuli violatrices
 Meis ossibus manus venis adhibiturus?
 Neque heu! heu! hujus sepulcri, miser,
 Tantam pulchritudinem, et tantum decus reveritus.
 5 Quam æquum erat his te defossum obrui lapidibus!

1180-1181 XXXIV. *Aliud* **.

Erat olim Midas Phrygius, qui omnia aurum
 Rogabat fieri. Consequitur quod optabat, fame autem
 Moritur; pro desiderio dives, moritur tamen.
 Hoc æquum erat te pati sepulcrorum effossorem,
 5 Ut discerent omnes revereri sepulcra.

XXXV. *Aliud* ***.

Huc etiam manus, o improbi, misistis?
 Huc etiam fallax perduxit vos aurum?
 Imo nec aurum, sed spes duntaxat auri.
 Talia pati improbos æquum erat.

XXXVI. *Aliud* ****.

Sepulcrum hoc aureum non est. Si autem cupis
 Ditescere, habes latronum principis vitam parandis opibus idoneam.
 Mortuis autem parce: te quoque manet sepulcrum.

* Alias Bill. 140, pag. 203. ** Alias Bill. 141, pag. 203. *** Alias Bill. 142, pag. 203. **** Alias Bill. 143, pag. 203.

XXXII. 10 Κακοῦ. Ita legendum. Edit. καλοῦ.

METRICA VERSIO.

(Hoc si est habere), justus hic judex erit.
 Necet? quid istud? Arce mi. tat si edita.
 Mittat? quid istud? Si manu geminâ secet.
 Secet? quid istud? Si cadaver non humet.
 Supplicia digna sic dabit: pœna hæc quoque
 Levīs erit, auri cum siti hæc patraverit.

XXXIII. ALIUD.

(Billio interprete.)

Quis tu ligonem, quique sacrilegas manus
 Ut ossa mittas in mea. Huc gressus agis,
 Heu, heu! nec ipsum talis et tanti decus
 Veritus sepulcri? Dignus es, post hoc scelus,
 Lapidibus hisce, dignus es certe obrui.

XXXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Midas petebat quidlibet in aurum sibi

B Verti; petitis potitur; at dira fame,
 Dum dives esse gestit, infelix perit.
 Patiaris utinam paria, qui busta effodis,
 Discant sepulcris parcere ut cuncti dehinc.

XXXV. ALIUD

(Eodem interprete.)

Misistis, homines improbi, huc etiam manus?
 Fallax et huc vos duxit aurum, perdit?
 Imo nec aurum. spes sed auri scilicet.
 Pati ista sane par fuit parvos viros.

XXXVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Haud dives est hic tumulus. At ditescere
 Si vis, latronem, (dives hæc vita est,) age.
 At parce nobis; te quoque sepulcrum manet.

AZ'. "Αλλο.

Ἐξηπάτημαι· τὸν τάφον δὲ γ' ὤδημι
 Χώσας τοσοῦτον, αἰδέσθαι βροτῶν γένος.
 Οἱ δ' ὡς νεκρῶ μοι προσδραμόντες πλουσίω,
 Ἔχουσι τύμβον· οὐ γὰρ εἶχον ἄλλο τι.

AH'. "Αλλο.

Ὅρουσ', ὄρουσε τύμβον. Ὡς αὐτῷ βόθρον,
 Εὐ Ἰσθ', ὄρύσσεις, χρυσὸν ἐκ νεκροῦ φέρων,
 Εἰς δὲ βαλεῖ σε καὶ ποθ' ὕστερον δίκη·
 Ὅπισθόπουκ μὲν, σὺν τόκῳ δ' ἐπέρχεται.

AΘ'. "Αλλο.

Πέπονθε δεινὸν τύμβος· ὁ σκάψας, πλέον.
 Ὅ μὲν ἄρ' οὐδὲν ὦν πέπονθ' αἰσθάνεται·
 Σὺ δ' εἰ λάλημα πᾶσιν, ὧ χρυσοῦ λάτρα,

A Ὅν οὐδὲ τύμβος δέξεται τεθνηκότα.

M'. "Αλλο.

"Ολοῖτ', ἔλοκτο χρυσὸς ἐκ μέσου βροτῶν,
 Ὅς ἐξέμηγε καὶ τάφους τοῖς πλουσίοις.
 Ὅ δ' ἔστι μάρτυς, οὐκέτ' ὦν τάφος τόσος.
 Ἄνδρες, βοηθεῖτ', ἢ κακὸν τις λήψεται.

MA'. "Αλλο.

Ἦς ἀσβόλη σοι χρυσὸς, ἂν καὶ τις φανῆ
 Τάφῳ, γένοιτο. Τοῦτ' ἂν ἐνδίκον πάθεις,
 Τάφους διεγλῶν τῶν πάλαι τεθνηκότων.

MB'. "Αλλο.

Σκόπει τίν' ἠδίκησας, ἢ γυμνοῖς τίνα,
 Τάφους ὄρύσσων, καὶ κόνιν διφώμενος,

XXXVII. *Aliud* .

Deceptus sum; existimabam, cum tantum
 Strucrum sepulcrum, illud reverituros homines.
 Ipsi vero in me mortuum irruentes, tanquam divitem,
 Habent meum sepulcrum: non enim habent aliud quidquam.

XXXVIII. *Aliud* ..

Fode, fode sepulcrum. Sic tibi ipsi foveam,
 Id certo teneas, fodis, aurum mortuo eripiens,
 In quam te tandem aliquando conjiciet justitia divina,
 Quæ tardo quidem pede, sed cum fenore redditura supervenit.

XXXIX. *Aliud* ***.

Perpressus est gravia tumulus; sed qui illum effodit, graviora.
 Ille enim nihil ex iis quæ tulit, sentit:
 Tu vero fabula es omnium, o auri cultor,
 Quem tumulus ne quidem excipiet defunctum.

XL. *Aliud* ****.

Pereat, pereat aurum e medio mortalium,
 Quod in furorem vertit tumulos divitibus.
1182-1183 Hujus rei testis est, qui jam non est tumulus tantus.
 Viri, ferre auxilium: sin minus, mali aliquid aliquis accipiet.

XLI. *Aliud* *****.

Instar fuliginis fiat tibi aurum, si quid auri appareat
 In tuo tumulo. Hoc juste patiaris,
 Tu qui tumulos deturbas hominum pridem mortuorum.

XLII. *Aliud* *****.

Considera quem læseris, aut quem nudaveris,
 Tumulos effodiens, et cinerem perscrutans,

* Alias Bill. 144, pag. 203. ** Alias Bill. 145, pag. 203. *** Alias Bill. 146, pag. 203. **** Alias Bill. 147, pag. 203. ***** Alias Bill. 148, pag. 203. ***** Alias Bill. 149, pag. 203.

XXXVIII. 4 Ὅπισθόπουκ. Sic legendum censet codicibus legitur. Deinde τοῖς πλουσίοις. Edit. τοῖς πλουσίοις.

XL. 2 Ἐξέμηγε. Sic Bill. pro ἐξέμεινε, quod in

METRICA VERSIO.

XXXVII. ALIUD.

(Billio interprete.)

Deceptus ego sum. Bustum enim tantum struens,
 Existimabam nemini id prædæ fore.
 At irruentes improbi in me, ut divitem,
 Habent sepulcrum. Nil enim, id præter, mihi.

XXXVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Fode hoc sepulcrum. Sed tamen, dum mortuo
 Prædaris aurum, tu tibi scrobem fodis,
 Immittet in quam te Dei vindex furor,
 Qui sero punit, sed tamen cum fenore.

XXXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Læsum est sepulcrum: fossor at læsus magis
 Nil namque bustum sentit ex his quæ tulit:

B Tu vero, avare, fabula es cunctis simul,
 Qui nec sepulcro mortuus donaberis.

XL. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Aurum utinam ab orbe pereat omni funditus,
 Busta ad superba divites quod impulit.
 Testatur istud tumulus hic, dispar sui.
 Juvate: ne quid quispiam accipiat mali.

XLI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Tibi si quid auri forsan in bustis siet,
 Fuligo fiat. Hoc tibi juste accidet,
 Qui mortuorum sævus in tumulos ruis.

XLII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Quem lædis, aut quem barbarus nudas, vide,
 Fodiens sepulcrum, et pulverem scrutans levem

ὅς οὐδ' ἀ πάσχει ζῶσιν ἐξεῖπειν ἔχει,
ἢς ἂν κατέσχε τῷ τάφῳ χρυσοῦ πέρι.

MI'. Ἄλλο.

Σκίρων τίς οὗτος, ἢ Τυφωεύς, ἢ γίγας
Ἦκει τυραννῶν νεπέτρους, τύμβον τ' ἐμόν;
Τί ταῦτα; καὶ ποῦ μῆνις ἐκδικῶς τάφων;
Ἦν δαί κεραυνοὶ τοὺς κακοὺς τεβηκέναι.

MD'. Ἄλλο.

Νεκροί, βοηθεῖτ'. Ἄλλὰ τί σθένος νεκρῶν;
Οἱ γειτονοῦντες. Τίς δέ μ' ἄλλος ὤλεσεν;
Αἰκη, σὺ μέλλεις; Καὶ τάφῳ χρυσοῦς φθορεύς.

A 'Εσθήσομ' οὕτως ἄχρις ἐσχάτου πυρός.

ME'. Ἄλλο.

Αἰκη, δικασταί, καὶ νόμοι, καὶ βήματα,
Κακοὶς ἀρήγετ'. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ὄδε
Τάφος διώλετ' ἐξ ἀναρσίας χερδῶν,
Ἦ καὶ πάλαι θανόντας αἰτεῖ χρυσοῖον.

MG'. Ἄλλο.

Καρποῦς ἀρουρα, χρυσοῦν ἢ ψάμμος φέρει,
Σῆρες δὲ λεπτὰ νήματ', οἱ τάφοι κόνιν.
Εἰ δ' ὄστέων σοι χρυσοῦς ἐκπορίζεται,
Τὰ πάντ' ἄναντα · χρυσοῦς ἐκ πάντων βέοι.

Qui neque quod patitur, vivis narrare potest,
Nec quid in tumulo conditum sit auri.

XLIII. *Aliud* .

Quis iste Sciron, aut Typhoeus, aut gigas,
Venit saevire in mortuos, et in tumulum meum?
Quidnam haec? et ubi ira ultrix tumulorum?
Nunc fulminibus par est improbos perimi.

XLIV. *Aliud* ..

Mortui, juvate. Verum quænam mortuorum vires sunt?
Vicini. Et quis alius, nisi ipsi, me perdidit?
Vindicta, tu moraris? Tumulo etiam aurum est noxium.
Sic stabo usque ad extremum ignem.

XLV. *Aliud* ...

Justitia, iudices, leges, tribunalia,
Impios juvatis. Non enim aliter illud
Sepulcrum periisset per sceleratam manum,
Quæ et ab olim defunctis poscit aurum.

XLVI. *Aliud*

Terra fructus, aurum fert arena,
Vermes eximia fila serica, tumuli pulverem.
Si tibi etiam ex ossibus aurum subministratur,
Ardua omnia; aurum vero ex omnibus fluit.

* Alias Bill. 150, pag. 203. ** Alias Bill. 151, pag. 203. *** Alias Bill. 152, pag. 203. **** Alias Bill. 153, pag. 203.

XLII. 3 Ἄ πάσχει. Edit. male ἀ πάσχειν. Mox
ἢς ἂν. Hic aliquid vitii inesse videtur, quod difficile
cognari potest, nec Græco respondet versio Bene-
dictinorum qui forte legerunt οὐδ' ἂν, quamvis in
textu retinuerint ἢς. Sed nec ita planus sit sensus,
quæ alibi se non deprehendere fatentur ingenue.
CARLLOU.

XLIII. 1 Σκίρων. Sciron, nomen est insignis

Iatronis a Theseo interfecti: Typhoeus autem gi-
gantis cujusdam, qui cum Jovem de regio solio
deturbare conaretur, fulmine ab eo interemptus
est.

ἢ Νῦν δαί. Ita Vatic. Edit. νῦν καί.

XLVI. 1 Ἄρουρα. Ita Vatic. Edit. ἀρουσα.

ἢ Ἄναντα. Per contractionem pro ἀνάπαντα. Hinc,
Billio invicta, solvitur difficultas.

METRICA VERSIO.

Narrare qui nec, quæ ferat, vivis potest,
Quidam nec duri conditum tumulus gerat.

XLIII. ALIUD.

(Billio interprete.)

Sciron quis iste, vel Typhoeus, aut gigas,
Spoliare venit mortuos, bustum et meum?
Quidnam hæc? et ira, tumulorum vindex, ubi?
Gigas trisulco fulmine est hic obrui.

XLIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Manes, juvate. Mortui sed quid valent?
Vicina turba. Quis, nisi hæc, me perdidit?
Ubi moraris? Busta quoque ob aurum ruunt.

PATR. GR. XXXVIII.

B Sic stabo donec ardeat flamma ultima.

XLV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Leges, tribunal, iudices, ultrix Dice,
Pravos juvatis. Non enim bustum secus
Periisset istud ex manu nefaria,
Aurum quæ ab olim mortuis etiam petit.

XLVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Fert terra fructus, aurum arena, et serica
Eximia tellus fila, tumuli pulverem.
Quod si tibi aurum ex ossibus quoque carpitur,
Scrutare cuncta: Plutus ex cunctis fluit.

MZ'. "Αλλο.

Τρισθανέες, πρῶτον μὲν ἐμίξατε σώματ' ἀνάγων
 Ἄθλοφόροις, τύμβοι δὲ θηηπόλον ἀμφίς ἔχουσιν.
 Δεύτερον αὖτε τάφους τοὺς μὲν διεπέρασατ' ἀθέσμως,
 Αὐτοὶ σήματ' ἔχοντες ὁμοία· τοὺς δ' ἀπέδοσθε
 5 Πολλάκι, καὶ δις ἑκάστον. Ὁ δὲ τρίτον, ἱεροσυλεῖς
 Μάρτυρας, οὐς φιλείεις. Σοδομίτιδες, εἴξατε, πηγαί.

MH'. "Αλλο.

A. Παῖδες Χριστιανῶν, τόδ' ἀκούσατε. B. Οὐδὲν ὁ
 [τύμβος.
 A. Πῶς οὖν ὑμετέρους χώννυτ' ἀριπρεπέας;

A B. Ἄλλ' ἔστιν καὶ πᾶσι γέρας τόδε. A. Μῆτε τάφοισι
 Βάλλειν ἄλλοτρίοις δυσμενέας παλάμας;
 5 Εἰ δ' ὅτε μὴ νέκυς οἶδε τὰ ἐνθάδε, τοῦτ' ἀδίκαστον,
 Πείθομαι, ἦν σὺ φέρης πατρός ὕβριν φθιμένου.
 Συμβολέται, γάστρωνες, ἐρυγόβιοι, πλατύνωτοι,
 Μέχρι τίνος τύμβοις μάρτυρας ἄλλοτρίοις
 Τιμάτ', εὐσεβέοντες ἅ μὴ θέμις; Ἰσχετε λαιμοὺς,
 10 Καὶ τότε πιστεύσω μάρτυσιν ἦρα φέρειν.
 Γ. Τιμὴ μάρτυσιν ἔστιν ἀεὶ θνήσκειν βιότῃ
 Αἵματος οὐρανοῦ μνωμένους μεγάλου.
 Τύμβοι δὲ φθιμένοι. Ὁς βήματα δ' ἀμμὴν ἐγείρει
 Ἄλλοτρίοισι λίθοις, μὴδὲ τάφοισι τύχοι.

1184-1185 XLVII. *Aliud*.

Ter morte digni, primum miscuistis corpora profanorum
 Martyribus, et sepulcra sacerdotem utrinque habent.
 Deinde autem tumulos, alios quidem evertistis nefarie,
 Ipsi sepulcra habentes similia : alios autem vendidistis
 5 Saepe et bis unumquemque. Tertio denique, sacrilegio laedis
 Martyras, quos amas. Sodomitici, cedite, fontes.

XLVIII. *Aliud*.

A. Filii Christianorum, hoc audite. B. Nihil est tumulus.
 A. Quare igitur vestros tumulatis insignes?
 B. At est etiam omnibus (commune) hoc praemium. A. Item ne tumulis
 Injicere (liceat) alienis hostiles manus?
 5 Quod si ideo, quia non novit mortuus, quæ hic fiunt, id inultam (credis),
 Credo (tibi) si tu feras patris ignominiam mortui.
 Compotores, ventri dediisti, quorum vita vomitus est, homines lato dorso,
 Usquequo tumulis martyras alienis
 Honoratis, pii quatenus non licet? Compescite gulas,
 10 Et tunc credam vos martyribus glorificari.
 C. Honos est martyribus (gratus) semper mori vitæ,
 Sanguinis cælestis memores, magni (inquam sanguinis).
 Sepulcra autem mortuis (honori sunt) : qui autem suggesta nobis extruisti
 Alienis lapidibus, is nec sepulturam consequatur.

* Alias Murator. 137. * Alias Murator. 138.

XLVII. ΤΙΤ. "Αλλο. In Ambros. Scholiastis ms.
 legitur hic titulus : Κατὰ τυμβορύχων, contra sepul-
 crorum effosores. In cod. Reg. 2891, Εἰς τοὺς ἀν-
 ορύπτοντας τάφους προφάσει μαρτύρων. In effodien-
 tes sepulcra prætextu martyrum. Carmen istud lau-
 datur a D. Mabillonio in Euseb. Rom. ad Theophi-
 lum Gallum Epist. de cultu SS. ignotorum, tan-
 quam ἀνόνημι ποιεῖται. Hos tamen antiquus Scho-
 liastes Nazianzeno tribuere videtur, quamvis fru-
 stra in iis ejus elegantiam quæsieris.

1 Τρισθανέες. Schol. Reg. 991 τρισκάταροι.

2 Ἄθλοφόροις. Idem Schol. τοῖς σώμασι τῶν
 ἁγῶν. Μοχ τύμβοι. Idem Schol. βεβήλων δηλονότι
 μέσον πολλάκις χειμένων.

4 Σήματα. Forte σώματα.

6 Εἴξατε. Salvinus felici conjectura legit ἔξατε,
 quod valde placet Muratorio. Venite, prosilite, sul-
 phurei fontes, qui Sodomam evertistis. Reg. 991

Schol. ὑποχωρήσατε, μείζονος χρήζει κολάσεως τὰ
 γενόμενα. Cedite, majora supplicia talibus debentur
 sceleribus.

XLVIII. ΤΙΤ. "Αλλο. Dialogus est inter poetam
 A, sepulcrorum violatores B, et martyres C, vel Γ,
 ex interpretatione clarissimi viri Boivinii, regiae
 Bibliothecæ curatoris. Doctissimus Muratorius hoc
 poema Gregorio ascribere non est ausus.

5 Οἶδς. Schol. αἰσθάνεται. Μοχ ἀδίκαστον. Schol.
 ἀτιμώτερον.7 Συμβολέται. Cod. Medic. τυμβολέται. Μοχ
 ἐρυγόβιοι. Id. cod. ἐρευγόβιοι. Deinde πλατύνωτοι.
 Sic Reg. 992. Edit. πλατῆνωτοι.

10 Ἡρα. Sup. lin. 991 χάριν.

12 Αἵματος. Schol. τοῦ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας
 χυθέντος. Sanguinis cælestis, nempe Christi, qui
 pro salute nostra effusus est.

METRICA VERSIO.

XLVII. IN EFFODIENTES SEPULCRA, PRÆTEXTU MAR- B B. Hic cunctis communis honor. A. Sint præmia
 TYRUM. [cunctis,

(A. B. Caillau interprete.)

Ter nece vos digni : primo copulastis iniquos
 Martyribus cineres ; suus astat cuique sacerdos.
 Dein per vos quædam sunt terræ æquata sepulcra,
 Cum similes vobis tumuli. Sunt vendita quædam,
 Sæpius et bis idem. Charos tum crimine testes
 Sacrilego laedis ; Sodomæ, prorumpite, fontes.

XLVIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

A. Christicolæ, præbete aurem. B. Nil petra sepulcri.
 A. Cur vestris surgunt splendida busta viris ?

Non bustum hostilis verbera ferre manus.
 Hoc credis, quia non scutit defunctus, inultum ?
 Defuncti ergo patris tu quoque probra feras.
 Vita queis vomitus, pingues, et potus, et alvus,
 Externis tumulis, quo decus usque, pii,
 Quatenus haud licitum, turbæ confertis ovanti ?
 Martyribus laus est mittere frena gula.
 C. Est laus martyribus semper contemnere vitam
 Cælestis nunquam sanguinis immemores.
 Defunctis tumuli : tumulos qui marmore nobis
 Furato condit, non habeat tumulum.

15 A. Μάρτυρες, εἴμα θεῶν μεγάλην ἐσπίσατε λοιθῆν, A
 Καὶ μέντοι θάσθεν ἄξια δῶρ' ἔχετε,
 Βίμαθ', ὕμνους, λαοῦς, ψυχῶν σέβας. Ἄλλ' ἀπὸ τύμ-
 φεύγτε, νεκροκόμοι, μάρτυσι πειθόμενοι. [δων
 MΘ. Ἄλλο.

Μηκέτι πηκτὸν ἄροτρον ἀνὴρ ἐπὶ γαίαν ἐλαύνει,
 Μὴ πέλαιος κλώει, μὴ δόρυ θούρον ἔχει·
 Ἄλλὰ φέρων σκαπάνην τε καὶ ἀγριὸν ἐν φρέσι θυμὸν,
 Ἐς τύμβους πατρῶν χρυσὸν τοι ποθέων,
 5 Ὅποτε καὶ τοῦτόν τις ἐμὸν περικαλλέα τύμβον
 Σάβην ἀτασθαλῶν, εἵνεκα κερδοσύνης.

N. Ἄλλο.

Ἐκὰ βίους κίλει τάδε θαύματα, τεῖχος, ἀγαλμα,

15 A. Martyres, cruorem Deo magnam libastis libationem,
 Et quidem a Deo digna præmia habetis,
 Suggesta, hymnos, conventus, animarum reverentiam. Sed a tumulis
 Fugite, mortuorum curatores, martyribus obediētes.

XLIX. Aliud .

Ne quis amplius compactile aratrum in terram agat,
 Ne mari naviget, neque hastam bellicam teneat,
 1186-1187 Sed ferens ligonem truncemque corde animum,
 Ad tumulos patrum vadat, aurum inhians,
 5 Quandoquidem et hunc quis meum splendidum tumulum
 Effodit improbe agens, lucri causa.

L. Aliud ..

Septem in orbe sunt mira, mœnia, simulacrum,
 Horti, pyramides, templum, simulacrum, sepulcrum.
 Octavum sum ego vastus hic tumulus,
 Sublime compactus, scopulis ad his longe procurrens.
 5 Sed qui primus inter mortuos decantatus, opus nunc sum insatiabile
 Tuæ, o homicida, furentis manus.

LI. Aliud ***.

Eram olim inconcussus ego sepulcrum, montis verticem
 Plurimum super imminens, longe conspicua moles.
 Nunc autem me bellua domestica evertit auri causa,
 Hicque sum eversum vicini manibus.

LII. Aliud ****.

Tanti prædonem sepulcri, quod circum undique
 Quadratorum lapidum ambit corona,

* Alias Murator. 139. ** Alias Murator. 140. *** Alias Murator. 141. **** Alias Murator. 142.

17 Βήματα. Schol. ναοὺς ἱερούς. Sacras ædes.
 III. ΤΙΤ. Ἄλλο. Codic. Κατὰ τυμβωρύχων.
 Tempore Gregorii Theologi crudelis invaserat con-
 suetudo ut tumuli vel splendidissimi evertentur,
 quod ibi thesauri reconditi crederentur. Plurima
 condidit epigrammata Gregorius ad incutiendum
 tumulorum effractoribus terrorem. Nonnulla jam

edidit Billius pag. 202, quæ supra retulimus: postea
 Leuvenklaius. Plura vero Muratorius e ms. co-
 dice Mediceæ bibliothecæ S. Laurentii vulgavit
 accepta et descripta a claro viro Antonio Maria
 Salviniō.

L. 5 Ἔργον ἀπληστον. Opus quod explere nequit
 furentem manum tuam.

METRICA VERSIO.

A. Libavit, magnum textis pia dextra cruorem,
 Sanguinei, atque Deo præmia digna tulit,
 Basta, hymnos, cultum, populos. Procul este, se-
 [pulcra
 Quis curæ; dociles cedite martyribus.

XLIX. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Ne quis compacto terram jam sulcet aratro,
 Vel mare, nec vibret bellica tela manu:
 Sed durum portans sæva cum mente ligonem,
 Aurum inhians, patrum busta verenda petat;
 Hæc meum siquidam pravo quis pessimus actu
 Effodit tumulum, turpia lucra parans.

L. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Miranda in mundo septem sunt: mœnia, signum,

B Horti, pyramides, cippus, imago, sacrum.
 Octavum sum vastus ego compactus in altum
 Præruptis tumulus rupibus exsiliens:
 Defunctos inter primus, non, improbe, possum
 Tantus ego rabidas exsatiare manus.

LI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Inconscussus eram, montis sublime cacumen
 Exsuperans tumulus, conspicuusque procul:
 Nunc auri, conjuncta domo me bellua, causa,
 Stravit: præcipitem proxima dextra dedit.

LII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Prædonem tumuli, quem circulus undique tantum
 Quadratus cingit, vastaque saxa ferunt.

Ἄξιον αὐτίκ' ἔην αὐτῷ ἔνι σήματι θέντας,
 Αὔθις ἐπικλιεῖσαι χάσματα δυσσεβεί.

ΝΓ'. Ἄλλο.

Ἔργον ἀλιτρὸν ὄπωπα, κεχρητότα τύμβον, ἐδεῦων
 Χρυσοῦ ταῦτα πέλει ἔργματα τοῦ δολίου.

Εἰ μὲν χρυσὸν ἔχεις, εὖρες κακόν. Εἰ δ' ἄρα κεινὸς
 Ἐνθεν ἔβης, κενεὴν μήσαο δυσσεβίην.

ΝΔ'. Ἄλλο.

Ὅσοάτιον παράμειψα βροτῶν βίον! οὐδ' ἄρ' ἔμελλον
 Ἐκφυγέειν παλάμας γείτονος οὐλομένου,
 Ὅς με καὶ αἰπὺν ἔοντα χαμαὶ βάλε νηλέϊ θυμῷ,
 Οὔτε θεὸν δεῖσας, οὐθ' ὄσιν φθιμένων

ΝΕ'. Ἄλλο.

Τὸν τύμβον κακότεργον ἀλάστορα φεύγετε πάντες.

A Eὶ δὲ τόσην σκοπιὴν ῥήξατο ῥηϊδίω,
 Οὐ μὲν ῥηϊδίως ἐρβήξατο. Ἄλλ' ἀποτῆλε
 Χάζεσθε· φθιμένοις ὧδ' ἂν ἀρεσσάμεθα.

ΝΓ'. Ἄλλο.

Αἰ, αἰ! ὧ τί κακὸν προτιόσσομαι ἔγγυθεν ἤδη
 Τοῖσι τε τυμβορῶχοις, τοῖς τε περικτίοσιν,
 Σήματος ὑψιθρόντος ὀλωλότος! Ἄλλὰ τὸν ἔχθρὸν
 Οἶδε δίκη. Δακρύειν δ' ἡμέτερον φθιμένους.

ΝΖ'. Ἄλλο.

Μαυσώλου τάφος ἐστὶ πελώριος, ἀλλὰ Κάρεσσι
 Γίμιος. Οὐτίς ἐκεῖ τυμβολέτης παλάμη.
 Καππαδόκεσσι ἐγωγε μέγ' ἔξοχος. Ἄλλὰ δέδορκα
 Οἷα πάθον. Στήλη γράψατε νεκροφθόνον.

Æquum statim fuit eodem sepulcro ponentes,
 Rursus claudere hiatum super impio.

LIII. *Aliud* .

Facinus sceleratum vidi, hiantem tumulum, iter faciens :
 Auri hæc sunt opera fraudulentum.
 Si aurum habuisti, reperisti malum. Si autem vacuum
 Hinc recessisti, inutilem molitus es impietatem.

LIV. *Aliud* ..

Quot præterii hominum ætates! neque potui
 Effugere manus vicini nefarii,
 Qui me licet sublime positum humi stravit fero anime,
 Neque Deum veritas, neque mortuorum sanctitatem.

LV. *Aliud* ..

Tumulorum perditum depopulatorem fugite omnes :
 Si autem tantum scopulum rupit facile,
1188-1189 Non ipse facile diruptus est. Verum procul hinc
 Discedite : mortuis ita rem gratam faciemus.

LVI. *Aliud*

Heu! heu! quale malum præsentio jam appropinquare
 Tum tumulorum effossoribus, tum finitimis habitatoribus,
 Perdito in altum excurrente monumento! Sed inimicum
 Novit pœna. Illacrymare nostrum est mortuis.

LVII. *Aliud*

Mausoli sepulcrum est ingens, sed Caribus
 Venerandum. Nulla hic tumulorum perditrix manus.
 Inter Cappadoces ego valde præcellens. Sed vidisti
 Qualia pertulij Cippo inscribite mortuicidam.

* Alias Mnrator. 143. ** Alias Murator. 144. *** Alias Murator. 145. **** Alias Murator. 146. ***** Alia Murator. 147.

LV. 4 Ἄρεσσάμεθα. Forte ἀρεσσόμεθα.

LVI. Οἶδς δίκη. *Justitia novit inimicum. venas infligit.*

METRICA VERSIO.

Protinus hoc ipso decuisset ponere cippo,
 Et reparata reum claudere saxa super.

LIII. ALIUD.

(A. B. *Caillau interprete.*)

Dum fit iter, vidi tumulum, mens horret! hiantem;
 Auri patravit crimen iniqua famas.
 Hinc si lucra tibi, lucra hæc sunt pessima; lucri
 Si nihil hinc, vanum sit tibi grande scelus.

LIV. ALIUD.

(*Eodem interprete.*)

Humanæ quot ego transcurri tempora vitæ!
 Sed fera vicini non fugienda manus,
 Qui me stravit humi, quanquam sublime repostum,
 Sævus, nec Dominum, sacra nec ossa timens.

LV. ALIUD.

(*Eodem interprete.*)

Oui vastat tumulos, hominem vitate nefandum

B Si facili rupit talia saxa manu,
 Non ipse est facile diruptus. Sed procul este :
 Sic res defunctis gratior eveniet.

LVI. ALIUD.

(*Eodem interprete.*)

Quod quantumque malum tumulos spoliantibus in-
 Et queis sunt propius mœnia juncta domus
 Dejecto grandi busto! Sed novit iniquum
 Pœna : piis oculi fletibus ossa rigent.

LVII. ALIUD.

(*Eodem interprete.*)

Mausoli sacro molem veneratur honore
 Gens Caria. Hic tumulis noxia nulla manus.
 Cappadocis magnus, vidisti quanta subivi.
 Mors et defunctis, scribite saxa super.

NH. "Αλλο.

Τείχος ἐνὶ προπόδεσσι, καὶ θρόνος, ἐνθεν ἔπειτα
 Ἵππιος ἐκ λαγόνων εἰς ἐν ἀγειρομένων,
 Τύμβος ἔην, καθύπερθε λόφου λόφος. Ἄλλὰ τί ταῦτα;
 Οὐδὲν χρυσοφλοῖς, οἷ μ' ἐτίναξαν ὄλον.

NΘ. "Αλλο.

Νεκρῶν νεκρὰ πέλει καὶ μνήματα. Ὅς δ' ἀνεγείρει -
 Τύμβον ἀριπρεπέα τῇ κόνι, τοῖα πάθοι.
 Οἷ γὰρ ἂν οὗτος ἀνὴρ τὸν ἐμὸν τάφον ἐξαλάπαξεν,
 Εἰ μὴ χρυσὸν ἔχειν ἤλατο ἐκ νεκρῶν.

Σ. "Αλλο.

Τίς, τίνας; Οὐ κενὴ στήλη· κρὸ γὰρ ὄλετο τύμβου.

A Τίς χρόνος; Ἀρχαίη σήματος ἐργασίη.

Τίς δὲ ἐνήρατο, εἰπέ, φθόνος τόδε; Χεῖρας ἀλτραῖ
 Γείτονος. Ὡς τί λάβοι; Χρυσὸν ἔχει σκοτίην.

ΞΑ. "Αλλο.

Ὅστις ἐμὸν παρὰ σῆμα φέρεις πόδα, ἴσθι με ταῦτα
 Τοῦ νεοκληρονόμου χερσὶ παθόντ' ἀδίκως.
 Οὐ γὰρ ἔχον χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον, ἀλλ' ἐδοκήθην,
 Κάλλει μαρμαίρων τοσσατίων λαγόνων.

ΞΒ. "Αλλο.

Στήθι πέλας, καὶ κλαῦσον ἴδων τόδε σῆμα θανόντος·
 Εἴποτε ἔην· νῦν (μὴν) δὲ τάφου δηλήμονος ἀνδρός

LVIII. *Aliud* .

Murus in montis radicibus, et erectus, hinc deinceps
 Supinus ex lateribus in unum collectis.
 Tumulus eram, collis supra collem. Sed quid hæc?
 Nihil aurum amantibus, qui me totum excusserunt.

LIX. *Aliud* ..

Mortuorum mortua quoque sunt monumenta. Qui autem erigit
 Tumulum magnificum cineri, talia patiat. *Aliud* ..
 Non enim iste vir meum sepulcrum vastasset,
 Nisi aurum habere sperasset ex mortuis.

LX. *Aliud*

Quis, cujus? Non inanis cippus: ante enim tumulum eversus est
 Quodnam tempus? Antiqua est monumenti structura.
 Quis autem hoc livor sustulit, dic? Manus scelestæ
 Vicini. Ut quid caperet? Ut aurum haberet in tenebris conditum.

LXI. *Aliud*

Quicumque meum ad tumulum fers pedem, scito me hæc
 Novi hæredis manibus passum injuste.
 1190-1191 Non enim habebam aurum et argentum, sed visus sum habere,
 Pulchritudine renidens tantorum parietum.

LXII. *Aliud*

Siste gradum propius, et luge intuens hoc monumentum mortui;
 Aliquando eram; nunc autem sepulcri miseri viri

*Alias Murator. 148. **Alias Murator. 149. ***Alias Murator. 150. ****Alias Murator. 151. *****Alias Murator. 152.

LVIII. 4 *Χρυσοφλοῖς*. Ms. χρυσοφλοῖς.

LX. 1 *Τίς, τίνας*: Dialogismus est in quo verba Græca, non in uno corrupta loco, locum divinationibus dedere, inquit Muratorius.

LXI. 1 *Φέρεῖς*. In manuscriptis codicibus legitur *φέρεῖ*.

LXII. 2 *Τάφου*. Ms. τάφου, pro quo posuit Muratorius τάφου, nec immerito. Loquitur tumulus, et inquit se olim viri mortui fuisse monumentum, at nunc se esse infelicis tantum sepulcri monumen-

tum. Quod si τὸ δηλήμονος interpretaris *perditissimi ac nefarii viri*, sensus erit: Olim testabar hic hominem jacere sepultum; nunc dejectus viatores moneo de execrabili effossoris facinore. Ita Muratorius. — Quidquid sit, certum est hic inesse mendum aliquod, cum versus secundus una syllaba deficiat: Εἴποτε ἔην, νῦν δὲ τάφου, etc., cui mendo ut occurrerem expletivam intra parenthesim posui (μὴν). Adde quod libenter crediderim aliter disponendum esse punctorum ordinem ita ut in primo

METRICA VERSIO.

LVIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Montis in extremis murus stat, deinde supinus
 Cum surgens in idem tendit utrumque latus,
 Magnus eram cippus, collisque in colle. Quid ista?
 Nil cupidis, quorum me manus egit humi.

LIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Et defunctorum tumuli periere. Sepulcrum
 Magnificum cineri qui facit, ista ferat.
 Namque meum nunquam bustum vastasset iniquus,
 Ni lucri gelido spes foret ex cinere.

LX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Quis, cujus? Non vanus fuit, bustum ante columna

B Diruta. Quæ tumuli tempora? Forma vetus.
 Quis tulit hunc livor? Vicini dextra scelesti.
 Ut quid haberet! Opes, quas cava celat humus.

LXI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Istum quisquis adis tumulum, me scito recentis
 Ausibus hæredis tanta tulisse mala.
 Non aurum intus habens, frustra sum visus habere,
 Ad celsum tollens mœnia pulchra polum.

LXII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Sis propius, ploraque videns. Sacrum antea bustum
 Defuncti stabam: miseri sum triste sepulcri

Σῆμα πέλω, μὴ τύμβον ἐγείρειε βροτὸς ἄλλος·
Τί πέλον, ἢ καλὰ μνησὶ φιλοχρῦσσην ὑλεῖται;

ΣΓ'. Ἄλλο.

Αἰὼν, καὶ κληῖδες ἀμειδίητου θανάτου,
Καὶ λήθης σκοπῆς βένθεα, καὶ νέκυες,
Πῶς ἐτλη τύμβον τις ἐμὸν ἐπὶ χείρας ἐνεγκεῖν;
Πῶς ἐτλη; φθιμένων κήδεσσι οὐδ' ὄσει.

ΣΔ'. Ἄλλο.

Τέτρωμαι πληγῆσιν ἀευκαλίησιν ὁ τύμβος,
Τέτρωμι', ὡς τις ἀνὴρ ἐν δατ' λευγαλέῃ.
Ταῦτα φίλα θνητοῖσι; τὸ δ' αἰτιον ὡς ἀθέμιστον!
Τὸν νέκυν, ὅλον ἔχων χρυσοῦν, ἀποξίομαι.

Α

ΣΕ'. Ἄλλο.

Πρὸς τε Θεοῦ ξενίου σε λιτάζομαι, ὅστις ἀμείβεις
Τύμβον ἐμὸν, φράζειν· τοῖα πάθοις ὁ δράσας.

ΣΖ'. Ἄλλο.

Πάντα λιπῶν, γαίης τε μυχοῦς καὶ παύρα τόντου,
Ἥλθεσ ἔχειν ποθέων χρυσοῦν ἐμοῦ νέκυος.
Νεκρὸν ἔχω, καὶ μῆνιν ὀλωλότος. Ἦν τις ἐπέλθῃ,
Ταῦτα λιλαιομένῳ δώσομεν ἀσπασίως.

ΣΖ'. Ἄλλο.

Εἴ σοι χρυσοῦν ἔδωκα μόνος, οὐκ ἐφύλασσεσ
Τοῦθ' ὅπερ εἰλήφεις; ἢ κακὸς ἦσθ' ἂν ἔγαν.
Εἰ δὲ τάφον σκάπτεις, τὴν αἰδέσιμον παραθήκην,
Καὶ τὸδ' ἐπὶ χρυσοῦ, ἄξιος, εἰπέ, τίνας;

Monumentum sum, ne tumulum erigat mortalis alius :
Quid aliud faciet, quam quod a manibus auri cupidus destruat?

LXIII. Aliud'.

Ævum, et claustra torvæ mortis,
Et oblivionis tenebrôsæ profunda, et mortui,
Quomodo quis meo tumulo ausus est manus inferre?
Quomodo ausus est? neque sanctitas mortuos defendit.

LXIV. Aliud'.

Sauciatus sum plagis indignis tumulus,
Sauciatus sum, ut vir in funesta pugna.
Hæc grata sunt hominibus? causa autem quam nefaria!
Mortuum, velut aurum, habens, effringor.

LXV. Aliud'.

Per Deum hospitem te rogo, quicumque pertransis
Tumulum meum, dic: Talia patiare, qui hæc perpetrasti.

LXVI. Aliud'.

Omnia relinquens, et terræ abdita, et fines maris,
Venisti habere desiderans aurum mei mortui.
Mortuum habeo, et iram extincti. Si quis adoriatur,
Hæc desideranti dabimus libenter.

LXVII. Aliud'.

Si tibi aurum dedissem soli solus, nonne servares
Hoc quod accepisses? aut scelestus nimium esses.
Si vero tumulum effodis, sacrum depositum,
Idque auri causa, quo dignus es, dicito.

* Alias Murator. 153. ** Alias Murator. 154. *** Alias Murator. 155. **** Alias Murator. 156. ***** Alias Murator. 157.

versu sit punctum post τὸδε. Unde ita legendum :
Στῆθι πέλας, καὶ κλαῦσον ἰδὼν τὸδε. Σῆμα θανόντος
Εἶπον' ἔην: νῦν (μῆν) ἐπὶ τάφου, etc.
Siste gradum propius, et luge hoc intuens. Monu-
[mentum mortui

Aliquando eram; nunc autem, etc.
Sic in versione metrica vertere præsumpsi, quod,
lector, judices. CAILLAU.

METRICA VERSIO.

Nunc hominis signum. Tumulum non erigat alter. B
Quid faciet, nisi quod manibus quatiatur avaris?

LXIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Ævum, claustra necis torvæ crudelia, manes,
Immemoremque animum nox tenebrosa premens,
Quæ manus ausa meum temere violare sepulcrum?
Quæ manus? Extinctis nec pietate quies.

LXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Vulnera suscepi nimis heu! probrosa, sepulcrum
Vulnera suscepi, miles ut arma movens.
Humano grata hæc generi? Quam causa nefanda!
Frangor oves ut habens, cui cinis intus inest.

LXV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Te per mite rogo Numen, quicumque sepulcrum
Pertransis, clama: Qui facit ista, ferat.

LXVI. ALIUD.

(Billio interprete.)

Venisti, pelagus, telluris et abdita linquens,
Defunctum cupiens exspoliare meum.
Mortuus, extincti furor et mihi: si quis inique
Me lædat, cupidus talia suscipiat.

LXVII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Si tibi solus ego præstassem munera soli,
Non data servares, ni scelerata manus?
Si vero effodiat tumuli mala dextra sacratum
Depositum, qualis debita poena tibi?

ΕΗ. Ἄλλο.

Τοὺς ζῶντας κατόρυσσε· τί γὰρ νεκροὺς κατορύσ-
[σεις;

Ἄξιοι εἶσι τάφων, οἱ σε ζῆν εἶσαν οὕτω,
Τῶν τῶν οἰχομένων ὑβριστῆν, καὶ φιλόχρυσον.

ΕΘ. Ἄλλο.

καὶ σὺ, τάλαν, παλάμησι τεαῖς ἢ μύστιν ἐδώδην
Δέξῃ θαρσαλέως, ἢ θεὸν ἀγκαλίσεις;

Χίρεισιν, αἷς διόρυξας ἐμὸν τάφον; ἢ ῥα δίκαιοι
Οὐδὲν ἔχουσι πλέον, εἰ σὺ τάλαντα φύγοις,

5 Φησὶ, δίκης. Τίς πίστις, δεῖ ὤλεσαν ὃν λαγόνεσσι
Ἰῆσιν ἔδωκα νέκυν, γαῖα φίλη, φθίμενον;

Α

Ο. Ἄλλο.

Οὐ γαῖη μ' ἐτίναξεν· ἀτάσθαλος ὤλεσεν ἀνὴρ·
καὶ φιλοκερδείης εἶνεκα τοῦτον ἔχω.

Πρόσθετα δ' ἦεν ἄσυλα, θεὸς, νέκυς. Ἄλλὰ θεὸς μὲν
Ἰλαος. εἰ δὲ νέκυς, δεψεθ' ὁ τυμβολέτης.

ΟΑ. Ἄλλο.

Ἦ ῥα σε δινήσουσιν Ἐρινύες· αὐτὰρ ἔγωγε
κλαύσομ' ἀποφθιμένους, κλαύσομ' ἄγος παλάμη·
Λήξατε, τυμβοχοῖοι, καὶ λήξατε βένθεσι γαίης
κεύθειν τοὺς φθιμένους. Ἐξέσατε τυμβολέταις.

ΟΒ. Ἄλλο.

Νεκρῶν καὶ τάδε γ' ἐστὶ σοφίσματα, ὡς φιλόχρυσον
εὐρωσιν παλάμην, σήματα τοῖα χεῖν.

1192-1193 LXVIII. *Aliud* *.

Viventes sepeli. Quid enim mortuos tumulas?
Digni sunt, qui sepeliantur, qui te sic vivere passi sunt,
Te in mortuos contumeliosum, et aurum inbiantem.

LXIX. *Aliud* **.

Et tu, infelix, manibus tuis, aut mysticum cibum
Sumes confidenter, aut Deum amplecteris,
Manibus quibus effodisti meum tumulum? Justus ergo
Nihil iniquis amplius habent, si lances effugas
5 (Dicit quis) justitiæ. Quæ fides, quando perdidit, quem visceribus
Tuis commendavi mortuum, terra amica, extinctum?

LXX. *Aliud* ***.

Non terra me excussit; vir impius me perdidit;
Et avaritiæ causa illum intus habeo.
Sacra sunt asyla, Deus et mortuus. Sed Deus quædam
Propitius. An et mortuus, viderit tumuli destructor.

LXXI. *Aliud* ****.

Te certe agitabunt Furia: Ego vero
Plorabo mortuos. Plorabo tuæ dexteræ scelus.
Cessate, tumulorum aggestores, cessate profundis terræ
Oculere mortuos. Cedite tumulorum perditoribus.

LXXII. *Aliud* *****.

Mortuorum hæc quoque commenta sunt, ut auri cupidam
Inveniunt manum, hujusmodi monumenta exstruere.

* Alias Murator. 158. ** Alias Murator. 159. *** Alias Murator. 160. **** Alias Murator. 161.
***** Alias Murator. 161.

LXIX. 2 Ἀγκαλίσεις. Ita per conjecturam scri-
bendum existimavit Muratorius, cum in ms. lega-
tur ἀγκαλέσει. Namque antiquitus, inquit, mos
fuit, ut ad sacram mensam accedentes manibus
acciperent corpus Domini e manibus sacerdotis.

LXX. 3 ὄσος, etc. Nempe *templa et sepulcra*.
LXXI. 3 καὶ addidit Muratorius, deest in co-
dice.

4 κεύθειν... τυμβολέταις. Sic emendavit Mura-
torius pro κεύθω... τυμβολέται, quæ leguntur in ms.

METRICA VERSIO.

LXVIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete)

Viventes tumula: tumulo quid mortua condis
Corpora? Sunt digni tumulo, te vivere passi,
Te male lædentem cineres, aurumque petentem.

LXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Tu, miser, audebis supremum stringere Numen,
Sumere vel sæda mystica dona manu,
Quæ sacrum effodit tumulum? Nihil ergo malignis
Majus habent justis, si fugienda bilanx
Est tibi justitiæ. Cum consumpsere cadaver,
Quod tibi, terra, dedi, quæ manet æqua fides?

B

LXX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Non me stravit humus, sed vis me perdidit audax:
Hunc habeo sædam propter avaritiam.
Numen et extinctus res sunt intacta: sepulcri
Destructor videat, num sit uterque favens.

LXXI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Te certe quatit Furia: Sed nunc ego manes
Flebo, tuæ plorans crimina flebo manus.
Qui struitis tumulos, terræ cessate profundis
Claudere defunctos. Cedite sacrilegis.

LXXII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Hinc illuduntur manes. Ut dextra rapacem
Vim scelerata ferat, splendida busta nitent.

- Τί σ' ἀνέηκεν, ἀπληστε, τόσον κακὸν ἀντὶ γόντου
 Κέρδεος ἀλλάξει, μηδὲ παρεστατός;
 ΟΓ'. Ἄλλο.
- Στῆλαι καὶ τύμβοι, μέγα χάρετα, σήματα νεκρῶν.
 Οὐκέτι κηρύξω μνήμασι τοὺς φθιμένους.
 Ἦνίκα τὸν περίφαντον ἐμὸν τάφον ὤλεσε γείτων,
 Γαῖα φίλη, σὺ δέ μοι δέχυσσο τοὺς φθιμένους.
 ΟΔ'. Ἄλλο.
- Στῆλαι, καὶ πλακόντες ἐν οὖρεσιν, ἔργα γιγάντων,
 Τύμβοι, καὶ φθιμένων ἀφθιτε μνημοσύνη
 Σεισμὸς πάντα βράσειεν, ἐμοῖς νεκύεσσιν ἀρήγων,
 Οἱ, ἐπὶ χεῖρ ὀλοή ἦλθε σιδηροφόρος.
 ΟΕ'. Ἄλλο.
- Ἦνίκα τὸν περιβωτον ἐπ' οὖρεος, ἄγριε Τιδάν,
 Α Τύμβον ἀνεβήξω, πῶς εἶδες νέκυας
 Ὡς δ' εἶδες, πῶς χεῖρες ἐπ' ὀστά; ἢ τάχα μὲν σε
 Τῆ σθένον. εἰ θέμις ἦν τοῖσδ' ἓνα τύμβον ἔχειν.
 ΟΖ'. Ἄλλο.
- Σήματα, καὶ σποδὴ, καὶ οὖρα, οἳ τε πάρεδροι
 Δαίμονες, οἳ φθιμένου ναίετε τόνδε λόφον,
 Τόνδ' ἀλιτρὸν τίνυσθε, ὅς ὑμέας ἐξαλάπαξεν.
 Τῶν δὲ περικτιῶνων δάκρυον ὑμῖν ἔσον!
 ΟΥ'. Ἄλλο.
- Τύμβοι, καὶ σκοπιαί, καὶ οὖρα, καὶ παροδίται,
 Κλαύσατε τύμβον ἐμὸν, κλαύσατε τυμβολέτην.
 Ἦγὼ δ' ἐκ σκοπέλων πυμάτης ὀπὸς ἀνταχέτω
 Τῶνδε περικτιῶνων· Κλαύσατε τυμβολέτην.

Quid te induxit, inexplebilis, tantum malum cum *faux*
 Lucro, quod nequidem adest, commutare?

LXXIII. *Aliud* *.

Cippi ac tumuli, longum valet, indicia mortuorum.
 Non amplius indicabo monumentis exstinctos.
 Quandoquidem illustre meum sepulcrum perdidit vicinus,
 Chara tellus, tu mihi excipe exstinctos.

1194-1195 LXXIV. *Aliud* **.

Cippi, et lapidei in montibus, opera gigantum,
 Tumuli, et exstinctorum inextincta memoria:
 Terræ motus universa subruat, meis opem ferens mortuis,
 Quos ferro adorta est funesta manus.

LXXV. *Aliud* ***.

Quando celebrem in monte, ferox Titan,
 Tumulum perfregisti, quomodo inspexisti mortuos?
 Simul ac autem inspexisti, quomodo manus tuæ adversus ossa? Forsitan te
 Hic retinuisset, si fas esset cum his unum sepulcrum habere.

LXXVI. *Aliud* ****.

Monumenta, et cinis, et ossa, et assessores
 Genii, qui exstincti tumulum hunc incolitis,
 Hunc scelestum ulciscimini, qui vos depopulatus est.
 Finitimorum autem quot vobis lacrymæ!

LXXVII. *Aliud* *****.

Tumuli, et speculæ, et montes, et viatores,
 Deflete tumulum meum, deflete tumuli eversorem.
 Echo e rupibus extremam vocem resonet
 Finitimorum: Deflete tumuli eversorem.

* Alias Murator. 162. ** Alias Murator. 163. *** Alias Murator. 164. **** Alias Murator. 165. ***** Alias Murator. 166.

LXXII. 3 Ἀντὶ γόντου. Malim ἀντὶ βέοντος.

4 Παρεστατός. Muratorius neque permanente. Melius sane, quod ne adest quidem.

METRICA VERSIO.

- Quid te grande malum cum falso induxit, avare,
 Commutare lucro, quod neque certus habes?
 LXXIII. ALIUD.
 (A. B. Caillau interprete.)
- Signa necis, cippi, longum, tumulique, valet.
 Non monstrent cineres jam monumenta pios.
 Cum mihi subvertit vicinus nobile bustum,
 Tu, chara, exstinctos suscipe, terra, mihi.
 LXXIV. ALIUD.
 (Eodem interprete.)
- Saxosi tumuli, molesque in monte gigantum,
 Exstinctæ cippi lumina clara facis,
 Quassa juvet manes subvertens omnia tellus,
 Invasit ferro quos scelerata manus.
 LXXV. ALIUD.
 (Eodem interprete.)
- Cum magnum excelso frogisti in monte sepulcrum,
 B Ossa, ferox Titan, quomodo visa tibi?
 Quomodo visa manus tetigit? Te forte tenerent,
 Si bustum oppositis esse deceret idem.
 LXXVI. ALIUD.
 (Eodem interprete.)
- Ossa, cinis, tumuli, lapides, geniique superni,
 Qui sacram hanc sedem manibus incolitis,
 Qui vos subvertit, pœna multate nefandum.
 Quot fundunt lacrymas, queis prope juncta domus!
 LXXVII. ALIUD.
 (Eodem interprete.)
- O tumuli, speculæ, montes, plebs obvia, bustum
 Flete meum, diræ crimina flete manus.
 Extremam e scopulis populi vocem insonet echo
 Vicini: Diræ crimina flete manus.

OFF. Ἄλλο.

Κταίνετε, ληΐστες, κακοὶ, κακοκερδῆες ἄνδρες·
 Οὕτως ἔτι σχήσει τὴν φιλοχρημοσύνην.
 Εἰ τὰδ' ἔτιγες, κακόεργε, κακόφρονος εἴνεκα χρυσοῦ
 Πᾶσι σὴν ἐπ' ἔχεις ἀρκαλήν παλάμην.

OFF. Ἄλλο.

Ὅστος ἔπερσεν ἐμὸν φίλον τάφον ἐλπιδὶ κούφῃ,
 Ὅν μόνον κτεάνων ἔνθεν ἀπῆλθον ἔχων.
 Καὶ τοῦτόν τις ἀλιτρός ἐαίς παλάμαις ὀλέσειεν,
 Ἐκ δ' ὀλέσας τύμβου τῆλε βάλου πατέρων.

II. Ἄλλο.

Τίς τὸν ἐμὸν διέπερσε φίλον τάφον, οὐρεὸς ἀκρης
 Τῆσδ' ἀναειρόμενον ἤλικον ὀσσατίης;

A Χρυσὸς ἐθήξε μάχαιραν ἐπ' ἀνδράσι. Χρυσὸς ἀπληστον
 Κύμασι χειμερίοις ὤλεσε ναυσιδάτην.

5 Καὶ με χρυσὸς ἔπερσε μέγαν περικαλλέα τύμβον
 Ἐλπισθεῖς. Χρυσοῦ δεύτερ' ἄπαντ' ἀδίκους.
 Πολλάκι ναυηγόοι δέμας κατέχουσεν ὀδίτης
 Κύμασι πλαζόμενον, πολλάκι θηρολέτου,
 Ἦδη καὶ πολέμῳ τις ὄν ὤλεσεν. Ἄλλ' ἐμὲ γείτων
 10 Χωσθέντ' ἄλλοτριαις χερσὶν ἔπερσε τάφον.

IIA. Ἄλλο.

Ὁ χρυσοῦ δολιοιο πόσον κακὸν ἐπέτετ' ἀνηλοῦς!
 Ζῶσιν, καὶ φθιμένοις χεῖρα φέρεις ἀδίκων.
 Οἷς γὰρ ἐμὸν τύμβον τε καὶ ὄστέα δῶκα φυλάσσειν,
 Τῶνδ' ὑπὸ ταῖς ἀλιτράϊς ἐξολόμην παλάμαις.

LXXVIII. *Aliud* *.

Occidite, diripite, improbi, improbi lucri viri;
 Nemo jam coercebit avaritiam.
 Si autem hæc ausus es, malefice, malignum propter aurum
 Omnibus tuam injicis rapacem manum.

LXXIX. *Aliud* **.

Ille vastavit dilectum meum tumulum inani spe,
 Quem unum e possessionibus habens inde abii.
 Hunc etiam aliquis scelestus suis manibus interficiat,
 Et interfectum procul projiciat a tumulo parentum.

1196-1197 LXXX. *Aliud* ***.

Quis meum evertit dilectum tumulum, in montis vertice
 Sublimis erectum altius?
 Aurum acuit gladium mortalibus. Aurum insatiabilem
 Fluctibus hibernis perdidit nautam.
 5 Et me evertit ingens perpulchrum sepulcrum, aurum
 Speratum: auro viliora sunt omnia improbis.
 Sæpe naufragi corpus humavit viator
 Fluctibus ejectum, sæpe et a feris interfecti,
 Etiam et quem quis bello peremit. Verum me vicinus
 10 Aggestum alienis manibus tumulum evertit.

LXXXI. *Aliud* ****.

Auri dolosi quantum malum est immisericordis!
 Viventibus et mortuis manum offers violentam.
 Quibus enim et meum sepulcrum et ossa dedi servanda,
 Horum scelestis perii manibus.

* Alias Murator. 167. ** Alias Murator. 168. *** Alias Murator. 169. **** Alias Murator. 170.

LXXXI. 1 Ἀνηλοῦς. Ita scribit Muratorius ex ἀνηλοῦς.
 conjectura doctissimi Salvinii. Cod. ms. habet 2 Ἄδικον. Codices manuscripti habent ἀδίκων.

METRICA VERSIO.

LXXVIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Ferte necem, furtum, pravi, exercete nefandum;
 Frenabit scdam nullus avaritiam.
 Tala si propter nummos, scelerate, malignos
 Ausus es, invadit dextera cuncta rapax.

LXXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Subruit iste meum, sperat dum vana, sepulcrum,
 Quod solum a cunctis raptus ab orbe tuli.
 Hunc nece crudeli mactet mala dextra, paterno
 Et tumulo abjiciat mortua membra procul.

LXXX. ALIUD.

(Salvinio interprete.)

Quis nostrum evertit tumulum, qui vertice montis

B Arduus excelso celsior erigitur?

Aurum acuit gladium miseris mortalibus. Auri
 Nautam avidumque undis horrida mersit hiems.
 Me, speratum aurum, perpulchrum ingensque se-
 [p]ulcrum

Rupit. Nil auro charius improbulis.
 Corpus humare undis ejectum sæpe viator,
 Ejectumque feris corpus humare solet,
 Et quem quis bello occidit. Tumulum me alienis
 Aggestum manibus, proximus eripuit.

LXXXI. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Infdi quam grande malum est immitibus auri!
 Vivos, defunctos lædit avaræ manus.
 Ossa quibus servanda dedi sacrumque sepulcrum,
 Ipsorum pravo crimine deperii.

ΠΒ'. Ἄλλο.

Πάντ' ἔθανεν. Νεκρώσειν ἐπαίζομεν. Ὅστις ἔτ' αἰδῶς
Ἐκ ζώντων φθιμένοις. Δέρκεο τόνδε τάφον,
Ὅν γ' ἔλπις χρυσῶ διήλθεσσι τόσσον ἔόντα,
Θαῦμα παρερχομένοις, θαῦμα περικτιδῶν.

ΠΓ'. Ἄλλο.

Αἰσσομαι, ἦν γε θάω, ποταμῷ δέμας, ἦε κύνεσσι
Ῥίψατε, ἦε πυρὶ δάφατε παντοφάγῳ
Λώϊον, ἦ παλάμησι φιλοχρύσειν δλέσθαι.
Δείδια, τόνδε τάφον τοῖα παθόνθ' ὄρωω

ΠΔ'. Ἄλλο.

Δήποτε Κῦρος ἀναξ, βασιλῆϊον ὡς ἀνέψην
Τύμβον ἐπὶ χρυσῷ, γράμμα τόδ' ἤϊρε μόνον
« Ὄγειν ἀπλήστοιο τάφους χερός. » Ὡς δὲ σὺ τόσσον
Σῆμα τόδ' οὐχ ὀστιαίς οἴζας, ἀνερ, παλάμαις.

Α

ΠΕ'. Ἄλλο.

Ὅς κακῶς οὐ φθιμένοισι, τάχα φθιμένοισιν ἀρήγαι·
Ὅς δ' οὐδὲ φθιμένοις, οὐποτ' ἂν οὐ φθιμένοις.
Ὡς δὲ σὺ, τοῖς φθιμένοισιν ἐπεὶ τάφον ἐξαλάπαζας,
Οὐποτ' ἂν οὐ φθιμένοις χεῖρα φέροις ὀσίην.

ΠΓ'. Ἄλλο.

Μαρτύρομ', οὐδὲν ἔχω· πτωχὸς νέκυς ἐνθάδε κείμαι
Μὴ με τεαῖς ἀτίτης τυμβοφόνους παλάμαις.
Θὺδὲ γὰρ οὗτος ἔχεν χρυσὸν τάφος· ἀλλ' ἔδαχθη.
Πάντα φιλοχρύσεισι ἀμβατα· φεύγε Δίκη.

ΠΖ'. Ἄλλο.

Οἱ τύμβοι φθιμένοισιν· Ἀρήξατε, εἶπον ἅπαντες,
Ἦνίχ' ὁ λυσσῆεις τόνδ' ἔτιναξε τάφον.
Οἱ νέκυες τύμβοισι· Τί βέξομεν; αὐθις ἀέρθη,
Ὡς ἐπὶ βουκτασίῃ γαῖαν ἀφείσα Δίκη.

LXXXII. *Aliud* *.

Omnia perire. Mortuis insultamus. Nulla jam verecundia.
Mortuis a viventibus. Intuere hunc tumulum.
Quem spes auri perdidit, cum tam ingens esset.
Miraculum prætereuntibus, miraculum finitimis.

LXXXIII. *Aliud* **.

Preceor, cum mortuus fuero, corpus in fluvio, aut canibus
Projicite, aut igne consumite omnivoro.
Id melius, quam manibus auri cupidis perire.
Timeo, hunc tumulum talia passum intuens.

LXXXIV. *Aliud* ***.

Olim Cyrus rex, regium cum aperuisset
Sepulcrum auri causa, scriptum hoc tantum invenit :
Aperire tumulos avaræ est manus. » Ita vero tantum
Monumentum hoc non sanctis aperuisti, o homo, manibus.

1198-1199 LXXXV. *Aliud* ****.

Qui malus est viventibus, fortasse mortuis proderit :
Qui vero neque mortuis, nec vivis quidem unquam.
Tu igitur, mortuorum quandoquidem sepulcrum vastasti,
Nunquam viventibus manum feres sanctam.

LXXXVI. *Aliud* *****.

Fateor, nihil habeo; mendicus mortuus hic jaceo.
Ne me tuis inhonora tumulicidis manibus.
Neque enim iste habebat aurum tumulus; nihilominus direptus est.
Nihil auri cupidis inaccessum; aufugit Justitia.

LXXXVII. *Aliud* *****.

Tumuli mortuis : Opem ferte, aiebant omnes,
Cum rabidus quidam hunc concussit tumulum.
Mortui tumulis : Quid faciemus? rursus sublata est,
Ut in boum cæde terram relinquens Justitia.

* Alias Murator. 171. ** Alias Murator. 172. *** Alias Murator. 173. **** Alias Murator. 174. ***** Alias Murator. 175. ***** Alias Murator. 176.

METRICA VERSIO.

LXXXII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Perdita cuncta; cinis spretus. Non præstat honorem
Vivens defunctis; huncce vide tumulum,
Spe dejectum auri; mirus cum surgeret istis
Qui procul advenit, queis prope juncta domus.

LXXXIII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Exstinctum fluvio canibusve emitte corpus,
Ignis et omnivori tradite membra rogo.
Id melius cupidis manibus quam triste perire,
Hunc passum timeo tanta videns tumulum.

LXXXIV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Regali tumulo quondam rex Cyrus aperto,
Nummorum causa, talia scripta tulit :
« Pectoris est cupidi tumulos aperire : » sepulcrum
Ergo tua expandit prava, scelestæ, manus.

B

LXXXV. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Qui malus est vivis, defunctis forte favebit :
Nil dabit et vivis, sacra nec ossa putans.
Ergo, exstinctorum tumuli destructor inique,
Non vivis unquam tu bona dona feres.

LXXXVI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Nil habeo, fateor; jaceo pauperrimus illic :
Sacrilégis manibus ne mibi probra feras.
Non aurum intus habens, est hic direptus : avaris
Nil sacrum manibus. Fugit ab orbe Dice.

LXXXVII. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Huc ferte auxilium, tumuli dixere sepultis
Omnes, cum tumulum stravit acerba manus.
Exstincti tumulis : Quid agendum? Ablata superne
Ut, cæsis bovibus, cessit ab orbe Dice.

ΠΗ'. Ἄλλο.

Ἦλυθεν εἰς Ἀθήνη τις· ὁ δ' ἔκτατο, ἄλλος ἐλεσσαν
θῆρας, ὁ δὲ πλεκτὸν υἱὸν τεύξε δόμον.
Τούτων οὗτος ἀνὴρ οὐ δεύτερον ἔργον ἔρεξεν,
Τόνδε τάφον ῥήξας χεῖρας οὐχ ὀσάϊς.

ΠΘ'. Ἄλλο.

Εἰ τόσον ἔργον ἔγειρας ὀλωλότι, οὐ μέγα θαῦμα·
Εἰ δὲ τόσον διέπερας, ἀοιδίμος ἔσσομένοισιν,
καὶ σέ τις ἐν μεγάλοισιν ἀριθμήσει κακοεργῶς,
Τύμβον ἀνερῆξανθ', ὃν καὶ τρομέουσι φωνῆς.

Ι'. Ἄλλο.

Χρυσὸς μὲν Ῥοδίοισιν ἐπέκλυσε. Σοὶ δ' ἀπὸ τύμβου
Χρυσὸν φέρει σίδηρος, ὃς κακὸν φέρει.

Α Ὅρουσ', ὄρουσε πάντας. Ἡ τάχ' ἂν σέ τις
Τύμβος ἢ ἐξολέσειε πιαῶν, νεκίεσσι δ' ἀρήγοι.

ΙΑ'. Ἄλλο.

Τύμβος ἔην, νῦν δ' εἰμι λίθων χύσις, οὐκ ἔτι τύμβος.
Ταῦτα φιλοχρῦσοις εἴδαε. Ποία δίκη;
Αἰ, αἰ! καὶ τέφρη γενόμεν, καὶ χεῖρας ἀλιτρῶν
Οὐκ ἔφυγον. Χρυσοῦ τί γε χερείτερον;
5 Ἄζομαι ἀνδρομέτης γενεῆς ὑπερ, εἰ σέ τις ἔτλη,
Τύμβε, χαμαὶ βαλέειν οὐχ ὀσάϊς παλάμαις.
Τύμβος ἐγὼ, σκοπιή τις ἀπ' οὐραοῦ· ἀλλὰ με χεῖρες
Θῆκαν ἴσον δαπέδῳ. Τίς τάδ' ἀνωξε νόμος;
Οὗτος ἐμὸς δόμος ἦεν ὀλωλότος. Ἄλλὰ σίδηρος
10 Ἥλθ' ἐπ' ἐμῷ τύμβῳ. Σὸν δόμον ἄλλος ἔχει.

LXXXVIII. *Aliud*.

Descendit in infernum quidam : alter volavit : alius occidit
Feras, hic vero plexilem filio fabricavit domum.
His iste vir non secundum opus fecit,
Hoc sepulcrum perfringens sceleratis manibus.

LXXXIX. *Aliud*.

Si tantum opus erexeris mortuo, non valde mirandum :
Si autem tantum opus vastaveris, famosus eris apud posteros,
Et te quispiam inter magnos recensebit sceleratos,
Quando sepulcrum evertisti, quod etiam verentur homicidæ.

XC. *Aliud*.

Aurum quidem in Rhodios pluit. Tibi autem e tumulo
Aurum affert ferrum, quod malum affert.
Effode, effode omnes. Fortasse te quis
Tumulus perdat decidens et mortuis opem ferat.

1200-1201 XCI. *Aliud*.

Tumulus eram : nunc autem sum acervus lapidum, non jam tumulus :
Ita avaris placuit. Quæ justitia?
Eheu, eheu! et cinis evasi, et manus impiorum
Non effugi. Auro quid pejus?
5 Timeo pro humana stirpe, si te quis ausus sit,
Tumule, in terram dejicere sceleratis manibus.
Tumulus eram ego, specula quædam de monte, sed me manus
Æquavere solo. Quæ lex talia jubet?
Hæc mea domus erat defuncti. Sed ferrum
10 Meo supervenit tumulo. Tuam domum alius habeat.

* Alias Murator. 177. ** Alias Murator. 178. *** Alias Murator. 179. **** Alias Murator. 180.

XC. 1 *Ῥοδίοισιν*. Hujus fabulæ, inquit Muratorius, vestigia sunt apud Pind. in *Olymp.*, od. vii, ubi de Rhodiis loquens poeta hæc habet : Καί ποισι μὲν ξανθὸν ἀγαθὸν νεφέλην, πολὺν ὕσε χρυσόν, id est, illis quidem (Jupiter), flavam adducens nubem, multum pluit auri. Ut Rhodiorum opulentiam de-

prædicarent poetæ, hunc aureum imbrem anxere. Ibid. *ἐπέκλυσε*. Cod. *ἐπέκλυσεν*. Mox idem habet τύμβου pro τύμβου, quod correxit Muratorius.

XCI. 2 *Ποία δίκη*; Quas pœnas dabunt, vel, quas justitia!

METRICA VERSIO.

LXXXVIII. ALIUD.

(A. B. Caillau interprete.)

Hic orbem, ille polum petiit, monstra ille peremit,
Implexam nato struxit et iste domum.
Hic istis certe non facta secunda peregit,
Effringens pravis hunc tumulum manibus.

LXXXIX. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Non mirum tantam defunctis condere molem;
Sed vastare locum, dabit hoc tibi nomen in ævum
Grandius, infameque viros numeraberis inter,
Destructor busti, quod et ipse homicida veretur.

XC. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Scilicet in Rhodios aurum pluit. At tibi ferrum

B Fert e sepulcro cum thesauris et malum.
Cuncta effode. En fortasse quis te decidens
Perdet, et auxilium tumulus feret ossibus æquum.

XCI. ALIUD.

(Eodem interprete.)

Cippus eram; sed nunc lapidum congestus : avaris
Sic animis placuit. Qualia jura, precor!
Ipse cinis factus pravis vitare nequivi
Dextras. Quid nummis pejus adesse potest?
Pro genere humano vereor, si te qua, sepulcrum,
Ausa sit in terram vertere prava manus.

(Salvinio interprete.)

Celsus eram tumulus, specula et de monte. Sed
[æquum
Me fecere solo. Hoc quæ pia jura jubent?
Nostra fuit domus hæc defuncti. Venit in ipsam
Ferrum. Vestram alius sic habeatque domum.

Τὴν σκαπάνην ἔπ' ἄρουραν· ἔμοῦ δ' ἀποχάζεο τύμβου, **A** Σὸν τάφον, εἴ γε θέμις· ἄλλος ἔραζε βάλαι.
 Χάζεο. Οὐδὲν ἔχω πλὴν ζακότων νεκύων. *Ἦδη καὶ νεκύεσαισι ἐπέκραον οἱ φιλόχρυσοι·
E σ', ἀπληστε, τάφον δηλήμονα τοῖον ἐδύλαι, Φεύγετε δ' ἐκ τύμβων, εἰ σθένος, οἱ φθίμενοι.
 Μάσσαλος ἂν τῆδε καὶ τροχὸς ἐκρέματο. **5** Τίπτει μ' ἀνοχλίζεις; νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα
 Μοῦνα φέρω! Τύμβων ὀστέα, πλοῦτος ἄπας.
15 Τίπτει μ' ἀνοχλίζεις κενεὸν τάφον; *Ὅστέα μοῦνα Δαίμονας, οἱ με ἔχουσιν, ἀλεύσο. Οὐτι γὰρ ἄλλο
 Κεύθω, καὶ σποδιὴν τοῖσιν ἐπερχομένοις. Τύμβος ἔχω. Τύμβων ὀστέα, πλοῦτος ἄπας.
 ἡβ'. "Ἄλλο. **E**ι χρυσοῦ δόμος ἦεν ἔλος τάφος, ὧ φιλόχρυστε,
 Τύμβος ἐγὼ τύμβων πανυπέρτατος. *Ἄλλὰ μ' ἔωξεν **10** Οὐποτ' ἔδει τοῖην χεῖρα φέρειν φθιμένοις.
 "Ὡς τινα τῶν πολλῶν ἀνδροφόνος παλάμη. **15** Ἄθη καὶ στήν νεκύων γέρας· ὡς ἀλάπαξεν
 *Ἀνδροφόνος παλάμη με διώλεσε. Λήξατε τύμβων, Οὗτος, ἐμὸν πολλοὺς θῆκεν δεισμα τάφον.
 θνητοί, καὶ κτερέων. Δεῦτ' ἐπὶ νεκρὰ, κύνες. **P**άντ' ἔχετε ζώνοντες. *Ἐμοὶ δ' ὀλίγοι τε φίλοι τε
5 Δεῦτ' ἐπὶ νεκρὰ, κύνες. Χρυσοῦ διζήτορες ἄνδρες **15** Ἄδες τῷ φθιμένῳ. Φεῖδω σὺ νέκυος.
 *Ἦδη καὶ νεκύων χρυσαλογοῦσι κόνιν. **15** Οὐ χρυσοῦ δόμος εἰμὶ· τί τέμνομαι αὐτὸς ἔγωγε;
 ἡγ'. "Ἄλλο. **T**ύμβος, ὃν ὀχλίζεις, πλοῦτος ἐμοῦ νέκυος.
 *Ἄλλος τύμβον ἔγειρε· σὺ δ' ὤλεσας. *Ἄλλος ἔγειροι.

Ligorem mitte in arva : sed a meo procul esto sepulcro,
 Esto procul. Nihil aliud habeo præter valde iratos mortuos.

Si te, avare, tumulorum effossorem huc sperassem,
 Palus hic certe et rota pependisset.

15 Quid me vexas, vacuum tumulum? Ossa sola
 Tego, et cinerem accedentibus.

XII. Aliud*.

Tumulus ego tumulorum præstantissimus : sed me rupit
 Ut aliquem e multis homicida manus.

Homicida manus me destruxit. Cessate tumulis
 Mortales, et exsequiis. Venite ad cadavera, canes.

5 Venite ad cadavera, canes. Auri conquistores viri
 Jam et mortuorum aureum colligunt cinerem.

XIII. Aliud**.

Alius tumulum erexit : tu vero destruxisti. Alius erigat

Tuum tumulum, si tamen æquum est; alius humi sternal.

Jam et mortuos invadunt auri cupidi;

Fugite e tumulis, si potestas, o mortui.

5 Quid me vexas? mortuorum imbecilla capita

Tantum contineo. Tumulorum ossa, divitiæ omnes.

Genios, qui me possident, fuge. Nihil enim aliud

Tumulus contineo. Tumulorum ossa, divitiæ omnes.

8 aurea domus esset totum hoc bustum, o avare,

10 Nec fas quidem esset mortuis vim talem inferre.

Oblivio et silentium mortuorum præmium : quandoquidem vastavit

Iste, meum multis fabulam fecit sepulcrum.

1202-1203 Omnia habete, viventes. Mihi et pauci, et chari

Lapides mortuo. Parce tu extincto.

15 Non aurea domus sum : quid diripior ipse ego?

Tumulus, quem dejicis, mihi mortuo sunt divitiæ.

* Alias Murator. 181. ** Alias Murator. 182.

12 Ζακότων, etc. Valde iratum cadaver.

METRICA VERSIO.

Arva ligo pulset. Nostro procul esto sepulcro,

Esto procul. Cineres possidet ira meos.

Si te huc sperassem, tumulorum effossor avare,

Hic palus pendens, et rota sæva foret.

(A. B. Caillau interprete.)

Quid vacuum vexas tumulum? Venientibus ossa

Sola tego, et cinerem quem levis aura rapit.

XII. ALIUD. |

(Salvinio interprete, a nobis emendato.)

Sum tumulis tumulus longe sublimior : at me

Rupit ut e multis unum homicida manus.

Destruxit me homicida manus. Cessate sepulcris

Exsequiisque, homines. Quarite membra, canes.

Membra, canes rabidi, conquiritate mortua. Bustis

Auratum cinerem gens sitibunda petit.

B

XIII. ALIUD.

(Salvinio interprete.)

Erigit hic tumulum : tu contra destruis; unus

Erigat, atque alter destruat huncce tibi.

Vita auri cupidi defunctos aggrediuntur;

Aufugite, extincti, si pote, de tumulis.

(A. B. Caillau interprete.)

Quid tu me vexas? Insunt mihi mortua tantum

Corpora. Divitiæ scilicet ossa meæ.

Astantes fuge tu genios. Nil amplius illic

Est mihi. Divitiæ scilicet ossa meæ.

Aurea si totum hoc bustum domus esset, avare,

Nec vi defunctos fas agitare foret.

Præmia defunctis sunt alta silentia noctis;

Fit modo sed bustum fabula vana cadens.

Omnia sint vivis. Pauci charique supersunt

Mi lapides. Functio parcite luce, precor.

Aurea non sedes ego sum. Quid vastor inique?

Quem lædis, solæ sunt mihi cippus opes.

Τύμβος ἐγὼ κλέος ἦα περικτιόνων ἀνθρώπων·
 Νῦν δ' εἰμὶ στήλη χειρὸς ἀλιτροτάτης.
 Εἰ λίην φιλόχρυσον ἔχεις κίαρ, ἄλλον δρύσσειν
 20 Χρυσόν. Ἐμοὶ δ' οὐδὲν πλὴν φθιμένων κτερέων.
 Μὴ δειξῆς μερόπιασι γυμνὸν νέκυν· ἢ σὲ γυμνώσει
 Ἄλλος. Ὁ δὲ χρυσὸς πολλάκις ἐστὶν ἄναρ.
 Οἷχ' ἄλλος ἦε βροτοῖσι βροτοῦς ἐπι χεῖρας ἰάλλειν·
 Ἄλλὰ καὶ ἐκ νεκῶν σπυῖδατε χρυσὸν ἔχειν.
 25 Ὑμετέροις τύμβοισιν ἀρήξατε, οἱ τῶδ' ὀρώντες
 Σῆμα δαιχθέν. Ὅσον λαύσσετε τυμβολέτην!
 Τίς με τὸν ἐξ αἰῶνος ἀκινήτοισι λίθοισι
 Κευθόμενον, θνητοῖς δειξέ πένητα νέκυν;
 Τίποτε τάφον διέπερσας ἐμὸν, τάλαν; Ὡς διαπέρη
 30 Σοὶ γε θεὸς βιοτή. Ἐ φιλόχρυσον ἄγος!
 Ὅμοσα τοῖς φθιμένους, καὶ ὤμοσα Τάρταρον αὐτὸν,
 Μήποτε τυμβολέταις εὐμανὲς ἔμμα φέρειν.
 Ὀρεα καὶ πρῶνες, τὸν ἐμὸν τάφον ὡς τιν' ἐταίρων

Sepulcrum ego decus eram finitimarum gentium :
 Nunc vero titulus sum manus impiissimæ.
 Si valde auri cupidum cor habes, aliud effode
 20 Aurum : mihi nihil præter mortualia.
 Ne ostendas mortalibus nudum mortuum : nam te nudabit
 Alius. Aurum vero sæpe somnium est.
 Non satis erat mortalibus mortales manus injicere ;
 Verum etiam et a mortuis studetis aurum habere.
 25 Vestris sepulcris ferte opem, hoc videntes
 Monumentum disceptum. Quam magnum cernitis tumulicidam !
 Quis me e longo tempore immobilibus lapidibus
 Occultatum, mortalibus prodidit egenum cadaver ?
 Cur sepulcrum overtisti meum, miser ? Sic secet
 30 Tibi quoque Deus vitam. O nefanda auri cupiditas !
 Obtestor mortuos, obtestor et ipsa Tartara,
 Nunquam tumulorum eversoribus placidum aspectum præbeant.
 Montes et colles, meum tumulum ceu aliquem sodalium
 Deflete. Omnis autem cadat in eum, qui te cecidit, lapis.
 35 Dives, sum pauper, tumulo magnificus, intus absque auro :
 Scito te contumelia afflicere mortuum, rem maxime inviolabilem.
 Quamvis perstes, ad fundum usque mea latibula effodiens,
 Labor erit tibi finis. Ossa tantum habeo.
 Secate, secate hic. Multum enim auri possidet sepulcrum
 40 Desiderantibus lapides ; cætera vero omnia cinis.
 Terra chara, ne tuo mortuum excipe sinu,
 Qui e tumulorum effossione lucrari delectatur.
 Contumeliosum in me irrui non viventem ferrum,
 Et aurum oppetens, reperit pauperem mortuum.

XCIV. Aliud.

Fabula Tartarus est : si quidem tumulum non reserasset
 Iste vir. Eheu ! quam tardipes tu, Vindicta !
 Quam tu tardipes, Vindicta ! et Tartarus non est gravis !
 Non enim iste vir hunc reserasset tumulum.

• Alias Murator. 183.

METRICA VERSIO.

Genis honor tumulus vicinæ nobilis olim,
 Nunc titulus fœdæ crimine surgo manus.
 Si tibi cor auri cupidum nimis, effode bustum
 Nunc aliud. Solum frigida membra mihi.
 Defunctum nudare cave, ne nudus et ipse
 Exponaris. Opes somnia sæpe volant.
 Mortales vim ferre gravem mortalibus ergo
 Non satis ? A tumulo vultis habere lucrum.
 Vestra sepulcra cito visis servate ruinis ;
 Quæ tumulos vertens dextra videtur ibi !
 Quis magnis longo tectum me tempore petris,
 In lucem est ausus prodere corpus egens ?
 Car dejecisti tumulum ? Sic, improbe, vita
 Te spoliet Numen. Quam malus ardor opum !
 Obtestor manes, obtestor Tartara : nunquam
 Sacrilogos placidis aspiciant oculis.
 Hunc, montes, tumulum ceu quem deflete sodalem ;
 In te cadentem saxa revulsa cadant.

A Κλαύσατε. Πᾶς δὲ πέσοι τῷ σε τεμόντι λίθος.
 35 Πλούσιος, εἰμὶ πένης, τύμβῳ πολλῷ, ἔνδον ἄχρυσος·
 Ἴσθι καθυβρίζων νεκρὸν ἀσυλότατον.
 Κἂν στής πυθμένος ἀχρὺς ἐμοῦς κευθμῶνας δρύσσω,
 Μόχθος σοι τὸ πέρας. Ὅστέα μόνον ἔχω.
 Τέμνετε, τέμνετε ὦδε. Πολύχρυσος γὰρ ὁ τύμβος
 40 Τοῖς ποθέουσι λίθους· τ' ἄλλα δὲ πάντα κόμης.
 Γαῖα φιλή, μὴ σοῖσι θανόνθ' ὑποδέχυστο κόλποις,
 Ἴδὼν τυμβωρυχίης κέρδεσι τερπόμενον.
 Ὑβριστῆς ἐπ' ἐμ' ἤλθε τὸν οὐ ζῶοντα σιδηρος,
 Καὶ χρυσὸν ποθέων, ἤρρε πένητα νέκυν.

4Δ'. Ἄλλο.

Μῦθος Τάρταρος ἦεν· ἐπεὶ τάφον οὐκ ἀνέψην
 Οὗτος ἀνήρ· οἴμοι, ὡς βραδύπους σὺ, Δίκη !
 Ὡς βραδύπους σὺ, Δίκη ! καὶ Τάρταρος οὐποτε δεινός !
 Οὐ γὰρ ἂν οὗτος ἀνὴρ τόνδ' ἀνέψη τάφον.

B Dives, inops, tumulo splendens, expersque metalli;
 Exstinctum offendis rem super omne sacram.
 Funditus usque meas perstes aperire latebras ;
 Nil tibi præter opus. Nam cinis unus adest.
 Perge, seca ; bustum multos habet hocce thesauros
 Optanti lapides : cætera cuncta cinis.
 Chara, tuo exstinctum gremio ne suscipe, terra,
 Qui tumulos fodiens gaudet habere lucrum.
 Percussit ferro defunctum armata nefando,
 Et quærens aurum, reperit ossa, manus.

XCV. ALIUD.

(Salvinio interprete.)

Fabula sunt manes ; tumulum namque haud reserasset
 Iste vir ; Eheu ! Quam tu pede clauda, Dico !
 Quam pede clauda, Dico ! Manes quam fabula !
 [Namque
 Iste modo hunc tumulum non reserasset homo.

APPENDIX

1204-1205 MONITUM NOVI EDITORIS (a) IN TRAGŒDIAM : *CHRISTUS PATIENS*.

Pervolventi mihi, et quidem attentius, qui in manus, divina favente Providentia, devenere, Benedictinorum Sancti Mauri manuscriptos codices, unum tantummodo defuisse visum est, nempe monitum de tragœdia, cui titulus *Christus patiens*. Hoc autem eo gravius mihi accidit, quod hic de litteraria simul et religiosa quæstione non parvi momenti agatur. Sed huic defectui resarciendo plenius affuerunt omnes criticæ peritissimi viri, qui usque ad hoc tempus in Ecclesia floruerunt. Hanc enim tragœdiam Theologo non esse ascribendam uno ore consentiunt Tillem. tom. III, pag. 559; Dupin, tom. II, pag. 372 et 651; Baillet, *Jugement des savants*, tom. IV, part. II, pag. 457; Baron., tom. I, ad ann. 44, § 129; Rivet, *Critic. sacr.*, pag. 343; Vossius, *Instit. poetic.*, lib. II, cap. 14, pag. 72; Bellarm., *De scriptor. eccles.*; Labb. *De scriptor. eccles.*; et post eos D. Ceillier, *Hist. des auteurs sacrés*, etc., tom. VII, pag. 196 (b).

Hæc sunt autem argumenta quibus ista nititur sententia, quæ difficile posset abjici. 1° quidem silent circa auctoris nomen veteres manuscripti codices, et adducitur solummodo codex unus qui nomen Theologi habet, alterque Suidæ, nec multum vetus, nec magni ponderis, ubi hæc tragœdia operibus sancti Gregorii subjungitur. 2° Non reperitur in præfato opere certa doctrinæ puritas, quam in cæteris Theologi carminibus, epistolis et orationibus admirantur omnes. Ibi enim (vers. 439, etc.) sanctissima Virgo inducitur, modo scandalum patiens audita Filii necesse; modo timore indigno dejecta, quæ juxta (vers. 469, etc.) sancti Ambrosii verbum (c), *stabat ante crucem mater, et fugientibus viris stabat intrepida*; modo gemitibus lacrymisque nimium indulgens, de qua idem sanctus doctor dicebat (d): *Stantem lego; stentem non lego*; modo tandem vesano furore correpta, et Filii inimicos ita gravissimis lacessens injuriis (vers. 272, etc.), ut et insuper omnes istis calamitates imprecetur. Adde quod auctor ex apocryphis sane falsas deducens historias, sanctam dicat Virginem (vers. 1349, etc.) *manibus angeli fuisse enutritam, et ab universo senatu conjugem viro modesto traditam*: quod Christus sanctissimæ Matri statim post resurrectionem apparuerit (vers. 2095, etc.); quod ecclesiæ multæ in beatæ Virginis honorem tunc fuerint erectæ (vers. 965, 966), solemnique celebrata festa, quod non factum videtur, nisi circa medium quinti sæculi, post Ephesini concilii decretum, anno 431 emissum. 3° In hoc dramate frustra quæsieris sancti Gregorii elegantiam styli, variumque colorem, necnon et gravitatem sermonis, et metri rectitudinem, et similitudinum copiam, quibus omnibus illustrantur cætera beati doctoris carmina. Unde patet huic non prorsus esse ascribendum hoc poema.

Cui autem sit tribuendum, non satis constat. Sunt nonnulli qui Apollinarium hujus operis scriptorem prædicaverint; sed immerito, ut demonstrat tum temporis circumstantia, cum eodem sæculo vixerit ac Gregorius noster, tum aliqua operis fragmenta, quibus utraque in Christo natura astruitur, cum (vers. 1792) Mariam vocet matrem τοῦ Θεοῦ, ejus qui est duplicis naturæ.

Hinc probabilius forte videbitur hoc poema restituere Gregorio cuidam, propter facilem musam decantato, qui, ad episcopatum Antiochensem circa an. 572 evectus, propter nominis similitudinem, Theologus male creditus est.

Cum tamen antiquissimus sit ille fetus, nec in omnibus respuendus, ita ut Benedictini novam ejus versionem prosaicam elaborare non dubitaverint, hunc cum versione præfata, in appendice repræsentare, addita in oram marginis versione metrica, a Roilleto concinnata, operæ pretium esse duximus.

(a) d. A. E. Caillan.

(b) Cf. Wackenaer, Præf. ad Euripidis *Hippolytum*.

(c) *De insti. virgin.*, cap. 7, pag. 261.

(d) *De obit. Valentini*, p. 1185.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΣΧΩΝ,

ΤΡΑΓΩΔΙΑ.

CHRISTUS PATIENS,

TRAGÆDIA.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Ἐπι δ' ἀκούσας εὐσεβῶς ποιημάτων,
Ποιητικῶς νῦν εὐσεβῆ κλύειν θέλεις,
Ἠρόφρον ἔκουε· νῦν τε κατ' Εὐριπίδην
Τὸ κοσμοσώτηριον ἔξερώ πάθος,
Ἵ Ὅθεν μαθήσῃ πλείστα μυστικῶν λόγων
Ἡς ἐκ στόματος Μητροπαρθένου κόρης,

Α Μύστου περιφιλμένου τε τῷ Διδασκάλῳ.
Πρώτην γὰρ αὐτὴν νῦν παραστήσει λόγος.
Μητροπροπετῶς θρηνοῦσαν ἐν καιρῷ πάθους
10 Πότμου τε τὴν πρόφασιν ἀρχῆς ἄπ' ἀρκης
Στένουσαν, ὡς φανείσαν ὄντως-αἰτίας
Τοῦ μητέρ' αὐτὴν τοῦ Λόγου χρηματίσαι,
Καὶ νῦν ἰδεῖν πάσχοντα τοῦτον ἀδίκως·

1206-1207 PROLOGUS.

Cum, auditis pie poematibus,
Poetice nunc pia auscultare velis,
Alacri animo excipe : nunc quoque Euripidis more
Mundi salutem eloquar passionem,
5 Ex qua edisces plerosque mysticorum sermonum,
Nempe ex ore Matris Virginis,
Et discipuli Domino dilectissimi.
Priorem namque ipsam nunc proferet sermo,
Ut matrem decet, lugentem tempore passionis,
10 De mortis origine mundo coæva
Ingemiscentem, quæ mors vere causa existit,
Cur ipsa parens Verbi nuncupata fuerit,
Et nunc ipsum inique patientem viderit :

Τῆς Χριστοῦ πάσχων. Unus e duobus mss. codicibus quos doctissimus Combefissius excussit, sic habet : Τραγωδία εἰς τὸ σωτήριον πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ita vero alterum : Ὑπόθεσις δραματικὴ κατ' Εὐριπίδην περιέχουσα τὴν δι' ἡμᾶς γενομένην σάρκωσιν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ κοσμοσώτηριον πάθος. *Dramatica lucubratio, Euripidis more, complectens Salvatoris nostri Jesu Christi, nostri causa, incarnationem, et, qua parva mundo salus, ab eo susceptam passionem.* Alius titulus apud Leuvenklaium legitur : Γρηγορίου τοῦ θεολογικοῦ ἐνδιαπρεπήσαντος ὑπόθεσις δραματικὴ κατ' Εὐριπίδην περιέχουσα τὴν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν ἀόρητον σάρκωσιν, καὶ τὸ αὐτοῦ κοσμοσώτηριον πάθος. Verum hic titulus qui in libro mediocriter antiquo, ut ait Leuvenklaius, occurrit,

ipsi videtur recentioris alicujus ingenii, quod sub nomine Gregorii affectare voluerit ex Euripidis imitatione gloriolam, cum parum profecto respondeant hæc vel illius tragici scriptoris, vel Gregorii accuratis poematibus. Nullam hic Leuvenklaius asserit legum haberi rationem quæ versibus iambicis præscriptæ sunt, et a Gregorio sane quam accurate observantur iambicis in poematibus.

Prol. 3 *Nῦν τε κατ' Εὐριπίδην. Nunc quoque Euripidis more ejus stylo ac cothurno.* Bene mihius Roill. : *Nunc secundum Euripidem.*

9 *Μητροπροπετῶς. Matrem, ut decet, lugentem passionis tempore.*

11 *Ὡς φανείσαν ὄντως αἰτίας. Ut quæ vere causa existit, nempe peccatum Adæ, tum Christi ex Maria incarnationis, tum quod passus sit*

METRICA VERSIO.

CHRISTUS PATIENS, TRAGÆDIA.

(Cl. Roilleto Beluensi interprete.)

PROLOGUS.

Audita quando post pie poemata,
Etiam poesim tu piani audire expetis,
Audi animo alacri : nunc secundum Euripidem
Jam passionem orbi salutarem eloquar,

B Ut pleraque inde dicta discas mystica
Ex ore tanquam Matris atque Virginis,
Suoque Domino apostoli charissimi.
Nam prima jam prodibit in proscenium
Confecta magnis luctibus, matrem ut decet
Prodire casus tristioris tempore,
Mortisque causam ab initio ingemens, caput
Quod verum ut ipsa dicta sit Verbi parens,
Et immerentem videat ipsum perpeti.

Εἰ μὴ γὰρ ἐσφάλημεν ἀπροσεξίᾳ,
 15 Οὐκ ἂν κατεκρήθημεν ἀρχῆθεν μόρον·
 Κἂν μὴ διεφάρημεν ἐρπετοῦ δόλω,
 Μηδ' ἢ φθορά τ' εἰσῆλθε θηρὸς ἀπάτη,
 Καὶ πότμον ὑπέστημεν ἐνδίκῃ κρίσει,
 Ὡς μὴ τὸ κακὸν ἀδιάφορον μένῃ,
 20 Οὐκ ἦν βρωτωθῆναι τε καὶ τλῆσαι μόρον,
 Τὸν ζωοποιὸν Δεσπότην, Θεὸν Λόγον,
 Ἄφθαρτίσοντα τὸ φθαρὲν φιλαγάθως,

A Καὶ ζωοποιήσοντα τὸ βροτῶν ἅπαν·
 Μένοντος αὐτοῦ δ' ἀκενώτου τοῦ Λόγου,
 25 Ἡ δ' οὐκ ἂν ἐκπέφνηε μήτηρ Δεσπότη,·
 Καὶ τόνδε νῦν ὀρώσα πάσχοντ' ἀδίκως,
 Θρηνοῦσ' ἀνηλλάξε τετραυχωμένη.
 Πρόσωπα γοῦν δράματός εἰσὶ μοι τάδε·
 Μήτηρ πάναγνος, παρθένος μύστις, κόραι
 30 Αἱ συμπαροῦσαι μητρὶ τῇ τοῦ Δεσπότη.

Nisi enim in errorem socordia Inducti fuisset,
 15 Neque a principio morte multati fuisset;
 Et nisi corrupti fuisset serpentis dolo,
 Neque labes introisset seræ deceptione,
 Aut mortem subiissemus justo iudicio,
 Ne malum maneret integrum,
 20 Opus non fuisset, ut homo fieret, et mortem obiret
 Vitæ auctor Dominus, Verbum Deus,
 Incorruptibile reddens benignitate sua, id quod erat corruptum,
 Et vivificans omne hominum genus :
 Nisi seipsum exinanisset Verbum,
 25 Nec ipsa exstitisset parens Domini,
 Neque ipsum nunc intuita tolerantem iniqua,
 Lugens ejularet, vivido afflicta dolore.
 Personæ igitur hujus tragœdiæ mihi sunt hæc :
 Mater intacta, virgo discipulus, virgines
 30 Assistrices parenti Domini.

23 Βροτῶν ἅπαν. Γρ. βροτῶν γένος.
 24 Μένοντος αὐτοῦ δ' ἀκενώτου τοῦ Λόγου.
 Nisi se Verbum exinanisset majestatem divinam deprimendo ad humanam vilitatem, ut vere idem Deus

et homo sit, quo nihil detractum Deitati. Apostolicam vocem non reddit Roill. hisce verbis : Imminutum parte non ulla sui.

METRICA VERSIO.

Nam nisi dedisset culpa causam lapsui,
 Injecta mortis non foret necessitas :
 Et ni impulisset nos vafri in fraudem dolus
 Serpentis, astu bestię, corruptio
 Non subsecuta, morbi ut inde addiceret
 Nos lege justa, et ne malum esset integrum,
 Mauensque, non esset opus, ut Verbum Deus [cens
 Vitæ auctor, hominem indueret, et mortem inno-
 Pateretur, ut contaminatum quod, fuit

B Integritati liberaliter asserens,
 Mortale totum redderet vitæ genus.
 Quod si imminutum parte non ulla sui
 Verbum fuisset, ipsa jam Domini parens
 Non exstitisset, nec videns innoxium
 Dira tolerantem, animi ægra flessset ejulans.
 Personæ igitur hæc fabulæ hujus sunt mihi :
 Casta ipsa Mater, castus atque apostolus,
 Quæque Domini assistunt parenti virgines.

CHRISTUS PATIENS.

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΧΡΙΣΤΟΣ.
ΘΕΟΤΟΚΟΣ.
ΙΩΣΗΦ.
ΘΕΟΛΟΓΟΣ.
ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ.
ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ.

ΑΓΓΕΛΟΣ.
ΠΙΛΑΤΟΣ.
ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ.
ΧΟΡΟΣ ΠΑΡΘΕΝΩΝ.
ΗΜΙΧΟΡΟΣ.
ΝΕΑΝΙΣΚΟΣ.
ΦΥΛΑΚΗ.

Θεοτόκ. Εὖ' ὤφελ' ἐν λειμῶνι μηδ' ἔρπειν ὄφεις, Δ 10 Λειμῶνος ἐξήκιστο τοῦ πανοβίου,
Μηδ' ἐν νάπαισι τοῦδ' ὄφειδρεύειν δράκων
Ἄγκυλομήτης! Οὐ γὰρ ἐκ πλευρᾶς φύμα,
Μήτηρ γένους δύστηνος ἠπατημένη,
Ἐ Τάμημα τολμᾶν παντότομον ἀνέτλη,
Ἐρωσι ἔρωτι θυμὸν ἐκπεπληγμένη,
Θαύσας πεισθεῖσα τυχεῖν αὐτόθεν·
Ὅτ' ἐν φαγεῖν πείσασα καρποῦ τὸν πόσιν,
Τῷ μηδ' συμφέροντος αὐτίκα σφίσι,

Λύμην κατακριθεῖσα, καὶ λυγρὸν μόρον,
Μήτηρ τέκνων τ' ἤκουσεν· Ἐκ δυσκοιτίας
Μογοστοκοῦσ', ὡδίαι τ' ἐμπαιρεμένη,
Ἰδρῶτ' ἂν ἔχει τήνδε γῆν ἐλεθρίαν,
15 Σὺν ἀνδρὶ καὶ τέκνοισιν ἀρᾶς ὀσάτης,
Ἄπερ τεκεῖν ὄριστο λύπαις καὶ σθένους,
Διαδοχὰς τε παραπέμπειν τῷ βίῳ,
Διαλλαγὰς τ' ἐντεῦθεν εὐρεῖν ἐξόχους·

1208-1209 TRAGŒDIÆ PERSONÆ.

CHRISTUS.
DEIPARA.
JOSEPH.
THEOLOGUS.
MAGDALENE.
NICODEMUS.

NUNTIUS.
PILATUS.
CONGREGATIO PONTIFICUM.
CHORUS VIRGINUM.
SEMICHORUS.
ADOLESCENTULUS.
CUSTODIA.

Deipara. Utinam in horto nunquam irrepisset serpens.
Neque in hujus saltibus dolos struxisset draco
Versipellis! Neque enim e latere orta,
Infelix humani generis parens decepta,
5 Scelus audacissimum aggredi ausa fuisset,
Rami cupidine animum percussa,
Divinitatis exinde consortem se futuram persuasa:
Neque, postquam conjugi suasisset ut comederet de fructu
Nihil ipsis mox profuturo,
10 Ex horto exsulasset felici,
Exitioque damnata et sæva morte,
Mater filiorum (hæc) audisset: Ex inauspicato toro
In partu laborans, doloribusque implicita partus,
Sudore terram hanc exitialem colito,
15 Cum sponso et natis execrationi extremæ devotis,
Quos gignere decretum est in luctibus ac genitibus,
Seriesque transmittere ævo,
Eximiamque exinde invenire reconciliationem;

1 Εὖ' ὤφελ'. Ita Med. 1.
2 Μηδ' ἐν νάπαισι. Ibid. 3.
3 Ἐκ πλευρᾶς. Legit Combesius *ix* et *iv*.
Utraque lectio melior quam in editis *iv*.

6 Ἐρωσι. Sic Med. 8.
15 Σὺν ἀνδρὶ καὶ. Ibid. 11.
18 Διαλλαγὰς τ'. Christum enim Adæ filium se-
cundum carnem homines Deo reconciliavit.

METRICA VERSIO.

Deip. O utinam in horto callidus nunquam et B Addicta sævæ morti, et æternis malis
Reptasset anguis, nec dolos in saltibus [vafer
Struxisset hujus fraudis artifex draco!
Tristis sobolis: Ægre tuum ventrem levans,
Non lateris unquam germen, infelix parens
Doloribusque implicita partus, cum tuo
Mortalium, decepta, tantæ audaciæ
Sudore terram hanc colito duram et asperam:
Ausa esset asum, capta rami primulum
Accedat illis, et tui consors tori,
Fructu decoro, et attonita animo, ex eo
Unaque miseri et execrati liberi,
Ut spem sibi divinitatis sumeret;
Quos sic ut olim pareret in suspiria
Non et vocato fraudem in illam conjuge,
Tantum et dolores, qui manerent posteros
Ut ederet ille de arboris fructu nihil
Vitam in sequentem, jam Deus præscripterat,
Mox profuturo, pulsa felici ex loco
Eximia ut esset hinc reconciliatio:

Οὐδ' ἂν γένος ἄλωλεν ἀνθρώπων ἅπαν,
 20 Καὶ τὸν Δυνατὸν ἀλθρανεῖν ἔπεισέ πως,
 Ἄγαθότητι δαπέδῳ κατιέναι,
 Καινῶς βροτωθῆναι τε καὶ τλῆναι πάθος·
 Οὐδ' ἂν ἐγὼ πέφυκα μήτηρ Παρθένος,
 Καὶ νῦν ἐκλυον ὕδιν ἔλκεσθαι κρίσει
 25 Οὐράνιον, γήϊνον· ἀκριφνῆ γοναῖς,
 Ἴδεῖν τ' ἐφριττον τόνδε καθυβρισμένον,
 Ἄτερ δαλῶν φέρουσα, φεῦ! δεινὴν φλόγα,
 Ἥ σφόδρα μαιμάσσει με καὶ στροβεῖ κέαρ,
 Καὶ καρδίαν δεισιν, ὡς ῥόπτρον μέγα,
 30 Ὡς νητρεκῶς ἤϊε Συμείων γέρων,
 Τηλεσκοπὸς ὄμμασι πάντως προβλέπων.

A Ἦ που μεγίστη γίνεται σωτηρία,
 Ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῆ,
 Τὰ πάντα συμφέρουσα τῷδ', ὡσπερ θέμις,
 35 Μηδὲ πρὸς ἄλλου πάρφασιν τινα κλύη,
 Ἄλλ' ἔστι συμφρονοῦσα γνησίῳ πόσει.
 Νῦν δ' ἐχθρὰ πάντα, καὶ νοσεῖ τὰ καιρία,
 Αὐτῆς προδόσης ἄνδρα, καὶ κράτους κλέος.
 Φιλεῖ γὰρ ὕβρις ἢ πάλαι τίχτειν νέαν.
 40 Ἐκ δακρῶν δάκρυα καταλείβεται,
 Ὅν οὔτε μέτρον, οὔτ' ἀριθμὸς ἔστι τις.
 Κακῷ γὰρ κακὸν εἰς ἄμυλλαν ἔρχεται.
 Ὅθεν πότνια φύσις ἠτιμωμένη
 Στένει κλάουσα συμφορὰς πεφυρμένης,

Neque universum periisset hominum genus,
 20 Neque Omnipotentem mederi quodam modo coegisset,
 Præ sua benignitate in terram descendere,
 Novo modo hominem induere, et subire mortem :
 Neque ipsa exstittissem Virgo parens,
 Neque nunc audirem ad supplicia trahi Filium
 25 Celestem, terronum, purum natalibus :
 Aut horrerem videns ipsum injuriis lacessitum,
 Absque face ferens, eheu ! diram flammam,
 Quæ vehementer me absumit, evertitque animam,
 Et pectus transfigit, ingentis gladii instar,
 30 Ut vere vaticinatus est Simeon senex,
 1210-1211 E longinquo cernentibus oculis omnia prospiciens.
 Certe maxima salus est (conjugi),
 Quando conjux e marito non dissidet,
 Ipsum adjuvans in omni re, ut decet,
 35 Nec ad alio, quo decipiatur, quidquam audit,
 Sed genuino sponso assentitur.
 Nunc vero omnia sunt inimica, et laborant præcipua,
 Ex quo suum prodidit virum, suique imperii decus.
 Solet enim injuria vetus parere novam.
 40 Lacrymæ stillant ex lacrymis,
 Quarum neque modus, neque numerus est.
 Ex malo enim malum in pugnam advenit.
 Hinc alma natura dedecore confecta,
 Ingemiscit deflens varia calamitatum agmina,

21 Δαπέδῳ κατιέναι. In terram descenderet, novo-
 que modo factus homo mortem ferret, ut suæ be-
 nignitati sa isfaceret.

28 Μαιμάσσει με. Absumit, καταδραπανᾶται, κα-
 αναλίσκει. Mox στροβεῖ, δονεῖ, turbat, evertit ani-
 mum.

29 Ῥόπτρον. Clava, manus ferrea.

31 Τηλεσκοπὸς. Edit. mendose τηλευκόποις.

32 Ἦ που μεγίστη, etc. Ita Medæe nutritrix apud
 Euripid. vers. 14, 15.

34 Τὰ πάντα συμφέρουσα, etc. In omnibus illi
 obsequens : in rem ejus omnia conferens, ejusque

commodis studens. Genuina hujusce vocis acceptio.
 Non ita se gessit Eva. Sic Med. vers. 13, etc.

35 Μηδὲ πρὸς ἄλλον. Neque fallaci ulli sermoni
 aurem adhibet.

37 Νῦν δ' ἐχθρὰ. Med. vers. 16.

40 Ἐκ δακρῶν δάκρυα. Sic apud Euripid
 Troad. Hecuba, vers. 601, 616 et 617.

42 Κακῷ γὰρ κακόν. Sic Hec. vers. 608 :

Ἔτερα δ' ἀφ' ἐτέρων

Κακὰ κακῶν κυρεῖ.

Alia ab aliis mala malis incident.

METRICA VERSIO.

Jam non genus hominum occidisset perditæ,
 Nec qui mederi tam gravi morbo potest,
 Impulsus esset ut nova clementia
 Delapsus isthunc in locum, novo modo
 Factus homo, nostræ se cruci submitteret :
 Nec mater essem Virgo, nec cælo satum,
 Terraque natum, innoxium, natalibus
 Purum, trahi jam ad supplicia, misera parens
 Audirem, et illo lacerum eum aspicerem modo,
 Quo nunc inhorreo videns, illa, illa ego
 Quæ porto flammam magnam, et ardentem,

[face

Nulla, quæ adurit, quæ meum cor trajicit,
 Figitque tanquam gladius alti cuspide,
 Fatidico ut ore cuncta prævidens procul

B Vates Simeon protulit vere senex.
 Tum magna certe tutaque est salus, suo
 Si dissidens nunquam uxor a viro, omnia
 Illius offert in sinum, atque, ut addecet,
 Nullius alterius in aures quam viri,
 Concors cui sit, verba prudens excipit.
 Infesta contra cuncta nunc lethaliter
 Ruunt, maritum ex quo suum et sui imperi
 Decus perenne, gloriamque prodidit.
 Quando vetus injuria parere novam solet,
 Et subsequuntur lacrymas lacrymæ alteræ,
 Quis nec modus sit, nec numerus ullus : malo
 Nam semper aliud crescit in pugnam comes.
 Hinc dedecore confecta natura ingemit.
 Veneranda, deflens casuum mista agmina,

45 Διαδοχάς τε τῶν ἀφερτάτων πόνων,
 Τὸν πάντα συντήκουσα δακρυόεις χρόνον,
 Ἐπεὶ πρὸς ἔχθροῖς ἦσθετ' ἠδικημένη,
 Καὶ μητρὸς αὐτῆς πρωτοπήμονι βλάβῃ,
 Πατρός θ' ὑποκλιναντος οὐδ' ἀμτέρι,
 50 Ὅν πάντες ἐσμέν οἱ κατὰ χθόν' ἔκγονοι.
 Βοᾶ μὲν ὄρκους, ἀνακαλεῖ δεξιᾶς,
 Πίστιν μεγίστην καὶ Θεὸν μαρτύρεται·
 Ἔγνω καὶ ἡ τάλαινα συμφορῶν ὕπο,
 Ὅσον πατρίαν μὴ λιπεῖν ἐσθλὸν χθόνα·
 55 Στυγεῖ δὲ κόσμον, οὐδ' ὄρωσ' εὐφραίνεται.

45 Successionesque intolerabilium malorum,
 Omni tempore lacrymis contabefacta,
 Postquam ab hostibus animadvertit se injuria affectam,
 Et ipsius parentis primum damnum sibi afferentis labe,
 Seductioneque patris aures accommodantis matri,
 50 Quorum omnes terram colentes sumus posteri.
 Clamat jusjurandum, vocat et dexteram;
 Maximam fidem et Deum testatur:
 Et agnovit misera ob calamitates
 Quam sit utile patriam non deserere terram:
 55 Odit autem mundum, neque lætatur ejus aspectu.
 Eo enim nunc perveni doloris,
 Ut mihi venerit desiderium terræ et cælo
 Dicere, quæ hinc damna proveniunt naturæ.
 Necdum misera desinit parere,
 60 Pariens, non pariens, rursus abnuens partum.
 Infelix: me ipsam enim dico, dicens te,
 Quæ pariam, et non pariam, partu qui rationem superat.
 Nam partum sum experta sine partu; quid enim eloquar?
 Laboris expers, et corruptelæ nunc et passionis.
 1212-1213 65 Neque voluptatem novi, neque ab ullo viro rumorem
 Magis famæ aliquid inurentem, quam æri tinctura.

45 Διαδοχάς τε. Successionesque intolerabilium malorum, malaque intolerabilia sibi succedentia; ita fere ibid. 588.

46 Τὸν πάντα. Ita fere Medæe nutritrix, vers. 25, 26.

48 Πρωτοπήμονι βλάβῃ. Reg. Med. πρωτοπήμονος βλάβῃ, primæ parentis labe.

49 Πατρός θ' ὑποκλιναντος οὐδ' ἀμτέρι. Hunc versiculum, qui deerat in editis, suppeditavit cod. Med., sicque planus plenusque sit sensus.

51 Βοᾶ μὲν ὄρκους, etc. Juramenta clamat, remicat dexteram, fidem maximam Deumque testem appellat. Ibid. vers. 21, 22... 34, 35, 36... 56, 57, 58, 59, qui iisdem fere constant vocibus.

54 Μὴ λιπεῖν. Quam bonum paternis non excedere sedibus.

55 Οὐδ' ὄρωσ' εὐφραίνεται. Nec ejus mundi aspectu delectatur. Roill. Nihil eo gravius videt, quæ verba auctoris mentem sane non exprimunt.

56 Ἐκδέθηκ'. Hanc vocem in tertia persona accipit Combefisius, et de Eva intelligit: non quod

A Εἰς τοῦτο γὰρ νῦν ἐκδέθηκ' ἀλγηδόνος,
 Ὄσθ' ἡμερὸς μ' ὑπήλθε. γῆ τε καὶ πόλις
 Λέξαι μολούσας δεῦρο φύσεως βλάβας.
 Οὐπω γὰρ ἡ τάλαινα παύεται γόνων,
 60 Τίκτουσα, μὴ τίκτουσα, φεύγουσ' αὐτόκοι.
 Δύστην'· ἐμαυτὴν γὰρ λέγω, λέγουσά σε,
 Τίκτουςαν, οὐ τίκτουςαν, ὡς ὑπὲρ λόγον.
 Τόκον γὰρ ἐγνων ἄτοκον· τί γὰρ φράσω;
 Πόνους φυγοῦσα καὶ φθορὰν νῦν καὶ πάθη.
 65 Οὐκ οἶδα τέρψιν, οὐδ' ἐπίλογον φάτιν
 Τινὸς πρὸς ἀνδρὸς μᾶλλον, ἢ χαλκὸς βεφύς.

Roillet., sed in prima persona, quem sequimur.

57 Ὄσθ' ἡμερὸς, etc. Hinc subit animus, ut terræ cæloque narrem, etc. Ita prophetæ in sacris Scripturis cælum et terram contestantur, et quasi in illorum auribus loquuntur, ut animi πάθος exagerent. Male Roill. vertit: Incommoda, quot habet genus e cælo et terra.

59 Οὐπω γὰρ ἡ τάλαινα παύεται γόνων. Necdum parere desinit Eva. Male Roill.: Nondum luctibus finem facit, quasi legeret γόνων, ut in Med. vers. 59.

60 Τίκτουσα, μὴ τίκτουσα. Pariens, non pariens eo partu, qui vim omnem rationis excedit, ὡς ὑπὲρ λόγον, qui sit laboris expers integra virginitate. Quam in his insulse ludit Roill. Modo ventris edens, modo repente suppressens partum! quam prorsus præstat carminis modos spernere, quam sic sacra temerare!

61 Ἐμαυτὴν. Sic Hecuba, vers. 736.

64 Νῦν καὶ πάθη. Reg. Med. sup. lin. νῦν καὶ πάλαι. Et nunc et pridem pudoris exempta labe.

METRICA VERSIO.

Ei non ferendam semper insurgentium
 Novam laborum plus satis propaginem,
 Tabescit omni misera lacrymis tempore,
 Quod, alia præter gravia duraque, ipsius
 Primum parentis læsa noxa, injurias
 Sensit, colentes quæ globum istum posteror
 Manent: datamque jurejurando fidem
 Dextramque clamat, et Deum testem vocat:
 Miseraque didicit a malis, quam sit grave
 Duramque patrio se solo subducere:
 Eosam mundum, nil eo gravius videt.
 Eo doloris nunc enim tota esseror,
 Naturæ ut illuc omnia velim incommoda

B Referre, quot habet e cælo et terra genus.
 Nam misera nondum luctibus finem facit,
 Modo ventris edens, modo repente suppressens
 Partum, modo etiam eum misera rursus abnuens.
 Nam sic voco me eum quasi supra modum
 Partum ferentem, nunc prementem te voco.
 Nam partum ego sum experta sine partu: qui enim
 Nomine alio vocari possim, ut quæ parens
 Expers laboris et doloris exstiti
 Integra, et incorrupta, nescia illius
 Etiam voluptatis, viri quæ ex copula est?
 Neque magis ullam sentiens viri notam
 Famam excedentem, quam excedere durum solet

Ὁὐ γὰρ κορείης ἄμμα διεφθίρει τις ·
 Καὶ παῖδα πῶς ἔτικτον; ὦ θάμβος μέγα!
 Ὑβρισμένον δὲ τὰ νῦν πῶς οἶσω βλέπειν;
 70 Πόνους φυγοῦσα, πῶς ὀδυνῶμαι κέαρ;
 Ἄνηλάξα πῶς πάλαι χαρᾶς ὕπο,
 Ὅτ' ἦλθεν εὐάγγελος ἀγγέλλων τόκον,
 Φράζων ἄλυσιν δυσμενῶν βροτῶν γένει,
 Καὶ γηθόσυνον χάριμα μοι φέρων μέγα!
 75 Λόγοις δὲ τοῦδ' εὐπλαγκτος οὐκ ἐφαινώμην,
 Πεισθεῖσα τῷ φέροντι θέσκελον φάτιν,
 Οὐχὶ σφάγιον μηνύουσάν μ' ἔκτεκσιν,
 Ἄλλ' ὡς ἀνακτα γῆς τε καὶ παντὸς πόλου
 Ὅμως δ' ἔθνον καὶ γυναικεῖν νόμω,

Nemo enim virginittatis florem mihi sustulit:
 Et filium qui genuerim? O stuporem maximum!
 Sed injuria affectum quomodo nunc potero intueri?
 70 Nullos partus dolores experta, cur animo crucior?

Quomodo exsilivi olim gaudio,
 Cum auspicatus advenit angelus nuntians partum,
 Indicans effugium ab hostibus mortalium generi,
 Miraque lætitia animum exhilarans meum!
 75 Hujus autem verbis decipi minime videbar,
 Fidem adhibens ferenti cœleste oraculum,
 Significans me parituram fore non victimam,
 Sed quasi regem terræ et cœli:
 Muliebri tamen legi obsequabar,
 80 Et ex intimo corde hymnum mittebam,
 Clamans gaudio, faustis ominibus prosequens nuntium,
 Incensis ferens sufflantis redolentem flammam,
 Quæ sacrificia præscribunt divini vates,
 Accensum zelum, spiritum contritum,
 85 Modestumque amorem præfervidum,
 Quæ victimam novimus laudabilem.
 Sed cur perturbat mea viscera nunc truculenta cuspis?
 Ego quidem prompta sum etiam noctu currere,
 Ut videam, quæ mala patiatur Filius:
 90 Hæc vero mihi suaserunt diei exspectare lucem.
 Chor. Domina, nunc cito corpus tuum contege.
 Deip. Viri conspiciunt currunt e porta.

70 Πόνους φυγοῦσα. Quæ partus dolores nullos
 genuerim: quod vers. 64 lucem avert. Male Roill.:
 Cum sim jam meis laboribus defuncta: quæ verba
 innuerent in iis quandoque Mariam fuisse, ac ceterarum
 more peperisse; quod amolitur auctor et
 improbat fides.

75 Εὐπλαγκτος. Codex Reg. Medicæus habet
 ἀπλαγκτος, erroris experta.

81 Λάκουσ'. Reg. Med. λάκουσ', quod idem est,
 clamans gaudio.

84 Ζήλον ἔμπυρον. Quæ omnia spiritualis sunt
 sacrificii.

A 80 Ψυχῆς τ' ἔπειπον ἀλαγαθῶν ἐκ μέσης ·
 Λάκουσ', ἀνευφημοῦσα τὴν ἀγγελίαν,
 Θνηφάγον φέρουσα τ' εὐώδη φλόγα,
 Οἶαν θύειν φράζουσιν οἱ θεοπρόποι,
 Ζῆλον ἔμπυρον, πνεῦμα συντετριμμένον,
 85 Ἐρωτά τ' εὐκάθεκτον ἐνθερμον λίαν,
 Ἄ θυσίαν οἶδαμεν εὐφημουμένην.
 Καὶ πῶς στροβεῖ μου πλάγχθα νῦν δριμύ βέλος;
 Κἀγὼ πρόθυμος ἔννοχος δραμεῖν θέλω,
 Ἴδειν τε Παιδὸς ἣν κακοσύνην πάθοι ·
 90 Αὐταὶ δ' ἔπεισάν μ' ἡμέρας μὲννειν φάος.
 Chor. Δέσποινα, νῦν πύκαζε σὸν δέμας τάχει.
 Θεοτό. Ἄνδρες τρέχουσιν ἐμφανεῖς ἐξω πύλης.

88 Κἀγὼ πρόθυμος ἔννοχος δραμεῖν θέλω. Sic
 Rhæ. vers. 63, Hector ait:

Κἀγὼ μὲν ἦν πρόθυμος ἰέναι δόρυ
 Ἐν νυκτί.

Ego quidem eram promptus pugnare
 Etiam noctu.

91 Δέσποινα, νῦν πύκαζε, etc. Ibid. vers. 90 sic
 Hector Æneam excitat:

Αἰνέα, πύκαζε τεύχεσιν δέμας τὸ σὸν.
 Ænea, munias armis corpus tuum.

METRICA VERSIO.

Tinctura ferrum. Nemo sustulit mihi
 Florem pudoris integrum: et qui filium
 Enixa credat? O stuporem maximum!
 Injuria affectum modo quo cernere
 Nunc potero? cum sim jam meis laboribus
 Defuncta, qui sit ut cruci: r animo tamen?
 Ut exsilivi gaudio, quando angelus
 Sese auspicatus obtulit primum mihi,
 Partum futurum nuntians, atque omnium
 Soluta veteris cum genere mortalium
 Vincula inimicitie sua voce indicans,
 Miraque lætitia animum exhilarans meum!
 Tu non videbar hujus ore decipi,
 Cœleste cui fidem faceret oraculum:
 Partu edituram me meo interca tamen
 Non victimam præsigniens, at totius
 Regem quasi terræ, polique: concita
 More muliebri gaudii vocem indiceu

B Expectoravi, prosecuta nuntium
 Et voce, et ominatione deferens
 Ignes odoros thuris accensi, pii
 Quo genere se suffire mystæ prædicant
 Zelum æstuantem, et spiritum Deo sacrum,
 Modestum amorem charitatemque igneam,
 Qua nulla superis victima cadit gratior.
 At nescio quæ pectus effodit meum
 In me acta cuspis. Et ego vel silentio
 In noctis altæ, prompta festino gradu
 Eram videre quæ mihi charissimo
 Injecta Nato crux: at auctores mihi
 Istæ fuerunt ne prius quam se dies
 Prima extulisset, hinc meum efferrem pedem.
 Chor. Compone corpus nunc, hera, oculos, ut
 [decet.
 Deip. Quidnam hoc? Frequentes se viri cursu ef-
 ferunt

Τί δ' ἐστί; μῶν γε δυσμενῶν ἀγγέλλεται
 Ἀόχος κρυφαῖος ἐστάναι κατ' εὐφρόνην;
 95 *Χορ.* Ἐννυχος ὄχλος ἐν θορύβῳ συρρέει·
 Στρατὸν πόλιν τε πᾶσαν ἀν δρῶνταν βλέπω,
 Λαμπτήρα; εἰσφέροντα καὶ πολλὰ ξίφη.
 Θεοτό. Καὶ νῦν πρὸς ἡμᾶς νῦν τίς ἐν σπουδῇ ποδὸς
 Στεφχει, νέον τι πράγμ' ἔχων ἰσως φράσαι;
 100 Ἴδω, τί λέξει, καὶ τίς ἀγγελεῖ λόγον.
Χορ. Πότνια, πότνια, σεμνοτάτῃ Παρθένε,
 Αἰ, αἰ, αἰ, αἰ!
 Πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι, κοῦκ ἀνώνυμος,
 Ἄγῃ κέκλησαι, τῆσδε γῆς ὄσοι πέδον
 105 Ναιουσι, λαμπρὸν φῶς ὀρώντες ἡλίου·

A Τὰ νῦν δὲ τάλαν', ἡ πάλαι μακαρία.
 Θεοτό. Τί δ' ἐστί; ἢ ποῦ τίς μ' ἀποκτεῖναι θέλει;
Χορ. Οὐκ, ἀλλὰ Παῖς θνήσκει σὸς ὑπ' ἀλαστόρων.
 Θεοτό. Οἱ μοι! τί λέξεις; ὥς μ' ἀπόλεσας, γύναι!
 110 *Χορ.* Ὡς οὐκέτ' ὄντος Υἱέως φρόντιζε δῆ.
 Θεοτό. Ὡ δεινὰ λέξασ', οὐχὶ συγκλείσεις στόμα;
 Καὶ πᾶν μεθήσεις ἀπρεπὲς ῥῆμα φέρειν;
 Τὸν ὄντ' αἰεὶ γὰρ, μηκέτ' εἶναι πῶς λέγεις;
 Εὐφημος ἴσθι, κἄν τί σοι χρεῖα λέγειν,
 115 Λέγ' ὥς προσήκει, μηδ' ἀτιμάσης Θεόν.
 Γονᾶς γὰρ ἀπὸ χρυσέας ἐβλαστέ μοι·
 Καινὸν δὲ πιτνεῖν αἶμ' ὑπ' ἀνέμων Θεοῦ.
 Θανεῖν τὸ ἀθάνατον, οὐκ ἔχει λόγον.

Quid vero est? num quæ hostium nuntiatur
 Cohors occulta stare per noctem?
 95 *Chor.* Nocturna turba cum tumultu confluit;
 Exercitum universamque urbem in obscuro intueor,
 Faces et plurimos gladios ferentem.
Deip. Et nunc ad nos quis pede concito
 Venit, novam aliquam rem forsans habens, quam nuntiet?
 100 Noverim, quid loquatur, et quem ferat nuntium.
 1214-1215 *Chor.* Veneranda, veneranda, castissima Virgo,
 Heu, heu, heu, heu!
 Celebris quidem inter homines, et non ignobilis,
 Casta vocaris, quicumque hanc tellurem
 105 Habitant, fulgidum videntes lumen solis;
 Nunc misera, quæ prius beata.
Deip. Quid igitur? num quis me vult occidere?
Chor. Nequaquam, sed tuus Filius scelestorum manu perit.
Deip. Heu me! quid dicis? ut me perdidisti, mulier!
 110 *Chor.* De Filio tuo tanquam mortuo cogita.
Deip. O atrociam locuta, non claudes os?
 Nec omnem omittes indecorum sermonem loqui?
 Æternum nanique, quomodo jam non exsistere ais?
 Fausta precare: et si quid loquendum habueris,
 115 Dic, ut decet, neque Deum injuria afficias.
 Ex stirpe enim aurea mihi germen effloruit;
 Novumque id esset, ut Dei cruor efflueret manu mortalium.
 Fieri non potest ut immortalis moriatur.

95 *Τί δ' ἐστί;* μῶν γε δυσμενῶν, etc. Sic ibid. vers. 91 Æneas hisdem fere vocibus Hectorem interrogat.

94 *Κατ' εὐφρόνην.* Noctu, per noctis silentia.

98 *Ἐν σπουδῇ ποδός.* Ibid. chorus Æneæ adventum nuntiat. Male Roillet. *pede turbido.*

101 *Πότνια, πότνια.* Reg. Med. πότνια, πότνια.

103 *Πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι.* Præclara, eximia, inter mortales celebrata es. Nec bene Roillet. vertit *σέβη*, siquidem ὁ πόλις, idem est ac clarissimi generis, quod exponit vox sequens, κοῦκ ἀνώνυμος; hæ prologus Hippolyti apud Euripid. incipit: sic

enim satur Venus vers. 1, 2 et 4.

109 *Οἱ μοι! τί λέξεις;* Sic Phædra suam nutricem alloquitur, vers. 353, et apud Med. Jaso mulieribus respondet vers. 1310.

110 *Ὡς οὐκέτ' ὄντος.* Sic ibid. vers. 1311 chorus Jasonem de cæde filiorum suorum edocet:

Ὡς οὐκέτ' ὄντων σῶν τέκνων φρόντιζε δῆ.

Cogita igitur tanquam de mortuis liberis tuis.

111 *Ὡ δεινὰ λέξασ',* etc. Sic Phædra nutricem suam increpat vers. 498 et 499.

113 *Τὸ ἀθάνατον.* Reg. τὸν ἀθάνατον. *Fieri non potest, ut qui est immortalis, moriatur.*

METRICA VERSIO.

E porta anheli: quid rei? An quod nuntius
 Venit cohortis hostium irrepentium?
Chor. Nocturna turba cum tumultu confluit:
 Exercitum totam per urbem conspicio
 In nocte opaca plurima armatum face
 Et ense multo. *Deip.* Nescio quis etiam pede
 Contendit ad nos turbido, forte ut novi
 Quid nuntiet nobis: juvat resciscere
 Eoquid avarum nuntius rerum advenit.
Chor. Pudica o Virgo, casta, veneranda, ah, ah, ah!
 Crebro quidem tu casta magni nominis
 Has inter omnes dicta, quas suo e sinu
 Produxit olim terra, quæque hanc incolunt
 Hoc intuentes candidum solis jubar:
 Nunc jam misera, beata quæ fueras prius.
Deip. Quid ista trepidatio subita? Num quod sua

B Manu parat me aliquis scelestus tollere?
Chor. Non id quidem, verum tuus quod Filius
 Misere a scelestis tollitur. *Deip.* Vah! quidnam ais?
 Ut perdidisti me, mulier! *Chor.* Ego jam quasi
 Non amplius Nato manente prospicio tibi.
Deip. O non ferenda profers, non impudens
 Os continebis, indecensque desines
 Efferre dicium? Namque eum qui semper est,
 Quoniam ore dicis esse jam non amplius?
 Bona verba, quæso, et si tibi est usus datus
 Aliquis loquendi, loquere sicut te decet,
 Nec indecora voce dehonesta Deum.
 E stirpe germen aurea hoc cedit mihi:
 Novumque id esset, ut manu mortalium
 Effunderetur sic Dei sanguis; mori
 Qui possit autem, cui mori nunquam datur?

Ἐπιπτον αὐτὸν, οἶδα δ' ὡς ἐγεινάμην.
 120 *Χορ.* Ὁ τλήμων, οὐκ οἶσθ' οἱ κακῶν ἐλήλυθας,
 Καὶ τοῦσδε κινεῖς κἀναμοχλεύεις λόγους.
 Ἦοῦς φανεῖσης, γιένως γ' ἔψει μόνον·
 Ὡς πάννηχον κρίνουσιν οἱ μαιφόνιοι.
 Καὶ τοὶ δέδορξ' ἐνθάδε τῶν Παιδός τινα
 125 Στείχοντ' ὀπαδῶν, πνεῦμά τ' ἠρεθισμένον,
 Σπουδῇ πρὸς ἡμᾶς τόνδ' ἰθύνοντα δρόμον,
 Δεῖκνυσι δ' ὡς τι καινὸν ἀγγέλλει παρών.
Θεοτό. Τί δή ποτ' ἄρα σημάναί νένον θέλει;
Χορ. Ἴδω, τί λέξαι πνευστιῶν οὗτος θέλει.
 130 Ἄγγ. Ὅττοτοί!
 Καλλίστα, πότνα, σεμνοτάτα Μαρία,

Ipsum genui, novi autem quomodo genuerim.
 120 *Chor.* O infelix, nescis quo malorum veneris,
 Et hocce moves atque rejicis sermones.
 Cum aurora illuxerit, Filii mortem videbis:
 Totam noctem, ut ipsum capite damnent, scelesti absumunt.
 Et jam video hic unum e Pueri famulis
 125 Venientem spiritu irritato (anhelo),
 Properanter suum cursum ad nos dirigentem,
 Vultuque profert se quid novi mox nuntiaturum.
Deip. Quid igitur novi significare cupit?
Chor. Videam, quid eloqui velit anhelus iste.
 130 *Nunt.* Papæ! heil!
 Eximia, veneranda, castissima Maria,
 Eheu, eheu, eheu, eheu!
 Perinus, neque tamen ab ullo hostium.
Deip. Quam edis vocem? quem nuntium profers?
 135 *Age.* dic, quis te novus rumor iterum terret?
 1216-1217 *Chor.* Audisti, eheu! audisti, eheu! audisti,
 Quis tuum Natum sceleratis prodidit?
Deip. An adhuc aliud novum annuntias malum?
 Ecquis est? num quis est ex intimis?
 140 *Chor.* Qui pecuniam accipiebat, pravus discipulus, ait,
 Pecuniæ custos, imo potius vorax.
Deip. Hei mihi! quale hoc aliud malum ad malum accessit,
 Si ab ipsis, qui videntur amici, prodimur?
 An igitur ausus est miser hanc turpissimam rem?

120 Ὁ τλήμων, οὐκ οἶσθ'. Sic *Med.* vers. 1306,
 chorus de Jasono loquitur.
 121 Κἀναμοχλεύεις λόγους. Addit Roill. *in scia*,
 ad explendum metrum: sed bene minus pro reverentia
 qua mulieres Deiparam prosequerantur. Sic
Medea vers. 1317, Jasonem furibundum irridet:
 Τί τάσδε κινεῖς κἀναμοχλεύεις πύλας;
 Quid hasce moves, et vectibus removes portas?
 124 τὼν Παιδός. Ita Reg. Edit. τὸν Παιδός. Sic
ibid., vers. 1118, 1119, 1120.
 133 Ἀπωλόμυσθ', etc. Ita fere auriga *Rhesi*
 vers. 867:
 Ἡμεῖς δ' ὕπ' ἐχθρῶν οὐδενὸς πεπλήγημεθα.
 Nos vero a nullo hostium percussi sumus.

A Αἶ, αἶ, αἶ, αἶ!
 Ἀπωλόμυσθ', οὐ δυσμενῶν τάχ' ὑπὸ του.
Θεοτό. Τίνα θροεῖς αὐδάν; τίνα βοᾷς λόγον;
 155 Ἄγ', εἰπέ, τίς φοβεῖ σε φήμ' αὐθις νέα;
Χορ. Ἐκλυες, ὦ αἴες, ὦ ἡκούσας δε,
 Ὅς Παῖδα σὸν προῦδωκε τοῖς μαιφόνιοις;
Θεοτό. Πρὸς τοῦτο δ' ἄλλο καινὸν ἀγγελεῖς κακόν;
 Τίς ἐστι; μὴν τις τῶν φιλεῖν ἠλπισμένων;
 140 *Χορ.* Ἀργυροδέκτης, δύστροπος μύστης, λέγει,
 Ἀργυροφύλαξ, ἀργυροτρόχης πλέον.
Θεοτό. Οἱ μοι! τὸδ' οἶον ἄλλο πρὸς κακῶν κακόν,
 Εἰ τοῖς φιλεῖν δοκοῦσι καταεργάσμεθα;
 Ἦ που τετόλμηκ' ἔργον ἀτολμον τάλας;

134 *Τίνα θροεῖς αὐδάν;* Sic *Orest.* vers. 1250,
 chorus *Electram* interrogat.
 135 *Φήμ'*. Alii legunt *φημί*, et interpretantur:
 Quis terret te, o puella, dico iterum: non recte, ut
 nobis videtur: νέα namque hic puellam non signifi-
 cat, sed ad φήμη refertur.
 142 *Οἱ μοι! τὸδ'*, etc. Sic *Hippolyti ancillæ* inge-
 mescunt, vers. 874.
 144 Ἦ που τετόλμηκ' ἔργον ἀτολμον τάλας;
 An igitur ausus est hanc turpissimam rem?

METRICA VERSIO.

Illi ut parens sim, sorte qua tamen scio.
Chor. Miseranda, nescis quo malorum veneris,
 Et ista verba tu tamen seris *in scia*.
 Aurora postquam illuxerit, mortem tui
 Nati videbis, nocte quam tota viri
 Contaminati sanguine una sanciant.
 Et ecce video de grege tui Filii
 Sectaque quemdam, turbido qui pectore
 Properanter ad nos dirigit cursum suum,
 Vultuque profert quid novi quod nuntiet.
Deip. Et quid novi jam, cujus hic sit nuntius?
 Age, ergo, videam anhelus iste quid velit.
Nunt. Eheu! pudicas inter et pulcherrimas,
 Atque venerandas prima, virgo eadem et parens,
 Maria, ah, ah, ah, ah! nos perimus, nec tamen
 Quidquid mali hoc est, ab aliquo hostium venit.

B *Deip.* Quænam ista vox est? Sermo quis, quem
 [detonas?
 Age, expedi hoc mihi, o puella, inquam, novus
 Quis terror animum sic paventem concutit?
Chor. Audisti? An etiam nunc misellam præterit
 Te, qui catervæ destinatae sanguini
 Cædique, natum prodiderit innoxium?
Deip. Ecce aliud autem de integro referes malum.
 Quisnam ejus auctor? Num quis est ex intimis?
Chor. Ille, ille, vita perdita, tum moribus,
 Discipulus, ille, inquam, ille qui pecuniæ, et
 Ærarii magister, aut potius vorax.
Deip. Eheu! quid hoc est, quod novum malis malum
 Accedit ad cumulum, si ab his quos credimus
 Nobis amicos, nos dati pessum sumus?
 Certe ille facinus ausus est audax miser?

145 Τί δ' ἐγκαλῶν προδῶκε παντευεργέτην ;

Ἥ τις λαβὴ θράματος ἦν τῷ μαινώλῃ ;

Χορ. Ἄκουε τοῦδ', ὅς σοι τραυῶς πάντ' ἀγγελεῖ.

Ἄγγ. Ἄκουε, τλήμων, ἡ τὸ πρὶν πανοῤῃβία,

Ἄκουε οὖς σοι δυστυχεῖς φέρω λόγους.

150 Θεοῦ δὲ Αἰ, αἰ! διοιχόμεσθα, δῆλος εἰ λόγῳ,

Κακῶν γὰρ ἤκεις, ὡς εἰκεν, ἄγγελος.

Ἄγγ. Κακῶν μὲν, ἀληθῶν δ' ὄμως. Τί γὰρ φράσω;

Ἐπεὶ τὸ πάσχα καινὸν, ὡς ἔφη, φάγοι,

Μύστας ἀριστον παραθεῖς, δειπνον μέγα,

155 Δείξας τ' ἐν αἰνίγμασι τὸν αὐτοῦ πράτην·

Ἐπειτα νίφας τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας,

Ἐξέσιν, ὡς εἴθιστ', ἐλαιῶν εἰς ἄρος,

Εἰπὼν τε μύσταις πάνθ' ἄπερ ταυῶν πάθοι,

A Καταρτίσας πάντας τε μυσταγωγίαις,

160 Πολλοῖς ξὺν ἄλλοις καὶ τὰδ' εἶπε πρὸς Θεόν·

« Πάτερ, μέγιστόν νῦν πόρασχέ μοι κλέος·

Τὸ παρὰ σοὶ γὰρ μὴ λιπῶν ποτε κλέος,

Εἰς μείζον ἤξω, δυσμενῆ κτανῶν βροτῶν·

Ἐθῆν τε διδοῖς πάντ' ἔχοντι πρὸς σέθεν·

165 Λαβῶν δὲ πάντας, χ' ὡς ἀριστέιον σφέων

Ἵπερκρεμασθεὶς αὖγε σαῖν χεροῖν νέμω.

Κυδρούμενος δὲ τοῖς ἀριστεύμασι μου,

Κάλει φίλους εἰς δαῖτα. Μακάριος εἶ,

Μακάριος τοιάδε διεργασμένος. »

170 Ὁ δ' αὖθις ἀφῆσιν ὡς βροντῶν ἄρα,

Δηλῶν κλεισμὸν αἰθεροτρόμῳ βοῆ·

Καὶ πρὶν κλείσας, γῆν κλείσω σε πλέον.

145 Quo crimine autem omnium bonorum largitorem prodidit?

Aut quam facinoris ansam furibundus arripuit?

Chor. Audi hunc, qui tibi aperte omnia referet.

Nunt. Audi, o misera, quæ prius eras felicissima,

Audi, quos infelices tibi fero sermones.

150 Deip. Hei, hei! perimus, significas hoc oratione:

Nam, ut videtur, venis nuntius malorum.

Nunt. Malorum equidem, at ceterorum. Quid enim eloquar?

Postquam pascha novum, ut ipse dixit, edisset

Discipulis prandium apponens, grandem cœnam,

155 Designassetque per modum ænigmatis sui proditorem,

Ac deinde abluisset suorum discipulorum pedes,

Egreditur, juxta morem suum, ad montem olivis consitum,

Cumque suis omnia sibi ferenda enuntiasset,

Cunctosque sacro firmasset mystico,

160 Inter plura alia, ad Deum hæc precatus est:

« Pater, maximam nunc præbe mihi gloriam;

Qui eam quam apud te habeo, nunquam reliquerim gloriam,

Ad majorem evadam, hoste mortalium perempto:

Omniaque ex te possidenti da mihi gentes:

165 Cumque omnes acceperim, et ut ipsarum præmium

Suspensus fuerim, tuis iterum manibus rependam.

Gloriosior effectus ex præclaris facinoribus meis,

Invita amicos ad convivium. Beatus es;

Beatus es, qui talia perfeceris. »

170 At ipse rursus, ut tonans emittit vocem,

Testatus gloriam clamore cœlum commovente:

1218-1219 Jam te glorificavi, nunc amplius te glorificabo.

140 Ἄκουε οὖς, etc. Sic apud Euripid. nuntius qui sententiam mortis adversus Orestem et ipsius uxorem Electram, ab Argivis latam narrat, v. 855.

150 Αἰ, αἰ! διοιχόμεσθα, etc. Sic ibid. præ dolore exclamat Electra, vers. 856, 857.

158 Εἰπὼν τε. Ita legendum videtur. Edit. εἰπὼν τῶς.

162 Τὸ παρὰ σοὶ. Qui eam, quam apud te habeo,

nunquam reliquerim gloriam, ad majorem evadam, quasi novo eam cumulo complebo, mea passionis triumpho et animarum lucro. Nec bene Roill.: Quæ ante tota profuit, quasi legeret παρὰ σοῦ. Ita fere iisdem verbis, at diverso sensu Eurip. Bacch. vers. 1235, 1237, etc.

171 Κλεισμὸν. Auctor tragœdiæ seriem rerum gestarum non observat. Orante quidem Domino,

METRICA VERSIO.

Quo crimine autem agens reum illum prodidit,

Perspecta in omnes cujus est benignitas?

Aut quæ furoris causa tam magni fuit?

Chor. Audi hunc, aperte qui tibi omnia disseret.

Nunt. Nunc misera, paulo et ante felicissima,

Audi tibi quæ infausta dicta nuntio.

Deip. Occidimus, heu! quantum ex tuis verbis liquet;

Malorum adest, ut est verisimile, nuntius.

Nunt. Esto malorum, vera quæ novi tamen.

Quid enim eloquar? Postquam novo pascha modo,

Ut dixit ille, edisset, appositum suis

Apostolis epulo hilari et cœna, suo

Et indicato venditore ænigmati

Verborum, et inde pedibus ablutis gregis,

Ille ex recepto more sibi, montem occlus

Peiit olivis consitum, cumque omnia

Sibi ferenda enuntiasset, et sacro

Firmasset omnes, quotquot essent, mystico,

B Ut cætera taceam, ad Deum hæc precatus est:

« Nunc jam, Pater mi, gloriam quæ maxima est,

Hanc exhibe: nam quæ perennis gloria,

A te illa tota profuit, mortalium

Hoste perempto, elarioem consequar

Et amplioem: quas tuo beneficio

Gentes ego habeo, da mihi, quas præmium

Tanquam rei gestæ bene acceptas, tuis

Reddam vicissim manibus actus in crucem,

Meaque factus clarior victoria

Invita amicos gratus ad convivium.

O te beatum, ter beatum, inquam, et quater,

Cui datum sit omnia hæc exsolvere. »

At ipse vocem rursus edit ut tonans,

Clamore cœlum permovente, gloriam

Testatus illam Filium qua cingeret,

Hac voce: Jam te gloria insignem prius,

Majore multo et ampliore ornavero.

Ἐπαὶ δὲ μύσταις ταῦτ' ἐνηχῆθη ξένως,
 Ἦκει πρὸς αὐτοὺς ἐν τόπῳ τοῦ χειμάρου,
 175 Πρὸς κήπον, ἧχι πολλάκις συνήγεται,
 Ὅν οὐδ' ὁ πρᾶτης ἀγνοῶν, νυκτῶν μέσον
 Ἐφθασεν, ὄχλον τῶν μαιφόνων ἄγων,
 Ξιφηφοροῦντας καὶ φρονούντας ἐν θράσει·
 Ὅς καὶ προσίων, ὡς φίλος, Διδασκάλω,
 180 Ῥαβί, προσειπὼν, χαῖρ', ἐφίλει δυστρόπως.
 Θεοτό. Φεῦ, φεῦ! τί χειρὸν τοῦδε τολμήσειέ τις;
 Τί γοῦν πρὸς αὐτὸν ἀντέφησε Παῖς ἐμός;
 Ἄγγ. Οὐκ εἶπεν οὐδὲν, πλὴν· Ἐταῖρ', ἐφ' ᾧ πάρει;
 Ἄφαρ δ' ἔβαλον χεῖρας οἱ μαιφόνοι.
 185 Ἄμμες δ' ἀφέντες ἄλλος ἄλλη φεύγομεν.

A Πέτρος δ' ὁ κλεινὸς καὶ λόγοις ἀπείπετο.
 Μόνος δ' ἐπιστήθιος εἶπετ' ἀτρέμας,
 Ἔδοξε δ' αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πεπυθῆναι,
 Σιγῇ λέγοντος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἤρεμα
 190 Τὸν δύστροπον πρᾶτην γε τοῦ Διδασκάλου·
 Ἐ Τῆς ἀσεβείας! ὦ τάλ', οὐ φοβῆ Θεόν;
 Οὐ θεσμὸν αἰδῆ τῶν βροτῶν τῆς οὐσίας;
 Ἄδάμ τε τὸν σπείραντα γηγενῆ στάχυν,
 Καὶ πατριάρχας ἐκλελεγμένου γένους;
 195 Μύστης φανείς, σὺ συμμαθητὰς αἰσχύνεις·
 Τὸν Μυσταγωγὸν, φεῦ! προδοὺς ἀργυρίου
 Προῦδωκας αὐτὸν εἰς φόνον μαιφόνους.
 Οὐκ εἶπεν, οὐ σῆς προνοήσατο φρονός,

Cum autem hæc insolito modo discipulorum aures perculissent,
 Venit cum illis, ad locum torrentis,
 175 Ad hortum, quo sæpius se conferebat,
 Quem haud nesciens venditor media nocte
 Prævertit, agmen scelestorum ducens,
 Sicarios, et audaciam spirantes :
 Qui et accedens, ut amicus, ad Magistrum,
 180 Dicens : *Ave Rabbi*, eum osculatus est perfide.
Deip. Eheu, eheu! quid atrocius quis ausus fuisset?
 Ecquid ad hunc respondit Filius meus?
Nunt. Nihil dixit, nisi : *Amice, ad quid venisti?*
 Statimque ipsi manus injecerunt scelerati.
 185 Nos autem, eo relicto, alius alio effugimus.
 Petrus inclutus ipsum verbis abnegavit.
 Solus, qui pectori incubuit, secutus est quiete;
 Et ipsi visum est aliquem audisse,
 Qui submissa voce, et veluti solum sic alloqueretur
 190 Perditum Magistri sui venditorem :
 Ἐ Vah! impium scelus! o miser, neque times Deum!
 Neque ullam vereris legem generis humani?
 Neque Adam terrigenæ spicæ satorem,
 Neque patriarchas electi generis?
 195 Discipulus habitus, tuos sodales dedecore afficis;
 Mysteriorum magistrum pecunia venditum
 Ad ipsam mortem barbaris prodidisti.
 Nonne præcavit tibi, præmonuitque animo

venit vox de cælo, Joan. XII, 29, sed nihil tale contigit, cum oravit post ultimam cœnam, nec ullus evangelistarum hoc narrat contigisse.

174 Ἦκει πρὸς αὐτοὺς. Venit cum illis (discipulis); rarior equidem talis hujus præpositionis acceptio. Sed nihil aliud sane vult auctor quam quod refert Joan. XVIII, 1.

177. Τῶρ. Male edit. τοῦ.

186 Ὁ κλεινός, etc. De suo addit Roill. audax.

187 Ἀτρέμας. *Quiete, silentio.* Roillet. : *Nihil timens.*

192 Τῆς οὐσίας. Roillet., *Juris.*

193 Σπείραντα. Ita Reg. cod. Edit. σπείροντα. Ita fere Med. vers. 479 :

... Καὶ σπείροντα θανάσιμον γόνυ.

... *Et seminans lethalem segetem.*

194 Ἐκλελεγμένου γένους. *Electi*, id est, *Israeliticæ gentis*; nec bene Roill., *Generis antiqui viros.*

METRICA VERSIO.

Hæc insueto cum modo comitum omnium
 Aure perculissent, sæpius quo cogeret
 Omnes ad hortum, parte qua torrens aquæ
 Præterfluebat, huc coegit : perditus
 Quem non et ipse callidusque venditor
 Oblitus, alta nocte prævertit, manum
 Sicariorum cæde multa insignium
 Audaciaque dux trahens : qui postquam eo
 Venit, ut amicus ad magistrum : *Ave Rabi*,
 Dicens, eum ipsum est osculatus perfide.
Deip. Eheu! quis unquam facinus hoc atrocius
 Patrasset? age, quidnam meus in hunc Filius?
Nunt. Nil gravior in eum quidquam, at id solum
 intulit :
Amice, quidnam huc advenis? Tum protinus
 Injectæ in illum barbaræ hinc atque hinc ma-
 nus.

B Ipso relicto, nos alius alio fugam
 Arripimus. Quin iste Petrus inclutus
 Audaxq; je, verbis abnegavit hunc suis :
 Solus secutus, nil timens, qui pectofi
 Incubuit hujus : quin mihi videor quoque
 Audisse quemdam, clanculum qui perditum
 Et veluti solum venditorem Heri sui
 His conveniret vocibus demurmurans :
 Ἐ Vah! impium scelus! o miser, nec tu Deum
 Metuis nec ullam juris humani times
 Legem, et satorem terræ spicæ Adamum,
 Et patriarchas generis antiqui viros?
 Discipulus habitus, tu gregem socium nota
 Inuris inhonesta, sic sacrorum principe
 Aurum ob avarum vendito, ut tu proderes
 Eum cruentis ad necem diram viris.
 Nonne ille mentem dixit, et scivit tuam,

Σωπεῖν ἐφ' οἷσι νῦν ἐκὼν ἀλγύνεται ;
 200 Σὺ δ' οὐκ ἀνέτχου· τοιγαροῦν γνοῖς τάχ'ι.
 Εἰ γ' ἴσθι, πατὴρ εὐσεβὴς θάλλει γένος.
 Εἰ μὴ γὰρ ὄρκους Ἀβραάμ ὑπεσχέθη,
 Οὐκ ἂν ποτ' ἔσχε μὴ τὰδ' ὑπεξείναι,
 Κάντεῦθεν ὑμῖν ἀποδοῦναι τὴν δίκην.
 205 Δοκεῖ γὰρ αὐτὸν τὰδ' ὑποστῆναι πάθη,
 Εἰ μὴ τι καρδαίνοντα κάντεῦθεν μέγα ;
 Νῦν δ' ἐκ χθονὸς μὲν ὧκ' ἂν ἔρχεται πάλιν,
 Κακῶς ἀνεισι. Σίγα, δέξεται χριστίν,
 Ἐρῶν καθ' ὁμῶν Πατρὶ σὴν ἀμαρτίαν.
 210 Δαοῦ τε τοῦδε μαινδίου τολμηρίαν,
 Ἦς καὶ προεῖπε Δαυΐδου γλώσση πάλαι

A Οὐκ ἀγνοῶν τι, καὶ πρὸ τῆς τολμηρίας·
 Πλήσει τε πᾶσαν γαῖαν ἐνδόξων λόγων.
 Ἐργῶν τε κλεινῶν, μυρίων θαυμασίων·
 215 Ὁψεσθε δ' ἐν Πατρὸς μολοῦντ' αὐθις κλέει,
 Κρίσιν φέροντα ζῶσι καὶ θεοθηκόσιν,
 Καὶ πᾶσι παρέχοντα τὸ κατ' ἀξίαν.
 Πῶς γοῦν προσόψει σὺ τε καὶ μισαιφρόνοι,
 Ἥ ποῖαν οὐκ ἐκτίσεται ἔνδικον τίσιν ;
 220 Πλὴν καὶ πρὸ τοῦδε τίσεται ἔνδικον τίσιν,
 Εἰ μὴ χέρας νήψετε τὰς μισαιφρόνας,
 Ἄς, ἣν θέλητε κἂν τανῦν ζυνέται,
 Αὐτὸς βυτοῖς νάμασιν ἀπομόρφεταί.
 Ἥ σὴς γε τόλμης νῦν μάθης γεγευμένος,

Inspicere ea quorum gratia volens in dolore versatur ?

200 Tu vero noluisti ; igitur mox senties.

Certo scias, patris pium fovet genus.

Nisi enim Abrahamæ jurejurando fuisset astrictus,

Nunquam hæc inulta sivisset,

Ac vobis pœnam confestim irrogasset.

205 An etenim putas ipsum talia passum fuisse,

Nisi magnum exinde perspexisset emolumentum ?

At nunc quidem mox ille terra se effert,

1220-1221 Mirabiliterque ascendit. Sile, judicium arripit,

Declarans adversum vos Patri tuum scelus,

210 Plebisque hujus cruentæ audaciam,

Sicut olim ore David prædixit

Haud ignoranti, priusquam hæc facinora evenirent ;

Totamque replebit terram claro fidei præconio,

Operibusque magnificis, innumerisque miraculis :

215 Videbitis autem in Patris gloria iterum venientem,

Mortuis ac vivis judicium ferentem,

Et omnibus juxta sua merita rependentem.

Quomodo igitur ipsius vultum sustinebitis, tu et scelesti,

Aut qualem justam non exsolvetis pœnam ?

220 Sed ante hunc diem æquum subibitis supplicium,

Nisi manus sanguine infectas abluetis,

Quas, si velitis nunc etiam intelligere,

Ipsæ liquidis fluentis abstergeret.

Intelliges sane, cum tuam degustaveris audaciam,

204 Ἰμῶν. Ita legit Combefisius, melius quam
 ἴμῶν, ut in editis.

205 Δοκεῖς γὰρ, etc. In isto versu et seq. imita-
 tur auctor noster Eurip., apud quem Medea vers.

368 et 369 sic loquitur de Jasonē :

Δοκεῖς γὰρ ἐν με τόνδε θεωπεύσαι ποτ' ἂν,

Εἰ μὴ τι καρδαίνουσαν ἢ τεχνωμένην ;

Putas enim me blandis verbis compellaturam fuisse
 [unquam,

Nisi aliquid lucri captarem aut machinarer ?

207 Ἐρχεται. Melius quam in edit. ἔρχεται.

208 Δέξεται χριστίν. Combefisius hæc verba jun-
 git sequentibus, Πατρὶ σὴν... οὐκ ἀγνοῶντι. Cum Pa-
 tri judicium accipiet, cui notum est scelus tuum, etc.,

ad quod auctor accessit Davidis auctoritatem ex
 ps. 108, qua sic Dei præscientiam contestatur : le-
 git etiam in cod. Reg. pro ἀλγῶν, ἀθυμῶν, quæ in
 editis, ἐρῶν καθ' ὁμῶν, quæ lectio vera ipsi videtur :
 nam Christo in cœlum recepto dolere et mœrere
 non convenit.

215 Ἐνδόξων λόγων. De Evangelii prædicatione
 hæc profecto sunt intelligenda.

215 Ἐν Πατρὸς μολοῦντ' αὐθις κλέει. In Patris
 gloria venientem ac majestate : nec bene Roill. : Pa-
 tris hinc ad gloriam sui reversus. Id ante dixerat,
 κακῶς ἀνεισι, sed hic de extremo judicio loquitur
 poeta.

METRICA VERSIO.

Et meditari, quæ lubens propter, cruces
 Perferi ? At animo qui tuo nullum modum
 Tunc adhibuisti, postea jam senties.
 Pium ille certe sustinet patris genus.
 Nam nisi is Abraham jurejurando foret
 Astrictus, ista non subiret quæ subit ;
 Nec inde pœnas innocens exsolveret,
 Nisi certa magni hinc surgeret spes com-
 [modi.

At nunc quidem mox ille se terra efferet,
 Mirabilisque ascendet in cœlum : sile,
 Judicium et idem suscipiet una suo
 Cum Patre mœrens et dolens ob noxiam
 Solamque populi insaniam audacem sui,
 Davidis olim ut ore prædictum fuit,

B Quem non et ausum etiam ante quidquam præterit,
 Qui, qua patebit terra, sermone hanc potens,
 Immensus opere, magnus et mirabilis
 Totam replebit, Patris hinc ad gloriam
 Sui reversus, ille mortuis sedens
 Vivisque judex digna factis omnibus
 Æquus rependet. Ergo qui vultum illius
 Et tu, et tui isti sanguine aspersi viri
 Tum perferetis ? justa quæ non perdit
 Solvetis illi supplicia ? Quin ei diem
 Hunc ante, pœnas vos luetis debitas,
 Nisi abluatis sanguine infectas manus,
 Quas, si velitis nunc vel etiam attendere,
 Hic ex fluente sibi liquore abstergerit.
 At tu brevi nunc cum scelestorum grege

225 Σὺν σοὶ δὲ καὶ πᾶς τῶν ἀλαστόρων ὄχλος.

Nūn δ' εἰ μένειν δεῖ, μίμν' ἐφ' ἡμέραν μίαν,
Ἦν μὴ τι πάθης, ὧν φόβος πολὺς κρατεῖ,
Κἀγὼ προφήτης τῶν λόγων γενήσομαι.

Ἄλλ' ἐκποδῶν ἀπιθι, καὶ σαυτοῦ πέρι
230 Φρόντιζε· τ' αὐτοῦ δ' αὐτὸς εὖ γε θήσεται.

Σὺ δ', ὡσπερ εἰκὸς, κατθανῆ κακὸς κακῶς,
Πρώτως κρεμαστοῖς ἐν βρόχοις ἤρτημένος.

Πέδημ' ἐς ἄδην κραιπνὸν ὀρμήσας τάχα,
Λύπη παχυνθεὶς, ὡς προδοῦς ἀργυρίου,
235 Καὶ νᾶμα πυρὸς παμφάγου σε δέξεται.

Οὐ γὰρ θέλεις νῦν ἐκφυγεῖν τιμωρίαν.
Καὶ τῶνδε τεύξη, προνέπω δέ σοι τάδε·

A Οὐ σ' ἡ πῖουσα λαμπὰς ἔσται θεοῦ·
Οὐ νεκρεγέρτου νεκρέγεσιν κατῖδος.

240 Ἐς γὰρ τοσοῦτον μωρίας ἀφικάνεις,
Ὡς τ' ἐξὸν αὐθις δεῖν' ἐλεῖν βουλευμάτα,
Καὶ πάντ' ἀφέντα προσπεσεῖν διδασκάλω,

Καὶ τῶν βλεφάρων θερμὰ χῦσαι δάκρυα,
Βρόχον κρεμαστὸν ἐξανάψεις ἀγγόνης,
245 Ψυχὴν ἀφεῖναι τοῖς βροχώμασι τρέχων.

Ὅμως δὲ κὰν τοῖσδ' οὐκ ἀπειρηκῶς· σέ πως
Σώσει, τὸ σὸν γε προσκοπούμενος κέαρ·

Οὐ γὰρ δύναται' ἂν ἀγαθὸς που μὴ μένειν.
Ἄλλ' οὐ σε μὴ θέλοντα κερδᾶναι θέλει·

250 Οὐ γὰρ νόμον τίθησιν ἐν βροτοῖς βίαν·

225 Ft tecum omnis execrandorum cohors.

Nunc igitur si oportet te manere, mane ad unum diem,
Si non quid patiaris eorum, quæ vehementer metuo,
Et ego hosce sermones vaticinatus fuero.

Verum de medio secede, et de teipso
230 Sis sollicitus : sua ipse recte constituet.

Tu vero, ut decet, male malus occides,
Primum pendulis e laqueis suspensus,
Saltu incito in inferos statim rues,
Mœrore constrictus, ut qui innoxium pecunia prodiderit,

235 Et fluvius ignis omnivori te excipiet.
Neque enim vis nunc effugere pœnam.

Et hæc consequeris, et hæc tibi prædico :
Postera Dei lux non te videbit :

Neque redivivum ex mortuis conspicias :
240 Eo enim insanitæ devenies,

Ut cum liceat de novo matura capere consilia,
Et omnibus relictis, ad genua Domini procidere,
Et calidas ex oculis profundere lacrymas,

1222-1223 Laqueum pensilem appendes,
245 Ut ad ipsum properans animum demittas.

Ne his quidem spem abiciens, tibi salutem
Præstaret, si tuum pœnitentem animum intueretur :
Neque enim benignitate sua potest excidere.

Sed te nolentem non vult lucrari ;
250 Neque enim vim pro lege sancit hominibus ;

226 Nūn δ' εἰ μένειν, etc. Ita fere Med. vers. 355,
356.

229 Ἄλλ' ἐκποδῶν ἀπιθι. Sic apud. Eurip. Phæ-
dra nutrici suæ respondet, vers. 708, 709 :

Ἄλλ' ἐκποδῶν ἀπιθε, καὶ σαυτῆς πέρι
φρόντιζε. Ἐγὼ γὰρ τὰ μὰ θεῶσμαι καλῶς.

Quamobrem de medio secede, et de teipso
Sis sollicita. Ego enim mea recte curabo.

231 Σὺ δ', ὡσπερ εἰκὸς. Ita Med. vers. 1386.

233 Πέδημ' ἐς ἄδην. Sic Hippolyt. apud Eurip.
vers. 826. Ibid. τάχα. Reg. τάχος.

238 Οὐ σ' ἡ πῖουσα. Combef. legit, quasi foret
unica vox ; vertit enim : Non blande mulcens lumen
affulgebit. Verum errat vir doctissimus ; conflatur

enim ex articulo ἡ et participio ἐπιούσα, ut videre
est apud Euripid. Med. vers. 350, 351, ubi legun-
tur isti duo versus fere iisdem vocibus expressi, et
Orest. vers. 630, ubi οὐκίων apponitur pro ὁ ἐπιών.

242 Προσπεσεῖν. Reg. Med. προσδραμεῖν.

244 Βρόχον κρεμαστὸν, etc. Ita Hippolyt. v. 802.

245 Ψυχὴν ἀφεῖναι. Ut in laqueis dimittas ani-
mam.

247 Ὅμως δὲ κὰν τοῖσδ', etc. Ne his quidem re-
pulsus, ne victa quidem ipsius patientia, salutem præ-
stabit, animum tuum pœnitentem videlicet intuens.

Alia prorsus diversa reddit Roillet. Ita fere Jaso
Medeam alloquitur vers. 459 ; hunc versum et duos
sequentes omisit Fabricius.

METRICA VERSIO.

Expertus istam intelliges audaciam.

Si differendum est, unicum differ diem,
Eventum ad horum quæ metuo valde tibi,
Verumque vatem me omnium tibi videris.
Jam propripe hinc te, dum licet ; curam tui
Ipsius habe ; sua ipse recte viderit.

Tu certe, ut æquum est, jam male malus occides,
Primumque laqueo in nexili pendens, rues
Imas in umbras manium, saltu incito,
Mœrore confectus gravi, ut qui innoxium
Prodideris argento ; ibi voracis te impetus
Sorbebit ignis. Quando pœnam vindicem
Effugere non vis, te manent hæc omnia.

Quin ista tibi prædico : non fulgor Dei,
B Qui consequetur, ora lustrabit tua,
Neque redivivum ex mortuis cernes miser.
Eo ipse nam procedis hinc amentiae,
In posterum ut cum firma tibi capere et bona
Consilia liceat, et relictis omnibus
Ad genua Domini procidere, largas genis
Stillare lacrymas, pensilem contra implices
Laqueum, viam omnem vocis ut tibi obstruas.
Ut ut sit, ille, si modo nullo excidas
Spe firma, et altum pectus insonet manu,
Servabit, ut qui gentium nusquam sibi
Exuere possit insitam clementiam.
Verum, ut repugnes, non, repugnantem sibi
Asciscet ille : non enim legem viris

Ἐκίστα τοῦδε λῆμμ' ἔφυ τυραννικόν.
 Ῥαγεῖς γὰρ αἰσχρῶς πάγκρακον ῥήξεις κίεαρ.
 Ἄλλ' ὅστι ταύτη ταῦτα (μὴ σοὶ που δόκει),
 Ἐε' εἰς ἀγῶνας σύ τε καὶ μαιφόνοι,
 255 Καὶ πᾶσι συνδράσασιν οὐ σμικροὶ πόνοι·
 Αἰσθοῖτο δ' αὐτῶν δῆμος ὕβριστῆς ἄπας,
 Ἥτοι θανόντος, ἢ φάος δεδορκότος,
 Ὅς νᾶμα πυρὸς αὔθις ὑποδέξεται.
 Ὅρθῶς λέλεκται μῦθος ἀψευδῆς ὕδα·
 260 Ἄκου', Ἰούδα, σὺν κακῶν κατάστασιν,
 Καὶ τοὶ προκόψω γ' οὐδὲν, ἢ σπῆψιν μόνη.
 Οὐ γὰρ θεός σε σωφρονεῖν ἀναγκάσει·
 Ἐν τῇ προαιρέσει δὲ καὶ γνώμῃ βροτῶν

Τὸ σωφρονεῖν ἐνεστιν εἰς τὰ πάντ' ἀεί. »
 A 265 Ταῦτ' εἶπεν, οὐκ οἶδ' ἀγγελός τις ἢ βροτός
 Πρὸς αὐτόν, ὡς εἶρηκα, τὸν Λογοπράτην.
 Θεοτό. Ὁ γὰρ ἡμετερ, ἡλίου τ' ἀναπτυχαί,
 Οἶον λόγων ἀβήτητον εἰσῆχουσ' ἔπα!
 Τάχ' ἐξ ὀπαδοῦ δράμα, Παῖ, κατηρτύθη,
 270 Ὅν πολλάκις ἐδειξας αἰνιγμῶ φλοις·
 Οὐ γὰρ σ' ἔλαθε τῶνδ' ἄς αἴτιος κακῶν.
 Ὁ παγκάκιστε, τοῦτο γὰρ σ' εἶπειν ἔχω,
 Σὺ ταῦτ' ἔδρασας, σὸν προδοῦς εὐεργέτην·
 Σὰ ταῦτα, δαῖμον· τίς γὰρ ἂν ἄλλος ποτὲ
 275 Ἐδρασεν, ἢ βούλευσε δυσμενῆς ἀνὴρ;
 Ὅλοιό' ὁ δράσας· ἡ δίκη δ' ἐφίσταται,

Ejus lucrum in tyrannide haud positum est.
 Crepans enim turpiter pessima rumpes viscera.
 Verum neque eatenus hæc erunt (ne tibi usquam illud persuadeas).
 Adhuc te et sceleratos bella manent,
 255 Et omnes conscios mala gravissima,
 Quæ sentiet omnis plebs proterva,
 Sive cum mortuus fuerit Christus, sive cum lucem redivivus aspexerit,
 Quam deinceps ignis fluxus excipiet.
 Recte editum est istud infallibile oraculum :
 260 Audi, Juda, statum tuorum malorum,
 Etsi nihil proficiam, nisi quod excusationem habeam.
 Neque enim Deus te ad saniolem mentem coget :
 Penes arbitrium et voluntatem mortalium
 Sapere est semper ad omnia. »
 265 Hæc protulit, angelus an homo, incertum,
 Ad hunc, ut dixi, Verbi venditorem.
 Deip. O terra mater, cælique plagæ,
 Qualium sermonum infandam audivi vocem !
 Forte ab illo discipulo, Fili, facinus perpetratum est,
 270 Quem sæpe dilectis obscure designasti ;
 Neque enim te latuit, quis auctor esset malorum.
 O nequissime, sic enim te appellare queo,
 Hæc fecisti, cum tuum benefactorem prodideris :
 Dæmon, tua hæc sunt ; quis enim unquam alius
 275 Fecisset, auctoreve fuisset inimicus ?
 Pereat auctor sceleris : imminet autem vindicta,

251 Τοῦδε λῆμμ' ἔφυ. Reg. τοῦδ' ἔφυ λῆμμα. Sed claudicat metrum. Sic Eurip. Creon Medææ reponit vers. 348 :

Ἐκίστα τοῦμὸν λῆμμ' ἔφυ τυραννικόν.

Animus meus minime est tyrannicus.

257 Ἥτοι θανόντος, etc. Legit Combesisius θανόντες, et δεδορκότες, sive mortui, sive lucis usura fructus. Minus bene Roill. : Solis æternum jubar.

260 Ἄκου', Ἰούδα. Ita Hippol. vers. 129ῦ chorus Theseum de malis suis certiolem facit.

261 Ἥ σπῆψιν, etc. Nisi tantum ut officio functus videat, vel moneam. Minus accurate Roill. : Verba nihil præter perit.

262 Οὐ γὰρ θεός, etc. Hæc mutatio requirit alium gratiæ, nec aliter in nostra voluntate et ani-

ma est sapere ac respiscere, quidquid auctor videatur sentire. Combesisius. Ita fere Bacch. vers. 314, etc.

267 Ὁ γὰρ ἡμετερ, etc. Ita Hippolyt. vers. 601, 602, exclamat ob incestum Phædræ amorem stupratus. Ibid. ἡλίου τ' ἀναπτυχαί, cæli plagæ, immensus circuitus, solis explicatio, quæ naturæ thesauros explicat, gelu concreta calore resolvens, etc.

270 Ὅν. Mendosa editi, ὁ.

271 Οὐ γὰρ σ' ἔλαθε, etc. I. a Medea, vers 332 Jovem deprecatur :

Ζεῦ, μὴ λάθοι σε τῶνδ' ἄς αἴτιος κακῶν.

Jupiter, non lateat te is qui auctor est horum [malorum].

272 Ὁ παγκάκιστε, etc. Ibid. vers 465.

METRICA VERSIO.

Vim sancit, a quo sit procul tyrannica
 Omnis libido : ruptus et sædissime
 Etiam ipsa rumpes viscera medius crepans,
 Sed ista (ne tu forte tibi persuadeas)
 Non sic abibunt : te et tuos adhuc manent
 Viros cruentos bella, conscios manet
 Ingens calamitas, quam scelestas sentiet
 Plebs omnis, sive inortuos tumulus tegat,
 Sive intuentes solis æternum jubar,
 Quos rapidus ignis corripit in posterum.
 Vox illa certo fluxit ex oraculo :
 Audito, Juda, quis tui infortunii
 Status sit, at qui verba nil præter perit ;
 Nam te, ut respicias, non Deus coegerit :
 Mortalium mens sola quæ re in qualibet

B Libere agat, et semper modeste deligat. »
 Hæc venditori (ut retuli) Verbi, Angelus,
 Incertum, an homo quis dixerit, dixit tamen.
 Deip. Pâtrens, o tellus, lucidæ plagæ ætheris,
 Quæ vox nefasque, quod meam aurem percussit ?
 Potuerit istud a tui assecta gregis
 Admitti, o Fili, facinus, olim quem tuis
 Sub involucre ostenderis ? neque enim artifex
 Horum malorum te latuit unquam. Improbe,
 Scelerate, namque id libere de te queo
 Efferre, patraisti hæc, ut hunc bene meritum
 Sic proderes ? tua omnia hæc, nequissime
 Dæmon, tua hæc sunt. Nam quis a te tam ferum
 Dirumque fecit, vel animo agitavit scelus ?
 Male hujus auctor, quisquis est, percat ; u. anct

Αἰσχρὸς τε μύστος ἀξίαν τίσει δίκην.
 Ἄργυραμοιβῆ, ποῦ συνείδη τῷ Λόγῳ;
 Ἄρ' εἰσέτι ζῆς, δεινὰ ταῦτ' ἐργασμένος;
 280 Οὐδ' ὑπὸ γῆς τάρταρα σὺν κρύπτεις δέμας;
 Δεῖ γὰρ τὰ νῦν ἢ γῆς σε κρυβῆναι κάτω,
 Ἦ πυρὸς ἐν ριπαῖσιν αἰθέρος θαναῖν.
 Ὡ μύσος, ὦ μέγιστον, ἐχθιστον καχόν!
 Τὸν Δεσπότην προδοῦσαν ἐξαυτῷ κάραν.
 285 Ἐτλης προσελθεῖν, ὡς φίλος, Διδασκάλω;
 Ἦλθες πρὸς αὐτὸν, ἦλθες ἐχθιστος γεγῶς
 Καὶ Πατρί, καὶ τῷ, παντὶ τ' ἀνθρώπων γένει;
 Πῶς, πῶς προσεῖπας; πῶς κατησπᾶσω προδούσ;
 Γλῶσση προσηύδας, καρδίᾳ μᾶσμά' ἔχων;

A 290 Καὶ ταῦτα δράσας, ἡλίον τε προσβλέπειν,
 Καὶ γαῖαν, ὦ χάριστε, τολμᾶς εἰσέτι;
 Ταῦτ' οὔτε θάρσους ἐστίν, οὔτ' εὐτολμίας,
 Εὐεργέτην πρὸς δόνα τολμᾶν προσβλέπειν.
 Ἄλλ' ἢ μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις νόσων
 295 Πασῶν ἀναίδει'. Εὖ δ' ἐπεμνήσθησιν σέθεν,
 Καὶ τοι πρὸς οὐδὲν κέρδος, αἰσχύνην δέ σου,
 Καὶ μὴ παρόντος, κἂν θάνης, κἂν φῶς βλέπης.
 Ἐγὼ τε γὰρ λέξασα, κουφισθῆσμαι.
 Ψυχὴν, τάληθῆ. Σὺ δὲ κοῦ κλαίων μάθοις;
 300 Μάθοις γὰρ, εὐρῶν τὴν κατ' ἀξίαν τίσειν.
 Ἐκ τῶν δὲ πρώτων, πρῶτον ἀρξομαί λέγειν.
 Ἄκου', Ἰούδα, τὰ πρὸς αὐτεῦ καλά σοι.

Et infamis discipulus meritam exsolvet pœnam.

O argentarie, an conscius eras Verbi?

1224-1225 Adhuc vivis, cum talia admiseris facinora?

280 Nondum sub ima terræ loca tuum abscondis corpus?

Oportebat enim nunc aut in terræ visceribus sepeliri,

Aut ætherei ignis ictibus mori.

O scelus, o maximum, invisum facinus!

Eum alloquor, qui suum prodidit Dominum.

285 Sustinuisti, ut amicus, ad Dominum accedere?

Venisti ad eum, venisti, cum infensissimus jam fueris

Et Patri, et ipsi, et omni hominum generi?

Quomodo eum compellasti? quomodo complexus es quem prodebas?

Ore allocutus es, in corde piaculum habens?

290 Cumque hæc perpetraveris, solem aspicere

Et terram, o nequissime, adhuc audes?

Ista non est audacia, neque fortitudo,

Cum traditor benefactorem audeat intueri:

Sed gravissimus inter homines morborum

295 Omnium est impudentia. Tui autem bene memini,

Quamvis nihil lucri inde accipias, sed ad tuum dedecus,

Licet absis, aut mortuus, aut adhuc luce fruens.

Ego enim levabor animo, dicens

Tibi vera. Et tu etiam lugens non edisces?

300 Disces enim, cum debitam inveneris pœnam.

Sed ab iis quæ prima sunt, primum incipiam dicere.

Audi, Juda, quæ bona tibi ab eo fuerint.

278 Ἀργυραμοιβῆ, etc. O argentarie, mercator, an noveras te Verbum vendere? Mox, κοῦ συνείδη σῶ δόλω, quæ lectio multum arridet Combelsio qui sic reddidit: Tuo fruereis dolo, ex illo utilitatem capis. At in margine ut in textu.

282 Ἦ πυρὸς, etc. Male Roill.: Solis calor et lampade. Non enim solis ardor, sed fulminis impetus et vibrata tela significantur.

285 Ὡ μύσος, etc. Ita fere Eurip. vers. 1323 Jaso Medicam imprecatur la:

Ὡ μύσος, ὦ μέγιστον ἐχθίστη γύναι!

O scelestia, o maxime invisâ mulier!

290 Καὶ ταῦτα δράσας, etc. Sic ibid. vers. 1527.

292 Ταῦτ' ὅτε θάρσους, etc. Ita Med. vers. 469, etc., conjugem suum perstringit.

293 Τολμᾶν. Melius quam editi, τολμᾶς.

294 Ἄλλ' ἢ μεγίστη, etc. Sic ibid. vers. 471, 472.

297 Βλέπης. Ita Reg. Henr. II. Editi βλέπειν. Eo loci plures iterum versus omisit Fabricius.

299 Σὺ δὲ κοῦ κλαίων. Melius κοῦχ ἐκίων. Etiam invitus; ipse nimirum debitæ pœnæ periculo; nec aliter auctor videtur scripsisse, nisi interrogationem supponas.

301 Ἐκ τῶν δὲ πρώτων, etc. Sic Med. vers. 475, etc.

METRICA VERSIO.

Sed pœna vindex, turpis et Domini comes
 Supplicia sceleri debita exsolvet suo.
 Qui sic iniqua conscius pecunia
 Mactare Verbum sustines, etiamne adhuc
 Admissa post hæc tam gravia, vitam trahis,
 Nec triste condis sub specum terræ caput?
 Nam te vel imo defodi terræ aggere
 Oppressum oportebat, vel igneo aurei
 Solis calore et lampade ardenti emori.
 Proh! facinus atrox, impium, infandum, et grave!
 Eum alloquor, herum qui suum male prodidit.
 Tu, tanquam amicus, non refugisti tui
 Præsentiam Domini; ad eum pedem inferens
 Venisti, et ita venisti, ut infensissimo
 Esses animo in ipsum, et Patrem, ac hominum
 Quoniam ore compellasti eum quem tu male

B Jam prodidisses? corde tu piaculum
 Tegens, es ore eum allocutus subdolo.
 Et auctor horum sustines solem tamen
 Terramque, o scelus, hanc intueri, perditæ.
 Non ista fortem, non virum magnam decent,
 Os sustinere ejus, merentem quem bene
 Prodideris, hujus sed mali primum caput
 Est ipsa, quæ longe malorum est omnium
 Inter homines gravissimum impudentia.
 Ut verba perdam, commode de te tamen
 Hæc dicta, namque hæc ad tuum omnia dedecus,
 Absis ut hinc tu, sive vitam adhuc trahas,
 Sive occidas, animum meum his levavero.
 At tu ipse diaces non licet deflens tamen:
 Disces enim te digna supplicia ferens,
 Jamque adeo ab illis prima quæ sunt ordiar.
 Juda, audi ab illo quæ bona tibi accesserint.

ἔδωκεν ἐκ σκότους σε τῆς ἀγνωσίας,
 Ἔωσέ σ', ὑπέδειξε φῶς σωτηρίας.
 305 Δέδωκέ σοι χάρισμα πολλῶν θαυμάτων.
 Μύσταις ἔφησε καὶ σὲ συνεδριάζαι,
 Κρίναι τε φυλᾶς Ἰσραὴλ παντὸς γένους.
 Ἔδωκεν ἀργύρια πάντα χερσὶ σου,
 Ἐκαστὴ σου πρόφασιν ἀναργυρίας.
 310 Ἐκλεπτες αἶε, μὴ δόκει λεληθέναι·
 Ὅδ', ἄτε πανάγαθος, οὐκ ἤλεγχε σε
 Λόγοισιν, οὐδὲ πρὸς σέθεν κακούμενος,
 Εἰδώς σε σαφῶς, καὶ πρὸ τῆς τολμηρίας.
 Ἔνεψε καὶ σοὺς δυσμενεστάτους πόδας,
 315 Ἄρτου τρύφος τ' ἔδωκε δυσμενεστάτῳ.
 Καὶ ταῦθ' ὑπ' αὐτοῦ, παγκράτιστ' ἀνδρῶν, παθῶν,

Eduxit te ex ignorantiae tenebris,
 Salvum fecit, ostendit lumen salutis.
 305 Plurimum miraculorum tibi donum contulit.
 Promisit fore ut tu cum aliis discipulis sederes,
 Tribusque Israel cujusque sexus judicares.
 Omnem pecuniam tuis manibus concredidit,
 Inopiae praetextum tibi abstulit.
 310 Furabaris semper, ne putes id ipsum latuisse;
 Is autem, utpote benignus, te non arguebat
 Verbis, nequidem a te injuria affectus,
 Cum te plane noverit, et ante tuam audaciam.
 Tuos et abluit pedes infestissimos:
 315 Panis et frustum tibi dedit infensissimo.
 1226-1227 His tamen beneficiis affectus, o nequissime hominum,
 Prodidisti eum, et caedis pretio dona acquisivisti,
 Cum tibi omnia forent abunde. Si enim pecunia caruisses,
 Fortassis argenti cupido tibi ansam praebuisset;
 320 Sed nequidem istum habes praetextum, nullam habes rationem,
 Quam, diductis labiis, queas opponere.
 Neque enim tantum unquam tu poteris,
 Etiam si genus omne daemonum tibi astipuletur,
 Omnemque terram malis impleat verbis;
 325 Quandoquidem creatura scit eum esse probum,
 Et ex ipsius operibus omnes noverunt.
 Verum tibi gulam fregit avaritiae restis,
 Quae fere omnium malorum est radix:
 Evanuitque fides, quam prius amiseras.
 330 Talis autem effectus, lucem conspicerre, miser, audes?

304 Ἔωσέ σ'. Melior versio quam in editis
 locis θ'. Sic apud Eurip. vers. 482, Medea istud
 beneficium Jasoni exprobrat.

315 Ἄρτου τρύφος τ' ἔδωκε δυσμενεστάτῳ. Pro
 δυσμενεστάτῳ habet cod. Reg. II. II: μυστικωτάτου,
 sensu mystico plenissimi.

316 Καὶ ταῦθ' ὑπ' αὐτοῦ, etc. Ita fere Medea
 conjugem suum objurgat, vers. 488, etc.

322 Ὅδ' γὰρ τοσοῦτον, etc. Ita fere Hippolyt.
 vers. 1250 et seqq. nuntius, qui Theseum de morte
 filii sui educet, Hippolytum a crimine vindicat:

A Προβδωκας αὐτὸν, δῶρα δ' ἐκτίσω φόνου,
 Πολλῶν προσόντων. Εἰ γὰρ ἦσθ' ἀνάργυρος,
 Λαβὴν γ' ἂν εἶχες τῶνδ' ἐρασθῆναι τάχα.
 320 Νῦν δ' οὐκ εἶχες πρόφασιν, οὐκ εἶχες λόγον
 Χεῖρα διδραῖ, καὶ κατεπειν αἰτίαν.
 Οὐ γὰρ τοσοῦτον σὺ δυνήσῃ πώποτε,
 Οὐδ' εἰ γένος·πᾶν δαιμόνων σοι συνδράμῃ,
 Καὶ γῆν ἅπασαν βημάτων πλήσῃ κακῶν·
 325 Ἐπεὶ μιν ἐσθλὸν ὄντ' ἐπίσταται κτίσις,
 Καὶ πάντες ἐγνώρισαν ἐκ τῶν πραγμάτων.
 Ἄλλ' ἤγγεν ἀγχόνῃ σε φιλαργύριας,
 Ἥ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν πέφυκέ πως·
 Φροῦδῃ δὲ πίστις, ἣ πρὶν ἀπόλωλέ σοι.
 330 Τοῖος δὲ φανείς, φῶς ὄρῃν τολμᾷς, τάλα;

Ἄτὰρ τοσοῦτον οὐ δυνήσομαι ποτε,
 Τὸν σὸν πιθέσθαι παῖδ' ὅπως ἐστὶν κακός,
 Οὐδ' εἰ γυναικῶν πᾶν κρεμασθεῖη γένος,
 Καὶ τῆν ἐν Ἰδῇ γραμμῶν πλήσειε τις
 Πεύκην, ἔπει μιν ἐσθλὸν ὄντ' ἐπίσταμαι.
 Sed tamen eo nunquam adduci potero,
 Ut credam tuum filium esse improbum;
 Neque si totum genus mulierum suspendatur,
 Et aliis litteris impleat omnem in Ida monte
 Sylvam, quandoquidem scio eum esse probum.

METRICA VERSIO.

Eduxit hic te erroris e caligine,
 Servavit idem praeferens vitae facem.
 Miraculorum contulit donum tibi.
 Promisit olim sic futurum ut tu sedens
 Cum grege suorum diceres sententiam
 Israeliticam in tribunal judex: tuas
 Omnem pecuniam in manus concredidit,
 Praetextum et omnem sustulit inopiae tibi,
 Dum semper aliquid non ei hujus inscio
 Fario efferebas: verum, ut is bonus fuit,
 Non te arguebat voce, vel ne tunc quidem
 Injurius cum maxime esses, scilicet
 Jam te penitus ante facinus et audaciam
 Mosis, pedesque lavit infestissimos,
 Jurati in hostis dexteram panem ingerens.
 His auctus illi rebus, ingrattissime,

B Hunc prodidisti et caedis ejus munera
 Es aucupatus, cum tamen abunde foret.
 Quod si te egestas compulisset aspera,
 Poteras, et illa te movente cupidius,
 Tunc forte ferri; nunc miser praetextere
 Causae nihil possis, ratio nec suppetat,
 Qua tu recludens os, tuum excuses scelus.
 Nam posse nunquam dabitur id tantum tibi,
 Non si genus totum tibi malorum advolet
 Geniorum, et omnium impleat sermonibus
 Terram dolosis, quando nulli non bonus
 Est notus, ipso quod opere omnibus probat.
 Sed suffocavit te pecuniae stis,
 Radix malorum quae fere exstat omnium,
 Priorque frustra est quae tibi perit fides.
 Hac mente cum te constet esse, audes, miser,

Ἦ τὸν πρὶν οὐκ ἄρχειν θεὸν δοκεῖς ἔτι,
 Ἦ ζυγὰ δίκης ἐν κενοῖς κείσθαι τὰ νῦν;
 Ὡ κακὸν ἔρνος, οὐ ποτ' εἰ ρίζης βροτῶν,
 Ηικρῶν δὲ ριζῶν φημί σ' ἐκπεφυκέναι,
 335 Ἄλαστορος μὲν πρῶτον, εἶτα δὲ φθόνου,
 Φόνου, πότμου θ', ὅσα τε γῆ τρέφει κακά.
 Οὐ γὰρ ἔρῳ ποτ' ἐκ θεοῦ φῦναί σ' ἐγώ,
 Εἰδυῖα καίπερ, ὡς τὸ πᾶν προαίρεσις·
 Θεὸς γὰρ οὐκ ἄκοντα σαῶζει βίη.
 340 Ὡ δύστροπ', ὦ χείριστε, καὶ μαιφόνε,
 Οἶον πέπρακας, πεπρακῶς εὐεργέτην!

An Deum, qui prius erat, jam non regnare existimas,
 Aut irritas jam nunc evasisse justitiæ lances?
 O noxium germen, nunquam ex radice mortalium pullulasti,
 Sed ex amaris radicibus exortum te assero,
 335 Primum quidem ex dæmone, dein invidia,
 Cæde, et morte, et quæcunque mala enutrit tellus,
 Neque enim dicam te unquam a Deo genitum fuisse,
 Cum noverim a libera voluntate existere, quidquid mali est
 Neque enim Deus ulli vim infert, ut salutem consequatur.
 340 O maligne, o nequissime, homicida nefarie,
 Qualem vendidisti, cum benefactorem vendideris!
 Ipse te, quem spes est illi fore parentem,
 Radicitus extirpet percutiens fulmine.
 Peri, o turpia perpetrans, qui amicitiam leges infregisti;
 345 Exsecrande, nec cum absente movendus sermo.
 Dolosum enim et Deus abominatur.
 O Fili, quare auri quidem, quod sit adulterinum,
 Clara signa hominibus dedisti?
 1228-1229. Sed quo oporteat discerni malum virum,
 350 Nullum signum inest corpori,
 Hæc autem cum tu noveris, nos omnes vis nescire.
 Pereat, pereat justissime scelestus!

331 Ἦ τὸν πρὶν οὐκ ἄρχειν θεὸν, etc. Sic Medea vers. 493 Jasonem redarguit:
 Ἦ θεοῦ νομίσεις τοὺς τότ' οὐκ ἄρχειν ἔτι,
 Ἦ καινὰ κείσθαι θέσμι' ἀνθρώποις τὰ νῦν;
 An existimas deos qui tunc regnarunt, non amplius
 [regnare,
 An vero putas nova jura constituta esse hominibus nunc?
 334 Ηικρῶν δὲ ριζῶν, etc. Ita fere Troad. vers.
 762, s. qq., Andromache Helenam objurgat:
 Πολλῶν δὲ πατέρων φημί σ' ἐκπεφυκέναι,
 Ἄλαστορος μὲν πρῶτον, εἶτα δὲ φθόνου,
 Φόνου τε θανάτου θ', ὅσα γῆ τρέφει κακά.
 Οὐ γὰρ ποτ' αὐγῶ Ζηνά γ' ἐκφύναί σ' ἐγώ.
 Dico enim te natam esse ex multis patribus,
 Primum quidem ex putre malo genio, deinde vero ex
 [invidia,
 Et cæde, et morte, et ex aliis, quæcunque tellus alit
 [mala.
 Non enim unquam ego ausim dicere Jovem te pro-
 [duxisse.
 338 Ὡς τὸ πᾶν προαίρεσις. Quidquid mali est,
 a libera voluntate existit. Quæ dictorum optima
 correctio est, ut, quia talis est, scelestissimus non

A Αὐτός σ', ὃν ἐλπὶς παιδὸς εἶναι πατέρα,
 Πρόβριζον ἐκτριψέειν οὐτάσας πυρί.
 Ἐρῶ, αἰσχροποιεῖ, φιλίας διαφθορεῦ,
 345 Ἀπέπτυσ', οὐδ' ἀπόντι σοι δεῖ συλλαλεῖν.
 Τὸν γὰρ δόλιον καὶ θεὸς βδελύσσεται.
 Ὡ Παῖ, τί δὴ χρυσοῦ μὲν, ὃς κίβδηλος ἦ,
 Τεκμήρι' ἀνθρώποισιν ὥπασας σαφῆ,
 Ἀνδρῶν δ' ὅτῳ χρῆ τὸν κακὸν διειδέναί,
 350 Οὐδεὶς χαρακτήρ ἐμπέφυκε σώματι;
 Ἄλλ' αὐτὸς εἰδῶς, ἀγνοεῖν πάντας θέλεις.
 Ὅλοιτ', ὄλοιτο πανδίκως κακεργάτης.

sit a Deo, quamvis nemo, nisi Deo auctore, sit.
 342 Αὐτός σ', ὃν ἐλπὶς, etc. Ipse te, quem spes
 est filii fore parentem, igne cominus feriens radici-
 tus extirpet. Alludere videtur ad ps. cviii, quem
 de Juda proditore divus Petrus exponit. Inscite
 vertit Roill. : Te genitor ipse. etc.
 343 Πρόβριζον ἐκτριψέειν, etc. Sic Phædra vers.
 684 nutricem suam diris devovet.
 345 Ἀπέπτυσ'. Sic Hecuba vers. 1276 Poly-
 mestori respondet.
 347 Τί δὴ χρυσοῦ μὲν, etc. Evimia sententia
 quam Medea profert vers. 516:
 ...Τί δὴ χρυσοῦ μὲν, ὃς κίβδηλος ἦ,
 Τεκμήρι' ἀνθρώποισιν ὥπασας σαφῆ,
 Ἀνδρῶν δ' ὅτῳ χρῆ τὸν κακὸν διειδέναί,
 Οὐδεὶς χαρακτήρ ἐμπέφυκε σώματι;
 ...Quare auri quidem, quod sit adulterinum,
 Clara signa hominibus dedisti,
 Sed quod oporteat discerni malum virum,
 Nullum signum inest corpori?
 350 Σώματι. Sic Medea vers. 519. Editi σώματος.
 352 Ὅλοιτ', ὄλοιτο πανδίκως κακεργάτης. Sic
 Ulyssis necem imprecatur chorus, Rhæs. vers. 720.

METRICA VERSIO.

Convexa cœli cernere. Annon et Deum
 Tenere credis sceptra quæ tenuit prius?
 Vel justitiæ etiam manum vanam putas?
 O noxium germen, nec unquam pullulans
 Mortalium ex radice, verum ex robore
 Arboris amaræ, quod malus dæmon prius,
 Deinde invidia, cædesque, morsque, et quas alit
 Terra alma pestes protulit. Nam te Deo
 Nunquam fatebor esse prognatum patre,
 Ignata quamvis non sim, in hominis libero
 Posita omnia esse arbitrio: neque enim Deus
 Servare quemquam non volentem sustinet.

B Perverse, nequam, sanguinem merum crepans,
 Quod bene merente vendito admisti scelus?
 Te genitor ipse, certa quæ spes, filii
 Flamma peremptum tollat hinc radicitus.
 Male pereas, qui, turpiter violans fidem,
 Nullius ore dignus, expuendus es.
 Nam fraudis etiam respuit virum Deus.
 Quid, nate, in auro ligis indices notas
 Adulterini, in homine nullam qua queat
 Dignosci an is sit pravus, insculpis notam?
 Has ipse noscens, nos latere omnes jubes.
 Pereat scelestus, pereat, ut petit æquitas:

Ἐρῶ, ἔρῃε, παγκάκιστε καὶ μταιζόνε,
 Ὅλοι· ἐγὼ δὲ ζῶντα Παῖδ' ἐπέφομαι,
 355 Κἔν νῦν στένωσα πολλά, καὶ πεπληγμένη
 Κέντροις ἀνίας· ἡ παντλήμων δακρῦω.
 Γυνή γάρ εἰμι κάπλ δακρῦοις ἔφυν.
 Χορ. Αἶ, αἶ, αἶ, αἶ!
 Σίγα, σίγα, Παῖδ' οὐκέτ' ἔφει ζῶντα σόν.
 360 Θεοτό. Οἱ μοι! τί θρηνεῖς; τίς δὲ δράματος λαβή;
 Χορ. Οὐκ οἶδ'· εἰσε δ' οὐ μακρὸν ὄδ' ἀγγελος
 Λέξειν τάξειθεν σοῦ φίλου Παιδὸς πέρι.
 Ἄγγ. Ἔδοξε θανεῖν Παῖδα σόν τῆδ' ἡμέρῃ,

Α Γραμματέων ψήφῳ τε καὶ πρεσβυτέρων.
 365 Θεοτό. Οἱ μοι! προσήλθεν ἑλπίς, ἦν φοβουμένη
 Πάλαι, τὸ μέλλον ἐξετηχόμεν γόοις.
 Χορ. Ἄτάρ τις ἀγών, τίνες Ἑβραίων λόγοι
 Καθεῖλον αὐτὸν, κάπεκῦρωσαν θανεῖν;
 Θεοτό. Γυναῖκες, αἶ τῆσδ' ἐγγύς ἐστε ζυμοφοῶς,
 370 Γυναῖκες, οὐκ ἀνέξετ', οὐκ ἀνέξομαι·
 Ῥίψω, μεθήσω σῶμ', ἀπαλλαγῆσομαι
 Βίου θανοῦσα· χαίρετ', οὐκέτ' εἴμ' ἐγώ.
 Σὺ δ' εἰπέ τίνι κέκριται τρόπῳ θανεῖν
 Παῖδ'· ἄρα λευσίμῳ χερὶ ψήφος θανεῖν,

Peri, peri, nequissime, homicida nefarie.

Peri; ego autem vivum Filium meum intuebor,
 355 Etsi nunc plurimum gemebunda, dolorisque
 Percussa stimulis, omnium miserrima lugeam.
 Mulier enim sum et ad lacrymas proclivis.

Chor. Ah, ah, ah, ah!

Sile, sile, non amplius viventem Filium tuum videbis.
 360 Deip. Hei mihi! quid ploras? quæ luctus occasio?
 Chor. Nescio; sed iste qui prope astat nuntius, videtur
 Dicturus ea quæ ibi tuum dilectum Filium spectant!

Nunt. Statutum est ut hodie moriatur Filius tuus,
 Scribarum et seniorum decreto.

365 Deip. Hei mihi! venit spes, quam metuens,
 Olim propter futurum contabescebam luctu.

Chor. Sed quod certamen, quæ orationes inter Hebræos
 Damnaverunt ipsum, et suffragium tulerunt de morte?

Deip. Mulieres, quæ statis prope hanc calamitatem,
 370 Mulieres, non sustinebitis, non sustinebo;

Projiciam, dimittam corpus, discedam
 Ex hac vita moriens; valete, non vivo ego amplius.

Tu vero dic, quo mortis genere damnatus fuit
 Filius meus: decretumne fuit ipsum mori manu saxi petente,

354 Ὅλοι. Ita Reg. Med.; sed H. II, ὅλοι.
 357 Ἐκάπλ δακρῦοις ἔφυν. Sic infra vers. 747, et
 apud Eurip. Medea vers. 928. Male editi ἔφην.
 361 Ἔουσε, etc. Sic rursus:
 ...Ἔουσε δ' οὐ μακρὸν ὄδ' ἀγγελος
 Λέξειν τάξειθεν σοῦ κασιγνήτου πέρι.
 ...Sed videtur iste nuntius cito
 Dicturus, quid sit ibi factum de tuo fratre.
 363 Ἔδοξε θανεῖν, etc. Ita fere Orest. vers.
 859, etc.:

Ἄγγ. Ψήφῳ Πελασγῶν σὸν κασιγνήτον θανεῖν,
 Καί σ', ὦ τάλαιν', ἔδοξε τῆδ' ἐν ἡμέρῃ.
 Ἐλέκτ. Οἱ μοι! προσήλθεν ἑλπίς, ἦν φοβουμένη
 Πάλαι, τὸ μέλλον ἐξετηχόμεν γόοις.
 Ἄτάρ τις ἀγών, τίνες ἐν Ἀργείοις λόγοι
 Καθεῖλον ἡμᾶς, κάπεκῦρωσαν θανεῖν;
 Nunt. Calculo Argivorum, ut interficiatur tuus frater,
 Et tu, misera, statutum est hodie.

Elect. Hei mihi! venit spes, quam metuens,
 Olim propter futura contabescebam luctu,
 Sed quod certamen, quæ orationes inter Argivos
 Damnaverunt nos, et suffragium tulerunt de morte?

369 Γυναῖκες, αἶ τῆσδ' ἐγγύς ἐστε, etc. Sic
 apud Med., Jaso, vers. 1293.

370 Γυναῖκες, οὐκ ἀνέξετ'. Sic Phædra vers.
 354.

371 Ῥίψω, μεθήσω, etc. Sic ibid. vers. 358, etc.
 Parum erga Mariam decenter vertit Roillet.: In præ-
 ceptis dabo.

373 Σὺ δ' εἰπέ, etc. Orest. vers. 864, etc. Sic
 Electra apud Orest. vers. 864, etc.:

Ἄγ', ὦ γεραιέ· πότῃρα λευσίμῳ χερὶ,
 Ἢ διὰ σιδήρου πνεῦμ' ἀπορρήξαι με δεῖ;

Dic, o senex, utrum lapidante manu,
 An per ferrum oportet me abrumpere spiritum?
 Sic ibid. Elect. vers. 50, 51.

METRICA VERSIO.

Abi in malam rem, perditæ, effere, barbare,
 Peri, male: at ego Filium jam videro
 Vivum, licet nunc ingemiscens plurimum,
 Et ieta pectus altius pungentibus
 Doloribus, ego cæteras miseras supra
 Damnosa fundam lacrymas: nani feminam
 Natura fecit promptiorem ad lacrymas.

Chor. Ah, ah, ah, ah!
 Actum est, o virgo, actum, omnis ablata est
 [tibi]

Vivi, videndi in posterum spes Filii.
 Deip. Eheu! quid hæc lamenta? quid suspiria?
 Chor. Nescio, sed iste qui prope astat nuntius
 Novi aliquid asserti de tuo quod nuntiet.

B Nunt. Scribæ istud uno omnes senesque calculo
 Sanxere, luce hac, Natus ut tuus occidat.
 Deip. Eheu! futuri quem mihi timui metus,
 Timensque luctu intabui dudum, accidit.
 Chor. Quæ vero eum his gentis Hebrææ, neci
 Addixit, aut quæ justa contestatio?
 Deip. O feminæ, quas casus hic etiam manet,
 O feminæ, inquam, non feretis, nec feram
 Ego ipsa: quin prosternam, et in præceps dabo
 Corpus, meaque functa vita concidam.
 Valete jam, valete, nulla sum amplius.
 At tu refer quo genere mortis Filius
 Damnatus. Anne hic calculi fuit, ut manu
 Saxi petente concidat misere obrutus;

375 Ἡ τῷ σιδήρῳ πνεῦμα ἀποβήξει κρείται·
 Ἄγγ. Ἐτύγγανον μὲν ἀγρόθεν πυλῶν ἔσω
 Βαίνων, πυθέσθαι δ' ἤθελον τοῦ δὴ πέρι·
 Σὺ γὰρ ἀεὶ ποτ' εἶχον εὐνοίαν Τέκνῳ,
 Ἡλέπων μιν οἱ ἔρεξε θαύματ' ἐν βροτοῖς·
 380 Κάμου δὲ διήνοιξεν ὀμμάτων κόρας.
 Ὅρῳ δ' ἔχλον δραμόντα, καὶ φθάσαντ' ἄκραν,
 Ἄστων δὲ δὴ τιν' ἠρόμην, ἀθροισμ' ἰδῶν·
 « Τί καινὸν ἄσται; μῶν τι δυσμενῶν πάρα
 Ἄγγελμ' ἀνεπτέρωκεν Ἑβραίων πῶλιν; »
 385 Ὁ δ' εἶπ'· « Ἰησοῦν κείνον οὐχ ὄρξας πῆλας,
 Ἐστῶτ', ἀγῶνα θανάτου δραμούμενον; »
 Ὅρῳ δ' ἄελπτον φάσμ', δὲ μή ποτ' ὤφελον!

Λ Τὸν μὲν κατ' ἐφῆ, καὶ σιγῶνθ' ἔστηκότα,
 Τοὺς δ' ὥστε κύνας αἵματος διψαλέους,
 390 Κύκλῳ περιτρέχοντας, ἐγκεχηνότες.
 Ἐπεὶ δὲ πλήρης ἦν Ἰουδαίων ἔχλος,
 Δελταῖος ἀγὸς διχόμυθ' ἐφθέγγετο,
 Λόγους ἔλίσσων ἀλλοτρίους ἀφρόνους.
 Τέλος δ' ἔφη σὸν γῆν ἐκπαγλούμενος,
 395 Ὡς ἀκέραιον, ἀνεπίπληκτον βλέπων,
 Καὶ ξυνετῶς χωροῦντα πρὸς πάντα λόγον,
 Τοὺς δ' οὐκ ἐπαίνων ὡς φωνῶντας ἀνόμους·
 Καθ' οὐπερ οὐχ εἰρησκοῦν ἀλείων φόνου·
 Ἐλεξε γοῦν, ἔλεξε· « Τίς χρῆζει λέγειν,
 400 Ὡς ἄρ' Ἰησοῦν καταναεῖν, ἢ μὴ χρεῶν; »

375 An ferro animam ipsius divellendam judicatum fuit?

Nunt. Eram ex agro intra portas
 Vadens; audire autem de eo volebam;
 Tuum enim erga Filium semper habui benevolentiam,
 Intuens quot apud homines confecerit miracula:
 380 Et ipse mihi oculorum pupillas aperuit.
 Video populum currentem, et ad arcem properantem:
 1230-1231 Videns concursum, interrogavi aliquem ex civibus:
 « Quid novum urbi? num quis ab hostibus
 Nuntius excitavit urbem Hebræorum? »
 385 Ille dixit: « Nonne vides Jesum illum prope
 Astantem, mortis periculum subeuntem? »
 Video insperatum spectaculum, quod utinam nunquam vidissem!
 Hunc tristem et in silentio stantem;
 Illos, veluti canes sanguinis sitientes,
 390 Circum undique currentes ac inhiantes.
 Postquam frequens astitit Judæorum turba,
 Timidus præses ambigue loquebatur,
 Insulse sermones involvens alienos.
 Tandem dixit, tuum Filium admiratus,
 395 Et pro sua innocentia imperterritum videns,
 Ac in omni solerter sermone procedentem,
 Neque iniquos eorum clamores probans:
 Nullam in eo, ait, mortis causam invenio.
 Hæc igitur ait, addiditque: « Quis velit dicere,
 400 Utrum oporteat Jesum mori, an non? »

376 Ἐτύγγανον μὲν, etc. Sic Elect. nuntius
 vers. 867:

Ἐτύγγανον μὲν ἀγρόθεν πυλῶν ἔσω
 Βαίνων, πυθέσθαι δέξμενος τὰ τ' ἀμφὶ σοῦ,
 Τὰ τ' ἀμφ' Ὀρέστου. Σὺ γὰρ εὐνοίαν πατρὶ
 Ἄεὶ ποτ' εἶχον.
 Ὅρῳ δ' ἔχλον στεῖχοντα, καὶ θάσσοντ' ἄκραν.
 Eram ex agro intra portas
 Vadens, volens audire de te
 Et Oreste. Nam erga tuam patrem benevolentiam
 Semper habui.

Video populum euntem et insidentem tumulto.

Vide ibid. vers. 876-880, etc., unde narrationis
 series desumpta est.
 393 Ἀλλοτρίους ἀφρόνους. Reg. II. 2, ἄλλοτ'
 ἄλλους ἐν φόβῳ. Etiam Med. in marg.: Sibi non con-
 stantes in metu.
 394 Σὸν γῆν ἐκπαγλούμενος. Ita fere Orest.
 vers. 891.
 396 Χωροῦντα, etc. Non bene Roill., Occurren-
 tem calumniis; non enim occurrit qui nihil fe-
 spondet.

METRICA VERSIO.

An potior illa credita est sententia
 Ut ferro adacto exhalet animam innoxius?
 Nunt. Ego commodum, me rure in hanc urbem
 De filio tuo aliquid audire expetens. [intui,
 Fui etenim in illum semper affectus bene,
 Ex quo illa nota quæ edidit miracula,
 Et, pulsa ab oculis nocte, lumen reddidit.
 Cerno inde turbam concito gradu editum
 Locum occupantem; civium quendam rogo:
 Concursu in isto quid novi: num quæ hostium
 Hebræorum in urbem fama concurrentium
 Trepidum excitasset hunc tumultum. « Num vides,
 Ait ille, Jesum illum prope astantem, crucis
 Jamjam in periculum vocatum? » Conspicor
 Tum præter omnem spem novum spectaculum.
 Et non ferendum: fronte demissa tuum

D Mœstaque stantem tacitum; et hos tanquam canes
 Ayide inhiantes sanguini, circum undique
 Cursu strepentes: turba Judæorum ubi
 Frequens ibi astitit sibi non consona,
 Pronuntiabat prætor, aliena implicans
 Temere, animoque concitus, tandem tuum
 Qui Filium videret extra noxiam
 Culpamque, sincerum, integrum, calumniis
 Prudenter occurrentem, et hos contra minus
 Probarer, ut qui morti inique incumberent,
 Quam nulla causa, nec ratio prætexeret,
 Pronuntiavit: « Equis hic vestrum neget
 Id satius esse, non cadere Jesum, et manu
 Dimittere illum, quam cruentum cædibus
 Vinculis latronem præpeditum publicis? »
 Id unum ope una annixi ut in ligno crucis

Καὶ τὸνδ' ἀφείνα: μᾶλλον, ἢ μαιφρόνον
 Ὅν εἶχον ἐν δεσμοῖσι ληστῆρων ἕνα.
 Ἐπαρβόθησαν, ὡς θανεῖν σταυρῷ θέον,
 Ἀγστῆρα δ' ἀφείναί τε τὸν κακεργάτην.
 405 Ὁ δ' ἠγεμῶν ἐφῆσε τοῖσδ' ἐναντία,
 Ἄλλ' οὐκ ἔπειθ' ὄμιλον, εὔδοκῶν λέγειν.
 Ἄλλος γὰρ αὖθις εἶπε τῷδ' ἐναντία,
 Κραυγῇ πίσυρος, κάμαθεῖ τολμηρίᾳ.
 Ὁ δ' οὐκ ἐπήγει· κάπλι τῷδ' ἀνίσταται
 410 Ὁχλοῦ θόρυβος ἀθυρογλώσσου μέγας,
 Ὅς δὴ κέκραγε, Παῖδα σὸν θανεῖν θέμις·
 Καίνοσ δὲ νικᾷ κακὸς ἐν πλήθει λέγων,

A Ὅς εἶπε δεῖν σὸν Παῖδα καθανεῖν ξύλω.
 Ἦδη δ' ἔως πέφτανεν, ἐκρέει κνέφας,
 415 Καὶ δὴ μιν ἀλευσσοῦσιν ἔξω τῆς πύλης,
 Ψυχῆς ἀγῶνα τὸν προκείμενον περὶ
 Δραμούμενον, καθ' ὃν θανεῖν ἐστὶ κρίσις·
 Ἐν ἡμέρᾳ γὰρ τῆδε λείψει τὸν βίον.
 Θεοτό. Αἶ, αἶ! κακῶν ἀρχηγὸν ἐκφραίνεις λόγον.
 420 Ναί, ναί, κακῶν πέλαγος ἡ τάλαιν' ὄρω
 Τοσοῦτον, ὅσον μήποτ' ἐκνεῦσαι πάλιν,
 Μηδὲ περᾶται κύμα τῆσδε συμφορᾶς,
 Φεῦ τῆς Ἑβραίων ποί προθήσεται φρενός;
 Τί τέρμα τόλμης, καὶ θράσους γενήσεται.

Hunc enim potius dimittere satius est, quam scelestum
 E latronibus unum, quem in carcere tenebant.
 Assenserunt Jesum crucifigendum esse,
 Dimittendumque latronem maleficum.
 405 Præses autem iis contraria locutus est :
 Sed non persuasit turbæ, cum quidem videretur recte dicere.
 Alius enim iterum ipsi contraria dixit.
 Clamore confidens et stulta audacia.
 Neque laudabat præses : at contra ipsum insurgit
 410 Ingens turbæ tumultus, lingua effreni
 Vociferantis, jure Filium tuum mori :
 Et vincit ille malus dicens in multitudine,
 Qui dixit Filium tuum crucifigendum esse.
 Ubi aurora surgens dispulerit noctis tenebras,
 415 Hunc profecto trahent extra portam,
 De vita propositum certamen
 Decursurum, quo ipsum mori decretum est :
 Hac enim die vita excessurus est.

1232-1233 *Deip.* Heu, heu! profers sermonem auctorem malorum.

420 Haud dubie, misera, intueor pelagus malorum
 Tantum, ut ego nunquam possim retro natate,
 Nec superare fluctus hujus calamitatis.
 Heu! quo progredietur Hebræorum mens?
 Quis finis temeritatis et audaciæ erit,

405 Ἐφῆσε. Ita Reg. Editi ἐφῆκε.
 406 Εὔδοκῶν. Ita Reg. Edit. εὐδοκῶν. Sic et
 Orest. vers. 944.
 408 Κραυγῇ πίσυρος, κάμαθεῖ τολμηρίᾳ. Orest.
 vers. 906 :

Θορύβῳ τε πίσυρος, κάμαθεῖ παρβόθησα.
 In tumultu confidens, et stulta audacia.

412 Καίνοσ δὲ νικᾷ, etc. Sic Orest. vers. 945,
 etc. :

Νικᾷ δ' ἐκαίνοσ ὁ κακὸς ἐν πλήθει λέγων,
 Ὅς ἠγόρευε, σύγγονόν σέ τε κτανεῖν.
 Et vincit ille malus dicens in multitudine,
 Qui dixit interficiendum te et fratrem.

416 Ψυχῆς ἀγῶνα τὸν, etc. Ita sup. vers. 386,
 et infra vers. 442, ubi Roill. parum commode ver-

tit : Et suæ penetrantem imminens certamen animæ.
 Sic Orest. vers. 848.

417 Δραμούμενον. Quasi qui animæ stadium es-
 set decursurus, dira tollendus a morte, diræ necis
 stadium.

419 Αἶ, αἶ! κακῶν, etc. Ita chorus Theseo Hip-
 polytum accusantis Phædræ litteris nimium pro-
 peram fidem habenti, et ingemiscenti respondet
 vers. 881.

420 Ναί, ναί κακῶν, etc. Ita Theseus crudele
 conjugis suæ fatum lamentatur, vers. 823 et seqq.
 423 Φεῦ τῆς Ἑβραίων, etc. Sic ibid. Thea. vers.
 936, etc. :

Φεῦ τῆς βροτείας ποί προθήσεται φρενός ;
 Τί τέρμα τόλμης καὶ θράσους γενήσεται ;

Heu! quo progredietur humana mens?
 Quis finis temeritatis, et audaciæ erit?

METRICA VERSIO.

Extrema sorte illum, at latronem perditum
 Pains oporteat solum emittere.
 At prætor ista cuncta contra insistere :
 Non hæc tamen sacundia vis exstitit
 Et gratia, ut vulgum frementem flecteret.
 Alius enim clamore fretus maximo
 Et imperita audacia, contra intulit.
 Minus approbante iudice tamen ac minus,
 Contra repente insurgit ingens maximæ
 Turbæ tumultus, voce quæ effreni potens
 Aliam iasonabat occidendum Filium,
 Ac in malorum multitudine, improbi
 Sententia illa evicit, in ligno tuum

PATR. GR. XXXVIII.

B Extrema Natum perpeti quæ censuit.
 Aurora pulsa nocte vix jubar efferet.
 Cum limen extra januæ eductum trahent.
 Certatim eo turba affluente quo loco
 Addictus est morti, dies quando hæc ei
 Decreta summa est, qua suam exhalet animam.
 Deip. Eheu! malorum quod aperis primum caput?
 Haud dubia video pelagus ingens casuum,
 Tantumque, quantum præteragere denuo
 Non detur olim, aut calamitatis fervidum
 Trajicere fluctum. Hebræa, vah! quonam loci
 Mens evolabit? meta confidentiæ
 Quæ jam futura illius atque audaciæ,

G

425 Εἰ καὶ Θεοῦ τολμῶσι τεκταίνειν φόνον ;
 Καυτοῦ μὲν οὐ μοι φροντίς· οὐ γὰρ που μόρος
 Κατακρατήσῃ θανατοῦντος τὸν μόρον.
 Ἔτικτον αὐτόν, οἶδα δ' ὡς ἀγεινάμην,
 Στερῆράς φυγοῦσα τῶν τόκων ἀλγηδόνας.
 430 Αὐτοὺς δὲ πενθῶ συμφορᾷ καχρημένους·
 Ἔσται γάρ, ἔσται ποινάτωρ δίκη φόνου,
 Ὅν δυσσεβεῖς τολμῶσιν ἀνόμως φθόνῃ.
 Αἶ, αἶ, αἶ, αἶ!
 Οὐ νῦν τὸ πρῶτον, ἀλλὰ πολλάκις φθόνος
 435 Ἐβλάψε πολλοὺς, οὐ τόσον δ' ἔσον φίλους
 Αὐτοῦ, τὰ νῦν βλάψειεν Ἑβραίων ὄχλον.
 Χορ. Τί τούσδε κινεῖς, κάναμοχλεύεις λόγους ;

A Ὁλωλέ σοι Παῖς, καὶ κινεῖς πολλοὺς λόγους.
 Θεοῦ δ' ὦ δεινὰ λέξασ', οὐχὶ συγκλίσεις στόμα ;
 440 Σωτήρα κόσμου σὺ δοκεῖς ὀλωλέναι ;
 Χορ. Βραχὺ προβάσα Παιδὸς ὄψεαι σου πάθη,
 Ψυχῆς ἀγῶνα τὸν προκειμένον πέρι
 Τρέχοντος, ᾧ ζῶντ' ἦ θανόντα νῦν ἴδοις.
 Θεοῦ δ' ὦ μοι ! τί λεύσσω ; χερσὶ τῶν ἀλαστόρων,
 445 Θεηγενές μοι Τέκνον, ἔλκη καὶ φέρη.
 Εἰς δέσματ' ἤλθες, καὶ θέλων ἄγη σφίσειν,
 Ὅ δεσμολύτης τοῦ γένους τῶν δεσμίων.
 Αἶ, αἶ, αἶ, αἶ!
 Ταῦτ' οὐ ξυνοῦδά τοῖς πρὶν ἀγγέλου λόγοις,
 450 Οὐδ' ἐλπῖσι σύμφωνα ταῖς ἐμαῖς, Τέκνον.

425 Si Dei ipsius necem audent struere?
 Non enim de ipso sum sollicita; neque enim unquam mors
 Dominabitur necis interfectori.
 Ipsum genui, novi autem quomodo genuerim,
 Quæ duros partus dolores effugerim:
 430 Hos lugeo calamitatibus obruendos:
 Erit enim, erit ultio vindex mortis,
 Quam impii injusta invidia perciti intentant.
 Ah, ah, ah, ah!
 Invidia non nunc primum, at sæpius
 435 Pluribus nocuit, sed non tam graviter, ac
 Dilectis suis, Hebræorum genti nocuit.
 Chor. Quid hosce moves, ac rejicis sermones?
 Perit tibi Filius, et plura verba moves?
 Deip. O atrociam locuta, non claudes os?
 440 Mundi salvatorem putas interiisse?
 Chor. Paululum progressa, tui Filii cruciatus videbis,
 Qui ad propositum animæ discrimen
 Currit, in quo ipsum vivum aut mortuum nunc videris.
 Deip. Hei mihi! quid video? sceleratorum manibus,
 445 O Nate, Deo genite, traheris et raperis.
 In vincula venisti, quibus ultro duceris,
 Tu qui captivorum generis vincula solvisti.
 Ah, ah, ah, ah!
 Hæc non consentiunt cum prioribus angeli sermonibus,
 450 Neque meis consonant expectationibus, o Fili.

426 Καυτοῦ μὲν οὐ μοι φροντίς. Sic Med. vers.
 346:
 Τοῦμοῦ γὰρ οὐ μοι φροντίς.
 Non enim de me sum sollicita.
 428 Ἔτικτον αὐτόν, etc. Hic versus sæpius apud
 auctorem nostrum recurrit.
 429 Στερῆράς φυγοῦσα, etc. Ita fere Med. vers.
 1031:
 Στερῆράς ἐνεγκοῦσ' ἐν τόκοις ἀλγηδόνας.
 Ferens duros dolores in partu.

437 Τί τούσδε κινεῖς, etc. Ita sup. vers. 121.
 439 ὦ δεινὰ, etc. Ita supra vers. 111.
 441 Πάθη. Cruciatu, etc. Ita fere Med. vers. 1313,
 chorus Jasonem alloquitur:
 Πύλας ἀνοίξας, σὼν τέκνων ὄψεαι φόνον.
 Aperi fores, et videbis caedem tuorum liberorum.
 449 Ταῦτ' οὐ ξυνοῦδά τοῖς, etc. Ita fere Med.
 vers. 1008:
 Τάδ' οὐ ξυνοῦδά τοῖσιν ἐξηγγελέμενοις.
 Hæc non consentiunt cum illis quæ nuntiavi tibi.

METRICA VERSIO.

Audet scelestas si Dei lethum manu?
 Sed hujus ulla cura non habet anxiam,
 Mors vincet illum nulla, qui mortem necat.
 Enixa sum illum, sed scio quonam modo,
 Partus dolores quæ graves effugerim,
 Hos calamitosos lugeo tantum impios,
 Quos cædis hujus, quam nefarie invidi
 Nunc moliantur, ultio vindex manet.
 Ah, ah, ah, ah!
 Invidia non nunc primum, at alias sæpius
 Offendit innumeros, tamen non tam gravi
 Plaga, ac amicis jam suos, Hebraicæ
 Offendet illa posteræ stirpis genus.
 Chor. Quid ista verba spiritu tanto moves,
 Serisque? perit Filium tibi, et tamen

B Tam crebra jactas. Deip. Vox o dira quæ exci-
 [dit:
 Annon preme os? tu putas mundi istius
 Periisse servatorem? Chor. Abhinc tu paululum
 Progressa non dignam tui Nati crucem
 Videbis, et suæ penetrantem imminens
 Certamen animæ; licet in illo cernere
 Tantisper eum adhuc mortuum aut vivum semel.
 Deip. Heu! quid video? mihi sate Deo, o Nate mi,
 Nefariorum traheris et raperis manu.
 In vincla venisti, et volens tu duceris,
 Abena solvis vincla qui mortalium.
 Ah, ah, ah, ah!
 Non, Nate, sunt hæc quæ mihi primum angelus
 Pronuntiavit: non ea expectatio.

Χορ. Ἄλλὰ τυνωδὴ τοῖς προηγορευμένοις,
Ὡς εἶπε παθεῖν χεροῖν τῶν ἀλαστόρων.
Θεοτό. Αἶ, αἶ! τί δράσω; καρδία γὰρ οἴχεται.
Πῆ, πῆ πορεύῃ, Τέκνον; ὡς ἀπολλόμεν!
455 Ἐκπῆτι τοῦ νῦν τὸν ταχὺν τελεῖς δρόμον;
Μὴ γάμος αὐθις ἐν Κανᾷ, κάκει τρέχεις,
Ἴν' ἐξ ὕδατος οἰνοποιήσης ξένως;
Ἐφέσμαι σοι, Τέκνον, ἢ μενῶ σ' ἔτι;
Δός, δός λόγον μοι, τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος
460 Μὴ δὴ παρέλθῃς σίγα δούλην μητέρα.
Νῦν γὰρ στόματος φίλιου χρηζῶ σέθεν
Φωνῆς ἀκοῦσαι, καὶ προσαιπεῖν, ὦ Τέκνον.
Δός μοι, πρὸς αὐτοῦ Πατρὸς, ὦ Τέκνον, σέθεν,

Α Σοῦ θεοπεσίου χρωτὸς ἀψασθαι χεροῖν,
465 Ψαῦσαι ποδῶν τε, καὶ περιπτύξασθαι σε.
Φεῦ, φεῦ! τί δράσω; καρδία μου τήχεται.
Ἦ δεῦτε, φίλοι, δεῦτε, λιπωμεν φόβον·
Προσέλθατ', ἀσπάσασθε, καὶ προσεῖπατε
Λάξεσθε χειρὸς δεξιᾶς. Ἦ τάλαιν' ἐγὼ,
470 Ὡς ἄρτι δακρῦσαιμι καὶ φόβου πλέα.
Αἶ, αἶ! πανώλης ἡ τάλαιν' ἀπόλλυμαι.
Γυναῖκες, ὄψιν στυγνὰν ὡς εἶδον Τέκνου,
Ποθῶ τεθνάναι, ζῆν δέ τ' οὐδαμῶς φέρω.
Οἴμοι! τί δράσω; πῶς λάθω λαῶν χείρας;
475 Ἐχθροὶ γὰρ ἐξίσαι πάντα δὴ κάλων,
Κοῦκ ἔστιν ἄτης εὐπρόσαιτος ἔκθασις.

Chor. Verum consentiunt vaticiniis
Quibus ipse prænuntiavit se nefariorum manibus occidendum fore.
Deip. Ah, ah! quid faciam? cor enim mihi deperit.

1234-1235 Quo, Fili, quo abis? ut perii!
455 Cujus rei gratia celerem conscis cursum?
Num nuptiæ iterum in Cana, et illuc contendis,
In quibus novo modo aquam in vinum mutabis:
An te sequar, an adhuc te præstolabor?
Alloquere me vel unico verbo, tu qui Dei Patris es Verbum,
460 Neque enim silens præteri ancillam parentem.
Nunc enim oris tui dilecti cupio
Vocem audire, teque alloqui, o Fili.
Da mihi per Deum Patrem tuum, o Fili,
Ut possim divinum tuum corpus manibus attingere,
465 Pedesque tuos contrectare, temet osculari.
Hei mihi! quid faciam? cor meum tabescit.
Venite, dilectæ, venite, metum exuamus;
Accedite, amplexamini, sermonibus excipite,
Prendite manum dexteram. O miserrima,
470 Ut nunc ingemiscam multo repleta metu.
Heu, heu! prorsus misera perii.
Mulieres, ex quo tristem Filii mei vultum vidi,
Cupio mori; vivere ultra non sustineo.
Hei mihi! quid agam? quomodo plebis manus effugiam?
475 Inimici enim expediunt omnem rudentem adversum me,
Neque est effugium commodum hujus mali.

451 Τοῖς προηγορευμένοις. Non bene Roill. *Vatibus qui cecinerunt*; sed iis consentiunt quæ Christus ipse passurum prædixit. Sic infra vers. 866.

455 Αἶ αἶ! τί δράσω; καρδία γὰρ οἴχεται. Sic infra vers. 466, 683 et 868. Ita et Medea vers. 1042.

461 Νῦν γὰρ στόματος φίλιου χρηζῶ σέθεν. Ita late apud Med. Jaso vers. 1399:

Αἶ, αἶ! φίλιου χρηζῶ στόματος
Παίδων ὃ τάλας προσπτύξασθαι.
Heu, heu! cupio charum os
Miser ego liberis admovere.

Et vers. 1402 et 1403

. Δός μοι, πρὸς θεῶν,
Μαλακοῦ χρωτὸς ψαῦσαι τέκνων.

. Da mihi per deos
Ut possim attingere tenerum corpus liberorum.

471 Αἶ, αἶ! πανώλης, etc. Sic Medea vers. 277.

472 Γυναῖκες, etc. Sic infra vers. 697 et 698.

475 Ἐχθροὶ γὰρ, etc. Ita Med. vers. 278 et 279:

Ἐχθροὶ γὰρ ἐξίσαι πάντα δὴ κάλων,
Κοῦκ ἔστιν ἄτης εὐπρόσαιτος ἔκθασις.
Inimici enim expediunt jam omnem rudentem ad-
[versum me,
Neque est effugium commodum hujus mali.

METRICA VERSIO.

Chor. At ipsa saltem vatibus consentiunt,
Cecinerunt quondam qui scelerorum manu
Esse subeundam hanc Filio tuo crucem.
Deip. Ah! misera quid agam? cor dolore deficit.
Et quoniam, o Fili, quoniam abis? ut ego occidi!
Cujus rei jam gratia tam concito
Cursu evolabis? nuptiæ nunquid tibi
Sunt rursus in Cana, ac eo idcirco pede
Contendis alacri, quo novo vinum modo
Mistes aqua? an te consequar, Fili, anne adhuc
Te præstolabor? fare vel verbo unico,
Tu fare saltem, qui Dei es Verbum Patris,
Nec præterito cum silentio tuo
Ancillulam tuam parentem. Nunc tuas
Ex ore grato cupio voces, Nate mi,
Audire notas, et vicissim reddere.
Concede mihi per ipsum eum tuum Patrem

B Obtestor, o Fili, mea corpus tuum
Tractare divinum manu, sacros pedes
Deosculari, amplexibus tuis frui.
Eheu! quid hic jam consili captem? meum
Ersanguine mihi cor concidit. Agite, comites,
Agite, timorem omnem exuamus ocius:
Accedite, amplexamini, sermonibus
Excipite vestris, prendite manum dexteram.
O me miserrimam, ut fleam multo metu
Repleta: ah, ah! pessumdata misera perii.
Amicæ o comites, Filii ut vultum mei,
Os triste vidi, me emori cupio: gravis
Est omnis illa, quam traho, vitæ mora.
Eheu! quid ego agam? qui manus misera populi
Fugiam? rudentes hostis omnes explicat,
Tenditque; non est expedita vitæ via
Meme extricandi. Quid igitur faciam? modo

Τί γοῦν δράσω; πῶς φύγω τόσους βρόχους;
 Χορ. Οὐκ οἶδ', ἀδελφὴ φιλάτῃ, δέδοικα γάρ,
 Κάμοι κατ' ὕσων θερμὸν ὠρμηθὴ δάκρυ.
 480 Ὅπισθόπους δ' ἔξιθι, καὶ σιγῇ βᾶθι.
 Ἔρπ' εἰς τὰ δεινά· νῦν ἀγῶν εὐψυχίας·
 Ἡμεῖς τ' ἐφεσόμεθα δειλαίᾳ βάσει.
 Ὅχλος γὰρ αὐτὸν μαινῶλης περιτρέχει,
 Κού δεῖ πελάζειν ἐγγὺς ἐνθυμουμένοις.
 485 Βαρσία γὰρ φρὴν οὐδ' ἀνέξεται βλέπειν.
 Ὅμιλος ἐχθρὸς, δυσμενὴς, μαιφόνος,
 Ὁρμὴν τε δαινὸς στυγεράς γνώμης ῥοπή
 Ἄγριον ἦθος, βαρβάρου φύσις φρενός.
 Δέδοικα δ' αὐτὸν, μὴ τι βουλευσας νέον,
 490 Δριμυτέραν σοὶ συμφορὰν συσχευάσῃ·

A Καὶ κάρτα τόνδ' ὀρώσα δειμαίνω πλέον,
 Μὴ θηκτὸν ὦση φάσανον δι' ἥπατος,
 Κάπσιτα μείζω συμφορὰν δέξῃ νέαν,
 Ἐγκατα Παιδὸς εἰ λειψόρος λάθῃ.
 495 Ἄλλ' ἐκκλίναςαι βραχὺ τῶν ἀλαστήρων,
 Ἐπισκοπῶμεν δρᾶμα τῶν μαιφόνων.
 Ἴωμεν οὖν, Ἴωμεν, ἤχι που νάπος.
 Θεοτό. Νικᾶτ', ἐπειδὴ ταῦτα πάσαις ἀνδάνει·
 Καὶ λοιπὸν ἀπίωμεν, ἐνθ' ὅμιν δοκεῖ.
 500 Χορ. Ἐντεῦθεν ἀθρεῖν ὡς ἐξ ἀπόπτου δέον.
 Θεοτό. Δειλαί', ἐγὼ δύστηνος, εἰ Παῖδ' οὐχ ἔρω
 Πάσχοντα δεινά, μέχρι καὶ τύμβος λάθῃ.
 Ὅχλους δ' ἔφυγον, ἵνα μὴ τι καὶ πάθω.
 Τί μοι δ' ἔτι ζῆν κέρδος ἔστιν ἐν βίῳ;

Quid igitur agam? quomodo tot effugiam laqueos?

Chor. Nescio, dilectissima soror; vereor enim,
 Et ex oculis calidæ mihi defluunt lacrymæ.

480 Pone secuta (Christum) exi, et silenter progredere:

Perge ad gravia; nunc magnanimi pectoris certamen

Nos timido gressu subsequemur.

Nam turba furibunda circa ipsum currit,

Neque his ira æstantibus oportet accedere.

485 Mens enim ipsius molesta ne feret quidem aspectum nostrum,

Neque inimica cohors, infensa, cruenta (sinet videre),

Impetuosa, in odium implacabile propensa,

1236-1237 Moribus effera, ingenio feroci prædita.

Metuo ipsam, ne quid novi molita,

490 Atrociorum tibi struat calamitatem;

Et certe quo magis ipsam intueor, magis et metuo

Ne acuto gladio pectus illius transverberet,

Et deinde novam et acriorem feras calamitatem,

Visceribus Filii per viam publicam effusis.

495 Verum a sceleratis paululum remotæ,

Inspiciamus atrox effera gentis scelus.

Eamus igitur, eamus, quo saltus est.

Deip. Vincitis, quandoquidem omnibus hæc placent:

Eamus proinde, quo vobis videtur.

500 Chor. Exinde, velut e specula, contemplari oportet.

Deip. Timida, ego infelix, nisi Filium meum videro

Gravissima tolerantem, donec ipsum tumultus excipiat.

Sed turbam effugi, ne quid et mali paterer.

Quid me juvat amplius in hac vita degere?

480 Ὅπισθόπους, etc. Roill. Tu nos secuta pone;
 at male profecto, siquidem subjungit poeta, ἡμεῖς
 τ' ἐφεσόμεθα, nos subsequemur.

484 Ἐνθυμουμένοις. Ira æstantibus. Sic pro-
 fecto vertendum esse, verba quæ sequuntur ostendunt.
 ὄμιλος ἐχθρὸς, ἄγριον ἦθος.

485 Βαρσία γὰρ, etc. Ita fere Medea vers. 38:

Βαρσία γὰρ φρὴν, οὐδ' ἀνέξεται κακῶς

Πάσχουσ'

Nam animus ejus est vehemens, nec sustinebit mala

Pati

489 Δέδοικα δ' αὐτόν, etc. Ita fere Med. nutrix

vers. 37:

Δέδοικα δ' αὐτὴν μὴ τι βουλευσῆ νέον.

Metuo vero ipsam, ne quid novi moliatur.

492 Μὴ θηκτόν, etc. Sic eadem nutrix Medæ

ipsismet verbis, vers. 40.

494 Εἰ λειψόρος, etc. Ita Reg. H. II. Editi ἡ λει-
 ψόρος.

498 Νικᾶτ', ἐπειδὴ, etc. Sic Hector Rhés. v. 137:

Νικᾶτ', ἐπειδὴ πᾶσιν ἀνδάνει τάδε.

Vincitis, quandoquidem omnibus hæc placent.

504 Τί μοι δ' ἔτι ζῆν, etc. Ita fere Med. vers. 145
 et 798.

METRICA VERSIO.

Quonam tot obductos mihi laqueos premam?

Chor. Ne istud quidem video, soror charissima;

Itaque timeo, et id propter ex oculis mihi

Oborta lacryma defluit calentibus.

Tu nos secuta pone, clam te proripe:

Contende ad ardua, et gravia; certamen est

Bene præparati, maximique pectoris:

Nos subsequemur te gradu timido; cohors

Nam multa circum cingit hunc animo furens:

Nec est quod illuc ore recto cominus

Nos inferamus. Ipsa enim mens turbida

Non jam feret nos, nec tuum sinet

Videre turba hostilis, atrox sanguine,

Pronoque in odium animo nimis, acris impetu

Natura, mentis barbaræ ingenium ferocis.

Ego adeo vereor ne quid illa in te insolens

B Statuat, acerbisque quidpiam struat:

Attentiusque hunc intuita, metuo magis

Ne gladio acuto medium hepatis transverberet;

Acerbiorem hinc insolens casum ut feras,

Visceraque Nati publicam spargant visum.

Nos paululum a nefariis hinc avia,

Cernamus atrox effera gentis scelus.

Eamus ergo, eamus hac qua saltus est.

Deip. Quando omnibus nobis placent hæc, vint-

[citis:

Abeamus itaque quo videbitur ocius.

Chor. Nos inde ut e specula edita speculabimur.

Deip. Sum misera plane, Filium nisi video:

Summa tolerantem, tumultus antequam hunc legat.

Sed me expediti plebe, ne quid perferam.

Producta vero vita quid me juverit?

505 Α:θ', αἷθε πότμον καταλύσαιμ' ἐν τάχει,
 Εἰ μὴ μεγάλως καταγῆράσκειν ἔχω,
 Ὡς ἔλπις ἐστὶ, Παιδὸς ἀνισταμένου,
 Ἔθνη τε συνάγοντος ἐνδίκῃ κρίσει,
 Ὅν συγγενεὺς κτείνουσιν Ἑβραῖοι φθόνῳ!
 510 Ναὶ συγγενεὺς μου τλήμονος μητρὸς λέγω,
 Οὐ Πατρὸς αὐτοῦ τοῦ βροτωθέντος Λόγου,
 Ὅν ἀσπόρως ἔτικτον, οἷδ' ὑπὲρ λόγον,
 Στεβρὰς τ' ἔφυγον ἐν τόκοις ἀληθδνάς.
 Πέποιθα γὰρ, πέποιθα, κἂν πολλὰ στένω,
 515 Πάσχοντα μὴ φέρουσα τοῦτον νῦν βλέπειν·
 Ἐτικτον αὐτόν, οἶδα δ' ὡς ἐγεινάμην.

A Ἄλλ' εἴμ' ἀκομφορὸς ἐκφέρειν μυστήρια.
 Ὅμως δ' ἀνάγκη, συμφορὰς ἀφιγμένης,
 Γλώσσάν μ' ἀφείναι. Πρῶτα δ' ἀρξομαι λέγειν.
 520 Ὅθεν μ' ὑπῆλθε πρῶτον εἶναι μητέρα,
 Φέρουσαν ἀγνὸν εἰς τὸδ' ἡμέρας δέμας·
 Οὐκ οἶδα τέρψιν, ἢ λόγῳ κλύειν φέρω,
 Γραφῇ τε λεύσσειν. Οὐδὲ ταῦτα γὰρ σκοπεῖν
 Ἐγὼ πρόθυμος, παρθένον ψυχὴν δ' ἔχω.
 525 Ὅμνυμι τὸν σύμπαντα σαφῶς εἰδὸτα,
 Μηδ' ἂν θελήσαι, μηδ' ἂν ἔννοϊαν λαβεῖν·
 Ἥ κατολοῖμην ἀκλεῆς, ἀνώνυμος,
 Καὶ μήτε πόντος, μήτε γῆ, μήτ' αὖ πῆλος

505 Utinam, utinam fato celeriter concederem,
 Si non honeste mihi datur senescere,
 Ut sperandi locus erat, cum Filius a mortuis exsuscitatus fuerit,
 Et gentes in unam fidem congregaverit justo iudicio,
 Quem consanguinei Hebræi invidia occidunt!
 510 Namque mihi miseræ parenti sunt consanguinei,
 Non autem Patri Verbi hominis facti,
 Quod absque semine, et miro modo genui, ut novi,
 Molestosque partus dolores effugi.
 Confido enim, confido etsi plurimum ingemiscam,
 515 Eo quod ipsum patientem nunc intueri non sustineam;
 Eum genui, novi autem quomodo genuerim.
 Verum nequeo scite eloqui mysteria.
 Tamen necesse est, veniente calamitate,
 Linguam me solvere. Primum autem incipiam dicere,
 520 Unde factum est ut primum evaderem mater,
 Ferens immaculatum usque in hanc diem corpus.
 Neque voluptatem novi, nequidem verbis audiens,
 1238-1239 Aut pictura cernens: neque enim hæc spectare
 Prompta sum, habens animum virginalem.
 525 Testor eum qui omnia clare novit,
 Neque voluisse, neque in mentem hoc mihi venisse;
 Alioquin peream in gloria, infamis,
 Et neque mare, neque terra, neque cælum

508 Ἐνδίκῃ κρίσει. Justo iudicio, nempe Judæis
 deicidibus rejectis.

513 Στεβρὰς τ' ἔφυγον, etc. Ita sup. vers. 429.

516 Ἐτικτον αὐτόν, etc. Ita supra vers. 428.

518 Ὅμως δ' ἀνάγκη, etc. Ita Hippol. apud suum
 patrem se immunem a crimine, quod ipsi imputa-
 batur, esse prorsus evincit vers. 990, etc.:

Ὅμως δ' ἀνάγκη συμφορὰς ἀφιγμένης,
 Γλώσσάν μ' ἀφείναι. Πρῶτα δ' ἀρξομαι λέγειν,
 Ὅθεν μ' ὑπῆλθες.

Ἀέχους γὰρ εἰς τὸδ' ἡμέρας ἀγνὸν δέμας·
 Οὐκ οἶδα πᾶξιν τήνδε πλὴν λόγῳ κλύων,
 Γραφῇ τε λεύσω. Οὐδὲ ταῦτα γὰρ σκοπεῖν
 Πρόθυμός εἰμι, παρθένον ψυχὴν ἔχω.

Tamen necesse est, veniente calamitate,
 Linguam me solvere, ut loquar. Primum autem in-
 [cipiam dicere,

Unde me prius, etc.
 A thalamo in hunc enim diem meum corpus est
 [purum;

METRICA VERSIO.

O liceat utinam morte quam primum abripi,
 Si non honeste mihi datur senescere,
 Sperata ut est spes suscitato Filio,
 Qui jus coactis reddat olim gentibus:
 Hebræus ipse quem invidus sanguis necat,
 Sanguis propinquus matris infaustissimæ?
 Non Patris hujus hominis quod carnem induit
 Verbi; supra omnem quod, scio, mortalium
 Legem, ipsa mater, semine absque ullo viri,
 Peperi dolorum nescia in partu omnium.
 Sum fortis animo plurima in spe, ut tunc tamen
 Multa ingemiscam, cernere hunc pati impotens.
 Ego huic parens sum, lege qua tamen scio.

B Sed sum imperita ut efferam mysteria.
 Cogit tamen me vis doloris anxii
 Laxare linguam. Jam loco primo eloquar,
 Id unde factum, mater ut primum integrum,
 Purumque corpus usque in hunc diem geram.
 Expers Veneris omnis ego sum, quæ vel meæ
 Verbo esset auri vel oculo in tabula gravis.
 Aversor etenim hujusmodi omnia penitus,
 Ut virgineam animam gerens; testemque eum
 Facio, latere quem potest rerum nibili,
 Quod nec libido me ulla cepit, nec meum
 Invasit animum: ut mentiar, peream male
 Infamis atque ignobilis, non et ware.

Τὸ σῶμά μου δέξαιτο, καὶ ψυχὴν χέρες
 530 Πάσχοντος Υἱοῦ, ὡς κατ' εὐχὴν ἐστὶ μοι.
 Ἐλπίς τρέφει τε, κοῦ καταισχύνει δέ με.
 Ταῦτ' οἶδα· νῦν γὰρ οὐ πέρα θέμις λέγειν
 Ἐθρηνοῦσαν, ὡς δεῖ. Δακρύων γὰρ ἄξια
 Πέπονθα πόλλ', οὐκ οἶδα δ' εἰ τι προσπάθω.
 535 Πρῶτον δ' ὁμῶς μοι τὰγάθ' ἐτάσαι δέον·
 Τοῖς γὰρ κακοῖσι πλείον' οἶκτον ἐμβαλῶ.
 Ἦμην ἀνάνδρος καὶ μένουσα παρθένος.
 Ἄ γὰρ γυναικὶ σῶφρον' ἔσθ' εὐρημένα,
 Ταῦτ' ἐξεμόχθουν, τοῦ Θεοῦ πολλὴν χάριν
 540 Μετροῦντος ἀεὶ, καὶ νέμοντος ἀφθόνης.

A Πρῶτον μὲν οὖν γε κἂν προσῆ, κἂν μὴ προσῆ
 Ὑόγος γυναιξίν, αὐτὸ τοῦτ' ἐφέλκεται
 Κακῶς ἀκούειν, ἦτις οὐκ ἔνδον μένει·
 Οὐπερ πόθον παρεῖτο', ἐμιμον ἐν δόμοις
 545 Εἶσω μελάθρων· κομψὰ θηλειῶν δ' ἔπη
 Οὐκ εἰσεφρούμη· τὸν δὲ νοῦν διδάσκαλον
 Αὐτῆς ἔχουσα χρηστὸν, ἐξήρουν ἐμοί.
 Τὸ σωφρονεῖν ἐν πᾶσιν εἶδ' ὡς καλὸν,
 Καὶ δόξαν ἐσθλὴν πανταχοῦ κομίζεται,
 550 Γλώσσης τε σιγῆν πᾶσιν, ὄμμα δ' ἤσυχον
 Παρεῖχον· ἦδειν δ' οἷς μ' ἐχρῆν νικᾶν κόρας,
 Καὶ τίσι νίκην, ὧν τ' ἐχρῆν παριέναι.

Corpus meum excipiat, neque animam manus
 530 Patientis Filii, ut exopto,
 Et me spes alit, neque me confundet.
 Hæc novi; nunc enim ultra me loqui nefas est
 Flentem, ut decet. Lacrymis enim digna
 Plura patior, neque scio an aliquid præter hæc perferam.
 535 Primum tamen mihi bona inquirere oportet;
 Malis enim majorem commiserationem injiciam.
 Eram viri expers, virgoque manebam.
 Quæ enim modestam feminam decent,
 Hæc exercui, Deo uberem gratiam
 540 Admetiente semper, et copiose distribunte.
 Primum enim, sive adsit, sive non adsit,
 Probrum mulieribus, hoc ipsum affert
 Malam famam, ei quæ domi non manet:
 Cujus desiderium abjiciens, domi mansi,
 545 Intra atria; lepidos mulierum sermones
 Non intro admisi; sed mentem magistram
 Mihi probam habens, mihi ipsa satis eram.
 Edocta plane, quam præclara res sit modestia,
 Veramque gloriam ubique afferat,
 550 Linguæque silentium omnibus, oculumque placidum
 Exhibui: et noram in quibus oportebat me vincere puellas,
 Et quibus, quorumque victoriam conveniebat cedere.

531 Τρέφει τε, κοῦ καταισχύνει. Ita Reg. H. 11.
 Editi τρέφει τε, κοῦ καταισχύνει.

535 Πρῶτον δ' ὁμῶς, etc. Ita fere Troad. vers.

472 et 473, Hecuba:

Πρῶτον μὲν οὖν μοι τὰγάθ' ἐξᾶται φίλον.
 Τοῖς γὰρ κακοῖσι πλείον' οἶκτον ἐμβαλῶ.
 Primum igitur mihi gratum est placetque bona
 [recensere.

Malis enim, eorumque narrationi majorem commi-
 [serationem inferam.

538 Ἄ γὰρ γυναικί, etc. Ita fere Troad. vers. 640
 et seqq. Andromache:

Ἄ γὰρ γυναιξὶ σῶφρος' ἔσθ' εὐρημένα,
 Ταῦτ' ἐξεμόχθουν Ἐκτορος κατὰ στέγας.
 Πρῶτον μὲν ἔνθα κἂν προσῆ, κἂν μὴ προσῆ,

Ὑόγος γυναιξίν, etc.

Quæ enim decent modestas matronas...

Hæc exercui in domo Hectoris.

Primum enim, sive adsit, sive non adsit,

Probrum mulieribus, etc.

544 Οὐπερ πόθον, etc. Cujus desiderium, nempe
 vagandi foras, abjiciens, vel quod probrum vitare
 cupiens.

545 Κομψὰ, etc. Lepida, mollia seminarum dicta
 non excipiebam.

546 Νοῦν. Ita Reg. H. 11. Prave edit. νῦν.

547 Χρηστὸν. Ita Reg., quæ lectio melior, ut-
 pote magis consentanea Euripidi unde hic versus,
 sicut et alii præcedentes, videtur excerptus. Editi
 Χριστόν, sicque vertit Roill.

METRICA VERSIO.

Non terra corpus, ipse non adeo polus
 Meum recipiat, non mei Natæ manus
 Animam, perinde ac exspecto, et me spes alit,
 Quæ vana nunquam me, scio, deluserit.
 Hæc certa cuncta sunt mihi, neque enim loqui
 Ultra ista fas est sentem ut addecat; mala
 Nam perfero, quæ lacrymas justas trahunt:
 Atque haud scio, an quid præter hæc post perfe-
 [ram.

Primum tamen mihi bona explicanda sunt,
 Miseranda magis ut sim malis tot obruta.
 Expers tori, eadem virgo permanens eram,
 Et quæ modestas feminas artes decent,
 In his meam operam collocabam gnæviter,
 Deo suam mihi semper in rebus meis

B Admetiente et largiente gratiam.
 Hoc itaque probrum feminis impingitur
 Sive illud insit, sive non insit, tamen
 Male ut audiat quæ se domi non continet.
 Hoc ego laborans effugere, primum domi
 Me continebam intra atria ipsa, mulierum
 Lepidas repellens cantiuunculas, eo
 Contenta præceptore Christo, quem mei
 Nunc ipsius doctorem habeo mihi, satis
 Edocta, quam res pulchra sit modestia.
 Et quam reportet veram ubique gloriam:
 Atque ut meæ linguæ silentium, meo
 Sic imperabam oculo quietem, haud inscia
 Quibus oculos evincerem, quibus etiam
 Nonnulla rursus victa placide admitterem.

Ἀκήρατον δὲ μ' ἐκ Θεοῦ λαβὼν ἀνήρ,
 Λύθεις τὸ παρθένιον ἄμμ' ἀκήρατον
 555 Τηροῦσαν ἀπέδωκεν· οὐδ' ἔστι λόγος,
 Τὰ πράγματα' αὐτὰ καὶ γὰρ ἀπήλεξέ με.
 Ὡτω δ' ἔχουσα, τῷ Θεῷ μνηστεύομαι.
 Κάντεῦθεν γῖόν, πῶς, ἐραῖς, ἐγεινάμην.
 Ὅπως γυνή τις οὐ κομπάση τεκεῖν ποτέ.
 560 *Chor.* Καλλίστα, πότνα, σεμνοτάτα παρθένε,
 Ἄνανδρον ἦδ' ἀνυμφον ἴσμεν μητέρα,
 Μόνην σε πασῶν τῶν κατὰ γῆν μητέρων.
 Μαιευσάσης χεῖρ, κλῆρον οὐ δεδεγμένη,
 Κατηγόρησε πιστὰ σοῦ θείου τόκου,
 565 Θεὸν τε φῶς' ἔκλυες ἀγγέλου τεκεῖν.

Α Ἔργα δ', ἄπερ δέδρακεν, οὐ θνητοῦ γένους·
 Καὶ θάμβος ἔστιν, εἰ πάθη θνητῶν πάθος.
 Θεοτό. Θαυμαστὸν εἶπας, εἰ τόδ' εὐδοκεῖ Πατήρ,
 Ὡς διὰ τοῦτο τοὺς βροτοὺς ἀγάθ' ἔχειν.
 570 Οὐκ ἄλλο γὰρ φάρμακον ἐν θνητοῖς μόρου,
 Φθορᾶς δ' παύσει τοὺς ταλαιπώρους κακῶν.
 Κἀγὼ διδάξω, ὡς καλῶς ἔχει τότε.
 Ὅ γὰρ διδάσκων γνῶσιν ἄνθρωπον Λόγος,
 Ἔμοι κατεσχῆνυσε, καὶ χάριν νέμει,
 575 Ἐπεὶ βροτὸν πέπλακεν ἐκ γῆς ὁ Πλάσας,
 Λειμῶνι τ' ἐντέθεικε φυτῶν ἐργάτην,
 Ἐντεῦθεν εἰς ἔλυμπον ἀνάγειν θέλων,
 Ἀράκων δὲ νιν ἔσπευσε, γυναικὸς πλάνην,

Accipiens autem me intactam ex Deo vir,
 Iterum virgineo flore illæso
 555 Immaculatam reddidit : hæc non sunt mera verba ;
 Etenim res ipsæ prodidere.
 1240-1241 Dum sic se haberent res meæ, Deo spondeor :
 Exinde Filium, quomodo, inquires, genui,
 Quemadmodum nulla mulier se peperisse jactaverit.
 560 *Chor.* Optima, castissima virgo,
 Innuptam et absque sponso te scimus matrem,
 Unicam ex omnibus quæ in terra degunt.
 Obstetricis manus, cujus nullæ in eo partes,
 Divini tui partus fidem prædicavit,
 565 Deumque hominem parituram te ex angelo audisti.
 Opera, quæ edidit, humano generi non competunt :
 Et stupendum erit, quod mortalium more patiat. *Deip.*
 Rem miram dixisti : si ita sit Patri placitum,
 Ut hinc mortalibus bona proveniant.
 570 Nec enim aliud remedium est, quo ab iis mors depellatur,
 Quo miseri corruptionis malis liberentur.
 Et ego docebo, quam hoc se pulchre habeat.
 Verbum enim, quod hominem scientiam docet,
 In me inhabitavit, et gratiam largitur.
 575 Postquam hominem e terra formaverit Conditor,
 Posueritque in paradiso plantarum cultorem,
 Exinde volens ad cælum perducere,
 Serpens festinavit, mulieris fraude,

553 Ἀκήρατον δὲ μ', etc. Ita fere *Troad.* vers.
 670. *Andromache* :
 Ἀκήρατον δὲ μ' ἐκ πατρὸς λαβὼν δόμων.
 Accipiens autem me intactam ex domo paterna.
 556 Τὰ πράγματα', etc. Alludere videtur ad ea
 quæ habet liber apocryphus, Jacobi fratris Domini
 inscriptus *De integra virginitate Mariæ probata et
 æmita, etiam postquam prolem, Filium Dei, susce-*
pserit.
 564 Πιστὰ σοῦ θείου τόκου. Ita Reg. H. II. Male
 edidi Θεῖος τόκος. Hæc ex apocrypho illo descripta,
 quod jam observavit Combefisius in *Andrea Cre-*
tensi et Zenone Veronensi, e cujus sermonibus nunc
sunt expuncta.
 565 φῶς'. Prave editi φῆς.

568 *Εὐδοκεῖ.* Ita Reg. H. II. Editi ἐξαρχεῖ. Sic
 fere *Hippol.* chorus nutricem alloquitur vers. 278 :
 Θαυμαστὸν εἶπας, εἰ τὰδ' ἐξαρχεῖ πόσει.
 Rem miram dixisti, si hæc placeant marito.
 569 *Βροτοῦς ἀγάθ' ἔχειν.* Ita fere *Bacch.* v. 235 :
 Ὅστε διὰ τοῦτον τὰγάθ' ἀνθρώπους ἔχειν.
 Ut homines habeant bona propter ipsum.
 570 Οὐκ ἄλλο γάρ, etc. Minus recte Roill. *M*
dicina nulla potior, quasi alia esset minus efficax.
Non est in alio aliquo salus. Non enim aliud nomen
est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos
salvos fieri (Act. iv, 12). Male profecto redderetur :
Non est aliud potius nomen. Vide ibid. Bacch. vers.
 235 et seqq.

METRICA VERSIO.

A Me maritus cum viri expertem a Deo
 Et integram accepisset, idem etiam sacri
 Me vincula servantem pudoris reddidit.
 Hæc verba non sunt, testis eventus fuit.
 Cum sic haberent se meæ res, spondeor
 Deo : inde miro Filium peperit modo,
 Quo nulla se peperisse jactet femina.
Chor. Veneranda virgo, honesta, casta, te uni-
 cam
 Hæc inter omnes terra matres quas habet,
 Matrem absque sponso scimus et viro. Suas
 Hic nulla partes et suam manum obstetrix
 Prædicavit ; partus hic divinus est.
 Deumque partu te edituram nuntia
 Vox angeli testata, tum quæ ille editus

B Fecit, genus mortale non præ se ferunt.
 Proin stupendum hoc, tale si detur pati
 Huic, quale generi contigit mortalium.
Deip. Mirum quidem istud, sed Pater si sic jubet,
 Ut majus in homines bonum sese efferat :
 Medicina nulla potior in mortem fuit,
 Qua cuncta tollens sordium contagia
 Primo nitore assereret humanum genus.
 Et jam optime rem cedere indicavero.
 Nam verbum id, a quo scire mortali influit,
 Me matrem obumbrans, gratiam omnem contulit.
 Ex quo ille figulus finxit et terra patrem,
 Hunc arborum cultorem amœna per loca
 Errare jussit, quem polo post redderet.
 At ipse serpens, femina in fraudem excita,

Λειμῶνος ἐκβαλεῖν τε , καὶ ῥῖψαι πόλου.
 580 Ὅδ' ἀνταμνηγανῆσαθ', οἶα δὴ Θεός,
 Γυναικὸς ἐκφύναί τε , καὶ Θεὸς μένων,
 Βροτὸς γενέσθαι , καὶ βροτῶν ἀναιρέτην
 Σφαγεῖς κατασκάψαι τε καὶ ῥῖψαι ποσίν.
 Οὕτω σὺ πείθου , καὶ Θεὸν πρὸς γῆν δέχου
 585 Ἐλθόντ' ἀγαγεῖν πρὸς πόλον βροτῶν γένος·
 Καὶ σπένδε , καὶ κλιῖζε , καὶ τόνδ' εὐλόγεις.
 Αὐτὸ γὰρ νιν ἔψει πρὸς χθόν', ὡς ἐκ παστάδος,
 Θρώσκοντα τύμβου . καὶ γ' ἀνιόντ' εἰς πόλον,
 Ὡς αὐτὸς εἶπε , καὶ πρὸ τοῦ θεοπρόπου.
 590 Ἐλπίς δέ μοι σύνεστιν ἀσφαλίστατη.
 Ἔμολ γὰρ ὑπὲρ πάντας , οἷσι λείπεται,

A Εὐνεστιν ἐλπίς, οὐδὲ κλέπτομαι φρένας,
 Ἐξείν τι κεδνόν· ἤδ' ὅδ' ἐστὶ καὶ δοκεῖν.
 Ὅταν δὲ μάλλον ἐλπίς ἀσφαλῆς μένη,
 595 Τὸ χάσμα ποῖον! ἀλλὰ νικῶμαι πόνοις,
 Καὶ προβλέπω μὲν ταῦθ', ὅπως ἔσται τάχα·
 Λύπη δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν ἐλπισμάτων.
 Χορ. Πάγκλυτε, παγκαλλίστα κόρη, παρθένε,
 Ἐμδρυον, ὡς φῆς, τὸν Θεὸν πλουτήσασα,
 600 Σὺ ταῦτ' ἐπέγνωσ'· καὶ τὰ λοιπὰ νῦν σέπει.
 Σοφωτέρα γὰρ ἴσμεν οὐδ' ἄν σε βροτῶν,
 Καὶ ταῦθ' ὄρωσαν συνιέναι καὶ τέλος·
 Ὡς φρικτὰ πάντα καὶ βροτησεῖν γένοι.
 Πλὴν τῇ τεκούσῃ δυσμαθῆ ζυνιέναι.

E paradiso eum expellere, et e caelo projicere.
 580 Verbum autem e contra excogitavit, dignum sane Deo,
 E femina nasci, et Deus permanens,
 Homo fieri, et mortalium eversorem
 Mactatus funditus evertere, pedibusque allidere.
 Hæc tibi certa sit fides, ac Deum in terram excipe,
 585 Qui venit, ut hominum genus ad cælum perduceret.
 Libaminibus, et hymnis, et benedictionibus ipsum prosequere.
 Rursum enim visurus es in terram, velut e thalamo,
 Prosilientem tumulo, et in cælum redeuntem,
 Ut ipse dixit, et ante ipsum divini vates.
 590 Hæc spes est mihi certissima.
 Etenim præ omnibus, quibus est residua,
 1242-1243 Me fovet spes, neque me meus fallit animus,
 Aliquid commodi mihi obventurum; dulce vero est hæc opinari.
 Cum autem spes securior evaserit,
 595 Quanto gaudio efferar! sed malis obruor,
 Et prævideo quam mox sint hæc futura;
 Et mæror spes meas exsuperat.
 Chor. Gloriosa, optima puella, virgo,
 Cui obtigit ut Deum infantem in utero gestares, sicut ais,
 600 Hæc nosti; et reliqua nunc inspice.
 Cæteris enim mortalibus sapientiozem te novimus,
 Et ea mentis sagacitate, ut et illa et extrema intelligas:
 Quam horrois plena hæc omnia sint humano generi,
 Et intellectu difficilia, te, quæ genueris, excepta.

583 Κατασκάψαι. Sic Reg. H. II, quæ lectio melior quam in editis κατασφάξαι.
 587 Ὅψει. Roill., pugnante sensu, rem quasi præteritam exponit: *Quem jam videris*.
 590 Ἐλπίς δέ μοι, etc. Sic infra vers. 613.
 591 Ἔμολ γὰρ ὑπὲρ πάντας, etc. Sic Andr. Troad. vers. 676, etc., at sensu diverso:
 Ἔμολ γὰρ οὐδ', ὃ πᾶσι λείπεται βροτοῖς,
 Σύνεστιν ἐλπίς· οὐδὲ κλέπτομαι φρένας
 Πράξιν τι κεδνόν. Ἡδὺ δ' ἐστὶ, καὶ δοκεῖν.

Mihi enim nulla, quæ omnibus relinquitur mortalibus,
 Superest spes: nec animo decepta puto
 Me ullo modo rem commodæ gesturam. *Juvenium*
 [tamen est hæc opinari.
 592 Οὐδὲ κλέπτομαι, etc. Pulchra hæc in Maria,
 in qua dolor certam proximi gaudii ex Filii gloria
 expectationem non imminuit.
 599 Πλουτήσασα. Deum, ut ais, tantum thesaurum
 gustasti.

METRICA VERSIO.

Properavit illum sic loco illo excludere,
 Ut et viam omnem, spemque cæli occluderet.
 Oppositus illi callido prudens Deus,
 Id statuit, ut sic feminae ex alvo editus
 Mundum hunc subiret, ut manens idem Deus
 Indueret etiam membra mortis obnoxia:
 Mactatus ipse hunc morte mactaret sua
 Victor triumphans, et pede urgeret suo,
 Invecta per quem mors foret mortalibus.
 Hæc certa tibi fides sit; in terram excipe
 Sic commeantem tu Deum, ut genus homi-
 num
 Cælo bearet; hunc honora, suscipe,
 Thurisque liba odore, quem jam videris
 Hic e sepulcro prosilire, non secus
 Ac e toro, mox lucidum in cælum evehit,
 Ut ipse dixit, et sacer vatum chorus
 Prædixit: hæc spes est mihi certissima,

B Hos inter omnes quibus aliqua menti insita:
 Nec fallit animum jam futurum quidpiam
 Quod gloriosum effulgeat: suave id quoque
 Est cogitare. Ac tuta cum permanserit
 Mihi spes magis, vah! gaudio quanto efferar!
 Ut res sit, ipsis obruor malis tamen.
 Prævideo quam mox sint futura hæc omnia;
 Validior at spem mæror insurgens premit.
 Chor. O virgo, formæ quæ nitore cæteras
 Præis, puella nobilis, quæ bajulans
 Infantem in utero, ut tu refers, tuo, Deum
 Thesaurum eodem bajulasti maximum:
 Ut noris ista, reliqua nunc etiam vide.
 Nam qua præis tu cæteris prudentia,
 Hoc certius te prima quæ prævideris
 Est ultima æquum nosse; et omnia generi
 Hominum ardua hæc sunt in viaque, soli tibi
 Quæ nota matri, scire cui datur abdita.

605 Θεοτό. Ὡς δυστάλαινα τῶν ἐμῶν ἀλγημάτων! Α Πῆ γάρ μ' ἀπαγγέλλεις ἀκούειν δειμάτα,
 Ὡς οἶδα μὲν πόλλ', οἶδ' οὐχ ὅπως φράσω.
 Πείθεις τε πολλὰ δειματοῦσθαι τοῖς λόγοις·
 Ὡς θάμβος ἐστὶ τούτου ἠωρημένον
 620 Πῆ δὲ θρασύνεις, κοῦδὲν ἄρα καθαροῦς.
 Ἰδεῖν με, καὶ θανόντα, κἂν ἐκουσίως·
 Θεοτό. Οὐ μακρὰν ἐστὶ τέρμα τῶν ἠλπισμένων.
 Ἔω μοι, ἰὼ! Αἶ, αἶ!
 Ἦμι. Αὐτὴ μὲν οὕτω ναὸς εἰσέθην σκάφος,
 610 Ἦμι. Τί γοῦν, τί δράσεις, ὦ παθοῦσ' ἀμήχανα;
 Γραφῆ δ' ἰδοῦσα καὶ κλύουσ' ἐπίσταμαι·
 Θεοτό. Οὐκ οἶδα πλὴν τοῦ καθναεῖν, εἰ μὴ τάχει
 Ναύταις γὰρ ἦν μέτριος ἢ χειμῶν φέρειν,
 Τῶν νῦν παρόντων πημάτων ἄκος λάβω.
 625 Προθυμίαν ἔχουσι σωθῆναι πόνων·
 Ὡς ἐστὶν ἑλπίς λίαν ἀσφαλῆστατη.
 Ὁ γὰρ παρ' οὐραχ', ὁ δ' ἐπὶ λαίφεσι βεβῶς,
 Ὁ δ' ἀντλον εἰργων ναός· ἦν δ' ὑπερβάλῃ
 Μίαν μόνην μείναι με δεῖ τὴν αἰρίον,
 Πολὺ παραχθεις πόντος, ἐνδόντες φορᾶ,
 615 Ὡς ξυμπερανθῆ φροντίς, ἢ με νῦν τρύχει.
 Παρήκαν αὐτοὺς κυμάτων δρομήμασιν.
 Ἄλλ', ὦ φιλ' Ἰτέ, μὴ μ' ἐρημόν σου λίπης.
 630 Οὕτως δὲ καγῶ δεῖν' ὄρωσα πῆματα,
 Ἦμι. Αἶ, αἶ!] θρηνοῦσα πολλὰ, τρανὸν οὐδὲν δεικνύεις.

605 *Deip.* O misera, quam meis doloribus obruor!
 Quia scio quidem multa, nescio quomodo hæc efferam,
 Quam stupeo hunc sublimem in cruce
 Intueri, et morientem, etsi sponte sua.
 Hei mihi, hei! ah, ah!
 610 *Semi.* Quid igitur, quid ages, o tu quæ impossibilia tolerasti?
Deip. Nescio, præter mori, nisi cito
 Malis præsentibus accipiam remedium.
 Hæc spes est mihi certissima.
 Unicum diem posteram me oportet manere,
 615 Ut exitum habeat cura quæ me nunc afflicta.
 Verum, o Fili charissime, ne me deseras.
Semi. Ah, ah! plurimum ingemiscendo, nil planum facis:
 Hinc enim nuntias plura quæ metu aures impleant,
 Verbisque tuis magnum terrorem suades:
 620 Illinc in spem nos erigis, sed omnia sunt obscura.
Deip. Non in longum differetur speratarum rerum terminus.
Semi. Ipsa quidem nondum intravi scapham navis,
 Sed ex conspectu picturæ et auditu scio:
 Si nautis enim tempestas mediocris sit ad tolerandum,
 625 Habent promptitudinem laborum ut serventur,
 Hic quidem ad clavum, ille vero ad vela vadens,
 Alius vero sentinam hauriens: si vero superaverit eorum vires
 1244-1245 Vehementer turbatum mare, cœlentes fortunæ,
 Permittunt se fluctuum cursibus, ac jactationibus.
 630 Sic et ego gravissima intuens mala,

606 Ὡς οἶδα μὲν πόλλ', etc. Sic *Hippolyt.* vers.

1091:
 Ὡς οἶδα μὲν ταῦτ'· οἶδα δ' οὐχ ὅπως φράσω.
 Quis scio quidem hæc; nescio tamen quomodo hæc
 [efferam.

613 Ὡς ἐστὶν ἑλπίς, etc. Ita supra vers. 590.
 614 Μίαν μόνην μείναι, etc. Ita fere *Medea* ro-
 mæ *Jasonem* vers. 340 et 341:

Μίαν με μείναι τῆνδ' ἑσσον ἡμέραν,
 Καὶ ξυμπερᾶναι φροντίδ', ἢ φευξοῦμεθα.
 Concede mihi ut possim tantum hunc diem manere,
 Et perficere deliberationem qua fugiam, etc.

616 Σοῦ. Forte σύ.

617 Αἶ, αἶ! Hæc verba in versu abundant.

621 Οὐ μακρὰν ἐστὶ τέρμα τῶν, etc. Ita *Reg.*
 II. II, quam lectionem optimam esse, merito cen-
 set *Combesius*. Editi οὐ μακρὰν ἐστὶ πημάτων, et
 non longe estis a calamitatibus expectatis.

622 Αὐτὴ μὲν οὕτω, etc. Sic *Troad.* a vers. 681
 usque ad vers. 691, *Hecuba* iisdem fere vocibus
 utitur.

628 Ἐνδόντες φορᾶ. Ita *Reg.* H. II. Editi ἐνδόν
 τὶς φορᾶ. *Eurip.* ἐνδόντες τύχη.

METRICA VERSIO.

Deip. Quam misera magnis obruor doloribus!
 Quam nosco multa, quæ eloqui haud tamen scio!
 Quam stupeo ut illum video sublimem in cruce
 Prudentem, ut ipse sponte concidat sua!
 O ter quaterque miseram, ah! ah!....
 Semi. Quid ergo? quid jam summa perferens ages?
Deip. Nescio, nisi quod unicum solatium
 la morte sit mihi, nisi calamitatibus
 Tot me prementibus modum aliquem invenero.
 Spes adeo firma crastino concluditur
 Solo die, expectare quem me oporteat,
 Ut cura cedat illa quæ misere me habet.
 Sed tu, Nate mi chare, ne me deseras.
 Semi. Lamenta quorsum hæc, si nihil planum
 [facis?

B Nam et illa dicis quæ metu aures impleant,
 Et cogis ut paveam misera; mox adjicis
 Quæ me erigunt in spem, sed obscura omnia.
Deip. At jam novæ vos proximæ hæc clades nancent.
Semi. Nunquam carinam ingressa sum navis; tamen
 Picta ex tabella edocta, verbisque id scio:
 Si quando nautis incubat, quam perferant,
 Lenis procella, quisque tum pro se id studet,
 Ut a periculo emergat; hic clavo insidet.
 At scandit ille vela, malosque ocuis,
 Sentinam alius exhaurit; at supra modum
 Si pontus intumescit ira exastuans,
 Navi procellæ arbitrio et casus data,
 Credunt se aquarum fluctibus turgentium:
 Sic mala videns horrenda, muta sumi, et loqui

"Αφθογγός εἰμι, καὶ παρεῖσ' ἐὼ στόμα.
 Νικᾷ γὰρ, ὡσπερ οὐκ Θεοῦ, δεινὸς κλύδων.
 Σὲ δ' ἐλπίς ἀσφαλῆς εἶθε τρέφοι,
 Δέσποινα παγκοίρανε, μήτηρ Κοιράνου.
 635 'Ἄλλ' ἐκ λόγου γὰρ ἄλλος ἐκβαίνει λόγος.
 Τίν' ὧδε δ' αὐ δέδορκ' ἰθύνοντα δρόμον;
 'Α. Ἄ! τίνα στείλοντ' ἀθρῶ νῦν ἐνθάδε
 Στυγνοπρόσωπον, δακρῦων πεπλησμένον;
 "Αγγ. Δέσποινα κούρη, δεσπότης μήτηρ. Λόγου,
 640 Μή με στυγήσης. Οὐχ ἐκὼν, ἐκὼν δ' ὄμως,
 Λύπρ' ἀγγελῶ σοι πρὸς παλαιὸς καὶ νέα.
 Θεοτό. Τί δ' ἐστίν; ὡς μοι φροϊμίων ἄρχη κακῶν.

Α "Αγγ. Δέσποινα κούρη, πῶς ἐρῶ; πῶς σοι φράσω;
 Σοὶ γὰρ μερίμνης ἄξιον φέρω λόγον,
 645 Σφοδρὰς τ' ἀνίας καὶ πικρῶν ἀλγηδόνων.
 "Ὡ πότνα κούρη, σεμνοτάτα παρθένε,
 "Ὡς σε στενάζω λυπρὸς ὢν, μύστης δ' ὄμως
 Τῷ Μυσταγωγῷ πιστὸς, κὰν πάσχοντ' ὄρῳ.
 Θεοτό. Τί δ' ἐστίν; "Εβραίων τι μηνύεις νέον;
 650 "Αγγ. Παῖς νῦν σὸς οὐκ ἔτ' ἐστιν, ὡς εἰπεῖν ἔπος.
 Δέδορκε μὲν τοι φῶς ἐπὶ συμικρὰς ῥοπῆς.
 Θεοτό. Πῶς φῆς; τί τοῦτ' ἔλεξας; οἶδας δ' αὐτόθεν;
 "Αγ', εἰπέ μοι, φράσον, τίνη θνήσκει μόρω;
 Χριστὸν τὰ νῦν φῆς Παῖδ' ἀθανάτου Πατρὸς,

Muta sum, et omitto eloqui ista.
 Vincit enim me infelix tempestas, quæ divinitus venit.
 Te vero tuta spes utinam nutriat,
 Domina præpotens, Domini mater.
 635 Verum alius alium trahit sermo.
 Quem iterum huc video cursum dirigentem:
 Ah, ah! quem huc accedentem nunc aspicio,
 Vultu tristem, lacrymis madentem?
 Nunt. Domina virgo, Domini Verbi parens,
 640 Ne me odio habeas; invitus, volens tamen,
 Novas præter veteres annuntio tibi calamitates.
 Deip. Quid vero est quod tam malum exordium incipis?
 Nunt. Domina virgo, quomodo dicam? quomodo tibi loquar?
 Nam tibi fero sermonem, qui curam tibi,
 645 Vehementem tristitiam, et amarus excitabit dolores.
 O veneranda puella, castissima Virgo,
 Ut te deploro, tenuis, discipulus tamen
 Magistro fidelis, etsi eum patientem intueor.
 Deip. Quid est? num quid novi de Hebræis indicas?
 650 Nunt. Filius tuus amplius non est, ut ita dicam;
 Exiguo temporis momento adhuc videt lucem.
 Deip. Quomodo dicis? Quid locutus? Scisne ex isto loco?
 Dic mihi, declara, quonam mortis genere obit?
 Loquerisne de Christo Patris æterni Filio,

632 "Ὅσπερ οὐκ Θεοῦ. Legit Combefisius ὡς οὖν.
 Ipsi quippe visa durior lectio, quæ in Reg. H. II
 linea notatur. Minus apta ratio, inquit, vincere
 gravem tempestatem, ut quæ non sit a Deo, imo
 vero, ut quæ sit ex Deo, Deique consilio, sicque tota
 patientis Christi tragædia, Patris εὐδοκία, etsi illi
 ministrarunt Judæi propria malitia. Deus nimirum,
 quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum pati
 Christum suum, sic implevit. Verum censemus leg-
 endum, ut apud Eurip. Troad. vers. 691 οὐκ, con-
 tractive pro ὁ ἐκ. Ut autem stet metrum, posuimus
 ὡσπερ.

633 Σὲ δ' ἐλπίς, etc. Uno pede claudicat hic ver-
 sus. Forte legendum σὲ δ' ἐλπίς αὐτὸν ἀσφαλῆς εἶθε
 τρέφοι. CAILLAUX.

635 'Ἄλλ' ἐκ λόγου, etc. Sic ibid. Troad. vers.
 701.

640 Μή με στυγήσης, etc. Quæ lectio melior
 quam in editis μή τε, utpote magis consona Eurip-
 idi, ex quo videtur excerptus ipse versus, Troad.
 vers. 705.

642 Τί δ' ἐστίν, etc. Ibid. vers. 707.

644 Σοὶ γὰρ μερίμνης, etc. Sic Hippol. vers.
 1157, nuntius Theseum alloquitur.

647 "Ὡς σε στενάζω, etc. Ita Bacch. vers. 1026.

650 Παῖς νῦν σὸς, etc. Ita fere Hippol. vers.
 1162 et 1163, nuntius Theseum de filii sui mortis
 certiore facit.

653 Φράσον, etc. Editi φάσον, a φάω pro φημί.
 Sic Bacch. vers. 1039, chorus a Nuntio sciscitatur
 quo mortis genere obiit Pentheus.

METRICA VERSIO.

Dum conor, hæret lingua faucibus meis.
 Nam vincit ille, qui ex Deo non profluit,
 Exæstuantis calamitatis impetus,
 At te, parentem cui datum est fieri Dei,
 Præesse cunctis, tuta semper spes alat.
 Dicto sed ex alio aliud dictum incidit:
 Quisnam ille, rursum quem video recta pedem
 Huc ferre? vultu ah! quam severo lacrymas
 Stillante multas prodeuntem conspicio?
 Nunt. O præpotentis filia et mater Dei
 Verbique, me æqua mente nuntium excipe:
 Invitus, idem tibi tamen bene cupiens,
 Præter vetera, malorum ero novus nuntius.
 Deip. Quidnam hoc? Inauspicatum id est proce-
 [mium.]

B Nunt. O virgo, quid jam, quid loco primo eloquar?
 Acerba, dura, tristia, horrenda, aspera,
 Et quæ tua sunt digna cura nuntio.
 Puella casta, augusta virgo, quam dolet
 His me molestum lacrymis te prosequi!
 Quamcunque Doctor perferat meus cruce[m],
 Tamen manebit discipuli constans fides.
 Deip. Ecquid novum de gente Judæa indicas?
 Nunt. Natus tuus, si sic mihi fas est loqui,
 Nunc amplius non est, vel uno temporis
 Momento is animam efflavit extremam occidens.
 Deip. Quæ verba sunt hæc? unde scis? ane ex eo
 Ipso loco? age, dic, cedo, quonam tollitur
 E luce mortis genere? Christum illum ipsum ais
 Patris perennis Filium, quem spes erat

655 Ὅν ἔλπεις ἦν καὶ τὸνδ' ἀθάνατον μένειν,
 ῥύστην τ' ἴσασθαι παντὸς Ἰσραὴλ γένους ;
 Ἄγγ. Ἐπεὶ πόλιν γε τῆσδε Σολύμων χθονὸς
 Αἰπόντας, ἀφίκανον ἐς Στρωτοῦς Λίθους,
 Ἄνακτ' ἐμὸν σύροντες ἀλάστωρ ὄχλος,
 660 Αὐτίχ' ὄμιλος οὐρανοδρόμῳ ξύλῳ
 Ἄνηγον, ἦγον, ἦγον εἰς ἄκρον τέλος·
 Ὁρθὸς δ' ἐς ὄρθον αἰθέρ' ἐστηρίζετο.
 Ἐς κλῶνα δ' ἐγκάρσιον ἄλλον εὐθέως
 Ἐτεινον, ἐξέτεινον, ἦλωσαν χέρας,
 665 Πόδας δὲ καθήλωσαν ἐν πηκτῷ ξύλῳ.
 Ὡς δ' ἔσχον οὕτω Δεσπότην ἡρτημένον,
 Ἄλλοι μὲν αὐτὸν καλάμῳ κραταιόδῳ

655 Quem spes erat fore ut et ipse maneret immortalis,
 Et omne genus Israelitarum liberaret?

Nam. Postquam, urbe Jerosolymorum

Relicta, in Lithostrotos pervenisset

Scelestorum agmen, regem meum trahens,

660 Statim sublimi cruce extulerunt,

Sursum egerunt, et ad ultimum sustulerunt.

At ille rectus in altum ætherem firmabatur.

1246-1247 Protinus in alterum arboris ramum

Manus extenderunt, clavisque confixerunt,

665 Et pedes in fixo stipite defixerunt.

Cum autem ita Dominum suspendissent,

Alii ipsum arundine caput percutiente

Verberaverunt, ascendentes rupem oppositam;

Alii hyssopo oblitam spongiam aceto impleverunt

670 Felle permisto, et ipsius ori admovent.

Hi, qui vocem auribus non clare perceperant,

Neque viderant quot miracula inter homines edidisset,

Temere se habebant, et capita in diversa ferebant:

Illi vero inscite pectus ignorantia tundebant.

675 Ego autem a longe (sequebar enim Dominum),

Primum quidem virenti in saltu sedi,

Eaque pedibus quietus, et tacitus lingua

Observabam, illum videns, neque visus

A nefaria et cruenta cohorte.

680 Verum ubi te hic stantem, lacrymisque fluentem videro,

658 Ἀφίκανον ἐς Στρωτοῦς Λίθους. Lapsus hic memoria tragoediæ auctor; non enim Lithostrotos, sed Calvariæ mons dicitur est locus, ubi fuit Christus affixus cruci. Lithostrotos erat prætorium, sive ejus atrium, in quo Pilatus posito tribunali sententiam mortis in Servatorem dixit: non urbe egressus est Pilatus, sed e prætorio.

662 Ὁρθὸς δ' ἐς ὄρθον, etc. Ita fere Bacch. vers. 1071, 1093, 1095, ubi tragicum poetam haud sane fecit auctor voluit æmulari.

667 Καλάμῳ κραταιόδῳ, etc. Hæc contigerunt,

A Ἐβαλλον, ἀντίπυργον εἰσδάντες πέτραν·

Ἄλλοι δ' ὑσώπων σπόγγον ὄχλου ἐμπλεον

670 Χολῆ κεκραμένου δ' ἀνήγον ἐς στόμα.

Οἱ δ' ὡσὶν ἤχην οὐ σαφῶς δεδεγμένοι,

Ὅτ' εἶδον οἱ ἔρεξε θαύματ' ἐν βροτοῖς,

Ἄλλως διήγον, καὶ διήνεγκαν κάρας·

Καὶ στέρν' ἔτυπτον ἀμαθῶς ἀγνωσίᾳ.

675 Ἐγὼ δὲ πόβῳ (Δεσπότη γὰρ εἰπόμεν),

Πρῶτον μὲν εἰς χλοηρὸν Ἰζὸν που νάπος,

Τάτ' ἐκ ποδῶν σιγηλὰ καὶ γλώσσης ἀπο

Ἐσῶζον, ὡς ὄρων νιν, οὐχ ὀρώμενος

Ἵχλω κακεργάτη τε καὶ μαιφῶν.

680 Σὲ τ' αὐ δακρυχέουσαν ἐστῶσαν ἰδὼν,

non ubi Christus in patibulo fuit suspensus, ut auctor confundit, sed ubi lata mortis sententia, irrisorie eum purpura induerunt, sceptri loco calamum in manu dederunt, et caput ipsius spinis coronatum percusserunt, Matth. xxvii, 30. Frustra igitur eos ἀντίπυργον εἰσδάντες πέτραν, ejusdem ac ipsamet crux altitudinis petram conscendentes, inducit auctor, ut ita percuterent, quod ab omni probabilitate excidit.

671 Οὐ σαφῶς, etc. Sic H. II. Edit. ὡς σαφῶς.

674 Καὶ στέρν' ἔτυπτον, etc. Ut centurio.

METRICA VERSIO.

Semper futurum, nulla quem mors tolleret,

Judæa quem gens sibi putaret vindicem?

Nam. Postquam urbe Solymorum relicta, in edi-

[tum

Vnere stratum plurimis saxis locum,

Regem trabentes impiæ turbæ meum:

Statim caterva molis ingentis crucem

Cælo minantem egere sursum perditæ,

Egere sursum, et sustulere ad ultimum.

At ille clarum rectus os in æthera

Est actus, uno et altero ramo arboris

Dextram et sinistram extensus, et fixus manus

Clavis acutis, parteq̃ue infirma pedes.

Sic cum omnium rerum potentem altam in crucem

Illi impulissent, saxea mole editum

B Locum occupantes, alii eum acri arundine

In os petebant, alii aceto spongiam

Plenam offerebant felle commisto, oblitam

Hyssopo in illius siti. At vero suis

Qui facta tantum hausere vocemque auribus,

Neque testibus oculis fidelibus edita

Videre magna miraque, caput hi suum

Movere frustra, et contudere pectora

Ignara crebro verberare et planctu eininus.

Hunc ego sequebar ut mihi Dominum, sedens

Saltu in virente, qua locus sese dabat,

Pedibus quietus, tacitus et lingua, omnia

Servans, vidensque, visus a nullo tamen

Diræ cohortis impiæque. At te simul

Vidi ut fluentem lacrymis, stantem, illico

Huc veni, ut illa indigna quæ cognoscerem

Ἦλυθον εἰπεῖν οὐ καλῶς πεπραγμένα.

Θεοτό. Ἰὼ μοι, ἰὼ!

Αἰ, αἰ! Τί δράσω; καρδία γὰρ οἴχεται,

Πῶς, πῶς δ' ἔτι ζῶ, καὶ φέρω ταῦτα κλύειν;

685 Ἴδειν καὶ ταῦτα πῶς ποτ' ὄσω παντλήμων;

Ἴτ', ὦ γυναῖκες, τὰς Γαλιλαίας τέκνα,

Προσείπατ' αὐτὸν, καὶ προπέμψατε χθονός

Ἵ δεῦτε φίλαι, δεῦτε, λιπώμεν δέος.

Χορ. Σὺ γὰρ φύγης τὸν δῆμον, ὥστε μὴ πάθης.

690 Θεοτό. Κἀγὼ τόνδε λιπούσα εἰς τί καὶ τρέσω;

Ἵωμεν οὖν, Ἵωμεν, ἀπέστω φόβος.

Τί γὰρ ἔτι ζῆν κέρδος ἡμῖν ἐνθάδε;

Ἴλλ' ἀπίωμεν, ὡς ἴδω Παιδὸς πάθη.

Ἰὼ μοι, ἰὼ!

695 Γυναῖκες, βῆτεν παιδρὰν οὐχ ὀρῶ Τέκνου.

Α Χροῖαν γὰρ ἠλλάξατο καὶ κάλλος ἕνον.

Γυναῖκες, ὄμμα στυγνὸν ὡς εἶδον Τέκνου,

Ποθῶ τεθνάναι, ζῆν δ' ἔτ' οὐδαμῶς σθένω·

Χωρεῖτε, χωρεῖτ', οὐκέτι τὸ ζῆν φέρω.

700 Ὡ κοινὸν ὠφέλημα θνητοῖσι φανείς,

Τέκνον ποθεινὸν, τοῦ δίκην πάσχεις τάδε;

Ποινὰς δὲ ποίων ἀμπλακημάτων τίνεις;

Ἰαγνάς γὰρ, ἰαγνάς χεῖρας αἱμάτων φέρεις,

Ἰαγνά τε χελεῖ, καὶ μέλος πᾶν, καὶ στόμα,

705 Ψυχὴν πάναγον, ἀδολὸν τε καρδίαν.

Καὶ πῶς ὀρῶ λησταῖς σε συνηρημένον,

Οὐδ' ἐξ ἑπακτοῦ τινὸς ἐχθρῶν πημονῆς;

Φίλος δ' ἀπόλλυσ' οὐκ ἄκονθ' ἐκουσίως

Μύστης, δὴν ὑπέδειξας ἄρτι σοῖς φίλοις,

710 Φειδύμενος τάλανος, ὡς φύγη κακῶν·

Veni, horrendorum flagitiorum nuntius

Deip. Ehe! mihi, ehei!

Ah, ah! quid agam? mihi cor deficit.

Quomodo, quomodo adhuc vivo, et hæc audire sustineo?

685 Et qui feram, o miserrima, ut hæc unquam videam?

Ite, o mulieres, Galilææ filix,

Illum salutate, et e terra deducite:

Venite, filix, venite, metum exuamus.

Chor. Quin potius plebem fuge, ne quid mali patiaris.

690 Deip. Ei ipsum deserens, quo trepidans confugiam?

Eamus igitur, eamus, metus omnis exsulet.

Ecquid enim nobis exinde lucri vivere?

Abeamus, ut Filii tormenta conspiciam.

Hei mihi, hei!

695 Mulieres, hilarem Filii mei vultum non video.

Colorem enim et exiniam pulchritudinem immutavit.

Mulieres, ex quo tristem Filii mei oculus vidi,

Mori cupio, neque amplius vivere possum:

Recedite, recedite, non amplius vivere sustineo.

1248-1249 700 O tu, qui commune hominibus emolumentum visus es,

Fili exoptate, cujusnam jure hæc pateris?

Qualium autem peccatorum poenas exsolvis.

Mundas enim, mundas a sanguine fers manus,

Munda labia, omne membrum, et os,

705 Mundissimam animam, cor fraudis nescium.

Et quomodo cum latronibus te suspensum video,

Neque ab aliquo hostium incursante?

Amicus te volentem ultro perdidit

Discipulus, quem, pane ipsi porrecto, amicis indicasti,

710 Illic misero sic indulgens, ut malum fugeret;

οὐκ ἰσοπεψάτε, etc. Deducite emigrantem humanis: officiose prosequimini. Vide infra vers. 1495, ubi sermo est de Christi sepultura.

689 Ὄστε. Melius quam in edit. ὄς τι.

696 Χροῖαν γὰρ ἠλλάξατο, etc. Ita tere vers. 4168 Nuntius de Medea loquitur:

Χροῖαν γὰρ ἠλλάξατο, λεχρία παλιν, etc.

Num mutato colore, obliqua retro, etc.

701 Τοῦ δίκην. Ita Reg. Editi τοῦ δίκης. Cujusnam accusatione? a quo in judicium vocatus? cui interrogationi mox respondetur vers. 708.

710 Ὄς φύγη. Melius quam in editis ὄς.

METRICA VERSIO.

Admissa, fidus indicarem nuntius.

Deip. Hei! hei! mihi infelici, hei! hei!...

Ah! misera, quid agam? Cor mihi omne deficit.

Ecquid ego adhuc vitam trahens hæc audio?

Et qui feram, isthæc ut misera videam parens?

Ite, Galilæa feminæ terra satæ,

Ite, ite, et illum voce vestra adducite

In terram: agite jam vos, sodales, hunc metum

Omnem exuamus. Chor. Quin fuga te sustrahis

A plebe potius, ne mali quid accidat?

Deip. Hoccine ego sublato, mihi quidquam horream?

Eamus ergo, eamus, hinc absit pavor:

Ilic vita nobis esse quæ suavis potest?

Quin esseramus hinc pedem ut videam mei

Tormenta Nati. Hei! hei! mihi miserrimæ.

Charæ o sodales, cerno nil hic Filii;

Usque adeo forma rara mutata et color.

B Dilectæ o, inquam, Filii ut vultum mei

Squalore vidi plurimo, et sanie obsitum,

Mors sola votum est; vita, mors tantum mihi:

Agite jam, agite vos, non sero vitam amplius.

Qui vita cunctis es datus mortalibus

Communis, o dilecte Fili mi, quid hæc,

Aut quo jure nunc pateris? Admissum tibi

Quale istud ob quod tam graves poenas luis?

Maculata nullo sanguine est tibi manus,

Sunt munda labra, membra singula, os doli

Expers, animaque casta, fraudis nescium

Cor omnis; et qui cum latronibus tamem

Te video in alto pendulum ligno, dolo

Non hostis alicujus tibi, aut injuria?

Amicus heu! te discipulus olim tuus

Volens volentem perdidit, quem tu tuis

In pane amicis indicasti, perditio

Κἄν οὐ συνῆκε, κάμπυσόν βρωχώμασι.
 Τίνος δ' ἔκητι, σέ γ' ἀποστέλλει Πατήρ;
 Τίς σ' ὦδ' ἀτίμως ἠθέλησε τεθνάναι,
 Δύστηνος; οἶον, οἶον ἔργον νῦν βλέπω
 715 Οὐ τλητόν, οὐδὲ λεκτόν. Ἄλλ' ἀπωλλύμην,
 Αἰ, αἰ, Τέκνον, σὼν πανταδίκων σφαγμάτων!
 Αἰ, αἰ, μάλ' αὔθις! ὡς κακῶς διόλλυσαι,
 Οὐκ ἐξαμαρτῶν αὐτὸς, ἀλλ' ἁμαρτίας
 Πρώτης γυναικὸς ἐξιώμενος βλάβην!
 720 Οἶδ', οἶδα μὲν τὰδ', οἶδα οὐχ ὅπως φράσω,
 Καὶ συνῶ μὲν, οἶα ταῦτ' ἔσται τάχει,
 Ἄλγος δ' ὑπερβεν τῶν ἐμῶν ἐλπισμάτων,

A Στένω τε πικρῇ συμφορῇ νικωμένη,
 Δάκρυσι τε βλέφαρα θερμοῖς τέγγεται.
 725 Ἄει γάρ ἐστι τὸ γυναικεῖον φύλον
 Πολύστονόν τε καὶ πολὺδακρυ πλέον.
 Χρι. Ἴδ', ὦ γυναικῶν ἐξ ἀπασῶν βελτίων,
 Ὁ παρθένος, πάρεστιν υἱός σοι νέος.
 Ἴδου δὲ καὶ σοί, μύστα, μήτηρ παρθένος.
 730 Τί γοῦν, τί, γύναι, δακρυοῖς τέγγεις κόρας
 Τί δ' αὖ κατηφείς ὄμμα, καὶ δακρυρροεῖς;
 Καὶ συγχυθεῖσ' ἔστηκας, ἦνίχ' εὐτυχεῖς,
 Κούκ' εὐμενῆ τόνδ' ἐξ ἐμοῦ δέχη τρόπον;
 Ταῦτα ξυνοῦδὰ τοῖς προηγορευμένοις,

Neque illud novit, cadens in retia.
 At cujus gratia huc te misit Pater?
 Quis tibi tam ignominiosam mortem inflixit,
 O miser? quale, quale facinus nunc intueor!
 715 Intolerandum, infandum. Verum interii.
 Ah, ah, Fili, quam prorsus iniqua tua occisio!
 Ah, ah, iterum! quam male desperis,
 Nec eo quod peccaveris, sed ut delicti
 Primæ feminæ labem abstergeres!
 720 Novi, novi quidem hæc, sed quomodo eloquar, uescio,
 Neque id me fugit quam brevis erit rerum exitus,
 At mæror spes meas longe exsuperat;
 Ingemisco acerba calamitate domita,
 Calidisque lacrymis madent oculi.
 725 Semper enim est muliebri genus
 Suspiriorum et sletuum plurimorum capax.
 Christ. O mulierum omnium optima,
 En tibi adest virgo novus filius.
 Ecce autem tibi, o discipule, parens virgo.
 730 Quid igitur, quid, mulier, lacrymis oculos perfundis?
 Cur oculos demittis et lacrymaris?
 Cur stas perturbata, cum feliciter rem geris,
 Nec tranquillioram meo exemplo induis habitum?
 1250-1251 Hæc consona sunt oraculis

715 Τίς σ' ὦδε. Reg. H. II, τι σ' ὦδε, legitque
 Baillet: at vox δύστηνος Patri non convenit. Reg.
 Med. τίς ὦδε; quis, miser, sic infamem, vel ut in
 editis τίς σ' ὦδε: quis te, miser, in animum induxit,
 ut tam ignominiosam mortem subires? Sic nuntius
 vers. 1207 et 1208 patrem Medæe de ipsius morte
 ingemiscentem refert.

..... Ὁ δύστηνε παῖ,
 Τίς ὦδ' ἀτίμως δαιμόνων σ' ἀπέλασε;
 O misera filia,
 Quis deorum tam turpiter te perdidit?
 715 Οὐ τλητόν. Sic Theseus Hippolyti. vers. 846:
 Οὐ τλητόν, οὐδὲ ῥητόν· ἀλλ' ἀπωλόμαν.
 Non ferendum, neque dicendum; sed perii.
 716 Αἰ, αἰ, Τέκνον, etc. Ita fere Troad. vers.
 624, 625, Hecubæ Polyxenæ immolationem luget:
 Αἰ, αἰ! τέκνον, σὼν ἀνοσίτων προσφαγμάτων,
 Αἰ, αἰ, μάλ' αὔθις! ὡς κακῶς διόλλυσαι!

Heu, heu! filia, ob tuam immolationem.
 Heu, heu, iterum! quam male periisti.
 719 Πρώτης. Ita Reg. H. II. Meniose editi πρώτος.
 722 Ἄλγος δ' ὑπερβεν, etc. Sic et supra vers.
 597 et infra 744.
 728 Υἱός σοι νέος. Ita Reg. H. II. Editi ὡς Υἱὸς
 φίλος.
 729 Παρθένος. Ita Reg. H. II. Editi παρθένου.
 730 Τί γοῦν, τί, γύναι, etc. Sic Medæam alloqui-
 tur Jaso vers. 922 et seqq.:
 Αὐτὴ τί χλωροῖς δακρυοῖς τέγγεις κόρας,
 Κούκ' ἀσμένῃ τόνδ' ἐξ ἐμοῦ δέχη λόγον;
 Quid tu rigas pupillas teneris lacrymis,...
 Neque libenti animo a me accipis hunc sermonem
 731 Τί δ' αὖ κατηφείς, etc. Ita pædagogus ibid.
 vers. 1012 Medæam interrogat. Sic et vers. 1005
 734 Ταῦτα ξυνοῦδὰ, etc. Ita supra vers. 451 et

METRICA VERSIO.

Parens, ut omne sic malum effugeret: quod is
 Minus etiam novit, cadens in retia.
 At cujus huc te gratia misit Pater?
 Et qui te in istud mortis infamis genus
 Adegit infelix? Facinus heu! quam grave,
 Infandum, et atrox video, verum actum ilicet!
 Iniqua, Nate, ah! quam tua hæc mactatio!
 Ah! inquam, ah, ah! mi Nate, quam misere occidis,
 Nullius in te conscius, verum eluens
 Quam mulier olim prima fecit noxiam.
 Scio, scio ista, verum ut eloquar haud scio:
 Nec id fugit me quis brevis rerum exitus
 Harum est futurus: spes meas vincit dolor
 Victaque malorum mole repetito ingemo,

B Madentque nostræ lacrymis crebris genæ;
 Ut molle mulieram omnium est semper genus,
 Suspiriorum et sletuum omnium capax.
 Christ. O inter omnes mulier optima, en tibi
 Qui virginali dote præditus, loco
 Hunc filii chari habueris tibi. En quoque,
 O discipule, virgo, parentis in loco
 Quam reverearis. Quid, o quid, o mulier, tuos
 Sic spargis oculos lacrymis humentibus?
 Quid demittis os triste, tam longum ingemens?
 Perplexa quid stas fronte penitus turbida,
 Cum te secunda hac sorte maneat omnia?
 An me cæterorum expendis ex mortalium
 Ritu modoque? Congrua hæc sunt omnibus

735 Οἷς αὐτός τ' εἶπον, καὶ θεοπρόπων στόμα.
 Nūn καιρὸς ἔχθρὸν γηγενῶν τίσαι δίκην.
 Τί δῆτα λοιπὸν ὡς ἐπιστάνεις Τέκνω ;
 Θεοτό. Οὐδὲν λαοῦ τοῦδ' ἄνωουμένη πέρι
 Ἐγὼγ' ἑμαυτῇ πρὸς λόγους ἀφικόμην,
 740 Καὶ τοῦσδε θρηγῶ συμφορᾷ νικωμένη,
 Ἵμωξά θ', οἷον ἔργον ἔστ' ἐργαστέον
 Τοῦντεῦθεν αὐτοῖς, οἳ σ' ἀνήρτησαν, Τέκνον,
 Καραδοκῶ τε πάνθ', ὅπη προδῆσεται.
 Ἀόπη δὲ κρείσσων καὶ βεβαίας ἐλπίδος.
 745 Τὸν μὲν γὰρ ἡμῶν δυσμενῆ βροτοκτόνον

Α Ἦρον κτενεῖς σὺ, καὶ καταβαλεῖς μόρον,
 Θάπτον δ' ἀνίων τοὺς ἀλάστορας τίσεις
 Γυνή δὲ θῆλυ κάπι δακρύοις ἔφυ
 Ὅθεν καγὼ στένουσα, καὶ πεπληγμένη
 750 Κέντροις ἀνίας, ἡ πλάμων ὀδύρομαι.
 Εἴμ' εὐκλεῆς μὲν, ἀλλ' ὄμως ἀπόλλυμαι,
 Στερουμένη σῆς θεσπεσίου μοι θείας.
 Ὡς γὰρ ἀελπτον δρᾶμα προσπεσὸν τόδε
 Ψυχῇ διεφθαρκεν! οἴχομαι βούν· βίου
 755 Χάριν μεθεῖσα, καταθεῖν χρήζω, Τέκνον.
 Καὶ γὰρ ἔρημος, ἀπολὶς τ' οὔσα τρύχομαι,

735 Quæ ipse vaticinatus sum, et os prophetarum.
 Nunc tempus est ut hostis generis humani luat pœnas.
 Quid igitur de cætero tanquam Filii causa luges?
 Deip. Nihil de hoc populo cogitans
 Ego mecum ipsa rationem inii :
 740 Et hæc lugubriter profero, calamitate superata,
 Flevique, videns quale exitium imminet
 Exinde iis qui te, Fili, interfecerunt,
 Exspectoque omnia, quo evenient.
 Luclus autem spem vel firmam vincit.
 745 Infestum quidem nobis homicidam
 Facile occides, et mortem proteres,
 Moxque redivivus hostes ulcisceris.
 Tenera mulier ad lacrymas promptissima.
 Inde gemens et percussa
 750 Tristitiæ aculeis, misera lugeo.
 Sum equidem gloriosa, sed tamen pereō,
 Orbata tuo mihi venerando vultu.
 Quantum enim hæc calamitas, quæ præter spem contigit,
 Animum labefactavit! plane morior; vitæ
 755 Posthabita luce, mortem, Fili, exopto.
 Deserta enim, et extorris afflictor,

452. Sic et pædagogus vers. 1008, diverso sensu,
 Medeam alloquitur :

Τὰδ' οὐ ξυνωδᾷ τοισιν ἐξηγγελημένοις.

Hæc non consentiunt cum illis quæ nuntiavi tibi.

736 Ἐχθρόν, etc. Ita Reg. et bene Scholiastes :
 Τοῦτέστι τὸν διάβολον, scilicet diabolum. Est nimirum
 istud oraculum Christi et prophetarum. *Nunc tem-
 pus est ut diabolus hostis humani generis pœnas luat.*
 Male Roill. *Illæ nunc venit dies, pœnas ut insons
 debitas terra satis luam hostibus.*

737 Τί δῆτα λοιπόν, etc. Filii necis causa. Male
 Roill. *Tanquam ob filii culpam: quod sane fidei
 repugnat.* Sic et *Med.* vers. 929

738 Οὐδὲν λαοῦ τοῦδ', etc. *Nihil mecum de po-
 pulo hoc cogitans verba extuli.* Ita fere *Med.* vers.
 872 :

Ἐγὼ δ' ἑμαυτῇ διὰ λόγον ἀφικόμην.

Ego enim mecum ipsa rationem inii.

741 Ἵμωξά θ', οἷον, etc. Sic *ibid.* vers. 791 et
 792 :

Ἵμωξα θ', οἷον ἔργον ἔστ' ἐργαστέον
 Τοῦντεῦθεν ἡμῖν τέκνα γὰρ κατακτανῶ.

Lugebo autem, quale facinus est faciendum

Deinde nobis: interficiam enim liberos meos.

743 Καραδοκῶ, etc. Sic et *Med.* vers. 1117 :

Καραδοκῶ τάχειθεν, οἳ προδῆσεται.

Exspecto quales progressus res inde habitura sit.

747 Ἀλάστορας τίσεις, *Dæmones maxime qui a
 Christo reditivo sunt contriti.*

748 Γυνή δὲ θῆλυ, etc. Ita sup. vers. 357 et
Med. vers. 928.

750 Κέντροις ἀνίας, etc. Sic et supra vers. 35C.

753 Ὡς γὰρ ἀελπτον, etc. Ita *Med.* vers. 225,
 227, 255, 257, 258, 716, 948 : hos enim versus,
 aut de integro transcripsit eo loci, aut æmulatus
 est auctor noster

754 Οἴχομαι βούν. Reg. H. ἢ forte melius, οἴχο-
 μαί γούν.

METRICA VERSIO.

Propheta quondam quæ ore vero protulit,
 Quæque ipse prædixi. Illa nunc venit dies
 Pœnas ut insons debitas terra satis
 Luam hostibus. Quid ergo tanquam ob Filii
 Culpam, profundo e pectore gemitus trahis?
 Deip. Ego ista fateor, tale nihil animo agitans
 De plebe, dixi; tum meo casu excita
 In lacrymas prorupi, et id quod jam imminet
 Triste subeundum flevi, ea notans omnia
 Quæ jam hos manebunt, Nate mi, qui te in crucem
 Hanc extulerunt. Sed dolor firma mihi
 Potentior spe. Nam id quidem de te scio:
 Infesta nobis cuncta dæmonum agmina

B Facile fugabis, morte mortem destruens.
 Mox inferorum e tartaro ut caput efferes,
 Tibi perditorum hominum hoc genus pœnas dabit
 Tenera mulier ad lacrymas promptissima.
 Suspiria inde sic trahens quamplurima,
 Magni doloris icta stimulo lugeo.
 Ut pervagetur fama nominis mei,
 Orbata simul ac sum tuo aspectu mihi
 Miro sacroque, concido. Nam ex quo accidit
 Præter meam spem facinus animum exulcerans,
 Sensus meus mihi sanguis in vita effluit:
 Nil deprecata, Nate, jam cupio mori.
 Deserta, sola, extorris agitor, nec mihi

Ὁδ μητὲρ, οὐκ ἀδελφὸν, οὐδὲ συγγενῆ
 Μεθορμίσασθαι τῆσδ' ἔχουσα συμφορᾶς·
 Κἔν μὴ τάχιστ' ἴδω σε, πῶς οἶσω, Τέκνον.
 760 Ἄλλ', ὦ φίλ' Υἱέ, μὴ μ' ἔρημόν σου λίπης.
 Χριστ. Θάρσῃσιν· εὐ γὰρ τῶνδ' ἐγὼ θήσω πέρι·
 Τὸν σὸν δ' ἄρα γε μᾶλλον ἐξηγοῦ Θεόν·
 Εὐρημα δ' οὐκ οἶσθ' οἶον εὐρηχας τόδε.
 Θήσω γὰρ αὐ σοι δῶρ', ἃ καλλιστεύεται
 765 Ἐν οὐρανῷ, γαίῃ τε, καὶ πάσῃ κτίσει.
 Πάλλων δ' ἔκρητι τήνδε σοι δῶσω δόσιν.
 Θεοτδ. Πέποιθα, κοῦτι σοῖς ἀπιστῶ τοῖς λόγοις.
 Κάμοι τὰδ' ἔστι λῶστα, γινώσκω καλῶς·

Α Ἐγὼ σ' ἔτικτον, οἶδα δ' ὡς σ' ἐγεινάμην·
 770 Ὑπερτερεῖ δ' ἄλγημα τῶν ἐγνωσμένων.
 Ἄλλ' ἄντομαί σε, τοῦδε πρὸς σωτηρίου
 Πάθους, φέροντος ἀπάθειαν τῷ γένει,
 Μητροπρεπῶς δὲ σὺν ποδῶν ἐφάπτομαι·
 Οἰκτερον, οἰκτερόν με τῆν δυστήμονα·
 775 Καὶ μὴ μ' ἔρημον ἐκπεσοῦσάν σου λίπης.
 Δέξαι δὲ χώρα καὶ δόμοις ἐφέστιον.
 Ἦν θᾶσσον οὐ βούλοιο σὴν δίκην κρῖναι·
 Οὕτως ἔρωσ σοι πρὸς Πατρὸς τελεσφόρος
 Σκοποῦ γένοιτο, καὶ θανόνθ' ἐκουσίως
 780 Ἴδοιμι νεκρεγέρτην ἤματι τρίτῃ.

Neque matrem, neque fratrem, neque cognatum habens,
 Qui me in portum ducat hujus calamitatis;
 Et nisi te brevi videro, quomodo feram, Fili?
 760 Verum, o Fili dilecte, ne me orbam deseras.

Christ. Confide nunc; ego enim bene curabo hæc;
 Tuum enim potius consistere Deum:
 Lucrum autem nescis quantum inveneris hic.
 Tribuam enim tibi dona, quibus nihil præstantius
 765 In cælo, in terra et in omnibus rebus creatis.
 Hoc autem munus tibi dabo plurimorum gratia.
1252-1253 Deip. Confido, neque tuis verbis fidem denego.
 Et mihi hæc sunt optima, cognosco bene:
 Genui te, et quomodo te genuerim, novi;
 770 At dolor exsuperat quæ comperta habeo.
 Verum supplico te per hancce salutarem
 Passionem, quæ meo generi passionis liberationem præstat,
 Et quatenus matrem decet, tuis advolvor pedibus:
 Miserere, miserere mei infelicis;
 775 Neque desertam et inopem tui me deseras,
 Sed recipe me hospitam in tuam regionem et domum,
 Nisi tuam citius causam judicare volueris:
 Votum hoc, præstante Patre, tibi cedat
 Ex animo, et te ultro morientem
 780 Conspeciam tertia die ex mortuis redivivum.

758 Μεθορμίσασθαι. Med. vers. 258, ὡς μεθορμίσασθαι, etc.
 761 Θάρσῃσιν. Ita Jaso Medeam hortatur, vers. 326:

Θάρσει νῦν· εὐ γὰρ τῶνδ' ἐγὼ θήσω πέρι.
 Confide nunc; ego enim bene curabo hæc.
 763 Εὐρημα δ' οὐκ οἶσθ'. Sic et ibid., vers. 716
 Medea Ægeum alloquitur:

Εὐρημα δ' οὐκ οἶσθ' οἶον εὐρηχας τόδε.
 Lucrum autem non scis quantum inveneris hic.
 764 Θήσω γὰρ αὐ, etc. Sic et ibid. Med. vers. 947:

Πέμψω γὰρ αὐτῇ δῶρ', ἃ καλλιστεύεται.
 Nam nullam ei dona quæ pulchritudine superant res.
 766 Πολλῶν δ' ἔκρητι, etc. Ibid. Ægeus Medææ pollicetur: Propter multa tibi hanc gratiam dare paratus sum.

768 Κάμοι τὰδ' ἔστι λῶστα. Sic et Med. vers. 935. Ægeon respondet.
 771 Ἄλλ' ἄντομαί. Ita Reg., petitque metrum: Edit. ἀλλ' αἰτοῦμαι. Sic et fere Medea rogat Ægeum vers. 709 et seq.:

Ἄλλ' ἄντομαί σε τῆσδε πρὸς γενεάδος,
 Γονάτων τε τῶν σῶν· ἰκεσία δὲ γίγνομαι.
 Οἰκτερον, οἰκτερόν με τῆν δυσδαίμονα,
 Καὶ μὴ μ' ἔρημον ἐκπεσοῦσαν εἰσίδης·
 Δέξαι δὲ χώρα καὶ δόμοις ἐφέστιον.
 Sed rogo te supplex per genas has
 Et tua genua; supplex jam tibi fio.
 Miserere, miserere mei infelicis,
 Neque me desertam ac ejectam aspicias;
 Sed recipe me hospitem in tuam regionem et domum.

778 Οὕτως ἔρωσ, etc. Sic et fere Medea vers. 714.
 Οὕτως ἔρωσ σοι πρὸς θεῶν τελεσφόρος, etc.
 Sic tibi amor a diis secundus, etc.

METRICA VERSIO.

Cognatus nullus, frater hic est aut parens,
 Ad quem in procella ut portum ad aliquem me appliceam:
 Quod si videndum te mihi diu neges,
 Qua mente tandem perpeti id, Fili, queam?
 Orbam, o Nate mi, quaeso, ne me deseras.
 Christus. Esto bono animo, nam probe hæc curavero.
 Quia tu stude id potius tuum ut semper Deum
 Testere, voce qua decet eum prædicans.
 Igara certe es nacta quid tibi sis novi.
 Sed dona rursus terra quæ prima et polus
 Et quidquid usquam possidet natum ingeram:
 Illis te habeo plurimorum gratia.

B Deip. Credo, tuisque maximam dictis fidem
 Habeo, probe jam edocui quam usui.
 Obtestor unum hoc te tamen, per hanc tuam
 Omnem fugantem filiis terræ anxii
 Metum doloris, et mali duram crucem,
 Per hos tuos sacros pedes quos osculor
 Materno amore, te misereat nunc mei.
 Misereat, inquam, neve desertam omnibus
 Miseram me et inopem tu vicissim desere.
 Ascribe me tu jam tuæ domesticam
 Regioni et ædibus ocuis: quod si haud lubet
 Præstare quod tu sanxeris, te per Patrem
 Id quaeso, detur quod scopum attingat: dis
 Te tertio viderem resurgentem et rede

Ὡς αὐτὸς εἶπας πολλάκις πρὸς σοὺς φίλους·
 Τὸ πᾶν γὰρ οὕτως ἀσφαλέστερόν τ' ἐμοί,
 Σὺ τ' αὐτὸς ὢν ὀλιγὸς ὀλίγιος Πατρός
 Γνωσθεὶς, ἀνυμνησθῆς γε πάσῃ τῇ κτίσει.
 785 Μὴ γοῦν διὰ ζω λυπρὸν ἐς μακρὸν βίον
 Ὅχλος δ' ἀλαστόρων γε τίσει τὴν δίκην,
 Τὸν Δεσπότην κτείνας γε γῆς τε καὶ πόλου.
 Οὔτοι γὰρ, ὡς ἔδρασαν, εὐρωσι κακὰ,
 Ἄ τοῖσι δυσσεβοῦσι γίνεται βροτοῖς.
 790 Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτῶν φροντιδ' ὡς τέκνων ἔχω,
 Μὴ πως πάθωσιν οἱ προσήκοντες σφίσι,
 Πατρῶν ἐκφράσσοντες ἀσεβῆ φόνον.

Α Ἄλλ' αὐτὸς, ὦ σπλάγχχον φίλον, γλυκὺ φάος,
 Κάτειργε, κατάπαυσον, ἐξείργε φόνου
 795 Ἐγκατάλειμμα σπέρματος περιλιμένου.
 Χριστ. Αἰνῶ, γύναι, τὰδ', οὐκ ἐκεῖνα μέφομαι
 Πολλῶν δ' ἔκῃτι τήνδε σοι δοῦναι χάριν
 Ἐγὼ πρόθυμὸς εἰμι, κοῦκ ἂν ἐκπέσης.
 Συλλήψομαι γὰρ τοῦδ' εἰ πάμπαν σκοποῦ,
 800 Αὐτὴ τε γνοίης ζημίας ἀντιστροφῆν,
 Ἄπαλλαγεῖσα τῆσδε τῆς ἀθυμίας.
 Θεοτό. Ὁμοι, φρενὸς σῆς εὐγενοῦς τε κάγαθῆς!
 Ὁ Τέκνον, οἶα συμφορᾶ συνεζύγης!
 Τὸ δ' εὐγενὲς σου τῶν φρενῶν σῶον μένει.

Sic et tu ipse tuis dilectis prædixisti;
 Sic enim omnia mihi erunt tutiora,
 Et te ipsum beatum beati Patris Filium
 Agnitum, omnis creatura hymnis prosequetur.
 785 Non igitur diu vitam in mœrore protraham;
 Sed pœnas exsolvet scelestorum turba,
 Quæ terræ cœlique Dominum interfecit.
 Hi enim, ut perpetrarunt, experientur mala,
 Quæ mortales sacrilegos manent.
 790 Illorum enim, ut filiorum, curam habeo,
 Ne aliquid patiantur eorum cognati (posterii),
 Qui impiam patrum cædem nuntient.
 Sed tu, viscera dilecta, suavissima lux,
 Reprime, seda, nec exime,
 795 Quidquid prædilecti seminis reliquum est.
 Christ. Probo hæc, mulier, neque illa inprobo.
 Propter multos, tibi hanc gratiam dare
 Paratus sum, o mulier, nec voto frustraberis,
 Te enim prorsus adjuvabo circa hunc scopum,
 800 Ipsa quoque damna in contrarium versa noveris,
 1254-1255 Hacce tristitia libera
 Deip. Heu! mentem tuam piam et bonam!
 O Fili, in quam calamitatem incidisti!
 Sed generosus animus ille tuus manet integer.

788 Εὐρωσι. Reg. M. sup. lin. εὐροσαν.
 790 Ἄλλ' οὐ γὰρ, etc. Particula negativa οὐ hic
 otiosa et ad ornatum duntaxat posita, quod apud
 Græcos non est infrequens. Combesius, qui addit:
 « Crederem vero libentius auctorem nostrum, in
 hacce tragœdia passim Euripidis plagiarium, non
 satis animadvertisse hæc a Medea sensu diverso pro-
 lata fuisse. » Vide Med. vers. 1301, 1304, 1305, etc.
 Male Roill. Mariam mala omnia, Mænadis furore
 imprecantem traducit, quæ e contra tenerrimis
 visceribus veniam mox ita deprecatur: Tu ergo, sua-
 vissima lux, reprime, seda, nec exime, quidquid præ-
 dilecti seminis reliquum est. Ita fere Med. vers. 1258.
 — Sic Benedictini. Mihi autem melior sensus videre-
 tur, vim particule negativæ reservando, ita ut sic ver-
 tatur: Horum quidem ut filiorum curam non habeo,
 sed curo ne aliquid patiantur eorum posterii, qui im-
 piam patrum cædem nuntient, nempe eam impro-
 bando. CALLIAU.

796 Αἰνῶ, γύναι, etc. Ita Jaso Medææ respondet
 vers. 908.

800 Αὐτὴ τε γνοίης, etc. Sic Reg. H. II. Male
 editi αὐτόν τε. Sic et Medeam nuntius alloquitur
 vers. 1223.

802 Ὁμοι, φρενός, etc. Sic Hippol. vers. 1454,
 Theseus filium suum admiratur:

Ὁμοι, φρενός σῆς εὐσεβοῦς τε κάγαθῆς!
 Heu, mentem tuam piam et bonam!

803 Ὁ Τέκνον, etc. Ibid. vers. 1389 et 1390 hunc
 alloquitur Diana:

Ὁ τλήμων, οἶα συμφορᾶ συνεζύγης!
 Τὸδ' εὐγενὲς σε τῶν φρενῶν διώλεσεν.

O infelix, in quam calamitatem incidisti!
 Generosus animus ille tuus te perdidit.

METRICA VERSIO.

Mortem triumphali prementem, olim ut tuis
 Dixisti amicis sæpius: ita tutior
 Mihi videbor, tuque gloriosior
 Factus, beati Filii felix Patris
 Tandem approbatus, omnium laudaberis
 Et voce, et ore, cura sancta posteris.
 Ne tristis ergo pensa vitæ longius
 Ego protraham. At crudelium manus hominum
 Cruenta, Dominum quæ poli et terræ neci
 Demisit, ex merito suo mala sentiat
 Olim illa, justa lance quæ impios manent.
 Nam non ego illos ut satos mihi liberos
 Materno amore curo, ne clades premat
 Qui posterii horum sunt futuri, qui impiam

B Cædem suorum nuntient patrum, et scelus.
 Sed ipse, o animæ pars meæ longe optima,
 Effice fruantur luce ne læta ætheris
 Purum micantis, nec patere quid reliquum
 Seminis amati a cæde tranquillum trahi.
 Chr. Admitto, mulier, hæc, nec illa etiam improbo.
 Et gratiam istam ut largiar tibi promptius,
 Quæ vana non sit, plurimæ causæ movent:
 Hunc ad scopum me dirigens prorsus, tibi
 Nusquam abero, damni videris me vindicem
 Illati, ab omni libera et cura et metu.
 Deip. Papæi inclytam mentem tuam, altam,obilem!
 O Nate, quam te nunc gravis dolor premit!
 Invicta mentis sed manet constantia.

805 Ὅσπν ἀεὶ μοι τὴν τρομήθειαν φέρεις!
 Ταῦτ' ἐννοηθεῖσ', ἡσθόμεν ἀβουλίαν
 Πολλὴν ἔχουσα, καὶ μάτην λυπούμενη,
 Μάτην θ' ἑαυτῇ πρὸς λόγους ἀφικόμεν.
 Ἦμι. Ἄ, ἄ! πολυστόνων διον λαχὼν γῶων,
 810 Φωνὴν ἔκλυον, ἔκλυον βοᾶς στόνων.
 Θεοκλυτεῖ τις δ' ὡς κακὸν βέξας μέγα,
 Θεοκλυτεῖ δ' ὡς ἄρα δεινά τις παθῶν·
 Καὶ μὴν ὁ κλεινὸς ἀπὸ δὴ σταίγει Πέτρος
 Ἐκθροπῶς, οἰκτρὸς, καὶ κατανευγμένος.
 815 Θεοτό. Τί, Πέτρε, θρηνεῖς; δεῖν' ἐπραξας, ἀλλ' ὄμως
 Ἐτ' ἔστι καὶ σοὶ τῶνδε συγγνώμης τυχεῖν.
 Ὁ Τέκνον, ὦ φίλατον, ὦ Θεοῦ Λόγε,

Α Σύγγνωθ', ἀμαρτεῖν δ' εἰκὸς ἀνθρώπων, Τέκνον·
 Καὶ Πέτρος ἐξήμαρτε τοὺς ὄχλους τρέσας.
 820 Χρισ. Στείχουσα νῦν ἀπιθι, μήτερ Παρθένε·
 Λύω δὲ Πέτρῳ σφάλμα, χρηζούσης σέθεν.
 Καὶ γὰρ πάροιθεν σοῖς ἐπειθόμεν λόγοις,
 Σῆς εὐσεβείας κάγαθῆς φρενὸς χάριν.
 Καὶ μοι τὸ μὲν σὸν ἐκποδῶν ἔστω λόγος·
 825 Ἐλκει δὲ καὶ δάκρυα πολλὴν μου χάριν,
 Καὶ πάντα λύει δεσμῶν ἀμπλακημάτων.
 Σοὶ τ' αὐ παραινῶ μηδένα βροτῶν στυγεῖν,
 Μηδ' οἱ μ' ἀπηώρησαν ἀνόμως ξύλω.
 Θεοτό. Ὁμοι, φρενὸς σῆς εὐαγεστάτης ἀεὶ!
 830 Ὡς οὐδὲ πάσχων δυσμεναίνεις τῷ γένει,

805 Quantam mihi semper curam impendis!
 Hæc animo cogitans, agnovi imprudentiam
 Magnam me habere, et frustra contristatam fuisse,
 Frustraque his sermonibus me sum allocuta.
 Semi. Ah, ah! lamentabilium audi vi sonum gemituum,
 810 Vocem audi vi, audi vi clamorem ingementium.
 Deum invocat quis, quasi grande scelus admisisset
 Deum implorat, ut qui gravia passus fuerit.
 Et insignis quidem Petrus abhinc prosilit,
 Vultum tristem gereus, flebilis, contritus.
 815 Deip. Quid hæc, Petre? atrociam fecisti, sed tamen
 Adhuc potes horum veniam consequi.
 O Fili, o dilectissime, o Dei Verbum,
 Ignosce, Fili; consentaneum est homines errare:
 Et Petrus deliquit turbam metuens.
 820 Christ. Abi nunc, recede, Virgo parens;
 Te rogante, suum Petro delictum remitto,
 Nam et ante tuis obtemperavi verbis,
 Propter tuam pietatem, bonamque mentem.
 Et quatenus ad te pertinet, nulla sint amplius verba:
 825 Lacrymæ autem plurimam ex me gratiam obtinent,
 Et omne peccatorum solvunt vinculum.
 Teque admoneo, nec ullum hominem extimescas,
 Nequidem eos qui me inique ligno suspenderunt.
 Deip. Hei mihi! quam tua mens semper sanctissima!
 830 Ut etiam patiens, non es infenso erga homines animo,

806 Ταῦτ' ἐννοηθεῖσ', etc. Sic Medea vers.
 832, etc., se ipsam redarguit:

Ταῦτ' ἐννοηθεῖσ', ἡσθόμεν ἀβουλίαν
 Πολλὴν ἔχουσα, καὶ μάτην θυμούμενη.

His animo agitatæ, agnovi imprudentiam
 Magnam me habere, et frustra iratam fuisse.

815 Δεῖρ' ἐπραξας, etc. Sic Hippol. vers. 1325,
 etc. Diana Theseum, ob crudele filii sui fatum sibi
 diras imprecantem, affatur.

818 Σύγγνωθ', etc. Ita fere vers. 615 Phædræ
 nutrix Hippolytam iratum demulcere conatur.

821 Λύω δέ, etc. Sic Hippol. Dianæ consilii ob-
 temperans vers. 1444 et 1445:

Λύω δὲ νεῖκος πατρὶ, χρηζούσης σέθεν·
 Καὶ γὰρ πάροιθε σοῖς ἐπειθόμεν λόγοις.

Rixas vero cum patre susceptas dimitto, sic te ro-
 lente:

Nam et ante semper tuis obtemperavi verbis.

824 Ἐστω λόγος. Reg. et Eurip. in Med. vers.
 1222, unde hic versus desumptus est in sensum
 diversum, ἔστω λόγου, quasi, desine rogare, quippe
 cujus exaudita est oratio.

METRICA VERSIO.

Ut tu usque profers quæ mihi ad prudentiam
 Faciant magis! quæ propius expendens scio
 Supra modum me stultam, et hinc animum meum
 Frustra dolore macerasse et lacrymis,
 Dixisse frustra verba quæ dixi impotens.
 Semi. Ah! qui frequentes usque adeo gemitus meas
 Volant in aures, triste tam longum insonans
 Hic unde planctus? audio certe, audio
 Vocem doloris indicem tristissimi.
 Deum aliquis isthic, dira tanquam admiserit,
 Implorat; aliquis dura tanquam perferens,
 Miserabili setu Dei auxilium invocat.
 Atqui iste clarus Petrus olim, prosilit
 Vultu horrido atque flebili, animo saucius.
 Deip. Quid, Petre, luges? triste dirumque id quidem
 Quod perpetrasti, non tamen venia excidit.
 O Nate chare, o Nate mi, o Verbum Dei,

B Peccare cum sit insitum homini, ignoscito
 Quod Petrus in te admisit: admissum id metu
 Turbæ irruentis, et frementis turbidum.
 Chr. Jubeo nihil te hic anxiam, o Virgo parens;
 Condono Petro quidquid est lapsus tua
 Vel unius causa; nam et ante etiam tibi
 Es me obsequentem experta semper Filium.
 Quæ tui erat animi gratia integri et pii.
 Hæc verba porro a me tua hinc aufer, parens.
 Hoc scito, lacrymis gratiam meam elici,
 His arcta scelerum vincula dissolvi omnium.
 Proinde te hortor et moneo, mortalium
 Ne in quemquam odia geras, vel etiam non in
 [hos
 Qui me tam iniquam sustulerunt in cruce.
 Deip. O, o stupendum nobilis mentis genus!
 Sic compares te extrema patiens, ut tamen

Οὐδὲ προσηλώσασιν ὀργίζῃ ξύλω!
 Τίς γὰρ ἂν ἔτλη θυμὸν ὀργῆς σου, Τέκνον;
 Ἥ τίς ἀγανάκτησιν ὑπέστη σέθεν;
 Χρι. Ἄπιθ', ἀπιθι δυσμενῶν νῦν ἐκ μέσου.
 835 Ὅνπερ γὰρ οὐνεκ' εἰς ἐμοὺς ἤκεις λόγου,
 Τὰ μὲν πέπραχται, τῶν δ' ἐγὼ μνησθήσομαι.
 Ἐνταῦθα μὲν σε τῶνδ' ἀπαλλάσσω λόγων.
 Θεοτό. Ἄραρεν, ὡς εἶκεν, ὦ τάλαιν' ἐγώ!
 Αἰ, αἰ! τίς ἐκφωνεῖς φρικώδη τήνδ' ὄπα,
 840 Γλυκατμὸς ὦν, ὄλωσ δὲ καὶ θυμηθῆαι;
 Τίνος γε διψῶν ἀπεγεύσω πικρίας;
 Αὐθί; τε δὲψῶν κάρτα κέκραγας μέγα.

A *Chor.* Κραυγῆς ἀκούσασ' ἐκπέπληγμαι παντλάμων
 Ἐγώ. Τὸ μὲν τί πράγμα', ἐφ' ᾧ τὰ νῦν στένεις;
 845 Οὐκ οἶδα, βουλοίμην δ' ἂν ἐκ σέθεν κλύειν.
 Φθέγγαι τι δεῦρ', ἄθρησον' ἰὼ μοι κακῶν!
 Τί τὸ σὸν ὄμμα, χροῖς τε συντέτηκε νῦν;
 Θεοτό. Σιγήσατ', ὦ γυναῖκες, ἐξεργάσμεθα,
 Ἐπίσχετ' αὐδῆν· Παῖδ' ἐρωτῆσαι θέλω·
 850 Ὅρῳ γὰρ ἤδη τόνδε πλησίον μόρου.
 Ναί, ναί βλέπω κλίναντα πάντιμον κάραν,
 Μικρὰν λιπόντα ῥαδίως ὀμίλιαν.
 Ἔα! τί λεύσσω; σὸν δέμας νεκρὸν, Τέκνον,
 Ἄθρῳ· μεγίστου θαύματος τόδ' ἄξιον·

Neque iis qui te crucifixerunt, irascaris!
 Quis enim, o Fili, iræ tuæ ferat impetum?
 Aut quis indignationem tuam sustinuit?
Christ. Elabere nunc e medio inimicorum.
 1256-1257 835 Quorum enim causa me allocuta es,
 Alia peracta sunt, aliorum ego recordabor.
 Hic autem hisce sermonibus te libero.
Deip. Statutum est, ut videtur, o me miseram!
 Ah, ah! quam tremendam exprimis vocem,
 840 Tu ipsa dulcedo, ipsa voluptas animi?
 Quidnam amari sitiens degustasti?
 Iterum te sitire magnopere inclamasti.
Chor. Clamorem audivi, me miseram! metu percellor.
 Quid est, quo nunc ingemiscis?
 845 Nescio, cuperem vero ex te audire.
 Alloquere igitur, respice: heu mihi! quæ mala!
 Qui tuus oculus, et oris tui color jam nunc contabuerunt?
Deip. Silete, mulieres, perditæ sumus,
 Cohibete vocem; Filium meum volo interrogare:
 850 Nam morti eum jam proximum video.
 Jam jam venerandum caput demittentem intueor,
 Quem pauca illa loquentem sermo defecerit.
 Eia! quid video? tuum corpus mortuum, Fili,
 Contemplor; hoc dignum est maxima admiratione:

835 Ὅνπερ γὰρ, etc. Ita fere Medea vers. 952,
 etc., Jasoni respondet:
 Ἄλλ' ὄνπερ οὐνεκ' εἰς ἐμοὺς ἤκεις λόγου,
 Τὰ μὲν λέλεχται, τῶν δ' ἐγὼ μνησθήσομαι.
 Cæterum quorum causa necum in colloquium ve-
 [nisti,
 Ea partim quidem dicta sunt, partim vero dicentur.
 838 Ἄραρεν, etc. Sic fere Hippol. vers. 1090,
 Theseum patrem suum alloquitur:
 Ἄραρεν, ὡς εἶκεν, ὦ τάλας ἐγώ!
 Statutum est, ut videtur, o me miserum!
 839 Ἐκφωνεῖς. Ita Reg. H. II. Edit. ἐκφωνεῖ.
 843 Κραυγῆς ἀκούσασ', etc. Ita fere Hippolyt.
 irato patri suo occurrit his verbis, vers. 902, etc.:
 Κραυγῆς ἀκούσας σῆς, ἀφικόμην, πάτερ,
 Σπουδῆ. Τὸ μὲν τοι πράγμα', ἐφ' ᾧ τῆτι νῦν στένεις,
 Οὐκ οἶδα· βουλοίμην δ' ἂν ἐκ σέθεν κλύειν.
 Audiens tuum clamorem, pater, veni

Celeriter. Sed tamen rem, propter quam nunc ge-
 [mis,
 Non novi: cuperem autem ex te audire.
 848 Σιγήσατ', etc. Sic ibid. Phædra fere iisdem
 vocibus, Hippol. vers. 565:
 Σιγήσατ', ὦ γυναῖκες, ἐξεργάσμεθα.
 Ἐπίσχετ', αὐδῆν τῶν ἰσθθεν ἐκμάθω.
 Tacete, mulieres, perditæ sumus.
 Cohibete vos, ut cognoscam clamorem illorum qui
 [intus sunt.
 852 Μικρὰν. Ita Reg. H. II, quæ profecto optima
 est lectio. Non enim μακρὰ ὀμίλια, longum collo-
 quium fuit Christi in cruce pendentis. Perpauca
 namque locutus est. Apte sensum expressit Roill.
 Linguam suam pressit. Edit. μακρὰν.
 854 Μεγίστου θαύματος, etc. Sic et Hippol.
 vers. 906, etc., Phædræ intuens mortuam stupet.

METRICA VERSIO.

Non sis iniquo animo in eos, qui te neci
 Dedere, nihil his excitus succenseas,
 Quorum manu sis fixus in ligno crucis?
 Nam quis furoris sustineat iram tui,
 O Nate? vel quis turbidum vultum ferat?
 Chr. Quin hinc abi jam, atque hostium ex medio
 [eripe.
 Peracta jam sunt de quibus mecum modo
 Es collocuta, nec mihi unquam illa excident:
 Ex te his molestis vocibus levavero.
Deip. Ita video factu esse opus, o miserrima!
 Ah, ah, quid istam, mel merum, et suavitas
 Jucunda totus, tam tremendam detonas
 Vocem? quid istud quod gravi oppressus siti

B Gustasti amarum, quod sitire te edita
 Sic es professus voce? *Chor.* Qui me perculit
 Exceptus aure clamor, omnem sustulit
 Mihi pene sensum, et ego inscia id sum quod gemis:
 Didicisse velle; loquere, tum ad me respice;
 Hei mihi! colorem sic tui oris, et oculi
 Contabuisset quæ suisset gratiam?
Deip. Silete, o mulieres, perimus funditus:
 Comprimate vocem, Filium ut ego interrogem
 Nam morti cum jam proximum video, et caput
 Demisit ille nobile, et linguam suam
 Pressit. Age, quid video? tuum, o Fili, tuum
 Excangue corpus mortuumque conspicio
 Res mira, voce qui sua clamans Patrem,

855 Ὅς ἀρτίως κέκραγε πρὸς τὸν Πατέρα,
 Φωνῇ κραταιᾷ γείσσα γῆς ταραξάση,
 Οὐ πῖτα μὲν χθῶν φθέγματος πληρουμένη,
 Φοικῶδες ἀντεφθέγγετ'· εἰσορῶσι δὲ
 Θάμα κρεῖσσον ὀμμάτων ἐφαίνετο·
 860 Ὅν ἀρτίως ἔδρακον ὡς φάος τότε.
 Οὐπω χρόνον παλαιὸν εἰσεδέρκετο.
 Τί χρεῖμα πάσχεις; τῷ τρόπῳ διόλλυσται,
 Τέκνον; πυθέσθαι βούλομαι σέθεν πάρα.
 Ἥ γὰρ ποθοῦσα καρδία πάντ' εἰδέναι,
 865 Κἀν τοῖς κακοῖσι λίγνος γ' οὖσ' ἀλίσκεται.

A Ἔ, ἔ, ἔ, ἔ, ἔ!

Τάδε ξυνοῦδ' τοῖς προηγορευμένοις·
 Αἴ, αἴ! τί δράσω; καρδία καὶ οἴχεται.
 Γυναῖκες, ἔφιν οὐχ ὀρῶ φαιδρᾶν Τέκνου·
 870 Χροῖαν γὰρ ἠλλάξατο, καὶ κάλλος ξένον.
 Δεινὸν θέαμα· καὶ φόβος νεκροῦ θίγειν.
 Διδάσκαλον φέρω γὰρ ἀστέρων πάθος,
 Γῆς γείσσα σαλευθέντα, ραγείσας πέτρας.
 Χωρεῖτε, χωρεῖτ', οὐκ ἔτ' εἶμι προσβλέπειν
 875 Οἷα πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ νικῶμαι πόνοις.
 Καὶ ξυνιῶ μὲν, οἷα ταῦτ' ἔσται τάχει·

855 Qui modo clamavit ad suum Patrem
 Ingenti voce telluris penetralia concutiente,
 Cujus voce plena omnis terra
 Horridum reboavit: omnium autem
 Aspectus ejus oculos superare videbatur:
 860 Quem modo, ut solis jubar, videbam.
 Nondum ad veteres et seniles annos pervenerat.
 Quid tibi accidit? quomodo periisti,
 Fili? volo ex te audire:
 Animus enim cupiens omnia audire,
 865 Et in malis aliorum audiendis avidus esseprehenditur.
 Ἐ, ἔ, ἔ, ἔ, ἔ, ἔ!
 Hæc consona sunt iis quæ fuerunt prædicta.
 1258-1259 Ah, ah! quid faciam? cor enim mihi deperit.
 Mulieres, lucidam Filii faciem non video;
 870 Colorem enim et eximiam pulchritudinem immutavit,
 Horrendum spectaculum; metuunt omnes mortuum attingere.
 Docent me astrorum luctus,
 Concussa terræ viscera, et illisa saxa.
 Ite, ite, non amplius intueri
 875 Ipsum queo; sed laboribus fatisco.
 Novi equidem, quæ brevi sint eventura:

856 Φωνῇ κραταιᾷ, etc. In editionibus Hervæ-
 gii et Wechelii sic versiculus iste legitur: φωνῇ
 κρατῆ δὲ γείσσα γῆς σπαραξάσης. Qua lectione
 constat metrum, quod in Paris. Edit. vitiosum est.
 Una namque syllaba longior est versus. Delevimus
 δὲ, quod redundat, et legimus ut in Reg. cod. τα-
 ραξάση.

859 Θάμα κρεῖσσον, etc. Ita splendescere, ut
 ejus fulgorem oculi ferre non possent.

860 Ἐδρακον. Ita Reg. Mendose editi ἔδραμον.
 Ita fere ibid. Hippol. at sensu diverso de Phædra
 ait:

Ἦν ἀρτίως εἰπὼν εἰς φάος τότε.

Quam modo reliqui in hac luce.

861 Οὐπω χρόνον, etc. Int. Eurip. ibid. vers.
 908: Non paulo ante intuebatur hanc lucem.

862 Τί χρεῖμα πάσχεις; Ita fere Hippol. de Phæ-
 dra, ibid. vers. 909, Theseum interrogat:

Τί χρεῖμα πάσχει; τῷ τρόπῳ διόλλυσται;

Πάτερ, πυθέσθαι βούλομαι σέθεν πάρα.

Quid accidit ei? quomodo periit?

Pater, volo ex te audire

864 Ἥ γὰρ ποθοῦσα, etc. Sic infra vers. 2119,
 et Hippol. vers. 912 et 913, ipsismet verbis.

867 Τάδε ξυνοῦδ', etc. Ita supra vers. 450, 451,
 754.

868 Αἴ, αἴ! τί δράσω, etc. Ita supra vers. 452
 et 682.

869 Γυναῖκες, etc. Ita supra vers. 694 et 695.

871 Δεινὸν θέαμα, etc. Ita fere Med. vers. 1202
 et 1205, nuntius cædem Glaucae quam duxerat
 Jaso, a Medea perpetrata refert:

Δεινὸν θέαμα· πᾶσι δ' ἦν φόβος θίγειν
 Νεκροῦ. Τύχην γὰρ εἴχομεν διδάσκαλον.

Horrendum spectaculum: omnes vero metuebant
 {attingere

Cadaver. Fortunam enim habebamus magistræ.

874 Χωρεῖτε, χωρεῖτ'. Sic Medea vers. 1076 et
 seqq. ipsismet verbis filios suos compellat.

876 Καὶ ξυνιῶ, etc. Ita supra vers. 720, etc.

METRICA VERSIO.

Penetravit ima terræ hiantis viscera,
 Ut tota tellus plena clamore, horridum, et
 Triste reboaret, cujus aspectus modo
 Omnium oculos vincebat aspectantium,
 Ut lumen ejus solis æquaret jubar,
 Repente toto lumine extincto occidit.
 Quid pateris, aut quo jam modo, o Fili, peris?
 Responde, id a te fac supremum ut audiam.
 Nam nosse dum mens omnia expetit, in malis
 Avida notatur, et satis non provida.
 Ἐ, ἔ, ἔ, ἔ, ἔ!

B At ista vatam congruunt sermonibus.
 Ah, ah! quid inceptem? occido misera penitus
 Jam non serenum cerno vultum Filii:
 Sic forma rara, sic decens pulchri color
 Mutatus oris, o ferum spectaculum!
 Quin corpus etiam exsanguie tractare horreo.
 Id ipsa luctu perdita astra me docent,
 Concussa saxis erutis terræ specus.
 Vos, ite, procedite: nequeo illum amplius
 Sic intueri: casibus vincor meis.
 Et ut futura post brevi quæ sint sciam,

Αύτη δὲ κρείσσων καὶ βεβαίως ἐλπιδος.
 Παῖ Παντάνακτος πῶς εἰς ἕδου νῦν δόμους
 Οἰχῆ, μόρων ἔκητι τῶν πρωτοσπόρων ;
 880 Αἰφνης δ' ἀπέπτῃς, ὡς μεθεὶς ἔκουσῖος
 Ψυχὴν· μόρος γὰρ οὐ ποτ' ἦν ὑπέρτερος,
 Εἰ μὴ μεθῆκας Πατρὶ πνεῦμα' ἔκουσῖος.
 Ἦκουσ', ἔκλυον σὴν ἑπα πρὸς Πατέρα.
 Τίνος δ' ἔκητι γῆς σ' ἀποστέλλει Πατήρ ;
 885 Τί σ' ὧδ' ἀτίμως ἠθέλησε τεθῆναι ;
 Τί τὴν τεκοῦσαν μητέρ' ὄρφανὴν σέθεν
 Τέθεικας ; ὁμοί ! συνθάνοιμί σοι, Τέκνον.
 Ἰθὺς τεθνηκας, τίς με δέξεται πόλις ;

A Τίς γῆν ἄσυλον, καὶ δόμους ἐχεγγύους
 890 Ἐένος παρασχῶν, βύσεται δέμας τότε ;
 Οὐκ ἔστι. Μείνω σ' οὖν ἔτι σμικρὸν χρόνον,
 Ἦν τριττὸν ἡμᾶρ λαμπροφεγγῆς εἰσιδῶ.
 Ὡς αὐτὸς εἶπας νεκρέγερον μὴνύων,
 Κἀγὼ πέποιθα, καὶ στέγω ταῖς ἐλπίσι.
 895 Κἂν νῦν νέκυν βλέπουσ' ἀπηρωρημένον,
 Στένω μὲ μᾶλλον, ἢ σὲ, τῆς ἀπουσίας·
 Ἀπόλεσας γὰρ μᾶλλον, ἢ κατέφθισο.
 Εἰ γὰρ γενολίμην, Τέκνον, ἀντὶ σοῦ νεκρός !
 Ὅλωλα, Τέκνον, οὐδέ μοι χάρις βίου.
 900 Αἶ, αἶ ! κατ' ὄσσων κίχάνει μ' ἤδη σκότος.

Luctus autem spem vel firmam vincit.
 O Fili supremi Regis, quomodo nunc in inferi domos abis,
 Ut protoparentes morte sibi debita eximas?
 880 Evolasti derepente, ut qui sponte dimiseris
 Animam: nunquam enim mors prævaluisset,
 Nisi Patri ultro spiritum tradidisses.
 Audivi, audivi vocem qua Patrem allocutus es.
 Cur a terra te ablegat Pater?
 885 Cur te ita ignominiose voluit emori?
 Cur matrem, quæ te genuit, orbatam te
 Facis? he! mihi! tecum, Fili, commoriar?
 Te mortuo, quæ urbs me excipiet?
 Quis angulum terræ inviolabilem, tutasque domos
 890 Præbens hospes, corpusculum hoc deinde tuebitur?
 Nullus erit. Paululum ergo te exspecto,
 Cum tertiam diem claro sidere radiantem videro.
 Sic ipse dixisti, resurrectionem tuam significans;
 Ita etiam confido, et spe innitor.
 895 Etiam si te mortuum ac pensilem intuear,
 Doleo magis meam vicem, quam tuam, ob tui absentiam.
 Perdidisti enim mortem potius, quam ipse corruptus es.
 Utinam pro te, Fili, mortuus essem!
 Perii, Fili, nec ulla mihi voluptas est vitæ.
 900 Ah, ah! jam oculos meos apprehendunt tenebræ;

877 *Αύτη δὲ κρείσσων*. Ita supra vers. 743.
 881 *Μόρος γάρ*. Ita fere Med. vers. 1219, nuntius
 Ægei ipsius parentis necem luget:
 . . . Κακοῦ γὰρ οὐκέτ' ἦν ὑπέρτερος.
 . . . Non enim amplius malo erat superior.
 Hic plura omisit Roill., alia male reddidit.
 884 *Γῆς σ' ἀποστέλλει*. A mundo amandat, non
 ut Roill. *Huc misit*.
 885 *Τί σ' ὧδ' ἀτίμως*, etc. Ita supra vers. 712 et
 Med. vers. 1208.
 886 *Τί τὴν τεκοῦσαν*, etc. Ita fere Med. vers.
 1209 et 1210, nuntius Ægeum ingemiscentem de
 tristi filix suæ fato, inducit:
 Τίς τὸν γέροντα τύμβον ὄρφανὸν σέθεν
 Τίθεισιν; ὁμοί ! συνθάνοιμί σοι, τέκνον!

*Quis me senem silicernium orbatum te
 Facit? he! mihi! utinam tecum moriar, filia!*
 892 *Λαμπροφεγγῆς εἰσιδῶ*. Ita Reg. H. II. Editi
 λαμπροφρεπῆς εἰσιδῶ.
 896 *Ἦ σὲ, τῆς*. Ita legendum pro ἢ σὲ γάρ, quod
 est vitiosum in editis. Ita fere vers. 1409 Hippol.
 Theseum patrem suum alloquitur:
 Στένω σὲ μᾶλλον, ἢ μὲ, τῆς ἀμαρτίας.
 Doleo magis tuam vicem quam meam, propter hoc
 [erratum].
 897 *Ἀπόλεσας*. Combesius mallet legere ἀπ-
 ὠλεσα, amisi, potius quam ipse corruptus es. Exstat
 ἀπόλεσας apud Eurip. Hippol. vers. 839.
 898 *Εἰ γὰρ γενολίμην*. Ita Theseus Hippol. vers.
 1410 et 1408.
 900 *Αἶ, αἶ ! κατ' ὄσσω*. Ita fere Hipp. ad The-
 seum patrem suum, vers. 1444 et 1447.

METRICA VERSIO.

Tristitia tamen est spe mihi solida prior.
 O Nate summi Regis, ecquid nunc abis
 In Ditis ædes, debita ut primo patri
 Æterna mortis supplicia detorqueas?
 Atque hinc repente, ut sponte dimissus tua
 Quasi avolasti? audita vox tua ad Patrem.
 Cujus rei te gratia huc misit Pater?
 Cur te tam abhorrenda cruce voluit mori?
 Et cur eam, quæ te dedit luci parens,
 Orbam esse cogis? commori liceat tibi
 O chare Fili. Mortuo te quis locus
 Excipiet, et quæ terra asylum erit mihi?
 Quis hospes ædes in ruentis impetum
 In me recludens, corpus istud proteget?

B Nullus erit. Ergo paululum exspectans diem
 Hunc candidum, illustremque tertium, excitus
 Quo te e sepulcro et morte, redivivus mihi
 (Dixisti ut olim) appareas, fulta optima
 Spe duro. Quamvis in crucem actum et mor-
 [tuum]
 Te, Nate, cernam, non tua tam gratia
 Nunc ingemisco, quam mea, quando tui
 Mihi carendum fuerit. Hinc nam verius
 Sublatus, aliqua parte quam corruptus es.
 Atque utinam, o Nate, morte mutassem mea
 Quam tu subisti. Jam occidi, o Fili; mihi
 Vitæ voluptas nulla restat funditus.
 Ah! oculus atra obducitur caligine.

Ὅλωλα, καὶ νῦν νερτέρων ποθῶ δόμου.
 Τὸ κατὰ γὰς θέλω, τὸ κατὰ γὰς κνέφας
 Τὰ νῦν μετοικεῖν, σῆς θέας στερουμένη.
 Δύστηνος, οἶον ἔσχον ἀρτ' ἀλγημ' ἐγώ!
 905 Οὐ τλητόν, οὐδὲ ῥητόν. Ἄλλ' ἀπειλόμην.
 Πῶς δ' ἐξ ἀναύδου, καὶ μύσαντος ὄμματα,
 Ἐξω περηγόρημα, μήτηρ παντράμων;
 Ἄλλως σ' ἀρ' αὐτή, Τέκνον, ἐξεθρεψάμην,
 Ὅς τὴν τροφήν ἅπασι δαφιλῶς νέμεις;
 910 Μάτην τ' ἐμόχθουν, καὶ κατεξάνθην πόνους,
 Φεύγουσα χεῖρας τῶν φονόντων σου, Τέκνον,

A Ἀρχῆς ἀπ' ἀρκης σῶν ξένων γενεθλίων,
 Ἄλλ' οὐκ ἐγώμαι, κἄν στένω, κἄν δακρῶω.
 Ἐγὼ σ' ἔτικτον, οἶδα δ' ὡς ἐγεινάμην.
 915 Ὅθεν ποθ' ἡ δύστηνος εἶχον ἐλπίδας
 Ἐν σοὶ μεγίστας, γηροβοσκήσειν τ' ἐμὲ,
 Καὶ κατανοῦσαν χερσὶν εὐ περιστελεῖν,
 Ζηλωτῶν ἀνθρώποισιν. Ἢ δ' ὀλωλέ μοι
 Ἐλπίς γλυκεῖα, σοῦ, Τέκνον, τεβνηκότος.
 920 Ὡ φθέγμα γλυκὺ, γλυκὺ χάριμα μοι φέρον,
 Ὡ φιλάτῃ προσοφίᾳ, ὧ ποδομένη
 Ὀραϊότης ἀρῆρητος ὑπὲρ πᾶν γένος,

Perii, et jam desidero portas inferorum.

1260-1261 Sub terra volo, sub terra caliginem hinc

Migrans habitare, tuo aspectu privata.

Infelix, qualem experior dolorem!

905 Intolerandum, infandum. Verum interii.

Quomodo ex eo qui mutus est, et oculos clausit,

Solatum habebō, parens miserrima.

Frustra igitur te, o Fili, educavi,

Qui omnibus escam munificentissime distribuis?

910 Frustra igitur laboravi, et confecta sum laboribus,

Effugiens manus eorum qui tibi necem, Fili, machinabantur,

Ab ipsismet incunabulis tui ortus inaudit?

Haud arbitror, etiamsi gemam, etiamsi lacrymer.

Genui te, et quomodo genuerim, novi.

915 Unde olim infelix habui spes

In te magnas, foret ut senio gravem me nutrires,

Et mortuam manibus recto componeres

(Felicitationis causa) æmulandam hominibus. Verum periit mihi

Spes dulcis, te mortuo, Fili.

920 O dulce colloquium, suave gaudium mihi afferens,

O vultus dilectissime, o valde exoptata

Pulchritudo ineffabilis, genus omne exsuperans,

902 Τὸ κατὰ γὰς θέλω. Sic Hippol. præ nimio dolore Theseus ait :

Τὸ κατὰ γὰς θέλω, τὸ κατὰ γὰς κνέφας
 Μετοικεῖν, etc.

Sub terra volo, sub terra caliginem
 Hinc migrans habitare.

905 Οὐ τλητόν. Ita supra vers. 715. Ita Theseus exclamat Hipp. vers. 846.

906 Πῶς δ' ἐξ ἀναύδου, καὶ. Sic infra vers. 1350, et Med. vers. 1183, nuntius Glaucen Creontis filiam jamjam morituram describit :

Ἢ δ' ἐξ ἀναύδου καὶ μύσαντος ὄμματος.
 Illa ex muta, et quæ clauserat oculos.

908 Ἄλλως σ' ἀρ' αὐτή. Ita fere ibid. Medea filios suos alloquitur vers. 1029 :

Ἄλλως ἀρ' ὑμᾶς, ὧ τέκν', ἐξεθρεψάμην.
 Frustra igitur vos, o filii, educavi.

910 Μάτην τ' ἐμόχθουν. Sic infra vers. 1334, et ibid. Med. vers. 1030 : sic et Troad. vers. 755

queritur Andromache.

912 Ἀρχῆς ἀπ' ἀρκης. Sic infra vers. 1355 et 1822.

915 Ἄλλ' οὐκ ἐγώμαι. Hoc versu patet proxime superiores per interrogationem dictos reddendosque esse.

915 Ὅθεν ποθ' ἡ. Ita fere Medea filios suos compellat vers. 1032 :

Ἢ μήν ποθ' ἡ δύστηνος εἶχον ἐλπίδας
 Πολλὰς ἐν ὑμῖν, γηροβοσκήσειν τ' ἐμὲ,
 Καὶ κατανοῦσαν χερσὶν εὐ περιστελεῖν,
 Ζηλωτῶν ἀνθρώποισι. Νῦν δ' ὀλωλε δὴ
 Γλυκεῖα φραντίς.

Profecto quondam infelix habui spem

Magnam in vobis sitam, fore ut senio gravem me

[nutriretis,

Et mortuam manibus recte componeretis

Felicitationis causa æmulandam hominibus. Nunc

[vero jam periit

Hæc dulcis cura.

METRICA VERSIO.

Interii, et imas noctis æternæ domos
 Exspecto cupida : nunc mihi nil est prius,
 Quam quæ in obscuro manium latent specu
 Terram sub ipsam obducta tenebris plurimis
 Subire, quando privor aspectu tuo.
 Quam non ferendum, et quam nefandum pertuli
 Misera dolorem modo! vah! occidi, occidi.
 Et qui parentem me suam miserrimam
 Soletur ille, cui gelida mors lucidos
 Ocllusit oculos morte, vocem sustulit?
 Te, Nato, larga cæteris qui suggeris
 Alimenta dextra, Nate mi, frustra parons
 Eduxi, et olim stulta me laboribus
 Non profuturis defatigavi, fuga

B Vitare tentans, quos tunc vitæ, tuum
 Primum sub ortum, perditæ struerent viri
 Enses manusque : verum id absit, tristius
 Ut multa ducam lacrymans suspiria.
 Ego tibi mater, more quo tamen scio :
 Unde erigebat maximam in spem, ut me senem
 Adultus aleres ; morte defunctam, manu
 Pia involutam linteo urnæ traderes,
 Quondam beatam habitam, o supra mortalium
 Natos decore, sed mihi te Filio
 Exstincto, illa spes dulcis omnis concidit.
 O sermo suavis, gaudium merum mihi
 Semper procurans, lumen o lepidissimum,
 O expetita, et singularis caudidi

Εἰκὼν ἄγραφος ἀγράφου μορφώματος,
 Πῶς νῦν στυγνάξεις; οὐ φέρω βλέπουσά σε.
 925 Πῶς, πῶς σιγᾶς νῦν, οὐδ' ἀπανοίγεις στόμα;
 Ἄδς φθέγμα μοι, ὄδς, ὄδς παρηγόρημά μοι·
 Φθέγξαι τι μικρὸν μητρὶ δυστήνῳ, Τέκνον.
 Ναί, Τέκνον, οἶδα τὸν Θεόν μου, κἄν φέρῃς
 Θάνατον οἰκτρὸν, ἀθανατίζοντά με,
 930 Θάνατον, ἀθάνατον ἄγοντα κλέος,
 Καὶ χάριμα παντὶ τῷ βροτῶν γένει μέγα.
 Θεολ. Τέ-λαθι, παγκοίρανε, μαιμῶσα κλάειν·
 Ἐκὼν γὰρ ἔτλη πότμον, οὐκ οὖν ἀέκων,
 Ὡς παμφάγον νῦν καθδάλων αἴσαν, γένει
 935 Ἐκόικος ἔλθῃ, Δεσπότης παντεργάτης,

A Λέβητι χρυσέῳ δὲ πέπτων μοι δέμας,
 Σοφῆ προμηθεΐα με ξενίση ξένως.
 Λυγρὸν γὰρ ἀπὸ γῆρας εὐφρῶς ἕξασ,
 Ἀνθρωπολογίου παμπαλαιᾶς μοι λύπης,
 940 Κοῦρον φίλον θήσειεν ἡδῶντά με·
 Ὡς νῦν χάριστον γῆρας ἀπαντας τρύχει,
 Ναί, ναί, τρύχει γῆράς με πημάτων βάρει
 Λώθης παλαιᾶς μητρὸς ἡπατημένης·
 Ἄλλ' αὐτὸς ἀλύξαι με πημάτων ἔφη,
 945 Αὔθις πρὸς αὐτὴν μητέρα στρέψαιτ' ἐμή,
 Καὶ γαίαν, οἶκόν θ', ὄν προδοῦσ' ἀφίκετο
 Βουλαῖς ἀνάγκοις θηρὸς ἡγριωμένου,
 Ἐς τήνδ' αἰτῶν, μητέρα στεναγμάτων,

Imago, quam pingere nemo possit, formæ quæ nullis ducta sit lineis,
 Quomodo nunc alliceris tristitia? te intueri non sustineo.

925 Quomodo, quomodo nunc siles, neque os aperis?

Da mihi verbum, da, da mihi solatium:

Alloquere paululum miseram parentem, o Fili.

Namque te, Fili, Deum meum novi, etsi subeas

Necem miserandam, quæ mihi præstat immortalitatem,

930 Necem, quæ gloriam æternam largitur,

Et lætitiâ ingentem universo hominum generi.

Theolog. Esto forti animo, omnium domina, animi anxia et exæstuans.

Libens enim, et non invitus mortem subiit,

Ut mortem omnia vorantem proculcans, hominibus

1262-1263 935 Vindex adsit, Dominus omnium benefactor,

Et in vase aureo corpus hoc meum coquens,

Sapienti providentia me novo modo renovet.

Cum enim tristem senectam optime radens liberaverit

Ab hoc meo vetusto dolore, qui hominibus nocet,

940 Juvenem amabilem ac repubescentem me exhibebit;

Senectus enim pessima nunc omnes opprimit,

Et me senium gravat, malorum pondere,

Quibus ortum dedit antiqua seductæ matris noxa;

Sed ipse promisit ut me malis eximeret,

945 Iterumque ad ipsam parentem meam reduceret,

Et ad terram, domumque ex qua ob peccatum ejecta fuit

Scelestis effera bestia consiliis,

Ad hancce terram, suspensorum matrem,

925 *Εἰκὼν ἄγραφος. Imago non picta, ejus formæ quæ nullis ducta pictaque sit lineis; Deus scilicet ex Deo, in quem nihil ejusmodi cadit.*

945 *Αὔθις πρὸς αὐτήν. Editi αὔθις τὴν πρὸς αὐτήν. Versus uno pede redundat. Ita fere nutritrix Medæ vers. 30 et seqq.:*

Ἦν μὴ ποτε στρέψασα κάλλευκον δέρην,
 Αὐτὴ πρὸς αὐτὴν πατέρ' ἀποιμῶξῃ φίλον,
 Καὶ γαίαν, οἶκου θ', οὐς προδοῦσ' ἀφίκετο

Μετ' ἀνδρὸς ὅς σε νῦν ἀτιμάσας ἔχει.

Ἐγνώκε δ' ἡ τάλανα συμφορᾶς ὕπο,

Οἶον πατρῶας μὴ πολεῖτεσθαι χθονός.

Nisi quando vertens candidam cervicem

Ipsa apud sese deploraverit patrem suum,

Et terram, et oedes, quibus relictis, venit huc

Cum marito, qui nunc contumelia affecit eam

Et misera agnovit ob ipsam calamitatem,

Quid sit non deserere terram patriam!

METRICA VERSIO.

Oris venustas, nulla qua generis prior
 Humani, imago picta nunquam lineis
 Ductis ad aliquem pictæ imaginis typum,
 Ut nunc ex ore tetro et aspectu horreo
 Te conspicata, nec pati aspectans queo.
 Quid ore clauso, Nate, mutus obtices?
 Tu redde vocem aliquam mihi, da quod meam
 Soletur ægritudinem: matrem unico
 Affare verbo, Nate, miseram atque anxiam.
 Agnosco te corte Deum meum, ut seras
 Nunc mortem acerbam, vindicem natum mihi
 A morte: mors hæc quam subis est gloriæ
 Nunquam occidentis causa, et hujus gaudii
 Quid moneat ingens stirpis humanæ genus.

Theol. Ponito dolori et luctui modum, o hera:
 Nam non coactus, sponte sed sua occidit,

B Ut morte victa, cuncta quæ prosterneret,
 Vindex benignus adsit, et rex præpotens
 Et vase in aureo corpus hoc meum coquens
 Renovansque, docta me novum prudentia
 Miraque faciat arte: ubi deterserit
 Pestem senectam carnificis acerrimi
 Doloris, is me pube grata vestiet:
 Nam nunc senectus pessima omnes opprimit,
 Et me malorum pondere senium gravat
 Noxa ex parentis veteris. At se liberum
 Me redditurum dixit omnibus a malis,
 Meque rediturum esse ad meam matrem, et domum,
 Terramque, quam cum perdidisset, impiis
 Diræ efferaeque bestia dolis, in hanc
 Terram parentem luctuum venit, suo
 Cum conjuge, ante quem gravi cum injuria

Μετ' ἀνδρὸς, ὃν πρὶν ἢδ' ἀτιμάσασ' ἔγνω·
 950 Ἐγὼ γὰρ ἡ τάλαινα συμφορῶν ὕπο,
 ὄσον τὸ λιπεῖν οὐθαρ ἀρούρης πάθος·
 Καὶ τοῦδ' ἔχητι πάνθ' ὑποστῆναι θέλειν
 Αὐτὸς προεῖπε, καὶ θέλων ἔτλη μόνον·
 Ἥματι τριτάτῳ δ' ἀνέγρεσθαι τάφου,
 955 Μύσταις φίλοις φέροντα χάρμα καὶ μέγα.
 Εἰδὼς τε ταῦτα πάντα, πρὶν σαφῶς ἔφη.
 Ἥθῃ δ' ἔχει σύμπαντα ταῦτα νῦν τέλος,
 Λεῖπει δὲ γηθόσυνον ἡμᾶρ καὶ μόνον,
 Καὶ τοῦτο νῦν μελοῦμεν, ἔσται δ' ὡς ἔφη.
 960 Ὁ γὰρ τὰ λυπρὰ νητρεκῆ νῦν γνωρίσας,
 Καὶ χάρμα δειξει λαμπρὸν ἡματι τρίτῳ.
 Οἰδᾶς τε σὺ μάλιστα τέρμα δρωμένων·

A Θῆσει δὲ, λύπης ἀντὶ τῆσδε καὶ γάων,
 Τιμὰς μεγίστας ἀνὰ γῆν σοὶ καὶ πόλον,
 965 Πλήσει τε πᾶσαν γαῖαν ἐνδόξων λόγων,
 Ναοὺς τέ σοι τεύξουσι τὸ βροτῶν φύλον.
 Θάττον γὰρ ἀντὶ τοῦδε δυσσεβοῦς φόνου
 Σεμνήν ἑορτὴν τῆδε γῆ προσάφεται,
 Καὶ γῆν Σολύμων ἱερὸν τεύξει πέδον·
 970 Ὡν οὐνεκα χρὴ μὴ μέτρον θρηνεῖν πέρα.
 Μὴ δῆτα γοῦν, δέσποιν', ἀφέρτατα στένε,
 Οὐτ' ἄλλ' ἐπαίρουσ', οὐτ' ἀπαλλάσσοῦσα γῆς
 Πρόσωπον, οὐ βλέφαρα δακρῶν ῥοῆς.
 Ἔως πότε στρέψεις δὲ κάτω τὴν δέρην,
 975 Ῥοαῖς καταρδεύουσα τὴν γῆν δακρῶν;
 Ἐνδικὸν δῆμα παντεπόπτου Δεσπότηου

Cum viro, quem prius probro affectum cognovit;
 950 Novit enim miseriis edocta,
 Quam durum sit terram uberem linquere:
 Et hujus gratia omnia pati velle
 Ipse dixit, ac volens mortem subiit.
 Tertia autem die promisit se e tumulo redivivum fore,
 955 Ingenterque lætitiā dilectis discipulis allaturum.
 Cum autem hæc omnia plane noverit, prius dixit.
 Jam vero nunc omnia suum habent exitum,
 Superatque sola dies lætabunda,
 Hancque nunc exspectamus, eveniet autem sicut dixit.
 960 Qui enim tristia tanquam certissima manifestavit,
 Et die tertia splendidum ostendet gaudium.
 Nosti quem exitum sortitura sint ea quæ sunt;
 Pro mœrore hoc et suspiriis concedet
 Tibi maximos honores in terra et in cœlo,
 965 Universumque orbem replebit insigni fidei præconio,
 Et tibi templa dicabit mortalium genus.
 Cito enim pro ista dira cæde
 Venerandum huicæ terræ festum applicabit,
 Solumque sacrum efficiet Solymorum regionem:
 970 Quocirca ultra modum defflere non oportet.
 Ne igitur, domina, intolerandos pro me gemitus
 1264-1265 Defixis in terram oculis, demissoque
 Vultu, lacrymisque palpebras irrigans.
 Quousque tandem caput tuum demittes,
 975 Lacrymarum rivulis terram madefaciens?
 Vindex oculus Domini, qui omnia conspiciat,

949 Ἐγὼ. Combefissius addit, *velut dominum,*
 juxta illud Gen. 11, 16: *Sub viri potestate eris.*
 965 Πλήσει τε πᾶσαν. Ita supra vers. 212.
 972 Οὐτ' ἄλλ' ἐπαίρουσ'. Ita fere Medææ nutrix,
 v. 27, etc.:

Οὐτ' ἄλλ' ἐπαίρουσ' οὐτ' ἀπαλλάσσοῦσα γῆς
 Πρόσωπον....
 Neque oculos tollens, neque avertens a terra
 Faciam....

METRICA VERSIO.

Notasset ipsa, edocta misera casibus,
 Quam dura res sit fertili terra bonis
 Excludi; et ejus gratia rei omnia
 Tolerare sese velle prædixit: lubens
 Hinc passus ipse mortem et idem tertio
 Sese, sepulcri carcere effracto, die,
 Cum sciret ista protulit palam prius,
 Fore redivivum, morte devicta gregem
 Charum ut suorum gaudio perfunderet
 Magno. Suo jam cuncta præscripta exitu
 Hæc indicantur; una nunc superest dies
 Et læta et hilaris; nos eam exspectabimus:
 Non fallat; aderit, ut dixit; nam tristia
 Qui vera nobis sine declarat suo,
 Ostendet idem, tertius postquam dies
 Cœlo emicabit, gaudium solidissimum.
 Tuque adeo nosti certius certo omnium
 Rerum futurus quis sit olim terminus.
 Certe ille luctum, et lacrymas quæ te anxiam

B Nunc ulcerant, honoribus clarissimis
 Pensabit; illa parte qua sese polus
 Tellusque pandit, fama nominis tui
 Splendida per omnes orbis oras præpete
 Penna evolabit: sacra delubra exstruent
 Tibi posteri omnes. Cædis in diræ locum
 Istius, olim terra solemne offeret
 Festum, sacrumque quod profanum ante existi-
 [tit

Manu piorum fiet in Solymis solum.
 Sic indecentes quæ supra modum fluunt
 Lacrymæ. Quid ergo tam impotentes, o hera,
 Gemitus ab imo pectore educis, neque
 Oculos gravatos fletibus sursum erigis
 Defixa vultus in solum, et madidas genas
 Imbre lacrymarum plurimo stillantium?
 Quousque tandem lacrymis rigantibus
 Terram, caput sic luctuosum deprimes,
 Cum vindicem oculum cuncta cernentis Dei

Εἶδ' οὖτα θάπτον χάρμα σοι φέρειν μέγα,
 Πρὸς ὃν σε τείνειν ἔμμα καὶ μόνον, δέον.
 Οἶδας γὰρ, οἶδας ἔψεται τοῖς φροίμοις
 980 Καὶ τέρμα φαίδρον, γηθόσυνός θ' ἡμέρα.
 Μίαν μόνην μείναι σε δεῖ τὴν αὐριον,
 Ὡς συμπερανθῆ φροντίς, ἢ κάμῃ τρύχει.
 Θεοτό. Ὑῖδς σύ μοι πέφνας ἄλλος, παρθένε.
 Αὐτὸς γὰρ εἶπεν Ὑῖδς, ὅς μοι καὶ μόνος.
 985 Οἶδας τε ταῦτα πάντα, τίς χρεῖώ λέγειν;
 Ὡς ἀσπέρως ἔτικτον, ὠδίνων ἄτερ,
 Στεφρᾶς τ' ἐφυγον ἐν τόκοις ἀλγηδόνας,
 Θεοῦ τε Παῖδα τοῦτον ἀγγελίας ἐφη,
 Καὶ πόλλ' ἔδρασεν, οἶα καὶ μόνου Θεοῦ.
 990 Καὶ πῶς τανῦν οἶσαιμι γυμνὸν καὶ νέκυν,

A Ἐν ἰκρίῳ βλέπουσ' ἀπρωρημένον,
 Ὅς γαίαν ἠώρησεν ὀδάτων ὑπερ,
 Δι' ὃν τὸ φάος ἡλίου συνεστάλη,
 Αὐτῆς σελήνης τ' ἐσκοτίσθη πᾶν σέλας,
 995 Καὶ ῥῆξιν ἀνέτλησαν αἱ πέτραι φέδω,
 Μνημεῖά τ' ἠλοίγησαν εἰς δείγμα κράτους,
 Αὐτοῦ παθόντος, ὑπερτάτου αἰτίου;
 Θεολ. Δέσποινα παγκοίρανε, μήτερ τοῦ Λόγου,
 Αὐτὸς καὶ γὼ τέθηπα μὴ φέρων βλέπειν,
 1000 Φρικτὸν θέαμα, Δεσπότην τεθνηκότα,
 Ἄπνουν, τὸν ἐμπνέοντα τοῖς ζῶσι πνοήν.
 Στένω τε πυκνὰ, καὶ χέω πικρὸν δάκρυ,
 Ἐλπίς δ' ὅμως τρέφει με, καὶ θρηνῶν φέρω.
 Οὐ γὰρ ἀπιστῶ τοῖς λόγοις τοῦ Δεσπότη.

Ut nosti, brevi ingens tibi afferet gaudium,
 Ad quem et solum te oculos dirigere oportet.
 Nosti enim, nosti; hæc præmia subsequetur
 980 Splendidus exitus hilarisque dies.
 Unicam diem posteram te oportet præstolari,
 Ut exitum habeat cura quæ et me afflictat.

Deip. Filius alter tu mihi es, virgo.
 Ipse enim dixit, qui unicus mihi Filius est.
 985 Hæc omnia nosti; quid necesse loqui?
 Quomodo absque semine genui, absque doloribus,
 Moléstosque partus dolores effugi,
 Et hunc esse Dei Filium dixit angelus,
 Et multa confecit, quæ solius Dei sunt.
 990 Et quomodo nunc eum feram nudum et mortuum,
 In ligno videns suspensum,
 Qui terram supra aquas levavit,
 Per quem solis lumen convolutum fuit,
 Et ipsius lunæ fulgor tenebris obscuratus,
 995 Scissæque sunt rupes metu,
 Apertaque sunt monumenta, ut ipsius potentiam manifestarent,
 Eo moriente, qui supremus est rerum auctor?
Theol. Domina potentissima, Verbi mater,
 Ego etiam obstupeo, neque sustineo videre
 1000 Horrendum spectaculum, Dominum mortuum,
 Exanimem, qui mortalibus spiritum afflat.
 Frequenter ingemisco, et amaras effundo lacrymas,
 Spes tamen me nutrit, et suspiria tolero.
 Neque enim Domini verbis ullam fidem detraho.

981 *Μίαν μόνην.* Ita supra vers. 614 et 615.
 987 *Στεφρᾶς.* Ita supra vers. 428 et 512.
 997 *Αὐτοῦ παθόντος,* etc. *Eo moriente.* Quibus
 alia substituit Roill., quæ neque sunt auctoris,
 neque secum cohærent.
 1001 *Προήν.* RR. πνοῆ.

1003 *Θρηνῶν φέρω.* Reg. Med. θρηνῶ φέρων.
 1004 *Οὐ γὰρ ἀπιστῶ τοῖς,* etc. Ita Jasoni re-
 spondet Medea vers. 927 :
 Δράσω τάδ', οὐτι σοῖς ἀπιστήσω λόγοις.
Faciam hæc, non diffidam tuis verbis.

METRICA VERSIO.

Scias tibi jam ingens parare gaudium,
 Ad quod oculos solum referre oporteat?
 Nam prima dura hæc, ut probe nosti, omnia
 Lucunda pulchro sine concludet dies.
 Una, una tantum crastina est lux, quæ tibi
 Expectanda superest, quæ tuæ curæ modum
 Afferat, et illi quæ meum pectus coquit.
Deip. Tu natus alter es mihi, o castissime,
 Ut ipse dixit, qui mihi unus Filius.
 Hæc cuncta nosti; quid repetere iuverit?
 Ego ut viri expers et dolorum qui solent
 In partu acerbi consequi, mater fui,
 Eumque peperer quem Dei Natum angelus
 Sua vocavit voce, tum facta edidit
 Hæc ille genitus, solius quæ sint Dei.
 Et qui feram nunc carne nuda, alta in cruce
 Hunc conspicata pendulum, exsanguem, vagas
 Qui jussit eminente terra circum agi

B Aquas fluentes, cujus ad numen nitor
 Obductus omnis solis, et lunæ jubar
 Sparsum tenebris, præ metu durissima
 Disrupta saxa, aperta monumenta omnia
 Quæ numen hujus indicarent et manum,
 In cujus unum corpus aliena expetunt
 Admissa cuncta, ut innocens pœnas luat?
Theol. Regina vere o omnium, et domina, et
 [parens
 Verbi, vel ipse non ferens spectaculum
 Tam dirum et atrox, morte sublato mihi
 Rerum potente; cassum ut illum lumine
 Vidi, unde ducunt viva cuncta spiritum.
 Horrore stupui, et crebro nunc suspiria
 Ducens, amaras prouro in lacrymas miser.
 Dura hæc sed inter firma me spes roborat,
 Neque Domini ullam detraho verbis fidem.
 Jam tertia illa lux micans affulserit,

1005 Ἡ καλλιπυργῆς ἡμέρα δὲ τριτάτη
 Τὸ τέρμα δείξει τῆς τρεφούσης ἐλπίδος.
 Ἡ μὴ παρέλθοι, καὶ θανεῖν μοι συμφέροι.
 Θεοτό. Τριτάταν ἀμέραν μὲν εἶδυα κλύω,
 Αἰθίς φθορᾶς πάναγνον ἀνίσχεν δέμας ·
 1010 Νῦν δ' ἐχθρὸν ἤμαρ, ἐχθρὸν εἰσορῶ φάος.
 Ὡ δυστάλαιναν, τὴν πάλαι μακαρίαν!
 Ὅθεν τὰ θνητῶν μᾶλλον ἠγοῦμαι σιάν,
 Κοῦ δ' ἂν τρέσας, εἰποιμι τοὺς σοφοὺς βροτῶν
 Δοκούντας εἶναι, καὶ μεριμνητάς λόγων,
 1015 Τοῦτους μεγίστην ζημίαν ὀφλισκάνειν.
 Θνητῶν γὰρ οὐδεὶς ἐστὶν ἑλθιος φύσει,

1005 Tertia illa lux valde lucida
 Almæ spei declarabit exitum.
 Quæ nisi advenerit, mori mihi expedit.
 Deip. Audio, et quidem non inscia, die tertia
 Iterum a corruptione sanctissimum ipsius corpus esse eximendum :
 1266-1267 1010 Nunc vero diem inimicam, inimicam lucem intueor.
 O me miseram, quæ prius beata !
 Unde res mortalium maxime arbitror umbram,
 Neque trepidans dixerim, illos qui de mortalibus sapientes
 Videntur esse, et indagatores artificesque sermonum,
 1015 Hos maxime multa dignos esse judicandos.
 Nemo enim mortalium natura est beatus,
 Opibus vero affluentibus, celebrior
 Alio fieri potest alius, beatus vero nequaquam.
 Semi. Omnium autem, quæcunque sunt animata et animo prædita,
 1020 Nos mulieres sumus, miserrima propago,
 Quæ peperimus, et mortuos vidimus filios.
 Ter ego maluissem mori, quam semel peperisse,
 Et filii a me nutriti mortem videre.
 Verum non eadem ratio de me ac de te,
 1025 O summe potens, veneranda, beata Virgo,
 Quæ plurimum genus mortalium antecellis.
 Ego enim viri voluptatem experta,
 Pro voluptate dolores in luctu nutrio,

1007 Ἡ μὴ παρέλθοι, etc. Hæc sunt ingentis de-
 siderii, non desperantis. Combef. legit εἰ μὴ. Male
 Roillet : *Ille posito nulla mors veniet gravis.*

1009 Αἰθίς. Conjicit Combef. legendum esse
 λέειν pro αἰθίς.

1012 Ὅθεν τὰ θνητῶν, etc. Eximia sententia ex
 Euripide desumpta, Med. vers. 1224-1230 :

Τὰ θνητὰ δ' οὐ νῦν πρῶτον ἠγοῦμαι σιάν.
 Οὐδ' ἂν τρέσας εἰποιμι, τοὺς σοφοὺς βροτῶν
 Δοκούντας εἶναι, καὶ μεριμνητάς λόγων,
 Τοῦτους μεγίστην μωρίαν ὀφλισκάνειν.
 Θνητῶν γὰρ οὐδεὶς ἐστὶν εὐδαίμων ἀνὴρ,
 Ὅλου δ' ἐπιβρυέντος, εὐτυχέστερος
 Ἄλλου γένοιτ' ἂν ἄλλος, εὐδαίμων δ' ἂν οὐ.

Res vero mortalium non nunc primum arbitror
 [esse umbram.

Neque trepidans dixerim illos qui de mortalibus
 [sapientes

A Ὅλου δ' ἐπιβρυέντος, εὐκλεέστερος
 Ἄλλου γένοιτ' ἂν ἄλλος, ἑλθιος δ' ἂν οὐ.
 Ἡμι. Πάντων ὄσ' ἔστ' ἐμφυχα, καὶ γνώμην ἔχει,
 1020 Γυναϊκὲς ἐσμεν, ἀθλιώτατον φυτὸν,
 Ὅσαι τεκοῦσαι, καὶ θανόντ' εἶδον τέκνα.
 Ὅς τρίς θανεῖν θέλοιμ' ἂν, ἢ τεκεῖν ἅπαξ,
 Καὶ πότμον ἰδεῖν ἐντραφέντος μοι τέκνου.
 Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πρὸς σὲ κάμ' ἤκει λόγος,
 1025 Ὡ παγκοίρανε, πότνα, παρθέν' ὀλβία,
 Ἡ πολλὰ παντὸς εἶ διαφόρος γένους.
 Ἐγὼ γὰρ ἀνδρὸς τέρψην εἰσδεξαμένη,
 Ἄνθ' ἠδονῆς ἐδύνας ἐν λύπαις τρέφω,

Videntur esse, et indagatores artificesque sermo-
 num.

Hos maxime stultos esse judicandos.

Nemo enim mortalium est beatus vir.

Opibus vero affluentibus, fortunatior

Alio fieri potest alius, beatus vero nequaquam.

1019 Πάντων ὄσ', etc. Ita mulieres Corinthias

alloquitur Medea ipsismet verbis vers. 230 et 231.

1022 Ὅς τρίς θανεῖν, etc. Ibid. vers. 251, 252 :

Ὅς τρίς ἂν παρ' ἀσπίδα

Στήναι θέλοιμ' ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ.

Quare ter ad clypeum

Stare malim, quam semel parere.

1024 Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς, etc. Sic ibid. Medea

vers. 252, ipsismet verbis.

1026 Ἡ πολλὰ παντὸς, etc. Sic ibid. vers. 579

Medea de se ipsa loquitur, at sensu diverso :

Ἡ πολλὰ πολλοῖς εἰμι διάφορος βροτῶν.

Profecto multum a multis dissentio mortalibus.

METRICA VERSIO.

Quæ grata læto spem coronet exitu :

Ille posito nulla mors veniet gravis.

Deip. Ipsum, ego quidem non inscia, diem ter-
 [tium

Audio futurum, qui illum ab omni vindicans

Corruptione, corpus integrum efferat :

Sed hæc acerbam jam video lucem, et diem,

Quæ me beatam olim, facit miserrimam.

Sic omnium res nunc puto mortalium

Nil præter umbram, et libere id dicam : gravi

Quos vulgus hodie ponit in sapientium

Numero, laboris, et operæ, facundia

In laudem multum qui locant, illi incidunt

In magna damna. Lex enim hæc terra satis,

B Ut nemo natura beatus debeat

Dici : affluente sorte, si celebrior

Contigit uni fama quam cuidam alteri,

Non is beatus nomine hoc censebitur.

Semi. Nos omnia inter illa quæ terra edita

Animata vivunt, sentiunt, matres sumus

Et triste, et infelix genus plane, quibus

Incumbit ea necessitas, ut liberos,

Postquam pepererint, conspiciantur mortuos.

Nam ter ego malim funere offeri parens,

Quam parere semel, et proles eductæ mihi

Properata fata cernere. At te non idem

Ac me, o beata Virgo, spectat, omnium

Ut feminarum quæ præis sexum, et genus.

Καὶ θνητὸν ὡς ἔτικτον, εἰδὺσα στέγω·
 1030 Κούφως φέρειν γὰρ συμφορὰς θνητοῦς δεόν.
 Σὺ δ' ἀνδρὸς οὐκ ἔγνωκας εὐνήν, Παρθένε.
 Θεὸν τεκεῖν τ' ἔκλυες ἀγγέλου λόγοις,
 Καὶ νεκρὸν αὐτὸν νῦν ὄρωσα, πῶς φέρεις;
 Θεοτό. Ἐὰτέ μ' ὅτε φιλα μοι τὰ μὴ φιλα·
 1035 Ἥγγειλεν, οἶ' ἡγγειλεν· οὐ μομφὴν ἔχει,
 Εὐάγγελος δόξης τε τῆς εὐαγγέλου.
 Ἦν ἐσφάλην ἐγὼ δὲ τῆς ἀγγελίας,
 Οὐκ οἶδ', ὄχυρὰς ἐμφέρω γὰρ ἐγγύας.
 Θρηνεῖν δὲ δεῖ με· δακρῦων γὰρ ἄξια
 1040 Πέπονθα πολλά, καὶ στένω, καὶ δακρῦω,

A Ἔως ἴδοιμι ζῶντα τὸν ταῦν νέκυν.
 Ἦμι, λέσποινα κούρη, δεῖ σε συγγνώμην ἔχειν·
 Εἴ τις ὑφ' ἡθῆς σπλάγγνον εὐτόνωσ φέρων,
 Μάταια βάζει, μὴ δόκει τούτων κλύειν.
 1045 Σοφωτέραν γὰρ ἴσμεν οὐσάν σε βροτῶν.
 Θεοτό. Αἶ, αἶ!
 Ἔτλην μεγάλων ἄξια θρήνων ἐγὼ.
 Ὡ πάθος οὐ μετρητὸν, οὐδ' οἶόν τ' ἰδεῖν,
 Φόνον ταλαίναις χερσὶν ἐξεργασμένον!
 1050 Τὰν καλλίνικον, κλεινὸν ἐξεπράξατε
 Εἰς θρήνον, εἰς δάκρυα· παγκαλῆς ἀγῶν,
 Ἐν αἵμασι στάζουσας εἰσφέρειν χεῖρα.

Cumque mortalem genuerim, haud inscia fero :
 1030 Oportet enim homines leviter ferre calamitates.
 Tu vero viri thalamum, Virgo, non cognovisti.
 Ex angeli verbis audisti te Deum parituram fore,
 Et ipsum nunc mortuum videns, quomodo sustines?
 Deip. Sinite me; minime mihi jucunda, quæ sunt injucunda :
 1035 Nuntiavit qualia nuntiavit; minime culpabilis
 Faustissimi nuntii faustus nuntius.
 An ego fuerim nuntio delusa,
 Nescio, sed valida fidei pignora fero.
 Oportet autem me lugere; lacrymis enim digna
 1040 Plura perpressum sum, et ingemisco, et lacrymor,
 Donec redivivum intuear eum qui nunc mortuus est.
 Semi. Domina puella, ignoscere te oportet;
 1268-1269 Si quis ob juventutem firma ferens viscera,
 Temere loquitur, ne illos audire videaris.
 1045 Cæteris enim mortalibus sapienterem te novimus.
 Deip. Ah, ah!
 Experta sum mala maximis luctibus digna.
 O immensam mali vim, quam nec oculus ferat,
 Sceleratis manibus patratam cædem!
 1050 Victoria inelctam, inelctam fecistis
 In luctum, in lacrymas; egregia pugna,
 Cruore stillantem inferre dexteram.

1029 Στέγω. Tolero, nempe mortem Filii. Non
 recte Roillet protego.
 1030 Κούφως φέρειν, etc. Ibid. vers. 1018, Pæ-
 dagogus hortatur Medeam :
 Κούφως φέρειν γρη θνητὸν ἔντα συμφορὰς.
 Oportet hominem leviter ferre calamitates.
 1035 Οἶ' ἡγγειλεν. Ita Reg. Sic Medea vers.
 1011 Pædagogo respondet :
 Ἥγγειλας, οἶ' ἡγγειλας, οὐ σε μέφομαι.
 Nuntiasti, quale nuntiasti, non tibi vitio verto
 1037 Ἦν ἐσφάλην, etc. Ita fere ibid. Med. vers.
 1009 Pædagogus :
 . . . Μῶν τιν' ἀγγέλλων τύχην
 Οὐκ οἶδα, δόξης δ' ἐσφάλην εὐαγγέλου;
 . . . An aliquem casum nuntiavi
 Insciens, et spe læti nuntii frustratus sum ?
 1043 Ἦθῆς, etc. Minus dolens, ut solent
 juvenes parentum suorum morte minus dolere,

seu indolis firmitate, seu potius quod mali magni-
 tudinem minus sentiant. Ita fere Hippol. vers. 118,
 ancilla veniam a Venere deprecatur :
 Εἴ τις γ' ὑφ' ἡθῆς σπλάγγνον ἔντονον φέρων,
 Μάταια βάζει, μὴ δόκει τούτο κλύειν·
 Σοφωτέρους γὰρ δεῖ βροτῶν εἶναι θεοῦς.
 Si quis propter adolescentiam habens vehementer-
 [rem animi impetum,
 Stulta loquitur, dissimula te eum audire :
 Sapientiores enim hominibus oportet esse deos.
 1050 Τὰν καλλίνικον, etc. Regii habent τὸν, sed
 præstant editi. Ita fere Bacch. vers. 1159, etc.,
 Bacchus Pentheum ulciscens inducitur :
 Τὸν καλλίνικον κλεινὸν ἐξεπράξατο,
 Εἰς γόνον, εἰς δάκρυα.
 Illum inelctum (Pentheum) præclaræ gloriæ ca-
 [pidum (Bacchus ulciscens) conjicit
 In luctum, in lacrymas. . . .

METRICA VERSIO.

Nam quæ voluptas ex viri lecto mei
 Percepta, nunc jam penditur doloribus
 Quos ego laborum foveo; mortalem edidi
 Non inscia, ut setum parens, sic protego :
 Et nos iniqua mente non pati decet
 Natura casus nostra quos nos edocet.
 Tu vero, o Virgo, quæ viri nescis torum
 Quæque parituram te Deum audisti angeli
 Verbis, eum ipsum mortuum quo fers modo?
 Deip. Me sinite; minime grata mihi, quæ ingrata
 [sunt :
 Quæ nuntiavit nuntius felix mihi,
 Quæ, quantaque? Illa extra notam sunt omnia
 Annuntiantis gloriæ lactissima.
 Delusa vero an nuntio hoc sim, nescio,
 At certæ saltem pignora fidei fero :

B Lugere casus lacrymis dignus tamen
 Me cogit ægram; ploro multa et ingemo,
 Donec resurgens redditus Natus mihi,
 Nunc morte ademptus, lacrymas premit meas.
 Semi. Unum te, o Virgo, ignoscere istud convenit
 Florente si quis pube, et ætate intumens
 Robustiore, vana garrit impotens,
 Fac istud aures ut tuas prætervolet,
 Quanto præire cæteris mortalibus
 Prudentiæ te laude nosti et gloria.
 Deip. Ah, ah! acerba passa sum, et luctu gravi
 Digna. Miserandam o cladem, et immensam
 Usque adeo misera qui necem feram videns?
 Egregia certe et nobilis victoria,
 Quæ parta vobis, pugna nobilis, manum
 Totam cruore diffluentem in lacrymas

Φεῦ, φεῦ! φρονήσαντες μὲν οἱ δόρασάτε,
 Ἄλγησέτ' ἄλγος δεινόν· εἰ δ' ἔως τέλους
 1055 Ἐν τῷδ' ἀεὶ μενεῖτ', ἐν ᾧ καθέστατε,
 Οὐκ εὐτυχοῦντες, δόξετ' οὐχὶ δυστυχεῖν·
 Ἄλλ' οὐκ ἐγῶμαι ταῦτ' ἀνατὶ παρῆρέιν.
 Τί γὰρ καλόν, τί δ' ἀσεβῶς τῶνδ' οὐκ ἔχει;
 Ὀλλοισθ', ἄλλοισθε, στυγεροὶ μαιφῶνοι,
 1060 Οἱ Δεσπότην κτανόντες οὐ φροντίζετε,
 Πῆσαν τρέμουσαν εισορώντες τὴν κτίσιν,
 Ἄλλ' ἔστέ θήρξ τοῦ φόνου γαυροῦμενοι.
 Χορ. Κακῶς πέπρακται πανταχοῦ, τίς ἀντρεῖ;
 Ἄπει δ' ἀληθῶς ὁ βροτῶν λυπρὸς βίος.
 1065 Στέρρουσι δ' αὐτὸν συμφοραῖς νικῶμενοι.
 Σαὶ δ' οὐχ ὅμοιον ἄλγος ἀνθρώποις, κόρη,

A Kān oú mōnē aī thū d' āpezūghs Téknu.
 Oú gár hmoíōs ths tókhs; kai tou génoys·
 Ὅμως δὲ πάντα τλησικαρθῶς φέρειν
 1070 Τὰ νῦν προσήκει, κάστα τ' αὐτὸν ποιεῖναι.
 Θεοτό. Αἶ, αἶ, αἶ!
 Δέδορξά τινα τῶν ἀλαστύρων, κόραι,
 Οἱ συνέτριψαν τῶν μαιφῶνων σκέλη,
 Κατευθύνοντα Παιδὸς εἰς ἦπαρ δόρυ.
 1075 Δέδοικά τ' αὐτὸν, μὴ τι βουλεύων νέον,
 Καὶ δευτέραν μοι συμφορὰν δράση πάλιν,
 Πατὴρ ἦν ἰδοίμι καὶ νέκυν ὕβρισμένον.
 Ἰώ μοι, μοι!
 Θέαμα δεῖνὸν ὄμμασι βλέπω νέον.
 1080 Κατίδστ', ἰδεθ' αἶμα νυγέντος νεκροῦ.

Eheu, eheu! cum attenderitis ea quæ patrastis,
 Acerbo premeremini dolore : si vero usque ad finem
 1055 In effero perstatis animo, quem induistis,
 Non prospera sorte usi, ne videbimini quidem malam habere :
 Verum non arbitror hæc impune cessura.
 Quid enim honesti? quid non impium in his facinoribus?
 Peretis, peretis, nefarii homicidæ,
 1060 Qui Dominum occidere non veremini,
 Universam creaturam trementem videntes,
 Sed properato scelere gloriamini.
 Chor. Ubique male actum fuit : quis contradicet?
 Vere omnis hominum vita est luctuosa.
 1065 Eam tamen diligunt, etiam malis oppressi.
 Verum tibi non eadem est, quæ hominibus afflictio, puella,
 Quamvis nec etiam sola a Filio tuo separata fueris.
 Alius enim est tuus partus, quam qui mortalium.
 Omnia tamen forti animo tolerare
 1070 Nunc oportet, et firmiter confidere.
 Deip. Ah, ah, ah!
 Cerno, puellæ, quemdam e satellitibus
 Qui latronum crura confregerunt
 In Filii mei pectus hastam dirigentem.
 1075 Vereor ipsum, ne quid novi molitus,
 Novam quoque mihi iterum struat calamitatem.
 Cum Filium licet exanimem injuria affectum viderim.
 Ehei mihi, mihi!
 1270-1271 Spectaculum horrendum, inusitatumque oculis intucor.
 1080 Conspicite, cernite cruorem ex cadavere percusso fluentem.

1062 Ἄλλ' ἔστέ θήρξ, etc. Ita fere Bacch. vers.
 1162, Agave describitur, cum filium suum Pentheum
 occidisset :
 Χορὸς δὲ θήρξ δυσπρόγνω γαυρομένη.
 Incedit autem infelici præda superbiens.
 1063 Κακῶς πέπρακται, etc. Ipsismet verbis
 Medea suam sortem luget vers. 364.
 1064 Ἄπας δ' ἀληθῶς, etc. Ita lamentatur Phæ-

drae nutrix, Hipp. vers. 489 :

. . . . Πᾶς δ' ὀδυνηρὸς βίος ἀνθρώπων.
 Omnis enim hominum vita est plena dolore.
 1067 Σοῦ δ' ἀπεζύγησ. Ita legendum. Male edit.
 σοῦ δι' ἀπεζύγη.
 1075 Δέδοικα τ' αὐτόν, etc. Ita supra vers. 488
 et 489.

METRICA VERSIO.

Adhibere testes, luctuosaque omnia.
 Quæ vos ut illa facta, quæ sunt impia,
 Consideretis, crux manet? quod si effero
 Perstatis animo, nil alentes mollius
 Quam nunc, secunda sorte vos putabitis
 Abscere, quando adversa contra deprimet.
 Non ista certe impune cessura arbitror.
 Nam quæ hic honesta forma? quid non impium
 Hoc facinus in se continet? quin jam male
 Perite, quotquot perditii et nefarii,
 Rerum omnium potente mactato, nihil
 Curatis usquam; cuncta cum metu infremant,
 Ipsa superbi cæde cristas tollitis.
 Chor. Hinc inde certe culpa, quis negaverit?
 Mortaliumque vita tota obnoxia est
 Caris molestis, quæ licet mole ingruant
 Magna malorum vivere tamen expectunt.

B Idem at dolor te non manet, Virgo, ac genus
 Mortale, quamvis non tibi id soli accidit.
 Ut mors tui te a Filii amplexu abstrahat :
 Nam partus alius est tuus, quam qui solet
 Mortalium esse; proinde te ferre omnia
 Forti animo oportet, et magis confidere.
 Deip. Ah, ah, ah!
 Vidi, o puellæ, de numero satellitum
 Quemdam, latronum crura qui pendentium
 Fregerat, stricta Filii cor sanca
 Tentare : timeo ne quid insolens agat,
 Novaque miseram me calamitate obruat,
 Ut Filium etiam mortuum cernam parens
 Petulantia expositum hominum, atque injuriis.
 Hei mihi miserrimæ!
 Quam dirum et immane istud est spectaculum,
 Quod insolens video! videte, sanguinem

Ὁρᾶθ', ὁρᾶτα πῶς διπλοῦς κρουνὸς ἔβη.
 Πλευρᾶς γὰρ αἱμὰ τε καὶ πεφυρμένον ποτὸν
 Ἐβλυσεν εὐθύς, ὡς ἐνδύθη· τῷ ξίφει
 Ἡβῶντος ἐκδύθη· φεβόμενῶν ἐξ Αὐσονίων.
 1085 Διπλοῦς ἔτι βλύζει τε κρουνὸς αὐτόθεν·
 Αὐτός θ' ὁ νύξας ἐκπλαγείς, κέκραγέ πως·
 Ὡς ἔστιν ὄντως Παῖς Θεοῦ νέκυσ ὄδσ!
 Τρέχει δ', ὁρᾶτε, καὶ γὰρ προσπιτνεῖ ξύλω,
 Πίπτει τ' ἐπ' οὐδας τῆ ἑξ νικώμενος.
 1090 Στήθος τε παῖει, καὶ περιπτύσσει πέδον,
 Ἐνθ' ἰκρίον πέπηγεν, ἐμπαφυρμένον
 Ρεθρω καταρρέοντι τῆς πλευρᾶς ἔτι,
 Ἀρύεται τε χερσὶ κρουνοῦ, καὶ κέρας

A Ἐχρυσεν, ὡς εἰκεν, ὡς ἀγνισμ' ἔχη.
 1095 Χορ. Ἐοικεν, ἀναξ, πολλὰ τῆδ' ἐν ἡμέρᾳ
 Κακὰ συνάπτειν ἐνδίκως μαιφόνους.
 Αὐτοῦς τε μέν τοι μὴ φίλους δράσειέ τι
 Ἐκδικῶν ὄμμα Δεσπότου πανταρχάτου.
 Ἴτω δίκ', ἴτω φανερώς, ξιφηφόρος,
 1100 Καὶ πυρφόρος, τάχιστα τοῖς μαιφόνους.
 Ἔστι γὰρ ὄντως θαῦμα φρικτὸν εἰσορᾶν.
 Ὅ μὲν γὰρ ὡς κατὰ πλευρᾶς που ὄδρῳ,
 Πλευρᾶς νενυγμένης δὲ θαυμαστὸν νᾶμα
 Ἔσταξεν εὐθύς, αἱματ' οὐ πεφυρμένον.
 1105 Φρικτὸν θέαμα, καὶ τρόμος μ' ὄρᾶν ἔχει.
 Διδάσκαλον φέρω γὰρ αὐτὴν τῆν κτίσιν,

Videte, videte, quomodo stillat fons geminus.
 E latere sanguis et aqua non commista
 Scaturiit, statim atque percussum fuit lancea
 Juvenis, unius ex infensis Ausoniis.
 1085 Inde geminus adhuc fons ebullit;
 Is autem, qui percussit, obstupefactus, quomodo exclamavit:
 Vere hic mortuus est Filius Dei!
 Currit autem, cernite, et ad pedes crucis concidit,
 Et spectaculo domitus, cadit in terram,
 1090 Suumque ferit pectus, soloque devolvitur,
 In quo infixum fuit lignum, quodque irrigat
 Fluentum e latere adhuc dimanans,
 Manibusque e fonte exhaurit, et oculos
 Unxit, ut seipsum haud dubie purificet.
 1095 Chor. Videntur, o regina, plurima hac die
 Mala carnificibus merito imminere.
 Contra ipsos quippe inimicos sæviet
 Vindex oculus Domini omnium creatoris.
 Veniat ultio, veniat aperte, gladium vibrans
 1100 Et flammam, celerrime cadat in sceleratos.
 Vere etenim spectaculum est visu horrendum.
 Namque hastam in latus ille impulit,
 Et e latere percusso mirabile fluentum
 Stillavit derepente cruori non permistum,
 1105 Horrendum spectaculum, mihi que cernenti timorem incutiens.
 Edocet me et ipsa natura,

1082 Πλευρᾶς γὰρ αἱμὰ τε καὶ πεφυρμένον, etc.
 Ita Reg. II. II. Optima lectio et consona Evangelio
 Joannis, qui duplicem seorsum hunc laticem imper-
 mistum advertit: *E latere sanguis et aqua non com-
 mista scaturiit.* In Reg. Med. deest hic versus. Editi
 πλευρᾶς αἱμὰ τε καὶ πεφυρμένον ποτόν. Sed pugnant
 cum evangelista. Idem infra, vers. 1104, occurrit
 mendum in editis, in quibus legitur αἱματι πε-
 φυρμένον, etc., quod ita reddit Roill.: *E fosso la-
 tere mistus latex sanguine repente effluxit.* Emenda-
 vimus ope codd. Reg. qui habent αἱματ' οὐ πε-
 φυρμένον, *sanguine quoque non mistus*, quod est
 stupendum prorsus miraculum in corpore ex-
 stincto. Denique vers. 1217 editi cum mss. consenti-
 unt, et ita habent ὕδωρ ἔσταξεν εὐθύς αἱματ' οὐ πε-
 φυρμένον. Unde pronum est concludere in aliis ver-

sibus mendum aliquod irrepsisse. Hic observat
 Combefisius auctorem nostrum nullatenus e Scri-
 ptura sanisced dogmatibus, vixque a decoro quid-
 quam abscedere. Conjicit eos non satis anim-
 advertisse aut legisse, qui poema istud tam facile
 Gregorio nostro indignum judicant, putatque fore
 ut, quemadmodum multos abstersit ipse nævos,
 viri docti, vel acriori ingenio præditi, vel meliori-
 bus codicibus fulti, alios emendarent minus auctori
 imputandos, quam antiquariis imperitius exscri-
 bentibus, ut sæpe fit in iis quæ satis ardua, cultaque
 sunt ac proluxa et crebro usu teruntur. Vide tamen
 quæ in Monito diximus.

1106 Διδάσκαλον. Ita fere supra vers. 872 et
 873.

METRICA VERSIO.

Videte fossi corporis, et ut fons duplex
 Scaturiat: ejus e latere vis sanguinis
 Promicuit, et aquæ, lanceæ ictum cuspidē
 Juvenis ut Ausonii fuit, quin nunc quoque
 Inde geminus fons bulliens exæstuat;
 Ipse adeo sacrum qui latus fixit, pavens
 Hortensque fato nescio quo, Filium
 Vere Dei istum mortuum voce edita
 Clamavit, et jam cernere hunc licet gradum
 Ut celerat ipse, et ante lignum procidit,
 Premittitque terram, victus hoc spectaculo,
 Pectusque tundit, et solum ipsum amplectitur,
 Ubi fixit hastam defluentis sanguinis
 Tinctam liquore: et ecce ut utraque e manu

B Haurit, oculosque hoc ungit, hinc ut scilicet
 Detergat oculum nocte quæ cæca obtegit.
 Chor. Nisi meus me fallit animus, imminet
 Hoc vel die ipso plurima a Deo mala:
 Et jure certe, his qui manu nefaria
 Hunc sustulerunt: verum utinam in ipsos nihil
 Vindex amicos oculus æterni Dei
 Tentet! at in istos sanguine aspersos viros
 Festinet igne et ense districto minax
 Ultio. Stupendum visu id est miraculum,
 Adegit ille lancem in dextrum latus,
 Sed mirus e fosso latere mistus latex
 Sanguine repente effluxit. O spectaculum
 Horrendum et atrox! corpus invadit tremor

Γῆς γείσσα σαλευθέντα, βαγέλας πέτρας.
Γάτρους τε νεκρῶν ἄφαρ ἠγειρομένους.
Αὐτὸς δ' ὁ νόξας ἔντρομος πεσὼν θίγει.

1110 Θεοτό. Ὡ τέκνον, ὦ φίλτατον, ὦ θεῖον κάρα,
Ὅσπως ἐφάνης πᾶσι, καὶ τοῖς μὴ φίλοις.
Σπύδρα ποθεινὴ δακρύουσι συμφορὰ,
Κενῶν τὸ καθάρσιον αἷμα τοῦ γένους!
Καὶ δυσμενεῖς φρίττουσιν, ἀθροῦντες ξένα,
1115 Θεοῦ τε κεκράγασι τραυῶς σ' Ὑλέα.
Πάντα τρέμουσιν, ἅτε μὴ γνῶσιν ἔχει,
Οἱ δ' ἔγγενεῖς σ' ἔκτειναν ἀλόγῳ φόνῳ,
Ἐξ ὧν γ' ἔχρην στέφανον εἰς κάραν λαβεῖν,

A Οὐχ οἷον ἐμπαίζοντες ἔστεφόν σε πως·

1120 Οἱ δ' οὐδὲ φροντίζουσι σ' ἐνθεῖναι τάφῳ.
Πῶς οὖν ἐγὼ σε τοῦ ξύλου καταγάγω;
Ποῖω δὲ τύμβῳ καταθειμένην σου δέμας;
Ποιοῖς τε πέπλοις κατακαλύψω σοι μέλη;
Τίνος σε κηδεύσουσιν, ὦ Τέκνον, χέρρες;
1125 Οἱ μοι! τί δράσω; τίς γένωμαι παντλάμων;
Τί ταῦτ' ἀλύω; πειστέον τοῖς σοῖς λόγοις,
Ἔργοις θ', οἷς ὑπέδειξας εἰς μαρτυρίαν,
Ὡς δ' ἔστιν ἅπαν σοι θελητῶν, δυνατῶν.
Πολλῶν ταμεῖον ἔστιν ἀέλπτων θεός,
1130 Πολλὰ τ' ἀέλπτων πολλάκις κραίνει θεός,

Edocent concussa terræ viscera, et illisa saxa,
Et tumuli mortuorum statim aperti.
Percussor autem tremens, et ad crucem procidens ipsam amplectitur.

1110 *Deip.* O Fili, o dilectissime, o divinum caput,
Talis est tua erga omnes, etiam inimicos, benignitas.
O valde digna lacrymis calamitas!
Sanguinem effundis, qui genus hominum expiet.
Contremiscunt et inimici, nova intuentes
1272-1273 1115 Et aperta voce te Filium Dei proclamant.
Tremunt ipsa quoque ratione destituta.
Propinqui autem te cæca rabie occiderunt,
Ex quibus coronam in caput accipere debuisses,
Non ut impudenti ludibrio te cinxerunt:
1120 Neque illi te tumulo condere curant.
Quomodo igitur de ligno te demittam?
Quomodo corpus tuum in sepulcro deponam?
Quibus linteis tua membra involvam?
Cujus manus, o Fili, tuo funere fungentur?
1125 Ehe! mihi! quid agam? quid evadam, infelix?
Sed quid animum despondeo? tuis verbis adhibenda fides,
Et operibus quibus tanquam testibus, iudicasti
Id omne, quod vis, fieri posse.
Multarum rerum præter spem promptuarium est Deus,
1130 Multaque præter spem sæpe perficit Deus,

1112 *Ποθεινὴ*, etc. Ita Med. vers. 1221.

1113 *Κενῶν τό*, etc. Reg. κενός τε.

1118 *Ἐξ ὧν γ' ἔχρην*. Ita fere *Troad.* vers 957

Helenæ :

Ἐξ ὧν ἔχρην με στέφανον ἐπὶ κάρα λαβεῖν.
Ὅθι καὶ ὀρθοῦσι με coronam in caput accipere.
1125 *Κατακαλύψω σοι μέλη*. Edit. Bas. νέκυν,
et addit hunc versum :
Πῶς καὶ τ' ἐπιχωρῆς μέλω σοι μέλη;
Quomodo more patrio concinam tibi lugubre car-

men?
Versum hunc ut insulsam laciniam atque auctori
minime tribuendam repudiat Combefissius. Illum
autem in sua versione transtulit Roillet, licet desit
in textu Græco.

1126 *Πειστέον*. Reg. Med. πιστέον.

1129 *Πολλῶν ταμεῖον*, etc. Ita fere Med. vers.

1115 chorus :

Πολλῶν ταμεῖας Ζεὺς ἐν Ὀλύμπῳ,
Πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί,
Καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη,
Τῶν δ' ἀδοκῆτων πόρον εὔρεν θεός.
Multarum rerum Jupiter est dispensator in cælo,
Multaque præter spem perficiunt dii,
Et sperata non fiunt,
Eorum vero, quæ non sperantur, Deus exitum in-

venit.
Eadem sententia legitur *Andromach.* vers. 1285,
Bacch. vers. 1386, et *Helen.* vers. 1731.

METRICA VERSIO.

Dum cerno. Rerum mihi magistra est omnium
Natura, terræ evulsa ab imo viscera,
Dirupta saxa, mortuorumque eruta
Sepulcra. Quia is qui latus fixit tremens
Ante ora fixi tristis idem procidit.

Deip. O Nate, mihi charum et sacrum in primis
[caput,

Hæcine tua ista est etiam in inimicos tibi
Propensa bonitas? casus hic quas non ciet
Ex ore lacrymas, mortuus quod sanguinem
Effundis illum qui genus hominum expiet?
Etiam inimici, ut ista tam mira et nova
Vident, tremiscunt misere et horrent : Filium
Dei latentur voce te clara, timent
Et cuncta, rerum ut abditarum nescia.
At generis ejus turba quæ te sustulit
Non cogitanda corde, quæ tuum caput

B Cinxisse debuit corona, non modo
Quali impudenter cinxit in ludibrium,
Curam sepulcri nullam habet prorsus tui.
Et quomodo te de crucis ligno erasam?
Qua corpus urna contegam? quo linteo
Involvam, et illi more patrio occinam
Lugubre carmen? cujus, o Fili, manus
Tibi justa solvent? quid misera agam? quo meæ
Tandem loco res? Sed quid ita despondeo
Animum? tuis parere me sermonibus
Factisque fas est, teste quæ longe optimo
Certissimoque id indicant, quidquid tibi
Est velle, et illud posse idem. Penæ Deus
Est plurimorum, nulla quæ mortalium
Spes pollicetur; multa quæ speraveris
Nunquam, ille forti sæpe dextra perficit,
Decreta porro quæ jam erant, nondum suo

Τὰ δ' αὖ δοκηθένε' οὐκ ἐφευρε καὶ τέλος.

Σὺ δ' ἀδοκίμων αὐτὸς εὐροῖς μοι πόρον.

Theol. Καὶ μὴν ὄδ' ἰώσηπος ἐν σπουδῇ ποδῶ;

Στείθει, νέον τι πρᾶγμ' ἔχων ἰσως φράσαι.

1135 Αὖ δ' ἄλλο θαῦμα καὶ παρ' ἐλπίδα βλέπω,

Μύστην νύχιον τῷδε συντρέχοντά περ

Σκευή φέροντα προσφυᾶ τῇ καθόδῳ.

Ἦ μάκαρ, ὅς τὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια

Εἰδῶς, ἀγιστεύει ὁ ἑαυτοῦ βιωτάν,

1140 Καὶ θιασεύεται καθαρμοῖσι ψυχάν,

Δέμας τε παντὸς ἀνατινάσσων ῥύπου,

Κύκλιπ τε πασῶν ἀρετῶν στέφρων κάραν,

Ἄει θεραπεύειν θοάζει τὸν Θεόν.

A Τὸ σωζρονεῖν γὰρ, καὶ σέθειν τὰ τοῦ Θεοῦ,

1145 Κάλιστον οἶμαι δ' αὐτὸ, καὶ σοφώτατον

Θνητοῖσιν εἶναι χρῆμα τοῖσι χρωμένοις.

Ἰωσ. Ἦ φλιταθ', ὡς σὴν γῆρυν ἡσθόμην κλύων

Σοφῆν, σοφοῦ παρ' ἀνδρός. Ἐκ μακρᾶς ὁδοῦ

Ἦκω δ' ἔτοιμος, τῆνδ' ἔχων σκευήν, τάχει,

1150 Ὅπως νέκυν θάψαιμι τὸν πεφιλμένον.

Δεῖ γάρ νιν ὄντα καὶ πάρος σεπτὸν, φίλοι,

Ὅσον καθ' ἡμᾶς, καὶ νέκυν τοῦτον σέθειν.

Πῶς δεῖ κατάγειν; πῶς δὲ πρὸς τύμβον φέρεται,

Πέπλοις ἐνεειλίξει τε; νῦν ἡγοῦ σύ μοι

1155 Νέος γέροντι, Παρθένος (σύ γὰρ σοφός),

Ἦς οὐ κάμοιμ' ἄν, εἴθ' ἔως, εἴθ' ἑσπέρα.

Et ea, quæ sperantur, suum non habent exitum.

Tu quorum nulla facultas datur, mihi viam expeditas.

Theol. At ecce Josephus celeri pede

Progreditur, aliquid novi forte nuntiaturus.

1135 Aliud quoque, rem miram inexpectatamque video,

Nocturnum discipulum cum isto currentem,

Qui affert instrumenta corpori e cruce deponendo congrua.

Ὁ felix, qui Dei mysteria

Edoctus, sanctam exigit vitam,

1140 Et animam purgationibus consecrat,

Omnique labe corpus suum abluens,

Omniumque virtutum corona caput redimitus,

Semper Deum colere properat!

Modestum enim esse, et Dei partes colere,

1145 Illud pulcherrimum sapientissimumque puto,

Et utilissimum hominibus qui his incumbunt.

Joseph. O charissime, ut lætatus sum audiens tuam vocem

Sapientem ex viro sapiente; ex longo itinere

1274-1275 Venio paratus et cito, hunc habens ornatum,

1150 Quo dilectissimum mortuum sepeliam.

Oportet enim ipsum jam prius venerandum, amici,

Quantum possumus, et etiam mortuum venerari.

Quomodo eum demitemus? quomodo condemus in tumulo

Peplisque involvemus? præi nunc mihi tu

1155 Juvenis seni, Virgo (tu enim sapiens es),

Ita ut non defatiger, neque noctu, neque interdiu,

1137 *Σκευή φέροντα.* Rudius Roillet *In humeris gestans*, quasi vir tantus non potuisset tam ponderosam myrrhæ et aloes misturam per famulos deferre.

1139 *Ἀγιστεύει ὁ ἑαυτοῦ βιωτάν.* Ita Reg. Gloss. ἀγιάζει. Mendose editi ἀγιστεύει θελαν αὐτοῦ.

1144 *Τὸ σωζρονεῖν γάρ,* etc. Ita fere Bacch. vers. 1148, etc., nuntius cædis Penthei a matre sua peractæ narrationem concludit hac eximia sententia.

1147 *Ἦ φλιταθ',* etc. Sic ibid. vers. 178, etc., Cadmus Tiresiam salutat:

Ἦ φλιταθ', ὡς σὴν γῆρυν ἡσθόμην κλύων,
Σοφῆν σοφοῦ παρ' ἀνδρός ἐν δόμοισιν ὄν.

Ἦκω δ' ἔτοιμος, τῆνδ' ἔχων σκευήν Θεοῦ.

O charissime, ut lætatus sum, audiens tuam vocem Sapientem ex viro sapiente, cum domi essem;

Venio autem paratus, hunc habens ornatum dei.

1151 *Δεῖ γάρ νιν,* etc. Sic Bacch. vers. 181, c.

1154 *Νῦν ἡγοῦ μοι σύ,* etc. Sic ibid. vers. 11

prosequitur Cadmus:

Ἐξηγοῦ σύ μοι

Γέρον γέροντι, Τειρεσία (σύ γὰρ σοφός).

Ἦς οὐ κάμοιμ' ἄν, οὔτε νύκτι, οὔθ' ἡμέραν.

. . . *Dux via sis tu mihi,*

Senex seni, Tiresia (tu enim sapiens es),

Quia non defatigabor, nec noctu, nec interdiu.

METRICA VERSIO.

Conclusa sine: tu rei ergo fac viam

Mihi recludas, quæ supra fidem datur.

Theol. At ecce celeri progreditur ad nos pede

Josephus, et habet forte quid nobis novi

Quod nuntiet: tum mirum et id video, meam

Spem præter, una accurrere socium viæ

Qui nocte tantum discipulus hujus fuit:

Quin illa et humeris gestat omnia quæ juvent,

Demissum ut illum ligno ab erecto eruant.

Virum o beatum, qui Dei juxta sui

Arcana vitam commode sanctam exigit,

Et expiatum pectus omnino offerens,

Tum corpus omni sordium labe abluens,

Virtutum honesta cinctus omnium caput

Suum corona, colere festinat Deum!

B Nam sobrium esse, et colere Numen, judico

Id omnium longe esse sapientissimum,

Pulcherrimumque generis humani decus.

Joseph. Audita simul ac vox tua, o charissime,

Prudente prudens ducta de viro, loco

Adsum a remoto, gnaviter mecum afferens

Omnem apparatus quo mihi charissimo

Extrema solvam justa quæ sunt funeris,

Nam nos eum olim tot viris cultum, decet

Nunc, o amici, quantum opes nostræ ferent,

Amare cassum lumine, et colere. Modo

Sed quo alligatum solvere licebit cruce?

Et quo sepulcro trahere hunc? quo lintels

Involvere? Et tu me præi, juvenis senem,

Ætate florens, et potens prudentia.

Ἐως νέκυν θησάμι καινῷ μου τάφῳ.
 Ὅσον δέον γάρ, μὴ γένους κοινωνίαν
 Ἐχοντα μύστην, τοῦτον οἰκτεῖρω κάγῳ.
 1160 Θεοτό. Ὁ αὐτὸς δ' ἀπόνως θ' ὑμῶν ἠγήσεται,
 Καὶ πῆξαν εὐμάρειαν ἐν χεροῖν διδοί.
 Ἰωσ. Ὁ χρῆμα παγκαλέστατον! δέσποιν' ἐμή,
 Τί Παῖδα πρὸς σὸν τόνδ' ἄγουσ' ἐρημίαν,
 Ἐστῆκας, θαμβουμένη τὰ σαυτῆς λυγρὰ;
 1165 Καί σοι μόνος πάρσσι μύστης παρθένος,
 Λιπῶν ἀδελφὸν ἐν χορῷ μυστηπῶλων·
 Ἄλλοι δ' ὀπαδοὶ τῶν γόνων πεπλησμένοι.
 Φεύγουσι, πολλῷ τῷ φόβῳ πεφρικότες,

Donec mortuum novo meo tumulo condiderim.
 Quantum enim me oportet generis affinitatem
 Non habentem discipulum, hunc ego misereor.
 1160 *Deip.* Ipse absque labore vos præbit,
 Manusque vestras juvabit, facilia omnia faciens.
Joseph. O pulcherrimum opus! mea domina,
 Quid, ope destituta, prope Natum tuum
 Astat, tuis calamitatibus obstupefacta?
 1165 Ac tibi solus adest discipulus virgo,
 Relicto fratre sacrorum in discipulorum cœtu :
 Alii vero ipsius assecræ lacrymis perfusi,
 Fugere, nimio terrore perculsi,
 Nihilque malorum recentium viderunt.
 1170 Tu vero inimicorum vesaniam non exhorrescis
 Ego autem vereor ne quid novi machinetur
 Turba hostium infensa, cædis anhelans.
 Obstinata quippe mens odio, minime consentire volet,
 Ut nobili tumulo mortuum sepeliamus.
 1175 *Theol.* Nondum enim cesserunt, neque sitim expleverunt
 Nefariæ cædis, et diræ vesaniæ.
Joseph. Exarsere a principio, necdum dimidia pars libidinis nocendi exsatiata est.
Theol. Quid est, o senex, ne celaveris, loquere.
Joseph. Audivi dicentem, cum audire minime viderer,
 1180 Ad locum accedens ubi seniores

1158 *Μὴ γένους κοινωνίαν.* Quasi velit Josephus : *Etiamsi Judæus non esset, tamen ob amicitiam se id præstiturum :* attamen suam affinitatem asserit vers. 1281, 1698 et 1710. Fortasse quoddam mendum hunc in locum irrepsit.

1160 *ἠγήσεται.* Ita Reg. Editi ἠγήσατο. Sic *Bacch.* vers. 194, Tiresias habet :

Ὁ θεὸς ἀποχθεὶ καί σοι νῦν ἠγήσεται.

Ipse deus sine labore illuc nos deducet.

1162 *Παγκαλέστατον.* Reg. παγκαλὲς Θεοῦ, quasi *reculium Dei pulcherrimum ac monile.*

1164 *Θαμβουμένη,* etc. Reg. Med. θεωμένη σαυτῆ λυγρὰ. *Ali.* σαυτῆς. *Tuorum te malarum conspectu exsatiens.*

1166 *Λιπῶν ἀδελφόν,* etc. Non bene Roill. *Quos nec sacrorum cura,* etc., imo quos luctus ingens-que occupabat pavor.

A Οὐδ' εἶδον οὐδὲν τῶν νεωτέρων κακῶν.
 1170 Σὺ δ' οὐ πέφρικας δυσμενῶν ἀβουλίαν.
 Ἐγὼ δέδοικα, μὴ τι βουλευέση νέον
 Ὅμιλος ἐχθρὸς, δυσμενῆς, μταιφόνος.
 Βαρῆα γὰρ φρὴν οὐδ' ἀνέξεται κλύειν,
 Κἂν νεκρὸν ἦν δοίμεν ἐντίμῳ τάφῳ.
 1175 *Θεολ.* Οὐπω γὰρ οὐκ ἐληξαν, οὐδ' ἔσχον κόρον
 Μταιφονίας, καὶ κακῆς ἀβουλίας.
 Ἰωσ. Ζηλῶ σ' ἐν ἀρχῇ πῆμα, κοῦδέπω μεσοί.
Θεολ. Τί δ' ἐστίν, ὦ γεραῖέ; μὴ σίγα, φράσον.
 Ἰωσ. Ἦκουσά του λέγοντος, οὐ δοκῶν κλύειν,
 1180 Θῶκος προσελθῶν, ἐνθα δὴ παλαιότεροι

1171 Ἐγὼ δέδοικα, etc. Ita supra vers. 488 et 1074.

1172 Ὅμιλος ἐχθρὸς, etc. Ita supra vers. 483 et 485.

1173 *Βαρῆα γάρ,* etc. Ita supra vers. 485.

1177 *Μεσοί.* Ita Reg. II. Editi μέσον. Sic fere *Med.* vers. 60, nutrix Pædagogum alloquitur :

Ζηλῶ σ' ἐν ἀρχῇ πῆμα, κοῦδέπω μεσοί.

Laudo te : malum inchoatum est; nondum est in medio.

1178 *Τί δ' ἐστίν, ὦ γεραῖέ.* Ita fere nutrix *Med.* vers. 65 :

Τί δ' ἐστίν, ὦ γεραῖέ; μὴ φθόνει φράσαι.

Quid vero, o senex? ne graveris dicere.

1179 Ἦκουσά του λέγοντος, etc. *Ibid.* vers. 67 *Pædag.* :

Ἦκουσά του λέγοντος, οὐ δοκῶν κλύειν,

METRICA VERSIO.

Nam sive lucis, sive noctis nuntia
 Premet, molestus nullus accedet labor,
 Donec cadaver hoc loco concluderò,
 Novum sepulcrum quo mihi jussi erigi.
 Quam convenit me non genere junctum affici
 Discipulum, ego hujus desseo casum, et vicem.
Deip. At jam is præbit optimus dux, et manus
 Vestras juvabit, facilia omnia faciens.
Joseph. O rem omnium pulcherrimam! quid tu, o heras,
 Confecta læctu Filium juxta tuum
 Sic stas, tuorum attonita mole casuum?
 Discipulus et pudicus hic solus tibi
 Adest, relicto fratre cum grege comitum,
 Quos nunc sacrorum cura, cultusque occupat :
 Aliorum at istum turba consecretantium,
 Merore magno lacrymisque perditum,
 Fugere avidi præ metu grandi, coma

B Horrente, nihil ut cernerent recentium
 Quidquam malorum. Tu hostium, contra, manum
 Nil horruisti temeritate turbidam.
 Horrore quatuor turba quo vergat timens,
 Ne infesta spirans sanguinem, dira, effera,
 Aliquid novi tentet. Nam ut animus est gravis
 Odio obstinato, hæc ore non æqua audiet,
 Condi sepulcro morte functum nobili.
Theol. Sic est, furori nam modum nondum suo
 Posuere : durat dira sanguinis sitis
 Expleta nondum, tristia audens omnia.
Joseph. Recte quidem id tu, sed mali non id tamen
 Vis æqua parte est. *Theol.* Ecquid autem, mi senex,
 Ecquid, rogo, istud? ne quid hic celaveris.
Joseph. Audivi id, ipsi me inserens turbæ,
 Quo grandiores consident natu, sacram [loco

Θάσσοισι, σεμνὸν ἄμφι Σολομῶν στοᾶν,
 Ὡς τόνδε νεκρὸν οὐκ εἶπρεσβυτέρων
 Ὀχλος, προσελθὼν τῆσδε κoirάνῃ χθονὸς,
 Θάπτειν. Ὁ μὲν τοι μῦθος εἰ σαφὴς ὄδε,
 1185 Οὐκ οἶδα, βουλοίμην δ' ἂν οὐκ εἶναι τάδε.
 Ἔμοι γὰρ αὐτὸν ἐξέδωκεν ὡς φίλῃ,
 Αὐτὸν εὐσωπήσαντι λαβεῖν τὸν νέκυν.
 Θεολ. Τὸ πᾶν ὄλωλεν, εἰ κακὸν προσοίσομεν
 Νέον παλαιῷ, πρὶν τὸδ' ἐξηγητλήκεναι,
 1190 Ὡς αὐτὸς εἶπεν, ἤματι τρίτῃ πέρας
 Τὰ λυπρὰ λαβεῖν γηθοσύνη καρδίας.
 Ἰωσ. Οὐ τοῦθ' ὁ Πατὴρ Πατὴρ ἀνέξεται παθεῖν.
 Παλαιὰ καινῶν λείπεται βουλευμάτων,

A Κούκέτ' ἐκείνος τοῖσδε φίλος δόγμασιν.
 1195 Αὐτὸς γε μὴν δράσειεν, οὐ γὰρ παύσεται
 Χόλου· σάφ' εἶπε καὶ κατεμπρῆσαι πόλιν.
 Ἐχθροὺς γε μὲν τοι, μὴ φίλους, δράσειέ τι
 Ἐκδικὸν ὄμμα Πατρὸς ἀμυντήριον.
 Θεολ. Οὐ γὰρ μὰ τὴν δέσποιναν, ἦν δαὶ σέδων,
 1200 Ἐξ Ἰτέως νῦν εἰλόμην ὡς μητέρα,
 Χαίρων τις αὐτῶν τοῦδε διάξει φόνου.
 Θεὸς γὰρ, ὡς ἔγνωμεν ἐκ τῶν τεράτων,
 Ὦν καὐτὸς οἶδας πολλὰ, καὶ τὰ νῦν βλέπεις.
 Οὐδ' ἠγγόνσας ἤλθου τόσον σκότος,
 1205 Ἐπειδ' ἐκλινε, καὶ μεθῆχ' ἔκουσίως
 Ψυχῆν. Μόρος γὰρ οὐποτ' οὔν ὑπέρτερος,

Sedent, circa venerandam Salomonis porticum,
 Futurum ut hunc mortuum sepelire non sinat seniorum
 1276-1277 Turba, ad hujusce regionis præfectum accedens.
 Utrum verus sit iste sermo
 1185 Nescio; vellem sane talem non fore.
 Mihi enim ipsum exoranti, ut amico,
 Mortuum ut acciperem, tradidit.
 Theol. Actum est de nobis, si addamus malum.
 Novum veteri, priusquam illud exhaustum sit,
 1190 Ut ipse prædixit, die tertia finem
 Lætum et hilarem exceptura fore luctuosa.
 Joseph. Istud pati Filium non sinet Pater.
 Antiqua novis cedunt consiliis,
 Et illi amica non sunt hæc edicta.
 1195 Ipse profecto aget, neque enim iram suam
 Remittet: clare prædixit se urbem flammis traditurum fore.
 In adversarios potius quam in amicos quidquam gesserit
 Ultor et vindex Patris oculus.
 Theol. Haud dubie per dominam quam semper veneratus,
 1200 A Filio nunc genitricem accepi,
 Nemo ex iis qui hanc cædem perpetrarunt, lætus vitam traducet.
 Deus enim est, ut novimus ex prodigiis,
 Quorum plura et ipse nosti, et nonnulla nunc vides;
 Neque enim te latuit tam densa solis caligo,
 1205 Cum caput demisisset, et ultro tradidisset
 Spiritum; nunquam enim mors prævaluisset,

Πισσοὺς προσελθὼν, ἐνθα δὴ παλαίτατοι
 Θάσσοισι, σεμνὸν ἄμφι Παιρήνης ὕδωρ.
 Audivi quemdam dicentem, cum non viderer audire,
 Accedens ad locum ubi luditur tesseriis, ubi natu grandes
 Sedent, ad sacram aquam Pirenes.
 1184 Ὁ μὲν τοι μῦθος, etc. Ita fere Pædagogus
 Med. vers. 72 et 73.
 1188 Τὸ πᾶν ὄλωλεν, etc. Ita nutrix Med. vers.
 78, etc.
 1193 Παλαιὰ καινῶν, etc. Ita fere Med. vers.

76, etc., Pædagogus nutricem alloquitur:
 Παλαιὰ καινῶν λείπεται κηδευμάτων,
 Κούκ' ἐστ' ἐκείνος τοῖσδε δώμασι φίλος.
 Veteres novis cedunt affinitatibus,
 Et ille non est amicus his ædibus.
 1197 Δράσειέ τι. Editi δράσειέ τι. Sic supra vers.
 1097 et 1098, et Med. vers. 96:
 Ἐχθροὺς γε μὲν τοι, μὴ φίλους! δράσειέ τι.
 Utinam tamen inimicis, non amicis, aliquid facias!
 1206 Μόρος γὰρ, etc. Ita supra vers. 831.

METRICA VERSIO.

Ad porticum Salomonis, ut nullis tamen
 Audire visus, non futurum ut mortuum
 Permittat istum turba seniorum dari
 Tumulo, illiusque gratia rei, modo
 Advit illum quem penes loci istius
 Omnis potestas: non tamen plane scio,
 An iste certa sermo sit dignus fide.
 Mallem carere; precibus id tamen meis,
 Et tanquam amici, dedit ut extinctum efferam.
 Theol. Actum est, ferendum si, vetus præter malum
 Novum, priusquam nos id expedierimus,
 Quod pollicetur tertius nobis dies,
 Ut luctuosa sine læto et exitu
 Inde geminato sceneremus gaudio.
 Joseph. Non ista Natum perpeti feret Pater.

B Antiqua cedunt consilia novis, procul
 Cuncta hæc facessunt quæ rata voluit prius.
 Persistet ille, nec aberit justus furor
 Ejus, quod olim dixit, urbs ut ardeat:
 Jam non amicos, sed sibi hostes fecerit,
 Qui lance justa vindicat pressos Pater.
 Theol. Sic me illa matris quam loco habui a Filio
 Quam semper unam filius colam, adjuvet,
 Ut nemo cæde infamis illa protrahet
 Jucunda vitæ pensa, nam vere Deum
 Prodigia quæ tu multa vidisti et vides
 Hunc indicarunt: nocte sol tota obtegens
 Jubar decorum visus est tibi, ac simul
 Efflavit animam sponte deprimens caput
 Jussa venire mortē nutu, quæ nihil

Εἰ μὴ κελυθεὶς ἦκε τῆ καρδὸς κλίσαι.
 Τοῦνθένδε μᾶλλον φρικτὸν ἦν θέαμ' ὄρᾶν.
 Ἰῆς γείσσα σαλευθέντα, βαγείσας πέτρας,
 1210 Τάφους τε νεκρῶν εἶδες ἠνεψυγμένους·
 Ὡς δ' αὖθις ἦκεν ἀνατινάσσων δόρυ,
 Νύσσει παραστάς νειάτην πλευρὰν ξίφει
 Ἀκμαῖος ἀνὴρ. Τῆς τομῆς γὰρ ἠσθόμην
 Πληγὴν βαθεῖαν, ὠλκα τραύματος βλέπεις.
 1215 Οὗτος μὲν ὡσεὶ κατὰ πλευρᾶς που δόρυ.
 Πλευρᾶς νενυγμένης δὲ θαυμαστῶς ὕδωρ
 Ἔσταξεν εὐθύς, αἵμά τ' οὐ πεφυρμένον.
 Διπλοῦς γὰρ ἐστάλαξε κρουνὸς αὐτόθι,

Α Φρικτὸν θέαμα· πᾶσι δ' ἦν φόβος θίγειν.
 1220 Αὐτὸς δ' ὁ νύξας ἐκπλαγεὶς κέκραγε πως
 Ὅτωσ' ὁ παρῶν νεκρὸς ἐστὶ Παῖς Θεοῦ.
 Τλήμων τε μήτηρ ἐμπαρεστώσ' ἰκρίψ,
 Πίπτει στένουσα, καὶ γε προσπιτνεῖ ξύλῳ,
 Ὄμωξε δ' εὐθύς, καὶ περιπτύσσει πόδας,
 1225 Καὶ χερσὶν ἠρύσατο δικρούνου βόης,
 Κυνοῦσά τ' αὐδᾶ τοιάδ'· « Ὁ θεῖον κᾶρα,
 Βροτῶν μὲν αὐτὸς κατθανῶν κήδη σαφῶς,
 Κενοῖς τε καθάρτιον ἀνθρώπων γένους·
 Σὲ δ' οὐδὲ φροντίζει τις ἐνθεῖναι τάφῳ. »
 1230 Ἐπεὶ δὲ θρήνων καὶ γόων ἐπαύσατο,

Nisi jussa capitis inclinatione accessisset.
 Postea vero spectaculum erat visu valde horrendum :
 Concussa terræ viscera, illisa saxa,
 1210 Mortuorum monumenta vidisti reserata.
 Ut autem iterum venit vibrans hastam,
 Infimum latus adacto mucrone pungit
 Vir ætate florens ; incisionis autem sensi
 Plagam profundam, et tu vulneris sulcum intueris.
 1215 Ipse quidem hastam in latus impulit.
 E latere autem percusso, mirabiliter aqua
 Effluxit statim, et cruor non permistus.
 Geminus quippe fons exinde stillavit,
 Horrendum spectaculum : omnes autem metuebant attingere.
 1278-1279 1220 Ille autem percussor obstupefactus exclamavit :
 Vere hicce mortuus est Filius Dei.
 At ipsa mater infelix, cruci prope astans,
 Cadit gemens, et ligno procumbit,
 Ejulatque statim, et pedes amplectitur,
 1225 Manibusque gemini fontis profuvium exhaurit,
 Adoransque istius modi affatur : « O divinum caput,
 Et ipse mortuus manifeste mortalium genus curas,
 Fundisque, quo genus humanum expiatur ;
 At te nemo satagit condere sepulcro. »
 1230 Postquam autem lamentationum et luctuum finem fecit,

1207 *Κλίσαι*. Mendose edit. κλήσει.
 1208 *Τοῦνθένδε*, etc. Ita fere *Med.* vers. 1167,
 nuntius filix Creontis mortem narrat :
 Τοῦνθένδε μὲν τοι δεινὸν ἦν θέαμ' ἰδεῖν.
 Postea vero erat miserabile spectaculum videre.
 1209 *Γῆς γείσσα*, etc. Ita supra vers. 1107 et
 1108.
 1215 *Οὗτος μὲν ὡσεὶ*. Ita supra vers. 1074.
 1219 *Φρικτὸν θέαμα*. Ita fere *Med.* vers. 1202
 nuntius tristem filix Creontis obitum exponit :
 Δεινὸν θέαμα· πᾶσι δ' ἦν φόβος θίγειν
 Νεκροῦ· τύχην γὰρ ἐσχόμεν διδάσκαλον.
 Horrendum spectaculum : omnes vero metuebant
 attingere
Cadaver : fortunam enim habemus magistram.
 1220 *Αὐτὸς δ' ὁ νύξας*. Ita supra vers. 1086, etc.

1222 *Τλήμων τε μήτηρ*, etc. Ita fere *Med.* vers.
 1204, nuntius Creontis dolorem exponit :
 Πατὴρ δ' ὁ τλήμων, συμφορᾶς ἀγνωσίᾳ,
 Ἄφνω προσελθὼν δῶμα, προσπιτνεῖ νεκροῦ.
 Sed infelix pater, ignoratione mali,
 Statim ingressus domum, irruit in eam jam mor-
 tuam.
 1225 *Καὶ χερσὶν*, etc. Ita supra vers. 1093.
 1226 *Κυνοῦσά τ' αὐδᾶ*. Sic *Med.* vers. 1207, etc.,
 Creon lamentatur :
 Κυνοῖ προσαυδῶν τοιάδ'· Ὁ δύστηνε παῖ !
 Osculabatur his eam compellans : O misera filia !
 1229 *Σὲ δ' οὐδὲ φροντίζει*, etc. Ita supra vers.
 1120.
 1230 *Ἐπεὶ δὲ θρήνων*, etc. Ita fere *Med.* vers.
 1211, etc.

METRICA VERSIO.

auris aliter habitura fuerat. Tunc magis
 spectare dira contigit miracula,
 vulsum ab imis manibus terræ solum,
 monumenta mortuorum aperta, saxaque
 prædura ubique fracta. Cum vero manu
 dasset hastam qui suam vibrans, latus
 æteret, acutum florida ætate impulit
 errum vir astans (hisce nam excepi auribus
 actum sonorum, tuque adeo plagam gravem et
 sulcum profundum vulneris ducti vides),
 ille certe lancea fixit latus :
 e latere fixo fluxit illico insolens
 non temperatus sanguis, et mirabilis
 aqua, ut flueret e fonte duplici liquor,
 es mira visu : tum pavidus omnes timor
 lavasit in contactu. At is cui larceca

PATROL. GR. XXXVIII.

B Fixus erat, horrens, turbidum exclamans, ait :
 Iste, iste præsens mortuus, Natus Dei est.
 At ipsa mater misera cominus cruci
 Astans profundumque ingemens, curvo genu :
 Procumbit, et se lignum ad erectum applicat.
 Triste ejulans, miserumque in amplexum pedum
 Fertur, et utraque haurit manu qui profluens
 Geminus ab uno fonte manabat latex,
 Affata verbis talibus post oscula :
 « Divinum o caput, et tu vita hac functus, ta-
 men
 Curas aperte quæ genus mortalium
 Spectant, levasque pondere imposito, expians
 Quod facinus illi perpetratum : at mortuum
 Te nemo curat nunc sepulcro condere. »
 Postquam illa linem lacrymis et luctibus

8

Χρηζουσ' ἄχραντον ἐξαναστῆσαι δέμας,
 Προσείχεθ', ὥστε κισσὸς ἔρνεσι δάφνης.
 Χρόνῳ δ' ἀπαλλαγείσα τῶν γῶων, ἔφη·
 « Τί ταῦτ' ἀλύω; πιστέον Παιδὸς λόγοις,
 1255 Ἔργοις θ', ὅσ' ὑπέδειξεν εἰς μαρτυρίαν,
 Ὡς ἔστιν αὐτῷ πᾶν θελητόν, δυνατόν·
 Καὶ τῶν ἀέλπτων τὸν πόρον αὐτὸς διδοῖ. »
 Ταῦτ' εἶπε, καὶ παραυτίχ' ὠράθη σύ μοι.
 Ἰωσ. Θαυμάσθ' ἔφησας, καὶ τὸ πρᾶγμα δεικνύει.
 1240 Ἀτὰρ σύ τ' (οὐ γὰρ καιρὸς εἰδέναι τάδε),
 Δέσποινα, ἡσύχαζε, καὶ σίγα λόγον,
 Καὶ θᾶπτον ὡς μάλιστα τῶνδ' ἔρημά γε.
 Καὶ μὴ πελάζετ' ἔγγυς ἐνθυμουμένοις.

A Μιτῆ προσέλθητ', ἀλλὰ φυλάσσεσθε ποῦ
 1245 Ἄγριον ἦθος, στυγεράς φύσιν φρενός.
 Θεοτό. Ὁ καλλίνικοι, χαίρετ', ὦ φίλοι δύο,
 Ὁ Νικόδημος σὺν Ἰωσήφῳ διψ·
 Εἰς καιρὸν ἦκετ', εὖγε δ' εὖ πεπράχατε.
 Πιστοῖς φίλοις γὰρ συμφοραὶ, τὰ τῶν φίλων
 1250 Πίπτοντα κακῶς, καὶ φρενῶν ἀνοήπτεται.
 Σπεύσατε, νῦν σπεύσατε, καταγάγετε.
 Πρὸς τοῦτο γὰρ ἤκοντασ' ἄμφω νῦν βλέπω.
 Ἄνιτ', ἄνιτε θᾶσσον, ὡς ἂν μοι νέκυν
 Καταγάγητε, δεσποτείας ὠλένας
 1255 Ὅπως κατασπάσαιμι, καὶ σύμπαν μέλος,
 Κυνοῦσα σάρκα, ἕσπερ ἐξεθρεψάμην.

Expetens immaculatum excitare corpus,
 Adhæsit, sicut hedera ramis lauri.
 Functa tandem luctibus, dixit :
 « Sed quid animum despondeo? Filii verbis adhibenda fides,
 1235 Et operibus, quibus tanquam testibus, indicavit
 Id omne, quod vult, fieri posse;
 Et rebus inasperatis ipse viam faciat. »
 Hæc elocuta est, et te confestim vidi.
 Joseph. Mira dixisti, et res ipsa manifestat.
 1240 At tu (neque enim tempus est, ut hæc sciantur),
 Domina, quiesce et retice sermonem,
 Tuque ab his quam citissime procul abscede;
 Neque vos appropinquate his ira æstuantibus.
 Ne igitur accedite; præcavete autem
 1245 Ab efferis moribus, ab animi cruenti natura.
 Deip. O generosi victores, salvete, o duo amici,
 Nicomedes cum generoso Josepho;
 Commode venistis, et optime peregristis.
 Fidelibus enim amicis calamitates, res amicorum
 1250 Male cedentes, et pectus anxium tenent.
 Festinate, nunc accelerate, corpus demittite.
 Propter enim hoc utrumque vestrum nunc venisse video.
 Ascendite, ascendite propere, ut mihi mortuum
 Demittatis, ut Domini sinum
 1280-1281 1255 Amplectar, et unumquodque membrum,
 Oscula figens carnibus, quas enutrivī.

1234 Τί ταῦτ' ἀλύω; Ita pariter legitur supra
 versus 1126, etc.

1238 Ἐἴπε. Combesisius mallet εἶπα, Hæc ubi
 dixi, ut series ipsi videtur postulare.

1240 Ἀτὰρ σύ τ'. Ita Med. vers. 80 et 81 nutrix
 pædagogum alloquitur :

Ἀτὰρ σύ γ' (οὐ γὰρ καιρὸς εἰδέναι τάδε
 Δέσποιναν), ἡσύχαζε, καὶ σίγα λόγους.

At tu (non enim commodum est scire hæc
 Dominam), quiesce, et retice hos sermones.

1242 Τῶνδ' ἔρημά γε. Al. τῶν ἐρημώσας ἔχε.
 Sic ibid. vers. 90, etc., nutrix pædagogum dicunt,
 ne pueros Medææ ad ipsam adducat :

Σὺ θ' ὡς μάλιστα τοῦσδ' ἐρημώσας ἔχε,
 Καὶ μὴ πέλαζε μητρὶ δυσθυμουμένη.

Tuque tene hos quam longissime abductos,
 Neque adducas ad matrem mæstam.

1243 Ἐνθυμουμένοις. Sic supra vers. 483.
 1256 Κυνοῦσα. Adorans.

METRICA VERSIO.

Modumque fecit, maxime hoc unum expetens,
 Ut corpus omnis labis expertis reddidit
 Vitæ videret, non secus ei ac brachiis
 Lauri hedera adhæsit. Functa tandem luctibus,
 Hæc inft : « Ecquid sic dolore exulceror?
 Habenda verbis Filii mei fides
 Factisque, quibus id testibus fidelibus
 Probavit? illi velle nil, quod non idem
 Et posse detur. Quin et his ipse omnibus
 Viam dat omnem quæ supra lidem locant.
 Hæc elocuta est cum illico visus mihi es.
 Joseph. Miranda narras, ipsa sed quæ res docet.
 Tu vero, o domina (nam neque hæc scire expedit),
 Nunc jam quiesce, et verba comprime quam potes :
 Hæc omnia absint hinc procul; ne cominus

B Vos admovete concilia ineuntibus,
 Neve sociate, sed cavete denuo
 Pravam superbæ mentis et feræ indolem.
 Deip. O strenui heroes, salvete una, duo
 Idemque amici, Nicodeme, et candide
 Josephæ, salvete : optime vos huc quidem
 Et commode venistis; ut enim res male
 Cedant amicis, ita et amicorum fide
 Bona integraque pectus anxium tenent.
 Agite jam, agite : demittite isthinc ocius.
 Nam video nunc utrumque vestrum propter hoc
 Venisse. Propere ascendite, ascendite, mihi
 Reddatis illum ut mortuum, Domini ut sinus
 Amplectar, artus, membraque omnia, admovens
 Carni oscula illi, lacte quam eduxi meo.

Ἰωσ. Ἐξίθ', ἀπιθι, μὴ σέ τις μαιφῶνων
 Κακῶς δράσειεν, οὐδ' ὄρῶν ἀνέξεται.
 Ἡμεῖς δ' ὄνιμεν, ὡς ὄρῶς, καὶ τὸν νέκυν
 1260 Καταγάγωμεν χερσὶν ἰδίαις τάχει.
 Ναί, φῶε Νικόδημε, σὺ πρῶτος τάχει
 Ἐμβαίνε, πηκτὴς κλίμακος πρὸς ἀμβάσεις,
 Ἐκπασσαλεύσων διγλύφου δοκοῦ δέμας
 Λέοντος, ὃν γέγηθε θηράσας λεῶς.
 1265 Σὺ δ' ἐξίθ' ὡς τάχιστα, καὶ θρηνοῦσά περ.
 Ὡς ταῦτ' ἄραρεν, κοῦκ ἔχεις ἰσχύν, ὅπως
 Ταῦτ' ἀνατρέψῃς, κἄν στένης, κἄν δακρύῃς.
 Θεοτό. Δεῖλα! ἐγὼ, δύστηνος, εἰ Παῖδ' οὐχ ὄρῶ
 Κἴν τεθνεῶτα, μέχρι καὶ τύμβος λάθῃ.

Joseph. Recede potius, recede, ne quis carnificum
 Tibi vim inferat, aut videre prohibeat.
 Nos vero ascendimus, ut cernis, et mortuum
 1260 Celeriter propriis manibus demitemus.
 Ita, dilecte Nicodemus, tu prior celeriter
 Subi compactos scalæ gradus.
 A trabe duplici ligno compacta detrahe corpus
 Leonis, quem tanquam prædam nacta plebs exultat.
 1265 Tu vero propere abi licet gemebunda,
 Cum ita statutum sit, nec habes vim, qua
 Hæc immutaveris, etiamsi gemas et lacrymeris.
Deip. Timida ego et infelix, nisi meum videro Filium
 Etiam mortuum, usque dum tumulus eum excipiat.
 1270 Verum effugio plebem, ne quid et mali patiar.
 Absque enim Filio, quæ mihi vitæ voluptas?
 Sine me lugere mortuum Filium et sepelire,
 Ipsius pedes tangere, et membra deosculari.
 Age, o miserrima manus mea, mortuum suscipe.
 1275 *Joseph.* Ne, ne manum admoveas, ne mortuum attingas,
 Nequaquam; si quidem eum nunc his manibus sepeliam,
 Laboris socium admittens Nicodemem,
 Qui maximam unguentorum copiam attulit,
 Ne quis hostium ipsum contumelia afficiat,
 1280 Peplum revellens, corpusque e sepulcro eruens.
 Quantum enim convenit mihi generis cognationem
 Habenti, mortuum quoque amicum veneror.

1261 Ναί, φῶε, etc. Ita Reg. H. II, nec dubium
 quin vera sit lectio. Editi καί.

1262 Ἐμβαίνε, πηκτὴς, etc. Ita fere Bacch.
 vers. 1210, etc., Pantheus invitatur:

Ἀπείσθω λαβῶν
 Πλεκτῶν πρὸς οὐκὼν κλίμακων προσαμβάσεις,
 Ὡς πασσαλεύσῃ κροῖτα τριγλύφοις τόδε
 Λέοντος, ὃν κἀραιμὶ θηράσας ἐγὼ.

Surgat corripuens
 Ex arduis compactarum scalarum gradus,
 Ut clavis affigat sculptis laqueariibus caput hoc
 Leonis, quem in venatione captum hæc ego fero.

1269 Μέχρι καί. Ita Reg. H. II. Editi μέχρι γάρ.

1272 Κλαῦσαι νεκρὸν, etc. Ita Med. vers. 1377,
 Iaso liberos suos sepeliendi licentiam postulat:
 θάψαι νεκρούς μοι τοῦσδε καὶ κλαῦσαι πάρες.

A 1270 Φύγω δὲ δῆμον, ἵνα μὴ τι καὶ πάθω.
 Παιδὸς γὰρ ἄνευ τίς ἔρωσ μοι τοῦ βίου;
 Κλαῦσαι νεκρὸν μοι Παῖδα καὶ θάψαι πάρες,
 Ψαῦσαι ποδῶν τε καὶ κατασπᾶσαι μέλη.
 Ἄγ', ὦ τάλαινα χεῖρ ἐμή, νεκροῦ λαβοῦ.
 1275 Ἰωσ. Μὴ, μὴ προσοίσης χεῖρα, μηδ' ἔψη νεκροῦ,
 Μὴ δῆτ', ἐπεὶ μιν νῦν ἐγὼ θάψω χερσίν,
 Τὸν Νικόδημον εἰσφέρων συνεργάτην,
 Μύρων χύσιν φέροντα δαφίλεστατόν,
 Ὡς μὴ τις αὐτὸν δυσμενῶν καθυβρίσῃ,
 1280 Πέπλους τ' ἀνασπῶν, σῶμά τ' ἐκφέρων τάφῳ.
 Ὡς γὰρ προσήκῃ μοι γένους κοινωνίαν
 ἔχοντι, κἀγὼ τὸν νέκυν τιμῶ φίλον.

Sine me nos mortuos sepelire et lugere.

1273 Κατασπᾶσαι. AI. κατασπᾶσαι.

1274 Ὡ τάλαινα. Ita fere ibid. vers. 1244, at
 sensu diverso Medea sese excitat ad cardem filiorum
 suorum perpetranda:

Ἄγ', ὦ τάλαινα χεῖρ ἐμή, λάβε ξίφος.
 Age, o misera manus mea, arripe gladium.

1276 Ἐπεὶ μιν, etc. Ita fere ibid. Jasoni respon-

det Medea circa suos liberos:

Ἐπεὶ σφας τῆδ' ἐγὼ θάψω χερί.

Quia ego sepeliam eos hac manu.

1279 Ὡς μὴ τις αὐτῶν. Sic ill. d. vers. 1380 Medea
 de liberis suis sollicitam se exhibet.

1281 Μοι γένους. Reg. H. II, μὴ. Ita legit Inter-
 pres, et in textu supra vers. 1158, quod vide, et
 infra vers. 1698 et 1710.

METRICA VERSIO.

Joseph. Quin hinc recede, ne male aliquis cædibus
 Mælis cruentus te excipiat, et non suo
 Dignetur oculo. Sit satis quod, ut vides,
 Ascendimus jam reddituri propriis
 Manibus cadaver illico. At prior ocuis,
 Bone Nicodeme, scalæ in impactos gradus
 Insiste, clavis ac reflexis altius
 Corpus leonis, nacta quod prædam suam
 Plebs ipsa gaudet, bis trabe a sculpta erue.
 Tu vero abi, inquam, sparsa fletu et lacryma
 Non indecenti, non tamen mutaveris
 Quæ facta, quamvis multa plorans ingemas.
Deip. Miserrimam, me Filium nisi video,
 Ut mortuus sit, antequam sit conditum
 Corpus sepulcro. Sed quid? an ne quid ferum

B Contingat, ego me plebs a turba eximam?
 At absque Nato, cura quæ vitæ mihi?
 Concede saltem Filium mihi mortuum
 Lugere liceat, condere urna, tangere
 Pedes, et artus osculari. Age, o manus,
 Age, mea, et ut datur tibi extinctum tene.
Joseph. Illoc absit, absit ut manum illi admoveris,
 Vel mortuum attingeris: ego manibus meis
 Humabo, socio Nicodemo tradito
 Laboris hujus, copiam qui maximam
 Affert odorum, ut nullus hostium male
 Proculcet illum, turpiter peplum abstrahens,
 Corpusque mole de sepulcrali eruens.
 Nam quod genere non proximum etiam convenit,
 Honoro amicum morte sublatum et colo.

Πῶς γοῦν κομίζεις, ἢ τί χρῆ δεδρακότας
 Τὸν νεκρὸν ἡμᾶς, σὴ χαρίζεσθαι φρενί,
 1285 Φρόντις'. Ἐμοῖς δὲ χρωμένη βουλεύμασι,
 Σιγῆ φέρ'. Ἔσται γὰρ τὸ σύμπαν εὐπρεπές.
 Οὐδ' ὦμόν εἰς σὸν Παῖδα τεθνεῶτ' ἴδης.
 εἶναι γὰρ Ἰουδαῖος οὐκ ἀναίνομαι·
 Ἄτάρ τοσοῦτον οὐ δυνήσομαι ποτε
 1290 Τὸν σὸν πιθέσθαι Παῖδ', ὅπως οὐκ ἐσθλὸς ἦν,
 Οὐδ' εἰ τὸ σύμπαν τὸ βροτῶν λέγῃ γένος,
 Καὶ τὴν ὀρεινὴν γραμμᾶτων πλησεί τις
 Ὑλην, ἐπεὶ μιν ἐσθλὸν ὄντ' ἐπίσταμαι.
 Ἐκτεῖν' ὅμως, ἄνασσα, χεῖρας σὺν κόραις,
 1295 Δέξαι τε νεκρὸν Παῖδα σὸν πεφιλμένον,
 Καὶ κλαῦσον, ὡς βούλοιο, καὶ ψαῦσαι μελῶν.

A Θεοτό. Κάλλιστον εἶπας μῦθον, ἐν δ' εὐεργέταις
 Τὸ λοιπὸν ἤδη, καὶ φίλοις ἔση πλέον.
 Ὡς καλλίνικος εἰς κλέος ἦκεις μέγα.
 1300 Οὐκοῦν, γεραιε φίλτατ' Ἰωσήφ, λαβέ,
 Ἐναγκάλισαι Παῖδα, καὶ προσέλκυσαι.
 Λαβοῦ, λαβοῦ νῦν, καὶ κατόρθωσον δέμας,
 Ὅρθου κεφαλὴν, πῆχυν ἐνθεὶς αὐχένι
 Ἐν δεξιᾷ, πλευρὰν δὲ τοῦδ' ἀείρατε.
 1305 Θεολ. Ἐκτεῖν', ἄνασσα, χεῖρας, αἰ τ' ἄλλαι
 Δέξασθε νεκρὸν, ὃς νεκροῖς ζωὴν διδοί, [κόραι·
 Κἀγὼ δ', ὅση δύναμις, ὑποδέξομαι.
 Θεοτό. Ἄγ', ὦ τάλαινα χεῖρ ἐμή, νεκρὸν λαβέ.
 Φεῦ, φεῦ! τί λεύσσω; ταῖν χεροῖν τί νῦν φέρω;
 1310 Τίς ἐστὶν οὗτος, ὃν γέχυν χεροῖν ἔχω;

Quomodo igitur efferre, aut quid oporteat nos facere
 Huic mortuo, ut gratulcemur animo tuo,
 1285 Cogita. Meis autem obsecuta consiliis,
 Silenter tolera; hæc enim omnia in melius cedent.
 Neque ullum aliud scelus erga Filium tuum exanimem videris.
 Ex Judæa quidem gente me esse non inficior;
 1289-1293 Attamen nunquam eo adduci potero,
 1290 Ut non credam Filium tuum fuisse optimum,
 Nequidem si contradiceret universum genus humanum,
 Aut aliquis montanam litteris impleat
 Silvam, quando quidem scio esse probum.
 Extende manus simul cum puellis, domina,
 1295 Excipe mortuum Filium tuum dilectissimum,
 Et luge, ut volueris, et membra deosculare.
 Deip. Optimum dixisti verbum: inter promerentes
 Jam deinceps, et amicos præsertim eris.
 Ut strenuus heros, insignem famam consequeris.
 1300 Igitur, senex dilectissime Joseph, accipe,
 In ulnas excipe Filium meum, et complectere.
 Accipe, accipe nunc et corpus erige,
 Attolle caput, cervici illius cubitum inserens
 Ad dextram, latusque extollite.
 1305 Theol. Expande, domina, manus, cæteræque puellæ,
 Excipite mortuum, qui mortuis præbet vitam,
 Et ipse, pro viribus, excipiam.
 Deip. Age, o misera manus mea, mortuum excipe.
 Eheu, eheu! quid video? quid fero nunc manibus?
 1310 Quisnam ille est quem mortuum in manibus habeo?

1285 Πῶς γοῦν κομίζεις, ἢ τί χρῆ. Ita legendum
 videtur. Sic et Hippolyt. vers. 1261, nuntius The-
 sco exponit quam anxia sit ipsius mens, etc.
 1288 εἶναι γὰρ Ἰουδαῖος, etc. Hæc videntur
 parum consentire iis quæ supra leguntur vers.
 1158. Vide infra vers. 1698 et 1710.
 1289 Ἄτάρ τοσοῦτον, etc. Ita fere Hippolyt.
 vers. 1250, ipsius innocentiam Theseo nuntius as-

serit. Vide supra vers. 322.
 1295 Δέξαι τε νεκρὸν, etc. Ista dissonant iis
 quæ leguntur supra vers. 1275, μηδ' ὄψη νεκροῦ.
 1308 Ἄγ', ὦ τάλαινα. Ita supra vers. 1274, et
 Medea vers. 1244.
 1309 Φεῦ, φεῦ! τί λεύσσω; Ita fere Bacch. vers.
 1279.

METRICA VERSIO.

Vide ergo, qui nos hoc eum efferre e loco
 Possimus, et qui mortui nil nomine
 Non providentes facere quod tibi placeat.
 Quod si monenti mihi aliquis apud te est locus,
 Ferto moderate quidquid est. Nam jam optime
 Belleque cedent omnia, neque videris
 Quid triste Natum in mortuum admitti amplius.
 Judæa ut esse me haud negem ex gente, id tamen
 Non potero tantum ut Filium inficier tuum
 Probum integrumque, non si in unum confluent
 Id denegantes, quotquot hodie sunt viri,
 Contraque clamet litteris plena omnibus
 Montana silva; nam bonum hunc virum scio.
 Extende tamen huc cum tuis puellulis,
 Regina, dextram: Filium charissimum
 Tibi, mortuum ulnis excipe, et lacrymis tuis
 Multis rigata membra contracta, ut cupis.

B Deip. Pulchre quidem tu me mones, in posteram
 De me inter omnes promerentes optime
 Fidosque amicos arctius locaberis,
 Victoriaque nobilis, famæ inclytæ,
 Te consecrabis. Age, igitur, gratissime
 Senecio Joseph mi, cape ulnis Filium.
 Amplectere, et propius ei te applica.
 Tene, tene nunc, corpus erige, et caput
 Attolle, cervici illius cubitum inserens
 Ad dextram: ejus subdite lateri manum.
 Theol. Tu porrigere manus, domina; vos, puellulæ,
 Excipite nunc jam mortuum, qui mortuis
 Vitam procurat; ego quoque hunc pro viribus
 Excipiam. Deip. Age jam, o misera mea manus,
 [mortuum
 Prehende. Quidnam heu, heu video? quid nunc manu
 Gesto? quis iste est, mortuum quem inter manus

Πῶς καί νιν ἡ δύστηνος εὐλαβουμένη
 Πρὸς στέρνα θῶμαι; τίνα θρηνήσω τρόπον;
 Αὐτὸς δὲ δόλης καὶ προσεῖπειν σ' ὡς νέκυν
 Καὶ πᾶν κατασπάσαιμι σὸν μέλος, Τέκνον.
 1315 Χαῖρ', ὑστατόν σ' ὀρώσα νῦν προσφθέγγομαι,
 Ὅν μήποτ' αὐτὴ φύσασ' ὤφελον νέκυν
 Τὰ νῦν ιδέσθαι, φθιμένον θ' ὑπ' ἀνόμων.
 Ἄδς ἀσπάσασθαι μητρὶ δεξιᾶν χεῖρα.
 Ὡ φιλάττη χεῖρ, ἥς ἐγὼ πᾶλλ' εἰχόμεν,
 1320 Προσευχόμεν δ', ὡς κισσὸς ἔρνεσι δρυὸς!
 Ὡ φίλον ὄμμα, φίλατον δέ μοι στόμα,
 Καὶ σχῆμα, καὶ πρόσωπον εὐγενὲς Τέκνου!
 Ὡ γλυκυτάτῃ προσβολῇ τῶν χειλέων!

A Ὡ θέσκελος χρῶς, πνεῦμα δ' ἤδιστον Τέκνου.
 1325 Ὡ θεῖον ὀσμῆς ἄσθμα! καὶ γὰρ ἐν κακοῖς
 Οὖσ' ἡσθόμεν σου, κἀνεκουφίσθη κέαρ.
 Τί δ' ὠδ' ἀτίμως ἠθέλησας τεθνάναι;
 Τί τὴν τεκοῦσαν μητέρ' ὄρφανὴν σέθεν
 Τέθεικας; Οἴμοι! συνθάνοιμί σοι, Τέκνον.
 1330 Θανεῖν με κρεῖττον, ἢ θανόντα σε βλέπειν.
 Πῶς ἐξ ἀναύδου καὶ μύσαντος ὄμματος
 Ἔξω παρηγόρημα; πῶς δ' οἶσω μένειν;
 Ὡ χρωτὸς ἡδὺ πνεῦμα! μάτην ἄρα σε
 Ἔθρεψε, Τέκνον, μαζῶς οὐμὸς σπαργάνοις;
 1335 Μάτην δ' ἐμόχθουν, καὶ κατεξάνθη πόνοις,
 Ἄρχῃς ἀπ' ἀκρῆς ὧν ξένων γενεθλίων;

Quomodo eum, o infelix, venerabunda
 Pectori admovebo? quonam modo ingemiscam?
 Da mihi ipse, ut te tanquam mortuum compellem,
 Omnesque tuos artus, Fili, complectar.
 1315 Salve, ultimum te cernens nunc alloquor.
 Quem a me genitum nunquam debuissem mortuum
 Nunc intueri, et a sceleratis occisum.
 Da parenti dextram manum deosculari.
 O charissima manus, quam sæpe tenui,
 1320 Cui inhæsi sicut hedera ramis quercus!
 O dilecti oculi et os mihi charissimum,
 Et species, et vultus generosus Filii!
 O suavissima labiorum admotio!
 O divina cutis, suavissimeque Filii halitus!
 1325 O divina odoris fragrantia! nam et malis oppressa,
 1284-1285 Te sensi, et cor meum fuit allevatum.
 Cur tam ignominiose voluisti mori?
 Cur matrem, quæ te genuit, orbatam te
 Posuisti? Hei mihi! tecum, Fili, commoriar.
 1330 Mori mihi satius esset, quam te mortuum cernere.
 Quomodo ex eo, qui mutus est, et oculos clausit,
 Solatium excipiam? Quomodo illud ferre poterō?
 O dulcis halitus corporis! frustra igitur te
 In fasciis lactaverunt, Fili, ubera mea?
 1335 Frustra etiam laboravi, et confecta sum laboribus,
 Ab ipsismet iucunabulis tui ortus inauditi?

1315 Ὑστατόν. Ita Reg. Editi ὑστάτιον, sed de-
 scit metrum.
 1318 Ἄδς ἀσπάσασθαι, etc. Ita Medea vers.
 1070, etc., suos liberos alloquitur:
 Ἄδς ἀσπάσασθε μητρὶ δεξιᾶν χεῖρα.
 Ὡ φιλάττη χεῖρ, φίλατον δέ μοι στόμα,
 Καὶ σχῆμα, καὶ πρόσωπον εὐγενὲς τέκνων.
 Date matri dextram manum, salutate matrem.
 O charissima manus, et mihi charissimum os,
 Et species, et vultus generosus liberorum.
 1320 Προσευχόμεν δ'. Ita supra vers. 1232. Sic
 et vers. 398, Hecuba Ulysssem alloquitur de Po-
 lyxena:

Ὅποια κισσὸς δρυὸς, ὅπως τῆσδ' ἔξομαι.
 Ut hedera quercui, sic huic adhaerebo.
 1327 Τί δ' ὠδ' ἀτίμως. Ita supra vers. 885, et
 Med. vers. 1208, etc.
 1331 Πῶς ἐξ ἀναύδου, etc. Sic et supra vers.
 906.
 1333 Ὡ χρωτὸς ἡδὺ πνεῦμα! Sic Troad. vers.
 753, etc., Andromache filium suum jamjam peritu-
 rum delfet:
 Ὡ χρωτὸς ἡδὺ πνεῦμα! διακενῆς ἄρα
 Ἐν σπαργάνοις σε μαστὸς ἐξέθρεψ' ὄδε.
 O dulcis halitus corporis! frustra igitur
 In fasciis aluit te hu c mamma.

METRICA VERSIO.

Teneo? Quid autem misera timidaque applico
 In pectus ipsum? quomodo nunc jam ejulem?
 Mi Nate, Nate, jam mihi hoc dones velim,
 Ut te ipsa tanquam mortuum affari queam,
 Amplexer artus singulos. Nunc te ultimum
 Compello cernens, et vale longuin ingemo.
 Ego ipsa, quæ te mater in lucem edidi,
 Te perditorum scelere maclatum et manu
 Cerno, et quod æquum non fuit, nunc mortuum.
 Cede o potentem dexteram matri osculum
 Ad dulce, suavis o manus toties mihi
 Tractata, cuique non adhæsi lentius,
 Quam lenta ramis hedera quercus assolet.
 Jucunda o visu lumina, os gratissimum,
 Vultusque, faciesque generosa Filii,
 O pressa nostris labra labris suaviter!
 O dignus ipso vel Deo color, halitus

B Suavissimus Nati, o odoris cœlica
 Fragrantia, malis sæpe quæ pressam imbuens.
 Percepta toto me refecit pectore!
 Et quid tulisti morte tam infami emori?
 Quid te parentem destitutam Filio
 Fecisti? o utinam commori detur tibi,
 Mi nate. Longe suavius mori mihi
 Esset, jacentem quam videre et mortuum.
 Nam qui me et impos vocis, et oculos premens
 Suos profunda nocte consolabitur?
 Quæ vita poterit esse non gravis mihi?
 O corporis dulcem et suavem spiritum!
 Frustra ergo, Nate, præbui tibi ubera,
 Frustra laborans te puellum fasciis
 Involvi, et in te mairis operam perdidit.
 Jam prima ab illa luce, qua mirabilis
 Illuxit ortus edito tibi, o Dei

Ἡ πολλὰ μὲν ζῶν, πολλὰ δ' εἰς ἕδου μολῶν,
 Παγκράτορος Παῖ, τῆς ἐμῆς ἤψω φρενός.
 Ἐκ τῶν δὲ πρώτων, πρώτων ἀρξομαι λέγειν.
 1340 Ὑβρις μὲν, ἦ τ' ἔσφηλε πάντων μητέρα,
 Καὶ πατέρα πρώτιστον, ὃς βροτῶν γένος
 Ἔσπειρε κἀξήμησε κάλλιστον θέρος,
 Τεκεῖν μ' ἔθηκε παραδόξως σ', ὦ Τέκνον,
 Ἐΰδοξον, ὡς ἔδοξε σὺ Γεννήτορι,
 1345 Πρὶν ἢ γενέσθαι καμὲ, καὶ πᾶσαν κτίσιν.
 Κάπελ δ' ἐτέχθην, Πατρός, οἶμαι, σοῦ κρείσει,
 Τρέφει με πατὴρ οὐ βροταίαν ἐσχάραν,
 Μήτηρ τ' ἔδωκεν ἱεροῦς ἀμφὶ δόμους,
 Ἐνθ' ἐκτραφέισαν χερσὶν Ἀγγέλου ξένως,

A 1350 Εἰς καιρὸν ἀνδρὶ σῶφρον' ἐκδέδεικέ με
 Γερουσία σύμπασα, τηρεῖν ἐννόμως,
 Οὐκ ἀθεεὶ καὶ τοῦτο, θαῖξ δὲ κρείσει,
 Ὡς εὐλόγως ἔλεγχον εἰς καιρὸν φέρω,
 Καὶ παιδαγωγὸν Παιδός, οὐ γονὴ ξένος.
 1355 Μένω γὰρ αὖθις παρθένος τεκοῦσά σε,
 Αὐτὴ θ' ἑαυτὴν οἶδ', ὅπως ἀγῆ μένω,
 Σὺ τ' αὐτὸς οἶδας, ὡς τὰ πάντ' εἰδώς σαφώς.
 Σοῦ δ' ἐξ ἐμοῦ τεχθέντος, ἐκ Πατρὸς Θεοῦ,
 Οὐκ εὐπρεπεῖς ἔθεντο πολλοὶ μοι λόγους,
 1360 Ψευδεῖς, τεκεῖν βάζοντες ἐκ τινος βροτῶν.
 Κούκ ἤρκεισάν μοι ταῦθ' ὑδρισθῆναι μόνον,
 Ἄλλ' ἔδραμον φεύγουσα κ' εἰς τὴν Αἴγυπτον,

Profecto multum quidem vivens, multumque inferos subicens,
 Omnipotentis Fili, meum cruciasti animum.
 Sed ab his quæ prima sunt, primum incipiam dicere.

1340 Superbia quidem quæ omnium matrem sefellit

Primumque parentem, qui mortalium genus

Seminavit et optimam messem collegit,

Fecit me parere te miro modo, Fili,

Te gloriosum, ut tuo Genitori placuit,

1345 Priusquam et ego fuerim, et universa creatura.

Cum autem tui Patris voluntate, ut arbitror, genita fuerim,

Alit me genitor non ad mortalem focum,

Et mater ædi sacræ me tradidit :

Ibi modo insolito Angeli manibus enutritam

1350 Pro tempore viro modesto tradidit me

Universus senatus, in cuius fide et custodia essem,

Nec istud absque Deo. divinaque providentia,

Ut pro tempore convenienter meæ vindex castitatis esset,

Infansque pædagogum haberet, cuius partus est inauditus.

1355 Permaneo etenim iterum virgo, etsi te genuerim,

Memet ipsamque novi, quo modo intacta maneam.

Tu ipse nosti, cui omnia sunt aperta.

Cum autem ex me, ex Deo Patre natus fueris,

Indecoros contra me multi disseminaverunt sermones

1286 1287 1360 Falsos, dicentes me ex aliquo viro genuisse.

Neque satis fuit ut tali calumnia lacesserer ;

Sed fugiens in Ægyptum cucurri,

1337 Ἡ πολλα μὲν ζῶν, etc. Ita *Rhes.* vers. 915
 et 916, Musa ingemiscit de corde Rhesi filii sui et
 Μυθῶν Strymonis.

1339 Ἐκ τῶν δὲ πρώτων, etc. Ita supra vers.
 301, et *Med.* vers. 475.

1340 Ὑβρις μὲν, etc. Ita *Rhes.* vers. 917 et 918,
 loquitur Musa :

Ὑβρις γάρ, ἦ σ' ἔσφηλε, καὶ Μουσῶν ἔρις

Τεκεῖν μ' ἔθηκε τόνδε δύστηνον γόνον.

Tua enim arrogantia quæ te perdidit, et contentio
 [cum Musis

Fecit me parere hanc infelicem sobolem.

1347 Τρέφει με πατὴρ, etc. Sic fere ibid. Musa
 refert quomodo Rhesus alitus fuerit :

. . . Τρέφειν δὲ σ' οὐ βροταίαν ἐσχάραν
 Στρυμῶν δίδωσιν, etc.

. . . Te vero atendum non ad mortalem focum

Dat Strymon pater. . .

1348 Μήτηρ τ' ἔδωκεν, etc. Tota hæc narratio,
 vel si mavis, fabula, descripta est ab apocrypho
 libro *De ortu Beatæ Virginis*, sub nomine sancti Ja-
 cobi fratris Domini. Cum autem liber ille Apollinario
 recentior sit, vel inde constat recentius quoque
 Apollinario esse carmen istud, Damasceno autem
 antiquiorem inde patet esse totam illam de educa-
 tione Mariæ fabulam.

1353 Εὐλόγως. Ita Combef. ex duobus Regiis. Editi
 ἀλόγως, quæ lectio servari posset legendo οὐκ ἀλόγως.

METRICA VERSIO.

Omnia potentis Nate, tu vitam trahens
 Idemque descendens ad imam tartari
 Sedem nigrantis, pectus anxisti meum.
 Ego autem ab ipso capite rein totam ordiar.
 Superbia quidem quæ omnium matrem impulit
 In fraudem, et antiquum patrem mortalium,
 A quo propagatum genus, pulcherrima
 Demessa messis, fecit ut contra omnium
 Spem, Nate, parerem gloriosum te. ut tuus
 Decrevit olim Genitor, antequam edita
 Essem, vel isto quidquam in orbe viveret.
 Simul atque nata sum Patris tui, ut arbitror,
 Ex mente summa, me meus nutrit pater,
 Non inter illos quos colunt homines lares,
 Sed me sacratæ mater ædi destinat.
 Sic manibus eductam Angeli insolito modo

B Totus senatus, commoda legens tempora,
 Viro modesto conjugem me tradidit,
 In cuius unius fide et custodia
 Essem : nec istud absque divum numine
 Prudentiaque, ut inde tempore debito
 Certissima esset Filii probatio,
 Et testis ejus quem novo parerem modo.
 Nam partu ab ipso virgo adhuc maneo, mihi
 De me ipsa testis casta nunc ut sim parens,
 Tuque ipse testis nota cui sunt omnia.
 Sic te, parente me, Deo Patre edito,
 Absurda multi et vana mihi sermonibus
 Disseminarunt, dictitantes ex viro
 Meum esse partum ; nec satis calumnia
 Hæc visa, nisi me Ægyptus etiam nox suum
 Profugam videret in sinum, et laboribus

Ἔσλην τε πολλὰ, καὶ κατεξήνθην πόνοις.

Ἄλλ' εἶδον ἐξαίσιά σοι πεπραγμένα,
 1365 Καὶ πάντα συμβάλλουσα, καὶ θαμβουμένη,
 Οὐ θνητὸν ἔμην σ', οὐδ' εἰδύμαινον θανεῖν.
 Ἄλλὰ σε πατρός Ἀβραάμ σύνθημά τι,
 Πρέσβευμά θ', αἶ τε μυρία γερουσίαι,
 Ὅρκος θ' ἔνπερ ὤμοκας, εἰς σωτηρίαν
 1370 Θανεῖν ἔπεισαν, κάπικουρήσαι γένει.
 Ἐνταῦθεν ἔτλης καὶ τόκον τε καὶ πότμον.
 Κἀγὼ δὲ μισθὸν τῶν ἀπερτάτων πόνων
 Ἐν ἀγκάλαις κρατοῦσα νεκρὸν σ', ὦ τέκνον,
 Ὁρῶ σε πικρῶς, καὶ στένω, καὶ δακρῶ.

A 1375 Ὁρῶ σε, σοφιστὴν δ' ἄλλον οὐκ ἐπάξομαι.
 Πέπλοις δ' Ἰωσήφ εὐπρεπῶς ἀμφιάσαι
 Ἐτοιμός ἐστι, πρὸς δὲ καὶ τεύξαι τάφον,
 Καὶ ξυγκενῶσαι μυρίων χιθῶν μύρων,
 Ἦν Νικόδημος ἦλθεν εὐψύχως φέρων,
 1380 Βαῖδν φιλοφρόνημα νεκροῖσι φίλοις·
 Τί γὰρ τὸ κέρδος ἐκ μύρων τεθνηκόσιν;
 Τὰ δ' ἐν νεκροῖσι φροντιεῖ Πατὴρ σέθεν,
 Οὐδὲν πάντας αὐτὸς, ὡς σκυλεύματ', ἐξάγοις,
 Ἄϊδος οὐδὲ καθείρξεν, οὐδὲ συνήρπασε,
 1385 Κἀδῆσεν ἐν δεσμοῖσι πανζόφου στέγης.
 Μυστηρίων δὲ τῶν ἀπορρήτων φάνας

Pluraque mala pertuli, laboribusque fui oppressa.

Verum vidi prodigia a te confecta,
 1365 Et omnia conferens, et obstupefacta,
 Te mortalem non existimabam, neque tuam mortem reformidabam.
 Verum percussum cum patre Abrahamo pactum,
 Ac supplicatio, patrumque innumerabilis cœtus,
 Et jusjurandum quod jurasti, te pro salute nostra
 1370 Mori suaserunt, et humano generi subvenire.
 Hinc et partum et mortem sustinisti.
 Et ego mercedem intolerabilium laborum
 In ulnis ferens te mortuum, o Fili,
 Lamentor te amare, et lugeo, et lacrymor.
 1375 Lugeo, nec alium qui scite lugeat adducam.
 Jamque Josephus decenter pepulis involvere
 Paratus est, et exstruere sepulcrum,
 Et effundere plurima pretiosaque unguenta,
 Quæ liberali animo ac munifico attulit Nicodemus,
 1380 Exilis officii præstatio amicis defunctis impensa:
 Etenim sparsa unguenta quid prosunt mortuis?
 Rebus autem mortuorum consulit Pater tuus,
 Quos omnes ipse, ut spolia, eduxeris ex inferno,
 Quos infernus carcere tenebat, ac rapuerat,
 1385 Tartarique tetra caligine vinxerat.
 Mysteriorum autem arcanorum manifestationem

1366 Οὐδ' εἰδύμαινον. Ita Rhœs. vers. 933, Musa
 ait de Rhœsio filio suo:

. Οὐκ εἰδύμαινον θανεῖν.
 Νου μεταβῆναι moriturum esse.

1367 Σύνθημά τι. Mallet Combef. σύνθημά τε.

1368 Πρέσβευμά θ', etc. Ibidem vers. 935 eadem
 Musa ait:

. Ἄλλὰ σ' Ἐκτορός
 Πρέσβευμα, ἧ τε μυρία γερουσία
 Ἐπίστω ἀναλθεῖν, κάπικουρήσαι φίλοις.

. Sed te Hectoris
 Legationes, et frequentes senatus nuntii
 Induxerunt ut huc ascenderes, et opem ferres amicis.

1372 Κἀγὼ δὲ μισθόν, etc. Ita fere ibid. vers.
 947 etc.:

Καὶ τῶνδε μισθὸν παῖδ' ἔχουσ' ἐν ἀγκάλαις
 Ὁρῶ σε. Σοφιστὴν δ' ἄλλον οὐκ ἐπάξομαι.
 Et horum mercedem nunc filium in ulnis gestans
 Lamentor. Alium vero lamentatorem non adducam.

1377 Ἐτοιμός ἐστι, etc. Ita fere ibid. Hector
 vers. 959 etc.:

Καὶ νῦν ἔτοιμος τῶδε καὶ τεύξαι τάφον,
 Καὶ συμπυρῶσαι μυρίων πέπλων χιθῶν.
 Et nunc sum paratus ei facere sepulcrum,
 Et simul incendere delicias multarum vestium.

1384 Καθεῖρξεν, etc. Sic infra vers. 1925 et 1926.
 Ita fere Bacch. vers. 443 et 444, famulus Pentheum
 alloquitur:

Ἄς δ' αὖ σὺ, Βάκχος, εἶρξας, ἄς συνήρπασας,
 Κἀδῆσας ἐν δεσμοῖσι πανθήμου στέγης.
 Quas vero tu, Bacchus, incluseras, quas rapueras,
 Et ligaveras in vinculis publici carceris.

1386 Μυστηρίων δὲ, etc. Ita fere Rhœs. vers. 912
 Musa sic habet:

Μυστηρίων τε τῶν ἀπορρήτων φάνας
 Ἐδειξεν Ὀρφεὺς αὐτανέψιος νεκροῦ.
 Et mysteriorum arcanorum revelationes
 Docuit Orpheus consobrinus cadaveris.

METRICA VERSIO.

Altrita multis, paterer indignissima.
 Miranda vidi facta tibi, quæ dum stupens
 Necum notarem, te grege ex mortalium
 Unam eximebam, cui nefas esset mori.
 Ut enim quod olim pactum Abrahamo patri,
 Quod deprecanti multitudini datum
 Fatum piorum, longa quos ætas graves
 Faceret, et hæc quam jurejurando fidem
 Dedisti, eo te perpulerunt, ut mori
 Non grave putares, cuncta quo mortalium
 Generi ad salutem cerneres in posterum:
 Sic inde legem mortis humanæ, ut prius
 Partes subisti. Sed ego gestans præmium
 Meis in ulnis non ferendi incommodi,
 Te, Nate, mortuum gravi fletu ingemens

B Ploransque prosequor, meas in nœnias
 Nil artis addens præter ora lacrymis
 Uda. En paratus qui decenter amicit
 Te veste Joseph, qui super tumulum exstruat,
 Unaque multa unguenta fundet optima,
 Quæ Nicodemus afferens huc advenit,
 Hoc uno amoris candidi in amicos sibi
 Pignus relinquens non grave, at pium tamen:
 Unguenta nam quid sparsa pro-sunt mortuis?
 Quin mortuorum consulit rebus Pater.
 Quos ipse cunctos, tanquam spolia, ex infe-
 ris
 Trahes, in arctum carcerem arreptos, loco
 Caliginoso deligatos vinculis.
 Arcana Pater hæc Filio mysteria

Ἔδειξε πατήρ, παῖδ' ἀποσφάξας μόνον.
Ἐφῆσε μύστης αὐτανέψιος σέθεν,
Μεῖζων ἀπάντων, ὡς ἐφης, θεηγόρων,
1390 Ὅν δῆμος ἐκδέδωκεν Ἑβραίων σφαγῆ,
Σεμνὸν πολίτην, κάπλι πλείστον ἄνδρ' ἕνα
Φανέντα φοῖβον, γυμνόν, ἄσιτον, μόνον.
Τροφῆ δ' ἀμειψεῖ πᾶσιν ἦν κεχρημένος,
Ἐσθῆτ' ἀπροστρόπαιον ἐγγλαινούμενος
1395 Μόνους δ' ἀπροστρόπαιος οἷς πέλει χλιδῆ·
Αὐχμῶν, πινώδης, λυπρὸν ἀμπνεύων βίον,
Ἦχι ξυνοικεῖ δαψιλῆς ἐρημία,
Ῥεῖθροισιν ὠκύς ἐνθ' Ἰορδάνης ῥέει.

Ostendit pater, filium unicum occisurus.
Prænuñtiavit discipulus tuus consobrinus,
Omnium, ut dixisti, prophetarum maximus,
1390 Quem internecioni tradidit plebs Hebræorum,
Gravem civem, et quem unum virum maxime
Visum castum, nudum, ne vescentem quidem, solitarium.
1288-1289 Cibo autem nulli culpando utebatur,
Et veste horrorem incutiente erat indutus;
1395 Exhorrescebant autem ii soli qui voluptati sunt dediti;
Squalens, horridus, tristem trahens vitam,
Qua existit vasta solitudo,
Et Jordanis alveo rapidissimo diffluit.
Sic et tui tumuli aperta signa dedit
1400 Vates qui in profundo maris tres exegit dies.
Cunique ista plane noverim, voluptate perfundor,
Expectans et tumuli exitum cernere.
Sic igitur, o Fili, necem jam passus es,
Et illa eorum quæ nunc peraguntur, tibi causa exsistere,
1405 Ut mori, et hominibus auxiliari festinares.
Verum neque Judas, neque miser Pilatus
Duplicem vindictam effugient, sed illos puniet
Ultor et vindex Patris oculus,
Totamque urbem et carnificum turmam.
1410 Fecisti, fecisti, ne putes latere,

1387 Πατήρ, etc. Reg. H. II, addit Ἀβραάμ, quæ
quidem vox glossa est, sed optima sane, ne quis,
ut Roill. et alii, intelligat de Patre æterno, qui mori-
erit Filio nota hæc fecerit, quasi vero Filius igno-
raverit; quod fidei profecto adversatur. Abraham igitur
filii immolatione mortem Christi, cujus eximia
fuit figura, notam fecit et Joannes præcursor præ-
dicavit.

1388 Αὐτανέψιος, etc. Non legitur in Evangelio
Joannem Baptistam Christi fuisse discipulum, aut
internecioni traditum a plebe Hebræorum.

1391 Σεμνὸν πολίτην, etc. Sic *Rhes.* vers. 946
de Musæo:

Σεμνὸν πολίτην, κάπλι πλείστον ἄνδρ' ἕνα...
Gravem civem, et quem unum virum maxime, etc.
1392 Ἄσιτον. Ita duo Regii. Mendose editi ἄσιτον.
1395 Τροφῆ δ' ἀμειψεῖ, etc. *Eo quod summis fru-*
ticibus herbisque vesceretur. Ita innuere auctorem

A Ὅς τῆς ταφῆς ἔδειξε φανάς αἰσίας
1400 Τρισημερεύσας ἐν βυθῷ θεοπρόπος.
Καὶ ταῦτα μανθάνουσα, τέρψιν ἐμφέρω,
Καραδοχοῦσα καὶ ταφῆς ἰδεῖν τέλος.
Οὕτως ἄρ' ἔτλης, Τέκνον, ἦδη τὸν μόρον,
Κάκεινα τῶν νῦν δραμάτων αἰτιά σοι,
1405 Σπεύσαντι θανεῖν, κάπικουρῆσαι βροτοῖς.
Ἄλλ' οὐκ Ἰούδας, οὐδ' ὁ τάλας Πιλάτος
Διπλῆν δίκην φύγωσιν, ἀλλὰ σφᾶς τῖσαι
Ἐκδικὸν ὄμμα Πατρὸς ἀμυντήριον,
Πόλιν τε πᾶσαν καὶ στρατὸν μαιφόνον.
1410 Ἐδρας, ἔδραςας, μὴ δόκει λεληθέναι,

putat Combessius, nec locustas specialiter velle,
ad quæ ambo vox Græca *Math.* III, 4, ἀκρίδας est
ambigua: æque quadraret ἀήθει, *insolito*, inquit
Combessius.

1394 Ἐσθῆτ' ἀπροστρόπαιον. Mendose editi ἐσθῆτα
προστρόπαιον.

1395 Οἷς πέλει χλιδῆ, etc. Reg. H. II, οἷς πέμψε
χλιδῆ, quibus anima vitæque delicta.

1403 Οὕτως ἄρ' ἔτλης, etc. Scilicet in persona
eorum, qui erant ipsius figuræ.

1407 Διπλῆν δίκην. *Ineritus animæ et corporis*,
non ut Roill. *Quæ utrumque jam certa manent.*

1408 Ἐκδικὸν ὄμμα, etc. Ita supra vers. 1198.

1410 Ἐδρας, ἔδραςας. *Qui ex cuniculis egeris*
clam, doloque vitæ insidiatus sis. Ita fere loquitur
Musa *Rhes.* vers. 940:

Ἐδρας· δράσας μὴ δόκει λεληθέναι.
Fecit; si fecisses, ne putes rem me latere potuisse.

METRICA VERSIO.

Aperta voluit occidenti. Haud inscius
Mysteriorum, sanguine affinis tibi,
Longe inter omnes mentis altæ interpretes,
Te teste, primus dixit, Hebræum genus
Quem destinavit in necem, civem gravem,
Auctoritate plurimos qui inter viros
Præ se tulit virum pium atque innoxium
Et nudum, et unus abjectus semper fuit.
Irreprehensus cibus, amictus huic vilis quidem:
Sed vilis illis tantum et horrens, dediti
Qui sunt voluptati: ille squallore horridus,
Et sorde multa duriter vitam trahens,
Qua solitudo vasta terræ panditur,
Jordanis alveo diffluit rapidissimo.
Sic qui dies tres in profundo fluctuans

B Fuit propheta olim, sepulturæ edidit
Signa auspicata: quæ omnia ut prudens scio
Simul et sepulti cernere expecto exitum,
Et me futuri gaudii spe recreo.
Sic ergo, Fili, passus extrema occidis:
Hæc causa rerum nunc præsentium,
Morte properata dum studes mortalibus.
Non ipse Judas, non miser tamen interit
Pilatus illa supplicia vitaverit,
Quæ utrumque certa jam manent: vindex Patris
Hos justus oculus, totam et urbem, atque ef-
[feram

Rabie cohortem lance justa puniet.
Hæc culpa, o Ponti, culpa te quoque, ut nihil
Credas latere justitiæ oculum omnia

Πόντιε, δίκης ἕμμη πανδερκέστατον,
 Ἐάν χεῖρας ἀπένιψας, ὡς ἔξω φόνου·
 Οὐχ ὁ προδοῦς ἔβριψε μισθὸν τοῦ φόνου,
 Ἵπερ δέον μὲν ἐν δέρῃ θείναι ξίφος,
 1415 Δέον δὲ λυγρὸν αὐχέν' ἐνθῆναι βρόχοις,
 Ἦ κύμασι γλαυκοῖς ἀφανίσαι δέμας,
 Τρέφαντι πρὸς θάλασσαν ἰχθύσι βοράν;
 Εἰ μὲν γὰρ ἀπλῶς ἀνδρ' ἐπώλησας, τάλα
 (Στρέφω γὰρ εἰς σὲ τὸ πρόσωπον τοῦ λόγου),
 1420 Εἰ μὲν τιν' ἐξέδωκας ἄλλον εἰς φόνον,
 Νόμῳ πολιτῶν συμφορᾶν ὑπέσχεας ἄν.
 Νῦν δ', ὡς σε πολλῶν ἤξιωσε χαρίτων,

A Ῥύστης τε παντὸς ἤχε Πατρὸθεν γένους,
 Πέπρακας, ἐκδέδωκας εἰς φόνον φθόνῳ·
 1425 Καὶ τίσιν οἶαν σ' οὐχ ὑποστῆναι θέμις;
 Ἰωσ. Ἦδη κέκριται παντάδικος ἐνδίκως
 Μύστης ὁ παγκάκιστος, ἐκδοῦς Δεσπότην,
 Αὐτοκρεμαστοῖς ἐν βρόχοις ἤρτημένος.
 Βρόχων δὲ θάσσον ὑψόθεν χαμαιριφῆς
 1430 Πίπτει πρὸς οὐδας μυρλοῖς οἰμῶγμασι.
 Κακοῦ γὰρ ἐγγύς ὢν, ὁ τάλας οὐκ ἔγνω·
 Εὖ γ', εὖ κέκριται, καὶ κατάρθωται δίκη.
 Θεοτό. Ὡ Τέκνον, ὡς ἀρ' ἔστι σοὶ Πατὴρ μέγας,
 Ὅρθῶς ἀκούσας τῶν ἑμῶν κατευγμάτων.

Pontie, justitiæ oculum omnia prospicientem,
 Etsi manus ablueris, velut extra culpam cædis;
 Annon proditor cædis mercædem projecit,
 Quem jam oportet cervici gladium insigere,
 1415 Aut miserum guttur laqueis innectere,
 Aut cæruleis in fluctibus corpus absumere,
 Piscibus maris, ut escam, projectum?
 Si enim purum hominem vendidisses, o miser
 (Ad te quippe sermonem converto),
 1420 Si quempiam alium cædi tradidisses,
 Jure civium pœnam subiisses.
 Nunc autem eum, qui te plurimis cumulavit beneficiis,
 Qui a Patre venit, ut universum genus humanum erueret,
 Vendidisti, invidiæque ad necem tradidisti;
 1425 Quales pœnas te subire æquum non est?
 Joseph. Jam judicatus est æquissime omnium iniquissimus
 Discipulus, omnium nequissimus, Domini sui traditor.
 A seipso pendulo fune suspensus.
 1290-1291 E laqueo cui pensilis erat, statim in terram dilapsus,
 1430 Cedit in solum cum sexcentis ejulatus.
 Malo enim cum vicinus esset, miser non cognovit;
 Juste profecto judicatus est, et suum exitum habuit ultio.
 Deip. O Fili, quam vere est tibi Pater supremus,
 Qui recte audiit meas deprecationes.

1424 Ἐκδέδωκας εἰς φόνον φθόνῳ, καὶ τίσιν.
 Legit Combesius τίσιν, ac vertit: *Dedisti nece tol-*
lentium invidiæ, id est, diabolo; frequens enim
apud Gregorium talis acceptio vocis, φθόνος, et
quibus? furoris æstro percitis Judæis. Male Roillet,
invidis excitus, eam invidiam in Judam retor-
quens.

1428 Αὐτοκρεμαστοῖς. Edit. male ὠπτοκρεμα-
 στοῖς. Ita fere Hipp. vers. 779, chorus Theseo re-
 spondet Phædræ mortis genus referens.

... Κρεμαστοῖς ἐν βρόχοις ἤρτημένῃ.
 ... Pensilibus in laqueis suspensa.

1429 Βρόχων δὲ θάσσον, etc. Ita fere Bacch.
 vers. 1109, nuntius Penthei obitum narrat:

Τῆσσι δὲ θάσσον, ὑψόθεν χαμαιριφῆς

Πίπτει πρὸς οὐδας, μυρλοῖς οἰμῶγμασι,
 Πενθεύς. Κακοῦ γὰρ ἐγγύς ὢν ἐμάνθανε.
 In alto vero sedens, ex alto in terram delabens
 Cedit ad solum, cum sexcentis ejulatus
 Pentheus. Malo enim se vicinum esse cognovit.
 1433 Ὡ Τέκνον, ὡς ἀρ' ἔστι, etc. Ita fere Hippo-
 lyti. vers. 1169, etc., Theseus Neptuno gratias
 agit ob immeritam filii sui necem:
 Ὡ θεῶν, Πόσειδον, ὡς ἀρ' ἦσθ' ἑμὸς πατήρ,
 Ὅρθῶς ἀκούσας τῶν ἑμῶν κατευγμάτων...
 Ἐπαισεν αὐτὸν ῥόπτρον ἀσχύονάτ' αὐτῷ.
 O dii, o Neptune, quam vere es pater meus,
 Quia recte audivisti meas imprecationes...
 Clava percussit eum qui me dederore affectit.

METRICA VERSIO.

Penitus videntem, te premit, quamvis tuas
 Tanquam hujus expers cædis ablueris manus;
 Annon et ipse proditor pecuniam,
 Quæ cædis esset præmium, abjecit manu,
 Quem jamjam oportet ense jugulum solvere,
 Miserumque guttur neclere laqueo, aut aqua
 In fluctuante corpus absumi, cibum
 In actuante corpus absumi, cibum
 Præcepit in æquor piscibus cum fecerit?
 Si vendidisses sorte vel nulla virum
 Et dignitate (jam te enim, miser, alloquor),
 Si prodidisses ad necem alium quempiam,
 Ut æqua lex est civium, periculum
 Etiam subires. Nunc eum qui dotibus
 Te judicavit plurimis dignum, a Patre
 Qui venit, esset generis ut mortalium

B Assertor, invidia excitus, diram ad crucem
 Tu venditum etiam dedisti; et quas, scelus
 Ob hoc, subire non licet pœnas tibi?
 Joseph. Sententiam jam passus est æquissime
 Injustus idem discipulus atque impius,
 Qui prodidit Dominum suum, modo pensili
 Pendere visus fune, mox ex ipso eo
 In terram ab alto lapsus, illique incubans,
 Cum mille ductis pectore ejulatus.
 Nam cum malum illi instaret, infelix tamen
 Non novit: æqua lege sic sententia
 Est lata, felix justa cessit ultio.
 Deipara. O Nate, Pater est quam potens tibi,
 Admisit aure qui preces! malleus bene
 [moas]

1435 Ἐπαίσειν αὐτὸν βόππρον, ὡς προδόντα σε, .
 Ἄπιστον, ἄθρον, παράνομον, ἄδικον.
 Κλέπτην γὰρ ὄντα, καὶ θεοῦ βάπτῃν φόνου,
 Καὶ μὴ θέλοντ' ἐπιστρέφειν πονηρίας,
 Οὕτως ἔδει νιν τῷδε καθαναῖν μόρω.
 1440 Ὅλλοιτ', ὀλλοίτο πανδίκως κακαργάτῃ;
 Κέρδος μέγιστον τῆς ἐπιστροφῆς φυγεῖν.
 Ἔστι θεός τις, ἔστιν ἄλκιμος, μέγας·
 Ἔστι δὲ καὶ Πρόνοια, καὶ κρίσις Θεοῦ.
 Ἄπέπτυσ' οὐδεὶς ἀσεθῆς Θεῷ φίλος.
 1445 Λάῳισθ', ἀγοντας εἰς καινὴν λοιπὸν τάρον.
 Χωρεῖτε, θάπτετ' ἄθλιω τύμβω νεκρῶν.

A Ἐχει γὰρ, οἷα δεῖ, γεννητέρον πέπλα,
 Βαῖν παρηγόρημα τοῖς τεθνηκόσι.
 Δοκῶ διαφέρειν τοῖς θανοῦσι βραχῶ,
 1450 Εἰ πλουσιῶς τις ταῦξεται κτερισμάτων·
 Κενὸς δὲ κόμπος ἐστὶ τῶν ζώντων τάδε.
 Κρύψατε γοῦν πρόσωπον ὡς τάχος πέπλοις,
 Ψάψατε χεραί, θάψατ' ἐνταῦθα νέκυν,
 Τὸν καθανόντ' ἀνακτ' Ἰουδαίων ὑπο.
 1455 Ἀφρὴν φοράδην τὸν νεόδητον χρεῶν.
 Ὡ Παῖ, παναιτίου Θεοῦ παντεργάτα,
 Τί γὰρ τελεῖται τοῖς βροτοῖς ἀνευ σέθεν;
 Τί δ' οὐ θεόκρατὸν γε τῶνδ' ἐστίν; Ἰώ.

1435 Clava percussit istum proditorem tuum,
 Infidum, impium, iniquum, nefarium.
 Furem enim, et Dei cædis machinatorem,
 Neque a nequitia sua resipiscere volentem,
 Sic et tale genus mortis oportuit subire.
 1440 Male pereat, male pereat justo iudicio iniquus;
 Maximum est lucrum vindictam fugere.
 Exsistit aliquis Deus, fortis, supremus:
 Est etiam Providentia, et Dei iudicium.
 Abominor: nullus impius Deo amicus est.
 1445 Apprehendite, et in tumultum recens excisum ducite.
 Discedite, locupleti mortuum sepulcro condite.
 Habet enim, quæ oportet, allata a parentibus velamina,
 Exile mortuis solatium.
 Existimo autem non multum interesse mortuorum,
 1450 An anipla quis nanciscatur parentalia:
 Hoc enim tantum est inanis pompa viventium.
 Peplis igitur quam celerrime os tegite,
 Manibus tangite, et hic mortuum sepelite,
 Quem suum regem interfecerunt Judæi.
 1455 Efferre nunc modo domitum convenit.
 O Fili, Patris omnium auctoris summe opifex,
 Quid enim absque te perficiunt homines?
 Equid hic est, quod Dei imperio non sit subditum? Ah!

1440 Ὅλλοιτ', etc. Ita supra vers. 352.
 1441 Κέρδος μέγιστον, etc. Aliter: *Maximum conversionis animæ lucrum pœnam effugere.*
 1444 Ἀπέπτυσ', etc. Ita fere Hippolytus vers. 614, cognito pravo Phædræ consilio, nutricem ejus vehementer objurgat:
 Ἄπέπτυσ' οὐδεὶς ἄδικός ἐστὶ μοι φίλος.
 Abominor; nullus enim sceleratus est mihi amicus.
 Sic et Hecuba vers. 1276.
 1446 Χωρεῖτε, etc. Ita fere Troad. vers. 1246 etc., Hecuba chorum adhortatur:
 Χωρεῖτε, θάπτετ' ἀθλίω τύμβω νεκρῶ·
 Ἐχει γὰρ, οἷα δεῖ γε νεπτέρων, στέψη.
 Discedite, facite tumultum misero cadaveri;
 Habet enim coronas, quemadmodum inferis con-
 [venit].
 1447 Οἷα δεῖ, γεννητέρων, etc. Quæ oportet, id est, quæ decent vita functos. Roill. vertit: *Quæ de-*

cent honesto loco natos: quasi legeret εὐγενεστέρων. Melius legeretur cum Eurip. loco supra citato, δεῖ γε νεπτέρων, etc.

1448 Βαῖν παρηγόρημα. Ita supra vers. 1380.
 1449 Δοκῶ διαφέρειν, etc. Ita fere Hecuba Troad. vers. 1248:

Δοκῶ δὲ τοῖς θανοῦσι διαφέρειν βραχῶ,
 Εἰ πλουσιῶν τις ταῦξεται κτερισμάτων·
 Κενὸν δὲ γὰρωμ' ἐστὶ τῶν ζώντων τάδε.
 Existimo autem non multum interesse mortuorum,
 Si quis sortiatur locupletis inferias:
 Hoc enim tantum est inanis pompa viventium.
 1450 Εἰ πλουσιῶς. Ita Reg. Med. At. Reg. H. II, πλουσιῶν ut apud Eurip. Utraque lectio melior, quam in edit. ἐκουσιῶς.
 1455 Τὸν νεόδητον. Vel a δέμω, vel a θαμῶν
 Modo domitum et interfectum, vel recens compositum, nimirum fasciis sepulturæ.

METRICA VERSIO.

Hunc proditorem perfidum, nefarium,
 Impium, et iniquum contudit: namque impie
 Qui cædis auctor esset, et domesticus
 Fur, nulla ratio quem sua deduceret
 A pravitare, sic oportuit emori.
 Male pereat, pereat uti meritis optime,
 Jure sceleratus. Ad mali fugam tamen
 Medicina magna, mentis est mutatio.
 Est Numen aliquod, est idem magnum et potens,
 Divina cura quæ futuri provida.
 Nefarium execror: impios odit Deus.
 Vos cæterum istud prendite, et rapite recens
 Factum in sepulcrum. Ite, sepelite mortuum

B Tumulo beato. Nam quæ honestos addecent
 Natos honesto de loco velamina,
 Leve mortuis solatium assecutus est.
 Referre cujusquam haud puto qui mortuus,
 Post fata summa quo efferatur funere;
 Hæc vana tantum pompa fit viventium.
 Velate peplis ora quam celerrime,
 Manum admoveate, mortuumque involvite,
 Judæa quem gens sustulit regem impie.
 Efferre nunc jam morte functum convenit
 O Nate summi opificis omnium, et Dei
 Rerum parentis, vita quæ mortalium
 Te sine? Quid hic est, numini quod non Dei

ὦ, ὦ!

1460 Ὁ Βασιλεῦ, Βασιλεῦ, πῶς σε θαυμάσω;
 Ὁ θεέ μου, θεέ μου, πῶς σε καλέσω;
 Φρανὸς ἐκ φιλίας τί σοι ποτ' ἄρ' ἔγω;
 Κεῖσαι γὰρ ὑφάσματα τοῖσδ' εὐλιγμένους,
 Ἐν σπαργάνοις πρὶν ἐνεσπαργανωμένους.
 1465 *Nicod.* Φέρ', ὦ γεραῖα, κρᾶτα τοῦ τρισυλβίου.
 Ὅρθως προσαρμύσωμεν, εὐτονον δέ πη
 Σῶμ' ἐξακριβώσωμεν εἰς ὅσον πάρα.
 Ἰωσ. Ὁ φίλατον πρόσωπον, ὦ νέα γένυς,
 Ἰδοὺ καλύπτρα τῆδε σὴν κρύπτω κάραν.
 1470 Τὰ δ' αἰμόφυρτα καὶ κατηλακισμένα
 Ἐίρη σὰ καὶ μέλι πέπλοις καινοῖς σκέπω,

A [Κα!] πλευράν νυγείσαν πῖσαν ἡματωμένην.
 Θεοτό. Ναὶ πρὸς Θεοῦ, συνέρχαιτ'· ἐν δέοντι γάρ,
 Ὡς ἐγγύς ἐστι νυκτὸς ἡδὴ καὶ κνέφας.
 1475 Ὅρθως αὐτὸν ἐκτείναντες ὀλίβαν δέρον·
 Μικρὸν τὸδ' οἰκούρημα φιλῶ Δεσπότη.
 Κομίζετ' αὐτὸν, ὡς ἰδοῦσ' ἐν δμμασιν
 Που κείσεται Παῖς, κείσε θρηνοῦσα μενῶ,
 Ἔως τρίτον λάμψειεν ἡμᾶρ γλυκύ μοι.
 1480 Ὁ πένθος οἶον, οἶον ἐκράνθη, Τέκνον!
 Κοινὸν τὸδ' ἄχος πᾶσιν ἠγοῦμαι βροτοῖς.
 Κοινὸν τὸδ' ἄχος πάντας ἀέλπτως φθάσει.
 Φθάσει δὲ καὶ πάγκοινον εἴθε χάσμα μοι.
 Ἰωσ. Ἐπισθὲ μοι, φέρωμεν ἔλθιον βάρος,

Ah, ah!

1460 O Rex, o Rex, quomodo te lugebo?
 O Deus meus, Deus meus, quomodo te vocabo?
 Amico ex animo qui tibi tandem canam?
 1292-1293 His enim in linteis involutus jaces,
 Qui prius in fasciis eras involutus.
 1465 *Nicod.* Age, senex, caput ter beati
 Recte accommodemus, integrumque
 Corpus in loculo accurate disponamus.
Joseph. O dilectissimum os, o teneræ genæ,
 Hocce linteo tegmine tuum caput obvelo;
 1470 Hæcque sanguine conspersa atque sulcata
 Crura tua et membra novis obtego peplis,
 Et omne latus percussum sanguine conspersum.
Deip. Sane per Deum, operi incumbite: res exigit;
 Nox enim et crepusculum jamjam imminet.
 1475 Rectum collocate extendentes beatum caput;
 Exiguum est hoc ministerium dilecto Domino.
 Afferte ipsum, ut videns coram,
 Ubi jaceat Filius, ibi lugens maneam,
 Donec tertia dies mihi jucunda illucescat.
 1480 O luctus qualis, qualis accidit, o Fili!
 Huncce communem omnibus hominibus dolorem puto.
 Hicce communis dolor præter spem omnes occupat.
 Utinam et universis sicut et mihi gaudium superveniat!
Joseph. Sequimini me, deferamus beatum pondus,

1465-1467 A1. male κρᾶτα pro κρᾶτα, et σὸρὸν
 pro ὄσον.
 1469 *Καλύπτρα τῆδε.* Inutile quod addit Roill.,
 muliebri.
 1475 Ὅρθως αὐτὸν, etc. Ita fere *Hipp.* vers. 786 etc.,
 multis chororum adhortatur, ut exsequias *Phædræ*
 absolvat:
 Ὅρθως αὐτὸν ἐκτείναντες ἄθλιον νέκυν·
 Μικρὸν τὸδ' οἰκούρημα δεσπότης ἐμοῖς.
 Rectam collocate, extendentes miserum cadaver;
 Acerbum est hoc ministerium dominia meis.
 1477 *Κομίζετ' αὐτόν,* etc. Sic *Hippol.* vers. 1265,

Theseus jubet ut filii sui cadaver ad se deferatur:
 Κομίζετ' αὐτόν, ὡς ἰδοῦν ἐν δμμασι...
 Adferite ipsum, ut videns coram, etc.
 1484 Ἐπισθὲ μοι, etc. Ita fere *Bacch.* vers.
 1214, Cadmus famulis suis imperat, ut se *Penthe*
 cadaver ferentem comitentur:
 Ἐπισθὲ μοι φέροντες ἄθλιον βάρος
 Πενθέως, ἔπειθε, πρόσπολοι, δόμων πάρος
 Οὐ σῶμα μοχθῶν μυρίοις ζητήμασι, etc.
 Sequimini me ferentes miserum onus
Penthe, sequimini, famuli, ante domum:
 Cujus corpus laborans longa inquisitione, etc.

METRICA VERSIO.

Arbitrioque obnoxium sit? ah, ah, ah!
 Et quomodo te, Rex, o Rex, deslevero?
 Quo nomine, Deus, o Deus, vocavero?
 Animo ex amico qui tibi tandem canam?
 Et involutus linteis istis jaces,
 Prius involutus qui puer eras fasciis.
Nicod. Age, o senex, et jam beatam ter caput
 Accommodemus optime; namque hic adest
 Quo corpus ipsum demus urnæ commode.
 Jucundam o vultum, o tenera tempora et ge-
 [nas,
 Et tegmine isto muliebri obvelo caput,
 Partesque corporis novis peplis tego,
 Et quod cruore plurimo tinctum est latus.
Deip. At obsecro vos quotquot hic cælis, manu

B Una hoc in unum incumbite omnes oculus:
 Nam res requirit, noctis et crepusculum.
 Collum beatum protrahendo attollite.
 Domus ista, aliquod ad tempus est custodia
 Domino optimo. Hunc efferte, quo palam videns
 Qui Filium meum locus habeat, in eo
 Manens dolori et lacrymis indulgeam,
 Dum tertia dies dulcis illucet mihi.
 Proh! Nate, quale, quale, quod factum est scelus!
 Quam luctuosa pertrahit secum omnia!
 Communis iste est omnibus mortalibus,
 Ut credo, dolor: at idem ut omnes occupat
 Non opinantes, sic velim me gaudium
 Commune quod sit omnibus mox occupet.
Joseph. Vos me sequimini, deferamus graviter

1485 ὦ πόλλ' ἀνατλάς, μυρίοις αἰτήμασιν
Ἔσχον, τόδ' εὐρῶν κοιράνου δωρήματι,
Γυμνὸν, τρισήλω κείμενον ξύλω λαβῶν.
Φεῦ, φεῦ! πρὸς αὐτοῦ τοῦδε φῶτος, ἀτρέμας
Χρωτὸς χεροῖν ἄπτεσθε τοῦ Θεοῦ ῥότου.
1490 Καὶ πρόσφορ' ἀρεθ', ἔλκετ' αὐ γέ ξύντονα.
Ἰδοὺ γάρ, ὡς εἰσκεν, ἐγγύς καὶ τάφος.
Ἵμοι! γυναῖκες, γῆς Γαλιλαίας τέκνα,
Ἦδη τέθειται, καὶ καλύπτεται λίθῳ.
Δεῦτ', ἴτε, κούραι, καὶ κατιδοῦσαι νέκυν
1495 Προσεῖπατ' αὐτὸν, καὶ προπέμψατε χθονὸς,
Ὡς οὐποτ' ἄλλον τοῦ γένους ῥύστην. Ἰὼ!

1485 Propter quod multum fatigatus, mille precibus obtinui,
Illud inveniens præsidis dono,
Nudum tribus clavis ligno delixum accipiens.
Eheu, eheu! per hunc ipsum virum, leniter
Manibus atrectate corpus Homini Dei:
1490 Convenienter extollite, et æquali vi simul trahite.
Ecce enim, ut convenit, prope est sepulcrum.
Eheu! mulieres satæ de stirpe Galilææ,
Jamjam depositus est, ac lapide occluditur.
Venite, venite, o puellæ, cumque mortuum videritis,
1495 Illum salutate, et e terra deducite,
Tanquam solum humani generis liberatorem. Ah!
1294-1295 Jacentem videbitis: hæc Judæis placuerunt.
Pergite, procedite, non amplius cernere sustineo
Tumulo impositum, et lapide opertum,
1500 Qui patribus aquam e silice profluentem dedit,
Et modo rupes suspensus abscondit,
Et mortuorum sepulcra sua virtute aperuit.

Deip. Paululum hic sistamus, ut mortuum alloquar:
« Descendis in inferni domos, Fili amantissime,
1505 Latebrasque subis, quas tu subire velis.
Cum autem veneris sub inferni valde tenebrosi tecta,
Acerbissimum aculeum inferno infiges.
Subis mortuorum penetralia, et tenebrarum fores,

1488 Φῶτος, ἀτρέμας, etc. Ita Reg. H. II. Edit.
φῶτ' ἔστ' ἀτρέμας.

1489 Ἀπτεσθε, etc. Ita legit Combefisius. Editi
ἀπτεσθαί. Ita fere Hipp. vers. 1358 etc., jamjam
moriturus ait:

Φεῦ, φεῦ! πρὸς θεῶν, δμῶες, ἀτρέμας
Χρὸς ἐλκιδούς ἀπτεσθε χεροῖν.

Heu, heu! per deos, servi, placide

Contractate manibus corpus laceratum.

1490 Καὶ πρόσφορ', etc. Ita idem Hippolyt.
vers. 1361:

Πρόσφορὰ μ' ἀρετε, σύντονα δ' ἔλκετε.

Apte me attollite, celeriter autem me domum trahite.

1495 Προσεῖπατ', etc. Ita supra vers. 687, et
Hipp. vers. 1098 etc., suum exsilium fens an-
nuntiat:

Προσεῖπαθ' ἡμᾶς, καὶ προπέμψατε χθονὸς,

A Ὀψεσθε κείμενον ταῦτ' Ἰουδαίους δοκεῖ.
Χωρεῖτε, χωρεῖτ', οὐκέτι βλέπειν φέρω
Τάφῳ τεθέντα, καὶ καλυφθέντ' ἐν πέτρῃ,
1500 Ὅς ἐκ πέτρας ἐβλυσεν ὕδωρ πατράσι.
Καὶ νῦν πέτρας ἐβήξεν ἠωρημένως,
Νεκρῶν τε τάφους ἠνέφξε δυνάμει.

Θεοτό. Στῶμεν δὲ μικρὸν, ὡς προσείπω τὸν νέκυν

εὐχῆ, ποθεινὸν Τέκνον, εἰς ἄδου δόμους,

1505 Κρύπτῃ δὲ κρύψιν, ἦν σὺ κρυθῆναι θέλεις.

Ἦκων ἐς ἄδου πανζόφου στέγγιν,

Ἄδῃ δὲ πικρότατον κέντρον ἐμβάλεις.

Ὀχλῷ νεκρῶν κευθμῶνα, καὶ σκότου πύλας,

Ὡς οὐποτ' ἄλλον ἄνδρα σωφρονέστερο
Ὀψεσθε, καὶ μὴ ταῦτ' ἐμψ δοκεῖ πατρί.

Salutate nos, et deducite ex hac terra,
Quia non alium me castiorem hominem unquam
Videbitis, etiamsi hæc non videantur patri meo.

1505 Κρύπτῃ δὲ κρύψιν, etc. Ita fero Bacch.
vers. 953, Bacchus Pentheum alloquitur:

Κρύψῃ σὺ κρύψιν, ἦν σε κρυθῆναι χρεῶν.

Occultaberis tu occultatione, qua te decet occultari.

1506 Ἦκων ἐς ἄδου, etc. Sic infra vers. 1518
et 1519.

1508 Ἦκων, etc. Sic Hes. vers. 1, Polydorus
ipsius filius a Polymnestore occisus in scenam
prodit:

Ἦκων, νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας ..

Venio defunctorum latebra et caliginis portis relictiis.

METRICA VERSIO.

Onus beatum, mille post preces mihi
Vix impetratum principis dono, tribus
Quod habeo clavis edita fixum in cruce
Nudumque. Ah, ah! vos ego per hunc ipsum obse-
[cro,

Estote fortes nunc viri, corpus manu
Attingite hujus, qui Deus et homo est simul.
At vos decenter tollite, atque æqualiter
Contentione virium trahite hunc simul:
Nunc jam sepulcrum, ut vos videtis, proximum est,
Heus! o satæ de stirpe Galilææ, loco
Suo datus, nunc lapide magno occluditur.
Agite, o puellæ, ite et videte mortuum,
Hunc voce vestra convenite, adducite
In ima terræ, qualis olim non fuit,
Hunc vindicem humani datum generis. Ah, ah!

B Vos hunc jacentem nunc videbitis: placent
Hæc civitati. Pergite et procedite;
Non hunc diutius sepulcro conditum
Tectumque saxo cernere queo, patribus
E silice quondam profluentem qui dedit
Aquam, crucique traditus durissimos
Lapides revulsit, mortuorum, numine
Suo, sepulcra urnasque reclusit cadens.
Deip. At paululum sistamus hic, rogo, mortuum
Ut voce compellem mea: « O Fili optime,
Desiderate, nunc in inferi domos
Ditis recedis, et quod arcanum cupis
Occultum, id ipsum tu quoque occultis: at ubi.
Veneris in atram nocte Plutonis domum,
Infernum acerbo spiculo defixeris.
Tu mortuorum vadis in nigram specuam,

Θάων φαίναί καὶ καταυγᾶσαι γένος,
 1510 Ἀδάμ ἀναστῆσαι τε πατέρα βροτῶν,
 ὦν ὄνεκ' εἶδος προσλαβῶν θνητῶν φέρεις.
 Ἦκεις τ' ἐς ἔθου τὸν βαθύγγορον σκότον,
 Ἄκων πρὸς ἐχθρῶν, ματέρ' ἀθλίαν λιπῶν.
 Ἦ δ' εὐμέμεια τοῦ Πατρὸς σ' ἀποκτείνει,
 1515 Ἦ τίσις ἄλλοις γίνεται σωτηρία.
 Τό τ' ἐσθλὸν, ὡς εἰς πότμον ἤλθέ σοι, Πατρός,
 Ὑδρμα πικρὸν. Γῆ σε, Τέκνον, λαμβάνει
 Ἦκοντ' ἐς αἶδαο πανζόφου πύλας.
 Ἄθρ τὸ δριμύτατον ἐμβαλεῖς βέλος.
 1520 Καὶ γὰρ ἐπ' αὐτῷ τῶδε κατέρχη μόνος,

Α Λήψη δὲ νεκροῦς, οὐ συλληφθήσῃ νεκροῖς.
 Ῥύσῃ τε πάντας, ὦν ἐλεύθερος μόνος.
 Μόνος γὰρ ἀνὴρ ταῦτα θαρρῶν ἰκάνεις.
 Ἔσχον δ' ἀγῶνες, οἱ ἐμιμνόν σου τέλος,
 1525 Νίχην τε λοιπὸν κατ' ἐναντίων ἔχεις,
 Ἄθρην, ὄφιν, θάνατον ἰσχυρῶς πατῶν.
 Σοφός, σοφός σὺ, καὶ σοφῶς ἔτλης πότμον.
 Ὡς κοινὸν οἶτον σῶ καταβαλεῖς μῶρφ,
 Κᾶν τῇ χθονὶ στηρίζων, ἐνδύσεις κλέος,
 1530 Γῆς ἐξανίσχων, καὶ φέρων σωτηρίαν.
 Εἰς συγγένειαν Πατρός ἀμείψας δέμας.
 Αὖθις γὰρ ἔλθης, κλεινός, ἀρπάσας γένος,

Volens hominibus lucem et splendorem afferre,
 1510 Mortaliumque genitorem Adamum a mortuis exsuscitare,
 Pro quibus formam humanam assumpsisti.
 Ingredieris densissimas inferni caligines,
 Ab inimicis occisus, miseram matrem relinquens.
 Benignitas autem Patris tui te occidit,
 1515 Quæ mors aliis saluti sit.
 Bonitas autem Patris, ut tibi cessit in mortem,
 Gravis luctus. Terra te, Fili, excipit
 Venientem ad inferni valde tenebrosi fores.
 Inferno acerrimum inflges telum;
 1520 Propter enim hoc ipsum isthuc solus descendis.
 Mortuos capies, neque a mortuis capieris;
 Omnes liberabis, qui unus liber existis.
 Unus enim ex omnibus mortalibus audens hæc præstare sufficia.
 Detinere autem labores qui tuum manebant exitum,
 1525 Et alioquin victoriam de hostibus reportas.
 Infernum, serpentem, mortem fortiter conculcans.
 Sapiens, sapiens es tu, et sapienter necem tolerasti.
 Sic communem mortem tua proteres nece,
 Ipsaque in terra hærens, decus indues,
 1530 E terra promicans, et asserens salutem,
 1296-1297 Mutato corpore, ut Patri sit affine.
 Iterum enim redeas, illustris, cum hominum genus rapueris,

1515 Θάων πρὸς ἐχθρῶν, etc. Ita fere *Troad.*
 vers. 736 etc., Andromache filii sui sortem lu-
 gens ait :

Θανῆ πρὸς ἐχθρῶν, μητέρ' ἀθλίαν λιπῶν.
 Ἦ τοῦ πατρὸς δὲ σ' εὐγένει' ἀποκτενεῖ,
 Ἦ τῶσιν ἄλλοις γίνεται σωτηρία.
 Moriere ab hostibus, matrem miseram relinquens.
 Nobilitas autem patris tui te interficiet,
 Quæ aliis salutis fuit.

1516 Τό τ' ἐσθλὸν, ὡς εἰς πότμον ἤλθέ σοι
 Πατρός. Legit Combef. πάρος, et ita reddit: *Præ-*
clarum hoc, quod e vicino, mortis tibi comes gravis
luctus venit, quod infernum triumphaturus, etc. Li-
 berius crederem auctorem scripsisse Πατρός, ut
 Euripid. *Troad.* vers. 739 :

Τό δ' ἐσθλὸν οὐκ εἰς καιρὸν ἤλθέ σοι πατρός.
 Hæc patris gloria tibi non opportune venit.
 1520 Μόνος. Malim cum Combefisio μόνος, quasi
 una hæc sit causa descensus Christi ad inferos.

1522 Ῥύσῃ τε πάντας, ὦν ἐλεύθερος μόνος.
 Legit Combefisius ῥύσῃ πάντας, ὡς μόνος ὦν ἐλεύ-
 θερος, ut qui unus liber existas. Male Roill. ut ipse
 unus liber sis. Rationem affert auctor noster versu
 sequenti, qui legitur *Bacch.* vers. 960, ubi Pen-
 theus de seipso ita loquitur :

Μόνος γὰρ εἰμ' αὐτῶν ἀνὴρ τολμῶν τόδε.
 Solus enim ex ipsis Thebanis sum vir hoc audens.
 1529 Στηρίζων, ἐνδύσεις, etc. Reg. II. II, et
 Med. στηρίζων ἐνθήσεις. Sic ibid. fere vers. 970
 Bacchus ait Pentheo :

Ὄστ' οὐρανῷ στηρίζων εὐρήσεις κλέος.
 Itaque invenies gloriam innitentem caelo.
 1530 Γῆς ἐξανίσχων, etc. Ita fere *Troad.* vers.
 748, Andromache de sponso suo Hectore, Astyanacti
 filio loquitur :

Γῆς ἐξανελθῶν, σοὶ φέρων σωτηρίαν.
 Ex terra reversus, tibi ferens salutem.
 1531 Εἰς συγγένειαν Πατρός ἀμείψας δέμας.

METRICA VERSIO.

Portasque noctis, ut generi hominum asseras
 Lucem, patremque hinc omnium Adamum excites,
 Hoc propter ipse corpus humanum induens,
 Utra tenebris tartari subis loca
 Ab hostibus casus, parente miscerrima
 Relicta. At ipsa te Patris benignitas
 Cecidit. Istud supplicium aliis salus.
 Istud donum ingens quod Patre a tuo tibi
 Morti paratur luctus et dolor gravis.
 Nunc terra, Fili, te capit, dum tu tuum
 Inferi in atri regna Plutonis pedem.
 Te telum acutum inflgis et grave inleris.
 Solus ob idipsum in ima descendis, manu
 Victrici ut inde mortuos tandem eruens,

B Et mortuorum exemptus a grege asseras
 Omnes, ut ipse liber unus sis, tamen
 Uni recludit se tibi audenti via.
 Passi dolores qui tuæ crucis exitum
 Hunc sunt morati; hinc obtines victoriam
 Ex hoste veteri, tartarum dum fortiter
 Serpentem et ipsum vincis, et mortem premis.
 Prudenter ipse tu subisti, quæ tua
 Prudentia fuit, mortis istius genus.
 Nunc morte mortem sternis ex æquo omnibus,
 Et terra in ipsa permanens, laudem invehis,
 Terraque rapta emergis, et vitam paris,
 Mutatus ad Patris tui formam inclytus:
 Post liberatum hominum genus, aderis iterum,

Ἦναξ, Ἦναξ ἀφθίτε, σὺ θεὸς μένων,
 Μορφή τε σὴ συνήψας ἀνέρος φύσιν.
 1535 Ἐ καὶ νῦν ἐς αἰῶνα κατέρχῃ δόμους,
 Σπεύδων φαεῖναι καὶ καταυγάσαι ζόφον.
 Εὐ δ', εὐ τε λίποις τήνδε δυσμενῶν χθόνα,
 Εἰς ἣν γε πρῶτον ἦκες, Ἰσραὴλ δόμους,
 Ὀλωλότα πρόβατα ποιμᾶναι θέλων,
 1540 Καὶ συνθεσίας ἐκπερᾶναι πατράσι,
 Μορφή συνάψας τοῦ Θεοῦ βροτῶν φύσιν.
 Σὲ γὰρ Πατὴρ γεννᾷ μὲν ἀρρέυστως ἀεὶ

A Ἐγὼ δ' ἐπιπτόν σ' αὐθις ἀγνεύουσ' ἀεὶ,
 Μορφήν λαβόντα πρὸς Θεοῦ βροτησίαν.
 1545 Ἄλλ' ἐγγενεῖς σῆς μητρὸς, οὗς ἦμαρ ἐχρῆν
 Ἀρρήτ' ἀμνηστοῖσιν εἰδέναι βροτοῖς,
 Θαυμαστά πολλά σφίσιν ἐξεργασμένον,
 Σωτήρᾳ σ' οὐκ ἔφασκον ἐκφύναι Θεοῦ,
 Ἄλλὰ με νυμφευθεῖσαν ἐκ θνητοῦ τινος
 1550 Τεκνῶν σ' ἐλήρουν, καὶ γάμους ψευσαμένην
 Λέχους ἀμάρτημ' ἐς Θεὸν μ' ἀναφέρειν.
 Οἱ δὲ κτανεῖν σ' ἔσπευσαν ἀνόμως φθόνα,

Rex, rex immortalis, tu Deus permanens,
 Qui tuæ formæ conjuxisti hominis naturam.

1535 Et nunc in inferni domos descendis,
 Properans lucere et caligini fulgorem infundere.
 Bene, bene igitur desere hancce hostium terram,
 In quam primum venisti, Israeliticam domum,
 Oves amissas pascere volens,
 1540 Et fœdera cum patribus inita stabilire,
 Dei formæ humanam innectens naturam.
 Te enim Pater generat semper incorrupte:
 Ego autem te genui semper intacta,
 Qui a Deo humanam formam accepisti.

1545 Verum consanguinei tuæ genitricis, quos minime oportebat
 Nosse ea quæ profanis mortalibus sunt arcana,
 Te quamvis plura ipsis miracula peregrisses,
 Salvatorem ex Deo genitum esse negarunt,
 Sed me compressam ab aliquo viro
 1550 Te genuisse nugati sunt, et nuptias ementitam
 Stupri culpam in Deum me contulisse.
 Illi autem te necare studuerunt inique per invidiam

Mutato corpore, quod naturæ corporeæ mutationem minime asserit, sed tantum in spiritale corpus animale esse mutandum: donato scilicet corpore immortalitatis majestate et claritate, qua spiritale fit et affine Deo Patri. Spiritus enim, ait Gregorius contra Apollinarium, συγγενής est divinæ naturæ. Quod Pelavius in Dogm. Theol. vertit: Ad imaginem Dei corpus conformatur. Unde Ambr. totus Deus, inquit, de Christo loquens, postquam resurrexit.

1534 *Μορφή τε σὴ συνήψας, etc. Ita fere Bacchus in Bacch. vers. 54:*
*Μορφήν τ' ἐμὴν μετέβαλον εἰς ἀνδρὸς φύσιν.
 Et meam formam mutavi in virilem naturam.*
 1541 *Μορφή συνάψας τῷ Θεοῦ, etc. Dei formæ copulans naturam humanam. Male Roill. Cœlitum formam implicans: quis enim iis vocibus explicet Christi incarnationis mysterium, aut cœlitum nomine, Dei Verbum Deumque intelligat? Ita fere Bacch. vers. 4.*

1542 *Ἀρρέυστως, etc. Sine fluxione. Insulæ vertit. Roill. Firmum et sine motu perenni.*
 1544 *Μορφήν λαβόντα, etc. Vertit Roill. Formæ humanæ ut etiam accederet divinæ. Melius divinæ humanæ, etc., siquidem potestate divinæ humanam formam assumpserit, Deusque homo factus fuerit. Ita fere ibid. Bacch. vers. 4, Bacchus:*
Μορφήν δ' ἀμείψας ἐκ Θεοῦ βροτησίαν.

Formam vero permulans ex deo humanam. 1545 Ἄλλ' ἐγγενεῖς, etc. Consanguinei, id est, Judæi. Ibid. οὗς ἦμαρ ἐχρῆν ἀρρήτ' ἄρρητ', etc., quibus Christi mysterium non erat vulgandum. Ita Jungendi versus, ut planus sit sensus. Hinc enim adulterii crimen Mariæ impeggerunt, ut patet ex apocrypho Jacobi, eo quod Joseph sponsam accepisset custodiendam virginem, non maritali copula subigendam, obstante parentum voto, ipsaque virginis professione.

1546 *Ἀρρήτ' ἀμνηστοῖσιν εἰδέναι βροτοῖς, etc. Ita fere Bacch. vers. 472 Bacchus Pentheonem memet:*
*Ἀρρήτ' ἀπαχέυτοῖσιν εἰδέναι βροτῶν.
 Nefas est scire non initiatos Bacchi sacris mortalium*
 1548 *Σωτήρᾳ σ' οὐκ ἔφασκον, etc. Sic ibid. vers. 27, etc., de seipso loquitur Bacchus:*

*Διονύσιον οὐκ ἔφασκον ἐκφύναι Διὸς,
 Σεμέλην δὲ νυμφευθεῖσαν ἐκ θνητοῦ τινος
 Εἰς Ζῆν' ἀναφέρειν τὴν ἀμαρτίαν λέχους,
 Κάδμου σφίσιμαθ', ὧν νιν οὐνεκα κτανεῖν
 Ζῆν' ἐξεκαυχῶνθ'.*

*Dionysium negabant ex Jove natum,
 Sed Semelem compressam ab aliquo mortali
 In Jovem contulisse culpam stupri,
 Idque Cadmi commentis, quorum causa ipsam
 Interfecisse Jovem gloriantur.*

Tota hæc fabula ex apocrypho Jacobi libro desumpta.

METRICA VERSIO.

O Rex perennis, Rex, Deus tu permanens
 Mortale formæ corpus innexus tuæ.
 Nunc in nigrantes nocte descendis domos,
 Lucere properans, lucem et inde infundere
 Caligini. Bene, bene te terra auferas
 Ilac hostium, in quam tu pedem primum infere
 Venisti, et Israelis hospitam domum,
 Reducere volens perditas oves, sacra
 Firmare pacta quæ fuissent patribus,
 Naturæ ut hominum, cœlitum formam implicans.
 Namque ipse generat te Pater firmum et sine

B Motu perenni: ego te usque casta permanens
 Enixa, formæ humanæ ut etiam accederet
 Divina. Sed proh! quem minus decuit, tuæ
 Sanguis parentis crebra te miracula
 Sibi præferentem, arcana cognitu ardua
 Generi profano, qui salutem ad omnium
 Demissus esses, te negabat editum
 Deo esse, sed connubii junctam face
 Peperisse mortali ex viro, et leges thori
 Et jura fallentem, mei lecti probrum
 Etiam referre tanquam ad auctorem Deum;
 Mentitus in fas omne et invidia excitus

Ἐχθροῦ σοφίσμαθ', ὧν νιν οὐνεκα κτανῶν,
 Ἄλλων τε πάντων παγκράτων σοφισμάτων,
 1555 Παύσεισ στροβοῦντα κόσμον ἐν σοφίσματι,
 Καί μιν σιθηραῖς ἀρμόσας ἐν ἀρκυσι
 Στήσεις κακοῦργον τῆς κακούργιζς, Τέκνον.
 Σπᾶς δ' αὖθις αὐτοῦς ἐκ χθονὸς τῆσδ' ἐκθαλεῖς.
 Ἄλλοις δὲ δώσεισ καὶ πόλιν τε καὶ κράτος,
 1560 Ὡς συμβόλοις εἰρηκας ἤδη τοῖς φίλοις.
 Ἐν οἷς χορεύσεις καὶ καταστήσεις τὰ σὲ
 Μυστήρι', ἐν ἧς ἐμφανῶς Θεὸς βροτοῖς,
 Ὡς ἐν πόλῃ ξύμπασιν. Ἐς δ' ἄλλην χθόνα,

A Εὐ διαθείς τάνθενδ', ἀναστήσεις κράτος.
 1565 Δεῖ γὰρ πόλιν τήνδ' ἐκμαθεῖν, καὶ μὴ θέλει,
 Νῦν δ' οὔσαν ἀμαθῆ τῶν γε σῶν μυστηρίων,
 Ἄλλην τε πᾶσαν γηγενῶν παροικίαν,
 Ἦ θεομαχεῖ τὰ κατὰ σέ, σπονδῶν τ' ἀπο
 Ἄφεισ', ἐν εὐχαῖς δ' οὐδαμοῦ μνεῖαν ἔχει.
 1570 Οὐπω γὰρ οἱ τάλανες ἔγνωσαν γόνον
 Ἦκοντα Πατρός ἐκ πόλου πρὸς γῆν κάτω.
 Ὡν οὔνεκ' αὐτοῖς δεῖξον, ὡς εἰ σὺ Θεός.
 Δείξεις δὲ πάντως ἦν δ' Ἰουδαίων γένος
 Ὅργῃ σὺν ὄπλοις ἐξάγειν χθονὸς θέλης

Et hostis dolos, propier quos, et cætera
 Alia scelestissima consilia, ipsum interficiens
 1555 Prohibebis quominus suis fraudibus mundum circumveniat,
 Et ipsum ferreis constringens in vinculis,
 Coercebis nequitiae artilem a nequitia, Fili.
 Ipsos autem iterum ex hac terra ejicies,
 Aliisque et urbem et imperium trades,
 1560 Quemadmodum tuis amicis jam prænuntiasti.
 Ipse dux chori eris, statuesque tua
 Mysteria, ut manifeste sis Deus hominibus,
 1296-1299 Sicut omnibus in cælo. In aliam regionem,
 Cum recte, quæ hic sunt composueris, regni sceptrâ transferas.
 1565 Oportet enim hanc urbem scire, etsi nolit,
 Nunc ipsam tuorum mysteriorum esse ignara, n.
 Omnemque aliam hominum coloniam,
 Quæ Deo pugnat in his quæ ad te pertinent, et a libationibus
 Repellit te, nec ullam facit mentionem tui in precibus :
 1570 Nondum enim miseri te agnoverunt Filium
 Patris e cælo in terram devenisse.
 Quam ob rem ipsis te Deum esse demonstra.
 Demonstrabis autem omni modo : si vero Judæorum genus
 Per iram cum armis e terra expellere velis

1556 Καὶ μιν σιθηραῖς, etc. Ita fere ibid. vs. 6.
 231, etc., Pentheus minas intentat iis quæ bac-
 chianis se tradebant.

1557 Στήσεις κακοῦργον, etc. Vi nimirum sub-
 jectus, ac ne quid jam nocere possit, majori poten-
 tia detinens. Male Roill. dirum expiatorem.

1560 Ὡς συμβόλοις, etc. Ut jam vaticinatus ami-
 cis dixisti.

1561 Ἐν οἷς χορεύσεις, etc. Sic et Bacch. vers.
 21, etc., Bacchus :

Κἀκεῖ χορεύσας, καὶ καταστήσας ἐμὰς
 Τελετὰς, ἐν εἰην ἐμφανῆς θαύμων βροτοῖς.
 Hicque versatus agens choros, et constituens mea
 Sacra, ut sim manifestus deus hominibus.

1565 Ἐς δ' ἄλλην χθόνα, etc. Sic et Bacch.
 vers. 48 etc., Bacchus :

Εἰς δ' ἄλλην χθόνα,
 Τάνθενδε θέμνο; εὐ, μεταστήσω πόδα.

In aliam vero regionem,
 Rebus hic bene constitutis, transferam pedem.

1565 Δεῖ γὰρ πόλιν. Sic ibid. vers. 39 et 40 :

Δεῖ γὰρ πόλιν τήνδ' ἐκμαθεῖν, καὶ μὴ θέλει,
 Ἀτέλεστον οὔσαν τῶν ἐμῶν βακχευμάτων.
 Oportet enim hanc civitatem scire, etsi nolit,
 Se non initiatam esse meis sacris.

1568 Θεομαχεῖ τὰ κατὰ σέ, etc. Sic ibid. vers.
 45 et 46, de Pentheo ait Bacchus :

Ὡς θεομαχεῖ τὰ κατ' ἐμέ, καὶ σπονδῶν ἀπο
 Ὄθει μ', ἐν εὐχαῖς τ' οὐδαμοῦ μνεῖαν ἔχει.

Qui gerit bellum mecum, et a libationibus
 Repellit me, nec ullam facit mentionem mei in præ-
 cibus.

1572 Ὡν οὔνεκ' αὐτοῖς, etc. Ita ibid. vers. 47 :
 Ὡν οὔνεκ' αὐτῶ θεὸς γεγώς ἐνδείξομαι.

Quam ob rem ipsi me deum esse demonstrabo.

1575 Δείξεις δὲ πάντως, etc. Sic ibid. vers. 50 :

Δεικνὺς ἐμαυτόν ἦν δὲ Θηβαίων πόλις
 Ὅργῃ σὺν ὄπλοις ἐξόρους Βάκχας ἄγειν
 Ζητῆ, συνάψω Μαινίσι στρατηλατῶν.

Ubi ostendero me ipsum : si vero Thebanorum civitas
 Per iram cum armis Bacchas in exilium pellere
 Conetur, exercitus ducem Manadibus addam.

METRICA VERSIO.

Et hostis astu, te mora posita abstulit.
 Jam sublocato hoc callido doli patre,
 Et sceleris omnis atque fraudis, comprimes,
 Qui cuncta miris concitat versutis,
 Versaque technis, ferreaque compede
 Ipsum alligatum, Nate, criminum omnium
 Dirum expiatorem locabis : exiges
 Hos contra terra e patria : at dabis aliis
 Et urbem et imperium potens, ut tu tuis
 Sepe indicasti. Te ducem his rebus dabis,
 Et firma tua mysteria et rata facies,
 Ut te Deum æque norint et terræ incolæ
 Cælique celsi. Quin futurum ut, omnibus

B His lene peractis, sceptrâ regni transferas.
 Namque istam oportet civitatem discere,
 Ut nolit etiam, se tuorum esse omnium
 Mysteriorum nunc rudem, et coloniam
 Quamcunque barbaram, Deo quæ dissidet
 In rebus his quæ ad te attinent, et te sacris
 Expellit a libationibus, tui
 Voto votendâ, et precibus omnino inmemor.
 Nam misera nondum novit ex alto polo
 In ima terræ Patris æterni genus
 Venisse. Proin tu fac Deum te intelligat.
 Id assequeris, si suo exturbas solo
 Iratus, armis impiam Judæ manum,

1575 Ἄρδην, ἐλάσεις Αὐσόνων στρατηλάτων,
 Οὐδὲ σφῶν ἀνάσσειν ἡρετίσαντ' ἀφρόνων,
 Σὴν δεσποτείαν ὡς ἀπηγορευκότες.
 Ποιήν γὰρ ἀθρῶ σοῦ πότμου ζωηφόρου,
 Πῦρ ἐγγὺς οὐκων, καὶ δόμων ἐρείπια
 1580 Τεφρούμεν' ἤδη, πυρὸς ἀσβεστον φλόγα,
 Ἄθανάτον θεοῦ πόλιν πρὸς τήνδ' ὕβριν·
 Αἰνῶ δὲ κρίσιν, ἄβατον ἢ πέδον τότε
 Τίθησι πᾶσι τοῖς φονευταῖς σου, Τέκνον,
 Ὅς τὰς Λυδῶν πανευκλειεῖς λιπῶν πόλεις.
 1585 Φρυγῶν τε, Περσῶν τ' ἠλιοβλήτους πλάκας,
 Βάκτραια τείχη, τήνδε δύσχειμον χθόνα
 Μήδων παρελθῶν, Ἀβράδων τ' εὐδαίμονα

1575 Funditus, profligabis Romanorum imperatorum armis,

Quos ut sibi imperarent, insane provocaverunt,

Quasi tuum dominatum abnegantes.

Ultricem enim poenam video tuæ mortis vivificæ,

Igneum prope domos, et ædium ruinas

1580 In cinerem redactas, inextinguibilem ignis flammam,

Perpetuam Dei erga hanc civitatem vindictam;

Laudo autem iudicium, quod inhabitabile solum istud

Reddit omnibus tuis interfectoibus, Nate,

Qui Lydorum valde gloriosas linquens urbes,

1585 Et Phrygum Persarumque apricos campos,

Bactrianorum muros, et hiemalem terram

Medorum præteriens, et Arabum felices

Populos longinquos et caliginibus immersos,

Et Asiam universam, quam ad salsum mare

1590 Græcis et Barbaris simul jacere aiunt,

Multas habentem turribus bene munitas urbes,

Ad hanc primum venisti Hebræorum regionem,

Quæ te exanimem morte violenta in tumulto ponit.

« Ah! Dei sanctuarium, et civitas dilecta,

1595 O pulchris turribus instructa Davidis terræ urbs,

O contubernium antiquorum prophetarum,

1300-1301 Quomodo Dei interfectorem evasisti spelunca!

Quomodo te lugebo? quomodo te ob hanc cædem plangam? »

Verum, o relinquentes Galilææ solum,

1600 Sodalitium meum, quas comites mihi

1575 *Στρατηλάτων*. Sic duo Regii. Male editi
 στρατηλάτας.

1577-1578 *Al.* intercalatur versus integer, qui
 nonnullis omisus fuit propter homœoteleuton :

. . . . ἀπηγορευκότες.

1578 *Σοῦ πότμου ζωηφόρου*. Ita duo Regii.
 Tuæ mortis ad salutem mundi susceptæ. Editi sὺν
 πότμῳ ζωηφόρῳ.

1579 *Πῦρ ἐγγὺς*, etc. Ita *Bacch.* a vers. 7, usque
 ad vers. 20.

1582 *Ἄβατον*, etc. Id est, quo patriæ suæ finibus
 ejiciuntur interfectores tui, etc.

1586 *Δύσχειμον*. Ita Reg. et Eurip. ibid. vers.
 15, et interpres vertit *hiemalem*. Combelsius legit
δυσχειμῶν, ac reddidit *frigoris impatientium*. Impro-

A Ἔθνη τὰ μακρὰν καὶ σκότιν βεβυσμένα,
 Πᾶσαν τ' Ἀσίαν, ἣν παρ' ἄλμυράνθ' ἄλα
 1590 Ἐλλῆσι κείσθαι φασὶ βαρβάρους θ' ὁμοῦ,
 Πλήρεις ἔχουσιν καλλοπυργώτους πόλεις,

Ἐς τήνδε πρῶτον ἦλθες Ἑβραίων χθόνα,

Ἦ σ' ἐς τάφον τίθησιν ἐκ σφαγῆς νέκυν.

« Ἰὼ! Θεοῦ μέλαθρα, καὶ πόλεις φίλα,

1595 Ὡ καλλίπυργον ἄστου Δαυίδου χθονὸς,

Ὡ θαλάμειμα τῶν πάλαι θεοπρόπων,

Θεοκτόνων στήλαιον ὡς νῦν ἀνέφους!

Πῶς σε στενάξω; πῶς σε θρηνησῶ φόνου; »

Ἄλλ', ὦ λιποῦσαι Γαλιλαίας χωρίον,

1600 Ἐμὸς θίασος, ἃς συνεμπόρους ἐμοὶ

bat Roilletum qui sic habet : *Terram rigentem*; vult enim hanc regionem esse calidam et temperatam, ut innuunt fructus, qui exinde ad nos deveniunt, neque asperas hiemes possunt ferre.

1595 Ὡ καλλίπυργον, etc. Ita fere *Bacch.* vers. 1200, etc. :

Ὡ καλλίπυργον ἄστου Θηβαίας χθονὸς ναίοντες.

O qui pulchris turribus instructam urbem Thebanī [soli habitatis.

1599 Ἄλλ', ὦ λιποῦσαι. Sic *Bacch.* vers. 55, etc.,

Bacchus ait :

Ἄλλ', ὦ λιποῦσαι Τρωῶλον, ἔρμα Λυδίας,

Θίασος ἐμὸς, γυναῖκες, ἃς ἐκ βαρβάρων

Ἐκόμισα παρέδρους, καὶ ξυνεμπόρους ἐμοὶ,

Ἄφραθε τάπιχῶρι'.

METRICA VERSIO.

Simulque in illam, quos habet sibi duces
 Ausonia, cogis, quos, tuum stulte jugum
 Pertæsa, dominos imperantes maluit.
 Mortem ad salutem video cui olim sit comes
 Pœna, et minantes ædibus flammæ, domos
 Eo redactas solus ut restet cinis,
 Globosque flammæ nulla quos aqua obruat,
 Et destinatam urbem sacrum in cultum Dei
 Obnoxiam illi video jamjam injuriæ.
 At laudo, justam sententiam,
 O Nate, solum pœna quod in eos cadit,
 Qui polluerunt sanguine tuo dexteram,
 Tuo, inquam, Nate, qui relinquens nobiles
 Quos Lydus et Phryx occupans urbes alit,
 Persarum apricum campum, et alta mœnia
 Bactrianorum, et Mediæ prætervolans

B Terram rigentem, Arabumque felices domos,
 Gentes remotas, et quasi obscura in specu
 Mersas, et omnem Asiam, ut ferunt Græcis si-
 [mul

Et barbaris, salsi ad maris fluctus sitam,
 Pulchris superbam turribus, ditem urbibus,
 Hinc, hinc decoris te intulisti in hoc solum
 Sanguinis Hebræi, qui necatum turpiter
 Te cogit urna. Eheu! Dei palatia,
 Urbs grata terræ regii Psalmographi,
 Turrata civitas, prophetarum o domus
 Antiqua, qui nunc facta es illorum specus,
 Qui sustulerunt impia manu Deum?
 Quo, misera, gemitu cædem ob hanc te prosequar?
 Quo te ore plangam? Sed mearum, o optime,
 Chorus sodalium, relictis finibus

Ἐκεῖθεν ἔλκει μυστίδας μυστηρίων
 Ὁ νῦν νέκυς, φεῦ! τῷ λάκκῳ τεθειμένος,
 Ἐδε τᾶπτι:χώρι' ἐν νεκροῖς μέλη,
 Λεπτοῖς δὲ θρήνοις νῦν μιν ἀνουμνήσατε,
 1605 Ἐπειτ' ἀνακτα ζῶντ' ἀνευφημήσατε,
 Ὡς ἐστὶν ἐλπὶς ἀσφαλεστάτη γ' ἐμοί.
 Χωρεῖτε, χωρεῖτ', οὐκέτ' εἰμι προσθλέπειν
 Οἷα πρὸς αὐτοῦ καὶ τάφον καὶ τὸν λίθον.
 Εἴκωμεν οὖν, εἴκωμεν, ὦ φίλαι κόραι.
 1610 Ἴτ', ἴτε, ἀπίωμεν ἡσύχῳ βάσει
 Εἰς δῶμ', ἐν ᾧ θηλυγενὲς μένει γένος,
 Μήττ' ὅπη μάλιστα Μάρκου Μαρία,
 Μύστην ὅπου θίσσον οἶμαι συντρέχειν
 Κάκει μιν μενοῦμεν γλυκεροῦ φάους δρόμον.

A 1615 Ἡ μᾶλλον ἀπίωμεν ἐς παιδὸς νέου,
 Ὅν μοι τέθεικεν υἱὸν Ἰῖός μοι μόνος.
 Χορ. Ναί, ναί, δίκαιον τοῦτο, κοῦκ ἄλλως λέγεις.
 Ἐκεῖτε δεῖ, δέσποινα, νῦν ἀπιέναι,
 Ὡστ' ἄσπον οὔσας τοῦ τάφου πάντα σκοπεῖν,
 1620 Πᾶσαν δὲ τὴν αὐριον ἡσύχως ἔχειν
 Τῆς ἐντολῆς ἔκητι, καὶ μένειν κνέφας,
 Κνέφας φασινὸν τῆς τριτάτης ἡμέρας,
 Ὡς ἀν' ἰοῦσαι λάθρα πληρώσθητ' ἔθος.
 Ἴωμεν οὖν, ἴωμεν, εἴκωμεν τάφου,
 1625 Πρὶν δυσμενῶν τις παριῶν καταλάβῃ.
 Δείξωμεν χώρον, ἐνθα νυχεῦσαι δεόν.
 Θεοτό. Ἰδοῦ σε, Τέκνον, καταλείπουσαι μόνον
 Ἄπιμεν, ἤχι σταθμὰ θηλειῶν γένους,

Huc trahit mysteriorum laud inscias
 Hicce mortuus, eheu! in monumento positus,
 Omittite consueto pro mortuis modulos:
 Exilibus autem gemitibus nunc ipsum excipite,
 1605 Deinde regem vivum lætis vocibus prosequimini.
 Hæc spes est mihi certissima.
 Pergite, procedite, non possum aspicere
 Quali tumulto conditus sit, et quali lapide obstructus.
 Cedamus igitur, cedamus, o dilectæ puellæ.
 1610 Ite, abeamus placido gressu
 Domum ubi manent mulieres,
 Imprimis Maria, Marci parens,
 Quo discipulorum cœtum concurrere arbitror;
 Ibique exspectabimus lucis optatæ reditum.
 1615 Quin potius abeamus in domum novi filii,
 Quem mihi filium Filius unicus tradidit.
 Chor. Etiam, etiam id decet, æquum est, neque temere loqueris.
 Eo nunc, domina, oportet convenire,
 Ut propiores tumulto omnia conspiciamus,
 1620 Et diem subsequentem quiete traducamus,
 Ut lex præcipit, et crepusculum exspectemus,
 Crepusculum lucidum tertix diei,
 Utque clam venientes justa ei persolvatis.
 Eamus, eamus igitur, tumulto secedamus,
 1625 Priusquam hostium aliquis adsit, nosque comprehendat.
 Designemus locum, ubi nox tota sit transigenda.
 Deip. Ecce te, Fili, solum relinquentes
 Abimus, ubi stat mulierum mansio,

Sed, o relinquentes Tmolium, propugnaculum Lydiæ,
 Sodalitium meum, mulieres, quas ex Barbaris
 Adduxi socias, et comites mihi,
 Tollite consueta.
 1606 Ὡς ἐστὶν ἐλπὶς, etc. Ita supra vers. 590 et 615.
 1607 Χωρεῖτε, χωρεῖτ', etc. Ita supra vers. 874
 et 1498.

1617 Κοῦκ ἄλλως λέγεις, etc. Ita fere Rhes
 vers. 164, Hector Doloni respondet:
 Ναί, ναί δίκαια ταῦτα, κοῦκ ἄλλως λέγω.
 Sane et hæc æqua sunt, nec aliter contrave dico.
 1626 Δείξωμεν. Forte λέττωμεν. Linquamus lo-
 cum, ubi nox tota transigenda foret.

METRICA VERSIO.

Quas Galilææ, ille, ille qui jam mortuus
 Nunc ah! locatus in cava specu mihi,
 Mysteriorum haud inscias comites trahit,
 De more solitas occini aliis nœnias
 In morte vos jam omittite, at eum exilibus
 Excipite tantum planctibus: lætissima
 Hinc, certa ut est spes, voce plausuque omnium
 Regem Deumque prosequemini inclytum.
 Abscedite hinc jam, abscedite, neque amplius
 Ipsam intueri, nec sepulcrum, nec super
 Quod grande saxum proximum devolvitur.
 Cedamus igitur, o amicæ virgines,
 Cedamus omnes. Agite, agite placido gradu
 Domum petamus feminis fidissimis
 Sociisque nobis hospitam, ubi Marci parens
 Maria agit, et quo, ut credo, concursus frequens
 Chori futurus, sacra qui professus est.
 Ibi operiemur lucis optatæ exitum.

B Aut potius hinc nos conferamus in domum
 Ejus, quem adoptatum mihi meus unicus
 In filium juvenem esse voluit Filius.
 Chor. Probe mones tu, nec secus quam dixi
 Fiet. Eo nunc nos, o hera, ire convenit,
 Ut a sepulcro non remotæ longius
 Quidquid erit observemus, et totum diem
 Demus quieti crastinum, ut lex præcipit,
 Lætumque lucis tertix crepusculum,
 Crepusculum, inquam, nos moremur; clanculum
 Cernite profectæ hinc vos ut obsequamini
 Mori recepto. Eamus, et demus locum
 Prius sepulcro quam hostium aliquis proximus
 Nos deprehendat. Indicemus quo loco
 Nox transigenda tota nobis integra.
 Deip. En te relicto, Nate, solo excedimus
 Eam ipsam in ædem destinatam feminis,

Πρὸς οἶκον υἱοῦ, τῷ με παρέθου. Τέκνον,
 1630 Δέον μένειν πρὸς νάτος ἐγγύς τοῦ τάφου.
 Ἰωσ. Ὡ φίλτατ' ἀνδρῶν, καὶ θανῶν, ἐμοὶ δ' ὁμοῦ
 Τῶν φιλιτάτων αἰεὶ γ' ἀριθμῆση πολὺ·
 Χαῖρ'! ὕστατόν σε νῦν ἐγὼ προσφθέγγομαι.
 Θεολ. Γενέθλιον ἐσθλὸν οὐκ ἐν ἀινιγμοῖς φράσω.
 1635 Ἄνηρ ὅδ' ἐστὶ καὶ Θεὸς Θεοῦ γόνος.
 Σαφῶς γὰρ αὐτὸν τοῖσιν ἐξεργασμένοις
 Θεὸν νομίζω, τοῦ δὲ θανάτου πέρι
 Σοφὴν πρόνοιαν αἰτιῶμαι καὶ κρίσιν,
 Δι' ἧς ὁ πότμος τοῦ γένους λυθῆσεται.
 1640 Αὐτὸς δ' ὁ χαμαίσυρτος ἐχθρὸς τοῦ γένους
 Συντρίβεται νῦν, θανατοῦται, κτείνεται.
 Κτανεῖ γὰρ αὐτὸν, κἀντιπορθήσει γένος

A Ὁ τῶν πόλων πάγκλυτος Ἰησοῦς ἀναξ,
 Ποινὰς τ' ἀδελφῶν καὶ πατρὸς πρώτου λάβη.
 1645 Παλαιφάτου γέροντος, δεῖ βροτῶν γένος
 Ἔσπειρεν ἐν γῆ, κλίματος βίφεις ἀπο
 Ἐξ ἀπάτης δράκοντος αἰολοσκοπού,
 Πόλει δὲ θῆσει τῇ μακαριωτάτῃ.
 Καὶ ταῦθ' ὁ τοῦδε πότμος ἐξεργάζεται,
 1650 Καὶ τῶνδ' ἔκρητι καὶ βροτὸς πέφυκέ πως.
 Φρικτῶν δ' ὅδ' ἀνὴρ θαυμάτων ὤπτο πλέω,
 Ἐς τόνδε κόσμον, ὧν σὺ πόλλ' οὐκ ἀγνοεῖς·
 Φανεῖς δ' ἀνὴρ ἀριστερός, οἴχεται θανῶν,
 Αὐθις δ' ἀναστὰς καὶ Θεὸς φανήσεται.
 1655 Εἰ δ' ἐν πόλοις ἦν, ἐσθλὸς ὧν ἐλάνθανε,
 Ταῖς στρατιαῖς ὑμνούμενος μόναις ἀνω,

Ad domum filii cui me, Fili, commendasti,
 1630 Cum in saltu prope sepulcrum manere nos oporteret.
 Joseph. Charissime hominum, etsi mortuus, meos inter
 Tamen dilectissimos plurimum semper numeraberis.
1302-1303 Vale! postremum enim te videns alloquor.
 Theol. Nobilem generationem non verborum ambage tradam.
 1635 Est enim homo et Deus Dei Filius.
 Evidenter enim eum ex iis, quæ peregit,
 Deum existimo; illius autem mortis
 Causam attribuo sapienti providentiæ et decreto,
 Quo generis humani mors destruetur.
 1640 Ipse autem hominum inimicus humi reptans
 Nunc conteritur, occiditur, interficitur.
 Illum enim occidet, et ad vitam homines transferet
 Jesus cæli rex valde inclytus,
 Ultionemque fratrum suorum et protoparentis sumet,
 1645 Antiqui senis, qui mortalium genus
 In terra sevit, expulsus horto
 Per fraudem draconis versipellis,
 Quemque in urbe felicissima collocabit.
 Atqui hæc sunt, quæ mors ejus efficit,
 1650 Et propter hæc natus est homo.
 Hic autem homo visus in hoc mundo
 Stupenda peragens miracula, quorum plurima tu ipse nosti :
 Cumque vir optimus apparuerit, morte multatur,
 Iterum vero redivivus et Deus videbitur.
 1655 Quod si in cælis permansisset, ignota fuisset ejus bonitas,
 Solo cælitum choro fuisset celebratus,

1631 Ὡ φίλτατ', etc. Ita fere *Bucch.* vers. 1515,
 Calmus Pentheum luget :
 Ὡ φίλτατ' ἀνδρῶν· καὶ γὰρ οὐκετ' ὧν, ὁμοῦ
 Τῶν φιλιτάτων ἐμοὶ γ' ἀριθμῆση τέκνων. [sis,
 O charissime virosum : quamvis enim non amplius
 Tamen numeraberis inter meos charissimos liberos.
 1633 Χαῖρ' ὕστατον, etc. Ita fere vers. 1097 Hip-
 polytus, quem Theseus diris devoverat, Athenas,
 quis jamjam relicturus erat, compellat :

Χαῖρ' ὕστατον γὰρ σ' εἰσορῶν προσφθέγγομαι.
 Vale. Postremum te videns alloquar.
 1634 Οὐκ ἐν ἀινιγμοῖς, etc. Non obscuris sermo-
 nibus. Male Roill. sermone longo.
 1634 Θεὸς φανήσεται. Deus patebit, se Deum
 probabit.
 1655 Εἰ δ' ἐν πόλοις, etc. Id est, Si e cælo non
 descendisset, etc.

METRICA VERSIO.

Et filii ædem, cujus in provinciam
 Me tradidisti, Nate, cum nos æquius
 Esset sepulcro in valle juxta adistere.
 Joseph. Charissime o vir, mortuus licet, tamen
 Longe inter omnes qui mihi charissimi
 Suis, es futurus : dico supremum vale.
 Theol. Non hic quam honestis ortus est natalibus
 Sermone longo edisseram. Iste certe homo est,
 Idem et Deus Deo satus : namque hunc Deum
 Ex rebus his quas ipse gessit judico.
 Quod spectat autem mortem, ego causam illius
 Esse sapientem providentiam arbitrator,
 Ut vindicetur morte ab æterna genus
 Mortale. Quin et noxius serpens humi
 Qui repit, hostis generis humani occidit
 Calcatus, et jam traditus neci ruit.

B Jugulavit ipsum rex poli gemini inclytus
 Jesus, hominum quo genus contra evehat ;
 Supplicia fratrum tollet et primi patris
 Senisque, sevit qui genus mortalium,
 Deditque terræ, expulsus astu callidi
 Serpentis olim, quem beabit mox loco
 Situm in beato. Mortis hujus hoc opus,
 Hæc vis. Id ipsum propter ipse natus est,
 Miraculis vir obstupendis inclytus,
 Quæ tu ipse nosti mundum in hunc : cumque optimus
 Vir visus esset, intremptus occidit ;
 At jam resurgens se Deum probaverit.
 Quod si beato a cælitum solum choro
 Celebratus hymnis perstitisset incola
 Cæli, excidisset hoc quod est præsens bonum,
 Tacitaque celso gloria in cælo fruens

Σιγώμενόν τε κῦδος εἶχεν ἐν πόλει·
 Αἴτια ταῦτα τοῦ τόκου καὶ τοῦ πότμου.
 Τὸ πᾶν δ' ἐρῶ σοι τῶν βροτῶν σωτηρίαν.
 1660 Τοίγαρ τέθνηκεν, ὦν ἐχρῆν ἤκισθ' ὑπο,
 Εἰς δεσμά τ' ἤλθε, καὶ λόγους ἐμπαιγμάτων.
 Τοιαῦτα λαὸς ὁ πρὶν ἠγαπημένος,
 Ἐξεργέτην ἔδρασε, πηρωθεὶς φθόνῳ·
 Καὶ ταῦτα μὲν πέπονθεν οὔτος οὐκ ἄκων.
 1665 "Α δ' αὖ παθεῖν δεῖ λαὸν, οὐ κρύψω κακά.
 Αἴτιον πόλισμα, βαρβάρους εἰκων, ἄκων,
 Δούλος, μέτοικος. Ἔστι γὰρ τὸ θέσφατον,
 Εἰς πᾶσαν αἶαν Βαρβάρων ἀποτρέχειν,
 Αἰχμαῖς ἄλωτους, πόλλ' ἀνατλάντας κακά.

A 1670 Ἀναίρεταις γὰρ πᾶσιν ἀντὶ παγγενῆ
 Λιπεῖν πόλιν τήνδ', ἀνοπίου μιάσματος
 Δίκας τίνοντας τοῦδ', ὃν ἔκτειναν φθόνῳ,
 Καὶ μηκέτ' ἰδεῖν πατρίδ'. Οὐ γὰρ εὐσεβὲς,
 Μένειν φονευτὰς ἐν τάφοις νεκρουμένων.
 1675 Πόλεις δὲ πολλὰς εἰσαφίκωνται, ζυγὸν
 Δούλειον ἀνέλκοντες οἱ δυσδαίμονες,
 Αἰχμαῖς ἄλωτοι, χρησμὸς ὡς λέγει Θεοῦ,
 Πάντη διασπαρέντες, οὐ νόστον δ' ἔτι
 Οἱ τάλανες σχήσουσιν, οὐδ' ἐπ' ἀνόδον,
 1680 Ἄφ' οὐ τὰδ' ἐκπέρσει γ' ἀναριθμῶ στρατῶ,
 Ἠγούμενος λόγχασιν Ἀύσσων δρᾶμῶν.
 Ταῦτ' οὐχὶ θνητοῦ πατρὸς ἐκγεγώς, ἔφη

Tacitamque in caelo gloriam obtinisset :

Hæc sunt causæ ipsius ortus et mortis.

Summatim vero hominum salutem tibi dicam.

1660 Etenim morti traditus, a quibus minime debuisse!

Et in vincula conjectus est, ac verba subsannationum audiit.

Hæc populus antea dilectus,

Invidia exæcatus, benefactori rependit :

Et hæc quidem non invitus toleravit.

1665 Quæ autem mala populum pati oportet, non celabo.

Urbem relinquet, Barbaris cedens, invitus,

Servus, alio extorris. Id enim divinitus est decretum,

Eos in omnem Barbarorum terram prope abituros,

Armis subactos, pluraque perpessos mala.

1304-1305 1670 Omnes qui sustulerunt, istud manet, ut plebs universa

Urbem deserat, et hujus infandi sceleris causa

Pœnas ei luat, quem per invidiam occidit,

Nec ultra patriam videat : nefas enim est

Homicidas in tumultis eorum, quos occiderunt, permanere.

1675 Multas in urbes deducuntur, jugum

Servile protrahentes, miseri,

Armis subacti, ut cecinit oraculum Dei,

Ubique dispersi, neque amplius erit

Infelicibus spes in patriam redeundi,

1680 Ex quo cum exercitu innumerabili irruet

Advolans Romanarum cohortium imperator.

Non patre mortali natus, sed a Deo genitus, hæc egit,

1667 Ἔστι γὰρ τὸ θέσφατον. Ita fere Bacch.

v. 1352, etc., Cadmus exsilium suum lugens, Agaven

quæ Pentheum filium suum necaverat, alloquitur :

Ἔστι δὲ μοι τὸ θέσφατον

Εἰς Ἑλλάδ' ἀγαγεῖν μυγάδα βάρβαρον στρατόν.

Et adhuc mihi hoc est fatale

In Græciam ducere mistum barbaricum exercitum.

1678 Οὐ νόστον, etc. Sic Bacch. vers. 1335,

Bacchus :

Νόστον ἔθλιον πάλιν

Σχήσουσι.

Reditum infelicem retro

Habebunt.

1680 Ἐκπέρσει γ' ἀναριθμῶ στρατῶ. Ibid. vers.

1335, Bacchus Cadmo prædicit fore ut multas urbes

sit eversurus :

Πολλὰς δὲ πέρσεις ἀναριθμῶ στρατῶ

Πόλεις.

Multas autem evertes cum maximis copiis

Urbes.

1681 Δραμών. Duo Regg. δράκων. Reg. Med. sup.

lin. imperator Romanorum, draco. Sic Bacch. vers.

1357: ἡγούμενος λόγχασιν, dux exercitus.

1682 Ταῦτ' οὐχὶ θνητοῦ, etc. Ita fere ibid. vers.

1338 Bacchus de seipso loquitur :

Ταῦτ' οὐχὶ θνητοῦ πατρὸς ἐκγεγώς λέγω.

Hæc non mortali patre natus dico.

METRICA VERSIO.

Ignotus esset. Causa nascentis fuit
 Hæc, et cadentis : utque summatim efferam,
 Prima et suprema generis humani salus.

Conjectus ille in verba subsannantium,
 Et vincula, ab illis a quibus non debuit
 Nactatus idem : populus huic charus prius
 Livore motus hæc bene merenti dedit.
 Lubens quidem ista passus ille, sed pati
 Quæ contra oporteat mala populum, nihil
 Celabo : cedens is coactus Barbaris
 Urbem relinquet, servus, extorris : ratum
 Hoc fata statuunt ; multa post mala profugi,
 Armis subacti, deferentur exteros
 In Barbarorum limites. Istud manet

B Omnes patratae cædis auctores, sua
 Ut urbe pulsī generis omnis incolis
 Pulchre referta, sceleris infandi et viri
 Cæsi per invidiam graves pœnas luanť.
 Omnis videndæ spes adempta patriæ
 Quando in sepulcris qui ceciderint omnium,
 Eos manere qui peremerunt nefas.
 Multas in urbes pertrahentur, et jugum
 Servile miseri perferent, manu hostium
 Capti, huc et illuc divagantes, ut Dei
 Vox certa cecinit : nulla jam spes amplius
 Futura reditus aut regressus, Ausonum
 Dux ex quo in illo agmine infesto irruens
 Magnoque, deprædabitur cos insolens.
 Non patre natus ista mortali edidit,

Εἰπὼν τις, ἐκ Θεοῦ δὲ, καθὼς ἄρ' ἔδε
 Ὁ νῦν νέκυς εἶρηκε πάντ' ἐν δυνάμει,
 1685 Οὐδέν τι μαθὼν τῶν θεοπρόπων ἄπο,
 Αὐτὸς δὲ μᾶλλον πάντα διδάξας πάρος.
 Οὗτος δ' ἂ μέλλει πῆματ' ἐκπλήσειν, φράσαι,
 Ἄπεμπολητῆς αἰσχρὸς ἐξ ὀπαδῶν.
 Αὐτὸς μὲν εἶπε, ὡς μανεῖς ἄλγους ὑπο,
 1690 Βρόχοις κρεμαστοῖς ὑπερβαλεῖ τὴν δέρην,
 Πησῶν δ' ἔπειτα διγαλακῆσει τάλας,
 Ἴδοι τε δεινὸν ἤμαρ· οὐδὲ παύσεται
 Κακῶν ὁ τλήμων, οὐδὲ τὸν καταβάτην
 Ἄδην διαβάς, ἥσυχος γενήσεται,

A 1695 Στένων ἄληκτα, καὶ βῶϊν σφοδροῖς πόνοις,
 Καὶ νᾶμα πυρὸς τόνδε ὑποδέξεται.
 Ἴωσ. Ὡ φίλος, ὡς εἰς δεινὰ φῆς ἔλθειν κακὰ,
 Πάντας, κἄμ' αὐτὸν, συγγόνους τ' ἄρῃν ἐμούς !
 Κἀγὼ δ' ὁ τλήμων βαρβάρους ἀφίξομαι ;
 1700 Ἦ ποῖ τράπωμαι, πατρίδος πορθουμένης ;
 Ὡ πάμμεγ' ἐμπνέουσα βαρβάρους ποτὲ
 Πόλις, τὸ κλεινὸν οὐνομ' ἀφαιρῆ τάχα.
 Χαῖρ', ὦ μέλαθρον, χαῖρ', ὦ πατρίδα πόλις·
 Λίπω, λίπω σε, δυστυχῶς δοῦλος γεγώς,
 1705 Αἰχμαῖς ἀλωτός· βαρβάρων δ' ἴδω πέδον,
 Εἰ μὴ γέροντ' ὄντα με προφθάσει πότμος,

Dixit aliquis, quemadmodum et ipse
 Nunc mortuus, omnia prædixit in virtute,
 1685 Nihil a prophetis eductus,
 Cum ipse potius ante cuncta docuerit.
 Quod autem supplicium debeat subire
 Infamis ille discipulus venditor, eloquar.
 Ipse prædixit, ut dolore insanians,
 1690 Laqueo pensili cervicem sibi frangeret,
 Et deinde lapsus miser medius creparet,
 Luctuosamque diem videret : neque quiescet
 A malis infelix, neque cum declivem
 Infernum penetraverit, quietus erit,
 1695 Absque intermissione suspirans, et propter vividos dolores exclamans,
 Et igneus fluvius hunc excipiet.

Joseph. O amice, in quot et gravissima deventuros esse ais
 Omnes, et me ipsum, omninoque meos affines !
 Et ego infelix ad barbaros ibo ?
 1700 Quo enim me vertam, patria eversa ?
 O urbs altiores spiritus gerens erga barbaros,
 Brevi tuo insigni nomine spoliaberis.
 1306-1307 Vale, o domus, vale, o patria civitas ;
 Desero, desero te, infeliciter servus factus,
 1705 Vi captus ; barbarorum autem videbo solum,
 Nisi me senio confectum mors præveniat,

1684 Ἐν δυνάμει, etc. In virtute, id est, penes
 quem potestas implendi, quæ prædixit.
 1692 Οὐδὲ παύσεται, etc. Ita fere Bacch. vers.
 1357, etc., Cadmus habet :
 Οὐδὲ παύσομαι
 Κακῶν ὁ τλήμων. Οὐδὲ τὸν καταβάτην
 Ἀχέροντα πλεύσας, ἥσυχος γενήσομαι.
 Nec liberabor
 A malis infelix, nec ad infernum
 Acheronta navigans, quietus ero.
 1694 Καταβάτην. Ad quem facilis via.
 1696 Καὶ νᾶμα, etc. Ita supra vers. 235 et alibi.
 1697 Ὡ φίλος, ὡς εἰς δεινὰ, etc. Sic Bacch. vers.
 1349, Cadmus suam filiam alloquitur, sortem utrius-
 que iugens :
 Ὡ τέκνον, ὡς εἰς δεινὸν ἤλθομεν κακὸν,

Σὺ θ' ἢ τάλαινα, σύγγονοι τε σαί φλοιαι.
 Ἐγὼ θ' ὁ τλήμων βαρβάρους ἀφίξομαι.
 O filia, ut venimus in triste malum,
 Tuque misera, sororesque tuae charæ.
 Et ego infelix ad barbaros ibo.
 1700 Ἦ ποῖ τράπωμαι, etc. Sic ibid. vers. 1358,
 filia Cadmi :
 Ποῖ γὰρ τράπωμαι, πατρίδος ἐκβεβλημένη ;
 Quo enim me vertam ejecta ex patria ?
 1703 Χαῖρ', ὦ μέλαθρον, etc. Sic Bacch. vers.
 1365, etc., eadem Cadmi filia :
 Χαῖρ', ὦ μέλαθρον, χαῖρ', ὦ πατρίδα
 Πόλις· ἐκλείπω σ' ἐπὶ δυστυχίᾳ.
 Vale, o domus, vale, o patria
 Civitas ; desero te propter infortunium meum.

METRICA VERSIO.

At ex Deo ipso natus, ipse idem Deus
 Qui mortuus prædixit omnia edocens
 Longe ante vates, non ab ipsis vatibus
 Edoctus. At quam turpis iste venditor
 Stipator unus perferet cladem, id quoque
 Dicam : futurum ut e dolore insanians
 Is fune collum pendulo et stricto implicet :
 Tum deinde lapsus medius infelix crepet,
 Diemque videat luctuosam : non miser
 Quiescet unquam, viscera effractus, locum
 Ingressus atra nocte nigramtem, inferum,
 Semper agitated, ingeniens semper graves
 Propter dolores, triste clamabit, vorax

B Quem flamma rapidis carpel æternum ignibus.
 Joseph. Quam gravia, amice, nos manent omnes
 [mala,
 Meque adeo, ut ipse dicis, atque omnes meos !
 Etiam subibo barbaras gentes miser.
 Quod jam redacta patria in prædam hostium
 Iter capessam ? o urbs gerens in barbaros
 Olim haud subactum pectus, antiquo excides
 Illoque magno, quod parasti, nomine.
 Vale, o palatium, vale, o urbs patria,
 Jam te relinquam turpiter servi jugum
 Subiens, relinquam victus armis ; barbarum
 Solum videbo, nisi senem prævenierit

Ὅν εἶθ' ἰδοίμι πατρίδος μένων πέδῳ.
 Συνῆκα γάρ, θέσφατον ὡς οὕτως ἔχει.
 Θεολ. Τὸ μὲν σὸν εὐδόκιμον, εὐσεβὲς γέρον·
 1710 Ὁ δ' ἔγγενής σοι λαὸς ἐκτίσει δίκην,
 Ἐξ ἀξίαν μὲν λιβαν, ἀλγεινὴν δ' ὄμω.
 Δύσος δ' ἑαυτὸν αἰτιάσθω τῆς δίκης.
 Οὐ γάρ τι λέξει πρὸς πρόφασιν, ὡς τάχα
 Οὐκ ἦλθεν, οὐκ ἤμυνεν, οὐδ' ἐπεστράφη,
 1715 Εὐεργετῶν πάσαι τε καὶ νῦν εὐτρόπως.
 Τίνας γάρ οὐκ ἔστειλε κήρυκας πάσαι;
 Ὄταν δὲ δώρων οὐκ ἐπλησέ νιν ξένων.
 Ὅν ἐξαγαγῶν τῆς πικρᾶς τυραννίδος,

A Ἐθνῶν ἀνακτ' ἔθηκε πανθενῶς μέγαν.
 1720 Ὅτ' ἀμφὶ Βασάν, τῆν τ' Ἀμορρᾶτων χθόνα,
 Ἐθνῶν ἀρίστοις ἐμπεισῶν κατὰ στόμα,
 Ἐρρήξῃ πέλτην, τῷ δὲ δουλώσας στρατῶν.
 Παρέσχεν, ὧν περ λακτίσας πολλὴν χάριν.
 Προῦδωκεν αὐτὸν εἰς φρόνον μαιφόνους·
 1725 Ὅς ὕστερον μὲν ἦλθεν, εἰς καιρὸν δ' ὄμω·
 Θεοπρόποι γάρ, καὶ νόμος πολλοῖς χρόνοις
 Ἰδρῶντες, αἰχμάζοντες οὐκ εὔρον πέρας.
 Χριστῷ δὲ φῶς ἐν ἡλίῳ καταρχέσει
 Ἄδου δόμους πέρσαντι, θ' ἡμέρα πάλιν
 1730 Πρὸς γαίαν ἐλθεῖν, συντεμόντ' ἄλλῃ βροτῶν.

Quam utinam videam, in patriæ solo residens!
 Intellexi enim hæc a Deo esse prænuntiata.
 Theol. Quæ ista sunt, pie senex, laudem merentur;
 1710 Verum iste populus, qui tibi cognatus est, pœnas luet,
 Quas sane bene meritus est, sed tamen gravissimas.
 Verum ipse suam sibi calamitatem attribuat.
 Non enim dicet ad sui excusationem, quod forte
 Non venerit, nec opem tulerit, nec curaverit,
 1715 Olim et nunc summa benignitate benefaciens.
 Quosnam enim præcones olim jam non præmiserit?
 Qualibus donis stupendis eum non cumulaverit.
 Quem ex acerba servitute eductum,
 Populorum regem potentissimum posuit,
 1720 Cum in Basan et Amorrhæorum terra
 In fortissimas gentium irruens in prima acie,
 Confregit peltam, et illi subactum exercitum
 Præstitit, quorum magnam gratiam calcibus repellens,
 Carnificibus ipsum ad cædem tradidit.
 1725 Ipse quidem sero venit, tamen adhuc satis tempestive:
 Prophetæ enim et lex, diuturnis temporibus
 Sudantes, et dimicantes exitum non invenerunt.
 Sed unica dies satis erit Christo,
 Ut inferni domos evertat, et altera rursus
 1730 Ad terram redeat, sine laboribus hominum imposito.

1713 Οὐ γάρ τι λέξει, etc. Ita fere *Rhes.* vers. 399,
 huic improbat Hector:

Οὐ γάρ τι λέξεις, ὡς ἀκλήτος ὦν φίλοις,
 Οὐκ ἦλθες, οὐδ' ἤμυνας, οὐδ' ἐπεστράφης.
 Τίς γάρ σε κήρυξ, etc.
 Non enim dices, quod non vocatus ab amicis,
 Non veneris, neque opem tuleris, neque curaveris nos.
 Quis enim præco, etc.

1717 Ὄταν δὲ δώρων, etc. *Ibid.* vers. 403, Hector
 eundem objurgat:

Ποίων δὲ δώρων κόσμον οὐκ ἐπέψαμεν;
 Καίτοι σε μικρᾶς ἐκ τυραννίδος, μέγαν
 Θρηκῶν ἀνακτα τῆδ' ἔθηξ' ἐγὼ χειρὶ.
 Quosnam sero donorum ornatum non misimus tibi?
 Alique te ex parvo imperio, magnum
 Thracum regem feci ego hac dextera.

1720 Ὅτ' ἀμφὶ Βασάν, etc. Ita fere *ibid.* vers.
 403, etc.

1723 Πέλτην. Genus est scuti, quod pro gentis

cujusdam nomine accipiens interpres vertit: *Basan,*
 et *Amorrhæus,* et *pelta.*

1725 Ὅς ὕστερον μὲν ἦλθεν, etc. Sic vers. 443,
 Rhesus removet a se culpam sibi ab Hectore im-
 putatam:

Ἄλλ' ὕστερον μὲν ἦλθον, ἐν καιρῷ δ' ὄμω.
 Sero quidem veni, tamen adhuc satis tempestive.
 1729 θ' ἡμέρα. Forte melius θ' ἡτέρα, ut videre
 est apud Euripidem, ex quo ista mutuatus est auctor
 noster. Sic enim ait Rhesus vers. 447, etc.:

Ἐμοὶ δὲ φῶς ἐν ἡλίῳ καταρχέσει,
 Πέρσαντι πύργους, ναυστάθμοις; ἐπεισεπείην,
 Κτείναι τ' Ἀχαιούς, θ' ἡτέρα τ' ἀπ' Ἰλίου,
 Πρὸς οἶκον εἶμι, συντεμῶν τοὺς σοὺς πόνους.
 Mihi vero lux unica solis sufficiet,
 Expugnanti Græcorum turrets, ad irrumpendum in

[eorum navalia,
 Et ad cædendos Achivos; altera vero die ab Ilío
 Domum redibo, brevi finitis tuis laboribus.

METRICA VERSIO.

Me mors, quam, o utinam, olim mea videam manens
 In patria potius! Id ex oraculo
 Denuntiari sic futurum intelligo.
 Theol. Tua quidem, o mi senex, voluntas optima.
 At iste populus, qui tibi cognatus est,
 Pœnas luet, se non quidem indignas, tamen
 Pœnas doloris. Quidquid at mali luet,
 Non hujus ipse se sibi negaverit
 Caput esse primum, nec aliquid causæ asseret,
 Quod forte non venerit, opem negaverit,
 Nequam se ad ipsos liberalis flexerit
 Olim merendo, nunc quoque benignissime:
 Quis non ad illos missus est præco prius?
 Quo non adauxit ille munere populum?
 Quem eductum acerba gentium et tyrannide

B Regem potentem fecit et magnum, manu
 Cum gente forti conserentem, quo loco
 Basan est, et Amorrhæus, et pelta, adjuvans
 Perfregit hostem et servituti subdidit:
 Hæc ille tanta contulit, quorum immemor
 Calcans inauditam pede suo gratiam,
 Illum cruentis posuit in cædem viris.
 Qui postea venit tamen ut oportuit:
 Namque et prophetæ, et lex gravi ut certamine
 Longaque pugna dimicantes, nec modum
 Fineinve repperint, tamen lux unica
 Solis satis erit Christo ut inferni ædibus
 Penitus revulsis, et sua e sede erutis,
 Terras revisat, et hominum mortalium
 Omnem dolorem perimat. Horum gratia,

Τῶν γὰρ ἔκρητι, πτωχικὴν λαβῶν στολήν,
 Εἴσαισιν ἄδην, πολλὰ δ' ἔκειθεν σκύλα
 Ἄρας, φανείται νερτέρων ἐπίσκοπος,
 Κτανῶν τε φρουροῦς, καὶ παραστάτας πολῶν,
 1735 Ἐκεῖθεν ἔλθοι, πᾶσι τε γνωσθήσεται
 Ἄρωγος, αὐτόρριζος ὧν εὐεργέτης,
 Ὅν ἔγγενής ἔκτεινε λαὸς ἐν φθόνῳ.
 Οἱ δ' οὐδὲν αὐτῷ συγγενεῖς πεφυκότες,
 Κατθέντες αὐτοῦ, τοὶ μὲν ἐν χωστοῖς τάφοις,
 1740 Οἱ δ' ἐν τ' ἔρει τε καὶ σπέει, καὶ γῆς βάθει
 Ψυχρὸν ἄημα, δίψιδόν τε πῦρ Θεοῦ
 Μενούσι, καρτεροῦντες οὐκ ἐν δεμνίοις,
 Οὐδ' ἐν χιτῶσι τρυφεροὶ ἐγκαίμενοι,

A Οὐδ' ἐν ζαχρῦσις δώμασι κοιμώμενοι
 1745 Τοὶ δ' ἐν μαχαίραις καὶ σπάθῃ τε καὶ ξίφει
 Πίπτοντες, ἐμφανοῦσι πίστιν ἀσφαλῆ,
 Οὐχ ἦν ὁ πράτης, καὶ σφαγεῖς εὐεργέτου,
 Οὐς ἐκτίσαι δίκαιόν ἐστι τὴν δίκην.
 Σὲ δ' ἐξαναστάς εὐχερῶς ἐκρύσσεται,
 1750 Ὅν εὐπρεπῶς τέθεικας ἐν καινῷ τάφῳ,
 Καὶ μακάρων ἐς αἶαν ἐγκαθιδρύσει,
 Σάλπιγγος ἠχῆν νεκρέγετον δεικνύων.
 Δεῖ γὰρ σε τὴν φουῶσαν ἐκλιπεῖν πόλιν,
 Καὶ πραέων οἰκεῖν σε δάπεδον, μάκαρ,
 1755 Θεὸν φανέντα, θνητὸν ἀμείψαντά σε
 Πάχος, βρότειόν τ' ἀποβαλόντα φθορὰν,

Horum enim gratia, pauperem sumens vestem,
 Infernum subit, et multa exinde spolia
 Tollens, inferni apparebit explorator,
 Occisique custodibus, et portarum excubitoribus,
 1735 Inde redibit, omnibusque notus erit
 Ultor, a se suoque munere beneficiis largus,
 1308-1309 Quem populus sibi affinis ob invidiam mactavit.
 Ex iis vero qui, ipsi nulla affinitate conjuncti,
 Eiahdæserunt, alii in aggestis tumulis,
 1740 Alii in montibus et speluncis, atque voragine
 Auram refrigerantem, sitimque facientem Dei ignem desiderabilem
 Expectabunt, sustinentes non in stragulis,
 Non vestibus mollibus operti,
 Non in deauratis domibus decumbentes,
 1745 Sed in gladiis, spathaque et ferro
 Cadentes, certissimæ fidei dabunt specimen
 Non cujus venditor, ac qui bene merentem nece sustulerunt,
 Quos æquum est pœnas luere.
 Te vero redivivus facile liberabit
 1750 Is quem in novo tumulo decenter composueris,
 Et beatorum in terra tuam collocabit vitam,
 Tubæ sono e mortuis exsuscitatum ostendens.
 Te enim oportet urbem cædis anhelantem linquere
 Et mitium solum te incolere, o beate,
 1755 Cum deus evaseris, exuta mortali
 Crassitudine, depositaque humana corruptela,

1738 Οἱ δ' οὐδὲν αὐτῷ, etc. Hæc ad eos qui Christum in tumulo condiderunt, refert interpret. Verum hi Judæi erant, ut et qui interfecerant. Itaque id potius intelligendum videtur de gentibus quæ Christi fidem amplexæ sunt, seu de Christianis, qui sic ubique latitabant in cavernis et speluncis, etc.; hæc, inquam, de gentibus, quæ in Christum crediderunt, dicta sunt, non de uno et altero, qui Christi funus curarunt. Vide *Rhes*. ubi Hector ita fere Rhesum alloquitur.

1739 Κατθέντες. Reg. II. 11, κτανθέντες, ejus

martyres, ejus causa occisi.

1741 Ψυχρὸν ἄημα. Reg. Ψυχρὸν ἄησιν, sicut apud Euripidem vers. 417 et 439, quos imitatus videtur auctor noster.

1745 Τοὶ δ' ἐν μαχαίραις, etc. Vide Epistolam ad Hebræos, 11, 37.

1747 Σφαγεῖς. Sic duo Regg. *interfectores*. Editi σφαγεῖς.

1751 Καὶ μακάρων, etc. Ita fere *Bacch*. vers. 1357, Bacchus Cadmo meliora prædicit.

1756 Φθορὰν. Ita legit Combef. Edit. φθορὰς, etc.

METRICA VERSIO.

Indutus ille pauperis vestem, pedem
 Infert in imas tartari sedes, et hinc
 Spolia reportans multa, vindex inferi
 Lustrator antri visus, isthinc efferet
 Sese, subactis portitoribus omnibus
 Custodiisque, tum juvans vere pater
 Et liberalis judicabitur, suos
 Quem populus olim gentis ejusdem invidus
 Mactarit. At qui gente non juncti tamen
 Urnæ hunc dederunt et sepultura; edita
 Partim in sepulcri mole, monte; que arduo,
 Specque partim in abdita et voragine
 Terræ profunda, frigidum afflatum, et Dei
 Iguem calentem concupiscent, non toro

B Dulci incubantes, vestibus vel mollibus
 Operti, in oro lucidis tectis suum
 Somnum trahentes, ense, gladio alii at cadent :
 Sic et fidem illi sancient verissimam
 Firmissimamque, non eam quam scilicet
 Venditor, et idem carnifex bene meriti
 De se habet : eum æquum luere pœnas, te quidem
 Facile resurgens ille liberaverit,
 Novo sepulcro quem decenter clauseris,
 Ac excitatum a mortuis tubæ sono
 Clangentis, olim te beatorum in gregem
 Ascribet. Urbe nam relicta cædibus
 Fluente, felix fas piorum ut incolas
 Solum, solutus mole qui humana, exuens

ἔξ ἀπάτης ἔσχες, ὡς θνητὸς γεγώς.
 ὃ οὐδὲν ἤδειν ἐκ λόγων θεοπρόπων·
 σκάλου δ' ἔγνω αὐτοῖς στέρνοις κλιθεῖς,
 ὁ ὅτως ἔσσεσθαι τοὺς Θεῷ φιλουμένους.
 ὁ συνήκα Δεσπότης στέρνοις πεσών,
 ἔξ ἀδύσσου πᾶλλ' ἀπαντήσας σοφά.
 σο. Σοφοῦ παρ' ἀνδρὸς χρῆ σοφόν τι μαυθάνειν.
 κθας αὐτὸν δ' αὖθις ἰδαίν ἐν χθονί;
 Θεολ. Πέποιθα· δείξει τούτιδν σέλας Θεοῦ.
 ὁ μόνην μείναι με δεῖ τὴν αὐρίον
 Ἐμὴν μὲν ὡς μέγας τις ἦκων ἐκ Θεοῦ,
 ὡς τε θανών, ὡς βροτὸς τυμβεύεται,

A. Ἐν σινδόνι, μύροις τε, μητρὸς ἐκ θνατᾶς.
 1770 Φανείσ· τὸν ἐκ κείνης γὰρ ἦν θανεῖν χρέως.
 Εἰ δ' ὡς Θεὸς νῦν κυριεύσει καὶ μόρου,
 Ἔσται τὸ λοιπὸν, ὡς Θεοῦ Παῖς καὶ μόνος,
 Ἄπασι σεπτὸς τοῖσιν εἰδόσιν Θεός.
 Πένθος δὲ βαῖδν ἔντι μητρὸς ἐκ θνατᾶς·
 1775 Κείσθω· τὸν ἐκ κείνης γὰρ ἦν θανεῖν χρέως.
 Ἐμὴν μὲν οὕτω νῦν τετιμηται φίλος.
 Ὅς δ' εἰ τι πράσσειν, ὡς Θεός, θέλων σθένει.
 Καιρὸς πάρεστι· φῶς γὰρ ἡμέρας τρίτης
 Οὐ μακρὰν ἔστι, καὶ τὸ πᾶν φανήσεται.
 1780 Θεολ. Πέποιθα πᾶσιν ἡμέραν ἐλευθέραν

Quam ex fraude habuisti, qui mortalis genitus fueris.
 Nihil novi ex prophetarum oraculis,
 Recumbens in Magistri sinu didici
 1760 Ita fore Deo prædilectos.
 Sic intellexi Domini gremio jacens,
 Velut ex abyso plura sapientiæ consona hauriens.
 Joseph. A sapiente viro decet aliquam sapientiam ediscere :
 Sperasne eum in terra iterum videre ?
 1765 Theol. Confido ; dies sequens manifestabit gloriam Dei.
 Unicam diem posteram me oportet manere.
 Joseph. Equidem nos, ut virum optimum a Deo profectum,
 Simpliciterque mortuum, ut hominem tumulavimus
 In sindone et unguentis, tanquam ex mortali genitrice
 1770 Procreatum : namque filium ejus mori necesse erat.
 Verum si tanquam Deus inorti dominetur,
 1310-1311 Erit deinceps, ut Dei Filius et unicus,
 Deus ab omnibus, qui noverint, colendus.
 Brevi tempore lugeatur, ut qui ex matre mortali
 1775 Sit genitus : filium enim ejus mori necesse est.
 Sic ejus exsequias cohonestavimus, ut amici.
 At, si ut Deus, potentia sua quid agere velit,
 Tempus adest : lux enim diei tertiæ
 Proxima est, et omnia suum sortientur exitum.
 1780 Theol. Confido omnibus diem liberam

58 Ἦδειν. Sic duo Regii. Mendose editi ἤδεν.
 Rhes. vers. 952 choro respondet Hector.
 59 Διδασκάλου. Mendose editi διδάσκαλος.
 62 Ἀπαντήσας, etc. Mendose edit. ἀπαν-
 πει.
 63 Σοφοῦ παρ'. Ipsismet verbis Rhes. vers. 106
 rus Doloni respondet.
 65 Πέποιθα δείξει, etc. Sic ibidem Hector ad
 ram, vers. 331.
 66 Μίαν μόνην μείναι, etc. Sæpe recurrit iste
 sculus.
 70 Τὸν ἐκ κείνης γὰρ ἦν, etc. Sic infra vers.
 5, et apud Euripidem Rhes. vers. 975, non aliter
 sa loquitur de Achille :
 θανεῖν γὰρ καὶ τὸν ἐκ κείνης χρεῶν.
 Fatale enim est et illius filium mori.
 174 Πένθος δὲ βαῖδν, etc. Bene minus Roill.

Eundem consequi luctum addecat parvum jacentem.
 Ita sere Rhes. vers. 947, etc., Musa ait se luctum
 brevi futurum Tethidi, ob Achillis mortem, allatu-
 ram fore :
 Βαῖδν δὲ πένθος τῆς θαλασσίας θεοῦ
 Ὅσω.
 Brevem autem, id est brevi futurum, luctum maris
 [deæ Tethidi
 Afferam.
 1780 Πέποιθα πᾶσιν, etc. Sic ibid. vers. 991, etc.,
 Hector confidens ait Trojanos ab obsidione jamjam
 liberandos fore :
 Πέποιθα Τρῳαί θ' ἡμέραν ἐλευθέραν
 Ἀκτίνα τὴν στελεχουσαν ἡλίου φέρειν.
 Confido et Trojanis diem liberam
 Radios accedentes solis allaturos.
 Id est, cras Trojanos obsidione liberatum iri spero

METRICA VERSIO.

ortale quidquid ipse mortalis dolo
 optatis olim obnoxium morti attrahis,
 in deus jam. Horum omnium mihi nihil
 acceptor ex vatium canebat vocibus,
 cum recumbens hujus ad pectus sacrum
 illi feturos sic Deo charissimos.
 plecta, Domini pectori cum inniterer,
 gnovi, abyso ex maxima multa hauriens
 me sumt sacræ et reconditæ sapientiæ.
 sph. Sapientis e penu nihil nisi sapiens.
 tunc speras id futurum ut redditum
 tuis videri detur ? Theol. Id spero, Dei,
 lux sequetur, lumen indicaverit,
 te unam oportet, me manere crastinam. [a Deo
 sph. At nos quidem illum magnum ut aliquem, et

B Ipso profectum, morte sublaturum virum
 Et matre mortali editum, atque hinc debitum
 Morti, involutum linteo atque unctum, damus
 Ipsum sepulcro. Si Deus tanquam, imperet
 Morti, ille posthac ut Dei censebitur
 Filius, et idem his omnibus qui noverint
 Deus colendus unus. At matre editum
 Mortali, eundem consequi luctum addecat
 Parvum jacentem, ut qui parente illa satus
 Sit, ipsa cui lex mortis olim incumberet.
 Nos eum ut amicum quo decuit excepimus
 Honore functum. At ut Deus, si quid volet
 Post agere, promptum est illi, et instat jam dies :
 Prope tertia est lux quæ rei dabit exitum.
 Theol. Spero futurum ut libera omnibus dies

Ἀκτίνα τῆγ τριταίαν ἡλίω φέρειν.
 Ἰωσ. Ἰδοίμ', Ἰδοίμ' γλυκερὸν ἡμαρ τόδε.
 Εἶθ', εἶθε, φίλος, θαῦμα τοῦτ' Ἰδοίμ' ἐγώ!
 Νῦν δ' ἀπίωμεν, Νικόδημ' εὐεργέτα,
 1785 Στείλωμεν ἡμεῖς, φίλα τ' ἐξαιτώμεθα
 Ἵπέρ τε λαοῦ, καὶ περ ὄντος ἀγρίου,
 Ἵπέρ τε πάτρης, τὸν Θεὸν μηδὲν νέον
 Δρᾶν, κἄν ἕως πάρεσμεν ἀμφω τῶ βίω.
 Καὶ σὺ δὲ, φίλη Παρθένε, ξὺν παρθένῳ
 1790 Πρὸς ταῦτα ξυνάρηξον ἡμῖν τοῖς φίλοις·
 Ναί, ναί σὺ συνάρηγε καὶ θρηνοῦσά περ,
 Δέσποινα, μητέρα τοῦ διφυοῦς, ὡς λόγος
 Τοῦ παρθένου πείθει με μύστου σου Τέκνου.
 Θεοτό. Ἄπιθι, καὶ δύναμιν ἀγγελε βροτοῖς,
 1795 Σὺν Νικοδήμῳ νυκτέρῳ μύστη πάρος,

A Τὰ νῦν δὲ σὺν σοὶ παμφανεσιότῳ φίλῳ.
 Θεολ. Χαίροντες ἴτε, μήτι που πτοούμενοι.
 Ὁ βιαγὴς γὰρ τῆς καλῆς ἡσυχίας,
 Καὶ τῆς ἀκραιφνοῦς ἀγάπης καὶ φιλίας,
 1800 Τό τε φρονεῖν εὖ, σωφρονεῖν τ' ἐν τῷ βίῳ,
 Τηρεῖ τὰ πάνθ', ὡς ἀσάλευτα προσμένειν·
 Θεὸς γὰρ οἶδε πάντα, καὶ σοφῶς κρίνει.
 Ἰωσ. Σὺ τοί με πείθεις, σοῖς τε πιστεύω λόγοις,
 Τάξιν τε τηρῶν, εἰμ' ἐλεύθερος φόβου
 1805 Θεολ. Χωρεῖτε, μέλειν πάντα οἱ δοκεῖ ὧλων·
 Αὐτοί τ' ἐπιγνώσεσθε τοὺς ἐμοὺς λόγους.
 Ἵμεῖς δ' ἔπεσθε νῦν, κόραι, σὺν μητρὶ μου
 Ἐπεσθε, Χριστῷ καρδίαις ὠπλισμέναι,
 Πτοούμεναι τι μηδὲν, ἀλλ' ἔπεσθέ μοι.
 1810 Δείξω γὰρ οἶκον ἔνθα νυχεῦσαι δεόν.

Radiorum solis tertio orientis allaturos fore.
 Joseph. Videamus, videamus hanc gratissimam diem.
 Utinam, amice, utinam ego istud miraculum intuear!
 Nunc autem, Nicodeme, optime operis adjutor, abeamus,
 1785 Secedamus, et amica deprecemur
 Pro isto populo, licet animis efferato,
 Pro patria, ut nihil novi Deus
 Perficiat, saltem donec ambo superstites erimus.
 Et tu, dilecta Virgo, cum virgine (discipulo)
 1790 Ad hæc auxiliare nobis, qui vos amore prosequimur.
 Age, age, auxiliare, licet gemebunda,
 Domina, mater Hominis-Dei, quemadmodum sermo
 Virginis, discipuli tui Filii, mihi suadet.
 Deip. Ite, et hominibus miram annuntia potentiam
 1795 Cum Nicodemo antea nocturno discipulo,
 Nunc autem, tecum, manifestissimo amico.
 Theol. Ite alacres, nihilque reformidatis.
 Nostræ enim vitæ moderator, qui optimam tranquillitatem
 Largitur, et sinceram charitatem et dilectionem,
 1800 Et sapere recte, et continentes esse in vita,
 Ita conservat omnia, ut immota permaneant;
 Deus enim omnia novit, et sapienter judicat.
 Joseph. Tu quidem mihi rem persuades, et tuis crelo verbis,
 Ordinemque servans, ab eo liber a metu.
 1805 Theol. Ite, res amicorum quo videntur curandæ;
 Ipsi meos sermones veros esse cognoscetis.
 Sequimini vos etiam, puellæ, cum matre mea,
 Sequimini, Christo, tanquam lorica, animos indutæ,
 Et impavidæ meis insistite gressibus:
 1312-1313 1810 Ostendam enim vobis domum, qua pernoctare oportet.

1799 Καὶ τῆς. Editi καὶ τοῖς.
 1805 Σὺ τοί με πείθεις. Ita Rhés. Paris Hectori
 respondet vers. 663, etc.

1810 Δείξω γὰρ οἶκον, etc. Sic Rhés. vers. 519
 Hector Rhésou locum designat, in quo pernoctaturus
 sit ipsius exercitus.

METRICA VERSIO.

Tertia, nitentis proferat solis jubar.
 Joseph. Videam diem istam, cupio, jucundissimam,
 Videam utinam, utinam amicus ego miraculum!
 Nunc, Nicodeme, adjutor operis optime,
 Abeamus hinc propere, et huic populo, licet
 Sævo impioque, patriæque ipsi optime
 Precenur, aliquid ne Deus struat novi,
 Uterque saltem dum trahit suæ diem
 Vitæ moramque. Cum juvene castissimo,
 Tu, chara Virgo, nos amicos adjuva,
 Confecta luctu sis licet, domina tamen
 Et mater ejus cui datum unam atque alteram
 Habere naturam, ut tui olim Filii
 Discipulus ipse mihi suadet, adjuva.
 Deip. Ite, comitatus Nicodemo, qui antea
 Discipulus illi nocte visus, omnium
 Nunc quotquot exstant, in fide notissimus

B Tecum probatur: ito jam, atque enuntia
 Miram omnibus mortalibus potentiam.
 Theol. Læti ite, nec vos aliquis invadat pavor.
 Nam vitæ honestæ nec metu ullo turbidæ,
 Et charitatis integræ, et placidissimæ
 Concordiæ, et sapientiæ, et modestiæ
 Dux, cuncta servat, concuti ut nullo modo
 Frangique possint; omnia ut novit Deus,
 Sapienter idem semper omnia judicat.
 Joseph. Mihi persuades, et tuis dictis fidem
 Habeo, metu jam liberor servans modum.
 Theol. Ite, ut videtur, res amicorum interim
 Curatum; at ipsa re, mea experiemini
 Jam verba. Sed vos, o puellæ, cum mea
 Matre sequimini et in Christo animo hilari excitæ,
 Et pectus armatæ, nihil pavescite.
 Quin me sequimini, hic indicavero domum,

Ὀϊκοῦν δ' ἐνδέξιος οἶκος ἐνθάδε.
 Τὰ νῦν καταυλίσθητε· καὶ γὰρ εὐφρόνης
 οὐ βραχὺ παρήχηκεν, ὡς ὄρω, μέρος,
 Ἐδὴ δ' ἔως πάρεστιν, ἐκρέει κνέφας.
 1815 Θεοτό. Ἰώ μοι, Ἰώ!
 Τυχῆς μελούσης, καρδίας παχνομένης,
 Ὑπνος βλεφάροις τοῖς ἐμοῖς πῶς ἐμπέσοι:
 Ὄ μοι! Τέκνον μου, σῆς σφαγῆς πανταδίκου!
 Ὄ μοι ταλαίην δραμάτων ἀντιστρόφων!
 1820 Οὐ γὰρ συνφθὰ ταῦτα τοῖς ἠλπισμένοις,
 Κἔν συνφθῶσι τοῖς προηγορευμένοις.
 Ἐτλην μέγιστας συμφορὰς καὶ πρὶν, Τέκνον,
 Ἀρχῆς ἀπ' ἀκρῆς ὧν ξένων γενεθλίων·

Ad dexteram sita est in proximo domus illa :
 Huc nunc divertite ; noctis enim
 Pars maxima, ut videtur, praeterit,
 Jamque illucescit aurora, disfluuntque tenebrae.

1815 *Deip.* Eheu mihi ! eheu !
 Dum curis mens agitur, premiturque animus,
 Quomodo somnus palpebris meis illaberetur ?
 Eheu mihi ! o Fili mi, quam iniqua fuit caedes tua !
 Heu ! quam misera nunc sum, rebus in contrarium versis !
 1820 Neque enim haec iis consentiunt, quae sperabam,
 Etiamsi convenient cum iis quae praedicta fuerunt.
 Maximas perpessa sum calamitates, et antea, Fili,
 Ab ipsismet incunabulis tui ortus inauditi :
 Verum laetitia calamitates statim subsequebatur,
 1825 Cum adesses, et mœrorem dilueres.
 Sed nunc intolerabilis dolor, eheu ! quomodo sustineam ?
 Quid autem agam, eheu ! cum intoleranda patiar ?
 Quomodo sedem oculorum demulcebit somnus ?
 Semi. Nos equidem, o domina, humi stratae
 1830 Recubuimus, corporibus solutaе,
 Juvenes, senes, virginesque adhuc innuptae.
 Aliae ad aliarum terga fulcientes capita,
 Aliae manus genis submittentes,
 Exiguum aliquid somni saltem arripuimus.
 1835 Tu vero neque dormiisti, neque ullam corpori requiem praebuisti,
 Tota nocte ingemiscens, et mœrore oppressa :

1812 Τὰ νῦν καταυλίσθητε, etc. Sic ibid. Hector
 vers. 514 :
 Νῦν μὲν καταυλίσθητε· καὶ γὰρ εὐφρόνη.
 Nunc quidem capite locum castris ; nox enim jam est.
 1819 Ταλαίην. Legit Combelsius ταλαίνα.
 1820 Οὐ γὰρ συνφθὰ, etc. Ita supra vers. 449
 et 867
 1823 Ἀρχῆς ἀπ' ἀκρῆς. Ita supra vers. 912
 et 1336.
 1827 Παθοῦσ' ἀμήχανα. Quae nec ullo consilio,
 nec ulla arte levari possunt.
 1828 Ἐδραν ὀμματος, etc. Sedem oculorum, etc.,

A Ἄλλ' εἶπετ' εὐθύς συμφοραῖς θυμηδία,
 1825 Σοῦ συμπαρόντος, καὶ λύοντος ἀνίας.
 Νῦν δ' ἀπέρτατον ἄλγος, οἱ μοι ! πῶς φέρωι ;
 Τί γοῦν, τί δράσω, φεῦ ! παθοῦσ' ἀμήχανα ;
 Θέλξει δ' ἔδραν ὀμματος ὕπνος πῶς ἄρα ;
 Ἢμι. Ἄμμες μὲν, ὦ δέσποινα, χαμαιστρωτῆται
 1830 Ἄνεκλιθήμεν, σώμασι παρειμέναι,
 Νέαι, παλαιαί, παρθένοι τ' ἔτ' ἄζυγες,
 Ἄλλαι πρὸς ἄλλων νῦν' ἐρείσασαι κάρας,
 Αἱ δ' ἐν παρειαῖς ὑποβαλοῦσαι χέρας,
 Καὶ βαῖδν ἡρπάσαμεν ὕπνου βραχὺ τι.
 1835 Σὺ δ' οὐχ ὕπνωσας, οὐδ' ἀνεπαύσας δέμας,
 Παννύχιον στένωσα κ' ὠδυνωμένη·

imo ipsos oculos, vel palpebras quibus insidere somnus dicitur, ut infra vers. 1847.

1831 Παρθένοι τ' ἔτ' ἄζυγες. Male distinguit Roill.
 Virginesque et innuptae simul : ut interpret Eurip.
 ex quo ista desumpta sunt Bacch. vers. 682, 683,
 et 693, ubi nuntius sic habet :
 Ἐἶδον δὲ πάσα: σώμασι παρειμέναι·
 Αἱ μὲν πρὸς ἐλάτης νῦν' ἐρείσασαι φέδην...
 Νέαι, παλαιαί, παρθένοι τε κ' ἄζυγες.
 Dormiebant vero omnes corporibus solutaе ;
 Aliae quidem inclinantes tergum ad frondes abietis..
 Juvenes, anus, virgines et innuptae.

METRICA VERSIO.

Qua tota nobis transigatur nox : manum
 Ad dexteram illa in proximo hic sita est domus.
 Divertite huc jam ; nam ut video pars maxima
 Praeterita noctis, ipsaque aurora emicans,
 Tenebris fugatis, aurea luce appetit.
 Deip. Eheu mihi ! eheu !
 Excitata anima mea et tot anxia
 Curis, dolore turbidum pectus gerens
 Captare somnum qui queam ? aut quonam modo
 Lauat in oculos luctibus tantis graves ?
 Heu ! dira, Fili, atrocque tua maclatio !
 Quam misera nunc sum, praeter optata, omnia
 Cui contingere ! nam licet consentiant
 His quae prophetis ante dicta sunt, tamen
 Fallunt eam spem quam prius conceperam.
 Acerba, Nate, passa sum et gravia prius
 Jam luce ab illa qua dies mirus tui

B Natalis illuxit. Sed haec dura omnia
 Laetitia subita consequetur, meas
 Dum praesto curas et dolores solveres.
 At nunc dolorem tam gravem qui perferam ?
 Quid igitur hinc jam moliar ? vah ! quae incidi
 In perferenda quae levare non queant
 Vel consulendo vel juvando ! et nunc meas
 Somnus aliquis tandem genas demulceat ?
 Semi. Nos certe, o domina, nos humi stratae, senes,
 Juvenesque, virginesque, et innuptae simul
 Membris relaxatis reclinatae, caput
 Aliae aliarum fulcientes corpore,
 Aliaeque nixis dexteram in suam genis,
 Somni aliquid ad tempus aliquid percepimus.
 Te nulla contra cepit afflictam quies,
 Nullusque somnus membra laxavit tua.
 Quin nocte tota triste longumque ingemens,

Πόση γὰρ ὄμμ' ἀγρυπνον εὐφρόνη στρέφει,
 Ἔως τίνος μείνης δὲ προσκαθημένη
 Ἄυπνος, ὄμμα μηδ' ὄλωσ' ἰδοῦσά σου ;
 1840 Ἦὼς, ἰδοῦ, πέφηνε, καὶ λεωφόρον
 Περιτρέχουσι δῆμος ἄνω καὶ κάτω·
 Γῆς τ' ἀναδραμῶν ἥλιος φασεφόρος,
 Ἄκτινας ἐξίησι θερμαίνων χθόνα.
 Θεοτό. Ὅσον τεθέντα νεκρὸν ἰδοῦσ' ἐν τάφῳ,
 1845 Οὐ δεῖ με θρηνεῖν, καὶ στένειν, καὶ δακρύνειν,
 Ἔως ἴδοιμι ζῶντα πάλιν ἐκ τάφου ;
 Ὑπνος δ' ἄρα μου πῶς βλεφάρους ἐμπέσοι ;
 Ἦμι. Κἀγὼ μελοῦση καρδίᾳ λήγουσ' ἕπνου
 Κεῖμαι, πιδοστιθῆς γε, χαμαιστρωτῖα,

A 1850 Κοῦτ' ἔβρισ', οὐτ' ἐκοίμησα, σφραδῶν γῶων
 Σῶν, Παρθένε, κλύουσα καὶ στεναγμάτων.
 Θεοτό. Ἐγρεσθ', ἔγρεσθε, τί, γυναῖκες, μέλλετε,
 Ἐξίτ', ἀπιτε βαῖδν ὡς πρὸς τὴν πόλιν,
 Ὅσον προβαίνειν ἐντολὴ δίδωσι που·
 1855 Ἴσως τι μαθήσεσθε καὶ νεώτερον.
 Πολλοὶ γὰρ ὑμᾶς ἀγνοοῦσι, κοῦ δέος.
 Χορ. Καὶ μὴν ὄπαδῶν εἰσορᾶν τινα δοκῶ,
 Σπουδῇ σκυθρωπὸν ἐνθάδ' ἐφωρημένον,
 Δοκεῖ δὲ καινῶν ἀγγελος μηνυμάτων.
 1860 Ἄγγ. Πῆ νῦν μολῶν εὐροῖμ' Ἰησοῦ μητέρα ;
 Εἰπατέ μοι, γυναῖκες, εἴπερ ἴστα, μοι
 Σημήνατ' ἄρα· τῶνδε δωμάτων ἔσω ;

Tota enim nocte oculum vigilem circumagis.
 At usquequo permanebis assidens,
 Insomnis, nullatenus tuos claudens oculos ?
 1840 Ecce illuxit aurora et viam publicam terens
 Sursum ac deorsum concurrat populus ;
 Et terram ambiens sol lucem afferens
 Suos emittit radios, humum calefaciens.
 Deip. Filium meum exanimem in sepulcro positum videns,
 1845 Nonne debeo lugere, ingemiscere et lacrymari,
 1314-1315 Donec cum a monumento redivivum aspiciam ?
 Quomodo sopor palpebris meis illaberetur ?
 Semi. Et ego sollicito animo desinens a somno
 Jaceo, humi strata, solo adhærens,
 1850 Nec dormitavi, nec dormivi, tuos luctus
 Acerbos et gemitus audiens, o Virgo.
 Deip. Surgite, surgite, quid moramini, mulieres ?
 Exite, pergite paululum versus urbem,
 Quatenus lex procedere permittit :
 1855 Fortassis et aliquid novi ediscetis.
 Cum enim plerique vos nesciant, nihil metuendum.
 Chor. Et certe unum e comitibus cernere mihi videor
 Tristem ac festino gressu huc properantem ;
 Videtur autem novæ rei nuntius.
 1860 Nunt. Quo nunc vadens Jesu matrem videbo ?
 Dicite mihi, mulieres, si quidem nostis, mihi
 Indicate jamjam ; nonne in istis ædibus ?

1847 Ὑπνος δ' ἄρα, etc. Ita supra vers. 1828.
 1848 Κἀγὼ μελοῦση, etc. Ita fere auriga Rhæ.
 vers. 770 Thracii exercitus stragem annuntiat.
 1849 Πιδοστιθῆς. Male edit. πιδοστιθῆς.
 1850 Κοῦτ' ἔβρισ', οὐτ' ἐκοίμησα. Roill. vertit :
 Nullus sopor cibo gravatæ obrepsit. Non recte, quippe
 oculi ejus mærore potius quam cibo gravabantur.
 Non male tamen redderes : Nec somni, nec cibi quid-
 quam cepi, quod in graviore luctu accidit. Ita fere

chorus Rhæ. vers. 824, etc. :
 Ἐπεὶ ἀγρυπνον ὄμμ' ἐν εὐφρόνῃ
 Οὐτ' ἐκοίμισ', οὐτ' ἔβρισεν.
 Quia vigilans oculus in hac nocte
 Neque sopitus est, neque connixit.
 1857 Καὶ μὴν ὄπαδῶν, etc. Ita Hipp. vers. 1154,
 etc., semichorus.
 1860 Πῆ νῦν μολῶν, etc. Ita fere ibid. vers. 1154
 etc., nuntius sciscitatur ubi Theseum possit invenire.

METRICA VERSIO.

Dolensque vigiles huc et huc oculos agens,
 Sedisti : at usquequo misera tandem assidens
 Expersque somni, nilque connivens tuis
 Oculis manebis ? Ecce jam emicat aurea
 Aurora, populus publicam viam terens
 Sursum ac deorsum fertur, et terram ambiens
 Phœbus, suaque luce lustrans, exserit
 Jubar, colorem rebus infundens suum.
 Deip. Natum in sepulcro mortuum cernens meum,
 Quin in dolores, lacrymas, suspiria
 Gravesque luctus debeam prorumpere,
 Donec sepulcri mole fracta appareat
 Victor resurgens ? somnus autem qui mihi
 Tot inter anxios metus irreperet ?
 Semi. Etiam ego pectore anxio, somno carens,
 Humique fusa jaceo servili in toro
 Gramineo et herbido ; sopor nullus tamen

B Cibo gravatæ obrepsit, o Virgo, neque
 Dormivi, ut aures ad meas luctus tui
 Volant frequentes, plangentibusque verberant.
 Deip. Jam surgite, o vos, surgite, inquam, feminæ,
 Unde mora tanta ? exite, abite qua via
 Tenditur ad urbem, quam licet procedere :
 Forte aliquid excipietis insolentius.
 Vos vulgus ipsum nesciet, proin nihil
 Est quod metus vos habeat hac in re anxias
 Chor. At, at videre videor ex sectantium
 Quemdam caterva, teirico vultu, et gradu
 Celeri citoque huc se ferentem : nuntius,
 Quantum videtur, is novæ rei advenit.
 Nunt. Quo jam ibo ? qua insistam via, ut charissimam
 Inveniam Jesu matrem ? at, o vos feminæ,
 Si modo potestis scire, dicite, et mihi
 Jamjam indicate ; nonne in istis ædibus ?

Ἡμ. Ἦδ', αὐτὸς ἀθροῖς, δωμάτων ἐντὸς μένει.
 Ἄγγ. Δέσποινα μήτηρ Μυσταγωγῷ μοι φίλου,
 1865 Καὶ νῦν μερίμνης ἄξιον φέρω λόγον,
 Σὸλ, καὶ μαθηταίς, καὶ γυναίξιν σαῖς φίλαις.
 Θεοτό. Εἰς καιρὸν ἦκεις, καὶ περ ἀγγέλλων φόβον.
 Τί δ' ἔστι; μῶν τις συμφορὰ νεωτέρα;
 Ἄγγ. Πολλὴ φάλαγξ ἔνοπλος εἰς τάφον μολεῖ,
 1870 Τίνος δ' ἔκητι, συμβαλεῖν σάφ' οὐκ ἔχω.
 Ἦκω δ' ἀκούσας οὐ τορῶς· φήμη δέ τις
 Ἀποῖσιν ἐμπέπτωκεν, ὡς κατάσκοποι
 Ἦκουσι τάφου· χ' ὁ μὲν οὐκ ἰδῶν, λέγει·
 Ὁ δ' εἰσιδῶν μολῶντας, οὐκ ἔχει λέγειν·
 1875 Ὁ δ' εἰδέναι λέγων τι, φράζειν οὐ θέλει.

Α Πλὴν εἰς τις εἶπε γραμματεῖς προσίεναι,
 Καὶ ταῦτα πείσαι κοίρανον τῆσδε χθονός,
 Πέμψαι φύλακας, καὶ σφραγίσαι τὸν τάφον,
 Ὅς μὴ τάχα κλέψωσι μύσται τὸν νέκυν·
 1880 Ὅν οὐνεκ' ἦλθον πρὸς σὲ ταῦτ' ἀπαγγελλῶν
 Θεοτό. Ὁ βάρπτα κακῶν τῶν ἀφερτάτων ἔμοι,
 Γραμματέων ὅμιλε καὶ πρεσβυτέρων!
 Ὁ τῆς φωνῆς ἐργάτα τολμηρίας!
 Ὁ δραματοῦργε τοῦ φόβου τοῦ Δεσπότητος!
 1885 Ὅς συνιεῖς μὲν οἷα τολμᾶς ἀφρόνως,
 Δέξῃ βέλος δριμύ τι κατὰ καρδίαν,
 Πάνθεινον ἀλγῶν ἄλγος. Ἦν δ' ἄρ' εἰς τέλος
 Ἐν τοῖσδε μένης, οἷς τὰ νῦν κακῶς μένεις,

Sem. Ipse cernis, ipsa est intus domi.

Nunt. Domina parens Magistri a me plurimum dilecti,
 1865 Et nunc affero sermonem, qui te merito anxiam curaque
 Sollicitam habeat, et discipulos, tuasque charissimas mulieres.

Deip. Opportune venisti, quanquam terrorem denuntians.

Quid autem? an aliqua nova calamitas ingruit?

Nunt. Numerosa cohors armata ad tumulum perguit,

1870 Qua vero de causa, facile conjicere nequeo.

Venio autem audita re non perspicue: rumor autem

Populum pervasit, quod exploratores

Tumuli veniunt; et qui quidem non vidit, hæc dicit;

Qui vero venientem vidit, id non potest loqui;

1875 Et qui se scire ait aliquid, non vult dicere.

Unus tamen dixit scribas accessisse,

Idque hujusce regionis præsidi persuasisse,

Ut custodes mitteret, et monumento sigillum apponeret,

Ne forte mortuum furarentur discipuli;

1316-1317 1880 Quam ob rem ad te veni nuntiaturus.

Deip. O sarcinator malorum mihi intolerandorum,

Scribarum et seniorum cætus!

O audaciæ cædes perpetrantis opifex!

O machinator necis Domini!

1885 Quale, cum noveris quantum nefas insane patraveris,

Acutum telum in corde excipies,

Vehementi confectus dolore! si vero usque ad finem

In his permanceas, in quibus nunc male insistis,

1865 *Δωμάτων ἐντὸς μένει.* Ita ibid. chorus nuntio
 respondet vers. 1156:

Ὁδ' αὐτὸς ἔξω δωμάτων πορεύεται.

Ille ipse egreditur ex aedibus.

1865 *Καὶ νῦν μερίμνης* etc. Ita supra vers. 644,
 et Hippol. vers. 1157, nuntius Theseo filii sui obi-
 tum refert.

1867 *Εἰς καιρὸν,* etc. Ita fere *Rhes.* vers. 52

Hector choro respondet.

1871 *Ἦκω δ' ἀκούσας,* etc. Sic ibid. vers. 656,

etc., Paris Minervam alloquitur:

Ἦκω δ' ἀκούσας οὐ τορῶς· φήμη δέ τις

Φύλαξιν ἐμπέπτωκεν, ὡς κατάσκοποι

Ἦκουσ' Ἀχαιῶν· χῶ μὲν οὐκ εἰδῶς λέγει,

Ὁ δ' εἰσιδῶν μολόντας, οὐκ ἔχει φράσαι.

Venio autem audita re non perspicue; rumor enim

[quidam

Custodes pervasit quod exploratores huc

Venerint Græcorum: et qui quidem eos non vidit,

[hoc dicit,

Qui vero venientes vidit, non potest dicere.

1880 *Ὅν οὐνεκ' ἦλθον,* etc. Sic *Rhes.* vers. 660

Paris ait hac de causa ad tentorium Ilectoris se
 contulisse.

METRICA VERSIO.

Sem. Ut ipse cernis, ipsa ea est intus domi.

Nunt. Doctoris o mei parens charissimi,

Ei domina, cura nunc tibi et tuo hinc gregi

Apperto dignum, et providendum nuntium.

Deip. Metuenda quamvis nunties, bene advenis.

Quid autem? an aliqua calamitas nova ingruit?

Nunt. Armata prodit ad sepulcrum maxima

Phalanx virorum; ejus autem gratia,

Non conjicere plane queo: advenio tamen

Non ipse certe nuntius rei auribus

Percepit, at ejus, lama quam in vulgus serit,

Adesse jamjam qui ad sepulcrum Filii

Custodientes excubent: unus quidem

Il dicit, ut non viderit tamen; alius

Qui vidit illuc recta euntes, ne id quidem

Dicere potest. at rursus ille qui asserit

Se scire, non vult quod scit cloqui: unus est

B Tantum istud addens, Pontii scribas domum

Petisse, et illum quem penes jus est loci

Istius, eo impulsisse, quo obsignans suo

Signo sepulcrum, illius et custodiam

Decerneret, ne discipuli ea forsitan

Cadaver aliquo nocte clanculum efferant.

Hoc propter hujus nuntius vni tibi.

Deip. O mihi malorum non ferendorum omnium,

Consutor audax, turba scribarum et senum

Letalis auctor perditæque audaciæ,

Cædisque Domini dure confector! gravi

Letus dolore, quam subibis pectore

Tunc telum acutum, cum scies quantum nefas

Patraris. At si pergis hæc, quo tu pede

Cœpisti, eodem prava quæ nunc sunt sequi,

Ut stulta tibi mens plane et aversa, integra

Tibi sinistre judicabis omnia:

Ὅπ' εὐπραγῶς ὀφείεις γε μὴ κακῶς ἔχειν,
 1890 Ἐξ ἀφροσύνης καὶ κακῆς ἀβουλίας·
 Γνοίης δ' ὅμως ἔπειθ', ὅτ' οὐ κέρδος τί σοι.
 Πῶς γὰρ ἔσσονται νεκροφῶρες, οἱ μόγις
 Μιτιφόνους, σφῶν χεῖρας ἐκπεφευγότες;
 Προσεγγίται πείσει δὲ τίς σφᾶς τῷ τάφῳ,
 1895 Οὕτω τρέσαντας καὶ λίαν πεφρικότες;
 Ἄπιθ', ἀπιθι, καὶ φύλασσε τὸν τάφον.
 Ναί, ναί, φάλαγξ, ἀπιθι, κάσφαλῶς βλέπε.
 Μάρτυς γὰρ ἰσως τῆς ἐγέρσεως ἔση.
 Ἡμι. Ἄμμες δὲ, φίλοι, τῆδε μίμνωμεν πάλιν.
 1900 Ναί, ναί, μένωμεν ἡσύχως ἐν οἰκίᾳ,
 Μηδ' ἀπίωμεν ἐς τάφον τοῦ Δεσπότου,
 Ἄλλ' ἴεναί μείνωμεν εὐφρόνης κνέφας.
 Θεοτό. Καὶ μὴν ἰδοῦ, πρόβεισιν ὄρφνης τὸ κνέφας.

A λοιπὸν μάθωμεν ἡσύχως ἐκ φυλάκων.
 1905 Πῶς γὰρ τις ὄρφνη εὐσμενῶν ἀνὰ στρατὸν
 Ἐλθὼν, μυρίσει τόνδ' ἀκινδύνως μολῶν;
 Κατάσκοπον δὲ πρὸς τάφον μολεῖν ἔδει
 Τίν' ἐξ ὑπαδῶν ἀγρυπνον Διδασκάλου·
 Ναί, ναί, προσέχει τόνδ' ἀπιέναι τάχει·
 1910 Κἂν μὲν τινα κρυφαῖον οὐ γνοίη δόλον,
 Βῶμεν πρὸς ἔρθρον τύμβον ἐς ζωηφόρον,
 Δέμας νέκυος τοῦ μυρίσει κατ' ἔθος.
 Ἐλευσόμεθα, τῆνδ' ἔχω γνώμην ἐγώ.
 Ἦν δ' αὖ τιν' ἐχθρῶν μηχανὴν κτυθώμεθα,
 1915 Τῆς καλλιφεγγοῦς ἡμέρας τὴν ἀκτίνα
 Σιγῇ μενούμεν, οὐδὲ χρεῖα μυρίσει
 Τὸν κείμενον νῦν· οὐ γὰρ ὑπὸ γῆς ζόφον
 Φθορὰ κατασκήψαι τις εἰς δέμας Λόγου.

Non male agere tibi infelicitèr videberis,
 1890 Propter tuam amentiam et consilii pravitatem :
 Cognosces tamen subinde, nihil utilitatis tibi fore.
 Quomodo enim mortui furatores erunt ii, qui vix
 Cruentas eorum manus effugerint?
 Quis iis suadebit ut ad tumulum accedant,
 1895 Iis, quos tam vividus pavor, horrorque concutit?
 Abi, abi, monumentum custodi.
 Age, age cohors, abi, et tuto inspice.
 Testis enim forsàn eris ejus resurrectionis.
 Semi. Nos autem, dilectæ, eo loci iterum consistamus :
 1900 Etiam, etiam secure domi remaneamus,
 Neque ad Domini sepulcrum abeamus,
 Sed exspectemus donec veniat noc. is diluculum.
 Deip. Et quidem ecce procedit noctis diluculum.
 Quod superest, tranquille discamus ex custodibus.
 1905 Quomodo autem aliquis noctu hostium exercitum
 Pervadens, et absque periculo accedens, Filium meum unguentis perfundet?
 Debnisset tamen ad monumentum accedere, tanquam explorator,
 Aliquis pervigil ex discipulis Domini :
 Certè, certè expedit aliquem ire propere ;
 1910 Et si nullum esse dolum occultum noverit,
 Mane abeamus ad tumulum, qui vitam includit,
 Ut, juxta morem, mortui corpus condiamus.
 Ibimus, hæc est mea opinio.
 Sin autem aliquam hostium machinationem audiamus,
 1915 Diei valde lucidæ radios
 Quiete exspectabimus ; neque nunc opus est ungere
 Jacentem : neque enim sub terræ nigra caligine
 Verbi corpus ulla invadet corruptio :

1891 Κέρδος τί σοι, etc. Edit. nonnulli κέρδες.
 1903 Ὅρφνης τὸ κνέφας. Noctis diluculum, ceu
 ultima pars noctis, crepusculum. Non enim tenebras
 noctis altæ, ut male reddit Roillet, sed auroram ex-

spectabant mulieres, ut se ad sepulcrum conferrent.
 1907 Κατάσκοπον, etc. Sic. edit. Wechel. Pa-
 risiensis autem κατὰ σκότον.

METRICA VERSIO.

Sed ipse tandem postea damno tuo
 Nil inde fructus esse senties tibi.
 Nam quomodo furto cadaver efferant
 Ii qui cruentas vix manus effugerint?
 Aut quis propius hos ad sepulcrum accedere
 Impellet, horror quos trepidus habet et pavor?
 Abi jam, abi tu, et quam voles, phalanx, sede
 Custos sepulcri : abi jam et illi prospice
 Tuto, futurus testis ejus forsitan
 Molem sepulcri qui resurgens dissipet.
 Semi. At nos moremur interim hic, charissima,
 Moremur hic, inquam, quiete, nec domo
 Pedem efferamus ; ad sepulcrum progredi
 Tantum in tenebris noctis altæ juverit.
 Deip. Caligo certe subita noctis labitur
 Quod restat id discamus a custodibus.
 Nam quomodo aliquis nocte tam obscura hostium

B Per arma penetrans progredi tuto queat,
 Unguento amica ut corpus imbuat manu?
 Quin ad sepulcrum aliquem grege ex sectan-
 [tium
 Quondam Magistrum, diligentem ire expedit,
 Qui cuncta recte exploret ; et certo expedit
 Hunc ire propere, qui subesse si dolum
 Non norit aliquem, mane nos summo ocuis
 Petamus urnam vita qua concluditur,
 Ut condiamus more solito aromate
 Corpus sepulti. Eamus : hæc sententia
 Mea est. At hic nos si dolum deprehendimus
 Aliquem hostium, clarissimum lucis jubar
 Nos clanculum exspectabimus ; nam nec jacens
 Etiam opus unguento ullo habet, corruptio
 Cum nulla terræ sub nigra caligine
 Verbi in cadaver ingruet : nec qui vorat

Ὅτι σὺν λαβέξει ψυχὴν ἄδης παμμάχου
 1920 Ἐκίον γὰρ ἔτλη πότμον, οὐκ ὄφλημ' ἔχων
 Ἦνα καθειρθῆ κατ' ὀφειλὴν εἰς ζόφον.
 Ἐξ ἀφθίτου γὰρ ἀφθιτον πεφυκότα
 Πῶς νῦν φθερεῖ ταμίης ἄδης νερτέρων,
 Ὅν καὶ λάφυρ' ἐκείθεν ἐλκύσαι δοκῶ,
 1925 Ὅσους βροτῶν καθείρξεν, οὓς ξυνήρπασεν,
 Ἐξέδρσεν ἐν δεσμοῖσι πανζόφου στέγης.

Ημι. Ὅρθως μολεῖν χρὴ πρῶτον εἰς κατασκοπὴν·
 Πέμψ' ὡς τάχιστα· νῦν γὰρ ἀσφαλῶς λέγεις.
 Σὺν σοὶ δέ μ' ὄψει καρτεροῦσαν, ὡς θέλεις.
 1930 Θεοτό. Τίς δῆτα φίλων, ἀ? πάρεστιν ἐνθάδε,

A Θέλει κατόπτis ἔννευχος τύμβω μολεῖν ;
 Τίς ἂν γένοιτο νῦν ἐμὸς δ' εὐσεργέτης ;
 Μύσται γὰρ οὐ πάρεσαι τοῦ Διδασκάλου,
 Φεύγοντες ἔρμην ἄλογον μαιφόνων.
 1935 Οὐ γὰρ ἴσως πνέουσι θυμοῦ καθ' ὅλων·
 Περιφρονοῦσι καὶ γὰρ ἡμῶν τοῦ γένους,
 Μύστας δὲ διώκουσιν ἀλόγῳ θράσει.
Μαγδ. Ἐγὼ πρὸς ὑμῶν τόνδε κίνδυνον θέλω
 Ῥίψασα, κατόπτis σοροῦ θείου μολεῖν.
 1940 Ἄπαντ' ἐκείθεν ἐκμαθοῦσα δ' ὡς ἔχει,
 Ἦξω πρὸς ὑμᾶς πρὶν φάος μολεῖν χθόνα·
 Ἦξω δὲ θάττον, τόνδ' ὑψίσταμαι πόνον,

1318-1319 Neque ipsius animam omnivorus cohibebit infernus :

1920 Libens enim mortem subiit, nullum habens delictum,
 Ut mors ipsa ex merito in tenebras recondatur.
 Ex immortalis enim immortalis natus
 Quomodo nunc corrumpet mors inferorum dominatrix,
 Quem exinde, veluti spolia, educturum fore puto,
 1925 Quotquot hominum inclusit, quos rapuerat,
 Et vinculis domus valde tenebrae constrinxerat?

Semi. Prudenter primum ad rei explorationem oportet ire :

Mitte quam celerrime : recte enim sentis.
 Tecum vero videbis me tolerantem, ut vis.
 1930 *Deip.* Quanam igitur dilectarum, quae hic astant,
 Vult exploratrix noctu ad tumultum ire?
 Quis istud mihi beneficium rependet?
 Neque enim adsunt Domini discipuli,
 Qui insanam carnificum rabiem effugerunt.
 1935 Hi vero non eundem erga omnes spirant furorem ;
 Asperrantur quippe nostrum sexum,
 Sed insana discipulos audacia persequuntur.
Magd. Ego a vobis hoc periculum removens,
 Ire volo tumuli divini speculatrix.
 1940 Cum autem omnia, qualia sunt, edidicero,
 Ad vos redibo, priusquam lumen redeat supra terram :
 Veniam cito, hunc subeo laborem,

1927 Ὅρθως μολεῖν χρὴ, etc. Combefisius ita
 interpungit : ὀρθῶς· μολεῖν χρὴ, etc., ac vertit :
Recte : eundem prius ad explorandum, quod est
 approbatio verbi quod dixerat Maria, non modi
 praescriptio, ut Roill. reddit. Sic Eurip. *Bacch.*
 vers. 836 Pentheus ait :

Ὅρθως μολεῖν χρὴ πρῶτον εἰς κατασκοπὴν.
Prudenter primum ad rei explorationem oportet ire.

1928 Πέμψ' ὡς τάχιστα, etc. Ita Ter. *Rhes.* vers.
 147, etc., Aeneas Hectori consulit ipsismet verbis,
 ut aliquem Graecorum castra exploraturum mittat.

1930 Τίς δῆτα φίλων, etc. Sic. *ibid.* vers. 149, etc.,
 Hector Trojanos hortatur, ut quis exploratoris mu-
 nus audeat subire :

Τίς δῆτα Τρώων, οἱ πάρεστιν ἐν λόγῳ
 Θέλει κατόπτis ναῦς ἐπ' Ἀργείων μολεῖν ;

Quisnam igitur Trojanorum, qui adsunt in isto con-
 silio,

Vult explorator ad naves Graecorum ire?

1938 Ἐγὼ πρὸς, etc. Ita fere *ibid.* vers. 151, etc.

Dolon sese offert iisdem verbis :

Ἐγὼ πρὸ γαίης τόνδε κίνδυνον θέλω
 Ῥίψας, κατόπτis ναῦς ἐπ' Ἀργείων μολεῖν,
 Καὶ πάντ' Ἀχαιῶν ἐκμαθῶν βουλευμάτα,
 Ἦξω πρὸς τούτους. Τόνδ' ὑψίσταμαι πόνον.
Ego pro patria huc periculum volo
Subiens, speculator ad naves Graecorum ire,
Et omnibus Graecorum cognitiss consiliis
Redibo huc : hunc laborem in me recipio.

1941 Ἦξω πρὸς ὑμᾶς πρὶν φάος, etc. Sic *ibid.*
 vers. 225, idem Dolon ipsismet verbis suum ex-
 primit redditum postquam Ulysses et Diomedem
 necaverit.

METRICA VERSIO.

Caeca orcus, animam carceris claudet specu.
Mortem ille passus, nullius sceleris reus,
Est sponte, tenebris ut quod inde est debitum
Coerccatur. Nam satum illo qui nequit
Corrumpti, et illum nescius qui sit quoque
Corruptionis, quomodo umbrarum locus
Corruinet orcus promus et condus, manu
Victrice quem jam spolia tracturum puto,
Quotquot hominum conclusit et rapuit sibi
Tectisque strinxit in nigrantis vinculis?

Semi. Cauta sit oportet omnis exploratio :
 Jam mitte quam celerrime, quando mones
 Probe : videbis me hic tibi sociam ut jubes.
Deip. Et quae nearum hic quas video sodalium,

B Onus hoc subibit, noctis ut silentio.
 Petens sepulcrum, exploret optime omnia?
 Quae me beneficio hoc sibi devinciet,
 Discipuli ut absunt hinc Magistri, qui fuga
 Vitant furentem perditorum in se impetum?
 Nam non furorem illi æquo in omnes spiritu
 Perfliant; habentes despiciatui genus
 Nostrum, feruntur in gregem sectantium
 Furore caeco, stulto et audente impetu.
Magd. Ego istud a vestro capite periculum,
 Parata abire speculer ut tumultum sacrum,
 Propulso; jamjam cognito rerum statu
 Omni, revisam vos priusquam redditus
 Terris sit almae lucis illustrans nitior.
 Atque adeo citius rediero. Subeo iubens

Ἐχῆτι πολλῶν, ὧν ἀπηλλάγην, κακῶν.
 Κάντεῦθεν ἴσως εὐκλεέστερον δόμα
 1945 Αὐτὸς παράσχη νεκρὸς, οὐ νεκρὸς δ' ἔμοι·
 Εὐδεῖν δοκεῖ δὲ, καὶ μένειν μ' ἔτι κνέφας.
 Εὐδωμεν οὖν, εὐδωμεν, οὐ μακρὰν ἔως,
 Ἦν εἶθ' ἴδοιμι τάχιόν γε, Παντάναξ.
 Ἄτὰρ πρὸς ὄρθρον ἀπίω ταχυδρόμος·
 1950 Ἴσως κάδελφαῖς συντρεχούσαις ἐντύχω,
 Αἷ προσμένειν εἰλοντο, καὶ βλέπειν τάφον·
 Πᾶσαι γὰρ ἠπειγοντο συμφώνως ἔμοι,
 Ἐννουχίσαι νῦν πρὸς τὸ μυρίσαι νέκυν.
 Ἦμι. Ἄπιθ', ἀπιθι νῦν δραμοῦσ', ὡς τὶ μά-
 [θης,

1955 Ἄνδρῶν εἰσφέρουσα τὴν τολμηρίαν·

A Ἄμμες δ' ἐφεψόμεσθα σὺν αὐταῖς κόραις,
 Ἄλλαι τε πολλαὶ Γαλιλαίας θρεμμάτων.
 Πᾶσας γὰρ οἶμαι συνδραμεῖν σοι πρὸς τάφον,
 Ἴδειν ποθοῦσας τέρμα τῶν ἠλπισμένων.
 1960 Μικρὸν δ' ἀφυπνώσωμεν, τῶς οὐκ ἀπο.
 Μαγδ. Σφοδρῶς πονεῖν με χρῆγ, πονοῦσαν δ' ἄξιον
 Μισθὸν προαθρεῖν· παντὶ γὰρ προκείμενον
 Ἄθλον πρὸς ἔργον τὴν χάριν τίκτει διπλὴν,
 Ἦν πολλὰ πρὶν εἰληφα, καὶ πάλιν λάβω.
 1965 Θεοτό. Ναί, ναί, δίκαιον τοῦτο, κοῦκ ἄλλως
 [σκοπεῖς,
 Σὺ τ' εὖ παραινεῖς, καὶ σὺ καιρῶς λέγεις.
 Λέγεις δὲ μισθὸν καὶ χάριν, ὅσην ἔχεις,
 Πρὸ τῶν πόνων λαβοῦσα, καὶ πάλιν λάβοις·

Ob multa, quibus liberata sum dæmonia.

Atque hinc fortasse donum insignius

1945 Ipse mihi præbebit mortuus, quamvis eum non putem mortuum;

Sed mihi videtur dormiendum, expectandumque adhuc crepusculum.

Dormianus igitur, dormiamus, longe non abest aurora,

Quam, o rex omnium, utinam oculus videam!

Verum ubi diluxerit, propter ibo:

1950 Forsan in sorores illuc occurrentes incidam,

Quæ remanere, et tumultum inspicere decreverunt;

Omnes enim animo mihi concordī studebant

Totam noctem traducere in iugendo mortuo.

1320-1321 Semi. Abi, abi nunc celeri cursu, ut quid ediscas,

1955 O tu quæ viriles gestas animos.

Subsequemur autem nos cum hisce puellis,

Aliæque plures e Galilæa ortæ.

Existimo enim cunctas ad tumultum tecum concursuras esse,

Expetentes spei nostræ exitum cernere.

1960 Obdormiscamus paululum: haud procul aurora.

Magd. Vehementer me laborare oportet, et laborantem decet

Mercedem intueri: cuilibet enim propositum

Operi præmium geminam parit gratiam,

Quam sæpe antea percepi, et iterum percipiam.

1965 Deip. Sane et id æquum est, nec aliter videbis,

Tu vero bene admones, et opportune loqueris.

Loqueris de mercede, et gratia, quantam obtinuisti,

Etiā priusquam laborares, et quam iterum accipies:

1945 Ἐχῆτι πολλῶν, ὧν, etc. Septem, nempe, dæmonia quæ Christus ex ea expulerat, Marc. xvi, 9. Edit. ψ.

1961 Σφοδρῶς πορεύειν, etc. Ita fere Rhés. vers.

161, etc., Dolon Hectorem alloquitur:

Οὐκοῦν πονεῖν με χρῆ, πονοῦντα δ' ἄξιον
 Μισθὸν φέρεσθαι· παντὶ γὰρ προσκείμενον
 Κέρδος πρὸς ἔργω, τὴν χάριν τίκτει διπλὴν.

Ideo me laborare convenit, sed laborantem decet

Mercedem auferre; additum enim omni

Negotio lucrum, voluptatem parit duplicem.

1965 Ναί, ναί, δίκαιον, etc. Ibid. vers. 164 respondet Hector:

Ναί, ναί, δίκαια ταῦτα, κοῦκ ἄλλως λέγω.

Sane et hæc æqua sunt, nec aliter contrave dico.

METRICA VERSIO.

Istum laborem, haud immemor eorum omnium
 Periculorum, quibus is olim liberam
 Me fecit, atque hinc forte et idem mortuus
 Me clariore munere exornaverit;
 Quin mortuum illum non puto. Verum mihi
 Adhuc videtur dormiendum, et paululum
 Hic immorandum plena dum nocte omnia.
 Jam dormiamus, dormiamus, non abest
 Aurora longe, quam, o omnium rex, oculus
 Utinam ego videam! Verum ubi diluxerit
 Propter ibo; forsitan etiam incidam
 Cursum in sororum, quibus id officium fuit
 Prius, ut manerent et sepulcrum cernerent.
 Illæ enim in id omnes mente concordī mihi
 Tantum studebant, corpus ut sanctum ungerent,
 Noctemque totam sic simul traducerent.
 Semi. Abi, o virilem quæ mulier audaciam

B Æquas, abi jam propere, ut aliquid rescias.
 Nos consequemur cum puellarum hoc grege,
 Aliæque Galilæa satæ quam plurimæ.
 Nam credo, comites quotquoque illæ sunt, tui
 Cursus futuras ad sepulcrum: ita expetunt
 Videre quis sit insitæ spei exitus.
 Nunc excitemur paululum, aurora haud procul.
 Magd. Labore mihi opus strenuo, quo præmium
 Dignum laboris ante cæteros queam
 Videre: namque cuilibet quod ponitur
 Præmium ad opus, geminam parit sibi gratiam,
 Quam sæpe percepi ante, quamque denuo
 Percipiam. Deip. Et æquum est id quoque, nec un-
 [quam secus
 Videbis, et probe mones et commode.
 Vis autem id, ut quod præmiū atque gratiæ
 Adepta es ante tuos labores, denuo

Ἰὴν οὖν τί μείζον τῶνδ' ἀπαιτήσεις γέρας ;
 1970 Δώσει δ' ὅμως σοι δῶρ', ἃ καλλιστεύεται
 τῶν νῦν ἐν ἀνθρώποισιν, οἷδ' ἐγὼ πολὺ,
 Μακρῖα τ' ἔπειτα κυρήσας' ἔση.

Μαγδ. Ἰδοῦ, τὸ σὸν γε προσκοπούμενη δράμω.

Πρώτη δ' ἴδοιμι τὴν ἀνάστασιν κόρη !

1975 Μισθὸν γὰρ αὐτῶ τῶν πόνων λαβεῖν τόδε.

Ἄθροεις γὰρ, ἀθροεις τὴν ἐμὴν προθυμίαν.

Θεοτό. Ὅρα κατ' ὄφρα μὴ φύλαξιν ἐντύχης.

Μαγδ. Φυλάξομαι τι, καὶ πόδ' ἡσύχως βαλῶ.

Ἄλλ' εὐτυχοίτην, καὶ τύχοιμι δ' ὧν ἐρᾶς.

1980 Ἐρᾶς δὲ πάντως γίνω ἰδέσθαι τάχει,

Ὅπερ ποθοῦσα, βυξοκινδύνως τρέχω.

A Θεοτό. Βάθ' ὡς τάχιστ', ἐμοὶ δὲ θῆτον, ὧν ἐρῶ,
 Εὐάγγελος γένοιτο, τυχεῖν ὡς ἔχω.

Μαγδ. Εἶκω κελευσθεῖσ', οὔσα γὰρ μοι τιμῆ

1985 Οὐκ ἂν ἀμάρτοις τοῦδ' ἔ', ἀλλὰ πειθομαι.

Θεοτό. Ἐφέψομαι κάγῳ δὲ σὺν σοὶ, Μαρία.

Ἄλγῳ γὰρ, ἀλγῳ καὶ μένειν σου κατόπιν.

Οὕτω μέλουσα, πῶς ποτ' οἴσω νῦν τλάμων,

Μαγδ. Καὶ λοιπὸν ἀπίωμεν, ὦ φίλα κόρα.

1990 Σὲ γὰρ ἔχουσα συνοδὸν χαίρω μέγα.

Αἱ δ' ὕπνον οὐ βάλλουσιν ὀμμάτων ἄπο.

Ἐγρεσθ', ἔγρεσθε, γυναῖκες· τί μέλλετε ;

Γοργωπὸν ἔδραν τῶν βλαφάρων λύσατε.

Οὐ λεύσετε' ἐς μῆνιδο; ἀγλαν παμφασῶ ;

Verum quid hisce melius præmium postulabis ?

1970 Dabit tamen tibi dona, quæ maximo in pretio

Sunt apud homines, valde ego novi,

Et beata deinceps eris, eo invento.

Magd. Ecce quod tua interest prospiciens curro.

Prior ex innuptis resurrectionem videam !

1975 Idque, pro mercede laborum, accipere exopto.

Cernis enim, cernis meam alacritatem.

Deip. Cave ne per tenebras custodibus incidas.

Magd. Istud cavebo, et pedes tacite movebo.

Verum id mihi feliciter cedat, et fruam iis quæ desideras.

1980 Omnino enim desideras Filium tuum cito videre,

Quod et exoptans, abjecto periculi metu, curro.

Deip. I quam celerrime, mihi que ocius eorum, quæ cupio,

Jucunda sis nuntia, ut voti sim compos.

Magd. Jussis tuis obtemperans abeo, cum enim mihi sis plurimi,

1985 In hac re non tibi deero, sed obsequar.

Deip. Quin et ego tibi subsequar, Maria;

Doleo enim, doleo post te remanere.

Hic autem ita subsistens, quomodo infelix nunc feram ?

Magd. Abeamus igitur, o dilecta Virgo;

1322-1323 1990 Te enim sociam habens, plurimum gaudeo.

Istæ vero ex oculis somnum non excutiunt.

Surgite, surgite, mulieres; quid cessatis ?

Trucem palpebrarum sedem solvite;

Non aspicietis in lunæ fulgorem, quæ tota lucet ?

1969 Πλήρ οὖν τι μείζον, etc. Sic ibid. vers. 181.
 Hector a Dolone sciscitatur :

Τί ὄητα μείζον τῶνδ' ἐμ' αἰτήσεις γέρας ;

Quod igitur majus his a me petis munus ?

1984 Ἐφέψομαι κάγῳ δὲ σὺν, etc. Ita Reg. II.
 II, et petit metrum. Edit. ἐφέψομαι δὲ κάγῳ. Idem

opinatur auctor noster, quod et pariter Græci plures,
 alteram videlicet Mariam, quæ Magdalensæ comes
 astitit sepulcro, fuisse ipsam Deiparam, et
 sequentibus declarat. Vide infra vers. 2419.

1989 Φίλα κόρα. Dorice pro φίλη κόρη, quæ ipsa
 Maria; nec bene Roill. ut metro serviat, amica virgines.

1993 Γοργωπὸν ἔδραν, etc. Sic editi Basil. et
 W. chel. Par. autem γοργωπῶν, quod horrendum
 aspectu vertunt interpretes : legitur γοργωπῶν apud
 Eurip. Rhés. vers. 8, ubi chorus Hectorem a somno
 excitat :

Λύσον βλαφάρων γοργωπὸν ἔδραν.

Solve trucem sedem palpebrarum.

1994 Παμφασῶ. Quæ tota lucet : quippe luna erat
 pleno orbe, cum Christus passus est. Nec bene Roill.
 Nitorem qui micans est omnibus in lunæ nitore vos
 videbitis, quasi ipse Christus sit, παμφανῆς ἀγλα.
 Edit. παμφανῆ.

METRICA VERSIO.

Tibi reponat. Verum age, et quod grandius

His postulabis munus? At dabit tamen

Hæc dona primas quæ tenent facile, omnia

Hæc inter homini quæ feruntur maxima.

Non falsa dico, novi ego hæc, in posterum

Quod est supremum munus, illud auferes.

Magd. Ecce id procurans, Virgo, quod tua interest,

Carram. Puella sic resurgentem omnium

Videbo prima: præmium hoc solum expeto

Mei laboris. Videris jam, videris

Quam pes citus sit ut capessam quod jubes.

Deip. At tu caveto, nocte ne lusa, incidas

Horum in arma qui excubant ad mortuum.

Magd. Istud cavebo, tum gradum placide premam.

Hæc cedat utinam quod subeo, et id assequar

Quod expetis. Id autem scio primum, expetis

Natum videre quam citissime: et ideam ego

B Dum cupio, curro vel metu periculi

Spreto imminentis. Deip. I cito, et mihi nuntia

Fac expetite sis rei læta ocius,

Ut quidquid erit id assequar. Magd. Jussis tuis

Obtemperavero lubens; nam cum mihi

Sis plurimi, hac re non deero, quare obsequor.

Deip. Quin ego tibi me, Maria, dabo sociam viæ.

Nam cor dolore dum gravi tota ulceror,

Usque adeo sollicita manere qui feram

Nunc misera tandem Virgo, ubi discesseris?

Magd. Quod restat, abeamus, o amicæ virgines;

Te comite sola gaudeo supra modum.

At hæc soporem non ab oculis eximunt,

Surgite, quid istud est moræ, inquam, o feminæ?

Surgite, oculorum palpebras solvite.

Non hunc nitorem qui micans est omnibus

Lunæ in nitore vos videbitis? prope

1995 Ἄως πέλας, ἀὼς ὅδ' ἀστὴρ ἔγγιστος,
 Θέλγει δ' ἔδραν ὀμματος ἀδιστός γ' ὕπνος.
 Ἄδιστος, ἀδιστος γὰρ ἐν τοῖς βλεφάροις,
 Ἦδὺς ἔβα παχνομέναις ἐν καρδίαις.
 Χερ. Ἐγὼ μέλουσα καρδίᾳ παχνομένη.
 2000 Ἄγρυπνον ἡμῶν πᾶσαν ἂν ἤρηναν στρέζω
 Ἄμμες τάχει στείχουμεν, ὦ φίλα κόρα.
 Μαγδ. Σφοδρᾷ μελήσει καρδίας δεδηγμέντης,
 Στείχουμεν ὅν τάχιστα τοῦ τύμβου πέλας.
 Αἱ δ' ἀποβαλοῦσαι τὸν ὕπνον ἐρμάτων,
 2005 Ἦζουσιν ὡς τάχων ἡσύχῳ βᾶται.
 Θεοτό. Ναί, ναί, τάχει στείχουμεν· εὖ δ' εἶη τυχεῖν.
 Πέποιθα πᾶσιν ἡμέραν ἐλευθέρην

A Ἀκτιὸν τὴν στείχουσαν ἡλίου φέρειν.
 Ἄπιμεν ὅν, ἀπιμεν· αἱ δὲ κατόπιν
 2010 Νῦν ὡσὶν ἡχτὴν ἡρέμα δεδαγμέναι,
 Οἶμαι, πελείας ὠκύτης· οὐχ ἤσσονες,
 Ποδῶν ἑξοῦσαι συντόνοις δρομήμασιν.
 Αἰθὺς γὰρ ἀφίτημι βραδύτην ἔπα,
 Σαφῆ, κελουμένην, συντρέχειν πρὸς τὸν τάφον·
 2015 Ὅρθαι ὃ ἰδοῦ γε· θαῦμα ἰδεῖν εὐκοσμίας
 Αἶ, αἶ!
 Τέκνον, ποθεινὸν ἤμαρ ἰδοῦ τὸ τρίτον,
 Τριταῖον ἦδη φέγγος, ἐλπὶς σοῖς φίλοις.
 Μὴ δὴ παρέλθοι, καὶ θανεῖν με ξυμφέρει.
 2020 Ὁ Τέκνον, ὦ φίλατον, ὦ θεῖον κάρα,

1995 Aurora prope est, proximus est lucifer,
 Et sedem oculorum suavissimus demulcet somnus.
 Suavissimus, suavissimus enim in palpebris,
 Suavis cordibus dolore constrictis subrepsit.
 Chor. Ego sollicita animo, quem mœror constringit.
 2000 Per totam noctem orulum pervigilem circumfero,
 Acceleremus cito gressum, o dilecta Virgo.
 Magd. Gravissimis curis exeso animo,
 Incedamus igitur quam celerrime versus tumulum.
 Istæ vero ex oculis somnum excutientes,
 2005 Brevi gressu quieto devenient.
 Deip. Sane, celerrime progrediamur : bene autem contingat.
 Confido omnibus diem liberam
 Radios solis accedentes allaturos.
 Abeamus igitur, abeamus : istæ vero retro
 2010 Nunc auribus vocem sensim accipientes,
 Columbis, ut arbitror, non inferiores celeritate,
 Pedum concitatis cursibus current.
 Rursus enim emitto tenuem vocem,
 Claram cohortationem, ut ad tumulum simul properent ;
 2015 Verum ecce sunt erectæ ; eorum decor visu mirabilis.
 Ah, ah !
 Fili, ecce dies tertia, valde exoptanda,
 Jam tertia lux, quam tui expectant amici.
 Hac spes non effluat, vel mori mihi expedit.
 2020 O Fili, o dilectissime, o divinum caput,

1996 Θέλγει δ', etc. Ita semichorus *Rhesi* vers.
 551, etc. :
 Θέλγει δ' ὀμματος ἔδραν
 Ὑπνος· ἀδιστος γὰρ ἔβα
 Βλεφάροισι πρὸς ἀοῦς.
 Demulcet vero oculorum sedem
 Somnus ; dulcissimus enim is venit
 Palpebris circa auroram.
 2004 Αἱ δ' ἀποβαλοῦσαι, etc. Ita fere *Bacch.*
 vers. 691 :
 Αἱ δ' ἀποβαλοῦσαι θαλερὸν ὀμμάτων
 Ὑπνον.

*Hæ vero abstergentes humidum ab oculis
 Somnum.*
 2007 Πέποιθα πᾶσιν, etc. Ita supra vers. 1780
 et 1781, et *Rhes.* 991, etc.
 2010 Νῦν ὡσὶν ἡχτὴν, etc. Ita fere *Bacch.* vers.
 1084, etc. :
 Αἱ δ' ὡσὶν ἡχτὴν οὐ σαφῶς δεδαγμέναι...
 Ἦῖξαν πελείας ὠκύτης· οὐχ ἤσσονες.
 Ποδῶν ἔξοῦσαι συντόνοις δρομήμασιν.
*Hæ vero non manifeste vocem auribus accipientes...
 Festinaverunt columbis non inferiores celeritate
 Pedum ruentes concitatis cursibus.*

METRICA VERSIO.

Aurora lucis nuntia est, prope lucifer :
 Demulcet interim tamen oculum sopor
 Dulcis : suavis ille, gratus palpebris
 Insedit, et subrepsit altius gravi, et
 Dolore magno lancinatis cordibus
 Chor. Sollicita corde turbido noctem integram
 Vigilem oculum huc et huc circumfero :
 Celeremus ocium gradum, o clarissima.
 Magd. Nos pectore exeso anxioque gravissimis
 Curis, eamus ad sepulcrum ocissime.
 Alia ubi somnum palpebris excusserint,
 Nos mox quietis consequentur passibus.
 Deip. Properemus omnes ocium, cursu assequi
 Percommodum erit : ego omnibus credo diem
 Hunc emicare, qui jubar clarum exerens

B Solis nitentis libera faciat omnia.
 Eamus ergo, eamus : illæ quæ viam
 Premunt sequentes pone, simul aliquantulum
 Exceperint vocem, celeritate, ut puto,
 Pares columbæ concito cursu pedum
 Current : et iterum voce summissa excito,
 Clare cohortans ut sepulcrum nos simul
 Omnes petamus. Sed video eas excitas,
 Stantesque. Papæ ! quam juvat pulchrum ordinem
 Hunc, et decorum conspiciere miraculum !
 He, he, he, he !
 Desiderate o Nate, tertius en dies,
 Lux spes amicis tertia est, non effluat,
 Vel tu me eidem commori simul jube.
 O Nate, mihi charum et sacrum imprimis caput,

Ἦτε ἄρ' ἐγὼ σ', ἢ ποῦ σ' ἡ παντλήμων Ἰδω;
 Ὡ Τέκνον, εἶθε τάχος ἔλθοις μοι φάους!
 Ἐλθοῖς νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας
 Ἀπὸν, ἴν' ἕδης χωρὶς ὤκισται φάους,
 2025 Νῦν δ' εἶδε φῶς μέγιστον ἐν σῆ καθόδῳ.
 Ἐλθ', ἐλθὲ, φάνηθι, προλαβὼν ἡοῦς σέλας.
 Θεὸν, Θεὸν σ' ὀλύμπιον τὰ πάντ' ἔχει.

Μαγδ. Ἄ, εἰ!

Ἐνὰ; ἐρήμους τὰς γε φυλάκων ὁρῶ.
 2030 Θεοτό. Τί δῆτ' ἂν εἴη; μῶν λόγος βέβηκέ ποι,
 Ἴσως ἐφ' ἡμῖν μηχανῆν τεύχων τινά;
 Θρασύς γὰρ ὄχλος, νῦν δ' ἐπεὶ κρατεῖ θρασύς.
 Μαγδ. Τί δῆτ', ἀδελφῆ, δρῶμεν; οὐ γὰρ εὕρομεν
 Ὡς ἠλπίσσαμεν, ἐλπιδῶν δ' ἡμάρτομεν.

A 2035 Θεοτό. Πείθου, πάλιν στείλωμεν· εὐ δ' εἴη τυχεῖν
 Τὸν νεκρὸν αὐτὸν καρδίαις ὠπλισμέναις!
 Σῶζει γὰρ αὐτὸν, ὅστις εὐφρόνως Θεῷ
 Ἀνατίθῃ· καὶ γε νῦν βροδιστέον.
 Ἄμμιν δὲ λίθον τίς ἄρ' ἀποκυλίσει;
 2040 Μαγδ. Ὅττοταί!
 Ἄναξ ἄφθιτε, τίς δ' ἐστὶν ὁδ' ὁ κλόνος;
 Πῶς δ' ἐκκυλισθεὶς ἄθρόον γ' ὤπτει λίθος;
 Κενὸς δ' ὄραται καὶ τάφος τοῦ Δεσπότου.
 Οὐκοῦν ἄπειμι, καὶ φίλοις μύσταις ἐρῶ
 2045 Ἄρσιν νέκυος, αὐ δ' ὑποστρέψω τάχει·
 Εὐροίμῃ δ' ὤδε σὺν γυναιξί σ' αὐ, κέρη.
 Θεοτό. Εὐγ', εὐγ', ἐπανῆκας τάχιστα νῦν, φίλη·
 Ἐγὼ δὲ λίθον ἠρμένον βλέπομαι, ἔτι

Quando, et ubi te videro, misera?
 O Fili, utinam æque cito, ac lux advenias!
 Veni, defunctorum latebra et caliginis portis
 Relictis, ubi colitur infernus lucis expers,
 2025 Nunc autem in tuo descensu maximam vidit lucem.
 1324-1325 Veni, veni, appare, auroræ splendorem præveniens.
 Deum, Deum cœli te prædicant omnia.

Magd. Ah, ah!

Tumulum absque custodibus intueor.
 2030 Deip. Quid istud sit? num alicubi insedit cohors,
 Fortasse aliquem dolum adversum nos struens?
 Audax enim est populus, præsertim cum dominatur.
 Magd. Quid agemus, soror? neque enim invenimus
 Quemadmodum speravimus; spes nobis excidit.
 2035 Deip. Confide, iterum procedamus: faxis ut nos
 Ipsum mortuum animis præparatis inveniamus!
 Senet enim ipsum servat, quisquis Deo sapienter
 Se committit: et nunc incedendum nobis est.
 Sed quis lapidem nobis revolvat?
 2040 Magd. Hei, hei!
 Rex immortalis, quisnam est iste strepitus?
 Quomodo derepente visus est lapis revolutus?
 Vacuus autem Domini tumulus inspicitur.
 Abeo igitur, dilectisque discipulis dicam
 2045 Mortui raptum, et statim redibo;
 Teque, o virgo, cum mulieribus hic inveniam.
 Deip. Age, age, quam celerrime nunc redi, o amica;
 Ego autem lapidem revolutum cernens, adhuc

2025 Νεκρῶν κευθμῶνα, etc. Ita fere Hecub.
 vers. 1 et 2 Polydorus Hecubæ filius prologum in-
 choat:

Ἦτος νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας
 Ἀπὸν, ἴν' ἕδης χωρὶς ὤκισται θεῶν.

Veni defunctorum latebra et caliginis portis
 Relictis, ubi Pluto in sedibus collocatus est seorsum
 [a diis.]

2024 Ἴρ'. Hic adverbium est. Ibid. Hec. vers. 2.
 2025 Ἐν σῆ. Ita Reg. H. II. Edit. ἐν σῶ.
 2031 Τεύχων. Edit. στείλων.
 2032 Θρασύς γάρ, etc. Audax, ferus, procar.
 Non bene autem Roill. posuit fidens, quæ vox in
 meliorem partem solet accipi.
 2035 Εὐ δ' εἴη τυχεῖν. Ita supra vers. 2006.
 2036 Καρδίαις ὠπλισμέναις. Ita supra vers.
 1808.

METRICA VERSIO.

Quando misera ego te, aut ubi videbo parens?
 O utinam, o Fili, tu mihi in lucem cito
 Venis, relictis mortuorum januis,
 Spectans, quam nunc lucis expertem colens
 Pluto micare luce vidit maxima,
 Primum ut subisti. Ades, ades, appare, et præi,
 Jubar aureum auroræ, Deum quando te habent
 Omnia, Deum, inquam, cœlitis missum.
 Magd. Ah, ah, ah!
 Quæta cerno cubilia vigilum omnia.
 Deip. Hoc quid sit? anne aliquo abiit custodia?
 Excessit autem forte, nobis in dolum
 Aliquem struat? Populus enim fidens, ubi
 Rebus potitur, redditur fidens magis,
 Magd. Quid facto opus, o soror? neque enim ita jam
 [accidit
 Ecce, ut voluimus; cuique spes sua excidit.

ΠΑΡΟΛ. ΓΝ. XXXVIII.

B Deip. Confide, rursum longius firmo pede
 Pergamus. Utinam reperire mortuum
 Bene præparato pectore liceat! Deo
 Quicumque se committit, is sese optimo
 Custode servat: quin eundem protinus.
 Sed unde nobis qui sepulcri maximum
 Lapidem revolvat? Magd. Ah, ah! o rex et Deus
 Æterne, quænam hæc subita motio? aut lapis
 Qui tam repente de sepulcro volvitur?
 Quin et sepulcrum cernitur vacuum meo
 Domino. Abeo jam, et nuntio charissimo
 Apostolorum cœtui, sublatio
 Quæ facta Domini; mox revertar, et grege
 Cum sæminarum hic, virgo, te jam invenero.
 Deip. Bene, bene, sane quam celerrime redi,
 Amica: ego autem devolutum sic videns
 Lapidem, etiamnum stupeo inhorrescens, et id

10

Θαμβουμένη πέφρικα. Πῶς ὦδ' ἀθρόον
 2050 Ὄφθη κυλισθεὶς τῆς θύρας πρὶν τοῦ τάφου ;
 Ἄ, ἄ! σίγα, σίγα.
 Ὁ λαμπροπυρσόμορφος οὗτος τίς δ' ἄρα,
 Ὃς καθύπερθεν ἔζεται νῦν τοῦ λίθου,
 Πανευπρεπῆς, ἐσθῆτι λευκῇ χαρίεις ;
 2055 Σπλῆθει γάρ, ὡσπερ ἀπαλὴ χιών νέα.
 Ἴδου δὲ καὶ φύλακες, ὡς νεκροὶ, κάτω.
 Ἄγγ. Ὑμεῖς δὲ, μὴ θροεῖσθε, μηδ' ἔστω φόβος .
 Ζητούμενος γὰρ οὐκέτ' ἐστὶν ἐν τάφῳ,
 Ἄναξ Ἰησοῦς τῆτες ἐσταυρωμένος.
 2060 Ὅδ' οὐκέτ' ἐστὶν ἐν τάφῳ νεκρὸς μένων,
 Ἄλλ' ἐξεγερθεὶς εἰς Γαλιλαίαν τρέχει,
 Ὃς εἶπε, μύσταις ὀπτανεσθαὶ πως θέλων.
 Κενὸν δ' ἰοῦσαι τὸν τόπον κατέδετε.

A Ἄπιτε γοῦν, ἄπιτε, καὶ ταῦτα σφίσιν
 2065 Εἶπατε τρανωῶς· πάντα γὰρ ἔγωγ' ἔφην,
 Καὶ παντάπασιν εἶπατε ξὺν τῷ Πέτρῳ .
 Ὃς φροῦδος ἄδης, Χριστὸς ἀνέστη τάφου,
 Τάφου δὲ λίθος εὐσθενῶς ἀπηλάθη .
 Φρουροὶ τ' αἶδος θύρετρ' ἀνείσαν φόδῳ
 2070 Λελυμένοι, νεκροὶ δὲ πρὸς φάους χθόνα
 Σχιρτῶσι, σῶκον ἐκκαλοῦμενοι Θεόν .
 Τῷ δ' αὐτόματα δεσμὰ πάντ' ἐπεβράγη.
 Θεοτό. Ὁ καλλιφεγγὲς ἡλίου σέλας τόδε
 Πέφθακεν, ὡς ἤλπιστο, τέρμα φροντῖδων.
 2075 Πέπτωκεν ἐχθρὸς, Χριστὸς δ' ἀνέστη τάφου.
 Ἡοῦς παρουσίας τίς ποτ' ἄρ' ἤδυτέρα ;
 Τί δ' ἂν ἐμοὶ γένοιτο χαριέστερον ;
 Πῆ γοῦν τὸν ἄδην καββαλὼν βάλεις, Τέκνον ;

Stupore horresco. Quomodo autem confestim
 2050 Visus est revolutus ab ostio prius quod erat sepulcri?
 Ah, ah! sile, sile.
 Verum quis est ille cujus facies rutilo splendore coruscet,
 Qui nunc supra lapidem sedet,
 Totus decorus, alba veste gratiosus?
 2055 Fulget enim, ut nix recens et tenera.
 Ecce autem custodes tanquam mortui jacent.
 Angelus. Vos, ne pavete, procul animis sit timor;
 Quem enim quaeritis, jam non est in sepulcro,
 Rex Jesus modo crucifixus.
 2060 Ille jam non est in monumento exanimis,
 Sed exsuscitatus in Galilæam se confert,
 Ut dixit, discipulis suis se volens manifestare.
 Euntes autem tumultum vacuum inspicite.
 Ite igitur, ite et hæc ipsis
 1326-1327 2065 Aperte dicite; omnia enim vobis dixi,
 Et discipulis omnibus dicite cum Petro,
 Quomodo evanuit infernus, Christus e sepulcro surrexit,
 Lapisque monumenti valde remotus fuit;
 Custodesque inferorum januas reliquerunt metu
 2070 Soluti, et mortui lucis ad terram
 Saliunt, Deum salvatorem invocantes:
 Ipsi autem vincula sua sponte confracta sunt.
 Deip. O pulchram lucem spargens solis jubar istud
 Jam devenit, ut fuit spes nostra, curarum finis.
 2075 Concidit hostis, Christus autem e monumento surrexit.
 Hac aurora quæ fuit unquam jucundior?
 Quid mihi unquam foret gratius?
 Quo igitur vadis, o Fili, conculcato inferno?

2066 Ἐν τῷ Πέτρῳ. Non bene Roill. primo loco, Petro. In prima illa angeli apparitione, de qua Matth. xxviii, vers. 7, nulla occurrit Petri mentio: lapsus proinde memoria videtur auctor noster.

2073 Ὁ καλλιφεγγής, etc. Ipsismet verbis et sensu diverso Menelaus Troad. vers. 860 salutem diem, qua Helenam suam uxorem se capturum sperat.

METRICA VERSIO.

Miror, repente qui sepulcri ab ostio
 Sic sit revulsus. At sile, mea tu, sile.
 Quem credis hunc cui forma fulget splendida
 Ut ignis, et qui nunc super lapidem sedet
 Totus decorus veste pulcher candida?
 Nivem recentem et candidam suo refert
 Candore: et ecce qui excubant omnes humi
 Fusi huc et illuc, mortui tanquam, jacent.
 Ang. Vos ne pavete, sit procul animis timor.
 Nam quem petitis, hoc in sepulcro nullus est.
 Jesus ille rex, cruci modo qui datus,
 Non in hac urna clauditur jam mortuus,
 Verum resurgens ille Galilæam petit,
 Ut præmonuit olim, suis eo in loco
 Videndus idem luce clara apostolis
 Accedite, et vacuum sepulcrum cernite.
 Abite igitur, abite, et ipsi dicite

B Cuncta hæc aperte, quæ ipse vobis nuntio:
 Vos dicite, inquam, hæc omnibus, primo loco
 Petro, subactum tartarum, Christum excitum
 Suo ex sepulcro, tum revulsum ab ostio
 Magno impetu saxum, inferorum principes
 Metu solutos, jam relictis ostiis
 Cessisse, at umbras lucis ad terram alacres
 Salire, quæ nunc et potentem et maximum
 Deum canentes prædicant, cujus cruce
 Manuque fracta sponte vincula omnia.
 Deip. O lucidum hoc solis jubar, nunc jam, ut fuit
 Spes nostra, curis omnibus finis datus.
 Mactatus hostis cecidit, e tumulo caput
 Christus triumphans et resurgens extulit.
 Et quæ die ista lætior fuit dies?
 Quid evenire gratius possit mihi?
 Quonam ergo, Fili, sic subactis inferis

Πῆ, πῆ δ' ἐγώ σε, καὶ πότ' ἂν ἴδω, Τέκνον ;
 2080 Ἐλθ', ἐλθέ, καὶ φάνηθι σῆ μητρὶ τάχει.
 Μαγδ. Ὅψει γε θάττον, ὡς ἐγ' ὦμαι, πλειόνων.
 Ἄλλ' ἀπίωμεν, ὡς ὁ λουχείμων ἔφη,
 Μύστασι φίλοις ἅπασι χάσμα μνηύσαι.
 Πρῶτον δ' ἀπειμι πρὸς Πέτρον καὶ παρθένον,
 2085 Εὐάγγελον φέρουσα βάζιν τοῖς φίλοις.
 Ὁ γὰρ φανέει εἶρηκεν εἰπεῖν καὶ Πέτρῳ.
 Ἄπειμι γοῦν κένωσιν εἰπεῖν τοῦ τάφου.
 Καὶ τὴν ὄρασιν τοῦ φανέντος καὶ λόγους·
 Οὔτοι δ' ὄμως ἔδραμον ἰδεῖν τὸν τάφον,
 2090 Οἶμαι δὲ πάντα σφᾶς θεωρῆσαι καλῶς.
 Ἄλλ' ὦ! τίς ἀθρῶ, Δεσπότην καινῆ θέα ;
 Θεοτό. Οὐκ οἶδ' ἀκριβῶς· εἰκάσαι γε μὴν πάρα,
 Ἐρρηγὴ γὰρ οὔτι φαῦλον εἰσφανεῖν τινα.

Ubi, et quando te ego, Fili, intuebor?
 2080 Veni, veni, et cito tuæ matri te ostende.
 Magd. Citius quam cæteræ, ut puto, videbis.
 Verum abeamus, ut dixit vestibus albis indutus,
 Et dilectis omnibus discipulis gaudium denuntiemus.
 Primo ad Petrum et Joannem pergo,
 2085 Amicis lætum ferens nuntium.
 Qui enim apparuit id Petro indicari monuit.
 Ab eo igitur, vacuumque sepulcrum dicam,
 Et illius qui apparuit visionem et sermones :
 Ipsi tamen et cucurrerunt ad videndum monumentum,
 2090 Et existimo ipsos accurate omnia inspexisse.
 Verum quem intueor, Dominum sub nova forma?
 Deip. Haud plane scio : licet tamen conjicere :
 Forma enim indicat non vilem et nullius pretii aliquem esse.
 Christ. Salvete.
 2095 Deip. Salve, tu optime optimi Fili, rex omnium rex,
 Qui ultimum hostem tua morte una evertisti.
 Rex, rex immortalis, tu, Deus supreme,
 Tuos pedes cum tremore amplecti nobis tribue.
 Ecce enim nos humi prosternimus, ipsos osculaturæ,
 2100 Gaudio simul et terrore percussæ.
 1328-1329 Christ. Nolite timere, nullusque vobis sit metus.
 Ite, et cito fratribus meis annuntiate,
 Ut in Galilæam proficiscantur, et me quodam modo
 Ibi videant, sicut dixi illis.
 2105 Deip. O splendor ineffabilis solis radii,
 Quam jucunda nunc illuxit adhora!

2079 Πῆ, πῆ δ' ἐγώ, etc. Ita supra vers. 2021.
 2084 Παρθένον. Virginem, id est, Joannem, qui
 virgo erat et Christo virgini peculiariter charus
 inter discipulos.
 2093 Εἰσφανεῖν. Sic legendum. Editi εἰσβαλεῖν,
 alii εἰσφαλεῖν.
 2095 Χαῖρ', ἐσθλός. Rhesus vers. 589, sic He-
 ctozem alloquitur :
 Χαῖρ', ἐσθλός ἐσθλοῦ παῖ, τύραννε τῆσδε γῆς.

A Χριστ. Χαίρετε.

2095 Θεοτό. Χαῖρ', ἐσθλός ἐσθλοῦ Παῖ, βασιλεῦ παντ-
 [ἀναξ,

Ἐσχατον ἐχθρὸν συγκατασκάψας πότμῳ.
 Ἄναξ, ἀναξ ἀφθιτε, σὺ, Θεός εἰγας,
 Ποδῶν δὲ σῶν ἄμμιν δὸς ἀψαθαι φόβῳ.
 Τοὺς γὰρ ἐπ' οὐδας νῦν κυνοῦσαι πίτνομεν,
 2100 Καταπλαγεῖσαι τῆ χαρῆ καὶ τῷ φόβῳ.
 Χριστ. Μὴ δὴ φοβεῖσθε, μὴδ' ὑμῖν ἔστω φόβος.
 Ἄπιτε δ', ἀγγεῖλατ' ἀδελφοῖς μου τάχει
 Ἐς Γαλιλαίαν ἀφικέσθαι, καὶ μὲ πως
 Ἐκεῖσε κατῖδωσιν, ὡς ἔφησιν σφισιν.
 2105 Θεοτό. Ὡ φαῖδρῶτης ἀβῆρῶτης ἡλίου βολῆς,
 Ὡς ἀνέτειλε χαρίεσσα νῦν ἔως!

METRICA VERSIO.

Contendis? ubi te, Nate, ubi, et quo tempore
 Videbo? ades, ades, et mora posita tuæ
 Offer parentis te videndum aspectui.
 Magd. Citius videbis, ut puto, quam cæteræ.
 Sed veste amictus candida ut monuit, viam
 Carpatum, hoc ut gaudium ingens omnibus
 Denuntiemus apostolis charissimis.
 Ab eo itaque hinc primo loco ad Petrum, atque eum
 juvenem, pudore qui suo notissimus,
 lætum ferens illis amicis nuntium.
 Nam et ipse nobis qui modo hic apparuit,
 M indicari jussit et Petro. Ocius
 Ab eo igitur, ut et corpore vacuum locum
 Dicam sepulcri, et candida visum angelum
 la veste, et ejus verba. Jamque illi tamen
 Scæ ad sepulcrum conspicandum concito
 Cursu tulerunt : credo ego illos omnia
 Læstrasse pulchre. Sed, rogo, quem conspicor

B Dominumne forma mihi nova? Deip. Haud plane
 scio;

Conjicere tamen istud licet. Namque haudquaquam
 Accedere aliquem nullius pretii virum
 Vilemque, vel forma ipsa vultusque indicat.
 Chr. Salvete. Deip. Salve tu, optime o Fili optima.
 Rex omnium rector supreme, cui datum
 Cum perduto hoste mortem et una perdere
 Sincere rex, rex integer, Deus potens,
 Permite saltem ut cum metu pedes tuos
 Tractemus : ecce enim simul præambimus,
 Et gaudio attonitæ, et metu, ad pedum oscula.
 Chr. Ponite timorem, nihil et expavescite.
 Quin potius ite, nuntiate fratribus
 Meis, ut in Galilæam iter flectant, ibi,
 Ut ante dixi, possea me viderint.
 Deip. O splendor alme solis, et fulgens decor,
 Quam grata nunc aurora diluxit mihi!

Ἦ λαμπρότης ἀφατος αὐγῆς ἀκτιῶν,
 Ἦ χάσμα παγκόσμιον, ὧ θυμηδία,
 Ἦ τέρψις εὐφρόσυνος, ὧ γῆθος μέγα,
 2110 Πῶς ἄν τις εἴπῃ, πῶς ἀπαγγελῆ λόγῳ
 Ἐμῆς ἀγαλλιάματα νῦν καρδίας;
 Ἄλλ' ἀπίωμεν, ὡς ὁ Δεσπότης ἔφη.
 Μαγδ. Ἐγγὺς Ἰδοῦ, Δέσποινα, φῖλαι σοι κόραι,
 Ἄλλαι τε πάσαι Γαλιλαίας θρεμμάτων·
 2115 Πρὸς τὸν τάφον τρέγουσι μύριαι νέκυν,
 Τῆν ἐξέγερσιν ἀγνοοῦσαι τοῦδ' ἔτι·
 Οὐκοῦν σὺν αὐταῖς βῶμεν αὐθις ἐς τάφον.
 Οὐ γὰρ κόρος τίς ἐστι θαυμαστὰ βλέπειν.
 Ἦ γὰρ ποθοῦσα καρδία πάντ' εἰδέναι,
 2120 Ἐν τοῖς ἀητοῖς λίχνος γ' οὖσ' ἀλλίσκεται,
 Ἄβρειν τε ταῦτα συχναῖς λιχνεύεται.

A Ἄλλ' ὦ! τίς ἐστὶν εὐπρεπῆς νεανίας,
 Ὃς λευκοχίτων δεξιὸς ἔχει τάφου;
 Θάμβος μ' ἔχει βλέπουσαν ἀσραπτὴν θέας.
 2125 Near. Μὴ δὴ θροεῖσθε, μὴδ' ὄμιν ἔστω φόβος,
 Τὸν Ναζαρηθὸν, οἶδ', Ἰησοῦν, ὧ κόραι,
 Ζητεῖθ', ὅδ' οὐκέτ' ἐστὶν ἐν τάφῳ μένων,
 Ἄλλ' ἐξανέστη, καὶ κενὸς τόπος μένει.
 Ἄπιτε γοῦν, εἶπατε μύσταις καὶ Πέτρῳ,
 2130 Ἐς Γαλιλαίαν σφίσιν ἐφθῆναι τάχει.
 Μαγδ. Ἐγὼ τρέμουσα, καὶ φόβῳ κρατουμένη,
 Πρὸς τὸν Πέτρον νῦν εἶμι καὶ λοιποῦς φίλους,
 Εὐάγγελον φέρουσα βάζιν καὶ πάλιν.
 Ὃ γὰρ φανεῖς εἰρηκεν εἰπεῖν καὶ Πέτρῳ.
 2135 Ημι. Ἀμμὲς δὲ θάμβει καταπλαγεῖσαι, φῖλαι
 Ἐκστασιν ἐκστάσαι τε τῆ καινῇ θείᾳ,

O inenarrabilis splendor radiorum fulgoris,
 O gaudium universi mundi, o lætitia,
 O suavissima voluptas, o exultatio maxima,
 2110 Quomodo quis dicat, quomodo verbis nunc annuntiet
 Animi mei jubilationes?
 Verum abeamus, ut dixit Dominus.
 Magd. Ecce proximæ, Domina, dilectæ tibi puellæ,
 Omnesque aliæ e Galilæa ortæ;
 2115 Ad monumentum currunt, ut mortuum condiant,
 Ipsum esse redivivum adhuc nescientes,
 Et cum ipsis igitur ad tumulum redeamus.
 Nulla quippe satietas prodigia intueri.
 Animus enim avens omnia scire,
 2120 In rebus mirabilibus etiam avidus deprehenditur,
 Eademque sæpius inspicere gestit.
 Verum quisnam est decorus juvenis,
 Qui alba veste indutus sedet ad dexteram sepulcri?
 Exterreor enim videns aspectus fulgorem.
 2125 Adol. Ne quid expavescite, procul sit omnis timor.
 Jesum Nazarenum, scio, puellæ,
 Quæritis; hic autem jam non est in monumento,
 At surrexit, et vacuus remanet locus.
 Ite igitur, dicite discipulis et Petro,
 2130 Cito in Galilæa obvium ipsis se daturum.
 Magd. Ego tremens et metu subacta,
 Ad Petrum nunc eo et reliquos discipulos,
 Iterum felicem ferens nuntium:
 Qui enim apparuit, jussit dicere et Petro.
 2135 Semi. Nos stupore percussæ, dilectæ,
 Et de mentis statu dejectæ ob novum spectaculum,

2114 Ἄλλαι τε πᾶσαι. Ita supra vers. 1957.
 2125 Μὴ δὴ θροεῖσθε. Ita pariter legitur supra
 vers. 2057 et 2101.
 2132 Καὶ λοιποῦς φίλους, etc. Non bene Roill.

cæteros huic, scilicet Petro, amicos.
 2133 Εὐάγγελον φέρουσα, etc. Ita pariter legi-
 tur supra vers. 2085.

METRICA VERSIO.

O, o stupendum splendidæ lucis diem,
 O orbis ingens gaudium, o suavissimam
 Lætamque cunctis hanc voluptatem, modo
 Quis possit ullo dicere, aut verba assequi,
 Perfusa quo mens gaudio mea exsilit?
 Sed nos, ut ipse Dominus edixit, pedem
 Hinc efferamus. Magd. En tibi charissimæ
 Adsunt, o Domina, virgines quam plurimæ,
 Aliæque Galilææ puellæ, quæ cito
 Gradu ad sepulcrum se ferunt, ut mortuum,
 Quem morte victa non adhuc intelligunt
 Esse excitatum, corpus ungant: nos simul
 Comites eamus ad sepulcrum denuo.
 Nam nulla nobis satietas possit dari
 Illis videndis, adeo quæ mira et nova
 Nunc contingere, et animus omnia expetens
 Novisse, totus his datus quæ prodiga
 Natura profert mira cum luxu, frequens

B Spectare gaudet. At, at, o quisnam hic, candida
 Qui veste amictus, ore formoso, puer
 Dextrum sepulcri considens cornu occupat?
 Stupore tota exhorreo vultum videns
 Fulgore nitidum. Adol. Ne quid expavescite,
 Procul omnis absit terror. Hoc enim scio:
 Vos, o puellæ, Nazarenum quæritis
 Illum, illum Jesum; sed sepulcri se exserens
 E mole surrexit: locum ecce cernite
 Vacuum. Ergo abite, et nuntiate apostolis
 Petroque, Galilææ illum in oris se obvium
 Ipsi daturum. Magd. Contremiscens, ac metu
 Correpta, Petrum nunc adeo, et hinc cæteros
 Huic amicos, jam secundo deferens
 Lætum quod ipsa nunc habeo mihi nuntium.
 Nam qui ante paulo apparuit, jussit quoque
 Petro indicari. Semi. Nos stupore territæ,
 Animisque consternatæ, amicæ, ob insolens

Φεύγωμεν ὡς τάχιστα μνημείου ὄραμψ.
 Σιγῇ φέρουσαι πᾶν δράμ', ἀκουσμά τε,
 Καὶ μηδὲν ἐκφέρωμεν ὡς πρὸς μηδένα,
 2140 Μνεῖαν ἔγουσαι τῶν λογοπράτου δόλων
 Φοβοῦμεν αἶ τε τῶν βρόχων τὴν ἀγχρήνην,
 Νεκροπρεπὲς ὡς μνήμα τῶν αὐτοῦ τρόπων,
 Τὸ μυστικὸν παίζαντος ἐχθρῶν ἐς μέσον.
 Φύγωμεν, ἐξέλθωμεν ἐκ μνειῶν κάτω,
 2145 Καὶ δυσμενέσαι μηδὲν ἐξεγνωσμένων
 Εἰποιμεν ἄμμες, πλὴν φίλοις μύσαις μόνων
 Κακὸν γὰρ οὐδὲν οὐδενί· ξυνοὺν δέ τι
 Πρὸς πανάληθες ἀγαθῶν ἀγγελμάτων·
 Καὶ ψεῦδος οὐδὲν· ψεῦδος δ' ἄμμεν οὐ φίλον,

A 2150 Νεκροφρόνων φρόνημα φυγούσαις καλιῶς,
 Καὶ παγκάλην ἑκστασιν ἑκστάσαις φόβῳ,
 Ὅτι πᾶς κακίας ἐκκλίνει θεοφρόνων.
 Τοιοῦτον οὐδὲν οὐδενὶ φράζειν θέμις
 Ταῖς ἐξιούσαις, ὡς ἔφην, τῶν μνημάτων,
 2155 Μηδ' ἐμφερούσαις μνημόσυνον εἰσαέτι
 Νεκροπρεποῦς τρόπου γε τοῦ ζῶντος πέρι,
 Ἰσχημέναις φόβῳ τε καὶ πολλῶ τρόμῳ
 Ἐπιβλέποντος πρὸς τρέμοντι' αὐτοῦ λόγους.
 Οὕτως φύγομεν ἀπὸ μνημείου, κόραι,
 2160 Ὅς μηδὲν εἰπεῖν μηδενὶ ξενοτρόπως.
 Κακοῦ γὰρ ὑπόστασις οὐκ ἔνεστί πως·
 Ὅθεν τὸ κακὸν οὐδὲν εἶναι μανθάνω,

Celeri cursu a monumento fugiamus,
 Quidquid vidimus aut audivimus, silentio tegentes,
 Nec cuiquam vel minimum referamus,
 1330-1331 2140 Verbi venditoris dolos reminiscentes,
 Et laqueorum suffocationem reformidantes,
 Ejus animi, ex demortui ratione, monumentum,
 Qui, quod arcanum erat ac mysticum, ad ludibrium exposuit in medio hostium.
 Fugiamus, egrediamur ex inferiori sepulchro,
 2145 Neque eorum, quæ expiscatæ sumus, quid hostibus
 Dicamus, nisi tantummodo dilectis discipulis:
 Nullum enim cuiquam malum; sed aliquid commune
 Ad veritatem nuntii lætissimi:
 Et nullum mendacium; mendacium vero nobis displicet
 2150 Eos fugientibus, qui apparitionibus mortuorum sunt nimium creduli,
 Optimamque mentis perturbationem a metu excipientibus,
 Quo quilibet malum impulsu divino devertat.
 Nihil ejusmodi cuiquam loqui fas est
 Nobis egressis, ut dixi, e monumento,
 2155 Neque adhuc monumentum deferentibus.
 De mortui aut viventis conditione,
 Compressis metu, et plurimo illius tremore
 Qui respicit ad eum qui ipsius tremit sermones.
 Sic eflugiamus a monumento, puellæ,
 2160 Ut nihil cuiquam mirabiliter dicamus.
 Mali enim nulla est quodam modo subsistentia:
 Unde malum nihil esse edisco,

2142 Τῶν αὐτοῦ τρόπων, etc. Ejus animi, etc.
 Ita intelligit Combefisius. Sanctæ etenim mulieres
 veritæ scelus perfidii Judæ, qui, quod arcanum erat,
 nefande prodidit, Christi resurrectionem non nisi
 discipulis ejus nuntiandam, periculum esse, si aliis
 nuntiaretur, existimabant.

2144 Ἐξέλθωμεν ἐκ μνειῶν κάτω. Ita legit Com-
 befisius. Editi ἐνωῶν, quod nullum exhibet sen-
 sam: sic infra vers. 2154, ταῖς ἐξιούσαις, ὡς ἔφην,
 τῶν μνημάτων. Totus hic locus valde intricatus
 est, nec planiora sunt quæ sequuntur.

2148 Πρὸς πανάληθες, etc. Nisi hæc de solis
 discipulis intelligantur, sequentia non conveniunt.
 Nec enim hostibus efferunt boni vel mali quid-
 quam. Tanto verborum circuitu et ambagibus nihil
 aliud mihi videtur significari, nisi bonum istud
 nuntium solis Christi amantibus, hostium nulli
 revelandum; hostibus enim non nisi mala, aut
 potius nulla esse nuntianda.

2150 Νεκροφρόνων, etc. Vel mortuum adhuc Chri-
 stum jacere credentes.

2158 Πρὸς τρέμοντι', etc. Editi προστρέμοντι'.

METRICA VERSIO.

Spectaculum, cursu cito nos ocius
 Hoc a sepulchro distrahamus, quidquid est
 Et visum, et auditum tegentes, nea viro
 Effutientes cuiquam, alto pectore
 Dolos promentes illius qui vendidit
 Verbum, et timentes gutture eliso exitum,
 Dignum sepulchrum perditæ vitæ, cadens
 Que mortuum ornat, qui sacras res hostium
 Exposuit ad ludibrium in medio; fugam
 Corporum hinc jam, et ista pellamus procul;
 Properemus, hosti nil penitus horum omnium
 Que nota nobis detegentes, sed gregi
 Apostolorum; nullum enim cuiquam malum
 Privatam, at aliquod forte commune est tamen
 Ad veritatem nuntii lætissimi
 Veri atque amici. Nullum hic est mendacium,
 Quando illud omnes odimus, animum bene

B Exutæ eorum vana qui et mortalia
 Sapiunt. Stupore concitæ, pulchro et metu,
 Quo cum Deo ipso pectus armatum gerens
 Prudentia, omne defugit vitium et scelus.
 Efferre tale cuiquam nos nunc nefas,
 Ut ipsa dixi, dum sepulchrum linquimus;
 Nefas et his efferre quoque, qui mortuos
 Modo quo oportet pectore excipiunt suo,
 Grati bene et memores: sed ejus gratia,
 Qui vivit et cuncta aspicit, multo metu
 Tremoreque affectas pavere ad omnia
 Quæ dixit ipse. Proinde nos, o virgines,
 Hoc a sepulchro submoventes nos fuga,
 Nil insolenter dixerimus cuiquam,
 Nullo modo hic ut insit aliqua vis mali;
 Unde et malum esse disco nullum, non ta-
 [men]

καὶ τὰς πρῶτον ἡρώων ἔργων.
 Ἡρῶς ἕσπετον, γὰρ ἡρώων τὴν ἐκείνην;
 2165 Δοκίμ' ἔκ τῆς ἕσπετον, ἡρώων.
 Ὡς ἔμελλ' ἦν, καὶ τὸν καὶ τὸν γὰρ
 Ὡς ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἐλαττοῦν γὰρ ἡρώων ἕσπετον.
 2170 Ἄλλ' ὦ! τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄγγ. Δέσπετον, ἕσπετον ἕσπετον, ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄλλ' ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Θεοῦ. Τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄρβωθεν ἕσπετον, καὶ πὲρ ἕσπετον ἕσπετον.
 2175 Ἄγγ. ἕσπετον ἕσπετον, καὶ ἕσπετον ἕσπετον.
 ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.

A Θεοῦ. Νὸν τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄγγ. Δέσπετον, ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Πέσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 2180 Κάλιστον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄλλ' ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ὡς τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Θεοῦ. Τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄγγ. ἕσπετον, ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 2185 ἕσπετον, καὶ ἕσπετον, ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Κὴν τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Τὰς τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Θεοῦ. Ἄρβωθεν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 Ἄγγ. ἕσπετον, ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.
 2190 Τὴν ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον ἕσπετον.

Et huic nihil arcani fas est loqui.
 Equis enim hosti deteget arcanum?
 2165 Bono autem inimicus videtur pugnare,
 Ut nox diei, et iterum tenebræ luci.
 Sic apponitur mendacium vero sermoni.
 Verum celeriter ad apostolos ramus,
 Ut amicis boni nuntii gaudium deferamus.
 2170 Sed quem huc noctu properantem video?
 Nunt. Domina, mater Filii, qualem nunquam
 Audivi ullam mulierem peperisse.
 Deip. Quis amicorum es tu? per noctem
 Caligant oculorum radii, neque te plane agnosco.
 2175 Nunt. Sum amicus semper tibi, et occiso tuo Filio,
 Oh miracula quæ edidit, et optimum ipsius animum.
 1332-1333 Deip. Novine aliquid annuntias? quid? cito loquere.
 Nunt. Salve, Domina; hoc tibi primum dico,
 Gaude gestiens; sermonis hoc proœmium est:
 2180 Nullus homo novit dignius compellare,
 Sed nihil minus tibi assero. venerandos sermones.
 Consonum enim huic proœmio tibi nuntium porto
 Deip. Nuntiabisne mihi Filium ex inferis modo reducem?
 Nunt. Nosti, hoc sermone me duplo leviozem reddidisti:
 2185 Surrexit, et adest, ut rumor serpit,
 Et inferos fugiens super terram graditur.
 Talia enim tibi nuntiare venio.
 Deip. Nos equidem id scimus; sed unde tu nosti?
 Age, dic, quomodo ais? quomodo dicis? quomodo nosti?
 2190 Quale evidens hujusce rei affers indicium?

2174 Ἀμβλώπεις, etc. Sic Reg. Med. Edit. ἀβλώ-
 πεις. Ita fere Rhés. vers. 736, etc., chorus aurigam
 Rhésis interrogat iisdem verbis.
 2180 Κάλιστον. Ita Reg. quam unam veram le-
 ctionem censet Combessius, qua admissa, vox illa
 est delenda erit; alioquin syllaba una longior esset
 versus.

2182 Oiar, pro ómolar. Videtur alludere ad illud
 Isaia: LXVI, vers. 2: Ad quem respiciam, nisi ad
 pauperculum, et contritum spiritu et tementem ser-
 mones meos? Verum intricata nimium et obscura
 est littera; neque satis expressit Roill.
 2184 Τόσσε. Reg. Med. τόσου.
 2185 Ἀψεί. Reg. Med. ἔπει.

METRICA VERSIO.

Arcana fas est sacra temere prodere.
 Nam quis suo hosti proferet quod abditum est?
 Honesta pugnant turpibus semper, dies
 Ut nocti, et ipsa lux tenebris, vanitas
 Et veritati. Verum eamus ocuis
 Ad apostolos, ipsis amicis nuntio
 Ut ingeramus gaudium lætissimo.
 At, at, quis hic est nocte quem cerno gradum
 Recta huc forentem? Nunt. O Domina, mater Filii,
 Qualem ulla nunquam mulier enixa est parens.
 Deip. Tunc aliquis ex nostro grege es nocte ambu-
 [lans?
 Nam vltus infirmus mihi, nec te optime
 Agnosco. Nunt. Amicus et tibi, et tuo modo
 Qui curvus est Nato, integram atque innoxiam
 Ub vitam, et illa quas edidit miracula.

B Deip. Ecquid novi affers? quid? loquere celeri-
 [me.
 Nunt. Hoc dico primum nunc tibi; læta exsili.
 O Domina, gaude gestiens, proœmium
 Sermonis hoc est: nemo te mortalium
 Compellat alio dignius, nam nuntius
 Adsum, stupenda miraque omnia afferens.
 Deip. Nempe reducem Natum nigra ex Ditis domo
 Mihi nuntiabis? Nunt. Nosti, et hoc levaveris
 Sermone nuntium. Tuus venit, tuus
 Ut fama constans, Filius præsto; inferi
 Specu relicta, figit in terris pedem:
 Hæc ipsa propter venio tantum nuntius.
 Deip. Nos scimus hoc quidem: sed unde tu id tenes?
 Agedum loquere, quid dicis? aut quonam modo
 Id scis? quid hujus ad fidem certam dabis?

Ἄγγ. Στρατὸς φυλάκων πᾶσαν ἂν ἕρψαν μένων, Α
 Καὶ τάφον ἀθρῶν ἀσφαλεῖ προμηθεΐα,
 Νῦν ἐννύχιος ἐν θορύβῳ συβρέων,
 Πρὸς ἱερεῖς ἔδραμεν ἐν πολλῷ τρόμῳ,
 2195 Νέαν ἔδοξε βᾶξιν ἐμφαίνειν φίλοις.
 Νυκτηγοροῦντές τ' ἦσαν ὡς πεφρικότες.
 Οὐκ εἰς κε λὸν δ' ἄρ' ἡ φάλαγξ ὑπέτρεμε·
 Τρόμου δ' ἔμαθον αἰτίαν παρ' ἐλπίδα,
 Νύκτωρ κατ' ἄστου τειχέων εἰσω μολῶν·
 2200 Καὶ τήνδε μαθὼν, ἦκον ἡσύχῳ βᾶσει,
 Στρατοῦ κατόπιν ἀκρωμένους λόγων.
 Ὁ δ' εἶπεν οὕτως ἐμφρόδῳ πολμηρία,
 Μακρηγορῶν ἅπαντα θάμβη τοῦ τάφου.

Εἶρηκεν οὖν, εἶρηκε πρὸς πρεσβυτέρους
 2205 Ἀρχιερεῖς τε, δραματούργους τοῦ φόνου;
 Συνηγμένους τε καὶ σκοποῦντας τοῦ πέρι·
 Ἐ τὸν φρικώδη πότμον ἐξειργασμένοι,
 Γραμματέων ὄμιλε καὶ πρεσβυτέρων.
 Ἦκω φράσαι σοι καὶ πόλει πολλὰ ξένα,
 2210 Ὡς καινὰ πάντα θαυμάτων τ' ἐπάξια,
 Ἄπερ νέκυς δέδειχεν, οὐ νύκτωρ φύλαξ
 Ἐγὼ τέταγμαί, καὶ νῦν εἰσέτι τρέμω·
 Ὄστ' εἰ παρήσθα, τοῦτον δὲ τάχ' ὡς νέκυν
 Ἦμας φυλάττειν ἐξέπεμψας τῷ τάφῳ,
 2215 Εὐχαῖσιν ἂν μετήλθες, εἰσορῶν ξένα.
 Θέλω δ' ἀκοῦσαι πρῶτον, σοὶ παρῆρησι

Nunt. Turma custodum, quæ per totam noctem remanserat,
 Et diligenti sollicitudine super tumulum invigilaverat,
 Nunc cum tumultu nocte diffuens,
 Ad sacerdotes cum maximo tremore cucurrit,
 2195 Visaque est novum rumorem amicis manifestare.
 Nuntii autem nocturni valde horrescebant.
 Neque frustra reformidavit cohors;
 Timoris autem causam præter spem didici,
 Noctu in urbem intra muros ingressus :
 2200 Eaque cognita, accessi placido gressu,
 Et a tergo cohortis sermones audivi.
 Illa autem sic locuta est cum audacia trepida
 Ambage multa, stupenda quæ ad sepulcrum contigerant.
 Dixit igitur, dixit ad presbyteros,
 2205 Et principes sacerdotum, cædis auctores,
 Congregatos et ea de re consulentes :
 « O vos qui horrendam cædem perpetrastis,
 Scribarum et seniorum cætus,
 Veno vobis et urbi nuntiare plura stupenda,
 2210 Quatenus omnino nova et prodigiis accensenda,
 Quæ mortuus ostendit, cujus noctu custos
 Ego delectus sum, et nunc adhuc exhorreo :
 Quod si adfuisses, hunc ipsum quem ut mortuum
 Ad custodiendum in tumulto nos misisti,
 1334-1335 2215 Tuis precibus obsecrasses, hæc inaudita videns.
 Sed cupio prius audire, utrum tibi libere

2205 Μακρηγορῶν. Reg. H, 11, λαβραγορῶν.
 Πιδ. θάμβη τοῦ τάφου. Alii legunt θάμβη τοῦ τάφου.

2209 Ἦκω φράσαι, etc. Ita fore Bacch. vers. 665, etc., nuntius Pentheum alloquitur :

Ἦκω φράσαι σοι καὶ πόλει χρήζων, ἀναξ,
 Ὡς δεινὰ δρώσι, θαυμάτων τε κρείσσονα.

Venio cupiens nuntiare tibi et urbi, o rex,
 Quam dira faciant, et miraculum superantia.

2216 Θέλω δ' ἀκοῦσαι πρῶτον, etc. Forte πρό-
 τρον, ut apud Eurip. Bacch. vers. 667, etc., unde

hæc desumpsit auctor noster :

Θέλω δ' ἀκοῦσαι πότερά σοι παρῆρησι
 Φράσω τάκεῖθεν, ἢ λόγον στειλωμεθα.
 Τὸ γὰρ τάχος σου τῶν φρονῶν δέδοικ', ἀναξ,
 Καὶ τοῦξυθμον, καὶ τὸ βασιλικὸν λαν.

Sed cupio audire utrum tibi libere
 Dicam res illic gestas, an sermonem contrahere
 [debeamus.

Metuo enim celeritatem animi tui, o rex,
 Et iracundiam, et mores nimium tyrannicos.

METRICA VERSIO.

Nunt. Qui nocte tota perstitit custos vigil,
 Et diligenter providens tumulto astitit,
 Modo per tumultum nocte densa confluens,
 Sese ad sacerdotes citissimo intulit
 Cursu, novum tunc nescio quid creditus
 Aperire amicis : quin et ipse maximo
 Horrore tactus excubitor, et quæ cohors
 Assedit, omnis non quidem abs re expalluit :
 Palloris autem causa quæ foret, meam
 Spem præter ipse ingressus urbis mœnia,
 Cognovi, eaque cognita placido gradu
 Veni, cohortis omnia a tergo audiens
 Quæ verba firma non satis fiducia,
 Ambage multa, præ stupore illa implicans,

B Proferret. Ergo hæc ad sacerdotum gregem
 Senumque turbam, cædis auctorem, locum
 Coactam in unum ut quidpiam decerneret,
 Effatus : « O vos turba scribarum et senum,
 Qui cæde dira perpetrata, sanguine
 Vos polluistis, adsum, ut et vobis, et huic
 Urbi recludam multa inaudita, et nova,
 Et mira, morte quæ modo extinctus dedit,
 Is cujus ego sum nocte delectus vigil
 Custosque, quem nunc propter etiam exhorreo :
 Quod si adfuisses, tu quidem cui et mortuo
 Nos compulisti assistere ad tumultum, et eum
 Servare, cernens quod novum est atque insolens,
 Adortus esses hunc precibus. At id volo

Φαίω τίκειθεν, ἢ λόγον στείλωμεθα.
 Ταρβῶ γὰρ εἰπεῖν σοὺς λόγους ἐναντίον
 Πρὸς τὸν τύραννον, τὸ φρενῶν πτήσασιν τάχος.
 2220 Τὸ τ' ἄξιον, καὶ τὸ λίαν ἡμέμενον. »
 Ταρβῶ ἢ φάλαγγ' ἔφησε πρὸς πρεσβυτέρους.
 Οἱ δὲ στραφέντες καθ' ἑαυτοὺς, τοιάδε
 Ἐλεξαν ἄμφω, καὶ προσεῖπον ἀλλήλους·
 « Ἦδὲ τὸδ' ἐγγὺς ὡσπερ πῦρ ἐφάπτεται
 2225 Ὑβρίσῃ Ἰησοῦ, νῦν φόβος θ' ἡμῖν μέγας.
 Ἄλλ' οὐ μένειν δεῖ, δεξιούσθαι δὲ στρατῶν. »
 Αἱ δὲ στραφέντες πρὸς φάλαγγ' εἶπον τάδε·
 « Ἄκουε, φάλαγγ', ὡς ἔχω γνώμης ἐγὼ,
 Χ' ὄσ' οὐ κατὰ γνώμην ἔρεῖν ἡμῶν ἔχεις.
 2230 Κρύφθ'· ὡς ἀθῶος δι' ἐμοῦ πάντων ἔστι,

A Ἐρῶς' ὁπαδοῦ; τὴν νέκυν κλέψαι λάθρα.
 Δώσω δέ σοι καὶ δῶρ', ἃ καλλιστεύεται.
 Οὐ γὰρ χρεῖων ἀνακτι ταῦτά σε φράσαι,
 Ἄ πρὸς κλέος βέπουσι τοῦ τεθαμμένου.
 2235 Ἄμμιν δὲ κατῆφειαν εἰσφέρουσί που,
 Ὅχλου τε θυμὸν ὑπανάπτουσι σφόδρα,
 Πάντων τ' ἀγανάκτησιν εἰς ἡμᾶς ἔχει. »
 Ἦδ' ἀντέφησεν ἡ φάλαγγ' αὖν φυλάκων·
 « Ἐγὼ μὲν οὐκ ἔρῶ τι τῶν ἐγκασιμένων,
 2240 Ἐπεὶ δοκεῖ σοι, καὶ με ρύεσθαι λέγεις
 Πρὸς τὸν τύραννον· σοὶ δ' ὁ μῶς εἰρήσεται.
 Ταφεὶς δὲ ἦσων οὐδενὸς θεοῦ δοκεῖ,
 Ἐξ ὧν τε πρὶν πέπραχε καὶ νῦν θαυμάτων
 Ὅς ἐξαναστάς κειμένου λίθου τάφῳ,

Dicam ea quæ illic gesta sunt, an sermonem contrahere debeamus.

Metuo enim bis sermonibus alloqui infensum

Tyrannum, animi ipsius celeritatem reformidans,

2220 Et iracundiam, et mores nimium superbos. »

Hæc ad seniores dixit phalanx.

Illi autem ad semetipsos conversi, ista

Dixerunt mutuo, secum invicem misere colloquentes :

« Jamjam prope ut ignis succenditur

2225 Injuria Jesu facta, nobisque ingens nunc inculitur metus.

Verum nulla sit mora : milites bene excipiamus. »

Rursus conversi ad phalangem hæc dixerunt :

« Audite, milites, quæ nostra sit sententia :

Quæcumque ex mente nostra loqui non potestis,

2230 Tegite ; quia, quantum in me erit, prorsus eritis innocii.

Cum dixeritis discipulos clam mortuum furatos fuisse.

Dabimus autem vobis munera præstantissima.

Neque enim oportet præsidi ista te nuntiare,

Quæ ad sepulti gloriam vergant,

2235 Nobis autem pudorem inurant,

Et plebis furorem valde accendant,

Omniumque indignationem contra nos excitent. »

Custodum vero turma respondit :

« Nihil eorum, quæ mihi sunt cognita, dicam,

2240 Siquidem ita vobis videtur, et me immunem fore dicitis

Apud præsidem ; sed tamen vobis dicentur.

Qui sepultus fuit, minime Deo inferior videtur,

Ex iis quæ antea patravit, et ex miraculis recens editis.

Qui de sepulcro, cui lapis erat impositus, sese exserens,

2229 Χ' ὄσ' οὐ κατὰ γνώμην ἔρεῖν ἡμῶν ἔχεις.
 Ita habent duo Regii. Editi vero sic eundem ver-
 sum exhibent : Εἰ τὰ κατὰ γνώμην ἔρεῖν ἡμᾶς ἔχεις.
 Ita fere infra vers. 2270.

2230 Ὡς ἀθῶος δι' ἐμοῦ, etc. Ita fere loquitur
 Pentheus Bacch. vers. 671, ut nuntio loquendi
 fiduciam ingerat :

Ἀέγ', ὡς ἀθῶος εἰς ἐμοῦ πάντως ἔση.

Dicito, quia quod ad me attinet, prorsus eris sine
 [pæna.

2232 Δώσω δέ σοι, etc. Ita pariter legitur supra
 vers. 764 et 1970, etc.

2241 Πρὸς τὸν τύραννον, etc. Ita fere Bacch.
 vers. 774 :

Ταρβῶ μὲν εἰπεῖν τοὺς λόγους ἐλευθέρους

Ἐς τὸν τύραννον, ἀλλ' ὁ μῶς εἰρήσεται·

Διόνυσος ἦσων οὐδενὸς θεῶν ἔση.

Metuo quidem libera verba dicere

Ad tyrannum, sed tamen hæc dicentur :

Bacchus inferior nullo deorum est.

METRICA VERSIO.

Audire primum, libere an detur mihi
 Narrare quæ illic facta sunt, an quidquid est
 Silentio premere : metuo enim dicere
 Coram tyranno, pertimescens impetum
 Subitum, et ferocem pectoris superbiam,
 Iramque nimiam. » Hæc ad senum turbam phalanx.
 At hi susurro colloquentes mutuo,
 Hæc inserebant expautes, leniter :
 « Injusta Jesu insontis hæc mactatio,
 Ingens ut ignis nunc quasi succenditur,
 Non parvus unde nos maneat omnes timor.
 Ergo mora omni nunc adempta, exercitus
 Prensandus omnis. » Rursus ad vigilum manum
 referentes ista dixere : « O phalanx,
 o quod ego te velim : si dicere
 ata nobis sunt potes, ne detege
 quidquid inde poterit esse incommodi

B Damnique, nos præstabimus, si dixeris
 Apostolorum clanculum ablatum manu
 Cadaver : addam dona quæ tu censes
 Æquanda nullis. Proinde non est. principi
 Quod efferas aliquid quod ad laudem queat
 Verti sepulti, et omnibus nobis paret
 Quod ad dolorem vergat, et populi animum
 In nos furentem et turbulentum concitet. »
 Custodum ad illa sic cohors : « Quando id placet,
 Et apud tyrannum quidquid hinc culpæ est mihi
 Præstas, eorum nota quæ mihi, nihil
 Narrabo ; nam mox illa dicentur tibi.
 Hic qui sepultus non Deo ipso creditur
 Minor, vel illis rebus omnibus prius
 Quas fecit olim, vel recens miraculis
 Nunc editis, qui de sepulcro se exserens
 Quod grande saxum obstruxerat, manentibus

2215 Καὶ τῶν σφραγιδῶν ἐμμενουσῶν εἰσέτι,
Ἥμῶν τ' ἀδύκων ἐγκαθημένων κύκλι,
Τὰ πάντα κατηύγασεν, ἡμᾶς δὲ τρόμῳ,
Ἦσι νεκροὺς τέθεικεν, ἐκπαληγμένους.

Ἰῆς γείσο' ἐσαλεύθη γὰρ ἀστέψ τρόμῳ,
2250 Αἰφνης δ' ὁ λίθος ἐκκεκύλισται τάφου·
Καὶ τοῦτο δ', ὡς εἴκεν, ὡς δ' ὄρνῃ ἐχω,
Συνιέναι τε πάνθ', ἐώρων τὸν τάφον·

Ἐκ δ' αἰθέρος φωνή τις, ὡς μὲν εἰκάσαι,
Οὐκ Πατήρ ἤχησεν ἐν φωνῇ ξένη.
2255 Ταῦτη θ' ἄμ' ἐβρόντησε, καὶ πρὸς τὸν πόλον
Καὶ γαῖαν ἐστήριξε φῶς σεμνοῦ πυρός·
Σίγησε δ' αἰθήρ, σιγᾷ δ' ὕλιμος νάπη

2245 Sigillis adhuc integris remanentibus,
Nobisque circa vigilibus,
Omnia illustravit, nos autem tremore
Perculsos, ut mortuos posuit.

Terræ enim fundamenta inaudito motu concussa sunt,

2250 Statim lapis a monumento revolutus fuit :

1336-1337 Atque ut istud videtur, et quantum assequi possum,

Et omnia intelligere, cernebam tumulum :

Ex æthere autem exsiliit vox aliqua, et, ut suspicor,

Deus Pater inusitata voce intonuit.

2255 Hac autem simul intonuit, et ad cælum

Et terram firmum emisit fulgorem sacri ignis :

Siluit autem æther, taciteque nemus frondosum

Folia continuit, nec ullum audivisses sonum.

Hunc igitur hominem, quisquis sit, amici,

2260 Excipite nunc ; prorsus enim videtur magnus.

Quin et hoc dicunt ipsum, ut audio,

Propulsatricem malorum gratiam hominibus largiri,

Et absque illo nihil unquam boni esse,

Neque unquam fuisse : et si verus esset sermo,

2265 Potius illi sacrificarem, quam furens

Calcitrarem adversus stimulum, Deo pugnans mortalis. »

Cong. Pont. « Tu multum obdormisti, et somnia loqueris.

Discipuli, dum somno indulgebam, mortuum furati sunt

Et id unum præsidii loquere.

2270 Quæ autem minime nobis sunt jucunda, sile,

2252 Συριέναι, etc. Ita Regg. duo. Editi συνέναι.

2255 Ταῦτη θ' ἄμ' ἐβρόντησε, etc. Sic Bacch.

vers. 1080, etc., nuntius de Baccho hæc ait :

Καὶ ταῦθ' ἄμ' ἠγόρευε, καὶ πρὸς οὐρανὸν

Καὶ γαῖαν ἐστήριξε φῶς σεμνοῦ πυρός·

Σίγησε δ' αἰθήρ, σιγᾷ δ' εὐλειμος νάπη

Φύλλ' εἶχε, θηρῶν δ' οὐκ ἂν ἤκουσας βοήν.

Hæc autem simul dixit, et ad cælum

Et terram firmum emisit fulgorem sacri ignis ;

Tacuit autem æther, nemusque frondiferum tacite

Folia continuit, nec audivisses ferarum vocem.

2259 Τὸν ἄνδρα, etc. Ita fere Bacch. vers. 768,

etc., nuntius Pentheo vult suadere, ut Bacchum

tanquam deum recipiat :

Τὸν δαίμον' οὖν τόνδ', ὅστις ἐστ', ὦ δέσποτα,

Α Φύλλ' εἶχε, καὶ πού τ' οὐκ ἂν ἤκουσας φέρον.

Τὸν ἄνδρα γοῦν τόνδ', ὅστις ἐστίν, ὦ φίλοι,

2260 Δέχεσθε κἂν νῦν· πάντα γὰρ δοκεῖ μέγα.

Κάκεινό φασιν, αὐτὸν, ὡς ἐγὼ κλύω,

Τὴν παυσίκακον δωτήνην δοῦναι βροτοῖς,

Καὶ τοῦδ' ἄνευ μηδὲν καλὸν τ' εἶναι ποτε,

Μήτ' αὐ γενέσθαι· κἂν ἀληθεύῃ λόγος.

2265 Θύοιμ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ θυμούμενος

Πρὸς κέντρα λακτίζοιμι, θνητὸς ὢν θεῶ.

Συρ. ἀρχ. ε Σὺ πόλλ' ὑπνωσας, καὶ λαλεῖς ὄνειράτα.

Ἐκλεψαν, ὡς ὑπνωσας, μύσαι τὸν νέκυν,

Καὶ τοῦτο πρὸς τύραννον εἶπέ καὶ μόνον.

2270 Ὁ δ' οὐ καταθύμιον ἡμῖν, σὺ σίγα,

Δέχου πόλει τῆδ', ὡς τὰ τ' ἄλλ' ἐστίν μέγας.

Deum igitur hunc, quisquis est, o domine,

Recipe in istam civitatem, quia et in reliquis mo-

[gnis est.

2261 Κάκεινό φασιν, etc. Ita fere ibid. vers.

770 de Baccho :

Κάκεινό φασιν αὐτὸν, ὡς ἐγὼ κλύω

Τὴν παυσίλυπον ἀμπελον δοῦναι βροτοῖς.

Et illud aiunt ipsum, ut ego audio,

Curarum sedatricem vitem dedisse mortalibus.

2265 Θύοιμ' ἄν αὐτῷ, etc. Ita Reg. H, II. Editi

θύοιμ' ἂν αὐτόν. Sic ibid. nuntius hortatur Pen-

theum ipsismet verbis, ut Baccho præstet obse-

quium.

METRICA VERSIO.

Etiā sigillis, obsidentibus locum
Vigili oculorum lumine in gyrum, omnia
Fulgore complevit, novo tum nos metu
Exanimavit omnes. Terra ab imo funditus
Convulsa fundo contremuit, ingens lapis
Statim a sepulcro devolutus corruit :
Quodque adeo veri simile, quantumque assequi
Possum et videre, urnam videbam ; ex æthere
Mox sparsa quædam vox, et ut ego suspicor,
Deus ipse sonuit voce non solita Pater.
Cælestē tonitru vocis auditæ conies,
Et flamma fulsit ignis in terram sacri :
Continuit æther spiritum, densum nemus
Repressit omnem frondium auram, ut nusquam
Obortus esset strepitus. Hunc ergo virum

B Recipite, quisquis est, amici, numine,
Quantum videtur, qui potest quam plurimum.
Quin hoc et aiunt, ipse ut audio, hominibus
Hunc vim dare illam quæ mala premat omnia,
Quo sine secundum nil sit, olim nec fuit.
Si certa fama teste vero spargitur,
Ego sacra facerem potius illi, quam Deo
Pugnans, furore percitus, contra datum
Stimulum agerem calces. » Cong. pont. « Profundus
[te sopor
Tunc occupavit : ista sunt mera omnia
Somnia. Sepulto te sopore, mortui
Clam corpus ipsi sustulere apostoli :
Sic est, et istud te tyranno dicere
Tantum unum oportet. Ergo tu tace interim,

Συγνώμη τῶν ἁμαρτιῶν σου, ἀφ' ἧς ἐστὶν ἡ χάρις.
 *Ὁ μὲν ἄνθρωπος ἐπέσπευσε τὸν ἄλλον,
 Κεῖν δὲ παύσατο, τὸν ἑαυτοῦ σώσει. »
 Φωλ. « Πείθῃ γὰρ οὐδὲν τὸν ἐμὸν κίβητος ἄνθρωπος. »
 2215 Ἐγὼ δὲ, καίπερ τῆς σέθεν κεινῆς χάριτος,
 Οὐ φημι χροῖμα καταπαύεσθαι τ' ἐν,
 Ἄλλ' ἑστῆκεν· οἱ γὰρ ἐν ἑαυτοῖσι.
 Ὡς δ' οὐδὲν ἐπέσπευσε, ἢ παραγῆς πένη.
 Ἐλαῖε παρῶν, καὶ περιέσπευσε οὐκ ἔχου.
 2220 Τυραννίδος γὰρ, περιέσπευσε τὸν ἄλλον,
 Ὁ δὲ τὸν κακῶν, ἐπέσπευσε τὸν τῆρα. »
 Σεν. ἀρχ. « Ἐὰν τὰ πάλαι, καὶ λέγῃ τὰς ἀσπίδας. »
 Φωλ. « Ἐπιπέσπευσε οἱ πείθῃ τὸν πάλαι ἔχου ἀσπίδας.
 Ἐγὼ τὸν πάλαι, ὡς ἀσπίδας, περιέσπευσε τῆρα. »

A 2225 Σὺ δὲ πείθῃ τὸν πάλαι με τῆρα τῆρα. »
 Σεν. ἀρχ. « Μὴ με πείθῃς τῆρα τῆρα τῆρα.
 Πείθῃς γὰρ τὸν πάλαι τὸν τῆρα τῆρα τῆρα.
 Ὡς ἔχου τῆρα, καὶ τῆρα τῆρα τῆρα.
 Ἄλλ' ἔχου τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα.
 2230 Ἐγὼ δὲ· Μείσπευσε σέθεν, νεκρῶν τῆρα,
 Αὐτῶν τῆρα τῆρα τῆρα, τῆρα τῆρα τῆρα. »
 Φωλ. « Ἦν τῆρα, τῆρα, τῆρα τῆρα. »
 Πηλ. « Τῆρα τῆρα, ἢ τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα. »
 Σεν. ἀρχ. « Πείθῃς τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα.
 2235 Ἄλλ' ἔχου τῆρα, καὶ τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα. »
 Πηλ. « Εἰς τῆρα τῆρα, καὶ τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα.
 Τῆρα τῆρα, τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα.
 Τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα τῆρα. »

Et in gratiam hujus silentii munera accipies.
 Profecto mortuum sponte vendidisti ;
 Et nisi tacueritis, illud edisces praesens. »
 Cust. « Eo non adduceris ut meos auscultes sermones :
 2275 Ego vero, quamvis apud te male audiam,
 Dico te non debere adhuc esse ferre,
 Sed quiescere ; non enim tolerabit.
 Nos autem minime vendidisse, sigillum solum
 Manifeste ostendit, nullamque habes criminandi ansam. »
 2280 Sigillo enim illaeso, superimposito lapide,
 O novum prodigium, e sepulcro surrexit. »
 Cong. Pont. « Omittite plura : excipe munera. »
 Cust. « Cum meis sermonibus nobis obtemperare,
 Tuis ipsemet, ut dicis, persuadebor.
 2285 Vide autem, quomodo me a praeside liberaveris. »
 1338-1339 Cong. Pont. « Minime sis sollicitus qualiter circa istud sit affectus.
 Daudebo enim ipsum, ut tibi amica sentiat,
 Cum sit tibi affinis, et ex Ansonia tellure ortus.
 Verum celeriter abeo ; nihil metuas.
 2290 Dices autem : filius discipuli, nocturno pede,
 Latentes oculum meum, mortuum sustulerunt. »
 Cust. « Hei mihi misero ! ah, ah, ah ! »
 Pilat. « Quis ille qui ad fores ingemit et luget ? »
 Cong. Pont. « Milites qui morte afflicti corpus custodiebant,
 2295 Adsunt, praesens, et praemaximo metu suspirant. »
 Pilat. « Opportune venis, licet indicans nescio quid.
 Cur isti flentes ejulant et ingemiscunt ?
 Quae causa tanti metus ? dic. »

2271 Ἐν λόγῳ. Reg. H, II, vñν λόγῳ.
 2274 Πείθῃ μὲν οὐδὲν, etc. Ibid. vers. 786 :
 Πείθῃ μὲν οὐδὲν τῶν ἐμῶν λόγων κίβητος,
 Πείθῃ δὲ τῆρα σέθεν τῆρα τῆρα, ὁμοῦς
 Οὐ φημι χροῖμα τ' ἐπ' ἐπιπέσπευσε τῆρα,
 Ἄλλ' ἑστῆκεν. Βρομῶν οὐκ ἐπέσπευσε.
 Nihil quidem obtemperas audiens meos sermones,
 Penthes. Male vero a te quamvis tracter, tamen

Dico te non debere orna inferre deo,
 Sed quiescere. Bromius enim non patietur, etc.
 2291 Λαθόντες ἔμμη, etc. Ita sere Rhos. vers.
 54, Hector de Graecis loquitur :
 Λαθόντες ἔμμη τοῦ μὲν, ἀρρεσθαι φυγήν
 Μέλκουσι.....
 Latentes conspectum meum, arripere fugam
 Statuerunt.

METRICA VERSU.

Accepta nobis quae minus sentis ; tacens
 Munus etiam grande auferes, licet tamen
 Tu sponte corpus vendideris : at si palam
 Feceris, id a te jam tyrannus audiet. »
 Cust. « Ut multa dicam, non tibi persuadeo :
 Ego tamen, a te nunc licet male audiam,
 Hoc dico, jam non esse quod in posterum
 Sic offeras te, paululum sed comprimas.
 Nam quis ferat te ? corpus autem venditum
 Non esse nobis vel palam istud indicat,
 Ut nil rependas, integrum quod cernitur
 Sigillum. En ipso nam integro, et lapide super
 Posito, stupendum o omnibus miraculum,
 Surrexit e sepulcro. » Cong. Pont. « Omittite plurima
 Verba : dona, quae tibi dantur, cape. »
 Iam tamen meis tu non sinis dictus locum,

B Tuis, ut ipse dicis, obsequar : vide
 Sed gnauiter, qui me a tyranno liberet. »
 Cong. Pont. « Haec cura nil te reddat hac in re anxium.
 Efficiam ut in te fratris affectum induat,
 Gentilis ut qui sit tibi terra Ausonium
 Pronatus. Ergo abeamus ocius ; interim
 Ne quid timeto ; verum id unum dicito :
 In nocte multa clanculum, et tacito pede,
 Me nescio, corpus tulere apostoli. »
 Cust. « Hei mihi misero, ah, ah, ah ! »
 Pilat. « Quis ille, qui flens ad fores sic ingemit ? »
 Cong. Pont. « Illa ipsa certe est mortali custodia.
 Adest, o princeps, et metu praemaximo
 Suspirat. » Pilat. « Opportune ades, licet indicans
 Nescio quid ore. Quisdam ea ejulans dolet
 Gemitque fare : causa quae tanti metus ? »

Συγ. ἀρχ. « Αὐτοὶ παρόντες τοὺς λόγους ποιησάτων. » **A** Οὐς φασὶ καὶ φῶς λαμπάδων πυρὸς φέρειν
2500 Φυλ. « Μύσται γάρ, ἀναξ, τοῦδε, νυκτέρῳ ποδί, (Καὶ τῶνδ' ἄνευ δὲ πανσέληνος νύξ τρέχει),
 Λαθόντες ἄμα τοῦμὸν, ἦραν τὸν νέκυν. » **2515** Ἐλθεῖν τρέμοντας, καὶ κυλίσαι τὸν λίθου,
Πιλᾶτ. « Πῶς, ὦ μέγιστα πῆματ' ἐξεργασμένοι, ὄν ἀπονητὶ στρατὸς οὐκ ἔθηχ' ὄσος,
 Μύσται μολόντες εἰς τάφον εἰσείσαν, Τέθεικέ τε σφραγιδας ἐκτὸς τοῦ λίθου,
 Ὑμᾶς λαθόντες, καὶ νέκυν ἀφήρπασαν, Ἰλαδὸν ὕμιν, καὶ χορὸς πρεσβυτέρων;
2505 Κοῦτ' εἰσιόντας πρὸς τάφον συνήκατε, Οὐκ οἶδα μύστας, οὐς νέκυν κλέψαι λέγεις.
 Ὅστ' ἐξιόντας; τῶνδε τίς τίσει δίκην **2520** Σὺ τοῦτ' ἔδρασας· οὐδὲν ἂν δεξαιμέθα·
 Πλὴν σοῦ; σὲ γὰρ φύλακά φημ' εἶναι τάφου· Γνώμην δ' ἀφαιρῆ τὴν ἐμὴν, πλάττων λόγους.
 Ὀφλεῖν τέθεικας τοῖς βροτοῖς γέλωτά με, Ἄλλ' οὖν μακροῦ σοι καὶ σφοδροῦ δέη λόγους,
 Πρὸς αἰσχύνῃ δὲ καὶ δίκην τίσω φόνου. Ὅτω με πείσεις μὴ λέγειν ψευδηγόρους.
2510 Κλέπται σ' Ἐλαθὼν, ἐγγελῶντες πολλὰ μοι; Οὐ γὰρ μένουσι τῆς ἀληθείας λόγοι·
 Τίς γὰρ πρόφασις τοῦ νεκρὸν κλέψαι δέμας; **2525** Ἄλλὰ τρέπουσι τοὺς λόγους βουλευόμενα,
 Πῶς δ' ἂν ἐτόλμων φυλάκων μέσον τόσων, Οὐδ' ἐμμένουσιν οἱ λόγοι βουλευμάτων. »

Cong. Pont. « Ipsi adsunt : verba faciunt. »

2500 Cust. « Princeps, illius discipuli, pede nocturno,

Conspicuum meum latentes, mortuum sustulerunt. »

Pilat. « Quomodo, o vos qui fecistis maxima mala,

Discipuli accedentes ad tumulum introierunt,

Vobis insciis, et mortuum rapuerunt?

2505 Neque eos tumulum introeuntes animadvertistis,

Neque egredientes! horum quis luet poenam

Præter te? Te enim tumuli custodem esse dico;

Tu fecisti, ut omnibus hominibus sim ludibrio,

Et præter ignominiam poenam cædis solvam.

2510 Te sefellerunt fures, mihi multam irridentes?

Quæ autem ratio corpus exanime furandi?

Quomodo ausi sunt, tot in mediis custodibus,

Quos et accensas faces ferre dicunt

(Et aliunde nox decurrit pleno lunæ orbe),

2515 Quomodo ausi sunt pavidi accedere, et lapidem revolvere,

Quem non absque labore tota cohors posuit,

Et cui a foris sigillum posuit,

Confertim vobiscum ipse cætus seniorum?

Haud discipulos novi, quos mortuum furatos esse ais.

2520 Tu hæc fecisti; neminem recipiemus:

Animum meum decipere conaris, fingens sermones.

Verum tibi opus esset longa et vehementi oratione,

1340-1341 Qua mihi persuaderes te non falsa enarrare.

Non enim tibi constat sermo veritatis;

2525 At sermonibus mutationem afferunt consilia,

Neque consiliis inhaerent sermones. »

2500 Τοῦδε, νυκτέρῳ ποδί, etc. Ita supra vers. **2500**, etc.

2502 Πῶς, ὦ μέγιστα, etc. Sic apud Eurip. *Rhes.*, Hector gravissimas exercitus custodibus minas intentat, ob cædem Rhesi et istius militum, ipsis insciis, ab Ulysse et Diomede Græcorum exploratoribus. Vide *Rhes.* vers. 808, etc.

2506 Δίχην. Pœnam, videlicet, capitis. Nec debuit Roill. ad verberum pœnam ita restringere: Cujus in viri tergum, etc.

2517 Τέθεικέ τε σφραγιδας, etc. Roill. *Mecum*

obsignavit; minus recte: non enim Pilatus, sed, ipso permittente, Judæi sepulcrum obsignarunt, Matth. xxvii, 65: Ait illis *Pilatus*: *Habetis custodiam, ite, custodite, sicut acitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.*

2520 Σὺ τοῦτ' ἔδρασας, etc. Sic auriga Rhesi Hectorem incusat, quasi domini sui necis auctorem. Vide vers. 834, etc.

2525 Ἄλλὰ τρέπουσι τοὺς, etc. Male Roill., ut metro serviat: *Sermo mutat consilia.*

METRICA VERSIO.

Cong. Pont. « Quin illi, ut adsunt, quidquid est B [edisserant.] »

Cust. « In nocte multa apostoli, o rex, clanculum, Me nesciente, sustulerunt mortuum. »

Pilat. « Et quomodo istud, perditum, tantum mali

Vos intulistis? qui sepulcrum apostoli

Ingressi, ut inde clanculum vi mortuum

Efferre possent? qui neque sepulcrum ingredi

Vidistis, aut exire? cujus in viri

Tergum istud omne, nisi in tuum tandem ex- [petet?]

Nam te sepulcri dico custodem; facis

Adco me eo ipso fabula dignum omnibus;

Quia præter ipsam quæ fuerit infamiam,

Accedet illud, mortis ut pœnas luam.

Et sic habentes despiciatui mea

Imperia fures te sefellerunt? Age,

Quæ causa tandem efferendi mortui,

Custode posito tam frequente? qui, rogo,

Quos ferre dicunt splendidis flammis faces,

Quos ipsa præter luna nocte splendida

Detegeret, ausi istud fuissent, ut locum

In hunc venirent, et manu devolverent

Saxum, quod ipsa tota vix turba addidit,

Et cætus ipse plurimus necum senum

Suo sigillo obduxit? Haud apostolos

Novi, quibus tu clam cadaver asseris

Raptum. Tua hæc fraus, nil eorum admisero.

Tu vana fingens, me inea sententia

Dejicere tentas? At tibi longa atque acri

Oratione opus fuerit, ut mihi

Non falsa te narrare persuadeas:

Nam veritatis sermo non constans tibi;

Sed sermo mutat consilia, neque permanet

Φυλ. ε Ὀρθῶς, ἀναξ, εἰρηκας, ὡς τὸ δρᾶμ' ἔχει : **A** Πιλᾶτ. ε Δέδοικα, φάλαγγ, μὴ μάτην ψευδηγορήσ.
 Ἐγὼ γὰρ ὄμμ' ἀγρυπνον εἶχον εὐφρόνη.
 Κοῦτε' ἔβρις', οὐτ' ἐκοίμησ', οὐ νῆ σὴν κάραν,
 2350 Εἶδόν τε πάντα, καὶ δραμῶν ἦλθον λέγων.
 Κἀγὼ μὲν ἦν πρόθυμος ἔννοχος δραμεῖν,
 Καί σοι τὸ πᾶν εἰπεῖν τε καὶ φυγεῖν δίκτην·
 Ἄλλ' οἱ σοφοί γε, καὶ τὸ θεῖον εἰδότες,
 Μείναι μ' ἔπεισαν ἡμέρας λαμπρὸν φάος·
 2355 Οὐ γὰρ φαενοί μοι συνέσχον ἡλίου
 Λαμπτήρες, ἀλλ' ἔδραμον ἐς σφᾶς αὐτίκα,
 Καὶ σφῖσιν εἶπον πᾶν ὄραμ', ἀκουσμά τε·
 Οἱ δ' οὐ μένουσι τοῖς ἐμοῖς ὀρθοῖς λόγοις. »

Cust. ε Optime locutus es, princeps, quemadmodum res se habent :

Ego enim nocte oculum pervigilem habui,
 Neque dormitavi, neque obdormivi, testor tuum caput,
 2350 Et cuncta vidi, et nuntius veni illuc currens.
 Ego quidem eram promptus noctu accurrere,
 Et tibi omnia narrare, et pœnam effugere :
 Verum sapientes et divina scientes
 Mihi suaserunt expectare fulgidum diei lumen.
 2355 Neque enim me cohibuerunt lucidæ solis
 Faces, sed ad illos statim accurri,
 Et ipsi dixi quæcunque vidi et audivi :
 Ipsi autem meis sermonibus, etsi veris, fidem non adhibent. »
Pilat. ε Vereor, cohors, ne hic vanam seras fabulam.
 2340 An enim furati fuerint discipuli, non liquide novinus,
 Et meo tamen animo res hæc est suspecta.
 Ecquod enim manifestum rei affers indicium ? »
Cust. ε Princeps, properas, priusquam scias quid sit gestum.
 Fur nocte plurimum valet.
 2345 Verum quam primum oportet indicere exercitui,
 Ut quis eorum maxima pedum celeritate fretus,
 Cohortem præteriens in silentio noctis,
 Veluti in laqueis vinctus deprehensus,
 Plagis cæsus, ediscat quid sibi agendum sit.
 2350 Turpe enim nobis, et præter turpitudinem damnosum,

2328 Ἐγὼ γὰρ ὄμμ' ἀγρυπνον, etc. Ita *Rhes.*
 vers. 824, chorus se excusat apud Hectorem.

2334 Κἀγὼ μὲν ἦν, etc. Sic ibid. vers. 63, etc.,
 Hector fere iisdem vocibus suam alacritatem et
 dimicandi pruriginem prodit.

2335 Ἄλλ' οἱ σοφοί γε, etc. *Sapientes qui Deum
 noverunt, scribæ et seniores atque pontifices, qui
 Christum Pilato crucifigendum tradiderant. Bene
 minus Roill. : Qui plus sacra prudentia possunt
 apud te, quasi Pilatus Judæorum religioni fuisset
 addictus. Vide Rhes. vers. 65, etc., ubi eandem
 rationem exhibet Hector, cur etiam noctu Græcos
 non sit adoratus.*

2335 Οὐ γὰρ φαενοί, etc. Ibid. vers. 59, etc.

2340 Μύσται γὰρ ἦν ἐκλεψάν, etc. Ibid. vers.
 77, etc., ita chorus Hectori respondet :
 Ἄνδρες γὰρ εἰ φεύγουσιν οὐκ ἴσμεν τορῶς,
 Οὐκ οἶδ' ὑποπτον δ' ἐστὶ κάρτ' ἐμολ φρενί.
*An enim viri Græci fugiant, non liquide scimus :
 Nescio : meo tamen animo res hæc est valde suspecta.*

2342 Τί γὰρ ἐναργὲς τοῦδ'. Ita supra vers. 2190,
 et *Rhes.* vers. 94, Æneas Hectorem interpellat :

Τί τοῦδ' ἂν εἶποις ἀσφαλὲς τεκμήριον ;
 Quod hujus rei dicere potes certum signum ?
 2343 Ἄναξ, ταχύνεις, etc. Ibid. vers. 76, cho-
 rus Hectorem nimium properantem moratur :

Ἐκτορ, ταχύνεις, πρὶν μαθεῖν τὸ δρώμενον.
 Hector, properas, priusquam scias quid agatur.

2344 Ὁ κλώψ ἐν δρογῆ, etc. Ibid. vers. 69
 Hector :

. . . Ἐν δρογῆ δραπέτης μέγα σθένει.
 . . . Noctu fugitivus multum valet.

2345 Ἄλλ' ὡς τάχιστα χρή, etc. Ibid. vers. 70.
 2348 Ὡς ἐν βρόχοισι, etc. Ibid. vers. 74, etc.

Vide etiam vers. 72 et 73, quos eo loci proprios
 quodam modo sibi fecit auctor noster.

2350 Αἰσχρὸν γὰρ ἡμῖν, etc. Sic ibid. vers.
 102, etc. Hector :

Αἰσχρὸν γὰρ ἡμῖν, καὶ πρὸς αἰσχύνῃ κακὸν,

METRICA VERSIO.

Consilio in uno quod semel cœptum est loqui. »

Cust. ε Nam noctem ego insonnem integram vigil,
 Nihilque stertens, testor hoc tuum caput,
 Et cuncta vidi, et nuntius veni illico,
 Necnon paratus nocte multa veneram,
 Ut rem tibi omnem detegens, pœnam quoque
 Vitarem : at hi qui plus sacra prudentia
 Possunt apud te, me impulere ut splendidam
 Lucem operirer solis. At non me tamen
 Oppressit altus lucidi Phœbi nitor,
 Quin cursu anhelò protinus me contuli
 Illos ad ipsos, indicans quidquid mihi
 Et visum et auditum fuisset : nil mihi
 Tameñ acquiescunt, vera cum narrem omnia. »

Pilat. ε Vereor, o custos, ne mihi vanam hic seras
 Inutilemque fabulam : nam non adhuc
 Id constat etiam, sitne corpus apostolis
 Sublatum, et ipsa res tamen valde mihi
 Suspecta : sed quid ad fidem hujus afferes ? »

Cust. ε Præceps nimis es, o rex, priusquam rem audias
 Ut gesta ; nocte qualibet nil non potest
 Fur grande. Verum id, ut reor, primum expedit,
 Ut si quis ex his celeritate maxima
 Pedum suorum fretus in silentio
 Noctis, phalangem præterierit, vinculis
 Astrictus et cæsus frequenti verbere,
 Ediscat inde quid sibi facto est opus.
 Nam turpe vobis illud, atque infamiam

Θεοῦ διδόντος, ἀνῶν τις ἀπόνως,
 Λαβεῖν εἶσαι δρᾶμα δράσαντας τόσον. »
Πιλᾶτ. « Οὐκ οἶδα τοὺς σοὺς, οὗς νεκροῦ φῶρας λέγεις.
 Οὐκ οἶδ' ὅτι ὑποπτὴν ἐστίν, ὑποπτον δ' ἐμοί.
 2355 Πῶς γάρ ἂν οἱ φεύγοντες ἐκλείψαν νέκυν,
 Ὅν ζῶντα κατέλιπον ἐν πολλῶ φόβῳ ;
 Οὐδ' ἐς τοσοῦτον ἀφύπνωσεν ἡ φάλαγξ,
 Καὶ τῆς φυλακῆς τοῦ τάφου κατεφρόνει,
 05θ' οἶδε γ' ἐξήμαρτον εὐτόλμῳ θράσει,
 2360 Οὕς κατασεῖσαι καὶ θεραπεύειν ἔπα
 Ἐκλυον, ὡς μιν ἀπανήνασθαι φόβῳ. »
Συν. ἀρχ. « Ὁ πάνθ' ἑδραῖος, νῦν κλονῆ τῇ καρδίᾳ,
 Καὶ ταῦτα κλύων, πάνθ' ὑποπτεύεις μάτην.

A Εἶθ' ἦσθ' ἀνὴρ πρόβουλος, ὡς δράται χερσί !
 2365 Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντα δύνασθαι βροτῶν
 Πέφυκεν· ἄλλω δ' ἄλλο διδοται γέρας·
 Σοὶ μὲν μάχεσθαι, τοῖσδε δ' αὐ κρύπτ' εἰδέναι.
 Ὅς νῦν πυρὸς λαμπτήρας ἐξήρθης κλύων,
 Κλέψαι τ' ἀπιστεῖς τοὺς ὀπαδοὺς τὸν πλάνον·
 2370 Ἀπλοῦς ἐπ' ἐχθροῖς μῦθος ὀπλιζέειν χέρας. »
Πιλᾶτ. « Στρατὸν σὺ κλέψας, κάμει πειρᾶ συστρέφειν.
 Σὺ πάντ' ἔδρασας· καὶ τὰ λοιπὰ σὺ σκόπει. »
Συν. ἀρχ. « Σὺ γοῦν νόμιζε ταῦτ', ἐπέπερ σοῖδοκαί,
 Πράττειν ἔχοντι καὶ λέγειν μέγα σθένος. »
 2375 Ἄγγ. Τοιαῦτα μαθὼν ἀνόμων τολμήματα,
 Τὴν νεκρέγερσιν κατορουσσόντων δόλω,

Deo concedente, ut facile vindictam sumamus,
 Multos dimittere tanti facinoris reos. »
Pilat. « Nescio tuos mortui raptores, quos dicis;
 Non novi; res est suspecta, mihi suspecta.
 2355 Quomodo enim fugitivi mortuum furati essent,
 Quem viventem præ nimio tremore deseruerunt?
 1342-1343 Neque enim adeo gravis sopor habuit custodes,
 Neque tumuli custodiam spreverunt,
 Neque isti audacia animorum plena deliquerunt,
 2360 Quos et ancillæ vocem eo impulisse
 Audivi, ut ipsum præ metu abnegarent. »
Cong. Pont. « Qui in omnibus es inconcussus, nunc animo fluctuas,
 Et hæc audiens, omnia incassum suspicaris.
 Utinam esses tam sapiens, quam manu promptus!
 2365 Verum nulli homini omnia posse dedit
 Natura: alii enim aliud datur munus;
 Tibi quidem fortiter pugnare, et aliis abdita nosse.
 Qui nunc ignis faces accensas audiens, suspensus es,
 Neque putas seductorem a discipulis captum fuisse:
 2370 Simplex est oratio: adversus hostes armare manus oportet. »
Pilat. « Tu cohortem lusisti, et me ipsum abducere tentas.
 Tu omnia peregristi; quæ supersunt, tu videris. »
Cong. Pont. « Hæc igitur omnia crede, sicut et tibi videtur,
 Qui agendi et dicendi vi maxima polles. »
 2375 *Nunt.* Cum talem edidicerim audaciam iniquorum,
 Qui dolo Christi resurrectionem prorsus obruant,

Θεοῦ διδόντος, πολεμῖνος ἄνευ μάχης
 Φεύγειν εἶσαι, πολλὰ δράσαντας κακά.
 Turpe enim nobis, et præter turpitudinem damnosum
 [erit,

Deo concedente, hostes absque pugna
 Dimittere fugientes, qui nos affecerunt multis malis.
 2359 Εὐτόλμῳ. Metrum et sensus postulant ut
 ita legamus. Editi ἀτόλμῳ.

2364 Εἶθ' ἦσθ' ἀνὴρ πρόβουλος, etc. Ita fere
 Æneas Rhœs. vers. 105, etc. Hectorem alloquitur:
 Εἶθ' ἦσθ' ἀνὴρ εὐβουλος, ὡς δράσαι χερσί!

Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ' ἐπίστασθαι βροτῶν
 Πέφυκεν, ἄλλω δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας·
 Σὺ μὲν μάχεσθαι, τοῖσδε βουλευεῖν καλῶς.
 Utinam esses tam sapiens, quam es manu promptus!
 Verum non unus et idem mortalium aliud attributum
 Natura potest: alii enim divinitus aliud attributum
 [est munus;
 Te quidem pugnare fortiter, alios vero recte consilere
 [Deus voluit.
 2370 Ἀπλοῦς ἐπ' ἐχθροῖς, etc. Ibid. vers. 84,
 choro respondet Hector.

METRICA VERSIO.

Ut omnem omittam, maximum malum, Deo
 hi jam sinente, ut supplicia facili manu
 Merita exigamus, qui grave adeo admiserint
 Facinus, inultos leniter dimittere. »
Pilat. « Fures ego illos quos mihi cadaveris
 Tu dicis esse, nescio; plane, inquam, ego
 Nescio; animo suspecta res valde meo:
 Suspecta certe. Nam fugam qui carperent,
 Et quomodo illi sustulerunt mortuum,
 Quem vivum et ipsi maximo trepidi metu
 Liqueverunt? Quid quod non adeo gravis sopor
 Custodiam habuit, ut sepulchri sperneret
 Ceram: nec illi quos vel una ancillula
 Audita tantum eo impulisset ut metu
 Ipsum abnegarent, id sua ex audacia
 Sumpere tantum. » *Cong. Pont.* « Mirum quod nunc
 [fluctuas,

in rebus aliis firmus, atque hæc audiens,
 Suspecta nullam ob rem tamen habes omnia.

B Utinam vir esses providus animo, ac manu
 Agendus promptus! Sed viro non cuilibet
 Natura ab ipsa id est datum ut queat omnia,
 Ast aliud alii munus est datum; tibi
 Pugnare, at aliis nosse quæ rerum abdita.
 Iratus ecquid audiens vultu cæcis
 Ignem furentem, nec putas aliquem ex grege
 Sectantium, illum sustulisse clanculum
 Et vafrum et astutum: manu ut tu vindice
 Utaris istud hostibus tantum expetit. »
Pilat. « Tu cum cohortem luseris, id etiam studeo
 Me abducere? horum causa tu sola omnium:
 Quæ reliqua nunc sunt, ipse jam cognoveris. »
Cong. Pont. « Quantum voles tu crede, quando istud
 [placet,

Atque ut loquendi, sic tibi hic primum data
 Æqua atque agendi, quod voles, potentia. »
Nunt. Hæc cuncta didis cum recepissem auribus,
 Et perditorum audaciam, qui supprimunt

Ἦ λαμπρότης ἀφατος αὐγῆς ἀκτίνων,
 Ἦ χάσμα παγκόσμιον, ὧ θυμηδία,
 Ἦ τέρψις εὐφρόσυνος, ὧ γῆθος μέγα,
 2110 Πῶς ἂν τις εἴπῃ, πῶς ἀπαγγελῆ λόγῳ
 Ἐμῆς ἀγαλλιάματα νῦν καρδίας;
 Ἄλλ' ἀπίωμεν, ὡς ὁ Δεσπότης ἔφη.
Μαγδ. Ἐγγὺς ἰδοῦ, Δέσποινα, φίλαι σοι κόραι,
 Ἄλλαι τε πᾶσαι Γαλιλαίας θρεμμάτων·
 2115 Πρὸς τὸν τάφον τρέγουσι μύρισαι νέκυν,
 Τὴν ἐξέγερσιν ἀγνοοῦσαι τοῦδ' ἔτι·
 Οὐκοῦν σὺν αὐταῖς βῶμεν αὐθις ἐς τάφον.
 Οὐ γὰρ κόρος τίς ἐστι θαυμαστὰ βλέπειν.
 Ἦ γὰρ ποθοῦσα καρδία πάντ' εἰδέναι,
 2120 Ἐν τοῖς ἀγῆτοῖς λίχνος γ' οὖσ' ἀλίσκεται,
 Ἄθρειν τε ταῦτα συχνάκις λιχνεύεται.

A Ἄλλ' ὦ! τίς ἐστιν εὐπρεπῆς νεανίας,
 Ὃς λευκοχίτων δεξιὸς ἔχει τάφου;
 Θάμβος μ' ἔχει βλέπουσαν ἀστραπὴν θεά·
 2125 *Near.* Μὴ δὴ θροεῖσθε, μὴδ' ὑμῖν ἔστω φόβος.
 Τὸν Ναζαρητὸν, οἶδ', Ἰησοῦν, ὧ κόραι,
 Ζητεῖθ', ὅδ' οὐκέτ' ἐστὶν ἐν τάφῳ μένων,
 Ἄλλ' ἐξανέστη, καὶ κενὸς τόπος μένει.
 Ἄπιτε γοῦν, εἶπατε μύσταις καὶ Πέτρῳ,
 2130 Ἐς Γαλιλαίαν σφίσιν ὀφθῆναι τάχει.
Μαγδ. Ἐγὼ τρέμουσα, καὶ φόβῳ κρατουμένη,
 Πρὸς τὸν Πέτρον νῦν εἶμι καὶ λοιποὺς φίλους,
 Εὐάγγελον φέρουσα βάζιν καὶ πάλιν.
 Ὅ γὰρ φανείς εἰρηκεν εἶπειν καὶ Πέτρῳ.
 2135 *Ἦμι.* Ἀμμές δὲ θάμβει καταπλαγεῖσαι, φίλαι
 Ἐκστασιν ἐκστᾶσαι τε τῇ καινῇ θεᾷ,

O inenarrabilis splendor radiorum fulgoris,
 O gaudium universi mundi, o lætitia,
 O suavissima voluptas, o exultatio maxima,
 2110 Quomodo quis dicat, quomodo verbis nunc annuntiet
 Animi mei jubilationes?
 Verum abeamus, ut dixit Dominus.
Magd. Ecce proximæ, Domina, dilectæ tibi puellæ,
 Omnesque aliæ e Galilæa ortæ;
 2115 Ad monumentum currunt, ut mortuum condiant,
 Ipsum esse redivivum adhuc nescientes,
 Et cum ipsis igitur ad tumulum redeamus.
 Nulla quippe satietas prodigia intueri.
 Animus enim avens omnia scire,
 2120 In rebus mirabilibus etiam avidus deprehenditur,
 Eademque sæpius inspicere gestit.
 Verum quisnam est decorus juvenis,
 Qui alba veste indutus sedet ad dexteram sepulcri?
 Exterreor enim videns aspectum fulgorem.
 2125 *Adol.* Ne quid expavescite, procul sit omnis timor.
 Jesum Nazarenum, scio, puellæ,
 Quæritis; hic autem jam non est in monumento,
 At surrexit, et vacuus remanet locus.
 Ite igitur, dicite discipulis et Petro,
 2130 Cito in Galilæa obvium ipsis se daturum.
Magd. Ego tremens et metu subacta,
 Ad Petrum nunc eo et reliquos discipulos,
 Iterum feliceum ferens nuntium:
 Qui enim apparuit, jussit dicere et Petro.
 2135 *Semi.* Nos stupore perculsæ, dilectæ,
 Et de mentis statu dejectæ ob novum spectaculum,

2114 Ἄλλαι τε πᾶσαι. Ita supra vers. 1957.
 2125 Μὴ δὴ θροεῖσθε. Ita pariter legitur supra
 vers. 2057 et 2101.
 2132 Καὶ λοιποὺς φίλους, etc. Non bene Roill.

cæteros huic, scilicet Petro, amicos.
 2133 Εὐάγγελον φέρουσα, etc. Ita pariter legi-
 tur supra vers. 2085.

METRICA VERSIO.

O, o stupendum splendidæ lucis diem,
 O orbis ingens gaudium, o suavissimam
 Lætâmq; cunctis hanc voluptatem, modo
 Quis possit ullo dicere, aut verba assequi,
 Perfusa quo mens gaudio mea exsilit?
 Sed nos, ut ipse Dominus edixit, pedem
 Hinc efferamus. *Magd.* En tibi charissimæ
 Adsunt, o Domina, virgines quam plurimæ,
 Aliæque Galilææ puellæ, quæ cito
 Gradu ad sepulcrum se ferunt, ut mortuum,
 Quem morte victa non adhuc intelligunt
 Esse excitatum, corpus ungant: nos simul
 Comites eamus ad sepulcrum denuo.
 Nam nulla nobis satietas possit dari
 Illis videndis, adeo quæ mira et nova
 Nunc contingere, et animus omnia expetens
 Novisse, lotus his datus quæ prodiga
 Natura profert mira cum luxu, frequens

B Spectare gaudet. At, at, o quisnam hic, candida
 Qui veste amictus, ore formoso, puer
 Dextrum sepulcri considens cornu occupat?
 Stupore tota exhorreo vultum videns
 Fulgore nitidum. *Adol.* Ne quid expavescite,
 Procul omnis absit terror. Hoc enim scio:
 Vos, o puellæ, Nazarenum quæritis
 Illum, illum Jesum; sed sepulcri se exserens
 E mole surrexit: locum ecce cernite
 Vacuum. Ergo abite, et nuntiate apostolis
 Petroque, Galilææ illum in oris se obvium
 Ipsi daturum. *Magd.* Contremiscens, ac metu
 Correpta, Petrum nunc adeo, et hinc cæteros
 Huic amicos, jam secundo deferens
 Lætum quod ipsa nunc habeo mihi nuntium.
 Nam qui ante paulo apparuit, jussit quoque
 Petro indicari. *Semi.* Nos stupore territæ,
 Animisque consternatæ, amicæ, ob insolens

Φεύγωμεν ὡς τάχιστα μνημείου ὀρόμῃ.
 Σιγῇ φέρουσαι πῖν θραμ', δακτυλά τε,
 Καὶ μηδὲν ἐκφέραμεν ὡς πρὸς μηδένα.
 2140 Μνεῖαν ἔχουσαι τῶν λογοπράτου δόλων
 φοβούμεναι τε τῶν βροχῶν τὴν ἀγγέλην.
 Νεκροπρεπὲς ὡς μνημα τῶν αὐτοῦ τρόπων,
 Τὸ μυστικὸν παίζαντος ἐχθρῶν ἐς μέσον.
 Φύγωμεν, ἐξέλθωμεν ἐκ μνημῶν κάτω,
 2145 Καὶ δισμενέσαι μηδὲν ἐξεγνωσμένων
 ἔποικεν ἄμμες, πλὴν φίλοις μύσαις μόνων
 Κακὸν γὰρ οὐδὲν οὐδενί· ξυῶν δὲ τι
 πρὸς πανάληθες ἀγαθῶν ἀγγελμάτων·
 Καὶ ψεύδος οὐδὲν· ψεύδος δ' ἄμην οὐ φίλον,

A 2150 Νεκροφρόνων φρόνημα φυγούσαις καλῶς,
 Καὶ παγκάλην ἔκστασιν ἔκπτάσαις φρόβῃ,
 Ἥ πῆς κακίας ἐκκλίνει θεοφρόνως.
 Τοιοῦτον οὐδὲν οὐδενί φράζειν θέμις
 Ταῖς ἐξιούσαις, ὡς ἔφη, τῶν μνημάτων.
 2155 Μηδ' ἐμπερούσαις μνημόσυνον εἰσάτι
 Νεκροπρεποῦς τρόπου γε τοῦ ζῶντος πέρι,
 Ἰσχημέναις φρόβῃ τε καὶ πολλῷ τρέμῃ
 Ἐπιδλέποντος πρὸς τρέμονε' αὐτοῦ λόγου.
 Οὕτως φύγομεν ἀπὸ μνημείου, κόραι,
 2160 Ὡς μηδὲν εἰπεῖν μηδενί ξενοτρόπως.
 Κακοῦ γὰρ ὑπόστασις οὐκ ἔνεστί πως·
 Ὅθεν τὸ κακὸν οὐδὲν εἶναι μανθάνω,

Celeri cursu a monumento fugiamus.
 Quidquid vidimus aut audivimus, silentio tegentes,
 Nec cuiquam vel minimum referamus,
 1330-1331 2140 Verbi venditoris dolos reminiscentes,
 Et laqueorum suffocationem reformidantes,
 Ejus animi, ex demortui ratione, monumentum,
 Qui, quod arcanum erat ac mysticum, ad ludibrium exposuit in medio hostium.
 Fugiamus, egrediamur ex inferiori sepulcro,
 2145 Neque eorum, quæ expiscatæ sumus, quid hostibus
 Dicamus, nisi tantummodo dilectis discipulis :
 Nullum enim cuiquam malum ; sed aliquid commune
 Ad veritatem nuntii lætissimi :
 Et nullum mendacium ; mendacium vero nobis displicet
 2150 Eos fugientibus, qui apparitionibus mortuorum sunt nimium creduli,
 Optimamque mentis perturbationem a metu excipientibus,
 Quo quilibet malum impulsu divino devitat.
 Nihil ejusmodi cuiquam loqui fas est
 Nobis egressis, ut dixi, e monumento,
 2155 Neque adhuc monumentum deferentibus.
 De mortui aut viventis conditione,
 Compressis metu, et plurimo illius tremore
 Qui respicit ad eum qui ipsius tremit sermones.
 Sic effugiamus a monumento, puellæ,
 2160 Ut nihil cuiquam mirabiliter dicamus.
 Mali enim nulla est quodam modo subsistentia :
 Unde malum nihil esse edisco,

2142 Τῶν αὐτοῦ τρόπων, etc. Ejus animi, etc.
 Ita intelligit Combesius. Sanctæ etenim mulieres
 veritæ scelus perfidi Judæ, qui, quod arcanum erat,
 nefande prodidit, Christi resurrectionem non nisi
 discipulis ejus nuntiandam, periculum esse, si aliis
 nuntiaretur, existimabant.

2144 Ἐξέλθωμεν ἐκ μνημῶν κάτω. Ita legit Com-
 besius. Editi ἐννοῶν, quod nullum exhibet sen-
 sum : sic infra vers. 2154. ταῖς ἐξιούσαις, ὡς ἔφη,
 τῶν μνημάτων. Totus hic locus valde intricatus
 est, nec planiora sunt quæ sequuntur.

2148 Πρὸς πανάληθες, etc. Nisi hæc de solis
 discipulis intelligantur, sequentia non conveniunt.
 Nec enim hostibus efferunt boni vel mali quid-
 quam. Tanto verborum circui et ambagibus nihil
 aliud mihi videtur significari, nisi bonum istud
 nuntium solis Christi amantibus, hostium nulli
 revelandum ; hostibus enim non nisi mala, aut
 potius nulla esse nuntianda.

2150 Νεκροφρόνων, etc. Vel mortuum adhuc Chri-
 stum jacere credentes.

2158 Πρὸς τρέμονε', etc. Editi προστρέμονε'.

METRICA VERSIO.

Spectaculum, cursu cito nos ocius
 Hoc a sepulcro distrahamus, quidquid est
 Et visam, et auditum tegentes, nea viro
 Effutientes cuiquam, alto pectore
 Dolos præsentes illius qui vendidit
 Verbum, et timentes gutture eliso exitum,
 Dignum sepulcrum perditæ vitæ, cadens
 Quo mortuum ornat, qui sacras res hostium
 Exposuit ad ludibrium in medio ; fugam
 Carpatum hinc jam, et ista pellamus procul ;
 Properamus, hosti nil penitus horum omnium
 Quæ nota nobis detegentes, sed gregi
 Apostolorum ; nullum enim cuiquam malum
 Privatam, at aliquod forte commune est tamen
 Ad veritatem nuntii lætissimi
 Veri atque amici. Nullum hic est mendacium.
 Quando illud omnes odimus, animum bene

B Exutæ eorum vana qui et mortalia
 Sapiunt. Stupore concitæ, pulchro et metu,
 Quo cum Deo ipso pectus armatum gerens
 Prudentia, omne defugit vitium et scelus ·
 Efferre tale cuiquam qui nunc nefas,
 Ut ipsa dixi, dum sepulcrum linquimus ;
 Nefas et his efferre quoque, qui mortuos
 Modo quo oportet pectore excipient suo,
 Grati bene et memores : sed ejus gratia,
 Qui vivit et cuncta aspicit, multo metu
 Tremoreque affectas pavere ad omnia
 Quæ dixit ipse. Proinde nos, o virgines,
 Hoc a sepulcro submoventes nos fuga,
 Nil insolenter dixerimus cuiquam,
 Nullo modo hic ut insit aliqua vis mali ;
 Unde et malum esse disco nullum, non ta-
 [men

Καὶ τῶδε μὴδὲν μυστικὸν θέμις λέγειν.
 Πρὸς δυσμενῆ γὰρ μυστικὸν τίς ἐκφέρει;
 2165 Δοκεῖ δὲ καλῶ δυσμενὲς τούναντιον,
 Ὡς ἡμέρα νύξ, καὶ σκότος, κάλιν φάει.
 Ὡς ἀντίκειται ψεύδος ἀληθεῖ λόγῳ.
 Ἄλλ' ἀπίωμεν θάπτον ἐς μυστηκόλους,
 Εὐαγγέλιον χάριμα δηλοῦσαι φίλοις.
 2170 Ἄλλ' ὦ! τίν' ἀθρῶ νυκτὸς ἤκοντ' ἐνθάδε;
 Ἄγγ. Δέσποινα, μήτηρ Παιδὸς, ὅσον οὐδέπω
 Ἄλλην γυναῖκα ἔκλυον ἐκτεκεῖν ποτε.
 Θεοτό. Τῶν συμφρόνων τίς αὐτὸς εἶ; κατ' εὐφρόνην
 Ἀμβλώπες αὐγαί, κοῦ σε γινώσκω τορῶς.
 2175 Ἄγγ. Εὐνοὺς αἰεῖ σοι, καὶ σφαγέντι σοι Τέκνῳ,
 Γῶν θαυμασιῶν κάκαθῆς φρενὸς χάριν.

Α Θεοτό. Νέον τί δ' ἀγγελεῖς; τί; τάχιστα φράσον.
 Ἄγγ. Δέσποινα, χαῖρε· τοῦτό σοι πρῶτον λέγω,
 Πάγκαρτε χαῖρε· τοῦδε γὰρ προοίμιον·
 2180 Κάλλιον οὐδεὶς οἶδε προσφωνεῖν βροτῶν,
 Ἄλλ' οὐδὲν ἤσσαν σοι φέρω, κεδνοὺς λόγους·
 Οἶαν γὰρ ἀγγελίαν ἤκω σοι φέρων.
 Θεοτό. Υἱὸν φανέντ' αἰδοῦς ἀγγελεῖς νέον;
 Ἄγγ. Ἐγὼς, λόγῳ με δις τόσον μ' ἐκούφισας·
 2185 Ἦλυθε, καὶ πάρεστιν, ὡς αἰρεῖ φάτις
 Κἂν γῆ τὸν ἄδην ἐκφυγῶν πορεύεται.
 Τοιαῦτ' ἐγὼ γὰρ ἀγγελεῖν ἐλήλυθα.
 Θεοτό. Ἄμμες μὲν ἴδμεν τοῦτο· σὺ δ' οἶδας πόθεν;
 Ἄγ', εἰπέ, πῶς φῆς; πῶς λέγεις; οἶδας δὲ πῶς;
 2190 Τί τ' ἄρ' ἐναργὲς τοῦδ' ἔρεῖς τεκμήριον;

Et huic nihil arcani fas est loqui.
 Ecquis enim hosti deteget arcanum?
 2165 Bono autem inimicus videtur pugnare,
 Ut nox diei, et iterum tenebrae luci.
 Sic apponitur mendacium vero sermoni.
 Verum celeriter ad apostolos eamus,
 Ut amicis boni nuntii gaudium deferamus.
 2170 Sed quem huc noctu properantem video?
 Nunt. Domina, mater Filii, qualem nunquam
 Audivi ullam mulierem peperisse.
 Deip. Quis amicorum es tu? per noctem
 Caligant oculorum radii, neque te plane agnosco.
 2175 Nunt. Sum amicus semper tibi, et occiso tuo Filio,
 Ob miracula quae edidit, et optimum ipsius animum.
 1332-1333 Deip. Novine aliquid annuntias? quid? cito loquere.
 Nunt. Salve, Domina; hoc tibi primum dico,
 Gaude gestiens; sermonis hoc prooemium est:
 2180 Nullus homo novit dignius compellare,
 Sed nihil minus tibi affero. venerandos sermones.
 Consonum enim huic prooemio tibi nuntium porto.
 Deip. Nuntiabisne mihi Filium ex inferis modo reducem?
 Nunt. Nosti, hoc sermone me duplo levioerem reddidisti:
 2185 Surrexit, et adest, ut rumor serpit,
 Et inferos fugiens super terram graditur.
 Talia enim tibi nuntiare venio.
 Deip. Nos equidem id scimus; sed unde tu nosti?
 Age, dic, quomodo ais? quomodo dicis? quomodo nosti?
 2190 Quale evidens hujusce rei affers indicium?

2174 Ἀμβλώπες, etc. Sic Reg. Med. Edit. αὐλώ-
 πες. Ita fere Rheg. vers. 736, etc., chorus aurigam
 Rhesi interrogat iisdem verbis.

2180 Κάλλιον. Ita Reg. quam unam veram le-
 ctionem censet Combefissius, qua admissa, vox illa
 αἰ delenda erit; alioquin syllaba una longior esset
 versus.

2182 Οἶαν, pro ὀμοίαν. Videtur alludere ad illud
 Isaiae LXVI, vers. 2: Ad quem respiciam, nisi ad
 pauperculum, et contritum spiritu et trementem ser-
 mones meos? Verum intricata nimium et obscura
 est littera; neque satis expressit Roill.

2184 Τόσον. Reg. Med. τόσου.

2185 Αἰρεῖ. Reg. Med. ἔρει.

METRICA VERSIO.

Arcana fas est sacra temere prodere.
 Nam quis suo hosti proferet quod abditum est?
 Honesta pugnant turpibus semper, dies
 Ut nocti, et ipsa lux tenebris, vanitas
 Et veritati. Verum eamus ocuis
 Ad apostolos, ipsis amicis nuntio
 Ut ingeramus gaudium lætissimo.
 At, at, quis hic est nocte quem cerno gradum
 Recta huc ferentem? Nunt. O Domina, mater Filii,
 Qualem ulla nunquam mulier enixa est parens.
 Deip. Tune aliquis ex nostro grege es nocte ambu-
 [laus?
 Nam visus infirmus mihi, nec te optime
 Agnosco. Nunt. Amicus et tibi, et tuo modo
 Qui cæsus est Nato, integram atque innoxiam
 Ob vitam, et illa quæ edidit miracula.

B Deip. Ecquid novi affers? quid? loquere celeri-
 [me.
 Nunt. Hoc dico primum nunc tibi; læta exsili.
 O Domina, gaude gestiens, prooemium
 Sermonis hoc est: nemo te mortalium
 Compellat alio dignius, nam nuntius
 Adsum, stupenda miraque omnia afferens.
 Deip. Nempe reducem Natum nigra ex Ditis domo
 Mihi nuntiabis? Nunt. Nosti, et hoc levaveris
 Sermone nuntium. Tuus venit, tuus
 Ut fama constans, Filium præsto; inferi
 Specu relicta, figit in terris pedem:
 Hæc ipsa propter venio tantum nuntius.
 Deip. Nos scimus hoc quidem; sed unde tu id tenes?
 Agedum loquere, quid dicis? aut quonam modo
 Id scis? quid hujus ad fidem certam dabis?

Ἄγγ. Στρατὸς φυλάκων πᾶσαν ἂν ἔρψαν μένων, Α
 Καὶ τάφον ἀθρῶν ἀσφαλεῖ προμηθεΐα,
 Νῦν ἐννύχιος ἐν θορύβῳ συρρέων,
 Πρὸς ἱερεῖς ἔδραμεν ἐν πολλῷ τρόμῳ,
 2195 Νέαν ἔδοξε βάζιν ἐμφαίνειν φίλοις.
 Νυκτηγοροῦντές τ' ἦσαν ὡς πεφρικότες.
 Οὐκ εἰς κε λὸν δ' ἄρ' ἡ φάλαγξ ὑπέτρεμε·
 Τρόμου δ' ἔμαθον αἰτίαν παρ ἐλπίδα,
 Νύκτωρ κατ' ἄστου τειχέων εἰσω μολῶν·
 2200 Καὶ τήνδε μαθὼν, ἦχον ἡσύχῳ βάσει,
 Στρατοῦ κατόπιν ἀκρωμένους λόγων.
 Ὅ δ' εἶπεν οὕτως ἐμφρόδιῳ τολμηρίῳ,
 Μακρηγορῶν ἅπαντα θάμβη τοῦ τάφου.

Εἶρηκεν οὖν, εἶρηκε πρὸς πρεσβυτέρους
 2205 Ἀρχιερεῖς τε, δραματούργους τοῦ φόνου;
 Συνηγμένους τε καὶ σκοποῦντας τοῦ πέρι·
 Ἐ τὸν φρικώδη πότμον ἐξειργασμένοι,
 Γραμματέων ὄμιλε καὶ πρεσβυτέρων.
 Ἦκω φράσαι σοὶ καὶ πόλει πολλὰ ξένα,
 2210 Ὡς καινὰ πάντα θαυμάτων τ' ἐπάξια,
 Ἄπερ νέκυς δέδειχεν, οὐ νύκτωρ φύλαξ
 Ἐγὼ τέταγμαί, καὶ νῦν εἰσέτι τρέμω·
 Ὄστ' εἰ παρήσθα, τοῦτον δὲ τάχ' ὡς νέκυν
 Ἦμις φυλάττειν ἐξέπεμψας τῷ τάφῳ,
 2215 Εὐχαΐσιν ἂν μετήλθες, εἰσορῶν ξένα.
 Θέλω δ' ἀκοῦσαι πρῶτον, σοὶ παρήσια

Nunt. Turma custodum, quæ per totam noctem remanserat,
 Et diligenti sollicitudine super tumulum invigilaverat,
 Nunc cum tumultu nocte diffuens,
 Ad sacerdotes cum maximo tremore cucurrit,
 2195 Visaque est novum rumorem amicis inanimifestare.
 Nuntii autem nocturni valde horrescebant.
 Neque frustra reformidavit cohors;
 Timoris autem causam præter spem didici,
 Noctu in urbem intra muros ingressus:
 2200 Eaque cognita, accessi placido gressu,
 Et a tergo cohortis sermones audivi.
 Illa autem sic locuta est cum audacia trepida
 Ambage multa, stupenda quæ ad sepulcrum contigerant.
 Dixit igitur, dixit ad presbyteros,
 2205 Et principes sacerdotum, cædis auctores,
 Congregatos et ea de re consulentes:
 « O vos qui horrendam cædem perpetrastis,
 Scribarum et seniorum cœtus,
 Venio vobis et urbi nuntiare plura stupenda,
 2210 Quatenus omnino nova et prodigiis accensenda,
 Quæ mortuus ostendit, cujus noctu custos
 Ego delectus sum, et nunc adhuc exhorreo:
 Quod si adfuisses, hunc ipsum quem ut mortuum
 Ad custodiendum in tumulto nos misisti,
 1334-1335 2215 Tuis precibus obsecrasses, hæc inaudita videns.
 Sed cupio prius audire, utrum tibi libere

2203 *Μακρηγορῶν.* Reg. H, 11, λαβραγορῶν.
 Ibid. θάμβη τοῦ τάφου. Alii legunt θάμβη τοῦ τάφου.

2209 Ἦκω φράσαι, etc. Ita forte *Bacch.* vers. 665, etc., nuntius Pentheum alloquitur:

Ἦκω φράσαι σοὶ καὶ πόλει χρηζῶν, ἀναξ,
 Ὡς δεινὰ δρῶσι, θαυμάτων τε χρείσσονα.

*Venio cupiens nuntiare tibi et urbi, o rex,
 Quam dira faciant, et miraculum superantia.*

2216 Θέλω δ' ἀκοῦσαι πρῶτον, etc. Forte πρότερον, ut apud Eurip. *Bacch.* vers. 667, etc., unde

hæc desumpsit auctor noster:

Θέλω δ' ἀκοῦσαι πρότερά σοι παρήσια
 Φράσω τάχιστα, ἢ λόγον στελιωμεθα.
 Τὸ γὰρ τάχος σου τῶν φρενῶν δέδοικ', ἀναξ,
 Καὶ τοῦξυθύμον, καὶ τὸ βασιλικὸν λίαν.

*Sed cupio audire utrum tibi libere
 Dicam res illic gestas, an sermonem contrahere*

[debeamus.
*Metuo enim celeritatem animi tui, o rex,
 Et iracundiam, et mores nimium tyrannicos.*

METRICA VERSIO.

Nunt. Qui nocte tota perstitit custos vigil,
 Et diligenter providens tumulto astitit,
 Modo per tumultum nocte densa confluens,
 Sese ad sacerdotes citissimo intulit
 Cursu, novum tunc nescio quid creditus
 Aperire amicis: quin et ipse maximo
 Horrore tactus excubitor, et quæ cohors
 Assedit, omnis non quidem abs re expallit:
 Palloris autem causa quæ foret, meam
 Spem præter ipse ingressus urbis mœnia,
 Cognovi, eaque cognita placido gradu
 Veni, cohortis omnia a tergo audiens
 Quæ verba firma non satis fiducia,
 Ambage multa, præ stupore illa implicans,

B Proferret. Ergo hæc ad sacerdotum gregem
 Senumque turbam, cædis auctorem, locum
 Coactam in unum ut quidpiam decerneret,
 Effatus: « O vos turba scribarum et senum,
 Qui cæde dira perpetrata, sanguine
 Vos polluistis, adsum, ut et vobis, et huic
 Urbi recludam multa inaudita, et nova,
 Et mira, morte quæ modo exstinctus dedit,
 Is cujus ego sum nocte delectus vigil
 Custosque, quem nunc propter etiam exhorreo:
 Quod si adfuisses, tu quidem cui et mortuo
 Nos compulisti assistere ad tumultum, et eum
 Servare, cernens quod novum est atque insolens,
 Adortus esses hunc precibus. At id volo

Φράσω τάχειθεν, ἢ λόγον στελιώμεθα.
 Ταρβῶ γὰρ εἰπεῖν σοὺς λόγους ἐναντίον
 Πρὸς τὸν τύραννον, τὸ φρενῶν πτήσων τάχος,
 2220 Τὸ τ' ὀξύθυμον, καὶ τὸ λίαν ἡρμένον. »
 Ταῦθ' ἡ φάλαγξ ἔφησε πρὸς πρεσβυτέρους.
 Οἱ δὲ στραφέντες καθ' ἑαυτοὺς, τοιάδε
 Ἔλεξαν ἄμφω, καὶ προσεῖπον ἀθλιῶς ·
 « Ἦδη τόδ' ἐγγὺς ὡσπερ πῦρ ἐφάπτεται
 2225 Ἔγρισμ' Ἰησοῦ, νῦν φόβος θ' ἡμῖν μέγας.
 Ἄλλ' οὐ μένειν δεῖ, δεξιῶσθαι δὲ στρατόν. »
 Αἱ δὲ στραφέντες πρὸς φάλαγγ' εἶπον τάδε ·
 « Ἄκουε, φάλαγγ', ὡς ἔχω γνώμης ἐγὼ,
 X' ὄσ' οὐ κατὰ γνώμην ἐρεῖν ἡμῶν ἔχεις,
 2230 Κρύφθ' · ὡς ἀθῶος δι' ἐμοῦ πάντων ἔση,

A Ἐροῦσ' ὀπαδοῦς τὴν νέκυν κλέψαι λάθρα.
 Δώσω δέ σοι καὶ δῶρ', ἃ καλλιστεύεται.
 Οὐ γὰρ χρεῶν ἀνακτι ταῦτά σε φράσαι.
 Ἄ πρὸς κλέος βέπουσι τοῦ τεθαμμένου,
 2235 Ἄμμιν δὲ κατήφειαν εἰσφέρουσί που,
 Ὅχλου τε θυμὸν ὑπανάπτουσι σφόδρα,
 Πάντων τ' ἀγανάκτησιν εἰς ἡμᾶς ἔχει. »
 Ἦδ' ἀντέφησεν ἡ φάλαγγ' τῶν φυλάκων·
 « Ἐγὼ μὲν οὐκ ἐρῶ τι τῶν ἐγκασμένων,
 2240 Ἐπεὶ δοκεῖ σοι, καί με ρύεσθαι λέγεις
 Πρὸς τὸν τύραννον · σοὶ δ' ὁμως εἰρήσεται.
 Ταφεῖς δὲ ἦσσαν οὐδενὸς θεοῦ δοκεῖ,
 Ἐξ ὧν τε πρὶν πέπραχε καὶ νῦν θανάτων
 Ὅς ἐξαναστάς κειμένου λίθου τάφῳ,

Dicam ea quæ illic gesta sunt, an sermonem contrahere debeamus.

Metuo enim his sermonibus alloqui infensum
 Tyrannum, animi ipsius celeritatem reformidans,
 2220 Et iracundiam, et mores nimium superbos. »
 Hæc ad seniores dixit phalanx.

Illi autem ad semetipsos conversi, ista
 Dixerunt mutuo, secum invicem misere colloquentes :
 « Jamjam prope ut ignis succenditur
 2225 Injuria Jesu facta, nobisque ingens nunc incutitur metus.
 Verum nulla sit mora ; milites bene excipiamus. »
 Rursus conversi ad phalangem hæc dixerunt :
 « Audite, milites, quæ nostra sit sententia :
 Quæcunque ex mente nostra loqui non potestis,
 2230 Tegite ; quia, quantum in me erit, prorsus eritis innocii.
 Cum dixeritis discipulos clam mortuum furatos fuisse.
 Dabimus autem vobis munera præstantissima.
 Neque enim oportet præsidii ista te nuntiare,
 Quæ ad sepulti gloriam vergant,
 2235 Nobis autem pudorem inurant,
 Et plebis furorem valde accendant,
 Omniumque indignationem contra nos excitent. »
 Custodum vero turma respondit :
 « Nihil eorum, quæ mihi sunt cognita, dicam,
 2240 Siquidem ita vobis videtur, et me immunem fore dicitis
 Apud præsidem ; sed tamen vobis dicentur.
 Qui sepultus fuit, minime Deo inferior videtur,
 Ex iis quæ antea patravit, et ex miraculis recens editis,
 Qui de sepulcro, cui lapis erat impositus, sese exserens,

2229 X' ὄσ' οὐ κατὰ γνώμην ἐρεῖν ἡμῶν ἔχεις.
 Ita habent duo Regii. Editi vero sic eundem ver-
 sum exhibent : Et τὰ κατὰ γνώμην ἐρεῖν ἡμᾶς ἔχεις.
 Ita fere infra vers. 2270.

2230 Ὡς ἀθῶος δι' ἐμοῦ, etc. Ita fere loquitur
 Pentheus Bacch. vers. 671, ut nuntio loquendi
 fiduciam ingerat :

Λέγ', ὡς ἀθῶος ἐξ ἐμοῦ πάντως ἔση.
 Dico, quia quod ad me attinet, prorsus eris sine
 [pæna.

2232 Δώσω δέ σοι, etc. Ita pariter legitur supra
 vers. 764 et 1970, etc.

2241 Πρὸς τὸν τύραννον, etc. Ita fere Bacch.
 vers. 774 :

Ταρβῶ μὲν εἰπεῖν τοὺς λόγους ἐλευθέρους
 Ἐς τὸν τύραννον, ἀλλ' ὁμως εἰρήσεται ·
 Δόνουσος ἦσσαν οὐδενὸς θεῶν ἔφυ.
 Metuo quidem libera verba dicere
 Ad tyrannum, sed tamen hæc dicentur :
 Bacchus inferior nullo deorum est.

METRICA VERSIO.

Audire primum, libere an detur mihi
 Narrare quæ illic facta sunt, an quidquid est
 Silentio premere : metuo enim dicere
 Coram tyranno, pertimescens impetum
 Subitum, et ferocem pectoris superbiam,
 Iramque nimiam. » Hæc ad senum turbam phalanx.
 At hi susurro colloquentes mutuo,
 Hæc inserebant expaventem, leniter :
 « Injusta Jesu insontis hæc mactatio,
 Ingens ut ignis nunc quasi succenditur,
 Non parvus unde nos maneat omnes timor.
 Ergo mora omni nunc adempta, exercitus
 Prensandus omnis. » Rursus ad vigilum manum
 Ora referentes ista dixere : « O phalanx,
 Audito quod ego te velim : si dicere
 Quæ grata nobis sunt potes, ne detege
 Rem : quidquid inde poterit esse incommodi

B Damnique, nos præstabimus, si dixeris
 Apostolorum clanculum ablatum manu
 Cadaver : addam dona quæ tu censeas
 Æquanda nullis. Proinde non est. principi
 Quod efferas aliquid quod ad laudem queat
 Verti sepulti, et omnibus nobis paret
 Quod ad dolorem vergat, et populi animum
 In nos furentem et turbulentum concitet. »
 Custodum ad illa sic cohors : « Quando id placet,
 Et apud tyrannum quidquid hinc culpæ est mihi
 Præstas, eorum nota quæ mihi, nihil
 Narrabo ; nam mox illa dicentur tibi.
 Hic qui sepultus non Deo ipso creditur
 Minor, vel illis rebus omnibus prius
 Quas fecit olim, vel recens miraculis
 Nunc editis, qui de sepulcro se exserens
 Quod grande saxum obstruxerat, manentibus

2215 Καὶ τῶν σφραγίδων ἐμμενουσῶν εἰσέτι,
 Ἡμῶν τ' ἀυπνῶν ἐγκαθημένων κύκλιρ,
 Τὰ πάντα κατηύρασαν, ἡμᾶς δὲ τρόμφ,
 Ὡσεὶ νεκροὺς τέθεικεν, ἐκπεπληγμένους.
 Γῆς γείσο' ἐσαλεύθη γὰρ ἀσχετῶ τρόμφ,
 2250 Αἰφνης δ' ὁ λίθος ἐκκεκύλισται τάφου·
 Καὶ τοῦτο δ', ὡς ἔοικεν, ὡς δ' ὄραν ἔχω,
 Συνέναι τε πάνθ', ἐώρων τὸν τάφον·
 Ἐκ δ' αἰθέρος φωνή τις, ὡς μὲν εἰκάσαι,
 Θεὸς Πατήρ ἤχησεν ἐν φωνῇ ξένη.
 2255 Ταύτη θ' ἄμ' ἐβρόντησε, καὶ πρὸς τὸν πόλεον
 Καὶ γαίαν ἐστήριξε φῶς σεμοῦ πυρός·
 Σίγησε δ' αἰθήρ, σιγᾷ δ' ὕλιμος νάπη

2245 Sigillis adhuc integris remanentibus,
 Nobisque circa vigilibus,
 Omnia illustravit, nos autem tremore
 Perculsos, ut mortuos posuit.

Terræ enim fundamenta inauditō mota concussa sunt,

2250 Statim lapis a monumento revolutus fuit :

1336-1337 Atque ut istud videtur, et quantum assequi possum,

Et omnia intelligere, cernebam tumultum :

Ex æthere autem exsiliit vox aliqua, et, ut suspicor,
 Deus Pater inusitata voce intonuit.

2255 Hac autem simul intonuit, et ad cælum

Et terram firmum emisit fulgorem sacri ignis :

Siliuit autem æther, taciteque nemus frondosum

Folia continuit, nec ullum audivisses sonum.

Hunc igitur hominem, quisquis sit, amici,

2260 Excipite nunc ; prorsus enim videtur magnus.

Quin et hoc dicunt ipsum, ut audio,

Propulsatricem malorum gratiam hominibus largiri,

Et absque illo nihil unquam boni esse,

Neque unquam fuisse : et si verus esset sermo,

2265 Potius illi sacrificarem, quam furens

Calcitrarem adversus stimulum, Deo pugnans mortalis. »

Cong. Pont. « Tu multum obdormisti, et somnia loqueris.

Discipuli, dum somno indulgebam, mortuum furati sunt

Et id unum præsidi loquere.

2270 Quæ autem minime nobis sunt jucunda, sile,

2252 Συνέναι, etc. Ita Regg. duo. Editi συνέναι.

2255 Ταύτη θ' ἄμ' ἐβρόντησε, etc. Sic Bacch.

vers. 1080, etc., nuntius de Baccho hæc ait :

Καὶ ταῦθ' ἄμ' ἠγόρευε, καὶ πρὸς οὐρανὸν

Καὶ γαίαν ἐστήριξε φῶς σεμοῦ πυρός·

Σίγησε δ' αἰθήρ, σιγᾷ δ' ὕλιμος νάπη

Φύλλ' εἶχε, θηρῶν δ' οὐκ ἂν ἤκουσας βοήν.

Hæc autem simul dixit, et ad cælum

Et terram firmum emisit fulgorem sacri ignis ;

Tacuit autem æther, nemusque frondiferum tacite

Folia continuit, nec audivisses ferarum vocem.

2259 Τὸν ἀνδρᾶ, etc. Ita fere Bacch. vers. 768,

etc., nuntius Pentheo vult suadere, ut Bacchum

tanquam deum recipiat :

Τὸν δαίμον' οὖν τόνδ', ὅστις ἐστ', ὧ δέσποτα,

A Φύλλ' εἶχε, καὶ πού τ' οὐκ ἂν ἤκουσας φόβον.

Τὸν ἀνδρᾶ γοῦν τόνδ', ὅστις ἐστίν, ὧ φίλοι,

2260 Δέχεσθε καὶ νῦν· πάντα γὰρ δοκεῖ μέγας.

Κάκεινὸ φασιν, αὐτὸν, ὡς ἐγὼ κλύω,

Τὴν παυσίκακον δωτίνην δοῦναι βροτοῖς,

Καὶ τοῦδ' ἀνευ μηδὲν καλὸν τ' εἶναι ποτε,

Μήτ' αὖ γενέσθαι· καὶ ἀληθεύη λόγος,

2265 Θύοιμ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ θυμούμενος

Πρὸς κέντρα λακτίζοιμι, θνητὸς ὢν θεῶ.

» Συγ. ἀρχ. « Σὺ πόλλ' ὑπνωσας, καὶ λαλεῖς ὄνειράτα.

Ἐκλεψαν, ὡς ὑπνωσας, μύσται τὸν νέκυν,

Καὶ τοῦτο πρὸς τύραννον εἶπε καὶ μόνον.

2270 Ὁ δ' οὐ καταθύμιον ἡμῖν, σὺ σῖγα,

Δέχου πόλει τῆδ', ὡς τὰ τ' ἄλλ' ἐστίν μέγας.

Deum igitur hunc, quisquis est, o domine,

Recipe in istam civitatem, quia et in reliquis mo-

gnis est.

2261 Κάκεινὸ φασιν, etc. Ita fere ibid. vers.

770 de Baccho :

Κάκεινὸ φασιν αὐτὸν, ὡς ἐγὼ κλύω

Τὴν παυσίκακον ἀμπελον δοῦναι βροτοῖς.

Et illud aiunt ipsum, ut ego audio,

Curarum sedatricem viem dedisse mortalibus.

2265 Θύοιμ' ἂν αὐτῷ, etc. Ita Reg. H, II. Editi

θύοιμ' ἂν αὐτόν. Sic ibid. nuntius hortatur Pen-

theum ipsismet verbis, ut Baccho præstet obse-

quium.

METRICA VERSIO.

Etiam sigillis, obsidentibus locum
 Vigili ocalorum lumine in gyrum, omnia
 Fulgore cœmplevit, novo tum nos metu
 Exanimavit omnes. Terra ab imo funditus
 Convulsa fundo contremuit, ingens lapis
 Statim a sepulcro devolutus corruit :
 Quocœque adeo veri simile, quantumque assequi
 Possum et videre, urnam videbam ; ex æthere
 Mox sparsa quædam vox, et ut ego suspicor,
 Deus ipse sonuit voce non solita Pater.
 Cœleste tonitru vocis auditæ comes,
 Et flamma fulsit ignis in terram sacri :
 Continuit æther spiritum, densum nemus
 Reppressit omnem frondium auram, ut nuspiam
 Obortus esset strepitus. Hunc ergo virum

B Recipite, quisquis est, amici, numine,
 Quantum videtur, qui potest quam plurimum.
 Quin hoc et aiunt, ipse ut audio, hominibus
 Hunc vim dare illam quæ inala premat omnia,
 Quo sine secundum nil sit, olim nec fuit.
 Si certa fama teste vero spargitur,
 Ego sacra facerem potius illi, quam Deo
 Pugnans, furore percitus, contra datum
 Stimulum agerem calces. » Cong. pont. « Profundus
 [te sopor
 Tunc occupavit : ista sunt mera omnia
 Somnia. Sepulto te sopore, mortui
 Clam corpus ipsi sustulere apostoli :
 Sic est, et istud te tyranno dicere
 Tantum unum oportet. Ergo tu tace interim,

Σιγῶν δὲ τοῦτο, δεξιῶσεις σὺ λάθης.
 Ἴη γουν ἐκόντες ἐπράσατε τὸν νέκυν,
 Κἂν μὴ σιγῆσης, τοῦτο τύραννος μάθη. »
 Φυλ. εἰ Πείθῃ μὲν οὐδὲν τῶν ἐμῶν κλύειν λόγων ·
 2275 Ἐγὼ δὲ, καίπερ πρὸς σέθεν κακῶς κλύων,
 Οὐ φημι χρῆναι κατεπαίρεσθαι σ' ἔτι,
 Ἄλλ' ἡσυχάζειν · οὐ γὰρ ἂν ἀνέξεται.
 Ὡς δ' οὐδὲν ἐπράσαμεν, ἡ σφραγίς μόνῃ
 Ἐδείξε σαφῶς, καὶ πρόφασιν οὐκ ἔχεις ·
 2280 Τηρουμένης γάρ, κειμένου τε τοῦ λίθου,
 Ὡ θαῦμα καινόν, ἐξανέστη τοῦ τάφου. »
 Συν. ἀρχ. εἰ Ἐὰ τὰ πολλὰ, καὶ δέχου τὰς δωτίνας. »
 Φυλ. εἰ Ἐπίπερ οὐ πείθῃ σὺ τοῖς ἐμοῖς λόγοις,
 Ἐγῶγε τοῖς σοῖς, ὡς λέγεις, πεισθήσομαι.

A 2285 Σὺ δὲ σκόπει τὸ, πῶς με τυράννου βύση. »
 Συν. ἀρχ. εἰ Μὴ σοι μέλησις τοῦδέ τις ἔστω πέρι.
 Πείσω γὰρ αὐτὸν νῦν φρονεῖν ἀδελφά σοι,
 Ὡς ἐγγενῆ σοι, καὶ χθονὸς τῶν Αὐσῶνων.
 Ἄλλ' ἀπίω μὲν τάχιον · μὴ σοι δέος.
 2290 Ἐρεῖς δὲ · Νύσται τοῦδε, νυκτέρω ποδὶ,
 Λαθόντες ὄμμα τοῦμόν, ἔβραν τὸν νέκυν. »
 Φυλ. εἰ Ἰὼ μοι, ἰὼ, αἶ, αἶ! »
 Ηλλὰτ. εἰ Τίς ἐστίν, ὅς θρηγῶν γοῶν τ' ἔξω στένει; »
 Συν. ἀρχ. εἰ Φάλαγξ φυλάκων τοῦ κατακρίτου νεκροῦ,
 2295 Ἄναξ, πάρεστι, καὶ φόβω πολλῶ στένει. »
 Ηλλὰτ. εἰ Εἰς καιρὸν ἦκεις, καίπερ ἐμφαίνουσά τι.
 Τί γὰρ, τί' ἄρηνοῦσ' ἀλαλάζει καὶ στένει;
 Τίνοσθ' ἔκρητι τὸν φόβον φέρει; λέγε. »

Et in gratiam hujus silentii munera accipies.
 Profecto mortuum sponte vendidisti;
 Et nisi tacueritis, illud ediscet præsēs. »
 Cust. εἰ Eo non adduceres ut meos auscultes sermones :
 2275 Ego vero, quamvis apud te male audiam,
 Dico te non debere adhuc efferre,
 Sed quiescere ; non enim tolerabit.
 Nos autem minime vendidisse, sigillum solum
 Manifeste ostendit, nullamque habes criminandi ansam.
 2280 Sigillo enim illæso, superimposito lapide,
 O novum prodigium, e sepulcro surrexit. »
 Cong. Pont. εἰ Omittite plura : excipe munera. »
 Cust. εἰ Cum meis sermonibus nolis obtemperare,
 Tuis ipsemet, ut dicis, persuadebor.
 2285 Vide autem, quomodo me a præside liberaveris. »
 1338-1339 Cong. Pont. εἰ Minime sis sollicitus qualiter circa istud sit affectus.
 Suadebo enim ipsum, ut tibi amica sentiat,
 Cum sit tibi affinis, et ex Ausonia tellure ortus.
 Verum celeriter abeo ; nihil metuas.
 2290 Dices autem : Illius discipuli, nocturno pede,
 Latentes oculum meum, mortuum sustulerunt. »
 Cust. εἰ Hei mihi misero ! ah, ah, ah ! »
 Pilat. εἰ Quis ille qui ad fores ingemit et luget ? »
 Cong. Pont. εἰ Milites qui morte afflicti corpus custodiebant,
 2295 Adsunt, præsēs, et præ maximo metu suspirant. »
 Pilat. εἰ Opportune venis, licet indicans nescio quid.
 Cur isti flentes ejulant et ingemiscunt ?
 Quæ causa tanti metus ? dic. »

2271 Σὺ λάθης. Reg. H, II, νῦν λάθης.
 2274 Πείθῃ μὲν οὐδὲν, etc. Ibid. vers. 786 :
 Πείθῃ μὲν οὐδὲν τῶν ἐμῶν λόγων κλύων,
 Πενθεῦ. Κακῶς δὲ πρὸς σέθεν πάσχων, ὅμως
 Οὐ φημι χρῆναι σ' ὄπι' ἐπαίρεσθαι θεῶ,
 Ἄλλ' ἡσυχάζειν. Βρομῖος οὐκ ἀνέξεται.
 Nihil quidem obtemperas audiens meos sermones,
 Pentheu. Male vero a te quamvis tracter, tamen

Dico te non debere arma inferre deo,
 Sed quiescere. Bromius enim non patietur, etc.
 2291 Λαθόντες ὄμμα, etc. Ita fere Rhés. vers.
 54, Hector de Græcis loquitur :
 Λαθόντες ὄμμα τοῦμόν, ἀρεσθαι φυγῆν
 Μέλλουσι.....
 Latentes conspectum meum, arripere fugam
 Statuerunt.

METRICA VERSIO.

Accepta nobis quæ minus sentis ; tacens
 Munus etiam grande auferes, licet tamen
 Tu sponte corpus vendideris : at si palam
 Feceris, id a te jam tyrannus audiet. »
 Cust. εἰ Ut multa dicam, non tibi persuadeo :
 Ego tamen, a te nunc licet male audiam,
 Hoc dico, jam non esse quod in posterum
 Sic efferas te, paululum sed comprimas.
 Nam quis ferat te ? corpus autem venditum
 Non esse nobis vel palam istud indicat,
 Ut nil rependas, integrum quod cernitur
 Sigillum. Eo ipso nam integro, et lapide super
 Posito, stupendum o omnibus miraculum,
 Surrexit e sepulcro. » Cong. Pont. εἰ Omittite plurima
 Hæc verba : dona, quæ tibi dantur, cape. »
 Cust. εἰ Quando meis tu non sinis dictis locum,

B Tuis, ut ipse dicis, obsequar : vide
 Sed gnaviter, qui me a tyranno liberēs. »
 Cong. Pont. εἰ Hæc cura nil te reddat hac in re anxium.
 Efficiam ut in te fratris affectum induat,
 Gentilis ut qui sit tibi terra Ausonum
 Pronatus. Ergo abeamus oculus ; interim
 Ne quid timeto ; verum id unum dicitō :
 In nocte multa clanculum, et tacito pede,
 Me nescio, corpus tulere apostoli. »
 Cust. εἰ Hei mihi misero, ah, ah, ah ! »
 Pilat. εἰ Quis ille, qui flens ad fores sic ingemit ? »
 Cong. Pont. εἰ Illa ipsa certe est mortui custodia.
 Adest, o princeps, et metu præ maximo
 Suspirat. » Pilat. εἰ Opportune ades, licet indicans
 Nescio quid ore. Quidnam ea ejulans dolet
 Gemitque ? fare : causa quæ tanti metus ? »

Συν. ἀρχ. « Αὐτοὶ παρόντες τοὺς λόγους ποιησάτων. » A Οὗς φασὶ καὶ φῶς λαμπάδων πυρὸς φέρειν
 2500 Φυλ. « Μύσται γάρ, ἀναξ, τοῦδε, νυκτέρῳ ποδί, (καὶ τῶνδ' ἄνευ δὲ πανσέληνος νύξ τρέχει),
 λαθόντες ὄμμα τοῦμὸν, ἤραν τὸν νέκυν. » 2315 Ἐλθεῖν τρέμοντα, καὶ κυλίσαι τὸν λίθον,
 Πιλᾶτ. « Πῶς, ὦ μέγιστα πῆματ' ἐξαιρεγασμένοι, Ὅν ἀπονητὶ στρατὸς οὐκ ἔθηχ' ὄσος,
 Μύσται μολόντες εἰς τάφον εἰσέεσαν, Τέθεικὲ τε σφραγίδας ἐκτὸς τοῦ λίθου,
 Ὑμᾶς λαθόντες, καὶ νέκυν ἀφήρησαν, Ἰλαδὸν ὕμῖν, καὶ χορὸς πρεσβυτέρων;
 2305 Κοῦτ' εἰσιόντας πρὸς τάφον συνήκατε, Οὐκ οἶδα μύστας, οὗς νέκυν κλέψαι λέγεις.
 Ὅστ' ἐξιόντας; τῶνδε τίς τίσει δίκην 2320 Σὺ τοῦτ' ἔδρασας· οὐδὲν ἂν δεξαιμέθα·
 Πλὴν σοῦ; σὲ γὰρ φύλακὰ φημ' εἶναι τάφου· Γνώμην δ' ἀφαιρῆ τὴν ἐμὴν, πλάττων λόγους.
 Ὅφραϊν τέθεικας τοῖς βροτοῖς γέλωτά με, Ἄλλ' οὖν μακροῦ σοι καὶ σφοδροῦ δέη λόγου,
 Πρὸς ἀλσχύνῃ δὲ καὶ δίκην τίσω φόνου. Ὅτω με πείσεις μὴ λέγειν ψευδηγόρων.
 2310 Κλέπται σ' ἔλαθον, ἐγγελῶντες πολλὰ μοι; Οὐ γὰρ μένουσι τῆς ἀληθείας λόγοι·
 Τίς γὰρ πρόφασις τοῦ νεκρὸν κλέψαι δέμας; 2325 Ἄλλὰ τρέπουσι τοὺς λόγους βουλεύματα,
 Πῶς δ' ἂν ἐτόλμων φυλάκων μέσον τόσων, Οὐδ' ἐμμένουσιν οἱ λόγοι βουλεύματιν. »

Cong. Pont. « Ipsi adsunt : verba faciunt. »
 2500 Cust. « Princeps, illius discipuli, pede nocturno, Conspicuum meum latentes, mortuum sustulerunt. »
 Pilat. « Quomodo, o vos qui fecistis maxima mala, Discipuli accedentes ad tumulum introierunt, Vobis insciis, et mortuum rapuerunt? »
 2305 Neque eos tumulum introentes animadvertistis, Neque egredientes! horum quis luet poenam
 Præter te? Te enim tumuli custodem esse dico;
 Tu fecisti, ut omnibus hominibus sim ludibrio,
 Et præter ignominiam poenam cædis solvam.
 2310 Te sefellerunt fures, mihi multum irridentes?
 Quæ autem ratio corpus exanime furandi?
 Quomodo ausi sunt, tot in mediis custodibus,
 Quos et accensas faces ferre dicunt
 (Et aliunde nox decurrit pleno lunæ orbe),
 2315 Quomodo ausi sunt pavidi accedere, et lapidem revolvero,
 Quem non absque labore tota cohors posuit,
 Et cui a foris sigillum posuit,
 Conferunt vobiscum ipse cætus seniorum?
 Haud discipulos novi, quos mortuum furatos esse ais.
 2320 Tu hæc fecisti; neminem recipiemus:
 Animum meum decipere conaris, fingens sermones,
 Verum tibi opus esset longa et vehementi oratione,
 1340-1341 Quæ mibi persuaderes te non falsa enarrare.
 Non enim tibi constat sermo veritatis;
 2325 At sermonibus mutationem afferunt consilia,
 Neque consiliis in hærent sermones. »

2500 Τοῦδε, νυκτέρῳ ποδί, etc. Ita supra vers. 2290. etc.

2502 Πῶς, ὦ μέγιστα, etc. Sic apud Eurip. Rhes., Hector gravissimas exercitus custodibus minas intentat, ob cædem Rhesi et istius militum, ipsis insciis, ab Ulysse et Diomede Græcorum exploratoribus. Vide Rhes. vers. 808, etc.

2506 Δίχηρ. Pœnam, videlicet, capitis. Nec debuit Roill. ad verberum pœnam ita restringere : Cujus in viri tergum, etc.

2317 Τέθεικὲ τε σφραγίδας, etc. Roill. Mecum

obsignavit; minus recte: non enim Pilatus, sed, ipso permittente, Judæi sepulcrum obsignarunt, Matth. xxvii, 65: Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite, sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.

2320 Σὺ τοῦτ' ἔδρασας, etc. Sic auriga Rhesi Hectorem incusat, quasi domini sui necis auctorem. Vide vers. 834, etc.

2325 Ἄλλὰ τρέπουσι τοὺς, etc. Male Roill., ut metro serviat: Sermo mutat consilia.

METRICA VERSIO.

Cong. Pont. « Quin illi, ut adsunt, quidquid est B [edisserant.]

Cust. « In nocte multa apostoli, o rex, clanculum, Me mesciente, sustulerunt mortuum. »

Pilat. « Et quomodo istud, perditii, tantum mali Vos intulistis? qui sepulcrum apostoli Ingressi, ut inde clanculum vi mortuum Efferre possent? qui neque sepulcrum ingredi Vidistis, aut exire? cujus in viri Tergum istud omne, nisi in tuum tandem ex- [petet?]

Nam te sepulcri dico custodem; facis Adco me eo ipso fabula dignum omnibus; Quia præter ipsam quæ fuerit infamiam, Accedet illud, mortis ut pœnas luam. Et sic habentes despiciatui mea Imperia fures te sefellerunt? Age,

Quæ causa tandem efferendi mortui, Custode posito tam frequente? qui, rogo, Quos ferre dicunt splendidis flammis faces, Quos ipsa præter luna nocte splendida Detegeret, ausi istud fuissent, ut locum In hunc venirent, et manu devolverent Saxum, quod ipsa tota vix turba addidit, Et cætus ipse plurimus necum senum Suo sigillo obduxit? Haud apostolos Novi, quibus tu clam cadaver asseris Raptum. Tua hæc fraus, nil eorum admisero. Tu vana fingens, me mea sententia Dejicere tentas? At tibi longa atque acri Oratione opus fuerit, ut mibi Non falsa te narrare persuadeas: Nam veritatis sermo non constans tibi; Sed sermo mutat consilia, neque permanet

Φυλ. ε Ὅρθως, ἀναξ, εἰρηκας, ὡς τὸ ἐρᾶμ' ἔχει· **A** Πιλᾶτ. ε Δέδοικα, φάλαγγ' μὴ μάτην φευδαγορήσῃς.
 Ἐγὼ γὰρ ὄμμ' ἀγρυπνον εἶχον εὐφρόνη.
 Κόστ' ἔβρις, ὄστ' ἐκλίμης, ὡς νῆ σὴν κίραν,
 2350 Εἶδόν τε πάντα, καὶ δραμῶν ἦλθον λέγων.
 Κάτῳ μὲν ἦν πρόθυμος ἔννοχος δραμεῖν,
 Καί σοι τὸ πᾶν εἰπεῖν τε καὶ φυγεῖν εἰκην·
 Ἄλλ' αἱ σοφοί γε, καὶ τὸ θεῖον εἰδότες,
 Μείναί μ' ἔπεισαν ἡμέρας λαμπρὸν φάος·
 2355 Οὐ γὰρ φασινὸί μοι συνέτρων ἡλίου
 Λαμπτήρες, ἀλλ' ἔδραμον ἐς σφᾶς αἰτίκα,
 Καὶ σφῆσιν εἶπον πᾶν ὄραμ', ἀκούσμά τε·
 Οἱ δ' οὐ μένουσι τοῖς ἐμοῖς ὀφθοῖς λόγους. »

Cust. ε Optime locutus es, princeps, quemadmodum res se habent :

Ego enim nocte oculum pervigilem habui,
 Neque dormitavi, neque obdormivi, testor tuum caput,
 2350 Et cuncta vidi, et nuntius veni illuc currens.

Ego quidem eram promptus noctu accurrere,
 Et tibi omnia narrare, et pœnam effugere :

Verum sapientes et divina scientes

Mihi suaserunt expectare fulgidum diei lumen.

2355 Neque enim me cohibuerunt lucidæ solis
 Faces, sed ad illos statim accurre,

Et ipsis dixi quæcunque vidi et audivi :

Ipsi autem meis sermonibus, etsi veris, fidem non adhibent. »

Pilat. ε Vereor, cohors, ne hic vanam seras fabulam.

2340 An enim furati fuerint discipuli, non liquide novimus,

Et meo tamen animo res hæc est suspecta.

Ecquod enim manifestum rei affers indicium? »

Cust. ε Princeps, properas, priusquam scias quid sit gestam.

Fur nocte plurimum valet.

2345 Verum quam primum oportet indicere exercitui,

Ut quis eorum maxima pedum celeritate fretus,

Cohortem præteriens in silentio noctis,

Veluti in laqueis vinculus deprehensus.

Plagis cæsus, ediscat quid sibi agendum sit.

2350 Turpe enim nobis, et præter turpitudinem damnosum,

2328 Ἐγὼ γὰρ ὄμμ' ἀγρυπνον, etc. Ita *Rhes.*
 vers. 824, chorus se excusat apud Hectorem.

2331 Κάτῳ μὲν ἦν, etc. Sic *ibid.* vers. 63, etc.,
 Hector fere iisdem vocibus suam alacritatem et
 dimicandi pruriginem prodit.

2333 Ἄλλ' οἱ σοφοί γε, etc. *Sapientes qui Deum
 novierunt, scribæ et seniores atque pontifices, qui
 Christum Pilato crucifigendum tradiderant. Bene
 minus Roill. : Qui plus sacra prudentia possunt
 apud te, quasi Pilatus Judæorum religioni fuisset
 addictus. Vide *Rhes.* vers. 65, etc., ubi eandem
 rationem exhibet Hector, cur etiam noctu Græcos
 non sit adortus.*

2335 Οὐ γὰρ φασινὸί, etc. *Ibid.* vers. 59, etc.

2340 Μύσται γὰρ ἦν ἐκλεψάν, etc. *Ibid.* vers.
 77, etc., ita chorus Hectori respondet :

Ἄνδρες γὰρ εἰ φεύγουσιν οὐκ ἴσμεν τορῶς,

Οὐκ οἶδ' ὑποπτον δ' ἐστὶ κάρτ' ἐμολ φρενί.

An enim viri Græci fugiant, non liquide scimus :

Nescio : meo tamen animo res hæc est valde suspecta.

2342 Τί γὰρ ἐναργῆς τοῦδ'. Ita supra vers. 2190,
 et *Rhes.* vers. 94, Æneas Hectorem interpellat :

Τί τοῦδ' ἂν εἰποις ἀσφαλῆς τακμήριον ;

Quod hujus rei dicere potes certum signum ?

2343 Ἄναξ, ταχύρεις, etc. *Ibid.* vers. 76, cho-
 rus Hectorem nimium properantem moratur :

Ἐκτορ, ταχύρεις, πρὶν μαθεῖν τὸ δρώμενον.

Hector, properas, priusquam scias quid agatur.

2344 Ὁ κλώψ' ἐν ὄρρη, etc. *Ibid.* vers. 69

Hector :

. . . Ἐν ὄρρη δραπέτης μέγα σθένει.

. . . Noctu fugitivus multum valet.

2345 Ἄλλ' ὡς τάχιστα χροί, etc. *Ibid.* vers. 70.

2348 Ὅς ἐν βρόχοισι, etc. *Ibid.* vers. 74, etc.

Vide etiam vers. 72 et 73, quos eo loci proprios
 quodam modo sibi fecit auctor noster.

2350 Αἰσχροὺν γὰρ ἡμῶν, etc. Sic *ibid.* vers.

102, etc. Hector :

Αἰσχροὺν γὰρ ἡμῶν, καὶ πρὸς αἰσχύνῃ κακῶν,

METRICA VERSIO.

Consilio in uno quod semel cæptum est loqui. »

Cust. ε Nam noctem ego insomnem integram vigil,

Nihilque stertens, testor hoc tuum caput,

Et cuncta vidi, et nuntius veni illico,

Necnon paratus nocte multa veneram,

Ut rem tibi omnem detegens, pœnam quoque

Vitarem : at hi qui plus sacra prudentia

Possunt apud te, me impulere ut splendidam

Lucem operirer solis. At non me tamen

Oppressit altus lucidi Phœbi nitor,

Quin cursu anhelato protinus me contuli

Illos ad ipsos, indicans quidquid mihi

Et visum et auditum fuisset : nil mihi

Tamen acquiescunt, vera cum narrem omnia. »

Pilat. ε Vereor, o custos, ne mihi vanam hic seras

Inutilemque fabulam : nam non adhuc

Id constat etiam, sitne corpus apostolis

Sublatum, et ipsa res tamen valde mihi

Suspecta : sed quid ad fidem hujus afferes? »

Cust. ε Præceps nimis es, o rex, priusquam rem audias

Ut gesta ; nocte qualibet nil non potest

Fur grande. Verum id, ut reor, primum expedit,

Ut si quis ex his celeritate maxima

Pedum suorum fretus in silentio

Noctis, phalangem præterierit, vinculis

Astrictus et cæsus frequenter verbere,

Ediscat inde quid sibi facto est opus.

Nam turpe nobis illud, atque infamiam

θεοῦ διδόντος, ἀνίων τις ἀπάνως,
 λαβεῖν εἶσαι δρᾶμα δράσαντας τόσον. »
 Πιλᾶτ. « Οὐκ οἶδα τοὺς σοὺς, οὐδ νεκροῦ φῶρας λέγεις.
 Οὐκ οἶδ', ὑποπτᾶν ἔστιν, ὑποπτον δ' ἔμοι.
 2355 Πῶς γὰρ ἂν οἱ φεύγοντες ἐκλεψαν νέκυν,
 ὄν ζῶντα κατέλιπον ἐν πολλῷ φόβῳ ;
 Οὐδ' ἐς τοσοῦτον ἀφύπνωσεν ἡ φάλαγξ,
 καὶ τῆς φυλακῆς τοῦ τάφου κατεφρόνει,
 2360 οἶδε γ' ἐξήμαρτον εὐτόλμῳ θράσει,
 2360 Οὐς κατασεῖσαι καὶ θεραπεῖν ἔπα
 Ἐκλον, ὡς μιν ἀπανήνασθαι φόβῳ. »
 Συγ. ἀρχ. « Ὁ πάνθ' ἔδραϊος, νῦν κλονῆ τῇ καρδίᾳ,
 καὶ ταῦτα κλύων, πάνθ' ὑποπτεύεις μάτην.

A Εἰθ' ἦσθ' ἀνὴρ πρόβουλος, ὡς δρᾶται χερσί !
 2365 Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντα δύνασθαι βροτῶν
 Πέφυκεν · ἄλλω δ' ἄλλο δίδοται γέρας ·
 Σοὶ μὲν μάχεσθαι, τοῖσδε δ' αὐ κρύπτ' εἰδέναι.
 Ὅς νῦν πυρὸς λαμπτήρας ἐξήρθης κλύων,
 Κλέψαι τ' ἀπιστεῖς τοὺς ὀπαδοὺς τὸν πλάνον ·
 2370 Ἄπλοῦς ἐπ' ἐχθροῖς μῦθος ὀπλιζέιν χέρας. »
 Πιλᾶτ. « Στρατὸν σὺ κλέψας, κάμῃ πειρᾷ συστρέφεις.
 Σὺ πάντ' ἔδρασας · καὶ τὰ λοιπὰ σὺ σκόπει »
 Συγ. ἀρχ. « Σὺ γοῦν νόμιζε ταῦτ', ἐπεὶ περ σοῖσδοκεῖ,
 Πράττειν ἔχοντι καὶ λέγειν μέγα σθένος. »
 2375 Ἄγγ. Τοιαῦτα μαθῶν ἀνόμων τολμήματα,
 Τὴν νεκρέγερσιν κατορυσσόντων δόλμ,

Deo concedente, ut facile vindictam sumamus,
 Multos dimittere tanti facinoris reos. »
 Pilat. « Nescio tuos mortui raptores, quos dicis ;
 Non novi ; res est suspecta, mihi suspecta.
 2355 Quomodo enim fugitivi mortuum furati essent,
 Quem viventem præ nimio tremore deseruerunt ?
 1342-1343 Neque enim adeo gravis sopor habuit custodes,
 Neque tumuli custodiam spreverunt,
 Neque isti audacia animorum plena deliquere,
 2360 Quos et ancillæ vocem eo impulisse
 Audivi, ut ipsum præ metu abnegarent. »
 Cong. Pont. « Qui in omnibus es inconcussus, nunc animo fluctuas,
 Et hæc audiens, omnia incassum suspicaris.
 Utinam esses tam sapiens, quam manu promptus !
 2365 Verum nulli homini omnia posse dedit
 Natura : alii enim aliud datur munus ;
 Tibi quidem fortiter pugnare, et aliis abdita nosse.
 Qui nunc ignis faces accensas audiens, suspensus es,
 Neque putas seductorem a discipulis captum fuisse :
 2370 Simplex est oratio : adversus hostes armare manus oportet. »
 Pilat. « Tu cohortem lusisti, et me ipsum abducere tentas.
 Tu omnia peregristi ; quæ supersunt, tu videris. »
 Cong. Pont. « Hæc igitur omnia crede, sicut et tibi videtur,
 Qui agendi et dicendi vi maxima polles. »
 2375 Nunt. Cum talem edidicerim audaciam iniquorum,
 Qui dolo Christi resurrectionem prorsus obruant,

θεοῦ διδόντος, πολεμίουσ ἀνευ μάχης
 φεύγειν εἶσαι, πολλὰ δράσαντας κακά.
 Turpe enim nobis, et præter turpitudinem damnosum
 [erit,

Deo concedente, hostes absque pugna
 Dimittere fugientes, qui nos affecerunt multis malis.
 2359 Εὐτόλμῳ. Metrum et sensus postulant ut
 ita legamus. Editi ἀτόλμῳ.
 2364 Εἰθ' ἦσθ' ἀνὴρ πρόβουλος, etc. Ita fere
 Æneas Rhæ. vers. 105, etc. Hectorem alloquitur :
 Εἰθ' ἦσθ' ἀνὴρ εὐβουλος, ὡς δρᾶσαι χερσί !

Ἄλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ' ἐπίστασθαι βροτῶν
 Πέφυκεν, ἄλλω δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας ·
 Σὲ μὲν μάχεσθαι, τοῖσδε βουλευεῖν καλῶς.
 Utinam esses tam sapiens, quam es manu promptus !
 Verum non unus et idem mortalium omnia scire
 Natura potest : alii enim divinitus aliud attributum
 [est munus ;
 Te quidem pugnare fortiter, alios vero recte consilere
 [Deus voluit.
 2370 Ἄπλοῦς ἐπ' ἐχθροῖς, etc. Ibid. vers. 84,
 choro respondet Hector.

METRICA VERSIO.

Ut omnem omittam, maximum malum, Deo
 hi jam sinente, ut supplicia facili manu
 Merita exigamus, qui grave adeo admiserint
 Facinus, inultos leniter dimittere. »
 Pilat. « Fures ego illos quos mihi cadaveris
 Tu dicis esse, nescio ; plane, inquam, ego
 Nescio ; animo suspecta res valde meo :
 Suspecta certe. Nam fugam qui carperent,
 Et quomodo illi sustulerunt mortuum,
 Quem vivum et ipsi maximo trepidi metu
 Liqueere ? Quid quod non adeo gravis sopor
 Custodiam habuit, ut sepulcri sperneret
 Curam : nec illi quos vel una ancillula
 Audita tantum eo impulisset ut metu
 Ipsum abnegarent, id sua ex audacia
 Sumpserunt tantum. » Cong. Pont. « Mirum quod nunc
 [fluctuas,
 In rebus aliis firmus, atque hæc audiens,
 Suspecta nullam ob rem tamen habes omnia.

B Utinam vir esses providus animo, ac manu
 Agendus promptus ! Sed viro non cuilibet
 Natura ab ipsa id est datum ut queat omnia,
 Ast aliud alii munus est datum ; tibi
 Pugnare, at aliis nosse quæ rerum abdita.
 Iratus equid audiens vultu cies
 Ignem furentem, nec putas aliquem ex grege
 Sectantium, illum sustulisse clanculum
 Et vafrum et astutum : manu ut tu vindice
 Utaris istud hostibus tantum expetit. »
 Pilat. « Tu cum cohortem luseris, id etiam studes
 Me abducere ? horum causa tu sola omnium :
 Quæ reliqua nunc sunt, ipse jam cognoveris. »
 Cong. Pont. « Quantum voles tu crede, quando istud
 [placet,
 Atque ut loquendi, sic tibi hic primum data
 Æqua atque agendi, quod voles, potentia. »
 Nunt. Hæc cuncta fidis cum recepisses auribus,
 Et perditorum audaciam, qui suppressunt

*Ἐδραμον, ὦ Δέσποινα, νῦν σοι μηνύσαι.
 Μὴ γοῦν ἀπίσται· πάντ' ἀληθῶς γὰρ κλύεις,
 Καὶ πᾶσαν οἶμαι τὴν πόλιν φάμακιν φέρειν.
 2380 Κουστωδίας γάρ τινες ἐκφέρουσί που,
 Καὶ θαῦμα κηρύσσουσιν ἐν μυστηρίοις·
 Ἥξουσί σοι πολῖται, καὶ τὸ πᾶν μάθοις.
 Θᾶπτον γὰρ αὐτὸς ἄγγελος μηνυμάτων
 Ἐδραμον, ἔλθειν γηθοσύνη καρδίᾳ,
 2385 Καὶ σοι κομίσει χάριμα καὶ θυμηδιαν.
 Θεοτό. Εἰς καιρὸν ἤκει, καὶ χάρις σοι κείσεται·
 Εἰς καιρὸν ἤκει, καίπερ ἀγγέλλων ἔτην
 Αὐτῶν γε μᾶλλον ἀνόμων πρσοδυτέρων,
 Ψευδῆ τε καὶ μάττια πόλλ' εἰργασμένων

A 2390 Πῶς γὰρ ἂν εἴρξει τάφος, ἢ σφραγὶς λίθου,
 Ἥ φυλάκων φάλαγξ τις, ἀλήπτου Λόγου
 Εἰς συγγένειαν Πατρὸς ἀλειφθὲν δέμας;
 Ὅ καὶ πρὶν ὤπτο, βαίων ὑγρὰν, ὡς πέδον,
 Τὸν αὐτόρριζον, αὐτοπλάστην Δεσπότην,
 2395 Φέροντα τὸν φέροντα πᾶν κράτει·
 Ὅς κλειθρα παρθένια μηδαμῶς λύσας,
 Ἐξῆλθεν, ἀνέτειλεν ἐνθὲφ σθένει·
 Οὐ γὰρ κορείης ἄμμα διέλυσε πῶς.
 Ἐτικτον αὐτὸν, οἶδα δ' ὡς ἐγεινάμην.
 2400 Ἥ φυλάκων φάλαγξ δὲ πῶς ἂν ἦσθετο
 Τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαθόντος ἀγγέλου;
 Πῶς ἐκ βροτειῶν αἱμάτων πλάττει δέμας;

Cucurri, Domina, ut istud tibi indicarem.
 Ne fidem deneges; quæ enim audis, sunt omnino vera,
 Et arbitror hunc rumorem per totam urbem spargi.
 2380 Quidam enim custodes etiam hunc efferunt,
 Et miraculum in secretis conventibus enuntiant;
 Ad te venient cives, et omnia scies.
 Celeriter enim ipse nuntius indiciorum
 Accurri, animo veniens hilari,
 2385 Ut te ipsam suavissima perfundam lætitia.
 Deip. Opportune venis, et tibi gratia rependetur,
 Opportune venis, quanquam scelus denunties
 Ipsorum seniorum valde iniquorum,
 Qui plura falsa et vana peregerunt.
 2390 Quomodo enim cobibisset sepulcrum, et lapidis sigillum,
 Aut custodum phalanx aliqua, Verbi, quod capi non potest.
 1344-1345 Ad cognationem sui Patris unctum corpus?
 Dominum qui antea visus est gradiens super aquas, quasi terram,
 Qui a se ipso est, sui ipsius auctor,
 2395 Ferentem eum, qui omnia virtute sua portat;
 Qui virginale claustrum minime rumpens
 Egressus est, divina virtute emicuit;
 Neque enim virgineum nexum ullo modo solvit.
 Eum genui: novi autem quomodo genuerim.
 2400 Sed quomodo custodum phalanx eum sensisset
 Redivivum, qui ipsos latet angelos?
 Quomodo mortali ex sanguine corpus fingit?

2381 Ἐν μυστηρίοις, etc. *Obmurmurando clanculum*, ne quid inde sibi noxæ a principibus adsciscant.

2386 Εἰς καιρὸν ἤκει, etc. Ita supra vers. 1867, et *Rhes.* vers. 52, Hector ita choro respondit: Εἰς καιρὸν ἦλθε, καίπερ ἀγγέλλων φόβον.

Opportune venisti, quanquam errorem denuntians.

2391 Ἀλήπτου Λόγου. Verbi quod capi non potest ac comprehendit, qua Patrem cognatione attingit, divina generatione, et ut est Verbum Patris.

2394 Τὸν αὐτόρριζον, αὐτοπλάστην Δεσπότην. Quasi, qui sui ipse factor. vox minus idonea, ut Patris ἀναρχον manifestetur.

2395 Φέροντα, etc. Hic versus uno pede deficit. 2399 Ἐτικτον αὐτόν, etc. Sæpe recurrit: ista versus.

2402 Πῶς ἐκ βροτειῶν αἱμάτων. Fingit sibi, nimirum assumit, non quod reddit Roill.: Qui corpus ipse fingat, ad excubitozem male referens.

METRICA VERSIO.

Astu doloque ex mortuis Christum excitum,
 Vitæque certæ redditum, accurri illico
 Ut indicarem, o Domina, quidquid est tibi.
 Ergo quod a me suscipis tu nuntio
 Id tibi suade, quo nihil sit verius,
 Quod credo et ipsam vel per urbem spargere
 Famam frequentem, quando custodum ex grege
 Non desit et qui vulgus in multum efferat,
 Totumque factum prædicans, miraculum
 Efficiat illud publicum quod contigit.
 Quin civis ore, qui frequens huc venerit,
 Rem omnem audies jam: nam primus veni rei
 Nuntius, ut essem re nova acceptissimus,
 Et gaudio te maximo perfunderem.
 Deip. Bene tu quidem advenis, et ejus nomine
 Habebo gratiam tibi quam maximam.
 Ades optime, inquam, maximi quamvis mali

B Nuntius, at ejus improbos quod in senes
 Magis redundet, falsa qui quam plurima
 Et vana frustra cogitarunt perditæ.
 Nam qui sepulcrum turma vigilum, aut additum
 Saxo sigillum premeret, et Verbi, capi
 Quod mente nulla possit, ad Patris sui
 Cognationem corpus unctum, quod mari
 Visum ire in ipso, non aliter ac in solo
 Firmo, ferenti ex se satum patrem omnium,
 Suoque alentem quidquid usquam est numine?
 Qui natus ex me, virginis claustrum integro,
 Emicuit illo qui Deum spirat modo?
 Nam nec mihi ille virginis nexum abstulit:
 Peperi ego eum: at quonam modo peperi scio.
 Excubitor autem morte qui tandem excitum
 Sensisset illum, qui vel ipsos angelos
 Latet? satusque sanguine ex mortalium

Πῶς σὰρξ πέφυκεν, ὡν ἄσαρκος, πρὶν Λόγος ;
 Ὡς καὶ μένων δὲ σὺν Πατρὶ πρὸς τὸν πόλον,
 2405 Ὁλος τε παντὶ, πρὸς τ' ἐμὴν ἦν γαστέρα ;
 Ταῦτ' ἐφρύαξαν ἱερεῖς μᾶτην φθόνη.
 Ἡμεῖς δὲ, φίλοι, νῦν δρᾶμομεν πρὸς τάφον
 Στείχωμεν ὡς τάχιστα τοῦ τύμβου πέλας,
 Πάντ' ἐξακριβῶσωμεν ἀσφαλῶς ἔτι,
 2410 Καὶ πάντα δηλώσωμεν, ὡς ἔχει, φίλοις·
 Αὐτοὶ τε συνδραμοῦντες, οἴχονται πλέον.
 Χορ. Καὶ μὴν ὁ Πέτρος σὺν Ἰωάννῃ φίλῳ,
 Θᾶπτον δραμόντες πρὸς τάφον ζωηφόρον,
 Καὶ πάντ' ἀκριβῶσαντες, εἶπον τοῖς φίλοις,
 2415 Ὡς Μάγδαλ' εἶπε Μαρία πιστουμένη,
 Πρῶτῃ δραμοῦσα, πάντ' ἀκριβῶσαμένη,
 Καὶ τὴν κένωσιν μηνύσασα τοῦ τάφου.

A Θεοτό. Ναί, ναί, πρὸ πασῶν ἤδ' ἔδραμεν εἰς τάφον.
 Ἐγὼ τε ταύτῃ ξυνέδραμον αὐτίκα.
 2420 Καὶ τὴν κένωσιν εἶδομεν πρὶν τοῦ ταφου,
 Ἄρσιν τ' εἶδεις τήνδε νεκροῦ φιλιτάτου.
 Καὶ πρὸς τόπον σώματος ἄλλων που θέσιν.
 Ἄλλ' εὐθέως ἐγνωμεν, ὡς τὸ πρᾶγμ' ἔχει,
 Καὶ τοῦτο μύσταις Μαρία δραμοῦσ' ἔφη.
 2425 Πέτρος δ' ἀναστάς, ἔδραμε πρὸς τὸν τάφον,
 Συνέδραμ' αὐτίκα τε μύστης παρθένος,
 Εἶδόν θ', ἄπερ εἶρηκε Μαρία σφίσι.
 Αὐ δ' ἄμμες ἐλθεῖν κατόπιν γ' ἐδράμομεν·
 Ἐγγύς δ' ὁμῶς πάρεστιν ἡδ' ἡ Μαγδάλα,
 2430 Φήσεε τ' αὐτὴ πᾶν ὄραμα δρᾶμά τε.
 Μαγδ. Τί φῆς, κόρη Δέσποινα, χάρμα τοῦ γένους ;
 Θεοτό. Ἄττα προῖδειν, καὶ προεπιεῖν τοῖς φίλοις

Quomodo qui carnis expers, ac Verbum prius erat, caro factus est ?
 Quomodo permanens in caelo cum Patre suo,
 2405 Qui rerum hanc universitatem totus implebat, meo fuit inclusus utero ?
 Hæc incassum invidia sacerdotes frenderunt.
 Nos vero, amicæ, nunc ad tumulum curramus,
 Eamus quam celerrime prope sepulcrum,
 Et tuto iterum omnia perscrutemur,
 2410 Et ea quatenus se habent, nostris manifestabimus amicis :
 Et ipsi simul accurrentes nos anteverunt.
 Chor. Et Petrus quidem cum dilecto Joanne,
 Festinanter currentes ad tumulum qui vitam in se continet,
 Et omnibus diligenter perpensis, dixerunt discipulis,
 2415 Quemadmodum et dixit Maria Magdalene, cui fides fuit adhibita,
 Quæ prior occurrerat, et omnia sedulo consideraverat,
 Et vacuum esse tumulum indicaverat.
 Deip. Sane ante alias ista cucurrit ad monumentum,
 Et ego illi socia protinus astiti,
 2420 Et locum, qui prius erat sepulcrum, vacuum esse vidimus,
 Tum sublatum oculis dilectissimi mortui corpus ostendit (angelus),
 Et ubi fuerat corpus, alios positos.
 Verum statim cognovimus, prout res se habet,
 Et istud discipulis Maria properans nuntiavit.
 2425 Surgens autem Petrus ad sepulcrum cucurrit,
 Et una cucurrit discipulus virgo,
 Et viderunt ea quæ ipsis dixerat Maria ;
 Et nos iterum eorum vestigia prementes accessimus.
 Sed prope astat ipsa Magdalene,
 1346-1347 2430 Ipsa loquatur, quidquid auditum aut actum fuit.
 Magd. Quid ais, Virgo domina, gaudium generis humani ?
 Deip. Quæcunque te vidisse, et discipulis pertulisse

2405 Ὁλος τε παντὶ. Qui totus erat in orbe uni-
 verso, etc.
 2413 Ζωηφόρον. Ita supra vers. 1914.
 2419 Ἐγὼ τε ταύτῃ, etc. Quod eo loci ait sancta
 Virgo, plane confirmat id quod dictum fuit supra

not. in vers. 1986.

2422 Ἄλλων που θέσιν. Alios positos, nempe
 duos angelos, ut refert Joan. xx, 12. Editi ἄλλων.
 Legi etiam posset ἄλλου. Alia scilicet tinteamina.

METRICA VERSIO.

Qui corpus ipse fingat? aut quonam modo
 Verbum caro ille visus, expers qui fuit
 Carnis? suo qui cum Patre in caelo manet,
 Qui ventre totum bajulans tuli meo?
 Hoc propter ipsi exestuantibus perdito
 Livore scribæ frenderunt. Nos tamen,
 O charæ amicæ, nos ad urnam deuvo
 Properemus: accedamus ad tumulum prope;
 Timoreposito cuncta noscamus, sinum
 Quæ in amicorum congeramus postea,
 Ut sese habent. At nos suo cursu quoque
 Ipsi anteverunt. Chor. Quin et ipse apostolo
 Cum juvene casto Petrus ad tumulum ocuis
 Vitalem ut accessere, et omnia nunc optime
 Videre, amicis indicarunt omnibus,
 Ut Maria nobis retulit, cui fides
 Est habita, prima quæ concurrat omnia
 Scrutata, deinde nuntiavit corpore

B Vacuum sepulcrum. Deip. Et illa certe prævio
 Prævertit omnes cursu; ego illi protinus
 Socia astiti, vacuumque vidi una loewam
 Sepulcri, et ille qui ad sepulti corporis
 Caput sedebat, mortui charissimi
 Jamque redivivi signa certa protulit.
 Nos ergo primum ut novimus quo se modo
 Res ipsa haberet, Maria festino gradu
 Properans, idem hoc apostolis dixit, simul
 Et Petrus ipse cum juvene casto excitus
 Contendit ad sepulcrum, ubi haud alio omnia
 Videre, quam quo Maria dixerat modo.
 At nos euntes pone, rursus assequi
 Dabamus operam. Sed Maria nunc optime
 Illa ipsa prope adest, quæ quod auditum simul
 Visumque dicet. Magd. Quid ais, o castissima
 Virgoque generis lætitia nostri, et salus?
 Deip. Quæcunque dixi te ante vidisse, et prius

Εἶρηκα, αὐτὴ ταῦτ' ἀπαγγέλλου κόραις.
Magd. Οὕτως ἔχει, Δέσποινα, καθάπερ λέγεις.
 2435 Οἶδας γάρ, οἶδας τῷ τάφῳ με πρωῒσαι,
 Ὅσα τ' ἔφην, ἔκλυες. Οὐ χρῆμ' αὐ λέγειν,
 Ἄπερ δραμοῦσα πρὸς πανόλιον τάφον
 Μόνη τὸ πρῶτον, εἶτα σὺν μύσταις δυοῖν,
 Κάκει δακρυχέουσα, παρισταμένη
 2440 Ἄνιστόρησα, κάκρῳιδωσάμην τρανώ.
 Λευχειμονοῦντάς τ' εἶδον ἀγγέλους δύο.
 Ἄνω κάτω τε τοῦ τάφου καθημένους,
 Τὸν μὲν κεφαλῇ, τόνδε δ' αὐ πρὸς τοὺς πόδας·
 Καὶ τοῦσδ' ἀπαστρέπτοντας ἰδοῦσ' ἐνθέως,
 2445 Ἔστην καταπλαγεῖσα χαρᾶ καὶ φόβῳ.
 Ἔτ' αὐ δι' ὤτων γῆρυν, οὐκ ἦν εἰκάσαι,
 Ἐδεξάμην γε, καὶ μετεστράφην δρόμῳ·

Α Λύτεια δ' ἀθρῶ Χριστὸν ἐν καινῇ θάφ.
Μορφῇ γὰρ οὐ φαῦλόν τιν' εἰσβαλεῖν ἔφην,
 2450 Πιτῶ τε πρὸς γῆν, καὶ ποδῶν ἐφηπτόμην·
 Ὅ δ' ἀπέπεμπε, καὶ φίλοις ἐπεμπε με·
 Καὶ τῶνδ' ἀκούσας, ὧν ἐμαίδημν μαθεῖν,
 Ὡς πρὸς πόλον γ' ἀνεισι καὶ τὸν Πατέρα
 (Ὅπως δ' ἀναβέβηκεν, ὡς ἔφη, τέως,
 2455 Ἐν γῆ μένων δὲ πρὸς Γαλιλαίαν φθούς,
 Ὡς σφίσι εἶπε, προφθάνει καὶ προσμένει)·
 Μύσταις ἅπαντα ταῦτα τοῖς φίλοις ἔφην.
 Οἱ δ' οὐδὲν ἠγήσαντο τοὺς ἐμοὺς λόγους,
 Ἄλλ' ἦλθον αὐτοὶ πρὸς τάφον ταχυδρόμοι,
 2460 Εἶδόν θ', ἅπερ ἔκλυες. Οὐ χρῆ δ' αὐ λέγειν,
 Ἄτε ξυνοῦσης καὶ σέθεν πρὸ βραχέως
 Ἐκλον· ἱστορήσας, οἶδας παγκάλως.

Ego dixi, hæc ipsa puellis renuntia.
Magd. Res ita se habet, Domina, quemadmodum dicis.
 2435 Nosti enim, nosti me ad tumulum prævisse,
 Et quidquid dixi, audivisti. Opus non est iterum ea dicere,
 Quæ currens ad hunc tumulum omnium honorum fontem
 Sola prior, deinde cum duobus discipulis,
 Et ibi uberem lacrymarum copiam fundens, et assidens,
 2440 Interrogavi, et diligenter scrutata sum.
 Vidi duos angelos vestibus albis indutos,
 Supra et infra sepulcrum sedentes,
 Hunc ad caput, istum ad pedes :
 Et utrumque divinitus radiantem videns,
 2445 Steti gaudio simul et tremore percussa.
 Deinde auribus vocem, cui nihil est quod comparare queam,
 Excepi, et cursu sum conversa :
 Contestim vero sub nova specie Christum conspicio.
 Aliquem vero præstantissimum forma exhiberi dixi,
 2450 Ad terramque concido, et pedes amplecti gestiebam :
 Abnuebat autem ille, et ad discipulos me mittebat ;
 Et iis auditis, quæ scire avebam,
 Nempe quod ad cælum et ad Patrem suum redit
 (Nondum vero ascendit, ut dixit,
 2455 Sed in Galilæam discipulos, in terris degens
 Ut ipsis dixit, prævertit, et exspectat) ;
 Hæc omnia dilectis discipulis suis nuntiavi.
 Illi autem meos sermones nihili pependere,
 Sed ipsi pernici cursu ad tumulum venerunt,
 2460 Et viderunt ea quæ audisti. Sed non opus est ea iterum loqui,
 Quæ a temetipsa teste oculata summam
 Audierunt ; cum sciscitata fueris, optime nosti.

2435 *Εἶρηκα. Dixi.* Ita videtur legendum. Edit. autem εἶρηκας.

2441 *Λευχειμονοῦντας.* Ita legendum postulat metrum. Edit. Λευχειμούντας.

2449 *Μορφῇ γὰρ οὐ φαῦλον,* etc. Ita fere legitur supra vers. 2093.

2456 *Προσμένει.* Ita legendum videtur. Edit. autem habent προσμένειν.

METRICA VERSIO.

Dixisse amicis, virginum effer in chorum.
Magd. Ut dicis, ita se, Domina, prorsus res habet.
 Et testis ipsa, testis es mihi optima,
 Venisse mane me ad sepulcrum, et tu tenes
 Quæcunque dixi, quæ repetere nil juvat.
 Certe beatam sola cum primo urnulam
 Cursu attigissem virginem una atque altera
 Comitata, fundens lacrymarum copiam
 Ingentem, et illic assidens, atque altius
 Scrutata cuncta, candidis stolis duos
 A parte summa tumuli et intima angelos
 Vidi sedentes, hunc quidem ad caput, alterum
 Pedes ad ipsos ; quos sine Dei numine
 Cum non putarem luce tanta splendidos,
 Percussa simul et gaudio et metu astiti :
 Ibi aure vocem non sonantem quidpiam
 Mortale penitus hausi, et ad vocem illico
 Conversa, Christum conspicio vultu novo :

B Ego forma ab ipsa quidpiam non iudicans
 Vile æstimandum, procido in terram, pedes
 Prehendo : at ipse me statim ablegans, sum
 Mittit ad amicos, non tamen ab ipso rudeum
 Eorum, ab ejus ore quæ contenderim
 Audire, nempe quod sit in cælum ad Patrem,
 Ut ipse dixit, jam efferendus : nondum enim
 Ascendit ille, sed ut amicos antea
 Monuit, futurum cursu ut anteverteret
 Galilæa in ora, unaque degeret, pede
 Hæc ima figens. Omnia hæc apostolis
 Detexi : at illi verba nihili pendere
 Mea, venientes ad sepulcrum præpete
 Celerique cursu, et hæc videntes omnia
 Quæ rescisti : nam quid illa juverit
 Repetere, quæ tu noris antea optime
 Audita ? et ipsa tu tenes quæ videris.
 Nam prima quando cum tibi charissimis

Τὰ πρὶν γὰρ ἀκούσασα σὺν φίλαις κόραις,
 Θάμβει καταπλαγείσ', ἐμοὶ ξυνίεναι
 2465 Ξὺν δισὶν ἄλλαις Μαρταῖς φιλουμέναις,
 Ἐδραμες ἰδεῖν, ἅπερ ἔκλυες πάρος,
 Εἶδές τε πάντα, καὶ σὸν Υἱὸν, ὡς ἔδει.
 Ἐγὼ δὲ κλύω καὶ φίλων ἄλλους δύο
 Νῦν, ἀπιόντας ὡς πρὸς ἄγρον, τόνδ' ἰδεῖν,
 2470 Καὶ πάντα μαθεῖν, ὧν μαθεῖν εἶχον πόθον,
 Ὅτι καὶ τρέχουσι τοῖς φίλοις εἰρηκέναι·
 Κάκει συνελθεῖν θάττον ἡμᾶς νῦν δέον.
 Ἵπως ἔωμεν αὐτε καὶ τὸν Δεσπότην.
 Ἰδοὺ γὰρ ἤδη καὶ κνέφας τῆς ἑσπέρας.
 2475 Δράμωμεν σὺν, δράμωμεν ἤχι τοὺς φίλους
 Τὰ νυκτερινὸν συνάγειν οἶμαι κνέφας.
 Ἰδοὺ κατελήφραμεν οἶκον Μαρίας,

A Ὅση παρεῖναι καὶ φίλους μύστας κλύω,
 Ἐντὸς πυλῶν μένοντας ἐγκεκλεισμένους,
 2480 Πάντας τρέμοντας τοὺς μαιριφόνους ἔτι.
 Καὶ κλειῖθρα πυλῶν ἡσφαλισμένα μένει·
 Πῶς δ' εἰσώμεν, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων;
 Ἦδη δ' ἔκλυεν, ὑπανοίγει τ' ἡρέμα
 Μαρία φίλη, συγκαλεῖ τ' εἰσιέναι.
 2485 Ἄλλ' εἰσώμεν ἡσύχω ποδὸς βάσει,
 Ὅς μὴ θορυβήσωμεν ἐμφόβους φίλους.
 Ἰδοὺ συνηθροίσθημεν ἕνδεκα φίλοις,
 Ἄλλοις τε πᾶσι τοῖς συνοῦσι φίλοις.
 Λύθις δὲ πύλας ἀσφαλίζει Μαρία.
 2490 Οὐκοῦν σίγα κλύωμεν εὐτοῦ Κλέοπα·
 Πάρσσι καὶ γὰρ, ὡς ὁρῶ, καὶ πόλλ' ἄδει
 Τὸν Δεσπότην φηναί τε καὶ δράσαι σφίσιν,

Cum enim ea prius audieris cum dilectis puellis,
 Metu percussa, te mihi sociam dedisti,
 2465 Adhibitis duabus aliis dilectis Mariis,
 Cucurristi ad videndum ea quæ prius audieras,
 Vidistisque omnia, etiam tuum Filium, ut decebat.
 Quin et audio duos alios e discipulis
 1348-1349 Nunc, cum rus quasi profecti essent, ipsum vidisse,
 2470 Et omnia didicisse quæ nosse valde exoptabant,
 Qui et currunt, ut cæteris discipulis id eloquantur :
 Et illuc nos nunc cito convenire oportet.
 Forsitan et rursus Dominum videbimus.
 Ecce enim jam et crepusculum vespertinum.
 2475 Curramus igitur, curramus, ubi discipulos
 Ob nocturnas tenebras congregandos fore arbitror.
 En pervenimus ad domum Mariæ,
 Ubi dilectos discipulos adesse audio,
 Foribus oclulis manentes,
 2480 Adhuc omnino a carnificibus metuentes.
 Et fores sunt diligenter obseratæ :
 Quomodo autem, januis clausis, ingrediemur ?
 Jam vero audiit, et sine strepitu aperuit
 Dilecta Maria, utque subeamus invitat.
 2485 Ingre diamur proinde leni pedum gressu ;
 Ne amicis paventibus novum tremorem incutiamus,
 Ecce congregatæ sumus undecim discipulis,
 Et aliis omnibus qui se ipsis immiscuerunt.
 Fores iterum diligenter obserat Maria.
 2490 Itaque silenter ipsum audiamus Cleopham ;
 Adest enim, ut video, et plura narrat,
 Quæ Jesus ipsis dixit et egit,

2469 Ὅς πρὸς ἄγρον, etc. Non bene interpres,
 in agrum se contulisse, ut quidquid est, intelligant,
 quasi rus petiissent, ut de Jesu audirent et intelli-

gerent, quod neque textus sacer, neque ullus inter-
 pretum innuunt.
 2487 Συνηθροίσθημεν. Mendose ed. συνθροίσθημεν

METRICA VERSIO.

Ha audiisses, attonita mirabili
 Hac re novaque, me tibi comite, adhibitis
 Mariis duabus, tu cucurristi illico,
 Visura certo quæ ante tantum audiveras.
 Hinc visa cuncta, visus et tibi tuus,
 Ut addecebat, Filius : quin et duos
 In agrum amicorum ex grege alios audio
 Se contulisse, ut quidquid est, intelligant,
 Cernant, et animi de sui sententia
 Discant ; et ecce jam futuri nuntii
 Ipsi amicis, concito cursu evolant.
 Omnes eo nos convenire commodum.
 Nam forte nobis Dominus iterum se offeret
 Etiam videndum. Et ecce jam micat hesperus,
 Instantque tenebræ. Ergo ocius quin tendimus
 Quo nunc amicos noctis in caligine
 Puto coactos ? En domum pervenimus

B Mariæ, ubi charos audio oclusa fore
 Adesse apostolos, timentes scilicet
 Adhuc latronum barbaram et diram manum.
 Quin et seræ omnes januæ obductæ, et fores ;
 Et quomodo autem, foribus oclulis, domus
 Patebit aditus ? Audiit certe, et sine
 Strepitu reclusit Maria chara clanculum,
 Utque subeamus provocat. Quare domum
 Suspensa paulatim pedum vestigia
 Sensim ferentes, ne metu jam perditos
 Turbemus, ingrediamur. En nos undecim
 Nobis amicis, et aliis, qui se gregi
 Immiscuerunt, congregatæ venimus.
 Tu denuo ipsas, Maria, communi fores.
 Itaque silentium imperans volo, Cleopham
 Nunc audiamus ; namque adest, et plurima,
 Ut video, narrat quæ Dominus ipsis palam

κι σιγα, σιγα.

ὁ Ἔστηκεν ἰδοῦ Δεσπότης θυρῶν ἔσω,
τῶς μεγίστου θαύματος τόδ' ἔξιον.
ὡς, πῶς πάρεστι, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ;
ἐχ' ὡς ἀνέστη καὶ τάφου κεκλεισμένου,
αἰ πρὶν προῆλθεν ἐκ πυλῶν τῆς παρθένου,
500 Ἄλυτα τερῶν κλειθρα μητρὸς πανάγνου.
Χριστ. Εἰρήνη ὑμῖν.

Τί δὴ θροεῖσθε ; χεῖρας ἰδοῦ καὶ πόδας,
Αὐτὴν τε πλευρὰν τὴν ἐμὴν νευγμένην
Τρανῶς ἰδόντες, γνῶτέ μ' ὡς ἐγὼ πέλων
2505 Εἴμ' αὐτός· οὐ γὰρ πνεῦμα σάρκα πῶς ἔχει,
Οὐδ' ὅστέα ξύνεστι τῷ πνεύματι που,
Καθάπερ αὐτὸν νῦν ὁρᾶτ' ἔχοντά με,
Καὶ ψηλαφήσαντές μ' ἰδεσθ', ὡς πάντ' ἔχω.
Καθὼς δ' ὁ Πατήρ ἐνθάδ' ἀπέσταλκέ με,

Ὅπερ λαοὺς . . .
Σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ
Ἄπιτε γοῦν, ἄπιτε, κήρυκας φλοι.
2515 Ἄσατ' ἐπινίχι' ἀνὰ πᾶσαν χθόνα,
Καὶ βασιλείους ἀμφιδραμόντες δόμους,
Ἐρεῖτε Δαυίδου πόλιν, πᾶσ' ὡς ἴδη
Σωτήριον τάχιστ' ἀνιόντ' ἐκ τάφου.
Ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν πάσῃ χθονί.
2520 Σώσει δ' ἑαυτὸν, ὃς λόγον δεδεγμένος
Ἄσπάσεται βάπτισμα, ρύσιον λύθρου·
Ὅς δ' ἀποδιώξει τοὺς ὑμῶν λόγους,
Ὅδ' ὡς ἄπιστος ἐμπέσει κατακρίσει.
Ἐφ' ᾧ δίδωμι Πνεύματος θεοῦ χάριν.
2525 Οὐ δ' ἂν λύσητε δεσμὸν ἀμπλακημάτων,
Καὶ δεσμολυτοὺς εὐρεθήσεται τότε·

Et quomodo eum in fractione panis cognoverint.

Ah, ah! sile, sile.

2495 Stat ecce Dominus intra fores,
Res vere maxima admiratione digna.

Quomodo, quomodo, foribus oclusis, adest?

Forte, quemadmodum et e sepulcro obsignato surrexit,

Et antea ex virginis alvo prodiit,

2500 Intacta castissimæ matris vincula servans.

Christ. Pax vobis.

Quid obstupescitis? ecce manus et pedes

Ipsumque meum latus perforatum

Clare videntes, agnoscite me, quia ipse

2505 Sum ego; neque enim spiritus ullatenus carnem habet,

Neque uspiam ossa spiritui inhærent,

Quemadmodum me ipsum nunc videtis habere,

Et manum admoventes cernitis me omnia habere.

1350-1351 Sicut autem Pater huc me misit,

2510 Ita et vos ego in mundum mitto,

Et vobis, dilecti, Spiritum sanctum insufflo,

Quem accipientes ubique prædicate me,

Cum Patre meo et sancto Spiritu.

Ite igitur, ite, charissimi præcones,

2515 Decantate carmen triumphale per totum orbem terrarum,

Et regias circa domos accurrentes,

Davidis urbi nuntiate, ut tota videat

Sui salvatorem ex tumulo modo redivivum.

Testes mihi eritis in universa terra.

2520 Salvus erit, qui sermonem excipiens

Amplexabitur baptismum, mei sanguinis pretium;

Qui autem vestros sermones repulerit,

Ut infidelis damnationem incurret.

Quapropter vobis largior divini Spiritus gratiam.

2525 Cujus delictorum vincula solveritis,

Et ipse a vinculis solutus tunc invenietur:

METRICA VERSIO.

Et dixit, et fecit, ut eum ipsum noverint,
In fractione panis. A, a! tace, tace.

Stat ecce Dominus has fores intra: novum hoc

Dignumque vere maximo miraculo.

Et quomodo autem foribus oclusis adest?

Quin forte et idem sic sepulcro condito

Clausoque surgens exiit, velut antea

Virginis ab alvo prodiit, matris suæ

Infracta servans claustra quam castissimæ.

Christ. Pax omnibus vobis. Quid obstupescitis?

Jam vos manus has, jam pedes hos cernite:

Videte propius quod mihi est fossum latus,

Certumque habete, quod ego sum ipse. Spiritus

Sine carne et osse, quæ tamen mihi omnia

Admoventes vos adesse cernitis.

Ego sic vos quoque

B Et me, et Patrem ipsum, et Spiritum sanctum. B

Vos, ite, chari buccinatores, sinus

Per orbis omnes, regiasque per domos

Canite epinicia, et triumpho lauream;

Davidis urbem rumor hic totam impleat:

Ut norit illum, cujus in manu est salus,

Victo sepulcro et morte, vitæ redditum.

Vos eritis hujus cuncta per terræ loca

Testes mihi. Qui verba vestra audiverit,

Qui sacra aqua se laverit baptismatis,

Quæ purgat omni sordē, se tandem locum

Is vindicabit in beatorum gregem:

At qui recusans, verba vestra spreverit,

Hic infidelis, in locum amandabitur

Atrum et calentem continentibus ignibu

Hoc propter in vos spiro sancti Spiritus

Cœlestē numen. Cujus, hoc, cunque lo

Vincula solentur solutis, hic liberatus

ἂν κρατῆτε δεσμῶν ἀμπλακημάτων,
 ἅς ἀλύτοις κειρατημένους μενεῖ.
 ὡνδε δεσμῶν ἀλύτων με, παντάναξ,
 Ὁ δεσμολύτης αὐτὸς ἂν, Σῶτερ, λύσον,
 φῶ! μὲ κατέδησεν ἀπροσεξία.
 ἅς δ' ὁ πλάνος κατεδάρυσε φθόνῳ,
 ν με τῶν πρὶν ἀλύτων λελυμένον
 ρὸς σὲ πιστεῖ, δωρεᾶ φιλαγάθῳ.
 Καίρ', ἐσθλὸς ἐσθλοῦ Παῖ, Βασιλεῦ παντάναξ,
 ἰρχέκακον καταπατήσας θῖν,
 στον ἐχθρῶν καθδάλων τε τὸν πότμον·
 μὴ μ' ἐάσης κυριευθῆναι πάλιν,
 ἔ, Ἄναξ ἄφθιτε, σὺ Θεὸς μόνο·,
 Ἰ Κριτὴς τε πανένδικος ἔρχη με κρίνων.
 ἰγὺν ἐγὼ σε τῷ τῷ ἄθρήσω, Λόγε;

A Ὅμμασι θ' ὄλοις ἀτενίσω σὸν θρόνον,
 Ἐμαυτὸν ἀνάξιον ἐνδείξας τάλας
 Πόλου τε καὶ γῆς, σῆς τε δημιουργίας;
 2545 Ὁ δυσμενῆς ἤρπασε, κατήγαγέ με
 Εἰς βόθρον, εἰς τάρταρον, εἰς χάος μέγα.
 Σφοδρῶς διώξας κατέλαβέ μ' ὁ πλάνος,
 Ὅλον με κατέπτωσεν εἰς ἄβου ζόφον.
 Ἐλεε, Θεέ, νέμε χέρε, φέρε με,
 2550 Καὶ μὴ μ' ἐάσης; χάριμα τῷ βροτοκτόνῳ.
 Σὸν εἶμι πλάσμα, σὺ με παιδεύσον μόνος,
 Καὶ πλήξον αὐτὸς φιλαγάθῳ; ἐνθάδε,
 Καὶ μὴ γέεννη παραπεμφθῆναι λίπης.
 Ἦύσιε, λισσόμεσθ' ἄ σ', ἡδικήσαμεν,
 2555 Καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴ τε καὶ νοῦς ἀθλίως.
 Ἡμάρτομέν σοι, πολλὰ τ' ἠνομήσαμεν.

Cujus autem peccatorum nexu retinueritis,
 Insolubilibus nexibus remanebit astrictus.
 His autem vinculis insolubilibus, omnium Rex,
 2530 Qui nexus ipse solveris, o Salvator, me libera,
 Quibus, eheu! me constrinxit segnitias.
 Hostis seductor invidia oppressit,
 Cernens me vinculis antea insolubilibus liberum
 Per fidem in te, et tua munificentissima benignitate.
 2535 Salve, o optime optimi Fili, Rex supreme,
 Qui mali principem conculcasti serpentem,
 Et novissimum hostem mortem evertisti:
 Quibus ne iterum me opprimi sinas,
 Rex, Rex immortalis, tu Deus unice,
 2540 Qui et iudex omnino æquus, venies me iudicaturus.
 Quomodo igitur te nunc intuebor, o Verbum?
 Quos oculos in tuum thronum defigam,
 Qui memetipsum indignum exhibui miser
 Cælo, terra, tuaque providentia?
 2545 Infensus hostis me rapuit, detrusitque
 In foveam, in tartarum, in chaos immensum.
 Acriter persequens seductor me corripuit,
 1352-1353 Et me totum in tenebras inferni demersit.
 Misere, Deus, præbe manus, et sustenta me.
 2550 Neque me hominum interfectori ludibrium sinas:
 Sum tuum figmentum, tu me solus corripas;
 Et hic me tu ipse benigne percutias,
 Neque me ad gehennam mitti permittas.
 O Redemptor, te deprecamur, inique egimus,
 2555 Et corpore, et mente, et animo infeliciter.
 Peccavimus tibi, et in pluribus te offendimus.

253 Τοῶνδε δεσμῶν, etc. Votum poetæ, et con-
 254 Καίρ', ἐσθλ.λόγ, etc. Ita supra vers. 2095, etc.,
 255 vers. 389.

2554 Ἦύσιε, λισσόμεσθα, etc. Ita fere Bacch.
 vers. 1542 Cadmus Dionysium deprecatur:
 Διόνυσε, λισσόμεσθ' ἄ σ', ἡδικήκαμεν.
 Bacche, supplices tibi sumus, peccavimus.

METRICA VERSIO.

est futurus: cujus autem vincula
 teis arcta criminum, idem vinculis
 ictus erit his, quæ resolvi non queant.
 ictus ab illis quæ manu nulla queant
 , supreme Rex, salus certa omnium,
 vincula ipse solveris, me libera,
 s mea negligentia miserum, o dolor!
 mit me: callidus vero invidens
 tor impulit altius me, munere
 benigno, per fidem in te maximam,
 um videret ante firmis liberum.
 , bone o Rex, sate bono, Rex omnia
 is, mali omnis capite calcato invido
 ate, mortem qui hostium summam opprimis:
 ate. Tu, Rex integer, Rex et Deus
 lus æquus huc mei iudex venis.
 modo, o Verbum, te ego illo tempore

B Intuear? oculos quos tuum in thronum eri-
 [gam,
 Qui me polo, terraque non dignum, et tua
 Miser fabrica prodidi? Illo perditus
 Infensus hostis me profundum in tartarum
 Foveamque misit, et chaos vastum: improbus
 Impostor ubi me nactus est, sic jurgiter
 Est persecutus, ut me in orci pallidam
 Sedem tenebris, improvidum miserit.
 Miserere mei, o Deus, manus cape, et rege:
 Ludibrium me non sine hominum pestibus.
 Figmentum ego tuum sum, o Deus, tu me quoque
 Punito solus, tu feri me leniter
 Viventem, et hinc me ne relegari sinas
 Æternum ad ignem. Te, o Redemptor, poscimus,
 Egimus inique, mente, corpore, et animo;
 Gravissimum istud quod tibi peccavimus,
 Quod sæpius nos devii te offendimus.

Ὁψ' ἐμάθομεν, δε' ἐχρῆν οὐκ εἰδότες,
 Κούδ' ἐκ τότ' ἐδράσαμεν, ἄπερ σοι φίλα.
 Γινώσκομεν σφάλματα, σὺ δὲ παρόρα.
 2560 Ἴσμεν δὲ σ' ὄργαν οὐκ ὁμοιοῦσθαι βροτοῖς.
 Οἴκτειρον, ὦ Σῶτερ, μὲ, μὴδὲ ταῖς ἐμαῖς
 Ἄμπλαχίαισιν ἀπολέσθαι καλλίπης.
 Παῖς γὰρ ἐγὼ σός, παῖς τε παιδείης σθέν,
 Ἐμοῦ δ' ἔκτει πότμον ὑπέστης, Ἀδγε,
 2565 Καὶ θυσιμενεῖ με χάριμα μὴ καταλίπης.
 Ῥάδδω δὲ σὴ παιδεύε, πλήν φιλαγάθως.
 Πρέσβιν δέδεξο μητέρα σὴν, ὦ Ἀδγε,
 Σφᾶς θ', οἷς ἔδωκας δεσπολότιν σου χάριν.

A Πότνια, πότνα, παμμάκαιρα Παρθένε,
 2570 Σὺ μὲν μακάρων δάπτειον ναίεις πᾶσι
 Ἄπαν πάχος βρότειον ἀλλαξαμένη,
 Ἄφθαρσίας τ' ἄμφιον ἐστολισμένη,
 Ἄει τ' ἀγήρω, ὡς Θεός δ' ἐγνωσμένη ·
 Λόγοις δ' ἔμοις ἄνωθεν εὐμενῆς ἔσο.
 2575 Ναί, ναί, Κόρη πάγκλυτε, τοὺς λόγου
 Μόνον γὰρ ἔστι τοῦτό σοι βροτῶν γέρας,
 Ὡς τοῦ Λόγου σοι μητρὶ, κἄν ὑπὲρ λόγον.
 Ὅθεν πεποιθὴς σ' ἐν λόγοις ἀμείβομαι,
 Καὶ σοι στέφανον πλεκτὸν ἐξ ἀκηράτου
 2580 Λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέ

Sero didicimus, nescientes quando oportuisset,
 Et nequidem deinceps egimus ea quæ tibi placebant.
 Errores nostros agnoscimus; tu vero remitte.
 2560 Scimus autem te minime mortalibus ira esse similem:
 Misereare, o mi Servator, neque propter mea
 Peccata nos internecioni nostræ derelinquas.
 Tuus enim sum filius, filius et tuæ ancillæ,
 Et mei gratia, o Verbum, mortem subisti,
 2565 Et inimico me gaudium ne dimittas.
 Virga tua percute, sed benigne.
 Tuæ Matris intercessionem admitte, o Verbum,
 Et eorum quibus solvendi gratiam tribuisti.
 Veneranda, colenda, omnino beata Virgo,
 2570 Tu quidem cœlestes beatorum sedes incolis,
 Exuta quidquid est fecis humanæ,
 Immortalitatis pallio amicta,
 Senique in perpetuum, ut Deus, expers agnita:
 Verbis autem meis superne sis propitia.
 2575 Sane, Virgo inclyta, meos excipe sermones.
 Tibi enim soli inter mortales hic honor competit,
 Ut Verbi parenti, etsi supra modum.
 Quo fretus ego, hisce compellare sermonibus audeo,
 Et tibi coronam contextam ex illibato
 2580 Prato, o Domina, floribus ornata, tibi fero,

2557 Ὁψ' ἐμάθομεν, etc. Sic ibid. vers. 1343
 respondet Bacchus:

Ὁψ' ἐμάθεσθ' ἡμᾶς, δε' ἐχρῆν, οὐκ ᾔδετε.
 Sero cognovistis nos, et cum oportebat, non noratis.
 2561 Οἴκτειρον, ὦ Σῶτερ, etc. Sic ibid. vers. 1118
 Pentheus matrem suam deprecatur:

Οἴκτειρε δ', ὦ μήτερ, μὲ, μὴδὲ ταῖς ἐμαῖς
 Ἄμαρτίαισι παῖδα σὸν κατακτάνης.
 Misereare igitur me, o mater, neque propter mea
 Peccata tuum filium interficias.

2573 Ὡς Θεός. Roill. ut dea habita, quæ vox
 pietati Christianæ minus consentanea. Comparatio
 namque vox est, non denominatio. Cæterum hæc
 ad Mariam apostrophe longior, cum omnibus hono-
 ris titulis, qui Filio convenient, παντάνασσα, et
 imo assumptio corporis beatæ Mariæ, Damasceni
 sæculum saltem redolent, vel etiam viii^o et ix^o longe
 posterius. Hæc enim honoris nomina multiplicata,
 et cætera quæ hic habentur, recentiorum sunt in-

venta. Unum est in tota Tragoedia, quod
 sapit Gregorium, quod scilicet ludit in veris
 — Sic Benedictini quorum iudicium pos-
 mari, adhibitis multis sancti Ephrem
 quæ honoris titulos et plures et splendidi
 tinent. Quod ad Assumptionem spectat m
 sint etiam afferri, quæ hanc duriorē sē
 debilitare queant. Cur autem hæc Trago-
 gorio videatur abjudicanda, vide in Ar-
 CAILLAU.

2576 Μόνον. Forte melius μόνη · sic H
 84 sensu diverso, juvenis iste Minervæ,
 tronæ, ita gratias agit:

Μόνω γὰρ ἔστι τοῦτ' ἔμοι γέρας βροτῶ
 Soli enim mihi est hoc munus ex moris

2579 Καὶ σοι στέφανον, etc. Sic ib
 73, etc., Hipp. suum erga Minervam pro-
 quium ipsius verbis.

METRICA VERSIO.

Sero didicimus quid deceret, inscii;
 Neque tamen illo ex tempore edocti, tibi
 Præstitimus unquam grata quæ cognovimus.
 Lapsum fateamur, tu remittens parcito.
 Nam quæ ira pectus concoquit mortalium,
 Hæc nulla (scimus) te premit talis. Mei
 Miserere, o servator Deus, neve in meis
 Perire sinito noxiis. Nam filius
 Tuus ego sum, ancillæque filius tuæ.
 Quia tu ipse, Verbum, gratia mea unius
 Mortem tullisti: proinde ne iudibrium
 Permite me hosti, sed tua virga tamen
 Humaniter me corripe: et Matrem tuam
 Venerandam, o Verbum, admitte, et hos omnes quibus

B Ut vincla solverent dedisti gratiam.
 Veneranda, o Virgo, casta, felicissima,
 Quando beata nunc beatorum in polo,
 Exuta quidquid fecis humanæ, sedes,
 Æternitatis pallio ornata, ut dea
 Habita, senectæ expers, supremo ex ætheri
 Benigna adesto vocibus meis: preces
 Admitte, Virgo o inclyta, hic, quando tibi
 Verbi parenti, sed supra modum tamen
 Legemque, solus inter omnes contigit
 Honor. Ego fretus his, tibi me audentius
 In verba supplex offeram, et suavissimo
 Contextam ab horto qua tuum exornem cæ
 Coronam, o Domina, proferam, ut quæ, gr

Ἄνθ' ὧν με πολλῶν ἠξίωσας χαρίτων.
 Ἄσι τε βύη συμφορῶν πολυτρόπων,
 Ἐχθρῶν ὀρατῶν, ἀοράτων τε πλέων.
 Τέλος δὲ κάμψαιμ', ὡσπερ ἠὲξάμην, βίου,
 2585 Πλουτῶν ἀεὶ σε προστάτην παντὸς βίου,
 Καὶ πρέσβιν εὐπρόσδεκτον ἐς σὸν Υἱά,
 Ἐν εὐαρεστήσασιν αὐτῷ φιλάγνοις.
 Μὴ γοῶν ἐάσης ἐκδοθῆναι βασάνοις,
 Καὶ χάρμ' ἔσσεσθαι δυσμενεὶ βροτοφθόρῳ.
 2590 Πρόσθηθι, καὶ βῦσαι δὲ πυρὸς καὶ σκότους
 Πίστει δικαίουσθ' ἡμεῖς, καὶ χάριτί σου.

Pro pluribus beneficiis, quibus me dignata es,
 Et tu semper a multiformibus calamitatibus me liberaes,
 1354-1355 Ab hostibus visibilibus, et plerumque invisibilibus.
 Finem autem vitæ habeam, ut optavi,
 2585 Te semper omnis vitæ præside fruens,
 Et acceptissima apud Filium tuum patrona,
 Cum virginibus quæ ipsi placuerunt.
 Ne igitur sinas me tradi tormentis,
 Et inimico hominum corruptori esse ludibrio.
 2590 Tuere me, et ab igne et tenebris erue me,
 Fide quæ justitiam parit, tuaque gratia :
 Ex te enim nobis gratia illuxit a Deo,
 Et tibi eucharisticum hymnum texo.
 Salve, o puella, omnium lætitia, mater virgo,
 2595 Decora super omnes virgines,
 Cœlestibus ordinibus eminentior,
 Domina, omnium regina, generis humani gaudium.
 Benevola semper esto tuo generi,
 Et mihi utique maxima salus.
 2600 Tribue mihi, Domina, delictorum expiationem,
 Et mihi præsta animæ salutem.

1354 Τέλος δὲ κάμψαιμ', etc. Sic et iisdem fere
 Hipp. vers. 87.

2587 Ἐν εὐαρεστήσασιν, etc. Hunc versum
 Boillet.

2590 Κάμοι μεγίστη, etc. Ita fere Med. vers. 14
 cum ait maximam esse salutem conjugii, quæ non
 dicitur a marito :

Ἐπερ μεγίστη γίγνεται σωτηρία.

A Ἐν σοὶ γὰρ ὤπται χάρις ἡμῖν ἐκ Θεοῦ,
 Καὶ σοὶ χαριστήριον ὕμνον νῦν πλέκω.
 Καίρ', ὦ Κόρη πάγκαρτε, μήτηρ παρθένε,
 2595 Κάλλιστα πασῶν παρθένων ὑπερτάτη,
 Οὐρανώων ταγμάτων ὑπερτέρα,
 Δέσποινα, παντάνασσα, χάρμα τοῦ γένους.
 Ἄσι ποτ' εὐ φρονοῦσα τυγγάνοις γένει,
 Κάμοι μεγίστη πανταχοῦ σωτηρία.
 2600 Δός μοι, Κυρία, τὴν λύσιν τῶν πταισμάτων,
 Καὶ μοι παράσχε ψυχικῆς σωτήριον.

Quæ maxima salus est.

2600 Δός μοι, etc. Hi duo versiculi desunt in
 edit. Vechel., necnon et in versione metrica.

MONITUM. Sedulo a lectore notandum est Euripi-
 dis versuum numeros citatos fuisse a Benedictiis
 juxta editionem Pauli Stephani, an. 1604. Varius
 est enim in variis editis versuum numerus. CAILLAV.

METRICA VERSIO.

Modum supra omnem me tua semper levans,
 Me genere quovis casuum eruis omnium,
 Homes apertos, quodque longe majus est,
 Illos latente machina qui me petunt,
 Avertis. At tu, quod precor summum, id mihi
 Concede, vita sic ut excedam, illius
 Ut tantum habens te præsidem semper, velut
 Ingentem opem vim, te tuum erga Filium
 Mihi patronam sentiam acceptissimam.
 Ne me ergo tradi tu sinas tanquam ad crucem,
 Ludibrioque illius exponi, omnium
 Juratus hostis qui sit, et mortalium

B Pestis; tuere me atque ab æterno assero
 Igne, et tenebris, per fidem qua justior
 Sum factus, et per gratiam tuam inclutam,
 Qua nusquam ulla notior nobis fuit.
 Hoc propter, ecce texo nunc tibi memor,
 Gratumque carmen. O puella, gratia
 Æquanda nullis, mater virgo, et supra
 Omnes decora virgines, et maxima,
 Quæ vincis omnes cœlitum jure ordines,
 Regina, Domina, generis humani bonam,
 Amica semper esto tu mortalibus,
 Maximaque quovis in loco mihi salus.

COSMÆ HIEROSOLYMITANI

COMMENTARII

IN SANCTI GREGORII NAZIANZENI CARMINA.

ANG. MAI PRÆFATIO.

(Spicil. Rom., II, xv.)

Ut Cosmæ ante hanc diem incognitos commentarios ad S. Gregorii Nazianzeni carminâ imprimendam, multæ me causæ perpulerunt. 1. Codicis Vaticani raritas, qui fortasse unus id opus conservavit, cui codici si qua forte labe aut calamitas aliquando accideret, præclaram Cosmæ cubrationem perire funditus necesse foret. 2. Cum multi essent ad Nazianzeni orationes commentarii nullus hactenus ad ejusdem carmina typis commendatus videtur, cum alioquin beati Patris et poemata, et nulli fere ethnicorum secunda, interpretationis honore dignissima sint. 3. Homo octavi, S. Joannis Damasceni, ut postea dicam, a pueritia hospes et condiscipulus, ac melodorum sacre facile princeps, non sine piaculo negligi mihi videbatur. 4. Multa sunt in hoc opere, quæ Testamenti et que historiam illuminant, quædam etiam ecclesiasticam tangunt, et civilem ac philosophicam. 5. Post ego Latinos mythographos ex Vaticanis codicibus extuli, valde optabam Græcarum quoque fabularum geriem aliquam, si qua mihi forte conspiciendam se daret, classicis auctoribus associare. Nunc ex hinc rimis fabularum rerum atque ætatum historiis, quas plena manu Cosmas suppeditat, nec non ex ad Nonni abbatis ad duas Nazianzeni orationes novis item historiis mythicis, mediocri corpore fabularum carum conficitur, quod Apollodoro, Phornuto, Ant. Liberali, cæterisque hujusmodi, comitari jam potest.

Age vero de auctore hujus operis Cosma paulo accuratius dicendum videtur. Nam duos eodem octavo fuisse, litterarum gloria fulgentes, tradit diserte in Vita S. Joannis Damasceni Joannes biographus apud Lequinum t. I, p. v seqq. Narrat enim biographus, Cosmam monachum, ex Italia oriundum, sacra et profana disciplina exquisitissime excultum, a Sara-enis Damasci dominis in cursu piratico captum; qui cum a barbaris occidendus Damasci foret, intervenit S. Joannis Damasceni parens, qui, sicut Cosmæ doctrina cognita, impetravit eum a principe Saracenorum, deductumque domum erudiendis per Joanni filio, nec non juniore cuidam Cosmæ, Hierosolymis nato, sed tunc parentibus orbo, quem sibi filium adoptaverat. Pergit autem narrare biographus, quod uterque puer, tam Joannes scilicet quam hinc mas Hierosolymita, sub senioris Cosmæ magisterio mire profecerint in grammaticæ, dialecticæ, rhetoricæ, ethicæ, aliarumque disciplinarum studiis; sed tamen in scientia harmonica eos præcipue excelluisse, tum ex ipsorum canticis, ab iis qui poetices periti sunt, comperiri.

En itaque duos Cosmas, seniore quidem Italum præceptorem, juniorem autem discipulum Hierosolymitanum, cujus postremi laus multo præcipua, poesis musica fuit. Porro cum Vaticanis operis auctor dicat Hierosolymitanum, in fronte scilicet et in calce codicis, patet omnino hunc esse juniorem S. Joannis Damasceni adoptivum fratrem contubernalem et condiscipulum, eundemque auctorem cantum illorum, quæ Latine partim in Bibliotheca Patrum exstant, Græce vero in codicibus hæc raro occurrunt. Suidas autem apprine consonat, qui voc. Ἰωάν. Δαμασκ. ait, Cosmam Hierosolymitanum æqualem Joannis Damasceni (imo vero cum eo adolevisse, συνήμαρτος), melodum suavissimum, cujus nempe ac J. cantica nemo ullo tempore exæquaturus sit: Συνήμαρτος δ' αὐτῷ (Ἰωάννῃ) καὶ Κοσμάς ἐξ Ἱεροσολύμων εὐφροέστατος, καὶ πνεύων μουσικῆν ὁλοῦς τὴν ἐναρμόνιον· οἱ γούν ἄσματικοὶ κανόνες; Ἰωάννου τε καὶ Κοσμάου οὐκ ἐδέξαντο οὐδὲ δέξαιτο, μέχρις ἂν ὁ καθ' ἡμᾶς βλος παραωθήσεται. Denique idem J. Damasceni biographus p. xx, Cosmam pari cum laude rursus commemorat, et Maiumæ urbis factum episcopum, Petri martyris successorem, quod circa annum Christi 743 contigisse scimus. Itaque consensu consensu, quem nunc divulgamus, ætate patria, disciplina ac denique dignitate, ne quis eorum doctis aliis incaute Cosmis confundat.

Quamquam vero Vaticanum opus neque a Suavia commemoratur, neque ab iis qui de Nazianzeni integris verbis fecerunt, titulus tamen et clausula dubitare nos nullo modo sinunt. Jam in præmio ipse Cosmas ait se triplicem operis partem moliri; primam de sacris profanisque historiis; alteram de physicis Nazianzeni poemata rebus. Denique tertia grammaticalibus observationibus et didascaliiis constabat, et his modis quoque poseos septuaginta duos, rhetoricæ autem quatuor supra septuaginta exponebat. Vt tamen tertia hæc pars operis in codice desideratur, sive ea reapse composita fuit, sive secus; nam certe Vaticanus secunda parte, quæ de rebus physicis est, concluditur.

Cosmæ commentarius eruditus, ut puto, jucundus accidit. Namque in primis hi qui Maurinam Nasæ editionem continuabunt, id est alterum tomum edent, in quo beati Patris carmina expectantur, hinc auguror commentarium Cosmæ subterenti. Quid quod Cosmas nova aliquot Nazianzeni fragmenta et Ordo tamen carminum, et mirum quantum ab editis differt! Mihi certe permolevit Nazianzeni locus sus deque perturbatissimos, in editionibus vestigare, sedemque eorum ob commoditatis demonstrare. Ne quid hic dicam de lectionibus variis, quas multas occurrere necesse est. J. sua Nazianzeni recensione loquitur ipse Cosmas in præmio, p. iii. Titulum quoque modo illum ponit, quem præ se fert, modo hunc: Ἀπὸ τῆς βιβλίου ἱστοριῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Μαργαρίτης δὲ ταύτης. Codex vero Cosmæ, ob raritatem pretiosus, ex testamento Antonii Caraffæ cardinalis bibliothecæ Vaticanæ pluteis accessit, in membrana scriptus sæculo, ut reor, duoderimo, mendis tamen plurimi inquinatus, ut carminum certe fragmenta sine editionum subsidio vix sanari potuissent. Exciderunt et vetustatis culpa, quaternio unus cum aliquot duernioribus, ut suis locis accurate adnotavi. Sed enim modo accidit, ut ex adnexo codicis indice cognoscere saltem liceat, quantum vel quot operis capita et quantum et ipse index sine truncatus est.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΩΝ ΕΜΝΗΣΘΗ ΙΣΤΟΡΙΩΝ.

Ο ΘΕΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΜΜΕΤΡΩΣ ΑΥΤΩ ΕΙΡΗΜΕΝΟΙΣ ΕΚ ΤΕ ΤΗΣ ΘΕΟΠΝΕΥΣΤΟΥ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΕΞΩΘΕΝ ΠΟΙΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ.

ΚΟΣΜΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ

ΠΟΝΗΜΑ ΦΙΛΟΓΡΗΓΟΡΙΟΥ.

COLLECTIO ET INTERPRETATIO HISTORIARUM QUARUM MEMINIT

DIVUS GREGORIUS

In carminibus suis tum ex S. Scriptura tum ex profanis poetis atque scriptoribus.

OPUS

COSMÆ HIEROSOLYMITANI COGNOMENTO PHILOGREGORII.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τοῖς βυθίοις διψήτορας τῶν θαλαττίων μυχῶν,
πῶς κευθμῶνας διφωμένους, οὐδαμῶς ἀνακωχούσι
προθυμίας οἱ παρεπόμενοι κίνδυνοι, τῶν ἐν ἐλπίσι
ἐπιτυχῶν, δευτέρας τιθεμένους τὰς ἀτυ-
χίας, καὶ τὸ ἐκ τινος χαλεπῆς συγκυρίας ἐπισυμβαί-
οντος, κωφότερον ἄπαν εἶναι νενομικότητας· ἀμέλει τὸν
ἐπιπλέον ἐσθ' ὅτε μαργαρίτην ἀνιμώμενοι, καὶ τοῖς
ἐπιπλέον βασιλεῦσιν ἴδον προσκομίζοντες τὸν τρι-
πύργον, ταύτῃ μείζουσιν εὐδοξίαις ἀντιτιμῶνται·
πλάκται μὲν οὖν καὶ τῶν εὐτελεστέρων ἔνεκεν, ὅμως
τῆς αὐτῆς ἔχονται προθυμίας, οὐδὲ πρὶν ἢ τῶν πο-
θημένων κατατύχειν ἀπολήγουσιν· ἐγὼ δὲ τῆς μὲν
ἐπιπλέον εὐψυχίας οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἐμαυτὸν ἢ πλέον
ἀντιμετρήσας, εἴτ' οὖν καταδεέστερον, ἀφελὲς λέγειν
τὴν ἴσῃν ἔχειν οὐκ ἐκ μεγαλοψυχίας ἐλοιμην εὐδοξίαν·
ἄρτι δὲ μοι τοῦ Ἰωνίου πυθμένος, εἴ τίς ἐστι, τοῦ
πληρώματος δὲ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον τοῦ οὐρα-

νίου, φημί δὲ τῶν Γρηγορίου λόγων τὸν πολύτιμον
μαργαρίτην ἀρυσμένον, καὶ τῶν ἐνδομύχων θησαυρῶν
τὸν ἐγκόλιον πλοῦτον παραγυμνοῦντι ἐπιστάς, μή
μέ τις οἰήσῃται τούτων χάριν οὐκ ἀγεννῶς βεβου-
λεῦσθαι, ἀλλὰ καὶ μάλα γε μὴν νεανικῶς, ὅτι καὶ
λίαν ὀρθῶς φιλοδικήσας· εἰ γὰρ δὴ ποῦ τοῦ τῆς εὐ-
φροσύνης κεράσματος κόνδου χρυσοῦν ὁ Λόγος προ-
ῆκε τὸν Γρηγόριον, καὶ μυρίπνοον ἄγχι τὸ Πνεῦμα
τούτου κατεσκεύασε τὸ πανάγιον, ἢ τε χάρις ἐπέ-
καυλον ἔθηκε πάντοθεν σελασφορούμενον λαμπάδιον
καὶ πυρσοῦμενον, οὐ μικρὸν εἰς εὐδοξίαν τὸν ὀπωσοῦν
εὐφροσύνης κρατήρα μηδαμῶς χρηματίσπαντα· τὸ
γούν κινεῖν τοῦ κρατήρος τὴν εὐφροσύνην, οὐδ' ἂν,
οἶμαι, τίς ἀποφαυλίσαιτο, μύρον μὲν οὐκ ὑπάρχοντα,
τῷ μυριπνώδῃ δὲ παρεπόμενον· οὐχ ἦττον γὰρ τῆς
εὐδοξίας ἀντιλήψεται, τὸ Σολομώντειον εὐ εἰδώς,
Ὅπισω σου, φάσκον, εἰς ὄσμηγ μύρων σου δρα-
μοῦμαι· καὶ μέντοι τῷ λαμπάδι τὸν προσφάουοντα

Eos qui profundos maris recessus perquirunt ac latebras explorant, nequaquam a proposito deterrent
imminentia pericula, utpote qui prospero, quem sperant, successui casus adversus et quidquid minus fauste
acciderit postponere omniaque ad felicem exitum satis facile perductum iri persuadere sibi soleant, sci-
licet usquedum, pretioso potius margarito, thesaurum desideratissimum terræ regibus obtulerint atque
inde majorem nacti sint gloriam: imo haud raro, vel leviorum rerum causa, eodem studio tenentur
nec prius quam rei desideratæ compotes sint facti, labori finem imponunt. Ego autem, ubi cum illorum
audacia me comparo atque magis minusve fortem me sentio, tacendo fortasse eandem quam isti ex magna-
nimitate sibi pepererunt gloriam consequi posse videbor: attamen cum nunc Ionici, si quis est, abissi, aut
potius, uti dicere fas est, cælestis plenitudinis, hoc est Gregorii sermonum pretiosum margaritum exhaurire
et reconditas thesaurorum interiorum divitias in lucem proferre aggredior, ne quis me illorum lepores con-
tra quam decet, quamvis juvenili more, investigasse existimet, siquidem recte judicare maxime mihi in
propositis fuit. Nam si verbum proposuit Gregorium lætitiæ propinandæ aureum receptaculum, et Spiritus
sanctus eum fecit vas odoriferum, et gratia [Dei Patris] eum constituit lampadem septem ramis instructam,
undique lucentem et radiantem, eum, inquam, qui, cum magna sua laude, qualiscunque lætitiæ poculum
haurire noluit: nemo, opinor, contemnet eum, qui poculi lætitiæ miscuerit, siquidem, quamvis non sit
verum unguentum, tamen ad unguenti odorem quam proxime accedat. Neque enim minus bonum sentiet
odorem, si illud Salomonis dictum bene noverit: *Post te in odorem unguentorum tuorum curram*: prope
lampadem enim constitutum luminis expertem esse, stultorum est. Nos autem, quamvis indignos, Deus

¹ Cant. 1, 3.

μή τῃ; λαμπρότητος μετασχεῖν, τῶν ἀμηχάνων· οἷς μὲν οὖν ἀναξίους περ οὖσιν ἡμῖν ἐτίμησεν ὁ Θεὸς ταῖς ἐκείνου μεσιτεῖαις, τοῖς ἀφρόνων μετέχουσι πολυτρόπως ἐγνωρίσθημεν, καὶ γε μαιζόνως, εὖ ἴσμεν, φανερῶμεθα· τὸν δὲ τῆς εὐεργεσίας μεσίτην οἷς ἂν ἀνταμείβεσθαι πρόπον ἐστὶ τῆς προθέσεως ἡμᾶς, τῶν μάλιστα τούτων τῶν καλῶν κοινωνεῖν ἡμῖν ἐβελόντων ἕκαστος ἀποδέξεται· *Μυρθανέτωσαν γὰρ, φησὶν ὁ Οὐεὶος Ἀπόστολος, ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι· τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ.*

Τοιγαροῦν ὅπερ ἂν εἰς Γρηγόριον εὐφημον εἴποι τις ἢ δράσει τοῖς ἐκείνου λόγοις ἀβρυνόμενος, εἰς Χριστὸν καὶ λέγει καὶ δρᾷ· Χριστοῦ δὲ τιμῆ, Πατρός ἐστι προδῆλως τοῦ γεννήσαντος· ὁ μὲν οὖν Γρηγόριος, τὸ Θεολόγος εἶναι τε καὶ καλεῖσθαι λέλογχε κατ' ἄξιαν· ἄλλοι δὲ καὶ μόνον Γρηγοριολόγοι γεγονότες, ἦσαν τὸ κλέος· ὁ γὰρ λαλῶν τὰ Γρηγορίου, λαλεῖ τὸν Χριστόν· Χριστοῦ δὲ λάλησις Θεολογία σαφῶς· Θεολογία δὲ Τριάδος ἐστὶν ἀψευδεστάτη, παρ' ἧς ἐκείνη τὸ λαλεῖν ἐνήργηται, καὶ δι' οὗ λαλεῖσθαι τεθέσπισκεν· ἡμῖν μὲν οὖν τὰ μὲν πρῶτα τὸ σπουδαζόμενον ἦν, τοὺς Γρηγορίου λόγους ἐς ταυτὴν ἀρραῖσαι, τοὺς ἐμμέτρως αὐτῷ φημι πεποιημένους, ἔπειτα μῖς φαινομένης ἐν ἀντιφράσει βιβλίου, καὶ τὰς ἄλλας τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὐλήπτους ἐφάμιλλον καταστῆσαι, τὰς μὲν λέξεις καταμερίζειν ἐπιτηδεύσαντες, καὶ γε τοῦ εἰκότος οὐχ ἀμαρτόντες, αὐθις τὸ διελεῖν τὰς συντάξεις, καὶ τούτων καθ' ἕκαστην παραθέσθαι τὴν ἐξήγησιν, τὸ διὰ τίνος πρὸς τοῦτοις εἰφουοὺς σημασίας τοὺς στίχους μὴ φυρομένους, αὐτοῖς μὲν τὴν εὐκοσμίαν, τῇ δὲ συντάξει τὴν ἁρμονίαν, καὶ τῇ ἐξηγήσει τὸν ἀπαρτισμὸν περιποιῆσαι· τὸ δὲ πάντων ἔμοι δοκεῖ τοῖς ἐντυγχάνουσι προσφι-

λέστερον, τοῦτο δὴ τὸ πλατυτέρως τὰς ἱστορίας διεκφᾶναι· τοῦτο μὲν οὖν βουλευθὲν, εἰς ἀμηχανίαν ἀψευδῶς (εἰρήσεται γὰρ) κατέστησεν ἡμᾶς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἱστοριῶν ἀποβλέψαντας· οὐ γὰρ ᾤθημεν ἐξαρκεῖν πρὸς τοσοῦτον, ἀλλ' ὅμως τῶν ἐλπίδων τοσοῦτον ἐτύχομεν, ὡς μὴδὲ σχεδαρίους δεῖσαι προτυπῶσαι· ἀλλ' ἄμα καὶ παρεκβάλλειν καὶ σχεδιάζειν, καὶ μὴδὲ ταῖς ὅθεν ἐχρῆν τὸν νοῦν τῆς ἱστορίας λαβόντας παρατίθεσθαι βιβλοῖς ἐπικύπτειν, ὡς περ βιβλοῦ παρούσης, καὶ γραμματέως παρεστηκός· οὐ γὰρ ἂν ἀοράτως αὐτὸν ἀπιστήσαιμ' ἂν, τὸν δι' οὗ ἡμῖν παρῆναι τὸ σπουδαζόμενον· οὐδὲν τοιγαροῦν ἀνήνυτον ἡμῖν τῶν εἰς Γρηγόριον μέχρι δέουρο βεβουλευμένων, ταῖς ἐκείνου πρσεβείαις τεθαβῆρηκῶσιν ἐπεὶ καὶ τὰς λέξεις ἠνίκα στιχηρὰς ἐπεμερίζομεν βιβλοῦ, οὐδὲ μέχρι λέξεως διημάρτομεν, καὶ τὰς ἀντιφράσεις ἐκ τοῦ τῆς ἐννοίας εἰρμοῦ παραθέμενοι, καίπερ τότε τυγχάνοντες ἄπειροι, τῆς ὀρθότητος οὐχ ἐσφάλημεν· ταύτας ἔπειτα καλλιλεξίαις γυμνάσαντες· καὶ τὸ θαυμαστὸν ὅτι μετὰ τὸ γράφειν ἐρωτώμενοι ἤπορούμεν, εἰ μὴ πόνῃ καὶ σχολῇ μετέπειτα μεμαθήκαμεν, ἄπερ ἀπόνως αὐτοσχεδίως γεγράφαμεν· τοσαῦτα Γρηγόριος ἡμῖν, μᾶλλον διὰ τοῦ Γρηγορίου Θεοῦ, ταῖς τοῦ θεράποντος πρσεβείαις παιθόμενος εὐμενέστατα· μέλι μὲν τὸ γλυκύτατον καὶ πᾶσι προσφιλέστατον, ὀστρακίνῃ σκευεῖ καταθέμενος, ἢ χρυσῶν ἐγκαταθήσας ἐσθῆτος εὐτελοῦς ἐβρικνωμένῃ τμήματι κοπριοσυλλέκτῃ, μονονουχί δὲ τοῖς πᾶσιν ἐπιδοώμενος· Γεύσασθε τῆς γλυκύτητος τῆς μέλιτος χορροσθέντες, καὶ τὸ σκευὸς συντήρησθε (ὀστράκινον γὰρ καὶ λίαν εὐτελές)· ἐμφορήθητε ἐντὸς, καταπτύοντες τοῦ ἐκτός· δέξασθε λύσαντες τὸν χρυσὸν, τὸ δὲ ῥάκος ἐν ᾧ περισφίγγεται, περισφίγγετε· τοῖς ὑμετέροις ἐντίμως ἀπόθεσθε τὰ

per illum dignatus est, ut iis, qui abunde facti sunt participes, multis modis innotuerimus atque magia etiam, sine dubio, in futurum innotescamus: quod vero beneficii mediatori pro merito gratias referre nobis proposuerimus, omnes illi imprimis qui horum bonorum participes fieri cupimus, laude dignum. *Discant enim, divinus inquit Apostolus, mutuam vicem reddere: hoc enim bonum et acceptum est coram Salvatore nostro Deo*¹.

Quidquid igitur homini in Gregorium quis dixerit feceritve, illius sermonibus delectatus, in Christum dixit et fecit: Christi autem gloriam, qui ipsum genuit, Patris esse apparet. Itaque Gregorius jure meritoque est et appellatur Theologus: alii autem solummodo Gregoriologi dicti famam nacti sunt. Qui enim Gregoriana profert, Christum loquitur: Christum autem loqui vere est theologia: theologia autem Trinitatis est verissima, per quam loqui illi concessum est et per quem se celebratum Iri praedixit. Nobis igitur hoc primo curae fuit, ut Gregorii opera in unum colligeremus, ea nimirum quae versibus numerisque astrinxit; deinde, cum unus liber antiphrasibus constaret, etiam ceteros sic ut cuius faciles essent intellectui, in lucem protulimus, simulque id egimus ut phrases interpungeremus et, ubi id bene processerat, iterum capita divideremus, et ad unumquodque explicationem apponderemus: nec minus, ne versus turbarentur, singulis bene distinctam affiximus notam, ut ipsis ordo capitibus harmonia, explicationibus concinnitas constaret. Omnium autem gratissimum lectoribus erit, quod historiae fusius explicuimus. Hoc igitur cum ageremus, magna historiarum silva haud levem sane (fateri enim lubet) nobis iniecit curam, quippe qui huic rei sufficere nos posse diffideremus, quamvis spes sibi foret, ut schedis supersedere ac potius allezare simul et excerpere nobis liceret, quam libros, unde historiae sensum depromeremus continuo inspicere, veluti liber adsit librariusque astet. Eum enim, propter quem hoc suscepimus opus, nobis invisibili modo esse adfuturum, certissime credo, ita ut, quaecumque, illius ope freti, hucusque in Gregorium suscepimus, ad finem perducturi simus. Cum nimirum versibus distinctuimus libri textum, ne unam quidem phrasin omisimus, et antiphrases, quamvis minus adhuc perspexissemus, tamen ita e sententiae nexu apposuimus, ut bene recteque illud fecisse nobis videamur: nec minus omnem repetitionem elisimus. Ac profecto mirum quod post finitum opus interrogati nesciremus, annon quae facile ac festinanter scripsimus, multo cum studio et labore addidicissemus: ita enim Gregorius vel potius per Gregorium Deus, servi sui precibus commotus omnia reddiderat facilia, quasi meli suavissimum omnibusque gratissimum in vas testaceum colligans, vel ad particulam villis vestimenti immundam despectamque aurum a-stuens, omnibus scire dicat: Gustantes mellis dulcedinem satiamini, vas autem confringite, quoniam testaceum est ac villissimum: interiora haurite, exteriora despiciate: aurum accipite, pannum, quo involvitur, dedignamini: thesaurum honorificate, in penu vestro recondite, cento-

¹ 1 Tim. v. 4.

μειοὺς τὸν πλοῦτον, τὸ ῥυπῶδες βράκος εἰς ἀτίμους μαγεύρων ἀποβρίψαντες χεῖρας· οὐκ ἔμφορος γὰρ ἑστρακίνῳ προσπερόμενον ἀποπέμπεσθαι σκεύει, τὸ γλυκύτατον μέλι καὶ ῥωστικόν, οὐδὲ χρυσὸν ἀποσεισέσθαι βράκει προσαγόμενον εὐτελεστάτῳ. Εἴξατε Γρηγορίῳ, Χριστός φησι, τῷ ἔμῳ, δι' ὧν ὑμῖν ἐπιγίνεται· κἄν ὅτι μάλιστα μέγιστος ὢν, οὐκ ἀπάδει λαλεῖσθαι δι' εὐτελῶν· οὐ γὰρ ἐκεῖνος, ἐγὼ δὲ, φηεῖν, ὁ λαλούμενος, ὅς τοσοῦτον ὢν ἀγαθὸς οὐδὲ τοὺς κακοὺς ἀποπέμπομαι, δίδωμι δὲ καὶ χάριν τοῖς αἰτούσι, κἄν ὅτι λίαν ὤσι τῶν εὐτελῶν. Αὐτὴ ἡ βίβλος ἱστοριῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Μαργαρίτης* δὲ ὄνομα ταύτης.

Πάντων δὲ μέχρις ἑκατότου χιτῶνος καὶ σπείρατος, ὧν ἀντιλάβοιτο τοῦτον ἔμπορος, ὅστις πυκνὸς τὰ βουλεύματα καλῶς εἰδὼς πραγματεύεσθαι, τοῖς τῆς βίβλος ἐνστερνισάμενος δὲ καρδίας ἐναποθήσει ταμείοις, ὡς ἂν κεκτρημένους μόνον πλοῦτον παρὰ πάντας, ἀπὸ πάντων δόξαν σχολῆς μεγάλῃν· βίβλος ἱστοριῶν ὧν ἐμνήσθη Γρηγόριος ὁ Θεορρήμων, ἐν τοῖς ἐπιμύθῳ αὐτῷ εἰρημένους, ἐκ τε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ τῶν ἔξωθεν, κατὰ τὸν προτεταγμένον εἰρμὸν· πρῶτον μὲν οὖν σημειώσασθαι χρὴ ὡς ἐκάστῳ λόγῳ καθ' εἰρμὸν εἰσὶν ἰδιωτρόπως αἱ ἱστορίαι· καὶ γὰρ ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν μετὰ τῶν οἰκείων ἱστοριῶν ἀφώριστα· σημειῖον δὲ τῆς διαφορᾶς ὅθεν παρήκται ἡ ἱστορία, τοῦτό ἐστι· κατὰ κεφαλῆς, αἱ μὲν τῆς βίβλος Γραφῆς ἔχουσι τὴν καθ' ἑθὸς συγμῆν· αἱ δὲ τῶν ἔξωθεν ὁμοίως, τὴν καθ' ἑθὸς ὁβελίσκον ὑπερῷον· ἐν δὲ τῇ ἐξηγήσει, πρόδηλός ἐστιν ὁ λόγος ἕκαστης ἡ ἱστορίας· πᾶσαι δὲ καθ' εἰρμὸν ὑποτεταγμέναι κείναι προτεταγμένου τοῦ στίχου, δι' οὗ τὴν ἱστορίαν παρήγαγεν ὁ Θεορρήμων Γρηγόριος· σκοπῶν δὲ τὸ τοῖς παιδευομένοις εὐληπτον καταστῆσαι τὸ πρῶτον.

Τρισσὴν γὰρ ἐντεῦθεν ὠφέλειαν ὁ Γρηγορίου ταῖς βίβλοις ἐντυγχάνων καρποῦται· πρῶτον τὴν πείραν τῶν λέξεων καὶ τῆς καλλιτελείας τὴν μουσαν· δευτέρον τὸ μετὰ τῆς καλλιτελείας ταῖς θείαις καὶ οὐρανίαις ἐννοίαις οὐρανοπορεῖν συγγινόμενον, καὶ πάντα τοῖς νοεροῖς ὁμμασι βλέπειν, ὅσα καθ' ὑπερουρανοῦ στερεώματος μέχρις αὐτῆς (εὐμενῆς γενοῦ μοι, Χριστέ) τῆς πρώτης ὑφ' ἑαυτῆς καὶ μόνῃς γνωριζομένης ἀκτίνος, τῆς τρισσοφανοῦς ἐν μιᾷ φωτὸς μαρμαρυγῇ συνερχομένης θεότητος, λέγω δὴ καὶ τῶν μετ' ἐκείνην καὶ παρ' ἐκείνης τὰ δεύτερα τῆς φωταυγείας κεκληρωμένων, οὐρανοῦ τε μὴν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θεουργικῶς ἰδρυμένων· γῆς τε καὶ θαλάσσης, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ζῶων τε καὶ καθύγρων, ἐναλίων, χερσαίων, ἀμφιδίων, ἀερίων, μέχρις αὐτῶν ὑποχθονίων, καὶ τῶν ἐπι· τρίτον δὲ τὸ ταῖς ἱστορίαις ἐντυγχάνειν, καὶ τῇ προγραφῇ τῶν στίχων ὀξύτητι νοδὸς πρὸς πᾶσαν ἀνατρέχειν τὴν κατασκευὴν, καὶ τῇ τῶν ἱστοριῶν ποικιλίᾳ τέρπεσθαι κατὰ ψυχὴν ἡδόμενον, καὶ πείραν συναθροίζειν, καὶ πρὸς τὸ λέγειν γυμνάζεσθαι, πάντων τε τῶν ἀπ' αἰῶνος θαυμάζομένων πειραθῆναι, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ πάντα προνοίας τε καὶ διεξαγωγῆς, καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀνεκφράστου φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος ἐπιγνώνας· δι' ὧν ἀπάντων ἐπιτυχεῖν δύναται ἂν τοῦ Θεοῦ· φῶς γὰρ ὁ Θεός, ἐν δὲ τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως ὕφεται τις φῶς· ταῦτα μὲν τοῖς φιλογρηγορίοις, οὓς καὶ φιλοθέους ὁ τῆς ἀληθείας σαφῶς ἐξέπιστάται λόγος· αὐθὶς δὲ πρὸς ἄλλο βλέφομεν πόνημα ταῖς Γρηγορίου κρησβείαις τελαρότκότες· ἐστὶ δὲ τὸ συναγαγεῖν ἐς ταυτὸν ἄσπερ αὐτὸς μέμνηται φυσιολογίας· εἶθ' ἐξῆς ὅσα περὶ διχρόνων καὶ τέχνης καὶ ποιότητος στοιχείων συμφώνων, καὶ διαιρέσεως φωνηέντων, καὶ ἄλλων ὀνομάτων διαφόρου σημασίας, ἐπιχωρίων τε λέξεων Ἀττικῶν, καὶ ἐπιτετρηδευμένων, καὶ τῶν ἐξ

non sordidum impuris coquorum relinquitte manibus : haud enim sapientis est, mel dulce ac corroborans, in vase testaceo oblatum respuere, nequa aureum vili panno involutum repudiare. Imitamini, ait Christus, Gregorium meum, qualem vobis sese praeberit, siquidem, quantumvis magnus, humiliter loqui non recusat : non ille enim, ait, sed ego loquor, qui in tanto perfectionis fastigio collocatus malos non rejicio, sed rogantibus, etiamsi perexigui sint pretii, veniam concedo. Hic liber historiarum Gregorii Theologi nomine margariti venire meretur.

Hoc margaritum quovis pretio, etiamsi vestis ac tunicæ jactura fieri debeat, sibi comparet emptor et ut consiliis recte uti queat, imis pectoris recessibus recondat : sic enim eximium præter omnes thesaurum possidens magno præ cunctis honore afficietur. Liber historiarum, de quibus Gregorius Theologus disseruit in *Carminibus* suis, ex Scriptura divinitus inspirata et aliunde est compositus, prout nexus rerum postulabat. Primum igitur ostendendum, quomodo cujusque capitis historiae singulari modo cohererent : singula enim cum suis historiis capita in semetipsis concluduntur : ut autem indicetur unde quævis historia deprompta sit, ad eas, quæ e Scriptura sacra sunt desumptæ, signum quod Græce γρηγὴ dicitur, ad initium appinximus, iis autem, quæ aliunde originem ducunt, veru anteponimus ; porro in explicatione citavimus librum, quo quævis historia continetur : denique singulæ historiae ita sese invicem excipiunt, ut semper citetur versus, a quo Gregorius Theologus historiam exorsus est. Ceterum viris doctis operam meam haud improbatum iri confido.

Triplitem enim, quisquis Gregorii libros legerit, exinde fructum percipiet : primum quidem, verborum intellectum et faciliarum ingenium ; secundum, ut cum verborum elegantia ad meditandas res divinas abreptus in caelum ascendat et animi oculis aspiciat quæcumque in caelesti firmamento existunt, et ipsu (propitius mihi esto, Christe) primarium, a semetipso solum perspectum radium trinæ Divinitatis, in unum luminis focum coeuntis, præterea etiam ea quæ post et per illam secundas luminis partes tenent, caelum dico ipsu et quæ in eo divinitus firmata sunt, denique terram et mare et quæcumque ibi sunt animalia, maritima, terrestria, amphibia, volucra, atque adeo quæ sub terra reperiuntur et reliqua ; tertium, ut, in legendis historiis, versuum dispositione omnem nexum cito mente assequatur, historiarum varietate delectetur, experientiam colligat, ad dicendum exerceatur, quæcumque admirationi unquam fuisse cognoscat, denique Dei ad omnia spectantem curam et providentiam, nec non amoris ineffabilis vim persentiscat. Quæ omnia efficiunt ut possit ad Deum accedere : Deus enim est lumen, et in scientiæ lumine videbit aliquis lumen. Hæc quidem Gregorii amicis, quos etiam Dei amicos aperte appellat veritatis sermo. Jam vero nos Gregorii ope freti, aliud dispiciemus opus, nimirum ut ejus disputationes ad physiologiam pertinentes in unum redigamus ; deinde dicemus de ancipitibus et grammæ-

ἐτοίμου συγκειμένων, καὶ τῶν διασυρτικῶν ἐκπληκτικῶν, δυσφορουμένων, σχετλιαστικῶν, τῶν τε συρραφουσῶν τῆ ὑποκρίσει, ἐκκοπῶν, ἐκλείψεων, συναλοιφῶν, καὶ ὧν παρὰ πᾶσαν τὴν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν οἱ Ἀττικὸι κέχρηται, τῶν τε συντόμων ἐν τοῖς ὄρκοις, καὶ τῶν ἀνθ' ἐνικῶν πληθυντικῶς λεγομένων ἐπιζεύξεων, ἀντὶ δὲ τοῦ παθητικοῦ ἐνεργητικῶν, τῶν τε ἐπιτρεπτικῶν ἐν τῷ μὴ παρόντος τινός,

τῶν τε ὑφ' ἑν καὶ τῶν συνθέτων, καὶ τῶν λίαν κἀπὶ τῶν ἀδυνάτων λαμβανομένων, τῶν σῶς καὶ τρισσῶς ἐκφερομένων, ἰσοτύπων ἰσοδυναμῶν, καὶ τῶν ἐβδομηκονταδύο τῆς π τρόπων, τῶν τε ἐβδομήκοντα τεσσάρων τῆς κῆς τρόπων, τὰ προειρημένα πάντα περιεκθὲ ἰδιοτρόπως, ἔκ τε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, λόγων τοῦ θείου Γρηγορίου.

ticæ et prosodiæ elementis consonis, de vocalium divisione aliorumque nominum varia significatione de indigenis usitatisque apud Atticos vocabulis, de iis quæ in promptu sunt, quæ vituperiunt, metum injiciunt, mærorem vel luctum indicant, et quæ responsionibus inserviunt, de exomissione et contractione, de vocibus quibus Attici omnino præter Græcorum consuetudinem et de concinnitate in juramentis, de periodicis in quibus pro singulari pluralis, pro passivo activum et de enuntiativis in quibus aliquid conceditur quamvis haud exsistat, de hyphen et de compositis, quæ, quamvis sint impossibilia, accipiuntur, de iis quæ bis terve proferuntur, de iis quæ eandem et quæ eandem significationem habent, de septuaginta duabus poetices, et de septuaginta grammatices figuris, ita ut hæc omnia partim e Scriptura sacra, partim e divini Gregorii operi qua par est, ratione explicemus.

ΚΟΣΜΑ ΜΟΝΑΧΟΥ ΑΓΙΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΦΙΛΟΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑΙ⁽¹⁾.

- ΛΟΓΟΣ Α'. *Περὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου* (2).
 1 *Χριστὲ ἀναξ, δε ἀγαθὸς ποτ' ἀειρομένους παλάμῃσι,*
 2 *Σταυροτύποις Μωσῆος ἐπ' ὄβρε' σου θεράποντος,*
 3 *Ἐκλίνας Ἀμαλὴν ὁλοὴν σθένος.*

Τῆς Αἰγυπτίων πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ἐπειγομένην τῷ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν ἔρημον πρῶτος Ἀμαλὴν συναντάται, ἔθνος πρῶτον τῆ Γραφῆ κατονομαζόμενον Ἀρχὴ γὰρ, φησὶν, ἐθνῶν Ἀμαλὴν ἢ διὰ τὸ πρῶτος τὸν Ἰσραὴλ πολεμήσαι ἢ τὸ πρῶτον ἐν ἔθνεσιν ὑποστήναι τοῦτον διαρπάζοντα τοὺς εἰκὸς τοῦ λαοῦ καθυστεροῦντας, εἰς παράταξιν Ἰσραὴλ ἀντικαθίσταται ἢ τῆς γούν μάχης ἐφ' ἱκανὸν διακρατούσης, ὁ Μωϋσῆς προφήτης δὲ καὶ τοῦ λαοῦ καθηγούμενος, οὗτος σταυροτύποις χερσὶ τροποῦται τὸν Ἀμαλὴν συνέθε δὲ τῷ μὲν ταῖς χερσὶν ἐπαιρομένης εἰς ὕψος, τὸ τρίπιον συνεπαίρεισθαι, καθηκο-

μῆναι ὡςπερ οὖν συγκαθήκεισθαι ἑαυτῆ Ἀαρὼν καὶ Ὡρ προφῆτας καὶ αὐτοὺς ὄντινος βουνοῦ τοῦ Μωϋσῆος ἀμφοτέρωθεν τὰς ὑποστηρίζειν (τύπος δὲ τοῦτο τοῦ σωτηριῶδθους) εἶτα δὲ καὶ λίθοις ἐπιθέτοις ἐπεραιῖεν παντελοῦς τῶν ἐναντίων τροπῆς καὶ τῆς μεσταυρότυπον σχῆμα προηγείτο τῶν μαχομ τοῦ λαοῦ παῖς Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ μέμν τούτων συνεχῶς Μωϋσῆς τῷ Ἰσραὴλ λέγων ἢ νεῖς τῷ Ἀμαλὴν, ὅτι, φησὶ, τὴν οὐραγι διήρπαξεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐκ ἠλέησέραγια δὲ πλήθους ἐστὶν ὑστέρημα μόχθῳ τῆ πορίας κεκμηκὸς καὶ τεμνόμενον, ἢ πλάτη μενον.

5. *Χάσματα καὶ φρικτὰς ἐρύχων ἐπ[ίσκω]*
 Ἐν Βαβυλῶνι τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδα π

CARMEN I. De vita sua.

Cum Israel ex Ægypto ad terram promissionis tenderet, primum eis occurrit Amalec, qui populus a Scriptura vocatur. Principium enim, ait, gentium est Amalec. Hic igitur aut quia Israeli bellum intulit, aut quia gentium prima fuit, quæ turbam Israelis subsequentem aggred Israel in aciem assistit. Cum autem prælium satis exarsisset, Moses propheta simul et pop manibus in crucis formam sublatis Amalec in fugam convertit. Accidit porro ut cum manibus in sublatis tropæum simul extolleretur, et cum delabentibus illud quoque descenderet, quare Aaroi qui et ipsi prophetæ erant, in colle quodam manus Moysis utrinque suffulserunt (est autem hi passionis salvatoricæ), et postea etiam lapidibus congestis sustentarunt, usquedum hostes pñitai essent. Et aciei quidem signum crucis præfuit, populo autem pugnanti Jesus filius Nave. Ci mentionem persæpe Moyses injicit, ad Israel dicens: Odio habebis Amalec, inquit, quia turbai depopulatus est in deserto nec tibi pepercit. Turba autem est subsequens multitudo, itineris fatigata ac separata, aut vagabunda.

Cum Israel et Juda a Nabuchodonosore et postea a Nabuzardanē in exsilium abducti et Hiero

¹ Num. xxiv, 20.

(1) Versus citatos in interpretatione nostra omitimus, cum jam ea Latine versa ad manus habeat Lector in præsentī editione. Paginae indigitantur novæ recensionis Benedictinæ quæ typis crassiori-

bus textui insertis. ut moris est nostri, rejtantur. EDIT. PATR.

(2) Ed. nov. p. 630, περὶ τῶν καθ' ἑαυτῆ

ὅτι Ναβουχοδονόσορ καὶ Ναβουζαρδάν τὸ δεύτερον ἀποικισθέντος, ἐμπρησθείσης τε τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς τοιαύτης αἰχμαλωσίας Δαυϊτικῆ διαπρέποντες γίνεαι παῖδες Ἰσραὴλ, Ἀνανίας, Ἀζαρίας, Μισαὴλ ὑπάρχον· τούτους εὐσεβῶς κατὰ τὸν πατρῶον νόμον πολιτευμένους, προφητικῶς τε διαλάμποντας χαρίσματι, τῶν Ἀσσυρίων οἱ προὔχοντες τοῖς βασιλεῦσιν ἐνδιαβάλλουσι, τοῖς Περσικοῖς ἅτε δόγμασιν ἀντικαθισταμένους· ὁ μὲν οὖν Δανιὴλ ὑπὸ Βαλτάσαρ βασιλῆως βορὰ λάκκῳ βίφεις, χεῖρας πρὸς Θεὸν διαπετάσας, τῶν ὠμοφάγων θηρῶν τὰ τε ἀνεωγμένα στόματα καὶ τοὺς σπαρακτικούς ἐπέσχεν δρυχας, σῶος δὲ μεθ' ἡμέρας ἐπάνειται τοῦ βοθῖνου.

6 Ὁν διὰ καὶ μεγάλου ἀπὸ κήτος ἐκθορ' Ἰωνᾶς.

Προφήτης ὁ Ἰωνᾶς, ὑπὸ δὲ Θεοῦ προφητεῦσαι τῇ Κνωστῇ μεγάλῃ Νίνου βασιλῆως Ἀσσυρίων πεμφθείς, φεύγει τὸ πρόσταγμα, τὴν ἐπὶ θαρσεῖς δὲ στέλλεται θαλασσοπορίαν· κλύδωνος δὲ γεγονότος, καὶ παρὰ κερὸν τῶν ναυτικῶν οἰομένων τὴν ζάλτην, ὑπ' αὐτοῦ τι μεμαθηκότων ὡς ἐκ προσώπου Θεοῦ φεύγων ἐστὶ, κλήρω καταδικασθέντα καὶ τῇ θαλάσῃ βεβλημένον, ἐκ προστάγματος θεοῦ κήτος θαλάσσιος θῆρ ὑποδέχεται· τριῶν δὲ τούτων ἡμερῶν ἐν τοῖς σπλάγχνοις ἔσπρωτον πεφυλαγμένον, δι' εὐχῆς κἀντεῦθεν τῷ Θεῷ προσμιλοῦντα τριταῖον τὸ κήτος ἀπήμειπεν ἐν ἡμέρῃ, μυστηρίου τύπον ὑπογράφοντα τῆς Χριστοῦ μετὰ ταῦτα γενησομένης ἀναστάσεως.

8 Ἐν φλογὶ δ' Ἀσσυρίῃ δροσὸν νέφος ἀμφ[εκαλύψε·

9 Θαρσαλέους τρεῖς παῖδας, ἐπεὶ χέρας ἐξέπ[ετασσαν.

Τρεῖς παῖδες εἰσιν Ἀνανίας, Ἀζαρίας, Μισαὴλ, ὧν ἀνωτέρω μνημέμεθα· Ναβουχοδονόσορ τοίνυν ποτὲ βασιλῆως εἰκόνα στήσαντος χρυσῆν, ἣ προσεκύνουσαν πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐκ τινος συγκαλούμενοι βουσιτικῆ συμφωνίας, τοὺς μὴ λατρεύοντας ἀπειλου-

μένου προστάγματος παμφάγῳ παραδοθήσεσθαι πυρὶ, προσάγονται τρεῖς οὗτοι παῖδες· τοῦ δὲ βασιλέως πείθειν αὐτοὺς πειρωμένου, καὶ τῇ τῆς καιομένης ἐπ' ὕψει καμίνου τιμωρίᾳ ἐκδειματουμένου, ἐπεὶ μὴ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα διωμολόγουν Θεὸν, κάμινος τούτους ὑποδέχεται προστάγματι τοῦ κρατούντος· οἷς ἄγγελος Θεοῦ συγκαταείπει· ἐκ δὲ πυρὸς δρόσος ἦν τοῖς παιδαρίοις· ἀλλ' οἱ μὲν ὕμνοις θεοπρεπέσι τὸν Θεὸν μελίσσομενοι, τῆς καμίνου πρό- εἰσιν ἄρτιοι θαῦμα πᾶσι τοῖς ὄρωσι· περὶ δὲ τὴν κάμινον ἐπὶ πήχεις τεσσαρακοντενεῖα ἢ φλόξ δια- χεθεῖσα, τοὺς παρατυχόντας ἔλλυσι Χαλδαίους· ὄθεν τὸν βασιλέα τούτους μηδὲ θριξὶ τοῦ ἀκαμάτου πυρὸς συνειλημμένους ἐκπληττόμενον δογματῆσαι τὸν εἰς τὸν ἐκείνων Θεὸν βλασφημήσαντα πανοικίᾳ ἐξόλυ- θαι.

10 ... Ζείουσαν ὑπερὶ ἅλα περὶς ἐδεύσας,

11 Κύματα καὶ ἀνέμων μένος ἠύνασας.

Τοὺς μαθητὰς ἐν πλοίῳ προπέμφας Χριστὸς, αὐτὸς τῷ παρεπομένῳ διαλεγόμενος πλήθει, ταῖς ὄχθαις προσμένει τῆς θαλάσσης· κλύδωνος δὲ τούτους συ- εσχικότος, μέλλουσιν ὑποβρυχίοις ἀπολίεσθαι· πάριαι Χριστὸς ὄψις, τὴν ὕψην ποσὶν ἐπιπατῶν θάλασσαν· ὁμοθεῖσι δὲ καὶ κεκραγῶσι προσφωνήσας τοῖς μαθηταῖς θάρσειν τε παρακελευσάμενος, σύμπλους ἦν αὐτοῖς τὸν μὲν σάλον κατευνάσας, ἐπιτιμήσας δὲ τοῖς ἀνέμοις, καὶ τῷ Πέτρῳ βυθιζομένῳ ἐπορέζας τὴν χεῖρα.

15 Πολλοῖς δ' αὖ ψυχὰς τε καὶ ἄψα λύσασ[αν] [ρούσων.

Συλλήθδην πάντων τῶν Χριστοῦ μέμνηται θαυμά- των, ὡς ἐν διαφόροις κάμοντες νόσοις καὶ ψυχαῖς καὶ σώμασι, τῶν θείων ἀπήλαυσαν ἀνθρωποὶ δωρεῶν.

329 Οἱ δ' ὅπου ἀφραίνονται νόψ λυθὸν ἀμφί[εκαλύψε] [ἐλλίξας.

Τῇ ψυχῇ διαλεγόμενος, μεταγωγικῶς τὴν παρῶ-

incendio deletæ essent, tres filii Israel, Ananias, Azarias, Misael, e genere Davidico oriundi, Babylone degabant, quos, utpote pie secundum patriam legem viventes et prophetæ dono excellentes, Assyriorum atque reges accusaverunt, quod Persicæ religioni refractarentur. Postquam igitur Daniel a Bal- lasar rege tanquam esca in foveam conjectus erat, manibus ad Deum expansis apertos bestiarum crudi- vorarum rictus crudelesque ungulas sustinuit et, luce aborta, salvus e fovea prodiit.

Jonas propheta missus a Deo, ut prædicaret Ninive magnæ Nivi Assyriorum regis urbi, mandatum elugere et in Tharsis navigare constituit. Exorta autem tempestate quam nauæ præter consuetudinem erasisse opinabantur, ipse eis dixit se e conspectu Dei confugere: quare sorte condemnatum marique traditum, secundum administrationem divinam, cete, quod est bellua marina, excepit. Cum autem per tres dies incolumis in ejus visceribus conservatus esset et precibus deinde Deum imploraret, tertio die eis evomuit eum in terram, quod est figura mysterii resurrectionis Dominicæ quæ postea evenit.

Tres pueri sunt, Ananias, Azarias, Misael, quorum paulo ante mentionem fecimus. Cum Nabuchodo- nosor rex aliquando statuam auream erigendam curasset, quam concentu musico convocati cuncti simul adoraverunt, cumque edictum esset ut ii qui adorare recusarent, voraci flammæ tradarentur, etiam tres isti pueri adducti sunt. Quoniam autem, quamvis rex ipse permovere eos et pœna fornacis coram ipsis accensis terrere conaretur, posthabita creatura tantummodo Deum creatorem sese adoratos profitabantur, jussu regis fornaci traduntur: ingressus vero cum ipsis est angelus Dei, atque ex igne refrigerium con- tigit pueris, ita ut piis carminibus Deum celebrarent et integri e fornace progredirentur, quod omnes videntes admirati sunt et eo quidem magis cum flamma camini ad quadraginta novem cubitos exurgeret et Chaldeos accedentes hauriret. Rex autem miratus, quod ignis vorax ne capillos quidem attigisset, edicto pronuntiavit, ut quicumque illorum Deum conviciis impetiturus esset, cum tota familia extirpa- retur.

Discipulis navigio abire jussis Christus, au multitudinem ipsum comitantem peroraturus, in littore maris remanet. Cum autem tempestas exorta esset, in eo jam fuere, ut maris gurgitibus submergerentur: tum vespere Christus advenit, pedes in mari incedens. Perturbatos autem et vociferantes discipulos allo- cutus bono animo esse jussit, eorumque nave concensa fluctus sedavit, ventos increpuit et Petro peri- clitanti manum porrexerit.

Breviter omnia Christi miracula commemorat, quibus homines, variis animæ corporisque morbis oppressi, divinorum munerum participes facti sunt.

Cum anima colloquens hanc historiam Theologus tanquam exemplum profert dicens: Nondum rationi

σαν ὁ Θεολόγος ἱστορίαν ἐξ ὑποδείγματος παρεισάγει· φησὶν οὖν, ὅτι Οὐπω τῷ λογισμῷ ἀνοηταίνοντι περιέληκα ἱμαντώδες φυτόν· λέγεται γὰρ τοὺς ἴππους τοῦ Ἀδράστου μυρικήσ ὄσφ συσχεθέντας, τὸν Ἀδράστον ἀποβαλεῖν· ὃν εὐρών Μενέλαος καὶ ζωγρήσαι βουλόμενος, οὐ συγχωρεῖται, καὶ γὰρ Ἀγαμέμνων ὁ τῶν Ἑλλήνων βασιλεὺς ἐπιστάς τοῦτον ἀναιρεῖ· μεταφορικῶς οὖν φησὶν ὁ Θεολόγος, ὅτι Τὸν μὲν ἄλων τῶν τοῖς πολεμίοις συσχεθέντες δεδώκασιν οἱ ἴπποι, μικροῦ δέ με τοῖς πάθεισ πάρεργον παρέσχεν ὁ λογισμὸς ἀνοηταίνων, οὐκ ἔχων ὕποι σπῆ τῆς ἀτάκτου φορέσ, μηδ' ὕφ' οὐτινος τούναντιον ἐπ' ὠφελείῃ ψυχῆς συσχεθῆν.

352 Φεύγων Αἰγύπτου μέλαν πέδον, ἔργα τε

353 Καὶ Φαραὼ βασιλεῖα, πάτην δ' ἐπὶ θείαν
[πικρά, ὁδεύη].

Μέλας μὲν ὁ τῆς Αἰγύπτου φύσει χῶρος, ἔργα δὲ πικρά τὰ τοῖς Ἑβραίοις πάλαι προσεταγμένα, πλινθοποιία καὶ τινα οἷς αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι κατεδουλοῦντο· εἶδ καὶ τῷ Μωϋσῆ παραγενομένῳ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ διὰ θεοῦ προστάγματος τῆς Αἰγυπτίων χειρὸς ἐξελέσθαι, πικρότερος καθίσταται Φαραὼ τῶν Αἰγυπτίων ὁ βασιλεὺς· κατὰ γοῦν τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον μέλαν πέδον, τὴν ἐν ἀμαρτίᾳ διατριβὴν ὁ Θεολόγος φησὶ· Φαραὼ δὲ τὸν διάβολον λέγει· πικρά δὲ τὰ ἔργα, τὰ παρ' ἐκείνου τῆ ψυχῆ προσηπινουμένα· πατρίδα δὲ θείαν, τὸν μέλλοντά φησὶν αἰῶνα, καθ' ὃν ἐπιγεσθαι τὴν ψυχὴν ὡς κίδιου θέμις ταμειον ζωῆς δι' ἀρετῆς καταπαύουσιν.

354 Μηδὲ μένει Βαβυλῶνος ἐνὶ κραιναῖς πε-
[δίοισι,

355 Δουριαλῆς δὴθησι παρεζόμενος ποτιμοῖο,

356 Ἰδῆς ὄργανα πάντα παρακλίνας ἀνίσταται,
357 Δικρυοὺς σπεύθει θ' ἱερῆς ἐπὶ τέμμα γαίης.

Βαβυλῶνος τραχὺς μὲν ὁ χῶρος, ἐνθα τὸν λαὸν ἀποικισθέντα, ταῖς δὴθαις λέγεται τοῦ ποταμοῦ καθῆσθαι, καὶ τὴν ἀποικίαν οὐδεσθαι, τὴν τε ὥδην ἐπ' ἀλλοτρίας μὴ θέλειν γῆς ἔδειν, ἀλλ' ἀκίνητα καὶ ἀργὰ τῆς ὥδης φυλάττειν τὰ ὄργανα· μεθ' ἔδομηκοντα δὲ χρόνους τῆς τοιαύτης ἀφαιθέντες αἰχμαλωσίας, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανεῖναι πατρίδα· καὶ τοῦτο γοῦν ἀναγωγικῶς ὁ Θεολόγος φησὶ· Βαβυλῶνα μὲν τὴν αἰχμαλωτίζουσαν ἀπὸ Θεοῦ καλῶν ἀμαρτιῶν· ὄργανα δὲ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ὑποληπτέον, εὐχὴν φημι καὶ τὴν εἰς Θεὸν ὑμωδίαν, ὣν ἡ ψυχὴ ἐξατονήσασα, τὸν δουλείον ζυγὸν ἀποδύρεται· γῆ δὲ ἐστὶν ἱερὰ, τῶν πραέων ὁ χῶρος, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἣν ἐστι καταλαβεῖν, τῆς τραχείας ἀμαρτίας ἀποδεδρακότας.

359 Καὶ νηοῦ μεγάλοι θεμέλια χερσὶ βάληται.

Δαρτεῖς ὁ Μήδων βασιλεὺς μεθ' ἔδομηκοντα χρόνους τῆς θεοσεβείας ἀγάμενος τοὺς Ἑβραίους, τῆς αἰχμαλωσίας ἀφῆσι· προστάσει τε τὸν ναὸν Σολομῶντος καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀνοικοδομηθῆναι· τότε γοῦν ἐπανελθὼν ὁ λαὸς Ἀσσυρίων, τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν Ἱερουσαλὴμ ἐπανορθοῦται· θεμέλιαι τοίνυν ὁ Θεολόγος τοῦ ναοῦ, τὰς ἰσχυράς φησὶν ἀρετῆς, αἵτινες τὴν ψυχὴν ναὸν κατασκευάζουσι τοῦ Θεοῦ, κύκλιαι περιμωδομημέναι.

367 Οἶον δ' ἐξ ἱερῆς Σολύμων κατιόντα πόλιος

368 Ἱεριχοῦς πτολίεθρον ἐπὶ κλυτὸν, ὡς ἐπέου-

369 Φῶρες ἐδηλήσαντο κακοὶ λοχῶντες ὁδότην.
[σιν,

Παρβολὴν ὁ Σωτὴρ ταύτην φησὶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ὅτι τις ὁδοπῶρος κατέβαιεν ἀπὸ Ἱερουσα-

insanæ ramum frenatorem adstrinxit. Adrasti enim equi ramo tamarinthino coerciti illum excussisse feruntur, quem cum Menelaus invenisset et vivum capere aggredetur, non potuit, Agamemnon vero Græcorum rex accessit eumque trucidavit. Metaphorice igitur Theologus hoc dicit : Captum quidem equi colligati hostibus tradiderunt, me autem parum absuit quin ratio malefana cupiditatibus traderet, utpote quæ nec haberet ubi cæcum impetum sisteret, nec rursus a quo in animæ emolumentum cogeretur.

Natura quidem Ægypti terra est nigra, acerbi porro labores qui olim Hebræis imponebantur, ut latrum fabricatio et reliqua quibus Ægyptii eos subigebant : et ideo Moysi qui secundum divinum mandatum Israelitas ex Ægyptiorum manu liberaturus erat, acerbius existit Pharaon rex Ægyptiorum. Sensus igitur anagogico terram nigram Theologus dicit perseverantiam in peccato : Pharaonem intelligit diabolum : labores acerbos ea quæ per illum in anima procreantur : patriam divinam denique vocat futurum sæculum, ad quod veluti vitæ æternæ receptaculum anima in virtute requiescens contendere debet.

Aspera est Babylonis terra, ubi populus extorris dicitur ad fluvii ripas consedis, et exsilium deservisse, et canticum in terra peregrina cantare noluisse, sed organa immota et otiosa conservasse, post septuaginta autem annos ex hac captivitate liberati in patriam suam rediisse. Sensus igitur anagogico Theologus hoc dicit : Babylonem vocat peccatum quod a Deo abducit in captivitatem : organa sunt animæ virtutes, nimirum preces et cantus in Dei honorem oblati, a quibus anima sese abstinens servile jugum deplorat : terra denique sancta est ditio mansuetorum, regnum cælorum quo potentur quicunque acerbi peccati travitem deseruerunt.

Darius rex Medorum, post septuaginta annos, Hebræos ob pietatem admiratus ex captivitate dimisit simulque templum Salomonis et Hierosolymas reedificari jussit. Tunc igitur populus, ex Assyria revertens, templum atque urbem Hierosolymorum reconstruxit. Theologus autem fundamenta templi dicit egregias virtutes quæ animam circumcingunt et templum Dei reddunt.

In Evangeliiis hanc Saluator enarrat parabolam : quidam descendit Hierosolymis et in itinere incidit in latrones qui exspoliatum eum multisque vulneribus laceratum deseruere semianimem. Forte autem levita et sacerdos præterierunt et immisericordi animo illum neglexerunt. Samaritanus autem, cum propius accessisset eumque conspexisset, misericordia commotus vulneribus medicinam largam manu suppeditavit, jumento suo imposuit et cum necessaria cura cauponi tradidit. Ex mente Theologi igitur viator est anima quæ per hanc vitam transit : quod autem ex Hierosolyma descenderit, hoc de virtute intelligendum : latronem dicit diabolum qui olim Adam a Deo abalienavit omnesque ex Adam oriundos eodem modo excipit et a Deo removere studet.

Saluator in Evangeliiis hanc quoque proposuit parabolam : Duo viri precandi causa in templum ascen-

λήμ και λησταίς· περιέπεσαν, οἱ και ἐκδύσαντες αὐτόν
και κληγὰς πολλάς ἐπιθέτοντες κατέλιπον ἡμιθανή· κατὰ
συγκυρίαν δὲ Λευιτῆς και ἱεραὺς παριόντες, κατέλι-
πον αὐτὸν ἀνηλεεῖ ψυχῇ· Σαμαρείτης δὲ πλησίον ἔλ-
θὼν και τοῦτον ἰδὼν ἤλεση, πολλὰ δὲ ταῖς πληγαῖς
ἐπιθέμενος φάρμακα, κάπνι τὸ ἴδιον ἐπιβιδάσας κτη-
νος, τῷ πανδοχεῖ μετὰ και τῆς δεούσης ἐπιμελείας
καταλιμπάνει· τὸν γοῦν ὁδοπῆρον τὴν ψυχὴν φησιν ὁ
θεολόγος, τὸν βίον τουτονὶ διαπερῶσαν· ἀπὸ τῆς Ἱε-
ρουσαλήμ κατιούσαν δὲ τῆς ἀρετῆς φησι· λησστήν δὲ
τὸν διάβολον λέγει, πάλαι μὲν ἀπογυμνώσαντα τοῦ Θεοῦ
τὸν Ἀδὰμ, τοῖς δὲ ἐξ Ἀδὰμ πᾶσι τὸν αὐτὸν ἐπιναδε-
λεγμένον, και Θεοῦ γυμνοῦν ἀμιλλώμενον.

[σαῖος, 395 Πυρθάνου' ὡς δύο φῶτε, μέγα πρῶτων Φαρι- 394 ἠδὲ τελώνης, 396 Εἰς ἱερὸν ἀναδόντες.]

Παραβολικῶς και τοῦτό φησιν ὁ Σωτήρ ἐν τοῖς
Εὐαγγελίοις, ὅτι δύο ἄνδρες ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν
προσῦξασθαι, ὁ εἰς Φαρισαῖος, ὁ δὲ ἕτερος τελώνης·
ἀλλ' ὁ μὲν Φαρισαῖος, νηστειαῖς και δεκάταις και ταῖς
ἄλλαις νομίμοις ἐντολαῖς μεγαλυῶν, και τοῖς ἄλλοις
εὐκρίτων ἑαυτὸν ἀνθρώποις, λόγοις δὲ και τὸν τε-
λώνην ἀποφαυλίζων, ἄτιμος ἀποπέμπεται· ὁ δὲ τε-
λώνης τὸ στήθος ταῖς χερσὶ πατάσων, ἐκπροχέων
κα ἕκταρα θερμὰ και τὸν Θεὸν αὐτῷ τοῖς ἐπταισμέ-
ως εὐμενῆ γενέσθαι λισσόμενος, ἀφέσεως κατηξι-
ται, τοῦ Θεοῦ τῷ ταπεινουμένῳ μᾶλλον, ἢ τῷ τυφου-
ρῷ, προσεσχηκότος.

436 Ἱερῆς Ἐργῆς ἐμιμήσατο φωνήν.

Ἄνα μήτηρ ἐστὶ Σαμουὴλ τοῦ προφήτου, στεῖρα
δὲ ὄσα και πικρῶς ὀδυρομένη, κατέστη εἰς Σηλώμ,
ἢα ἦν ἡ κιβωτὸς διαθήκης Κυρίου· προσευξαμέ-
νης δὲ ταύτης, τὸν Σαμουὴλ αὐτῇ παρέσχεν ὁ Θεός·
αὐτὴ δὲ καθ' ὕποσχασιν τῆς μητρὸς λειτουργεῖν
ἐναρτῷται Θεῷ, και τῇ σκηνῇ προσάγεται τοῦ μαρ-
τυρίου νῆπιος ὤν· Ἐλκανὰ ὄνομα τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

437 Nūn δ' αὐτ' ἀναριθμὸς εἰμι βεδήλοισ,

438 Ἴλει σοῦ θεράποντος ἀγακλέος ἴλεισι μάρ-
[χοις]

434 Οἱ θυσιαὶ καθαρίσιν ἐπέγραον ἄξιοι θυμῷ,

435 Χερσὶν ἐξαπτόμενοι θείων λίχνησι λυθήτων·
436 Τοῦνεκα και χαλεπῆς κύρσαν βίοτοιο τελευ-
[τῆς].

Υἱοὶ τοῦ ἱερῶς Ἴλει Ὅφνει και Φινεὲς ὑπῆρχον
παρανομῶτατοι σφόδρα, τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου μὴ
γινώσκοντες παρὰ τοῦ θύοντος λαοῦ· πρὶν ἢ γὰρ τὸ
στέρφθυμαθῆναι, καθῆκαν τριόδοντα εἰς τὸ χαλκεῖον,
και πᾶν ὄπερ ὁ τριόδου ἀπέσπα τῆς χύτρας, ὁ παῖς
ἐλάμβανε τοῦ ἱερέως· αὕτη τούτοις ἁμαρτία λελογιστο
μεγίστη· διὸ και τῷ πατρὶ αὐτῶν διὰ τινος τῶν εὐ-
σεβοῦντων ὁ Θεὸς δῆλοι, τὸ δι' αὐτούς σὺν αὐτοῖς
μέλλον αὐτῷ τέλος οἰκτρὸν ἐπελεῦσεσθαι, και διὰ
Σαμουὴλ ἐτι παιδὸς ὄντος, και κατὰ πρόσωπον ἐκείνου
τῇ σκηνῇ λειτουργοῦντος· ὁ και συνέθη· τῶν γάρ
ἄλλοφύλων ἐπιθεμένων, μετὰ τῆς κιβωτοῦ ἐξεῖσιν
Ὅφνει και Φινεὲς οἱ τοῦ Ἴλει παῖδες· κρατυρθέντος
δὲ τοῦ τῶν ἄλλοφύλων ἐπ' αὐτούς πολέμου, και τῆς
κιβωτοῦ ἀλωθείσης, ἄμφω πεπτῶκασι στόματι· ἕ-
φους· τινὸς δὲ τὴν ἀγγελίαν τῆς τε κιβωτοῦ και τῶν
παίδων και τοῦ λαοῦ τῷ Ἴλει ἀπαγαγόντος, διφρω
τούτον καθεζόμενον ἐς τοῦπίσω πασεῖν συνέθη και
συνηρέθη· και τοῦ ζῆν ἀπαλλαγῆναι· και μέντοι
και τὴν τούτου γυναικόπαιδα κατὰ γαστρὸς ἔχουσσαν
ἅμα τεκεῖν τῷ πένθει και σὺν τόκῳ μορῆσαι· ὡς
πληρωθῆναι τὸ ρῆμα τὸ δηλωθὲν ὑπὸ Θεοῦ· ἡμέρα
μιᾶ, παντὸς οἴκου τοῦ Ἴλει τὸν τὸ θυμίαμα προσφέ-
ροντα τῷ Θεῷ ἐξολοθρευθήσεσθαι.

440 Ἡδὴ τις φάλλον ὑλα θεοδοτοῦν ἤγαγε βωμῷ,

442 Σάρβρας ὄφινδοκιο ῥόνον ῥίζαν τε γενέθλης,

444 Ἄβραάμῃν ἱερεὺς, ἀμνός δὲ τε κιδιμοῖς Ἰσακ.

Ἄβρααμ τίττει τὸν Ἰσακ ἐξ ἐπαγγελίας ἐν γῆρα,
Σάρβρας στεῖρας και αὐτῆς οὐσης και γηραλέας·
τούτω προστάσσει τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ μο-
νογενῆ υἱόν, θυσίαν ὁ Θεὸς προσάγειν ἐπὶ τινα τόπον
ὕψηλόν· ἐλθόντι δὲ σὺν τῷ παιδὶ τῷ Ἀβραάμ ἐν τῷ
τόπῳ, και τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομήσαντι, τὰ τε τῆς
ὀλοκαρπώσεως ἐπιστοιδήσαντι ξύλα, πεδῆσαντι δὲ
και τὸν Ἰσακ, και τὴν μάχιραν ἐπ' αὐτὸν σπασα-
μένῳ, φωνήσας οὐρανὸθεν ὁ Θεὸς τῆς ἐπὶ τῷ παιδὶ
σφαγῆς ἀνατρέπει τὴν πρόθεσιν, εὐ μάλα προσεδε-

derant, alter Phariseus, alter publicanus. Jam vero Phariseus, qui de jeuniis et decimis aliisque legis
præceptis magnopere gloriabatur, cum cæteris hominibus se comparabat et verbis quoque publicano
detrahebat, sine honore discessit: publicanus autem pectus manibus percutiens, et acerbis lacrymis
profusus Deum, ut peccatorum veniam sibi concedat, implorans, remissione dignus habitus est, siquidem
Deus eum qui sese humiliat magis respicit quam qui se extollit.

Anna est mater Samuelis prophetæ: quæ cum propter sterilitatem amare flevisset, in Silo descendit,
ubi arca fœderis Domini erat, et precibus ibi factis Samuelem Deus ei donavit, qui ex matris voto sa-
cerdos Dei constitutus est, cum adhuc puer esset, ad tabernaculum testimonii adductus est. Pater autem
eius Eleana vocabatur.

Filii Eli sacerdotis, Ophni et Phinees, admodum impii erant, legis præcepta, sacrificante populo,
haud observantes: priusquam enim adeps incenderetur, immiserunt fuscinulam tridentem in lebetem,
et quidquid tridens arripisset ex olla, sacerdotis puer sibi sumpsit. Et hoc quidem ut gravissimum pec-
catum eis imputatum est. Quare etiam patri eorum non modo per pium quemdam virum Deus prædixit,
ipsum propter eos et cum eis miserabili morte interiturum esse, sed etiam per Samuelem qui admodum
juvenis coram illo in tabernaculo sacrificia offerebat. Quod etiam accidit. Cum enim exteri terram inva-
derent, Ophni et Phinees, Eli filii, cum arca egressi sunt, et postquam hostes victoriam reportaverant
arcamque abstulerant, uterque gladii acie interiit. Nuntio autem de arca, de filiis et de populo ad Eli
perdato, ipse in sella considerens retrorsum cecidit fractisque cervicibus mortuus est, ejusque nurus gra-
vida, terrore percussa peperit et cum partu extincta est, ita ut verbum a Deo revelatum impleretur,
minimam omnem, qui sacra offerrent Deo ex tota Eli familia, uno die perituros esse.

Abraham senex facius gignit Isaac secundum promissionem, quamvis Sara ipsa et sterilis et decre-
pita esset. Illi autem præcepit Deus, ut in loco quodam edito filium quem habebat ex promissione uni-
genitum, in sacrificium sibi offerret. Cum igitur Abraham in illo loco advenisset cum puero, et altare
construxisset, et, lignis ad faciendum holocaustum comportatis, Isaac ipse instaret, cumque in eo esset
et illum gladio transigeret, Deus voce cœlitus emissa a filio trucidando revocat, magnopere delectatus

γμένως, ὡς οὐδὲν θεοῦ τῷ 'Αβραάμ ποθεινότερον κριδὸν δὲ φυτῷ τινι σαμὲκ λεγομένῳ τοῦ παιδὸς ἀντιδοῦς αὐτομάτως τῶν κεράτων κατεχόμενον, τὴν θυσίαν προστάσσει καθιερώσαι· τούτου δὲ γενομένου, πρὸς τοὺς οἰκείους ἐπάνεισι, σῶν ἐπιφερόμενος τὸν μονογενῆ παῖδα.

480 Οὐδὲ μεταστρέφεται Σοδόμων ἐπὶ τέτρων
[ἔρημον,

481 "Ἦν διὰ μαργουσίνην ξείνῳ πυριδιζώθεντων

482 Φεύγει δ' ἐσσυμένως ἐς ἔρος, πάτρης δὲ λέλη-
[σται,

483 Μὴ μῦθος καὶ λῆας ἀλὸς μετόπισθε λήπεται.

Σοδόμων τόπος ἐστὶ τις περὶ τὸν Ἰορδάνην· ὑπῆρχον δὲ πέντε πόλεις· ὁ δὲ χῶρος πρὸ τοῦ καταστραφῆναι, τερπνὸς τε ἦν καὶ λίαν εὐθαλῆς, ποτιζόμενος ὡσπερ ἡ τῆς Αἰγύπτου γῆ· τοῦτον ὤκησε Λῶτ τὸν χῶρον· πρὸς γένους δὲ τῷ 'Αβραάμ οὗτος· σὺν αὐτῷ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐνεγκαμένης πρὸς τὴν Χαναζιαν μετοικήσας, τοῦτον ἔλαχεν οἰκεῖν τοιούτῳ τὸν τρόπον· πολλῶν δυντῶν τῶν κτημάτων αὐτῷ τε καὶ τῷ 'Αβραάμ, ἐπει χωρεῖν αὐτοὺς τὴν γῆν οὐχ οἷον ἦν, μάχην οἱ ποιμένες πρὸς ἀλλήλους συνάπτουσι· τοῦ τοίνυν 'Αβραάμ εὐλαθηθέντος, τῆν τε προτίμησιν εἰ ὀέλοι τῆς γῆς ὑποχωρῆσαι τῷ Λῶτ παρεσχικότος αὐτοῦ, πανοικίᾳ μετατίθεται· τῶν δὲ τόπων οἱ ἄνδρες ἀδικώτατοι λίαν παντοίαις ἐμφυρόμενοι σαρκὸς ἀσάλας· τῆς τοίνυν αὐτῶν ἀσεβείας πληθυνθείσης, εἰκὸς τὴν θεῖαν ἐπ' αὐτοὺς μετιέναι ὄργην· αὐτοῦ τε τοῦ θεοῦ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τῷ δικαίῳ περὶ τοῦτου διαλεχθέντος 'Αβραάμ, ἐν τῇ παρὰ τῇ θεῷ Γραφῇ θρυλλομένη ξαναγωγίᾳ· δύο τοιγαροῦν τοῖς Σοδόμων ἀποσταλέντων ἀγγέλων εἰς τὸ καταστρέφαι, τὸν μὲν Λῶτ αὐτίκα τῇ πύλῃ προσκαθεζόμενον, ἅτε φιλόξενον ἦεν καὶ ἄνδρα δικαίον, εἰσοικίσασθαι τοῦτους συνέβη· τῶν δὲ γεγονότων εἰσα τῶν οἴκων, ἅπαντας θύραζε τοὺς Σοδομίτας πρεσβυτέρους ἅμα καὶ νέους τὸν Λῶτ ἐκκαλουμένους, ἐναγωνίον εἶναι· καὶ ὁ μὲν δίκαιος Λῶτ ἠπίως αὐτοὺς καταστέλλειν ἐπειράτο, οὐοὶν παῖδε προβαλλόμενος τοῖς ἀκολάστοις εἰς ἐπιθυμίας ὑπηρεσίαν ἄνδρῶν καθιστηχίας ἐν συνοσίᾳ μηδέτω ἀπωσθεῖ· δὲ καὶ κινδυνεύσας ἐπ'

αὐτῶν συντριβῆναι, τοῖς οἰκείοις προσαγείς κατὰ τὰς θύρας, ἐπικουρίας τῆς παρὰ τῶν ἀγγέλων τυχῶν, εἰσωχωρήσας διεσώθη· τοὺς δὲ τις πρὸ τῶν θυρῶν ἐπήλυσεν ἀρασία προσεωχθεὶς αὐτῶν· παρελύθησαν γὰρ καὶ ταύτας περιάγοντες οὐκ ἠδύναντο γυνῶναι· τότε δὴ τὸν Λῶτ οἱ θεοὶ κατέσπευδον ἄγγελοι, πανοικί αὐτὸν αὐτόσε διαδράσαι, μὴ προσδέψαι δὲ πορευόμενον εἰς δεξιὰ ἢ ἐπ' ἀριστερά· τίσι δὲ τῶν ἐγγχωρίων ἐπιγαμβρευθεῖσιν αὐτῷ διαλεχθεῖς, καὶ νομισθεῖς γελοιάζειν, ὑπὸ τε τῶν ἀγγέλων ἐξελθεῖν συνωθούμενος, δυσὶν ἅμα κορίοις ἀμωμήτοις ἐξεῖσι καὶ τῇ γυναίκεϊ· πυρὸς δὲ θεοῦ κατὰ τῶν Σοδόμων οὐρανὸθεν ἐπομβρισθέντος, εἰς τοῦπίσω τὴν γυναίκα τοῦ Λῶτ ἐπεστραμμένην πρὸς θεωρίαν, ἀψυχὸς ἐξεκονίζει στήλη ἀλός· μὴ τι δὲ συμπαραληφθεῖται τῷ Σοδομικῷ πυρὶ δεδιττόμενος ὁ δίκαιος Λῶτ, ἐπεὶ μὴ τῆως προσαγαγεῖν εἰὸς τε ἦν τῷ βρει, παλίδριον αὐτόσε Σηγῶρ προσαγορευόμενον, προσφύγιον ἐξητήσατο· τούτου δὲ γεγονότος αὐτόθι διασωθείς, ἔνεισιν ἐπὶ τὸ ἔρος εὐκαιρίας λαβόμενος· Σόδομα τοιγαροῦν ὁ θεοῖς Γρηγόριος τὴν ἐν ἁμαρτίας φησὶ διατριβῆν, Λῶτ δὲ πρόσωπον εἶναι τῆς ἀρετῆς λέγει· τὸν τοίνυν ἐξ ἁμαρτίας ἀναχωροῦντα, μὴ πάλιν ἐπ' αὐτὴν ἐπιστρέφειν· τοῦτο γὰρ ἔστιν εἰς τοῦπίσω βλέψαι καὶ στήλην παγῆναι ἀλός· πρὸς γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπεστραμμένην τὴν τοῦ Λῶτ γαμετήν, εἰκὸς τοῦτο παθεῖν· στήλη δὲ δράματός ἐστιν ἐμφανὲς κατηγήρημα, διατρέχον εἰς τὸ διηνεκές· πόλιν δὲ Σηγῶρ, τὴν ἰδρυμένην ὑπ' ἀρετῆς ψυχῆν ὑποληπτέον, ἦν πρὸς ὕψος τελειόττος κατεπείγεσθαι ταῖς κατὰ θεοὺ ἀνάβασεσιν, ἀλλὰ μὴ μένειν πρὸ ποδῶν· βᾶθυμίας γὰρ καὶ τοῦτο καταδίκην κέκτηται.

577 Τειρόμενος κάμπτω σοι γούνατα, κέμφον

578 Δακτύλῳ ἰχμαλέῳ ξηρὴν φλογοῖ Λάλαρον ἄνα

579 Γ'λώσσαν ἀναψύσεντα, χάος δὲ με μηκέτ'

580 Μηδ' 'Αβραάμ μεγάλων κόλπων ἀπὸ τηλόθεν

581 Πλούσιον ἐν παθέεσσι. Τεὴν δ' ἐπὶ χεῖρα κρα-

[βάλλοι,

[ταίην.

quod Abraham super omnia Deum diligeret, et arietem ad arborem, quæ samec vocatur, cornibus implicatum pro filio traditum sacrificari jussit. Quo facto ad suos reversus est salvumque reduxit filium unigenitum.

Sodoma est regio ad Jordanem sita, ubi quinque urbes fuerunt. Erat autem, priusquam everteretur, terra amœna ac fertilissima, Ægypti instar irrigata, eamque Lot habitavit. Cum enim Lot cognatus esset Abraham et cum eo a teneris Chanaanæam incoluisset, accidit ut illic sedem ligeret, hoc modo: Et ipse et Abraham numerosos habebant greges adeo ut terra capere eos non posset, ideoque pastores sese invicem infestarent. Quare cum Abraham prudenti consilio copiam ei faceret eligendi quamcumque vellet terram, Lot illuc transmigravit cum tota familia. Incolæ porro regionis illius admodum erant impij, variis corporis libidinibus inquinati. Qua impietate ad summum fastigium evecta non potuit fieri, quin iram divinam experirent: et hac de re Deus ipse in faciem Abraham colloctus est, cum ab eo, ut Scriptura sacra dicit, hospitio illo sæpe laudato exciperetur. Duos autem angelos qui ad Sodomitas convertendos missi erant, Lot ad portam considens, utpote vir hospitalis ac justus, in domum suam recepit. Qui cum ingressi essent, omnes Sodomitæ et seniores et juvenes Lot foras evocaverunt et cum eo litigaverunt: justus autem Lot, ut erat mansuetus, satisfacere iis conabatur, et scelestis obtulit duas filias nondum virum expertas, quibus libidinem suam explerent. At vero repulsus ac pene oppressus, nonnisi a suis ad januam retractus angelorumque auxilio sustentatus domum suam incolumis ingressus est: qui autem foris erant, oculorum acie defecerunt, ita ut hac et illic errantes januam reperire haud possent. Tunc igitur divini angeli compulerunt Lot, ut illinc discederet, in itinere autem nec ad dextram nec ad sinistram prospiceret. Cum autem nonnullos affines hac de re moneret, eum ludibria agere opinati sunt, quare ab angelis ad fugam concitatus, cum duabus filiabus omnino integris et uxore discessit. Quoniam porro, igne divino cœlitis in Sodoma delabente, uxor Lot retrorsum oculis convertit, exanimis in columnam salis transmutatur: justus Lot autem, ne perterritus etiam flammis Sodomiticis hauriretur, eum ad montem pertingere non posset, in urbem Segor nominatam sese recepit. Quo facto conservatus,

Τούτην ὁ Σωτήρ ἐν Εὐαγγελίοις τὴν παραβολὴν εἴρηκεν, ὅτι πλούσιός τις ἦν πορφύραν ἐνδιδυσκόμενος, καὶ καθ' ἡμέραν εὐφραίνόμενος· τούτου δὲ προσέβριπτο ταῖς πύλαις πτωχός τις Λάζαρος τοῦνομα ἠλωμένος τῇ πτωχείᾳ· τῷ γοῦν πλούσιῳ διακεχυμένην τρυφὴν τε καὶ ταῖς κατὰ τὸν βίον εὐθηνίαις εὐροῦντι, φροντίς οὐδεμία τοῦ πένητος ἦν· καὶ ταῦτα χαλεπῶς περὶ τὸ σῶμα διακειμένου καὶ τῶν τῆς ἐκείνου τραπέζης περιτετευμάτων ἐντετηχότος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς κύνας λέγεται τοῦ πλουσίου τὰ τοῦ πτωχοῦ τραύματα καταλείπειν, προσθήκη ἄλλοις ἐμποιοῦντας τῷ μιθμιᾷ θεραπείας ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν ἡξιωμένῳ· ταύτη τὸν πλούσιον ἀπηνῶς διακείμενον, εὐχαρίστως δὲ τὸν πένητα διακαρτεροῦντα, ἀποτρέφους ἀναρπασθῆναι, καὶ πρὸς τὸν ὠρισμένον καταστῆναι τόπον, ὅθεν τὸν πλούσιον κατεῖχε· τὸν δὲ μικρὸν ἀνανεύσαντα (πῦρ δὲ ἦν ὑποσμίχον καὶ σκόλης κερύτατος διερεθίζων), τὸν πένητα Λάζαρον θεάσασθαι λέγεται πατριαρχικοῖς πλατέως ἐπικαθεζόμενον κόλπῳ, πολλαῖς τε δορυφορίαις παρακαλούμενον· ζωνήσῃσι τε τὸν δορυφόρον Ἀβραάμ, ἐκείνον αὐτῷ τὸν πρῶτον περιωραμένον Λάζαρον ἀποστῆλαι βανίδος, ὥστε τῷ ἠνωμένῳ δίσυγγόν τι μικρῶν δακτύλων προσεπιστάξαι· ὅν δὲ πατριάρχην μὴ δυνατὸν εἶναι πρὸς λόγον ἐπιμαρτύρῳ, τοῦ πένθους αὐτῷ τῆς ἀπροσδοκῆτου στερίας, περισσώτερον ἄλλος τῆς βασάνου προσκαταστῆσαι· καὶ χάσμα δὲ περὶ αὐτοὺς μέγιστον ἠδραθεῖσθαι, τῶν ὀρίων αὐτοῖς ἀδιεχθῶτων ὄντων, καὶ ἰσθμῶν πρὸς ἀλλήλους καθεστηκότων, πέρασ ὧδε τῆς κακίας ἐπεσφραγίσθαι, τοῖς οἷος ἐκείνος ἀπὸ τῆς διαβεβαίουμενος· πλούσιον ἐν πάθει φησι, τὸν

πολλαῖς ἐμφυρόμενον ἀμαρτίαις· Λάζαρον δὲ τὸς ἐλέους ἡξιωμένον βανίδα, τὸν θεῖον ὑποληπτέον λόγον ταῖς καιομέναις πάθει ψυχαῖς, ὑπὸ τῶν θεοφόρων σταζόμενον· χάσμα δὲ τὴν ἀμετάθετον ἐκ κακίας βραθυμίαν, ἣν συνέκδημον λαθοῦσα ἡ παναθλία ψυχῆ, χάσματι καὶ πυρὶ βυθισθῆναι, σωτηρίας ἐλπίδα μηκέτι κεκτημένη· κόλποι δὲ νοηθήσονται τοῦ Ἀβραάμ, αἱ τῶν ἀγίων διατριβαί· τούτῳ γὰρ τὴν τῆς ἐπαγγελίας ὑπέσχετο γῆν ὁ Θεὸς, ἥς γάλα καὶ μέλι διεκρέει· Θεὸς θεοῖς συγγινόμενος, καὶ πρὸς αὐτῶν ἀνυμνούμενος ἀσιγήτως, πλατέως τε καὶ ἀπεράντως θεολογούμενος.

584 *Εἰπέ, καὶ αἱματόσσοα ῥύσις λήξειε τάχιστα.*

Τῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις θαυμάτων ἀναγκαιῶς μεμνημένος, πρὸς Χριστὸν αὐτὸν διαλέγεται· Λόγῳ γὰρ εἰπέ, φησὶ, καὶ τῆς ψυχῆς ἡ αἱματώδης στήσεται ῥύσις· ῥύσις αἱμάτων δὲ προκαταβεβλημένου τραύματος πληγὴν ὑποδείκνυσι· τῷ γὰρ τετρωμένῳ, τῆς ὠτειλῆς ἐκροή τις παρέπεται· τάχισθην δὲ λήξιν φησιν, ἐκ παραγώγου σχήματος· αἰμόρρους γὰρ τις γυνὴ δυσκαίδεκα χρόνων τῷ πάθει κατεχομένη, τῶν κρασπέδων τοῦ Χριστοῦ λαθραῖως ἀψαμένη, παραχρήμα τῆς νόσου ἀπηλλάγη.

585 *Εἰπέ, καὶ ἐμμήνεις συνῶν ἀγέλην λεγεῶνας*

586 *Πνεῦμα, καὶ ἐν πελάγεσσι πέσοι.*

Τῶν ἐν Εὐαγγελίοις θαυμάτων καὶ τοῦτο· κατὰ γὰρ τὴν τῶν Γεργεσηνῶν χώραν ἦν τις δαιμονῶν ἐν τοῖς μνημείοις· δι' ὃν ἄβατος ἦν ὁ τόπος, πολλῶν διαφόρως ὑπ' αὐτοῦ κατατρωθέντων· τοῦτον Ἰησοῦς ὑγιῆ καταστήσας, χοίρων αὐτόθι νεμομένων, ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἀξιοῦται τοῖς χοίροις αὐτοὺς ἐπιτρέψαι τὸ

opportunitate concessa, in montem ascendit. Sodoma nempe divinus Gregorius esse perseverantiam in peccatis, Lot autem personam virtutis sustinere dicit: qui porro a peccato discessit, ne amplius ad illud revertatur, admonet, hoc enim est retrorsum videre et in columnam salis transmutari: nam quia uxor Lot ad cupiditatem respexit, merito hoc passa est: columna autem est aperta facti accusatio, in perpetuum duratura: urbs Segor denique explicanda est per animam virtute confirmatam, quæ secundum Deum gradatim ad perfectionis fastigium ascendere, neque vero in ostio remanere debet, quia hoc quoque socordiae crimen pœnia afflicta.

In Evangeliiis Salvator hanc parabolam proposuit: Erat dives purpura indutus et quotidie laute vivens, et cujus portas provolvebatur pauper quidam, nomine Lazarus, summa egestate laceratus. Jam vero dives qui luxuria distinebat omnibusque vitæ bonis abundabat, nullam pauperis habuit curam, quamvis hic quoad corpus pessime se haberet et vix micis, quæ ex illius mensa supererant, male nutrireretur. Præterea vero etiam divitis canes ulcera pauperis linxisse ejusque dolores auxisse dicuntur, dum eorum domini nullam omnino illius rationem haberent. Cum igitur dives tam inhumane se gereret, pauper vero cum gratiarum actione perferret, ambo decesserunt et ad locum determinatum pervenerunt, unde ille divitem conspexit. Hic autem paululum aspiciens (erat nimirum ignis hauriens et vermis acerbissimus stimulans), pauperem Lazarum in sinu patriarchali requiescentem et satellitem agmine solatioque ornatum conspexisse, Abrahamque satellitem rogasse dicitur, ut illum Lazarum olim despectui habitum mitteret qui adusto guttam aquæ vel parvo digito instillaret. Patriarcha vero ei respondit hoc fieri omnino non posse, atque subita et inexpectata doloris medela cruciatum etiam intolerabiliore ei postea fore, necnon per magnam abyssum dicit circa ipsos stabilitum esse, et terminos quibus neque egredi licet neque invicem convenire, hic esse constitutos affirmat tanquam fines peccati iis qui, sicut ille, animi ductu laborant. Divitem cruciatibus vexatum dicit animam multis peccatis pollutam. Lazarus, qui misericordie guttam afferre imploratur, intelligendus est de verbo divino, quod a viris divinitus inspiratis in animas passionibus adustas instillatur: abyssus est socordia pertinax et peccato contracta, quam ulcera anima, omni spe salutis destituta, sociam assumit et sic abisso et igne submergitur: sinus Abraham est sanctorum consuetudo, huic enim Deus promissionis terram sponponderat, in qua lac et mel sunt: Deus cum diis conversans, et ab eis alta voce laudatus et multum ac semper celebratus.

Miracula Evangeliorum anagogice commemorans ad Christum ipsum convertit sermonem: Verbo enim dicit, ait, et animæ profluvium sanguinis consistet. Profluvium autem sanguinis significat accepti vulneris plagam, siquidem e vulnere inflicto profluvies quædam emanare solet: celerrimam autem, sensu anagogico, adesse ait medelam: mulier enim, quæ per duodecim annos sanguinis profluvii morbo laboravit, postquam simbriam Christi clam tetigerat, extemplo morbo est liberata.

Hoc quoque in Evangeliiis narratur miraculum: In terra Gergesenorum erat quidam dæmoniacus, in sepulchris degens, qui, cum multos varie læsisset, effecit ut nemo regionem istam adire amplius vellet: per Jesum autem sanitatem recuperavit. Et cum ibi porcorum multitudo pasceretur, dæmones veniam

λοιπόν ἀναμιχθῆναι· τούτου δὲ γενομένου, κατὰ τῆς
Θαλάσσης οἱ δαίμονες τοὺς χολίρους ἐλάσαντες, ἅπανται
ὑποβρυχίους ἀπέλωσαν.

587 *Καὶ λέπρην ἐλάσειας ἀτερπεία.*

Μέμνηται τῆς τοῦ λεπροῦ καθάρσεως ὑπὸ Χριστοῦ
γενομένης· τὴν πολλὰς δὲ κατεστιγμένην ἁμαρτίας
ψυχὴν ἀπεικάζει λεπρῶ· τὸ γὰρ πάθος ἐστὶν ἀτερ-
πέα, κατὰ τοῦ σώματος διακεχυμένον.

Καὶ φόδος ἔλθοι

588 *Ὅμιαισιν οὐχ ὀρώσωι.*

Βαρτιμαῖον αἰνίττεται· τούτῳ γὰρ ἔλεον ποθοῦντι,
παρέχει Χριστὸς φῶς αὐτῷ χαριζάμενος, τυφλότητα
δὲ φησὶν ὁ Θεολόγος τὴν ἀγνοίαν· ἥς ἐκτὸς γενομένη
ψυχὴ τὸ φυσικὸν ἐπιδοῆσεται ποθοῦσα φῶς· οὐ γὰρ
ἔτι τὸν εὐεργέτην ὡς υἱὸν εὐφημεῖ Δαβὶδ, ἀλλ' ὡς
Θεὸν προσκυνῆσει μεγαλοδότην.

Καὶ οὐατα φθόγγον ἀκούοι.

Κωφῶ καὶ μογιλάῳ δεηθεῖσι τὴν λύσιν ἄμφω
παρέχει Χριστὸς· κωφὸς δὲ λέγεται κατὰ τὸν τῆς
ἀναγωγῆς λόγον, ὅστις ἔχει πρὸς τὸ πᾶ ὄσια δέχεσθαι,
βαρυτάτην τὴν φυσικὴν ἀκοήν.

589 *Καὶ ξηρὴν τανύσειας ἐμήν χέρα, δεσμά τε*
590 *Ῥήσειας.*

Καὶ ταῦτα τῶν Χριστοῦ θαυμάτων καθέστηκε· διὸ
καὶ λαιδορεῖται, σαθράτῳ ποιούμενος τὴν θεραπείαν·
τούτοις γὰρ ἀνθρώπων τοῖς πάθεσι κάμνοντι, μέσον
προστάσει τῆς συναγωγῆς τὴν χεῖρα διεκτείνει,
καὶ τῇ γλώσσῃ διηρθρωμένον διαλέγεσθαι· χεῖρα
δὲ ξηρὰν φησὶν ὁ Πατήρ, τὸ πρὸς τὰς θείας ἐν-
τολάς ἀργῶς διακείμεναι, δεσμόν τε γλώσσης ἢ τὸ
μὴ ταῖς ἐντολαῖς ἐντυγχάνειν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ δεσμεῖν
ἄλλοις τὸ τῆς ὠφέλειας λαλητικὸν ὄργανον.

Στήσειας δὲ ποδῶν βάσιον ἀβρανέουσαν.

Πολλῶν παραλελυμένων κοινῇ τῆς Χριστοῦ θερα-
πείας ἀπολελυκότων μνήμην ποιεῖται· παρεμμένην
δὲ λέγει ψυχὴν, ἢ τῷ πολέμῳ κατατρωθεῖσαν τῷ
ἐχθροῦ, ἢ τῷ βίθουμῳ κείσθαι καὶ μὴ δύνασθαι τῆς
νόσου, τούτεστι τῆς ἁμαρτίας ἀνανεῦσαι.

591 *Ἐκ δ' ἄρτου κορέσεις ὀλίγου.*

Πέντε Χριστὸς ἄρτοις κατὰ τὴν ἔρημον καὶ δυσὴν
ἰχθυοῖσι χιλιάδας πολλὰς διαθρέψας τὸ πρότερον,
καὶ λειψάνοις δώδεκα κοφίνων τὸ μέγιστον τοῦ θαύ-
ματος πιστωσάμενος, ὡσαύτως τὸ δεύτερον ἄρτοις
ἑπτὰ χιλιάδας εἰς κόρον ἐμπλήσας, τῆς θείας δυνά-
μειος σαφεῖς παρέσχε τὰς ἀποδείξεις· ἀλλὰ τούτων
Γρηγόριος ὁ θεῖος τῇ ψυχῇ διαλεγόμενος μνημονεύει,
καὶ γὰρ τὸν λόγον ἄρτον οἶδε πολλαχοῦ τῆς ψυχῆς
τροφὴν κατονομάζειν· ἐκεῖνον τοιγαροῦν τῇ λιμνω-
τούσῃ ψυχῇ πρὸς Θεοῦ παρασχεθῆναι λιτάζεται.

Στορέσειας δὲ θάλασσαν

592 *Δειμαλέην.*

Ταύτην ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου παρεθέμεθα τὴν ἱστο-
ρίαν Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς κατὰ τὴν φοβεράν συγ-
γενομένου θάλασσαν· θάλασσαν δὲ τὰς βιωτικὰς εἰποι-
τις ἂν τρικυμίας, πολλαῖς συμφοραῖς τὴν ἀθλίαν
ψυχὴν βυθίζειν ἀλλεπαλλήλοις βράσμασιν ἐπειγομέ-
νας· τὸ δὲ καταστρώσαι φησὶν, ἀντὶ τοῦ καθομαλί-
σαι· γαλῆν γὰρ εἰκόσ και ζάλης ἀπαλλαγὴν, ἔνθα
Χριστὸς, ἐπιγίνεσθαι.

Στράψαις δὲ φάντερον ἡλίω.

Τῶν μαθητῶν τοὺς προκεκριμένους παραλαβόντες
Ἰησοῦς, ἐπ' ἄβυθον ὑψηλοτάτου μεταμορφώθη, Μωϋ-
σῆν αὐτοῖς ὑποδείξας καὶ Ἥλιον· τῆς δὲ τῶν μαθη-
τῶν ὄψεως, ἐκεῖνο μικροῦ τὸ φῶς καὶ στερότερον
ἦν· λάμψαις τὸν οὐρανόν, φησὶ, ταῖς διανοαῖς, ὡς τοῖς
μαθηταῖς ἐν δρεὶ ποτὲ λαμπρότερον ἡλίου.

porcis sese immittendi a Jesu petierunt, qua impetrata porcos in mare compulerunt, ita ut cuncti fluctibus submergerentur.

Sanationem lepræ a Christo factam commemorat : animam nimirum multis peccatis inquinatam cum lepra comparat, quæ est morbus gravis per totum corpus diffusus.

Bartimeum subindicat, cui misericordiam imploranti Christus lucem benigne concessit. Cæcitatem autem Theologus vocat ignorantiam, qua excussa veram lucem anima appetet : neque enim amplius benefactorem tanquam filium Davidis celebrat, sed tanquam Deum, magnorum donorum largitorem, adorabit.

Surdus et mutus, precibus factis, a Christo medelam adipiscuntur. Surdus autem sensu anagogico dicitur, quicumque ad divina excipienda difficilem a natura accepit auditum.

Etiam hæc inter Christi miracula recensentur, et conviciis petitus est quod Sabbati die medelam adhibuerit. Hominem enim his morbis laborantem in inedia synagoga manum extendere et lingua articulatam sonos proferre jubet. Manum autem aridam dicit Pater socordiam circa divinas leges, et lingua vinculum, vel si quis Dei præcepta neglexerit, vel si organum, quo aliis prodesse debet, penitus cohibuerit.

Multorum paralyticorum per Christum sanatorum mentionem injicit : paralyticam autem animam dicitur vel eam quæ in bello adversus hostem vulnerata est, vel quæ socordia constringitur et morbo, hoc peccato oppressa erigi non potest.

Primo quinque panibus ac duobus piscibus in deserto multa millia hominum Christus nutrit et fragmentorum cophinis duodecim magnitudinem miraculi comprobavit; secundo autem septem panibus plurimam abunde satiavit et manifesta divinæ potentie miracula edidit. Divinus Gregorius ad animam verbum faciens ista commemorat et Verbum panem pluribus locis animæ cibum appellat precans, ut Deus animæ esurienti illud suppeditare dignetur.

Hanc sub initio libri apposuimus historiam, uti nimirum Christus per mare exagitatum ad discipulos accesserit. Mare autem dicere poteris vitæ procillas quæ miseram animam invadunt undisque continuè se excipientibus demergere conantur : sternere porro dixit pro sedare, non potest enim non adesse ac renitas et tempestatis finis, ubi Christus versatur.

Discipulos potiores secum ducens Jesus in excelso monte transfiguratus est, eisque Moysen et Eliam ostendit. Lucis autem illius sustinentæ discipulorum visus pene impos fuit : illumines igitur, inquit, mentes, ut olim in monte sole splendidior discipulis apparuisti.

595 Πήξιας δὲ μέλη βεβαρημένα.

Τῆς τοῦ παραλύτου μέμνηται ἱστορίας· τούτου γὰρ τοῖς μέλεσι βεβαρημένων, περιστάγματι συσφίγγει Χριστός· μέλη τοίνυν βεβαρημένα, τῆς ψυχῆς τὰ ἔργανά φησι, μόχθῳ τοῦ πρὸς τὸν ἀόρατον τοῦ Ἐχθροῦ πόλεμον, ἀκίνητά τε καὶ παντελῶς ἀργὰ καθεστηκέναι.

Ἐκ νεκῶν δὲ

596 Λύθις ἀναστήσειας ὁδωδόντα.

Λάζαρον τεταρτάτον τοῦ τάφου Χριστὸς ἐλύσας, ζῶντα παρίστηεν· οὗτος δὲ φίλος αὐτῷ καὶ τῶν αὐτῷ πεφιλημένων γυναικῶν ἀδελφός, Μαρίας φημι καὶ Μάρθας· ὠρμητό δὲ τῆς Βηθανίας κωμυδρίου, μικροὶ διαστήματα τῆς Ἱερουσαλήμ καθεστηκότες· πῶτον ἀβρωσίζ τὸν Λάζαρον περιελθόντα, τοῖς μαθηταῖς ἀλλαχόσθι διατρίβων προλέγει Χριστὸς, εἶτα δὲ καὶ θανόντα· πένθους δὲ περὶ τὸν τοῦ τεθνηκότος οἶκον οὐ τοῦ τυχόντος ὑπάρχοντος, κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν σὺν τοῖς μαθηταῖς πάρεσι Χριστὸς, ᾧ συνονήσασαι Μάρθα καὶ Μαρία τοῦ τεθνηκότος αἰ δάκρυα καταδεσκαρμέναι τῆς βραδύτητος ἐνεκάλων· ἡ γὰρ ἂν τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς οὐχ ὑπήχθη Λάζαρος παρόντος Ἰησοῦ· τὸν γοῦν ἀδελφὸν ἀναστήσειν ἐπαγγελιαμένου Χριστοῦ, θάπτον τε τῷ τάφῳ παρεπόντος τοῦ τεθνηκότος, ἀποτρέπειν τὰς ἀδελφὸς λέγεται τὴν τοῦ μνήματος ἀνακάλυψιν τεταρτάτω τοῦ τεθνηκότος ὑπάρχοντος, ἅτε δὴ καὶ σεσηπίσας· ἀλλὰ Χριστὸς φωνήσας κειραῖς αὐτὸν, ὡς ἦσθε τοῖς θαπτομένοις, περιελιγμένον, ἀσυνήθως βαλλόντα πρὸ τοῦ τάφου παρίστησι· Θαῦμα μέγιστον τοῖς ὁρώσι, νεκρὸς τεταρτάτος ἀνεμποδίστοις βαλλῶν δεσμοῖς· λυθέντα δὲ τὸν πρὸ βραχέος νεκρὸν, οἷα τε παρορευμένον, παμπληθεῖ τῆς Ἱερουσαλήμ τῷ θαύματος ἐκδραμόντος, τῶν τε τῆς πόλεως αἰτήρων καὶ τῶν παρατυχόντων ἀλλαχόθεν νεγλύ-

lavit historiani paralytici, cujus membra diffluentia jubente Christo confirmantur: membra autem diffluentia dicit animæ organa, quæ certamine contra invisibilem hostem suscipiendo defatigata motu careat et omnino segnita fiunt.

Lazarum quatríduanum e sepulcro evocatum vitæ restituit Christus. Frat autem ille amicus ejus et frater seminarum ab eo dilectarum, Mariæ nimirum et Marthæ, oriundus Bethania pago prope Jerusalem sito. Hunc Lazarum Christus, alibi degens, morbo implicatum, deinde etiam mortuum esse discipulis prædixit. Cum autem magnus luctus esset in domo mortui, quarto die cum discipulis accedit Christus, cui Martha et Maria, defuncti sorores, obviam factæ cum metu tarditatem objecerunt, quandoquidem Lazarus mortis vinculis non fuisset constrictus, si Jesus adfuisset. Fratrem porro in vitam se revocaturum esse promittens Christus ad sepulcrum defuncti progreditur, sed sorores Jesum colubuisse dicuntur, quo minus sepulcrum aperiri juberet, siquidem ille jam ante quatuor dies mortuus fetorem contraxisset. At vero Christus illum fasciis, uti sepultis fieri solet, circumvolutum evocavit atque præter morem consuetum e sepulcro prodire jussit, ita ut mortuum quatríduanum libere incedentem conspectu summa admiratione percellerentur. Cum igitur hoc miraculum, quod mortuus nuper resuscitatus in domum suam redierit, non solum inter omnes Hierosolymæ incolæ, sed etiam inter eos qui undique confluxerant, advenas (erat enim festum Paschatis) innotuisset, evenit ut Jesum super asino advolantem cum ramis et bajis exciperent et hymnum Davidicum in Deum canerent, siquidem Christum regem futurum esse illum Davidis scriptum est. Animam autem peccatis emortuam Christi auxilio vitam letiferis liberari divinus ait Gregorius.

Cum Christus e Bethania ad Jerusalem iret, in itinere esuriens ad ficum accessit, ut inde cibum caperet, et quia omni fructu illa carebat, uno verbo severo eam arefecit. Sub ficu autem intelligenda est anima socors sterilitate et asperitate oppressa, quam quia in tempore fructum baud reddidit, Christus uno verbo arefacit. Lignum autem aridum et sterile denique igni tradendum esse apparet.

Hoc dictum depromptum est e propheta Amos qui dicit: *Vae desiderantibus diem Domini, eaque est tenebra, et non lux.* Quemadmodum enim si quis leonem fugiens in ursum incidat, et hunc effugiens impredietur in domum, et imitatur manibus suis super parietem et mordcat cum coluber: nunquid non tenebræ dies Domini, et non lux? et caligo, et non splendor?

CARMEN II. De virginitate.

In exordio libri, quem in virginitatem conscripsit divinus Gregorius, cum sibi proposuerit magnis

(1) Ed. 1107. p. 299.

δων (ἦν γὰρ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα), πῶλῳ παραγενησόμενον Ἰησοῦν σὺν κλάδοις καὶ βαλοῖς ὑποδεχομένων. ὕμνον εἰς Θεὸν εἰπεῖν Δαυιτικόν, ὡς υἱὸν τε Δαβὶδ τὸν βασιλέα καθομολογήσαι Χριστὸν γέγραπται· ψυχὴν οὖν τῇ ἁμαρτίᾳ νενεκρωμένην, τῶν θανατηφόρων ἀπολυθήσεσθαι δεσμῶν ἐπιστάσις Χριστοῦ, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος.

Μηδὲ μ' ἀκαρπον

597 Οἷα συκῆν τὸ πάροιθεν ἰδῶν, ξηρὸν τελείσειας.

Ἐκ Βηθανίας ἐπὶ τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ ὁδοιπορῶν Χριστὸς, καθ' ὁδὸν πεινήσας προσάγει συκῆν, βρώσεως ὀρεγόμενος, ἐν ἧ μάλιστα καρπὸν οὐχ εὐρών, ἀποτόμως ταύτην τῷ λόγῳ ξηραίνει· συκὴ δὲ νοθήσεται ψυχὴ ὀφθαλμῶς ἀκαρπία καὶ τραχύτητι πιεζομένη, ἣν μὴ κατὰ καιρὸν τὸν καρπὸν ἀποδιδούσαν τῷ λόγῳ ξηραίνει Χριστός· ξηρὸν δὲ ἕυλον καὶ ἀκαρπον, πύρος ἐστὶ κατάθρωμα δηλονότι τελευταῖον.

616 Ὡς δ' ὅτε τίς τε λέοντα λιπῶν, ἄρκτω πελά-

617 Μαινομένη, καὶ τήνδε φυγῶν ἐς δῶμα πέ-

618 Ἀσπασίως, καὶ χεῖρα ἔην πρὸς τοῖχον ἐρείση.

619 Ἐνθεν δ' ἐκπροθορῶν μιν ὄφεις τὴν ψῆσιν ἀέλ-

Τούτο τὸ παράδειγμα τοῦ προφῆτου ἐστὶν Ἀμώς· φησὶ γάρ· *Ὅσαι οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἡμέραν Κυρίου, καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος, καὶ οὐ φέγγος·* ὡς γὰρ ἂν τις λέοντα καταλιπὼν, ἄρκτω προσεγγίσῃ καὶ ταύτην ἐκφυγῶν, εἰσπέσῃ εἰς οἰκίαν, καὶ ἀπειρήσῃ τὴν χεῖρας αὐτοῦ πρὸς τὸν τοίχον, καὶ δέξεται αὐτὸν ὄφις· *Ὅχι σκότος ἡ ἡμέρα Κυρίου, καὶ οὐ φῶς; καὶ γνόφος οὐκ ἔχων φέγγος;*

ΛΟΓΟΣ Β'. Περὶ καρθενίας (1).

Ἀρχόμενος ὁ θεὸς Γρηγόριος τοῦ εἰς καρθενίαν λόγου, καὶ μεγάλως βουλόμενος αὐτὴν ὑπερεξῆσαι,

εἶσαί τε ἀμυδρῶς ἐν τοῖς προτέροις φαινόμενῃν, λαμπρύτερον δὲ διαλάμπουσαν ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως, ἐκ θεολογίας εἰσβάλλει τὴν σεπτὴν Τριάδα καὶ ἀδιάρτητον, πρώτῃν ἀποδεικνύς καθέναν, μεθ' ἧν τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις τὰς περὶ τὴν πρώτην ἰδρυμένας ἀκτῖνα· θεολογίας δὲ καὶ ὡς ἐνὸν παραστήσας ἐξηγηματικῶς, τὴν τε τῶν ἀγγέλων παρεστάγει δημιουργίαν, καὶ τοῦδε τοῦ παντός· ἀρχόμενος ἀπὸ φωτός, ὡς πρῶτον ὑπέστη τὸ φῶς ἂν φῆσι· πλήρη φωτός γίνονται τὰ ἔργα καὶ χάρη· τὸν τε οὐρανὸν παρεστάγει· καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν τε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρων, καὶ ζώων παντοίων εἶδη παντοδαπὰ, τὴν τε τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν, καὶ τῆς ἐκ πλεορᾶς αὐτοῦ ληφθεῖστος γυναικὸς τὴν πᾶσαν δημιουργίαν συντόμῳ λόγῳ περιλαβόν.

151 Καὶ πολλοῖσι πύργος παιδεύμασι πλάσμα ἐα-
[μισθόν,
152 Γλώσσης τεμνομένησι, καὶ ἔδασι καὶ πυρὸς
[ἔμβροισι.

Μέμνηται τοῦ κατακλισμοῦ καὶ τῆς πυργοποιίας, καὶ τῶν Σοδομιτῶν. Τοῦ γὰρ γένους τῶν ἀνθρώπων εἰς πλήθος ἠλλακτότος, καὶ πάντων ὡς εἰπεῖν ἀπληγυκτότων, ἐκάστου τε πονηρὰ καὶ ἑαυτὸν διαπρατομένου, πονηταίς τε [καὶ] μοιχαίσι καὶ ἀσελγείαις, γοηταίσι τε καὶ εἰδωλοατρῖαις τῶν πάντων διακεχυμένων, Νῶε τινι δικαίῳ κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην προσταῖσει κιβωτῶν ὁ Θεὸς κατασκευάσαι ξυλίην· ἐν ἣ πανοικίᾳ γενόμενον τοῦ γεννητομένου κατακλισμοῦ φυλαχθήσεται. Νῶε τοίνυν ἐν ἔτεσιν ὄλοις ἑκατὸν τὴν κιβωτῶν ἀπαρτίσας, εἰσελθὼν τε πανοικίᾳ, καὶ τῶν θηρίων καὶ ζώων, περγύων τε καὶ ἔρπετῶν πᾶν γένος κατὰ συζυγίαν ἑαυτοῦ συναποκλείσας, τὴ παγκόσμιον ἐκείνην διαδιδράσκει ναυ-

ἀγιον· τοῦτου γὰρ γενομένου, τὴν γῆν σύμπασαν ὁ Θεὸς ἔμβροισι ἀπείροις κατέκλυσε, τοὺς οὐρανίους ἑκατομύχας καταβρόχτας, καὶ τῆς γῆς ὑποκάτωθεν τὰς θύσσους διαβρόχτας· τότε δὲ τῶν ὀρέων ὑπερχυθέντος τοῦ ὕδατος ἐπὶ πᾶσι πεντακαίδεκα, πᾶσαν σάρκα καὶ πᾶν ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς ἀνάστημα ἄρθῃν εἰκὸς ἀπολέσθαι· Νῶε δὲ διασωθέντος μετὰ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τῇ θήκῃ ἐγκατακλείστων, ἀρχὴν ἐντεῦθεν τῶς τὸ πᾶν καὶ ἀθίσι κομίζεται, τοῦ Θεοῦ μεταμεληθέντος, διαθεβαίωσαμένου τε μὴ δεῖν εἶτι κατακλισμῶν ἐπαγαγεῖν, κἂν ὅτι πλείστον εἰς αὐτὸν ἀσεβήσαντες οἱ ἄνθρωποι· τὸν ἐπὶ Θεοῦ μεταμέλλον σὺ τροπὴν οἴεσθαι, ἀλλ' ἀγαθότητος ἔμφασιν· τὸ γὰρ ἤπειλημένον μᾶλλον ἐκτροβεί, τὸ δ' ἀνοχὴν ὑπισχεῖσθαι· ναὶ πταίους τῆς ἀνωτάτω φιλανθρωπίας τακμήριον· ἄλλοτε δὲ πάλιν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς πληθυνθέντος, καὶ πολλαῖς ταῖς εἰς Θεὸν ὑβρεσὶν ἐνασχολουμένου, μῆδ' οὐστὶς τῆνικαῦτα φωνῆς καθ' ὅλου τοῦ γένους, ματαιοποιίας ἐργασίας ἀθίσι ἄνθρωποι περιποιούνται, τὸ μηχαναῖς τισι πρὸς οὐρανὸν ἀνομιῆσαι. Πλήθυνον οὖν καὶ πληθὸν κατασκευάσαντες, πύργον οἰκοδομεῖν ἐπιχειροῦσιν· ἀλλ' ὅτε πρὸς ὕψος ἐδόκει καθορῆν τὸ μηχανήμα, τότε δὲ τῶν γλωσσῶν διαίρεσις τις ἀθρόοις τοῖς ματαιοπόνοις προσγίνεται· διαχυθέντες δὲ καὶ πρὸς ἄλλον ἄλλοις ὁμοιοῦν οὐ δυνάμενοι, τῆς εἰκαίως αὐτοῖς ἐργασμένης ἐργασίας στάσιν εἰληφασιν ὡς ὁ μόνος δὲ τις Ἐβερ τοῦνημα, τῇ τούτων λέγεται ματαιὰ μὴ συνθέσθαι ἐργασίᾳ· ἔμβροισι δὲ πυρὸς τοὺς Σοδομιτικούς φησι κεραυνούς.

166 Πρὸς ζῶην πάλιν ἄρσον Ἀδάμ καὶ κῦδος ἀνάξει.

Ἀδάμ πρῶτος ὑπὸ Θεοῦ κατ' εἰκόνα δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος, πάντων βασιλεύειν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς λα-

laudibus eam efferre necnon demonstrare, quod olim quidem minus insignis fuerit, a nostri autem Salvatoris incarnatione ad summum splendoris fastigium evecta sit, ex theologia introducit sanctam et indivisam Trinitatem ut primam virginem, post quam potestates angelicas primario radio innixas collocat. Dum autem ea, quae ad Deum pertinent, edocet et pro virili explicat, angelorum et hujus universi oeconomiam simul exponit, et a lumine quidem exorsus enarrat, quam originem lumen habuerit et quomodo lumine laetitiaque impleta sint opera. Porro adducit caelum et terram ac mare et quae in ea continentur, solem, lunam, stellas, bestiarum omnigenarum varias species, hominis creationem et mulieris e costa illius depromptae formationem, et haec omnia breviter attingit.

Inundationem et turris constructionem et Sodomitas commemorat. Postquam enim genus humanum in immensum numerum accreverat et omnia, ut ita dicam, desperata erant, et quivis scelestam secum agibat, et cuncti, scortationibus et adulteriis, nec non intemperantiis, fascinationi atque idololatriis indulgebant, Noe quidam justus illius aetatis vir arcam ligneam construere a Deo jubetur, in qua cum tota familia, quando diluvium ingrueret, servaretur. Noe igitur in arcam intra centum integros annos confectam cum omni familia ingressus est, et par cujusvis speciei animalium, ferarum, volucrum et reptilium secum introduxit atque sic illud generale diluvium effugit. Cum enim hoc accideret, Deus universam terram infinitis imbribus inundavit, cataractas caelestes reclusit et abyssos subterraneas perfregit, ita ut illo tempore aqua quindecim cubitis montes superaret et omnis caro omnesque res creatae de facie terrae abolerentur. A Noe autem, qui cum omnibus in arca inclusis conservatus erat, hodiernum genus humanum denuo originem duxit, et Deus poenitentia captus spondit, nunquam rursus diluvium fore, quamvis valde in ipsum homines peccata commissuri essent. Poenitentia autem in Deo non est mutatio, sed benignitatis argumentum: minae enim magis terrent, promissio vero indulgentiae vel peccatoribus exhibendae summum erga homines amorem indicat. Alio autem tempore, cum genus humanum in terram increbuisse, et multa in Deum impie ageret, et una tantum lingua ubique esset, ineptum quid excoGITARUNT homines, scilicet machinis quibusdam in caelum ascendere, quare into lateribusque comportatis turrim aedificare aggressi sunt. Sed cum aedificium in altum exurgere videretur, linguarum confusio quaedam subito accidit stolidis illis, adeo ut perturbati, quia jam se invicem intelligere haud poterant, operi incepto finem imponere cogerentur. Caeterum unus tantum vir, Eber dictus, illorum amentiarum imprubasse dicitur. Igneam autem pluviam noster fulmina Sodomitica appellat.

Adam primus a Deo ad suam ipsius imaginem creatus homo, cui imperium in totam terram eun-

ζῶν, καὶ θεῶν ἐνοπιῶν ὑπάρχων ἐργάτης, τρέφων
 τὰ νοήματα ἀπλοῦς τὴν ψυχὴν, καὶ βοηθὸν κεκτημέ-
 νος· τὴν ἐκ πλευρᾶς αὐτοῦ ληφθεῖσαν γυναῖκα, παρά-
 λειπον φηκεν ὑπὸ Θεοῦ πεφυτευμένον· ἐντολῆς δὲ
 πρὸς θεοῦ δοθείσης αὐτῷ, πάντων τῶν ἐν παραδείσῳ
 φυτῶν ἀφθόνως ἀπολαύειν, ἐνδὸς δὲ μόνου ξύλου ἀπ-
 ἔμειναι τελεωτέρας τροφῆς, ἀγώνισμα τοῦτο θεμένου
 τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὸν ἀντίπαλον κινήσει δαίμονα, τῆς
 βρώσεως ἡττηθείς ἐξόριστος γίνεταί τῆς τρυφῆς·
 ἐπεὶ γὰρ ὁ Σατανᾶς ὄργανον χρησάμενος, εἰσδύς ἀν-
 θρωπίνης τῷ Ἀδὰμ, τῇ δὲ γυναικὶ συμβουλεύσας τε
 καὶ τοῦ καρποῦ μετασχεῖν ἐξαπατήσας, καὶ διὰ τῆς
 γυναικὸς τὸν πρωτόπλαστον ἀνατρέψας, γυμνοὺς κα-
 ταλιπὸν ἔχοντες· φύλλα δὲ συκῆς περιθέμενοι, καὶ τῆς
 φωνῆς ἀκούειν τοῦ Θεοῦ μηκέτι φέροντες, εἰσέδυσαν
 οἱ προκάτορες ἐπὶ τὸ ἄλσος· ἀλλ' ὅτε κληθέντες Θεῷ
 παρῆσαν, διὰ τὴν γύμνωσιν οὐκ οἶοί τε καθεστῆ-
 κασι, τοῦ μὲν Ἀδὰμ αἰτιωμένου τὴν γυναῖκα, τῆς
 δὲ τὸν ἑαυτὴν ἀνταρτωμένης, ἀπόφρασιν τῷ μὲν δ, εἰ τὴν
 γῆν ἐσθίειν, τῷ στήθει δὲ καὶ τῇ κοιλίᾳ χαμαὶ φέρε-
 σθαι δίδωσιν ὁ Θεὸς, ὑπὸ κατάραν θέμενος διὰ παν-
 τὸς, ἐχθρεύειν τε τῷ τῆς γυναικὸς σπέρματι καὶ πτέρ-
 ναν αὐτοῦ ἐπιτηρεῖν, ὑπὸ δὲ τοῦτο κεφαλὴν διαβλα-
 σθαι· τῇ δὲ γυναικὶ ὠδίνειν καὶ πονεῖν ἐν τῷ τε-
 κεῖν, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα ἐπιστρέφειν, ὑπ' αὐτοῦ
 τε ἀρχεσθαι καὶ κατακυριεύεσθαι· τῷ δὲ Ἀδὰμ ἰδρῶν
 καὶ βρωτὸν καὶ μόγητον τὸν ἄρτον ἐσθίειν, τῆς γῆς
 ἐκείνης αὐτῷ καὶ τριβόλους ἀναβαλλούσης, φθειρε-
 σθαι τε καὶ πρὸς τὴν μητέρα γῆν ἐπιστρέφειν, καὶ
 χυτῶν ἄνωθεν ὅλο· ἦν πρὸ τοῦ γενέσθαι τῆς ψυχῆς αὐτῷ
 ἐκτετυχεῖται ὑπάρχει· χιτῶσι δὲ τὴν αὐτῶν γύμνω-
 σιν δερματίνους καλύψας ὁ Θεὸς, τοῦ τῆς τρυφῆς
 ἐπίμω· ἀποπέμπεται κτήματος· τάξας δὲ χερουδιμ
 καὶ φλογίνην βομφαίαν φυλακὴν τῷ παραδείσῳ, τὸ

τῆς ζωῆς αὐταῖς ἐν μέσῳ τῷ ἄλσει πεφυτευμένον
 ἀπρόσιτον ἔθηκε ξύλον.

309 Πιστις Ἐνώχ μετέθηκεν, ὁ δ' ἐξ ὕδατων
 [ἐσώσεν

310 Κόσμιον ὄλον, ψυχῆς ὀλίγαις καὶ σπέρμασι
 [πλωτοῖς,

311 Νῶε μέγας.

Ἐνώχ ἑβδομος ὢν ἀπὸ Ἀδὰμ τῷ Θεῷ εὐηρέστησε·
 τῶν γὰρ ἀνθρώπων ταῖς ἀσεβείαις μαινομένων, ἐπι-
 τινος αὐτὸς θρους ἐαυτῷ ζῆν καὶ Θεῷ λέγεται· λόγος
 δὲ τις καὶ ἄλλος· ἐστὶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτον ὁ Ἀδ-
 μεχ ἄνηρ τὰ πάντα πονηρὸς ἀνελεῖν ἐπειράθη, τὰς
 αὐτοῦ τυραννικῶς ἀφελόμενος γαμετάς· τοῦτον ἀγα-
 θὸν ὄντα τὸν Ἐνώχ καὶ Θεῷ εὐηρεστηχότα μετατί-
 θησιν ὁ Θεὸς ζῶντα μέχρι νῦν, καὶ τῶν ὠδίνων ἀνώ-
 τερον τοῦ θανάτου διαφυλάξας. Νῶε δὲ καὶ αὐτὸς
 δίκαιος ὢν, κατακλυσμοῦ τὴν γῆν ἀφανίσαντος, παν-
 οικίᾳ διεσώθη.

Ἀβραάμ δὲ πατὴρ πολλῶν τε καὶ ἐθνῶν,

312 Καὶ θυτήν Χριστῷ παραβώμιον ὑπὸ κεδήσας·

313 Μωσῆς ἠγάγε λαὸν ἀπ' Αἰγύπτου βασιλεῖς

314 Θαύμασι σὺν μεγάλοισι, νόμον δ' ὑπεδέξατο
 [πλαξίν,

315 Ὑψύθε λιτήρησι, Θεὸν δ' εἰσέδρακεν ἄστην.

Μωσῆς Ἰσραηλίτης ὢν ἐν Αἰγύπτῳ τεχνεὺς, προσ-
 τάγματος τότε τοῦ Φαραὼ τοὺς τικτομένους παῖδας
 τοῖς Ἑβραίοις ἀπειλουμένου τῷ ποταμῷ ῥίπτεσθαι,
 τρίμηνον ὑπὸ τῶν γονέων φυλαχθεὶς, ἐπέμειν ἄλλο
 δυνατὸν ἦν ἀποκρυβῆναι αὐτὸν, ἐκτίθηται· θῆθη
 γὰρ οἱ γονεῖς περιχρίσαντες ἀσφάλτῳ πλίσση, τὸ παι-
 διον ἐκβάλλουσι καὶ ταῖς χυθαῖς τοῦ ποταμοῦ προσ-
 ρίπτουσι, τὴν ἀδελφὴν νεάνην οὖσαν ἐπιτηρεῖν
 προστεταχότες· τῆς δὲ θυγατρὸς Φαραὼ κατὰ συγκυ-
 ρίαν λούσασθαι παραγενομένης, τὴν θῆθη αἰ ταύ-
 της ἄβραι τῶν ποταμῶν ἔχθρων ἀνελόμεναι, τῇ

sum fuit, divinatorum præceptorum exsecutor, cogitationibus simplicibus animam nutrens et mulierem
 ex ipsius costa desumptam possidens, paradisi a Deo plantatum habitavit. Qui cum a Deo præceptum
 accepisset, ut, licet de omnibus paradisi arboribus pro lubitu vesceretur, unius tamen ligni fructu per-
 fectiore abstineret (voluit autem Deus ut hoc certamine dæmonem adversarium vinceret), vescendi cu-
 piditate superatus et loco amœno exterminatus est. Satanas enim serpentis organo usus, hominis in-
 par in Adam ingressus, mulieri persuasit ut de fructu comederet, et decepto seductoque per mulierem
 primo homine eos nudos relinquens discessit. Folia autem ficulnea circumligantes cum Dei vocem au-
 dire baud amplius sustinerent, primi homines in nenuis se receperunt. At vero Deo vocante, quamvis
 ægre ferentes propter nuditatem, comparuerunt, et Adam quidem mulierem, hæc autem serpentem incu-
 savit, quare Deus in serpentem, quem execrabilem fecit, hanc tulit sententiam, ut humo vesceretur et
 pectore ac ventre deorsum ferretur, et mulieris semen infestaret ejusque calci insidieretur, caput autem
 ipsius ab illo confringeretur. Mulieris autem poena hæc fuit, ut in parturiendo doloribus cruciaretur,
 ad virum inclinaret ab eoque regeretur et subigeretur. Adam denique hæc contigit sententia, ut in su-
 dere et labore panem comederet, siquidem terra spinas et tribulos ei germinatura foret, porro ut cor-
 rumpere et ad terram genitricem rediret atque iterum fieret pulvis qualis fuerat, antequam animam
 accepisset. Postquam autem nuditatem eorum vestibus pelliceis contexerat Deus, cum infamia ex amœna
 possessione eos expulit et angelo cum igneo gladio in paradisi custodiam collocato prohibuit, quo mi-
 nus lignum vite in medio nemore plantatum in posterum adirent.

Enoch, qui septimus fuit ab Adam, Deo perplacuit, quia improbitate hominum ingravescente in monte
 quodam sibi et Deo vixisse dicitur. Præterea narrat, quod Lamech vir omnino improbus eum interfæ-
 cere voluerit ejusque uxores per vim abduxerit. Hunc pium Deoque placentem Enoch constituit Deus
 vivum ad hoc usque tempus et mortis doloribus eum defendit. Sic Noe, qui etiam justus erat cum terra
 diluvio submergeretur, cum tota familia conservatus est.

Moses Israelita in Ægypto natus, cum illo tempore secundum edictum Pharaonis omnes infantes ab He-
 braeis progeniti uvidis suffocari deberent, per tres menses a parentibus conservatus, deinde quia jam oc-
 cultari baud amplius poterat expositus est. In fucellam nimirum bitumine piceo linitam parentes infan-
 tem incluserunt, et ad ripam fluvii appositam sorori juvenulæ custodiendum tradiderunt. Cum autem
 Pharaonis filia lavandi causa forte advenisset, ancillæ ejus fucellam a ripa sublata ad dominam appor-
 tarunt, quæ, arca aperta et infante lacrymabundo conspecto, misericordia commota est, et sororem ad-
 vocare mulierem nutricem jussit. Et ita quidem educatus est. Postquam autem adoleverat, nutrice di-
 missa, regiis satellitibus stipatus et omni Ægyptiorum sapientia imbutus a filia Pharaonis adoptatus

κυρία προγάουσι· ταύτης δὲ τὴν θήβην ἀνευξάστis, καὶ παιδίον κλαυθυριζόμενον θεασαμένηs, συμπαθείας τρόπῳ κινηθείσης, ἐγνωκυίας τε τῶν Ἑβραίων εἶναι τὸ παιδίον καὶ φεισαμένηs, τῇ τε ἀδελφῇ τροφύουσαν καλέσαι γυναῖκα διαταξαμένηs, ἐκδεδυκυίας τε πρὸς γαλακτοτροφίαν, ἀνδρυνθέντα τῆs θρησαμένηs ἀντιλαβοῦσα, τοῖs βασιλεῖοis ἀγούσα ὀρυφορίας καὶ πάσῃ σοφίᾳ παιδεύουσα τῶν Αἰγυπτίων, υἱὸν οἰκίσθιν ἀναγορεύει· χρόνου δὲ παρηκμακώτος, ἦδη ταῖs ἀνδρείαιs φρεσὶ τοῦ Μωϋσέωs τελευθέντος, καὶ πρὸς τὴν προγονικὴν εὐσέβειαν πυρπολούμενου, συνέειν τινὰ τῶν Αἰγυπτίων τύπτειν Ἑβραίων τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν· ὁ δὲ Μωϋσῆs εὐκαιρίας λαβόμενος ἀναιρεῖ τὸν Αἰγύπτιον, ὑπὸ δὲ ψάμμῳ καλύπτει· τῇ τε ἐξῆs ἀδελφοῖs Ἑβραίοis πρὸς ἀλλήλους διαπληκτιζομένοιs ὄφειλε, τὰ εἰς εἰρήνην συναλλάσσειν ἐπειρᾶτο· τοῦ δὲ τὸν πλησίον ἀδικούντος ἀπωσαμένου αὐτὸν, καὶ τὸν πρὸ βραχέοs ὑπομνήσαντος φόνον, ὃν οὐκέτι τῷ Φαραῶ κρύπτεσθαι δυνατὸν ἦν, δείσας, τὴν ἐπὶ Μιθιδάμ στέλλεται τρίβον· ἐν ἣ γεγωνῶς τῷ παρακειμένῳ προσκαθέζεται φρέατι· τῶν δὲ κατὰ συνθήθειαν συνειλεγμένων ποιμένων τὰ πρόβατα ποτίζειν τὰ οἰκεία, νεάνιδας τοῦ ἱερέωs παρθένουs θυγατέρας παρούσας μετὰ τῶν αἰπολίων τοῦ φρέατοs ἀποδιωκόντων, τυραννίδι δὲ τῶν παρθένων ἐπικρατούντων, αὐτοῖs ἀναστὰs τοῦs μὲν ἀδικούνταs καὶ αὐτοῖs ἐμάστιζεν, Ἰσην ἔχον τοῖs κακοῖs τὴν ἐκ προθέσεωs διάπυρον ζηλοτυπίαν, κατοικτείραs δὲ καὶ πλέον τὰs παρθένουs, αὐτοχειρίζ τῶν ὑδάτων τὰs δεξαμενάs ἀναπλήσας, ταῖs ληνοῖs τῶν ποτιστηρίων τὰ θρέμματα προαγαγεῖν ἐγκελεύεται· τάχιστα δὲ τῶν κορίων πρὸς τὸν πατέρα παρ' ἔθοs ἀφικομένων, ἐκείνω μὲν τὴν ταχύτητα καταπλαγέντοs, τῶν δὲ τὸ αἷτιον εἰρηκυῶν, προφάσει συνάπτεται τῷ ἀνδρὶ καὶ παρ' αὐτῷ κατακίχεται, καὶ δὴ τῶν θυγατέρων γῆμαs τὴν προσκυτέραν (Σεπφώρα δὲ ταύτης τὸννομα), τεσσαρα-

κονταετῇ χρόνον αὐτοῖs διατρίβει· μεθ' ὃν ποιμαίνων κατὰ τὸ Χωρηθῆ ἕρος, ὅπου βᾶτε προσεγγίσας θεοπτίας ἀξιοῦται, πῦρ γὰρ εἰ βᾶτιρ συμπεφύρθαι, ἢ δὲ οὐκ ἐκαίετο· θυμὸν δὲ τὸν Μωϋσέα, καὶ πλέον κατανοῆσαι πρῶτον φωνῇ τῆs ἀπειργεῖ θειοτέρα τῆs βῆ ἐνεχθεῖσα, ἢ δὲ ἦν λυεῖν παρακελευομένη ποδῶν ὑποδήματα; Ἐγὼ δὲ, φήσαντοs, ἐλαλοῦντοs, ὁ θεὸs τῶν πατέρων σου, Ἄβραάμ καὶ ὁ θεὸs Ἰσαάκ καὶ ὁ θεὸs Ἰακώβουs· δὲ γενόμενοs Μωϋσῆs, ἤλαβεῖτο κατὰ πολλῆs δὲ τῆs ἐκ τοῦ λαλεῖν παρρησίας ὑπαρτοῦ μὲν θεοῦ προστάσσοντοs τὴν Αἰγυπτίων ὄντα τὸν Μωϋσέα, τῆs Αἰγυπτίων ἐξελείσσεια τοῦs υἱοῦs Ἰσραὴλ, εἰς τέλος τε τῆs κἀναδιδάσαι· τοῦ δὲ τὴν ἀφίξειν ἀναβαλλομένη πρὸς τοῦτ' ἐφαρκεῖν διαθεβαιουμένου, γλώσσης τὴν βραδύτητα προτιθεμένου, καὶ νῆs τὸ δύσσχον προφασιζομένου, θυμωθέντα· ἐπ' αὐτῷ, χαλεπῇ θεοῦ ἀντικοιτοῦντοs ἀπαμὲν οἷαs ἐφαμεν προφάσειs ἀφελῆs, ὅτι μὴ τοῖs ἔλεγε πιστωθήσεται· βάδδον οὖν ἐν κατέχων προσρίψας τῇ γῆ τούτο προστάξαν τοῦ λαλοῦντοs, εἰς δράκοντα ταύτην μετέμᾶλα δείσας διδράσκει· τῆs δὲ κέρκου λαβὴ αὐτοῖs προστεταχότοs θεοῦ, ταύτην εἶχεν εἰ χαιὸν ἐπανελοῦσαν· ἀλλ' ἐτι διαπιστῶν τῷ κόλπῳ προσαγαγεῖν ἐγκελεύεται· ἀφπρῶσαν αὐτῇν ἐξαγαγῶν, αὐτοῖs τε εἰσαγαπρὸς τὴν ἀρχαίαν χροίαν ἀποκαταστᾶσαν ἀτὴν ἐπ' Αἰγυπτίων ὄδοιπορίαν στέλλεται, σὶ μετῇ καὶ τοῖs ἐξ αὐτῆs αὐτῶν τσχεῖται καὶ πενθερῶ καὶ τοῖs προσφιλέσιν ἐξέδδρα προσκαὶ μᾶλα φιλικᾶ· γενομένῳ δὲ τῆs ὄδοιπογῆλοs ἐπιστᾶs τὸν πρῶτότοκον υἱὸν Γηρσᾶμ γόμενον τοῦ Μωϋσέωs, μικροῦ δεῖν ἀναιρεῖ μὴ δραμοῦτα τοῦ παιδὸs ἢ μήτηρ, κα

est. Jam procedente tempore, cum Moyses ad animum virilem provectus eximio in majorum studio ferretur, accidit ut Ægyptius quidam Hebræorum verberaret: Moyses autem opportunitate Ægyptium enecavit et sub arena occuluit. Postero vero die Hebræos fratres invicem rixantes eius ad pacem reducere voluit, et cum is, qui proximo injuriam inferebat, eum repelleret et cæci Pharaonem celare non amplius licebat paulo ante factæ mentionem injiceret, metu compulsus huius Madian abiit. Ibi cum prope puteum consedisset, ad quem pastores greges suos potatum solebant, cumque sacerdotis filia juvenculæ, quæ et ipsæ cum pastoribus aderant, ab illis utriusque a puteo arcerentur, assurgens iterum insolentes percussit, siquidem ferventiori animi contra omnem improbitatem ferebatur, misertusque virginum ipse cisternas aquis replevit et canales potatorios adduci iussit. Cum igitur puellæ solito citius ad patrem reverterentur, et hanc miratus ab illis causam didicisset, amicitia cum eo contracta, Moses apud eum habitavit rum natu maxima, Sephora nomine, in matrimonium ducta per quadraginta annos ibi vixit, tempus greges pascens ad montem Horeb pervenit, ubi rubus erat cui appropinquans Dei dignus habitus est: rubus enim licet ignis ei inesse videretur, neutiquam comburebatur. Motem admiratione percussum et propius aspicere cupientem vox divina ex rubo emissa retinui cementa deponere iussit his verbis: *Ego patrum tuorum Deus sum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob*. Quare Moyses timore correptus aspicere non ausus est. Cum autem libera loqui posset, ei præciperet, ut in Ægyptum descenderet, et filios Israel e servitute Ægyptiorum liberaret et finem imponeret: Moyses abire noluit, utpote qui ad hoc perficiendum neutiquam sufficeret, et tardam et vocem haud sonoram prætexuit, deinde, quoniam Deus ira exacerhatus ei comminatio lieto illo prætextu, se fidem non esse inventurum addidit. Virgam igitur quam manu tenebat in projicere a loquente iussus et in serpentem commutatam videns præ metu aufugit: sed ejus car ripere iterum Deo jubente, eandem quam prius habebat virgam tenuit. Jam vero adhuc dubitatum in sinum immittere iussus est, quam leprosam recepit, iterum vero immisam priori colorem retraxit. Tunc igitur, socero amicisque valere iussis, cum uxore et quos ex ea genuerat in Ægyptum profectus est. Cum autem in itinere esset, angelus comparens primogenitum Moysam Gersam nomine, pene occidit, nisi mater arrepto lapide præputium filii amputasset et sanguinem tui stetisset, ita ut angelus ei parcens discederet. Moyses autem, postquam ad montem Seir ven-

¹ Exod. iii, 6.

ἀνιομένη, τὴν ἀκροβυστίαν ἀπέκοψεν αὐτοῦ, στήνα· φήσας τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου· ὡς ἐκτεῦθεν τὸν ἀγγεῖον φεισόμενον ὑποχωρεῖσαι· τοῦ δὲ Μωϋσέως κατὰ τὴν Σηεῖρ ὄρος γενομένου, τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐκ τινοῦ χρηματισμοῦ κατὰ τὴν ἔρημον αὐτῷ συναντήσαντα (Ἀαρὼν δὲ ὄνομα τούτου), τῶν ὑπὸ Θεοῦ προστεταγμένων αὐτῷ κοινοστάμενον, ἀμφὶν ἐμφανίζονται λέγεται τοῖς Ἰσραηλίταις· καὶ εἰ μὴ πρῶτα χαρῆσθαι τούτους, εἰ μὴ τοῦ Φαραῶ τοῦ προστάγματος ἐπενεχθέντος, ἢ τῶν ἐγγύων τοῖς κλινοσυργοῖς ἀποστέρησις, πικροτέρην τοῖς κάμνουσι παρεῖχε τὴν ἀλγηθόνα· μεμασπηγμένοι τε καὶ πρὸς ἀπορίαν παντελῆ ἐληλασμένοι, τὸν Μωϋσέα διαλοιοδορῶνται καὶ τὸν Ἀαρὼν· τῷ δὲ Θεοῦ παρορμῶντος αὐτοὺς, σημεῖοις τε καὶ τίμασι οἷς καθέξῃς τῶν λόγων προτόντων κατ' εἰκὴς σηματοῦμεν καθοπλίζοντος, πολλαῖς μὲν Λίγυσι συμφοραῖς μεμαστιγωμένῃν, πολλαῖς δὲ εἰρηγαῖς πάντοσε τετραμένῃν, ὅψ' ἄρα γούν πανσούδη τῆς Λίγυσι κικώσεως σὺν χειρὶ κραταιᾷ καὶ βροχίῳ ὑψηλῷ, ταύτην ἐν ἐσχάτοις κακοῖς ἀφέντες, ἐπιπλάγησαν· ἐντεῦθεν θάλασσαν μὲν ὁδοποιήσαντες· μέτην ἀβρόχοις ποσιν, ὑπ' ἐκείνῳ δὲ τὸ Χωρῆθ ὄρος ὠγγηθέντες, θείας ἀξιούμενοι νομοθεσίας· τοῦ Μωϋσέως φανερώς, ὡς ἰδεῖν εἰκός, τῆς Θεοῦ θεωρίας ἐκωλύοντος.

316 Πιστὸς ἐνὶ προτέροισι θνητόλοις ἔσκειν [Ἀαρὼν.

Ὅπως Ἀαρὼν Μωϋσέως ὡν ἀδελφός, ἀρχιερεὺς ἦν τοῦ Θεοῦ προφήτης ὑπάρχων, καὶ τοῦ λαοῦ σὺν τῷ Μωϋσῆι καθηγούμενος.

317 Μῆρη δ' ἡλέλιφ τε δρόμον σχέθεν ἡτ' Ἰησοῦς.

Τῷ Μωϋσέως μεταστάντος καὶ Ἀαρὼν, τοῦτον ἦσαν υἱὸν ὄντα Ναυῆ, τοῦ λαοῦ προηγεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ὁ Θεὸς διατάσσεται· ἐν ἧ γυνώσκ, πάντα βασιλείων τὴν Χαναανίων οἰκούντων

quo (cui Aaron nomen) ex prophetia in deserto accepta occurrit atque mandata Dei communicavit, quo factoambo Israelitis ea patefecerunt, qui magnopere quidem gavisi essent, nisi Pharaon, ubi mandatum divinum audivit, retento stramine ad lateres conficiendum necessario, etiam acerbiorum molestiorumque laborem reddidisset: itaque verberati et ad desperationem omnino adacti Moysen et Aaron diris exsecrati sunt. Deus vero iis animum addidit, signis et miraculis, de quibus procedente sermone accuratius dicemus, fortes reddidit, Ægyptum multis calamitatibus afflixit variisque modis vulneravit, ita ut, licet esset, cum toto populo Ægyptiorum crudelitatem effugerent, et per validam manum et brachium excelsum terram summis malis immersam relinquerent. Hinc medium mare sicco pede trajecerunt, et ubi ad montem Horeb pervenerunt, divina lege donati sunt: unde apparet, Moysen Dei aspectu dignum habuisse.

Hic Aaron, Moysis frater, summus Dei sacerdos et propheta, simulque cum Moysen populi dux fuit.

Moyses et Aaron mortuis hunc Jesum, qui filius Nave erat, populum in promissionis terram ducere Deus jubet. In quam ingressus de quinque Chanaanæorum regibus, qui ad bellum ei inferendum sociis fuerant, victoriam reportans solem occasurum retinet, per tres horas in curru stans, usque dum solis penitus interisset. Et solis quidem cursum versus Gabao pagum, haud procul ab Hierosolyma, lunæ autem versus vallem Selon cohibuit. Quinque illos autem reges, qui in speluncam confugerant, captos crucisque affixos encavit. Denique terram expugnatam inter tribus Israel superstitibus divisit.

Hic est Samuel iudex qui post Eli sacerdotem Israel iudicavit, qui Saul primum regem Israel unxit, et post illum Davidem. Hic quando reges ungebat, cornu manu gestans capiti unguendorum imponebat, ex quo una sponte oleum distillabat et in capite unguendi diffundebatur: quare Χριστός, unctus, rex appellatur.

Hic est David cui Deus testimonium exhibuit dicens: Inveni David filium Jesse virum secundum cor meum. Qui cum ovium pastor esset, divino suffragio rex Israel constitutus, inter omnes qui ab initio regnaverunt, eminet utpote propheta et Dei atavus: ab ejus enim semine Christus secundum carnem unguentem duxit.

David genuit Salomonem et regni successorem constituit. Cui cum Deus in somnio comparuisset et quidquid vellet honorum terrestrium ab ipso petere permisisset, rogavit ut sibi sapientia concederetur, qua populum ad Dei voluntatem gubernare et de iis qui ipsius imperio subjecti essent, justam sententiam ferre posset. Deus autem precibus adnuens præter reliquam gloriam et sapientiam, qua et prioribus et

γῆν ἐπιθεμένων ὁμοθυμαδὸν αὐτῷ τοῦ πολέμου κρατήσας, μέλλοντα δύναι τὸν ἑλκὸν ἐπέχει, στήσας ἐπὶ τοῦ ὄχληματος αὐτὸν τριῶν ἐφ' ὧρῶν διάστημα, μέχρι παντελοῦς ἀπωλείας τῶν ἐναντίων· τῷ μὲν ἡλίῳ κατὰ Γαβαῶ κώμην, βραχὺ τῆς Ἱερουσαλήμ διεστηκυῖαν, τῇ δὲ σελήνῃ κατὰ φάραγγα Σελῶν, τὸν δρόμον κατασχών· συλλαβὼν δὲ καὶ τοὺς πέντε βασιλεῖς ἐν σπηλαίῳ τινὶ καταδύοντας, ἐπὶ ξύλων κρεμάσας ἀνείλε· τῆς δὲ γῆς κατακρατήσας, ταύτην κληροδοτεῖται τοῖς ὑπολειφθείσαις φυλαῖς τοῦ Ἰσραήλ.

319 Καὶ σὺ, μάκαρ, χριστοῖσι φέρας κέρας, ἀγνὴ [Σαμουὴλ.

Ὁὗτός ἐστι Σαμουὴλ ὁ κριτής, ὁ μὲθ' Ἡλὶ τὸν ἱερέα κρίνας τὸν Ἰσραήλ· ὅς τὸν μὲν Σαοὺλ πρῶτον βασιλέα χρίει τῷ Ἰσραήλ, δευτέρον δὲ τὸν Δαβὶδ μετ' ἐκείνον· οὗτος δὲ χρίων τοὺς βασιλεῖς, κέρας ἔχων μετὰ χεῖρα ταῖς κεφαλαῖς τῶν χρισμένων ἐπιτίθει, ἐξ οὗ αὐτομάτως ἔλαιον ἀνεβλύστανε, τῆς κεφαλῆς τοῦ χρισμένου καταχόμενον· ὡς ἐντεῦθεν χριστὸν τὸν βασιλέα κλειεσθαι.

320 Δαβὶδ ἐν βασιλευσιν αἰδιδιμος ἦεν ἄπασιν.

Ὁὗτός ἐστι Δαβὶδ ὃς ἐμαρτύρησεν ὁ Θεὸς λέγων· Εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἀνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου· ὅς ὡν ποιμὴν προβάτων, βασιλεὺς Ἰσραὴλ ψήφῳ θεῶν καθίσταται, πάντων τε τῶν ἀπ' αἰῶνος βασιλευσάντων ὑπάρχει διάδοχος, προφήτης τε καὶ θεοπάτωρ· τούτου γὰρ ἀπὸ τοῦ σπέρματος, Χριστὸς ἀναγορεύεται κατὰ σάρκα.

321 Καὶ Σολομῶν σοφίης πρῶτον κλέος.

Τὸν Σολομῶνα τίκτηι Δαβὶδ καὶ τῆς αὐτοῦ διάδογον βασιλείας καθίστησι· τούτῳ καθ' ὕπαρ φανεῖς ὁ Θεὸς, καὶ ὅτι βούλοιο τῶν κατὰ κόσμον παρ' αὐτοῦ ἐξαίτηται προτρεπόμενος, σοφίαν αὐτῷ δοθῆναι πρὸς τὸ χρηματίζοντος ἐξητήσατο, πρὸς τὸ δύνεσθαι τὸν λαὸν θεοπρεπῶς ἄγειν, καὶ κρίσιν ἐμπρονα τοῖς ὑπ' αὐτῷ τεταγμένοις διεκφαίνειν· ταύτη τὸν Θεὸν ἀρεσθέντα,

πρὸς τῆ λοιπῇ δόξῃ καὶ σοφίᾳ ὑποσχέσθαι παρασχεῖν τῶν προβαταλειούτων καὶ τῶν ἑπαιτα γεννησμένων, λόγος ἔχει· διὸ τὸν Σολομώντα σοφίης πρώτην δόξαν εἰκότως ὁ θεοπέσιος ὀνομάζει Γρηγόριος.

522 *Ἦλιον δὲ πρὸς οὐρανὸν ἤρασαν ἄρμα.*

Προφήτης ὁ Ἠλίας· ζῆλον δὲ τῷ πρὸς θεὸν περικλυόμενος, πολλὰς μὲν πλῆγαις ἀμαρτάνοντα τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὴν ἐκ θεοῦ νοσοῦντα ἀποστασίαν, πολυτρόπως θαμάζει· τριῶν χρόνων καὶ μηνῶν ἐξ τὸν οὐρανὸν ἀποκλείσας, καὶ τὴν γῆν ἀνομβρία καταξηράνας, πολλοὺς δὲ τῶν ἀσεβούντων εἰς θεὸν ἀναλίων, ἔμπρους μεταστῆς ἔρματι· πυρίῳ χείρων ἐπιβάς, οἱ κελὶς προσέταξε μετετέθη, θάνατον οὐκ ἴδων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὄρων ἐν ταρκί μέχρι δεῦρο διάγων ὑπερανέχει.

525 *Τίς δὲ νόμοι μέσον καὶ ἀπεύματος εὐχὴ τέθηπεν.*

521 *Φωτὸς Ἰωάννην ἐρηχθε ἀπέδρα μὲν ἄρμα;*

Μέσος Ἰωάννης τοῦ νόμου λέγεται καὶ τοῦ πνεύματος, ὅπου μὲν προφήτης ὑπάρχων καὶ προφητῶν ἀποσφράγισμα, αὐτὸν δὲ σωματικῶς ὀφθαλμοῖς ἴδων τὸν ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσόμενον· πρόδρομος δὲ λέγεται κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὸ κήρυγμα· ἐξ γὰρ μηνῶν προγεννητῆς Χριστοῦ σαρκικῶς τιεκτομένου· ὁ δὲ ὁ Ἰωάννης Ζαχαρίου παῖς ὑπάρχων τοῦ ἱερέως ἐξ Ἐλισάβετ στείρας εὐστῆς, τῷ Ζαχαρίᾳ κατὰ τινα χρησάνων θυμῶντι τὸν θεῖον ναὸν τίκεται· οὗ χάριν ἀνατρεθείς ὑπὸ Ἡρώδου Ζαχαρίας ἐν τῷ ναῷ, τὸν Χριστὸν εἶναι τὸν Ἰωάννην ὑπονοῶντος, ὡδε τὸ πύρρος εἰληγε τῆς ἐν σαρκὶ βιοτῆς· Ἰωάννην δὲ διασωθέντα τῶν Ἡρώδου χειρῶν, χρόνους ἐπὶ τριάκοντα κατὰ τὴν ἔρημον βοσκάναις καὶ τοῖς τῶν καλῶν ἀκρόδρους ἀκούμενος, προσκρούει Χριστὸν φαντασόμενος ὁ θεὸς ἀποστῆλαι, ἧς ἐλλῶν προκαταγγέλλει Χριστοῦ τὴν ἐπιφάνειαν· τοῦ δὲ πλάθους συβέουτος πρὸς αὐτὸν καὶ βαπτισομένου ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, παραγίνεται μέσος τῶν ὄρων Ἰη-

σοῦς, ὃν Ἰωάννης οὐκ ἔγνωσεν· ἄξιο τὸν Ἰησοῦν ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθῆναι διακωὶ πρόπον εἶναι· τοῦτο διανοώμενος· ἐπιμὴ Χριστὸν καὶ ταύτῃ πρόπον πᾶν πληρῶν σὴνγν αὐτὸν διαβασιούμενον, μάλιστα ὁμοῦζει· θεοῦ τε Πνεύματος σωματικῶς ἐπὶ τὸς αὐτῷ ἐν εἶδει περισσεῖς, τῆς θεοπτίας ἰ καὶ πατρικῆς οὐρανῶν φωνῆς ἀντιλαβόμε τὸν εἶναι τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ θεοῦ μαρτυρῶσα· πλάθει· τὰ εἰκότα διαλεχθείς, τὴν ἐπὶ τὸ πέρ σάμενος ἔρημον, μετ' οὐ ποῦ τῆ Ἡρώδου τράρχου περιτυχῶν μακρονίᾳ, τῆς ἐν βίῳ δ τὴν οὐρανίαν ζωὴν ἀντιλάβηται.

525 *Τίς δὲ εὐνοκαθεῖ κλειῶν μετέπει*

Δώδεκα Χριστὸς μαθητῆς ἐκλεξάμενος, ἐ τοῖς θεοῖς χάρισματι δι' ὧν ἐνήργουν δυνάμ πᾶν ἀνέδειξεν, οἷς καὶ τὸν οἰκομένῃν δι τοῦ σωτηρίου κτηνῶματος προστάται καθι
526 *Τίς Πυλῆιο μέγας μεγαλήτορος οἷ*

Παῦλος ὅσως Ἑβραῖος τὸ γένος καὶ πολλοῖς δωρημαῖς τὴν Ἐκκλησίαν κορηθῆσα; ριστῶς τοῖς μαθηταῖς ἐμμενόμενος, μετὰ των καὶ τῆς τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀρχιερίων· τὴν Δαμασκὸν μετελεύσεσθαι προθυμαίται, αὐτότα τῆς ἔδου εὐροὶ γυναικῶς τε καὶ ἄνδρ εἰς Ἱερουσαλὴμ τιμωρηθσομένους· ὅστιν μακρῷ προσεγγίσαντι Χριστὸς οὐρανῶν καταστράπτει, ἡμε δὲ καὶ πρὸς λόγους συγ ναι· πυνθανομένη δὲ τῷ φανέντι τί ποτε τοῖ και, κάκεινῳ ἀντεπάγοντι τίς ἂν εἴη, μαθὼν Ἰησοῦν ἐκαῖνον εἶναι ὃν αὐτὸς διώκειν προ τοῦ φανέντος τὰς ὕψεις κεκορασμένας φωτὸ ρόμενος, Ἀνανίου τινὸς τῶν αὐτόθι καθη μαθητῶν ἐμφανισθέντος αὐτῷ, καὶ τὰς α πλῆγυίας ἀποκαταστήσαντος ὕψεις, τοῦ τῆς

posterioribus regibus antecelleret, se daturum esse promisit, quare Salomonem primas sapie nuisse divinus Gregorius jure meritoque contendit.

Elias propheta magno in Deum fervore excellens Israelitas multoties peccantes et idololatria laborantes vario pœnarum genere castigavit. Postquam hic per tres annos et sex menses caeli sit, et terram siccitate exarefecit, et multos adversus Deum impie agentes sustulit, vivus abili que igneo hilaro animo conscenso, secundum Dei voluntatem transpositus est, ita ut mortem n ret; et sic humana sorte superior usque ad hunc diem superstes in carne versatur.

Joannes mediator dicitur inter legem et spiritum, eo quod propheta prophetarum agmen ipsumque quem annuntiabat corporeis oculis viderit. Præcursor vero ob suam civitatem ad dicationem dicitur; sex enim mensibus ante Christum corporaliter concipitur. Hic autem Joa chariæ sacerdotis filius ex Elisabeth quæ sterilis erat, Zachariæ juxta quoddam oraculum divini sum in templo sacro offerenti nascitur, quam ob causam Zacharias, in templo occisus ab Her Joannem Christum esse suspicabatur, hunc finem in carne sua vitæ recepit; Joannem ex manibi dis salvatum, postquam triginta circiter annis in deserto plantis vespens fructibusque calamoru sci, ad prædicandum Christum Deus mittit. Cum ergo ad annuntiandum Christi adventum turbaque multa ad eum conflueret ut baptizaretur in Jordane flumine, in medio turbarum veni qui Joannem non latuit. Jesum autem ab ipso baptizari volentem prohibet, hoc non decere exis Jesum vero instantem atque asseverantem sic decere omnem impleri justitiam, nihilominus Cum Spiritus sanctus corporaliter columbæ specie illi apparuisset, sicque divinis visionibus fuisset, de cœloque vocem Patris audivisset, ipsum esse electum Dei testificatus est, salutari turbis dispensavit deinde ad charum suum desertum rediit. Multo post ab Herode occisus, et tionem hujus vite cum cœlesti vita permutavit.

Postquam Christus duodecim discipulos elegisset, insignes divinis donis per quæ virtutes oper omnibus manifestavit. Illis quoque orbem terrarum dividens, ut salutare nuntium suscipiant pra Hic Paulus Hebræus genere atque æmulator, postquam multis persecutionibus vastasset Ec amplius in discipulos furens, cum accepta epistola ac potestate a principibus sacerdotum Jer Damascum ut transeat appetit, ut, si quos invenisset hujus vite mulieres ac viros in Jerusalem f ret puniendos; Damasco appropinquantem Christus de cœlo fulguribus perstrinxit simulque ali Quarenti quid ipsum perscrupiat cum Paulus respon:isset quis esset, cognoscit Jesum esse qui uidenter persequitur. Illius fulgore quo perstringuntur oculi obvoluto quidam Ananias, ibidem p

αὐτὸς ἀζωθεὶς ὕδατος, κέρως χορηματίζει Χριστοῦ, πλὴν τε τὴν οἰκουμένην σχεδὸν τῆς Χριστοῦ δι-
πλοῦς ἐμβαλὼν, τρίτον οὐρανὸν ἐν σώματι ὧν
ὠπταται, εἰς δὲ τὸν παράδεισον ἀρπασθεὶς, ἀβή-
των κατηξιώθη ῥημάτων ὧν ἀνθρώποις βουλομένοις
εἶπαι οὐκ ἐξόν.

394... Ψυχὴ δὲ Θεοῦ κρατέειντος ἄημα·
395 Ἐκτοθεν εἰσπίπτεινσιν Θεοῦ πλάσει, εἶδεν ὁ
[μίξας,
396 Πῶς τὸ πρῶτον ἐπνευσε καὶ εἰκόνα μίξαστο
[γαλήν.

Τὴν ψυχὴν ἐμπνοιαν λέγει Θεοῦ· τὸν γὰρ ἀνθρω-
πων ἀρχῆθεν ὁ Θεὸς ἐκ γῆς λαβὼν καὶ χερσὶν ἀχράν-
τως διαπλάσας, ὑπερον ἐμφυσήσας πνοὴν αὐτῷ
καρτεῖ ζώης· ὡς γενέσθαι ψυχὴν ζώσαν, δι' ἧς
ἐμφυχον καὶ τὸ σῶμα καὶ πρὸς τὰς κινήσεις ἐπιτή-
θειον.

412 Ὁρ πατρὸς ἀθανάτου πατρὸς ἐστήσασ' ἀνωθεν,
413 Ἐκγεγώς ἀδέκτιο καὶ ἀφύτιος, οὐ φθινύ-
[θοτος.

Τῆς θείας γεννήσεως μέμνηται· τὸν γὰρ Υἱὸν ὁ
Πατὴρ ἀνωθεν ἀχρόνωσ καὶ ἀίδιως ἐγέννησεν, αὐτὸς
μὴν ἐξυεῖ ὑπάρχων καὶ ἀσύνδετος ὁ Πατὴρ, ἄζυγα
καὶ πατὴρ γεννήσας τὸν μονογενῆ Λόγον αὐτοῦ.

416 Καὶ τοκετοῦς ἐκάθηρε νόμω.

Τῷ Μωσῆι προστάσων ὁ Θεὸς καὶ νόμον διδοῦς,
ταῖς υἱαῖς Ἰσραὴλ τοὺς τοκετοῦς ἐκάθηρεν, ὄρισας
εἰσοσταγμένας ἡμέρας αἷς ἐχρῆν τὰς τικτούσας
καθαίρεσθαι, καὶ θυσίας περὶ καθαρῶν καὶ τινὰς
ἐτησμοῦσ καὶ παρατηρήσεις.

Καὶ νηὸν ἔτισσε,

417 Σάμασιν ἀγνοτάτοισιν ἀμοιβαδίωσ ἱερῶν.

Τοὺς ἱερεῖς προστάσει Θεὸς μὴ πρότερον τῶν
θυσιῶν ἔπεισθαι καὶ τῶν ἁγίων ἐπιβαίνειν, εἰ μὴ
τὸ σῶμα νάμασι θαντίζονται καθαροί, τὰς τε στολὰς
ἐμύλαιν, καὶ τὰ ἱμάτια πλύνωσι, καὶ γυναικῶν
ἐπίσχυντο, καὶ τῆς ἄλλης σωματικωτέρας ῥύπτοινο
πλῆθος.

418 Μάρτυρ Ἰωάννου πατὴρ μέγας, οὐτε πάμιοθε,
419 Σπερμήνυα φλόωσ νύα, τὸν ἐνδοθὸν δέξαστο
[ρηοῦ.

Σκοπὸς τῷ διδασκάλῳ παραστῆσαι, μὴ χωρὶς
ἀγνισμοῦ θεοπτείας δυνατὸν ἀζωθῆναι, καίται πρὸ
βραχέωσ.

422 Τοῦ δὲ νόμοιο τέλος, Χριστὸς μερόπασσι κε-
[ρασθεὶς,

423 Παρθενικῆσ ἀπὸ γαστρὸς, δασωσ γάμοσ ἐς
[χθὸνα νεύση.

Παρθένος ἡ Μαρία θυγάτηρ Ἰωακείμ καὶ Ἄννης,
ἀνδρῶν εὐλαβῶν τὰ πάντα καὶ λευτῶν τὸ ἀξίωμα·
ταύτῃ στείρωσ οὐσῃ τῇ Ἄννῃ καὶ πολλαῖς τὸν Θεὸν
ὑπὲρ γονῆσ λιταῖς ἐξευμενίζομένη, Μαρία τίκτεται
ἡ Θεοτόκος· ἡ καὶ καθ' ὑπόσχεσιν τῶν γονέων τῷ
θεῷ κατ' ὄρωσ προσάγεται· ἀνδρυνθεῖσαν οὖν κατὰ
τινα θεϊότερον κλήρον Ἰωσήφ Δαυίδης μνηστύεται,
ἦν πρὸ τοῦ συναφθῆναι κατὰ γαστρὸς ἔχουσαν, Ἰω-
σήφ ἐξ αὐτοψίας οἰηθεὶς τὸ συμβῆναι, ἄλλωσ τε δὲ
δίκαιοσ ὧν, οὕτε παραδειγματῖσαι τὴν παρθένωσ,
οὕτε κατέχειν ἠέσχετο, πλὴν εἰ μὴ θεοπτείας τξιώθη,
τὸν φόβον αὐτοῦ τὸν περὶ τὴν παρθένωσ καὶ τὰς
ὑπονοιασ ἀφαίρουμένησ· καὶ γοῦν ἡ παρθένωσ ἐκ
Πνεύματοσ ἁγίου συνειληφύα· Γαβριὴλ γὰρ ὁ τοῦ
Θεοῦ ἄγγελοσ ἐπιστάς χαίρειν καὶ θαρρείν προσέτα-
σεν, ἄτε τὴν Βασιλεά τοῦ παντὸς ὡσ παιδίον μέλλου-
σαν τίκτειν· ἀπιστοῦσῃ δὲ τῇ παρθένῳ καὶ τὸ μὴ
χωρὶς ἀνδρὸς συναφείασ τεκαῖν προβαλλομένη, παρ-
θένωσ ἑαυτὴν καὶ τῆς ἀνδρῶν ὀμιλῖασ μακρῶν ἰσχυ-
ριζομένη, τὴν ἀμφίβολον ὑπόνοιαν ὁ Γαβριὴλ ὡδε
λύει· Πνεῦμα γὰρ ἅγιον ἐπελεύσεσθαι τῇ παρθένῳ,
καὶ δύναμιν ἐπισκιάσειν Ὑψίστου φησίν· ὁ μὲν οὖν
οὕτωσ εἰπὼν ἔγχετο· τῇ δὲ τὸ λεχθῆν ἔργον ἦν· κατ'
αὐτὰ γὰρ ἐκ Πνεύματοσ ἁγίου συλλαβοῦσα, Χριστόν
ἀπεκύησε Σωτῆρα Θεόν, παρθένωσ καὶ ὡδε μετὰ τό-
κον φυλαχθεῖσα.

430 Τίς δ' ἀγορήσει γέγηθε, καὶ οἰδμασιν; καὶ τίς
[ἀγῶσιν

431 Οὐδὲ μύθοσιν ἐπηξαν ἐπ' ὠκνύμοσιν ἐψη-
[θοισ;

discipulorum apparuit visumque ejus restituit. Dignus ut aqua regeneretur cum judicatus fuisset, praece
Christi consecratur, universum pene orbem terrarum retibus Christi capit, in corpore ad tertium caelum
transfertur, raptusque in paradisum arcana verba audit quae non licet homini loqui.

Animam afflatum Dei dicit; in principio enim, terra sumpta, cum puris manibus hominem formasset,
inspiravit deinde illi spiraculum vitae, ita ut esset anima vivens, per quam animaretur corpus atque ad
mundum habitabile esset.

De generatione divina loquitur; etenim Filium in caelis ante saecula et ex aeternitate genuit Pater. Ipse
Pater, virgo nec conjugio adjunctus, puerum caelibem, unigenitum Verbum suum genuit.

Moyse praecipiens Deus dansque legem, filiorum Israel partus mundavit, determinans certos dies quibus
mulieres mundare se debebant, hostias pro immunditia, purificationes atque observationes.

Sacerdotibus praecipit Deus ne prius hostiam tangant sanctaque ingrediantur, nisi corpus puris
undis laverint, togas mutarint, laverint vestimenta, a mulieribus abstinerint maculasque alias detererint
corporeae.

Magister ostendere conatur, fieri non posse ut quis Dei conspectu dignus sit, nisi antea sanctificatus,
qui paulo ante dictum est.

Virgo Maria filia fuit Joachim et Annae, hominum omnino piorum Levitarumque dignitate. Annae, quae
Meritis erat quaeque multas preces ad Deum fuderat ob impetrandam progeniem, Maria mater Dei pari-
ter. Promissionis parentum gratia templo divino devovetur; nubili quadam divina sorte Joseph, filius
David, desponsatur. Illam autem, antequam convenirent, cum ex visu intellexisset Joseph in utero ha-
bere, cumque justus esset, nec contumelia Virginem afficeret nec eam retinere volebat, nisi visio divina
timeorem atque suspicionem ejus de Virgine sustulisset. Virgo igitur de Spiritu sancto conceperat; Ga-
briel enim, angelus Dei, illi apparens, ut lactaretur ac fiduciam haberet suadebat, puerum, qui foret
omnium Rex, parituro. Cum autem non crederet Virgo nec partum sine copulatione carnali agnoscere
vellet, aeque longe a commercio viri vivere assereret, rem ambiguam Gabriel sic enodat: Spiritum
enim sanctum superventurum esse in Virginem, virtutemque Altissimi obumbraturam dicit. His dictis
decessit. Quam autem illi dictum fuerat factum est; secundum enim verba haec, de Spiritu sancto cum
concepisset, Christum peperit Salvatorem Deum, post partum permanens virgo.

Ἀγῶσι χαίροντα τὸν Ἡρακλέα φησίν· ὁστος γὰρ δώδεκα διανύσαι λέγεται ἔθλους· πρῶτον ἐν Νεμαίῳ τῆς χώρας τὴν βριαρὴν ἀπέπνιξε λέοντα· δεύτερον, ἐν Λέρνῃ τὴν πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδραν· τρίτον, τὸν Ἐρμάνθιον κουφίσας ἐβήρξεν κάπρον· τέταρτον, ἤγγρευσε τὸν χρυσόκερων Ἐλαφόν· πέμπτον, τὰς Στυμφαλίδας ἐξεδίωξεν δρυιθας· ἕκτον, τὸν λαμπρὸν ζωστήρα τῆς Ἀμαζονίδος ἐκόμισεν· ἑβδομον, Αὐγέου τὴν κόπρον ἐξήνυσεν ὑποστάς· ὄγδον, ταύρον ἐκ τῆς Κρήτης ἐξήγαγεν ἀλέθριον· ἑνατον, ἐκ Θράκης τὰς Διομήδους ἤλασεν ἵππους· δέκατον, ἐξ Ἐρευθείης [Ἐστερίας] ἐκτὸν βίλας ἤλασε τοῦ Γηρύνου· ἐνδέκατον, ἐκ τοῦ ἕδου τὸν Κέρβερον εἰλκυσε κύνα· δωδέκατον, εἰς Ἑλλάδα τὰ χρύσεια φηγεκε μῆλα· μύθους δὲ τὰς Ὀμήρου περὶ βίλας καλεῖ, μηδὲν ἔχουσας ἐπάξιον λόγου· ὁστος γὰρ τὸν Τρωϊκὸν ἱστορήσει πόλεμον, εἴ τίς ποτε ἦν πόλεμος· πολλῶν ἐς ταυτὸν βασιλείων καὶ στρατοπέδων συνειλεγμένων πόρνης χάριν τινὸς τῆς Ἑλένης· ἀγῶνάς τινας ἐφθίων καὶ θεῶν θηλάνδρων διηγεῖται, καὶ τινὰς Πελοπίδας ἐκ Πέλοπος μεγαλαυχεῖ, καὶ Κεκροπίδας ἀπὸ τινος Κέκροπος, Αἰακίδας τε καὶ Ἡρακλείδας ἐξ Αἰακοῦ καὶ Ἡρακλέους τὸ γένος καταγομένους, κοινῇ δὲ πάντων καὶ θεῶν καὶ ἡρώων τρώσεις καὶ πτώσεις, ἀνατροπὰς τε καὶ καλιμβόλων ἀπάτας θεῶν· ἐφθίους δὲ ταχυθανάτους, τοὺς περὶ τὸν Πριαμίδην Ἐκτορά τε καὶ τὸν Πάριδα καὶ Αἰνεΐαν, Ἀδραστον καὶ Σαρπηδόνα, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν Τρώων ἀριστήας· ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἐξ Ἑλλήνων, Αἰάντε δύο, τὸν Τελαμώνιον, καὶ ὃν καλοῦσι Λοκρὸν, καὶ τὸν Τυδεία Διομήδην, Πάτροκλον τὸν Μενoitίου, καὶ Λαερτιάδην Ὀδυσσεά, καὶ Πηλεΐδην αὐτὸν φησιν Ἀχιλλέα, καὶ τοὺς τῶν Ἀτρείως παιδῶν ὑπασπιστάς· οὗς ἐξῆς τῶν λόγων προϊόντων, πλαυτέρου γέλωτος, οὐ γὰρ ἀξιόσωμεν λόγου.

433 *Τὸς σοφίῃν κενναυγέα ἦ τ' ἐνὶ χερσίν,*
 434 *Ἢ τ' ἐν ἀραχναίοισι λόγοισι καὶ πλέγμασι*
 [καίται]

435 *Αὐτοῦ τιχομέροισι, καὶ ἡέρι λυομέροισιν·*

Τὴν Ἑλλήνων σοφίαν τῆ ἀράχνη Γρηγόριος κάζει· ματαίος δὲ ταύτην καυχωμένην φησὶ, γὰρ ἀραχναίοις λόγοις καὶ πλέγμασι καίται· δὲ ἀράχνης ἐστὶν ἀσθενέστερον· ἐπὶ δὲ τόπου σθαι ταύτην φησὶ καὶ ἐν τῷ ἀέρι λύεσθαι· ἰ τὸ κενὸν αὐτῆς καὶ ἀνωφερῆς, καὶ πάσης ἄλλο ἀλογώτερον.

438 *Ταῦτα μὲν οὕτι γάμοιο διδάγματα·*

439 *Τίσιος ἀρχαίης τιτθὸν μέρος ὀσιν ὕψ·*

440 *Πέτρην ἐμήν δοκῶν αἰαρός ὄφης κ*
 [κατὰ τὸν Ἄδ]

448 *Ῥίξα Κάιν, Σοδύμων τε, καὶ ὄφς ὄσκι*
 [ἐπὶ πύ]

449 *Χριστὸς ἀτασθαλέοντος, ὕθριν θ' ὄν*
 [σεν ὄμβ]

Ῥίξα τῆς κακίας ὁ Κάιν· οὗτος δὲ πρῶ Ἀδὰμ τίκεται· ἔχων δὲ ἀδελφὸν τὸν Ἄβελ· τὸν δεύτερον ἐξ Ἀδὰμ γεγεννημένον, βλήθε δαίμονος φθόνου, τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἀναιρεῖ· μὲν ὁ Κάιν γεωργικὸν ἐπαρηρημένος βίον, τῆς εἰργάζετο γῆς τὰ καλλιστεύοντα μετατῶν, ἰ προσάγει τὰ δεύτερα· τοῦ δὲ Ἄβελ καὶ αὐτὴ μενικὸν ἄγοντος βίον, τῶν ἀκροδιῶν τὰ τε στεύοντα καὶ πλονα προσάγει τῷ Θεῷ· τοὶ προσεσχηκότος τῆ τούτου θυσίᾳ, τὴν δὲ τοῦ Κ βδέλυρὰν ἀπωσαμένου, λίαν τε λυπήσαντος ἐπὶ τούτων βασκανίᾳ βλήθει, ὡς ἐπ' ἄλλω τῶν κατὰ τὸ πεδῖον παραλαμβάνει· τὸν δὲ παρτι ἀκάκως, ἐπιτηρήσας λίθον κατὰ τῆς αὐτοῦ κ ἀγαθῶν ἀναιρεῖ· πρῶτος οὗτος μαιφθῶνος· ῤίξα τῆς κακίας ὠνόματται· πυθόμενον δ Ἄβελ τὸν Θεὸν, λανθάνειν ἐπειράτο· τῆς δὲ φου μνήσας ὁ Θεὸς αἰμοχυσίας, ὡς πάσης ἰσρον φθέγγεται γλώσσης, στένειν καὶ τρέμ τῆς γῆς πᾶσαν αὐτῷ καταδικάζει τὴν βιοτή δὲ τὸν ἀναιρήσοντα αὐτὸν εὐρίσκειν, ἦ γὰρ δ κήσεις ἐπὶ τὰ παραλύσειν ἀπειλεῖται· οὕτω μὲν μαιφθῶνος καταδικαζέοντα, καὶ Θεοῦ πύθρω

Luctis gaudentem dicit Herculem ; hic enim duodecim certamina perferisse dicitur : primum, in regione fortem leonem suffocavit ; secundum, hydram multis capitibus delevit ; tertium, Eryma aprum discerpit arreptum ; quartum, cervum cornibus auratis cepit ; quintum, Stymphalides a aucupatus ; sextum, fulgentem zonam Amazonæ retulit ; septimum, Angiæ stercora ejicere satagit vium, taurum e Creta perniciosum expulit ; nonum, ex Thracia Diomedis equos abegit ; decimum Hesperia centum Geryonis boves abegit ; undecimum, ex inferis canem Cerberum extraxit ; cimum, in Græciam mala aurea asportavit. Narrationes autem Homeri fabulas vocat, nihil a dignum continent. Narravit enim Trojanum bellum, si quoddam bellum unquam fuit. Ad hæc reges atque exercitus convocati sunt ob quamdam meretricem Helenam ; quædam prælia adolesceorumque hominum nutritiorum refert, quosdam Pelopidas ex Pelope, Cecropidas e quodam C Ajacides atque Heraclides ex Ajace Herculeque exortos laudibus effert, perinisteque narrat : atque heroum plagas et casus, subversiones fallaciumque deorum deceptiones ; juvenes improvisa ereptos, Hectorem Priami filium, Paridem et Æneam, Adrastum ac Sarpedonem, atque alios Turum fortissimos ; similiter autem et qui ex Græcis, Ajaces duos, Telamonium, et quem vocant L Tydiden Diomedem, Patroclum Menœstii filium, Laertis filium Ulysssem, Achillem Pelei filium, et que armigeros Atrei puerorum, quos omnes suo loco refert, vere risu dignos, de quibus autem melius videtur tacendum.

Græcorum philosophiam aranæ assimilat Gregorius. Vane ipsam gloriantem dicit, solum enim stat araneosis sermonibus ac telis, nihil autem aranea infirmius. Vanitatem ergo illius ac inuti demonstrat, omnique stultitia stultiorem.

Radix nequitæ fuit Cain. Hic primus ex Adamo oritur, ejusque frater fuit Abel secundus ex genitus ; cum autem invidia jactaretur a diabolo, somni fratrem occidit. Cain, cum elegisset a vitam, optima terræ quam colebat sibi reponens, Deo deteriora offerebat. Abel vero, vitam paragenus, primitiarum optima pinguissimaque Deo offerebat. Deo ad hujus munera respiciente, t autem Cain ut injuriam repellente, hic mœrore valde afficitur, invidiamque concipit. Itaque, q quamlibet causam, ducit Abel in campum, ingenueque sequentem, lapide obvio cervicem perc occidit. Sic primus homicida fuit ; unde radix iniquitatis appellatur. Inquirentem de Abel Deum

μένων, γενεαλογίας ἢ θεόπνευστος Γραφή ἀπηξίωσα·
 πῶς δὲ Ἄβελ τοῦτον οἰχομένου τρόπον ἀσπέρομου,
 τῆς τοῦ Σὴθ (τρίτος οὗτος δὲ παῖς ἐξ Ἄδὰμ) γενεα-
 λογίας ἀπάρχεται· λόγος ἔχει δὲ τὸν Λάμεχ ἐκείνον,
 οὗ τῆς· κατὰ τὸν θεῖον Ἐνώχ ἱστορίας ἐμνήσθημεν
 γεγονότας, τὸν Κάϊν ἀνελεῖν εὐρηκότα· διὸ καὶ ταῖς
 αὐτοῦ γυναῖξιν εἰπεῖν λέγεται ὡς ἀνείλεν ἄνδρα εἰς
 τραῦμα αὐτῶ, ὅτι, φησιν, ἐκ Κάϊν ἐκδεδίχεται
 ἑπτάκις, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ· μὴ
 πιθανῶς ἔχειν δέ μοι δοκεῖ ταῦτα· καὶ γὰρ τῷ τὰς
 γυναῖξας ἀφελείν τοῦ Ἐνώχ, κάκεινον μετατεθῆναι
 τὸν Λάμεχ εἰς μετάμελον, εἰδὸς ταῦτα φάσκειν ἡλη-
 λυθότα, ἐπεὶ καὶ μετὰ φόνον καὶ δίκην ἄρπας ἦν καὶ
 μοιχῆς καὶ τῆ προθέσει φονεύς· τὸν δὲ τοῦ κατα-
 κλισμοῦ λόγον καὶ τῶν Σοδομιτῶν τῆς τε πυργο-
 ποιίας, εὐρήσειε ἀνωτέρω.

451 Τίς Φαραὼ κακέρμητιν.

Φαραὼ βασιλεὺς ὑπάρχων Αἰγύπτου, τὸν Ἰσραὴλ
 πικρῶς καταδουλούμενος, ἔργοις σκληροῖς δαμάζων
 καὶ βία καταδουναστέων, πρὸς τὰς ἀπειλὰς τοῦ
 Θεοῦ τὰς διὰ Μωϋσῆως αὐτῷ πεμπομένας καταφρο-
 νητικῶς ἔχων, καὶ τῆς δουλείας τὸν Ἰσραὴλ ἀπολύ-
 σαιν σκληρυνόμενος ὑπερηφάνῳ γνῶμῃ, κατὰ τὴν
 Ἐρυθρὰν πανστρατιᾷ γενόμενος θάλασσαν, τοῖς Ἰσ-
 ραηλῖταις τμηθεῖσαν τὸν Ἰσον ἐπιβάς τρόπον, ὑπο-
 βρύχει· δίλυται, τοῦτο τέλος τῆς ἀνοίας ἀξίον κλη-
 ρωτάμενος.

Ἀχάβ θράσος, Ἀσσυρίων τε

452 Πικροτάτους βασιλῆας.

Οὗτος Ἀχαῖβ ὁ θρασύτατος, βασιλεὺς γέγονε πα-
 ρανομώτατος Ἰσραὴλ· ὁ τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ Θεοῦ ἀπο-
 στήσας, τῷ Βάαλ λατρεύειν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκδι-
 δάσκει, τὰς τε χρυσᾶς ἐν Ἰερραὲλ δαμάλας προσκυ-
 νῆν παρασκευάζει· τούτου σύμβιος ἢ πόρνη ἦν

Ἰεζάβελ, ἥτις τὸν δίκαιον κατελιθοβόλητε συκοφαν-
 τήσατα Ναβουθά, τοὺς τε προφῆτας ἐξωλόθρευσα
 ἀποκτείνασα Κυρίου, καὶ τράπεζαν ἐσθίειν βασιλι-
 κὴν τοὺς τῆς αἰσχύνης παρεσκεύασα προφῆτας·
 τούτων κατὰ τοὺς χρόνους Ἠλίαν ὁ Θεοδίτης ὑπῆρ-
 χεν, ὃς τὸν οὐρανὸν ἀποκλείσας, τὴν γῆν ἀνυδρεῖν
 χρόνοις τρισὶ καὶ μῆσιν ἐξήρανεν ἕξ· προστάξαντος
 δὲ τοῦ Θεοῦ ἐμφανισθῆναι τῷ Ἀχαῖβ, ὥστε γενέσθαι
 ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐμφανισθέντα τὸν προφῆτην
 Ἠλίαν, καὶ τῷ βασιλεῖ προστάξαντα τοὺς τῆς Βάαλ
 προφῆτας εἰς τὸ Καρμῆλιον ὄρος συναθροῖσαι, πει-
 σθεὶς Ἀχαῖβ τοῦτο ποιεῖ· παντὸς δὲ τοῦ Ἰσραὴλ
 παραγενομένου, κατ' ὄφθαλμούς πάντων θυσίαν ἐκ-
 ρουργῆσαι τοῖς προφῆταις προστάσσει τῆς αἰσχύνης,
 καὶ τὰ μὲν ξύλα στοιβάσαι, καὶ τὸν βούν κρεανομη-
 σαι, καὶ τοῖς ξύλοις ἐπιστοιβάσαντας, μὴ πῦρ ἐπι-
 θεῖναι, ἀλλὰ τὸν Βάαλ ἐπικαλέσασθαι, καὶ πρὸ αὐτοῦ
 πῦρ αὐτομάτως ὑφαπτόμενον καὶ τὴν θυσίαν ὀλο-
 καυτοῦν ἐξαίτησασθαι· τούτου δὲ γενομένου, καὶ
 τῶν τοῦ Βάαλ προφητῶν ἀφ' ἑσθεν ἕως δαιλινοῦ τὸν
 Βάαλ ἐπιφρονουμένων, καὶ ὡς ἔθος αὐτοῖς τεμνομέ-
 νων μαχαίραις καὶ σειρομάσταις, ἕως ἐκχύσεως αἵ-
 ματος ἐπ' αὐτούς, φωνῆς δὲ μὴ οὖσης μῆδ' ἀκρόα-
 σεως, τὸν προφῆτην Ἠλίαν ἐκείνους μὲν μυκτηρί-
 σαντα καὶ τῆς λύσσης ἀποστήσαντα, θυσίαν ἑλο-
 καρπώσεως τελέσαι λέγεται τοιῶσδε· πρῶτα μὲν
 θυσιαστήριον οἰκοδομήσας ἐκ λίθων ἀτελεκῆτων, καὶ
 τούτῳ θάλασσαν ὑποτυπώσας, καὶ ξύλα τῆς ὀλοκαρ-
 πώσεως ἐπιστοιβάσας, ἐπιθεὶς δὲ καὶ τὰ κρέα, καὶ
 τὴν θάλασσαν ὕδατος πληρώσας, ἐπικαλεσάμενός τε
 τὸν Θεόν, οὐράνιον παρέστησε πῦρ, τὰ μὲν ξύλα
 κατεδόμενον καὶ τὰ κρέα, τὸν δὲ χοῦν ἐκλίψαν σὺν
 τῷ ὕδατι, καὶ τὸν Ἀχαῖβ σὺν παντὶ τῷ Ἰσραὴλ
 ἐκδειματῆσαν· ἔπειτα τοὺς τῆς αἰσχύνης (ὀκτακόσιοι

lentavit. Memor autem Deus sanguinis fratris ejus, cujus vox omni voce potentior est, ad gemendum
 areuendumque super terram omnibus diebus vite suae illum damnat; prohibet vero ne eum quisquam
 occidat, ultionemque septemplicem minatur. Sic ergo damnatum homicidam atque a Deo longe proje-
 ctum, genealogia sacra Scriptura non dignata est. Abel autem hoc modo sine semine mortuo, a genea-
 logia Seth, qui tertius erat filius Adami, incipit. Narratur hic Lamech, cujus historiam secundum
 Genesim Enoch (Vide SS. Curs. compl. tom. XXV, col. 994) tradidimus, Cain occidisse; propterea uxori-
 bus suis dixisse fertur, cum virum occidisset in vulnus suum, quia septemplex ultio dabatur de Cain,
 de Lamech vero septuagies septies daretur. Non autem haec tantum verisimilia sunt; nam postquam
 viros rapuisset Enoch, hinc ad poenitentiam cum convertisset, sine dubio haec verba protulit, cum
 post homicidium ac ultionem, latro erat, impudicus, atque ex arte homicida. De diluivo autem, Sodo-
 mitis aedificationeque turris vide supra.
 Pharaon, Aegypti rex, Israel in duram servitutem redegerat, labores intolerabiles imposuerat, vique
 opprimerat eum. Minis quas Deus per Moysen miserat contemptis, contra liberationem a servitute
 Israelis arroganter insurgens, cum omni exercitu ad mare Rubrum venit, quod Israelitis divisum fuerat,
 eodem modo, quo illi, ingreditur, peritque submersus, hunc finem insipientia sua dignum recipiens.

Hic audacissimus Achab, rex fuit Israel pravissimus. Hic Israel a Deo postquam avertisset, Baal
 servire ac lucidocet, vitulosque aureos Jezrael proponit adorandos. Uxor impudica ejus erat Jezabel, quae
 Naboth injuste accusatum lapidavit, interfecit prophetas Domini, mensamque regiam fornicationis
 prophetis apponebat. Hoc tempore fuit Elias Thesbitae, qui caelum claudens, tribus annis et mensibus
 saepe fecit terram. Cum autem Deus Eliae praecipisset ut se ostenderet Achab, ut fieret pluvia super
 terram, Elias praecipit etiam Achab ut congregaret in monte Carmeli prophetas Baal, quod fecit Achab.
 Omni Israel congregato, coram omnibus ut offerant sacrificium prophetis fornicationis praecipit, ligna
 disponant, dividant bovem imponantque lignis, non vero supponant ignem, sed Baal invocent atque ab
 eo ignem, qui ex seipso incensus consumat sacrificium, impetrent. Hoc facto a mano usque ad vespertinum
 prophetis ad Baal clamantibus, juxtaque ritum suum se incidentibus cultris et lanceolis, donec perfun-
 derentur sanguine, nemine respondente nec attendente, prophetam Eliam eos irridentem atque a furore
 avertentem, hostiam holocausti sic obtulisse dicitur: primum altare ex lapidibus non sectis erigit,
 mare sufficit, disponit ligna holocausti, carnes imponit mareque replet aquis; tum Deo invocato, ceci-
 dit ignis de caelo et voravit holocaustum et ligna, pulverem quoque et aquam lambens, Achabque cum
 omni populo perierrefaciens. Deinde prophetas contumelie apprehendens (erant autem octingenti quinquaginta-

ἐκ τῶν ἀριθμῶν καὶ πενήκοντα οὗτοι, τράπεζαν ἐπιθόντες Ἰεζάβελ) συλλαβόμενος ἀναίρει πάντα ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ τοῦ Ἀγαθὸ ἀποκλεισμένου, ἐξαποστείλει τῇ γῆ τὸν θυμὸν δι' εὐχῆς καὶ οὕτω παρασχόμενος· ταῦτα μὲν οὖν οἷς Ἰεζάβελ ἀκουσάσθης, καὶ τὴν ἀπόλειαν τῶν βασιλείῃ ἐγκωκυίας, ἀπειλαῖς τὸν προφήτην ἐκδειματούσθης, τὸ Χωρήθ ὑποδέχεται ὕδρος, τεσσαράκοντα ἡμερῶν καὶ τοσούτων νυκτῶν ὄδοιπαρῆσαντα βρώσεως ἄνευ καὶ πίνσεως· αὐτοῦ δὲ γενόμενον, καὶ θεοπείας τὸν Ἥλιον ἔξιωμένον, πάλιν εἶχεν Ἰσραηλίτις γῆ τὴν κακίαν ἀποτρέποντα, τῆς εὐπειθείας δὲ προσεσχότα. Ἀσσυρίων δὲ πικροτάτους λέγει βασιλεῖς, τοὺς κατὰ Σενναχηρείμ καὶ Ναβουχοδονόσορ, οἵτινες τὴν Ἰσραὴλ ἀποκίσαντες καὶ Ἰούδαν, τὴν Ἰερουσαλήμ καὶ πάσας τὰς πόλεις ἐνέπρησαν Ἰσραήλ.

Τις δὲ δίκαιος

453 *Αἴμα πότῃ μάχῃοις κινήμασι δόντα θυγατρός;*

Τὸν Ἡρώδην ἐνταυθα φησιν, οὗ τὸν παιδοκτόνον, ἀλλὰ τὸν Ἰωάννην ἀνελόντα· οὗτος γὰρ ὁ Ἡρώδης τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ μοιχεύων, ἐλεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, συλλαβὼν εἶχεν αὐτὸν ἐν λίρκῃ· γενεσιῶν δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ἡ θυγάτηρ Ἡρωδιάδος ὠρχήσατο· τοῦ δὲ Ἡρώδου ἀρεσθέντος, καὶ συνθεμένου παρέξειν ὅπερ ἂν τὸ κίριον ἐξαιτήσαιο, ταύτῃ προδιθεσθεῖσθ ὑπὸ τῆς μητρὸς, τὴν τοῦ προδρόμου κεφαλὴν αἰτήσαι· προστάσσει μίσην ἐνεχθεῖσαν ἐπὶ πέλματι παρασχεθῆναι· τῷ πότῃ δὲ μίξει τὸ προφητικὸν αἶμα, φιλιθονίας καὶ τῆς ἀνωτάτω παρανομίας ἐστὶ κατηγόρημα.

454 *Ὀβλιον Ἡρώδην παιδοκτόνον, ἠδὲ ζωνῆας*

455 *Χριστοῦ παμψισιλήος, ὅσοι ε' ἐγένοντο διώκται,*

456 *Πρόσθεο καὶ μετέπειτα.*

Ἐνταυθα τὸν παιδοκτόνον Ἡρώδην φησὶν· οὗτος δὲ τῆς Ἰουδαίας παρανομῶς βασιλεύσας, Χριστοῦ

σαρκὶ τεχθέντας ἐν Βηθλεὲμ, καὶ μάγῃς ἐξ ἀνατολῶν ἀστέρος πηγήν παραγεγονότων, τὸν τεχθέντα τὰ ἀναζητούντων βασιλεῖα, δεῖε τὸν Ἡρώδην συγκεθόντα, καὶ τοὺς Ἰουδαίων ἱερεῖς πυνθανόμενον οἱ γεννᾶται Χριστός, οἱ τὰ ἐν Βηθλεὲμ μεμαθηκότα, τοὺς μάγῃς προσεταχότα τὸ παῖδον διερευνησαντας ἐμφανίσαι· ὁ μὲν ἀστὴρ τοῖς νεφελισιν, ὡς ἔθος, τὴν ἐπὶ τὸ παῖδον ἔγεμονεύει τρίβον· τῶν δὲ γενομένων ἐνθα Χριστός, καὶ ὄμοις αὐτὸν ἀμειψαμένων, ὑπ' ἀγγέλου τε χρηματισθέντων μὴ πρὸς Ἡρώδην ἀνακάμψαι, δι' ἄλλης τε ἀναχωρησάντων ἑδοῦ, Ἡρώδης, μεμηγώς ἅτ' ἐμπιχθεὶς, τοὺς ἐν Βηθλεὲμ ἀναιρεῖ παῖδας ἀπὸ διετούς καὶ κατωτέρω, καὶ ἐν παρὰ τῶν μάγῃν ἠκρίβωσε χρόνον· ρουεῖς δὲ Χριστοῦ Ἄνας ἐστὶ καὶ Καϊάφας, Ἡρώδης τε καὶ Πιλάτος, καὶ τῶν παρανόμων Ἰουδαίων ὁ ὄμιος· οἱ δὲ μετέπειτα διώκται, τῶν Ῥωμαίων εἰσὶν οἱ βασιλεῖς, οἵτινες τοὺς ἀποστόλους καὶ μάρτυρας ἀνείλον· πρώτους δὲ τῶν Ἑβραίων φησὶ βασιλεῖς παρανόμους, ὡς τῶν προφητῶν ἀναίρετας.

457 *Τὸν πύματῃν πρώτῃν τε κακὸν Βελλίω βέρε-*

458 *Δεινὸν Ἰουλιανοῦ κράτος ψυχῶν ἐλετήρος,*
459 *Ὁὐ θεσθεν πληγέντος ἐπὶ μόθον ἤρατο Χριστῷ.*

Δεινὸν φησὶ τὸν Ἰουλιανὸν βάρβαρον εἶναι τοῦ διαβόλου· οὗτος γὰρ Χριστιανὸς ὢν καὶ πρὸς γένους Κωνσταντίνῃ τῷ πρώτῳ Χριστιανῶν βασιλεῖ (φαῦτῆς ἀλιότητος!) εἰς δεσιδαίμονα πλάνην ἀπάγεται, τῶν ἀλλῶν εἰδώλων ἀθλιώτερος λάτῃς καταστάς· οὗτος αὐτῷ Γρηγόριῳ τῷ θεολόγῳ ἐν Ἀθήναις παιδευομένῳ συμπάρῃ, λόγων καὶ αὐτὸς μυθολογούμενος· ἔφ καὶ ὡς βασιλικῶ σεμνυνομένῳ γένει καὶ πρὸς λόγους ἐπιτιθεῖν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες προσέτρειπον ὁμηλικας, μόνος δὲ Γρηγόριος τῆς ἐκείνου συνδύσειως ἀπεπήδα, προβλέπων αὐτοῦ τὸ τῆς ψυχῆς μαρτύριον, καὶ προφανῶς αὐτοῦ τὸ βδελυρὸν πρᾶγο-

ginta numero qui de mensa Jezabel comedebant) omnes in ipso loco interfecit. Achab quoque gemitus exiens lente, super terram pluviam mittit, suis precibus hanc impetrans. Porro cum hac audisset Jezabel, interfectosque prophetas cognovisset, minis exterruit Eliam, quem mons Horeb recepit, postquam aumblasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus nec manducans nec bibens. Postea visione divina dignatus, Elias iterum venit in terram Israel ad avertendum a malo, atque ad pietatem pradicandam. Assyricum autem reges crudelissimos fuisse dicit (Gregor. Naz.), scilicet Sennacherib ac Nabuchodolosor, qui postquam transplantassent Israel et Judam, Jerusalem et omnes civitates Israel incenderunt.

Hic de Herode loquitur, non infanticida, sed Joannis interfectore. Hic enim Herodes cum duxisset uxorem Philippi fratris sui, atque a Joanne redargutus fuisset, tenuit eum ac vinxit in carcere. Facta vero natalitia die Herodis, saltanteque filia Herodiadis, valde letatus est Herodes promissitque se daturum quidquid petiisset puella. Huic, a matre monite ut peteret caput Praecursoris, in disco dari jubet. Hic sanguis prophetae inter pocula fusus, voluptatum ac praevocationum legis damnatio est.

Hic de Herode infanticida loquitur. Cum ille regnare injuste in Judaea, Christus corporaliter natus est Bethlehem, Magique, stella duce, ab Oriente venerunt ut viderent regem natum. Audiens autem Herodes, a sacerdotibus Judaeorum sciscitatur ubi natus sit Christus; cum in Bethlehem audivisset, Magis, ubi puerum invenerint, ut ipsi notum faciant praecipit. Stella autem peregrinorum, ut mos est, viam ad puerum dirigit. Cum pervenissent ubi erat Christus, eique munera sua obtulissent, ab angelo moniti sunt ne redirent ad Herodem, atque per aliam viam reversi sunt. Herodes furens eo quod illus esset, occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, a bimatu et infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis. Interfectores vero Christi sunt Anna et Caipha, Herodes et Pilatus, praevicatorumque Judaeorum turba. Qui fuerunt postea persecutores, Romanorum sunt reges, qui apostolos ac martyres interfecerunt. Primos autem reges Hebraeorum dicit (Naz.) injustos eo quod prophetas occidebant.

Horribile barathrum diaboli dicit esse Julianum. Cum esset enim Christianus, et ex genere Constantini primi Christianorum regis (heu infeliciter!), in errorem superstitionis abducitur, miserabilium idolotum miserabiliorem cultorem se constituens. Ille cum Gregorius Theologus Athenis educaretur, aderat, litteras etiam discens. Ob venerationem generis regalis, eorundemque studiorum gratia, omnes ceteri aetate pares ad eum concurrebant, Gregorius vero solus a societate illius fugiebat, animae ejus crimina praevideus, palamque viros pravos ejus praedicans. Cum regnare voluisset a Constantino Magno

ρείων. Οὗτος ὑπὸ μὲν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως τυραννῆσαι βουλευθεὶς ὑπερορίζεται, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκείνου τυγχάνει φιλανθρωπίας, ὡς εἶθε μὴ ἔτυχε τῶν δὲ Κωνσταντίνου παίδων μετὰ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλικῆς κράτους δεδραγμένων, οἳ τὰς κακίστας θῆρας, τὴν μὲν πρόθεσιν ἔχων ποιμνιον διαρπάσαι, οὐ δυνάμενος δὲ τῇ τῶν ποιμένων ἐπαγρύπνῳ φυλακῇ, οἰκοί μένει, καιρὸν τῆς κακίας ἐπιτηρῶν, εἶργεται μὲν ὁ ἀτίθαστος ἐκεῖνος θῆρ, ἕως μεταστάντων τῶν Κωνσταντίνου παίδων, συνεργεῖ τῷ βακχεύοντος αὐτὸν ἀνδροφόνου δαίμονος τῶν βασιλικῶν ἀναλάβετο σκήπτρων. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα πειθοὶ τοὺς ὑπασιπαστὰς ὑποκλέψας, εἰς τὴν ἰδίαν ὑποσύρει δεισιδαίμονα κλάνην· ἔπειτα δὲ προφανῆ διωγμὸν τοῦ Χριστοῦ φίλοις κινήσας, πᾶσαν ὁ τὴν ψυχὴν ἀπηλλαγκῶς τὴν οἰκουμένην ἐσάλεψε· πλείστον δὲ τοῖς πιστοῖς ἐπιμαίνόμενος, καὶ τὸν κατὰ Χριστοῦ πόλεμον ἐπαναδεσμεύσας, ταχέως, ἀλλὰ καὶ κακῶς τοῦ ζῆν ἀπαλλάττεται, πολλὰ μὲν εἰς Χριστὸν ἀσεδήσας, τῶν δὲ Περσῶν ὡς τάχος ἀναρπασθεὶς. Περσικῶν γὰρ πᾶσι συνάπτειν ἐπιγόμενος, κατὰ τοὺς τόπους ἐπὶ θῶν, αἰφνιδίως θεόπληκτος ὁ θεομάχος καθίσταται· μέχρι ἀναπνοῆς τῆς αὐτοῦ μυσσερωτάτης ψυχῆς· εἰς Χριστὸν βλασφημεῖν μὴ παυσάμενος. Πολλὰς γὰρ τῶν καὶ ἄλλων πολλῶν τὰς περὶ τοῦτου συγγραφῶν εὗρει τις ἀν ἐρευνόμενος, μάλιστα δὲ τοῦ πάντων σοφία καὶ λόγῳ προδεδηγμένου, Γρηγορίου ἑτάμου τοῦ θεολόγου, τοῦ καὶ πλείστοις τὸν θεομάχον ἐν ζῶντι καὶ μετὰ θάνατον βέλεσι κατατρώσαντος.

499 Πέτρος ἀρβραγέης γενέτης κληῖδα λαχόντος. Πέτρος· τῶν Χριστοῦ μαθητῶν ὁ κορυφαϊστάτος ὅτεν· ἦν δὴποτε ἐρομένη Χριστῷ, τίνα φασὶν αὐτὸν εἶναι οἱ ἄνθρωποι, τῶν μὲν ἄλλων μαθητῶν ἕκαστος τὸ δοκοῦν ἀπεκρίνατο, ὡς οἱ μὲν Ἥλιον, ἄλλοι Μωυσία φασὶν, ἢ Ἰερεμίαν, ἢ τίνα τῶν προφητῶν· ἐρω-

τήσαντι δὲ κακεινοῦς, τίνα φασὶν αὐτὸν εἶναι, προπηδήσας ὁ θερμύτατος ἀπεκρίνατο Πέτρος· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· καὶ πρὸς αὐτὸν Ἰησοῦς· Μακάριος εἶ, Σίμων βῆρ Ἰωανᾶ, δεῖ σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυξέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ γὰρ σοὶ λέγω, φησὶ· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ καταισχύσουσιν αὐτῆς· καὶ δώσω σοὶ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δέῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τοῦτου χάριν οὖν τὸν Πέτρον λαχεῖν τὴν κληῖδα φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος.

498 Ἐμπαλιρ ἢ Παῦλοιο μέγα σθένος ἀμφοτέρωθεν.

499 Ὅς Χριστὸν μὲν ἀτίξεν, ἔπειτα δὲ πᾶσιν ἔβησεν.

500 Τρέψας εἰς ἀγαθὸν ζῆλον πυρρόσσαν ἐρωτήν. Τοῦ θεοῦ Παύλου τῆς μεταβολῆς ἤδη προδεδιχημένης, λείπεται τῆς προθέσεως ἀποδείξει τὸ μέγεθος. Οὐ γὰρ τὸ πιστεῦσαι Χριστῷ, πρὸς σωτηρίαν τῇ θεολήπτῳ Παύλου ἐπήρκει ψυχῇ, ἀλλὰ καὶ τὸ μεταποιεῖσαι τοῦ ζήλου τὴν διάπυρον ὁρμὴν πρὸς Χριστοῦ λειτουργίαν· ἐνευθεὶν αὐτῷ τῆς οἰκουμένης πάσης ὁ δρόμος κύκλω ταῖς εὐαγγελικαῖς ἀρκυσι δεσμούμενος τῇ προθέσει βραχὺς ἐνομιζέτο, εἰ μὴ καὶ πάσχων ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων, ἀκόρεστον εἶχε τὴν ἔφεσιν, προπηδῶν ἀεὶ τοῦ κηρύγματος καὶ τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ πάθειν ὡς ψυχρὸς στομούμενος σίδηρος. Ἄλλ' ἐκεῖνου μὲν τὸ ἔργον, τὸ παγκόσμιον γίνεται κήρυγμα, ζῆλον θερμότητι καὶ προθυμίᾳ, τῶν Χριστοῦ δικτύων εἰσω βαλλόμενον· Γρηγόριος δὲ πυρρίπυρον ὁρμὴν τὸν ἐκεῖνου ζῆλον εἰκότως κατονομάζει, μεταποποιημένην ἐς τάγαθόν. Οὐ γὰρ διωγμὸν εἶποι τις ἀν τὸν Παῦλον κατὰ

πε. (id est Constantio) in exsilium eicitur, sed cum illo in gratiam redit; utinam nunquam redisset! Constantinum cum potestatem regalem filii Constantini occupassent, sicut fera quaedam, discerpere volens, si nequit ob vigilantem pastorum custodiam, domi manet, tempus opportunius expersens, detinetur quidem haec indomita fera usque dum filii Constantini discessissent, tunc adiutorio ducis homicidarum, qui cum impellit, regia sceptrum occupat. Primum aruigeros dolose concilians, in suam superstitiosam atrahit, deinde apertam persecutionem movens adversus discipulos Christi, de nulla anima curans orbem terrarum exagitavit. Plerumque in fideles aeviens, contraque Christum bellum suscipiens, a brevi sed prava vita amovetur; nam multa impie meditans in Christum, a Persis per celeriter rapitur. Etenim Persicum bellum gerere festinans, cum in ea loca devenisset, subito a Deo percussus impius sistitur, usque ad ultimum halitum suae detestabilis animae, in Christum blasphemare cessans. Multa de illo scripta multorum aliorum inveniet quicumque inquisiverit. praesertim, qui sapientia et eloquentia superat, Gregorii dico Theologi, qui vita et post mortem multis telis caecavit.

Petrus discipulorum Christi est princeps. Quadam die eum interroganti Christo, quem dicunt homines ipsum esse, unusquisque aliorum discipulorum quod sibi videbatur respondit, scilicet: alii Eliam, alii Moysen dicunt, vel Jeremiam, aut unum ex prophetis. Illos vero interroganti quem dicunt ipsum esse, praeveniens ardentissimus Petrus respondit: Tu es Christus Filius Dei vivi. Dixit ei Jesus: Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est. Et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non prevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni caelorum et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis. Propterea igitur Petro clavem dicit divus Gregorius.

De conversione divi Pauli cum jam dictum sit, reliquum est nobis illius sanctitatem ostendere. Non enim quod Christo solum crediderit, magna anima Pauli consecuta est salutem, sed quod ad servitium Christi impetum ardentem zeli verterit. Unde peragrato orbe, repletisque retibus evangelicis, pauca per se existimabat, nisi pateretur pro Christo, quotidie moreretur, inexplibili desiderio flagrans, per se ad predicandum atque ad patiendum pro Christo festinans, sicut gladius semper evaginatus. At opus ejus, universalis praedicationis sit, zeli calore atque animo, Christi repletus retia. Gregorius autem ipsum impetum, zelum ejus recte vocat, in bonum conversum. Qui enim recte judicat, persecutionem quam primum adversus Christum moverat, non dicit esse, sed quemdam divini zeli impetum. Moysen

Math. xvi, 13 sqq.

Χριστοῦ πρότερον κεινημένον, εὐ εἰδὼς διακρίνειν, ἀλλὰ ζήλου τινὸς ἑρμῆν θειοτέρου. Τὸ γὰρ Μωσῆα καὶ προφήτας καὶ νόμον ἀθρόον πκυθίζεσθαι, παντὸς τῷ Παύλῳ θανάτου πικρότερον ἦν· ἀλλ' ὅσον εἰκὸς μεταποιήθηαι τὸν τοσοῦτον σικῆς ὑπεραγωνιζόμενον, αὐτὴν ἀριδῆλως τὴν ἀλήθειαν ἐπεγνώκωτα. Τὸ γὰρ ἀντὶ τοῦ μετ' ἐξουσίας πράττειν, μᾶλλον πάσχειν, καὶ τοῦ κηρύγματος ὑπεραποθνήσκειν, ἀντὶ δὲ τοῦ τύπτειν τύπτεσθαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, προθυμώτατα φέρειν, τοῦ ζήλου παρίστηεν τὸ διάπυρον, καὶ τὸ τῆς ἀνωθεν ψυχικῆς εὐγενείας ἀδούλωτον. Παῦλον δὲ καὶ τὸν τοῦτου ζῆλον Γρηγόριος φυσιολογῆσας, συντόμῳ φράζει παρῆστηεν· οὐ γὰρ Γρηγόριον θέμις τὸν Παῦλον φυσιολογῆσειν, ἐπεὶ περ τις ἄλλος Παῦλος μικροῦ καὶ Γρηγόριος.

492 Ἐκ δ' ἐνὸς ἀρχεγόνοιο Κάιν καὶ Ἄβελ ὑπ[έστειαν].

495 Ζηλιῶμων θυσίης τε θεουδέος ἐσθλῶς ἀρητιήρ.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Κάιν καὶ Ἄβελ ἱστορία, ὡς ὁ μὲν Κάιν ζηλότυπος ἦν καὶ φονεὺς, ὁ δὲ Ἄβελ θεοσεβοῦς θυσίας ἀγαθὸς ἱερεὺς.

494 Ἰσακίδαι δ' Ἡσαῦ τε καὶ Ἰακώβ τε φέ[ριστος].

495 Καὶ κλέορ· ἐκ γὰρ ἐνὸς διδυμοῦ γόνος οὐδὲν [ὄμοιος].

Ἰσακ υἱὸς ὢν Ἀβραάμ, ἔγημε Ῥεβέκκαν πρὸς γένους οὖσαν αὐτῷ, ἐξ ἧς διδύμους τίκτει τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ. Ἄλλ' ἐτι τῶν ἐμδρῶν ἐν τῇ μητρικῇ νηδῷ τυγχάνοντων, ἐβρέθη τῇ Ῥεβέκκῃ ὡς δύο λαοὺς ἐν τῇ κοιλίᾳ φέρει, καὶ ὅτι τῷ ἐλάσσονι δουλεύσειεν ὁ πρῶτος. Κατὰ καιρὸν δὲ ταύτης κυσσοῦσης, τῆς γαστρὸς ἐκπροκύνπει πρότερος ὁ Ἡσαῦ, παραχρῆμα δὲ ὀλισθησας ἐξεῖσιν Ἰακώβ τῆς Ἡσαῦ πτέρνης ἐπιληγμένους· εἰς μέτρον δὲ ἡλικίας καταστάντων, ὡς μὲν ἄπλαστος Ἰακώβ, παρῶκει Θεῷ συζῶν καὶ εὐσεβεὶς τρεφόμενος, Ἡσαῦ δὲ πονηρότατος

ἀτε καὶ ἐντρεχῆς, ἔχων φυσικὴν ἀκμαίωτητα. Θερευτῆς τε ἦν καὶ τοξότης καὶ τὰ πάντα φιλοπόλεμος. Γεγηρακός δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἰσακ καὶ βαρυνωπῶντος καὶ πρὸς τὸ βιωτικὸν τέλος ἀποδλέποντος, καὶ ἑαυτὸν διανοομένου προφάσει τὸν πρεσβύτερον εὐλογῆσαι παῖδα, κεκληκός δὲ καὶ θηρεύσαι θήραν αὐτῷ προστεταχός, ἧς γαστάμενος εὐλογῆσειν προθυμεῖτο τὸν ἐπὶ τὴν θήραν ἵππειγμένον τὸν Ἡσαῦ· τοῦτον ἡ μήτηρ πτερνίζει τὸν τρόπον. Τῷ νεωτέρῳ γὰρ παιδὶ φιλικῶς πως διακαιμένη, τῆς ποιμνῆς θάπτον ἐρίφους ἀγαγεῖν ἐπιτάσσει λίαν ὅτι καλοὺς δύο καὶ ἀπαλοὺς, τὴν εὐλογίαν αὐτῷ πανουργῶς ἐμπορευομένη· τὸν δὲ νέον (καὶ γὰρ εὐλαβῆς), τὸν πρεσβύτερον ἀπατήσειν εὐλαθηθέντα, μήπως ἀντ' εὐλογίας κατάραν ἐπισπάσοιτο, λόγοις πολλοῖς ὄμοιος ὀφέ ποτε τὸν προσφιλεῖ παῖδα τὸ καλῶς αὐτῇ παραστὰν διαπράξασθαι πείθει. Καὶ δὴ τῶν ἐρίφων ἀχθέντων, ταχέως ἡ Ῥεβέκκα τὰ κρεῖα δίσταθαι τῷ παιδὶ προσκομίσαι ἐπὶ κανοῦ τῷ πατρὶ διατάσσεται. Ἄλλ' ἐτι τὸν Ἰακώβ τοῖς λογιζμοῖς ἀγωνιῶντα, καὶ τῶν κατὰ φύσιν αὐτοῖς τὰς αἰτίας προβαλλόμενον, ὡς αὐτὸς μὲν λειὸς ἐστιν, Ἡσαῦ δὲ δασύς, καὶ μήποτε τὸν πατέρα ψηλαφῆσαντα καὶ τὸ δῶμα μεμαθηκότα, κατάραν ὡς πατὴρ καταπρονήσαντα ἐπαγάγη δεδοικότα, τῶν ἐρίφων ἡ μήτηρ τὰς δορὰς ἀμφιθεμένη τῶν βραχιόνων τοῖς γυμνοῖς τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ τραχήλου, τὴν τε στολὴν Ἡσαῦ τὴν καλὴν ἐνδύσασα, τῷ πατρὶ παρίστηαι τῆς αὐτοῦ θήρας μετασχόμενον· ἐκπλαγέντα δὲ καὶ τὸ τάχος ἀγάμενον τὸν πρεσβύτερον, ἠδέως τε τῆς βρώσεως ὄμοιος ἐμφορηθέντα, προσαγαγεῖν αὐτῷ τὸν παῖδα φήσαντα, καὶ φιλήσαντα καὶ τῆς τῶν ἱματίων ὀσμῆς ἀντιλαβόμενον, τίς τε εἴη πυνθανόμενον, καὶ ὅτι Ἡσαῦ ὁ παρῆστος ὅστιν ἀπατῶμενον, ἐτι τε θαυμάζοντα καὶ τοὺς βραχίονας διερευνόμενον, ἐκπλήξως γέμοντα τὸν πρεσβύτερον

enim, prophetas atque omnem legem sinem habere, omni morte Paulo amarius erat; sed hoc omne zelum quem umbram defendendo ostenderat, ad veritatem cognitam mirabiliter convertit prædicandam. Etenim cum agere posset cum potestate, potius patitur, causaque prædicationis verbi moritur, nedum percutiat percutitur, taliaque hujusmodi fortissime sustinendo, ardorem zeli ostendit, libertatemque originis celestis. De Paulo zeloque illius loquens Gregorius, breviter locutus est; non enim æquum erat Gregorium de Paulo disseruisse, prorsus enim alius Paulus ipse Gregorius.

Jam dictum est de Cain et Abel, quomodo Cain invidus patricidaque fuerit, Abel vero, pius sacerdos, digna sacrificia obtulerit.

Isaac, Abraham filius, Rebecca, ex genere suo, uxorem duxit, ex qua geminos habuit Esau et Jacob. At cum adhuc essent in utero matris suæ, Rebecca dictum fuit duos populos in utero portare, ac fore ut minori serviret major. Tempore autem partus, ex utero prior prodit Esau statimque apparet Jacob, calcem Esau tenens. Cum ad quamdam ætatem pervenissent, cum Jacob esset vir simplex, domi manebat, Deo serviens, pietateque nutritus; Esau vero pessimus erat, acer, natura maturus, venator, sagittarius omninoque cupidus præliorum. Cum autem jam esset senex Isaac, pater suus, oculique ejus caligarent, ac finem vitæ provideret, cogitavit de occasione qua filio benediceret. Illum vocat, venationem ei præcipit, quam cum gustaverit, filio suo Esau, qui ad venationem festinaverit, benedicturus est. Sed hunc isto modo supplantat mater: Minori enim puero, quem valde adamabat, præcipit ut ex græge afferat duos hædos optimos, dolose sic illi benedictionem lucrifaciens. Juveni autem (erat enim timoratus) ne senem deciperet timenti, ne pro benedictione maledictionem super se induceret, multis verbis vix nihilominus charissimus puero, ut hoc quod placet sibi faciat persuadet. Hædis allatis, brevi carnes coctas Rebecca puerum jubet in disco ad patrem ferre. Sed Jacob adhuc hesitante, hujusque hesitationis causas afferente de natura sua, scilicet quia ipse lævis esset, Esau autem pilosus, timenteque ne patre attractante dolumque cognoscente, maledictionem, tanquam patri illudens, pateretur, mater pelliculas hædorum circumdedit manibus et colli nuda protexit⁴, veste pulchra Esau induit, eumque sistit ante patrem ut illi offerat de venatione quam petierat. Attonitus celeritatemque mirans senex, libenter tamen cibo vescitur, tum appropinquare sibi puerum jubet. Postquam illum amplexatus esset atque vestimentorum illius sensisset fragrantiam, quis sit sciscitatur; cumque ei dolose Esau adesse re-

ἀναβοῆσαι λέγεται, ὡς ἡ μὲν φωνὴ Ἰακώβ, αἱ δὲ χεῖρες, χεῖρες εἰεν Ἡσαῦ. Πολλὰς τοίνυν τὸν Ἰακώβ περιεκαίς εὐλογίαις στηριχθέντα, τῆς τοῦ προσδύτου παραστάσεως τάχος ἐκβάλλει Ῥεβέκκα. Τῆς δὲ θήρας αὐτίκα τὸν Ἡσαῦ παρόντα καὶ τῷ πατρὶ προσελθόντα, μεμαθηκότα δὲ πρὸς τοῦ πατρὸς, ὡς πανουργῶς ἐλθὼν τὰς εὐλογίας ἀφείλατο Ἰακώβ, στίχοντα βαρὺ μετὰ φωνῆς τὸν Ἡσαῦ ὀδυρόμενον κατοικειράς Ἰσαὰκ, τὰς μὲν εὐλογίας ἐπαύξει τῷ νεώτερω Ἰακώβ, τῷ δὲ Ἡσαῦ ζῆσειεν ἐν τόξῳ φησὶν αὐτοῦ καὶ μαχαίρᾳ, ὑπὸ δὲ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τελεῖν καὶ δουλεύειν αὐτῷ προαγορεύει. Ταύτη τοι τὸν Ἡσαῦ πικρῶς ἠμῶν, καὶ τῷ Ἰακώβ ἀντικατοῦντα, καὶ καιρὸν ἐπιτηροῦντα τοῦ ἀνελεῖν αὐτὸν, εἰς Μεσοποταμίαν τὸν νεώτερον ἡ Ῥεβέκκα πέμπει παῖδα τοὺς συγγενέσι αὐτῆς μισθισόμενον, καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν εἰς γάμον ληψόμενον.

496 Καὶ Σολομῶν τὰ πρῶτα σοφός, μετέπειτα ἀκίστος.

497 Ἡρῖκα θηλυτέρησιν ἐρωμάτησεν ἀλιτρίαις.

Ἐξέρχεται ἡμῖν περὶ τοῦ Σολομῶντος ἡδῆ, καὶ τῆς θεοῦ αὐτῷ παραγγελθείσης σοφίας τὸ αἴτιον ἀλλ' ὅπως σοφώτατος ὢν ἐξηπάτηται, χρεῶν εἰπεῖν, ταύτης ἐπιμνησθέντος τῆς ἱστορίας τοῦ θεηγόρου. Σολομῶν τοίνυν ὁ σοφώτατος τῆς Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ βασιλείας ἐπιληγμένος, σοφῶς τε διεξάγων τὰ κατὰ τὴν Ἰσραὴλ, καὶ τῶν προδεβασιλευκότων σοφῶς τε κλοῦσθαι καὶ δόξῃ προκεκριμένος, γυναικείαις αἰσθητοῦσιν ἠδοναῖς, τοῦ ὄντως λήθην λαμβάνει Θεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ πονηρὸν γενέσθαι τοῦτον, τῆς ἐπιμνηστικῆς Γραφῆς σεσημαίνεται αἰνιγματωδῶς, πλέον δὲ καὶ τὸ μὴ τοὺς εὐσεβεῖσι συναριθμεῖσθαι, τοῦθ' ἔστιν ἡ ἀπορία· τινὸς χάριν δὲ οἶμαι τοὺς θεοκινήτους ὁμοιωμίας μὴ τελευτῶς ἐκείνου κατηγορεῖν, τῷ

πρὸς τοὺς σοφοὺς φίλτρῳ φυσικῷ ὑπηγμένῳ τῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ μόνον φιλοῦσι τοὺς σοφοὺς ἀνθρώποι κατορθοῦντας, ἀλλ' ἔστιν ὅτε συμπάσχοι καὶ προσπαλοῦσι. Τοῦτον λόγος ἔχει τὸν Σολομῶντα πολλάς γήμαντα γυναῖκας, καὶ τὴν Φαραῶν θυγατέρα πασῶν ὑπομάζιον ἐνηγκαλισμένον, τῶν ἄλλων αὐτῷ προκεκριμένην, ὑπὸ αὐτῆς τῷ πρὸς αὐτὴν ἀπατηθῆναι φίλτρῳ, καὶ τοῖς ἐκείνης θεοῖς ἱερὰ τελέσαι, προφανῶς τε τοῖς ἄλλοις θυμιᾶν καὶ τοῖς ὑψηλοῖς. Τοῦτο Σολομῶντος παροιμιῶν πλήρεις εἰσὶν ἐνθεσι βίβλοι, δι' ὧν συμβουλεύει γυναικῶν πολυτρόπως ἀπέχεσθαι, προφανέτατα κρᾶζων· *Ὀίνος καὶ γυναῖκες ἀπέχεσθαι σοφός*· ὅς τοιαῦτα φεγγόμενος, τρυφῇ καὶ γυναιξίν ἀλλῶς ἄλλοις, λήθην φεῦ λαμβάνει τοῦ ποφοδίου Θεοῦ.

680 Ἄγγελος ἦν τὸ πάροθεν ἑωσφόρος· ἀλλὰ

681 Οὐρανίους παρέμιμνεν ἔδον [cod. red.] κλέος.

Ἑωσφόρος ὁ Σατανᾶς λέγεται· οὕτω γὰρ φησι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου· *Πῶς ἐπεσον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων*; Αὐτὸς δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ὁ προφήτης τῆς πτώσεως ἐπάγει· *Σὺ δὲ εἶπας, τῷ πεισόντι λέγων, ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Ἀναθήσομαι εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπάνω τῶν νεφελῶν θήσω τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ἰγύστῳ· σὺ δὲ ριψήσῃ εἰς ἄβυθον*. Ταύτης δὲ δι' ἐπῶν καὶ Γρηγόριος παρακατῶν αὐτολεξελ τῆς προφητείας μνήμην ποιεῖται, τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ διαβόλου πτώσεως ἐξηγούμενος, ὅτι φῶς ἔχων καὶ δόξαν μεγάλην, τὴν βασιλικὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἀφελῆσθαι σκεψάμενος, ἄτμος πέπτωκεν, ὅλος σκότος γενόμενος ἀντὶ φωτός.

682 Οὐδὲν Ἰούδας ὄνειδος ἐπέειπέσεν.

proceditur, adhuc mirans attractansque manus admiratione repletus senex exclamasse dicitur : *Vox Jacob eius sed manus, manus sunt Esau* ¹. Porro multis benedictionibus paternis confortatum, cito a conspectu suo amovet eum Rebecca. Statim autem a venatione adveniens Esau, patrique appropinquans, cum eum visisset a patre, Jacob dolose subripuisse benedictionem, slevit amare ac vociferavit. Motus Isaac dolore illius addit minori Jacob benedictionem, Esau vero dicit fore ut vivat in arcu et gladio, prædicatque illi fratri suo tributa solviturum ac subijciendum. Inde cum Esau, mœrore afflictus, adversaretur Jacob, occidendique eum tempus exspectaret, in Mesopotamiam juniorem mittit Rebecca, ut viveret cum parentibus suis, et eo tempore filibus uxorem duceret.

Jaou de Salomone et sapientiz illi a Deo datæ causa dictum est. Sed quomodo, quantumvis sapiens, etiam verit, dicendum est nobis, in memoriam revocando historiam Theologi. Salomon igitur sapientissimus, ad regnum David patris sui accepisset, sapiens regeret Israel, regesque, qui ante illum fuerant, sapientia, divitiis et gloria superaret, muliebribus insanens voluptatibus, Dei vivi obliviscitur. Illum in omni pravum factum fuisse non aperte Scriptura sacra nobis significavit, sed quod cum piis haud admodum meretur, hoc amplius patefacit. Propter quamdam causam opinor criticos non aperte illum condempnasse, quod scilicet philtro naturali ad sapientes trahuntur homines. Non solum enim homines diligunt sapientes proficientes, sed etiam sæpe compatiuntur iisque adhærent. Fertur hunc Salomonem in ætas duxisse uxores, filiamque Pharaonis, cujus ubera maxime omnium exaltantur, ab illo cæteris repositam fuisse, ab illa philtro seductum fuisse, diis illius sacrificia obtulisse, palam in memoribus mulieribusque sacrificasse. Huius Salomonis proverbii repleti sunt Libri sacri, quibus omnino a mulieribus abstinentum esse dicit, alta voce clamitans : *Vinum et mulieres perdiderunt sapientes* ². Ideam rem, licet talia effata protulisset, tamen luxuria et mulieribus misere captus, proh dolor ! Dei qui ipsi sapientiam concesserat, oblitus est.

Lucifer Satanas dicitur ; sic enim dicit Spiritus sanctus per Isaiam prophetam : *Quomodo cecidit et cecidit, Lucifer, qui mane oriebatur ? Ipse vero casus causam propheta inducit : Tu quidem, ait cadenti, in cæcis tunc dixisti : Conscedam in cælum, super nubes ponam solium meum, et similis ero Altissimo* ³. Verum tamen ad infernum projecit. Carminibus suis Gregorius ad litteram rediens huius prophetie mentionem facit, causam casus diaboli commentans, scilicet quod lucem habens et gloriam magnam, regiam Dei gloriam rapere volens, inglorius cecidit, totus tenebrosus factus qui antea lux erat.

¹ Gen. xxvii, 22. ² Eccli. xiv, 2. ³ Isa. xiv, 12 sqq.

Ὅτος, Ἰούδας τῶν δωδεκα Χριστοῦ μαθητῶν εἰς ὑπάρχων, καὶ τῶν ἄλλων κατ' ἰσότητά τῶν θεῶν ἀπολαύων χαρισμάτων, φιλάργυρος ὢν καὶ ζηλότυπος, ἀργυρίων ἕνεκα καὶ κέρδους οἰκτροῦ, φεῦ τῆς αἰωνίου διήμαρτε ζωῆς, τὸν εὐεργέτην Χριστὸν καὶ διδάσκαλον προδοῦς τοῖς παρανόμοις Ἰουδαίοις εἰς θάνατον.

ΛΟΓΟΣ Γ'. Ἐποθῆκαι παρθένους (1).

51 Μηδὲ σύ γ' ἐκ Σοδόμων προφυγῶν καὶ τέφραν
52 Τοῦδε βίου, θείου τε πυρός στονδέουσα
53 Εἰς Σόδομα βλέψεις, ἐπει μίθος αἴψα παρήσει,
54 Στήλη καὶ κακίης καὶ ἀργαλέου θανάτου.
55 Μηδ' ἐκ μὲν Σοδόμων κλέψης πόδας, ἐν πε-
56 Γείτοσι θεθύνην ἄσπον πυρός· ἀλλ' ἀτά-
57 Σώξῃσαι πρὸς ὄρος, μὴ σε πυρός ἄμβρος
[ἐπιστή].

Πᾶσα μὲν ἡ παρῶσα ἱστορία κεῖται ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον ἐξεσμένη· ἥτις κατὰ τοὺς πονηροὺς Σοδομίτας, καὶ τὸν Λώτ, καὶ τοὺς ἀγγέλους, καὶ τὴν παγεῖσαν εἰς στήλην γυναῖκα τοῦ Λώτ, καὶ τὴν ἐν πεδίοις Σηγῶρ πόλιν, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνάβασιν ἔπειτα σημαίνει· ἀλλ' ἐνταῦθα τῇ παρθένῳ ψυχῇ διαλεγόμενος ὁ θεολόγος ὑποθήκας παρέχει, τοῦτ' ἐστὶ συμβουλίαν· ὑποθήκη γάρ ἐστι τὸ παρακατατιθέμενον. Ὅπως μὴ, φησὶν οὖν τῇ ψυχῇ, βλέψης εἰς Σόδομα, τοῦτ' ἐστὶν εἰς τὸν βίον· στήλη γὰρ ἂν κακίας γενήσῃ κατήγορον ἔχουσα ἐκτύπωσιν· μηδὲ τὸν βίον ἀποφυγοῦσα πλησίον ἴστασο τῶν βιωτικῶν, ὡς ἂν μὴ συμπαλατφθεῖς (τὸ γὰρ πλησιαίτερον, εὐχειρωτόν πως τῷ πυρὶ)· ἀλλὰ πρὸς τὸ ὄρος σώξου, φησὶ, καὶ μήκοθεν ἰδρυμένη καὶ τοῦ πυρός ἀνωτέρα. Χθαμαλωτέρην γὰρ

καὶ γειτνιώταν, σύνυλον καταναλώσει ῥῶν· πόρρω δὲ καὶ τῆς ὕλης ἀνωτέρην, ἀμήχανον προσπελάσαι. 97 *Μερόβης πικρὸν ὕδωρ.*

Μερόβ' ἄποτος ἐστὶν ἐν Ἐλεμ, ἐνθα τὴν θάλασσαν τὴν Ἐρυθρὰν οἱ Ἰσραηλίται περάσαντες, τῆς Αἰγυπτίων κακώσεως ἀφέντες κατέπαυσαν. Ἐνταῦθα δωδεκα πηγαὶ ὑδάτων καὶ φοινίκων ἐβδομηκονταδύο ὑπάρχον στελέχη, ἐνθα δὴ τὴν λαὸν καταπαύσαντα καὶ δέψει ἐκλύομενον (πικρὸν γὰρ τὸ παρακείμενον ὕδωρ), ξύλον τι τῷ Μωϋσῇ δείκνυσιν ὁ Θεὸς, οὗ ὁ λαβὼν καὶ προσρίψας τοῖς ὕδασιν, εἰς γλυκύτητα μεταποιήσας τὴν ἔμφυτον αὐτοῖς πικρίαν, ἧδὺ καὶ μάλα καλὸν τῷ διψῶντι παρέχει λαῶ. Τούτου χάριν πικρίαν τὸν τόπον ὠνόμασεν ἐκεῖνον· τὴ γὰρ Μερόβ' τῇ Ἑβραϊκῇ διαλέκτῳ *πικρία* προσαγορεύεται.

127 *Χρῖσται γαλλεῶν διαμειθεῖ, εἰ γαρῶντος*
128 *Ἄντι βίου μικρὴν καὶ ἀεικέα τέφρην ἐδέξω.*

Ταύτην ὁ θεολόγος τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀμήρου συγγραφῆς οὖσαν, μεταφορικῶς παρεῖσάγει τῇ ψυχῇ διαλεγόμενος. Γλαῦκος γὰρ ὁ Ἱππολόγου, καὶ Διομήδους ὁ τοῦ Τυδέως, κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον εἰς μέσον παρῆλθον ἀμφοτέροις διαγωνιούμενοι· ὡς δὲ ἦσαν ἐγγὺς ἀλλήλοις ἐπιόντες, τὸν Διομήδην προφωνήσας λέγεται τῷ Γλαύκῳ, τίς ἂν εἴη πυθόμενον τοσοῦτον αὐτὸν τῇ τόλμῃ τῶν ἄλλων προπεπηδηκότα· οὐ γὰρ παυ, φησὶν, ἀνὰ τὴν δοξοποιὸν μάχην πρὸ γε τούτου ἀνδριζόμενον ἐωράκει. Γλαύκου Βελλεροφόντεσιν τὸ γένος καὶ θεϊότερον ἢ κατ' ἀνθρώπων εὐχομένου, Διομήδους ἐπιγνοῦς, προγονικὸν ἄτε κατασπάζεται φίλον· ἄμφω δὲ ἀρμάτων ἀποικηθέντες, ἀλλήλοις τὴ τεύχη παραχωρήσαντες τὴν πρὸς ἀλλήλους ὡς διέλυσαν μάχην· ἀλλ' ὁ μὲν ἦρωας τὸν Γλαῦκον τεύχεσι χαλκαίοις φιλοτιμησάμενος, χρυσεῖς ἀντεφιλοτιμήθη· οἷς ἐνδεῦσθαι τούτον συνέθη. Ταύτην, ὡς ἔφαμεν, μεταφορικῶς τὴν ἱστορίαν τῇ ψυχῇ Γρηγόριος ὑπο-

Iste Judas duodecim discipulorum Christi unus et aliis ad æqualitatem divinis fruens charismatibus nummi avidus et invidus, propter pecuniam et vile lucrum, longe a vita æterna erravit, benefactorem Christum et magistrum impiis Judæis tradens ad mortem.

CARMEN III. Ad virgines præcepta.

Tota hæc historia primo in sermone adest et secundum anagogicum sermonem explicata : quæ de maris Sodomitis, et de Lot, et de angelis, et de uxore Lot in columnam coagulata et de urbe Segor in campo, et de ascensione ad montem postea significat. Sed hic virginem animam alloquens Theologus subsidia præbet, id est vitæ consilia : subsidium enim est reconditum. Ne ergo, inquit, vere aspicias in Sodomam, id est, in sæculum, columna enim heres malitiæ accusatricem habens formam ; ne, quæ sæculum fugisti, propius accedas ad sæculares, ne simul tollaris (quod enim propius est, igni quodam modo obvium), sed ad montem effugias, inquit, et nullo modo remanens et supra ignis contactum : quippe quæ ad terram hærens et vicina cum materia facile consumpta esses, dum materiam superas, proxima inveniri non potes.

Merra (Mara) locus est vicinus Elim : ibi trajecto mari Rubro Israelite ab Ægyptiorum malitia exeuntes cessaverunt : ibi duodecim fontes aquarum et palmae septuaginta duo. ibi populo cessante e' siti consumpto (amara enim erat aqua) lignum quoddam Moysi ostendit Deus, quod apprehendit et in aquas jecit, et in dulcedinem mutata est naturalis amaritudo, et dulcis bonaque valde aqua oblata est sitiienti populo ; ideo amaritudinem vocavit, locum istum : Merra enim Hebraica lingua amaritudo interpretatur.

Hanc Theologus historiam ex operibus Homeri metaphorice apponit, animam alloquens. Glaucus Hippolochi filius, et Diomedes Tydæi in Trojano bello in medium ambo pugnaturo proecesserunt, cumque propius ad invicem accessissent, narratur Diomedes a Glaucō petiisse quis esset, utpote qui alios impetu et audacia superaret : Neminem enim, inquit, in gloriosa pugna fortius agentem vidi ; Glaucum Bellerophontem genus et divine homines superans gloriantem Diomedes ut agnovit, avis seipso prævalentem osculatur tanquam amicum ; et ambo e curribus desilientes, arma invicem mutaverunt ; sicque a pugna retro cesserunt ; sed heros iste Glaucum armis æneis honoravit, ipse aureis honoratus, quibus instrui ipse obtinuit. Hanc, ut diximus, historiam Gregorius metaphorice animæ applicat ;

(1) Ed. nov., p. 359.

τίθεται· τὸ γὰρ λαμπρονομένου τοῦ ἀντιπάλου καὶ μικρὰν τινα γοῦν παραδέξασθαι τέρψιν, καὶ τὸν τόνον παραχαλάσαι, χαλκεία χρυσίων ἐστὶν ἀντιδέχεσθαι, τωτέστι τῶν εὐτελῶν τὰ πολλῶν ἀντιπροσέσθαι τιμιώτερα.

131 *Καὶ δόμον αἰγ. λίγητα, καὶ Ἀλκινόοιο τρά-*
[*πέζαν.*

Ἀλκίνοος τοῦ Φακιάκων ἔθνους βασιλεὺς ὑπάρχων, φιλότιμος τε ἦν τὰ πάντα καὶ φιλόξενος. Οὗτος πλουσίας ἀμειψόμενος τοὺς παρατυγχάνοντας ζωραῖς, οἷκος τε λαμπροῦς κεκτημένος, καὶ τράπεζαν τῶν πώποτε βασιλείων διαφιλοστόειραν, Ἰδυσσεῖα πλάνη φερόμενον ναυγῆν καὶ οἰκτρὸν ἀλήτην, κατὰ τὴν εἰπεῖ γινόμενον πόλιν, φιλοφρόνως ἐτίμησεν. Ὅπως δὲ καὶ τοῦτο συμβέβηκε, τῶν λόγων προϊόντων λελέγεται· τούτων γὰρ ἐν πλάτει παρακατιῶν ὁ Θεολόγος μνημονεύει.

135 *Φύλλα συκῆς μ', ὡς πρόσθεν Ἀδὰμ ἔδωκεν τε,*
[*καλύπτει.*

Κεῖται ἡ παροῦσα ἱστορία ἐν τῷ β' λόγῳ.

138 *Ἦ τινα κὰρ πικρῶνα βεβλημένους ἄχθος*
[*ἀρούρης*

139 *Ἄνθρωπος ὑπερφιάλοιο, πένης καὶ Λάζαρος*
[*ἄλλος.*

Κεῖται ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ.

142 *Καὶ σὺ φίλοις τεκέσσειν Ἰωναδὰδ ἔξοχε*
[*μητίν.*

Ἐσραῖος ἦν τὸ γένος καὶ θεοσεβῆς ὁ Ἰωναδὰδ· οἷκος δὲ τοῖς τέκνοις ἐνεταίλατο μὴ γῆν ἀρῶσαι, μηδὲ φρυγεῖσαι ἀμπέλων, οἴνου δὲ καὶ τῶν πρὸς τὸ ἀρῶδίατον ἀπέχεσθαι πάντων· ἐν σκηναῖς δὲ κατοικῶν, καὶ Θεῷ ζῆν καὶ τούτῳ μόνῳ προσανέχειν. Ἐσραῖος δὲ τούτους ἡ Γραφὴ κατωνόμασεν.

144 *Ὅλα δ' ἐγὼ καὶ λαὸν ὑποσχέσθης ἐπὶ γαῖαν*

145 *Ἰμμερον, τοῦ πρόσθε στύλος πύργος ἤγε-*
[*μύνησε,*

166 *Καὶ νεφέλης ἔλιχοτος ἀσημάτου δι' ἐρήμης.*

Λαὸς προθυμούμενος ἐπὶ τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ὁ Ἰσραηλίτης ἐστίν, ὃν ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγαγὼν ὁ Θεὸς, ἐν στύλῳ πυρὸς ὠδήγησε καὶ νεφέλης ἐπὶ χροῶν τεσσαράκοντα ἔτη. Ἦ δὲ τῆς ὑποσχέσεώς ἐστιν ἡ Χαναανα· ταύτην γὰρ εἰς κατάσχεσιν τῷ Ἀβραάμ διδόναι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτὸν, εἶπεν ὁ Θεός. Ταύτην ἔωκον τὴν γῆν ἔθνη ἐπτά, Ἀμορραῖοι, Χανααναῖοι, Χετταῖοι, Φερεζαῖοι, Γεργισαῖοι, Εὐαῖοι, Ἰεθουσαῖοι. Τούτους πάντας ἐξελὼν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου Ἰσραὴλ, τὴν γῆν αὐτῶν τῷ τοῦ Ἀβραάμ κατεκληροδότησε σπέρματι, ὡς ὑπέσχετο καὶ κατένευσεν.

167 *Ἢ πόντος ὑπέειξε καὶ οὐρανὸς εἶδαρ ἔδωκεν.*

Τὴν Ἐρυθρὰν Ἰσραὴλ διατηρηθεῖσαν διελεύων θάλασσαν, κατὰ τὴν ἔρημον γεγωνῶς οὐρανὸθεν τροφὴν ὑποδέχεται· ἡ δὲ ἦν ὡς ἐγκυρὸς μέλιτος, μάννα δὲ ταύτην ὁ Ἰσραὴλ κέκληκε. Γογγύσαντι δὲ τῷ λαῷ καὶ κρεῶν ἐπιμένῳ, ὀργυγομήτραν εἰς πλῆθος ὁ Θεὸς ἐξαποστέλλει· ὄρνισον δὲ τοῦτο πετραῶν, ἦτις πεσοῦσα πολλή, κόρον αὐτοῖς τῆς ἐπιθυμίας παρέσχε τοσοῦτον, ὡς εἰς χολέραν μετατραπήναι· οἷον γὰρ ἐστὶ πάσχειν τοὺς κοιλίας ὑποφόρους, ἀπλήστως τῆς ὀργυγομήτρας ἐμφορηθέντες, νόσῳ περιελθόντες κακῶς τοῦ ζῆν οἱ πλείους ἀπηλλάγησαν· ὡς θανάτῳ τὸν λαὸν κατανεμηθέντος, ἐπιθυμίας μνημάτα τὸν τόπον κατονομασθῆναι.

168 *Καὶ πέτρα βλάστησεν ὕδωρ.*

Τοῖς Ἰσραηλίταις κατὰ τὴν ἔρημον οὔσιν, ἀνυδρῆς ξηρανομένοις, ἐκ πέτρας ὕδωρ ἔβλυσεν ὁ Θεός· ἐπιστάντι γὰρ Μωϋσῆ τῷ λαῷ, καὶ τοῦτον μέλλοντι καταλεῦσαι, προσέταξεν ὁ Θεὸς τῇ βάβῳ κροτῆσαι τὴν πέτραν· οὐ γενομένου ζῶν ὕδωρ ἀνεδόθη, καὶ διψῶντα κορέννυσι τὸν λαόν. Τοῦτο τῆς ἀντιλογίας ἐκλήθη τὸ ὕδωρ· ἐκείσε γὰρ ὁ λαὸς ἀντίπειε Μωϋσῆ, Μωϋσῆς δὲ τῇ βάβῳ τὴν πέτραν κροτῆσας, *Μη,*

nam ab hoste refulgente vel minimum acceptare oblectamentum, et morem enervare, hoc est ænea pro aureis mutare, hoc est pro vilibus quæ magis digna sunt rejicere.

Alcivus Phæacum rex magnificentiam præ se ferebat et hospitalitatem. Unde ab ultro offerentibus cum donis abundans inopulens evasisset, splendidas domos possedit et mensam quam summe regalium habuit: mox Ulysseni in navi factatum et miserabiliter errantem qui ad ejus urbem appulerat, leniguo vultu et honore excepit; quomodo autem illud acciderit, infra dicetur: nam in ista fuscè redit memorant Gregorius.

Hebræus genere erat et colens Deum Jonadab. Ille filiis præcepit ne terram ararent, ne vitem colerent, vino et omni quod voluptati favere potest abstinere mandans, et in tabernaculis habitare et Deo vivere, in ipsamque solum fiduciam habere. Hos Essæos Scriptura vocavit.

Populus cupide promissionis terram appetens Israel est quem ex Ægypto eduxit Deus, in columna ignis ductor et nubis per quadraginta annos. Terra promissionis Chananæa est, quam in possessionem Abraham et semini ejus post eum promisit Deus; quam habitabant populi septem, Amorrhæi, Chanaanæi, Chettæi, Pheresæi, Gergesæi, Hevæi, Jebusæi. Hos omnes destruxit Deus a facie Israel, horumque terram semini Abraham dedit in hæreditatem ut pollicitus est et juravit.

Rubrum Israel divisum transiit mare, mox in eremo escam de cælo accepit delicatam quamdam quasi mel, quam manna vocavit Israel. Murmuranti vero plebi et carnes desideranti ortygomêtram in abundantia misit Deus: avitium illud votatile quod copiose cadens satietatem eis desiderii talem attulit, ut in choleram incidèrent; justum enim est ut ventris dolores patiantur qui abunde ortygomêtra impleti sunt, et morbis involuti miserabiliter plerique vivere desinant. Itaque morte vastato populo deserti monumenta locus vocatus est.

Israelitis in deserto siti laborantibus e petra aquam produxit Deus: irrudente enim in Moysen populo et jam ipsum fere lapidaturo, Moysen jussit Deus virga petram percutere. Quo facto, aqua viva data est: quæ sitientem populum satiavit. Vocata est hæc aqua contradictionis: ibi enim contradixit populus Moysi, qui virga petram percutiens: Num, inquit filiis Israël, de petra hac vobis (aquam) eji-

φησὶ τὰς υἰαίς· Ἰσραὴλ, ἐκ ταύτης ὑμῖν ἐξάξω τῆς πέτρας, ὧ ἀπειθεῖς; Ὅτου χάριν τῆς ποθομένης καὶ αὐτῆς εἰργάζεται γῆς. Γενόμενος γὰρ κατὰ τὴν Μωαβιτῶν χώραν, ἀνεισιν ἐπ' ἄρους ὑψηλοτάτου, καὶ πᾶσαν τὴν ἀγαθὴν γῆν κατοπτρεύει, ἦν τῷ Ἀβραάμ εἰς κατάσχεσιν παρασχεῖν ὑπέσχετο ὁ Θεός· πλεῖστα δὲ λιταζόμενον τὸν Μωσέα ταύτης ἀξιοθῆναι, οὐ κατένευσεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἅμα τοῦτον τῶν σαρκῶς ἀπολυθῆναι δεσμῶν διατάξατο. *Τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς ἐώρακας*, εἰπὼν, *ἐπ' αὐτὴν δὲ οὐκ ἐπιθήσῃ, ὅτι, φησὶν, οὐχ ἡγίακάς με ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας.*

Ὁ δ' ἐχάσσαι ὀπίσω

169 *Ἐδρὺ βέων ποταμοῦς.*

Τὸν Ἰορδάνην φησὶ. Μετὰ γὰρ τὴν Μωσείως τελευτήν, Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καθηγουμένου τοῦ Ἰσραὴλ, μέλλουσι τὸν Ἰορδάνην διαβαίνειν, προσέταξεν ὁ Θεός τῷ Ἰησοῦ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης Κυρίου τοὺς ἱερεῖς λαβόντας, μέσον στήναι τοῦ Ἰορδάνου· τοῦτου δὲ γανομένου, τὸ μὲν ἐς πρηνῆς φερόμενον ὕδωρ, ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ὠρμητὴ θάλασσαν, τὸ δὲ βέον ἀνωθεν ἔστη πῆγμα, καθ' ὅλης τῆς κρηπίδος πληρούμενον· ξηραθέντος δὲ τοῦ Ἰορδάνου, διῆλθεν ὁ λαὸς ἀβρόχοις ποσίν, ἐκάστω δὲ τῶν φυλάρχων ἀνέλθουσι λίθον προσέταξεν ὁ Θεός καὶ τοῖς ἐπιγενησομένοις μνημόσυνον ἀποθέσθαι, ἀλλὰ καὶ δώδεκα ἀντ' αὐτῶν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ θεῖναι τῆς διαδόσεως, τοὺς καὶ μέχρι νῦν ἰδρυμένους αὐτότε.

Καὶ ἡλιος ἐσχέθη διεύρον.

Κεῖται ἡ ἱστορία ἐν τῷ β' λόγῳ.

170 *Καὶ παλάμησι ἐρόπυιον ἀνὴρ ἔστησε τα-
[θείσαις]*

171 *Σταυρὸν ὑποσκυίων.*

Κεῖται ἡ ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

Πιστις δ' ἐπέδησεν ἀνωκῆς.

Κεῖται ὁμοίως ἐν τῷ α' λόγῳ.

172 *Ἰλίας δὲ κόραξι τράχη καὶ γραίαν ἐθ,*
173 *Σιδονίην τυτθῆσιν ἐπὶ ψευκάδεσσι βίο*

Ὅτε τὴν οὐρανὸν Ἰλίας ἀπέκλεισε, προσ αὐτῷ ὁ Θεός εἰς χειμάρθου πορευθῆναι· *Χρηρὰ κείθεν πιεῖν ὕδωρ· ἐνετελατο δὲ τοῖς κόραξιν κομίζεῖν αὐτῷ τὴν τροφήν.* Ἐφερον μὲν οὖν πρῶτ' ἄρτον, τὸ δειλινὸν δὲ κρέας· ξηραὶ δὲ τοῦ χειμάρθου, πάλιν εἰς Σάρεφθα τῆς Σιδωνίας πρὸς τινα χήραν αὐτὸν ὁ Θεός ἀποστέλλει· ὅ τὸν μὲν βίον πάντων ὑπῆρχε μετρωτέρα, φῶ δὲ, καὶ τὴν πρόθεσιν μάλα πλουσίαν κεκτημένη τὴν ἐλθὼν ὁ Ἰλίας ξυλευομένην εὐρύν, καὶ φωνήσας, ἄρτον αὐτῷ ποιῆσαι προστάσσει ἔγκρητῆς γὰρ ὕδωρ αὐτῷ κομίσαι προσέταξε πρῶτ' ἀφ' οὗ πεπωκώς, ἄρτον αὐτῷ φησι λήψασθαι δὲ μὴ πλέον δρακῶς ἀλεύρου κεκτηθῆναι φησι τῆ ὕδρια, καὶ μικροῦ ἐλαίου ἐν τῷ καμψάκῃ του χάριν τε συλλέγειν τὰ ξυλάρια, καὶ τὸν ἄρτον πέψασαν, ἅμα τῷ παιδί μονογενεῖ αὐτοῦ μεθέξειν καὶ παραχρῆμα τεθνήξουσι, ὁ Θεός, *Πορεύου, φησὶν, ὅτι τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ ἀλεύρου οὐκ ἐκλείψει, καὶ ὁ καμψάκῃ τοῦ ἐλαίου οὐκ ἐλαττονήσει, ἕως τοῦ θούριον τὸν ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν.* Ἄμα εἶπα, ἰ λόγῳ τὸ ἔργον ἐπηκολούθει. Παρ' αὐτῆ γοῦν ἐξεδίκαρτεται· τὸν δὲ παῖδα τῆς γυναικὸς ἠθένητα, πολλαῖς εἰκόσ ταῖς ὑπὸ τῆς γραδῶς λοιβαλλόμενος, ὡς ἐλθὼν καὶ τὰς αὐτῆς ἀναμαρτίας τὸν υἱὸν ἐθανάτωσε, κατοικεῖται ἰμενος ἐκείνης πλέον, *Οἱμοι, λέγων, Κύριε, ὁ Θεός τῆς χήρας, μεθ' ἧς ἐγὼ κατοικῶ, σὺ ἐθανάτῳ τὸν υἱὸν αὐτῆς.* Ἐν τοσοῦτῳ δὲ τὸν Θεὸν δέσας, ἐμψυσήσας τε τῷ παιδαρίῳ, ζῶντα παρδίδωσι τῇ μητρὶ. Τοῦτον δὲ τινὲς φασὶν εἶναι Ἰωνᾶν· καὶ πιθανός γε ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ τὸ Χριστοῦ ὁ Ἰωνᾶς γέγονεν ἀναστάσεως.

ciam, o increduli? Itaque a desiderata et ipse arcetur terra. Cum enim esset ad Moabitum regem ascendit in montem excelsum valde, et universam bonam terram circumspicit, quam Abraham sessionem se daturum pollicitus est Deus; multum autem precante Moysen ut illa dignaretur, et audivit Deus, sed contestum ipsum in oculis carnis solvi: Oculis vidisti, inquiens, in qua intrabis; quia, inquit, non me sanctificasti coram filiis Israel ad aquas contradictionis.

De Jordane agit. Etenim post Moysis mortem, Josue filio Nave populum Israel ducente, per nem transeundum erat; tunc Josue jussit Deus ut arcam foederis Domini tollerent sacerdotes et dio Jordane starent: quod cum facerent, quæ inferiores sciebantur aquæ in mare salissimum dederunt, aquæ vero superiores coadunatæ steterunt in toto alveo superabundantes; exsiccatæ Jordane, transiit populus siccis pedibus; singulis vero tribu principibus petram tollere jussit et postea nascituris monumentum erigere; sed etiam duodecim earum ipso in loco transitus quæ usque nunc ibi manent.

Cum cælum clausit Elias, præcepit ei Deus in torrentem Chorrath (Carith) vadere, et de eo bibere; præcepitque corvis Deus ut escam afferrent ei. Deferebant ergo ei mane quidem panem, vero carnem. Siccatæ autem torrente, iterum Deus in Sarephtha Sidoniorum ad viduam quamdam misit. Hæc pauperrimam omnium vitam degabat, sed hospitalis et bona voluntate dives valde. Quæ dicens Elias ligna colligentem invenit et clamavit præcipiens ut subnicuricum panem ipsi facerent aquam ipsi afferre primum dixit, qua hausta, panem dixit se accepturum. Qua dicente scilicet bibere plus quam quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho; ligna colligere, ut farinam coquat, et cum filio unigenito dividat, et statim moriatur, propheta vade, quia hæc dicit Dominus: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur usquequo dabitur pluviam super terram. Simul dixit, et sermoni opus adjunctum est. Apud ipsam ergo homo parce vivebat. Et mulieris filius ægrolavit, et multis ut verisimile est a muliere objurgationibus titur propheta, quasi veniens et iniquitates ejus rememorans filium interfecerit, animo plus quam commotus miseretur: Væ mihi, inquit, Domine, testis viduæ cum qua inhabeto, tu filium ejus interisti. His placatus est Deus, et Elias in puerum insufflavit, et viventem confestim dedit matri quidam dicunt esse Jonam; et admitti potest sermo siquidem typus Christi Jonas evasit resurre

¹ Deut. xxxii. 49 seq. ² III Reg. xvii, 15 sqq.

177 Ἑβραῖοι δὲ τε παῖδες εἶν· ποθέοντες ἐδόδην,
178 ὄφρα κὲ μὴ βασιλῆος ἐνὶ χρανθῶσι τραπέζῃ.

Παῖδες οὗτοι Ἀνανίας, Ἀζαρίας, Μισαήλ καὶ Δανιήλ, ὧν ἀνωτέρω μεμνημένα. Τούτους ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἑβραίων ἐπιλέξμενος μετὰ καὶ ἄλλων ὠραίους ἄτε καὶ τὸ γένος βασιλικούς, τῷ τῆς τραπέζης αὐτοὺς παραδίδωσιν ἄρχοντι, ἐντειλάμενος αὐτοὺς ἀπὸ τῆς βασιλικῆς διατρέφεσθαι τραπέζης, ἀφ' ὧν αὐτοὺς ἦσθιεν ὁ βασιλεὺς· τῶν δὲ παιδῶν εὐλαβεῖα συζώντων, καὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης τοῖς παντοδαποῖς ἐδέσμασι μὴ χρανθῆναι βουλομένων, τὸν ταῦτα προστεταγμένον δι' ἀξιώσεως τούτων μὲν αὐτοὺς παραχωρῆσαι, τῶν ἐκ γῆς δὲ φουμένων ἐπιτρέψαι μετασχεῖν δυσωποῦσι, δεδοικῆα δὲ μὴ σκυθρωποὺς αὐτοὺς ἰδῶν ὁ βασιλεὺς τοῦτον ἀπέστειλε, μὴ φροντίζειν περὶ τούτου πείσαντες, τῶν ἄρτων μὲν οὐκ ἐχράνθησαν, τῶν δὲ προσφυῶν ἐν ἀπολαύσει γεγύνασι τροφῶν· μάλιστα δὲ τῶν ἐκ βασιλικῆς τρεφομένων διαίτης ὠραῖοι τε ἦσαν καὶ μᾶλλον χερμαίς, ὡς καὶ τὸν βασιλεῖα τῆς ὥρας αὐτοὺς καὶ τῆς οὐσίας καταπλήττεσθαι, τοῦ πατρῷου Θεοῦ χάριν αὐτοῖς παρεσχηκότος.

181 Καὶ Δανιήλ λέουσι βίβεις βορὰ μαινομένοισιν,
182 θρέψεν οὐ τι λέοντας, ἐπεὶ χείρας ἐξεπέτασεν.

183 Περὶν δ' ἐνὶ χερσὶν ἐδέξατο δαῖτα προφήτου.

Δανιήλ λέουσι βορὰ βίβεις ὑπὸ Βαλτάσαρ τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων, τοὺς μὲν λέοντας οὐκ ἔθρεψεν, αὐτὸς δὲ τροφὴν θεόπεμπτον ὑπέδεξατο. Τὸν γὰρ προφήτην Ἀδαχοὺμ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἔντα, καὶ τοῖς ἰδίοις ἀμφοῖς τροφὴν κομίζοντα (φακοῦ δὲ ἦν ἔψημα), ἀγγεῖλος τῆς κόμης ἀφήρπασεν, ἐν βίβῃ τε ἀπαγαγὼν εἰς Βαβυλῶνα, κατήγαγεν ἐν τῷ λάκκῳ. Μεταλαβὼν οὖν τροφῆς ὁ Δανιήλ, αὐθις ἀνάγει τὸν Ἀδαχοὺμ, τὰς βασιλικὰς ἀμφὶ τὸν λάκκον τυγχανούσας σφρα-

γίδας σώας φυλάξας· ἀναγαγὼν τε πρὸς τὰ οἰκία, πάλιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀποκαθίστησι γῆν.

184 Σκιάγγων δ' ἐκ μεσάτων ἀπερεύξατο θεῖον
| Ἰωνῦρ

185 Θῆρ ἀλὸς οἶον ἔδεκτο τριήμερον.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ἰωνῶν ἐξήγησις ἐν τῷ α' λόγῳ.

187 Ἀκρίδς Ἰωάννου δὲ τροφὴ καὶ κηρίον ἦεν

188 Ἀγρίον, ὑψηλόφων δὲ τρίχες ἔσθημα καμῆλων.

Τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ἀκρίδες ἦν ἡ τροφὴ, καὶ μέλι ἄγριον (1)· τὸ δὲ ἐνδυμα εἶχεν ἀπὸ τριχῶν καμῆλου, καὶ ζώνη δερματίνῃ περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ. Κεῖται δὲ ἐν τῷ β' λόγῳ ἡ ἐξήγησις.

190 Τίς Θέκλαν ἐσάωσεν ὑπὲκ πυρός; ἢ τίς ἔδησε

191 Θηρῶν ὠμοβόρων κρατερόν μένος;

Θέκλα κόρη παρθένος ὑπήρχε τῶν ἐνδόξων, πόλεως οὖσα Ἰκονίου· ταύτης μήτηρ Θεοκλεῖα τοῦνομα· καὶ Θάμυρις τῶν ἐν τέλει ἐπιχωρίων μνηστῶρ καθιστήκει. Παύλου τοῖνον τοῦ ἀποστόλου κατὰ τὴν Ἰκονιαίων εἰς οἶκον Ὀνησιφόρου γενομένου, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον τοῖς προσιοῦσι καταγγέλλοντος, περὶ τε ἀγνείας διαλεγομένου, καὶ τῆς ἀποκειμένης τοῖς παρθενεύουσι μακαριότητος, ἡσθεῖσα ἡ παρθένος (τῷ γὰρ οἶκῳ τοῦ Ὀνησιφόρου συνομοροῦσαν εἶχε τὴν οἰκίαν), ἐπὶ τινος ἐπεπάγη θυρίδος. Οἰομένη δὲ παραπλήξια τὴν παρθένον ἢ μήτηρ ἐαλωκέναι, τὸν τε Θάμυριν μεταπεμφάμενη, καὶ πολλὰς πιθανότησι Θέκλαν ἐπιστρέφειν ἀμειλλωμένη καὶ μηδὲν ὠφελοῦσα, τῷ τῆς πόλεως ἡγεμόνι καυθησομένην ὡς ἄνυμφον παραδίδωσι παρθένον. Πολλῆς τῷ Παύλῳ τούτου χάριν στάσεως γενομένης, πυρᾶς δὲ ὑπαναφθείσης, καὶ μέσον τῆς Θέκλας βληθείσης, νεφέλῃ τις ἐροσώδης ἐπισκιάτασα, τὸ μὲν πῦρ ἔπαυσε, τὴν παρθένον δὲ διεφύλαξε σώαν. Ταύτης δὲ τοῦ πυρὸς ἐκφυγούσης καὶ Παῦλον ἀναζητούσης, σὺν αὐτῷ τε κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν γενομένης, τῶν ἐν ἀξιώμασιν ἄλλος, Ἀλέ-

Pueri quos supra memoravimus, sunt : Ananias, Azarias, Misael et Daniel ; hos rex Nabuchodonosor ex Hebræorum captivitate elegit cum aliis coætaneis ex stirpe regia, et rei culinariæ præfecto commisit cum mandato ut de mensa regia alerentur iisdem cibis quibus rex vesceretur ipse. Cum igitur pueri sobrie viverent et exquisitis cibis vesci recusarent, is, cui hoc negotium erat mandatum, verebatur ne pueri modice nutriti macilentiam præse ferrent faciem coram rege, ad eos comparati qui mensa regia fruerentur ; accidit autem ut, communibus vescentes cibis, nihilominus facie et habitu præstarent, quod regis admirationem movit ; Deus enim patrum ipsorum gratia sua eos cumulaverat.

Daniel leonibus in prædam projectus a Balthasare Assyriorum rege, superstes evasit cibumque a Deo missum recepit. Habacuc propheta tum forte in Judæa messoribus pulmentum portabat ; hunc angelus capillis arripit sublimem Babylonem versus usque ad fossam leonum perduxit. Satiato Daniele, idem angelus, regis sigillis circa fossam servatis, prophetam in patriam reduxit.

Joannis Baptistæ cibus erant locustæ et mel silvestre, vestimentum pili cameli, zona pellicea circa lumbos. Hæc leguntur in carmine secundo.

Thecla virgo illustri genere oriunda in urbe Iconio matre utebatur Theoclea, et desponsata erat Thamyri, uni contribulium. Paulus itaque apostolus cum in illa urbe Onesiphori domum intraret verbum salutis annuntiaturus, et de castitate ac felicitate quæ virgines castas manet, sermocinaretur, Thecla quæ omnia audierat (domum enim habitabat contiguam), ad portam immobilis stetit. Mater quæ filiam dementia captam suspicabatur, Thamyrim arcessivit, ut illius nova studia irrita faceret. Frustra. Tum mater filiam ut infamem urbis præfecto ad flammam condemnandam permisit. Orta seditione contra Paulum, cum virgo rogo accenso injiceretur, pluvia cœlitus delapsa ignem extinxit virgine incolumi servata. Hæc porro flammis erepta cum Paulum in urbem Antiochiæ secuta esset, vir quidam, Alexander nomine, procerum unus, puellæ amore incensus vi rapere eam conatus est, a qua egregie spretus, seditione

(1) Congruit hæc explicatio cum Latina Vulgata ; discrepat autem ab illa quam dedit ad vers. 324 car-

minis *De virginitate*, p. 299, quæ ad Sophronianam in Anacreont. v. accedit.

ξανδρος τῆς προσηγορίας, τῆ τῆς Θέκλης ἐπιμανής ὄρα, ταύτην βιαίως ἔλκειν ἐπειράτω. Καὶ τούτου δὲ πρὸς αὐτῆς ἀτίμως ἀποπεμφθέντος, στάσιν τε κατ' αὐτῆς διεγείραντος, θηρίους βορὰ μέσον σταδίου τὴν παρθένον καταδικασθεῖσασιν, εἶχον μὲν οὐχ ἄλωτὸν οἱ θῆρες, αἰδέσιμον δέ· οὐ γὰρ σπαρακτικῶς τοῦ σώματος τῆς παρθένου, θωπευτικῶς δὲ μᾶλλον προσήγγιζον.

194 Οὐδὲ μὲν οὐδ' ἀγγῆς ἐπιλήσομαι (οὐ γὰρ εἶπες)

195 Σουσάννης, εἰ καὶ μιν ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ,

196 Σωφροσύνης· ἡ τὸςσον ἔχει|πρόθορον, ὥστε φου-
[τουσαν

197 Χεῖρας ἀδασμοτάτας· ψήφοις δ' ἀδίκουσι δικα-
[στῶν

198 Ἐς μόρον ἐλκομένην ποθ' ὑπέκ θανάτου
[σώσωσιν

199 Πνεῦμα νέου, πολιοῖο φρένας, καὶ μὴδρα πυκνά,

200 Ὀρθοδίκου δῆσαντος ὑπὸ σφετέρουσι λόγοισι

201 Πρεσβυτέρους Βαβυλώνος, ἀλιτροτάτους, ἀθε-
[μίστους.

Σουσάνα θυγάτηρ ἦν Ἰωακείμ τοῦ Χελκίου. Αὕτη σφόδρον ὑπάρχουσα καὶ γε ὠραία, τῷ μὲν Θεῷ τὴν συνεβήσιν, τὴν σωφροσύνην δὲ τῷ ἀνδρὶ διὰ σπουδῆς εἶχε φυλάττειν. Ταύτην ἐν παραδείσῳ τῷ οἴκῳ αὐτῆς συνεχῶς εἰσιούσαν δύο τινῶν τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραὴλ θεασάμενοι, τῆ ὄρα ἐπιμανέντες αὐτῆς, ἐνῆδρευον· συνεχέστερον δ' ὑπαναχωροῦντες καὶ πάλιν γινόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ, τὸν εἰς τὴν Σουσάνναν ἀλλήλοις ὑποφαίνουσι δῦστροπον οἶστρον. Τότε δὴ κοινῇ τῆς βουλῆς ἔχονται τοῦ ταύτην εὐκαίρως κατασχεῖν, καὶ τὸ σπουδαζόμενον ἐπ' αὐτῇ πληρῶσαι μῦθος· ἐπιλαθόμενοι δὲ ταύτης ἐν ἡμέρᾳ λουομένης, ὅτε μὴ παρήσαν τῶν νεανίδων αὐτῆς σὺν αὐτῇ, πρὸς αἰσχρὰν μίξιν συνελθεῖν αὐτῆς ἐβιάζοντο· ἡ καταμαρτυρήσειν ἔλεγον αὐτῆς, ὡς μετὰ νεανίσκου ταύτην κατέλαβον. Ἄλλ' ὅτε μὴδὲ οὕτως πελθεῖν εἶχον αὐτὴν, αὐτῆς μὲν βοκούσης, τῶν δὲ ἀντεπιβουμένων, τοῖς συγγενέσι παροῦσι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν, ψευδῆ τῆς Σουσάννης καταμαρτύρουν. Αἰ-

δεσθέντων δὲ τῶν περὶ αὐτὴν καὶ ὑπαχωρησάντων, τῆ ἐξῆς οἱ πρεσβύτεροι τὸν λαὸν ἐκκλησιάσαντες, τοιαῦτα τῆς Σουσάννης καταμαρτύρουν· οἱ δὲ ταύτην ὡς μοιχαλίδα καταλευθῆναι κρίναντες ἀπήγαγον. Μέλλουσα δὲ πρὸς τοῦτο χωρεῖν, Δανιὴλ παιδάριον ἔτι, τῶν ἀπαγόντων ὡς ἀκρίτων κατεπιβούμενος, εἰς τὸ κριτήριον ἐξ ὑποστροφῆς συγκαλεῖται· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ὑπὸ τοῖς ἰδίοις δῆσας λόγους, ψευδεῖς τε κατὰ πάντα τοῖς πᾶσιν ἀποδείξας, τὴν μὲν Σουσάνναν τῆς παρανόμου κρίσεως σώσας, καὶ θανάτου λυτρωσάμενος, τοῖς οικείοις ἀποδίδωσι σῶαν· ἐκείνους δὲ τῷ Ἰσὼ παραδοὺς θανάτῳ, παραδειγματίσας ἀπώλεσε. Πρεσβυτέρους δὲ Βαβυλώνος φησιν, ἐπέπειρε ἐν Βαβυλῶνι γέγονε ταῦτα, τῆς αἰχμαλωσίας Ἰσραὴλ αὐτοῖς διατριβούσης· ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τὴν τῆς ἀναγωγῆς λόγον, Βαβυλῶν ἐστὶν ἡ ἁμαρτία. Τῆς τοίνυν ἁμαρτίας, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Ἰσραὴλ, πρεσβυτέρους ἐκείνους εἰκότως ἐκάλεσε τοὺς παρανόμους.

202 Παύλου δ' αὐτὸς ἄκουσας ὄσης κακότητος ἀε-
[βλον,

203 Ὅσσουτων μόθων τε καὶ ἀργαλέων μελεδώνων.

Ἰσάκις ἐν Παύλου Γρηγόριος ἐπιμνησθῆ, τῆς ἐκείνου μέρος ἀρετῆς ἐξηγεῖται· καὶ γὰρ πρὶν ἀλλαγῆναι περὶ Παύλου διαλεχθεὶς, αὐτοῖς παρεσάγει. Φησὶν οὖν ὅτι πολλοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ πόνους ὁ Παῦλος ἀνέτηλ. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει, τῆς τε συγγραφῆς τοῦ Λουκᾶ καὶ τῶν αὐτοῦ Παύλου Ἐπιστολῶν ἐν περὶ τῆς καταστάς, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐπίμοχθον τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ πάθεσιν εὔροι· διὸ καὶ γράφοντος ἔστιν αὐτοῦ Παύλου Κορινθίοις ἀκούσαι, ὡς ἐν κόποις καὶ φυλακαῖς καὶ κινδύνοις τὸν βίον διήνησεν. Ἰπὸ γὰρ Ἰουδαίων, φησὶ, πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν τετύφθαι, τρίς ναυαγήσαι, ἅπαξ λιθασθῆναι, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποιηκῆναι, ὁδοπορίας εἶτα πολλάκις ὁμιλῆσαι, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν,

excitata id egit, ut virgo ad bestias damnaretur; quæ non incolumem tantum eam servarunt, sed blandæ et quasi venerabundæ eam circumierunt.

Susanna, filia Joacim Helciæ filii, moribus integris et eximia venustate Deo innocentiam, marito autem castitatem servaverat. Quam cum duo senes Israelitici in horto suo ambulantes vidissent, amore incensati insidias puellæ parabant. Cum unus et alter in eadem via plus semel, simulato mentis affectu, sese vidissent, postremo uterque Susannæ illecebris se captum confessus est. Communicato igitur consilio inter eos convenit quomodo illam libidinis ergo explendæ prehenderent. Quadam die lavantem sine ancillis cum deprehendissent, suadere cœperunt ut ipsis morem gereret, minis interpositis se, nisi annueret, propalam dicturos quod ipsam in flagrante cum adolescente delicto deprehenderint. Cum illa ne sic quidem obtemperaret, sed alta voce clamaret, senes et ipsi clamoribus sublati parentes et ancillas virginis arcessiverunt falsumque contra Susannam testimonium protulerunt. Jam pedisequæ erubescentes recedunt; jam senes concionæ convocatæ eadem mendacia obtrudunt; jam populus Susannam ut adulteram lapidibus obruendam judicaverat. Cum ad supplicium duceretur, Daniel, admodum adolescens, innocentem duci clamat, concionem iterato convocat; senes propriis ipsorum sermonibus illaqueati, mendacii convicti Susannam ab injusta sententia protinusque morte liberarunt; facinus scelestum ipsi sanguine suo expiaverunt. Senes a Babylonia, ubi Israelitæ tum temporis captivi serviebant, dicti; sensu delicti metaphoricè Babylon pro peccato dicitur. Ad peccatum igitur i. e. Babylonem, non ad Israel senum tantamquam exlegum denominatio referenda erit.

Quoties de Paulo mentionem facit Gregorius, virtutem aliquam in ipso laudandam suscipit, semperque eam memoriam revocat, tormenta indicans quæ pro Christo passus est, teste Luca, ipsisque Pauli Epistolæ suffragantibus; quas qui legerit, omnem ipsius vitam Christo consecratam inveniet. Videtur ipsum Paulum ad Corinthios scribentem, in laboribus se, in carceribus, in periculis omnis generis vitam transigisse. Dicit enim a Judæis quinquies quadragenas, una minus, se accepisse, ter naufragium fecisse, semel lapidatum fuisse, nocte et die in profundo maria fuisse, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis in mari, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis falsis fratribus, in labore et ærumna, in fame et siti, in frigore et nuditate, in vinculis et multimodis moribus, in persecutionibus et verberibus, et postremo martyrio per sanguinem.

κινδύνους ἐν θαλάσῃ, κινδύνους ἐν πύλαι, κινδύνους ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐν ψευδο-ἀδελφοῖς, κόπω καὶ μόχθῳ, ψύχει καὶ γυμνότητι, λιμῶ καὶ δίψει, θανάτοις πολυτρόποις καὶ δεσμοῖς, διωγμοῖς τε καὶ μάλιστα, καὶ τέλος τῷ δι' αἵματος μαρτυρίῳ.

205 . . Καὶ τριτάτω πόλου πρὸς χώρον ἰκέσθαι,
206 Καὶ θεῖναι γλυκερῆσιν ἐν ἀρκυσι κόσμον
[ἀπαντα.

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

213 Τοῦνεκα καὶ δολόμενις ἐπὶ Χριστοῦ βασιλῆος
214 Ἐς πείραν καθέθηκε, Θεὸν βροτὸν ἀμμιγα λεύ-
[σων

215 Πεινάοντ' ἐκέλευσε λίθους εἰς εἶδαρ ἀμειψίμυ.

Μετὰ τὸ βαπτισθῆναι Χριστὸν, νηστεύσαντα τεσσαράκοντα ἡμερῶν κατὰ τὴν ἐρημον, πειράζει πρὸς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς. Πεινάσκοντι γὰρ φησι τῷ Ἰησοῦ· Εἰ γῖδος εἰ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωται· Χριστὸς δὲ, ὡς Οὐκ ἐπ' ἄρτω μένω ζῆσαι ἀνθρώπος, εἰρηκῶς, ἀτιμον τὸν πειραστὴν ἀποκρίπεται. Δεύτερον δὲ καὶ τρίτον πειράσας ὁ δαίμων, διὰ τὰ δόξης, ὡς αὐτῷ πάσας προσκυνήσαντι τὴς βασιλείας παρέξει τῆς γῆς, τὸ τε τρίτον, ὡς βασιλεὺς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βῆλους κάτω τῆς θεότητος ἐπιδικιώντα, ἀπωσθεῖς, ἕως καιροῦ ἀνεχώρησε. Καιρὸν ἔφησιν ὡδε πάντως τὸν καιρὸν κατὰ τὸ πάθος, ὅτι σφοδρὸν ἐπιθέμενος, τὸ μετ' ἤχου ὑπέμεινε πτώμα, πάσης ἐλαθείς τῆς οἰκουμένης, καὶ πᾶσιν ὁ ἀλιτῆριος δαίμων γέλωσ καταστάς.

571 Δεῖδω μὴ βιότοιον θεμελίον ἐν ψαμάθοισι,
572 Βαλλόμενος δμῆρω ποτιμοῖς ἀνέμοις τε
[σχεδασθῶ.

Περὶ τῆς ἐπὶ πέτρᾳ παγείσης οἰκίας καὶ ἐπὶ ψάμου, τοῦ τε πεσόντος εἰς τὴν γῆν σπόρου, καὶ τῶν ζιζανίων, περὶ τε τῶν παρθένων, τοῦ τε γάμου τοῦ ἐκομσθέντος, καὶ τῶν κεκλημένων καὶ παραιτησάμενων, τοῦ τε βυρπαρῶν ἔχοντος στολὴν, τοῦ τε γρηγρησάντος δούλου καὶ τῶν ταλάντων ταῦτα μὲν

ἀπαντα προβλήματα τῶν τοῦ Σωτῆρός εἶπὶ παραβολικῶς λόγων, ἅτινα καθ' ἐν ἐρμηνευόμενα, τηλαυγῶς λελέξεται.

406 Μηδ' ὡς Ἡλεῖσαι πατρὸς ἀτίσητε ἐξετημήν.

Κεῖται περὶ τοῦ Ἡλεῖ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐν τῷ α' λόγῳ.

419 Καὶ Σολύμοις Σαμάρειαν ἀλιτροτάτην ἱε-
[ροῖσιν.

Σολομῶντος τεθνηκότος, διάδοχος τῆς αὐτοῦ βασιλείας Ῥοβοᾶμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ γίνεται. Οὗτος συναθροισθέντα πρὸς αὐτὸν τὸν λαὸν Ἰσραὴλ, καὶ τοὺς φόρους αὐτῶν αἰτούμενον ἐπικουφίσαι, τοῖς πρεσβυτέροις παῖς τοῦ πατρὸς συμβουλευσάμενος τίνα λόγον αὐτοῖς ἀποκρίναιτο, κάκεῖνων ἀπαλῶς αὐτοῖς ἀποκριθῆναι συμβουλευσάντων, γνώμην καὶ τῶν νεωτέρων εὐληγῶς αὐτοῦ παίδων, τοῖς μὲν νεωτέροις σκληρῶς ἀποκριθῆναι τῷ λαῷ τῆς γῆς συμβουλεύσασαι πεισθεῖς, ὃ τότε διαπραξάμενος, καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἀπειθήσας τῇ συμβουλίᾳ, εἰς τούναντιον τὸν λαὸν περιτρέπει, καὶ δέκα φυλῶν ἀπεχωρίσθη μέρος, εἰπόντος τοῦ λαοῦ· Οὐκ ἔστι μερὶς ἡμῖν ἐν Ἰούδα· ἀνήρ Ἰσραὴλ εἰς τὰ σκηνώματα σου. Τότε δὴ τῶν Σολομῶντος παίδων Ἰεροβοᾶμ, υἱὸν Ναβὰτ, αἱ δέκα φυλαὶ χρίουσιν ἐφ' ἑαυτὰς εἰς βασιλεία. Μηχανᾶται οὖν οὗτος, ὥστε προφάσει τοῦ ναοῦ τὸν λαὸν ἐξ Ἱερουσαλήμ ἀπάγεσθαι, δαμάλει χρυσᾶς καὶ τοῦ Βάαλ εἰδωλον, καὶ πολλὰ ἕτερα ἐν Ἰερουσαλὴμ τῇ πρὸς τὴν Σαμάρειαν ἐνιδρῦσαι, ὅπου καὶ θυσιαστήρια τοῖς Βααλεῖμ πηξάμενος, θύειν τὸν λαὸν Ἰσραὴλ παρεσκεύαζε. Διὰ τὴν Σαμάρειαν ἀντὶ τῆς Ἱερουσαλήμ τῷ Ἰσραὴλ ἐνιδρύσας ὁ τοῦ Ναβὰτ Ἰεροβοᾶμ, τῆς θείας λατρείας καὶ τοῦ πατρῶου νόμου ἀπέστησε. Τούτου πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς κατηγορούσης, ὡς πρῶτος ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραὴλ, εὖροι τις ἄν' ἀλλὰ καὶ τὸ Σολομῶντειον ὡδε καλῶς ἐκληπτέον· τὸ τρίτον· σαλευέσθαι τὴν γῆν, τὸ δὲ τέταρτον οὐκ ὑπομένειν, βασιλεύοντος δούλου· τοῦ γὰρ Σολομῶν-

Christus baptizatus cum quadraginta diebus in deserto jejunasset, Satanas accessit ut tentaret eum. Secundum enim Jesu dixit: Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Christus respondit: Non in pane solo vivit homo, et tentatorem dimisit. Secundo dæmon ambitionis fovendæ prætextu, ut putabat, Christum tentavit, omnia se ei daturum pollicitus, si ipsum adoraret; tertio, divinitatem Salvatoris tentans suasit ei ut ex alto se dejiceret; repudiatus denuo aliquantisper destitit. Tempus porro innuit passionis quo cum fragore expulsus ex universa terra ab omnibus pro ludibrio est habitus.

De domo super petram vel super arenam ædificata; de semine quod super terram cecidit, de zizaniis; de virginibus, de nuptiis apparatus; de vocatis qui se excusarunt; de homine immunda induto veste; de servo prudente et de talentis: hæc omnia parabolarum Servatoris argumenta sunt, quæ interpretatione singulari exponuntur.

De Hele ejusque filiis agitur in primo sermone.

Salomone filius Roboam in regno successit. Populus dein congregatus cum supplex oraret ut recedat imminueret, e patris consiliariis quesivit quidnam responsum dari expediret. Qui cum populi benignæ habendi auctores essent, juniores itidem in consilium adhibuit. Hi opinati sunt populum cum Rege tractandum esse. Quo facto populus in decem tribus abiit, dicens: Non est nobis pars in Juda; Revertite Israel, in tabernacula tua. Inde ex filiis Salomonis Jeroboam, filius Nabat, a decem tribubus rex constituitur. Hic ut populum a templo Hierosolymitano arceret, vitulos aureos et Baal idolum aliaque multa in Samaria constituit, et in Samaria Baalim altaria erexit, ubi populus sacra faceret. Itaque Samariam loco Jerusalem Israel constituit, Jeroboam, filius Nabat a cultu divino et lege patrum recessit. Sæpe vero Jeroboam innuit quomodo primus peccare fecerit Israel. Id quoque notatu dignum ex Salomone, ubi dicit, tria terram moveri, et quartum non posse sustinere, nempe servum regem. Salomonis enim servus Jeroboam domi suæ natus. Metaphorice id divinus Gregorius allegat: non enim Jerusalem et Samaria comparanda.

Ananias ex eorum numero erat qui apostolorum doctrinæ credebant Hierosolymis. Uxor ejus Sapphira. Sed vero tempore Christi fidelibus omnia erant communia, omnes argentum quæ ex rebus venditis redibat, ad pedes apostolorum deponebant; singulis autem distribuebatur secundum necessitatem. Accidit ut

1 Math. iv, 5 sqq.

2 Prov. xxx, 22.

τοσ δοῦλος ἦν οἰκογενῆς Ἰεροβοάμ. Ἀναγωγικῶς οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος ταῦτά φησιν· οὐ γὰρ τῇ Ἰερουσαλήμ τὴν Σαμάρειαν οἶόν τε ἐξισοῦσθαι.

432 *Τίς δ' ἄνω Σάπφειραν ἀτάσθαλον Ἀνανίαν τε,*
433 *Κέρδεος οἱ σφετέροιο κακὸν μόρον ἠλλά-*
ξαντο;

Ἀνανίας ἦν τῶν πεπιστευκότων ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐν Ἰερουσαλήμ, Σάπφειρα δὲ τούτῳ γυνή. Τοῖς δὲ πιστεύουσι τότε πάντα κοινά· τὰ γὰρ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις πιπράσκοντες, ἔφερον καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, ἐκάστῳ δὲ διδίδοτο καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. Ὑπάρχοντος δὲ τῷ Ἀνανίᾳ χωρίου, πιπράσας, τὸ μὲν ἤγαγε, τὸ δὲ νοσφισάμενος κατέσχευεν· ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Πέτρου, καὶ ψευδόμενος, λαβὼν ἀπόφασιν ἐξέψυξεν, εἰπόντος τοῦ Πέτρου· *Διὰ τί τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐψεύσω περὶ σέας;* Κομισθέντος οὖν Ἀνανίου πρὸς τῶν νεκροτάφων καὶ ἀποτεθέντος, οὐκ εἶδῖτα τὸ γεγονός ἢ Σάπφειρα παραγενομένη, ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐρωτηθεῖσα καὶ ψευσαμένη, καὶ αὐτῇ δεξαμένη τὴν ἀπόφασιν, παραχρήμα ἐξέψυξε· καὶ ταύτης μετ' ἀνδρὸς συναποτεθείσης, φόβος ἐπέπεσεν ἐπὶ πάντας τοὺς ὄρωντας ταῦτα.

435 *Καὶ γλῶσσαν χρυσήν τις ἐπένοσφισατο*
ἰλάθη

436 *Ἀνδράσιν ἐν προτέροισι, παρέκ νόσον ἠγε-*
μονῆος,

437 *Εἰμά τε χερῆμά τε βαιδὸν, δλον δηλήσατο λαδν.*

Ἄχαρ ὁ τοῦ Χαρμὶ (οὗτος δὲ τὸ γένος ἦν Ἰσραηλίτης) τοῦ ἀναθέματος ἀφελόμενος, ὄλω βλάβην ἐποίησε τῷ λαῷ. Διαβεβηκότος γὰρ τοῦ λαοῦ τὸν Ἰορδάνην καὶ τὴν Ἰεριχὼν πολιορκούντος, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τῷ λαῷ παντὶ διετάξατο, πάντα τῷ θεῷ ἀναθέσθαι καὶ μηδὲν τῶν ὑποπιπτομένων λαφυραγωγῆσαι. Γενόμενοι δὲ τῆς πόλεως εἴσω, τῶν τειχῶν αὐτομάτως πεπτωκότων, τὸν μὲν ἐν αὐτῇ λαὸν ἀνήρουν, οὐ μὴν τῶν σκύλων προτέψαυον δέ. Χρυ-

σίον τοίνυν θεασάμενος ὁ Ἄχαρ, γλῶσάν τε καὶ ψιλὴν, ἀφείλατο καταφρονήσας· τῶν δὲ ἐμπρησθέντων λαφύρων, ταῦτα ἦν παρὰ τῷ Ἐν τοσοῦτῳ τοῖς ἀπὸ τῆς Γάης (πόλις δὲ τῆ νῆς αὕτη) ὁ λαὸς παρετάξατο, καὶ ἐτράπη· οὖν πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἀπωδύρετο λιττόμεθεὸν ἀποκαλύψαι τὸ αἴτιον. Χρηματισθεὶς δὲ τοῦ ἀναθέματος, ἔδωκε κλήρους κατὰ φυλὴν· τὴν φυλὴν Ζαρεῖ ἐπεσεν ὁ κληρὸς, αὐτῇ κατὰ δίδωσι κληρὸν· κληροῦνται δὲ ἄλλοι οὗτος κατὰ τριάς, πίπτει δέ. Οὕτω μὲν οὖν φωραθεὶς κλέπτης σὺν παντὶ κατελιθοδόληθη τῷ οἴκῳ καὶ πάντα δὲ τὰ προσόντα αὐτῷ ἐνεπιρίσθη, καὶ σὺν τῇ ὑπόστασιν αὐτοῦ κατανάλωσε πῦρ.

485 *Ὡς δὲ δίκη τὸ πάροιθε βοδὸς κταμένο*

486 *Δείδια μὴ κοτέησι θεοδὸς ψήφοις ἀνέστο*

Βουθόνας ὁ Ἡρακλῆς λέγεται, ταύτης χά αἰτίας· Ὁ Ἡρακλῆς τὴν Δρυοπίδα γῆν παρῆστάζων καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰλλων· εἶτα τοῦ πεπεινακότος, καὶ αἰτοῦντος τροφήν, ἄρστινα θειοδάμαντα οὕτω καλούμενον θεασάμενος ὁ Ἡρακλῆς ἄρτον· ὅς δὲ οὐκ ἔδωκεν, ἀβήρισεν· ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἕνα τῶν ἄροτριώντων λαβὼν, ἔσφαξε, καὶ ἐθονήθη αὐτὸς τε καὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκλήθη διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν Βουεπειδῆ τὸν βούν ὄλον ἐθονήθη· ἔνθεν αὐτῷ Ἡρακλεῖ γέγονεν ὁ πρὸς τοὺς Δρύοπας πόλεμος γὰρ θειοδάμαντος ἀνελθόντος ἐν τῇ πόλει καὶ τος, ὡς πολέμιος ἐλθλῶθεν ἐν τῇ χώρᾳ, ἐξήλθ αὐτοῦ καὶ νενίκηκε πάντας ὁ Ἡρακλῆς. Ὁ θεὸς Γρηγόριος πρὸς τοὺς κωλύοντας παρὰ τοὺς ἑαυτῶν παῖδας ταύτην φησὶ τὴν ἰσῶν· Ὡσπερ γὰρ αἰτήσαντος ἄρτον τοῦ Ἡρακλῆος θειοδάμας μὴ δοῦς, τὸν ἄροτῆρα βούν καὶ τὶ

Ananias partem pretii ex agro vendito erogati sibi servaret. Petro interrogante, factum nega autem Petrus: Cur mentiri tentavisti Spiritui sancto? Et subito Ananias humi lapsus exspiravit. Q ad sepulcrum, Sapphira uxor ejus, nesciens quod factum erat, introivit, et interrogata a Petro mentita est et repentina morte extincta. Postquam ad maritum fuisset recondita, timor cepit omnia ista viderunt.

Achar, filius Charmi (hic genere Israelita erat) peccavit in furto anathematis et toti populo iniussit. Postquam enim populus Jordanem trajecisset jamque Jerichuntem oppugnaret, Josue, filius populo præcepit ut omnem prædam depositam uni Deo consecrarent. Cum igitur urbem ultro eo intravissent, viros ibi obvios trucidarunt, præda omni neglecta. Cum autem multitudo in aure quam supellectilem incidisset, contra fas abstulit, hoc unum ex spoliis combustis servans. In qua est urbs montana incolae aggressus populus cladem accepit. Josue ergo præ dolore huius lapsus Deum supplex oravit ut sibi istius calamitatis causam revelaret; monitusque quod ei subesset, sortes duxit tributum; et cecidit sors super Tare. Achar in furto deprehensus cum omnia sua lapidatus est, omniaque quæ ei erant, igne consumpta.

Hercules Buthœnas cognominatur hac de causa. Hercules Dryopidem peragrans Hyllum filium hunc portabat. Qui cum esuriret et cibum postulare, Hercules a Theodamante quem forte campos conspicerat, panem petiit. Qui cum repulsæ convicia quoque addidisset, Hercules unum ex ipsius maciatum cum filio manducavit; unde nomen Bouthœnas a βούς, βοῦνάω. Ea res belli inter Hercules Dryopes causa fuit. Cum enim Theodamas in civitatem famam pertulisset, hostem patriæ supergressi oppido ab Hercule ad unum omnes sunt superati. Gregorius ad eos hæc verba facit paren liberis utriusque sexus a calibe vita aroent. Hercules panem petit, quem Theodamas negat, et sic una cum civitate sua Herculis iræ sacrificavit. Metuendum igitur, ne Deus obstinatum parentum propter illam agendi rationem ulciscatur.

Caini posteritas quorum recensum genealogicum non habemus in Scriptura sacra, genus est hoc innumeris flagitiis inquinatum. E contra Sethi nepotes justi Deoque obtemperantes angeli nunc

κλιν ὀργισθέντος τοῦ Ἡρακλέους ἀπώλεσεν· οὕτω φέδος ἐστὶ μὴ καὶ αὐτοῖς, φησί, τοῖς γονεῦσιν ἀντι-κοητοῖσι Θεὸς ταύτης ἔνεκεν, καὶ ἀπόλωνται τῆς προ-θίσεως.

491 Ἦλιτε δ' ὅστις ἔμιξε φύσιν σάρκεσσιν
[ἀσάρκον,

492 Ἀγγελικῶν τε πόθων κρατεροῦς ἀνέθηκε γί-
[γαντας.

Τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κλάιν τῆ μὲν θείᾳ Γραφῇ μὴ γενεαλογουμένους, ὅμως δὲ πονηροῦς ὄντας καὶ πολ-λαί· πεφυρμένους ἀμαρτίαις, ἀνθρώποις ἀπεικαζο-μένους· τοὺς δὲ ἐκ τοῦ Σηθ ἀναφυνέτας δικαίους, ἅτε καὶ Θεῷ ἀνακειμένους, ἀγγέλους φησὶν ἡ Γραφή. Ταύτους ἐπ' ὀρέων ἰδιοτροποῦντας γυναικεῖος ὑπέσυ-ρον ἰστρος τῶν θυγατέρων τῶν ἀνθρώπων· κατε-βάντες δὲ συγγίνονται ταύταις, συμφυρέντες τῇ ἁμαρτίᾳ. Ὁργίσθη τοίνυν ὁ Θεὸς, τοὺς ἀγγέλους ἰδὼν ταῖς γυναιξὶ συνερχομένους· ἐντεῦθεν σημεῖον αὐτοῖς τῆς εἰς τοῦθ' ἁμαρτίας οἱ γίγαντες ἐτίκτοντο. Γιγάντες δὲ εἰσιν οἱ ἀπ' αἰῶνος ὀνομαστοὶ ἄνδρες, ὑπερμεγέθεις τῇ τε ἔξει καὶ τῇ θέσει, καὶ ὅτι μάλι-στα ἴαν ἰσχυροί. Τὸ δὲ τίνα τίκτεσθαι τοιοῦτον, σημεῖον ἦν τῆς τῶν ἀγγέλων πρὸς τὰς γυναικας συναφείας. Ἀσάρκους δὲ φησὶν ὁ Θεολόγος, τῷ γράμματι παρεπόμενος, αὐτὸς τε ἐπὶ τὸ ἀναγωγικῶ-τερον ἄγει. Καὶ γὰρ, φησὶν, ἤμαρτεν ὅστις τὴν ἀσάρκον φύσιν συνέμιξε τῇ σαρκὶ, τουτέστι τὴν ἀπά-θειαν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τῷ γάμῳ τὴν παρθενίαν.

193 Καὶ γαῖαν ἐκάθηρεν ἀμαρτίαισιν οὐρανίωνων.

Κατηγορεῖ τῆς Ἑλλήνων ἀφροσύνης. Ἐκεῖνοι γὰρ τοῖς ὑπ' αὐτῶν προσκυνουμένοις θεοῖς τὰ μυστὰ ἀπροσέμιμοι πάθη, καὶ αὐτοῖς δὲ χάριν τοῖς πάθεσι γέροντα.

494 Ἑλλήνων τάδε παισὶν, ἐπεὶ παθέσσειν ἐκείνοι
495 Ἀλευροῖς μήσαντο θεοὺς στήσασθαι ἀλιτροῦς,
496 Κλέπτας, ἀνδρογύνους, μοιχοῦς, ἀλιτήμο-
[ρας ἀνδρας,

497 Ἀνδρογύνους, τεκῶν δηλήμονας ἡδὲ τοκήων.

Κλέπτης ὁ Ἑρμῆς· κερδῶν γὰρ θεὸν αὐτὸν κα-λοῦσιν, ὡς Ἀριστοφάνης (1) ὁ κωμικὸς, Ἐμπολαῖον αὐτὸν, φησὶν, ἰδρυσόμεθα, τοῦτ' ἐστὶ κέρδους ἐφο-ρον. Οὗτος δὲ καὶ κνίσαις ἤδεσθαι κωμυδεῖται· λέγε-ται δὲ καὶ δηλακρίων, ὡς ἐπιδεικνυμένων αὐτῷ κρεα-δίῳ κατέρχεσθαι ἐπὶ τὰ κρέα· καὶ μαραιππιον αὐτὸν ποιοῦσι βασιτάζοντα, ὡς τῆς κλοπῆς ἐφορον ὄντα· διὸ καλεῖται Κερδῶς, Κνίσος, Δηλακρίων, καὶ Κλάψ, καὶ Λόγιος· αὐτὸν δὲ φασὶν Ἑλληνας καὶ Πομπῶν, τοῦτ' ἐστὶν ἄγγελον.

Ἀνδρογύνος ὁ Διόνυσος· τοῦτον γὰρ φασὶ καὶ τὰ ἀνδρῶν ποιεῖν, καὶ τὰ γυναικῶν πάσχειν, καὶ τὰς βάκχας περὶ αὐτὸν καὶ μαιναβίας γινομένης ἐκδακ-χεύειν, καὶ τοὺς σατύρους καὶ τοὺς σειληνοὺς ἐξορ-χουμένους περὶ αὐτόν. Μυθεύονται δὲ τοῦτον ἐφορον εἶναι τοῦ οἴνου, καὶ ὅτι δέδωκε καὶ ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ἔπιον καὶ ἐμεθύσθησαν· καὶ μεθύ-σαντες, μετὰ τῶν γυναικῶν χορεύουσι περὶ αὐτῶν. Σατύρους δὲ λέγουσιν εἶναι ποιμένας· οἱ δὲ φασὶ τί-νας περὶ τὸν Διόνυσον δαίμονας.

Μοιχὸς ὁ Ἄρης ἐστίν. Οὗτος δὲ τὴν Ἀφροδίτην ἐμοίχευεν· Ἀφροδίτη δὲ γυνὴ ἦν Ἐφαιστοῦ τοῦ καὶ Ἀμφιγύου. Ἐφαιστος οὖν χολῶς θεὸς λέγεται καὶ χαλκεύς· γνῶς δὲ μοιχευομένην τὴν Ἀφροδίτην ὑπὸ τοῦ Ἄρεως, ἔστησε τῷ Ἄρει παγίδα, ἐν αἷς ἐμπα-γελίς ὁ Ἄρης ἐκρατήθη· Ἐφαιστος οὖν συγκαλεσά-μενος πάντας τοὺς θεοὺς, μέγαν αὐτοῦ κατέγεε γέ-λωτα. Λέγουσι δὲ τὸν Ἐφαιστον, Θεοστῆτην Ὀλύμπιον.

Dum vero montanam agerent vitam, filiae hominum illecebris eos pellexerunt. Relictis itaque montibus cum his congressi peccati societatem inierunt. Deus videns angelos eo usque degenerasse, permisit ut gigantes inde nascerentur, qui peccati magnitudinem corporum immensitate æquarent. Sunt autem gigantes viri, quibus corporis magnitudo et statura præcipue vires id nominis fecerunt; adde quod, quia tales essent, angelorum cum mulieribus commercii documentum dabant. Incorporeos eos vocat Theologus, nominis respectu philosophico. Dicit enim: Ejusmodi est quicumque naturam incorpoream cum carne, i. e., virtutem cum peccato, virginitatem cum matrimonio, miscuit.

Gentilium vesaniam accusat qui diis quos adorant, nefandas cupiditates attribunt, imo vitia ipsa in honore habent.

Fur Mercurius, et deus lucrificus audit, ut apud Aristophanem qui ita dicit: «Negotiatorem eum ponemus, i. e. lucri studiosum. Eumdem carnium pinguedine delectari dicunt; carnis saltem adeo est amans, ut ubicunque ejus vestigia odoratur, totis viribus eo feratur. Marsupium portat, nam furti patrocini-um exercet. Audit denique lucripeta, catillo, carnivorus, fur et calculator; apud Græcos item missus, i. e. nuntius.

Bacchus qua Androgynus et virilia agit, et muliebria patitur; cum Bacchis et Mænadibus orgia celebrat, saltatque Satyris et Silenis stipatus. Vinum ei sacrum; quod ubi feminis et viris bibendum obtulit, hi ebrii facti cum mulieribus in choro saltantes Bacchum sequuntur. Satyros alii pro pastoribus, alii pro demonibus Bacchi quasi satellitibus habere consueverunt.

Mars adulter vocatur ob Venerem constupratam. Venus uxor Vulcani pede claudi et fabri ærarii erat: qui audito Martis cum conjuge sua illicito commercio, laqueis eum comprehendit, et ita captum diis convocatis irridendum tradidit. Nomen eidem est Thersites Olympii. Thersites autem Græcorum exercitum non dimicandi gratia, sed ut visum præberet aliis, sequebatur. Erat enim pede claudus, strabo, gibbosus, calvus, ad hoc temerarius; de quo Homerus:

Thersite stultiloque, vocalis licet sis concionator.

Thersitem, ut diximus, Olympicum, i. e. cœlestem vocant Vulcanum, Græci; erat enim pede claudus et ob fumum nigra semper facie; adde quod et petulans et ob ridiculos mores aliorum risum perpetuo

(1) *Plut.* 1135.

Ἦν γάρ τις Θεραίτης, δς τῶ τῶν Ἑλλήνων στρατοπέδῳ παρείπετο, οὐ πολέμου χάριν, τοῦ δὲ γελᾶσθαι· οὗτος δὲ χυλὸς τε ἦν καὶ στραβὸς, κυρτὸς, μαδαρὸς, ἀλλὰ καὶ προπετής, ὡς φησὶν Ὅμηρος (1).

Θερσίτ' ἀκριτόμυθε, λιγύς περ ἐὼν ἀγορητής.

Θερσίτην τοίνυν Ὀλύμπιον, τοῦτ' ἔστιν οὐράνιον, τὸν Ἦφαιστον Ἑλληνας καλοῦσιν· οὗτος γὰρ χυλὸς ἔστι καὶ αἰθαλώδης ὡς ἐκ τῆς ἀνθρακίως· χαλκεὺς γάρ· καὶ προπετής καὶ γελωτοποιός· ὡς γὰρ ταῖς πάγαις τὸν Ἄρεα τῆς μοιχείας ἐρρίψε, συγκαλέσας ἐπ' αὐτὸν τοὺς θεοὺς, γέλωτα μέγαν ἐποίησε, μὴ φοβηθεὶς τὸν Κυδοιμὸν καὶ τὸν Δειμὸν καὶ τὸν Φόβον, οὐτινὲς εἰσὶν υἱοὶ τοῦ Ἄρεως· Ἄρης γὰρ ὁ πόλεμος λέγεται· ὁ αὐτὸς δὲ Ἄρης λέγεται καὶ ἀνδροφόνος, ὡς Ὅμηρος (2).

Ἄρες! Ἄρες βροτολοιγέ.

Βλαπτικὸς τῶν γονέων ὁ Ζεὺς ἔστιν· οὗτος γὰρ τὸν ἴδιον ἐρρίψε πατέρα τὸν Κρόνον, διὸ καὶ τυραννοκτόνος καλεῖται· Κρόνος γὰρ μισότεκος ὢν, ἐκ τῆς Ῥέας τοὺς τιχομένους αὐτῷ κατέπινεν· Ἡ Ῥέα τεκοῦσα τὸν Δία, λίθον ἱματίῳ περιελίξασα, τῷ Κρόνῳ καταπιεῖν ἐπιδίδωσιν· ὁ δὲ καταπιὼν τὸν λίθον, ἐξήμμεσεν ἅπαντας σὺν αὐτῷ τοὺς προκαταποθέντας· ὥστε πικρὸν λίθον λέγεται καταπιεῖν· Ὁ οὖν Ζεὺς γνοὺς τοιοῦτον εἶναι τὸν ἴδιον πατέρα Κρόνον, ἐπανέστη αὐτῷ, καὶ ἐξέτεμεν αὐτοῦ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφελᾶτο.

Κεῖται περὶ τῆς καταπόσεως ἀλλαχοῦ.

Ὁμοίως ὁ Κρόνος, ὄντινα καλοῦσιν Οὐρανίδην, βλαπτικὸς ἔστι τῶν τέκνων· ὡς ἐφημεν γάρ, ὅτι τοὺς ἐκ τῆς Ῥέας αὐτῷ τιχομένους κατέπινε· καὶ τὸν Δία πανούργως ἔσωσεν ἢ Ῥέα, εἰς Κρήτην φυγαδεύ-

σασα, καὶ περὶ αὐτὸν αὐλοῦς τάξασα καὶ κορύβαντας, ἵνα κλαίοντος Διὸς ἦχον ποιῶσί τινα καὶ σέπῳσι τὸν κλαυθμυρισμὸν· ταύτην δὲ πυρβόχην δρχησίην φασὶ τινες· ἄλλοι ὀπλιτικὴν, ἐπειδὴ ταῖς ἀσπίσιν ἀλλήλων ἔτυπτον οἱ κορύβαντες· δαίμονες δὲ οὗτοι.

499 Ἄθροι δὲ πρότιστον δς ἐπλετο μαργοσύρησι,
500 Ταῦρος, κύκνος, χρυσὸς, ὄφις, πόσις, ὄρ-

501 Ὅσσα μιν ὠκύς ἀνωξεν ἔρωι, κοῦρός τ' ἀλα-
[ρίς, ἅπαντα
[παδρός.

Ταῦρος ὁ Ζεὺς γίνεται διὰ τὴν Εὐρώπην· ἐρασθεὶς γὰρ αὐτῆς, εἰς ταῦρον μεταβληθεὶς αὐτῇ συνεπλανᾶτο.

Κύκνος γέγονε διὰ τὴν Λήδαν· ποθήσας γὰρ αὐτὴν καὶ τὴν Νέμεσιν, κύκνος γενόμενος αὐταῖς συνεγένετο.

Χρυσὸς γέγονε διὰ τὴν Δανάην· λέγεται γὰρ χρυσὸς γενέσθαι, καὶ ρυῖναι, καὶ οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι.

Ὁφίς γέγονε διὰ τὴν Ὀλυμπιάδα τὴν Ἀλεξάνδρου μητέρα· λέγεται γὰρ μεταμορφωθῆναι εἰς δράκοντα καὶ οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι, διὸ καὶ δρακοντιδῆς λέγεται ὁ Ἀλέξανδρος· Ἄλλοι δὲ φασὶ τὴν Ὀλυμπιάδα μοιχεύσαντα Νεκτεναθῶ τὸν Βαθυλώνιον· ὁμοῦ Φιλίππου λέγεται παῖς.

Ἄνῃρ γέγονεν ὁ Ζεὺς, διὰ τὴν Σεμέλην τὴν Διονύσου μητέρα· ταύτη γὰρ ὡς ἄνθρωπος συνεγένετο· Ἡ δὲ Ἦρα μαθοῦσα καὶ ζηλοτυπήσασα, εἰς λόγους δῆθεν ἔρχεται μετὰ Σεμέλης, ὡς ἀπαωμένης καὶ μὴ ἐρωμένης ὑπὸ Διός· διὸ ταύτη συμβουλεύει, τῷ Διὶ παραγενομένῳ πρὸς αὐτὴν αἰτήσαι μετὰ κεραυνῶν καὶ βροντῶν συγγενέσθαι αὐτῇ, ὥσπερ οὖν καὶ

mōvens. Scimus enim quo stratagemate Martis adulteria revelaverit, et quo modo, spectante toto Olympo, immortalium risum excitaverit, nulla ratione habita Tumultus, Metus, Terroris, qui omnes Marte patre utuntur. Mars autem bellum significat, itemque carnifex, teste Homero :

Mars, Mars, homicida...

Jupiter patris Saturni inimicus hunc ipsa manu de caelo dejecit, unde ei tyrannicidæ nomen venit. Saturnus tanto in filios suos odio agitabatur ut eos quidem vix editos a Rhea devoraret. Hæc quidem Jovem enixa, ejus loco lapidem pannis involutum Saturno devorandum obtulit ; hic devorato eo statim omnes, quos prius intus susceperat, evomuit, quare saxum amarum deglutiisse cantabatur. Jupiter cognito, patrem suum illud patravisse, et pudendis ferro, et regno armorum vi eum spoliavit.

Eadem historia aliter narratur : Saturnus, Cælo prognatus, ex se natos persequabatur. Nam, ut diximus, quoscunque peperisset Rhea, vita privavit ; Jovem tamen servavit in Cretam relegatum, ubi Corybantes sonitu instrumentorum ope et saltationibus clamoris excito effecerunt ne infantis lacrymantis vox exaudiretur. Pyrrhicæ ei saltationi nomen est. Corybantes enim scutis inter se collisiis armati chorum agebant. Dæmonibus accensentur.

Tauri formam sumpsit Jupiter propter Europam, cujus amore captus ejus investigandæ causa circum errabat.

Cycnus factus est ob Ledam ; hujus enim et Nemesis desiderio correptus hac sub forma eis cohabitavit. Aurum factus est Danaes ergo, cum eaque sub pluvie aureæ simulacro est congressus.

Serpentis forma se circumdedit Olympiadis gratia, matris Alexandri. In draconem namque transmutatus illam compressisse putatur, unde Alexander Dracone satus audit. Alii Olympiadem ex Nectanebo regem eum suscepisse dicunt, nec tamen minus Philippi filius creditur.

Sub humana dein forma ad Semelem, Bacchi matrem, accessit. Juno autem, re audita, Invidia instigante Semele persuasit ipsam ab Jove haud amari, imo decipi. Quare ab ipso postularet ut sibi Tonantis sub specie se monstraret, ut Junoni consueverit in oculos venire. Quo facto Semele fulmine tacta occubuit. Jupiter fetum in femore suo abscondidit, donec, novem mensium spatio elapso, eum in lucem edidit. Hinc Bacchus etiam *femur parturiens* et *fetus imperfectus* vocatur. Sunt qui Androgyni nomine eum ornent, quod in Semeles utero et in Jovis femore nutritus fuerit. Quod non ita ; causa est quod, ut paulo antea diximus, agit ut vir, patitur ut mulier.

(1) *Iliad.* II, 246.

(2) *Od.* VIII, 115.

τῆ Ἡρα· τοῦτου δὲ γενομένου, μὴ ἐνέγκασα ἡ Σεμέλη ἐκεραυνώθη· Ζεὺς δὲ λαβὼν τὸ ἐν αὐτῇ ἔμβρυον, ἤχλιτας τὸν μηρὸν ἔβαλεν αὐτό· πληρωθέντων δὲ τῶν ἐννέα μηνῶν, ἐξήγαγεν αὐτό· διὰ τοῦτο καὶ μηρὸς ὠδίνων λέγεται, καὶ ἀτελὲς κύημα ὁ Διόνυσος· τινὲς δὲ ταύτῃ καὶ ἀνδρόγυνόν φασιν, ὡς ἐν κοιλίᾳ Σεμέλης καὶ ἐν τῷ μηρῷ τραπέντα τοῦ Διός· ἔχει δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς ἔφαμεν φθάσαντες, ὅτι καὶ τὰ ἀνδρῶν ἐποίει, καὶ τὰ γυναικῶν ἔπαρχεν.

Ὅρως πάλιν ὁ Ζεὺς γίνεται· ἐρασθεὶς γὰρ τοῦ Γανυμήδους, γενόμενος ἀετὸς ἤρπασε τοῦτον· Φρύξ δὲ ὁ Γανυμήδης. Ὁ δὲ μῦθος ἔχει, ὅτι ὁ Ζεὺς αὐτὸν ἤρπασε τὸν Γανυμήδην, ἵνα αὐτὸν οἰνοχόον ποιήσῃ ἴναια τοῖς θεοῖς ἀριστοποιεῖ· οὐχ οὕτως δὲ, ἀλλ' ἐρασθεὶς αὐτοῦ, πρὸς παιδεραστίαν ἤρπασεν αὐτὸν ὁ Ζεὺς. Ὡσαύτως δὲ καὶ Ἡρακλῆς ἐν μιᾷ νυκτὶ ταῖς παντήκοντα Θεοσεΐτου θυγατράσι συγγενόμενος, καὶ ταύτας πάσας ἔγγαστρώσας, ὁμοῦ θεὸς ἀνηγορεύθη· τοῦτον δὲ λέγουσι καὶ τριέσπερον, ὡς οἶα διὰ τριῶν γεννηθέντα νυκτῶν.

Ταῦτα, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, σέβοντες, ἀτιμάζουσι τὴν παρθενίαν.

510 Ὡς πάρος αἱματόεσσα βόον σχέθεν αἱμορο-

511 Ἀφαιμένης, κλέφθῃ γὰρ ἐκὼν Θεός, ἡ δὲ βρέ-

512 Ἀδαλίη πηγή τῆμος θάλασσαν, εὖτ' ἐμαράνθη.

Κεῖται ἡ παροῦσα ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

(1) 688 Ἰλαος, Ἰλαος ἄμμιν.

Εὐμένης, εὐμένης ἡμῖν, ὧ καθαρὰ Τριάς, εἰς τὸ αἰὲν πορευομένη ἐξ ἑνός, ὀφθαλμοῖς βλέπουσα λαμπροῦς σήμερον, τελευταίον δὲ λαμπρότερον, οἷσιτιν Ὀσαμφας, εἰς Θεὸς ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ εἰς τὸ μέγα Πνεῦμα Ἰσταμένης τῆς θεότητος ἐν τελείῳ τελείας.]

ΛΟΓΟΣ Δ'. ΛΟΓΟΣ Ε' (2).

Εἰς ἑμαυτὸν (3).

3 Ὅθεν μόρον παιδῶν τις ἑὼν ἐκλαύσατο τόσσον, 4 Ἦ κεδνῶν τοκέων, ἢ ἐ φιλῆς ἀλόχου.

Μέμνηται τῆς μὲν φυσικῆς πρότερον διαθέσεως· Ὀνάτορον δὲ λέγει παιδῶν καὶ κλαυθιῶν, ὃν Ἰακώβ ἐκλαύσατο τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Τοῦτον γὰρ κάλλιστον ὄντα, καὶ τῷ πατρὶ προσφιλέστατον, ὠραῖόν τε τῇ ὄψει, ζηλώσαντες οἱ ἀδελφοί, πρῶτα μὲν ἀποκτείναι βουλεύονται· ὅμως εἰς αὐτὸν φιλανθρωπότερον διατεθέντες, Ἰσραηλίταις ἀπέδοντο κατάγουσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οἱ καὶ αὐτοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἀπέδοντό τι τι σπάδοντι Πεντεπερῆ καλουμένῳ· ὅπου δὴ καὶ σωφροσύνης ἀντιποιούμενος κατ' οἰκονομίαν τοῦ κρείττους, τῆς Αἰγυπτίων κατεκράτησε γῆς, ἀλλαχού δηλωθήσεται. Ὅμως τὸν χιτῶνα λαβόντες οἱ ἀδελφοί ὃν ἐνεβέδυτο Ἰωσήφ (οὗτος δὲ ποικίλος ἦν), αἱμάξαντες προτφέρουσι τῷ πατρὶ· ὁ δὲ τοῦτον ἐπιγυῖος, ὑπολαβὼν τε τὸν υἱὸν θηριάλωτον γαγονέται, πένθος εἶχεν ἀπαρηγόρητον ἐπ' αὐτῷ. Τιμίω δὲ γονέων, φησὶν, ὡς Ἰωσήφ ἐπένοθη ἐπὶ τῷ ἰδίῳ πατρὶ· τοῦ γὰρ Ἰακώβ πανοικίᾳ κατελθόντος εἰς Αἴγυπτον μετὰ τὸ τὸν Ἰωσήφ βασιλεῦσαι, περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς, μὴ ταφῆναι κατ' Αἴγυπτον Ἰακώβ ἐνετελίετο, τελευτήσαντα δὲ πρὸς τὴν Χαναναίαν ὁ Ἰωσήφ ἀποκομίζει, θάψας πρὸς τοῖς πατράσιν ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ διπλῷ, ὃ ἐκτίετο τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμῶν Ἀβραάμ ἐν Συχέμ, ἐνθα πρώτη τέθηπται Σάρρα· συνανέθη δὲ τῷ Ἰωσήφ πλῆθος ἱκανὸν ἐξ Αἰγύπτου. Ἐκείσε δὲ Ἰωσήφ ἐπένοθη τὸν πατέρα ἐν τῇ ἄλφ. καὶ ἐκόψαντο οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κοπετῆ· μεγάλῳ· καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκεῖνου Πένθος Αἰγύπτου. Ἰνυαϊκὸς δὲ φησὶ προσφιλοῦς

Avis denique factus est Saturnius; Ganymedis enim amore incensus sub forma aquilæ eum rapuit. Ganymedes e gente Phrygia oriundus raptus esse dicitur ut cœnantibus diis pocillatoris munere fungeretur. Sed aliter se res habet: Jupiter eo potitus est ut amasio eo ute retur. Similiter Hercules una nocte Thestii Nias gravidas reddidisse fertur, et tamen deus vocatur. Trivesperum eum appellant, quia trium noctium spatio conceptus est. Qui talia exercent, ait divinus Gregorius, virginitatem flocci habent. Sed nobis benigna, sancta Trinitas, quæ ex uno in idem procedis, claris hostis visis oculis, clarioribus modum videnda iis quibus apparueris: Unus Deus ex Patre per Filium in Spiritum sanctum; nam Trinitas in perfectis perfecta.

Carmina IV, V. Ad seipsum.

Memorat primum naturales animi affectus. Mortem igitur cum dicit, ad natorum luctum respicit, quo suum luxit Jacob, quem pulcherrimum facie et patri præ omnibus dilectum primo interficere voluerat, postea humanitatis voce audita Ismaelitæ vendidit, qui spadoni alicui Ægyptio, cui nomen Petephre, in precio accepto, tradiderunt. Quibus porro rationibus, virtute scilicet qua eminebat, domui hujus viri præcursus ad summam inter Ægyptios dignitatem pervenerit, post hæc narrabitur. Interea vestem Josephi nicolore sanguine tinctam fratres patri apportarunt; qua cognita Jacob filium a feris discerptum dicens, luctui omnis consolationis experti inlulsit. Charos autem dicit parentes, luctum innuendo quo Joseph patrem suum deflerit. Nam cum Jacob cum tota sua familia in Ægyptum venisset, ubi Josephus jam regnabat, mortique proximus esset, ne in Ægypto sepeliretur, vetuit. Igitur Joseph mortuum in Canaanem deportavit ibique ad patres deposuit in caverna duplici, quam Abraham in Sichem a filiis Canaanem pecunia soluta emerat, et in qua Sarra dudum condita fuerat. Multitudo vero ingens Josephum ex Ægypto sequebatur. Illic Josephus patrem in area luxit, et planxerunt eum filii Israel et Ægyptii magno animo luctu; unde loco nomen Luctus Ægypti inditum. Chara conjux Sarra est. Nam, teste Scriptura, Abraham luxit uxorem suam summo luctu, et cum eo Sichemita et Chebronita.

Respicit ad Lamentationes Jeremiæ. Hic enim propheta, Jerusalem ab Assyriis incensa et multitudo in

(1) Ex cod. Vat. 225, Spicil. Rom. t. VI, Præf. p. xxxiii.

(2) Deinceps diversum ab editionibus ordinem carminum sequitur Cosmas. Hic quidem in editionibus nihil est præter quartum carmen.

(3) Ed. nov. p. 919.

περὶ τῆς Σάρρας· καὶ γὰρ φησιν ἡ Γραφή, ὅτι ἐπέ-
θησεν Ἀβραὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ πένθος μέγα, καὶ
οἱ Συχεμίται δὲ σὺν αὐτῷ καὶ οἱ Χεθρωνίται.

5 Οὐ πάτην γλυκερὴν μαλερῶ πυρὶ τεφρωθει-
[sar.

Μέμνηται τῶν Ἱερουσαλὴμ θρήνων· οὗτος γὰρ ἐμπρη-
σθείσης τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων, τοῦ
λαοῦ ἀπαχθέντος, ἐθρήνησε σφόδρα, καθήμενος ἀπ-
έναντι τῆς Ἱερουσαλὴμ, αὐτὴ δὲ ἐμπεπύριστο.

6 Οὗτε νόσφ στυγερῆ αὔρα τειρόμενα.

Τῆς Ἰὼβ μέμνηται συμφορᾶς· οὗτος γὰρ δίκαιος
ὦν ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς πειρασμὸν ἐξητήθη, καὶ
πάντα μὲν αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα διακενῆς ὁ διάβολος
ἀπολέσας, θανατώσας δὲ τούτου καὶ τοὺς παῖδας ἐν
μῆ καίρου βροπῆ, τοῦτον χαλεπωτάτῃ νόσφ περιθά-
λει¹. Ὁ δὲ τὸν ἰχώρα ξύων τοῦ σώματος ὀστράκω,
ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐν τοῖς προφυλακίοις καθήμενος,
ἔστεινεν ὀδυρόμενος· ὁμῶς εὐχαρίστως φέρων, περισ-
σῶς ἔσπεφανώθη.

99 Πατρός τ' ἀρχηγόνοιο κλάνην καὶ μητρὸς ἀλι-
[τρὴν

100 Πάρφασιν ἡμετέρης μητέρα μαρροσύνης

101 Καὶ σκολοίοιο δράκοντος ἀτάσθαλον αἰμοδό-
[ροιο.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἱστορία ἐν τῷ δευτέρῳ
λόγῳ.

168... Καὶ κρημνούς ὡς Ἀσγῶν ποθέει.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

175 Οὗτε λόγον τιοντες, δν ἐνδοθι γινομένοισι

176 Θῆκε θεός.

Κεῖται περὶ τοῦ ἐμφυσηματος ἐν τῷ β' λόγῳ.

177 Οὗτε νόμον τρομέοντες, δν ἐν ποτε λατῆμισι

178 Γράμματι ἀρκελίην Χριστός ὑποσκιάω

179 Πλαξιν ἀναξ ἐχάραξε, καὶ ὕστατον ἐν κρα-
[δίησι.

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ ἐν τῇ κατὰ τὸν Μωσῆα δι-
ηγῆσει.

*captivitatem abducta, valde lamentatus est, sedens in conspectu urbis, cum maxime igne consu-
meretur.*

Jobi infortunium commemorat. Hic enim vir justus diaboli interventu in tentationem adductus, unius
horæ momento et bona quæ possidebat et liberos amisit, et gravissimo ipse morbo afflictus est ita, ut
saniam corporis testa corradens et in sterquilinio extra civitatem sedens gemitus ederet profundos. Quæ
omnia postquam forti animo pertulisset, insignem martyrii coronam adeptus est.

CARMEN VI.

Ad me ipsum post reditum.

Ἄμ pauca quædam de Jobo sunt dicta; sed alia quædam addere non piget. Job vir erat justus e terra
Ausitide oriundus, Arabs genere, Esau nepos. Deus ipse ei testimonium reddidit his verbis: *Non est in
terra homo, innocens, verax, sine crimine, justus, colens Deum, ab omni malo abstinens, sicut ille. Eum
diabolus omnibus modis tentandum a Deo exposulavit. Igitur omnibus eum bonis spoliavit; possidebat
autem septem millia ovium, ter mille camelos, quingenta boum juga, asinas in pascuis quingentas,
plurimos servos, cum latifundiis late patentibus; ipse vir nobilis inter omnes ab ortu solis excellens. Filii
ei erant septem, tres filię; quos omnes dæmon malignus interemit, bonisque omnibus privavit ad blasphe-
miam ipsum provocare volens. Cum autem Job æquo et grato omnia hæc animo pateretur, diabolus tor-
mentis addenda tormenta ratus, id obtinuit ut vir justus magis etiam excrucians permitteretur. Dirum
itaque ei immisit morbum, ita ut ulcera terribilia ejus corpus a pedibus ad caput usque occuparent. Cum
igitur extra urbem super sterquilinio sedens saniam corporis testa scaberet, uxor ipsius auctor fuit, ut
mariti miserrimi blasphemias provocaret, pristini temporis secundam fortunam cum adversa præsentis
status malitiose comparando. Diu eum excrucians, non destitit eum commonere, quod omni spe salutis,
amicis, imo servis destitutus derisui et opprobrio omnibus esset, uno verbo acerrima pharetræ suæ tela
Jobi capiti objectavit. Quæ omnia martyrii ejus gloriam augendo majoribus quam antea bonis dignum
reddidere. Re vera Deus remunerator justus omnia ei reduplicavit. Tentator cladem passus foedissimam
et risu dignissimam turpius aufugit.*

¹ Job II, 8.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς ἐμαυτὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδον.

31 Ἄλλος Ἰὼβ νέος εἰμι, τὸ δ' αἰτιῶν οὐκ ἔσ'
[ἴμοιου.

Ἦδη μὲν περὶ τοῦ μεγάλου βραχέως Ἰὼβ εἰρηται,
ἀλλὰ καὶ νῦν εἰπεῖν οὐκ ὀκνητέον. Ἰὼβ ἀνὴρ γέγονε
δίκαιος, τὴν Αὐσίτιδα γῆν κατοικῶν, γένος μὲν Ἀραφ,
τῶν Ἡσαῦ υἱὸν υἱός. Τούτῳ ὁ θεὸς ἐμαρτύρησεν
εἰπὼν, ὅτι *Οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς
ἄνθρωπος ἀκακος, ἀληθινός, ἀμειπτος, δίκαιος,
θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντός πονηροῦ πρά-
γματος.* Τούτον εἰς πειρασμὸν ὁ διάβολος παρὰ θεοῦ
ἐξητήσατο· καὶ πρῶτα μὲν ἀπόλεσεν αὐτοῦ τὰ ὑπάρ-
χοντα, πρόβατα δὲ ἦν αὐτῷ ἑπτακισχίλια, κάμηλοι
τρισχιλίας, ζεύγη βοῶν πεντακόσια, βνοὶ θήλειαι νο-
μάδες πεντακόσαιοι, καὶ ὑπηρεσία πολλὴ σφόδρα, καὶ
ἔργα μεγάλα ἦν αὐτῷ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ αὐτὸς εὐγε-
νῆς τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν καὶ παῖδες αὐτῷ ὑπῆρ-
χον ἑπτὰ, καὶ θυγατέρες τρεῖς· οὗς ἀπαντας ἀρθεὶν
ὁ μισόκαλος ἐξηφάνισε μετὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ,
κινῆσαι βουλόμενος αὐτὸν εἰς βλασφημίαν. Ὡς δὲ
καρτερώς ἔφερον εὐχαριστήσας, οὐκ ἰκανὰ τὰ ὑπάρ-
χοντα πρὸς τὸν πειρασμὸν ὁ διάβολος ὑπολαβὼν, αὐ-
τὸν ἐξητήσατο· λαβὼν δὲ τὴν κατ' αὐτοῦ σωματικὴν
ἐξουσίαν, νόσφ τοῦτον περιβάλλει δεινοτάτῃ· τὸ δὲ
πάθος ἀπὸ ποδῶν αὐτῷ μέχρι κεφαλῆς ὑπῆρχε πο-
νηρόν. Ἐξω μὲν οὖν τῆς πόλεως ἐπὶ κοπρίας καθ-
εζομένῳ, καὶ τὸν ἰχώρα τοῦ σώματος ἀποξομένου
ὀστράκω, τὴν μὲν ἰδίαν γυναῖκα τῆς εἰς θεὸν βλασ-
φημίας σύμβουλον αὐτῷ πρότερον διεγείρει, τῶν μὲν
οἰχομένων εἰς μνήμην ἄγουσαν χρηστῶν, τῶν δὲ ἐν
χερσὶ πονηρῶν λυπηρῶς ὑποπιθεμένην τὰς συμφορὰς.
Ἦς δὲ τοῦ χρόνου τὸ μήκος, καὶ τῆς ἀπροδοκίτου
σωτηρίας τὴν ἀπόγκωσιν, φίλων τε καὶ πρὸς γένους
καὶ τῶν οἰκείων τὴν ἀλλοτριώσιν, ὀνειδῆ καὶ γέλωτα
καὶ μωκτηρισμὸν, καὶ ἅπαξ εἰπεῖν τὴν πάσαν ἐπ'

αὐτῶ τῶν πειρασμῶν ἀπεκένωσε βελοθήκην· ὡς ἐκ τῶν ἀθλητῶν οἱ πλείονες εὐδοκιμώτερον κατέστησαν πειρασμοί, τῶν μὲν ἀγῶνων αὐτὸς τὸ ἑπαθλὸν περιφανέστερον πρὸς τοῦ τῶν ἄθλων ἀρίστου διανομῆως ὑποδέχεται, διπλοῖς τιμηθεὶς τοῖς ἀντιδύοις· καὶ γὰρ αὐτῶ διπλᾶ πάντα παρέσχεν ὁ Θεός· τῆς ἡττης δὲ χαλεπὸν καὶ γέλωτος ἔβιον τὸ πτώμα μετ' ἤχου ὁ πειραστὴς ἀπανεγκάμενος, ὄχεται κατηρχυμμένος.

91 *Τρεῖς βιβλοῖσι τεῆσι μεγαλέεσι εἰσι τελῶναι,*
92 *Ματθαῖός τε μέγας, τῆφ τ' ἐνὶ δάκρυα λείψας,*
93 *Ζαχαρίας τ'.*

Ματθαῖος τελώνης γέγονε. Τοῦτον ἰδὼν Ἰησοῦς κειζόμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, εἶπεν αὐτῶ· Ἀκολουθεῖ μοι· ὁ δὲ ἀναστάς καὶ πάντα καταλείπων, ἠκολούθησεν αὐτῶ, καὶ γέγονεν αὐτοῦ μαθητής· οὗτος δὲ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον συνεγράφατο. Τελώνης δὲ ἐστὶν ὁ τελὴ τινὰ κομιζόμενος παρὰ τὸ εἶκος. Ὅλον δὲ τὸ πρῶγμα κλεονεκτικὸν ἐστὶ καὶ ἐφάμαρτον.

Ἄλλος ἐστὶ τελώνης ὁ διακρύσας ἐν τῶ ναῶ, ὅστις παρὰ τὸν μέγαλαυχον Φαρισαῖον κατήλθε δεδικαιωμένος. Κεῖται δ' ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία ἐν τῶ α' λόγῳ.

Ζαχαρίας δὲ καὶ αὐτὸς τελώνης ὑπάρχων, Ἰησοῦν ἰδεῖν ἐπιθύμησε· καὶ τοῦτον παρίοντα θεάσασθαι μὴ δυνάμενος, διὰ τε τὸν παρεπόμενον ὄχλον καὶ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας (μικροφυῆς γὰρ τὴν ἡλικίαν ὁ μεγαλόφυχος Ζαχαρίας), ἐπὶ συκομοραίας ἀνῆλθε θεάσασθαι τὸν ποδοῦμενον· ὃν Ἰησοῦς καλέσας, παρ' αὐτῶ τε ξενισθεὶς, μαθητεύει· καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα τοῖς ἐνδοῦσι καὶ κλεονεκτηθεῖσι τετραπλῶς ἀποδοῦς ὁ Ζαχαρίας, Χριστοῦ μαθητῆς ἐχρημάτισεν.

94 *Τρεῖς δ' ἄρα λυσιμελεῖς, ὃ τε λέκτριος, ὃς τ'*
[ἐπὶ πηγῇ,
95 *Ἦν τε πνεῦμα πέδησεν.*

Πρῶτός ἐστι παράλυτος ὁ ἐν Καπερναοῦμ θεραπευθεὶς· ἐκεῖσε γὰρ διὰ τὸν ὄχλον μὴ δυνάμενοι

αὐτὸν προσαγαγεῖν τῶ Ἰησοῦ, τὴν στέγγιν ἀνακαλύψαντες τοῦ οἴκου, καθῆκαν αὐτὸν ἐπὶ κλίνης· Χριστὸς δὲ τὴν πίστιν αὐτῶν θεασάμενος, ἄμφω, τῆς τε νόσου καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, τὸν κάμνοντα λύσιν εὐράμενον, τῶ λόγῳ τοῦ στόματος ἀπέλυσεν ὑγιᾶ.

Ὁ δὲ ἐπὶ τῆ πηγῇ παράλυτός ἐστιν ὁ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χρόνους τῆ τῆς προβατικῆς ἐγκαρτερῶν κολυμβήθρα· ταύτης γὰρ ἄγγελος κατιῶν καὶ σαλεύων τὸ ὕδωρ, τῶ πρώτως κατιόντι τῆς οἰασοῦν κατείχτο νόσου τὴν λύσιν παρείχτο· δι' ἣν αἰτίαν πολλῶν διαφόροις καμνόντων πάθεισι παρόντων, ὁ παραλελυμένος οὗτος, ἄτε πτωχὸς καὶ μηδένα τὸν βάλλοντα κερτιμμένος ἐν τῶ ὕδατι, πρὸς τῆ νόσῳ καὶ τῶ χρόνῳ τρυχόμενος τῆς ἀτυχίας, διεκαρτέρει μάλα νεανικῶς. Τοῦτον ἰδὼν Ἰησοῦς ὁ φιλόανθρωπος, ἤκτερε σπίαγχισθεὶς ἐπ' αὐτῶ, καὶ πωθόμενος εἰ θέλει γενέσθαι ὑγιᾶς, ὅτι Ναὶ ἀκούσας, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα χρόνους τούτου χάριν προσκαρτέρει τῆ κολυμβήθρα, σύντομον τὴν ὑγείαν αὐτῶ τῶ λόγῳ τοῦ στόματος χαρισάμενος, τὴν ἰδίαν ἄραντα κλίνην τῶν αὐτόθι βαδίζειν παραχρημα προσέταξεν. Ἦντινα δὲ ἔδθησεν ὁ Σατανᾶς, ἐκεῖνη ἐστὶν ἣν ἐν τῆ συναγωγῇ ἔλυσεν ἐν σαββάτῳ, δι' ἣν καὶ λοιδουρούμενος, πρὸς τοῖς Ἰουδαίους φησὶν ὁ Ἰησοῦς, *Τίς ἐξ ὑμῶν ἔχει πρόβατον, ἢ κτήνος, καὶ οὐκ ἀζηλοῖν αὐτὸ πικρὸν ὕδωρ ἐν σαββάτῳ; Ταύτην δὲ χρόνους ἡ' θυγατέρα οὖσαν Ἰσραὴλ ἦν ἔδθησεν ὁ Σατανᾶς οὐκ ἔδει λυθῆναι;* Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, ἐφιμώθησαν.

96 *Τρεῖς δὲ σοὶ ἐκ νεκρῶν φάος ἔδρακον· ὡς γὰρ*
[ἄνωγας
97 *Ἀρχοντος θυγάτηρ, χήρης πάς· ἐκ δὲ τάριον*
98 *Λάζαρος ἡμιθάκτος.*

Θυγάτηρ ἐστὶ τοῦ ἑκατοντάρχου ἦν ἀνέστησεν ὁ Ἰησοῦς· οὗτος γὰρ βασιλικὸς ὢν ἀνὴρ εὐλαθεῖς, τρώτα πόν Ἰησοῦν περὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ κατα-

Mathæus publicanus; quem videns Jesus in telonio sedentem dixit ei: *Sequere me. Et surgens, relictis omnibus secutus est eum*, et discipulus ejus evasit. Evangelium scripsit. Publicanus dicebatur qui vectigal præter debitum exigebat: quod negotium avaritia et iniquitate haud carebat.

Alius est publicanus qui lacrymas in templo fudit et præ Phariseo glorioso abiit justificatus. Leg. in primo carmine.

Zacchæus, qui et ipse publicanus erat, Jesum videndi cupidus, cum ipsum prætereuntem videre non posset propter turbam et corporis sui parvitatem (Zacchæus enim n'ganimus exiguæ erat staturæ), in sycomotorum ascendit ut desiderium suum expleret. Jesus advocavit eum et hospes hospitium de rebus sacris edocuit. Hic omnibus quæ habebat, in stipem erogatis, postquam iis quos defraudaverat quadruplum reddidisset, Jesum elegit magistrum.

In Capharnaum primum paralytici sanati exemplum occurrit. Hic cum ob turbam appropinquare Jesu non posset, domo relecta, in lecto cubans ad pedes Jesu depositus est. Qui ubi fidem eorum pernoisset, uno oris verbo hominem ægrum et morbi et peccati vinculis solutum suis restituit.

Paralyticus ad fontem idem est qui per triginta octo annos prope piscinam probaticam moratus erat, cuius aquæ ab angelo motæ sanitatem ei dabant, qui primus intrasset, quocunqve genere morbi laboraret. Multi variis morbis ægri tum aderant; noster autem quia pauper erat, ab omnibus derelictus, in longum traxit et morbum et patientiam. Jesus misericordia ductus ex eo quæsitv num bene valere mallet. « Etiam, » responsum fuit; nam ob id ipsum per triginta octo annos hic sedeo... » Salvator salvum eum fecit mandavitque ut grabatum tolleret, ad suos rediret.

Mulier quæ diaboli laqueis irretita erat, et quam Jesus in synagoga vinculis suis liberavit, eadem est propter quam Judæos increpavit: *Quis ex vobis bovem habens aut orem, Sabbato non solvit et ducit adæquare? Hanc autem filiam Abrahamæ quam alligavit Satanas, ecce decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die Sabbati?* Et cum hæc dixisset, omnes obmutuerunt.

Filiam centurionis suscitavit Jesus. Pater, homo generosus, Jesum ob illam adierat. Jesus postquam centurionis tectum intrasset, filiam invenit mortuam; represso itaque luctu eorum qui aderant, puellæ manu arrepta, ipsam resuscitavit et parentibus vivam restituit. Vidua habuit filium in civitate Naim.

1 Matth. ix, 9. 2 Luc. xiii, 16.

ὅς δὲ Χριστὸς ἐν οἰκίᾳ, καὶ τὴν παῖδα τεθνηκυῖαν εὐρών, καὶ κοπετὸν ἐπ' αὐτῇ κατασεύλας ἅπαντα, αὐτὸς λαβόμενος τῆς παιδός, ἀνέστησε, καὶ τοῖς γυνεῦσι ζῶσαν παρέστησε. Παῖς δὲ τῆς χήρας ἐστίν, ὁ ἐν τῇ πόλει Ναῦν τούτου γὰρ προκομιζόμενον καὶ τὴν μητέρα κατολοφυρομένην ἐπ' αὐτῷ συναντήσας Ἰησοῦς, ἀψάμενος αὐτοῦ τῆς κλίνης, ἤγειρε καὶ τῇ μητρὶ παρέδωκεν ἐκ νεκρῶν ζῶντα. Λάζαρος δὲ ἐστὶν ὁ ἐν Βηθανίᾳ νεκρὸς τετραήμερος, ὃν Ἰησοῦς ἀνέστησε φωνήσας ἐκ τοῦ μνήματος, οὗ καὶ μνήμην ἐν τῷ πρώτῳ πεποιήμεθα λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

Εἰς ἐπισκόπους (1).

53 Καὶ θηρὸς ζυφορεῖσιν ἐνὶ σπλάγγχοισιν ἐερχθελί
54 Κήτεος εἰναλλοῦ ὡς ποτ' Ἰωῆς ἔδν.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

65 Οὐδὲ χέρας φορῖους προσπτύξομαι, οὐδὲ γε-
66 Δράξομαι, ὡστ' ὀλίγη ἀντιτυχεῖν χάριτος.

Μέμνηται τῆς κατὰ τὸν Πριάμον συμφορᾶς· οὗτος γὰρ τῆς Τρωάδος ὢν βασιλεὺς, τίκει παῖδας πεντήκοντα, ἐν οἷς Ἴκτορα καὶ Ἀλέξανδρον, τὴν καὶ Πάριδα. Ἀλέξανδρος δὲ ταχεῖα ναῦς κατασκευάσας ἔρχετο κατὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ξενισθεὶς παρὰ Μενελάῳ τῷ Ἀτρίῳ παιδί (βασιλεὺς δὲ τῆς Ἑλλάδος οὗτος καὶ Ἀγαμέμνων ὁ ἀδελφός), τὴν τούτου γυναῖκα Ἐλένην ἀρπάσας, εἰς Ἴλιον τὴν ἰδίαν ἀπάγει πόλιν, τῆς Τρωάδος προκαθεζομένην. Μενέλαος δὲ καὶ ὁ τούτου ἀδελφός Ἀγαμέμνων, τούτου χάριν καταστρατοπεδεύσαντες τῆς Τρωάδος, σὺν δυνάμει παρήσαν πολλῇ· παρῆν δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ Ἀχιλλεύς ὁ τοῦ Πηλέως, Αἴας Τελαμώνιος, Αἰακίδαι λεγόμενοι, καὶ τῶν παρ'

Ἑλλῆσι θαυμαζομένων ἠρώων οἱ πρόκριτοι. Πριάμου δὲ καὶ αὐτοῦ τοῖς Ἑλλῆσιν ἀντιπαρατατομένου, καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων, μάλιστα Ἴκτορος, κατὰ τὴν μάχην ἀριστευόντων, πολλοὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ ταῖς χερσὶν ἀνῆρέθησαν Ἴκτορος, αὐτὸς δὲ ταῖς Ἀχιλλεύως χερσὶ διεφώνησεν ἀμφοτέρων γὰρ ἀγωνισαμένων, πεσῶν Ἴκτωρ εἰλκετο ὑπ' Ἀχιλλεύως. Πρίαμος οὖν πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενος, ἤησατο τιμῆσας χρήμασι τὸν Ἀχιλλεῖα, τὸν τεθνηκότα λαβεῖν καὶ ταφῆς ἀξιώσαι· τοῦ δὲ βαρέως φέροντος καὶ ἀπαναινομένου, Πρίαμος τῶν αὐτοῦ προκυλινομένου ποδῶν διακρυχέων, τὰς μὲν φορῖους χεῖρας ἀσπαζόμενος, καὶ τῆς γενειάδος δραττόμενος, ἐλίσσετο τῆς ἀξιώσεως ἐπινεῦσαι τὸν Ἀχιλλεῖα. Καὶ τῷ μὲν Πριάμῳ χάρις ἦν μεγάλη τὸν υἱὸν καίτοι νεκρὸν ἀπολήψασθαι, Ἀχιλλεῖ δὲ τῷ ἀνδρόφονῳ τοῦτο κατανεῦσαι. Φορῖους δὲ χεῖράς φησιν, ἐπεὶ παρ' αὐταῖ τὸν ἐκείνου διώλεσαν παῖδα, ἃς ἠναγκάζετο Πρίαμος ὡς χρηστοδότους προσπτύξασθαι. Μικρὰν τοίνυν χάριν ὁ Γρηγόριός φησιν ἔνακα ἐδξῆς ἀνθρωπίνης κολακεύειν καὶ σχηματίζεσθαι, πρὸς τὴ ταύτης ἐπιτυχεῖν διὰ καὶ ἀλλαχού φησιν· «Οὐ γὰρ ἐμῆς ἐστὶ πολιᾶ· παῖζειν, καὶ λάτρην εἶναι ἀπρεπῶς ἀντὶ θρόνων.» Λέγεται δὲ καὶ ἡ Θέτις, κατ' Ὀλυμπον γενομένη, τοῦ Διὸς τῶν γονάτων καὶ τῆς γενειάδος δράξασθαι λιταζομένη περὶ Ἀχιλλεύως.

67 Οὐθ' ἱερὴν ἐπὶ δαῖτα γενέθλιον, ἢ ἐθανόντος,
68 Ἢ τινα τυμβαδὴν σὺν πλεόνεσσι θέωρ.

Δοκεῖ μοι τῶν παρ' Ἑλλῆσι τιμωμένων γενεθλίων μεμνηθῆαι· καὶ γὰρ Ἡρόδην ἀγειν γενέσια λέγεται καὶ θανόντος ὡς ἐπὶ Πητρόκλου Ὀργουοῦσι, καὶ τυμβακὴν δαῖτα μάλιστα πᾶσι περισπούδαστον· ἐν τούτοις γὰρ πᾶσιν ἔτοπα γενέθηται πλεῖστα. Εἰ δὲ τις ταῦτα

Cumque is mortuus esset et jam ad sepulturam efferretur, cum magno matris luctu, Jesus obviam factus ad lectulum accessit, resuscitavit, cum matri ex mortuo vivum reddidit. Lazarum quatruiduana in sepulcro Bethaniae voce divina e mortuis revocavit Jesus. De quo supra.

Carmen VII. Ad episcopos.

Vide carmen primum.

Priami infortunium in medium profert, regis Trojanorum, qui quinquaginta filios genuerat, e quibus Hectorem et Alexandrum qui et Paris. Illic navibus petivit Græciam, et hospitio exceptus a Menelaus Atrida, fratre Agamemnonis, uxorem ejus Helenam raptam in Ilii urbem traduxit. Menelaus et Agamemnon frater ob eam causam Trojam adorti sunt cum magno exercitu, et cum iis Achilles Pelides et Aja Telamonius, Æacidæ, uno verbo præstantissimi ex iis quos Græci heroes appellant. Priamus ipse cum filiis in acie dimicavit, Hectore ante cæteros qui magnum Græcorum numerum morti dedit, donec ipse Achilles interficeretur. Profligato enim inter ambos duello Achilles adversarium currui alligatum fœde circum urbis mœnia traxit. Priamus postea Achillem supplex oravit ut pretio accepto filium exanimem sepulto tradere liceret. Achilles animo obstinato renuit; tum rex ad ejus pedes provolutus lacrymans, manus homicidas osculatus, mentum prehendit manu, ad captandam Pelidæ benevolentiam. Priamus satis habet si filii corpus mortuum recuperaret; postremo Achilles annuit. Sanguineas manus dicit, quippe quod Hectorem interfecerunt et quas Priamus quasi propitias osculari cogebatur. Igitur partum favorem di Gregorius, eum consequi, qui ambitione ductus adulatur et personam induit fictitiam. Idem alibi scribit: «Parum decet me, canus qui sum, res ludicras facere, et regibus turpiter adulari.» Legimus Thetium quoque Jovis genua et mentum tetigisse pro Achille supplicem.

Videtur mihi dies natalitios innuere magno cultu a Græcis celebratos. Sic et Herodes diem natal celebrasse dicitur, ejusque obitum non minus luxerunt quam Patrocli, epulis nuptialibus, non feralibus. Multa in iis contra fas et morem fiunt. In Scriptura vero luctum potius quam epulas invenies.

Gregorius cum gruum atque anserum cœtu, ubi omnia confusa, omnia clamoribus plena, eos composueris. Exemplum et imaginem tum ex se ipso, tum ex Homero sumpsit.

(1) Ed. nov. p. 849.

καὶ παρὰ τῆ θεῆς Γραφῆς ἐπιτηρήσοι, μᾶλλον εὐρήσει
πάνθος καλούμενα, καὶ οὐκ εὐωχίαν.

91 Οὐδέ τί σου συνόδοισιν ὀμόθροτος ἔσσομ' ^{ἔγωγε}

92 Χηρῶν ἢ γεράνων ἀκριτα μαρναμένων.

Τὰ τῶν γεράνων καὶ χηρῶν συνῆδρια, ἀκριτόφωνα
τε ὄντα καὶ μάτην μαινόμενα, τοῖς κατ' ἐκείνο και-
ροῦ προεδρεύουσιν ἀπεικάζει Γρηγόριος· διὸ καὶ τῆς
τούτων ἀποπηδήσας ἀλογιστίας, τὸ μετ' ἐκείνων
συνιδριάζειν, ἴσον ὑπεκεί τῆς μετὰ χηρῶν καὶ γε-
ράνων συνουσίας· τοῦτο δὲ τῶν ἑαυτοῦ καὶ Ὀμήρου
μνημονεύσας ἐπῶν (1) παρεισάγει παράδειγμα.

101 Ταῦτα μὲν, οἷσι φίλον, καὶ κερκώπων κρά-
τος εἶη.

Ταύτην εἶτε μεταφορικῶς οὖσαν τὴν ἱστορίαν,
εἶτε φυσικῶς παρενηνεγμένην, ἀκριβῶς οὐκ ἴσμεν·
πλὴν σχολίων τι παρ' αὐτῷ κείμενον τῷ θεολόγῳ ἀν-
έγνωμεν οὕτω περιέχον· «Οἱ γὰρ κερκώπων παῖδες
ἄλλοι, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ζῶον (ἀλώπηξ δὲ), ὡς ἀπὸ τῆς
κέρκωψ· μεγάλην γὰρ ταύτην ἔχον, κέρκωψ καλεῖται·
φύσει δὲ θάλιόν ἐστι καὶ πανούργον· διὸ καὶ πολ-
λοὺς τοὺς μυθεύμασι γελοιοποιεῖς θρυλλοῦσι τοῦτο
καλλοί· καὶ γὰρ λέοντα τὸν βασιλικώτατον ἀπατή-
σειν καὶ πετεινὰ καὶ κτήνη καὶ θῆρας φασί· καὶ ὅτι
φυσικῶν ἔχει τὸ πανούργον, λέγουσι σχηματίζεσθαι
θάνατον, καὶ ἐξογκοῦσθαι πρὸς ἀπάτην τῶν πετεινῶν,
ἦνκα δὲ καθήκοντα ὡς ἐπὶ πτώματι, διασπᾶν αὐτὰ
καὶ κατασθῆναι· ἀλλὰ καὶ τοὺς κύνας πρὸς μίξιν
ἐπιτᾶν ἦνκα ταχυρόμοις ἄλλασιν αὐτοῦ κατατύ-
χων. Τοὺς δολίους οὖν καὶ ἀπατεώνας ἔχει τὸ κρά-
τος κατὰ τῶν εὐλαδῶν, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος·

Ἔστι δὲ καὶ τις ἑτέρα διήγησις περὶ Πασσάλου καὶ
Ἀκλήμονος τῶν Κερκώπων· καὶ οὗτοι γὰρ δόλιοι καὶ
λίαν ἀδικώτατοι.

Κεῖται δὲ ἡ κατ' αὐτοὺς ἱστορία ἐν τῷ ριβ' λόγῳ
περὶ Μελαμπύγου.

ΛΟΓΟΣ Η'.

Περὶ εὐτελείας τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου (2).

17 Οὗτος ἐπὶ θαλερός τε καὶ ἀλκιμος, εὖχος ἐ-
ταίρων,

18 Ὑψιβιβάς, μελέεσσιν ἐριζῶοισι πεπηγῶς·

19 Οὗτος κάλλιμος ἦεν ἑωσφόρος, δμματα πάντων

20 Ἐλκων, εἰλαρος ἄνθος ἐν ἀνδράσιν, οὗτος ἀγῶσιον

21 Κύδιμος, ἐντεσσιν οὗτος Ἀρήιος, οὗτος ἀριστον

22 Θηροφόνων σταδίοισι καὶ οὖρσι κάρτος ἐ-
ταίρων.

Πολλὰς ἐπῶν χιλιάσιν Ὀμηρος καὶ τῶν Ἑλλήνων
οἱ ποιηταὶ τὰς βίβλους τοιοῦτοις ἐμέλαινον ἐγκωμίοις,
ἄρτι μὲν Ἀχιλλεῖα χολοῦμενον παρεισάγοντες, καὶ τῆς
ἐκείνου μῆνιδος παραίτιον τὰς τῶν ἐφήθων ἀωρίας
καὶ πτώσεις πιστούμενοι, πολλοὺς τε λόγων κύκλους,
τῶν ἐταίρων αὐτὸν εἶναι καύχημα καὶ τῆς πατρίδος
ὑπέρομαχον παριστῶντες, ἄρτι ἐξ ἐμῶν πεπηγῶτα
μεγάλων ζῶων τὸν Τελαμῶνα· Ἀλάντα καὶ ταῖχος τοῖς
προσφιλέσι καθεστηκότα θαυμάζοντες. Ὡσαύτως ἐν
τοῖς ἀγῶσιν ἔνδοξον τὸν Τυδεῶς Διομήδην. Ἀρήιον
Ἐκτορά φασί τὸν Πριαμίδην· τοῦτον γὰρ κατὰ τὴν
μάχην σὺν τῷ Ἀρεῖ δεδοξασμένον τοῖς τεύχεσι λέ-
γουσιν ὡς Ὀμηρος (3)·

Ἦρχε δ' ἄρα σφιν Ἄρης καὶ πότνι' Ἐρῶ·
καὶ αὖθις (4),

Τῷ δ' αἰεὶ πάρα εἶς γε θεῶν, δὲ λοιπὸν ἀμύνει,
Καὶ νῦν οἱ πάρα κείνος Ἄρης, βροτῷ ἀνδρὶ
[εὐοικός.

Requimus statuere, utrum hæc historia sensu figurato intelligenda, an vera sit; nihil enim nisi scholium
notimus sequens quod ipse Theologus præbet: nam cercopum filii dolosi sunt et animal ipsum (ἀλώπηξ)
propter caudæ (κέρκος) longitudinem cercops vocatur. Vulpes porro natura est callida et dolosa ob idque
multis fabulis et facetis narrationibus locum dedit. Leonem ipsum, regem animalium, avesque, pecora et
feras artibus suis decipere creditur. Quod autem sit natura solers, inde probant, quod mortuam simulat
et ad aves decipiendas velut in globum convolvatur, ut incaute accedentes eo tutius deprehendat et
devoret. Canibus eam etiam molestam dicunt tentaminibus adulterinis. In universum, dicit Gregorius, callidi
et impostores in simplices et probos homines dominantur.

Alia narratio ad Passalum et Aclomonem spectat qui in cercopum numero; hi namque et ipsi dolosi
atque artificiosi perhibentur.

Hæc hanc historiam in 110° sermone.

CARMEN VIII.

De vilitate hominis externi.

Homeros et cæteri Græcorum poetæ innumeris carminibus hujuscemodi viros celebrantes sine numero
libros compleverunt, nunc Achilles iram canentes, casibus adversis incensam, heroemque ipsum ut patriæ
gloriam et propugnaculum exaltantes. Ex alia parte Ajacem Telamonium, qui belluarum viscera gladio
transfodit, et amicorum præsidium exstitit, certatim laudibus efferant; item Diomedem Tydiden certami-
nibus illustrem; virum denique Mavortium Hectorem, Priami filium, nominant. Hunc enim cum Marte
congruentem prævaluisse memorant, teste Homero:

Præerat autem ipsi Mars et veneranda Bellona:
Huic enim semper adest unus deorum qui mortem avertit;
Et nunc ei adest Mars viro mortali similis.

(1) *Iliad.* III, 5.

(2) *Ed. nov.* p. 879.

(3) *Iliad.* v, 592.

(4) *Iliad.* v, 615, 604.

Ἰδαίους δὲ τὸν Ἀμφιτρώνος Ἡρακλέα τιμῶσιν Ἕλληνας ἔθλοισι, πολλὸν ἀγῶνα περὶ τὰ τοιαῦτα τιθέμενοι καὶ σπουδῆν. Διὸ τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐτέλειαν ὁ θεὸς Γρηγόριος ἀποδείξει βουλόμενος, ἐκ τῶν κατὰ τὸν βίον λαμπρῶν τὸν λόγον πιστοποιεῖται. Καὶ γὰρ καὶ εἰ τινες, φησὶ, ποτὲ τοιοῦτοι γεγόνασι κατὰ τὸν βίον, ἀλλὰ γούν ἐπαύθησαν καὶ τοῖς ἀνοήτοις παρισώθησαν κτήνεσιν· ἐκοιμήθησαν γὰρ καὶ οὐκ ἀναστήσονται· ἴσπερ τὴν ἀρετὴν, ἀλιόμον κλέος, κτῆμα διαωνίζον· εἰ τις ἤρατο τῶν ἐκ γῆς διαπλασθέντων, ἐπίδοξος καὶ ζηλωτὴς τοῖς οὐρανοῖς. Εἰ δὲ τις καὶ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς τοιαῦτα λέγει γεγράφθαι, σκοπεῖτω, ὅτι εἰς δόξαν Θεοῦ ταῦτα γεγράφασιν οἱ ἄγιοι· ἢ γὰρ Ναζωραίου εὐρήσει τοὺς τοιοῦτους κεκλημένους, ὡς τὸν ἀριστέα Σαμψῶν· ἢ θεῶν κινουμένους, ὡς Δαβὶδ γυμναῖς ταῖς χεραὶ συμπλεκόμενος ὑπὲρ τοῦ εἰς Θεὸν ὀνειδισμού· καὶ ὅσα τοιαῦτα πρὸς δόξαν εὐροῖς τοῦ Θεοῦ γεγραμμένα.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

Εἰς ἑμᾶντὸν καὶ τὰς κακοπαθείας (1).

- 14 Ἦ βὰ μ' ὁ λυσσώδης καὶ βάσκαρος οἶά τιν'
 [Ἰώδ
 15 Ἐς δῆριν καλλεῖ· σὺ δ' ἀλείφατι σὸν με πα-
 [λαιστήν
 16 Τρίψας εὖτε πάροιθε μέγαν γυμνοῖς πρὸς
 [ἀγῶνα,
 17 Ὡς κεν ἀεθλεύσαντι γέρας καὶ κῦδος ἐπάσσης.

Τῆς κατὰ τὸν Ἰώδ πολλαχοῦ μεμνημέθα ἱστορίας, ὅτι τοῦτον ἐξαίτησας εἰς πειρασμὸν ὁ διάβολος, προσθαλὴν αὐτῷ πολυτρόπως, αὐτὸν μὲν οὐ κατήγαγεν, αὐτὸν δὲ μετ' ἤχου ἔπεισε, καὶ τῆς νίκης ἐκείνῳ περιφανέστερον γέγονε τὸ ἀγώνισμα, διπλοῖς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ τιμήσαντος, τοῖς οἴσπερ αὐτὸν κατὰγωνίσασθαι προσεδόκησεν ὁ Ἀντίπαλος.

In honorando Hercule, Amphitryonis filio, Græci magnopere desudant. Gregorius, quam vilis sint humana monstrare volens, non inepte ea memorat quæ hominum iudicio splendida habentur. Bona, dicit, aliqua fundamenta jecerunt, sed facti degeneres jumentis insipientibus se assimilarunt : sopor eos occupavit, et non resurgent. Unde virtutem bellicam, magnam gloriam, opes immensas, si quis eorum qui e terra sunt formati, adeptus esset, illustris erat et cœlestibus invidendus. Quod si quis dicet similia in Scriptura sacra referri, recordetur, ad Dei gloriam hæc a sanctis referri. Nazaræos enim illos appellatos invenies ut Samson, vir fortis, aut numine divino ductos; ut David, qui Deum vindicaturus quasi inermis contra Goliathum prodiit, etsic quæcumque ad divinam gloriam conscripta reperies.

Carmen IX. Ad meipsum et adversitates meas.

Plus una vice Jobi historiam retulimus. Hunc diabolus cum tentandum suscepisset et omnibus modis afflisset, perdere eum non valuit, ipse autem infamitæ sibi notam inussit. Jobo certamen quod subii majori fuit honori quam victoria, quam reportavit. Deus per duplum restituit ei quæ seductor eripera

Carmen X. Ad meipsum.

Omnium futuram esse resurrectionem, justorum et injustorum, et actionum remunerationem Scriptura divinitus inspirata confirmat. Flumen ignis coram Deo fluere dicitur secundum verba Danielis : Et flumen ignis fluebat coram eo. Nigra appellat ima Tartari. Ἄδης autem (inferi) appellatur locus invisibilis (ἀειδής); Græci deum eundem esse suspicati sunt. Cum Græci Trojam obsiderent, ægre ferens Neptus Trojanos a Jove adjuvari, Jovem increpans velut tyrannum, maris et inferorum imperia affectantem Homero producit his querens verbis : Saturnus Jovi et Neptuno et Plutoni imperium ea lege transtulit ut Jupiter terræ et omnibus quæ in ea sunt, imperaret, addito insuper aere; mihi omnia quæ in inferis deputavit; Plutoni in inferos et mortuos imperium impertivit. Nugæ! Gregorius divinus Tartara ut appellat tenebras exteriores, quæ incredulis cum diabolo, Deo testante, paratæ sunt.

Carmen XI. Ad Ecclesiam Anastasiam.

Χριστοφόρος Bethlehem, quando quidem Salvator ibi natus est. Bethlehem autem civitas David. David autem dicitur pater Christi secundum carnem. Bethlehem novam Gregorius vocat Anastasiam. In hoc

¹ Jud. xiii, 5. ² Dan. vii, 10.

(1) Ed. nov. p. 911.

(2) Ed. nov. p. 913.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς ἑμᾶντὸν (2).

28 Ἐν δὲ τόδ' αἰδῶ καὶ δεῖδια, βῆμι θεοῖο,
 29 Καὶ ποταμούς πυρόβοντας, ἀσπεγγέα τ' αἰνὰ
 [βέρεθρα.

Πάντων ἀνάστασιν ἔσεσθαι δικαίων τε καὶ ἀδικῶν, καὶ τῶν ἐνθάδε βεβιωμένων ἀνταπόδοσιν, ἡ θεόπνευστος πιστοῦται Γραφή. Ποταμὸς δὲ πυρὸς ἔλκειν λέγεται κατὰ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὡς φησὶ Δανιήλ· Καὶ ποταμὸς πυρὸς εἴλκεν ἐμπροσθεν αὐτοῦ. Ἀσπεγγή δὲ φησὶ τὰ τοῦ ἤδου κατώτατα· ἤδης δὲ λέγεται τόπος ἀειδῆς κατ' ἐπωνυμίαν κεκλημένος, ὃν καὶ θεὸν Ἕλληνας ὑπετόπασαν. Ὀμηρος γὰρ τοῖς Ἕλλησι κατὰ τὸ Ἰλιον μαχομένοις, Ποσειδῶνα μυθεύεται διαλεγόμενον παρειαγῶν, καὶ βαρέως φέρειν τῆς ὑπὲρ τῶν Τρώων τοῦ Διὸς εὐεργεσίας ἔνεκα, λέγοντα τύραννον εἶναι τὸν Δία, εἰ κατασχέιν θαλάσσης καὶ τῶν καταχθονίων ἀμύλλωμενον, ὅτι (3) Ἐκρόνος, φησὶ, Διὶ καὶ Ποσειδῶνι καὶ Ἄδῃ τοῖς τρισὶν υἱοῖς τῆς ὑπ' οὐρανὸν βασιλεύειν προσέταξε· τὸ μὲν Διὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ βασιλεύειν καὶ ἕρος τὸ κράτος ἀπένειμεν, ἐμοὶ τε λέγων τῶν ἐν ὕδασι πάντων, Ἄδῃ δὲ τῶν ὑπὸ χθόνα καὶ νεκρῶν ἐμβασιλεύειν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ταῦτα ληρέεωσαν· Γρηγόριος δὲ ὁ θεῖος ἀσπεγγῆ βάρβαρά φησὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὃ τοῖς ἀπίστοις σὺν τῷ διαβόλῳ κατὰ τῆς θείας ἀπόφασιν ἐξητοίμασται.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀραστασίαν (4).

61 Ἀλλ' οὐ τόσσοις ἐμοῖγε πόθος καὶ ἄλιος ἐκείνων,
 62 Ὅσσοις Ἀραστασίης Βηθλεέμ ὕστατις.

Χριστοφόρος ἡ Βηθλεέμ· ἐν ταύτῃ γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐτέχθη. Πόλις δὲ ἡ Βηθλεέμ τοῦ Δαβὶδ. Δαβὶδ δὲ Χριστοῦ πατὴρ λέγεται κατὰ σάρκα. Βηθλεέμ δὲ νῆαν,

τὴν Ἀναστασίαν Γρηγόριος καλεῖ· ἐν ταύτῃ γὰρ τὸν Λόγον ταῖς τεθνηκυίας ἐγέννησε ψυχαῖς. Ταύτην μικρὰν οὖσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ἧ βραχεῖς συναθροισμένους καὶ λίαν σπανίους τῶν ὀρθοδόξων εὐρηκῶς (ἦν γὰρ ἡ τῶν Ἀρειανῶν δυσσεβῆς τὸ τηνικαῦτα πᾶσιτων αἵρεσις κατακρατούσα), διδάξας ἠβήτησε, καὶ πάντα τὰ πλήθη τὰ τὴν βασιλίδα εἰκούντα πόλιν. . .
Desideratur in codice folium unum, id est paginæ duæ.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ' (1).

. . . [νε]φέλης χωρῆσαι προσέταξε καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι Θεοῦ, καὶ ὡς ἀνθρώπων θεάσασθαι δυνατὸν ἦν· τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας ὑπὸ τὸ δρος προσμένειν, ἀγνοῦς μὲν ἀπὸ κοίτης γυναικῶν, ἐν ἱματίοις καθαροῖς, ἐβαντισμένους τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, καὶ τῆς θείας φωνῆς μόνον ἀκοῦειν· κἂν θηρίον δὲ ἴβηγῃ τοῦ δρους καταλιθοβοληθήσεται. Ταύτην δὲ Γρηγόριος τὴν ἱστορίαν παρεισάγει, τὴν τινῶν ἀποτρέπων αὐθάδειαν, ὡς ἀναξίως τοῖς ἱεροῖς προσέρχονται, οὐδὲν τῶν ἱερωσύνης ἐπιτηδείων κεκτημένοι, μόνης δὲ χάριν καταλαζονεῦμενοι κενοδοξίας.

124 *Δείδια δ' αὐτῶν παῖδων Ἀαρῶν μόνον, οἱ γὰρ [θη]λάς*
125 *Θέντες ἐπὶ ξείνοιον πυρὸς, ξείνως καὶ δλοῦτο.*

Τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου προστάξας ὁ Θεὸς Μωσαὶ κατασκευάσαι, καὶ τὸν Ἀαρῶν ἱερατεύειν αὐτῷ ἐκλεξάμενος, ὅπως χρῆ θύειν προσέταξε. Τῶν δὲ θυσιῶν τελεσιουργουμένων, ἦν ὅτε πῦρ ἐξήρχετο καὶ ταύτας αὐτομάτως κατήσθιε. Ποτὲ γοῦν πυρὸς ἀναβλήντος ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, λαβόντες Ναδάβ καὶ Ἄβιὸς οἱ τοῦ Ἀαρῶν παῖδες καὶ ἱερεῖς τὰ πυρεῖα, προσήγαγον πῦρ ἀλλότριον ἐνώπιον Κυρίου· ὡργισθὴ ὁ Κύριος τοῖς παιδαρίοις, ὅτι πῦρ ἀλλότριον προσέωσαν, καὶ ἐπαφῆκεν αὐτοῖς ἐν τῇ σκηνῇ πῦρ κατὰ Κυρίου, καὶ ἀνήλωσεν αὐτοὺς παραχρῆμα· τῷ δὲ Ἀαρῶν ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐτι χρίσματι ὄντι, μὴ κενῆσαι τὸν ἐμπουρισμὸν τῶν υἱῶν αὐτοῦ προσ-

έταξεν ὁ Θεός, μήτε τῆς σκηνῆς ἐξίεναι, μήτε μὴ τὴν κεφαλὴν ἀποκιδαρῶσαι.

128 *Ὡς δὲ καὶ Πλειδῆσιν ἐπέγραψε Λυγρὸς Διελθρός,*
129 *Ἥλιδουίς, ὅτι μάργον ἔχον ἴσον· ἡ γὰρ ἔβαλλον*
130 *Ὅχ ἱεράς παλάμας ἱερῶν καθύπερθε λεθήτων.*

Τῶν υἱῶν Ἥλει καὶ ἀλλαχοῦ μεμνήμεθα ἐν τῷ α' λόγῳ· Ὅφρει δὲ καὶ Φινεὲς ὄνομα τούτοις. Οὗτοι δὲ λαίμαργοι ἦντες, τὴν θυσίαν ἐνύδριζον τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀπαρχὴν ἀγιαζόμενοι· διὸ καὶ χαλεπῆς τελευτῆς ἔτυχον· οὐχ ὅσας γὰρ ἔβαλλον χεῖρας ὑπεράνω τῶν ἱερῶν λεθήτων.

131 *Οὐδὲ μὲν οὐδὲ Ἥλει χόλον ἐκφυγεν, ἀλλὰ [καὶ αὐτὸν]*

132 *Ὅχ ἐσίη γαστήρ παιδῶν ἐχάλεψε δίκαιον,*
133 *Καίπερ αἰεὶ βρῖσαντα ἐνειδελοῖς ἐπέσσοι.*

Παλλάκις τοὺς υἱοὺς ὤνειδιζεν ὁ Ἥλει, ἀμαρτάνειν εἰς Θεὸν παραινῶν αὐτοῖς· ἀλλ' ὅτι τὸν ζῆλον οὐ προπόντως διεξήγαγεν, Ὁὸ φείσεται γὰρ, φησὶν ὁ Θεός, ὁ ὀφθαλμὸς σου ἐπὶ τῷ νῶ σου τῷ ἀποστατοῦντι Θεοῦ· τούτου χάριν καὶ αὐτὸς ἱερεὺς τῶν καὶ ταῖς ἄλλαις διαπρέπων ἀρεταῖς, ὅμως τὴν ὀργὴν οὐκ ἐξέφυγεν, ἀλλ' οἰκτρὸν ἔλαχε τέλος, τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν τῶν παιδαρίων ἐπικαταλαβούσης· Ὅτι, φησὶν αὐτῷ ὁ Θεός, τοὺς υἱοὺς σου ἐδόξυσας ὑπὲρ ἐμέ, ἀπαρχὴν Ἰσραὴλ καὶ θυσίαν ἀγιαζέσθαι ἀναίδει ὀφθαλμῷ.

136 *Καὶ σὲ κιδωτὸν ἀνασσαν ὃς ἤθρασε χεῖρὶ*
137 *Κλινομένην, θάνατ ἀΐψα.* [βεδήλω]

Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς τὴν κιδωτὸν διαθήκης Κυρίου ἀναγαγὼν ἐξ οἴκου Ἀβεδαρᾶ [ἢ Ἀμιναδάβ], ἐξ ἀγροῦ εἰς πόλιν Δαβὶδ Σιών λεγομένην, θυσίας καὶ χαρμωσύνην ἐπιτελῶν, ὡρχεῖτο κατὰ πρόσωπον τῆς κιδωτοῦ διαθήκης Κυρίου καὶ ἔπαιζε· τότε δὲ συστραφεῖσαν ἐπὶ τὴν ἄμαξαν τὴν κιδωτὸν καὶ κεκλιμένην, Ὅζᾰς ὁ τοῦ Ἀμιναδάβ ἐπιλάβετο τοῦ ἀνορθῶσαι· Ὅργισθὴ δὲ Κύριος καὶ ἔπαισεν αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ἀπέθανεν ἐνώπιον τῆς κιδωτοῦ παραχρῆμα· οὐ γὰρ ἤρесе τῷ Θεῷ τὴν κιδωτὸν διαθήκης Κυρίου ὑπὸ Ὅζᾰ ἀν-

enim ortum est Verbum animabus emortuis. Parva erat in principio hæc Ecclesia, pauci enim tum inveniebantur doctrinæ sanæ participes (Arianorum enim tum hæresis dominabatur); ipse autem doctrinæ sanæ augmentum dedit, et multitudinem quæ urbem regiam iucolebat...

Carmen XII.

(Moysi licuit) nubem penetrare, et, quantum homini licebat, vocem Dei audire, ipsumque videre. Cæteri omnes in imo monte, ab omni cum mulieribus commercio puri, lavatis induti vestimentis, corpore lavato, non nisi vocem Dei audiverunt. Lapidanda erat omnis bestia quæ montem tetigisset. Hæc porro commemorat Gregorius, ut quorundam audaciam reprimat qui indigne ad sacra accedunt, sacerdotii dotibus laud instructi, inani tantum vanitate elati.

Deus postquam Moysi præceperat ut tabernaculum testimonii construeret, Aaron vero sacerdotem instituerat, qua ratione sacra facienda essent, edocuit. Confectis igitur sacrificiis sæpe liebat ut ignis exiret et omnia devoraret. Quod cum accidisset aliquando, Nabad et Abiud, filii Aaron iidemque sacerdotes, ignem coram Deo alienum obtulerunt. Deus offensus quod ignem alienum obtulissent, in tabernaculo ignis immisit suum ignem, quo extemplo consumerentur. Aaroni autem qui tum maxime munere sacerdotali fungebatur, ne filios interemptos lugeret, neve e tabernaculo recederet, neve caput cidaratum decudaret, interdixit.

In primo sermone de Heli filiis Ophni et Phinee locuti sumus, qui pro ea qua erant gulositate sacrificia Deo destinata, nulla sanctimonix habita ratione, profanabant; impuras enim in lebetes sacros cum manus imposuissent, miserabiliter interierunt.

Heli filios suos sæpe ob peccata in Deum commissa reprehendit; attamen ob nimiam indulgentiam, Non parces, dicit Deus, oculus tuus fratri tuo qui defecit a Deo. Quapropter ipse Heli quamvis sacerdos esset cæterisque nullo modo careret virtutibus, Dei iram non effugit, sed ob filiorum culpam tristem vitæ exitum

(1) Ed. nov. p. 825.

τος δοῦλος ἦν οἰκογενῆς Ἰεροβοάμ. Ἀναγωγικῶς οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος ταῦτά φησιν· οὐ γὰρ τῇ Ἰερουσαλήμ τὴν Σαμάρειαν οἶον τε ἐξισούσθαι.

432 *Τίς δ' ἄτων Σάπφειραν ἀτάσθαλον Ἀνανίαν τε,*
453 *Κέρβεος οἱ σφέτεροιο κακὸν μόρον ἤλλὰ-*
[*ξαρτο;*

Ἀνανίας ἦν τῶν πεπιστευκότων ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐν Ἰερουσαλήμ, Σάπφειρα δὲ τούτῳ γυνή. Τοῖς δὲ πιστεύουσι τότε πάντα κοινά· τὰ γὰρ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις πιπράσκοντες, ἔφερον καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, ἐκάστῳ δὲ διεδίδοτο καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. Ὑπάρχοντος δὲ τῷ Ἀνανίᾳ χωρίου, πιπράσας, τὸ μὲν ἤγαγε, τὸ δὲ νοσησίαντος κατέσχεν· ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Πέτρου, καὶ ψευδόμενος, λαθῶν ἀπόφασιν ἐξέψυξεν, εἰπόντος τοῦ Πέτρου· *Διὰ τί τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐψεύσω περὶ αὐτοῦ;* Κομισθέντος οὖν Ἀνανίου πρὸς τῶν νεκροτάφων καὶ ἀποτεθέντος, οὐκ εἶδῶτα τὸ γεγονός ἢ Σάπφειρα παραγενομένη, ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐρωτηθεῖσα καὶ ψευσαμένη, καὶ αὐτῆ δεξαμένη τὴν ἀπόφασιν, παραχρήμα ἐξέψυξε· καὶ ταύτης μετ' ἀνδρὸς συναποτιθείσης, φόβος ἐπέπεσεν ἐπὶ πάντας τοὺς ὄρωντας ταῦτα.

435 *Καὶ γλώσσαν χρυσέην τις ἐπεὶ νοσησίαντο*

436 *Ἀνδράσιν ἐν προτέροισι, παρέκ νόον ἤγε-*
[*λάθη*
[*μονῆος,*

457 *Εἰμά τε χρῆμά τε βαίδν, δλον δηλήσαντο λαόν.*

Ἄχαρ ὁ τοῦ Χαρμὶ (οὗτος δὲ τὸ γένος ἦν Ἰσραηλίτης) τοῦ ἀναθέματος ἀφελόμενος, δλω βλάβην ἐποίησε τῷ λαῷ. Διαβεβηκόντος γὰρ τοῦ λαοῦ τὸν Ἰορδάνην καὶ τὴν Ἰεριχὺ πολιορκούντος, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τῷ λαῷ παντὶ διατάξατο, πάντα τῷ Θεῷ ἀναθέσθαι καὶ μηδὲν τῶν ὑποπιπτομένων λαφυραγωγῆσαι. Γενόμενοι δὲ τῆς πόλεως εἴσω, τῶν τειχέων αὐτομάτως πεπτωκότων, τὸν μὲν ἐν αὐτῇ λαθὼν ἀνήρουν, οὐ μὴν τῶν σκύλων προτέψαυον δέ. Χρυσ-

σίον τοῖνον θεασάμενος ὁ Ἄχαρ, γλώσσαν τε χρυσήν καὶ ψιλὴν, ἀφείλατο καταφρονήσας· τῶν δὲ λοιπῶν ἐμπρησθέντων λαφύρων, ταῦτα ἦν παρὰ τῷ Ἄχαρ. Ἐν τοσούτῳ τοῖς ἀπὸ τῆς Γάης (πόλις δὲ τῆς οὐρενῆς αὐτῆ) ὁ λαὸς παρετάξατο, καὶ ἐτάπη. Ἰησοῦς οὖν πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἀπωδύρετο λιττόμενος τὸν Θεὸν ἀποκαλύψαι τὸ αἴτιον. Χρηματισθεὶς δὲ περὶ τοῦ ἀναθέματος, ἔδωκε κλήρους κατὰ φυλὴν· ἐπὶ δὲ τὴν φυλὴν Ζαρὲ ἔπεσεν ὁ κληρὸς, αὐτῇ κατὰ δῆμους δίδωσι κληρὸν· κληροῦνται δὲ δῆμος οὗτος κατὰ πατριὰς, πίπτει δέ. Οὕτω μὲν οὖν φωραθεὶς Ἄχαρ ὁ κλέπτης σὺν παντὶ κατελιθοδόληθη τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα δὲ τὰ προσόντα αὐτῷ ἐνεπυρίσθη, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ κατανάλωσε πῦρ.

485 *Ὡς δὲ δίκη τὸ πάροιθε βοδὸς καταμένου ἀρο-*

486 *Δειδία μὴ κοτέησι θεὸς ψήφοις ἀντίσοισι.*
[*τῆρος*

Βουθίνας ὁ Ἡρακλῆς λέγεται, ταύτης χάριν τῆς αἰτίας· Ὁ Ἡρακλῆς τὴν Δρυοπίδα γῆν παρῆει, βασιτάζων καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ὑλλον· εἶτα τοῦ Ὑλλου πεπεινακός, καὶ αἰτοῦντος τροφὴν, ἀροτριώντῃ τινα θειοδάμαντα οὕτω καλούμενον θεασάμενος, ἤτησεν ὁ Ἡρακλῆς ἄρτον· ὅς δὲ οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ ὑβρίσεν· ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἕνα τῶν ἀροτριώντων βοῶν λαθῶν, ἔσφαξε, καὶ ἐθουήθη αὐτὸς τε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκλήθη διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν Βουθίνας, ἐπειδὴ τὸν βοῦν ὄλον ἐθουήθη· ἐνθεν αὐτῷ τῷ Ἡρακλεῖ γέγονεν ὁ πρὸς τοὺς Δρύοπας πόλεμος. Τοῦ γὰρ θειοδάμαντος ἀνεληθόντος ἐν τῇ πόλει καὶ εἰπόντος, ὡς πολέμιος ἐβλήθη ἐν τῇ χώρᾳ, ἐξῆλθον κατ' αὐτοῦ καὶ νενίκηκε πάντας ὁ Ἡρακλῆς. Ὁ τοῖνον θεὸς Γρηγόριος πρὸς τοὺς κωλύοντας παρθενεύειν τοὺς ἑαυτῶν παῖδας ταύτην φησὶ τὴν ἱστορίαν. Ὡσπερ γὰρ αἰτήσαντος ἄρτον τοῦ Ἡρακλείου, ὁ θειοδάμας μὴ δοῦς, τὸν ἀροτῆρα βοῦν καὶ τὴν ἰδίαν

Ananias partem pretii ex agro vendito erogati sibi servaret. Petro interrogante, factum negat. Dixit autem Petrus: Cur mentiri tentavisti Spiritui sancto? Et subito Ananias humi lapsus exspiravit. Quo elato ad sepulcrum, Sapphira uxor ejus, nesciens quod factum erat, introivit, et interrogata a Petro et ipsa mentita est et repentina morte extincta. Postquam ad maritum fuisset recondita, timor cepit omnes qui ista viderunt.

Achar, filius Charmi (hic genere Israelita erat) peccavit in furto anathematis et toti populo maculam inussit. Postquam enim populus Jordanem trajecisset jamque Jerichuntem oppugnaret, Josue, filius Nav, populo praecepit ut omnem praedam depositam uni Deo consecrarent. Cum igitur urbem ultro collapsam intravissent, viros ibi obvios trucidarunt, praeda omni neglecta. Cum autem multitudo in auream a quam supellectilem incidisset, contra fas abstulit, hoc unum ex spoliis combustis servans. Inde quae est urbs montana) incolas aggressus populum cladem accepit. Josue ergo praedolore humi lapsus Deum suppliciter oravit ut sibi istius calamitatis causam revelaret; monitusque quod anathematis subesset, sortes duxit tributim; et cecidit sors super Tare. Achar in furto deprehensus cum omni domo sua lapidatus est, omniaque quae ei erant, igne consumpta.

Hercules Buthonas cognominatur hac de causa. Hercules Dryopidem peragrans Hyllum filium hunc portabat. Qui cum esuriret et cibum postularet, Hercules a Theodamante quem forte campos arantem conspexerat, panem petiit. Qui cum repulsae convicia quoque addidisset, Hercules unum ex ipsius bovum maciatum cum filio manducavit; unde nomen Bouthonas a βοῦς, θουινάω. Ea res belli inter Herculem et Dryopes causa fuit. Cum enim Theodamas in civitatem famam pertulisset, hostem patriae supervenisse, egressi oppido ab Hercule ad unum omnes sunt superati. Gregorius ad eos haec verba facit parentes, qui liberos utriusque sexus a calibe vita arcent. Hercules panem petit, quem Theodamas negat, et sic boves una cum civitate sua Herculis irae sacrificavit. Metuendum igitur, ne Deus obstinatum parentum animum propter illam agendi rationem ulciscatur.

Caini posteritas quorum recensum genealogicum non habemus in Scriptura sacra, genus est hominum innumeris flagitiis inquinatum. E contra Sethi nepotes justi Deoque obtemperantes angeli nuncupantur.

πλιν ὀργισθέντος τοῦ Ἡρακλέους ἀπώλεσεν· οὕτω φθὸς ἐστὶ μὴ καὶ αὐτοῖς, φησὶ, τοῖς γονεῦσιν ἀντι-κοτήσοι Θεὸς ταύτης ἔνεκεν, καὶ ἀπόλωνται τῆς προ-θίπτως.

491 Ἦλιτε δ' ὅστις ἔμιξε φύσιν σάρκεσσι
[ἀσάρκων,

492 Ἀγγελοῦν τε πόθων κρατεροῦς ἀνέθηκε γί-
[γαντας.

Τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κάϊν τῇ μὲν θεῖᾳ Γραφῇ μὴ γενναλογομένους, ὅμως δὲ πονηροῦς ὄντας καὶ πολ-λαῖς πεφυρμένους ἀμαρτίαις, ἀνθρώποις ἀπεικαζο-μένους· τοὺς δὲ ἐκ τοῦ Σὴθ ἀναφύοντας δικαίους, ἅτε καὶ Θεῷ ἀνακειμένους, ἀγγέλους φησὶν ἡ Γραφή. Τούτους ἐπ' ὀρέων ἰδιοτροποῦντας γυναικεῖος ὑπέσυ-ραν οἰστρος τῶν θυγατέρων τῶν ἀνθρώπων· κατε-δάκτες δὲ συγγίνονται ταῦταις, συμφυρέντες τῇ ἁμαρτίᾳ. Ὀργίσθη τοίνυν ὁ Θεὸς, τοὺς ἀγγέλους ἰδὼν ταῖς γυναίξιν συνερχομένους· ἐντεῦθεν σημεῖον αὐτοῖς τῆς εἰς τοῦθ' ἀμαρτίας οἱ γίγαντες ἐτίκτοντο. Γίγαντες δὲ εἰσιν οἱ ἀπ' αἰῶνος ὀνομαστοὶ ἄνδρες, ἵπταρχοι τῇ τε ἔξει καὶ τῇ θέσει, καὶ ὅτι μάλι-στα λίαν ἰσχυροί. Τὸ δὲ τίνα τίκτεσθαι τοιοῦτον, σημεῖον ἦν τῆς τῶν ἀγγέλων πρὸς τὰς γυναίκας συναφείας. Ἀσάρκους δὲ φησὶν ὁ Θεολόγος, τῷ γράμματι παρεπόμενος, αὐτὸς τε ἐπὶ τὸ ἀναγωγικώ-τερον ἔγει. Καὶ γὰρ, φησὶν, ἤμαρτεν ὅστις τὴν ἀσάρκον φύσιν συνέμιξε τῇ σαρκί, τουτέστι τὴν ἀπά-θειαν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τῷ γάμῳ τὴν παρθενίαν.

493 Καὶ γαῖαν ἐκάθησαν ἀμαρτῶσιν οὐρανόων.

Κατηγορεῖ τῆς Ἑλλήνων ἀφροσύνης. Ἐκεῖνοι γὰρ τοῖς ὑπ' αὐτῶν προσκυνούμενοι θεοῖς τὰ μυστὰ ἀπροσένομοι πάθη, καὶ αὐτοῖς δὲ χάριν τοῖς πάθεσι φέρουσι.

494 Ἑλλήνων τάδε παισὶν, ἐπεὶ παθέσσιεν ἐκεῖνοι
495 Ἀλακροῖς μήσαντο θεοῦ στήσασθαι ἀλιτροῦς,
496 Κλέπτας, ἀνδρογύνους, μοιχοῦς, ἀλιτήμο-
[ρας ἄνδρας,

497 Ἀνδρογύνους, τεκέων δηλήμονας ἠδὲ τοκίων.

Κλέπτης ὁ Ἑρμῆς· κερδῶν γὰρ θεὸν αὐτὸν κα-λοῦσιν, ὡς Ἀριστοφάνης (1) ὁ κωμικός, Ἑμπολαῖον αὐτὸν, φησὶν, ἰδρυσόμεθα, τοῦτ' ἐστὶ κέρδους ἔφο-ρον. Οὗτος δὲ καὶ κνίσαις ἤδεσθαι κωμυδεῖται· λέγε-ται δὲ καὶ δηλακρίων, ὡς ἐπιδεικνυμένων αὐτῷ κρεα-δίῳ κατέρχεσθαι ἐπὶ τὰ κρέα· καὶ μαραιπίπων αὐτὸν ποιοῦσι βασταζόντα, ὡς τῆς κλοπῆς ἔφορον ὄντα· διὸ καλεῖται Κερδῶς, Κνίσος, Δηλακρίων, καὶ Κλῶψ, καὶ Λόγιος· αὐτὸν δὲ φασὶν Ἑλληνας καὶ Πομπῶν, τοῦτ' ἐστὶν ἄγγελον.

Ἀνδρόγυνος ὁ Διόνυσος· τοῦτον γὰρ φασὶ καὶ τὰ ἀνδρῶν ποιεῖν, καὶ τὰ γυναικῶν πάσχειν, καὶ τὰς βάκχας περὶ αὐτὸν καὶ μαιναδίας γινομένας ἐκδακ-χεύειν, καὶ τοὺς σατύρους καὶ τοὺς στυλινούς ἐξορ-χουμένους περὶ αὐτόν. Μυθεύονται δὲ τοῦτον ἔφορον εἶναι τοῦ οἴνου, καὶ ὅτι δέδωκε καὶ ταῖς γυναίξιν καὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ἐπιὸν καὶ ἐμθύσθησαν· καὶ μεθύ-σαντες, μετὰ τῶν γυναικῶν χορεύουσι περὶ αὐτῶν. Σατύρους δὲ λέγουσιν εἶναι ποιμένας· οἱ δὲ φασὶ τι-νας περὶ τὸν Διόνυσον δαίμονας.

Μοιχὸς ὁ Ἄρης ἐστίν. Οὗτος δὲ τὴν Ἀφροδίτην ἐμοίχευεν· Ἀφροδίτη δὲ γυνὴ ἦν Ἡφαίστου τοῦ καὶ Ἀμφιγύου. Ἡφαιστός οὖν χωλὸς θεὸς λέγεται καὶ χαλκεύς· γνοὺς δὲ μοιχευομένην τὴν Ἀφροδίτην ὑπὸ τοῦ Ἄρεως, ἔστησε τῷ Ἄρει παγίδα, ἐν αἷς ἐμπα-γεῖς ὁ Ἄρης ἐκρατήθη· Ἡφαιστός οὖν συγκαλεσά-μενος πάντας τοὺς θεοὺς, μέγαν αὐτοῦ κατέχευε γέ-λωτα. Λέγουσι δὲ τὸν Ἡφαιστον, Θεραττὴν Ὀλύμπιον.

Dem vero montanam agerent vitam, filia hominum illecebris eos pellexerunt. Relictis itaque montibus cum his congressi peccati societatem inierunt. Deus videns angelos eo usque degenerasse, permisit ut gigantes inde nascerentur, qui peccati magnitudinem corporum immensitate æquarent. Sunt autem gigantes viri, quibus corporis magnitudo et statura præcipue autem vires id nominis fecerunt; adde quod, qui tales essent, angelorum cum mulieribus commercii documentum dabant. Incorporeos eos vocat Theologus, nominis respectu philosophico. Dicit enim: Ejusmodi est quicunque naturam incorpoream cum carne, i. e., virtutem cum peccato, virginitatem cum matrimonio, miscuit.

Gentilium vesaniam accusat qui diis quos adorant, nefandas cupiditates attribunt, imo vitia ipsa in honore habent.

Fur Mercurius, et deus lucrificus audit, ut apud Aristophanem qui ita dicit: «Negotiatorem eum ponemus, i. e. lucri studiosum. Eumdem carni pinguedine delectari dicunt; carnis saltem adeo est amans, ut ubicunque ejus vestigia odoratur, totis viribus eo feratur. Marsupium portat, nam furti patri- cianiam exercet. Audit denique *lucripeta, catillo, carnivorus, fur et calculator*; apud Græcos item *missus, i. e. nuntius*.

Bacchus qua Androgynus et virilia agit, et muliebria patitur; cum Bacchis et Mænadibus orgia celebrat, salsaque Satyris et Silenis stipitatis. Vinum ei sacrum; quod ubi feminis et viris bibendum obtulit, hi ebrii facti cum mulieribus in choro saltantes Bacchum sequuntur. Satyros alii pro pastoribus, alii pro dæmonibus Bacchi quasi satellitibus habere consueverunt.

Mars adulter vocatur ob Venerem constupratam. Venus uxor Vulcani pede claudi et fabri ærarii erat: qui audito Martis cum conjuge sua illicito commercio, laqueis eum comprehendit, et ita captum diis convocatis irridendum tradidit. Nomen eidem est Thersites Olympii. Thersites autem Græcorum exercitum non dimicandi gratia, sed ut visum præberet aliis, sequebatur. Erat enim pede claudus, strabo, gibbosus, calvus, ad hoc temerarius; de quo Homerus:

Thersite stultiloque, vocalis licet sis concionator.

Thersitem, ut diximus, Olympicum, i. e. celestem vocant Vulcanum, Græci; erat enim pede claudus et ob fumum nigra semper facie; adde quod et petulans et ob ridiculos mores aliorum risum perpetuo

(1) *Plut.* 1135.

Ἦν γάρ τις Θεραΐτης, δς τῷ τῶν Ἑλλήνων στρατοπέδῳ παρείπετο, οὐ πολέμου χάριν, τοῦ δὲ γελᾶσθαι· οὗτος δὲ χιολός τε ἦν καὶ στρατός, κυρτός, μαδαρός, ἀλλὰ καὶ προπετής, ὡς φησὶν Ὅμηρος (1)·

Θερσίτῃ ἀκριτόμυθε, λιγύς περ ἔων ἀγορητής.

Θερσίτην τάλιν Ὀλύμπιον, τοῦτ' ἔστιν οὐράνιον, τὸν Ἥφαιστον Ἑλλήνες καλοῦσιν· οὗτος γὰρ χιολός ἔστι καὶ αἰθαλώδης ὡς ἐκ τῆς ἀνθρακιάς· χαλκεὺς γάρ· καὶ προπετής καὶ γελωτοποιός· ὡς γὰρ ταῖς πάγαις τὸν Ἄρεα τῆς μοιχείας ἐρρίψε, συγκαλέσας ἐπ' αὐτὸν τοὺς θεοὺς, γέλωτα μέγαν ἐποίησε, μὴ φοβηθεὶς τὸν Κυδοιμὸν καὶ τὸν Δειμὸν καὶ τὸν Φόβον, οἵτινές εἰσιν υἱοὶ τοῦ Ἄρεως· Ἄρης γὰρ ὁ πόλεμος λέγεται· ὁ αὐτὸς δὲ Ἄρης λέγεται καὶ ἀνδροφόνος, ὡς Ὅμηρος (2)·

Ἄρες! Ἄρες βροτολοιγέ.

Βλαπτικὸς τῶν γονέων ὁ Ζεὺς ἔστιν· οὗτος γὰρ τὸν ἴδιον ἐρρίψε πατέρα τὸν Κρόνον, διὸ καὶ τυραννοκτόνος καλεῖται· Κρόνος γὰρ μισότεχνος ὢν, ἐκ τῆς Ῥέας τοὺς τικτομένους αὐτῷ κατέπεινεν· Ἡ Ῥέα τακοῦσα τὸν Δία, λίθον ἱματίῳ περιελίξασα, τῷ Κρόνῳ καταπεινὴν ἐπιβίδωσιν· ὁ δὲ καταπιὼν τὸν λίθον, ἐξήμυσεν ἅπαντας σὺν αὐτῷ τοὺς προκαταποθέντας· ὥστε πικρὸν λίθον λέγεται καταπεινὴν· Ὁ οὖν Ζεὺς γνοὺς τοιοῦτον εἶναι τὸν ἴδιον πατέρα Κρόνον, ἐπανέστη αὐτῷ, καὶ ἐξέτεμεν αὐτοῦ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφελᾶτο.

Κεῖται περὶ τῆς καταπόσεως ἀλλαγῷ.

Ὁμοίως ὁ Κρόνος, ὄντινα καλοῦσιν Οὐρανίδην, βλαπτικὸς ἔστι τῶν τέκνων· ὡς ἔφημεν γάρ, ὅτι τοὺς ἐκ τῆς Ῥέας αὐτῷ τικτομένους κατέπεινε· καὶ τὸν Δία πανούργως ἔσωσεν ἢ Ῥέα, εἰς Κρήτην φυγαδεύ-

σασα, καὶ περὶ αὐτὸν αὐλοὺς τάξασα καὶ κορύβαντας, ἵνα κλαίοντος Διὸς ἤχον ποιῶσι τινα καὶ σκέπῳσι τὸν κλαυθμυρισμὸν· ταύτην δὲ πυρβήχην ἑρησὶν φασὶ τινες· ἄλλοι ὀπλιτικὴν, ἐπειδὴ ταῖς ἀσπίσιν ἀλλήλων ἔτυπτον οἱ κορύβαντες· δαίμονες δὲ οὗτοι.

499 Ἄθροι δὲ πρῶτιστον δς ἐπλετο μαργουήνησι,
500 Ταῦρος, κύκνος, χρυσός, δρις, πόσις, δρις, ἅπαντα

501 Ὅσσα μιν ὠκὺς ἀνωξεν ἔρωι, κοῦρός τ' ἀλαπαδρός.

Ταῦρος ὁ Ζεὺς γίνεται διὰ τὴν Εὐρώπην· ἐρασθεὶς γὰρ αὐτῆς, εἰς ταῦρον μεταβληθεὶς αὐτῇ συνεπλανᾶτο.

Κύκνος γέγονε διὰ τὴν Ἀθήναι· ποθήσας γὰρ αὐτὴν καὶ τὴν Νέμεσιν, κύκνος γενόμενος αὐταῖς συνεγένετο.

Χρυσὸς γέγονε διὰ τὴν Δανάην· λέγεται γὰρ χρυσὸς γενέσθαι, καὶ βυῆναι, καὶ οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι.

Ὅφις γέγονε διὰ τὴν Ὀλυμπιάδα τὴν Ἀλεξάνδρου μητέρα· λέγεται γὰρ μεταμορφωθῆναι εἰς δράκοντα καὶ οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι, διὸ καὶ δρακοντιάδης λέγεται ὁ Ἀλέξανδρος· Ἄλλοι δὲ φασὶ τὴν Ὀλυμπιάδα μοιχεύσαντα Νεκτεναθῷ τὸν Βαβυλώνιον· ὁμοίως Φιλίππου λέγεται παῖς.

Ἄνηρ γέγονεν ὁ Ζεὺς, διὰ τὴν Σεμέλην τὴν Διονύσου μητέρα· ταύτη γὰρ ὡς ἄνθρωπος συνεγένετο· Ἡ δὲ Ἥρα μαθοῦσα καὶ ζηλοτυπήσασα, εἰς λόγους δῆθεν ἔρχεται μετὰ Σεμέλης, ὡς ἀπατωμένης καὶ μὴ ἐρωμένης ὑπὸ Διός· διὸ ταύτη συμβουλεύει, τῷ Διὶ παραγενομένῳ πρὸς αὐτὴν αἰτῆσαι μετὰ κεραυνῶν καὶ βροντῶν συγγενέσθαι αὐτῇ, ὥσπερ οὖν καὶ

mōvens. Scimus enim quo stratagemate Martis adulteria revelaverit, et quo modo, spectante toto Olympo, immortalium risum excitaverit, nulla ratione habita Tumultus, Metus, Terroris, qui omnes Marte patre utuntur. Mars autem bellum significat, itemque carnifex, teste Homero :

Mars, Mars, homicida...

Jupiter patris Saturni inimicus hunc ipsa manu de caelo dejecit, unde ei tyrannicidae nomen venit. Saturnus tanto in filios suos odio agitabatur ut eos quidem a Rhea devoraret. Haec quidem Jovem enixa, ejus loco lapidem paunis involutum Saturno devorandum obtulit ; hic devorato eo statim omnes, quos prius intus susceperat, evomuit, quare saxum amarum deglutiisse cantabatur. Jupiter cognito, patrem suum illud patravisse, et pudendis ferro, et regno armorum vi eum spoliavit.

Eadem historia aliter narratur : Saturnus, Caelo prognatus, ex se natos persequabatur. Nam, ut diximus, quoscunque peperisset Rhea, vita privavit ; Jovem tamen servavit in Cretam relegatum, ubi Corybantes sonitu instrumentorum ope et saltationibus clamoribus excitato effecerunt ne infantis lacrymantis vox exaudiretur. Pyrrhicae ei saltationi nomen est. Corybantes enim scutis inter se collisis armati chorum agebant. Daemonibus accensentur.

Tauri formam sumpsit Jupiter propter Europam, cujus amore captus ejus investigandae causa circumerrabat.

Cycnus factus est ob Ledam ; hujus enim et Nemesis desiderio correptus hac sub forma eis cohabitavit. Aurum factus est Danaes ergo, cum eaque sub pluviae aureae simulacro est congressus.

Serpentis forma se circumdedit Olympiadis gratia, matris Alexandri. In draconem namque transmutatus illam compressisse putatur, unde Alexander Dracone satus audit. Alii Olympiadem ex Nectanebo rege eum suscepisse dicunt, nec tamen minus Philippi filius creditur.

Sub humana dein forma ad Semelem, Bacchi matrem, accessit. Juno autem, re audita, Invidia instigante Semele persuasit ipsam ab Jove haud amari, imo decipi. Quare ab ipso postularet ut sibi Tonantis sub specie se monstraret, ut Junoni consueverit in oculos venire. Quo facto Semele fulmine tacta occubuit. Jupiter fetum in femore suo abscondidit, donec, novem mensium spatio elapso, eum in lucem edidit. Hinc Bacchus etiam femur parturiens et fetus imperfectus vocatur. Sunt qui Androgyni nomine eum ornet, quod in Semeles utero et in Jovis femore nutritus fuerit. Quod non ita ; causa est quod, ut paulo antea diximus, agit ut vir, patitur ut mulier.

τῆ Ἥρα· τούτου δὲ γενομένου, μὴ ἐνέγκασα ἡ Σεμέλη ἐπεραυνώθη· Ζεὺς δὲ λαβὼν τὸ ἐν αὐτῇ ἔμβρυον, ἤχισας τὸν μηρὸν ἔβαλεν αὐτό· πληρωθέντων δὲ τῶν ἐννέα μηνῶν, ἐξήγαγεν αὐτό· διὰ τοῦτο καὶ μητρὸς ὠδίνων λέγεται, καὶ ἀτελὲς κύημα ὁ Διόνυσος· τινὲς δὲ ταύτῃ καὶ ἀνδρόγυνόν φασιν, ὡς ἐν κοιλίᾳ Σεμέλης καὶ ἐν τῷ μηρῷ τραπέντα τοῦ Διὸς· ἔχει δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς ἔφαμεν φθάσαντες, ὅτι καὶ τὰ ἀνδρῶν ἐποίει, καὶ τὰ γυναικῶν ἔπαρχεν.

Ὅρνις γὰρ ὁ Ζεὺς γίνεταί· ἐρασθεὶς γὰρ τοῦ Γανυμήδους, γενόμενος ἀετὸς ἤρπασε τοῦτον· Φρύξ δὲ ὁ Γανυμήδης· Ὁ δὲ μῦθος ἔχει, ὅτι ὁ Ζεὺς αὐτὸν ἤρπασε τὸν Γανυμήδην, ἵνα αὐτὸν οἰνοχόον ποιήσῃ ἡνίκα τοῖς θεοῖς ἀριστοποιεῖ· οὐχ οὕτως δὲ, ἀλλ' ἐρασθεὶς αὐτοῦ, πρὸς παιδεραστίαν ἤρπασεν αὐτὸν ὁ Ζεὺς· Ὡσαύτως δὲ καὶ Ἡρακλῆς ἐν μιᾷ νυκτὶ ταῖς πενήκοντα Θουεστίου θυγατρᾶσι συγγενόμενος, καὶ ταύτας πάσας ἐγγαστρώσας, ὁμοῦ θεὸς ἀνηγορεύθη· τοῦτον δὲ λέγουσι καὶ τριέσπερον, ὡς οἶα δὲ τριῶν γεννηθέντα νυκτῶν.

Ταῦτα, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, σέβοντες, ἀτιμάζουσι τὴν παρθενίαν.

510 Ὡς πάρος αἱματόεντα βόον σχέθεν αἰμορο-

511 Ἀφαιμένης, κλέφθῃ γὰρ ἐκὼν θεός, ἢ δὲ βέ-

512 Ἀδαλέη πηγῇ τῆμος θάλασσαν, εὖτ' ἐμαράνθη.

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

[(1) 688 Ἰλαος, Ἰλαος ἄμμιν.

Ἐύμενης, εὐμενης ἡμῖν, ὧ καθαρὰ Τριάς, εἰς τὸ αὐτὸ πορινομένη ἐξ ἐνός, ὀφθαλμοῖς βλέπουσα λαμπροῖς σήμερον, τελευταίαν δὲ λαμπρότερον, οἷσιν ἐλαμφας, εἰς θεὸς ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ εἰς τὸ μέγα Πνεῦμα ἱσταμένης τῆς θεότητος ἐν τελείῳ τελείας.]

Avis denique factus est Saturnius; Ganymedis enim amore incensus sub forma aquilæ eum rapuit. Ganymedes e gente Phrygia oriundus raptus esse dicitur ut cœnantibus diis pocillatoris muneraungeretur. Sed aliter se res habet: Jupiter eo potitus est ut amasio eo uteatur. Similiter Hercules una nocte Therstii filias gravidas reddidisse fertur, et tamen deus vocatur. Trivesperum eum appellant, quia trium noctium spatium conceptus est. Qui talia exerceret, ait divinus Gregorius, virginitatem focci habent.

Sis nobis benigna, sancta Trinitas, quæ ex uno in idem procedis, claris hodie visa oculis, clarioribus postmodum videnda iis quibus apparueris: Unus Deus ex Patre per Filium in Spiritum sanctum; nam divinitas in perfectis perfecta.

Carmina IV, V. Ad seipsum.

Memorat primum naturales animi affectus. Mortem igitur cum dicit, ad natorum luctum respicit, quo filium suum luxit Jacob, quem pulcherrimum facie et patri præ omnibus dilectum primo interficere voluerant, postea humanitatis voce audita Ismaelitis vendidere, qui spadoni alicui Ægyptio, cui nomen Petephre, pretio accepto, tradiderunt. Quibus porro rationibus, virtute scilicet qua eminebat, domui hujus viri prepositus ad summam inter Ægyptios dignitatem pervenerit, post hæc narrabitur. Interea vestem Josephi versicoloream sanguine tinctam fratres patri apportarunt; qua cognita Jacob filium a feris discernit, luctui omni consolationis experti inlulsit. Charos autem dicit parentes, luctum innuendo quo Joseph patrem suum deflerit. Nam cum Jacob cum tota sua familia in Ægyptum venisset, ubi Josephus jamjam regnabat, mortique proximus esset, ne in Ægypto sepeliretur, vetuit. Igitur Joseph mortuum in Chananeam deportavit ibique ad patres deposuit in caverna duplici, quam Abraham in Sichem a filiis Emmor pecunia soluta emerat, et in qua Sarra dudum condita fuerat. Multitudo vero ingens Josephum ex Ægypto sequebatur. Illic Josephum patrem in area luxit, et planxerunt eum filii Israel et Ægyptii magno cum luctu; unde loco nomen Luctus Ægypti inditum. Chara conjux Sarra est. Nam, teste Scriptura, Abraham luxit uxorem suam summo luctu, et cum eo Sichemitz et Chebronitzæ.

Respicit ad Lamentationes Jeremiæ. Hic enim propheta, Jerusalem ab Assyriis incensa et multitudo in-

(1) Ex cod. Vat. 225, Spicil. Rom. t. VI, Præf. p. xxxiii.

(2) Deinceps diversum ab editionibus ordinem carminum sequitur Cosmas. Hic quidem in editionibus nihil est præter quartum carmen.

(3) Ed. nov. p. 919.

ΛΟΓΟΣ Δ'. ΛΟΓΟΣ Ε' (2).

Εἰς ἑμαυτὸν (3).

3 Ὅυτε μὲρον παιδῶν τις ἑὼν ἐκλαύσατο τόσσον,
4 Ἡ κεδνῶν τοκέων, ἢ ἐ φιλῆς ἀλόχου.

Μέμνηται τῆς μὲν φυσικῆς πρότερον διαθέσεως Ὀνάτορον δὲ λέγει παῖδων καὶ κλαυθιδῶν, ὃν Ἰακώβ ἐκλαύσατο τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Τοῦτον γὰρ κάλλιστον ὄντα, καὶ τῷ πατρὶ προσφιλέστατον, ὠραῖόν τε τῇ ὄψει, ζηλώσαντες οἱ ἀδελφοί, πρῶτα μὲν ἀποκτείνειν βουλεύονται· ὁμοῦς εἰς αὐτὸν φιλανθρωπότερον διατεθέντες, Ἰσραηλίταις ἀπέδοντο κατάγουσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οἱ καὶ αὐτοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἀπέδοντό τινα στάδοντι Πεντεφρῆ καλουμένῳ· ὅπου δὴ καὶ σωφροσύνης ἀντιποιούμενος κατ' οἰκονομίαν τοῦ κρείττους, τῆς Αἰγυπτίων κατεκράτησε γῆς, ἀλλαχού δηλωθήσεται. Ὅμοῦς τὸν χιτῶνα λαβόντες οἱ ἀδελφοὶ ὃν ἐνεζέδυτο Ἰωσήφ (οὗτος δὲ ποικίλος ἦν), αἰμάξαντες προτφέρουσι τῷ πατρὶ· ὁ δὲ τοῦτον ἐπιγνοῦς, ὑπολαβὼν τε τὸν υἱὸν θηριάλωτον γενομένου, πένθος εἶχεν ἀπαρηγόρητον ἐπ' αὐτῷ. Τιμῶν δὲ γονέων, φησὶν, ὡς Ἰωσήφ ἐπένησεν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ πατρὶ· τοῦ γὰρ Ἰακώβ πανοικίᾳ κατελθόντος εἰς Αἴγυπτον μετὰ τὸ τὸν Ἰωσήφ βασιλεῦσαι, περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς, μὴ ταφῆναι κατ' Αἴγυπτον Ἰακώβ ἐνετείλατο, τελευτήσαντα δὲ πρὸς τὴν Χαναναίαν ὁ Ἰωσήφ ἀποκομιζέει, θάψας πρὸς τοῖς πατρᾶσιν ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ διπλῷ, ὃ ἐκτίησαστο τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμῶν Ἀβραάμ ἐν Συχέμ, ἐνθα πρώτη τέθηπται Σάρρα· συνανέθη δὲ τῷ Ἰωσήφ πλῆθος Ἰκανὸν ἐξ Αἰγύπτου. Ἐκείσε δὲ Ἰωσήφ ἐπένησεν τὸν πατέρα ἐν τῇ ἄλφ, καὶ ἐκόψαντο οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κοπετῶ· μεγάλῳ· καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Πένθος Αἰγύπτου. Γυναικὸς δὲ φησὶ προσφιλοῦς

Ἦν γάρ τις Θεραίτης, δς τῶ τῶν Ἑλλήνων στρατοπέδῳ παρείπετο, οὐ πολέμου χάριν, τοῦ δὲ γελᾶσθαι· οὗτος δὲ χυλὸς τε ἦν καὶ στραβὸς, κυρτὸς, μαδαρὸς, ἀλλὰ καὶ προπετής, ὡς φησιν Ὅμηρος (1).

Θερσίτῃ ἀκριτόμυθε, λιγύς περ ἐὼν ἀγορητής.

Θερσίτην τοίνυν Ὀλύμπιον, τοῦτ' ἔστιν οὐράνιον, τὸν Ἥφαιστον Ἕλληνας καλοῦσιν· οὗτος γὰρ χυλὸς ἔστι καὶ αἰθαλώδης ὡς ἐκ τῆς ἀνθρακιδᾶς· χαλκεὺς γάρ· καὶ προπετής καὶ γελωτοποιός· ὡς γὰρ ταῖς πάγαις τὸν Ἄρεα τῆς μοιχείας ἐρρίψε, συγκαλέσας ἐπ' αὐτὸν τοὺς θεοὺς, γέλωτα μέγαν ἐποίησε, μὴ φοβηθεὶς τὸν Κυδοιμὸν καὶ τὸν Δειμὸν καὶ τὸν Φόβον, ὅτινές εἰσιν υἱοὶ τοῦ Ἄρεως· Ἄρης γὰρ ὁ πόλεμος λέγεται· ὁ αὐτὸς δὲ Ἄρης λέγεται καὶ ἀνδροφόνος, ὡς Ὅμηρος (2).

Ἄρες! Ἄρες βροτολογιέ.

Βλαπτικὸς τῶν γονέων ὁ Ζεὺς ἔστιν· οὗτος γὰρ τὸν ἴδιον ἐρρίψε πατέρα τὸν Κρόνον, διὰ καὶ τυραννοκτόνος καλεῖται· Κρόνος γὰρ μισότεκνος ὢν, ἐκ τῆς Ἰρέας τοὺς τικτομένους αὐτῷ κατέπινεν. Ἡ Ἰρέα τεκοῦσα τὸν Δία, λίθον ἱματίῳ περιελίξασα, τῷ Κρόνῳ καταπιεῖν ἐπιδίδωσιν· ὁ δὲ καταπιὼν τὸν λίθον, ἐξήμεσεν ἄπαντας σὺν αὐτῷ τοὺς προκαταποθέντας· ὥστε πικρὸν λίθον λέγεται καταπιεῖν. Ὁ οὖν Ζεὺς γένους τοιοῦτον εἶναι τὸν ἴδιον πατέρα Κρόνον, ἐπανέστη αὐτῷ, καὶ ἐξέτεμεν αὐτοῦ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλατο.

Κεῖται περὶ τῆς καταπόσεως ἀλλαχοῦ.

Ὁμοίως ὁ Κρόνος, ὄντινα καλοῦσιν Οὐρανίδην, βλαπτικὸς ἔστι τῶν τέκνων· ὡς ἐφημεν γάρ, ὅτι τοὺς ἐκ τῆς Ἰρέας αὐτῷ τικτομένους κατέπινε· καὶ τὸν Δία πανούργως ἔσωσεν ἢ Ἰρέα, εἰς Κρήτην φυγαδεύ-

σασα, καὶ περὶ αὐτὸν αὐλοῦς τάξασα καὶ κορύδαντας, ἵνα κλαυθμυρισμὸν· ταύτην δὲ πυρβόχλην ὄρησιν φασὶ τινες· ἄλλοι ὀπλιτικὴν, ἐπειδὴ ταῖς ἀσπίσιν ἀλλήλων ἔτυπτον οἱ κορύδαντες· δαίμονες δὲ οὗτοι.

499 Ἄθρει δὲ πρότιστον δς ἐπλετο μαργοσύνησι,
500 Ταῦρος, κύκνος, χρυσός, ὄφις, πόσις, ὄρ-

501 Ὅσσα μιν ὠκύς ἀνωξεν ἔρωις, κούρος τ' ἀλα-
[νις, ἄπαντα
[παθός.

Ταῦρος ὁ Ζεὺς γίνεται διὰ τὴν Εὐρώπην· ἐρασθεὶς γὰρ αὐτῆς, εἰς ταῦρον μεταβληθεὶς αὐτῇ συνεπλανᾶτο.

Κύκνος γέγονε διὰ τὴν Ἀθήναι· ποθήσας γὰρ αὐτῇ καὶ τὴν Νέμεσιν, κύκνος γενόμενος αὐταῖς συνεγένετο.

Χρυσὸς γέγονε διὰ τὴν Δανάην· λέγεται γὰρ χρυσὸς γενέσθαι, καὶ ρύηται, καὶ οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι.

Ὅφις γέγονε διὰ τὴν Ὀλυμπιάδα τὴν Ἀλεξάνδρου μητέρα· λέγεται γὰρ μεταμορφωθῆναι εἰς δράκοντα καὶ οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι, διὰ καὶ δρακοντιάδης λέγεται ὁ Ἀλέξανδρος. Ἄλλοι δὲ φασὶ τὴν Ὀλυμπιάδα μοιχεύσαντα Νεκτεναθῶ τὸν Βαθυλώνιον· ὁμοῦ Φιλίππου λέγεται παῖς.

Ἄνθρωπος γέγονε ὁ Ζεὺς, διὰ τὴν Σεμέλην τὴν Διονύσου μητέρα· ταύτῃ γὰρ ὡς ἄνθρωπος συνεγένετο.

Ἡ δὲ Ἥρα μαθοῦσα καὶ ζηλοτυπήσασα, εἰς λόγους δῆθεν ἔρχεται μετὰ Σεμέλης, ὡς ἀπατωμένης καὶ μὴ ἐρωμένης ὑπὸ Διός· διὰ ταύτῃ συμβουλεύει, τῷ Διὶ παραγενομένῳ πρὸς αὐτὴν αἰτήσαι μετὰ κεραυνῶν καὶ βροντῶν συγγενέσθαι αὐτῇ, ὥσπερ οὖν καὶ

movens. Scimus enim quo stratagemate Martis adulteria revelaverit, et quo modo, spectante toto Olympo, immortalium risum excitaverit, nulla ratione habita Tumultus, Metus, Terroris, qui omnes Marte patre untuntur. Mars autem bellum significat, itemque carnifex, teste Homero :

Mars, Mars, homicida...

Jupiter patris Saturni inimicus hunc ipsa manu de caelo dejecit, unde ei tyrannicidæ nomen venit. Saturnus tanto in filios suos odio agitabatur ut eos quidem vix editos a Rhea devoraret. Hæc quidem Jovem enixa, ejus loco lapidem pannis involutum Saturno devorandum obtulit ; hic devorato eo statim omnes, quos prius intus susceperat, evomuit, quare saxum amarum deglutiisse cantabatur. Jupiter cognito, patrem suum illud patravisse, et pudendis ferro, et regno armorum vi eum spoliavit.

Eadem historia aliter narratur : Saturnus, Cælo prognatus, ex se natos persequabatur. Nam, ut diximus, quoscunque peperisset Rhea, vita privavit ; Jovem tamen servavit in Cretam relegatum, ubi Corybantes sonitu instrumentorum opæ et saltationibus clamoris excito effecerunt ne infantis lacrymantis vox exaudiretur. Pyrrhicæ ei saltationi nomen est. Corybantes enim scutis inter se collisis armati chororum agebant. Dæmonibus accensentur.

Tauri formam sumpsit Jupiter propter Europam, cujus amore captus ejus investigandæ causa circum errabat.

Cygnus factus est ob Ledam ; hujus enim et Nemesis desiderio correptus hac sub forma eis cohabitavit. Aurum factus est Danaes ergo, cum eaque sub pluvie aureæ simulacro est congressus.

Serpentis forma se circumdedit Olympiadis gratia, matris Alexandri. In draconem namque transmutatus illam compressisse putatur, unde Alexander Dracone satus audit. Alii Olympiadem ex Nectanebo rege eum suscepisse dicunt, nec tamen minus Philippi filius creditur.

Sub humana dein forma ad Semelem, Bacchi matrem, accessit. Juno autem, re audita, invidia instigante Semele persuasit ipsam ab Jove haud amari, imo decipi. Quare ab ipso postularet ut sibi Tonantis sub specie se monstraret, ut Junoni consueverit in oculos venire. Quo facto Semele fulmine tacta occubuit. Jupiter fetum in femore suo abscondidit, donec, novem mensium spatio elapso, eum in lucem edidit. Hinc Bacchus etiam femur parturiens et fetus imperfectus vocatur. Sunt qui Androgyni nomine eum ornent, quod in Semeles utero et in Jovis femore nutritus fuerit. Quod non ita ; causa est quod, ut paulo antea diximus, agit ut vir, patitur ut mulier.

(1) *Iliad.* II, 246.

(2) *Od.* VIII, 115.

τῆ Ἡρα· τοῦτου δὲ γενομένου, μὴ ἐνέγκασα ἡ Σεμέλη ἐκεραυνώθη· Ζεὺς δὲ λαβὼν τὸ ἐν αὐτῇ ἔμβρυον, σχίσας τὸν μηρὸν ἔβαλεν αὐτό· πληρωθέντων δὲ τῶν ἐννέα μηνῶν, ἐξήγαγεν αὐτό· διὰ τοῦτο καὶ μηρὸς ὠδίνων λέγεται, καὶ ἀτελὲς κῆμα ὁ Διόνυσος· τινὲς δὲ ταύτῃ καὶ ἀνδρόγυνόν φασιν, ὡς ἐν κοιλίᾳ Σεμέλης καὶ ἐν τῷ μηρῷ τραπέντα τοῦ Διός· ἔχει δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς ἔφαμεν φθάσαντες, ἔτι καὶ τὰ ἀνδρῶν ἐποίει, καὶ τὰ γυναικῶν ἔπασχεν.

Ὅρσις πάλιν ὁ Ζεὺς γίνεται· ἐρασθεὶς γὰρ τοῦ Γανυμήδους, γενόμενος ἀετὸς ἤρπασε τοῦτον· Φρύξ δὲ ὁ Γανυμήδης· Ὁ δὲ μῦθος ἔχει, ὅτι ὁ Ζεὺς αὐτὸν ἤρπασε τὸν Γανυμήδην, ἵνα αὐτὸν οἰνοχόον ποιήσῃ· ἦνίκα τοῖς θεοῖς ἀριστοποιεῖ· οὐχ οὕτως δὲ, ἀλλ' ἐρασθεὶς αὐτοῦ, πρὸς παιδεραστίαν ἤρπασεν αὐτὸν ὁ Ζεὺς· Ὡσαύτως δὲ καὶ Ἡρακλῆς ἐν μιᾷ νυκτὶ ταῖς πεντήκοντα Θουεσίου θυγατρᾶσι συγγενόμενος, καὶ ταύτας πάσας ἐγγαστρώσας, ὁμοῦ θεὸς ἀνηγορεύθη· τοῦτον δὲ λέγουσι καὶ τριέσπερον, ὡς οἶα διὰ τριῶν γεννηθέντα νυκτῶν.

Ταῦτα, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, σέβοντες, ἀτιμάζουσι τὴν παρθενίαν.

510 Ὡς πάρος αἰματόεντα ῥόον σχέθεν αἰμορο-
[ούσης

511 Ἀψαμέντης, κλέφθῃ γὰρ ἐκὼν θεός, ἡ δὲ βρέ-
[θρων

512 Ἀδαλλῆ πηγῆ τῆμος θάλασσαν, εὖτ' ἐμαρᾶνθη.

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

[(1) 688 Ἰλαος, Ἰλαος ἄμμιν.

Εὐμένης, εὐμένης ἤμιν, ὧ καθαρὰ Τριάς, εἰς τὸ αὐτὸ ποριζομένη ἐξ ἐνός, ὀφθαλμοῖς βλέπουσα λαμπροῖς σήμερον, τελευταῖον δὲ λαμπρότερον, οἷσισιν ἄμψας, εἰς Θεὸς ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ εἰς τὸ μέγα Πνεῦμα Ἰσαμῆνης τῆς θεότητος ἐν τελείοις τελείας.]

ΛΟΓΟΣ Δ'. ΛΟΓΟΣ Ε' (2).

Εἰς ἑμμαντόν (3).

3 Ὅυτε μόρον παιδῶν τις ἐὼν ἐκλιύσατο τόσσον,
4 Ἡ κεδῶν τοκέων, ἢ ἐ φιλίης ἀλόχου.

Μέννηται τῆς μὲν φυσικῆς πρότερον διαθέσεως· ὀάνατον δὲ λέγει παιδῶν καὶ κλαυθμόν, ὃν Ἰακώβ ἐκλαύσατο τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Τοῦτον γὰρ κάλλιπτον ἦντα, καὶ τῷ πατρὶ προσφιλέστατον, ὠραῖόν τε τῇ ὄψει, ζηλώσαντες οἱ ἀδελφοί, πρῶτα μὲν ἀποκτεῖναι βουλεύονται· ὁμως εἰς αὐτὸν φιλανθρωπότερον διατεθέντες, Ἰσραηλίταις ἀπέδοντο κατάγουσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οἳ καὶ αὐτοὶ τῶν Αἴγυπτίων ἀπέδοντο τιμὴν σπάδοντι Πεντεφρῆ καλουμένῃ· ὅπου δὴ καὶ σωφροσύνης ἀντιποιοῦμενος κατ' οἰκονομίαν τοῦ κρείττους, τῆς Αἴγυπτίων κατεκράτησε γῆς, ἀλλαγῶν δηλωθῆσεται. Ὅμως τὸν χιτῶνα λαβόντες οἱ ἀδελφοί ὅν ἐν-εἴδουτο Ἰωσήφ (οὗτος δὲ ποικίλος ἦν), αἰμάρξαντες προτφέρουσι τῷ πατρὶ· ὁ δὲ τοῦτον ἐπιγινούς, ὑπολαβὼν τε τὸν υἱὸν θηριάλωτον γεγονέναι, πένθος εἶχεν ἀπαρηγόρητον ἐπ' αὐτῷ. Τιμίῳ δὲ γονέων, φησὶν, ὡς Ἰωσήφ ἐπένησεν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ πατρὶ· τοῦ γὰρ Ἰακώβ πανοικίᾳ κατελθόντος εἰς Αἴγυπτον μετὰ τὸ τὸν Ἰωσήφ βασιλεῦσαι, περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς, μὴ ταφῆναι κατ' Αἴγυπτον Ἰακώβ ἐνετείλατο, τελευτήσαντα δὲ πρὸς τὴν Χαναναίαν ὁ Ἰωσήφ ἀποκομιζέει, θάψας πρὸς τοῖς πατράσιν ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ διπλῷ, ὃ ἐκτίσατο τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμῶρ Ἀβραάμ ἐν Συχέμ, ἐνθα πρώτη τέθαπται Σάρρα· συνανέβη δὲ τῷ Ἰωσήφ πλῆθος ἱκανὸν ἐξ Αἴγυπτου. Ἐκεῖσε δὲ Ἰωσήφ ἐπένησεν τὸν πατέρα ἐν τῇ ἄλφῃ, καὶ ἐκόψαντο οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ οἱ Αἴγύπτιοι κοπετῶ μεγάλῳ· καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Πένθος Αἴγυπτου. Γυναικὸς δὲ φησι προσφιλοῦς

Avis denique factus est Saturnius; Ganymedis enim amore incensus sub forma aquilæ eum rapuit. Ganymedes e gente Phrygia oriundus raptus esse dicitur ut cœnantibus diis pocillatoris munera fungeret. Sed aliter se res habet: Jupiter eo potitus est ut amasio eo ute retur. Similiter Hercules una nocte Thetis filias gravidas reddidisse fertur, et tamen deus vocatur. *Trivesperum* eum appellant, quia trium noctium spatio conceptus est. Qui talia exercent, ait divinus Gregorius, virginitatem focci habent.
• Sis nobis benigna, sancta Trinitas, quæ ex uno in idem procedis, claris hodie visa oculis, clarioribus postmodum videnda iis quibus apparueris: Unus Deus ex Patre per Filium in Spiritum sanctum; nam divinitas in perfectis perfecta.

Carmina IV, V. Ad seipsum.

Memorat primum naturales animi affectus. Mortem igitur cum dicit, ad natorum luctum respicit, quo filium suum luxit Jacob, quem pulcherrimum facie et patri præ omnibus dilectum primo interficere voluerat, postea humanitatis voce audita Ismaelitis vendidit, qui spadoni alicui Ægyptio, cui nomen Petephre, pretio accepto, tradiderunt. Quibus porro rationibus, virtute scilicet qua eminebat, domui hujus viri præpositus ad summam inter Ægyptios dignitatem pervenerit, post hæc narrabitur. Interea vestem Josephi versicolore sanguine tinctam fratres patri apportarunt; qua cognita Jacob filium a feris discernptum credens, luctui omnis consolationis experti inlulsit. *Charos* autem dicit *parentes*, luctum innuendo quo Joseph patrem suum deslerit. Nam cum Jacob cum tota sua familia in Ægyptum venisset, ubi Josephus jamjam regnabat, mortique proximus esset, ne in Ægypto sepeliretur, vetuit. Igitur Joseph mortuum in Chananzam deportavit ibique ad patres deposuit in caverna duplici, quam Abraham in Sichem a filiis Emmor pecunia soluta emerat, et in qua Sarra dudum condita fuerat. Multitudo vero ingens Josephum ex Ægypto sequebatur. Illic Josephus patrem in area luxit, et planxerunt eum filii Israel et Ægyptii magno cum luctu; unde loco nomen *Luctus Ægypti* inditum. *Chara conjux* Sarra est. Nam, teste Scriptura, Abraham luxit uxorem suam summo luctu, et cum eo Sichemita et Chebronita.

Respicit ad Lamentationes Jeremiæ. Hic enim propheta, Jerusalem ab Assyriis incensa et multitudine in-

(1) Ex cod. Vat. 225, *Spicil. Rom.* t. VI, Præf. p. xxxiii.

(2) Deinceps diversum ab editionibus ordinem carminum sequitur Cosmas. Hic quidem in editionibus nihil est præter quartum carmen.

(3) Ed. nov. p. 919.

περὶ τῆς Σάρρας· καὶ γὰρ φησιν ἡ Γραφή, ὅτι ἐπέ-
θησεν Ἀβραὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ πένθος μέγα, καὶ
οἱ Συχεμίται δὲ σὺν αὐτῷ καὶ οἱ Χεδρωνίται.

5 Οὐ πάτην γλυκερὴν μαλερῶ πυρὶ τεφρωθεῖ-
[σαρ.

Μένεται τῶν Ἰερουσαλήμ θρήνων· οὗτος γὰρ ἐμπρη-
σθεῖσθαι τῆς Ἰερουσαλήμ ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων, τοῦ
λαοῦ ἀπαχθέντος, ἐθρήνησε σφόδρα, καθήμενος ἀπ-
έναντι τῆς Ἰερουσαλήμ, αὐτὴ δὲ ἐμπεπύριστο.

6 Οὐτε νόσφ στυγερῇ ἄψευ τειρόμενα.

Τῆς Ἰωὴ μένηται· συμφορὰς· οὗτος γὰρ δίκαιος
ὢν ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς πειρασμὸν ἐξητήθη, καὶ
πάντα μὲν αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα εὐκαλεῖσθαι ὁ διάβολος
ἀπολέσας, θανατώσας δὲ τούτου καὶ τοὺς παῖδας ἐν
μῆ καιροῦ ῥοπή, τοῦτον χαλεπωτάτῃ νόσφ περιβάλ-
λει· Ὁ δὲ τὸν ἰχῶρα ζῶν τοῦ σώματος ὀστράκω,
ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐν τοῖς προπυλαίοις καθήμενος,
ἔστεινεν ὀδυρόμενος ὁμῶς εὐχαρίστως φέρων, περισ-
σῶς ἔστεφανώθη.

99 Πατὴρ εἶ ἀρχηγόνιο πλάτην καὶ μητρὸς ἀλι-
[τερῆν

100 Πάρρασιν ἡμετέρης μητέρα μαρτσούνης

101 Καὶ σκολοιο δράκοντος ἀτάσθαλον αἰμοδό-
[ροιο.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἱστορία ἐν τῷ δευτέρῳ
λόγῳ.

168... Καὶ κρημινοὺς ὡς λεγῶν ποθέει.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

175 Οὐτε λόγον τιοτες, ὃν ἐνδοθεῖ γινομένοισι

176 Θῆκε θεός.

Κεῖται περὶ τοῦ ἐμφυσηματος ἐν τῷ β' λόγῳ.

177 Οὐτε νόμον τρομέοντες, ὃν ἐν ποτε λατῆσι

178 Γράμματι ἀτρεκίην Χριστὸς ὑποσκιάων

179 Πλαξίν ἀναξ ἐχάραξ, καὶ ὕστατον ἐν κρα-
[δίησι.

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ ἐν τῇ κατὰ τὸν Μωσῆα δι-
ηγήσει.

captivitatē abducta, valde lamentatus est, sedens in conspectu urbis, cum maxime igne consu-
meretur.

Jobi infortunium commemorat. Hic enim vir justus diaboli interventu in tentationem adductus, unius
horae momento et bona quae possidebat et liberos amisit, et gravissimo ipse morbo afflicto est ita, ut
saniam corporis testa corradens et in sterquilino extra civitatem sedens gemitus ederet profundos. Quae
omnia postquam forti animo pertulisset, insignem martyrii coronam adeptus est.

CARMEN VI.

Ad me ipsum post reditum.

Am pauca quaedam de Jobo sunt dicta; sed alia quaedam addere non piget. Job vir erat justus e terra
Auside oriundus, Arabs genere, Esau nepos. Deus ipse ei testimonium reddidit his verbis: *Non est in
terra homo, innocens, verax, sine crimine, justus, colens Deum, ab omni malo abstinens, sicut ille.* Eum
diabolus omnibus modis tentandum a Deo expostulavit. Igitur omnibus eum bonis spoliavit; possidebat
autem septem millia ovium, ter mille camelos, quingenta boum juga, asinas in pascuis quingentas,
plurimos servos, cum latifundiis late patentibus; ipse vir nobilis inter omnes ab ortu solis excellens. Filii
ei erant septem, tres filiae; quos omnes daemon malignus interemit, bonisque omnibus privavit ad blasphe-
miam ipsum provocare volens. Cum autem Job aequo et grato omnia haec animo pateretur, diabolus tor-
mentis addenda tormenta ratus, id obtinuit ut vir justus magis etiam excrucians permitteretur. Dirum
itaque ei immisit morbum, ita ut ulcera terribilia ejus corpus a pedibus ad caput usque occuparent. Cum
igitur extra urbem super sterquilino sedens saniam corporis testa scaberet, uxori ipsius auctor fuit, ut
mariti miserimi blasphemias provocaret, pristini temporis secundam fortunam cum adversa praesentis
status malitiose comparando. Diu eum excrucians, non destitit eum commovere, quod omni spe salutis,
amicis, imo servis destitutus derisui et opprobrio omnibus esset, uno verbo acerrima pharetrae suae tela
Jobi capiti objectavit. Quae omnia martyrii ejus gloriam augendo majoribus quam antea bonis dignum
reddidere. Re vera Deus remunerator justus omnia ei reduplicavit. Tentator cladem passus foedissimam
et risu dignissimam turpiter aufugit.

¹ Job 11, 8.

αὐτῶ τῶν πειρασμῶν ἀπεκένωσε βελοθήκην· ὡς ἐκ τὴν ἀόλητὴν οἱ πλείονες εὐδοκιμώτερον κατέστησαν πειρασμοί, τῶν μὲν ἀγώνων αὐτὸς τὸ ἔπαθλον περιφανέστερον πρὸς τοῦ τῶν ἄλλων ἀρίστου διανομέως ὑποδέχεται, διπλοῖς τιμηθεὶς τοῖς ἀντιδύοις· καὶ γὰρ αὐτῶ διπλᾶ πάντα παρέσχεν ὁ Θεός· τῆς ἡττης δὲ χαλεπὸν καὶ γέλωτος ἄξιον τὸ πτώμα μετ' ἡχοῦ ὁ πειραστής ἀπενεγκάμενος, σῆχεται κατησχυμένος.

91 *Τρεῖς βίβλοισι τεῆσι μεγαλέεσι εἰσι τελῶναι,*
92 *Ματθαίος τε μέγας, τῆφ' ἐνὶ δάκρυα λείψας,*
93 *Ζαχαρίας τ'.*

Ματθαῖος τελῶνης γέγονε. Τοῦτον ἰδὼν Ἰησοῦς καθιζόμενος ἐπὶ τὸ τελώνιον, εἶπεν αὐτῶ· Ἀκολουθεῖ μοι· ὁ δὲ ἀναστάς καὶ πάντα καταλιπὼν, ἠκολούθησεν αὐτῶ, καὶ γέγονεν αὐτοῦ μαθητής· οὗτος δὲ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον συνεγράψατο. Τελῶνης δὲ ἐστὶν ὁ τέλη τινὰ κομιζόμενος παρὰ τὸ εἶκός. Ὅλον δὲ τὸ πρῶτον πλεονεκτικὸν ἐστὶ καὶ ἐφάμαρτον.

Ἄλλος ἐστὶ τελῶνης ὁ δακρύσας ἐν τῶ ναῶ, ὅστις παρὰ τὸν μέγιστον Φαρισαῖον κατήλθε δεδικαιωμένος. Κεῖται δ' ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία ἐν τῶ α' λόγῳ.

Ζαχαρίας δὲ καὶ αὐτὸς τελῶνης ὑπάρχων, Ἰησοῦν ἰεὶν ἐπιθύμησε· καὶ τοῦτον παρίοντα θεάσασθαι μὴ ἠθέλων, διὰ τε τὸν παρεπόμενον ὄχλον καὶ τὸ βραχὺ τῆς ηλικίας (μικροφύης γὰρ τὴν ηλικίαν ὁ μεγαλόφυς; Ζαχαρίας), ἐπὶ συκομορταίας ἀνήλθε θεάσασθαι τὸν ποδοῦμενον· ὃν Ἰησοῦς καλέσας, παρ' αὐτῶ τε ξηνοθεὶς, μαθητεύει· καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα τοῖς ἰσίοις καὶ πλεονεκτικῶσι τετραπλῶς ἀποδοὺς ὁ Ζαχαρίας, Χριστοῦ μαθητὴς ἐχημάτισεν.

94 *Τρεῖς δ' ἄρα λυσιμελεῖς, ὁ τε λέκτριος, ὁς τ' ἐπὶ πηγῇ,*

95 *Ἦν τε πνεῦμα πέδησεν.*

Πρώτος ἐστὶ παράλυτος ὁ ἐν Καπερναοῦμ θεραπευθείς· ἐκεῖσε γὰρ διὰ τὸν ὄχλον μὴ δυνάμενοι

αὐτὸν προσταγαεῖν τῶ Ἰησοῦ, τὴν στέγγιν ἀνακαλύψαντες τοῦ οἴκου, καθῆκαν αὐτὴν ἐπὶ κλίνης· Χριστὸς δὲ τὴν πίστιν αὐτῶν θεασάμενος, ἄμφω, τῆς τε νόσου καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, τὸν κάμνοντα λύσιν εὐράμενον, τῶ λόγῳ τοῦ στόματος ἀπέλυσεν ὑγιῆ.

Ὁ δὲ ἐπὶ τῇ πηγῇ παράλυτός ἐστιν ὁ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χρόνους τῆ τῆς προβατικῆς ἐγκαρτερῶν κολυμβήθρα· ταύτης γὰρ ἀγγελος κατιῶν καὶ σαλεύων τὸ ὕδωρ, τῶ πρώτως κατιῶν τῆς οἰασοῦν κατελεγετο νόσου τὴν λύσιν παρείχετο· δι' ἣν αἰτίαν πολλῶν διαφόρων καμνόντων πάθει παρόντων, ὁ παραλελυμένος οὗτος, ἄτε πτωχὸς καὶ μηδένα τὸν βάλλοντα κεκτημένος ἐν τῶ ὕδατι, πρὸς τῇ νόσῳ καὶ τῶ χρόνῳ τρυχόμενος τῆς ἀτυχίας, διεκαρτερεῖ μάλα νεκρικῶς. Τοῦτον ἰδὼν Ἰησοῦς ὁ φιλόανθρωπος, ἤκτερε σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτῶ, καὶ πηθόμενος εἰ θέλει γενέσθαι ὑγιῆς, ὅτι Ναὶ ἀκούσας, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα χρόνους τοῦτου χάριν προσκαρτερεῖ τῇ κολυμβήθρα, σύντομον τὴν ὑγείαν αὐτῶ τῶ λόγῳ τοῦ στόματος χαρισάμενος, τὴν ἰδίαν ἄραντα κλίνην τῶν αὐτῶ βαδίζειν παραχρῆμα προσέταξεν. Ἦντινα δὲ ἔδωκεν ὁ Σατανᾶς, ἐκεῖνη ἐστὶν ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ ἔλυσεν ἐν σαββάτῳ, δι' ἣν καὶ λοιδоруόμενος, πρὸς τοῖς Ἰουδαίους φησὶν ὁ Ἰησοῦς, *Τίς ἐξ ὑμῶν ἔχει πρόβατον, ἢ κτήνος, καὶ οὐκ ἀρῆσιν αὐτὸ πικρὸ ὕδωρ ἐν σαββάτῳ; Ταύτην δὲ χρόνους ἡ' θυγατέρα οὖσαν Ἰσραὴλ ἦν ἔδωκεν ὁ Σατανᾶς οὐκ ἔδει λυθῆναι;* Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, ἐπιμύθησαν.

96 *Τρεῖς δὲ σοὶ ἐκ νεκρῶν ζῶας ἔδρακον· ὡς γὰρ*

97 *Ἄρχοντας θυγάτηρ, χίρης πάϊς· ἐκ δὲ τάφοιο*

98 *Λάζαρος ἡμιδάκτος.*

Θυγάτηρ ἐστὶ τοῦ ἑκατοντάρχου ἦν ἀνέστησεν ὁ Ἰησοῦς· οὗτος γὰρ βασιλικὸς ὢν ἀνὴρ εὐλαβῆς, πρώτῃ πρὸν Ἰησοῦν περὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ κατα-

Matheus publicanus; quem videns Jesus in telonio sedentem dixit ei: Sequere me. Et surgens, relictae omnibus secutus est eum, et discipulus ejus evasit. Evangelium scripsit. Publicanus dicebatur qui vectigal praeter debitum exigebat: quod negotium avaritia et iniquitate laud carebat.

Alius est publicanus qui lacrymas in templo fudit et praer Pharisaeo glorioso abiit justificatus. Leg. in primo carmine.

Zacchaeus, qui et ipse publicanus erat, Jesum videndi cupidus, cum ipsum praetereuntem videre non posset propter turbam et corporis sui parvitatem (Zacchaeus enim magnanimus exiguae erat staturae), in sycomorun ascendit ut desiderium suum expleret. Jesus advocavit eum et hospes hospitum de rebus sacris edocuit. Hic omnibus quae habebat, in supererogatis, postquam iis quos defraudaverat quadruplum reddidisset, Jesum elegit magistrum.

In Capharnaum primum paralytici sanati exemplum occurrit. Illic cum ob turbam appropinquare Jesu non posset, domo resecta, in lecto cubans ad pedes Jesu depositus est. Qui ubi fidem eorum pernoisset, uno oris verbo hominem aegrum et morbi et peccati vinculis solutum suis restituit.

Paralyticus ad fontem idem est qui per triginta octo annos prope piscinam probaticam moratus erat, cujus aquae ab angelo motae sanitatem ei dabant, qui primus intrasset, quocumque genere morbi laboraret. Multi variis morbis aegri tum aderant; noster autem quia pauper erat, ab omnibus derelictus, in longum traxit et morbum et patientiam. Jesus misericordia ductus ex eo quaesivit num bene valere mallet. « Etiam, » responsum fuit; nam ob id ipsum per triginta octo annos hic sedeo... Salvator salvum eum fecit mandavitque ut grabatum tolleret, ad suos rediret.

Mulier quae diaboli laqueis irretita erat, et quam Jesus in synagoga vinculis suis liberavit, eadem est propter quam Judaeus increpavit: *Quis ex vobis bovem habens aut orem, Sabbato non solvit et ducit adaequare? Hanc autem filiam Abraham quam alligavit Satanas, ecce decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die Sabbati?* Et cum haec dixisset, omnes obmutuerunt.

Filiam centurionis suscitavit Jesus. Pater, homo generosus, Jesum ob illam adierat. Jesus postquam centurionis tectum intrasset, filiam invenit mortuam; represso itaque luctu eorum qui aderant, puellam manu arrepta, ipsam resuscitavit et parentibus vivam restituit. Vidua habuit filium in civitate Naim.

¹ Math ix, 9. ² Luc. xiii, 16.

ὅς δὲ Χριστὸς ἐν οἰκίᾳ, καὶ τὴν παῖδα τεθνηκυῖαν εὐρών, καὶ κοπετὸν ἐπ' αὐτῇ καταστεύσας ἅπαντα, αὐτὸς λαβόμενος τῆς παιδὸς, ἀνέστησε, καὶ τοῖς γονεῦσι ζῶσαν παρέστησε. Παῖς δὲ τῆς χήρας ἐστίν, ὁ ἐν τῇ πόλει Ναῦν· τούτον γὰρ προκομιζόμενον καὶ τὴν μητέρα κατολοφυρομένην ἐπ' αὐτῷ συναντήσας Ἰησοῦς, ἀψάμενος αὐτοῦ τῆς κλίνης, ἤγειρε καὶ τῇ μητρὶ παρέδωκεν ἐκ νεκρῶν ζῶντα. Λάζαρος δὲ ἐστὶν ὁ ἐν Βηθανίᾳ νεκρὸς τετραήμερος, ὃν Ἰησοῦς ἀνέστησε φωνήσας ἐκ τοῦ μνήματος, οὗ καὶ μνήμην ἐν τῷ πρώτῳ πεποιεῖμεθα λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

Εἰς ἐπισκόπους (1).

53 Καὶ θηροὶ ζοφεροῖσιν ἐνὶ σπλάγγχοισιν ἐερχοεῖς
54 Κήτεος εἰναλλου ὡς ποτ' Ἰωνάς ἔδου.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

65 Οὐδὲ χέρας φορῖους προσπτύξομαι, οὐδὲ γε-
[νείου
66 Δράξομαι, ὡστ' ὀλίγησ ἀντιτυχεῖν χάριτος.

Μεμνήται τῆς κατὰ τὸν Πρίαμον συμφορᾶς· οὗτος γὰρ τῆς Τρωάδος ὢν βασιλεὺς, τίκτει παῖδας πεντήκοντα, ἐν οἷς Ἔκτορα καὶ Ἀλέξανδρον, τὴν καὶ Πάριδα. Ἀλέξανδρος δὲ ταχεῖα ναῦς κατασκευάσας ἤγαγε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ξενισθεὶς παρὰ Μενελάῳ τῷ Ἀτρείῳ παιδὶ (βασιλεὺς δὲ τῆς Ἑλλάδος οὗτος καὶ Ἀγαμέμνων ὁ ἀδελφός), τὴν τούτου γυναῖκα Ἑλένην ἀρπάσας, εἰς Ἴλιον τὴν ἰδίαν ἀπάγει πόλιν, τῆς Τρωάδος προκαθεζομένην. Μενέλαος δὲ καὶ ὁ τούτου ἀδελφός Ἀγαμέμνων, τούτου χάριν καταστρατοπεδεύσαντες τῆς Τρωάδος, σὺν δυνάμει παρήσαν πολλῇ· παρῆν δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ Ἀχιλλεύς ὁ τοῦ Πηλέως, Αἴας Τελαμώνιος, Αἰακίδαὶ λεγόμενοι, καὶ τῶν παρ'

Ἑλλήσι θαυμαζομένων ἠρώων οἱ πρόκριτοι. Πριάμου δὲ καὶ αὐτοῦ τοῖς Ἑλλήσιν ἀντιπαραταττομένου, καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων, μάλιστα Ἔκτορος, κατὰ τὴν μάχην ἀριστευόντων, πολλοὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ ταῖς χερσὶν ἀνῆρέθησαν Ἔκτορος, αὐτὸς δὲ ταῖς Ἀχιλλέως χερσὶ διεφώνησεν· ἀμφοτέρων γὰρ ἀγωνισαμένων, πεσὼν Ἔκτωρ εἴλετο ὑπ' Ἀχιλλέως. Πρίαμος οὖν πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενος, ἤτήσατο τιμῆσας χρήμασι τὸν Ἀχιλλέα, τὸν τεθνηκότα λαβεῖν καὶ ταφῆς ἀξιῶσαι· τοῦ δὲ βαρέως φέροντος καὶ ἀπαναινομένου, Πρίαμος τῶν αὐτοῦ προκυλινδούμενος ποδῶν διακρυχέων, τὰς μὲν φορῖους χεῖρας ἀσπαζόμενος, καὶ τῆς γενειάδος δραττόμενος, ἐλίσσετο τῆς ἀξίωσης ἐπινεῦσαι τὸν Ἀχιλλέα. Καὶ τῷ μὲν Πριάμῳ χάρις ἦν μεγάλη τὸν υἱὸν καίτοι νεκρὸν ἀπολήψεσθαι, Ἀχιλλεῖ δὲ τῷ ἀνδρόφονῳ τούτῳ κατανεῦσαι. Φορῖους δὲ χεῖράς φησιν, ἐπεὶ περ αὐταὶ τὸν ἐκείνου διώλεσαν παῖδα, ἃς ἠναγκάζετο Πρίαμος ὡς χρηστοδότους προσπτύσασθαι. Μικρὰν τοίνυν χάριν ὁ Γρηγόριός φησιν ἔνεκεν ἐδέξης ἀνθρωπίνης κολακεύειν καὶ σχηματίζεσθαι, πρὸς τὴ ταύτης ἐπιτυχεῖν διὰ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· « Οὐ γὰρ ἐμῆς ἐστὶ πολιτῆς παῖζειν, καὶ λάτρην εἶναι ἀπρεπῶς ἀντὶ θρόνων. » Λέγεται δὲ καὶ ἡ θεῖς, κατ' Ὀλυμπον γενομένη, τοῦ Διὸς τῶν γονάτων καὶ τῆς γενειάδος δράξασθαι λιταζομένη περὶ Ἀχιλλέως.

67 Οὐθ' ἱερὴν ἐπὶ δαῖτα γενέθλιον, ἢ ἐ θανόντος,
68 Ἢ τινα νυμφαδὴν σὺν κλειθέρεσσι θέωρ.

Δοκεῖ μοι τῶν παρ' Ἑλλήσι τιμωμένων γενεθλίων μεμνησθαι· καὶ γὰρ Ἡρόδην ἄγειν γενετία λέγεται· καὶ θανόντος ὡς ἐπὶ Περικλοῦ Ὀργουσί, καὶ νυμφικὴν δαῖτα μάλιστα πᾶσι περισπούδαστον ἐν τούτοις γὰρ πᾶσιν ἄτοπα γέμνηνται πλεῖστα. Εἰ δὲ τις ταῦτα

Cumque is mortuus esset et jam ad sepulturam efferretur, cum magno matris luclu, Jesus obviam factus ad lectulum accessit, resuscitavit, cum matri ex mortuo vivum reddidit. Lazarum quatruiduanum in sepulcro Bethaniz voce divina e mortuis revocavit Jesus. De quo supra.

Carmen VII. Ad episcopos.

Vide carmen primum.

Priami infortunium in medium profert, regis Trojanorum, qui quinquaginta filios genuerat, e quibus Hectorem et Alexandrum qui et Paris. Illic navibus petivit Græciam, et hospitio exceptus a Menelao Atrida, fratre Agamemnonis, uxorem ejus Helenam raptam in Ilii urbem traduxit. Menelaus et Agamemnon frater ob eam causam Trojam adorti sunt cum magno exercitu, et cum iis Achilles Pelides et Ajax, Telamonius, Æacidae, uno verbo præstantissimi ex iis quos Græci heroes appellant. Priamus ipse cum filiis in acie dimicavit, Hectore ante cæteros qui magnum Græcorum numerum morti dedit, donec ipse ab Achille interficeretur. Profligato enim inter ambos duello Achilles adversarium currui alligatum fœde circa urbis mœnia traxit. Priamus postea Achillem supplex oravit ut pretio accepto filium exanimem sepulture tradere liceret. Achilles animo obstinatus renuit; tum rex ad ejus pedes provolutus lacrymans, manus homicidas osculatus, mentum prehendit manu, ad captandam Pelidæ benevolentiam. Priamus satis habuit si filii corpus mortuum recuperaret; postremo Achilles annuit. Sanguineas manus dicit, quippe quæ Hectorem interfecerunt et quas Priamus quasi propitias osculari cogebatur. Igitur parum favorem dicit Gregorius, eum consequi, qui ambitione ductus adulatur et personam induit fictitiam. Idem alibi inscribit: « Parum decet me, canus qui sum, res ludicras facere, et regibus turpiter adulari. » Legimus Thetium quoque Jovis genua et mentum tetigisse pro Achille supplicem.

Videtur mihi dies natalitios innuere magno cultu a Græcis celebratos. Sic et Herodes diem natale celebrasse dicitur, ejusque obitum non minus luxerunt quam Patr. cli, epulis nuptialibus, non feralibus. Multa in iis contra fas et morem fiunt. In Scriptura vero luctum potius quam epulas invenies.

Gregorius cum gruum atque anserum cœtu, ubi omnia confusa, omnia clamoribus plena, eos comparat qui illis temporibus gubernacula tenebant; quorum si insaniam spectes, recte cum gruibus et anseribus composueris. Exemplum: et imaginem tum ex se ipso, tum ex Homero sumpsit.

(1) Ed. nov. p. 849.

καὶ παρὰ τῆ θείᾳ Γραφῇ ἐπιτηρήσοι, μᾶλλον εὐρήσει πένθος καλούμενα, καὶ οὐκ εὐωχίαν.

91 Οὐδέ τί που συνόδοισιν ὁμόθρονος ἔσσομ' ^[ἔγωγε]

92 Χηνῶν ἢ γεράνων ἀκριτα μαργαμένων.

Τὰ τῶν γεράνων καὶ χηνῶν συνέδρια, ἀκριτόφωνα τε ὄντα καὶ μάτην μαινόμενα, τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ προσδρεύουσιν ἀπεικάζει Γρηγόριος· διὸ καὶ τῆς τοῦτων ἀποπηδήσας ἀλογιστίας, τὸ μετ' ἐκείνων συνεδριάξιν, ἴσον ὑπενόει τῆς μετὰ χηνῶν καὶ γεράνων συνδύσεως· τοῦτο δὲ τῶν αὐτοῦ καὶ Ὁμήρου μνημονεύσας ἐπῶν (1) παρεισάγει παράδειγμα.

101 Ταῦτα μὲν, οἷσι φιλόν, καὶ κερκώπων κρᾶ-
[τος εἴη.]

Ταύτην εἴτε μεταφορικῶς οὔσαν τὴν ἱστορίαν, εἴτε φυσικῶς παρενηνεγμένην, ἀκριτῶς οὐκ ἴσμεν· πλὴν σχάλιόν τι παρ' αὐτῷ κείμενον τῷ θεολόγῳ ἀνεγνωμὴν οὕτω περιέχον· «Οἱ γὰρ κερκώπων παῖδες δόλιοι, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ζῶον (ἀλώπηξ δὲ), ὡς ἀπὸ τῆς κέρκου» μεγάλην γὰρ ταύτην ἔχον, κέρκωψ καλεῖται· φύσει δὲ δολιὸν ἔστι καὶ πανούργον· διὸ καὶ πολλοὶ τὸς μυθεύμασι γελωτοποιοῖς θρυλλοῦσι τοῦτο πολλοί· καὶ γὰρ λέοντα τὸν βασιλικιώτατον ἀπατήσιν καὶ πετεινά καὶ κτῆνη καὶ θῆρας φασί· καὶ ὅτι φυσικῶν ἔχει τὸ πανούργον, λέγουσι σχηματίζεσθαι θάνατον, καὶ ἐξογκοῦσθαι πρὸς ἀπάτην τῶν πετεινῶν, τῆνικα δὲ καθήκονται ὡς ἐπὶ πτώματι, διασπῆν αὐτὰ καὶ κατασθῆναι· ἀλλὰ καὶ τοὺς κύνας πρὸς μίζην ἀπατῆν ἦνικα ταχυρόμοις ἄλμασιν αὐτοῦ κατατύχουεν. Τοὺς δολίους οὖν καὶ ἀπατεῶνας ἔχει τὸ κράτος κατὰ τῶν εὐλαδῶν, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος.

Ἔστι δὲ καὶ τὶς ἑτέρα διήγησις περὶ Πασσάλου καὶ Ἀκλήμονος τῶν Κερκώπων· καὶ οὗτοι γὰρ δόλιοι καὶ ἴλιαν ἀδικώτατοι.

Κεῖται δὲ ἡ κατ' αὐτοὺς ἱστορία ἐν τῷ ριθ' λόγῳ περὶ Μελαμπύγου.

ΛΟΓΟΣ Η'.

Περὶ εὐτελείας τοῦ ἐκτός ἀνθρώπου (2).

17 Οὗτος ἐστὶν θαλερός τε καὶ ἄλκιμος, εὐχος ἐ-
[ταίρων,

18 Ὑψίβιθας, μελέεσσιν ἐρικῶοισι πεπηγώς·

19 Οὗτος κάλλιμος ἦεν ἑωσφόρος, ὄμματι πάντων

20 Ἐλκων, εἰλαρος ἀνθος ἐν ἀνδράσιν, οὗτος ἀγώσιον

21 Κύδιμος, ἔντεσσιν οὗτος Ἀρήιος, οὗτος ἀριστορ

22 Θηροφόνων σταδιοῖσι καὶ οὔρεσι κάρτος ἐ-
[ταίρων.

Πολλαῖς ἐπῶν χιλιάσιν Ὁμηρος καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ποιηταὶ τὰς βίβλους τοιοῦτοις ἐμέλαινον ἐγκωμίοις, ἄρτι μὲν Ἀχιλλέα χολοῦμενον παρειαγόνοτες, καὶ τῆς ἐκείνου μῆνιδος παραίτιον τὰς τῶν ἐφήθων ἀωρίας καὶ πτώσεις πιστούμενοι, πολλοῖς τε λόγων κύκλοις, τῶν ἐταίρων αὐτῶν εἶναι καύχημα καὶ τῆς πατρίδος ὑπέρμαχον παριστῶντες, ἄρτι δὲ μέλεισι πεπηγῶτα μεγάλων ζῶων τὸν Τελαμώνιος Ἀλάντα καὶ τεῖχος τοῖς προσφιλῆσι καθεστηκότα θαυμάζοντες. Ὡσαύτως ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἐνδοξον τὸν Τυδεῶς Διομήδην. Ἀρήιον Ἐκτορά φασὶ τὸν Πριαμίδην· τοῦτον γὰρ κατὰ τὴν μάχην σὺν τῷ Ἀρεῖ δεδοξασμένον τοῖς τεύχεσι λέγουσιν ὡς Ὁμηρος (3).

Ἦρχε δ' ἄρα σφιν Ἄρης καὶ πότνι Ἐρῶ·
καὶ αἴθεις (4).

Τῷ δ' αἰεὶ πάρα εἰς γε θεῶν, δὲ λοιγὸν ἀμύνει,
Καὶ νῦν οἱ πάρα κείνος Ἄρης, βροτῶ ἀνδρὶ
[εἰοικώς.

Nequimus statuere, utrum hæc historia sensu figurato intelligenda, an vera sit; nihil enim nisi scholium novimus sequens quod ipse Theologus præbet: nam cercopum filii dolosi sunt et animal ipsum (ἀλώπηξ) propter caudæ (κέρκος) longitudinem cercops vocatur. Vulpes porro natura est callida et dolosa ob idque multis fabulis et facetis narrationibus locum dedit. Leonem ipsum, regem animalium, avesque, pecora et feras artibus suis decipere creditur. Quod autem sit natura solers, inde probant, quod mortuam simulet et ad aves decipiendas velut in globum convolvatur, ut incaute accedentes eo tutius deprehendat et devoret. Canibus eam etiam molestam dicunt tentaminibus adulterinis. In universum, dicit Gregorius, callidi et impostores in simplices et probos homines dominantur.

Alia narratio ad Passalum et Aclemonem spectat qui in cercopum numero; hi namque et ipsi dolosi atque artificiosi perhibentur.

Habes hanc historiam in 110° sermone.

CARMEN VIII.

De vilitate hominis externi.

Homerus et cæteri Græcorum poetæ innumeris carminibus hujuscemodi viros celebrantes sine numero libros compleverunt, nunc Achilles iram canentes, casibus adversis incensam, heroemque ipsum ut patriæ gloriam et propugnaculum exaltantes. Ex alia parte Ajacem Telamonium, qui belluarum viscera gladio transfodit, et amicorum præsidium exstitit, certatim laudibus efferant; item Diomedem Tydiden certaminibus illustrem; virum denique Mavortium Hectorem, Priami filium, nominant. Hunc enim cum Marte congredientem prævaluisse memorant, teste Homero:

Præerat autem ipsi Mars et veneranda Bellona;
Huic enim semper adest unus deorum qui mortem avertit;
Et nunc ei adest Mars viro mortali similis.

(1) *Iliad.* III, 5.

(2) *Ed. nov.* p. 879.

(3) *Iliad.* v, 592.

(4) *Iliad.* v, 603, 604.

Πλείστοις δὲ τὸν Ἀμφιτρυώνος Ἡρακλέα τιμῶσιν Ἑλληνες ἄλλοις, πολλὴν ἀγῶνα περὶ τὰ τοιαῦτα τιθέμενοι καὶ σπουδῆν. Διὸ τῆν τῶν ἀνθρώπων εὐτέλειαν ὁ θεὸς Γρηγόριος ἀποδείξει βουλόμενος, ἐκ τῶν κατὰ τὸν βίον λαμπρῶν τὸν λόγον πιστοποιεῖται. Καὶ γὰρ καὶ εἰ τινες, φησὶ, ποτὲ τοιοῦτοι γεγόνασιν κατὰ τὸν βίον, ἀλλὰ γοῦν ἐπαύθησαν καὶ τοὺς ἀνοήτοις παρισώθησαν κτήνεσιν· ἐκοιμήθησαν γὰρ καὶ οὐκ ἀναστήσονται· μῦστε τὴν ἀρετὴν, ἀκίδιμον κλέος, κτήμα διαωνίζον· εἰ τις ἤρατο τῶν ἐκ γῆς διαπλασθέντων, ἐπίδοξος καὶ ζηλωτὸς τοῖς οὐρανόις. Εἰ δὲ τις καὶ παρὰ τῆς θεῆς Γραφῆς τοιαῦτα λέγει γεγράφθαι, σκοπεῖτω, ὅτι εἰς δόξαν Θεοῦ ταῦτα γεγράφασιν οἱ ἄγιοι· ἢ γὰρ Ναζωραίους εὐρήσει τοὺς τοιοῦτους κεκλημένους, ὡς τὸν ἀριστεῖα Σαμφίων· ἢ θεόθεν κινουμένους, ὡς Δαβὶδ γυμναῖς ταῖς χεραὶ συμπλεκόμενος ὑπὲρ τοῦ εἰς Θεὸν ὄνειδισμοῦ· καὶ ὅσα τοιαῦτα πρὸς δόξαν εὐροῖς τοῦ Θεοῦ γεγραμμένα.

ΛΟΓΟΣ Θ.

Εἰς ἐμαυτὸν καὶ τὰς κακοπαθείας (1).

- 14 Ἡ βία μ' ὁ λυσσώδης καὶ βάσκαρος ὀλά τιν'
 [Ἰώδ
 15 Ἐς δὴριν καλεῖ· σὺ δ' ἀλείφατι σὲν με πα-
 [λαιστῆρ
 16 Τρίψας εὖτε πάροιθε μέγαν γυμνοῖς πρὸς
 [ἀγῶνα,
 17 Ὡς κεν ἀεθλεύσασι γέρας καὶ κῦδος ἐπάσσης.

Τῆς κατὰ τὸν Ἰώδ πολλαχοῦ μεμνημέθα ἱστορίας, ὅτι τοῦτον ἐξαιτήσας εἰς πειρασμὸν ὁ διάβολος, προσβαλὼν αὐτῷ πολυτρόπως, αὐτὸν μὲν οὐ κατήγαγεν, ἐαυτὸν δὲ μετ' ἤχου ἔπτωσε, καὶ τῆς νίκης ἐκείνῳ περιφανέστερον γέγονε τὸ ἀγώνισμα, διπλοῖς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ τιμήσαντος, τοῖς οἷσπερ αὐτὸν καταγωνίσασθαι προσεδόχησεν ὁ Ἀντίπαλος.

In honorando Hercule, Amphitryonis filio, Græci magnopere desudant. Gregorius, quam vilia sint humana monstrare volens, non inepte ea memorat quæ hominum iudicio splendida habentur. Bona, dicit, aliqui fundamenta jecerunt, sed facti degeneres jumentis insipientibus se assimilarunt : sopor eos occupavit, et non resurgunt. Unde virtutem bellicam, magnam gloriam, opes immensas, si quis eorum qui e terra sunt formati, adeptus esset, illustris erat et cœlestibus invidendus. Quod si quis dicet similia in Scriptura sacra ferri, recordetur, ad Dei gloriam hæc a sanctis referri. Nazaræus enim illos appellatos invenies, ut Samson, vir fortis, aut numine divino ductos; ut David, qui Deum vindicaturus quasi incruis contra Goliathum prodiit, et sic quæcunque ad divinam gloriam conscripta reperies.

Carmen IX. Ad meipsum et adversitates meas.

Plus una vice Jobi historiam retulimus. Hunc diabolus cum tentandum suscepisset et omnibus modis affixisset, perdere eum non valuit, ipse autem infamix sibi notam inussit. Jobo certamen quod subit, majori fuit honori quam victoria, quam reportavit. Deus per duplum restituit ei quæ seductor eripuerat.

Carmen X. Ad meipsum.

Omnium futuram esse resurrectionem, justorum et injustorum, et actionum remunerationem Scriptura divinitus inspirata confirmat. Flumen ignis coram Deo fluere dicitur secundum verba Danielis : *Et flumen ignis fluebat coram eo. Nigra* appellat ima Tartari. Ἄδης autem (inferi) appellatur locus invisibilis (ἀειδής); Græci deum eundem esse suspicati sunt. Cum Græci Trojam obsiderent, ægre scirens Neptunus Trojanos a Jove adjuvari, Jovem increpans velut tyrannum, maris et inferorum imperia affectantem ab Homero producitur his querens verbis : Saturnus Jovi et Neptuno et Plutoni imperium ea lege transtulit, ut Jupiter terræ et omnibus quæ in ea sunt, imperaret, addito insuper aere; mihi omnia quæ in mari deputavit; Plutoni in inferos et mortuos imperium impertivit. Nugæ! Gregorius divinus Tartara nigra appellat tenebras exteriores, quæ incredulis cum diabolo, Deo testante, paratæ sunt.

Carmen XI. Ad Ecclesiam Anastasiam.

Χριστοφόρος Bethlehem, quando quidem Salvator ibi natus est. Bethlehem autem civitas David. David autem dicitur pater Christi secundum carnem. Bethlehem novam Gregorius vocat Anastasiam. In

¹ Jud. xiii, 5. ² Dan. vii, 10.

(1) Ed. nov. p. 911.

(2) Ed. nov. p. 913.

ΛΟΓΟΣ Γ.

Εἰς ἐμαυτὸν (2).

- 28 Ἐν δὲ τὸδ' αἰάξω καὶ δεῖδιω, βῆμι Θεοῦ,
 29 Καὶ ποταμοὺς πυρρόντας, ἀφ' ἡγέα τ' αἰνὰ
 [βέρεθρα.

Πάντων ἀνάστασιν ἔσεσθαι δικαίων τε καὶ ἀδίκων, καὶ τῶν ἐνθάδε βεβιωμένων ἀνταπόδοσιν, ἡ θεόπνευστος πιστοῦται Γραφή. Ποταμοὺς δὲ πυρρὸς ἔλκειν λέγεται κατὰ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὡς φησὶ Δανιήλ· Καὶ ποταμοὺς πυρρὸς ἔλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Ἀφ' ἡγέα δὲ φησὶ τὰ τοῦ ἄδου κατώτατα· ἄδης δὲ λέγεται τόπος ἀειδής κατ' ἐπωνυμίαν κεκλημένος, ὃν καὶ θεὸν Ἑλληνες ὑπετόπασαν. Ὀμηρος γὰρ τοῖς Ἑλλησι κατὰ τὸ ἴλιον μαχομένοις, Ποσειδῶνα μυθεύεται διαλεγόμενον παρεισάγων, καὶ βαρέως φέρεται τῆς ὑπὲρ τῶν Τρώων τοῦ Διὸς εὐεργεσίας ἔνεκα, λέγοντα τύραννον εἶναι τὸν Δία, εἰ κατασχεῖν θαλάσσης καὶ τῶν καταχθονίων ἀμιλλώμενον, ὅτι (3) Ἐκρόνος, φησὶ, Διὶ καὶ Ποσειδῶνι καὶ Ἄδῃ τοῖς τρισὶν υἱοῖς τῆς ὑπ' οὐρανὸν βασιλεύειν προσέταξε· τὸ μὲν Διὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ βασιλεύειν καὶ ἔξωρος τὸ κράτος ἀπένειμεν, ἐμοὶ τε λέγων τῶν ἐν ὕδασι πάντων, Ἄδῃ δὲ τῶν ὑπὸ χθόνα καὶ νεκρῶν ἐμβασιλεύειν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ταῦτα ληρέευσαν· Γρηγόριος δὲ ὁ θεὸς ἀφ' ἡγέα βάρβαρά φησὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὃ τοῖς ἀπίστοις σὺν τῷ διαβόλῳ κατὰ τῆς θείας ἀπόφασιν ἐξητοίμασται.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀραστασίαν (4).

- 61 Ἀλλ' οὐ τόσσοις ἔμοιγε πόθοις καὶ ἄλλοις ἐκείνων,
 62 Ὅσσοις Ἀραστασίης Βηθλεὲμ ὕστατις.

Χριστοφόρος ἡ Βηθλεὲμ· ἐν ταύτῃ γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐτέχθη. Πόλις δὲ ἡ Βηθλεὲμ τοῦ Δαβὶδ. Δαβὶδ δὲ Χριστοῦ πατὴρ λέγεται κατὰ σάρκα. Βηθλεὲμ δὲ νιάν,

τὴν Ἀναστασίαν Γρηγόριος καλεῖ· ἐν ταύτῃ γὰρ τὸν Λόγον ταῖς τεθνηκυῖαις ἐγέννησε ψυχαῖς. Ταύτην μικρὰν οὖσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ἣ βραχεῖς συναβροζομένους καὶ λίαν σπανίους τῶν ὀρθοδόξων εὐρηκῶς (ἦν γὰρ ἡ τῶν Ἀρειανῶν δυσσεβὴς τὸ τηνικαῦτα πάντων αἵρεσις κατακρατούσα), διδάξας ἠξήσῃ, καὶ πάντα τὰ πλήθη τὰ τὴν βασιλίδα κικούντα πόλιν . . .

Desideratur in codice folium unum, id est paginae duas.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ' (1).

. . . [νε]φελὴς χωρῆσαι προσέταξεν καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι Θεοῦ, καὶ ὡς ἀνθρώπων θεάσασθαι δυνατὸν ἦν· τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας ὑπὸ τὸ δρος προσμένειν, ἀγνοῦς μὲν ἀπὸ κοίτης γυναικῶν, ἐν ἱματίοις καθαροῖς, ἐρβαντισμένους τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, καὶ τῆς θείας φωνῆς μόνον ἀκοῦειν· κἄν θηρίον δὲ θίγγῃ τοῦ δρους καταλιθοβοληθήσεται. Ταύτην δὲ Γρηγόριος τὴν ἱστορίαν παραιοῖς, τὴν τινῶν ἀποτρέπων αὐθάδεια, ὡς ἀναξίως τοῖς ἱεροῖς προσέρχονται, οὐδὲν τῶν ἱερῶν ἐπιτηδίων κεκτῆμένοι, μόνῃς δὲ χάριν καταλαξονεύμενοι κενοδοξίας.

124 Δείδια δ' αὐ καίδων Ἀαρῶν μόρον, οἱ βα
[θυηλάς
125 Θέντες ἐπὶ ξείνοιο πυρός, ξείνως καὶ δίλοτο.

Τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου προστάξας ὁ Θεὸς Μωσσεῖ κατασκευάσαι, καὶ τὸν Ἀαρῶν ἱερατεύειν αὐτῷ ἐκλεξάμενος, ὅπως χρῆ θύειν προσέταξε. Τῶν δὲ θυσῶν τελειουργουμένων, ἦν ὅτε πῦρ ἐξήρχετο καὶ ταύτας αὐτομάτως κατήσθιε. Ποτὲ γοῦν πυρὸς ἀναδεδέντος ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, λαθόντες Ναδάβ καὶ Ἀβιοὺδ οἱ τοῦ Ἀαρῶν παῖδες καὶ ἱερεῖς· τὰ πυρεῖα, προσήγαγον πῦρ ἀλλότριον ἐνώπιον Κυρίου· ὠργίσθη δὲ Κύριος τοῖς παιδαρίοις, ὅτι πῦρ ἀλλότριον προσεκόμισαν, καὶ ἐπαφῆκεν αὐτοῖς ἐν τῇ σκηνῇ πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ ἀνήλωσεν αὐτοὺς παραχρῆμα· τῷ δὲ Ἀαρῶν ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἔτι χρίσματι ὄντι, μὴ πενήσῃ· τὸν ἐμπυρισμὸν τῶν υἱῶν αὐτοῦ προσ-

έταξεν ὁ Θεός, μήτε τῆς σκηνῆς ἐξείναι, μήτε μὴ τὴν κεφαλὴν ἀποκιδαρῶσαι.

128 Ὡς δὲ καὶ Ἠλιδθῆσιν ἐπέγραψεν λυγρὸς δλεθρος,
129 Ἠλιδθεις, ὅτι μόρον ἔχον ῥόον· ἡ γὰρ ἔβαλλον
130 Οὐχ ἱερός παλάμας ἱερῶν καθύπερθε λεβήτων.

Τῶν υἱῶν Ἠλεὶ καὶ ἀλλαγῶ μεμνήμεθα ἐν τῷ α' λόγῳ· Ὅφναι δὲ καὶ Φινεὺς ὄνομα τούτοις. Οὗτοι δὲ λαίμαργοι ὄντες, τὴν θυσίαν ἐνύδριζον τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀπαρχὴν ἀγιάζομενοι· διὸ καὶ χαλεπῆς τελευτῆς ἔτυχον· οὐχ ὁσίας γὰρ ἔβαλλον χεῖρας ὑπεράνω τῶν ἱερῶν λεβήτων.

131 Οὐδὲ μὲν οὐδὲ Ἠλεὶ χόλον ἐκφυγεν, ἀλλὰ
[καὶ αὐτὸν

132 Οὐχ ἐσίγη γαστήρ παιδῶν ἐχάλεψε δίαιον,
133 Καίπερ ἀεὶ βρῖσαντα ἐνιδελοῖς ἐπέεσσον.

Πολλάκις τοὺς υἱοὺς ὠνείδιζεν ὁ Ἠλεὶ, ἀμαρτάνειν εἰς Θεὸν παραινῶν αὐτοῖς· ἀλλ' ὅτι τὸν ζῆλον οὐ πρεπόντως διεξήγαγεν, Οὐ φείσεται γὰρ, φησὶν ὁ Θεός, ὁ ὀφθαλμὸς σου ἐπὶ τῷ υἱῷ σοὶ τῷ ἀποστατοῦντι Θεοῦ· τούτου χάριν καὶ αὐτὸς ἱερεὺς τῶν καὶ ταῖς ἄλλαις διαπρέπων ἀρεταῖς, ὅμως τὴν ὀργὴν οὐκ ἐξέφυγεν, ἀλλ' οἰκτρὸν ἔλαχε τέλος, τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν τῶν παιδαρίων ἐπικαταλαδούσης· Ὅτι, φησὶν αὐτῷ ὁ Θεός, τοὺς υἱοὺς σου ἐδόξωσας ὑπὲρ ἐμὲ, ἀπαρχὴν Ἰσραὴλ καὶ θυσίαν ἀγιάζεσθαι ἀναδαῖ ὀφθαλμῷ.

136 Καὶ σὲ κιβωτὸν ἀνασσαρ δὲ ἤδρασε χεῖρ
137 Κλινομένην, θάνατ αἰψά.
[βεβήλω

Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου ἀναγαγὼν ἐξ οἴκου Ἀβεθαρά [f. Ἀμναδάβ], ἐξ ἀγροῦ εἰς πόλιν Δαβὶδ Σιών λεγομένην, θυσίας καὶ χαρμῶν ἐπιτελῶν, ὠρχεῖτο κατὰ πρόσωπον τῆς κιβωτοῦ διαθήκης Κυρίου καὶ ἔπαιζε· τότε δὲ συστραφεῖσαν ἐπὶ τὴν ἄμαξαν τὴν κιβωτὸν καὶ κεκλιμένην, Ὅζαδ ὁ τοῦ Ἀμναδάβ ἐπελάβετο τοῦ ἀνορθῶσαι· Ὅργισθη δὲ Κύριος καὶ ἔπαισεν αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ἀπέθανεν ἐνώπιον τῆς κιβωτοῦ παραχρῆμα· οὐ γὰρ ἤρεσε τῷ Θεῷ τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου ὑπὸ Ὅζαδ ἀν-

enim ortum est Verbum animabus emortuis. Parva erat in principio hæc Ecclesia, pauci enim tum inveniebantur doctrinæ sanæ participes (Arianorum enim tum hæresis dominabatur); ipse autem doctrinæ sæpe augmentum dedit, et multitudinem quæ urbem regiam incolebat...

Carmen XII.

(Moysi licuit) nubem penetrare, et, quantum homini licebat, vocem Dei audire, ipsumque videre. Cæteri omnes in imo monte, ab omni cum mulieribus commercio puri, lavatis induti vestimentis, corpore lavato, non nisi vocem Dei audiverunt. Lapidanda erat omnis bestia quæ montem tetigisset. Hæc porro memorat Gregorius, ut quorundam audaciam reprimat qui indigne ad sacra accedunt, sacerdotii dotibus laud instructi, inani tantum vanitate elati.

Deus postquam Moysi præceperat ut tabernaculum testimonii construeret, Aaron vero sacerdotem instituerat, qua ratione sacra facienda essent, edocuit. Confectis igitur sacrificiis sæpe fiebat ut ignis exiret et omnia devoraret. Quod cum accidisset aliquando, Nabad et Abiud, filii Aaron iidemque sacerdotes, ignem coram Deo alienum obtulerunt. Deus offensus quod ignem alienum obtulissent, in tabernaculo ignis immisit suum ignem, quo extemplo consumerentur. Aaroni autem qui tum maxime munere sacerdotali fungebatur, ne filios interemplos lugeret, neve e tabernaculo recederet, neve caput cidaratum demitteret, interdixit.

In primo sermone de Heli filii Ophni et Phinee locuti sumus, qui pro ea qua erant gulositate sacrificia Deo destinata, nulla sanctimonie habita ratione, profanabant; impuras enim in lebetes sacros cum manas imposuissent, miserabiliter interierunt.

Heli filios suos sæpe ob peccata in Deum commissa reprehendit; attamen ob nimiam indulgentiam, Non parcat, dicit Deus, oculus tuus filio tuo qui defecit a Deo. Quapropter ipse Heli quamvis sacerdos esset cæterisque nullo modo careret virtutibus, Dei iram non effugit, sed ob filiorum culpam tristem vite exitum

ορθωθῆναι, ἐπεὶ μήτε ἱερεὺς ἦν μήτε Λευΐτης, οἷς μόνους τοῦτο ποιεῖν καὶ λειτουργεῖν κατὰ πρόσωπον τῆς κιβωτοῦ διαθήκης Θεοῦ Ἰσραὴλ.

Θεοῦ δὲ τε ρηδὴν ἐθήκεν,
138 Ἀψάυστον καλύμνωσιν, ἐρείσματα τάκτοθι
[τοίχωρ.

Ἐπειδὴ πρώτη σκηνὴ καὶ δευτέρα ἦν, ἡ μὲν βατὴ πᾶσιν, ἡ δὲ μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν, ἥτις Ἄγια ἀγίων ἐλέγετο, χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὴν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ· ἐν ἧ στάμνος χρυσοῦ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. Ἀσάυτως ὁ τοῦ Σολομῶντος ναὸς, ἀψαυστος ἦν τοῖς πολλοῖς τὰ ἐντός, ὅπου ἦν ἡ κιβωτὸς καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ δύο χερουδὶμ ἐκ χρυσοῦ.

149 Ὡς ὄφελον Γετθαίαν ἀναπλήσασιν ἀγίην,
150 Ἐνδικον ἐδρήσεσσαν ἐφ' ἔδρη τίσιον ἔχοντες.

Ὅτε τοῖς ἀλλοφύλοις ἀλωτὸς ἡ κιβωτὸς γέγονε διαθήκης Κυρίου, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ παρθεύμεθα, τῆς κατὰ τοὺς πατέρας Ἡλεί τοῦ ἱερέως ἱστορίας μνησθέντες, τότε δὴ πρὸς τοῖς σφῶν εὐδῶλοις καταφρονητικῶς ἔχοντες, παραβρίπτουσι· Δαγῶν δὲ τῷ Θεῷ αὐτῶν ὄνυμα. Ἔωθεν οὖν ἀναστάντες οἱ ἀλλόφυλοι, τὸν Θεὸν αὐτῶν Δαγῶν ἐπὶ πρόσωπον εἶδον πεπτωκότα ἐνώπιον τῆς κιβωτοῦ, καὶ τὴν τοῦτου κεφαλὴν ἀφρημένην, τὰ τε ἔχνη τῶν χειρῶν καὶ αὐτὸν ποδῶν διηρημένα· ἀνορθώσαντες δὲ αὐτὸν, καὶ αὐδὴ ἀτίμως εὐρόντες σατραπειῶν, τὴν κιβωτὸν ἀπαύουσιν εἰς Γέθ· τῶν σατραπειῶν δὲ αὐτῶν ἐξαίρετως ἡ Γέθ· γενομένης ἐκεῖσε δὲ τῆς κιβωτοῦ, θάνατος

habuit. Quia, dicit ei Deus, filios tuos glorificasti super me, ita ut primitias Israel et sacrificia impederent oculo violares.

David rex cum arcam testamenti e domo Abeddaræ (Aminadab), ex agro nempe in civitatem David, Sion, deduceret, inter sacrificia et ludos festos ante arcam testamenti Dei saltabat. Dein cum arca plaustro imposita inclinaret, Oza, filius Aminadab extendit manum ut illam retineret. Indignatus autem Dominus percussit eum ibi, et exspiravit coram arca. Displicebat enim Deo arcam testamenti Domini ab Oza retineri, quippe qui nec sacerdos nec levita erat, præter quos nulli hoc facere et ministeria peragere licebat ante arcam Dei Israel.

Duo erant tabernacula quorum unum cuius patebat, alterum nemini nisi summo sacerdoti, nec plus semel per annum. Hoc vocabatur Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, et arcam testamenti oblectam undique auro; ibidem et urna cum manna, et virgo Aaron, quæ fronderat, et tabulæ testamenti. Interiora porro templi Salomonici multitudini inaccessa erant; ibi enim stabant arca et altare et Cherubim aurei.

Postquam alienigenæ arca testamenti Domini potiti essent, sicut in primo carmine retulimus, filiorum Heli historiam narrantes, juxta idolorum simulacra illam præ contemptu locarunt. Dagon est nomen dei quem præcipue colebant. Accidit ut, cum mane surrexissent, Dagonem deum suum, ante arcam humi prolapsum capite mutilato, manibus ac pedibus laceratis invenirent. Hunc in pristinum statum repositum cum denuo in terram projectum invenissent, arcam in Geth deduxerunt, quod oppidum primas tenebat in istis regionibus. Quod ubi factum, mors in incolas grassata est. Arca dein ubicunque ponebatur, incolas diro modo plectebantur; ulceribus enim circa posteriora erumpentibus non parum vexati et ægre ferentes istas tribulationes, arcam in terram Israel deducendam statuerunt. Ut autem scirent, utrum propter arcam ista tormenta pestemque perpassi forent, mures fingunt aureos et nates aureas et arcæ, in rei memoriam, apposuerunt. Dein duas vaccas quæ lactabant vitulos plaustro junxerunt, bene augurantes, si non versus vitulos relictos reclinarent, sed recta versus terram Israel progredierentur. Atque ita evenit; in directum enim plastrum traserunt, nullo vitulorum desiderio, sed alacriter procedebant, atque ita arcam in proprium suum locum restituerunt. Nihil proinde vexabantur, sed in posterum tormentis exempti vixerunt. Addit Gregorius: Utinam rerum divinarum contemptores Gethæo morbo vexarentur, et posterioribus suis justam pœnam darent!

Divinus hæc Gregorius comparandi gratia profert propter eos qui maximas sæpe dignitates appetunt; sæpe enim homines nullius frugis res sacras vilipendere audent. In tanta igitur eorum insania fieri potest ut homo aliquis Judæ compar, Petro virtutibus divinis conspicuo, anteponatur, animæve piæ, quæ est quasi Jerusalem pura, impia, quæ est sicut Samaria impura et adultera, superior ducatur. Nam Samaritanis,

11 Reg. vi, 7. 2 Hebr. ix, 4.

κατενέμετο αὐτούς. Ἀσάυτως ἐν διαφόροις διακομιζομένη τόποις, τοὺς ἀλλοφύλους ἐθασάνιζε· φλυκτίδες οὖν ἐν ταῖς ἔδραις αὐτῶν ἀνέβαινον καὶ ἐλύπουν αὐτοὺς ἱκανῶς. Τότε δὴ μὴ φέροντες τῆς κιβωτοῦ τὰς βασάνους, βουλευόνται τῆς γῆς αὐτῶν ταύτην ἐξαποστελῆναι πρὸς γῆν Ἰσραὴλ· ὡς ἂν δὲ γνοῖεν εἰ δι' αὐτὴν αὐτοῖς ἡ βάσανος γέγονε καὶ ὁ λοιμὸς, μύας χρυσοῦς καὶ ἔδρας κατὰ τὰς σατραπείας αὐτῶν ποιήσαντες, τῇ κιβωτῷ προσφέρουσιν εἰς τιμὴν τῆς βασάνου· δύο δὲ νομάδας πρωτοτοκούσας βόας ἔλκειν τὴν ἄμαξαν τῆς κιβωτοῦ ζεύξαντες, εἰ μὴ ἐπιστρέφοντο πρὸς τὰ οἰκεία τέκνα, ἀλλ' ἐξ εὐθείας τὴν ἐπὶ τὴν Ἰσραηλῖτιδα γῆν βαδίσειον τρίθον, αὐτῆς χάριν ἔσεσθαι τὴν ἐπὶ ταῖς ἔδραις αὐτῶν τιμωρίαν ἐτεκμήραντο. Τοῦτου δὲ γενομένου, εἴλκον ἐξ εὐθείας τὴν ἄμαξαν, μὴ ἐπιστρεφόμεναι πρὸς τὰ τέκνα, ἀλλ' ὡς ἄγοντος ἀγόμεναι προθυμότατα· οὕτω τὴν κιβωτὴν τοῖς ἰδίοις ἀποκαταστήσαντες τόποις, μετὰ καὶ τῆς βασάνου ἀβλαβεῖς τὸ λοιπὸν διέμενον καὶ ἀτιμώρητοι. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι τοῖς καταφρονηταῖς τῶν θεῶν, καὶ ἀναξίως λερωμένοις, αἴθε βάσανος Γετθαία ὑπήρχθη, καὶ τίσις ἐδρικὴ ἐφ' ἔδρας ἐτιμωρήσατο.

177 Πέτρῳ δ' Ἰσα φέροίτο θεοκτόνος Ἰσκαριώτης,
178 Καὶ Σολύμεις ἱεροῖσιν ἀλιτροτάτη Σαμάρεια.

Ταῦτα πρὸς σύγκρισιν ὁ θεὸς Γρηγόριος παρεισάγει, διὰ τοὺς αὐτομολοῦντας τοῖς ἱεροῖς ἀξιώμασιν· αἶε γὰρ τῶν θεοειδεστέρων εὐλαβουμένων, οἱ μᾶλλον κακοηθέστεροι τῶν ἱερῶν κατορχοῦνται. Κατὰ γοῦν τὴν παρ' ἐκεῖνοις κρατήσανσαν ἄνοιαν, ἴσως γένοιτ' ἂν ὅστις ὡς Ἰούδας κακώτερος τῷ κατὰ Πέτρον θεοειδεῖ τὴν ἀρετὴν, ὡσαύτως τῇ φιλοθέῳ ψυχῇ καὶ

τῆ Ἱερουσαλήμ ἀπεικασομένη ἢ βέβηλος καὶ τῆ πόρνη Σαμαρεία ἐξομοιομένη· Σαμαρείαν γὰρ ἀντὶ τῆς Ἱερουσαλήμ λατρεύεσθαι Ἱεροβοὰμ ὁ τοῦ Ναβὼτ παρεσκεύασε. πρῶτος αὐτὸς ἐξαμαρτῶν τὸν Ἰσραήλ.

Καίται ἐν τῷ γ' λόγῳ.

184 Ἦν δ' ὅτε Μωαβίταις γαδὸς μέγας οὐ βατὸς ἦεν,
185 Οὐδὲ μὲν Ἀμμαρίτησιν ἐπὶ στρατὸν ἠκαχον
ἦδον.]

Τοῦ Ἰσραήλ τὴν Μωαβίτιδα γῆν ἐξ Αἰγύπτου παρ-
ιόντος, Βαλὰκ ὁ τοῦ Βεὼρ [f. Σεπφὼρ] βασιλεὺς
ὑπάρχων Μωὰδ, τὸν Βαλαὰμ μεταπέμπεται (νεκρο-
μάντης δὲ οὗτος) εἰς τὸ καταράσασθαι τὸν Ἰσραήλ
παρὰ τὴν Μωαβίτιν παρεμβελήκοτα. Τοῦ δὲ παρ-
αιτησαμένου, ὁ Βαλὰκ καὶ αὐθις δώροις αὐτὸν τι-
μήσειν ἐπαγγελάμενος, ἔπεισε πωρευθῆναι. Κατὰ δὲ
τὴν ὁδὸν ἄγγελος Θεοῦ ἐπιστάς μετὰ ῥομφαίας, ἀν-
ελεῖν αὐτὸν ἐπειράτο. Τῆ μὲν οὖν ὑποζύγιον ἐξέκλινε
τῆς ὁδοῦ· καὶ γὰρ ἐβλεπεν, αὐτὸς δὲ οὐχ εἴωρα. Τυ-
πησας οὖν τὴν θνὸν ἐβλεπεν ἐπ' εὐθείας. Ὡς δὲ μικρὸν
προφει, πάλιν ἐξέκλινε τῆς ὁδοῦ, καὶ Βαλαὰμ ἔπαισεν
αὐτὴν τὸ δεύτερον. Ἐλοῦσιν δὲ κατὰ τινα τόπον,
ἔνθα οὐκ ἦν ἐκκλίνειν, πάλιν τὸν ἄγγελον ἡ θνὸς θεα-
σαμένη, καὶ μὴ ἔχουσα ποῦ ἐκκλίνει, κατὰ τῶν τοί-
χων ἀπέκτισε τοῦ Βαλαὰμ τὰς κνήμας· ὁ δὲ ὀργι-
σθεὶς, ἔπαισεν αὐτὴν τῇ μάστιγι μετὰ θυμοῦ· ἡ δὲ
θνὸς ἀνοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς ἀνθρωπίνῃ φωνῇ
πρὸς αὐτὸν *Τί, φησὶν, ἔπαισάς με τοῦτο τρίτον;* —
Ὅτι τῆς ὁδοῦ ἐξέκλινας, ὁ Βαλαὰμ ἀπεκρίνατο·
καὶ εἰ μάχαίρα ἦν μοι, τάχα ἂν ἐξέκντησά σε.
Καὶ ἡ θνὸς φησὶν· *Ὅχι ἐκ νεότητός σου ὑπο-
ζύγιόν εἰμι σου καὶ ἐπ' ἐμὲ ἐπιβέθηκας; μὴ ποτέ*
σοι τοῦτο πεποίηκα; καὶ νῦν ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου
κατὰ τὴν ὁδὸν ἔσπασται ῥομφαία ἀνελεῖν σε
τοῦτο τρίτον, εἰ μὴ ἐξέκλινα τῆς ὁδοῦ. Καὶ δι-

ανοιχθέντων αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, εἶδε τὸν ἄγγε-
λον, καὶ σπεύσας προσεκύνησε. Καὶ ὁ ἄγγελος, *Εἰ*
μὴ, φησὶν, ἐξέκλινεν ἡ θνὸς, ἄρα ἂν ἀπέκτανκά
σε· καὶ νῦν κρεύου καὶ μὴ καταράσῃ τὸν
Ἰσραήλ, ὅτι εὐλογημένος ἐστὶ. Πορευθεὶς δὲ πρὸς
Βαλὰκ καὶ μᾶλλον εὐλογήσας ἢ καταρασάμενος τὸν
Ἰσραήλ, θυμωθέντα τὸν Βαλὰκ ἐπ' αὐτῷ καὶ συμ-
βουλεύσαι κατὰ τοῦ λαοῦ τι προτρέπόμενον, ὁ Βαλαὰμ
φησὶ, ὅτι Ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν δίκαιος μισῶν ἀνο-
μίαν. Ὑμεῖς οὖν τὰς θυγατέρας ὑμῶν καλλωπίσαν-
τες, ἀπολύσατε τῷ λαῷ· οἱ δὲ ἐκπορνεύσουσιν αὐτάς
καὶ ἐκκλινοῦσι τοῦ Θεοῦ αὐτῶν· αὐτὸς δὲ θανατώσει
αὐτούς, ὅτι ἔθνος οὐκ ἰσχύει πρὸς αὐτούς ἐπὶ τῆς
γῆς. Ὁ μὲν οὖν ταῦτα εἶπε· Βαλὰκ δὲ ταῦτα πε-
ποίηκεν· ὁ δὲ λαὸς ἐξεχύθη πρὸς τὰς θυγατέρας Μωὰδ
καὶ ἐξεπόρνευσεν εἰς αὐτάς, καὶ ἐτελέσθησαν τῷ
Βεεζεργῶρ. Ἀνήθη οὖν ἡ ὄργη, καὶ ἦν θάνατος
ἐπὶ τὸν λαόν, ἕως Φινεὲς ὁ τοῦ Ἀαρὼν ἱερεὺς ἔστη,
καὶ ἐξίλασατο διελὼν τὸν Ἰσραηλίτην καὶ τὴν Μα-
διανίτην ἐν τῷ σειρομάστῃ, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.
Μωϋσῆς οὖν φησὶν· *Ἐχθρανεῖτε τοῖς Μωαβίταις.*
Καὶ τῷ Μωϋσῇ φησὶν ὁ Θεός· *Ἐκδίκησον τὴν ἐκ-
δίκησίν μου ἀπὸ Μωαβίτου καὶ Βαλαὰμ, καὶ τότε*
προστέθησθαι πρὸς τοὺς πατέρας σου.

Οἱ δὲ Ἀμμανίται, τοῦ λαοῦ Ἰσραήλ ἐκ Βαβυλῶνος
μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπανεθόντος καὶ τὸν ναὸν
οἰκοδομοῦντος, ἐν Ἱερουσαλήμ ἐπέβαινον, καὶ διήρπα-
ζον αὐτούς, καὶ ἀνήρουν στόματι ξίφους, καὶ διεκώ-
λυν τῆς ἐργασίας αὐτοῦς ἀνακόπτοντες, ἕως ξιφί-
ρεις καὶ αὐτοὶ εἰστήκεισαν ἐργαζόμενοι· ἦνίκα δὲ
παρεγένετο πολεμεῖν, τὴν μὲν οἰκοδομὴν καταλίμ-
πανον, ἀντιπαρετάττοντο δὲ τοῖς Ἀμμανίταις εἰς πό-
λεμον. *Μωαβίται, φησὶν οὖν ἡ Γραφή, καὶ Ἀμμανί-
ται οὐκ εἰσελεύσονται εἰς ἐκκλησίαν Θεοῦ.*

non autem Jerusalem, maxinis honoribus coli iussit Jeroboam, filius Nabat primusque pravi huius exempli auctor exstitit.

Leg. in tertio carmine.

Cum Israel, relicta Ægypto, terram Moab adiret, rex Balac, filius Beor (S. phor) accessit Balaam (necromantix hic operam dabat) ut incantationibus suis Israelitas e Moabotide ejiceret. Qui cum id se facturum negasset, Balac misso iterum nuntii ac pollicitationibus ad iter suscipiendum eum permovit. Cernens asina angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere; eamque Balaam verberando ad semitam reducere voluit. Iterum asina a via deflectit, iterumque vapulavit. Ubi in locum venissent unde deviare non licebat, asina videns angelum non poterat deviare, et attrivit insidentis pedem contra parietem: qui iratus vehementius fuste cædebat latera ejus. Asina autem aperiens os, voce humana ad eum: Quid, ait, percussisti me erce jam tertio? Respondit Balaam: Quia de via declinasti; utinam haberem gladium, ut te percuterem! Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper insidere consuevistis a juventute tua? Numquid simile unquam tibi feci? Et ecce angelus Domini gladium evaginatam in manu gerens, te interfecisset, ni declinasset de via. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit angelum, et extemplo adoravit eum pronus in terram. Cui angelus: Si asina non declinasset, te interfecissem; nunc autem vade et noli maledicere Israel; nam benedictus est. Hinc Israeli benedicendo potius quam maledicendo ad Balac contra ipsum irato et mali quidpiam adversus populum machinanti dixit Balaam: Deus est eorum justus, iniquitatis osor; vos autem exornate filias vestras et ad populum mittite. Et illi fornicabantur cum iis, et deflectent a Deo suo, et Deus morti ens tradet; nam nulla gens insuper terra cisjordanis par est. Et fecit Balac quod dictum fuerat. Et exiit populus ad stuprandas filias Moab, et iniquitas est Israel Belphegor, et iratus Dominus occidit populum, donec Phinees, filius Aaron surrexit et arripit pugione ambos simul perdidit, virum scilicet Israelitam et mulierem e Madian, cessavitque plaga ab Israel. Dixit igitur Moyses: Hostes vos gerite contra Moabitas. Et Deus dixit ad Moysen: *Expta me super Madian et Balaam, et convocaberis ad patres tuos.*

Postquam populus ex captivitate Babylonica rediisset templumque restaurare cœpisset, Ammonitæ, Jerusalem expugnata, incolas omni re spoliatis interfecerunt, et, deterrentes eos ab opere faciendo, populum eo redegerunt, ut non nisi armati ei incumbere possent, sicque Ammonitis resisterent. Hinc Scriptura dicit: Moabitæ et Ammonitæ non intrabunt in Ecclesiam Dei¹.

Generatio eorum parum nobilis. Nam filix Lot patrem inebriatum accesserunt ex eoque conceperunt. Natu major peperit Moab, patrem Moabitarum; minor Ammon in lucem edidit qui est pater Ammoni-

¹ Num. xxii, 28 seqq. ² Deut. xxiii, 5.

"Ἐστὶ δὲ καὶ ἡ γέννησις αὐτῶν ἀθέμιτος· αἱ γὰρ θυγατέρες Ἰωὴν τὸν πατέρα μεθύσασαι, εἰσῆλθον πρὸς αὐτὸν καὶ συνέλαβον ἐξ αὐτοῦ· καὶ ἡ μὲν πρῶτος τέτρα ἐτεκε τὸν Μωάβ (οὗτός ἐστι πατήρ Μωαβιτῶν), ἡ δὲ νεωτέρα τὸν Ἀμμὼν ἐτεκεν (οὗτός ἐστι πατήρ Ἀμμαϊνῶν). Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι Μωαβίταις καὶ Ἀμμαϊνῶν τὸ θεῖον ἀθάτον ἐστὶ θυσιαστήριον, τοῦτ' ἐστὶ τοῖς βεβήλοις καὶ ἀθεμίτοις.

186 Ἄλλους δ' ὑδροφόροισιν ἐνηρίθμησεν Ἰη-
187 Καὶ ξυλοφορήθοισιν, ἐπεὶ ῥά μιν ἔξοχα (ita
cod.) φήσαν.

Πόλις ἐστὶ Γαβαὼν, τῆς Ἱερουσαλήμ ὡσεὶ δέκα σμυλίων διεσπικυῖα, ἦντινα κατέκειε τὸ ἔθνος τῶν Χαναανίων. Οἱ οὖν Γαβαωνῖται ὡς ἐγνώσαν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ τῆς Ἱερικῶ καὶ τῶν σύνεγγυς πόλεων κακτρατηκῆτας, ἦλθον πρὸς Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ περιεσχισμένους ἐνδεδυμένοι χιτῶνας, καὶ παλαιὰ περιβάλλια καὶ διεβρωγῆτας ἄσκούς ἐπιφερόμενοι, καὶ ἄρτους εὐρωτιῶντας, καὶ σανδάλια πεπαλαιωμένα ἐνδεδυμένοι, ὡς ἀπὸ γῆς μακρῶθεν ἐληλυθότες, καὶ προσελάλουν τὰ εἰς εἰρήνην. Ἀπατήσαντες δὲ τὸν Ἰησοῦν τοῖς τε φαινομένοις καὶ τοῖς λεγομένοις ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῆς ἰδίας πατρίδος, διαθέσθαι αὐτοὺς παρεσκεύασαν. Γνοὺς δὲ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα, καὶ τὸν ἄρτον μὴ δυνάμενος ἀθετῆσαι, ξυλοφόρους καὶ ὑδροφόρους τοῦ λαοῦ τοὺς Γαβαωνίτας ἔταξε, καὶ ἐδούλευον ἐν τούτοις τῷ Ἰσραὴλ πάσας τὰς ἡμέρας Ἰησοῦ.

188 . . . Ἀεὶ δὲ γόνον μέγαλοιο γερῆραν·
189 Σκηρῆς γὰρ μιν ἔθηκεν ἐπουρανίης θεράποντα·
190 Κάρθιδ' ὄροι θινέων τε καὶ οὐθεος ἠδὲ πόνοιο·
191 Ἄλλος γὰρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ χέρας εἶχον ἐπ' ἔργοις,
192 Ὅσσα γε ἦν νηοῖο, καὶ ἔκτοθεν ἐγκοινοῦντες.
Τὴν Ἀεὶ φυλὴν ὁ Θεὸς εἰς λειτουργίαν ἑαυτῷ ἐξ-
ελέξατο· καὶ πᾶσαν μὲν αὐτοῖς τῶν θυσιῶν καὶ τῆς

σκηρῆς τὴν λειτουργίαν τοῖς Λευταῖς ἀπέπειμα, κληρονομίαν δὲ ἐν Ἰσραὴλ οὐκ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἦ μόνον δεκάτας ἐκ πάντων τῶν ὑπαρχόντων τῷ λαῷ. Οἱ οὖν Λευταῖαι τὰς τε θυσίας ἦσθιον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὰς δεκάτας ἐκομίζοντο· ἐκάστη δὲ τῶν Λευιτῶν πατριὰ λειτουργίαν ἀφωρισμένην εἶχον ἐν τῇ σκηρῇ· οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἱερεῖς οἱ κατὰ τὸν Ἀαρῶν, οἱ καὶ δεκατῶν δεκάτας ἐκομίζοντο· οὗτοι δὲ τὰς περὶ τὸ θυσιαστήριον ἔλαγον λειτουργίας, ὅσα τε τῆς σκηρῆς ἐντιμότερα, καὶ τὴν κιβωτὸν οὗτοι κατεῖχον· ἄλλοι τὰς δέξρεις καὶ τοὺς μοχλοὺς, ἕτεροι δὲ τὰς ἐπαρυστρίδας καὶ θυσοκας· οἱ δὲ τὰ πურεία καὶ τὰς μαχαίρας, καὶ ὅσα σκευὴ τῆς λειτουργίας καὶ τῆς σκηρῆς· ἕκαστος δὲ φυλάττων τὴν ἰδίαν ἐπεγίνωσκε τάξιν. Ταῦτα δὲ φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, τῆς τότε καταβοῶν ἀταξίας· οὐ γὰρ διάκρισις ἦν τῶν κακίστων, ἀλλὰ τῷ βουλομένῳ τὰ τῆς ἱερουσύνης εὐχείρωτα ἦν· καὶ τοῖς Λευταῖς τὴν ἀρετὴν, οὐδὲν πλέον ὑπῆρχε τῶν δουλοτρόπων Γαβαωνιτῶν.

206 Ζητῶ Νῶς κιβωτὸν, ὅπως μόνον λυγρὸν ἀλέξω.
Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

208 Καὶ Σοδόμων πυρόντα πικρὸν καὶ ἀθέσφα-
τον ὄμβρον.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Εἰς ἐπισκόπου (1).

19 Οὐ γὰρ ἴης γενόμεν μοίρης θρασύς ἀσπιδιώτης.

"Ὀμηρος ὁ ποιητὴς τὸν Ἄρεα λέγων (2) ἔρορον τῷ πολέμῳ, μυθεύεται τι τοιοῦτον, ὅτι τὸν Τυδείως Διομήδην Παλλὰς Ἀθηνᾶ καθοπλίζουσα (Διὸς δὲ θυγάτηρ αὐτὴ καὶ πολεμικωτάτη), παρώτρυνε κατὰ τοῦ Ἄρεως· οὗτος γὰρ ἔκτορι τῷ Πριαμίδῃ συμπαρῶν κατὰ τὴν μάχην, πολλὴν δόξαν παρεῖχε, καταπληκτικὸν αὐτὸν δεικνύς τοῖς πολεμίοις. Παλλὰς οὖν, ἡ καὶ Ἀθηνᾶ, Διομήδην ἐπελοεῖν τῷ Ἄρει παροτρύ-

taram. Dicit igitur divinus Gregorius, altare inaccessum esse Moabitibus et Ammonitis, i. e. profanis et improbis.

Urbs est Gabaon, decem circiter a Jerusalem miliaribus distans, a gente Chanaanorum habitata. Gabaonitæ igitur ubi audiissent, filios Jerusalem Jericho et vicinas urbes expugnasse, ad Jesum filium Nave accesserunt, scissis induti tunicis, portantes vestimenta vetera, utres disruptos, panes deterioratos, sandalia detrita, quasi e regione longinqua venissent, pacemque rogarunt. Jesus, quem veri specie et verborum simulata sinceritate fefellerant, et cui patriam non suam mentiti erant, pacem cum iis fecit. Fraude detecta, juramentum violare nolens Jesus jussit ut Gabaonitæ ligna et aquam portarent pro populo; atque ita quidem servi fuere Israelitarum, quamdiu Jesus viveret.

Tribum Levi Deus sibi in ministerium elegit, omnemque Levitis circa sacrificia et tabernaculorum cultum commiserat; interdicta tamen in Israel hæreditandi facultate præter decimam omnium quæ ad populum spectabant. Levitæ igitur sacrificiis ab Israel oblati vescerantur, et decimas reportabant. Omnis porro familia peculiari in tabernaculo munere fungebatur; alii sacerdotes erant secundum Aaron et decimarum decimas recipiebant; alii ministerium circa altare obtinebant; hi cilicia et vestes, illi haustra ac mortariola, alii denique thuribula et gladios, omnisque generis vasa quæ ad cultum et tabernaculum pertinent, suo quisque ordine. Gregorius inconditos eorum mores redarguit. Non enim vel pessimæ notæ homines a muneribus excluderantur; cuivis ad sacerdotalia munera aditus patebat, nec majore virtute conspicui erant Levitæ, quam Gabaonitæ.

Carmen XIII. Ad episcopos.

Homerus in carminibus suis de Marte belli præside loquens hæc ait: Quondam Diomedem Tydiden adversus Martem Pallas Athene Jovis filia eademque pugnarum amantissima excitavit. Tunc quidem Hectori præsentia sua summam comparaverat gloriam reformidandum hostibus omnibus eum reddendo. Pallas igitur Diomedem persuasit ut congredi non dubitaret cum Marte, quamquam deo et homicida. Prior

(1) Ed. nov. p. 673.

(2) *Iliad.* v, 815-898.

νεῖ, μήτε αἰδοῖ τὴν Ἄρεα κατευλαβῆσθαι, κἄν ὅτι θεὸς οὗτος καὶ ἀνδροφόνος. Προσεγγίσαντι δὲ τούτῳ καὶ Διομήδην ἀνελεῖν προθυμουμένῳ, τὸ βέλος ἢ Παλλὰς ἐπέσχε, κενὸν ἀποστρέψασα. Διομήδης δὲ κατὰ τοῦ Ἄρεως ἐνέγκας τὸ δόρυ, ἔτρωσε τῆς λαγόνος ἔνθα ζώννυται κατὰ τὸ ἔσχατον. Ὁ δὲ μέγα, φησὶν, ἔχησεν ὡσεὶ χιλιάδας ἑννέα ἢ δέκα φωνῆσαι, πάντας δὲ φόβος συνέσχευεν Ἄρεος ἀνακεκραγόντος· ταχυτάτοις ἄρμασι δὲ νεφῶν εἰς Ὀλυμπον ἀνελθόντων, τῷ πατρὶ Διὶ τὰ κατὰ τῆς Ἀθηνᾶς διελέγετο, ὡς ὑπερήφανον καὶ θρασὺν ἄνδρα τοῖς ἀθανάτοις μάχεσθαι θεοῖς παροτρύνει· καὶ γὰρ ἔτρωσε, φησὶ, καὶ Ἀφροδίτην τῷ καρπῷ τῆς χειρὸς, ὡς δὲ κάμει μικροῦ γὰρ ἢ ταῖς δειναῖς ἐνηριμῆθην τάξεσι τῶν νεκρῶν διαφωνήσας, ἢ ζῶν ἀσθενῆς ἐκαίμην τοῖς μέλεσι. Ζεὺς δὲ βλοσυρὸν Ἄρει προσεσηκῶς, μέμφεις ἐπέφησεν, ἀνδροφόνον αὐτὸν καὶ φιλοπλιεμον καλέσας, τὸν τε θυμὸν ἰοικότα καὶ τὴν θρασύτητα τῆς τεκούσης αὐτὸν Ἥρας, παλίμβολόν τε καὶ μιᾶς ἀσπιδιούτης μοίρας ἀποκαλέσας. Γρηγόριος τοίνυν ὁ θεολόγος, ὡς οὐδὲν Χριστοῦ προτιμότερον ἡγεῖται βουλόμενος ἀποδείξει, τούτων ἐκ μεταφορᾶς μέμνηται. Οὐ γὰρ, φησὶ, μιᾶς μοίρας τῆς μὴ πρὸς θεὸν ἀφορώσης θρασυῖς ὑπέριμαχος γέγονα· ταῦτά μοι φίλως, φησὶν, οὐ φρονούσιν οἱ κριταί, ἀμαρτίαν δὲ λογίζονται τὸ μὴ κατ' ἰσότηα πάντων ἀμαρτεῖν, καὶ τοῖς καιρῶς ἐπιβόρον ἔχειν με τὴν ψυχὴν.

25 Ἄλλὰ τὰ μὲν λήθης κεύθου βυθός.

Μῦθος καὶ οὗτός ἐστι τῆς λήθης ὁ βυθὸς παρ' Ἑλλησι κρεσθευόμενος. Οἱ μὲν γὰρ λήθης καλοῦσι βυθὸν, οἱ δὲ σιγῆς, ὡς Μαρκίων καὶ Μάνης· Πυθαγόρας δὲ καὶ Πλάτων, οἷς ἠκολούθησεν Ὀριγένης, προὔπαρχιν λέγουσι τὰς ψυχὰς τῶν σωμάτων, ἀπὸ δὲ τῶν

κρειττόνων εἰς τὸ χεῖρον κατενεχθῆναι· τὸ γὰρ σῶμα δεσμὸν εἶναι λέγουσι καὶ φυλακὴν τῆς ψυχῆς. Ὅτε γοῦν, φησὶν, αἱ ψυχαὶ πρὸς σῶμα καθικνούντο, λήθης πεπύκασι πόμα, ἔν' ὅπερ πάσχουσιν ἀγνωσῶν· οὗτοι δὲ καὶ μεταγγίζεσθαι ταύτας ληροῦσιν ἐκ σωμάτων εἰς σώματα, ὡς περὶ τούτου πλατύτερον ἐν τῷ *Περὶ ψυχῆς παρακατιῶν* λελέξεται λόγῳ. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι εἰ τίς ποτε λήθης βυθὸς ἐστὶ, τὰς ἐμὰς συμφορὰς κατακρυπτεύω· πολλαὶ γὰρ καὶ παρὰ τῶν θεῶν λατρεύειν οἰομένων, μέχρις ἢ τελευταία πάντων ἡμέρα τὰς προθέσεις ἀπογυμνώσει.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄.

Περὶ φύσεως ἀνθρωπίνης (1).

57 Ἐξ ἔτι τοῦ ὅτε μοι πικρὴν ἐπομόρξατο ποιῆν
58 Γεύσις τ' οὐλομένη, καὶ φθόνος ἀντιπάλου,
61 . . . Πυρὶ ψύχοντι τὸ θαῦμα.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

Ταύτην οὐκ ἂν τις ἐκλάβοι τὴν ἱστορίαν εἶναι, τὴν κατὰ τὸν Τάνταλον, ἢ τὸν Ἡρακλέα· ὁ μὲν γὰρ Τάνταλος, ἀνδρὶς ξηραίνεσθαι λέγεται ἐν μέσοις τοῖς ὕδασι· ὁ δὲ Ἡρακλῆς τοσοῦτον φλεχθήσεσθαι τῷ αἵματι τοῦ Νέσσου, ὡς καὶ τὸ ποτάμιον ῥεῦμα εἰς φλόγα μεταγαγεῖν· κεῖνται δὲ παρακατιῶν αἱ ἱστορίαι. Σὺν ἀληθείᾳ τοίνυν πυρὶ ψύχοντι τὸ θαῦμα, περὶ τῆς δόξου πηγασάσης τοῖς παιδαρίοις καμίνου τὴν ἱστορίαν ὑποληπτέον· κεῖται δὲ ἐν τῷ α' λόγῳ.

71 *Εἰκὼν εἰμι θεοῦ, καὶ ἀσχεος νίδος ἐτύχθην.*

Πᾶσαν ὁ θεὸς τὴν κτίσιν δημιουργήσας, ὕστερον τὸν ἀνθρωπὸν ἐποίησε κατ' εἰκόνα ἰδίαν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· γέγραπται γὰρ· *Καὶ εἶπεν ὁ θεός· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν*, καὶ ἀρχέτω τῆς κτίσεως· καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, *καὶ ἐνεφύσησεν*

emisit hastam Mars, qua Diomedem interficeret; telum autem summovit Minerva, ut incassum ferretur. Vicissim deinde direxit Diomedes hastam in Martem, et vulneravit intimum ventrem ubi cingebatur balteo. Qui autem, ait, clamorem edidit quantum novies vel decies mille, et, clamante Marte, tremor occupavit omnes. Rapidissimo tunc nebularum curru in caelum elatus, Minervam apud Jovem patrem incesat, quod audacem et impudentem virum ad debellandos Deos adhortetur. « Nam Venerem, inquit, primum cominus vulneravi manu, postea in me ipsum irruit. Parum absuit quin horrendis mortuorum ordinibus annumerarer, aut vivens membra languida vix sustinerem. » Jupiter autem Martem torvis oculis intuitus reprehensionibus eum increpavit, homicidam in caedis fauorem vocans, ferocitate et audacia matri Junoni similem, dolosum et unius partis sectatorem. Theologus ergo Gregorius refert hanc per metaphoram, ut ostendat se nihil Christo pluris facere. Non ego, inquit, unius partis audax fautor, quæ ad Deum non conduceret; at hæc mihi iudices acerbè exprobrant, peccato mihi vertentes quod non peccatis suis consentiam, et quod anima mea æqualium libidinibus non indulgeat.

Finxerunt Græci abyssum dari oblivii; quem quidem alii gurgitem oblivii, alii gurgitem silentii appellant, ut Marcion et Manes. Pythagoras et Platon, quibus Origenes assentit, asserunt animas existere ante corpora, et a melioribus ad pejora deferri; nam corpus dicunt esse vincula et carcerem animæ. Ante igitur, aiunt, quam animæ ad corpora dilabantur, potant aquas oblivii, ut quod patientium ignorant. Ii igitur stulte putant animas e corporibus ad alia corpora transire, uti fusius in sermone De anima relatum. Dicit ergo divus Gregorius: Si qua oblivii abyssus existit, calamitates meas tegat; multa enim patientur vel ii qui Deo servire creduntur, donec ultima omnium dierum intimos animorum sensus revelet.

CARMEN XIV. De natura humana.

Noli cogitare quod hic Tantali aut Herculis sors innuat. Dicitur enim Tantalus vel medio in flumine siti arsisse; Hercules autem propter sanguinem Nessi tantum concepisse ignem, ut vel fluminis undas incenderet. Reperies vero historias.

Attamen illud *frigidus ignis* significat rorem qui media in fornace pueros refrigeravit. Refertur autem in primo carmine.

Perfecta creatione, Deus effecit demum hominem ad imaginem et similitudinem suam. *Et dixit Deus: faciamus hominem ad imaginem nostram et similitudinem* ¹, et habeat principatum creationis. *Et finxit Deus hominem, pulv. rem sumens de terra, et insufflavit in eum flatum vitæ, et factus est homo in animam*

¹ Gen. i, 26 sqq.

(1) Ed. nov. p. 675.

εις αὐτὸν προὐν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἀνθρώπος
Ἄδὰμ εἰς ψυχὴν ζώσαν. Πῶς οὖν, φησὶν ὁ θεὸς
Γρηγόριος, εἰκὼν ὑπάρχων Θεοῦ, αἰσχύνῃς υἱὸς
ἐγενόμην; Πάντως διὰ τῆς ἀμαρτίας ἦν ἔτεκεν ἡ
παρακοή.

77 Πλάσμα Θεοῦ, παράδεισος, Ἐδέμ, κλέος,
[ἐλπίς, ἐφετημή.

Ὅπερ φησὶ τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι εἴπερ μοι μάτῃν
ὁσθέν ἐστιν ἡ ψυχὴ, ἢ οὐκ ἐστὶ μάτῃν μοι τὸ πλάσμα
εἶναι Θεοῦ, καὶ ὁ παράδεισος, ἢ τε Ἐδέμ καὶ ἡ δόξα
καὶ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἐντολή;

88 Ὅμβρος ὁ κοσμοκλέτης.

Ὁ ἐπὶ τοῦ Νώε. Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

Ὅμβρος ὁ πυροσπόλος.

Ὁ ἐπὶ Σοδὼμων. Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

89 Αὐτὰρ ἔπειτα νόμος γραπτὸν ἄκος.

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

Αὐτὰρ ἔπειτα

90 Χριστὸς ἐὼν μορφὴν ἡμετέρη κενάσας.

Κεῖται ὁμοίως ἐν τῷ β' λόγῳ.

91 Ὡς κεν ἐμοῖς παθέσσι παθὼν Θεὸς ἄλλοι
[ὁπάλοι.

Χριστὸς ἐνανθρωπήσας ἀνθρώποις, πλῶν ἐσταυ-
ρώθη καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη, ὡς ἂν τοῖς ἀνθρωπίνους
πάθει παθὼν Χριστὸς παράττοι βοήθειαν, καὶ θεὸν
τὸν ἀνθρώπων κατασκευάσῃ τῷ εἶδει τῷ ἀνθρωπίνῳ
ὁ προσεληφεν.

102 ...Σὺ δὲ μοι δειμὰτα πάντα λέγε,

103 Τάρταρον ἠέρωντι, Πυριφλεγέθοντα,
[ἱμάσθλας.

Μέμνηται καὶ Πλάτων τῶν ἐν ἔξου κολάσεων, ἐν
τῷ Φαίδωνι λέγων περὶ τῶν λήξεων καὶ τῶν ἀποκλη-
ρώσεων τῶν ψυχῶν, ὅτι οἱ ἀδικῶς βεβιωκότερες κολάζον-
ται ἐν τῷ Κωκυτῷ καὶ ἐν τῷ Πυριφλεγέθοντι καὶ ἐν
τῷ Τάρτάρῳ· ποταμὸς δὲ ὁ μὲν Κωκυτὸς ψυχρότατος,
ὁ δὲ Πυριφλεγέθων θερμότατος· ὁ δὲ Τάρταρος μέσος
τις τόπος, ἐν ᾧ ἀνίμῃς ἐστὶ καὶ καταπόσις ὑδάτων

καὶ καπνὸς, ἀφεγγής· δὲ ὁ τόπος· ὁ δὲ Ἀχέρων καὶ
αὐτὸς μέσος, φησὶ, καθαρῶ ἔοικώς, οὐ κολάζων, ἀλλὰ
ρύπτων, φησὶ, τὰ ἀμαρτήματα.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

Περὶ εὐτελείας τοῦ ἐκτός ἀνθρώπου (1).

79 Ἄμφω καὶ πινυτοῖσιν ἐφήρμοσε ταῦτα πί-
[ροιθε.

80 Τῷ μὲν κλανθμὸς ἐὼν τάνθαδε, τῷ δὲ γέλας.

Ἡράκλειτος καὶ Δημόκριτος οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ γε-
γονότες χρόνῳ, φυσικοὶ δὲ ὄντες, ὁμοίως τὴν τοῦδε
κόσμου ἀλλεπαλληλίαν διέπεισαν, ὁ μὲν γελῶν, ὁ δὲ
κλαίων· ὁ μὲν γὰρ Δημόκριτος ἐγέλα συνεχῶς τὰ
πράγματα, ὁ δὲ Ἡράκλειτος ἐκλαίεν· ἦν δὲ ὁ Δημό-
κριτος Ἀδελφίτης, ὁ δὲ Ἡράκλειτος Ἐφέσιος.

81 Ὡς Τρῶες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι θορόντες

82 Δῆθουν ἀλλήλους εἶνεκα πορνιδίου.

Ἀλέξανδρος ὁ καὶ Πάρις, παῖς ὢν Πριάμου βασι-
λέως Τρωάδος, ἀφικόμενος εἰς Ἑλλάδα, καὶ παρὰ
Μενελάῳ τῷ Ἀτρέως παιδὶ ξενισθεὶς, μοιχεύει τὴν
τούτου γυναῖκα Ἑλένην, καὶ ταύτην ἀρπάσας, εἰς
Ἴλιον τὴν ἰδίαν ἀπάγει πόλιν. Ἕλληνας οὖν, τῆς
Τρωάδος καταστρατοπεδεύσαντες, ἐπ' ἔτεσιν ἱκανοῖς
Τρῶας κατέκοπτον, καὶ ὑπ' αὐτῶν κατεκόπτοντο ἔνε-
κεν τῆς Ἑλένης· ὕστερον δὲ πορθήσαντες καὶ αὐτὸ τὸ
Ἴλιον εἶλον, ἐκεῖσε μέντοι οἱ πλείους τῶν ἡρώων
ἀναιρεθέντες, παμπληθεὶ δὲ τὴν Ἴλιον ἐξολόσαντες
πόλιν.

Ἐπίθεσις τῆς ποιήσεως. Σχόλιον.

Ἡ δὲ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου αἰτία αὕτη· Ζεὺς
ἐρασθεὶς Θέτιδος τῆς Νηρέως θυγατρὸς, αὐτὸς μὲν
ἐκωλύθη συνελθεῖν αὐτῇ, Προμηθεὺς μαντευσαμένου.
ὡς ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθεὶς, ἐκβάλλει τὸν πατέρα τῆς
βασίλειας· δίδωσι δὲ τῷ Αἰακοῦ Πηλεῖ, οὐ πατήρ ἦν
αὐτοῦ ὁ Ζεὺς. Τῶν δὲ γάμων γενομένων ἐν τῷ Πηλεΐφ
δρει παρὰ Χείρωνι τῷ κενταύρῳ, πάντες εἰς τὴν

viventem. Qui ergo, ait divus Gregorius, effigies Dei cum sim, illius dedecoris ortus sum? Propter
peccatum quod admisit negligentia parentum.

Sic sonat quod hic habetur: Licet mihi frustra caelestis anima, num parvi mea refert quod plasma sit
Dei, et Paradisus et Eden et gloria et spes et lex?

Christus homo inter homines factus, passus est et crucifixus et sepultus ac resurrexit, ut humanis
morbis ipse affectus nos sanaret, et hominem Deum efficeret, formam humanam ipse adeptus.

Loquitur etiam Plato de mortuorum suppliciiis, dum in Phaedone suo sortem et conditionem animarum
distinguit. Iniquos dicit poenas dare in Cocyto, in Phlegethonte et in Tartaro. Cocytus autem fluvius
frigidissimus; Phlegethon, fluvius calidissimus; Tartarus vero intermedius locus, quo aquae corrumpunt et
unde defluunt, ubi et fumus: locus quidem niger. Acheron, ipse quoque in medio inferorum, purgato-
rius, quo peccata solvuntur non puniuntur.

CARMEN XV. De vilitate externi hominis.

Heraclitus et Democritus non ejusdem ætatis, sed æque physici, profitebantur ambo mundi hujus
vanitatem, alter ridendo, alter flendo. Democritus quidem deridebat usque res humanas, Heraclitus
autem desolebat eas semper. Democritus erat Abderites, Heraclitus Ephesius.

Alexander qui et Paris dicitur, filius Priami regis Troadis, venerat in Græciam, et apud Memelam
Atriden hospitio receptus, Helenam conjugem ejus violaverat, raptamque deduxerat in domum suam
Ilium. Græci igitur Troada aggressi, per plurimos annos propter Helenam Trojanos vexaverunt, et sunt
ipsi vexati. Postremo tandem Ilium ceperunt et vastaverunt. Ipsi perdidierant plerosque heroum, urbs
autem Ilium funditus eversa est.

Propositio poematis. Scholion.

Belli Trojani hæc causa: Jupiter amore in Thetida filiam Nerei incensus, eam ipse adire prohibe-
batur, quia prædixerat Prometheus, natum ejus patrem de regno ejecturum. Dedit autem illam Peleo
filio Æaci, quem ipse genuerat. Factis autem nuptiis in finibus Pelei apud centaurum Chirona, dii deo-
ie omnes vocati sunt ad convivium præter Discordiam. Quæ ira mota statuit gaudium corrumpere, et

1) Ed. nov. p. 477.

εὐωχίαν ἐκλήθησαν οἱ θεοὶ καὶ αἱ θεαί, πλὴν Ἐριδος. Ἡ δὲ ὀργισθεῖσα στάσων ἐπεχειρήσεν ἐμβάλειν τῷ συμποσίῳ, καὶ χρυσῷ μῆλῳ ἐπιγράψασα, **Τῆ ΚΑΛΗ**, ἐβύβην εἰς τὸ μέσον, περὶ οὗ τρεῖς ἀνέστησαν φιλονεικοῦσαι, Ἦρα καὶ Ἀφροδίτη καὶ Ἀθηνᾶ, ἐκάστη φάσκουσα ἑαυτὴν εἶναι καλήν. Ὁ δὲ Ζεὺς δυσωπίας βουλόμενος ἀπαλλάξαι τὰς θεάς, πέμπει δι' Ἐρμοῦ κριθησομένης πρὸς τὸν ἐν Ἰδῆ ποιμένα Πάρων· πρὸς δὲ ἀφικόμεναι ἐπιγγείλαντο τὰ τῆς κρίσεως δῶρα, ἡ μὲν Ἦρα βασιλείαν αὐτῷ παρέξειν, Ἀθηνᾶ δὲ τὴν ἐν πολέμοις ἀριστείαν, Ἀφροδίτη δὲ τὴν Διὸς καὶ Ἀθήας θυγατέρα Ἑλένην, κάλλιε διαφέρουσαν πασῶν τῶν γυναικῶν· ὁ δὲ ἐπιθυμῆς κρατηθεὶς, προέκρινε τὴν Ἀφροδίτην· ἡ δὲ εἰς Λακεδαίμονα πλεύσαντα κειλεύει τὴν Ἑλένην ἀρπάσαι, Μενελάου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰς Κρήτην ἀποδεδημηκότος.

83 Κουρήτας τ' ἐμάχοντο καὶ Αἰτωλοὶ μενεάγραμναι,
84 Ἀμφὶ σὺς κεφαλῇ θριεὶ τε χοιριδίαις.

Μελέαγρος ὁ τῶν Αἰτωλῶν βασιλεὺς, Ἀρτέμιδος καταφρονήσας, τὰς κατ' ἔθος αὐτῇ θυσίας οὐ προσέφερε, μικρὰν εἶναι ταύτην καὶ μηδενὸς ὑπονοήσας ἀξίαν λόγου. Ἄρτεμιν δὲ φασιν οἱ μῦθοι τῶν θηρίων καὶ ζώων κρατεῖν· ὀρεστιάς γάρ αὐτῆ, διὰ καὶ ἐλαφροδῶς καλεῖται· βάλλει γὰρ εὐστόχως τὰς ἐλάφους. Τῷ γοῦν Μελέαγρῳ σύαγρον ὑπερμεγέθη πέμπει, καὶ τὴν τούτου κατέδραπτε χώραν· Μελέαγρος δὲ τοὺς Κουρήτας εἰς θυμμάχιαν καλέσας, ἀναίρει τὸν ἄγριον σῶα· λαβὼν δὲ τὴν τοῦ σὺς κεφαλὴν καὶ τὰς τρίχας, τῇ Ἀταλάντῃ ξένιον παρέσχεν· αὕτη δὲ παρθένος γυνὴ καὶ τοξότις. Τοῦτο γνόντες οἱ Κουρήτες, πόλεμον συνάπτουσι μετὰ τῶν Αἰτωλῶν, καὶ οὕτως ἀλλήλους κατέκοπτον ἀντὶ σὺς κεφαλῆς καὶ χοιριδίων τριχῶν. Ὀμηρος μὲν οὖν φησὶ κεφαλὴν καὶ δορᾶν· ὁ μέγας Γρηγόριος δὲ ἀντὶ τῆς δορᾶς, τρίχας φησὶν, εἶτε τοῖς μέτροις ἐπόμμενος· ἐλεγείον γάρ,

Ἀμφὶ σὺς κεφαλῇ θριεὶ τε χοιριδίαις,
προεῖρηται· εἶτε φυσικῶς παριστῶν· οὐ γὰρ σὺς ἀποδοροῦται.

85 Διαικίδαι μέγ' ἄεισμα θάνον γε μὲν, δε μὲν ἐν
ἔχθροισι,
86 Μαινομένη παλάμη, αὐτὰρ ὁ μαχλοσύνη.

Αἰακὸς οὗτος υἱὸς ἐγένετο τοῦ Διὸς, δίκαιος τὰ μάλιστα· διό ποτε ἀβροχίας γενομένης ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ κατ' ἐξοχὴν τῶν πόλεων ἄνδρες παρακαλοῦντες εὐξασθαι τῷ ἰδίῳ πατρὶ ἵνα γένηται υἱός· ὁ δὲ στάς καὶ εὐξάμενος, ἔλυσε διὰ τῆς εὐχῆς τοὺς αὐχμοὺς καὶ κατεβύβη ὕδωρ πολὺ· μάλιστα δὲ καὶ ἐκ τούτου ἐδείχθη ἡ εὐσέβεια τοῦ Αἰακοῦ. Οὗτος οὖν γεννᾷ δύο υἱοὺς, τὸν Πηλεῖα καὶ τὸν Τελαμῶνα· ὧν ὁ μὲν Πηλεὺς τίκτει τὸν Ἀχιλλεῖα, ὁ δὲ Τελαμῶν τὸν Αἴαντα, ὅτινες ἐκαλοῦντο Διαικίδαι, τὴν ἀπὸ τοῦ πάππου τιμὴν ἐνθεν προσφερόμενοι. Ἀχιλλεὺς οὖν μετὰ Ἔκτορος ἀναίρεσιν, Πολυξένην τὴν Πριάμου θυγατέρα βουληθεὶς γῆμαι, εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει, καὶ κατὰ λόγον τινα τοξευθεὶς ἐν τῷ ναῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ Πάριδος θηήσκει. Ἀχιλλεὺς οὖν μετὰ χρόνον Πύρρον τῷ ἰδίῳ υἱῷ κατὰ τὴν Τροίαν ὄντι, φαίνεται λέγων δεῖν αὐτῷ τυθῆναι τὴν Πολυξένην, δι' ἣν καὶ ἀπώλετο. Πύρρος οὖν μετὰ τὴν νίκην Πολυξένην λαβὼν παρὰ τὸν τάφον ἔθυσσε τοῦ ἰδίου πατρὸς Ἀχιλλεῶς. Αἴας δὲ ὁ τοῦ Τελαμῶνος ἀριστεύσας καὶ πρῶτος ἐν τοῖς προμάχοις, ὡς μὲν Γρηγόριος ὁ θεὸς φησιν, ἐν πολέμῳ μαινομένη χειρὶ ἀνηρέθη· ὡς δὲ τινες, ἑαυτὸν ἀνείλε. Λέγουσι γάρ, τοῦ Ἀχιλλεῶς ἀνατρεθέντος, ὡς Αἴας καὶ Ὀδυσσεὺς εἰσῆλθον τὸ πτόμα τοῦ Ἀχιλλεῶς λαβεῖν, καὶ Ὀδυσσεὺς, εὐμηχανὸς ἄτε ὧν καὶ πανοῦργος, Αἴαντα μὲν τὸ σῶμα λαβεῖν Ἀχιλλεῶς ἠπάτησεν· αὐτὸς δὲ τοὺς πολεμίους ἀπέργει τοῖς ὅπλοις πεφραγμένους. Γενομένοις δὲ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ κρινόμενοις περὶ τῶν ὀπλίων, Ὀδυσσεὺς τὴν ῥοπήν Ἑλληνες ἐχαρίσαντο. Αἴας δὲ μανεὶς καὶ παραπλήξ γενόμενος, δι' ὄλης νυκτὸς τὰ

injecit in medium assidentium iualam aureum cui inscriptum illud : *Pulchræ*. Quod repetierunt tres deæ, Juno et Venus et Minerva ; utraq̃ contendebat se pulcherrimam esse. Litem ut componeret Jupiter, misit eas cum Mercurio, ad montem Ida, a pastore Paride dijudicandas. Certamine instructo, promiserunt ei tanquam iudicij mercedem Juno regnum, Minerva virtutem in præliis illustrem, Venus Helenam, filiam Jovis et Ledaë, præ cæteris mulieribus pulchritudine præstantem. Qui igitur libidine victus, decrevit præmium Veneri. Hæc ideo jubet eum Spartam adire, et Helenam rapere, dum conjux ejus Menelaus apud Creenses peregrinaretur.

Meleager, rex Ætolorum, Dianam contemnens, solemnia ei sacrificia denegabat, ratus eam imbecillam esse et parvi faciendam. Dianam autem fingunt feris dominari et bestiis ; nam montana ipsa, atque ideo cervorum Venatrix vocatur ; cervos enim solertissime jaculo figit. Misit igitur adversus Meleagrum pergrandem aprum, qui terram ejus vastaret. Meleagrus, vocatis in auxilium Curetibus, interfecit aprum. At accipiens aprum caput et crines, dedit ea munere Atalante, quæ et ipsa virgo et venatrix. Re autem audita, Curetes moverunt bellum Ætolis, atque ita se mutuis cladibus læserunt propter caput et crines agrestes. Homerus dixerat caput et pellem ; magnus vero Gregorius loco pellis crines dicit, seu numeris inserviat, seu veritatem rei observet : aper enim non exiit pelle.

Æacus hic erat filius Jovis, et justitia splendidissimus. Quapropter siccitate quondam in Græcia facta, venerunt ad eum undique ex urbibus homines, hortantes eum ut a patre suo pluviam rogaret. Dum autem staret et oraret, soluta est per precationes siccitas, et pluvia delapsa est perabundans. Quo præprimis inclaruit Æaci pietas. Hic ergo duos filios peperit, Peleum et Telamona, quorum prior Achillem genuit, et posterior Ajacem ; unde hi quoque Æacidae vocantur, hoc nomine propter avum honorati. Achilles, interfecit Hectorē, uxorem ducere cupiens Polyxenam filiam Priami, intravit in urbem, et per insidias in templo Apollinis a Paride sagitta confixus est. Postea autem filio suo Pyrrho, Trojam obidentati, dicitur apparuisse, et imperasse ut sibi Polyxena immolaretur propter quam ipse ceciderat. Pyrrhus igitur, oppugnata urbe immolavit Polyxenam super tumulum patris sui Achillis. Ajax virtute et armis inter omnes clarus, interfecit est, ut dicit divus Gregorius, in bello vesana manu ; aut, ut narrant alii, sese ipse peremit. Referunt enim, defuncto Achille, Ajacem et Ulyssē irruisse ad tollendum Achillis corpus ; at Ulysses, utpote callidus et solers, suavit Ajaci ut corpus auferret Achilles, dum ipsa

τῶν Ἑλλήνων κατέσφαττε ποίμνια καὶ τὰ κτήνη, γόμμενος αὐτοὺς ἀποκτείνειν· ἡμέρας δὲ γενομένης, γνοὺς ἑαυτὸν ἐξεστακέναι, καὶ τὸν παρὰ πάντων αἰδούμενος γέλωτα, ξίφει λέγεται ἑαυτὸν ἀνελεῖν. Διὶ καὶ θαυμάζουσιν Ἕλληνας, ὡς Αἴας μὲν ἐν τῷ τοῦ Ἐκτορος ἀνηρέθῃ ξίφει, Ἐκτωρ δὲ ἐν τῷ τοῦ Αἴαντος ἀνεϊκλύσθῃ ζωστήρι, ὑπὲρ Ἀχιλλέως ἀναιρεθεῖς. Καὶ γὰρ τὸν Ἐκτορὰ ποτε προσκαλεσάμενον τοὺς Δαναοὺς εἰς ἀγῶνα, Αἴας ἐξῆλθεν· ὡς δ' ἐπ' ἄλλήλοισι ἦσαν σχεδὸν ἀλλήλους τιτρώσκοντες, τοῖς ἑαυτῶν ἀμφοτέροι πεισθέντες ἑταίροις, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἐπαύσαντο μάχης· δῶρα δὲ λαμπρὰ παρέσχον ἀλλήλοισι. Ἐχει δὲ τὸ ἔπος ὕδα (1).

*Ὡς ἄρα φωνήσας, δῶκε ξίφος ἀργυρόηλον,
Σὺν κολῶ τ' ἐφέρων καὶ εὐτμήτῳ τελαμῶνι·
Αἴας δὲ ζωστήρα διδου φόνικι φαιρόν·*

ἐφ' ὃν ζωστήρα νεκρὸς ὑπὲρ Ἀχιλλέως ἐξ ἄρματος ἐβλακτο· Αἴας δὲ τῷ τοῦ Ἐκτορος ξίφει, κακῶς τοῦ ζῆν ἀπηλλάγη.

87 Ἀμφιτρωνίδαιο μέγα κλέος, ἀλλ' ἔδαμίσθη,
88 ἔϊματι σαρκοφάγῳ κείνος ὁ παρτολέτης.

Πολὺς μὲν ὁ λόγος θρυλλεῖ τὸν Ἡρακλέα, ὅτι υἱὸς ὦν τοῦ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης, ἦρως τε ὦν τοὺς δώδεκα θεοὺς ἐξήνυσεν.

Ἡ δὲ παρούσα ἱστορία ἐστὶν αὕτη· Οὗτος ὁ Ἡρακλῆς εἶχε γυναῖκα ὀνόματι Δηϊάνειραν, ἣν ἔλαβεν ἐξ Οἰνέως ἀντ' ἔρας τῆς γενομένης Ἀχελώῳ τῷ ποταμῷ, ἐξ ἧς ἔτεκε καὶ τὸν Ὑλλον. Ταύτην τοῖνον τὴν Δηϊάνειραν ἄμα τῷ λαβεῖν καὶ ἀποφέρειν ἐν τῇ οικίᾳ πατρῴῃ, ἰδὼν ὁ Νέσσος εἰς τῶν κενταύρων ἠράσθη, καὶ κατὰ τινὰ ποταμὸν ἠδουλήθη αὐτῇ συγγενέσθαι. Ὁ οὖν Ἡρακλῆς μαθὼν, κατατοξεύει τὸν Νέσσον· ἀπονήσκαον δὲ ὁ Νέσσος, τοῦ αἵματος αὐτοῦ δίδωσι τῇ Δηϊάνειρᾳ, ὑπειπὼν τ'ε καὶ ἀπατήσας, ὅτι Ἔσται

σοι τοῦτο αἷμα πρὸς φίλτρον τοῦ Ἡρακλέους, ἴνα, φησὶν, ἐὰν μάθῃς ὅτι ἄλλῃς ἐρᾷ, χρίσῃς ἐκ τοῦ αἵματος τούτου τὸ ἐνδύμα τοῦ Ἡρακλέους, καὶ μεθίσταῃς αὐτὸν εἰς τὸν ἑαυτῆς πόθον. Τοῦτο οὖν τὸ αἷμα εἶχεν ἡ Δηϊάνειρα. Τοῦ οὖν Ἡρακλέους τῆς Ἰόλης τῆς Εὐρύτου θυγατρὸς ἐρασθέντος, καὶ λαβόντος καὶ δὲ [τῆς] τοῦ Αἴατος πέμψαντος ὡς αἰχμάλωτον πρὸς τὴν Δηϊάνειραν, εἰς ἔνοιαν καὶ εἰς ζηλοτυπίαν ἐκινήθη ἡ Δηϊάνειρα· καὶ βουληθεῖσα τὸν ἔρωτα μεταστῆσαι εἰς ἑαυτὴν, τὸν χιτῶνα τοῦ Ἡρακλέους χρίει τῷ αἵματι τοῦ Νέσσου καὶ δίδωσιν ἐνδύσασθαι τῷ Ἡρακλεῖ· τὸ δὲ ἦν ἀνδροφόνον τὸ αἷμα. Ἐνδυσάμενος δὲ τοῦ Ἡρακλέους, ὑψῆσεν ὁ χιτῶν καὶ κατέφραξε τὸν Ἡρακλέα· οὗτος δὲ καίμενος καὶ βίβας ἑαυτὸν ἐν τῷ πλησίον ποταμῷ, θερμὸν τὸ ὕδωρ ἐποίησεν· ἐξ οὗ λοιπὸν αἱ θερμοπόλαι μεταξὺ θετταλίας καὶ Φωκίδος.

89 Κύροι τε, Κροῖσοί τε κακὸν μέρος οὐχ ὑπάλυξαν.

Κροῖσος Λυδίας ἦν βασιλεὺς πλούσιος σφόδρα, ὡς ἐντεῦθεν δειχθήσεται· Σόλων νομοθέτης ἦν Ἀθηναίων. Οὗτος αἰτούμενος νομοθετῆσαι τοὺς νέους, ἀπήτησε τοὺς κολίτας ὄρκον, ὅτι περ δεκαετίαν φυλάσσοι καὶ στέργουσι τοὺς παρ' αὐτοῦ τιθεμένους νόμους, καὶ λοιπὸν εἰ μὴ συναρέσουσιν αὐτοῖς, τὸ τῆνικαδὲ λύουσι. Τοῦτο δὲ ἐπέησεν, ἔνα τέως προεβίση αὐτοὺς ἐμμεῖναι ἐπὶ ὀλίγον χρόνον τοὺς δόγμασιν· ἥδει γὰρ, ὡς εἰ γεύσονται τῆς νομοθεσίας, λοιπὸν δυσμεταθέτως στήσουσιν αὐτῶν. Λαβὼν τοῖνον ὁ Σόλων τὸν ὄρκον παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ νομοθετήσας αὐτοῖς, ἐξῆλθεν ἀπ' Ἀθηνῶν, ὄφελων τὴν δεκαετίαν ἐξω ποιῆσαι. Περιπολῶν οὖν τὰς πόλεις, ἦλθε καὶ εἰς Λυδίαν παρὰ Κροῖσον τὸν βασιλέα· ὃν ἐλθόντα ὁ Κροῖσος εἰς θαῦμα ἔβλων κινήσαι, ἐπεμψεν

hostes armis tectus repelleret. Convocata igitur concione, et contentione de armis orta, palmam Ulyssi decernerunt Græci. Ajax re amicus et furens, per totam noctem Græcorum oves et pecora mactavit, ratus ipsos interficere; at die facta, amentia conscius, horruisse dicitur omnium risus, et gladio suo ultro se permisit. Mirantur ideo Græci, quod Ajax Hectoris gladio interfecerit, et Hector ab Achille cæsus ab Ajaxo tractus fuerit. Nam quadam die provocaverat Hector Danaos ad certamen et processerat in eum Ajax; cum autem jam invicem se vulneraturi erant, persuaserunt eis comites, ut prælium cessarent, et mutuo incluta dona darent.

Quo balteo tractus est Hector ab Achille cæsus, atque hoc ense Hectoris periit misere Ajax.

Ea est præsens historia: Hercules ille uxorem habuit nomine Dejaniram quam sumpsit ab Oëneo patre, pugnans pro ipsa cum Acheloo flumine, ex qua genuit et Hyllum; hanc igitur Dejaniram cum sumeret et duceret in propria patria, videns Nessus unus e centauris adamavit et juxta fluvium quemdam cum ipsa commercium habere voluit. Quod audiens Hercules sagitta Nessum perimit; moriens Nessus de sanguine suo dat Dejaniræ monens in dolo quod erit tibi sanguis iste philtum pro Hercule, ita ut, inquit, si audieris quod aliam amaverit, de sanguine isto linias Herculis tunicam et illum in tui amorem reducet. Sanguinem istum igitur servavit Dejanira. Itaque cum Hercules Iolam Euryti filiam adamasset, et captam misisset per Licha tanquam belli prædam ad Dejaniram, suspicione et zelotypia commota est Dejanira, et amorem in se ipsam reducere volens, tunicam Herculis Nessi sanguine linit et Herculi dat induendam. Letalis porro erat sanguis. Indulum Herculeum ussit tunica et cremavit; hinc conflagrans se in vicinum flumen projecit, cujus aquæ calidæ factæ sunt; inde remanent Thermopylæ Thessaliam inter et Phocidem.

Croesus Lydiæ rex erat dives valde ut ibi ostenditur. Solon Atheniensium legislator erat. Hic rogatus ut junioribus leges daret a concivibus petivit jusjurandum, scilicet constitutas leges ab ipso decem annis conservandi et diligendi, et deinde si non placent ipsis, tunc illud solum habeant. Hoc autem fecit ut illos assuesceret decretis per aliquod tempus; sciebat enim, quod si de legibus gustavissent, deinde absque mutatione rewansuri essent. Accepto igitur ab Atheniensibus jurejurando Solon ipsis leges dedit et ab Athenis profectus est decem annos peregre transacturus. Ilhes igitur peragrans, venit et in Lydiam apud Croesum regem: qui advenientem admiratione volens commovisse, suos misit conspecturum thesauros, ostendens ei quanto auro dives Croesus; redeuntem vero a thesauris Solonem interro-

(1) *Iliad.* vii, 303-305.

εις τούς θησαυρούς αὐτοῦ, δεικνύς αὐτῷ, ὡς πολὺ-
χρυσος ὁ Κροῖσος· ἐπανήκοντα δὲ ἀπὸ τῶν θησαυ-
ρῶν τὸν Σόλωνα ἤρθετο ὁ Κροῖσος, ὄντινα νομίζοι πάν-
των ἀνθρώπων εὐδαιμονέστερον, ὑπολαμβάνων ὅτι ὁ
αὐτὸν πρὸ πάντων εἶποι. Ὁ δὲ Σόλων ἀπεκρίνατο,
Τέλλον τὸν Ἀθηναῖον· ὠρίζετο γὰρ ὁ Σόλων, οὐ τὸν
πλοῦτον καὶ τὴν ὑπερηφανίαν, ἀλλὰ τὸ ἀπαθῶς ζή-
σαντα, ἀποθανόντα δὲ, ἀριστεύσαντα. Νῦν οὖν ἀπλη-
στον καλεῖ τὴν Σόλωνα, ὡς πλείονα πλοῦτον τοῦ Λυ-
δίου χρυσοῦ ὀρεγόμενον θεάσασθαι· καὶ ὁ πλοῦτος
εὐδαιμονία τις περὶ τὰ ἐκτός. Τρεῖς δὲ εὐδαιμονίας
οἶδεν ἐ λόγος, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ ἀπάθειαν, τὴν ἐν σώ-
ματι ὑγείαν, τὴν περὶ τὰ ἐκτός πολυτέλειαν. Ἐχρῆν
οὖν τὸν Σόλωνα προσθεῖναι, ὅτι εἰ καὶ τῇ ψυχῇ ἦς
ἄριστος, ἱκανός σοι καὶ ὁ πλοῦτος περὶ τὴν ἐκτός
εὐδαιμονίαν. Οὗτος οὖν ὁ Κροῖσος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ
Ἀπόλλωνος, κακὸν μόνον ὑπέμεινεν. Ὁ γὰρ Ἀπόλ-
λων Λοξίας λέγεται χρησμολόγος· μαντευόμενος γὰρ,
οὐ σαφῶς οὐδὲ διαρρήθην τοὺς χρησμούς τοῖς χρη-
σμοφουμένοις ἔλεγεν, ἀλλ' ἀσαφῶς καὶ λοξῶς· διὸ
ἤκουσε Λοξίας, ὡς τάναντία τῶν ἐκθεσσιμένων χρη-
σμοφῶν. Ἐκ τούτου οὖν ἠπατώντο πολλοὶ, μεθ' ὧν
καὶ ὁ Κροῖσος. Ἦν γὰρ αὐτῷ δοθεὶς χρησμός οὗτος·

Κροῖσος Ἄλυν διαβάς μετ' ἄρην ἀρχὴν καταλύσει.

Νομίσας οὖν ὁ Κροῖσος, ὅτι τὴν τῶν ἐναντίων λέγει
ἀρχὴν, ἐπέρασε τὸν Ἄλυν ποταμὸν, καὶ τὴν ἰδίαν
κατέλυσε ἀρχὴν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Κροῖσου τοῦ
Λυδίου. Λεκτίον δὲ καὶ περὶ Κύρου, οὗ καὶ μέμνηται
Γρηγόριος ὁ θεσπέσιος· Δαρείος ὁ μικρὸς υἱὸς Ξέρξου
γεννᾷ υἱὸς ἐκ τῆς Παρυσάτιδος Κύρον καὶ Ἀρτα-
ξέρξην· ἀποθανόντος δὲ τοῦ Δαρείου, ἠμφισβήτησαν
οἱ δύο περὶ τῆς βασιλείας· καὶ τὸν μὲν Ἀρταξέρξην
ὡς πρεσβύτερον ἦγεν ὁ χρόνος ἐπὶ τὸ βασιλεύσαι, τὸν
δὲ Κύρον ὡς νεώτερον καὶ φιλούμενον ἡ μήτηρ προ-

εδάλλετο· ἐπικρατεῖ δὲ ὁ Ἀρταξέρξης διὰ τὸν χρῶ-
νον, καὶ βασιλεύει αὐτός. Ὁ οὖν Κύρος μὴ θέλων
ὑπεῖκιν τῷ Ἀρταξέρξῃ, αἰτεῖ τὸν ἴδιον ἀδελφὸν
δοῦναι αὐτῷ τὴν τῆς Ἀσίας σατραπείαν, οἷον ἐπαρ-
χότητα· ὁ δὲ λαθὼν κατήλθε περὶ τὴν Ἰωνίαν, κά-
κεισε καθεζόμενος, εἰς ἐννοίαν ἐλθὼν πάλιν τῆς βα-
σιλείας, καὶ ὑποπέσας Λακεδαιμονίων ἀνδρας τινάς,
καὶ ἄλλους Ἕλληνας ὡς μυρίους, πείθων αὐτοὺς συν-
ακολουθεῖν αὐτῷ, τούτων συνακολουθούτων ἀνήλθεν
ἄχρι Περσίδος, καὶ συμβολῆς γενομένης μεταξὺ τῶν
Ἀρταξέρξου καὶ τῶν Κύρου, νικῶσιν οἱ Κύρου, καὶ
ταῦτα ὄντες πολὺ ἐλάττωτοι πρὸς τὴν Ἀρταξέρξου
στρατιάν. Οἱ γὰρ Ἕλληνες ἤδεισαν καλῶς πολεμεῖν,
καὶ ὀλίγοι ὄντες τέχνη τοὺς πολλοὺς ἐνίκων. Ὁ οὖν
Κύρος ἐπαρθεὶς τῇ πρὸς ὀλίγον νίκῃ, ἐφορμᾷ ἀπὸ τῆς
αὐτοῦ φάλαγγος ἐπὶ τὴν Ἀρταξέρξου φάλαγγα, ὡς
ᾄθην αὐτὸν κατασφάζειν τὸν Ἀρταξέρξην· καὶ μόν-
ος ὢν, διαφθείρεται, καὶ οὕτως τελευτᾷ μὴ βασι-
λεύσας. Ὁ οὖν θεὸς Γρηγόριος τῶν παρόντων τὸ
μάταιον βουλόμενος ἀποδείξει, τὰς ἀκρας εὐδαιμο-
νίας παρεισάγει, δεικνύς, ὅτι καὶ τῶν ἐπιζομένων
εὐδαιμόνων, καὶ αὐτῶν τῶν κειμένων ἔστιν ὅτε
προαρπάζονται οἱ ἀνθρώποι, πάντων τῶν ἐν βίῃ καὶ
ὄντων καὶ ἐπιζομένων ἀθρόως ὑπεξιδόντες.

91 *Καὶ σὲ Δρακοντιάδῃ, μένος ἀσχετῆ, ὠλεσεν
λοῖνος.*

Δρακοντιάδης ἐστὶν ὁ Ἀλέξανδρος· ὁ γὰρ Ζεὺς
ὄφει ἐξομωθεὶς, τὴν Ὀλυμπιάδα τὴν Φιλίππου γυ-
ναῖκα ἐμοίχευσε. Ὁ οὖν Ἀλέξανδρος ἐπιτηδεύτηκα
πολλὴν ἐκ φύσεως κεκτημένος καὶ φρόνησιν, πάσης
σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐκράτησεν· ἦν δὲ καὶ σώφρων,
ἀλλ' ὄμωσ οἰνόφλυξ. Οὗτος οὖν τοῦ ζῆν κακῶς ἀπηλ-
λάγη, τῇ μέθῃ διαφθαρεὶς· τινὲς δὲ φασι, ὅτι καὶ τὸ

gabatur Cræsus quem omnium hominum arbitraretur feliciorē, opinans quod Cræsum diceret supra omnes. Solon autem respondit Tellum Atheniensem; æstimabat enim Solon non divitias et magnificentiā, sed absque cupiditatibus viventem, pro mortuo autem illum qui virtute majori præcellisset. Tunc insatiabilem vocat Solonem qui divitias supra aurum Lydium desiderans invenitur. Et divitiarum felicitati cuidam sunt exteriori. Tres enim exposuit felicitates sermo, animam a cupiditatibus immunem, sanitatem in corpore, opulentiam de externis. Solonem addere oportebat, illi qui anima optimus est, expedire divitias ad externam felicitatem. Itaque Cræsus ille ab Apolline deceptus triste fatum sustinuit. Namque Loxias Apollo vocatur oracula edens; prædicens enim nec aperte nec dilucide oracula profabatur consultantibus, sed obscure et flexiloque; ideo nuncupatus est Loxias quasi contraria eventui prædicens. Quo flebat ut deciperentur multi, et in his Cræsus. Cui enim pronuntiatum est oraculum illud: Halym transiens Cræsus magnum imperium destruet. Arbitratus Cræsus quod de hostium diceret imperio, Halym flumen transmeavit et proprium destruxit imperium. Et hæc quidem de Cræso Lydio. Loquendum est et de Cyro quem memorat Gregorius divinus. Varius parvus, filius Xerxis ex Parysatide filios Cyrum et Artaxerxem gignit. Mortuo Dario, contendebant ambo de regno, et Artaxerxis natu majoris regnandi sors erat, dum juniorem et dilectum Cyrum mater anteponeret; præest Artaxerxes secundum tempus et regnat ipse. Itaque Cyrus Artaxerxi subesse repugnans a fratre petit ipsi dari Asiæ satrapiam tanquam regnum: qua concessa vadit in Ioniam, ibique confortatus in mentem redit regnum, devincit sibi Lacedæmoniorum quosdam et alios Græcos quasi numero decem millia; illis suadet ut ipsi comitentur; quibus comitibus usque ad Persidem redit et commisso Artaxerxis inter et Cyri exercitum prælio, vincit Cyrus, licet exercitus longe minor numero esset quam Artaxerxis exercitus. Etenim belligerare valde noverant Græci et minores numero arte multos superabant. Cyrus ergo de victoria cum tali minoritate superbiens extra ordines in agmina Artaxerxis irruiat quasi ipse Artaxerxem mactaturus, et solus qui erat opprimitur et sic moritur absque regno. Itaque divus Gregorius præsentium vanitatem ostendere volens summas felicitates percurrit, monstrans quod et homines qui felices æstimantur quandoque a felicitate cadunt ante humiles, et omnino cedunt absque omnibus quæ in vita habebant et sperabant.

Filius draconis est Alexander; Jupiter enim serpenti similis cum Olympiade Philippi uxore commercium habuit. Alexander ergo habilitatem multam et prudentiam e natura hauriens omnem fere terram domuit: erat prudens, sed et vinosus. Ille a vita male decessit, ebrietate victus; quidam et aiunt ipsius

σώμα λελώδητο ὑπὸ τῆς τρυφῆς. Ὁ τοίνυν τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, καὶ πάσης κρατήσας τῆς γῆς, οἰκτρῶ τέλει τὸν βίον κατέστρεψεν.

94 Ἦρωσ Ἀτρείδης, Ἴρος ἀλητοδόρος.

Ἦρωσ ἐστὶν ἡμίθεος ἀνὴρ· Ἀτρείω δὲ παῖς ὁ Ἀγαμέμνων. Οὗτος τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς ὑπάρχων, τὸν Τρωϊκὸν συνεκρότησε πόλεμον, καὶ τὴν Ἴλιον ἐπύρθησε πόλιν. Τάνταλος γὰρ Φρυγίας γέγονε βασιλεὺς· οὗτος δὲ πόλεμον ἐσχηκώς μετὰ Ἴλου τοῦ κτίσαντος τὸ ἐπὶ Τροίης Ἴλιον, καὶ φοβούμενος τὴν ἦταν, ἐπέτρεψε τῷ Πέλοπι τῷ ἰδίῳ παιδί, λαθόντι χρήματα, ἐπὶ τὴν ἡπειρον ἀπάραι, εἰπὼν ταῦτα, ὅτι Ἐὰν μὲν νικήσω ὑποστρέψεις πάλιν εἰς τὴν Φρυγίαν, ἐὰν δὲ ἡττηθῶ μενεῖς εἰς τὴν Εὐρώπην. Λαθὼν οὖν ὁ Πέλοψ χρήματα, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν χώρᾳ Ἀπίζ καλούμενῃ, ἧς ἐβασίλευεν Οἰνόμαος· οὗτος δὲ εἶχε θυγατέρα Ἴπποδάμειαν ὀνόματι. Ἐνταῦθα ἀγωνισάμενος ὁ Πέλοψ ἵππικὸν ἀγῶνα μετὰ Οἰνομάου, καὶ νικήσας, ἔλαβε γυναῖκα τὴν Ἴπποδάμειαν, καὶ κατέσχε τὴν χώραν· ἀντὶ δὲ Ἀπίας ἐκάλεσεν αὐτὴν Πελοπόννησον, τοῦτ' ἐστὶ νῆσον τοῦ Πέλοπος. Πελοπίδαι τοίνυν εἰσιν, Ἀτρείς, Θησεύς, Ἀγαμέμνων, καὶ Μενέλαος, καὶ τελευταῖον Ὀρέστης. Ὁ οὖν Ἴλος Πέλοπα τῆς Φρυγίας ἐκβαλὼν, καὶ τὸ Ἴλιον οἰκοδομήσας, ὑπὸ τῶν Πελοπιδῶν ὕστερον κατεστράφη. Καὶ γὰρ Ἀγαμέμνων ὁ Πελοπίδης τὴν Ἴλιον πόλιν πορθήσας ἀπώλεσεν. Ἴρος δὲ ἐστὶν ὁ πλάνη τρεφόμενος, ὅστις γέλωτος χάριν οἰκτρότατος ὢν ἐπάλασε τῷ Ὀδυσσεῖ. Γρηγόριος οὖν ὁ θεὸς φησὶν, ὅτι καὶ ὁ ἡμίθεος Ἀγαμέμνων ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ πλάνη τρεφόμενος οἰκτρότατος Ἴρος, ὁμοίως ἀπέθανον, μηδὲν περισσὸν ἢ κενὸν ὄνομα ἐν ἀνθρώποις καταλιπόντες.

95 Κωνσταντῖνος ἀναξ, θεράπων ἐμός

Κωνσταντῖνος Ῥωμαίων γέγονε βασιλεὺς. Οὗτος θεοσεβῆς ὑπῆρχε καὶ πρῶτος ἐν βασιλευσί Χριστιανός· διὸ καὶ πάσης σχεδὸν τῆς ὑπ' οὐρανὸν περικρατήσας, ὁμοῦς ἀπέθανε. Γρηγόριος οὖν ὁ θαυμάσιος, τοῦ βίου παριστῶν τὸ ἀδέβαιον, καὶ τοῦτό φησιν, ὅτι Ὁ τοσοῦτος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ δοῦλος ὁ ἐμός Ἰσως ἀπέθανον· οὐδὲν δὲ πλεόν ἐστι τοῖς ἀνθρώποις τῶν ἐκ τοῦ βίου, ἢ μόνον θρήνου τυχεῖν περισσοτέρου, καὶ κενὸν ἐν τοῖς λίθοις ἐπιτυμβίδιον καταλιπεῖν γράμμα· διὸ φησὶ τὴν ἀρετὴν πάντων εἶναι τῇ ψυχῇ περιφανέστερον κτήμα, καὶ ταύτην ἐχρῆν σπουδαιότερον μεταδιώκειν.

97 Καὶ τὰ μὲν ἐνθάδε, τοῖα· τὰ δ' ἄλλοθι, τίς κ' ^[ἐνίσποι]

98 Ὀππόσα τοῖς ἀδίκους ὕστατον ἡμῶν ἀγει;
99 Πῦρ βρόμσον, σκότος αἰνόν, ἀπόπροθι φωτός ^{[ἐούσιν,}

100 Σκώληξ ἡμετέρης μνησὶς ἀεὶ κακίης.

Ἦδη μὲν εἰρηται περὶ τῶν ἐν ἔθου κολάσεων, ὡς καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ σοφοὶ τοῦτ' ἐμνημόνευσαν· καθὼς Πλάτων, καὶ περὶ Κωκυτοῦ καὶ Πυριφλεγέθοντος καὶ Ταρτάρου καὶ Ἀχέροντος· καὶ ὁ Ἡσαῖος δὲ ὁ θαυμάσιος, ὅτι πῦρ ἐστὶ καὶ σκώληξ φησὶν· Ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς δρασιν πάση σαρκί· καὶ Δανιὴλ ὁ θαυμάσιος· Ποταμὸς πυρὸς εἴλεκε ἔμπροσθεν αὐτοῦ· Χριστὸς δὲ ἡ ζωὴ ἡμῶν, τοῖς ἀσεβέσι φησὶ· Πορεύσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· καὶ αὐθις· Τὸν ἀρχεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἐστὶ ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

105 Ποῦ μοι πρωτογόνοιο μέγα κλέος; ὦλετ' ἐδώδῃ.

106 Ποῦ Σολομῶν πικρὸς; ἀλλὰ γυναιξὶ δάμη.

corpus delicias depravatum. Talis igitur et tantus, ait d'vus Gregorius, qui universam terram domuerat, miserabili fine vita decedit.

Heros vir est semideus. Filius Atrei Agamemnon, qui Græciæ rex Trojanum paravit bellum et urbem Ilium destruxit. Tantalus Phrygiæ rex fuit, qui bellum habens cum Ilo ædificante Ilium ad Trojam et cladem timens, Pelopi filio suo bona commisit, eum in continentem remittens, hæc dicens quod, Si victor evasero, redibis in Phrygiam; si autem devictus ero, in Europam remanebis. Bona itaque sumens Pelops in Græciam appulit in regione cui nomen Apia in qua regnabat OEnomaus, qui filiam nomine Hippodamiam habuit. Ibi in ludo equestri decertans Pelops cum OEnomao, victor uxorem accepit Hippodamiam et regionem obtinuit, et loco Apiz vocavit eam Peloponnesum, id est, Pelopis insulam. Porro Pelopidæ sunt Atreus, Theseus, Agamemnon, Menelaus et tandem Orestes. Ilus ergo Pelopem a Phrygia deturbans et Ilium ædificans a Pelopidis vicissim turbatus est. Etenim Agamemnon Pelopida Ilium urbem vastavit et destruxit. Irus vero est vagabunde vivens, miserrimus, risus causa citatus qui in Ulyssæm luctavit. Gregorius ergo divus ait quod et semideus Agamemnon rex, et vagabunde vivens miserrimus Irus, pariter mortui sunt, nihil amplius quam vanum nomen apud homines relinquentes.

Constantinus Romanorum rex factus est. Pius ille et regum primus Christianus, ideo et fere omnium quæ sub cælo sunt imperium obtinuit, similiter mortuus est. Gregorius ergo admirabilis vitæ asserens instabile et hoc ait quod Tantus rex Constantinus et servus meus pariter mortui sunt; nihil vero amplius est hominibus de iis quæ in vita cadunt quam luctum majorem obtinere et sepulcrum illustrius et vanum in lapidibus epitaphium relinquere; ideo inquit virtutem animæ esse omnium illustriorem possessionem et illam oportebat diligentius appetere.

Jam mentio facta est de tormentis in inferno, sicut Græcorum sapientes memoriæ tradiderunt, velut Plato, et de Coccyto et Phlegethonte et Tartaro et Acheronte. Et Isaias admirabilis, quod ignis est et vermis, inquit: Etenim vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur, et erunt in spectaculo omni carni¹; et Daniel admirabilis: Fluvius igneus egrediebatur a facie ejus². Christus autem vita nostra impiis ait: Discedite a me, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus³; et iterum: Inutilem servum mittite in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium⁴.

¹ Isa. lxxvi, 21.

² Dan. vii, 10.

³ Matth. xxv, 41.

⁴ Matth. xxi, 30.

Κεῖνται ἀμφοτέρωθεν ἐν τῷ β' λόγῳ.
 107 Πού δὲ δυωδεκάδος συναριθμῶς ἦν δε' Ἰου-
 δας
 108 Κέρδος ἀντ' ὀμίλου ἀμφοεχύθη σκοτιῆν;
 Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'. ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

Διαφόρων βίων μακαρισμοί (1).

37 Καὶ Ῥαββ εὐκοσμον ἔχον βίον, ἀλλ' ἄρα καὶ τὴν
 58 Κλεινὴν ἀκροτάτην θῆκε φιλοξενίην.

Ὅτε τοὺς κατασκοπούς ἀνδρας δύο ἐκ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἀπέστειλεν Ἰησοῦς εἰς Ἱεριχώ τὴν γῆν κατασκοπεῦσαι, τούτους Ῥαββ ὑπέδεδετο ἢ πόρνη. Ὁ οὖν βασιλεὺς Ἱεριχώ γνοὺς, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὴν λαβεῖν αὐτούς· ἡ δὲ φιλόξενος οὕσα συμπαιδείας ἐρότω, ὑπὸ τὴν λινοκαλάμην κατέκρυψε· ὄψις δὲ γενομένης καθῆκε διὰ θυρίδος, παραγγέλλασα μὴ τὴν εὐθείαν ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τὸ ὄρος ὁδὸν πορευθῆναι. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐποίησαν· τῶν δὲ κατ' εὐθείαν ἐπιδιωκόντων ἐπανελεύθοντων, αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἰδίους διασωθέντες, τὰ κατὰ τὴν Ῥαββ διεσάφησαν. Ἰησοῦς οὖν τὴν Ἱεριχώ κατεδάφισας, τὴν Ῥαββ πανοικίᾳ ζωγρήσας περιποιήσατο· καὶ γὰρ αὐτῇ κατέθεντο οἱ κατασκοποὶ ἄνδρες μηδένα τῶν προσηκόντων αὐτῇ διαφωνήσαι· τὸ γὰρ σπάρτιον ἐπὶ τῆς θυρίδος δι' ἧς καθῆκεν αὐτοὺς ὑπόδησασα, πανοικίᾳ σὺν παντὶ τῷ γένει διεσώθη.

39 Ἐκ δὲ μόνης πλέον ἔσχε Φαρισαῖοιο τελέωντος
 40 Τῆς χθαμαλοφροσύνης τοῦ μέγ' ἀειρομένου.

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ'. ΛΟΓΟΣ ΙΘ'.

Κατὰ τῆς σαρκός (2).

6 Ἀνδροπόνοιο φουτοῦ πάντοτε γενομένην.

Μέμνηται τῆς Ἀδάμ παραβάσεως καὶ τῆς πικρᾶς βρώσεως, δι' ἧς ἐκδέδληται παραδείσου, πονεῖν καὶ βιών καὶ θνήσκειν κατακριθεῖς. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

26 Τῶν καθαρῶν Χριστοῦ δραξαμένη θυσάνων.

CARMEN XVI, XVII. *Diversæ vitæ beatitudines.*

Quando exploratores viros duos a Jordane, antequam transiret, misit Josue in Jericho terram inspecturos, hos recepit Rahab meretrix. Quod cum novisset rex Jericho misit apud eam qui caperent illos; quæ hospitalis præ miseracione, sub stipula lini eos abscondit; vespere autem facio, per fenestram demisit, monens ne per publicam sed per montanam viam incederent. Sic ergo fecerunt; revertentibus autem qui per viam publicam persecuti illos fuerant, illi ad propria incolumes salvati quæ per Rahab audierunt, nuntiaverunt. Josue ergo, destructa Jericho, Rahab cum omni domo salvatæ pepercit; etenim ipsi constituerant exploratores viri, neminem propinquorum ejus aliter tractandum; quæ quidem lunc in fenestra qua dimisit eos alligata cum omni domo et familia salvata est.

CARMEN XVIII, XIX. *Adversus carnem.*

Memorat Adam transgressionem et amaram manducationem, propter quam ejectus est e paradiso ad laborandum et vivendum et moriendum damnatus.

Sensus est, cum Adam e paradiso ejectus sedit ad manducandum, flevit amare. Christus autem ideo novus Adam factus est ut eum ad pristinam reduceret beatitudinem. Adest in 2º carm.

Manasses rex Juda fuit pessimus nimis; iste quadriforme idolum in Salomonis templo collocavit et Judam a Deo apostatare fecit; unde si quis ad sanctum ascenderet, ante idolum prosternere se præcipiebat. Multa igitur et narrationem superantia mala operatus est, et prophetam Isaiam peragrantiem viam aquarum Siloam lignea serra resecuri jussit.

Hæc et alia ultra mala cum fecisset, similiter Deo confessus est conversus ab iniquitate: et Deus (quis enim pro plasmate suo magis illo misericors?) iniquitatem ei dimisit propter pœnitentiam.

David, Dei pater, cui Deus testimonium perhibuit dicens: *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum, qui omnes voluntates meas faciet*¹. Hic virtutis omnis cultor et magister, mansuetus et injuriarum immemor, et, uno verbo, similis Deo effectus quantum hominibus fas est, venustate seductus aberravit. In solario enim domus regie deambulans vidit mulierem lavantem se et purificantem decoram aspectu et pulchram valde; Bethsabee nomen erat mulieris. Quam curiosis oculis intuens, mente captus est et accersivit et cognovit eam, quæ concepit. Quo cognito David de aculeatis hominum dictis

¹ Act. XIII, 22.

(1) Ed. nov. p. 487.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

39 Τίς πρόγονον κακίης τε καὶ αἵματος ἡμετέροιο
 40 Δέξαι', ἐπεὶ γεῦσιν μύρατο καὶ ἀπάτην;

Λόγος ἐστίν, ὡς Ἀδάμ ἐκδηθεις τοῦ παραδείσου, καθίσας ἀπέναντι τῆς τρυφῆς, ἔκλαυσε πικρῶς. Χριστὸς δὲ νέος διὰ τοῦτο γέγονεν Ἀδάμ, ἵν' ἐκείνον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπαναγάγῃ μακαριότητα. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

41 Τίς σκολιῶν βασιλῆα γούσις ἐκάθηρε Μανασσῆ;

Μανασσῆς, βασιλεὺς γέγονεν Ἰούδα πονηρότατος λίαν· οὗτος δὲ τετράμορφον εἰδωλον ἐν τῷ ναῷ Σολομῶντος ἔστησε, καὶ τὸν Ἰούδαν ἀπέστησεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ὅθεν εἰ τις ἀναβῆ κατὰ τὸ ἱερὸν, προστάξας προσκυνεῖν τῷ εἰδώλῳ· πολλὰ μὲν οὖν καὶ λόγον ὑπερέχοντα κακὰ πεποίηκε, καὶ τὸν προφήτην Ἰσαίαν δὲ πατεῖν διέξοδον τῶν ὁδῶν τοῦ Σιλωάμ ξυλίνῳ κατέπεισε πριόνι. Τοσαῦτα δὲ καὶ πλέον πονηρὰ πεπραχῶς, ὅμως ἐξωμολογήσατο τῷ Θεῷ ἐπιστρέψας ἐκ τῆς κακίας· ὁ δὲ Θεὸς (καὶ τί γὰρ αὐτοῦ περὶ τὸ πλάσμα συμπάθεστον;) ἀφῆκεν αὐτοῦ τὰς ἀμαρτίας ἕνεκεν τῆς μετανοίας.

42 Τίς Δαυὶδ μεγάλης λύσατο ἀμπλακίης;

Δαυὶδ ὁ θεοπάτωρ, ᾧ ὁ Θεὸς ἐμαρτύρησεν εἰπών· *Εὐρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσοῦ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου*· οὗτος ὁ πάσης ἀρετῆς ἐργάτης καὶ διδάσκαλος, ὁ πρὸς καὶ ἀμνησίκου, καὶ ἅπασι εἰπεῖν ὠμωμῆνος Θεῷ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνθρώποις, ὅμως συναρπασθεῖς τοῦ εἰκότος ἀπεσφάλῃ. Ἐν ὑπερήφῳ γὰρ διάγων εἶδε γυναῖκα λουομένην ἀπὸ τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῆς, ὥρασαν τῷ εἶδει καὶ σφόδρα καλήν· Βηθσαβεὲ δὲ ὄνομα τῇ γυναικί. Ταύτην ὀφθαλμοῖς περιέρχους κατανοήσας, ἐκλάπη τὸν νοῦν, καὶ μεταπεμφάμενος εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν, καὶ ἔλαβεν ἐν γαστρὶ. Τοῦτο γνοὺς ὁ Δαυὶδ, καὶ τὸν ἐξ ἀνθρώπων μυκτη-

(2) Pag. 937.

μισμόν εντρεπόμενος, τὸν ἄνδρα μεταστέλλεται τῆς μοιχευθείσης. Οὐρίας θνομα τούτω, Χετταίος ἄνθρωπος, ἐν προμάχοισι ἀριστείας δὲ κατὰ τὸ στρατόπεδον ἀριστεύων· ὃ τῆνικαδε παραγενομένη, πυθόμενος τὰ κατὰ τὴν μάχην ὁ Δαυὶδ, οἴκοι καταλύσαι προσέταξεν. Οὐρίας δὲ τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἠθέλησε, μὴ δεῖν λέγων, τοῦ στρατεύματος Ἰσραὴλ αὐλιζομένου κατ' ἀγρὸν καὶ πολεμοῦντος, αὐτὸν οἴκαδε καταλύσειν καὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχεισθαι τῆς προσφιλοῦς γαμετῆς. Δαυὶδ οὖν τοῦτο μαθὼν, αὐθις πρὸς Ἰωάβ τὸν ἄρχοντα τῆς δυνάμεως ἀποστέλλει τὸν Οὐρίαν, αὐτόχειρα τὸν ἴδιον ἐπαγόμενον θλιβρόν. Βιβλίον γὰρ ἐγγράπτο πρὸς Ἰωάβ συναΐσαι τοῖς πολεμίοις, ἀνά δὲ τὴν ἰσχυρὰν στήσαι μάχην πρὸς τῷ τείχει τὸν ἀνδρείον, καίπερ προθυμούμενον, Οὐρίαν ἀντικρυ τῶν πολεμίων, ὑποχωρησάτω, καὶ τοῦτον ἄλωτον τοῖς ὑπεναντίοις παραχωρήσαι. Τοῦτου δὲ γενομένου, λήσεσθαι τὸ τοσοῦτον κακὸν ὁ συνετὸς Δαυὶδ ὑπετόπαζεν· ἀλλὰ Θεοῦ τίς τὸν μέγαν λήσεται ὀφθαλμόν; Ὁ μὲν οὖν ταῦτα πεποίηκεν· ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ τὸν προφήτην Νάθαν ἀποστείλας, ὡς πλούσιος, ἐπιξενωθέντος οὕτω τινὸς ὀδοπόρου, ποιμνιον ἀμνάδων ἑκατὸν κεκτημένος, ἐφέλατο θῦσαι, καὶ πένητος ἀμνάδα μίαν ἀρπάξας ἐν τῷ κλῆτρῳ τοῦ κυρίου τρεφομένην, αὐτῆς συνεθιγῆθαι τῷ ξενισθέντι, ταύτη τὸ δῶμα διεξῆλθε. Δαυὶδ μὲν οὖν ὁ θερμότατος ζήλω τῷ πρὸς εὐσέβειαν πυρπολούμενος, ἢ μὴ κακῶς τὸ ζῆν ὁ τοῦτο διαπραξάμενος καταστρέψει, καὶ τὴν ἀμνάδα τοῦ πένητος ἱποτίσει δεκαπλασίονα, τὸν Θεὸν ὀξέως ἐπωμόσατο. Νάθαν οὖν πρὸς αὐτὸν, Σὺ εἶ, φησί, βασιλεῦ· καὶ γοῦν ὁ Θεὸς τὰ καὶ τὰ φησι περὶ σοῦ. Εἰς αἰσθησιν τοῖνον ἐλθὼν ὁ Δαυὶδ καὶ μνήμην Θεοῦ, Ἠμάρτηκα ἐγὼ Κυρίῳ, φησί. Καὶ Νάθαν πρὸς αὐτόν· Καὶ Κύριος ἀρεῖλατο τὸ ἡμάρτημά σου. Κλυύσας δὲ πικρῶς,

καὶ σποδὸν καὶ σάκκον ὑποστρωσάμενος, ἰκανῶς ἐξομολογησάμενος, τῆς ἀφέσεως κατηξιώθη.

43 *Τίς χθουμάλῃ θρήνοισιν ἰδὼν ἐσάωσε Νινευή;*

Πόλις ἦν Νινευὴ μεγάλη. Ταύτης ἡ κραυγὴ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβέθηκε· καὶ δὴ τὸν προφήτην Ἰωνᾶν ὁ Θεὸς ἀποστέλλει, προφητεῦσαι τῇ Νινευῇ, ὡς καταστραφήσεται τάχος. Ἰωνᾶς οὖν τὴν ἐπὶ Θαρσεῖς ὀδοπορεῖ, φεύγων τὸ πρόσταγμα· σάλου δὲ γενομένου, κλήρω καταδικασθεὶς, εἰς βυθὸν ἐμβάλλεται· κῆτος αὐτὸν ὑποδέχεται, τριταῖον ἀπήμεισε θῆρ. Πάλιν προστάσσεται, καὶ δὴ πορεύεται καὶ κηρύσσει, ὡς μετὰ τρεῖς ἡμέρας καταστραφήσεται Νινευή. Νινευῆται γοῦν τῆς προφητείας ἀκούσαντες ἠλαβήθησαν, οὐδὲ τοῖς λεγομένοις ἠπειθήσαν, ἀλλ' ἕκαστος τῆς πονηρᾶς ἀπίστη πορείας, νηστεύσαντες παμπληθεῖ, σάκκους τε περιθέμενοι, τὰ τε βρέφη σὺν τοῖς κτήνεσι τῇ νηστείᾳ δαμάσαντες, τῆς ἠπειλημένης ὀργῆς τὴν συμφορὰν ἐφυγον, τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπου δμματα καὶ εὐμενεῖ τὸ ἴδιον κατοικτεῖραντος πλάσμα.

44 *Τίς δ' ἐπὶ παιδί βάλεν δάκρυον ὀπλοτέρῳ;*

Τῆς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις θαύμας παραβολῆς μέμνηται τῆς κατὰ τὸν ἄσωτον παῖδα. Καὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ παραβολικῶς τάδε φησιν, ὅτι Τίς ἄνθρωπος δύο υἱοὺς εἶχεν· ὁ δὲ νεώτερος τῷ πατρὶ προσελθὼν, αἰτήσας τὸ τῆς οὐσίας αὐτῷ ἐπιβάλλον μέρος καὶ λαθὼν ἔφυγε· καὶ τὸν πλοῦτον ἐπ' ἀλλοδαπῆς δαπανήσας αἰσχροῦς, τελευταῖον ἐπτώχευσε. Πενθηθεὶς οὖν ἰσχυρῶς, τοῖς πολιτάρχαις τῆς χώρας οἷς ἔτυχε κολληθεὶς, βόσκειν χοίρους εἰς ἀγρὸν ὑπ' αὐτῶν πέμπεται. Τοσοῦτον δὲ λιμῶν πιεζόμενος, ὡς μὴ δύνασθαι τῶν κερατίων, ὧν ἦσθιον οἱ χοῖροι ἐμφορηθῆναι, τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν εἰς ἔνοιαν ἐλθὼν, ἐβουλεύσατο πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπανελθεῖν πατέρα, καὶ παραγίνε-

sollicitus virum adulteræ accersit. Urias nomen ejus, Hethæus vir, inter audacioris fortitudinis viros in exercitu optimus: quem astantem interrogavit de bello David jussitque domi quiescere; Urias autem sic agere non sustinuit dicens, non oportere dum exercitus Israel solo recubaret et bellaret se domi quiescere et in sinu dilectæ uxoris dormire. Quo audito David iterum ad exercitus ducem Joab mittit Uriam propriæ nuntium mortis manibus suis ferentem. Nam epistolam scripsit ad Joab ut cum hostibus congredieretur, et invalidum prælium super murum poneretur fortis Urias licet fortitudine major, in conspectu hostium, et recedentibus aliis hic absque defensione hostibus relinqueretur. Quo facto, ignote deleri tantum flagitium prudens David intendebat; sed Dei quis magnum fugiet oculum? Ille sic egit, Deus vero illi Nathan prophetam misit quasi dives, hospitante apud ipsum viatore, de grege centum ovium quas possidebat occidere parcens ovem unicam pauperis rapuisset in sinu domini ejus manducantem, quam in cibum hospitantis apposuisset; hoc factum narrabat propheta. David igitur fervida indignatione præ pietate ardens, pessime vivere qui ita fecit sortiatum et ovem pauperis reddet decuplam (*Bibl.* quadruplam), et ardentem per Deum jurabat. Nathan ergo ad eum: *Tu es, inquit, o rex;* et hæc dixit Deus ad te. In intelligentiam igitur rediit David et Dei memoriam; *Peccavi Domino,* inquit. Et Nathan ad ipsum: *Et Dominus transtulit peccatum tuum.* Et amare flens et in cinere et sacco cubans, convenienter confessus est et veniam meruit.

Civitas erat Ninive magna. Cujus clamor ad Deum ascendit; et prophetam Jonam mittit Deus prædicere Ninive quod brevi subvertetur. Jonas itaque viam facit ad Tharsim fugiens mandatum; tumescitibus fluctibus, sorte damnatus in profundum projicitur; cete illum recipit, tertio dieque evomit bellua. Rursum mandatum datur, et iter agit et prædicat quod post tres dies subvertetur Ninive. Itaque Ninivitæ prophetiam audientes pie egerunt, verbis increduli non fuerunt, sed unusquisque a via mala declinavit, una jejunantes et saccis induti, infantibus et jumentis jejunium imponentes, et sic ab ira calamitates imminentes fugerunt, Deo erga homines bono oculis misericordibus et mansuetis proprium plasma respiciente.

Memoratur divinam in Evangeliiis parabolam de prodigo filio. Salvator in parabolis hæc dicit: Homo quidam habuit duos filios. Et adolescentior patrem adiens petivit substantive portionem quæ ipsum contingerat, quam congregans abiit et divitias turpiter ad aliam regionem dissipans ad extremum pauper evasit. Et cum multum egeret, loci in quo vivebat divitiis adhærens, pascere porcos in agro ab illis missus est. Et fame cruciatus, quia non valeret de siliquis quas manducabant porci satiari, paterna bona in mentem reducens, ad patrem revertere volebat et redit. Animo destinabat ad pedes patris procum-

ται. Σκεπτόμενος δὲ τοῖς ποσὶ τοῦ πατρὸς ἐπικαμφοῦνται, καὶ ὡς οὐκ ἄξιός εἰη πατέρα τοῦτον ὀνομάσαι, δέξασθαι δὲ καὶ τοῖς μισθίοις συναριθμῆσαι λέγειν διαλογιζόμενος, φθάσας ὁ πατήρ καὶ μακρόθεν τὸν υἱὸν οἰκτρὸν θεασάμενος ἀλήτην, ἕκτειρε, καὶ δάκρυα σπείσας ἐπ' αὐτῷ, περιπλάκεις τε τοῦ κακοῦ παιδὸς τῷ τραχῆλι, καὶ λαβόμενος αὐτοῦ τῆς χειρὸς, εἰς τὰ ἴδια χαιρῶν πάλιν ἔλακε δώματα· τούς τε δούλους συγκαλεσάμενος, χαιρῶν διετάξατο τῇ τοῦ παιδὸς ἀφίξει· χρυσῷ δὲ τοῦτον δακτυλίῳ τιμήσας, σολῆ τε λαμπρᾷ κατακοσμήσας, καὶ τῆς πρὸ βραχέος δυσκλείας ἀπαλλάξας, μόσχον θύσας τοῖς φίλοις ἐπ' αὐτῷ σιτευτὸν, εὐωχίαν ἐποίησε, συμφωνίαις τε καὶ μουσικαῖς χορείαις ἐπαίδρυνε τὸ συμπόσιον· καὶ παιδὸς ὄντος ἀγαθοῦ λυπηθέντος, ὡς αὐτὸς τῷ πατρὶ τοσοῦτον προσκαρτερήσας, δεύτερα τοῦ κακοῦ παιδὸς ἔλαχε γέρα, λόγοις ὁμοιοῦς ὁ πατήρ τὴν λύπην μεταβάλων, ὅτι χαρῆναι ἔδει πέπεικε καὶ εὐφρανθῆναι, ὡς ὁ ἀπολωλὸς υἱὸς εὐρέθη, καὶ ὁ θανὼν ἀνέβη.

43 *Τις χαιρῶν καθαροῖσιν ἐκάς βάλεν οὐδὲ τελώ-
[ρας;*

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

46 *Τίς πρόβατον ὤμοις ἀνθετο πλαζόμενον;*

Παραβολὴν καὶ ταύτην ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν, ὅτι Ποιμὴν τις ἑκατὸν ἔχων ἀνάδα, μίᾳ ἀπομνηθεύσας καὶ πλανηθεύσας ἀνά τὰ ὄρη, τὰς ἐνενήκοντα ἐννέα λιπῶν, κατ' ἔχνος ἐκεῖνης πορεύεται· ἦν εὐρῶν κ' ἐπ' ὤμων ὀράμενος, χαιρῶν ταῖς ἄλλαις ἐνηριθμῆσε δεκάσι. Χαρεῖται, φησὶ, χαρᾷ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τῇ τοῦ ἀπολωλὸτος εὐρέσει, τῶν πολλῶν μᾶλλον καὶ ἀπλανῶν.

47 *Τίς λεπρούς ἐκάθηρε;*

Χριστὸς δέκα λεπροῖς τὴν κάθαρσιν ἐχαρίσατο, ὡν εἰς Σαμαρείτης ὑπῆρχεν.

Πικρὰς δ' ἀποέγραθε τοῦσιν,

48 *Σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐσθλὰ χαρίζομενος;*

Χριστὸς πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύσας, ταῖς ψυχαῖς καὶ σώμασιν ἀγαθὰ ἐχαρίσατο.

49 *Σεῖο, μάκαρ, τάδε δῶρα, βροτῶν φάος· ἀλλ'*

[ἐπιβαίης]

50 *Οἴδηματος ἡμετέρου, καὶ σάλος αἵψα πέσοι.*

Τοῖς μαθηταῖς κλυδωνιζομένοις ἐπιστάς Ἰησοῦς κατὰ κυμάτων πεζοπορῶν, γαλήνην ἐποίησε. Ταύτην τὴν ἱστορίαν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ παρεθέμεθα. Γρηγόριος τοίνυν ὁ θεηγόρος, κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον, μετὰ τὴν Ἰκανῶς ἐξομολόγησιν, τῷ ἡμετέρῳ, φησὶν, ἐπίθῃθι κύματι, τοῦτ' ἐστὶ τοῖς παραχοποιοῖς πάθει· ὁ δὲ σάλος (λέγει δὲ τὸ μέλαν ἔπαρμα τῆς ἀμαρτίας) παραχρῆμα θραυσθήσεται.

ΛΟΓΟΣ Κ', ΚΑ', ΚΒ', ΚΓ', ΚΔ', ΚΕ', ΚΖ', ΚΖ' (1).

Αἰνιγματωδῶς ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ὁ θεὸς Γρηγόριος περὶ τοῦ Ἀδάμ φησὶ καὶ τοῦ τῆς βρώσεως ξύλου, περὶ Σοδόμων, περὶ ταρτάρου, περὶ τῶν Ἰερουσαλήμ θρησκῶν καὶ τῆς Ἰερουσαλήμ ἀλώσεως, περὶ Ἡλία τοῦ προφήτου, περὶ Μωυσέως καὶ τοῦ παιδοφόνου δόγματος Φαραὼ, περὶ Ἰωνᾶ, περὶ Δανιὴλ· τούτων δὲ πάντων τὴν ἱστορίαν ἐν τοῖς προλαβοῦσι παρεθέμεθα λόγοις. Μνημονεύει δὲ πάλιν τοῦ τῆς λήθης νέφους, ὃ καλύψαι τὰς αὐτοῦ φρένας εὐχεται, οὐχ ὡς τοῖς Ἑλλήνων δόγμασι τὴν ῥοπήν χαρίζομενος, τῶν αὐτοῦ δὲ μᾶλλον συμφορῶν τὸ βάρος ὧδε λέγων σκεπασθῆναι. Εἰ ποτε γὰρ εἶεν ἐμοί, φησὶ, τῷ πλήθει βαρουμένων τῶν συμφορῶν, ἀγαθὸν τε εἴη καὶ μάλα προσφιλέε.

bere et quasi indignum qui patrem eum vocaret, precari meditabatur ut sumeretur et numeraretur inter mercenarios, sed preveniens pater et a longe filium aspiciens miserum, errantem, misertus est, lacrymas fudit super ipsum, brachiis collum filii mali amplexus est et manum ejus stringens, in propriam domum gaudens iterum attraxit; servos vocans gaudere jussit de filii reditu; annulo aureo illum decoravit, splendida stola ornavit et cito a sordibus abstersit; vitulum occidens pro amicis saginatum convivium fecit, symphoniis et choreis musicis epulas ornavit; et filio optimo indignante quod ipse patri tam amanter adherens secundum post filium vita licentioris locum obtinuisset, benignis verbis pater dolentem mutavit suadens quia gaudere oportebat et lætari quod qui perierat filius inventus sit, et mortuus revixerit.

Parabolam et istam Salvator in Evangeliiis dicit, quod pastor quidam centum habens oves, una in montibus derelicta et errante, nonaginta novem inquit et vestigiis ipsam persequitur; quam inventam super humeros portat gaudens et cum aliis numeravit. Gaudio gaudet, inquit, pastor bonus qui invenit illam quæ perierat magis quam de aliis multis quæ non erraverunt.

Christus decem leprosis munditiam donavit, quorum unus Samaritanus erat.

Discipulis procella jactatis supervenit Jesus ambulans super fluctibus et serenum factum est; hanc historiam in primo sermone exposuimus. Itaque Gregorius divine loquens secundum analogicum sermonem de convenienti confessione, Super nostros, inquit, gradere fluctus, id est, tumultuosas cupiditates, et agitato (dicit peccati tenebrosam tumorem) confestim serenabitur.

CARMEN XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII.

In ænigmate in his sermonibus divus Gregorius de Adamo loquitur et de manducatione de ligno, de Sodomis, de Tartaro, de Jeremiæ lamentationibus et Jerusalem destructione, de Elia propheta, de Moyse et de Pharaone qui jussit mortem infantium, de Jona, de Daniel; horum omnium historiam in præcedentibus exposuimus carminibus. Memorat autem iterum de oblivionis nube, qua involvi mentem exoptat, non dogmatibus Græcorum hac sententia indulgens, potius vero calamitatum onus sic involvi dicens: Si forte, inquit, illud abundantibus sub calamitatibus gravato mihi tribueretur, bonum mihi esset et jucundum valde.

(1) Ed. nov. p. 155 seq.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ'.

Ὅσα ἐνδιάθεται (1).

Τὴν ἐνδιάθετον Γραφὴν ἀπαριθμεῖται, οἷον, Γένεσις, Ἐξόδος, Λευϊτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς, Κριταί, Ρουθ, Βασιλείαι, Παραλειπόμενα τῶν βασιλειῶν, Ἐσδρας, Ἰώθ, Ψαλτήριον Δαβὶδ, Παροιμίαι Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστής, Ἄσματα ἁγμάτων, Ὠστὴ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ἀδδίου, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀμβακούμ, Σοφωνίας, Ἀγγαίος, Ζαχαρίας, Μαλαχίας, Ἡσαίας, Ἰερεμίας, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ· ἀρχαῖαι μὲν αὗται βίβλοι. Νέαι δὲ, Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς, Ἰωάννης, Πράξεις ἀποστόλων, Παύλου δεκατέσσαρες Ἐπιστολαί, Καθολικαί ἐπτὰ, ὧν Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ'.

Μάστιγες (2).

Τὰς ἐπενεχθείσας ὑπὸ Θεοῦ μάστιγας τοῖς Αἰγυπτίοις, ὁ θεὸς ἀπαριθμεῖται Γρηγόριος· εἰσὶ δὲ αὗται· αἶμα, βάρσχοι, σκνίπες, κυνόμυια, κτηνῶν βλεθρος, φλυκτίδες, χάλαζα, πῦρ, ἀκρίδες, σκότος ψηλαφητῶν, βλεθρος πρωτοτόκων.

ΛΟΓΟΣ Λ'.

Δεκάλογος (3).

Τῶν δέκα λόγων, ὧν ἐν πλαξὶ λιθίναις ὁ Θεὸς ἐτύπωσε τῷ Μωϋσῇ, μνήμην ποιεῖται Γρηγόριος ὁ θεόληπτος· εἰσὶ δὲ οὗτοι· Οὐ γνῶσῃ Θεὸν ἄλλον, οὐ στήσεις εἰδωλὸν ἀπρὸς ὁμοίωμα κερῶν, οὐδέ ποτε ματαίως μνησθήσῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, Σάββατα φυλάξεις, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ μη-

τέρα σου, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ'.

Πατριάρχαι (4).

Μέμνηται τῶν δώδεκα πατριαρχῶν ὁ μέγας Γρηγόριος τῶν ἐξ Ἰακώβ ἐξεληλυθῶτων· εἰσὶ δὲ οὗτοι· Ρουβειμ, Συμεὼν, Λευὶ, Ἰούδας, Δάν, Νεφθαλεμ, Γὰδ, Ἀσὴρ, Ἰσάχαρ, Ζαβουλὼν, Ἰωσηφ, Βενιαμίν.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ'.

Μαθηταί (5).

Τῶν δώδεκα Χριστοῦ μαθητῶν ὁ θεὸς μνημονεύει Γρηγόριος· εἰσὶ δὲ οὗτοι· Πέτρος, Ἀνδρέας, Ἰωάννης, Ἰάκωβος, Φίλιππος, Βαρθολομαῖος, Ματθαῖος, Θωμᾶς, Ἰάκωβος Ἀλφαίου, Ἰούδας Σίμων, Ἰούδας ἄλλος.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ'.

Περὶ Γενεαλογίας Χριστοῦ (6).

Τὴν δοκοῦσαν τῶν εὐαγγελιστῶν διαφωνίαν ἐν ταῖς γενεαλογίαις ὁ θεὸς ἐρμηνεύει Γρηγόριος. Φησὶν οὖν, ὅτι Λουκᾶς μὲν τὴν ἱερατικὴν γενεάν ἀπαριθμεῖται, Ματθαῖος δὲ τὴν βασιλικήν· Χριστὸς δὲ, βασιλεὺς δηλαδὴ καὶ ἱερεὺς, ὡς μὲν ἐκ μητρὸς, ἐκ γένους Λευὶ καταγόμενος· ὡς ἐκ δοκοῦντος δὲ πατρὸς, Δαυϊτικὸν ἐπιγραφόμενος ἀξίωμα. Ὁ μὲν οὖν Ἰωσηφ, τοῦ μὲν Ἠλεὶ παῖς ἐπεγράφετο κατὰ τὸν νόμον, τοῦ δὲ Ἰακώβ κατὰ τὴν φύσιν. Μωϋσέως γὰρ ἦν νόμιμον, ἀσπέρμου τινὸς ἀποθνήσκοντος ἀδελφοῦ, τινὰ τῶν συγγενῶν τὴν γαμετὴν λήψασθαι τοῦ τεθνηκότος καὶ τὸν οἶκον, καὶ σπέρμα τῷ τετελευτησέντι ἀνιστῆν. Οὕτω τοῦ Ἠλεὶ τεθνηκότος ἀσπέρμου τὸν

CARMEN XXVIII. *Quotquot sinceræ.*

Sinceram Scripturam numerat, scilicet : Sunt Genesis, Exodus, Leviticum, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judices, Ruth, Regna, Paralipomena regnorum, Esdras, Job, Psalterium David, Salomonis Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Osee, Amos, Michæas, Joel, Abdias, Jonas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, Isaias, Jeremias, Ezechiel. Daniel, hi veteres libri : novi autem Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes, Actus apostolorum, Pauli quatuordecim epistolæ, Catholicæ septem, nimirum Jacobi una, Petri duo, Joannis tres, Judæ una.

CARMEN XXIX. *Plagæ.*

Allatas a Deo plagas Ægyptiis divus numerat Gregorius, quæ sunt : sanguis, ranæ, sciniphes, cænomylia, in jumentis pestis, ulcera, grando, ignis, locustæ, tenebræ palpabiles, primogenitorum strages.

CARMEN XXX. *Decalogus.*

Decem leges, quas in tabulis lapideis insculpsit Deus et dedit Moysi, memorat Gregorius divine sapiens, sunt autem istæ : Non cognosces Deum alium ; Non constitues idolum inanimum, vanam similitudinem ; Nequaquam in vanum memorabis nomen Dei ; Sabbata servabis ; Honora patrem tuum et matrem tuam ; Non occides ; Non adulterabis ; Non furaberis ; Non falsum testimonium dices ; Non concupisces.

CARMEN XXXI. *Patriarchæ.*

Memoratur duodecim patriarcharum Magnus Gregorius e Jacob orientium ; sunt isti : Ruben, Simeon, Levi, Judas, Dan, Nephthaim, Gail, Aser, Issæchar, Zabulon, Joseph, Benjamin.

CARMEN XXXII. *Discipuli.*

Duodecim Christi discipulorum divus Gregorius mentionem facit. Sunt isti : Petrus, Andreas, Joannes, Jacobus, Philippus, Bartholomæus, Matthæus, Thomas, Jacobus Alphæi, Judas, Simon, Judas alter.

CARMEN XXXIII. *De genealogia Christi.*

Apparentem evangelistarum dissonantiam in genealogiis divus interpretatur Gregorius. Dicit ergo quod Lucas quidem sacerdotalem generationem, Matthæus vero regiam supputat ; Christus rex sane et sacerdos, ex matre originem a Levi ducens, ex putativo patre, Davidica inscriptus dignitate. Joseph igitur Heli filius inscribatur secundum legem, Jacobi filius secundum naturam. Erat enim in lege Moysis quod si moreretur frater sine semine, e parentibus quidam uxorem mortui duceret et domum et semen mortuo suscicaret. Sic mortuo Heli sine semine Joseph ex uxore ejus genuit Jacob. Et demonstrat

(1) Ed. nov. p. 259.

(2) Ed. nov. p. 263.

(3) Ed. nov. p. 263.

(4) Ibid.

(5) Ed. nov. p. 273.

(6) Ed. nov. p. 267.

Ἰωσήφ ἐκ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἐγέννησεν ὁ Ἰακώβ. Παρὰ τὴν δὲ τῶν δύο φυλῶν τὴν συνάφειαν ὤδα· Ναασσὸν ἀρχὸν Ἰούδα πρὸς γάμον ἠγάγετο τοῦ μεγάλου Ἀαρὼν τὴν θυγατέρα. Λευίτης δὲ ὁ Ἀαρὼν. Λύθις δὲ καὶ τὸ Περσικὸν ὄρου φησὶ τῶν φυλῶν συγχῦται· τὴν τάξιν διὰ τῆς ἀποικίας· Χριστοῦ δὲ ὄντος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, παρθένου δὲ μητρὸς ἀποκυηθέντος, τῇ προρρήσει πιστέον Ἠσαίου, ἡ φησὶ· *Τῆν δὲ γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;*

ΛΟΓΟΣ ΛΔ'.

Γενεαλογία (1).

Υἱὸς οὖν Θεοῦ καὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς, καὶ Δαβὶδ υἱὸς αὐτὸς, καὶ ἱερεὺς καὶ βασιλεὺς. Τῶν ἐξ Ἀδὰμ ἔμπαλιν ἢ κατὰ Λουκᾶν γενεαλογιῶν, ὁ θεορῆμων μνημονεῖ Γρηγόριος οὕτως· Ἀδὰμ, Σὴθ, Ἐνὼς, Καϊνὰν, Μαλιεθὴλ, Ἰάρεδ, Ἐνώχ, Μωθουάλα, Λάμεχ, Νῶε, Σὴμ, Ἀρφαξὰδ, Καϊνὰν, Σάλα, Ἐβερ, Φαλὲγ, Ῥαγαῦ, Σαρὸγ, Ναχώρ, Θάρα, Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ, Ἰούδας, Φαρὸς, Ἐσρώμ, Ἀράμ, Ἀμιναδὰβ, Ναασσὸν, Σαλμών, Βοθζ, Ὠβὴδ, Ἰεσσαί, Δαβὶδ, Νάθαν, Μαθὰν, Μεννὰς, Μαλεὰς, Ἐλιακεῖμ, Ἰωαννὰν, Ἰωσήφ, Ἰούδας, Συμεὼν, Λευὶ, Ματθὰν, Ἰωρήμ, Ἐλεάζαρ, Ἰωσήφ, Ἡρ, Ἐλμῶδ, Κωσάμ, Ἐδδὲλ, Μαλχὲλ, Νηρεὶ, Σαλαθιήλ, Ζοροβάβελ, Ῥησὰ, Ἰωαννὰν, Ἰούδας, Ὠσὸκ, Σεμεῖν, Ματθαίας (2), Ἰωσήφ, Ἰωαννὰ, Μελχὲλ, Λευὶ, Ματθὰν, Ἡλεὶ, Ἰωσήφ. Οὕτω μὲν ὁ θεὸς Λουκᾶς· ὁ δὲ Ματθαῖος ὁ θαυμασιὸς ἐξ Ἀβραὰμ μέχρι Δαβὶδ κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἀπὸ δὲ Δαβὶδ ἐπὶ τοὺς Σολομωνιάδας κατάγει οὕτως ἐν εἰρημῶν· Δαβὶδ, Σολομών, Ῥοβοάμ, Ἀβιάς, Ἀσά,

Ἰωσαφὰτ, Ἰωράμ, Ὀζίας, Ἰωάθαμ, Ἀχαζ, Ἐζεκίας, Μανασσῆς, Ἀμὼν, Ἰωσίας, Ἰερονίας ὃν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμάλωτον ἤγαγον, Σαλαθιήλ, Ζοροβάβελ, Ἀδιοῦδ, Ἐλιακεῖμ, Ἀζώρ, Σαδὼχ, Ἀχιμ, Ἐλιοῦδ, Ἐλεάζαρ, Ματθὰν, Ἰακώβ, Ἰωσήφ.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ'. Κατὰ Ματθαῖον θαύματα (3).

ΛΟΓΟΣ ΛΓ'. Τοῦ αὐτοῦ παραβολαὶ (4).

Τῶν θείων θαυματουργιῶν καθ' ἕκαστον τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν παραβολῶν μέγας μνημονεῖ Γρηγόριος. Φησὶν οὖν, ὅτι Ματθαῖος τοσοῦτων ἐμνημόνευσε θαυμάτων· τοῦ λεπροῦ, τῆς πενθερᾶς Πέτρου, τοῦ παιδὸς τοῦ ἑκατοντάρχου, τοῦ κλύδωνος τῶν ἀνέμων, τοῦ λεγεῶνος, τοῦ παραλύτου, τῆς αἰμορροούσης, τῆς τοῦ ἀρχοντος θυγατρὸς, τῶν ἐνοδίων τυφλῶν, τοῦ βοθοῦ, τοῦ τὴν ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα, τοῦ τυφλοῦ καὶ κωφοῦ, τῶν πέντε ἀρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων, τῆς ἐν θαλάσῃ πεζοπορίας, τῆς Χαναanaίας, τῶν ἑπτὰ ἀρτων, τῆς μεταμορφώσεως, τοῦ σεληνιαζομένου, τῶν Ἱεριχὼ τυφλῶν, τῆς ἀναβλέψεως τῶν τυφλῶν, καὶ τῆς ἰάσεως τῶν χυλῶν τοῦ ἱεροῦ, καὶ τῆς τῶν μαρῶν ἐξελάσεως, τῆς συκῆς, τοῦ σταυροῦ, τῆς ταφῆς, τῆς ἐγέρσεως. Παραβολὰς δὲ Ματθαῖος ταύτας γράφει· τοῦ πῆξαντος τὴν οἰκίαν εὐπαγῶς καὶ τοῦ ψαφαρῶς, τοῦ εἰς τέσσαρας φύσεις πεσόντος σπόρου, τοῦ νοθευθέντος σπόρου, τοῦ νάπτου, τῆς ζύμης, τοῦ ἐν ἀγρῷ θησαυροῦ, τοῦ μαργαρίτου καὶ τοῦ ἐμπόρου, τῆς σαγήνης, τοῦ προδάτου τοῦ πλανηθέντος, τοῦ πικροῦ ὄφειλέτου, τῶν μισθωτῶν καὶ τῆς τοῦ μισθοῦ ἰσομοιρίας τοῖς ἐσχάτοις καὶ πρώτοις, τῶν κακῶν γεωργῶν, τοῦ

denarium tributum conjunctionem sic : Naasson princeps Juda in matrimonium duxit magni Aaron filiam et Levites erat Aaron. Iterum et Persicum bellum dicit tributum permiscuisse ordinem per captivitatem ; Christus autem cum sit Deus et homo, et virgo mater peperit eum, Isaiae prophetiae credendum est, quae dicit : Generationem ejus quis enarrabit ?

CARMEN XXXIV. *Genealogia.*

Itaque Filius Dei et Deus Christus, et David filius, ipse et sacerdos et rex. Genealogiarum ex Adam secundum Lucam, retrorsus, divine dicens mentionem facit Gregorius sic : Adam, Seth, Enos, Cainan, Maleleel, Jared, Enoch, Mathusala, Lamech, Noe, Sem, Arphaxad, Cainan, Sala, Heber, Phaleg, Ragau, Serug, Nachor, Thare, Abraham, Isaac, Jacob, Judas, Phares, Esron, Aram, Aminadab, Naasson, Salmon, Booz, Obed, Jesse, David, Nathan, Mathan, Mennas, Maleas, Eliakim, Joannan, Joseph, Judas, Simeon, Levi, Mathai, Jorem, Eliezer, Joseph, Her, Elmod, Cosam, Addi, Melchi, Neri, Salathiel, Zorobabel, Resa, Joannan, Judas, Osoc, Semei, Mattathias, Joseph, Janne, Melchi, Levi, Matthat, Heii, Joseph. Sic quidem S. Lucas. Verum Matthaeus admirabilis ex Abraham secundum Lucam usque ad David, et a David per Salomonis progeniem seriem sic ducit, David, Salomon, Roboam, Abias, Asa, Josaphat, Joram, Ozias, Jonatham, Achaz, Ezechias, Manasses, Amon, Josias, Jechonias, quem in Babylonem captivum duxerunt, Salathiel, Zorobabel, Abiud, Eliacim, Azor, Sadoc, Actim, Eliud, Eleazar, Matthan, Jacob, Joseph.

CARMEN XXXV. *Miracula secundum Matthaeum.*CARMEN XXXVI. *Ejusdem parabolae.*

Sanctorum evangelistarum miracula atque parabolae singulorum refert Magnus Gregorius. Haec ergo miracula retulisse Matthaeum dicit : Leprosi, socrus Petri, pueri centurionis, tempestatis, legionis, paralytici, haemorrhoeissae, filiae principis, caecorum in via, muti, manum habentis aridam, caeci ac surdi, quinque panum et duorum piscium supra mare ambulationis, Chananæ, septem panum, transfigurationis, lunatici, caecorum Jerichuntinorum, visus redditus caecis et sanationis claudorum in templo, ex eoque sacrilegorum expulsionis, ficus, crucis, sepulturae, resurrectionis. Has vero parabolae tradit Matthaeus : aedificantis domum stabiliter et instabiliter, seminis in quatuor loca cadentis, seminis adulterati, sinapis, fermenti, thesauri in agro, margaritae et negotiatoris, sagenae, ovis errantis, crudelis debitoris, ope-

1 Isa. LIII, 8.

(1) Ibid.

(2) In margine suppletur : Μαθ, Ναγγαλ, Ἐλεμ, Ναούμ, Ματθαίας.

(3) Ed. nov. p. 273.

(4) Ed. nov. p. 277.

πεμπομένου υιού ὑπὸ τοῦ πατρὸς· εἰς ἀμπελῶνα, τῶν ἐν τῷ γάμῳ σχεδίων, τῶν δέκα παρθένων, τῆς διανομῆς τῶν ταλάντων, τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐρίφων.

ΛΟΓΟΣ ΛΖ'.

Ἰωάννου θαύματα (1).

Ἰωάννης δὲ τούτων ὁ Θεολόγος ἐμνημόνευσε τῶν θαυμάτων· τοῦ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμου, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλικοῦ, τοῦ ἐπὶ τῆς πηγῆς παραλύτου, τῶν ἐ' ἄρτων, τῆς ἐν θαλάσῃ πεζοπορίας, τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, τοῦ τετραήμερου Λαζάρου, τοῦ πάθους, τῆς ταφῆς, τῆς ἐγέρσεως, τῆς πρὸς τοὺς φίλους ὀμμίας, τῆς Θωμᾶ ψηλαφήσεως, τῆς μετὰ τὴν ἔγερσιν βρώσεως.

ΛΟΓΟΣ ΛΗ'. Λουκᾶ θαύματα (2).

ΛΟΓΟΣ ΛΘ'. Παραβολαὶ τοῦ αὐτοῦ (3).

Λουκᾶ δὲ τοσούτων αὐθις ἐμνημόνευσε θαυμάτων· τοῦ δαιμονῶντος, τῆς πενθερᾶς Πέτρου, τοῦ λεπροῦ, τοῦ παραλύτου, τοῦ ξηρᾶν ἔχοντος χεῖρα, τοῦ παιδὸς τοῦ ἑκατοντάρχου, τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, τῆς ἀμαρτωλοῦ γυναικὸς, τῶν ἀνέμων, τοῦ λεγεῶνος, τῆς αἰμορροῦσης, τῆς θυγατρὸς Ἰαείρου, τῶν ἐ' ἄρτων, τῆς αἰμορροῦσης, τῆς θυγατρὸς Ἰαείρου, τῶν ἐ' ἄρτων, τῆς μεταμορφώσεως, τῆς τοῦ μονογενοῦς λάσεως, τοῦ βωθοῦ, τῆς δεσμηθείσης ὑπὸ δαίμονος γυναικὸς, τοῦ ὕδριωντος, τῶν δέκα λεπρῶν, τοῦ Ἰερισχούντος τυφλοῦ, τῶν ἐν τῷ σταυρῷ σημείων, τῆς ταφῆς, τῆς ἐγέρσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως. Παραβολῶν δὲ τοσούτων ἐμνήσθη· τοῦ θέντος ἀσφαλῆ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τῆς πέτρας, καὶ τοῦ παθόντος εὐπλῆον καὶ πλέον ἀγαπῶντος, τοῦ πεσόντος εἰς τέτ-

σαρας φύσεις σπόρου, τοῦ τοῖς λησταῖς περιπεσόντος, τοῦ παρὰ καιρὸν θυροκρουστοῦντος καὶ καλὰ κομιζομένου, τοῦ εἰσοικισθέντος πνεύματος σὺν ἄλλοις ἑπτὰ, τοῦ λογιζομένου καθελεῖν τὰς ἀποθήκας καὶ μερίζοντας οἰκοδομησάι, τῶν παρθένων καὶ τοῦ νυμφῶνος, τοῦ καλῶς τοῖς ὁμοδόλοις χρησαμένου, τῆς κοπιζομένης συκῆς, τοῦ νάπυος, τῆς ζύμης, τῶν ἐν γάμῳ πενήτων, τῆς δραχμῆς, τοῦ πλανηθέντος προβάτου, τοῦ ἀσώτου, τοῦ τῶν χρεῶν περικόψαντος οἰκονόμου, Λαζάρου τοῦ πτωχοῦ, τῆς εὐτόνως λιταζομένης χήρας, τοῦ τελῶνου καὶ Φαρισαίου, τοῦ μερισμοῦ τῶν μῶν, τῶν κακῶν γεωργῶν καὶ φονευτῶν τοῦ δεσπότη.

ΛΟΓΟΣ Μ'. Μάρκου θαύματα (4).

ΛΟΓΟΣ ΜΑ'. Τοῦ αὐτοῦ παραβολαὶ (5).

Μάρκος δὲ τοσούτων ἐμνήσθη θαυμάτων· τοῦ δαιμονῶντος, τῆς πενθερᾶς Πέτρου, τοῦ λεπροῦ, τοῦ παραλύτου, τοῦ ξηρᾶν ἔχοντος χεῖρα, τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θαλάσσης, τοῦ λεγεῶνος, τῆς αἰμορροῦσης, τῆς θυγατρὸς Ἰαείρου, τῶν ἐ' ἄρτων, τῆς ἐν θαλάσῃ πεζοπορίας, τῆς Συροφοινικίσσης, τοῦ κωφοῦ καὶ ἀλάλου, τῶν ζ' ἄρτων, τοῦ μογιλάου, τοῦ Βαρτιμαίου, τῆς ἀκάρπου συκῆς, τῶν ἐγγύς τοῦ ναοῦ τυφλῶν καὶ χωλῶν ἰαθέντων. Παραβολῶν δὲ τοσούτων ἐμνήσθη· τοῦ πεσόντος ἐπὶ τὴν γῆν ἀνίσου σπόρου, τῶν ζιζανίων, τοῦ νάπυος, τοῦ θανόντος κληρονόμου χερσὶν ἀδίκων.

ΛΟΓΟΣ ΜΒ'. Παραβολαὶ τῶν τεσσάρων (6).

Κοινῇ τῶν παραβολῶν ὁ θεὸς μνημονεύει Γρηγόριος, ὧν οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ συνεγράψαντες·

rariorum mercedisque æqualitatis novissimis et primis, malorum agricolarum, filii a patre missi in vineam, libellorum in matrimonio, decem virginum, partitionis talentorum, ovium atque hœdorum.

CARMEN XXXVII. Joannis miracula.

Joannes autem Theologus hæc miracula tradidit : nuptiarum in Cana Galilææ, filii regull, paralytici piscinæ, quinque panum, supra mare ambulationis, cæci ex nativitate, Lazari quatruiduani, passionis, sepulturæ, resurrectionis, ad amicos sermocinationis, contactus Thomæ, post resurrectionem manducationis.

CARMEN XXXVIII. Lucæ miracula.

CARMEN XXXIX. Ejusdem parabolæ.

Lucas vero hæc quoque tradidit miracula : dæmoniacy, socrus Petri, leprosi, paralytici, manum aridam habentis, pueri centurionis, filii viduæ, peccatricis mulieris, tempestatis, legionis, hæmorrhœissæ, filiz Jaiři, quinque panum, transfigurationis, filii unicy sanationis, muti, mulieris inclinatæ ob colligationem Satanæ; hydropicy, decem leprosoꝝ, cæci Jerichuntini, in cruce signorum, sepulturæ, resurrectionis, in cælos assumptionis. Has autem parabolasy tradidit : firmiter super petram ædificantis domum, quo majora passi eo plus diligentis, in quatuor loca seminis cadentis, qui incidit in latrones, importune pulsantis et bene exauditi, domum ingredientis spiritus cum aliis septem; horrea sua destruere cogitantis et majora facere, virginum et sponsi, recte agentis cum conservis suis, ficus circa quam mittuntur stercora, sinapis, fermenti, pauperum in cœna nuptiarum, drachmæ, ovis amissæ, prodigi, villici iniquitatis, Lazari mendici, viduæ instantem orantis, publicani et pharisæi, mmarum partitionis, malorum agricolarum et sui domini interfectorum.

CARMEN XL. Marci miracula.

CARMEN XLI. Ejusdem parabolæ.

Hæc vero miracula tradidit Marcus : dæmoniacy, socrus Petri, leprosi, paralytici, manum aridam habentis, tempestatis et maris, legionis, hæmorrhœissæ, filiz Jaiři, quinque panum, supra mare ambulationis, Syrophœnissæ, surdi ac muti, septem panum, balbi, Bartimæi, sterilis ficus, cæcorum et claudorum prope templum sanatorum. Has autem parabolasy tradidit : quod ceciderat super terram inæqualis seminis, zizaniarum, sinapis, hæredis qui inter manus iniquorum perierat.

CARMEN XLII. Parabolæ quatuor evangelistarum.

Quas easdem parabolasy retulerunt quatuor evangelistæ tradit divus Gregorius. Hæc sunt autem : domus

(1) Ed. nov. p. 277.

(2) Ed. nov. p. 275

(3) P. 279.

(4) P. 275.

(5) P. 279.

(6) Ed. nov. p. 281.

εἰοὶ δὲ αὐταὶ οἶκος ἐπὶ ψάμμου πηγνύμενος, σπόρος ἀνίως ζιζανίων, σίτος συμφοῆς, ἐμπυρισμὸς τοῦ σὺν ζιζανίοις σπόρου, σίνηπι, μαργαρίτης, θησαυρὸς ἐν ἀγρῷ κεκρυμμένος, σαγήνη, ἀμπελών, υἱοὶ πεμπόμενοι παρὰ πατρὸς εἰς ἀγρὸν, κακοὶ γεωργοί, γάμος παιδὶ παρὰ πατρὸς, γάμου βριπτόμενος ρυπαροχίτων, δέκα παρθένοι γρηγοροῦσαι, αἰφνίδιος ἐπιστασία δεσπότη, ἐρίφων μερισμὸς καὶ προβάτων, λύχνος φαίνων ἐπὶ λυχνίας, ἀεὶ προσδεχόμενος θεράπων τὸν δεσπότην, λησταὶς περιπεσὼν, ἑπτὰ σὺν ἄλλοις εἰσοικιζόμενον πνεῦμα, συκῆ ἀκαρπος, δραχμή, πρόβατον, υἱὸς ἄσωτος, πικρὸς δεσπότης ἀχαρίστη δούλω, συνετὸς οἰκονόμος, προκίχρων, Ἀζάρος πένης, Φαρισαῖος καὶ τελώνης, χήρας ἀξίωσις εὐτνος, ἄρτος τέκνοις διδόμενος καὶ ἰχθὺς, ἀποθήκαι σφραγισόμεναι, καὶ πλούσιος ἐλπίδων προαρπαζόμενος, ταλάντων διανομή, μνῶν μερισμὸς, δούλος ἐπαινούμενος, ὡσαύτω; ἄλλος κατακρινόμενος.

ΛΟΓΟΣ ΜΓ'. *Εἰς τὴν ἐν ταῖς νηστεῖαις σιωπῆν* (1).

71 *Μέλιω δ' οὐ Τροίην οὐκ εὐπλοοῦν οἴατις Ἀργῶ.*
Ὀδυσσεὺς ὁ Λαερτιάδης, μετὰ τὸ πορθῆσαι τὸ Ἴλιον εἰς τὴν Ἑλλάδα γῆν ὑποστρέφων, πολλὰ πλανηθεὶς, γυμνός, ναυηγὸς εἰς Φαίλακας ἐλθὼν, τῇ θυγατρὶ θεαθεὶς τοῦ Ἀλκινόου παρθένῳ τυγχάνουση, καὶ λόγοις αὐτὴν συνετοῖς καταιδέσας, ὑπ' αὐτῆς τοῖς Φαίλαξι δεικνύται καὶ τῷ βασιλεῖ Ἀλκινόῳ, ξένος μὲν καὶ γυμνός, ὅμως αἰδέσιμος καὶ τῶν ἄλλων ἐντιμότερος. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸ συμπόσιον, ἤκουσε τῶν ἐν Τροίῃ συμφορῶν λυριζομένων καὶ ἀριστείων· πυθόμενος δὲ τοῦ θεωραίου χάριν ἴππου, εἴ τι τοῦτοις ἔγνωσται, μαθὼν ὅτι ναὶ, καὶ λεγόντων ἀκούσας, δακρυχέων ἔστεινε βεβύ, τοῖς ὁρῶσιν ἐκπλήξιν ἐμποιῶν· μὴ τοῦτο

πράττειν δὲ πρὸς ἐκείνων παραινούμενος (οὐ γὰρ καθήκει τὴν εὐωχίαν δάκρυσι πολυστόνοις ἀνασκευάζειν), μόλις ἐξείπε τὸ ἀπόβρῆτον, ὡς αὐτὸς ἔστιν Ὀδυσσεὺς ἄχρι δεῦρο φερόμενος πλάνη.

72 *Οὐδὲ σὺδὲ κεφαλὴν, οὐ κοιλὴν Ἡρακλέα.*

Κουρήτες καὶ Αἰτωλοὶ περὶ χοίρου κεφαλῆς ἀλλήλους κατέκοπτον. Κεῖται ἐν τῷ ιε' λόγῳ ἡ ἱστορία. Ἡρακλῆς δὲ τοὺς δώδεκα διήνησεν ἀθλους. Κεῖται ἐν β' λόγῳ.

99 *Καὶ πῦρ ξείνον δλεσσε θνηπέλου ἐν προτέ-*

100 *Παιδας, μὴ καθαρώς ἀπτομένους θυσίης.*

Κεῖται ἐν τῷ ιβ' λόγῳ.

101 *Τὴν δ' ἱερὰν ποτ' ἀκουσα θεοῦ μεγάλιο κ-*

102 *Ὡς καὶ κλινομένη κτεῖνε τὸν ἀψάμενον.*

Κεῖται ἐν τῷ ιβ' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ ΜΔ'. *Εἰς τὴν σιωπῆν.*

(2) *Πυρθάνομ', ὡς Σαμίων τις ἀναξ φθόνον ὡς*
Δείσας εὐδρομίην, μῆσατο τοῖον ἄχος.
Πόρκτην ὄν φιλέσκει πατρώιον, ἐμβαλε πόντην.

Πολυκράτης ὁ τῶν Σαμίλων βασιλεὺς εὐτυχῆς ὦν, καὶ πάντα εὐδρομῶν, φοθηθεὶς τὴν εὐδρομίαν (οὐδέποτε γὰρ ἐλυπήθη), βουλόμενος ἑαυτῷ λύπην περιποιῆσαι, τὸν πατρῶιον δακτύλιον ὃν ἐφιλεῖ λαθῶν, εἰς θάλασσαν ἔρριψεν· ἐδόκει δὲ λυπεῖσθαι περὶ τοῦτου· καὶ γὰρ ἦν αὐτῷ προσφιλές τὸ βιβλίον [*al. manu fiblion*]. Ἰχθὺς οὖν ὑπεδέξατο τὸν δακτύλιον, ὃς ἰδεσμήθη λίμνῃ. Τὴν μὲν οὖν ἄγραν ὁ ἰχθυοδόλος τῷ βασιλεῖ, τῷ θεράποντι δὲ τὸν ἰχθύν ὁ βασιλεὺς παρέσχεν ἀνατεμῶν δὲ καὶ δακτύλιον εὐρῶν ἔνδον, τὸν μὲν ἐν

super arenam ædificata, semen inæquale zizaniorum, triticum congenitum, crematio seminis cum zizaniis, simope, margarita, thesaurus absconditus in agro, sagena, vitis, filii a patre missi in agrum, mali agricolæ, nuptiæ factæ filio suo a patre, non habens vestem nuptialem ejectus, decem virgines vigilantes, adventus inexpectatus domini, hædorum et ovium separatio, lucerna lucens super candelabrum, semper exspectans dominum servus, qui incidit in latrones, cum aliis septem donum ingrediens spiritus, heus sterilis, drachma, ovis, filius prodigus, immisericors dominus erga servum immisericordem, prudens villirus, fenerans, pauper Lazarus, pharisæus et publicanus, viduæ instans oratio, panis filiis datus et piscis, thesauri tulti, et dives omnem sibi spem arripiens, distributio talentorum, mnarum partitio, servus laudatus, eodem modo alter condemnatus.

CARMEN XLIII. *In silentium jejunii.*

Ulysses Laertius, diruta Troja, in Græciam revertens, postquam multum errasset, nudus, e naufragio ereptus, in Pheacos devenit. Filiam Alcinoi, quæ erat virgo, vidit atque sapientibus suis verbis commovit. Hæc ergo eum, quamvis alienigenam et nudum, Pheacis regique Alcinoi nihilominus reverentia dignum atque cæterorum æstimabilissimum ostendit. Cum cibum sumeret, gesta belli Trojæ celebrata illustriaque audivit. Cum ab eo quærivissent de equo ligneo, an quidquam eorum audivisset, non negavit, et loquentes audiens multasque fundens lacrymas, valde astantes commovit. Ne ita ageret erga eos admonitus (non enim decet epulas multis lacrymis conturbare), vix secretum declaravit: scilicet se esse Ulyssem usque eo fortuna allatum.

CARMEN XLIV. *De silentio.*

Polycrates, Saniorum rex, cum ei faveret fortuna, et omnia prospere ageret, felicitatem extimuit (nunquam enim mœstitia fuerat affectus). Sibimet volens mœstitiam creare, annulum paternum, quem amabat, in mare jecit. Ex hoc tristitiam se esse percepturum videbatur; nam fibula illi pretiosissima erat. Annulum autem, qui lineæ adhærebat, sorbuit piscis. Hanc capturam piscator regi, qui servo piscem dedit.

(1) Ed. nov. p. 885.

(2) Hæc pars sunt præcedentis Carminis, vers.

193-195, et in editis sine distinctione sequuntur. Ed. 17.

τῆ χειρὶ πάλιν εἶχεν, αὐτὸν δὲ τὸν ὑποδεξάμενον ἰχθύν, ἢ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ ὑπεδέξατο. Οὕτως ἐκείνῳ, καὶ βουλομένῳ περ, οὐ συνέβη λυπηθῆναι.

ΛΟΓΟΣ ΜΕ'. ΛΟΓΟΣ ΜΖ'. Ἐπος ἠρωικὸν καὶ ἰαμβεῖον.

Γεγώς (1) ὁ Πρωτεύς εἰς κλοπὰς μορφομάτων.

Πρωτεύς Θρᾶξ μὲν ἦν τὸ γένος, εἶχε δὲ υἱοὺς Μῶλον καὶ Τηλέγονον. Τούτους ληστὰς ὄντας ὁ Ἡρακλῆς ἐλθὼν ἀπέκτεινεν, ἀπεχθόμενος διὰ τοὺς Γηρυόνου βουῖς. Τοῦτον οὖν ἀθυμοῦντα τὸν Πρωτέα διὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν τέκνων, καὶ ῥίψαντα ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ θεοὶ ἐλεήσαντες ἀπηθανάτισαν, καὶ γέγονεν ἐνάλιος δαίμων, καὶ ἔρχεται καὶ οἰκεῖ τὴν Φαριαν νήσον. Οὗτος λέγεται καὶ μετὰ φωκῶν ἐνδαιτιασθαι· οὗτος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν Ἑλένην ἔλαβεν ἐλθόντος ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ εἶδωλον τῆς Ἑλένης. Ὑστερον δὲ Μενελάου μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον μαθόντος, ὡς εἰς Αἴγυπτόν ἐστιν ἡ Ἑλένη, καὶ ἐλθόντος παρὰ τὸν Πρωτέα, δέδωκεν αὐτὴν αὐτῷ. Λέγεται δὲ αὐτὸς ὁ Πρωτεύς μεταμορφοῦσθαι πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ ποτὲ μὲν φαίνεσθαι τοῖσδε, ποτὲ δὲ τοῖσδε· καὶ γὰρ καὶ μάντις ἦν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Φάρον μετεμόρφου τοῖς πλησιάζουσιν, ἵνα μὴ αἰτῆται λέγειν μαντείας καὶ προγνώσεις. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Μελάμπους μάντις ἦν καὶ ἱεροφάντης. Οὗτος ἐξέφηνε τὰ ἱερὰ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ τοῖς Ἕλλησιν, ἅπερ ἐμιμήσαντο Ἕλληνας· καὶ οὗτος δὲ τῶν μεταμορφουμένων ὡς μάντις ἦν. Οἱ γὰρ μάντις οὗτοι τηλικαύτην εἶχον, φησὶ, δύναμιν, ὥστε μεταμορφοῦσθαι εἰς ὅπερ ἂν θελήσωσιν,

ὥστε μὴ γινώσκεισθαι παρὰ τῶν προσδιλεγόμενων. Λέγει δὲ τοῦτον ὁ θεὸς Γρηγόριος παρακατιῶν ὡς μεμνημένος δι' ἰαμβεῖον (2).

Πρωτεύς σοφιστῆς εἰς κλοπὰς μορφομάτων, ἢ καὶ Μελάμπους, ἢ τις ἄλλος ἀστατος·

Χριστὸς ἐπήλυθεν ἄλικαρ ἐμείο,

Ὅς καὶ μαθητὰς ἐκ ζᾶλης ἐρρύσατο, Καὶ πολλοὺς πυθέων καὶ δαιμονίων ἀπὸ δασμῶν ἠλευθέρωσε, τῷ θελήσει δούς χάριν.

Κεῖνται αἱ παροῦσαι ἱστορίαι ἐν τῷ α' λόγῳ.

Δόλοισ ἐκλεψε τὸν γένους ἀρχηγέτην.

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ (3).

ΛΟΓΟΣ ΜΖ'. Ἐνόδια (4).

Ἐν τούτοις τοῖς ἐνοδίοις λόγοις ἐν σχήματι εὐχῆς ὁ θεὸς Γρηγόριος πασῶν τῶν ὑπὸ Θεοῦ γενοῦσιν εὐεργεσιῶν τοῖς Ἰσραηλιταῖς μέμνηται, ὡς πυρὶ καὶ νεφέλῃ τούτους καθωδήγησεν ὁ θεός, ὅτι τὴν Ἐρυθρὰν αὐτοῖς τεμὼν θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς διήγαγεν, ὅτι τὸν Φαραῶ πανστρατιᾷ κατεπόντισεν, ὁμαλὴν τὴν ὕγρην καὶ ποδίδατον τοῖς προσφιλέσι κατασκευάσας, οὐρανὸν δὲ αὐτοῖς ἄρτον ὠμύθησε ξένον καὶ ἀσυνήθη, πέτρην ἀκρότομον διέβρηξε καὶ πηγὰς ἀνέβλυσε, τῶν ἐχθρῶν τὴν δύναμιν ἐτρέψε χερσὶν σταυροτύποις Μωϋσέως, τῇ σελήνῃ καὶ τῷ ἡλίῳ τὸν ἄρμον κατέσχε δι' εὐχῆς Ἰησοῦ, τὰ Ἰορδάνεια βεῖθηρ τὰς ἐπιγενομένους ὑπεχώρησεν, ἡ δὲ ἰδὸς βράβια κατασκευάσθη· αὐτὸς δὲ τοῖς ἀνθρώποις ὁμοιωθεὶς, τὴν οὐρανίαν ὑπέδειξεν ἀνοδὸν, ἀναστραφεὶς ἐπὶ γῆς, εἰς οὐρανὸν κουφισθεὶς, ἤξει τοῖς ἐπιθυμοῦσι λαμπρότερον ἢ τὸ πρὶν, ὅς καὶ πελάγους ἐπέθη, πόντος δὲ τοῖς ποσὶν ὑπεχώρησε τούτων. Ἐκάστη τῶν ἱστο-

Cum exenterasset annulumque intus invenisset, in possessione sua illum iterum habuit; piscem vero, qui eum sorbuerat, filia regis accepit. Sic illi, etiam volenti, maestitia non evenit.

CARMEN XLV, XLVI. Poëma heroicum et iambicum.

Natus Proteus ad effingendus formas.

Proteus, genere Thracius, Molum Telegonemque filios habebat. Hi, cum essent latrones, ab Hercule ob Geryonis boves invisio interfecti sunt. Dolo fractus ob occisionem filiorum Proteus in mare se precipitavit; sed dii, misericordia moti, immortalē illum fecerunt, et unus ex deis æquoris factus est, insulam Pharum incolens. Dicitur quoque cum phocis vivere, Alexandroque e Græcia venienti Helenam rapuisse eique ejus imaginem dedisse. Deinde, cum Menelaus, post Trojanum bellum, Helenam esse in Ægypto audivisset Proteumque adisset, eam illi dedit. Dicitur idem Proteus vertendo faciem adentes se decipere, modoque hic, modo ille videri: cum enim etiam esset vates, hanc insulam Pharum invisentibus transformavit, ne vaticinia aut prophetiæ ab eo postularentur. Idem erat quoque vates Melampus atque hierophanta. Hicce sacra in Ægypto Græcis revelavit, quæ imitati sunt Græci. Hic quoque erat quasi transformatorum vates. Vates enim hujusmodi tali, inquit, potestate sunt præditi, ut in quodcumque voluerint se vertant, ita ut ab astantibus non agnoscantur. Canit autem illum divus Gregorius in Iambis.

CARMEN XLVII. Precatio ante iter suscipiendum.

In his carminibus, in orationis specie, divus Gregorius omnia beneficia a Deo collata Israeliticis tradidit, quomodo igne et nube duxerit illos Deus, cum mare Rubrum dividens ante eos, quasi per siccum traduxit, cum Pharaonem cum omni suo exercitu submersit, æquali facilitate via populo dilecto parata, de cælo pluit illis panem insolitum et prodigiosum, duram rupem dirupit et fluxerunt aquæ, hostium vires fregit manibus Moysis in modum crucis elevatis, solis et lunæ cursum stare fecit ad orationem Josue, Jordanis fluentia a facie populi recesserunt, viaque facilis parata fuit. Ipse, hominibus similis factus, cælestem viam demonstravit, in terra conversatus est, atque in cælum ascendit, unde desiderantibus adveniet gloriosius quam ante. Supra mare ambulavit et a pedibus eorum fugerunt fluctus. Singulæ historiæ in his jam lectis præponuntur. Dicit ergo divus Gregorius modo deprecatorio: « Rex Christe, ignee style,

(1) Cod. γελῶς. Est versus 10 carminis lxxxiii, cui titulus *De daemonum pugnis*, p. 976. EDIT.

(2) Priores duo versus leguntur in carmine *De se ipso et de episcopis* inscripto, vers. 728 et 729, l. 816; posteriores et tertius qui mox sequitur, inde sint non videmus EDIT.

(3) Ne quid interim dicam de hoc et de præcedente Gregorii carmine, Protei certe et Melampodis historia iisdem propemodum verbis legitur apud Eliam Cretensem in scholiis ad quartam ejusdem Gregorii homiliam. MAT.

(4) Ed. nov. p. 295.

ρῶν ἐν τοῖς ἡδὴ λεχθεῖσι προτέτακται. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος ἰκετευτικῶς· Χριστὲ βασιλεῦ, πύρινε στυλε, τοῦ Γρηγορίου τῆ πλανωμένη ψυχῆ διὰ τῆς ἐρήμου τοῦ βίου τῆς πικροτάτης, ἐπίσχες τὸν Φαραῶν καὶ παῦσον, τοῦτ' ἔστι τὸν διάβολον τὸν κακὰ βουλευόμενον, καὶ τοὺς πικροὺς ἐργοδιώκτας, τοῦτ' ἔστι τοὺς δαίμονας, καὶ τοῦ πλοῦ με τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς πλινθείας τῆς ῥυπαρᾶς ἐργασίας ἀπάλαξον, πληγαῖς ἀπρεπέσι τοὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς ὑποτάξας, οἱ πληττονταὶ ταῖς καθαραῖς καὶ θεοειδέσιν ἐννοίαις, καὶ τῆ τῶν ἐντολῶν ἐργασία (ταῦτα γὰρ τοῖς δαίμοσι μάστιγές εἰσι ἀπρεπεῖς)· ὀμαλὴν δὲ παράσχοις ὄδον τὴν βιωτικὴν, δι' ἧς βαδίξω πρὸς τὴν πατρίδα τὴν θεῖαν κατεπειγόμενος· εἰ δὲ με καταλάβῃ σπεύδων ὁ ἐχθρὸς, ἀλλὰ σὺ μοι καὶ τὴν θάλασσαν διατμήξαις, ἄγων δι' ἧς οἶδας ἀσυνήθους καὶ θειοτέρας ὁδοῦ· ἰσχυρὰν δὲ τὴν ἄβατον διαπεράσοιμι τρίβον, σπεύδων εἰς τὴν ἐπιγγελημένην γῆν, τοῦτ' ἔστι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὸν ἐμὸν κλῆρον ὃν ὑπέσχοι καὶ κατένευσας· καὶ ποταμοὺς στήσεις. ἐμπαιθῆ βεύσεως ἀπογεννήματα· καὶ πολέμους ἀλλοφύλων, ἐνθυμῆσων πονηρῶν εἰς φυγὴν τρέψαις, τὸ πολυστένακτον ἀμβλύνας τῆς ἀμαρτίας βέλος· εἰ δὲ τῆς γῆς ἐπιβῶ τῆς ἱερᾶς, τοῦ σώματος ἀπολυθεὶς, καὶ τὰ προειρημένα παρελθὼν, εἰς τὴν τῶν πραέων καταστήσας χώραν καὶ κληρονομίαν ἀναδειχθεὶς, Χριστὲ βασιλεῦ, φῶς τῶν ἀνθρώπων, ἐκέλευε διηνεκέσιν ὕμνοις ἀσιγήτως δοξολογήσασθαι.

ΛΟΓΟΣ ΜΗ'. Περὶ ἀρχῶν (1).

11 Ὡς θῆρας, Χριστοῖο κατ' οὐρου ἀκροτόμοιο
12 λαμπομένου, Μωσῆϊ νόμον τ' ἐνὶ πλαξί
[ἡράζοντος,

13 Αὐτίκα ρηγνυμένοισιν ὑπὸ σκοπέλοισι ἐα-
[μίεν.

Τὸν νόμον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ διδοὺς ὁ θεὸς, προέταξε τῷ Μωσῆϊ τὸν λαὸν καθαρίσαι, καὶ τοῦ θρους ὑποκάτω στήσαι, καὶ τῆς θείας ἀκούσαι φωνῆς, μηδὲ τῆ νεφέλῃ προσεγγίσει, ἢ προσαναβῆναι τῷ θρει· καὶ θηρίον δὲ θίγει, κινδυνεῦσαι λιθοβοληθῆναι. Μωσῆϊ δὲ προσέταξεν ὁ θεὸς, εἰσω χωρῆσαι τῆς νεφέλης καὶ τοῦ θείου γνόφου· τὸ γὰρ θρος ἐκαίετο πυρὶ, διότι Κύριος ἐν πυρὶ κατέβη καὶ νεφέλῃ· καὶ Μωσῆς ἐντὸς γενόμενος τοῦ γνόφου καὶ τῆς νεφέλης, τὰς θεοτύπους ἐπεδέξατο πλάκας, ἐν αἷς ἦν γεγραμμένα τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ καὶ τὰ δικαιοῦματα, λόγοι δέκα. Γρηγόριος τοῖνον ὁ θεολόγος, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος εἰπεῖν βουλόμενος, εἶργει μὲν τῷ λόγῳ τοὺς ἀμυήτους· εἰ τι δὲ θηριῶδες καὶ ἀνήμερον, ἀποδιώκει, Μωσῆσιν μιμούμενος καὶ Ἡσαΐαν, οἵτινες τῷ λαῷ διαμαρτυροῦμενοι, *Πρόσθε, φησὶν, οὐρανὲ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκοιέτω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου· ὁ δὲ, "Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐπιτίλιζου, ἡ γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησε. Καὶ ταῦτα μὲν Γρηγόριος· καὶ πλέον τὸ Πνεῦμα, φησὶ, τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ· σὺ δὲ μοι τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν ἀνάστησον, τὴν σάλπιγγα τῆς ἀληθείας τὴν μεγάλωφνον· ὡς ἂν ἐμοῦ θεολογοῦντος, τέρπωνται πάντες κατὰ ψυχὴν ὀλικῶς ὅλη τῆ θεότητι συναφθέντες.*

ΛΟΓΟΣ ΜΘ'. Περὶ Υἱοῦ (2).

12 Ἦν βροτὸς, ἀλλὰ θεός.

"Ἀνθρωπος ὁ Χριστὸς καὶ θεός, τὴν μὲν πρώτην γέννησιν ἐκ Πατρὸς ἔχων ἀπαθῶς, τὴν δευτέραν δὲ ἐξ ἡμῶν· καὶ αὐτὴν οὐκ ἀπὸ τινος βεύσεως, ἐκ

Gregorii erranti animæ in deserto vitæ amarissimo compesce cessareque fac Pharaonem, id est diabolum mala suadentem, atque importunos instigatores, id est dæmones. E limo peccati laterariaque sordidæ operationis eripe me, cum plagis in jucundis meos inimicos subjugaveris, qui puris et divinis cogitationibus castigantur, et observatione mandatorum (hæc enim sunt castigationes dæmonibus injucundæ): planam autem præbe viam hanc mortalem, per quam ambulem ad patriam cœlestem festinanter. Si vigilans inimicus me comprehenderit, tu tamen æquora etiam ante me divide, per viam, quam noscis, insolitam divinamque ducens. Semitam munitam et inaccessam trajicere possim; ad terram promissam festinans, id est regnum cœlorum, meam hæreditatem a te propositam et præparatam. Consistere fac etiam flumina, turbidum semen fluxus. Bella exterorum, praværum cogitationum in fugam converte, telo luctuosissimo peccati retuso. Si, corpore solutus, in terram sanctam ingressus fuero, ad prædicta pervenero, atque regionis dulcedinis hæres institutus fuero, rex Christe, lux hominum, ibi te sempiternis hymnis sine fine glorificabo. »

CARMEN XLVIII. De principiis.

Cum Dominus legem suam daret filii Israel, Moysi præcepit ut sanctificaretur populus, staret ad radicem montis, ad audiendam vocem divinam, ne autem nubi appropinquaret aut in montem ascenderet; etiamsi jumentum teligisset erat lapidandum. Præcepit autem Moysi Dominus ut in nubem et divinam caliginem ingrederetur; mons enim ardens erat igne, quia Dominus in igne et in nube descenderat. Moyses, in caliginem nubemque ingressus, a Deo tabulas accepit in quibus erant scripta præcepta justificationesque Dei, *Decalogus*. Gregorius ergo Theologus, de sancta Trinitate loqui volens, carmine suo interdicit non initiatis, atque quodcunque animale et indomitum persequitur, Moysen et Isaiam imitans, omnî populo testificantes: *Audite, cœli*, inquit prior, *et loquar, audiat terra verba oris mei*¹; alter: *Audite, cœli, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est*². Sicque autem Gregorius: et præsertim Spiritu, inquit, sancto Dei: tu vero mentem et linguam mihi suscita, ut sint tuba veritatis magna annuntians: cum sim de numine locuturus, omnes tota anima latentur toti Divinitati tam conjuncti.

CARMEN XLIX. De Filio.

Homo Christus et Deus priorem naturam ex Patre habuit nullo modo passibilem, alteram vero ex no-

¹ Deut. xxxii, 1. ² Isa. i, 2.

(1) Ed. nov. p. 207. Περὶ τοῦ Πατρὸς.

(2) Ed. nov. p. 209.

Πνεύματος δὲ ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου. Ἐξ ἡμῶν δὲ λέγεται· καὶ γὰρ ἄνθρωπος ἡ Παρθένοσ, Θεὸν σεσαρκωμένον ἀμιάντως τεκούσα, καὶ συνουσίας ἐκτὸς ἀνδρός.

Δαβὶδ γένος, ἀλλ' Ἀδάμιοιο.

Τῷ Δαβὶδ ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο τὸν Χριστὸν ἐκ καρποῦ τῆς ἀσφύου αὐτοῦ ἀναστήσειν κατὰ σάρκα· Δαβὶδ δὲ βασιλεὺς Ἰσραὴλ υἱὸς Ἰεσσαί, Βηθλεεμίτης φυλῆς Ἰούδα. Πρῶτος οὖν Ἰακώβ φησιν· *Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μητῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ οὗτος προσδοκία ἐθνῶν.* Υἱὸς οὖν Δαβὶδ ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα, ὁ πλάστης Ἀδάμ, Ἀδάμ δὲ πρῶτος ἄνθρωπος· ἐκτίσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν.

65 *Καὶ φάτην παρ' ἑδρατο.*

Τοῦ δόγματος παρ' Αὐγούστου Καίσαρος ἐξεληλυθότος, τὴν οἰκουμένην ὅλην ἀπογράφασθαι, καὶ πάντων εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα κατεπειγομένων, Ἰωσήφ υἱὸς ὢν Δαβὶδ ἀπὸ Ναζαρεθ εἰς Βηθλεὲμ ἀνῆλθεν εἰς πόλιν Δαβὶδ, ἀπογράφασθαι σὺν Μαρίᾳ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ οὐσῆ ἐγκύψ· καὶ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

Μάγοις δὲ τε ἡγεμόνευεν

66 *Ἄστηρ, δωροφόροι δ' ἄρ' ἔβαν, καὶ γούνατ' ἐκυμψαν.*

Χριστοῦ γεννηθέντος, μάγοι παρεγένοντο ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ ἀστέρος ὀδηγούμενοι, καὶ Χριστὸν προσκυνήσαντες, δῶρα παρέσχον αὐτῷ χρυσὸν καὶ λίθων καὶ σμύρναν.

67 *Ὡς βροτὸς ἦλθ' ἐπ' ἀγῶνα, ὑπέρσχεθε δ' ὡς ἀδάμαστος*

68 *Πειραστὴν τρισσοῖσι παλαιύμασιν.*

Τρισὶ προσβολαῖς ὁ διάβολος Χριστὸν πειράζει· Πεινῶντι λίθους εἰς ἄρτον προβάλλεται· τὰς βασιλείας τῆς γῆς αὐτῷ δείκνυσαι, ταῦτα παρέξειν εἰ γε πεσῶν προσκυνήσοι, διαβεβαιούμενος· εἰς δὲ τὸ πτερύγιον ἀγαγὼν τοῦ ἱεροῦ, βαλεῖν κάτω φησὶν εἰπερ Υἱὸς εἴῃ τοῦ Θεοῦ· πάντων δὲ διαμαρτῶν, οἴχεται κατησχυμμένος. Κεῖται ἐν τῷ Υ' λόγῳ ἡ ἐξηγήσις.

Εἶδαρ ὑπέστη,

69 *Θρέψε δὲ χιλιάδας.*

Τροφῆς μὲν ὡς ἄνθρωπος μετέσχεν ὁ Σωτὴρ, ἀλλ' ἐξ ἄρτων πέντε χιλιάδας ἐκόρεσεν. Κεῖται ἐν τῷ Υ' λόγῳ.
Ἵδωρ τ' εἰς οἶνον ἀμείψεν.

Χριστὸς ἐν Κανᾷ γενόμενος τῆς Γαλιλαίας, εἰς γάμον ἐλθὼν, καὶ λειψάντος οἴνου, τοῦτο τῆς μητρὸς αὐτῷ διασαφισάσης, τοῖς παρεστώσι τὰς ὑδρίας ὕδατος πληρῶσαι προστάξας, οἶνον ἐξ ὕδατος κερνῆν ἱλαρὸν τοῖς δαιτυμόσι καὶ μάλα ἡδὺν παρεσκεύασεν.

70 *Λούσατο, ἀλλ' ἐκάθρηεν ἀμαρτάδας, ἀλλ' ἐδοθήθη*

71 *Πνεύματι βροταίης φωνῆς ὕπο, υἱὸς ἀνδράρχου.*

Χριστὸς ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθεὶς ὑπὸ Ἰωάννου, παρὰ μὲν Πατρὸς ὦ, Υἱὸς ἀγαπητὸς μεμαρτύρηται, Πνεῦμα δὲ τὸ πανάγιον σωματικῶ εἶδει κατήλθεν ἐπ' αὐτὸν ὡσεὶ περιστέρα. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

72 *Ὡς βροτὸς ὕπνον ἔδεκτο, καὶ ὡς Θεὸς εὐνάσαστο ἰσόντο.*

Χριστὸς καθεύδων ἐν τῷ πλοίῳ, κλύδωνος τοῦς μαθητὰς ἐκταράττοντος, ἀναστὰς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις· ἡ δὲ θάλασσα γαληνῶς ὑφήπλωσε τῷ προστάγματι τὰ νῦν.

73 *Γούνα κάμεν, παρέτοις δὲ μένος καὶ γούνατ' ἐπηξεν.*

bis, atque hanc non ex aliquo semine, sed ex Spiritu sancto et Maria Virgine. Ex nobis vero dicitur : homo Virgo, Deum incarnatum munda pariens, incognito viro.

David Deus promisit de fructu ventris ejus se Christum secundum carnem suscitaturum esse; David autem erat rex Israel, filius Jesse, ex Bethleem, ex tribu Juda. Dicit autem primus Jacob : *Non auferretur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium*¹. Filius David est ergo Christus secundum carnem, factor Adami, Adamus autem factus est ad imaginem et similitudinem Dei.

Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis, et ibant omnes in suam civitatem, Joseph autem, filius David, ascendit de Nazareth in Bethleem civitatem David, ut profisteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Impleti sunt autem dies ut pareret, et peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit et reclinavit eum in præsepio; quia non erat eis locus in diversorio².

Cum Christus natus fuisset, magi, stella duce venerunt ab Oriente, Christumque adorantes obtulerunt ei aurum, thus et myrrham.

Ter diabolus tentat Christum : ei jejuno lapides in panem convertendos proponit; regna terræ illi demonstrat, quæ se illi esse daturum, si cadens adoraverit, promittit; statuens autem illum super pinaculum templi, ut mittat se deorsum illi suadet, si Filius Dei est. Cum nihil profecisset, ignominiose discessit. In tertio carmine expositio legitur.

Cibus autem ut homo vescitur, sed ex panibus quinque millia satiat. Legitur in tertio loco.

Cum Christus esset in Cana Galilææ atque ad nuptias vocatus, deficiente vino, hoc ei mater notum fecit. Tunc astans jussit implere hydrias aqua, vinumque ex aquâ factum apponi convivis generosum ac suavissimum.

Christus a Joanne in Jordane baptizatus a Patre accepit testimonium quod esset Filius ejus dilectus. Spiritus vero sanctissimus corporali specie sicut columba descendit in ipsum. In secundo carmine legitur.

Christus in navicula dormiens, tempestate tremefactis discipulis, surrexit et imperavit ventis, statimque mare obediens iratos fluctus sedavit.

¹ Gen. xlix, 10. ² Luc. ii, 7 sqq.

Χριστὸς κεκμηκῶς ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας, παρὰ τὴν πηγὴν τὴν ἐν Συχὲμ καθίσας, διελέχθη Σαμαρειτῶν· ταύτῃ δὲ προσιπὼν τὰ πεπραγμένα, καὶ ὑπ' αὐτῆς μνηυθεὶς τοῖς πολλοῖς, πρὸς αὐτὸν ἀφικομένοις τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐκήρυξεν, αὐτὸς τε γόνατα παραλελυμένα ἑστερέωσε, καὶ χεῖρας ἀνειμένας ἐνίσχυσε, καὶ μέλη ἐπῆξε λελυμένα, καὶ χωλοὺς ἐκώρθωσε, καὶ πᾶσαν ἐθεράπευσε νόσον.

74 *Ἐβξατο· τίς δ' ἐσάκουσε λιταζομένων ἀμενη-
των.*

Χριστὸς σταυροῦσθαι μέλλων προσυξάτο· Πάτερ, παραλλέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πληρὸν οὐκ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. Ἠβξατο μὲν ὡς ἄνθρωπος, τῶν ἀσθενῶν δὲ εὐχομένων εἰσέκουσεν ὡς Θεὸς Χριστὸς τὸ συναμφοτέρον.

Θῦμα Χριστὸς καὶ ἀρχιερέυς· αἶμα Θεῷ ἀνέθηκε, κόσμον ἐκάθηρεν· ἐσταυρώθη, τὴν ἁμαρτίαν καθήλωσε· νεκροῖς συνανμίχθη, ἀλλ' ἀνέστησε τοὺς νεκρούς· ἐκεῖνα μὲν τῆς σαρκός, ταῦτα τῆς θεότητος. Μὴ τοίνυν, φησὶ Γρηγόριος ὁ θεσπέσιος, τοῖς ἀνθρωπίνως πάθει τὴν Χριστοῦ καθυδρίσας θεότητα.

ΛΟΓΟΣ Ν'.

Περὶ ἁγίου Πνεύματος (1).

Ὅτε τὴν σωτήριον Χριστὸς οἰκονομίαν πληρώσας ἀνελήφθη, τὸ πανάγιον Πνεῦμα τοῖς μαθηταῖς, ὡς ἐπηγγέλματο, παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν ἡμέρᾳ Πεντηκοστῆς ἐξαπέστειλεν· ὥφθη δὲ ὡς ἦχος σνοῆς βιαίας φερομένης, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι· καὶ τούτοις ὥφθησαν διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡσαυτὸς πρὸς πληρωθεῖσι τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐκάθισε γὰρ ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐλάλουν γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Παρῆσαν δὲ τῶν

ἀπὸ παντὸς ἔθνους εὐλαβεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, οἵτινες ἀκούοντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

58 *Ἐξ ἐνὸς ἀρχιερόνιο δάμαρ καὶ Σῆθ ἐγένοντο, 40 Ὁὲ τεκτὴ τεκτός τε, βροτοί γε μὲν ἕσπον ὁμοίως.*

Τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς πλάσας ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐμφυσήσας αὐτῷ πνεῦμα ζωῆς, εἰς ἕκστασιν αὐτὸν ἀγαγὼν καὶ ὕπνον, τῶν πλευρῶν ἀφελόμενος αὐτοῦ μίαν, τὴν Εὐαν ἐδημιούργησεν· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἀδὰμ κατὰ συνέφειαν τῆς Εὐας, καὶ ὁ Σῆθ ὑπέστη· καὶ ἡ κατὰ Εὐα οὐτε γεννητὴ καὶ ἐξ Ἀδὰμ, ὁ δὲ Σῆθ γεννητὸς καὶ αὐτὸς ἐξ Ἀδὰμ. Τῶν δὲ δύο τὴν ὑπαρξιν ἐξ Ἀδὰμ ἐσχηκότων, οὐκ ἴσως μέντοι, λέγεται μὲν οὐ τεκτὴ ἢ γυνή, καὶ τεκτός ὁ Σῆθ, ἀμφω πατρὸς ἐνὸς γεγονότες.

ΛΟΓΟΣ ΝΑ'.

Περὶ κόσμου. Ἐστί δὲ ὁ λόγος ἐξηγηματικὸς (2).

ΛΟΓΟΣ ΝΒ.

Περὶ προνοίας (3).

Τὰς Ἑλλήνων δόξας ὁ Θεολόγος ἀνατρέπων Γρηγόριος, περὶ τῆς προνοίας βουλόμενος ἀποδείξει, τὸς πᾶν τοῖς μεγάλοις κινούμενον ὀλεθρὸν τοῦ Θεοῦ, τῆς τούτων τερθρείας τὰ ἀπηχῆματα προσφέρει συντόμως καὶ δι' αἰνιγμάτων. Οὗτοι γὰρ τοῖς ἄστρασι τὴν πρόνοιαν ἀπονέμουσιν· ὅθεν τύχας καὶ εἰμαρμένας καὶ πεπρωμένας μοίρας καὶ γεννήσεις παριστάγουσι. Γρηγόριος οὖν ὁ θαυμάσιος εὐσκόπως τούτων τὸ φρόνημα βάλλει. Καλὸν δὲ καὶ τὸ βραχέα περὶ ἄστρον διαλεχθῆναι, ὅθεν ἐκεῖνοι πρὸς τὰς τοιαύτας δόξας ἀπεσφάλησαν. Φησὶν οὖν ὁ θεῖος ἀνήρ·

27 *Τεῖρα τεῖρεσί' ἔστιν ἐναντία, τίς δ' ἄρ' ὁ μίξας;*
28 *Ὅς γὰρ δὴ συνέδησε, καὶ ἦν ἐθέλησιν ἔλυσεν·*
29 *Εἰ δὲ Θεός, πῶς πρῶτον ὁ μοι Θεὸν ἐξέτιραξεν;*

Christus fessus itinere ad fontem in Sichem consedit et cum muliere Samaritana locutus est. Cum ei omnia quae ipsa fecerat revelasset, mulier civibus suis Christum prope esse nuntium attulit. Quo audito cum ad eam venissent Evangelium iis Regni annuntiavit, pedes debilitatos firmavit, manus paralyticas restituit, membrorum torporem amovit, claudos erexit, omnem denique morbum sanavit.

Christus cum in eo esset ut cruci affligeretur, hoc modo precatus est : Pater, transeat a me calix iste. Verum non ut ego volo, sed sicut tu. Oravit ut homo, ut Christus et Deus autem infirmorum preces exaudivit.

Christus viclima et summus sacerdos sanguinem suum Deo obtulit, mundum purgavit ; cruci affixus peccatum una affixit ; cum mortuis sepultus, mortuos resuscitavit : illud carnis, hoc deitatis est. Noli ergo, dicit Gregorius, passionibus humanis Christi deitati insultare.

Carmen L. De Spiritu sancto.

Consummato redemptionis nostrae opere cum Christus in caelum ascendisset, Spiritum sanctum, sicut promiserat, die Pentecostes a Patre misit. Et factus est repente de caelo sonus tanquam adventientis spiritus vehementis, et replevit domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt iis dispersitae linguae tanquam ignis, seditque supra singulos eorum, et loquebantur linguis magnalia Dei. Erant autem Hierosolymis viri religiosi ex omni gente qui audientes glorificabant Deum et crediderunt in Dominum nostrum Jesum Christum.

Postquam Deus Adamum e limo creasset eique inspirasset spiraculum vitae, in exstasim eum et somnum induxit et ex costa ex corpore eius sumpta formavit Evam. Ex Adami cum Eva commercio natus est Seth. Eva autem non processit ex Adam, sicut Seth. Ambo igitur quamvis originem ex Adamo duxerint, non tamen mulier τεκτὴ et τεκτός Seth ex uno patre nati indiscriminatim dicuntur.

Carmen LI. De mundo.

Græcorum opiniones refellens Theologus et de Providentia verba facere volens demonstrareque mundum universum Dei imperio administrari, illorum dementia brevi sermone et comparationibus utendo exponit. Græci sideribus providentiam attribuunt, fortunam inde, sortem, generationes deducunt. Gregorius econtra eorum errores detegit. Haud absurdum est de astris bene disserere ; illi autem re imprudenter instituta in huiusmodi errores delapsi sunt.

¹ Matth. xvi, 39.

(1) Ed. nov. p. 215.

(2) Ed. nov. p. 219.

(3) Ed. nov. p. 225.

30 *Εἰ μὴ καὶ θεοὶ αὐτὸν ὑπ' ἀστρασι σοῖσιν ἐλίξῃς*
 31 *Εἰ δ' οὐ τις κρατέω, πῶς στήσεται; οὐ γάρ*

[*δύωπα*·

32 *Κεῖνοι μὲν τοιοῖσι λόγοις θεοὶ ἐκτὸς ἔχουσιν*
 33 *Ἢ γὰρ δὴ θεὸς ἐστίν, ἢ ἀστέρες ἡγεμονίης.*

Ἑλλήνων οἱ σοφοὶ πολλὰς περὶ πολλῶν δόξας ἐκθέ-
 μανοι, καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀστρῶν, τῶν πολλῶν
 ἀπεσφάλησαν· ἐκεῖνοι δὲ ταῖς εἰμαρμέναις συνηγο-
 ρεῖν ἐθέλοντες, ὧδε περὶ ἀστέρων ἐξέδωκαν. Λέγουσιν
 Ἀριάδνης τινὰ στέφανον καὶ Βερονίκης πλόκαμον,
 τριαυτὰ τινα παραληροῦντες· Ἀριάδνη, φησί, θυγά-
 τερ Μίνως ὑπῆρχε τοῦ Κρητῶν βασιλέως, ἐλθόντος
 Θησέως ἐπ' ἀναίρεσει τοῦ Μικωταύρου. Ἐκ τοῦ οὖν
 Θησέως ἔλαθεν αὐτὴν ὁ Διώνυσος καὶ ἀνήγαγεν αὐτὴν
 ἐν τῇ Νάξῳ, καὶ συνεμίγη αὐτῇ, καὶ πρὸς τιμὴν αὐ-
 τῆς στέφανον ἐν τῷ οὐρανῷ δι' ἀστρῶν ὑπεζωγρά-
 φησεν. Ἡ δὲ τοῦ πλόκαμου τῆς Βερονίκης ἐστὶν αὕτη·
 Βερονίκη γυνὴ τις ἦν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πτολεμαίου
 τοῦ Εὐεργέτου καλουμένου. Τοῦ οὖν ἀνδρὸς αὐτῆς
 Πτολεμαίου θνῶτος ἐν πολέμοις, ηὔξατο, ὅτι εἰ ὑπο-
 στρέψει ἄρρωτος, τὸν πλόκαμον ἀποκείρασα τὸν ἑαυ-
 τῆς, ἀναθήσει ἀνάθημα ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ ἀνέθηκεν ἡ
 Βερονίκη. Κόμων οὖν τις ἦν ἀστρονόμος ἐπὶ τῶν
 ἑαυτῆς χρόνων, καὶ πρὸς κολακείαν αὐτῆς φησιν, ὅτι
 οἱ θεοὶ τὸν πλόκαμον τοῦτον ἐν ἀστροῖς ἐπέθηκεσαν· καὶ
 νῦν μὲν ἐστὶ τις βοτρυσειδὲς τεθεὶς ἀστέρων ἐν τῷ οὐ-
 ρανῷ, ὃ καλοῦσι πλόκαμον Βερονίκης. Ὅμοίως φασὶ
 περὶ κύκνου· Ζεὺς ἐρασθεὶς, ὡς μὲν τινὲς φασὶ, τῆς
 Νεμέσεως, οἱ δὲ τῆς Ἀφίας, βουλόμενος συγγενέσθαι
 καὶ μὴ δραθῆναι ὑπὸ τῆς Ἥρας, ἐξωμοιώθη κύκνῳ
 καὶ συνεγένετο τῇ ἐρωμένῃ. Νῦν οὗτος ὁ κύκνος
 κατεστηρίχθη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐστὶ, φησὶν, ὑπο-
 ζωγραφηθεὶς καὶ ἄστρον ὁ κύκνος. Περὶ δὲ ταύρου
 φασὶ· Ταῦρος τις ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἀνεδόθη περὶ
 τῆν Ἑλλάδα· οὗτος ἐλυμαίνετο τὴν χώραν καὶ εἰσένετο
 πολλά. Ἐπὶ τούτων ἐλθὼν ὁ Θησεὺς ἀνέλεν αὐτόν·

καὶ βουλόμενοι οἱ θεοὶ, φησί, μέγα δεῖξαι τοῦ Θησέως
 τὸ ἔργον, καὶ θεραπεύσαι· καὶ τὸν Ποσειδῶνα, κατε-
 στηρίξαν τὸν ταῦρον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐστὶ δι' ἀστέ-
 ρων ὑποζωγραφηθεὶς. Περὶ δὲ λέοντος φασὶν, ὅτι λέων
 τις ζῶων ἄγριον ἦν ἐν τῇ Νεμείᾳ (χώρα δὲ αὕτη τῆς
 Πελοποννήσου)· οὗτος οὖν ὁ λέων ἐλυμαίνετο τοὺς ἐν
 τῇ χώρᾳ. Εὐρυσεύς οὖν βασιλεύων τῶν Μυκητῶν
 καὶ μηνιῶν τῷ Ἡρακλεῖ, πέμπει τὸν Ἡρακλέα ἐπ'
 ἀναίρεσει τοῦ λέοντος· καὶ ἐλθὼν ὁ Ἡρακλῆς ἀνέλεν
 αὐτόν. Οἱ οὖν θεοὶ, φησί, βουλόμενοι τὸν ἀγῶνα τοῦ
 Ἡρακλέους ἐπίδοξον ποιῆσαι, δι' ἀστέρων αὐτὸν τὸν
 λέοντα ἐν τῷ οὐρανῷ ἐζωγράφησαν. Περὶ δὲ τοῦ
 ὄφιοῦχος φασὶν· Οὗτος ὁ ὄφιοῦχος Ἀσκληπιδὲς ἐστὶν ὁ
 τῆς ἱατρικῆς ἑφορος· σύμβολον δὲ ὁ ὄφις τοῦ ἀγῆρω·
 λέγεται γὰρ ἀποδύεσθαι τὸ γῆρας ὁ ὄφις, καὶ ἀνα-
 νεοῦσθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἀσκληπιδὲς διὰ τῆς ἱατρικῆς
 ἀνανεοῖ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ποιοῦσιν αὐτὸν μετὰ
 τοῦ δρακόντος. Θέλοντες οὖν αὐτόν, φησὶν, οἱ θεοὶ
 ἀντὶ ἀγάλματος ἀνιερῶσαι, δι' ἀστρῶν ἀνέθηκεσαν ἐν
 τῷ οὐρανῷ. Περὶ Οὐρίωνός φασὶν· Οὐρίων οὗτός
 ἐστὶν ὁ καταστηρίχθεὶς· ἐστὶ δὲ οὗτος ὁ ἐκ τοῦ οὐ-
 ρῆσαι τοὺς θεοὺς ἐν τῇ βύρσῃ τοῦ βοῦς, τοῦ σφα-
 γέντος· ἐπὶ τῇ τῶν θεῶν φιλοξενίᾳ ὑπὸ θηβαίων βασι-
 λέως, γεννηθεὶς. Ὁ ἱερεὺς τις τῆς Βοιωτίας ἦν βα-
 σιλεύς. Οἱ θεοὶ βουληθέντες ἰδεῖν εἰ φιλοξενοῖ, ὡς ἄν-
 θρωποι ἦλθον πρὸς αὐτόν ὡς φιλοξενισθέντες ὑπ' αὐ-
 τοῦ. Ὁ δὲ ἐδέξατο καὶ εἴσους βούν, καὶ ἐξέτισεν αὐ-
 τοῦς. Ξενισθέντες καὶ ἐξεργόμενοι οἱ θεοὶ, εἶδον τὴν
 βύρσαν τοῦ σφαγέντος βοῦς κειμένην κάτω, καὶ οὐρή-
 σαντες οἱ θεοὶ εἰς αὐτήν, ἐποίησαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ οὐρου
 καὶ τῆς βύρσης τὸν Οὐρίωνα. Οὗτος γενόμενος ἡρώδῃ
 τῆς Ἀρτέμιδος· αὕτη δὲ σκορπίον ἀνήνεγκε κατ' αὐ-
 τοῦ, καὶ κρουθεὶς ἐν τῶν σφυρῶν ἀπέθανεν. Οἱ οὖν
 θεοὶ ἐλέησαντες αὐτόν, ὑπεζωγράφησαν ἐν τῷ οὐρανῷ
 μετὰ τοῦ σκορπίου. Περὶ δὲ Ἡριγόνης φασὶν, ὅτι

Græci dum inter alias res, astra explicare studebant, in multos et graves errores inciderunt. Et quæ sortes explicandas susceperunt, hæc de astris opinantur. De Ariadne corona et Berenices coma loquentes mirum in modum fabulantur. Ariadne, dicunt, Minos, Cretensium regis filia eo tempore vivebat, quo Theseus Minotauri interficiendi causa in illam pervenit insulam. E Thesei manibus eam accepit Bacchus, et in Naxum reduxit, eamque compressit, et in ejus honorem coronam in cælo inter sidera collocavit. Hæc porro de Berenices capillo fabulantur; Berenice uxor erat Ptolemæi cognomine Evergetis, in urbe Alexandria. Ptolemæus cum in castris et bello versaretur, conjux votum fecit, quando incolumis redisset, comam se præcisuram inque templo consecraturam. Quod et fecit. Tum temporis Comon astronomus, Berenicen adulaturus declaravit, deos ipsos illius comam inter astra posuisse; et revera est constellatio racemi formam referens, quam Berenices comam appellant. Simile quid de Cycno dicunt. Jupiter amore incensus, dicunt, Nemeseos aut Ledæ, eique clam Junone adesse desiderans, in Cycnum transformatus cum ea rem habuit. Hic igitur Cycnus in cælo collocatus est, et reapse Cycnus inter astra est depictus. En quæ de Tauro referunt: Taurus quidam a Neptuno in Græciam missus, totam regionem devastare et destruere cœpit. Theseus eum interfecit: dii autem glorificantes opus Thesei, et honorem Neptuni augentes, Taurus in cælo collocarunt, et revera Taurus inter sidera suum occupat locum. Leonem porro ferocem in Nemeæ regione Peloponnesi fuisse tradunt. Eurystheus, rex Mycenarum, Herculi infensus, hunc ad interimendum animal mittit. Quod Herculis factum cum dii debito honore ornare velent, Leonem inter astra posuerunt. Quoad Anguiferum, Æsculapii eum dicunt esse medicinæ præsidem; serpens autem symbolum est ejus quod nunquam senescit; semper enim serpens rejuvenescit. Æsculapium itaque quod hominum corpora quasi renovat, draconi similem faciunt. Hinc dii decorare volentes Serpentem in cælo inter astra locum habere jusserunt. De Orione hæc narrat: Orion inter sidera positus is est quem dii, super bovis in eorum honorem a Thebarum rege mactati corium mingentes genuerunt. Rex Bœotiæ tam temporis idem et sacerdos erat. Hujus hospitalitatem tentantes dii sub forma humana ad eum venerunt. Rex in receptorum honorem taurum mactando hospitalitatis munera exsequitur. Postea exeuntes dii in pellem bovinam, quæ humi jacebat, minxerunt, et sic Orionem genuerunt. Orion cum Artemidis amore flagraret, dea serpentem contra eum misit, a quo in clavicula vulneratus animam efflavit. Eum dii misericordia moti inter astra cum Scorpio fulgere voluerunt. — Apud eodem auctores Erigone Icarii Atheniensis audit. Bacchus porro vini inventor perhibetur inter Græcos. Nam cum Athenas venisset, Icario cuidam quem obtivum habuerat, vitis sarmentum dedit; quod cum plantas-

αὐτὴ θυγάτηρ ἦν τοῦ Ἰκαρίου· Ἰκάριος δὲ Ἀθηναῖός ἐστι τὸ γένος. Αἰγεται μὲν οὖν ὁ Διόνυσος ἐξευρεῖν τὸν οἶνον· αὐτὸν γάρ φασιν Ἕλληνας ἐφορον τῆς ἀμπέλου. Οὗτος ὁ Διόνυσος ἐλθὼν ἐν Ἀθῆναις, Ἰκαρίῳ τινὶ περιτυχῶν, δέδωκε, φησὶν, αὐτῷ κλῆμα ἀμπέλου φυτεῦσαι· καὶ ἐφύττευσεν καὶ ἐγεώργησεν οἶνον, καὶ αὐτὸς ἔπιε καὶ ἔδωκε ποιμέσι πιεῖν. Οἱ δὲ ποιμένες μεθυσθέντες, διὰ τὸ ἐκ παραδόξου πρῶτον πιεῖν, νομίσαντες φαρμαχθῆναι παρὰ τοῦ Ἰκαρίου, ἀποκτείνουσιν αὐτόν. Ἡ δὲ τούτου θυγάτηρ Ἡριγόνη διὰ τῆς κυνὸς τοῦ Ἰκαρίου γνοῦσα, ὅτι τέθηκται, ἐποτινάσσει καὶ ἡσαλλεῖ· ταύτην δὲ, φησὶν, ἐλεήσαντες διὰ τὸ πάθος, μετέθηκεν αὐτὴν εἰς τὴν οὐρανὸν, καὶ νῦν ἐν τοῖς ἀστροῖς ἐστὶν ἡ Ἡριγόνη. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἀνατεθέντων, ὡς Ἕλληνας ληροῦσιν, ἰκανῶς ἔχει.

Λεκτέον δὲ περὶ οὗ φασι ζωοφόρου κύκλου· Πρῶτος μὲν οὖν Ζαραθρούστης περὶ τούτου διεσκέψατο, βάρβαρος ὢν. Ζάμης δὲ μετὰ τούτον καὶ Δαμοίτας οἱ τούτου παῖδες· ἔπειτα Ὁροίσηος ὁ Δαμοίτου παῖς· ἐξῆς δὲ μετὰ τούτους, Ὀστάνης. Οὗτοι τὸν ζωδιακὸν κύκλον διεῖλον εἰς οἴκους καὶ θεοὺς καὶ συνοικεσίας καὶ διαφορὰς ἀέρων· ἑπτὰ μὲν ἔδοξαν εἶναι θεοὺς, τὸν ἥλιόν φημι καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς πέντε πλανήτας, ἐντεῦθεν ἑπτάχορδον καὶ τὴν λύραν ἱστοροῦντες. Φασὶ μὲν οὖν ἄλλων εἶναι θεὸν πάντων ὑπέριστατον, ἐξ οὗ πάντα εἶναι τοὺς ἄλλους διασβδαιούνται, τοὺς Τιτᾶνας καὶ δαίμονας, καὶ γηγενεῖς, καὶ Κουρητας, καὶ ἦρωας, καὶ εἰδωλα θεῶν, καὶ δαιμόνια, τῶν ἀνθρώπων, ὡς φασὶ, βασιλεύοντα. Ἐπτὰ μὲν ἐφόρους φασὶ, δι' ὧν τὰ ἀποτελεσματικὰ συμβαίνει, Ἄρεα, Ἀφροδίτην, Δήμητραν, Διόνυσον, Ἀθηνᾶν, Ἥφαιστον, Ἄρτεμιν· τινὲς δὲ καὶ τὸν Ἀσκληπιὸν προσθέσασιν, τοῖς νοσοῦσιν ἐπαμύνοντα. Ἄλλοι δὲ ζώνας

ὀνομάζοντες τοὺς ἑπτὰ, οὕτως ἀριθμοῦνται· Κρόνος, Ζεὺς, Ἥλιος, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἑρμῆς, Σελήνη. Περὶ δὲ τῆς ζωδιακῆς οἰκίσεως, φασὶν εἰς ἑξ οἴκους διηρησθαι τοῦτον τὸν τρόπον· Κρόνου μὲν οἶκοι, αἰγόκερος καὶ ὕδροχος· Διὸς δὲ, τοξότης καὶ ἰχθύς· Ἄρεως, σκορπίος καὶ κριός· Ἀφροδίτης, ζυγὸς καὶ ταῦρος· Ἑρμοῦ δὲ, παρθένος καὶ δίδυμος· Ἥλιου δὲ, λέων καὶ καρκίνος. Σύνοικοι δὲ τούτων, Ἥλιου μὲν Ἀπόλλων· Ἑρμοῦ, Μοῦσα· Ἀφροδίτης, Ἀντέρως· Ἄρεως, Ἄτη· Διὸς, Ἥρα· Κρόνου, Ῥέα. Οὗτοι μὲν τούτων σύνοικοι ἐπὶ τῶν ἑξ ζωδίων, οἷον λέοντος, παρθένου, ζυγοῦ, σκορπίου, τοξότου, αἰγόκερος· καὶ ἐξῆς, Διὸς σύνοικος, Ποσειδών· Ἄρεως, Πλούτων· Ἀφροδίτης, Ἴμερος, Ἄρτεμις Νεφέλη. Σελήνης μὲν οἶκος οὐκ ἔστι, κατὰ δὲ συμπάθειαν. Οὕτως Ἥλιου σύνοικοι, λέων καὶ καρκίνος· καὶ οὗτοι ἐπὶ τῶν ἄλλων ἑξ ζωδίων, οἷον ἰχθύων, κριοῦ, ταύρου, καρκίνου, δίδυμου, ὕδροχόου. Τῶν δὲ διηρημένων εἰς ἀέρα λς θεῶν τὰ ὀνόματά φασιν ὕδα· Ἀἰδωνεύς, Περσεφόνη, Ἐρως, Χάρις, Ὀραι, Λιταί, Τιθύς, Κυβέλη, Πραξιδίκη, Νίκη, Ἡρακλῆς, Ἐκάτη, Ἥφαιστος, Ἴσις, Σάραπις, Θέμις, Μοῖραι, Ἐστία, Ἐρινός, Κοῦρος, Νέμεσις, Νύμφαι, Ἀητώ, Καίρη, Λοίμη, Φόρη, Ἀνάγη, Ἀσκληπιός, Ἰγεία, Τόλμα, Δίκη, Φόδος, Ὀσιρις, Ὀκεανός, Δόλος, Ἑλίπις· ἀφ' ὧν ἐξήκοντα ἄλλους εἶναι φασὶν· ἐκ δὲ τούτων, τὴν ἀπειρον κίνησιν τοῦ ζωοφόρου κύκλου καὶ τῶν πλανητῶν. Τὰς μὲν οὖν περὶ τούτων δόξας ὁ θεὸς Γρηγόριος συντόμως ἀνατρέπων (καὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὰ ἀποτελεσματικὰ συμβαίνει ἐφαντάσθησαν, ἀδιέκβατον ὄδον πλανηθέντες), ὧδέ φησιν, ὅτι τοῖς ἀστράσι ἀστέρεις εἰσὶν ἐναντίοι, δι' ὧν ἄρσις ἔσται προνοίας, ἤτις ἀνταρσίς ἐστι τοῦ θεοῦ· καὶ γὰρ τρεπόμενον καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν δοῖη τις ἄν, ὑπ' ἀστράσιν ἐλίσσων. Ὅτι

sci. vindemiæ tempore vinum et ipse bibit et pastoribus bibendum dedit. Hi ebrii facti, quippe qui tum primum hunc potum gustassent, venenatos sese ab Icario rati, hunc interfecerunt. Erigone, ejus filia, per canem certior facta de nece paterna, ejulavit. Dii, ejus miserti, inter astra reposuerunt. Hæc hæc-

Reliquum est ut de cyclo quem appellant zodiacum disseramus. De eo Zathrustes, homo barbarus, primus inquisivit; post eum Zames et Damtas, ejus filii, dein Oræsius, Damætæ filius, denique Ostanes. Hi omnes zodiacum in domus dividerunt et deos et habitacula et aeris regiones diversas. Deos numero septem esse censuerunt, solem, lunam et quinque planetas, additis heptachordo et lyra. — Deum æternum, super omnia positum, ex quo cæteri omnes procedant, existere asserunt, Titanes deinde, Dæmones, Gigantes, Curetes, Heroes, idola divina, Geniosque hominum gubernatores. Septem præsidēs narrant, per quos fata implentur; Martem, Venerem, Cererem, Bacchum, Minervam, Vulcanum, Dianam. Addunt quidam Æsculapium medicum. Alii hoc modo recensum faciunt: Saturnus, Jupiter, Sol, Mars, Venus, Mercurius, Luna. Alii deinceps cyclum zodiacum in sex domus dividentes ita scribunt: Saturnus, (cum domo sua), Capricornus, Aquarius, Sol, Jupiter, Sagittarius, Pisces; Mars, Scorpius, Aries; Aphrodite, Libra, Taurus; Mercurius, Virgo, Gemini; Sol, Leo, Cancer. Horum synæci: Solis quidem Apollo, Mercurii Musa, Veneris Anteros, Martis Ate, Jovis Juno, Saturni Rhea. Hi quidem synæci sunt in ætæ signis: Leone, Virgine, Libra, Scorpio, Sagittario, Capricorno; Jovis socius est Neptunus; Martis Pluto; Veneris Cupido; Dianæ Nubes. Lunæ non est domus secundum sympathiam. Solis synæci: Leo, Cancer, et sequentes in cæteris zodiaci signis: Piscibus, Ariete, Tauro, Cancro, Geminis, Aquario. Tringenta sex deorum per ærem residentium hæc sunt nomina: Pluto, Proserpina, Amor, Gratia, Horæ, Preces, Tethys, Cybele, Praxidice, Victoria, Hercules, Hecate, Vulcanus, Isis, Serapis, Themis, Parca, Vesta, Eriunys, Curos, Nemesis, Nymphæ, Latona, Tempus, Pestis, Phore, Necessitas, Æsculapius, Hygea, Tolma, Justitia, Timor, Osiris, Oceanus, Dolus, Spes. Sexaginta alios existere volunt, qui zodiaci circumvolutionibus planetarumque rotationi præsideant. Has igitur de his omnibus opinionibus refellens divinus Gregorius (nam errore perpetuo et supersticioso ea interpretabantur) sic ait: Astris sunt contraria astra, quorum motus ad Providentiam et numen ipsum est referendus. Sane versatilem fingeret Deum quicum circa astra circumvolvemem se somniaret. Merito igitur Græcorum qui talia delirabant errores innumeris in lucem protrahuntur. Quo minus vero homines postmodum eodem modo peccarent, Gregorius discrete in carminibus suis monuit.

μὲν οὖν οὕτως Ἑλληνας ἐφαντάσθησαν, εἰκότως ἢ
καλυπτομένης αὐτῶν δέδεικται πλάνη· ὡς ἂν δὲ μὴ καὶ
αὐθις τοῖς αὐτοῖς ὑπαχθεῖεν ἀνθρωποί, προαναστέλ-
λων ὁ θεὸς Γρηγόριος, φησὶ δὲ ἑπὶ τῶν·

32 *Κεῖνοι μὲν τοίοισι λόγοις, Θεὸν ἐκτός ἔχουσιν·*
33 *Ἢδὲ γὰρ Θεὸς ἐστίν, ἢ ἀστέρες ἡγεμονίης.*

34 *Αὐτὰρ ἐγὼ τόδε οἶδα, Θεὸς τάδε πάντα κυβερνᾷ,*

35 *Νῶμων ἐρθα καὶ ἐρθα Θεοῦ λόγος, δσσα θ' ὑπερ-*

36 *Ἦσσα τε νέρθεν ἔθηκε νομίμασι. τοῖς μὲν ἔδωκεν*

37 *Ἀρμονίην τε, δρόμον τε διαρχεῖα, ἐμπεδορ αἰεὶ·*

38 *Τοῖς δὲ βίον στρεπτόν τε καὶ εἶδεν πολλὰ φέ-*

39 *Ἦν τὰ μὲν ἡμῖν ἔφηγε, τὰ δ' ἐν κευθμῶσι φυ-*

40 *Ἦς σοφίης, θρηπτοῦ δὲ θέλει κενὸν εὐχος ἔλεγ-*

καὶ ἀλλαχού (1) δὲ φησιν αὐτὸς ὁ θεὸς ἀνθρ·

Σοὶ μὲν, ἀνδρῆς, φαῖθων ὑψιδρομος ἀστρα καλύπτει,

Κύκλον ὑπερέλλων ἔκκυρον, ὡς σὺ νῆας. (2)

Σοὶ ζῶει, φθινύθει τε ἀμοιβαδιδις δμμα τὸ νυκτός (2)

Μήτηρ πλησιφαῖς αὐθις ἐπερχομένη.

Σοὶ δὲ ζωφόρος τε κύκλος καὶ μέτρα χορείης,

Ἦραις μέτρα φέρει ἦπια κινναμένταις.

Ἀπλανέες τε πλάνοι τε κάλλιμπορον ἀίσσοτες,

Ἀστέρες ἡγαθέης εἰσι λόγοις σοφίης.

Ταῦτα μὲν ὁ μέγας Θεολόγος, τὴν δεισιδαίμονα
πλάνην ἀνασκευάζων· οὕτω δὲ καὶ Βασίλειος ὁ μέγας
περὶ τῶν Ἑ ζωνῶν καὶ κάδων, ὧν Ἑλληνας ληροῦσι,
συλλήθεον· τὸ δὲ ἐσφάλθαι τοῦ εἰκότος αὐτοῖς διαθε-
θαυῖται.

53 *Σιγάσθω Χριστοῖο μὲγί κλέος ἀγγελος ἀστήρ,*

54 *Ἀντολίθε μάγοισιν ἐπὶ πτόλιν ἡγεμονεύσας,*

55 *Ἔρθα Χριστός ἐλαμψέ βροτοῦ γόνος ἀχροτος*

56 *Οὐ γὰρ τῶν τις ἐστίν, δσσων φραστήρες ἐσιν*

57 *Ἀστρολόγοι, ξείνοι δὲ καὶ οὐ πάρος ἐξεφαάνθη.*

Χριστοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐξ

ἀνωτέρων παρεγένοντο μάγοι ὑπὸ ἀστέρος ὀδηγούμενοι.

Γρηγόριος οὖν φησιν ὁ θαυμάσιος, ὅτι ξένος ἦν ὁ

ἀστήρ καὶ μὴ πρότερον φανεῖς, ὅστις τὴν ἐπὶ Βηθλεὲμ

ἔδον τοῖς μάγοις ἡγεμόνευσεν. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι

πλῶς ψευδοῦς οὐσίας τῆς περὶ τῶν ἀστέρων δόξης,

*Hæc quidem Theologus; sed Basilii quoque magnus Græcorum de septem zonis vel cadis somnia re-
utat, eosque de via veritatis aberrasse demonstrat.*

*Christus cum natus esset in Bethlehem Judææ, magi ab Oriente, stella duce, venerunt. Hanc stellam
Gregorius plane novam nulloque antea tempore visam magis viam commonstrasse exponit. Quod si quis
dicat: Quomodo, cum falsa est de astris opinio, stella nascente Christo apparuit? Qui ita quaerit in men-
tem inducat, apud Hebræos eam non esse visam. His enim Christi generatio per prophetas prædicta
fuerat addito loco ubi nasceretur, et unde veniret. Chaldæis autem, qui totam vitam in rebus astro-
nomicis transigunt sidus illud apparet computo suo adversarium; insolitum enim erat et male cum ma-
gistrorum horoscopiis quadrabat. Gregorius, omni rerum sacrarum scientia imbutus, illam stellam appa-
ruisse dicit, quando astrologorum somnia credi desiissent, eo scilicet tempore quo coelestia in col-
laudando Bomino cum coelestibus se associare cœpissent. Alii aliter de Pythia, de tripode, de cæteris
Græcorum diis meditantur. Cum Christus in lucem editus esset, alii gaudebant quod Venerem peperisse
putabant; alii in propatulo maximore dolebant quod non Venus, sed Maria quædam partum edidisset,
cum scilicet qui ipsos ab erroribus suis foret deliberaturus. Quod clare patet: iis enim rationibus per-
suademur, quibus certitudo nobis stare videtur. Antiquis Græci temporibus diem festum agere solebant,
ubi mediâ nocte initiarentur, et unde peractis solemnitatibus, exeuntes magna voce clamarent: Virgo
peperit, lux augmentum capit! — Epiphanius summus Cypriorum sacerdos, Sarracenos memoriæ prodit
festum agere Veneri, quam præcipuo cultu venerantur, et quam sua ipsorum lingua Chamarræ nomine
appellant.*

Carmen LIII. De anima.

Græcorum sapientes in iis quæ de anima docent, inter ipsos differunt. Sic autem argumentantur: Ani-
ma egressa ex aliquo corpore in aliud ingreditur, et fit fera, aut planta, aut homo, aut avis, aut ser-
pens, porcus, asinus, et, ut breviter dicam, illius, cuius corpus intravit, naturam recipit. Hæc transitio

(1) *Carm.* 55, nunc 38 v. 15 nov. edit. p. 897.

(2) *In cod. cœnjectim ἐμματόνυχτος.*

Χριστοῦ γεννηθέντος ἀστήρ προηγεῖται, τοῦτο σα-
πέτω, ὅτι παρ' Ἑβραίοις μὲν ἀφανῆς ἦν τοῖς τοῖς γὰρ
ἡ Χριστοῦ προηγεῖτο διὰ τῶν προφητῶν γέννησις,
καὶ οἱ γεννᾶται καὶ ὅθεν προέρχεται· Χαλδαίοις δὲ
τὸν πάντα βίον ἀστροπολεύουσιν, εἰκότως ἀστήρ φαί-
νεται ταῖς αὐτῶν δόξαις μαχόμενος· ξένος γὰρ, καὶ
οὐ καθ' οὓς ἐνόμιζον ἦν ἐξηγητὰς καὶ γενετάρχης.
Καὶ Γρηγόριος γὰρ ὁ ἱεροφάντης τοῦτο σημαίων φη-
σιν, ὅτι τότε ἐφάνη, ὅτε τοῖς ἀστρολόγοις ὁμοῦ τὰ
βουλεύματα πέπτωκε τῆς τέχνης, τὸν Δεσπότην τῶν
οὐρανῶν σὺν τοῖς οὐρανίοις τιμῶντων. Ἔστι δὲ καὶ
ἄλλος λόγος περὶ τῆς Πυθίας, καὶ τοῦ τρίποδος, καὶ
τῶν ἄλλων λεγομένων παρ' Ἑλλήσι θεῶν· ὡς Χριστοῦ
γεννηθέντος οἱ μὲν ἔχαιρον, τὴν Ἀφροδίτην τεκεῖν
λέγοντες· οἱ δὲ διασαφίσαντες ἔκλαιον, ὡς οὐκ Ἀφρο-
δίτη τέτοκεν, ἀλλὰ τὴν Μαρία, τὸν τὴν αὐτῶν δια-
λύοντα πλάνην. Καὶ τοῦτο πιθανῶς καὶ γὰρ ἕκαστον
εἰκὸς ὅθεν εἶχε τὸ βέβαιον πληροφρηθῆναι. Ταύτην
ἦγον ἔκπαλαι δὲ τὴν ἡμέραν ἑορτὴν Ἑλληνας, καθ' ἣν
ἐτελοῦντο κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ἐν ἀδύτοις τισὶν
ὑπαισερχόμενοι, ὅθεν ἐξιώντες ἔκραζον· « Ἡ παρθέ-
νος ἔτεκεν, αὐξὶ φῶς. » Ταύτην Ἐπιφάνιος ὁ μέγας
τῆς Κυπρίων ἱερεὺς φησὶ τὴν ἑορτὴν καὶ Σαββάτην-
νοῦς ἀγειν τῇ παρ' αὐτῶν σεδομένη Ἀφροδίτῃ, ἣν
δὴ Χαμαρὰ τῇ αὐτῶν προσαγορεύουσι γλώττι.

ΛΟΓΟΣ ΝΓ'. ΛΟΓΟΣ ΝΔ'.

Περὶ ψυχῆς (3).

38 *Ἴξινός τινα κύκλον ἀλιεροτάτοιο φέροντες,*

39 *Θῆρα, φυτὸν, βροτὸν, ὄρνιν, ὄφιν, κῆρα,*

[Ἰχθὺν ἐτευσαν.]

Ἑλλήνων οἱ σοφοὶ τὰ περὶ ψυχῆς διαφόρως ἐκδε-
δικότες, καὶ τοῦτο φασιν· ὅτι τοῦ σώματος ἐξωσθε
ἡ ψυχὴ πλάζεται καὶ εἰσπίπτει ἐν ἄλλῳ σώματι,
πολλάκις δὲ καὶ θηρίον γίνεταί, καὶ φυτὸν, καὶ
ἀνθρώπος, καὶ ὄρνις, καὶ ὄφιν, καὶ ἰχθύς, καὶ χῆ-
ρος, καὶ βνος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, εἰς ὅπῃ κατα-
τήσται, τοῦτο καὶ γίνεταί· γίνεταί δὲ καὶ ἕκατοντάκις,

καὶ διακοσάκις, καὶ χιλιάκις, εἰ τύχοι, καὶ ληθαργεῖ, ποίαν δορὰν ἀφῆκε καὶ τίς αὐτὴν κατεῖχε δερματίς. Πρὸς οὖν τὸν τοιοῦτον λήρον ὁ θεοφάντωρ Γρηγόριος φησι, ὅτι τὴν Ἰξίονος περιφορὰν, ἣν Ἕλληνας μυθεύονται, τῇ ψυχῇ προσπορίζουσιν ἄστατος γάρ. Φασὶ δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἰξίονος τάδε. Ἰξίων ἠράσθη τῆς Ἥρας, ἣ δὲ Ἥρα προσαγγέλλει τῷ Διὶ. Ζεὺς οὖν βουλόμενος γυναικὶ εἰ οὗτος ἐρᾷ αὐτῆς, ἐξομοιοῦν νεφέλην τῇ Ἥρᾳ, καὶ ἔστησεν αὐτὴν· ὁ δὲ Ἰξίων νομίσας αὐτὴν εἶναι τὴν Ἥραν, συμμίγνυται αὐτῇ τῇ νεφέλῃ· καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ζεὺς κολάζει αὐτὸν οὕτως· Τροχῶ διατείνας αὐτὸν, ἐποίησεν ἀεὶ φέρεσθαι τὸν τροχόν, καὶ ἔστιν ἀεὶ οὕτως ἀνακυκλούμενος καὶ καταφερόμενος, ταύτην τίνων τὴν τιμωρίαν· ροιζοῦται δὲ τῷ τροχῷ διατεταμένος καὶ κυλινοῦμενος βιαία φορᾷ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ροιζοῦσθαι. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι τῷ περὶ ψυχῆς δόγματι τῶν Ἑλλήνων ἢ τοῦ Ἰξίονος ἀρμόσειε περιφορά.

ΛΟΓΟΣ ΝΕ', ΛΟΓΟΣ ΝΖ', ΛΟΓΟΣ ΝΖ' (1).

Οἱ προκείμενοι λόγοι εἰσὶν οὗτοι· Περὶ Διαθηκῶν, περὶ ἐπιφανείας Χριστοῦ, περὶ βαπτίσματος. Οὗτοι μὲν οὖν καὶ μέρος τοῦ περὶ ψυχῆς λόγου ἐξηγητικοί εἰσιν· αὐτὸς γὰρ ὁ θεολόγος τὴν τοῦ παντὸς δημιουργίαν ἐξηγεῖται· καὶ περὶ τῆς Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως, τοῦ τε γραπτῷ νόμου, καὶ τῆς χάριτος τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τούτοις, καὶ τῶν βασιλευσάντων αὐτοῖς, καὶ τοῦ νεοκληρονόμου λαοῦ, τοῦτ' ἐστὶν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν· ἐν τῷ περὶ βαπτίσματος Γρηγόριος ὁ θεὸς φησὶν, ὅτι περὶ τῶν Ἑβραίων πάλαι χροῦμενον ταῖς φλιαῖς τὸ τοῦ προβάτου αἷμα κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἀπωλείας τῶν Αἰγύπτου πρῶ-

τοτόκων. Τοῦτο καὶ ἡμῖν ἡ σφραγὶς καὶ τὸ βάπτισμα· δεκάτη γὰρ πληγὴ ἡ τῶν πρωτοτόκων ὑπῆρχεν ἀπώλεια. Τῷ Μωσῆϊ τοίνυν ὁ θεὸς περὶ τοῦ Πάσχα διαταξάμενος, ὅπως θύειν χρῆ καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον εὐτρεπίζεσθαι (μετὰ γὰρ τὴν τοιαύτην πληγὴν, μηκέτι μένειν εἰς Αἴγυπτον ἔφησεν), ὅμως τῆς οἰκίας μέχρις αὐτῆς μὴ προλέγειν προσέταξεν, ἄλλ' οἴκοι καθήμενους τοῦ Πάσχα μεταλαβεῖν· κρέα δὲ τὴν ὄπτα μετὰ ἀζύμων ἐσθίόμενα καὶ πικριδῶν. Τοίνυν αἵματος τοῦ ἀμνοῦ προσέταξεν ὁ θεὸς προσρᾶναι ταῖς φλιαῖς τῶν ἐν αἷς ὑπῆρχον θυρῶν, σημεῖον τοῦ μὴ θύγειν αὐτῶν τὸν ὀλοθρευτὴν. Τούτου δὲ γενομένου, κατέβη Κύριος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀπώλετο πᾶν πρωτότοκον ἐν αὐτῇ ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, ἐπὶ δὲ ταῖς οἰκίαις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, οὐκ ἐπάταξεν ὀλοθρεῦν· τὸ γὰρ αἷμα τοῦ ἀμνοῦ, σημεῖον ἦν ἐπὶ τὰς φλιαῖς αὐτῶν. Τούτου δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις συμβεδηκότος, κατέσπευδον αὐτοὺς ἐξελεθεῖν τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ ἐξῆλθον. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι καθὼς ἐκεῖνοις ἦν σημεῖον τὸ αἷμα τοῦ ἀμνοῦ, οὕτω καὶ ἡμῖν τὸ βάπτισμα καὶ τὸ χρίσμα.

ΛΟΓΟΣ ΝΗ'.

Περὶ ἐνανθρωπήσεως κατὰ Ἀπολιναρίου (2).
 Εἰ μὲν δὴ μοι πείθε τὸ λῶϊον· εἰ δὲ μελαιναῖς
 Τὸν χάριτην κολλαῖς χιλιάσιν ἐπέων,
 Δεῦρ' ἀγε πλαξὶ τσαῖς ἐλιγύστιχα ταῦτα χαράξω
 Γράμματ' ἐμῇ γραφίδι, ἢ μέλαν οὐδὲν ἔχει.
 Ὁ θεοπτικώτατος Γρηγόριος πρὸς Ἀπολιναρίου τὸν Λαοδικεῖα ταῦτα φησὶν ἀποτεινόμενος. Οὗτος γὰρ πρεσβύτερος ὢν, τῆς Ἑλλήνων ἐξορμώμενος παιδεύσεως, τῶν Ἑλληνικῶν ἐξηγητῆς ἦν καὶ δευτερωτῆς. Πολλάκις οὖν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας παραινούμενος μὴ ἐξηγεῖσθαι τὰ τῶν

adeo multiplex est, ut centies, ducenties, millies si fors ita voluerit, contingat: aliquando vero obliviscitur quam qualemve pellem exuerit indueritve.

His nugis Gregorius Theologus respondet dicendo, Græcos tormenta Ixionis in animam traducere, quæ secundum ipsos instabilis sit. Hæc est Ixionis vita: Ixion amore Junonis ardebat, quæ Jovi rem denuntiavit; qui cum rei experimentum facere vellet, nubem format Junoni similem Ixionique opposuit, qui ita deceptus nubem pro Junone comprimit. Iratus pater deorum Ixionem rotæ astrictum mobili una cum ea circumvolvi jussit. In sempiternas igitur abreptus rotationes circumactus rotæ supplicium patitur; id enim est ροιζοῦσθαι. Græcorum igitur de anima doctrinam rotæ Ixionis comparat.

Carmina LV, LVI, LVII.

Carmina de quibus agitur sunt: De Testamentis; de Epiphania Christi deque ejus Baptismate. Hæc igitur et pars carminis de anima exegetica sunt; Theologus enim mundi universi creationem more exegetico exponit, ut etiam de Christi Incarnatione, de lege scripta, item de gratia Hebræis præstita, de eorum regibus, de populo recens electo, id est, de nobis Christianis. De baptismo loquens Gregorius dicit Hebræorum superliminaria sanguine tincta fuisse illa nocte, qua primogeniti in Ægypto immolarentur. Nobis quoque sigillum et baptismus supersunt; quandonam decima plaga primogenitorum nex fuit. Deus Moysi præcepta dedit circa Pascha, monendo quomodo sacrificia offerre fas esset, et qua ratione ad evitandum se jam tum accingere deberent (post hanc enim plagam longius in Ægypto morandi locum non iter fore). Domos relinquere porro iis interdixit, imo in ipsis domibus Pascha manducari voluit, carnes assas igne cum panibus azymis et lactucis agrestibus. Præcepit Deus ut sanguine agni superliminaria domorum suarum aspergerent, in signum, ne tangeret eos angelus exterminator. His ita ordinatis Dominus descendit in Ægyptum et omne primogenitum interfecit ab homine usque ad pecus; domibus autem filiorum Israel nihil mali fecit exterminator: sanguis enim agni signum erat in postibus eorum. Post hanc plagam Ægypti Israelitas e terra sua expulerunt: et exierunt. Dicit igitur Gregorius, quemadmodum agni sanguis iis pro signaculo esset, ita et nobis baptismum et chrisma.

Carmen LVIII.

Gregorius Spiritu divino illuminatus ad Apollinarium Laodicensem verba peculiariter pronuntiat. Erat hic presbyter, apud Græcos eruditus, eorumque doctrinæ interpret et doctor. Admonitus sæpe ne Græcorum opiniones, presbyter quia esset, divulgaret, negavit se obtemperaturum. Ad postremum episcopi eum excommunicarunt sacrisque functionibus arcere constituerunt. Apollinarius hæresim amplexus eo

(1) Carmen unicum, p. 249 nov. edit.: Πρὸς Ἑλλήνων περὶ τῶν μοναχῶν προσηγοριῶν.

(2) Ed. nov. p. 255.

Ἑλλήνων δὲ τὸ πρεσβύτερον εἶναι, καταφρόνησεν ὑστερον δὲ τούτων τῆς Ἐκκλησίας οἱ ἐπίσκοποι ἀφώρισαν, πύσαντες αὐτὸν τοῦ λειτουργεῖν. Ὁ δὲ παραζηλωθὴς εἰς αἵρεσιν ἐπάσθη· τὴν γὰρ Κύρον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἄνουν ἰσογμάτισεν ὁ παράφρων. Πηλλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα τὰ Γρηγορίου τοῦ θεοῦ κατὰ τοῦ ὑστεροῦς Ἀπολιναρίου νεανεύματα, μέγιστον δὲ τὸ τῶν ἐμμέτρων ἐπῶν ἐκ Θεοῦ τοῖς ἀθρόοις δῶρημα δι' αὐτοῦ παραχρῆθέν. Τοῦ γὰρ Ἀπολιναρίου κατὰ τὴν Καππαδοκίαν γῆν ἐν τοῖς ὄρεισι Γρηγορίου γεγονότος, πῶθεν τῷ πρὸς τὴν λόγον οἱ πλείους ὑπεκλίεσσοντο, καὶ πρὸς ἐκείνους αὐτομολοῦντες, τῆς ἐκείνου μετελάμβανον λύμης. Τοῦτο γινώσκοντες οἱ ἄθληται, ὁ πολλὰς ἐν βίῳ λαβὼν Ὀλυμπιάδας, ἢ σταγῶν ἢ τῷ θεῷ πολὺν ἀρμύρασα κόσμον, τὸ τῆς ἀγνείας ἀμύραντον βλάστημα, καὶ τῆς σωφροσύνης ἀνθήσκον γέννημα, ὁ καθαρὸς ἀπαθείας χεῖλεσι τὰ χεῖλη μίξας τὰ καθαρὰ, καὶ πρὸς τὴν ἀσωμάτων ἐν σώματι φύσιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ λαλοῦν μένος, ὁ τῷ νῷ νῶς ἀνακραθεὶς, καὶ τῷ λόγῳ λόγον ἰερουργήσας, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐγκυμονήσας, τῶν θεηγορικῶν ἐμμέτρων ἐπῶν τὰς βίβλους κατεσκεύασε, πρεσβύτερος λίαν ὑπάρχων καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἐν σαρκὶ βιωτῆς ἀποδιέπων. Ὁ γὰρ Ἀπολιναρίως τινα καὶ αὐτὸς ἐμμετρα ἐξετίθετο, ὑπεκλίεσκον τὴν τιμὴν περὶ αὐτοῦ θέξαν· ὡς τῆς Ἑλληνικῆς γὰρ παιδείσεως πρᾶσιπτος, οἱ τῆς Ἐκκλησίας αὐτὴν ἡγεμόνας ἐδιδάσκοντο. Βουλόμενος τοίνυν ὁ μέγας Γρηγόριος ἀμφοῦ τούτων κατὰ τὴν θέαν καὶ μέντοι καὶ ἡς ἰδίῃαι πρᾶσιπτεῖν, ἀνόητοι οὗτοι μάστιγα καὶ λίαν ἀπαθεύον ἀποδείξαι, τὸν εἰς αὐτὸν πεποιημένον στίχον ὑστάτιον, μετὰ τοῦ παρεισηνεγμένου ἐλεγίου, ἐκ τῆς παλαιᾶς τῶν ἑξωθεν ἱστορίας, καὶ μὴν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συγγραφῆς θαυμασίως συν-

έθηκε· καὶ τί γὰρ οὐκ ἐκπαύσεως χέρι τῶν Γρηγορίου; Ὅμως φησὶν, Εἰ πάλαις χεῖρας ἴδωσι, ὃ οὗτος, μελαίνεις τὴν χάριν, ἐξῆρται ταῖς ταῖς κλαῖναι οὐκ ἔστι· ταῦτα χαράξω τῆ ἐμῆ γραφῆ, ἡς μέλαν οὐδὲν ἔχει.

Τὸ μὲν οὖν εἶπεν Μελαίνεις τὸν χάριν, τῆς ἐκ τῶν ἑξωθεν συγγραφῆς ἐστὶ ἱστορία· λέγεται δὲ τῆς Σαμίων τυραννίδος· ἔστι δὲ αὕτη· Ἰστιαῖος Σάμιος μὲν ἦν τὸ γένος, φίλος δὲ γενόμενος Δαρείῳ τοῦ Περσῶν βασιλέως, ἐξήρθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Περσίῃ, καὶ ἐκεῖ διατώμενος ἐπεθύμη· ἰδεῖν τὴν ἰδίαν πατρίδα· μὴ ἀπολύμενος δὲ, γράφει τῷ ἰδίῳ ἀνεγνῶ τῷ Ἀρισταγόρῃ μελετῆσαι ἀποστασίαν, καὶ πείθει καὶ τινας τῶν Ἰωνίων ἀποστῆναι· γράφει δὲ οὕτως· Λαβὼν πῶσον οἰκέτην, καὶ τούτου τὴν κεφαλὴν ξυρῆσας, ἐγχαράττει· τῆ κεφαλῆ δὲ φθώγειτο δριῶσαι, εἴτα μελαίνεις τὴν χάριν, καὶ ἀφήκας ἀνενεγκεῖν τὰς τρίχας, καὶ μετὰ τὸ κομάσαι αὐτὸν ἀποπέμπει, λέγων τῷ οἰκέτῃ πάλιν ἐκεῖσε ἀποξυρῆσθαι, ἵνα ἀναγνῶ Ἰστιαῖος τὰ γράμματα. Ἀναγνῶς τοίνυν ὁ Ἀρισταγόρας καὶ μαθὼν, ἐποίησε τὴν ἀποστασίαν σχεδὸν πάντων τῶν Ἰωνίων. Εἴτα μανθάνει ἐν Πέρσας ὁ βασιλεὺς, καὶ σύμβουλος γίνεται τῷ Ἰστιαίῳ ὡς Ἑλλήνι τί δεῖ ποιῆσαι· καὶ συμβουλεύεται παρὰ τοῦ Ἰστιαίου, αὐτὸν πέμψαι εἰς τὴν Ἀσίαν, ὡς ἱκανὸν ὄντα διαλύσαι τὰ περὶ τῆς ἀποστασίας. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰστιαῖος ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ ὡς ὑποπτος γενόμενος ὄλου τοῦ πράγματος, παρὰ τοῦ Ἀρισταγόρου ὑπάρχου Σαρδεῶν ἦκουσε· τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἐβράβην Ἰστιαῖος, ὑπέδηματο δὲ Ἀρισταγόρας· ὑπόδημα δὲ τὴν ἄλην κατασκευὴν ἔλεγεν.

Ὁ τοίνυν θεολόγος Γρηγόριος τῶν ἐπῶν ταῖς χεῖρας τοῦτον τὸν τρόπον μελαίνεις τὴν χάριν τῷ Ἀπολιναρίῳ φησὶν. Ἡ γὰρ ἐκείνου διδασκαλία, τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀποστασία. Τὸ δὲ λέγειν, ἔτι Γράξω ταῖς

dementia processit ut Dominum nostrum Jesum Christum mente carere asserere sit ausus. Sic Gregorius divinus multa contra Apollinarianum impium, quem emendare studebat, pietatis specimina edidit, inter quae carmina divinitus inspirata et hominum piorum usui destinata maxime elucet. Cum Apollinarius in finibus Cappadociae Gregorii vicinus viveret, multi ejus audiendi cupidi scholam ejus frequentarunt, veneni quod ille evomebat, participes facti. Senex athleta, qui tot e certaminibus coronas reportaverat, pretiosa illa gutta, quae mundum ipsum irroravit, gemma munda castitatis, fructus ille sapientiae incorruptus, qui puris innocentiae labiis purissima sua admovit labia, qui de spirituali hominis natura meditata est, qui intellectui infinito suum adiunxit intellectum, qui Verbo verbum consecravit, qui Spiritus sancti gratia impletus egregia de rebus sacris carmina composuit, qui denique in limine senectutis de ratione de vita terreatri reddenda cogitavit. Nam Apollinarius quoque versus aliquot concinnavit ut famae suae laboranti inserviret. Cum enim Graecorum disciplinae atque eruditioni faveret, primores Ecclesiae eum odio habebant. Gregorius igitur hujus doctrinam, aut potius incredulitatem, dementiae et ignorantiam demonstraturus carmen apologeticum contra ipsum admittis elegiis, materia tum ex veterum profana, tum ex ecclesiastica historia sumpta, atque mirum in modum composuit. Quid mirum? Nonne quidquid ab eo prolucebat admiratione dignum est? Si tu, inquit, sexcentis versibus chartam illinis, tibi meum offero opus, ubi nihil nigri, nihil maligni obtruditur.

Quod si chartam atramento illinere dicit, historiam profanam innuit, tyranni, inquam, Samii, quae haec est: Histiaeus e Samo oriundus, amicitia postea junctus cum Dario, Persarum rege, hunc in Persidem secutus est, sed patriae desiderio aeger, quam revidere gestiebat, Aristagoras germano scripsit ut desiceret, et simul aliquot lones ad defectionem permovit epistola, quam tali modo fecit. Servum elegit fidum, ejusque capiti, postquam capillos totonderat, inscripsit quae fieri vellet. Illiis porro litterarum ductibus tempus expectavit quo coma renata esset; tum misit eum cum mandato ut capite tonso quae ibi scripta essent legerent. Quae ubi Aristagoras cognovisset, omnibus fere lonibus, ut desicerent a rege persuasit. Hoc nuntio accepto rex Histiaem ut Graecum rogat, quid facto opus esset. Hic ei dat consilium ut se in Asiam mitteret ut qui aptissimus ad res esset ordinandas in ea regione. Cum in Asiam pervenisset, et omnibus in suspicionem venisset, ex Artapherne Sardium satrapa haec verba audivit: Histiaeus hunc resarcivit calceum, Aristagoras pedem calceavit; conspirationem ea locutione inveniundo.

Reprehendit Gregorius Apollinarianum, quod in hunc modum sexcentis versibus chartam foedasset, quippe

πλαξίν ἀμελάνῃ γραφίδι, τῆς θείας διδασκαλίας παρίστανται τὸ λαμπρόν. Πλαξί γὰρ ὁ Θεὸς τοὺς δέκα λόγους τῷ Μωϋσῆ γράψας, μέλανος οὐκ ἐδέησε· γέγραπται γάρ, ὅτι ἡ γραφή Θεοῦ, καὶ τὸ ἔργον Θεοῦ. Οὐκ ἀμφίβολον δὲ τὸν τοῖς τοῦ Γρηγορίου λόγοις τε καὶ δόγμασιν ἐπόμενον, τῆς λαμπρᾶς καὶ ἀπεριλήπτου θεότητος ἐν μεθέξει γενόμενον, οὐράνιον τινα δοκεῖν, οὐ χαμαίληλον.

ΛΟΓΟΣ ΝΘ΄.

Εἰς Ἑλλήνιον τὸν ἐξισωτήν (1).

145 Καὶ θυσιῆν μέγαλοιο πατρὸς ζηλώσε κα-

λαίην.
Καίτοι ἡ κατὰ τὸν Ἀβραάμ ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

183 Ἦν δὲ πάρος γαίθηθεν ἐς οὐρανὸν εἶδε ταθεῖ-
[σαν

184 Ἰσραὴλιδῆς Ἰακώβ ἡμέτερος προπάτωρ

185 Κλίμακα, τήνδ' ἀνιῶν ὡς κερ Θεὸν αὐτὸν
[ἴδεται.

Μετὰ τὸ εὐλογηθῆναι τὸν Ἰακώβ ὑπὸ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ τὰς εὐλογίας κομίσασθαι μετὰ δόλου, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ γεγράφαμεν, ἀντικοτοῦντος αὐτῷ τοῦ Ἰσαὺ καὶ προσδοκῶντος τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς εἰς τὸ τὸν Ἰακώβ ἀπικτεῖναι, ἡ τούτων μήτηρ Ῥεβέκκα βουλομένη τὸν νεώτερον περιποιήσασθαι παιδα, προσοχθήσασα δὲ τῇ ψυχῇ τῶν μεθ' ὧν κατόικουν Χαναανίων ταῖς θυγατέρας, πρὸς τοὺς αὐτῆς ἀδελφοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ πέμπει χρόνον αὐτοῖς συμπαραμεῖναι, καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν ἀγαγεῖν πρὸς γάμον ἑαυτῷ. Γενόμενος δὲ κατὰ λαμμοῦς οὕτω καλυόμενον τὸν τόπον, εἶδεν ἐν τῇ γῆ ἑστηρικμένην κλίμακα, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανὸν, οἱ δὲ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτῆς, ὁ δὲ Κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ' αὐτήν. Ἀνέστη δὲ πρῶτ' καὶ θαυμάσας ἔφη, ὅτι Ἔστι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν, καὶ εἶπεν· Ὡς φοβερός ὁ τόπος οὗτος! Οὐκ ἔστι

τοῦτο ἀλλ' ἡ οἰκος Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. Ἔλαβε δὲ τὸν λίθον ὃν ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ κατέχεεν ἔλαιον ἐπ' αὐτὸν, καὶ εἶπεν· Ἐὰν ᾗ Κύριος ὁ Θεὸς μετ' ἐμοῦ διαφυλάσω με ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ πορεύομαι, καὶ δῶ μοι ἄρτον φαγεῖν· καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι, καὶ ἀποστρέψῃ με μετὰ σωτηρίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἔσται Κύριός μοι εἰς Θεὸν καὶ ἡ στήλη αὐτῆ ἦν ἑστησα, ἔσται μοι σημεῖον, καὶ πάντων ὧν ἔὰν μοι δῶς, δεκάτην ἀποδοκατώσω αὐτά σοι· καὶ εὐξάμενος, εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἔρχετο.

225 Παρθενικὰς δὲ γυναικας ὕσα κλειούσασ

226 Νυμφίον ἀγροτάταις μιγνύμενον κρᾶδιας,
227 Αἱ Χριστὸν δοκούνσιν ἀποιμήτοις φαέσσιν,
228 Ὅστι μαραιομένας λαμπάδας ἀψάμεναι.

Μέμνηται τῶν φρονίμων παρθένων, αἱ τῷ Δεσπότη Χριστῷ συνεισηλθον εἰς τὸν νυμφῶνα λαμπάσαι πυρσουμέναις. Δέκα γὰρ παρθένοις τὴν βασιλείαν ὁμοιοῦσθαι τῶν οὐρανῶν φησιν ὁ Σωτὴρ· ὧν αἱ μὲν πάντες φρόνιμοι, αἱ δὲ πάντες μωραί. Τὰς μὲν οὖν μωρὰς μὴ τροφὴν πυρὸς ἔλαιον ἐπιφερομένας, λαμπάσαι σθεννυμέναις, ἐπαί μὴ τῷ νυμφῶνι συναντήσῃν οἶόν τε ἦν, τὸν καιρὸν τῆς παρασκευάσεως εἰς τὸν τοῦ πρίασθαι καταναλωσάσας, ἔξω τῶν γάμων εἶχε τὸ πέρας· τὰς τούναντίον ἐμπαρσκειούσας, δὲ καὶ φρονίμους, ἔλαίω τὰς λαμπάδας, ὁ μεθ' ἑαυτῶν εἶχον ἐπιφερόμεναι, κατακοσμησάσας, ἐξ ἐπιόμου φαειρὰς ὁ νυμφῶν εἰσεδέχετο· καὶ γε τῆς θύρας προβοῶσας τὰς ἀθλίαις, ὕστερον ἐπικαταλαβούσας, ὅτι μὴ ταύτας εἶδεν ὁ λαλῶν ἐνδοθεν ἐπαμειβόμενος, τῆς χαρᾶς τοῦ νυμφῶνος ἀκλειῶς ἀποπέμπεται.

233 Ναὶ μὴν καὶ τῆσιν γε μέγας νόος ἄρρηπτι
[θυμῷ

234 Πικτούσας δολερὴν Ἐδαν ἀπὸ κρᾶδιος.

cujus doctrina esset defectio a Deo. Dicendo autem : Tibi meum offero opus ubi nihil nigri, maligni nihil ostenditur, divinae doctrinae splendorem demonstrat. Cum enim Deus legis tabulas Moysi conscriberet, atramento haud eguit ; scriptum enim est : Dei scriptura, et opus Dei. Non denique dubium quin in Gregorii verbis et dogmatibus caeleste quid et non terrestre spiret, quando de Divinitate gloriosa et incomprehensibili loquitur.

Carmen LIX. Ad Hellenium.

Postquam Jacob ab Isaac benedictiones obtinisset dolo partas, ut in secundo carmine cecinimus, et Esau patris mortem exspectaret, ut eo facilius fratrem occideret, Rebecca mater minorem servare volens filium et parum favens filibus Chananeis, ad fratres suos in Mesopotamiam eum misit ut ibi tempus aliquod maneret et uxorem duceret. Cumque in locum, cui nomen Lammaus, venisset, videt scalam in terra stantem, cujus caput caelum tangebatur; angeli autem Dei per illam ascendebant et descendebant; in cacumine Dominus erat. Postridie mane surgens admirandus dixit : Vere Dominus est in isto loco, et ego nesciebam; additque : Quam terribilis est locus iste! Non est hic aliud nisi domus Dei et portae caeli. Sublato denique lapide, quem capiti suo supposuerat, fusoque desuper oleo, dixit : Si fuerit Deus mecum et custodierit me in via per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad resendum et vestimentum ad induendum, reversusque fuero feliciter ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi, erit mihi in titulum, cunctorumque qua dederis mihi docimas offeram tibi.

Prudentes commemorat virgines quae intraverunt cum Christo Domino ad nuptias cum accensis lampadibus. Salvator enim regnum caelorum decem virginibus simile esse dicit, quarum quinque prudentes et quinque fatuae. Porro fatuarum, quia oleum non sumpsissent ad alendum ignem, lampades extinctae sunt, ita ut sponso obviam ire non possent; nam tempore apparatus ad emendum consumpto, a nuptiis exclusae sunt. Prudentes autem quae praeparatae erant et lampades oleo munitas apportaverant, laetas statim sponsus introduxit. Fatuae et infelices quae clamabant ante portam stabant et quibus sponsus respondit se eas nescire, a thalamo nuptiali foede exclusae sunt.

(1) Ed. nov. p. 997.

Εὐλαβῶν μεμνημένος γυναικῶν ὁ Θεολόγος, ἀνδραίαν ἔχειν ταύτας ψυχὴν διεσχυρίζεται· τὴν θάλιαν δὲ φησιν Εὐαν, ριπτούσας ἀπὸ καρδίας. Ἡ γὰρ Εὐα γυνὴ τοῦ πρωτοπλάστου δὲ τῆ τοῦ θρασυ πεισθείσα συμβουλίᾳ, τοῦ καρποῦ γευσάμενη, προόριον, καὶ τάνδρῃ παρασχῶσα, τῆς πικρᾶς καταδικῆς παπειράται. Διὸ τὰς εἰς ἀνδρῶν ἐννοίας τῆ τῆς ἀρετῆς αὐστηρότητι ληξάσας, τὴν ἀπαλωτέραν Εὐαν, ἣ τὴ γυναικίον. ἀδρανὲς κατοπιεύεται, τῆς δουλοσύνης κακίας μηκέτι δεκτικὰς τυγχασούσας ἀποδύεσθαι, καὶ τῆς προμήτορος ἀνορθοῦν τὸ σφάλμα διαγορεύει.

213 Οὐ μέγα· καὶ Χριστὸν γὰρ ἀπ' οὐρανοῦ
[ἀστερόεντος
246 Σαρκὶ σὺν ἀνδρομῆ γαίαν ἐπερχόμενον,
247 Καὶ τέκον ἡμερίοις ἀγῆτης διὰ μητρὸς λόγια
248 Παρθένου, ὄψρα νόμον ἀνδρόμερον τελέσῃ
249 Ἀγρόντοισι γοησί, καὶ ἐκ τύμβοιο θορόντα
250 Ἡματι ἐν τριτάτῃ θερμότεροισι πόθοις
251 Πρῶται θηήσατο, φίλοις τ' ἠγγελλαν ἔται-
[λοισι,
252 Γενόμεναι Χριστοῦ γεῦσιν ἄκος προτέρης.

Πάνυ τῶν εὐλαβῶς διακειμένων τουτωνῶν γυναικῶν φρονιζῶν ὁ Θεολόγος, εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ἐλθλαξέναι φησιν, ὡς μὴ θαυμάζειν ἐν γυναιξὶ τοσαύτην ἀρετὴν ὁρωμένην· ἐπεὶ γυναικῶν Χριστὸς ἐξεγενήθη σαρκικῶς ἐπιδημήσας ἡμῖν, καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἀναστάντα πρῶται τοῦ τάφου τεθέανται. Πόθῳ γὰρ διασκευασούσας καὶ τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ νεκροῦ τετηκνῶσαι, οὐκ ἔτι νεκρὸς, ἀλλὰ ζῶν ὁ θανῶν ἐμφανίζεται· τοσοῦτον γυναικες εἰς ἀρετὴν ἐπιτηθῆναι, καὶ μέρου πνοῆς ζωτικῆς ἐκ τάφου νεκρῶν ἀντελάθοντο, ρίπτουσαι τῆς ἀρχαίας δυσώδους ἀμαρτίας τὸ ρυτίδιον. Χαίρετε δὲ πρῶται ἐκείναις, αἷς πονεῖν καὶ λυπεῖσθαι προσέταξε Χριστὸς μέγα φωνήσας, καὶ τοῖς φίλοις μνησῖν τὴν χαρὰν διετάξατο.

263 Χρῦσσα μὲν Λυδίοισι δόμοις ἐχαρίζετο μῦθος
264 Φήγματα, καὶ ποταμοῦ ὀλβοδότιο ῥέον·
265 Χρυσσοφόροι δ' Ἰνδοῖσι μελαγχρώτεσσιν
[ἀφυσσορ,
266 Μύρμηκες κολίης πλουτορ ἀπὸ φαμάθου.

Πακτωλὸς ἔστι· πακτωλὸς ἐν τῇ Λυδίᾳ, ἐν ᾧ χρῦσαμμος γίνεται· ἐν αὐτῷ δὲ βοτάνη τις ἔστιν, ἣς ὑπὸ τὴν βίξαν ὁ χρῦσός. Ταύτην μὲν σὺν τὴν βοτάνην ἀποσπώντες, τὴν χρῦσαμμον ἐν τῇ βίξῃ μετὰ χρῦσειν ἀπικομμάτων ἔφερον· εἰ δὲ τις ἀνευ τῶν βρώων ματαιοπικῶν ἦν, εἶχε τῶν ἐλπισθέντων οὐδέν. Ὡσαύτως ἐν τῇ Αἰθιοπίδι τῇ χρῦσαμμός ἐστιν ἐν τῇ κοιλώματι ψάμμου. ὅθεν οὐδὲν ἄνδρες πορίσασθαι δύνανται· μύρμηκες δὲ ὄντες πολλοὶ ἐν τῷ τόπῳ, ταύτην ἀπὸ τῆς κοιλῆς ἀνάγουσι ψάμμου· τῶν δὲ μυρμηκῶν τὴν χρῦσαμμον Αἰθίοπες ἀπλαμάδοντες, τὸν δίκιμον ἔχουσι χρῦσόν. Ταύτην ἡ θεία Γραφὴ τὴν γῆν Εὐλάτῃ κατονομάζει· τὸ δὲ χρῦσιον φησὶ τῆς γῆς ἐκείνης καλόν.

337 Καὶ Χριστὸς μερίεσσα φέρου παρεόντος
[ἐμίχθη,
358 Ἡρίκα γαίαν ὀλην Καῖσαρ ἀπεγράφετο·
359 Καὶ τέλος αὐτὸς ἔδωκε.

Τὸ μὲν ἀπογραφῆναι Χριστὸν, γέγονεν ἐπὶ Αὐγούστου, παρ' οὗ δόγμα πᾶσαν ἀπογράψασθαι τὴν οἰκουμένην ἐξήλαθε. Τότε γὰρ Ἰωσήφ ἀνήλθεν ἐν Βηθλεὲμ ἀπογράψασθαι σὺν Μαρίας τῇ μεμνησθευμένη αὐτῷ γυναικὶ ὁσῆ ἐγκύω, καὶ πληθεισῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, ἔτεκε Χριστὸν θεὸν Σωτήρα τὸν Κύριον. Τότε δὲ φόρου παρόντος Καῖσαρι δοῦναι τέλος ἐπὶ τῶν Ἡρωδιανῶν, γέγονεν ὅτε Χριστὸς δὲ τῷ Πέτρῳ κατὰ τὴν θάλασσαν γενομένῳ, προσέταξε τὸν ἀγρευόμενον ἰχθῦν ἀνατεμεῖν, καὶ δύο θηνάρια ἐν τοῖς ἰχθῆτοις κείμενα τοῦ ἰχθῦος εὐρησάτα, ὑπὲρ ἀμφοτέρων τοῖς πράκτορι παρασχῖν· ὃ καὶ γέγονεν.

345 Οὐκ ἄλις ὅτι βροτοῖσι βαρὸν ζυγὸν ἤγαγε
[πρῶτη
346 Ἀρχηγόνου κακίη, καὶ φυτὸν ἀνδροφόνον,
347 Βασκυρὴν τε δράκοντος, ἀτασθαλίη τε γυ-
[ναϊκός,
348 Γεῦσις τ' οὐλομένη γνώσις ἀντιπάλου.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἱστορία ἐν τῷ β' λόγῳ.

Theologus de feminis piis loquens, virilem iis attribuit animam, Evæ matris dolositate exemptam. Hæc enim, primi viri uxor, ubi, a serpente seducta, fructum intempestive gustasset, dedissetque Adamo, gravem poenam incurrit. Ideo mentem virilem austeritate imbutam cum Evæ indole molliore comparat, quæ non apta est exuendo animum qui vitiiis servit, Evæ sic peccatum excusans.

Gregorius de tot feminis plissimis disserens, virtutem iis quæ in aliis ejusdem generis non reperitur, attribuit. A muliere natus est Christus et secundum carnem in nobis habitavit; mulieres cum resuscitatum primæ viderunt. Postquam enim ejus desiderio illa nocte pervigilassent, non jam mortuus, sed vivus iis apparuit Salvator. Hæc mulieres virtuti colendæ maxime idoneæ myrrham flaminis vitalis, sordibus veteris peccati abjectis retulerunt. Gaudete iis primis quæ pati et dolere debebant Christus dixit, amicis suis illud gaudium annuntiare jubendo.

Pactolus fluvius Lydiæ arenam vehit auream. Planta in eo crescit, cujus ad radices aurum reperitur. Hac planta extracta, arenam auream radicis cum auro solido reportabant; si quis autem musco neglecto laborabat, operam perdebat, spe frustrabatur. Ita etiam in Æthiopica terra arena est aurea in quibusdam speluncis arenosis, unde nihil in lucem protrahere valent. Formicæ eontra quibus a regio abundat, hanc arenam e cavernis protrahunt; quam recipientes Æthiopes igne probant. Eam regionem Scriptura *Evilai* vocat, auro ejus laudato.

Quod refert Christum censitum esse, animadvertendum est id sub Augusto accidisse, a quo edictum exiit ut totus orbis describeretur. Tum igitur Joseph Bethlehem adiit ut in censum ferretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Et impletis diebus peperit Christum Deum, Salvatorem, Dominum. Cum tributum esset solvendum (Cæsari enim tributum ab Herodi subjectis solvebatur), Christus Petro juxta mare stanti præcepit ut piscem captum aperiret, denariæque duo intus reperta pro duobus daret exactori; idque factum est.

ΛΟΓΟΣ Ξ.

Εἰς Ἰουλιανὸν τὸν ἐξισωτὴν (1).

1 Ὁμορφὸν διψάδα γαῖαν ἀπέκλυσεν, ὅς μιν ἔδησεν.

Ἦλιον τὸν Θεοδίτην. Οὗτος γὰρ προσευξάμενος, τὸν οὐρανὸν ἀπέκλεισε χρόνους τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ, καὶ τὸν θύβρον δι' εὐχῆς ἤγαγε μετὰ τὸ καθιερώσαι τὴν θυσίαν, καὶ τοὺς προφῆτας παραδειγματίσαι τῆς αἰσχύνης, τὸ ἴσον οὐ δυνθέντας ἐκ τῆς προκλήσεως. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

2 Ἄλλος τ' ἐξ ὕδατων ἤρπασε κόσμον ἔλον.

Τὸν Νωὲ φησιν. Οὗτος γὰρ ἐκ πάντων τῶν θηρίων καὶ κτηνῶν καὶ ἔρπετων συναποκλείσας εἰς τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ, τοῦ κατακλυσμοῦ διέσωσεν. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

3 Καὶ νοῦσόν τινε ἀρξεν.

Ἐλισαῖόν φησι τὸν προφῆτην. Πρὸς αὐτὸν γὰρ Νεμεμᾶν ὁ Σύρος λεπρὸς ὢν παρεγένετο, καὶ διὰ προστάγματος τοῦ προφήτου λουσάμενος ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἀφῆκε τὴν λέπραν αὐτοῦ καθαρισθεὶς.

Ὅς δ' ἐκ πολέμων ἐσάωσεν.

Ἀγεί τὸν τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦν. Οὗτος γὰρ τὸν ἦλον στήσας καὶ τὴν σελήνην, τοὺς πολεμίους διώλεσε καὶ Μωσῆς ἐν τῷ ὄρει σταυροειδῶς τὰς χεῖρας τετυπωμένος, τὸν Ἀμαλὴκ ἔτρεψεν.

Ἦλιον τὸν Γεδεὼν αἰνίττεται. Οὗτος γὰρ τὸν Μαδιὰμ ὡσεὶ ἑκατὸν χιλιάσι εἰκοσι, ἅμα τριακοσίοις ἐπάταξε. Σὺν αὐτῷ γὰρ ἀθροισθέντος λαοῦ πρὸς παρτάξιν Μαδιὰμ, προστάξεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸν λαὸν καταγαγεῖν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τῶν λαπτόντων τῇ χειρὶ κυνὸς τρώει ἐπισχεῖν· τὸν δὲ λοιπὸν λαὸν ἀποστρέψαι. Τοῦτου δὲ γενομένου, τριακοσίων μόνων τῶν λαφάντων ὑπαρχόντων, κατέληθεν ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν νυκτὸς ἐν λαμπάσι καὶ κερατίνας· καὶ ταῖς μὲν κερατίνας ἐσάλπισαν αἱ τρεῖς ἄν' ἑκατὸν ἀρχαί, καὶ

τὰς ὕδριας ἐν αἷς ὑπῆρχον αἱ λαμπάδες, ταύτας ἐξετίναξαν, καὶ τὴν παρεμβολὴν Μαδιὰμ μετέστησαν ἐκταράξαντες· καὶ μάχαιραν ἀνδρὸς ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ Κύριος ἔδωκε, καὶ ἀπόλετο πᾶσα ἡ παρεμβολή· καὶ τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν τὸν Ζεβεὶ καὶ Σαλμανᾶ, καὶ τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν τὸν Ὀρθὸ καὶ τὸν Ζήθ συλλαβόμενος, ἐν στόματι ξίφους ἀνεΐλεν.

Καὶ Βαράκ καὶ Δεδωῶρα γυνὴ τὸν λαὸν κακούμενον ὑπὸ Μαδιὰμ ἐξείλοντο, καὶ Σισάρα πόλεμον συνάψαντες, καὶ τοῦτον τροπώσαντες. Τὸν δὲ Σισάρα γυναικὶ προσφυγόντα, καὶ δέψη φλεγόμενον, Ἰαθὴλ δὲ νομοματῆ γυναικί, ὑπὸ τὴν σκηνὴν δεξαμένη, γάλα ποτίσασα, καθεδῆσαι τοῦτον καὶ διαναπαύασθαι πείθει· καὶ τῆς ἐκ τοῦ ὕπνου λαβομένη εὐκαιρίας, ἰσχυρῶς ἐπισκέλισασα, τὸν πᾶσαλον τῆς σκηνῆς ἤγαγε κατὰ τοῦ γνάθου Σισάρα, καὶ προσήλωσε τῇ γῇ οἰκτρῶς ὑποτρύζοντα καὶ τοῖς ταύτης μηροῖς ὑποσκαρίζοντα.

Καὶ Σαμψὼν Ναζωραῖος Θεοῦ, λέοντα διέσπασεν ὡσεὶ ἔριφον, καὶ χιλιῶν ἀνεΐλεν ἄνδρας βουοισιγόνι, παρ' ἧς καὶ διψῶντι ψυχρὸν ὕδωρ αὐτῷ καὶ μάλα γλυκὺ ἀνεδόθη· καὶ πύλας πόλεως ἰσχυρῶν χειρῶν ἀπέσπασε, καὶ φέρων εἰς βροσ ἀνέτρεχεν ὑψηλὸν νωτοφόρος· καὶ χιλίας ταῖς κέρκοις ἀλώπεκας προσθήσας, λαμπάδας ἀμφὶ τὰς κέρκους ὑφάψας, τῶν ἀλλοφύλων ἐνέπρησεν ἀμητούς· καὶ πασσάλους ἐπὶ τὸς βοστρύχους καινοῖς κάλωσι συνυφασμένους, ὡς οὐδενὸς ὄντος ἐξείλετο, καὶ δεσμοὺς χειρῶν καὶ ποδῶν διέβρόησε κραταιῶς, εὐχῆς χάριν ἀκερσεκόμης. Ναζωραῖος γὰρ ἦν. Ἄλλ' ὅτε γυναικὸς ἠττηθεὶς ἐξεφῆνατο ἀπὸ βόρρητον, ἀλωτὸς ἦν, τῆς κόρης ἀποκαρθείσης αὐτῷ· καὶ γε τῶν πολεμίων ὑπορυχθεὶς ὄμματα, δέσμιος ἐν οἴκῳ καθήμενος φυλακῆς, πυροῖς ροιζιτῶν ταχυδρόμον μῦλον ἐφέλλεν ἀείτροφον· μικρὰ

Carmen LX. In Julianum exæquatorem.

Elizæ Thesbitæ mentio sit. Hic postquam Deum adorasset, cœlum per tres annos, menses sex clausit, atque iterum precando imbrem deduxit post hostiam immolatam et sacerdotes ad pudorem adductos, quorum preces nihil tale producere valebant.

De Noe sermo est. Hic cum ex omnibus bestiis, jumentis et reptilibus paria singula in arca inclusisset, diluvii tempore ea servavit incolumia.

Elisæus propheta. Ad eum Naaman Syrus lepra ægrotans venit, ejusque jussu obediens, postquam corpus in Jordane lavisset, a lepra purgatus est.

Josue, filius Nave, sole et luna stare jussis, hostes cecidit, sicut et Moses, manibus crucis ad instar extensis, regem Amalec fugavit.

Gedeonis mentionem facit qui cum trecentis viris Madianitas, centum viginti millia numero, pervicit; eoque omnem populum belli causa contra Madian gerendi ad se convocasset, præcepit ei Dominus ut omnes ad flumen duceret, et eos seorsum separaret qui lambuerint aquas sicut solent canes lambere, ceteram autem multitudinem retro mitteret. Cum trecentis igitur, tot enim lambuerant aquam, ea nocte ad castra descendit, et dedit lampades in manibus eorum et lagenas. Et cum buccinis clamassent tres centuriones hydriasque cum lampadibus agitassent, castra Madian confusa sunt præ timore: unius in alterum gladius vertit Dominus, totaque castra perierunt. Gedeon autem cum reges eorum Zebce et Salmana cepisset una cum ducibus Oreb et Zeb, in ore gladii interfecit.

Barac et Debora mulier populum vexatum e manibus Madian eripuerunt, postquam illato Sisaræ bello hunc regem fugassent. Cum igitur Sisara ad mulierem confugisset, sitique laboraret, mulier, cui Jabel nomen, eum introduxit, et cum lac potandum dedisset ad somnum capiendum hortata est. Tum momento temporis opportuno clavo tentorii dormientis tempus humi transadegit, misere gementis et subsultantis.

Samson Nazaræus Dei, leonem sicut hædum dilaniavit, sumptaque asini maxilla mille viros interfecit, ex qua dehinc sitienti aqua dulcissima erupit. Urbis quoque portas brachiis avulsit humerisque impositas in montis cacumen portavit. Mille idem vulpes caudis alligatas lampadibus messes alienigenarum suc-

(1) Ed. nov. p. 1017.

Πνεύματος δὲ ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου. Ἐξ ἡμῶν δὲ λέγεται· καὶ γὰρ ἄνθρωπος ἡ Παρθένος, Θεὸν σεσαρκωμένον ἀμιάντως τεκούσα, καὶ συνουσίας ἐκτός ἀνδρός.

Δαβὶδ γένος, ἀλλ' Ἀδάμιοιο.

Τῷ Δαβίδ ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο τὸν Χριστὸν ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἀναστήσειν κατὰ σάρκα· Δαβὶδ δὲ βασιλεὺς Ἰσραὴλ υἱὸς Ἰεσσαί, Βηθλεεμίτης φυλῆς Ἰούδα. Πρῶτος οὖν Ἰακώβ φησιν· *Οὐκ ἐκλείψει ἀρχὼν ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγήμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ οὗτος προσδοκία ἐθνῶν.* Υἱὸς οὖν Δαβὶδ ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα, ὁ πλάστης Ἀδὰμ, Ἀδὰμ δὲ πρῶτος ἀνθρώπος ἐκτίσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν.

65 Καὶ φάτρη μὲν ἔδεικτο.

Τοῦ δόγματος παρ' Αὐγούστου Καίσαρος ἐξεληλυθότος, τὴν οἰκουμένην ἔλην ἀπογράφασθαι, καὶ πάντων εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα κατεπειγομένων, Ἰωσήφ υἱὸς ὢν Δαβὶδ ἀπὸ Ναζαρεθ εἰς Βηθλεὲμ ἀνήλθεν εἰς πόλιν Δαβὶδ, ἀπογράφασθαι σὺν Μαρίας τῇ μεμνηστυμένη αὐτῷ οὐσῆ ἐγκύβη· καὶ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτρη, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

Μάγοις δὲ τε ἡγεμόνευεν

66 Ἄστηρ, δωροφόροι δ' ἄρ' ἔβαν, καὶ γούνατ' [ἐκυμψάν.

Χριστοῦ γεννηθέντος, μάγοι παρεγένοντο ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ ἀστέρος ὀδηγούμενοι, καὶ Χριστὸν προσκυνήσαντες, δῶρα παρέσχον αὐτῷ χρυσὸν καὶ λίθων καὶ σμύρναν.

67 Ὡς βροτὸς ἦλθ' ἐκ' ἀγῶνα, ὑπέρσχεθε δ' ὡς [ἀδάμαστος

68 Πειραστὴν τρισσοῖσι παλαίσμασιν.

Τρισὶ προσβολαῖς ὁ διάβολος Χριστὸν πειράζει· Πεινῶντι λίθους εἰς ἄρτον προβάλλεται· τὰς βασιλείας τῆς γῆς αὐτῷ δείκνυσι, ταῦτα παρέξειν εἰ γε πεσὼν προσκυνήσοι, διαθεβατιούμενος· εἰς δὲ τὸ περὺγιον ἀγαγὼν τοῦ ἱεροῦ, βλαβεῖν κάτω φησὶν εἴπερ Υἱὸς εἴη τοῦ Θεοῦ· πάντων δὲ διαμαρτῶν, οἴγεται κατησχυμμένος. Κεῖται ἐν τῷ Υ' λόγῳ ἡ ἐξήγησις.

Εἶδαρ ὑπέστη,

69 Θρέψε δὲ χιλιάδας.

Τροφῆς μὲν ὡς ἄνθρωπος μετέσχεν ὁ Σωτὴρ, ἀλλ' ἐξ ἄρτων πέντε χιλιάδας ἐκόρησεν. Κεῖται ἐν τῷ γ' λόγῳ.
"Υδωρ τ' εἰς οἶνον ἄμειψεν.

Χριστὸς ἐν Κανᾷ γενόμενος τῆς Γαλιλαίας, εἰς γάμον ἐλθὼν, καὶ λείψαντος οἴνου, τοῦτο τῆς μητρὸς αὐτῷ διασαφησάτης, τοῖς παρεστῶσι τὰς ὑδρίας ὕδατος πληρῶσαι προστάξας, οἶνον ἐξ ὕδατος κινῶν ἰλαρὸν τοῖς δαιτυμόσι καὶ μάλα ἡδὺν παρεσκεύασεν.

70 Λούσατο, ἀλλ' ἐκάθηρεν ἀμαρτὰς, ἀλλ' [ἐδοθήθη

71 Πνεύματι βροταίης φωνῆς ὑπο, υἱὸς ἀνδρ[χου.

Χριστὸς ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθεὶς ὑπὸ Ἰωάννου, παρὰ μὲν Πατρὸς ὡ, Υἱὸς ἀγαπητὸς μεμαρτύρηται, Πνεῦμα δὲ τὸ πανάγιον σωματικῶς εἶδει κατήλθεν ἐπ' αὐτὸν ὡσεὶ περιστέρα. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

72 Ὡς βροτὸς ὑπνον ἔδεικτο, καὶ ὡς Θεὸς ἐτίνασε [πόντον.

Χριστὸς καθεύδων ἐν τῷ πλοίῳ, κλύδωνος τοὺς μαθητὰς ἐκταράττοντος, ἀναστὰς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις· ἡ δὲ θάλασσα γαληνῶς ὑπήπλωσε τῷ προστάγματι τὰ νῦν.

73 Γούνα κάμεν, παρέτοις δὲ μένος καὶ γού[νατ' ἐπέξεν.

bis, atque hanc non ex aliquo semine, sed ex Spiritu sancto et Maria Virgine. Ex nobis vero dicitur : homo Virgo, Deum incarnatum munda pariens, incognito viro.

David Deus promisit de fructu ventris ejus se Christum secundum carnem suscitaturum esse; David autem erat rex Israel, filius Jesse, ex Bethleem, ex tribu Juda. Dicit autem primus Jacob : *Non auferetur scriptum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium*¹. Filius David est ergo Christus secundum carnem, factor Adami, Adamus autem factus est ad imaginem et similitudinem Dei.

Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis, et ibant omnes in suam civitatem, Joseph autem, filius David, ascendit de Nazareth in Bethleem civitatem David, ut profiteretur cum Maria deponsata sibi uxore prægnante. Impleti sunt autem dies ut pareret, et peperit filium cum primogenitum, et pannis eum involvit et reclinavit eum in præsepio; quia non erat eis locus in diversorio².

Cum Christus natus fuisset, magi, stella duce venerunt ab Oriente, Christumque adorantes obtulerunt ei aurum, thus et myrrham.

Ter diabolus tentat Christum : ei jejuno lapides in panem convertendos proponit; regna terræ illi demonstrat, quæ se illi esse daturum, si cadens adoraverit, promittit; statuens autem illum super pinaculum templi, ut mittat se deorsum illi suadet, si Filius Dei est. Cum nihil profecisset, ignominiose discessit. In tertio carmine expositio legitur.

Cibus autem ut homo vescitur, sed ex panibus quinque millia satiat. Legitur in tertio loco.

Cum Christus esset in Cana Galilææ atque ad nuptias vocatus, deficiente vino, hoc ei mater notum fecit. Tunc astantes jussit implere hydrias aqua, vinumque ex aquâ factum apponi convivis generosum ac suavissimum.

Christus a Joanne in Jordane baptizatus a Patre accepit testimonium quod esset Filius ejus dilectus. Spiritus vero sanctissimus corporali specie sicut columba descendit in ipsum. In secundo carmine legitur.

Christus in navicula dormiens, tempestate tremefactis discipulis, surrexit et imperavit ventis, statimque mare obediens iratos fluctus sedavit.

¹ Gen. xlix, 10. ² Luc. ii, 7 sqq.

Χριστὸς κεκμηκὸς ἀπὸ τῆς ὀδοπορίας, παρὰ τὴν πηγὴν τὴν ἐν Συχὲμ καθίσας, διελέχθη Σαμαρειτικῶ· ταύτη δὲ προσιπῶν τὰ πεπραγμένα, καὶ ὑπ' αὐτῆς μγνυθεὶς τοῖς πολιταῖς, πρὸς αὐτὸν ἀφικομένους τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐκήρυξεν, αὐτὸς τε γόνατα παραλελυμένα ἐστερέωσε, καὶ χεῖρας ἀνειμένας ἐνίσχυσε, καὶ μέλη ἐπηξῆς λελυμένα, καὶ χυλοὺς ἐνώρθωσε, καὶ πᾶσαν ἐθεράπευσε νόσον.

74 *Ἐβξατο· τίς δ' ἐσάκουσε λιταζομένων ἀμενηνῶν.*

Χριστὸς σταυροῦσθαι μέλλων προστύξατο· *Πάτερ, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.* Ἡβξατο μὲν ὡς ἄνθρωπος, τῶν ἀσθενῶν δὲ εὐχομένων εἰσήκουσεν ὡς Θεὸς Χριστὸς τὸ συναμφοτέρον.

Θῦμα Χριστὸς καὶ ἀρχιερέυς· αἷμα Θεῶ ἀνέθηκε, πόσμον ἐκάθηρεν· ἐσταυρώθη, τὴν ἁμαρτίαν καθήλωσε· νεκροῖς συνανεμίχθη, ἀλλ' ἀνέστησε τοὺς νεκρούς· ἐκεῖνα μὲν τῆς σαρκὸς, ταῦτα τῆς θεότητος. Μὴ τοίνυν, φησὶ Γρηγόριος ὁ θεσπέσιος, τοῖς ἀνθρωπίνους πάθει· τὴν Χριστοῦ καθυδρίσης θεότητα.

ΛΟΓΟΣ Ν'.

Περὶ ἁγίου Πνεύματος (1).

Ὅτε τὴν σωτήριον Χριστὸς οἰκονομίαν πληρώσας ἀνέληφθη, τὸ πανάγιον Πνεῦμα τοῖς μαθηταῖς, ὡς ἐπηγγέλατο, παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν ἡμέρᾳ Πεντηκοστῆς ἐξαπέστειλεν· ὤφθη δὲ ὡς ἤχος πνοῆς βιαίας φερομένης, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι· καὶ τούτοις ὤφθησαν διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρὸς πληρωθεῖσι τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐκάθισε γάρ ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐλάλουν γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Παρῆσαν δὲ τῶν

ἀπὸ παντὸς ἔθνους εὐλαβεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, οἵτινες ἀκούοντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

58 *Ἐξ ἐνὸς ἀρχιερέου δάμαρ καὶ Σῆθ ἐγένοντο, 40 Ὁὺ τεκτὴ τεκτὸς τε, βροτοί γε μὲν ἕσονται ὁμοίως.*

Τὴν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς πλάσας ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐμφυσῆσας αὐτῷ πνεῦμα ζωῆς, εἰς ἔκστασιν αὐτὸν ἀγαγὼν καὶ ὕπνον, τῶν πλευρῶν ἀφελόμενος αὐτοῦ μίαν, τὴν Εὐαν ἐδημιούργησεν· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἀδὰμ κατὰ συνάφειαν τῆς Εὐας, καὶ ὁ Σῆθ ὑπέστη· καὶ ἡ μὲν Εὐα οὕτε γεννητὴ καὶ ἐξ Ἀδὰμ, ὁ δὲ Σῆθ γεννητὸς καὶ αὐτὸς ἐξ Ἀδὰμ. Τῶν δὲ δύο τὴν ὑπαρξίν ἐξ Ἀδὰμ ἐσχηκότων, οὐκ ἴσως μέντοι, λέγεται μὲν οὐ τεκτὴ ἡ γυνὴ, καὶ τεκτὸς ὁ Σῆθ, ἀμφω πατρὸς ἐνὸς γεγο- νότας.

ΛΟΓΟΣ ΝΑ'.

Περὶ κόσμου. Ἔστι δὲ ὁ λόγος ἐξηγηματικὸς (2).

ΛΟΓΟΣ ΝΒ.

Περὶ προνοίας (3).

Τὰς Ἑλλήνων δόξας ὁ Θεολόγος ἀνατρέπων Γρηγόριος, περὶ τῆς προνοίας βουλόμενος ἀποδείξει, τὸδε πᾶν τοῖς μεγάλοις κινούμενον ὀαξί τοῦ Θεοῦ, τῆς τούτων περὶ τῆς ἀπληξήματα προσφέρει συντόμως καὶ δι' αἰνιγμάτων. Οὗτοι γὰρ τοῖς ἀστρασι τὴν πρόνοιαν ἀπονέμουσιν· ὅθεν τύχας καὶ εἰμαρμένας καὶ πεπωμένας μοίρας καὶ γεννήσεις παρεισάγουσι. Γρηγόριος οὖν ὁ θαυμάσιος εὐσκόπως τούτων τὸ φρόνημα βάλλει. Καλὸν δὲ καὶ τὸ βραχέα περὶ ἀστρων διαλεχθῆναι, ὅθεν ἐκεῖνοι πρὸς τὰς τοιαύτας δόξας ἀπεσφάλησαν. Φησὶν οὖν ὁ θεῖος ἀνὴρ·

27 *Telraa τειρεσίη ἐστὶν ἐναντία, τίς δ' ἄρ' ὁ μίξας;*
28 *Ὅς γὰρ δὴ συνέδησε, καὶ ἦν ἐθέλησιν ἐλυσεν·*
29 *Εἰ δὲ θεός, πῶς πρῶτον ὁ μοι θεὸν ἐξέτιναξεν;*

Christus fessus itinere ad fontem in Sichem consedit et cum muliere Samaritana locutus est. Cum ei omnia quae ipsa fecerat revelasset, mulier civibus suis Christum prope esse nuntium attulit. Quo audito cum ad eum venisset Evangelium iis Regni annuntiavit, pedes debilitatos firmavit, manus paralyticas restituit, membrorum torporem amovit, claudos erexit, omnem denique morbum sanavit.

Christus cum in eo esset ut cruci affigeretur, hoc modo precatus est: Pater, transeat a me calix iste. Verum non ut ego volo, sed sicut tu. Oravit ut homo, ut Christus et Deus autem infirmorum preces exaudivit.

Christus victima et summus sacerdos sanguinem suum Deo obtulit, mundum purgavit; cruci affixus peccatum una affixit; cum mortuis sepultus, mortuos resuscitavit: illud carnis, hoc deitatis est. Noli ergo, dicit Gregorius, passionibus humanis Christi deitati insultare.

Carmen L. De Spiritu sancto.

Consummato redemptionis nostrae opere cum Christus in caelum ascendisset, Spiritum sanctum, sicut promiserat, die Pentecostes a Patre misit. Et factus est repente de caelo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt iis dispertitae linguae tanquam ignis, seditque supra singulos eorum, et loquebantur linguis magna Dei. Erant autem Hierosolymis viri religiosi ex omni gente qui audientes glorificabant Deum et crediderunt in Dominum nostrum Jesum Christum.

Postquam Deus Adamum e limo creasset eique inspirasset spiraculum vitae, in extasim eum et somnum induxit et ex costa ex corpore eius sumpta formavit Evam. Ex Adami cum Eva commercio natus est Seth. Eva autem non processit ex Adam, sicut Seth. Ambo igitur quamvis originem ex Adamo duxerint, non tamen mulier τεκτὴ et τεκτὸς Seth ex uno patre nati indiscriminatim dicuntur.

Carmen LI. De mundo.

Græcorum opiniones refellens Theologus et de Providentia verba facere volens demonstrareque mundum universum Dei imperio administrari, illorum demerentiam brevi sermone et comparationibus utendo exponit. Græci sideribus providentiam attribuunt, fortunam inde, sortem, generationes deducunt. Gregorius econtra eorum errores detegit. Haud absurdum est de astris bene disserere; illi autem re imprudenter instituta in huiusmodi errores delapsi sunt.

¹ Matth. xxvi, 39.

(1) Ed. nov. p. 215.

(2) Ed. nov. p. 219.

(3) Ed. nov. p. 225.

30 *Εἰ μὴ καὶ θεὸν αὐτὸν ὑπ' ἀστρασι σοῖσιν ἐλίξῃς*
 31 *Εἰ δ' οὐ τις κρατέων, πῶς στήσεται; οὐ γὰρ*

[δωκα·

32 *Κεῖνοι μὲν τοιοῖσι λόγοις θεὸν ἐκτὸς ἔχουσιν·*
 33 *Ἡ γὰρ δὴ θεὸς ἐστίν, ἢ ἀστέρες ἡγεμονίης.*

Ἑλλήνων οἱ σοφοὶ πολλὰς περὶ πολλῶν δόξας ἐκθέμανοι, καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀστρῶν, τῶν πολλῶν ἀπεσφάλησαν· ἐκεῖνοι δὲ ταῖς εἰμαρμέναις συνηγορεῖν ἐθέλοντες, ὥδε περὶ ἀστέρων ἐξέδωκαν. Λέγουσιν Ἀριάδνης τινὰ στέφανον καὶ Βερονίκης πλόκαμον, τσαυτά τινα παραληροῦντες· Ἀριάδνη, φησὶ, θυγάτηρ Μίνως ὑπῆρχε τοῦ Κρητῶν βασιλέως, ἐλθόντος Θησέως ἐπ' ἀναίρεσιν τοῦ Μινωταύρου. Ἐκ τοῦ οὖν Θησέως ἔλαβεν αὐτὴν ὁ Διόνυσος καὶ ἀνήγαγεν αὐτὴν ἐν τῇ Νάξῳ, καὶ συνεμίγη αὐτῇ, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτῆς στέφανον ἐν τῷ οὐρανῷ δι' ἀστρῶν ὅπερ ζωγράφησεν. Ἡ δὲ τοῦ πλοκάμου τῆς Βερονίκης ἐστίν αὕτη Βερονίκη γυνὴ τις ἦν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου καλουμένου. Τοῦ οὖν ἀνδρὸς αὐτῆς Πτολεμαίου ὄντος ἐν πολέμοις, ἠβόητο, ὅτι εἰ ὑποστρέψει ἀτρωτός, τὸν πλόκαμον ἀποκείρασα τὸν ἑαυτῆς, ἀναθήσει ἀνάθημα ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ ἀνέθηκεν ἡ Βερονίκη. Κόμων οὖν τις ἦν ἀστρονόμος ἐπὶ τῶν ἑαυτῆς χρόνων, καὶ πρὸς κολακείαν αὐτῆς φησιν, ὅτι οἱ θεοὶ τὸν πλόκαμον τοῦτον ἐν ἀστροῖς ἐπέθηκεν· καὶ νῦν μὲν ἐστὶ τις βοτρυειδὸς τεθεὶς ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ, ὃ καλοῦσιν πλόκαμον Βερονίκης. Ὁμοίως φασὶ περὶ κύκνου· Ζεὺς ἐρασθεὶς, ὡς μὲν τινὲς φασὶ, τῆς Νεμέσεως, οἱ δὲ τῆς Αἰθας, βουλόμενος συγγενέσθαι καὶ μὴ δραθῆναι ὑπὸ τῆς Ἥρας, ἐξωμοιώθη κύκνω καὶ συνεγένετο τῇ ἐρωμένῃ. Νῦν οὗτος ὁ κύκνος κατεστηρίχθη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐστὶ, φησὶν, ὑποζωγραφηθεὶς καὶ ἀστρον ὁ κύκνος. Περὶ δὲ ταύρου φασὶ· Ταῦρός τις ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἀνεδόθη περὶ τὴν Ἑλλάδα· οὗτος ἐλυμαίνετο τὴν χώραν καὶ εἰσίνετο πολλά. Ἐπὶ ταύτου ἐλθὼν ὁ Θησεὺς ἀνέλειεν αὐτόν·

καὶ βουλόμενοι οἱ θεοὶ, φησὶ, μέγα δεῖξαι τοῦ Θησέως τὸ ἔργον, καὶ θεραπεῦσαι· καὶ τὸν Ποσειδῶνα, κατεστήριξαν τὸν ταῦρον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐστὶ δι' ἀστέρων ὑποζωγραφηθεὶς. Περὶ δὲ λέοντος φασὶν, ὅτι λέων τις ζῶον ἀγριον ἦν ἐν τῇ Νεμαίᾳ (χώρα δὲ αὕτη τῆς Πελοποννήσου)· οὗτος οὖν ὁ λέων ἐλυμαίνετο τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ. Εὐρυσθεὺς οὖν βασιλεύων τῶν Μυκητῶν καὶ μηνίων τῷ Ἡρακλεῖ, πέμπει τὸν Ἡρακλέα ἐπ' ἀναίρεσιν τοῦ λέοντος· καὶ ἐλθὼν ὁ Ἡρακλῆς ἀνέλειεν αὐτόν. Οἱ οὖν θεοὶ, φησὶ, βουλόμενοι τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἡρακλέους ἐπίδοξον ποιῆσαι, δι' ἀστέρων αὐτὸν τὸν λέοντα ἐν τῷ οὐρανῷ ἐζωγράφησαν. Περὶ δὲ τοῦ ὄφιου φασὶν· Οὗτος ὁ ὄφιουχος Ἀσκληπιδὸς ἐστὶν ὁ τῆς λατρικῆς ἐφορος· σύμβολον δὲ ὁ ὄφις τοῦ ἀγῆρω· λέγεται γὰρ ἀποδύεσθαι τὸ γῆρας ὁ ὄφις, καὶ ἀνανεοῦσθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἀσκληπιδὸς διὰ τῆς λατρικῆς ἀνανεοῖ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ποιῶσιν αὐτὸν μετὰ τοῦ δρακόντος. Θέλοντες οὖν αὐτὸν, φησὶν, οἱ θεοὶ ἀντὶ ἀγάλματος ἀνιερώσαι, δι' ἀστέρων ἀνέθηκεν ἐν τῷ οὐρανῷ. Περὶ Οὐρίωνος φασὶν· Οὐρίων οὗτός ἐστιν ὁ καταστηρίχθεὶς· ἐστὶ δὲ οὗτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρήσαι τοὺς θεοὺς ἐν τῇ βύρσῃ τοῦ βοῦς, τοῦ σφαιγέτος; ἐπὶ τῇ τῶν θεῶν φιλοξενίᾳ ὑπὸ Θηταίων βασιλέως, γεννηθεὶς. Ὁ ἱερεύς τις τῆς Βουωτίας ἦν βασιλεύς. Οἱ θεοὶ βουληθέντες ἰδεῖν εἰ φιλοξενεῖ, ὡς ἀνθρωποὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν ὡς φιλοξενισθέντες ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἐδέξατο καὶ ἔθυσσε βούν, καὶ ἐξέτισεν αὐτούς. Ξενισθέντες καὶ ἐξερχόμενοι οἱ θεοὶ, εἶδον τὴν βύρσαν τοῦ σφαιγέτος βοῦς κειμένην κάτω, καὶ οὐρήσαντες οἱ θεοὶ εἰς αὐτὴν, ἐποίησαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ οὐρου καὶ τῆς βύρσης τὸν Οὐρίωνα. Οὗτος γενόμενος ἔρασθη τῆς Ἀρτέμιδος· αὕτη δὲ σκορπίον ἀνήνεγκε κατ' αὐτόν, καὶ κρουσθεὶς ἐν τῶν σφυρῶν ἀπέθανεν. Οἱ οὖν θεοὶ ἐλεήσαντες αὐτὸν, ὅπερ ζωγράφησαν ἐν τῷ οὐρανῷ μετὰ τοῦ σκορπίου. Περὶ δὲ Ἡριγόνης φασὶν, ὅτι

Græci dum inter alias res, astra explicare studebant, in multos et graves errores inciderunt. Et qui sortes explicandas susceperunt, hæc de astris opinantur. De Ariadne corona et Berenice coma Inquentes mirum in modum fabulantur. Ariadne, dicunt, Minois, Cretensium regis filia eo tempore vivebat, quo Theseus Minotauri interficiendi causa in illam pervenit insulam. E Thesei manibus eam accepit Bacchus, et in Naxum reduxit, eamque compressit, et in ejus honorem coronam in cælo inter sidera collocavit. Hæc porro de Berenice capillo fabulantur; Berenice uxor erat Ptolemæi cognomine Evergetis, in urbe Alexandria. Ptolemæus cum in castris et bello versaretur, conjux votum fecit, quando incolumis redisset, comam se præcisuram inque templo consecraturam. Quod et fecit. Tum temporis Comon astronomus, Berenice adulaturus declaravit, deos ipsos illius comam inter astra posuisse; et revera est constellatio racemi formam referens, quam Berenice comam appellitant. Simile quid de Cyeno dicunt. Jupiter amorem incensus, dicunt, Nemeseos aut Ledæ, eique clam Junone adesse desiderans, in Cyenum transformatus cum ea rem habuit. Hic igitur Cyenus in cælo collocatus est, et reapse Cyenus inter astra est depictus. En quæ de Tauro referunt: Taurus quidam a Neptuno in Græciam missus, totam regionem devastare et destruere cœpit. Theseus eum interfecit: dii autem glorificantes opus Thesei, et honorem Neptuni augentes, Taurum in cælo collocarunt, et revera Taurus inter sidera suum occupat locum. Leonem porro ferocem in Nemeæ regione Peloponnesi fuisse tradunt. Eurystheus, rex Mycenarum, Herculi infensus, hunc ad interimendum animal mittit. Quod Herculis factum cum dii debito honore ornare velent, Leonem inter astra posuerunt. Quoad Anguiferum, Æsculapii eum dicunt esse medicinæ præsidem; serpens autem symbolum est ejus quod nunquam senescit; semper enim serpens rejuvenescit. Æsculapium itaque quod hominum corpora quasi renovat, draconem similem faciunt. Hinc dii decorare volentes Serpentem in cælo inter astra locum habere jusserunt. De Orione hæc narrat: Orion inter sidera positus is est quem dii, super bovis in eorum honorem a Thebarum rege mactati corium mingeatas genuerunt. Rex Bœotiarum tum temporis idem et sacerdos erat. Hujus hospitalitatem tentantes dii sub forma humana ad eum venerunt. Rex in receptorum honorem taurum mactando hospitalitatis munera exsequitur. Postea exeuntes dii in pellem bovinam, quæ humi jacebat, minxerunt, et sic Orionem genuerunt. Orion cum Artemidis amore flagraret, dea serpentem contra eum misit, a quo in clavicula vulneratus animam efflavit. Eum dii misericordia moti inter astra cum Scorpio fulgere voluerunt. — Apud eosdem auctores Erigone Icarii Atheniensis audit. Bacchus porro vini inventor perhibetur inter Græcos. Nam cum Athenas venisset, Icario cuidam quem obivium habuerat, vitis sarmentum dedit; quod cum plantas-

αὐτῆ θυγάτηρ ἦν τοῦ Ἰκαρίου· Ἰκάριος δὲ Ἀθηναίος ἐστὶ τὸ γένος. Αἰεγεται μὲν οὖν ὁ Διόνυσος ἐφευρεῖν τὸν οἶνον· αὐτὸν γὰρ φασὶν Ἕλληνας ἐφορον τῆς ἀμπέλου. Οὗτος ὁ Διόνυσος ἐλθὼν ἐν Ἀθῆναις, Ἰκαρίῳ τιλὰ περιτυχῶν, δέδωκε, φησὶν, αὐτῷ κλήμα ἀμπέλου φυτεῦσαι· καὶ ἐφύτευσε καὶ ἐγεώργησεν οἶνον, καὶ αὐτὸς ἔπιε καὶ ἔδωκε ποιμέσι πιεῖν. Οἱ δὲ ποιμένες μεθυσθέντες, διὰ τὸ ἐκ παραδόξου πρῶτον πιεῖν, νομίσαντες φαρμαχθῆναι παρὰ τοῦ Ἰκαρίου, ἀποκτείνουσιν αὐτόν. Ἡ δὲ τούτου θυγάτηρ Ἡριγόνη διὰ τῆς κυνὸς τοῦ Ἰκαρίου γνοῦσα, ὅτι τέθνηκεν, ἐπονητῆτο καὶ ἤσχαλλε· ταύτην δὲ, φησὶν, ἐλεήσαντες διὰ τὸ πάθος, μετέθηκαν αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ νῦν ἐν τοῖς ἀστροῖς ἐστὶν ἡ Ἡριγόνη. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἀνατεθέντων, ὡς Ἕλληνας ληροῦσιν, ἱκανῶς ἔχει.

Λεκτέον δὲ περὶ οὗ φασὶ ζωοφόρου κύκλου· Πρῶτος μὲν οὖν Ζαραθρούστης περὶ τούτου διεσκέφατο, βάρβαρος ὢν. Ζάμης δὲ μετὰ τούτον καὶ Δαμοίτας οἱ τούτου παῖδες· ἔπειτα Ὀροίησος ὁ Δαμοίτου παῖς· ἔξῃς δὲ μετὰ τούτους, Ὀστάνης. Οὗτοι τὸν ζωδιακὸν κύκλον διεῖλον εἰς οἴκους καὶ θεοὺς καὶ συνοικεσίας καὶ διαφορὰς ἀέρων· ἐπτά μὲν ἔδοξαν εἶναι θεοὺς, τὸν Ἡλιόν φημι καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς πέντε πλανήτας, ἐντεῦθεν ἐπτάχορδον καὶ τὴν λύραν ἰσοροῦντες. Φασὶ μὲν οὖν ἄλλοιον εἶναι θεὸν πάντων ὑπέρτατον, ἐξ οὗ πάντα εἶναι τοὺς ἄλλους διαβεβαιοῦνται, τοὺς Τιτῆνας καὶ δαιμονας, καὶ γηγενεῖς, καὶ Κουρήτας, καὶ Ἡρώας, καὶ εἰδῶλα θεῶν, καὶ δαιμόνια, τῶν ἀνθρώπων, ὡς φασὶ, βασιλεύοντα. Ἐπτά μὲν ἐφόρους φασὶ, δὲ ὧν τὰ ἀποτελεσματικὰ συμβαίνει, Ἄρεα, Ἀφροδίτην, Δῆμητραν, Διόνυσον, Ἀθηναῖν, Ἥφαιστον, Ἄρτεμιν· τινὲς δὲ καὶ τὸν Ἀσκληπιὸν προστιθέασαι, τοῖς νοσοῦσιν ἐπαμύνοντα. Ἄλλοι δὲ ζώνας

ὀνομάζοντες τοὺς ἐπτά, οὕτως ἀριθμοῦνται· Κρόνος, Ζεὺς, Ἥλιος, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἐρμῆς, Σελήνη. Περὶ δὲ τῆς ζωδιακῆς οἰκῆσεως, φασὶν εἰς ἐξ οἴκους διηρῆσθαι τούτον τὸν τρόπον· Κρόνου μὲν οἴκοι, αἰγόκερος καὶ ὕδροχόος· Διὸς δὲ, τοξότης καὶ ἰχθύς· Ἄρεως, σκορπίος καὶ κριός· Ἀφροδίτης, ζυγὸς καὶ ταῦρος· Ἐρμου δὲ, παρθένος καὶ διδυμός· Ἥλιου δὲ, λέων καὶ καρκίνος. Σύνοικοι δὲ τούτων, Ἥλιου μὲν Ἀπόλλων· Ἐρμου, Μοῦσα· Ἀφροδίτης, Ἀντέρας· Ἄρεως, Ἄτη· Διὸς, Ἥρα· Κρόνου, Ῥέα. Οὗτοι μὲν τούτων σύνοικοι ἐπὶ τῶν ἐξ ζωδίων, ὡς λέοντος, παρθένου, ζυγοῦ, σκορπίου, τοξότου, αἰγόκερος· καὶ ἔξῃς, Διὸς σύνοικος, Ποσειδῶν· Ἄρεως, Πλούτων· Ἀφροδίτης, Ἴμερος, Ἄρτεμις Νεφέλη, Σελήνης μὲν οἴκος οὐκ ἐστὶ, κατὰ δὲ συμπάθειαν. Οὕτως Ἥλιος σύνοικοι, λέων καὶ καρκίνος· καὶ οὗτοι ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐξ ζωδίων, ὡς ἰχθύων, κριοῦ, ταύρου, καρκίνου, διδυμοῦ, ὕδροχόου. Τῶν δὲ διηρημένων εἰς ἕτερα ἰσθμίων τὰ ὀνόματά φασὶν ὕδα· Ἀἰδωνεύς, Περσεφόνη, Ἐρως, Χάρις, Ὠραὶ, Λιταὶ, Τιθύς, Κυδέλη, Πραξιδίκη, Νίκη, Ἡρακλῆς, Ἐκάτη, Ἥφαιστος, Ἴσις, Σάραπις, Θέμις, Μοῖραι, Ἐστία, Ἐρινύς, Κούρος, Νέμεσις, Νύμφαι, Λητώ, Καϊρὸς, Λοίμη, Θόρη, Ἀνάγκη, Ἀσκληπιὸς, Ὑγίεια, Τόλμα, Δίκη, Φόβος, Ὀσίρις, Ὠκεανὸς, Δόλος, Ἐλπὶς· ἄφ' ὧν ἐξήκοντα ἄλλους εἶναι φασὶν· ἐκ δὲ τούτων, τὴν ἀπειρον κίνησιν τοῦ ζωοφόρου κύκλου καὶ τῶν πλανήτων. Τὰς μὲν οὖν περὶ τούτων δόξας ὁ θεὸς Γρηγόριος συντόμως ἀνατρέπων (καὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὰ ἀποτελεσματικὰ συμβαίνειν ἐφαντάσθησαν, ἀδέκχατον ὄδον πλανηθέντες), ὧδὲ φησὶν, ὅτι τοῖς ἀστράσι ἀστέρεις εἰσὶν ἐναντίοι, δι' ὧν ἄριστος ἐστὶν προνοίας, ἤτις δυναταίς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ τρεπόμενον καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν δοῖη τις ἄν, ὕπ' ἀστράσι ἐλίσσων. Ὅτι

sci, vindemiæ tempore vinum et ipse bibit et pastoribus bibendum dedit. Hi ebrii facti, quippe qui tum primum hunc potum gustassent, venenatos sese ab leari rati, hunc interfecerunt. Erigone, ejus filia, per canem certior facta de nece paterna, ejulavit. Dii, ejus miserti, inter astra reposuerunt. Hæc hæc-

Reliquum est ut de cyclo quem appellant zodiacum disseramus. De eo Zathrustes, homo barbarus, primus inquisivit; post eum Zames et Damtas, ejus filii, dein Oræsius, Damætæ filius, denique Ostanes. Hi omnes zodiacum in domus diviserunt et deos et habitacula et aeris regiones diversas. Deos numero septem esse censuerunt, solem, lunam et quinque planetas, additis heptachordis et lyra. — Deum æternum, super omnia positum, ex quo cæteri omnes procedant, existere asserunt, Titanes deinde, Dæmones, Gigantes, Curetes, Hæroes, idola divina, Geniosque hominum gubernatores. Septem præsidēs numerant, per quos fata implentur; Martem, Venerem, Cererem, Bacchum, Minervam, Vulcanum, Dianam. Addunt quidam Æsculapium medicum. Alii hoc modo recensum faciunt: Saturnus, Jupiter, Sol, Mars, Venus, Mercurius, Luna. Alii deinceps cyclum zodiacum in sex domus dividentes ita scribunt: Saturnus, (cum domo sua), Capricornus, Aquarius, Sol, Jupiter, Sagittarius, Pisces; Mars, Scorpius, Aries; Aphrodite, Libra, Taurus; Mercurius, Virgo, Gemini; Sol, Leo, Cancer. Horum synœci: Solis quidem Apollo, Mercurii Musa, Veneris Anteros, Martis Ate, Jovis Juno, Saturni Rhea. Hi quidem synœci sunt in sex signis: Leone, Virgine, Libra, Scorpio, Sagittario, Capricorno; Jovis socius est Neptunus; Martis Pluto; Veneris Cupido; Dianæ Nubes. Lunæ non est domus secundum sympathiam. Solis synœci: Leo, Cancer, et sequentes in cæteris zodiaci signis: Piscibus, Ariete, Tauro, Cancro, Geminis, Aquario. Tringenta sex deorum per aerem residentium hæc sunt nomina: Pluto, Proserpina, Amor, Gratia, Horæ, Preces, Tethys, Cybele, Praxidice, Victoria, Hercules, Hecate, Vulcanus, Isis, Serapis, Themis, Paræ, Vesta, Erinnyes, Curo, Nemesis, Nymphæ, Latona, Tempus, Pestis, Phore, Necessitas, Æsculapius, Hygæa, Tolma, Justitia, Timor, Osiris, Oceanus, Dolus, Spes. Sexaginta alios existere volunt, qui zodiaci circumvolutionibus planetarumque rotationi præsideant. Has igitur de his omnibus opiniones refellens divinus Gregorius (nam errore perpetuo et superstitione ea interpretabantur) sic ait: Astris sunt contraria astra, quorum motus ad Providentiam et numen ipsum est referendus. Sane versatilem fingeret Deum qui eum circa astra circumvolentem se somniaret. Merito igitur Græcorum qui talia delirabant errores innumeri in lucem protrahuntur. Quo minus vero homines postmodum eodem modo peccarent, Gregorius discrete in carminibus suis monuit.

μὲν οὖν οὕτως Ἕλληγες ἐφαντάσθησαν, εἰκότως ἡ κολυσχεδῆς αὐτῶν δέδεικται πλάνη· ὡς ἂν δὲ μὴ καὶ αὖθις τοῖς αὐτοῖς ὑπαχθεῖεν ἄνθρωποι, προασαστέλων ὁ θεὸς Γρηγόριος, φησὶ δι' ἐπῶν·

32 *Κεῖνοι μὲν τοιοῖσι λόγοις, Θεὸν ἐκτός ἔχουσιν·*

33 *Ἔδη γὰρ Θεὸς ἐστίν, ἡ ἀστέρες ἠγεμονῆες.*

34 *Αὐτὰρ ἐγὼ τότε οἶδα, Θεὸς τὰδε πάντα κυβερνᾷ,*

35 *Νῶμων ἐνθα καὶ ἐνθα Θεοῦ Λόγος, ὄσσα θ' ὑπερ-*

36 *ἴσθαι, ὄσσα τε νέρθεν ἔθηκε νοήμασι, τοῖς μὲν ἔδωκεν*

37 *Ἀρμονίην τε, δρόμον τε διαρκέα, ἔμπεδον αἰεὶ·*

38 *Τοῖς δὲ βίον στρεπτόν τε καὶ εἶδαι πολλά φέ-*

39 *ῶν τὰ μὲν ἡμῖν ἐφηγε, τὰ δ' ἐν κευθμῶσι φυ-*

40 *ῶς σοφίης, θητηοῦ δὲ θέλει κενὸν εὐχος ἔλε-*

χθαι.

Καὶ ἀλλαχοῦ (1) δὲ φησιν αὐτὸς ὁ θεὸς ἀνὴρ·

Σοὶ μὲν, ἄνυξ, φάεθων ὑψιδρομος ἀστρακαλύπτει,

Κύκλον ὑπερέλλων ἔκκυρον, ὡς σὺ νῶας.

Σοὶ ζῶει, φθινύθει τε ἀμοιουβιδίς ἑμια τὸ νυκτός (2)

Μήρη πησιφαιῆς αὖθις ἐπερχομένη.

Σοὶ δὲ ζωφόρος τε κύκλος καὶ μέτρα χορείης,

Ὀραις μέτρα φέροι ἠπια κίρναμέναις.

Ἀπλανεὲς τε πλάνοι τε παλλμπορον ἀΐσσοντες,

Ἀστέρες ἠγαθῆς εἰσι λόγοις σοφίης.

Ταῦτα μὲν ὁ μέγας Θεολόγος, τὴν δεισιδαίμονα πλάνην ἀνασκευάζων· οὕτω δὲ καὶ Βασίλειος ὁ μέγας περὶ τῶν Ὁ ζωνῶν καὶ κάδων, ὧν Ἕλληγες ληροῦσι, συλλήβδην· τὸ δὲ ἐσφάλθαι τοῦ εἰκότος αὐτοῖς διαβεβαιούται.

53 *Σιγήσθω Χριστοῖο μέγῃ κλέος ἀγγελος ἀστήρ,*

54 *Ἀπτολήθεις μάγοισιν ἐπὶ πόδιν ἠγεμονεύσας,*

55 *Ἐνθα Χριστὸς ἔλαμψε βροτοῦ γότος ἀχροτος*

56 *Ὁὐ γὰρ τῶν τις ἐφη, ὄσων φραστῆρες ἔασιν*

57 *Ἀστρολόγοι, ξεῖρος δὲ καὶ οὐ πάρος ἐξεραάνθη.*

Χριστοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐξ ἀνατολῶν παρεγένοντο μάγοι ὑπὸ ἀστέρος ὀδηγούμενοι. Γρηγόριος οὖν φησιν ὁ θαυμάσιος, ὅτι ξένος ἦν ὁ ἀστήρ καὶ μὴ πρότερον φανερός, ὅστις τὴν ἐπὶ Βηθλεὲμ ἰδὼν τοῖς μάγοις ἠγεμόνευσεν. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι πῶς ψευδοῦς οὐσίας τῆς περὶ τῶν ἀστέρων δόξης,

Χριστοῦ γεννηθέντος ἀστήρ προηγεῖται, τοῦτο σκοπεῖται, ὅτι παρ' Ἑβραίοις μὲν ἀφανῆς ἦν· τοῖσι γὰρ ἡ Χριστοῦ προηγόρευτο διὰ τῶν προφητῶν γέννησις, καὶ οἱ γεννᾶται καὶ θέν προέρχεται· Χαλδαίοις δὲ τὸν πάντα βίον ἀστροπολεύουσιν, εἰκότως ἀστήρ φαίνεται ταῖς αὐτῶν δόξαις μαχόμενος· ξένος γὰρ, καὶ οὐ καθ' οὓς ἐνόμιζον ἦν ἐξηγητὰς καὶ γενετάρχης. Καὶ Γρηγόριος γὰρ ὁ ἱεροφάντης τοῦτο σημαίνων φησιν, ὅτι τότε ἐφάνη, ὅτε τοῖς ἀστρολόγοις ὁμοῦ τὰ βουλευματα πέπτικε τῆς τέχνης, τὸν Δεσπότην τῶν οὐρανίων σὺν τοῖς οὐρανίοις τιμώντων. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος λόγος περὶ τῆς Πυθίας, καὶ τοῦ τρίποδος, καὶ τῶν ἄλλων λεγομένων παρ' Ἕλλησι θεῶν· ὡς Χριστοῦ γεννηθέντος οἱ μὲν ἔχαιρον, τὴν Ἀφροδίτην τεκεῖν λέγοντες· οἱ δὲ διασαφῆσαντες ἔκλειον, ὡς οὐκ Ἀφροδίτη τέτοκεν, ἀλλὰ τις Μαρία, τὸν τὴν αὐτῶν διολύοντα πλάνην. Καὶ τοῦτο πιθανῶς· καὶ γὰρ ἕκαστον εἰκότως θέν εἶχε τὸ βέβαιον πληροφορηθῆναι. Ταύτην ἦγον ἔκπαλαι δὲ τὴν ἡμέραν ἑορτὴν Ἕλληγες, καθ' ἣν ἐτελοῦντο κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ἐν ἀδύτοις τισὶν ὑπεισερχόμενοι, θέν ἐξιόντες ἔκραζον· ἢ παρθένος ἔτεκεν, ἀβχεῖ φῶς. ἢ Ταύτην Ἐπιφάνιος ὁ μέγας τῆς Κυπρίων ἱερεὺς φησὶ τὴν ἑορτὴν καὶ Σαρβρακηνούς ἀγειν τῇ παρ' αὐτῶν σεδομένη Ἀφροδίτῃ, ἣν δὴ Καμαρᾶ τῇ αὐτῶν προσαγορεύουσι γλώττῃ.

ΛΟΓΟΣ ΝΓ'. ΛΟΓΟΣ ΝΔ'.

Περὶ ψυχῆς (3).

38 *Ἰξίονός τινα κύκλον ἀλιτροτάτοιο φέροντες,*

39 *Θῆρα, φυτὸν, βροτὸν, ὄρνιν, ὄφιν, κῆρα,*

[ἰχθὺν ἔττυσαν.

Ἕλλήνων οἱ σοφοὶ τὰ περὶ ψυχῆς διαφόρως ἐκδεδωκότες, καὶ τοῦτό φασιν· ὅτι τοῦ σώματος ἐξέωσα ἡ ψυχὴ πλάζεται καὶ εἰσπίπτει ἐν ἄλλῳ σώματι, πολλάκις δὲ καὶ θηρίον γίνεται, καὶ φυτὸν, καὶ ἄνθρωπος, καὶ ὄρνις, καὶ ὄφιν, καὶ ἰχθὺς, καὶ χοῖρος, καὶ βνος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, εἰς ὅτι καταντήσαι, τοῦτο καὶ γίνεται· γίνεται δὲ καὶ ἕκαστονάκις,

Haec quidem Theologus; sed Basilii quoque magnus Graecorum de septem zonis vel cadis somnia refutat, eosque de via veritatis aberrasse demonstrat.

Christus cum natus esset in Bethlehem Judææ, magi ab Oriente, stella duce, venerunt. Hanc stellam Gregorius plane novam nulloque antea tempore visam magis viam commonstrasse exponit. Quod si quis dicat: Quomodo, cum falsa est de astris opinio, stella nascente Christo apparuit? Qui ita quaerit in mentem inducat, apud Hebræos eam non esse visam. His enim Christi generatio per prophetas prædicta fuerat addito loco ubi nasceretur, et unde veniret. Chaldæis autem, qui totam vitam in rebus astronomicis transigunt sidus illud apparet computo suo adversarium; insolitum enim erat et male cum magistrorum horoscopiis quadrabat. Gregorius, omni rerum sacrarum scientia imbutus, illam stellam apparuisse dicit, quando astrologorum somnia credi desiissent, eo scilicet tempore quo caelestia in colaudando Bomino cum caelestibus se associare cœpissent. Alii aliter de Pythia, de tripode, de caeteris Graecorum diis meditantur. Cum Christus in lucem editus esset, alii gaudebant quod Venerem peperisse putabant; alii in propatulo maximopere dolebant quod non Venus, sed Maria quaedam partum euisset, cum scilicet qui ipsos ab erroribus suis foret deliberaturus. Quod clare patet: iis enim rationibus persuademur, quibus certitudo nobis stare videtur. Antiquis Graeci temporibus diem festum agere solebant, ubi mediis nocte initiarentur, et unde peractis solemnitatibus, exeuntes magna voce clamarent: Virgo peperit, lux augmentum capit! — Epiphanius summus Cypriorum sacerdos, Sarracenos memoriae prodit festum agere Veneri, quam præcipuo cultu venerantur, et quam sua ipsorum lingua Chamarræ nomine appellant.

Carmen LIII. De anima.

Graecorum sapientes in iis quæ de anima docent, inter ipsos differunt. Sic autem argumentantur: Anima egressa ex aliquo corpore in aliud ingreditur, et fit fera, aut planta, aut homo, aut avis, aut serpens, porcus, asinus, et, ut breviter dicam, illius, cuius corpus intravit, naturam recipit. Hæc transitio

(1) Carm. 55, nunc 38 v. 15 nov. edit. p. 897.

(3) Ed. nov. p. 241.

(2) In cod. conjunctim ὁμματόνυκτος.

καὶ διακοσάκις, καὶ χιλιάκις, εἰ τύχοι, καὶ ληθαργεῖ, ποῖαν δορὰν ἀφῆκε καὶ τίς αὐτὴν κατεῖχε δερματίς. Πρὸς οὖν τὸν τοιοῦτον λῆρον ὁ θεοφάντωρ Γρηγόριος φησι, ὅτι τὴν Ἰξίονος περιφορὰν, ἣν Ἕλληνες μυθεύονται, τῇ ψυχῇ προσπορίζουσιν· ἄστατος γάρ. Φασὶ δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἰξίονος τόδε. Ἰξίων ἠράσθη τῆς Ἥρας, ἣ δὲ Ἥρα προσαγγέλλει τῷ Διὶ. Ζεὺς οὖν βουλόμενος γυνῶνα· εἰ οὗτος ἐρᾷ αὐτῆς, ἐξομοιοῖ νεφέλην τῇ Ἥρᾳ, καὶ ἕστησεν αὐτὴν· ὁ δὲ Ἰξίων νομίσας αὐτὴν εἶναι τὴν Ἥραν, συμμίγνυται αὐτῇ τῇ νεφέλῃ· καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ζεὺς κολάζει αὐτὸν οὕτως· Τροχῶ διατείνας αὐτὸν, ἐποίησεν ἀεὶ φέρεσαι τὸν τροχὸν, καὶ ἔστιν ἀεὶ οὕτως ἀνακυκλούμενος καὶ καταφερόμενος, ταύτην τίνων τὴν τιμωρίαν· ῥοιζοῦται δὲ τῷ τροχῷ διατεταμένους καὶ κυλινδούμενος βιαία φορᾷ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ῥοιζοῦσθαι. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι τῷ περὶ ψυχῆς ὀργματι τῶν Ἑλλήνων ἢ τοῦ Ἰξίονος ἀρμόσει περιφορὰ.

ΛΟΓΟΣ ΝΕ', ΛΟΓΟΣ ΝΖ', ΛΟΓΟΣ ΝΖ' (1).

Οἱ προκείμενοι λόγοι εἰσὶν οὗτοι· Περὶ Διαθηκῶν, περὶ ἐπιφανείας Χριστοῦ, περὶ βαπτίσματος. Οὗτοι μὲν οὖν καὶ μέρος τοῦ περὶ ψυχῆς λόγου ἐξηγητικοὶ εἰσιν· αὐτὲς γὰρ ὁ θεολόγος τὴν τοῦ παντὸς δημιουργίαν ἐξηγεῖται· καὶ περὶ τῆς Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως, τοῦ τε γραπτῶ νόμου, καὶ τῆς χάριτος τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τοῦτοις, καὶ τῶν βασιλευσάντων αὐτοῖς, καὶ τοῦ νεοκληρονόμου λαοῦ, τοῦ ἔστιν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν· ἐν τῷ περὶ βαπτίσματος Γρηγόριος ὁ θεὸς φησιν, ὅτι περὶ τῶν Ἑβραίων πάσαι χροόμενον ταῖς φιλίαις τὸ τοῦ προδάτου αἶμα κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἀπωλείας τῶν Αἰγυπτῶν πρω-

τοκόων. Τοῦτο καὶ ἡμῖν ἡ σφραγὶς καὶ τὸ βάπτισμα· δεκάτη γὰρ πληγὴ ἡ τῶν πρωτοτόκων ὑπῆρχεν ἀπώλεια. Τῷ Μωσεί τοίνυν ὁ θεὸς περὶ τοῦ Πάσχα διαταξάμενος, ὅπως θύειν χρῆ καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον εὐτρεπίζεσθαι (μετὰ γὰρ τὴν τοιαύτην πληγὴν, μηκέτι μένειν εἰς Αἴγυπτον ἐφθην), ὅμως τῆς οἰκίας μέχρις αὐτῆς μὴ προλείπει προσέταξεν, ἄλλ' οἴκοι καθήμενους τοῦ Πάσχα μεταλαθεῖν· κρέα δὲ ἦν ὀπτά μετὰ ἀζύμων ἐσθιόμενα καὶ πικρίδων. Τοίνυν αἵματος τοῦ ἀμνοῦ προσέταξεν ὁ θεὸς προσρῆναι ταῖς φιλίαις τῶν ἐν αἷς ὑπῆρχον θυρῶν, σημειῶν τοῦ μὴ θίγειν αὐτῶν τὸν ὀλοθρευτὴν. Τοῦτου δὲ γενομένου, κατέβη Κύριος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀπόλετο πᾶν πρωτότοκον ἐν αὐτῇ ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, ἐπὶ δὲ ταῖς οἰκίαις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, οὐκ ἐπάταξεν ὀλοθρευθῆναι· τὸ γὰρ αἶμα τοῦ ἀμνοῦ, σημειῶν ἦν ἐπὶ τὰς φιλίας αὐτῶν. Τοῦτου δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις συμβεθηκότος, κατέσπευδον αὐτοὺς ἐξελεῖν τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ ἐξῆλθον. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι καθὼς ἐκεῖνοις ἦν σημειῶν τὸ αἶμα τοῦ ἀμνοῦ, οὕτω καὶ ἡμῖν τὸ βάπτισμα καὶ τὸ χρίσμα.

ΛΟΓΟΣ ΝΗ'.

Περὶ ἐνανθρωπήσεως κατὰ Ἀπολλινάριον (2).

*Εἰ μὲν εἴ μοι κείθε τὸ λῶτον· εἰ δὲ μελαινεῖς
Τὸν χάρτην πολλὰς χιλιάσιν ἐπέων,
Δεῦρ' ἄγε πλαξὶ τσαῖς ἐλιγίστιχα ταῦτα χαράξω
Γράμματ' ἐμῇ γραφίδι, ἣ μέλαρ οὐδὲν ἔχει.*

Ὁ θεοπτικώτατος Γρηγόριος πρὸς Ἀπολλινάριον τὸν Λαοδικεὺ ταῦτά φησιν ἀποτεινόμενος. Οὗτος γὰρ πρεσβύτερος ὢν, τῆς Ἑλλήνων ἐφορμώμενος παιδείσεως, τῶν Ἑλληνικῶν ἐξηγητῆς ἦν καὶ θεωρητικῆς. Πολλάκις οὖν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας παραινούμενος μὴ ἐξηγεῖσθαι τὰ τῶν

adeo multiplex est, ut centies, ducenties, millies si fors ita voluerit, contingat: aliquando vero obliviscitur quam qualemve pellem exuerit indueritve.

His nugis Gregorius Theologus respondet dicendo, Græcos tormenta Ixionis in animam traducere, quæ secundum ipsos instabilis sit. Hæc est Ixionis vita: Ixion amore Junonis ardebat, quæ Jovi rem denuntiavit; qui cum rei experimentum facere vellet, nubem format Junoni similem Ixionique opposuit, qui ita deceptus nubem pro Junone comprimit. Iratus pater deorum Ixionem rotæ astrictrum mobili una cum ea circumvolvi jussit. In sempiternas igitur abreptus rotationes circumactus rotæ supplicium patitur; id enim est ῥοιζοῦσθαι. Græcorum igitur de anima doctrinam rotæ Ixionæ comparat.

Carmina LV, LVI, LVII.

Carmina de quibus agitur sunt: De Testamentis; de Epiphania Christi deque ejus Baptismate. Hæc igitur et pars carminis de anima exegetica sunt; Theologus enim mundi universi creationem more exegetico exponit, ut etiam de Christi Incarnatione, de lege scripta, item de gratia Hebræis præstita, de eorum regibus, de populo recens electo, id est, de nobis Christianis. De baptismo loquens Gregorius dicit Hebræorum superliminaria sanguine tincta fuisse illa nocte, qua primogeniti in Ægypto immolarentur. Nobis quoque sigillum et baptismus supersunt; quandonam decima plaga primogenitorum nex fuit. Deus Moysi præcepta dedit circa Pascha, monendo quomodo sacrificia offerre fas esset, et qua ratione ad evitum se jam tum accingere deberent (post hanc enim plagam longius in Ægypto morandi locum non iis fore). Domos relinquere porro iis interdixit, imo in ipsis domibus Pascha manducari voluit, carnes assas igne cum panibus azymis et lactucis agrestibus. Præcepit Deus ut sanguine agni superliminaria domorum suarum aspergerent, in signum, ne tangeret eos angelus exterminator. His ita ordinatis Dominus descendit in Ægyptum et omne primogenitum interfecit ab homine usque ad pecus; domibus autem filiorum Israel nihil mali fecit exterminator: sanguis enim agni signum erat in postibus eorum. Post hæc plagam Ægyptii Israelitas e terra sua expulerunt: et exierunt. Dicit igitur Gregorius, quemadmodum agni sanguis iis pro signaculo esset, ita et nobis baptismum et chrisma.

Carmen LVIII.

Gregorius Spiritu divino illuminatus ad Apollinarianum Laodicensem verba peculiariter pronuntiat. Erat hic presbyter, apud Græcos eruditus, eorumque doctrinæ interpret et doctor. Admonitus sæpe ne Græcorum opiniones, presbyter quia esset, divulgaret, negavit se obtemperaturum. Ad postremum episcopi eum excommunicarunt sacrisque functionibus arcere constituerunt. Apollinarius hæresim amplexus eo

(1) Carmen unicum, p. 249 nov. edit.: Πρὸς Ἑλλήνιον περὶ τῶν μοναχῶν πρωτορεπτικῶν.

(2) Ed. nov. p. 255.

Ἐλλήνων δὲ τὸ πρῶτον εἶναι, κατεφρόνησεν· ὕστερον δὲ τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας οἱ ἐπίσκοποι ἀφώρισαν, παύσαντες αὐτὸν τοῦ λειτουργεῖν. Ὁ δὲ παραζηλωθεὶς εἰς αἵρεσιν ἐτρέπη· τὴν γὰρ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἄνουν ἐδογμάτισεν ὁ παράφρων. Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα τὰ Γρηγορίου τοῦ οὐλοῦ κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς Ἀπολλινάριου νεανειύματα, μέγιστον δὲ τὸ τῶν ἐμμέτρων ἐπῶν ἐκ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δώρημα δι' αὐτοῦ παρασχέθεν. Τοῦ γὰρ Ἀπολλινάριου κατὰ τὴν Καππαδοκίαν γῆν ἐν τοῖς ὄρεισι Γρηγορίου γεγονότος, πῶθ' ἐπὶ πρὸς τὸν λόγον οἱ πλείους ὑπεκλήπτοντο, καὶ πρὸς ἐκεῖνον αὐτομολοῦντες, τῆς ἐκείνου μετελάμβανον λύμης. Τοῦτο γνοὺς ὁ γέρον, ὁ ἀθλητῆς, ὁ πολλὰς ἐν βίῳ λαβὼν Ὀλυμπιάδας, ἢ σταγῶν ἢ τῷ Θεῷ πολὺν ἀρμόσασα κόσμον, τὸ τῆς ἀγνείας ἀμάραντον βλάστημα, καὶ τῆς σωφροσύνης ἀνόθευτον γέννημα, ὁ καθαροῖς ἀπαθείας χεῖλεσι τὰ χεῖλη μίξας τὰ καθαρὰ, καὶ πρὸς τὴν ἀσώματον ἐν σώματι φύσιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ λελογισμένος, ὁ τῷ νῦν νοῦς ἀνακραθεὶς, καὶ τῷ λόγῳ λόγον ἱερουργήσας, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐγκυμονήσας, τὸν θεηγορικῶν ἐμμέτρων ἐπῶν τὰς βέλους κατεσκεύασε, πρῶτον τῆς λίαν ὑπάρχον καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἐν σαρκὶ βιοτῆς ἀποδιδέπων. Ὁ γὰρ Ἀπολλινάριος τινα καὶ αὐτὸς ἔμμετρα ἐξετίθετο, ὑποκλήπτων τὴν τινῶν περὶ αὐτοῦ δόξαν· ὡς τῆς Ἑλληνικῆς γὰρ παιδείας πρῶτον πρῶτον, οἱ τῆς Ἐκκλησίας αὐτὸν ἡγεμόνας ἐβδελύσσοντο. Βουλομένους τοίνυν ὁ μέγας Γρηγόριος ἄμφω τοῦτον κατὰ τὴν θεῖαν σοφίαν καὶ μέντοι καὶ ἡς ἐδόκει προασπίσειν, ἀνόητον ὅτι μάλιστα καὶ λίαν ἀπαίδευτον ἀποδείξει, τὸν εἰς αὐτὸν πεποιημένον στίχον ὑστάτιον, μετὰ τοῦ παρεισενηνεγμένου ἐλεγίου, ἐκ τῆς παλαιᾶς τῶν ἔξωθεν ἱστορίας, καὶ μὴ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συγγραφῆς θαυμασίως συν-

έθηκε· καὶ τί γὰρ οὐκ ἐκπλήξωας ἡμεῖς τῶν Γρηγορίου; Ὅμως φησὶν, Εἰ πολλὰς χιλιάσι λόγων, ὡς αὐτός, μελαίνεις τὸν χάρτην, δεῦρο ταῖς σαῖς πλαξίν ὀλιγόστιχα ταῦτα χαράξω τῇ ἐμῇ γραφίδι, ἥτις μέλαν οὐδὲν ἔχει.

Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν. *Μελαίνεις τὸν χάρτην*, τῆς ἐκ τῶν ἔξωθεν συγγραφῆς ἐστὶν ἱστορία· λέγεται δὲ τῆς Σαμίων τυραννίδος· ἔστι δὲ αὕτη· Ἰστιαῖος Σάμιος μὲν ἦν τὸ γένος, φίλος δὲ γενόμενος Δαρείου τοῦ Περσῶν βασιλέως, ἐλήφθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Περσίδι, καὶ ἐκεῖ διατιώμενος ἐπεθύμει ἰδεῖν τὴν ἰδίαν πατρίδα· μὴ ἀπολυόμενος δὲ, γράφει τῷ ἰδίῳ ἀνεψιῷ τῷ Ἀρισταγόρῃ μελετῆσαι ἀποστασίαν, καὶ πείθει καὶ τινας τῶν Ἰωνίων ἀποστῆναι· γράφει δὲ οὕτως· Λαβὼν πιστὸν οἰκέτην, καὶ τοῦτου τὴν κεφαλὴν ξυρήσας, ἐγχαράττει τῇ κεφαλῇ ὃ ἠβούλετο δηλώσαι, εἶτα μελαίνει τὴν χάραξιν, καὶ ἀφῆκας ἀνενεγκεῖν τὰς τρίχας, καὶ μετὰ τὸ κομάσαι αὐτὸν ἀποπέμπει, λέγων τῷ οἰκέτῃ πάλιν ἐκεῖσε ἀποξυρηθῆναι, ἵνα ἀναγῶν Ἰστιαίου τὰ γράμματα. Ἀναγνοὺς τοίνυν ὁ Ἀρισταγόρας καὶ μαθὼν, ἐποίησε τὴν ἀποστασίαν σχεδὸν πάντων τῶν Ἰωνίων. Εἶτα μανθάνει ἐν Πέρσει ὁ βασιλεὺς, καὶ σύμβουλος γίνεται τῷ Ἰστιαίῳ ὡς Ἕλλητι τί δεῖ ποιῆσαι· καὶ συμβουλεύεται παρὰ τοῦ Ἰστιαίου, αὐτὸν πέμψαι εἰς τὴν Ἀσίαν, ὡς ἱκανὸν ὄντα διαλύσαι τὰ περὶ τῆς ἀποστασίας. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰστιαῖος ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ ὡς ὑποπτος γενόμενος ὄλου τοῦ πράγματος, παρὰ τοῦ Ἀρταφέρνηου ὑπάρχου Σαρδεων ἤκουσε· Τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἐβράβην Ἰστιαῖος, ὑπεδῆσατο δὲ Ἀρισταγόρας· ὑπόδημα δὲ τὴν ὄλην κατασκευὴν ἔλεγε.

Ὁ τοίνυν Θεολόγος Γρηγόριος τῶν ἐπῶν ταῖς χιλιάσι τοῦτον τὸν τρόπον μελαίνει τὸν χάρτην τῷ Ἀπολλινάριῳ φησὶν. Ἡ γὰρ ἐκείνου διδασκαλία, τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀποστασία. Τὸ δὲ λέγειν, *ὅτι Γράψω ταῖς*

dementiae processit ut Dominum nostrum Jesum Christum mente carere asserere sit ausus. Sic Gregorius divinus multa contra Apollinarium impium, quem emendare studebat, pietatis specimina edidit, inter quae carmina divinitus inspirata et hominum piorum usui destinata maxime elucet. Cum Apollinarius in finibus Cappadociae Gregorii vicinus viveret, multi ejus audiendi cupidi scholam ejus frequentarunt, veniens quod ille evomebat, participes facti. Senex athleta, qui tot e certaminibus coronas reportaverat, pretiosa illa gutta, quae mundum ipsum irroravit, gemma munda castitatis, fructus ille sapientiae incorruptus, qui puris innocentiae labiis purissima sua admovit labia, qui de spirituali hominis natura meditatus est, qui intellectui infinito suum adiunxit intellectum, qui Verbo verbum consecravit, qui Spiritus sancti gratia impletus egregia de rebus sacris carmina composuit, qui denique in limine senectae de ratione de vita terrestri reddenda cogitavit. Nam Apollinarius quoque versus aliquot concinnavit ut laetae suae laboranti inserviret. Cum enim Graecorum disciplinae atque eruditioni faveret, primores Ecclesiae eum odio habebant. Gregorius igitur hujus doctrinam, aut potius incredulitatem, dementiae et ignorantiam demonstraturus carmen apologeticum contra ipsum admittis elegit, materia tum ex veterum profana, tum ex ecclesiastica historia sumpta, atque mirum in modum composuit. Quid mirum? Nonne quidquid ab eo procluditur admiratione dignum est? Si tu, inquit, sexcentis versibus chartam illinis, tibi meum offero opus, ubi nihil nigri, nihil maligni obtruditur.

Quod si chartam atramento illinere dicit, historiam profanam innuit, tyranni, inquam, Samii, quae haec est: Histiaeus et Samo oriundus, amicitia postea junctus cum Dario, Persarum rege, hunc in Persidem secutus est, sed patriae desiderio aeger, quam revidere gestiebat, Aristagorae germano scripsit ut discederet, et simul aliquot lones ad defectionem permovit epistola, quam tali modo fecit. Servum elegit fidum, ejusque capiti, postquam capillos totonderat, inscripsit quae fieri vellet. Illitis porro litterarum ductibus tempus expectavit quo coma renata esset; tum misit eum cum mandato ut capite tonso quae ibi scripta essent legerentur. Quae ubi Aristagoras cognovisset, omnibus fere Ionibus, ut desciscerent a rege persuasit. Illoc nuntio accepto rex Histiaeum ut Graecum rogat, quid facto opus esset. Hic ei dat consilium ut se in Asiam mitteret ut qui aptissimus ad res esset ordinandas in ea regione. Cum in Asiam pervenisset, et omnibus in suspicionem venisset, ex Artapherne Sardium satrapa haec verba audivit: Histiaeus hunc resarcivit calcem, Aristagoras pedem calceavit; conspirationem ea locutione iuvando.

Reprehendit Gregorius Apollinarium, quod in hunc modum sexcentis versibus chartam foedasset, quippe

πλαξίν ἀμελάνῃ γραφίδι, τῆς θείας διδασκαλίας παρίστανται τὸ λαμπρόν. Πλαξί γὰρ ὁ Θεὸς τοὺς δέκα λόγους τῷ Μωϋσῆϊ γράψας, μέλανος οὐκ ἐδέησε· γέγραπται γάρ, ὅτι ἡ γραφή Θεοῦ, καὶ τὸ ἔργον Θεοῦ. Οὐκ ἀμφίβολον δὲ τὸν τοῖς τοῦ Γρηγορίου λόγοις τε καὶ δόγμασιν ἐπόμηνον, τῆς λαμπρᾶς καὶ ἀπεριλήπτου θεότητος ἐν μεθέξει γενόμενον, οὐράνιον τινα δοκεῖν, οὐ χαμαζίζλον.

ΛΟΓΟΣ ΝΘ.

Εἰς Ἑλληήνιον τὸν ἐξισωτήν (1).

145 Καὶ θυσίην μεγάλην πατρὸς ζηλώσε πα-
[λαιήν.

Καίτοι ἡ κατὰ τὴν Ἀβραάμ ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

183 Ἦν δὲ πάρος γαίθηεν ἐς οὐρανὸν εἶδε ταθεῖ-
[σαν

184 Ἰσακίδης Ἰακὼβ ἡμέτερος προπάτωρ

185 Κλίμακα, τήνδ' ἀνιῶν ὡς κεν Θεὸν αὐτὸν
[ἴδῃται.

Μετὰ τὸ εὐλογηθῆναι τὸν Ἰακὼβ ὑπὸ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ τὰς εὐλογίας κομίσασθαι μετὰ δόλου, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ γεγράφαμεν, ἀντικοιτῶντος αὐτῷ τοῦ Ἰσαάκ καὶ προσδοκῶντος τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς εἰς τὸ τὸν Ἰακὼβ ἀπικτεῖναι, ἡ τούτων μήτηρ Ῥεβέκκα βουλομένη τὸν νεώτερον περιποιήσασθαι πῦλα, προσοχθήσασα δὲ τῇ ψυχῇ τῶν μεθ' ὧν κατέκον Καναανίων τὰς θυγατέρας, πρὸς τοὺς αὐτῆς ἀδελφοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ πέμπει χρόνον αὐτοῖς συμπαραμῖναι, καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν ἀγαγεῖν πρὸς γάμον ἑαυτῷ. Γενόμενος δὲ κατὰ λαμμοῦς οὕτω καλούμενον τὸν τόπον, εἶδεν ἐν τῇ γῆ ἐστηριγμένην κλίμακα, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανὸν, οἱ δὲ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτῆς, ὁ δὲ Κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ' αὐτήν. Ἀνέστη δὲ πρῶτ' καὶ θαυμάσας ἔφη, ὅτι Ἔστι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν, καὶ εἶπεν Ἄς φοβηρὸς ὁ τόπος οὗτος! Οὐκ ἔστι

τοῦτο ἀλλ' ἡ οἴκος Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ κύλις τοῦ οὐρανοῦ. Ἔλαβε δὲ τὸν λίθον ἐν ἔθῃκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ κατέχεεν ἔλαιον ἐπ' αὐτὸν, καὶ εἶπεν Ἐάν ἢ Κύριος ὁ Θεὸς μετ' ἐμοῦ διαφυλάσσῃ με ἐν τῇ ὁδῷ ἧ πορεύομαι, καὶ δῶ μοι ἄρτον φαγεῖν· καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι, καὶ ἀποστρέψῃ με μετὰ σωτηρίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἔσται Κύριός μοι εἰς Θεὸν καὶ ἡ στήλη αὕτη ἦν ἔστησα, ἔσται μοι σημεῖον, καὶ πάντων ὧν ἔάν μοι δῶς, δεκάτην ἀποδοκατώσω αὐτὰ σοι· καὶ εὐξάμενος, εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἔγητο.

225 Παρθενικὰς δὲ γυναῖκας ὕσαι κλείουσιν
[ἀνάκτα

226 Νυμφίον ἀγνοτάταις μιγνύμενον κραδίαις,

227 Αἱ Χριστὸν δοκῶσιν ἀκοιμήτοις φαέσσιν,

228 Ὅστι μαραινόμενας λαμπάδας ἀψάμεναι.

Μέμνηται τῶν φρονίμων παρθένων, αἱ τῷ Δεσπότη Χριστῷ συνεισῆλθον εἰς τὸν νυμφῶνα λαμπάσι πυρσομέναις. Δέκα γὰρ παρθένοις τὴν βασιλείαν ὁμοιοῦσθαι τῶν οὐρανῶν φησιν ὁ Σωτὴρ ὧν αἱ μὲν πέντε φρόνιμοι, αἱ δὲ πέντε μωραὶ. Τὰς μὲν οὖν μωρὰς μὴ τροφήν πυρὸς ἔλαιον ἐπιφερομένας, λαμπάσι σθεννυμέναις, ἐπαί μὴ τῷ νυμφίῳ συναντήσιν οἶόντε ἦν, τὸν καιρὸν τῆς παρασκευάσεως εἰς τὸν τοῦ πρίασθαι καταναλωσάσας, ἔξω τῶν γάμων εἶχε τὸ πέρας· τὰς τούναντιον ἐμπαρασκεύους δὲ καὶ φρονίμους, ἐλαίῳ τὰς λαμπάδας, ὃ μεθ' ἑαυτῶν εἶχον ἐπιφερόμεναι, κατακοσμησάσας, ἐξ ἐτοίμου φαειρὰς ὁ νυμφῶν εἰσεδέχεται· καὶ γὰρ τῆς θύρας προβοῶσας τὰς ἀθλίαις, ὕστερον ἐπικαταλαβούσας, ὅτι μὴ ταύτας εἶδεν ὁ λαλῶν ἐνδοθεν ἐπαμειβόμενος, τῆς χαρᾶς τοῦ νυμφῶνος ἀκλεῶς ἀποπέμπεται.

233 Καὶ μὴν καὶ τῆσιν γε μέγας νόσος ἀρρῶσι
[θυμῷ

234 Πικτούσαις δολερὴν ἔδαν ἀπὸ κραδίης.

cujus doctrina esset defectio a Deo. Dicendo autem : Tibi meum offero opus ubi nihil nigri, maligni nihil intruditur, divinæ doctrinæ splendorem demonstrat. Cum enim Deus legis tabulas Moysi conscriberet, atramento haud eguit ; scriptum enim est : Dei scriptura, et opus Dei. Non denique dubium quin in Gregorii verbis et dogmatibus celeste quid et non terrestre spiret, quando de Divinitate gloriosa et incomprehensibili loquitur.

Carmen LIX. Ad Hellenium.

Postquam Jacob ab Isaac benedictiones obtinisset dolo partas, ut in secundo carmine cecimus, et Esau patris mortem expectaret, ut eo facilius fratrem occideret, Rebecca mater minoreni servare volens filium et parum favens filibus Chanaanais, ad fratres suos in Mesopotamiam eum misit ut ibi tempus aliquod maneret et uxorem duceret. Cumque in locum, cui nomen Lammaus, venisset, videt scalam in terra stantem, cujus caput cælum tangebatur; angeli autem Dei per illam ascendebant et descendebant; in cacumine Dominus erat. Postridie mane surgens admirandus dixit : Vere Dominus est in isto loco, et ego nesciebam; additque : Quam terribilis est locus iste! Non est hic aliud nisi domus Dei et porta cæli. Sublato denique lapide, quem capiti suo supposuerat, fusoque desuper oleo, dixit : Si fuerit Deus mecum et custodierit me in via per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum et vestimentum ad induendum, reversusque fuero feliciter ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi, erit mihi in titulum, cunctorumque quæ dederis mihi decimas offeram tibi.

Prudentes commemorat virgines quæ intraverunt cum Christo Domino ad nuptias cum accensis lampadibus. Salvator enim regnum cælorum decem virginibus simile esse dicit, quarum quinque prudentes et quinque fatuæ. Porro fatuarum, quia oleum non sumpsissent ad alendum ignem, lampades extinctæ sunt, ita ut sponso obviam ire non possent; nam tempore apparatus ad emendum consumpto, a nuptiis exclusæ sunt. Prudentes autem quæ præparatæ erant et lampades oleo munitas apportaverant, lætas statim sponsus introduxit. Fatuæ et infelices quæ clamabundæ ante portam stabant et quibus sponsus respondit se eas nescire, a thalamo nuptiali foede exclusæ sunt.

(1) Ed. nov. p. 997.

Εὐλαβῶν μεμνημένος γυναικῶν ὁ Θεολόγος, ἀνδραίαν ἔχειν ταύτας ψυχὴν διισχυρίζεται· τὴν δολίαν δὲ φησὶν Εὐάν, βίπτουσας ἀπὸ καρδίας. Ἦ γὰρ Εὐά γυνὴ τοῦ πρωτοπλάστου δὲ τῆ τοῦ θρεῖως πεισθεῖσα συμβουλίᾳ, τοῦ καρποῦ γευσασμένη προῦριον, καὶ τάνδρῳ παρασχούσα, τῆς πικρᾶς καταδίκης πεπειραται. Διὸ τὰς εἰς ἀνδρῶν ἐννοίας τῆ τῆς ἀρετῆς αὐστηρότητι ληξάσας, τὴν ἀπαλωτέραν Εὐάν, ἣ τὸ γυναικεῖον· ἀδρανὲς κατοπτεύεται, τῆς δουλοῦσης κακίας μηκέτι δεκτικὰς τυγχανούσας ἀποδύεσθαι, καὶ τῆς προμήτορος ἀνορθοῦν τὸ σφάλμα διαγορεύει.

245 Οὐ μέγα· καὶ Χριστὸν γὰρ ἀπ' οὐρανοῦ

246 Σαρκὶ σὺν ἀνδρομήνῃ γαῖαν ἐπερχόμενον,

247 Καὶ τέκον ἡμερίοις ἀγγῆς διὰ μητρὸς λόγια

248 Παρθένου, δεῖρα νόμον ἀνδρόμεον τελέσθαι

249 Ἀχράντοισι γοησί, καὶ ἐκ τύμβοιο θορόντα

250 Ἡματι ἐν τριτάτῳ θερμότεροισι πόθοις

251 Πρῶται θηήσαντο, φίλοις τ' ἠγγεῖλαι ἐταί-

252 Γεύόμενοι Χριστοῦ γεῦσιν ἄκος προτέρης.

Πάνυ τῶν εὐλαβῶς διακειμένων τουτωνῶν γυναικῶν φρονιζῶν ὁ Θεολόγος, εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ἐληλακέναι φησὶν, ὡς μὴ θαυμάζειν ἐν γυναιξὶ τοσαύτην ἀρετὴν ὁραμένην· ἐπεὶ γυναικῶν Χριστὸς ἐξεγεννήθη σαρκικῶς ἐπιδημήσας ἡμῖν, καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἀναστάντα πρῶται τοῦ τάφου τεθέανται. Πόθῳ γὰρ διανυκτερεύουσαι καὶ τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ νεκροῦ τετηκνύσαις, οὐκ ἔτι νεκρὸς, ἀλλὰ ζῶν ὁ θανῶν ἐμφανίζεται· τοσοῦτον γυναικεὺς εἰς ἀρετὴν ἐπιτηδεύει, καὶ μύρου πνοῆς ζωτικῆς ἐκ τάφου νεκρῶν ἀντελάθοντο, βίπτουσαι τῆς ἀρχαίας δυσώδους ἀμαρτίας τὸ βυπῶδες. Χαίρετε δὲ πρῶταις ἐκείναις, αἷς πονεῖν καὶ λυπεῖσθαι προσέταξε Χριστὸς μέγα φωνήσας, καὶ τοῖς φίλοις μνησὶν τὴν χαρὰν διατάξας.

263 Χρῦσσα μὲν Λυδίοισι δόμοις ἐχαρίζετο μῦθος

264 Φήγιατα, καὶ ποταμοῦ ὀλοδοτόιο ῥόον·

265 Χρυσόφοροι δ' Ἰνδοῖσι μελαγχρώτεσσιν

266 Μύρμηκες κολίης πλοῦτον ἀπὸ ψαμάθου.

Πακτωλὸς ἐστὶ ποταμὸς ἐν τῇ Λυδίᾳ, ἐν ᾧ χρύσαμμος γίνεται· ἐν αὐτῷ δὲ βοτάνη τίς ἐστίν, ἧς ὑπὸ τὴν βίξαν ὁ χρυσός. Ταύτην μὲν οὖν τὴν βοτάνην ἀποστῶντες, τὴν χρύσαμμον ἐν τῇ βίξῃ μετὰ χρυσεῶν ἀποκομμάτων ἔφερον· εἰ δὲ τις ἀνευ τῶν βρύων ματαιοπονῶν ἦν, εἶχε τῶν ἐλπισθέντων οὐδέν. Ὡσαύτως ἐν τῇ Αἰθιοπίδι γῆ χρύσαμμος ἐστίν ἐν τισὶ κοιλώμασι ψάμμου, ὅθεν οὐδὲν ἄνδρες πορῖσασθαι δύνανται· μύρμηκες δὲ ὄντες πολλοὶ ἐν τῷ τόπῳ, ταύτην ἀπὸ τῆς κολίης ἀνάγουσι ψάμμου· τῶν δὲ μυρμηκῶν τὴν χρύσαμμον Αἰθίοπες ἀπολαμβάνοντες, τὴν δόκιμον ἔψουσι χρυσόν. Ταύτην ἡ θεὰ Γραφή τὴν γῆν Εὐλάτῃ κατονομάζει· τὸ δὲ χρυσίον φησὶ τῆς γῆς ἐκείνης καλόν.

337 Καὶ Χριστὸς μερόπεσσι φόρου παρόντος

338 Ἦνίκα γαῖαν ἔδην Καῖσαρ ἀπεγράφετο·

339 Καὶ τέλος αὐτοῦ ἔδωκε.

Τὸ μὲν ἀπογραφῆναι Χριστὸν, γέγονεν ἐπὶ Αὐγούστου, παρ' οὗ δόγμα πᾶσαν ἀπογράψασθαι τὴν οἰκουμένην ἐξῆλθε. Τότε γὰρ Ἰωσήφ ἀνῆλθεν ἐν Βηθλεὲμ ἀπογράψασθαι σὺν Μαρίας τῇ μεμνησευμένη αὐτῷ γυναικὶ οὕτῃ ἐγκύῳ, καὶ πληθεισῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, ἔτεκε Χριστὸν θεὸν Σωτῆρα τὸν Κύριον. Τότε δὲ φόρου παρόντος Καῖσαρ δοῦναι τέλος ἐπὶ τῶν Ἡρωδιανῶν, γέγονεν ὅτε Χριστὸς δὲ τῷ Πέτρῳ κατὰ τὴν θάλασσαν γενομένου, προσέταξε τὸν ἀγρευόμενον ἰχθῦν ἀνατεμεῖν, καὶ δύο θηνάρια ἐν τοῖς ἐγκάτοις κείμενα τοῦ ἰχθύος εἰρηλάτα, ὑπὲρ ἀμφοτέρων τοῖς πράκτορι παρασχεῖν· ὃ καὶ γέγονεν.

345 Οὐχ ἄλλοι οὐτε βροτοῖσι βαρὺν ζυγὸν ἤγαγε

346 Ἀρχηγόνου κακίῃ, καὶ φυτὸν ἀνδροφόνον,

347 Βασκαρίῃ τε δράκοντος, ἀτασθαλίῃ τε γυ-

348 Γεῦσις τ' οὐλομένη γινώσις ἀντιπάλου.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ἀδάμ ἱστορία ἐν τῷ β' λόγῳ.

Theologus de feminis piis loquens, virilem iis attribuit animam, Evæ matris dolositate exemptam. Hæc enim, primi viri uxor, ubi, a serpente seducta, fructum intempestive gustasset, dedissetque Adamo, gravem poenam incurrit. Ideo mentem virilem austeritate imbutam cum Evæ indole molliore comparat, quæ non apta est exuendo animum qui vitiis servit, Evæ sic peccatum excusans.

Gregorius de tot feminis plissimis disserens, virtutem iis quæ in aliis ejusdem generis non reperitur, attribuit. A muliere natus est Christus et secundum carnem in nobis habitavit; mulieres eum resuscitatum primæ viderunt. Postquam enim ejus desiderio illa nocte pervigilasset, non jam mortuus, sed vivus iis apparuit Salvator. Hæc mulieres virtuti colendæ maxime idoneæ myrrham flammis vitalis, sordibus veteris peccati abjectis retulerunt. Gaudete iis primis quæ pati et dolere debebant Christus dixit, amicis suis illud gaudium annuntiare jubendo.

Pactolus fluvius Lydiæ arenam vehit auream. Planta in eo crescit, cujus ad radices aurum reperitur. Hac planta extracta, arenam auream radicis cum agro solido reportabant; si quis autem musco neglecto laborabat, operam perdebat, spe frustrabatur. Ita etiam in Æthiopica terra arena est aurea in quibusdam speluncis arenosis, unde nihil in lucem protrahere valent. Formicæ eontra quibusca regio abundat, hanc arenam e cavernis protrahunt; quam recipientes Æthiopes igne probant. Eam regionem Scriptura *Evilat* vocat, auro ejus laudato.

Quod refert Christum censitum esse, animadvertendum est id sub Augusto accidisse, a quo edictum exiit ut totus orbis describeretur. Tum igitur Joseph Bethlehem adiit ut in censum ferretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Et impletis diebus peperit Christum Deum, Salvatorem, Dominum. Cum tributum esset solvendum (Cæsari enim tributum ab Herodi subjectis solvebatur), Christus Petro juxta mare stanti præcepit ut piscem captum aperiret, denariaque duo intus reperta pro duobus daret exactori; idque factum est.

ΛΟΓΟΣ Ξ.

Εἰς Ἰουλιανὸν τὸν ἐξισωτήν (1).

1 Ὁμιθρῶ διψάδα γαῖαν ἀπέκλυσεν, ὅς μιν ἔδησεν.

Ἠλίαν τὸν Θεσπίτην. Οὗτος γὰρ προσευξάμενος, τὸν οὐρανὸν ἀπέκλεισε χρόνους τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ, καὶ τὸν ἄβυθον δι' εὐχῆς ἤγαγε μετὰ τὸ καθιερωσαί τὴν θυσίαν, καὶ τοὺς προφῆτας παραδειγματίσαι τῆς αἰσχύνης, τὸ ἴσον οὐ δυνηθέντας ἐκ τῆς προκλήσεως. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

2 Ἄλλος τ' ἐξ ὑδάτων ἤρπασε κόσμον ἔλον.

Τὸν Νωὲ φησιν. Οὗτος γὰρ ἐκ πάντων τῶν θηρίων καὶ κτηνῶν καὶ ἔρπετων συναποκλείσας εἰς τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ, τοῦ κατακλυσμοῦ διέσωσεν. Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

3 Καὶ τοῦσδ' ἐτις ἀρηξεν.

Ἐλισσαῖόν φησι τὸν προφήτην. Πρὸς αὐτὸν γὰρ Νεεμάν ὁ Σύρος λεπρὸς ὢν παρεγένετο, καὶ διὰ προσταγματος τοῦ προφήτου λουσάμενος ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἀφῆκε τὴν λέπραν αὐτοῦ καθαρισθεὶς.

Ὅς δ' ἐκ πολέμων ἐσάωσεν.

Ἀγεῖ τὸν τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦν. Οὗτος γὰρ τὸν ἕλιον στήσας καὶ τὴν σελήνην, τοὺς πολεμίους διώλεσε καὶ Μωσῆς ἐν τῷ ὄρει σταυροειδῶς τὰς χεῖρας τετυκυμένος, τὸν Ἀμαλὴκ ἔτραψεν.

Ἠλίαν τὸν Γεδεὼν ἀνίττεται. Οὗτος γὰρ τὸν Μαδιὰμ ὡσεὶ ἑκατὸν χιλιάσι εἴκοσι, ἅμα τριακοσίοις ἐπάταξε. Σὺν αὐτῷ γὰρ ἀθροισθέντος λαοῦ πρὸς παράταξιν Μαδιὰμ, προσέταξεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸν λαὸν καταγαγεῖν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τῶν λαπτόντων τῆ χειρὶ κυνὸς τρόπον ἐπισγεῖν· τὸν δὲ λοιπὸν λαὸν ἀποστρέψαι. Τοῦτου δὲ γενομένου, τριακοσίων μόνων τῶν λαψάντων ὑπαρχόντων, κατῆλθεν ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν νυκτὸς ἐν λαμπάσι καὶ κερατίταις· καὶ ταῖς μὲν κερατίταις ἐσάλπισαν αἱ τρεῖς ἀν' ἑκατὸν ἀρχαί, καὶ

τὰς ὑδρίας ἐν αἷς ὑπῆρχον αἱ λαμπάδες, ταύτας ἐξετίναξαν, καὶ τὴν παρεμβολὴν Μαδιὰμ μετέστησαν ἔκταράξαντες· καὶ μάχαιραν ἀνδρὸς ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ Κύριος ἔδωκε, καὶ ἀπόλετο πᾶσα ἡ παρεμβολή· καὶ τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν τὸν Ζεβεὲ καὶ Σαλμανᾶ, καὶ τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν τὸν Ἄρθβ καὶ τὸν Ζήβ συλλαβόμενος, ἐν στόματι ξίφους ἀνείλεν.

Καὶ Βαράκ καὶ Δεδωῖρρα γυνὴ τὸν λαὸν κακούμενον ὑπὸ Μαδιὰμ ἐξείλοντο, καὶ Σισάρκ πόλεμον συνάψαντες, καὶ τοῦτον τροπωσάμενοι. Τὸν δὲ Σισάρα γυναικὶ προσφυγόντα, καὶ δέψῃ φλεγόμενον, Ἰαθὴλ δὲ θνομα τῆ γυναικὶ, ὑπὸ τὴν σκηνὴν δεξαμένη, Ἰάθλα ποτίσασα, καθευθεῖσαι τοῦτον καὶ διαναπαύσασθαι πείθει· καὶ τῆς ἐκ τοῦ ὕπνου λαβομένη εὐκαιρίας, ἰσχυρῶς ἐπισκελίσασα, τὸν πάσσαλον τῆς σκηνῆς ἤγαγε κατὰ τοῦ γνάθου Σισάρα, καὶ προσήλωσε τῆ γῆ οἰκτρῶς ὑποτρύζοντα καὶ τοῖς ταύτης μηροῖς ὑποσκαρίζοντα.

Καὶ Σαμψὼν Ναζωραῖος Θεοῦ, λέοντα διέσπασεν ὡσεὶ ἔριφον, καὶ χιλιούς ἀνείλεν ἀνδρας βουο σαγόνι, παρ' ἧς καὶ διψῶντι ψυχρὸν ὕδωρ αὐτῷ καὶ μάλα γλυκὺ ἀνεδέθη· καὶ πύλας πόλεως ἰσχυρῶν χειρῶν ἀπέσπασε, καὶ φέρων εἰς δροσ ἀνέτρεχεν ὕψηλόν νεωφόρος· καὶ χιλίας ταῖς κέρκοις ἀλώπεκας προσθήσας, λαμπάδας ἀμφὶ τὰς κέρκους ὑφάψας, τῶν ἀλλοφύλων ἐνέπρησεν ἀμητούς· καὶ πασσάλοις ἐπὶ τὰς βοστρύχους καινοῖς κάλωσι συνυφασμένους, ὡς οὐδενὸς ὄντος ἐξείλετο, καὶ δεσμούς χειρῶν καὶ ποδῶν διέρρηξε κραταιῶς, εὐχῆς χάριν ἀκερασεύκης. Ναζωραῖος γὰρ ἦν. Ἄλλ' ὅτε γυναικὸς ἤτηθεῖς ἐξεφῆνατο ἀπόρρητον, ἄλωτὸς ἦν, τῆς κόμης ἀποκαρθείσης αὐτῷ· καὶ γε τῶν πολεμίων ὑπορυχθεὶς ὀμματα, δέσμιος ἐν οὐκῷ καθήμενος φυλακῆς, πυροῖς ροιζήδων ταχυδρόμον μῦλον ἐφέλκεν ἀείτροφον· μικρὰ

Carmen LX. In Julianum exæquatorem.

Eliae Thebitæ mentio fit. Hic postquam Deum adorasset, cœlum per tres annos, menses sex clausit, atque iterum precando imbrem deduxit post hostiam immolatam et sacerdotes ad pudorem adductos, quorum preces nihil tale producere valebant.

De Noë sermo est. Hic cum ex omnibus bestiis, jumentis et reptilibus paria singula in arca inclusisset, diluvii tempore ea servavit incolumia.

Elisæus propheta. Ad eum Naaman Syrus lepra ægrotans venit, ejusque jussu obediens, postquam corpus in Jordane lavisset, a lepra purgatus est.

Josue, filius Nave, sole et luna stare jussis, hostes cecidit, sicut et Moses, manibus crucis ad instar extensis, regem Amalec fugavit.

Gedeonis mentionem facit qui cum trecentis viris Madianitas, centum viginti millia numero, pervicit; eoque omnem populum belli causa contra Madian gerendi ad se convocasset, præcepit ei Dominus ut omnes ad flumen duceret, et eos seorsum separaret qui lambuerint aquas sicut solent canes lambere, ceteram autem multitudinem retro mitteret. Cum trecentis igitur, tot enim lambuerant aquam, ea nocte ad castra descendit, et dedit lampades in manibus eorum et lagenas. Et cum buccinis clamassent tres centuriones hydriasque cum lampadibus agitassent, castra Madian confusa sunt præ timore: unius in alterum gladium vertit Dominus, totaque castra perierunt. Geleion autem cum reges eorum Zebce et Salmana cepisset una cum ducibus Oreb et Zeb, in ore gladii interfecit.

Barac et Debora mulier populum vexatum e manibus Madian eripuerunt, postquam illato Sisaræ bello hunc regem fugassent. Cum igitur Sisara ad mulierem confugisset, sitique laboraret, mulier, cui Jabael nomen, eum introduxit, et cum lac potandum dedisset ad somnum capiendum hortata est. Tum momento temporis opportuno clavo tentorii dormientis tempus humi transadegit, misere gementis et subsultantis.

Samson Nazaræus Dei, leonem sicut hædum dilaniavit, sumptaque asini maxilla mille viros interfecit, ex qua dehinc sitiienti aqua dulcissima erupit. Urbis quoque portas brachii avulsit humerisque impositas in montis cacumen portavit. Mille idem vulpes caudis alligatas lampadibus messes alienigenarum suc-

(1) Ed. nov. p. 1017.

τῆς κόμης ἐπανθοῦσης, εὐξάμενος δὲ, μέτος ἦν ἀλοφύλων, ὅτε παιζόμενος (ἰδρυμα δὲ τῶν σεβασμίων αὐτοῖς ὁ τόπος), ἀμφω τῶν ἐν οἷς ἰδρυτο στύλων ὁ σηκὸς χερμάδην λαβόμενος, καὶ σφοδρῶς περικλονήσας, ὄλοις ὀμοῦ τὸν σηκὸν τοῖς ἀλλοφύλοις τάφον εἶθηκε σὺν ταχὺ μορῆσας.

Καὶ Δαβὶδ παιδάριον ἀπαλὸν, ἰσχυρὸν πολεμιστὴν ἐτροπώσατο, τεύχεσιν ἀστράπτοντα καὶ μέλεσι γαυρούμενον μεγαλοζώοις. Ἦρωσ ἐκ Γεθ Γολιάθ, τὴν παράταξιν ὠνείδισεν Ἰσραὴλ, οὐκ ἦν διαγωνιούμενος ἐκείνου προσκαλουμένου. Μέγα φρονῶν ὁ ἀλλόφυλος, εἰς Θεὸν τὸ στόμα καθώπλιζεν ἐπαίρομενος· καὶ Δαβὶδ παρεζήλωσεν, οὐδὲ ζῆν ὠνειδιζομένου Θεοῦ κατεδέχετο, καὶ τὸν λαὸν Ἰσραὴλ ὡς ἔλαφος ὑπερφύλατο, καὶ ὡς δορκὰς ἀντιπαρέτρειχε, λεόντειον ἔδρουχεν, ὡς ἀετὸς ὑπερίπτατο· ῥάβδον ἐξησηκίμενος, καὶ λίθους τρεῖς καὶ σφενδόνην καὶ τὸ πρὶν ὕδροφῶρον κἀδίον, λιθοφόρον εὐστόγως τοῦ κράτους δὲ Γολιάθ καταλεύσας, πρηγῆ βαλὼν, ἔδραμε καὶ τὴν κίβαν ἀπέτεμε, καὶ κράτος τοῖς ὀμοφύλοις ἐποίησεν, ἀνά τὴν μάχην τὴν ἰσχυρὰν πάντων ἀνδρείως ἀποδυσμάντων, καὶ τῶν ἀντιπάλων τὰς παρεμβολὰς κατατεινάντων.

4 Ἄλλος δ' οὐρανόθεν λαὸν ἔθρεψε μέγαν.

Μουῦσῆς οὗτος. Μάννα γάρ τοις υἱοῖς Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς οὐρανόθεν παρέσχε καὶ ὄρυγομήτραν.

Κεῖται ἐν τῷ γ' λόγῳ.

11 Ἀάχαρος ἐν προθήροις, δὸς ψίχας ἀλλοτρίας.

Κεῖται ἐν τῷ α' λόγῳ.

15 Καὶ Χριστὸς μερόσσει φόρου παρεόντος [ἐμίχθη.

Κεῖται ἐν τῷ θ' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ ΞΑ'.

Παρὰ Νικοβούλου πρὸς τὸν πατέρα (1).

122 Εἰδὸς τε μέγεθός τε παλαιοτάτοισιν ὀμοῖος

123 Λιακίδησιν ἔης, ἢ Αἰτωλῶν Μελεάγρῳ.

Κεῖται ἢ κατὰ τὸν Ἀχιλλέα καὶ Αἴαντα ἱστορία ἐν τῷ ιε' λόγῳ· ὀμοίως καὶ ἢ κατὰ τὸν Μελεάγρον περὶ χοίρου κεφαλῆς.

127 Κλήρον ἔχειν ποθέω πατρώων ὡς ποτε λόγγην
128 Σπαρτιάται.

Οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τοῦ Κάδμου σπαρέντες ἐκ τῶν ὀδόντων τοῦ Ἄρειος δράκοντος, ὃν ἐν τῇ πηγῇ ἀπέκτεινεν, ἀνεφύησαν ἔνοπλοι, ὡς ὁ μῦθος. Εἶτα χρυσάμενοι ἑαυτοῖς ὀλιγοστοὶ ὕπελειφθησαν· οἰκήσαντες δὲ τὴν Λακεδαιμόνα, τοῖς ἐξ αὐτῶν τὰ τε ἔπλα καὶ τὴν τούτων παρέδωκαν χρῆσιν.

Πέλοπός τε γένος Πελοπήων ὤμων.

Τάνταλος Φρυγίας ἦν βασιλεὺς. Οὗτος γεννᾷ τὸν Πέλοπα. Τούτῳ τῷ Ταντάλῳ ποτὲ οἱ θεοὶ ἐπέξενώθησαν. Λαθὼν οὖν τὸν Πέλοπα τὸν ἴδιον υἱὸν ὁ Τάνταλος, κατασφάττει καὶ κρουραγεῖ καὶ ἔφει καὶ παρατίθησιν εὐωχίαν τοῖς θεοῖς. Τούτων δὲ τῶν κρεῶν ἢ Δημήτηρ λαβοῦσα τῇ χειρὶ, ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ὤμου· οἱ δὲ ἄλλοι θεοὶ ἐλεούσας τὸν Τάνταλον καὶ θαυμάσαντες, ὅτι τοῦ παιδὸς αὐτοῦ κατεφρόνησε, συντιθέασιν τὰ κρέα καὶ ἀποτελοῦσιν σῶον τὸν Πέλοπα· ἦν δὲ παρὰ τὸ σαρκίον ἐκεῖνο, ὃ ἔφαγεν ἐκ τοῦ ὤμου ἢ Δημήτηρ. Προσθέντες οὖν ἐλεφάντινόν τι κατὰ τὸν ὤμον, ἐπλήρωσαν σῶον τὸν Πέλοπα. Οὕτω λοιπὸν ἅπαν τὸ γένος τῶν Πελοπιδῶν, ἐκ τούτου ἦν ἐπίσημον, ἐχόντων πάντων ἐν τοῖς ὤμοις τὸν ἐλεφάντινον τόπον.

129 Καὶ σκῆπτρον πατέρων εἰς υἱέας αἰὲν ὀδεῦον.

Σκῆπτρόν φησι τὸ τοῦ Ἄτρείως, ὅπερ ἐν τῇ αὐτῇ ὀδεῦον γενεᾷ, διήρκασεν ἐπὶ πολὺ, καὶ ἤρξατο μὲν ἀπὸ Ἠφαίστου καὶ Διὸς, ἔληξε δὲ εἰς Ἀγαμέμνονα, ὡς Ὀμηρὸς φησι.

130 Κεκροπίδαι τέττιγα πλόκων ὕπερ υἱέα γαίης
131 Γηγυρέες.

caedit. Circa clavos septem crinibus novo licio plexis, quasi nihil esset, extraxit, vinculaque manuum et pedum dirupit, crines habens intonsos voti causa; erat enim Nazareus. Sed postquam a muliere victus secretum revelasset, crines ejus resecurerunt, ipsumque comprehenderunt. Inimici oculos ejus eruerunt, vincitum catenis in carcerem conjecerunt, ubi molere cogebatur.

Capillis autem paulatim renascentibus cum in medio esset alienigenarum, et adductus coram illis luderet (in loco consecrato) apprehendens duas columnas, fortiter concussit, totam domum sepulcrum alienigenis fecit.

David, puer adhuc delicatulus hostem fortissimum armis fulgentem devicit corporis statura superbientem. Goliath, vir Gethæus, exercitum Israel probris laceraverat et nemo cum eo congressi audebat. Alienigena superbus Deum ipsum alta voce insultabat. Quare David indignatus jam noluisset auram spirare, dum Deus ita contemneretur: David qui sicut cervus populum Israel cursu antevertebat, qui pedibus æquabat capream, rugiebat sicut leo, volabat sicut aquila, baculo se armavit, tres lapides, et fundam et vas quod aquarum in promptu habuit, percussitque Goliathi capite, contribulibus regnum confirmavit; itaque fortiter pugnantibus hostes victos spoliavit et adversariorum castra expugnavit.

Moses, Deus filius Israel manna cœlitus pluerit fecit, et ortygommetram.

Carmen LXI. Nicobulus ad patrem.

Achillis atque Ajacis historia in XV carmine legitur, sicut et Meleagri de capite porcino.

Spartiatæ a Cadmo ex dentibus draconis Mavortii quem ad fontem occiderat, armati prodierunt, ut in fabula. Inde mutuis vulneribus pœne omnes interierunt. Lacedæmone condita arma et usum eorum posteris suis tradiderunt.

Tantalus, rex Phrygiæ Pelopem habuit filium, quem diis ejus hospitium reclamantibus epuli loco coctum proposuit. Ceres forte humeri partem assam comedit; cæteri dii horrore et misericordia moti matris, qui filio non pepercisset, membra Pelopis reformant et Pelopem redintegrant, excepta ea parte quam Ceres manducaverat et quam dii eburneam refecerunt; et sic omnes postea Pelopidæ articulum in humero eburneum, hac re præ omnibus insigniti, habuerunt.

(1) Ed. nov. p. 1017.

Κέκροψ βασιλεὺς γέγονεν Ἀθηῶν, ὅστις μεγάλως τὴν Ἀττικὴν κατεκόσμησεν· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ καλούμενος διφυής, ὅτι δύο φωνὰς ἦν ἡσχημένος, μίαν τῆς Ἑλλάδος, μίαν δὲ τῆς Αἰγύπτου. Λέγεται γάρ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀποικοὶ εἰσὶν Αἰγυπτίων ἀπὸ Σάειος πόλεως. Ἠγεμῶν οὖν ἐστὶ τῆς ἀποικίας οὗτος ὁ Κέκροψ, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμαθε τὴν Ἑλλὰδα φωνὴν, ἔχων καὶ τὴν Αἰγυπτίαν. Ὁ δὲ λόγος ὁ λέγων αὐτόχθονας εἶναι τοὺς Ἀθηναίους, μῦθος ἐστὶ, λαθὼν τὸ πλάσμα ἀπὸ τοῦ μηδέποτε μεταστῆναι, μᾶλλον καὶ ἀναστῆναι τοὺς οἰκήσαντας εἰς τὴν Ἀττικὴν. Λεπτόγλωσος γάρ οὖσα ἡ χώρα, οὐ πάνυ ἦν ζῆλωτῆ, ὥστε τοὺς ὄντας ἐκδιωχθῆναι, καὶ ἄλλους μετοικισθῆναι. Κεκροπίδαι τοίνυν λέγονται οἱ Ἀθηναῖοι, τὴν ἐκ τοῦ Κέκροπος ἐπιφερόμενοι τιμὴν. Τὸν δὲ τέττιγα λέγονται φέρειν ἐπὶ τῶν πλοκάμων, ὡς μὲν ἐστὶ νοεῖν τὴν εὐγλωττίαν. Ὁ γὰρ τέττιξ ἀεὶ λάλος ἐστὶ καὶ ἡδύς, ἡλίου δὲ φίλος, καὶ παρ' ἀνθρώποις οἰκῶν ἀρούραις.

140 *Αὐτὰρ ἐγὼ κέλομαι σε τὰ μὲν κάλλιστα πο-*
[θεῦντι

141 *Ἔπεισθαι, καὶ χεῖρα φέρειν, Πάτερ· εἰ δὲ*
[κακοῖσι

142 *Τερπολίμην, παίδων με τῶν ἀπὸ τηλόθι ῥίψον*

143 *Ὡς νόθον, εὐγενέος Ῥήνου κριθέντα βεέθροισ,*

144 *Ἢ καθαῶν ἀετῶν ψευδῆ γόνον ἀκτινεσσιν.*

Ἐνταῦθα μὲν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ διακρίνειν τοὺς εὐγενεῖς τῶν παίδων ἐκ τῶν νόθων τὰ βεύματα, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος· ἀλλαχοῦ δὲ εἰς Κυνόσαργες τοῦτο γίνεσθαι φάσκει. Τόπος γὰρ ἦν ἐν Ἀθῆναις Κυνόσαργες οὕτω λεγόμενος, ἐν ᾧ οἱ νόθοι ἐκρίνοντο, εἰ τοῦ δέοντος γέγονεν υἷος. Ἐκαλοῦντο δὲ παρὰ Ἀθηναίους καὶ οἱ ἀπαλειψέθροισ νόθοι· νόθοι δὲ καὶ οὗτοι ὡς πρὸς τοὺς ἐλευθέρους ἐκ γεννητῆς, καὶ οὗτοι δὲ ἐκρίνοντο καὶ ἐδοκιμάζοντο, εἰ ὅπως ἤλευθερώθησαν. Κυνόσαργες δὲ ἤκουσεν ὁ τόπος ἀπὸ τοῦ· Θυσία· πλησίον ἐν ἱερῷ γενομένης, εἰσελθὼν ὁ

κῶν ἤρπασε κρέα τοῦ θύματος, καὶ ἤγαγεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ ἐκτίσθη τις ναὸς, καὶ ἐκλήθη Κυνόσαργες, οἷοναι κυνὸς σάρκες, ἀπὸ τῶν σαρκῶν καὶ τοῦ κυνός· ὕστερον δὲ τοῦ κάππα ἐξελθόντος, εἰσῆλθε τὸ γάμμα. Οἱ δὲ ἀετοὶ κρῖνουσι τὸν ἴδιον γόνον ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου. Ὅτι ἂν γὰρ τοὺς νεοσσούς ἡ ἀετὸς τῶν ὠκῶν ἐξαγάγῃ, ὁ Πατήρ παραγίνεται, καὶ τὰ μὲν ἴδια τέκνα ἐπιγινώσκει, τὰ δὲ νόθα τῆς καλιᾶς ἀποβάλλεται. Τινὲς δὲ τὴν ἀετὸν φασὶν ἀναιρεῖν νόθον, εἴπερ εὐροί, γεγεννημένον· τὴν δὲ διάκρισιν ταῖς ἀκτίσι ποιεῖται τοῦ ἡλίου.

ΛΟΓΟΣ ΕΒ'.

Νικοβούλου πρὸς τὸν υἱὸν (1).

83 *Εἰ δὲ πένης φρενοπλήξ τε καὶ οὐ μελέεσσι*
[πεπηγῶς,

84 *Τι πρήξεις; οὐ χεῖρα τῆν σκήπτωσι παρέξεις;*

85 *Ὅκ ὤμοισιν εἰσὶν ἀειρόμενός με σωάσεις;*

86 *Ὡς Ἀγχισιᾶδης γενέτην ἐνν ἐκ πολέμοιο;*

Ὁ μὲν θεὸς Γρηγόριος τὸν Ἀγχίσου Αἰνεῖαν· οὗτος δὲ Λύκιος ἦν, εἰς συμμαχίαν Τρώων παραγεγῶνως, τὸν ἴδιον πατέρα Ἀγχίσην ἐπ' ὤμων ἀράμενος, πόρρω κομίσαι φησὶ τοῦ πολέμου. Καὶ τοῦτο μὲν πάντως γέγονεν, εἰ καὶ διαφεύγει· πλὴν αὐτὸς τούναντιον Αἰνεῖας λέγεται πόρρω τοῦ πολέμου ὑπ' Ἀφροδίτης κεκομίσθαι (ταύτης γὰρ υἷος ἐχρημάτιζεν, ὡς ὁ μῦθος), ἢ τῶν Διομήδους χειρῶν ἀραμένη. διέσωσεν ἀποθεμένη μακρῶθεν τῆς μάχης· διὸ τὸν Διομήδην λέγεται ταύτην κατεπιδιώκοντα, κατ' ἄκρας τρώσαι τῆς χειρὸς τῷ ἐξυτάτῳ δόρατι· ἔχει δὲ τὸ ἐπος·

Ἄλλ' ὅτε δὴ β' ἐλίχασε πολὺν καθ' ὄμιλον ἐπάξων,

Ἐνθ' ἐπορεξάμενος μεγαθύμου Τυδέος υἷος,

Ἄκρην ὄβασε χεῖρα μετάλμενος δέξέϊ δουρὶ

Ἀβλήχρην· εἴωπα δὲ δούρου χροὸς ἀντετόρησεν

Ἀμβροσίου διὰ πέπλου, ὅτ' αἱ Χάριτες κάμον

[αὐταὶ

Πρυμνὸν ὑπὲρ ὀβραρος, βέε δ' ἀμβροτορ αἶμα

[θεοῖο (2).

De Atrai acceptro loquens ait per eandem id generationem transmissum inde a Vulcano et Jove ad Agamemnona descendisse, teste Homero.

Cecrops, rex Atheniensium, Atticam terram optimis dotavit legibus. Duplicem ei naturam ascribent, quod duas callebat linguas, Græcam et Ægyptiam. Athenienses etenim colunt Ægyptiorum ab urbe Saitica esse perlubentur. Cecrops, hujus colonie moderator, cum in Græciam pervenisset, Græcam linguam Ægyptiacæ adjecit. Errant qui Athenienses aborigines dicunt. Cum enim terra illa sit sterilis, ejus incolendæ non adeo cupidi erant, ut incolas inde expellere eisque succedere vellent. Cecropidarum itaque nomine appellantur Athenienses, et vere de Cecrope gloriari poterant. Cicadas eos capillis innectere constat id quod eloquentiam significat; cicada enim loquax et grata hominibus, solis amans, in campis habitat floridis.

Rheni aquis pueros legitimos a spuris discerni dicit divinus Gregorius, quod idem de Cynosarge dicebatur. Erat Athenis locus quidam hoc nomine insignis, ubi nothi discerniebantur. Nothi porro apud Athenienses liberati quoque nominabantur. In spuriorum enim natales inquirebatur. Cynosarges nomen inde duxit: Fit quondam sacrificium in templo; canis autem ingressus furtim carnem sacrificio destinatam huc asportavit. Templum igitur conditum est eo loco sub Cynosargis vocabulo, κυνὸς σάρκες, ita tamen ut x postea in γ immutaretur. Aquike pullos suos in præsentia solis radiorum discernunt. Ubi enim mater pullos ex ovis educit, adest pater et genuinos quidem agnoscit filios, spurios autem e nido extrudit. Secundum alios, mater quoque aquila prolem spuriam, ubi invenit, destruit; hanc recognitionem ad solis radios fieri constat.

Carmen LXII. Nicobulus ad filium.

Divinus Gregorius de Ænea, Anchisis filio. Æneas genere Lycius post Trojam expugnatam patrem Anchisen humeris impositum et proelio tulisse canitur. Quod factum, licet fugæ simile sit, vere eventit; contra autem Æneas a Venere ex pugna remotus dicitur (ea siquidem se matre natum gloriabatur); illa e Dionedis manibus ereptum conservavit incolumem longe ab acie in tuto repositum. Dionedis nihilominus eam persecutus digitos extremos lanca vulnerasse memoratur.

(1) Ed. nov. p. 1041.

(2) *Iliad.* E, 554 seq.

Ἄς ὁ μῦθος, αἵματι καὶ δάκρυσι σταζομένην ὠδὲ τῆς μάχης ὁ Διομήδης ἀπέπασσε. Κατ' ἀντίφρασιν οὖν παρήκται τῷ Θεολόγῳ ἡ ἱστορία· τοῦτο δὲ ποιεῖν ἔθος αὐτῷ, καὶ μάλιστα πάντων ὡς δὲ ἂν λέγῃ· *Ἐσκίαν ὡς στερεὴν, ἢ ἀχλύν*. Τὸ γὰρ στερεὸν ἀντὶ τοῦ ἀσθενοῦς εἰληφεν ἐνταῦθα· τοῦτο δὲ ποιεῖν τοῖς σοφοῖς σύνηθες. Ἔστι δὲ καὶ τις ἑτέρα περὶ πατρὸς καὶ παιδὸς ἱστορία τοιαύτη· Σικελία νῆσός ἐστι· μεγίστη κειμένη περὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἐν ταύτῃ πόλις ἐστὶ Κατάνη, οὕτω λεγομένη. Ὑπεράνω τῆς Κατάνης, τόπος ἐστὶν ὄρος, ἐξ οὗ ἀναδίδεται πῦρ πολὺ καὶ διηλεκτὸν· καλεῖται δὲ Αἴτνη· παρὰ δὲ Ἑλληνισιν, Ἡφαίστου κρατῆρες. Τοῦτο δὲ πῦρ ἐστὶν ὅτε τοσοῦτον ὑπερβλύσει, ὥστε καὶ ποταμῶν φέρεσθαι, καὶ βεῖν ὡς ὕδωρ μετὰ τῆς ἀναδιδόμενης αὐτῷ ὕλης· ἐστὶ δὲ τι καὶ θεῖον τὸ πῦρ τοῦτο. Λέγεται γάρ, ὅτι ποτὲ τις πατὴρ μεθ' υἱοῦ εὐρέθη ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, καὶ ἄφνω ἐρβύη ποταμῶν τὸ πῦρ, καὶ ἄπορον αὐτοῖς γέγονε τὸ παρελθεῖν· ὁ δὲ παῖς ἔλαβε τὸν πατέρα καὶ ἐδάστασε, καὶ τὸ πῦρ αἰδέσθην τὴν πρῆξιν τοῦ υἱοῦ, ἀνεκόπη τῆς ἐπιβροχῆς, καὶ παρῆλθεν ὁ πατὴρ καὶ ὁ παῖς ἀδελφεῖς.

193 Ὅρφεϊ κιδάρη μῦθος πέλεν, ὡσπερ εἶσκω,
194 Πάντως ἄγων μελέσσειν ὁμῶς ἀγαθοῦς τε καὶ
[κούς τε.

Ὅρφευς Θρᾶξ μὲν ἦν τὸ γένος, ὅθεν καὶ τὸ θρησκείην λέγεται, τοῦτ' ἐστὶ τοῖς θεοῖς εὐσεβεῖν· οὗτος δὲ πρῶτος λέγεται τὰς τελετὰς εἰσηγήσασθαι, κατὰ τὸν τρόπον τῶν τελετῶν· οὗτος δὲ ἐστὶν Ὅρφευς, ὁ λεγόμενος διὰ τῆς λύρας θέλγειν καὶ τὰ ψυχα, καὶ διὰ τῶν τῆς λύρας κρουσμάτων ἐξημεροῦν καὶ τὰ ἄγρια· λέγεται δὲ, ὅτι οὕτως προσηκῶς καὶ ἡδέως ταῖς ψδαῖς αὐτοῦ καὶ αἱ δρυὶς καὶ τὰ ἄλογα ζῶα ἤγοντο, καὶ λίθοι καὶ ποταμοὶ· τούτου δὲ ποιήματα φέρονται, ἅτινα ὡς θεολογίας ἔχουσιν Ἕλληνας. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι· Εἰ τις ποτε ἦν κιδάρα τοῦ Ὅρ-

φέως, λόγον ταύτην εἶναι ὑπολαμβάνω, ὅτι, φησὶ, τοιαύτην δύναμιν λόγων εἶχεν Ὅρφευς, ὥστε μεταποιεῖν τὰς ψυχὰς τὰς σκληρὰς καὶ πετρώδεις καὶ ἀντιτύπους.

195 Ὅς δ' Ἀμφιονὴ λύρη καὶ λῶας ἐπειθεῖ,
196 Ψυχὰς ἀντιτύπους, πετρώδεις.

Κάνταῦθα τὴν λύραν Ἀμφίωνος, λόγον εἶναι φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, μεταποιῶσαν τὰς λιθώδεις ψυχὰς. Λέγεται δὲ, ὡς ὑπὸ Ἀμφίωνος καὶ Ζήθου αἱ τῆς Ἑλλάδος ἐπτάπολοι διὰ κιδάρας ὑποδομήθησαν πύλαι· εἰσὶ δὲ αὗται θαύματος ἀξίαι.

Σχόλιον (1). Κρῆ εἰδέναι, ὡς Ἐπιμηθεὺς τὴν λύραν ἐφευρεῖν καὶ τὰλλα τῆς μουσικῆς λέγεται· ὅθεν καὶ πλάστῃς ὁ Προμηθεὺς ἀνθρώπων μυθολογεῖται διὰ τὸ τοὺς ἄγαν ἰδιώτας εἰς παιδείαν μεταβάλλειν τῇ προσοῦσῃ αὐτῷ σοφίᾳ.

Οἶδα δὲ πομποῦ

197 Φάρμακον, ὡς λόγος ἦεν, δὲ ἐρχομένη κατὰ
Κίρκην
198 Λαρτιάδῃ πόρε δῶρον, ὅπως κε σὺ σεσσίη ἀρήξῃ,
199 Οἷς ἐτάριος, μὴ δ' αὐτὸς ἐδοῖ συνοθρέμματα
[φορβῆν.

Πομπός ἐστὶν ὁ Ἑρμῆς· οὗτος δὲ τῷ Ὀδυσσεὶ κατὰ Κίρκην πλανωμένη (γυνὴ δὲ αὕτη, τὴν οἰκῆσιν ἐν ἐρήμῳ νήσῳ κεκτημένη, καὶ φαρμακίς, συστρόφον παρέχουσα βρώσιν) συναντήσας, δέδωκε φάρμακον ὅπως ταῖς ἰδίαις ἑταίροις χοίροις οὖσι βοηθήσῃ, μηδὲ αὐτὸς τὴν χοιροποιὸν ἔδετα βρώσιν. Ἡ γὰρ Κίρκη τοὺς παρεμπιπτοντας αὐτῆ, βρώσιν ἐνα παρέχουσα, χοίρους ἐποίησε· ἢ καὶ Ὀδυσσεὺς περιέτυχεν ἐν τῇ πλάνῃ. Αὕτη δὲ τοῖς ἑταίροις αὐτοῦ τὴν τοιαύτην παρασχρῶσα τροφὴν, πεποίηκε χοίρους· ἔχων δὲ τοῦ πομποῦ τὸ φάρμακον Ὀδυσσεὺς οὐ γέγονε χοῖρος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑταίροις ἐβοθήθησεν τοῦτο γεγονόςι. Δοὺς γὰρ αὐτοῖς τοῦ πομπαίου φαρμάκου πάλιν εἰς ἀνθρωπείαν αὐτοὺς μετεποίησε φύσιν. Ὁ μὲν οὖν μῦθος βρώσιν τινὰ λέγει τὴν τῆς Κίρκης χοιροτρόφον· ἄλλοι

Teste fabula, Diomedes pugnae finem imposuit cum Venerem sanguine et lacrymis perfusam vidisset. Gregorius autem factum per antiphrasim narrat, quod ei solemne est, sicut quando dicit: *Aut umbram densam, aut nebulam*, solidum pro debili sumendo, quod solent facere viri docti. — Est quoque alia narratio de patre aliquo ejusque filio. Sicilia insula est praegrandis prope Italiam. Urbs ibi est Catana, et prope montis ignivomus, Aetna nomine, apud Graecos autem Vulcani crateres. Flammæ hujus montis quasi amnis efflerunt cum omni generis fossilibus, ignisque vere divini aliquid habere credi potest. In hoc monte patrem quemdam cum filio suo fuisse narratur; cumque ignis undæ instar submotus projiceretur nullaque spes salutis ostenderetur, filius patrem inde extulit; quo facto ignis erubescens ob filii pietatem, flumen igneam coercendo fecit ut pater et natus incolumes evaderent.

Orpheus genere Thrax τῷ θρησκείην i. e. deos colere, nomen et locum dedit. Is primus caeremonias et ritus cultui adjecisse dicitur; idem est qui fidibus inanimata demulsisse et feras erudivisse traditur, imo adeo dulces et suaviter cecinisse, ut quercus et bruta, lapides, amnes allicerentur. Poemata ejus tanquam dogmata theologica a Graecis coluntur. Divinus ait Gregorius: Si quando fuit cithara Orphei, verbum eam interpretor, quia Orpheus tantam verbis suis vim addebat, ut animas duras, saxaeas, recalcitrantes perdomaret.

Amphionis quoque lyram verbum esse asserit Gregorius, quod animas ferreas emollit. Ab Amphione et Letho septem portas Thebarum admiratione dignas ædificatas esse fabulantur.

Memento, Epimetheum lyram aliaque musica instrumenta invenisse putari; Prometheum autem homines inculcos ea, quam ipse possidebat, sapientia donasse legitur.

Mercurius nuntius Ulyssi oberranti Circe (mulier est quæ, habitans in insula deserta, veneficium exercet homines porcos reddendo) obviam factus medicamen dedit quo socios in porcos transmutatos reformaret, ipse vero Circes artes effugeret; hæc enim dea porcos faciebat quicumque eam adirent, cibo aliquo dato. Cum igitur Ulysses quoque in ejus insula appulisset, eo quo diximus modo socios ejus mutavit; Ulysses, a Mercurio præmunitus non tantum formam servavit suam, sed sociis etiam corpora humana restituit. Hinc fabulæ de Circes quodam comestibili loquitur, quod manducantes in sues transformantur. Alii in eo remedio concupiscentiæ carnalis stimulum vident, cui Mercurii medicamen statim me-

(1) Ex margine.

δὲ τὴν πρὸς αἰσχρὰν μίξιν ἐπιθυμίαν εἶναι φασιν· ὡσαύτως δὲ τὸ τοῦ πομποῦ φάρμακον, αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν, τὸ λυτήριον ταύτης. Μυθεύεται γὰρ, ὅτι ἰσοσούτῳ τῆς Κίρκης κατεκράτησεν Ὀδυσσεύς, ὥστε πείσαι συγκαθευδῆσαι, καὶ πρὸς ἄτοπον μίξιν συνελθεῖν αὐτῷ. Ὁ δὲ θεὸς Γρηγόριος, λόγον εἶναι τὸ φάρμακον διαβεβαιούται. Τοσοῦτον γὰρ Ὀδυσσεύς, φησι, πυκινόφρων ὑπάρχων καὶ περὶ λόγους ἐντρεχῆς, οὕτε χοῖρος γέγονεν, ὅπερ ἐστὶ φρενοπληξίας τεκμήριον, ἀλλὰ γὰρ ἐδοθήθησε καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν τοῦτο πεπονησὶ κατὰ ὀφείας.

200 Μῦθος καὶ Πολυδάμνα κερύσαστο θῶρος ἀκοι-

201 Αἰγυπτίη, δῶκε δ' Ἑλένη ξεινήτων ἐσθλόν, ^{τις}
202 Νηπενθές τ', ἀχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ^{ἀπάντων.}

Ἑλένη ἐστὶ περὶ ἧς ὁ πολυθρύλλητος ἐπὶ πλείον ὑπήρχθη πόλεμος ἀμφὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ Φρυγίους. Ἀυτὴ δὲ πᾶν μεταμληθεῖσα τῷ συμπαρεῖναι Ἀλεξάνδρῳ, δεινῶς κατὰ ψυχὴν ἔπασχεν, ὡς Ὀμηρος ἐν τῇ πρὸς Ἑκτορα ταύτης διαλέξει δι' ἐπῶν ὧδε φησιν (1).

Τὸν δ' Ἑλένη μύθοισιν ἡμίθετο δια γυναικῶν·
Ἄδερ ἔμειο κνυρὸς κακομηγάρου ὀκρυόεσσης,
Ὅς μ' ὄψελ' ἤματι τῷ, ὅτε με πρῶτον τέκε μήτηρ,
Οἴχεσθαι φέρουσα κακῆ ἀνέμοιο θύελλα
Εἰς βρος, ἢ εἰς κῦμα πολυφλοισθοιο θαλάσσης,
Ἐνθα με κῦμ' ἀπόρσεε πάρος τάδε ἔργα γενέσθαι.
Αὐτὰρ ἐπεὶ τάδε γ' ὧδε θεοὶ κικλῆ τεκμήρατο,
Ἄνδρὸς ἔπειτ' ὄψελλον ἀμείνονος εἶναι ἀκοιτις,
Ὅσ' ἤδου ἐμείσιν τε καὶ αἰσχεῖα πόλλ' ἀνθρώπων.
Τούτῳ δ' οὐτ' ἄρ' ἔνν φρένες ἔμπεδοι, οὐτ' ἄρ' ^{ὀπίσσω}
Ἔσσονται· τῷ κέν μιν ἐπαυρήσεσθαι ὄλω.
Ἄλλὰ γε νῦν εἰσελθε, καὶ ἔλεο τῷδ' ἐπὶ δίφρῳ,
Ἄδερ, ἐπεὶ σε μάλιστα κόνος φρένας ἀμφιβέβηκεν
Εἶνεκ' ἔμειο κνυρὸς, καὶ Ἀλεξάνδρου ἔνεκ' ἀτης·
Ἰόνιν ἐπεὶ Ζεὺς θῆκε κακὸν μόρον, ὡς καὶ ὀπίσσω
Ἀνθρώποισι κελώμεθ' ἀόιδμοι ἐσσομένοισι.

Ταύτη λυπηρῶς τὴν Ἑλένην διακειμένην, ἡ Πολυδάμνα φάρμακον πιεῖν παρέσχετο, λήθην τῶν κακῶν ἐμποιοῦν. Ὁ μὲν οὖν μῦθος οὕτως ἔχει· Γρηγόριος δὲ φησιν ὁ θεὸς, ὅτι λόγος ἦν παρηγορικὸς τῇ Πολυ-

δάμνῃ, δι' οὗ τὴν τοσαύτην λύπην τῆς Ἑλένης ἡδύνατο παραμυθεῖσθαι· Αἰγυπτίαν δὲ φησιν εἶναι τὴν Πολυδάμναν. Καὶ γὰρ εἰς τὴν νῆσον Φαρίαν τὴν Ἑλένην εὐρεῖν λέγεται Μενέλαος παρὰ τῷ Πρωτέϊ, μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.

Σχόλιον (2). Χρῆ εἰδέναι, ὡς Ὀμηρος κυκεῶνα τὸ φάρμακόν φησι, τὸ ὑπὸ τῆς Κίρκης ἐνέργειαν ἔχον τοιαύτην, ὡς δύνασθαι μετασθεῖν ἀπ' ἀνθρωπίνων σχημάτων εἰς θηριώδεις μορφὰς τοὺς ἐσθλιότητας.

208 Τεκμαίρου δ' Ὀδυσσῆϊ τὸν ἐκ πόρτοιο γυ-

209 Γυμνὸν καὶ μελέεσσι τετρονυμένον αἰπὴν ^{ῥόντα}

210 Μύθοισιν πυκινόσιν ἰκέσσιον ἀντίδασατα. ^{ἀλίτην,}

211 Παρθενική περ' ἐοῦσ' ἠδέεσσιτο καὶ βασίλεια,

212 Φαιήκεσσι τ' ἔδειξε καὶ Ἀλκινόῳ βασιλῆϊ

213 Σεῖρον, ναυηγῶν, πάντων γεφυρώτατον ἄλλων.

Ὀδυσσεύς ἐν τῇ πλάνῃ ναυηγὸς εἰς Φαίακας κατήχη· τῶν δὲ Φαίακων Ἀλκίνοος ἦν βασιλεὺς ὁ φιλόφρων· Ἡ τοίνυν Ἀλκίνοου θυγάτηρ παρ' αἰγιαλὸν κατελοῦσα, τὸν Ὀδυσσεῖα γυμνὸν ὑπὸ τινα σκίπην ἐθεάσατο καθεζόμενον· προσαγαοῦσα δὲ καὶ τί ποτε τὸ συμβᾶν αὐτῷ πυνθανομένη, καίπερ οὔσα παρθένος, τοσοῦτῳ τὸν Ὀδυσσεῖος ἠδέεσθη λόγον, ὥστε τοῖς τοῦ ἴδιου πατρὸς αὐτὸν βασιλικοῖς ἀμφιθέμασι περιστολίσει, καὶ ὡς μέγα τι τῷ βασιλεῖ δεικνύειν Ἀλκίνοῳ καὶ τοῖς ἄλλοις Φαίαις, ὅτι τῶν ἄλλων πάντων ἦν ἐντιμώτατος ὁ ξένος καὶ γυμνὸς καὶ ναυηγὸς ἀλήτης, προῦχων τοῖς τε λόγοις καὶ τῇ συνέσει.

254 Δελφίς δ' εὐδιδάσασα ὑπεῖρ ἄλλα νῶτα φασιν τοῖς

255 Γυροῖς εὐγνάμπτουσιν ἐλισσόμενος πυμάτοι-

256 Σκιρτῆ κατὰ κῦμα τερνόντων ἡγεμονέων ^{σιν,}

257 Ὅς ποτε καὶ νῶτοισιν ἀόιδμον ἤγαγ' ἀοιδόν.

Κιθαρωδὸς ἦν ὁ Ἀρεῖων.

254 Ὅλα γάρων μεγάλουσιν ἀθλητῆρος κελύωνι-

255 Ἄμφι κόνιν Πισυῖαν ἐπισταμέντοισι λόγοισι.

Σχόλιον ἀνέγνωμεν ἐν τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ Γρηγορίου περὶ τῆς Πισυίας κόνεως, ὡς παρ' Ὀμήρῳ κέεται. Γέροντα μὲν ἐγκελευόμενον τοῖς μεγάλοις ἀθληταῖς, Νέστορά φημι. Καὶ γὰρ εἰς ἀγῶνας πα-

deur. Namque fabula Ulysses tantam dicit in Circe vim exercuisse, ut Veneris dona læte gustarint. Gregorius id remedii verbum esse affirmat. Ulysses enim, ut idem dicit, animi solertia atque eloquentia insignis, porcus non evasit, quod stupiditatis signum est, sed socios etiam qui talia passi essent in pristinum statum restituit.

Helena fuit propter quam famosus inter Græcos et Phryges bellum exarsit. Hæc enim femina ubi eam commercii cum Alexandro inibi pœnitere cœpisset, maximo opere anima cruciabatur, teste Homero, qui eam cum Hectore hac de re querentem introducit.

Helene gravissimis animi doloribus affectæ Polydamna Pharmacum dedit quo dolores lenirentur. Sic quidem fabula. Gregorius Polydamnam verba dicit consolatoria, ut id faceret, adhibuisse. Polydamna Ægyptia fuit, eodem teste, nam in Pharo insula Menelaus Helenam invenisse legitur apud Proteum, bello Trojano confecto.

Scholium. Scito potum veneficum (κυκεῶνα) ab Homero relatum in Circes manu tantam vim exercuisse ut qui eum gustassent, brutorum formis induerentur, hominesque esse desinerent.

Ulysses naufragus et errabundus ad Phæaces devertit, quorum rex Alcinoos bona indole gaudebat. Forte filia regis ad litus venerat, ibique Ulysses nudum inter juncos viderat sedentem; et cum propius accessisset et quid rei esset ex eo quæsisset, virgo cum esset, adeo admirata est Ulyssis sermonem, ut vestimenta paterna apportari in ejus usum jussit, iisque indutum Alcinoos et Phæacibus ostenderit. Hospes enim Ulysses, nudus, naufragus, erro, inter omnes eloquentia et ingenio excelebat.

Scholium legimus apud Gregorium de cinere Pisano, de quo etiam Homerus, de quo etiam Nestorem autem dico, ut athletas fama celebres exhortatur. Etenim Hector cum Græcorum optimates provocasset, omnesque congre-
di cum eo timent, ipse lamentabatur.

(1) Iliad. 2, 343 sqq.

(2) Ex margine.

ρακαλούμενος Ἐκτωρ, τοὺς τῶν Ἑλλήνων Δαναοὺς ἀριστήσας, πάντων εὐλαθηθέντων, αὐτὸς σχετικίστας διελέγετο, τὰ κατὰ τὸν κορυφήτην Ἐρευθαυλιωνα τὸν Δουκούργου παρεισάγων, ὡς αὐτὸς ἀνέλεν ἀγωνισάμενος ἔτι νέος ὢν παρὰ πάντας τῆ ἡλικίᾳ ἐν τῇ κατὰ συστάδην πρὸς Ἀρκάδας μάχῃ. Γέρων δὲ λέγεται παρ' Ὀμήρῳ καὶ Ποσειδῶν· ὅς ὁμοιωθεὶς τῷ Κάλχαντι πρὸς τοὺς Αἰντας πρώτους εἶπε, καὶ αὐτοὺς προθυμούμενους· ἔχει δὲ τὸ ἔπος ὕδε·

Ἄλλὰ Ποσειδῶν γαιήοχος ἐννοσίγαιος,
Ἀργείους ὤτρυνεν, βαθείης ἐξ ἄλλος ἑλλῶν.
Εἰσάμενος Κάλχαντι δέμας καὶ ἀτειρέα φωνήν·
Αἴαντε πρώτω προσέφη μμῖωκε καὶ αὐτῷ (1).

Καὶ ἐξῆς·

Βῆ δ' ἰέναι παρὰ τε κλισίας καὶ νῆας Ἀχαιῶν
Ὀτρυνέων Δαναοὺς, Τρώεσσι δὲ κῆδε' εἰσυχεν.
Ἰδομενεὺς δ' ἄρα οἱ δουρικλυτὸς ἀντεβόλησεν (2).

Τούτῳ μὲν οὖν πάλιν ὁ Ποσειδῶν διαλέγεται ὁμοιωθεὶς τῷ Θῶαντι κατὰ τὴν φωνήν, καὶ ἐξῆς·

Ἄλλ' Ἐρυσίχθων

Ῥεῖᾷ μτεισάμενος, κρατερὰς ὤτρυνε φάλαγγας·
Τεῦκρον ἐπὶ πρώτον καὶ Λήϊτον ἤλεθε κελύων,
Πηλέϊόν δ' ἤρωα, Θόαχρά τε, Δίφυλον τε,
Μηρόσῃν τε καὶ Ἀντίλοχον μῆστορας ἀντῆς.

Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος ὡς παρὰ Νικοβούλου πρὸς τὸν υἱὸν περὶ λόγους προθυμούμενον, ὅτι δὴ Μάλλον πρὸς οἷς οὐκ ἀπαίρω, ἀλλὰ καὶ προθυμούμενον πλεον διεγείρω προτραπέμενος, οἷα γέρων τοῖς λόγοις τοῖς ἐμπειροῖς μεγάλους ἀθλητὰς διεγείρων, ἐγκαλυόμενός τε πρὸς ἀγῶνα. Κεῖται δὲ πλατυτέρως ἐν τῷ ριθ' λόγῳ περὶ τῆς Πισαίας κόνας.

ΛΟΓΟΣ Εἴς (3).

... (4) Κρήνη μελάνυδρος. Τῶν δὲ Σαοὺλ ὀφθαλμῶν ταῦτα βλεπόντων, σκότος περιεχύθη, δε-

νόν. Αὐτὸν δὲ πλανώμενον, εὐσκόπως οἱ τοξόται κατὰ τῶν ὑποχονδρίων βεβληκότες, ὡς ἐπὶ θήραν προθυμούμενοι κύνας ταχεῖς ἔσπευδον ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ τὸν ὀπλοφόρον ἐπ' αὐτῷ σπάσασθαι τὴν βομφαίαν ἠντιβόλει· μὴ πειθομένῳ δὲ τὸ ξίφος ἑαυτοῦ τοῖς κενεῶσι περιπειράς τὸ ἴδιον, πικρὸν ὅμοῦ καὶ μακρὸν τὸν θάνατον ἐπεσπάσατο. Ταῦτά τις Ἀμαληκίτης ὡς ἄτε φίλῳ τῷ Δαβὶδ ἀπαγγεῖλαι σπουδάζων τὸν χλιδῶνα τὸν ἐπὶ τοῦ βραχίονος Σαοὺλ καὶ τὸ κατὰ κράνας βασιλεῖον φέρων ἔρχεται τῷ Δαβίδ, καὶ χάριν ὡς ἐφ' ἑκαὶ κατατιθέμενος, τὰ μὲν ἄλλα σὺν ἀληθείᾳ διέξιαι, ὅτι δὲ καὶ τὸν Σαοὺλ αὐτὸς ἐπάταξε, κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ἀπεφήνατο ψεύδος. Αὐτίκα μὲν οὖν ὁ φιλόθεος Δαβὶδ ὑπὸ συμπαθείας ἔλκόμενος, ἐπὶ μὲν τῷ Σαοὺλ καὶ τῷ Ἰωνάθαν ἐπένησεν ἰκανῶς, ἐπειπὼν τ' ἀπαγγεῖλαι, Πῶς οὐκ ἔβροθίθης τὸν Θεὸν ἐπετεργεῖν τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὸν χριστὸν Κυρίου; προστάξας καὶ τινι τῶν ὑπασιπιστῶν ἀναλεῖν αὐτόν, καὶ τοῦτό φησι· Τὸ αἷμά σου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου· διότι τὸ στόμα σου κατὰ σοῦ ἀπεφήνατο, ὅτι σὺ ἐπάταξας τὸν χριστὸν Κυρίου. Οὕτω δὲ καὶ τοῦ Ἀβεννήρ ἐπιβουλεύθεντος ὑπὸ Ἰωάβ, ἔκλαυσε Δαβὶδ· καὶ τῷ Σολομῶντι τελευτῶν ἐνετείλατο καταγαγεῖν τὸν Ἰωάβ ἐν αἵματι εἰς ἕδου ἀντὶ τοῦ Ἀβεννήρ· καὶ τοῖς υἱοῖς Ῥεμμῶν τοῖς Βηρωθεοῖς τῷ Βαανᾷ καὶ Ῥιχὰδ κακὴν δίκην παρέσχε, ὅτι τὸν Ἰεσοσθὲ κατέκτειναν ἐν τῷ κοιτῶνι, τῷ Δαβίδ τὸ δοκεῖν χαρίζόμενοι, τὴν κεφαλὴν Ἰεσοσθὲ πρὸς αὐτὸν εἰς Χεδρών ἀπαγαγόντες, θάπτον δὲ στόματι ξίφους ἀναιρεθέντες καὶ παρὰ τὴν κρήνην κρεμασθέντες. Ἀρετὴ γὰρ καὶ πραότης ἦν τῷ Δαβίδ περισπουδαστότερον ἤπερ βασιλεία.

327 Οὕτε σε πατρώης ἀπειμέρσαμεν, ὦ ἄνα, τιμῆς.

Ereuthalionem clavigerum, Lycurgi filium introducens, quem vicerat dimicans valde adolescens in pugna stataria contra Arcades pugnata. Senis nomine Neptunus quoque apud Homerum insignitur; qui Calchanti assimilatus, Ajacem utrumque, fortissimos viros allocutus est.

Cum eo rursus Neptunus colloquitur, Thoantis vocem simulans.

Gregorius, ut in Nicobulo, ad filium discendi cupidum dicit: Nihil hoc impedio, imo magis ad id exhortor; senex enim cum sim, fortiores me ad certamen exhortor. De his fusius in carmine CIX de cinere Pisauo.

CARMEN LXIII.

... Fons aquæ nigrae. Cum Saul hæc vidisset, oculi ejus nefandis tenebris circumfusi sunt. Cum eum errantem sagittarii invenissent, jaculis vulneratum ut canes inter venandum eum persequuntur. Armigerum orat ut se gladio percutiat; et cum hic nollit id facere, proprium gladium in viscera sua dedixit, et mortem oppetiit amaram et longam. Vir quidam Amalecita Davidi hunc nuntium festinans armillam simul e brachio Saulis detractam, et diadema eidem apportavit, gratum facturus, ut opinabatur. Hoc quidem secundum veritatem; sed mentitus est, se interfectorem Saulis dicens. Tum David misericordia commotus de morte Saulis ac Jonathæ nuntio dixit: Quomodo non timuisti Deum, ita ut manum in christum Domini injiceret? Uni igitur satellitum ut illum necaret præcepit hæc fatus: Sanguis tuus super caput tuum, quod os tuum locutum est adversum te, quasi Domini unctum percussisses¹. Pari modo David Abner flevit a Joab per insidias occisum, et moriens Salomoni præcepit ut Joabum Abneri causa necatum in infernum demitteret. A Remmon quoque filius Baana et Richal gravem vindictam sumpsit, quod Jesososthe in cubili interfecerant; nam cum gratum se facturos autuantes Jesososthe caput detrauctum Davidi in Hebron apportassent, extemplo interfecit, super fontem suspensi sunt. Virtus enim et mansuetudo Davidi amplius cordi erant quam regnum et dominatio.

¹ Reg. 1, 14.

(1) *Iliad.* N, v. 45 sqq.

(2) *Ibid.* v. 208 sqq.

(3) *Ed. nov.* p. 1017.

(4) Deest in codice quaternio integer, id est pagina sexdecim. Est autem hoc carmen in editionibus 51, nunc 2.

Τὰς παρὰ τέκνων ἐπαγομένας τοῖς γονεῦσιν ἀτιμίας, ἃς καὶ ὁ νόμος ὑπαίτιας τίθησι τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἀποκληροῦν γνησιότητος, οὐδαμῶς ἐπενεχθήσονται τῷ χολουμένῳ πατρὶ παρὰ τῶν τέκνων φησίν· Ὁ πατρικῆς ἀπεμερίσαμέν σε τιμῆς, ὅσα πολλάκις παρὰ τῶν παίδων προσάγεται τῷ πατρὶ. Ὁ γὰρ Ζεὺς τὸν ἴδιον πατέρα ἐκ τῶν οὐρανῶν ῥίψας, ὡς ὁ περὶ τούτου μῦθος, τῆς βασιλικῆς αὐτὸν τιμῆς ἀπεμέρισε· καὶ τὸν Δαυὶδ τυραννήσας Ἀβεσσαλῶμ τῆς βασιλείας ἐδίωξεν.

328 *Οὐδὲ μὲν ἀσταχύεσσιν ἐπεχράδομεν σέο χώρης.*

Τοῦ μὲν Ἰωῶβ τὸν ἀμητὸν ἐνέπρησεν Ἀβεσσαλῶμ, οὐ μὴν πατρὶ πρὸς παιδὸς ὑπήρχθαι πάποτε ἀκηκόαμεν. Δύναται ἂν δὲ καὶ ὧδε νοηθῆναι, ὅτι τῶν ἀθαδεαῖα ἔργων πρῶτόν ἐστι, καὶ τῆς ἐσχάτης σύμβολον ἐμβρονησίας.

330 *Οὐδὲ λέχους ἐπέδημεν, ὃ μὴ φίλον, ἀφρα-
[δέοντες.*

Τὰς μὲν παλλακὰς Δαυὶδ πατρὸς Ἀβεσσαλῶμ ἐταπεινώσεν, ἐντρέψαι τὸν πατέρα βουλόμενος, καὶ τῆς πατρός τιμῆς ἀποχωρῖσαι κατεπειγόμενος. Ῥουθεῖμ δὲ τοῦ Ἰακώβ ὁ πρωτότοκος τὴν παλλακὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βάλλαν ἐταπεινώσεν, αἰσχύνῃν τοῦ πατρὸς καταχέας, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς εὐλογίαις Ἰακώβ περὶ Ῥουθειμ, *Σκληρῶς γέρεσθαι καὶ σκληρῶς ἀδόδης· ἀρέθης γὰρ ἐπὶ κότερῃ πατρός σου, τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν οὐ ἀρέθης.*

331 *Οὐδὲ δόλον φρασάμεσθα σὺν ἀνδράσι δυσμε-
[τέεσσιν.*

Δόλον τῷ Ἰακώβ οἱ περὶ τοῦ Ἰωσήφ κακατεκτηνάμενοι· ἐσκέψαντο ἀδελφοί. Τοῦτον γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρὸς παφλημένον, ἐνυπνίους τε θειωτέροις τῆς ἡσπερ τιμῆς ἀξιοθήσονται ἡμελλε προβλέποντα τὴν ἀπόβασιν, οἱ ἀδελφοί βαλλόμενοι φθόνῳ, θανατώσασθαι βουλεύονται· καὶ δὴ ποτε κατὰ τινα ποιμαίνουσι χώρον ἀποστειλίας τὸν Ἰωσήφ Ἰακώβ εἰς ἐπισκοπὴν τῶν ἄλλων σὺ τοῦ παίδων, ἐλθόντα βοθύνῳ καταβάλλουσιν

ἀνδρῶν κατὰ τὴν ἔρημον· καὶ τι χρηστέρον αὐτῷ βουλευσάμενοι, μὴ καλὴν εἶναι τὸν ἀδελφὸν θανατώσασθαι φήσαντες, Ἰσμαηλίταις εἰς Αἴγυπτον κτιτοῦσι, τριάκοντα δηναρίων ἀπέδοντο, τὸν δὲ περὶ αὐτὸν αἰμάξαντες ποικίλον χιτωνίσκον, δόλω τὸν πατέρα λαβόντες, ὡς ὑπὸ θηρὸς ὤλετο, πένθος αὐτῷ παρεῖχον ἀφόρητον. Ὁ δὲ καταχθεις εἰς Αἴγυπτον, καὶ τῶν Φαραῶ τῷ προέχοντι ὠνήθεις, ὑπὸ τε τῆς κυρίας ἐρασθεῖς (καὶ γὰρ ὠραῖος ἦν), καὶ σωφροσύνης ἀντισχεθεῖς, λοιδορηθεῖς, εἰρχθεῖς, ἐνύπνια συγκρίνας τοῖς παισὶ Φαραῶ, καὶ αὐτῷ μετέπειτα Φαραῶ προφητεύσας, χάριτος πλησθεῖς, πάσης βασιλεύσας γῆς Αἴγυπτίων, προστάτης ἦν τοῦ γένους, καὶ τῶν ἐπιβούλων κύριος ἀδελφῶν. Δόλον δὲ τῷ Δαυίδ σὺν τῷ Ἀχιτόφελ καὶ Ἀβεσσαλῶμ ἐβουλεύσατο.

ΛΟΓΟΣ ΞΔ' (1).

Πρὸς Νεμέσιον ἀρχοντα Ἑλλήνα.

83 *Ἢ σταυροῦ μεγάλου χαράγματι, μηδὲ μένοντι*

84 *Ἢέρα μέσον ἔγραψε, τύπος δ' ἔστησε τρό-
[παιον,*

85 *Ὡς τὸ πάρος Μωσῆος ἀγακλῆος ἐν καλῶμῃσιν.*

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

91 *Οἱ πατέεσσιν*

92 *Ἄλλαρ ἑοῖς μῆσασθε, θεοὺς στησασθαι ἀλι-
[τρούς,*

93 *Φεύστας, πατροφόνους, σκολιούς, ἐπιλορον
[δμοῦντας,*

94 *Ἄρπυιαι, ἀνδρογύνους, μοιχοὺς, ἐπιθήτορας
[ἀνδρῶν.*

95 *Ἄθρει δὲ πρῶτιστον ὃς ἐπλετο μαργουσύνῃσι,*

96 *Ταυρος, κύκνος, χρυσός, θῆρις, πόσις, ἀρκτος,
[ἄπαντα*

97 *Ὅσσα μιν ὠκὺς ἀνωγερ ἔρωκ, κοῦρός τ' ἀλλ-
[παθρός.*

Κεῖνται αἱ πᾶσαι προκειμεναὶ ἱστορίαι ἐν τῷ γ' λόγῳ.

103 *Σκέπτεο μοι στρατὸν ἄλλον ἀγακλιτῶν ἐπι-
[κούρον,*

104 *Ἰουδαίου κερθέοντα ἀναύχετας ἡμιβρί-
[κοντας*

105 *Θῆρας θηρομυγεῖς τε γελώτορ εἶδος ἔχοντας.*

Opprobra quæ e liberis in parentes cadunt, et quæ lex ipsa sancit ut patri ascribenda, ab irato patre non tolerantur. Sæpe filius patrem hac voce offendit: Non ego te honore paterno exclusi. Nam Jupiter patrem e celo humi detrusum, ut in fabula est, dignitate regia spoliavit; Absalom usurpato regno, Davidem ex eo ejecit.

Joabi messem Absalom igne delavit, nec unquam patri cum filio commune quid fuisse audivimus. Forsitan dixerit aliquis, id et arrogantiae et impudentiae opus et signum habendum esse.

Absalom Davidis patris concubinas male tractavit, ad patrem deprimendum, et dignitatem paternam socii faciens. Ruben primogenitus e Jacob filiis patris concubinam Ballam pro ludibrio habuit, probra in caput paternum cumulans, ita ut Jacob ipse Ruben ita alloquatur: *Effusus es sicut aqua, non crescas, qui ascendisti cubile patris tui, et maculasti virginitatem ejus.*

Frater Josephi invidia incensi, qua ratione Jacob fallere possent diu meditabantur. Pater cum præ cæteris diligebat, et Joseph ipse per somnia divinitus missa de futura sua magnitudine augurabatur; quare fratres invidia stimulante eum occidere quæsierunt. Jacob filium dilectum in locum quemdam, ubi gregem pascebant, misit ad cognoscendum quid egerent. Hi vi arreptum in cisternam aqua carentem projecerunt in deserto. Sed paulo post resipiscentes fratrem Ismaelitis iter in Ægyptum habentibus triginta denariis vendiderunt. Vestem deinde ejus sanguine tinctam patri, dolum parantes, attulerunt, Josephum a fera devoratum mentientes, unde senex summo dolore affectus est. Ductus igitur Josephus in Ægyptum, et Pharaonis prefecto venditus dominæ cupidinem in se vertit (erat enim pulchra facie). Nemo nescit eum restitisse tentationibus, accusatum, in vincula conjectum, regis ministris somnia explicuisse. Et cum aliquanto post ipsi regi somnia quædam interpretatus esset, beneficiis cumulatus omnem Ægyptum gubernavit, toti populo præpositus, et fratrum qui ipsum prodiderant, dominus exstitit. — Scimus Absalom cum Achitophel Davidi insidias struxisse.

CARMEN LXIV. Ad Nemesium archontem Græcum.

Leg. in carm. I.

Leg. in carm. III.

Gen. XLIX, 4.

(1) Ed. nov. p. 1071.

Ἰθυφάλλοι εἰσιν οἱ περὶ Διονύσου γενόμενοι. Ἐν γὰρ τῇ Διονύσου ἑορτῇ, φαλλοὺς δερματίνους σχηματίζομένους εἰς αἰδοῖα ἀνδρὸς περιτίθεισαν Ἕλληνες ἑαυτοῖς εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ· καὶ τινὰς τῶν φαλλῶν ἀπέρτων ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἑαυτῶν, ἄλλους δὲ περὶ τὴν ὄσφυν τὴν ἑαυτῶν ἰθυτενῶς περιδέσμον, μιμουμένους αἰδοῖον ἑρθισιν, οὓς καὶ ἰθυφάλλους ἐκάλουν· ὡς εἶναι τῶν φαλλῶν τοὺς μὲν ἰθυφάλλους, τοὺς δὲ πλαγιοφάλλους· τοῦτο δὲ ἐποιοῦν τιμῶντες τὸν ἑραστήν τοῦ Διονύσου. Λέγεται γὰρ, ὅτι ἠράσθη μειράκιον τοῦ Διονύσου· εἶτα τοῦτο πρὶν ἐπιτύχη τῆς ἀσελγείας ποντισθὲν περὶ τὴν Λέρνην ἀπέθανεν. Ὁ οὖν Διονύσος ἀφοσιώσασθαι βουλόμενος τὸν ἔρωτα τοῦ ἀποθανόντος μειρακίου, σύκινον αἰδοῖον πελεκίσας, περιῆψεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ τράχηλον, καὶ οὕτως περιῆψεν· καὶ ἐκ τούτου τιμῶντες τὸν Διονύσον Ἕλληνες, τοὺς φαλλοὺς περιτίθεισαν ἑαυτοῖς.

Ἀναύχνοι δὲ εἰσιν οὗτοι· τὴν Ἐκάτην θεὸν νομίζουσιν Ἕλληνες, καὶ οἱ μὲν αὐτὴν εἶναι λέγουσι τὴν Ἄρτεμιν, οἱ δὲ τὴν σελήνην, ἄλλοι Ὀδικήν (ita cod.) τινὰ θεὸν ἐν φάσμασιν ἐκτόποις φαινομένην τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτήν· μάλιστα δὲ φαίνεται τοῖς καταρρωμένοις· τὰ δὲ φάσματα αὐτῆς δρακοντοκέφαλοι φαίνονται ἀνθρωποὶ, καὶ ὑπερμήκεις καὶ ὑπερμεγέθεις, ὥστε ἐκ μόνης τῆς θέας καταπλήξαι καὶ διηματώσαι τοὺς ὀρώντας. Ἡμιδράκοντες δὲ εἰσιν οὗτοι· λέγουσι τὴν Ἀθηνᾶν Ἕλληνες παρθένον οὔσαν, τεκεῖν δρακοντόμορφον ἀνθρωπον τοιῶσδε· Ὁ Ζεὺς, φησὶ, βουλόμενος ἀποκηῆσαι τὴν Ἀθηνᾶν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ, ἔδειτο συνεργοῦ τοῦ λαθίντος καὶ πλήξοντος τὴν κεφαλὴν ἵνα ἀποκηθῆ· καὶ λόγους προσφέρει τῷ Ἡφαίστῳ περὶ τούτου· ὁ δὲ Ἡφαίστος οὐκ ἄλλως εἶπετο σχίσαι τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς, εἰ μὴ τὴν γεννωμένην διαπαρθευσεῖ· καὶ ἠνάσχετο ὁ Ζεὺς· λαθῶν δὲ ὁ Ἡφαίστος τὸν βου-

πλήγα, τέμνει τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς, καὶ ἐξῆλθεν ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ ἐπεδίωκεν αὐτὴν ὁ Ἡφαίστος ἵνα αὐτῇ συγγένηται, καὶ ἐπιδιώκων ἐπεσπέρμαιεν ἐπὶ τὸν μηρὸν τῆς Ἀθηνᾶς· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ λαβοῦσα ἔριον, ἐξαίμαξε τὸ σπέρμα καὶ ἐρρίψεν ἐν τῇ γῆ, καὶ ἐγένετο ἐκ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἐρίου ἀνθρωπος δρακοντόπους ὃς ἐκαλεῖτο Ἐριχθόνιος, ἀπὸ τοῦ ἐρίου καὶ τῆς χθονὸς λαθῶν τὸ ὄνομα.

Θηρές εἰσι καὶ θηρομυγεῖς οἷδε· Φασὶν Ἕλληνες, ὅτι ἐσπάρησαν καὶ ἀνεφύησαν αὐθημερὸν γίγαντες· ἔστι δὲ ἡ ἱστορία αὕτη· ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας λέγεται ὁ Κάδμος ἢ ἄλλος τις, ὃς λαθῶν τοὺς τοῦ δελφίνου δράκοντος ὀδόντας, ἔσπειρεν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀνεδόθησαν ἔνοπλοι ἄνδρες· ἀνεδόθησαν δὲ ἀπὸ μηροῦ ἕως ἄνω, καὶ οὕτως ἰσάμενοι ἐπολέμουν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους. Γέλοισιν δὲ λέγει εἶδος τούτους ἔχοντας, ἐπεὶ περ συντέθεινται πολυμόρφως ἐκ διαφόρων ζῶων τε καὶ κτηνῶν καὶ θηρίων. Καὶ γὰρ καὶ Τριπτόλεμος δρακόντων ἐπερωμένων ἐπιθάς, συμπαραλαθῶν καὶ τὸν Κελεδόν, ἐφιλοτιμεῖτο τὰ σπέρματα· Ἡ γὰρ Δημήτηρ πλανωμένη περὶ τῆς θυγατρὸς Περσεφόνης, ἦλθεν ἐν κώμῃ Ἐλευσίῃ, καὶ παρὰ τοῦ Τριπτόλεμου μαθοῦσα, ὡς Πλουτεὺς αὐτὴν ἤρπασεν, ἔστη τῆς πλάνης· ὄθεν καὶ χάριν ἀντιχάριτος, τὰ σπέρματα τῷ Τριπτόλεμῳ δέδωκε, καὶ τοὺς ἀνθρώπους σπείροντας τὰ ἀπὸ γῆς ἐδίδαξεν ἐσθίειν· βαλάνους γὰρ πρὸ τούτου ἠσθιον σπέρμα φηγοῦ, ὄθεν καὶ τὸ φαγεῖν ἐκλήθη. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα τινὰ παρ' Ἕλλησιν ἀγαλμάτια μινρά, ἐν οἷς ἦν κεφαλὴ κυνὸς, καὶ παραφυομένη ἄλλη κεφαλὴ αἰλουροῦ, καὶ ἑτέρα ἰέρακος, καὶ ἔσθεον Ἕλληνες ταῦτα, καὶ ἐν οἴκοις ἔγραφον· οὐ μόνον δὲ τοιαύτην φύσιν ἔγραφον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα θηριόμορφα τινὰ, ἃ ἐσέθεντο οἱ Αἰγύπτιοι.

134 Ἀὐτοῖς δ' αὐτὸς ἐστὶν ὑφειμένος εἶδει μάχλω.

Ithyphalli in Dionysiacis habentur. Hoc enim festo Græci phallis pelliceis ad instar membri virilis factis in dei honorem accinguntur. Alii phallos e collo suspendebant, alii ithyphallum i. e. membrum erectum lumbis alligabant. Ithyphalli igitur et plagiophalli distinguuntur, et in honorem amasii Dionysii adhibentur. Adolescens etenim Bacchum ardebat, et priusquam voti composset factus, in Lernæ fluentis interit. Bacchus in memoriam hujus adolescentis præmature erepti, phallum scilicet collo adaptavit, et sic prodibat. Tali igitur ornamento in Dionysi honorem Græci utebantur.

Anauchenæ (collo privati). Hecaten Græci deam esse credunt, alii sub Artemidis nomine, alii Lunæ. alii Odicæ, quæ quidem sub formis insolitis se invocantibus apparet, imprimis execrantibus, sæpius ut femina, cum capite draconis, longissima et maxima statura, ita ut solo intuitu stupescas horum semidraconum. Græci Minervam, dum esset virgo, hominem cum capite draconis peperisse dicunt hoc quidem modo: Jupiter Minervam e capite in lucem editurus adiutorem rogavit ut caput sibi percuteret parturo; adit Vulcanum; qui percussurum se promittit ea lege, ut recens nata sibi defloranda concederetur. Jove annuente, Vulcanus spiculo caput Jovis aperuit, exiitque Minerva. Accidit ut, persequens recens natam ad libidinem explendam, Minervæ femur semine suo pollueret. Dea lana semen expunxit humique projecit. E terra igitur et lana homo prodiit anguipes, nomine Erichthonius ab ἔριον et χθών.

De bestiis, θῆρας, et de mixtis cum bestiis, θηρομυγεῖς, hæc dicenda: Græci narrant seminatæ productosque esse eadem die gigantes. Etenim Thebis Bœotici Cadmus, aut quidam alius draconis dentes seminavit, indeque nati viri in armis, qui a cruribus usque ad verticem e terra eminentes inter se dimicabant. Formæ his diversissimæ ex variis animalibus collatæ. Triptolemus draconibus alatis vectus, Celeo sibi adjuncto seminare fruges homines docuit. — Ceres filiam Proserpinam raptam quærens in pagum Eleusineum adventavit, et cognito per Triptoleum, quod Pluto eam rapuisset, ab itinere destitit. Ceres Triptolemo semina dono dedit, mortalesque fructus e terra productos edere docuit. Antea enim glandes, semen fagi manducabant, unde vox φαγεῖν. — Alia quoque apud Græcos simulacra reperiebantur, canis, felis, accipitris caput præ se ferentia, in domibus depicta. Sed non hæc tantumangebant Ægyptii, sed alia quoque θηριόμορφα.

135 Σεινότερος, πιτυτοῖσιν ὀρώμενος ἀμφιπρόσ-

136 Ἐρμῆς διγλυφός, οἶα πρόσω τὸ μὲν, ἄλλο δ' ^[ωπος] _[δπισθεν.]

Τοῖς τοιοῦτοις φησὶ ψευδωνύμοις θεοῖς, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτὸ κατηφές τῇ πορνικῇ μορφῇ συγκεχυμένον, ὡς τοῖς συνετοῖς ὁρᾶται περιπρόσωπος ἐκείνοις· καὶ ὁ μὲν Ἐρμᾶς διγλυφός ἐστίν, ἄλλο τι ἔμπροσθεν, ἄλλο δὲ ὀπισθεν· οὕτως γὰρ Ἕλληνες τὸν Ἐρμᾶν ἀνατιθέασιν.

148 Τίς Σκύλλης σκοπέλους σε διεκπλώοντα κε-

149 Σπεύδειν εἰς Ἰθάκην, μὴ πως πάρος ἐρθάδ' ^[λεῦει] _[δ.ληαι.]

Μυθεῖται κατὰ τὸ Τυρσηνικὸν πῆλαγος θηρίον ἐπ' ὀρέων, ὅπερ ἐστὶ γυνή μὲν περικαλλῆς μέγχις ὀμφαλοῦ, ἔνθεν καὶ ἔνθεν δὲ κυνῶν κεφαλαὶ προσπεφύκασι αὐτῇ ἔξ, τὸ δὲ ἄλλο αὐτῆς σῶμα ὀφιδέας· ὅπερ θηρίον, φησὶ, τοὺς παραπλέοντας τὰ πηλάγη ταῦτα κατήσθην ἀφειδῶς καὶ θηριωδῶς. Ὀδυσσεὺς οὖν Ἰθακήσιος ὦν τὴν ἐνεγκαμένην, μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πολλὰ πεπλάγχθαι λέγεται. Καὶ γὰρ Ὀμηρος ὡς φησι περὶ αὐτοῦ δι' ἐπῶν·

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα

Πηλάγηθι, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερ- ^[πολλὰ] _[σεν (1).]

Ὀῦτος οὖν κατὰ τοὺς σκοπέλους γέγονε τῆς Σκύλλης· πρὶν ἢ δὲ παραγενέσθαι, συμβουλευτικῶς ἡ Κίρκη πρὸς αὐτὸν τάδε φησὶ, βουλομένη παρ' ἑαυτῇ κατασχεῖν αὐτὸν, καὶ τὸν ἐκ τῆς Σκύλλης κίνδυνον ὑποφαίνουσα, δι' ἧς παραπλέον ὁ Ὀδυσσεὺς ἔξ τῶν ἐταίρων ἀπώλεσεν, ἀνοθεν τῆς Σκύλλης πρὸς ἑαυτὴν ταῖς ἔξ κεφαλαῖς τοσοῦτον ἀνελευσάσης· καὶ δεινῶς κακαθρωσάσης, καὶ τῶν μὲν ἐπιθωμένων, Ὀδυσσεὺς δὲ βλέποντος καὶ βοηθῆσαι μὴ δυναμένου.

150 Πίς δ' ὀλοῖν σε Χάρυβδι ἀπηνέα; τίς δ' ἐπι ^[πηγήν]

151 Τῆς καθαρῆς θεότητος ἐν λίγυι δηθύνοντα;

152 Ἴλῦς πρόσθ' ἐπέδησε, τὸ δ' ἐκφυγεν ἀγλαοῖ ^[ῥωρ.]

Περὶ τὸ Σικελικὸν τοῦτο καὶ Τυρσηνικὸν πῆλαγος ἐστὶ τις τόπος ἐν ᾧ ἡ θάλασσα γίνεται ἀμπωτις καὶ βραχία, καὶ δίσταται τὸ ὕδωρ, ὥστε τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, εἶγε δυνατόν, ὀρᾶσθαι. Ἀμπωτις δὲ ἐστὶν οἶον ἀνάπτως τις καὶ ἀναβρόφης· τὸ δὲ ὕδωρ ὑπονοστεῖ ἐν τισὶ κοιλώμασι τῶν πετρῶν, καὶ πάλιν ἐκρήγνυται, ὃ καὶ καλεῖται βραχία. Ἦν δὲ ὁ τόπος οὗτος τοῖς πλέουσιν ἄδρατος, ἐπικίνδυνός τε καὶ θανάτου μεστός. Ὀλοβρύχιον γὰρ ἐγίνετο ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τὸ πλοῖον, εἰ συνέβη πλέοντος τοῦ πλοίου, γενέσθαι βραχίαν καὶ ἀμπωτιν. Μέμνηται τούτων καὶ Ὀμηρος ὡς λέγων δι' ἐπῶν·

Ἐρθεν μὲν Σκύλλη, ἐτέρωθι δὲ δια Χάρυ-

ἀντίστον δὲ ἐκάλεσε τὴν Χάρυβδι πρὸς τὴν Σκύλλαν ^[ῥωρ.] _[ῥωρ.] _[ῥωρ.]

241 Ὀρφεὺς θῆρας ἀγοι, Πέρση δ' Ἄσκραϊός ^[ἀείδοι]

242 Ἡσίοδος, Τροίην δὲ καὶ ἄλγεα πηρὸς Ὀμηρος,

243 Μουσαῖός τε, Αἰνός τε, θεῶν ἀπο μέτρα γέ-

244 Οἶρα καλαιστάτησιν ἐπικλέες εἰσὶν ἀουδαῖς.

245 Ἐρμῆς ὁ τρισάριστος ἔμοις ἐπέσσαν ἀρήγοι,

246 Οὐδὲ θέλων, σταυρὸν δὲ σέβοι μέτροισι Σι- ^[ῥωρ.] _[ῥωρ.]

247 Τῆς μεγάλης θεότητος ἐλαυνομένη βελέσ-

248 Οὐδὲν ἐπιστρέφομαι, καὶ εἰ τις ἀσσον ^[ῥωρ.] _[ῥωρ.]

249 Οὐ θεόθεν, βίβλων δὲ παρακλέγαντες ἐμοῖς.

Ἦδη μὲν περὶ Ὀρφέως ἡμῖν εἴρηται, ὡς Θορῆς ἦν τὸ γένος, καὶ ὅτι λύραν αὐτὸς λέγεται κρούειν εὐστόχως, ἢ τοὺς λίθους εἴλκε, καὶ θῆρας ἐκοίμιζε, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ τῆς κιθάρας τὸν τρόπον, κατὰ τε τὸν πρόχειρον καὶ μέντοι καὶ τὸν ἀναβεθηκῶτα νοῦν εὐκρινῆ καταστήσαμεν.

Κεῖται ἐν τῷ ξγ' λόγῳ.

Omnes falsi dii turpi sunt facie et forma ignobili, ut viri docti probe norunt. Mercurius duplex est, alius a parte anteriori, alius a posteriori, in effigibus, quas Græci in ejus honorem faciunt.

Ad mare Tyrrhenum animal montanum invenitur, quod mulier est formosissima ad umbilicum usque; utrinque dein sex capita canina inserta sunt; corpus reliquum serpentis est. Hæc fera crudeliter devorat eos qui per id mare navigant. Odysseus Ithacesius post bellum Trojanum multum huic mari inerrasse dicitur, teste Homero.

Ulysses cum prope Scyllæ scopulos jactaretur, priusquam appropinquaret, Circe ejus apud se retinendi cupida de periculo imminente eum monet; sed nihilominus has rupes pernavigavit, sex e sociis amissis. Scylla enim sextuplice fauce illos ad se traxit absorbuitque, dum misere clamarent, omni humana ope, Ulyssis ipsius auxilio, plane destituti.

Juxta Siculum ac Tyrrhenicum pelagus locus est ubi mare fluit ac refluit et velut scinditur, ita ut, si fieri omnino posset, fundus posset oculis videri. Mare autem sic fluctuans est quasi sorbitio et resorbitio. Unda in cavernis se abdit et rupibus, et iterum prorumpit, id quod vocatur βραχία. Hic igitur locus navigantibus inaccessus erat, periculosus et omni mortis generi expositus: navis ibi tota absorbebatur, si navigantes βραχίας tempore præteribant. Cf. Hom.

Jam Orpheum diximus Thracem fuisse genere, lyram doctissime pulsasse, saxa, feras demulsisse et alia his similia. Citharæ etiam, in qua tractanda ingenium ille vir divinum ostendit, naturam descripsimus.

(1) *Odys.* A. 1 51.

(2) *Odys.* M. 255.

Ἄσκρατος δὲ ἐστὶν Ἡσίοδος, οὗ διὰ πτωχείαν ὁ πατήρ Ἄσκραν ἔκχεσε κώμην· ἔδει δὲ Πέρση· τὰ δὲ ἄσματα λόγοι τινὲς εἰσι πρὸς ψόγον, καὶ ὡσπερ φησὶ τὸ Ὀρησκείων Ὀρησκῶν ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ θύειν θεοῖς Χαλδαῖοι ἐφεύρον, ἦτοι Κύπριοι (διφορεῖται οὖν ἡ ἱστορία)· Χαλδαῖοι δὲ ἔθνος ἐστὶ Περσικόν. Τὴν δὲ ἀστρονομίαν λέγονται πρῶτοι εὐρηκῆναι Βαβυλωνῖοι διὰ Σωροθύστου· δεύτεροι δὲ ἐδέξαντο Αἰγύπτιοι. Τὴν δὲ γεωμετρίαν εὗρον Αἰγύπτιοι, ἐκ τοῦ ἀπλέτου τῆς γῆς καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν χωρῶν προδιδαχθέντες, καὶ εἶθ' οὕτως συγγράψαντες καὶ χρῶμενοι. Τὴν δὲ μαγείαν, φησὶν, εὗρον Μῆδοι πρῶτοι, εἶτα Πέρσαι· διαφέρει δὲ μαγεία γοητείας· ἡ μὲν μαγεία ἐπίκλησις ἐστὶ δαιμόνων ἀγαθοποιῶν πρὸς ἀγαθοῦ τινος σύστασιν· ὡσπερ τὰ τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως θεσπίσματα δι' ἀγαθῶν γέγονασι. Γοητεία δὲ ἐστὶν ἐπίκλησις δαιμόνων κακοποιῶν περὶ τοὺς τάφους εἰλουμένων ἐπὶ κακοῦ τινος σύστασιν· γοητεία δὲ ἤκουσεν ἀπὸ τῶν γόνων καὶ τῶν θρησκῶν τῶν περὶ τοὺς τάφους γινόμενων. Φαρμακεία δὲ, ἔειπεν ἄν διὰ τινος σκευασίας θανατηφόρου πρὸς φιλτρον δοθῆ τινι διὰ στόματος. Ἰστέον δὲ, ὡς Ἀτλαντὰ φασὶ τὸν Προμηθέως ἀδελφὸν ἐφευρεῖν τὴν ἀστρολογίαν, ἐπιστήμης δὲ ἐνεκεν φέρειν πεφήμισται τὸν οὐρανὸν αὐτόν· Εὐριπίδης δὲ ὁ τραγικὸς ὄρος ὑπερνήφελον ἔφησε τὸν Ἀτλαντα. Ἡσίοδος θεογονίας λέγει τινὰς· ἐστὶ δὲ καὶ αὐτὸς τῶν πρᾶττομένων ποιητῶν, οὗτινος τρία ποιήματα πρᾶττονται, ἡ καλούμενη θεογονία, καὶ τὰ καλούμενα Ἔργα καὶ ἡμέραι, καὶ ἡ καλούμενη Ἄσπις, Ἐν τῇ οὖν θεογονίᾳ Ἡσίοδος ἀρχεται καταριθμεῖσθαι τὰς γενέσεις τῶν θεῶν· καὶ γὰρ φησὶν· Ἐν ἀρχῇ ἦν ἔρεβος καὶ

χάος, τοῦτ' ἐστὶ ζόφος καὶ βυθός· ἐκ τοῦ χάους καὶ τοῦ αἰθέρος ἐγεννήθη οὐρανὸς καὶ γῆ· ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁ Κρόνος· ἐκ τοῦ Κρόνου, Ζεὺς, Πλούτων, Πλούτων· εἶτα ἀταφῆρει σειρὰς γενῶν καὶ θεῶν καινοτέρων ὀνομάτων, καὶ ὅτι οἶδε οἱ θεοὶ μετὰ τῶνδε ἐπολέμησαν, καὶ οἶδε ἠττήθησαν, καὶ οἶδε διεσπάρησαν τόνδε ἢ τοῦσδε. Οἱ γὰρ Τιτᾶνες λέγονται τὸν Διόνυσον διασπαράξαι· Τιτᾶνες δὲ εἰσὶν ὑποταρταριοὶ τινες, ὡς Ὀμηρος·

Τοὺς θ' ὑποταρταριούς, οἱ Τιτῆνες καλεῖνται (1).

Μέμνηται δὲ καὶ τούτων ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ λέγων, ἐν τῇ κοιλάδι τῶν Τιτᾶνων· Τιτᾶνας καλῶν τοὺς περὶ τὸν Ἀντίχριστον συμμάχους, ἐξ ὑποδείγματος τοῖς ἐρμηνευταῖς ληφθέν. Καὶ γὰρ πολλοὶ κέχρηται τοῖς τῶν ξηθῶν, καὶ μάλιστα τοῖς ἐξ αὐτῆς φύσεως τοῦνομα λαχοῦσιν, ὡς ἄδης καὶ ἀμείδης· καὶ γὰρ ἐστὶν ἀδης καὶ ἀγέλαστος ὁ χώρος. Πλουτεὺς δὲ πάλιν ὅτι πάντοτε δεχόμενος, οὐδέποτε δίδωσι· καὶ ὅσα τοιαῦτα φερωνύμως, ἢ μεταφορικῶς ἐκλήθη. Καὶ γοῦν Ἡσίοδος τοιαῦτά τινα ὀνόματα παρεισάγει· Κόττον καὶ Βριάρεων λέγει τινὰς γενναῖσθαι ἀπὸ ἑκατὸν χειρῶν ἔχοντας. Οὗτοι, φησὶ, τοὺς γίγαντας ἐπολέμησαν μετὰ τῶν θεῶν. Οἱ γὰρ γίγαντες μυθεύονται κατὰ τῶν θεῶν ἐπαναστῆναι, ἕως ἂν ἐκεραύνωσεν αὐτοὺς ὁ Ζεὺς· ὁμοίως δὲ περὶ τῶν δρακοντοπόδων ὁ Ἡσίοδος λέγει, ὅτι ἐγεννήθησαν ἀνθρωποὶ δρακοντοπόδες. Μέμνηται δὲ τῶν κεραυνοφόρων ὁ θεὸς Γρηγόριος τῶν ἑαυτοῦ λόγων καὶ ἀλλοχοῦ· καὶ τὸν μὲν Δία κεραυνοφόρον φησὶν, ὅτι τοὺς γίγαντας κεραυτὸν ἐπαφῆκεν· οὗτος δὲ καὶ τὴν Σαμέλην ἀνήλωσε τὴν Διονύσου μητέρα. Φασὶ δὲ παραληροῦντες Ἕλληνας, Ἀστεροπὴν καὶ Βροντῆν τινες,

Ascræi nomine venit Hesiodus, cujus pater ob paupertatem Ascræam habitabat vicum. Carmina ejus mores castigant, et quemadmodum Ὀρησκείων a Thracibus venit, sic θύειν θεοῖς ad Chaldaeos referri debet aut ad Cyprios (utrumque enim dicitur). Chalæi gens Persica sunt. Babylonii primi astronomiam invenisse creduntur per Sorothrustem, ab iisque acceperunt Ægyptii. Ægyptii geometriam invenerunt, per agrorum partitionem edocti, quam doctrinam scriptis traditam reliquerunt. Magiæ inventores Medi, deinde Persæ. Differunt autem μαγεία et γοητεία· illa enim invocatio est geniorum bonorum, ad bonum aliquod opus; sic Apollonii Tyanei oracula utilis fuisse; hæc autem est invocatio geniorum malorum circa sepulcra in malum aliquem finem; γοητεία derivatur a γόος, gemitus et lamentationes circum sepulcra; φαρμακεία audit, cum mistura aliqua letifera philtiri instar propinatur. Nota eum dicere Atlantem, Prometheus fratrem astrologiam invenisse et ob profundam harum rerum scientiam cælum humeris portare. Euripides tragicus Atlantem montem esse dicit nubibus altiore. Hesiodus Theogonias aliquas (deorum orig.) refert; est autem numero magnorum poetarum. Tria ejus exstant poemata: Theogonia; Opera et dies; Scutum. In Theogonia poeta deorum generationes exponit, dicens: In principio Erebus erat et chaos, i. e. tenebræ et abyssus; ex chao et æthere factum est cælum et terra; e cælo et terra, Saturnus; ex hoc, Jupiter, Neptunus, Pluto; dehinc generum et deorum seriem repræsentat novis quibusdam nominibus insignem; posthæc bella recenset eorumdem vincentium aut victorum aut invicem se dilaniantium. Sic Titanes Dionysum dilacerasse feruntur. Titanes porro in Tartaro degunt, ut ait Homerus.

De iis Ezechiel etiam loquitur quando dicit: In valle Titanum, Titanes vocans qui cum Antichristo dimicant; qua voce interpretes usi sunt, qui multa a rebus externis sumpserunt, præcipue vero ea quæ ex rei natura nomen traxerunt, sicut ἄδης et ἀμείδης; ἄδης enim locus est ἀμείδης. Pluto (πλέον) vocatur quia recipit semper, nunquam reddit; quod idem se habet circa res significative aut metaphorice expressas. In Hesiodo quoque similia invenimus; Cottum enim et Briareum cum centum manibus natos fingit, qui deorum auxiliares facti contra gigantes belligerrunt; nam contra deos armare se ausi sunt donec Jovis fulmine necarentur. Huc adde homines anguipedes. Gregorius alibi etiam in suis libris κεραυνοφόρους citat, ut Jovem, qui gigantes fulmine necavit, ut Semelen, Bacchi matrem. Græci desipientes Αστεροπὴν et Βροντῆν et tonitru et fulminis fabros nominant, et pestem, mortem et alia mala a diis mitti dicunt.

(1) II. 5, 279.

(2) Hæc sententia Cosmæ peculiaris est. Titanes non leguntur in Ezechiele.

ἄτινες τὴν ἀστραπὴν καὶ τὴν βροντὴν ἐχάλκευσαν τῷ Διὶ καὶ τοὺς κεραυνοὺς· ὅθεν καὶ τὰς νόσους καὶ τοὺς τάφους καὶ βέλη τινὰ ἐπαφίσθαι λέγει παρὰ τῶν θεῶν. Ταῦτα τοίνυν Ἡσίοδος μυθολογεῖ· τὰ δὲ τούτων πικρὰ γεννήματα λέγει· ἐκ δὲ τοῦ τῶν γιγάντων αἵματος ταῦτά φησι γεγονέναι τὰ θανατηφόρα ζῶα, οἷον ἄπερ αὐτὸς καταριθμεῖται, τὴν περὶ τὴν Λέρνην ὕδραν· ἄβτη δὲ ἐστὶν ὁ ἐννεακέφαλος ὄφις, οἱ δὲ πεντηκοντακέφαλος, ὃν λέγουσιν ἀναιρεθῆναι ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους· καὶ τὴν Χίμαιραν ἧς μέμνηται Ὅμηρος δι' ἐπῶν οὕτω λέγων·

Πρῶτον μὲν βα Χίμαιραν ἀμαιμακῆτην ἐκέλευσε Περφέμεν· ἢ δ' ἄρ' ἔην θεῖον γένος οὐδ' ἀν-

Πρόσθε λέων, ἐπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ Χί-
[θρώπων·
[μαιρα·

Δεινὸν ἀποκτείνουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο (1).

Ταύτην ἀνεῖλεν ὁ Βελλεροφόντης εὐρών ἐκ θεοῦ τὸν Πήγασον ἔππον ἐν Πάτραις τῆς Λυκίας. Ὅμοίως δὲ καὶ τὸν Κέρβερον φησιν· οὗτος δὲ κύων ἦν περὶ τὴν πύλην τοῦ ἔδου τρεῖς κεφαλὰς ἔχων· καὶ τοὺς μὲν κατιόντας περὶ τὸν ἔδον ἔσαινε, τοὺς δὲ ἀνιόντας κατήσθιεν· ὃν ἐφόνευσεν ὁ Ἡρακλῆς ὅτε διὰ τὴν Περσεφόνην κατήλθε συναρπάσαι τῷ Πειρίθῳ ἀνίω. Καὶ περὶ Γοργόνων δὲ φησιν, ὅτι τρεῖς ἦσαν γυναῖκες, φοβερὰ τοσοῦτον τὰ πρόσωπα ἔχουσαι, ὥστε τοὺς θεωμένους αὐτὰς ἀποθνήσκειν· λέγεται δὲ ὁ Περσεύς τὴν μίαν τούτων ἀνελεῖν τῷ λόχῳ δρεπάνῳ· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς Ἡσιόδου θεογονίας.

Ὅμηρος; δὲ πολέμους καὶ σφαγὰς ἄνω καὶ κάτω τῶν αὐτοῦ ποιημάτων ἱστορεῖ, καὶ μυρίων κακῶν συμφορὰς γεμούσας παρειαίνει, καὶ τινὰ ληρήματα, ἅττα διὰ τὸ πλῆθος οὐκ εὐκαιρον καθ' ἐν διηγήσασθαι· βραχέα δὲ καὶ τῶν αὐτοῦ παραθήσομεν ληρημάτων. Καὶ γὰρ ἐν τῇ πολυθρῦλλῃ τούτου ἱστορίᾳ τῶν ποιημάτων, Δία καὶ Κρόνον περιστρέφει μυθολογῶν, Ἡραν τε καὶ Ἀφροδίτην, Ἀθηνᾶν ἐπὶ τούτοις,

Ἀπόλλωνά τε καὶ τὴν πικρὴν Ἐνυώ, καὶ δσους ἀπλῶς ἐκ τῆς ποιήσεως ἴσμεν. Ἔστι δὲ ποτὲ μὲν κωμωδοποιός, ποτὲ δὲ τραγικός· κωμωδός μὲν ὡς ὅτ' ἂν ἐνία τινα εἰς θεοὺς εἰρημένα παρ' αὐτοῦ ἀποσκώμματα παρειαίνει, οἷον ὅτι Ἡρα φορήσασα καὶ καλλωπισσάμενη ἀπῆλθε παρὰ τῷ Διὶ, καὶ ἠπάτησεν αὐτὸν, καὶ συνεκαθεύδῃσεν αὐτῇ, καὶ εἰ τι τούτου γελοιωδέστερον φάσκει· τραγικός δὲ, ὅποιος ὅτε ἐνια πένθιμα περὶ τῶν θεῶν μυθολογεῖ, οἷον ὅτι τὸν Ἡρακλῆστον κατεκρήμνισεν ἐν Λήμνῳ, καὶ τὴν Ἡραν αἰθέρι· καὶ νεφέλαις ἐκρέμασε, σιδηροῖς ἄκμοσι καθελκομένην, καὶ χρυσαῖς ἀλύσει δεδεμένην· ὅτι πρὸς ὕπνον, φησὶν, αὐτὸν ὑπέσυρε, τὸν ὕπνον ἐπιθεῖν αὐτῷ παρακτευσάμενη· καὶ κατὰ τοῦ Ἡρακλέους τὸν σάλον ἐξεγείρασα τῆς θαλάσσης, ὅτε τῆς Τροίας ὑπέστρεψε, τούτου σὺν τῷ Τελαμῶνι πορθήσασα. Καὶ γὰρ λέγεται ζῆλον ἔχειν πρὸς τὸν Ἡρακλῆν τὴν Ἡραν, καὶ τούτου χάριν ὑποσύρει πρὸς ὕπνον τὴν Δία, ὡς ἐκεῖνου ἀπολλυμένου, μὴ τάχος ἀναστάς ὁ Ζεὺς βοηθήσει· καὶ τοῦτο φησιν ἀφυπνισθέντα τὸν Δία μαθεῖν, καὶ τοιαύταις τὴν Ἡραν ὑποβαλεῖν τιμωραίας.

Καὶ ἐτέρωθι, ὡς Ἀφροδίτη καὶ Ἄρης ὑπὸ Διομήδους ἐτρώθησαν· καὶ αὐτὸς Ἀπόλλων ἐκινδύνευσε τοῦτο παθεῖν· ἔτι τε τὸν Ἄρεα Ὀτος καὶ Ἐφιάλτης ἐν κεράμῳ χαλκῷ δέσμιον κατέσπον. Οὗτοι γὰρ Ἄλωέως ὄντες παῖδες, περὶ τὴν Θετταλίαν οἰκοῦντες, τύραννοι τὴν φύσιν ὑπάρχοντες, ἀνταρσίαν ἐμελέτησαν κατὰ τῶν θεῶν. Ὁ οὖν Ἄρης, φησὶν, ἐπῆλθε κατ' αὐτὸν· εἶτα ἠττηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἐδέθη χαλκῷ κεράμῳ· χαλκός δὲ κέραμος ἢ πόλις ἐστὶν οὕτω καλουμένη, ἢ εἶδος δεσμοῦ δυσχεροῦς καὶ δυσλύτου. Λέγονται δὲ οἱ περὶ Ὀτον καὶ Ἐφιάτην, ὡς ἐνναεῖς ὄντες, τὸ μὲν μῆκος εἶχον τῆς ἡλικίας ὀργυῶν ἐννέα, τὸ δὲ πλάτος ἐννέα πηχῶν· ἠΰξανον δὲ κατ' ἐνιαυτὸν κατὰ μὲν τὸ μῆκος πῆχυν ἓνα, σπιθαμὴν δὲ κατὰ τὴν πλάτος. Ἐβουλεύσαντο οὖν τὴν Ὀσσαν

Horum alia fabulosa, alia vero calamitosa, quæ ex sanguine gigantum prodierunt, ut hydra Lernæa cum novem capitibus, aut secundum alios, quinquaginta gerens capita, quæ ab Hercule interfecta.

Chimæram occidit Bellerophon, Pegaso, quem Patris Lyciæ ab Apolline acceperat, ascenso. — Cerberus canis ad portam inferni stabat triceps, eis qui intrabant orcum blandiebatur, devorabat descendentes. Postremo ab Hercule interfectus est ex orco revertente, in quem, Proserpinam rapturus, descenderat. — Gorgones feminae tres adeo tetra facie, ut qui eas intuebantur, morte plecterentur; earum unam Perseus per insidias, falce armatus, occidit. Hæc de Hesiodi Theogonia.

Homerus multus est in proliis, stragibus, innumeris denique casibus adversis, quæ singula proferre locus non est; pauca tamen quædam recensibimus. Constat enim in cursu carminum sæpe sæpius poetico more fabulari de Jove, Saturno, Junone, Venere, Minerva, Apolline, de atra Erinny, aliis innumeris. Homerus modo comædiam, modo tragœdiam peragit; comædiam, ubi facete de diis loquitur, ut cum Juno ornata Jovem adit et, non sine fraude, preces ejus exaudit, et si alia risu digna refert. Tragicum agit, ubi quæ dura aliquis deorum passus est memorat, ut Vulcanum in Lemnum dejectum; quando Junonem in nubibus suspensam ostendit ferreis astrictam incudibus, vinculis aureis ligatam, item quando eadem Somno ut visitet aliquem imperat; quando fluctus maris in Herculem incitat a Troja reversum, ut eum una cum Telamone perderet. Nam Herculi succensere dicitur Juno, et Jovi ideo somnum immisisse, ne Herculi periclitanti auxiliari posset. Sed poeta nos docet, ab Jove expectato post fraudem cogitavit, eo quo diximus modo, Junonem castigatam fuisse.

Compertum ex aliis locis habemus quomodo Venus ac Mars a Diomede vulnerati fuerint, et Apollo ipse in eodem periculo versatus sit; narrat, Martem in vase æreo inclusum fuisse ab Oto et Ephialte, qui Aloei filii, prope Thessaliam habitantes, indolis indomptæ, seditionem adversus deos machinabantur. Mars eos aggressus, et ab iis superatus et in vase inclusus æreo, i. e. urbe, aut genere vinculi solido et indissolubili. Oti et Ephialtis socii novem annos nati feruntur novem ulnas longi, novem cubitos lati,

(1) *Iliad.* Z, 179 sqq.

τῷ Ἄθῳ περιβῆναι (ἦρθ' δὲ εἰσι περὶ τὴν Θράκην), ὅπως εἰς οὐρανὸν ἀναβάντες τοῖς θεοῖς πολεμήσωσι· διὸ καὶ αὐτοὺς ὁ Ζεὺς ἐκεραυνώσῃ, προδοθέντος χρησμοῦ τῆ μητρὶ αὐτῶν Μολιόνη, ὅτι διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν κεραυνωθήσονται. Ὑψ' ὧν ὁ Ἄρης, ὡς ἔφαμεν, ἤττηθείς, χαλεπῶς κατεπονέϊτο· ὡς αὐτοῦ λέγοντος Ὀμήρου δι' ἐπῶν ἔστιν ἀκούσαι·

*Χαλκῶ δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρεῖς καὶ δέκα μῆνας·
Καὶ νῦ κερ' ἐνθ' ἀπόλοιο Ἄρης ἄτος πολέμοιο,
Εἰ μὴ μητρὸν περικαλλῆς Ἑρβόια,
Ἑρμῆ ἐξήγγειλεν.....*

Ἦδη τειρόμενον, χαλεπὸς δὲ ἐδεδυμένον (1).

Ἐσαύτως περὶ Ἦρας καὶ Ἡρακλέους, ὡς ἀκίδι ταύτην ἐθεβλήκει κατὰ τοῦ δεξιῦ μαζοῦ· ἔχει δὲ τὸ ἔπος ὧδε·

F 372
s 75

*Τλῆ δ' Ἦρῃ δτε μιν κρατερὸς πῦρ Ἀμφιτρούωνος
Δεξιτέρῳν κατὰ μαζῶν εἰσὶπ' τριγυλῶνιν Βέβληκε.*

Πάλιν τε παρῆσάγει τὸν Διόνυσον τὴν ἀπειλὴν τοῦ Λυκούργου φεύγοντα, κατὰ θαλάσσης εἰσπηδῆσαι, ὃν ὑπεδέξατο σύντρομον ἢ Θέτις· ἔχει δὲ τὸ ἔπος·

*Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱὸς κρατερὸς Λυκούργος
Δὴν ἦν, ὅς βα θεοῖσιν ἐπουρανίοισιν ἔριζεν·
Ὅς ποτε μαινομένοιο Διωνυσόλο τιθήνας
Σεῦε κατ' ἠγάθειον Νυσοσίηον· αἰ δ' ἅμα πᾶσαι
Θύσθηλα κατέχευαν, ὑπ' ἀνδροφρόνιο Λυκούργου
Θειρόμεναι βουπλήγι· Διόνυσος δὲ φοβηθείς
Δύσειθ' ἀλόεσ κατὰ κύμα, Θέτις δ' ὑπεδέξατο κόλπῳ
Δειδιότα· χαλεπὸς γὰρ ἔχε τρόμος ἀνδρὸς ὀ-
μοκλή (2).*

Ταῦτα δὲ δῆθεν δακρῶν ἄξια, καὶ τῆ μὲν τραγῳδίᾳ τὸ δάκρυον ἔπεται, τῆ δὲ κωμῳδίᾳ γέλως· τοσαῦτα δὲ συμβῆναι κακὰ φησιν, ὥστε καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς φοβηθῆναι τὰς συμφοράς. Τοῦ γὰρ Ἀχιλλέως, φησὶ, κατὰ κράτος ἀριστεύοντος, φόβος ἔλαβε τὸν Δία, μήπως κατὰ τὸ εἰμαρμένον Ἀχιλλεὺς πόρθησῃ τὸ Ἴλιον· τοῦτο δὲ φοβοῦμενος, φησὶ, τοῖς θεοῖς ἐπιτρέπει τὸν βουλόμενον ᾧ βούλεται· ἀπελθεῖν καὶ

βοηθῆσαι, ἵνα οἱ μὲν τοῖς Τρωσίν, οἱ δὲ τοῖς Ἑλλησὶ βοηθήσῃσι. Τοῦτων ἐπιτραπέτων, ὁ μὲν Ζεὺς βροντᾶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, φησὶν, ὁ δὲ Ποσειδῶν σείει τὴν θάλασσαν. Ἄδης δὲ, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ οὐρανοῦ σαλευθέντων, ἐφοβήθη μή πως καὶ τῆς γῆς σεισθείσης, ἐξανάρρηξις γένηται τῶν καταχθονίων, καὶ θερμοσειυθῆ τὰ κατ' αὐτῶν· ἔστι δὲ τὰ ἔπη ταῦτα·

*Δείσας δ' ἐκ θρόνου ἄλιτο καὶ Ἰαχε, μὴ οἱ ὑπερθεῖν
Γαίαν ἀναρρήξειε Ποσειδῶν ἐνοσίχθων (3).*

Μουσαῖος καὶ Ἄϊνος, παλαιοὶ μὲν εἰσι καὶ τῶν περὶ Ὀρφῆα σύντροφοὶ καὶ τῷ χρόνῳ, οἱ καὶ λέγονται τὰ μέτρα παρὰ τῶν θεῶν μαθεῖν, καὶ πρῶτοι ὑπ' αὐτῶν ἐμπνευσθῆναι· εἰσὶ δὲ παρὰ ταῖς ἀρχαιότεραις ἱστορίαις ἐπίδοξοι· καὶ περὶ τούτων ἀρκετὸς ὁ λόγος. Ἀλλαχοῦ δὲ τῶν μέτρων, καὶ τῆς δάφνης, καὶ τῶν μαντικῶν πομάτων, καὶ τῶν μουσοπνευστῶν ποιησόμεθα μνήμην, καὶ τὰς περὶ τούτων λεπτομερέστερον παραθήσομεν ἱστορίας. Καὶ γὰρ ὁ θεοῖς Γρηγόριος ἐν τοῖς κατὰ Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ, τούτων ἀπάντων ἐμνημόνευσεν.

Ἑρμῆς τῶν θεολόγων τῶν παρ' Ἑλλήσιν ἔστιν ἡ ἀκρότης, ὅθεν καὶ τρισάριστος λέγεται· καὶ γὰρ εἰς Τριάδα καὶ σωτήριον οἰκονομίαν πολλὰ προφητεύειν δοκεῖ τηλαυγῶς τε λιαν καὶ θαυμασιῶς. Οὗτος δὲ ὁ Ἑρμῆς, ἐν τοῖς τοῦ θεοῦ Μωϋσῆος χρόνοις ὑπῆρχε· σὺν αὐτῷ δὲ Μωϋσῆ τῆς Αἰγυπτίων ἐμυθήθη σοφίας. Καὶ οἱ μὲν τὸν Ἑρμῆν αὐτὸν εἶναι Μωϋσῆα διαδεδαιούνται· Μωϋσῆς μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὁ Ἑρμῆς, Μωϋσῆος δὲ σύγχολος, καὶ παρὰ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰς ὑποθέσεις λαβῶν, ἀπορρήτοτερος μὲν ἔστι θεολογῶν· τρισάριστος δὲ κέλῃται, τρισένα γὰρ θεῶν λέγειν πρῶτος ἐφεῦρε. Σιβύλλα βασίλισσα μὲν ὑπῆρχε, φιλόσοφος δὲ μέτροις λόγων εὐδοκίμησασα, καὶ πολλὰς ἄλλαις κατὰ τὴν βίον φιλοσοφίαις. Αὕτη προφα-

anoquoque anno in ulnæ altitudinem crescentes, in palmæ autem latitudinem. Hi igitur Ossam Atho (montes sunt Thraciæ) superinjicere voluerunt, ut in cælum ascendentes diis ipsis bellum inferrent. Jupiter fulmine eos percussit, oraculo matri Molionæ prodito, filios arrogantis debitas pœnas daturus esse. Ab iis, ut supra dictum, Mars superatus graviter tractatus, teste poeta.

Item de Junone et Hercule, qui illam in dextra mamilla vulneravit, videsis poctam.

Hæc vere sunt lacrimis digna; tragœdia enim lacrimas movet, comœdia risum. Tantum dicit malorum accidisse, ut dii ipsi commoverentur. Sic Jupiter Achillem timuit factum potentem, ne in vitis fatis Ilium igne destrueret, ideoque diis permittit cuicumque voluerint, Trojanorum Græcorumve, auxilio irent. His ita constitutis Jupiter de cœlo tonat, Neptunus mare agitat, Pluto, cœlo marique agitatis, verctur, ne terræ motu subterranea scindantur et regnum infernum patefiat.

Musæus et Linus veteres sunt Orphei collactanei cœvique. Dicuntur a diis artem metricam didicisse, inspiratique a diis primi evasisse. Eorum nomina in antiquissimis historiis celebrata hic memorasse satis erit. Alio enim loco de prosodia, de laurea, philtris et iis qui a Musis inspirantur, nobis sermo erit, deque his omnibus fusius disseretur. Gregorius enim in dissertatione contra Maximum Cynicum horum omnium mentionem fecit.

Hermes, quotquot sunt inter Græcos theologorum princeps, ter optimus dicitur; nam de Triade et redemptione salutifera acute et mirum in modum loqui videtur. Hic Hermes temporibus divini Moysis vixit, cum ipso Moyses in Ægyptiorum mysteria initiatus. Sunt qui Hermem et Moysen eundem esse asserunt; quod falsum. Hermes, Moysis condiscipulus, in hujus libris scientiam hausisse videtur; certe theologorum subtilissimus est. Ter optimus autem dicitur quod primus Decem trium nomina. Sibylla fuit

(1) *Iliad.* E, vers. 387 sqq.

(2) *Iliad.* Z, vers. 130sqq.

(3) *Iliad.* Y, vers. 62, 63.

νῶς περὶ τοῦ σταυροῦ προηγόρευσε, καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς πάντων τῶν ἔθνῶν ὑστερον σωτηρίας· τούτους δὲ καὶ ἐνταῦθ' οὕτως εἰρήχασιν.

Ὁμοῦς ὁ θεῖος Γρηγόριος ἀποτρέπεται· οὐ γὰρ ἀξίους κρίνει θεολογίας, ἀλλ' ὡς κλέπτας διελέγχει. Καὶ γὰρ Ἑλλήνων οἱ σοφοὶ τῶν ἱερῶν βιβλῶν παρακλέψαντες, τοῖς ἑαυτῶν μύθοις προσθεσείκασιν, ὡς Ὀμηρος. Πᾶσαν γὰρ τὴν κατὰ τὸν Σαούλ καὶ Δαβὶδ συγγραφήν, τοῖς ἑαυτοῦ ληρήμασι μετεποίησε. Καὶ γὰρ τοῦ Δαβὶδ εἰσιν αἱ πᾶσαι ἀριστεῖται, αἷς Ὀμηρος τοὺς οἰκέλους ἀνθρωπίζειν ἀμιλλᾶται κώνωπας· καὶ μὴν καὶ τῶν δυνατῶν παίδων Δαβὶδ, οὔτινες θεόθεν κραταιούμενοι, τῶν ὑπερφῶν ἀνεδείχθησαν ἐνδείκται. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ θεῖος Ἀπόστολος μαρτυρεῖ μονοουχί λέγων· *Ἐπιλείψει μὲς διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεὼν, Βαράκ, Σαμψών, Ἰεφθάε, Δαβὶδ τε καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν προφητῶν, οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, ἐργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματι μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολῆς ἔκλιναν ἀλλοτρίων, ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν αὐτῶν.* Ταῦτα γὰρ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ Χαλὲθ, Ἰεφθάε τε καὶ Γεδεὼν, Βαράκ καὶ Σαμψών, καὶ Δαβὶδ, καὶ Ἰωνάθαν, καὶ οἱ κρατανύτατοι παῖδες Δαβὶδ· ὁ μὲν εἰς μέρος ἀπειργῶν τὴν δύναμιν πᾶσαν τῶν πολεμίων, καὶ μόνος εἰς μυριάδας ἀνθίστάμενος, καὶ τούτοις ἄδατον εἰς τὸ πρόσω τὴν ὀρμὴν ἐπισχῶν· ὁ δὲ μιᾶ φορᾶ καὶ προθυμίας ἄλλατι ὀκτακασίους ἀνελών, καὶ τὴν σπάθην ἕλλος τῶν πολεμίων τοσοῦτον φορῶν, ὡς ἔχειν δυσἀπόσπαστον τῆς παλάμης· οἳ τε κομίσαντες ὕδιον ἐκ τοῦ λάκκου Βηθαεὲμ καὶ πᾶσαν ἀναβρόχξαντες

τὴν τῶν ἐναντιῶν παρεμβολήν, οἳ τε διασπῶντες λέοντας ὡσεὶ ἔριφον, οἳ τε τοῖς γίγασι γυμνοὶ προσκύντες καὶ δαμάζοντες τούτους, οἳ τε βῆβδιον καὶ λίθοις καθύπερθεν τὴν παρατάξιν μεταστήσαντες, ὅσα τε ἄλλα σὺν ἀληθείᾳ τοῖς θεοφόροις ἠρίστευται. Ταῦτα γὰρ Ὀμηρος τονθορούζων καὶ βληχῶμενος τοῖς ἴοις μεταπλάττεται μύθοις· τεκμήριον δὲ τοῦ ψεύδους, καὶ τῶν ὀνομάτων ἡ σύνθεσις. Καὶ γὰρ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ τὰ πατρωνυμικὰ συντιθέμενα εὐφῶως ἴδοι τις ἂν. Οὐ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς τοσοῦτοις ὀνόμασι κῶλον εὔροι τις, ἀλλὰ καὶ τὰς βραχείας καὶ τὰς μακράς, ὡς ἀπὸ συνθέσεως κειμένας· ὅπερ ἐστὶ τοῖς εὐφρονουσίαν ἀρίστηλον, ὅτι μεταγαγὼν τὴν ἀληθῆ δόξαν εἰς πλάσματα, τοὺς μηδέπω γεγονότας ὡς ὄντας μυκᾶται, κολοῶν ἀμφιθέμενος τρόπον, ἀλλοτρίους τε καλλωπιζόμενος ἄνθεισι. Μὴ τοίνυν ἀντωπῆσθαι τις τοιοῦτοις ῥήμασιν (οὐ γὰρ θέμις), τῆς βροντῆς φωνῆς τὰ θεῖα ἀκούων Γρηγορίου λέγοντος·

248 Οὐδὲν ἐπιστρέφομαι, καὶ εἰ τινες ἄσπον
[ἴκοντο,

249 Οὐ θεόθεν, βιβλῶν δὲ παρακλέψαντες ἐμείο.

253 Φοῖβος μαντεύοιτο θεῶν μύρον οὐκέτ' εὐντων.

Ἦδη μὲν εἴρηται περὶ τοῦ Λοξίου θεοῦ Ἀπόλλωνος, ὅτι τοὺς χρησμοὺς ἀσαφῶς παρεῖχεν, ὅθεν εἰς τὸναντίον τοῖς χρησμοῦσιν ἀπέβαινε, διὸ καὶ Λοξίας ἐκλήθη. Ἔστι μὲν οὖν Φωκίς χώρα ἐν τῇ Ἑλλάδι· ἐν ταύτῃ πόλις ἐστὶ καλουμένη Δελφοί· ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐστὶν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὃ καλεῖται Πυθῶ· ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ ἦν ὁ τρίπους, καὶ αἱ μαντεῖαι, καὶ ψῆφοι ἦσαν ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ τρίποδος. Ἦνίκα οὖν ὁ μαντευόμενος ἤρώτα περὶ τῆς μαντείας, αἱ ψῆφοι ἤλλοντο καὶ ἐκινούντο ἐν αὐταῖς. Τότε οὖν ἡ μάντις ἐνεφροεῖτο καὶ ἔλεγεν ἄπερ ἤθελεν ὁ Ἀπόλλων. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ προφήτις Πυθία, ἣν ἀλλαχού

regina, artis metricæ peritissima, ut multarum artium humanarum. De cruce quidem manifeste prophetavit, de Christo et de salute omnium populorum.

Gregorius eos derelinquit; non enim collegio theologico eos dignos censet, sed ut latrones reprehendit; Gregorii enim libros sacros suffurati, profanos suos inde locupletarunt, ut Homerus. Omnia quæ de Sante et Davide scripta sunt, de suo, inque suum usum convertit. Fortiter facta certo ad Davidem spectant, et his factis Homerus culices suos in homines vult transformare; re enim vera filii David fortes, divino auxilio adjuvi, virtutem supernaturalem demonstrarunt. Divinus enim Apostolus sic dicit: *Deficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephthe, David, Samuel et prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt reponissiones, obtulerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convalescerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra terterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos*¹. Namque sic egerunt Jesus filius Nave, Chaleb, Jephthe, Gedeon, Barac, Samson, David, Jonathas omnesque filii David. Unus enim omnem potestatem hostium ad parvitatem redegit, se unum contra decem et decem millia opposuit, illorumque impetum ex adverso compescuit. Alter uno impetu et aggressu octingentos delevit, lanceam ita in hostium latere figens, ut extrahi nequiret. Alii aquam ex lacu Bethlehemitico portant, et tota exterorum castra evortunt; alii leones dilaniant ut hædos; alii nudi immania gigantum corpora vincunt; alii virga et lapidibus armati hostium aciem dissipant, et quæ alia ab hominibus divinis secundum veritatem peraguntur. Hæc omnia Homerus mussitando ac balando cum suis fabulis miscet. Signum sane fraudis ipsorum nominum compositio est; facile enim videtis, appellativa cum et patronymica scienter miscere: non enim in tot nominibus apex est visibilis, sed nec breves videris cum longis; viri autem docti clare vident quod veram gloriam in fictiones transformat, nullo discrimine habito inter prateritum et præsens, graculi more aliorum pennis sese ornans. His verbis animum ne attendas, Gregorius voce tonante divina prohibet.

Jam supra dictum est, Apollinem Loxiam oracula sibi ambigue pronuntiasse, eamque ambiguitatem in res ipsas derivasse. Loxias hinc nomen. Regio in Græcia quædam Phocis appellatur: ibi Delphi oppidum cum templo Apollinis Pythii; in eo tripus, super quo oracula et sententiæ. Quoties igitur de oraculis alijs consulebat deum, latroneculi saltu movebantur. Tum vates voluntatem Apollinis proferebat. — Propbetissa vocabatur Pythia, quam Gregorius alibi inspiratam et exstasi abreptam indicat, ita ut omnia

¹ Hebr. xi, 32 sqq.

τῶν αὐτοῦ λόγων ὁ θεὸς Γρηγόριος πληροῦσθαι καὶ ἐμπορεῖσθαι φησι ἐνθουσιᾶν, μηκέτι τοῖς συνήθεσι κεχρησθῆαι δυναμένην. Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ φησιν ἀνδριάντα φθεγγόμενον· καὶ οὗτος δὲ ἦν ἐν Δελφοῖς τὸ τηρικᾶδε, φωνὴν ἑναρθρον ἡκριδωμένως ἀπολύων. Καὶ γὰρ ἀναρθροί τῶν δαιμόνων εἰσὶν αἱ φωναί, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὄργανα πρὸς διατύπωσιν τῆς ἐξερχομένης φωνῆς. Πῶς δὲ, φησὶ, θεῶν μηκέτι ὄντων μαντεύεται θάνατον; οἶμαι τὸν χρησμὸν δὴν Ἀπόλλων ἐν Κυζίκῳ παρέσχε τοῖς πυθομένοις, περὶ δὲ τοῦ ναοῦ τίνος ἂν ἔσται φήσας· τὸν μὲν δόμον Μαρίας ἔσεσθαι, τινὸς παρθένου ἀδαοῦς, ἐφετμεύσας τρισένα θεὸν ὑψιμέδοντα, οὐτινος ἔγκυος ὁ λόγος ὀφθήσεται· ὡσπερ δὲ πυρρὸρον τόξον μέσον διαδραμῶν, κόσμον ἅπαντα ζωγρήσει· καθεστῆς φάσκων αὐτογενῆς θεός, αὐτεξούσιος, ἀγαθός, θεός πρὸ αἰώνων γνωριζόμενος.

256 *Κασταλίη τε, Δάφνη τε, δρυὸς μαντεύματα*
| *κείσθω,*
257 *Μηκέτ' ἀριστεύοντα μετ' ἀνδράσιν ἀφρα-*
| *δέεσσιν.*

Ἔστι τις ἐν Ἀντιοχείᾳ πηγή, Κασταλία λεγομένη, ἐν ἣ λέγεται τὸν Ἀπόλλωνα παρεδρεῦειν, καὶ μαντείας καὶ χρησμοῦς τοῖς ἐρχομένοις περὶ τὸ ὕδωρ λέγεσθαι· λέγεται δὲ, ὅτι ἡνικά ἐμαντεύτό τις, αὐρας λεπτάς καὶ πνοάς τὸ ὕδωρ ἀνεδίδου, καὶ ἀναδιδομένων τῶν τοιοῦτων πνευμάτων, οἱ ἱερεῖς οἱ περὶ τὴν πηγὴν ἔλεγον ἃ θέλει ὁ δαίμων. Ἡ δὲ Δάφνη κόρη τις ὑπῆρχεν ἐκ Ἀδάωνος τοῦ ποταμοῦ καὶ γῆς τὴν γέννησιν εὐτυχήσασα. Αὕτη, φησὶ, περικαλλῆς τε οὕσα τῷ εἶδει, καὶ ὠραιζομένη ταῖς ὄψεσιν, εἰς ἔρωτα ἐκίνησε τὸν Ἀπόλλωνα· ὁ δὲ Ἀπόλλων κινούμενος ἐκ τοῦ ἔρωτος ἐπέδιωκε τὴν Δάφνην, εἰ πως ἰσχύσει συγγενέσθαι τῇ κόρῃ. Ἡ οὖν κόρη τὴν παρθενίαν ἐθέλουσα φυλάξει, τῇ οἰκεῖζ μητρὶ τῇ Γῆ προσηύξατο βοθηθῆαι αὐτῇ· ἡ δὲ Γῆ διανοίξασα

τοὺς αὐτῆς κόλπους ἐδέξατο τὴν παιᾶνα, καὶ ψυχαγωγῆσαι θέλουσα τὸν Ἀπόλλωνα, φυτὸν ἀνήκεν ὀμῶνυμον τῇ κόρῃ, ὅπερ λαβὼν Ἀπόλλων, στέφεται παρὰ τὸν τρίποδα μαντεύομενος καὶ ψυχαγωγούμενος ὑπὲρ τῆς ἐρωμένης αὐτῷ Δάφνης.

Δρυὸς δὲ μαντεύματα εἰσι ταῦτα· Δωδώνη πόλις ἐστὶ περὶ τὴν Ἡπειρον· ἐν ταύτῃ ἦν δρυὸς ἐν ἣ ἐλέγετο ὁ Ζεὺς ἐπισκιάζειν καὶ μαντείας διδόναι τοῖς χρῆζουσιν ἐξ αὐτῆς τῆς δρυὸς κινήματά τινα ἐξηχοῦμενα. Ὀμηρος δὲ περὶ τοῦ Δωδωναίου μαντείου φησιν, ὅτι Σελλοὶ Δωδωναῖον ἔθνος, ἱερεῖς τῆς φηγοῦ προσβάλλοντο, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ φηγοῦ, μαντεῖον ἦν τοῦ Διὸς ἡ καλουμένη Δωδωναία δρυὸς. Οὗτοι οὖν οἱ ἱερεῖς, οἷα θεοῦ τυγχάνοντες θεραπευταί, ἀγνεύοντες αὐτοῦς, οὔτε ἐλούοντο, οὔτε ἐπὶ κλίνης ἐκάθευδον, ἀλλὰ χαμαὶ, ὡς αὐτὸς Ὀμηρος ὠδέ φησι δι' ἐπῶν, ὡς παρ' Ἀχιλλέως εὐχομένου·

Ζεῦ ἄνα Δωδωναίε, Πελασγικῆ, τηλοῦο ναίων,
Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου, ἀμφὶ δὲ Σελλοὶ
Σοὶ ναίουσ' ὑποφῆται ἀνιπτόποδες, χαιμαεῦ-
| *ραι·(1).*

Ἄλλος δὲ φησιν, ὅτι τὸ μαντεῖον τοῦτο τὸ λεγόμενον Δωδωναία δρυὸς, τὸ τοῦ Διὸς, γυναικῶν ἦν, ἐκείνων οὐσῶν τῶν προφητιδῶν. Καὶ εἰσῆσαν οἱ μαντεύομενοι περὶ τὴν δρυὸν· ἡ δὲ δρυὸς ὤθεν ἐκινεῖτο, καὶ λοιπὸν αἱ γυναῖκες ἐφθέγγοντο, ὅτι τάδε προλέγει ὁ Ζεὺς. Ἐκεῖσε δὲ καὶ λέβης ἐν Δωδώνῃ ἦν· καὶ γὰρ ἀνδριάς ἐφ' ὕψους τις εἰσθήκει βαστάζων βάρδον, καὶ παρ' αὐτὸν ἴστατο λέβης. Οἱ οὖν μαντεύομενοι ἤρχοντο παρὰ τὸν τόπον τοῦτον, καὶ τῦχοντο. Ὅτε οὖν ἤθελε, φησὶν, ὁ θεὸς χρησιμῶδῆσαι, ὁ ἀνδριάς ἐκεῖνος ἔπαιε τῇ βάρδῳ τὸν λέβητα, εἴτα ἤχει ὁ λέβης, καὶ ἐκ τοῦ λέβητος ἤχος τις ἀποτελεῖτο ἑναρμόνιος, καὶ ἐνεφοροῦντο αἱ προφητίδες, καὶ ἔλεγον ἃ αὐταῖς ὁ δαίμων ἐνέβαλεν.

cum cæteris commercii expers fiat. — De statua porro aliis in locis loquitur sonum edente, quæ tum Delphis spectabatur; vox vero ejus plane articulata erat; dæmonum e contra voces inarticulatæ sunt; carent enim organis ad articulandam vocem aptis. Quomodo tandem, dicit, diis deficientibus, mortem indicat vates? Puto oraculum quod Apollo Cyzici edidit consulentibus, cujus futurum sit templum aliquod: domum spectaturam esse ad Mariam, virginem obscuram, indicans Deum triumum unde Verbum prodibit; id Verbum ut telum igneum totum mundum captabit; deinde addit: Deus a se ipso, omnipotens, bonus, Deus ante sæcula notus.

Fons est Antiochiæ nomine Castalius, ad quem sedens Apollo oracula ac vaticinia consulentibus circa aquam edere perhibetur. Quoties enim quis oraculum consulebat, aqua halitus et flatus evomebat, eoque ipso temporis momento sacerdotes qui fontem circumstant dæmonis sententiam patefaciebant. Daphne autem virgo fluvio Ladone Terraque prognata, cum pulchra esset forma et oculis fulgentibus, Apollinem in sui amorem pertraxit; qui Daphnen insequitur, votique compos fieri studet; illa virgininitatem conservare volens, Terræ matris auxilium implorat. Terra filiam in gremio recepit, et, consolari cupiens Apollinem, arborem eduxit ejusdem, quo amasia, quo nominis. Quo accepto Apollo vaticinans circa fontem et inter amplexus Daphnæ amicæ coronatus est.

De quercus vaticinio hæc habeto: Dodona urbs est Epiri; ibi quercus erat, in cujus umbra Jupiter oracula edere credebatur consulentibus per sonum foliorum. Homerus (1), de Dodona loquens, Sellos nominat sacerdotes qui oracula in glandibus quercus Dodonæ involuta evulgabant. Hi sacerdotes, dei ministri, caste vivebant, illotique semper, humi, neque vero in lectis, cubabant, teste Achille apud Homerum preces faciente. Alius oraculum, quod vocatur quercus Dodoniæ, a prophetissis edi asserit. Qui oraculum consulebant, ad quercum accedebant, cujus folia protinus mota, quæ Jovis voluntas esset declarabant. Lebes etiam Dodonæ erat, et juxta eum statua quæ virgam gerebat. Consulentes igitur deum huc veniebant preces facturi. Quando igitur deus vellet oracula edere, statua lebetem virga percutebat; inde proveniens sonus quidam harmonicis prophetissas ad voluntatem dei enuntiandam conducebat.

(1) *Iliad.* II, vers. 235-235.

258 *Δαίμων τ' Αιγύπτιοιο θεός κενεηγόρος Ἀμμων.*

Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἐπὶ τὰ Περσικὰ στρατοπεδεύων, τὴν μὲν Λιβύην παρελθὼν, ἐπὶ τὴν Ἀμμωνιακὴν χώραν παραγενόμενος, ἱερὰ τελέσας Ἀμμωνι τῷ ἐγγωρίῳ θεῷ, χρησμὸν αὐτὸν φῆναι λιτάζεται· τοῦτον δὲ πατέρα πρὸς τῆς οἰκείας μητρὸς Ὀλυμπιάδος εἶναι πυθόμενος, ὡς πατρὶ τὴν προσευχόμενος ἐξελιπάρει. Τὸν μὲν οὖν χρησμὸν ὡς ἤτησε καθ' ὑπνοὺς παρασχόμενος, προσέταξε τέμενος καὶ πόλιν αὐτῷ δεῖμασθαι, κατὰ τὴν Πρωτείδα Φαριαν νήσον, ἧ καὶ πεποίηκεν ἐκ τοῦ Περσικοῦ ἐπανελθὼν πολέμου. Γρηγόριος οὖν ὁ θεῖος κενεηγόρον τοῦτ' ἔστι ματαιολόγον, τὸν Ἀμμωνα διαγορεύει, διότι καὶ τὸν χρησμὸν κατὰ μίμησιν Ἀπόλλωνος ὑποφαίνει.

259 *Βραγχίδαί δ' ἐπὶ τοῖσι καὶ ὄφρυόεις Ἐπίδαυρος.*

Ὅτι, φησὶν, ἰχθυόμορφοι ὄντες οἱ τῶν Αἰγυπτίων θεοί, βράγχην ἔχουσι καὶ λόφον ὑπὲρ κεφαλῆς· λόφος δὲ ἔστιν ὁ Ἐπίδαυρος ἀνατεταμένος καὶ ὑψηλός.

260 *Καὶ τελεταὶ κρυπταὶ τε καὶ δμμοσιν ἀντιό-*

261 *Κλεινῆς ἐν προτέροισιν Ἐλευσίνοσ ἀσχεα*

Κρυπταὶ τελεταὶ εἰσιν, αἱ κατὰ τὸν Κελεδὸν καὶ Τριπολέμον. Ἡ γὰρ Δήμητρα εἶχε θυγατέρα τὴν Περσεφόνην ταύτην ἤρπασεν ὁ Πλούτων περιϊούσα δὲ ἡ μήτηρ καὶ ζητοῦσα τὴν θυγατέρα, ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ καταλείπει παρὰ Τριπολέμῳ τινὲ ἐν κώμῃ Ἐλευσίνι, οὕτω καλουμένη. Μανθάνει οὖν παρὰ τοῦ Τριπολέμου, ὅτι Πλούτων ἤρπασε τὴν Περσεφόνην, καὶ ὅτι παρ' αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας δίδωσι τῷ Τριπολέμῳ τὰ σπέρματα, λέγω δὴ σῖτον καὶ κριθὴν, ἐντεταμένη μὴ φθονῆσαι, ἀλλὰ περιελθεῖν καὶ σκορπίσαι πᾶσιν ἀνθρώποις τὰ σπέρματα, ἵνα μάθωσι τὸ σπεῖρειν καὶ γωργεῖν καὶ ἐσθίειν τοὺς ἡμετέρους καρπούς. Πάλαι γὰρ ἦσθιον τὰς βαλάνους ἐκ τῶν φηγῶν, ὅθεν ἀπὸ

τῆς φηγῶ τὸ φαγεῖν εἴρηται. Λέγεται δὲ, ὅτι Τριπολέμος λαβὼν ἄρμα δρακόντων πεπερωτῶν, καὶ συμπαραλαβὼν καὶ τὸν Κελεδὸν, οὕτως ἐπλανάτο, καὶ φιλοτιμούμενος τὰ σπέρματα δέδωκεν· ἀλλὰ καὶ θεσμὸν τινὰ μυστηρίων ἐδίδαξεν, ἅτινα τελοῦνται οἱ Ἕλληνας. Ὡς γὰρ παρὰ τοῖς θεοδιδάκτοις Χριστιανῶν ἔστι τὸ φώτισμα, οὕτως καὶ παρ' ἐκείνοις ἡ τοιαύτη. Ἡ δὲ τοιαύτη τῶν Ἑλλήνων ἑορτὴ λέγεται μυστήρια καὶ Ἐλευσίνια καὶ Δημήτρια. Εἴρηται δὲ τῷ θεολόγῳ καὶ ἀλλαγῷ, ὡς τὰ μὲν εὖ ποιῆσαι, τὰ δὲ εὖ παθεῖν τὴν Δήμητραν. Τὸ μὲν οὖν εὖ παθεῖν ἔστι τὸ παθεῖν περὶ τῆς Περσεφόνης καὶ στήναι τῆς πλάνης, τὸ δὲ εὖ ποιῆσαι τὸ παρασχεῖν ἀντὶ τῆς τοιαύτης χάριτος τοῖς ἀνθρώποις σπέρματα.

262 *Αὐλῶν τε Φρυγίῳ μανίῃ τόκος ἔκτομος ἡχῆ.*

Ἐν τῇ Φρυγίᾳ Ῥέα ἡ μήτηρ τῶν θεῶν ἐσεβάσθη. Διὸς μὲν καὶ Ποσειδῶνος καὶ Πλούτωνος καὶ Ἥρας μήτηρ ἡ Ῥέα τούτων τῶν θεῶν, γυνὴ δὲ Κρόνου. Ταύτη οὖν ἐν τῇ Φρυγίᾳ ἐγένοντο τελεταὶ τινες, καὶ ἐνθουσιῶντες οἱ τελοῦντες καὶ τελούμενοι καὶ ἐξιστάμενοι ἑαυτῶν, κατέτεμον τὰ μέλη ὑπὸ ξίφους, μὴ αἰσθανόμενοι, ὅτι τέμνουσιν ἑαυτούς· καὶ αὐλοὶ τινες ἤθουσαν καταθέλλοντες αὐτούς καὶ παρεγείροντες περὶ τὴν ἔκτομήν. Ἄχρι δὲ τοῦ παρόντος τινὲς περὶ τὰ ἄρη τῆς Καρίας Ἕλληνας ἀλόγιστοι κατατέμνουσιν ἑαυτούς, ὡς λόγος, τῷ παλαιῷ τοῦτω κρατούμενοι ἔθει. Οἱ μὲν οὖν Φρύγες, ὡς ἔφημεν, κατέτεμον ἑαυτούς μαχαίραις, οὐκ ἀποκτείναι θέλοντες, ἀλλὰ μόνον αἰμάξει· τοῦτο δὲ ἐποίουν κηλούμενοι αὐλοῖς, ἵνα καὶ ἀπλῶς φέρωσι πληττόμενοι· μετὰ δὲ τὰς πληγὰς, πρὸς ἀκαθάρτους μίξεις ἐχώρουσαν, γυναικῶν δὲ λέγω, οὐκ ἀνδρῶν.

263 *Δικταῖοι κορύβαρτες ἐνόπλιε μαργαίνοντες.*

Κρόνος τῇ Ῥεᾷ γενόμενος σύνοικος, ἄπερ ἔπειτα αὐτῇ παιδίᾳ λαμβάνων αὐτὸς κατέπεινε· καὶ οὕτως

Alexander, rex ille Macedonum, contra Persiam movens exercitum, Libyam penetrans, in regionem pervenit Ammonis; cui deo postquam sacra fecisset, oraculum ab eo petit, certior factus a matre Olym-
piade, quod Ammon pater ipsius esset. Apparuit in somniis Alexandro ei que præcepit, simul dans ora-
culum, ut templum et urbem in Proteide Pharo insula conderet; quod fecit e bello Persico redux. Gre-
gorius Ammonem vaniloquum inanemque Apollinis imitatore vocat.

Egyptiorum dii quod piscium formam habent, branchias et cristam in capite gerunt.

Mysici ritus sunt secundum Celeum et Triptolemum. Ceres filiam habebat Proserpinam; quam cum Pluto rapuisset, mater illius investigandi gratia venit in Atticam et in pago, cui nomen Eleusis, Triptole-
mum convenit. Ille ubi eam certiore fecit de raptus auctore, Ceres semen tritici et hordei tradidit, mo-
nens, ut sine mora homines seminandi, arandi, metendi artem edoceret, eum in finem ut mortales, re-
lictis glandibus, pane vescerentur. Antiquitus enim glandes e sagis comedebant, unde φαγεῖν rei nomen
iudicium. Triptolemum deinde draconibus vectus alatis, socioque Celeo assumpto, terram peragravit se-
minaque cuiusvis ultro obtulit. Huc accedit quod ritus quosdam mysticos edocuit Græcorum filios. Quemad-
modum enim verum lumen penes theologos est Christianos, ita initiati Græcorum vulgum illuminandi
munere funguntur in Eleusiniis s. Cerealiis. Theologus passim refert Cererem hominum benefactricem
seminibus communicatis exstitisse, et dura perpersam esse a filie suæ raptore.

In Phrygia Rhea coli est solita mater deorum Jovis, Neptuni, Plutonis et Junonis, uxor ipsa Saturni.
In ejus honorem mysteria per Phrygiam peragebantur; qui autem quasi æstro citi inter sacrificandum
circumbant, membra sua cultro incidebant nescii quod in se ipsos furerent. Erant qui tibiis canendo
aut dolorem mitigarent, aut ad nova vulnera excitarent: qui antiquus mos ad nostra usque tempora
traditus viget in regione Carie montana, ubi Græci inconsulto se ipsos isto modo laniant. Phryges
igitur, de quibus sermo, non interfeceri se, sed sanguinis eliciendi causa cultros sibi admovent, idque
faciunt inter tibiarum cantum. Postea ad coitus impuros procedunt.

Saturnus Rheæ maritus quotquot ex ea suscepit: liberos, deglutiit, ac tali modo quæ mulce enixa

ἐπὶ πολλῶν τούτου γενομένου, ἄτεκνος ἔμενον ἡ Ῥέα. Ὅτε οὖν ἐγέννησε τὸν Δία ἡ Ῥέα, φοβουμένη μὴ πως καὶ τούτο τὸ βρέφος καταποθὲν ἀπόληται, λίθον μὲν σπαργανώσασα δέδωκε τῷ Κρόνῳ ὡς βρέφος καταπιεῖν, τὸν δὲ Δία ὑπέξέθετο ἐν τῇ Κρήτῃ, καὶ παρέταξε τῷ βρέφει τούτῳ τοὺς κορύβαντας καὶ τοὺς κουρήτας ὀρχεῖσθαι, καὶ κροτεῖν καὶ κτυπεῖν τὰ ὄπλα αὐτῶν, καὶ γίνεσθαι τινα ἦχον, τὸν δυνάμενον ὑποκλέπτειν καὶ παρακρούειν τὸν ἐκ κλαυθμοῦ τοῦ παιδίου ἦχον, ἵνα μὴ, φησὶν, ὁ Κρόνος μαθὼν ποῦ κρύπτεται τὸ παιδίον, τούτο λαβὼν καταπῆ. Τούτων μὲν οὖν μνησθῆναι τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὁ θεὸς Γρηγόριος ἀλλαχοῦ, φάσκων ὧδε· « Οὐ Διὸς ταῦτα γοναὶ καὶ κλοπαὶ τοῦ Κρητῶν τυράννου, καὶ Ἕλληνες ἀπαρέσκωνται· οὐδὲ κουρήτων ἦχοι καὶ κρότοι, καὶ ὀρχήσεις ἔνοπλοι θεοῦ κλαίοντος ἤχην συγκαλύπτουσαι, ἵνα λάθῃ πατέρα μισόσπεκνος; » Δεινὸν γὰρ ἦν ὡς παιδίον κλαυθυμρίζεσθαι, τὸν ὡς λίθον καταποθόντα. Πατήρ μὲν οὖν μισότεκνος ὁ Κρόνος, ἐπεὶ τοὺς τικτομένους ἐκ τῆς Ῥέας κατέπινε· παιδίον δὲ κλαυθυμριζόμενόν ἐστιν ὁ Ζεὺς· κουρήτες δὲ καὶ κορύβαντες οἱ παρὰ τῆς Ῥέας ὀρχεῖσθαι τεταγμένοι· πυρρῆχην γὰρ ὀρχησιν ταύτην καλοῦσι· κτύπον γὰρ τινα ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἐποιοῦν οὗτοι, πρὸς τὸ ὑπερχειρῆσθαι τὸν κλαυθμὸν τοῦ παιδίου. Οἱ μὲν οὖν σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων, θεὸν εἶναι τὸν Δία φασί. Γρηγόριος δὲ ὁ θεὸς Θεολόγος τὴν δημῶδη ἱστορίαν εἰ καὶ τίθεται τοῦτον Κρητῶν τυράννον ποιούμενος οὕτως λέγει· ὅτι Ζεὺς τυράννος ἦν Κρήτης, καὶ θέλοντες αὐτὸν θεραπεύειν οἱ ὑπήκοοι, ἐμυθολόγουν, ὡς ἐκ Κρόνου τινὸς καὶ Ῥέας τὴν γέννησιν ἔσχεν, ἐπεὶ γόης ἀνθρώπος ἦν καὶ λίαν ἀσεβέστατος, διὰ καὶ ἐπάγει· « Κἂν Ἕλληνες ἀπαρέσκωνται. » Καὶ γὰρ οὐ βούλονται τοῦτον Ἕλληνες ἀνθρώπων εἶναι, ἢ ἀλλὰ θεόν. Στηλιτεύων δὲ τὴν τούτων ἄνοιαν ὁ μέγας

θηγῆρος Γρηγόριος, καὶ τὸν τάφον ἐν Κρήτῃ εἶναι λέγει τοῦ Διός. Ὁ γὰρ Ζεὺς ἐκεῖσε τραφεῖς καὶ ἀποθανὼν, εἰς τάφον ἐτέθη, ὅστις τάφος ἐπιγραφὴν ἔχει, τὸν Δία κατακεῖσθαι αὐτόθι, ἔλεγχον ὄντα τῶν λεγόντων θεὸν αὐτὸν εἶναι. Καὶ γὰρ ἐλέγχονται, ὅτι καὶ ἀνθρώπος ἦν καὶ τέθνηκε, καὶ κεῖται ἐν Κρήτῃ. Ὡς δὲ τινες, ὅτι καὶ σκηπτὸν δεξάμενος ἐκεραυνώθη, τοῦ ὄντως Θεοῦ τῷ δυσσεβεστάτῳ καὶ ψευδωνύμῳ θεῷ πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταϊγίδος μερίδα ποτηρίου ἀπ' οὐρανὸθεν ἐπομθρήσαντος τῷ ἄμαρτωλῷ.
264 Βάκχοι τ' ἀμφὶ γόνον Σεμελίῳ τ' οὐρσιφοῖται.

Βάκχοι καὶ Σείληνοι δαίμονες τινὲς εἰσὶν ὄπαδοι καὶ ἠμοκέλευθοι τοῦ Διονύσου· μέμνηται δὲ τούτων καὶ ἄλλοσε Γρηγόριος ὁ θεὸς ὧδε φάσκων· « Οἶδε Διόνυσος ταῦτα, καὶ μηρὸς ὠδίνων ἀτελὲς κῆρυμα· ὡσπερ ἄλλο κεφαλὴ πρότερον, καὶ θεὸς ἀνδρόγυνος, καὶ στρατὸς ἐκλυτός, καὶ χορὸς μεθυόντων, καὶ Θηβαίων ἄνοια, καὶ Σεμέλης κεραυνὸς προσκνουόμενος. » Σεμέλη μὲν θυγάτηρ γέγονε Κάδμου τοῦ Θηβῶν βασιλέως. Ταύτης ἠράσθη ὁ Ζεὺς καὶ συνεγένετο αὐτῇ, καὶ εἰς ζῆλον καὶ φθόνον ἐκίνησεν Ἥραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Ζηλοτυπήσασα οὖν ἡ Ἥρα, ἀπέρχεται πρὸς τὴν Σεμέλην καὶ λέγει αὐτῇ, ὅτι Ἀπατᾶ σε τὸ ὄλον· οὐδὲ γὰρ Ζεὺς ἐστὶν ὁ συγγινόμενός σοι. Ἐμοὶ γὰρ, φησὶν, ὅτε συγγίνεται, μετὰ ἀστραπῶν καὶ κεραυνῶν συγγίνεται. Ἐὰν οὖν ἔλθῃ πρὸς σὲ ὁ Ζεὺς, εἰπὲ αὐτῷ, ὅτι Ὡς συγγίνῃ τῇ Ἥρᾳ οὕτως σύνελθέ μοι· καὶ εἰ μὲν συγγίνεται σοι μετὰ βροντῶν καὶ κεραυνῶν, τῷ ὄντι ὁ Ζεὺς σοι συγγίνεται· εἰ δὲ ἄλλως πως, οὐκ ἐστὶν ὁ Ζεὺς. Ταῦτα ὑποδεμένης τῆς Ἥρας, ἐλθόντος τοῦ Διὸς πρὸς τὴν Σεμέλην, ἠτήθη παρ' αὐτῆς συγγενέσθαι αὐτῇ ὡς τῇ Ἥρᾳ συγγίνεται· εἶτα συγγενομένου μετὰ κεραυνοῦ, ἀπέθανεν. Ὁ οὖν Ζεὺς θάπτον τὸ ἔμβρυον ὃ ἦν ἐν τῇ Σεμέλῃ

erat fetus, orba liberis fuit. Igitur Jovis recens nati vitæ metuens Rhea lapidem Saturno obtulit pannis involutum, quem pueri loco deglutiret; filio ipso in Creta occultato ubi Corybantēs et Curetes saltare, instrumenta pulsare, arma concutere jussi erant ne puer vagiens a patre audiretur, quominus, ut ceteri, ab eo devoraretur. Gregorius hujus rei alibi meminit dicens: Nonne vides Jovis Cretensium tyranni generationem, furta, pace Græcorum dixerim, Curetum clamorem et strepitum et saltationes armatas ut pueri vagientis vocem exstinguerent, ne pater, prolis osor, ejusdem domicilium pervestigaret? Mirum sane, puerum vagire, qui ut lapis est devoratus! Saturnus certe liberorum inimicus fuit, siquidem eos deglutivit! Puer porro vagiens Jupiter est; adde Curetes et Corybantēs Rheam circumsaltantes (pyrriches ei saltationis generi nomen est), scuta concutientes, ne pueri vagitus auribus percipiatur. Vides Græcorum philosophos pro deo habere Jovem. Gregorius secundum vulgarem narrationem dicit Jovem Cretæ tyrannum esse, et a suis pro Saturni et Rheæ filio haberi, eundemque indole perquam dolosa et impia fuisse; quare etiam addit: Pace Græcorum dixerim. Græci enim deum esse volunt, neque vero hominem. Gregorius irridens eorum insipientiæ, Jovis sepulcrum, in Creta esse dicit; ibi enim nutritum et mortuum, postremo sepultum, ejusque nomen monumento sepulcrali inscriptum esse, quo reprehendit eos qui eum pro deo habeant, cum sit homo mortalis in Creta depositus. Secundum alios fulmine ictus periit; sed solus Deus omnipotens huic deo impio, falso, ignem et sulphur cœlitus immisisse credendum erit.

Bacchi et Sileni, Dionysi dæmones et asseclæ, a Gregorio memorantur: « Dionysus hæc scit, femur parturiens, fetus immaturus; adoratus ut androgynus, exercitus dissolutus, ebriorum turba, Thebanorum insania, in Semeles denique fulmen. » Semeles, Cadmi, Thebanorum regis filix amore incensus Jupiter, cum libidinem explest, Junonis iram non effugit. Hæc enim Semeles convenit eique dicit: Decepta es; non enim cum vero Jove rem habuisti; mihi quidem semper fulmine et tonitru armatus apparet. Quare dic ei: Adsis mihi ut Junoni! nam ea tantum conditione verus Jupiter haberi poterit. Jupiter ubi venit ad Semeles, voluntati ejus obediens, fulmine armatus se præbuit; et periit Semeles. Jupiter fetum e Semele extractum et in femore reconditum ad nonum usque mensem retinuit. Fuit igitur Bacchus fructus iminaturus in femore reconditus. Alius etiam poëta Bacchum bis genitum vocat his verbis:

λαδών, ἔβαλεν εἰς τὸν μηρὸν καὶ ἐρύαψεν ἕως οὗ γέννηται τῶν ἐννέα μηνῶν. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Διόνυσος ἀτελὲς μὲν κύημα, τοῦτο τὸ ἔμβρυον τὸ βληθὲν εἰς τὸν μηρὸν. Καὶ ἄλλος δὲ ποιητῆς διστοκον καλεῖ τὸν Διόνυσον ὡδὲ λέγων· *Ἐἶπε δὲ φύτλην Βάκχου δισσοτόκοιο*· τὸ δὲ λέγειν, « ὥσπερ ἄλλο κεφαλὴ πρότερον, » περὶ τῆς Ἀθηναῶς φησι· ταύτην γὰρ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁ Ζεὺς ἀνέδωκε καθωπλισμένην· οὕτω δὲ καὶ περὶ ταύτης ὁ προλαβὼν ἔφησε ποιητῆς·

164 *Τεύχεσιν ἀστράπτουσαν ἀνηκόντιζεν Ἀθήνην.*

Τοῦτον μὲν τὸν κεραυνὸν, ἡ τῶν Θεβαίων ἄνοια σέβει καὶ προσκυνεῖ. Καὶ γὰρ ἐπὶ μωρῶν διαβάλλονται Θεβαῖοι, καὶ ἔστι παροιμία ἡ λέγουσα· ἡ Βοιωτία ὤς. Προσκυνοῦσι δὲ τὸν κεραυνὸν, ὅτι τὴν Σεμέλην κατέφλεξεν ἥτις ἦν Κόδμου θυγάτηρ τοῦ βασιλέως αὐτῶν. Οὗτος μὲν οὖν ὁ Διόνυσος λέγεται τοῦ οἴνου καὶ τῆς μέθης ἔφορος εἶναι, καὶ αὐτὸν δὲ μέθυσον ποιοῦσι, καὶ τοὺς Βάκχους καὶ Σεληνοὺς σὺν αὐτῷ μεθύσους ἀναγορεύουσιν· Ἦρα γὰρ αὐτῷ τὸ μεθύσκεσθαι εἰσηγήσατο. Ἦνα γένηται παράφρων· ὠργίζετο γὰρ αὐτῷ ἡ Ἦρα ὡς υἱῷ τοῦ Διός· ἐζηλοτύπει γὰρ τοὺς ἐκ Διὸς γεννωμένους.

255 *Καὶ τυχλῆς Ἐκάτης κακὰ φάσματα*

Τὴν Ἐκάτην θεὸν εἶναι νομίζουσι Ἕλληνας, καὶ οἱ μὲν αὐτὴν λέγουσιν εἶναι τὴν Ἄρτεμιν, οἱ δὲ τὴν σαλήνην· ἄλλοι δὲ ὠδικὴν τινα θεὸν ἐν φάσμασιν ἐκπέποις φαινομένην τῆς ἐπικαλουμένοις αὐτὴν, μάλιστα δὲ φαίνεται τοῖς καταρωμένοις· τὰ δὲ φάσματα αὐτῆς δρακοντοκέφαλοι φαίνονται ἀνθρωποὶ, καὶ ὑπερμῆχεις καὶ ὑπερμεγέθεις, ὥστε ἐκ μόνης τῆς θίας καταπλήξαι καὶ δεσματώσαι τοὺς ὀρώντας.

Ἦς δὲ γασίο

266 *Μίθραλον κακὰ ἔργα καὶ ὄργια οὐκέτ' ἀπιστα.*

Τὸν Μίθραν ἄλλοι μὲν ἄλλως ἐνόμισαν· οἱ μὲν γὰρ τὸν Ἡλιον, οἱ δὲ τὸν ἔφορον τοῦ πυρός, ἄλλοι δὲ ὠδικὴν τινα δύναμιν. Γίνονται δὲ τούτῳ τῷ Μίθρα τινὲς τελεταὶ καὶ μάλιστα παρὰ Χαλδαίοις· οἱ δὲ τελοῦμενοι τῷ Μίθρα, κατὰ βαθμὸν τινα κολάσεων ἐτελοῦντο· πρότερον δὲ τὰς ελαφροτέρας κολάσεις παρελάμβανον, καὶ εἶθ' οὕτως τὰς δραστικωτέρας, οἷον πρότερον ἐλιμωττον αὐτοὺς τοὺς τελομένους ἐπὶ πεντήκοντα τυχὸν ἡμέρας· εἶτα εἰ ἤγαγον καρτερικῶς, ἐποίησαν αὐτοὺς πάλιν ξυσθῆναι ἐπὶ δύο ἡμέρας· εἶτα πάλιν εἰς χιόνα ἐμβληθῆναι ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας. Λέγονται δὲ τοῦ Μίθρου αἱ κολάσεις ὀγδοήκοντα εἶναι, ἅς κατὰ βαθμὸν δεῖ τὸν τελεσθισόμενον παρελθεῖν. Πρὸς μὲν οὖν αἷς ἔφαμεν, καὶ διανήξασθαι ὕδωρ πολλὰς ἡμέρας, εἰς πῦρ ἐμβαλεῖν ἑαυτὸν, ἐν ἐρήμῳ διαιτηθῆναι, καὶ ἀσιτῆσαι, καὶ ἄλλα πολλὰ, ἄχρις οὗ τὰς ὀγδοήκοντα κολάσεις παρέλθοι· ἀδύνατον δὲ παρ' αὐτοῖς τὰς τοῦ Μίθρου τελεῖσθαι τελετὰς τὸν μὴ διὰ πασῶν παρερχόμενον τῶν κολάσεων, καὶ δεικνύοντά τινα ἑαυτὸν ὅσιον καὶ ἀπαθῆ.

267 *Γαλλίας Κυβέλης ὀλολύγματα.*

Αἰγύπτιοι μὲν κνώδαλα τιμῶντες καὶ ἐρπετὰ, τὰς ἴβεις ἐσέβοντο, καὶ τοὺς κροκοδείλους καὶ τοὺς ὄφεις, τὰς αἰλούρους καὶ γαλέας, καὶ τινα γένη τῶν ἰχθύων, ἐξ ἀλόγου τιμῆς ἑαυτοῖς ἀτιμίαν ποριζόμενοι. Τῆς δὲ τῆς Γαλλίας ἐναλλαγῆς κραυγὴν, ἀπὸ διηγήσεως παρελάβομεν ὅτι κατὰ τινα τόπον ἐπίσημον ἦν ἀγάλμα τοῦ Διός· τούτῳ δὲ τῷ ἀγάλματι θυσίας τινὰς προσέφερον, καὶ φωνῆς Γαλλίας ὡς ἀπὸ τοῦ ἀγάλ-

Generationem dixit Bacchi bis geniti. Quod si eum prius capiti appellat, ad Minervam allu lit quæ armata e capite Jovis prosiluit.

Hoc autem fulmen Thebanorum insania veneratur et adorat. Nam stultitiæ accusantur Thebani, et vulgo dicimus « Porcus Bæoticus. » Adorant autem fulmen, quia Semelæ mortis causa fuit. Porro Dionysus vini atque ebrietatis patronus habetur. Certe eum ebrium et cum eo Bacchos et Silenos ebrios depingunt. Juno ei persuasit ut vino indulgeret, quod demerere cum volebat, ei succensens quod esset Jovis filius; omnes namque e Jove prognatos odio habebat Juno.

Hecaten Græci deam esse putant. Eam alii Artemidem vocant, alii lunam; alii pro dea infernali habent quæ singularibus induta formis eam invocantibus semot ostendit, imprimis exsecrantibus. Iste figuræ draconis caput plerumque gerunt, suntque magnitudine et altitudine tanta ut spectantium animi horrescant.

Varia fuit de Mithra opinio: alii solem, alii ignis præsidem, alii deinde potestatem aliquam infernalem eum crediderunt. Mystera in ejus honorem celebrabantur, imprimis apud Chaldaeos, quorum initiati per scalam, ut ita dicam, castigationum gradiebantur, primo levium, sed postmodum duriorum. In principio per quinquaginta iis dies esuriendum erat, additis per duos dies frictionibus. Posthæc viginti dierum spatium in nive versantur. Octoginta erant per quæ initiandi transgredi debebant gradatim. Citra ea quæ supra mentionavimus, in aqua multos dies natate, in ignem se injicere, vivere in solitudine, jejunare; omnia enim hæc tentamina ei subeunda erant qui in societatem mysteriorum ascisci volebat, donec se virum integrum et purum exhibuisset.

Ægyptii in bestiarum numero reptilia, ibides crocodilos serpentes, feles, mustelas, quædam piscium genera in sui debonestamentum venerabantur. Alia ex Galliis ad aures nostras religio pervenit. Ibi in edito quodam loco statua Jovis est, e qua, inter sacra, vox Gallica prodire audiebatur. Sacros autem in-mniarium dispositionem fecit ita ut lumen ex statua prorumpere videretur. Quando igitur mulieres venirent in templum, nequam iste pretextu Jovis earum amore capti, animos earum terrefaciendo luminibus clamoribusque insolitis, corpora stupravit, mane deinde foras misit. Econtra a muliere casta et fidei summum aliquando tulit opprobrium. Rhea Galla est genere; nam Gallus cum cantando et tympa-

ματος ἐρχομένης ἀνταλαμβάνοντο · ὁ δὲ τούτῳ προσωπεριῶν ἱερεὺς, λυχνάφιας τινὰς καὶ φωταυγίας κατὰ τινα λόχον ποιῶν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος ἐρχομένης προσγυνομένης ὑπέφθειρε γυναίκα τοῦτον τὸν τρόπον · Ἐλεγε, φησὶν, αὐταῖς, ὅτι Ὁ Ζεὺς ἐρασθεὶς βούλεται σοὶ συγκαθευθεῖσαι · τῆς δὲ προθύμως ἐπομένης, τοιαῦτα· φωνὰς καὶ λαμπάδας ἐποίει, ὥστε δειματώσασθαι τὴν παροῦσαν · αὐτὸς δὲ σχηματιζόμενος τὸν Δία, τὴν τοιαύτην διὰ πάσης ὑποφθείρων νυκτὸς, πρὸςπεμπεν ἔω. Ὅψι δὲ γυναικὶ σύμφρονι περιτυχὼν καὶ φιλόδωρον, φησὶν αὐτῆς τῆς ἐσχάτης ἀπέλαυσεν αἰσχύνης. Γαλλαίη δὲ ἐστὶν ἡ Πέα. Γάλλος γάρ τις ἦσαν καὶ τυμπανίσων ἐπὶ τῷ ταύτης ἱερῶν ἐπορεύετο · δριμέος δὲ χειμῶνος τοῦτον καταλαθόντος, σπηλαίῳ κατέφυγεν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὰ κύμβαλα, καὶ τὸ τυμπανον ἀνασεισάσας, τὸν μὲν θῆρα ἐκφοβεῖ· ναὸν δὲ ἀναθεὶς αὐτῇ, Γαλλαίης Κυβέλης ἐπονομάζει· ταύτη δὲ οἱ θεοφόρητοι ἀνετίθεσαν.

Ἄσσυ τε Νεῖλον

268 *Καρποδότῃν τίσουσιν ἐν αἰσχεσίῳ, ἀνδρογύ-
[ροισιν.]*

Τὸν Νεῖλον Αἰγύπτιοι ὡς θεὸν τιμῶσιν ἐν τῇ ἀναβάσει, καὶ τοῦτον εὐφήμερον ὡς εὐφορίας αἰτίον, αὐτὸ τὸ ἀυξήμενον ὕδωρ οἰόμενοι θεὸν εἶναι. Φησὶν οὖν Ἀρισταίνετος ὁ ἱστορικὸς, ὅτι ἐορτάζουσιν Αἰγύπτιοι τῷ Νεῖλῳ ἐορτὴν πανδημεὶ πάντας καὶ πᾶσαι ἐρχόμεναι παρὰ τὰ θέατρα τῶν πόλεων, κάκειτε θοινῶνται ἕκαστος ὃ ἔχει, χοροὺς τε συστράμειναι γυναῖκες ἄδουσι τῷ εἰδώλῳ ὡδῶς, ἃς τῷ Δία ἄδονται ὡς τῷ Νεῖλῳ, τοῦ Διὸς ἔργον ποιῶντος καὶ ἄρδοντος τὴν χώραν. Ἀνδρογύνων δὲ φησὶ τιμὰς, τῷ πανδημεὶ τοὺς ἄρβενας ἅμα γυναιξὶν ἐκβακχεύεσθαι, καὶ πολλάκις ὡς ἐν μέθῃ καὶ ἀσελγαίνειν.

269 *Ἰσιδος Ὀσιριδὸς τε μυκήματα δακρυόεντα.*

Αὕτη ἡ Ἴσις ἐνομήσθη τῇ Ἰοὶ τῇ ἀρπασθείσῃ ἀπὸ τοῦ Διός. Ὁ γὰρ Ζεὺς, φησὶν, ἤρπασε τὴν Ἰώ. καὶ

φοδούμενος τὴν Ἥραν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, μετέβαλε τὴν Ἰώ εἰς βοῦν, καὶ ποτὲ μὲν εἰς λευκὴν, ποτὲ δὲ εἰς μέλαιναν, ποτὲ δὲ εἰς ἰζύουσαν, καὶ οὕτως ἐπλανᾶτο μετ' αὐτῆς. Ἦλθεν οὖν καὶ ὁ Ζεὺς μετὰ τῆς Ἰοῦς πλανώμενος· καὶ τιμῶσιν οἱ Αἰγύπτιοι τὴν Ἰώ, ἤτοι τὴν Ἴσιν· διὸ ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κέρατα βοῶς ἐγγλύφουσι, σημαίνοντες τῆς κόρης τὴν ἐπὶ βοῦν μεταβολὴν. Ὁ δὲ Ὀσίρις παρ' Αἰγυπτίους ἐνομήσθη θεός· καὶ οἱ μὲν λέγουσιν αὐτὸν εἶναι τὸν Διόνυσον, οἱ δὲ ἕτερον. Τοῦτον οὖν τὸν Ὀσίριν ὑπὸ τοῦ Τυφῶνος ἐσπαράχθαι φασὶ, καὶ μέγα πένθος γενέσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις, ὥστε ἐπὶ πάντα χρόνον μνήμην ποιεῖσθαι τοῦ σπαραγμοῦ τοῦ Ὀσιρίδος. Ὄσπερ δὲ φασὶ τὸν Διόνυσον ὑπὸ τῶν Τιτάων ἐσπαράχθαι, οὕτως καὶ Ὀσίριν ὑπὸ τοῦ Τυφῶνος· δαίμων δὲ καὶ οὗτος ὁ Τυφῶν. Μυκήματα δὲ φησὶ δακρύων ἄξια, τὸ τὴν Ἴσιν εἰς βοῦν μεταβληθῆναι καὶ μυχθῆσθαι, καὶ τὸν Ὀσίριν διεσπαράχθαι καὶ πενθεῖσθαι.

270 *Καὶ Σάρασις ξύλον αὖθον ἔχωρ δηλήμονα μῦ-*

*271 Καὶ μόσχος πολύσαρκος Ἄπις καὶ Μεμφίς
[θορ, ἀθροια.]*

Τοῖς Αἰγυπτίοις ὑπὲρ χρόνον τινὰ κατὰ περιόδον ἐγεννᾶτο βοῦς, ἐκ σέλατος σελήνης συλλεφθεὶς ὁ βοῦς· ἐκαλεῖτο δὲ παρ' αὐτοῖς Ἄπις· ἔχει δὲ καὶ τινα σημεῖα περὶ τὴν οὐρὰν καὶ τὴν γλώτταν, ἐξ ὧν σημείων ἐγνωρίζετο, ὅτι ὁ Ἄπις ἐστὶ. Τούτου οὖν τοῦ βοῦς γεννωμένου, ἐορτὴν ἐποίουν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς θεοῦ αὐτοῖς ἐπιδημήσαντος, καὶ παρετίθεσαν τῷ βοῖ ἐν φάτνῃ πανδαισίαν πολλὴν εὐωχοῦντες τὸν θεὸν Ἄπιν.

272 *Καὶ σὺ, Λάκαινα τάλαινα, διασταδὸν ἐνθα*

*273 Τεμρομέτρῳ μῆστιξι νέων ἐπιθῶμιος ἀλκή.
[καὶ ἐνθα]*

Λακεδαιμόνιοι πρὸς καρτερίαν γυμναζόμενοι, ἐορτὴν ἐποίουν, ἐν ἣ ἐμάστιζον ἀλλήλους καὶ ἀνδρείαν τινὰ ἐκ τούτου ἐπαιδεύοντο, ἵνα καρτερικῶς ἔχοιεν

nizando ad sacra accederet, tempestate subito orta, in speluncam confugit et tympanis pulsatis, f ras inde fugavit, templumque ibi adificatum Cybelæ Gallæ consecravit.

Nilum Ægyptii divino cultu prosequuntur quo tempore crescit, celebrantes illum ut fertilitatis causam, ipsamque aquam crescentem dum esse existimantes. Aristænetus historicus refert : Ægyptii omnes Nilo festum celebrant, ad quod undique ad urbium theatra concursu facto, de suo p̄nu quisque vivunt. Dein mulieres per choros constitutæ carmina canunt in Jovis, dein Nili honorem qui Jovis voluntatem exequendo terram irrigat. Isti festo virorum cum feminis immoderatæ coitiones omneque genus luxuriæ nomen fecerunt infame.

Isis eadem credita est quæ Io a Jove raptâ. Jupiter enim rapuit Io, et timens Junonem, uxorem suam, in bovem mutavit modo albam, modo nigram, modo violaceam, sicque itinerum sociam habuit. Cum ea Jupter in Ægyptum venit, et Ægyptii eam venerantur ut Isin. Hinc capiti ejus cornua affungunt, virginem in bovem mutatam significantes. — Osiris apud Ægyptios divino honore afficitur, quorum aliqui eum pro Baccho habent. Ille Osiris a Typhone dilaceratus esse dicitur, id quod Ægyptiis magni luctus causam dedit, per omne tempus ejus necem delectantibus. Quemadmodum Bacchum a Titanibus dilaceratum narrant, ita Osirim a Typhone qui et ipse dæmon fuit. Lacrimis sane dignum est, Isin in bovem mutatam esse, Osirim autem dilaceratum lugeri.

Interjectis temporum intervallis bos Ægyptiis nascebatur, conceptus e lunæ jubare, Apis nominatus. Apim autem esse, e signis aliquot circa caudam et linguam cognoscunt. Quoties autem nasceretur, festum agebant, quasi deus ad eos venisset, ejusque præsepe cibus lautissimis replent.

Lacedæmonii ad corroboranda corpora nudi festum agebant, quo se invicem verberantes animum ad bella futura præparare videbantur. Hoc festum μαστιγιῶν in honorem Artemidis institutum erat deæ et virginis, cui timor et cupido ignota erant. Theologus dicit, Lacedæmonios luxuriam et audaciam exer-

περὶ τοὺς πολέμους. Ἐτίμων δὲ οἱ Λάκωνες ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν μαστιγιῶν τὴν Ἄρτεμιν. Ταύτην γὰρ φασι παρθένον θεόν· καρτερικὴ γὰρ ἡ παρθένος καὶ ὑπεράνω πάσης δειλίας καὶ ἐμπαθείας. Μαλακίαν δὲ λέγει τετιμηκῆναι τοὺς Λάκωνας καὶ θρασύτητα, ἀλλαγῶν τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὁ θεολόγος ὧδε φάσκων. Οἱ γὰρ αὐτοὶ καὶ μαλακίαν ἐτίμησαν καὶ θρασύτητα ἐσεβάσθησαν· μαλακίαν μὲν, ἣ ὅτι ἐποιοῦν καὶ τινα ἑορτὴν συσσιτίαν καλουμένην, ἐν ἣ κοινῶς πάντες ἔσθιον καὶ εὐωχοῦντο καὶ ἐθελύοντο, ἣ ὅτι κάκει τὸ τῆς παιδερρατίας ἐπενέμετο πάθος, ὡσπερ ἔχομεν περὶ τοῦ Πausανίου καὶ τοῦ Ἀργιλίου, ὅτι παιδικὰ ἦν ποτε Ἀργίλιος τοῦ Πausανίου. Τὸ δὲ θρασύτητα σεβάσθηται, περὶ τῆς καρτερίας καὶ τῆς ἀνδρείας ὁ λόγος ἦν· τῷ γὰρ πλέον καρτερροῦντι ἄλλον ἐδίδοτο. Ἡ μὲν τοι θεὸς Ἄρτεμις παρθένος· οὐσα καὶ σώφρων, ὅμως ἔχειρε τοῖς ἐπιβωμίαις αἵμασι καὶ τοῖς τῆς ξενοκτονίας.

274 Καὶ Γετικὸς Ζάμολις διστεύων δι' ὀμίλου.

Ἔστι δὲ τις καὶ ἀλλαγῶν τῶν ἑαυτοῦ λόγων, ἣς ἐπιμύνηται ἱστορίας, τὸν Ἀθάριδος τοῦ ὑπερβορείου διστόν· οὗτος δὲ ὁ Ἀθάρις, ὡς Ἡρόδοτος φησιν, ἐξ ὑπερβορείων ἦν ἀνθρώπος τις· οἱ δὲ ὑπερβόρειοι ἀρχαιώτεροί εἰσι καὶ ἐνδοτέροι τῶν Σκυθῶν. Οὗτος οὖν ὁ Ἀθάρις λέγεται ἐνθους γενόμενος, περιτέναι τὴν Ἑλλάδα κύκλῳ μετὰ βέλους, καὶ χρησμούς τινας καὶ μαντείας λέγειν ὡς ἐνθους. Λυκούργος δὲ ὁ ῥήτωρ μύνηται τοῦ Ἀθάριδος ἐν τῷ κατὰ Μενεσαίχμου λόγῳ λέγων, ὅτι λιμοῦ γενομένου ἐν τοῖς Ὑπερβορείοις, ἦλθεν ὁ Ἀθάρις ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἐμισθώτευσεν τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ τὸ χρησμολογεῖν, καὶ οὕτως κρατῶν τὸ βέλος, ἐπέμολον τοῦ Ἀπόλλωνος (τοξότης γὰρ οὗτος ὁ θεός), περιεῖχε χρησμολογῶν ὄλην τὴν Ἑλλάδα.

275 Πάντα θεῶν ταύρων τε κακὴ ξείνοις θυηλί.

Ταῦροι ἔθνος ἐστὶ περὶ τὴν Σκυθίαν. Ἐν τούτοις μετετέθη ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἡ θυγάτηρ Ἀγαμέμνονος Ἴφιγένεια ἐν τῷ μέλλειν αὐτὴν θύεσθαι ὑπὲρ Ἑλλήνων ἐν τῇ Αὐλίδι, ὑπὲρ ἧς ἔλαφον ἡ θεὸς ἀμείψατα δέδωκεν θῦσαι. Αὕτη οὖν ἡ Ἴφιγένεια οὐσα ἐν τοῖς Ταύροις διὰ τὸ μὴ γνωσθῆναι παρὰ τῶν ἐπιξενομένων τίς ἐστίν, ἐπέτρεπεν αὐτοῦς θύειν τῇ Ἀρτέμιδι· καὶ αὕτη ἦν ἡ ξενοκτονία ἣν λέγει ὁ θεὸς Γρηγόριος ἀλλαγῶν φάσκων ἐπὶ λέξεως· *Οὐ δὲ Ταύρων ξενοκτονία· καὶ αὐτοῖς· Καὶ τὴν ἀντιδοθεῖσαν ἔλαφον τῆς παρθένου.* Ὑστερον δὲ Ὀρέστης (υἱὸς δὲ καὶ αὐτὸς Ἀγαμέμνονος) δειματούμενος ὑπὸ τῶν Ἑρινῶν, καὶ ἐλθὼν παρὰ τοῖς Ταύροις καὶ συλληφθεὶς ὡς ξένος ἐπ' ἀναίρεσει, καὶ προσενεχθεὶς ὡς ἱερεὶα τῇ Ἴφιγενείᾳ, ἐπεγνώσθη διὰ τοῦ ἐλεφαντίνου ὤμου, καὶ ἀφέθη τῆς θυσίας. Οὕτως λοιπὸν λαθῶν ὁ Ὀρέστης τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν, λέγων δὲ τὴν Ἴφιγένειαν, κομίζει εἰς τὴν Ἑλλάδα.

276 Καὶ Πολύμνοιο (1) καλοῖο θεὸς φαλὸν ἀμφ-
[αγυπάζων]

277 Δουράτσορ.

Λέγεται μενιάκιον ἐρασθῆναι τοῦ Διονύσου· εἴτα τοῦτο πρὶν ἐπιτύχη τῆς ἀσελγείας εἰς., *ut supra* λόγῳ ΞΔ', *paulo post initium*. Μύνηται δὲ τούτων ὁ θεὸς Γρηγόριος καὶ ἀλλαγῶν φάσκων· Οὐδὲ φαλλοί τινες καὶ ἰθύφαλλοι αἰσχροὶ καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς πράγμασιν· ἐν γὰρ τῇ τοῦ Διονύσου ἑορτῇ, φαλλοὺς δερματίνους, εἰς., *ut loc. cit.* Τοῦτο δὲ ἐποιοῦν τιμῶντες τὸν ἐραστήν τοῦ Διονύσου· — οὗτος δὲ ὁ παῖς Πολύμνος ἰκαλεῖτο.

Μάχλην τε Κύπριν τίονσα ἑορτῇ.

Τὴν Κύπριν εἶναι φασι τὴν Ἀφροδίτην, περὶ ἧς ἀλλαγῶν φησιν ὁ θεὸς Γρηγόριος· « Οὐ δι' Ἀφροδί-

enisse; luxuriam: συσσιτίαν enim celebrabant, ubi epulas inter et res venereas genio indulgebant, masculorumque concubitum exercebant uti fecit Pausanias cum Argilio amasio. Audaciam, ὡς fortitudinem et magnanimitatem: fortissimus enim quisque coronabatur. Verum Artemis, virgo cum esset tenera, sanguine exterorum super aris mactatorum delectabatur.

In carmine aliquo Gregorii historia legitur de Abaridis Hyperborei jaculo conscripta. Secundum Herodotum Hyperborei Scythias versus septentrionem sunt positi. Hic Abaris, deo aliquo in eo calescente, totam Græciam pergrassasse telo armatus, et oracula edidisse dicitur. Lycurgus rhetor de Abaride in oratione contra Menesæchnum dicit, eum, cum Hyperboræi fame laborarent, in Græciam venisse et ab Apolline mercede conductum ab hero vaticinandi artem edidicisse. Atque ita jaculum manu tenens, quod symbolum est Apollinis jaculo armati, per omnem Græciam cucurrit vaticinans.

Est prope Scythiam Taurorum gens. Huc Iphigenia, Agamemnonis filia, translata est ab Artemide, cum in eo esset ut pro Græciis in Aulidis portu immolaretur. Dea ipsi cervam substituit. Cum itaque inter Tauros esset Iphigenia, quæ esset, ignorantes, se Dianæ sacrificari permisit. De hac igitur re Gregorius loqui videtur ubi dicit: « Apud Tauros non interficiuntur hospites; » et, « Cervæ in virginis locum substituta. » Dein, Orestes, Agam. filius, Furiis perterritus, ad Tauros venit; quem ut advenam ad sacrificium destinarent. Cum ad Iphigeniam sacerdotem adduceretur, ab ea agnitus est (humum namque eburneam carnali suffectum gerebat) et ab ara remous. Orestes assumpta sorore Iphigenia in Græciam est reversus.

Tradunt adolescentem aliquem Dionysi amore inflammatum, priusquam voti compos factus esset, etc. Phalli atque ithyphalli nihil sædi habent in forma aut in re. In festo enim Dionysi, etc. Hoc autem in honorem Dionysi faciebant amasii, cui nomen Polyhymnus.

Cyprin eandem cum Aphrodite faciunt, de qua alibi Gregorius: « Non per impura mysteria Veneris quæ turpiter concepta, turpiter etiam culta, ut Græci ipsi fatentur. » Aphrodite ex pudendis Urani nata esse

(1) Cod. hic Προσύμνοιο ut in edd. Sed corrigito infra Πολύμνος.

της πορνικῆς μυστήρια τῆς αἰσχρῶς, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν Ἕλληνες, καὶ γεννωμένης καὶ τιμωμένης. Ἡ Αὐτὴ μὲν οὖν ἢ Ἀφροδίτῃ ἐκ τῶν αἰδοίων τοῦ Οὐρανοῦ τὴν γέννησιν μυθεύεται ἔχειν. Ὁ γὰρ Κρόνος, φησὶν, ὁ υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ, λαβὼν τὸ δρέπανον ἀπέκοψε τοῦ ἰδίου πατρὸς τὰ αἰδοῖα καὶ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ταῦτα τὰ αἰδοῖα πρὸς τὰ ἀφρὸν συνάξατα, ἀπεκύησαν τὴν Ἀφροδίτην· διὸ καὶ Ἀφροδίτῃ καλεῖται ὡς ἐκ τοῦ ἀφροῦ καὶ τῆς καταδύσεως γενομένη. Ταύτῃ τοι καὶ τὴν γέννησιν αἰσχρὰν ἔχειν αὐτὴν καὶ τὴν τιμὴν ὃ μέγας ἀπεφῆναι θεολόγος. Ὁμοίως γὰρ αἱ τιμαὶ αὐτῆς δι' αἰσχουργίας καὶ αἱ ἑορταὶ δι' ἠδοναπαθείας καὶ πορνείας ἐτελοῦντο· καὶ γὰρ καὶ τῆς πορνείας ταύτην ἔφορον εἶναι τὴν Ἀφροδίτην φασί. Κύπρις δὲ λέγεται πᾶν τὸ καθ' ἡδονὴν συνουσιαστικὸν, καὶ ἀφροδίσιον αὖθις.

278 *Κερδαλέη, καὶ Αἰνδος ἐρυθρίζουσ' ἱεροῖσι.*

Κερδῶ καλεῖται ἡ ἀλώπηξ, ἐνθεν καὶ κερδαλὴ ἡ πονηρία καὶ ἡ δολιότης· δόλιον γὰρ καὶ πονηρὸν τὸ ζῶον τοῦτο ἡ ἀλώπηξ. Πορνικὴν οὖν ἑορτὴν τιμᾶν τοὺς Ἕλληνας φησὶ πανούργως τὴν ἐπ' ὀνόματι Κύπριν· καὶ γὰρ αὐτὸ κυρίως τὸ πάθος τῆς πορνείας ἐπίμων. Αἰνδος δὲ πόλις ἐστὶ παλαιὰ τῆς Ῥόδου. Ἐν ταύτῃ ἱερῇ τῷ θύοντι καὶ βοιωμένῳ τὸν βοῦν οἱ θύοντες κατηρῶντο καὶ διελοιδουρῶντο καὶ ὑβρίζον ὑδρεὶς οὐχ ὕδατος.

281 *Ἐμπεδοκλείς, σὲ μὲν αὐτίκ' ἐτώσια φροσίσωντα,*

282 *Καὶ βροτὸν Αἰτναίοιο πυρὸς κρητήρες ἔδειξαν,*
283 *Σάνδαλ' ἀποβρίσσαντες ἑλκυστροδόσιο θεοῖο*
284 *Χάλικα, καὶ σε βροτοῖσιν ἐπαισχέα πᾶσιν ἔθηκαν.*

Οὗτος Ἐμπεδοκλῆς Συθαγόριος ἦν τὴν φιλοσοφίαν, Σικελιώτης τὸ γένος· βουλόμενος δὲ κενοδοξῆσαι, ὅτι δὴ ἀνιερώθη καὶ μετάρσιος γέγονεν εἰς οὐρανοὺς,

ἔβαλεν ἐαυτὸν ἐν τῷ ἀναδιδομένῳ πυρὶ τῆς Αἴτνης· τοῦτο δὲ τὸ πῦρ ἔλεγον Ἕλληνες, οἱ τοῦ Ἡφαίστου κρατῆρες. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπώλετο ὑπὸ τοῦ πυρὸς· ὁ δὲ θεὸς βουληθεὶς δημοσιεῦσαι αὐτοῦ τὴν κενοδοξίαν, τὸ σάνδαλον αὐτοῦ ἀποπτυσθῆναι· σῶον ἐκ τοῦ πυρὸς ἐποίησε, καὶ οὕτως ἐγνώσθη, ὅτι μετάρσιος μὲν οὐ γέγονε, κατεκάθη δὲ ἀξίως τῆς οἰκείας κενοδοξίας.

Ἡρακλῆς (1), Ἐμπεδοτίμη, Τροφώνιε, λήξαιτε μύθων.

Ἡδὴ μὲν ἡμῖν εἴρηται περὶ Νέσσου καὶ Ἡρακλέους ἐν τῷ ἑ' λόγῳ, ὅτι Διῆανείρα Νέσσοσ ὁ ἱπποκένταυρος τοξευθεὶς τοῦ οἰκείου δέδωκεν αἵματος, ἐπειπὼν αὐτῇ τοῦτο κατέχειν, καὶ εἰ ποτε τὸν Ἡρακλῆ συμβῆ ἄλλης ἐραστῆναι, τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ χρίσαι τοῦ αἵματος, καὶ πρὸς τὸν ἑαυτῆς πτόνον ἐπαναγαγεῖν· ὅπερ Διῆανείρα ποιήσασα, πυρὶ καυστον τὸν Ἡρακλῆ πεποίηκε. Καὶ γὰρ ὑφῆεν ἐκ τοῦ Νέσσου αἵματος τὸ ἱμάτιον, καὶ οὕτως ἑαυτὸν εἰς ποταμὸν καίμενον ἔβαλε· θερμανθέντος δὲ τοῦ ποταμίου βέουματος, οὕτως ἀπώλετο παρὰ τὰς καλουμένας θερμύλας· ἔχει δὲ τὸ ἔπος ἐπὶ λέξεως ὡδε·

*Ἀμφιτροωνίδαο μέγα κλέος, ἀλλὰ ἐδάμη
Ἐίματι συρκοφάγῳ κείνος ὁ παντολέτης.*

Τροφώνιος δὲ καὶ Ἐμπεδοτίμος ὑπῆρχον μὲν ἐκ τῆς Βοιωτίας πόλεως Λεβαθίας, μάντις δὲ τὰς τέχνας· καὶ οὗτοι ἐβουλόμενοι κενοδοξῆσαι καὶ δεῖξαι, οἱ ἀναλήφθησαν, ἑαυτοὺς ἐν τισὶν ὑποβρυχίοις ἔβαλον τόποις ἐπὶ τῷ τεθνᾶναι καὶ μὴ εὐρεθῆναι αὐτῶν τὰ λείψανα· ἐγνώσθησαν δὲ, ὅτι ἐν σπηλαίοις ἀπέθανον, διὰ τὸ μαντεῖον φανῆναι τὸν τόπον. Ἔστι δὲ τις παραομία ἢ λέγουσα· Εἰς Τροφώνιου μεμάντευσαι· εἴρηται δὲ ἐπὶ τῶν ἀγέλαστων καὶ ὠχριώντων. Πᾶς γὰρ ὁ καταβαίνων εἰς τὸ μαντεῖον ἐκεῖνο, ἀγέλαστος ἀνθεὶ καὶ ὠχριῶν διηνεκῶς· ἐλεγχος δὲ ἦν οὗτος αὐ-

dicitur. Saturnus enim filius Urani patris pudenda ferro excisa in mare projecit, ex eorumque spuma Venerem emersisse dicunt, unde etiam nomen nacta sit. Theologus ostendere vult, hujus deæ generationem et cultum pariter turpia esse. Quem enim ei cultum præstabant, is omni fœlitate dedecoratus erat. Scimus enim Aphroditen fornicationis deam esse. Cypris, quidquid volupe est et Venereum, designat.

Vulpes κερδῶ audit, quod epitheton malitiæ et dolo congemnatur. Et vere quidem vulpes animal est astutum ac dolosum. Festum meretricium igitur parum probe Cypridis nomini assingunt; nam ipsi minime oderant fornicationem. Urbs antiqua, Lindus, in Rhodo insula est. Ibi sacerdoti bovem maciantem epulantiq̄ue convicia ingerebant et vocibus persequabantur insulsissimis.

Empedocles, Pythagoræ discipulus, e Sicilia oriundus, gloriæ stupide erat cupidus, quippe qui, in cœlos ascendisse sese vulgo fidem facturus, in Ætnæ tum maxime flammis evomentis crateras se dedit præcipitem. Ibi cum igne consumptus esset, Deus, ut illius vanitatem patefaceret, calcem quem portaverat ferreum, una cum flammis ejaculatus, non ad divos ascendisse philosophum, sed in Ætnæ fornace igne periisse ostendit.

Jam diximus Nessum hippocentaurum vulneratum Dejaniræ de suo sanguine delisse, monentem ut illum servaret, et, si quando Hercules aliam amatorem foret, ejus vestem illo sanguine tingeret quo ipsum ad sui amorem revocaret: quo facto Hercules accendit; qui cum Nessi sanguine vestem inflammasset, in flumen se projecit, et sic fluxu ebulliente, ad Thermopylas interiiit.

Trophonius et Empedotimus, ambo vates e Lebadia Bœotiæ urbe oriundi, fidem populo facere volentes se in cœlos assumptos esse, in loca se stagnosa projecerunt; mori enim volebant, sed ita ut ipsorum plane nihil superset vestigii. Compertum autem est postea, in speluncis eos mortuos esse, ut in loco ad vaticinandum idoneo. Est enim in proverbio: In Trophonii antro vaticinatus es, quod quidem de his dictum qui non ridebant, qui colore erant livi. Quisquis enim ibi locorum descendit, tristicus et pallido ore revertitur. Digni vero fuerunt Trophonius et Ganymedes qui vaticinarentur, quod templum Apollini Delphico

(1) Est initium epigrammatis 86, apud Muratorium [in editione nova u. 70, p. 1135].

τῶν τούτων, ὅτι ὠχρίάζαντες καὶ μηδέποτε ἐν τῷ ὑποδρυλίῳ γελάσαντες τεθνήκασιν. Ἡξιώθησαν δὲ Τροφώνιος καὶ Γανυμήδης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μαντεύεσθαι διὰ τὸ κτίσθαι αὐτοὺς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπὸ οἰκείων χρημάτων· μέμνηται δὲ τούτων καὶ ἀλλαχοῦ Γρηγόριος ὁ θεῖος ὡδε φάσκων· Καὶ Τροφωνίου κατὰ γῆς παίγνια καὶ μαντεύματα· ἐποιοῦν δὲ τελετάς τινας οἱ κατιόντες ἐν τῷ Τροφωνίου σπηλαίῳ μαντεύεσθαι, καὶ ὡς χρησιμφοθηέντες ἀνήσαν ὠχροὶ καὶ ἀγέλαστοι.

287 Καὶ σὺ γ' Ἀρισταίου κενεαυχέος ὄφρ' ὄπισθε.

Καὶ οὗτος Ἀρισταῖος Βοιωτὸς ἦν Λεβαδίας ὁμοίως τῆς πόλεως, καὶ οὗτος τὸν ὅμοιον τῷ Τροφωνίῳ τρέπον ἀπώλετο κενοδοξήσας.

ΛΟΓΟΣ ΞΕ'.

Κατὰ γυναικῶν καλλιπιζομένων (1).

41 Ἴστων Πηνελόπης, τὸν νύξ' ἴδεν, ἤμαρ ὕφαιεν,
42 Ἐνδοθὶ τὴν Ἐκάβην, ἔκτοθι τὴν Ἑλένην.

Πηνελόπη γυνὴ γέγονεν Ὀδυσσεύς· Ὀδυσσεὺς δὲ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον λέγεται πολλὰ πλανηθῆναι ἐπὶ χρόνον πολὺν. Συνήχθησαν οὖν μνηστῆρες ἐπὶ τὴν Πηνελόπην καὶ παρεκαθέζοντο ταύτῃ, ἥσθιον δὲ ἀπὸ τῶν Ὀδυσσεύς κτημάτων. Ἔλεγον οὖν τῇ Πηνελόπῃ ἐπιλέξασθαι ὃν ἂν ἐθέλοι, καὶ τούτῳ συζυγῆναι· ἡ δὲ Πηνελόπη μαθοῦσα ζῆν τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ προσδεχομένη αὐτὸν, χιτῶνα ποικίλον ὑφαίνουσα, τοὺς μνηστῆρας ὑπέκλεπτεν ἐπὶ χρόνον πολὺν. Ἐφη γὰρ αὐτοῖς, ὅτι Τὸν ἴστων ἀπαλλάσσοι, μετὰ ταῦτα μνηστευθήσομαι. Οἱ μὲν οὖν τοῦτον ὑπεκλέπτοντο τὸν τρέπον, τὴν ἡμέραν καθεζόμενοι καὶ ὁρῶντες ὑφαίνουσαν τὴν Πηνελόπην, αὕτη δὲ νυκτὸς ἀνισταμένη ἀνέλυεν ἄπερ ὑφαίνειν ἐν ἡμέρᾳ. Ἐπὶ πολὺ δὲ τοῦτο ποιούσα, φωραθῆναι λέγεται, καὶ τότε αὐτῇ πάντες ἐπιθέμενοι συνεγένοντο· ὅθεν συλλαβούσα τίθει τὸν Πᾶνα, διδὲ καὶ Πᾶν ἐκλήθη, καθὼς

ἐν τῷ 5γ' λόγῳ εἴρηται. Ἑλένη δὲ ἐστὶ περὶ τῆς ὁ Τρωϊκῆς συνεκροτήθη πόλεμος πρὸς τοὺς Ἕλληνας· πόρνη δὲ ἡ Ἑλένη. Καὶ γὰρ Μενελάου σύμβιος οὖσα, τῷ Πάριδι Ἀλεξάνδρῳ ἐπιμανεῖσα, σὺν αὐτῷ εἰς Ἴλιον γενομένη, τὰ μυρία δαινὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Τρωσὶ προσέξηνσεν· αὕτη δὲ πρὸς πόλεμον αὐτὸν Ἀλεξάνδρον διεγείρει, καθὼς Ὀμηρος ὡς παρ' ἐκείνου φησὶν·

Ἐκτρο, ἐπέ με κατ' αἴσαν ἐνεϊκεσας οὐδ' ὕπερ
αἴσαν,
Τοῦνεκά τοι ἐρέω, σὺ δὲ σύνθεο καὶ μιν ἄκουσον,
ὅτι ἐγὼ Τρώων τόσσον χόλω οὐδὲ νεμέσει
Ἥμην ἐν θαλάμῳ, ἀλλ' ἔθελον ἄγει προτραπέσθαι.
Νῦν δὲ με παρειπούσ' ἄλοχος μαλακοῖς ἐπέεσσιν
Ἄρμησ' ἐς πόλεμον (2).

Ἐκάβη δὲ μήτηρ μὲν ἐστὶν Ἐκτορος καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Πολυξένης, γυνὴ δὲ Πριάμου τοῦ Τρώων βασιλέως. Αὕτη δὲ σώφρων τὰ μάλιστα καὶ τῶν θηλειῶν θεῶν προσφιλες, ὡς αὐτοῦ λέγοντος ἀκούειν ἐστὶ Ὀμήρου δι' ἐπῶν·

Αὕτη δ' ἐς θάλαμον κατεδήσσο κηῶντα,
Ἐνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι, ἔργα γυναικῶν
Σιδονίων, τὰς αὐτὸς Ἀλέξανδρος θεοσιδῆς
ἤγαγε Σιδωνίηθεν ἐπιπλῶς εὐρέα πόντον,
τὴν ὁδὸν ἦν Ἑλένην ἀνήγαγε εὐπατέρειαν·
τῶν ἐν' ἀειραμένη Ἐκάβη φέρε δῶρον Ἀθήνη,
Ὅς κάλλιστος ἔην ποικίλμασιν ἠδὲ μέγιστος,
Ἄστηρ δ' ὡς ἀπέλαμπεν, ἔκειτο δὲ νεύματος ἄλλων.
Βῆ δ' ἰέναι, πολλὰ δὲ μετασσεύοντο γεραιά (3).

Τὸ δὲ λέγειν τὸν Θεολόγον ταῖς καλλιπιζομέναις γυναιξιν, ὅτι ἔσωθεν τὴν Ἐκάβην, καὶ ἔξωθεν τὴν Ἑλένην, τοῦτό ἐστιν, ὅτι τὰς πορνικῶς καλλιπιζομένας ἀδύνατον ἐπαγγέλλεσθαι σωφροσύνην.

53 Κῆπος Ἀδωνίδος, ἡ δὲ τῆ χάρις ὠλεστικαρκος.

Οὗτος Ἀδωνὶς ἐνομισθὴ εἶναι θεός. Τοῦτον Ἰουλιανὸς ἔσεθεν, ὡς ἐν τοῖς στυλιτευτικοῖς λόγοις ὁ θεῖος Γρηγόριος· Ἐφη· ἄνθρωπος δὲ ὢν τράστῃ ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης· ἐφονεύθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἄρειος, διὰ

de sua pecunia fecissent. De his loquens Gregorius alibi : Trophonii sub terra ludibria et oracula. li qui vaticinandi ergo in Trophonii antrum descendebant, mysteriosius aliquid faciebant, et redditus responsis tristes et pallidi reversi sunt.

Aristæu· Bœotius Lebadiam et ipse habuit patriam, et eodem quo Trophonius modo ambitionis pœnas dedit.

CARMEN LXV. Adversus mulieres vanas.

Penelope uxor fuit Ulyssis, qui post bellum Trojanum multum et diu erravit. Convenerunt itaque proci ad eam et bona Ulyssis assiduis comessationibus consumebant. Cum igitur Penelopæ proposuissent ut quem eorum vellet, eligeret eique jungeretur, ipsa Ulysssem vivum sciens eumque expectans, opus textile incepit et procis per longum tempus deceptis verba dedit. Hoc opere confecto nubam, addens. Interdum Penelopem operi incumbentem viderunt; quæ noctu solvebat quod per diem contexerat. Cum postremo in fraude deprehensa esset, proci omnes ei vim intulerunt. Hinc Panem peperit a rei natura nomine accepto. Helenæ gratia bellum Trojanum contra Græcos exarsit. Meretrix autem Helena. Nam cum Menelao conjugata Paradis Alexandri amore incensa cum eo Trojam profecta innumerarum Græcis et Trojanis calamitatum causa exstitit; ipsa enim Alexandrum ad bellum exhortatur, testis Homero.

Hecuba mater est Hectoris, Alexandri et Polyxenæ, uxor vero Priami regis Trojanorum. Erat autem feminarum sapientissima deabusque charissima, ut ait Homerus.

Quando Theologus dicit vanis mulieribus, quia intus Hecuba, extorsum Helena, innuit fieri non posse meretricie comptas rectum tramitem sequi.

Adonis deus habebatur, a Juliano quoque cultus, ut dicit Gregorius in orationibus suis invectivis. Cum autem vir esset, a Venere amatus est posteaque a Marte amulo obruncatus. Nos quidem ignoramus utrum Adonis ob pulchritudinem vitam amisit, an aliam ob causam. Amori succedere invidiam huic-

(1) Ed. nov. p. 568.

(2) *Iliad.* 7. vers. 553.

(3) *Ibid.* vers. 288 sqq.

τὸ ἀντρασθῆναι ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης τὸν Ἄρεα. Εἶτε τοίνυν οἰκίον ἔχοντα κάλλος τὸν Ἄδωνιν καὶ διὰ τοῦτο ἀπολέσθαι κατὰ τὸν ἀναβεθηκότα λόγον φασὶν Ἕλληγες, οὐκ ἴσμεν· εἶτε καὶ κῆπον ἔχειν διολλύντα τοὺς οἰκίους καρπούς, οὐκ ἔχομεν λέγειν. Τὸ γὰρ ἐρασθέντα ζηλοτυπῶθῆναι καὶ τοῦτον ἀπολέσθαι τὸν τρόπον, εἰς ὑπόνοιαν ἄγει τοιάνδε. Καλὸν δὲ τῶν στηλιτευτικῶν λόγων μνημονεύσαντες, τὴν δὲ ἦν Ἄδωνι; Ἰουλιανὸς, παραθέσθαι ὑπέθεσιν. Οὗτος γὰρ ὁ μισαρὸς εἰς Γαλιλαίους τὸ τῶν Χριστιανῶν μετέθεκεν ὄνομα διαπαίζων τὴν θρησκείαν· Γρηγόριος δὲ ὁ θεοφόρος ἀντιδιαπαίζων ἀξίως τὸν ἀνόητον, διαφόροις ὀνόμασι ἀποκαλεῖ· λέγει μὲν αὐτὸν εἰδωλιανόν, ὡς τοῖς εἰδώλοις προσανέγοντα· Πισαῖον αὖθις, ὡς τὸν ἐν Πισιδίᾳ τιμῶντα· Ζεὺς γὰρ ἐν Πίσᾳ τῆ πόλει τῆς Ἠλίδος ἐξαιρέτως ἐτιμάτο· Ἄδωναιὸν δὲ διὰ τὸν Ἄδωνιν ὃν ἐτίμα καὶ ἔσεβε· καὶ Σίταυρον ἐπὶ τούτοις τὸν Ἰουλιανὸν ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐπωνόμασεν, ὡς ὀλοκλήρους ταύρους τῷ Διὶ θυσιάζοντα καὶ κατακλιόντα.

Ἐἰδὲ Πῶς δὲ εἶδος ἔχουσα κολοίτων, εἶχε κολοίτων
Ἐἰδὲ Πῶς δὲ εἶδος ἔχουσα κολοίτων, εἶχε κολοίτων
56 *Ἐὑπερρον ἀλλοτρίοις ἀνθεσι μῦθος ἔχων,*
57 *Ἀὐτοῖς γυνῶν ἔθηκε γελοίτων.*

Ἔστι τις μῦθος τοῖσδε· Κρίσις ἦν, φησί, περὶ κάλλους ὀρνέων, Ζεὺς δὲ διαιτητὴς ὑπῆρχε τῆς κρίσεως· ἦν δὲ ὀρισθεῖσα ἡμέρα ἐν ἣ ἔδει συναυλισθῆναι [παρὰ] τὸν Δία τὰ ὄρνεα· τῆ προτέρᾳ δὲ τῆς ὀρισθείσης ἡμέρας, παρὰ τῷ ποταμῷ φοιτήσαντα τὰ ὄρνεα, τοῖς νάμασι ἀπενίζοντο τὰ πτερὰ, ἵνα τὸ φυσικὸν ἐκάστω διαλάμψῃ κάλλος· ὃ δὲ κολοῖδ; (ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ὄρνεον εἷς μάλᾳ μικρὸν μὲν τὸ σῶμα, ἀκαλλῆς δὲ τὸ εἶδος) τῶν ἐκπεσόντων παρὰ τοῖς ὕδασι πτερῶν περιθεὶς ἐκυτῶ, ἦκε καὶ αὐτὸς παρὰ τὸν Δία, ὡς ληψόμενος τοῦ κάλλους τὸ νικητήριον· ἀνέμου δὲ πνεύσαντος καὶ ἀποσκηπάσαντος τὰ ἀλλόφυλα τῶν πτερῶν, γυμνὸς εὐρέθη τοῦ κάλλους· ἔχων δὲ τὴν ἐκ

φύσεως αὐτῷ περιχειμέντην ἀμορφίαν, οὕτως τῆς αἰσχύντης ἀπέλαυσεν.

105 *Εἰ τάχα καὶ συμφεῶσιν ἐνὶ σκοτίοισι πέσοιεν*
106 *Ἐιρχθέντες Κίρκης χρίσμασι θηροτόκοις.*

Ἀλήτου θυγάτηρ Κίρκη λέγεται, τοῖς δὲ ἰδίου πατρὸς ἄρμασιν ἐπ' ἔρημον μετενεχθῆναι νῆσον. Αὕτη φαρμακίς τυγχάνουσα, βρώσιν τινα τοῖς παρεμπύπτουσι παρέχουσα, χοίρους, ὡς ὁ μῦθος, ἀπετέλει. Τῆς δὲ καὶ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ πλάνῃ περιτυγχάνει, τοῖς δὲ χρίσμασιν οὐκ ἔάλω τῆς Κίρκης, φάρμακον ἔχων Ἐρμοῦ τοῦ πομπῶ. Τὰς τοίνυν καλλωπιζόμενας γυναῖκας ὁ θεῖος Γρηγόριος τῇ Κίρκῃ ἀπεικάζει· ταῖς δὲ τούτων ἄρकुσι τοὺς ἐμπύπτοντας, χοίρους ὀνομάζει. Εἰργονται γὰρ ὡς τῆς Κίρκης τοῖς χρίσμασιν οἱ ταῖς γυναικεῖαις τερπόμενοι ζωγραφίαις ἐν συμφεῶσιν.

115 *Πανδύρην ἐπέπουσι πυρὸς μιλεροῖο κλαπέντος*
116 *Ποιρὴν ἡμεροῖς ἀντίστον ἐλόθμενας,*
117 *Ἄρτι πυρὸς, πῦρ ἄλλο καλοῦ κακόν, ὡς καὶ [φ.λέγησι].*

Τὴν Πανδύρην οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί, τὴν πρωτόπλαστον καλοῦσι γυναῖκα· Πανδύραν δὲ φασὶ διὰ τὸ πᾶσι δεδωρῆσθαι· ὡς περ οὖν καὶ τὸν Νῶε λέγουσι Δευκαλίωνα, καὶ τὸν ἐπὶ τούτου κατακλυσμὸν μυθολογοῦντες παρεισάγουσιν. Ἔθος γὰρ αὐτοῖς, ὡς φθάσαντες εἴπομεν, τῶν θεοπνεύστων βίβλων ἀποτεμνῆναι τὰς ἱστορίας, καὶ πρὸς τὸν οἰκίον καταπλάττειν μῦθον. Φατίν οὖν, ὅτι πῦρ ἦν πρὸ τῆς γυναικὸς ἐξ οὗ τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἦν μετασχεῖν. Ἐκλάπη οὖν τὸ πῦρ ὑπὸ Προμηθέως· οἱ οὖν θεοί, φησὶν, ἐποίησαν τὴν Πανδύραν γυναῖκα, καὶ παρέσχον τοῖς ἀνθρώποις πῦρ ἄλλο ἀντὶ τοῦ κλαπέντος πυρὸς, ἵνα, φησὶν, τοὺς ἀνθρώπους ἐκκαίῃ, τιμωρίαν αὐτοῖς ἐπινοήσαντες ταύτην, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατακάρδιον ὑπέκκαυμα τὴν αὐτῆς φύσιν οὕτως ἐπινοήσαντες. Κεῖται πλατυτέρως ἀλλαγῶ.

que caedem, nihil est quod miremur. Sed libet referre, ex orat. stelit. Gregorii, unde nomen Julianus Adonis venerit. Hoc enim caput execrandum, impium, Galileos appellandos censuit Christianos; Gregorius autem Christo fidelis par pari referens, varia ei ingerit nomina: idolicum ab idolorum cultu; Pisanum a cultu Jovis Olympii; Pissæ enim, urbs Elidis, præcipuo eum cultu prosequabantur; Adonæum propter Adonim ab eo cultum; Sitaurum denique Gregorius eum appellat ob tauros integros ab eo cæsos et crematos.

Legimus in fabulis: Lis fuit circa avium pulchritudinem, Jove causæ arbitro. Indicta igitur fuit dies quo Jupiter aves congregaret. Prima igitur luce aves convenere ad flumen et undis alas laverunt; quo factum est, ut singularum pulchritudo reluceret. Graculus autem, avis perparva et minime pulchra, pennis per aquas disseminatis se exornavit Jovenique adivit pulchritudinis pretium relaturus. Affante autem vento cum pennæ alienæ detegerentur, tandem pulchritudine destitutus est. Cum igitur natura nihil nisi deformitatem ei deputasset, pudendi locum reliquit amplissimum.

Circe Acetæ regis filia esse perhibetur, paterno curru in desertam insulam delata. Cum autem venefica esset, esculenti aliquid ad se venientibus obtulit, unde homines porci fiebant. Postquam Ulysses quoque eo devenisset, nil mali a venefica passus est; Mercurii enim pharmaco munitus erat. Vanas igitur mulieres Gregorius cum Circe comparat, porcos nominandó qui ab iis irretiantur. In suis includuntur ut Circes pharmaco infecti, quotquot tabulis luxuriosis pelliciantur.

Pandoram Græci primam mulierem appellant. Pandora διὰ τὸ πᾶσι δεδωρῆσθαι. Sic Noe dicunt Denca-lionem, cujus tempore diluvium accidisse fabulantur; solent enim, ut supra dictum, librorum inspiratorum historias mutuari, suisque fabulis immiscere. Dicunt igitur ignem ante mulierem fuisse, ignem vero a Prometheo furto subreptum, Pandoram a diis creatam ignemque alium hominibus datum fuisse, ut homines ureret, hac ultione cōtra ipsos sumpta, nolentes tamen cor eorum flammis tradere.

129 Οὐκ ἀφεις καὶ πρόσθε τεδὸν πατέρ' ὡς ἀπάτησεν·
130 Ἄνδροφόνιοι φυτοῦ εὐχρῶος ἀγλαΐη.

Μέμνηται τῆς κατὰ τὸν Ἀδάμ παραβάσεως· ἔστι δὲ ἡ ἱστορία ἐν τῷ β' λόγῳ.

139 Τοῦτο δὲ καὶ πλέον ἐστὶ γελῶσιον, οἶδεν
[ἀκοσμος]

140 Εἶδος ἔχουσα γυνή, καὶ κατέει Δανάην.

Δανάη γυνὴ ἐστὶν ἐρωμένη Διὸς, Ἀχραιοῦ μὲν θυγάτηρ, Περσέως δὲ μήτηρ· αὐτὴ δὲ τρόποις ἐμυχανῆτο σταβάζομένη, αἰσχροῖς δὲ σχήμασι κλειζομένη· διὸ ὁ Ζεὺς ὡς χρυσὸς αὐτῇ φαινόμενος συνεκάθευδεν αὐτῇ. Περιτιθεμένη γὰρ ἑαυτῇ τὸ χρυσίον ἢ Δανάη, εἶδος ἐστὶν ἐν ᾧ μετεμορφούτο ὁ Ζεὺς οὕτως εὐσχήμωνι, καὶ γὰρ διεβόη τὸ χρυσίον, καὶ συνεγένετο αὐτῇ. Μιμνῆται τοίνυν τὴν Δανάην, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, γυνὴ καλλωπιζομένη, καὶ εὐσχημον εἶδος ἔχη, προσεπινοῦσα χρωματίδια τινα δι' ὧν τοὺς ἀνθρώπους ἐφέλκεται, ὡς ἡ Δανάη.

153 Πυρθάνομ', ὡς κενεῖη καὶ ἀνείδειον ὑστερό-
[φωνον.]

154 Ἠχώ τις ποθέων, πλάζεθ' ὑπὲρ σκοπιῶν.

Ἦδη μὲν περὶ Πανὸς εἴρηται, ὡς αὐλητῆς ὢν τῶν ὄρεων τοῖς ἀντηχημασιν ἐτέρπετο τῆς ἑαυτοῦ φωνῆς.

155 Καὶ μορφῆς ποθ' ἔης τις ἐράσσαιτο, καὶ κατὰ
[πηγῆς]

156 Ἠλιατ' ἐπ' εἰδώλῳ κάλλειος οὐλομένου.

Κεῖται μὲν ἐν τῷ ζ' λόγῳ. Νάρκισσος οὗτος ἦν ὁ κυνηγέτης, ὃς ὢν χαρίεις τὴν ἑψὶν ὑπεράγα, ὀργῶν τε τῇ Ἀφροδίτῃ, καὶ πιόμενος ἐπὶ πηγῇν ἔρχεται· τῆς οικίας δὲ μορφῆς ἐρασθεὶς τῆς πηγῆς κατεπύθησεν, ὁμοῦ τῷ κάλλειος τοῦ ὀλεθρίου τῷ εἰδώλῳ τὴν θάνατον ἐπισπασάμενος.

157 Ἄλλη δ' ἂν ποταμοῦ καλοῖς ἐπεμήγατο βε-
[θροισ·]

158 Μαίνετο, οὐδ' ὄχθατος ἦρ' ἀπέλειπε φίλας·

159 Ἀάπτεν ὕδωρ, χεῖραςσιν ἀψύσσετο, ἀφρόν
[ἐμαρπτεν·]

160 Ἄλλ' οὐδ' ὡς πύρρειος ὕδασι λήγε πόθοι.

161 Οὕτω τυφλὸν ἔρωι καὶ ἀνάρσιον.

Ἦρα ποτὲ τοῖς ὕδασι ἐπεμάνη· ἄλλοι δὲ τὴν Τυρῶ φασὶ τὸν ἐγγύριον ποταμὸν ἐρᾶν τὸν Ἐνιπέα, ἔνθα

γενομένη, ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ παρεκαθίζετο· φλεγόμενη δὲ ὑπὸ τοῦ πόθου, τὰ γέλωτος ἐπαρτεν ἔργα, ἐπινεν ὕδωρ, ἦντλει ταῖς χερσίν, ἐκράτει προσεγγίζουσα, τὸν ἀφρόν ἐλούετο, διηνηλεῖτο καὶ τυχεῖν οὐκ ἠδύνατο τοῦ ποθομένου· οὐ γὰρ οἶόν τε συγγενέσθαι αὐτῇ τὸ ὕδωρ. Ὡς δὲ ταῦτα ἐποίει, πλέον ἐξήπτετο, καὶ ὁ πυρῶθεις ἔρωι ἐν τοῖς ὕδασι οὐκ ἤθελε παύσασθαι. Οὕτω, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, τυφλὸν τι καὶ ἀδικον ἔρωι λίαν, καὶ τὸν ἐμφορνα πολλὰκις ἐξω τοῦ νοῦ βάλλων· τοῦτο δὲ φησὶ κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων, ὅτι διὰ πολλῶν τρόπων οἰστρηλατοῦνται, στιβιζόμεναι, χρωματιζόμεναι, κοσμούμεναι, καὶ σωφροσύνην σχηματιζόμεναι, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιτηδευμάτων τὸν ἐγκάρδιον ὑποφαίνουσιν ἔρωτα. Κεῖται ἐν τῷ ρμβ' λόγῳ.

165 Πείθομαι ὡς ποτε ταῦρον ἀνὴρ σοφὸς ἦφαρ

166 Χρώμασι μορφώσας δουρυτέην δάμαλιν·
[τέχη]

167 Ξεῖνος ἔρωι, ἀπνόοισιν ἐπ' εἶδωσιν, ἔμπροσ
[βαίνει]

168 Ὅπποτε καὶ σὺ νέοις μήσαιο τοῖον ἄγος.

Λόγος ἐστὶν, ὅτι τῶν ἀρχαίων τις σοφὸς ζωγράφος δάμαλιν ξυλίνην στήσας ἐζωγράφησεν, ὡς μὲν τινες, ὅτι ὕδατων δαμάλειος τοῖς χρώμασιν ἐπιμίξας καὶ οὕτως σκευάσας ἔστησεν ὁμοῦ τὴν δάμαλιν τὴν ξυλίνην· ταῦρος δὲ ἐνεχθεὶς καὶ παραστάς ἐπεμαίνετο τῇ δαμάλει τῇ ξυλίνῃ ξένον ἔρωτα ἐπιδεικνύμενος. Φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι αἱ ζωγραφούμεναι γυναῖκες ψιμυθλοῖς καὶ φουκαρίοις καὶ χρώμασιν ἄλλοις τοὺς ἀνδρας ἐπισπῶνται πρὸς ἔρωτα. Εἰ γὰρ ἐπ' ἄψυχα μανίαν τῷ ταύρῳ τὰ τοιαῦτα πεποίηκεν, πόσω μᾶλλον ἐπ' ἀνδράσιν τῇ ὁμοίᾳ περιεχομένοις σαρκί·
169 Ὀρφεὺς θήρας ἔπειθε, σὺ δ' ἀνέρας, οἶσιν
[ὁμοῖος]

170 Θήραςσιν ἐστὶ νέος, θηλυμανίης τε βίος.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ὀρφέα διήγησις ἐν τῷ εβ' λόγῳ.

185 Πῶς δὲ σὺ τόσσον ἔρωτος ἐπ' ἀνδράσι κε-
[στὸν ἄγροσα]

186 Λυσιγᾶμοιο γύναι τῆλε μένεις κακίης;

Adami prævaricationem refert in carmine II.

Danae mulier a Jove amata, Acrisii filia Persei que mater, moribus haud integris artibusque malignis, Jovis sub pluvia aurea complexum læte passa est. Admisso namque auro, id est Jove, cum ipso concubuit. Danaen, ut ait Gregorius, imitantur mulieres ambitiosæ quæ, licet formæ non spernendæ, perfidis artibus viros alliciunt.

Pan, ut jam diximus, tibicen, tibiærum sono e montibus repercusso delectabatur.

Narcissus venator forma egregia præditus, Veneris amore captus ad fontem venit ut sitim expleret. Ibi cum faciem suam vidisset ex aquis resplendentem, in fontem insiluit, ibique pulchritudinis suæ fatuus admirator mortem oppetit.

Juno aliquando aquarum insano amore capta est; alii vero Tyro Enipeum fluvium adamasse dicunt, cujus ripis assidebat, ridicula prorsus faciens præ insania: bibebat, manibus lauribat, quasi complectebatur, corpus lavabat, omnia denique in auxilium adhibuit, nec aqua potiri ac ad libidinem exsatiandam frui licebat. Hæc taliaque faciens amore non exstinxit ignesque internos aquis delere non valuit. Sic, divinus ait Gregorius, amor nimius res est cæca et iniqua et hominem dementat. Dicit autem hæc contra mulieres quæ ornamentis se circumdant, et mille modis apparantur, comuntur, virtutem et castitatem simulant, libidinem qua ardent, manifestant artibus ipsis quibus irretire viros gestiunt.

Fama est veterem aliquem pictorem vaccam ligneam affabre factam exhibuisse, adhibita ad colores miscendos aqua, qua re vaccæ colorem mentiri volebat. Forte taurus intromissus vaccam ardere, amoreque monstrosam monstrare cepit. Docet Gregorius mulieres depictas cerussa, purpura aliisque coloribus virorum amorem stimulare. Nam si taurus in inanitatium quid insanire potuit, quanto magis mulieres in viros eadem carne præditos ferentur!

Τὴν Ἀφροδίτην ἔφορον εἶναι φασὶ τῆς πορνείας καὶ τῶν ἔρωτικῶν ἀπάντων καὶ πρὸς ἡδονὴν σαρκῶς ὁρώντων· ὄθεν, ὡς Ὁμηροῦ φησι, τὴν Ἀφροδίτην ἔχειν τὰ πρὸς ἀπάτην ἐπιτηδεία πολλοῦ τις ἂν ἴδοι, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν κατὰ τὴν Ἥραν· μάλλον ὁ Ζεὺς Ὀμήρῳ μεμυθολόγηται τοῖς Τρωσὶν ἐχαρίζετο καὶ τοὺς Ἕλληνας ἠττάσθαι παρεσκευάζεν διὰ τὴν τῆς Θέτιδος ἱκετείαν ἔνεκεν Ἀχιλλέως, ἵνα ζητήσωσιν αὐτὸν Ἕλληνας ἠττώμενοι· καὶ γὰρ τῆν παροξυσμὸς μεταξὺ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος ἔνεκεν Χρυσίδαος καὶ Βρισηίδαος. Χρύσης γὰρ ἱερεὺς ὢν Ἀπόλλωνος παρὴν ἐπὶ ναύσταθμον τῶν Ἑλλήνων Χρυσίδα τὴν ἰδίαν λυτρωσόμενος παῖδα, γέρας Ἀγαμέμνονι δοθεῖσαν ὑφ' Ἑλλήνων· αὕτη γὰρ καὶ Βρισηῖς ἡ τοῦ Ἀχιλλέως ἐξαίρετος τῆς αἰχμαλωσίας ὑπῆρχον νεάνιδες. Αὐτῶν δὲ πολλῶν ὑπὸ Χρύσου παρεχομένων, Ἀγαμέμνον οὐ προσέσχεν, ἀλλὰ γὰρ ἠτίμασεν τὸν ἱερέα πρὸς τούτους. Ὁ δὲ τῷ Ἀπόλλωνι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐντυγχάνει· λοιμικῆς δὲ νόσου τὸ στρατόπεδον νεμομένης, Κάλχαντος ἀληθῆς διασφῆσαντος, Ἀγαμέμνων ἠναγκάζετο τὴν Χρυσίδα τῷ πατρὶ τῷ οἰκίῳ ἀποδοῦναι· διέστρεψεν δὲ πρὸς Ἀχιλλέα, ὡς ἄτε Κάλχαντα τὸν χρησμὸν ὤδε φῆναι παρεσκευασμένον. Ἀφελεῖται οὖν τὴν Βρισηίδα τοῦ Ἀχιλλέως, δι' ἣν εἰς λόγους καταστάντες διηνήχθησαν. Ἀχιλλέως δὲ κλαίοντος ἀντὶ τῆς κόρης, ἡ μήτηρ Θέτις ἀνελοῖν λέγεται καὶ λόγοις αὐτὸν αἰμυλλοῖς μεταβαλεῖν· εἶτ' ἔπειτα εἰς Ὀλυμπον ἀφικομένη τῷ Διὶ προσαγγέλλει τοῖς Τρωσὶν ἐπαμύναι, ὅπως Ἕλληνας ἠττώμενοι δεηθῶσιν Ἀχιλλέως. Ζεὺς δὲ τῆς Θέτιδος τὴν ἱκετείαν δεξάμενος, ἐπὶ μὲν τῇ ὑποσχέσει κεκίνηκε τὰς ὀφράς, τὰς δὲ τρίχας τῆς κεφαλῆς σείσαι κατανεύσει λέγεται, συγκινηθεὶς τε τὸν οὐρανὸν ὄλον τῶν τριχῶν αὐτοῦ κινουμένων. Τῆς τοί-

ου Θέτιδος τὴν ἱκετείαν πληρῶσαι θέλων ὁ Ζεὺς καὶ εἰς πέρας ἄγων, τοῖς μὲν Τρωσὶν ἐβοήθει, τοῖς δὲ Ἕλλησι κακὰ ἐβουλεύετο. Φροντίζουσα δὲ τῶν Ἑλλήνων ἡ Ἥρα βουλεύεται πρὸς μίξιν ἀπατήσαι τὸν Δία καὶ πρὸς ὕπνον καθελκύσαι, ὅπως καθεύδοντος τοῦ Διὸς ἀβοήθητοι γενόμενοι Τρῶες τοῖς Ἕλλησιν ἠττηθῶσιν. Ταῦτα βουλευσαμένη λαμβάνει τὰ καλλωπίσματα ἐκ τοῦ κεστοῦ τῆς Ἀφροδίτης (ὁ δὲ κεστός κάψιόν ἐστὶ τι, ἱμᾶς ποικίλος, ἐν ᾧ πάντα τὰ πρὸς κάλλος καὶ εὐμορφίαν καὶ χάριτας ἐναπόκεινται)· εἶτα κοσμηθεὶς ἀνεισιν παρὰ τὸν Δία καὶ κινεῖ αὐτὸν πρὸς ἡδονὴν καὶ λαγνείαν. Καθέλκει οὖν αὐτὸν εἰς ὕπνον τριῶν ἡμερῶν· καθευδόντων δὲ, φησὶ, βοτάνας ἀνέδωκεν εὐώδεις ἡ γῆ, κρόκον φημί καὶ λωτὸν καὶ ὑάκινθον· ἔχει δὲ τὸ ἔπος ὧδε·

*Τοῖσι δ' ὑπὸ χθῶν δια φέρον νεοθηλέα ποιήν,
Λωτὸν ὁ' ἐρσημένα ἰδὲ κρόκον ἠδ' ὑάκινθον·
Πυκνὸν καὶ μαλακὸν ὃς ἀπὸ χθονὸς ὕψος ἔερ-
[γεν (1).*

Φησὶν οὖν ὁ θεοσπίσιος θεολόγος, ὅτι τὸν κεστόν τῆς Ἀφροδίτης ἐπιφέρειται γυνὴ τοιοῦτοις σχηματιζομένη καλλωπισμοῖς πρὸς ἀπάτην ἀνδρῶν καὶ λαγνείαν· ἡ δὲ τοιοῦτον κεστὸν φέρουσα πῶς δύναται σωφρονεῖν, κἂν τοῦτο πολλάκις οἰηθεῖ; Λυσίγαμον δὲ τὸν κεστὸν καλεῖ· καὶ γὰρ τῶν πρὸς αἰσχρὰν μίξιν ὑπερέτης ἐστὶν καὶ πρόξενος· τὰ πρὸς ἀπάτην ἔχων κείμενα, ὡς φησὶν αὐτῇ Διομήδης τῇ Ἀφροδίτῃ·

*Εἶκε, Διὸς θυγάτηρ, πολέμου καὶ δήλοιστος!
Ἥ οὐχ ἄλις ὅτι γυναικας ἀνάλιδας ἠπέρου-
[πέυεις (2);*

Γάμος δὲ οὐκ ἂν κληθεῖ τὸ δι' αἰσχρότητος τῆν σύστασιν ἔχον· λύει τοιγαροῦν γαμικὸν θεσμὸν ἡ τοιῶσδε κερρημένη γυνή.

Venerem rei meretriciae omniumque quae ad impuras voluptatis artes spectant patronam praedicant. Ipse Homerus Veneri, quaecumque seducendis ad turpes amores animis apta sunt, inesse, saepe dicit, in iis praesertim versibus quae de Junone loquuntur. Jupiter, eodem Homero teste, Trojanis favebat maxime, Graecorumque cladibus gaudebat, Thetidis motus precibus Achillis gratia factis: his namque inter Achillem et Agamemnonem propter Chryseiden et Briseiden intercedebat. Chryses enim sacerdos Apollinis ad classem venit Graecorum ad filiam quae Agamemnoni tradita fuerat rediendam; non audivit Agamemnonem vocem supplicis, imo duris interpellavit verbis. Chryses, Graecos ulturus, Apollinem adiit. Pestis subito exorta cum Graecorum exercitum invasisset, Calchasque veidicus monuisset, rex patri filiam reddere coactus est; iram autem contra Achillem vertit quasi is Calchantem subornasset ad oraculum reddendum, simulque eripit Achilli Briseiden, quae litis causa erat. Achilles lacrymas ob puellam creptam fundens, matrem obviam habuit, quae verbis mitigantibus filii dolorem lenivit. Thetis deinde Jovem permovet ut Trojanis auxilio esset; sic enim fore ut Graeci Achille indigerent. Jupiter preces deae exaudivit, cuius in rei signum supercilia movit crinesque et sic totum tremefecit Olympum. Jupiter igitur, ut diximus, preces Thetidos exsequi volens, Trojanis succurrit, Graecis mala intulit. Juno deinceps Graecis favens Jovem ad somnum concubituque perducere studuit ut eo dormiente res Trojana Graecorum armis succumberet. Talia meditans, ornamenta mutata est e cesto Veneris (est autem capsula ubi quaecumque pulchritudini, formae, gratiae inseriunt includebantur), sicque ornata adiit Jovem eumque ad voluptatem et coeundum perlexit, dein somnum intulit trium dierum. Dum autem dormirent, terra plantas edidit bene olentes, crocum, lotum, hyacinthum.

Theologus summe venerandus dicit: Mulier Veneris cestum portat, quando hujusmodi ornamentis ad virorum libidinem excitandam intulit. Quomodo vero mulier hunc cestum portans prudens esse poterit? Hunc cestum dissolvere etiam concubium asserit; turpes enim amores fomentat, fraudum causa est et consiliarius, sicut Diomedes dicit Veneri.

Matrimonium justum nunquam dixeris concubinum; mulier autem talis vinculum matrimoniale solvit.

(1) *Iliad.* E, vers. 347.

(2) *Iliad.* E, 348.

221 *Κέλτοι μὲν κρινουσι γόνον Ῥήνοισι βεθέροισι.*

Οἱ Κέλτοι ἔθνος εἰσὶν ποταμὸς δὲ τῆ τούτων προ-
πάραικεται χώρα Ῥήνος καλούμενος. Ἐν τοῖς
ὕδασι τοῦ Ῥήνου τὴν γοῆν διακρινουσι· καὶ γὰρ
παρὰ τὸν ποταμὸν πορευόμενοι, εἰ γνήτιός ἐστιν ὁ
παῖς ἢ ἀλλότριος, τότε ὕδαρ σαφηνίζει τούτους τὴν
γοῆν, καὶ εἰ μὲν νόθον ἐστὶ τὸ παιδίον . . . (1)

291 *Ἐσθήρ εἶδος ἔτευξεν ἐράσμιον, ἀλλὰ τι κελίης
292 Ἔργον ἀριπρεπέλης ἔθνος ἔμεινεν ὄλον.*

Ἐσθήρ τῶν Ουγατέρων ἦν Ἰσραὴλ ἐπὶ τῆς με-
οικετίας Βαβυλῶνος· αὕτη δὲ ὠραία ἦν τῷ εἶδει
σφόδρα. Ἀταρξέρξης τοῖνον ὁ Περσῶν βασιλεὺς
ἐρασθεὶς αὐτῆς, εἰς ἡγυαῖκα ταύτην προσελάβετο. Τῷ
οὖν Ἀταρξέρξει δυναστευῶν τις ἦν Ἀμᾶν τοῦνομα,
ὃς αὐτοῦ τῆς βασιλείας εἶχεν τὰ δευτέρα. Ζήλω τοῖ-
νόν βαλλόμενος τῷ πρὸς Ἰουδαίους Ἀμᾶν, πίθει τὸν
Ἀταρξέρξην πάντας ἀναιρεθῆναι τοὺς Ἰουδαίους.
Μαρδοχαῖός τις πρὸς γένους ἦν τῆ Ἐσθήρ, θνήρ φρό-
νιμος καὶ σοφὸς καὶ πνεύματος ἔμπλες θεοῦ. Τά-
κτις δὲ οὐσης τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τὸ πρόσταγμα
κλήρου ἀπαντας τοὺς ὕπ· αὐτῷ τέταγμένους ὁ βα-
σιλεὺς διατάξασθαι, τὴν Ἐσθήρ εἰς λόγους κινήσας ὁ
Μαρδοχαῖος πίθει καλλωπισαμένην εἰς τὸν βασιλέα
παρ' ἑθὺς αὐτοπολησά· ὁ γὰρ εἰ μὴ κέκλητο δυ-
νατὸν ἦν αὐτὴν ἀφικεῖσθαι. Ταύτην δὲ ποικίλως ἐστι-
εασμένην ὁ Ἀταρξέρξης θεασάμενος πρὸς αὐτὸν
ἀφικωμένην, ἐκλυτος ὕψ· ἰδόντης γεγωνὸς ἐξελλίμπα-
ν· ἢ δὲ πλέον ἐξάπτειν αὐτὸν βουλομένη τούναντιον
ἀνταξέλυτο λυγιζομένη καὶ καταμαλακίζομένη· τού-
του δὲ ταύτης ἐπιλημμένον καὶ μὴ ποτε διαφωνήσῃ
δεωττωμένου, φιλήμασι τε καὶ ψήγμασι καὶ ὄσοις
ἔστιν ἀνακτάσθαι τοὺς ἐκλάλυμένους σχηματιζόμε-
νου, τῆς Ἐσθήρ τοῦ ἀπόβροχτον διασαφισάσης, αὐ-
τίκα τὴν μὲν πρόσταξιν ἠκώρῳσαν ὁ βασιλεὺς, μηδὲν

τῶν δογματισθέντων Ἰουδαίους πεπονημένοι προστάξασ-
τὸν δὲ ταύτης αὐτῷ τῆς συμβουλίας Ἀμᾶν αἴτησεν
ξύλῳ κρεμάσας ἀπώλεσεν, πᾶσαν τὴν ἐκείνου ἀρχὴν
τῷ σοφῷ προσεβίμας Μαρδοχαίῳ. Φηδὶν οὖν ὁ θεὸς
Γρηγόριος, ὅτι Ἐσθήρ καλλωπισαμένη τὸ ἔθνος ἰσο-
σεν ὄλον· ὁ γὰρ ἀπατήσαι ἀλλὰ ὄνται τὰς ψυχὰς
ἠγωνίσαστο. Τοῦτο δὲ καὶ Ἰουδοῖο ἐποίησεν Ὀλοφέρνην
πολιορκούντος μετὰ πολλῆς δυνάμεως, τῆς πόλεως
ἐξεληθῆσα καὶ τοῖς πόλεμοις· ἐαυτὴν ἐπιδοῦσα, καλ-
λωπισαμένη τε καὶ Ὀλοφέρνην δι' ἀπάτης ἀνελοῦσα,
καὶ τοῖς ὁμοφύλοις εὐραμένη σωτηρίαν.

293 *Γράψε μοι ἄματὰ πόρνης Ἰεζάβελ ἀγροῦ-
| μεις,*

294 *Λοῦσέ γε μὴν πόρνας αἵματι πορνιδίῳ.*

Αὕτη ἐστὶν Ἰεζάβελ ἡ τοῦ Ἀχαάβ γυνή, ἥς ἐμνή-
σθημεν ἐν τῷ κατὰ τὸν προφήτην Ἰλιαν διηγήματι.
Αὕτη μετὰ τὸ τὸν Ἀχαάβ ἀποθανεῖν, καὶ Ἰλιαν
μετατεθῆναι, ἐτι ἐβασίλευεν, οὐδὲν ἔχουσα τὸν Ἰωράμ
τοῦ Ἰσραὴλ βασιλέα· ἦν δὲ τὸ τῆνικαῦτα ἠροφή-
τεύων Ἐλισσαῖος. Συνέθη τοῖνον τοὺς ἀρχοντας συν-
ηροῦσθαι ἐν Ῥεμμῶθ Γαλαὰδ, ἐν οἷς ἦν Ἡοῦ τῶν
ἀρχόντων εἰς καθεζόμενος. Ἐλισσαῖος τοῖνον ἀπ-
έστειλεν τὸ παιδάριον αὐτοῦ χρῆσαι τὸν Ἡοῦ εἰς βα-
σιλέα ἐν μέσῳ τῶν ἀρχόντων· ὃς ἐλθὼν λέγει αὐτῷ·
Λόγος Κυρίου πρὸς σέ, ἀρχὼν τῆς δυνάμεως· ὁ
δὲ ἐξάνεστη καὶ κατ' ἴδιαν σὺν αὐτῷ πορευεταί· καὶ
φησὶ· Τάδε λέγει Κύριος· Ἐχριστῶ σε εἰς βασιλέα
ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ· καὶ τοῦτο εἰπὼν ἤγειτο. Οἱ μὲν
οὖν ἐπυθάνοντο τί ποτε ἦν ὁ λόγος· Ἡοῦ δὲ φησὶν·
Ἀνήρ ἐστιν ἐξεστακὸς, τὰ καὶ τὰ φησὶν, ἀπήγγελλέ
μοι· οἱ δὲ συνεστράφησαν ἐν ἑαυτοῖς (Κύριος γὰρ,
φησὶν, ἠλλοίωσε τὰς καρδίας αὐτῶν), καὶ ἐβόησαν ἕκα-
στος, καὶ ἀναστάντες ἔχρισαν αὐτόν. Καὶ ἐβασίλευ-
σεν Ἡοῦ ἐν Ῥεμμῶθ, καὶ πάντας ἀνέλεν παρα-

Celtarum terram Rhenus fluvius alluit, eujus aquae ad id consultae indicant utrum justis aliquis paren-
tilibus natus sit, an uoluis habendus...

Esther una ex filiabus Israel tempore exsilii Babylonici, egregia forma, Artaxerxi regi Persarum, quem
sui amore incenderat, nupsit. Aman, vir a rege maximis rebus gerendis praepositus, ei secundas in regno
partes gerens. Hic Judaeus invidens Artaxerxi persuadet ut omnes Judaeos interficiant. Mardocheus autem,
ex eadem qua Esther, gente, vir erat multa expertus, divinoque Spiritu repletus. Ubi dies venit qua rex
omnes regno gubernando praepositos congregaverat, Mardocheus Estheri persuasit ut ornata ultro ad
regem praeter consuetudinem intraret; non enim licebat regem convenire nisi vocaretur. Artaxerxes vi-
dens eam egregie ornata, pra voluptate non jam sui compos omnem iram deposuit. Illa magis eum
excitata virium defectionem omniumque membrorum solutionem patitur; rex autem perterritus eam
manibus tollit, deficientemque viribus oculis refovet, blanditiisque ejus animum revocare summa ope
nisus est. Esther postquam animi desiderium patefecisset, rex revocat elictum et Judaeos libertate frui
jubet. Auctorem porro istius proscriptionis Aman patibulo suspendit ejusque dignitatem in Mardo-
cheum transtulit. Gregorius observat verbis suis, Esther ornantem sese omnem Judaeorum gratiam sal-
vasse; non eum ad seducendum, sed ad salvandum animas id fecisse. Judith idem fecit quo tempore
Holopherus cum magno exercitu urbem obsideret. Urbe enim egressa hostibus se tradidit, dein ornatu
insidioso Holopherum circumveniens eum obtinuit, atque ita contribules in libertatem vindicavit.

Jezabel uxor est Achab de qua in historia Eliae mentionem fecimus. Achab mortuo et Elia a terra re-
motio, regnabat, vivente adhuc filio rege Israel. Tum temporis Eliseus prophetae munus obibat. Cum igitur
principes in Ramoth Galaeae congregarentur, inter quos Jehu sedebat, Eliseus puerum suum misit ut Jehu
regem ungeret in medio principum. Qui cum advenisset, dixit: Verbum Domini ad te, u princeps virtutis.
Ille igitur surrexit et solus cum eo abiit. Nuntius haec: Unxi te regem super Israel; quod cum dixisset,
reliquit eum. Deliberarunt ceteri quid esset istud verbum; Jehu respondit: Vir propheta est, et dixit
mihi hoc et illud; tum illi mutata mente (Deus enim ita voluit) exclamarunt ad unum omnes eumque
in medio urxerunt. Regnavit itaque Jehu in Ramoth, et omnes Bial sacerdotes interfecit eorumque altaria
destruxit. Juram cum eo curru vectum appropinquare accepisset, in aciem contra eum processit, acce-

1 IV Reg. ix, 3 sqq.

(1) Aliquid deest.

χρήμα τούς ἱερεῖς τοῦ Βαβλ, καὶ τὰ θυσιαστήρια καθέλειν. Τοῦ δὲ Ἰωράμ ἀκούσαντος καὶ αὐτὸν ὀρώντος ἐπὶ τοῦ ἄρματος παραγενόμενον, εἰς συνάντησίν τε παρατάξασθαι ἐξιώντος, πληγεῖς πέπτωκεν καὶ ἀπέθανεν. Ἰεζάβελ δὲ πόρνη οὖσα, τοὺς ὀφθαλμούς ἐστιβίατο, καὶ τὴν στολὴν ἠλλάξατο, εἰ ἐπίπτου παρέκλυπτεν, θέλξει τὸν Ἡοῦ βουλομένη· αὐτὸς δὲ παριῶν ἴδεν αὐτήν, καὶ προσέταξεν κατεαγγῆναι ὅθεν διέκλυπτεν· καὶ οὕτως αὐτῆς διασκορπισθείσης τὴ μὲν αἷμα κύνες ἐλειξαν κατὰ τὴν Ἰλιού προφητείαν ἐν μεριδί τοῦ ἀμπελώνος Ναβουθὲ οὐ ἀπέκτεινεν· αἱ δὲ πόρνοι τῷ ταύτης αἵματι παρὰ τὴν κρήνην ἐλούσαντο.

ΛΟΓΟΣ ΕΣΤ'.

Πρὸς Ὀλυμπιάδα (1).

98 Πυντός σοι μύθοιο καὶ ἔργματος ἔμπροσ εἰ-

[κῶν,

99 Θηλυτέρη Χειρωνίς ὑπὸ προπόδεσσι γάμοι,

100 Ἦ σ' ἐκ πατρός ἔδεκτο καὶ ἔπλασεν ἦθεσι

[κεδνοῖς·

101 Αὐτοκασιγνήτη μέτ' ἀμίμονος ἀρχιερός

102 Ἀμφιλόχου, τὸν ἔπεμψε θεῶ Θεκλή γε σὺν

[αἰνῆ.

Αὕτη ἐστὶν Ὀλυμπιάς ἡ κατὰ τὸν Χρυσόστομον Ἰωάννην, ἐπὶ μὲν τῶν χρόνιων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κόρη τυγχάνουσα παρθένος ἔτι, καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐν ἀκρόασι γενέσθαι κατηξιωμένη· διόπερ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ἐλήλακεν ὕψος, ὡς τοιαύτη γενέσθαι οἷον ἂν αὐτὴν ὁ τῶν Θεοφόρων χορῆ· μεγαλαυχεῖ. Καὶ γὰρ καὶ Βασίλειος ὁ Θεῖος καὶ Γρηγόριος ὁ τοῦτου ἀδελφὸς τῆς Ὀλυμπιάδος μνήμην ποιοῦνται, πολλοὺς αὐτὴν ἐγκωμίοις ἐξαιρόντες, ὡς αὐτοῦ Γρηγορίου τοῦ Νυσαέως ἔστιν ἀκοῦσαι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν **Εἰς τοὺς μακαρισμοὺς** λόγων. Αὕτη μὲν οὖν τῶν **Γρηγορίου τοῦ μεγάλου Θεολόγου** λόγων ἰξιωμένη,

μέλλουσα πρὸς γάμον συνάπτεσθαι ἀνδρὶ (τοῦτο γὰρ ὑπὸ τῶν γονέων ποιεῖν ἠναγκάζετο· καὶ γὰρ ἦσαν τῶν ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ ὑφ' ἡλίῳ πλοῦτῳ προέχοντες καὶ ἀξιώμασιν), ὅμως τῶν θείων οὐκ ἐλιθάργησε διδασκαλιῶν. Τοῦτον οὖν τὸν λόγον δι' ἐπῶν πρὸς αὐτὴν ὁ Θεολόγος γεγράφηκεν. Πάσης δὲ σοφίας ἔμπροσ ἡ Ὀλυμπιάς, ὅπως χρὴ τῷ γάμῳ προσεῖναι καὶ συζῆν τῷ ἀνδρὶ. Ἰκανῶς οὖν καταρτίσας αὐτὴν ὑπόδειγμα, τὴν ἀδελφὴν Ἀμφιλοχίου τοῦ τῆς Εἰκοναίων ἐπισκόπου παράγει· αὕτη δὲ σοφὴ τὰ πάντα καὶ ταῖς κατὰ Θεὸν ἀρεταῖς διαφαινοῦσα, ἡ καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα ἐξ ἀπαλῶν δυνύχων ἤθεσι σεμνοῖς ὑποδεξαμένη διέπλασεν· θηλυτέραν δὲ Χειρώνην ταύτην φησὶν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Ἀχιλλέα παραδείγματος μεταλαυχοῦμενος. Οὗτος γὰρ τεχθεὶς, Χείρωνι τῷ ἵπποκενταύρῳ τροφῆ ὁμοῦ καὶ διδασκάλῳ παραδίδοται ὑπὸ Θετίδος τῆς μητρός. Ὁ οὖν Χείρων λαδὼν τὸν Ἀχιλλέα, τοῖς ὀπισθοῖσι αὐτοῦ μέρεσι, κατὰ τὸ ἱππικὸν ἐπικαθίσας ἔθος, ἐγύμναζεν τὰ πολεμικὰ καὶ μάλιστα διδάσκων τὴν τοξείαν· ὃν καὶ διέτρεφεν ἐλάσιον μυελὸς καὶ ἄλλων ζώων· διὸ καὶ Ἀχιλλεὺς κέκληται μὴ μετασχὼν χειλοῦ· χειλὸς γὰρ ἡ χροτώδης ὑπάρχει τροφή. Τὴν τοίνυν ἀδελφὴν Ἀμφιλοχίου Χειρώνην θηλυτέραν φησὶν, ὅσον ἐν γυναιξίν ὑπερέχουσαν, ἐκ τοῦ πατρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα δεξαμένην καὶ σεμνοῖς ἤθεσι διαπλάσασαν. Ὡς γὰρ ὁ Χείρων ἔμπροσ ὦν τῶν πολεμικῶν, τοιοῦτον ἀνέδειξε τὸν Ἀχιλλέα παιδεύσας οἷος ἦν· οὕτω δὲ καὶ αὕτη τῶν κατὰ Θεὸν ἀρετῶν ἐργάτης τε οὖσα καὶ διδάσκαλος, τοιαύτην ἀνέδειξε τὴν Ὀλυμπιάδα· τοσοῦτον μεγάλῳ παιδοτρίβαις τὸ προσμείνειν, μέγαν τὸν παιδαγωγούμενον ἀπεργάζεσθαι· ὡς ἐστὶν ἀρχαίως ἐπιμνησθῆναι φράσεως, ὅτι μεγάλων διδασκάλων μέγαλοι γενήσονται καὶ οἱ μαθηταί. Ὡσπερ γὰρ ἀπαλῶς

praeque clade animam exspiravit. Jezabel, more meretricio oculos pinxit stibio, vesteque mutata ad fenestram stetit, ut Jehu seduceret. Illic qui eam praeceptari viderat, lumi eam praecipitari jussit; atque quod Elias ei post necem Nabothi praedixerat, evenit: canes istius feminae sanguinem linxerunt; meretrices vero ipsius sanguine ad fontem se laverunt.

CARMEN LXVI. Ad Olympiadem.

Olympias Jo. Chrysostomi aetate virgo sacris Gregorii theologi concionibus fructatur, et, ob eximiam virtutem a sanctorum choro collaudata est. Basilus enim ejusque frater Gregorius honorifice de ea loquuntur, ut patet ex opere Gregorii Nysseni *De beatitudinibus*. Haec itaque virgo, quae Gregorium concionantem audiverat, in eo erat ut matrimonium iniret (ita enim statuerant parentes divitiis et honoribus inter omnes illa aetate excellentes; sed multum abfuit ut sancti viri praeccepta negligeret. Gregorius ipse epistolam metricè conscriptam ei dedicavit, exponens quia ratione viro nuptam se gerere deceat, eique ut virginitatis exemplar sororem Amphilocheii, Iconii episcopi, proponit; quae virtutibus divinis ornata Olympiadem a teneris unguiculis ad bonos mores formandam suscepit. Achilles deinde historiam in memoriam revocat, qui ubi natus erat, Chironi hippocentauro nutriendus et simul edocendus a Thetide matre traditur. Chiron igitur alumnum suum in omnia exercitia bellica initiatus est et imprimis sagittandi artem edocuit. Nutrivit eundem cervorum aliarumque bestiarum medullis; unde etiam nomen Achilles, i. e. qui equorum pabulum non gustat (ἀ, γιλός). Sororem Amphilocheii nominat ut mulierem longe praestantissimam, quae Olympiadem adolescentulam a patre acceptam ad res honestas formavit. Sicut enim Chiron rei bellicae peritus Achillem talem, qualis erat ipse, fecit, ita illa quoque virtutum divinarum magistra discipulam sui similem remisit. Constat enim magistrorum solertium commercium alumnis maximo opere prodesse, secundum vetus dictum: Magnorum doctorum magni evadunt discipuli. Sicut enim casus calathi formam recipit, ita discipuli, prout ignavi sunt aut acrioris ingenii, magistrorum mores et habitus imitando expriment. — Olympiadis nepos fuit Seleucus, ad quem Amphilocheius epistolam versibus iambicis composuit; benignè enim adolescentem ad litterarum studium exhortatur.

(1) Ed. nov. p. 1065.

τυρός τοῦ καλάθου τὴν τύπον ἀναδέχεται, οὕτω δὴ τῶν διδακτῶν τοὺς τρύπου; καὶ τὴν ξῆν, καθ' ἣν, εἴτε νοῦροί, εἴτε διεγερμένοι τύχοιεν οἱ μαθητεύοντες ἀνατυπούνται. Ταύτης δὲ τῆς Ὀλυμπιάδος ὁδελοφιδουὺς Σέλευκος; ἦν, πρὸς; ὃν τὴν ἱαμδικὴν ἐπιστολὴν Ἀμφιλόχιος γεγράφηνεν (1), ὡς ἀπὸ συνηθείας ὄν, θαρρῶν τε καὶ τὸν νέον πρὸς λόγους διεγείρων, ἐν ἧ πρὸς τῷ τέλει τῆς Ὀλυμπιάδος μέμνηται διὰ λάμβων λέγων ὧδε·

*Τὴν σεμνότητος ἀγγελίας τ' ἀσκήσεως
Ἐμψυχον εἰκόνα πιστεύω τε σφράγμα
Ὀλυμπιάδου πρόσσειπες τὴν σὴν τιτὸίδα.*

Λέγει δὲ Γρηγόριος ὁ θεὸς σὺν Θέκλῃ τῇ ἀοιδίμῳ τὸν Ἀμφιλόχιον προπέμψαι. Καὶ γὰρ αὐτοῦ προτετελεύτηκεν, πρὸς γένους ὑπάρχων αὐτῷ· ἦν δὲ τῆς Εἰκονοταίων ἐπίσκοπος, ὅθεν ἡ καλλινοικός ὠρμάτο μαθήτρια Παύλου, λέγω δὲ Θέκλα ἡ φιλαγνος καὶ καλλιπάρθενος μάρτυς.

ΛΟΓΟΣ ΕΖ'. ΛΟΓΟΣ ΕΗ'.

Περὶ ἀρετῆς δι' ἐπῶν (2).

22 *Πινυθάρομ' Ἀλφειοῖο καλὸν ῥόνον, ὡς διὰ πικρῆς*
23 *Ἐρρεθ' ἀλλεῖ, μέγα θαῦμα, γλυκὴς ἄρορος, οὐδ' ἐπιμικτός.*

Ἀλφειὸς ποταμὸς ἐστὶν τῆς Ἀρκαδίας· Ἀρκαδία δὲ πᾶσι (χώρα) Πελοποννήσου· ἐστὶ δὲ πηγὴ ἐν Σικελίᾳ τῇ νήσῳ Ἀρέθουσα τούνομα. Λέγεται οὖν, ὅτι ὁ ποταμὸς ἤρξθη τῆς πηγῆς τῆς Ἀρεθούσης, καὶ ἐραστῆς διαδῶν τὸ πέλαγος ἀναδίδεται ἐν Σικελίᾳ παρὰ τὴν πηγὴν, μὴ συναναμιχθεὶς τῇ ἀλμυρίδι τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ καθαρὴν τὸ νᾶμα διαφυλάττων πρὸς τὴν ἐρωμένην. Ἐπειδὴ δὲ τῆς Ἀρκαδίας ἐμνήσθημεν, καλὸν καὶ τὸ κατὰ τὸν Ὅμηρον παραθέσθαι Ἀρκαδικὸν ζήτημα· καὶ γὰρ τοῦτου μέμνηται ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανοῦ *Στηλιτευτικοῖς* ὁ θεὸς Γρηγό-

ριος· Ὅμηρος ὁ ποιητὴς περὶ τὴν Ἀρκαδίαν γεγώνως, ἀλιεῦσαι φθειριζόμενοις περιέτυχεν, καὶ ἠρώτησεν αὐτοὺς οὕτως·

Ἄνδρες ἀπ' Ἀρκαδίας ἀλιήτορες, ἧ δ' ἔχομεν τι,

Ἔστι δὲ ὁ νοῦς τῆς ἐρωτήσεως οὗτος· Ὡ Ἀρκαδῆδες ἄνδρες, ἀλιεῖς τὴν τέχνην, ἄρα ἐθράσαμέν τι; Οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀπεκρίναντο τοῦτο τὸ ἔπος· ἦν δὲ πρὸς Ὅμηρον τὰς ὀφείας· καὶ φασὶν οἱ ἀλιεῖς·

Ὅσσο' ἔχομεν λιπόμυσθα, τὰ δ' οὐχ ἔλομεν φερόμυσθα.

Ὁ δὲ νοῦς τοῦ ἔπους οὗτός ἐστιν· Ὅς μὲν φθειρας ἐθράσαμεν, οὐκ ἔχομεν· ὅς δὲ οὐκ ἰσχύσαμεν θηρᾶσθαι, φέρομεν ἐν τοῖς ἱματίοις· οὐκ ἐνόησεν δὲ τὸ λεγόμενον ὁ Ὅμηρος, καὶ μικρὸν ἐκείτω γενόμενος ἀπὸ λύπης ἀπέθανεν. Φασὶ δὲ καὶ τὸν χρητμὸν αὐτοῦ πρὸς τοῦτου δεδῶσθαι, ὅπῃ αὐτῷ προταθεὶς ζήτημα, καὶ μὴ εὖροι, τεθνήσκειν τότε. Φασὶ δὲ καὶ περὶ Ἀριστοτέλους, ὅτι μαιητῆς γέγονεν Πλάτωνος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα περὶ τὸ φυσικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας ἐπιδούς, ἐσπούδασε πάντων τῶν μετὰ τὰ σῶματα σώματα τὰς αἰτίας εἰπεῖν καὶ τὰ φύσεις, ὅν γῆς, θαλάσσης, ἀέρος, αἰθέρος, ζῶων, φυτῶν, ὕδατων, χιόνος, σεισμῶν, κομητῶν, πάντων ἀπλῶς. Οὗτος οὖν τὴν πάντων διερευνησάμενος φύσιν, ἐβουλήθη καὶ τὴν τοῦ Εὐρίπου φυσιολογίᾳ φύσιν· καὶ μὴ ἰσχύσας καταλαβεῖν, ἐβρίψεν ἑαυτὸν ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῆς θαλάσσης, τοῦτο ἐπιφοβησάμενος· Ἐπειδὴ Ἀριστοτέλης οὐκ εἶλεν τὸν Εὐρίπου, Εὐρίπος ἐχέτω τὸν Ἀριστοτέλην· καὶ τέθνηκεν οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ δὲ Εὐρίπος τόπος ἐστὶ τῆς θαλάσσης μεταξὺ τῆς Εὐβοίας νήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς, δεῖ ἐπτάκις τρέπεται τῆς ἡμέρας· τρέπεται δὲ τὸ ὕδωρ τὸ ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῷ ὑποφεύγειν καὶ οἰοεὶ ἀναροφισθῆναι, καὶ πάλιν ἐξερευεσθῆναι, καὶ ἀναπληροῦσθαι τὸ ὕδωρ

Gregorius Amphiloichium venerandæ Theclæ simile quid misisse dicit. Prius enim, quam ipse, vita functus est. Erat autem Iconii episcopus, unde etiam Pauli discipula fortis, casta, virgo martyr prodierat.

CARMINA LXVII, LXVIII. De virtute.

Alpheus fluvius notus Arcadiæ quæ Peloponnesi regio est. Fons est in Sicilia insula Arethusa nomine. Alpheum igitur dicunt amore Arethusæ captum mare trajecisse et prope fontem Siculum emersisse. Non vero cum aqua marina se commiscuit, sed undam puram conservavit amasio fonti. Quoniam autem de Arcadia nobis sermo est, ea quæ Homerus de Arcadia dicit, referre juvat. De his enim Gregorius in suis contra Julianum sermonibus loquitur: Homerus, cum apud Arcades esset, piscatoribus occurrit pediculosis, et eos sic interrogavit: « Viri piscatores ex Arcadia, habemusne aliquid? » Hujus interrogationis sensus hic est: Arcades, viri piscatores, cepimusne aliquid? Ad hoc illi: Quod habuimus, reliquimus; et quod non cepimus, portamus. Sensus: quos quidem pediculos cepimus, jam non habemus; quos autem capere nequimus, in vestibus portamus. Homerus sensum responsi non comprehendit, et postquam paulum temporis ibi versatus esset, mœrore vitam finivit. Sunt qui dicant, vaticinium ei aliquando datum fuisse, quo die quæstionem aliquam propositam non solvisset, illico moriturum esse. — Constat Aristotelem Platonis discipulum fuisse, et in primis rebus physicis in quantum ad philosophiam attinent, studuisse idque egisse, ut omnium quæ infra solem sunt, causas et naturam doceret, ut terræ, maris, aeris, ætheris, animalium, plantarum, pluvix, nivis, terræ motuum, cometarum, omnium, ut paucis dicam. Postquam omnium rerum naturam perscrutatus esset, Euripi quoque naturam investigare voluit, et cum non invenisset, se in sinum Euripi præcipitavit exclamans: « Aristoteles Euripum non comprehendit; comprehendat igitur Euripus Aristotelem: » et sic mortuus est. Euripus autem inter Eubœam et Atticam situs septies moveatur fluendo et refluxendo, idque septies unoquoque die. Gregorius in orationibus contra Julianum utriusque, Homeri et Aristotelis mortem commemorat similem, siquidem Homerus ob quæstionem Arcadicam non solutam; Aristoteles ob Euripum incomprehensum mortuus sit.

(1) Ergo etiam Cosmas iambicum illud tribuit Amphiloichio; quod sententiæ contradicit Billii tri-

buentis Gregorio Nazianzeno.

(2) Ed. nov. p. 405.

πάλιν ὡς ἦν τοῦτο δὲ γίνεται, ὡς εἶπον, ἐπτάκις τῆς ἡμέρας. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος ἐν τοῖς Σηλιτευτικοῖς, ὡς ἔμψω τευθήκασιν ἀπὸ κοινοῦ Ὀμηρος καὶ Ἀριστοτέλης· ὁ μὲν γὰρ Ὀμηρος διὰ τὸ Ἀρκάδικόν τεύθηκεν ζήτημα, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης διὰ τὸ τοῦ Εὐρίπου ἀπόρημα.

ΛΟΓΟΣ ΞΘ. ΛΟΓΟΣ Υ΄.

Εἰς ἑμαυτόν (1).

21 Καὶ πόρνοι κρατοῦσι λόγοι· τὸ δὲ φάσχαρον,
[αἰ, αἰ]

22 Τίς πῆξει Φινεὲς πορνοφόνῳ παλάμῃ;

23 Ζηλήμων ψυχὴν τε καὶ οὐνομα.

Ἦδη μὲν περὶ τῶν Μωαβιτῶν καὶ Ἀμμωνιτῶν ἐν τῷ δωδεκάτῳ εἴρηται ἡμῖν λόγῳ, ἐν ᾧ τὴν κατὰ τὸν νεκρομάντιν Βαλαὰμ καὶ τὴν τοῦ Βεῶρ Βαλὰκ παραγόμενον ἱστορίαν, μνήμην τοῦ Φινεὲς ποιησάμενοι ζήλου· νῦν δὲ πλατυτέρως περὶ τοῦτου εὐκαιρον ἐκθέσθαι. Τὰς θυγατέρας οἱ Μωαβίται τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀνωσῶσιν ἐξ Αἰγύπτου, κατὰ τὴν αὐτῶν γενομένοις χώραν, εἰς ἀπάτην προβάλλονται κεκαλλωπισμένας· ὁ δὲ λαὸς ἐξεχύθη καὶ ἐπόρνευεν μετ' αὐτῶν, καὶ ἐτελοῦντο τῷ Βεελφεγὼρ θεῷ αὐτῶν. Γέγονεν οὖν θραῦσις ἐν τῷ λαῷ μεγάλη, καὶ τῆς ὀργῆς ἀναφθείστης ὁ λαὸς ἀοράτως πληττόμενος ἐπιπέτεν. Φινεὲς οὖν υἱὸς Ἐλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρῶν τοῦ ἱερέως, κατὰ τινὰ λόγον εἰσδόντας θεασάμενος Ἰσραηλίτην (Ζαμβρὴ ἦν τοῦνομα), καὶ τὴν τοῦ ἀρχοντος Μαδιὰμ θυγατέρα, ζηλώσας, τὸν σιρομάστην ἐλὼν ἀμφοτέρους ἐπ' ἀλλήλους ὄντας διέπειρεν, κατὰ γαστρός τὴν σιρομάστην· διαμπερές, ὃ δὴ λέγεται, διελάτας· οὕτω δὲ τὴν θραῦσιν κοπῆσαι συμβέβηκεν, τοῦ Φινεὲς ἐξελασαμένου, καθὼς ψάλλει Δαβὶδ· Καὶ ἔστη Φινεὲς καὶ ἐξέλασάτο, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· τοῦ θεοῦ τῷ ζήλῳ

τοῦ Φινεὲς ἐξελώσασθαι μεμπτρυρητόσ. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, Αἰ, αἰ, θρηνητικῶς, ὅτι δὴ πόρνοι κρατοῦσι λόγοι τῶν τευθέντων τὴν Τριάδα Ἀρετῶν, καὶ οὐδεὶς ἐστὶ Φινεὲς τὴν πορνείαν ἐξολοθρεῦσαι τῷ πορνοφόνῳ τῆς εὐσεβείας λόγῳ· καὶ γὰρ αὐτοῦ τῆς βασιλίδος ἐξελθόντος ὄφρῳν ἐπαίρετο δυσσεβῆς.

Ἦ τις ἀρήξει

24 Δόγμασιν Ἑβραίοις πλησσομένοις ἀδίκως,
25 Μωσῆς ἐκ δ' ὀλέσας Αἰγύπτιον αἰτίκα μῦθον;

Μωῦσῆος χάριν ἡμῖν πλατέως ἐν τῷ β' εἴρηται λόγῳ· Μωῦσῆς δὲ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπ' Αἰγυπτίου τυπτόμενον τινα θεασάμενος, ζηλώσας, τὸν μὲν Αἰγύπτιον ἐπάταξεν, πέρας αὐτῷ τῆς κακίτης αὐθιγον παραγόμενος, καὶ τοῖς ἐφεξῆς ἐπ' αὐτοῦ τὸν ὁμοιον μέλλουσι καταπονεῖσθαι τρόπον, τὴν ἐκείνου ταχίστην ἀπαλλαγὴν λύτρωντι εὐράμενος. Ὁ μὲν οὖν θεοφάντωρ Γρηγόριος, ὡς φθάσαντες εἴρημεν, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδημήσας, μαθὼν τοὺς τῆς ἀπειθείας ὑπαπιστίας τονθορῶντας αὐθις, καὶ τῶν εὐσεβῶν κατορχουμένους δογμάτων, ἐκ παραγώγου φησὶν, Τίς Φινεὲς τὸν πόρνον διωλέσειε λόγον; Τίς κατὰ Μωῦσέα τοῖς Ἑβραίοις δόγμασι, τοῦτ' ἐστὶ τοῖς εὐσεβῆσι καὶ γνησίοις βοηθήσει, τὸν Αἰγύπτιον λόγον, τόστέστι τὸν σκοτεινὸν καὶ συνεσχιασμένον καὶ πόρῳ τυγχάνοντα τοῦ θεοῦ φωτὸς ἐξαφανίσας; Οὐ γὰρ Γρηγόριος ἐγὼ, φησὶ, πάριμι, ὅστις μόνος τοῦτο πράττειν, θεῶν εὐληφῶς τὸ δύνασθαι, κέκτημαι· οὐδέ τις, φησὶ, τοσαύτην δύξαν δύναται κηραστῆαι παρὰ τῷ μεγάλῳ λαῷ τοσούτον ἢ τοῦ ἀνδρὸς δύναμις καὶ παρῆρσία, τῷ μὲν λόγῳ βροντῶσα, ταῖς δὲ πράξεσιν ἐξαστράπτουσα· ἐξ γὰρ θεῶν κενῆς αὐτῷ ταῦτ' εἴρηται. Καὶ γὰρ ὁσημέραι κατὰ γενεάν καὶ γενεάν Μωῦσῆς μὲν ἐπὶ ζήλῳ

CARMINA LXIX, LXX. De semetipso.

Jam antea, in duodecimo carmine, de Moabitibus et Ammonitis diximus, ubi Balaam, et Balac, filii Beor, historiam narravimus, et de Phinees zelo mentionem fecimus: nunc vero fusius de hoc loquendi locus est et tempus. Cum filii Israel ex Aegypto migrassent et ad Moabitiden appropinquassent, Moabitibus ad illos seducendos filias suas improbe ornatas mittunt. Populus per omnes partes terrae diffusus fornicationi se dedit et deo Belphegor sacrificavit. Incidit igitur gravissima plaga in populum, et, ira divina inflammata, invisibili modo afflictus peribat.

Phinees, filius Eleazari, filii Aaronis, cum vidisset ingrelientem in Iordanem Israelitam (Zambre est nomen) cum filia principis Madian, invidia tactus, arrepto pugione, amborum simul ventrem perforavit. Cessavit autem plaga post expiationem Phinees, secundum David psallentem: *Stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio, et reputatum est in justitiam*. Deo testificante, se placatum esse zelo Phinees. Dicit igitur divinus Gregorius: Heu! heu! voce lamentabili quia verba fornicaria Arianorum Trinitatem dirimunt, et nullus Phinees adest, qui pugione pietatis fornicationem rescindat. Nam ubi et regia exibat, supercilium superborum more corrugabat.

De Moyse fusius locuti sumus in secundo carmine. Qui cum nnum ex fratribus suis, filium Israel ab Aegypto percussum vidisset, ira adreptus Aegyptium occidit, vexationi sic sine imposita, et eorum, quae ipse postea passurus erat, punitionem anticipando exercuit. Cum divinus Gregorius, ut diximus antea, a Constantini urbe exsularet et impietatis patronos de novo mussitare et sanam doctrinam pedibus calcare audivisset, dicit: Ubi alter Phinees ad destruendam fornicariam doctrinam? Quis, sicut Moyses Hebraeorum religioni, id est, quis piis et genitinis hominibus succurret, destruendo Aegyptiorum doctrinam obscuram, tenebrosam a lumine divino longe remotam? Nam Gregorius non dicit: Ego adsum, qui divinitus accepta potestate hoc nunc facere debeo, nec quisquam est qui hanc gloriam apud multitudinem acquirere possit; quantacunque sit viri potestas et audacia, verbo tonans, artibus fulgurans; non enim inaccessum haec ab eo dicta. Ut enim quotidie de generatione in generationem Moyses, Phinees et Elise ob

¹ Psal. cv, 50, 51.

(1) Ed. nov. p. 844.

καὶ Φινεὶς καὶ Ἡλίας μεγαλαυχοῦνται τῇ Γραφῇ
δακτυλοδεικτούμενοι, καὶ Γρηγόριος μόνος πάντων
τῶ λόγῳ προλάμπων δόξαν ἔχει μεγάλην παρὰ πάν-
τας ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ θαυμαζόμενος.

53 Μῆδ' ὡς Εὐρίπῳ πολυπλάγκτοιο βέεθρον
54 Τῆθε μετακλίνοι ἐνθα καὶ ἐνθα βέων.

Τίς, φησὶ, τὴν πίστιν ἀμετάτρεπτον φυλάξει, μη-
δαμῶς αὐτὸς κατὰ τὸν Εὐρίπῳ πολυπλανήτοισ βέ-
μασι ταύτῃ μετατρέπων ὡδε κάκειος; Ὁ γὰρ Εὐ-
ρίπος τόπος ἐστὶ τῆς θαλάσσης μεταξὺ τῆς Εὐβοίας
καὶ τῆς Ἀττικῆς, εἰς. ut p. 199. Τίς οὖν, φησὶν ὁ
θεῖος Γρηγόριος, τὴν πίστιν δύναιτ' ἀν. ἀτρεπτον κα-
τασχέειν, μὴ τῷ Εὐρίπῳ ἐξημιούμενος;

Sequentia continuatim leguntur in codice.

63 Καὶ γὰρ (1) πρόσθ' ἐπέδησας Ἰὼβ μέγαν,
[ἀλλ' ἐδαμδότης.]

64 Ὡς μιν ἀπολοθέτης ἐστεφάνωσε μέγας.

65 Καὶ θῆκεν περιβώτων ἐφ' κηρύγματι νίκην,
66 Πάντα δ' ἔδωκεν ἔχειν διὰ πλά τὰ οὐ κέδασας.

Ἰὼβ. ἦν τις δίκαιος ἀνὴρ πλούσιος, ὃν ὁ διάβολος
εἰς πειρασμὸν ἐξαίτησας, τὰ μὲν ὑπέρχοιτα αὐτοῦ
καὶ τοὺς υἱοὺς ἀπώλεσεν διὰ κενῆς, αὐτὸν δὲ νόσῳ
περίβωλε δεινοτάτῃ. Τοῦ γε μὴν εὐχαρίστως φέρον-
τος, ὁ μὲν διάβολος ἠττήθη· περιβόητον δὲ τὴν νίκην
ὁ Θεὸς ποιησάμενος, διπλοῖς ἐτίμησεν ἅπασι τὸν οὐ-
καίον θεράποντα.

69 Δόξαρος ἐν νεκύεσσιν ἐγὼ νέος, ἀλλὰ βήεσον,
70 Ἔγρησο, καὶ ζήτω σοῖσι λόγοισι νέκυς.

Κεῖται περὶ τοῦ Ἀαζάρου ἐν τῷ α' λόγῳ.

71 Αὐσιμαλῆς νέος εἶμι ὁ λέκτριος, ἀλλὰ βή-
[σον,

72 Πήγνησο, καὶ κλίτην βήσομαι ὑψὶ φέρων.

Κεῖται ἐν τῷ ε' λόγῳ.

73 Σὺν κλέπτῳ θυσάνων παλάμαις ἄκος, ἀλλὰ
[βέεθρον]

74 Αἵματος ἰσχε τάχος συρξὶ μαραινομέναις.

Ὅμοιος ἐν τῷ α' λόγῳ κεῖται. περὶ τῆς αἰμορ-
ρῶσσης.

75 Σοὶ δ' ὑποκάμπτομ' ἔγωγε τὸν λάχος ὡς Χα-
[γαναία]

76 Γυρὸν ἔχουσα δέμας, ἀλλ' ἀνδρερέ μ', ἀραξ.

Χανααία τις ἦν γυνή, ἧς ἡ θυγάτηρ κακῶς εἰδι-
μονίζετο· ἡ προσελθοῦσα Χριστῷ, καὶ σωτηρίαν αἰ-
τούσα, τὴν δωρεὰν εἰσαναβάλλεται, μὴ δεῖν εἰπεῖν,
τοὺς παῖδας ἀφέντα, τὸν ἄρτον διδόναι τοῖς κυναρίοις·
τῆς δὲ τοῖς ποσὶ προκυλινδουμένης Χριστοῦ, πειθα-
νόν τε καὶ πίστεως γέμον, ὅτι δὴ τῶν ψυχῶν τῶν
πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν
ἀπολαύουσι καὶ κύνας εἰπούσης, μὴ τοσαύτην ἐν
Ἰσραὴλ πίστιν ὄσσην ἐν αὐτῇ μαρτυρήσας Ἰησοῦς εὐ-
ρηκέναι, τὴν χάριν κατανεῖει, μὴ μόνον τῆς δαιμο-
νικῆς λύμης τὸ θυγάτρῳ ἀπαλλάξας, ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὴν τοῖς δαίμοσι φοβερὰν καταστήσας.

77 Σοὶ δ' ὑπὸς ἐπέει γλυκὺς, ἀλλὰ πάχιστα.

78 Ἐγρησο καὶ στήτω σοῖσι λόγοισι σάλος.

Χριστὸς πλεόντων τῶν μαθητῶν ὑπνώσας ἐν τῷ
πλοίῳ ἐκάθευδεν· πνευμάτων δὲ βιαιῶν καὶ θαλατ-
τίων κυμάτων τῇ σκάφῃ-προσρηγνυμένων, οἱ μαθη-
ται περιστάντες Ἰησοῦν ἀφυπνίζουσιν· ὃς ἀναστὰς
τοῖς ἀνέμοις ἐπετίμησεν καὶ τῇ θαλάσῃ· ἦν δὲ παρ-
αυτίκα γαλήνη.

Continuatim item sequentia in codice.

86 Οὐδὲ τριχὺς (2) ἰσχὺν ἔχουσ' ὀλίγηρ.

Τοὺς βαθεῖς ἔλκοντας πώγωνας καὶ τοὺς χιτῶνας
σύροντας καὶ σχήματι ταπεινῷ ἐνδυμάτων διαβρυ-
πτομένους, Γρηγόριος ὁ θεῖος διασύρων φησὶν, Εἰ
πώγωνα κτήσαιο μέγαν, ὦ οὗτος, καὶ σοιοκίχρεις
καὶ λίαν ἰδιώτης ὑπάρχεις, ἀλλ' οὖν τοῖς ὀρώσιμ' ἐγ-
γελος εἰ· τοῦτο δὲ, φησὶ, πρὸς ἀρετὴν ἐπάρκιον ἔστω
κτῆμα τῷ βουλομένῳ· καὶ τριχῶν δύναμις λέγεται
μεγάλη, ὡς ἡ τοῦ Σαμφῶν, ὃς λέων ὡσεὶ Ἐριφῶν δι-
εσπάτο, καὶ χιλιάδες ἦσαν ἀλώσιμοι τῆς αὐτοῦ χει-
ρὸς τὴν ἰσχὺν οὐκ ὑφιστάμεναι, καὶ πύλαι πόλεως
ἀνερρύπιζοντο, ναυτοφοροῦμεναι, καὶ μυχλοὶ διεθρύ-
πτηντο, καὶ περίβολοι καθελκοντο βίαν χειρῶν αἰ

sancitatem magni aestimantur in Scriptura, ita quoque Theologus, unus omnium, doctrina præfulget
cæteris, ideoque ab Ecclesia in admiratione habetur.

Quis inquit, fidem inconcussam custodiet, non, Euripi instar, huc et illuc, sicut unda mobilis, pertra-
ctus? Est autem Euripus mare inter Atticam atque Eubœam etc. Quis igitur, dicit Gregorius, fidem
constantem servare poterit, nec Euripo similis erit?

Job vir justus et dives, diaboli tentationibus traditus possessiones suas, imo filios amisit, ipseque mor-
bo terribissimo affligebatur. Sed cum omnia hæc æquo animo perferret, victus est diabolus. Deus, Jobi con-
stantiam remuneraturus, omnia quæ prius habebat, in duplo reddidit.

Chananaea erat mulier, cujus filia a dæmone vexabatur. Cum igitur accessisset ad Christum, et ut filiam
sanaret ab eo petiisset, Christus id unum dixit, non oportere, neglectis filiis, panem dari canibus. Illa ad
pedes Salvatoris prolapsa fideique plena respondit: Catelli quoque de micis edunt quæ de dominorum
mensa cadunt. Tum Jesus, nunquam se tantam fidem in Israel invenisse testatus, quod mulier ab ipso
peti-rat, concessit, nec a dæmonis vexationibus solum filiam liberavit, sed eam dæmonibus ipsis reformi-
dandam reddidit.

Christus, cum discipulis navigans, sompo in navicula indulgit. Ventis autem cum maris undæ vehe-
menter exagitantur et jamjam in navim irruerent, discipuli circumstantes Jesus expergesceperunt, Qui
surgens imperavit ventis et mari, statimque facta est tranquillitas.

De barbis longis, promissis, de tunicis justo longioribus, de vestium ridicula forma ridere volens Gre-
gorius dicit: Si magna tibi barba, o sodes; si barbæ loqueris, si vita tua mores receptos offendit, his
tamen qui te vident angelus es: qui talis est, nihil ei ad virtutem deest. — Capillorum quoque virtus
magna dicitur, sicut Samsonis qui leonem hædi instar discerpit; qui sexcentos manibus domuit suis
virus effeminatos; qui urbis portas evulsas humeris portavit; a quo pessuli fracti sunt, pali e terra
extracti, vincula, clavi ferrei, nemine resistente, soluta.

(1) E. l. nov. p. 943.

(2) E. l. nov. p. 915.

τετληκότες, δεσμά τε καὶ χάλκιστοι διελύοντο πάσσαλοι. Καὶ τῷ μὲν Ναζιραίῳ Σαμψὼν τσαυτα κόμη κεχάριστο τῷ δὲ βουλομένῳ καὶ προστασίας λαοῦ καὶ δόξης τῆς παρὰ πολλῶν τετυχημέναι, πύγων ἐρκέσει βαθύς, ἐξωμίς τε σύρουσα, καὶ χιτῶν τῆς ζώνης διαβρέων, ὠχρότης ὀλίγη παρείδς, καὶ πλάγος αὐχῆν, καὶ κλεπτομένη φωνή, καὶ σκυλάκιον σαίνισμα, καὶ τοῖς παραδυναστεύουσι λόγος ὅτι μάλιστα θεωπευτικός, καὶ τρόπος ὑφήμερος, καὶ βραχέα λογίδια, τῆς Γραφῆς ἀποτμήματα προσθεσομεν δὲ τέρψει; χάριν καὶ ὀλιγοστά τροπάρια λιγυρώτατα. Τὸν γὰρ τοιοῦτοις θαύμασι προσεβλημένον τίς παραστήσει λόγος; Ὡν τὰ πάντα κεκοιναμένος τάφος καὶ πλήρης μυδαλίων νεκρῶν τοῖς ἀβλέπτοις βιωτικαῖς ἀστερόμοις οὐρανὸς κατοπτρεύεται, καὶ γε σχηματιζόμενος ἀφαλότητα, τρηκταῦτα μέγιστος ἀναγορεύεται τῶν ἀσωμάτων ἀρχιγγελοῦ.

ΛΟΓΟΣ ΟΥ΄.

Εἰς ἀγαπητούς.

Τίς θήσει (1) φλογιγγὴν βομφαίαν ἐμῷ παραδείσῳ;
Τίς δώσει μεγάλῃς παρθενίῃς φύλακα;

Φλογιγγὴν βομφαίαν ὁ θεὸς ἔταξε στρεφόμενην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, τοῦ τῆς τρυφῆς κτήματος τοῦ προπάτορος ἀπωσάμενος. Καὶ τὴν μὲν ἱστορίαν ἐν τῷ β' λόγῳ κειμένην εὐρήσεις· τὴν δὲ παρθενίαν θεῖον παραδείσῳ ἀπαικασμένην φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος· τίς θήσει φυλακὴν τῷ ἐμῷ παραδείσῳ; τοῦτ' ἐστὶ τῆ θεοειδεῖ παρθενίᾳ, ὡς ἂν μὴ τις δραμῶν τὸν καρπὸν προωρίων ἀποσυλῆσει.

Ἄρρενα πάντ' (2) ἀλέεινε, συνείσακτον δὲ μά-
λιστα,

Μεμβῆς πικρὸν ὕδωρ, παρθένε, πειθεῖ μοι.

Τὸν συνείσακτον βίον τῷ πικρῷ τῆς Μεμβῆς ὕδατι:

Hæc quidem omnia Samson Nazaræus capillorum beneficio peregit. Quod si quis magistratus apud populum ambit, si apud omnes in honore esse vult, memento, barbam promissam, tunicam humi cadentem, zonam plurimum ad id proficere. Accedat genarum pallor, collum paulisper remissum, vox gracilis, blanditiæ tantum non caninæ, vultus erga dominos servilis, habitus plus quam modestus, facete et breviter dicta, rei litterariæ simulacrum; accedant, delectandi ergo, metaphoriæ delicatæ. Qui enim talia in deliciis habet, unquamne resipiscet? Hæc omnia sepulcra cadaveribus repleta. Dum enim a cæcis mundanis cælum sideribus ornatum suspicitur, tunc maximus spirituum prædicatur archangelus.

CARMEN LXXV. *In dilectos.*

Angelum cum gladio flammeo collocavit Deus ad custodiendam viam arboris scientiæ, postquam proterparentem e paradiso ejecisset. Id factum in secundo carmine relatum reperies. Gregorius virginitatem cum paradiso comparat. Quis ponet paradiso meo custodiam? id est, virginitati, quæ deitatis imaginem refert; nemo ergo fructum immaturum gustet.

Vitam communem Gregorius cum aqua amara Merræ comparat. Lege hanc historiam in carmine tertio.

CARMINA LXXVII, LXXVIII. *In iudo quoque gravitas.*

De heliconibus qui cogitat, rotundos eos cogitabit. Sunt qui effusius ridendo corpus curvant, qui ludentes indecoros saltus faciant, qui inter saltandum in gyrum ferantur. Est autem Helice urbs Bœotiæ motum dissolutione famosa. Daphnas eam appellat, ad puellam ab Apolline amatam alludens, et habitum qui risum immoderatum sequitur et lasciviam reprehensibilem significans. Tripodum furor inde vocitatur quod in tripode salient; in tripode enim calculi sortium subsultare dicuntur.

CARMEN LXXIX. *Ad Philagrium atque de patientia.*

Epictetus philosophus cum Lacedæmoniorum tyranno familiariter uteretur, hic crux ei vinciri jussit. Tyrannus postea vinculis eum solvere volens, interrogat: Visne te solvam? Ad quæ philosophus: Num.

(1) Apud Muratorium epigramma 205 [nunc 16, editionis novæ p. 1181].

(2) Id. epigr. 211 [nunc 14, ed. nov. p. 1169].

Γρηγόριος ὁ θεὸς παραβάλλει· Μεμβῆς δὲ πηγὴ πικρὸν τὸ βεῖθρον ἀνεοίδου. Καίτοι δὲ ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τῷ γ' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ ΟΥ΄. ΛΟΓΟΣ ΟΗ΄.

Ὅτι καὶ παίζειν ἐστὶ σεμιτῶς (3).

Οἱ δ' Ἐλικῶνες

Ἐφέετε, καὶ εἰσφαί, καὶ τριπόδων μανίαι.

Τὸ μὲν πρόχειρον τῆς ἐνοσίεως τοὺς Ἐλικῶνας νεεῖν ὑποτίθεται, τοὺς στρογγυλιστάς. Καὶ γὰρ ἐν τῷ γελῶν ἀτάκτως καμαρῶνται τινες, καὶ ἐν τῷ ποιεῖν ἀσέμνωσ ἐξάλλονται, καὶ ὀργουμένοι γυρίζονται. Καὶ Ἐλίχη δὲ πόλις ἐστὶ τῆς Βοιωτίας, ἐν ἣ πολλὴ τις ἀσεμνότης ὑπῆρχεν. Δάφνα; δὲ φησιν ὡς ἀπὸ τῆς ἐραστειῆς κόρης ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν ἀπὸ τοῦ γέλιου τοῦ ἀσέμνου σημαίνων οἶμα διέχυσιν, καὶ τὸν ἔκτοπον οἶστρον. Τριπόδων δὲ μανίαι πάντως τὸ κατὰ τὴν τρίποδα ἐξάλλεσθαι· καὶ γὰρ ἐν τῷ τρίποδι τὰς μαντικὰς ἐξάλλεσθαι ψήφους ὁ λόγος ἔχει.

ΛΟΓΟΣ ΟΘ΄.

Εἰς Φιλάγγιον καὶ πρὸς ὑπομονὴν (4).

Ἔστιν Ἐπικτήσιο μέγα κλέος ἐν προτέρωσι,
Ἔστιν Ἀναξάρχου ὧν ὁ μὲν ἀγγύμοτος
Τὸ σκέλις οὐκ ἀλέγισεν, ὁ δ' ὄλμου γε

[ἔχοντος

Κοιτύμοτος γ' ἐβόα· Πίσσετε τὸν θύλακον

Ἐπικτήσιος φιλόσοφος ἦν. Οὗτος ἐδέθη τὸ σκέλις ὑπὸ τοῦ τυράννου Λακεδαιμόνος καὶ διεβήθη σκέλις· ὕστερον δὲ ἠβουλήθη ὁ τυράννος λύσαι αὐτόν. Ἦρετο οὖν αὐτὸν οὕτως· Θέλεις, ὦ Ἐπικτήσι, λύσαι σε; Ὁ δὲ ἀπεκρίσατο· Τί γὰρ; δέδεμαι; ὡς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δῆθεν μὴ δεδεμένης. Λὶδ λέγεται μὴ τὸ σῶμα ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχειν, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ. Ὁμοίως Ἀναξάρχου φιλόσοφος ἦν· οὗτος συσχεθεὶς ὑπὸ Ἀρχελάου τοῦ τυράννου, καὶ βηθίεις ἐν ὄλμῳ, ἐπίσσετο

μοχλῶ ξυλίω (πίστεσθαι δέ ἐστι, τὸ δίκην πιστά-
νης τυπεσθαι· ἐνθεν καὶ πιστάνη εἶρηται παρὰ τὸ
τύπεσθαι)· πιστόμενος δὲ τοῦτο ἔφη· Πίστετε τὸν
Ἀναξάρχου θύλακον· οὐ γὰρ πίστετε Ἀναξάρχον·
αἰνιττόμενος, ὅτι φιλόσοφος δῆθεν, τοῦ σώματος μη-
δίνα λόγον ποιῆσθαι. Ὁ τοίνυν θεὸς Γρηγόριος τῷ
Φιλαργίῳ κάμνοντι δεινῶς ἐπὶ χρόνον πολὺν τὸ σῶμα,
καὶ μηδὲν τούτου φροντίζοντι, χάριν τὰς παρούσας
παρήγαγεν ἱστορίας, δεικνύς τοῦ Φιλαργίου τὸ τῆς
ψυχῆς εὐγενές, δὲ κάμνων, καὶ νόσῳ τρυχόμενος, καὶ
τὸ σῶμα ἀχρειωθεὶς, ὁμῶς κατὰ ψυχῆν ἀνδρείος ἦν
καὶ ἐβρωμένος.

ΛΟΓΟΣ Π', ΛΟΓΟΣ ΠΑ', ΛΟΓΟΣ ΠΒ'.

Εἰς Γιγάντιον οἰκοδόμον (1).

Ἄλλος μὲν Βαβυλῶνος ἐπίδραμον ἄρμωσι τείχος,
Ἄλλος δ' Αἰγύπτου δαίματι πυραμίδος.
Καὶ πόρτον κείος τι ἐπιήλασε, καὶ διὰ γυνίης
Νῆας ἐσσεέλμους ἤγαγε Θρητικής.

Μέμνηται τούτων ὁ θεὸς Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς Βα-
βυλῶνα τὸν θεῖον ἐπιτασίῳ, φάσκων ἐπὶ λέξεως
αὐτῆς· «Τί μοι πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπτάπυλοι
οἴμαι, καὶ Αἰγύπτια πυραμίδες, καὶ Μαυσώλου
Καρυβὸς τάφος, καὶ Κολοσσῶν χαλκὸς ἄμετρος, καὶ
αὐτῶν μεγέθη καὶ κάλλη τὰ μηδὲν ἦντα; » Περὶ μὲν
αὐτῶν Μαυσώλου τάφου καὶ τῶν αὐτῶν εἰρήσεται
ἑσθῶντος τοῦ λόγου· καὶ γὰρ ἐπὶ λέξεως μέμνηται
αὐτῶν τοῖς ἐφεξῆς κατὰ τυμβωρύχων. Περὶ δὲ τῶν
ἐπτάπυλων, καὶ Θηβῶν, καὶ πυραμίδων, καὶ τετ-
ρακτύλων, λακτέον ἡμῖν· Ἐπτάπυλοι εἰσιν αἱ τῆς Ἐλ-
λάδος, αἱ ὑπὸ Ἀμφίονος καὶ Ζήθου κτισθεῖσαι διὰ
κισθάρας. Αἱ δὲ Αἰγύπτια Θηβαὶ εἰσιν ἑκατοντάπυλοι·
μεγίστη δὲ πάλαι γέγονε, καὶ οὕτως μεγίστη ὥστε
ἑκατὸν ἔχειν τὰς πύλας. Τὰ δὲ Βαβυλώνια τελεῖα λέγεται
εἶναι ἰσχυρώτατα· ἀπὸ γὰρ πλίνθου ὀπτῆς καὶ ἀσφάλτου

λυομένης ἐκτίσθησαν· καὶ τὸ πλάτος ἔχοντα πολὺ
τοσοῦτον, ὡς δύνασθαι ἐπ' αὐτοῦ τρέχειν καὶ ἄρματα
δι' ὀχημάτων· καὶ τὸ μήκος δὲ πολὺ καὶ τὴν περι-
φέρειαν ἔχουσι πολλήν. Αἱ δὲ πυραμίδες καὶ αὐταὶ
θεάματός εἰσιν ἄξια ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐκτισμέναι,
ἄστινας πυραμίδας οἱ μὲν Χριστιανοὶ λέγουσιν εἶναι
τὰ ὠρεῖα τοῦ Ἰωσήφ, ἔνθα τὴν σίτον ἀπέθετο τῶν
ἐπτά ἐτῶν τῆς εὐθηνίας. Οἴκοι γὰρ εἰσιν ὑπερμε-
γέθεις, περιβάλλοις ἀξιαγάστοις πεποικνωμένοι· Ἐλ-
ληνες δὲ τάφους τῶν βασιλέων εἶναι φασιν. Ἰὼν ἔστιν
καὶ Ἡρόδοτος. Ὁ δὲ Κολοσσός ἐστιν ὁ ἐν Ῥόδῳ ἀνα-
κείμενος τότε ἀνδρίας χαλκὸς λίαν θαυμαστός, ὑπερ-
μέγεθες, ὡς τινὲς φασιν, ὀδοήκοντα πήχων ἔχων
τὸ ὕψος, εἰ δὲ τὸ πλάτος· τοῦτον δὲ καθεῖλον Ἀγα-
ρηνοὶ τὸν ἀνδριάντα ληϊζόμενοι τὴν Ῥωμανίαν, κατὰ
τούς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ ἐν Συρακούσαις τῆς
Σικελίας ἀναیرهθέντος. Πεζὸς μὲν τὴν θάλασσαν
οὐδεὶς πως λέγεται σὺν ἀληθείᾳ διελάσαι, πλὴν Μωυ-
σῆος καὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα τηθηθεὶς εἰς
δύο· Χριστὸς δὲ, καὶ Χριστοῦ θελήσαντος Πέτρος,
ἦλθον διὰ κυμάτων πεζοποροῦντες. Τὸ δὲ διὰ ξηρᾶς
ναῦς ἀγαγεῖν τῆς Θράκης, πολλοὶ μὲν πρότερον πε-
ποιήκασι, ἀλλὰ καὶ Κωνσταντίνος πέποιήκεν ὁ νέος
διὰ ξηρᾶς ἐλάσας τὰς ναῦς. Ἔστιν γὰρ περὶ τὴν
Θράκην τόπος ἕξ μιλίων διάστημα ξηρᾶς ἔχων, καὶ
τῶν θαλασσῶν μεταξύ διστῶν· ὅθεν εὐεπίθατος ἡ
Θράκη τοῖς Γόθοις· Γοτθία δὲ τοῖς Θραξί [δμορος·]
καὶ Γόθοι μὲν ἐπιόντες τὰς οἰκίας ναῦς (αὐταὶ δὲ πολ-
μόζυλοι), διαπερῶσι πρὸς Θράκας· Θράκας δὲ πολ-
λάκις ἐντεῦθεν ἐπὶ Γοτθίαν διὰ ξηρᾶς τὰς οἰκίας κα-
θέλκουσι ναῦς. Κύκλος ἐστὶ πολλὸς τῆς διὰ τῆς στενῆς
Θαλάσσης εἴτε ἀνιούσιν ἢ κατιούσιν μέχρις αὐτόσε· θά-
λασσα δὲ στενὴ ἔστιν ἡ διὰ τῆς Ἀδύου (πόλεως δὲ
τῆς Τρωάδος αὐτῆ) ἐπὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν φέ-
ρουσα, κάκειθεν ἐπὶ τὴν Ποντικὴν παραπέμπουσα

ligatus sum? Nam anima non vineta erat. Hinc etiam aliqui hominem non corpore, sed anima constare volunt. Simile quod Anaxarcho philosopho accidit. Ab Archelao enim tyranno in mortarium intrusus fuste ligneo tundebatur. Tunde, dixit, Anaxarchi saccum; ipsum enim Anaxarchum tundere nequis; innuens, ut vere philosophus, se nullam corporis rationem habere. Gregorius Philagrii causa qui tum gravi morbo vexatus non indignabatur, has historias narrat, Philagrii magnanimitatem laudans, qui morbo gravi oppressus, corpore extenuato jacens, animam fortem et virilem ostendebat.

CARMINA LXXX, LXXXI, LXXXII. In giganteum aedificatorem.

Hæc Gregorius in concione funebri divi Basilii refert: Quid ad me septem portæ Thebarum, pyramides Ægyptiæ, Mausoli Caris sepulcrum, statua ænea Colossi immensa; quid templorum magnitudo splendorque pro nihilo reputandus? De Mausoleo quidem deque templis postea sermo erit. De his enim disputandi gratia in sequentibus ubi de sepulcrorum effossoribus, dicturi sumus. De septem autem Thebarum portis, de pyramidibus ac mœnibus aliquid nobis dicendum restat. Thebæ cum septem portis in Græcia sunt ab Amphione ac Zetho ad citharæ sonum aedificatæ; Ægyptiæ autem Thebæ centum portas habent. Grandissima enim olim hæc urbs centum portas habebat. Mœnia Babylonica fortissima fuisse dicuntur, latere cocto et bitumine liquido constructa, adeo lata ut quadrigæ plures ibi fronte commeari possent; altissima insuper et immensi circuitus.—Pyramides in Ægypto visu dignissimæ nobis Christianis horres sunt ubi Joseph septem annorum pinguium frumenta deposuerat. Edificia enim sunt solito majora, claustris cincta miri. Græci contra, inter quos Herodotus, regum sepulcra eas esse censent. Colossus in Rhodi insula statua ænea est spectatissima, octoginta cubitis alta, duodecim lata. Hanc statuam everterunt Agareni, cum Romaniam spoliarent, temporibus Constantini in Syracusarum urbe occisi. — Nemo sicco pede unquam mare trajecisse dicitur præter Moysen et filios Israel qui in duas partes scissum permearunt. Christus quoque et Christo ita volente, Petrus pedibus in mari ambulavit. Naves in Thracia per siccum trahere multi olim conati sunt; sed et Constantinus Junior naves per siccum propulit. Est enim in Thracia locus sex milliaribus inter utrumque mare situs, quia Gotthi facile in Thraciam penetrant. Gotthia est vicina Thracia, et Gotthi navibus monoxylis consensit Thraciam sæpe atleunt. Thaces vero sæpe naves per siccum in Gotthiam trahunt. Magnus per mare angustum transitus,

(1) Id. epigr. 225 [nunc 1, ed. nov. p. 1165].

θάλασσαν, μιλιῶν ἑξήκοντα διάστημα μικρῶ πρὸς τριακοσίων. Οὕτω μὲν οὖν, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, τσαυτά Γιγάντιος δη· λιθοξόδος ὑπάρχων, ὄρη τινάξας, κητέον μοι κατεσκευάσεν ἐκτὸς ὑδάτων ἀρδευόμενον· λέγει δὲ τὸ τῆς ἀρετῆς εὐτραγον ὑπόδειγμα.

ΛΟΓΟΣ ΠΓ'. *Εἰς Προαφῆσιον σοφιστήν* (4).
Βροντήν Ἄτθις ἐνεῖκε γέδατυπον.

Οἱ τῶν Ἑλλήνων ἀσφοὶ τὴν βροντὴν εἶναι φαῖν ἀπὸ τῶν Κυκλώπων. Λέγονται δὲ γενέσθαι οἱ Κύκλωπες ἐν τῇ Σικελίᾳ νήσῳ περὶ τὰ ὄρεϊνά ταύτης, ποιμνικὸν βίον ἐπιτηδεύοντες βιαιότερον· λέγεται δὲ οὗτοι ἀνθρωποφάγοι τινές. Τούτων δὲ τρεῖς εἶναι φαῖν τοὺς ἐξοχωτάτους, τὸν Βρόντην, τὸν Ἀστράπην, τὸν Ἀργῆν· οὗτοι δὲ, φασι, χαλκίεις ὄντες τὴν τέχνην, διὰ τῆς οἰκείας τέχνης τὴν βροντὴν κατεσκευάσαν τῷ Διὶ καὶ τῇ ἀστρατῆν. Κύκλωπες δὲ ἐλέγντο, ὡς μὲν Ἡσίοδος, ὅτι ἓνα μόνον εἶχον κυκλωτερῆ ὀφθαλμόν. Ὡς γάρ ἐστιν ὁ ὀφθαλμὸς, διὸ καὶ κύκλωψ, τοῦτ' ἐστὶ κυκλωτερῆ τὸν ὀφθαλμὸν ἔχων. Παλαίφατος δὲ Κύκλωπας αὐτοὺς καλεῖ, ὅτι κυκλωτερῆ τινα νῆσον ἔχουν. Οὗτοι μὲν οὖν καὶ τοὺς Ἰουδαίους κατεδίδωξαν ἑταίρους· γενόμενος δὲ κατ' ἐκείνον τὸν χώρον Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ πλάνῃ, Κύκλωπι περιτυχὼν, εἶργεται σὺν τοῖς ἑταίροις εἰς ἀντρον· ἐν ᾧ τὴν μὲν νύκτα ὁ Κύκλωψ σὺν τοῖς προβάτοις ἠύλλετο, τὴν ἡμέραν δὲ λίθῳ μεγίστῳ φράττων τὰ πρόβατα ἔβοσκεν. Τῶν οὖν ἅμα τῷ Ὀδυσσεὶ καθειργμένων, καθημέραν ἡσθίεν ἓνα, τὸν Ὀδυσσεῖα καταλιπὼν ἔφατον, ἅτε δὴ χαρὴν καὶ προσημέστερον. Αὐτὸς μὲν οὖν βακτηρίαν ὁ Κύκλωψ προσφάτως ἐν τῷ δρυμοῦ τμηθεῖσαν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀποδέμνος, ἥς τὸ μέγεθος ὡς ἰσὸς νηὸς, ἔχετο· καὶ δὴ

ταύτην Ὀδυσσεὺς ὀξύνας, τὸν Κύκλωπα ἀπετύφλωσεν. Τοιῶσδε Κύκλωψ Ὀδυσσεὺς ἤρετο τοῦνομα· Ὀδυσσεὺς δὲ, οὕτως λέγεται, ἀπεκρίνατο. Μέλλοντος δὲ τοῦ Κύκλωπος τὸν Ὀδυσσεῖα φαγεῖν, λαθὼν εἶπεν Ὀδυσσεὺς προσφέρει τῷ Κύκλωπι ἐπειπὼν· Κύκλωψ, λάθε καὶ πῖε οἶνον. Κύκλωψ οὖν ἠεξήμενος παρ' ἔθος πῖον ἐμεθύσθη· τῷ δὲ καθεύθοντι βαθὺ τὸ ξύλον ἐπιβαλὼν ἀπετύφλωσεν ὁ Ὀδυσσεὺς. Κύκλωψ οὖν ἀνανήψας καὶ μὴ βλέπων, ἀνά τὸ ἀντρον ταῖς χερσὶ τὸν Ὀδυσσεῖα ζητῶν οὐχ εἶπεν, ἀμφὶ τὰ μῆλα τούτου κρυπτομένου. Στάς δὲ Κύκλωψ πρὸς τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου τὸν λίθον ἀπωσάμενος, καθ' ἐν ταῖς χερσὶ ἐξιοῦσι τοῖς προβάτοις ἐπιτιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπιμελῶς ἠρευνάτο· κριοῦ δὲ μεγίστου τῆς ἀγέλης παραηγουμένου τοῖς ἑταίροις Ὀδυσσεὺς ὑπὸ τὴν κοιλίαν προσθήσας ἑαυτὸν, οὕτω λαθὼν ἐξῆει τοῦ σπηλαίου, πολλὰ τοῦ Κύκλωπος ὕστερον καταγέλασας· Κύκλωψ δὲ τῇ σκάρῃ τὸν Ὀδυσσεῖα γνοὺς ἐπιδόντα, πέτρας ἀποκινήσας ἐπ' αὐτὸν ἀφῆκεν, καὶ τὴν θάλασσαν διαναστήσας τῇ τῶν λίθων ὄρμῃ, σάλον αὐτοῖς ἐξέταράξεν. Ὀδυσσεὺς οὖν χάριν τῷ Κύκλωπι καταθέμενος, ὡς εἰ σφενδοῦν ἐπιμεῖναι, ὀξῆτον εἰς Ἰθάκην ἐπειγόμενον ἐκπέμψειεν, τοῦ βάλλειεν ὁ Κύκλωψ ἐπαύσατο, μᾶλλον εὐεργετεῖν ἢ ἀμύνεσθαι τὸν ἐχθρὸν ὑποτοπάζας· φωνήσας δὲ φοδερεὴν μετ' οἰμωγῆς, ἀπαντας ὀξῆτον τοὺς Κύκλωπας σκυλεγγμένους, καὶ τίς πυνθανομένων ἢ συμφορὰ καὶ πόθεν, οὕτως με φονεύει, ὁ Κύκλωψ ἀπεκρίνατο. Εἰ οὖν οὕτως ὁ φονεὺς ἐστίν, θεὸθεν εἶναι τοῦτ' τὴν ὄργην οἱ Κύκλωπες ἐπειπόντες ἔχοντο. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι νεόκτυπον βροντὴν ἤγαγεν Ἄτθις, εἶτα τὴν μούσαν τῆς ξένης γλώττης Ἄτθιδας καὶ τὸ αὐ-

sive ascendas sive descendas. Mare porro angustum est inde ab Ahydo usque ad Constantini urbem, atque inde ad mare Ponticum, paulo plus trecentis millibus passuum. Sic igitur, dicit Gregorius ejusmodi gigantes constructor, montibus commotis hortum mihi præparavit abeque aquis irrigatum; inquit autem virtutis exemplar proficuum.

CARMEN LXXXIII. *In Proheresium sophistam.*

Viri Græcorum docti tonitru dicunt a Cyclopius originem trahere. Cyclopes in insula Sicilia regiones montanas habitasse feruntur, vitam pastoralem degentes; insuper anthropophagi appellantur. Eorum in numero tres statura præcellunt, Brontes, Asteropes, Arges, qui, fabri cum sint ærarii, tonitrua et fulgura Jovi fabricarunt. Cyclopes secundum Hesiodum nominantur quod unum oculum in circuli modum habebant. Palæphatus autem cyclopes eos vocat, quod insulam circularem incolebant. Hi porro Ulyssis socios persecuti sunt; quo enim tempore Ulysses errans in eas regiones venisset et apud Cyclopem decessisset, in autrum cum sociis includitur, in quo Cyclope cum grege pernoctabat, interdum autem, lapide maximo ad antri os obvoluto, gregem pascebat. E sociis cum Ulysse ita conclusis, homo monstrosus unum quodidie manducavit, Ulysses sibi reservans ultimum. Cyclops relicto in spelunca palo quem in quæretio exciderat, et cujus altitudo navis malum æquabat, discessit. Ulysses ejus ope præcuti, monstri oculum excæcavit; rogatusque nomen suum. Οὕτως nominor, respondit. Ubi per ordinem successionis Ulysses manducandus esset, vinum Cyclopi offert dicens: Amabo, bibe. Cyclops cum præter consuetudinem bibisset, inebriatusque dormiret, palo eum excæcavit. Post ubi resipuisset seque cæcum sentiret, ad portam antri Ulysses manibus quærebat, nec invenit, quippe qui arietis abdomini se alligasset. Tum lapide amoto unamquamque ovium egredientium investigabat, Ulysse, ut diximus, per dolum exeunte; de quo postea multus risus. Inimicum deinde nave conscensa aufugisse sentiens, saxa in navigantem jaculatus est atque ita magis ductus sublevavit. Postremo Ulysses post tot tantaque rerum discimina, cum Cyclopa saxa jacere desiisset, credens ita se naviganti magis prodesse quam obesse, vociferatus cum ululatu omnes Cyclopes convocari; qui cum auctorem infortunii nosse vellent, ille, οὕτως (nemo) me interficit, quærentibus reponit. Si nemo te interficit, numen aliquod divinum experiris; atque ita abierunt. Gregorius Proheresii eloquentiam vere Atticam cum tonitru comparat ejusque effectus contra Græciam fulgurare opinatur.

(4) Apud Murator. epigr. 1 [nunc 3, ed. nov. p. 1109].

της σημαίνων πρὸς τὴν καλλιπέπειαν καὶ τέχνην ἐναρμόνιον, εἶτε τοὺς λόγους τοῦ οἰκείου σοφιστοῦ Προαιρεσίου νεόκτυπον ὡς βροντὴν κατὰ τὴν Ἑλλάδα φερομένην, καὶ νέον τι βροντῶντας, ἀποσκοπήσας ταῦτά φησι.

ΛΟΓΟΣ ΠΑ', ΛΟΓΟΣ ΠΕ'. *Εἰς Μαρτινιαρόν* (1).
*Εἰ τις Τάνταλος ἔστιν ἐν ὕδασιν αὐτοῦ ἀπίστοις,
 Εἰ τις ὑπὲρ κεφαλῆς πέτρος ἀεὶ φοβέωρ.*

Τάνταλος υἱὸς ἦν τοῦ Διὸς. Οὗτος, ὡς Ἑλληνέες φασιν, ἠξιώθη τῆς τραπέζης τῶν θεῶν, καὶ ἀξιωματικῶς ἐδημοσίευσεν τὰ μυστήρια αὐτῶν, καὶ κολάζεται χόλασιν διὰ τοῦτο τοιάνδε· Ἐν τοῖς ὑπὸ γῆν δικαιοτηρίοις ἔστιν ἔχων πέτραν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ κάτω ὕδωρ πολὺ καὶ βλαστήματα καρποφόρα, καὶ ἦρται ὁ λίθος κατ' αὐτοῦ. Ἐάν οὖν θέλει πιεῖν ἐκ τοῦ παρακαμιμένου ὕδατος, τρίπτει ἡ πέτρα ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ τιμωρεῖται. Οὕτως οὖν λιμῶ καὶ δίψει τήκεται, ἄρῶν μὲν ἀφ' ὧν εἶδει φαγεῖν καὶ πιεῖν, μὴ δυνάμενος δὲ διὰ τὴν ἐπληρωμένην αὐτῷ πέτραν. Μέννηται δὲ τούτων καὶ ἀλλαχοῦ Γρηγόριος ὁ θεῖος λέγων· Ἡ τῶν μύθων πείρασις, ἀνυδρία ξηραίνεσθαι ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος.

Ἀπαιτόμετόν τ' ὄρνισιν ἀθήρασι ἡπαρ ἀλιτροῦ.

Μέννηται τούτου καὶ ἀλλαχοῦ, χείρεσθαι λέγων τὸ ἡπαρ ὑπὸ τῶν ὀρνίθων· ἔστι δὲ ἡ κατὰ τὸν Προμηθεῖα ἱστορία. Προμηθεὺς οὗτος λέγεται κλέψαι τὸ πῦρ παρὰ τῶν θεῶν, καὶ ἐνεγκεῖν εἰς ἀνθρώπους, καὶ ὅτι περὶ τὰ κρέα τῆς θυσίας ἀπατήσας τὸν Δία, εἰς ὄργην ἐκίνησεν διττάς. Ζεὺς οὖν βουλόμενος αὐτὸν τιμωρῆσασθαι, ἐποίησεν αὐτὸν κατεσθῆναι αὐτοῦ τὸ ἡπαρ, καὶ τὴν μὲν ἡμέραν κατήσθαι τὸ ἡπαρ, τὴν δὲ νύκτα πάλιν ἀνεπληροῦτο, καὶ πάλιν ἤρχετο ὁ ἀετὶς καὶ ἤσθιεν αὐτὸ, ἕως οὗ ὁ Ἡρακλῆς ἐλθὼν ἀπέξυσε τούτο τὸ ὄρνειον. Ἀγήραον δὲ φησι κατ-

εσθῆσθαι δι' ὃν ἔφαμεν τρόπον, ὅτι κατὰ πᾶσαν νύκτα πληρούμενον, κατ' ἐκάστην ἡμέραν τοῦ Προμηθεῖος τὸ ἡπαρ ἠσθίετο. Ταύτων τεσσάρων ἱστοριῶν ὑφ' ἐν μένηται Γρηγόριος ὁ θεῖος ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν *Στηλιτευτικῶν* αὐτοῦ λόγων· φημι δὲ τῆς κατὰ τὸν Τάνταλον, ἐν οἷς αὐτὸν καὶ ἐπιγενεῖοις τοῖς ὕδασιν οὖσιν ξηραίνεσθαι φησιν, ὅτι τῆς γενεᾶδος μὴ ἀπτεται τοῦ ὕδατος, δίψει δὲ φλεγόμενος πιεῖν οὐ δύναται διὰ τὸν τῆς ἐπληρωμένης πέτρας φόβον· ὡσαύτως τῆς Ἰξίονος περιφορᾶς, περὶ ἧς ἡμῖν εἰρηγεται ἐν τῷ *Περὶ ψυχῆς* λόγῳ, ὅτι τῆς Ἰφρας ὁ Ἰξίων ἐρασθεῖς, τροχῶν δεσμεῖται ὑπὸ Διὸς διηνεκῶς ροιζούμενος, καὶ τοῦτον κολαζόμενος τὸν τρόπον· εἶτα δὲ καὶ περὶ Προμηθεῖος, ὅτι τὸ πῦρ κλέψας καὶ τὸν Δία περὶ τὰ κρέα τῆς θυσίας ἀπατήσας, διηνεκῶς τὸ ἡπαρ ὑφ' ἀετῶν κατεσθιεται.

*Καὶ πυρὸς ποταμὸς καὶ ζῶφος ἀθάνατος
 Ταρταροῦ τε μυχοὶ καὶ δαίμονες ἀγγιόθυμοι.*

Κεῖται περὶ Φλεγέθοντος καὶ ζῶφου καὶ Ταρταροῦ καὶ Κωκυτοῦ καὶ Ἀχέροντος ἐν τῷ ἰδ' λόγῳ. Πλάτων γὰρ ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ *Φαίδωνι* περὶ τούτων δεξήλοεν,

Ἄλλοι τε φοιμένων τίσιες εἰν ἀΐδη.

Τῆς Λητοῦς ἐρασθῆναι λέγεται Τιτυδὸς, καὶ ἐρασθεῖς αὐτῆς ἐκράτησεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κρηδέμενου· Ἄρτεμις δὲ καὶ Ἀπόλλων παῖδες ὄντες τῆς Λητοῦς κατετόξευσαν αὐτὸν καὶ ἀνέκλον· καὶ νῦν, φησὶν, ἐν τῷ ἔδῳ ἔχει τὰ βέλη ἐμπεπαρμένα καὶ κολάζεται· καὶ τοῦτο ἔστιν ὁ φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος· Ἄλλοι τε φοιμένων τίσιες εἰν Ἀΐδη.

*Ὡς φοβεραὶ (2) ψυχῶν μάστιγες οὐχ ὄσιων·
 Ὡςτος ἐμοῖσι λίθοισι φέρει στονόεσσι σίδηρον,
 Οὗτος ἐμοί, φεῦ φεῦ, ποῦ δὲ λίθος Σιτύφου;*

CARMINA LXXXIV, LXXXV. *Ad Martinianum.*

Tantalus, Jovis filius, ad decorum mensam, ut Græci dicunt, adhibitus est; sed postquam eorum arcana revelasset, hancce pœnam subiit. Ad inferos relegatus saxum capiti habet imminens, infraque aquam copiosam et ramos frugiferos. Quando aquam bibere præsumit, saxum minatur. Sic itaque fame ac siti languet: cibus et potus adsunt, sed adest etiam saxum. Gregorius eorumdem quoque meminuit alio loco: fabulam docere, fieri posse, ut aliquis in mediis aquis ariditate languescat.

Passim dicit, hepar ab avibus corrodi; factum autem legitimus in Prometheus, qui ignem de cælo raptum hominibus detulisse fertur, et ob carnes inter sacrificandum dolose subreptas duplicem Jovis iram incurrisse. Hic ultionem ab eo sumpturus, aquilam misit, qui hepar miseri ita tuleret, ut quod interdum ablatum fuerat, noctu succresceret, donec Hercules avem telo occideret, tormentumque cessaret. Gregorius has quatuor narrationes singillatim memorat in suis contra Julianum orationibus; eam, inquam, quæ de Tantalus est, quem in mediis aquis sibi languescere dicit. Aquam enim quasi manibus tangit miser siti laborans, sed ob saxum imminens eam explorare nequit; altera est de Ixione cum rota simul circumagitato de quo nos in sermone *De anima* verba fecimus, dicentes, Ixionem ob amorem Junonis rotæ alligatum una cum ea ad perpetuam circumvolutionem damnatum fuisse. Deinde Prometheus, cujus ob ignem subreptum et fraudem Jovi inter sacrificandum illatam pœna ea est ut hepar ejus quotidianis aquilæ rostribus corrodatur. De Phlegethonte, de tenebris Tartareis, de Cocytus atque Acheronte in decimo quarto carmine dictum est. Plato etiam philosophus de his in *Phædone* disseruit.

Tityum dicunt Latonæ amore captum illam veste arreptam capere voluisse. Artemis autem et Apollo, Latonæ liberi, u-lis eum transfoderunt. Sed nunc quoque, prosequitur, telis confoditur, et sic pœnas dat. Ili sunt quos Gregorius innuit dicens: Aliisque perditorum in inferno pœnæ.

Sisyphus ille criminosus qui multum in Jovem peccaverat, et, secundum fabulam, Asopo fluvio filiam suam a Jove raptam cum indicasset, quinque annis Mortem in vincula conjecit; et cum per hoc tempus nemo decederet, Mors soluta e vinculis eum rapuit, et in orco positum ita punivit. Jupiter eum condemnavit ut saxum prægrande in collem manibus volvendo tolleret; quod ubi in cacumine advenit, subito

(1) Apud Murator. *carm.* 5 [nunc 40, ed. nov. p. 1125]

(2) Apud Murator. *epigr.* 9 [nunc 46, ed. nov. p. 1125].

Πανούργος ὁ Σίσυφος καὶ πολλὰ εἰς τὸν Δία ἀμαρ-
τῶν, ὡς ὁ μῦθος, τῷ μὲν Ἀσωπῷ ποταμῷ τὴν
ἕνπερ αὐτοῦ Ζεὺς ἔρπασε. Οὐγατέρα δείξας, χρόνιος
εἰ δεσμεύει τὴν θάνατον· μηδενὸς δὲ τοσοῦτον ἐπὶ
χρόνον τελευτῶντος, λυθείς ὁ θάνατος αὐτὸν ἀφαιρεί-
ται· γενόμενος ἐν τοῖς ἔθου δὲ ταύτην ἔσχε τὴν τι-
μωρίαν· Δίῳ αὐτὸν μέγαν ἀνακυλίειν ὁ Ζεὺς προ-
έταξεν ἐπὶ τὴν γεώλοπον· ὁ δὲ λίθος ἐπ' ἀκρῶν γενό-
μενος τῷ βουνῷ, αὐθις κατεκυλινδρεύετο, ἕως οὗ τὸ
πέδιον κατελάμβανεν· ὁ δὲ Σίσυφος τοῦτον πάλιν
ἀνάγων, μόθῳ πολλῷ διηνεκῆ τιμωρίαν ὑπέμεινεν.

ΛΟΓΟΣ ΠΖ', ΛΟΓΟΣ ΠΗ'. *Εἰς Εὐφρήμιον (1).*

Αἱ Χάριτες Μοῦσαι· *Τί λέξομεν; οὐκέτ' ἀγαλίμα
ἄκρῶν ἡμετέρων Εὐφρήμιος ἐν μερόπεσσι;
Κ' αἱ Μοῦσαι Χαρίτεσσιν· Ἐπὶ φθόγγος ἔστιν
ἰδλίτρος.*

Χαρίτες εἰσι τρεῖς, Παιθεά, ἡ Πειθῶ, καὶ Εὐ-
ρήνη (2). Μοῦσαι δὲ ἐκ Διὸς καὶ Μνημοσύνης ἑννέα,
Κλειώ, Εὐτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη,
Ἐρατώ, Πολυμνία, Οὐρανία, Καλλιόπη, ἧτις καὶ
προέχει πασῶν. Ταύτης οὖν φημίζουσιν Ὀμηρον
τὴν ποιητὴν Ἑλλήνων, ὅς τῶν ἄλλων παρ' αὐτοῖς
ἔστιν ἐπίσημος. Ταύτας δὲ πάντας μουσικῶν τυγχά-
νειν ἐφόρους φασί· ταύτη καὶ μουσικὴν ἅπαν, τὴ
τερπνὴν νομιζόμενον, καὶ μουσὸπνευστος ὁ περὶ τῶν
τοιούτων δεξιός· μουσότευκτος δὲ ἄγαν ὁ εὐμορφος.
*Κάλλιμος (3) ἠθέων Εὐφρημιάς, ὡς σε θανῶν περ
Κάλλιμος ἐν χώροις χώρος δδ' Ἡλύσιος.*

Μέμνηται τῶν Ἡλυσίων πεδίων ὁ θεὸς Γρηγόριος
ἐν τῷ εἰς Βασιλείου τὸν θεῖον λόγῳ, φάσκων ἐπὶ
λέξεω ὡς· «Οὐδὲν ὁ Μίνως ἐκεῖνος καὶ ὁ Ῥαδά-
μανθος, οὗς ἀσφοδελῶν λειμῶνων καὶ Ἡλυσίων πε-
δίων ἐτίμησαν Ἕλληνες.» Πλάτων μὲν οὖν ὁ φιλό-
σοφος, ἐν τῷ Φαίδωνι περὶ Ταρτάρου καὶ Πυριφλεγέ-

θοντος Κικωτοῦ τε καὶ Ἀχέροντος εἰπὼν, καὶ δε-
τοὺς κακοὺς ἐκεῖσε δεῖ κολάζεσθαι, φησὶ καὶ περὶ
τῶν ἀσφοδελῶν λειμῶνων, καὶ Ἡλυσίων πεδίων, ὅτι
δὴ τοὺς ἀρετῆ βεθιωκότας τοιοῦτος ὑποδέξεται χώρος.
Τὸ μὲν οὖν Ἡλύσιον ἔστιν ὄνομα τοῦ τόπου, οἷον αἰ
ἀλύσιον καὶ ἀπολύσιον· τὸ δὲ τοῦ ἀσφοδελῶ, καὶ
τοῦτο φυτοῦ τινός ἐστιν ὄνομα, ὅσμην ἔχοντος οὐ
φαύλην καὶ τὸ ἄνθος ἐπιτερπές. Ἕλληνες οὖν φασιν,
ὅτι ὁ Μίνως καὶ ὁ Ῥαδάμανθος εἰς τοῦτον μετετέ-
θησαν τὴν χῶρον, ὡς εὐσεβεῖς. Λέγονται γὰρ οὗτοι
Διὸς υἱοί, ὧν ὁ μὲν Μίνως νομοθέτης ἦν, παρὰ τοῦ
πατρὸς δεξάμενος τὴν νομοθετικὴν· ἡ δὲ Ῥαδάμαν-
θος δίκαιος δικαστής, ὡς παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν δι-
καιότην μαθὼν· διδ τοιούτοις αὐτοὺς μετὰ θάνατον
τιμῶσι χώροις. Γρηγόριος δὲ ὁ θεὸς Βασιλείου τὸν
μέγαν, ταῖς δυνάτεσ ἀρεταῖς ἀπαστρέψαντα βουλόμε-
νος ὑπερεξῆραι καὶ ἐκ τῶν ἐξωθεν, Οὐδὲν, φησὶ, πρὸς
τοῦτον ὁ Μίνως ἐκεῖνος καὶ ὁ Ῥαδάμανθος, οὗς τοσ-
οῦτον ἐθαύμαζαν Ἕλληνες ἐπ' εὐσεβεῖα, ὡς καὶ
τοιοῦτον αὐτοῖς μυθολογῆσαι χῶρον, φησὶ δὴ τὸν
Ἡλύσιον καὶ ἀσφοδελῶν λειμῶνα. Καὶ μὲν τοι Εὐφ-
μήμιον νέον δυνάτεσ καὶ πολλαῖς ἀρεταῖς διαπρέψαντα
κάλλιστον ἐν χώροις φησὶ ὁ θεὸς Γρηγόριος· ὁ δὲ
χώρος Ἡλύσιος, τοῦτ' ἔστιν τερπνός τε ὁμοῦ καὶ τῶν
πώποτε θαυμαζομένων οὐ δευτερός.

ΛΟΓΟΙ ΠΘ', Ι', ΙΑ', ΙΒ', ΙΓ', ΙΔ', ΙΕ', ΙΖ', ΙΗ'.

Εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν (4).

*Εἰ τινα δένδρον ἔθηκες γῶς καὶ εἰ τινα πλάτανον
Εἰ τις καὶ πηγὴ βεῦσεν ὀδισμομένη,
Πέτρι καὶ ποταμοὶ καὶ δένδρεα λυπρὰ πέλας
Πάντες Καισαρίῳ γέγονες ἠδὲ φίλοι.
Ἄνεθραν μὲν ἔθρην ὁ θρῆνος τὰς τοῦ Φαίδωνος
ἀδελφάς· ὅς υἱὸς ὧν τοῦ Ἡλίου, ὡς ὁ μῦθος, θνητός.*

delapsam in planitiem cecidit. Sisyphus iterato labore et extenuato corpore, pœnam sempiternam dedit.

CARMINA LXXXVII, LXXXVIII. *Ad Euphemium.*

Gratiæ sunt tres, Pasithea, Python, Irene. Musæ, Jovis et Mnemosynæ filix, sunt novem : Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsichore, Erato, Polymnia, Urania, et omnium prima Calliope, cujus filium dicunt Homerum qui apud Græcos maxime honoratur. Eas omnes artium ingenuarum præsidēs præsentant. Ad Musas igitur pertinere putatur, quodquod gratum est, sive μουσὸπνευστος aliquis sit sive μουσότευκτος.

De campis Elysiis divus Gregorius in sermone *De divino Basilio* hæc dicit : Nullius pretii ille Minos et Rhadamanthus quos Græci in pratis florentibus Elysiisque campis honorant. Plato philosophus certe in *Rhadone* disserens de Tartaro, de Pyriphlegethonte, de Cocyto et Acheronte dicit ibi malos pœnas subire ; de pratis item floridis et campis Elysiis loquitur ut de loco qui recipit eos qui in vita virtutem exercuerunt. Elysium itaque est nomen loci, sicut ἀλύσιον et ἀπολύσιον. Quod ad asphodelum attinet, nomen est plantæ odoris boni florem gignentis amœnissimum. In hunc igitur locum Græci Minoem et Rhadamanthum utpote viros probos translatos esse perhibent. Sunt autem Jovis filii : Minos legislator, leges condendi arte a patre accepta ; Rhadamanthus autem iudex justus, utpote a patre justitiam eductus ; quare etiam mortuos eos inibi mortales venerantur. Gregorius porro Basilium Magnum qui virtutibus cunctis præfulserat, laudibus celebrare volens, dicit : Nihil cum illo comparati Minos, Rhadamanthus, quos Græci adeo venerati sunt virtutis gratia, ut eis campum Elysium et pratium semper florens assignarent. Gregorius Euphemium, adolescentem forma maxime egregium in istis locis commemoratum esse refert. Est autem campus elysius, locus perquam amœnus nullique, quoad pulchritudinem, secundus.

CARMINA LXXXIX-XCVIII. *In Cæsarium fratrem.*

Luctus in arbores mutavit sorores Phaëthontis, qui Solis filius mortalis et ætate florens rogavit patrem

(1) Apud eundem. epigr. 27 [nunc 35, ed. nov. p. 1121].

(2) Codex Πασιθέα, ex in lacuna, in qua recentior manus s ripisit ἡ Πειθῶ καὶ Εὐρήνη.

(3) Apud Murator. epigr. 28 [nunc 36, ed. nov. p. 1121].

(4) Apud Murator. epigr. 64 [nunc 18, ed. nov. p. 1115].

νήπιος ὡν ἦται τὸν πατέρα τὸ πύρινον ἠνιοχῆσαι
ἄσμα, καὶ λάμψαι τοῖς ἀνθρώποις· οὐκ ἰσχύσας δὲ
οὐδὲ τὴν κατὰ τάξιν εὐρηκῶς ἐξανύσαι πορείαν, ὡς
ἔνοι, κεραυνωθεὶς ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐβρίφη, ὡς δὲ ἔτε-
ροι, ὑπὸ τῆς ἀμέτρου φλογὸς τοῦ πυρίνου ἄρματος
κατεκῆ. Τοῦτον αἱ ἀδελφαὶ ἐπέμβουον οἰκτρῶς· ἅς
ἐλεήσας, ὁ Ζεὺς εἰς αἰγείρους μετέβαλεν. Αὗται λέ-
γονται καὶ μετὰ τὸ ἀποδεδρωθῆναι· δακρῦσιν ἤλε-
κτρον ἐν τῷ Πακτώλῳ (*ita cod.*) ποταμῷ. Ἢ δὲ
Νιόβη ἐξ υἱοῦ καὶ ἐξ θυγατέρας ἐσχηκυῖα κατεκχυ-
χίτο τῆς Λητοῦς, ὡς αὕτη μὲν δύο τέτοκεν τῷ Διὶ,
αὕτη δὲ δώδεκα· ἀνθ' ὧν οἱ τῆς Λητοῦς ὀξύνθοντες
Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις ἀπέκτειναν τοὺς ἐξ αὐτῆς· ἡ
δὲ τῷ πένθει κατείχτο. Ταύτην ὁ Ζεὺς οἰκτείρας,
ἐκείνους μὲν ἔθαψεν, αὐτὴν δὲ εἰς λίθον μετέβαλεν,
ἀφ' ἧς τῶν ὀφθαλμῶν πηγὰς δακρῶν ἐκρέειν φασὶν
καὶ μέχρι τοῦ νῦν.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ', ΛΟΓΟΣ Ρ'.

Εἰς τὸν πατέρα (1).

Μνήμηται Μωϋσέως καὶ τῆς Βηθλεὲμ καὶ τῆς Χρι-
στοῦ μεταμορφώσεως. Κεῖνται δὲ ἱστορίαι ἐν τοῖς
ῥῶθι προλεχθεῖσιν.

ΛΟΓΟΣ ΡΑ'.

Εἰς τὴν μητέρα (2).

Ἄβρα σοφὴ τίουσα φίλον πόσιν.

Ἄβρα μεμαρτύρηται τὸν Ἀβραὰμ τιμηκῆναι,
καθὼς Πέτρος φησὶν ὁ ἀπόστολος, ὡς Ἄβρα τῷ
Ἀβραὰμ ὑπήκουσεν, κύριον αὐτὸν καλοῦσα. Καὶ
ἔτι πρὸς αὐτὴν περὶ τοῦ Ἰσαὰκ γέγονεν ἐπαγ-
γέλιον ὑπὸ τὴν σκητῆν οὔσα, λεγόντων ἀκούσασα
Ἄβρα τῶν ξενωθέντων αὐτοῖς ἀγγέλων περὶ
τῆς συλλήψεως αὐτῆς, ἐγέλασεν, καὶ φησιν· Εἰ

οὔπω μὲν μοι γέγονεν ἄχρι τοῦ νῦν, ὁ δὲ κύριός
μου προσέειπεν· διὸ καὶ ἠρνήσατο μετέπειτα φο-
βηθεῖσα, καὶ ὡς Οὐκ ἐγέλασα. λέγουσα· ὁμῶς κατὰ
τὸν καιρὸν εἰς ὥρας τὸν Ἰσαὰκ τέτοκεν.

Ἄννα σὺ δ' ἴνα φίλον καὶ τέκες εὐξημέτη.

Καὶ νῆφ' μιν ἔδωκεν ἄγγόν θεράπορτον Σαμουήλ.

Ἢ μὲν τοῦ Σαμουὴλ μήτηρ Ἄννα τὸν Σαμουὴλ
εὐξημένη τῷ Θεῷ καὶ τεκοῦσα προσήνεγκεν· ἡ δὲ
Νόννα τοῦ θεοῦ Γρηγορίου ἡ μήτηρ καὶ τέτοκεν εὐ-
ξαμένη, καὶ τῷ Θεῷ τουτοῖ τὸν μέγαν παρέσχεν
ἀρχιερέα.

Ἢ δ' ἑτέρη κέλοις Χριστὸν ἔδεκτο μέγαν.

Ἐτέρα ἐστὶν Ἄννα τῆς Θεοτόκου ἡ μήτηρ (3),
ἧτις τὴν Μαριάμ διὰ τῆς προσευχῆς κηύσασα, Χρι-
στὸν δι' αὐτῆς τὸν δντως μέγαν Θεὸν ἀνθρωπίνως τοῖς
κόλοις ὑπέδεξατο. Μήτηρ μὲν οὖν Χριστοῦ Μαρία ἡ
Θεοτόκος, Μαρίας δὲ μήτηρ Ἄννα, καὶ πατὴρ Ἰωα-
καίμ.

*Sequentia usque ad carm. 140 continuatim leguntur
in codice.*

Ἐμπεδόκλεις (4), σὲ μὲν αὐτίκ' ἐρώσιτα φυνσί-
[ωντα,
Καὶ βροτῶν Αἰτναλοιο πικρὸς κρητῆρες ἔδειξαν.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς βουλόμενος ἐαυτῷ Θεοῦ δόξαν περι-
ποιήσασθαι, ἐν τῷ ἀναδιδομένῳ πυρὶ τῆς Αἰτνης βα-
λὼν ἐαυτὸν ἀνηρέθη. Κεῖται ἡ ἱστορία ἐν τῷ 98
λόγῳ.

Νόννη δ' οὐ κρητῆρας ἐσήλατο, πρὸς δὲ τραπέζῃ
Τῆ δὲ ποτ' εὐχομένη καθαρόν θύος ἔνθεν ἀέρθη.
Καὶ νῦν ὀηλυτέρησι μετατρέπει εὐσεβέεσσι
Σουσάννῃ Μαρίας τε καὶ Ἄννας ἔρμα γυναικῶν.

Σουσάννα σὺ φρων οὔσα, χεῖρας ἀθεσμοτάτας ἐξ-
έφυγεν ἱερέων ἀκολάστον. Κεῖται ἐν τῷ 7 λόγῳ.
Μαριάμ δὲ ἐστὶν ἡ Μωϋσέως ἀδελφὴ καὶ Ἀαρῶν,

ut currum igneum sibi conducendum concederet. Imperitus autem artis currum regendi et paterna praecepta prudentia exsequendo impar, fulmine tactus ex alto cecidit, secundum alios flammis currus igniti consumptus est. Sororum fratrem amare lugentium Jupiter misertus, in populos eas mutavit. Quo facto illae electrum prope Pactolum lacrymando distillare dicuntur. — Niobe sex filiorum et totidem filiarum genitrix, Latonam prae se despiciebat quod duo pepererat Jovi, ipsa vero duodecim. Hinc Apollo et Diana indignati Niobae liberos omnes trucidarunt, ipsamque dolentem, liberis sepultis, in lapidem mutaverunt matrem, cujus ex oculis fontes lacrymarum fluere perenniter fabulantur.

CARMINA XCIX, C. Ad patrem.

De Moysē, de Bethlehem, deque Christi transfugatione sermo est. Quae omnia supra memorata sunt.

CARMEN CI. Ad matrem.

Abrahamum constat a Sara uxore in maximo honore habitum fuisse, et Petrus apostolus dicit: *Sara obediebat Abraham, dominum eum vocando*. Ubi enim Isaac ex ea nascendus ei annuntiabatur, pone tentorium stans, angelos hospitio exceptos ea de re loquentes audiens risit, dicens: *Nondum tale mihi obtigit, et dominus meus vetulus est*; ideo etiam prae timore negavit se risisse; sed nihilominus tempore et hora statutis Isaacum peperit.

Anna, mater Samuclis cum filium vovisset Domino, ubi pepererat, eum Deo obtulit; sed Nonna quoque, divi Gregorii mater, precibus suis efflagitavit filium a Deo, et postea magnum archipresbyterum Deo consecravit.

Altera Anna, Deiparae mater, filiam Mariam precando adepta, Christum, vere Deum, per eam more humano in sinu suo concepit. Mater ergo Christi est Maria Deipara; Mariae autem parentes Anna et Joachim.

Empedocles divino se honore circumdaturus in Aetnae flammis se praecipitavit, et sic interiit.

¹ I Petr., III, 6.

(1) Apud Murator. epigr. 73, 78, 81 [nunc 57, 62, 65; ed. nov. p. 1131, 1133].

(2) Apud Murator. epigr. 84 [nunc 68, ed. nov. p. 1135].

(3) Ergo videtur corrigendus Muratorius, qui Annam hic intelligit illam piam vetulam, quae Je-

sum parvulum in templo cum Simone excepit. Certe hoc Cosmae priscum testimonium pro Annae divae Virginis genitrice non est negligendum.

(4) Apud Murator. epigr. 85 [nunc 69, ed. nov. ibid.].

ἦτις μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τὴν παντελῆ τῶν Αἰγυπτίων καθαίρεισιν, λαβοῦσα τὸ τύμπανον, πασῶν ἐξήρχεν τῶν Ἰσραηλιτῶν, χορεύουσα καὶ τὴν ἐπιπικίον ᾠδὴν ᾄδουσα· Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. Ἄννα δὲ ἴσθιν ἡ τοῦ Σαμουὴλ μήτηρ, ἦτις τεκούσα, τῷ Κυρίῳ ἐξωμολογήσατο, Ἐστερεώθη, λέγουσα, ἡ καρδία μου ἐν Κυρίῳ· αἴς τὴν ἰδίαν συγκρῖνει μητέρα Γρηγόριος, ἐπαίπερ εὐχομένη παρὰ τῆς θεῆς τραπέζῃ, τῆς ζωῆς ἐλύθη τῆς ἐπικαίρου.

Ἑρακλῆς (1), Ἐμπρόδοιμε, Τροφώνας, Λιξάτα
μύθων (2),
Καὶ οὐ γ' Ἀρισταίον κκεαυχέος ὄφρ' οὐς ἄπιστε.

Κεῖνται αἱ παρούσαι ἱστορίαι ἐν τῷ 58' λόγῳ.

Φυμόσχων (3) θυσιῇ σκιοειδέα, οὐδὲ χιμάβρων,
Οὐδ' ἐ πρωτοτόκων Νόννα ἔθηκε Θεῷ,
Ταῦτα νόμοις προτέρουσι δ' εἰκόνας· ἡ δ' ἄρ' [ἐαυτὴν]
Ἄωκεν ὄλαρ βιότῳ μάνθαρε καὶ θαρίτῳ.

Μόσχων θυσίαν καὶ χιμάβρων καὶ πρωτοτόκων λύτρα τῷ Μωϋσῇ προσέταξεν ὁ Θεὸς νομοθετῶν διδόναι Θεῷ· Γρηγόριος δὲ φησιν, ὅτι τοῖς σκιδέσει ταῦτα ἀναγκαῖα ἦν· νοῦν δὲ οἶον Νόννα παποίηκεν ἐαυτὴν τε καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὸν παῖδα καθιερώσασα τῷ Θεῷ. **Πλοῖτις Ἐρώχ (4) μετέθηκε καὶ Ἕλληρ.**

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

Ἄωκε Θεῷ θυσιῇ Ἀβραάμ πατρ, ὡς δὲ Οὐγασρα
Κλεινός Ἰερθᾶς, ἀμρότεροι μετ' ἄλληρ.

Ἡ μὲν ἱστορία τῆς Ἀβραάμ θυσίας ἐν τῷ α' λόγῳ κεῖται. Ἡ δὲ τῆς Ἰερθᾶς θυσίας ἐξήγησις ἴσθιν αὐτῇ· Τίττεται δὲ αὐτῷ καὶ Ἰερθᾶς ἀπὸ παλλακῆς, ἀνήρ ἀμφοτεροδέξιος, σοφός τε καὶ θεοῦ Πνεύματος καὶ δυνάμειος πλήρης. Τοῦτον οἱ ἀδελφοὶ ζηλώσαντες, ἀτίμως αὐτὸν ὡς παλλακῆς υἱὸν ἐξ-

αποστέλλουσι, πατρίδας αὐτὸν ἀπωσάμενοι κληρονομίας· ὁ δὲ ἀνάστας, ἐπ' ἄλλοδαπῇ μετέφυγεν. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ πόλεμος ἐφύετο τῶν Ἀμμωνιτῶν, παρῆσάν τε τὸν Ἰσραὴλ κακωσόμενοι· πτοηθέντες δὲ καὶ γενόμενοι ἐντρομοί, τὸν Ἰερθᾶς συμμαχῆσαι σφισιν ἐξελιπάρουν. Αὐτὸς μὲν οὖν εὖ εἰδὼς τῇ μὲν κακίᾳ προσανέχειν, τοῖς ἀτίμοις δὲ μὴ προχείρως συνέπεσθαι, πρεπόντως καὶ ὡς θέμις ἦν ἀπεκρίνατο· Ὑμῖς γάρ με, φησὶν, μεμισήκατε καὶ παρ' ὁμῶν ἐξαπεστάλλατε, καὶ τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνάγκης ὁμῶν ἐρέετε· Δεῦρο καὶ πολέμησον τὸν πόλεμον ἡμῶν· οἱ δὲ τοῖς ῥήμασιν καταεισεθόντες αὐτοῦ, συνιέντες τε, καὶ μέντοι πρὸς τὸν πόλεμον ἱκανὸν ὑπάρχοντα προγινώσκοντες, ὁμῶς ἡπίους ῥήμασιν κατεμύλασσον, αὐτὸν ἄρχειν μετὰ τὸν πόλεμον παντὸς Ἰσραὴλ ὑποσχόμενοι. Πεισθέντος γοῦν καὶ πρὸς τὴν μάχην ἀφικόμενου, οἱ μὲν πολέμοι κατὰ κράτος ἐτρέποντο· τούτῳ δὲ δι' εὐχῆς ἦν, τὸν πρώτως αὐτῷ συναντήσοντα τῶν οἰκείων ἐπιανόντι καθιεροῦν τῷ Θεῷ· μονόπαις δὲ τούτῳ παρθένος ἦν ὅτι λίαν καλῆ, ἢ προσυπαντήσασα τῷ πατρὶ μετὰ χαρμοσύνης καὶ τυμπάνων, τῶν ἄλλων προζέτετο· βαρὺ δὲ καὶ λίαν στενάχας ἐκ βᾶθους ὀδυνηρὸν, **Οὐ μοι, φησὶ, θύγατερ, ἔμποδος ἔστηκάς μοι· τὸ γὰρ στόμα μου περὶ σοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἦνοιξα, καὶ τῶν σκόλων γέγονας ἐν ὀφθαλμοῖς μοι· οὐ γὰρ δυνησομαι τὴν εὐχὴν παραβῆναι. Ἡ δὲ νεάνις ἀλύπῳ τε προθέσει καὶ ψυχῆς ἀνδρείότητι, Πληρώσαις, ἔφη, πάτερ, τὴν ὑπόσχεσιν οὐ χάριν συνέτριψεν Κύριος τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ χεῖράς σου· μικρὸν δὲ ταῖς συνεταίραις ταύτην συνείναι φήσασα συγχωρήσας, τὴν παρθενίαν ἀνὰ τὰ ὄρη τεσσάρακοντα ἡμερῶν κλαύσασα μετὰ τῶν παρθένων Ἰσραὴλ, πατρικῆς ὑπὸ χειρὸς ἐργασθεῖσα τῷ Θεῷ καθιερώθη.**

Susanna femina casta manus impuras senum orationum effugit. Adisus carm. III. — Maria, Moysis et Aaron soror, post transitum maris Rubri et stragem Aegyptiorum, cymbalo sumpto omnes Israelitas antecessit, saltans et ita canens: *Cante vobis Domino: gloriosus enim magnificatus est*. Anna, mater Samuelis, post partum filii Domini glorificavit, dicens: *Confirmatum est cor meum in Domino*. His mulieribus Gregorius suam matrem comparat; postquam enim ad uensam divinam preces fecisset, casu felici vita est defuncta.

Vitulum et haedorum immolationem primogenitorum autem redemptionem Moysi Deus praeparat in honorem divinum. Gregorius autem dicit haec necessaria esse iis qui sub umbra viverent. Et Nonna quidem legi satisfecit, se ipsam, maritum et prolem Deo consecrando.

Abrahami sacrificium in carm. III narratur. Historia vero Jephthae haec est: Natus est Jephthae ex matre, vir ambidexter, sapiens et Spiritu divino ac virtute abundans. Hunc fratres ut spurium expellentes, paterna hereditate spoliaverunt; quare in alia regione consedit. Paulo post bellum Ammonitarum exortum est, et hostem vastabundi terram invaserunt. Territi igitur et trepidantes Jephthae obsecrati sunt ut ipsis auxilio esset. Hic autem malignitati resistere, et improbis non obtemperare edoctus, iure respondit: *Nonne vos estis, qui odistis me, et ejecistis de domo patris mei, et nunc venistis ad me necessitate compulsi, dicentes: Veni, et praeliare praelium nostrum*. Hoc ejus responso commoti et se juste reprehensos sentientes, ejus tamen fortitudinem suspicientes, ei persuaserunt, declarando, ipsum post bellum regnaturum esse, ut belli summam capesseret. Cum igitur exercitum in aciem duceret, hostes vi repulsi sunt; sponte itaque se consecraturum quem primum ex aedibus suis obviam habuerit. Habebat autem filiam unicam, egregia forma quae patri obviam facta cum lacrimis et tympanis alias omnes antecedeat. Tam pater ex imo pectore gemens: *Heu, heu, filia mea, decepsit me; aperui enim os meum ad Dominum; et nunc omen facta es in oculis meis; non enim votum praetergredi poterō*. Puella autem laeto animo: *Implebis, inquit, pater, promissum, cujus gratia Dominus hostes sub manus tuas redegit*. Tum postulat ut cum sociabus esset aliquandiu, et virginitatem suam in montibus deslevis; postremo a patre Deo consecrata est. Matrem suam propriam Saraim vocat, siquidem ipse, ad exemplum Isaaci, voti beneficio in lucem editus

¹ Gen. xviii, 12 sqq. ² Exod. xv, 1 sqq. ³ 1 Reg. ii, 1. ⁴ Jud. xi, 35 sqq.

(1) Id. epigr. 86 [nunc 70, ed. nov. p. 1135].

(2) Male μύθους apud Muratorium, cujus vide adn. Secundum casum more Graeco posuit etiam Horatius, ii, od 9, 17:

Desine mollium querelatum.

(3) Id. epigr. 92 [nunc 76, ed. nov. p. 1129].

(4) Id. epigr. 108 [nunc 92, ed. nov. p. 1145].

Σάρρα φιλῆ (1), πῶς τὸν σὸν Ἰσαὰκ Ἀβραμ, ἢ
[ποθέουσα

τῶν Ἀβραὰμ κόλπων ὡς τύχος ἀντιῶσαι;

Σάρρα τὴν ἰδίαν ἀποκαλεῖ μητέρα, διὰ τὸ αὐτὴν ἐξ ἐπιγγελλίας κατὰ τὸν Ἰσαὰκ τεχθῆναι, καὶ τῷ Θεῷ καθιερωθῆναι. Κόλπους δὲ φησὶν Ἀβραὰμ ὡς ὁ πτωχὸς ἐπαναπαύεσθαι λέγεται. Κεῖται περὶ τῶν κόλπων τοῦ Ἀβραὰμ ἱστορία ἐν τῷ α' λόγῳ.

Στήλη σοι (2) θανάτου με.ιηθῆος ἦδε τράπεζα,
Νόσση παρ' ἢ ἐλύθης εὐχομένη κύματα.

Χρῆ εἰδέναι, ὅτι ὁ φῶτος διὰ τῶν ἐγκωμιστικῶν προέρχεται, οἷον γένους, παιδείσεως καὶ πράξεων. Εἰ γὰρ μὴ τι; εὐγενής, ἢ φρόνιμος, ἢ εὐτροπος εἴη, φεικτὸς τοῖς πᾶσι καθέστηκεν. Στήλη δὲ διηγετικὸς ἐστὶ κατηγορηματικὸς ἐπὶ τε τῶν εὐ ἐχόντων καὶ τῶν ἐναντιῶν, οἷον ὡς Ἀθηναῖοι τὸν Ἀρίθμιον Ἐξελίτην στηλιτεύουσι, ὅτι διέφθειρεν τοὺς Ἕλληνας χρήμασιν ἐπὶ τὸ μάλλον ὑπακοῦσαι τῷ Πέρσῃ, ἀτιμώσαντες καὶ αὐτὸν καὶ ἄπαν αὐτοῦ τὸ γένος, ἄδειαν δεδωκότες ἐν τοῖς γράμμασι τῷ βουλομένῳ ἀνελεῖν αὐτὸν, ἐπιγράψαντες καὶ τὴν αἰτίαν ἐν στήλῃ, ἥτις ἦν αὐτῷ φῶτος, Ὅτι, φησὶ, τὸν χρυσὸν τῶν Ῥ' Μήδων εἰς Πελοπόννησον ἤγαγεν. Ὡσαύτως καὶ τῶν εὐεργετῶν ἀνεγράφησαν αἱ εὐεργεσίαι στηλιθεῖσαι, ὡς περὶ τοῦ Βοσπορίτου Λεουκῶνος τοῦ ἀρχόντος εὐεργεσία ἐν Ἀθήναις ἀνεγράφη. Στήλης δὲ ἀξίον τῆς ἰδίας μητρὸς τὸ τέλος φερῶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, οὐχ ὡς ἂν τις ὑπολάβοι τὴν στήλῃν ἐπὶ φῶγι. ἀλλ' ὥστε τὸν ἔπαινον εἰς τὸ δεητικῶς ἀνακίσεισθαι. Στήλη δὲ ἐστίν, ἢ λίθος, ἢ χαλκὸς ἐπιμήκης, τετράγωνος, ἐν ᾧ στηλιτεύεται ὁ γραφόμενος, καθὼς ἐν τῷ κατὰ τυμβωρύχων λόγῳ φησὶν Στήλη γράψατε νεκροφόρον τοῦ κ.παυλιν' ἢ τὸ καλῶς ἐν ταῦθα σημαίνων γραφῆναι.

ΛΟΓΟΙ ΡΒ', ΡΓ', ΡΔ', ΡΕ', ΡΖ', ΡΗ', ΡΘ', ΡΡ', ΡΙΑ', ΡΙΒ', ΡΙΓ', ΡΙΔ'.

Κατὰ τυμβωρύχων δι' ἐπῶν (5).

Ἐστὶ βλοιο πέλει τὰδε θαύματα, τεῖχος, ἀγαλμα, κῆποι, πυραμίδες, κηρός, ἀγαλμα, τάφος.

Τεῖχος ἐστὶν τὸ Βαβυλωνῶνος ὅπερ ἐφημεν ἐπιδραμον τοῖς ἄρμασι· οἱ δὲ φασὶ τὸ Ῥώμης Καπετῶλων. Ἔστι γὰρ κτίσμα μέγα περιδόλις συνεχόμενον, ἐν ᾧ πλήθη ζυδίων ἐστίν, καὶ σημεῖον ἐκάστῳ τούτων ἦν ποτε· καὶ γὰρ φασὶ κώδωνας ἐκ χειρὸς ἀποκρεμασθῆναι τούτων. Ζυδίων δὲ κατ' ἔθνος ἦν ἄπαν, ὅπερ φησὶν, ἐστῆμαινεν διὰ τοῦ κώδωνος τὴν οὐπερ εἰκονίζει κίνησιν ἐπὶ ὅτε πολεμικὴν ἔθνος· πολλά δὲ καὶ ἄλλα θαύματα ἀξία κατὰ Ῥώμην ἐστίν. Ἄλλοι δὲ φασὶν ἐν Ἡρακλεῖ τυχάνειν ἰδρυμὰ τι κατὰ ἀμφιθεάτρου, ἐν ᾧ καλλίστη μὲν καὶ θαυμασία τις ἐστὶν οἰκοδομή· ἔχει δὲ τι καὶ πλεον. Κατὰ γὰρ τὸ ἀκρότατον τῆς οἰασοῦν γωνίας τοῦ τεῖχους εἰ τις καθ' ἑαυτὸν τῷ λίθῳ μυστικῶς λόγον ἐπαφῆ, τὸν ἐτέρωθεν ἰσάμενον τηλαυγῶς ῥήματος ἀκροῖσθαί φασιν. Ἀγαλμα δὲ ἐστὶν ὁ ἐν Κολοσσαῖς τῆ λεγομένη Ῥόδῳ χαλκὸς ἀνδρίας, ὃν ὀπερμεγέθη τυγχάνοντα καθέϊλον Ἀγαρηνοὶ γεγονότες αὐτοῦ· οὗτος δὲ ὀδοκοντάπηχως ἐλέγτο εἶναι. Κῆποι δὲ εἰσὶν Ἀλκίνοου καὶ Ἀδωνίδος· Ἀλκίνοος δὲ τῶν Φαιάκων γέγονεν βασιλεὺς, φιλόξενος καὶ λαμπρὸς τις τοὺς τῶ οἴκου καὶ κίτους καὶ τὰς εὐωχίας· ἢ γὰρ Ἀλκίνοου πλουσία μάλιστα καὶ φιλότιμος τράπεζα. Πυραμίδες δὲ οἱ παρ' ἱμῶν λεγόμενοι τοῦ Ἰωσήφ σιτοβολῶνες, τῆς κατ' Αἴγυπτον Βαβυλωνῶνος μικροῦ διεστηκότες. Νὰς δὲ ὁ ἐν Κυζίκους τῆ πόλει· μέγας γὰρ οὗτος καὶ θαύματος ἀξίος· ὃς τῷ μὲν Ἀπῶλωνι πρότερον ἰδρυτο, ὑπ' αὐτοῦ δὲ προεχρησμοῖται Μα-

Deoque consecratus est. Sinum porro Abrahami nominat, quia in eo pauper recipitur. Videsis Abrahami historiam in carmine I.

*Sciendum, vituperationem ex rebus invidia dignis nasci, ut genere, artibus liberalibus, fortiter facta. Nisi quis enim nobilis aut ingeniosus aut bonis moribus imbutus fuerit, omnibus contemptibilis est. Colossaea (στήλη) est monumentum perenne in memoriam bonorum aequae ac pravorum. Sic Athenienses Arithmium Exelitam in inscriptione lapidaria infamia notarunt, quod Graecos pecunia corrumpere voluisset, ut se Persarum regi dederent, ipsum et liberos ejus infamantes, et cuique volenti eum occidere permittentem, impunitate promissa, et columnae punitiois causam insculpentes: quod C. pond. aur. a Media in Peloponnesum attulerat. Sed bonorum quoque nomina memoriae tradebantur; sic Bosporitae Leuconia, qui archon fuerat, et ejus erga Athenienses bene facta isto modo notabantur. Columna denique dignum fuisse matris suae linem dicit Gregorius, matronae, quae non vituperationem sed laudem meruisset. Est autem στήλη lapis aut aes quadrangulum in quo ob facinus aut beneficium laudandum notatur, ut in sermone contra tumulorum violatores: *Utrinsecus in stela mortuorum tortorem scribite*, significans ibi honoris causa inscribenda esse nomina.*

CARMINA CII—CXIV. *Contra sepulcrorum effossos.*

Moenia Babylonis adeo lata esse diximus, ut plures ibi quadrigae una commeare possent; idem de Capitolio Romano referunt. Est autem aedificium grande vallis circumdatum, ubi multitudo animalculorum est signatorum, et tintinnabulum portantium. Ζυδίων est in univrsam quiddquid διὰ τοῦ κώδωνος significat motum hostilem vel alium nationis quam imagine exprimit. Sed et alia Roma memoratu digna. Sunt qui Heracleae aedificium esse dicant e regione amphitheatri cum conclavi magifico: huc accedit quod si quis stans adversum angulum muri vocem debilem secreto protulit, is qui altrinsecus stat clare audit quod dictum est. — Status est aenea Colossis, Rhodi urbe, maxima, quem Agareni huc devenientes humi aequarunt; octoginta ulnas longa fuit. — De hertis Alcimoi et Antonidis fama percrebrat. Erat autem Alcimous rex Phaeacum, hospitalitatis amans et in domibus, hortis, epulis conspicuus, mensa laeta, inquam. — Pyramides a nobis pro horreis habitae parum a Baby'one distabant. — Non praetercundum est

(1) Apud Murator. epigr. 106 [nunc 90, ed. nov. p. 1145].

(2) Id. epigr. 116 [nunc 110, ed. nov. p. 1147].

(3) Apud Murator. epigr. 140 [nunc 50, ed. nov. p. 1187].

ρίας ἴσασθαι μετὰ ταῦτα, ἥς κέκληται καὶ ἔστιν ἡξίωσε δ' ἂν τις, εἰ μὴ νεώτερον οἴηται, τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ναὸν τὸν πάλαι θαυμαστότερον ὄντα θαμάτων. Ἀγάλμα πάλιν ἔστιν τὸ ἐν Σμύρῃ τῷ Βελλεροφόντου, ὅπερ ἔστιν ἐπ' ὄχληματος ἐπὶ τῇν θάλασσαν προκύπτων τοῦ τείχους, ὃ τε Πήγασος ἵππος μικρὸν ἤπισθεν τοῦ ποδὸς κατεχόμενος, πολλάκις μὲν ἡρέμα σαλευούσης συνεπτόμενος χειρὸς· πρωωθούμενος δὲ σὺν βίᾳ, μένων πάγιος καὶ ἀκράδαντος. Τάφος δὲ ἔστιν ὁ τοῦ Μασσώλου ἐν Κάραις, περὶ οὗ νῦν εἰρήσεται πλατυτέρως. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα νεώτερα καθέστηκεν, ἅτινα θαύματος ἀξιοῦσιν ἄνθρωποι· τὰς τε Ἑπταπόλους τῆς Ἑλλάδος ἃς Ἀμφίων καὶ Ζῆθος ἐκκοδόμησαν διὰ κιθάρας, καὶ τὰς Θήβας ἑκατονταπόλους, καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Φάρον ἐπὶ τεσσάρων φάσκοντες ὑελίνων ἐστηρίχθαι παγούρων, εἰ γε ἀληθῶς, καὶ τούτων ἄλλα τινὰ νεώτερα γέγονεν ἐν τε δομήσει καὶ ναοῖς ἀγάλμασι καὶ περιβόλοις καὶ λωπεροῖς καὶ φοροστασίαις καὶ πράγμασι διαφόροις.

Μασσώλου (1) τάφος ἐστὶ πελοῶριος, ἀλλὰ Κάρουσι Τιμος, οὗτις ἐκεῖ τιμολέτης παλάμη.

Ὁ Μασσώλου τοῦ Καρὸς τάφος μέγιστός ἐστι. Μασσώλο; γὰρ Καρίας γέγονε τύραννος· Καρία δὲ πρὸς τῇ Ἀσιανῇ χώρᾳ καὶ αὕτη μέγιστη τις ἔστιν ἐπαρχία, ἕως Τρωάδος διατείνουσα. Οὗτος οὖν ὁ Μασσώλος τάφον ἐκκοδόμησεν ἑαυτῷ πολυανάλωτον ἐν χώματι τινα καὶ λιμναζούσῃ λίμνῃ, ἔνδον κειμένου τοῦ τάφου· γράφεται δὲ καὶ Καρικὸς τάφος, ἵνα ἢ κτητικὸς· γράφεται δὲ καὶ Καρὸς, ἵνα ἢ ἐθνικὸς τοῦ Μασσώλου τοῦ Καρὸς ὁ Καρικὸς τάφος. Οὕτω γὰρ ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς Βασιλείου τὸν μέγαν λόγῳ, κτητικῶς φησι· Καὶ Μασσώλου Καρικὸς τάφος. Ἐν Κνίδι (*ita cod.*) δὲ ἄλλος τάφος

ἔστιν, Τίμωνος προσαγορευόμενος. Οὗτος πλούσιος μὲν ἦν ἐκ προγόνων, βραχὺς δὲ καὶ νέος τῇν ἡλικίαν ὄφρατισθεῖς, τὴν προγονικὴν πλοῦτον διεσκόρπισεν συναναστρεφόμενος λούπαξιν· ὕστερον μέντοι πενωθεῖς, ὑπ' αὐτῶν κατεγελάτο τῶν τῇν αὐτοῦ καταναλωσάντων περιουσίαν· εἶτα πάλιν πλουτήσας, κάκεινων οιομένων κατ' ἔθος αὐτῷ κολλᾶσθαι, καὶ λόγους ἐξαιρῶντων εὐφημοῖς, καὶ φιλικῶς τῷ δοκεῖν ἐπιθεώωντων, Χαῖρε, κύριε Τίμων, αὐτὸς ἑαυτῷ προσλαβὼν ἀπεκρίνατο· Χαῖρε, Τίμων, χαῖρε κύριε Τίμων, χαῖρε κύριε πολὺ Τίμων, χαῖρε τὸ ἐμὸν βαλάντιον· διὰ τούτου σημαίνων τῆς εὐπορίας εἶναι καὶ φρονήσεως τῇν τιμῇ ἀρμυδλίαν, εἰδὼς τε τοὺς κίλακας μέχρι τότε κολακεύειν ἕως ὁ πλοῦτος βεῖ, καὶ τρυφῇν αὐτοῖς ἐμποιεῖ. Πτωχεύσοντας γὰρ τοῦ πρὶν εὐεργετούοντας, αὐτοὶ πρῶτοι τῶν συμφορῶν αὐτῷ παραίτιοι γίνονται. Τούτου δὲ τοίνυν τοῦ Τίμωνος τάφος ἔστιν ἐν Κνίδι τῆς αὐτοῦ μνημόσυνον ἀρετῆς. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερος τῆς αὐτοῦ Καλαβρία τοῦ κατατομηθέντος ναυάρχου· τούτου δὲ φασὶ σημαῖνα πρῶτον τῇν Φαρίαν πάροδον ἐν Κατάνας, διὰ τοῦ μεταξύ Σικελίας καὶ Καλαβρίας διαρρέοντος πόρου· τούτου δὲ τὸν τάφον ἐφ' ὕψους ἀνακείμενον τιμῶσιν οἱ ναυτικοί, λυχνάφιας τινὰς ἀμφ' αὐτὸν ἐπιτελοῦντες, καὶ μάλα γε γαννυμένως εὐωχοῦμενοι.

Στήλαι (2) καὶ πλοκέντες ἐν οὖρεσιν, ἔργα γινώσκων.

Πρὸς τοὺς τυμωροῦλους ὁ θεῖος Γρηγόριος ἀποτεινόμενος, τὰ θαυμαστά προβάλλεται ἔργα, εἶτι δὴ ταῦτα μὲν ἐπὶ θαύμασιν ζῶνται, οὐδεὶς δὲ πώποτε θαύματος ἔργον ἐπεδείξατο, τάφον τινὰ καθελῶν· ὡς εἶναι νέον τὸ θαῦμα τοῖς κακῶς ἐπιτηδεύουσιν. Προστίθεται οὖν τοῖς τοῦ βίου θαύμασιν καὶ τὰς στήλας,

Cyzici templum, magnum et spectatu dignum, Apollini constructum, quod Mariæ fore, ab oraculo prædicabatur, ad quam re et nomine pertinet. Tamen aliquis templum quod Constantinopoli est, magnificentius dixerit. — Statua Bellerophonis est Smyrnæ, curvi impositus, simul mobilis et immobilis. — De Mausoleo, quod apud Cares est, nunc pluribus dicendum. Sed alia etiam monumenta recentiora existunt quæ inter miracula annumerantur: Thebæ cum septem portis quas Amphion et Zethus citharæ sonis construxerunt, Thebæ centum portis ornata; Pharos Alexandria; qui quatuor paguris insisit, si verum dicunt, et alia quæ occurrunt in ædificiis, templis, statuis, vallis, balneis et aliis hujusmodi.

Mausoli Caris natione sepulcrum prægrande est. Mausolus Caria tyrannus innotuit; Caria Asiam miñorem attingit, provincia magna et quæ ad Troadem usque præenditur. Mausolus igitur magnis expensis tumulum sibi ædificavit in aggestu et loco paludoso, intusque sepulcrum. Scribitur etiam tumulus καρικὸς cum vi possessiva; item καρὸς ad significandam vocem ethnicam. Sic divus Gregorius in oratione in Basilium magnum possessivo sensu καρικὸς dicit. — Cuidi alius cernitur tumulus; Timonis appellatur. Hic parentibus pecuniosis, natus iisque in tenera ætate orbus, patrimonium luxuriose vivendo dissipavit. Ut pauper esset factus, ii ipsi qui ejus bona deglutiverant, eum ridebant. Postea dives redditus, irrisorati, eum pristinam vitam acturum esse, laudibus et blanditiis eum persecuti sunt clamantes: Salve, Timon domine. Hic autem sibi ipse succlamabat: Salve, Timon, Salve, Timon domine, salve multum mea crumena, significans honores divitiis et intelligentiæ accommodari solere, adulatores autem cum pecuniis volare se optime scire. Dives enim pauper fit quia parasiti divitias in egestatem mutant. Hujus igitur Timonis sepulcrum Cnidi est, ut ejus prudentiam testetur. — Alius tumulus, navarchi scilicet Cnidi, in Calabria est. Hic primus Phariium prope Catanam fretum inter Siciliam et Calabriam monstrat dicitur, quare nautæ ejus sepulcrum ignibus accensis et epularum apparatu honorant.

Adversus sepulcrorum effossos Gregorius invehens dicit, horum facta carminibus celebrari, nullo modo autem opus a tali violatore peractum laude dignum esse. — Mirabilibus annumerat stelas, gigantum circum montes conamina, quæ singula licet jam memorata, hic repetere laud piget. Columnæ (στήλαι) sunt quas Hercules a Gædensibus cepit; in quo illud mirum est quod Herculis columnas, i. e. Gadium urt-um, non

(1) Apud Murator. epigr. 147 [nunc 57, nov. ed. p. 1189].

(2) Apud Murator. epigr. 165 [nunc 74, ed. nov. p. 1195].

καὶ τῶν γιγάντων τὰ ἐν ὄρεσιν ἔργα, καὶ τοῦτων μὲν εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸν λόγον προκαταβεβλήμεθα, καὶ πάλιν εἰπεῖν οὐκ ὀκνητέον· Στήλαι μὲν οὖν εἰσιν αἱ Ἡρακλῆς εἰληφεν παρὰ τῶν τὰ Γάδειρα κατοικούντων, θαυμαστὸν τι τὸ μὴ πέρα τῶν Ἡρακλέους σπηλαίων, τοῦτ' ἐστὶ Γαδείρων, περατὸν εἶναι· γιγάντων ἔργα δὲ τὰ κατὰ τοὺς Μολιονίδας. Τῆς γὰρ Μολιόντης δύο υἱοὶς Ὀττον καὶ Ἐφιάλτην τεκούσας, οἱ κατ' ἐνιαυτὸν τῷ ξανθῷ κατὰ μὲν τὸ μῆκος πῆχυν ἕνα, κατὰ δὲ τὸ πλάτος σπιθαμῆν, λέγεται τούτους ὕβριστὰς γεγονέναι καὶ λίαν ὑπερηφάνους, οἱ τὴν Ὀτταν τῷ Ἄθῳ βουλευσάμενοι ἐπιθεῖναι, τοῖς θεοῖς ἀντάξαι κατ' οὐρανὸν γενόμενοι προθύμηθησαν. Ἢ οὖν Ὀττα καὶ ἡ Ἄθως δύο εἰσὶν ὄρη περὶ τὴν Θράκην, αἵτινα ἀλλήλοισι ἐπιθεῖναι σκεψάμενους, καὶ δι' αὐτῶν εἰς οὐρανὸς ἀνελεῖν οἰηθέντας, κεραυνωθέντας ἀπολείσθαι τούτους ὁ μῦθος διαγορεύει. Ταῦτά φησιν ἔργα πεπληρωμένα τῶν γιγάντων ἐν ὄρεσιν ὁ θεὸς Γρηγόριος· ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ὁ σκηπτὸς ἀντὶ τοῦ τολμήματος, ὡς εἶθε καὶ τοῖς τυμνωρῶσι ἡ ὁμοία ὑπήρχθη δίκη.

**Δίξοτε (1) Κύρος ἀναξ βασιλιῶν ὡς ἀνέφες
Τύμβον, ἐπὶ χρυσῷ γράμμα τόδ' εὔρε μόνον·
Οἴγειν ἀπλήστοιο τάφους χειρὸς.**

Τῶν ἀρχαιστέρων τις βασιλέων τάφον ἑαυτῷ δειμάμενος, πολλοῖς ἐπιστώσατο τρόποις πλήρη τοῦτον ὑπάρχειν χρυσαίου· τῷ δὲ σκοπὸς ἦν τὴν ἀπλησίαν στηλιτεῦσαι τοῦ μέλλοντος αὐτὸν ἐπ' ἐλπίδι χρυσοῦ διανοίγειν· οὐδὲν ἐναπέκειτο δὲ τῷ τάφῳ πλην ἐπιγράμματος· ἐγγέγραπτο δὲ Ἄπληστου χειρὸς τάφους ἀνοίγειν. Κύρος οὖν ὁ βασιλεὺς δελεασθεὶς τῇ περιφανείᾳ τῆς ἐξωθεν τοῦ τάφου θεωρίας, ὡς ἐπὶ χρῆ-

μασι τὴν τάφον ἀνέφξεν· εὐρηκῶς δὲ τῶν ἐλπισθέντων οὐδὲν, τῆς οικείας πικροφιλίας ἐλεγγον τὴν ἐπιγραφὴν εὐράμενος, διὰ στόματος γέγονε πάντων ἐπὶ ἀπλησίᾳ.

Ὡς ἐπὶ (2) βουκασιῇ γαῖαν ἀρπείσα δίκη.

Ταύτην ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ ἱστορίαν παραθέμεθα· ἔστιν δὲ ἡ κατὰ τὸν βουθοῖνα Ἡρακλῆν καὶ Θειοδάμαντα τὸν ἀροτῆρα καὶ τοὺς Δρύοπας.

**Ἡλυθεν (3) εἰς ἀθήνη τις· ὁ δ' ἔπειτο, ἄλλος
[δύλοσσε
Θῆρας· ὁ δὲ πλεκτὸν νῆϊ τῷξι δόμον.**

Μέμνηται πάλιν τῶν δοκηθέντων εἶναι θαυμαστῶν παρὰ ἀνθρώποις, ὅτι δὴ τοιοῦτον πεποίηκεν, ὁ τὸν τάφον ἀναρβήξας, εἰ καὶ τὰ μάλιστα διὰ στόματος πάντων ἔστιν ἐπὶ λόγῳ. Ὁ μὲν οὖν εἰς ἄθην ἔλθων, ἔστιν ὁ Πειρίθους, ὃς ἄπυγος ἐκλήθη. Κατελθὼν γὰρ εἰς τὴν ἄθην διὰ τὴν ἀρπείξαι τοῦ Πλούτωνος τὴν Περσεφόνην, ἐξέθη κάτω παρὰ πέτραις τισὶν· ὁ δὲ Ἡρακλῆς κατελθὼν, θέλων λαβεῖν τὸν Πειρίθους, αὐτὸν μὲν ἀνέλικυσεν, αἱ δὲ πυγαὶ αὐτοῦ προσέμειναν τῇ πέτρῃ· ἐκλήθη οὖν ὁ Πειρίθους ἄπυγος. Αὐτὸς μὲν οὖν, ὡς ὁ μῦθος, κατήλθεν εἰς τὸν ἄθην, καὶ αὐτὸς ἐπετάσθη τοῦτον τὴν τρόπον, ἐλκυσάσας αὐτὸν τοῦ Ἡρακλέους. Μυθεύεται δὲ κύων τις εἶναι παρὰ τὰς πύλας τοῦ ἄθου, τρεῖς ἔχων κεφαλὰς, ὃς καὶ τρίκρανος καλεῖται καὶ τρικέρβερος. Οὗτος τοὺς μὲν κατιόντας ἐν τῷ ἄθῳ σαίνει κολακεύων, τοὺς ἀνιόντας δὲ δεινῶς κατεσβίει· φύλαξ γὰρ τῶν πυλῶν εἶναι λέγεται τοῦ ἄθου. Ὁ οὖν Ἡρακλῆς κατελθὼν τῷ Πειρίθῳ τὴν Περσεφόνην συναρπάσαι, ἀνίων ἀπέκτεινε αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ Πειρίθου μνήμην ἠγάγομεν, ἄπυγον αὐτὸν εἰρηκότες (ἔστιν δὲ ἐν τῷ πρώτῳ Στηλιτευτικῷ λόγῳ περὶ τε τῶν ἀπύγων καὶ

licet superare. — Gigantum opera ad Moliones filios spectant. Moliono enim duos filios, Otum et Ephialten peperit, qui unoquoque anno cubitum unum in altitudinem, unam palmam in latitudinem crescebant, indeque altos spiritus sumebant; nam Ossam Atho imponere conati, diis ipsis bellum inferre praesumebant. Sunt autem Ossa et Athos montes Thraciae, quos alium alii imponere tentantes inde in caelum ipsi sum ascensuri, ut putabant, fulmine tacti perierunt, testante fabula. Haecce igitur Gregorius a gigantibus peracta esse ait in montibus; sed audaciae poenam fulmine tacti dederunt. Utinam sepulcrorum violatores simile iudicium manerent!

Antiquorum quidam regum tumulum sibi construxit et, quacunq̄ posset ratione, illum auro plenum esse famam divulgavit. Id autem fecit ut avaritiam ejus qui illud ob aurum aperire auderet, reprimeret. Inscriptum autem erat: Non nisi avarus tumulos aperit. — Cyrus rex, ad quem fama erat perlata, aurum sitiens, sepulcrum aperuit. Cum autem nihil eorum quae speraverat, invenisset, excepta inscriptione memorata, quae ipsius avaritiam perstringebat, ab omnibus avarus est habitus.

Hanc historiam in tert. carm. narravimus; est autem de Hercule Buthaena, de Theodamante colono et de Dryopibus.

Rursus de iis loquitur quae hominibus mirabilia videntur, et sepulcrorum violatorem accusat, quod, spreto aliorum de se iudicio, sepulcrum aperuerit. In infernum descendit Pirithous cognomine ἄπυγος. Cum enim Proserpinam liberaturus in Orco esset, saxis quibus insederat adhæsit, et cum Hercules eum in caelo avelleret, nates in saxis pependere, unde nomen. Fabula de cane tricipite narrat, portas inferni custodiente; hic ingredientibus in oreum cauda blanditur, exeuntes vero crudeliter devorat. Hercules devorans, ut Pirithoo auxiliaretur, Cerberum obruncavit. — Quandoquidem de Pirithoo locuti sumus, et πύγων eum nominantes, reminiscendum est, Pirithoum sine clunibus esse, quae Herculi nigrae sunt. De cauda enim sermo est fratribus circa omnia et ubique injuste agentibus, Passalo et Aclémone. Vocantur quoque Cecropes ob indolis duritatem, ut ait Dios commentator. Horum mater, Temmonis nomine, cum filiorum male facta in terris vidisset, eos monuit caverent ne in Herculem incidere. Quondam ubi Hercules sub arbore cubans dormiret atque arma ejus in herba jacerent, illi prope accedentes capere ea

(1) Apud Murator. epigr. 173 [nunc 84, ed. nov. p. 1199].

(2) 1197].

(3) Apud Murator. epigr. 175 [nunc 87, ed. nov.

(5) Apud Murator. epigr. 177 [nunc 88, ed. nov. ibid.]

μελαμπύγων τῷ θεῷ λόγος Γρηγόριος), τὴν μὲν ἄπυγον τὴν Πειρίθου εἶναι ἰστέον, μελάμπυγον δὲ τὸν Ἡρακλῆν αὐτόν. Δύο γὰρ εἶναι τινὰς ἀδελφούς ὁ λόγος διαγορεύει κατὰ γῆν πᾶσαν ἐπιδεικνυμένους ἀδικίαν· ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐλέγετο Πάσσαλος, ὁ δὲ ἕτερος Ἀκλήμων· ἐλέγοντο δὲ καὶ Κέκροτες διὰ τὴν τῶν ἔργων δριμύτητα, ὡς φησι Δίος ὁ ὑπομνηματιστής. Τοῦτοις δὲ ἡ μήτηρ, Τεμνονίς τοῦνομα, ἑωρακυῖα κατὰ γῆν πολλὰ δεινὰ ἐργαζομένους, εἶπεν μὴ περιτυχεῖν μελαμπύγῳ. Καὶ ποτε τοῦ Ἡρακλέους ὑπὸ δένδρον κοιμωμένου καὶ τῶν αὐτοῦ ὄπλων ἐπιπεκλιμένον τῷ φυτῷ, πλησιάσαντες οὗτοι τοῖς ὄπλοις ἐπιχειρήσαι ἠβουλήθησαν· εὐθύς δὲ ὁ Ἡρακλῆς αἰσθηθεὶς λαθὼν αὐτοὺς κατακέφαλα ἐπίξυλον δεσμεύσας ἐβάστασεν. Τότε οὖν ἐκείνοι τῆς ἐντολῆς ἐμνήσθησαν τῆς ἑαυτῶν μητρὸς, ἑωρακότες κρεμάμενοι τοῦ Ἡρακλέους τὴν πυγὴν μέλαιναν ἐκ τῆς τῶν τριχῶν θαυμάσιος· καὶ πρὸς ἀλλήλους αὐτὸ τοῦτο θαλαγγόμενοι, γέλωτα πολὺν προσήψαν τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ εὐθύς αὐτοὺς καὶ τῶν δεσμῶν ἐλυτρώσατο καὶ ἀπέλυσεν. Ὁ δὲ κατασκευάσας τῷ υἱῷ πλεκτὸν ὄπλον (1)... Ὁ δὲ τοὺς θῆρας ὠλέσας αὐτός ἐστιν Ἡρακλῆς, ὡς δοκεῖ τῷ μύθῳ. Θῆρας διέσπασε Σαμφῶν ὁ τοῦ Θεοῦ Ναζιραῖος· τὸν γὰρ λέοντα ταῖς χερσὶ διεῖλεν ὡσεὶ ἔριφον· καὶ Δαβὶδ ἔτυπεν τὸν λέοντα, καὶ τοῦ φάρυγγος κατέχων ἀπέπνιξεν ἐν τῷ ποιμνίῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παιδάριον ὢν, καὶ τὴν ἄρκον ἔτυπεν καὶ ἀπέπνιγεν, καὶ τῶν στομάτων ἐκ μέσων αὐτῶν ἀπέσπα τὴν θῆραν. Καὶ Βαναῖας ὁ Καθασαηλίτης, ὁ παῖς Δαβὶδ, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμέραις χιόνος ἐν λάκκῳ καταβὰς, τὸν λέοντα, γυμνὸς ὢν, ἀπέπνιξεν.

Χρυσοῦς (2) μὲν Ἀυθλοισίρ (3) ἐπέκλυσε.

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τῷ 9^ῳ λόγῳ, καὶ ὅσα μὲν ἄλλα περὶ τῶν ἐν ἕδου κολάσεων ὁ παρὼν μὲμνηται λόγος τῶν τυμβωρύχων κατευχόμενος ἐν τοῖς 11^{οις}, προλεχθεῖσι λόγοις εὐρήσεις ἅπαντα.

ΛΟΓΟΣ ΡΙΕ', ΛΟΓΟΣ ΡΙΖ'.

Περὶ ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ κατὰ Ἀπολλινάριον (4).

Ἐκ τῶν παρῶν λόγος δογματικὸς ἐστίν· μὲμνηται δὲ τῆς Ἀδάμ διαπλάσεως καὶ παραβάσεως, καὶ τῆς Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως, καὶ τῶν εἰς κοινὴν τοῦ γένους σωτηρίαν αὐτοῦ παθημάτων. Κεῖνται δὲ ἐν τοῖς προκειμένοις ταῦτα διαφόρως.

ΛΟΓΟΣ ΡΙΖ'.

Περὶ Προνοίας (5).

Χρῆ εἰδέναι, ὡς Ἐπίκουρος ὁ φιλόσοφος μὴ προνοεῖσθαι τὸν Θεὸν τῶν τῆδε πραγμάτων ἐδέξαται· οὗτος δὲ τέλος παντὸς ἀγαθοῦ τὴν ἡδονὴν ἐτίθειτο. Καὶ οἱ μὲν νῦν ἐξηγηταὶ λέγουσι τίθεσθαι τὴν ἡδονὴν, οὐ τὴν ἀκάρτην, ἀλλὰ τὴν φυσικωτάτην κατάστασιν, καὶ τοῦτον οἱ φιλόσοφοι ἀποσκορακίζουσι καὶ ὡς μὴ λέγοντα Πρόνοιαν, καὶ ὡς τὴν ἡδονὴν τέλος ὀριζόμενον τοῦ καλοῦ, ἀλλ' οὐχὶ τὸ πρῶτον καὶ μόνον κάλῳ, ἕπερ ἐστὶ Θεός. Χρῆ σημειώσασθαι, ὡς ὁ θεὸς Γρηγόριος τὸν Θεὸν πρῶτον κάλῳ καὶ ἔσχατον ὀρεκτὸν ἀποκαλεῖ καὶ δυσὸρεκτον· τὴν δὲ Πρόνοιαν Ἑλλήνων παῖδες ἐξαιρούσιν, τῇ φαρῶ τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες καὶ τοῖς ἄστροις καὶ τοῖς ἀποτελεσματικοῖς προσανέχοντες, τύχας καὶ γενέσεις καὶ εἰμαρμένας παρεισάγουσιν. Γρηγόριος οὖν ὁ θεὸς τὴν τῆς Προνοίας ἄρσιν ἀνταρσιν ἰσχυρίζομενός ἐστίν Θεὸν, τὸν Δαβὶδ παρεισάγει καὶ Μωϋσῆν καὶ Ἐλισσαῖον, ὡς φάσκων δι' ἰάμβων.

conati sunt. Hercules quem eorum conatus non fugiebat, aggressores capillis apprehensos arbori suspendit. Tuum moniti materni memores facti sunt videntes Herculis posteriora nigris crinibus obumbrata. De quo cum plurima inter se colloquerentur, Herculi amplam materiam praebuerunt, qui brevi post vinculis solutus dimisit. Cum filio suo domum... extruxisset.... Ferarum occisor est ipse Hercules, teste fabula. Feras interemit etiam Samson, Dei Nazareus; manibus enim leonem ut haedum strangulabat. David quoque leonem interemit, arrepto gutture eum suffocando, idque cum admodum puer gregem paternum pasceret; idem ursum suffocavit et praedam e media gula eripuit. Banaias Cabasaelita hiberno tempore in foveam descendens leonem suffocavit. Ade-is carm. LIX.

CARMINA CXV, CXVI. De incarnatione Christi adversus Apollinarianum.

Carmen hoc dogmaticum de Adami creatione et praevicatione et Christi incarnatione loquitur ejusque pro communi salute supplicii. De his omnibus passim in his quae praecedunt, mentionem fecimus.

CARMEN CXVII. De Providentia.

Notandum. Epicurum philosophum existimasse Deum rebus terrestribus non providere. Idem anem summi boni in voluptate ponit. Sunt autem et nunc quidem maxime qui illum accusent quod voluptatem intelligat non illam quidem impuram, sed eam quae cum rebus naturalibus conjuncta est; sed nihilominus Epicurum coarguunt quasi Providentiam non in mente habuisset et quod voluptatem desinit anem boni neque vero bonum ipsum et solam, quod est Deus. Gregorius, ut videmus, Deum primum et ultimum bonum concupiscibile appellat. Graeci contra, sublata Providentia, omnia motui siderum et astrologiae concedentes, fortunam utramque, nativitatem et sortes docent. Divus igitur Gregorius Providentiam ejusque effectum affirmans, David, Moysen et Elisaeum argumentandi gratia allegat.

(1) Deest aliquid.

(2) Apud Murator. epig. 179 [nunc 90, ed. nov. ibid].

(3) Male apud Muratorium 'Pocloia'. Et quidem

in loco mox citato 9°, sic 'Ελληνιστ', vers. 263 seqq.

(4) Ed. nov. p. 255.

(5) P. 229.

62 Δαυὶδ σε ταῦτα ποιήσῃς καὶ Μωϋσῆς,
63 Ἐλισσαῖός τε, οὐ τρέμω μεμνημένος·
64 Ὁ μὲν κολάσθεις ἐνδεῶς τοῖς πταίσμασιν,
65 Ὁ δ' ἀντὶ μικρῶν καὶ Θεοῦ λαβῶν θέαν,
66 Νόμος τε, καὶ τοσοῦτον ἐκώσωσι στρατόν.
67 Ὁ δ' ἐκ βραχέως ὕβρεως καὶ νηπίοις
68 Πληγῆν τοσαύτην ἀντιδούς κυρ' ἔλλιδα.

Ὁ μὲν Δαυὶδ μερικῶς ἐκολάσθη τοῖς πταίσμασιν, ἥνικα τὴν Οὐρίου γυναῖκα μοιχεύσας τὸν Οὐρίαν ἐφόνευσεν, τὸν ὁμοιον παθῶν τρόπον ὑπὸ τοῦ Ἄδρασάλωμ τοῦ ἰδίου υἱοῦ. Οὗτος γὰρ τὰς παλλακὰς αὐτοῦ ἐταπεινωσεν καὶ τοῦτον πρὸς βραχὺ τῆς βασιλείας ἀπέστησεν, ἐπ' ἀλλοδαπῆς αὐτὸν ἀπελάσας, ὡς ἐν τῷ 77 διεξήλομεν λόγῳ. Πάλιν τε κολάζεται τὸν λαόν Ἰσραὴλ ἀριθμήσας· καὶ γὰρ ἄγγελος παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν θραύσαι ἐν τῷ λαῷ. Τριῶν γὰρ αὐτῷ προταθέντων παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ λιμῶ διαφραρῆναι τὴν γῆν, ἡ χερσὶν ἐχθρῶν καταπονέσθαι διωκόμενον, ἡ θανάτῳ τριῶν ὑποβληθῆσεσθαι ἡμερῶν· εἰς χεῖρας Θεοῦ παραδοῦς ἑαυτὸν, ἴδεν ἄγγελον ἐσπασμένον βουβαλίαν καὶ θραύοντα· ἐξ ὧρῶν δὲ πάρεργον 77ν ἔδδομῆγοντα χιλιᾶδες ἀπὸ Δᾶν πεπτωκυῖαι καὶ ἕως Βηρσαβῆ· μικροῦ δὲ τὸν λαὸν εἰκὸς συντριβῆναι, εἰ μὴ σταύσας Δαυὶδ ἐξωμολογήσατο, τὴν ὄργην ἐφελκυσάμενος· ὡς αὐτοῦ μὲν ἀμαρτόντος μὴ δεῖν ἐπὶ τὸν λαὸν τὴν θείαν ἐπενεχθῆσεσθαι μῆτιν· οὕτω δὲ καὶ οὐσίαις τὸν Θεὸν ἐξιλείωσασθαι ταῖς ἐκ Σιών ἐξενεχθείσαις λέγεται παρὰ τὸν ἄλω τοῦ Ὁρνᾶ, δι' ὧν ἀπάντων Πάω τὸν Θεὸν ποιησάμενος, τὴν ὄργην ἀνεχαίτισεν παραυτίκα. Μωϋσῆς δὲ μικρὰς ἀντιτιμᾶται προθέσιως τοσοῦτον, ὡς καὶ Θεὸν αὐτὸν φανεροῦς κατιδεῖν ὀφθαλμοῖς, καὶ τοσοῦτον προστασίαν δέξασθαι πλήθους καὶ τῶν μεγάλων τεράτων ὑπηρετῆσαι Θεῷ, καὶ

ὁδὸν ὁμοῦ Φαραῶ χρηματίσαι. Οὐ γὰρ ἡ ζῆλον ἐνδιάθετον ἐπέδειξάτο πατάξας τὸν Αἰγύπτιον, καὶ τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ συγκακουχεῖσθαι τοῦ συμβασιλεύειν προκρίνας τοῖς Αἰγυπτίοις. Οὕτως Ἐλισσαῖος μικρὰς χάριν ὕβρεως, καὶ ὅτι λίαν εὐτελοῦς τοῖς νηπίοις ἀντιμετρήσας τοσαύτην ἀπανθρωπίαν, ἄρκους τοῦ δρυμοῦ τῷ λόγῳ προστάξας ἐξελθούσας ἀντλεῶς τοὺς ἀθλίους σπαράξει. Οὐ γὰρ πλὴν ἐκερτόμησαν αὐτὸν ἡ βοήσαντες· Ἀνάβαινε, φαλακρὰ, ἀνάβαινε· ὅπερ ἦν τῇ νηπιεζούσῃ συγγνωστὸν ἀδείξ, καὶ μέντοι τοσαύτης ἐπειράθησαν αὐτίκα τῆς ἀπανθρωπίας, οὐχ ὡς τοῦ προφήτου ταῖς λοιδορίαις τῶν παιδῶν προσεσχηκότος, ἀλλὰ τῆς μελλούσης αὐτοῖς ἐπιφύεσθαι πονηρίας πρὸ τοῦ βλαστήσαι βιζῶθεν τὸν καρπὸν ἀποκείραντος, ὅπερ αὐτοῖς καὶ ψυχικῆς αἰτίαν ὑπῆρχεν σωτηρίας. Οὐ γὰρ δὴ τις εἶποι ταῦτα συγκρίων τὴν κατὰ τινα γέννησιν ἐμοὶ ἡ εἰμαρμένῃν συμβῆναι, οὐδὲ τῇ φορᾷ καὶ τοῖς ἀστροῖς ἐπιτρέψει τοὺς οὐρανοὺς τοῦ παντός, ἀλλ' ὡς ὁ θεὸς ἀπέδειξεν Γρηγόριος τῷ Θεῷ τὴν πρόνοιαν παραχωρήσει, πιστεύσει τε τοῖς τῶν θείων κριμάτων πηδαλίοις οὐακίζεσθαι καὶ περιστρέφεσθαι δὴ τὸ πᾶν.

ΛΟΓΟΣ ΠΙΗ.

Ὅροι καχυμερεῖς (1).

Ὁ παρῶν λόγος ὀρίζεται πάντα τὰ ἦντα, σημαίνων ἐκάστου τὴν ποιότητα· δηλοῖ δὲ δι' ἣν αἰτίαν ἐκαστον τῆς οἴας ἐτυχεν· κατωνομάσθη προσηγορίας· περὶ δὲ τὰ τέλη μέμνηται τῆς Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως, καθ' ἕνα καστον ὧν ἔδρασε καθ' ἡμᾶς γεγονώς, μέχρις αὐτοῦ τῆς δευτέρας ἐνδόξου παρουσίας. Καὶ κείνται ἐν τοῖς ἤδη προλεχθεῖσιν αἱ ἱστορίαι.

Davidus multis adversitatibus afflictus est, postquam, Uriæ uxore stuprata, Uriam ipsum occidit : nam eandem fere ab Absalon filio postea passus est. Hic enim concubinas paternas sprexit, patrem e regno tantum non eiecit, in exterorum eum terram expellens, ut in carm. l. XIII narravimus. Alia ei poena inflata est propter populi censum ; angelus enim a Deo missus plagas populo infixit. Cum enim Deus iria ipsi proposuisset, ut aut cum populo fame premeretur, aut ab hostibus fugeretur, aut tertio die moreretur, in Dei potestatem se dedit, et angelum stricto gladio omnia vastantem vidit, ita ut sex horarum spatio a Dan usque ad Bersabe septuaginta millia caesa sint, brevique totus populus exstinctus perfisset, nisi David iram divinam poenitentia sua deprecatus esset, profutendo, cum ipse peccaverit, injustum fore si populus pro peccatis non suis plecteretur. Hostiis deinceps ex Sion allatis, ad aream Ornam Deum placavit. Quibus omnibus cum Deum sibi propitium reddidisset, iram divinam repente compepsit. Moyses in obedientia prænium adeo honoratus est, ut Deum ipsum oculis videre ei liceret, et tantæ multitudinis dux esse dignus haberetur, addito miraculorum dono, quo et Deo et Pharaoni serviret. Nam Ægyptium percutiendo quanto zelo aninatus esset monstravit, et cum populo Dei indigna pati maluit quam cum Ægyptiis regnare. Sic Eliseus parvæ causæ injuriæ, quam tamen impunem relinquere noluit, pueros miseris ursis ex silva egressis immisericorditer dilacerandos tradidit. Nihil enim aliud quam conviciando clamaverant, *cave, ascende*¹, quod adolescentulorum petulantia condonandum erat ; at tamen hujus facti tam gravem vindictam passi sunt, non quod propheta eorum conviciis admodum iratus fuerit, sed ut malitia eorum radix evelleretur priusque fructus portaret funestos ; quod etiam eorum animæ salutis profuit. Cave autem credas hæc fortuito et sorte quadam accidisse, neve astris universi gubernium attribuas, sed sicut Gregorius demonstravit, Dei providentiam agnosce et sic habeto, Dei judicio et ductu omnia gubernari.

CARMEN CXVIII. Definitiones minus exactæ.

Hocce carmen omnia quæ sunt determinat, uniuscujusque qualitatem significans, atque ostendit, quam ob causam unumquodque tali vel tali nomine appelletur. Postremum de incarnatione Christi loquitur, a Virginis ortu incipiens, et persequitur omnia quæ fecit, habitans inter nos usque ad secundum adventum gloriosum. Vide superiora.

¹ IV Reg. II, 23.

(1) Ed. nov. p. 960.

PATROL. GR. XXXVIII.

ΛΟΓΟΣ ΡΙΘ΄.

Περὶ ἀρετῆς (1).

206 Ἐξ ὧν στοαί τε προσώπων ὀφρύνες,
207 Ἀκαδημαῖαι τε καὶ πλοκαὶ Πυρρῶνίων,
208 Σκέψεις ἐξεξῆς τεχνιτῶν ληρήματα.

Ξενοκράτης καὶ Ἀριστοτέλης Πλάτωνος γεγόνασι μαθηταί, οἵτινες αὐτοῦ καὶ τὴν διατριβὴν διεδέξαντο· καὶ ὁ μὲν Ξενοκράτης ἐποίησε τὴν Στωϊκὴν αἴρεσιν, Ἀριστοτέλης δὲ τὴν περιπατητικὴν αἴρεσιν. Εἰσι δὲ τῆς φιλοσοφίας οἱ ὀρισμοί, οἷον, ἐξ ὑποκειμένου, ἐκ τέλους, ἐξ ὑπεροχῆς, ἐξ ἐτυμολογίας, καὶ τὰ ἐξῆς· αὐθὶς τε οἱ φερόμενοι εὐρέται τῶν ὀρισμῶν τῆς φιλοσοφίας, καὶ ὡς εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν διαιρεῖται, καὶ τὸ μὲν ὡς εἰς φυσιολογικὸν καὶ μαθηματικὸν καὶ θεωρητικόν· τὸ δὲ εἰς ἥθικόν καὶ πολιτικόν καὶ οικονομικόν· καὶ τὸ μὲν τούτων εἰς ἀριθμητικὴν καὶ μουσικὴν καὶ γεωμετρικὴν καὶ ἀστρονομίαν, οἷον τὸ μαθηματικόν· τὸ δὲ εἰς νομοθετικὸν καὶ δικαστικόν, οἷον τὸ πολιτικόν, καὶ ὅσα καθεξῆς ἑαυτοῦς συνιστῶντες ἐπέισήγαγον. Αἱ δὲ ἀκαδημαῖαι καὶ Πυρρῶνιοι πλοκαί, εἰσὶν αὐταί· λέγονται τίνες Πυρρῶνιοι ὑποτυπώσεις περὶ τῆς σκέψεως, οἷον περὶ τῶν λόγων τῆς σκέψεως ὀνομασιῶν αὐτῆς καὶ ἐννοιῶν καὶ ἀρχῶν αὐτῆς, εἰ δογματίζει ὁ ἐπίσκοπος, εἰ αἴρεσιν ἔχει, εἰ φυσιολογεῖ, εἰ ἀναίρει τὰ φαινόμενα, εἰ τὸ κριτήριον τῆς σκέψεως, εἰ τὸ τέλος, τίνες οἱ ὀλοσχερεῖς τρόποι τῆς ἐποχῆς, τίνες οἱ δέκα τρόποι καὶ τίνες οἱ πέντε, τίνες αἱ σκεπτικαὶ φωναί, τίς ἡ οὐδὲν, τίς ἡ μᾶλλον, τίς ἡ ἀσάφεια, εἰ τὸ ἐξεστίν, καὶ τὸ τάχα, καὶ τὸ ἐπέχω, καὶ οὐδὲν ὀρίζω, εἰ τὸ πάντα ἀκαταλήπτως, ὅτι παντὶ λόγῳ λόγος ἴσος ἀντίκειται, τίς ἡ ἐπισκεπτικὴ ὁδὸς ἐπὶ τὴν Ἡρακλείτου φιλοσοφίαν, εἰ διαφέρει τι ἢ Δημοκρίτου τῆς

σκέψεως, εἰ διαφέρει τι τῶν ἀκαδημιῶν ἢ σκέψης, εἰ ἢ κατὰ λατρικὴν ἐμπειρία, ἢ αὐτὴ ἐστὶν τῆ σκέψης, πόθεν ἀρκτέον τῆς πρὸς τοὺς δογματικούς ζητήσεως, εἰ τὸ κριτήριον, εἰ ἐστὶ κριτήριον ἀληθείας, εἰ τὸ ὑφ' οὗ, εἰ τὸ δι' οὗ, εἰ τὸ καθὸ, περὶ ἀληθείας καὶ ἀληθείας, εἰ τι ἀληθές, εἰ τὸ σημεῖον, ἢ εἰ τι σημεῖον ἐνδεικτικόν, τίς ἡ ἀπόδειξις, τίνες αἱ δραστηρικαὶ ἀρχαί, εἰ τὸ θεός, εἰ τὸ αἴτιον, καὶ ἢ περὶ τὸν βίον τέχνη, τίνες αἱ ὕλικαί ἀρχαί, εἰ καταληπτὰ τὰ σώματα, τίς ἡ κρῆσις, τίς ἡ κίνησις, περὶ τῆς μεταβλητικῆς κινήσεως, περὶ αὐξήσεως καὶ μειώσεως, περὶ ἀφαιρέσεως καὶ προσθέσεως, περὶ μεταθέσεως, περὶ ὅλου καὶ μέρους, περὶ φυσικῆς μεταβολῆς, περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, περὶ τόπου, περὶ χρόνου, εἰ τὸ ἥθικόν μέρος, εἰ ἐστὶν τι τοῦτο φύσει, εἰ ἐστὶν τις περὶ τὸν βίον τέχνη, εἰ ὡφελεί τὸν ἔχοντα αὐτήν, περὶ ἀριθμοῦ, εἰ ἐστὶ φύσει ἀγαθὸν καὶ κακὸν διάφορον. Αὐταὶ μὲν αἱ τῶν Πυρρῶνίων ὑποτυπώσεις πλοκαί· λῆρον δὲ ταύτας φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος. Παρεισάγουσι γὰρ Ἀριστοτέλην καὶ Ἐπίκουρον καὶ ἄλλους τῶν Στωϊκῶν, ὡς ἀπεφῆγαντο περὶ ἀκαταλήπτων· αὐθὶς Κλειτόμαχον καὶ Καρνεάδην καὶ λοιπῶν αἱ ζητήσεις τῶν ἀκαδημαϊκῶν· αἱ τῶν σκεπτικῶν ἐξεξῆς, περὶ τῶν ἀνωτάτων τριῶν φιλοσοφῶν, τῆς δογματικῆς, τῆς ἀκαδημαϊκῆς, καὶ τῆς σκεπτικῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι τὸν Πυρρῶνα περὶ τὴν σκεπτικὴν τὸν πρὸ αὐτοῦ σωματικώτερον καὶ ἐπιφανέστερον προσεληλυθέναι τῆ σκέψης, ἦντινα καὶ δύναμιν ὀρίζονται καὶ πάθος, περὶ τῶν σκεπτομένων. Καὶ πολλὸς ἂν εἴη λόγος τὰ ἐφεξῆς ἐν πλάτει ληρήματα διεξίναί, ὅσα τε ἀπορεῖν οἷον τε καὶ ἀμυχανεῖν καὶ ἐνθουσιᾶν καὶ ἐξεστηχέναι· ἅτινα πάντα τεχνιτῶν ὁ θεῖος Γρηγόριος ληρήματα ἀπεφῆγαντο.

218 Τίς οὐκ ἀκούει τὸν Σιωπέα τὸν κύρα ;

CARMEN CXIX. De virtute.

Xenocrates atque Aristoteles Platonis discipuli magistrum in scholis condendis imitati sunt; Xenocrates enim Stoicam, Peripateticam Aristoteles sectam fundaverunt. Termini philosophici: objectum, finis, eminentia, etymologia, etc. Hi igitur terminorum philo. inventores ipsam in theoreticam et practicam dividerunt; atque rursus illam, in physiologicam et mathematicam et speculativam; hanc in moralem, et politicam, et æconomicam, ita rursus distribuentes: arithmeticam, musicam, geometriam, astronomiam, mathematicam; legislativam, judicialein, politicam, et quæ alia in medium protulerunt. Systemata academiæ et Pyrrhoniæ hæc: Propositiones quædam Pyrrhoniæ circa dubium versantur, circa formulas dubium experimentes, ideas et fundamenta illius: in quo hæc inquiruntur: num is qui philosophatur dogmaticè procedat; num sectam amplectatur; num in rebus naturalibus perscrutandis versetur; num ea quæ in sensu cadunt, tollat. Quid porro dubii (philos. loq.) criterium? quid objectum? quinam modi integri habitationis? qui decem modi? qui quinque? qui termini dubium enuntiantes circa nihil, plus, obscurum, licitum? quid intelligendum per: fieri potest; hæsito; nihil determino? quid: omnia incomprehensibilia? (ratiocinium enim a ratiocinio vincitur). Qua via rationali ad Heracliti philosophiam pervenitur? In quo a Democriti differt? Num ab Academiis differt scepticismus? Anne medicorum experientia cum scepticorum experientia congruit? quid est criterium? quid criterium veritatis? quid: a quo? per quod? secundum ens? quid verum? quid veritas? quid est signum? quid signum demonstrativum? demonstratio quid? quænam sunt principia activa? quid causa? quid ars vivendi? quæ principia materialia? num corpora comprehensibilia? quid temperamentum? quid motus? dein quæstio moveri potest de motu alterno, de incremento, de imminutione, de detractio, de additione, de transpositione, de toto et parte, de mutatione naturali; de ortu et obitu, de loco, de tempore. Huc adde: quid est pars moralis? naturalis? Estne ars vivendi? Num ei, qui ea gaudet, prodest? quid numerus in quo bonum et malum, quoad naturam, differunt? Hæc sunt propositiones Pyrrhoniæ discipulorum, quas Gregorius pro nugis habet. Nam Aristotelem inducent et Epicurum et alios Stoicos de incomprehensibilibus disputantes. Adde Clitomachum, Carneadem; adde ceterorum academicorum quæstiones, item scepticorum; trium porro philosophiarum quas supra nominavimus recordamini, dogmaticæ, academicæ, scepticæ; in mentem porro veniat Pyrrhoniæ qui antecessoribus suis planius, clarius dubitavit. Scimus quidem eos

(1) P. 415.

Φιλόσοφος μὲν οὗτος ὑπέβηεν κυνικός. Κυνικοί λέγυνται ὡς ἐκ μεταφορᾶς τοῦ κυνός· ἔχουσι γὰρ τὸ πρὸς τοὺς οἰκεῖους καὶ τοὺς ἔξω διακριτικόν. Οὗτος ἀκτησίαν εἰς τὸ ἀκρότατον ἀσπαζόμενος· οὐ γὰρ ἦ μόνον βακτηρίαν ἐκέκτητο, οἶκον δὲ ὑπαιθρον ἐν μέσῳ τῆς πόλεως στρεπτόν πίθον, καὶ τροφή αὐτῷ ἦν αὐτοσχέδιος. Ἐίτε τοίνυν οὗτος, εἴτε τῶν ἀρχαίων κυνῶν τις βασιλεῖ προσελθὼν ἤξιον τροφῆς λαβεῖν τι· δίδωσι δὲ ὁ βασιλεὺς, εἴτε τιμῶν, εἴτε δοκιμάζων, ὅμως χρυσίου τάλαντον· ὁ δὲ δεξάμενος, ἄρτον ὠνησάμενος, περισσὸν ἔρριψεν ἐπειπῶν· *Λαθεῖν ἔχρησον οὐ τὸν ἀβρωτον τῦσον*. Οὗτος μὲν οὖν εἴτε Διογένης ἔστιν, εἴτε ἄλλος, οὐκ ἴσμεν· ὅμως καὶ Διογένης· πίθον ἔχει διὰ τὸ κρύος, ἡμέρας δὲ ἑξῶν προσήει τῷ ἡλίῳ. Ποτὲ γούν θερμαινόμενον αὐτοῦ, ἐπέστη Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἀποσκοπὼν αὐτῷ τοῦ μὴ θερμαίνεσθαι· εἶπεν δὲ· *Τι βούλεις σοι χαρίσωμαι, ὦ Διόγηνες;*· Ὁ δὲ εἶπεν· *τὸ μικρὸν ὑπεκστήτητά μοι, ἵνα θερμανθῶ*. Καὶ τις ἄλλος Σωστάτης ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων φιλόσοφος Ἰστατο φθειριζόμενος ἐν τινι τόπῳ ἐν ἡλίῳ· ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἀνωθεν ἀπὸ τινος ἀπόπτου θεασάμενος κατήλθεν ἵνα αὐτὸν εἰς τὰ βασίλεια λάθοι· ὁ δὲ Σωστάτης ἰδὼν αὐτὸν εἰσηλθὼν εἰς κλάσμα πίθου κειμένου, καὶ ὑπεκρῦθη τὸν Πτολεμαῖον· ὕστερον δὲ τοῦτόν τινες ὡς ἀτυχῆ διεβαλλον. Ἄλλοι δὲ φασιν ὅτι αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος ἐπεφθέγγετο τὸ λαμβεῖον τοῦτο·

Θέλω τύχης σταλαγμὸν ἢ φρενῶν πίθον·

αἰνιττόμενος ὅτι ὁ πίθος ἐκεῖνος μεστός ἐστι φρενῶν, καὶ ὅμως διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀτυχῆ οὐδὲν ὠφέλισην αὐτὸν ἢ πληθὺς τῶν φρενῶν. Οὐκ ἔρῳως δὲ ταῦθ' ὑπεκλήφασιν· φιλοσοφία γὰρ ἐστὶ τὸ πάντων ἀνώτερον τῶν ὁρωμένων κακτῆσθαι τὸ φρόνημα· καὶ Γρηγόριος ὁ θεῖος ἀμέλει ταύτῃ τὸ φιλόσοφον ἐπαινεῖ τὸ καὶ βασιλείας αὐτῆς ὑπερανεστηκέναι τῷ λογισμῷ.

scopsis definitis, potestatem, affectum. Longum esset omnia illorum deliramenta exsequi circa dubium, hesitationem, enthusiasmum, exstasin: quæ omnia Gregorius pro nugis artificiosis habet.

Diogenes philosophus fuit cynicus. Cynici voce a κύων transsumpta dicuntur, quæ inter se et ab exteris discernantur. Nihil omnium possidere, unica ei philosophia; præter baculum enim nihil gerebat; dolium rotandum in media urbe sub divo pro domicilio, cibus quo magis fortuitus, eo jucundior. Hic igitur aut alius quidam de canum græge regem adiit cibum petens. Rex sive honoris sive æstimationis gratia talentum dat; quo accepto philosophus panem emit, et argenti reliquum humi projecit his verbis: Cibo ego, luxu facile carco! Utrum Diogenes isse fuerit an alius quisquam, ignoro. Diogenes frigoris gratia expellendi in cado habitabat, interdum soli se exponebat. Dic quodam Alexander Macedo ante eum ita stetit ut solis locum averteret, eique dixit: Quid vis, Diogenes, ut tibi gratificer? Ille: Paululum a sole recedas, inquit, ut exsiccet. Alius quidam, Sostates nomine, sub Ptolemæis philosophus in sole stetit pediculos captans. Quem cum Ptolemæus ex alto vidisset, descendens eum ut regiam intraret, rogavit; Sostates autem, viso eo, in dolium fractum se recepit ne a Ptolemæo cerneretur. Postremo non desierunt qui eum ob miseriam reprehenderent; alii dicunt Ptolemæum ipsum hunc versum pronuntiasse: Malo fortunæ secundæ gratiam quam ingenii dolium; quo innuit, illud dolium plenum esse ingenii, ob paupertatem inhabitantis nihil prodesse. In quo errabant; philosophia enim facultas est omnibus affectibus sese superiorem præstandi. Gregorius eam amore prosequitur philosophiam cujus lux ipsam regiam dignitatem superat.

Crates Thebanus, genere Bæotius, Cynicorum more philosophari volens, quæ bona possidebat populo distribuendo exclamando: Crates quæ Cratetis sunt solvit, ne illa bona Cratetis Cratetem vinciant. Item agros suos incultos (μηλόβοτα) reliquit. Hoc nomine appellatur ager, ubi oves pascuntur; μήλα enim oves, μηλονόμοι, pastores, μηλωτή, vellus.

Quæ modo narravimus, ab aliis ad Antisthenem aut Zenonem referuntur, qui et ipsi cynici sunt philosophi. Ex his unus cum navigaret et, exorta tempestate, in eo esset ut naufragium faceret, nullo modo perterritus imminentis paupertatis terriculamentis, ad fortunam conversus hæc dixit: Euge, fortuna, gratias tibi ago quod substantiam meam ad pallium usque redegistis! Pars enim eorum quæ possidebat navi imposita erat.

228 Κράτης δ' ὁμοίως χρημάτων ὑπερτιθείς.
229 Αὐτὴν μεθεῖς τε μηλόβοτον τὴν οὐσίαν.

Κράτης Θεβαῖος ἦν τῆς Βοιωτίας τὸ γένος. Οὗτος φιλοσοφῆσαι θέλων τὴν κυνικὴν φιλοσοφίαν, λαθὼν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἔρριψεν τῷ δήμῳ κηρύξας οὕτως· «Κράτης ἀπολύει τὰ Κράτητος, ἵνα μὴ τὰ Κράτητος κρατῆσαι τὸν Κράτητα»· καὶ τὰ χωρία αὐτοῦ εἴασεν γενέσθαι μηλόβοτα. Μηλόβοτον δὲ ἐστὶ χωρίον ἐν ᾧ ἀπολύονται τὰ πρόβατα εἰς τὸ βόσκεισθαι· μήλα γὰρ τὰ πρόβατα καλοῦνται, ὅθεν καὶ μηλονόμοι οἱ ποιμένες, καὶ μηλωτὴ ἡ δορὰ τοῦ προβάτου.

236 Φασὶν τὸν αὐτὸν, ὡς τινες δ' ἄλλον τινὰ
237 τῶν φιλοσοφούντων ἐξ Ἰσίου φρονήματος,
238 Πλέοντα τοῦ κλύδωνος ἀγριουμένου,
239 Ἐπειτα φόρτῳ τῆς νεῶς βαρουμένης
240 Ῥίπτειν προθύμως εἰς βυθὸν τὰ χρήματα·
241 Τοῦτον δ' ἐπικαλεῖται ἄξιον μνήμης λόγον·
242 Εὐτ', ὦ τύχη, μοι τῶν καλῶν διδάσκαλε,
243 Ὡς εἰς τρίβωνα βράδῳ συστῆλλομαι.

Τὸν αὐτὸν Κράτητά φασιν, ὡς δὲ τινες Ἀντισθένην, ἄλλοι δὲ Ζήνωνα· κυνικοί δὲ φιλόσοφοι καὶ οὗτοι· ὅμως τούτων εἰς πλέων καὶ χειμῶνος συμβάντος, καὶ ναυαγίου γενομένου, εὐχαρίστως φέρων τὴν ἐσπεμένην αὐτῷ πενίαν, πρὸς τὴν τύχην ἐφθέγγετο· *Εὐτ', ὦ τύχη, χάρις σοι ὁμολογῶ, δεῖ τὴν ἐμὴν οὐσίαν ἄκρι τοῦ τρίβωνου περιεστῆσας*· ὡς τινες τῶν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐμπεφορτισμένων τῆ νηϊ.

244 Ἄλλος παρήκεν οὐσίαν τοῖς ἐκ γένους.

Τὸ μὲν τοῖς συγγενεῦσι τὴν οὐσίαν παραχωρήσαι· μικρὸν εἶναι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς, καίπερ δὴν μέγιστον. Καὶ γὰρ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὡς ἐπὶ μεγάλῳ τὸν τοῦτο παποιχότα θαυμάζει, ὡς ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ καταστοχάσασθαι· οἱ γὰρ πλείου· τὸν ἐμφιλόσοφον οὐκ εἰδότες βίον, ὡς πάντων ἐστὶ τῶν ὁρωμένων ὑπερανέχων, τοῖς δοκοῦσι κατὰ τὸν βίον εὐδαίμοσιν ὑποσύρονται, ἀμέλει παρ' αὐτὰ τοῦ

βίου ὤψηλόν ἐπανελέσθαι τῶν τίνα συμβαίη πάντων· οἱ συγγενεῖς τυραννίδι τῆς ἐκείνου κρατεῖν οὐσίας ἀμιλλῶνται, μὴ δεῖν φάσκοντες τὸν φιλόσοφον χρημάτων ἀντιποιεῖσθαι, καὶ συνηγούρους τῆς ἀνοίας οὐκ ἄλιγους εὐρίσκουσιν. Οὐ τῆς τυχοῦσης οὖν ἀρετῆς ἐστὶν υπερφρονεῖν τυραννόμενον, εἴγε μάλιστα καὶ τοὺς τυραννεῖσθαι δύναται· ἂν πολλάκις ἰσχυρότερος εἶναι· τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς Γρηγόριος αἰνίττεται παπυθῆναι φάσκων· Πρὶν τι λαβεῖν τίουσιν, ἀτὰρ συγέουσι λαβόντες· καὶ πάλιν· Ἄρπαλαίς παλάμαις ἤρκεσα δυσμενέων· καὶ αὖθις· Τὰ δ' ἄλιτρῶν παλάμησιν ἐλώρια· θήκατο δαίμων. Ὁ μὲν οὖν φιλόσοφος οὐκ ἂν ποτε παρὰ τῶν μὴ τῶν αὐτῶν αὐτῷ τῆς φιλοσοφίας ἐπανηρημένων βίον νοουθετούμενος πεισθεῖη, κἄν ὅτι καλῶς ὑπέχειν δοκοῖη τὸ προφερόμενον· ὕβρις γὰρ παρὰ τῶν ἐμπαθεστέρων νοουθετεῖσθαι· εἰ γὰρ καλὸν ἐστὶ τὸ λεγόμενον, ἐχρῆν ἑαυτοῖς ἐπιλέγειν τὸ χρήσιμον· ἀνοίας γὰρ τῆς ἀνωτάτω τυφλώτοντας περὶ φωταυγίας ἐτέροις διαλέγεσθαι· καὶ πρὸς ἀνάβλεψιν προτρεπομένους ἄλλους σφᾶς ἐν τυφλότητι διαμένειν.

- 245 Ἄλλος δ' ὑπερβάς ταῦτα ὡς ἀνθρώπινα,
246 Ἄκαρθ' ὄσ' εἶχερ εἰς μίαν βῶλον τινα
247 Χρυσῆν συναλῶν, ἔπειτ' ἀναχθεὶς εἰς βάθος
248 Βυθῷ δίδωσι τὴν ἀλαζόνα πλάνην,
249 Μὴ δεῖν γὰρ ἄλλω προξερεῖν τὸ μὴ καλόν.

Οὗτος τὴν πᾶσαν ὑπαρξιν αὐτοῦ πιπράσας, καὶ συναγαγὼν τὸ χρυσὸν εἰς μίαν βῶλον, ἀναχθεὶς κατὰ μέσην τῆς θαλάσσης, τῷ βυθῷ προσρίπτει τὴν βῶλον τοῦ χρυσοῦ, μὴ κρίνας ἄλλω παρασχεῖν, ὡς ἂν μὴ τοῦ κακοῦ πρόξενος ἄλλοις γένηται· ἀλαζονεῖαν γὰρ ἔρασκεν τὴν ἀπὸ τοῦ πλοῦτου πλάνην ὑπάραξιν.

- 276 Δηλοῦσι σησμοῦσιν ἄρτοι κρίθινοι
277 Ἰπεξιόντες, καὶ τραγωδίας ἐπι,
278 Ὡς ἐν τι καὶ τόδ' εὐστόχως εἰρημένον·
279 Ὡ ξέρε, τυράννοις ἐκ ποδῶν μεθίστασο.

Τυράννους οἶδεν ὁ Θεολόγος τοὺς θρασεῖς λόγους,

ὡς ἐκ τῆς τραγωδίας· μάλιστα γὰρ οἱ τραγικοὶ τῇ τοιαύτῃ κέχρηται τροπῇ. Σησμοῦσι δὲ, φησὶ, κρίθινοι ἄρτοι, τοῦτ' ἐστὶν εὐτελεῖς· τοῦτο δὲ παράδοσις ἐστὶν· τοιοῦτον μὲν ἐστὶν τὸ παρὰ τραγικοῖς, μᾶλλον δὲ κωμικοῖς λεγόμενον, ὅτι διὰ τῶν ἠδυτέρων ἄρτων τοὺς εὐτελεῖς ἀποφαιλίζουσιν ἄρτους. Καταπαίζει οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, τῇ παραδόσει χρώμενος, τῷ διὰ τῆς στωμυλίας τῆς ἡδονούσης ἐν τῷ φθέγγεσθαι ἀποφαιλίζειν τοὺς παρατυγχάνοντας διελέγγων αὐτούς· τοιοῦτος δὲ ἦν ὁ Διογένης. Αὐτὸς γὰρ τοὺς ξένους ὑπεξέστησεν, ἵνα εἰ τι Διογένης διὰ τῆς στωμυλίας ἐποίει ἀποχωρεῖν τοὺς τὴν σκίαν αὐτῷ ἐμποιοῦντας· τοῖς τυράννοις δὲ ἀντὶ τοῦ τοῖς λόγοις τοῖς τυραννικοῖς, ποιῶν ἀναχωρεῖν τοὺς ἐντυγχάνοντας. Σκοπὸς δὲ τῷ θεῷ Γρηγορίῳ ἀποδειξάσαι μὴ κατ' ἀρετὴν τοὺς Ἑλλήνων σοφοὺς ταῦτα παποηκέμαι, ἀλλὰ κατ' ἐπίδειξιν. « Τί γὰρ ἔδει, φησὶ, βωμῶν τε καὶ κηρυγμάτων ἐπὶ τούτοις, εἰ κατ' ἀρετῆς πόθον, ἀλλὰ μὴ φανητιῶντες ἔπραττον ; »

- 280 Σέριν τε φεύγουσ' ἐκ μέσων ἡδυσμάτων,
281 Ὅσον περιήτων· ἀφθονός τε γῆς χάρις.
286 Καλὸν Κλεάνθους τὸ φρέαρ· καὶ Σωκράτους
287 Τὸ ζῆν περιγῶρος, τᾶλλα δ' ὡς ἀσχίμορα
288 Οἱ Χαρμίδαι τε καὶ σκέπη τριβωλιῶν,
289 Ἰγ' οἷς τὰ θεῖα τοῖς νέοις ὁ γερνάδας
290 Συνηῖν· μόνοι γὰρ οἱ καλοὶ νοήμονες.

Κλεάνθης καὶ αὐτὸς εἷς τῶν κυνικῶν φιλοσόφων. Οὗτος ἐν τινι φρέατι στήσας ἑαυτὸν ὑδραετο τοῖς παροῦσιν ὕδωρ, καὶ διδοὺς πεινὴν ἐλάμβανεν παρ' αὐτῶν ἄρτον καὶ ἡσθιεν· θαυμάζεται δὲ παρὰ τῶν φιλοσόφων καὶ αὐτὸς ὡς καρτερικός. Ὁ δὲ Σωκράτης φιλόσοφος ὢν περιήγεν τὴν ἀγορὰν, καὶ μειράκια προετρέπετο ἐπὶ φιλοσοφίαν, καὶ μάλιστα πρὸς φιλοσοφίαν ἐνόμιζεν εἶναι ἐπιτήδεια τὰ περικαλλῆ μειράκια· τοὺς γὰρ εὐμόρφους οἱ φιλόσοφοι λέγουσιν εἶναι καὶ εὐφρεῖς. Ἦν οὖν δόξα παρὰ Ἀθηναίους, ὅτι παιδεραστής ἦν ὁ Σωκράτης, διὰ τὸ ἐπιλέγεσθαι τοὺς εὐμόρφους. Εὐρίσκειται δὲ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Θεαιτήτῳ καὶ πανταχῇ οὕτως λέ-

Cognatis fortunam suam relinquere, multis quidem res nihili videtur, licet maximi sit. Gregorius certe majorem in modum admiratur eum qui illud facit, sicut ex rebus ipsis licet concludere. Namque plerique vitam philosophicam, quæ omnes res superat, ignorantes, iis qui felices esse videntur, blandiuntur. Cognati substantiam possessoris sibi appropinquare tentant, dicentes philosophum bona terrestria affectare nefas esse, et stultitiæ advocatos non paucos reperiunt. Non cuique datur elato animo ferre tyrannidem, præcipue ubi resistendo par est : quod sibi accidisse refert Gregorius : Priusquam acceperunt, reverentur, cum acceperint, oderunt ; et rursus : Rapacibus inservivi inimicorum manibus ; et alibi : Peccatorum insidiis prædæm posuit diabolus. Philosophus igitur nunquam eos audiet qui vitam secundum aliam quam ipse, philosophiam instituerunt, quamvis quod offertur, pulchri speciem præ se ferat. A talibus edoceri probrum est. Ut dictum aliquid sit pulchrum, utile esse debet. Extremæ est insipientiæ, cæcos de claritate lucis inter se disputare, et dum alios illuminare præsumunt, ipsi in cæcitate permanent.

Hic omnibus venditis postquam aurum in unam massam coegisset, in altum mare projicere maluit quam alii dare, verens ne mali irritamentum fieret ; superbiam enim a divitiis originem trahere credebat.

Theologus sermones superbos tyrannos nuncupat, quales in tragædiis habentur. Auctores enim tragici primi hoc genere sui sunt. Placentis ait, panes hordeacei, i. e. parvi pretii ; ita docemur. Est autem mos apud tragicos, potius autem apud comicos, dicere, meliorum panum gratia eos qui minus boni sunt, contemnunt. Illud igitur Gregorius illis, traditione utens dicendo, eos verborum illecebris alios irretire solitos esse. Talis erat Diogenes ; exteros enim alienabat, ne eos æmulos et testes parum commodos haberet, si quando quæ non essent suaviloquio mendacioque simulabat. Voluit autem Gregorius ostendere, non virtutis amore Græcos ista fecisse, sed per ostentationem. Ut quid enim aræ et auspicia, si virtutis studio, neque vero per ostentationem agebant ?

Cleanthes et ipse cynicus ad puteum stans aquam volentibus hauriebat, et pro aqua panem acceptit. Hujus viri constantia apud philosophos ipsos in admiratione habetur. Socrates philosophus in foro circuit et adolescentes ad philosophiæ studium incitabat et quidem pulcherrimos quosque. Qui enim

γων, ὅτι Καλῆς ὁ Θεαίτητος, καὶ καλῆς ὁ Χαρμίδης. Ἄντικρυς οὖν ἐν τοῖς λόγοις ἐμφασιν παρέχει ὁ Πλάτων, ὅτι Σωκράτης ὑποπτεύθη τοιοῦτος εἶναι, διὰ τὰς τοιαύτας, ὡς εἰπεῖν, ἀνταρωτήσεις, ὅτι Καλῆς μὲν εἶ, ἀλλ' οὐ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν· ὑπενοήθη δὲ ὅτι καὶ τῷ Ἀλκιβιάδῃ συγγίνεται κατὰ τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα· οἱ δὲ περὶ Σωκράτους λέγουσιν, ὡς οὐ κατὰ τὸν ἐμπαιθῆ, ἀλλὰ κατὰ τὸν θεῖον ἔρωτα. Ἄνυτος οὖν καὶ Μέλιτος ἠτιάσαντο τὸν Σωκράτην, εἰς δαιμόνια καινὰ παρεισφέροντα τῇ πολιτείᾳ. Κατεκρίθη οὖν ὡς διαφθεῖρων τοὺς νέους ἀποθανεῖν πίνοντα κύνειον, καὶ πῖον ἀπέθανεν. Σκέπας δὲ τριδωνίων φησὶ ὑφ' αἷς τοῖς νέοις συνῆν τὰ θεϊότερα, ὡς οἱ περὶ αὐτὸν· ἄλλοι δὲ φασι τὰ αἰσχρότερα.

294 Ἀλκιμαῖος δὲ τίς τὸδ' αἰνέσει ποτὲ,
295 Ὅς πρῶτ' Ἀθηναίων τῶν διδύμων φέρων,
296 Ἄρηρ γένει τε καὶ κράτει πρέων μέγα,
297 Τσοῦτον ὠφθη χρημάτων ἠετώμενος,
298 Ὅσον περ εἰκὸς ἦν φανήναι κρείττονα.

Οὗτος Ἀλκιμαῖος Ἀθηναῖος ἦν, τὸ γένος ἐπίσημος, λίαν τὴν ἐλευθερίαν ἀεὶ φυλάττειν ἐθέλων τοῖς Ἀθηναίοις. Τυραννηθείσης οὖν τῆς πόλεως ὑπὸ Πεισιστράτου, μὴ φέρων ὄρξιν δουλευσούσας τὰς Ἀθήνας ἐξῆλθεν οὗτος· καὶ δι' ἐξελθῶν μηχανάται, καὶ σκοπὸν εἶχεν, πῶς τὴν ἐλευθερίαν Ἀθηναίους ἀποκαταστήσει. Ἀπελθὼν οὖν ἐν Δελφοῖς εἰς τὸ Ἀπολλώνιον ἱερὸν, ἐκμισθούται παρὰ Δελφῶν τὸ ἱερὸν ἐπὶ μισθοφορᾷ· ἐκμισθωσάμενος δὲ καὶ ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν πάντας καὶ πάσας τὰς τοῦ Ἀπόλλωνος διακόνους, πείθει τὴν ἱερίαν τὴν Πυθίαν, ἵνα εἴ τις ποτε Λακεδαιμόνιος μαντευσόμενος εἰσεέλθοι, μηδὲν αὐτῷ λέγῃν ἄλλο ἢ ὅτι τὰς Ἀθήνας ὑμῖν λέγει ἐλευθεροῦν ὁ θεός. Τούτου συνεχῶς καὶ πλειστάκις γενομένου, παρωρμήθησαν Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐξέβαλον ἐλθόντες ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν τοὺς τυράννους. Μέγα οὖν κλέος ἔκτοτε ὁ Ἀλκιμαῖον ἀπηνέγκαστο, τὰς Ἀθήνας ἐλευθερώσας. Ἄλλ' ὁ τοσοῦτος ὠφθη χρημάτων ἠετώ-

μενος· ἐλθὼν γὰρ ἐν Λυδίᾳ πρὸς τὸν Κροῖσον, ἐσχάτως γελᾶται παρὰ Λυδίους. Κροῖσος γὰρ ἐν ταμεῖν χρυσοῦ πάντα προθεῖς, ἔχων ὅσον βούλοιο τῶν ψηγμάτων τῷ Ἀλκιμαίῳ προστάσει· ὁ δὲ τοὺς κόλπους πλήσας καὶ τὰς γνάθους καὶ τὴν κόμην τοῦ χρυσοῦ ἐξῆλθεν, καὶ τῆς ἀπληστίας ὅσον ἦν καταγελᾶσθαι τὸν χρυσόπαστον εἰκὸς ὑπὸ Λυδίων τῆς ἀμετρίας αὐτῶν διαπαίζόντων· διὸ φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος·

305 Προῆλθε Λυδοῖς πλούσιος γελώμενος.
306 Τί δ' ὁ Πλάτων σοι, καὶ περ ὡν σοφώτατος;
309 Ὁ μὲν καπῆλου δυστυχοῦς ἐξῆ βίον,
310 Πόνους διαντλῶν κέρδει θαλαττίοις·
311 Ἐλαιον ἦν ὁ φόρος. Ὀδῶν τούτ' ἴσως
312 Ἐρεῖς ἀπληστον, καὶ περὶ τι προστέμεις.
313 Τὸ δὲ τραπέζας προσκυνεῖν τυραννικὰς
314 Πλάτωνα (φεῦ λόγῳ τε καὶ σεμνῶν τρέπων!)
315 Ἐὼ λέγειν, πράσιν τε καὶ οὐχι πράσιν·
316 Εἰ μὴ Λίδος τις τῆς Πλάτωνος Ἑλλιάδος
317 Ὀφθη γ' ἀμείνων καὶ μικροῦ τιμήματος
318 Δόξαν τε καὶ Πλάτωνος ὠρεῖται λόγους.

Πλάτωνος τοῦ φιλοσόφου καθάπτεται ὁ θεῖος Γρηγόριος ὡς κατηλικῶς ζήσαντος, πράσει γὰρ ἐνησχολεῖτο καὶ οὐ πράσει· τὴν ἐμπορίαν δὲ αὐτοῦ φησὶν ἔλαιον εἶναι. Τῆς οὖν ὄντως φιλοσοφίας ἀλλότριον τὸ ἐμπορεύεσθαι πραγματείας ἐστίν· ὁ γὰρ ἐμπορευτῆς βαναυσώδης ἐστίν, ἀλλ' οὐ λόγιος. Καὶ γὰρ τῷ πρὸς λόγους ὄντως ἀφορῶντι δόξα μόνη γένοιτ' ἂν ἢ ἐκ τῶν λόγων· πῶς γὰρ ἂν ἐκεῖνος καὶ λόγιος εἴη πλοῦτερ τὴν δόξαν θηρώμενος, ἀλλὰ μὴ καὶ πενίᾳ συζῶν ἐσχάτη, τῶν τὰ διαδήματα περιχειμένων τῆ σοφίᾳ λαμπρότερος κατοπτεύοιτο; Πλὴν ἄλλ' ἴδωμεν τὴν νοῦν τοῦ Θεολόγου· καὶ γὰρ φησὶν· Ἔστω πενία συγγνωστὸν πολλάκις ἢ ἐμπορία, ὅπερ οὐκ ἐστίν· ἀλλ' ἵνα, φησὶ, συγκαταβάσει χρησιώμεθα, τὶς ἂν ἐκείνον φιλόσοφον ὀρέσαιοι τὸν τραπέζαις λίχναις κυνιδίων ἐντετηχότα δίκην, ἢ κ' ἂν γοῦν μοίρας ἀξιώσειεν ἐμφρόνως, σαίνοντα καθορῶν τοῖς ὡσεὶ κα-

egregia sunt forma, eos philosophi egregiae indolis esse dicunt. Quare Athenienses Socratem paderastem esse divulgarent quia formosissimos semper eligebat discipulos. Sed Plato in *Theaeteto* et ubivis dicit: Pulcher Theaetetus, pulcher Charmides. Palam igitur in dialogis Plato dicit, Socratem in istius vitii suspicionem incidisse propter huiusmodi locutiones: Pulcher es, sed non facie, sed anima. Cum Alcibiade quoque istiusmodi commercium habuisse putatur; alii vero de Socratis amore non carnali, sed puro et spirituali loquuntur. Anytus et Melitus Socratem incusarunt quod nova daemonia in civitatem induceret. Condemnatus est igitur quasi adolescentes corrumperet, ad cicutam, quam hauriens mortuus est. Tunicas, quibus indutus cum adolescentibus conversabatur, purissimas fuisse, amicis; caeteri pollutas affirmant.

Alcmaeon Atheniensis, genere insignis et libertatis Athenis conservandae perquam cupidus. Igitur cum urbs sub Pisistrato esset tyranno, Alcmaeon Atheniensium servitute indigne ferens, discessit, et libertatis Atheniensibus reddendae rationes et vias inquiri. Profectus inde Delphos et in Apollinis templum ingressus, pretio conduxit, et cum tali modo omnes Dei ministros et ministras sub se haberet, Pythiae sacerdoti suasit ut quoties Laoco ad consulendum oraculum venisset, ei insinuaret quod Deus Athenas liberare esset futuras juberet. Hoc oraculi monito excitati Athenas a tyrannis liberarunt. Hinc liberatoris nomen Alcmaeoni ab Atheniensibus inditum et magna ejus fuit gloria. Sed hic tantus vir avaritiae deditus erat. Nam postquam in Lydiam ad Croesum venisset, a Lydiis irrisus est supra modum. Croesus enim qui aurum quod possidebat omne, in unum coacervaverat, Alcmaeoni permisit quantum vellet, sumere; hic vero cum vinum, genus et comas auro impleisset, discessit; Lydii autem videntes eum sic quasi deauratum, insatiabilitatem hominis merito riserunt.

Gregorius divinus Platonem objurgat quod vitam cauponariam ageret: oleum autem vendebat. At verum philosophiae repugnat commercium et mercatura. Mercator negotia exercet illiberalia, neque vero eloquentiam. Nam qui eloquentiae vere studet, ex oratione ei oritur gloria. At quomodo eloquens erit qui in divitiis gloriam positam putat? Nonne, in extrema paupertate vivens magis lucet quam qui diademate redimiti sumi? Sed mentem Theologi scrutemur. Mercaturam faciat egenus; quod non est. Sed ut ad minora descendamus: quis eum putabit philosophum esse qui ad epularum delicias canum more accurrit? An minime eum participem credit prudentiae, cum videt adulantem eos qui orosi moubri partem ut can-

φίλας αὐτῷ προσρέπτοντιν, ἢ τίνος ἀποκεκτισμένου κωλοῦ μοῖραν, τροφήν κυνῆς; ἢ δὴ φησι Γρηγόριος, ἄγαν λιμώττοντος. Εἰ γὰρ δεσπότην παθῶν τὸν φιλόσοφον ὁ τῆς ἀληθείας ἐπίσταται λόγος, τὸν κουλίας ὑπόφρον ἀργυρωνήτων οἰκοτρίθων τὸν οἰκοτρίθα φιλόσοφον χεῖρονα καταθήσεται· πρὸς δὲ τὰς δοκούσας σαθρὰς ἀπολογίας ἀρκετὸν εἰς ἀπόδειξιν τὸ καὶ βασιλείων αὐτῶν ἰσχυρότερον εἶναι καὶ παθῶν αὐτοκράτορα τὸν φιλόσοφον· οὐ γὰρ ἐστὶ μηχανῆ τοῖς παρὰ ψυχὴν τρόπον τινὰ συμπελεγμένον αὐτῷ καὶ συνημένον, οὐ βυθὸς, οὐ διωγμὸς, οὐ γυμνότης, οὐ μάστιγις, οὐδὲ μάχαιρα καθαρίσαι δυνήσονται. Τοῖνον φιλόσοφος ἐκεῖνος κεκλήσθαι καὶ λόγιος, ὃς καὶ θωπείας καὶ πλοῦτου καὶ τῶν ἄλλων φημι τῶν πρὸς τὸ ἀβροδίατον ὑπέτερος καθορᾶται· πρὸς δὲ καὶ γῆς κρατοῦντες ἐπείγονται τύραννοι καὶ μεγιστάνες· ἀλλ' οὐχ ὡς ἐμπορίας εἶνεκα καὶ τραπέζης λίχνης ἡδυδύρων βεβαρημένης ὄψων καὶ κύλικος ἡδυπότου ταῖς τῶν πλουσίων ἀράχνης δίκην ἐντέτηκε γωνίαις. Ὀρβρίζειν γὰρ, οὐχ ὁ πλούσιος, ἀλλ' ὁ σοφὸς καὶ τοὺς ἀπαιδεύτους ἢ Σολομῶντος βούλεται παρομῖα. Καὶ μὴν καὶ Γρηγορίου τοῦ θεσπεσίου ἱαμβός ἐστι καίριος γεγραμμένος· «Σοφῶν θύρας ἔκτριβε, πλουσίων δὲ μὴ.» Πῶς ἂν οὖν ὁ πρὸς δὲ ὀρβρίζειν ἄπαντας ἔδει καὶ φέρεσθαι, φερόμενος μᾶλλον καὶ τῶν ἀλογωτέρων ταῖς θύραις παρεδρεύων κληθείη φιλόσοφος; ἢ τίνος καὶ γούν μοῖρας λογιότητος μετείληχθαι πιστευθήσεται; Ἄλλ' ἴδωμεν τὴν ἱστορίαν· ἐστὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν Πλάτωνος λιχνίαν. Πλάτων τοῖνον ὁ φιλόσοφος ἀκούων, ὅτι μεγαλοφυῆς ἐστὶν ὁ Διονύσιος ὁ τῆς Σικελίας τύραννος, ἔπλευσεν πρὸς αὐτόν· καὶ οἱ μὲν ἐξηγητὰι τοῦ Πλάτωνος οἱ νεώτεροί φασὶ διὰ δύο τοῦτον αἰτίας καταπλεῦσαι, τοῦ ἱστορησῆαι τὸ πῦρ τὸ ἐκ τῆς Αἴθνης ἀναδιδόμενον, καὶ τοῦ πείσαι Διονύ-

σιον φιλοσοφῆσαι. Πολλοὶ δὲ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων φασὶν, ὡς διὰ λιχνίαν πρὸς τὸν Διονύσιον ἀπῆλθεν ὁ Πλάτων· οἷς καὶ ὁ μακάριος Γρηγόριος μᾶλλον συντίθεται, καὶ οὐ τοῖς νεωτέροις Πλάτωνος ἐξηγηταῖς. Λέγει δὲ καὶ Ξενοφῶν εἰς τὴν πρὸς Αἰσχίνην ἐπιστολήν, ὡς διὰ λαιμαργίαν ὁ Πλάτων εἰς τὴν Σικελίαν πρὸς Διονύσιον τὸν τύραννον ἀπῆλθεν· ὅπερ φησὶ καὶ ὁ θεὸς Γρηγόριος ἀλλαχού, ὅτι διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀρίστων Διονυσίου ἀπῆλθεν· καὶ ποιεῖται τεκμήριον τὸ καὶ παραθῆναι αὐτόν· ἐπράθη γὰρ τῷ δυνι. Λαβὼν γὰρ αὐτὸν ὁ Διονύσιος δέδωκε τῷ ναυάρχῳ Παλλίδι τῷ Λακεδαιμονίῳ τῷ τρηνακῶτα διάγοντι ἐκεῖσε· εἶτα ὁ Πολλὸς ἑλθὼν εἰς Αἴγυπτον, πωλεῖ αὐτὸν πεντήκοντα μῶν τῷ Ἀννικέρει.

- 319 Τοῦ δ' ἐκ Κυρήνης μέγα μὲν ἢ παρρησία
- 320 Ὅμως δ' ἔμιξε τῷ ἐλευθέρῳ τροφήν,
- 321 Βλάπτων τὸ καλὸν ἀλυμρῷ τῷ δόγματι
- 322 Μύρον γὰρ ἔβρον σὺν πότῳ κατέπνευε·
- 323 Τὸ δ' εὐχάριστον τοῦ τρόπου καὶ στωμύλον
- 324 Ὀδηγὸν εἶχε λημμάτωρ.

Ξενοκράτης ὁ τοῦ Πλάτωνος μαθητῆς, ὁ τὴν Στωϊκὴν αἵρεσιν ποιήσας, σώφρων μὲν εἶναι λέγεται, ἀλλὰ τρυφήτης· τοσοῦτον δὲ σώφρων εἶναι λέγεται ὁ Ξενοκράτης, ὅτι καὶ τρυφῶν οὐκ ἐκινεῖτο πρὸς τὰ ἀφροδίσια. Διὰ τοῦτο οὗτος φησὶ τάξει τὰ πάθη ὑπακούειν τῷ λόγῳ. Ὁ οὖν μακάριος Γρηγόριος ὡς λαιμαργου κατηγορεῖ αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ξενοκράτους. Τῷ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι τῷ ἐλευθέρῳ τὴν τρυφήν ἔμιξεν, πείθει περὶ Ξενοκράτους εἰρησθαι. Ὡς ἂν δὲ μὴ τὴν ἱστορίαν ἀμφίερημον καταλίπομεν, εὐκλιτον καὶ περὶ τῆς στωμυλλίας εἰπεῖν καὶ παρρησίας· τὸν γὰρ Διογένην ἀνίττεσθαι δοκεῖ μοι τῷ λόγῳ. Οὗτος γὰρ κυνικὸς ἐλέγετο φιλόσοφος· κυνικὸς δὲ ἐκλήθη ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν χερσαίων κυνῶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ κύνες ἔχουσι τι καὶ οὔτοι καὶ φυλακτικὸν καὶ διακριτικὸν

proficiunt? Si enim veritatis sermo philosophum cupiditatibus servire videt, faciet ut philosophus intemperans pejor evadat quam ultimus servorum. Quod porro ad excusationem pertinet, id unum sufficit quod philosophus regibus ipsis fortior est, quia animi cupiditates moderatur. Nullo enim modo fieri potest ut philosophus in reprehensionem cadat, cujus constantiam nec abyssus, nec persecutio, nec flagella, nec gladius percutere valent. Philosophus igitur et sapiens vocabitur qui blanditias, divitias et alia hujusmodi contemnit, et ad quem nihilominus reges et optimates accurrunt. Ipse autem non commercii aut epularum lautarum aut poculorum vino dulci repletorum gratia divitum limina, araneæ instar frequentat. Proverbia Salomonis præcipiunt ineruditos mane surgere; quod facere dives recusat. Bene Gregorius: Portas sapientum, non divitum. Quomodo igitur philosophus appelletur is, ad quem omnes expedit cursitans, si ipse portas stultorum frequentat? Num vel tantillum sanæ mentis habere censebitur? Audi historiam de Platone guloso. Hic cum audiisset Dionysium Siciliæ tyrannum magnitudine animi excellere, ad eum navigavit. Commentatores autem Platone recentiores ob duas potissimum causas illum adisse tyrannum, ut ignem Ætnæum exploraret et cum Dionysio de philosophia disputaret. Nulli autem et historici et antiquitatis philosophi Platonem iter ob gulositatem suscepisse dixerunt, quibus Gregorius divinus assentitur, recentiores Platonis prætereundo commentatores. Sed Xenophon quoque in sua ad Æschinam Epistola scribit Platonem ob gulositatem Dionysium adisse; imo Gregorius noster et ipse dicit eum eulinæ Dionysii odore allectum eo ivisse. Venditum porro Platonem esse constat. Dionysius enim eum dedit Pollidi Lacedæmonio, qui eum Anniceri quinquaginta minis vendidit.

Xenocrates, Platonis discipulus, sectæ Stoicæ auctor, ingenii acuti sed libidinosi fuisse dicitur, ita tamen ut libidines sponte refrenaret, persuasum habens, cupiditates rationi subjiciendas esse. Gregorius eum gulositatis incusat. Hæc de Xenocrate. Dicendo enim, cum liberalitate luxuriam junctam fuisse, ad Xenocratem alludit. Ut vero sermonem inchoatum exsequamur, e re erit de loquacitate et ingenuitate loquamur. Ad Diogenem alludere mihi quidem videtur, philosophum qui cynicus audiebat a κύων. Quem admodum enim canes vigiles discernendi facultate præditi sunt, qua familiarum ab exteris discernunt, ita quoque Diogenes: philosophiæ enim dogmata observabat, et qui ad philosophiam apti essent ab ineptis discernebat. Talis cum esset, quid mirum si lingua libere utebatur, reges, sciolos, omnem denique hominem honestatis amore increpabat, urbane, interdum etiam per jocum? Hoc respectu Gregorius eum appellat deceptorem potius quam philosophum. Fallacia namque est in ingenuitate vel urbanissima.

(διακρίνουσι γὰρ τοὺς οἰκείους τῶν ξένων καὶ φυλάττουσιν), οὕτω καὶ οὗτος ἐμιμείτο τὸ διακριτικὸν καὶ φυλακτικὸν, καὶ τὰ μὲν τῆς φιλοσοφίας ἐφύλαττεν δόγματα, διέκρινε δὲ τοὺς ἐπιτηδείους καὶ ἀνεπιτηδείους πρὸς φιλοσοφίαν. Οὗτος οὖν ὁ Διογένης τοιοῦτος ὢν, ἦν εἰκότως εὐπαρόρησιastos· ἤλεγχε δὲ καὶ ἐνάστας καὶ ἐλλογίμους, καὶ πάντα ἀνθρώπων, δῆθεν διὰ τὸ καλὸν· ἐλέγχων δὲ, ἀσπειότερον καὶ γελοιωδέστερον ἤλεγχεν. Πρὸς τοῦτο οὖν ἀποβλέπων ὁ θεὸς Γρηγόριος, ἀπατητικὸν αὐτὸν μᾶλλον ἢ φιλόσοφον καλεῖ· σωμαυλία γὰρ ἢ κατὰ ἀσπειότητα προερχομένη, ἀπάτη.

Ὄδτω ποτὲ

325 Στολῆ γυναικῶν Ἀρχελαίου τοῦ σοφοῦ
326 Ὄνκ οἶδ' ὅπως τε καὶ δι' ἣν τὴν αἰτίαν
327 Δωρουμένου, Πλάτων μὲν οὐ προσήκατο,
328 Ἰαμβὸν εἰπὼν κείριον ἐξ Εὐριπίδου·
329 Ὄνκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδύσαι στολῆν.
330 Ὄς δὲ τὸ δώρημ' ἦλθεν εἰς αὐτοῦ χέρας,
331 Φέροντος ἀνδρὸς, καὶ προθύμως λαμβάνει,
332 Καὶ τὴν ἰαμβου κομψότητ' ἰαμβίῳ
333 Βάλλει τὸδ' εἰπὼν· Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
334 Ὀδσά γε σώφρων οὐ διαφθαρήσεται·

Ταύτην οὐκ ἂν τις ἱστορίαν καλέσῃ, κατηγορίαν δέ. Καὶ γὰρ τὸ δῶμα διηγείται, ὡς Ἀρχελαίου στολῆν γυναικείαν παρέχοντος, Πλάτων οὐ προσήκατο, Ἰαμβὸν ἐξ Εὐριπίδου φθεγξάμενος· ὕστερον δὲ φέροντος ἀνδρὸς καὶ προσήκατο, καὶ τὴν ἰαμβου κομψότητα βάλλει ἰαμβείῳ, ὡς εἰ γε σώφρων οὐ διαφθαρήσεται, γυναικείαν καίπερ ἀμφιβαλλόμενος στολῆν· τοῦ λόγου σημαίνοντος τὸ τῆς λιγνείας αὐτοῦ καὶ τοῦ τρόπου τὸ πλεονεκτικόν· ταύτη γὰρ δουλότροπος ἢ φιλόσοφος φωραθήσεται.

335 Ὁ δὲ αὐτὸς Ἀρχέλιος, ὡς φασιν, ποτὲ
336 Λαβὼν θελήσαντός τι τοῦ Σοφοκλέους,
337 Εὐριπίδῃ δίδωσι τῷ σοφωτάτῳ,
338 Τσαυτ' ἐπειπὼν· Σὺ μὲν ἄξιος δοκεῖς
339 Ζητεῖν, ἔμοιγε λαμβάνειν· Εὐριπίδης
340 Δεικνύς ὅπως ἄριστον εὐγενῆς τρόπος.

Καὶ ταύτην κατηγορίαν εἰκότως ὑποληπτέον, ἢ συμπλέκεται καὶ τις ἔπαινος· ὡς ὁ μὲν Σοφοκλῆς

δουλοπρεπῶς ἤτει λαβεῖν παρὰ τοῦ Ἀρχελαίου, ὃ δὲ τῷ μηδὲν αἰτήσαντι δίδωσιν Εὐριπίδῃ, κρίνας ἐκείνον εἶναι μᾶλλον φιλόσοφον τὸν καὶ πρὸς τὰ δοκούντα δυσχερῆ καρτερικὸν καὶ ἀνάλωτον· τοῦτο δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ταῖς παρθενικαῖς ὑποθήκαις ὁ θεὸς εἰσάγει Γρηγόριος, ὡς φάσκων δι' ἐπῶν·

Μὴ σε δολώσῃ

Χρειῶ, ἦτε τάχιστα καὶ ἐμφοονα φάτα δαμάξῃ (1).

Καὶ αὐτοί·

Μάλα στενὴ σοὶ καὶ σκέπη τὸ φορτίον
Ἄν μή ποτ' αἰσχρὸν εἴνεκεν πάθῃς (2).
341 Τάξας δὲ τοῖς Ἑλλησι τοὺς φόρους ποτὲ
342 Ὁ Ἀνσιμάχου, καὶ τὰλλα τῶν πρώτων φωνεῖς
343 Ἐν δημαγωγίαις τε καὶ στρατηγίαις,
344 Τοσοῦτον ὥφθη χρημάτων ἀνώτερος,
345 Ὄσθ' ὅτι μὲν ἔσχε τοῦνομ' ἐκ τῆς πράξεως
346 Δίκαιος ὢν τε καλούμενος εἰς ἔτι
347 Ἐκὼν παρήσω, τὰς δὲ καίδας ἢ πόλις
348 Ἐκδοῦσα τιμῆ χρημασί πενίαν καλήν
349 Αὐτὸν τ' εἴθαρθεν οὐκ ἔχονθ' ὄθεν ταρῆ.

Τὴν ἀρετὴν παριστῶν τοῦ ἀνδρὸς, φησὶν, ὅτι καὶ στρατηγίας ἄγων καὶ δημαγωγίας καὶ φόρους τάξας χρημάτων ὑπερίδεν, ἐξ ὧν βουλομένη κτήσασθαι δυνατὸν ἦν· τοσοῦτον δὲ χρημάτων ἀνώτερος ὥφθη ὡς καὶ πενία συζῆν ἐσχάτη. Τὰς τε γὰρ καίδας αὐτοῦ φιλοφρόνως τιμήσασα χρημασίαν ἢ πόλιν ἀντὶ τῆς ἐναρέτου πενίας ἐκδέδωκεν, αὐτὸν τε κηδίας ἡξίωσε περιφανούς, οὐ κεκτημένον ὄθεν κηδευθεῖη. Καὶ τί γὰρ πλέον ἢ δίκαιον εἰς ἔτι καὶ νῦν, αὐτὸν ἀναγορεύεσθαι τῆς ἀρετῆς ὁ τρόπος πεποίηκεν;

351 Ὄς μὴ καλαισὶς ἰσχυρίζοιμην μόνον
352 Πύρρου κρατήσας ἐν μάχῃ Φιθωρίνος·
353 Ἦν δὲ στρατηγὸς τῶν περιβλέπτων ἀγῶν,
354 Καὶ τοῖσδ' ἐρίκα μᾶλλον· Ὄς γὰρ εἰς στενὴν
355 Ὁ Πύρρος ἦλθεν ἐλλπίδων ἐπειράθη
356 Χριστοῦ ταλάντοις τὸν στρατηγὸν ἀρπάσαι·
357 Ὁ δ' οὐκ ἐδέξατ', ἀλλ' ὁμῶς ἐσπείσατο.
358 Ἐπεὶ δ' ὁ Πύρρος, ὡς λέγουσ', εἰρηνικῶς
359 Παίξων πρὸς αὐτὸν, τῶν ἐνόπλιων θηρίων
360 Ἐν τῶν ἐλέφανθ' ὑπερφυᾶ τε καὶ μέγαν,
361 Ὄβω κατ' ἐψιν οἱ τέως ἐγνωσμένον,
362 Ἐδειξε βινὸς ὑπερφανείσης ἀνθρώως,
363 Ὄβτ' ἐπτοήθη, καὶ τὸδ' εἶπεν ἰλεως·
364 Ὄ μ' οὔτε χρυσὸς εἶλεν, οὔτε θηρίον.

Quae sequitur historia, accusatio potius videri poterit Tradunt, Archelaum vestem muliebrem obtulisse Platoni recusanti et versum Euripideum recitanti; dein ubi virilem apportari jussisset, Platonem acceptam tulisse, versum illum scite retorquentem, ut indicaret, viro bono nequaquam notam iniuri, quanvis iu-
bri veste induto. Hac autem Platonis indolem ad gulositatem pronam indicaverint. Servilis enim animus in re aequae ac liberalis dignoscitur.

Quae sequuntur vituperationem aequae ac laudationem continent. Sophocles Archelaum adiit aliquid rogatus; ille non petenti Euripidi dedit quod Sophocli refutavit, asserens, vere sapientem eum esse qui casus adversos patienter et forti animo ferre didicerit. Hoc etiam alibi, in praecipis quae virginibus dedit, exsequitur.

Aristidis virtutem celebrare volens dicit exercitiis eum praefuisse, populum rexisse, vectigalia administrasse, ex quibus omnibus rem familiarem augere licebat; adeo vero divitias contemnebat ut in summa paupertate vitam ageret. Filias ejus civitas munifice dotavit, patrem autem mortuum exsequiis honoravit, cum ipse unde efferreretur non reliquisset. Quid enim hujus viri virtutem magis celebrare poterit quam iusti cognomen per omne tempus?

Fabricium Romanorum ducem a probitate avertere voluit Pyrrhus. Cum enim post victoriam, auri talenta ei obtulisset ut eum corrumpere, Fabricius pecuniam negavit se accepturum esse. Et cum ele-

(1) Ex carmine cui titulus: *Præcepta ad virgines* ed. nov. p. 339, vs. s. 211, 212.

(2) Carmen *Ad virginem* vers. 13, 14, ed. nov. p. 384.

Βούλεται τὸν Φαθωρίνον καὶ αὐθὶς τὸν τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸν ἐκ ταύτης ὑπεξᾶραι τῆς ἀρετῆς. Καὶ γὰρ φησι Πύρρου (τύραννος δὲ οὗτος κατακρατήσας ἐκείνου) χρυσοῦ ταλάντοις αὐτὸν οἰθηθέντος ἀπατήσαι, οὔτε τὸ χρυσιὸν προσήκατο, καὶ πρὸς φιλανθρωπίαν ἐπένευσεν. Καὶ δὴ τῶν ἐνόπλων θηρίων ἐλέφαντα προσχαρῶς τῷ Φαθωρίνῳ (1) αἰφνίδιον παραστήσας, οὐκ ἐξεδειμάτωσεν, ὡς ἄξιον εἶναι μνήμης τὸ παρὰ τοῦ Φαθωρίνου (2) λεχθὲν, ὡς οὔτε χρυσοῦ με, βέλτιστε, οὔτε θηρίον εἶλεν.

374 Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀθλιώτερον,
375 Ἄνευ δὲ χαλκοῦ Φοῖδος οὐ μαντεύεται.

Πολλοὺς μὲν τῶν χρημάτων ὑπερφρονήσαντας ἐπαίων ἀξιώσας ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὡσαύτως καὶ τῶν ἡττηθέντων ἅτε δουλοτρόπων καταπτύσας, συμβουλίαν τινὰ πρὸς τὸ κοινή συμφέρον προβαλλόμενος, πείθειν δοκεῖ τὸ φιλοσοφούντας μὴ χρημάτων ἡτῆσθαι· πρὸς δὲ τὰς πολλῶν ἀφορῶν προαιρέσεις, ἠθικαῖται, τινὰς ἐξ αὐτῶν εἰσάγων ἀπολογίαν, ὡσεὶ καὶ πλείονα τούτων διεξέλθοι, τῶν χρημάτων αὐτοῖς οὐκ ἂν γένοιτό τι προτιμώτερον· οὐ γὰρ γένος ἐστὶν γενέζων· ἢ γὰρ τροφή καὶ τοῦ πλοῦτου τὸ λήϊον, τοῦτο δὴ γένος· ἀλλ' οὐδὲ πένητος ἀνδρὸς ἀθλιώτερόν τι τῶν ὄντων εἶη, καὶ Φοῖδος αὐτὸς, καίπερ εἶναι θεὸς νομιζόμενος, ἄνευ χαλκοῦ οὐ μαντεύεται. Οὐ γὰρ τῷ Ἄλκμαίῳ τὰς Ἀθήνας ἐλευθεροῦν ὑπήρχθη, μὴ τὸ ἐν Δελφοῖς Ἀπολλώνιον μισθοφορῆν κρατήσαντι καὶ διὰ τῆς δόσεως τὴν Πυθίαν τὰ φίλα τούτῳ λέγειν, ὡς πάλιν θεοῦ χρησιμφοδουμένην πεπεικότε. Ταῦτα μὲν πρὸς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης μοχθηρίας δυσκάθεκτον, καὶ τὸ πρὸς τὴν ἡδονὴν ἐπιβρέπες προήκται τῷ θεολόγῳ. Τὸ γὰρ πανιχρῶς ζῆν μετ' ἐλευθερίας ἀμεινον εἶναι τοῦ πλοῦτος κακῶς διαχεισθαι βουλομένου τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου· τοῦμπαλιν τὸ πλουτεῖν ἀλό-

γως ἐν ἀπροσῶνῃ προκρίτεον τοῖς πλείοσι τοῦ φιλοσόφου βιοῦν, καὶ αὐτάρκεις, καὶ τῆς μετὰ πτωχείας ἀρετῆς τε καὶ δικαιοσύνης τὴν ἐν πολυτελείᾳ βλάβην τε καὶ ἀμαρτίαν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς οἰκείας αἰρούνται φυγῆς. Κεῖται δὲ ἡ κατὰ τὸν Ἄλκμαίωνα ἱστορία πρὸ βραχέος· τὸ δὲ λεγόμενον, Ἄνευ χαλκοῦ Φοῖδος οὐ μαντεύεται, δημῶδὲς ἐστὶ καὶ ἀρχαῖον· Φοῖδον δὲ καλοῦσιν Ἕλληνας τὸν Ἀπόλλωνα, οὐ καὶ τὰ μαντεῖα.

392 Σοφὸν πένητα μάλλον ἢ Μίδα κακόν.

Ὁ Μίδα οὗτος Φρυγίας ἦν βασιλεὺς· ἦν δὲ καὶ φιλάργυρος καὶ χρυσομανῆς τις, ὡς τὸ ἔργον ἐδύλωσεν. Ἡἴξατο οὖν ἵνα, οὐ ἂν ἀίηται, χρυσοῦ γένεται. Εἰσηκούσθη οὗτος, καὶ οὐ ἂν ἤψατο ἢ χειρὶ ἢ στόματι, χρυσοῦ ἐγένετο, καὶ οὕτως πάντα μὲν ἦν αὐτῷ χρυσοῦ· μὴ δυνάμενος δὲ φαγεῖν, ἀπόλωτο. Καὶ γὰρ ἡ τροφή ἡ διδομένη αὐτῷ διὰ τοῦ στόματος ἀπεχρυσούτο· ἐφθάρη οὖν τῷ λιμῷ. Ἄλλοι δὲ ἱστοροῦσιν, ὅτι χρυσὸν λαθὼν ἐξῆσεν· ἦν δὲ ὁ χρυσὸς διελάσαι ἔρματι, καὶ ὅπου ἂν ἐπιστῇ τὸ ἄρμα στήναι, καὶ κτίσαι πόλιν· καὶ ἐποίησεν οὕτως, καὶ κτίζει τὴν Ἄγκυραν τῆς Γαλατίας· ἐστὶ δὲ ἄγκυρα σιδήριον κλοῖου ποταμοῦ, ὅπερ ἐπιτοχίων ἐστὶς τὸν Μίδα, καὶ οὕτως ἐκτίσθη ἡ πόλις καὶ ἐκλήθη Ἄγκυρα.

393 Ἀηρεῖ δέ μοι θεογενίς ὡς λῆρον πλατίν.

394 Κρημονὸς προτιμῶν τῆς ἀπορίας καὶ βυθοῦς,
395 Κακῶς δὲ Κύρῳ νομοθετῶν εἰς χρήματα.

Οὗτος θεογενίς φιλόσοφος ὤν, ἦνθε κατὰ τοὺς καιροὺς Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλέως. Κύρος δὲ φιλόχρυσος ὢν καὶ τάφον ἐπὶ χρήμασιν ἀνοίξας, ἐντὸς οὐδὲν εὐρηκῶς πλέον στηλιτεύεται. Ὁ δὲ θεογενίς κακὸς αὐτῷ νομοθέτης ἦν εἰς χρήματα, ταύτην ἀνθρώποις μόνῃ εὐδαιμονίαν ἰσχυρίζομενος, πλέον αὐτῷ τὸ πάθος ἀναφλέγων· ὅρον δὲ τίθησι τῆς πενίας κρημονῶς καὶ βυθοῦς καὶ ἀγχόνῃ προκρίνειν ὡς τὰ μέλιστα.

phantus eximia magnitudinis Pyrrhi jussu subito astaret, minime eum perterrit, imo Fabricio ansam dedit dicendi : Nec aurum tuum, nec bellua me movere possunt.

Gregorius multos divitiarum contemptores laude dignos judicat, sed eos qui corruptelæ patent, ut animas serviles conspuat, dein bono publico consulturus probare nititur, philosophos a divitiarum amore prorsus alienos esse. Deinde ad multorum se conferens sententiam, unius pro multis exemplum producit, ut ostendat, pecuniam ab omnibus maxime haberi, sed revera nihil miserius pauperum. Apollo ipse, quamvis deus sit, non nisi mercede accepta vaticinatur; Alcæon patriam non potuit in libertatem vindicare, quin pecunia data Apollinæ Delphicum, et Pythiam pretio soluto ad felicitatem augurandum adduxerit. Hæc Gregorius dicens respicit ad homines non coercentes malas cupiditates et nimis proclives ad voluptatem. Præstat enim vivere pauperem et liberum. Econtra a multis opes inepte meliores putantur quam vita philosophice mediocris, et virtuti sapientiæque præferunt malum et peccatum in opulentia ad ipsorum animarum detrimentum. Alcæonis historia jam supra narrata est. Dictum porro : « Apollo ipse non nisi data mercede vaticinatur » vetus est et in vulgus notum. Phoebus, cuius et oracula,

Midas, Phrygiæ rex, argenti auriq̄ue avidissimus fuit, ut ex sequentibus patet. Expetiit ut quodcunque tetigerit aurum fieret. Exauditus est, et quodcunque manu aut ore tangebatur, in aurum transformabatur. Itaque manducandi copia erepta, fame periit. Quidquid enim in os ingerebat alimenti, auri naturam assumpsit. Alii volunt, oraculi dati beneficio eum vitam continuasse; monitus fuerat ut curru conscenso proficisceretur et illo stante et ipse moraretur conderetque urbem. Ita Ancyræ condidit, Galatiæ urbem. Ἄγκυρα vero vectis est qua utuntur nautæ, et aqua excitatus Midas urbem Ancyræ nomine dictam condidit.

Theognis philosophus Cyri Persarum regis tempore florebat. Cyrus avaritia ductus sepulcrum aperuit, ubi pecuniæ loco. epigramma reperit. Theognis, divitiis summum bonum existimans, Cyri cupiditatem auxit; secundum eum paupertatem sequuntur præcipitæ, vita laqueo finita.

Homerus fortunæ assecclam virtutem dixerat; dein sententia mutata non ita se rem habere dixit, quan-

(1) Codex Φαθωρίνῳ. Dic potius Φαθρική, hic et alibi.
(2) Cod. Φαθωρίνῳ.

396 Ὅμηρος, καὶ σὺ πῶς τοσοῦτον ἀσιάτω
397 Πράγματι γέμεις, ὥστε φράσαι πον τῶν ἐπῶν
398 Ὅμηδὸν εἶναι τὴν ἀρετὴν τῶν χρημάτων;

Ὅμηρος ὁ ποιητής, τῶν χρημάτων εἰπὼν τὴν ἀρετὴν ἀκόλουθον εἶναι, αὐτὸς αὐθις ἀπολογεῖται, ὡς οὐχ οὕτως ἔχων εἴρηκε, ἀλλ' ὡς τοὺς ἔχοντας οὕτως ἀθλῶς. Ἄρκετόν γάρ πρὸς ἀπόδειξιν τὰ κατὰ τὸν Ὀδυσσεύα· δὲ γυμνός, ναυηγός καὶ ἀλήτης ἰσχάτως ἐκ θαλάσσης· ῥιφείς, τοῖς συνειροῖς λόγοις κατήδεσεν τὴν βασιλείαν, καὶ τοῖς Φαίαιξιν καὶ τῷ Ἀλκινόῳ τιμωτέρος ἦν τῶν ἄλλων ἀπάντων.

409 Πλήρη γενέσθαι τῆς ἀμετρίας δίκην

410 Θεὸς τίθησιν ὡν περ ἤξιον τυχεῖν.

411 Οὐ χρυσὸς ἦν ἀβρωτός, δε δ' εἶχε νέκυς.

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία πρὸ βροχίας.

425 Αὐτὴ γὰρ μήτηρ καὶ τάφος γεννημάτων,

426 Κόπτουσα τοὺς κόποντας, ὡς δίκη δίκην

427 Τοῦ πρωτοκλάστου γεύσεώς τε καὶ πλάνης.

Μεταγαθῶν τὴν ἀπὸ τῶν ἐξωθεν διάλεξιν ἐπὶ τὴν ἔνταξ φιλοσοφίαν περὶ τῆς γῆς διαλέγεται, καὶ τῶν κατὰ τὸν βίον ἀρχόμενος ὡς ἡμῖν τοῖς τὰ θεῖα φιλοσοφούσιν γῆ τε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ περιττά, μόνη δὲ τῶν ἐλπυζομένων ὑπόστασις. Αὐτὴ γάρ, φησὶν, ἡ γῆ καὶ μήτηρ καὶ τάφος ἐστὶ τῶν τέκνων, κόπτουσα τοὺς κόποντας αὐτὴν, ἀφ' οὗ τῆς ἐντολῆς ὁ Ἀδάμ ἐπελάθετο καὶ τῆς πικρᾶς ἠτήθη βρώσεως.

468 Ἐδέμ τε καὶ παράδεισος εὐθαλῆς φυτοῖς

469 Πηγῇ τ' ἐς ἀρχὰς τέσσαρας τετμημένη.

Ἡ Ἐδέμ γῆ πικρὰ λέγεται· ὁ δὲ παράδεισός ἐστιν ἔν ὁ Θεὸς ἐρύπτουσαν ἐν Ἐδέμ, ἐν ᾧ καὶ τὸν Ἀδάμ ἔθετο, ἐν καὶ πηγῇ ἀναβαίνουσα ἐπότιζεν, ἥτις εἰς τέσσαρας ἀφορίζεται.

490 Τὸν πατριάρχην τὸν θεόπτην τὸν μέγα

491 Οἴκου γένους τε πατρίδος ἐξελεύσας

492 Ὁ τῶν μεγίστων οἰκονόμος μυστηρίων,

493 Εἰς γῆν μετήγαγ' εὐκόλως ἀλλοτριῶν

494 Ἐάνρον, πάροικον, ἄσπερον, πλανώμενον·

495 Πίστις γὰρ ἤγεν ἐλπιδῶν τῶν μειζόνων.

Φησὶν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Ἐξελεθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι εἰπω·

καὶ ἐξῆλθεν μὴ ἐπιστάμενος τοῦ ἀπέρχεται, καὶ κατεσκήνωσεν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν Ἀβραάμ δὲ ἐκ Χαβρᾶν ὑπῆρχεν, τῆς πρὸς τῇ Μεσοποταμίᾳ Συρίας· πιστεύσας δὲ τῷ Θεῷ, καὶ ταῖς μεγάλαις ἐλπίσι τρεφόμενός τε καὶ στηριζόμενος, τῶν ἐπαγγελιῶν ἐπιτυχῶν, κληρονομός Θεοῦ ἀνεδείχθη.

496 Ἄρτον δ' Ἰακώβ καὶ σκέπην ἤτει μόνον,

497 Ὅρμων ποταμῶν ποτ' εἰς μέσην, ὡς περ λόγος,

498 Εἰ καὶ πολυθρέμμων ἐπάνεισιν ὕστερον.

Ἐκ προσώπου Ἰσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀποδιδράσκων Ἰακώβ, ὡς ἤδη λέλεκται, τῆς κατὰ τὴν κλίμακα θεοπτίας δι' ὑπνου πρότερον ἀξιώθει, ἀναστάς ἠέξατο λέγων· Ἐάν ἡ Κύριος ὁ Θεὸς πατέρων μου ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ἢ πορεύομαι, καὶ δῶ μοι ἄρτον φαιγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι, καὶ ἀποστρέψει με μετὰ σωτηρίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἔσται Κύριός μοι εἰς Θεόν, καὶ ἡ στήλη ἦν ἔστησα, ἔσται μοι οἶκος Θεοῦ· καὶ πάντων ὧν μοι ὄψης, δεκάτην ἀποδευκατώσω αὐτέ σοι. Ταῦτα μὲν εὐξάμενος ἔρχετο· γενόμενος δὲ ἐν Χαβρᾶν πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ κατοικήσας εἰκοσι χρόνους, τὴν τε Λίαν καὶ τὴν Ραχὴλ τὰς θυγατέρας Λάβαν ἀγόμεινος ἑαυτῷ γυναῖκας, πολυταῖς καὶ πολυκλήμων τῆς Μεσοποταμίας ἐπάνεισιν, ὡς ἀλλαχθὺ κατὰ τὸν δὲ δὴ ληθίσταται.

500 Μωσῆς δ' εἰσω τοῦ γρόφου μόνος μόνος

501 Θεῷ προσωμίλησε, καὶ πλάξιν νόμον

502 Διπλοῦν ἐδέξασ', ὧ λέων ἤγεν μέγαν.

503 Τότ' οὖν μερίζων ἦν κατέσχευ' ἐκ Θεοῦ,

504 Ἄλλοις μὲν ἄλλη γῆν ἐμέτησε ξένην,

505 Υἱοῖς δὲ Λευὶ κληρον οὐ νέμει μόνους·

506 Κληρὸς γὰρ αὐτοῖς ὁ κράτιστος ἦν Θεός.

Μωσῆς εἰσω τῆς νεφέλης χωρήσας, καὶ τὸν νόμον δεξιόμενος, πάσαις μὲν ταῖς φυλαῖς διὰ θεοῦ προστάγματος ἐνεμειν κληρονομίαν, τὴν δὲ φυλὴν Λευὶ οὐ συνηρίθμησεν· ὁ γὰρ Κύριος μερὶς καὶ κληρὸς τοῖς Λευῖταις· οὗτοι δὲ τὰς ἀπαρχὰς καὶ δεκάτας τοῦ λαοῦ ἡγιάζοντο. Κεῖται ἐν τῷ 19' λόγῳ περὶ Μωυσέως.

doquidem cum virtute non raro conjuncta est miseria. Sufficiat unum Ulyssis exemplum, qui nudus, naufragus, errabundus, modo fluctibus in terram ejectus, diserte loquendo reginæ animum captavit, et Phœacibus atque Alcinoο charior, quam cæteri, fuit.

Ab externarum rerum contemplatione ad terrestrem philosophiam conversus, et a terrestribus rebus incipiens, nobis, res divinas tractantibus, demonstrat, quidquid sperare nobis liceat. Hæc namque terra genitrix est et tumulus liberorum, quos peperit, plectens qui ipsam plectunt, ex quo Adamus mandatum transgressus de fructu vetito gustavit.

Eden terra rubra dicitur; paradisi hortus quem Deus in Eden plantavit, et ubi Adamum posuit; quem fons quadruplex irrigabat.

Dixit Deus ad Abraham: Egrede de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstrabo tibi¹. Et exiit nescius quo iret, et habitavit in terra promissionis, sicut advena. Abraham autem natus ex Haran, oppido prope Mesopotamiam Syriæ, quia credebatur in Deum, spe magna nutritus et confortatus; promissionum particeps factus, Dei hæres declaratus est.

Jacob fugiens e conspectu Esau fratris, ut jam dictum est, in somno scalam vidit, et surgens precatus est: Si fuerit Deus mecum, et custodierit me in via per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum et vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque quæ dederit mihi, decimas offeram tibi². Et cum oravisset, iter perrexit, pervenitque Haran ad Laban, matris suæ fratrem, et mansit apud eum viginti annis; Lia dein et Rachel Laban filibus in matrimonium ductis, multos liberos multaque possessiones habens e Mesopotamia profectus est, ut alibi dicebatur.

Moses in nubem ingressus legem accepit et jussu divino omnibus tribubus, Levi (cui Dominus ipse pars hæreditatis) excepta, dispertivit hæreditatem. Levitæ autem primitiis populi et decimas consecrabant. Leg. in libro de Moysse XII.

¹ Gen. XII. 1. ² Gen. XXVIII. 20.

507 Ἰωαθαὶὸς δὲ πασιρ εἰσάγων ποτὸ
508 Ἀκτισηλᾶρ τε καὶ τὸν ὑψηλὸν βίον.

Κεῖται ἐν τῷ γ' λόγῳ.

522 Οὗτος μὲν οὖν τοιοῦτος Ἦλιᾶρ δὲ ποῦ
523 Θήσομεν, ὃν Κάρμηλος ἔτραψε μέγας;

Ἦλιᾶς ὁ Θεοβίτης εἰς τὸ Καρμηλίον ὄρος ἤσυχάζων. τῷ Θεῷ προσωμίλει, καὶ τῶν μεγίστων θαυμάτων ὧν ἐπεδείξατο Θεὸν ἔχων ἀμύνηται καὶ συνήγορον, ὑπερβᾶς τὰ ἀνθρώπινα, ζῶν μετετέθη πυρὸς ἔρματι ὡς πρὸς οὐρανὸν ἀναβάς. Κεῖται ἐν τῷ γ' λόγῳ ἢ ἐξηγήσεις.

532 Ἐλισσαίου τε κληρὸς ὃς παρ' Ἦλιου
533 Χάρις τε καὶ τὸ κλεινὸν ἐξ ὕψους δέρος.

Μέλλοντος ἀναλαμβάνεσθαι τοῦ προφήτου Ἦλιου, συνόντος αὐτῷ τοῦ γνησίου μαθητοῦ Ἐλισσαίου, φησὶν Ἦλιᾶς· Αἰτήσαι εἰ ποιήσω σοι πρὶν με ἀναληθῆναι ἀπὸ σοῦ. Καὶ εἶπεν Ἐλισσαῖος· Γενηθήτω δὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐπὶ σὲ δισωῶς ἐπ' ἡμέ. Καὶ εἶπεν Ἦλιᾶς· Ἐσκήρυσας τοῦ αἰτήσασθαι. Καὶ εἶπεν· Ἐὰν ἴδῃς με ἀναλυμβανόμενον, καὶ ἔσται σοι οὕτως· ἐὰν δὲ μὴ, οὐ μὴ γένηται· καὶ ἐγένετο πορευομένων αὐτῶν ἐπορευόντο καὶ ὠμίλου, καὶ ἰδοὺ ἄρμα πυρὸς καὶ ἰσποὶ πυρὸς, καὶ διεχώρησαν ἀπὸ μέσον ἀμφοτέρων, καὶ ἀνελήφθη Ἦλιὸς ἐν συσσεισμῷ ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ Ἐλισσαῖὸς ἔώρα καὶ ἔβόα· Πάτερ, πάτερ, ἄρμα Ἰσραὴλ, καὶ ἰσπέδς αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἴδεν αὐτὸν οὐκ ἔτι· καὶ ἐπαλάβετο τῶν ἱματίων Ἐλισσαῖὸς, καὶ διέβρῆξεν αὐτὸ εἰς δύο ρήγματα, καὶ ὄψωσεν Ἦλιὸς τὴν μηλωτὴν, ἢ ἔπεσεν ἐπάνωθεν Ἐλισσαῖὸς, καὶ ἐπέστρεψεν Ἐλισσαῖὸς.

551 Ὁ δὲ πρὸ γαστροῦς ἱερὸς (ὦ τοῦ θαύματος!)
555 Πάντως ἀκούεις τὸν Σαμουὴλ τὸν μέγαν.

Κεῖται ἢ ἐξηγήσεις ἐν τῷ α' λόγῳ.

Ἄλλ' ἐπιπὶ τῷ Θεολόγῳ σκοπὸς ἐστὶν τὴν ἀρετὴν τῶν ἀγίων ἀνδρῶν καὶ τὸν ἀπέριττον ἀποδείξει βίον,

προσθήσομεν καὶ τοῦτο· Σαμουὴλ ὁ τοῦ Θεοῦ Ναζιραῖος ἐν ἑτασι πλείστοις χρίνας τὸν Ἰσραὴλ, γενόμενος κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἐγκαινιζομένης τῆς Σαουλ βασιλείας, λυπηθέντος αὐτοῦ εἶπεν ὁ Θεός· Μὴ σκληρὸν σοι φανήτω· οὐ γὰρ σὲ ἐξουδευνώσασιν, ἀλλ' ἐμέ· μαρτυροῦντος δὲ τοῦ Θεοῦ τῷ προφήτῃ πᾶρὰ καιρὸν ὥρας ἐν ἡμέραις θερισμοῦ πυρῶν, ὕετος ἦν πολὺς καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ τὸν λαὸν ἐκδειματοῦσαι, ὃς ἦν αὐτίκα τοῦ προφήτου ἰκέτης τοῦ [τὸν] ἴλεω τὸν Θεὸν καταστῆσαι. Σαμουὴλ τοίνυν τὴν τούτων μοχθηρίαν διελέγξας, ὡς οὐκ ἀργυρίου, ἢ χρυσοῦ, ἢ τίνος τῶν αὐτῶν ἐπαθύμησεν, οὐδὲ δῶρον μέχρις ὑποδήματος ἐλήφει παρά τινος· καὶ γὰρ φησιν· Ἰδοὺ συνήθροισται ὡς Ἰσραὴλ ἀπὸ δάσῃ καὶ ἔως Βηρσαβέ· εἰπάτω δὴ, φησὶν, ἀνθρώπως καὶ διελεγχάτω με εἰ μέχρις ὑποδήματος παρά τινος εἰληθᾶ· τοῦ δὲ λαοῦ καταιδεομένου ἅμα καὶ πτοηθέντος, καὶ πρὸς ἐκείαν ἀφορῶντος, αὐτὸς φησὶ· Μηδαμῶς μοι γένοιτο ἀμαρτεῖν ἐνώπιον Κυρίου, τοῦ παρασιωπησάου βοῆν ὑπὲρ ὁμῶν πρὸς Κύριον. Τοσοῦτον ἢ τοῦ Σαμουὴλ ἀρετῆ, τοσοῦτου πλήθους παρόντος θαρβήσαι λέγειν, ὅτι μέχρι ὑποδήματος οὐκ ἐλήφει παρά τινος, κριτῆς ὑπάρχων καὶ πάντων καθηγούμενος· ὃς δι' εὐχῆς τὰς βροντὰς καὶ ἀστραπὰς καὶ τοὺς ἀπίρους ὑετοὺς ὄαττον ἐπισχῶν, ἔδειξεν τὴν ἐπ' αὐτῷ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίαν τε καὶ ἐπίπνοιαν.

539 Τίς ἦν Παλαιῖς καὶ Νέας μεταλχημοῦ
540 Θεοῦ Διαθηκῶν; Ὡς σκιά καὶ σώματος,
541 Τὴν μὲν κατεργαστῆς δ' ἀνοίγων εἰσόδους;
542 Τίς φωτὸς ἀκροῦ προτρέγων λόγος μέγας;
543 Τίς ἐν γεννητοῖς πρώτος (εὐ μάρτυς Θεός)
544 Ἐρημοῦ ὄκει, καὶ ξένην εἶχε τροφήν.
545 Καμήλιον δ' ἔσθημα δέρματος στροφῆ
546 Ἐσφίγηται; ἔγραψε τὸν Ἰωάννην λόγος.

Ἰωάννης ὁ θεῖος προάγγελος, Ἐρημον οἰκήσας, ἀκρίδας εἶχε τὴν τροφήν καὶ μέλι ἄγριον, τὸ δὲ ἐν-

Elias Thesbita in Carmelo monte vitam solitariam debebat, cum Deo colloquebatur, in miraculis quae patrabat, Deum habebat patronum et adiutorem, humanis rebus superior factus in curru igneo vectus in caelos ascendit. Leg. in carmine III.

Cum Elias propheta in eo esset ut in caelum attolleretur, Eliseo discipulo legitimo qui ipsum comitabatur, dixit: Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitque Eliseus: Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit. Cumque pergerent et incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, et equi ignei dividerunt utrumque: et ascendit Elias per turbinem in caelum. Eliseus autem videbat et clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel, et auriga ejus. Et non vidit eum amplius; apprehenditque vestimenta sua et scidit illa in duas partes. Et levavit pallium Eliae quod ceciderat ei, atque reversus est¹.

Cum Theologo propositum sit, sanctorum virtutes et vitam intimam ante oculos ponere, adjicimus quae sequuntur. Samuel Dei Nazareus postquam per annos plurimos Israel gubernasset, in concionem prodit, ubi Sauli regnum renovaretur; et cum mœrore affligeretur, Deus ad eum dixit: Ne tibi hoc sit grave; non enim te abjecerunt, sed me². Cum Deus testificaretur prophetae, tempore aestatis, messis tritici, imber densissimus, cum tonitru et fulgore, populum perterruit; confestim igitur prophetam supplicatus est, ut Dei clementiam sibi conciliaret. Saul horum malignitatem puniturus, nec argentum, nec aurum nec aliud quidpiam ab iis recepit, ne solem quidem sibi dari passus est. Dicit autem: « Ecce omnis Israel inde a Dan usque ad Bersabee; loquimini igitur et exprobetis, num ab aliquo usque ad solem acceperim. » Populus autem cum perterritus tremere et ad preces descenderet, propheta dixit: Absit a me ut peccem coram Domino, et clamare desinam ad Dominum, ne irascatur vobis. Tanta fuit Samuelis probitas, ut coram multitudinis dicere posset se ne solem quidem ab aliquo accepisse, cum iudex esset et omnibus imperaret. Quod autem precibus suis tonitru, fulgora, pluviam adduxisset, in eo Dei gloriam et fortitudinem manifestavit.

¹ IV Reg. II, 9 sqq. ² I Reg. VIII, 7 sqq.

δύμα αὐτοῦ τρέχας καμήλων, καὶ ζώνην δερματίνην εἶχεν περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ. Τοῦτ' ἐπροσῆλθον τελευτῶναι καὶ στρατευόμενοι, τὰ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς ἐπειπεῖν καὶ ὑποθέσθαι ἀντιβολουῦντες· ὁ δὲ τοῖς μὲν τελευτῶναι μὴδὲν ποιεῖν παρὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς διετάξατο, τοῖς δὲ στρατευομένοις μηδένα ἀδικεῖν καὶ τοῖς ὕψωνοις ἀρκεῖσθαι. Προσελθόντων δὲ καὶ ἐτέρων, κάκεινοις φησὶν· Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδόντω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων ἄρτους οὕτως ποιεῖτω· καὶ χρυσίου ἀκτησίαν λόγῳ κηρύττων καὶ ἔργῳ βεβαιῶν, καὶ βίον νομοθετῶν τὸν κοινωνικόν.

548 *Τί δ' ἄν τις εἰποι πρὸς τὸν ἐκ τέχνης τροφήν*
549 *Παῦλον πορίζοντ', ἢ τὸν ἐκ θέρμων μότων*
550 *Τρυφῶντα Πέτρον, τοὺς μεγάλους ἀποστόλων;*

Παῦλος μὲν ὁ θεῖος ἀπόστολος σκηνοποιὸς ἦν τὴν τέχνην. Φησὶ γὰρ, ὅτι παρὰ τῷ Ἀκύλᾳ κατέμεινεν, καὶ εἰργάζοντο ἀμφοτέροι. Ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην. Οὗτος δὲ εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον ἐτίθει τὸ εὐαγγέλιον, καθὼς ποῦ φησιν αὐτός· *Τίς οὖν μοῦ ἐστιν ὁ μισθός, ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον, εἰς τὸ μὴ καταχρησασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ; καὶ πάλιν· Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς ὄσσει μετ' ἐμοῦ αἱ χεῖρες αὐταὶ ὑπηρετήσαν· καὶ αὖθις· Νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιδαρήσασθαι τινα, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιτηδίων ψυχὰς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγενήθητε. Πέτρος δὲ τῶν ἀποστόλων ἡ ἀκρότης, ἐκ θέρμων ἐτρέφετο. Καὶ γὰρ προσενηχθέντων . . χρυσίου παρὰ τῆς . . ἀπαντα διαδοῦς, οὐδὲν ὑπελίπετο. Καὶ δὴ καταλαβούσης ἐσπέρας, μὴ ἔχόντων αὐτῶν ὄθεν τὰς σωματικὰς πορίζονται χρεῖαις, ἀσαρκίου καίμηνου θέρμων ὠνησάμενοι, τὴν φυσικὴν ἀνάγκην παραγορήσαντο.*

554 *Ἄλλοι παρήκων συγγενεῦσιν ἀλιάρδας*
555 *Καλούμενοι θεῷ πρὸς ἄλλαν κρείττονα.*

Joannes, Christi præcursor, in deserto habitabat, locustis et melle silvestri vescens, pills camelorum vestitus, zonam gerens præliceam circa lumbos. Venerunt ad eum publicani et milites querentes quid ipsis faciendum ad salutem acquirendam. Et præcepit publicanis, ne vectigal justo majus perciperent; militibus ne cupiam injurias inferrent, stipendiis suis contenti. Cum vero alii accederent, dixit: *Qui habet duas tunicas det non habenti, et qui habet escas similiter faciat*¹. Sic auri contemptum verbis prædicavit, re autem exercuit, vitam communem commendavit.

Beatus Paulus scenofactoriam artem exercebat; dicit enim se in Aquilæ domo commorantem cum eo laborasse. Gratis Evangelium eum prædicasse ex ejus verbis vides: *Quæ est ergo merces mea, ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio*²? Et rursum: *Vos autem scitis quantum meæ inopiæ et meorum sociorum hæc manus sufficiat*³. Et insuper: *Nocte et die laborantes ne quemquam gravaremus, vobis desideramus offerre non solum Evangelium, verum etiam animas nostras, quia dilecti mei estis*⁴. Petrus, princeps apostolorum, lupinis vescatur, et cum daret omnia... nihil reliquum erat. Vespere cum nihil haberent ad corpus curandum, lupinis asse emptis ventrem replerunt.

Jacobus et Joannes filii tonitru, Jesu obvii fuere cum retia reficerent. Jam vero Petrum et Andream sibi adjunxerat, dicens: Sequimini, et faciam vos piscatores hominum. Postea Joannem et Jacobum ut se sequerentur rogavit; qui statim, nave et patre relictis, Christo adhæserunt, hominum piscationi, ut Christus præceperat, operam dantes.

Adolescens ad Jesum accessit et dixit⁵: *Magister bone, quid faciam ut habeam vitam æternam? Respondens Jesus dixit ei: Mandata nosti; dein decem mandata recitat. Adolescentis, se hæc omnia observasse affirmanti, Jesus dixit: Si vis perfectus esse, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, sequere me. Quo audito contristatus est adolescens, quia inopis erat. Quod videns Jesus dixit difficile esse ut dives in regnum veniat cælorum, addens, facilius esse ut camelus per foramen acus transeat, quam ut dives obtineat regnum cælorum.*

Matthæus in telonio sedebat cum a Christo vocaretur dicente⁶: *Sequere me*; ille, relicto telonio, secutus

¹ Luc. iii, 11. ² I Cor. ix, 18. ³ Act. xx, 34. ⁴ I Thess. ii, 8, 9. ⁵ Luc. xviii, 18 sqq. ⁶ Matth. ix, 9 sqq.

Ἰάκωβος ἦν καὶ Ἰωάννης οἱ τῆς βροντῆς. Τοῦτους γὰρ εὐρῶν Ἰησοῦς δίκτυα καταρτίζοντας, ἤδη Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν ταχυνεύσας (φησὶ γὰρ· *Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων*), τῶν δὲ ἀπελθόντων, αὖθις τὸν Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον εὐρῶν καὶ προσφωνήσας αὐτοῖς ἀκολουθεῖν, αὐτοῖς μὲν λέγεται τὸ πλοῖον ἀφέντας· καὶ τὸν πατέρα Ζεβεδαῖον, ἀκολουθῆσαι καλοῦντι Χριστῷ, πάντας τε κατὰ τὸν Ἰησοῦ λόγον ἀνθρώπων ἀλιεῖς χρηματίζει.

566 *Ὅρα τὸ μεῖζον· οὐδὲ τῷ νέῳ μαθεῖν*
567 *Χρήζοντι, πῶς ἄν τοῦ τελείου κατιτύχοι·*
568 *Ἄλλω τὸ ἄκρον ἢ μότῳ περιγράφει*
569 *Τὸ δεῖν ἅπαντα τοῖς πένησι σκοραῖσαι.*

Προσῆλθὲν τις νεανίσκος τῷ Ἰησοῦ, καὶ φησὶ· *Διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Τὰς ἐντολὰς οἶδας· καὶ ἀπλῶς διασαφῆσας τοὺς ἑ λόγους τοῦ νόμου, καὶ τοῦ νεανίσκου ταῦτα πάντα φυλάξαι μεγαλαυχούντος, φησὶν ὁ Χριστός· *Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι· τοῦ δὲ νεανίσκου λυπηθέντος (περὶ κτημάτων γὰρ μάλιστα ἦν), Ἰησοῦς, ὡς δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν διαπρασιῶς ἀπεφάνητο, μᾶλλον δὲ καὶ τῷ τῆς τρυμαλιᾶς βελώνης ὑποδείγματι, ὡς θάττον ταύτης διελεύσεται κάμηλος, ἢ πλούσιος τὴν βασιλείαν κτήσεται τοῦ Θεοῦ, βεβαιώτερον διεσάφησεν.**

573 *Ὀὕτω τελειοὶ καὶ τελῶνας εἰσὸδῳ*
574 *Πάντα προθύμως τῷ Θεῷ δωρουμένους·*
575 *Καὶ πειθέτω σε Ζαχαρίας, ὃς πλουτῶν κακῶς*
576 *Ὀκτω πενήτων τῆδε ἡδίκημένων*
577 *Πλουτεῖ τὸ πένεσθαι καὶ ῥύπου καθαίρεται.*

Ὁ μὲν Ματθαῖος τελῶνης ὑπάρχων, φωνήσαντος αὐτῷ τοῦ Σωτῆρος, Ἀκολούθει μοι, καταλιπὼν τὸ τελωνεῖον ἠκολούθησεν αὐτῷ. Ζαχαρίας δὲ, ταλῶνης καὶ αὐτὸς ὑπάρχων, καὶ παράγοντι Χριστῷ, διὰ τὸν

περὶ αὐτὸν ὄχλον οὐκ ἔχων ὅπως τῆς θείας μετάδοχοι (μικροφυῆς γὰρ τὴν ἡλικίαν ἦν), ἀνεισιν ἐπὶ συκομορέας· οὐ τὴν πίστιν Ἰησοῦς θεασάμενος, καὶ τὸν πόθον κατανοήσας, προσεφώνησεν, καὶ παρ' αὐτῶ ξενισθεὶς εἰς μαθητεῖαν ἐφελκύσατο. Ζαχαρίας γὰρ, οὐ ἔνεκεν Ἰησοῦς παρ' αὐτῶ ξενισθεὶς τὴν σωτηρίαν τῷ οἴκῳ παρέσχετο αὐτοῦ, πάντα τὰ ὑπάρχοντα πτωχοῖς καθυπέσχετο δώσειν· καὶ εἰ τινὸς τι ἀφελαιο, ἢ ἡδίακτεν, ἢ ἐπιλονέκτησεν, πενταπλάσιον ὠμολόγησεν ἀποτίσειν.

587 Ἐν πλιησιονῇ τὸ, Κύπρις, ἐν πεινώσῃ δ' οὐ.

Λέγεται Κύπρις ἡ Ἀφροδίτη, ἡ αὐτὴ καὶ Παφεία. Κρόνος δέ, φησὶ, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὰ αἰδοῖα, τοῦτ' ἔστι τοῦ Οὐρανοῦ, ὡς Ἕλληνας παραληροῦσιν, ἀπέβριψεν· τὰ δὲ κατὰ θαλάσσης πεσόντα συνήγαγον ἀφρὸν πολὺν, ἐξ οὗ γέγονεν ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ἐν Κύπρῳ ἐξεθράσθη. Λέγεται δὲ τῆς ἡδονῆς ἔφορος εἶναι καὶ τὴν κατὰ τοὺς σωματικούς ἔρωτας μανιών· Παφεία δὲ λέγεται, ὅτι ἐν Πάφῳ τέθνηται μετὰ Κινύρου. Παντὸς οὖν αἰσχροῦ τὴν Ἀφροδίτην ἔφορον εἶναι φασιν. Ὁ τοίνυν θεὸς Γρηγόριός φησιν, ὅτι ἐν τοῖς τρυφῶσι τὸ, Κύπρις, τοῦτ' ἔστιν τὰ τῆς Ἀφροδίτης ἔργα, πορνεῖαι, καὶ ἡδοναί, καὶ αἰσχροτήτες· ἐν δὲ τοῖς ἐγκρατεῦσιν καὶ πεινώσιν, οὐδαμῶς.

597 Ὁρθῶς λέγει πῶ Κερκιδῆς ὁ φιλιταὸς
598 Τέλος τρυφῶντων αὐτὸς ἐσθίων ἄλλας,
599 Αὐτῆς τρυφῆς τε ὁ ἀλυμρὸν καταπτύων;
600 Τίς δ' οὐκ ἐπαινεῖ τὸν τρυφῶντι τῷ νέφῳ
601 Φήσαντα, Πάνσαι προτιθεῖς σου τὰς πέδας,
602 Ἐξάγριων τε τὸ σπαράσσον θηρίον;
605 Κάκεινο δ' ὄλον Στωϊκῶν τῶν φιλιτάτων,
606 Ὡς ἄλλος ἄλλῳ συμπῶ τις προσλαλῶν.

Τὴν Στωϊκὴν διατριβὴν Ξενοκράτης ὁ Πλάτωνος μαθητὴς συνεστήσατο. Οὗτοι δὲ τοὺς ἐκ περιπάτου ἀμιλλώμενοι καὶ γαστροὺς κατεῖχον καὶ ἡδονῆς, καὶ τὴν εἰς ἄκρον ἀκτησίαν ἠσπάζοντο. Τούτων τις ὡς ἄλλῳ τῷ ἰδίῳ προσδιαλεγόμενος σώματι, τὰς μὲν τρυφὰς προτιθεὶς εὐστόχως τῷ λόγῳ κατέπτυνεν, ὅτι

χρῆ τὸν φιλοσοφεῖν βουλόμενον διὰ βεβαιούμενος τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς χρεῖαν ἀρκεῖσθαι, δι' ὧν δυνατὸν τὸ ζῶον διακρατηθὲν μὴ λιμῶ διαφθαρῆναι καὶ θανάτῳ, τὸ δὲ περιττὸν τῆς χρεῖας οὐ φιλοσόφος, ἀλλὰ τοῖς κτηνώδεσιν ἀνθρώποις παριτέον.

611 Ταῦτ' οὐκ ἀμείνω τῶν πάλαι βλακευμάτων
612 Σαρδανάπαλλου τοῦ Νίνου, δὲ ὧν ποτε
613 Πλούτῳ τε λαμπρὸς καὶ τρυφῆ διεφθορῶς,
614 Ἐδούλετ' αὐτῷ καὶ γερᾶνου μηκίστερον
615 Λαιμὸν γενέσθαι ἡδονῆς μακρᾶς χάριν.

Σαρδανάπαλλος οὗτος δὴ τρυφητῆς ὦν, τοσοῦτον ἀπληστος ἦν, ὥστε βούλεσθαι καὶ πρόθεσιν ἔχειν γερᾶνου λαιμὸν μηκίστερον κεκτήσθαι· βλακεύματα δὲ φησιν ὁ θεὸς Γρηγόριος τὰς τῶν ἡθῶν καὶ τρώπων ἐκλύσεις· ταύτας εἰκὸς τοῖς τρυφῶσι παρέσθαι.

616 Ὡ θεῖε Δαβὶδ, σοὶ δὲ διψῶντι φρέαρ
617 Γῆς ἀλλοφύλων καὶ ποτὸν κρατούμενον,
618 Ἐπεὶ δι' αἱμάτων τε καὶ μάχης τιτὲς
619 Ὑψηλοῦντο τῷ πόθῳ, γερῶν λαβῶν
620 Ἐσπείσας ὕδωρ· οὐ γὰρ ἐξ ἀλλοφύλων
621 Κακῶν ἐδέξω τὸν σὸν ἐκπλήσσει πόθον.

Ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῖς ἀλλοφύλοις παρατασόμενος, ἐν ἀγρῷ αὐλιζόμενος, δι' ἐπιθυμίας γέγονε τοῦ ἐκ φρέατος Βηθλεὲμ ὕδατος. Τούτῳ μὲν οὖν κατὰ τινα θειοτέραν ἔνοιαν τὴν ἔφασιν γαγενῆσθαι φασιν οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι. Χριστὸν γὰρ τὸν ἐν σπηλαίῳ Βηθλεὲμ διψῆσαι φασιν τὸν Δαβὶδ, καὶ τῷ περὶ τούτου φλέγεσθαι πόθῳ· ἡ δὲ ἱστορία ἔστιν αὐτῆ· Δαβὶδ ἠύλιζετο, τοῖς ἀλλοφύλοις παρατασόμενος· οὗτοι δὲ κύκλωθεν ἀμφὶ τὴν Βηθλεὲμ καθεζόμενοι, τὸ φρέαρ τοῖς Ἰσραηλίταις ἀνεπίδρατον ἐποίουν. Τρεῖς δὲ νεανίαι τῆς ἐπιθυμίας τὸν βασιλεῖα θεραπεῦσαι τῇ τοῦ ὕδατος ἀρύσει βουλόμενοι, λάθρα τῆς παρεμβολῆς τῶν ἀλλοφύλων μέσης χωρησαντες, τοῖς ἰδίοις ὄπλοις ἀπείργοντες τοὺς πολεμικούς, κάλπην ὕδατος ἀρυσάμενοι τοῦ ποθομένου φρέατος, αὐθὶς τὴν παρεμβολὴν διασχίσαντες, τῷ

est Christum. Zachæus quoque publicanus cum Jesum transeuntem ob turbam comitantium videre non posset (erat enim statura brevis), in ficum ascendit. Hujus fide et desiderio cognitis Jesus eum ad se vocavit, et cum ab ipso hospitii jure exceptus fuisset, in discipulorum numerum ascivit. Zachæus enim, a quo hospes receptus Jesus salutem ejus domo impertitus erat, se omnia quæ haberet pauperibus distributurum esse, et si quem quolibet defraudasset, quintuplum redditurum promisit.

Cypris et Paphia Veneris nomina sunt. Saturnus patris Cœli pudenda excisa et, ut Græci fabulantur, in mare jacta et in spumam collecta Aphrodite originem dederunt, quæ inle in Cypro insula residebat. Rerum venerarum patrona Paphia quoque appellatur, quia in Papho prope Cinnyrum sepulta est. Venus omnibus turpitudinibus favere creditur; quare Gregorius dicit luxuriantibus Cypridem adesse, id est concubitum, fornicationem, et omne genus turpitudinis; nequaquam autem continentibus et esurientibus.

Scholæ stoicæ Xenocrates, Platonis discipulus, auctor est. Stoici cum Peripateticis de continentia et sobrietatis pretio certantes, nihil possidere, rerum summam esse affirmabant. Ex his unus, corpus proprium alloquens, voluptates conspuebat, dicens philosophari volentem rebus ad vitam necessariis contentum esse delere, quæ vel bestiis, ne pereant, sufficiant; superfluum insectari, ut faciunt pecora, et homines brutis haud meliores, philosopho indignum esse.

Sardanapalus, luxurie diffluens adeo insatiabilis fuit, ut guttur longius quam gruis sibi exoptarit libidinibus ergo; hæc capitis male sani indicia Gregorius morum deperditionem esse judicavit.

Beatus David cum alienigenis prælians castris in agro positus sitim ardentem aqua fontis Bethlemitici extinguere gestiebat. Hoc desiderium ei venisse divinitus auctores ecclesiastici autumant. Arsisse enim desiderio Christi in caverna Bethlemitica. Hæc ita se habent. David castra posuerat cum alienigenis dimicaturus, qui Bethleem cingentes puteum Israelitis reddebant inaccessibleem. Tres adolescentes, aquam a rege desideratam haurire cupientes, armati hostium in castra clandestine penetrant; tum haustos quos

βασιλεὶ Δαβὶδ τὸ νῆμα προσφέρουσιν· δεξάμενος δὲ καὶ μὴ βουληθεὶς ἐν αἵματι τῶν ἀνδρῶν ἐκπαιῖν, σπείσας τὸ νῆμα καρτερώς εἶχετο τῆς ἐπιθυμίας ἀνω κείμενος.

652 Πυρὸς δ' ἀπειλὴν καὶ λεόντων χάσματα
653 Ἦνεγκαν, ὥστε μὴ βέβηλον ἐν ξέτρῃ
654 Τροφὴν προσέσθαι βυρβύρων προστάγματι.

Μέμνηται τοῦ Δανιὴλ καὶ τῶν τριῶν παιδῶν, ὡς τῆς βασιλικῆς τραπέζης τὴν ἐδωδὴν οὐ προσήκοντο. Κεῖται δὲ ἐν τῷ γ' λόγῳ ἡ ἐξηγησις.

655 Ἄσ' οὐδὲ Χριστῷ συμπλακεὶς ὁ Δυσμενῆς
656 Ἀπῆλθε σαρκὸς εὐγενεὺς ἠετημένος
657 Ἐκ τετταράκοντ' ἡσυχίας νυχθημέρων,
658 Ὡς μᾶλλον ἀσχύνοιτο τῆς πέρας σφαλῆς,
659 Νόμος προῆλθε τῆς φιλίας κενώσεως.

Χριστοῦ τεσσαράκοντα νηστεύσαντος ἡμέρας καὶ παινάσαντος, προσελθὼν ὁ διάβολος ἐπειράσεν αὐτὸν καταβαλεῖν· ἀπωσθεὶς δὲ καὶ κατασχυνοθείς, ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ μέχρις καιροῦ, καθὼς γέγραπται. Κεῖται δὲ περὶ τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῷ γ' λόγῳ.

675 Τί ταῦτα; τὰς Λεῶ θυμιάσεις κόρας
676 Τὰς τῶν Ἀθηναίων προσφαγείσας ἀσμένως.

Λεῶς ἀνὴρ οὕτω καλούμενος ἐν Ἀθήναις, τριῶν θυγατέρων ὑπῆρχε πατήρ· λιμοῦ δὲ γενομένου ἐχηματίσθησαν, ὡς εἰ ταύτας σφάζοιεν, τῆς φθορᾶς ἀπαλλαγῆσονται· τὰς δὲ μαθούσας, ἑαυταῖς χρῆσασθαι φασὶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῶν πολιτῶν, αἷς ἰορτὴν ἐπετέλουν καὶ ὡς ἡρωίδας ἐσέβοντο. Καὶ περὶ Θεανοῦς δὲ τῆς Πυθαγορείας φασὶν, ὡς ὑπὸ τυράννου συσχεθείσα, τῆς πατρίδος ὡς εἰπεῖν τὰ ἀπόβρῆτα, τὴν γλώσσαν ἀποδακνοῦσα ἐνέπτυσε τῷ τυράννῳ, μὴ θέλουσα καὶ ἀναγκαζομένη ἐξεῖπεῖν, ἀφαιρεθέντος τοῦ τῆς φωνῆς ὄργανου. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι κόρας τὰς Πυθαγορείας κόρας ἐν τῷ πρὸς τὰς κερθέντους λόγῳ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἀπεφῆκετο.

677 Μενοικεύς τε τὴν πρόθυμον εἰσφορὴν
678 Θηδῶν ὑπερθανόντος ὡς σῶση πόλιν;

Μενοικεύς Κρέοντός ἐστιν υἱὸς βασιλέως Θηδῶν. Πολεμουμένης οὖν τῆς ἰδίας πατρίδος τῶν Θηδῶν

ὑπὸ τῶν ἑπτὰ στρατηγῶν, ἐχρησιμώθησεν Τειρεσίας, μάντης ὢν παρ' αὐτὰς, παύσειν τὸν πόλεμον καὶ ἔσεσθαι αὐτοῖς νίκην, εἰ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν αὐτοχθόνων ἀναδοθέντων ἐκ τῶν ἐδόντων τοῦ δρᾶκοντός τις ἑαυτὸν δῶ πρὸς ἀνάφρεσιν· δίχα δὲ τοῦ πατρὸς Κρέοντος τοῦτο μαθὼν ὁ Μενοικεύς, ἑαυτὸν δίδωσι πρὸς ἀνάφρεσιν.

679 Κλεομβρότου τε τοῦ σοφοῦ τὸ τίμιον
680 Πήδημι' ἀφ' ὕψους ὡς ἀπέλθοι σώματος,
681 Ἐπεὶ Πλάτωνος τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ
682 Πεισθείς ἔρωτι λύσεως κατεσχέθη;

Κλεομβρότος Ἀμβρακιώτης τὸ γένος· πόλεως δὲ αὐτῷ τῆς παλαιᾶς Ἠπειροῦ· ἐντυχὼν οὕτως τῷ Φαίδωρῳ τῷ περὶ ψυχῆς διαλόγῳ Πλάτωνος, καὶ μαθὼν ὡς ἀμεινόν ἐστιν τῆς ψυχῆς ὁ χωρισμὸς τοῦ σώματος, ἔβρυσεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ τέθηκεν, ἵνα δῆθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐξελλοῦσα χωρισθῆ τοῦ σώματος.

683 Λέγεις Ἐπικτήτου τε τὸ κλασθὲν στέλος,
684 Πρὶν ἢ τι ρῆξαι ρῆμα δοῦλον τῆς βίας;
687 Πτισμόν τ' ἐν δλίφ τῶν Ἀραξάρχου χερῶν;

Κεῖνται ἐν τῷ ὀθ' λόγῳ αἱ ἱστορίαι.

691 Καὶ Σωκράτους τὸ κώνειον φιλοτησίαν
692 Ἐέρην τοσοῦτον ἠδῶς σοὶ σπωμένην;

Κεῖται πρὸ βραχείων.

757 Πίσαν δέ μοι σὺ καὶ κόριν τὴν Δελφικὴν
758 Ἀύχει, Νεμίκαν τε, καὶ πῖτον τὴν Ἰσθμίαν,
759 Δι' ὧν ἔζηθαι δυστυχεῖς ἔσχον κλέος,
760 Ἄθλων τιθέντες μικρὰ καὶ μικρῶν πέρα (1),
761 Πυγμῆς πάλης τε καὶ δρόμου καὶ ἀλμάτων,
762 Ἄ μήτε νικᾶν μήτε νικασθαι μέγχι·
763 Οὐ γὰρ θεὸς τὸ ἄθλον ἢ σωτηρία.

Ἐν Πίσᾳ καὶ Δελφοῖς καὶ Νεμέοις καὶ ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἔορτα τοῖς θεοῖς ἤγοντο καὶ ἀγῶνες· πανταχόθεν δὲ πάντες ἐφοίτων ἀγωνίσασθαι, καθ' ὃ πείρας ἕκαστος εἶχεν. Παντοίων τοίνυν ἀγῶνων ἀγομένων, οἱ νικῶντες μεγάλως ἐδοξάζοντο. Ἄθλον δὲ ἐτίθετο καθ' ἕκαστον τῶν ἀγῶνων, ὡς ἐπὶ Πατρόκλου γέγονεν, πρῶτον ἰπποδρομίας, εἶτα πεζοδρομίας, πυγμῆς, πάλης, ἀλμάτων, ὀπλομαχίας, τοξευμάτων, ἀκοντίων, ἔστιν ὅτε καὶ ναυμαχίας, ἄρσεως, καὶ ὕψους

petebant iatices regi obtulerunt. Rex accepit donum, sed, quod res sanguine steterat, aquam effudit, invicto a siti animo.

De Daniel loquitur et tribus pueris epulas regias repuliantibus. Adisis carm. III.

Christus cum quadraginta diebus jejunasset, esuriit; et accedens tentator ex alto eum deorsum precipitare conatus est. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit usque ad tempus. Leg. in carm. III.

Leas, Atheniensis, trium filiarum pater erat, quarum immolatione oraculum dixerat, futurum esse ut fami quæ tunc Athenis sæviebat, finis imponeretur. Quo audito virgines patriæ civibusque se sacrificandas tradidere; in earum dein memoriam solemnia instituta sunt. Theano Pythagorica, a tyranno arcana patefacere iussa, linguam mordicis ablatam in tyranni faciem expuissæ fertur. Constat virgines Pythagoricas meretricum nomine fuisse designatas a S. Athanasio.

Menœceus Creontis Thebarum regis filius. Quo tempore Thebæ oppugnarentur a septem ducibus, Tiresias, belli finem fore, Thebanosque victoriam reportaturos esse dixit, si quis indigenarum e draconis dentibus natorem e stirpe regia se morti voveret. Quo audito Menœceus clam patre sponte se morti obtulit.

Cleombrotus ex Ambracia oriundus, urbe Epiri, cum in Platonis Phædone legisset, melius esse, si anima e corpore decederet, ex mœnibus se precipitavit, ut rei ipsius experimentum faceret.

Pisæ, Delphis, Nemez et in Isthmo in deorum honorem festa celebrabantur ac certamina, ubi in suo quisque genere exercitabatur, victores autem summis honoribus afficiebantur. Præmium unicuique certaminum generi proponebatur, et, ut tempore Patrocli cursus equestris, pedestris, pugna, lucta, saltus vige-

(1) Ita cod.

ἐκλεκεῖν ἔστιν τοῦ ἀπορροῦν τὰ τοιαῦτα. Κατὰ τὴν εἰρημῶνος δὲ τύπου τὰ τοιαῦτα ἐπιπέσειν· ὁ δὲ πανταρῶν ἐφύσειν· οἱ μὲν ἀγωνισμοί, οἱ δὲ νεοίμενοι.

- 771 Ἐπιεικὴν λέγουσιν, ὡς πύρην τῆς
- 774 οἱ ἀπορροῦσιν, ἐκ τῆς ἀπορροῦσιν
- 779 καὶ τῆς ἀπορροῦσιν τῆς ἀπορροῦσιν.
- 780 οὐτ' ἐπιεικὴν τῆς ἀπορροῦσιν.
- 781 οὐτ' ἐπιεικὴν τῆς ἀπορροῦσιν.

Ἡ παρῶσα ἱστορία τῆς ἰβάν ἐξήγηται, ἔρει παρὶ Ζευκαράτους καὶ τῆς αὐτοῦ προσηγορίας πύρην. Τούτω γὰρ τῆς ἰβάν βουλήμενα προσφίονται. αὐτοῦ αὐτοῦ προσηγορίας αὐτοῦ δὲ ἀπορροῦσιν οὐκ ἀνέστη, ἀλλὰ αὐτοῦ ἀπορροῦσιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς μείνας, ἔργῳ τῆς ἀπορροῦσιν, ὡστε τῆς πύρην εἰπεῖν, ὅτι· «Τί μοι πεποθήκατε, νεκρῶν προσφίονται; ἀπὸ τῆς;» Ὅμως δὲ λαίμαργος ἦν· καὶ γὰρ ἀλλοτρίως ὡς λαίμαργος καθάπερ οἱ δὲ τῆς Γρηγόριος.

- 786 Ἐπίκουρος ἠλιότην μὲν ἠγωνίζετο
- 787 εἶπαι τὸ ὄλον τῶν ἐμὲ ἀπορροῦσιν.

Ἐπίκουρος φιλόσοφος γίνονται· ὅστις μὴ προβαλεῖται τὸν θεὸν τῶν πᾶσι πραγμάτων ἐξέταξεν· ὅστος δὲ τέλος πάντος ἀγαθὸν τῆν ἠλιότην ἐτίθετο· καὶ οἱ μὲν νόμοι ἐξήγηται φανῶν, οὐ τῆν ἀκαθάρτην ἠλιότην, ἀλλὰ τῆν φυσικωτέραν κατάστασιν· καὶ οὕτως δὲ οἱ φιλόσοφοι ἀποσκορακίζουσι, καὶ ὡς μὴ λέγοντα προβαλεῖν, καὶ ὅτι τῆν ἠλιότην τέλος τίθεται, καὶ οὐ τὸ πρῶτον καὶ μόνον ἀγαθόν, ὅπερ ἔστιν ὁ θεός.

- 792 Οὐδ' ὁ Πολέμων ἐμειρε σιγηθήσεται·
- 793 Καὶ γὰρ τὸ θυμὸν τῶν ἀγῶν λαλοῦμένων.

Ὅστος ὁ Πολέμων τὰ μὲν πρῶτα λέγος γεγονός καὶ φιλόσοφος· οὐ γὰρ ἐν ἀνθρώποις αἰτηρότερον ὄλον τε ἦν ἢ λαγρότερον εὐρεῖν· τοσοῦτον δὲ ἦλθεν σωφροσύνης, ὡστε τινὸς ἐπιεικόμενης νεανίσκου παρεπιδήτης κατὰ τὴν πολυλῶνα ἐφ' ὃν εἰκὼν ἀνέκειτο τοῦ Πολέμωνος, μελλούσης εἰσεῖναι, τὸν Πολέμωνα

παραρμένο βασιλεύοντι, ἄλλοτε φησὶν λέγουσι τὴν ἱστορίαν, παραρμένο τοῦ Πολέμωνος τὴν θεωρίαν ἐκ μόνης τῆς γραφῆς· Πολέμων δὲ ἱστορεῖ τὰ κατ' Ἑλλήνας, ὡς Ἰωσήφους καὶ Φίλων τὰ κατ' Ἑβραίων.

- 808 Δ' ὡς ἀρέσκει ποῦς ἐν μὲν ἠδὲ τι
- 809 Ἰούστου λέγω δῶρα, ἐν καλῆς λέγος.

Καὶ ὅστος Δίων παραρμένο ἀπείρας, εἰς γάμος εἰδὸν καὶ λέγοντα· ἀπορροῦσιν ἱστορίας ὄν, μεταμεικθῆς τῆς γυναικὸς φησὶν· «Ὁ γυναικί, οὐ γὰρ μοι τῆν νόσον ἔρρασα;» ἢ δὲ ἀπορροῦσιν πύρην ἀπορροῦσιν τῶν ἀρροῦσιν τὸ πύρην τούτω, ὅπερ ἦν τὸ πύρην ἔρρασα πύρην.

- 816 Τίς εἶνα ἐκασταί τῶν Ἀλέξανδρον τέτα,
- 817 ἢς τῆς Δαρείου καὶ Ζεὺς ὡς ἠτημέτου
- 818 Τίς γέλας εἶδεν, εἰς περὶ εἶναι μάθω,
- 819 Εἰς ἔφην εἶνα ἐξέταξεν εἶναι τῆς καλῆν,
- 820 Ἀνδρῶν ἀπορροῦσιν, ἢς ἐστὶ εἶναι ἀπορροῦσιν.

Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν τῆς Δαρείου θυγατέρας ἀρχαλοῦσιν καλῶν, μάθω αὐτοῦ εὐπρεπέι; ὅπερ χεν, ὡδὲ βέτασθαι κατῆξουσι, ἐπιεικῶν· Διόσφορος τῆς ἀνδρας ἐλέτας, ὑπὸ γυναικῶν ἠτηθήσεται.

- 851 Τίτω ἔρωτες, εἰπέ μοι, καὶ ἀξέτην;
- 852 Δεῖ τῆς ἀλλῶν τι τῆς θεοῦ ὄμων ἔγαν·
- 853 Τίτω φησὶν καὶ μετῆρας καὶ σαρπτόται
- 854 Ἡδίστου νεκτῶν εἰς τῆς εἰς (1).

Ὅπερ λέγει τοσοῦτον ἔστιν, ὅτι· Τίς ὀνομαστὴν βουλεται τὸν Γανυμήδην; Φρυγίτικος δὲ νεανίας ὁ Γανυμήδης, ὃν ἔρρασαν ὁ Ζεὺς εἰς αὐτὸν μεταβληθείς. Καίτοι δὲ ἡ παρῶσα ἐξήγηται ἐν τῷ γ' λόγῳ. Νέκταρ δὲ πόμα τῶν κατ' Ὀλύμπου ὑπάρχει θεῶν, ἔξω τι καὶ ἐξίτητον, ὡς Ὅμηρος φησὶν.

- 856 Τίτω γάμων κλοπαί τε καὶ ἐσπῶν ὄφρα;
- 857 θεῶν πεισθέν καὶ γέλως κελημέτος (2);
- 858 Πῶς πάντα πεισθέν αἱ γυναικῶν τῶν Δία,
- 859 Ταῖσιν, κεραιῶν, ἀνδρῶν, ὄφρα, ὄφρα;
- 840 Χρῆσιν, ἐξάκοντα, τῶν ἔρωτος ἐκασταί (3)
- 841 Τὸν ὑπαίτην τε καὶ κλοπαίτων μηήστορα;

hant. Arcu autem non minus utebantur; naumachiarum quoque et omnis generis certaminum bellicorum, spectacula edebantur. Quid mirum si undique, ut certatores, sic spectatores affluebant?

Xenocratem a meretrice aliquando re infecta discessisse ita narrant: cum aliqui ipsi opprobrium impingere vellent, meretricem ad eum miserunt; cum autem ad mulieris libidinem frigeret, illa: Ad hominem mortuum, dixit, me misistis! Eundem tamen gulosum fuisse tradunt, ut Gregorius aliquo in loco ejus mentionem faciens exposuit.

Epicurus philosophus Deam nullam rerum et hominum curam habere dixit. Idem summum bonum in voluptate posuit; non lasciva quidem, sed ut a natura praescribitur, secundum recentium commentatorum opinionem. Philosophorum aliqui Epicurum carpunt quod Providentiam non admitteret, quod summum bonum in voluptate poneret, nec vero in Deo, qui est primum et supremum bonum.

Polemon homo incunte aetate libidinosus ac voluptatibus deditus erat, quo vitio nullum est turpius. Postea autem continentiae famam adeptus est tantam, ut mulier stupri consuetudine cum juvene aliquo juncta, postquam Polemonis effligem in aedium vestibulo vidisset, citato gradu aufugerit; tantum sola imago illius philosophi terroris in ejus animum injecit. Rerum Graecarum porro Polemon scriptor, sicut Josephus et Philo res ab Hebraeis gestas memoriae prodiderunt.

Dion continentiae spectatae homo uxorem ducens cum, rerum venerearum ignarus, in lectum nuptialem intrasset, poenitentia motus ad uxorem: Curnam, dixit, illud morbi non ante declaravisti? Quae respondit, istud omnibus viris usu evenire; quod dicendo sinceritatis saltem specimen exhibuit.

Alexander Macedo postquam Darii filias cepisset easque venustas esse audiisset, ne videre quidem eas voluit, dicens, turpe esse, superari a puellis qui tot viros superarit.

Ganymedes, Jovis pociator, Phryx, a Jove in aquilam mutato raptus est. Nectar est potus dulcis ad usum deorum, teste Homero,

(1) Ita cod.
(2) Ita cod.

(3) Ita cod.

Ταύρος ὁ Ζεὺς διὰ τὴν Εὐρώπην, κεραυνὸς διὰ τὴν Ἴφραν, κύκνος διὰ τὴν Λήδαν, ἀνὴρ διὰ τὴν Σεμέλην, θηρίον καὶ δράκων διὰ τὴν Ὀλυμπιάδα, χρυσὸς διὰ τὴν Δανάην. Κεῖνται δὲ πᾶσαι αἱ ἱστορίαι ἐν τῷ γ' λόγῳ.

842 *Τις ἡδονῶν δέσποιναι ἠγείται θεός;*
843 *Βωμῶς τ' ἐγείρει καὶ τυοὺς παθήμασιν;*

Τὴν Ἀφροδίτην φασὶ τῶν ἡδονῶν ἐφορον, καὶ θεὸν αὐτὴν προσαγορεύουσιν Ἕλληνας, καὶ προσκυνοῦσιν ὡς ἡδονῆς δέσποιναν, κεστὸν αὐτῇ τινα τῆς τοιαύτης ἐνεργείας χαρίζομενοι, ἐν ᾧ τὰ τῶν ἐρώτων ἀποκείσθαι σεμνύονται. Διὸ καὶ παντοίοις αὐτὴν ἐνόμασιν τιμῶσιν ἡδονῆς, ὅσον ἀφροδίσια καλοῦσι τὴν συνουσίαν, ὡς ἐκ τῆς Ἀφροδίτης· κύπρις λέγουσι πάλιν, ὡς ἐκ τοῦ Κύπρις· καὶ γὰρ Κύπρις λέγεται καὶ Παφεία, ὡς περὶ τούτων ἦδη πολλὰ λέλεκται.

844 *Τίνων δὲ νύκτες νυκτὸς ὄντως ἄξια;*
845 *Σεμνῶς ἀτίμων συμδούλοισι τιμώμεται;*

Τὸν Κελεὸν φασὶν καὶ τὸν Τριπτόλεμον παρὰ τῆς Δήμητρος νυκτὸς τινας μαθεῖν τελετὰς αἰσχροῦ καὶ ἀσελγείας. Καίται ἡ ἱστορία ἐν τῷ εἰδ' λόγῳ.

846 *Ἰθύφαλλοι τε καὶ φαλλὸς γέλωτος μέσος,*
847 *θεὸν ἔχον μιγνύντες ἐν τοῖς πλάσμμασιν,*
848 *Ἄ καὶ λεγόντων ἐγκαλύπτουσι πρόπον.*

Τῷ Διονύσῳ ἰορτὴν ἀγοντες οἱ Ἕλληνας, φαλλοῖς ἐτίμων αὐτόν· φαλλὸς δὲ ἐκ δέρματος βουσίῳ σχῆμα αἰδοῦ ἀνδρός. Τοῦτο περιετίθουν ἐν τοῖς τραγῆλοι; καὶ ἐν τοῖς μέσοις μηροῖς, καὶ ἐξωρχοῦντο, τιμῶντες ἐκ τούτου τὸν Διόνυσον· τὴν δὲ τιμὴν ταύτην ἤγον τῷ Διονύσῳ διὰ τοιαύτην αἰτίαν· Ἐκ Σεμέλης τῆς Κόσμῳ θυγατρὸς γεννᾶται ὁ Διόνυσος. Αὕτη κεραυνώδιστα ἐξήγειτο ὑπὸ Διονύσου· περιπλανωμένῳ δὲ καὶ ζητοῦντι, Πολύμνος παῖς οὕτω λεγόμενος περιέτυχεν τῷ Διονύσῳ, καὶ ὑπέσχετο δεῖξαι αὐτῷ τὴν μητέρα, εἰ παιδεραστήσει αὐτόν· ὁ δὲ Διόνυσος ὑπέσχετο τοῦτο. Λέγει αὐτῷ ὁ Πολύμνος, ὅτι ἐν Λέρνῃ ἐστὶν ἡ Σεμέλη· εἶτα εἰσελθὼν ὁ Διόνυσος

ἐν τῇ θαλάσῃ ἵνα περάσῃ ἐν τῇ Λέρνῃ, συνηκολούθησεν αὐτῷ καὶ ὁ Πολύμνος· καὶ ὁ μὲν, φασὶν, ὡς θεὸς ἐσώθη, ὁ δὲ Πολύμνος τέθνηκεν· λυπηθεὶς δὲ ὁ Διόνυσος, ὅτι τέθνηκεν ὁ ἐραστῆς αὐτοῦ, πρὸς τιμὴν αὐτοῦ αἰδοῖον ξύλινον σκυῖνου ξύλου πελεκίσας κατεῖχεν ἀεὶ εἰς μνήμην, ὡς εἶπον, τοῦ Πολύμνου. Δι' αἰτίαν οὖν τοιαύτην ταῖς φαλλοῖς τιμῶσι τὸν Διόνυσον. Φαλλοὶ οὖν εἰσι πάντες· ἰθύφαλλοι δὲ οἱ ἐπὶ τῶν μηρῶν ἐπ' εὐθείας δεσμούμενοι.

849 *Ἐρμαφρόδιτοι Πάντες ἀσχημον γένος.*

Οὗτοι διφυεῖς ἐλέγοντο, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν φύσιν ἔχοντες· μυθίζονται δὲ ὡς ἀπὸ Ἐρμού καὶ Ἀφροδίτης τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότες.

850 *Θεοὶ τραγοσκελεῖς τε καὶ τράγοι τρόπον,*
851 *Παρ' οἷς γάμων χορεύτριαί καὶ παρθέναι*
852 *Συνεισφέρουσαι προῖκα πορνείας πόρον.*

Τὸν Πῆνα Μενόητα καλοῦσιν Αἰγύπτιοι· ἔστι δὲ τραγόπους, ἢ τραγοπρόσωπος. Σέβονται δὲ τὸν Μενόητα, ἤγουν τὸν Πῆνα, ὥστε μὴ γεύεσθαι αἰγῶν, διὰ τὸ εἶδος ἔχειν αἰγῶν τὸν θεόν. Ποιοῦσι δὲ τινας τελετὰς αἰσχροῦ, ἐν αἷς τὸν Πῆνα ἱστοροῦσιν αὐλοῦντα, καὶ παρθένους δῆθεν αἰσχροῦς γυμνομένους· καὶ χορευούσας, καὶ τινα αἰσχρὰ ταῦτα παρέπεται· διὸ φησι· Συνεισφέρουσαι προῖκα πορνείας πόρον.

853 *Ταῖς σφῶν δ' ἐταίραις τὴν Ἀφροδίτην σοφοὶ*
860 *Μορφοῦσιν, ὡς θεοῖτο τῷ σοσίματι·*
861 *Καὶ Φειδίᾳ τὴν παιδικὰ ἐν τῷ δακτύλῳ*
862 *Τῆς πατρὸς γραφέντα πᾶσι ἀρεκί καλῶ.*

Φειδίας τὸ μὲν γένος λέγεται Συρακοῦσιος, δρι-στο; ἀστρολόγος τὴν τέχνην, Ἀρχιμήδους πατήρ. Οὗτος ἀγαματοποιὸς ὢν, καὶ διὸς ξέανον κατασκευάσας ἐπὶ θρόνου καθήμενον, ὅπερ λέγουσιν Διὸς Φειδιακοῦ.

866 *Πόρνας ναοῖς τε καὶ θεοῖς τιμωμέναις,*
867 *Εὐφροσύνην μέλαιναν ἐν τῷ θηρίῳ (1).*
868 *Σεμνὸν γὰρ ἦν καὶ τὸν νομ' ἐν ναοῖς μέσοις*
869 *Τῆν Ἑλλάδος δέσποιναν, ἧς λόγος πολλὸς.*
870 *Ἐξ Ἰγκάρων φθαρείσασιν αἰσχροῦ Λαῖδα.*

Tauri formam induit Jupiter propter Europam; fulmen fuit Junonis, cycnus Ledaë, vir Semeles gratia; ob Olympiadem draco, ob Danaen aurum fuit.

Aphroditen voluptatum dicunt patronam Græci ipsamque adorant, cingulum ei circumdantes, quod ea quæ ad amorem spectant, inhabitant. Plura ei attribuunt nomina, sicut aphrodisiorum nomine coitus nominatur. Cypris porro et Paphia vocatur, ut variis in locis memoravimus.

Cerentem dicunt et Triptoleum a Cerere res misteriosas easque turpissimas nocturno tempore didicisse.

In bacebanalibus Græci phallis Dionysium honorabant. Est autem phallus e rufa pelle membri virilis simulacrum, quod collo, cruri alligantes deum saltando colebant, idque ob hanc causam: Bacchus e Semele, Cadmi filia natus, matrem fulmine tactam requirebat, eique per terras errabundo obviam venit Polymnus, et promisit matrem se monstraturum, si se amasio uti vellet. Bacchus cum annuisset, ille Lernæ esse Semelem dixit. Bacchus ubi mare ingressus esset ut Lernam pergeret, Polymnus se addidit socium; Bacchus incolumis evasit; socius moritur. Dionysius membrum virile e ligno ficulneo confectum per omnem tempus ad illius memoriam asservabat. Hæc phallorum cultus est origo et causa. Phallus, nomen commune; ithyphallus membrum significat medio cruri cum prostasi alligatum.

Hermaphroditum duarum sunt naturarum, patre Mercurio, matre Venere prognati.

Mendetis nomine Pan apud Ægyptios colitur, deus capripes, hirci faciem præ se ferens. Colitur autem ea lege, ut caprinam carnem non edant, quod deus caput gerit caprinum. Festa agunt turpitudine non carentia, quibus Pana tibiis canentem, virginesque corpus nudum turpiter exercentes et saltantes, rebus indecoris operam dantes, introducunt.

Phidias Syracusis natus, astrologorum princeps, Archimedis pater, statuarius fuit, qui Jovem Olympium in throno sedentem sculptis.

(1) Ita se habet versiculus in codice; at in eod. Εὐφροῦ, Φρόνῃν, λέανταν αἰγὸς θηρίαν.

Αλλ' πόρνη ἦν ἐξ Ἰσκαρίων· φθαρῖσα κατή-
τηρεν εἰς Κόρινθον, κακίαις δημοσίως ἐταιριζομένη,
τῇ τῆς ὄψεως ὡρᾷ πάντας τοὺς τῆς Ἑλλάδος εὐ-
πάτριδας ἐφείλατο, χρήματα πολλὰ παρεχομένης·
ἦς καὶ εἰκόνας καὶ ἐπιγράμματα πολλοὶ ἀνεπίθεσαν,
ναοὺς τιμῶντες καὶ δημοσίως τόποις.

911 *Ἦν Ναζαρηαίων τῶν νέων συνστήματα*
912 *Ἠλήθοντα καὶ στίλλοντα τοῖς ἔνδοι καλοῖς,*
913 *Ἄ παρθένου τιμῶσιν μέχρις αἵματος.*

Ναζαρηαῖός ἐστιν ὁ τῷ Θεῷ ἀφιερωμένος, οἷος ἦν ὁ
Σαμουὴλ καὶ ὁ Σαμψών· νέους δὲ φησι Ναζαρηαίους
τὰ πλεῖστα τῶν παρθενονύτων καὶ ἀσκουμένων, ὧν
ἀπειροὶ ἐστὶν ἀριθμὸς ἐν ἀνδράσι καὶ γυναῖξι θεω-
ρούμενος.

914 *Τί σοι λέγουσι ἂν θέλωσαν, ἢ τίς ἢ τίνας,*
915 *Ὅσαι Θεῷ τὸ κάλλος ἐσφραγισμένον*
916 *Ἐθελῶσι θέλουσαι, κινδύνους προσέβραμον;*
Κεῖται ἡ περὶ Θεῆλης ἐξηγήσις ἐν τῷ γ' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ PK'.

Γνώμαι τετραστιχί (1).

3 *Κλέπτεις τὰ σαυτοῦ μὴ διδοῦς· κιοῦτο χρέους·*
4 *Ἀνανία, πειθέτω σε Σάπφειά τε.*
Ἀνανία καὶ Σάπφειρα κλέπται· τυγχάνοντες, ὑπὸ
Πέτρου τοῦ ἀποστόλου κατακριθέντες διεφθάρσαν.
Κεῖται ἐν τῷ γ' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ PKA'.

Περὶ Παρθενίας (2).

20 *Τί μοι τὰ πόρνω; κειμένη δ' ἑως φέρω*
21 *Μὴ συγκατηρέχθησαν ἀγγέλων χοροί;*
Ἐωσφόρος πσιών καὶ ἀστραπὴ λέγεται ὁ διάβολος.
Ὁ μὲν γὰρ Ἠσαΐας περὶ αὐτοῦ· *Πῶς ἔκτισεν ὁ*
ἑωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων; ὁ δὲ Κύριός φησιν·
Ἐθεώρουν τὸν Σατυραν, ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐ-
ρανοῦ πσιόντα. Κεῖται δὲ ἡ ἐξηγήσις ἐν τῷ β' λόγῳ.
32 *Τί δ' οὐκ Ἰουδας ἦν φονεὺς τοῦ Δεσπότου;*
25 *Ἄλλ' οἱ μαθηταὶ δύο· τοῦτο δ' οὐ σκοπεῖς;*
Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.
44 *Ἄλλοι δὲ φευγέτωσαν, ὡς θῆρες πετε,*
45 *Τὸ Σινὰ πλεῖστον ἐντυπονόμενον νόμου.*
Κεῖται ἡ περὶ αὐτῶν ἐξηγήσις ἐν τῷ β' καὶ ἐν τῷ μ' λόγῳ.

Lais meretrix, Iccaris oriunda, Corinthum venit ibique publice corpore quaestum fecit; faciei venustate
Graecos omnes nobili genere ortos alliciebat, qui ipsius favorem magno pretio emebant; amplam porro
poetis et pictoribus materiam praebuit; honorata est in templis et locis publicis.

Nazaræus Deo est consecratus, ut Samuel, ut Samson; adolescentes autem dicit Gregorius multitudi-
nem caste et cum pietate viventium, quorum infinitus est numerus inter viros et mulieres.
Narratio de Thecla in III carmine legitur.

CARMEN CXX. Sententiæ tetrastichæ.

Ananias et Saphira furti convicti a Petro apostolo et damnati expirant.

CARMEN CXXI De virginitate.

Lucifer cadens et fulgur vocatur diabolus. De eo Isaias dixit: Quomodo cecidit Lucifer qui mane orieba-
tur? Dominus autem dixit: Videbam Satanam sicut fulgur de caelo cadentem².

CARMEN CXXIII. Contra iracundiam.

Moses et Aaron, populi Israel prophetae et duces, jussi filios Israel a servitute Aegyptiaca liberare, ut
supra diximus, multis Aegyptios afflixerunt plagis; Deus enim signis et miraculis in ipsis fortis fuit. In
principio Aaron virgam coram Pharaone projecit, quæ in colubrum versa est; item Aegyptiorum male-
fici virgas suas projecerunt, quæ versæ sunt in serpentes; sed virga Aaronis devoravit virgas illorum,

¹ Isa. xiv, 12. ² Luc. i, 18.

(1) Ed. nov. p. 597.

49 *Ἄρ' ἐπὶ προσέβη κηρύματις σοὶ πηύσει*
50 *Ἰδέσθαι τε ὧσιν ἐπιθήμενος τωφύριον.*

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ἠλίαν καὶ τὴν Σεραφίταν χί-
ραν ἱστορία ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ.

51 *Ἄρτις τρέφονται πέντε μέγιστος ἰσως,*
52 *Πέσω σὺ μάλλιν ἢ Θεοῦ σαφαστάτις;*

Κεῖται ἐν τῷ α' καὶ β' λόγῳ.

57 *Ἦ καὶ κανοῦν προθεῖσα τῷ Θεῷ σὺ γε*
58 *Ἀκαστερήσας, καὶ Σελδμων ἢ φυγεῖσα πῖρ*
59 *Πυλινδρομήσεις; Μὴ λίθος πυγῆς ἀλές.*

Κεῖται ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ.

62 *Χρῆσις τί γλώσσης ἐστὶν εὐταλέστερον,*
63 *Ψιλλῆς τε διδράχμων τε τῶν ἀναστάτων*
64 *Ἄλλὰ κλαπέτα καὶ σφραγὶς ἐπιπέτα.*

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Ἀχαρ ἐξηγήσις ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ PKB'.

Κατὰ θυμῷ.

61 *Εὐθὺς βέησεν τῶν μαθητῶν βήματα·*
62 *Ἐπιστάτα, κλιθῶν με δεινῶς ἀμφέπει,*
63 *Τίνας ἐν ὑμῖν καὶ σὺν ἐκώσεσι στόλον.*

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

186 *Τίνας μάλλιστα προσφιλέσταται Θεῷ;*
187 *Τί πρῶτον ἢ μέγιστον ἐξησκηκίτες;*
188 *Μωδσῆς ἐκείνος, Ἀαρών, οἱ φίλτατοι,*
189 *Δαβὶδ, Σαμυὴλ, εἶτα Πέτρος ὕστερον·*
190 *Οἱ μὲν γε μαστιγθεῖσαν Αἰγύπτου τόσας*
191 *Πληγὰς ἀσωφρόνιστον εἶχον· ἀλλ' ὅμως*
192 *Φειδοὶ προσήγειν' ὡς τῷ Φαραῶ θρόνος,*
193 *Ἔως ἐπεκλύσθησαν ἐκ τῆς ἕβρας,*
194 *Ὅς μὴ τὸ μακρόθυμον ἤνεγκεν σέβας*
195 *Ὅς ἂν μάθωσι πάντες αἰδεῖσθαι τόδα.*

Μωδσῆς καὶ Ἀαρών προφῆται ὑπάρχοντες τοῦ
λαοῦ Ἰσραὴλ, κατηγορούμενοι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τῆς
Αἰγυπτίων κακώσεως ἐξελεγκτοὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ στα-
λέντες, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ διεξήλομεν λόγῳ, πολλὰς
μάστιγι τοὺς Αἰγυπτίους ἐκάκωσαν, τοῦ Θεοῦ ση-
μασίαις καὶ τέρασιν συνεπισηχόντος αὐτούς. Πρῶτον
μὲν οὖν τὴν βάρβον ἀπέναντι Φαραῶ βίβας Ἀαρών
εἰς δράκοντα μετέβαλεν· ἐποίησαν δὲ ὡσαύτως καὶ
οἱ τῶν Αἰγυπτίων ἐπαοιδῶν τὰς φαρμακείας αὐτῶν,
καὶ τὰς ἰδίας βίβαντες βάρβους εἰς ὄφεις μεταποιή-
σαν· ἀλλ' ἡ βάρβος ἢ τοῦ Ἀαρών τὰς ἐκείνων κα-
τέπιεν βάρβους, ὅθεν τὸ μὲν τέρας ἀνόνητον ἦν· τοῦ

Φαραῶ σκληρυθέντος... τάξαντος, πλῆξα; τῆ ῥάβδῳ ἐπὶ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ Μωϋσῆς εἰς αἷμα μετέβαλεν· εἶτα βατράχους ἡ γῆ ἀνέδωκεν ὀλεθρίους, καὶ σκνί- πες τὴν γῆν ἀμφεκάλυψαν καὶ τὸν ἀέρα· τῆς δὲ κυνομυίας αὐθις ἡ τῶν Αἰγυπτίων γῆ πλήρης γέγονεν· καὶ τοῖς τετράποσιν· εἶτα θάνατος ἐπέβη, καὶ φλυκτίδες πρὸς τοῦτοις ἀναζέουσαι τοῖς σώμασιν τῶν ἀνθρώπων· ἐβρέξε δὲ χάλαζα πυρὶ σύμμικτος αὐθις· ἐπὶ δὲ τοῦτοις ἀκρὶς ἐπελοῦσα, πᾶσαν βο- τάνην ἀπόλεσεν ἐν Αἰγύπτῳ· σκότος ἔπειτα ψηλα- φητὸν τὴν Αἰγυπτον κατεκάλυψεν· ὕστερον δὲ πᾶν πρωτόκοκον ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους ἀπόλετο τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπὶ μὲν οὖν ταῖς εἰρημέναις πληγαῖς ἀποφρόνιστος ἦν ὁ τῶν Αἰγυπτίων κρατῶν, φιλαν- θρώπως δὲ Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν καθ' ἑκάστην βί- σσανον τοῖς Αἰγυπτίοις προσηγάγοντο, τὸν θεὸν αὐ- τοῖς ὠεω προκαθιστώντες. Τοῖς δὲ τὸ φιλόφρονον ἀνοίας περισσοτέρας ἐγένετο ἀφορμή. Τῆς γάρ μά- στιγος λωφούσης, αὐτίκα τῆς συμφορᾶς ἐπιλανθανό- μενοι, περισσοτέρως ἐμαίνοντο. Τέλος δὲ τοῦ λαοῦ τῆς αὐτῶν ἐκδημήσαντος χώρας, κατὰ τὴν ἔρημον ὁδηγούμενοι, θράσει πολλῶ κρατούμενοι καὶ ἀνοία, κατεδύοντο ὀπίσω αὐτῶν, οὔτε τῶν πληγῶν ὧν πε- πείρανον μνημονεύοντες, οὔτε τὸν φαινόμενον εὐλα- θεθέντες καθήγεμόνα. Πῦρ γὰρ αὐτῶν νύκτωρ προ- ηγγεῖτο κίονος σχήματι κατὰ τὸν ἀέρα διατεινόμενον, καὶ νεφέλη συσκιάζουσα μεθ' ἡμέραν. Ἀμφὶ δὲ τὴν Ἐρυθρὰν στρατοπεδεύσαντες θάλασσαν δι' ὅλης ἠύλισθησαν τῆς νυκτὸς, ἥστινος διαιρέσεως ἐκ θείας προστάξεως, ὁ μὲν λαὸς μέσσην διελάσας πεζεύων τὴν θάλασσαν διαπορθμεύει, τείχος ἐνταῦθα κάκει- θεν ὁμοίως ἀποπαγέντων ἐκατέρωθεν τῶν ὑδάτων. Οἱ δὲ δὴ κακοδαίμονες ἀμφὶ τὸν Φαραῶ θρασυτέρη- τοῦ διατεταμημένου καθορμησαντες πόντου, θάττον ὑποδρύχιοι γεγονότες, παντελῶς κατεποντίσθησαν,

τοῦτο τέλος οἰκτρὸν τῆς ἀβουλίας εὐράμενοι. Δι' ψησιν ὁ θεὸς Γρηγόριος ἐπάγων, ὡς κρεῖσσον κα- ταφρονεῖν θρασυτήτος ἢ φιλανθρωπίας ὡδὲ πως· Κρεῖσσον θρασὺν γὰρ ἢ πρῶον περιφρονεῖν· καὶ γὰρ ἀμεινον χείρονος ἢ τοῦ φιλανθρώπου καταφρονεῖν.
197 Αἰτῶ Σαμουὴλ ὅς ποθ' ὕβριν δυσφορῶν
198 Ῥήξαντος αὐτῷ τὴν διπλοῖδα τοῦ Σαοῦλ,
199 Εἶτε' ἀξιωθεις ὥστε συγγνώμην ἔχειν
200 Ἀφῆκεν εὐθὺς τῷ λόγῳ τὴν αἰτίαν.

Σαοὺλ ὁ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς, ἦν μὲν υἱὸς Κίς, ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, ὃς ἐχρίσθη βασιλεὺς ὑπὸ Σα- μουὴλ τοῦ προφήτου. Τούτῳ θρασὺς ἦν πόλεμος πρὸς τοὺς Ἀμαληκίτας· ἀπιόντι δὲ, διὰ Σαμουὴλ προσ- ἔταξεν ὁ Θεὸς μὴ φείσασθαι τοῦ Ἀμαλήκ, μηδὲ κατοικεῖται πρὸς ὕστερον ἢ νεανίσκον αὐτοῦ, μήτε μὴν γυναῖκα καὶ παιδίον ὑπομάζιον· ἀλλ' ἄρδην ἅπαντας ἀπολέσαι, καὶ μὴν τοῦτοις καὶ τὴν ὑπαρξιν συναπολέσαι, μήτε δὲ ζωγρησῆαι τῶν κτηνῶν αὐτῶν τι, μηδὲ βοῦς ἱερεῦσαι καὶ θρέμματα τῆς αὐτῶν προνομῆς, ἢ τῷ Θεῷ προσεῖσαι παντελῶς ἐνετελλατο. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Σαοὺλ ἀκηκῶς, τὸναντιον ἅπαν διεπράξατο. Καὶ γὰρ αὐτῶν τοὺς νεανίσκους ἤλεθ- σεν, καὶ καλλιστεύοντα τῶν κτηνῶν ἐζώγρησεν, καὶ τὴν ὑπαρξιν προενόμεισεν· ἐλθόντι δὲ τῷ Σαμουὴλ εἰς συνάντησιν, ἐπειράτο λαθεῖν. Ὁ δὲ Σαμουὴλ, ἄτε προφήτης τὸ πᾶν ἐγνωκῶς, εἰ Τίς ἡ φωνή, εἶπε τῷ Σαοὺλ, τῶν ποιμνίων ἡ ἐν τοῖς ὠσίν μου ἐρχο- μένη; ἢ Καὶ Σαοὺλ· εἰ Ἐξ Ἀμαλήκ, ἅπερ ἐνήνοχα ὕσαι τῷ Θεῷ σου, ἢ ψησίν. Ὁ δὲ Σαμουὴλ ἀπεκρί- νατο· εἰ Μεματαίωσαι σφόδρα καὶ ἠγγόνηκας· ἀγαθὸν γὰρ ὑπακοῆ ὑπὲρ θυσίας, καὶ νῦν μεματαίωσαι σύ. ἢ Ταῦτα εἰπὼν ἐξενέστη· Σαοὺλ δὲ τῆς διπλοῖδος Σα- μουὴλ ἐπελάβετο, ἡ δὲ διεβράβη· στραφεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· εἰ Διέβρηξεν Κύριος τὴν βασι- λείαν ἐκ χειρὸς σου. ἢ Καὶ ἦν Σαμουὴλ πενθῶν ἐπ' αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας· ὁ δὲ Σαοὺλ τὸν προφήτην

unde eorum miraculum irritum evasit. Cum autem cor Pharaonis induresceret, Moyses virgam sustulit et aquam luminis percussit quæ versa est in sanguinem; deinde terra protulit ranas nocivas, et scyniphea terram et aërem repleverunt, muscæ autem agros Ægyptiorum opplerunt, hominibus et quadrupedibus adhaerebant. Post hæc mors advenit et in corporibus hominum pustule pullularunt; accessit grando flammis mistus; deia locustæ Ægyptium omnem devastarunt; densæ tenebræ omnem regionem obtexerunt. Deinde omne primogenitum Ægypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum pecudum interiit. Sed cum nec omnibus his plagis cor Pharaonis moveretur, Moses et Aaron post singulas calamitates ad Deum accesserunt pro Ægyptiis deprecaturi; sed prophetarum humanitas Ægyptiorum dementia auxit. Quoties enim plaga cessaret, calamitatis oblitus, majore cum furore sæviebant. Postremo populum egressum magna cum audacia et imprudentia persecuti sunt per desertum iter facientes, plagarum quibus nuperrime afflictus fuerant, immemores, et clarum ducem laud timentes. Noctu populum præcedebat ignis, columnæ instar in aere, interdiu nubes. Castris juxta mare Rubrum positus tota nocte quieverunt et filii Israelis per medium mare, Dei jussu transierunt; erat enim mare sicut murus a dextra et a læva. Incantatores qui regem stipabant, mare divisum cum ingressi essent, subito immersi a fluctibus absorptique sunt, atque ita morte miserabili temeritatem suam expiarunt. Quamobrem Gregorius monet quantum benignitas præstat superbiæ. Melius enim est nebulonem quam virum benignum parvi aesti- mare.

Saul, rex Israel, filius fuit Kis e tribu Benjamin, et a propheta Samuel rex unctus. Exortum tum est bellum grave contra Amalecitas; ad quod proficiscenti Deus mandavit per Samuel ne parceret Amalec, seni, nec mulieri, nec parvulo lactenti, sed omnes interficeret, supellectili cæterisque omnibus disperditis, nullam bestiam captaret, neque tantum occideret, nisi Deo. His auditis, Saul aliter prorsus egit. Nam eorum adolescentibus pepercit, et optima armenta captavit et bona rapuit. Samuelem qui interim adventaverat effugere studuit. Propheta autem omne compertum habens: Quæ est, inquit Sauli, hæc vox gregum quæ resonat in auribus meis? Et Saul: De Amalec; nam necessaria apportò ad immolandum Deo. Respondit Samuel: In vanum operatus es, nescius; nam obedientia præstat victimæ. His dictis surrexit; Saul autem summum ejus pallium apprehensum laceravit. Ad quem se convertens Samuel dixit: Erripuit Dominus regnum e manu tua. — Ex eo tempore Samuel eum lugebat quotidie. Saul autem prophetam orabat et obsecrabatur ut coram senioribus populi eum laudaret. Propheta, misericordia motus, assensens

ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ ὁρᾶσαι αὐτὸν ἐξεί-
 παρει. Καὶ δὲ συγκρατῆσαι χριστῶν ὁ προφή-
 τας, ὑπὸ τῆ συμπαθείας κατακαμφθεὶς, αὐθις ὑπο-
 στρέψας τῷ λαῷ τὴν βασιλέα περιβόητον καταστήσας,
 ἐπιεράτω δι' οὐρανοῦ τὸν Θεὸν αὐτῷ καὶ πάλιν εὐμενῆ
 καταστήσαι. Ταῦτα μὲν ἡ τοῦ προφήτου συμπάθεια
 καὶ πραΰτης· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀδέκαστος ὡς δικαστὴς
 καὶ προβλέπων, μὴ πυνθεῖν ἐπὶ Σαούλ τῷ Σαρμολῇ
 διετάξατο, τοῦ βασιλεύοντος αὐτὸν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ,
 ὅτε δὲ παρωσάμενος· ἀλλ' εἰς Βηθλέημ ἐξ αὐτοῦ
 ἀπάρτανε, τὸν υἱὸν Ἰεσσαὶ Δαβὶδ εἰς βασιλέα χρίσαι
 τὸν ἐν τῷ ποιμνίῳ προσέταξεν· καὶ γὰρ ἀγαθὸς τῷ
 Κυρίῳ.

202 Δαβὶδ ὑπεμνήσθητι καὶ τῶν κριμάτων,
 :05 Ἐξ ὧν πνεύματι πνεύματος Σαούλ περὶ
 :04 Ἠλευθέρωσεν· εἶπ' ἀπώμενος τυχίῳ
 :03 Φεύγων, ἀλώων τὴν περὶ ψυχῆς τρέχω (4)

206 Δοθὲν αὐτῷ τοῦ Σαούλ ἐφείσατο·
 :07 Καὶ τοῦτο εἶς τε καὶ μέγας σεσωσμένος·
 :08 Ἡ ἑλλάξ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐξουσίας
 :09 Κεκαρμένη, φακὸς τε τοῦ κρᾶντος κλαίει.

Πολλὸν ὁ Σαούλ εὐεργεσιῶν διὰ Δαβὶδ ἀπολαύσας,
 πολυτρόπως αὐτὸν ἐπεθύλευεν· ὁ δὲ τόπον ἀμείβων
 ἐκ τόπου, τοῦ μάλιστα ἐχθραίνοντος αὐτῷ τὴν κακίαν
 ἐξέκλιεν. Ποσὲ γοῦν οἱ Ζηφθαῖ (πάλαι δὲ τῆς Χα-
 ναναίας Ζηφθαί), πρὸς Σαούλ παραγεγόμενοι, τὸν Δα-
 βίδ κρυπτόμενον παρ' αὐτοῖς καταμήναι ἐν Ἐγ-
 γαδί. Καὶ δὲ Σαούλ ἐξ Ἰσραὴλ τριχηλίους ἐπιλεξά-
 μενος ἄνδρας ἐκπορεύεται· συλλαβεῖν αὐτὸν, καὶ γε-
 νόμενος ἐν σπηλαίῳ Σαούλ εἰσῆλθεν παρασκευάσα-
 σθαι· καὶ γὰρ Δαβὶδ ἐνδότερον ἅμα τοῖς αὐτοῦ κρυ-
 πτόμενος ἦν· ὡς δὲ Σαούλ καὶ πάντες ὑπώσωσαν οἱ
 περὶ αὐτὸν, παρώτρυνον τὸν Δαβὶδ οἱ περὶ αὐτὸν
 ἀναστάντα πατάξαι τὸν Σαούλ, ταύτην εἶναι φάσκον-
 τες τὴν ἡμέραν, ἣ τὸν ἐχθρὸν εἰς χεῖρας ἀποκλείσειν

αὐτῷ τὸν Θεὸν προηγόρευται, ὡς ἐν αὐτῷ χρίσασθε
 κατ' ἀρέσκαιαν· Δαβὶδ δὲ μετὰ τὸ τοῦτο πράττειν
 ἐπωρόσασθε τὸν Θεόν, εἰ τὴν χεῖρα τοῦ διαφθεῖραι
 τὸν χριστὸν ἐπίσει Κυρίου· πλὴν οὐ τῆς διπλοῦδος
 Σαούλ λαθραῖως ἀποκείρας τὸν εὐχαιρωτόν ἐφείσατο
 διαφθεῖραι, πλείοσι λόγοις πεπεικῶς τοὺς συνόντας
 αὐτῷ μὴ δεῖν ἐπιπυθῆναι μὴδ' ὅτιον τῷ χριστῷ Κυρίου
 τῷ βασιλεὶ λογμῶς ἐπιέναι, μὴδὲ χεῖρας αὐτῷ φονίους
 ἐπιναπτέιναι· Ὅσως εἶπεν· οἱ δὲ τοῖς λόγοις ὑπῆκουσον,
 οὐδ' ἐπειθήσαν, ἀλλ' ἤσυχασαν. Ἀναστὰς δὲ Σαούλ
 τὸν Δαβὶδ προθυμώμενος συλλαβεῖν, εἴχετο τῆς
 ὁδοῦ· βραχὺ δὲ προΐει, καὶ Δαβὶδ κατὰ τόδα τοῦ
 σπηλαίου προηδύσας, καθάπερ ὑψηπέτης ἀετὸς κε-
 ρυδῶν ὑπεριπτάμενος χαμαίπετον ἔστη, καὶ λόγους
 προσεφώνει ταχυτάτους τὸν βασιλέα, καὶ δὲ φησι·
 «Κύριε βασιλεῦ, Σαούλ δὲ τὴν φωνὴν ἐπεγνωκῶς
 εἶναι τοῦ Δαβὶδ ἀποστράφη· καὶ φησιν ὁ λαλῶν·
 «Τί τὸ ἀδίκημά μου, καὶ τί τὸ ἀμάρτημά μου
 ἐναντίον σου, ὅτι καταδιώκεις ὄπισθ' μου, ὡς κατα-
 διώκει ὁ νεκτικὸρῶξ, καὶ δεσμεύεις τὴν ψυχὴν μου
 λαβεῖν αὐτήν; Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ σου, καὶ οἱ ὀφθαλ-
 μοὶ βλέπουσι τὸν μετὰ τοῦ, ὡς ἀπέκλεισέν σε Κύ-
 ριος· εἰς τὰς χεῖράς μου ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ οὐκ
 ἔβουλήθην ἀποκτεῖναι σε· καὶ τὸ πτερύγιον ἰδοὺ τῆς
 διπλοῦδος σου ἐν τῇ χεῖρὶ μου, καὶ οὐκ ἀπέκταγά
 σε· καὶ νῦν ὀπίσω τίνας καταδιώκεις σὺ βασιλεῦ
 Ἰσραὴλ; ὀπίσω κύνος τεθνηκότος ἢ φύλλου ἑνός.
 Γένοιτο Κύριος εἰς κριτὴν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνὰ
 μέσον σου, ἡ δὲ χεῖρ μου οὐκ ἔσται ἐπὶ σέ, καθὼς
 λέγει ἡ παραβολὴ ἡ ἀρχαία, Ἐξ ἄνομων ἐξελευσεται
 πλημμύεα, ἡ δὲ χεῖρ μου οὐκ ἔσται ἐπὶ σέ.» Ταῦτα
 μὲν ὁ Δαβὶδ· Σαούλ δὲ κατανοήσας ἔκλαυσεν, καὶ
 φησι· «Φωνὴ σου αὕτη, τέκνον Δαβὶδ·» καὶ ἔκλαυ-
 σεν, καὶ εἶπεν Σαούλ· «Δίαιος σὺ ὑπὲρ ἐμῆ, ὅτι
 ἀνταπέδωκάς μοι ἀγαθὰ, ἐγὼ δὲ ἀνταπέδωκά σοι πο-

est; et conversus ad populum magnificavit regem et ut ei propitium et benevolum Deum efficeret studuit. Quae omnia prophetae misericordiam et benignitatem designant. Deus autem iudex justus et perspicax vetuit Samueli ne postea lugeret eum quem expulerat, ne regnaret super Israel; sed mandavit ut iret Bethlehem, et in medio gregis filium Jesse Davidem regem ungeret; is enim complacuerat Deo.

Benevolentis multis a Davide affectus Saul, plus semel ei insidiatus est; hic autem ex alio in alium locum fugit, inimici insidias evitavit. Quondam Ziphæi (Ziphæ Chanaan urbs est) ad Saul venerunt nuntiantes, David apud ipsos latitare et morari in deserto Engaddi. Igitur Saul collectis tribus millibus delecto- rum virorum ex omni Israel profectus est ad eum comprehendendum. Et cum venisset ad speluncam, ingressus est ut alvum exoneraret. David autem et qui cum eo, in ea spelunca reconditi erant. Saul et socii dum ibi dormiebant, socii exhortati sunt Davidem ut Saullem interficeret, hanc diem esse, dicentes, quo Deus pollicitus esset se Saullem in Davidis manus daturum esse. Davides nunquam se id facturum Domino juravit ut manum in unctum Dei injiceret. Tantummodo oram vestimenti Saulis clam amocidit, et quem facile capere poterat, ei pepercit, et suis diserte persuasit nefas esse, ut aliquid mali inferatur uncto Domini aut manus homicidæ ei injiciantur. Loquenti Davidi servi obtemperarunt et requieverunt. Saul surrexit ut Davidem prehenderet, lente progressus est. David autem et ipse e spelunca egressus, quasi aquila humiles aves superat verbis amicissimis compellavit Saullem, dicens : Domine, rex ! Saul agnita voce Davidis reversus est ; David autem : Quid mali feci ? quid in te peccavi, et cur me etiam noctu persequeris, et insidiaris animæ meæ ? Ecce hodie viderunt oculi tui et oculi comitantium te, quod Dominus te tradidit in manus meas, et non cogitavi de te occidendo. Cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea, et memento manum me meam contra te non extendisse. Quem persequeris nunc, rex Israel ? canem mortuum insequeris, et pulicem. Si Dominus iudex, et judicet inter te et me ; sicut et in antiquo proverbio scriptum est : Ab impiis egredietur impietas ; manus ergo mea non sit in te ¹. Hæc ubi Davides dixisset, Saul gemens et cum lacrymis dixit : Vox hæc tua est, mi fili David ; justior tu es quam ego ; tu enim mihi tribuisti bona, ego autem mala tibi reddidi ; et hodie annuntiasti quod tradidit me Dominus in manus tuam, et non occidisti me. Quod si quis invenit inimicum suum et dimittit eum in pace, Dominus ei retribuget, quomodo tu in me operatus es. Et nunc scio te regnaturum esse et habiturum in manu Israel : jura mihi nunc, te non ablaturum esse nomen meum post me e domo patris mei. Et jura-

¹ I Regum xxiv, 12 sqq.

(4)

νηρά· καὶ νῦν ἀπήγγελάς μοι, ὡς ἀπέκλεισέν με Κύριος εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ οὐκ ἀπέκταγας με· καὶ εἰ εὐροί τις τὸν ἔχθρον αὐτοῦ καὶ προπέμψοι αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, καὶ Κύριος ἀνταποδώσει αὐτῷ ἀγαθὰ ὅν τρόπον πεποίηκας μοι· καὶ νῦν οἶδα ὅτι βασιλεύων βασιλεύσεις ἐν Ἰσραὴλ, καὶ στήσεται ἡ βασιλεία Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ σου, καὶ νῦν ὁμοσόν μοι, ὅτι οὐκ ἀφανίσαις τὸ ὄνομά μου μετ' ἐμὲ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς μου. » Καὶ ὁμοσεν αὐτῷ· καὶ ἀπῆλθεν ἕκαστος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· ταυτὸ μὲν ἐποίησεν, καίτοι τὰ χεῖριστα πεπονθὸς· ἀλλ' οὐκ ἀνῆκεν τὴν ἀπειλήν ὃ μὴ βουληθεὶς συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι Σαούλ, ἐπεὶ μηδαμῶς ἤρεμον ἢ μοχθηρία. Πάλιν δὲ στρατοπεδεύσας, ἐπ' αὐτὸν ἐκπορεύεται· καὶ δὴ λαμπηδῶσι τυπεὶς κατὰ κράνους ἡλιακαῖς ὑπὸ λαμπήνῃ ἐν ἀγρῷ, καθ' ἣν δὲ καὶ σκιαδίων· τῷ δὲ πρὸς κεφαλῆς ψυχροῦ πλήρης φακῆς ὕδατος ἦν καὶ δόρυ. Ὡς δὲ γλυκὲς τοὺς ἄμφ' αὐτὸν σὺν αὐτῷ κατεῖχεν ὕπνος, τὸν φακὸν ὁ Δαβὶδ ἀφελόμενος ᾤχετο· καὶ τὸ δόρυ μικρὸν ἐν μέσῳ· καὶ τῶν βλεφάρων αὐτοῖς τὸν ὕπνον ἐξείναξεν εὐκραῶν ἀνέμων συρίγματα ἡρεμαῖα, σὺν τέπειγες ἤχουσι· ἐξ ἀκρεμόνων· περὶ δὲ τὸν Σαούλ ἄλλοθεν ἄλλος περισταδὸν τεύχεσιν ἀστράπτουτες περιεστῆκισαν. Ὡς δ' ὁ πάνυ μάλιστα τῆς δυνάμεως καθηγούμενος Ἀβεννήρ, ἔστη δὲ μάλα πηλοῦστερον ὁ Δαβὶδ, ὄνειδείους τὸν Ἀβεννήρ κατακροτῶν ὃ γλυκύτατος· « Ἰσὶ, φησὶ, θανάτου πάντες ὑμεῖς, οἱ φυλάσσοντες τὸν κύριον ὑμῶν τὸν βασιλέα, ὅτι εἰσηλθὲν εἰς διαφθεῖραι τὸν βασιλέα, καὶ οὐκ ἦν ἔαισθανόμενος· καὶ νῦν τῶν παιδῶν ἐν διελθέτω, καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος ἀνελέτω καὶ τὸ δόρυ, καὶ γίνεσθε εἰς υἱοὺς δυνάμεως, καὶ φυλάσσετε τὸν κύριον ὑμῶν τὸν βασιλέα. » Καὶ ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὸ σκεῦος ἐπιδοῦς, καὶ πιστωσάμενος ἔργῳ τὸν βασιλέα, καὶ αὐθις εὐχάριτον αὐτὸν καταστῆναι, πρὸς ἑαυτὸν ἐπορεύθη. Τρίτον ἄλλοτε πάλιν ὁ Σαούλ αὐτοῦ καταστρατοπεδεύσας, καὶ γενόμενος σχεδὸν ἐπ' αὐτῷ, φήμης ἐπικαταλαβούσης,

ὡς ἐπέθεντο ἀλλόφυλοι τῇ γῇ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπου ῥῆψας, οὐ προσέθετο τὸν Δαβὶδ ἔτι πολεμεῖν. Τὸν μὲν γὰρ αὐτίκα πόλεμος ὁ τῶν ἀλλοφύλων ἀλωτὸν ἀπειργάσατο· τὸν δὲ Δαβὶδ εἶχε μὲν ἡ Σικελὰ οὐ μακρὸν ἐπὶ χρόνον, εἶχε δὲ μετέπειτα Χεβρών τοῦ Ἰούδα σκήπτρου βασιλεύοντα· εἶχε δὲ τοῦτον πάντως ἡ θεὰ μετέπειτα πόλις Ἱερουσαλήμ Ἰσραὴλ βασιλεύοντα.

- 210 *Τί δεῖ λέγειν τὸν υἱὸν ὡς ἠγάπησεν*
 211 *τὸν πατροφόρον καὶ τύραννον ἀρεπῆ;*
 212 *Ὅπου γ' ἐκείνον καὶ κλέει τεθνηκότα,*
 213 *Θρήνοις τε πολλοῖς ἀνακαλεῖ καὶ λόγοις,*
 214 *τὸν μηρυτῆν τε τοῦ πάθους ἀμύνεται*
 215 *ὡσπερ λαῶν τιν' ἔχθρον οὐκ εὐάγγελον.*

Κεῖτα· ἡ ἱστορία ἐν τῷ ἕγ' λόγῳ.

- 218 *Ὡς καὶ προσάντης τῷ στρατῷ κατασταθεὶς,*
 219 *Μικροῦ γενέσθαι τοῦ κράτους ἀλλότριος.*

Ὡς πενήτων ἦν Δαβὶδ τὸν Ἀβεσσαλώμ, μαθὼν ὃ στρατὸς τῷ λαβείτο τὴν πύλην εἰσένει τῆς πόλεως, εἰ μὴ περιστάς Ἰωάβ ὃ τῆς δυνάμεως ἄρχων ἐπιπληκτικοῖς βήμασι τὸν Δαβὶδ ἔπεισεν ἀναστάντα, τὸν στρατὸν τῆς ἀγαθῆς προθέσεως ἀποδέξασθαι καὶ συμμαχίας, ἢ κατ' αὐτὴν αὐτοῦ τὸν Ἰσραὴλ τὴν ἡμέραν ἀποστήσασθαι, καὶ τοῦ κράτους ἀλλότριον αὐτὸν καταστῆναι. Ταύτη δὲ τὸν Δαβὶδ εἶξαντα, τοὺς πολεμιστὰς ἀποδέξασθαι λέγεται. Τοῦ δὲ τοσούτου πράγματος τῆς νίκης, τὴν Δαβὶδ συμπάθειαν, καὶ τῆς βασιλείας οικειοτέραν αὐτῷ τὴν φιλανθρωπίαν ἀποδείξει, σκοπὸς τῷ θεῷ Γρηγορίῳ.

- 220 *Τί δ' οὐ τὸν ὄβριστὴν Σεμεὶ ἐγκαρτερῆ*
 221 *Δύσφημον ἔντα τῷ κλέει τῆς εἰσόδου;*

Ὁ Δαβὶδ ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλώμ ἀποδιῶρασκων, λίθοις βάλλοντα τὸν Σεμεὶ πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους Ἐλαιῶνος, καὶ πολλὰς ὕβρεις δυσφημοῦντα, φέρων ἤπιως, οὐ προσέσχεν (ὃ δὲ Σεμεὶ τῶν οικείων ὑπῆρχε Σαούλ)· βουληθέντι δὲ τῶν παιδῶν ἐνὶ διελθεῖν, καὶ εἶπει τοῦ ζῆν τὸν ὄβριστὴν ἀπαλλάξαι, (τῶν δὲ Σαρούτας υἱῶν ταχύπους ἦν Ἀσαήλ), οὐ μόνον ἀπείργεται τῆς ὀρμῆς, ἀλλ' ἦεν

vit, et abiit unusquisque pro libito. Sic igitur fecit, quanquam pessima quæque esset passus. Rursus composito agmine adversus illum progressus est, et mediis in agris solis radios repercutiebant galea, et curius regalis quem vexillum obumbrabat, hasta et scyphus aqua plenus ad caput regis; dulcis regis servos regemque ipsum tenebat somnus. Tulit David hastam et abiit; in medio stabat exigua hasta; nec e palpebris eorum somnum expulerunt lenis auræ lentii stridores, fritinnientibus super arborum ramis cicadis. Circum regem per alternas vices excubabant custodes regii; dux autem exercitus totius Abner. Qui cum propius stetisset, David severe increpavit Abnerum: Filii mortis estis, qui custoditis dominum vestrum regem; intravit enim unus ut interficeret regem, et vos non vidistis. Veniat nunc unus e servis regis et tol'at scyphum et hastam, et estote filii fortes, et custodite dominum regem vestrum. Et cum hæc dixisset, scyphum reddidit et fidei pignus dedit regi, quem iterum capere facultas erat, et domum reversus est. Dein tertio Saul exercitum contra Davidem conscripsit et ei appropinquabat, cum fama exiit terram Israel ab alienigenis obsessam esse. Retroversus est igitur et destitit a Davide bello persequendo. In eo bello brevi victus est; David autem per aliquod tempus Siceleg habitabat, et postea Hebron; postremo autem Jerusalem caput fuit regis Israel.

Exercitus cum audivisset Absalomum a patre defleri, portam urbis intrare hæsitavit. Tum Joab, dux copiarum, ingressus ad Davidem, verbis eum acerrimis exhortatus est ut exercitum ducendo fortitudinis exemplum daret; s'n minus, alium ejus loco regnaturum, asseruit. Davides hujus vocem auscultasse et militum causam amplexus esse traditur. Divinus Gregorius hanc victoriam referens demonstrare conatur humanitatem ei quam regnum magis cordi fuisse.

David a facie Absalon fugiens cum de monte Olivarum descenderet, Simeï hominis ei subditi convicia et lapides in ipsum contumeliose missos patienter passus est; et cum unus e comitibus gladio insolentem perferdere vellet (Asael autem erat cursor), non solum ne faceret impedivit, sed etiam severe increpans: « Quid, inquit, vobis mihiq' commune, filii Sarvia? Sinite Simeï maledicere; Dominus enim præcepit

καὶ λόγοις ἀνιάζουσιν βάλλεται· «Τί μοι καὶ ὑμῖν.» λέγοντος τοῦ Δαβὶδ, εἰ υἱοὶ Σαρουίας; Ἄφετε τὸν Σεμεὶ καταράσασθαι τὸν Δαβὶδ, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ, εἰ πως ἴδοι Κύριος τὴν ταπεινώσιν μου καὶ ἀποστρέψει μοι τὴν βασιλείαν, ἀντὶ τῆς κατάρας. Ὁὐκ εἰς μακρὰν δὲ τοῦ Θεοῦ συνήθως εὐεργετήσαντος τὸν Δαβὶδ, ἐπανίοντι καὶ πορθοῦσιν τὴν Ἰορδάνην, ἐκείτης οἰκτρὸς ὁ Σεμεὶ παραστὰς, τὴν ἀμαρτίαν ἀναμιμνήσκων, τῆς φιλανθρωπίας ἀντιτυχεῖν ἐλιτάζετο· καὶ τῆς μὲν αὐτίκα παραπολαύσας, ὅτι μὴ χρῆσθόν εἶχε φρόνημα, μετὰ τὴν Δαβὶδ ἀποβίωσιν κακῶς τοῦ ζῆν τῷ Σολομῶντι περιτυχῶν ἀπῆλλεγη.

222 Πέτρου δὲ δῆτι τοῦ σοφοῦ τεθαύμακα,
223 Ὅς μακροθύμως καὶ λίαν νεανικῶς
224 Ἦνεργε Παύλου τὴν καλὴν παρρησίαν,
225 Καὶ ταῦτ' ἐν ἄστει τηλικούτῳ καὶ τόσοις
226 Ἐπαινέταις τε καὶ μαθηταῖς τοῦ λόγου.
227 Ὁ συντρέπεις οὐ καλῶς ἦν ἔθνεσιν,
228 Εἰ καὶ τόδ' ἔφει' ὠφελήσῃν τὸν λόγον.

Παῦλος ὁ θεοπέσιος Γαλάταις ἐπιστέλλων τάδε φησιν· Ὅτε ἦλθον εἰς Ἀντιόχειαν κατὰ πρῶτον ἄντεστην τῷ Κηφᾷ, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. Πρὸ τοῦ γὰρ ἔλθειν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἔθνῶν συνήσθηεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστειλεν καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς, καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι· ὥστε καὶ Βαρνάβας συνυπήχησεν τῇ ὑποκρίσει αὐτῶν. Ἄλλ' ὅτε ἴδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Κηφᾷ ἔμπροσθεν πάντων· Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἔθνικῶς, καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς ζῆς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαῖζειν; Ταῦτα Παῦλος φήσαντος, Πέτρος ὁ θαυμάσιος μάλα χαίρων ἀποδεξάμενος, τὸ μὲν σφάσμα διωρθώσατο (καὶ γὰρ ἄπειται μῶμος καὶ τῶν ἀρίστων, ὡς εἶναι μόνου

Θεοῦ τὸ ἀνέγκλητον), τῆς δὲ παρρησίας τὸν Παύλον ἐπαινέσας, φίλον εἶχεν ἐλέγχοντα, τῆς κενοδόξου προσλήψεως τὸ καλῶς ἔχον προτιμήσας. Οὐ γὰρ τὸ πρῶτος εἶναι καὶ τῶν ἄλλων θεολόγων ἀκρότατος (1), καίπερ τοσαύτην δόξαν κεκτημένος, ἀντεμέτρησεν τῇ τοῦ Παύλου παραινέσει.

231 Οὐκ ἂν παρέλθοιμ' οὐδὲ τὸ Στεφάνου καλόν,
232 Ὅν οἶδ' ἀπαρχὴν μαρτύρων καὶ θυμάτων,
233 Ἄλθοις ἐχώρητε, ἀλλ' ὅμως τοῦ θαύματος
234 Μέσος λίθασμοῦ φλόγγος ἐξηκούετο·
235 Αὐτὸς τε συγχώρησιν ὡς εὐεργέταις
236 Διδούς λιθασταῖς, τὸν Θεὸν τ' αἰτούμενος.

Στέφανος γέγραπται πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως. Οὗτος πρῶτος διάκονος ἐπὶ τῆς χρείας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καταστάς, συνέχυνεν τοὺς Ἰουδαίους, ἀποδεικνύς τὸν Χριστὸν Ἰῆσὺν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸν ἐκλεκτόν. Τῶν δὲ τῷ Στεφάνῳ συμβαλλόντων (Λιβερινὸς δὲ, καὶ Κυρηναῖοι, καὶ Ἀλεξανδρεῖς, οὗτοι, καὶ Κιλικεῖς, καὶ Ἀσιανοί), μὴ δυναμένων αὐτῶν ἀντιστήνας τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ὃ ἐλάλει, μάρτυρας κατ' αὐτοῦ ψευδεῖς ἐπὶ βλάσφημίᾳ συστησάμενων, ἀνάρπαιτος ὁ Στέφανος μέσος ἦν ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν παρανόμων· ὅς πυθανομένη ἀρχιερεὶ περὶ τῶν λεγομένων, τῆς δημηγορίας ἀπαρξάμενος, καὶ τοῦ λέγειν καιρὸν λαθόμενος ἐπιτήδειον, τῶν μὲν κατηγορούντων ἐνέφραξε τὰ στόματα, τῇ δὲ μυστικῇ θεολογίᾳ τῆς εὐνοίας ὅλον ἐπλήρωσεν τὴν ἀέρα. Τούτῳ δὲ τῶν οὐρανίων πυλῶν ἀναπετασθεισῶν, αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὡς ἐφικτόν, ἦν ὁρατός· οἱ δὲ παρόντες κοινωνοὶ τῆς εὐφροσύνης, κατὰ γε Στεφάνου τὴν πρόθεσιν, ὑφ' ἡδονῆς τινας θεοσιέρας τὴν θεωρίαν παραδουλοῦντες, ἢ μᾶλλον ἀποπλαγέντες, τὸν θεόπτην ὡς βλάσφημον κατεδίκαζον. Ὡς δὲ τῆς πόλεως ἐλαθόμενον (οἷα πάσχειν εἰκὸς τοὺς τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπηγμένους), πρὸ πυλῶν ὡς ἄρνα μεθ' ὅσους τοὺς στα-

ei ut Davidi malediceret¹; forte enim respicit Dominus afflictionem meam, et reddet mihi regnam pro maledictione hodierna. Et revera Deus inter alia beneficia hoc quoque in Davidem contulit, quod Jordanis aquas trajicienti obvium dedit Semeium qui ipsi peccata sua in memoriam revocaret et ad humanitatem exhortaretur. Sed Semei honestatis expers, post Davidem defunctum a Salomone morte damnatus occisus est.

Beatus Paulus ita loquitur in Epistola ad Galatas: Cum venissem Antiochiam, in faciem Cephae restiti, quiu reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Iacobo, cum gentibus edebat; cum autem venissent, subtraheret et segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant. Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judaei, ita ut et Barnabas duceretur ab iis in illam simulationem. Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii dixi Cephae coram omnibus: Si tu, cum Judaeus sis, gentiliter vivis, et non Judaeice: quomodo gentes cogis Judaizare²? Cum haec dixisset Paulus, venerabilis Petrus laeto animo accepit et errorem emendavit (nam vel optimi falluntur, non autem falli unius Dei est proprium). Laudavit igitur ingenuitatem Pauli qui eum amici nomine reprehenderet et virtutem inani gloriae anteposuit. Licet enim primas inter theologos teneret, Pauli tamen reprehensionem admittere eum decebat.

Stephanus martyr plenus gratiae et fortitudinis. primus diaconus in ministerio ab apostolis constitutus, Judaeos confundebat demonstrando Jesum esse Dei dilectum Filium. Protinus adversarii ejus (Libertini, Cyrenenses, Alexandrini, Cilices, Asiani) cum spiritui et sapientiae ejus resistere non possent, falsos testes subornarunt qui eum calumniarentur. Stephanus ab iniuriis circumventus in coetu perversorum hominum stans et a sacerdote principe de rebus quarum accusabatur, interrogatus, in concione, adeo temperative prolocutus est, ut illorum incriminationes reprimeret, theologiae mysticae sapore omnes qui aderant imbuens. Et apertis caeli ei Deum ostenderunt; qui vero aderant martyris exstasim male interpretati, vel potius rei miraculo obstupesci, Stephanum ad mortem damnatum ex urbe ut supplicii reis fiebat, cum tumultu, minus ac fremitu ejecerunt; ille autem adversariorum ferocitati maximam animi tranquillitatem et in Deo fiduciam opposuit; et cum eum lapidibus obruerent, non solum non maledixit iis, sed afflatu

¹ II Reg. xvi 10. ² Gal. ii, 11-14.

(1) Adnotemus testimonium de Petri primatu.

ραγμῶς, μέσον εἶχον τὸν Στέφανον, οἷαις ἀπειλαῖς βρυχωμένους καὶ τῶν χειλέων συωδῶς ἀπαφρίζοντας βλοσυρὸν, ὑπόδρα ἀτενίζοντας ὑπ' ἐμπύρῳ τῷ βλέμματι καμῆλειον τετρυγῶτας, πυκναῖς τε λίθων νιφάσι καταχωννύοντας, καὶ καθόλου τοῦ σώματος πάντοσε τοξεύοντας ἀπρεπῶς, αὐτὸς ὁρῶν ὡς εὐεργέτας, οὐ μόνον κακοῖς οὐκ ἠμέψατο λόγοις τοὺς φονευτάς, ἀλλὰ γὰρ τῆς θείας ψυχῆς ὡς εὐώδες θυμίαμα τὴν ὅπερ τῶν φονευτῶν ἀμνησίκακον προσευχὴν προπέμφας, οὕτω ταύτην παρεπομένην εἰς χεῖρας Θεοῦ παραδέδωκεν. Οὐκ ἂν δὲ παρέλθοιμι τὴν Λουκᾶ τοῦ θεσπεσίου γραφὴν, ἣ φησι, *Καὶ οἱ μαρτυρῆς ἀπέθετο τὰ ἱμάτια παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου Σαύλου, καὶ ἐλιθοβόλον τὸν Στέφανον, ἐκικαλούμενον καὶ λέγοντα· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου· καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη.*

257 Ταῦτ' οὐ προδήλιως τῆς Θεοῦ τυπώσεως.
258 Καὶ τῶν ἐκείνου καὶ παθῶν καὶ δογμάτων·
259 Ὅς ἂν Θεός τε καὶ κεραυνῶν Δεσπότης,
260 Ὡς ἀμνὸς ἤγειτ' εἰς σφαγὴν ἀφωρίφ.

Λέγεται θεομίμητος ὁ Στέφανος ταύτη. Καὶ γὰρ Ἰησοῦς τοῖς σταυροῦσι τὸν Πατέρα προκαχιστάς, *Ἰλω, φησὶ, Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν.* Ὡς δὲ πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη κατὰ τὴν Ἡσαίου πρόφῃσιν, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ καίραντος αὐτὸν ἄφρωνος, οὕτως οὐκ ἠνέμψε τὸ στέμα αὐτοῦ.

260 Μεμνήσομαι δὲ καὶ τινῶν καὶ συντόμως·
261 Παιστὲρ ἔμελλεν ὁ Σταγειρίτης τινὰ
262 Λαβῶν ἐπ' αἰσχροῖς καὶ κακοῖς ἐγκλήμασιν
263 Θυμοῦ δ' ὑπερσελθόντος ἠνίκα ἤσθετο,
264 Ἐστὴ παλαίων τῷ πάθει ὡς θυσμενεῖ,
265 Μικρὸν δ' ἐπισχῶν εἶπεν ὡς σοφοῦ λόγον·
266 Καιρὸν πέπονθας, προστάτην ἔσχες χόλον.

Μεταγαγὼν ὁ Θεολόγος, πάλιν ἐπὶ τοὺς τῶν ἐξωθεν δοκούντας τὸν λόγον, τὸν Σταγειρίτην παρεια-

ἀγει· οὗτος δὲ ὡς ἐπὶ κακαῖς πράξεσιν ἄλόντα τινὰ μέλλων ἀνετάζειν, ὑπεισελθόντος θυμοῦ, μικρὴν ἐπισχῶν ὡς ἤσθετο, λόγον ἔφη σοφόν, Καιρὸν πέπονθας, ὡ οὗτος, ἐπιλέγων ἑαυτῷ, θυμὸν προστάτην ἐσχηκῶς· αἰσχροὺς φήσας κακῶ τὸ κακὸν πλήττειν, κρατεῖν τε δούλου τοῦ πάθους ἠττώμενον.

270 Οὕτως ἐκείνος· τὸν δ' Ἀλέξανδρον λόγος,
271 Εἰπόντος αὐτῷ Παρμενίωνος ποτε.
272 Πόλιν τιν' ἐξελόντι τῶν Ἑλληνίδων,
273 Εἶθ' ὁ δρᾶσαι τι πολλὰς σκοπομένην,
274 Ὡς εἶπερ ἦν ἐκείνος οὐκ ἐφείσατο,
275 Ἄλλ' οὐδ' ἔργῳ ἂν, εἶπερ ἦν, φάναι, σὺ γὰρ
276 Σοὶ μὲν γὰρ ὠμότης, τὸ δὲ πρᾶον
277 Ἐμὸν φεύγειν τε τὴν πόλιν τοὺς κινδύνους.

Τοῦ Μακεδόνης Ἀλεξάνδρου, ποτὲ μὲν ὡς σῶφρονος ὁ θεῖος Γρηγόριος μέμνηται, ποτὲ δὲ καὶ ὡς πρᾶου. Τούτῳ γὰρ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἄστου πορθοῦντι, καὶ τρόποις μηχανωμένῳ λαβεῖν, τῷ Παρμενίωνι τινὰ τρόπον διαδρᾶσαι σκοπομένην, μηδαμῶς φειδεσθαι φήσαντος, ὡς εἶπερ αὐτὸς ὑπῆρχεν ὁ πολιορκῶν, ἀντεπάγει, μὴ δ' ἂν αὐτὸν, ἐκείνος εἶπερ ἦν, φάναι. Τοῦ μὲν γὰρ Παρμενίωνος τὴν ὠμότητα, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου τὸ πρᾶον, καὶ ταύτη τὴν πόλιν τοὺς κινδύνους μάλιστα διαδρᾶναι, πρέπον οἶεσθαι δεῖν· Ἄλλος δὲ περὶ αὐτοῦ φησιν, ὅτι *θηγαίους νεωτερίζοντας, ἐπιστήσας τὸ στράτευμα κατὰ κράτος αἰρεῖ, ὅτι δὲ καὶ τὴν Πινδάρου οἰκίαν μόνην ἐκέλευσεν ἀπαθῆ διαφυλαχθῆναι, καὶ ὅστις δὲ ἦν αὐτῷ προσήκων αἰδοῖ τοῦ ποιητοῦ διεσώζετο.*

278 Κάκεινο δ' ὄλον, ὡς ἐκαίρων ἄξιον·
279 Ἐλοιδορεῖ τις τὸν μέγαν Περικλέα,
280 Πολλοῖς ἐλαύνων καὶ κακοῖς ὄνειδεσιν,
281 Τῶν δ' οὐδὲ τιμῶν τις ἀχρὶς ἐσπέρας·
282 Ὁ δ' ἠσυχῆ τὴν ὕβριν ὡς τιμὴν φέρειν·
283 Τέλος καμύοντα καὶ βαλίζοντ' οἰκᾶδε
284 Προδραμῆε λύχνῳ, τὸν χόλον δ' ἀπέυθεσεν.

Ἐξηγηματικῶς ὁ θεῖος Γρηγόριος τὰς ιστορίας αὐτὰς ἐνταῦθα παρειαγάγει. Τὸν μὲν γὰρ Περικλέα (φιλόσοφος δὲ) πολλοῖς ὄνειδεσι καὶ κακοῖς ἐλοιδορεῖ

divino impletus preces pro iis fecit, ne scelus in se commissum puniretur; et sic spiritum reddidit supremum. Sed hoc loco Lucæ venerabilis testimonium non est prætereundum, scribentis: *Testes deposuerunt vestimenta sua, secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus, et lapidabant Stephanum invocantem et dicentem: Domine Jesu, suscipe spiritum meum. Et cum hoc dixisset, obdormivit*¹.

Similis Dei in his est Stephanus. Christus enim pro tortoribus suis Patrem supplicans dixit: *Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt*². Sicut ovīs ad occisionem ductus est, secundum Isaïæ verba: *et quasi agnus coram tondente se obmutuit, et non aperuit os suum*³.

Theologus ad aliena exempla confugiens, Stagiritam introducit. Hic hominem criminis alicujus reum et in vincula conjectum interrogaturus, accedente ira, ubi resipuisse, hæc ad se ipse dicit: *Soles, antimus tuus singulariter est affectus: ira duce aliquid fecisti; dedecet, ubi injuria illata est, malum malo referre; nec convenit dominum servo imperare, si ipse cupiditatibus inservit.*

Alexandrum Mæcedonem ut præsentem commemorat divus Gregorius, et aliquando clementem. Nam cum Græcæ aliquam urbem obsideret et rationes circumspiceret quibus ea potiri liceret, Parmenionem qui illam plane diruendam censebat, Alexander: *Et ego, si Parmenio essem, respondit, eam delerem. His vocibus Parmenionis ferocitas et Alexandri humanitas designatur, et pericula quæ urbi imminabant, ante oculos ponuntur. Alius scribit, Alexandrum Thebas ob seditionem ibi ortam expugnatas vi cepisse, et solius Pindari domum conservasse cognatosque poetæ incolumes dimisisse.*

Exemplis quæ rem dilucidant, utitur Gregorius. Pericles philosophus per totam diem contumeliose

¹ Act. vi, 57-59. ² Luc. xxiii, 34. ³ Isa. liii, 7.

τι; τῶν μάλιστα εὐτελῶν ζωῆσπέρας, ἢ μάλιστα προπέμπει τὴν ὑβριστὴν κεκημηκότα λαμπάδι πυρσούμενον, τὴν μὴνιν ὧδε τοῦ δυσφημοῦντος ὁ φιλόσοφος; ἀποσβέσας.

285 Ἄλλος δ' ὑβριστὴν πλουσίαις ἐφ' ὑβρεσιν
286 Προσθέτ' ἀπειλήν, ὡς Ὀλοίμην παγκάκως,
287 Εἰ μὴ κακὸν κακῶς σε κτείναιμι σθένων,
288 Τούτοις ἀμείβεθ' ὡς φιλανθρώποις λόγοις.
289 Κάγῳ γ' Ὀλοίμην, εἰ σε μὴ θεῖην φίλον.

Ἄλλος τις φιλόσοφον πολλαῖς ὑβρεσι περιβεβλημένον, ὑσπερον ἀπειλούμενος τάδε φησί· Γένοιτό μοι καὶ τάδε προστεθείη, εἰ μὴ κακῶς σε, ὅση μοι δύναμις, κατακτείναιμι· τούτοις δὲ τὸν φιλόσοφον ἀποκριθήσεσθαι λέγεται τοῖς φιλικοῖς ῥήμασιν, Κάγῳ, φησιν, ἀπολοίμην, εἰ μὴ σε φίλον ποιήσαιμι.
290 Κωνσταντίου δὲ (καὶ γὰρ εἰπεῖν ἀξίον)
298 Πολλοῖς δ' ἐπειπὼν καὶ τινα τοῖον λόγον·
299 Τί τῆς μελλίτης ἐστὶν ἡμερώτερον;
300 Ἄλλ' οὐδ' ἐκείνη τῶν τρυγόντων φεῖδεται·
301 Ἦκουσε· Ἡὼς οὐκ οἶδας, ὦ βέλτιστε σὺ,
302 Ὡς οὐδ' ἐκείνη κέντρον ἐστὶν ἀσφαλές;
303 Πᾶσι μὲν, αὐτὴ δ' εὐθέως ἀπόλλυται.

Κωνσταντίου υἱὸς γέγονε Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου βασιλέως Ῥωμαίων, ὃς ἦν τῶν πῶποτε βασιλευσάντων πραδύτατος. Τοῦτον παρώξυνε τῶν ἐπιβόλων τις μεγίσταις τιμαῖς ἐξαιρέμενος· προσθεῖς δὲ πολλοῖς λόγοις, ὡς οὐδὲν εἴη τῆς μελλισσῆς πραδύτατον, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τρυγόντων αὐτὴ φεῖδεται, πιθαίωτερον ἤκουσεν, ὡς οὐδὲ αὐτῇ τῇ μελλισσῇ τὸ κέντρον ἐστὶν ἀσφαλές, πᾶσι μὲν γὰρ, αὐτὴ δὲ τῷ κέντρῳ διόλλυται θάπτον.

494 Ὁ δ' ἐκ Σινώπης προσίων ταῖς στέγαις
495 Ὑβρίζει ταύτας, ὡς λόγος· τί μνώμετος;
496 Φέρειν τὰς ὑβρεῖς εὐκόλως ταῖς ὑβρεσιν.

Λέγουσι τὸν Διογένην εἶναι τοῦτον, ὃς ταῖς ἐταιριζομέναις προσφέρων ὑβρεῖς, ὑπ' αὐτῶν ἀνθυβρίζετο.

Καὶ γὰρ οὐδὲν ἐκείναις τοῦ μὴδὲν αἰσχύνεσθαι σπουδαστότερον. Τοῦτο δὲ τὸν φιλόσοφον ποιεῖν λέγεται, διὰ τὸ ἐθίζειν ἑνεκεν ἑαυτὸν γενναίως τὰς ὑβρεῖς ὑποφέρειν.

ΛΟΓΟΣ ΡΚΖ'.

Κατὰ πλεονεκτούντων πλουσίων (1).

431 Ἐξείν, ὃ δὴ λέγουσι, καὶ νεκρῶν τρίχας.

(2)

Χριστῷ (3) συνεισελθόντα ληστὴν ἐκ ξύλου.

Ὁ μὲν ὄφις τὴν Εὐαν ἀπατήσας τοῦ ξύλου μετασχεῖν, οὗ ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν ἐνετείλατο, ἐλπιδί τοῦ θεοῦ χρηματίσαι δελεασθεῖσαν, καὶ δι' αὐτῆς τὸν Ἀδάμ, ἐξορίστους τοῦ παραδείσου πεποίηκεν, τάξας τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφόμενην φιλάσσειν τὴν ὄδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου. Χριστοῦ οὖν σαρκὶ παθόντος ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπων σωτηρίας, τῶν συσταυρωθέντων αὐτῷ διὰ κακούργων πιστεύσας ὁ εἰς· *Μνήσθητί μου, Κύριε, φησιν, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*. Χριστὸς δὲ πρὸς αὐτὸν Ἀμὴν λέγω σοι, φησὶ, *σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσθι ἐν τῷ παραδείσῳ*. Ταύτη τοι πρῶτος τὸν παραδείσον οἰκῆσαι μετὰ τῶν πρωτοπλάστων ἐκβολὴν ὁ ληστής λέγεται καὶ πεπίστευται.

Κρεμῶ σε (4) χαλκοῦν ὡς βλάβην ὀρίων [φύτω.

Τοῖς Ἰσραηλίταις πολυτρόπως τὸν Θεὸν παροργίζουσι, πολλαῖς μὲν πληγαῖς παιδεύσας ὁ Θεὸς, πρὸς δὲ καὶ ὄφεις αὐτοῖς ἐπαφήσας ἐμάστιζεν· ἀνηρείτο δὲ παραχρῆμα πᾶς δακνόμενος ὑπὸ ὄφews, ἀνθρωπίνης βοήθειας τὸν ἐλεθρον ὀξύτερον ἐπισπώμενος. Φεισαμένου δὲ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, τὸν Μωϋσῆα λέγεται προστάξαι χαλκοῦν ὄφιν ἐγκάρσιον ἰκρίφ κρεμάσαντα, τοῖς ἐγγριπτομένοις παρεγγυῆσαι τούτω προσέχεν, θάπτόν τε τὸν ἐλεθρον διαδιδράσκειν.

veatus, calumniatorem face praelucente domum reducendum curavit, atque ita iram hominis impotentis exstinxit.

Philosophus verbis injuriosis male tractatus ab aliquo qui minas etiam addidit dicens: Peream ni te morti dedam; At ego quoque, dixit, peream, ni te amicum faxim.

Constantius, Constantini M. Romanorum imperatoris, et clementissimi viri, filius fuit. Hunc aliquis qui in magno honore erat constitutus et summis dignitatibus fungebatur, excitabat inter alia multa asserens, quod nullum animal ape mitius esset, et tamen aculeo uteretur. His auditis reposuit, ne aperi quidem aculeum innocuum esse: pungit quidem apis, sed statim post vulnus impactum commoritur.

Tradunt meretriculas a Diogene verbis probrosis aspersas eadem in illum retorsisse. Nullam enim feminam impudicæ pudoris curam habent. Dicunt autem philosophum hæc fecisse, ut probris fortiter ferendis assueficeret.

CARMEN CXXV. Contra divites avaros.

Postquam Eva de fructu arboris prohibiti comedisset et Adamum ut idem faceret seduxisset, serpente instigante, qui eos sicut deos futuros esse promiserat, e paradiso ejecti sunt, positusque ante hortum voluptatis cherub cum gladio flammeo, qui aditum ad arborem scientiæ custodiret. Cum Christus, secundum carnem, pro redemptione hominum torqueretur, unus e latronibus qui simul cum eo cruci affixi erant, fidei plenus dixit: Domine, memineris mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit ei Jesus: Amen dico tibi, hodie tecum eris in paradiso¹. Ideo latro, inde ab expulsione protoparentum, primus regni caelorum incola dicitur et creditur.

Israelitas peccatores variis Deus plagis affectis, missis inter eos serpentibus, quorum morsu tactos nulla ars humana salvare poterat. Postremo misericordia motus Deus Moysi serpentem aneum erigere præcepit, ut, quicumque vulneratus illum inspexerit, extemplo a malo liberaretur.

¹ Luc. xxiii, 43,

(1) Ed. nov. p. 545.

(2) Desunt in cod. paginæ quatuor.

(3) Ex carmine cui titulus: Lamentatio ad

Christum, ed. nov. p. 959.

(4) Ed. nov. p. 955.

Τῶν σῶν (1) συῶν πλήρωσον εισελθῶν
[βάρη.

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν λεγεῶνα καὶ τοὺς χοίρους ἐξ-
ηγῆσις ἐν τῷ α' λόγῳ.

Ἐπιστάτα (2), κλύδων με δεινὸς ἀμφέπει,
Τὸν σὸν μαθητὴν ἐξέγειρον πρὶν θάνω·
Μόνον κέλευσον, καὶ ζάλη τεθνήξεται.

Χριστοῦ καθεύδοντος ἐν τῷ πλοίῳ καὶ τῆς θαλάσ-
σης ἀγριουμένης, ταύτην οἱ μαθηταὶ τὴν φωνὴν τῷ
Δεσπότη προήγαγον· Ἐπιστάτα, σώσον, ἀπολ-
λύμεθα. Χριστὸς δὲ ἀναστὰς καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπι-
τιμήσας, γαλήνην ἐν τῇ θαλάσῃ πεποίηκεν.

ΛΟΓΟΣ ΡΑΓ'.

Εἰς τὴν νόσον (3).

Καλεῖς, καλεῖς με, προστρέχω, δέδοικα δέ
τὸ πῦρ, τὸ χάσμα τὴν ξέσιν τοῦ πλουσίου·
Τίς Ἀβραάμ δύσει με τοῖς κόλποις φέρων;

Κεῖται περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ λαζάρου ἐν τῷ
α' λόγῳ.

Οὐχὶ πάτησιν σκορπίων ἐλλίκομεν;

Χριστὸς φησι τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς· Ἴδου δέδω-
κα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορ-
πίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἴδου τὰ θέρμα τὴν κολυμβήθραν ἔχω·
Ποῦ δ' ἄγγελός μοι; δεῦρο, ζωμάσσοις ὕδωρ
Εἰ μὴ, σὺ, Σῶτερ, εἰπέ, καὶ ποιήσομαι.

Κεῖται περὶ τῷ παραλύτῳ ἐν τῷ α' λόγῳ.

ΛΟΓΟΙ ΡΑΔ', ΡΑΕ', ΡΑΖ', ΡΑΖ', ΡΑΗ', ΡΑΘ'.

Ἡλίου θαύματι (4).

Ἡλίου θαύματα κατ' εἰρμὸν ἐξηγεῖται Γρηγόριος;
ὁ Θεολόγος· ἔστι δὲ τὸ σχῆμα οὐχ ἱστορίας, ἀλλ'
ἐξηγήσεως ἐν τάξει μεταφράσεως συντόμῳ λόγῳ καὶ
ἐμμέτρῳ· εἰσὶν δὲ τὰ θαύματα ὡδε· Ἐτράφη κόραξιν,
καὶ τὴν χήραν ἔθρεψεν τὴν Σιδωνίαν μικροῖς ὑπο-
λείμμασιν ἀλεύρου καὶ ἐλαίου, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς

ἐπτά φουθήμασιν νεκρὸν ἀνεζωπύρισε, τὸν θυμὸν δὲ
καὶ ὄρεσον ἀνέσχε, τριῶν ἡμισυ χρόνων τὸν οὐρανὸν
ἀποκλείσας, τῇ θυσίᾳ δὲ ξένον πῦρ ἐπαφήκεν, καὶ
τοὺς προφήτας ἀπέκτεινε τῆς αἰσχύνης, τεσσαρά-
κοντα δὲ ἡμέρας ἀγευστος διέμεινε, τροφῆς τε καὶ
ὑδατος ὑπὸ ἀγγέλου μετέσχε, δύο δὲ πεντηκοντάρ-
χους ἐφλίξε πανστρατιᾷ θελήσαντας αὐτὸν ἐλύσαι,
διήλθεν τὸν Ἰορδάνην τεμὼν αὐτὸν τῇ μηλωτῇ, καὶ
πρὸς οὐρανὸν ἀνέπη πυρὸς ἐπιβάς ἄρματι καὶ ἱπ-
ποῖς, ὁμοῦ δὲ τῇ μηλωτῇ καὶ τὴν χάριν Ἐλισσαίῳ
κατέλειπε.

ΛΟΓΟΣ ΡΑΓ'.

Ἐλισσαίου θαύματα.

Ὅμοιός ὁ θεὸς Γρηγόριος Ἐλισσαίου διέξεισιν
ὡδε τὰ θαύματα· Διήλθεν τὸν Ἰορδάνην τῇ μηλωτῇ
τεμὼν, τὰς πηγὰς τοῖς ἀλοῖν ἔθηκεν εὐτέκνους Ἱερι-
χοῦντος, τοὺς δὲ προπετεῖς παῖδας ὡς ὕβριστὰς θη-
ρίοις ἀπόλεσε, τῷ στρατῷ δὲ διψῶντι ἐξ Ἐδώμ
ὑδρὸς ἐπήγαγε πότιμον, ἐκ δὲ χρέους ἐρρύσατο γυ-
ναῖκα, δαψιλῶς ἐλαίου πηγάζοντος ἀφθονίαν παρασχό-
μενος, οὐκ ὄντα δὲ τῇ Σουναμίτιδι παῖδα χαρίζεται,
καὶ θανόντα πάλιν ἐξανέστησεν, θάνατον ἐν τοῖς λέ-
θθιν ἐκ βοτάνης ἐπέσχε, φθείρειν μελλούσης τοῦς
ἐσθιόντας, τοῖς δὲ μέλλουσιν ἐδοθήθησεν ἐνδεοστέρα
τροφῆ, Ναϊμάν δὲ τὸν Σύρον τῆς λέπρας ἀποκαθάρας,
πέμπει τῷ Γιεζεὶ τὴν νόσον ὡς φιλαργύρι, τοῖς νό-
τοις τὴν ἀξίνην πεσοῦσαν Ἰορδάνου τῶν βυθῶν ἀνελ-
κύσας παρεσκευάσεν ἐπιπολάζειν, τοὺς δὲ σύροντας
αὐτὸν ἐχθροὺς ἐλκων ἀδελφία παρεπομένους ἔδωκεν
τοῖς Ἑβραίοις καὶ τούτους ἀπέλυσε ἀδελφεῖς· προ-
εἶπεν εἶτα τῷ λαῷ τὴν εὐθηνίαν, καὶ τῶν λεπρῶν τὴν
ἐργασίαν, καὶ θανὼν ἤγειρεν νεκρὸν τῶν ὀστέων αὐ-
τοῦ καὶ μόνον ἀψάμενον.

Legitur de legione et de porcis in carm. 1.

Cum Jesus in navicula dormiret et fluctus maris valde agitarentur, discipuli eum his verbis expergefecerunt: *Magister, salva nos, perimus. Christus surrexit et imperavit ventis, et facta est proinus maris tranquillitas*¹.

De divite et Lazaro v. in carm. 1.

CARMEN CXXXIII. *In morbum.*

Dixit Jesus discipulis suis: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones et super omnem virtutem inimici*².

CARMINA CXXXIV-CXXXIX. *Eliae miracula.*

Eliae miracula ex ordine exponit divinus Gregorius in opere quod forma commentarii versibus conscripti exstat. Sunt autem haec: Primo ipse nutritus a corvis, viduam Sidoniam oleo et farina sustentavit: filium porro ejusdem septies insufflando ad vitam revocavit; rorem ac pluviam ne descenderent impedit, caelo per tres fere annos clauso; ab holocausto ignem alienum removit; prophetas mendaces et falsos interfecit; postquam quadraginta diebus jejunasset, panem ab angelo allatum edit, et aquam, eodem dante, bibit; duos quinquagenarios qui vim ei inferre volebant, igne caelesti immisso cum suis militibus concremavit; Jordanem pallii ope divisim trajecit; et curru igneo conscenso, equis igneis vectus, in caelum ascendit, pallio et gratia Eliseo relictis.

CARMEN CXL. *Elisei miracula.*

Gregorius haec narrat Elisei miracula: Jordanis aquas pallio divisas trajecit; aquam Jerichontis injecto sale sanavit; pueros petulantes ursis permisit devorandos; exercitui sitienti aquam puram ex Edom suppediavit; feminæ debitis obrutæ olei semper fluentis præbuit donum; mulieri Sunamitidi puerum nasci permisit, et, cum demortuus esset, resuscitavit; cibum ex herbis coctum qui mortem edentibus daturus erat, emundavit; Naaman Syrum a lepra purgat; morbum Giezi in avaritiæ poenam immittit; securim in Jordanem lapsam eoegit aquis innatare; Hebræis tradidit hostes excæcatos, postea incolumes resuit; populo abundantiam et lepræ curationem prædixit; ipse mortuus mortuo, qui ejus ossa tetigerat, vitam restituit.

¹ Matth. vii, 2. ² Luc. x, 19.

(1) Pag. 957.

(2) Ex *Oratione ad Christum*, p. 959.

(3) Ed. Tollii carm. 16; ed. nov. p. 989.

(4) Nov. edit. p. 265 sine distinctione cum sequenti.

ΛΟΓΟΣ ΡΜΑ'.

Ἀκροστιχίς εἰς ἐμαυτὸν καὶ τοὺς φρονοῦντας (1).

Ἐπαλείφω ἐαυτὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ παραμυθούμενος ὁ θεὸς Γρηγόριός φησιν, ὡς ὁ μὲν Ἥσαϊα· κατεπρίσθη, τοὺς δὲ τρεῖς· παῖδας ἐν ξένη τὸ πῦρ ὑπεδέξατο, τοὺς δὲ θηρίους ὁ Δανιὴλ ἐβρίπτο, Παῦλος· δὲ καὶ Πέτρος ἐν Ῥώμῃ διήθλησαν, ὁ δὲ πρόδρομος Ἰωάννης τῆς παρθένου ἐνεκεν κεφαλικὴν ὑπέστη τιμωρίαν. Κεῖνται δὲ τούτων αἱ ἐξηγήσεις ἐν τοῖς προκειμένοις.

ΛΟΓΟΣ ΡΜΒ'. Εἰς ἐμαυτὸν (2).

Σιών ὁδοὶ πενθοῦσι τὸν νόμου λάτριν,
λαὸν ποθοῦσαι ἡμέραις ἑορτίαις.

Ἰερεμίας ὁ προφήτης τῆς Ἱερουσαλήμ ἀποικισθείσης ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων ἐθρήνησεν, τὸν δὲ θρήνον τοῦτον Σιών ὁδοὶ πενθοῦσι παρά τὸ μὴ βλέπειν λαὸν ἐρχόμενον ἡμέραις ἑορτίαις· Γρηγόριος δὲ ὁ θεὸς πνθελὴν φησὶ τὸν λαὸν ὃν αὐτὸς ἐγέννησε τῇ Τριάδι καταρτίσας, παρά τὸ μὴ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἀπολαύειν.

Βροντᾶτε (3) βύρσαις, ἀστράπτε ἐλλυχνίους
Πέμποιτ', ἐγὼ δ' ἔδησα καὶ πάντη λόγον.

Σαλμωνεύς Αἰδίου μὲν ἦν υἱὸς, βασιλεὺς δὲ Θεταλῶν. Οὗτος ἀσεβῆς εἰς θεοὺς γενόμενος, ὡς ὁ μῦθος φησὶ, προσάπτειν ἕρμασι βύρσας ξηράς τε καὶ σκληράς καὶ λέδητάς τινας μετὰ βυσσῶν, ἤχους ἀπέτελει κτύπων· μετὰ χεῖρας δὲ βαστάζων καιομένας λαμπάδας, ἐμεγαλαύχει καθάπερ Ζεὺς βροντᾶν τε καὶ ἀστράπτειν· ὃς ὑπὸ Διὸς κεραυνωθείς ἀνηρέθη, καὶ κατέλιπεν θυγατέρα ἀφήλικα ὀνόματι Τυρῶ. Αὕτη φραφίσσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου πρὸς πατρός θεοῦ Κηφέως ἤρσθη τοῦ ἐγχωρίου ποταμοῦ Ἐνιπέως· τούτῳ δὲ

τῷ ποταμῷ ὁμοιωθεὶς Ποσειδῶν συνεγένετο ἀντὶ Ἐνιπέως τῇ Τυρῶ, καὶ συνέλαβεν Πελίαν καὶ Νηλέα, καὶ εἶχεν τούτους ἐγκύους· ἐγαμήθη δὲ αὕτη ὑπὸ Κρηθέως, τῇ δὲ ἀληθεῖ ἐκ Ποσειδῶνος· ὕστερον δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ Κρηθέως ἔσχεν παῖδας ἢ Τυρῶ. Τὸν μὲν οὖν Σαλμωνέα κατὰ μίμησιν τοῦ Διὸς ταῖς βύρσαις βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν ἐν λυχνίᾳ, ὁ μῦθος διαγορεύει. Ταύτην δὲ τὴν ἱστορίαν ὁ θεὸς παρήγαγε Γρηγόριος, ἐπέπερ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ πρὸς λόγους ἀπογινόμενοι, καὶ πρὸς ἀντίθεσιν ὀρώντες, ἐβρόντων μὲν ὅσον βύρσαις ἔστι συγκρίναι πρὸς τὴν ἀληθῆ βροντὴν τὸν κτύπον, καὶ ὅσον ἐλλύχνιον φῶς πρὸς ἀστραπὴν ἐξαστράπτοντες, κατὰ σύγκρισιν τοῦ θεοῦ Γρηγορίου.

ΛΟΓΟΣ ΡΜΓ'. Εἰς ἐμαυτὸν (4).

64 Ὅκ ἠγγόουν Ἰωνᾶν, ὃς Θεοῦ λόγον
ἔφουγεν, ἀλλ' ἐλήφθη
Κλύδωνι, κλήρω, θηρίω, γαστρὶ, βράσει.

Κεῖται ἢ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν ἐξηγήσεις ἐν τῷ α' λόγῳ.

77 Ὡς Ἀδάμ με τετραήμερον τάφῳ
Ἐξήγαγε βοήσας.

Κεῖται ὁμοίως ἐν τῷ α' λόγῳ.

ΛΟΓΟΣ ΡΜΔ'. Εἰς πολύρρκους διαλογιστικὸς (5).

Πολλὰ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὀμνῆναι διαλογιστικὸς ὁ θεὸς Γρηγόριος ἐπάγει τὸ γεγραμμένον ὡς ἐπαπόρημα· τὸ δὲ ἐστὶν· Καθ' ἐαυτοῦ ὤμοσεν Κύριος· καὶ τὸ, Ὅμοσεν Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτόν· καὶ οὐ Παῦλος φησὶ, Μάρτυς μου ἐστὶν ὁ Θεὸς ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματι μου ἐν τῷ Ἐδαγγελίῳ τοῦ Ἰησοῦ αὐτοῦ· καὶ ἀλλαχῶ· Ὁδοὶ προσάσει πλοσρεξίας Θεὸς μάρτυς. Ταῦτα μὲν οὐκ ὄρκου σχῆμα κεκτῆσθαι Γρηγόριός φησιν ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ τρόπον πίστεως τὸ βεβαίαν εἶναι τὴν ἐπαγγελίαν.

CARMEN CXLI. Acrostichis in se ipsum et in invidios.

Gregorius dum se ad certamen accingit et adhortatur, refert, Isaiam serra dissectum, tres pueros in ignis fornacem missos, Danielelem leonibus obiectum, Petrum et Paulum Romæ martyres evasisse, et Joannem Domini præcursorem ob vocis libertatem necatum esse. Vide supra.

CARMEN CXLII. De seipsa.

Cum incolæ Jerusalem ab Assyriis in captivitate abducerentur, Jeremias propheta lamentatus est : *Via Sion lugent eo quod non vident populum venientem ad solemnitatem* ¹. Gregorius dicit se hunc populum quem cum Trinitate reconciliavit. lugere, quia experientiæ fructum percepit nullum.

Salmonæus, Thessalorum rex, filius fuit Æoli. Hunc, qua erat in deos impietate, fabulantur pellium siccarum acervos superinjectis lebetibus adunasse, ita ut, additis insuper lucernis accensis tonitru et fulguris simulacrum exprimeret. Hujus erinivis ergo fulmine ictus pœnas dedit, relicta impubere filia, cui nomen Tyro. Hæc a patruale Cephæo educata, fluvium indigenam Enipeum adamavit ; huic fluvio se assimilans Neptunus Tyronem, Enipei loco, compressit ; unde Peliam et Neleum suscepit filios. In matrimonio deinceps ducta a Cretheo, revera autem a Neptuno, temporis intervallo Cretheo liberis dedit. Ita igitur fabula narrat, Salmonæum pellibus siccis tonuisse, et lampadibus fulgurasse. Hanc Gregorius memorat historiam, verum tonitru cum simulacro ridiculo, et lumen lucernarum cum vero fulmine comparando, et ad eloquentiam referendo.

Historia de Jona in I carmine occurrit.

CARMEN CXLIV. Ad eos qui temere jurant.

Gregorius post multa argumenta quibus jurandum non esse demonstrat, locos aliquos Scripturæ ambiguos in medium fert : *Per seipsum juravit Dominus* ; et, *Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam* ; dein Paulum dicentem : *Testis enim mihi est Deus cui servio in spiritu meo, in Evangelio Filii ejus* ; et alibi : *Non ob ambitionem, testis est Deus*. Gregorius hic non juramentum videt sensu stricto, sed

¹ Thren. i, 4.

(1) Ed. nov. p. 583.

(2) Tollii carm. 10, nov. ed. p. 670.

(3) Ed. Tollii carm. 5, ed. nov. p. 89a.

(4) Ed. Tollii carm. 2, ed. nov. p. 96a.

(5) Ed. nov. p. 495.

λίαν· λέγει δὲ ἔτι καὶ Πλάτων κέχηρηται τισιν ὀνόμασιν, ἐφ' οἷς ὀμνύειν ἔδωκε, καὶ μάλιστα τῇ πλατάνῳ· τοὺς δὲ ἄλλους σοφοὺς, *Μὰ τὸ δαϊμόνιον*, ὀμνύειν ἐφησεν.

ΔΟΓΟΣ ΡΜΕ'. *Εἰς ἐμαντὸν καὶ περὶ ἐπισκόπων* (1).
503 *Μὴ μοι τὰ Σέκστου, μηδὲ Πύρρωνος πλέκει,*
504 *Χρῦσιππος ἔφρει, μακρὰν ὁ Σταγειρίτης,*
505 *Μηδὲ Πλάτωνος στέργει τὴν εὐγλωττίαν.*

Τῶν ἀπαιδευτῶν ὁ Θεολόγος καθαπτόμενος, κατ' ἀντίφρασιν ταῦτά φησιν. Ἐπιδη γὰρ τοῦ μὲν ἄρχειν καὶ καθηγείσθαι λαοῦ περὶ πολλοῦ ποιοῦνται, καὶ τῆς ἀπαιδεύτου καὶ γλώσσης καὶ γνώμης ὑπεραπολογούμενοι, τοὺς μακαρίους ἀποστόλους, ὡς ἄλιεῖς εἶεν, εἰς μέσον προφέρουσι, ἰκανῶς ἀποδείξας ὁ Θεολόγος Γρηγόριος αὐτὸ τοῦτο τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος μὴ ἄλλως εἰ μὴ τῷ διὰ γλώσσης τοῖς ἀποστόλοις ἐν εἶδει πυρὸς ἐπιφοιτῆσαι δεδειγθαι, τελευταῖον αὐτῶν καταμικρῶμενος, *Μὴ τὰ Σέκστου*, φησὶ, πλέκει, μηδὲ τὰ Πύρρωνος, φθαιρέσθω δὲ Χρῦσιππος, Πλάτωνος δὲ μηδὲν ἢ στωμυλία, σὺ δὲ μοι, φησὶν, οἷς δοκεῖς προσκαθέζεσθαι φιλοσοφεῖ, καὶ τὴν λέξιν πεζεύων ἀγροικοστόμει· μόνον δὲ δίδασκει περὶ τῆς Τριάδος ὅπως ἐνιζόμενη τέμνεται, καὶ τεμνομένη συνάπτεται, καὶ ἐξῆς περὶ Χριστοῦ παθημάτων, καὶ κόσμου τοῦ τε μένοντος, τοῦ τε παρπταμένου, καὶ οἷς τὸν πρόεδρον φιλοσοφεῖν ἴδει, δι' ὧν τε γνωρίζεσθαι μάλιστα.

430 *Σίμων Μάγος χθὲς, σήμερον Πέτρος Σίμων.*

Σίμων ὁ Μάγος ἀπὸ Γηθῶ τῆς κώμης ὑπῆρχεν. Οὗτος δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος τὸν λόγον ἐν Σαμαρείᾳ καταγγελλόμενος ἀκούσας ὑπὸ Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου καὶ πιστεύσας ἐβαπτίσθη· Πέτριον δὲ τοῖς πιστοῖς ἐπιτιθοῦντι τὰς χεῖρας καὶ τῷ Πνεύματι τε-

λειοῦντι, προσελθὼν ὁ Σίμων μετ' ἐπιδόσεως χρημάτων ἤτει τὴν χάριν λαβεῖν, ὡς ἂν φ' ἐπιθῆ τὰς χεῖρας· ἐπέλθοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πέτρος δὲ προσπαπεκρίνατο· *Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἰς ἀπόλειαν, ὅτι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ χρημάτων ἐνόμισας κτήσασθαι· οὐκ ἔστιν οὖν σοὶ μέρος οὐδὲ κληρὸς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ.* Πολλοῖς δὲ τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀγῶσιν ἐναβλήσας ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τέλος ἐν Ῥώμῃ τέχνη μαγικῇ μεγαλαυχούμενον τὸν Σίμωνα μετεωρίζεσθαι, δι' ἐντεύξεως κοινῆς Πέτρος καὶ Παῦλος, παρόντος Νέρωνος τοῦ βασιλέως, ἐξ ὕψους κατέρριψαν, ἀθλιον ἀποδείξαντες μάγον τὸν ὡς Παράκλητον ἑαυτὸν μεγαλαυχούντα. Τοῦτου παρομοίους τοὺς διὰ χρημάτων ἐπισκοπῆς ἢ τινος προστασίας κρατοῦντας ὁ θαυμάσιος κρίνας Θεολόγος, φησὶν, ὅτι χθὲς ὑπάρχων Σίμων Μάγος, σήμερον ὡς τις Σίμων Πέτρος τοῦ δόγματος δοκεῖ προκαθέζεσθαι.

434 *Πόθεν πένης ὦν, εἶθ' ὑπερβάλλον Κύρον*

435 *Τὸν Μῆδον, ἢ τὸν Κροίσον, ἢ Μίδα, πόροις*

436 *Μετῆλθε εἰς τὸ βῆμα καὶ κρατεῖς θρόνου;*

Κῦρος Μήδων βασιλεὺς ὑπῆρχεν πλούσιος σφόδρα· Κροίσος δὲ Λυδίας ἦν πολὺχρυσος ἄγαν. Ὁ δὲ Μίδα Φρύξ· ἀλλ' ὅμως αὐτῷ πάντα χρυσοῦς γέγονε δι' εὐχῆς, δίκην αὐτῷ τῆς ἀμετρίας παρέχων. Κεῖνται δὲ αἱ κατ' αὐτοῦ ἐξηγήσεις ἐν τοῖς ἡδῆ λεχθεῖσιν. Φησὶν οὖν ὁ θεῖος Γρηγόριος· Πόθεν, ὦ οὗτος, πένης ὑπάρχων τοὺς τοιοῦτους ὑπερβάλλον τῷ πλούτῳ μετῆλθε εἰς τὸ βῆμα καὶ κρατεῖς θρόνου, βίᾳ τὸ περισσὸν χειρωσάμενος, ἵνα μὴ λέγω τὸ πᾶν;

457 *Γενοῦ Ζακχαῖος, τοῖς μὲν ἡδικημένοις*

458 *Μὴ κλειῖον, αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, εἰ δοκεῖ*

459 *Μόρον κατάθες· οὐ γὰρ φέρεις τὸ τοῦ νόμου.*

potius formulam qua promissionis aut nuntii alicujus fides corroboratur. Adlit, Platonem quoque certis nominibus iurandi gratia uti, ut platano; alios autem philosophos per genium jurare.

CARMEN CXLV. De seipso, et de episcopis.

Theologus in homines disciplinæ expertes invebens per antiphrasim loquitur. His multitudini Imperare magna est res quæ sine eloquentia, sine animi magnitudine perfici posse iis videtur; quare etiam apostolos titulo piscatorum nominant. Gregorius in hoc singularem Spiritus sancti gratiam videt qui sub specie linguæ igneæ in apostolos descendit; dein per irrisionem eos alloquitur: Valeat Sextus; valeat Pyrrho, cum eoque Plato disertus. Tu autem in iis, in quibus proficere aliquid videris, versare, et sermone utere a natura tibi concessio; expone mihi Trinitatem, dividendo eam et componendo. Christi passionem recanta, mundum et stabilem et vices subeuntem mihi dilucida: in his philosophum Christianum versari decet, per hæc famam sibi acquirere poterit.

Simon Magus, in Gettho vico in lucem editus, Evangelium, a principio, in Samaria a Philippo apostolo audivit, fidemque amplexus baptizatus est. Ad Petrum igitur, qui manuum impositione Spiritum sanctum communicabat, accessit et, pecunia promissa, idem gratiæ donum postulavit. Ad quem Petrus: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi sors in sermone isto*¹. Ita sæpe alias contra hunc miserum verbis dimicavit Petrus; imo, Romæ ubi per magiam in aerem se sustulisset, Petrus et Paulus (sub Nerone imperatore) conjunctis precibus fecerunt ut ex alto præcipitaretur, quod indicio fuit, illum temere et arroganter sese Paracletum jactasse. Cum hoc igitur eos, qui datis pecuniis episcopatu vel alia simili dignitate potiti erant, comparando, Gregorius dicit: « Heri Simon Magus, hodie ut alter Simon Petrus dogma profiteris. »

Cyrus, Medorum rex, divitiis conspicuus fuit; Cræsus autem et ipse auro maxime abundabat. Quid de Mida Phryge dicam? Huic omnia in aurum, sicut expetierat, versa, avaritiæ poenam inflixerunt; sed de his jam supra dictum est. Gregorii sententia est: Unde tibi, qui pauper eras, venit, ut omnium divitiis superando nunc solum regium occupes, et vi plus quam sufficit, ne dicam, omnia, possideas?

¹ Act. xix, 20 sqq.

(1) Ed. nov. p. 779.

Φησί Ζαχαρίας· Καὶ εἰ τινὸς τι εἴληψα, ἢ ἀπε-
στέρησα, ἀποδώσω τετραπλάσιον. Σὺ δὲ, φησὶν ὁ
Θεολόγος, κἄν τὸ κεφάλαιον ἀπόδος, ὧ πλεονέκτα.
655 Ἐφούδ τε σεμνὸν ἢ Σαμουὴλ διπλοῖς.

Γέγραπται, ὅτι τῷ Σαμουὴλ ἡ μήτηρ ἀνέφερον δι-
πλοῖδα μικρὰν ἐν Σιλῶμα ἔνθα ἦν λειτουργῶν τῷ Κυ-
ρίῳ, καὶ ὅτι ἐφούδ περιεβέβητο· ἐφούδ δὲ ἐστὶν ἐφι-
στρις, ὡς Ἀκύλας· ὡς δὲ Θεοδοτίων, ἐπωμὶς ἢ ἐξωμὶς.
662 Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὄρισματα.

. (1) μνίου καὶ
καρτερικαὶς φυλακαῖς.

701 Γαλῆν καθίζει μῦθος εἰσω παστάδος·

702 Νύμφην γὰρ εἶχεν νυμφικῶς ἐσταλμένην·

706 Ἐπιδρυμούσα δεῖπνον εἶχεν οὐ γάμον.

707 Τοιοῦτός ἐστι κἄς τόθος διδασκαλός.

721 Εἰ δ' οὕτως ἡμῖν καὶ πρόεδρος ὢν τύχοις,

722 Εἰ μὲν κἀκίστος καὶ πονηρίας πλέως,

723 Τοῦτ' ἐστὶ καὶ νῦν βάμνον ἀρχεῖν τῶν ξύλων.

Γεδαιῶν ὁ κριτὴς ἐβδομήκοντα τίχτει παῖδας, ἐξ
ἧν Ἀβιμέλεχ ἦν υἱὸς παλλακῆς Σικιμίτιδος. Οὗτος
πέισας τοὺς Σικιμίτας αὐτῷ συμμαχήσας, τοὺς ἀδελ-
φούς ἅπαντας ἐπὶ λίθον ἀπέκτεινεν ἕνα· Ἰωνάθαν
δὲ τῶν παίδων Γεδαιῶν ὁ νεώτερος ἐπὶ τὸ δρος ἀνα-
δραμῶν διεσώθη· ἔστη δὲ, καὶ ταύτην τοῖς Σικιμίταις
τὴν παραβολὴν εἶπεν· Πορευόμενα, φησὶν, ἐπορεύθη
τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ χρῆσαι βασιλέα ἐφ' ἑαυτὰ
καὶ εἶπον τῇ ἑλπίδι· Δεῦρο βασιλεὺς ἐφ' ἡμῶν·
τῆς δὲ τῇ ποιότητι τοῦ ἰδίου καρποῦ τὴν βασι-
λεύειν οὐκ ἀντεξαγούσης, καὶ διὰ τοῦτο βασι-
λεύειν παραιτησαμένης, εἶπον τῇ ἀμπέλῳ· Δεῦρο
βασιλεύσει ἐφ' ἡμῶν· ὡς δὲ καὶ ταύτης παρωσαμέ-
νης οὐκ ἀξίαν κρινάσης τῆς οικίας εὐφροσύνης
τὴν τῶν ἀκάρπων ξύλων βασιλείαν, εἶπον τῇ
συκῇ· Δεῦρο βασιλεύσουσιν ἐφ' ἡμᾶς. Ἀ.Λ. οὐδὲ

ταύτης τῷ τῆς ἰδίας γλυκύτητος καρπῷ τὴν ἐκεί-
νων ἀντιμετρούσης βασιλείαν, τῇ βάμνῳ προσελ-
θόντα βασιλεύειν αὐτῶν ἐζητήσαντο. Βάμνος οὖν
ἐστὶν ἀκανθῶδες φυτὸν καὶ ἀκαρπον, ὃ τὴν ἰδίαν ἐπέ-
τρεπον ἀρχὴν τὰ τοῦ δρυμοῦ ξύλα· παρεικάζει δὲ τῇ
βάμνῳ τὸν Ἀβιμέλεχ, τοὺς δὲ Σικιμίτας τοῖς τοῦ δρυ-
μοῦ ξύλοις· Καὶ εἰ μὴ, φησὶν ἡ παραβολή, ἐξέλθου
πῦρ ἐκ τῆς βάμνου καὶ καταφάγεται τὰ ξύλα τοῦ
δρυμοῦ· ἢ ἐκ τῶν ξύλων, καὶ κατέδεται τὴν
βάμνον· ὃ καὶ γέγονεν. Τῶν γὰρ Σικιμιτῶν νεωτε-
ρισάντων κατὰ τοῦ Ἀβιμέλεχ, ἐπ' αὐτοὺς στρατο-
πεδεύσας, φορτία ξύλων ἀρᾶσαι ἕκαστον προστάτ-
σει ὡς ἂν ἐμπρήσει τὰ Σίκιμα· οἱ δὲ Σικιμίταις ὑπὸ
τὸν ἐν Σικιμίσις ἐφυγον πύργον, ὑφ' ὃν γεγονώς ὁ Ἀβι-
μέλεχ, αὐτὸς μὲν ὑψήψεν τὸ πῦρ, πᾶσαν τὴν πόλιν
καταδαψίσα, ἐκ δὲ τοῦ τείχους πλάσμα μύλου γυνή
ρίψασα, κατὰ τῆς κεφαλῆς Ἀβιμέλεχ ἤνεγκαν, καὶ
ταύτην διαθλάσασα, ἀθλίως αὐτὸν τοῦ ζῆν ἀπήλλαξεν,
κατὰ τὴν Ἰωνάθαν παραβολὴν· καὶ γὰρ φησιν, ὡς
Ὁ πατήρ αὐτοῦ Γεδαιῶν τὴν ψυχὴν ἔθηκεν ἕκαστον
Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ αὐτοῦ, τοὺς δὲ υἱοὺς Γεδαιῶν
ἀπέκτειναν ἐβδομήκοντα ἐφ' ἕνα λίθον· εἰς φησὶν
αὐτῶν κατευχόμενος· Ὡσεὶ πεποιθήσασιν ἐν ἀλη-
θείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, Κύριος ὀσφραθεῖται τὴν
αὐτῶν τὴν θυρίαν, καὶ χαλεσσάσιν ἐπὶ τῷ Ἀβιμέ-
λεχ, κἀκεῖνος ἐπ' αὐτοῖς· εἰ δὲ μὴ, ἐξέλθου πῦρ
ἐξ Ἀβιμέλεχ, καὶ καταφάγεται Σίκιμα· καὶ ἐκ
Σικιμῶν, καὶ καταφάγεται τὸν Ἀβιμέλεχ. Ταῦτα
μὲν ἡ τοῦ Ἰωνάθαν παραβολή· Γρηγόριος δὲ ὁ θαυ-
μάσιος τὸ μὴδένα καρπὸν ἀρετῆς κεκτηθῆσαι τοὺς
τηνικαῦτα τῶν Ἐκκλησιῶν προεδρεύειν ἀμύλλωμέ-
νους, βάμνον προσαγορεύει· τὸ δὲ χαλεπώτερον, ὅτι
καὶ τοὺς εὐθηνουμένους τῷ τῆς διδασκαλίας καρπῷ

Dicit Zachæus : *Ei si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum* ¹. At tu, ait Theologus, caput summæ saltem reddito, avare!

Scriptum legitur matrem ad Samuelem Domino ministrantem in Silo diploidem cum ephod attulisse. Est autem ephod, secundum Aquilam, ephistris; secundum Theodotionem humerale vel exomis.

Gedeon iudex septuaginta habuit filios, inter quos Abimelech nothum e muliere Sichemita. Hic Sichemitas ut secum societatem inirent, adduxit et fratres omnes super uno lapide obruncavit; Jonathan autem, minimus e Gedeonis filiis in montanam aufugit regionem salvo corpore, Sichemitis hancce parabolam dixit: *Ierunt ligna ut ungerent super se regem, dixeruntque olivæ: Impera nobis; quæ cum pinguedinem suam et fructum proprium nollet deserere, recusavit. Dixerunt igitur ad vitem: Veni, et impera nobis; quæ respondit: Num possum deserere vinum, ut inter ligna instructuosa promovear? Dixerunt igitur ad ficum: Veni et regna super nos; quæ respondit se dulcedinem innatam fructus sui regnandi libidini non sacrificaturam esse. Adierunt igitur rhamnum. Porro rhamnus, cui arbores silvæ se subdere volebant, arbuscula est spinosa et sterilis. Rhamno comparat Abimelech, et lignis silvestribus viros Sichem. Sin minus, ait parabola, egredietur ignis e rhamno, et consumat ligna silvæ; aut e lignis, et devoret rhamnum* ². Quod et factum est. Cum enim Sichemite contra Abimelech seditionem moverent, hic exercitum contra eos duxit, et ligna cedere omnibus imperavit, ut Sichem combusturus. Illi vero ad turrim confugerunt; ibi Abimelech igne immisso totam urbem delevit. Femina autem saxo in caput regis misso, vitæ ejus finem imposuit, secundum Jonathæ dictum: Pater meus Gedeon pro Is. ael in manibus meis mortuus est; interfecistis autem filios ejus septuaginta super unum lapidem. Quapropter ait illis maledicendo: Si recte et absque vitio egistis, gratam habeat Dominus victimam vestram; sin minus, ignis exeat ex Abimelech, et devoret Sichem; et ex Sichem, et devoret Abimelech. Hæc quidem verba Jonathan. Gregorius venerandus rhamno comparat eos qui nullum virtutis fructum producentes, summam in Ecclesia dignitates affectant. Gravissimum autem est quod scientia imbutos et gratia abundantes adoriuntur homines inculti, ex illorum modestia propriæ arrogantiae materiam suppeditantes.

¹ Luc. xi, 8. ² Judic. ix, 8 sqq.

(1) Desunt in codice pagine quatuor.

καὶ πλουτοῦντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος ἀπωθοῦμενοι πολυτρόπως κακίζεῖν ἀγωνίζονται, τὴν ἐκείνων εὐλαβειαν τῆς οικείας ἀλαζονείας περισσοτέραν ὕλην κατασκευάζοντες οἱ ἀπαίδευτοι. Τῶν γὰρ ὄντως ὁσίων εὐλαβεῖα συζῆν προαιρουμένων, καὶ τοῦ μᾶλλον ἀρχεσθαι προσιμίωντων, καὶ τῷ τῆς ἰδίας ἀρετῆς εὐφρανομένων καρπῷ, προπηδῶσιν οἱ ἀμαθεῖς, οἷα μὲν λέγοντες, οἷα δὲ πράττοντες, οἱ τῶν ἐπιδόξων κόλακες, ὥστε δόξης ἀντιτυχεῖν ἢς ἀνάξειοι καθεστήκασιν.

724 *Εἰ θεοκράτιστος, αὐθις ἐν στύλῳ πυρός*
725 *Ἡφουμένῳ πορεύετ' Ἰσρηλ μέγας.*

Στύλῳ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ καθωδήγει προπορευόμενος αὐτοῦ. Στύλος δὲ πυρός ἐστιν, φησὶ, τοῖς ὀδηγουμένοις πρόεδρος εὐσεβῆς, θείας ἀρεταῖς λόγῳ καὶ σοφίᾳ κεκοσμημένος.

728 *Πρωτεύς σοφιστῆς εἰς κλοπὰς μορφωμάτων,*
729 *Ἡ καὶ Μελάμπος, ἡ τις ἄλλος ἀστατος,*
730 *Πᾶσιν τὰ πάντα βραδίως τυπούμενος.*

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν Πρωτέα καὶ Μελάμποδα ἱστορία ἐν τῷ μς' λόγῳ· οὗτοι δὲ μάντις ὑπῆρχον μεταμορφούμενοι πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὡς εἰ μὴ τις εὐσεβῆς τῶν προσώτων εἴη, τούτοις ἔοικε τοῖς ἄλλως ἄλλοτε πρὸς τὸν παρατυγχάνοντα πλαττομένοις.

741 *Ζεῦξις τις, ἡ Πολύκλητος, ἡ τις Εὐφρόνη,*
742 *Ἄλλ' ὅς μὲν ἀνθηραῖς τε καὶ παντασκήϊος*
743 *Βαφαῖς ἀμορφα σώματ' ἐξεργάζεται·*
744 *Ὀν Καλλιμαχος, Κάλαις τ' ἤστην, ὡς δοκῶ,*
745 *Μόρῃς γράφοντες εἰκόνας τῶν εἰκόνων·*
746 *Τοιοῦτός ἐστι πᾶς ἀνὴρ πολύτροπος.*

(1) Ζεῦξις· ἐκεῖνος ἀριστος γραφῶν γενόμενος, τὰ μὲν δημῶδη καὶ κοινὰ οὐκ ἔγραφεν, ἡ ὅσα πάνυ ἄλγιστα, ἤρωας, ἡ θεοῦς, ἡ πολέμους, ἀεὶ δὲ καινοποιεῖν ἐπειράτο, καὶ τι ἀλλόκοτον ἐπινοήσας, ἐπ'

ἐκείνῳ τὴν τῆς τέχνης ἀκρίθειαν ἐπεδείκνυτο· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις τολμήμασιν, καὶ θήλειαν ἱπποκένταυρον ὁ Ζεῦξις οὕτως ἐποίησεν, ἀνατρέφουσαν προσέτι παιδίῳ ἱπποκενταύρῳ διδύμῳ κομιδῇ νηπίῳ. Τῆς εἰκόνας ταύτης ἀντίγραφος νῦν ἐπιτὶ Ἀθήνησι, πρὸς αὐτὴν ἐκείνην ἀκριθεῖ τῇ στάθμῃ μετενηνεγμένη· τὸ ἀρχέτυπον δὲ αὐτὸ Σύλλας ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς ἔλεγετο μετὰ τῶν ἄλλων ἐς Ἱταλίαν πεπομφέναι· εἶτα περὶ Μαλέαν, οἶμαι, καταδύσης τῆς ὀκιάτος ἀπολέσθαι ἅπαντα, καὶ τὴν γραφὴν· πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν γε εἰκόνα τῆς εἰκόνας, ὡς οἶόν τε, δεῖξω τῷ λόγῳ· Ἐπὶ χλόης εὐθαλοῦς ἡ κένταυρος αὐτῆ πεποιήται, ὅλη μὲν τῇ ἱππῳ χαμαὶ κειμένη, καὶ ἀποτέτανται εἰς τοῦπίσω οἱ πόδες· τὸ δὲ γυναικεῖον ὄσον αὐτῆς, ἡρέμα ἐπήγερται καὶ ἐπ' ἀγκῶνός ἐστιν· οἱ δὲ πόδες οἱ ἐμπροσθεν οὐκ εἶτι καὶ αὐτοὶ ἀποτάδην οἶον ἐπὶ πλευράν κειμένης· ἀλλ' ὁ μὲν ὀκιάζοντι ἔοικε καμπύλος ὑπεσταλμένη τῇ ὀπλῇ, ὁ δ' Ἐμπαλιν ἐπανίσταται καὶ τοῦ ἐδάφους ἀντιλαμβάνεται οἶον εἰσιν ἵπποι πειρώμενοι ἀναπηδᾶν· τοῖν νεογνοῖν δὲ, τὸ μὲν ἄνω ἔχει αὐτὴ ἐν ταῖς ἀγκάλαις καὶ στρέφει ἀνθρωπικῶς ἐπέχουσα τὸν γυναικεῖον μαστὸν, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τῆς ἱππου θηλάζει, εἰς τὸν πωλικὸν τρόπον ἄνω δὲ τῆς εἰκόνας οἶον ἀπὸ τινος σκοπῆς ἱπποκένταυρός τις ἀνὴρ ἐκείνης δηλαδὴ τῆς τὰ βρέφη ἀφοτέρωθεν τιθηνομένης, ἐπικύπτει γελῶν, οὐχ ὄλως φαινόμενος, ἀλλ' εἰς μέσον, τὸν ἱππολέοντος σκύμον ἔχων τῇ δεξιᾷ, καὶ ὑπὲρ αὐτὸν αἰωρῶν ὡς δεδειξαιτο τὰ βρέφη· τὸ δὲ ὀσφυμαστὸν τοῦ Ζεῦξιδος, εἶτι ἐν μιᾷ ὑποθέσει τὸ ποικίλον τῆς τέχνης ὑπεδείξατο, τὸν μὲν ἵππον ἄγριον ὄμμα ὀφρυῶδες· τὴν δὲ ἵππον ἡμίτομον ὑπερθεῖν γυναικός· ὅσα δὲ τῶν νῦντων ἔξω, σατυρῶδη· Ζεῦξιδος δὲ εἰκόνι ἀπεικάζει Γρηγόριος τῶν ἐπισκόπων περὶ τὴν γνώμην τὸ πολύτροπον καὶ ἀσύνθετον.

Dum enim vere religiosi pietati soli student, et fructibus virtutum suarum gaudent, homines rudes se in spectaculum dant, alia loquentes, alia facientes; procerum autem gratiam blandiendo aucupantur ut ipsi ad dignitatem, qua indigenti sunt, ascendant.

Israeli columna viam praemonstrabat. Columna ignea iter facientibus est antistes pius, divinis virtutibus, mente et sapientia exornatus.

Historia de Melampole et Proteo in carmine XI.VI legitur. Vates unus et alter, iis quos obvios habebant, variis induti formis apparebant. Gregorius haec: Si quis antistitem non est pius, similis est iis qui obvis modo haec modo illum vultum monstrant.

Zeuxis, pictor celeberrimus, non quotidiana et vilia pinxit, aut supra modum trita, ut heroes, deos, praelia, sed nova quaesivit, et singularia, quibus solis solertiam impendere dignabatur. Sic hippocentaurum femellam pinxit, pullos duos nutrientem admodum tenellos. Hujus picturae exemplar nunc Athenis est illam quam Zeuxis fecerat, exacte exprimens. Hanc enim Sylla, Romanorum dux, in Italiam cum aliis misisse ferebatur; navis autem circa Maleam fracta est, et omnia, cum tabula ipsa interierunt; quam tamen ut ut potero, describam. Centaurus femina humi jacet super gramine spisso, pedibus retrorsum versis: muliebricia e loco nativo promoti: pedes anteriores sic ut convenit bestiae inclinatae in latus; unus quidem, calce retro versa subsultare videtur, alter gradivus ut equi saltum datur. E geminis pullis alium submissis more humano mammis nutrit, alterum more equino. Sursum hippocentaurus mas femellam geminos lactantem cum risu respicit; ad medium usque corpus visibilis, a dextra leonem catulum habens. In hac Zeuxidis tabula id potissimum mirandum quod artis omnia genera uno obtutu discerni possunt: hinc equus torva tuens, illinc equa semisecta; quod citra dorsum est, satyrum refert. Gregorius huic tabulae ingenium episcoporum versatile et instabile comparat.

(1) Ex Luciano in Zeuxide.

ΔΟΓΟΣ ΡΜΓ'. Εἰς ἑμαυτὸν διὰ τὸ ἐμμέτρως λέγειν (1).

186 Πάντων δ' ὑπομνήσας σε τῶν πρὶν θανάτων,

187 Οἷς τὴν μεγίστην χεῖρά σου γυνώριζομεν,

188 Πόντου βαγέντος Ἰσραὴλ ὠδευκότος

189 Χειρῶν ἐπάρσει δυσμετῶν ἠττημένων.

Κεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἐν τοῖς ἤδη λεχθεῖσιν.

192 Σάλπιγξι τειχῶν καὶ δρόμῳ πορθουμένων.

Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὴν Ἱεριχὴ πόλιν πορθήσας, ἑπτὰ ἰσραεῖς καὶ σάλπιγγας τὰς αὐτὰς ἔστησεν, ἐπὶ ἡμέρας ἑπτὰ σαλπίζοντας κύκλῳ τῆς πόλεως· ἑπτάκις δὲ τὴν πόλιν περιδραμόντων τῶν σαλπίζόντων, αὐτομάτως τὰ τεῖχη τῆς πόλεως κατεστράφη, καὶ παντελῶς ἀνεθεματίσθη.

200 Καὶ νῦν μαθητὴς ἐν σάλπῳ τειρασσέ μοι

201 Τὸν ὑπνον, ἢ πέψους, καὶ στήτω φόβος.

Κεῖνται ἐν διαφόροις λόγοις.

217 Πηγὴ τις, οἶμαι, πόντιος καθ' ὕδατων

218 Γλυκεία πικρῶν, ὥσπερ οὖν πιστεύεται.

Κεῖται περὶ τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀρεθούσης πηγῆς ἐν τῷ 5ῳ λόγῳ.

267 Οὐ γὰρ κρότων ἔμοιγε καὶ ψόφων λόγος,

268 Οὐδὲ βλακευμάτων τε καὶ λυγισμάτων,

269 Οἷς οἱ σοφοὶ χαίρουσιν ἐν πλῆθει νέων·

270 Πρώτον δὲ τοῦτο φιλοσοφῆσαι προὔθემην,

271 Ῥίψαι θεῶν καὶ τἄλλα καὶ πόρους λήγων.

272 Ὅσοι παρέντες μηλοβότους τὰς οὐσίας

273 Ἡ χρυσοὶν ἀθροίσαντες εἰς ἄλμης βυθοῦς.

Μέννηται Κράτης τοῦ Θηβαίου, καὶ Διογένης, καὶ Ἀντισθένης. Κεῖται δὲ ἡ ἱστορία ἐν τῷ ριθ' λόγῳ.

292 Ἕλιαν εἶχον ἐν λόγῳ τὸν Θεοβλίτην,

293 Καὶ τὸν μέγαν Κάμηλον, καὶ ἔστην τροφήν

294 Τοῦ Προδρόμου τὸ κτήμα τὴν ἡρημίαν,

295 Παίδων Ἰωνάδῃ δὲ ἄσκειον βίον.

Κεῖνται αἱ παρούσαι ἱστορίαι ἐν τῷ α' λόγῳ.

710 Οὐχ αἰμά μ', οὐδὲ βάτραχος, οὐ σκνιπῶν

713 Οὐ πρωτοκόων δειλῆρος, ἔσχατον κακόν,

716 Καὶ πρὸς γ' Ἐρυθρὰς κλύσμα συγκλείσαν

744 Ἐκαμψαν (2) ἡμᾶς· ταῦτα γὰρ τῶν ἀγρίων

745 Αἰγυπτίων μάστιγες ἐκβώμεναι.

Κεῖνται αἱ παρούσαι πᾶσαι ἐξηγήσεις ἐν τοῖς πορειρημένοις.

753 Ἄρης, ἄφωνον πῆμα, κοτῶδες κακόν.

Τὸν Ἄρεά φασιν Ἕλληνες ἔφορον εἶναι τοῦ πολέμου καὶ ὀργὴν πνέοντα. Ἄφωνον δὲ βλάβην φησὶ καὶ κοτῶδες κακόν, τὸ μὲν σχῆμα παραδηλῶν τὸ πολεμικόν, καὶ τὸ βλάπτειν μὴ βλεπόμενον· ὧδε γὰρ τὸν Ἄρεα σχηματίζει καὶ Ὅμηρος δι' ἐπῶν.

Ἦρχε δ' ἄρα σφιν Ἄρης καὶ πότνι Ἐγυῶ, Ἡ μὲν ἔγουσα κυδοιμὸν ἀναιδέα δηϊότητος, Ἄρης δ' ἐν παλάμῃσιν πελώριον ἔγχοι ἐνώμι (3). 758 Χρυσσοῦν ἐλίσσειν τὴν φιλόσοφον σισόην.

808 Αἰγύπτιον τιν' ἄλλον δῶκε Πρωτέα.

Τὴν κατὰ τὸν Πρωτέα καὶ Μελάμποδα ἐξηγήσει· ἐν τῷ μς' λόγῳ παρεθέμεθα· λέγει δὲ αὐτὸν Αἰγύπτιον, ἐπειδὴ τὴν Φαρίαν ἐκπῆσε νῆσον· ἀλλὰ μὴ καὶ τὸν Μάξιμον αἰνιττόμενος δι' ὃν ταῦτα φησὶ. Καὶ γὰρ Αἰγύπτιος ἦν καὶ τὸν τρόπον Πρωτεύς· ἄλλοτροπος γὰρ καὶ τὸ εἶδος γέλωτος ἀνάπλεον κεκτημένος.

834 Κατὰσκοποὶ μὲν πρότερον οὐκ εἴχοντο

835 Γῆς Ἰσραὴλ τε ἐξέπεμψεν ὁ γεννάδας,

836 Πλὴν οὐκ Ἰησοῦς οὐδὲ Χαλῆβ οἱ σοφοί,

837 Ἄλλ' εἰ τις ὕβρις ἐν νέοις καὶ πρῆστύταις,

838 Ἀμμων, Ἀπάμμων, Ἀρποκρας, Στίπκας,

839 Ἀγούθις, Ἐρμανούθις, Αἰγύπτου θεοί

840 Πιθηκόμορφοι καὶ κυνώδεις δαίμονες.

Κατασκόπους δώδεκα Μωϋσῆς ἀπέστειλεν ἐκ Κάδης τὴν τῶν Χαναναίων διελθεῖν καὶ κατασκοπεύσαι γῆν· ὣν ὑπῆρχον Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ Χαλῆβ, οἱ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν δέκα τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ βαρυνόντων, ὡς δυσάλωτος ἡ τῆς ὑποσχέσεως γῆ, μόνος Ἰησοῦς καὶ Χαλῆβ διαβόησαν τὰ ἱμάτια διεδοκίμασαν ταύτην εὐχέμενοι αὐτοῖς ἕσθαι, ἐνθα τάξαντες ἀρχὰς οἱ Ἰσραηλιταὶ εἰς Αἰγύπτου ὑποστρέψαι κατηπεύγοντο· τότε δὲ καθ' ἑαυτοῦ τὸν θεὸν ὁμῶσαι λέγεται μὴδένα τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληλυθότων τὴν ἀγαθὴν εὐφραδίαν γῆν, πλὴν Ἰησοῦ καὶ Χαλῆβ καὶ τῶν νηπίων, οἱ δεξιὰν αὐτῶν ἢ ἀριστεράν οὐ γινώσκουσιν, τοῦτ' ἐστὶν ἢ καλὴν ἢ κακὴν. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι κατασκόποι τῆς ἡμῶν ἡκαστὸν ἐλευ-

CARMEN CXLVI. De seipso.

De hac re jam antea locuti sumus.

Josue, filius Nave cum Jerichuntem obsideret, septem sacerdotes cum buccinis jussit canentes septies urbem circumire. Quod ubi factum, muri illico corruerunt et civitas malo omine esse desiit.

Passim occurrit.

De Alpheo fluvio et Arathusa fonte vid. carm. LXVIII.

Gratetis Thebani mentionem facit, et Diogenis, et Antisthenis. Vid. carm. CXIX.

Græci Martem bello præesse et iram spirare tradunt. Dira necessitas et malum portentosum belli symbolum, detrimentum invisibile.

De Proteo et Melampode jam mentio facta est in carm. XLVII. In Ægypto eum natum perhibet quia Pharam insulam inhabitasse putatur; sed de Maximo loqui videtur. Ægyptius enim erat et, quod ad indolem, alter Proteus. Vultus ejus ridenti similis.

Exploratores duodecim misit Moyses e Cades ad cognoscendam terram Chanaanorum, inter quos Josue filium Nave, et Chaleb. Decem ex iis animum populū mœrore impleverunt divulgando, terram promissionis occupatu esse difficillimam; Josue et Chaleb soli protestando, eam facilem expugnatu dixerunt. Igitur magistratibus constitutis Israelitæ in Ægyptum reverti voluerunt. Tunc Deus per se jurasse dicitur, ne unum quidem ex omnibus qui ex Ægypto excesserant, terram promissam esse visurum, excepto

(1) Carmen De vita sua, ed. nov. p. 674.

(2) Iliad. E, vers. 592 seq.

(3) Alius ordo versuum in editis.

θερίας, οὐ κατὰ τὸν Χαλέβ καὶ Ἰησοῦν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς εἰρημένους Αἰγυπτίους μάγους καὶ τυράννους, τοῦτ' ἐστὶν Ἀμμωνα καὶ Ἀπάμμωνα καὶ Ἄρποκραν καὶ Στίππαν καὶ Ῥόδωνα, Ἀνούβιν τε καὶ Ἑρμανούβιν τοὺς πιθηκομόρφους καὶ κυνώδεις θεοὺς τῶν Αἰγυπτίων. Ἀνούβιν μὲν οὖν τὸν Ἡρακλέα καλοῦσιν Αἰγύπτιοι, ἀθλήσεως καὶ στεφάνων καὶ τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσκήσεως ἔφορον ὄντα λέγοντες.

863 *Nūr δ' ἤκεν ἡμῖν Ἐλαφος ἀντὶ παρθένου.*

Ὅτε ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀπόπλους τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ Τροίαν ἐγένετο, ἐν τῇ Αὐλίδι τῆς Βοιωτίας γινόμενης καὶ τῆς θυγατρὸς Ἀγαμέμνονος τῆς Ἰφιγένειας τῇ Ἀρτέμιδι ἐπιδοθείσης τυθῆναι, ἡ Ἀρτεμις ἐλέησασα τὴν παρθένον, ἀρπάζει μὲν ταύτην καὶ ἀποφέρει παρὰ Ταύροις ἐν Σκυθίᾳ, ἔλαφον δὲ ἀντὶ τῆς παρθένου φανῆναι ἐποίησεν, ἦντινα λαβόντες εὐθὺς οἱ Ἕλληνας ἔθυσαν· ἡ δὲ Ἰφιγένεια ἐν Σκυθίᾳ Ἰέρεια ἦν τῆς Ἀρτέμιδος. Κεῖται δὲ ἐν τῷ 55' λόγῳ ἡ ἱστορία.

868 *Οἶδόν τις εἶπε συμπότης πάντων κρατεῖν,*

869 *Ἄλλος γυναικῶν, τὴν δ' ἀλήθειαν σοφός*

870 *Ἐγὼ δ' ἂν εἶπον χρυσοῦν ὡς ἔχει κράτος.*

Ἐσθρας ὁ συγγραφεὺς φησιν, ὅτι τρεῖς νεανίσκοι τῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ αἰχμαλωσίας τῷ βασιλεῖ Κύρῳ σκίδοντες πρὸς ἀλλήλους διαλεγόμενοι, ῥῆμα σοφὸν προβάλλεσθαι τυποῦσιν ἕκαστον δι' οὗ δύναται ἂν ἐπαινεθῆσθαι. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος· Ὑπερισχύει, φησίν, ὁ οἶνος, καὶ τοῦτον ἰκανῶς ἀποδείξας ἰσχυρότερον ἀπάντων, ἐσίγησεν· ὁ δὲ δευτέρος εἶπε· Ὑπερισχύει γυνή· καὶ δευτέρως περὶ τοῦ μηδὲν γυναικὸς ἰσχυρότερον εἶναι προβαλλόμενος, ἔληξε τοῦ δημηγερεῖν· ὁ δὲ τρίτος, ὃς καὶ σοφώτερος πέφηνε, τὴν ἀλήθειαν πάντων ὑπερισχέειν ἀπεφῆνατο, πολυτρόπως πάντων τῶν ἐν βίῳ κρατεῖν παραστήσας. Τοῦτω δὲ νενικηκότι χάριν ὁ βασιλεὺς κατέθετο τὸ παρ' αὐ-

τοῦ αἰτήθεν ἔργῳ πληρώσας· τὸ δὲ ἦν τὸν λαὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἀφῆναι, καὶ τὸν ἐν Ἱερουσόλοις ναὸν οὖν τῇ πόλει ἀνοικοδομηῆσαι. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ὑπερισχέειν ὁ εἰπὼν, παρθανὸς ἀποδέδεικται καὶ σοφός· ἐγὼ δ' ἂν τὸν χρυσοῦν εἴποιμι πάντων ὑπερισχέειν, ὃς καὶ τῆς ἀληθείας προτιμώμενος τὸ κράτος ἔχειν πειράεται.

919 *Τριχῶν ἐν αἰς ἔκειτο τὸ σθένειν ἄκαν,*

920 *Ὅσπερ λέγουσι, ἐπὶ κριτῇ Σαμφῶν ποτε,*

921 *Ὅν ἡ κόμη προδωκεν ἐξυρημένη.*

Καθαπτόμενος ὁ θεὸς Γρηγόριος τοῦ κυνικοῦ Μαξιμου, ἐν οἰκίσκῳ τινὸς χρυαλοῦ ἀποκαρέντος (εἰς γὰρ πατριάρχας ἑαυτὸν ψηφισάμενος προσβάλλετο), φησὶν, ὅτι τοὺς εὐπρεπεῖς βοστρούχους ἀπέκειρεν, ἐν οἷς εἶχεν τὸ τυφοῦσθαι· ὡς ἐκκοπόντων οὔτε πατριάρχης ἦν, καὶ τῆς κόμης ἐστέρητο, δι' ἧς εἶχεν τὸ δύνασθαι πρὸς αἰσχροὺς ὑποθέσεις, χορευτρίαις συγγινόμενος, καὶ γάμων κόρδαξ χρηματίζων. Τὸ δὲ λέγειν, ὡς τὸν Σαμφῶν λόγος ἔχει, κατ' ἀνείφρασιν κεῖται. Οὐ γὰρ ὡς τοῦ θεοῦ καθαπτόμενος Σαμφῶν, ἐκείνῳ παρεικάζει τὸν Μάξιμον, ἀλλ' ὅτι τὰς τρίχας πρὸς ὅπερ ἔφαμεν ἔχων, ἀπεστειρέτο τούτων, καὶ τῶν ἐπισθόντων διψμαρτεν· ἡ δὲ κατὰ τὸν ἱερὸν Σαμφῶν ἱστορία κεῖται ἐν τῷ 5' καὶ 6' λόγῳ.

1032 *Τὶ Διογένης τοιοῦτον, ἢ Ἀντισθένης;*

1033 *Τὶ δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁ Κράτης; διάπτυσ*

1034 *Τοὺς περιπάτους Πλάτωνος· οὐδὲν ἡ στοά·*

1035 *Ὁ Σώκρτες, τὰ πρῶτα μέχρι τοῦ φέροις·*

1036 *Φθέρξομι' ἐγὼ τι πιστότερον τῆς Πυθίας.*

Κεῖται ἡ περὶ τούτων ἐξηγήσις ἐν τῷ ριθ' λόγῳ· ἡ δὲ τῆς Πυθίας εἶρηται μὲν ἐν τῷ 55' λόγῳ, λελέξεται δὲ καὶ νῦν πλατυτέρως· Φωκίς χώρα ἐστὶν ἐν Ἑλλάδι· ἐν ταύτῃ ἐστὶν πόλις καλουμένη Δελφοί· ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐστὶν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃ καλεῖται Πυθῶ· ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ ἦν ὁ τρίπους καὶ αἱ μαντικαὶ ψῆφοι ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ τρίποδος. Ἦνικα οὖν ὁ

Chaleb et Josue et parvulis eorum qui dextram a sinistra, id est bonum a malo non discernabant. Dicit igitur Gregorius, venisse exploratores ad libertatem nostram cognoscendam, viros non tales, quales Josue et Chaleb, sed quales Ægyptiorum magi et tyranni, Ammon, inquam, et Apanmon, Harpocras, Stippas, Rhodon, Anubis, Hermanubis, dii cynocephali et dii simii. Anubin Ægyptii Herculem appellaverunt.

Quo tempore Græci, patria relicta, Trojam navigabant, Iphigenia, Agamemnonis filia, Aulide in eo erat ut immolaretur Artemidī; sed dea virginem, ad Tauros transtulit in Scythia, cerva substituta, quam Græci extemplo immolarunt. Erat autem Iphigenia in Scythia sacerdos Dianæ.

Esdras rerum gestarum scriptor hæc narrat : Tres adolescentes in captivitate Israel Cyri regis spadones inter se dixerunt : Proferamus verbum doctum, et laudabitur qui sapientissimus in edisserendo inventus fuerit. Dixit primus : Fortissimum est vinum; et ubi clare affirmasset, siluit. Dixit secundus : Fortissimum femina. Quod ubi multis testimoniis probasset, vocem compressit. Tertius, isque sapientissimus, veritate fortitudine omnibus præstare contendit, et multimode probavit veritatem in omnia dominari. Huic ergo victori rex postulare aliquid imperat repulsam non laturo. Tum votum aperuit ut populus a servitute liberaretur et templum Hierosolymis reedificaretur una cum civitate. Addit Gregorius illum qui veritati fortitudinis palmam attribuit, se sapientem præbuisse. Ego autem aurum prædominari existimo, quod vel in ipsam veritatem dominari præsumit.

Gregorius increpans Maximum cynicum in domo musici tonsi (inter patriarchas enim se numerare audebat) dicit, cirros eum venustissimos totondisse, de quibus superbire ei liceret, etc.

Quod porro de Samsone memorat, per antiphrasin dicit; non enim ei comparat Maximum quoad res divinas, sed quoad capillos, quibus amissis spe quam conceperat, frustratus est.

De Pythia jam disseruimus in carmine LXIV : nunc fusius dicemus. Phocis regio est Græciæ in qua Delpho urbs; ubi templum Apollini sacrum, quod vocatur Pythonis, cum tripodē, et calculis sortium in ipso

μαντευόμενος ἤρώτα περὶ τῆς μαντείας, αἱ ψῆφοι ἤλλοντο καὶ ἐκινουῦντο ἐν αὐτῇ. Τότε οὖν ἡ μάντις ἐνεφρορεῖτο, καὶ ἔλεγεν ἃ ἤθελεν ὁ Ἀπόλλων· ἐκαλεῖτο δὲ προφήτις Πυθία.

- 1237 *Καιρὸς γὰρ παντὸς, ὡς ἀκούεις, πράγματός,*
 1238 *Μέτρον τ' ἄριστον τῶν σοφῶν ἐνὸς λόγου·*
 1239 *Χωρὶς τὰ Μουσῶν καὶ Φρυγῶν ὄρισματα,*
 1240 *Χωρὶς τὰ τῶν ἔξωθεν τῶν τ' ἐμῶν λόγων·*
 1241 *Τῶν μὲν γὰρ εἰσι πρὸς ἐπίδειξιν οἱ λόγοι*
 1242 *Ἐν μειρακίσκων συλλόγοις καὶ πράγμασιν,*
 1243 *Ἐν οἷς μέγ' οὐδὲν ἀτυχεῖν, ἢ τυγχάνειν.*

Τὸ, Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, καὶ μέτρον ἄριστον, Σολομῶντός ἐστι τοῦ σοφωτάτου. Τὰ δὲ Μουσῶν καὶ Φρυγῶν ὄρισματα, αἰσχρὰ τυγχάνει. Μυσία γὰρ χώρα ἐστὶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ· καὶ γὰρ ἐνταῦθα κατὰ τῆς Καρίας ὄρη κατέτεμον ἑαυτοὺς, τελοῦμενοι τῇ Πέᾳ. Κεῖται δὲ ἐν τῷ ἔσθ' λόγῳ ἡ ἐξήγησις. Χωρὶς τὰ τῶν ἔξωθεν δὲ, φησὶ, καὶ τῶν ἐμῶν λόγων. Τὰ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἐν πλάσμασι κεῖται καὶ ψεύδει, ἐν οἷς τοῦ ἀποτυχεῖν, ἢ τυχεῖν οὐδὲν μέτεστιν· οἱ δὲ ἡμέτεροι, φησὶ, λόγοι μετὰ τοῦ τυχεῖν καὶ τῆς ἀληθείας πολλὴν ποιοῦνται τὴν φροντίδα.

- 1360 *Ἐπει δ' ἐγὼ τε καὶ τὸ πορφύρας κράτος*
 1361 *Κιρκιλίδος ἤμεν τῆς σεβασμίας ἔσω,*
 1362 *Πάντων ἐπιρρῆ συμμηγεῖς αἶνος Θεοῦ.*

Ἐξήγησιν ὁ θεὸς Γρηγόριος ποιούμενος, πορφύρας κράτος τὴν βασιλείαν ὀνομάζει· τοῦτο δὲ οὐκ ἐστὶν μὲν ἱστορία, ἀλλ' ἐξήγησις· ὅπως δὲ πορφύρας κράτος λέγεται, πρέπον εἰπεῖν· Ἐν Τύρῳ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν κύων ποιμενικὴ πορευομένη, εὐρούσα κογχύλην ἔφαγεν· εἶτα τὸ αἷμα τῆς κογχύλης ἔβαψεν τῆς κυνὸς τὸ στόμα. Ὁ ποιμὴν νομίζων πεπληγῆθαι τὴν κύνα, λαθῶν ἔριον ἀπέμαζεν τὸ αἷμα τοῦ στόματος, καὶ εὔρηται μὲν ἡ κύων μηδὲν ἔχουσα, τὸ δὲ ἔριον τῆς πορφύρας ἀναδεεγμένον τὴν βαφήν· εἶτα ἐγνωκῶς, ὅτι τὸ κογχύλιον τοιαύτην ἔχει δύναμιν βαπτίζην, ἐδημοσίευσεν αὐτὸ τοῦτο καὶ οὕτως συνέλεγον

ἐν τῇ θαλάσῃ τὰ κογχύλια, καὶ κατεσκεύασαν τὰς πορφύρας.

- 1404 *Ὅμως δ' ὑπεστέναζεν, ὡς φασὶ, γίγας*
 1405 *Βληθεὶς κεραυνῷ πρόσθεν Αἰτναῖφ πάφω,*
 1406 *Καιπὸν τε καὶ πῦρ ἐκ βάθους ἠρεῦγετο.*

Τυφωεὺς ἑκατὸν κεφαλὰς δρακόντων ἔχειν ἱστορεῖται, ὅς κατὰ τοῦ Διὸς ἐφθέγγετο, ὅν καὶ νεωτερίζειν κατ' αὐτοῦ μέλλοντα κερανοῖς πλείστοις μόλις καταβαλὼν, δι' ὑπερβολὴν ἰσχύος ἧς ἐκέκτητο, οὐκ ἀρκουθεὶς τούτοις τῷ Αἰτναῖφ ὑποτίθησιν δρεῖ, ὅθεν τὴν μέχρι δεῦρο βοὴν ἐκείσε γινομένην στεναγμῶν εἶναι μυθεύονται τούτου τοῦ γίγαντος. Τῷ τοῦ γίγαντος ὑποδείγματι δὲ χρυσάμενος ὁ θεὸς Γρηγόριος τῷ λόγῳ, ὅσον ἔστεινεν δέδειχεν ἡ βασιλεία πόλις τούτου στερισκομένη· καὶ γὰρ βοή τις τῶν ἀπὸ τοῦ δήμου λέγεται γεγονόσαι, ὡς περ συνεκβάλλεις ἑαυτῷ τὴν Τριάδα.

- 1733 *Ἐξ οὗ τι γίνεθ'· Ἡ πολύπλοκος κάλια*
 1734 *Εἰκὼν ἐν ὑπνοῖς· χρυσὸς, ἐξῆς ἄργυρος,*
 1735 *Χαλκὸς, σίδηρος, δοτρακον τὰ πρὸς πόδας*
 1736 *Δέδοικα μὴ τὰ πάντα λικμήσει λίθος.*

Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς ἐνύπνιον ἐθεάσατο, καὶ τοῦτο ἐπιλαθόμενος, τοὺς μάγους καὶ τοὺς σοφοὺς καλέσας Βαβυλῶνος, ἐζήτηε παρ' αὐτῶν μαθεῖν τὸ ἐνύπνιον αὐτοῦ καὶ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ· τῶν δὲ ἀπορούντων εἰπεῖν, προστάσσει τῷ Ἀριῶχ ἄρχοντι τῶν αὐτοῦ πάντας ἀπολέσαι τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς μάγους Βαβυλῶνος. Ἀναιρουμένων δὲ αὐτῶν, παρέστη Δανιὴλ τῆς ἀναιδοῦς αὐτὸν γνώμης ἀπαίρων, ὑπισχνούμενος τῷ βασιλεῖ τὸ ἐνύπνιον διὰ Πνεύματος Θεοῦ μετὰ τῆς συγκρίσεως διασαφῆσαι· καὶ σὺν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τὸ ἐνύπνιον διεσάφησεν· ἔφη δὲ· Ἴδεσ, βασιλεῦ, καὶ ἰδοὺ εἰκὼν κατὰ πρόσωπόν σου, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσοῦ, ἄργυροὶ δὲ οἱ ὦμοι, αἱ χεῖρες καὶ ἡ κοιλία χαλκοῦ, οἱ δὲ πόδες καὶ αἱ κνήμαι σιδήρου, οἱ δὲ δάκτυλοι δοτρακον ἀναμυγημένον. Ἐθεώρησις, φησὶν, ἕως οὗ λίθος ἐτιμή-

tripode. Quoties igitur oraculum consultabatur, calculi motu proprio saliebant. Tum vates inspirata pronuntiat quod Apollo suggerit. Prophetissæ nomen est Pythia.

Unicuique rei tempus est suum, et modus in rebus servandus. Mysorum et Phrygum turpia sunt instituta. Est Mysia regio Asiæ, et ibi juxta Cariæ montes seipso castrabant Rheæ mysteria celebrantes. Hic commentarius in carmine LXIV reperitur, exceptis externis nostrisque dissertationibus. Externa in mendacio et figmentis sita sunt, quibus facile caremus.

Gregorius regnum appetat purpuram. Quod cum commentarius potius est quam historia, de purpuræ significatione pauca præmittenda videntur. Ad maris ripam, in Tyri urbis regione, canis villaticus in muricem incidit, quo devorato, muricis rubro colore os tinxit. Pastor qui canem vulneratum suspicabatur, sanguinem, ut putabat, ex ore canino detersit. Ibi compertum est, non sanguine canem, sed colore bestiolæ tinctum esse pannum ad os detergendum adhibitum. Ita reperta muricis qualitate tinctoria, res in vulgus exiit, et ex eo tempore in littore maris conchyliis colliguntur et purpura paratur.

Typhœum centum serpentina habuisse capita fabulantur. Jupiter, quem conviciis adortus erat, et contra quem seditionem movere erat ausus, fulmine tactum non sine difficultate eum humi præcipitavit, Ætnamque montem imposuit. Inde clamores perpetuo auditi, Typhœi gemitus, sic in fabula, creduntur. Hoc exemplo ostendere Gregorius vult, quantopere regia civitas illo orbata langueat; clamor enim e medio populi exortus est quasi Trinitati adversantis.

Nabuchodonosor rex, somnii quod habuerat, oblitus magos et sapientes Babylonis arcessivit et iussit ut ipsi somnium ejusque interpretationem indicarent. Quod cum nequirent, Arioch, præfecto domus suæ præcepit ut sapientes et magos Babylonis interficeret. Quo facto, Daniel requisivit de lege et sententia et pollicitus est se interpretaturum esse somnia regis, auxiliante Deo qui mysteria revelat; tum coram rege ita somnium indicat: Tu, rex, videbas, et ecce ante faciem tuam statua, cujus caput ex auro, humeri

θη άθεν χειρός, και έως τής εικόνας ήλιου, και συνέτριψεν τήν εικόνα, και έπλήρωσε τήν γήν. Φησιν ούν ο θεός Γρηγόριος, ότι τοσούτον συνήχθη τότε τά πράγματα, δημηγορήσαντος αυτού προς τούς ρηθονούτας αυτόν τής προεδρίας, ως δοκείν τήν εικόνα . . . συμμεμιγμένην δέδοικα μη πατάξει λιχμήσας ο λίθος.

1757 *Μοαβίταις και Άμμανίταις, οίς ου πάλαι 1758 Νυν εισιτηιόν έστιν εις εκκλησίαν.*

Κεΐται έν τῷ ιβ' λόγω.

1763 *Ό Αώτ εκείνος, πατριάρχης Αβραάμ,*

1764 *Ό μέρ βαδίξει, τήν εναντιαν δ' δδε,*

1765 *Ός μή σθενούσθαι τῷ πλάτει τής κήσεως.*

Κεΐται έν τῷ α' λόγω.

1802 *Φυσῶντες ήμίν εκπέριόν τι και τραχῶ,*

1803 *Τοίς δ' άντεπήει δήμος Ίλιοφρόνων,*

1804 *Κάπροι δ' άπως θήγοντες άγριαν γένυν*

1805 *(Ός άν μιμήσεμαι τι τής τραγωδίας.)*

1803 *Λοξόν βλέποντες έμπύροις τοίς θυμασιν.*

Όμηρος ο ποιητής Αίαντα τόν Τελαμώνιον και τόν Πριαμίδην Έκτορα διαγωνιούμενους παρεισάγων, εκάστου τε αυτών τήν θρασύτητα παραστήσει βουλόμενος, κάπροις μαινομένοις άπεικάζει. Του μόν γάρ Έκτορος εις άγώνα τούς Έλλήνων άριστέας προκαλούμένου, διά τινος θειότερας τδ δοκείν ψήφου του Τελαμώνιος Αίαντα συνδιαγωνιούμενον Έκτορι λόγος έχει. Πρώτα μόν ούν τοίς άκοντοίς άλλήλους λέγονται βαλεΐν, ειτα λίθους, μετέπειτα πάλιν τοίς ξίφεσιν. Ός ούν εφαμεν, λέουσιν ή κάπροις τών ήρώων τδ θράσος άπεικάζει δι' έτων ωδε λέγων·

Τῷ δ' εκπασαμένῳ δολίχ' έγγει χειρσιν άμ' άμφω, Σύν ρ' έπεσον λειουσιν έοικότες ώμοφάγοισιν, Ή σωσι κάπροισιν (1).

Έσπέριον δέ φυσῶντας, τούς εκ τής δύσεως φησιν παρόντας επισκόπους. Ίλιόφρωνας δέ λέγει κατά μίμησην τής τραγωδίας· ύπερ τής Ίλιου γάρ Έκτωρ μέγα φυσῶν τοίς Δαναοίς συνεπλέκετο.

1318 *Έγῶ τέως μόν ύσπερ Ιππος δέσμιος,*

1819 *Καίπερ κακοίς τε και νόσφ τετραυμμένος,*

1820 *Ένδοι κροαίνων ουκ έπανόμην πόδας,*

1821 *Έρρήξαι δεσμὰ τήν τ' άφορμήν άσμένως.*

Δείκνυσι μόν τδ θερμόν τής προθυμίας εκ του φυσικού όρμήματος του ίππου· μέμνηται δέ και άλλου τοιούτου τινός έν τῷ εις Βασίλειον τόν θεϊόν έπιταξίφ. Φησι γάρ, ότι και ποιεΐ τόν Όμηρικόν ίππον ο πόθος· και ωδε μόν έποχην σημαίνει, εκείσε δέ μάλλον άφασιν· έστι δέ Όμηρικός ίππος καθ' ύπόδειγμα του Διομήδους ή προθυμία. Του γάρ ήρωος τήν όξύτητα και τήν περι τόν πόλεμον θερμότητα βουλόμενος παραστήσει διά ύποδείγματος Όμηρος· ίππη άπεικάζει εκπεικῶν τδ πο τδ έπος·

Ός δ' ότε τις στατεός ίππος άκοστήσας έπι φάτην δεσμῶν άπορήξας θειει πεδίοιο (2).

Και τουτο μόν τδ έπος Όμηρος περι Άλεξάνδρου φησιν του και Πάριδος· ουκ οΐδα δέ τών άρχαίων ιστορικῶν δι' ήν τις αίτιαν εις Διομήδη μετέφρασεν· ωδε γάρ έχει τδ έπος·

Ός υΐος Πριάμοιο Πάρις κατά Περγήμιον άκρης Τεύχεσι παμφαίνων ώς τ' ήλέκτωρ, έβεβήκει Καρχαλώων (3).

1858 *Έγῶ δ' Ιωνῆς ο προφήτης γίγνομαι,*

1859 *Διδωμ' έμαντόν τη νεφ σωτηρίαν,*

1840 *Καίπερ κλυδωνος τυγχάνων άναίτιος·*

1841 *Αραντες ήμεις ρήξατε κλήρον φορῶ·*

1842 *Κήτός με δέξετ' εκ θυθοϋ φιλόξενον.*

Κεΐται ή ιστορία έν τῷ α' λόγω.

ΛΟΓΟΣ ΡΜΖ'. Προς Μάξιμον (4).

15 *Μη και σύ μουσόπνευστος ήμίν άθρόως,*

16 *Όσπερ λέγονται τών πάλαι σοφῶν τινες;*

17 *Μη και σέ δάφνης εξέμηγνέ τις κλάδος;*

18 *Η μυρτικῶν πέπωκας υδάτων άφρω,*

19 *Έπειτα μέτρον έθλυσας άμετρος ών.*

Τδ μόν του στίχου μέτρον λέγουσι τινες τουτον ήρῆσθαι τόν τρόπον· Γυνη τις καλουμένη, ως μόν τινες Σιδύλλα, ως δέ άλλοι Φιμονή, ως δέ έτεροι Φιλύρα, έπεισοη παρά τινος νεανίσκου· ή δέ γυνη υβριστικώτερον ήνέχθη προς τόν νεανίσκον, και υβρισεν αυτόν· ήν δέ ή λεχθεΐσα υβρις έμμετρος στίχος, και τής άρμονίας του λόγου τής γραδς άρεσάσης

ex argento, manus et venter ex are; pedes et tibiae e ferro; digiti ferrei et fictiles. Videbas ita, donec abscessus est lapis de monte sine manibus, et percussit stantium, et implevit omnem terram. Gregorius igitur dicit, res tum eo redactas esse, cum ipse eos alloqueretur qui sibi invadebant, ut....

Homerus poeta Ajacem Telamonium et Hectorem Priami filium memorans, eorum audaciam descripturus apris comparat furiosos. Cum enim Hector Graecorum fortissimos ad certamen provocasset, non sine aliquo numine divino Ajax Telamonis filius cum illo congressus est. Primo quidem telis, dein lapidibus et gladiis se potuisse dicuntur. Cum leonibus igitur et apris heroum fortitudo componitur.

Episcopi ab occidente semper vigilant. Ίλιόφρων vox e tragœdiis sumpta. De Ilio namque superbiens Hector cum Graecis congressus est.

Ostendit ardorem desiderii e naturali impetu equi; sed alibi quoque eo alludit, in Epitaphio divi Basilii. Dicit enim: Apud Homerum quoque equus ardore est conspicuus, qui nunc refrenari, nunc stimulari debet. Est igitur similitudo inter equum qualem Homerus describit et Diomedem animosum. Hujus enim bellicosum animum et ardorem designare volens poeta cum equo comparat.

Hoc de Paride (qui et Alexander audit) Homerus canit; quidam ex historicis ad Diomedem, nescio quam ob causam refert.

CARMEN CXLVII. Ad Maximum.

R-s metrica, ut quidam aiunt, hoc modo inventa est: Mulier nomine Sibylla, secundum alios Phimonoe, ut alii, Philyra, ab adolescente concussa contumeliam vehementiorem in eum retorsit, idque per versus

¹ Daniel 11, 54 sq.

(1) *Iliad*. II, vers. 255.

(2) *Iliad*. Z, 505.

(3) *Ibid*. vers. 512 sqq.

(4) *Ed*. nov. p 909.

τοῖς παρισταμένοις, τὸ μέτρον τοῦ στίχου ἔλαβον, καὶ οὕτως ἐτεχνώθη τὰ περὶ τοῦ στίχου. Μουσὸπνευστος μὲν οὖν ἐστὶν Ὁμηρος, ὡς τινας. Ὑδὼν γὰρ αὐτὸν ἀναγορεύουσι τῆς Καλλιόπης, ἥτις τῶν λοιπῶν προέχει Μουσῶν· ὑφ' ἧς ἐμπνευσθῆναι λέγεται, τῆ τε καλλιπεῖρα πάντα τοὺς Ἑλλήνων σοφοὺς ὑπερβάλλειν, οἱ δὲ τὴν Ἡσιόδον φασιν. Οὗτος γὰρ, φασί, ποιμὴν ὢν ἐν Ἀσκρῇ τῆ κώμῃ τῷ Ἐλικίῳ παρακειμένη τὰς Μούσας θεάσατο· αἱ δὲ τοῦτον φιλοτιμούμεναι δάφνης αὐτῷ χαρίζονται κλάδον, δι' οὗ τὴν σοφίαν ἐπλούτησεν· Ἀσκραίος δὲ διὰ τοῦτο Ἡσιόδος κέκληται, ἐπειδὴ φυγόπατρις διὰ πτωχείαν ὁ τούτου πατὴρ γενόμενος, Ἀσκρῆν ἔκτισε τὴν κώμην, μάντικῶν δὲ πέτωκεν ὕδατων.

21 Σαοῦλ προφήτης, Μάξιμος λογογράφος.

Τὸν Σαοῦλ ἐν προφήταις ἡ παραβολὴ ποιεῖ, καθὼς ἐν τῷ ἱβ' λόγῳ διεξήλθομεν· τὸν δὲ Μάξιμον ἐν λογογράφοις ἀπαριθμῆται Γρηγόριος διασύρων αὐτόν. Τοῦ γὰρ Μαξίμου, φησὶ, λοφογράφος γεγονότος, τίς οὐκ ἂν εἴη λογογράφος; Τίς δὲ καθέξει τὴν χεῖρα, ἐπειπερ πολλοὶ εἰσὶν Μάξιμοι καὶ παράφοροι;

46 Νῦν δ' Ὀρφέως ἡμῖν πάντα κινῶν δακτύλοις,
57 Ἦ τειχοποιὸς Ἀμφίων ἐκ κρονιάτων.

Πολλαχοῦ περὶ τοῦ Ὀρφέως εἴρηται, ὅτι θρηξὴν τὸ γένος· οὗτος δὲ κρούματι τῆς κιθάρας ἔλκειν λέγεται πάντα. Ὁ Ἀμφίων καὶ Ζῆθος διὰ κιθάρας λέγονται τὰς Ἑπταπόλους τῆς Ἑλλάδος οἰκοδομήσαι.

ΛΟΓΟΣ ΡΜΗ'. *Εἰς εὐγενῆ δύστροπον (1).*

- 16** Δύω δὲ ταῦτα τῆς βίου κομφοδίας,
17 Καταστέρησαι ζωὴν ἐν γῆ κελμενον,
18 Καὶ γράμμα ποιεῖ τὸν κάκιστον εὐγενῆ.

ΛΟΓΟΣ ΡΜΘ'. *Κατὰ τυμβωρύχων (2).*

Φρύξ ἦν ὁ Μίδαο· ὡς δὲ πάντα χρυσίων
Ἦσει γενέσθαι, τυγχάνει, λιμῶ δὲ γε
Θνήσκει μὲν, εὐχῇ πλούσιος θνήσκει δ' ὄμως.
Ὁ Μίδαο οὗτος Φρυγίας ἦν βασιλεὺς· ἦν δὲ φιλάρ-

γυρος καὶ χρυσομανῆς τις, ὡς τὸ ἔργον ἐδήλωσεν. Ἡύξατο οὖν ἕνα οὐ ἕαν ἀψήται, χρυσὸς γένηται. Εἰσηκούσθη οὗτος· καὶ οὐ ἕαν ἤψατο, ἡ χαιρὶ, ἡ στόματι, χρυσὸς ἐγένετο· καὶ οὕτως πάντα μὲν ἦν αὐτῷ χρυσός· φαγεῖν δὲ μὴ δυνάμενος ἀπώλετο. Καὶ γὰρ ἡ τροφή ἡ δεδομένη αὐτῷ, διὰ τοῦ στόματος ἀπεχρυσούτο· ἐφθάρη οὖν τῷ λιμῶ.

Κεῖται ἀλλαχοῦ ἡ ἱστορία.

Σκείρων τίς οὗτος, ἡ Τυφωεύς, ἡ γίγας (3).

Ἔκει τυραννῶν νερετέρους, τύμβον τ' ἐμὸν;

Τυφωεύς ἐστὶν δαίμων πυρώδης καὶ καυστικὸς· τύφοι γὰρ αἱ καύσεις εἰσὶν καὶ οἱ καπνοί. Τύφος δὲ δράκων ἐστὶν ἐνάλιος· λέγουσι δὲ καὶ Ὅσιριν ὑπὸ τοῦ Τύφωνος διεσπαράχθαι, καθάπερ τὸν Διόνυσον ὑπὸ τῶν Τιτάνων, καθὼς ἐν τῷ ξδ' λόγῳ κεῖται περὶ τούτων. Γίγας δὲ πάντως ὁ Ἡρακλῆς λέγεται· τοὺς γὰρ μεγάλους ἀθλοῦς αὐτὸν ἀνῴσαι φασιν· ἡ Ὀστρος καὶ Ὀφιάλτης οἱ τὸν Ἄρεα τυραννήσαντες καὶ τρεκαίδεκα μῆσιν ἐν κεράμῳ χαλκῷ καθείρξαντες δέσμιον· ἡ πάντως Πάσσαλος καὶ Ἀκλήμων· ἔστι δὲ Τυφωεύς ὁ ἐν τῇ Αἰτῆν γίγας.

Κεῖται ἐν τῷ ρμε' λόγῳ ἡ ἱστορία.

ΛΟΓΟΣ ΡΝ'. *Ἐνόδια (4).*

- 7** Ὅς με στύλῳ πυρός τε καὶ νέφους ἄγοι,
8 Τέμνοι δὲ πόντῳ, ρείθρου δ' ἰστών λόγῳ,
9 Τρέφοι δ' ἀνωθεν καὶ κάτωθεν πλουσίως,
10 Σταυρός δὲ χερσὶν ἐκτυπούμενος θράσος.

Πᾶσαι αἱ παρούσαι ἱστορίαι κεῖνται ἐν τοῖς ἥδη προλεχθεῖσιν, μάλιστα δὲ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐνοδίοις τοῖς δι' ἐπὼν εἰρημένοις.

ΛΟΓΟΣ ΡΝΑ'. *Εἰς ἐμαυτὸν (5).*

- 89** Βεελεφωγὼρ σέβοντος, οὐ
90 Τὸν ὄντα δεσπότην.

Βεελεφωγὼρ θεὸς ἐστὶν Μωαβιτῶν καὶ Ἀμμωνιτῶν· ὃ ὁ λαὸς Ἰσραὴλ πορνεύσας ἐτελέσθη.

Κεῖται ἐν τῷ ἱβ' λόγῳ.

rhylmicus; quos cum, qui aderant, arte et ingeniose compositos iudicarent, ars versus faciendi vigere inter homines cepit.

Homerus a Musis inspiratus (μουσόπνευστος) a plurius vocatur. Filium eum faciunt Calliopes quæ prima est Musarum. Ab hac igitur inspiratum ore rotundo omnes Græcorum sapientes superasse dicunt. Alii idem de Hesiodo prædicant. Qui cum greges pasceret in Ascræ vico ad pedes Heliconis sito, Musarum chorum frequentavit. Hæc in grati animi signum lauro poetam ut sapientiæ stimulo cinxerunt. Vocatur Hesiodus Ascræus, quia pater ejus ob egestatem, patria relicta, vicum Ascræ habitavit et e fonte sacro bibit.

Paulum inter prophetas communiter numerant, ut jam indicavimus; Maximum autem logographum facit Gregorius eum perstringendo. Cum enim Maximus logographum agit, quis logographi partibus agendis par non sit? Quis manui temperabit, cum tot sint Maximi et amentes?

Orpheum Thracem fuisse natione sæpe sæpius dictum est; notum etiam est, citharæ sono eum omnia attraxisse. Amphion quidem et Zethus citharæ ope Thebas ejusque septem portas struxisse memoriæ produntur.

CARMEN CXLIX. In sepulcrorum violatores.

Midas Phrygiæ rex, argenti aurique cupidissimus fuit, ut videbimus. Votum fecit ut quidquid tetigerit, in aurum mutaretur; preces exauditiæ sunt; quidquid enim manu orbe tangebatur, aurum evasit, ita ut tota rerum natura ei pro auri massa esset. Sic alimento frustratus, fame periit; nam omnis cibus ori ejus ingestus in aurum transformatus, fecit ut inedia moreretur.

Typhæus demon igneus, ardens; typhoi enim vapores cum fumo. Typhos est draco marinus. Osirim quoque dicunt a Typhone dilaceratum ut Dionysus a Titanibus. Hercules gigas nominatur; magnos enim labores perfecit. Otus porro et Ephialtes Martem male tractatum in mortario æneo per tredecim menses inclusum tenebant. Typhæus gigas est Ætnæus.

Leg. in carm. CXLV.

Omnia quæ hic narrantur, jam memorata sunt passim in carminibus.

CARMEN CLI. Ad meipsum.

Beelphegor deus est Moabitum atque Ammonitarum, cui sacrificavit populus Israel et exstinctus est.

(1) Ed. nov. p. 542.

(2) P. 1180.

(3) P. 1182.

(4) Ed. Tollii carm. 17, ed. nov. p. 667.

(5) Ed. nov. p. 870.

ΛΟΓΟΣ ΠΝΒ'. Πρὸς τὴν ψυχὴν (1).

7 *Θέλεις τὰ Γύγῳ σοι*
8 *Τοῦ Λυδίου γινέσθαι;*
9 *Καὶ δακτύλῳ τυραννεῖν*
10 *τὴν σφενδόνην ἐλίσσων,*
11 *κρύπτουσαν εἰ κρύπτοιο.*
12 *Φαίγουσαν εἰ φαίνοιτο;*

Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν ταῖς Πολιτείαις (ἔστι δὲ οὕτως αὐτοῦ πραγματεία λεγομένη) εἰσφέρει τινὰ μῦθον· λέγει δὲ, ὅτι Γύγης τις ἦν ποιμὴν περὶ τὴν Λυδίαν. Οὗτος ποιμαίνων ἐν ἄρει τὰ πρόβατα, περιέτυχε σπηλαίῳ τινί, καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῷ εὔρεν ἱππον χαλκοῦν, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἱππῳ ἦν ἄνθρωπος νεκρὸς δακτύλιον χρυσοῦν περιχειμένος, οὗ δακτύλου ἡ κεφαλὴ στρεπτή ἦν καὶ ἐστρέφετο, ἥντινα κεφαλὴν καλεῖ σφενδόνην ὁ θεῖος Γρηγόριος. Ἐλαβεν οὖν, φησὶν, ὁ Γύγης τὸν δακτύλιον καὶ ἐξήλθεν· καὶ ἠνίκα μὲν ἐν τάξει ὁ δακτύλιος, ἐπαῖτο ὑπὸ πάντων· ἠνίκα δὲ τὴν σφενδόνην ἐστρέφεν τοῦ δακτύλου, ἀφανὴς ἐγένετο πᾶσιν. Ὁ μὲν οὖν Πλάτων τοῦτον εἰσφέρει τὸν μῦθον αἰνιττόμενος, ὡς ὁ δίκαιος ἀνὴρ, καὶ τοῦ Γύγου λάβῃ τὸν δακτύλιον, ἵνα μὴ ὁρᾶται ὑπὸ τινος, οὐδὲ οὕτως ὤφειλεν ἀδικεῖν. Δεῖ γὰρ τὸ καλὸν εἶναι αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ἐπιτηδεύεσθαι, καὶ μὴ δι' ἄλλου τινός. Ἐχων οὖν τοῦτον τὸν δακτύλιον ὁ Γύγης ἐλθὼν ἐπὶ τὰ βασίλεια τῶν Λυδῶν, καὶ ἀντιστρέψας τὴν σφενδόνην, ἐγένετο ἀφανὴς καὶ εἰσελθὼν ἀπέκτεινε τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἄλλως ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὸν Γύγην, ὅτι κατ' ἐπιτροπὴν τῆς δεσποίνης ἀπέκτεινε τὸν Κανδαύλην, καὶ ἐδασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ.

13 *Θέλεις τὰ Μιδῶ σοι,*
14 *τοῦ κλουσίως θανάτος,*
15 *ὅ γ' χρυσοῦς ἦν τὰ πάντα,*
16 *χρυσῶν φέροντα λιμῶν*
17 *εὐχῆς δίκην ἀμέτρου;*

Κεῖται ἐν τῷ ριθ' λόγῳ.

47 *Διχμὴν θέλεις τινάσσειν*
48 *ἰνῶν Ἀρήϊόν τι;*
49 *Καὶ στέμματ' ἐξ ἀγώνων,*

50 *Θηροκτόνον τε κάρτος;*

Λέγουσι τὸν Ἄρσα τῶν πολέμων ἔφορον εἶναι, καὶ ὄργην πνέοντα. Οὕτως γὰρ φησὶ περὶ αὐτοῦ Ὀμηρος· Ἄρσε, Ἄρσε βροτολοιοῦ. Θηροκτόνον δὲ τὸν Ἡρακλέα φησὶν· οὗτος γὰρ διαφόρους λέγεται θήρας ὀλέσαι.

Κεῖται ἐν τῷ β' λόγῳ.

104 *Τὸ δ' ἔσθος ἢ καμήλω;*
105 *Τρίχες νόμφ δικαίων,*
106 *ἢ καὶ ἄερος, παλαιῶς*
107 *Γυμνώσεως κάλυμμα.*

Τὸν Ἰωάννην περιβεβλησθαι τὸ ἐνδυμα λέγουσιν οἱ θεολόγοι ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ ἔχειν· ἡ παλαιὰ δὲ γύμνωσις ἔστιν ἢ κατὰ τὸν Ἀδάμ.

ΛΟΓΟΣ ΠΝΓ'. Περὶ Παρθενίας (2).

23 *Ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ, Μωσῆς ἐν ὄρει Σινῶ,*
24 *Λειτουργῶν Ζαχαρίας ὁ πατήρ τοῦ Προδρόμου.*

Τὴν παρθενίαν, φησὶν, ἐν εὐθέτοις ἐτίμων καιροῖς, ὁ μὲν Ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ πρὸ τοῦ κτισθῆναι τῆς ἕως, μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ μετασεῖν τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως· Μωσῆς δὲ ἐν ὄρει Σινῶ τὸν λαὸν καθαγνίζων καὶ συνουσίας ἀπειργῶν, καὶ Ζαχαρίας ἐν τῷ ναῷ λειτουργῶν.

33 *Καλῶς ὀδεύεις, παρθένε, εἰς ὄρος ἀποσώζου,*
34 *Μὴ πρὸς Σόδομα βλέψῃς, μὴ στηλὴ παρῆς*
[ἀλόε.]

Κεῖται ἡ παροῦσα ἱστορία ἐν τῷ α' καὶ β' λόγῳ.

47 *Ἐπεσον ἑσφάρος, ἀλλ' οὐρανὸς ἀγγέλλων·*
48 *Ἰούδας ἦν προδότης, οἱ δ' ἑνδεκα λαμπτήρες.*

Κεῖνται ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ αἱ ἱστορίαι.

81 *Ἄφ' ἧς κείραν καὶ Χριστῷ προσήγγισεν ὁ*
[πειράζων,
82 *λίθους αἰτῶν εἰς ἄρτους κεινῶντα μετατρέψαι.*

Κεῖται ἡ κατὰ τὸν πειρασμὸν ἱστορία ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ.

85 *Οὐκ ἐκλείψει σοι καμψάκης ἐλαίου πιστευ-*
[ούση,

CARMEN CLII. *Ad animam suam.*

Plato philosophus in libro *De republica* (quod quidem peculiare est ejus operis nomen) fabulam narrat hanc: Gyges, pastor apud Lydios, cum forte oves in summo monte pasceret, in antrum incidit; ubi cum intrasset, equum obvium habuit aere confectum, cui ierat homo anulum portans aeneum; sigillum annuli flexibile erat ac convertibile; fundæ nomen ei inditum a Gregorio. Hoc itaque annulo potitus Gyges foras ivit, visibilis omnibus, quando sigillum extorsum spectabat; invisibilis idem, quando introrsum. Et Plato quidem hanc refert fabulam ut monstret viro justo, quantumvis annuli, qualis fuit Gygis, beneficio invisibilis redditus fuerit, ne sic quidem injuste agendi facultatem esse. Nam propter bonum ipsum neque vero aliorum quorumlibet hominum respectu bene agendum est. Cum hoc igitur annulo Gyges ad Lydios venit, fundaque, ut supra diximus, introrsum versa omnium oculos fallens regem interemit. Hæc opinio communis. Herodotus econtra Gygem reginæ instigatione, Candaule obtruncato, ejus loco regnasse memoriæ prodit.

Martem dicunt bello presidere iraque inflammari. Hæc de eo apud Homerum leguntur: Mars, Mars, mortalium calamitas! Hercules ferarum interfecto celebratur, quippe qui plura id generis animalia interemit.

Joannes, ut dicunt theologi, veste utebatur ex pilis camelorum consuta, zonam autem pelliceam circa lumbos gestabat. Nuditas secundum veterem Adam interpretanda.

CARMEN CLIII. *De virginitate.*

Virginitatem melioribus diebus coluerunt, Adam quidem in paradiso, antequam Eva creata esset, et ante gustatam scientiæ arborem. Moses item in monte Sinai sanctificans populum a coitu prohibuit; insuper Zacharias sacerdotie fungens in templo.

(1) Ed. nov. p. 985.

PATROL. GR. XXXVIII.

(2) Ed. nov. p. 378.

20

86 Κόραξ σε θρέψει, καθάπερ Ἡλίαν ἐν ἐρήμῳ.

Κεῖται ὁμοίως ἡ ἱστορία ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ.

87 Ὀρφεὺς θέκλαρ ἐκ πυρός καὶ θηρίων φυτοῦσαν.

Κεῖται ὁμοίως ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ.

88 Παῦλον μέγαν πεινῶντα, καὶ ριγοῦντα προ-
[θύμως.]

Κεῖται ὁμοίως ἐν τῷ β' καὶ γ' λόγῳ.

ἌΛΛΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

Πασῶν μὲν τῶν ἔξωθεν ἱστοριῶν, ὧν ἐν τοῖς ρη-
τορικοῖς αὐτοῦ λόγοις ὁ θεὸς ἐμνημόνευσε Γρηγό-
ριος, τούτων αὖθις ἐν τοῖς ἐμμέτρως εἰρημένοις αὐτῷ
μυσίαν ἐποιήσατο, καὶ πλειόνων ἀσυγκρίτως· ὁμοῦ
τινὲς εἰσιν ὄλιγα ἱστορία ἐν τοῖς ρητορικοῖς ἐμφε-

ρόμεναι, ὧν οὐκ ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν
ἐπῶν· καλὸν δὲ καὶ ταύτας ἐλογισάμεθα παραθέσθαι,
ὅπως ἂν μὴδὲν τῶν παντελῶς αὐτῷ λελεγμένων ἄδη-
λον εἴη τοῖς τῆδε τῇ βίβλῳ φιλοπόπως ἐντυγχάνουσι.

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΕΜΦΕΡΟΜΕΝΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΡΗΤΟΡΙΚΟΙΣ ΛΟΓΟΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ὩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΜΜΕΤΡΟΙΣ ΟΥ ΜΕΜΝΗΤΑΙ.

α'. Περὶ τῆς τῶν μάγων θυτικῆς προγνώσεως.

Μάγοι διὰ τῶν θυσιῶν ἔλεγον τὰς προγνώσεις, διὰ
τῆς ἥπατοσκοπίας. Θύοντες γὰρ καὶ ἀνατέμνοντες,
τινὰ σημεῖα ἐθεώρουσαν ἐν τοῖς τομίαις καὶ ἐν τοῖς
ἥπασιν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, δι' ὧν ἔλεγον τὰ συμβη-
σόμενα· γένος δὲ Μήδων οἱ μάγοι, ἐξ ὧν οἱ ἥπατο-
σκόποι ἐξῆλθον.

β'. Περὶ τῆς τῶν Χαλδαίων ἀστρολογίας.

Οἱ Χαλδαῖοι, ὧν ἐστὶν πρῶτος ὁ Ζαρούτρης, καὶ
μετ' αὐτὸν Ὀσάνης, ἐπέστησαν τῇ οὐρανίᾳ κινή-
σει, καὶ εἶπον ὡς τῇ τοιᾶδε κινήσει τῶν οὐρανίων τὰ
περὶ τοὺς τικτομένους συμβαίνει· ἀφ' ὧν Χαλδαίων
ἔμαθον Ἕλληνες τὴν ἀστρολογίαν, καὶ τοὺς γεννω-
μένους ἤρξαντο ὑπὸ τὴν τῶν ἀστρῶν κίνησιν ἀναφέ-
ρειν.

γ'. Περὶ τῶν Θρακῶν καὶ Ὀρφέως.

Πρῶτοι πάντων ἀνθρώπων Θρακίαις ἤρξαντο θρη-
σκεύειν καὶ θεραπεύειν θεὸν, καὶ τελετὰς τελεῖν, καὶ
μυστήρια συγκροτεῖν, ἐξ ὧν Θρακῶν ἤκουσε τὸ θρη-
σκεύειν ἢ περὶ τὸ θεῖον εὐσέβεια. Πρῶτος δὲ πάν-
των Θρακῶν Ὀρφεὺς λέγεται εἰσηγήσασθαι τὰς τε-
λετὰς κατὰ τὸν τρόπον τῶν τελετῶν· οὗτος δὲ ἐστὶν
ὁ Ὀρφεὺς ὁ λεγόμενος διὰ τῆς λύρας θέλγειν καὶ τὰ
ἄψυχα, καὶ ἐξημεροῦν τὰ ἄγρια διὰ τῶν κρουμάτων
τῆς λύρας.

δ'. Περὶ τοῦ Λυδίου ἄρματος.

Ἔστιν αὕτη παροιμία ἐπὶ τῶν ἐρίζειν ἐθελόντων
καὶ μὴ δυναμένων ἐπιπέσθαι· ἔστι δὲ ἡ παροιμία·
Παρὰ Λύδιον ἄρμα θέει· παρήκται δὲ ἡ παροιμία
ἀπὸ τῶν Λυδίων ἀρμάτων ὡς ταχυτάτων ὄντων καὶ

Aliæ historiae.

Cunctarum historiarum, quarum in rhetoricis operibus suis divus Gregorius mentionem fecit, ad il-
larum memoriam lectoris animi revocavit in operibus quæ versibus persecutus est, plerasque vero
nullo ordine. Paucae vero sunt historiae, in illius rhetoricis operibus relatae, non autem scriptae in libro *Cos-
mianum* ejus. E re igitur arbitrati sumus illas hic colligere, ut nihil quod scripsit incognitum maneat illis
qui huic libro studebunt.

HISTORIAE RELATAE IN OPERIBUS RHETORICIS DIVI GREGORII NON AUTEM IN ILLIUS CARMINIBUS.

1. De oraculis quæ magi e victimis percipiébant.

Magi in sacrificiis per jecinoris inspectionem futura prædicebant. Immolantes enim et secantes victimas,
in jecinore et aliis corporis partibus signa quædam distinguebant, quorum ope futura prædicebant. Magi
porro e quibus orti sunt qui extispicia instituerunt, e genere erant Medorum.

2. De Chaldæorum astrologia.

Chaldæi, interque eos Zarutres primus, deinde Ostanus, cæli siderumque motus contemplando recess
natorum sortem prædicebant. A Chaldæis Græci astrologiam didicerunt et horoscopium, ut dicunt, sistere
secundum siderum motum cœperunt.

3. De Thracibus et de Orpheo.

Primi mortalium Thracæ Deum colere precibus, ritum constituere, ad mysteria concelebranda conve-
nire cœperunt. Ab his quoque θρησκαλα nomen rei inditum. Initiandi porro consuetudo ad Orpheum
refertur, eundem, quem lyra vel inanimata demulsisse ferasque leniisse perhibent.

4. De curru Lydio.

In vulgus exiit dictum aliquod respectu eorum qui, dum alios æmulari volunt, minime tamen ad finem
propositum perveniunt: *Currum Lydium insectantur.* Sumptum est hoc dictum a curribus Lydiis,
utpote velocissimis, quosque cursu antevertere est difficillimum. Alii a Pelopis curru derivasse hanc locu-
tionem volunt, Lydiam ipsi, non Phrygiam, attribuentes patriam. Qui cum Œnoamaum in curriculo sape-
rasset, dicto: *Currum Lydium insectatur* originem dedit.

μη δυναμένων φρασθῆναι· ἄλλοι δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ Πέλοπος ἄρματος ἤκουσαν ἢ παροιμία. Τινὲς γὰρ λέγουσιν, οἱ Πέλωψ Λύδιος ἦν, καὶ οὐχὶ Φρύξ. Τῷ οὖν ἰδίῳ ἄρματι ἐνίκησεν τὸν Οἰνόμαον, καὶ ἔκτοτε ἢ παροιμία παρήλθεν, *Παρά Λύδιον ἄρμα θέει.*

ε'. *Περὶ Ὀρέστου καὶ Πυλάδου.*

Ὀρέστης οὗτός ἐστιν υἱὸς Ἀγαμέμνονος, φίλαν δὲ τοσαύτην ἔσχεν πρὸς τὸν Πυλάδην, καὶ Πυλάδης πρὸς τὸν Ὀρέστην, ὥστε καὶ ἀποθανόντος Πυλάδου συγκαταελθεῖν τὸν Ὀρέστην μέχρις ἄδου.

ς'. *Περὶ τῆς λαβυρίνθου.*

Ἐν Κρήτῃ τῇ νήσῳ ἔστιν ὄρος, ἐν ᾧ σπήλαιον ἀνθρώπων καὶ δύσκολον περὶ τὴν κάθοδον, καὶ δυσχερὲς περὶ τὴν ἀνοδὸν, ἐν ᾧ λέγεται ὁ Μινώταυρος ἐμβληθῆναι. Ἐπεὶ οὖν δυσχερὲς τὸ ἐκθῆναι τοῦ λαβυρίνθου, νῦν ὁ θεῖος Γρηγόριος ἔλαβεν αὐτὴ ἐπὶ τῶν ἀφύπτων λόγων, ὧν οὐδεὶς ἐδύνατο ἐκφυγεῖν, ἀλλὰ πάντως ἤλισκετο. Ἐπιφέρει γὰρ καὶ τὰς ἄρκους· εἶδος δὲ ἐστὶν δικτύου παχυσχοίνου, ὃ ἰσθῆσι πρὸς θήραν ἄρκων ἢ ἐλάφιων ἢ κατὰ τῶν ἰσχυροτέρων ζώων.

ζ'. *Περὶ τῶν Σκεδάσου θυγατέρων.*

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ μετὰ τὸ κατὰ κράτος νικῆσαι τοὺς Ἀθηναίους, ἠδωλήθησαν καὶ τοὺς ἰδίους συμμάχους πολεμῆσαι, καὶ ὀρμήσαντες κατὰ Θηβαίων, πρὶν προσεγγίσει πολεμῆσαι τῇ πόλει, γενόμενοι ἐν Λεύκτροις (πόλις δὲ Θηβαίων αὕτη), συμβαλόντες ἠττήθησαν, Ἐπαμινώνδου στρατηγῷ Θηβῶν εὐδοκίμησαντος. Τὸ δὲ πάθος τοῖς Λακεδαιμόνιοις γέγονεν ἐν Λεύκτροις ἐξ αἰτίας τοιαύτης· Σκεδάσος ἐν Λεύκτροις ὧν εἶχε

τρεῖς θυγατέρας· τινὲς δὲ τῶν Λακεδαιμονίων πάλαι παρ' αὐταῖς ἐπιξυνοθέντες, μίξει τὰς κόρας ἐνύβρισαν. Φοβηθέντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι μήπως δημοσιεύσῃ τῷ ἰδίῳ πατρὶ τὴν ἀσέλγειαν, ἀναιρούσιν αὐτάς. Ἐπανελθὼν οὖν ἐν τῇ οἰκείᾳ πόλει τοῖς Λεύκτροις ὁ Σκεδάσος, καὶ μαθὼν τὸ γεγονός καταήραστο πᾶσι τοῖς Λακεδαιμονίοις παρ' αὐτὸν τὸν τάφον τῶν θυγατέρων αὐτοῦ ἀτυχῆσαι· διὸ καὶ ἡ ἀτυχία ἐφάσεν ἐν Λεύκτροις τοὺς Λακεδαιμονίους.

η'. *Περὶ τῶν Πυθαγορικῶν κυάμων.*

Πυθαγόρειοι γένος φιλοσόφων ἐκ Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου. Οὗτοι δι' αἰνίγματος τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐμάνθανον δόγματα. Παρεδίδοτο δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο τὸ αἰνίγμα· *Κυάμους μὴ ἐσθλείν*, τοῦτο ἔστι μὴ προδιδόντας τὸ δίκαιον δωροδοκεῖσθαι χρήμασιν. Οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι πάλαι δικασταὶ ἀντὶ ψήφων κυάμοις ἐχρῶντο πρὸς κατάκρισιν ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Φησὶν οὖν ἐκ τῶν κυάμων τῶν ἐκ τοῦ δικαστηρίου μῆδὲν ἐσθλείν.

θ'. *Περὶ Σκηπίωνος καὶ Ἐπαμινώνδου.*

Ὁ Ἐπαμινώνδας Θηβαῖος ἦν τὸ γένος, μέγιστος στρατηγός, στρατηγῆσας ἐν τῷ Λευκτρικῷ πολέμῳ, μαθητὴς γενόμενος Φιλολάου τοῦ Πυθαγορείου. Οὗτος πολεμῶν ἐνεκρατεύετο πάνυ καὶ ἀπὸ βρωμάτων καὶ ἀπὸ ἀφροδισίων καὶ πάσης ἡδουπαθείας· διὸ καὶ μέγιστα κατὰ Λακεδαιμονίων ἔστησε τρόπαια. Ὁ δὲ Σκηπίων καὶ αὐτὸς στρατηγὸς Ῥωμαίων, ὁμοίως κατὰ τὴν διαίταν τὸ ἦθος τῷ Ἐπαμινώνδῃ· ἤρπτευσεν δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς πρὸς Καρχηδόνιους πολέμοις, ὅς ἐκ τῆς νίκης τοῦ ἔθνους τὴν ἐπινομίαν ἔλαβεν, καὶ ἐκλήθη Σκηπίων Ἀφρικανός· Ἀφροὶ δὲ οἱ Καρχηδόνιοι λέγονται.

5. *De Oreste et Pylade.*

Orestes, Agamemnonis filius, Pyladem tanto amore diligebat vicissimque ab eo diligebatur, ut hunc mortuum ad inferos usque secutus sit.

6. *De labyrintho, etc.*

Mons est in Creta insula cum spelunca profunda, inaccessa aduentibus, exeuntibus difficillima, in quam Minotaurum narrant fuisse conjectum. Ob hanc igitur labyrinthi naturam Gregorius hanc vocem usurpat, de sermonibus loquens inextricabilibus. Retia ipsa per analogiam inducit multiplicia, quibus ad venandos ursos, cervos, imo fortiora animalia captanda utuntur.

7. *De filiabus Scedasi.*

Lacedæmonii, victis bello Peloponnesiaco Atheniensibus, socios suos lacessituri, adversus Thebas bellum moverunt; sed antequam urbem expugnare possent, ad Leuctras, quod est Thebanorum ditionis oppidum, Epaminonda duce Thebanorum, magnam cladem passi sunt. Scedasus, qui Leuctrarum urbem habitabat, tres habebat filias. Accidit ut aliqui Lacedæmonii hospitio ab iis excepti eas constuprarent, timentesque ne puellæ dehonestatæ patri rem revelarent, eas trucidarint. Inter hæc reversus Scedasus et de eo quod evenerat certior factus, juravit cunctis Lacedæmoniis prope ipsa filiarum sepulcra pereundum fore. Et hanc quidem ob causam Lacones ad Leuctras victi fugatique sunt.

8. *De fabis Pythagoricis.*

Pythagorei philosophi sunt Pythagoræ in Samo insula oriundi asseclæ. Discebant autem philosophiæ præcepta more allegorico, ut: *Fabis non vesci*, i. e. rem justi viri ne prodas judicem corrumpendo. Antiquitus enim Athenienses fabis in tribunalibus tesserarum loco utebantur. Inde præceptum: *Non vesci fabis judicialibus.*

9. *De Scipione et Epaminonda.*

E Thebanorum gente ortus Epaminondas, vir rei militaris peritissimus, Philolai Pythagorei discipulus exercitui Leuctris præfuit. Inter arma a gula, venere omni que mollitia remotus vixit; quo factum est ut Lacedæmonios pluries vinceret. Hanc Epaminondæ vitæ rationem secutus est Scipio, dux Romanorum illustris, in bellis Punicis victor Africanus cognominatus. Pœni enim et Afri nuncupantur.

ι'. *Περὶ Ἀντισθένης.*

Οὗτος Ἀντισθένης κυνικός ἦν φιλόσοφος, ὃς τυφθεὶς καὶ πληγείς τὸ πρόσωπον, λαβὼν χαρτίον καὶ ἐγγράφας εἰς τὸν τύψαντα, ἐκόλλησεν εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ, καὶ οὕτως περιεπάτει.

ια'. *Περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ φιλοσόφου.*

Πολεμουμένης τῆς Ῥώμης ὑπὸ βαρβάρων, ἐπλ... (1) τοῦ βασιλέως, φιλόσοφος τις στάς ὄλην τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὸν ἥλιον προσηύξατο, καὶ ἔπεσεν πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφλεξεν τοὺς βαρβάρους καὶ αὐτὸν τὸν φιλόσοφον.

ιβ'. *Περὶ τοῦ Ποτιδαίου.*

Ποτιδαία πόλις ἐστὶν ἐν τῇ Θράκῃ κειμένη· ἐν ταύτῃ φιλόσοφος ἦν· οὗτος ἐν χειμερινῶ καιρῶ παννύχιος, τοῦτ' ἐστὶν ὄλην τὴν νύκτα, εὐχόμενος, τοσοῦτον, φησὶ, μετάρσιος γέγονε τὴν ψυχὴν, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι τοῦ κρύους τοῦ χειμῶνος· ἔκστασιν δὲ λέγει τὸ ἐκστῆναι τὸν φιλόσοφον ἑαυτοῦ, καὶ ὡς εἶπον μετάρσιον γενέσθαι τὴν ψυχὴν.

ιγ'. *Περὶ τοῦ τριεσπέρου.*

Λέγεται ὁ Ἡρακλῆς διὰ τριῶν ἐσπερῶν κυθηναί καὶ τεχθηναί· τοιαῦτα γὰρ τινα μυθεύουσιν περὶ αὐτοῦ. Ὁμοίως δὲ φασὶν τοῦτον αὐτὸν Ἡρακλέα ἐν μιᾷ νυκτὶ πάσαις ταῖς Θεοσίου θυγατρῶσι μιγῆναι, καὶ παιδοποιῆσαι πάσας ἐξ αὐτοῦ· ὥστε διὰ ταῦτα καὶ θεοποιῆσαι αὐτὸν, καὶ τοῦτο τρισκαίδεκατον ἄθλον ὀνομάσαι· αἱ δὲ Θεοσίου θυγατέρες πεντήκοντα ὑπῆρχον.

ιδ'. *Περὶ τοῦ ἰμάντος Ἀναξαγόρου.*

Desideratur historia hæc in codice.

ιε'. *Περὶ τῆς Ἐχέτου καὶ Φαλαρίδος ἀκρωτηρίας.*

Ἐχέτος τῆς Ἡπείρου τύραννος ὑπῆρχεν. Οὗτος ὀμώτατος ὢν, ἐπενόει παντοίας τιμωρίας καὶ κολαστήρια. Πρὸς τοῦτον οἱ θέλοντες ἀφειδῶς κολάσαι διέπεμπον, ὡς Ὀμηρος περὶ αὐτοῦ δι' ἐπῶν φησιν (2),

Εἰς Ἐχέτον βασιλῆα βροτῶν δηλήμονα πάντων.

Ὁ δὲ Φάλαρις τοιοῦτός τις ἐστὶν, καὶ οὗτος καινοτέρων κολαστηρίων γέγονεν εὐρέτης· ἦν δὲ τὸ γένος Σικελιώτης. Οὗτος Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ χαρίζομενος ὄντι ὀμώτατος καὶ τιμωρητικῷ, ἐπενόησεν βοῦν χαλοῦν, ἐν ᾧ ἔδει βάλλειν τοὺς κολαζομένους καὶ πῦρ ἀνακαίεσθαι, ἵνα, φησὶν, ἔνδον ὄντες καὶ καίμενοι καὶ βοῶντες διατρεχούσης τῆς φωνῆς διὰ τοῦ στόματος τοῦ ταύρου, ὄξῃ ὁ ταῦρος μυκηθμὸν ἀποτελεῖν καίμενος. Τοῦτου δὲ τοῦ Φαλαρίδος τὸ ἀπάνθρωπον θεσάμενος ὁ Διονύσιος, αὐτὸν τοῦτον ἐνέβαλεν εἰς τὸν βοῦν, καὶ καύσας ἀπέκτεινεν.

ις'. *Περὶ τῆς Ἰλίδος κυνέης.*

Ὀμηρος ὁ ποιητὴς εἰσφέρει τὸν Δία ἀροσάσαν τινὰ καὶ ἀφάνειαν ἐμποίησαντα περὶ τοὺς Ἕλληνας, ὥστε μὴ ὀρᾶσθαι. Λέγει μυθικώτερον, ὅτι τὴν κυνέαν τοῦ Ἄδου περιέβαλεν αὐτοῖς ὥστε μὴ ὀρᾶσθαι· ἡ δὲ κυνέα περικεφαλαία ἐστὶ τοῦ Ἄδου, τοῦτ' ἐστὶν τοῦ Πλούτωνος· λέγει δὲ καὶ κυνέαν νέφος εἶναι τι, ἐν ᾧ κρύπτονται οἱ θεοὶ, φησὶν, ἀπ' ἀλλήλων.

ιζ'. *Περὶ Σάνθου καὶ Χαλκίδος.*

Item hæc historia deest in codice.

10. *De Antisthene.*

Antisthenes, philosophus cynicus a quodam in caput verberatus, nomen aggressoris schedula inscriptum fronti præfixit et ita in publicum prodiit.

11. *De quodam Romano philosopho.*

Urbe sub... imperatore oppugnata, philosophus quidam aprico in loco totum diem se exposuit, preces ad deos faciens. Tum ignis de cælo delapsus in hostes barbaros et ipsos et philosophum concremavit.

12. *De homine Potidæate.*

Potidææ, quæ urbs Thraciæ est, philosophus quidam vivebat, qui per totas noctes hibernas tanto fervore orabat, ut tempestatis inclementiam minime persentisceret. Quando philosophus in extasi est, animus quasi raptum pati censetur.

13. *De tribus noctibus.*

Herculem per tres noctes procreatum et conceptum fuisse dicunt. Hoc namque modo quidam de eo fabulantur. Similiter eundem Herculem una nocte cum omnibus Thestii filiabus coivisse omnesque ex se matres fecisse narrant, quod quidem opus decimum tertium Herculis in deos assumpti laborem autumant. Quinquaginta autem habebat filias Thestius.

14. *De flagello Anaxagoræ.*

(Deest.)

15. *De Echeto et Phalaridis crudelitate.*

Echetus tyrannus fuit Epirî; qui cum esset crudelissimus, multifaria excogitabat supplicia et cruciatus. Ad illum igitur mittebantur qui exquisitis tormentis cruciandi essent. Testis Homerus qui dicit:

Ad Echeto regem, omnium mortalium carnificem.

Phalaris quoque crudelis erat et inauditorum suppliciorum inventor. Dionysio et ipsi tyranno crudelissimo et suppliciorum amanti gratum aliquid facturum, bovem excogitavit æreum, in quem torquendi conjicerentur, ita ut, igne accenso, inclusorum qui ad flammam damnati essent, clamoribus bos ipse mugitus tollere videretur. Dionysius puniturus Phalaridis ferocitatem, in bovem ipsum conjecit et igne cremavit.

16. *De galea Ditis.*

Si Homero fides, Jupiter Græcos caligine velut nube circumdatos invisibiles reddidit. Dicit insuper, more poetico: Ditis galeam eorum capiti imposuit, quo invisibiles redderentur. Ditis autem qui dicit galeam, Plutonis dicit. Adde quod, secundum eundem, ista galea nubis instar est, qua cooperati dii se invicem non vident.

17. *De Xantho et Chalcide.*

(Hæc historia item deest in codice.)

(1) Etiam in Nonno edito desideratur imperatoris Romani nomen.

(2) *Odyss.* Σ, 84.

η'. *Περὶ τοῦ Παλαμήδους.*

Οὗτος ὁ Παλαμήδης Εὐβοεὺς ὢν τὸ γένος (Εὐβοία δὲ νῆσος ἀπάντικρον τῆς Ἀττικῆς ἐστίν), λέγεται πρῶτος ἐφευρεῖν τὸ ἀριθμεῖν καὶ ταβλίζεν καὶ πολλαῖς ἄλλαις κεχρησθαι μεθοδείαις. Οὗτος δὲ ὁ Παλαμήδης εἷς ἐστὶν τῶν στρατευσαμένων κατὰ τὴν Ἴλιον· ἀπέθανεν δὲ ἐν Τροίᾳ κατ' ἐπιβουλὴν Ὀδυσσεύς· Ὀδυσσεύς γὰρ ἔσχεν ἐχθρὸν διὰ τοιαύτην αἰτίαν· Τοῦ Ἀγαμέμνονος προτρεψαμένου τὸν Ὀδυσσεύς ἐπὶ τὴν Τροίαν ἔξοδον, μὴ θέλων ἀπελθεῖν ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ μανίαν προσποιησάμενος, καὶ βαλὼν ἄρον, καὶ δῆθεν ἀροτριῶν ἐμμανίας προσποιήσεται, ὁ Παλαμήδης ἠλεγξεν δὲ οὕτως· Τὸν Τηλέμαχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ προθεῖς πρὸ τοῦ ἀρότρου, εἶτα φθάσας ὁ Ὀδυσσεύς περὶ τὸ παιδίον ἐπῆρεν τὸ ἀρότρον, ἵνα μὴ κλήξῃ τὸ παιδίον, καὶ ἐγνώσθῃ ὅτι νηφάλιός ἐστιν. Ταύτην οὖν τὴν μῆτιν μνηνῶν ὁ Ὀδυσσεύς ἐν τῇ Τροίᾳ, ποιεῖ πλαστὴν ἐπιστολὴν ὡς ἀπὸ Πριάμου πρὸς Παλαμήδην περὶ προδοσίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑποτίθεισιν ἐν τῇ τοῦ Παλαμήδους σκηνηῖ· ὕστερον κατηγόριος γενόμενης κατὰ Παλαμήδους ὡς προδότου, ἠδρόθη ἢ ἐπιστολή, καὶ τέθνηκεν ὑπὸ Ἀγαμέμνονος καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων.

ιβ'. *Περὶ τοῦ Ὀρφεύου.*

Ὀρφεύς λέγεται θρᾶξ ἀπὸ γένους. Οὗτος θεολογῆσας τὰ Ἑλλήνων μυστήρια, ἐδίδαξεν πῶς τε καὶ δεῖ τιμᾶν τοὺς θεοὺς. Τοῦτο οὖν τὸ τιμᾶν θεοὺς, ἐκάλεσε θρησκείην· παρῆκται δὲ ἀπὸ τοῦ οἰονεῖ θεοδερχεῖν, τοῦτ' ἐστὶν θεὸν ὀρᾶν. Τὸ δὲ μυσθῆσθαι εἰρηται, ἢ παρὰ τὸ μυστήρια καὶ ἀπόρρητα τελεῖσθαι, ἢ διὰ τὸ μωῦντα τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐπέκεινα γινόμενους πάσης σωματικῆς φαντασίας, καὶ οὕτως εἰσδεχομένους τὰς θείας ἐλλάμψεις.

κ'. *Περὶ τῆς ὄνειρομαντίας.*

Τελμισσὸς πόλις ἐστὶν Λυκίας, αὕτη δὲ παλαιστάτη πόλις· ἦν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κροίσου. Οὗτοι λέγονται πρῶτοι τοὺς ὄνειρους εὐρεῖν καὶ διακρίνειν καὶ τὰ τέρατα. Ἐλεγον γὰρ, εἰ γέγονέν τι παράδοξον, ὅτι τότε σημαίνει, καὶ πάντως ὡς ἂν εἶπον συνέβαινε ἐξέρχεται.

κα'. *Περὶ τῆς οἰωνιστικῆς Ξενοκράτους.*

Λέγονται πᾶσαν τὴν οἰωνιστικὴν οἱ Φρύγες εὐρεῖν· τῆς δὲ οἰωνιστικῆς τὸ μὲν ἐστὶν ὄνειροσκοπικὴν, ὅπερ ἐξηῦρον Φρύγες, τὸ δὲ οἰκασκοπικὴν, τὸ δὲ ἐνόδιον, τὸ δὲ χειροσκοπικὴν, τὸ δὲ παλματικὴν. Ὀνειροσκοπικὴν οὖν ἐστὶν, ὅτ' ἂν πετομένου τοῦδε ἢ τοῦδε τοῦ ὄρνιθος, ἢ ἐμπρὸς, ἢ ὀπίσω, ἢ δεξιᾶ, ἢ ἀριστερᾶ, εἴπωμεν ὅτι τότε σημαίνει· λέγεται δὲ πρῶτος αὕτην ἐξευρηκέναι Τηλέγονος. Οἰκασκοπικὴν δὲ ἐστὶν ὅτ' ἂν τὰ ἐν τῷ οἴκῳ συμβαίνοντα ἐξηγήσῃται καὶ εἴπῃ, ὅτι τότε σημαίνει, ἐπειδὴ ἐν τῇ στέγῃ ἐφάνη γαλῆ, ἢ ὄφις, ἢ μῦς, ἢ ἐκαινώθη ἔλαιον, ἢ μέλι, ἢ οἶνος, ἢ ἄλλο τι, τότε σημαίνει· ταῦτα δὲ συνεγράψατο Ξενοκράτης. Ἐνόδιον δὲ ἐστὶν, ὅτ' ἂν ἐξηγήσῃται τὰ ἐν τῇ ὁδῷ ὑπαντῶντα, ὅτι Ἐάν σοι ὑπαντήσῃ τις τότε βαστάζων, τότε συμβήσεται· ἐάν ὁ δεῖνα, τότε· ἐάν ἀλώπεκι συναντήσῃ, ἢ δορκάδι, ἢ κόρακι ἢ ἐτέρῳ ζῴῳ, τότε συμβαίνει· ὅπερ ὁ Πόλλης συνεγράψατο. Χειροσκοπικὴν δὲ ἐστὶν ὅτ' ἂν διὰ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν καὶ τῶν ρυτίδων εἴπωμεν, ὅτι τότε αὐτῷ σημαίνει, ἢ ὅτι γαμεῖ, ἢ παιδοποιεῖ, ἢ τι τοιοῦτον· ὅπερ Ἐλενος συνεγράψατο. Παλματικὴν δὲ ἐστὶν τὸ διὰ τῆς πάσεως τοῦ σώματος γνωριζόμενον· οἷον ἐπάλλθῃ ὁ δεξιὸς ὄφθαλμὸς, τότε σημαίνει, ἢ ὤμος, ἢ μηρός· ὃ συνεγράψατο Ποσειδώνιος καὶ ἄλλοι πολλοί.

18. *De Palamede.*

Palamedes in Euboea (quæ est insula ex adversum Athenas) natus, primus arithmetica et tesserarum usum invenisse perhibetur et multis aliis rebus ingeniose inventis usus esse. Idem e numero luit eorum qui ad Trojæ excidium profecti sunt. Perit autem insidiis Ulyssis ipsi infesti hanc ob causam. Cum Agamemnon contra Trojam profecturus Ulysses sibi comitem adjungere vellet, hic societatem recusavit dementiam simulando. Assumpto itaque asino arandi causa, animi alienati specimen editurus erat. Palamedes autem Ulyssis astutiam ut eluderet, Telemachum ejus filium ante aratrum ita posuit, ut arator non, nisi læso filio, progredi posset. Id quo minus faceret Ulysses, amoto tempestive aratro, demonstravit sanam ipsi mentem esse. Hanc contumeliam ulturus Ulysses, epistolam adulterinam quasi a Priamo ad Græcos prodendos missam in Palamedis tentorio dolose abdidit. Deinde Palamedes prodicionis accusatus ob hanc eandem epistolam, ab Agamemnone et omnibus Græcis morte damnatus perit.

19. *De cultu vulgo Græce dicto θρησκεία.*

Orpheus e Thracia oriundus Græcorum mysteria in formam, ut ita dicam, theologiam redacta exhibuit docuitque quomodo colendi essent dii. Colere deos Græce θρησκείην nuncupatur, cujus verbi etymon est θεοδερχεῖν, hoc est, Deum videre. Mυσθῆσθαι porro dicitur de iis qui in mysteriis vel arcanis initiantur; vel de eis qui post initiationem omnem sensationem corporalem transcendendo sensum internum jam divinis aperiant illuminationibus.

20. *De somniorum interpretatione.*

Telmessus urbs est Lyciæ antiquissima, et celebris Cræsi jam temporibus. Telmessenses primi somnia et ostenta interpretati esse dicuntur, et revera interpretationis eorum facta responderunt.

21. *De arte Xenocratis auspicandi.*

Futura auspicanda prædicere Phryges primi calluerunt. Hujus artis a Phrygibus inventæ varia sunt genera. Alii futura prænoscent per avium et domuum inspectionem, alii vias, alii manuum lineamenta, alii denique intestinorum palpationes perscrutando. Auspicium est, ubi ex avium adverso vel averso, dextro vel sinistro volatu interpretandi argumenta ducimus. Hujus artis Telegonus auctor fuisse putatur. De domibus auguramur, ubi dicimus quid sibi velit v. c. mustela in tectis visa; quid ovis aut mus; quid significet oleum, mel, vinum, vel quidvis aliud inovatum: de quibus Xenocrates librum composuit. Augurium ex itinere ductum instituerit qui circa res ibi obvias perscrutatur, ex. c.: Ubi hominem hoc vel illud portantem obviam habueris, hoc vel illud eveniet; ubi vulpem obviam habueris, aut

κβ'. *Περὶ δουλοσπόρων Σκυθῶν καὶ μαστιγῶν.*

Τῶν νομάδων Σκυθῶν μέρος τι ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Σκυθίας πλανώμενον ἐπὶ ληστεία· εἶσαν δὲ τοὺς οἰκέτας οὗτοι μετὰ τῶν γυναικῶν τυρεύειν τὸ γάλα, τοὺς δὲ οἰκέτας αὐτῶν ἐξετύφλουν οἱ Σκύθαι, καὶ οὕτως παρείχον αὐτοῖς τυρεύειν. Χρόνου οὖν ἐγγενομένου, καὶ τῶν Σκυθῶν τῶν ἐξελθόντων μὴ ὑποστρεφόντων, αἱ γυναῖκες φοιτῶσι παρὰ τοῖς ἐκτυφλωθεῖσι δούλοις, καὶ συγγίνονται παῖδες ἀντὶ τῶν ἐξελθόντων Σκυθῶν· ἦσαν δὲ δούλοι κατὰ τὸ σπέρμα. Οἱ οὖν πάλαι ἐξελθόντες Σκύθαι ὑποστρέψαντες εὗρον τοὺς ἐκ τῶν δούλων γεννηθέντας ἠθέσαντας καὶ ἐναντιουμένους αὐτοὺς αὐτοῖς· καὶ γενομένου πολέμου μετὰ τῶν δουλοσπόρων καὶ τῶν ἐπανελθόντων Σκυθῶν, ἠττώνται πάνυ οἱ ἐπανελθόντες. Τούτοις οὖν ἠττηθεῖσιν εἰς τις συνεβούλευσεν μὴ ὄπλοις αὐτοῖς πολεμῆσαι, ἀλλὰ διὰ μαστιγῶν. Τὸ γὰρ δι' ὄπλων, φησὶ, πολεμῆσαι τινὰς ὡς ἀπὸ Ἰσων πρὸς Ἰσους ἐστὶν ὁ πόλεμος, τὸ δὲ διὰ μαστιγῶν αὐτοῖς ἐπελθεῖν ὡς ἀπὸ δεσποτῶν εἰς δούλους ἐστίν. Οἱ οὖν δουλοσπόροι θεασάμενοι τοὺς Σκύθας μετὰ τῶν μαστιγῶν ὑπέκυψαν ὡς ἰβίοις δεσπόταις, καὶ οὕτως κατελύθη ὁ πόλεμος.

κγ'. *Περὶ τῶν Θεταλικῶν ἵππων.*

Πᾶσα πόλις κατ' ἐξαιρέτόν τι ἔσχεν ἰδιωμα, οἷον ἡ Θεταλῶν χώρα ἔσχεν τοὺς ἵππους, ἡ τῶν Ἀθηναίων τὰ μέταλλα τοῦ ἀργυρίου, ἡ Ἰνδία τὴν χρυσίδα ψάμμον, ὡς καὶ ἡ Λακεδαίμονίων κύνες θηρευτικοὺς, ἔνθεν καὶ οἱ Λακωνικοὶ κύνες, καὶ γυναῖκας

ἀνδρείους καὶ ἀπτοήτους· ἔσχεν δὲ καὶ ἡ Σικελία τὴν Ἀρέθουσαν πηγὴν, ἥς ἐρασθεῖς ὁ Ἀλφειὺς ποταμὸς, διαδύς τὴν θάλασσαν παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν πηγὴν ἀνεδόθη.

κδ'. *Περὶ Πλάτωνος ἐν λόγοις πόλεως.*

Πλάτων ὁ φιλόσοφος συνεγράφατο σύνταγμα, ὄνομα *Πολιτείας* ἐπέγραψεν. Ἐν τούτῳ τῷ συντάγματι λέγει ὅποιον δεῖ γενέσθαι πόλιν, καὶ ἐκ πόσων ἀνδρῶν συγκειμένην, καὶ ποίοις ἔθεσι καὶ τρόποις πολιτευομένην· αὕτη δὲ αὐτῷ ἡ πόλις λόγῳ μόνον συνέστη, ἔργῳ δὲ οὐτε συνέστη, οὐτε ἐπολιτεύσατο. Ἐν ἐκείνῳ οὖν τῷ συντάγματι λέγει τοῦτο τὸ βῆσιδιον, ὅτι Ὑποκείσθωσαν ἡμῖν οἱ πολλοὶ ἐν ἴσῳ μεν αὐτῶν κινουμένην τὴν ἐπίνοιαν.

κε'. *Περὶ τοῦ ὁ Φάνης καὶ ὁ Ἡρι καὶ ὁ Παῖος.*

Ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς ποιήμασιν εἰσηνέχθη τὰ δύο ταῦτα ποιήματα μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν, ὧν τὸν μὲν Φάνητα εἰσφέρει αἰδοῖον ἔχοντα ὀπίσω περὶ τὴν πυγὴν. Λέγουσι δὲ αὐτὸν ἔφορον εἶναι τῆς ζωογόνου δυνάμεως. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν Ἡρι καὶ Παῖον λέγουσιν ἑτέρας ἐφόρους δυνάμεως εἶναι. Περὶ δὲ τοῦ, ὁ πάντας καταπίνων θεοῦς, οὐ λέγει περὶ Ἡρι καὶ Παῖου, ἀλλὰ περὶ τοῦ Κρόνου. Λέγεται γὰρ οὗς ἔτεκεν υἱοὺς, πάλιν καταπιεῖν, καὶ ἐμῆσαι οὗς ἦδη κατέπιεν. Λέγεται γὰρ λίθον καταπιεῖν ἀντὶ τοῦ Διὸς, καὶ τοῦ λίθου κατελθόντος, ἐμῆσαι πάντας.

κς'. *Περὶ Ὀκεανοῦ καὶ Τέθνος.*

Τοῦτον εἰσφέρουσι τὸν μῦθον οἱ ποιηταί, ὅτι Ὀκεανὸς πατὴρ ἔστι πάντων τῶν θεῶν, ἡ δὲ Τέθνη

capreolum, aut corvum, aut quodvis animal domesticum, illud accidet. De his quidem Polles librum scripsit. Chiromantia est, ubi de manuum lineamentis rugisque quid quodque significet pronuntiamus, ex. gr., num aliquis uxorem sit ducturus, liberos multos habiturus, alia. De his Helenus legendus. Aliud est genus, ubi e corporis membrorum palpitationibus aliquid argumentamur; v. c.: Oculus dexter palpavit? En significationem. Item si humerus, aut femur. Hac de re Posidonius et alii multi scripserunt.

22. De servis Scytharum vernaculis.

Scytharum vitam errabundam degentium pars quædam ad prædandum exierat, servis una cum uxoribus suis domi, casei conficiendi causa, relicta. Postea domini iisdem, dempto oculorum lumine, caseos formare permiserunt. Interjecto deinde tempore, ubi Scythæ ex itinere oculis reverti tardarent, conjuges ipsorum cum cæcis vernis coeunt, nasciturque Scythi absentibus proles servili semine orta. Itaque Scythæ reversi prolem ex servis viribus et ætate augescentem invenerunt. In bello deinde spurios inter et dominos exorto, hi quidem vincuntur. Hæc cum ita essent, consilium receperunt alicujus monentis, non armis ipsis opus esse in servili bello, sed flagellis. Armis enim utendum esse, quando cum liberis et ingenuis dimicetur, fustibus autem quando adversus servos res sit gerenda. Igitur servi ubi dominos fustibus armatos procedere vidissent, servili animo sese reddiderunt; isque belli finis fuit.

23. De Thessalicis equis.

Unaquæque civitas peculiare quid habebat, et Thessaliæ quidem regio equis suis excellebat, Attica argenti fodinis, India pulvere aureo; sic Lacedæmonii canibus venaticis (hinc canes Laconici) abundabant, itemque feminis impavidis. Arethusam fontem Sicilia habebat, cujus amore captus Alpheus fluvius, tracto mari prope Arethusam emicuit.

24. De Platone in libro De republica.

Docuit Plato philosophus, in libro *De rep.*, cujusmodi esse debeat civitas, quibus civilibus constare, quibus institutis ac moribus gubernari: quæ quidem civitas in Platonis ingenio exstitit, nunquam autem reapse in vitam introducta est. In opere quidem Platónico hoc legere est: Assiduo nobis observandi sunt cives, ut eorum opiniones vixdum natas deprehendamus.

25. De opere cui titulus: Phanes, Heri et Pæus.

Inter Orphei poemata duo præcipue numerantur, sicut non pauca alia, in quibus Phanes pudendum attribuitur clunibus adnatum. Vis generativæ eum præsidem perhibent; aliarum porro virium Heri et Pæum præsidem esse dicunt. Dicens autem: *Omnes devorans deos*, non de Heri aut Pæo loquitur, sed de Saturno, qui natos ex se devoravit devoratosque evomuisse dicitur. Lapidem saltem pro Jove devoravit, quo concocto, cæteros omnes evomuit.

26. De Oceano et Tethyde.

Hancce narrant poetæ fabulam: Inimicum deorum Oceanus est pater, sicut Tethys mater, uterque bisexualis, quare etiam discordia inter eos intercedebat; Junone autem suadente, concordia et amicitia

μήτηρ. Ἀνδρόγυνον δὲ ὁ Ὀκεανὸς καὶ ἡ Τέθυς, καὶ ὅτι πάλαι διέστησαν ἀπ' ἀλλήλων, διὰ δὲ δυσωπῆσεως τῆς Ἥρας γίνεται πάλιν συνάφεια αὐτῶν καὶ φιλία. Ὁ δὲ μῦθος, φησὶν, αἰνίττεται, ὅτι ὁ Ὀκεανὸς μὲν ἔστιν ἡ ὑγρὰ φύσις· ἡ δὲ Τέθυς ἡ ξηρὰ, τουτέστιν ἡ γῆ· καὶ ὅτι πάλαι τῆς ὑγρᾶς φύσεως μὴ συγγινομένης τῇ γῆ, οὐδὲν ἐζωογονεῖτο, καὶ ἀπώλλυτο πάντα· εἶτα ἡ Ἥρα ὡς ἔφορος οὔσα τῆς συζεύξεως, καταλλάττει τὰ δύο στοιχεῖα, καὶ γίνεται λοιπὸν ζωογονία.

κζ'. *Περὶ τοῦ πολέμου τῶν Θεῶν.*

Ἄθηνα μὲν καὶ Ἥρα φροντίζουσαι τῶν Ἑλλήνων ἐπολέμου πρὸς Ἀφροδίτην καὶ Ἄρεα φροντίζοντας τῶν Τρώων· εἰποὺς δὲ πολέμους καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν γιγάντων πρὸς τοὺς θεοὺς, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν Τιτάων πρὸς Διόνυσον.

κη'. *Περὶ τοῦ τῶν Αἰθιοπῶν ἀριστου.*

Ὁμηρὸς φησιν, ὅτι ὁ Ζεὺς ἀπῆλθεν ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ ἐπ' ἀριστον. Οἱ γὰρ Αἰθίοπες ἀριστοποιήσαντες ἐκάλεσαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς σὺν αὐτῷ. Τὸ δὲ ἀριστον τῶν Αἰθιοπῶν καὶ ἡ διαίτα αὐτῆ· Θυσία ἦν γινομένη τῷ Διὶ· τὰ δὲ ἔπη εἰσὶν αὐτά (1).

*Ζεὺς γὰρ ἐς Ὀκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας
Χθιδὸς ἔθη μετὰ δαίτα, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔπορτο.*

κθ'. *Περὶ Ζωπύρου.*

Δαρεῖος ὁ Περσῶν βασιλεὺς πολιορκῶν τὴν Βαβυλῶνα ἐπὶ χρόνον πολὺν, καὶ δυσπορθήτου οὐσης αὐτῆς, καὶ ἀσφάλοντος ἐπὶ πολλὸν καιρὸν, Ζωπυρὸς τις ἀνδρεῖος τὴν ψυχὴν, ὡς ἔδειξεν τὸ πρᾶγμα, καὶ

οὐκ ἄδοξος παρὰ τῷ Δαρείῳ, μηχανᾶται τοῖόνδε· Κόψας ἑαυτοῦ τὴν ρίνα καὶ τὰ ὦτα, καὶ μάλιστα τὴν ἑαυτὸν ξάνας δεινῶς, αὐτομολεῖ δὴθεν πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους, ὡς δεινὰ πεπονθὸς παρὰ τοῦ Δαρείου· εἶτα ἀπελθὼν, προσποιεῖται εὐνοίαν τοῖς Βαβυλωνίοις στρατηγῆσαι ὑπὲρ Βαβυλωνίων καὶ ἀνελεῖν πολλοὺς τοῦ Δαρείου· συνθεὶς δὲ σύνθημα μετὰ τοῦ Δαρείου· ἡμέραν ὠρισμένην, ἐν ἣ δει' αὐτὸν προσβαλεῖν τῇ Βαβυλῶνι, ἐν ταύτῃ πείθει τοὺς Βαβυλωνίους λαβεῖν τὰς κλεῖς τῶν πυλῶν· εἶτα λαθὼν ἤνοιξεν καὶ εἰσῆγαγεν τοὺς Πέρσας, καὶ οὕτως ἐχειρώθη ἡ Βαβυλῶν· ταῦτα δὲ Ἡρόδοτος ἐν τῇ γ' τῶν ἱστοριῶν φησι.

λ'. *Περὶ τοῦ, Ἐταίρου, καὶ τοῦ προπίνειν.*

Ὁ Πλάτων καὶ πάντες οἱ φιλόσοφοι τοὺς γνησίους ἔραστὰς τῶν λόγων, ἑταίρους καλοῦσιν, οἷον φίλους. Ὁ οὖν Ἰουλιανὸς, ὡς δὴθεν φιλοσοφῆσας, οὐκ ἀπαυθαδιάζετο τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' ἐμίμειτο δὴθεν Πλάτωνα καὶ τοὺς ἄλλους, ἑταίρους πάντας καλῶν, καὶ κοινὸν τοῦτο τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς συνοουσίαις ἦν. Τὸ δὲ προπίνειν τοῦτό ἐστιν· Πάντες οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς ἐπιτελοῦντες ἐορτὴν πάνδημον, ἐν φιάλαις ἢ χρυσαῖς, ἢ ἀργυραῖς κερνῶντες, ἐδέχοντο μὲν παρὰ τοῦ οἰνοχόου αὐτοὶ, ἀπέπινον δὲ μικρὸν ἐκ τῆς κύλικος, ὡς συμβόλου ὄντος τούτου φιλίας πολλῆς, καὶ τότε παρείχεν ὃ ἂν ἐβούλετο χαριζόμενος καὶ τὴν κύλικα, καὶ ἐκαλεῖτο μὲν αὐτὸ τοῦτο προπίνειν· ἡ δὲ ἡμέρα, φιλοτήσια. Τὸ δὲ λαρυγγίζειν μίμησις ἐστὶν φωνῆς, ὅτι ἂν τις ἐπιτεροπόμενος οἷς λέγει ἐπιθήσει τῇ φωνῇ, καὶ στενοὶ αὐτὴν, ὥστε δοκεῖν ἐν τῷ λαρυγγίῳ παρακατέχεσθαι.

est renata. Fabula autem nostra per Oceanum humiditatem, per Tethym siccitatem, i. e. terram continentem innuit. Quo certe tempore elementum humidum cum terra non coadunabatur, nihil prorsus gignebatur, imo cuncta peribant. Dein Juno connubiorum dea, duobus unitis elementis, generationi locum dedit.

27. De bello deorum.

Minerva et Juno Græcorum tutrices contra Venerem Martemque qui Trojanorum causam agebant, præliabantur, atque hoc certamen gigantum contra deos aut Titanum adversus Bacchum pugnae haud inepte comparaveris.

28. De Æthiopum prandio.

Homerus Jovem ad Æthiopes iisse pransum dicit. Æthiopes enim Jovem cæterosque deos ad prandium appellarunt. Est autem prandium et cæna Æthiopum sacrificium Jovi oblatum. Poeta quidem hæc habet :

*Jupiter progressus est ad Oceanum ad probos Æthiopes,
Hesternus deambulavit post convivium, et secuti sunt illum omnes superi.*

29. De Zopyro.

Darius, rex Persarum, cum diutius jam obsideret Babylonem, urbem difficilem expugnatu, et indignè ferret hanc moram, Zopyrus, vir haud ignobilis, sicut postea apparuit, Darioque minime ingratus, talia machinatus est. Amputatis sibi nasu auribusque postquam corpus suum verberibus sæde dilaniasset, ad Babylonios transfugit, a Dario se dictitans ita sæde tractatum. Primum quidem favore Babyloniorum acquisito duxque eorum copiis præfectus non paucos Persarum interemit. Dein convenit inter ipsum et Darium ut die constituto Babylon traderetur. Igitur Zopyrus eo adduxit Babylonios ut sibi claves urbis traderent; quibus acceptis portas aperit Persis intrantibus; atque ita Babylon expugnata et capta est. Hæc Herodotus in tertio Historiarum libro narrat.

30. De more salutandi atque propinandi.

Plato et omnes philosophi sapientiæ vere studiosos, sodales, i. e. amicos, appellare solent. Julianus quoque philosophiæ studens de imperio minime superbiens, Platonem imitatus cæteros omnes appellabat amicos, eoque nomine in colloquiis frequenter utebatur. Propinandi mos ita se habet. Quotquot fuerunt olim reges publicis in solemnitatibus vinum in phialis aureis argenteisque mistum e pincernarum manu accipiebant, postquam aliquantulum prælibassent in magnæ amicitiae signum, cyathum offerrebant iis quos præ cæteris amabant, idque propinare dicebatur; dies festus ipse φιλοτησία dicebatur. Vox λαρυγγίζειν imitativa, quando aliquis iis quæ dicit lætus vocem ita modulatur ut λαρυγγίαν videatur.

(1) Il. A, 423.

λα'. *Περὶ Ἡρακλῆος μαινεταὶ καὶ Μεγάρῃ.*

Μεγάρῃ οὕτω καλουμένη Κρέοντος τοῦ Θηδῶν βασιλείῳ θυγάτηρ ἐγαμήθη τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ ἐπαυδοποίησεν ἐξ αὐτῆς. Ἡ δὲ Ἡρα ἀπεχθῶς ἔχουσα πρὸς τὸν Ἡρακλέα διὰ πολλὰ, ἐνέβαλεν αὐτῷ μανίαν, καὶ μανεῖς ἀπέκτεινεν τὰ τέκνα αὐτοῦ τὰ ἐκ τῆς Μεγάρῃς.

λβ'. *Περὶ τῶν κεκομμένων καὶ διεσπασμένων θεῶν.*

Αὕτη δοκεῖ εἶναι περὶ τῶν Τιτάνων καὶ Διονύσου ἡ ἱστορία· ἐστὶ δὲ τοιαύτη· Περσεφὸνῃ γεννᾷ τὸν Ζαγραιὸν Διόνυσον, ἐκ τοῦ Διδὸς συλλαβοῦσα αὐτόν.

Τούτων γεννηθέντα οἱ Τιτᾶνες (δαιμονίων δὲ τῶν) φθονήσαντες τῷ Διονύσῳ, ὡς ἐκ Διδὸς ἔχοντα τὴν γέννησιν, διασπαράσσουσιν αὐτόν. Ἄλλοι δὲ φασιν, ὅτι καθ' ὑπόθεσιν τῆς Ἡρας διεσπάσθη ὑπὸ τῶν Τιτάνων ὁ Διόνυσος. Καὶ περὶ μὲν τῶν διεσπασμένων θεῶν αὕτη καὶ περὶ τοῦ Διονύσου· περὶ δὲ τῶν κεκομμένων οὐδεμία τις φαίνεται ἡμῖν ἱστορία, ἢ περὶ τῶν γιγάντων. Αὐτοὶ γὰρ πολεμεῖν θέλοντες τοῖς θεοῖς, οἱ θεοὶ ἀντιστρατευσάμενοι ἐπολέμησαν καὶ ἔκοψαν αὐτούς, ὕστερον τοῦ Διδὸς καὶ τὸν κεραυνὸν αὐτοῖς ἐκπέμψαντες.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΔΝ Ο ΘΕΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
ΕΦΥΣΙΟΛΟΓΗΣΕΝ

ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΜΜΕΤΡΩΣ ΑΥΤῶ ΕΙΡΗΜΕΝΟΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΣΤΙΧΟΥ.

496 Αὐτὰρ ἐγὼ (1), εἰ καὶ με κακῆ κάλυψε μέ-

497 Καὶ δροφερὸν προπάρουθεν ἰὼν χέρον ἐχθρὸς
| λαινα

498 Σηπίη ὡς ἐμόωσα καθ' ὕδατος, ἀλλὰ καὶ
| ἐμείο,

499 Τόσσον ἔτ' εἰσορώ καὶ δέρκομαι δόσσον
| ἐμπης,

| ἄριστα.

Σηπία γένος ἐστὶν τῶν ἐναλίων· ἔχει δὲ φυσικὴν μελανίαν, ὡσπερ οὖν καὶ οἱ θρεῖς· ἀλλ' ἢ μὲν τῶν θρεῖων ἐστὶν ἀναιρετική, τῆς δὲ σηπίας οὐκ ἐστὶ· μόνον δὲ καθ' ὕδατος χρομένη, τὸ περὶ αὐτὴν ὕδωρ θολοῖ. Ταύτην μὲν οὖν ἐπίκουρον φυσικὴν κέκτεται τὴν μελανίαν, ὡς οἱ τὴν ἀσπίδα τῶν ἀμυντηρίων βελῶν ἀποτρεπτικὴν ἐν πολέμῳ. Καὶ γὰρ αὕτη τοῖς ἀλιευτικῶς ἀγκίστροις ἐνοχλουμένη, καὶ τῶν θαλάμῳ ὡσπερ βιαιῶς ἀφελκομένη, τὴν μελανίαν ἐμεί, τοσαύτην ἔχουσα τὴν ἐνέργειαν, ὡς τὸ περὶ αὐτὴν ἅπαν ὕδωρ διαχλύσεται· τῶν δὲ θηρευτῶν ἐκ τοῦ συγκεχῦσθαι τὸ δι' αὐτῆς ὕδωρ, ὅποι τὸ θήρατρον

ἐμβάλοιεν ἀπορούτων, αὕτη διὰ τῆς μελανίας τῶν ἀγρευόντων ἀποδιδράσκει.

558 Οἶσιν ἄδην ἐδάμασσας ἐμὸν κέαρ, εἴτε με

559 Τινύμενος κακίης, εἴτ' ἀλλεσειν, ὡς ὅτε πῶλλον
| κικρῆς

560 Παντολοῖσι δρόμοισι καὶ ἡλιβάτοισι δαμάτωρ.

Πῶλος ἔθος ἐστὶν τοῖς σοφοῖς τὰ πολλὰ, ἀλλὰ μὴν καὶ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, τὰς ἡμίονους καλεῖν· οὗτοι δὲ φυσικὸν ἔχουσι στρῆνος. Ὁ μὲν γὰρ ἵππος, ὡσπερ δύναμιν ἔχει φυσικὴν, οὕτω καὶ πρᾶκτητα, τῆς εὐγενείας ὑπογράφων εἰκόνα· τὸ γὰρ εὐγενὲς εὐτροπον δηλονότι. Πῶλοι δὲ, τοῦτ' ἐστὶν ἡμίονοι, συγκεχυμένην ἔχουσι τὴν γέννησιν· ἔκταν γὰρ καὶ θῶν ἐξεγένοντο· πᾶν οὖν δυσγενὲς, δηλονότι καὶ δύστροπον. Φυσικὴν οὖν ἔχοντες, ὡς ἐφημεν, τῆς ἀθεμίτου, μᾶλλον δὲ παραφουοῦς γεννήσεως τὴν ἀταξίαν, λακτίζουσι καὶ σπαράσσουσι τὸν ἐπιβάτην ὑποπτύοντες, καὶ τὸν ἐπιβάτην ἀπωθοῦμενοι, τὰ πολλὰ προσκαταρρήσσοντες. Πολλῇ δὲ βίᾳ κρατούμε-

31. *Hercules furiosus et Megara.*

Megara, Creontis Thebarum regis filia, connubio juncta Herculi liberos ex eo habuit. Juno autem multis de causis infensa Herculi, furorem ei injecit, et sic furens liberos quos e Megara susceperat, mactavit.

32. *De diis laceratis et sectis.*

De Titanibus et Baccho loqui videbor hæc narrans : Proserpina peperit Bacchum ex Jove Zagreæum. Ægre ferentes Titanes, gens dira, quod ex Jove ipso natus esset, eum trucidarunt. Secundum alios Bacchus Junonis mandato occisus est a Titanibus. En exemplum dei lacerati, Bacchi dico. Quod ad secundum supplicium, per fulmen immissum attinet, soli gigantes talia passi occurrunt. Cum enim diis ipsis bellum intulissent, dii ad sui defensionem illos detruserunt; Jupiter autem fulmine immissus eos interemit.

COMMENTARIUM DE PHYSICIS REBUS
QUAS JUXTA ORDINEM
IN CARMINIBUS SUI TRACTAVIT DIVUS GREGORIUS.

Sepia est ex genere piscium marinorum, nigro colore, ut serpentes; serpentes autem venefici, at nullo modo sepia, quippe quæ solummodo aquam, qua est circumdata, nigram reddit. Hæc res est ei pro aspidem qualis est eorum qui armis defensivis in pugna sese defendunt. Piscatoris enim hamo retenta inque cursu suo impedita, nigram evomit substantiam adeo fortem, ut aqua inde infecta nigrescat, venatoresque cum, ita conturbata aqua, non habeant quo retia tuto emittere possint, frustrentur. Interea sepia aquæ nigrescentis venia piscantibus sese subducit.

Viris doctis non minus ac Scripturæ sacræ mos est mulos appellare equorum pullos; dura enim sua indole. Equus est fortis, mansuetus, robustus, idemque magnanimus, quod cuiusvis notum. Multi duplicem trahunt originem, ex equo scilicet et asino; inde duplex indoles; natura eorum non plane ferox est, sed potius male ordinata. Recalcitrare consueverunt equitemque humi projicere. Nihilominus si frenis comdomas ad currendum maxime idonei sunt, vel in viis minime opportunis, non tamen sine fuste au-

(1) Ex carmine *De rebus phys.*, ed. nov. p. 631.

νοι, παντοίοις δρόμοις καὶ ἡλιθάτοις ἀνοδίασι δαμάζονται, ῥοπάλοις μαστιζόμενοι, καὶ πικροτέροις ἀγόμενοι τρόποις. Τοιοῦτόν ἐστιν ὁ φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος· οἱ πειρασμοὶ τοῖς μὲν διὰ κακίαν, τοῖς δὲ δοκιμῇ τῆς ἀρετῆς ἐπαγόμενοι, πολυτρόπως Θεοῦ συγχωρήσει ἢ καὶ παροράσει.

608 *Ξεῖτην τερπωλὴν οἴην ἔχον, ὡς δτε πηγήν*
611 *Διψαλήν ψυχρὴν ἔλαφος σχεδὸν ἀνδρας*
[ἀρίστους.]

Τὴν ἔλαφον ἐπὶ τὰς πηγὰς ὑδάτων ἐπιποθεῖν ὁ θεὸς ἔφη Δαβὶδ· αὐτὴ δὲ φυσικὸν οὐκ ἔχει τὸ πρὸς τὰς πηγὰς ἐπείγεσθαι, τοῦ δὲ σθέσαι τὴν δίψαν χάριν ἐπιτρέχει. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἐρήμοις διαιωμένη, τῶν ἰσθμῶν ἐρπετῶν τὴν γαστέρα πληροῖ, καὶ τῇ δίψῃ συκαίεται· ψυχρὰν δὲ πηγὴν καταλαβοῦσα, τῆς ἐνδομύχου καύσεως παρηγορεῖται. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι ποιικίλων πειρασμῶν καὶ παθῶν ὑπεκκαύμασιν τοῖς ἀναπεπλησμένοις, ὡς ταῖς ἐλάφοις ἐπὶ ψυχρῶν, οὕτω δὴ καὶ τούτοις ἀνδρῶν ἀγαθῶν ὁ συνδυασμὸς γένοιτ' ἂν παρηγόρησις.

104 *Τὸν βροτὸν (1), ὅπερ ἔτευξεν ἐοῦ θηήτορα*
[κόσμον,

105 *Ῥίζαν ἐμήν, καὶ σπέρμα πολυσχιδέος βιδ-*
[τοιο

106 *Ἄνδιχα μοιρήσας μεγάλη ζωαρκέει χειρὶ*

107 *Πλευρὴν ἐκ λαγόνων μούνην ἔλε τὴν ῥα γυ-*
[ταῖκα

108 *Δαιμάμνος, καὶ φίλτρον ἐνὶ πραπίδεσσι κε-*
[ρόσσας

109 *Ἄμφοτέροις, ἐζήκεν ἐπ' ἀλλήλοισι φέρε-*
[σθαι,

110 *Ὁὐ πᾶσ' οὐδ' ἐπὶ πάντας, ὄρον δ' ἐπέθηκε*
[πόθοισι,

111 *Τὸν ῥα γάμον καλέουσιν, ὕλης ἀμέτροιο χα-*
[λιόν.

Τὸν ἐπ' ἀλλήλοισι πόθον, τοῦ τε ἀνδρὸς φημι καὶ τῆς γυναικὸς, φυσικῶς ἐντεθεῖσθαι φησὶν ὁ θεολόγος ἀρχῆθεν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τοιοῦτον, ὥστε καὶ μὴ βουλομένοι· αὐτοῖς, ὅμως ἐξ ἐμφύτου κινήσεως ἀλλεπαλλήλοισι ἐπείγεσθαι· οὐκ ἐπὶ πᾶσι δὲ, φησὶ, τοῦτ' ἐστίν, οὕτε πρὸς ἐκάστην τῶν θηλυτέρων τοῦ

ἀνδρὸς εἶναι τὴν ἐφείσιν, οὐδὲ πάλιν τῆς γυναικὸς ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀρβέσι, ὁροθέσιον δὲ θέμενος ὅπερ ἐστὶν κατὰ συζυγίαν, τὸν κτηνώδη κατ' ἀγέλης ὡδε τρόπον ἀποτρέπει. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις κτήνεσιν ἀφραδέουσιν ἐπαλλήλοισι τὸ μαίνεσθαι παρέσχεν ἢ φύσις ἀγεληδόν· ἀνθρώποις δὲ κατὰ συζυγίαν· καίτοι φυσικῶς ὁ πόθος ἐγκείμενος ὁροθετεῖται· καὶ τὸ μὲν φέρεσθαι πρὸς συνουσίαν φυσικῶς ἐγκείται πᾶσι, τὸ δὲ μὴ κεχρῆσθαι ταῖς ὁρμαῖς, ἀλλ' ἐγκρατεῖν φύσεως καὶ βιάζεσθαι, μόνης ἐστὶν ἀρετῆς καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν πολιτευσόμενων.

241 *Εἰ δ' ἔτεδν φοιτιξὶ πόθου νόμος ὑψικόμοισι*

242 *Πηγνυμένους θήλυν τε καὶ ἀρβρα εἰλαρος*
[ῶρη

243 *Ἐροκόμων παλάμησι βρῦεν βοτρυνῶδα*
[καρπὸν.

Τὸ μὲν ἐμφυλλίζεσθαι φυσικὸν οὐκ ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἄλλων φυτῶν· καὶ γὰρ παρ' ἐτέρων ἐμφυλλιζόμενα καὶ τὸν οἰκεῖον ἀποσώζει βλαστὸν, καὶ τὸν παρ' ἐτέρου δείκνυσιν ἐν ἑαυτῷ μεμερισμένως· ὁ δὲ φοιτιξ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐκ τοῦ συγγενοῦς ἐμφυλλίζεσθαι φυσικὸν ἔχων τὸ μὴ δίχα τοῦ ἀρβένος τὸν καρπὸν ἀποτίκτειν. Οἱ γὰρ φυτοκόμοι ταῖς ἰδίαις χερσὶν κατὰ τινα τρόπον τῆς τοῦ φυτοῦ κορωνίδος διανοίγοντες ἀπόμοιραν εἰσβάλλουσιν ἀρβένος, ὡσπερ δὲ τὸ φυτὸν καταγάστριν ὑποδεχόμενον σπέρμα, κἀντεῦθεν ἐγκυμονοῦν τὸν ἐγκαρπὸν τοκετῶν, ὥριον εὐκαίρως ἀποδίδωσι.

244 *Εἰ δὲ καὶ ἐκ δυάδων λιθῶν λίθος εἰς ἐν*
[τοῖσιν

245 *Τίχεται, ὡς ἐρέπουσι λίθων ἐπιστορες ἀν-*
[δρες,

246 *Ἔστι καὶ ἀψύχοισι γάμος καὶ δεσμός ἐρωτος.*

Ὁ μὲν λίθος ἀψυχὸς ἐστὶ δηλαδὴ, καὶ ἀνάσθητος, οὕτε μὲν πρὸς τὰ ψυχικὰ τε καὶ αἰσθητὰ κοινωνίαν κεκτημένος· πολλὴ δὲ τις ἐν τοῖς λίθοις διαφορὰ, κατ' εἶδός φημι καὶ ἀφῆν. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλων εἰσὶν εὐχρωότεροι καὶ σκληρότεροι, καὶ μειζροὺς ἢ ἐλάττωες, πάντες ὅμως δὲ λίθοι. Τούτων γένος ἐστὶν φυ-

tormentis. Hæc nostra quoque est conditio, ut ait Gregorius. Tentationes quibus ad malum vel quibus ad bonum ducimur, sæpe aut permittit Deus aut saltem non impedit.

Cervum aquarum fontes desiderare dicit divus Davides. Neque vero naturale eidem est ad fontes festinare, sed currit ad eas sitis exstinguendæ causa. In solitudine quidem vivens, reptilibus se Ingurgitat virulentis, et siti consumitur; igitur ubi fontem reperit aquæ frigidæ, æstum quo intus laborat, refrigerat. Dicit igitur divus Gregorius, quod in tot et tantis tentationum cupiditatumque periculis, sicut cervi ad fontem, sic nos ad honorum societatem confugere debemus, solamen inde reportaturi.

Matuam concupiscentiam, viri nempe ac feminæ, a natura ingenitam dicit Theologus, et quidem a principio fuisse talem, ut etiam violentes motu interno ad invicem trahantur. Nec tamen eadem omnium est concupiscentia; non enim vir ad omnes æque feminas, nec femina ad omnes æqualiter viros trahitur. Limites namque constituti sunt aliis in connubio, aliis in grege. Animalibus enim rationis expertibus coitus fit per gregis spatia, hominibus econtra in connubio. Quod si omnibus a natura inditum est proliæ condendæ studium, virtuti soli iisque qui non more bestiarum vivunt, datum est ejusmodi cupiditatem frangere, refrenare, naturam domare.

Oculorum insertio non omnibus æque convenit arboribus; aliæ enim hoc modo tractatæ peculiarem servant fructum, aliæ variam variorum germinum naturam exhibent. Non ita palma, cujus natura ita est composita, ut fructum sine mare producere nequeat, ubi simile simili inseritur. Rustici enim apicem plantæ alicujus secando aperientes, semen injiciunt masculinum, unde planta semine immisso fructificata et gravis facta fructum maturum suo tempore dabit.

Lapis inanimus est et sensu destitutus ad res animatas sensibilesque. Plurimum inter sese lapides differunt, sive formam spectes sive tactum. Sunt enim alii visu pulchriores aut tactu duriores, alii majores, minores alii, omnes tamē lapides. Natura sunt agglutinabiles, seu sensibilitatem spectes seu mobilitatem. Duo namque lapides uniti tertium procreant animatum, in hoc imitantes naturam.

Testudo domus suæ portatrix corpus habet humidius, teneriusculum, tegumentumque gestat ostreæ

(1) Ex carmine *In laudem virginitatis*, ed. nov. p. 299.

σικόν ἢ κατ' ἀσθησιν, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ λέγειν ἐχρῆν, κινούμενον ὁμως. Καὶ γὰρ σὺν ἀλλήλοις ἀποτιθέμενοι λίθακες δύο, τρίτον ἀπογεννώσιν, ὡσπερ τὴν ζωτικὴν ἐκμιμούμενοι φύσιν.

535 Οὐχ ὡς δὴ φερόικον ὑπ' ἀγθεῖ ὄστρακόντι
536 Ἐλκουσαρ μογερώς ὑγρὸν δέμας ἴχτεσι γω-
[θροῖς.

Φερόικός ἐστὶν ἡ χελώνη, τὸ μὲν σῶμα δίυγρον ἔχουσα καὶ ἀπαλώτερον, ὄστρακῶδες γε μὴν τὸ σκη-
νάδιον. Ἐχει μὲν οὖν ἐπιχειμενον βάρους τῷ τρυφερῷ
σώματι, καὶ φυσικῶς συνεζευγμένον· ἔθεν καὶ νο-
θώτερον βαδίζει, φυσικῶς ἐμποδιζομένη· ὅπερ οὖν
ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τοῦμπάλιν ἐπὶ τῆς
χελώνης ἐστὶν ἰδεῖν. Ἡ μὲν γὰρ ἐλαφρὰ λέγεται
ψυχή, τὸ δὲ σῶμα μόλιδος καταβαροῦσα. Πειρᾶται
γούν φυσικῶς καθέλκειν τὴν ἐλαφρὰν τὸ βαρύτερον·
ἔχει δὲ δύναμιν ἡ ψυχή κατὰ φύσιν ἀντεφέλλκειν
τὸ σῶμα. Τὸ μὲν γὰρ ἀναίσθητον καθ' ἑαυτὸ θεω-
ρούμενον, ἡ δὲ λογικὴ τε καὶ νοερὰ τινὰ τρόπον καὶ
τοῦ σώματος δέσποισιν· διὸ καὶ ποτε καθελκομένη
πάσχει τὸ παρὰ φύσιν. Ἡ δὲ χελώνη φυσικὸν ἔχει
τὸ κρατεῖσθαι, ὡσπερ ἐποχὴν τινὰ τὸ περιχειμενον
ἐνθεδυμένη σκηνάδιον· καὶ βαδίζει μὲν τὸ ζῆν καὶ
κινεῖσθαι, νωθρὰ δὲ τῆ φυσικῆ τοῦ βάρους ἀνάγκη·
ὅπερ οὖν, φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος, πάσχουσιν οἱ
γάμψ προσομιλῶντες, βαδίζουσιν μὲν ἐθέλοντες
πρὸς Θεόν, νωθρότερον δὲ τῷ περιχεῖσθαι τὴν γαμή-
λιον ἀχθιδόνα· τοῦτο γὰρ ἀποδείξει σκοπὸς τῷ Θεο-
λόγῳ, τῷ κατὰ τὴν χελώνην ὑποδείγματι.

538 Οὐδ' ὡς ἀμφιβλοισιν νόμος καὶ χέρσον ἔχουσιν
539 Καὶ μαλακοῖς γὰρ οὖσιν ἐν ὕδασι ρυκτι καὶ
[ήοι.

Ἀμφιβιδίον ἐστὶν ἅπαν ἐνυδρόχερσον, ὡς οἱ πηδη-

τικοὶ βάτραχοι καὶ παγοῦροι λοξοδρομοῦντες, ὅσα
τε βιοὶ τοῖς μαλακοῖς ὕδασι καὶ τῇ ξηρᾷ διαιτώ-
μενα. Καὶ γὰρ ὡσπερ εἰσὶν ἂ μὴ χωρὶς οἶόν τε ζῆν
ὑδατος, αὐθις δ' ἄπερ ἐν ὕδασι ζῆν τῶν ἀμηχάνων·
οὕτω δὲ κατ' ἀμφω ζῆν ἔθηκε νόμος εἰσὶν ἄπερ, νό-
μος δὲ γενικῶς διατρέχων, φύσις ἐστὶν δηλονότι·
καὶ τούτους δὲ τοὺς γεγαμηκότας ἀπεικάζει Γρηγό-
ριος ὁ πανάριστος, πῆ μὲν τοῖς μαλακωτέροις τοῦ
γάμου τρόποις ἐντετηκότας· πῆ δὲ τοὺς κατ' ἀρετὴν
τραχυτάτου βίου τῇ στερρότητι προσανέχοντας, τῷ
πρὸς ἀρετὴν ἐπιπλάστω σχήματι μορφουμένους.

291 Ἀσπίδος οὐ μέγα τύμμα, δίδωσι δὲ γ' ἀ-
[τίκω πότμῳ (1)

292 Ὑπαναλέψ, καὶ τερπνὸς ἀναπνεύουσιν δλεθροῖς.

Τῶν ἐχιδναίων γενῶν ἰοδόλων ἀσπίς μικρὸν μὲν
καθάπτεται τύπτουσα, τοσαύτην δὲ τὴν ἐνέργειαν
ἔχει, ὡς ἡδονὴν ἡγεῖσθαι τὸν δλεθρον. Ὡσπερ οὖν οἱ
ψωριῶντες ἡδονὴν ἐκ τοῦ πάθους κνιζόμενοι περι-
ποιούνται, τοῦ χυμοῦ κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν
καὶ τοῦ αἵματος ἐπιτρέχοντος, οὕτω δὲ καὶ τοῖς ὑπὸ
τῆς ἀσπίδος τυπτομένοις αἵμα κατακάρδιον ἐπιτρέ-
χει σὺν μελανίᾳ· τῇ μὲν οὖν ξέσει τοῦ σώματος,
καὶ τῇ τῶν φυσικῶν πόρων κινήσει, τὴν ἡδονὴν
προσγίνεσθαι, ἀναμφιβόλον· ἐφέλλεται δὲ τὸν ὕπνον
θαλπόμενον καὶ τὸ σῶμα· καὶ γὰρ οἱ μεθύοντες,
ὑπὸ βαθεῖ καταφέρονται ὑπὸ τῆς τοῦ οἴνου θερμύ-
τητος συγκατόμενοι, καὶ μικρὸν ἀνανήφοντες ἀμέλει
τῷ ψυχρῷ προσανέχουσιν ὕδατι τὴν προσγινομένην
παρὰ μισθούμενοι δῖψαν, οὐκ οἰνοποσίᾳ τὸ λοιπὸν, ἀλλ'
ὕδροποσίᾳ· τοσαύτη μὲν ἐκ φύσεως τῷ θηρίῳ καυ-
στικὴ πρόσεσι δύναμις, ὡς ἅμα τῷ τυπῆσαι τὸ
κατακάρδιον αἷμα διαθερμᾶναι, καὶ πρὸς ὕπνον
ἐφέλλυσασθαι, καὶ τερπνὸν τοῖς ἀποφυγοῦσιν ἀπο-

simile; unde fit ut pondus grave impositum ferat corpori molliori, difficilisque incedat isto ponder-
aggravata. In testudine igitur corporis animæque natura oculis subjicitur. Anima levis, corpus plumbeum -
Corpus, utpote pars gravis, animam, partem leviolem, attrahere conatur. Habet autem anima facultatem
corpus retrahendi. Quod enim in sensus non cadit, ex ipsius natura speculando comprehendimus; vñ
autem logica atque intellectualis corporis velut magistra est; quare etiam ubi in imum trahitur, vim contr-
naturam patitur. Testudo animal est facile superatu; quod enim ei superimpositum est tegumentum
mirum quantum obstat; vivit igitur et movetur, sed lento gradu et gravate ob illud, quod diximus, impe-
dimentum. Quod igitur dicit Gregorius, hoc est: Matrimonio juncti læto quidem gradu versus Deum
procedunt, sed jugum matrimoniale molestias iis parat, et hoc quidem demonstrare vult Theologus
exemplo a testudine sumpto.

Amphibium est omne animal aquaticum ut ranæ salientes, ut paguri, oblique incedentes, quodcumqu-
denique in aqua dulci degit et in continente. Quemadmodum enim sunt quæ extra aquam, et iterum qu-
in aqua vivere nequeunt, ita reperiuntur quibus utrobique vivere proprium est. Ea lex generalis ipsa natur-
est. Gregorius eos qui matrimonio vincti sunt describit modo ut effeminatis moribus laborantes modo eo-
qui virtutis studio durissima quæque tentant, cum iis comparat qui speciem tantum virtutis præ se ferr-
satagunt.

Et serpentem venenatorum genere vipera levi ictu vulnerat, sed tantam habet efficaciam ut mors illat-
voluptuosa videatur. Quemadmodum scabiosi, dum se scabunt, voluptatem ex morbo capiunt, ubi humo
et sanguis cutem pervadit, ita iis etiam qui viperae morsu tacti sunt, cruor niger subvenit. Certum porro-
est pruritu membrorum et meatuum naturalium affectione voluptatem quamdam enasci et dulcem corpo-
offundi somnum. Etenim ebrii quoque vini calore æstuantibus alto tenentur somno, et paululum resipiscen-
aquam frigidam, ut sitim extinguant, bibunt, vini immemores, aquam sitibundi adcentes. Inest autem
illi bestiolarum tanta vis sanguinem ipso ictu cauterizandi, ut statim post vulnus cruor præcordialis perca-
lescat, ad somnumque perducatur, atque ita moribundis lenem afferat mortem. Ita quoque, ait Gregorius
noster, dæmon, qui brevem, ut videtur, voluptatem animæ aut exiguam vitæ curam ingerit, per somnum
indolentem interimit.

Fabulantur phœnicem avem vivere absque sodalitiō, et exactis fere quingentis annis hoc modo mori

(1) Ex carmine cui titulus: *Præcepta ad virgines*, ed. nov. p. 359.

ποιήσαι τὸν θάλασσαν· οὕτω μὲν οὖν, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, μικρὰν ἰδρονὴν τῇ ψυχῇ τὸ δοκεῖν ἐνθήμενος ὁ δαίμων, ἢ τινα τῶν εὐτελέων φροντίδα βιωτικῆν, τερπνῶς ἐν ὑπνῷ τῇ βραθυμίᾳ καταφρονεῖ:

526 Ὡς δ' ὄρνιν φοίνικα φάτις θνήσκοντα νεάζειν

527 Ἐν πυρὶ τικτόμενον πολλῶν ἐτέων μετὰ

κύκλι,

528 Γηραλῆς κορίης ξείνον γόνον αὐτογένηθλον,

529 Ὡς οἱ γε θνήσκοντες ἀείλῳι τελέθουσιν.

Φήμη τίς ἐστὶν περὶ φοίνικος ὄρνέου ὡς μόνον ἐστὶν, ζεύγος μὴ κεκτημένον· τοῦτο δὲ κατὰ χρόνον τινα, (σχε)δὸν λέγουσι δὲ πεντακοσίων ἐτῶν, ἀποθνήσκειν τούτων τὸν τρόπον· Συλλέγει ξύλα θησαυρίζον εἰς ἓνα τόπον, ἐφ' ὃν ἀφ' ὕψους ροιζηδὸν καταφερόμενον ἀναδιδῶσι πῦρ, ὅθεν ἀναφλέγεται πυρκαϊά· θνήσκει δὲ, φησὶ, συγκαίόμενον, ἐκ τῆς κορίης δὲ πάλιν ἀναφύεται· τοῦτο δὲ μῦθος ἐστὶν γραῶδης, Ἑλληνικῆς ἀπήχημα τερατολογίας· οὐδὲ γὰρ τοῖς κατὰ τὸν Νῶε πτηνοῖς ἢ κτήνεσι καὶ θηρίοις ἀπηριθμηταί τι· δύο δύο γὰρ ἢ ἑπτὰ ἑπτὰ πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπετέθη τῶν πάντων, ἄρσεν καὶ θήλυ· πᾶσα σὰρξ διεφώνησεν ἀπὸ τοῦ γενομένου κατακλυσμοῦ, πλην τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ· ὡς μῦθον εἶναι φάσμα τὸν περὶ τοῦ φοίνικος ὄρνέου λόγον· οὐ γὰρ ὡς ἀληθὲς ὁ θεολόγος τοῦτο παρεισάγει βέβαιον ἀποδεικνύς, ἀλλ' εἶναι, φησὶ, κατονομάζει· ταύτη δὲ τὸν κατὰ τοὺς παρθενεύοντας βίον ἐξεικονίζει· καὶ γὰρ ὡσπερ, φησὶν, ἐστὶ φήμη τὸν φοίνικα νεάζειν τικτόμενον ἐν πυρὶ πολλῶν μετὰ κύκλους ἐνιαυτῶν, οὕτω δὲ καὶ οἱ βιούντες κατ' ἀρετὴν ἅπαντες ἀποθνήσκοντες τοῖς ἐν κόσμῳ βιωτικοῖς, ἀθάνατοι γίνονται, τῷ πάθῳ τοῦ δεσποῦ Χριστοῦ πυρπολούμενοι.

Μηδὲ τῇ ζωῇ βαλέην ἐγενήθια σάρκα

Ἥ τε καὶ ἰεμέτην περ, ὅμως κατὰ τῆα πέδησεν.

Φησὶν ὁ πάνσοφος τὰ θεῖα Γρηγόριος ὅτι δεσμός ἐστὶν ἡ σὰρξ ἥτοι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς τοῖς κατὰ θεὸν πολιτευομένοις· ἐκ παραγώγου δὲ τοῦτο φησὶ καὶ . . . ἐν θαλάσῃ ὃν καλοῦσιν ἐγενήθια, μικρὸς μὲν καὶ λίαν εὐτελέστατος, ὅ κατὰ τῆς ῥάχης ὀστέον προσίδρυται, καὶ μάλα βραχύ· φορτίδι δὲ περιτυγχάνων οὗτος μυριαγώγῳ σκληροῖς ἀνέμοις ἐλαυνομένη τῇ σκάφῃ προσπήγνυσι τὸ κατὰ τῆς ῥάχης ὀστέον· ταύτην δὲ διεμποδίζει καίπερ φορῶς ἔλκομένην, μὴ συγχωρῶν προβαίνειν περαιτέρω, καὶ τοῖς ἀσχέτοις περ ὕδασι ἐπιπλέουσιν· τοσαύτην δυνάμιν εὐτελέστατος ὢν ἐκ φύσεως ἔλαχεν· οἷόν ἐστιν, ὁ θαυμάσιός φησι θεολόγος, τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα, κἂν μικρὰ φροντίς εἶναι δοκεῖ καὶ τῶν εὐτελέων, ὅμως ἐπέχει τὴν ἰσχυρὸν καὶ ταχύτατον πλοῦν, καὶ τῆς ψυχῆς τὸν κατὰ θεὸν δρόμον παρεμποδίζει.

534 Ὡ φύσι παμμήτεια, σὰ δ' οὐκ ἐμὰ θαύματα

λέξω,

535 Ὅσσα καὶ ἐν χέρσοισι καὶ ἐν πελάγεσσιν

ἔθηναι.

Τὴν φύσιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος πάντων μητέρα φησὶ, καὶ γὰρ ἐστὶν πάντων γενέτις· πᾶν γὰρ ὃ πέφυκε τῶν ὄντων φύσις ἐστὶν, ὃ δὲ μὴ φύσις, ἀνύπαρκτον δηλονότι· τὰ σὰ δὲ θαύματα, φησὶν, ὧ φύσι μητερ ἀπάντων, διηγήσομαι, ὅσα καὶ ἐν θαλάσῃ ἐποίησας καὶ ἐν τῇ γῆ.

536 Πυνθάνομ' ὡς πτερόεσσα τρυγῶν τρυγόνος

φιλιου

537 Χηρωθεῖσ' ὁμόλεκτρον ἐδὸν ποθέουσα σαδ-

φρων,

538 Οὐ δέχεται πόσιν ἄλλον ἐῆς καθύπερθε κα-

λιῆς

Ligna collecta in unum comportat locum; dein ex alto delapsus excitat ignem quo rogos incenditur, ibique perit, e cinere renascendus. Est autem hæc fabula anilis et superstitionis Græcorum complementum. Nam Noe temporibus nihil de avibus, armentis aut cæteris bestiis demitur: siquidem bina aut septena ex omnibus in arcam recepta sunt, mas et femina. Exstincta dehinc, ortu diluvio, omni carne, exceptis iis qui in arca, sole clarius patet quidquid de phœnice narrant, meras nugas esse. Nullatenus enim Theologus hanc rem ut certam asserit et probatam, sed ut fama tralitam; nihilominus tamen cum cælibe vita componit, dicens: Quemadmodum fama est, phœnicem exacto multorum annorum spatium renovari natum in igne, ita etiam quicumque virtutis amore rebus mundanis abrenuntiant, immortales fiunt Christi Domini amore lucensi.

Gregorius rerum divinarum peritissimus iis qui secundum Deum vitam instituere cupiunt, carnem vel carnis sensum ait impedimento esse. Ex deductione autem ea dicit... piscis in mari quem vocant remoram. Est quidem parvus ac minutissimus, spiuam quam in dorso gerit brevissimam, grandi navi onerariæ vento violento agitatæ impingit, eamque licet secundo feratur vento profundisque insideat aquis, quominus ultra progrediatur impedit. Tanta est vis bestiolæ exiguæ. Eadem est, admirandus dicit Gregorius, sensus carnalis conditio, qui quamvis leve et vile quid esse videatur, tamen cursum incitatum celerrimumque remoratur et animæ ad Deum festinantis cursum impedit.

Naturam Gregorius Theologus omnium matrem appellat, quia omnium est genitrix. Quodcumque enim procreatum est, ad naturam pertinet, ita ut quod non est de natura, omnino essentia careat. Ego autem, o natura omnium mater, mirabilia tua enarrabo, quæ in mari et in terra fecisti.

Turtur avis ex earum quæ puræ dicuntur ordine, castitate naturali summoque erga maritum amore eminent. Ubi primuam virgo cum marito copulata est et commercio connubiali delectata, illi soli adhæret, alium non admittit, nec viventi solum intemperatam conservat thalamum, sed mortuum aut captum eodem amore prosequitur. Non enim aliam avem in nidum recipit, semper ejus quem virgo admittit de iderio tenetur, de absente dolet, eum investigando circumerrat, quia vitam solitariam non sustinet, donec lugens et alta voce clamans, casto maris desiderio et ipsa capiatur eodemque quo ille fato intereat.

Cornix, avis nigra, inter impuras quidem recensetur, castitate autem innata non minus quam turtur præcellit; amisso enim dilecto virginitatis sodali, omnem avem masculam odio habet. Garrulam autem

"Ορνεον ἡ τρυγῶν τῶν καθαρῶν προσαγορευομένη, σωφροσύνην δὲ φυσικὴν ἔχει καὶ πολλὴν τὸν εἰς τὸν ὁμόζυγον πόθον· αὕτη μὲν ἐκ παρθενίας αὐτῆς ἄρ-
 ρενι (1) συνάπτεται καὶ τῷ πρὸς αὐτὸ τέρπεται γάμφ, τούτῳ μόνῳ προσανεχομένη, δεύτερον οὐκ ἐπιδεχομένη· καὶ ζῶντι μὲν τὴν πρὸς τὸν ἀμίαντον κοίτην διαφυλάττει, θνήσκοντι δὲ καὶ θηρωμένῃ τῆς αὐτῆς ἔχεται φιλίας, οὐκ ἐπιδέχεται γὰρ ἕτερον ὄρνιν ὑπεράνω τῆς καλιᾶς, τὸν ἐκ παρθενίας ὁμόζυγον ἐπιποθοῦσα, μὴ παρόντος δὲ συμπάσχουσα τρόπον, καὶ εἰς ἀσθησιν ἐρχομένη πλανᾶται, στάσιν ἀνὰ τὰς ἐρήμους οὐκ ἔχουσα, μέχρις ἀλῶ καὶ αὕτη τῷ πένθει, μακρὰ βροῦσα, σωφρόνως τῷ πόθῳ τοῦ ἀνδρὸς ἡ σοφῆ συνφθειρομένη.

540 Οὐδὲ μὲν οὐ λακέρυζα μελάγχροος, ἀλλὰ

541 Ζῶσι κουριδίωιο πόθῳ τμηθεῖσα κορώνη,
 542 Πάντα πόσιν στυγέουσα, ἐπὴν φιλῶν ὄρνιν

"Ορνεον ἡ κορώνη μέλαν τῶν ἀκαθάρτων προσαγορευομένη, σωφροσύνην δὲ φυσικὴν ὡσπερ οὖν καὶ ἡ τρυγῶν κεκτημένη αὕτη· ἐπειδὴν γὰρ τὸν προσφιλεῖ καὶ παρθενικὸν ὄρνιν ἀπολέσῃ, πάντα μισεῖ ἄρρενα ὄρνιν· φλύαρον δὲ ταύτην ὁ θεολόγος φησὶν, οὐ τὸ (2) προσφυὲς ἐνταῦθα καὶ φυσικῶς ὑποφαίνων· οἱ μὲν γὰρ κόρακες τὸ πολλὰ κράζειν ἅπαντες ἔχουσι πεφυκὸς, ὡς αὐτὸς ἀλλαχοῦ τοῦτο δηλῶν ὁ θεολόγος φησὶ,

Δεῖπνον ἔθηκας ἀμετροδοαῖς κοράκεσσιν·
 ἡ δὲ πενθοῦσα κορώνη καὶ ξένον παρὰ τοὺς ὁμογενεῖς ὄρνεις κωκύουσα, τοῦτον σεσημειῶται τὸν τρόπον· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων εὐτάκτως φωνοβολουμένων, ἐξ ὧν τοῖς οἰωνοσκόποις πρόσεστιν οἰωνίζεσθαι, μᾶλλον ἀνευδότης τῇ αὐτῇ καὶ ὡς ἐκ περιστάσεως λεπτοτέρα φωνῇ τὸ πένθος κατασημαίνει, μηδεμίαν ἔχουσα στάσιν ἀσχετα περικράζουσα, πενθικὸν ὀλολύζουσα, ταῖς ὑποσυρομέναις φωναῖς καὶ ταῖς ἐκ τόπων εἰς τόπους συνεχέσιν ἀμείψουσιν· οὕτω μὲν οὖν ἡ μελάγχροος ἀλλὰ σώφρων, τῷ πρὸς τὸν ὁμόζυγον φιλητρῶ συνδιόλλυται κορώνη.

543 Ἰχθύσι δ' εἰναλλοισι νόμος, καύροις μὲν

544 Ἀμφὶ γάμους, πολλοῖς δὲ σοφροσύνης τε

544 Καὶ θαλάμων, ἀλόχων τε· δίκη δὲ τε πάν-

Τοὺς θαλασσίους ἰχθύας ὁ θεῖος Γρηγόριος περὶ τὴν γαμικὴν δρεξίν φυσιολογῶν, τοὺς μὲν φησὶν ἀθεμίτους, τοὺς δὲ σωφροσύνης φροντίζοντας· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀγγελῶν ἐπέρχονται τὸν ὀστρον φέροντες ἀσημάντοις, οἱ δὲ φροντίζουσι περὶ γυναικῶν, καὶ παστάδας, τοῦτ' ἐστὶν θαλάμους, κατασκευάζουσιν ἑαυτοῖς, καὶ ὡσπερ αἰδοῦμενοι προφανῶς ἀναιδεῖν (3) ἐπιμιχθῆναι, κατὰ τοὺς θαλάμους εἰσιόντες ταῖς ἰδίαις μόνον συγγίνονται γαμεταῖς ἐπ' ἀλλήλοις τερπόμενοι καὶ τοῖς θαλάμοις προσκαρτεροῦντες καὶ μηδενὶ τῶν ἔξω μιγνύμενοι· δίκη δὲ, φησὶν ὁ θεῖος θεολόγος, παρ' αὐτοῖς βασιλεύει, καὶ γὰρ τοῖς πορνεύουσιν οὐ συμμίγνυνται· μάχονται δὲ καὶ περὶ θαλάμων εἰκός, καὶ τοὺς ἀκрасία φύρδην ἐπιόντας ἀποτρέπουσιν, φυσικὴν λαχόντες τὴν εἰς τοῦτο κατάστασιν.

546 Ἄλλοι δ' οὐ πλέουσαι ἐνὸς μοτέουσι τό-

547 Ἄλλοι δ' εἰαρινῇ μούνη φιλότηι γάννυται,
 548 Καὶ πλέουσαι, μέτρον δὲ φύσις ἐπέθηκε πό-

Τῶν μὲν οὖν ἰχθύων εἰσὶν οἵτινες ἀπαξ τίκτοντες ἀρκοῦνται, καὶ δευτέραις οὐκ ἐπιτρέχουσι συνουσίαις· ὡσπερ τῇ φύσει δουλεύοντες, καὶ τὸ πλεόν παρὰ φύσιν ἠγούμενοι· μέτρον δὲ τοῦτοις τῶν πόθων ἡ φύσις ἐπέθηκεν· οἱ δὲ πλείους τῶν ἰχθύων, κατὰ τὸν τοῦ ἔαρος καιρὸν ἐπιμαίνονται τοῖς γάμοις, τότε πρὸς συνουσίαν ὡσπερ ἐκ τῆς τῶν καιρῶν ἐκκрасίας κινούμενοι, μένουσι δὲ τὸν ἐπιλοιπον χρόνον ἀφροδισίων ἄτερ, ὡς οὐκ ὄντος παρ' αὐτοῖς ἄρρενος ἢ θηλείας διατελοῦντες.

559 Καιρὸς δ' αὖ φιλότητος ἐνήθεός ἐστιν ἀπασιν

560 Ἡερίοις ἀλλοις τε, καὶ ὄσο' ἐπὶ γαῖαν ὀδεύει.

561 Οὐδ' ἐκτὸς προχέουσι ὄρνιν φύσιν, ἀλλὰ

562 Ὀρνα μαργαλινοτες ἐπὴν σφέας εἶαρ ἐγέληρ -

vocat illam Theologus, naturalem ejus indolem volens indicare. Omni namque corvino generi id proprium est ut multum vociferetur, id quod alibi ipse Theologus dicit.

Epulas struxerunt corvis perquam garrulis.

Cornicem avem lugubrem inusitato more avibus ejusdem generis se immiscentem hoc modo se gerere tradunt: Dum cæteræ aves concinne et modulate canunt, unde auguribus licet augurari, hæc indesinenter voce plus minus molli quem sentit luctum indicat sonos longiores emittendo, dum ipsa ex alio in alium locum errat, flebiliter cantans; atque ita cornix pulla castaque avis conjugis desiderio correptus emoritur.

Divinus Gregorius de nuptiarum natura disputans, piscium marinorum alios quidem dicit legibus carere, alios castitati studere. Alii enim catervatim in promiscuam voluptatem ruunt, alii connubia petunt cubilia, id est, thalamos parant et cum præ pudore, ut videtur, palam coire recusant, illos ingressi non nisi cum conjugibus rem habent, et cum alienis coire nefas habent. Mos apud eos receptus observatur dicit Theologus; non enim cum vulgivagis coeunt, imo pro thalamis dimicant, illegitimos aggressores inde repellentes, a natura ipsa in hoc adjuti.

Sunt pisces qui partu semel edito secundas nuptias non affectant: natura enim convenienter vivunt e quidquid ultra est præter naturam esse credunt. Et revera natura huic voluptatum generi limites præscripsit. Plurimi piscium verno tempore utpote ad hoc opportunissimo ad coitum concitantur, per reliquum tempus caste vivunt ita ut nec mares nec feminas apud eos inveniri dixeris.

(1) Cod. ὄρνη.

(2) Leg. οὔτω.

(3) Leg. ἀναίδη.

565 Καὶ ὁ μὲν μιγάδουσι ἐπαύσουσι γάμοισι,
564 Τοῖς δ' ἄλοχοι τε μέλουσι φίλοι, καὶ θεσμὸς
[ἔρωτος·
565 Οἰστόκος δ' ἄλλοισιν ἐπάρκιος ἔπλετο μίξις.

Φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος ὅτι καιρὸς ἐστὶν ἐπιτή-
δειος πᾶσι τοῖς ἀερίοις καὶ ἐναλίοις καὶ ἐπιγείοις
τοῦ γάμου καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους μίξεως· οὐδὲν δὲ
τῶν ὄρων τῆς φύσεως ἐξωθεν διεκχέει, οὐδὲ παρὰ τὸ
συγγενὲς ἀλλογενεὶ μίγνυται· ὄρος δὲ φύσεώς ἐστιν
ἡ σπερματικὴ καταβολὴ τε καὶ δύναμις· οὐδὲν οὖν
τῶν ἀπάντων παρὰ τὸν συγγενέστερον ὄρον τῆς
φύσεως καταβάλλεται, δεσμοῦνται τρόπον τινὰ
πάντα, μαινόμενα μὲν εὐκαιρῶς, ἐπειδ' ἂν ὁ τοῦ
ἔαρος καιρὸς διεγείρει, μετὰ τὸ τὴν φύσιν ἐξυπηρε-
τήσασθαι δὲ ἐπεχόμενα· τὸ μὲν οὖν θῆλυ τῶν ἀρρέ-
νων ἐγκυμονήσαν ἀποτρέχει· τοῦ δὲ θήλεως κατὰ
γαστέρος ἔχοντος, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαβόμε-
νον, ἀποπηδᾷ τὸν ἀρρένα· διὸ καὶ τὴν γυναῖκα θη-
λυτέραν οἱ σοφοὶ προσηγόρευσαν· πασῶν γὰρ ἐν πάσῃ
τῇ κτίσει θηλειῶν μετὰ τὴν σπερματικὴν σύλληψιν οὐκ
ἐπιδεχομένων τὸ ἄρσεν, ἡ γυνὴ τοῦτο ποιεῖν οὐ
παραιτεῖται, καὶ μετὰ τὸ συλλαβεῖν ἐπιδεχομένη τὸν
σπερματιστὴν ἄρσεν· καὶ πᾶν μὲν ἄλλο τι τῶν γε-
νῶν θῆλυ προσαγορεύεται, θηλυτέρα δὲ ἡ γυνὴ τοῦ-
τον ὡς ἐφημεν τὸν τρόπον, τοῦτ' ἐστὶν θηλείας θη-
λυκωτέρα· καὶ μέντοι τῶν ἀερίων καὶ χθονίων καὶ
θαλαττίων εἰσὶν ἃ ταῖς θηλείαις ἀκρατῶς μίγδην
ἐπιπηδῶσιν, οἷς δὲ φροντίς ἐστὶ καὶ γαμικῶν θαλά-
μων καὶ προσφιλῶν γαμετῶν· ἄλλοι δὲ πλὴν ἐνδὸς
οὐ μοχθοῦσι τοκετοῦ, τῇ φύσει τὸ πρόσφορον χα-
ριζόμενοι, καὶ αὐτῷ τοῦ δημιουργοῦ λόγου προσ-
τάγματι πεπιθαροῦντες, ὡς ἐντεῦθεν τὴν ἀκράτειαν
παρὰ φύσιν εὐδῆλον εἰσηγήθηται· καὶ γὰρ αὐτὸς
ἐπάγει Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὡδε φάσκων· Εἰ δὲ καὶ
τοῖς ἀνοήτοις περὶ σωφροσύνης λόγος ἐστίν, καὶ
αὐτῆς μέλει τούτοις, ὦ ἄνθρωπε, τὸ πλάσμα τοῦ

θεοῦ κατ' εἰκόνα τιμηθεὶς οὐ σωφρόνως ζήσῃ, καὶ
τῶν ἀνοήτων ὑπερέκεινα θελήσῃ; πανεὶ που δῆλον.

568 Ἄλλοις αὐτομάτῃ σαρκὸς δόσις οὐχ ὄπ'

569 Θειοτέρου τὴν οὐτι σωφροσύνην κίλευσιν.

570 Ἐμπαγε μὴν γέρας ἐστὶ θεύδοτοιο ἕβριος
[ἐκτός·

571 Ζώσιν, εὐδιδωρτὰ τ' ἔχειν ῥόδον, ἠδ' ἀτινακτον.

Τοῖς μὲν, φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ἀφ' αὐτῆς
ἡ σὰρξ δέδεται, τῶν πρὸς συνουσίαν μηδενὸς λόγον
ποιουμένη· ταύτην δὲ σωφροσύνην οὐ λέγουσιν οἱ
σοφοὶ· τὸ γὰρ παρὰ γνῶμην ὡσπερ ἐξ ἀδυναμίας
ἐγκρατεῖν ἠδονῆς, οὐκ ἂν κληθεῖη σωφροσύνη· τιμὴν
δὲ καὶ δῶρον θεῖον ὁ Θεολόγος καλεῖ τὸ ζῆν ὁπωσοῦν
χωρὶς ὕθρεως, καὶ τοῦ πάθους ἡρεμεῖν ἐν τούτῳ τῷ
μέρει, καὶ τὸν νοῦν ἀσάλευτον ἔχειν· τὸ γὰρ μὴ
πρὸς ἠδονῆς παρενοχλεῖσθαι, τὸν νοῦν ἀκλόνητον δια-
φυλάττει· σώφρονες μὲν οὐκ εἰσὶ τινες οἱ φυσικῶς
ἢ κατ' αἰτίαν τινὰ τῆς ἠδονῆς ἐστερημένοι· ζῶντες
δὲ καθ' ὅν ἐφημεν τρόπον ἀτάραχοι, θεδθεν γέρας
ἔχουσι τοῦτο.

579 Οὐδὲ πυρὸς μαλεροῖο διατρέχει ἠθετὸς γαίης

580 Σκαίρουσα χθαμαλοῖσι ποσὶν τυτθὴ σαλα-
[μάνδρη.

Τῶν ἐρπιστικῶν γενῶν εὐτελέστατον ἡ σαλαμάν-
δρα· τὸσαύτην δὲ δύναμιν ἔχει φυσικὴν, ὡς πυρ-
καῖαν κατασθενύνει· καὶ γὰρ φλογὸς ἰσχυρᾶς ἀνα-
ριπιζομένης, μέση διαλλομένη, τοῖς εὐτελεστάτοις
ποσὶν ὡσπερ σκιρτῶσα, τὴν τὸσαύτην σβέννυσι
φλόγα, φυσικὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν κεκτημένη.

581 Ἰχθύς δ' ἔμπυρος ἐστὶ, καὶ οὐ κυρὸ δάμνασ'

582 Ἐμπυρος, αἰθόμενος δὲ μέσης διαλύμπεται
[ἀλμυρῆς.

Ἔστιν ἐν θαλάσῃ τις ἰχθύς ἔμπυρος· οὗτος γὰρ
μέσῃ διατρέχει τὴν θάλασσαν ἐπιπολάζων τοῖς ὕδασι
βοιζήδον· ὑφάπτεται δὲ βοιζούμενος, καὶ φλόγα πολ-
λὴν ἀναριπίζει μέσος τῶν ὑδάτων· οὗτος μὲν οὖν

Divinus Gregorius dicit omnibus animalibus quæ in aere, in mari, in terra degunt, statum esse unionis congressusque tempus. Nihil citra naturæ voluntatem effundunt; nonnisi cum sui generis individuis congregantur. Natura autem finem propositum in seminis effusione et efficacia posuit. Et cum nihil præter naturæ voluntatem perditum ire possit, animalia secundum certas leges copulantur, æstro tempestivo perciti; post tempusque vernum, ubi naturæ satisfactum est, abstinentiam exercent. Et femina quidem quando concepit, mares fugit, et ubi se gravidam sentit, a consuetudine carnali prorsus recedit. Inde doctores feminam plus quam feminam dixerunt; dum enim omnes totius creationis femine, post conceptum, marem ultra non admittunt, uxor idem facere non vult, quippe quæ, etiam gravida facta, mariti complexum non recusat; unde fit ut, dum omnes omnium animalium femine hac appellatione designantur, uxor humana tantum plus quam femina habeatur. Ex animalibus aeriis, terrestribus, aquatilibus sunt quæ cum omnibus indiscriminatim coeant; aliis thalamus nuptialis et conjux unice dilecta curæ sunt; alia unum modo partum edunt, naturæ sic et Creatori satisfactientia, et indicio sunt, incontinentiam naturæ contrariam esse. Audi Gregorium hunc in modum loquentem: Si vel bruta continentiam vocem audiunt, tu homo, quem Creator secundum imaginem suam formavit, caste non vixeris, pejora quam bruta appetiveris?

Divinus Gregorius hæc ait: Sunt qui carnem sponte vinciam habeant, nullam coitionis rationem habentes. Qui ita sunt, temperantes a viris sapientibus nequaquam appellantur. Resistere enim voluptatis illecebris sine consilio et propter impotentiam, continentia vocari nequit. Cæterum vivere sine probro et hac in re invictum a voluptatibus animum habere Theologus ornamentum et donum divinum nuncupat. Certe, qui voluptatibus resistit, mentem servat imperturbatam. Quare si quis vel natura vel de alia quapiam causa voluptatis expertus vivit, continens haberi nequit; tranquille vero, sicuti diximus viventes, divinæ id gratiæ acceptum referre debebunt.

Salamandra reptilium minutissima tanta tamen vi a natura prædita est, ut rogam extinguere valeat. Etenim flammam transcurrens, imo pedibus perniciter persaltans, sine mora exstinguit.

Vivit in mari piscis quidam igneus, qui undas aquarum non sine strepitu pernatat, flammaram velut globum post se trahens et circumfundens. Ignitus igitur (ex se ipso autem flammam provocat) neque commixtus igne domatur, nec quocunque modo destruitur, sed vitam conservat, unaque cum cæteris piscibus in mari profundo versatur; a natura enim habet ut flammam proprio motu accendere valeat, ab igne

ἐμπυριζόμενος (οἰκοθεν γὰρ ἀναριπίζει τὴν φλόγα), οὔτε τῷ πυρὶ δαμάζεται συμφλεγόμενος, οὐδ' ὅπως ἂν λωθᾶται· μένει δὲ ζῶν καὶ τοῖς ἄλλοις ἰχθύσιν ὑφέρων, καὶ τὸν βυθὸν διανηχόμενος συνδιαίταται, φυσικὴν ἔχων τὸ πυρὸν οἰκοθεν ἀναφλέγειν, ὑπὸ δὲ τοῦ πανδαμάτορος πυρὸς μὴ διόλλυσθαι· μέσση δὲ τὴν θάλασσαν διατρέγων, τὰ μὲν παρατυγχάνοντα κύματα διασχίζει, μένει δὲ λαμπόμενος καὶ τοῖς πολλοῖς ἕδασι μὴ σθεννύμενος, τῇ καυστικῇ τῆς φύσεως ἐπιδόσει τῶν θαλαττίων κυμάτων ἐπικρατῶν.

583 Οὐδὲ λίθος μάγνησσι σιδήρεον ἄλλοι ἀνέλκει.

Λίθος ἐστὶν ὁ μαγνήτης· οὗτος φυσικὴν ἔχει δύναμιν ὥστε τὸν σιδήρον ἀνιμάσθαι· καὶ γὰρ ὑπεράνω τιθέμενος σιδήρου, τοῦτον ἀνέλκει, κἂν ὄλιμος ἦ, κἂν ὅτι τῶν βαρυτάτων καὶ μήκοθεν τιθέμενος ὁμοίως ἐφέλκεται τοῦτον, φυσικὴν εἰς τοῦτο δύναμιν κεκτημένος.

584 Οὐδ' ἀδάμας ἀδάμαστος οὐδ' οὐ σέλας ἦκε σιδήρω.

Ὁ μὲν ἀδάμας λίθος ἐστὶν ἐξ αὐτῆς δηλῶν τῆς προσωνυμίας τὸ τῆς φύσεως ἀνυπότακτον καὶ στερρόν· οὗτος δὲ σιδήρῳ τῷ πανδαμάτρει τυπτόμενος μᾶλλον αὐτὸν ἀντιτύπτει· καὶ γὰρ ὡς κηρὸς ὁ ἀδάμας ἐπισέρχεται· μολιδοῦ δὲ τούναντιον δαμάζεται, θλάται γὰρ, ἐπειδὴν αὐτῷ προσραγῇ.

585 Θεϊνόμενος, ἄλλος δὲ σελάσσειται ὕδατι βαιῶν.
586 Ὑδατι μὲν σέλας ἦκεν, ἀπηγύσθη δ' ἀρ' ἐλαίῳ.

Ἐνταῦθα (1) τυπτόμενος εἰς μέρος λόγου κεῖται τῷ περὶ τοῦ ἀδάμαντος στίχῳ προσκείμενος· ἡ δὲ ἄλλος... συντάξεως ἄρχον ὑποφαίνει· ἄλλος δὲ, φησι, σελάσσειται ὕδατι μικρῷ λίθος, τοῦτ' ἐστὶν ἄλλος· καὶ γὰρ ἐν τοῖς λίθοις γένος ἐστὶν ὅπερ ἀνάπτει βρανιζόμενον ὕδατι· ὅπόσον γὰρ προσεγγίζει τῷ βεῖθρῳ νοτιζόμενον, τοσοῦτον καιόμενον ἀποβάλλει τὴν λαμπρότητα, προσφαύων δὲ τῷ ἐλαίῳ σθένεται· τὸ μὲν λίθον ὄντα σελαγίζοντα παρὰ φύσιν κεκτημένος, τὸ δὲ τρέφειν τὸ πῦρ τῇ τοῦ ὕδατος φύσει καὶ τῷ ἐλαίῳ κατακοιμίζειν, ὑπὲρ φύσιν ἐπιδεικνύμενος.

587 Ὅσσα δ' αὖ καὶ τῶνδε παρμίτερα θαύματ' ἔασιν

588 Τίς κεν ἀριθμήσειεν, ἐπεὶ παρὰ πόλλ' ἀγορεύειν.

589 Παῖζει γὰρ λόγος αἰπὺς ἐν εἶδει παντοδαποῖσι

590 Κιτῶν ὡς ἐθέλει κόσμον ἐν ἐρῶ καὶ ἐρῶ.

591 Παῦρα δ' ἀπὸ πλεόνων μυθήσομαι, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς

592 Ἔδρακον, ὧν δὲ βίβλοι, ὧν δ' οὐατα πιστὴν ἔδωκαν.

Πολλῶν ὁ θεὸς Γρηγόριος φύσεις σκεψάμενος, καὶ τῷ λόγῳ προσθέμενος τοῦ δημιουργοῦ λόγου τὴν παμποικίον θαυμάζει τέχνην, ὧδε λέγων· Ὅσα πάλιν καὶ τούτων πρότερα θαύματά εἰσιν, τίς ἂν διηγῆσεται; ἢ τίς ἐξοριθμῆσεται; ἐπεὶ δὲ πάρεστι πολλὰ βουλομένοις ἡμῖν διηγῆσασθαι· παῖζει γὰρ, τοῦτ' ἐστὶν εὐδρομεῖ καὶ τέρπεται τοῖς ἑαυτοῦ κτίσμασιν ὁ ὑψηλὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐν ταῖς παντοδαπαῖς μορφαῖς καὶ φύσεσιν διαχωρίσας τὸν κόσμον τὸν ἴδιον, ὡς ἠθέλησεν· πολλὰ δὲ, φησι, δυνάμενος διηγῆσασθαι, ἐκ πολλῶν ὀλίγα διαγορεύω, ὧν αὐτὸς μὲν αὐτόπτης ἐγενόμην τὰ πολλὰ, καὶ ὧν πίστωσιν ἔλαβον βεβαίαν βίβλοις ἐντυχῶν, καὶ δι' ἀκοῆς πληροφωρηθεὶς ἀληθέστατα.

593 Οὐχ εἰς μὲν ποταμοῖσι κάτω ῥόος ἐστὶν ἀπασι.

594 Εἷς δὲ νόμος πελάγεσσιν ἐπ' ἠτόνωσσι γέγραπται.

595 Εἷς δὲ πυρὸς φλογόντος ἄνω δρόμος ἄλλοισι κούφοις;

596 Ἄλλ' ἐμπης ποταμὸς πικρὴν διανήχεται ἄλλοι.

597 Καὶ ποταμὸς περ ἐὼν, οὐδ' ὕδατι μίσγεται ὕδωρ.

598 Ναῦται δ' ἐκ πελάγους γλυκερὸν ποτὸν ἰδρύνονται.

599 Νῆμα ῥόφω πελάοντες ἐπειρομένη ποτὶ γαῖαν.

Ὅρα μοι, φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ὅσον ἡ φύσις καὶ ἐν αὐτῷ βιάζεται τοῖς στοιχείοις τοὺς ἴδιους ὄρους ἀμείβουσα· τοῖς μὲν γὰρ ποταμοῖς εἰς τὸ πρᾶνὲς ὁ δρόμος ἐστὶν· βεῖ γὰρ ἐπὶ τὸ κατωφερέ; ἡ τοῦ ὕδατος φύσις· ἀλλὰ καὶ βεῖθρῳ σονερχόμενον μίσγεται βεῖθρον ἀκρατὲς ὃν τῇ φύσει καὶ ἄστατον·

autem qui omnia consumit minime lædatur. Medium autem mare trajectans undas obvias findit coruscans, nec aquarum copia extinctus, ita ut ob id ipsum maris quasi dominator appareat.

Magnes lapis est ferrum attrahendi facultate præditus; namque ferro superimpositus id attractum subleuat, licet magni sit ponderis moles; imo ferrum procul positum ad se trahit, natura hoc volente.

Adamas lapis est ipsa denominatione indicans, quam sit rigidus et durus, quippe qui ferro omnium domante collisus contra dat ictus; nam uti ceram corpora permeat adamas; plumbo autem vincitur, quo percussus frangitur.

Hoc loco percussus ad orationis partem pertinet quæ versui de adamante subnectitur; alia vero... compositionis præses declarat; alius autem, inquit, lapis lucet in exigua aqua... est enim lapidum genus quod conspersum aqua refulget; quanto enim propius ad aquam accedit, eo majorem fulgorem projicit; cum cleo autem mistus exstinguitur, et demonstrat indolem suam: fulgere, non obstante natura lapidea; alere ignem aquæ ope, denique oleo succumbere; quæ omnia præter naturam eveniunt.

Divinus Gregorius permultarum rerum naturam perscrutatus et ratiocinando complexus, rationis divinæ multifariam admiratur artem, his usus verbis: Quæ his antiquiora sunt miracula quisnam enarrabit, aut quis recensabit? Multa sunt quæ nobis se offerunt enumeranda. Ludit enim, id est, delectatur suis operibus suprema Dei mens, variis formis et naturis implens mundum suum, prout voluit. Sed ex magna rerum quas referre posse, copia, pauca quædam in medium profero, quorum magna ex parte ipse testis fui; quorum certam fidem mihi fecerunt libri, et de quibus auditu mihi persuasum est.

Advertas, quæso, ait Gregorius Theologus, quam strictas ipsis elementis leges imposuit; fluvii in præceps feruntur: aqua enim natura sua deorsum fertur; flumen flumini miscetur: aqua enim natura inconstans et volubilis est; mare autem dum littoribus alliditur, sordes ejicit, veluti ex alto deorsum ad littora... Sic etiam ignis pro natura sua leviter saliendo sursum tendit; quantum enim succrescit, tantum

(1) Locus mutilatus.

ἡ δὲ θάλασσα τοῖς αἰγιαλοῖς ἀναβράζουσα τὸν ὁλόον ἐπιβρίπτει, ὡσπερ ἐξ ὕψους κατὰ πρᾶνοῦς ἐπὶ τοῖς αἰγιαλοῖς. . . σα ὡς δὲ καὶ τοῦ πυρὸς ἡ φύσις ἀνατρέχει τοῖς κούφοις πηδήμασιν· ὅσον γὰρ αἰθίζεται, τοσοῦτο τὴν φλόγα ἀναριπίζει· καὶ τὸ μὲν πῦρ πηδᾷ τοῖς δὲ κάτω προσέρπει τὸ ὕδωρ κινωμένον εὐδιαχῶτοις· ἀλλ' ὁμως ὁ Ἄλφειὸς τῆς Ἀρκαδικῆς ἀπερευγόμενος ποταμὸς πρὸς τὴν ἐν Σικελίᾳ πηγὴν, λέγω δὴ τὴν Ἀρέθουσαν, διὰ μέσης χωρεῖ τῆς θαλάσσης· τὸ δὲ ποτάμιον ὕδωρ οὐ συγκιρνᾶται τῷ θαλαττίῳ· ναῦται δὲ γλυκὺν πότον ὑδρεύονται τῆς θαλάσσης, ἐν μέσῳ τοῖς ἐπειγομένοις ἐπὶ τὴν γῆν βεύμασιν τοῦ Ἄλφειοῦ τὴν ναῦν προσεγγίζοντες, καὶ γλυκὺν ἀρυόμενοι νᾶμα.

600 *Εὐβοίης δ' ἄρ' ἔπιπα θρασὺν πόρον οὐδ'*
[ἐπίφραστον]

601 *Πορθμὸν ἀλόος κληῖδα παλισσῶτοισι βέθροισι*
602 *Μαιρόμενον, πόντος δὲ βέει καὶ βεῖθρον ἀνει-*
[σιρ.]

Πῶς, φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος, νόμος ἐστὶν ὡσπερ οὖν καὶ ἐστὶν ἐπὶ τῇ στενῇ τὸ θαλάττιον ἐπείγεσθαι κῦμα· τῆς γε μὴν Εὐβοίας ὁ θρασὺς πόρος καὶ ἄγρωστος ἀνεῖσι μᾶλλον· αὐτόθι μὲν οὖν ἐστὶ πέραμα στενῆ θαλάσσης, ὃ καὶ κληῖδα καλοῦσι θαλάσσης· οὗτος δὲ τοῖς ὀπισθορμητοῖς βεύμασιν ἀγριούμενος ἀνατρέχει· καὶ ἡ μὲν θάλασσα βέει, τὸ δὲ βεῖθρον ἀναποδιζόμενον, ὀπισθόρμητον ἀνατρέχει, τὴν φύσιν βιαζόμενον τὴν κατωφερῆ· τοῦτο δὲ τινες προσαγορεύουσιν Χάρυβδιν ἢ ἄμικτωιν. Ἀριστοτέλης μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ ἡλίου τὰ πλείεστα τῶν πνευμάτων φησὶ κινεῖσθαι καὶ περιφέρεισθαι, ὕψ' ὧν ἐμβαλλόντων ἀνοιδεῖν τὴν Ἀτλαντικὴν θάλασσαν, καὶ τὰς πλημμύρας κατασκευάζειν· ληγόντων δὲ ἀντιπερισπωμένων ὑποβαίνειν, ὅπερ εἶναι τὴν ἄμικτωιν· οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἀριστοτέλης φυσιολογεῖν ἔδοξεν· Συνθέας δὲ ὁ Μασσαλιώτης τῇ πληρώσει τῆς σεληνῆς τὰς πλημμύρας, τῇ δὲ ἐκλείψει τὰς ἀμπώτιδας Ἀτλαντικὴν ἀντίθεσιν· Τιμόθεος δὲ τοὺς ἐμβάλλοντας ποταμοὺς

εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν διὰ τῆς Κελτικῆς αἰτιάται, προωθούντας μὲν ταῖς ἐφόδοις καὶ πλημμυρεῖν ποιούντας, ὑφέλοντας δὲ ταῖς ἀνατομαῖαις καὶ ἀμπώτιδας ἐργαζομένους· ὁ δὲ θεῖος Γρηγόριος ἀνεπινόητον φησὶ τὸν πόρον ἀνθρώποις, τοῖς ἐν τῇ χτίσει θαύμασι συναριθμῶν καὶ αὐτὸ, ὅτι πάντως βέει μὲν ὁ πόντος, τὸ δὲ βεῖθρον ἀνεῖσιν ὀπισθορμητοῖς βροταῖς ἐπειγόμενον.

603 *Ὀκεανὸς δ' οὖν ἔλκετ' ἀπὸ χρονοῦ, εἴτ' ἐπὶ*
[χέροσιν]

604 *Ἐρχετ' ἐπειγομένοισι μεταῖσσαν βροταῖσι,*
605 *Καὶ πεδίον καὶ πόντος ἐπ' ἠέροι Κιμμεριοῖσιν.*

Ὀκεανὸς ἐστὶν ὁ περικυκλῶν πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν· οὗτος μὲν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπὶ τὴν γῆν ἔρχεται μεθορμῶν τοῖς κύμασι τοῖς ἐπειγομένοις, ἐπείγεται μὲν ἐπὶ τὸ πεδίον, καὶ θάλασσαν τοῖς Κιμμεριοῖς αἰγιαλοῖς· Κιμμέριοι δὲ εἰσὶν ἔθνος πρὸς τοὺς πέρας τῆς γῆς· ἀπὸ μὲν οὖν τῆς γῆς ὠκεανὸς ἐξεῖσιν πᾶσαν τὴν γῆν συμπεριέχων, εἰς δὲ τὴν θάλασσαν ἐπειγόμενος τοῖς βεύμασιν μεθορμᾷ πάλιν κατὰ τοὺς αἰγιαλοὺς φερόμενος, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφόμενος, τὴν τε θάλασσαν καὶ τὴν πεδιάδα διατρέχων, οὕτε τῇ θαλάσῃ συγκέχεται, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπᾶν ἔρχεται.

606 *Ἄλλος δ' αὖ ῥόος εἰσι πυρὸς φλόγας, εἰ*
[ἐτέρον γε·]

607 *Αἰτναίων σκοπέλων ἀπερῆγεται ὀλόος ἀπι-*
[στος.]

608 *Πῦρ ποταμὸς, τὰ δ' ἄμικτα, μίγη Χριστοῖο*
[θέλοντος.]

Ὅρος ἐστὶν ἐν Σικελίᾳ, ὅπερ Αἴτην καλοῦσιν, Ἑλληνες δὲ κρατῆρας Ἡφαίστου· ἐντεῦθεν πῦρ ἀναδίδεται, ποταμὸς δὲ κατὰ τὴν ὑπὸν ἑστὶ διατρέχων, ἐνθεν μὲν οὖν πολλάκις ἀναδιδόμενον τὸ πῦρ τῷ ποταμῷ συγκιρνᾶται, καὶ τὰ ἄμικτα μίγνυται· τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἀκοινώνητόν ἐστι τῷ ὕδατι, μίγνυται δὲ καὶ συμφύρεται καὶ διατρέχει, συμμιγμένον ὕδωρ καὶ πῦρ ποταμηδὸν φερόμενα, θαύμα μέγα, μέχρις αὐτῆς διατρέχοντα τῆς θαλάσσης.

in altum projicit flammam. Ignis igitur sursum ascendit, aqua vero deorsum fertur, ac facile humectandis miscetur; sed Alpheus fluvius, in Arcadiæ solo oriundus ad Siciliæ, i. e. Arethusæ fontem vadens medium mare trajicit, ita tamen ut fluviales cum marinis non misceantur aquæ; interea nautæ dulcem hauriunt in medio mari potum, navem dum ad Alpei ostia continentem versus propellunt, suavem haurientes potum.

Quænam lex, dicit divinus Gregorius, vult ut maris undæ in angustum coarctentur? Ac profecto ad Eubœam fretum vehemens et inexplicatum in altum attollitur. Ibi quidem maris fretum in angustum coarctatur, unde etiam *clavis* nomen indunt. Hoc igitur fretum fluctibus retrogradis tumens ascendit; mare autem affluit et recedens attollitur. Natura enim aquæ in præceptis fertur, id quod aliqui Charybdin vel refluxum vocitant. Aristoteles quidem plurimos ventos a sole excitari moverique assertit, quorum flamine mare Atlanticum intumescat et exundationes fiant; cessantibus autem ventis pontum retrocedere, et sic fieri refluxum. Hæc quidem Aristotelica opinatio. Syntheas Massiliensis lunæ incremento fluxum; defectui refluxum maris Atlantici attribuit; Timotheus putat fluvios per Celticum in Atlanticum mare effusos efficere ut ostia obstruantur, intumescant, sicque fluxum et refluxum producant. Divinus Gregorius rem inexplicabilem esse dicit hominibus fluxum et refluxum, imo rebus plane mirabilibus annumerat quod pontus moveatur et fluctus undarum impetu retrorsum ascendant.

Oceanus omnem terrarum ambit orbem, adeo ut a terra ad terram procedat impetuque aquarum feratur, ad continentemque et mare in littore Cimmerico comprimatur. Cimmericorum autem populus in ultimis terræ sinibus habitat. Hinc igitur Oceanus omnem terram circumfluens, in mari autem fluctuum impetu coarctatus ad littora denuo magna vi alliditur, deinde, ad se recurrens mare et terram circummeat, nec tamen cum mari confunditur, sed ad se redit.

Mons est in Sicilia, quem Ætnam vocant, Græci vero crateras Vulcani. Mons ignivomus est, habetque ad pedes fluvium quemdam; hinc ignis erumpens sæpe cum fluvio confunditur, et contraria miscentur, aqua nempe et ignis, mirabile dictu, ad mare usque junctim abeunt.

Cerasbolus fructus est perquam aridus, qui imbris ad radices descendentibus haud emollitur,

- 609 *Θίδα και ἐν βαιοῖσιν ὁμοίῳ θαύματ' ἀεῖσαι·*
 610 *Ἔστι τις ἐν καρποῖσι κερασβόλος, ὡς ἐνέ-*
 [ποιουσιν,
 611 *Ἄος μῦθος τῶν ὄσσα φύει ζεῖδωρος ἄρουρα,*
 612 *Ἐσκληκός και ἀτεγκτον ἔχων δέμας, οὐδ'*
 [ἐν γαίῃ
 613 *Λύεται, οὐδ' ὑμβροισι διαίνεται, ἀλλὰ πέπηγεν*
 614 *Αἰ' αἰλός, κεράων στερεώτερος ἡματα πάντα.*
 615 *Οὐ τὸ κέρας βέβληκε βοός κέρας, εὐτ' ἀρο-*
 [τήρος
 616 *Δεξιτερῇ προχέησιν ἐὼν ἐς καρπὸν ἄρουραν.*
 617 *Ἐνθεν δ' ἔκ κεράων και οὐνομα και φύσιν*
 [ἔσχεν.

Ὁ κερασβόλος κερπός ἐστιν κατάξηρος ἐν τῇ γῆ μηδαμῶς τοῖς ὑμβροῖς ἀπαλυνόμενος· οὗτος δὲ τοσαύτην ἐκ φύσεως ἐνέργειαν ἔχει, ὡς τὸ κέρας τοῦ βοός ἐπιβρίπτειν, ἐπειδ' ἂν ἀροτριῶν τούτῳ περιτύχοιεν· διὸ και κερασβόλος καλεῖται, τὴν φύσιν ἔχων δὲ ἀπὸ τῶν κεράτων ἀντίτυπον· τὴν ἐνέργειαν δὲ τοσαύτην, ὡς ἀποσπᾶν τοῦ περιτυγχάνοντος αὐτῷ βοός τὸ δεξιὸν κέρας αὐτομάτως ἐν τῷ ἀροτριῶν.

- 619 *Ταῦτα φύσις· σὺ δ' ἄκουε και ὄσο' ἐβήσατο*
 [τέχνη.
 620 *Ψῆρες μὲν λαλέουσιν ὁμοίον ἀνθρώποισιν,*
 621 *Φωνῆς ἀλλοτρίης ζηλήμονες, ἣν ἐδίδαξαν*
 622 *Εἰδῶλον ξεστοῖο κατ' ἐσόπτριον φακθὲν*
 623 *Ψῆρος, κρυπταδὴν τε λείας ἄπα κερδαλέας*
 [φώς.

Ἡ μὲν φύσις (προεῖρηται) διεκόσμησεν, ἀλλὰ και ἡ τέχνη τοσαῦτα κατορθῶσαι δεδύνηται. Τοὺς γὰρ ψῆρας λαλεῖν ἐξεδίδαξεν· οἱ ψῆρες οὗτοι δὲ γένος εἰσὶν ὄρνέων, φυσικὴν ἔχοντες ζηλοτυπίαν· λαλοῦσι δὲ ζηλοῦντες τοῦτον τὸν τρόπον· οἱ γὰρ πανοῦργοι τῶν ἀνθρώπων και σοφισταὶ ζωγραφοῦσι τὸ ὄρνεν αὐτὸ κατ' ἐσόπτρου φαινόμενον, ὡς δι' ἐξεσμένου κλωβοῦ, και τῷ εἰδῶλῳ τὸ ζῶν παριστῶσι· λαθραίως δὲ πανοῦργος ἀνὴρ πέμπει φωνὴν. Οἰόμενον προῆχθαι, φωνεῖ και αὐτὸ, τὴν τοιαύτην τῷ δοκοῦντι φωνὴν ἀπηχοῦν, ὡς ἐνεχθεῖσαν ἀκήκοεν· οὕτω τε τῇ συνηθείᾳ τρανῶς λαλεῖν ἐκδιδάσκεται.

tantæque est duritiei, ut vel cornu bovinum retundat quod forte in eum inciderit. Cerasboli nomen inde venit quod a natura aliquid cornibus simile habet, fortitudinem vero tantam, ut bovis inter arandum sibi obviam facti cornu evellere potis sit.

Natura, ut supra dictum est, disposuit, ars autem talia perficere potuit: sturnos enim loqui decuit. Id genus avium æmulationem habent innatam, atque ita affectæ hocce modo ad loquendum alliciuntur: Homines callidi et ejusmodi artibus dediti avem ipsam effingunt in speculo apparentem, tum fere per apertam caveam imagini vivam associant avem; hoc facto vocem emittit aliquis in occulto. Avis se provocatam putans eandem conatur emittere vocem quam audierat, et sic mere æmulando loquelæ assuescit.

Vocem corvi etiam subripiunt, id est imitantur. Loqui eos non tuto asserueris, vociferari eos non est dubium. Aucupes enim sunt qui corvis assidentes crocitantibus voce modo gracili modo plena præcinnati, atque ita certamen altermans instituunt. Quæ de milvo fabula fertur, hæcce est: Milvorum genus antiquitus non erat musicæ expertis, cantum vero exercebat peculiarem; sic equorum hinnitu audito, vocem equinam imitari satagebant milvi, amittentes eam qua gaudebant et eam quam imitando exprimere gestiebant non consecuti, i. e. hinnire non didicerunt, cantare dedidicerunt. Fabula ipsa ad eos spectat qui rerum incongruarum curam agunt, cum hacce affabulatione: Quicumque res non suas expetit, eas quas possidet amittit.

Psittacus avis est pulcherrima, magnifica, et pulchritudine non minus quam pavo superbiens, ita tamen ut, si pavo pulchritudine sola, ille insuper intellectu quodam gaudeat nativo. Vocem namque humanam edoctus dominos nominatim vocare et alias quasdam proferre locutiones discit, imo in cavea inclusus textili voce humana derepente emissis audientium animos mirum in modum stupefecit.

Reperiuntur homines qui tenues per aerem funes tendunt et super iis sine ullo timore incedunt. Funam-

- 024 *Και κόρακες κλέπτουσιν ἄμα δπα.*

Κλέπτουσι, φησὶ, φωνὴν και οἱ κόρακες, τοῦτ' ἐστὶ μπουύονται. Περὶ μὲν οὖν τοῦ λαλεῖν, οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀπόδειξις ἐναργῆς, τῶν κοράκων φωνῆς δὲ μέλιστα μὲν. Εἰσὶν γὰρ οἱ παρεστήκασιν τοῖς κόραξιν κρᾶζουσιν· οὗτοι δὲ τὴν φωνὴν εἰς λεπτότερον ἢ δασύτερον μεταβάλλουσιν, οἱ δὲ ζηλοῦσι τούτους, ὡσαύτως αὐτοῖς κατὰ τὴν φωνὴν ἀλλοιοῦμενοί τε και παρεϊκάζομενοι. Μῦθος δὲ περὶ τοῦ ἰκτινός τοῦ ὄρνεν τοιούτος ἐστίν· οἱ γὰρ ἰκτινες, τοῦτο τὸ ὄρνεν, οὐκ ἦσαν, φησὶν, ἀνωθεν ἄμουσοι, μέλος δὲ εἶχον ἴδιον· ἰππων δὲ χρμετιζόντων ἀκούσαντες, εἰς ἔρωτα ἤλθον τῆς ἐκείνων φωνῆς, και μιμεῖσθαι πειρώμενοι, συναποβάλλουσιν οἱς εἶχον, ἀ μαθεῖν ἐπετήδευον. Χρμετιζεῖν μὲν γὰρ οὐκ ἔμαθον, ἄδειν δὲ ἐπελάθοντο. Τοῦτο δὲ τοῖς τὰ μὴ προσήκοντα ζητοῦσι τοῦ μῦθου τὸ ἀνιγμα· και γὰρ ἐπάγει τὸ ἐπιμύθιον ὄδες· Ἄγει τῶν ὄντων τὴν στέρησιν ἢ τοῦ μὴ προσίκοντος ζήτησις.

- Ἄος δ' ἐρατόχρωσ
 625 *Ψιττακός ἀγκυλόχευλος ἔσω πλεκτοῖο ὄμοιο*
 626 *Ἀνδρόμεον φώνησε, και ἡπαξεν ἀνδρόσ*
 [ἀκοντήν.

Ὁ ψιττακός ὄρνεν ἐστὶν εὐειδὲς, ὑπερήφανον μέλιστα, ὡσαπερ οὖν ὁ ταδς τῷ κάλλει σεμνυόμενος. Ἄλλ' ὁ μὲν ταῶς τὸ κάλλος ἐν τοῖς ὄρνενος κέχτηται μόνον, ὁ δὲ ψιττακός και τινα πρὸς τοῦτοις ἀσθησιν, ὡς ἐστὶν εἰπεῖν, φυσικὴν. Οὗτος ἀνθρωπίνην φωνὴν διδασκόμενος· μαθηθῆναι γὰρ τοὺς δεσπότας προσαγορεύειν, και τινὰς ἄλλους προφέρειν λόγους· ἐν πλεκτοῖς δὲ κλωβοῖς καθειργόμενος ἀνθρωπιαν φωνὴν ἀφνίδιον προίεμενος, τῶν ἀκουσάντων τὴν ἀκοὴν ἐξηπάτησεν.

- 627 *Ἐν ποσσὶν δὲ κάλωες ἐπήγοροι, ὡν καθύ-*
 [περθεν.

Εἰσὶν ἐν ἀνθρώποις οἱ λεπτοὺς ἐφ' ὕψους κάλους διατείνοντες, και δι' αὐτῶν βαδίζοντες ἀδεῶς, οὐς και νευροβάτας καλοῦσι, τῇ τῆς νάβλης πρὸς τὸ σπαρτίον

ὁμοίωσι. Πολλά δὲ τῇ τέχνῃ παίζουσι κατ' ἄερος ἐπὶ σπάρτης· ἐκδιδύσκονται τοὺς χιτῶνας, εἶτα περιβάλλονται, καθέζονται, διανίστανται, ὀρχοῦνται, κινουῦνται, πηδῶσι, καὶ πολλὰ τοῖς ὀρώσι διὰ τῆς τέχνης ὑπογράφουσιν εὐκατάπληκτα.

628 *Στυγερὴ δὲ δι' ἥερος ἄρκος ὀδεύει.*

629 *Ἐν δὲ δίκης θύκοισι δικασπόλος ὡς τις*
[ἐχέφρων]

630 *Ἐξομένη νόμησε δίκης ἰθεῖα τάλαντα,*

631 *Ὡς δοκεῖ παλάμησι, νόον δ' ἐψεύσατο καὶ*
[θήρ.]

Πολλὰ μὲν φασιν περὶ τῆς ἄρκου γέλωτος ἄξια, καὶ ὅτι τῶν ἀγρίων ἐστὶν θηρίων ἐπιτηδειότερον αὐτὸ πρὸς μάθησιν τῶν ἄλλων, οἱ τῶν ζῶων τὴν φύσιν σκεψάμενοι διαγράφοντες, ὡς μὲν ὀρχεῖται, καὶ παλαίει, καὶ γελωτοποιούς μετέρχεται τρόπους· οὕτω δὲ διὰ τοῦ ἄερος ὀδεύειν αὐτὴν ἀκηκόαμεν, ὅμοια τοῖς νευροδάταις ἐκ τέχνης ἐπιδεικνυμένην. Γρηγόριος δὲ ὁ πανάριστος ὡς καὶ δι' ἄερος ὀδεύει διηγέρευσεν· τοσοῦτον ἢ τῶν ἀνθρώπων ἐπιστήμη καὶ τέχνη κατώρθωσεν, ὡς καὶ θήρας παρασκευάσαι τῶν ἀνεφίπτων κατατολμῆν· αὕτη δὲ καὶ τοῖς δικαστικοῖς θρόνοις ἐγκαθήμενῃ, κινεῖ τῆς δίκης τὰ ζυγὰ τὸ δοκεῖν ἐμφρόνως ταῖς χερσὶ σχεδιάζουσα, καὶ πάντα πλὴν τοῦ λαλεῖν ἐπιδείκνυσιν, ὅσα τοὺς δικαστὰς εἰκὸς ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τὸν νοῦν ἀνόητος θῆρ τὸν ἀνθρώπινον διαψεύδεται.

632 *Καὶ βροτὸς ἐξεδίδαξεν ἂ μὴ φύσις· ὡς δὲ*

633 *Εἶδον ὑπὲρ νότιοιο λεοντοκόμον βριαροῖο*
[λέοντος]

634 *Ἐξόμενον, θηρὸς δὲ μένος ὑπεδάμνατο χεῖρι,*

635 *Καὶ β' ὁ μὲν ἠγνώχενεν, ὁ δ' ἤγητο βρυχα-*
[λέος θῆρ]

636 *Ῥίψας λοίγιον ἄσθημα, καὶ ἐν σαίνεσκεν*
[ύνακτα.]

Τοσαῦτα μὲν ἄνθρωπος ἐδίδαξεν, ὅσα φύσις οὐκ ἐδίδαξεν· ὁμοίως ὑπεράνω τοῦ λέοντος τοῦ βριαρωτάτου τὸν λεοντοκόμον ἐστὶν ἰδεῖν καθεζόμενον. Ὁ μὲν οὖν λέων, φύσιν κέκτηται βριαρότητα, τὴν δὲ δύναμιν

πολύ ἐστι καὶ τὴν καρδίαν ἀδάμαστος. Ἄλλ' ὁ τοσοῦτος ὡς πρόβατον ἄγεται τῇ τέχνῃ δαμαζόμενος τῶν ἀνθρώπων· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν δεσπότην σαίνων κολακεύει. Τοῦτο γὰρ αὐταῖς βίβησι παραλαβεῖν ὁ θεὸς ἐφη Γρηγόριος, καὶ τὸ φθαρτικὸν φύσιν αὐτὸν θυμὸν ὁ βρυχητῆς ἀποβαλλόμενος λέων, τὸν ἴδιον ἐκολάκευε δεσπότην, ὡς πῦλος εὐήθιος κατὰ νότου τὸν οἰκεῖον ἐπιφέρων παιδαγωγόν.

637 *Ὡς δὲ καὶ ἀργιόδοτον βαρὸν μετακίηται θῆρα*

638 *Ἰνδὸς ἄγει καθύπερθε πάϊς ὀλίγω ὑπὸ κέντρῳ*

639 *Νωμῶν ὀλάτε νῆα δέμας κρατερὸν ἐλέφαντος,*

640 *Τολμήεις δε πρώτος ἐμήσατο θῆρα δαμάσσαι,*

641 *Καὶ ζυγὸν ἀχέει θῆκεν καὶ ἤρυγεν ἄρμα*
[πέλωρον.]

Τοῖς μὲν φυσιολόγοις πολὺς ἐστὶν ὁ περὶ τοῦ ἐλέφαντος λόγος· οὗτοι δὲ τὰ πολλὰ διημαρτήχασιν, ἀδήλου τῆς φύσεως τῶν πλειόνων καθεστῶσης. Ὁ δὲ θεὸς Γρηγόριος αὐτοῖς ἐγκαλλωπίζεται τοῖς φαινομένοις, δι' ὧν τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης τὸ μέγιστον σεμνύνει καὶ προσφύει. Φησὶν οὖν, ὅτι τὸν ἐλέφанта θῆρα παῖς Ἰνδὸς ἄγει ὑπὸ μικρῷ κέντρῳ κινῶν, ὡσπερ ναῦν, τὸν ἰσχυρὸν τουτοῖν θῆρα καὶ πανάγριον. Ὅρα δὲ, φησὶν, ὅτι καὶ τολμηρὸς ἦν ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις πρῶτος ἐβουλεύσατο δαμάσαι τὸν ἐλέφанта· καὶ γὰρ εἶδει μόνον θεασάμενον θάπτον ἀποπηδῆσαι, καὶ μὴ τοῖς ἀνθρώποις ἀγαγεῖν τεράστιον ὄχημα· ὁ δ' οὐ μόνον οὐκ ἀπεπήδησεν ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἤγαγεν, καὶ κυβερνᾷ, καθάπερ ναῦν, οἰακίζων οἱ θέλει τὸν θηρατὸν τεράστιον, ὑπὲρ νῦτον αὐτοῦ καθεζόμενος καὶ κεντρίζων. Τοσαῦτα μὲν ἡ τέχνη τῶν ἀνθρώπων· σὺ δὲ, φησὶν, ὦ ἄνθρωπε, τοὺς θῆρας δαμαζομένους τῇ τέχνῃ βλέπων τῶν ἀνθρώπων, ἀπιστον ἔχεις νοῦν, τῇ παρθενίᾳ μὴ κατορθοῦσθαι βῆλον τοῖς ἐθέλουσι ταύτην διαγορεύων; Ἄπαγε τῆς ἀτοπίας! ὅτι λόγον ἔχων ἐγγὺς βοηθῶν, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, καὶ νοῦν κεκτημένος θεοειδῆ, τοῖς θηρίοις τὸ πλέον διανέμεις· εἰ θηρῶν μὲν τὴν δύναμιν ἐκαμψε

bull vocantur propter nervi et funis similitudinem. Multa scite in fune peragunt: vestes deponunt et induunt, sedent, surgunt, saltant, et multa perquam nitra faciunt.

Multa de urso narrant plane risu digna, sed id quoque, eum aptissimum esse ad discendum, siquidem secundum rerum naturalium perscrutatores saltat, luctatur, se in spectaculum dat identibus. Sed nunquam audivimus, eum in aere ambulare et sunambulorum artem imitari. Gregorius nihilominus eum in aere moveri asserit. Eo usque scientia et ars humana invaluit, ut vel feras insolita exsequi edocuerit. Revera animal in suggestu sedet, justitiae trutinam inclinat, intellectum manibus communicans, tantum non loquens, ut iudices humani, mentem vero humanam simulans.

Quae natura non docet homo docet. Leonem ferocissimo moderator insidet. Leo natura est ferus, viribus pollicens, indomitus; et tamen ductorem sicut ovis sequitur, arte humana perdomitus. Quid quod herum blanditiis mulcet? Divinus Gregorius se ipsi vidiisse fidem facit leonem qui naturae ferocis oblitus dominum suum adulabatur, et non aliter ac equus, ascensorem circumvehens.

Physiologi elephantum naturam multis verbis describentes in multos errores inciderunt; plurimarum enim rerum natura sensus nostros latet. Gregorius autem iis potissimum immoratur definiendis, in quibus ars atque industria humana praecipue praecellit. Apud Indos puer, inquit, tanquam navem, exigua virga regit immanem belluam viribus et ferocitate aeque pollentem. Vides quanta fuerit ejus audacia qui primus elephantum perdomuit. Ad solum tantae belluae aspectum fugere oculus poterat homo, idque sine probro; sed non solum non aufugit, sed sicut navim gubernat et nutu suo ducit, et dorso insidens, virga regit. Vides artem efficacem. Et tu, homo, qui feras vides perdomitas, concupiscentiam carnalem vinci posse negas ab iis qui eam superare volunt? Proh pudor! Rationem habes, mentem habes Dei similem et brutis inferior es! Bestiarum ferocitas regimini obedit, et tu ingenium docile nactus, loquelam, cum facultate sperandi habes, et naturae praeccepta recusas! Recordare eorum quae ante diximus. Columba casto vivit, naturam vincendo cornix marito orba vidua degit; pisces coitu anniversario matrimonia colunt, uno partu contenti, multa praeter naturam accidere videntur: Salamandra minutissimis pedibus ignis flammam comescit, nequaquam laesa; piscis igneus mare transnatat, igne suo non consumptus; magnes, licet sit

βία, οὐ δὲ νοῦν ἀδίδακτον κέχτησαι, καὶ τὸν λόγον ἔγγυς ἐπικουρον, τῇ τε τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδι τρεφόμενος, βῆρον ταύτην βουλόμενος κατορθώσεως, ταύτην δὲ τῶν ὑπὲρ φύσιν οἰόμενος· καὶ γὰρ ἔστιν. Σκόπει τὰ προρηθέντα, ὡς ἡ τρυγῶν σωφρονεῖ, τῶν κατὰ φύσιν ἐπιλανθανομένη· κορώνη δὲ τὸν ἀνύδριστον ἀσπάζεται βίον, τὸν ἕρην αὐτῆς ἀπωλέσασα· ἰχθύες δὲ σεμνῶ τῷ γάμψ προσομιλοῦσιν, ἅπαξ τοῦ χρόνου μαινόμενοι, καὶ μοχθοῦσιν οὐ πλέον ἐνδὸς τοκετοῦ. Φυσικῶς τὰ πολλὰ τῶν ὑπὲρ φύσιν ἐκράτησεν, ὡς ἡ μικρὰ σαλαμάνδρα εὐτελεστάτοις ποσὶν ἀποσβέννυσι φλόγα πυρὸς, τῶν φθοροποιῶν οὐδὲν ὑπομένουσα· καὶ τὴν θάλασσαν ἔμπυρος ἰχθύς διανήχεται, μὴ τῷ πυρὶ δαμαζόμενος· καὶ λίθος μαγνήτης, βραχύτατος ὢν, σιδήρεον ἄλμον ἀνέλκει· καὶ τύπτοντι σιδήρῳ βραχύτατος ὢν ὁ ἀδάμας εἰσελαύνει· καὶ λίθος ὕδατι καταλάμπεται, ἐλαίῳ δὲ σβέννυται· καὶ τὴν πικρὰν θάλασσαν ποταμὸς γλυκὺς διανήχεται μὴ μισγόμενος· καὶ τῆς Εὐβοίας ὁ πόντος βεῖ. καὶ τὸ βεῖθρον ὑπὲρ φύσιν ἀνατρέχει, τοῖς ὀπισθίοις ἀναποδιζόμενον· ὠκεανὸς δὲ ἀπὸ τῆς γῆς ἐπὶ τὴν θάλασσαν φερόμενος, εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀνατρέχει· καὶ ποταμὸς καὶ πῦρ τῆς Αἴτνης ἀπερευγόμενον μίγνυται· καὶ καρπὸς ὁ κερασθόλος ἐν γῇ κείμενος τοῖς δμῶροις οὐ λύεται, καρπὸς καίπερ ὑπάρχων, οὐδ' ὄλως ἀπαλύνεται· καὶ ψᾶρες φωνὴν πέμπουσιν· καὶ ψιττακὸς διδασκόμενος ἀνθρώπινον ἀποφθέγγεται· νευροδατοῦσι δὲ τέχνη μὲν ἀνθρώποι, κατ' ἀέρος φερόμενοι, τοῦτο δὲ ποιεῖν καὶ τοὺς θῆρας διδάσκουσιν, αὐτοὺς δὲ νοῦν διαψεύδεσθαι, καὶ δικαστικὸν προκαθέζεσθαι τοῖς στήμασιν ἐκπαιδεύουσιν· λέοντας παιδαγωγοῦσι, τῶν τεραστίων ἐλεφάντων ἐποχοῦμενοι. Ταῦτα τὸινυν ὁρῶν, ὦ ἄνθρωπε, μὴ τὸν ἐνάρετον δύσκολον ὑποπεύσεως βίον. Θεοῦ γὰρ συνεργεῖς τῶν ὑπὲρ φύσιν εὐκόλως ἐπιθήσῃ, σὺν ἐλπίσι χρῆσταῖς κουφίζόμενος.

Ἐκ τοῦ ιβ' λόγου (1).

- 18 Ἄλλ' ἔμπης τὰ με θυμὸς ἐποτρύνει καὶ ἀνάγει,
- 19 Φύεζομαι, οὐκ ἐθέλων μὲν, ἀτὰρ λόγον ἐκ-
[τοθι ρήξω]
- 20 Ψυχῆς, ὡς δτε ρεῦμα βιώμενον ἐνδοθι λάδρω
- 21 Πνεύματι καὶ σήραγγας ἐπιτρέχων οὐκ ἐπίλοπα
- 22 Καρχλάζει, καὶ πού τι διεκπίπτει διαπέδοιο,
- 23 Ῥηγνυμένης ὠδίνος ἀνά στόμα· τοῖα πέπονθα.

Τὰ θερμὰ λουτρά τοῦτον εἶναι τὸν τρόπον φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· Ὡς ὑπόκειται πληθὸς ὑποχθόνιον· τοῦτο δὲ βιαζόμενον τὸ ὕδωρ στενωπὸν ὑποτρέχει, καὶ τῇ βίε στενωχωρούμενον καχλάζει (πάν γὰρ βιαζόμενον πῦρ ἀποβάλλει), διεκπίπτει δὲ τῶν στενωπῶν ἀναδράζον καὶ πῦρ ἐρευγόμενον· εἰ δὲ τις ἄλλος περὶ τῶν θερμῶν λόγος ἔστιν, πλάσμα τοῦτον ὑποληπτέον.

83 Πουλίποδες πέτρῃσιν εἰδόμενοι χροῖα μύθφ.

Πρὸς τοὺς ἀλλοτρόπους καὶ σχηματιζομένους εὐσέβειαν τοῦτο φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, καὶ τοὺς ἐξομοιουμένους τοῖς πράγμασιν. Οἱ γὰρ ὀκτάποδες παγοῦροι τὸ σῶμα ταῖς πέτραις ἐξομοιοῦσιν, ὡς δοκεῖν τοὺς θηράτορας τῆς πέτρας ἐξοχὴν εἶναι τὸ φαινόμενον.

Ἐκ τοῦ ιε' λόγου (2).

- 7 Πόρτις μὲν διάλυξεν ἐὼν κευθμῶνα τεκούσης,
 - 8 Καὶ σκαίρει, γλυκερόν τ' οὐθαρ ἀνακραθάσει.
 - 9 Καὶ τριετής ζυγὸν ἔηρε, καὶ εἰρυσεν ἀχθος
[ἀπήνης,
 - 10 Αὐχένα δ' αὐχενίῳ κάρτει μίξε μέγαν.
- Πόρτις τὸ νεογνὸν λέγεται τῶν βοῶν, ἤνικα τὸν κρυπτῆρα τῆς τεκούσης διολισθήσει, σκαίρει καὶ τὸν γλυκερὸν ἀνακρούει μάζον· τριετής δὲ τὸν ζυγὸν ἔλκει τῆς ἀμάξης· διδ καὶ δάμαλις τότε καλεῖται· τῷ κράτει δὲ τῷ αὐχενίῳ τὸν μέγαν ὑποτίθῃσιν αὐχένα.
- 11 Νεθρὸς δ' αἰολόδερος ἐπὴν διὰ γαστρὸς ὀλισθῆ,
 - 12 Αὐτίκα μητρὸς ἤης πάρ ποδὶ θῆκε πόδα.
 - 13 Φεύγει δ' ὠμοδόρους τε κύναις καὶ λακρον
[ἐλυρρόν,

tenuissimus, ferream attrahit massam; adamás, quamvis sit minimus ferro tundenti obtundit; lapis quidam in aqua fulget, oleo autem obscuratur; est ubi fluvius aquæ dulcis mare amarum perfluit, nec ei miscetur. Mare Euboicum fluit et refluit undis alternatim sibi succedentibus; oceanus autem a terra in mare, a mari in continentem fertur; Aetna aquam cum flammis mistam eructat; κερασθόλος in terra conditus pluvia non emollitur, licet e frugum genere sit; sturni vocem emittunt; psittacus, id edoctus, humanam loquelam imitatur; funambuli apud nos per aerem ambulare didicerunt, et artem intellectum fingendi, pro rostris sedendi ipsis bestiis monstrant. Leones educant, elephantos ut equos conscendunt. Quæ omnia, cum vides, homo, noli putare vitam honestam difficilem esse; nam Deo auspice ea quæ naturam transcendere videntur, facile superabis, meliora interim sperando.

EX CARMINE XII.

Gregorius thermas, i. e. balnea ita describit: Fons scaturiens e terra per arcum conductum surgit et vi coarctatus ebullit; ignis enim omnibus inest quæ tali ratione vim patiuntur. Qui aliter de thermis senserit, mendax habendus est.

Contra eos qui instabiles sunt et virtutum simulatores, Gregorius invehitur. Scrabi octopedes corpus rupibus assimulant, ita ut venatores monticulos eminentes cernere sibi videantur.

EX CARMINE XV.

Πόρτις recens natus vitulus dicitur, ex quo uterum matris findit, prosilit et dulce lac mammarum sugit: Trimus δάμαλις vocatur, quando collum robustum accessit.

(1) Ed. nov. p. 825.

(2) P. 477.

14 Καὶ λόγῳ κυκινῆς κεύθεται ἐν λαχούσιν.

Ἡ ποικιλόδερμος ἔλαφος ἐπειδὴ ἂν τῆς τεκούσης διωλισθήσῃ, αὐτίκα παρὰ τὸν πόδα τῆς μητρὸς τὸν βίον τίθησι πόδα· φεύγει δὲ καὶ τοὺς κύνας τοὺς ἀγρευτάς, καὶ τοὺς κυνηγέτας, καὶ τὸν ἔλαφρον καὶ δρομαῖον ἔππον, τοῖς ἄλλοις κρυπτομένη, καὶ παραχρήμα τοῦ τεχθῆναι τοσοῦτον ἰσχύει δραμεῖν, φύσιν λαχούσα πρὸς δρόμον ἐπιτηδεῖαν.

15 Ἄρκτοι δ', οὐλομένων τε σῶν γένος, ἡδὲ
| λέοντες

16 Τίγρις τ' ἠνεμόσις παρδάλεων τε γένος,

17 Αὐτίκα φρίξεν ἔθειραν, ἐπὴν κε σίδηρον ἴδηται,

18 Φρίξεν, καὶ κρατεροὺς ἄλλ' ἐπὶ θηρολέτας.

Οἱ προλελεγμένοι θῆρες ἀγριώτατοι, καὶ πρηνὴ πείραν πολλάκις λαβεῖν τὸν θυμὸν ἔμφυτον κεκτημένοι, πρὸς μὲν τὸ καλὸν εἰσὶν ἀνεπιτήδειοι, πρὸς δὲ τὸ κακὸν ἑτοιμοὶ καὶ προχειρότατοι. Καὶ γὰρ λέοντες, καὶ παρδάλεις, καὶ τίγρις, ἄρκτοι, καὶ σῦες ἀγριώτεροι, τὸν σίδηρον ἐπειδὴν ἴδοιεν ἀνορθοῦσι τὴν τρίχα, καὶ τοῖς ἰσχυροῖς ἐπιπηδῶσι θηρολέταις, ἐτοίμην ἔχοντες τὴν ὀρμὴν εἰς τὸ κακοποιῆσαι.

19 Ἄρτι δ' ἀπτερος ὄρνις, ἐδπτερος οὐ μετὰ θηρόν,

20 Ἥερα δινεύει πολλὸν ὑπερθε δόμον.

Ὁ μὲν ὄρνις ἀπτερος τῶν ὠν ἔξις, ταχέως δὲ πτεροῦται καὶ περὶ τὸν ἀέρα ἀναστρέφεται, μηδὲν μόνον ὑπομένων, ἀλλ' ἅμα τῷ γενέσθαι τὴν πρὸς τὸ ζῆν κομιζόμενος ἐπιτηδεύεται.

21 Σουθὴ δ' αὖ τε μέλισσα λίπε σπέος, οἶκον

| ἔτευξεν

22 Ἀντίθετον, γλυκεροῦ πλῆσθε γόνιο δόμον.

Ἡ μέλισσα καὶ αὐτὴ τὸν βίον οἶκον παραχρήμα τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος ἔπλησεν, μηδὲν τὸ παράπαν μοχθήσασα· πάντα δὲ τὰ τῆς ἐξ ἑαυτῆς ἔργον, τῆς γῆς αὐτοῖς πλουσίως τὴν τροφὴν χαρίζομένης. Ὅσπερ δὲ χωρὶς πόνου παρήχθησαν, καὶ ζῶσιν ἀμογητῆ, τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς ἐξ αὐτῆς γεννήσεως εὐληφόρες· οὕτω δὲ καὶ θνήσκουσιν ἀπόνως, μηδὲν λυπηρὸν ὑπομένοντες.

27 Καὶ πτερὸν ὄρνιθ' ἔθρεψε ταχὺν, καὶ ἀγκυροῦσιν,

28 Βαίῃ πονησαμένους, φροντὶς ἐπηματιῆ.

29 Λίς δὲ μέγας καὶ θῆρι τὸν ἔκτανεν, ὥσπερ

| ἀκουσα,

30 Λάψας, δαιτὸς ἕης λείψαν' ἀποστύγσει.

31 Ἄλλοτε μὲν δαίσιθ' ἑτερήμερος, ἄλλοτε δ'

| αὐτε

32 Λάψε ποτὸν βριαρῶς, γαστέρι μέτρον φέρων.

33 Τοσσάτιον κείνοισιν ἀμοχθότερος βίος ἐστίν,

34 Πέτρη καὶ κλαδῶν, οἶκος ἀεὶ σπέδιος·

35 Ἄρτεμεις κρατεροὶ περικαλλέες, ἦν δὲ δαμάσση

36 Νούσος, νηπενθεὶς ἀλκιμον ἄσθμα λίπον.

Συγκρίνων ὁ θεὸς Γρηγόριος τῆς εὐτελείας τὸν ἐπιμοχθὸν βίον, παρειαγει τοὺς ὄρνεις καὶ θῆρας, δεικνύς, ὡς ἄπνοος αὐτοῖς τὸ πλεῖστον καθέστηκεν ὁ βίος. Οἱ μὲν γὰρ ὄρνεις ἀμόχθως γεννῶνται, τὸ δὲ πτερὸν αὐτοῦς τάχιον τρέφει· τοὺς δὲ θῆρας τὸ τῆς ζωῆς αὐτοσπέδιον, αἱ τε πέτραι καὶ οἱ σύνδεσμοι τόποι καὶ κλαδῶνες, οὐ μόνον ἀπόνως φυλάττουσιν, ἀλλὰ καὶ ὑγίεις καὶ περικαλλεῖς ἀπεργάζονται· λέων δὲ τῶν θηρίων ὁ βασιλικώτατος· τῆς ἰδίας θῆρας τὸ λείψανον ἀπεχθάνεται, τῆ γαστρὶ μέτρον φέρων, καὶ τοῦ φονευθέντος ὑπ' αὐτοῦ θηρὸς ὅσον ἐπαρκῆς ἀπαντῶν τοῦ αἵματος βριαρῶς. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ζῶσιν ὑγίεις καὶ θνήσκουσιν ἀπενθεῖς, μηδὲν ὑπομένοντες λυπηρὸν, ὡν ἄνθρωποι πάσχουσιν. Οὐ γὰρ γονεῖς αὐτοῖς καὶ φίλοι παρακάθηται, ἢ προσγενεῖς τῶν ἐσχάτων ῥημάτων, ἢ διαταγμάτων ἐπιθυμοῦντες, οὐδ' ἰατροὶ τὸν καιρὸν τῆς ζωῆς κατασοφίζονται, οὐδὲ τὴν κόμην αὐτοῖς ἀποκεῖρονται, καὶ θρηνοῦσιν ἀνούποιστα, ταύτην μόνην τιμὴν τοῖς θνήσκουσιν ἐπιστάμενοι, καὶ τοῦτο γέρας αὐτοῖς χαρίζομενοι. Θῆρες μὲν οὖν εἰς τὸν βίον ἀμόχθως παρήχθησαν, τοῦτον δὲ πάλιν ἀπόνως παρατρέχουσιν, οὐ πυρετῷ δαμαζόμενοι καὶ νόσοις παμποικίλοις, ἀλλ' ἀδεῶς φθειρόμενοι, καὶ θαρσαλέως ἐκπνέοντες, ἀνδρείως τε διολλόμενοι.

41 Ἄθρει καὶ μερόπων δειλὸν γένος, ὡς κε τόδ'

| εἰπηρς·

42 Ἥ δ' ἐτεδὸν μερόπων οὐδὲν ἀκιδνότερον.

Cervus diversipellis ubi primum ex utero materno exiit, pedem prope matrem sistit; canes venaticos et venatores ipsos fugit, item equum alacrem et celerem, in silvis sese abdens. Velociter currere ei vix nato a natura datum.

Animalia, de quibus hucusque diximus, ferocia præ cæteris prædita bonum aspernantur, ad malum quodcumque autem valde prona sunt. Leones, pantheræ, tigrides, ursi, apri, ferrum ubi viderint, crinibus, setis horrescunt, et venatores vel fortissimos cum dolo et malitia adoriuntur.

Avis implumis ex ovo prodit; sed brevi, pennis succrescentibus, in aere volitat; nullo labore fatigata, in ipsis natalibus, omnes vivendi conditiones impetrat.

Apis ubi domum suam dulcissimo melle replevit, laborare cessat; veris spatium ad istud faciendum sufficit, natura omnia ad victum necessaria copiose suppeditante. Quemadmodum autem laboris ignari sunt, sic sine sollicitudine vivunt; quibus enim ad vivendum opus habent, inde a vitæ principio iis suppetunt; quare etiam mortem oppetunt, ut levem, ita haud acerbam.

Vitæ molestias et vanitatem contemplanus Gregorius, volucres et bestias inducit, monstrando, earum vitam ab ærumnis plane alienam esse. Et aves quidem facillime gignuntur, et volatu cibum reperiant: feras vero, statim ac in lucem eduntur, petrae et silvæ et rami non modo sine difficultate protegent, sed et sanitatem eis dant et formam. Leo porro, rex animalium, prædam ex venatione repudiat, ventri modum imponit, et ubi bestiam aliquam interfecit, solo sanguine absorpto contentus est. Ita fit ut cum sanitate vivant et indefectæ abeant bestiae ab omni ærumna quam homines patiuntur, alienæ. Iis nec pater et mater, nec amici aut cognati, ultima verba et mandata expectantes, assident; non medici qui reliquas horas numerant; non qui crines resecant, non qui lacrymis venalibus defunctum prosequuntur. Animalia igitur, ut facillime nascuntur, ita vitam transigunt sine febre, sine morbis, et sine timore exspirant, imo alacriter decedunt.

- 43 Ῥοιῆς ἔκγονός εἰμι, μόγη δέ με γείνατο μήτηρ·
 44 Ἐθρέωθην πολλοῖς καὶ στρυγεροῖς καμάτοις·
 45 Ἀγκῆς ἔχεν μήτηρ με γλυκὴν πόνον· αὐτὰρ
 [ἐπειτα
 46 Γαῖαν ἐπεξέδην ἄλγεα τειρόμενος·
 47 Ἐθθεν ἔβην τετράκωλος ἐπ' οὐδός, ἔθθεν
 [ἀέρθην
 48 Ἴθμασιν ἐν τρομεροῖς κλεπτόμενος καλάμαις.
 49 Ἐθθεν τοῦν ὑπέλαμπον ἀναυδὸς ἴχρῃσι
 [φωνῆς,
 50 Ἐθθεν δ' αὖ μύθων δάκρυσ' ὑφ' ἠγεμόσιν.
 51 Εἰκοσέτης συναγριράμενος καὶ πῆμασι πολλοῖς
 52 Πρόσθεν ὑπηγείασα ὡς τις ἀεθλοφόρος.

Ὅρα, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ ἐπίπονον, ἵνα ἀληθῶς εἴπῃς· Ὅντως τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν ἔστιν ἀσθενέστερον. Ἄπ' ἀγορεύσεως γένηται, πολλῶν δὲ μόγην τέτοκεν ἡ μήτηρ με, πολλοῖς δὲ καὶ μιστοῖς πόνοις ἀνετρέφην, οἷον γαλακτοτροφούμενος, καὶ τὰ νηπιότητος πάσχω, ἀνεπιστημόνως κλαυθμυρίζομενος, ἀηδιζόμενος, καὶ ταῖς ἀγκάλαις τῆς μητρός γλυκὺς πόνος ἐπιχείμενος· μετὰ ταῦτα τὴν γῆν ἐπεξέδην ἐφ' ἔδρης συρόμενος καὶ πολλοῖς πόνοις ἔνθεν καταπονούμενος, καὶ ταῖς ἐκ τῆς ἀνοίας κινδυνεύων σωματικαῖς συμφοραῖς ἐκ τοῦ τὴν γῆν καθ' ἔδρης ἐπιξέεσθαι· τετράκωλος ἐπορεύθην, χερσὶ καὶ ποσὶ κατακαμπτόμενος κεκυφώς· ἐντεῦθεν ἤρθην ἐπὶ τῆς γῆς, συντρόμοις βήμασι ταῖς χερσὶν ὑποκλεπτόμενος· εἶτα τὸν νοῦν ἀμυδρῶς ὑπέλαμπον, ψελλίσμασιν, ἢ τισὶν ἀνοήτοις κινήμασιν σεμνυόμενος· ἐντεῦθεν ὑπὸ τοῖς ἀρχουσι τῶν λόγων ἐκένωσα δάκρυα πολλὰ, μαστιζόμενος καὶ πολὺν πόνον ἐκ τοῦ μανθάνειν καρπούμενος· πολλοῖς καὶ ὀπήντησα κακοῖς εἰκοσαετῆς γενόμενος, ἢ τέχναις θαμαζόμενος, ἢ μόχοις ὀδοιποριῶν συντριβόμενος, ἢ νόσοις πολυτρόπως μαχόμενος. Ταῦτα μὲν, φησὶν, ἦδη πέπονθεν ἀνὴρ εἰκοσαετῆς· τοῖσδε ἔνεστι, τὰ δὲ πάλιν ἐλπίζει· γαμετῆς καὶ παίδων φροντίς, καὶ τῶν βωτικῶν ἀτυχιῶν τε καὶ ἐπιβούλων ὀλῆστον θέος, κτήσις, καὶ δασμογράφοι, καὶ φόρος, καὶ φορολόγος

πικρὸς, δικαστήρια, δικολογίαι, μάστιγες, ἀπειλαί, δεσμωτήρια, συκοφαντίαι, δικαστῆς ἀπάνθρωπος, καὶ δῆμιος ἀπαραίτητος, πόλεμοι, φυγαί, καὶ θράσος βαρβαρικὸν, δούλιος ζυγὸς ἐλευθερικὴν ἡμέραν ἀτιμάζων, πικροῦ δεσπότητος καθημερινῆ συμφορὰ, θαλασσοπορίαί, κίνδυνοι, ναυάγια, κλέπται, λησται γῆς ἀποστερηταί, καὶ θαλάσσης καταποντισταί, ξένης δνειδος χώρας, ἀλλοτριώσις δὲ πατρίδος. Πάντα ταῦτα τοῦ βίου παγγιον τοῦ ὀδνηροῦ· καὶ μέντοι καὶ τὰ δοκοῦντα τερπνὰ τοῖς ἀνθρώποις, οἷα κόρος μὲν ὕβριστῆς ἔστιν, καὶ βᾶρος ὁ λαίμυρς ἔχει τι μικρὸν· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἕμαρα (*ita cod.*), τάφος ἡ γαστήρ, δυσωδίας ἀεὶ πεπληρωμένος, τοῖς γάμοις αἰ μοιχεῖαι παρῆπονται, τοῖς τοκετοῖς ἠλιτόμηνα καὶ παράσημα ἀμβλωθρίδια τε ἐκπτώματα, καὶ παῖδες παράφοροι καὶ μογιάλαι τῶν τεκόντων δνειδος, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης γενεᾶς παγγιον ἀειγέλαστον· μέριμνα μὲν ἢ πολυτεκνία, δυστεκνία δὲ λύπη, μόχθος ἢ πένια· πλοῦτος δὲ οὐ μόνον ἀθέδαιος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβουλος, τὸ κάλλος εὐδιάλυτον ἔαρος ἄνθος, ἀρτι νέος ῥοδοειδῆς σφριγῶν τὸ σῶμα καὶ ἡδᾶσκων· εἶτα γέρων σκυθρωπὸς ἐρρύτιδωμένος καὶ κεκυφώς. Τίς ἡ δίκη, τί τὸ κέρδος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς; Εὐθὲως ἀρχομένη μὲν ὁ τόπος σκοτία τῆς οἰκῆσεως· ἐρχομένη δὲ πρὸς τὸ φῶς, πρῶτον αὐτῷ τὸ δάκρυον γίνεταί· πρὸ γὰρ ἀποδύρεται τοῖς κατὰ τὸν βίον ὄσοις μέλλει κακοῖς συναντήσασθαι· τῆς μὲν τικτούσης ὡς ἐκ τάφου προέρχεται γαστήρ, ὀδεύει δὲ τὸν βίον τρέχων ἐπὶ τάφον ἐπὶ τοὺς λαγόνας τῆς προμήτορος γῆς· ἐκ δὲ τοῦ τάφου τῷ πυρὶ πολλὰκις θάπτεται ἀποτόμως. Τὸ μὲν οὖν φίλτρον ἐν ἀνθρώποις ἀπιστόν ἐστιν· ἀρτι φιλος, μετ' ὀλίγον ἐπίβουλος, σήμερον ἐπαινέτης, κακήγορος αὐριον. Ταῦτα, φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, εἰ τις ἐπὶ πλάστιγγος ταλαντεύει, πολλῶν εὐρήσει τὴν τῶν κακῶν πλάστιγγα ἐπιβαροῦσαν, τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐμπαλιν κουφίζομένην. Οὕτω μὲν οὖν καὶ θηρίων καὶ πετεινῶν εὐτελέστερος ὁ ἐκτὸς ἡμῶν ἀνθρωπος, καὶ

Vide, inquit Theologus, quantum ærumnarum hominum vitæ insit, et vere dices, homine nihil esse debilius. Mater cum multo labore me enixa est; dura multa per adolescentiam pertuli: primus cibus la maternum; quæcunque molestiæ teneræ ætatis annos comitantur, expertus sum; febilis vagitus, fastidium non parvum matri a primis unguiculis paravi, in maternis ulnis repositus. Post hæc clitellæ in terræ repentem inhibuerunt, ne quid detrimenti capesserem, periculaque innumera evitarem; quadrupes ind movere corpus cæpi; passus trepidos manuum cooperatio regebat; mentem dein excolere cum cæpis sem, per omnia errorum vestigia vacillavi. Ludimagistri lacrymas mihi plurimas extorsærun; vapulavi, et studii dure insudavi. Viginti annos natum, tirocinium grave, corporis ex itineribus lassitudines, morborum gravamina sibi succedentia sine intervallo vexarunt. Huc accedit uxoris et liberorum cura, timor continuus ne vitæ miseriis opprimerer; sollicitum tenebant res familiaris, censores, vectig solvendum ejusque duri exactores, tribunalia, processus, verbera, minæ, carcer, delationes, judex ini quus, lictor inexorabilis, bella, exsilia, barbarorum durities, jugum servile, liberalia studia e vita tollens quotidiana heri durissimi vexationes; navigationes, pericula omnis generis, naufragia, latrones, præ diones, opprobrium in terra aliena. Hæc omnia quasi vitæ miserabilis ludibria. Quid ea commemorare quæ hominibus jucunda esse videntur? Satietas lædium parat; epulæ lautæ ipsæ fastidium gignunt, sicut cætera: venter est sentina fetore repleta; matrimonium adulter sædat; partus non justus, abortus; liber male sani, balbi, in parentum opprobrium nati generis humani risus continuus. Multos qui habent liberos, curis; qui male moratos, mœrore premitur. Paupertas angorem gignit; divitiæ ut instabiles sic insidiosæ; pulchritudo flos vernus brevi flaccescens. Qui modo adolescens ruseus florebat, senex jam rugosus et durus incedit. Quæ sors, quod lucrum vitæ humanæ? Ubi in lucem homo editur lacrymatur: deflet jam tum mala quæ per vitam experietur. E ventre ut e sepulcro prodit; vita ipsa ita est ad sepulcrum, in sinum terræ matris; sæpissime corpus igne consumitur. Huc adde hominum perfidiam. Heri amicus, hodie inimicus; hodie laudator, vituperator die crastino. Hæc, ait Gregorius, si in trutinâ expendas, malorum pondus gravius habebis, levius bonorum. Itaque homo corporeus bestiis est

πάντων τῶν ἐν βίῳ μοχλοῦσθαι ἡμῶν ὁ βίος, ὅσον ἤκεν ἐνταῦθα, πλην εἰ μὴ θεὸς γένοιτ' ἂν τὸ προκείμενον, καὶ τῶν ἐν ἐλπίσι κειμένων ἀγαθῶν δι' ἀρετῆς ἢ ἀπόλαυσις, αἷς ἀναπνεῖ καὶ γέγηθεν ὁ ἔσω κατὰ θεὸν ἡμῶν ἄνθρωπος.

141 *Τολμήσω τινα μῦθον ἐτήτυμον, ὡς ῥα Θεοῦ*
142 *Παιγνίον ἔστι βροτός.*

Φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι λόγον ἐρῶ τολμηρὸν, ὡς παίγνιον ἔστιν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐπάγει τούτους·

144 *Ἄζομαι ἐξαπλῆρς ἐξεφάνην ἕτερος.*

Τούτ' ἔστιν ἐντρέπομαι ταῖς μεθελικιώσεσιν ἐξαπλῆρς φαινόμενος ἕτερος οἶον νήπιος, παῖς, ἡδασκων, νεόνοος, νεανίας, ἀνήρ, ἡμιγέρων, γέρων, πολλαῖς μεταβολαῖς ἐλαυνόμενος.

153 *Ὡς πηγῆς ῥόδος ἔστιν ἐπίδρομος, αἰθόμενον δὲ*

154 *Πῦρ ὁδὸν οἶδε μίαν ἄτροπον, ἄλλετ' ἄνω·*

155 *Ὡς μέγας ἔστι βροτός, καὶ ἀγγελος, ἦν*

156 *Ὡς περ ὄφεις στικτοῦ γήραος ἐνθεν ἴει.*

Φησὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι διπλοῦς ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκαίμενος· καὶ τὸ μὲν σῶμα ἐκ γῆς συνέστη, καὶ νεύει πρὸς γῆν· ἢ ἢ ψυχῆ θειοτέρας ἔστιν ἐπιπνοίας ἀπορροή. Ὡς περ οὖν τῆς πηγῆς τὸ νεῦμα τοῖς ὀμαλωτέροις ἐπίδρομόν ἔστιν, οὕτω δὴ καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὰ βιωτικά καθελκόμενον φέρεται· ὡς δὲ τὸ πῦρ καίμενον οὐδεμίαν οἶδεν ὁδὸν, ἀλλ' ἄνω πηδᾷ μὴ προτρεπόμενον· οὕτως ὁ κατὰ θεὸν ἄνθρωπος τῶν ἐπιγελῶν ἀφορμᾷ, πρὸς τὸ συγγενὲς ἐπειγόμενος πνεῦμα, τὸν βίον κατὰ τοῦ βίου καταλιμπάνων, ὡς οἱ ὄφεις τὸ κατώδυνον γήρας τῆ καταστικτῶν συνεχδύονται· δερματίδι· καὶ οἱ ὄφεις ἐπειδὴν γηράσασσι, κατὰ τοὺς στενωποὺς εἰσδύνοντες ἀπεκδύονται τὴν δορᾶν, συνεχδύμενοι· καὶ τὸ γήρας· δέρματι δὲ παρείκαται τοῦ ὄφειος τὸ κατάστικτον τῆς ποικίλης ἀμαρτίας.

Ἐκ τοῦ 90^{ου} λόγου (1).

159 *Νῦν γε μὲν οἷς τεκέσσι πατήρ περὸν, οἷα*
[νεοσσοῖς]

160 *Αἰετὸς ἀκυπέτης πλησίον λατόμενος*

161 *Ἰθύνει νεόπηκτον, ὅτ' ἠέρος ἐν λαγόνεσσιν*

162 *Διεύουτ' οὐπὼ θαρσαλέη πτέρυγι.*

Φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ὅτι τοῖς προβαίνειν ἀρχομένοις τῆς ἀρετῆς τῆ ὁδῷ, ἰθυτήρ ὁ πνευματικὸς καθίσταται πατήρ, καθάπερ τοῖς ἰδιοῖς νεοσσοῖς αἰετὸς πλησίον ἰπτάμενος καὶ τὸ πτερὸν αὐτοῖς ἰθύνων, ὅτ' ἂν οὐπὼ θαρσαλέως ταῖς λαγόνι ἀναστρέφονται τοῦ ἀέρος. Καὶ γὰρ ὁ πατήρ προσιπτάμενος κλίνοντας μὲν ἀνορθοῖ, θαρβείν ταύτη δὲ παρασκευάζει.

Ἐκ τοῦ 93^{ου} λόγου (2).

1 *Ὁ πάτερ, εἰ μ' ἐφυσας, βαίη χάρις· ἢ γὰρ*
[ἀπάντων]

2 *Εἰς νόμος οὗτος, ἀνωθεν ὁμῶς μερόπων ἀλόγων*
[τε]

3 *Κάμπτεσθαι φιλότητι, λόγου δ' ἴσθητι σοφοῖο,*

4 *Τικτομένους τικτοντας ἐφημέριον βίον ἔλκειν,*

5 *Καὶ ζωὴν φθινύθορτις ἐπ' ἀσταχύεσσιν οἰοῖσιν.*

Σκοπὸς οὗτος τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ, φυσικὸν παραστήσαι τὸ πρὸς τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν γονέων φίλτρον, καὶ ὡς μέχρι θανάτου καὶ μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος δικνεῖται· καὶ τοῦτο παρίστησιν ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ὧν τε πάσχουσιν καὶ ποιοῦσιν ὑπὲρ τῶν ἰδίων τέκνων οἱ γεγεννηκότες· παρεῖκαται δὲ τὴν ἀλογον πρῶτον φύσιν ὡς φάσκων, ὡς παρὰ παίδων πρὸς τοὺς τεκόντας·

6 *Ἄλλ' ἐθρεψας ἔπειτα, βῶν δὲ τε καὶ κρατε-*
[ροῖσιν]

7 *Ὁδοῦσ' ὑποσκαίροντες ἀνακρούουσι καρήνοισ,*

8 *Μόσχοι τ' ἠδὲ φέρουσιν πόρον γλυκερῆς ὑπ'*
[ἀνάγκης].

Αἱ δὲ μάστιγες ἐπειδὴν γεννήσασσι, τὴν θλιβὴν τοῖς νεογνοῖς προβαλλόμενα δαψιλῶς τοῦ γάλακτος ἐμφοροῦσιν· οἱ δὲ μόσχοι κορεσθέντες ταῖς ἐαυτῶν κεφαλαῖς ἀνακρούουσιν τὸν μαστῶν ἀτακτοῦντες· οὐδὲν δὲ τῷ γένει τῶν θηλειῶν ἀπαλωτέρον ἔστιν τοῦ μαζῶν καὶ πολλὴν ὁδὸν ἐμποιοῦν· κἂν γὰρ πάθος κἂν πληγῆ, κἂν ὅ τι τῶν λυπηρῶν καθάψηται παντοίας

volatilibus inferior cum vita miseriarum plena luctatur; sed, cum Dei imago est, internus homo, melioris vite spe concepta, bonis futuris virtutem exercendo potietur.

Divinus Gregorius: Dicam, inquit, verbum audax et temerarium: Homo Dei ludibrium.

Erubescio quod tot vicibus sum subditus; nunc infantulus, nunc puer; adultus, pubes, adolescens, vir senescens, senex, quid multa? Tædet me harum mutationum.

Idem dicit: Homo duplici natura, anima et corpore constat. Corpus e terra formatum, pronum est; anima numinis divini spiraculum in se portat. Quemadmodum fontis aquæ in præceps feruntur, sic corpus ad terram proclive est. Et ut ignis aliam non novit viam quam quæ sursum ultro tendit, ita homo secundum Deum a terrenis versus spiritum sibi affinem assurgit, vita terrestri relicta, quemadmodum serpentes senectiam ærumnosam una cum cute exuunt. Serpentes enim, cum senuerint, in recessu cute mutata senectam una exuunt. Cum hac cute peccatorum multiplicitas comparatur.

EX CARMINE LIX.

Gregorius theologus: lis qui in virtutis via incedere cœperunt, pater spiritualis et moderator adjungendus est; sic aquila prope pullos volat, eorum volatum dirigit, donec per aerem alis tendere didicerint, pater enim præsentia sua labantes erigit, et eorum animum firmat.

CARMEN LXI.

Gregorius id agit, ut parentum erga liberos amorem usque ad mortem, dein animæ et corporis divisionem nobis ob oculos ponat; et argumentum ex natura sumit eorum quæ pro liberis patiuntur faciunt.

Vaccæ ubi pepererint, ubera vitulis præbent abundanter lactandis; hi ubera sugentes, capita non sine

(1) Ed. nov. p. 997.

(2) Ed. nov. p. 1037.

θήλης, κίνδυνον ἐμποιεῖ θανατηφόρον. Οὕτω μὲν οὖν οἱ μύτχοι τῶν μητρικῶν μασθῶν ἀτάκτως ταῖς κεφαλαῖς καθαπτόμενοι, πολὺν αὐταῖς τὸν πόνον ἐμποιοῦσιν· αἱ δὲ καίπερ ἀλγοῦσαι δεινῶς, ὑπομένουσιν ἡμῶς, οὔτε τοὺς νεογνοὺς ἀποτρέπασαι, καὶ τὰς ἐκ τῶν πόνων ἀλγηδόνας γενναίως ὑπομένουσιν, τῷ φίλτρῳ τῶν νεογνῶν κουφοτέραν τιθέμεναι τὴν ἀχθηδόνα.

- 9 Ὅθρις δ' ἄπετρα τέκνα φίλης καθύπερθε
 10 Ἄμφι περιτρύζει, καὶ τείρεται ἐνθα καὶ ἐνθα,
 11 Μύστακ' ἀλητεύουσα, τροφὸς κενεὴ καὶ ἀπαστος·
 12 Φίλτρῳ γὰρ συνέδησε φύσις τοκέας τε γόρους τε,
 13 Μηρσαμένη τοκέων τόδε φάρμακον, ὡς κε βαρειαί·
 14 Κουφοτάτοισι πόθοισιν ἐλαφρίζουσιν ἀνίας.

Αἱ χελιδόνες μάλιστα, καὶ πᾶν ὄρνεον ἄλλο, πλὴν τῶν κοράκων, ὑπεράνω τῆς καλιᾶς τῶν νεοσσῶν περιτρύζει καὶ καταπονείται, τῆδε κάκεις περιπλανώμενον ὡς τροφὴν κομίσαι τοῖς νεοσσοῖς, αὐτὸ μένον ἄγευστον καὶ κενόν· τοῦτο γὰρ βούλεται τὸ, κενεὴ τροφὸς καὶ ἀπαστος, ὅτι πᾶν αἱ μητέρες τοῖς τέκνοις παραχωροῦσιν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς μερίζόμεναι δαΐτα· καὶ τῶν ἐπιβούλων εἴ τι προσεπτύζον ἴδοιεν, τῶν νεοσσῶν περιπίπτανται καὶ συγνὸν ὑποτρύζουσι· τῷ φίλτρῳ γὰρ ἡ φύσις συνέδησε τοὺς γονεῖς τοῖς τέκνοις, καὶ τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν, ὑπόμνημα μάλλον δὲ παραμύθιον ἐνθεμένη, τὰς βαθεράς ὡς ἂν λύπας τοῖς ἐλαφροῖς κουφίζωσι πόθοις. Οἱ δὲ κόρακες ἀσπλαγχνίας εἰκονίζουσι χαρακτηριστῆρα· μόνοι γὰρ τῶν ἄλλων ὄρνέων ἀπορίκτοντες τοὺς νεοσσοὺς, καλλιμπάνουσι ἀπρονοήτους, οὐδὲν αὐτοῖς τῶν πρὸς βίον φροντίζοντες· ταύτῃ τοῖ φησιν ὁ θεὸς Δαβὶδ ἐν ταῖς πρὸς θεὸν μεγαληγορίαις· Ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί, καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν· ἀποδεικνύς τὴν θεῖαν καὶ μέχρις τῶν εὐτελῶν διοικοῦσαν πρόνοιαν· ἀπορηθέντες γὰρ οἱ τῶν κοράκων νεοσοὶ τῇ καλιᾷ προσκαθήμενοι· χαίψουσιν τὸν θάνατον προσδεχόμενοι· καὶ δὴ τοῦτοις

- ἡ Θεοῦ πρόνοια κατὰ τοῦ στόματος ἀποδρῦφους ἐμπεσεῖν καὶ κίνουπας παρασκευάζει, μέχρις αὐτοὺς τὸ πτερὸν διαθρέψαντας τοῦ ἀέρος λαγῶσι παραπέμψῃ.
 15 Τοῦνεκα καὶ δριμεῖν ῥήη περι πόρτακι μήτηρ.
 16 Ὡς δὲ κύων σκυλάκεσσιν εἰς. καὶ πτηνά
 17 Δῆριν ἄγει, στικτὴ δὲ δέκσονται ἀγριόθυμος
 18 Πάρβαλις ἐκ ξυλόχοιο, συνῶν δὲ τε μαίνεται
 19 Χαίτη δεινρήεσσα, κόρης σέλις, ἀτμὸς ὀδόντων
 20 Θηγομένων καταχιδά, γένυς δὲ τε βάλλεται
 21 Ἰεμένῳ τεκέσσιν ἀμυνόμεν ἢ δαμῆναι·
 22 Οἰστρὸς γὰρ τόδ' ἐπεισεν ἀδιδάκτοις νόμοισι.

Τῆς περὶ τὰ τέκνα χάριν φιλίας ἡ μὲν δάμαλις δριμεῖα γίνεται περὶ τὸ μοσχάριον αὐτῆς, ἐπειδὴν τῶν ἐπιβούλων προσεγγίζον κατανοήση· οἱ δὲ κύνες περὶ τῶν νεογνῶν σκυλακίων ἄσχετα μαίνονται καὶ πικρὸν ἀμφυλάσκουσιν, ἴσον ἀνθρώποις καὶ θηρίοις ἐφορμῶντες ἰσχυροτέροις· τὰ δὲ πτηνά τῶν ἰδίων νεοσσῶν ὑπερμάχεται κατὰ γε τὸ ἐγχωροῦν, ἅπαν κακὸν ἀποτρέποντα τούτων· ἡ δὲ κατὰστικτος πάρβαλις ἀγριόθυμος τοῦ δρυμοῦ διορμᾷ τῶν ἰδίων σκύμων προπολεμοῦσα· λέαινα δριμυτάτη καὶ τοῖς προσεγγίζουσι κίνδυνον ἐπάγει θανατηφόρον, βρυχωμένη καὶ τῶν ἰδίων σκύμων τὴν ἐπιβουλὴν ἀνακόπτουσα· τῶν ὀλεθρίων δὲ συάγων ἡ δάναμις μαίνεται, θρῖξ ὑποφρίσσουσα καὶ δεινρῶδης ἐκείνοις, τῶν ὀφθαλμῶν δὲ καταλάμπεται πῦρ, τρισμὸς ὀδόντων ἐπὶ τούτοις ἠχητικῶς ἀκονυμένων, εἶτα τὸ γένειον ἀφρῶ καταραινόμενον βάλλεται· πάντων προθυμουμένων τοῖς τέκνοις βοηθῆσαι ἢ ἀποθανεῖν· ὁ γὰρ πόθος ἐπεισε τοῦτοις ἀδιδάκτοις νόμοις, τοῦτ' ἐστι τοῖς φυσικοῖς.
 23 Σφήκες δ' αὐ πέτρῃσιν ἐνήμενοι, ἦν τιν' ἴδωσιν
 24 Πλησίον, οὐδὲ φέροντα κακὸν τεκέσσει γαστροῖς
 25 Πετρόθεν ἐκχυμένοις, στρικτὸς ἀθρόος ἀμφὶ πρόσωπα
 26 Βομβεῦσιν, κέντροις δὲ πικροῖς βάλλουσιν ὀδίτην.

Οἱ σφήκες ταῖς τῶν πετρῶν παρακαθεζόμενοι τρώγλαις (αὐτόσε γὰρ ἐμφωλεύουσιν), ἐπειδὴν ἴδοιεν

petulantia movent, immemores, ex omnibus corporis partibus eam delicatissimam esse, et læsu facilissimam. Nam seu dolor, seu vulnus, sive quidvis molesti attingat ubera, grave est periculum. Sic igitur vituli matris ubera violenta fronte percutientes perquam injuriosi sunt. Matres, quamvis plurimum doleant, patientur strenue dolorem quem amor materius mirum in modum diminuit.

Hirundinum genus et omnes volucres, excepto corvo, super nido pullorum garrunt, nec unquam circumvolare cessant; cibum autem dum afferunt suis, ipsæ matres eo abstinent: hoc enim verba κενεὴ τρ. κ. τ. λ. significant, scilicet matres omnia dare natis, sui ipsarum oblitæ. Ubi autem insidias iis parari viderint, pullos circumvolitant cum tristi murmure; amore enim particulari natura parentes cum liberis conjunxit ea lege ut semper esset quo in rebus adversis animum consolarentur. Econtra magna est naturæ corvinae durities: soli enim inter aves recens ex ovibus progressos prorsus relinquunt nihilque iis alimentum præbent. Sic Davidus in psalmis Deum laudans: Qui dat, inquit, omni carni escam et pullis corvorum invocantibus eum, et ostendens quod divina Providentia usque ad vilia multiplicetur. Exclusi enim nillo, mortem læti exspectant; sed Dei Providentia ori eorum culices intromittit, donec, pennis firmatis, aerem penetrare valeant.

Vitulæ gratia amatæ vacca irascitur et furit, ubi quid insidiarum struitur. Canis quoque pro catulis furit cum ululatu et contra homines æque ac bestias fortiores eos defendit. Aves quantum possunt pullos tueantur et malum quodeunque ab iis avertunt. Panthera discolor ac ferox e silvis pro familia in bellum ruit; læna, omnium ferocissima, mortem iis minatur qui accedere audent hostili animo. Aprorum ira maxime metuenda; horret pilus, ex oculis quasi ignis micat, dentes cum stridore acri exacuuntur, maxilla spumam ejicit. Sic omnes bestię suis auxilio esse vel vitæ pretio volunt. Is amor, id studium a legibus naturalibus præcipiuntur, non a magistris dantur.

Vespæ in rupium cavernis abditæ ubi viderint viatorem aliquid mali meditantem, pro suis sollicitæ

ἴτην μηδὲν κακὸν αὐτοῖς ἐπιφερόμενον, τῶν
 εν περιμελουμένοι, ὁπῆτον τῶν πετρῶν ἀπεκ-
 ις, στρατὸς ἄσχετος βόμβον καταπληκτικὸν
 ἰούσι, πικροὶς δὲ κέντροις τὸν ἄθλιον βάλλοντες
 ρον πολλάκις καὶ τοῦ ζῆν ἀπαλλάσσοις.

στι καὶ ἐν βυθοῖσι πόθον νόμος, εἰ ἐτέον γε.
 λφίς εἰναλίων βασιλευτάτος, ἦν τιν' ἰδηται
 ἴ' ἄλλος ἠπεδαγοῖσιν ἐπιπλώοντα τεκέεσσιν,
 ἡ γένον ἀπλώσας, εἰσω γόνον αὐθι ἔδεκτο,
 ἰπτω ὡς τιν' ἔδητην, ὅπως μὴ θηρσί γένοιτο.

δ' αὐ γε πρην κευθμῶνος ἀπέπτυσσε φόρτον
 ἰπιν θηρός κρατεροῖο φυγεῖν στονόςσσαν
 ἰμοσ δ' ἐκ λαγόνων ὠδῖν' ἠρσέζυτο κούφην.

ἰναλίων ὁ βασιλικώτατος δελφίνος εἰ τινα τῶν
 ἰίων θηρῶν τοῖς μικροῖς αὐτοῦ τέκνοις ἐπιπλέον-
 , τὴν ἰδιαν διαπλώσας σιαγόνα, τὰ τέκνα πάλιν
 ἰποδέχεται καταπίνων ὡς περ βρωσίωσι τινα, ὅπως
 ἰθηρίους μὴ κατάθρωμα γένοιτο· οὗτος δὲ
 ἰυπτήρος, τοῦτ' ἔστιν τῆς κοιλίας, οὐδαμῶς
 ἰωσι τὸν βαρὺν ἐκείνον φόρτον καὶ παρὰ φύσιν
 ἰονα, πρην τοῦ κήτους τοῦ κρατεροῦ τὴν στε-
 ἰην ἐκφύγη ἀπειλήν· ὡς ἂν δὲ τὸ θηρίον παρ-
 καὶ τὸν κίνδυνον διαδράσειε, τότε δὴ τῶν
 ἰν τὸν βαρὺν ὡς ἐλαφρὸν ἐξεμεῖ τοκετόν, το-
 ἰ δούνην πρὸς τὰ τέκνα φυσικῶ ὑφιστάμενος
 ἰ. Ταῦτ' αἴσιν ὁ θεός Γρηγόριος, ὡς παρὰ
 ἰ πρὸς γονεῖς ἀποδεικνύοντα, πᾶν ὅπερ ἐπιμελές
 περὶ τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν, τοῦτο καὶ θη-
 ἰπροσεῖναι καὶ πετεινοῖς καὶ ἰχθῦσι καὶ πᾶσι
 ἰατὰ κόσμον περὶ τὸν ἰδιον τοκετόν. Τί οὖν
 ἰπερισσὸν ἐν ἀνθρώποις ὁ τοῖς τέκνοις παρὰ
 ἰπὴν κτίσιν καρποῦσθαι τοῖς ἀνθρώποις γέ-
 ἰαν περισπούδαστον, αὐτὸς διδάσκει δι' ὧν
 ἰ, φάσκων ὡς παρὰ τῶν παίδων πρὸς τοὺς γο-
 ἰ χρυσὸν ποθῶ, οὐδὲ ἀργυρον, οὐδὲ τὰ σῆρων

λεπτά καὶ παμποικίλα νήματα, οὐδὲ λίθους διαυγεῖς,
 οὐδὲ γῆν πολύμετρον κυμαίνουσαν καρπούς ὁμοίαν
 τῆς Αἰγύπτου, οὐδὲ πλῆθος θεραπόντων καὶ τετρα-
 πόδων ἀγέλας· γάμος δὲ τοῖς θέλουσι φροντιστέσθω,
 δέσποιναν ἄγων ὑψηλὴν καὶ τιμωμένην ἀχθηδῶνα·
 καὶ θρόνος ἄλλοις ποθείσθω, καιροῦ φρύαγμα πίπτων,
 ὃς πολλοὺς πατῶν ὑπ' ὀλίγων πατεῖται πολλάκις καὶ
 χειροτέρων· οὐδὲν γὰρ βέβαιον ἐν ἀνθρώποις ὁ παρὰ
 τὰ κτήνη τοῖς τέκνοις οἱ δυντὼς γονεῖς περιποη-
 σαιντο· πλὴν εἰ μὴ τῶν λόγων ἡ δύναμις τὸ φυσικὸν
 κάλλος τῆς εἰκόνας δι' οὐ τῆς κτηνώδους φύσεως καὶ
 θηρώδους ἢ ἀνθρωπεῖα μάλιστα διακέκριται· τίνες
 οἱ λόγοι δὲ, φησὶν ὁ αὐτὸς θεολόγος. Καλὴ μὲν τῆς
 ῥητορικῆς ἡ θερμὴ δύναμις ἐν τε δημηγορίαις καὶ
 ψήφοις δικαστικαῖς, καὶ λόγοις ἐγκωμισαστικοῖς· κα-
 λὴν δὲ τῆς ἱστορίας ἡ διάνοια πεπληρωμένη σύμ-
 μикτος γὰρ ἡ ἱστορία, σοφία πολλῶν, νοῦς ὑποθέ-
 σεων· οὐ μικρὸν δὲ τέχνη γραμματικὴ καὶ μάλα
 γε μέγιστον, λεπτύνουσα τὸν νοῦν, καὶ τὴν βάρβαρον
 ἡχὴν ἐξελληνίζουσα, καὶ τῆς εὐγενούς γλώσσης καλ-
 λίστη βοηθὸς, καὶ τῆς λογικῆς τέχνης τὰ παλαίσματα,
 ὕψ' οἷς τὸ ἀληθὲς κρύπτεται, ὁ τετριμμένος δὲ λόγος
 περιφανέστατον ἔθηκεν. Ὅσοι τοίνυν μὴ τούτοις τι-
 μῶσι τοὺς παῖδας τοὺς ἰδίους, οὐδὲν ἄξιον τῆς εἰκό-
 νος ἐπ' αὐτῶν διαπράττονται, καὶ τῆς φυσικῆς αὐ-
 τοῦ τοῦ λόγου διακοσμῆσεως ἀλλοτριούσιν, οὐδὲν
 περισσὸν αὐτῶν νέμοντες τῶν προλεχθέντων θηρῶν,
 οὔτε τῶν ἐν αἰσθήσει καὶ φθορᾷ περιττὸν ἐννοούμε-
 νοι· τί δὲ τὸ κέρδος τῆς παιδείσεως, αὐτὸς ὁ θεολό-
 γος φησὶ· Πρῶτον μὲν τὸ τῆς κτηνώδους ἀνοίας φυ-
 σικῶς καὶ ὡς πρέπον ἀνθρώποις ὑπερανέχειν· δεύ-
 τερον τὸ λεπταῖς μερίμναις τὰ βῆθη τῆς σοφίας
 καταμανθάνειν, ὧν οἱ σοφοὶ κατεζήτησαν καὶ ταῖς
 βίβλοις συνέγραψαν· ὁ μὲν τούτου, τοῦ δὲ τίς, ἄλλος
 τῶν ἀερίων καὶ θαλασσίων τὴν φυσικὴν κατανοήσαν-

erumpunt; fit agmen, fit bombus formidolosus, acutisque aculeis miserum viatorem non raro vita
 it.

malium marinorum delphinus quasi rex ubi piscium aliquem liberis suis insidiantem vidit, illico
 evorat ne hostium praeda fiant. E latebra, i. e. ventre, non prius projicit molestum illud pondus,
 ceti immanis minas et periculum effugerit. Quod ubi recessit, tum e lumbis partum gravem
 , dolores atroces ob filiorum amorem passus. Hæc divinus dicit Gregorius ut ostendat quantum sit
 parentibus pro filii, tantum esse volatilibus, piscibus et quibuscumque cæteris animalibus erga
 progeniem. Hominibus in tota rerum natura nihil charius, nihil antiquius esse quam suos cuique
 s in sequentibus confirmat dicens: Parentes nihil pluri faciunt quam ex se natos, neque aurum,
 argentum, neque texta versicoloria, neque argentum signatum; alide gemmas, agros fertiles
 ti, famulorum multitudinem, denique greges armentorum. Matrimonium ineant qui volunt; sæpe
 ia superba ac molesta acquirunt. Solium regium occupandi ambitio alios teneat, aliquando
 um; multos enim petibus calcat tyrannus, cui sæpe pejores domini succedunt. Nil firmum
 r armenta parentes liberis relinquunt, nisi animi exculti studia corporisque eximias dotes qui-
 brutis distinguunt. Quænam autem sint illa studia, idem theologus dicit. Placet sane rhetorica
 ia in publicis concionibus, in sententiis judicialibus, in panegyricis quoque. Res pulchra est
 ia, ubi multorum sapientia et consiliorum prudentia cernitur. Non parva res etiam ars grammaticæ,
 iaxima, siquidem ingenium acuit, sonos barbaros more Græcorum emollit, linguæ nobilis nobilissimum
 um atque logices artificia, quibus veritas occultatur, sermo sincerus sæpissime revelat. Qui igitur istis
 liberos suos non exornant, nihil quod se ipsis dignum sit faciunt, imo a studiis eos alienant, neque plus
 it quam bruta, quibuscumque animi sensa turpia communia habent. Quis sit deinde eruditionis fructus,
 rius ipse dicit. Primo quidem brutorum indolentiam abjicimus; deinde sapientie fundamenta per-
 amur, et quæ philosophi in scriptis reliquerunt, perquirimus; alii enim alia tractant circa aerem,
 ia, terrena, cælestia, imo quæ ad Deum ne fando quidem dicendum spectant, quomodo agat, quo-
 ti, et quis ejus sit finis. Mundus omnia distributa secundum ordinem complectitur, nonnihil etiam
 lum, quod penetrare acutioris ingenii hominibus datur. Qui si, quod pulchrum est, investigan-
 iæ face conducti procedunt, vivendi regulas Deo auspice sequentes; si Christum ducent et
 nacti erunt, pulchra sperandi copia eos consolabitur, vita pura et immortalis fruentur, non per

τες· καὶ ἐπιγεῖων, ἐπὶ τούτοις· καὶ διερευνησάμενοι· καὶ τῶν οὐρανίων, πρὸς δὲ τὸ ἀφραστον τοῦ μεγάλου Θεοῦ δημιουργοῦ πῶς ἄγει· καὶ ποῦ φέρει· καὶ εἰς ὅ τι καταπαύει· τὸ δὲ πᾶν ὁ πολὺς ἐν τῇ διακοσμήσει κόσμος ἔχων ἐν ἑαυτῷ πλεόν τι κεκρυμμένον, ὡς ἂν δὲ ταύτῃ διαπεράσειεν τῇ νεότητι τῷ πνεύματι τῷ θειοτέρῳ παρέξοιεν τὴν διάνοιαν, τὸ καλὸν ἀνιχνεύοντες· καὶ ἐν φωτὶ τῆς γνώσεως διὰ παντὸς ἔδοιποροῦντες, καὶ τοῦ βίου κανόνα φέροντες ταῖς θείαις ἐπινοαῖς, καὶ συνέμπορον ὁδηγὸν καὶ καλὸν βοηθὸν εὐράμενοι τὸν Χριστὸν, σὺν ἑλίσιον ἐλαφραῖς ἐντεῦθεν κουφίζοντο, τῆς καθαρᾶς δὲ τύχοιεν καὶ ἀτελευτήτου ζωῆς, μηκέτι δι' ἐσώπτερον ἐν αἰγίγματι βλέποντες, ἀλλὰ τρανώς αὐτὴν κατοπτεύοντες τὴν ἀληθειαν, ἧς ἀρχὴ καὶ τέλος Τριάς ἡ μονόσεπτος, εἰς Θεὸς Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐν φῶς τριλαμπές θεωρούμενον. Τοσοῦτον δὲ τῶν ἀπαιδευτῶν καθάπτεται Γρηγόριος· ὁ πανάριστος τῶν πλοῦτῶν καὶ μάλιστα κομώτων, ὡς πιθήκοις αὐτοὺς καὶ θνοῖς παραβάλλει· φησὶ γάρ· Τίς χάρις ἔαν πίθηκον ἔχεις ἀνθρωπόμορφον ὕδριν, χρυσοῖς σχοινοῖς περιγυρωθέντα τὸν τράχηλον; ποῖα δὲ χάρις ὄνῃ χρυσοῦ τάλαντα βαστάζειν; ὁ γὰρ θνος καὶ πολύχρυσος ὡν ὄγκῳ μόνον· οὐδὲ γὰρ χάρις ἐστὶν ἔξει· μολιθδίνῃ κρύπτειν κολεοῖς ἀργυρέοις, ἅτινα μὴδὲν ὄφελος τῷ πολέμῳ· πῶς τοίνυν ὁ πλοῦτῃ φυσώμενος ἀνθρωπος ἀπαιδευτος ὡν καὶ ἀνόητος, πίθηκός ἐστιν κεκρυμμένος· θνος δὲ πολύχρυσος ὄγκουμένος, καὶ ξίφος μολιθδίνον ἐν ἀργυραῖς φυλαττόμενον θήκαις. Καλὸν δὲ καὶ πρὸς τέρψιν, τῶν ἐπῶν ἐπὶ λέξεως μνημονεῖσαι· φησὶν γάρ·

173 Τίς χάρις ἦν σὺ πίθηκον ἔχεις βροτοσιδᾶ

[λίθην]

174 Χρυσίοισι βρόχοισι δέρην περιγυρωθέντα;

175 Οὐ γὰρ κόσμος ἀμείψῃ γελοῖον εἶδος ἐλαφρόν.

176 Τίς δὲ χάρις καθῶνι φέρειν χρυσοῖο τάλαντα;

177 Καθῶν καὶ πολύχρυσος ἔων ὄγκηθμῶν ἀεῖδει.

178 Οὐδὲ χάρις μολιθιο τετυγμένα φάσγανα

[κεῦθειν]

179 Ἀργυρέοις κολεοῖσι τὰ μὴ πολέμοισιν δευρα.

Ἡ μὲν οὖν παιδεύσις κόσμος ἐστὶ φυσικὸς τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἡ γνώσις, τιμὴ καὶ δόξα, καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κάλλος εὐπρεπέστατον, βίος δὲ λαμπρὸς καὶ ἐνάρετος τῆς οὐρανοῦ πολιτείας χαρακτηριστὴρ ἀψευδέστατος.

140 (1) Αὐτὰρ ἐγὼ κέλομαι σε τὰ μὲν κάλλιστα

[ποθεῖντι]

141 Ἐσπέσθαι καὶ χεῖρα φέρειν, πάτερ· εἰ δε κα-

[κοῖσι]

142 Τερπολίμῃ παιδῶν μετῶν ἀπὸ τηλόθι ῥήθον

143 Ὡς νόθον, εὐγενέος Ῥήθου κριθέντα βέ-

[θροισι.]

144 Τὸν καθαρῶν ἀετῶν ψευδῆ γόνον ἀκτινεσσιν.

Εἰρηται μὲν περὶ τοῦ Ῥήθου ποταμοῦ καὶ τῶν νόθων ἀετῶν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἱστοριῶν· εἰρήσεται δὲ κἀνταῦθα· μᾶλλον γὰρ ἀρμόζει τῇ φυσιολογίᾳ. Ῥήθος μὲν οὖν ποταμός ἐστιν, τοὺς νόθους παῖδας τῶν εὐγενῶν τοῖς ἰδίοις βέμμασι διακρίνων· ὁ δὲ ἀετὸς τοὺς τικτομένους νεοσσούς ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου δοκιμάζει, καὶ τοὺς μὲν γνησίους διατρέφει, πατρικῶς αὐτῶν καὶ κηδεμονικῶς προνοούμενος· ἐκρίπτει δὲ τοὺς νόθους καὶ τῆς καλιᾶς ἀποβάλλεται. Τινὲς μὲν οὖν φασὶν ὅτι σῶφρον ἐστὶν τὸ καθόλον μὴ πορνεῶν, μῆδὲ πρὸς τὸ συγγενὲς συναπτόμενος πλὴν τῆς συζύγου· ποῦ δὲ νόθον, μὴ μοιχείας ὑπόουσης τοῖς ἀετοῖς; ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτό φασιν (ἐστὶν δὲ πειθανδὸν τὸ λεγόμενον), ὅτι γύπες ἢ τινα τῶν ἄλλων ὄρνέων τοῖς ἐζυτῶν τέκνοις τὴν τῶν ἀετῶν εὐγένειαν μνηστευόμενοι, τῶν οἰκείων ὠν λάθρα τῇ καλιᾷ προσρίπτουσιν τοῦ ἀετοῦ· συμβαίνει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὄρνιθων τοῦτο γίνεσθαι· πολλάκις γὰρ χηνῶν καὶ περδίκων καὶ γυπῶν καὶ ἄλλων ὄρνέων ὑποτιθέασιν τῇ ὄρνι, τοῖς οἰκείοις δὲ συμβαίνουσα ὡς ἕκαστον εοικὸς ἐκβάλλει τῷ συγγενεῖ. Τοῦτο μὲν οὖν ἀετοὶ πάσχουσιν ζηλοτυπούμενοι· ὅθεν τὸ νόθον ὁ πατὴρ ἀετὸς ταῖς ἀκτίσι δοκιμάζει τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἰδίας ἀποβάλλεται κα-

eulum in ænigmatibus, sed veritatem ipsam intuebuntur, cujus principium et finis Trinitas in unitate, unus Deus, Pater, Filius et Spiritus sanctus, unum lumen, triplici splendore fulgens. Gregorius homines rudes increpans, divitiis se gloriantes, cum simiis et asinis comparat dicendo: Quid juvat habere simium hominis opprobrium, catenis aureis vinctum? Quis honor est asino auri pondus portare? Nam etsi auro onustus sit, bestia est stupide rudens. Quodnam gladii plumbei pretium in vagina argentea reconditum, et cujus nullus est usus in bello? Igitur quicumque divitiis superbit, et ingenium habet rude et inexcultum, simius est inauratus, asinus multo auro onustus et rudens, ensis plumbeus in vagina argentea inclusus.

Doctrina hominis est ornamentum; et sane scientia honorem et gloriam comparat, et maxime est digna homine qui imago est Dei; vita autem candida et virtutibus ornata vocationis cœlestis signum est verissimum.

De Rheno fluvio et nothis aquilis mentio est in historiarum libro; placet nunc quidem addere quod sequitur de utriusque natura. Rhenus fluvius ea est natura ut e fluctibus ejus liberos geminos a nothis discernas. Aquila genuinos pullos ad solis radios probat probatosque nutrit, curam paternam impendens, nothos autem e nido expellit. Sunt qui dicant, aquilæ esse non fornicari, et non nisi cum conjuge misceri. Sed quomodo aquilæ nothos habere possunt, adulterio sublato? Addunt igitur rem probabilem, vultures et alias quasdam aves suis ipsorum natis aquilæ nobilitatem dare cupidas ova sua aquilæ nido injicere, ita ut non raro anserum, perdicum, vulturum aliarumque volucrum ova aquilæ nido injecta ab aquila non agnoscantur ut genuina proles, sed ad solis radios probentur et ejiciantur. Gregorius igitur dicit: Aquilæ liberos suos distinguunt eos servando aut ejiciendo; et alibi idem: Aquila ad solem visum

(1) Hic est ordo in codice.

λιᾶς· πῶς δὲ, φησὶν ἀλλαγοῦ Γρηγόριος ὁ τρισόβλιος, οὐδ' ἀστοὶ τίκτουσι καὶ οὐς ἐπίπτουσι νεοσσούς, δηλοῦντος τοῦ λόγου ὡς καὶ τῶν ἰδίων νεοσσῶν ἀποβρίπτουσι πολλάκις· καὶ ἀλλαγοῦ φησὶν ὁ αὐτός· τὸ δ' αἴτιον βολαῖς μὲν ἡλίου φασὶν κρίνειν νεοσσῶν ὄψιν ἀετὸς πανσόφως, ἐξ ὧν νόθον μὲν καὶ τὸ μὴ γινώσκεται· καὶ τὸ μὲν ἐξέβριψε, τοῦ δ' ἔστι πατήρ· ὁ δ' αὐτὸς ἀετὸς καὶ τὸ γῆρας ἀποτίθεσθαι λέγεται, καὶ ἀνανεάζειν, ὡς ὁ θεὸς Δαβὶδ· Ἀνακαιρισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἢ νεότης σου.

212 Ὡς γὰρ (1) ἐχιδναῖός γε γόνος διὰ γαστέρα
[ὁρήξει]

213 Μητρός ἀναβρώσκων, ποιήν πατρός οὐλο-
[μένοιο.]

Πολλὰ μὲν τῶν ἐχιδνῶν εἰσι τὰ γένη καὶ πάνδεινα θανατηφόρου τοῦ μεμεστωμένα· ἔστιν δὲ γένος ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔρπετοῖς ὅπερ μὴ πλέω τῶν δύο φασὶ γίνεσθαι· γίνονται δὲ ἄρβην καὶ θῆλυ. Ἐπειδὴν οὖν ὁ ἄρβην ἐχὶς συνέλθη τῇ θηλείᾳ, παραυτὰ θνήσκει, τὴν οἰκείαν μὲν αὐτὸς ἐν τῇ θηλείᾳ μελανίαν ἐναποτιθέμενος καὶ τῆς ἐν αὐτῆς μελανίας αὐτὸς προσλαβόμενος· οὕτω μὲν οὖν ἐξ αὐτῆς διόλλυται τῆς συνουσίας· ἡ δὲ συλλαβοῦσα δύο κατὰ γαστρός ἄρσεν καὶ θῆλυ διατρέφει, τρεφόμενα δὲ καὶ πρὸς τὸ φανερόν ἐξίεναι μέλλοντα, τοῦ ὀλεθρίου πατρὸς αὐτῶν τιμωρίαν εἰσπράττουσιν τῇ συλλαβούσῃ, μὴ διὰ τῶν φυσικῶν ἐξίοντες μορίων, ἀλλὰ τὴν γαστέρα βιβρώσκοντες καὶ τὴν συλλαβοῦσαν διαφθείροντες εἰς τοῦμφανὲς διακλύπτουσι. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι πᾶσα φύσις τοῖς τεκοῦσι χάριν φέρει τὴν πρέπουσαν· ὁ δὲ χάριν τοῖς γονεῦσι μὴ εἰδὼς ὁμοίος ἔστιν ταῖς μητροκτόνοις ἐχιδναῖς.

244 Εἰ δὲ σύ γ' ἀκρεμόνεσσιν ὑψίμενος εἴματος
[ῶρη]

245 Τῆμος δτε πνοιᾶ γλυκερώτεραι εἰσι βρο-
[τοῖσιν,

246 Ἡ πυρόεν βάλλοντος ὑπὲρ κρατὸς ἡέλλιοιο,

247 Μύθοισιν μογίοις πυκινήν φρένα πᾶσαν
[ἐρείδωρ.]

pullorum probat, et non nisi genuinorum se patrem gerit. Dicitur aquila scuectutem deponere et rejuvenescere, sicut ait David : *Renovabitur sicut aquilæ juvenus tua* ¹.

Multa sunt viperarum genera sæva et veneno referta. Ex iis unum duobus tantum, mare et femina, constat. Quando igitur mas feminæ conjungitur, statim moritur relicto in femella veneno; quæ duobus in utero conceptis id patitur quod nascendis non viam naturalem aperit, quippe qui lacerato matris ventre in lucem eduntur. Dicit igitur Gregorius quod parentibus gratitudo debetur; nam ingratus erga parentes viperis matricidis comparandus est.

Cicadæ solem amant et meridiano præsertim tempore canunt. Id porro cicadis cum omnibus volucribus est commune, ut cantu certent cum colloquentibus; quos ubi audierint, statim omnibus viribus acciunt et silvas voce sua replent, et certaminis ardore corpus fatigant.

Ex carmine LXV.

Gregorius pavonis exemplum inducit in mulieres fucatas et supra modum exornatas. Pavo enim collo aureo inflexo et circulo stellato agitato charam feminam ad amorem invitat, innata superbiens pulchritudine; econtra feminæ fucatæ faciunt; formæ enim pulchritudine privatae, fucis et omnimodis coloribus se pingunt, et adolescentes his artificii pellicunt.

Volucrum regina aquila omnem avem parvam nido suo vicinam tuetur, ut omne nocivum avertens, sibi dignitatem et jus reservet, humiliores benigne tractandi. Sic Gregorius potentes vult minoribus suc-

¹ Psal. cccii, 5.

(1) Ed. nov. p. 1049, *Nicobuli partis ad filium.*

(2) Ed. nov. p. 565.

(3) Ex carmine *De virtute*, vers. 36, ed. nov.

248 Τέττιγες λαλεγεῦντες ἄμ' ὀρνίθεσσιν δοιοῖς,
249 Σὸν δέμας ἠδυθρόοισιν ἀναψύχοιεν δοιδαῖς,
250 Ἐς δῆριν καλέοντες δοιδουρήσιν ἑταίρων.

Οἱ τέττιγες τοῦ ἡλίου μὲν φίλοι εἰσὶν, ἀεὶ λαλοῦντες ἐκ μάλιστα θερμαίνοντος τοῦ ἡλίου· καὶ πᾶν ὄρνεον πολὺ λαλὸν ἔστιν ἐν τοῖς πλείοσιν· ἔχουσι μὲν οὖν τέττιγες καὶ τὰ ὄρνεα φυσικὸν ζῆλον πρὸς τοὺς μελετητικούς· ἐπειδὴν γὰρ τις ὑπὸ τὸ ἄλσος τοῖς λόγοις προσομιλοῖ, τὰ μὲν ὄρνεα λιγυρὸν κελαδεῖ, τέττιγες δὲ λαλοῦντες ὄλον καταφωνοῦσι τὸ ἄλσος ταῖς ψαῖς, εἰς ἔριν προσκαλούμενοι τὸν ἑταῖρον, καὶ τὸ μοχθηρὸν σῶμα ταῖς ἠδυθρόοις ψαῖς ἀναψύχοντες.

¹ Ἐκ τοῦ Ξε' λόγου (2).

79 Φασὶ ταῶν μεγάλων ἐπὶ πρὸς κλυκλον ἐγείρη

80 Ἀύχένα κυρτώσας χρύσεον ἀστέρους.

81 Κλάζειν θηλυτέρας φιλοτήσιον· εἰ δὲ σὺ
[μορφήν]

82 Οὐ σφριγώσι γράφεις ὄμμασι θαῦμα μ' ἔχει.

Πρὸς καλλωπιζομένας γυναῖκας ἦτοι ψιμυθιζομένας καὶ φυκαριζομένας τὸ τῶν ταῶν παράδειγμα παρεισάγει Γρηγόριος ὁ θαυμασιός· ὁ γὰρ ταῦς τὸν χρύσειον αὐχένα κυρτώσας, καὶ τὸν ἀστερώδη κύκλον ἐγείρας, φιλικὸν κλάζει τὸ θῆλυ πρὸς ἔρωτα προτροπόμενος, τῷ φυσικῷ σεμνυνόμενος κάλλει· τοῦναντίον ὅπερ ποιοῦσιν αἱ ζωγραφούμεναι γυναῖκες· τοῦ γὰρ φυσικοῦ κάλλους ἀμοιροῦσαι, ψιμυθίοις καὶ φυκαρίοις καὶ τρίμμασι ζωγραφοῦνται χρωσνόμεναι, καὶ τοὺς νέους τῇ τοιαύτῃ προκαλοῦμεναι θεωρεῖ· τὸ γὰρ ἐπιτηδεύμα, τῆς προαιρέσεως αὐτῶν γίνεται κατηγόρημα.

Ὡς θῆρ (3) κερδαλέος τις ἐπιχέσειν ἰχθία βάλ-
[λων]

Ἡ κεν θρητηῖρα καλοῦ πλάγξει δόλοισι.

Πένητος ἀνδρός (4) οὐδὲν ἀσφαλέστερον.

Πρὸς τὸν θεὸν νένευκε, καὶ μόνον βλέπει.

Σὺ δ' ἀγκάλλου· καὶ γὰρ αἰετὸς ὡς λόγος

Πολὺς κλιῖα λεπτὸν ὄρνιν ἀμφέπει.

Ὁ τῶν πετεινῶν βασιλεὺς ἀετὸς πάντα μικρὸν ὄρνιν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ καλὴν οἰκοῦντα περιέπει, πᾶν βλαπτικὸν ἀποτρέπων, αὐτοῦ τε βασιλικῶς προϊστά-

μενος καὶ κηδεμονικῶς ἀνεχόμενος, φυσικὴν ἔχων τὴν εἰς τὸ καταδεέστερον ἐπικουρίαν. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος ὅτι χρὴ τὸν εὐσθενέστερον τῶ ἀδυνατῶ, καὶ τῶ πένητι τὸν πλούσιον ὀρέγειν χεῖρα, τὸν ἀετὸν αἰδουμένους φυσικῶς τῶν μετριωτέρων ἀνεχόμενον· εἰ γὰρ ἀνόητος ἤμενος τοσοῦτον ἐκ φύσεως ἐπιδεικνύεται, πόσον ὀφείλει πρὸς τὸ συγγενὲς νοερὸς ἀνθρώπου ἐπικλίνεσθαι;

Ἐκ τοῦ ρκς' λόγου (1).

151 Δίψας τίς ἐστὶ τῶν ἐχιδναίων γενῶν,
152 Τοῦτ' ὄσ' ἢ κρημὸς Αἰγύπτου φέρει.
153 Ταύτης τὸ τύμμα οἶονεἰ κληῖς λέγει.
154 Τὸ θηρίον γὰρ τοῦ πάθους ἐκώλυμον,
155 Πίνων διόλλυθ', ὃς τὸν ἰὸν ἐσπασεν
156 Εὐρῶν τι ρεῖθρον, χατῶν ἐμπασῶν ὁλος.

Πολλὰ μὲν καὶ διάφορα τῶν ἐχιδναίων γενῶν τὰ ἰοδόλα θηρία, πάντα δὲ θανατηφόρα. Τούτων κατὰ τὴν κρημὸν Αἰγύπτου γένος ἐστὶν καλούμενον δίψας· τῆς γὰρ ἐνεργείας τὴν ἐπικουρίαν φέρει· καὶ γὰρ ἐγγρηπτουσά τινα, δίψαν ἐμποιεῖ τοσαύτην ὡς μὴ δύνασθαι τοῦ δίψους κόρον λαβεῖν· ὁ δὲ τὸν ἰὸν ἐσπασμένος, δεινῶς τὰ ἐνδὲς ὑποσφυγόμενος, ἐνθαπερ ὕδωρ εὐροί πίπτει χάλυων, ὅλον προθυμώμενος λαφύξει τὸ ρεῖθρον· τοῦτου δὲ τοῦ θηρίου καὶ Μωϋσῆς μέμνηται λέγων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· Καὶ μνησθήσῃ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου τοῦ διαγαγόντος σε διὰ τῆς φοβερῆς ἐρήμου, οὗ ὄρις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ δίψα.

Ἐκ τοῦ ρκζ' λόγου.

218 Ἔστιν τις (2) ὄρις σῆς φρενὸς σοφώτερος.
Πόσον Θεοῦ (3) μὲν εἰς χεῖρας μόνον βλέπει
Τοῦ καὶ διδόντος πατρικῶς αἰτουμένου.
Αἰσχρὸν δὲ μηδὲν τοῦ λαβεῖν δράσαι χάρις,
Τὴν αἰμολάπτῃ βδέλλα ἐκμιμουμένους.
Τὰ μὲν κρατοῦντα τοῖς δ' ἐρείδοντα φρένα,
Τὰ δὲ βλέποντα οὐ καλοῖς ἐν ἡμῶσιν,
Τὰ δὲ πτυπούντα ταῖς ὀρείων ἐλπίσιν,
'Αεὶ πλέον πένητα τῶ ποθουμένῳ.

curre, divitesque pauperibus donare, aquilam imitando. Si enim avis rationis expers id ultro facit, quanto magis homo rationis compos erga propinquum id facere debet!

Ex carmine CXXVI.

Multa et varia viperarum genera sunt venenosa et plerumque letifera; ex iis unum in Ægypto vocatur dipsas, ab effectu id nominis occupans; ubi enim arripuerit aliquem, tantam injicit sitim, ut eam extinguere prorsus nequeat. Qui veneno imbutus est, interior horrendum in modum siti consumitur, et ubi cunque aquam invenit, totum rivum absumere gestit. Hujus bestię Moyses quoque meminit in Deuteronomio: *Memento Domini Dei tui qui duxit te per horrendam solitudinem, in qua serpens mordax et scorpio et sitis* ¹.

EX CARMINE CXXVII.

Sanguisuga in undis gignitur, sanguinis avida suapte natura. Etenim etsi brevissima, corpus arripit quo sanguinem haurit, alvumque suum replet. Corpori aptata, modo sanguinem haurit, modo lambit, modo desiderat, nulla copia contenta. Mundanam æstimans vitam relative ad virtutem, Gregorius eam sanguisugę confert. Velut enim sanguisuga, eo quo dixit modo corporibus immissa, insatiabilis et implacabilis est, ita mundana vita, carnis voluptatibus aliisque excessibus nunquam satiatur et repletur. Hypocritam divus Gregorius chamaeleoni comparat, quod parvum inter reptantia animal, varie mutandi facultatem habet. Multos enim chamaeleo colores induit; ita et hypocrita juxta occurrentiam falsis occultatur apparentiis. Talis ille ex opere maligni sæpe præmittitur. Illo enim invento utitur Satanas ad populi perniciem, Deo ita permittente. Mores illi quales inveniantur describit Theologus noster: exulta barba, humili habitu, collo inclinato, voce brevi et rapida, lento gradu incedit, insuper fidelis videtur, sed non est nisi simulacrum æneum virtute destitutum, auro ad exterius vestitum. Etiam in hoc chamaeleonem imitantur quod pluribus suos sermones fucant coloribus.

¹ Deut. viii, 14, 15.

(1) Ed. nov. p. 545.

(2) Ibid.

(3) Ex carmine cui titulus: *Comparatio vita-*

βδέλλα ἐστὶν ἡ ἐν τοῖς ὕδασι γινομένη· αἰμολάπτῃς δὲ φύσει ἐστίν· καὶ γὰρ οὔσα βραχυτάτῃ λῖαν, σώματος ἐπιλαβομένη, ροφᾷ τε αἷμα καὶ τὸν θύλακον ἀποτείνεται· τοῦ δὲ σώματος ἀποκρεμαμένη, τὸ μὲν ἀπεβρόφησεν αἷμα, τὸ δὲ λάπτει, τὸ δὲ ἐλπίζει, κόρον οὐ λαμβάνουσα πώποτε· συγκρίνων δὲ τὸν κοσμικὸν βίον πρὸς τὸν ἐνάρετον, βδέλλη τοῦτον ἀπεικάζει· ὡσπερ γὰρ ἡ βδέλλα καθ' ὃν ἐφη μὲν τρόπον τῶν σωμάτων ἐπειλημμένη, δυσασπαστός ἐστιν καὶ ἀκόρεστος· οὕτως ὁ κοσμικὸς βίος πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς καὶ τὰς ἄλλας πλεονεξίας ἀκόρεστος ἔχει, καὶ δυσασπαστος πέφυκεν.

Τοιαῦτ' ἐν (4) ἡμῖν ἰσχύει τὸν βάσκανον;
Οὗτος σοφίζειτ' εὐστόχοις πονηρίας,
Ὅτ' ἂν δημόν τιν' ἢ πάλιν πλῆξαι θέλλῃ.
Πρὸς οἷς ἐκάστου περᾶται, καὶ σύντομον
Νόμον δίδωσι πονηρίας τὸν προστάτην.
Ἐπειτα χαλκὸς χρυσὸν ἡμφιεσμένος,
Ἡ καὶ χαμαιλέοντος ἐκστασις χροῶς,
Πώγων, κατηφῆς ἦθος, αὐχένος κλάσις,
Φωνῆ βραχεία, πιστὸς ἐσκευασμένος,
Νωθρὸν βᾶδισμα, πάντα, κλήν φρενός, σοφός·

Τὴν ὑπόκρισιν ὁ θεὸς Γρηγόριος χαμαιλέοντι παραβάλλει· καὶ γὰρ ὁ χαμαιλέον (μικρὸν δὲ οὗτος ζῶον τῶν χερσαίων) φύσιν ἔχει τὸ μεταβάλλεσθαι πολυτρόπως. Πολλὰς οὖν χροῶς ἐναλλάσσει ὁ χαμαιλέον· ὡσαύτως ὁ ὑποκριτὴς πρὸς τὸ παρατυγχάνον σχηματίζεται· γίνεται δὲ τοιοῦτος προεστὼς ἐξ ἐνεργείας τοῦ Πονηροῦ· καὶ γὰρ τοιοῦτον εὐρὼν ὁ σατανᾶς εἰς βλάβην λαοῦ προβάλλεται συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ· λέγει δὲ καὶ τὸ ἦθος ὁ θεολόγος τοῦ τοιοῦτου ὁποῖον εὐρίσκειται· ὁ μὲν πώγων εὐγένειος, κατηφῆς δὲ τὸ ἦθος, αὐχὴν ὑποκεκλιμένος, βραχεία φωνῆ καὶ λεπτή, νωθρὸν βᾶδισμα· πρὸς τοῦτοιοις οὗτος, φησὶν, ἐσκευασμένος πιστὸς καὶ χαλκὸς ἀνδρίας ἀψυχος, χρυσῶ τὴν ἐξωθεν ἡμφιεσμένος ἔψιν· αὐθὺς δὲ περὶ τῶν τοιούτων, φησὶ, χαμαιλέοντων τὸν τρόπον μιμούμενοι, πολλὰς τιθέντες τοῖς λόγοις αἰεὶ χροῶς.

rum, vers. 76 seq., ed. nov. p. 591.

(4) Carm. *De se ipso et de episcopis*, vers. 642 sqq., ed. Tollii carm. 1, ed. nov. p. 779.

Ταῦτ' εἶπον (1)· οἱ δ' ἐκρωλον ἄλλος ἄλλοθεν,
 Δῆμος κολουῶν εἰς ἐν ἐσκευασμένος,
 Τύρῃη γέων τις, κωιδὸν ἐργαστήριον,
 Λάλασφ κόνιν σύρουσα, πνευμάτων στάσις,
 Οἷς οὐδ' ἂν ἠξίωσθε τῶν τις ἐρτελῶν
 Φόβῳ τε θείῳ καὶ θρόνῳ δοῦναι λόγον,
 Ἄτακτα παρλάζουσιν ἢ σφηκῶν δίκην
 Ἄττουσιν εὐθὺ τῶν προσώπων ἀθρόως.

Οἱ κολουοὶ γένος ὀρνέων εὐτελέστατον· οὔτοι περὶ
 τὴν γῆν ἀναστρεφόμενοι (χαμαιπετεῖς γὰρ εἰσι), φυ-
 σικῶν ἔχουσι τὸ κράζειν ἀτάκτως· ἄλλοθεν ἄλλος· ὡσαύ-
 τως οἱ σφηκὲς ἔττουσι θερμαινόμενοι, καὶ περὶ τὰ πρόσω-
 πα τῶν ἀνθρώπων ὀρμώντες τοῖς πικροῖς ἐκθλίβουσι

κέντροις· τούτοις δὲ τοῖς κολουοῖς καὶ τοῖς σφηκί
 ἀσυνέτους καὶ ὄντως ἀπαιδέυτους παραικάζει·
 γόριος δὲ σοφώτατος· οἱ γὰρ ἀπαιδεῦτοι τοῖς συνι
 ἐπιπηδῶσι, λόγοις ἀνοίας πλήττοντες αὐτούς, καὶ
 λοθεν ἄλλος ἀσυνέτως κρᾶζοντες καὶ ἀτάκτως·
 τῆς ἐν Ἐφέσῳ καταδρομῆς τῷ Παύλῳ μέμνηται Ἀ
 κᾶς ὧδε φάσκων· Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο τι ἐπεσῶα·
 γὰρ ἡ ἐκκλησία σι-τγκεχυμένη· ὡσαύτως ἐπὶ τὴ
 ἀναβαθμῶν τοῦτο πάσχει Παῦλος ὁ πανάγιος· τὴν
 τοιαύτην ἀνοιαν κολουοῖς παραβάλλει Γρηγόριος ὁ θαυ
 μάσιος, καὶ σφηκί τοῖς ἀκρίτως βομβοῦσιν ἄμφι τῷ
 ἀνθρώπων τὰ πρόσωπα θερμαινόμενοις.

Graculorum inter aves genus vilissimum; hi enim juxta terram volitantes (saltandi enim sunt), cru-
 citare indesinenter alii alio solent; vesperæ autem etiam volitant ardentes et in vultus hominum congruunt
 etque parvis aculeis vulnerant. His ergo graculis et vespis insensatos et incultos comparat sapientis-
 simus Gregorius. Rudes enim homines in prudentes irruunt eosque imperitis lacessant sermonibus, alii-
 que alio cruciant insensate et absque intermissione. Ita concursus in Epheso contra Paulum meminit
 Lucas his verbis: *Alii aliud clamabant, erat enim ecclesia confusa* ¹, eo modo passus est Paulus in gra-
 culinis (in atrio templi). Hanc imperitiam graculis Gregorius comparat admirabilis, et vespis ardentior
 circa hominum vultus bombum facientibus.

ΤΩΝ Τῶ ΘΕΟΛΟΓῶ ΓΡΗΓΟΡΙῶ ΠΕΦΥΣΙΟΛΟΓΗΜΕΝΩΝ

ΩΔΕ ΤΟ ΠΕΡΑΣ

ΚΟΣΜΑ ΑΧΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΤΟ ΠΟΝΗΜΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ

Sequitur amanuensis clausula hæc.

Τριάς μονὰς τρίφωτε, πανσθενεστάτη,
 Ἢ τρεῖς φέρουσα τὰς ὑποστάσεις μόνῃ,
 Τὴν οὐσίαν μίαν δὲ προσκυνουμένην,
 Ὡς ἡλίου φέροντος ἀκτίνα τρίτην·
 Ἐν καὶ κράτος γὰρ καὶ σθένος θέλημά τε
 Ἐν, οἶδαμεν σέβασθαι σῆς ἐξουσίας,
 Σὺ τὸν πόθῳ γράψαντα τήνδε τὴν βίβλον
 Κωνσταντίνον σώσων ἐκ πάσης βλάβης.

¹ Act. xix, 32.

(1) Ex carmine *De vita sua*, vers. 1680 seqq., nov. edit. p. 674.

ΠΙΝΑΞ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΩΝ ΕΝ Τῆ ΒΙΒΛῶ ΤΩΝ ΕΠΩΝ Ο ΘΕΙΟΣ ΕΜΝΗΣΘΗ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Τῶν τε ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ τῶν ἐξωθεν ἐκάστῳ λόγῳ (α).

Λόγος α'.

Περὶ τοῦ Ἀμαλήκ, ἐν ᾧ περὶ Μωϋσεως, Ἀαρῶν,
 Ὀρ, καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ 547.
 περὶ Δανιὴλ καὶ τῶν λεόντων 549.
 περὶ Ἰωνᾶ καὶ τοῦ χήτους *ibid.*
 περὶ τῶν τριῶν παιδῶν καὶ τῆς χαμίνου *ibid.*
 περὶ τῶν μαθητῶν, καὶ τῆς ἐν θαλάσῃ τοῦ Σωτῆρος
 πεζοπορίας 350.
 περὶ τῶν ἐν διαφόροις πάθεσιν ὑπὸ Χριστοῦ θερα-
 πευθέντων *ibid.*
 περὶ Ἀδράστου καὶ Μεγελᾶου 351.

περὶ Φαραῶν καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν σκληρῶν ἔρ-
 γων 351.
 περὶ Βαβυλῶνος καὶ τῆς ἐκεῖ γῆς *ibid.*
 περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀφέσεως τοῦ λαοῦ
 352.
 περὶ τοῦ τοῖς λησταῖς περιπεσόντος 353.
 περὶ φαρισαίου καὶ τοῦ τελώνου *ibid.*
 περὶ Σαμουὴλ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἄννας *ibid.*
 περὶ Ἠλεὶ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ 354.
 περὶ τῆς θυσίας Ἀβραάμ *ibid.*
 περὶ Λωτ καὶ Σοδὸμων 355.
 περὶ Ἀζάρου καὶ τοῦ πλουσίου 356.

(α) Revocatur Lector ad columnas hujusce voluminis. EDIT. PAUL.

περι τῆς αἰμορροούσης 558.
 περι τοῦ λεγεώνος καὶ τῶν χοίρων *ibid.*
 περι τοῦ λεπροῦ 359.
 περι τοῦ τυφλοῦ Βαρτιμαίου *ibid.*
 περι τοῦ κωφεύοντος *ibid.*
 περι τοῦ ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα *ibid.*
 περι τοῦ παραλύτου 360.
 περι τῶν ε' ἄρτων καὶ τῶν β' ἰχθύων *ibid.*
 περι τῆς τοῦ σάλου γαλήνης *ibid.*
 περι τῆς μεταμορφώσεως *ibid.*
 περι τοῦ παραλελυμένου 361.
 περι Λαζάρου τοῦ τετραήμερου *ibid.*
 περι τῆς συκῆς 362.
 περι παραδείγματος Ἀμῶς τοῦ περι λέοντος, ἄρκου,
 ὄφεως *ibid.*

Λόγος β'.

Προοίμιον περι Τριάδος καὶ ἀγγέλων καὶ τῆς τοῦ κό-
 σμου δημιουργίας 382.
 περι τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τῆς πυργοποιίας καὶ Σο-
 δόμων 363.
 περι Ἀδὰμ καὶ Εὐας καὶ παραδείσου καὶ ἀπάτης
 364.
 περι Ἐνῶχ καὶ Νῶε 366.
 περι Ἀβραὰμ τοῦ πατριάρχου *ibid.*
 περι τοῦ ζήλου Μωϋσέως καὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου φυγῆς
 καὶ ἐπανόδου *ibid.*
 περι Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως 369.
 περι Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ *ibid.*
 περι Σαμουὴλ καὶ κριτῶν 370.
 περι Δαβὶδ *ibid.*
 περι τῆς φιλοσοφίας Σολομῶντος *ibid.*
 περι Ἡλίου τοῦ Θεοδίτου *ibid.*
 περι Ἰωάννου τοῦ προδρόμου 371.
 περι τῶν ἰβ' μαθητῶν 372.
 περι τοῦ ζήλου Παύλου καὶ τῆς κλήσεως *ibid.*
 περι τῆς θείας ἐμπνεύσεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῦ
 κατ' εἰκόνα 373.
 περι τῆς τοῦ Λόγου ἐκ Πατρὸς ἀρρήτου καὶ ἀχρόνου
 γεννήσεως *ibid.*
 περι τῶν ἐν νόμῳ τοκετῶν καὶ καθαρῶν *ibid.*
 περι καθαρῶν σωματίων τῶν ἱερέων *ibid.*
 περι τῆς Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου καθάρσεως
ibid.
 περι ἀχρόνου Θεοτόκου καὶ τῆς ἀφθόρου Χριστοῦ
 κυήσεως *ibid.*
 περι τῶν Ἡρακλέους ἀγῶνων 375.
 περι τῆς Ἑλλήνων ἀπάτης καὶ ματαίας σοφίας 376.
 περι τῆς Ἀδὰμ παραδόσεως καὶ τῆς καταδίκης *ibid.*
 περι τῆς πονηρίας Κἄιν καὶ τῶν Σοδομιτῶν, καὶ τῶν
 ἐπὶ τῆς πυργοποιίας, καὶ ὧν ὁ κατακλυσμὸς ἐσώ-
 σαν 377.
 περι τῆς πονηρίας Φαρῶ *ibid.*
 περι τοῦ θράσου Ἀχαζ καὶ Ἰεζάβελ καὶ Ἀσσυ-
 ρίων 378.
 περι Ἡρώδου τοῦ τετράρχου καὶ Ἡρωδιάδος καὶ τῆς
 ἀναιρέσεως Ἰωάννου 379.
 περι Ἡρώδου τοῦ παιδοκτόνου 380.
 περι Ἄννα καὶ Καϊάφα καὶ τῶν φονέων Χριστοῦ
ibid.
 περι τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἑβραίων δικωτῶν βασιλέων
ibid.
 περι τοῦ βδελυρωτάτου Ἰουλιανοῦ *ibid.*
 περι τῆς θεολογίας Πέτρου 381.
 περι τῆς δυνάμεως Παύλου 382.
 περι Κἄιν καὶ Ἀβελ 383.
 περι Ἡσαΐ καὶ Ἰακώβ *ibid.*
 περι τῆς ἀπάτης Σολομῶντος; 385.
 περι τῆς πτώσεως τοῦ διαβόλου 386.
 περι τῆς ἀπωλείας Ἰσκαριώτου *ibid.*

Λόγος γ'.

Περι Σοδόμων καὶ Σηγῶρ καὶ τῆς ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ἄωτ
 ἀναβάσεως 387.
 περι τῆς πηγῆς Μερόδς 388.
 περι Γλαύκου καὶ Διομήδους *ibid.*
 περι τῆς Ἀλκινόου τραπέζης καὶ Ὀδυσσεύς; 389.

περι τῶν φύλλων τῆς συκῆς, ὧν οἱ προπάτορες πε-
 ριεβάλοντο 389.
 περι τοῦ παρερῆμιμένου τῷ πλουσίῳ Λαζάρου *ibid.*
 περι Ἰωνάδᾶ *ibid.*
 περι τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τῆς ὀδηγοῦσης νεφέλης,
 καὶ τοῦ πυρίνου στύλου 390.
 περι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς οὐρανοῦ τρο-
 φῆς *ibid.*
 περι τῆς βλυσάσης ὕδωρ πέτρας *ibid.*
 περι τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Ἰορδάνου 391.
 περι τῆς στάσεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης *ibid.*
 περι τῶν σταυροτύπων χειρῶν Μωϋσέως *ibid.*
 περι τῶν ἐπισχεθέντων λέοντων 392.
 περι τῆς τροφῆς Ἡλίου καὶ κοράκων ὑπηρεσίας, καὶ
 τῆς Σαραφίας χήρας *ibid.*
 περι τῆς ἀποχῆς τῶν βασιλικῶν ἐδεσμάτων, καὶ τῆς
 ἐγκρατείας Δανιὴλ καὶ τῶν γ' παιδῶν 393.
 περι Δανιὴλ καὶ Ἀμβακούμ *ibid.*
 περι Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου 394.
 περι τῆς Ἰωάννου τροφῆς *ibid.*
 περι Θέκλης, καὶ τοῦ πυρός, καὶ τῶν θηρῶν *ibid.*
 περι Σωσάννης καὶ Δανιὴλ καὶ τῶν ἀδίκων πρεσβυ-
 τέρων. 395.
 περι ἀλλοιώσεως Παύλου 396.
 περι τῆς ἐν τρίτῳ οὐρανῷ ἀρπαγῆς *ibid.*
 περι τοῦ πειρασμοῦ Ἰησοῦ 397.
 περι τῶν ἐν ταῖς θείοις Εὐαγγελίοις παραβολῶν *ibid.*
 περι Ὄφνει καὶ Φινεὲς τῶν υἱῶν Ἡλεί 398.
 περι Ἱεροσολύμων καὶ Σαμαρείας *ibid.*
 περι Ἀνανίου καὶ Σαπφείρας τῶν κλέπτων 399.
 περι Ἀχαρ υἱοῦ Χαρμὶ τοῦ κλέπτου *ibid.*
 περι Ἡρακλέους καὶ Θειοδάμαντος καὶ τῶν Δρυό-
 πων 400.
 περι τῶν συναφθέντων ἀγγέλων ταῖς γυναῖξιν 401.
 περι τῆς Ἑλλήνων πλάνης καὶ τῶν ἐμπαθῶν θεῶν
 402.
 περι Ἐρμού τοῦ Κερδίου καὶ Κλέπτου καὶ Δηλα-
 κριωνος *ibid.*
 περι Διονύσου τοῦ ἀνδρογύνου *ibid.*
 περι Ἄρρεος τοῦ μοιχοῦ καὶ τῶν Ἡφαίστου παγίδων
ibid.
 περι Διδος τοῦ πατραλίου 403.
 περι Κρόνου τοῦ μισοτέκνου *ibid.*
 περι Εὐρώπης, καὶ τῆς εἰς ταῦρον τοῦ Διδος μεταβο-
 λῆς 404.
 περι Δανάης, καὶ τῆς εἰς χρυσὸν τοῦ Διδος μεταβολῆς
ibid.
 περι Λήδας, καὶ τῆς εἰς κύκνον τοῦ Διδος μεταβολῆς
ibid.
 περι Ὀλυμπιάδος, καὶ τῆς εἰς θφιν τοῦ Διδος μεταβο-
 λῆς *ibid.*
 περι Σεμέλης, καὶ τῆς εἰς ἀνθρώπον τοῦ Διδος μετα-
 βολῆς καὶ τοῦ κεραυνοῦ *ibid.*
 περι Γανυμήδους, καὶ τῆς εἰς αἰτὸν τοῦ Διδος μεταβο-
 λῆς 405.
 περι τῆς αἰμορροούσης ἐν σχήματι εὐχῆς *ibid.*
 περι τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν, *deest.*

Λόγος δ', ε'.

Περι τοῦ πένθους Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ 406.
 περι τοῦ πένθους Ἰωσήφ εἰς τὸν πατέρα *ibid.*
 περι τοῦ πένθους Ἀβραὰμ εἰς Σάρραν 407.
 περι τοῦ πένθους Ἱερεμίου τοῦ προφήτου *ibid.*
 περι τῆς νόσου Ἰώβ *ibid.*
 περι τῆς τῶν πρωτοπλάστων ἀπάτης καὶ τοῦ ὄφει-
ibid.
 περι τοῦ λεγεώνος *ibid.*
 περι τοῦ φυσικοῦ νόμου *ibid.*
 περι τοῦ γραπτοῦ νόμου καὶ τοῦ πνευματικοῦ *ibid.*

Λόγος ς'.

Περι Ἰώβ τοῦ δικαίου 408.
 περι τριῶν τελωνῶν 409.
 περι τριῶν παραλύτων *ibid.*
 περι τῶν γ' νεκρῶν ἐν Εὐαγγελίοις 410.

Λόγος ζ'.

Περὶ Ἰωνᾶ καὶ τοῦ κήτους 411.
 περὶ Πριάμου, Ἀχιλλέως, Ἔκτορος καὶ τοῦ Τρωϊκοῦ
 πολέμου *ibid.*
 περὶ τῶν γενεθλίων καὶ εὐχασιῶν Ἑλλήνων 412.
 περὶ συνόδων γεράνων καὶ χηνῶν 413.
 περὶ κερκώπων τῶν δολίων, καὶ περὶ Πασσάλου καὶ
 Ἀκλήμονος τῶν λησιῶν *ibid.*

Λόγος η'.

Περὶ Ἀχιλλέως, Αἴαντος, Διομήδους, Ἔκτορος, Ἡρα-
 κλέους 413.

Λόγος θ'.

Περὶ Ἰώβ καὶ τῶν πειρασμῶν 415.

Λόγος ι'.

Περὶ τῆς μελλούσης ἀναποδόσεως, καὶ τῶν ἀποκει-
 μένων τοῖς ἀμαρτωλοῖς κολάσεων 416.

Λόγος ια'.

Περὶ Βηθλεὲμ 416.
 περὶ τῆς ἀποικίας Ἱερουσαλήμ, *deest.*
 περὶ τῆς αἰχμαλωσίας κιθωτοῦ, *deest.*
 περὶ τῆς κιοπῆς τοῦ Ἰωσήφ, *deest.*

Λόγος ιβ'.

Περὶ τῆς Ἀδάμ ἀπάτης, *deest.*
 περὶ τῶν τεταγμένων τοῖς ἀκουσίως φονεύουσι φυγα-
 δευτηρίων πόλεων, *deest.*
 περὶ τοῦ μάννα, *deest.*
 περὶ τοῦ εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφῆταις, *deest.*
 περὶ Μωϋσέως καὶ ἐσθηχότων ὑπὸ τὸ ἕρος 417.
 περὶ τοῦ ἐμπυρισμοῦ τῶν υἱῶν Ἀαρῶν *ibid.*
 περὶ τοῦ οἰκτροῦ τέλους Ἥλει καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ
 418.
 περὶ Ὀζᾶ καὶ τῆς κιθωτοῦ *ibid.*
 περὶ τῶν ἔρεσιμάτων τοῦ ναοῦ 419.
 περὶ τῆς κιθωτοῦ καὶ τῆς μωρίας τῶν ἀλλοφύλων ἐν
 ταῖς ἔδραις, καὶ τῆς τιμῆς τῆς βασιάνου *ibid.*
 περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ Ἰούδα 420.
 περὶ Ἱεροσολύμων καὶ Σαμαρείας *ibid.*
 περὶ τῶν Γαθαωνιτῶν, καὶ Ἀμμανιτῶν, καὶ Βαλαὰκ
 καὶ Βαλαάμ καὶ τῆς πορνείας τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν
 θυγατέρων Δώτ *ibid.*
 περὶ τῶν Γαθαωνιτῶν 425.
 περὶ τῶν ἑβραίων *ibid.*
 περὶ τῆς Νῶε κιθωτοῦ *ibid.*
 περὶ τοῦ Σοδομιτικοῦ πυρὸς καὶ τῆς τούτου φυγῆς
ibid.

Λόγος ιγ'.

Περὶ τῆς Ἄρως θρασυτήτος καὶ τῆς τούτου τρώ-
 σης 424.
 περὶ Αἰθήνης καὶ τῆς Ἑλλήνων τερατολογίας 425.

Λόγος ιδ'.

Περὶ τῆς πικρᾶς βρώσεως καὶ τιμωρίας 426.
 περὶ τοῦ καταψύχοντος πυρὸς *ibid.*
 περὶ τῆς θείας εἰκόνης *ibid.*
 περὶ τοῦ θεοῦ πλάσματος, καὶ τοῦ παραδείσου, καὶ
 τῆς ἐντολῆς 427.
 περὶ τοῦ κατακλισμοῦ *ibid.*
 περὶ τοῦ Σοδομιτικοῦ πυρὸς *ibid.*
 περὶ τοῦ νόμου *ibid.*
 περὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας *ibid.*
 περὶ Ταρτάρου, καὶ Πυριφλεγέθοντος, καὶ Κωκυτοῦ,
 καὶ Ἀχέρωντος *ibid.*

Λόγος ιε'.

Περὶ Ἡρακλείτου καὶ Δημοκρίτου 428.
 περὶ κλαυθμοῦ καὶ γέλωτος *ibid.*
 περὶ Τρώων, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Ἑλένης, καὶ τοῦ
 πολέμου *ibid.*
 περὶ τῆς τοῦ χοῖρου κεφαλῆς καὶ τριχῶν, καὶ Κου-
 ρήτων, καὶ Αἰτωλῶν, καὶ Μελεάγρου 429.

περὶ Ἀχιλλέως καὶ Αἴαντος τῶν Αἰακιδῶν καὶ τῆς
 αὐτῶν ἀναιρέσεως 430.
 περὶ Ἡρακλέους καὶ Νέσσου καὶ τοῦ σαρκοφάγου
 ἱματίου, καὶ αὐτοῦ ἀναιρέσεως *ibid.*
 περὶ Κροίσου τοῦ Λυδίου καὶ τοῦ Λοξία καὶ τοῦ χρη-
 σμοῦ καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ 432.
 περὶ Κύρου τοῦ Πέρσου, καὶ Ἀρταξέρξου, καὶ τῆς
 ἀναιρέσεως Κύρου 433.
 περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τοῦ τέλους αὐ-
 τοῦ 434.
 περὶ Ἀγαμέμνονος βασιλέως, καὶ Ἴρου τοῦ πτω-
 χοῦ 435.
 περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ῥωμαίων μεγάλου βασιλέως
 436.
 περὶ τῆς μελλούσης ἀναποδόσεως *ibid.*
 περὶ τῆς βρώσεως τοῦ ξύλου, καὶ ἀπάτης Ἀδάμ
ibid.
 περὶ τῆς Σολομώντος ἀπάτης *ibid.*
 περὶ τῆς ἐκπτώσεως Ἰούδα *ibid.*

Λόγος ις'.

Περὶ Ῥαβ τῆς πόρνης, καὶ τῶν κατασκόπων 437.
 περὶ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου *ibid.*

Λόγος ιη'.

Περὶ Ἀδάμ καὶ τῆς ἀπάτης 437.
 περὶ αἰμοβρόστis 438.
 περὶ τῆς μετανοίας Ἀδάμ *ibid.*
 περὶ τῆς μετανοίας Μανασσῆ *ibid.*
 περὶ τῆς μετανοίας Δαβὶδ, καὶ περὶ Οὐρίου *ibid.*
 περὶ τῆς μετανοίας τῶν Νινευιτῶν 440.
 περὶ τῆς μετανοίας τοῦ ἀσώτου 441.
 περὶ τῆς μετανοίας τοῦ τελώνου *ibid.*
 περὶ τοῦ πλανηθέντος προδότη *ibid.*
 περὶ τῶν ἰεπερῶν 442.
 περὶ τῶν πολυτρόπως ὑπὸ Χριστοῦ ἰαθέντων *ibid.*
 περὶ τοῦ κλύδωνος τῆς θαλάσσης καὶ τῆς τῶν μαθη-
 τῶν σωτηρίας *ibid.*

Λόγος κ'.

Περὶ τῆς Ἀδάμ βρώσεως καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφως
 442.

Λόγ. κ^α, κ^β, κ^γ, κ^δ, κ^ε, κ^ς, κ^ζ, κ^η, κ^θ, λ', λ^α,
 λ^β, λ^γ, λ^δ, λ^ς, λ^ς, λ^ζ, λ^η, λ^θ, μ', μ^α, μ^β.

Πάντες οἱ παρόντες λόγοι ἱστορικοὶ μὲν εἰσι· τοὺς γὰρ
 μαθητὰς καὶ πατριάρχας, καὶ μάστιγας Αἰγυπτίων,
 καὶ τὰς ἐνδισθέτους βίβλους, καὶ τὸν νόμον, καὶ
 τὰ θεῖα Εὐαγγέλια, καὶ τὰς παραβολὰς περιέγου-
 σιν ἐν τάξει μεταφράσεως, καὶ τὰς ὑπὸ Θεοῦ πρῶτην
 καὶ ὑστερον τῷ Ἰσραὴλ ἐπαγγελίας εὐεργεσίας
 442-448.

Λόγος κη'.

Περὶ τῆς Τροίας, καὶ τῆς κατὰ τους Φαίακας· μολ-
 πῆς, καὶ Ὀδυσσεύς 449.
 περὶ τῆς τοῦ σὸς κεφαλῆς, καὶ Ἡρακλέους 450.
 περὶ τῶν υἱῶν Ἀαρῶν *ibid.*
 περὶ Ὀζᾶ καὶ τῆς κιθωτοῦ *ibid.*

Λόγος κθ'.

Περὶ Πολυκράτους τοῦ Σαμίου καὶ τοῦ δακτυλοῦ 450.

Λόγος μ^α, μ^ς.

Περὶ Πρωτέως καὶ Μελάμποδος 451.
 περὶ τῶν ὑπὸ Χριστοῦ σωθέντων 452.
 περὶ τῆς ἀπάτης Ἀδάμ *ibid.*

Λόγος μζ'.

Περὶ τῶν θαυμάτων τῶν διὰ Μωϋσέως ἐν σχήματι
 εὐχῆς 452.

Λόγος μη'.

Περὶ τῆς ἐν τῇ θεῖα νομοθεσίᾳ παραφυλακῆς 451.

Λόγος μθ'.

Ὅτι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, ὅτι Δαβὶδ υἱὸς
 καὶ πλάστης Ἀδάμ 454.

περι τῆς ἀπογραφῆς Καίσαρος, καὶ τῆς ψάντης 457.
 περι τῶν Μάγων, καὶ τοῦ ἀστέρος *ibid.*
 περι τοῦ πειρασμοῦ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς νίκης 456.
 περι τοῦ ἐσθίειν καὶ τρῆφειν θαυμαστῶς μυριάδας *ibid.*
 περι τοῦ ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας θαύματος *ibid.*
 περι τοῦ βαπτίσματος *ibid.*
 περι τοῦ ὕπνου Ἰησοῦ ἐν τῇ πλοίῳ, καὶ τοῦ σάλου *ibid.*
 περι τοῦ κεκηχένα: ἐκ τῆς ὁδοπορίας καὶ περι τῆς Σαμαρείτιδος 457.
 περι τῆς προσευχῆς Ἰησοῦ *ibid.*
 ὅτι θύμα ὁ Χριστός καὶ ἀρχιερεὺς ἀνθρωπῆς τε καὶ Θεὸς Σωτὴρ ὁ αὐτός *ibid.*

Λόγος ς'.

Περι τῶν πυρίνων γλωσσῶν καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος 457.

περι τῆς γεννήσεως Εὐας καὶ Σηθ ἐξ Ἀδάμ 458.

Λόγος ςα'.

Περι τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας 458.

Λόγος ςβ'.

Περι τῆς Ἑλληνικῆς δόξης, καὶ περι ἀστρῶν καὶ ἀποτελεσματικῶν 458.

περι ἀστράφας κινήσεως, καὶ τῶν ἀνατεθέντων ἀστρῶν, καὶ Ἥριονος, καὶ τῶν ἄλλων ὀνομάτων, καὶ τῶν εὐρετῶν τῆς ἀστρολογίας 459.

περι τοῦ ἀστέρος Χριστοῦ 463.

Λόγος ςγ'.

Περι τῶν λογικῶν φύσεων ἐξηγηματικὸς 464.

Λόγος ςδ'.

Περι Ἰξίωνος 464.

Λόγοι ςε', ςς', ἐξηγηματικοὶ 465.

Λόγος ςε'.

Περι τῆς χρίσεως τοῦ αἵματος καὶ περι βαπτίσματος 466.

Λόγος ςη'.

Περι τοῦ μελαίνειν τὴν χάρτην, καὶ περι Ἰσθιαίου καὶ Ἀρισταγόρα, καὶ περι τῶν Ἀπολιναρίου ἐπῶν 466.

Λόγος ςθ'.

Περι τῆς θυσίας Ἀδραάμ 469.

περι τῆς κλίμακος Ἰακώβ *ibid.*

περι τῶν μυροφόρων καὶ τῶν παρθένων 470.

περι εὐλαβῶν καὶ ὄστων γυναικῶν *ibid.*

περι τοῖς Λυδοῖς ἐπικλύσαντος χρυσοῦν ποταμοῦ, καὶ τῶν χρυσοφόρων μυρμηκῶν 471.

περι τοῦ φόρου καὶ τοῦ τελέσματος Ἰησοῦ καὶ Πέτρου 472.

Λόγος ζ'.

Περι Ἡλίου τοῦ προφήτου 473.

περι Νῶε *ibid.*

περι Ἐλισσαίου *ibid.*

περι Ἰησοῦ, Γεδεών, Σαμῶν, Βαράκ, Δεδόρρας, Δαβὶδ *ibid.*

περι Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου 475.

περι τοῦ φορολογηθῆναι Χριστόν *ibid.*

Λόγος ζα'.

Περι Ἀχιλλεύς, Αἴαντος, Μελεάγρου 476.

περι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῆς λόγης *ibid.*

περι Πέλοπος καὶ τοῦ ἐλεφαντίνου ὤμου *ibid.*

περι σκῆπτρου τοῦ πατρῶν εἰς παῖδας ὀδύοντος *ibid.*

περι Κέκροπος καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ τέττιγος 477.

περι τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ, καὶ Κυνὸσαργες καὶ τῶν ἀετῶν *ibid.*

Λόγος ζβ'.

Περι Αἰνείου καὶ Ἀγγίσου, καὶ Αἴτνης, καὶ πατρὸς καὶ παιδὸς εὐλαβοῦς 478.

περι τῆς Ὀρφείας κιθάρας 479.

περι τῆς Ἀμφίονος λύρας 480.

περι Ἐρμού τοῦ πομποῦ, καὶ Ὀδυσσέως, καὶ Κίρκης, καὶ τῶν χοίρων *ibid.*

περι τοῦ κεράσματος, Πολυδάμανος, καὶ Ἑλένης 481.

περι Ὀδυσσέως τοῦ ναυαγοῦ καὶ τῆς βασιλείσεως ἧ διελέχθη 482.

περι τοῦ κιθαροῦδου Ἀρελίονος καὶ δελφίνος *ibid.*

περι τοῦ Πισαίου ἀγῶνος, *deest.*

περι Γαδέρων καὶ τῶν Ἡρακλέους στηλῶν, *deest.*

Λόγος ξγ'.

Περι Πολυκράτους τοῦ Σαμίου καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ, *deest.*

περι τῆς τῆ εἰδιώλω ἀλούσεως ἐν τῇ πηγῇ, καὶ περι Μαρσύου καὶ τῶν αὐλῶν, *deest.*

περι Ἀγαυῆς τῆς τεκνοκτόνου, *deest.*

περι Μηδείας τῆς πικρᾶς καὶ παιδοφόνου, *deest.*

περι Ἀχταίωνος τοῦ θηρευτοῦ, *deest.*

περι ἀσώτου υἱοῦ, *deest.*

περι τοῦ πλανηθέντος προβάτου, *deest.*

περι Μανασσῆ τοῦ βασιλέως, *deest.*

περι τῆς Νινευῆς, *deest.*

περι τοῦ τελώνου, *deest.*

περι Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου, *deest.*

περι Χείρωνος τοῦ ἵπποκενταύρου καὶ Ἀχιλλεύς, *deest.*

περι Πάνοπος καὶ Πριάμου, καὶ τῶν μνηστήρων Πηνελόπτης, *deest.*

περι τῶν ἐννεά μουσῶν, *deest.*

περι τῶν Ὀδρυσίων σκοπέλων, καὶ Ὀρφείως, *deest.*

περι Σοδόμων καὶ Σιγγῶν τοῦ δρους, *deest.*

περι τοῦ Ὀρφείως καὶ τῆς ἀπάτης, *deest.*

περι Δαβὶδ, καὶ Ἀβεσσαλώμ, καὶ Σαούλ, καὶ Ἰωνάθαν, καὶ τῆς ἐγγατραριμύθου, καὶ τοῦ Ἀμαληκίτου, καὶ τοῦ Ἰεβοσθέ 484.

περι Διὸς καὶ Κρόνου 485.

περι δούλου τῶν υἱῶν Ἰακώβ, καὶ περι τοῦ Ἰωσήφ *ibid.*

περι Ρουβείμ, καὶ Βάλλας, καὶ Ἀβεσσαλώμ *ibid.*
 περι τοῦ ἀμῆτου Ἰωάβ οὗ ἐνέπρησεν Ἀβεσσαλώμ 486.

Λόγος ξδ'.

Περι Μωυσέως καὶ Ἀμαλῆκ 486.

περι τῆς Ἑλλήνων ἀπάτης, καὶ τῆς Διὸς δι' ἀστέγειαν εἰς πάντα μεταβολῆς, καὶ περι πάντων ὧν εἰσιν οἱ τῶν Ἑλλήνων θεοὶ *ibid.*

περι φαλλῶν καὶ ἱθυοφάλλων, καὶ Διονύσου 487.

περι τῶν ἀναυγῶν *ibid.*

περι ἡμιδρακόντων, καὶ Ἀθηνᾶς, καὶ Ἡφαίστου, καὶ Ἐριχθονίου 488.

περι τῶν σπαρέντων καὶ αὐθήμερον ἀναφύεντων γιγάντων καὶ θηρομυγῶν ἀνθρώπων *ibid.*

περι πολυμόρφων ἀνδρῶν, καὶ Δημήτρας, καὶ Τριπτολέμου, καὶ δρακόντων *ibid.*

περι Ἑρμᾶ τοῦ διγλύφου 489.

περι τῆς Σκύλλης *ibid.*

περι Χαρύδδews καὶ ἀμπατίτιδος 490.

περι Ὀρφείως καὶ Θρακῶν καὶ τοῦ ὀρησκεύειν *ibid.*

περι Ἀσκραίου, καὶ Χαλδαίων, καὶ θυσίας καὶ μαγείας καὶ φαρμακείας, καὶ περι ἀστρονομίας καὶ γεωμετρίας 491.

περι τῆς Ἡσιόδου καλουμένης θεογονίας, ἐν ᾗ περι θεωνυμιῶν, καὶ τῆς Τιτανομαχίας, καὶ Κόττου καὶ Βριάρεως, καὶ τῶν ἑκατονταχειρῶν, καὶ περι Ὑδρας καὶ Χιμαιράς, καὶ Γοργόνων, καὶ τοῦ τρικερδέρου κυνός *ibid.*

περι τῆς ἀστάτου ποιήσεως Ὀμήρου, καὶ τραγωδίας καὶ κωμῶδιος. καὶ περι τῶν Μολιωνιδῶν, καὶ ἄλλων ἐκ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως 493.

περι Μουσαίου καὶ Λίνου 496.

περι Ἐρμού τοῦ τρισαρίστου *ibid.*

περι Σιδύλλης *ibid.*

περι τοῦ κλέψαι τοὺς Ἑλληνας καὶ ἀποκρίψαι τῶν θεοπνεύστον βίβλων τινὰ, καὶ μυθεύσασθαι 497.

περι Φοίβου Ἀπόλλωνος καὶ μανταίας 498.

περι τῆς Κασταλίας πηγῆς 499.

περὶ Δάφνης 499.
 περὶ τῆς Δωδωναίας δρυὸς, καὶ τῶν ἀνιπτόδων Σελ-
 λῶν, καὶ τῶν μαντοφορουμένων γυναικῶν, καὶ
 περὶ τοῦ λέβητος 500.
 περὶ Ἀμμωνος τοῦ κενεγγόρου 501.
 περὶ Βραγγιδῶν καὶ Ἐπιδαύρου *ibid.*
 περὶ Κελεῦ καὶ Τριπτολέμου καὶ τῶν κρυπτῶν τε-
 λετῶν, καὶ Πλούτωνος, καὶ Περσεφόνης, καὶ Ἐλευ-
 σίνος *ibid.*
 περὶ αὐλῶν καὶ Φρυγίων 502.
 περὶ τῶν Κορυθάντων καὶ τῆς Αἰδὸς κλοπῆς, καὶ τῶν
 ἐν ὄπλοις μαινομένων, καὶ πυρρικής ὀρχήσεως
 503.
 περὶ Διονύσου καὶ Βακχῶν, καὶ Σειληνῶν καὶ τοῦ
 μηρῶς ὠδίνων 504.
 περὶ Ἐκάτης καὶ τῶν κακῶν αὐτῆς φασμάτων 505.
 περὶ τοῦ Μιθραίου ναοῦ καὶ τῶν κολάσεων 506.
 περὶ τῆς γαλλίας ἀλλαγῆς *ibid.*
 περὶ Νεῖλου καὶ τῶν ἀνδρογύνων αἰσχυνῶν 507.
 περὶ Ἰσίδος τῆς καὶ Ἰούσι *ibid.*
 περὶ Ὀσίριδος *ibid.*
 περὶ Σαρπίδος 508.
 περὶ τοῦ πολυσάρκου μόσχου, καὶ Ἀπίδος, καὶ τῆς
 Μεμφιτῶν ἀνοίας *ibid.*
 περὶ Λακαίνης, καὶ τῶν ἐπιθωμίων μαστίγων *ibid.*
 περὶ τοῦ Γετικῶν Ζαλμόξου καὶ Ἀδάριδος 509.
 περὶ τῆς Ταύρων ξενοκτονίας 510.
 περὶ τοῦ ἐρασθέντος μεираκίου τοῦ Διονύσου *ibid.*
 περὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν πορνικῶν μυστηρίων
ibid.
 περὶ κερδάλης καὶ Λίνδου 511.
 περὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ τῶν Αἰτναίων κρατήρων
 512.
 περὶ Ἡρακλέους καὶ Νέσσου *ibid.*
 περὶ Τροφωνίου καὶ Ἐμπεδοκτίμου *ibid.*
 περὶ Ἀρισταίου 513.

Λόγος Ξε'.

Περὶ τοῦ ἰστού Πηνελόπης 513.
 περὶ Ἐκάτης καὶ Ἑλένης 514.
 περὶ Ἀδώνιδος κήπου *ibid.*
 περὶ τοῦ κολοῦ 515.
 περὶ τῶν ἐταίρων Ὀδυσσεῶς, καὶ τῆς Κίρκης καὶ
 περὶ τῶν χοίρων 516.
 περὶ Πανδώρας καὶ τοῦ κλαπέντος πυρός. p. 188.
 περὶ τῆς ἀπάτης Εὐας *ibid.*
 περὶ Δανάης 517.
 περὶ τῆς τοῦ Πανδῆ κατὰ τὰ ὄρη Ἰδης φωνῆς *ibid.*
 περὶ τῆς πηγῆς καὶ τοῦ ὀλεθρίου εἰδώλου φωνῆς *ibid.*
 περὶ τῆς ἐπιμανείσης τοῖς ποταμίαις βέυμασιν 518.
 περὶ τῆς ξυλλίνης δαμάλεως *ibid.*
 περὶ Ὀρφῆως *ibid.*
 περὶ τοῦ τῆς Ἀφροδίτης κροστοῦ 519.
 περὶ Κελτῶν καὶ τοῦ Ῥήγου ποταμοῦ 521.
 περὶ τῆς Ἐσθήρ καὶ τοῦ ἐπαινετέου καλλωπισμοῦ
 αὐτῆς *ibid.*
 περὶ τῆς Ἰεζάβελ τῆς πόρνης καὶ τοῦ στιβισμοῦ αὐ-
 τῆς 522.

Λόγος Ξς'.

Περὶ Χείρωνος καὶ Ἀχιλλεύου 524.

Λόγ. Ξζ', ζη'.

Περὶ τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀρεθούσης πη-
 γῆς 525.

Λόγ. Ξθ' καὶ σ'.

περὶ τοῦ ζήλου Φινεῆς τοῦ ἱερέως 527.
 περὶ Μωϋσέως καὶ τοῦ Αἰγυπτίου οὐ ἀνεῖλεν 528.
 περὶ τοῦ πολυπλανήτου Εὐρίπου 529.

Λόγος σα'.

Περὶ Ἰώθ τοῦ δικαίου καὶ τῆς νίκης αὐτοῦ 529.
 περὶ Λαζάρου τοῦ τετραήμερου *ibid.*
 περὶ τοῦ παραλύτου *ibid.*
 περὶ τῆς Χανααναίας 530.
 περὶ τῆς ἐν τῷ πλοίῳ καθευδήσεως Ἰησοῦ *ibid.*

Λόγ. οβ', ογ', οδ', οε', ος'.

Περὶ τῆς ἰσχύος Σαμφῶν καὶ τῶν τριχῶν 530.
 περὶ τῆς φλογίνης βρομφαίας 531.
 περὶ Μερβῆς τῆς πηγῆς *ibid.*

Λόγ. οζ', οη'.

Περὶ Ἐλικῶνος, δαφνῶν, καὶ τριπόδων 532.

Λόγος οθ'.

Περὶ Ἐπικτήτου καὶ Ἀναξάρχου 532.

Λόγ. π', πα', πβ'.

Περὶ τοῦ τείχους Βαθυλῶνος ἐν ᾧ περὶ τῶν Ἑπτα-
 πύλων καὶ Ἐκατονταπύλων 533.
 περὶ τῶν πυραμίδων *ibid.*
 περὶ τῶν διὰ γῆς ἐλασθεισῶν νηῶν *ibid.*

Λόγος πγ'.

Περὶ τῆς βροντῆς καὶ ἀστραπῆς, καὶ τῶν Κυκλώπων,
 καὶ περὶ Ὀδυσσεῶς 535.

Λόγ. πδ', πε'.

Περὶ Ταντάλου 537.
 περὶ τοῦ χειρομένου ἦπαρ Προμηθέως, καὶ περὶ
 Τιτυοῦ *ibid.*
 περὶ τῶν ἐν ἄβου κολάσεων *ibid.*
 περὶ τοῦ λίθου Σισύφου 539.

Λόγ. πς', πζ'.

Περὶ Χαρτίων καὶ Μουσῶν 539.
 περὶ τοῦ Ἥλυσιου χώρου, καὶ ἀσφοδελῶν λειμώνων,
 καὶ περὶ Μίνως καὶ Ῥαδαμάνθυος *ibid.*

Λόγ. πη', πθ', ι', ια', ιβ', ιγ', ιδ', ιε', ις', ιζ'. p. 215.

Λόγος ιη'.

Περὶ τοῦ ἐκ θρήνου δένδρου 540.
 περὶ τῆς βευσάσης πηγῆς τοῖς ὄδυρομένοις *ibid.*

Λόγ. ιθ', ς', ρα'.

Περὶ Σάρβρας καὶ Ἀβραάμ 541.
 περὶ Ἄννης καὶ Σαμουήλ 542.
 περὶ Ἄννης τῆς μητρὸς τῆς Θεοτόκου *ibid.*
 περὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ τῶν κρατήρων *ibid.*
 περὶ Σωσάννης, καὶ Μαρίας, καὶ Ἄννης *ibid.*
 περὶ Ἡρακλέους, Ἐμπεδοκτίμου, Τροφωνίου, Ἀρι-
 στέως 543.
 περὶ τῆς σκυώδους θυσίας *ibid.*
 περὶ Ἐνώχ *ibid.*
 περὶ Ἀβραάμ *ibid.*
 περὶ τῆς Ἰεφθάε θυσίας *ibid.*
 περὶ τῆς στήλης τοῦ Ἐξελίτου καὶ Λεύκωρος 545.
 περὶ Σάρβρας καὶ Ἰσαάκ *ibid.*

Λόγ. ρβ', ργ', ρδ', ρε', ρς', ρζ', ρη', ρθ', ρι', ρια',
 ριβ', ριγ', ριδ'.

Περὶ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων 546.
 περὶ τοῦ Μαυσώλου τάφου 547.
 περὶ τῶν στηλῶν Ἡρακλέους, καὶ τῶν ἔργων Ὀτου
 καὶ Ἐφιάλτου τῶν γιγάντων *ibid.*
 περὶ Κύρου τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ τάφου 548.
 περὶ τῆς βουκτασίας 549.
 περὶ τοῦ Πειρίθου, καὶ Περτεφόνης, καὶ Ἀπόγων,
 καὶ Μελαμπύγων 550.
 περὶ τοῦ ἐπικλύσαντος Λυδίοις χρυσοῦ *ibid.*

Λόγ. ρε', ρις', ριζ'.

Περὶ τοῦ ζήλου Μωϋσέως καὶ τῆς πρὸς Θεὸν τιμῆς
 553.
 περὶ Δαβὶδ καὶ τῆς ἐκ μέρους αὐτοῦ κολάσεως ἐπὶ
 τοῖς ἑπταισμένοις *ibid.*
 περὶ Ἐλισσαίου καὶ τῶν ἀναιρεθέντων παιδίων ὑπὸ
 θηρίων 554.

Λόγ. ριη', ριδ'.

Περὶ Στωϊκῶν καὶ τῶν Πυρρώνειων πλοκῶν 555.
 περὶ τοῦ Σινωπέως τοῦ κυνός, ἐν ᾧ περὶ Διογένηος
 καὶ Σωσάτου, τῶν φιλοσόφων 557.

περὶ Κράτητος τοῦ Θηβαίου 558.
 περὶ τοῦ πλείοντος Ἀντισθένης φιλοσόφου, καὶ τοῦ
 εἰς τριβώνιον περιεστῆναι αὐτόν *ibid.*
 περὶ τοῦ τὴν οὐσίαν τοῖς συγγενεῖσι παραχωρήσαντος
ibid.
 περὶ τοῦ τὴν ὕπαρξιν εἰς μίαν βῶλον χρυσοῦ συνα-
 γαγόντος καὶ βεβληκότος εἰς θάλασσαν 559.
 περὶ τῶν σησαμούντων κριθίνων ἄρτων, καὶ τῆς φυ-
 γούσης σέρρης ἐκ μέσου τῶν ἡδυσμάτων *ibid.*
 περὶ Κλεάνθους τοῦ φιλοσόφου 560.
 περὶ Σωκράτους καὶ τῶν Χαρμίδων *ibid.*
 περὶ Ἀλκμαίωνος 561.
 περὶ Πλάτωνος τοῦ φιλοσόφου καὶ Διονυσίου τοῦ τυ-
 ράννου 562.
 περὶ Ξενοκράτους, καὶ τῆς Διογένους στωμυλλίας
 563.
 περὶ τῆς γυναικείας στολῆς, ἧς Ἀρχέλαος δωρεῖται
 τῷ Πλάτῳ 565.
 περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀρχελάου, καὶ Σοφοκλέους καὶ Εὐ-
 ριπίδου 566.
 περὶ Λυσιστάχου *ibid.*
 περὶ Πύθῳ καὶ Φαβωρίνου 567.
 περὶ Φοῖβου μαντευομένου 568.
 περὶ τοῦ Μίδου *ibid.*
 περὶ Θεόγνιδος καὶ ὧν τῷ Κύρῳ νομοθετεῖ *ibid.*
 περὶ τῆς εὐχῆς τοῦ Μίδου, καὶ τῆς κακίστης τοῦ ζῆν
 ἀπλλαγῆς *ibid.*
 περὶ τοῦ λέγειν Ὀμηρον ὡς ἀρετὴ τοῖς χρήμασιν
 ἔπεται 569.
 περὶ Ἀδάμ καὶ τῶν ἐλιπιζομένων ἡμῶν ἀγαθῶν
ibid.
 περὶ Ἐδῆμ καὶ τοῦ εὐθαλοῦς παραδείσου καὶ τῶν ὄ-
 ποταμῶν *ibid.*
 περὶ τῆς κλήσεως Ἀβραάμ, καὶ κληρονομίας p. 247.
 περὶ τῆς εὐχῆς Ἰακώβ 570.
 περὶ Μωϋσέως, καὶ τῆς κληρονομίας τῶν υἱῶν
 Ἰσραὴλ, καὶ περὶ Λευιτῶν *ibid.*
 περὶ Ἰωνᾶδᾶβ 571.
 περὶ Ἡλιοῦ τοῦ Θεοσπίτου *ibid.*
 περὶ Ἐλισσαίου καὶ τῆς μηλωτῆς *ibid.*
 περὶ Σαμουὴλ, καὶ τῆς ἐκκλησίας Ἰσραὴλ, καὶ τῶν
 θαυμάτων *ibid.*
 περὶ Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ 572.
 περὶ Παύλου τοῦ ἀποστόλου, καὶ τοῦ διὰ τέχνης πο-
 ρισμοῦ αὐτῷ 573.
 περὶ τοῦ θερμίως τρέφεσθαι τὸν ἀπόστολον Πέτρον
ibid.
 περὶ Πέτρου καὶ Ἀνδρέου καὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάν-
 νου *ibid.*
 περὶ τοῦ προσελθόντος τῷ Ἰησοῦ νεανίσκου *ibid.*
 περὶ Ζαχαρίου τοῦ τελώνου *ibid.*
 περὶ τρυφῆς καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἦτοι τῆς Κύπριδος
 575.
 περὶ τοῦ τὸν νέον τρυφῶντα μεμφαμένου φιλοσόφου
ibid.
 περὶ τῆς πρὸς τὴν σάρκα διαλέξεως τῶν Στοϊκῶν
ibid.
 περὶ Κερκιδᾶ *ibid.*
 περὶ Σαρδαναπάλου τοῦ Νίνου 576.
 περὶ τῆς διψῆς Δαβὶδ καὶ τῆς ἐγκρατείας *ibid.*

περὶ τῆς ἐγκρατείας Δανιὴλ καὶ τῶν τριῶν παιδῶν
 577.
 περὶ τῆς νηστείας Ἰησοῦ, καὶ τοῦ πειρασμοῦ *ibid.*
 περὶ τῶν προσφαγεῖσιν Ἀθηναίων παρθένων, καὶ
 Θεανοῦς τῆς Πυθαγορίας *ibid.*
 περὶ τῆς προθυμίας Μενονικέως τοῦ Θηβαίου *ibid.*
 περὶ τοῦ πηδήματος Κλεομδρότου 578.
 περὶ τοῦ σκέλους Ἐπικτήτου *ibid.*
 περὶ τοῦ πτισμοῦ Ἀναξάρχου *ibid.*
 περὶ τοῦ κωνείου Σωκράτους *ibid.*
 περὶ Πίσσης, καὶ κόνεως Δελφικῆς, Νεμέας, καὶ πί-
 ττος τῆς ἰσθμίας, καὶ τῶν δυστυχῶν ἐφήθων *ibid.*
 περὶ Ξενοκράτους, καὶ τῆς προσριφείσης αὐτῷ πόρ-
 νης, καὶ τῆς ὄσφαγίας 579.
 περὶ Ἐπικούρου καὶ ἡδονῆς *ibid.*
 περὶ Πολέμωνος *ibid.*
 περὶ Δίωνος 580.
 περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν θυγατέρων Δαρείου *ibid.*
 περὶ Γανυμήδους, καὶ τῆς Διδῆς εἰς ἀετὸν μεταβολῆς
ibid.
 περὶ τῆς εἰς πάντα τοῦ Διδῆς μεταβολῆς διὰ γυναικας
 581.
 περὶ Ἀφροδίτης καὶ ἡδονῆς, καὶ ὧν αὐτὴν καλοῦσιν
ibid.
 περὶ τῶν μυστηρίων Ἐλευσίνος, ὧν παρὰ τῆς Δημή-
 τρας ὁ Κελεὺς μεμάθηκε καὶ Τριπτόλεμος *ibid.*
 περὶ Διονύσου καὶ Πολυῦμνου *ibid.*
 περὶ Ἐρμαφροδίτων Πάνων 582.
 περὶ τραγοσκελῶν θεῶν καὶ παρθένων αἰσχυρῶν *ibid.*
 περὶ Φειδίου, καὶ τῆς ἐν δακτύλῳ γραφῆς *ibid.*
 περὶ τῆς ἐν τῷ θηρίῳ εὐφροσύνης, καὶ τῆς δεσπο-
 νῆς Ἑλλάδος τῆς αἰσχρᾶς Λατῆος 583.
 περὶ τῶν νέων Ναζιραίων ἦτοι ἀσκητῶν *ibid.*
 περὶ τῆς ὁσίας Θέκλης τῆς μάρτυρος *ibid.*

Λόγος ρκ'.

Περὶ Ἀνανίου καὶ Σαπφείρας 583.

Λόγος ρκα', ρκβ'.

Περὶ τῆς τοῦ διαδόλου ἐκπτώσεως 583.
 περὶ τῆς ἐκπτώσεως Ἰούδα *ibid.*
 περὶ τῶν θηρίων ὧν εἰργεῖ ὁ θεὸς νομοθετῶν *ibid.*
 περὶ Ἡλιοῦ, καὶ τῆς φιλοξένου χήρας 584.
 περὶ τῶν ε' ἄρτων *ibid.*
 περὶ τῆς ἐκ Σοδόμων φυγῆς *ibid.*
 περὶ Ἄχαρ καὶ τῆς χρυσοῦς γλώσσης *ibid.*

Λόγος ρκγ', ρκδ', ρκε'.

Περὶ τοῦ τῶν μαθητῶν αἵματος 584.
 περὶ Μωϋσέως, Ἀαρῶν, Δαβὶδ, Σαμουὴλ, Πέτρου ε:
 καὶ Παύλου, ἐν ᾧ καὶ περὶ πρᾶότητος *ibid.*
 περὶ Σαμουὴλ καὶ Σαούλ 586.
 περὶ τῆς Παύλου παρρησίας, καὶ τῆς Πέτρου ταπει-
 νοφροσύνης 591.
 περὶ Δαβὶδ καὶ Ἀβεσσαλὼμ καὶ Ἰωάβ *ibid.*
 περὶ Δαβὶδ καὶ Σεμμεὶ *ibid.*
 περὶ τῆς ἀκακίας Στεφάνου 592.
 περὶ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ μακρυθυ-
 μίας 593.
 περὶ τοῦ Σταγειρίτου 594.
 περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Παρμενίωνος *ibid.*

Reliqua desunt.

NICETÆ DAVIDIS

PARAPHRASIS

CARMINUM ARCANORUM S. GREGORII NAZ.

CURA ERNESTI DRONKE E CODICE CUSANO EDITA.

(Gottingæ 1840, 4°.)

PRÆFATIO.

Causam hujus libri emittendi dedit mihi codex bibliothecæ Cusanæ, qui, cum Nicetæ Davidis commentarium in omnia S. Gregorii Nazianzeni carmina, quæ ille sibi interpretanda delegit, totum contineat, ita comparatus est, ut controversiam de scriptore ejusque opere dirimere posse videatur. Etenim in magno scriptorum numero qui nomen Nicetæ ferunt (v. catalogum eorum in Fabricii Bibl. Gr. vol. VII, p. 747 ed. Harles.), duo sunt qui interpretationes in nonnulla Gregorii Nazianzeni opera scripserunt, alter Nicetas David, alter Nicetas cognomine Serron sive Serrariensis. De Niceta Davide, qui philosophus, historicus et rhetor appellatur, egit Martinus Hankius in libro De Byzantinarum rerum scriptoribus, c. 16, p. 258 sqq., a quo sua habet Fabricius t. l. Episcopus fuit Dadybræ (a), quæ urbs sita erat in Paphlagonia, unde Dadybrenus vel Paphlago cognominatur. Vixit sæculo nono, sed quo anno natus aut mortuus sit, ignoramus. Hoc constat eum mortem obiisse post annum 880; nam irruptionem illis temporibus a Saracenis in Siciliam factam atque eversionem Syracusarum ipse narrat in Vita Ignatii patriarchæ Cplitani. Præter Vitæ SS. Hyacinthi et Eustachii editas a F. Combefis. et præter Vitam S. Ignatii patr. Cpl. actis concilii Cplitani quartæ quod dicitur œcumenicum octavarum insertam scripsit interpretationem sive metaphrasim τῶν ἀποφθέτων ἐπιτῶν Gregorii Nazianzeni. Nicetas vero Serrariensis, qui ex episcopo Serrarum in Macedonia prima metropolita Heracleæ Ponti in Thracia factus sæculo undecimo ad finem vergente floruit (v. Fabricii Bibl. Gr. VIII, 431, et Creuzeri Meletemata e disciplina antiq., 1, 14), commentarium scripsit in sedecim orationes ejusdem theologi. Sed cum eodem appellantur nomine, factum est, ut etiam metaphrasis illa quæ est Davidis tribueretur Serrariensi (v. Creuzeri l. l. p. 59, n. 4, et Schæll. Histor. litt. Græc. ed. germ. cur. Schwarzio et Pindero, III, 476, n. 4); quod non miramur; nam neque primi editores neque postea quisquam quod sciam diligentius hanc rem investigavit. Fortasse hoc ζήτημα jam persolverunt monachi ordinis S. Benedicti, novissimi operum Gregorii Nazianzeni editores; sed editione eorum interrupta totus apparatus in secundam et tertiam partem latet in scriniis nescio cujus bibliothecæ (b).

Primum sub Nicetæ Davidis nomine prodiit exegesis in Tetrasticha et monosticha Venetiis apud Franc. Zanetum a. 1563; hanc vero interpretationem non esse Nicetæ infra docebo. Tum Jacobus Billius archimandrita Michaelinus partem commentarii e codice cardinalis Sireti Latine edidit Parisiis a. 1575; sed auctorem modo Cyrum Dadybrensem modo Cyrum Nicetam Dadybrensem nominat, quod male fecit; nam κύριος non est nomen proprium sed honoris titulus pro κύριος; v. Barthii Advers. p. 4393, quem testem citavit Fabricius VIII, 431, et Villosion Notices des manusc. de la Bibl. nation., VII, 422, Jacobo laudatus in indice Anthologiæ palatinæ, et Creuzeri Melet. I, 14. Præterea illum codicem, ex quo Billius commentarium in Tetrasticha edidit et qui diversus esse videtur a Siretiano, interpolatum fuisse conjicio ex iis quæ leguntur ad Tetrasticha 8, 11, 37, 47.

Dum Billius in Gallia novam Gregorii Nazianzeni operum editionem adornat, eundem laborem in Germania suscepit Joannes Leuvenclaus, atque is jam ante Billium verterat commentarium in sententias τετραστιχῶν, verum casu aliquo amiserat interpretationem neque ipsi ad manus fuit exemplar Græcum, de quo nota institui posset, ut ipse fatetur in præmio tom. III editionis Latinæ, quæ prodiit Basileæ ex officina

(a) Excidium urbis narratur in Nicetæ Choniatae Historia imperii Alexii Comneni, Isaaci Angeli fratris, I, 7, p. 624 ed. Imm. Bekkeri.

(b) Utrumque Nicetam pro uno et eodem habuerunt Benedictini editores. Vide præcedentis voluminis col. 47. EDIT.

Herzogiana per Eusebium Episcopium a. 1571 : sed quod rei caput est, scriptorem recte nominat Nicetam Davidem. Non multo post ex libro manuscripto bibliothecae Augustanae Graecam paraphrasim in sex carmina Arcana sive in versus 482 (sunt vero numero 485) edidit Dav. Haeschelius Lugduni Batavorum a. 1591, quae editio repetita est ab Joan. Hornschuchio Lipsiae a. 1643; quos libros cum videre nondum mihi contigerit, nihil de metaphrasi quam continent statuere possum. Atque ex illo tempore res intacta mansit, donec ad quaestionem dissolvendam me impulit ille codex quem jam descripturus sum.

Ad ripas Mosellae amoenissimas, prope vicum Cues, domus est alendis senibus presbyteris a Nicolao Casano illo cardinale doctissimo exstructa, in cujus bibliotheca bona pars librorum, quos Nicolaus aut ipse scripserat aut in itineribus collegerat, adhuc asservatur, quanquam saepe est spoliata. Numerus quidem librorum exiguus est, sed reperiuntur inter eos etiam boni et digni qui innotescant, licet non tales, quales se ibi reperit esse speraverat Andr. Guil. Cramerus, cujus hac de re lepida exstat narratio in ipsius Chronici domesticis, p. 145 sqq. De libris enim qui ad jus spectant meliora edocti sumus ab Eduardo Böcking jecto Bonn. v. d., v. Frid. Car. a Savigny librum Geschichte des römischen Rechts, etc., III, 8, ed. sec. Inter Graecos autem libros manuscriptos, quorum copia mihi nuper facta est per Martinium, v. rev., illius domus praefectum, fuit etiam codex, qui totam Nicetae Davidis metaphrasim continet in omnia Gregorii Nazianzeni carmina, quae ille interpretatus est. Membranaceus est atque ex foliis 138 formae quadratae constat; scriptus est ni fallor saeculo XI vel XII calligraphice, non tachygraphice quod vocant, summa litterarum elegantia summaque diligentia. Siglis nullis usus est librarius; pauca tantum vocabula per abbreviaturam scripta sunt ut Ἰησοῦς, Χριστός, θεός, πνεῦμα, πατήρ, μήτηρ, ἄνθρωπος, σωτηρία et ab his derivata. Accentuum ratio eadem fere est quae hodie observatur; quod ad spiritus attinet, duo rho deinceps posita nunquam illos sibi inscriptos habent, ut et in aliis codicibus et nunc scribitur; v. Bast. Comment. palaeogr., 753. Iota quod subscriptum dicimus nunquam infra lineam, raro in ipso versu ponitur, plerumque omissum est, sed sunt verba quae nunc carent iota subscripto, et in codice illud habent, ut ζῶον pro ζῶων, de qua scribendi ratione v. Bast. l. l. 719. Particulæ quaedam compositae per partes scribuntur, v. c. ἔτ' ἄν, ἐπ' ἦν, ἐπειδ' ἄν contra praepositio κατά cum quibusdam substantivis saepe in unum vocabulum conjungitur, v. c. καταφύσιν. Itacismi vestigia pauca reperiuntur.

Folium primum incipit colore rubro : Νικήτα τοῦ καὶ δᾶδ δούλου τοῦ χυ τοῦ φιλοσόφου ἐξήγησις τῶν ἀπορρήτων τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιτῶν λόγος α'. Προοίμιον. Οἱ μὲν παρ' Ἕλλησι φιλοσοφώτατοι εἶνα· δέξαντες καὶ λογιώτατοι ἦνίχ' ἂν ταῖς ὑπὲρ τὸ βλεπόμενον καὶ τὴν αἰσθησιν θεωρίας, κτλ. Pag. 4, Περὶ ἀρχῶν. Οἱ τῆς κοσμικῆς σοφίας τὴν ἀκροτάτην καταλαβεῖν κατοίωμοι περιωπὴν πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ γινόμενα εἰς τρεῖς τάς κυριωτάτας καὶ πρωτίστας αἰτίας καὶ ἀρχὰς ἀναφέροντες ἐκποροφούνται· ταύτας δὲ νοῦν καὶ ὕλην καὶ εἶδος καλοῦντες συνάρχους καὶ συναίτιους τῶν πάντων ὑποτίθενται, κτλ. Pag. 16, Ἐξήγησις τῶν ἀπορρήτων τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιτῶν· Λόγος β' Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Θεολογήσας ὁ θεολογιώτατος περὶ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου ὅσα ἐξῆν αὐτῷ διεῖπειν ἐν ἀφράστῳ γοργόστῃ καὶ συντομῇ διὰ τῶν προπεποιημένων ἡρωϊκῶν ἐπιτῶν νῦν δὴ ἐπομένως, κτλ. Pag. 45, Περὶ κόσμου λόγος δ'. Pag. 64. Περὶ προνοίας λόγος ε'. Pag. 78, Περὶ τῶν λογικῶν οὐσιῶν λόγος ζ'.

Igitur ex hoc codice primum intelligimus, quot carmina Nicetas interpretatus fuerit; sunt autem praeter tetrasticha numero xv; deinde numerum carminum, quae ἀπόρρητα nominaverit, aliquanto majorem esse quam Billii numerum. Is enim octo tantum carmina ita inscripsit neque quidquam de hac re monuit, quanquam totum Nicetae commentarium in manibus habuisse videtur sive in uno codice, cardinalis Sirleti codicem dico, sive in pluribus repertum, nam in annotatione respicit ad commentarium non solum in octo illa carmina, sed etiam in septem reliqua atque commentarium in Tetrasticha totum vertit. Ipsum vero Nicetam haec carmina ἀπόρρητα appellasse, docere mihi videntur quae de suo proposito scribit in proaemio fol. 2 v. cod. : Δι' ὃ καὶ ἡμεῖς οἱ πάντων ἔσχατοι καὶ μικρότεροι πρὸς τὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς προσφυτέρους καὶ διδασκάλους τετιμημένον ἡμῖν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον τὸν νοῦν ἐπερσίδοντες ὡς τῆς ἡμετέρας καθηγεμόνα ψυχῆς καὶ ὡς περισσοτέρως· ἐκ τῶν αὐτοῦ θεολογῶν οἰκοδομούμενοι ὀλίγους τινας ἐκ τῶν αὐτοῦ δυσφράστων καὶ δυσθεωρητῶν λόγων ἤτοι θεοφράσεων ἐπιτῶν τὰ ἀπορρητότερα καὶ τοῖς πολλοῖς ἀνεκπλοκτα εἰς ἐξήγησιν προουθίκαμεν ἑαυτοῖς. Cum his compara quae pag. 152 (col. 743) hujus libri leguntur. Caeterum ne illa quidem carmina, quae Billius cognomine τῶν ἀπορρήτων insignivit, in omnibus codicibus ita esse inscripta testatus est Carolus Bened. Hase, qui vir clarissimus et doctissimus a me rogatus, cum essem memor eorum quae legi in praefatione ad Leonem Diaconum pag. xxix ed. Bonn., qua est humanitas in meum usum contulit omnes bibliothecae Regiae Parisiensis codices. Neque illam inscriptionem habet codex carminum Gregorii Bodleianus, quem Gaisfordius descripsit in Catalogo sive Notitia manuscriptorum qui ab E. D. Clarke comparati in bibliotheca Bodleiana asservantur p. 1, p. 23 sqq. Sed utcumque est, praeter haec carmina se alia nulla interpretatum esse ipse Nicetas affirmat in commentario ad Tetrasticha, v. pag. 151 (col. 757). Ex illis verbis jamdudum verisimile mihi videbatur interpretationem monostichorum atque

epigrammatum in laudem Basilii Magni, quæ Nicetæ Davidi in editione Veneta tribuitur, ipsius opus esse non posse; et Nicetam revera neque hujus auctorem esse neque interpretationis Tetrastichorum, quæ sub ipsius nomine in eodem libro etiam nunc circumfertur, (utraque autem ejusdem scriptoris est), postea ex ipso libro didici, quem bibliotheca Gottingensis intercedente E. L. a Leutsch v. d. mihi suppeditavit (a). Scilicet illos commentarios confecit Zonaras, ut ipse fatetur in proæmio fol. 3, ita tamen ut Nicetæ interpretationem longiore verborum circumscriptione utens etiam locis ex sacra Scriptura adhibitis sæpe augetet atque amplificaret, quin totas Nicetæ periodos suæ paraphrasi intexeret. Interdum duæ interpretationes exstant, quarum altera inscripta «ὄλλως» pars est interpretationis Nicetæ; nonnunquam varias quoque lectiones Zonaras notavit atque omnino potius grammaticæ partes agit quam interpretis; singula enim verba explicantur iisdem fere verbis quæ leguntur in ipsius atque aliorum lexicis. In dissertatione supra laudata exhibui tales locos, qui non sine fructu conferri possint ab iis quibus lexica Græca curæ sunt. Hoc autem opusculum Zonaras senex composuit per otium, quo fruebatur monachus et quo usus est ad alios libros scribendos, de quibus vide Tittmanni prolegomena ad Zonaræ Lexicon, p. lxx. Sed redeo ad Nicetæ Davidis commentarium.

Cum ad patefaciendam Gregorii mentem sæpe abstrusam vere prosit, Billius autem singulis tantum locis eo in sermonem Latinum converso usus sit excepta interpretatione Tetrastichorum quam integram vertit: equidem, et quia Nicetæ oratio est satis elegans et munda, et ne quid justæ carminum interpretationi detrahatur, e codice Cusano Græcum commentarium typis describendum curavi omissa illa parte quam Dav. Hæschelius edidit. Textum codicis dedi integrum; nam sunt loci qui emendatione egeant, sed sine ope alterius libri corrigi non possint. Attamen sex illa carmina, quippe quæ cohæreant cum cæteris, ad eundem codicem recensita sine commentario post Nicetæ librum posui (b).

His addidi selecta quædam carmina, quæ reperiuntur in codice Gudiano Græco 97. Hunc enim codicem, de quo v. Fr. Ad. Eberti librum de bibliothecæ Guelferb. codd. Gr. p. 84 Schænemannus v. d. illius bibliothecæ præfectus ad me misit, cum in eo esset unum carmen, quod Nicetas inter arcana relatum interpretatus est. Hac vero occasione data etiam reliqua carminâ contuli. Periphrasis quam idem codex præbet ita est instituta, ut singuli versus explicentur verbis synonymis.

Reliqua subsidia quibus usus sum in textu carminum constituendo hæc sunt. Editio Aldi, qui primus maximam carminum partem edidit a. 1504. Nicetæ paraphrasis (Gr.) edita Venetiis a. 1563, de quo libro vide supra. Tetrastichorum editio cura Erhardi Hedenecci Basileæ a. 1577; denique Gregorii Naz. opera cum comm. Jacobi Billii, Coloniae, sumptibus Weidmanni 1690. Billius quanquam plures habuit codices, plerumque tamen sequitur Aldum ita ut nonnunquam errores quos emendaverat Aldus repeteret; atque in illa editione Coloniensi sive Lipsiensi typographi a vera scriptura sæpe denuo aberraverunt.

Scr. Confluentibus id. Jul. a. 1840.

(a) Librum in his regionibus rarissimum descripsi in dissertatione de Niceta Davide et Zonara pag. 9.
(b) Hæc nobis Gregorii integri editoribus erant omittenda. Ex his etiam versibus quos sibi explicandos assumit Nicetas, nonnisi primum retinimus, cum reliquos ad manum habeat Lector in nostra editione. Præterea Ernesti Dronke V. D. adnotationes quæ tantum ad Billii editionem spectant, cujus vitia cura qua par erat in nova Maurina recensione sunt emendata, cum jam parum aut nihil utilitatis habeant, ut plurimum omittimus. ΕΔΙΤ.

NICETÆ DAVIDIS

PARAPHRASIS CARMINUM ARCANORUM S. GREGORII NAZ.

Νικήτα τοῦ καὶ Δαυὶδ δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ φιλοσόφου, Ἐξηγήσεις τῶν ἀπορρήτων τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐκῶν. Περὶ ψυχῆς (1) λόγος ζ'.

Ἐπομένως μετὰ τὴν τῶν οὐρανίων καὶ λογικῶν φύσεων καὶ ἀσωμάτων θεωρίαν, ὁδῶν προβαίνων ἐπὶ τὴν ταπεινότεραν καὶ προσυλοτέραν τῆς ἀνθρωπίνης φύχης οὐσίαν, τὴν θεωρίαν καὶ θεολογίαν, ὁ θεολόγος

Nicetæ qui et David, servi Jesu Christi, philosophi, commentarius arcanorum S. Gregorii Theologi carminum. De anima sermo 7.

Consequenter cælestium et rationabilium naturarum et incorporarum post contemplationem iter pergens, ad contemptibilem et materie viciniorum humanæ animæ substantiam, contemplatio-

(1) Περὶ ψυχῆς. Edit. Billii Colon., II, p. 170; edit. Leuvencl., p. 1017 (Ed. nov. p. 241).

nem et theologiam Theologus transtulit spiritus et expositis primum eorum qui foris sunt sententiis et quasi nugas esse convictis; sic veram secundum Ecclesiam et Scripturas pure dedit doctrinam. Porro simplicibus admodum et a Deo vere inspiratis ratiociniis in initio disserens sic dicit :

1 *Anima, status est Dei, missionemque caelestis*
2 *Pertulit cum terrestri, etc.*

Sicut in aliis affirmans theologus quod de materia quidem corpus sumpserit Deus, de seipso vero spiraculum, pronuntiat Creatorem condidisse hominem mixtum, sic et nunc in superioribus versibus affirmat animam emanationem esse Dei et spiraculum, quam ideo probat caelestem quidem, sed patientem vel sustinentem terrestri corporis commixtionem aut conjunctionem, et sicut lumen quoddam intelligens occultam esse et unitam carni sicut in caverna inclusam. Sed nihilominus divinae cum sit naturae, immortalis et incorruptibilis vere est. Non enim, inquit, dignum erat magni Dei cum sit imago, ipsam una cum reptilibus irrationalibusque bestiis mori et foede dissolvi, etiamsi peccatum illam cogat ad mortem et corruptionem.

7 *Neque ignis fervidi natura est, etc.*

Philosophorum qui dicuntur exoterici, alii ignem substantiam contenderunt animae, alii aerem, alii sanguinis fontem per carnem totam currentem : nihil autem horum verum esse visum est : quomodo enim esset qui devorat ignis anima corporis quod devoratur ab ipso, qui consumit et destruit, anima ejus quod ab ipso destruitur? Sed nemo dicet aerem esse hominis animam semper respiratum et aspiratum et nunquam quiescentem; sanguinis vero fontem in omne currentem corporis membrum animam arbitrari, tanquam absurdissimum et stupidum refutare negligit. « Sed non harmonia » et quae sequuntur. — Sed non ipsa, inquit, est harmonia elementorum e quibus coagmentatum est corpus, anima; non enim substantia quaedam est producens per se ipsam elementorum compages, accidens et qualitas subsistens in hoc casu esset anima; aliter : non una est carni et similitudinis immortalis natura. Quid enim de rebus saepius divisus ab invicem quoad substantiam? Et quid erit amplius bonis viris supra sortem insignium in malitia, si una existens compages, scilicet anima, sive optimos sive pessimos perficit? Deinde nonne irrationalibus rationabiles secundum naturam essent similes? Harmonia enim sicut in hominum, ita et in belluarum corporibus similiter conspicitur; et juxta verbum illud meliores essent omnes qui coagmentationem et corporis harmoniam sortiti essent magis egregiam et meliorem. Isti quidem talia vane de anima sermocinati

(3) *Εικαιουμθίας*. V. de hoc vocabulo Hasium ad Leon. Diac. iv, p. 445 ed. Bonn.

(3) *Θεοφρημοσύνας*. Codex semper uno rho. V. Bast. *Comm. pal.*, p. 733 et 788.

μετέθηκε νοῦς καὶ τὰς ἀπὸ τῶν ἔξω πρότερον δόξα; προθεῖς περὶ αὐτῆς, καὶ ὡς εἰκαιουμθίας (2) ἀπελέγξας, οὕτω τὴν ἀληθινὴν ἐκκλησιαστικῶς καὶ γραφικῶς ἀνεκάθηρε δόξαν· ἰσχυροτάτοις δὲ καὶ θεοπνεύστοις θεορρήμοσύνας (3) ἐν πρώτοις φυσιολογῶν οὕτω λέγει·

1 *Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἄημα Θεοῦ καὶ μίξιν ἀνέτλη*
2 *Οὐρανίη χθονίω, κτλ.*

Ὡσπερ ἐν ἄλλοις θεηγῶν ὁ θεοφάντωρ, παρὰ τῆς ὕλης μὲν τὸ σῶμα λαβεῖν τὸν θεόν, παρ' ἐαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθέμενον, μίκτον θεοπέζει τὸν ἀνθρωπὸν δημιουργῆσαι· οὕτω καὶ νῦν διὰ τῶν προκειμένων ἐπὶν θεηγῶσι τὴν ψυχὴν ἄημα εἶναι Θεοῦ καὶ πνοὴν (δι' ὃ καὶ οὐρανίαν ἀποφαινόμενος), ἀνατλήναι δὲ ἢ ἀνασχέσθαι τὴν τοῦ χθονίου σώματος μίξιν ἢ σύγκρασιν, καὶ ὡσπερ τι (4) φῶς νοερὸν οἶα σπηλαίῳ τῇ σαρκὶ συγκρυβῆναι καὶ συνενωθῆναι· ἀλλ' ὅμως θεῖα τὴν φύσιν οὔσα, καὶ ἀθάνατος καὶ ἀφθαρτος· ὅπως ἐστίν. Καὶ γὰρ οὐδ' ἦν, φησὶν, ἄξιον τοῦ μεγάλου Θεοῦ ταύτην εἰκόνα τυγχάνουσαν, τοῖς ἔρπετοις καὶ ἀλόγοις ὁμοίως κτήνεσιν καταθνήσκειν τε καὶ ἀκόσμως διαλύεσθαι, εἰ καὶ ἡ ἁμαρτία ταύτην ἐκδιάζεται θανάτῳ ὑπαγαγεῖν καὶ διαφθορᾷ.

7 *Οὐτε πῦρὸς μαλεροῖο* (5) *πέλει φύσις, κτλ.*

Τῶν ἐξωτερικῶν φιλοσόφων λεγομένων οἱ μὲν πῦρ τὴν οὐσίαν ὑπάρχειν ἀπεφάναντο τῆς ψυχῆς, οἱ δὲ ἀέρα, ἄλλοι δὲ αἵματος χύσιν πᾶσαν τὴν σάρκα διατρέχουσαν· οὐδὲν δὲ τούτων ἔοικεν ἀληθὲς εἶναι· πῶς γὰρ ἂν καὶ εἴη τὸ δάπτειν τοῦ δαπτομένου, τὸ μαρναντικὸν καὶ λυμαντικὸν πῦρ τοῦ φθειρομένου ἢ αὐτοῦ σώματος ψυχῆ; Ἄλλ' οὐδ' ἂν τὸν ἀέρα φαίη τις ἀνθρώπου ψυχῆν, ἀεὶ ἀποπνεόμενον τε καὶ εἰσπνεόμενον καὶ ἡρεμοῦντα μηδέποτε· αἵματος δὲ χύσιν ἐπὶ πᾶν διατρέχουσαν μέλος τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν ὑπονοεῖν, ὡς ἀλογώτατον ὄν καὶ κτηνώδες παρῆσιν ἐλέγξει. « Ἄλλ' οὐδ' ἄρμονία » κ. τ. ἐξ. Ἄλλ' οὐδ' ἂν αὕτη, φησὶν, ἡ τῶν στοιχείων ἄρμονία, ἐξ ὧν τὸ σῶμα καθεστῆκει, ψυχῆ· οὐ γὰρ οὐσία τίς ἐστὶν ὑφεστώσα καθ' αὐτὴν ἡ τῶν στοιχείων κρᾶσις, συμβεβηκὸς δὲ καὶ ποιότης οὔσα, οὐκ οὐκ ἂν εἴη ψυχῆ· ἄλλως τε οὐ μία σαρκῶν ἐστὶ φύσις καὶ εἴδους ἀθανάτου. Πῶς γὰρ τὰ πλείω κατ' οὐσίαν ἀλλήλων διεστῶτα; τί δὲ πλείω ἐστὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἐπισημοτάτων ἐν κακίᾳ, ὧν μία οὔσα κρᾶσις, ἦγον ψυχῆ, ἢ κρείττους ἢ χειροῦς ἀπετέλεσαν; πῶς δ' οὐκ καὶ τοῖς ἀλόγοις οἱ λογικοὶ κατὰ φύσιν εἰεν οἱ αὐτοί; ἡ ἄρμονία γὰρ, ὡσπερ τοῖς ἀνθρώπων σώμασιν, οὕτω καὶ τοῖς τῶν ἀλόγων ὁμοίως ἐνορεῖται· κατὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον καὶ πάντες ἂν εἰεν βελτίους οἱ κρᾶσεως καὶ ἄρμονίας σωμάτων εὐμοιροῦντες εὐφροστεράς καὶ ἀμείνονος. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα περὶ ψυχῆς ἐκενόλογησαν· ἄλλοι δὲ τὰ ζωῆς αἴτια, ὧν ἀπόντων ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα καταλείπει νεκρὸν, ταῦτ' εἶναι ψυχὴν ἀνθρώπου διωρίσαντο. « Φορῆ δ' οὐ ποτε

(4) Ὡσπερ τι. Sic Codex. V. Godofr. Hermanni lib. *De emend. rat. Gr. Gr.*, p. 70, et Car. Goetting. *De accent. l. Gr.*, p. 85 ed. sec.

(5) *Πῦρ μαλερόν*. V. *Ilias*, ix, 242.

σοι, ἡ καὶ ἐξῆς. Εἰ, ὧν ἀπόντων, ἀνθρώπος σβέννυται, τοῦτο ἐστὶν αὐτῷ ψυχῆ, ὥρα σοι τὴν ἡμερήσιον τροφήν ψυχῆν· σεαυτοῦ ἀποκαλεῖν· θνητὸν γὰρ ὄντα, τροφῆς ἄτερ ἀμήχανον παντάπασι ζῆν· ἔστι γὰρ πᾶν ζῶν συντηρητικὴ δύναμις ἡ ἡμερήσιος ἐδωδή. *panem animam tuam vocare : mortalis enim cum re: nam omni animali conservatrix est virtus quotidianus victus.*

22 *Oīda δὲ καὶ λόγον ἄλλον, κτλ.*

Οἶδα, φησὶ, καὶ ἕτερον δόγμα παλαιῶν, καὶ τοῖς πάλαι μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ σοφίᾳ ληρωδούμενον· ὅπερ οὐκ ἂν καταδιδαξαίμεν, εἰκαῖον (6) καὶ ὑπόψυχρον ὄν. Φασὶ γὰρ προὔπαρχειν καθόλου τῶν ἀνθρώπων τὴν ψυχῆν, καὶ ταύτην κοινήν εἶναι, καθὰ τῶν σωματικῶν στοιχείων ἕκαστον πᾶσιν ἀνθρώποις κατὰ τὴν γένεσιν ἐπιμεριζομένην, δι' ὅλου δὲ τοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς ἀέρος πλανωμένην καὶ τῆς πρὸς τὰ σώματα δέσεως ἐφιεμένην. Εἰ δὲ τοῦτο δοθεῖται, πᾶσαν εἶναι ψυχῆν ὁμοίωτροπον, ὡς μὴ τὴν μὲν βελτίω, τὴν δὲ χείρω, καὶ τὴν μὲν εὐθεῖαν ἀνωμολογήσθαι, τὴν δὲ δύστροπον καὶ σκολιάν, ὡς ἀέρος δὲ φύσιν εἰσπνευστήν τε καὶ ἐκπνευστήν πᾶσι βροτοῖς καθεστάναι τὴν αὐτήν, πάντες δὲ ἔσονται πᾶσι, καὶ ἔτι ζῶντες ἐν σώματι, καὶ γε μεταπνέοντες, εἴθουν ἀποβιοῦντες, πάντες ἐν πᾶσι κείσθαι ὑπονοηθήσονται, τῷ μίαν οἴεσθαι τῶν ὄλων ὑπάρχειν ψυχῆν· ἡ αὐτὴ δὲ, φησὶ, καὶ τοῦ ἀέρος ὑπάρχει ῥύσις ἄλλοι ἐν ἄλλοις διαχυνομένη τόποις. Εἰ δὲ λέγοις, ὡς οὐχ οὕτως ἡ ψυχὴ χεῖται ὡσπερ ὁ ἀήρ, ἐν ἐνὶ δὲ καὶ τῷ αὐτῷ χώρῳ διαμένει, πυνθάνομαι σε λοιπὸν, τί μὲν παρ' ἑαυτῇ μένουσα κατέσχευε, τί δὲ τὸ τοῖς μητέροις σπλάγγχοις ζωογονούμενον ἢ κυοφορούμενον. Εἰ γὰρ ἐκτός με οὖσαν ἀπολελυμένην τοῦ σώματος καὶ ἐλευθέραν φήσεις τυχὸν ἢ ψυχῆ, ἢ μήτηρ μερίσασσα προέσπασεν ἢ προεσπάσατο, τί μὲν ἔσχε καθ' ἑαυτὸ μένον, τί δὲ τὸ ἐν κόλποις αὐτῆς ζῶν, καὶ εἰς τὸν ἐπώδυνον βίον καὶ πολυμόχον ἐρχόμενον. Εἰ δὲ γε σὺ ταύτην καὶ πλεόνων τέκνων μήτέρα ὑποθείης, τετίμηκας ἀτιμον τιμῆν, πλεόνων ψυχῶν ταῖς δυσχεραῖς τοῦ βίου καὶ ταλαιπωρίαις δακνομένων καὶ κολαζομένων αἰτίαν ταύτην ἀποδεικνύς.

32 *Οὐ πιτυτῶν ὄδε μῦθος, ἐτώσια παλγνια βί-
[βλων, κτλ.*

Οὗτος μὲν, φησὶν, ὁ λόγος ὁ μίαν τοῖς ὄλοις ἀνθρώποις ἐπιμεριζόμενος, ὡς εἴρηται, ψυχῆν, ἀφροσύνης καὶ ἀνοίας μετός· ἐτώσια δὲ καὶ μάταια καὶ παιδαριώδη παλγνια βίβλων ἀνατάττονται καὶ ὅσοι πολλὰ σώματα κατὰ τοὺς βίους τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν, ἢ δι' ἀντάμειψιν ἀρετῆς ἢ δι' ἀμαρτίας ποινήν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀμείθειν ἐδόξασαν ψυχῆν. Καθάπερ γὰρ ἀνδρα τινὰ ἱματίους περιστέλλοντες, καὶ αὐθις ἀκόσμως μετενδύοντες, καὶ ἀπὸ ἄλλου σώματος εἰς ἄλλο, οὐκ ἀνθρώπου μόνον, ἀλλὰ καὶ ζώου ἀλόγου καὶ φυτοῦ πάλιν σῶμα μεταγίζοντες τὴν ψυχῆν, καὶ οὕτω κενολογοῦντες καὶ μάταια ληροῦντες οὐ συνιοῦσιν· καὶ ὡσπερ τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον Ἰξίωνα οἱ μῦθοι πλέττουσιν εἰς θεὸν ἡμαρτυκότα, τροχῷ ἐνειρόμενον, καὶ ἀενάως (7) ἐν

(6) *Cod. slavov.*

sunt; alii vero, principia vitæ, quibus deficientibus, anima corpus delinquit mortuum, hæc esse hominis animam affirmaverunt. « *Esca vero nequaquam tibi* » et seq. — Si quibus deficientibus homo expirat, ista sunt ipsi anima, hora tibi quotidianum sis, absque alimento impossibile omnino tibi vivere: nam omni animali conservatrix est virtus quotidianus victus.

22 *Novi et aliam sententiam, etc.*

Novi, ait, et aliam sententiam veterem, et olim superbientibus in sapientia usitatas ineptias, quas certe non docerem, quippe quod est inconsideratum, nulliusque pretii. Aiunt enim prorsus præexistere animam hominum, ipsamque communem elementorum corporeorum singulis esse, omnibus hominibus in die nativitatis divisam, utpote quæ per æra ubique supra caput diffusa et junctionis cum corporibus avida. Quod si detur, omnem esse animam morum eorundem, proinde non hanc meliorem, et illam pejorem, nec hanc rectam, illam vere morosam et perversam in confesso esse, sicut aeris natura ad aspirandum et respirandum omnibus mortalibus constat eadem, omnes erunt omnium et adhuc viventes in corpore et exspirantes; aut decedentes omnes in omnibus jacere existimabuntur ex sententia credentis universorum existere animam: eadem, ait, et aeris existit fluxio nunc in his, nunc in istis diffusa locis. Si autem dixeris: Non diffunditur anima sicut aer, in uno et eodem loco remanet, te interrogabo de cætero: Quid si apud se ipsam manens perstat? Quid e contra de concepto maternis in visceribus, quid de prægnata? Si me solutam corpore et liberam, dicere poterit anima, mater dividens projecit aut projicere coacta est, quid retinuit in se manens, quid verò quod in sinu ejus vivens atque in dolorosam vitam et ærumnosam accedens? Supponasque ipsam et numerosæ matrem prolis, pro honore ignominiam dedisti, qui multarum animarum ærumnis vitæ et miseriis oppressarum et tactarum causam illam ostendis.

32 *Vana librorum ludibria ac hominum minime
[sapientium est opinio, etc.*

Iste, inquit, unam universis hominibus attribuens, ut dictum est, divisam animam, sermo insaniam atque ineptiam redundans: Vanis et fatuis et puerilibus crepundiis libros composuerunt, quotquot multa corpora per veterum vitas virorum, bonorum et malorum, sive ob virtutis remunerationes, sive ob peccati pœnas, unam et eandem successive habitare opinati sunt animam. Namque sicut qui virum quemdam vestibus operirent et iterum inordinate exuerent, ab alio corpore animam iterum in aliud transfundentes corpus, non tantum hominis, sed etiam animalis irrationabilis et plantæ, et sic vana loquentes, et stulta delirantes non intelligunt. Et sicut antiquum istum Ixiona fabulæ depingunt in Deum cum peccavisset, ad rotam

(7) *Ἀενάως.* Non omnia vera sunt quæ de

alligatum et jugiter in circulo volutum puniri; sicut etiam Tantalum alio modo impium aliter ad numinis placitum pœnas dantem, sic et isti miseram animam dunc ab homine in hominem, nunc et in belluæ aut canis aut serpentis aut avis, deinde in piscis aut arboris corpus immittentes, secundum ipsorum arbitrariam et jugo impatientem mentem rursus in hominem redintegrant. Nec semel eandem in singula dictorum animalium inducunt animam, sed multoties, quandiu metempsychosis jubet orbis. Quousque delirabitis et vana loquemini? Quousque judicabitis et condemnabitis animam, in bestias et arbores et aves et pisces ejicientes eam? Ego vero, ait veri amicus sermo, nunquam vidi belluam sapientem verba proferentem, nec arborem loquentem audivi; garrulam cornicem corniculantem vidi non philosophantem, semperque pisces mutos transnantes videmus undam.

44 *Quod si postrema est animæ pœna, etc.*

Absurdus de anima dictis si addatur adhuc pœnam ad extremum impie viventes manere, sicut isti dicunt, insana horum Injustaque sunt vituperatio et judicium; etenim in incorpoream animadvertatur animam, mirum profecto: quomodo quæ cum corpore impie egit nuda pœnas luet? Si vero cum carne, cum qua, hominis, belluæ, pecudis, serpentis aut avis aut piscis, aut arboris aut ligni tradetur igne punienda? Insania! Et aliud citat maxime mirandum in dictis: nempe quod tot ligata fatis dicit anima: ab hominum corporibus in alia virorum seu mulierum, et rursus a mulierum corporibus in alia, et inde in variorum animalium et plantarum me ligasti corpora, ita ut multa me scientem et in experientia constitutam mutationum et catenarum serie involvas, miror, inquit, vehementer. Quomodo e mea excidit memoria illud solum, scilicet nosse e qua pelle aut corpore in id in quo nunc jaceo deveni? In quibus primum mortua sum, et quæ nam post hæc discere exopto. Etenim ut videtur et jocosius dicam, meus victor et fabricator in animabus dives non est sicut in saccis, ideo propter corporum penuriam diversorum in figuras animalium transfundor. Delirium! Eheu! Aberratio longa, propriam vitam non cognoscere! Sane incredibilis hæc oblivionis abyssus, cum de prima in mundo habitatione quam habuit nullum memoriæ vestigium relinquatur in anima. « Nostrum intelligas » et seq. Refutatis pseudosapientium ineptiis, inquit divine sapiens, excellens de anima aggreddens documentum, nostrum et verum in aures tuas excipe, et parvum leporem suavitatemque miscebo in præsentem carnine. Et de

v. ἀένναος, ἀένναος, ἀέννω; nuper commentatus est Fix v. d. in editione Paris. *Thesauri Steph.*, fasc. III, p. 746, sed sola forma ἀένναος vera est. V. Hermannii *Opusc.* vol. VI, p. 287 prima syllaba producta v. Spitzn. de v. Hom. p. 75, et ita semper scribitur in nostro codice quoties redit. Locis ab

κύκλω περιστροβούμενον κολάζεσθαι· ὡσπερ δὴ καὶ τὸν Τάνταλον ἄλλον ἡσεθηκότα τρόπον, ἄλλως τὴν θεήλατον τινύναι δίκην· οὕτω καὶ οὗτοι τὴν ἀθλίαν ψυχὴν ἐξ ἀνθρώπου ἔστι μὲν ὅτε εἰς ἀνθρώπον, ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς θῆρα καὶ κύνα καὶ ὄφιν καὶ εἰς ὄρνιν, ἔπειτα καὶ ἰχθύν καὶ θάμνον μετensωματοῦντες, κατὰ τὸν αὐτόνομον αὐτῶν καὶ κακοδαίμονα νοῦν, αὐθις εἰς ἀνθρώπον μετάγουσι· καὶ οὐχ ἅπαξ τὴν αὐτὴν εἰς ἕκαστον τῶν εἰρημένων ζώων, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, ἐπισπρίνουσι ψυχὴν, ἐπειδὴν ὁ τῆς μετεμψυχώσεως κελυθὴ κύκλος. Μέχρι τίνος ληρήσετε καὶ βατταλογήσετε; μέχρι τίνος καταδικάσετε καὶ κατακρινεῖτε τὴν ψυχὴν, εἰς θῆρας καὶ θάμνους καὶ ὄρνεις καὶ ἰχθύς μεταφέροντες αὐτὴν; Ἐγὼ δὲ, φησὶν ὁ φιλαλήθης λόγος, οὐπώποτε εἶδον θηρὸς σοφοῦ φελλομένου λόγον, οὐ θάμνου λαλοῦσης ἐπακήκοα· κορώνην δὲ λακρυρῶσαν, κρώζουσαν εἶδον, οὐ φιλοσοφοῦσαν· ἀεὶ δὲ καὶ ταῦς ἰχθύς ἀφώνους τὴν ὑγρὰν διαπλέοντας ὄρωμεν.

44 *Ei δὲ καὶ ὑστατὴ ψυχῆς τίσις, κτλ.*

Ei πρὸς τοῖς εἰρημένοις περὶ ψυχῆς ἀτόποις ἔτι καὶ κόλασις ὑστερον τοῖς ἀσεβῶς βιωτέουσιν ἀπόκειται, ὡς ἐκεῖνοί φασιν, μάταιος τούτων καὶ ἄδικος ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ κατακρίσις· εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀσάρκεα καταδράμοι τῆς ψυχῆς, θαυμαστὸν ἂν εἴη τοῦτο· πῶς μετὰ σώματος αὐτῆ ἀσεθῆσασα, γυμνῆ δίκας ἀποτινύουσιν; εἰ δὲ μετὰ σαρκὸς, τῆς ποίας; τῆς ἀνθρωπίνης; τῆς θηριώδους; τῆς κτηνώδους; τῆς ὄφιδος ἢ τῆς ὄρνειώδους καὶ ἰχθυϊκῆς; ἢ τῆς θαμνώδους καὶ ξυλώδους παραδοθήσεται τιμωρεῖσθαι τῷ πυρὶ; τῆς ματαιότητος. Καὶ ἄλλο δὲ φησὶ μέγιστον θαῦμα πρὸς τοῖς εἰρημένοις. Ὅτι γὰρ ἡ πολυδέτος ψυχὴ, λέγει, ἐξ ἀνδρῶν σωμάτων εἰς ἀνδρῶνα ἢ καὶ γυναικεῖα, καὶ αὐθις ἐκ γυναικείων εἰς ἑκάτερα, καὶ ἐκ τούτων εἰς διαφόρων ζώων καὶ φυτῶν συνέδησας σώματα, ὥστε πολλῶν με γνώστην πραγμάτων καὶ ἐπιστήμονα καταστήσαι ταῖς μεταβολαῖς καὶ τοῖς δεσμοῖς, ἄγαμαι, φησὶ, σφόδρα, πῶς τοῦτο μόνον τὰς ἐμὰς παρεληλύθει φρένας, τὸ εἰδέναι ἐξ ὁποίας δορᾶς, ἦτοι σώματος, εἰς τὸδε, ὃ νῦν περιεῖμαι, μετῆλθον· ἐν πόσοις δὲ πρότερον προετιθήκειν, καὶ τίς ἂν γενούμην μετὰ ταῦτα, μάθειν ἐδίψων. Ὡς γὰρ εἶπεν, ἴν' εἴπω καὶ γελώω, ὃ ἐμὸς δέτης καὶ πλάστης, οὐχ ὡσπερ τοῖς θυλάκοις, οὕτως ἐπλοῦται καὶ ψυχαῖς, δι' ὃ τῶν σωμάτων σπᾶνει εἰς ἄλλοκότων ζώων μεταγγίζομαι μορφᾶς· τῆς μανίας. Ἄρα τοῦτο μικρὰς πλάνης, τὸ τὴν ἰδίαν βίωσιν ἀγνοεῖν; ὅντως ὑπερβολικῆς τοῦτο λήθης βυθός, τὸ τῆς προτέρας ἐν κόσμῳ πολιτείας, ἥς ἐπολιτεύσατο, μὴδὲ τὸ τυχὸν ἰχνος μνήμης ἐναπολελειφθαὶ τῆ ψυχῆ. « Ἡμέτερον δ' αἰοῖς, » κ. ἐξ. Ἀπορήραπίσας ὁ θεόσοφος τὰς τῶν ψευδοσόφων φληναφίας· Ἐντεῦθεν, φησὶ, τὴν περὶ ψυχῆς ἀρίστην διδασχὴν τὴν ἀληθῆ καὶ

alii laudatis adde Manethon. *Aptel.* I. 207. *Anthol. Palat.* I, 1, 19, 1. Forma contracta ἀέννω; nusquam reperitur; formam ἀένναος etiam ego puto librariis deberi; legitur etiam apud Xenophontem I. *De re dit.*, IV, 17, loco a Schneidero laudato, sed in *Thesauri Steph.* prætermissa.

ἡμετέραν ἀναλαβῶν, ταῖς σαῖς ἐναπόθου ἀκοαῖς, μι-
κράν δὲ τέρψιν καὶ ἡδύτητα τῇ παρουσίᾳ προσαναμι-
ξομεν ὑδρῇ· καὶ τὴν περὶ ψυχῆς ὑμνολογίαν ἢ θεολογίαν οὐκ ἀηδῆ τοῖς συνετώς ἐπατεῖν ἐθέλουσι παρα-
θησόμεθα.

55 Ἦν ποτε, ἦν ὅτε κόσμον ἐπήξατο τοῦ λόγου
[αἰπύς, κτλ.

Ἄνωθεν τὸν περὶ ψυχῆς λόγον ἀπ' ἀρχῆς τῆς τοῦ
κόσμου γενέσεως ὁ θεὸς ἀναλαβόμενος ἱεροφάντης,
ἦν ποτε, ἦν ὅτε, φησὶν, ὁ ὕψιστος τοῦ πρώτου τοῦ
λόγου, τῷ πατρικῷ βουλήματι τὸν ὅλον τουτοῦ κόσ-
μον ὑπέστησεν ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι· εἶπεν γάρ,
καὶ ὅσα καὶ οἷα ἠθέλησεν παρήχθη. Ὡς οὖν ἅπαντα
πρώτον, οὐρανός, γῆ, θάλασσα καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὑπο-
στάντα εἰς ἓνα κόσμον συνεκέκριτο, ἐζητεῖτο δὲ οἷόν
τις κόσμος δευτέρος, τῆς τε μητρὸς τῶν ἀπάντων
σοφίας ἐπιστήμων, καὶ τῶν ὁρατῶν καὶ ἐπιγείων
ἀπάντων κατ' εἰκόνα τοῦ κτίστου θεοειδῆ βασιλεύς·
αἱ δ' ὁ λέγει, « Ἦδη μὲν καθαρὸν, » καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ
μὲν καθαρὸι καὶ ἀθάνατοι τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων διά-
κονοί, τὸν οὐράνιον διαλαχόντες χώρον, τὴν ἐμὴν
δόξαν διαωνίως μέλλοντες ὑμνοῦσιν· γῆ δὲ καὶ ὁ
φαινόμενος ὅλος οὐτοσὶ κόσμος τοῖς ἀλόγοις ζώοις
καὶ ταῖς φυσικαῖς χάρισι τῶν ὁρατῶν ἡδόμενος καθ-
ωραίζεται, ἐξ ἀμφοῖν δὲ τοῖν γενοῖν, ἀθανάτων φη-
μι καὶ θνητῶν, ἧτοι λογικῶν καὶ ἀλόγων, νοήμονα
μέτοχον κόσμου τοῦ νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ ἤρεσέ μοι
συμπηξαί· τοῦτον δὲ εἶναι ἀνθρωπὸν μέσον οὐρανίων
μεγέθους καὶ χθονίων ταπεινότητος, τῇ ὁράσει μὲν
τοῖς ὁρατοῖς, τῷ νοῦ δὲ τοῖς νοητοῖς ἐπιβάλλοντα, καὶ
ταῖς νοεραῖς θεωρίαις μυσταγωγούμενον καὶ τερπό-
μενον, ἀγγελὸν ἄλλον, ἀπὸ γῆς ἤρεσε κατασκευάσαι,
τῶν ἐμῶν ποιημάτων τε καὶ βουλευμάτων μύστην
καὶ δοξαστήν.

angelum alterum qui super terram gaudium arbitretur fieri operum voluntatumque mearum sacerdotem
et celebratorem.

70 Ὡς ἄρ' ἔφη, κτλ.

Ταῦτα μὲν ὁ δημιουργὸς λόγος, οὐ λόγοις ταπει-
ναῖς οὕτως ἔφη καὶ μεριστοῖς, νοήμασι δὲ ἐνιαλοῖς
καὶ θεοπρεπέσιν, ὁμοῦ τε ταῦθ' οὕτω δρᾶν ἐνενόησε,
καὶ ἔργον παρέστη τὸ ἐννοήμα· καὶ παρὰ μὲν τῆς
νεωστὶ γενομένης ὕλης τοῖς ἀθανάτοις αὐτοῦ δακτύ-
λοις μερίδα χόδος, ὡς αὐτὸς οἶδεν, ἀνειληφώς, τὴν
ἐμὴν διεπλάσατο μορφήν, ἐν αὐτῇ δὲ μοῖραν τῆς ἰδίας
ἀπορρήτως ἐνέθηκε ζωῆς (τοῦτο γάρ τὸ, μοιρή-
σατο)· ἐνέπνευσε γὰρ πνεῦμα, ὃ δὴ ἀπόρροιά τις
ἔστι τῆς ἀσωμάτου θεότητος καὶ ἀθεάτου. Ἐκ τε οὖν
τοῦ χόδος τῆς σαρκὸς ἐμοὶ σχηματισθείσης, καὶ τῆς ψυ-
χῆς δὲ μοι διὰ τῆς παντοκράτορος κτισθείσης πνοῆς,
εἰς ἀνθρώπων, φησὶ, ἓνα συνεπάγην, εἰκῶν τοῦ ἀθα-
νάτου γενόμενος θεοῦ, τῷ αὐτεξουσίῳ νῦν καὶ ἀρχικῷ·
καὶ ὁ ἐν ἀνθρώπῳ νοῦς ἀμφοτέρων τῆς τε ψυχῆς βα-
σιλεύει καὶ τοῦ σώματος, δι' ὃ καὶ αὐτοκράτωρ τῶν
ἐν ἡμῖν ἀνηγόρευται παθῶν· ἐντεῦθεν καὶ πρὸς ἄμω
τοὺς βίους γήϊνον καὶ οὐράνιον φυσικῶς ἐπιβρέπειν μοι
δοκῶ, τὸν μὲν διὰ τὸ σῶμα, τὸν δὲ διὰ τὸ πνεῦμα στέρ-
γων, καὶ πρὸς ἑκάτερα ταῖς ἐπιθυμίαις διελαχόμενος.

anima hymnum aut theologiam non injucundam
iis qui prudenter intelligere volunt, exponemus.

55 Mundum olim condidit summæ mentis sublime
[verbum; etc.

A principio sermonem de anima, ab initio gene-
rationis mundi divinus repetens sacrorum revela-
tor : Erat in principio. inquit, erat cum altissimum
primæ intelligentiæ Verbum ad paternam volun-
tatem universum hunc mundum fecit de nihilo
prorumpere in existentiam ; dixit enim, et quot et
quanta voluit apparuerunt. Ubi primum ergo
omnia, cælum, terra, mare et in his existentia in
unum mundum simul divisa sunt, quærebatur quod-
dammodo quis mundus alter in matre omnium sa-
pientia peritus, et visibilium et terrestrium omnium
rex esset in similitudine Dei existens, in simili-
tudine Creatoris. Ideo dicit : « Jamjam puri » et
seq. Et quidem puri ac immortales honorum an-
gelorum chori cœlestem sortiti locum meam glo-
riam constanter concelebrant : terra vero et visibilis
universus hiece mundus amœno de spectaculo ani-
mantium irrationabilium et venustatum physica-
rum gaudet et superbit. Ex duobus autem generi-
bus, immortalium scilicet et mortalium, irrationa-
bilitium et rationabilium, prudentem participem
mundi sive spiritualis sive sensibus corporeis ob-
noxii fingere mihi placet : scilicet hominem medium
magnificentiam inter cœlestium et terrestrium ab-
jectionem, vultu quidem visibilibus, spiritu vero
spiritualibus adjunctum, ipsum quoque intellectua-
libus contemplationibus initiatum et complacentem,

70 Sic dixit, etc.

Hæc dixit mundi fabricator Verbum non vocibus
vilibus et divisis, sed cogitatione unica Deoque
digna, simul atque sic facere cogitavit, et opus co-
gitata manifestavit, et de recens facta materia im-
mortalibus digitis, partem terræ, sicut ipse novit,
sumens, meam plasmavit formam in eaque propriæ
vitæ partem arcane posuit ; hoc enim : *partitus est* ;
namque inspiravit spiritum, qui inde emanatio quædam
est incorporeæ invisibilisque deitatis. De terra ergo
carne mea efficta et anima mihi per omnipotentem
spiritum constituta, homo unus, inquit, compositus
sum, imago immortalis Dei factus, libera et domina-
trix intelligentia. Istis enim similitudo cum Crea-
tore conspicitur quod in homine intelligentia in
ambos regnet, nempe animam et corpus : itaque de
seipsa dominans in nostros affectus denuntiatur. Inde
ad utramque vitam quam sortitus sum, terrestrem et
cœlestem pronus mihi videor, nunc corporis, nunc
spiritus vitam fovens et ad alterutram voluptate tractus.

78 *Talis fuit primogeniti hominis colligatio, etc.*

In principio primi patris coagmentatio seu plasmatio et animatio juxta dictum effectæ sunt modum; et ab origine ista usque ad finem, caro ex carne, anima ex anima oritur, corpus quidem e corporea visibiliter emanatione fit, anima vero modo incognito et invisibili in corporis signum incidit. Quomodo hoc vel illud? Sicut solus novit qui primum affixit figuram terræ et spiritum dedit carni. Nisi tamen quis, inquit, sermonibus consentiens meis, confidenter hunc addat sermonem, multis sic docentibus obsequens, scilicet: Ergo et corpus quod primo plasmatum de terra est, per omnes ex ordine mortales immistum tanquam humana fit fluxio, et sicut ex ista primo plasmata radice ex alio alium habere hominem ex homine non cessat. Similiter et a Deo inspirata anima in corpora hominum creata, nuper facta et ipsa incidit et ingeritur et tanquam e radice primæ creationis hujus in multas et novas multiplicatur et in mortalia et similis aspectus corpora dividitur secundum voluntatem et efficaciam benedictis et jubentis ut crescant, et multiplicentur et replent universam faciem terræ.

καὶ σθένος τοῦ εὐλογοῦντος καὶ προστάττοντος ἀξάνειν τε καὶ πληθύνειν καὶ πληροῦν ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

91 *Propterea principatum intellectilem nacta [est, etc.*

Cum e plasmato in principio a manu Dei cuncta ex ordine hominum corpora, communi germine et natura originem ducant, cum ex primitus facta et genita primi parentis anima per analogiam et omnes mortalium animæ originem ducant modo simili, consequenter et intelligentem mentis præstantiam sortiuntur cunctæ. Postquam objectionem vidit sub his propositionibus relectam divinus scriptor, nempe de motibus irrationabilibus et ineptis lactentium et infantium, victrici modo hanc explanat exemplo allato. Nam sicut in minusculis fistulis et perangustis validum flamen remanens exiguam et minus æquo plenam discrepantem emittit sonum quantacunque peritla præstet tibi. Quando autem latæ fistulæ et harmonice foratæ in manus periti viri traduntur, tunc perfectam et canoram dant vocem. Sic et hominis anima in infantilibus imbecillis membris intellectu deficit, sed perfecta fiant et ipsa illustratur energia plene pollens et innato proprioque ingenio.

97 *Postquam autem suum condidit hominem immortalem Filium, etc.*

Deinde divinum Verbum, immortalis Unigenitus Patris cum ad imaginem suam hominem creavit, propter quid creavit? Ut haberet, inquit, hunc in novissimis diebus gloriæ propriæ fontem nova et sublimi adinventione: nimirum creator fit homo,

(8) *Σὰρξ μὲν... ἐκ ψυχῆς* expunxit Billius, quia pugnent cum verbis Gregorii ψυχὴ δ' ἐπιμίσγεται ἄστωσ, quibus verbis significat animam corpori divinitus infundi.

(9) *Laudat hunc locum Mich. Glycas Annal. p. 1, p. 159, 13, ed. Bonn. : Καθάπερ γὰρ μουσικὸς ἀρι-*

78 *Ἦδε μὲν ἀρχηγόνιο βροτοῦ δέσις, κτλ.*

Ἦ μὲν ἐν ἀρχαῖς τοῦ προπάτορος δέσις, ἦτοι ἀλάσις καὶ ἐμπνευσις, τὸν εἰρημένον διεσκευασθὴ τρέπον· ἐξ ἐκείνης δὲ τῆς ἀρχῆς ἀχρι τέλους σὰρξ μὲν ἐκ σαρκὸς, ψυχὴ δὲ βλαστοῦσα ἐκ ψυχῆς (8), τὸ σῶμα μὲν ἐκ τῆς σωματικῆς ῥύσεως ὁρατῶς, ἡ ψυχὴ δὲ ἀγνώστως καὶ ἀοράτως τῇ τοῦ σώματος διαπλάσει συνεισπίπτει· πῶς τοῦτο ἢ πῶς ἐκείνο; ὡς μόνος οἶδεν ὁ πρῶτον συνδῆσας τὴν εἰκόνα τῷ χοῖ καὶ πνεῦμα συνθετικῶς τῇ σαρκί· εἰ μὴ τις, φησὶ, τοῖς ἐμοῖς συνηγορῶν λόγοις καὶ τοῦτον θαρράλως προσθήσει τὸν λόγον, πολλοὶς οὕτω δογματίζουσι ἐσπόμενος, ὡς ἀρα καὶ τὸ σῶμα, τὸ πρῶτον πλασθὲν ἀπὸ γῆς, πρὸς τοὺς καθεξῆς βροτοῦς πάντας συγκαθώμενον, ὡσπερ ἀνδρομέα γίνεται ῥύσις, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς πρωτοπλάστου ῥίζης ἐκείνης ἄλλοτε ἄλλον ἔχουσα βροτὸν ἐκ βροτοῦ οὐκ ἀπολήγει. Ἀναλόγως δὲ τοῦτω καὶ ἡ παρὰ Θεοῦ πνευσθεῖσα ψυχὴ, τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι πλαττομένοις, οἷα ἀρτιγέννητος, καὶ αὕτη συνεισπίπτει καὶ συνεξανθεῖ, καὶ ὡσπερ ἐκ σπέρματος τῆς ἀρχηγόνου ψυχῆς ἐκείνης εἰς πολλὰς καὶ ἀπείρους πληθύνεται, καὶ ἐν τοῖς θνητοῖς καὶ ὁμοιδέσι σώμασι καταμερίζεται, κατὰ βούλημα

91 *Τοῦνεκεν ἠγεσθὴν νοερὴν λάχεν (9), κτλ.*

Ἐπειδὴ τῷ κατ' ἀρχαῖς χειρὶ Θεοῦ πλαστουρηθέντι πάντα καθεξῆς τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα συμφυῶ καὶ ὁμοῦσια, τῇ πρωτοκτίστῳ δὲ τῇ πρωτογένῳ τοῦ προπάτορος ψυχῇ, ἀναλόγως καὶ πᾶσαι τῶν βροτῶν ἐκείθεν βλαστάνουσι καθ' ὁμοίότητα· διὰ τοῦτο καὶ τὴν νοερὰν τοῦ νοὸς ἠγεμονίαν ἅπασαι διαλαχέουσι. Ἐπειδὴ δὲ ἀντίθετον εἶδε τῷδε τῷ λόγῳ ἀνακύπτουσαν ὁ θεηγόρος, τὴν ἀνόητον καὶ ἄλογον λέγω κίνησιν τῶν νηπίων καὶ βρεφῶν, παραδείγματι ταύτην πιθανῶς ἄγαν ἐπιλύεται. Ὡς γὰρ ἐν μικροτάτοις αὐλοῖς καὶ στενοπόροις πνεῦμα μέγα ἐναπολειφθὲν, στενήν τε καὶ ἔκτροπον, ὅ ἐστι δύσσηχον, ἀναβάλλει τὴν ἠχὴν, εἰ καὶ πάνυ ὁ αὐλητῆς ἐπιστήμων ὢν τύχοι· ἦνίκα δ' ἂν πλατεῖς οἱ αὐλοὶ καὶ συμμετρικῶς εὐρύποροι εἰς χεῖρας ἀνδρὸς τεχνίτου περιενεχθεῖεν, τότε δὴ τελείαν καὶ εὐρυθμον ἀφίξει τὴν φθαγγὴν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἐν νηπιώδει μὲν ἀσθενοῦσα μέλεσιν ἀνοηταῖναι, τελειοῦμένοις δὲ καὶ αὕτη τελείας τὰς ἐνεργείας καὶ πάντα τὸν οἰκίον συναλάμπει σύμφυτον νοῦν.

97 *Αὐτὰρ ἐπειδὴ τεύξεν ἐὼν βροτὸν ἄφθιτος [Υἱός, κτλ.*

Ἐπειδὴ ὁ θεὸς Λόγος, ὁ ἀθάνατος τοῦ Πατρὸς Μονογενῆς, κατ' εἰκόνα ἰδίαν τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησε, τίνας ἐνεκεν; Ὡς ἂν, φησὶν, ἔχοι τοῦτον ἐν ἡμέραις ἐσχάταις δόξης ἰδίας ἀφορμὴν καινοπρεποῦς καὶ μεγαλοπρεποῦς, ὅτε δὴ τοῦ κτίσαντος ἀνθρωπι-

στος ἐν μὲν μικροῖς αὐλοῖς στενὸν τε καὶ ἔκτροπον μέλος ἀπήχησεν, ἦνίκα δὲ εὐρυπόρους εὐρῆ αὐλοῖς, τότε τὴν αὐτοῦ τέχνην ὅλην ὑπέδειξεν· οὕτω καὶ ψυχὴ, ὡς ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς ἐμμέτροις αὐτοῦ δέξεισιν ἔπεισι, κ. τ. ἐξ.

σθέντος καὶ νέου Ἀδάμ γεγεννημένου, ὁ παλαιὸς Ἀδάμ διὰ πίστεως ὄλον τὸ γήινον ἀμεύβας, καὶ τῷ οὐρανίῳ Θεῷ προσκολληθεὶς, Θεὸς αὐτῷ συνοδεύσει πρὸς τὴν οὐρανόν. Ταύτην μεταξὺ τοῦ λόγου τὴν αἰτίαν τῆς πλάσεως ὑπαινιζάμενος ἐπάγει· «Ὅτε μιν, οὐτ' ἀνήκεν ἐλεύθερον,» καὶ ἐξῆς· ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· Ὡς οὔτε παντάπασιν ἐλεύθερον ἀφῆκεν τὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτοδέσποτον (πῶς γὰρ καὶ ἦν ἄξιον ἔξω τῆς παντοκράτορος κείσθαι δεσποτίας;), οὔτε δὲ παντελῶς τοῦτον τρόπον ἀλόγων ἀνάγκης ὑπέζευξε ζυγῶς· τὸν φυσικὸν δὲ νόμον καὶ ἀγαθὰς ἐννοίας τῆ αὐτοῦ καρδίᾳ ἐγγραφάμενος, ἐν τοῖς μεσαιτάτοις τοῦ ἀειθαλοῦς παραδείσου ἀμφιτάλαντον τίθησι χωρίους, καὶ ἀμφιρρέπῃ μὲν ὡς αὐτοκίνητον καὶ αὐτεξούσιον, γυμνὸν δὲ ὡς ἀπλοῦν καὶ ἀπόνηρον, διπλόης τε πάσης ἐλεύθερον καὶ ὑποκρίσεως· καὶ γὰρ ἔμοιγε κριτῆ ἡ θεόφθεγκτος ἀπεφάνητο φωνή· ὁ παράδεισος οὗτος οὐρανία χρηματίζει κατάστασις καὶ βλαίτα ἁγίων νοῶν, οὗ δὴ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀρχαῖς ὁ πλάσας, γεωργὸν ἐννοίων θείων καὶ λόγων θρασυτέρων ἰθήκετο.

107 *Ὅλον μιν ἀπέργε τελειότεροιο φυτοῖο, κτλ.*

Ἐνὸς φυτοῦ μόνου τὴν γεῦσιν ἐκώλυσεν ὁ Πλαστοουργός. Εἰ μὲν τι καὶ ξύλου εἶδός τι ἦν ἐκεῖ τὸ τῷ πρωτοπλάστῳ ἀπηγορευμένον, τοῖς εἰποῦσιν οὐ διοίσουμαι· θεωρίας δὲ μετάληψιν κρείττονος ἢ κατὰ τὴν ἔξιν Ἀδάμ τὸ φυτὸν ἐκεῖνο νοεῖν καὶ πᾶν συνθέσθαι τῷ διδασκάλῳ. Αὕτη γὰρ, φησὶ, τελείαν ἐν αὐτῇ διάκρισιν τοῦ ἀγαθοῦ τε ἔχει καὶ τοῦ κακοῦ, κατὰ τὸν αὐτῆς μεταλαμβάνομένη καιρόν· δι' ὃ οὐ τοῖς πρὸς Θεὸν ὀδεύειν ἀρχομένοις, ἦτοι νηπίοις καὶ ἐτελέσιν ἐν Χριστῷ, λυσitelῆς, ἀλλὰ τοῖς τὴν νοεράν προεικοφόσιν ἡλικίαν, καὶ εἰς μέτρον πνευματικῆς ἀναδείσεως ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει Χριστοῦ κατηνηκόσιν, τοσοῦτον βαρύνουσα τοὺς ἀτελεῖς, ὅσον καὶ ἡ στερεὰ τροφή τοὺς γάλακτος ἔτι δεομένους. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦ φθονεροῦ δαίμονος ἐπιβουλαῖς καὶ γυναικῶς παραινέσειν ἠττηθεῖς, τῆς ἀπειρημένης ἐκείνης γεύσεως πρὸ ὥρας καὶ παρὰ τὴν ἐντολήν μετέσχε, τοὺς δερματίνους μὲν χιτῶνας, ἦτοι τὴν βαρεῖαν καὶ θνητὴν σάρκα, ἀντὶ τοῦ διαφανεστάτου καὶ λεπτοτάτου σώματος νεκροφόρος ἀμφιάσατο γεγυνώσ. Τῷ θνητῷ δὲ τοῦτον γενέσθαι, διακέκοπται μὲν ἡ ἀμαρτία τῷ θανάτῳ, ὡς μὴ δικαιωνίσει τὸ κακόν, καὶ τοῦτο δὲ ἔργον ἀγαθότητος Θεοῦ· αὐτὸς δὲ

117 *Ἦλθε μὲν ἄλσος ἐκτὸς ἐπὶ χθόνα, τῆς [γένος ἦεν, κτλ.]*

Τοῦτο τῆς παραβολῆς τὸ κέρδος, καὶ ταύτην ὁ ἄνθρωπος ἀπύνατο τῆς παραδείσεως ἀντάμειψιν, τὸ ἔξω πεσεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, στραφῆναι, καὶ ζωὴν ἐπώδυνον καὶ πολύμοχθον κατακριθῆναι· τῷ ἐριτίμῳ δὲ τῆς ζωῆς ξύλον τῷ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείτου νοουμένῳ, ὁ δὴ τυχὸν ἡ ἀκραφνεστάτη Θεοῦ θεωρία καὶ ἀκροτάτη τοῦ ἀκαταλήπτου γῶσός ἐστι, τοῦτ' ἐπὶ τῷ φυτῷ τὸν πύρινον αὐτοῦ ζῆλον, ὃν καὶ φλογίνην ῥομφαίαν ἡ θεία λέγει Γραφή καὶ Χερουβαίμ (10) κατονομάζει, ἀγγελικὰς δυνάμεις

(10) *Χερουβαίμ.* Sic codex.

sit novus Adam; hinc vetus Adam per fidem omne terrenum immutat et Deus agglutinatus Deo caelesti, cum ipso pergens iter ascendet in caelum. Hanc in tractando causam plasmationis revelans pergit: «Nec eum libenter sivit liberum,» et seq. Id est, sicut non omnimode liberum permisit hominem et sui juris, — quomodo enim dignum fuisset hominem dominationis Omnipotentis exemptum stare? — nec omnino illum jugo necessitatis irrationalium more revinxit; sed lege naturali et rectis cogitationibus in corde ipsius inscriptis, in mediis paradisi viridantis ad utraque aptum ponit regionibus, ad utraque quasi proclivem, qui affectuum esset compos, suiipsius arbitrii, ponit et nudum, qui simplex et absque malitia, liber esset ab omni duplicitate et hypocrisi. Mihi enim iudici vox a Deo certe insonuit: Paradisus iste caeleste firmamentum vocatur, et sanctorum spirituum vita, cujus in principio hominem Creator cultorem constituit, cogitationes sermonesque divinos operose observantem.

107 *Una ei interdixit perfectiore arbore, etc.*

Unius tantum fructus gustum vetuit Plasmator. Quod fuerit aliquid pulchrum in ligno hoc protoparenti prohibitum dicant alii, non contra invehar, sed considerationis allegoriam melioris quam secundum usum Adam illum intelligere fructum, profecto consentiam magistro: Quæ allegoria, inquit, perfectum in se ipsa iudicium de bono et malo habet, accepta in ipsius tempore opportuno. Idcirco accedere ad Deum incipientibus, infantibus scilicet et imperfectis in Christo non expedit, sed ætate intelligenti provecitis et iis qui ad altiorem spiritus mensuram in consideratione et operibus Christi pervenerunt. Hæc vero tantum gravans imperfectos quantum solidi cibi eos qui lacte adhuc indigent. Sed postquam invidi suasionibus diaboli et mulieris invitationibus victus, vetitum fructum ante tempus et præter mandat gustavit, pelliceis tunicis gravem et mortalem carnem quæ successit nitido et fulgido corpori letifer vestivit, ipse sub his ad mortem designatus. Frangitur autem peccatum per mortem ita ut non sit æternum malum, auctore optimo Deo: Homo vero ipse

117 *Ejectus e paradiso venit in terram e qua ortus [erat, etc.]*

Hic fuit divisionis fructus, illud comparavit homo transgressionis sua quod exciderit de paradiso in terram e qua sumptus est reversurus, ad vitam doloribus ærumnisque refertam damnatus, quin, circa pretiosissimum vitæ lignum in medio paradiso intellectum quod esse potest purissima Dei contemplatio et sublimis incomprehensibilis Dei cognitio, circa hoc lignum, igneum ipsius zelum, quem flammeum gladium divina dicit Scriptura et Cherubim vocat, angelicas virtutes dico et cæ-

Uominum pessime invecata est. Nec solum alienis in gentibus dictis modis corruptio manavit, imo et Hebræorum populus, sanctus propter Abraham reputatus, periens aut sensu carens non stetit obtemperans divinis prophetis lamentantibus et iratum in ipsos placantibus Deum: de quibus non semel antea ob idololatriam populi fuerunt qui sicut Moyses et Elias morti dederunt peccatores.

22 *Ne principes quidem Deum timebant, etc.*

Non vulgus tantum in Israel, non popellus et inconditus quisque dictis impietatibus commaculatus est, sed neque ipsi reges, inquit, et principes erga Deum patrum suorum pie se gerebant: illerum nempe plurimi quam pessimi nec lucis nec viridiorum umbris nec montium cacuminibus nec regionum amœnis renuntiaverunt. Ipsi convenientes, altaria dæmonibus a se adoratis erigebant, filiosque et filias suas immolabant. His contaminati magni Dei indignationem in seipsos incendebant et iram. Idcirco diversis servitutis et abductionis infortunis traditi et pluries captivi ducti et ejecti iterum atque iterum exterminationi absolutæ ab ipsorum urbibus ejectioni dediti sunt multorum calamitate dierum. Ergo vetus Israel et quotquot secundum carnem prætermittent dictum reducem ad Deum tramitem, scilicet Christi mortem, incredulitate sua fracti sunt et a via deturbati.

26 *Ipsorum loco intravi ego, et seq.*

His carminibus, theologia in Apostolicas mentes nos inducit: namque sicut primo gentium incredulitate misericordiam Israel consecutus est fidens in Deum, sic rursus incredulo Israel gentes credentes salvabuntur in Christo; cum autem intraverit plenitudo gentium, tum rursus omnis Israel zelum habens credet et salvus fiet; sic enim alter pro altero bonum zelum habentes ambo populi ac credentes in sapientia Dei in eadem misericordia ad finem concludentur. Dicit ergo magister a facie gentium, quomodo fracto Israel, tanquam ramo propter incredulitatem, viam fidei ego ingressus sim, quæ via est zelum gressus et actus rectos dirigens, fide salutari iter pandens ad Christum in quem tandem credentes revertentur, eumque juxta primordiales prophetias requirunt, postquam fructibus repleti fuerint incredulitatis et ferventis præ zelo et invidia insecutionis Gentium, quibus mutatio contigit ejectis illis propter incredulitatem quorum loco per fidem hi intraverunt.

του πρὸς τὰ ἔθνη πυρίσεων καὶ κακώσεων ἀναπλησθέντες δι' ἀπιστίαν, οἱ δὲ διὰ πίστιν εἰσεληλυθότες ἀντ' αὐτῶν

(14) Cod. περιήψεν.

(15) Ἦδη δὲ... βουλήν ἐστιν. Hæc verba simplicium arridere affirmat Billius. — Cod. ἱερῶν.

(16) Cod. κατεκτένωσαν.

(17) Edit. κατελιμπάνωσαν.

(18) Τῇ ἀπιστίᾳ, κ. τ. λ. V. Epist. ad Rom. xi,

ἐν τοῖς τῶν φίλων οὐ κακῶς πιστὸς ἀποδεικνύμενος, ἀλόγιστον περιήψεν (14) τὴν προσκύνησιν· οὕτως εἰδωλολατρεία τῷ τῶν ἀνθρώπων ἀπ' ἀρχῆς παρενεφθάρη βίῳ. Καὶ οὐ μόνον οἱ ἐκ τῶν ἄλλων ἔθνῶν τοῖς εἰρημένους τρόποις κατεφθειρόντο, ἤδη δὲ καὶ Ἑβραίων ἱερὸν ἔθνος διὰ τὸν Ἀβραάμ νομισθὲν ὡς ἡ ἀπολωλεκὸς βουλὴν ἐστίν (15) οὐχ ὑπέκον θεῖας προφήταις ὄδυρομένοις καὶ ἐξιλιασκομένοις τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ αὐτῶν, οἱ πολλάκις πρότερον διὰ τὰς εἰδωλολατρείας αὐτῶν, ὡς Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας, κατεκτένωσαν (16) αὐτούς.

22 Οὐδὲ μὲν οὐ βασιλεῖς ἐτάρθεον, κτλ.

Οὐ τὸ χυδαῖον τοῦ Ἰσραὴλ πλήθος μόνον καὶ δευτέρους καὶ ἀσύνθετον ταῖς εἰρημέναις ἐθεσθλοῦτο ἀπιστίας, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ, φησὶν, οἱ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἠύλαθοῦντο· καὶ τούτων ἦν ἡ πλείους ὅτι μάλιστα κακοὶ οὔτε τὰ ἄλλα καὶ τὰς συνηρεφείς τόπους ἐν παραδείσοις, οὔτε τὰς τῶν ὄρεων κορυφὰς καὶ τῶν χωρίων τερπνότητας κατακλιπάνωσαν (17)· οἱ δὲ συνιόντες, καὶ θυσιαστήρια τῆς ὑπ' αὐτῶν σεβομένης δαίμοσιν ἱδρῶντες, υἱοὺς τῶν αὐτῶν ἐπεθύοντο καὶ θυγατέρας, ἐν οἷς αὐτοὶ μαρτυρούμενοι τὴν τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἀγανάκτησιν ἐφ' ἑαυτοὺς ἐξεκαλοῦντο καὶ τὴν ὀργὴν· καὶ διὰ ταῦτα διαφόροις ἀιχμαλωσίας καὶ ἀπαγωγῆς τρόποις ἐκδιδόμενοι, καὶ ποικίλως προνομευόμενοι, καὶ ἀφιέμενοι ὑστερον πανωλεθρίᾳ καὶ τῇ συντελεσμένῃ τῆς πόλεως αὐτῶν ἐρημώσει, πολυημέρω παρεδόθησαν συμφορῇ. Ὁ μὲν οὖν παλαιὸς Ἰσραὴλ καὶ κατὰ σάρκα, τὸν εἰρημένον τρόπον ἀθετοῦντες, τῇ ἀπιστίᾳ (18) Χριστοῦ τὸ τελευταῖον ἐξεκλάσθησαν τε καὶ ἐξετινάχθησαν.

26

Ὁ δ' ἀντεισηλθὼν ἔρχω,

27 Ἀτρακτιὸν ζήλοιο ποδηγεσίη, κ. τ. ἐξ.

Διὰ τῶν ἐπῶν δὲ τούτων ἡ θεολογία εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἡμᾶς ἔννοιαν προάγει· καὶ γὰρ ὡς περὶ τῶν ἐθνῶν ἀπίθειά πρότερον ὁ Ἰσραὴλ ἠλείπει πιστεύων τῷ Θεῷ, οὕτω πάλιν τῇ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπιστίᾳ τὰ ἔθνη πιστεύσαντα σὺζεται ἐν τῷ Χριστῷ· καὶ δὲ τὸ πλήρωμα (19) τῶν ἐθνῶν εἰσελθῶν, τότε πᾶς Ἰσραὴλ ζηλώσας πιστεύσει καὶ σωθήσεται· οὕτω γὰρ ἀλλήλους οἱ δύο λαοὶ καλῶς ζηλεύοντες καὶ πιστεύοντες ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ, εἰς εἰρήνην ἔλθουσιν ἐπὶ τέλει συγκαταστήσονται. Ἐπειὶ οὖν ὁ δάσκαλος ἐκ προσώπων αὐτῶν

ἐκκλασθέντος δι' αἰτίας ἀντεισελήγῃ, καὶ ὁδὸν τῆς πίστεως ἔχοντες ἔλθουσιν ἐπὶ τέλει συγκαταστήσονται.

victum et fractum evelleret ex imperio. «Forti armato» et seq. Ante eundem enim hominem Deum Christum victus draco pessimus prævalidam suam malitiam atque tyrannidem vidit fractam et comminutam, sicut maris fluctus contra asperam rupem immobiliter stantem inconcussam ruentes vorticosi franguntur et eliduntur.

60; *Cum prodiit Christus, terra et cælum ad ortum ejus*
61 *Movebantur, etc.*

Altissimi Dei unigenitum Verbum dicto modo factum est homo, et novus Adam ex casta et virum nesciente Virgine natus, Deus et homo, de se ipso fluens et existens manifestatus est nobis; Deus perfectus et perfectus homo prima hæc testimonia Deo digna dabat: nimirum ubi primum per nativitatem apparuit, statim cæli et terra contremuerunt: cæli militiæ cælestis multitudinem in gloriam et laudem nato miserunt; terra vero commota est surgente stella et Magos Persarum reges dona ferentes in Judæam ducente et in Bethleem, Parvulo qui natus est rex honorem et adorationem habituros. Hic ergo novæ et secundæ Christi mei generationis sermo, adeo purus, illustris Deoque dignus. Nihil in hoc invenitur verecundum aut indecorum aut quod sanctitati ejus non deceat. Peccato solo adhæreat dedecus et turpitudine; sed cum Verbum Dei mortale factum est, non humani corporis influxus fuit, bene vero sanctificata per Spiritum carne matris sanctæ et virginis corpus anima rationali et intelligenti præditum sibi circumdedit et inde processit: porro ipsi quid probri aut dedecoris esset secundum carnem nasci lege naturæ cujus ipse creator erat, et piaculares pro me tolerare pœnas juxta legem cujus erat ipse legislator? Etenim quemadmodum omnia naturæ honori habens, naturam nostram absque peccato assumpsit, ita et statuta in lege omnia accepit, sive quasi pædagogus ipse sanctificatorum a seipso solvens debita, sive expiatoriam legem adimplens, et ideo cum lex ob infirmitatem cedebat perfectioni gratiæ quam attulit Evangelium suprema pia solvens, ut loquitur divinus scriptor.

72 *Postquam magni luminis præfulgente luce*
[cernua, etc.

Ante fulgens solis lumen, ante Verbi vocem, amicus sponsi præcurrrens secundum nativitatem præcurrit et evangelica prædicatione et regni cœlorum annuntiatione, vox clamantis in deserto prope esse Deum et Christum meum, ad aures populorum concurrentium, et istos baptizans in Jordane ad paradum adventum ejus purificavit, et Ipse statim voce præcursoris nuntiatum et testimonium accipiens obviam venit Baptistæ et ab eobaptizatus est, majus quam Joannes a Spiritu Patris testimonium habuit. Ipse medius viam cucurrit duos inter populos, illum qui prope ex Israel, et Istum qui a longe erat ex gentibus. Communis enim et angularis lapis electus et pretiosus Jesus Christus

Περὶ αὐτῶν γὰρ τὸν θεάνθρωπον Χριστὸν τὸ τῆς ἰσθίας κακίας κράτος καὶ τὴν τυραννίδα ὁ πανύλης ἐμελλε δράκων ἐαλωκῶς καταξέειν τε καὶ καταβράξειν, ὡσερ δὴ καὶ θάλασσα περὶ τραχείαν πέτραν καὶ ἰσχυρὰν καὶ ἀνένδοτον τὸ αὐτῆς κύμα προσρήσσοσα περιέγνυται καὶ καταθραύεται.

60 Ὡς ἐξάνθη, γαῖα δὲ καὶ οὐρανὸς ἀμφὶ γενέθλη
61 Σείετο, κτλ.

Ὁ μὲν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ μονογενῆς Λόγος τὸν εἰρημένον ἀνδρωθεὶς τρόπον, καὶ νέος Ἀδὰμ ἐξ ἀγνῆς καὶ ἀνυμφεύτου κόρης γεγονώς, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, αὐτοπαγῆς ἢ αὐθυπόστατος ἐπέφανεν ἡμῖν· ὅτι ὁ αὐτὸς καὶ Θεὸς τέλειος καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἦν, πρῶτα τεκμήρια ταῦτα ἀξιοθεώτατα παρέσχετο. Καὶ γὰρ ἅμα πρῶτον διὰ γεννήσεως ἐπέφανε, καὶ ὁ οὐρανὸς εὐθύς ἀνεσείσθη καὶ ἡ γῆ· οὐρανὸς μὲν πλήθους στρατιᾶς οὐρανίας εἰς δοξολογίαν καὶ αἴνεσιν προέπεμπε τῷ γεννωμένῳ, ἡ γῆ δὲ σσάλευτο, ἀστέρες ἐξ ἀνατολῆς ἀνασχόντος, καὶ μάγοις τῶν Περσῶν βασιλεῦσι δωροφόροις εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν καθηγγησμένου καὶ τὴν Βηθλεὲμ εἰς τὴν τοῦ νεογενοῦς βασιλέως προσκύνησιν καὶ τιμὴν. Ὁ μὲν οὖν τῆς νέας καὶ δευτέρας τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ γεννήσεως λόγος οὗτος καὶ οὕτω καθαρὸς καὶ οὕτω λαμπρὸς καὶ θεοπρεπῆς· ἀσχημον δὲ ἢ ἀπρεπὲς καὶ τῆς ἀγιοπρεπείας αὐτοῦ ἀνάξιον οὐδὲν· μόνη γὰρ ἀσχημοσύνη καὶ αἰσχρότης ἢ ἁμαρτία ὑπάρχει δηλαδὴ· τῷ Λόγῳ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀνθρωπίνῃ σωματικῶς ῥύσει βροτουμένῳ· αὐτὸς γὰρ ἐκεῖνος ἐκ σαρκὸς ἠγνισμένος τῷ Πνεύματι καὶ μητέρας ἁγίας καὶ παρθενικῆς ἑαυτῷ σῶμα ψυχῆ λογικῆ καὶ νοερᾷ χρώμενον περιπηξάμενος προῆλθεν τοῦτῃ γ' οὖν ποῶς μῶμος ἢ αἰσχος κατὰ σάρκα γεννωμένῳ νόμῳ τῆς φύσεως, ἧς αὐτὸς δημιουργὸς ἦν, καὶ καθαρῶν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀνεχομένων κατὰ νόμον, οὗ νομοθέτης αὐτὸς ἦν; Καὶ γὰρ ὡσερ τὰ τῆς φύσεως πάντα τιμῶν, τὴν ἡμῶν φύσιν χωρὶς ἁμαρτίας καταδέδεκτο· οὕτω καὶ τὰ προστεταγμένα τῷ νόμῳ πάντα κατεδέξατο, ἢ ὡς παιδαγωγῶ ὄντι τῶν ἡγιασμένων ὑπ' αὐτῷ τὰ θρεπτήρια ἀποτινύμενος, ἢ ὡς ὑποχωροῦντι διὰ τὴν ἀτέλειαν τῇ τῆς χάριτος τοῦ Εὐαγγελίου τελειότητι τὰ προπεμπτήρια, ὡς φησὶ ὁ θεόπνευστος, ἀφοσιούμενος.

72 Αὐτὰρ ἐπεὶ μεγάλῳ φάουσι ἐρελαμπεὶ λύχνη, κτλ.

Ἐπεὶ δὲ, φησὶν ὁ θεολογικώτατος, τῷ φαινομένῳ λύχνῳ τοῦ ἡλίου, τῇ φωνῇ τοῦ Λόγου, τῷ φῶσι τοῦ νομφίου, προτρέχοντι κατὰ τὴν γέννησιν, προτρέχοντι κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκίαν καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀνακήρυξιν, καὶ ἐν ἐρήμῳ μέσῃ τῶν ἐμῶν Θεῶν καὶ Χριστῶν ἐγγίζειν βοῶντι πρὸς τοὺς ἐπ' αὐτῶν συντρέχοντας λαοὺς, οὓς καὶ βαπτίζων ἐν τῷ Ἰορδάνῃ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν ἐκείνου προεκάθαιρε, καὶ αὐτὸς εὐθέως λοιπὸν ὁ κηρυττόμενος καὶ μαρτυρούμενος τῷ βαπτίζοντι παραστάς, καὶ βαπτισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, μελίζω δὲ τῆς Ἰωάννου τὴν πατρῶθεν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καταδεγεμένος μαρτυρίαν, αὐτὸς μὲν τῶν δύο μέσος πεπόρευται λαῶν, τοῦ τε πλησίον ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ πόρρωθεν ἤκοντος ἐκ τῶν ἐθνῶν. Κανὸς ἴθρ

ωνιαῖος λίθος ἐκλεκτός καὶ ἔντιμος Ἰη-
σοῦς ἐν τῇ Σιών ἐτέθη, ἐφ' ἑαυτὸν ἑκατέ-
· συνδέων τοὺς λαοὺς· ὡσπερ δὲ πνεῦμα
· καὶ σὰρξ, οὕτω καὶ κάθαριν τοὺς ἀνθρώ-
· ρεται διττὴν, τὴν τε τοῦ ζῶντος Πνεύμα-
· τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος κάτωθεν πρέ-
· τε τοῦ αἵματος Χριστοῦ τοῦ χυθέντος ὑπὲρ
· σταυρῶν· τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμα ἢ τῆς διαθή-
· κης σφραγίς, ἡ δὲ ῥύσιόν τε καὶ λυτήριον
· κἀπατόρος ἐστὶν ἀρχηγόνων παθῶν, τοῦτο

δὴ μὴ τρεπτὸς ἔην βροτός, ἀλλ' ἀδά-
· [μαστος, κτλ.

ὡς ἄρα οὐ τρεπτὸς ἀλλὰ ἀτρεπτος καὶ ἀμε-
· πλὶ τὸ χειρὸν ἔγωγε πέπλασμαι, ἐκ προσω-
· θρωπότητος ἢ θεορρήμων γλώσσᾳ φησι,
· λέσμεν τῆς σωτηριώδους τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς·
· ῥοῦσα καὶ σώζουσα εἰς μέγα ἄν με προήγεν
· ἡς τε καὶ τιμῆς· νῦν δὲ ἐπειδὴ οὐχ ὡς
· κθετον, ἀλλ' ὡς ζῶον ἔκτισεν εὐμετάδο-
· επῆ τε κλιτόν τε, ἐπ' ἀρετὴν τε καὶ κακίαν
· ζειν καὶ ἐπικλίναςθαι, ὁποτέρωσθε νεύσειε,
· διὰ τοῦτο καὶ πλείοσι βοηθήμασιν ὡς φιλο-
· στήριξις· τῶν βοηθημάτων δὲ ἐν καὶ τὸ
· ἢ διὰ λουτροῦ καὶ βαπτίσματος χάρις
· γὰρ ἂν τρόπον Ἑβραίων παῖδες ποτε ἄμνοῦ
· αἵματι τὰς τῶν οἰκιῶν ἀλείφοντες ἐν συν-
· ἄρτου φλιάς, ὅτε πᾶν πρωτογενὲς ἐν Αἰγύ-
· νθώπου ἕως κτήνους ἐν μιᾷ ἐξανηροῦντο
· οὗτοι τῷ τυπικῷ χρίσματι ἐκείνῳ τὴν ἀπὸ
· τοῦ λύμην διεδίδρασκον· οὕτω κάμοι τοῦ
· Θεοῦ τοῦ τὴν ἁμαρτίαν ἀφροντος τοῦ κό-
· πημα καὶ τὸ αἷμα Χριστοῦ, σφραγίς θεόρ-
· αμα ἀλεξίκακον, τῷ τε νῷ καὶ τῷ σώματι
· φλιαῖς νοσητοῦ χριστοῦ, χρηματίζει καὶ
· ἀποτρόπαιον ἀποδεικνύεται κακῶν. Τοῖς
· ὡς ἀτελέει καὶ νηπίοις τὸ τυπικῶς ἢ
· ἐκεῖ παρελημμένον χρίσμα τυπικὴν τε
· καιρον εἶπουν σωματικὴν σωτηρίαν τοῖς
· ὑπετείναντο· ἐνταυθοῖ δὲ ἢ διὰ λουτροῦ
· τίας διδομένη χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ τὸ
· τοῦ αἵμα Ἰησοῦ ἀρίστη γίνεται σφραγίς
· εἰα μυστικῆ νοδὸς καὶ ψυχῆς καὶ σώματος,
· ἡραδῶν ζωῆς αἰωνίου καὶ ἀκαταλύτου βα-
· τοῖς ἀξίοις λαμβάνουσιν βραβευομένη· ἐν
· τῷ τοῦ ἄμνοῦ τοῦ Θεοῦ χρίσματι, τοῦ βά-
· υῖπης καὶ τῆς ἀπογνώσεως. καὶ δὴ καὶ
· μαρτίας βάρους κατὰ μικρὸν ἀνακουφίζό-
· τὸν αὐχένα ἀναταίνοντες τῆς ψυχῆς, πρὸς
· ἰον ζῶν τὰς πορείας κατευθυνόμεθα τοῦ
· γὰρ ὡσπερ ὁδοπόρος, ἐπιτηδείως καταλύ-
· μορῆκως, καὶ τῶν κόπων ἀναπνεύσας,
· θυμία καὶ συντονωτέρη πρὸς τὸ ἐξῆς τῆς
· ιανίσταται, οὕτω καὶ ὁ τῆς χάριτος τοῦ
· ἵματος καὶ αἵματος ἐν αἰσθήσει καρδίας
· βεβαίη κατηξωμένος τοῦ Χριστοῦ, τῶν
· τῶν ἀπάντων, τῶν τε βαρυνόντων νοσητῶς
· μένως τὸ ἄχθος καὶ τῆς ἀκηδίας τὸν ὄγκον
· ὄμενος καὶ ἀνανεούμενος, εὐσταλῶς τε καὶ
· κως πρὸς τὰς ἀγαπητὰς τοῦ τῶν φώτων

in Sion positus est, in seipso utrumque adunans ru-
· pulum; et sicut erat ipse Spiritus et caro, sic
· hominibus duplicem purificationem præbet, alteram
· spiritus vitæ quem sequitur a terra baptismatis
· aqua, alteram sanguinis Christi super nos in cruce
· effusi: hic sanguis, novi testamenti fœdus, piacul-
· lum et redemptio originalium macularum primi pa-
· tris hoc pretium funditur purificationis totius
· mundi.

καὶ λύτερον ὑπὲρ ὅλου καθάρσεως κέχεται τοῦ κόσμου.

82 *Equidem si non essem homo inconstans, sed
· immutabilis, etc.*

Siquidem vere versatilis sed et non versatilis nec
· cessans ad pejora pronus esse plasmatus sum ut
· homo, lingua theologi prædicat, solius egebam præ-
· cepti de Deo crucifixo: quod circumtegens et sal-
· vans me exultat et ducit ad gloriæ et honoris sum-
· mum. Sed nunc qui me creavit non sicut Deum
· immutabilem, bene vero sicut animam viventem mu-
· tationi obnoxium, utramque ad partem propensum
· et inclinatum; et similiter inclinationis et trahentis
· voluptatis ad virtutem æque ac ad malitiam quo-
· cunque sors esset, capatam, idcirco virtutum ana-
· tor pluribus auxiliis confirmat: quorum auxiliorum
· unum pulchritudine præstat Gratia per lavacrum et
· baptismum. Et quemadmodum pueri Hebræorum olim
· agni ratione expertis sanguine domorum postes li-
· nientes ad Domini jussionem, quando omne primoge-
· nitum in Ægypto ab homine usque ad pecus una
· nocte exterminatus est, tunc ipsi hac linitione fi-
· gurativa plagam effugerunt exterminatoris; sic et
· mihi Agni Dei qui tollit peccatum mundi spiritus
· et sanguis Christi, signaculum a Deo oblatum et
· remedium mala corrigens, super intelligentiam et
· corpus quasi domus spiritualis postes linitur, valde
· proficiens, et sit tutela contra omnimoda mala: illis
· ergo utpote imperfectis et infantibus figuratim aut
· per umbram hic tradita linitio, figuratam et mo-
· mentaneam et ideo corpoream salvationem linitis
· tribuebat. Apud nos vero per lavacrum regenera-
· tionis data Spiritus gratia et illuminatoris sanguis
· Jesu sit optimum signaculum et tutela mystica spi-
· ritus, animæ et corporis, pignus quoddam vitæ
· æternæ et regni quod nulla afflictione sineque de-
· solatur, dignis decernitur qui recipiant. Etenim
· ubi primum super nos manat ipse Agni Dei san-
· guis, de profundis angoris et desperationis et præ-
· sertim de peccati onere erigentes nos, gubernacul-
· lum sustollimus animæ atque ad cœlestem vitam
· spiritus gressus dirigimus. Profecto sicut viator di-
· versorium nactus opportunum a lassitudine acquie-
· scit, moxque novo ardore alacrior ad iter residuum
· assurgit; sic et gratia sancti Spiritus et sanguine
· Christi dignatus qui corde intelligit et fide firmus
· est recreatus et renovatus ab oppressionem affligen-
· tium omnium et onerantium sive spiritualiter sive
· visibiliter, necnon a tumore acediae, alacriter et
· laboriose sicut cervus desiderat ad dilectas mansio-
· nes apud Patrem luminum. Et ne quis murmuret

hæc dona supereminentia assequi impossibile quasi non omnibus pateret aditus ad hanc duplicem sanctificationem et ad Christi magnificentiam, statim excelsa vox prævenit respondens :

97 *Communis omnibus aer, communis et tellus,*
[et seq.]

Siquidem omnium consensu communis omnibus animantibus terræ et volucris ad usum vitalem aer explicatus ad aspirationem et halitum secundum naturam ; communis et tellus viam et vitam habitantibus omnibus suppeditans quos pariter dignatur fructibus suis, necnon patet mare natantibus in ea licet plus habere conetur nativa ambitio ; communis et aliis elementis et rebus superextensum universorum cælum, et sol et luna et cuncta convenientia adhuc et anni tempestates et horæ quæ vertentes æqualiter semper hominum vitæ præsto sunt ; et commune præbetur salutare lavacrum aquæ baptismatis quæ funditur et super infantes omnes fere splendores locum habent in mysterio. Spiritus autem et sanguinis, quod minus appretiat et confusus cernitur ab iis qui fide imperfecta accedunt et corde ignavo, magis e contra fulget et lucet puris et firmis, spiritus et sanguinis, inquam, ad perfectum finem, opus pure perfectum et divinum in ipsis præsto erit in Christo Jesu. Amen.

Commentarius arcanorum S. Gregorii Theologi carminum : De virtute humana. Sermo 9.

Valde contemplativum et philosophicum et divina Gregorii inspiratione dignum per carmina proposita de virtute humana ordinat divus scriptor sermonem, in quo omnem spiritus elationem et confidentiam animæ in seipsam castigat, necnon placendi hominibus sollicitudinem, e contra humilitatem et cogitationum modestiam commendat diligenter veritatem. Et sic loquitur :

1 *Virtutem quidem desidero, verum hoc non me docuit,*

2 *Quænam illa sit et unde contigerit mihi, etc.*

Omnia entia ad boni proprii perfectionem tendunt : conformiter ipsorum essentiae aut naturæ entia quæ simpliciter sunt esse appetunt, viventia vivere, germinantia germinare, sese moventia moveri, sensibilia sentire, ratiocinantia autem ratiocinari et intelligentia tandem secundum illa quæ ad ipsorum progressum pertinent intelligere appetunt. Quæ inter homo istorum omnium particeps, si tamen ultra tendens perfectiorem Dei imaginem et similitudinem appeteret, præter alia desiderio incenditur virtutis per quam summum bonorum sperat assequi. Virtus ergo maxime egregium honorum ; quid enim melius, amoreque dignius ipsa cogitari potest, per quam initiatus conglutinatur

(22) *Carm. 58, p. 135 ed. Colon. [nunc Carm. 15, lib. 1, sect. 2, p. 405.]*

Πατὴρ ἀναπερῶνται μόνος· καὶ ἵνα μή τις ἀδύνατον εἶναι ὑποκρούσῃ τὰ θεαρχικά δῶρα ταῦτα λαβεῖν, μήτε γὰρ πᾶσιν προκείσθαι τὴν διπλὴν ταύτην κάθαρσιν καὶ τοῦ Χριστοῦ μεγαλοδωρεῖαν, εὐθὺς ἡ μεγαλόφωνος ἀποκρινομένη λέγει βροντῇ·

97 *Ἐνός μὲν πάντεσσι ἀήρ, ξυγῆ δὲ τε γαῖα,*
[x. τ. ἐξ.]

Κοινὸς μὲν ὁμολογουμένως πᾶσι χερσαίοις καὶ πτεροῖς ζώοις εἰς διατριβὴν ὁ ἀήρ ὁμοίως ὑφαπλούμενος εἰς πνοὴν τε τὴν κατὰ φύσιν καὶ ἐκπνοὴν· κοινὴ δὲ καὶ ἡ γῆ ὄχημα πᾶσιν ἢ διαίτα τοῖς οἰκοῦσιν ὑποβλημένη, καὶ τοῖς παρ' αὐτῆς ὡσαύτως δεξιούμενη καρποῖς, ὡσπερ καὶ ἡ θάλασσα τοῖς πλωτοῖς, εἰ καὶ τὸ πλεόν αὐτῶν ἔχειν ἢ τῆς προαιρέσεως ἐκπέδεται πλεονεξία· κοινὸς δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις στοιχείοις καὶ ὁ ὑπερτεταμένος τῶν ὄλων οὐρανός, ἡλιός τε καὶ σελήνη καὶ ὅσα ὄρια, εἴπου αἱ τοῦ ἔτους ὄρια, κυκλικῶς καὶ ἰσοτίμως αἰετὸν ἀνθρώπων βίον περιελισσόμεναι· κοινὸν δὲ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ σωτηριῶδες ὑπάρχει λουτρὸν, τοῦ μὲν ὄν ὕδατος τοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ αὐτοῖς διδομένου τοῖς νεπίοις, πάντες μονονουχὶ φάναί χωροῦσι τὸ μυστήριον, τοῦ Πνεύματος δὲ καὶ τοῦ αἵματος, ἀμυρότερον μὲν καὶ σκιωδέστερον τοῖς τὴν πίστιν ἀταλαστέρους ἢ τὸν βίον νωθρότεροις, λαμπρότερον δὲ καὶ φωτοφανέστερον τοῖς βεβαιοτέροις καὶ καθαρωτέροις ἐλλάμποντος καὶ θεουργοῦντος, εἰς τὸ τέλος αὐτῆ καθαρῶς ἡ τελεσιουργία ἢ θεουργία τούτοις παραστήσεται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.

Ἐξήγησις τῶν ἀπορρήτων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπὶ Περὶ ἀρετῆς ἀνθρωπείας λόγος θ' (22).

Θεωρητικώτατον λόγον καὶ φιλοσοφώτατον καὶ τῆς Γρηγορίου τῷ ὄντι θεορρημοσύνης ἀξίον διὰ τῶν προκειμένων τούτων ἐπὶ ἀνθρωπίνης ὁ θεόληπτος διασκευάζεται ἀρετῆς, ἐν ᾗ πᾶσαν μὲν ὀφθιν νόδον καὶ αὐταρέσκειαν ἢ ἀνθρωπαρέσκειαν κολάζει ψυχῆς, ταπεινοφροσύνην δὲ καὶ φρονήματος μετριότητα τοῖς ἐρασταῖς αὐτῆς περιποιεῖ· λέγει δὲ οὕτως·

1 *Τὴν ἀρετὴν ποθέω μὲν, ἀταρ τόδε μ' οὐκ ἐδί-*
[δαξεν,

2 *Ἦτις δὲ τελέθει καὶ ὀπρόθεν ἴξεν' ἔμοιγε, κτλ.*

Πάντα τὰ ὄντα τοῦ κατ' αὐτὰ ἐφίεται παναγάθου (23)· ἀναλόγως γὰρ τῆς αὐτῶν οὐσίας ἢ φύσεως τὰ ἀπλῶς μὲν ὄντα τοῦ εἶναι, τὰ ζῶντα δὲ τοῦ ζῆν, τὰ φυτικά δὲ τοῦ φύεσθαι, τὰ κινητικά δὲ τοῦ κινεῖσθαι, καὶ τὰ αἰσθητικά μὲν τοῦ αἰσθάνεσθαι, τὰ λογικά δὲ τοῦ λογίζεσθαι, καὶ τὰ νοητικά δὲ τῆς ἀναλογίαν τῆς αὐτῶν προκοπῆς ὀρέγεται τοῦ νεῖν· ὁ ἀνθρώπος δὲ τῶν εἰρημένων πάντων μέτοχος ὢν, εἴγε πρὸς τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοιωσιν ὑπερεκτείνοντο, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτι καὶ τὴν ἐφεσιν προσλαμβάνει τῆς ἀρετῆς, δι' ἧς τοῦ ἀκροτάτου τῶν ἀγαθῶν (24) ἐλπίζει κατευστοχεῖν. Ἡ τοίνυν ἀρετὴ τῶν πάντων ἀγαθῶν οὕσα τὸ κάλλιστον· τί γὰρ ἂν καὶ ἐπινοηθεῖν κρεῖττον ἢ ἀξιεραστότερον αὐτῆς, δι' ἧς

(23) *Cod. π.ν. ἀγαθοῦ.*

(24) *Pro ἀγαθῶν in. col. scriptum ἀρετῶν.*

ὁ τελειοκόμενος κολλᾶται Θεῷ, καὶ ἐν πνεῦμα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, αὐτῷ γίνεται; Καθ' ὅσον τοιγαροῦν ὑψηλὸν τε καὶ νοερὸν καὶ τῆς πρώτης μακαριότητος πρόξενον τὸ χρῆμα πεπίστευται: τῆς ἀρετῆς, κατὰ τοσοῦτον καὶ πολλὰ ἔχει τὰ πρὸς τὴν κατόρθωσιν ταύτης ἀνάτη καὶ δυσχερῆ. Ἴνα γὰρ τὸν τοῦ δυσμενοῦς φθόνον παρῶ ἐπισκοπεῖν ἀεὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ πρὸς αὐτὴν ἀνιόντος; πειρωμένου, αὐτὴ ἢ κατ' αἰσθησιν ζωῆ, ὃ τε σύμφυτος τῆς ψυχῆς θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἰ μὴ πνευματικῶ νόμῳ παιδευθέντα καὶ ταχθέντα, καταπιθῆ καὶ εὐήνια γένοιτο τῷ λογισμῷ, οὕτως ἂν ὁ ἐχθρὸς ἀποστραφεῖ, οὐδ' εἰλικρινῆς ἀνθρώπῳ κατορθωθείη ἀρετὴ δι' ὃ καὶ ὁ τῷ ἔρωτι αὐτῆς ἀκόχος φιλοσόφως εἰς ἑαυτὴν τὸν λόγον μετασηματίζων, τὴν ἀρετὴν, φησί, ποθῶ μὲν, καὶ οὐκ ἀρνήσομαι· τοῦτο γὰρ καὶ πάντες οἱ τοῦ θνῶτος ἔραστοι καλοῦ· ἀλλὰ τοῦτό με οὐκ ἐδίδαξε, τίς ποτε αὐτῆ, καὶ ὅθεν ἂν μοι προστεθείη, κομιδῆ ταύτης ἔχοντι τὴν ὄρεξιν· οἷς καὶ ἀνιῶμαι τῇ ἀτελείῃ τῆς αὐτῆς ἀλγυνόμενος· πᾶς γὰρ πόθος ἀτέλεστος, ἰδύνη τῷ κεκτημένῳ τοῦτον χρηματίζει.

Et mēn δὴ καθαρὸς, κ. τ. ε.

Ἡ μὲν ἀληθὴς ἀρετὴ καὶ τῷ θνῶτι καθαρὰ, τῷ πάσῃ κακίας καὶ βυπαρίας σαρκὸς καὶ πνεύματος πάμπαν ἀπηλλάχθαι, ὕδατι προσέοικε καθαρωτάτῳ, καὶ βύματι κρήνης ἐξαλλομένης ζώσης, ἐξ οὐδεμιᾶς χειμερίων ὕδατων, ἦτοι χειμαρῶν, ἐπιμιξίας τὸ τοῦ νάματος θολουμένῳ διειδέσαστον. Εἴπερ οὖν τῶ οὕτω καθαρὸς ἔστιν, ὡς ἀμιγῆ πάσης κακίας καὶ ἀμαρτίας ἀμίαντον τὴν αὐτοῦ τηρήσας ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, ἀθόλωτον δὲ τὴν σάρκα καὶ ἄρῶνον, ζητῶ τίς ἂν οὗτος εἴη; εἰ γὰρ ἄστρα οὐ καθαρὰ ἐναντίον αὐτοῦ, κατὰ τὸ λόγιον, ἔα δὲ οἱ κατοικοῦντες οἰκίας πηλίνας· ἡ γὰρ ἐκ καρδίας ἰδίας βόρβορον ἀτόπων ἀναφέρει ἀνθρώπος λογισμῶν· αὐτῆ μὲν αἰτία τῆς κακίας· ἔπειτα σάρκα βαρβαίαν καὶ λιυῶδη πρὸς τὸ γεῦδες βροίθουσαν φρόνημα συνεφελάκόμενος· βυπαίνεται· πρὸς δὲ καὶ τῷ ἄρχοντι τοῦ σκότους τῷ τῆς ἡμετέρας ἐχθρῷ σωτηρίας ἐξῴθεν παροτρυνόμενος, καὶ πρὸς ἀμαρτίαν ὑφαπτόμενος, πῶς ἂν δυναίμην ἀκραιφνῆ προῖσχειν τὴν ἀρετὴν;

Ἐπειδὴ οὖν ῥύσις εἰμὶ παρῆσα.

Ἡ οὐχ ὡσπερ γάλα με ἡμελῆς, φησὶν ὁ Ἰωδ, ἐτύρωσας δὲ με ἴσα τυρῶν, διὰ βίου τε βέοντος καὶ εὐμεταβάλλου διεκτρέχω; οὐκ ἦν ἰσοκός (25), ἦτοι προσφυῆς, ἄρρευστὸν με Θεῷ βίον καὶ παντάπασιν ἀναμάρτητον βιοῦν.

Εἰ δ' οὐκ ἀργύρεος πάντη νόος, ἀλλ' ἐπίμικτος.

Εἰ δὲ τοῦτο, φησὶν, ἀληθές, καὶ ὁ τροπικῶς προσειρημένος ῥοῦς, ἦτοι βίος, οὐκ ἀργύρεος οὐδὲ δόκιμος παντελῶς καὶ καθαρὸς, ἐπιμιξία δὲ τῆς κακίας θολουμένου μολύνεται καὶ ἀκόσμως καταχραίνεται, σοφώτατος, εἰ ἄξιον τὴν οὕτω διακειμένην ἔξιν καλεῖν ἀρετὴν· καὶ γὰρ καὶ γὰρ ὡς κακίαι τοῦ νοῦ περιερίσσειον, καθαρὰν τὴν τινα καὶ ἀκραιφνεστάτην βίωσιν ἐν ἀνθρώπῳ μὴ δυνάμενος ἰδεῖν, ἀπορῶ, πῶς ἀρετὴν τὴν ἐπίμικτον πρὸς κακίαν ὀνομάσαιμι.

16 *Ἐυχρὴ μὲν χιόνος φύσις ἔπλετο ἀργυρῆ [τε] (26), κ. τ. λ.*

Οἶδα, φησὶν ὁ θεῖος τῶν ἐργῶν Θεοῦ ἐξηγητής,

(25) Cod. ἰσοκός εἰ μεθῶ.

PATR. GR. XXXVIII.

Deo quocum unus spiritus juxta Apostolum efficitur? Quantum ergo supereminens et spiritualis et primæ beatitudinis promissionem habens quæstus virtutis creditur, tam multa ad ejus assecutionem ardua admodum et difficilia præbet. Namque ut Adversarii prætermittam invidiam pedetentim insequi propositum anhelantis ad virtutem conantis, ipsa vita qua sensibus indulgetur, et innata animæ fervor et concupiscentia, nisi a lege spiritus erudita et edocta, suadibilia et docibilia rationi fiant, nullo modo Hostis fugabitur, nullatenus electa virtus hominem moderabit. Ideo ipsius amore philosophice flagrans, novo ordine seipsum alloquitur... Virtutem, inquit, cupio nec aversabor: sic enim cuicli reipsa boni amatores; sed non eruditus sum quæ sit et unde inhi hujus vehemens desiderium habenti adjiciatur. His doleo mœrens de virtutis imperfectione; etenim desiderium omne quo non potior doloris rationem habet in desideranti. « Si autem purus, » et seq. Vera virtus et vere pura ab omni malitia et fœditate carnis et spiritus, æquiparatur purissimis undis et salientibus aquæ vivæ rivulis, quorum nulla aquarum imbrum mistio ne superficiem quidem inficit. Sit ergo aliquis adeo purus qui meram ab omni malitia et peccato servaverit animam atque mentem, qui mundam custodierit carnem et immaculatam, quis erit iste? quando astra non sunt munda a farie Dei, juxta divinum librum, quid de habitantibus domos luteas? Sive ex corde suo intempestivorum ratiociniorum homo proferat cœnum, hæc una malitiæ causa; siquidem carne gravi et lutosa ad terrestres attractata cogitationes impulsus maculatur. Præterea ab extra a principe tenebrarum nostræ salutis infuso stimulatus et ad peccatum incensus quomodo puram virtutem præbere possem? « Cum sim fons obrigescens. » Sive, Nonne sicut lac mulsisti me, inquit Job, et sicut caseum me coagulasti? Vitam transeuntem et mutationi obnoxiam curro, non decebat sane ex natura immutabilem me sicut Deum vitam et omnimode impeccabilem ducere. « Si non est omnino nitidus spiritus, sed et intermistus; » Si id verum est, inquit, si allegorice supra allatus vivus, scilicet vita nec nitida nec omnino probata et pura, sed malitia miscetur et inficitur, et inordinate fœdatur, illud quomodo esset virtus? Agedum dic mihi, inquit sapiens, justamne est istius modi habitum vocare virtutem? Etenim sic ego spiritu rem volvens, puram et immaculatam vitam in homine videre qui nequeo, unde virtutem nominarem quæ malitia miscetur?

πῶς ἂν εἴη τοῦτο ἀρετῆ; Φράστον δὲ μοι, φησὶν ὁ ἀνθρώπῳ μὴ δυνάμενος ἰδεῖν, ἀπορῶ, πῶς ἀρετὴν

16 *Frigida quidem est nivis natura et candida, etc.*

Sic, ait divus operum Dei interpres, frigidam

(26) Billius ἀργυρῆ τε. Sed ἀργυρῆ vocabulum

nivis naturam et albam, ignis vero rubicundam et ardentem, quorum oppositæ qualitates sic omnino mistu impossibiles, ut qui conaretur ignem nive refrigerare, aut nivem igne calefacere, hæc prius destrueret quam misceret : quomodo autem in optima turpitudine penetravit ? quomodo super virtute crevit malitia ? quomodo in imaginem magni Dei malus boni imitator error infunditur et dedecus immiscet atque sæditatem ? Vere per virtutem ego Deus esse cupio, et pars tua et hæreditas tua, Deus. Multis de hoc disserentibus quæro et audio : Alphæus ille ex Arcadia in Siciliam manat flumen per amarus maris fluctus transmeans dulces aquas suas, quibus in transitu sal maris non miscetur ; et hoc mirandum valde, inquit, et stupendum, quod non alteratam nec corruptam dulcedinem suam trahat. Porro quod salis sapor ad dulcia aquarum, quod aeri nebula a terra se attollens, quod est corporibus morbus, hoc virtuti nox peccati ; dedecus nempe et ignominia est. Sæpe manus tendebam sursum supplices in oratione vel animi motus elatos ad cælum et ad Altissimum, et humanarum rerum cogitatio superveniens retraxit et humi projecit. Aliter rursus divina videns Divinitatis superfulgentis, puram scintillam mihi, dixit, illuminantem nubem quæ aliunde supervenit, et pessimæ tenebræ splendidem lucem rejecerunt et contemplatio boni ex oculis aufugit, sic ex adverso venientem subito avolans me deficere fecit et comprimere, nam hoc significat ἐδάξεν, discerpit. « Quæ æmulatio, » quæ causa hujus contrarii eventus et discessus boni ? « Vel desiderari semper mihi, » et seq. Interrogans quæ causa discessus boni et difficultatis assequendi ipsius notionem primum quidem induxit quod ob supremam utilitatem Divinum semper desiderari desiderat, sitiens sitim provocare et potum præbens his qui ad bibendum currunt. Et illud ἐμοί, mihi, loco illius, secundum meam sententiam explicat : Hæc est, inquit, lex hominis : quemadmodum pater semper diligi et amantius a filiis suis requiri desiderat et exoptat, sic et excellentius hominum amator Deus ; quin et jam nobis magis expedit et melius sit, si nec sub manibus succedens, nec facilis sit incomprehensibilis visio. Nam sic ab alumnis non digne nec per multas in virtutis assecutione fatigationes nimis faciliter instructis, tanquam ab indignis gratia contempta avolat.

διὰ πολλῶν τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων προπεπαιδευ[ο]μένων, βῆον ὡς ἀναξίων ἢ χάρις καταφρονθεῖσα ἀποστήσεται.

33 *Hoc namque stabile est, in quo mens multum laboravit, etc.*

Dicto quod viro melius sit, si multo labore ad boni considerationem, multo labore ad conservationem deveniat, causam statim exposuit, dicens :

est Homericum ; sæpe autem hæc verba confunduntur, v. Jacobs, ad *Anthol. Palat.* 3, 609 ; Wernick, ad *Tryphiod.* 73, qui alium locum Gregorii

ψυχρὴν τε οὖσαν τὴν τῆς χιόνος φύσιν καὶ λευκὴν, ξανθὴν δὲ τὴν τοῦ πυρὸς καὶ θερμὴν, καὶ τὰς ἐναντίας ἐν τούτοις ποιότητας οὕτω παντελῶς ἀμιγεί, ὡς εἰ τις βιάσαιτο ψυχρὰναι μὲν τὸ πῦρ τῆ χιόνι, θερμὰναι δὲ τὴν χιόνα τῷ πυρὶ, λυθῆναι πρότερον ταῦτα ἢ μίγηναι · πῶς δὲ τῷ κάλλει τὸ αἶσχος ἐπεισηλθεν ; πῶς τῆ ἀρετῆ ἢ κακία ἐπεφύη ; πῶς δὲ τῆ τοῦ μεγάλου Θεοῦ εἰκόνι ἢ κακόςζηλος ἀμαρτὰς ἐπεισιπίπτουσα ἀτιμοὶ καὶ καταισχύνει, εἴπερ ἀλτῶς δι' ἀρετῆς ἔγωγε Θεὸς καὶ σὸς κληρὸς εὐχομαι εἶναι καὶ κληρονομία ; Πυνθάνομαι πολλῶν ἐξηγουμένων ἀκούων, ὡς ἄρα Ἄλφειδὸς ἐκεῖνος ὁ ἐξ Ἀρκαδίας ἐπὶ τὴν Σικελίαν βέων ποταμὸς ἐπὶ πολὺ τῆς πικρᾶς θαλάσσης τὸ γλυκὺ βέουμα τοῦ νάματος ἀνεπίμικτον τῆς θαλαττίας ἄλμης διεκβάλλει · καὶ τοῦτο θαῦμα, φησὶ, μέγα καὶ ἐκπληξίς, εἴπερ ἀλώθητον αὐτοῦ τὴν γλυκύτητα καὶ ἀνύθριστον διεκπερᾶ · ὡς γὰρ ἡ ἔλμη λώδη ἐστὶ τῆς τοῦ ὕδατος γλυκύτητος, οὕτω τοῦ ἀέρος μὲν ἡ κάτωθεν ἀπὸ γῆς ἀνιούσα ἀχλύς, τῶν σωμάτων δὲ ἡ νόσος, τῆς ἀρετῆς δὲ αὐτῆς ἢ τῆς ἀμαρτὰδος νύξ ἀτιμία καὶ ὕβρις ἐστίν. Πολλάκι παρὸν δεῖρα πρὸς αἰθέρα ἢ τῆς χειρὸς ἐκπετάζων ἐν τῇ προσευχῇ ἢ τὰ τοῦ νοῦ κινήματα πρὸς οὐρανὸν ὑψοῦντα καὶ τὸν Ὑψιστον, φρονεῖς παρεμπιπτοῦσα τῶν ἀνθρωπίνων, καθέλκυσεν καὶ κατέβαλεν χαμαί. Ἄλλοτε πάλιν ὁ θεοπτικώτατος τῆς ὑπερφαοῦς θεότητος καθαρὰν μοι, ἔφη, καταυγασάσας λαμπηδόνα, νέφος ἐπεισφρήσάν ποθεν καὶ κάκιστος ζόφος διέκοψε τὴν Ἐλλαμψίν · καὶ ἡ μὲν τοῦ ἀγαθοῦ θεωρία ἐξ ὀφθαλμῶν ἀπήλθεν, ὧδε (27) προσίοντα διέδρα θῆνω ἀποπτᾶτα ἀπέκναισέ με, κατέθλυψέ με · τοῦτο γὰρ τὸ, ἐδάξεν.

Τίς ὁ φθόρος ;

Τίς ἡ αἰτία τῆς τοῦ καλοῦ ἀτευξίας καὶ ἀπολισθήσεως ;

Ἡ ποθέσθαι

Αἰτὸν ἐμοί, κ. τ. ἐξ.

Πυθόμενος τίς ἡ αἰτία τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀποφυγῆς καὶ τοῦ δύσληπτον τὴν αὐτοῦ καθεστάναι θεωρίαν, πρώτον μὲν ἐπήγαγεν ὡς ὑπερβολῆ χρηστότητος τὸ θεῖον, ἀεὶ ποθεῖσθαι ποθεῖ, διψῶν τὸ διψᾶσθαι καὶ ποτίζον τοὺς πλεῖν προστρέχοντας · τὸ δὲ, ἐμοί, ἀντὶ τοῦ, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, δηλοῖ· Τοῦτο δὲ, φησὶ, καὶ ἀνθρώπου νόμος ἐστίν · ὡς γὰρ πατήρ ἀεὶ ἀγαπᾶσθαι καὶ ζητεῖσθαι πρὸς τῶν αὐτοῦ ἐχθόνων ποθεῖ καὶ ἀπαιτεῖ, οὕτω καὶ ὁ διαφερόντως φιλόανθρωπος Θεός · αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἡμῖν λυσιτελέστερον καὶ κρείττον εἶναι, μὴ προχειρῶς μηδὲ βῆστα καταθευρεῖν τὸν ἀκατάληπτον · οὕτω γὰρ τῶν μὴ ἀξίως μηδὲ

33 Τοῦτο γὰρ ἐμπεδόν ἐστίν, ὁ τοῦς κάμει, κ. τ. λ.

Ἐπιπὼν ὅτι βέλτιόν ἐστιν ἀνδρὶ κόπῳ μὲν τὴν θεωρίαν λαβεῖν τοῦ ἀγαθοῦ, κόπῳ δὲ φυλάξαι, τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν εὐθύς, τοῦτο λέγων, Ἐμπεδόν ἐστὶ, βέ-

Nazianzeni emendavit, et Wellauer. ad Apollon. *Rhod.* III, 835 ; IV, 474.

(27) Cod. ὧδε.

βαιον καὶ ἀραρῆς καὶ μόνιμον τὸ μετὰ πόνου καὶ κόπου προσκτηθὲν τῷ νῷ καὶ φυλαχθὲν, ὥσπερ τὸ προχείρως ληφθὲν εὐκαταφρόνητον ἅπαν καὶ εὐαπό-
δλητον καθίσταται.

Πολλάκι δ' αὖτε

Ἐσθλοῦ, κ. τ. ἐξ.

(28) Φασι τὸν λέοντα, ἐν ὄρῳ βαδίζοντα χειμῶνος, καὶ εἰς τῶν θηρευτῶν ἐπιθέσεις διαφεύγοντα, τῷ οὐραίῳ τὰ ἔχνη τῶν οἰκείων ποδῶν ἐπικαλύπτειν τῇ χιόνι· τοιοῦτό τι κἀνταῦθα τὴν διάβολον δρᾶν ὁ διδάσκαλός φησιν, ὅτι πολλάκις ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ διάκρισιν ἐν διανοίᾳ ἀνδρὸς εὐσεβοῦς ὑποφανεῖσαν ὁ Ἐχθρὸς πανουργίαις ἔχνη βάλλων ἐπ' ἔχνησιν ἡμαῦρωσε, καὶ λογισμοῖς σαρκίνους τοὺς πνευματικούς· κακουργία παρακαλυπτόμενος, τὸν τοῦ ἀγαθοῦ θεωρὸν ἀποπλανᾷ· καὶ ἡ μὲν σὰρξ ἐμοὶ κατὰ τὴν ἀότης φύσιν τὰ τῆς σαρκὸς ἐπιθυμῆι, ἡ ἐντολή δὲ πνευματικῆ οὐσα τὰ τοῦ πνεύματος ὑπαγορεύει, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα παρακελεύεται· ἄλλο δ' ὁ φθόνος ὑποτίθεται τοῦ Πονηροῦ, ἄλλο δ' ἐστὶ πρὸς τοὺς εἰρημένους τρισὶ νόμοις ὁ αἰὼν καὶ ἡ πρόληψις τοῦ ἀνθρωπίνου ὑποβάλλει λογισμοῦ. « Ἐρῶ δ' ὁ στυγέω » καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος· *Οὐ γὰρ ὁ θέλω τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ τοῦτο πολλάκις καὶ ποιῶ*· καὶ ὁ ὡς ἀθέμιτον ἢ ἀδικον ἀποστύγῳ, τῇ φιληδονίᾳ ἢ τῷ φθόνῳ τοῦ Πονηροῦ κατεργάζομαι κλεπτόμενος, καὶ ἐνηθύνομαι τοὺς κακοὺς καὶ γελῶ τὸν ἐμὸν μόρον τοὺς μάλιστα τοὺς ἐμοὺς ἐνιδρυμένον, γελῶ γέλωτα κακῆς πεπληρωμένον χαρᾶς καὶ οἶον ἡ παροιμία λέγει τὸν σαρκῶνον· *ἔστι γὰρ καὶ θάνατος ἡδὺς ἡ ἁμαρτία*. Οἱ γοῦν τῆς στενῆς ὁδοῦ καὶ πρὸς βραχὺ τεθλιμμένης ἐκκλίνοντες τὸ ἀγδῆς, τὴν πλατεῖαν δὲ καὶ εὐρύχωρον ἀνθελόμενοι τῆς ἡδονῆς, τῆς ὄντως μὲν ζωῆς ὠλισθηκότες, πρὸς τὴν ἀπώλειαν δὲ ἑαυτῶν αὐτομολοῦντες, κακόχαρτον γέλωτα γελῶσι, καὶ τῷ ἑαυτῶν θανάτῳ ἐφρηδυνόμενοι ἀναίσθητοῦσιν. « *Νῦν χθαμαλός* », κ. τ. ἐξ. Διὰ τούτων δὲ σαφέστερον τῶν ὑποκριτῶν τὸ ἀβέβαιον ἐπιμέμφεται καὶ ἀκατάστατον, *Νῦν, λέγων, χθαμαλός*· τίς ὑποκρίνομαι καὶ ταπεινός, νῦν δὲ πάλιν μετέωρος καὶ ὑψηλός, σήμερον τὴν ὕβριν καὶ τοὺς ὕβριστὰς ἀτιμῶν καὶ διασύρων, αὔριον αὐτὸς ὕβριστῆς δεικνύμενος καὶ ἀλαζών, καὶ ἄλλος ἐν ἄλλοις καὶ πρὸς τὴν παρακειμένην αὐτοῖς πέτραν τὴν χροῖαν μεταβάλλοντες τὸ θηρεῖον διαφεύγουσιν.

45 *Δάκρυα θερμὰ χέων· ἡ δ' οὐ συνέρυσεν*
[ἀμαρτὰς, κ. τ. λ.]

Ἐστὶ καὶ διὰ τῶν προκειμένων τούτων ἐπὶ τὸν παλίμβολον καὶ ἀνίδρυτον διελέγχει τῶν ὑποκριτῶν. Καὶ γὰρ ποτε μὲν δάκρυον ἔχεον ἐξ ὀφθαλμῶν, ἡ ἀμαρτὰς δὲ αὐτῷ οὐ συνεξέρρηυσεν, ἀλλὰ καὶ ἀμπλακίαις συνεχῶς ἐνεργουμένης ἄλλα δάκρυα ἐνδον συναγείρω· τῆς γὰρ συνήθους προλήψεως τῶν κακῶν οὐκ ἀπιστάμενος, εἰκῆ τὰ φάρμακα τῆς ἰάσεως ἐκένωσα· πάλιν· *Τῆ σαρκὶ μὲν παρθενεύειν μοι δοκῶ, γυναικῶν συνουσίας ἀπεχόμενος, οὐ μάλα δὲ, φησιν, οἶδα, εἰ καὶ αὐτῇ τῇ διανοίᾳ· πάλιν· Αἰδῶς ὑποδραμοῦσα εὐλαβῶς ἔστιν ὅτε μύειν ἀνέπεισε τὴν ὄρασιν, νοῦς δὲ ἀνανεύων μετὰ μικρὸν ἀνένευσε ἀναιδῶς· καὶ πρὸς τὴν τῶν ἄλλοτρῶν μὲν ἀμαρτῶδων ἀκρῶς-*

(29) A quo scriptore hæc tradita sint nescio.

Firmum est, stabile decet et perstans, quod cum labore et fatigatione possedit spiritus et tutavit, dum omne quod facilliter consequimur contemptibile aestimatur et dedignandum. « *Sæpe iterum boni,* » et seq. Narrant leonem hieme ambulantiem et venatorum aggressiones fugientem cauda pedum vestigia suorum nive supervestire, simile aliquid et ibi agere diabolus dicit magister; sæpe boni et mali distinctionem in pii viri mente claram inimicus fallaciis vestigia vestigiis operiens obscuravit et ratiociniis carnalibus spiritualia malitiose cooperiens, cognitionem boni conturbat; et quidem caro in me secundum ipsius naturam quæ sunt carnis concupiscit; præceptum autem quippe quod spirituale quæ spiritualia sunt jubet, et ad voluntatem Dei impellit; aliud invidia suadet mali et ultra tres dictas leges æternitas, et præjudicium humani ratiocinii supponit. « *Quod odi, facio,* » prout dicit Apostolus; « *Non enim quod volo, illud facio, sed quod odi, illud sæpe facio,* » et quod tanquam injustum et iniquum detestor, voluptate aut invidia Mali deceptus facio et in malis delector, et rideo de morte mea membris meis insita, rideo risum pessimæ redundantem lætitiæ, qualem proverbium dicit sardonium; nam peccatum mors est quædam jucunda. Hi ergo qui ab angustæ viæ et aliquantisper arctæ injucundo se retrahunt, spatiosam voluptatis et lætitiæ viam anteponentem, reipsa a vita cadentes de sua ipsorum pernicie transfugæ infelicis gaudii risum ridet et in propria morte sua lætantur sensu carentes. « *Tum humi abjectus,* » et seq. His verbis lucidius, quasi comædorum instabile et inordinatum arguit; *Tum, ait, humi abjectus et vilis, tum iterum erectus et celsus, hodie arrogantiam et arrogantes contemnens et deprimens, cras ipse arrogans et venditator, et alius aliis in temporibus apparens, polyporum naturam imitor, qui ad petram cui adhærent colorem accommodantes perquirentem decipiunt.*

45 *Calidæ flunt ex oculis lacrymæ, non peccatum,* etc.

Ad hoc et per supra posita carmina ista instabile et inconstans arguit hominum comædis similitum: nam aliquando lacrymas fundebam ex oculis, nec una cum istis peccatum auferebatur, e contra aliis continuo commissis culpis aliarum lacrymarum intus causas coacervo: qui solita præsumptione malorum non abstinens, quæ remedia sanationi esse debent, nullius esse feci effectus. Iterum: Carne virginis instar vivere mihi videor, continens mulieres non cognosco, qui non ideo magis novi, inquit, si et ipso corde sic gloriarum merito possim. Iterum: Modestia pie accurrens locum habet suadetque oculos dejicere et post pusillum

animus supra erigitur et impudenter in altum aspicit. Et aliorum auditorus culpas solerti auditu, emissit oculis cum sim, ad mearum considerationem inmemor sum et tenebrosus. Et adhuc iterum: Cœlestis in sermonibus et grandibus verbis, mente et cogitationibus repto terrenus. « Sum sedatus et serenus; » serenus ego quando inoderatus et suavis hominibus appareo, flante autem vel parum parva de causa ira, sicut mare fluctibus inflatus, et affligentem tumore aut etiam manibus alterna vice affligere opto, nec prius sedabor a motibus quin ira sedata sit et cessaverit, quando tumore quæ æstuabat consummato, nihil mirum erit si exstinguatur inflammatio.

56 *Sæpe etiam recte currentem cum spe optima*

57 *Et jam ultra mediam vulgareque virtutem per-*
[tingentem,

58 *Subito præcipitem ad ima dejecit pestifer inimicus.*

Sæpe, inquit divinus interpret, cum bona spe recta currentem et ad Deum bene accedentem et in media virtute tendentem, jam proximum perfectioni virum subito subintroiens malitia retrocedentemque evertens ad infimos virtutis gradus rejecit et ad noviciorum statum; namque sicut hi qui contra arenæ maris acervos ascendunt, simul ac mobilibus arenis et retro fugientibus pedem admovent, vestigio incerto titubant, atque si reptare et superare conati sint, nihil amplius, nisi quod in vanum labores et fatigationes consumunt, profecerunt: ita, inquit, et nos ad lethum persequens Inimicus, ubi primum contra sabulum inconstantiae cogitationum infertur mens nostra et ad boni assecutionem desiderans advolat et accingere se tentat in virtutis via, nullam esse progressionem, vanum esse ardorem ostendit. Unde inquit: Hinc ascendo, pietatis gradum unum feliciter consecutum fuisse confidens, inde vero iterum retrocedens magis quam pridie a perfectione cecidi; quare reliquum est ut gemam desperatione et mœstitia tactus et afflictus, meque miserans infelicem et calamitati succumbentem dicam, qui semper in virtutis viis currere confido, nec unquam ad ipsius metam pervenio, semper metu circumseptus magno ne bonum non attingam; per conatus et longos labores vix quidem, sed tandem destinatum assecuturum me putavi, qui facillime præceps in malitiam cecidi. Iterum sæpe prolongatur mihi vita virtutis amatrix, inquit, solutionem a vita nolo conversionis spe, sanationem cupiens peccati, et permultos longæ vitæ dies, non minus malitia superabundo, nedom conversionem sanationemque inveniam a malo. Talis est hominum virtus cui secundum proprium sensum et studium se exercent et non in adjutorio J. Christi. « Ideo generi nostro, » et seq. Cum, inquit, sic instabilis et fundamento carens, sic infectus et imperfectus

(29) Bill. ex cod. Sirleti affert ἐπιδεδασμένου et cum verba Græca corrupta esse existimet, legendum censet ἀποσεδάσαιμι.

σιν ὄξυφάης γίνομαι καὶ ὄξυήκοος, πρὸς τὴν ἐπισκεψίν δὲ τῶν ἰδίων ἀφεγγῆς καὶ ἐπιλήσμων· καὶ αὐτὸς πάλιν· Οὐράνιος μὲν ἐν λόγοις καὶ μεγαλοβήμοσύναις, ἐν φρεσὶ δὲ καὶ νοήμασι χαμηρπῆ; καὶ ἐπιχθόνιος. « Εἰμὶ γαληνῶν τε καὶ εὐδῖος. » Γαληνός ἐστιν ὅτε καὶ ἐπιεικῆς καὶ πραῆς τοῖς ἀνθρώποις καθορώμενος· εἰ δὲ ποτε πνεῦμα ὀργῆς καὶ μικρὸν ἐκ μικρᾶς αἰτίας ἀντιπνεύσει, οἷάπερ θάλασσα κύμασι φυσιοῦμενος καὶ ὕβρει τὸν λυποῦντα ἢ καὶ χερσὶν ἀντιλυπεῖν ὀρεγόμενος, οὐ πρὶν κατεστώρεσα τὸ φύσημα πρὶν ἢ νημελίαν καὶ κατὰ πᾶσιν γεγονέναι τοῦ θυμοῦ, ἦνίκα δὴ τὴν ἀταξίαν ἐπιδεδειγμένον (29) τοῦ θυμοειδοῦς, οὐδὲν θαυμαστὸν τὴν αὐτοῦ ἐξοψὶν σβεσθῆναι.

56 *Πολλάκι δ' εὐδρομέοντα σὺν ἐλπρωῆσιν ἀρ-*
[σταίς.

57 *Ἦδη καὶ μεσότης ἀρετῆς ὑπερεκτείνοντα*

58 *Ἐξαπίνης καλλίνορον ὑπὸ προπόδεσσιν ἐθη-*
[κετ, κ. τ. λ.

Πολλάκις, φησὶν ὁ θεόληπτος, σὺν ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ἀνδρα εὐθυδρομοῦντα, καὶ πρὸς θεὸν εὐοδοῦμενον, καὶ ἐν μεσότητι τῆς ἀρετῆς ἐκτεινόμενον, καὶ ἐγγίζοντα πρὸς τὸ τέλειον, ἐξαπινάτως παρεισφθαρείσα κακία, καὶ ὀπισθόρμητον αὐτὸν ἀνατρέψασα, ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν τῶν εἰσαγομένων κατάστασιν ἐθήκατο. Καὶ γὰρ ὡσπερ οἱ κατὰ ψάμμου θαλασσίας τόπον ἀνάτη προσθαίνοντες, ἅμα τῷ προσπελάσαι τῷ ποδί, διαβρέουσης αὐτῆς καὶ εἰς τοῦπίσω φερομένης, ἀστατοῦσι μὲν τούτοις τὰ ἔχρη, ἀναβρέχασθαι (30) δὲ καὶ προθαίνειν πειρωμένοι οὐδὲν πλέον τοῦ κόπους ἑαυτοῖς παρέχειν εἰκαίλους ἀπώναντο· οὕτω, φησὶ, καὶ ὁ δόλιθος ἡμῶν Δυσμενῆς, ὡς κατὰ ψάμμου τῆς τῶν λογισμῶν ἀστασίας τῆς ἡμῶν διανοίας φερομένης, καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ καλοῦ πτερουμένης, καὶ ἀνιέναι πειρωμένης τὸν οἶμον τῆς ἀρετῆς, ἀπρόκοπον ἀποδεικνυσι τὴν προθυμίαν· δι' ὃ, φησὶ, πῆ μὲν ἀνέρχομαι, μέρος εὐσεβείας οἰόμενος κατορθοῦν, πῆ δὲ ἐμπαλιν ὀπισθόρμητος ἀπολισθαίνω, μᾶλλον ἢ πρῶην τοῦ τελείου ἀποπιπτωκώς· δι' ὃ καὶ ἀσχάλλω λοιπὸν καὶ ἀθιμονίᾳ καὶ ἀπογνώσει ψηλαφώμενος καὶ κατοδυνώμενος, δυσθάνατον ἑμαυτὸν καὶ ἀθλιὸν οἰκτιζόμενος ἀποκαλῶ, ὡς ἀεὶ μὲν ὀδεύειν δοκῶν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, οὐδέπω δὲ τὸ τέλος αὐτῆς πεφθακώς, ἀεὶ φόδῳ μεγάλῳ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀτευξίας περιστοιχιζόμενος· βίαν μὲν καὶ πόνοις μακροῖς μῶλις τι κατορθοῦν νενόμικα, βῆστα δὲ ὡς καταπρανοῦς πρὸς κακίαν ἀπωλιθῆσα· πάλιν μηχανύεται μοι πολλάκις, ὁ φιλάρετός φησὶν, ἐγὼ δὲ τὴν λύσιν τῆς ζωῆς οὐ θέλω ἐλπιδὶ μετανοίας, τὸ τῆς ἀμαρτίας ἴαμα ποθῶν, ταῖς πολλαῖς δὲ τῆς μακροβιότητος ἡμέραις τὴν κακίαν οὐδὲν ἤττον πλεονάζων, οὔτε μετάνοιαν, οὔτ' οὖν θεραπείαν εὐρίσκω τοῦ κακοῦ· καὶ ἡ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἀρετὴ ἢ γε κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπόληψιν καὶ σπουδὴν ἐπιτηδευομένη, καὶ οὐκ ἐν δυνάμει Ἰησοῦ, τοιαύτη.

Τούτεκερ ἡμετέρη γενεῆ, κ. τ. ε.

Ἐπειδὴ, φησὶν, οὕτως ἀδέβαιος καὶ ἀνιδρυτος,

(30) Ἐξαπίνης. Sic codex Bekker.; v. Anecd. xix, 27.

οὕτως ἀνήγυτος καὶ ἀτέλεστος ὁ ὑπὲρ ἀρετῆς πόνος, καὶ κόπος Θεοῦ δυνάμεως διχα τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτη-
θευόμενος, τοῦτου γε δὴ χάριν τῇ καθ' ἡμᾶς ταλαιπώρῳ
γενεῇ ταύτῃ τοῦτο τὸ δόγμα προδιωμολογήσθω καὶ
προὔποκείσθω τῷ νῷ.

68 *Πρώτη μὲν Τριάδος καθαρὴ φύσις, κ. τ. λ.*

Τοῦτο δόγμα τῆς θεολογικωτάτης τῷ ὄντι ἄξιον
φρενῶς, πρώτην καθαρὰν φύσιν καὶ ἀρετῆς ἀπάσης
πηγαίαν ἀρχὴν εἰδέναι, τὴν τρισυπόστατον θεότητα·
εὐθύς δὲ μετ' αὐτὴν τὴν ἀγγελικὴν καὶ οὐρανίαν·
τρίτη δὲ ἄρα φύσις μέτοχος τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρε-
τῆς ὁ ἀνθρώπος, ὃς ἀμφιτάλαντος καὶ ἀμφιβρέπτης
ἐκτίσθη κατ' ἀρχάς· μεταξὺ τῆς τε κατ' ἀρετὴν
ζωῆς καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀμαρτίαν θανάτου ἐστῆκώς,
καὶ μεγαλοπρεπὲς μὲν τέλος ἔχων τοῦ κατ' ἀρετὴν
βίου, τὸ οὐδὲν γενέσθαι Θεοῦ δηλαδὴ, ἐπίμοχθον δὲ
καὶ ἐπίπονον κομιδῇ (31), εἴπερ κἂν ἐπὶ βραχὺ τὰς
τῆς κακίας πύλας παρανοξείεν· τοῦτο γὰρ ἄθλον
τῆς ἐμῆς διανοίας ἐναρέτως βιούσης ὁ Ὑψίστος παρ-
έχεται.

Κεῖνος δ' ἐστὶν ἄριστος, κ. τ. ἐξ.

Οὗτος ἄριστος, οὗτος ἐργάτης τέλειος ἀρετῆς, ὃς ἐν
μέσῳ γενεᾷ σχολιάς καὶ κακῆς μέτριά τινα ἔχνη
κακίας ἐπιφαίνει, θερμῷ δὲ τοῦ Ὑψίστου ἔρωτι πρὸς
οὐρανὸν ἀνανεύων, συντεταμένως τρέχει, κατὰ νότου
δὲ τὴν κακίαν διώκων ἐξωθεῖ, ὥσπερ τις ποτάμιος
ροῦς ἄλλον τινὰ ροῦν τραχύν τε καὶ ἀγριον καὶ θο-
λερὸν ἀποδιοπομπούμενος καὶ ἀποτρεπόμενος· εἰ δὲ
ποτε καὶ παραμίγνυται τι κακίας, ὥσπερ τῷ καθαρῷ
ρεύματι τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ θολεροῦ τὸ τοῦ διειδούς
ὑπερβάλλοντι νάματος, τὸ ἰλυώδες ἀποκλύζεται, καὶ
οὐκ ἐπίδηλον τὴν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνει ρυπαρίαν·
αὕτη μὲν τοῦ συνθέτου ἀνθρώπου ἀρετὴ τελεία
πνευτεύσθω· τοῦτου δὲ τὸ πλεόν ἐν τοῖς οὐρανόις νόσις
πιστευέσθω· εἰ δὲ τις ἐνταῦθα μετ' ἀνθρώπων βιούς
Θεὸν ἰδεῖν κατηξιώθη, ὡς Μωϋσῆς καὶ Ἡσαίας, ἢ
σάρκα βαρεῖαν κουφισθεὶς εἰς οὐρανὸν ἀναδεδραμή-
κει πρὸς Θεὸν, ὡς Ἐνώχ τε αὐτὸς καὶ Ἡλίας (32), τοῦτο δόξα Θεοῦ καὶ τιμὴ δηλαδὴ· μέτρον δὲ τοῖς ἀνθρώ-
ποις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ὑψώσεως λυσιτελέστατον ἐπιβεβλήσθαι καὶ σωτηριώδες.

85 *Εἰ δ' ἄγε τοι καὶ τοῦτον ἐγὼ λόγον ἐν φρεσὶ θήσω,*
86 *Πῶς κεν τῆς μεγάλῃς ἀρετῆς ἐπὶ τέλος ἴκη-*
[αι, κ. τ. λ.]

Εἶεν δὴ οὖν καὶ τοῦτον ἐγὼ τὸν λόγον ταῖς σαῖς
πραθήσομαι φρεσίν, ἢ θεολόγος σαλπίζει φωνή. Τίς
δὲ ὁ λόγος; Πῶς ἂν εἰς τελειότητα τῆς μεγάλῃς ἀφι-
κοῦ ἀρετῆς, ἥτις μόνη καθαρὰ θυσία τῷ μόνῳ τῇ
φύσιν ὑπάρχει καθαρῷ. Οὐκ οἶμαι δὲ, φησί, κατὰ
τὸν παρόντα βίον τοῦ ἀκροτάτου καταδράξασθαι τέλους
αὐτῆς· πολλὺς γὰρ ὁ καπνὸς, πολλὺς ὁ ζόφος ὁ ἀπὸ τῆς
τοῦ σώματος ἀχλύος τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπιτεχυμένος τοῦ
νοῦ· ἀγαπητὸν δὲ μοι ἄρα, εἰ καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ
ἐπιπροσθοῦντος νέφους ἀποσμηξαμένῳ τὰ σακρωδῆ
κακὰ πάντα ἐντὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εἰλικρινοῦς ἀρε-
τῆς καταληφθῆναι. Ἀλλὰ τίς ἡ αἰτία τῆς κατορθώσεως
αὐτῆς; οὐτε γὰρ μόνου τοῦ Θεοῦ τοῦτο δῶρον ὑπάρ-
χει, τὴν ἐκταῦ σερμύνοντος εἰκόνα· πᾶσι γὰρ ἂν
κατὰ φύσιν ἀνθρώποις προσῆν, ὡς τὸ λογικὸν καὶ τὸ
θνητὸν, καὶ λύοιτ' ἂν οὕτως τὸ αὐτοθελὲς καὶ αὐτ-

(31) Cod. κομιδῇ, et sic infra semper.

labor ad acquirendam virtutem absque Dei adju-
torio ab hominibus exerceatur, ideo nostro generi
ad id usque misero illud dogma in animo defigatur
et ante alia imprimatur.

68 *Prima quidem Trinitatis pura natura, etc.*

Reipsa theologi ingenii dignum illud dogma
nosse, nempe primam puram naturam et omnis vir-
tutis principium et fontem esse trinum personis
Deum; quem immediate sequitur angelica et caelestis;
tertia natura boni et virtutis particeps homo qui ab
initio ad duo suspensus et pronus creatus est: me-
dius inter virtutis vitam et peccati mortem, et subli-
mem terminum habens vitæ virtute insignis, filium
Dei realiter fieri, ærumnosum vero et molestum
valde si vel minimum malitiæ portas aperiat. Illud
enim bravium, intelligentia cum virtute vivente me
ab Altissimo manet. Iste est optimus, et seq.
Optimus ille, ille virtutis perfectus cultor, qui in
natura perversa et mala levia quaedam malitiæ ve-
stigia præbens, fervido Altissimi amore ad cælum
tendit, indesinenter volat, post tergum autem mali-
tiam rejicit et fugat; quemadmodum currens flum-
en alium torrentem fragosum et tumultuosum
propellit et rejicit; et si quid mali intermisceretur,
velut cum purum flumen per turbidi alterius aquas
trajicit limpidas sui ipsius undas, tunc quod limo-
sum erat expurgatur, et revelat prius ignotas ani-
mæ sordes. Hominis compositi hæc virtus per-
fecta intelligatur; ipse autem magis in caelestibus
spiritibus confidat. Si quis autem hic cum homini-
bus vivens Deum videre dignatus fuerit, velut
Moyses et Isaias, sive in carne gravi levior factus
in cælum ad Deum instar Enoch et Eliæ avolare-
rit, gloria et honor Deo soli, homines autem mo-
destia in virtute et elatione maxime expedit super-
vestiri, idque salutare constat.

85 *Age vero et hunc ego sermonem tuæ menti apponam,*
86 *Quomodo ad summæ virtutis culmen pervenias, etc.*

Agedum et hunc sermonem mentibus tuis propo-
nam, buccinat theologica vox: quis sermo? Quo-
modo ad perfectionem magnæ pervenies virtutis,
quæ sola oblatio munda, soli puro ex natura sua
stat. Non arbitror, inquit, me comprehendisse
ipsius summum, quandiu in præsentī sum vita;
nam multus fumus, tenebræ multæ, quæ e corporis
nebulis extenduntur oculos mentis circumsepient-
es; bonum si postquam evanuerit nebula offusa,
lucendis a malis omnibus expedito mihi contingat
in Deum et in probatam virtutem induci. Sed quæ
ad virtutem directionis causa? non enim solius Dei
donum est ipsius imaginem glorificantis: omnibus
secundum naturam hominibus aderat, sicut et ra-
tionis facultas et morti obnoxietas; destrueretur
hoc verbum voluntarium et liberum arbitrium: neque

(32) Cod. Ἡλίου.

estiam desiderii nostri solius opus aut electionis : sed amborum simul agnoscenda necessitas et voluntatis nostræ et omnipotentioris Dei manus. Quemadmodum enim secundum naturam suam visus proposita non videt absque sole illuminante, quippe qui visum illuminat et primus ab illo cernitur : sic mens rationalis et per seipsam agens, ad virtutis exercitium confortante Deo supra se erigitur. « Duo quidem a magno Deo, » et seq. Duæ partes, prima et secunda a Deo in virtutem ducentes emanant, unam vero a nobis in ipsam inducere intelligendum est.

98 *Ille me capacem efficit boni et vires suppeditat.*

Capacem virtutis et boni fecit Deus hominem cui boni semina impertivit : prima secundaque pars ab illo : potentiam et vires ad operandum et usque ad finem perseverantiam donat : nostrum autem viriliter bonum eligere. Itaque tanquam athleta quidam, nec expeditus quidem, nimis retardantibus corporis compellibus, ego per medium stadium ad metam curro, nec præmio nec corona carens, membra corporis conatibus luctisque consumo ; illaque nec virium mearum nec energiarum mearum opus, Christus mihi habitus et vita, Christus fortitudo mea et gloria et divitiæ et mira beatitudo. « Qui me considerantem et bene currentem. » Id est : considerationem et exercitationem exponit ; quotquot ergo spiritum et fortitudinem sortiantur suam esse Christum, hi ad virtutis opus diriguntur ; quotquot vero sine illo a seipsis agere conantur, stulti isti homines et omnes sunt crepundia debilia et corrupta, incredulitate et peccatis mortui fortentes, frustra vivere se astimantes. Si forte, inquit Theosophus, avem absque aere volantem, aut sine aqua natantem et volutantem se videris delphinum, et hominem videbis sine Christo in via virtutis et ad Christum bene currentem et metam assequentem. « Itaque ne coram me multum gloriaris, » et seq. Cum, inquit, sine Jesu Christi potentia et operatione nihil possis facere, ne loquela superba erigaris, neque elatius in cogitationibus tuis te geras quasi prudentissimus et sapientissimus sis, neque virtute inferiorem videns tumide te magnipendas quasi cunctos superes propior virtutis accedens ; nam summæ suprema virtutis, illud enim significat *τέρμα*, meta, non est qui prospere attingens fiat, non est qui perfectionem assequatur, qui non secundum Christum agonis finem et viam suam possit. Adhuc ergo in carne vivens, intra metam manens neque stadium emensum, neque reipsa vitam assecutum esse te superbis verbis gloriaris.

143 *Neque nimium timeas, nec nimium confidas, etc.*

Deum viventem timere et revereri multum valet

(35) In scholiis Billius, codicibus suis repugnantius, pro τρομέειν φρονεειν voluit φρονέειν, quia versus ita scribatur carm. 56 [nunc 38], vers. 61 *Λίην*

εξουσιον· οὐτ' οὖν ἔργον τῆς ἡμετέρας μενοινῆς μόνης, ἤτοι προαιρέσεως· ἀφοῦν δὲ ὁμολογουμένως χρεῶν, τῆς τε προθέσεως τῆς ἡμῆς καὶ κραταιότηρας Θεοῦ δεξιᾶς. Ὡσπερ γὰρ ἡ ὄρασις οὕτως ἀν κατὰ τὴν ἔξιν αὐτῆς καθορῶν τὰ ὄρατὰ τοῦ φωτίζοντος ἡλίου χωρὶς (αὐτὸς γὰρ φωτίζει τὴν ἔψιν καὶ πρῶτος ὑπ' αὐτῆς ὄραται), οὕτως ἡ λογικὴ ψυχὴ καὶ αὐτοκίνητος ἀπὸ Θεοῦ βωνυμένη, πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς πρᾶξιν διανίσταται ἐξ ἑαυτῆς.

Δοιαὶ μὲν μεγάλοιο Θεοῦ, κ. τ. ἐξ.

Δύο μὲν μοίρας, πρώτην καὶ ὑστέρα, ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς, μίαν δὲ εἰσφέρεισθαι νοητέον παρ' ἡμῶν.

98 *Κεῖνος δεκτὸν ἔθηκε καλοῦ καὶ κάρτος ἀπέ- [ζει, κ. τ. λ.]*

Ὁ μὲν Θεὸς δεκτικὸν ἀρετῆς καὶ τοῦ καλοῦ τὸν ἀνθρώπον ποιήσας, τὰ σπέρματα παρέσχε τοῦ ἀγαθοῦ· αὕτη πρώτη· δευτέρα δὲ μοῖρα παρ' αὐτοῦ, κάρτος καὶ ἰσχὺν πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ἀχρι τέλους ὑπομονὴν δωρεῖται· ἡμέτερον δὲ προθύμως αἰρεῖσθαι τάγεσθον. Καὶ τοίνυν ἐγὼ τοῦ σταδίου μέσον οἶά τις ἀγωνιστῆς, καὶ οὐδ' ἐλαφρὸς ἄγαν, ταῖς τοῦ σώματος δὲ πῆδαις βρυνόμενος, καὶ τρέχων κατὰ σκοπὸν οὐκ ἀγέραςτος, οὐδὲ στεφάνων ἄτερ, τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῖς ἄλματι, ἐκτριβὼ καὶ ταῖς ἀγωνίαις· καὶ ταῦτα οὐ τῆς ἡμῆς ἰσχύος ἢ συνέσεως περᾶναι· Χριστὸς δέ μοι ἀναπνοὴ καὶ ζωὴ, Χριστὸς μοι δυνάμις ἐστὶ καὶ ὄλξιν καὶ πλοῦτος καὶ μακαριότης θαυμαστή. « Ἴς με καὶ ὠπήσεντα καὶ εὐδρομέοντα, » τοῦτ' ἐστὶ θεωρητικὸν ἀποδείκνυσσι καὶ πρακτικόν. Ὅσοι μὲν οὖν ἀναπνοὴν καὶ εὐσθένειαν εὐμοιροῦσι τὸν Χριστὸν, οὗτοι πρὸς τὸ ἔργον κατορθοῦνται τῆς ἀρετῆς· ὅσοι δ' ἐκείνου χωρὶς ἐξ ἑαυτῶν ἐπιχειροῦσι, μάταιοι οὗτοι ἄνθρωποι καὶ παύνη· πάντες εἰσὶν ἐπίκηρα καὶ φθαρτὰ, νεκροὶ μὲν τῇ ἀπιστίᾳ καὶ ταῖς ἀμαρτίαις ὁδοδότες, μάτην δὲ ζῆν ὑπολαμβάνοντες. Εἴ ποτε ἄρα, φησὶν ὁ θεόσοφος, ἕρην ἀέρος ἀπάνευθεν πετόμενον, ἢ χωρὶς ὕδατος ἡλιδρομον ἔρποντα θεθεώρηκας δελφίνα, καὶ ἄνδρα ἔψει ἄνευ Χριστοῦ πρὸς ἀρετὴν εὐδρομοῦντα καὶ τὸν Χριστόν.

Τῷ μὴ μοι λίην μεγαλλίξω, κ. τ. ἐξ.

Ἐπειδὴ, φησὶ, χωρὶς Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δυνάμεως καὶ συνεργίας οὐ δύνασαι ποιεῖν οὐδὲν, μὴ μεγαλορρήμονε, μὴδ' ἐπὶ ταῖς σαῖς ὑψηλοφρόνει φρεσὶν, ὡς φρονιμώτατος καὶ πάνσοφος ὢν, μὴδὲ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν ἐλαττούμενον ὄρων, εἰς ὕψος ἀρθῆς, ὡς πάντων ὑπερέχων καὶ τοῦ τελείου ἤκων ἐγγύς. Καὶ γὰρ τοῦ ἀκροτάτου τέλους τῆς ἀρετῆς (τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ τέρμα) οὐκ ἐστὶν ἐπιτυχῆ γενέσθαι, οὐκ ἐστὶν ἐπιθῆναι τῆς τελειότητος τὸν μὴ τὸ τοῦ ἀγῶνος τέλος· καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν θεθεαμένου ὁδοῦ. Ἐτι οὖν ἐν σαρκὶ διαβιοῦς, ἐντὸς μένειν τοῦ τέρματος, καὶ μὴ πω τὸν δρόμον τετελεξέναι, μὴδὲ τῆς ὄντως ἐπιλαθέσθαι μεγαλοφρόνει ζωῆς.

143 *Λίην μὲν τρομέειν (35), λίην δὲ τε μὴ βλεμαίνειν, κ. τ. λ.]*

Τὸ μὲν τρέμειν Θεὸν ζῶντα καὶ φοβεῖσθαι, λίαν μὲν φρονεῖν, λίην δὲ τε μὴ βλεμαίνειν. — Cod. βλεμαίνειν.

συμβάλλεται τῷ ἀγωνιζομένῳ· οὕτω γὰρ παντὸς φαύλου πράγματος ἀφέξεται· λίαν δὲ βλεμμαίνειν καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν ἀνευλαβῶς ἐξεστηχέναι οὐκ ἀσφαλές. Καὶ γὰρ τοῦτο ὑφ' οὐρανόθεν ἐστὶν ὡς ἡγγικότες Θεῷ· ἐξ οὗ καὶ εἰς αἰρέσεις ἀτόπους οὐκ ὀλίγοι ἐξετράπησαν, ὅτι ὑψηλοφροσύνη πτώματος αἰτία· ὡσπερ καὶ ἐλπίς μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀνυφοῖ· ἀεὶ δὲ ταῖς μεγάλαις ὑπερηφανίαις ἀντιτάσσεται καὶ ὀργίζεται ὁ Κύριος.

Μάρπτε τὸ μὲν, κ. τ. ἐξ.

Ὁ δὲ διὰ τούτων δηλοῖ, τοῦτ' εἶναι κειθόμεναι· Ἄλλο μὲν τῶν θείων χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος κράτει (34) χερσὶ νοηταῖς περιδρασσόμενος, ἄλλο δὲ προσδοκῶν τῇ ἐλπίδι ταμιεύου· τῷ ἀνεφίκτω δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν σὴν ἀξίαν ὑποχώρει εὐλαβοῦμενος· τοῦτο γὰρ σώφρονος νοῦ καὶ φρονήσεως, τῆς ἰδίας βιώσεως ἐξεπίστασθαι τὰ μέτρα. Καὶ γὰρ ἴσον κακόν ἐστι καὶ ὁμοίως ἐπικίνδυνον ἀπελπίζειν τε τὰ ἀγαθὰ (ἀπόγνωσις τοῦτο γάρ), καὶ θαρβεῖν περισσῶς, ὡς εὐπετὴς ἀριστον εἶναι καὶ τέλειον (θρασύ γάρ)· ἀμφοτέρως δὲ τοῦ καλοῦ διαμαρτάνων, τοῦ κακοῦ τὴν ἔρυσιν βεβαιώσας σεαυτῷ.

Αἰεὶ σοὶ τὸ βέλεμον, κ. τ. ἐξ.

Ὁ δόκιμος τοξότης κατὰ σκοπὸν ἀεὶ βάλλειν τὸ βέλος ἀγωνίζεται· ὡσαύτως καὶ τῷ ἀγωνιστῇ προσήκει εὐστόχως ἀεὶ τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν τῇ πράξει κατευθύνειν τῆς ἀρετῆς, ὡς μήτ' ὑπερβάλλειν τῆς σωτηριώδους ἐντολῆς (κενδοξὸν γάρ), μήτ' οὐν ἐλλιπῶς ἐργάζεσθαι δοκεῖν· ῥάθυμον γάρ. Ὑπερβολὴ γὰρ καὶ ἄλλοις ἐπίπαν ἀπεικτά, πρὸς ἀσυμμετρίαν διακρίπτοντα· ὡσπερ καὶ τὸ βέλος, ἢ τὸν σκοπὸν ὑπερτείνον (35) τοῦ τόξευόντος, ἢ ἐντὸς αὐτοῦ πίπτων, ὁμοίως τοῦ θέοντος διαμαρτάνει· οὕτω κατὰ θεωρίαν, οὕτω κατὰ πράξιν.

126 Ἐν μεγαλοφρονείῃ (30), μέμνησ' ὄθεν ἐς βίον [ἦλθες, κ. τ. λ.]

Ἐπειδὴ μέγα τι κτήμα καὶ τίμιον ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἀρετὴν, μάταιον δὲ καὶ οὐδὲν διὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν κακίαν μαρτυρεῖται, ἐάν, φησὶν ὁ κλεινὸς ἡμῶν μετὰ τὸν Χριστὸν καθηγητῆς, τῆς γῆνης φύσεως ἐπιλαθόμενος καὶ βευστῆς, μεγαλοφρονήσης διὰ τὴν εἰκόνα, ἐγὼ σε τῆς γῆς ὑπομνήσω, ὅθεν παρῆλθες ἐς τὸν βίον, καὶ τί μὲν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ὅτι οὐδὲν, τί δὲ ἦσα τοῖς μητροφίσι χωρίοις ἐτι ἐγγενώμενος· ῥύσις γὰρ κατ' ὀλίγον εἰς σάρκα πηγυμένη. Ὑπομνήσω καὶ τί ἔση μετὰ ταῦτα· κόνης γὰρ πάντως καὶ σκόληκος δαπάνη, τῶν ταιλαιπωροτάτων ἐν νεκροῖς πλέον ἔχων οὐδέν. Ἐάν δὲ, φησὶ, τὸ ὕψος ἀφείλῃ περιθρεῖν (ὅπερ οὐχὶ οὐδὲν, ἀλλὰ τοῦ Πλάστου ἐστὶ τοῦ σοῦ), ὡς γῆνιός πεφυκῶς ἐξευτελιζέεις σεαυτὸν καὶ ταπεινοῖς, ἐγὼ σε ποίημα ἀναγορεύσω Θεοῦ· ἐκεῖθεν ἐπάγης, οὐράνιος διὰ τὸ πνεῦμα, γθόνιος δὲ διὰ τὴν σάρκα· θεὸς οὐκ ἄκτιστος, ἀλλὰ κτιστός· ἔργον ἀειμνηστον καὶ ἀνεπίληστον, τοῖς τοῦ Χριστοῦ πάθεσιν ἀφθαρτιζόμενον, καὶ εἰς δόξαν αἰώνιον καταντῶν καὶ ζῶν.

Τοῦνεκα μὴ σάρκεσσι χαρίζεο, κ. τ. ἐξ.

Τοιοῦτον γεγεννημένον, οὐράνιον ἅμα καὶ ἐπίγειον, οὐ βούλομαι σε, ὦ ἄνθρωπε, πάντα χαρίζεσθαι τῇ σαρκὶ· τὸ πλεῖον δὲ νέμειν ὡς κρείττονι τῷ πνευ-

(31) Cod. κραταί.

(35) Cod. ὑπερτείνων.

pro militante; sic enim ab omni opere indigno se abstinere. Multum extolli et in Dei notitiam absque reverentia penetrare, non totum; est enim illud superbientis in accedendo ad Deum; inde in haereses insanas non pauci erraverunt, quia superbia casus causa, sicut et spes cum humilitate exaltat: semper et audaci superbiae opponitur et frascitur Dominus. « Hoc cape, » et seq. Quod his ostendit, sic opinor: Aliud divinatorum Spiritus charismatum cape manibus intellectualibus arripiens, aliud expectans in spem tibi ponas, quoad inaccessibilia et meritum tuum superantia, pie sentiens haec missa fac; sapientis enim est mentis et prudentiae appretiate nosse propriae vitae mediocrem ponderationem. Etenim simile malum et periculum par inest in desperando de bonis, quippe quod exspes est, et in audacter confidendo, quasi facile esset optimum fieri et perfectum, quod temerarium est: utrinque longe a bono errantem in te invalesceret malum. « Semper tibi sagitta, » et seq. Probatas sagittarius in signum semper sagittam emittere conatur: similiter et in spiritualibus militantis refert nunquam a proposito declinantem semper pias cogitationes ad virtutis praxim reducere, ita ut praeccepta salutaria non elatione excedas, vanam enim gloriam affectares, neque acediose operari probes, pigrum enim esset: exsuperantia et acedia omnino vitanda in immoderantiam abeunt, siquidem vel supra signum sagitta vel infra cadat, pariter errat sagittarius a debito loco: ita est de consideratione, ita de praxi.

126 Si superbieris, in memoriam revoca unde in [vitam veneris, etc.]

Cum magna sit possessio et magni pretii homo quoad imaginem Dei et virtutem, quoad corpus vero et malitiam insanum nihilque esse probetur, ob imaginem Dei si superbias, inquit illustris noster in Christo concionator, terrenae naturae immemorem et caducam te recordari faciam; terram de qua veniens in vitam sumptus es, et quid ante generationem fuisti, nisi nihilum, quid etiam eras in matre conceptus, vile quoddam in carnem coagulatum. Recordari faciam et quid eris post haec, pulvis et vermium esca, nihil amplius habens quam mortuorum miserimi. Si praestantiam, inquit, considerare desinens, quae tua non est, sed Creatoris tui res est, te terrenum exstantem contempnas et despicias, ego te Dei opus praedicabo: ab ipso oriundus, caelestis es spiritu, carne vero terrenus, deus non increatus sed creatus, opus semper memorabile, nulloque modo oblitendum, passionum Christi gratia a corruptione liberatum et ad gloriam aeternam incedens et vitam. « Itaque ne carni indulgeas, » et seq. Talem creatum, caelestem simul et terrenum, per omnia nolo, o homo, indulgeas carni: majorem vero partem concedas spiritui utpote meliori, nec superflua vita

(56) Cod. μεγαλοφρονείεις. — Bill. μνήσωσ'.

diligas, vanos in terra thesauros thesaurizans; imo templum spiritus meditationibus mundes cunctisque virtutibus meliorare studeas.

136 *Templum enim magni Dei est homo, etc.*

Dicens quod templum ornare oporteat et semper meliorare, quid templum Dei est, quod fecit Dominus? Cito profert hominem esse, qui a terra terrenisque cogitationibus incipiens ad Deum et caelum moveri, per spiritum sursum extollitur. Hoc ego, ait S. Theologus, omni opere et sermone bono, suavi odore fragrans ut serves, et Deo gratum probatumque custodias in aeternum, suadeo; te hortor ad semper in mente habendum Christum regentem: sis semper non specie sed re et veritate purus, nec oculus ab externis iudicans te talem arbitretur; et cave ne sicut minio coloribusque distincta navis aut aliis venustatibus insignibus decorata, quae sicut tumentia maria transmeat; ne, inquam, et tu coloribus virtutis ita te ipsum inficiens et videntium admiratione honoratus et laudatus, in hypocrisis vitam consumens lateas: bonam validamque navim fabrica, quam fortissimam pollentemque Spiritus legibus atque Christi Jesu navis fabricatoris praeceptis et dogmatibus compingas quasi clavis, et rapide atque nullo conatu tentatorum evadens fluctus ad serenos portus et patris tutissimas mansiones appellere possis.

145 *Quilibet tendat proficere, etc.*

Quoad praestantiam aut primum gradum, nullus a me edetur sermo, ait humilitatis S. commentator, quisvis ante me praecurrat, a Deoque pluris aestimetur sicut ipsi beneplacitum videbitur, meum non est primos gradus diligere; tantum Deo subiecti estote omnes in mundo, si qui sapientes, si qui potentes, si qui divites et pauperes: quod omnibus reliquum est, a terra et a cordibus hominum ascendentes cogitationes, sinceræ et immotæ petrae aut firmamento veritatis, Christo adhaereant: praesertim illud mihi dixit aestimandum valde: nempe, sedenti in throno glorioso et a terra ad caelum in sacrificiis populos sancte erigenti, quantum tali clurum et periculo plenum est tenebrosis cogitationibus aut operibus Christum inhonorare, tantum decus tantaque mihi erit gloria, irreprehensibili ad Deum accedenti. « Nam mensuras Dei, » et seq. Quod dicit, tale mihi videtur: nimirum quod secundum mensuram donationis Christi quam ab initio credentibus distribuit, et ipsis vita subsequetur. Et vice versa: secundum vitae mensuram ipsorum et laborum mercedes a Deo occurrent; sic sapiens et juxta hanc legem securam et bene dispositam in virtutibus ducens vitam in corpore degis; non solum hoc tibi bonum, sed et deinceps, transacta tenebrosa vita tua et mortali quæ hodie fuit transitu soluto, cum optimo apparatu, comitantibus

(37) Cod., ἡρμοσμέν. καὶ συμπεπηγμένον.

(38) Cod., προπεδέστατον.

ματι, καὶ μὴ τὰ περισσὰ τοῦ βίου φιλεῖν, καὶ θησαυρίζειν ματαίους ἐπὶ γῆς θησαυρούς, τὸν ναὸν δὲ ταῖς ἀσκήσεσι καθαίρειν καὶ πάσαις βελτιούν ἀρεταῖς.

136 *Νηὸς γὰρ μέγαλοιο Θεοῦ βροτῆς, κ. τ. λ.*

Εἰπὼν ὅτι χρὴ κοσμεῖν τὸν ναὸν καὶ ἀεὶ βελτίω ποιεῖν, τίς ὁ τοῦ Θεοῦ ναὸς οὗτός ἐστιν, ὃν πεποιήκαεν ὁ Κύριος, εὐθύς ἐπάγει τὸν ἀνθρώπον εἶναι, ὃς ἀπὸ γῆς καὶ τοῦ γῆινου φρονήματος τῆς πρὸς Θεὸν καὶ τὸν οὐρανὸν ἀρξάμενος κινήσεως, διὰ πνεύματος αἴρεται ὑψοῦ. Τοῦτον ἐγὼ, φησὶν ὁ ἱερὸς θεολόγος, πᾶσιν ἐργοῖς καὶ λόγοις ἀγαθοῖς εὐώδη τηρεῖν, καὶ Θεῷ εὐάρεστον καὶ δόκιμον φυλάσσειν, εἰς ἀεὶ παραινῶ· ἀεὶ τε κατὰ νοῦν ἔχοντα τὸν Χριστὸν ἐνιδρυμένον, καὶ ἀεὶ ἀγνὸν ὄντα, οὐ δοκούντα, ἀληθινῶς τε τῷ ὄντι, ἀλλ' οὐκ οἴησει ψιλλῇ νομιζόμενον τοιοῦτον εἶναι, ἐγὼ παρακελεύομαι· καὶ μὴ ὡσπερ πλοῦτον μίλητον καὶ χρώμασι διανθεζόμενον, ἢ τισὶ ἄλλοις παρῶσῃμοις κάλλεσιν ἀστράπτων, τοῖς τῆς θαλάσσης νότοις ἐπιπλεῖ· μὴ καὶ σὺ χρώμασιν οὕτω τῆς ἀρετῆς ποικίλλων ἑαυτὸν, καὶ ὑπὸ τῶν ὀρώντων θαυμαζόμενος καὶ ἐπαινούμενος, ἐν ὑποκρίσει διαλάβῃς ἐκπαρῶν τὸν βίον· μιμῶ δὲ ναῦν ἀγαθὴν καὶ ἰσχυρὰν, κρᾶτιστοις καὶ στερέβοτάτοις τοῦ Πνεύματος νόμοις καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ ὡς ναυπηγοῦ δικαιοῦμασι καὶ δόγμασιν οἷα γόμοις ἡρμοσμένην (37) καὶ συμπεπηγμένην, ὀξέως τε καὶ εὐτόνως τὰ τῶν πειραζόντων διεκδύων κύματα, πρὸς τοὺς γαλιηνοὺς ὄρους καὶ ἀκυμάντους τοῦ Πατρὸς καταπαύεις μονάς.

145 *Πᾶς μὲν ἴσι προπάροισι, κ. τ. λ.*

Περὶ προτιμῆσεως ἢ περὶ πρωτοκλισίας οὐδεὶς μοι λόγος, ὁ τῆς ταπεινοφροσύνης ὑποφῆτης λέγει· πᾶς ἐμπροσθέν μου προτρεχέτω καὶ προτετιμῆσθω τῷ Θεῷ, ὡς ἂν παρασταῖ ἄρεστόν. Οὐ γὰρ φιλοπρωτεύειν ἔμοιγε· μόνον δὲ τοῦ Θεοῦ ἅπαντες ἐξέχουσι, πάντες ὅσοι κατὰ κόσμον σοφοί, ὅσοι δυνατοί, ὅσοι πλούσιοι καὶ πτωχοί· τὰ πάντων προμνήσια, οἱ ἀπὸ γῆς καὶ τῆς αὐτῶν καρδίας ἀναβαίνοντες λογισμοί, τοῦ ἀψεύστου καὶ ἀσαλεύτου ἔρματος ἢ στηρίγματος τῆς ἀληθείας ἐξήφθισαν Χριστοῦ· μάλιστα δὲ πάντων ἔμοι τοῦτο ἔφη προπεδέστατον (38) ποιεῖν, ὡς ὑψιθρόνῃ τυγχάνοντι καὶ ἐν θυσίαις λαῶν ἱερῶν ἡγουμένῳ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τῆς γῆς· ὃ τοσοῦτον βαρὺ καὶ κινδυνώδες ἐσχοτισμέναις ἐννοίαις ἢ πράξεσιν ἀτιμάζειν τὸν Χριστὸν, ὅσῳ μοι κλέος ἀγαθὸν ἔσται καὶ δόξα, ἐπειδὴν ἀμωμήτως ἐγγίσω τῷ Θεῷ.

Καὶ γὰρ δὴ μέτροισι Θεοῦ, κ. τ. λ. ἐξ.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτον εἶναι μοι δοκεῖ, ὅτι κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ τῆς ἐν ἀρχῇ (39) δεδωρημένης τοῖς πιστεύουσι καὶ ὁ βίος αὐτοῖς ἀκολουθεῖ· καὶ αὐτὸ πάλιν· Κατὰ τὰ μέτρα τοῦ βίου ἀναλόγως αὐτοῖς καὶ τὰ γέρα τῶν πόνων ἀπαντήσεται πρὸς Θεοῦ. Οὕτω δὲ φρονῶν καὶ κατὰ τὸνδε τὸν τύπον ἐν ἀρεταῖς διαβιώσας, ἀσφαλῆ καὶ εὐάρεστον διαπερανεῖς τὴν ἐν σώματι ζωὴν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ μετέπειτα, τοῦ σκιδόδου βίου σου τοῦδε καὶ φθαρτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ἐξόδου λυομένου, σὺν ἀρίστη πομπῇ καὶ ὀδηγίᾳ ἐγ·

(39) Cod., ἐναρχῆ.

γέλων Θεοῦ κρείττονι εἰς τὰς τῶν μακαρίων κατα-
κύσας σκηνάς, τὸν ἐστῶτα καὶ ἄλυτον σὺν αὐτοῖς
διακαινίως ἐν Πνεύματι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διαβιώσεις
βίον ἢ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.
Περὶ ἀρετῆς ἀνθρωπίνης λόγος θ'.

Ἐξήγησις εἰς τὰ ἀπόρρητα τοῦ μεγάλου Γρηγο-
ρίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτὰ διὰ ἠρωελεγειῶν (40).
Περὶ φύσεως ἀνθρωπίνης. Λόγος ι'.

Φιλοσοφίας ὁ θεοσοφώτατος περὶ τῆς ἀνθρωπίνης
ἀρετῆς, ὅσα ἢ τῶν ὄλων τεχνίτις (41) ὑπέροσφος
ἐδωρήσατο σοφία, διὰ τῶν προκειμένων τούτων
ἐπιὼν περὶ αὐτῆς τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως διαλαμ-
βάνει, τὸ φθαρτὸν τε αὐτῆς καὶ οὐδαμινὸν καὶ εὐμε-
τάβολον διακωμωδούμενος οὕτω λέγει·

1 *Χθιδῶν* (42) *ἐμοῖς ἀγέεσσι τετραμμένος*, κ. τ. λ.

Χθῆς καὶ πρῶτην, φησὶν ὁ θεόληπτος ἱεροφάντης,
ἰδίαις ψυχῆς ἀλλεσιν, ἀνίαις τε καὶ δδύαις κατα-
τραχόμενος, πάντων ἀπομονωθεὶς ἐπὶ τι σκιερὴν
ἄλσος ἐκείμην, δακνόμενος τὴν αἰσθησιν καὶ κατα-
τηχόμενος· καὶ γὰρ μοι τοῦτο φίλον ἀεὶ ὡσπερ φάρ-
μακον λατήριον, ἐν αὐστηροῖς πάθεσιν ὀδυνωμένῳ τὸ
καθ' ἡσυχίαν ἐμαυτῷ προσλαλεῖν. Αὐραὶ δὲ λεπταὶ
ἡρέμα περιηχοῦσαι τὸν ἀέρα, ἕμα τοῖς ὕδασι βρ-
νισιν ἄσμα κελαδοῦσι καλὸν καὶ τερπνὸν ἀπὸ τῶν
ἀκρεμόνων, καίπερ ἐκπνέοντι μοι τὴν ψυχὴν, ὁμῶς,
ὑπὸν ἡδιστον ἐχαρίζοντο καὶ μαλακόν. Ἐκεῖ δὲ,
φησὶ, καὶ οἱ τέττιγες οἱ τοῦ ἡλίου φίλοι, οἱ λιγυρὰν
καὶ ὄξειαν ἀπὸ τοῦ στήθους μελίζοντες τὴν ψογγὴν,
ἐπηγρῦντες ὄλον ἐπλήρου τὸ ἄλσος ἐκεῖνο τῆς φω-
νῆς· ψυχρὸν δὲ ὕδωρ ἡρέμα δι' ὄλου τοῦ ἄλσους
παραβρέον καὶ τοὺς ἐμοὺς ἐπέκλυζε πόδας· ἐμοὶ δὲ
ὁμῶς ἀπαράκλητος ἐτύγχανεν ἡ ψυχὴ. Καὶ γὰρ κρα-
ταιῶς τῇ λύπῃ συνειχόμεν, οὐδὲν ἤττον ἢ πρὶν γε-
νέσθαι ἐκεῖ· τῶν κατεπρόδόντων μὲν γὰρ καὶ θέλγειν
δοκούντων οὐδεὶς ἐμοὶ λόγος. Νοῦς γὰρ ἀνθρώπου,
πολλοῖς καὶ δριμύσι πόνοις καταβαρυνόμενος, οὐκ
ἐθέλει λοιπὸν παρακαλεῖσθαι οὐδὲ τέρψεως ἀνθρωπι-
νῆς ἔχειται οὐδεμίαν. Τοῖς τοῦ νοῦ δὲ κινήμασι καὶ
ταῖς τῶν ἐναντιῶν λογισμῶν πάλαι· ἐν καρδίᾳ συστρε-
φόμενος καὶ περιδινόμενος ἐσκόπου.

17 *Τίς γενόμεν; τίς δ' εἰμι; τί δ' ἔσσομαι; οὐ*
[*σάφα οἶδα*, κ. τ. λ.]

Τίς, φησὶν, ἐγενόμεν, ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
ἐλθὼν; τίς δὲ νῦν εἰμι, ἐπεὶ γεγενῆσθαι φημι; καὶ
τί μετὰ ταῦτα μάταιος γενήσομαι; καὶ γὰρ οὐτ'
αὐτὸς οἶδα σαφῶς, τίς ἢ κατ' ἀρχὰς εἰσοδος πρὸς τὸν
βίον, ἢ τίς προ[σ]κόπτων ἐνθεν ἄχρι τοῦ τέλους. Λυ-
θεὶς ἔπειτα τίς γενήσομαι, φράσων· καὶ γὰρ οὐτ'
αὐτὸς ἀκριβῶς ἐπίσταμαι, ἀλλ' οὐδ' ἐκείνος, ὅς
μᾶλλον ἐμοῦ σοφώτερος εὐχεταί εἶναι· τῷ ἐπιπροσ-
θεῶντι δὲ σώματι· καὶ τῇ ἀγνοίᾳ οἷα νέφει βαθεῖ τὸν
νοῦν κεκαλυμμένος, ὧδε κακεῖ περιπλανῶμαι, μα-

angelis Del melius adhuc erit tibi, ac in beatorum
tabernacula requie fruiturus avolabis, et perman-
enti stabiliq̄ æternitate cum ipsis in Spiritu, vives
in Christo Jesu, cui gloria in sæcula sæculorum.
Amen. De anima humana sermo 9.

*Commentarius Arcanorum magni Gregorii Theologi
carminum distichorum, de natura humana ser-
mo 10.*

10 Philosophans sapientissimus secundum Deum,
de humana virtute, quæ universorum doctrix perfecta
dedit sapientia, illa per hic proposita carmina de
natura hominum reassumit atque corruptionem ejus
et vilitatem et mobilitatem irridens sic loquitur :

1 *Heri meis rerumnis confectus*, etc.

Heri et nudius tertius, ait divinus interpret, an-
goribus animæ comitibus, miseris atque doloribus
implicatus, ab omnibus derelictus, umbroso in quo-
dam nemore jacebam, mentis mœrore confectus et
prostratus: placet enim semper mihi quasi reme-
dium sanans, cum durâ pascor, placide mecum con-
versari. Auræ leves dulci susurro per aera una cum
modulatricibus avibus cantilenas concinunt pulchras
et amœnas summis in ramis; inde mihi cogitationes
animæ exhalanti jucundum mollemque procrea-
bant somnum. Hic ergo, inquit, et solis amicæ
cicadæ canorum acutumque melos a pectore emit-
tentes resonanti totum lucum hunc voce comple-
bant; jucunde per totum lucum effusus frigidus ros
pedes meus madefaciebat, et in me nihilominus
anima nullo solatio levabatur, qui antequam huc
venirem mœstitiæ subjectus, mœstus valde et hic
remanebam. Nihil ad me de susurrantibus quæ
mulcentia videbantur; mens quippe hominis, multis
et acerbis laborans ægritudinibus solatium, nullum
admittit, nec ullis oblectamentis continetur huma-
nis: animi motibus et cogitationibus inter se relu-
ctantibus corde volutatus, recollectus manebam.

17 *Quis fuerim, quis sim, quid futurus sim, non*
[*clare perspicio*, etc.]

Quis factus sum, inquit, a non esse in esse trans-
iens? Quis et nunc sum, qui natus fuisse dicor? Et
post hæc vanus quid flam? Nam nec ipse clare novi
quæ in principio via ad vitam, quæve inde cur-
rens præceps usque ad finem via; solutus deinde
quid flam, dic: nam nec ipse accurate scio, sed nec
iste qui sapientior quam ego gloriatur esse. Invo-
lucro corporis et imprudentiæ quasi densa nube
mens mea obtenebratur et sic erro, insipientibus
jactatus cogitationibus et nihil firmum in intelli-

(40) Carm. XIII, p. 86, ed. Colon. p. 945, ed.
Leuvencl. Carm. nunc XIV, p. 469.

(41) Cod., τεχνίτις.

(42) Bill., γθιδός; utrumque Homericum. — Οἷος
ἀπ' ἄλλων: ita etiam locutus est Apoll. Rhod.
I, 60, et Tryphiod. 221, et fortasse alii quoque
imitantes illum Homericum, οἷος ἀνευθ' ἄλλων, *Iliad.*
xxii, 59, in eadem formulâ v. οἷος pro μῦθος;

usurparunt, quare non omni ex parte verum esse
puto, quod Wernickius dixit ad Tryphiod. v. 490.
Cæterum ad hunc locum, ni fallor, respexit Mo-
schopolus in scholiis ad Hesiod. *O. et D.* 11, quan-
quam Gregorius eadem formulâ utitur etiam *carm.*
I, vers. 266; IV, 141; XIV, 22; L, 205; LIV, 7;
LVII, 7. Ed. nov pp 475, 559, 279, 1057, 295,
1075.

gentia accurate meditati mea est nec in somniis meis, de his quæ nosse cupio: nam Deum nosse cupio et non est qui Deum comprehendat. Dixi: Sapiens effluar, et sapientia longius recessit a me multo magis quam erat, et omnes isti contemptibiles et semper errantes corde, quibus crassæ istius carnis tenebrosa officit nebula interjacens. « Ille vero me est, » et seq. Ego, inquit, optime novi quod nec entium nec nascentium notionem accuratam ut oportet habeo: et hæc mea sapientia, scire quod nihil secure cognoscere possim. Quivis me sapientior, quem magis quam alios animæ decipit mendacium, quod est opinio mentis, temere et inconsiderate emittens fluxum verbum quo quæ nec vidit nec novit asserit homo. Et sic considerat: « Sum, dic quid est, » et seq. Tantum hic intendit divus interpret sapiëntiam Ecclesiastæ explanare dicentis vanitatem vanitatum et applicationem spiritus omnia; ita sane et Davidis sapiëntiam vanum hominem omnem canentem cum substantia ejus, qui non sit æstimandus ante plasantis eum conspectum. Eadem fiducia audens philosophat et ipse interrogans: Dicis quod sim, profer et demonstra quid sit illud? Nam in tribus temporis partibus omnino cuncta videntur, in præsentem nempe, in futuro et in præterito; sed præteritum jam non est, quippe quod præterivit; futurum non existit; et quoad præsens, cogitationis tempus est et subito aufugit, antequam mens contemplari valuerit, ipsum verbo rapidius avolavit. Sicut tempus ipsum, sic ego cui sors una affigitur cum tempore. Idem enim ordo temporis, et eorum quæ in tempore versantur; ipso corrente, eodem cursu involvuntur. Sic aliud existentie meæ cum tempore evanuit et aliud nunc possidere arbitror, sed aliud et me habiturum arbitratus fui, si tamen existens permanebam; nam mihi nihil certum, nihil stabile, nihil manens, nec similiter certus sum fore ut oculos injiciam in non firma nec certa, sed in perpetuo et indesinenter volutata quasi flumine turbido et ad perpetuum effluvium destinata.

29 *Quid me horum esse dices?* etc.

Dicens præsentem temporis partem et præteritam et futuram consortem hominis naturam quasi eandem cum tempore habentem, utraque continuo effluat, *Quid* inquit, horum trium esse me dices natum? Et certe transit quod natus sim. Sed futurum? et illud nullo modo est. Sed nunc existentem? Sed nec illud est, spiritum præit, ut dictum est, ipsius effluum et transitorium. Dices ergo, His deficientibus quid tandem sum? Tu doce me, si in te sapientie sermo sit, aut docentem audi vanum esse omnem hominem et nihil ultra: et nunc me qui hæc profero, sequaris illic manens; vide ne a te latenter sub temporis puncto recedam. Abundanter tibi sermonem probabit fluminis exemplum: quem-

(43) *Σοφίαν, εἶπα*, v. Eccle. vii, 24.

ταίαις περιφερόμενος ἐνομοίαις, καὶ οὐδὲν βέβαιον ἐν ἀκριβεῖ ἔχων καταλήψει οὐδ' ἐν ὄνειρῳ, ὧν εἰδέναι ποθῶ. Ποθῶ γὰρ Θεὸν γινῶναι, καὶ αὐτὸν οὐκ ἔστι καταλαβεῖν· σοφίαν (43), εἶπα, σοφισθήσομαι, καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν (44)· καὶ πάντες οὗτοι ταπεινοὶ καὶ δεῖ πλανώμενοι καρδίᾳ, οἷς ἡ τῆς παχέιας ταύτης σαρκὸς σκοτεινὴ ἐπακρέματα ἢ ἐπικείται ἀχλύς.

Κείνος δ' ἐστὶν ἐμεῖο, κ. τ. ἐξ.

Ἐγὼ μὲν, φησὶν, οἶδα σαφῶς, ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἢ γενομένων ἀκριβῶς, καθ' ὃ δεῖ γινῶναι, οἶδα· καὶ τοῦτο ἡ ἐμὴ σοφία, τὸ εἰδέναι ὡς οὐκ ἔστιν ἀσφαλῶς εἰδέναι οὐδὲν· ἐμοῦ δὲ σοφώτερος πᾶς, ὃν μᾶλλον τῶν ἄλλων τὸ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἀπατᾷ ψεῦδος, ὃ ἐστὶ νοδὸς οἰησὶς εἰκὴ τε καὶ ἀπερισκέπτως ἀπερουργομένη λογύβρια, ἃ οὐκ οἶδεν καὶ ἃ οὐκ ἐπίσταται θαυταῖσι μὲν. Σκοπεῖ δὲ οὕτως·

Εἰμι. Φράζε τί τοῦτο, κ. τ. ἐξ.

Ὁλος ἐνταυθοῖ τῷ θεηγόρῳ σκοπὸς τὴν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ σοφίαν σαφηνίσαι, ματαιότητα λέγοντος ματαιότητων καὶ προαίρεσιν πνεύματος τὰ πάντα· καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ Δαβὶδ, μάτην πάντ' ἀνθρωπῶν εἶναι μελωδούντος, καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ ὡσεὶ οὐδὲν καθορᾶσθαι ἐν προσώπῳ τοῦ πλάσαντος αὐτόν. Ἰσοδύναμα τούτοις φιλοσοφῶν πυκνᾶνεται καὶ οὕτως· Λέγεις ὅτι εἰμι· πρόσθεσθε καὶ τί τοῦτο εἰ φάναι. Καὶ γὰρ ἐν τρισὶ μέρεσι χρόνου πάντως τὰ ἴδια ἐνορᾶται, ἐνεστῶτι δὴλον ὅτι καὶ μέλλοντι καὶ παρεληλυθότι. Τὸ μὲν οὖν παρεληλυθὸς οὐκ ἔστι· παρῆλθεν γὰρ· τὸ μέλλον δὲ οὐπω πάρεστι· τὸ ἐνεστῶς δὲ οὐ φθάνω νοῆσαι παρὸν, καὶ παρεδραμεν εὐθύς, οὐ φθάνω τῷ νῦν καταλαβεῖν· καὶ αὐτὸ θᾶττον ἢ λόγος οἴχεται ἀποπτάν. Οὕτως ὁ χρόνος αὐτὸς, οὕτως καὶ γὰρ, ὅτι εἶναι συμπαράρρει τῷ χρόνῳ· συστοιχεῖ γὰρ τῷ χρόνῳ τὰ ἐν χρόνῳ καὶ τῇ βροῇ τοῦτου συνέπεται καὶ τῇ ἀποβροῇ συναπορρεῖ. Οὕτως ἄλλο μὲν τῆς ἐμῆς ὑπάρξεως τῷ χρόνῳ συναπῆλθεν, ἄλλο δὲ νῦν οδομαι ὑπάγειν, ἄλλο δ' ἔσεσθαι ὑπείληφα, εἰ γε ἄρα καὶ ἔσομαι· οὐδὲν γὰρ ἔγωγε βέβαιον, οὐδὲν ἀραρὸς, οὐδὲ μόνιμον, οὐδὲ ὡσαύτως ἐστῶς ἐστὶ θεωρεῖν ἐν τῷ μὴ ἰδρυμένῳ, μηδ' ἐστῶτι, ἀλλ' ἀνάτως καὶ διηνεκῶς ὡς θολερῶ ποταμῷ κατεπειγομένῳ, καὶ τὸ βεῖν συνεχῶς χαρακτηριζομένῳ.

29 *Τίπτε με τῶνδ' ἐρέεις;* κ. τ. λ.

Εἰπὼν σύστοιχον εἶναι τῷ ἐνεστῶτι τοῦ χρόνου μέρος καὶ τῷ παρεληλυθότι καὶ τῷ μέλλοντι τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, ὡς συμφυῶς αὐτῷ ἔχουσαν, καὶ αὐτῷ συνεχῶς συμπαράρρουςαν, *Τί με*, φησὶ, τῶν τριῶν ἐρεῖς εἶναι; Ὡς γεγονότα; καὶ μὴν παρῆλθε τὸ γεγονός· ἀλλ' ὡς γενησόμενον; καὶ τοῦτο οὐπω ἔστιν· ἀλλ' ὡς νῦν ὑπάρχον; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔστι, νοῦ θᾶττον, ὡς εἰρηται, παράρρειον τε καὶ παροδεῦον. Ἐρεῖς οὖν· Καὶ τί λοιπόν εἰμι ἐγώ; Σὺ διδάξον, εἰ σοὶ λόγος ἐνεσσι σοφίας· ἢ διδάσκου, ὅτι πλην μάτην πᾶς ἀνθρώπος· καὶ νῦν πρόσθε μοι ἐνταυθοῖ μένων, ὡς φθέγγομαι ταῦτα· ὅρα μὴ σε διαφύγω στιγμῇ διαλαθῶν χρόνου. Ἀποχρώντως δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ σοὶ παράδειγμα πιστώσεται τὸν λόγον. Ὡ;

(44) *Cod.*, ὑπὲρ, ὃ ἦν· ἀνθρωπῶν, πάντες καὶ.

γάρ ἀμήχανον τὸν ποταμὸν περῶντα δις τῷ αὐτῷ ὕδατι τὸν πόδα βᾶναι, οὕτως οὐδὲ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ὃν πρῶτον εὐρακας, ἀπαρλλάκτως ἐσαυθίς βᾶει τὸν αὐτόν. Καὶ γὰρ τῷ κῶ μὲν ἐν βουλευμασι καὶ διανοήμασι συνεχῶς μεταβαλλόμενος, οἷα ἄνθρωπος ἀνίθρυτος καταθεωρεῖται ἐν αὐτοῖς, εἰ μὴ του Θεοῦ ὁ ὢν ἀεὶ καὶ τὸ ῥῆμα Κυρίου μένον ἐν αὐτῷ, τὸ ἐστὼς καταδείκνυσι καὶ μόνιμον, τῇ ψυχῇ δὲ ταῖς τε λαλιαῖς καὶ αἰσθήσεσι, ταῖς τε φαντασίαις καὶ ταῖς ὁρέξεσιν ἀβέβαιος καθορᾶται καὶ ἀστήρικτος, ἀενάω κινήσει κατ' αὐτὰς διαμειθόμενος· τῷ σώματι δὲ πάλιν ταῖς τε μεταβάσεσι κατὰ τὸν τόπον, ταῖς τε διαθέσεσι καὶ ἔξεσι καὶ χροαῖς ἀλλοιούμενος καὶ ἀεὶ μετατρέπόμενος, ἀπαυστον ἔχει τὴν τροπὴν. Οὕτω μὲν κατὰ τὸ συνεχὲς τοῦ χρόνου καὶ ἀεὶ ῥύτον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καταδείκνυται ματαία· κατὰ τὸ ὀλοσχερῶς δὲ ἡ παχυμερῶς θεωρούμενον, οὕτως σκεπτέον.

Ἦν κάρως ἐν χροῖ, κ. τ. ἐξ.

Ὅσπερ ὁ Λεὺ γέγραπται ἐν τῇ ὁσφύϊ τοῦ πατρὸς εἶναι Ἀδραὰμ (45), οὕτω καὶ πᾶς ἄνθρωπος πρὸ τοῦ γεννηθῆναι, ἐν τῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φύσει νοούμενος, ἔπειτα εἰς τὴν ὑποδεξαμένην αὐτὸν μητέρα διὰ τῆς συνουσίας μεταβαίνων, κοινὸν μετὰ ταῦτα κρέας ἀμφοῖν τοῖς τεκοῦσιν ἐν τῇ μητρὶ γαστρὶ βρεφουργούμενος καθίσταται· ἐν ἀρχῇ δὲ τῆς βρεφουργίας, ἀδιάκριτον καὶ ἀδιάρθρωτον ὃν τὸ κρεάδιον, οὔτε βροτὸς, οὔτ' ἄνθρωπος δύναται καλεῖσθαι, ἀσχορῶς ἀνεῖδον ὃν καὶ ἀκαλλές, οὔτε λόγου μετεσχηκός, οὔτε νοός· τοῦ γὰρ ταῦτα παρὰ τῷ ἐμβρύῳ τῷ ὡς ἐν τύμβῳ τῇ μητρικῇ νηδύϊ ἐνεχόμενον; ὡς ἐν τάφῳ γὰρ ταύτῃ περιεληπταί· δι' ὃ καὶ ἐπιφέρει· « Δισταφές ζῶντες ἐπὶ φθοράν· » τολανιστικῶς τοῦτο λέγων καὶ ἐποικιζόμενος. Ὡς ἀπὸ τάφου γὰρ τῶν μητρικῶν χωρίων ἐξίόντες, καὶ ζῶντες, ὀδεύομεν ἐπὶ φθοράν, ἡ ἐστὶ δευτέρος τάφος, καὶ τοῦ πεπηγότος σώματος διάλυσις· ἦν δὲ, φησὶν, ὠδεύσαμεν ὀδὸν, καὶ ζωὴν ἐν τῷ βίῳ ζηταί μετὰ σώματος ἐδόξαμεν, οὐδὲν ἄλλο μοι ἢ ἐτῶν δαπάνη, καὶ χρόνου κένωσις, ἔτσι παρέλευσις, δοκεῖ· αὕτη δὲ μοι καὶ ὀδυνηρὸν καὶ ἐπίπονον γῆρας καταχει. Τοιαύτη μὲν ἡ ἐπίκτητος ζωὴ, ἀπὸ τάφου ἀρξίμενη καὶ καταλήγουσα εἰς τάφον· εἰ δὲ με ἄλλος αἰὼν, καὶ ζωὴ ἀφθαρτος καὶ αἰώνιος, καθὼς γέγραπται, λυθέντα τοῦ σώματος διαδέχεται ἐκεῖ, σκέψαι, ὦ οὔτος, ὁ θεῖός φησὶν ἱερολόγος, μὴ ποτε ἡ δοκούσα μὲν αὕτη ζωὴ ἔχη τέλος τὸν μόρον καὶ τὸν θάνατον, ἡ τελευτῆ δὲ ζωῆς ἀθανάτου ὀδοποιήσις σοι καὶ πρόξενος καθίσταται, ἐμπαλιν ἢ ὑπονοεῖς. Σὺ μὲν γὰρ τεθνᾶναι πάντως τὸν τελευτῶντα ὑποπτεύεις, ὁ δὲ τῷ λυθῆναι τῆς ζωῆς ταύτης, ἀριστα δηλαδὴ βιώσας, πρὸς τὴν ἀληθινὴν μετέβη ζωὴν.

45 Οὐδὲν ἔφην, κ. τ. λ.

Ἀποδείξας ματαίαν καὶ οὐδαμινὴν τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ὡσεὶ οὐδὲν οὖσαν τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, ἀποδυσπετεῖ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς ἀλγεσι καὶ ταῖς ἐπαρχομέναις ἀνθρώπῳ συμφοραῖς, Οὐδὲν ἔφην, λέ-

admodum pronum flumen bis eadem aqua pedes tingere impossibile est, sic nec eundem hominem quem primo vidisti rursus eadem habitudine videbis. Nam quoad voluntatem, intentionibus et propositis indesinenter mutans, immoderate instabilis homo in istis cernitur, donec Deus in æternum existens et in ipso manens Verbum Domini stabilia et perdurantia ostendat; quoad animam sensualem, vaniloquiis et affectionibus, phantasias et appetitibus, inconstans apparet et diversus, perpetuis motibus in his immutatus; quoad corpus adhuc et statibus secundum occasiones et constitutione et colore vitali commutans et semper vicissitudinibus obnoxius, incessantem mobilitatem ostendit. Sic per assiduum tempus et semper fluens vanitatem præ se fert humana natura, sic considerata sive in toto, sive crassis in partibus. « Præsens eram in carne, » et seq. Quenadmodum scriptum est in lumbis Abraham patris fuisse Levi, sic et omnis homo antequam nascatur patris sui in natura conceptus, deinde in concipientem matrem per commercium transiens, inde communis caro amborum fit parentum in vulva matris feturatus; verum fetura in principio cum sit informis caro et quæ internosci nequeat, nec mortalis nec homo vocari potest, turpe aliquid sine lineamentis et sine decore est, sermone carens et intellectu; quomodo enim hæc essent in fetu quod quasi in sepulcro in vulva matris coarctatur? Nam tanquam in tumulto ibi includitur, inde addit: « Bis sepulcrales viventes ad corruptionem, » adgemens his verbis atque lugendam vicem miserans. Nam quasi e tuniba e maternis vicibus exeuntes et viventes iter agimus ad corruptionem quæ est alterum sepulcrum et coagulati corporis solutio; et quam, inquit, viam cucurrimus, quam vitam in sæculo degere cum corpore visum sumus, hæc nihil nisi annorum impensa et temporis evacuatio aut consumptio a me æstimatur. Ipsa mihi effundit doloribus et ærumnis confertam senectutem. Ea est fatalis vita a tumba incipiens, ad tumbam desinens; si vero mundus alius, vitæque incorruptibilis et indissolubilis, sicut scriptum est, a corpore solum me ibi recipit, vide, o tu, fatur divus sancta prædicans, ne forte quæ apparet vita, finem, supplicium et mortem habeat, et vitæ præsentis finis iter tibi et causa adsit vitæ immortalis longe aliter quam putas; tu quidem totaliter mori suspicaris morientem, qui autem ab hac vita solvendus optime omnino vixerit, ad veram transibit vitam.

45 Nihil sum, etc.

Postquam vanam et nullius pretii hominis naturam demonstravit et tanquam nihilum substantiam ejus; minime facit reliquum de doloribus et supervenientibus in hominem calamitatibus dicens: Natus

(45) Alludit ad id quod ait Apostolus ad Hebr. vii, 5.

sum quasi nihil, nihil sum; et cur tot malis superabundanter confectus opprimor, quasi bene constans essem factura et valida et robusta? Etenim quemadmodum Deo et cœlestibus quod ad essentiam et potentiam et gloriam in excelsis et beatitudinem spectat indissolubile est et immutabile; sic et hominis naturæ indissolubile et adhærens est et immutabile infelicem esse semperque alios aliis vitæ ærumnis et miseriis urgeri. Ex quo primum e vulva matris exiens in terram cecidi,ploratus ab oculis emis; mihi ergo manifestum profecto signum hoc est, hoc testimonium, quot et quantis obiviam ero lugendis et malis qui priusquam vitam delibem, lacrymas ab oculis fundo. « Terram quamdam foris liberam, » et seq. Est, inquit, terra et insula in qua belluarum genus non vivit, et est locus tostus quo non appropinquat frigida nox; ærumnas autem vitæ et labores nemo gloriabitur quod intactus et indomitus hic subterfugerit. Sed quædam miseræ hominum vite dura recenset et dicit: Sunt debilitas et paupertas, corporis variæ infirmitates et vitæ necessariorum egestas, partus et triste fatum, aut dolores parientium et pro educatione prolis sese consumentium, odium et in proximum invidiæ, et injusti viri et scelerati ab egentibus necessaria vitæ rapientes, more belluarum in mari et super terram miseros consumunt, et omnem hanc vitam ærumniosam et doloribus affluentem hominibus inducunt. « Damna quidem et omnino, » et seq. Quod dicit, illud est: Mala quæ homines esse putant ac molesta, pleraque reputavi omnino injucunda et ærumnosa omnique solatio destituta; bonorum quæ eo nomine designantur molestia immune nullum profecto vidi, ex quo lethifera a ligno degustatio et homicidiæ invidia amarum et acerbam mihi transgressionis pœnam attulit.

ἔχοντα παραψυχὴν παρομαρτοῦσαν· τῶν ἀγαθῶν δὲ ἐν βίῳ κατωνομασμένων οὐδὲν ἄμοιρον λύπης παντάπασι τεθέσθαι, ἀπ' οὗ ἡ ὀλεθρία τοῦ ξύλου γεῦσις καὶ ὁ τοῦ ἀνδροκτόνου φθόνος πικρὰν μοι καὶ ἀλγερὰν τῆς παραβάσεως τιμωρίαν ἐναπήμεσεν.

59 *Hæc tibi, caro, dicta sint, non facile sanabili, etc.*

Ad te ergo, o caro, sanatu difficilem, inmedicabilem forte hæc a nobis: nam hoste amœna te utor et semper militanti; hostis debita semper inimica placens caro, tum sæpe cooperans ad bona, tum ordinarie propensa ad malorum abyssum. Feræ blandienti mihi similis videris et adulanti, et interdum acerbè mordenti; et igni calefacienti similibo, sed et simul vehementer refrigeranti; quod insolitum, eoque magis mirum est, si forte ad finem totum mihi benevola fieres pacemque dares; tibi ergo, o caro, hæc dicta sint, sed et tibi animæ ipsi dicentur prout justum est. « Quis? Unde? aut quid es? » et seq. Quis et unde, et quid es secundum naturam, dic si habes; quis te mortuum ferentem aut corpus ferentem plasmavit? Quis undequaque oneratam et ad terram religatam catenis validis vitæ religavit? Quomodo commista es? Quomodo

γων, οὐδὲν εἰμι. Καὶ ἵνα τί τοσοῦτοις ταλαιπωροῦμαι κακοῖς, ἐνδαπανώμενος, ὥστε πεπηγὸς ὄν πρῶγμα καὶ ἰσχυρὸν καὶ στερρόν; Καὶ γὰρ ὡσπερ Θεῷ καὶ τοῖς θεοῖς τὸ κατ' οὐσίαν, καὶ δύναμιν, καὶ δόξαν τὴν ἀνωτάτω, καὶ μακαριότητα, ἀτρεπτόν τέ ἐστι καὶ ἀμετάβολον· οὕτως ἀνθρώπου φύσει τὸ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ αἰεὶ τοῖς τοῦ βίου διαπονεῖσθαι ἄλλοτε ἄλλοις ἐπιπόνοις καὶ ἀλγερῶις, ἀτρεπτον ὑπάρχει καὶ συμφυὲς καὶ ἀμετάθετον· ἐξ οὗ δὴ τὸ πρῶτον τῶν μητρικῶν λαγόνων ὀλισθαίνων, καὶ εἰς γῆν ἐκπεσῶν, δάκρυον ἀφῆκα τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ γὰρ μοι τοῦτ' δηλαδὴ σύμβολον ἐναργεῖς, τοῦτο γίνεται τεκμήριον, ὅσοις καὶ οἷσις μέλλω συναντήσεσθαι λυπηροῖς καὶ κακοῖς, τὸ πρὶν ἢ τοῦ βίου ἀψασθαι δάκρυον ἐξ ὀφθαλμῶν ἀφείναι.

Χώρη μὲν τιν' ἄθηρον, κ. τ. ἐξ.

Ἔστι, φησὶ, χώρα, καὶ νῆσος, ἐν ἣ ἠθρῶν ἀγρίων οὐ διατᾶται φύσις· καὶ ἐστὶ τόπος κατακακαυμένος, οὗ κρυερά οὐ προσεγγίζει νιφάς· τῶν λυπηρῶν δὲ τοῦ βίου καὶ τῶν μόχθων οὐδεὶς καυχῆσεται ὡς ἀδάμαστος καὶ ἀγευστος ἐναυθα διαφυγών. Ἄλλα τινὰ τὰ δυσχερῆ (16) τοῦ ταλαιπώρου τῶν ἀνθρώπων βίου κατ' εἶδος ἀναριθμεῖται, καὶ φησιν· Ἄδρᾶνεια καὶ πενία, σώματος ἀρρώσται ποικίλαι καὶ ἐνδειαὶ τῶν ἐπιτηδείων πρὸς ζῶην, τόκος καὶ μῦρος, ἦτοι κακοπάθεια ταῖς τικτούσαις καὶ περὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἐκγόνων πονουμέναις, ἔχθος καὶ αἱ πρὸς τοὺς γειτονοῦντας ἔχθραι, καὶ ἀδικοὶ ἄνδρες καὶ ἀμαρτωλοὶ, τὰς πρὸς τὸ ζῆν τῶν ταπεινοτέρων ἀρκύμενοι ἀφορμὰς, ὅμοιον τρόπον τοῖς ἐν θαλάσῃ θηροῖ καὶ τῇ ξηρᾷ κατατρίβουσιν αὐτοὺς, καὶ πάντα τὸν βίον ἀλγερὸν καὶ ἐπώδυνον τοῖς ἀνθρώποις καθιστῶσιν.

Πήματα μὲν καὶ πάμπαν, κ. τ. ἐξ.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τῶν παρ' ἀνθρώποις λεγομένων κακῶν καὶ δυσχερῶν πολλὰ κατενόησα παντελῶς ὄντα ἀτρεπῆ καὶ λυπηρά, καὶ οὐδεμίαν ἐν βίῳ κατωνομασμένων οὐδὲν ἄμοιρον λύπης παντάπασι τεθέσθαι, ἀπ' οὗ ἡ ὀλεθρία τοῦ ξύλου γεῦσις καὶ ὁ τοῦ ἀνδροκτόνου φθόνος πικρὰν μοι καὶ ἀλγερὰν τῆς παραβάσεως τιμωρίαν ἐναπήμεσεν.

59 *Σοὶ μὲν δὴ, σάρξ, τοῖα δυσάλθει, κ. τ. λ.*

Πρὸς σὲ μὲν οὖν, ὦ σὰρξ, δυσάλθη τε καὶ δυσίατον ὑπάρχουσαν τοιαῦτα παρ' ἡμῶν· καὶ γὰρ ἐχθρῶ σοι εὐμενεὶ χρώμαι καὶ φιλοπολεμοῦντι ἀεὶ. Φιλεχθρὸς αἰεὶ δυσμενῆς, ἡ σὰρξ φίλος, τὸ μὲν συνεργὸς πρὸς τὰ καλὰ πολλάκις, τὸ δ' ἐκτόπως βριθουσα πρὸς κακῶν βάθος· θηρίῳ γὰρ εἰοῖναι μοι δοκεῖς προσσαίνοντι μὲν κολακικῶς, δάκνonti δ' ἐνίοτε πικρῶς, καὶ πυρὶ θερμαίνοντι παρομοιάτω, ἀλλ' αὐτῷ τούτῳ καὶ ψύχοντι σφοδρῶς· ὃ καὶ παράδοξον, μείζον δὲ θαῦμα, εἴ ποτε κἀν ἐς ὑστερον τὸ ὅλον μοι εὐμενῆς γένοιτο καὶ εἰρηνεύοις. Σοὶ μὲν οὖν δὴ, ὦ σὰρξ, ταῦτα προσειρήσθω· ἀλλὰ καὶ σοὶ τῇ ψυχῇ αὐτῇ τὰ καθήκοντα ῥηθήσεται.

Τίς; πόθεν; ἢ τί πέλεις; κ. τ. ἐξ.

Τίς καὶ πόθεν καὶ τί κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆν εἰ, φράσον, εἴ σοι παρόν· τίς δὲ σε νεκροφόρον, ἦτοι σωματοφόρον, ἐποίησατο, στερεοῖς ἐν δεσμοῖς τοῦ

(16) Codex ἀλλὰ τινὰ τὰ δυσχερῆ.

βίου καταθήσα; πανταχόθεν βαρυνομένην καὶ συν-
ελασμένην εἰς γῆν; πῶς ἐμίγησ; πῶς ἐκράθης,
πνεῦμα οὔσα, τῷ βάρει τοῦ σώματος; πῶς δὲ νοῦς
πέλουσα, σαρκὶ κραθῆναι κατεδέξω; κούφη δὲ
τυγχάνωσα πῶς ἄχθος φέρεις; Ταῦτα γὰρ ἀντικεί-
μενα ὡς ἐναντία ἀλλήλοις διαμάχεται.

69 *Εἰ μὲν δὴ σάρκεσσιν ὁμόσπορος ἐς βίον ἦλ-*
[θεσ, κ. τ. λ.]

Προσλαλήσας τῇ σαρκὶ πρῶτον, εἶτα τῇ ψυχῇ,
ὅσα θεοληπτούμενον ἄνδρα προσλαλεῖν ἐχρήν, αὐθις
πρὸς τὴν ψυχὴν περὶ τῆς κατ' αὐτὴν γενέσεως καὶ
πρὸς τὸ σῶμα συγκράσεως διαλέγεται θεοφορού-
μενος, *Εἰ μὲν ἄμα, λέγων, τῷ σώματι καὶ αὐτῇ,
ὦ ψυχῆ, συσπειρομένη, τῇ μητρὶ γαστρὶ συγκα-
τεβλήθης, καὶ οὕτω παρῆλθες εἰς τὸν βίον, ὧ μοι
τῆς συζυγίας διὰ μακροῦ ἀπολομένης! Καὶ γὰρ
εἰκῶν εἶναι Θεοῦ φρονῶν καὶ μεγαλαυχῶν, μαργο-
σύνης αἰσχρᾶς καὶ ἀτίμου βέουσεως ἀποτετέλεσμαι
εἰδός. Δισχύνομαι δὴ οὖν μητέρα τιμῆς, φημί δὴ τῆς
εἰκῶνος, τὴν τῆς σαρκὸς ἀκόλαστον λέγων ἢ ὑπονοῶν
ἐπιθυμίαν· εὐλαβοῦμαι καὶ δέδια μητέρα τῆς ψυχῆς
τὴν βεῦσιν εἰπεῖν, ὅτι αὐτῇ μὲν ἐφθαρται εἰς σῶμα
παγίσσα βροτοῦ, ὃς νῦν μὲν ὀράται βροτὸς γενεσιουργ-
γηθεῖς, αὐθις δὲ οὐδὲ βροτὸς, ἀλλὰ κόνις ἐσόμενος τὸ
τελευταῖον. Εἰ οὖν, ὦ ψυχῆ, τῇ σαρκὶ συγκατεσπά-
ρης, μὴ ποτε καὶ συγκαταφθαρῆ[ς].*

Εἰ δὲ σὺ γ' οὐρανίη τις, κ. τ. ἐξ.

Ἐἴπερ, φησὶν, οὐχ ὁμόσπορος, ὦ ψυχῆ, γέγονας τῷ
σώματι, ὡσπερ οὐδ' ὁμοφυής (πῶς γὰρ; ὅτι τὸ μὲν
χοῦς καὶ ἐπάγη ἐκ χοῦς, σὺ δὲ οὐρανίας κομπάζεις
φύσεως εἶναι καὶ ἀφθάρτου), ὅθεν ἔφυς, σαφήνισον
ἡμῖν· εἰ μὲν Θεοῦ ἄμα ἢ πνεῦμα, καὶ λάχος, ἦτοι
κλήρος, ὡς οἶει, καὶ μερίς, βίψον ἀτασθαλίαν πᾶσαν
ἀδικίας τε καὶ πονηρίαν, καὶ συνθήσομαι· καὶ γὰρ
οὐδὲ ἔξεσι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καθαρῶ φύσει μοῖραν ἢ
ἀπόβροτον ὑπάρχουσαν, κακὴν εἶναι ἢ ρύπου κἄν
ὀπωσοῦν ἐν μεθίξει καθεστάναι· οὐδὲ γὰρ σκότος
ἡλίου πέφυκεν ἐνέργημα, οὔτε πονηροῦ καὶ ζοφώ-
δους πνεύματος φῶταυγον (47) πνεῦμα ἢ ἀγαθουργ-
τὸν ἐξέφυ· τὸ ὅμοιον γὰρ κατὰ φύσιν ὅμοιον γεννᾷ.
Πῶς οὖν σὺ, ὦ ψυχῆ, ταῖς τοῦ Πονηροῦ κακαῖς ἐπι-
θέσεις τοσοῦτον τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ
παρατρέπη καὶ παρεξελάνη, καίπερ, ὡς φῆς, οὐ-
ρανίη καὶ ἀγαθῷ πνεύματι συγκεκραμένη; Καὶ γὰρ
εἰ βοηθὸν ἔχουσα τοιοῦτον, ἐπὶ τοσοῦτον βρίθεις πρὸς
τὴν γῆν καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ χεῖρον καταρρέπεις, τίς ἂν
εἴης ἐστέρημένη βοηθείας; Αἶ αἶ τῆς πανωλέθρου
κακίας ἀμίκτως πρὸς τὸ ἀγαθὸν διακειμένης!

Εἰ δ' οὐ μοι θεοῦ σὺ, κ. τ. ἐξ.

Εἰ μὴ οὐρανία καὶ ἐκ τοῦ ὑπερουρανοῦ Θεοῦ ἢ
σὴ φύσις καὶ οὐσιώσις, ὦ ψυχῆ, πέλει, δέος μοι σφό-
δρα μέγα, καὶ ἀγωνία, καὶ φόβος ὑποτρέχει, μὴ ποτε
κενῶ δοξαρίῳ φυσιοῦμαι, καὶ γαυριάματι μετεωρίζο-
μαι, εἰκῆ πλάσμα καὶ εἰκῶν Θεοῦ εἶναι μεγαλαυχῶν.

87 *Πλάσμα Θεοῦ παράδεισος, Ἐδέμ, κ. τ. λ.*

Εἰπὼν οὐρανίαν εἶναι τὴν ψυχὴν, ὡς πλάσμα
Θεοῦ τοῦ ὑπερουρανοῦ, δι' ὃ καὶ βοηθουμένην ὑπ'

spiritus cum sis, onere corporis domita es? Quo-
modo animus cum sis, imperium carnis coacta es
recipere? Pondere immunis quid pondus fers? Nam
hæc sibi invicem contraria inter se repugnant.

69 *Quod si cum carnibus nata in vitam venisti, etc.*

Postquam carni primum, dein animæ, sicut Deo
concitante loqui decebat virum, locutus est, ite-
rum cum anima de ipsius natura et cum corpore
de ejus mistura conversatur divino spiritu afflatus:
Siquidem, inquit, cum corpore et ipsa, o anima,
inspirata e matris gremio existi et ad vitam veni-
sti, væ mihi ob conjunctionem lente pereuntem! Nam
imago Dei quod sim cogitans et glorians, de-
mentis turpis et ignominiosæ originis perficior
filius. Erubesco ergo matrem honoris, dico ima-
ginis, infrenatam dicere aut suspicari carnis cu-
peditatem; pio affectu et tremente vereor matrem
animæ influxionem memorare, quia ipsa qui-
dem cum corruptione seminatur in corpus mor-
talis coagulata, qui nunc videtur mortalis crea-
tus, postea vero jam non mortalis, sed pulvis futu-
rus in finem. Si ergo, o anima, in carne seminata
sis, vide ne simul corrumparis. « Si vero cœlestis
tu... » et seq. Si, inquit, non ex simili origine, o
anima, prodiisti, ac corpus, nec a simili loco ge-
nita es, quid? Illud quidem terra et sumptum est e
terra, tu tamen cœlesti natura et incorrupta glo-
riaris? Unde orta es, indica mihi: si a Deo hali-
tus et spiritus es, et pars aut hæreditas, ut opina-
ris, et portio, omnem malitiæ thesaurum et mali-
gnitatem projice, et consentiam. Etenim non licet
boni et puri partem naturaliter aut emanationem
esse malam aut quantulo libet modo fecis partici-
pem esse. Nam nec tenebras genuit solis efficacia,
nec mali et tenebrarum spiritus efficacia spiritum
illuminantem et bona operantem genuit: nam si-
mile sibi secundum naturam quælibet res gignit:
quomodo ergo tu, o anima, in malos Mali conatus
adeo a recta ratione et a bono declines et ir-
rumperes, licet, ut dicis, cœlesti et bono spiritui
commiscearis? Namque tali fruens auxiliante si
tantum prosternaris in terram, sicque ad pejora
te extendas, quid auxilio orbata remanebis? Eheu
letalitatis malitiæ absque mistura pro bono impoten-
ter jacentis! « Si non a Deo tu mihi, » et seq. Si
non est cœlestis nec ab altissimo Deo natura tua
et substantia, o anima, magnus valde timor et tre-
mor et lucta occurrit, ne forte vana gloria tumescat
et arrogantia me exaltet, creaturam et imaginem
Dei me jactans.

87 *Figmentum Dei paradisis, Eden, etc.*

Dicens cœlestem animam tanquam Dei altissimi
plasma, ideoque ab ipso adjunctam, quædam inter

(47) *Φῶταυγον*, sic cod.; addubitavit hanc formam Schneiderus.

maxima auxilia quæ pro ipsa præstitit memorat. Primo ergo paradysum in Eden in animæ hominis favorem plantavit; et primum decus gloriamque perfudit in ipsum quem ad imaginem similitudinemque suam plasmavit; deinde in auxilium ipsi dedit mandatum quo observato immortalitatis et deificationis spes promittebatur. Admissa vero transgressione in irrequietam vitam istam, peccatis abundantem et mortalem inde lapsam noxiam, sic sine adjutorio non neglexit hominum amator. Diversis institutorum generibus sive generalioribus, sive magis specialibus impietates et impiorum in ipsum indigne acta juxta justitiam insecutus est: sic paulatim sui ipsius agnitionis instituta dabat; et aqua morti deditum inundavit mundum et fulguribus incendium spargentibus Sodomorum lasciviam in cinerem redegit. Deinde post hæc aliud remedium aut auxilium peccatoribus lex scripta per Moysem insinuavit. Quorum omnium fortissimum, Domino dignissimum et pietatem erga homines spirans, ipse in temporum plenitudine, sinum Patris non relinquens Filius unigenitus Dei, Verbum, supremam Dei naturam humanæ conjunxit, totus secundum hypostasim tota natura humana sese includens ineffabiliter, ita ut Deus impassibilis manens, passionibus meis a parte humana patiens, fortitudinem et vires mihi præberet, et me mortalem ipso consuminante deum efficeret. Adeo ergo, ait anima a Deo illuminata et divina revelans, mihi præstitis ab optimo boni amatore beneficiis, præpotentem ut et perillustrem habeo animam. Verum suum more qui se occidere quasi furunt, corde volenti in ferrum ruentes, ad mortem quæ ob peccatum nobis impendet præcipites festinamus.

Ecquod vitæ bonum Dei lux? et seq.

In iis quæ reperiuntur in hæc vita quid testificandum est bonum? Unanimiter respondebitur, lumen: Nam, inquit, vidit Deus lumen quod esset bonum; et quid aliud melius aut jucundius esset eorum quæ sunt in vita? Sed et ne ipse particeps sim aut fruar majori parte ipsius me invidiæ et odiosæ privant tenebræ, aciem oculorum obscurantes, nec mihi plus hujus remanet luminis si pie vivere reputor. Quinimo majus lumen videtur apud impios, unde me oculorum acie hebetem precatur idem cum illis visu prospere assequi, licet alia ex parte infirmitate laborem et onerem et ægrotans sim et jacens et abjectus: verum Dei timor me humilem diu noctuque cogitationibus conturbatum et consumptum facit.

Ille me superbus supinum impulit retro, et seq.

Ille superba vita et excelsa, illa mollis et crudelis et languida in voluptatibus, pede terens illa et a propensione in progressum reprimens me retro repellit: Dixi, inquit, et timores et metus et tremores quibus te torquet, Tartarum tenebrosam,

(48: Cod. νοσιλεύμενος.

αὐτοῦ, ὑπόμνησιν αἰ' ὀλίγων τῶν μεγίστων αὐτοῦ βοηθημάτων, ὧν ὑπὲρ αὐτῆς εἰργάσατο, ποιῆται. Πρῶτον οὖν τὸν παράδεισον τὸν ἐν Ἐδέμ διὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐφύτευσε ψυχὴν· καὶ πρῶτον μὲν κλῆος αὐτῷ κατέχευε καὶ δόξαν, κατ' εἰκόνα πλάσας ἰδίαν καὶ ὁμοίωσιν· ἔπειτα ἐντολὴν αὐτῷ δεδώκει εἰς βοήθειαν, ἥς τῆς ἀθανασίας ἐλπίς καὶ θεώσεως ἐπήγγελετο παραδόσεως δὲ γενομένης, καὶ εἰς τὸν ἐμπαθῆ ταυτοὶ βίον καὶ ἁμαρτητικὸν καὶ θνητὸν τοῦ παραβηχότος ἐκείθεν ὀλισθήσαντος, οὐδ' οὕτως αὐτὸν ὁ φιλόανθρωπος ἀβοήθητον παρείδεν, διαφόροις δὲ τρόποις παιδείας καθολικωτέροις καὶ μερικωτέροις τῆς ἀσεθείας καὶ ἀθεσίας τῶν εἰς αὐτὸν ἀσεβοῦντων ἐν δικαιοσύνῃ μετερχόμενος, οὕτω κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπίγνωσιν ἐπαιδαγωγεῖ· καὶ ὕστερ μὴ κατακλύσας τὸν κόσμον ὀλέθρῳ παραδέδωκε, κεραινοῖς δὲ πρηστηρίοις τὴν τῶν Σοδομητῶν ἐξετέφρασεν ἀσέλγειαν· ἔπειτα μετὰ ταῦτα ἄλλο λαμὰ, ἦτοι βοήθημα, τοῖς ἁμαρτάνουσιν ὁ γραπτὸς νόμος διὰ Μωσέως παρεισήληθεν· τὸ πάντων κράτιστον, κυρωτάτων τε καὶ φιλοανθρωπιότατον, αὐτὸς ἐν τῷ τῶν χρόνων πληρώματι τῶν πατρικῶν οὐ διαστὰς κόλπῳ ὁ μονογενὴς Θεὸς Λόγος τὴν θεαρχικὴν φύσιν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνεκράσεν, ὅλος ὅλη καθ' ὑπόστασιν ἀπορρήτως συνενούμενος, ὅπως ἂν Θεὸς ἀπαθὴς μένων, τοῖς ἐμοῖς δὲ πάθει τῷ ἀνθρωπίνῳ μέρει παθῶν, ἰσχύῃ τε μοι καὶ δύναμιν παράσχοι, καμὲ τὸν βροτὸν, θεὸν ἀποδείξειε τελεσιουργήσας. Τοσοῦτον οὖν μοι, φησὶν ἡ θεοπτικωτάτῃ ψυχῇ καὶ θεορρήμων, τῶν ὑπὸ τοῦ φιλαγάθου παρεσχημένων εὐεργετημάτων, ὅμως ἀδάμαστον ἐτι καὶ ὑπερήφανον ἔχω τὴν ψυχὴν· σὺν δὲ τρόπον αὐτοφόνῳ μανίᾳ καὶ καρδίας αὐθαίρετῳ ῥοπῇ πρὸς τὴν σίδηρον, εἴτουν τὸν δι' ἁμαρτίας ἀπειλούμενον ἡμῖν θάνατον, σπουδῇ χωροῦμεν.

Τίτι' ἀγαθὸν βιώσιο; Θεοῦ φόδος, κ. τ. ἐξ.

Τί ποτὲ ἐστὶ τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ μαρτυροῦμενον καλόν; Πάντως συνομολογήσεις τὸ φῶς. Εἶδεν γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν· τί δ' ἂν καὶ εἴη ἄλλο βέλτιον ἢ ἦδιον τοῖς ἐν τῷ βίῳ; ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ μεταλήψεως ἢ ἀπολαύσεως τὸ πλεῖον μέρος ἡ φθονερά με καὶ στυγητὴ ἀποστερεῖ σκοτία, τὸ ἄξυδερκὲς τῆς βλέψεως ἐξείργουσα, καὶ οὐδὲν ἐμοὶ τοῦ φωτὸς τοῦδε πλεόν ὡς εὐσεβεῖν νομιζομένῳ· μάλλον μὲν οὖν τὸ πλεῖον τοῖς ἀσεβοῦσιν ἐνορασθαί, καμὲ ἀμβλυώττοντα ἐπέυχεται τοῦ Ἰσοῦ αὐτοῖς τῆς ἕψεως κατευστοχεῖν, καίπερ τἄλλο ἀρρώστια τε κάμων καὶ νοσηλεύμενος (48), καὶ κατακείμενος, καὶ ὀλιγοψυχῶν· φόδος δὲ με Θεοῦ κατακάμπτει, ἡμεριναῖς τε φροντίσι καὶ νυκτεριναῖς δαπανώμενον καὶ κατατρύχόμενον.

Οὗτος ὁ βρισσαύχηρ με καὶ ὑπτιος ὡσεν ὀλίσιω,
[κ. τ. ἐξ.]

Οὗτος ὁ ὑψαύχηρ βίος καὶ μετέωρος, ὁ ὑπτιος καὶ ἀνάγητος καὶ ἀναπεπτωκῶς ταῖς ἡδοναῖς, λάξ ἐπιθάς οὗτος καὶ τῆς εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἀνακόψας εἰς τοῦπίσω με ἀπώσατο· Εἶπον δὲ, φησὶ, καὶ τὰ εἰμματα καὶ τοὺς φόβους καὶ τρόμους, οἷς σε κατα-

κάμπει, Τάρταρον ἠερδένα, σκοτεινὸν Ἄδου χῶρον καὶ ἀλαμπῆ λίαν φαντάζεσθαι παρασκευάζει, Πυριφλεγέθοντα οὐς δὴ φασιν Ἑλληνας, γέενναν δὲ καὶ πῦρ ἄσπετον τὰ θσαρχικά (49) λόγια καλεῖ. ἱμάσθλας τε πρὸς αὐτοῖς, τιμωρίας φημι καὶ κολάσεις καὶ δαίμονας, τιμωρητικὰς οἶμαι δυνάμεις, τῶν ἡμετέρων πράκτορας ψυχῶν, τὰς ἡμῖν μὲν συνεργούσας ἄρτι πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, ἐν καιρῷ δὲ κρίσεως τιμωροῦσι μὲν ἐνδίκως, ὡς ἐπακολουθήσαντας αὐτῶν ταῖς ὑποβολαῖς, καὶ αὐταὶ δὲ ἐπὶ τὸ διπλάσιον συντιμωρηθῆσονται τοῖς ὑπευθύνοις, ὡς καὶ συμβουλευόμεναι τὰ τῷ Θεῷ στυγητὰ καὶ συμπραξάμεναι, δι' ὃ καὶ πράκτορες τῶν ἡμετέρων εἰρηγται ψυχῶν. Ταῦτα δὲ, φησί, πάντα μῦθος μὲν λεγόμενα, καὶ ὑπόθεσις γέλωτος καθίσταται τοῖς ἀσεθεῖσι· μόνον δὲ τὸ κατὰ τὸ παρὸν ἡδὺ καὶ ἐράσιμον αὐτοῖς νομισθὲν ἀπρὶξ ἀγαπῶντες καὶ περιεχόμενοι, τῆς ἐν ἐλπίσι βασάνου οὐδ' ἠντινοῦν ποιοῦνται ἐπιστροφῆν.

Ἀλώορ ἦν ἀλιτροῖς, κ. τ. ε.

Τοῦτ' οἶμαι τὸν θεοφόρον ἄνδρα διὰ τοῦδε παραδελουῖν τοῦ ἔπους, ὡς βέλτιον ἦν ἄρα καὶ λυσιτελεῖς τοῖς ἁμαρτωλοῖς μὲν ἀτιμώρητα εἶναι κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα καὶ πείραν τῆς ἐκεῖ κολάσεως μὴ λαθεῖν, εἴπερ ἐμὲ κατὰ τὸν παρόντα ταῖς τῆς κακίας τοῦ βίου δυσχεραῖαι ἀσχάλλειν καὶ ἀνιδεῖσθαι· ἢ οὕτως· Συνέφερε τοῖς ἐνόχοις, τῆς ἁμαρτίας ἀφεθεῖσιν, ἀπηλλάχθαι τῆς βασάνου, καὶ ἐμὲ (50) τοῖς τοῦ βίου κακοῖς οὕτως ταλαιπωρεῖσθαι.

109 Ἄλλὰ τί μοι βροτέων, τί δέ μοι τόσον ἄλγε' ἀείδειν, κ. τ. λ.

Παραμυθίαν ταῖς αὐτοῦ συμφοραῖς καὶ τοῖς τοῦ σώματος ἄλγεσιν ὁ ἱερώτατος ἐπινοῶν πρεσβύτης, Ἵνα τί μοι, ἔφη, ἐπὶ τοσοῦτον τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκτραγυθεῖν ὀδυνηρὰ καὶ τὰς συμπιπτούσας ταλαιπωρίας καταλέγειν;

Πᾶσιν ἔπεστιν ἄχος.

Πᾶσι ζώοις καὶ πᾶσι τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις λύπη (51) καὶ ἐναντίωσις παρίσταται, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀσωμάτοις αὐτοῖς· καὶ αὐτῇ (52) τῇ ὑπερσωμάτῳ Τριάδι τὸ ἀντίξουν καὶ ἀντικείμενον παρομαρτεῖ. Καὶ γὰρ ἵνα τὰς τῶν ζώων καὶ τῶν ἄλλων παρῷ διαφθοράς, αὐτῇ ἡ γῆ τὸ στοιχεῖον οὐκ ἀτίνακτος οὐδ' ἄσειστος παντελῶς καὶ ἀτρεμῆς· πνεύματα δὲ κρυφαίως αὐτὴν διαλαμβάνοντα, ὅταν ἄνωθεν λάβῃ πᾶ ἐνδόσιμον, ἀνατινάσσουσιν τε αὐτὴν καὶ ὡς τῷ ἐπιτρέποντι φίλον ἐντινάσσουσιν· καὶ αἱ ὤραι δὲ τοῦ ἔτους ταχυνῶς ἀλλήλαις ὑποχωροῦσαι τε καὶ ὑπαπιόσαι, τρόπον τινὰ ὑπ' ἀλλήλων ἀνατρέπονται, χειμῶνος μὲν ὑπὸ θέρους διὰ τοῦ ἔαρος μεσολαβούντος λυομένου, θέρους δὲ αὐτὴ διὰ τοῦ μεταξὺ φθινοπύρου ἀφανιζομένου· ὥσπερ γε καὶ ἡμέραν μὲν κατέπαυσε νύξ, νύκτα δ' ἀπώλεσεν ἡ ἕως ἀνίσχουσα· πάλιν· Χειμῶν μὲν ἐπιγενόμενος ζοφοῖ τὸν αἴρα καὶ σκοτάζει, ἥλιος δὲ λάμπας ἀστέρας ἀμαυροῖ· καὶ ἡλίω μὲν νέφος ἐπιπροσθοῦν διακόπτει τὴν αἴγλην (53), σελήνῃ δὲ φθίνουσα καὶ εἰς παντελῆ

(49) Cod. θεάρχια, v. supra not. 20.

(50) Bill. in commentario pro καὶ ἐμὲ scribere vult ἢ ἐμὲ, sed etiam supra Nicetas dixit εἴπερ, quod non intelligo.

obscurum Orci locum et absque lumine fantasmaticibus abundare præparat, ignea flumina quorum meminerunt Græci, gehennam et ignem inextinguibilem vocant prophetiæ divinæ, et flagella in ipsis, pœnas dico et animadversiones et dæmones, punientes puto potestates, nostrarum exsecutores animarum, quæ nobiscum cooperatæ sunt recenter ad peccatum, in tempore vero iudicii juste quidem puniunt eas quæ per instigationem ipsarum comitatæ sunt; et ipsæ damnatorum duplices dabunt pœnas quæ suaserunt odiosa Deo unaque fecerunt, unde nostrarum animarum exsecutores dictæ sunt. Hæc omnia, inquit, fabula dicuntur et risu digna reponuntur ab impiis; tantum vero quod præsens est dulce et jucundum judicantes fortiter amant et ardent, dum tormenti a spe designati nullam curam habent. « Melius erat sontibus, » et seq. Id virum divinum demonstrasse per hæc carmina puto: Melius erat et magis expediebat peccatoribus impunita esse in vita futura mala nec quidquam de tormentis hisce experiri, licet in præsentis sæculo ærumnis miseriarum vitæ angar et affligar ego. Aut sic: Expedit sontibus qui a peccato soluti sunt, a tormentis immunes transire, me sic in malis vitæ relicto.

109 Sed quid mihi, quid tantopere necesse est mortaliæ ærumnas canere? etc.

Consolationes inter adversa atque dolores corporis meditans sanctissimus sacerdos: Cur, inquit, adeo grandibus tristitia hominum condolere verbis et miseras opprimentes repetere? « Omnibus adest afflictio: omnibus animantibus et omnibus quæ in mundo continentur afflictio et oppositio occurrit, et non solum his, sed et item incorporeis entibus. In ipsam etiam incorporea quæque superantem Trinitatem insurgit contrarie incurrens et jaccens: si enim animantium aliorumque prætermisero corruptiones, terra ipsa in elementis suis nec inconcussa nec absque ulla agitatione et quiete manet: spiritus ipsam clam invadunt, quando ex alto dona suscepit ipsam agitant et, quasi id permittenti placeat, peragitant. Et velociter se invicem propellentes et prosequentes horæ anni quodam modo inter se invicem subvertuntur, expulso ab æstate hieme mediante vere, æstate rursus per medium autumnum decedente; similiter et diem cessare fecit nox; noctem destruxit aurora surgens; rursus: Hiems superveniens obscurat aera et tenebrat, sol refulgens astra pallescere facit et soli superveniens nubes splendorem ejus frangit; luna decrescens et ad plenum senium inclinans rursus vita crescit sua et sicut recens nata contemplantur lucens; et

(51) Cod. λύπει.

(52) Cod. αὐτῇ.

(53) Cod. αἴγην.

Ipsum astris scintillans cœlum non totum quantum est unquam contemplari est, semper media parte tantum visibile est, et hemisphærio occultatur; et visible mundi elementa eodem modo mutantur; et tu, inquit, fascinator draco ipse, invidiæ pater et peccati radix ac fons, et tu, o Satana homicida, inter angelicos choros sicut inter astra lucifer lumine præstans apparens, deinde per tumorem in tenebras versus es, cœlestium tanquam opprobrium, tanquam abominatio habitantium evasisti; hinc ergo sint ista de natura creata: inde quid increata ingenitata Trinitas, secundum essentialiam suam incommutabilis et immota; nunquid ipsa et omnino omnem præcludit oppositionem? Sed propitia mihi, propitia sis, Trinitas sancta aut summe sancta, inquit tuus sanctissimus piusque divina clamans, quæ nec ipsa penitus insipientium hominum evasisti loquacitatem: dicunt enim male timentes temerarii quidam: In principio erat Pater, deinde magnum genuit Filium, deinde magni Dei Spiritum, quasi in graduum inæqualitate, secundum substantiæ mutationem. Sic diversiter ab hæreticis blasphematur. « Quo stabiles me auferens, » et seq. O pessima loquens lingua, quæ ad nefas et blasphemiam otio uteris, quo me auferens stabis a male dictis? ubi sollicitudo et grandis cogitationum stabit perplexitas; siste et irracionales compesce impetus, ori tuo pone custodiam et vide quantum essentialiæ suæ firmitate super omnia præstet Deus; et coram ipsius maiestate inferiora cuncta reponas, indignam verbo veritatis te agnoscens; et cave ne ullo modo creaturis Creatorem assimiles, neve suspicaris vane creatum esse hominem: etenim palinodiam cantans et priora carmina, his in sermonibus firmiter persto contendens me minime a Deo in vanum plasmatum. Verbum enim et ratiocinium pusillanimitatis et vilitatis humanæ est. Namque nunc quidem, inquit, ignorantia obscuritas et sollicitudinum vitæ nubes diffusa non sinit veritatem et vicissitudinis mutationisque causam lucide considerari: post hæc vero scientiæ sermo sicut lux veritatem desiderantibus exurgit, cujus lumine, inquit, clare intelliges quam pulchre et sapienter gubernentur universa ab omnium gubernatore et providente. Aut sicut lucem videns Deum, in ipso etiam illustres habens rerum notiones, aut sicut igne isto consumptus et tactus, scies omnia ab ipso fieri et justa et vera et utilia et fidelia. « Dum mihi hæc concinebat spiritus meus, » et seq. Dum talia ratiocinia in supradicto luco isto concinens spiritus meus me prostratum et afflictum mulceret, et corpus sedatum reficeret, ego, inquit, serius post horam ab horto surgens in domum redibam: et interdum ridere me contingebat, si quis aliter quam supra dixi sentiat: etenim aliter sentiens quivis unica et primæ non sequitur ratiocinia veritatis, nec in ipsis stabilitatem et securitatem habet. Nunc igitur talium commiserans cœcitate

φθίσιν Ιουσα. ἀναζή, πάλιν καὶ ὡς ἀρτιγέννητος βλέπεται φωτιζομένη· αὐτὸς δὲ ὁ ἀστεροφανὴς οὐρανὸς οὐχ ὅλος ὅσος ἐστὶ πώποτε κατώπται, ἀλλ' ὁ ἡμιφανὴς ὁράται καὶ τῷ ἡμισφαιρίῳ κατακέκρυπται· καὶ τὰ μὲν ὁρώμενα τοῦ κόσμου στοιχεῖα τόνδε τὸν τρόπον μετατρέπεται, καὶ σὺ δὲ, φησὶν, αὐτὸς, ὃ βάσκανε δράκον, ὃ πάτερ φθόνου καὶ ἀμαρτίας βίβη καὶ πηγῆ, καὶ σὺ, ὃ Σατάν ἀνθρωποκτόνε, ἐν τοῖς ἀγγελικοῖς χοροῖς ὡσπερ ἐν ἀστράσιν ἐισφόρος δεικνύμενος λαμπρότατος, εἶτα σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν γενόμενος, τῶν οὐρανίων, ὡς αἰσχος, ὡς βδέλυγμα ἐξωλίθθησας οἰκητηρίων. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς κτιστῆς φύσεως ἐχέτω ταύτη· τί δὲ ἡ ἀκτιστος καὶ ἀγέννητος Τριάς καὶ κατὰ γε τὴν αὐτῆς φύσιν ἀναλλοίωτος καὶ ἀτρεπτος, ἄρά γε παντάπασι κἀν αὕτῃ πᾶσιν διεξέφυγεν ἀντιλογίαν; Ἄλλ' ὡς μοι, ὡς γένου, Τριάς ἅγια ἢ ὑπεραγία, ὁ ἀγιώτατός σου εὐλαβούμενος ἐπιφθέγγεται ἱερολόγος, ὡς οὐδ' αὐτῆ πάντῃ τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων διέδρασας τὴν γλωσσαλαγίαν. Θεοὶ γὰρ τολμηταὶ κακῶς αὐθαδιζόμενοι· Πρῶτον ἦν ὁ Πατήρ, εἶτα τὸν μέγαν ἐγέννησεν Υἱὸν, ἔπειτα τὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ Πνεῦμα, ὡς ἐν βαθμῶν ἀνισότητι κατ' οὐσίας ὑπόδασιν τοῖς αἰρεσιώταις ποικίλως βλασφημεῖται.

Ποῖ στήσεις με φέρουσα, κ. τ. ἐξ.

Ὡ γλώσσα κακοφραδὲς, κακόσχολε καὶ βλάσφημε, ποῦ με φέρουσα στήσεις τῶν δυσφημιῶν; Ὅπου μέριμνα, καὶ βαθὺς νοημάτων βλιγγος προσίσταται. Ἰστασο τῆς ἀλογίστου ῥύμης ἐπέχουσα σαυτὴν, τῷ στόματί σου τιθεμένη φυλακὴν καὶ εἶδῖα, ὡς ὑπερουσίως τῶν ὄντων ὑπερίδρυται κατὰ φύσιν ὁ Θεός· καὶ δεύτερα πάντα τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος ἐπιχωρεῖ, τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἠττωμένη, καὶ τοῖς κτίσμασι τὸν Κτίστην παντελῶς μὴ παρεικάζουσα, ἀλλὰ μὴδ' ὅτι ματαίως τὸν ἀνθρώπου ἐκτίσεν ὑπονοήσης· καὶ γὰρ παλινοῦδιαν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἔδων ἴσταμαι, τοῖσδε τοῖς λόγοις ἐρείσθεις, ὡς ἤκιστα με εἰς κενὸν ἐδημιούργησεν ὁ Θεός· τοῦτο γὰρ ὀλιγοψυχίας καὶ ὀλιγοφροσύνης ἀνθρωπίνης βῆμα ἐστὶ καὶ λογισμός. Νῦν μὲν γὰρ, φησὶ, ζήφορος ἀγνοία; καὶ ἀγλὺς τῶν πραγμάτων κατακεχυμένη οὐκ ἐξ τὴν ἀληθειαν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς αὐτῶν μεταβολῆς καὶ τροπῆς καθαρῶς καταθρεῖν· μετὰ ταῦτα δὲ λόγος γνώσεως ὡς φῶς τῆς ἀληθείας ἐφιμένους ἀνατελεῖ, καὶ πάντα, φησὶ, τρανῶς κατανοήσεις, ὡς καλῶς καὶ σοφῶς οἰκονομεῖται τῷ τῶν ἀπάντων προμηθεῖ καὶ προνοητῇ· ἢ ὡς φῶς ὄρων τὸν Θεὸν καὶ ἐν αὐτῷ τοὺς λόγους τῶν γινομένων καταφωτισόμενος, ἢ ὡς πυρὶ τούτῳ δαπτόμενος καὶ κολαζόμενος, εἴση πάντα δι' αὐτοῦ γίνεσθαι καὶ δίκαια καὶ ἀληθινὰ καὶ λυσιτελεῖ καὶ πιστά.

Ὡς μοι ταῦτ' ἐπίσισε φίλος ἦδος, κ. τ. ἐξ.

Ὡς τοὺς τοιούτους λογισμοὺς κατὰ τὸ εἰρημένον ἄλλος ἐκεῖνο ἀνακεκλιμένῳ καὶ τραχωμένῳ ὁ φίλος νοῦς κατεπέδων μοι παρεμυθεῖτο καὶ τὸ τοῦ σώματος ἐπέψε πραῦνθῆν, κάγω, φησὶ, τῆς ὥρας ὅψε διαναστάς τοῦ παραδείσου εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆειν, ἄλλοτε μὲν οὖν γελᾶν μοι τὸν ἄλλως ἢ οὕτως, ὡς προεῖρηται, φρονούντα ἐπίσῃ· καὶ γὰρ ἐτερόφρων ἄπας ὁ

μη τοῖς τῆς μιᾶς καὶ πρώτης ἀληθείας στοιχῶν λό-
γοις, καὶ αὐτοῖς ἀσφαλῶς ἐνιδρυμένοι. Πῆ μὲν οὖν
τῶν τοιούτων ταλανίζων τὴν ἄνοιαν ἐγέλων, πῆ δὲ
καὶ τῇ λύπῃ τὴν ψυχὴν ἐπευπολούμην· οὐ γὰρ κατὰ
τὸν Δημόκριτον ἄκρατος ὁ γέλως, ἀλλὰ κατὰ τὸν φι-
λόσοφον Ἰησοῦν καὶ τῆς ὄντως φιλοσοφίας ἀρχη-
γόν. Οὕτω μοι τοῦ νοῦ τοῖς λογισμοῖς, τῷ γέλωτι καὶ
τῇ λύπῃ ἀγαθοπρεπῶς μαχομένη καὶ μεριζομένη
ἐπανήκων. Ταύτης τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡμᾶς διὰ τοῦ
θεολόγου σου, Χριστῆ Ἰησοῦ, καταξιώσας, καὶ τοῖς
αὐτοῖς λογισμοῖς καὶ λόγοις καὶ δόγμασιν ἐμπεδώσας καὶ καταρτισάμενος. τῆς σῆς ἀληθείας καὶ θεο-
σοφίας μετόχους ἀνάδειξον εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Περὶ φύσεως ἀνθρωπίνης λόγος ι'.

*Ἐξήγησις τῶν ἀπορρήτων τοῦ μεγάλου Γρηγο-
ρίου τοῦ Θεολόγου ἐκ τῶν Περὶ εὐτελείας τοῦ
ἐκτὸς ἀνθρώπου καὶ τῆς τῶν παρόντων ματαιό-
τητος, λ' ἄρτος ια' (54).*

Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διὰ τῶν φθασάντων
τὰ εἰκότα φυσιολογήσας ὁ φιλοσοφώτατος, νῦν δὴ τὰς
παρεπομένας αὐτῇ ταλαιπωρίας, εὐτελείας τε καὶ
δυσπαθείας εὐταλίζων, κἀν τούτοις τῶν ὑψαυγενοῦν-
των τὴ φύσημα συστέλλων, οὕτω τὰς οὐδενίας αὐτῶν
ἐκτραγωθεῖ λέγων·

1 *Τίς γενόμεν; τίς δ' εἰμι; κ. τ. λ.*

Ἐνοήσας ὁ διορατικώτατος τὸ ἀέλρυτον καὶ εὐμε-
τάπτωτον τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας καὶ εὐρίπιστον, ναὶ
δὴ καὶ τὸ ἀκιδνότατον καὶ ἀδρανέστατον αὐτῆς τα-
λανίζων, ἀποδυσπετεῖ καὶ λέγει· Ὡ τί; ἐγενόμην
κατ' ἀρχάς; τίς δὲ νῦν εἰμι; καὶ τί μετὰ [οὐ] πολὺν
ἔσομαι χρόνον; ποῦ δὲ καταλήξει καὶ ποῦ στήσεται
σοι τὸ μέγα τοῦτο πλάσμα, ὦ Δέσποτα, εἰ ἄρα καὶ
μέγα ἐστίν; Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖν, ὁ διδάσκαλός φησιν,
ὡς οὐδὲν ὄντες οἱ ἀνθρώποι, μάτην ὠφρωόμενοι ἐπ-
αιρόμεθα, εἴπερ τοῦτο μόνον ἐσμέν ὅπερ ὁρᾶται τοῖς
πολλοῖς, καὶ ἄλλο πλεον οὐδὲν τῆς βεούσης ἔχοιμεν
καὶ φθειρομένης ζωῆς.

Μόρτις μὲν, κ. τ. ἐξ.

Διὰ παραδειγμάτων πλειόνων ταλαιπωροτέρων τὴν
ζωὴν τῶν ἀνθρώπων τῆς τῶν κτηνῶν καὶ θηρίων
καὶ αὐτῶν ἀποδείκνυσι πτηνῶν· λέγει δὲ· Ὡς ὁ μέ-
σος μὲν τὴν γαστέρα τῆς αὐτὸν τεκούσης διεκδύς,
ἄλλεται μὲν εὐθὺς ἐπὶ γῆς, καὶ τὸν γλυκερὸν δὲ τῆς
γεννησάσης μαστὸν ἐκμυζᾷ παραυτὰ καὶ ἐκπιέζει,
τριετής δὲ γαγονίας τὸν ζυγὸν ἀναλαμβάνει, καὶ σκλη-
ρὸν ἄχθος καὶ δύστοστον ἐφελκυσάμενος, ἀμάξης τὸν
αὐχένα τὸν μέγαν, τὸν ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ λέγω
ζυγόν. τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ στίδαρῳ αὐχένη, ἦτοι τραχήλω,
συνέμιξε καὶ συνέδησεν· καὶ ὁ μὲν οὕτως. Ἐλάφου
δὲ μέσος ποικιλόδερμος, ἦνίκα ἂν τῆς μητρῆς ἐξ-
ολισθήσας διεκπέση γαστρός, εὐθὺς παρὰ τῷ τῆς τε-
κούσης ποδὶ τὸν ἴδιον πόδα παρατίθῃσι, καὶ ποθεν
κυνηγετῶν ὑπορρανέντων αὐτίκα κύνας τε ὠμοδόρους
καὶ δρόμον ἵππων ὠκύτατον ἅμα μητρὶ διαδιδράσκων
ὁ νεογνός, ἐν ταῖς λαγύσι τῆς λόχμης κατεκρύβη·
ὡσαύτως δὲ καὶ ἄρκτοι, σῦες τε ἄγριοι καὶ λέοντες,
παρδάλεις καὶ τίγρητες (55), ἀνέμοις τῇ τῶν ποδῶν
ταχυτῆτι ἐοικότες, ὁμοῦ τε γεννῶνται καὶ αὐτίκα

(54) *Carm. XV, p. 88, ed. Colon.; p. 946 ed. Leuvencl. ed. nov. p. 477.*

(55) *Τίγρητες.* Sic codex pro τίγρις s. τίγρι-

PATROL. GR. XXXVIII.

ridebam, nunc mœrore in anima conficiebar. Non enim Democriti more merus risus, sed juxta hominum amatorem Jesum et veræ philosophiæ magistrum. Sic ab agitato ratiociniis, visu et afflictionibus convenienter tamen atque diviso spiritu ad me redibam. Hac philosophia et nos per theologum tuum, Christe Jesu, dignatus es, et iisdem ratiociniis, sermonibus et dogmatibus colligasti, et veritatis tuæ atque sapientiæ perfecisti participes, nos adhuc recipe in sæcula. Amen.

Commentarius Arcanorum magni Gregorii Theologi carminum : de vilitate exterioris hominis et vanitate presentium, sermo XI.

De humana natura per apprimè supra dicta postquam studium adhibuit noster eximius philosophus, nunc consecrariis miseriis, et vilitates et ærumnas parvipendens per hæc superbientium tæmorem reundit, nullitatemque ipsorum sic emphatice deplorat, dicens :

1 *Quis natus sum? quis sum? etc.*

Meditatus perspicacissimus poeta naturam quæ semper transit nobilis et mutationi obnoxia et certe de ipsius vilissima et debillissima sorte gemens, moleste fert et dicit : O me, quis fui in principio? et quis nunc sum? et nulum post tempus quis ero? Quando vero cessabit et ubi stabit tibi illud magnum opus, Dominator? si tamen magnum est. Meo enim judicio, ait magister, in vanum insolenter elati qui nihil sumus homines inflamur; qui re ipsa illud tantum sumus quod plerique vident et nihil amplius in fluente et ad corruptionem properante vita habemus.

Vitula quidem, etc.

Per plura exempla miseriozem vitam hominum quam jumentorum et belluarum et volucrum ipsorum ostendit. Dicit : Vitulus quidem e matris utero prodiens, protinus super terram salit et delectabilem matris mammam statim sugit et pressat; triennis vero factus, jugum accipit et durum onus et arduum trahens, currus magnum timonem, superpositum dico jugum forti collo suo aut capiti junxit et colligatum habuit : sic iste. Hianulus autem maculis distinctus cum ex utero matris prodiit, statim juxta genitricis pedem suum constituit, et jam apparentibus venatoribus, protinus canes feroces et equorum quam maxime perniciam cursum una cum matre vitans, recens natus in saltibus opacis sese occultat. Similiter et ursi, et apri et leones, pantheræ et tigres ventis præ pedum velocitate æquiparabiles, ubi primum nascuntur, vix ferrum viderunt, et statim rigent eriaes et toto collo jubæ, et subito in eos qui venari volebant, ruunt. Et isti quidem

δός, contra usum linguæ et præcepta grammaticorum; v. *Etymol. Gudian.* 528. 29 et *Chærob. ad Theodos.* in *Bekkeri Anecd.* p. 1425.

sic ab infantia in robustos venatores irruunt. σιδηρον, φρίζαντες, κατά τῶν θηρεύειν ἐφορμῶσι βεβουλημένον· καὶ οἱ μὲν οὕτω νηπιόθεν ἐπὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἐφάλλονται θηρατὰς.

19 *Avis primum implumis, etc.*

Sed quid aves? nonne et illi multo faciliorem magisque ærumnis expeditam quam homines sortiti sunt vitam? Namque statim æc ova frugerunt implumes, post tempus non longum alas induunt et multum in altum a mansione aera volitant. Et ipsa flava celebrata apis petram in qua manebat relinquit et in acre inter flores circumvolitat agri, idonea colligit domumque sibi accomodatam parat, et hexagonos alveolos ineffabili sapientia ceris coaptat et coagmentat, suavissimo fructu domum suam implens. Cuncta hæc, inquit, unius est veris opus. Et omnibus animantibus ultro producta sine labore a terra et abundans offertur esca: nec ultra maria lassantur iter facientes escarum gratia belluæ, sicut homines, nec terram colunt, nec ipsis sunt præfecti a victu, escas transportantes aut servantes, nec pincernæ scyphis merum iniscentes: ala qua hic volat avis, aptum, sine labore superabundantem, et idoneum affert cibum. Sed et quoad belluas ipsas, sylvarum recessus et montium latera et dumeta quotidianum paululum laborantibus præbent victum; dicunt et leonem qui magnam feram illico voravit, si quid forte remanserit in posterum, hesternam manducare dedignari; quandoque fit ut reposita ab anteriori die voraciter manducet et avidè potum hauriat, ventri sic temperantiam afferens. Imo minus ærumnosa est pro animantibus vita quam pro hominibus, quod ipsis semper ad libitum et in vicino est domus sive rupes sive ramus, et quidem bonæ et sanæ, solidæ et tutæ, pulchræ et jucundæ domus sunt; cum autem forte morbus opprimit, indefleta placide decedunt. Non enim alii circa alios stantes lacrymosis et tristibus carminibus dolent, non cæsariem, sicut mos est hominibus, propter amicorum mortem tondent, et quod exprinix vix potest, sine trepidatione et absque metu e vita decedunt belluæ, nullas iudicii aut pœnarum formidantes minas. ἐντεῦθεν οἱ θῆρες καὶ ἄφοβοι τὴν κατ' αὐτοὺς ὑπεκδύνουσι ζωὴν, οὐδεμίαν κρίσεως ἢ κολάσεως ὑποσπεύοντες ἀπειλήν.

41 *Inspice hominum miserum genus, etc.*

Cum, inquit, dicti in irrationalibus animantibus conspiciuntur mores, reliquum considerandum est, et quantis deploranda hominum figura exercitatur malis, ita ut ipse ante conspectum creatoris apparens dicas nihil debilius, nihil miserabilius alere terram quam hominem. Prima ergo vililitatis demonstratio quod in principio coagulatione conceptionis fit, multisque doloribus subjacente parturit et nutritur a matre; deinde lactatum super brachiis gestans mater circumducit sicut dulci oneri adhærens infanti; mox in strato positus supplodo, vagio doloribus pressus; inde quadrupedum more manibus

(56) Cod. καταλειπούσα, unde fortasse scribi potest καταλιπούσα.

τὴν ἔθειραν καὶ τοῦ τραχήλου τὴν λοφίαν, εἴπερ ἴδιοιεν τὴν ἔθειραν καὶ τοῦ τραχήλου τὴν λοφίαν, εἴπερ ἴδιοιεν

19 Ἄρτι δὲ ἄπτερος ὄρνις, κ. τ. λ.

Τί δαὶ οἱ ὄρνιθες; ἄρ' οὐ πολλῶ καὶ οὗτοι κουφοτέρων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀμοχοθέραν εἰλήχασαι ζωὴν; Οἱ γὰρ ἄρτι τῶν ὠῶν ἐκραγόντες ἀπτεροί, οὐ μετὰ πολὺ περοφυοῦντες χρόνον, κατὰ πολὺ τῆς οἰκίας ὑπερθε τὸν ἀέρα διαπέτανται· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ζῴη ἐπινομασμένη μέλισσα, τὸ πετρίδιον, ἐν ᾧ μεμενήκει, καταλείπουσα (56), καὶ ἐν ἥρῃ τὰ ἀνοθὴ περιεπταμένη τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ ἐπιτεφθεῖα συλῶσα, οἶκον ἀντίθετον ἐαυτῇ κατασκευάζει, καὶ τὰς ἑξαγώνους σύριγγας ἐν σοφίᾳ ἀρρήτην τοῖς κτηρίοις συνυφαίνουσα καὶ συμπηγνύουσα, γλυκυτάτου τὸν αὐτῆς ὄσμῃ ἐμπίμπλησι (57) καρποῦ· ταῦτα δὲ φησι πάντα ἔσπερ ἐνδὸς ἔργα. Καὶ πᾶσι δὲ ζῴοις αὐτομάτη καὶ ἀμαχθὸς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ θαφίλης παρίσταται τροφή· καὶ οὐ διαποντίους ἀποδημίας πονοῦσιν οἱ θῆρες τροφῆς χάριν καθάπερ ἄνθρωποι, οὐ γεωργοῦσι τὴν γῆν, οὐ ταμίαι σίτου αὐτοῖς καὶ σιτῶναι καὶ σιταγωγοί, οὐκ οἰνοχοδοὶ κυπέλλοις τὸν οἶνον ἐγκυρῶσι· καὶ πτερὸν δὲ τὸν ὄρνιν ὧδε κακεῖ περιπετόμενον τὴν ἀρμόδιον ἀπόνως προσεπορίσατο τῷ πτηνῷ βρῶσιν. Ἄλλὰ καὶ τοὺς θῆρας αὐτοὺς αἰ λόχμαι καὶ τὰ τῶν ὄρνων κοίλα καὶ λάσια τὴν ἡμερήσιον μικρὰ πονησαμένοις παρέχεται τροφήν. Φασὶ δὲ καὶ λέοντα, τὸν μέγαν θῆρα, ὃν προσφάτως κατεθινοήσατο, εἰ εἰ ποτε τούτου λείψανον εἰς τὴν ἐξῆς ὑπολειφθεῖη, ἔωλον ἐμφαγεῖν μὴ καταδέχεσθαι· ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐτερήμερον ἐσθίων, βριαρῶς καὶ λάθρως τῷ ποτῷ χρῆται, μέτρα δ' οὐκ ὄσμιος ἐπιβάλλει τῇ γαστρὶ· τοσούτων δὲ τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἀπονώτερος ὁ βίος τοῦ τῶν ἀνθρώπων πέλει, καθ' ὅσον καὶ οἶκος ἐκεῖνός ἐστι σκέδιος καὶ αὐτόματος ἢ πέτρα ἢ κλαδέων, καὶ αὐτοὶ ἀτρεμεῖς καὶ ὑγιεῖς, κρατεροὶ καὶ εὐσθενεῖς, περικαλλεῖς καὶ εὐειδεῖς· ὅταν δὲ ποτε καὶ νόσος κατακάμψῃ, ἀθρήνητοι ἐξέπνευσαν ἡσυχῇ, οὐκ ἄλλος ἄλλοθεν περισιτάμενοι τούτους πενθήμοις καὶ γοεροῖς μέλεσιν ἀπολοφύρονται, οὐ πλοκάμους, ὡς ἀνθρώποις ἔθος, ἐπὶ τῇ τῶν φιλῶν ἀποκαίρονται τελευτῇ· καὶ τὸ τῶν εἰρημένων μείζον ὅτι ἀταρβείς

41 Ἄθροι καὶ μερόπων δειλὸν γένος, κ. τ. λ.

Ἐπειδὴ, φησὶ, τὰ εἰρημένα ἐν τοῖς ἀλόγοις ἐθεωρήθη ζῴοις ἰδιώματα, σκεπτέον ἐπὶ τούτοις λοιπὸν, καὶ οἷος ἡ δειλαία τῶν ἀνθρώπων μορφή ταλαιπωρεῖται κακοῖς, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν ποιητὴν ἀποφηνάμενος εἴπῃς, ὡς οὐδὲν ἀκινδότερον ἢ ἀθλιώτερον ἢ γῆ τοῦ ἀνθρώπου τρέφει. Πρῶτη μὲν οὖν εὐτελείας ἐνδειξις, τὸ ροιῆς πηγνυμένης, ἣτοι βούσεως, εἶναι γόνον ἐν ἀρχαῖς, μόγι δὲ καὶ πολλὰς κακοπαθείαις γεννᾶσθαι καὶ ἀνατρέφεσθαι τῆς μητρὸς· εἶτα γαλακτοτροφούμενον ἐπ' ἀγκάλῶν ἡ μήτηρ ὀχρῶσα περιέχει, ὡς γλυκεῖ πόνω προσέχουσα τῷ βρέφει· ἔπειτα πρὸς τῷ ἐδάφει τιθέμενος ἐπι-

(57) Ἐμπίμπλησι, sic eodex. v. Lobeck, ad Phryn. p. 95.

τρέβω τὴν γῆν καὶ κλαυθυρίζω, τοῖς ἄλγεσι πονού-
μενος· ἐντεῦθεν τετραπόδων ὁμοίῳ χειρὶ καὶ
πόσῳ κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐπισύρομαι· πάλιν ἐντεῦθεν
ἔρθεις, καὶ τρομεροῖς ἴχνεσι βηματίζεις ἐπιχειρῶν,
δειλίᾳ τῆς πτώσεως τὰς παλάμας διακλεπτόμενος
ἐκτέτακτα· μετὰ ταῦτα φωνῆς ἀνάρθρου ψελλίσμασι
νοδὸς ἀνθρωπίνου ἴχνοσ ἐπιφαίνεται· μετὰ ταῦτα καὶ
λόγος τῷ παιδί διαρθρούμενος, οὐκ ἀδακρυτὶ, ὕφ'
ἡγεμόσι δὲ τοῖς δάκρυσι κατὰ μικρὸν τῆς πρώτης
τρανοῦται.

Εἰκοσέτης συνάγειρα μένος, κ. τ. ἐξ.

Μόλις, φησὶν, εἰκοσαέτης γενόμενος, τὴν ἀνδρὶ
καθήκουσαν δύναμιν συνήθοισα· καὶ ὡσπερ τις ἀθλη-
τῆς ἐν θεάτρῳ τῷ βίῳ καταστάς, πολλοῖς ὅτι μάλιστα
πόνους καὶ κόποις κατὰ πρόσωπον ἀντιβολοῦσι συν-
εκύρῃσα. Ἄλλο μὲν οὖν σε τῶν λυπούντων κατὰ τὸ
νῦν θλίβον ἐπιτίθεται; ἄλλο δ' ἀπῆλθε τῷ χρόνῳ
συμπαρωχητός, ἄλλοις δὲ, ὧ ψυχῇ, εὐ ἴσθι, τὸν βίον
περῶσα συναντήσεις ἐς τὸ ἐπίδον μοχθηροῦ; καὶ γὰρ
βίον περῶς ὡσπερ τινὰ ὄλκον ποταμοῦ ἀνάρθρου αὐ-
τὸν ἐκδιαζόμενος, ἔμπαλιν ἢ αὐτὸς βούλει σε συνέλ-
κοντα, ἢ ὡς τι βεῦμα θαλάσσης βίαιον, ὧδε κακεῖ
περιέλκον καὶ περισπῶν, ὃ δὴ πυκναῖς πνευμάτων
ἐμπτώσει ἀναθράττεται καὶ ριπίζεται. Πολλὰ μὲν
οὖν, φησὶν ὁ διδάσκαλος, ταῖς ἑαυτῶν ἀνοίαις καὶ
ἀφροσύναις ἐπόμενοι περαζόμεθα· ὅσα δηλαδὴ ταῖς
ἀνοήτοις ἐπιθυμίαις καὶ βλαθεραῖς ὑπημετούμε-
νοι ἐκτροχόμεθα· πλεῖστα δ' ὅσα καὶ ὁ τῆς ἡμε-
τέρας πρὸς Θεὸν νεύσεως καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν
ζωῆς Ἄντικείμενος ἐκ φθόνου καὶ βασκανίας ἐπινοεῖ
δυσχερῆ.

59 *Εἰ γὰρ κεν ὅσα τερπνὰ καὶ ὀππόσα λυγρὰ*
[βλοιο

60 *Ἀντιταλαντεύεις, κ. τ. λ.*

Ἐπερ δὴ οὖν, φησὶν ὁ τῆς ἀληθείας καθηγητής,
τὰ χρηστὰ τοῦ βίου τοῦδε τοῖς λυπηροῖς ἀντιτα-
λαντεύεις σταθμώμενος ὡς ἐν ζυγῷ, κατὰ πολὺ ἂν
ἢ τῶν κακῶν πλάστιγξ βαρυνθεῖσα κατενεγθεῖ ἐπὶ
γῆν, ἢ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ τερπνῶν ἐφ' ὕψος κου-
φισθεῖ πρὸς οὐρανόν· οὕτως, εἰπῶν, κατ' εἶδος ἀρι-
θμεῖται πρῶτον τὰ λυπηρὰ, δῆρις καὶ μάχαι τοῖς τὸν
τρόπον πολεμικοῖς, πόντος καὶ κίχθυνοι τοῖς ναυτιλ-
λομένοις, ἄρουρα καὶ κόπωσις τοῖς γεωργοῖς, τοῖς
ἐμπορευομένοις καὶ πλουτεῖν ἐθέλουσιν ἐπίβουλοι
ἄνδρες παρέπονται καὶ ληστρικοῖ· καὶ τοῖς εὐρυ-
δαῖσι μὲν καὶ πολυκτησίαις χαίρουσι δασμογράφοι
καὶ ἐξισοῦται, καὶ τῶν φόρων πράκτορες ἀπαραίτητοι
παρίστανται. Τοῖς πολιτευομένοις δὲ καὶ περὶ βίβλους
καὶ λόγους σχολάζουσι ῥήτορες ἔστιν ὅτε δεινοὶ καὶ
συκοφανταὶ καὶ χριτῆς ἄδικος καὶ ἀρχῶν τὰς ψήφους
οὐκ εὐθείας διατιθείς. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐπιδύνα τοῦ
ἐλασινού βίου παίγνια, τῶν ματαίων ἀνθρώπων κατ-
ορχούμενα τῆς ζωῆς. Σκοπεῖν δὴ οὖν ἄξιον καὶ ὅποιά
ἔστι τὰ τερπνὰ, κόρος καὶ γαστρὸς πλησμονή· καὶ
τοῦτο βαρὺ τε καὶ ἐπαχθές· ἄσμα καὶ γέλωτες· ἄλλο
παίγνιον· λαμπρὰ τῶνδων κατασκευαῖ· αὐτὰ δὲ
πλήρεις ὀδωδόντων ὀρώνται νεκρῶν· ἔδνα περισπού-
δαστα καὶ προγαμιαῖαι δωρεαί, καὶ προξί, καὶ γάμος,
καὶ δεύτερος πολλάκις τοῦ πρώτου διακοπέντος τῷ

ac pedibus super solo repto; rursus inde surgens
et tremulo pede gradive tentans, præ casus metu
manus protendens pertento. Præterea linguæ titu-
bantis male articulatae vestigium spiritus humani
ostendunt, postea et sermo in puero emendatus non
sine lacrymis, ipsis rectoribus lacrymis, transeun-
tibus teneræ ætatis primis et secundis annis inci-
pit clare manifestari.

τε καὶ δευτέρας ἡλικίας παροδευούσης σαφῶς δια-

Vicesimum attingens annum fortitudinem collegi, etc.

Vix, inquit, viginti annos natus, fortitudinem viro
convenientem assecutus sum, et sicut athleta qui-
dam in vitæ theatro apparens multis et quam maxi-
mis laboribus et ærumnis obviam irruentibus oc-
curri. Aliud quidem dolore te in præsentem conte-
rens apponitur, aliud vero una cum tempore
simul fugit, aliis adhuc, o anima, certe id scias,
per vitam transiens in futurum duris obvia eris;
namque per vitam transis quasi per annis cursum
te vi magna abripientis. Et rursus vel ipse
te trahenti assentis, vel sicut fluctus quidam
maris coactus, sic abripiens et avellens qui
iterum atque iterum ventorum flatibus turba-
tur et tumidus fit. Multum ergo, inquit magister,
nostris profanis cogitationibus et deliramentis in-
sequentibus tentamur: quam multis profecto in-
sanis et nocivis desideriis consumimur, tantum et
plus nostri erga Deum obsequii atque vitæ secun-
dum Christum Adversarius præ invidia suggestio-
nibus dolosis difficilia suscitatur.

59 *Etenim si omnia bona omniaque vitæ mala*
60 *Appenderis, etc.*

Si ergo, inquit orator juxta veritatem, com-
moda vitæ hujus calamitosis æquiparaveris quasi
in bilance, malorum lancula premente pondere fe-
retur ad terram, bonorum vero et jucundorum
lancula in altum alleviata ad cælum attolletur. Sic
dicens per species supputat primo calamitosa; rixæ
et prælia pro bellatoribus ex ipsorum conditione,
mare et pericula pro navigantibus, aratio et fati-
gatio pro agricolis, pro negotiatoribus et iis qui
divites volunt fieri sunt insidiantes viri et latro-
nes; et arroganter loquentibus et possessionibus
multis gaudentibus circumcurrunt exactores et
vectigalia imperantes et tributorum censum im-
ponentes quos nullo modo flexeris. Subnectit et ut
qui libris et eloquentiæ studia adhibent doctores
contingit ut sint formidandi et calumniatores, sunt
et judex injustus et princeps causas non recte pro-
nuntians. Et ista quidem ærumnosa miserandæ vitæ
crepundia, quibus stulti homines in ævo distinen-
tur. Considerare etiam dignum est quæ sint ju-
cunda, saturitas et ventris expletio; quæ quoque
id est atque toleratu difficile; cantus et risus alia
crepundia; splendide sepulcrorum structuræ, et
ipsæ redundantes videntur mortuorum putoribus:
munuscula amatoris studiis oblata, dona que nup-

tias aucupantia, et dos et matrimonium, et primis morte abolitis secundæ nuptiæ, ipsas sequuntur adulteria et adulterarum venatores; infantes, sollicitudo inquieta pro patribus, namque sollicitudine semper urgentur parentes et anxietate ne quid mali natis occurrat; et venustas amata quidem sed infida: semper enim habenti anxietas est. Dedecus vero nec in suspicione, nec in timore, odiosum illud, et pro egregia prole anxie cogitationes, semper enim sollicitudo cruciabit patres quomodo filii bene victuri sint, angor autem et dolor ob deditam malo prolem insequetur. Et rursus, divitiæ et paupertas quæ duplex generant malum: divitiæ contumelia male utenti, paupertas, tribulatio et jugis labor. Ista omnia humana, inquit, similia pilæ quam pueriles manus vicissim alii ad alios dant et jaciunt torquentes et projicientes.

75 *Ἦαc igitur inspicens mente discrucior, si quis optimum*

76 *Existimat quod plus habet boni quam mali.*

Hæc omnia, inquit admirabilis Theologus, mente alta recogitans, et quod multo plura tristia in hominibus quam amœna, quia quæ jucundissima videntur plus ærumnæ quam eorum quæ vane bonum nuncupantur habent: hæc videns mente consumor super his qui optima credunt ea quibus bona malum et jucunda dolendum superant. Tu ergo quisquis sis, arguit tibi Gregorius, non ploras audiens quot in veteres inciderunt mala? Nescio enim, inquit, utrum plorabis an ridebis audiens quæ et agere placuit antiquis duobus viris philosophis et doctis quorum alter semper lugebat, Heraclitus nempe, alter, Democritus, indesinenter ridebat, quippe qui lacrymis sane et risibus digna æstimabant quæ plerique studiis insectantur. Quomodo enim digna lamentationibus aut risibus non gemuissent aut æstimavissent? hic Achivi et Troes alii in alios præliantes atque multo tempore invicem sese internecantes unius Helenæ meretricis gratia. Curetes et Ætoli pro capite et setis suillis pugnantes et sese invicem occidentes; illic magnum Æacidum decus, nempe Ajacis et Achillis, sed et famosi isti quorum alter in medio hostium furente sua se manu occidit, alter in luxuriam se ingurgitans periit; quid et illustris Amphitryonis filius, Hercules omnium domitor, viribus belluas hominesque superans? Et ipse, ut aiunt, venenatam unicam cum induisset, domitus est introrsum crematus. Et quid hi, Cyrus et Cræsus reges, inquam, Persarum et Lydorum? Non hi solum, sed etiam isti quotquot heri et nudius tertius Romanorum et nostri reges, quis odibile fatum vitavit?

(58) Cod. ἀνύποπτον.

(59) Ἀχιλλεύς. Sic eodex uno lambda. V. Zonaram. Lex. Gudianum et Eustath. ad Hom. *Iliad.* A, 13: 15 ed. Lips.

(60) Bill. verba μαχλοσύνη ἐαλωκώς interpretatur: in adulterio deprehensus, atque Agamemnonem intelligit; sed egregie fallitur, nam et μαχλοσύνη, de quo vocabulo v. Suidas, tantum prononiam ad Venerem significat, neque Agamemnonem

θανάτω. Τούτοις ἔπονται μοιχεΐαι καὶ μοιχῶν θηραταί. Παῖδες ὑποπτον ἄγος τοῖς πατράσιν· καὶ γὰρ ὀποπεύουσιν ἀεὶ οἱ τεκόντες καὶ ἀγωνιώσι, μὴ τι τοῖς τέκνοις συναντήσοι πονηρὸν· καὶ τὸ κάλλος μὲν φιλητὸν, ἀπιστον δὲ· ἀεὶ γὰρ ὑποπτεύεται τῷ ἔχοντι· τὸ αἰσχρὸν δὲ [τὸ] ἀνύποπτον (58) μὲν καὶ ἀφοβόν, μισητὸν δὲ· καὶ τῇ εὐτεκνίᾳ μὲν φροντιδὲς ἀεὶ καὶ διαπονήσεις τοῖς τοκεῦσι, πῶς ἂν οἱ παῖδες εὐ διαδιδώσκουσιν· ἄλγη δὲ καὶ ὄδυναί τῃ δυστεκνίᾳ παρακολουθοῦσι. Πλούτος δὲ αὐτὸ καὶ πενία δισσοῦν πέφυκε κακόν· πλοῦτος μὲν ὕβρις τῷ κακῶς χρωμένῳ, πενία θλίψις καὶ διτηνεκῆς πόνος. Ταῦτα δὲ καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἔθηκε, φησὶ, σφαῖρα νεωτέρων χερσὶν ἀμοιβαδὸν ἐξ ἄλλων εἰς ἄλλους ἀναποπεμπομένη καὶ μεταπίπτουσα.

75 Ταῦτ' οὖν εἰσορόων φρένα δάπτομαι, εἰ τις

76 Οἶεται, ᾧ τὸ κακὸν πλείον ἀρειστέρου.

Ταῦτα πάντα, ὁ θεοπέσις φησὶ θεολόγος, ἀναθεωρῶν τῇ διανοίᾳ, καὶ ὡς πολλῶν πλείω τὰ ἀνιάρᾳ ἐν ἀνθρώποις ἢ τὰ τερπνά, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἥδιστα δοκοῦντα πλέον τοῦ νομιζομένου καλοῦ τὸ λυποῦν ἔχει, καὶ ταῦτα βλέπων ἐκτῆχομαι τὰς φρένας ἐπὶ τοῖς οἰομένοις ἀριστα εἶναι, οἷς ὑπερβάλλει τὸ κακὸν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὸ λυπηρὸν τοῦ τερπνοῦ. Σὺ οὖν, ᾧ οὗτος, διακατελέγγεται σοὶ ὁ Γρηγόριος, οὐ δακρύεις ἀκούων οἷα καὶ τοῖς πάλοι συνέπιπτεν ἀλγηρά; Καὶ γὰρ οὐκ οἶδα, φησὶν, εἴτε δακρύσεις εἴτε καὶ γελᾶσεις ἀκούων, ἀ καὶ τοῖς πρότερον ποιεῖν ἤρεσεν ἄμφω ἀνδράσι φιλοσόφοις καὶ συνετοῖς, ὥστε τὸν μὲν ἀεὶ κλαίειν, τὸν Ἡράκλειτον, ἀεὶ δὲ τὸν Δημόκριτον γελᾶν, κλαυθμοῦ τε τῷ ὄντι καὶ γέλωτος ἄξια τὰ τοῖς πολλοῖς περισπούδαστα λογιζομένους. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἄξια θρήνων καὶ γέλωτος ἔπασχον καὶ ἔδρων; Ἀχαιοὶ μὲν καὶ Τρῶες ἀλλήλοισ ἐφορμῶντες, καὶ ἐπὶ πλείους χρόνους εἴνεκεν πόρνης μιδῆς τῆς Ἑλένης ἀλληλοκτονοῦντες· Κουρήτες τε καὶ Αἰτωλοὶ περὶ κεφαλῇ καὶ θριξὶ χοιρειαῖς ἐκμεμαχωμένοι καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρούμενοι· μέγα δὲ κῦδος τῶν Αἰακιδῶν, Αἰαντὸς φημι καὶ Ἀχιλλεύς (59), ἀλλὰ καὶ οἱ περιβόητοι οὗτοι, ὁ μὲν ἐν μέσῳ τῶν δυσμενῶν μαυνομένη τῇ αὐτοῦ ἀνηρέτῳ χειρὶ, ὁ δὲ μαχλοσύνη διεφθάρη ἐαλωκώς (60). Τί δὲ ὁ περίφημος τοῦ Ἀμφιτρώωνος παῖς, Ἡρακλῆς ὁ παντολέτης, καὶ θηρῶν καὶ ἀνθρώπων κατευμεγεθῶν; Καὶ τὸς, ὡς φασὶν, ἰμάτιον πεφαρμακευμένον περιβαλλόμενος ἐν αὐτῷ ἔδαμάσθη καταφλεγεί· τί δαὶ οἱ Κύριοι καὶ Κροῖσοι, ἀνακτες, φημι, Περσῶν καὶ Λυδῶν; οὐ μὴν ἀλλὰ δὲ καὶ αὐτοὶ ὅσοι χθιζοὶ τε καὶ πρώιζοι Ῥωμαίων τε καὶ ἡμῶν βασιλεῖς, τίς τὸν συγγητὸν ὑπεξέφυγεν

dici potest in adulterio deprehensus, neque Gregorius memoria lapsus est, ut ait Billius, sed illam fabulam sequitur de morte Achillis, quam ipse Billius nosse debebat ex Nonni monachi collectione et expositione historiarum, quarum meminit Gregorius in priore invectiva adversus Julianum Apostatam; v. edit. Leuven. p. 807. Cfr. de hac fabula etiam Servius ad Virg. *Æn.* vi, 57.

μόρον; Ἀλλὰ καὶ σὲ, φησὶν, ὦ Ἀλέξανδρε, δράκοντος ἕς κομπάζεις υἱὸς εἶναι, τῷ ἀκατάσχετος εἶναι τὴν ἀλκὴν καὶ ἀνυπόστατος, καὶ σὲ μετὰ τὸ πᾶσαν σγεδὸν τὴν γῆν ἐπελθεῖν, οἶνος ἀμέτρως ἐναπέπνιξε ποθεῖς. Τί δὲ πλέον ἐν νεκροῖς βασιλεύσιν ἢ πένησι; μία πᾶσι κόνις, ἴσος πᾶσι καὶ ὅμοιος ὁ σκελετὸς, ὅστ᾽ ἀ γυμνά μόνον σὺ τῷ τε τῷ ἥρωϊ Ἀτρείδῃ καὶ Ἴρω τῷ ἀλητοβόρῳ καὶ ἐπαίτησει ἄρτου διαζῶντι. Αὐτὸς τε, φησὶν, ὁ μέγας Κωνσταντῖνος καὶ θεράπων οἰκέτης ἐμὸς, ὅστις τε ἀνορθὸς καὶ ὅστις πολυούλθος καὶ βαρυκτημῶν, οὐδὲν ἄλλο θανάοντες ἔχουσι πλέον ἢ τὸν τάφον.

97 Καὶ τὰ μὲν ἐνθάδε τοῖα, τὰ δ' ἄλλοι τις κεν
|ἐπίσκοποι, κ. τ. λ.

Ὅσα μὲν τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς μετὰ σώματος ἔδουνηρά καὶ τερπνὰ, τοιαῦτα, ὀλοσχερῶς εἰπεῖν, καὶ οὕτως ἔχοντα· τίς δ' ἂν ἐκλαλήσαι, φησὶ, τὰ ἄλλοι τοῖς ἀδίκους ἀπειλούμενα, ἃ ἢ ἐσχάτη ἡμέρα ἀποκαλυπτομένη ἐπαδείξει; Πῦρ γὰρ ἐκεῖ βρόμεον, ἦγγον φοβερόν, καὶ γέεννα ἤπειληται καὶ σκότος ἐξώτερον τοῖς μακρυνομένοις καὶ πόρρω πίπτουσι τοῦ φωτός· ἐκεῖ καὶ σκώληξ ἀκοίμητος, τῆς ἡμετέρας κακίας ὑπόμνησις καὶ τοῦ συνειδότος ἢ νύξιος καὶ κατὰ γυνωσις.

Λάωιον, εἰ βίότιοι, κ. τ. ἐξ.

Βέλτιον ἦν σοι καὶ λυσiteloῦν μᾶλλον, ὦ τῆς κολάσεως ἐκείνης ὑπόδικε, εἰ μὴ τὰς εἰς τὸν βίον φερούσας ἐπέρασας ἑδοῦς. Καλὸν σοι μὴ γεννηθῆναι τῆν ἀρχὴν ἢ γεννηθέντι καὶ πεπεραχότι τὸν βίον ὁμοίως θηρσὶν ἢ κτήνεσι λυθῆναι καὶ θανεῖν, ἢ ἕνα κὰν τῷ βίῳ τῷδε τοσοῦτοις κακοῖς τλαιπωρῆ καὶ ὑστερον πάλιν πολλῶ τῶν ἐνταῦθα χεῖρονα προσδέξῃ, καθ' ὅσον τὰ μὲν τέλος ἔχειν προσδοκᾷται, τὰ δ' ἀτελεύτητον ἐπάγειν τοῖς κολαζομένοις ποιήν. Πού μοι, πάλιν φησὶν ὁ θεόληπτος, ἢ μεγάλη τοῦ πρωτοπλάστου δόξα, ὅτι χειρὶ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐπλάσθη, καὶ αὕτη μὲν γέυσει ξύλου ἀπειρημένη ἀπολώλει; πού δὲ τοῦ Σαλομῶν ἢ σοφία καὶ τὸ κῦδος τῆς φρονήσεως; δεδάμασται δὲ καὶ οὗτος καὶ ἠτίμωται γυναίξιν. Πού δὲ Ἰούδας ὁ τὸν δωδεκάριθμόν (61) ποτε τῶν ἀποστόλων χορὸν συμπληρῶν; ἀλλὰ καὶ αὐτὸς βραχέος ἕκατι κέρδους αἰώνιον σκότον ἀντηλλάξατο.

109 Χριστὲ ἄναξ, κ. τ. ἐ.

Δέομαί σου, φησὶν ὁ θεόπνευστος, ὦ μακάριε Χριστὲ καὶ παμβασιλεῦ, αὐτίκα νῦν ἀναστήσας ἢ μεταστήσας με τῶν τοῦ βίου συμφορῶν, τῷ σῶ δούλιῳ τῆν ἴασιν παράσχου· καὶ γὰρ τοῦτο μόνον καλὸν τῷ ἔντι καὶ βέβαιον ἀνθρώποις ὑπάρχει παρὰ σοῦ, αἰ τῆς οὐρανίας ἐλπίδες βασιλείας, ἐν αἷς καμὲ μικρόν τε ἀναπνέοντα ζῆσον, τὸ ἐπιζόμενον παρασχών. Τῶν ἄλλων δὲ τοῦ βίου ποθεινῶν καὶ ἐραστῶν, ὧν πολὺς ὁ κύρος, πολλὴ ἢ πλημμύρα καὶ ἢ πλησμονή, ὅσα ἐπὶ γῆς ἐν ἀνθρώποις περισύρεται καὶ ποθεῖται καὶ ζητεῖται ἄλλοτε εἰς ἄλλους μεταριπτούμενα καὶ μεταπίπτοντα, πάντα καταλιπεῖν ἐθέλω, πάντα ἀφήσειν εὐχομαι, οἷον τὴν καλουμένην ἐπὶ γῆς πατριδα, καὶ αὐτὴν τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ ξένην, τοὺς τε περιμαχῆτους

(61) Δωδεκάριθμος finxit Nonnus Paraphr. c. 15,

Sed etiam te, ait, o Alexander, qui te efferebas draconis filium, quasi invictus et indomabilis fortitudine habendus esses; te quoque pene omni peragrata terra, vinum immoderanter domavit potatum! Et quid amplius est mortuis regibus quam pauperibus? Una omnibus pulvis, simile omnibus et æquale cadaver, ossa nuda tantum herois Atridæ et Iri victu parci et mendicatio viventis pane. Ipse, inquit, Magnus Constantinus et qui mihi ministrat servus, et quicumque egenus sive opulentus et magnas possessiones habens, omnes morientes nihil aliud, nihil amplius habent nisi sepulcrum.

97 Et quidem res in hac vita tales; quales vero in altero quis dixerit?

Quam multa quidem in hoc mundo dum in corpore vivimus dolorosa sunt et amœna, tam multa absolute dicta sunt sic se habentia: quis vero, inquit, narrabit quæ injustis in altero impendent, quæ ultima dies revelabit? Nam ibi ignis devorans terribilia vehementer, et gehenna impendet et tenebræ exteriores pro his qui elongantur et longe a lumine cadunt; ibi et qui non dormit vermis, nostræ malitiæ recordatio et conscientiæ aculeus et accusans morsus.

Melius erat si vitæ, etc.

Melius fuisset tibi et magni expeditisset, o qui hac animadversione dignus es, si vias quæ ad vitam ducunt non ingressus esses. Bonum tibi si natus non fuisses in initio, aut natus et vitam ingressum sicut belluas et jumenta mori et putrescere, quam ut hoc in ævo tot et tantis malis opprimaris, et novissime multo pejoribus adhuc patiendis subjaceas, quoad finem hæc habitura sperantur, illa vero pœnam damnatis æternam sunt adductura. Quo mihi, inquit divinus iaterpres, magna primi parentis gloria, qui manu Dei et ad ejus imaginem et similitudinem plasmatus est, quæ gloria unica et ligno gustatione corrupta periiit? Quo Salomonis sapientia et prudentiæ decus? Domitus est et ipse contemptibilisque factus per mulieres. Quo Judas qui duodenarium Apostolorum numerum complebat? Sed et ipse parvi lucri causa æternas obtinuit tenebras.

109 Christe rex, etc.

Obsecro te, ait inspiratus a Deo, o beate Christe, rex omnium, propra nunc erigens aut allevians me e vitæ calamitatibus; servo tuo medelam affer; namque illud tantum revera bonum et firmum a te in hominibus restat, spes regni cœlestis ad quod paululum aspirantem me vivere fac, sperata concedens. Quoad alia vero vitæ desiderabilia et amabilia, de quibus satietas multa, multa superfluitas et exuberantia, quotquot super terra circa homines volutantur, et desiderio quæsitivique sunt, alio in alios jactata et incidentia, cuncta relinquere volo, cuncta prætermittere precor, nempe illam quam in terra patriam vocamus, et ipsam hospitalem et alienam plagam, et thronos circa quos pu-

126, ἀλλ' ὅτε νόσφι δωδεκάριθμος Ἰούδας, et 2, 67.

gria opus est, et gloriationem e solio procedentem, cum elatione et decore quæ ex eorum ambitione fuit, similiter et eos qui proximi sunt ex genere, et qui alieno, et qui pii æstimantur et implii, simplices et eos qui spiritu sinceri sunt et candidi, et tectos malaque dolose agentes; omnium, precor, inveniar superior, et illorum qui sine invidia bonum oculum in nos intendunt, et istorum qui invidia tabescunt, malitia ipsismet ad mortem usque nociva, intus adversum nos sentientes.

Aliis amœna vitæ, etc.

Aliis sint amœnissima mundi magnipendentibus quæ dulcia sunt carni; ego vero fortiter hæc rejiciam tanquam animæ vincula. Hei mihi! Longæ vitæ diuturnis doloribus afflictus usquequo, inquit, in alimentis ventris et in simo delectabor? usquequo recipiam et ejiciam? namque quod sumitur ad vitam hominum bonum, oblectatio duplex est, primum in sumendo, deinde in rejiciendo, repleti alimentis, deinde expurgari, ita ut cellaria fructuum complere et evacuare oblectatio sit duplex, de die in diem mutata et vicissim transiens. Paululum, inquit, tanquam in transitu titillatum guttur, sicut vehiculo vel aquæductu, ventri cuncta et latrinis mittit. Postea perpendit et verum et congrui temporis vicissitudines et varietates: hiems frigus affert, æstas vero calorem spargit, ver hiemis vires supplet, et æstatis autumnus, sicut diebus noctes et noctibus iterum dies succedunt, duplicibus præsentis vitæ figuris vicissim immutatis et substitutis. Cur hæc dico? Cælum idem, terra, mare, et nihil novum et nihil recens, mihi, dicit Ecclesiastes, sub sole, nec quæcunque coagulata sunt et stant immutabilia sicut terra et quæ in ea sunt, nec quæcunque in orbem moventur, sicut cælum et hoc quod continet, in circum jugiter acta.

10 *Horum tædium; aliam mihi vitam, etc.*

Horum, inquit, sufficiens fuerit hucusque usus, transitoria videre me tædet, satis corruptibili mundo fructus sum: aliam mihi vitam, alium mundum, o Christe, tribue, propter quam vitam laboro et patior fortiter cuncta ferens ærumnosa, cuncta duræ vitæ adversa suffero, ad incorruptibilem et solutionis immunem tendens. Utinam mihi et mori contigisset cum maternis visceribus ligabar! Nam statim natum, quemadmodum tenebræ et tribulatio, ita læcrumæ comitabantur.

133 *Quæ vita? etc.*

Quæ vita? quid in ipsa, inquit, desiderabile est et amabile? Nonne quasi e sepulcro, e maternis visceribus exiens, ad alterum sepulcrum vado, ad mortem? E secundo autem illo nonne in igne iterum sepeliar immisericorditer pœnas impietatis præsentis ævi daturus? Et quantum vivere in voluptate mihi placet, tantum illic frui non fluminis torrente quam rapidissime fugientis omnino æquum

(62) Cod. δπώρα.

θρόνους καὶ τὸ ἀπόθρονον εὖχος, ἤτοι τὸ ἐπὶ τῇ αὐτῶν παραιτήσει καύχημα καὶ κλέος, ὁμοίως καὶ τοὺς ἐγγύς κατὰ γένος καὶ ἀλλογενεῖς, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς φημιζομένους καὶ ἀσεβεῖς, τοὺς τε ἀπλοῦς καὶ εὐθεῖς τὴν νοῦν καὶ φανεροὺς, τοὺς τε κρυπτοὺς καὶ δολίως κακουργοῦντας· πάντιον ὑπέρτερος εὐχομαι γενέσθαι, τῶν τ' ἀβάσκανον ἄμμα καὶ ἐπεισικῆς ἡμῖν ἐπερριδόντων, τῶν τε φθονερῶν καὶ αὐτοφόνων κακίᾳ ἐκτρηχομένων ἐνδον τῇ διανοίᾳ καθ' ἡμῶν.

Ἄλλοις τερπνὰ βίῳ, κ. τ. ἐξ.

Ἄλλοις ἔστω τὰ ἥδιστα τοῦ κόσμου τοῖς πολλοῦ τιμωμένοις τῆς σαρκὸς τὴν ἡδονήν, ἐγὼ δὲ ταύτην προθύμως ὡς δεσμὸν ἀποφεύξομαι ψυχῆς. Οἱμοὶ τοῦ μακροῦ βίου! μακροῖς ἄλλοις πονοῦμενος μέχρι τίνος, φησὶ, τοῖς τε βρώμασι τῆς γαστρὸς καὶ ταῖς κόπροις ἐμφιλοχωρήσω; μέχρι τίνος δέξομαι καὶ ἀποβρίβομαι; Καὶ γὰρ τὸ δοκοῦν ἅπαν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχειν ἀγαθὸν διστομος χάρις ἐστὶ, λαθεῖν πρῶτον, εἶτα βίβαι, πληρωθῆναι βρώσεως, εἶτα κενοθῆναι, ὡς περ καὶ τὰ ταμεῖα τῶν καρπῶν πληροῦν καὶ κενοῦν διστομὸς ἐστὶ χάρις, ἡμέραν ἐφ' ἡμέρας ἐν μέτρῳ ὑπαλλαττομένη καὶ ὑπαπισοῦσα. Μικρὰ μὲν, φησὶν, ὡς ἐν παρῶν τερφθεῖς ὁ λαιμὸς, ὡς ἐν ἀμάρα καὶ ἀγωγῷ τῇ γαστρὶ πάντα καὶ τῷ ἀφεδρῶνι παραπέμπει· σκόπαι δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ τὸ τῶν στοιχείων καὶ τῶν καιρῶν ἀλλοιωτὸν καὶ τρεπτόν· χειμῶν μὲν καταψύχει, θέρος δὲ αὐθις ἀναφλέγει, ἔαρ μὲν ἀμείβει τὸν χειμῶνα, ὄπώρα (62) δὲ τὸ θέρος, ὡς περ τὰς ἡμέρας μὲν αἱ νύκτες, τὰς νύκτας δὲ αὐαὶ ἡμέραι, τὰ δισσὰ τοῦ παρόντος βίου φάσματα διαμείθουσι καὶ ὑπαλλάττουσι. Τί ταυτὰ φημι; Οὐρανὸς ὁ αὐτὸς, γῆ, θάλασσα, καὶ οὐδὲν νεώτερον καὶ οὐδὲν καινὸν ἔμοιγε, φησὶν ὁ Ἐκκλησιαστής, ὑπὸ τὸν ἥλιον, οὐδ' ὅσα πηκτὰ πέλει καὶ βέδηκεν ἀκίνητα ὡς περ γῆ καὶ τὰ περὶ αὐτήν, οὐδ' ὅσα περιρέπεται, ὡς περ οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀενάως καὶ κυκλικῶς περιδινομένα.

10 *Τῶν κόρος (65)· ἄλλοι ἔμοιγε βίον, κ. τ. λ.*

Τούτων, φησὶν, ἄλλοι ἔμοιγε τῶν ἀπολαύσεων, κακότερα τῶν τερπομένων τῆς ὀράσεως, ἀποχωρόντως τοῦ φθαρτοῦ κόσμου κατετρυφήσα· ἄλλοι ἐμοὶ βίον καὶ κόσμον, ὦ Χριστέ, δίδου, δι' ὃν πονῶν καὶ κακοπαθῶν προθύμως πάντα φέρω τὰ ἀλγεῖνά, πάσα; ἀνατλῶ συμφορὰς σκληροῦ βίου, πρὸς τὸν ἀφθαρτον καὶ ἀλυπον ἀφαιρῶν· αἴθε γάρ μοι καὶ θανεῖν ἐξεγένητο, ἤνικα μητρῷοις ἐνεδέσμευς σπλάγγνοις· καὶ γὰρ εὐθὺς γεννηθῆντι ὡς περ σκοτία καὶ θλίψις τὸ δάκρυον ἐπηχολούθει.

135 *Τίς βίος; κ. τ. λ.*

Τίς ὁ βίος; τί δὲ τὸ τοῦτου, φησὶ, ποθεινὸν καὶ ἐραστόν; Οὐχ ὡς περ ἐκ τάφου τῆς μητρῶας ἐξίῳν γαστρὸς ἐφ' ἕτερον τάφον ὀδεύω τὴν μετὰ τὴν τελευταίην; ἐκ τοῦ δευτέρου δὲ τοῦτου ἄρ' οὐκ ἐν τῷ πυρὶ ταφῆσθαι πάλιν ἀνελεημόνως, δίκας τῆς ἐνταῦθα ἀσεβείας ἀποτινύς; αὐτὸ δ' ὅσον διαβιώσκειν ἐν εὐπαθείᾳ μοι δοκῶ, ὅσον ἐνταυθοῖ κατατρυφῆν, οὐ ποταμοῦ ρεῦματι ὀξύτατα βέοντος κομιδῇ παρμουῦ-

(63) Cod. hoc loco τούτων κόρος.

ται . ποταμοῦ ἀενάως τρέχοντος καὶ ἀεὶ ἐκ τῶν διπλοῦσιν ἰόντος, διηγεκῶς κινουμένου καὶ οὐδὲν ἔχοντος ἑστῶς, οὐδὲν μέρος αὐτοῦ πάγιον ἐπιδεικνύοντος· κῶνις ὅλος καθέστηχεν ὁ βίος, τοῖς ἐμοῖς ἁμαρτίαις ἐπιπτοῦσα καὶ σκότον ἐμβάλλουσα τῷ νῷ, ὡς ἂν πόρρω Θεοῦ τῶν φωτισμῶν ἐκπεσὺν, καὶ τυφλῶν τρόπον τοῖς τοίχοις ψηλαφῶν, καὶ ὧδε κάκει τοῖς λογισμοῖς περιπλανώμενος τῆς μεγάλης ἐν Χριστῷ ἀποτύχου ζωῆς.

Τολμήσω τινὰ μῦθον, κ. τ. ἐξ.

Τολμηρὸν τινὰ λόγον ἐπεισεῖ μοι διειπεῖν, ἀληθινὸν δ' οὖν ὁμῶς, δι' ἃ καὶ τολμήσας ἀποφαίνομαι, ὡς Θεοῦ παύριον (64) ὁ ἄνθρωπος, καὶ τοιοῦτον οἶον τοῖς πάλαι κατὰ πόλεις τινὰς ἐπιτετέδευτο· προσώπειτα γὰρ διασκευάζοντες πλουσίων, πενήτων, βασιλέων καὶ στρατηγῶν, σοφῶν καὶ ἰδιωτῶν, ἀνδρῶν ὁμοίως καὶ γυναικῶν, καὶ ἐν θεάτροις παριόντες καὶ ἐν σκηναῖς, ταῦτα οἱ προμελετήσαντες περιτιθέμενοι, καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς καθὰ προσησκήσαντο πράξιν ἐπίπροσθεν πάντων ὑποκριθέντες, καὶ ἀκριβῶς ὡς οἶόν τε κατὰ τὴν τῶν παλαιῶν ἱστορίαν διὰ μιμήσεως τὴν δραματουργίαν ἀποχωρῶντως ἐνδειξάμενοι, οὕτω τῆς σκευῆς ἀπ' αὐτῶν ἀρθείσης, ὅστις ποτ' ἦν αὐτῶν ἕκαστος ἀναφανέντες οἰκαδε ἐχώρουν. Ὡσαύτως τοῖνον κἀν τῷ βίῳ ἄλλος ἄλλο τι ἐπιτεδευμα, πρὸς δ' εὐφροσύνης ἔχουσιν, ἀσκούμενοι, καὶ ὡς ἐν σκηνῇ καὶ θεάτρῳ τὴν κατ' αὐτοὺς πράξιν τῆς ἀρετῆς ἢ κακίας διὰ μιμήσεως ἐπιδειξάμενοι, ἐπειδὴν τὸ σχῆμα τούτοις τοῦ κόσμου τῷ θανάτῳ περιαιρεθῆ, ἐξαπίνης ὅποιοι κατὰ φύσιν εἰσὶν ἅπαντες ἀναφανέντες, οὕτω γυμνοὶ πάσης ἐπικρύψεως ἐντεῦθεν ἀποχωροῦντες ἀπίσιν ἐκεῖ. Τοιοῦτος ὁ βίος τῶν ταλαιπῶρων βροτῶν· καὶ οἷς ἢ τοῦ ματαίου καὶ ἐνειρώδους κόσμου τοῦδε ἐλπίς ἐραστή καὶ περισπούδαστος, τοὺς τε καλουμένους πλούτους, ἡδονὰς τε καὶ τρυφὰς καὶ δόξας ἐπ' ὀλίγον τὸν τῆς ζωῆς χρόνον κατατρυφῶντες (65) παιζέτωσαν καὶ παιζέσθωσαν.

147 Αὐτὰρ ἐγὼ Χριστοῖο δεδραγμένος, etc.

Οἱ μὲν τὰ ἐπίγεια φρονούντες, καὶ τῶν βρόντων ἀπρὸς ἀντιποιούμενοι, τὸν εἰρημένον τρόπον τὴν κατ' αὐτοὺς πορευέσθωσαν ὁδὸν· ἐγὼ δὲ, ἢ χριστοφόρος ψυχή λέγει, Χριστοῦ τῆς ἀγάπης καταδεδραγμένος οὐποτε λήξω δεσμὸν ἐπὶ δεσμῶν προστιθείς, ἀχρις ἂν τοῦ σαρκίνου τοῦδε βίου λυόμενος, τῷ τῶν ὀρεκτῶν ἀκροτάτῳ τελῶς προσδεθῶ. Καὶ γὰρ διπλοῦσιν ὦν τὴν φύσιν, ἐπίγειος ἅμα καὶ οὐράνιος, τὸ σῶμα μὲν ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς γῆς· ἔχω διαρτισθὲν, δι' ἃ καὶ τῆς αὐτοῦ συγγενείας ἐφιέμενον νεύει πρὸς τὴν γῆν· τὴν ψυχὴν δὲ Θεοῦ πνεύματος ἀπόρροια καὶ μερίδα κρείσσω ὑπάρχουσαν, καὶ αὐτὴν ὡς οἰκείων τῶν θεῶν ἔχειν τὴν ἔφεσιν καὶ ἀεὶ τῶν πνευματικῶν καὶ οὐρανίων ὠδίνων τὴν ἐπιθυμίαν ἀγαθῶν.

Ὡς πηγῆς ῥόος ἐστίν, κ. τ. ἐξ.

Ὡσπερ ὁ πηγῆς ἐξαλλόμενος τοῦ ὕδατος ῥοῦς κατὰ πρακτοῦς τρέχει φυσικῶς ἐπὶ τὸ κάταντες, πῦρ

videtur, fluminis perpetuo currentis et semper a præterito redeuntis, jugiter agitati et nihil stabile habentis, nullam ipsius partem firmam ostendentis. Pulvis æstimanda est tota vita, meos obcæcans oculos et tenebras intelligentiæ ingerens, ita ut longe a Dei splendoribus cadens et cæcorum more muros pertentans et sic ibi in ratiociniis errans, magna in Christo vita frustrandus sim.

Audebo allegoriam quamdam, et seq.

Excedens quoddam verbum proferre mihi convenit et verum; idcirco audens exponam: Quasi ludibrium Dei homo, et quemadmodum inter veteres quibusdam in civitatibus exercitatio erat, personas enim exhibebant divitum, pauperum, regum et ducum, sapientium et insipientium, virorum similiter et mulierum, etiam theatris assistebant et in scenis; hæc qui curabant, personam agebant et destinatum sicut exerciti fuerant actionem eorum omnibus tractabant et accurate sicut decet, juxta veterem historiam arte propria representationem sufficienter exsequabantur, sic officium ab ipsis susceptum prout ipsorum cujusque erat præ se ferebant, deinde in domum recedebant. Sic ergo et in vita alius aliud studium ad quod fert indoles exercet et quasi in scena et teatro, quantum in se est actionem virtutis aut nequitiae representationis instar ostendit, et postquam mundi figura pro ipsis morte præterit, subito tales quales natura sunt omnes apparentes, sic nudi ab omni fuco inde cedunt et in locum destinatum abeunt; ea miserorum mortalium vita, et hi quibus insipientis et inanis mundi hujus spes delectabilis est et omni ope curaque exquirenda, ea quæ vocantur divitiæ et voluptates et delicias et glorias modicum vitæ tempus exaltantes, ludant et ludantur.

147 *Ego vero, Christum amplexus, etc.*

Qui quidem quæ super terram sunt sapiunt et fluxa fortiter ambiunt dicto more, ipsis placitum iter pergant. Ego vero, ait Christum portans anima, Christi amori adhærens, non cessabo vinculum vinculo adjungens, quin carnali vita ista soluta summo voto omnino configar. Namque duplex qui sum natura, terrenus simul et cælestis, corpus quidem hinc e terra habeo plasmatum; ideoque affinitate propria cupiens tendit ad terram; animam vero Dei spiritus emanationem et partem præcellentem, quam divinorum quasi ipsi propriorum desideria tenent, semperque spirituum atque cælestium appetitio bonorum incendit.

Sicut fontis rivulus est, et seq.

Sicut fontis salientis undæ rivulus præceps naturaliter ad declivitatem currit, et ignis urens pro-

(64) Bill. animadvertit Gregorium hic alludere ad Πλάτωνην, qui hominem vocet παύριον θεῶν. Loci sunt de Legg. l. 1, p. 611 (p. 219, 3 ed. Bekk.) et l. vii, p. 803 C (p. 52, 5 ed. Bekk.) V. etiam supra

π. ἀρετῆς v. 103 et Boissonad. ad Gregorium Cyprium in Anecd. Gr. 1. 345.

(65) Cod. κατατρυφόντες.

priam immutabiliter novit viam sæviens in altum, sic et homo magnus qui magis quæ Dei sunt quam quæ erroris sunt sapit, et angelus esset, si serpentis instar, quasi senectutem maculosam passionum in arcta et angusta via cutem aut deformitatem apprime rejiciens et spirituales juventutem renovans, sic ad cælos ascensionem nullo modo retrospectivo profecerit.

O sacerdotes, stupete, etc.

O episcopi, vobis loquor, qui vocamini sacerdotes, nec vere estis ob invidiam in vobis dominantem, et o vicii miseri, qui dona aversamini et nos mala agere volentes suspicamini, frustra que et tanquam fortuito timetis, exsultate et stupete, vehementer gaudete : en morior omni sæculo, nec amplius me ut prius timebitis. Vos ergo per hæc quæ facitis atque de nobis cogitatis, vobis ipsis Regis regum Dei misericordiam intercluditis et oppilatis; ego vero hujus mundi cuncta vosque omnes linquens unam habeo meæ vitæ columnam illuminantem Christi crucem. Si igitur et inde exsul longe a vobis alio relegatus fuerim, et sacrificiorum cælestium superis in regionibus tetigerim altare, quo non appropriat malum latens invidia, ibi ergo collocatus et pro invidentibus ipsis, si ita loqui justum sit, invidiam nesciens orabo.

¶ Quis sum? unde in vitam veni? etc.

Adhuc et per expositos hos versus, valde philosophans sancta anima, stultitiam et insipientiam illorum qui indesinenter possessionibus defunctorum avidè inbiant, reprimere tentat et docere eos qui audire volunt, vitæ præsentis transitorium et instabile et vilitatem. « Quis? Unde oriens in vitam veni? » dignum, inquit, quod primo mediter quia nihil sum, deinde uno verbo dicam, quia qui non eram per Dei altissimi providentiam ad conditionem existentis per nativitatem veni. Oportet etiam subsequenter prorsus considerare, nempe enim terra effluerit, quis iterum ero resurgente pulvere meo sicut spero, quo statu me Creator agens ponet? Num sicut a mari et fluctibus, a vitæ impedimentis liberatus et tumultu, quasi in portum bonum me invehens salvabit? Namque multæ hujus vitæ plurimis miseriis obnoxie viæ sunt, et multi in vita corporali mores; alii in alios dolores et ærumnas alias inciderunt et nihil eorum quæ apud homines æstimantur bona immune omnino malitia et calamitate invenitur; optimum esset et votis dignum, si non præstaret molestorum pars parte duleium. Nam sic indagatur :

(66) Alludit ad illam nobis columnam, quæ Israelitis olim ex Ægypto egressis iter præmonstrabat, v. Exod. c. xiii. BIEL.

(67) In codice nulla inscriptio est hujus carminis et Nicetas quoque hoc cum præcedenti conjunctum tanquam unum carmen interpretatur. In cod. Gud. fol. 56 r. inscribitur : Περί τῆς τῶν παρόντων μεταίτητος : apud Billium est carmen 13. Περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν. De vitæ itineribus (p. 945

δὲ φλογίζον τὴν ἰδίαν ἀμεταστροφήως ὁδὸν οἶδεν ἀλλόμμενον ἐπὶ τὸ ἀναντες· οὕτω καὶ ἄνθρωπος μέγας, ἐς μάλλον τὰ τοῦ Θεοῦ ἢ τὰ τοῦ σώματος φρονεῖ, οὗτος καὶ ἄγγελος ἂν εἴη, εἴγε καθάπερ ὄφρα οἶα γῆρας κατάστικτον τὴν τῶν παθῶν διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ καὶ τεθλιμμένης λεθηρίδα, ἦτοι κίλδα, καλῶς ἀποξυσάμενος καὶ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν ἀνακαινισθεὶς, οὕτω τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀμεταστροπῆτι ἐξανύσειεν ἀνάδασιν.

¶ Ὁ πάλλισθ' ἱερῆς, κ. τ. ἐξ.

« Ὁ ἐπίσκοποι, ὑμῖν λέγω τοῖς καλουμένοις ἱερῶσιν, οὐκ ἀληθῶς δὲ οὖσι τῷ ὑπὸ φθόνου τυραννεῖσθαι, ὡ καὶ γέροντες πονηροὶ, οἱ δωρεὰν μισοῦντες καὶ ὡς χρακοποιεῖν ἡμᾶς βουλομένους ὑποπτέοντες καὶ δεδιότες εἰκῆ καὶ μάτην, ἄλλεσθε καὶ πάλλεσθε, χαίρετε σφόδρα· ἰδοὺ ἐγὼ τέθνηκα παντὶ τῷ βίῳ καὶ οὐκέτι με ὡς τὸ πρῶτον φοβηθήσεσθε. Ἔμελλε μὲν οὖν, ὡς πράσσετε καὶ οἷς καθ' ἡμῶν διανοεῖσθε, τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ τὸν ἔλεον ἑαυτοῖς ἀποφράσσετε καὶ ἀποκλείετε, ἐγὼ δὲ τάνθαδε πάντα καὶ πάντας ὑμᾶς ἀπολιπὼν, μόνον ἔχω τῆς ἐμῆς ζωῆς στύλον φαιῶν Χριστοῦ τὸν σταυρὸν (66)· εἰ δὲ καὶ μεταστὰς ἐντεῦθεν ἀφ' ὑμῶν μεταναστεύσαιμι, καὶ θυσῶν οὐρανίων ἐπὶ τὸ ἀνω προσάψομαι θυσιαστήριον, ἐν ᾧ τὸ λανθάνον κακὸν ὁ φθόνος οὐκ ἐγγίξει, ἐκεῖ δὴ γεγρῶως καὶ ὑπὲρ τῶν φθονούτων αὐτῶν, εἴγε θεμῶν τοῦτο φάναι, ἀφθόνως ὑπερεύξομαι.

¶ Ἢ τίς; πόθεν ἐς βίον ἦλθον; κ. τ. λ.

« Ἐστὶ καὶ διὰ τῶν προκειμένων τούτων ἐπῶν ἡ φιλοσοφωτάτη ψυχὴ καὶ ἁγία τὴν ματαιότητα καὶ ἀνοίαν τῶν περὶ τὴν κτήσιν τῶν ἀπολλυμένων ἀκατασχέτως μεμνηνῶτων ἀνακόπτει, καὶ τὸ οὐδαμνὸν καὶ βευστὸν, καὶ ἀβίβαιον τοῦ παρόντος βίου παιδεύειν τοὺς ἀκούειν ἐθέλοντας πειράσσει. « Τίς; πόθεν ἐς βίον ἦλθον; » ἄξιον, φησὶν, ἐννοεῖν πρῶτον, ὡς οὐδὲν ὦν, καὶ, καθάπαξ εἰπεῖν, οὐκ ὦν, διὰ προνοίας Θεοῦ ὑψίστου εἰς τὸ εἶναι διὰ γενέσεως προῆλθον· χρὴ δὲ καὶ τὰ μετέπειτα πάντως σκοπεῖν, ὡς ἐπαίδαν ἡ γῆ τὸ ἴδιον κατάσχη διαρρῶν, τίς πάλιν ἐσομαι τῆς κίνεως ἀνισταμένης μοι, καθὰ προσδοκῶ; εἰς ποῖαν δὲ με κατὰστασιν ἄγων ὁ Δημιουργὸς στήσει; ἄρα γὰρ ὡςπερ ἐκ θαλάσσης καὶ κλύδωνος τοῦ βίου τῆς περιολκῆς ἐλευθερώσας καὶ περιφορᾶς, ὡς εἰς λιμένα εὐδίου ἀποκαθιστῶν διασώσει; Καὶ γὰρ πολλὰ μὲν τοῦ πολυπαθοῦς τοῦδε βίου αἱ ὁδοὶ καὶ τὰ πρὸς τὴν κατὰ σῶμα ζῶν ἐπιτηδεύματα· ἄλλῃ δ' ἄλλοις ἄλγεσι καὶ παθήμασι συμφέρεται, καὶ οὐδὲν τῶν παρ' ἀνθρώποις νομιζομένων καλῶν ἀμοιβῶν πάντῃ κακίας καὶ μοχθηρίας ἀποδείκνυται· ἀγαπητὸν δ' ἂν εἴη καὶ ἔργον εὐχῆς, εἰ μὴ πλείω μοῖραν τὰ λυπηρὰ τῶν ἡδέων ἔχοι. Σκόπει γὰρ οὕτως·

ed. Leuvencl. ed. nov. p. 485). Putat autem Billius Gregorium certare cum illo epigrammate, quod Posidippo vel Crateli adscribitur, in quo cuiusque vitæ generis incommoda breviter describuntur. Duo vero sunt epigrammata, quæ cum hoc carmine comparari possint, unum Posidippi sive Platonis Comicæ, Anthol. Palat. IX, 589, alterum Metrodori, ibid. 560.

Ὁ πλούσιος μὲν ἄπιστος, ὁ δὲ θρόνος ὄφρως
| ὄνειρων.

Ἄπιστος μὲν ὁ πλούσιος, ὅτι μὴ μόνιμος, μηδ' αἰετοῖς ἔχουσι προσῶν, ἀλλ' ἐξαπιναιῶς τοὺς αὐτῶν πεποιθότας πολλάκις καταλείπων, εἰς ἄλλους μετεβύη· ὁ θρόνος δὲ καὶ τὸ δοξάριον ὄφρως ὄνειρώδης ἐστίν. Ὑπόληψις γὰρ κενὴ καὶ οἴησις ματαία, κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα τῶν νοῦν ἄκριτινὸς διαπαίζουσα τοῦ ἀρχοντος καὶ φυτιοῦσα, παραβρίπτει μὲν αὐτὸν τοῦ ὄρθου λόγου, ὡς ἐξ ὑπνου δὲ τῆς ὄνειρώξεως καὶ φαντασίας τῆς ἀρχῆς ἐκπεσών, οὐχ εὔρεν οὐδὲν, κατὰ τὴν Γραφήν, ἐν ταῖς χερσὶ αὐτοῦ. Τοῦτο μὲν τὸ ἀρχειν κατὰ τὴν κοσμικὴν παραφορὰν· τὸ ἀρχεσθαι δὲ πάλιν μόγος, καὶ κόπωση, καὶ πόνος. Τὴν πέναν δὲ τίς οὐκ οἶδε δουλοσύνην οὖσαν πικρὰν, καὶ εἰργμὸν, καὶ δεσμὸν ἀνιαρὸν; Τί δὲ τὸ κάλλος τοῦ σώματος; Μικρὰ καὶ ὀλίγη τοῦτο χάρις ἀστραπτῆς, λόγου ὁδῶν τὴν ὕψιν τοῦ βλέποντος παραδεύουσα καὶ φεύγουσα. Τί δὲ ἡ νεότης; τί δὲ ἡ πολιά; Οὐχ ἡ μὲν χρόνου βράστια, τὴν ἀκμὴν ὡς ἀνθος εὐμάραντον τοῖς νέοις ὑποφαίνειν, ἡ πολιά δὲ δύσις βίου, ἡ γον τοῦ τῆς νεότητος ἀνθους ὑπάρχει μαρσαμὸς; Ἄλλὰ καὶ αἰ λόγοι, φησὶ, πτερόεντες ὡς πτερῶν δίκην ὅτι τάχιστα βέοντες καὶ ἀριπτάμενοι, κλέος δὲ αὐτοῖς τίνι λόγῳ ὑπάρχει ὁ ἀήρ; καὶ γὰρ οὗτος ὡσπερ διαφανῆς κατὰ φύσιν πέλων καὶ εἰσμός, τὸ φῶς μὲν καὶ χρώματα πάντα πρὸς τὴν ὕρασιν, ὁσμάς δὲ πάσας πρὸς τὸ τῆς ἀσφρήσεως αἰσθητῆριον διαπορθμεύει· οὕτω καὶ διηχῆς ὢν πρὸς τὴν ἀκοήν, τὸν τε λόγον καὶ πᾶσαν φωνὴν καὶ ψόφον παραπέμπει ὁ ἀήρ. Οἱ εὐγενεῖς δὲ λεγόμενοι καὶ ἡ εὐγένεια τί ἄλλο ἢ παλαιὸν αἶμα ἔωλα καὶ πρόσκαιρα τιμηθὲν πέλει; βῶμῃ δὲ σαρκὸς καὶ ἰσχύς, τοῦτο καὶ σὺς ἀγρίου γαυρίαμα καθέστηκε· καὶ ὁ κῆρος μὲν ὑβριστῆς, τοῖς ἀπαιδευτῶς τούτῳ κεχρημένοις ὑπόθεσις γίνεται θεομαχίας· ὁ γάμος δὲ δεσμός, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐλευθερίας ἀλλοτριώσις· καὶ ἡ εὐτεχνία μὲν ἀναγκαῖα φροντῆς καὶ ἀπαραιτήτος, ἡ δυστεχνία δὲ ἀβῶστία καὶ νόσος ἐστὶ ψυχῆς; ἀπαρηγόρητος· καὶ αὐ πάλιν, αἱ ἀγοραὶ μὲν κακίας μελεδήματα καὶ φροντισματα τυγχάνουσιν, αἱ καθ' ἡσυχίαν δὲ καὶ μόνωσιν διατριβαὶ ἀδράνειαί τε εἰσι καὶ ἀπορίαι· πάλιν, αἱ τέχναι μὲν τῶν ἀγαν ταπεινῶν καὶ χαμαὶ ἐρχομένων καθεστήκασι, στενὴ δὲ ἡ παρὰ τῶν ἀλλοτριῶν ἐραυζομένη τροφή, ὡσπερ καὶ τὸ παρασιτεῖν ἀσχιστόν· καὶ τὸ ἀροῦν μὲν τὴν γῆν καὶ γεωργεῖν κοπῶδες καὶ μόλιθρον, τὸ ποντοπορεῖν δὲ κινδυνώδεστατον καὶ τὸ τῆς ζωῆς αὐτοῖς πλεῖον ἐν τῷ ἄδη.

21 Ἡ πατὴρ δὲ βέρεθρον εὖν· ξείνη δὲ τ' ὄνειδος.

Τί ἐτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις; τί γλύκιον ἀνθρώποις ἢ θυμηρέστερον πατρίδος; Ἄλλὰ καὶ αὐτῆ, φησὶ, βέρεθρον ἴδιον, ἥτοι βόθυνος, καθίσταται, ἐν ἣ καταπατεῖται καὶ ἐξουθενοῦται καὶ ὁ λίαν σπουδαῖος δοκῶν, τῷ γειτονικῷ ζῆλῳ καὶ φθόνῳ προδοθεῖς· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ ξένης καὶ ἀλλοδαπῆς βιοῦν τὸν ὄνειδον οὐ διαπέφυγεν. Οὕτω πάντα, καθάπαξ εἰπεῖν, τὰ ἐν ἀνθρώποις ἐράσματα καὶ ζηλωτὰ νομιζόμενα, εἰς μάταιον περιίσταται καὶ εἰς περισπασμὸν πονηρὸν, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστήν. Καὶ γὰρ γνοῦς διὰ τὸ εὐ-

Divitiæ malefidæ et thronus somniorum fastigium.

Malefidæ quidem divitiæ, quia nec permanentes, nec semper his qui eas possident in promptu sunt, sed inopinate sæpe hos qui in ipsis confidunt deserentes ad alios transfluunt; thronus vero et gloriola fastigium sunt somnio simile. Nam existimatio vacua et fama vana a subjectis prædicatur, animum quodam in gradu illudens principis et superbire faciens; et avertit eum a recta ratione. Inde quasi a dormitionis somniis et a principatus phantasiis expergefactus nihil invenit, secundum Scripturam, in manibus suis; illud quidem, dominari juxta mundanam arrogantiam, subditum esse e contra labor et ærumna et molestia. Paupertatem autem quis non novit servituti amaræ et carceri in vinculo acerbo haud inparem? Quid corporis pulchritudo? tenuis et brevis hæc splendor fulguris, verbo citius oculos videntis præteriens et fugiens. Quid et juvenus? quid senectus? Nonne illa temporis agitatio acie sua quasi flos mox marcescens juvenibus refulget, senectus vero vitæ spoliatio, floris juventæ defloratio est? Sed et sermones, inquit, alati quasi pennarum ope quam citissime volant et transierunt; et decori ipsis quomodo est aer? Etenim iste natura perlucens cum sit et odoribus transmeabilis, lumen et colores omnes ad visum, et odores cunctos ad olfactum traducit. Sic et sonum transmittens ad auditum, sermonem cunctamque vocem atque fragorem adducit aer. Liberaliter nati, ut aiunt, quid sunt, quid aliud est clara origo nisi priscus sanguis heri et ad tempus honoratus? Robur carnis et vigor? id et apri gloriatio factum est. Et juvenis arrogans iis qui illo imperite utuntur belli adversus Deum fit occasio. Matrimonium autem vinculum est et a libertate naturali immutatio; et egregia proles necessaria sollicitudo quæ vitari nequit, et proles nequam mæstitia morbusque est animæ consolatione non levandus. Et rursum, nudinæ malitiæ meditationes et cogitationes sunt, in quiete et solitudine studia debilitates sunt et penuria. Rursum, artes apud nimis contemptos et humi jacentes consistunt, arctum et a proximo mendicatum alimentum, sicut et parasitari turpe valde; et arare terram atquo colere fatigatione abundat et sudoribus, navigare vero periculosissimum et navigantium vita plurima inferno proxima.

21 *Patria tellus, proprium barathrum; extera op[ro]brium.*

Quid adhuc, his dictis? quid hominibus dulcius aut amabilius quam patria? Sed et ipsa, inquit, fovea est vera et fossa, in qua pedibus teritur et vilipenditur etiam qui valde studiosus videtur erga eam, vicinorum æmulatione et invidia traditus; sed et vivat alius in terra hospitali et alienigena, objurgationem non vitavit. Sic cuncta, ut una vice dicam, quæ hominibus amabilia et concupiscibilia reputantur, in vanitatem recidunt et in occupationem pessimam, apud Ecclesiastem. Nam quasi

spuma ex eo quod corruptibilia facillime effluant, deridentur; quasi phantasma, quia erranti cuidam et oculorum ludibriis similia; quasi ros, utpote quæ facile exsiccentur et paululum temporis maneat; quasi fenuu, quia brevi flaccescere videntur; quasi ala ob ipsorum fugam et citissimam mutationem; quasi aura, eo quod post breuem fulgorem citissime evanescant; somnium præterea dicuntur quia instabilia et nullo modo firma et vacua sunt ea de quibus superbiunt homines. In Scripturis deridentur et vilipenduntur ista et maris fluctibus et fluviorum rapidis undis et vestigiis navis quæ mare transnatat, et ventorum flatibus et pulveri equiparantur ista, quippe quæ semper fluxa, instabilia, infida et caduca a vere sapienti quovis æstimentur. Circulus enim semper movetur volviturque vita, similia cuncta undequaque torquens, simul stans et currens, quale cælum super nos moveri philosophantur nonnulli, solum nempè simul ac solidum. utpote quod in suo stet volubili cursu solidum. Namque in hoc stant et coagmentata sunt, quod solvuntur et moventur per anni tempora quæ aliter alia ferunt, quemadmodum et semper corumpunt et ad finem agunt sive per dies sive per noctes vicissim immutantes aut renovantes in laboribus et fatigationibus, in morbis et mortibus, in casibus et cursibus, in abjectionibus et molestiis, in

Et hoc tuæ fons sapientiæ, o Verbum, et seq.

Et hoc tuæ, o Pater et Verbum, sapientiæ tuique zeli dignum erat cuncta instabilia, versatilia et mobilia esse quæcunque corporis in hoc mundo optabilia æstinantur, ita ut hoc cognoscentes et illa aspicientes, firmorum et apud te stabiliter manentium bonorum in spiritu amplectamur desiderium. Cuncta, inquit sapiens, secundum speciem intelligentiæ alis adjutus investigatus sum, de quibus prisca et juniores philosophati sunt: nihil miseris hominum, id est vita hominum, ærumniosis aut laboriosius vidi. In his carnales cogitationes parvipendens vere spiritualis et despiciens Theologus spiritus cogitationes magnificat et Deo dignas extollit: quorum signum est crucem Christi tollere et post ipsum in tribulationibus et laboribus sequi; in lacrymis et gemitibus Dei spe liquefieri et super cælestis Triadis splendoribus confidere et a terrenis cogitationibus liberari per imaginis puritatem et incorruptionem. Porro vitam agere alienam ab humana, et pro cælestibus humana relinquere, in promptu id est optimo cuique homini, firmum et verum illud in Christo Jesu honorum principis. Amen.

Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ τῶν ἀγαθῶν χορηγῷ. Ἄμφη. Περὶ γος ια'.

Comment. Arcanorum Magni Gregorii Theologi carminum: Beatitudines et vitæ spiritualis regniæ. Sermo duodecimus.

Postquam commiseratus est et despexit humana, et hujus ævi jucunda cuncta parvipendit tanquam instabilia et mobilia, in quibus prudentia carnis

διάλυτον κωμψδεῖται καὶ φθαρτὸν, φάσμα δὲ διὰ τὸ πλάνον καὶ φαντασιώδες, ὄρσος δὲ διὰ τὸ εὐξήραντον ἢ ὀλιγοχρόνιον, πνοὴ δὲ διὰ τὸ πρὸς ὀλίγον ἀναψύχειν δοκεῖν. περὶ δὲ διὰ τὴν ἀπίδρασιν καὶ ταχίστην ἀπαλλαγὴν, ἀτμὶς δὲ διὰ τὸ πρὸς βραχὺ φανέντα θάττον ἀφανίζεσθαι, θνεῖρος δὲ πρὸς τούτοις διὰ τὸ ἀνίδρωτα καὶ ἀνυπόστατα καὶ κενὰ τὰ κατ' ἀνθρώπους εἶναι φρυάγματα. Ταῖς Γραφαῖς κωμψδεῖται καὶ ἐξουθενοῦται ταῦτα, καὶ κύμασι θαλάσσης, καὶ βέυμασι ποταμῶν, καὶ ἴχνεσι ποτοποροῦσης νηὸς, καὶ αὔραις ἀνέμων, καὶ κόνεσι, διὰ τὸ ἀείρουτον ἀβέβαιόν τε καὶ ἀπιστον καὶ ἄστατον τῇ ἀληθοσοφίᾳ παρεκιάσθη. Κύκλος γὰρ ἀεικίνητος καὶ ἀείτροτος ὁ βίος ἐστίν, ὁμοία πάντα καὶ πάντοτε κυλίνδων, ἐστὼς ἅμα καὶ τρέχων, οἷον τὸν ἄνω οὐρανὸν φιλοσοφοῦσι, λυόμενον ἅμα καὶ πάγιον τῷ ἐν τῷ κινεῖσθαι πεπηγέται. Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ μένει καὶ κίεπηγεν, ἐν τῷ λύεσθαι τε καὶ κινεῖσθαι ταῖς τε ὥραις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἄλλοτε ἄλλα φεροῦσαις, ὡσαύτως αἱ καὶ φθειροῦσαις καὶ τελεσοροῦσαις, ταῖς τε ἡμέραις καὶ νυξὶ τὰ καθ' ἕκαστον ἀλλοιοῦσαις ἢ ἀνακαινούσαις ἐν πόνοις καὶ κόποις, ἐν νόσοις καὶ θανάτοις, ἐν πτίωσει καὶ εὐδρομίαις, ἐν ταπεινώσει καὶ λύπαις, ἐν ὑψώσει καὶ εὐφροσύναις.

superbia et cogitationum inderantia.

Καὶ τότε σῆς γενέτω σοφίης, Λόγε, κ. τ. ε'.

Καὶ τοῦτο τῆς σῆς, ὦ Πάτερ καὶ Λόγε, σοφίας καὶ κηδεμονίας ἄξιον ἦν, πάντα ἄστατα καὶ εὐπερίτρεπτα εἶναι καὶ ἀβέβαια τὰ τοῦ σώματος ἐν τῷ τῷ κόσμῳ ποθητὰ, ὡς ἂν τοῦτο γνόντες, καὶ ταῦτα παριδόντες, τῶν ἐστῶτων καὶ παρὰ σοὶ ἀραρώτως μενόντων ἀγαθῶν ἐν τῷ πνεύματι ἀσπασώμεθα τὴν ἔφεσιν. Πάντα, φησὶν ὁ θεόπνευστος, κατ' εἶδος τοῦ νοῦ πτέρυξι ἐπεσκεψάμεν, ὅσα τε τοῖς πάλαι καὶ ὅσα τοῖς νέοις ἐφιλοσοφῆθη· οὐδὲν δὲ τῶν ἀνθρώπων ταλαιπωρότερον, τοῦτ' ἐστὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μοχθηρότερον ἢ ἐπιπονώτερον, οὐχ ἐώρακα οὐδέν. Ἐν τούτοις τὸ σάρκινον φρόνημα κατασμικρύνει ὁ πνευματικὸς τῷ ὄντι καὶ κατευτελέσας Θεολόγος, τὸ τοῦ πνεύματος φρόνημα μεγαλύνει καὶ θειάζων ἀνυψοῦ τὰ τούτου δὲ εἶναι γνωρίσματα, τὸ τὸν σταυρὸν ἄραι Χριστοῦ, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἐν ὀλίγοις καὶ πόνοις ἀκολουθεῖν· τὸ ἐν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς ταῖς ἐλπίσι προστετηκέναι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ τῆς ἐπουρανιας Τριάδος λάμψει πεποιθέναι· καὶ λύεσθαι μὲν τοῦ γῆινου φρονήματος τῇ ἀγνότητι καὶ ἀφθορίᾳ τῆς εἰκόνας, ζῆν δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ξένον βίον, τὰ ἀνθρώπινα τῶν οὐρανίων διαμειβομένους, τοῦτο ἐμπεδον ἀγαθῶ ἀνθρώπων καὶ βέβαιον καὶ ἀληθινὸν ἐν τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας καὶ ματαιότητος λό-

Ἐξήγησις τῶν ἀπορήτων τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπὶ τῶν (68). Μακρῖσμοι καὶ ἔροι πνευματικοῦ βίου. Λόγος ιβ'.

Ταλανίσας καὶ κατασμικρύνει τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὰ τοῦ αἰῶνος τούτου τερπνὰ πάντα φαυλίσας ὡς ἀβέβαια καὶ εὐπερίτρεπτα, ἐν οἷς τὸ φρόνημα τῆς

καταϊούμενον, τῷ Θεῷ ἀντιτάσσεσθαι ἀπαν-
, διὰ τῶν προκειμένων τούτων ἐπὶ ὁ μα-
ος ἱερολόγος τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου τὰ κε-
αὶ τοῦ φρονήματος τοῦ πνεύματος τὴν εἰς
ουσαν δόξαν ὑπαυγάξει καὶ τὴν ἰσχὺν, τῷ
εἴτῳ μὲν Ἰησοῦ ὁμοφρόνως· καὶ ὁμοφώνως
ν, καὶ πλήρεις ἀγαθῶν ἀνακηρύττων τοὺς
ἐξ ζῶντας ἢ ζήσοντας (οὓς κάκεινος τοῦ
ου καταρχόμενος ἐμακάρισεν ὁ Χριστός),
τῷ ὄντι πνευματικοῦ βίου καὶ τελείου τιθεῖς
· ἐν κόσμῳ καὶ τῷ σώματι τούτῳ ζωῆς,
ἢν ποιῆσιν καὶ τὴν διδάξιν τῆς Δεσποτικῆς
· ιεν ἐντολῆς, οἷς ὁ Μέγας κληθεὶς ἐν τῇ
· ῶν βασιλείᾳ σαφῶς χαρακτηρίζεται· Ἰω-
· κομψευμένη λέξει τὴν εὐαγγελικὴν θεολο-

ὁστις ἔρημον ἔχει βίον, κ. τ. λ.

· μοιγε πρῶτως ὑπάρχει μακαριστός, ὁ θεο-
· βρατος θεοφθόγγος ἔπεσιν ἀποφαίνεται
· , ὁς τοῦ ματαίου τῶν ἀνθρώπων βίου ὑπα-
· κῶς, ἀμικτόν τε καὶ ἀκοινωνήτον πρὸς ἀσε-
· μαρτωλοὺς διαβιούς βίον, ἐθέλωσε τὸν ἑαυ-
· ἀχράντους ἐφέσει ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ
· μακάριος δὲ καὶ ὁς μετὰ τῶν ἀνθρώπων
· καὶ τῷ σώματι ἀναστρεφόμενος, τῇ εὐστα-
· νοῦ τὸ μονάζειν κατωρθώσατο, καὶ τῶν
· ἐπιτηδευμάτων ἀπαλλοτριούμενος ὄλην αὐ-
· ρθίαν διὰ προσευχῆς συνῆψε τῷ Θεῷ. Μα-
· ρ πάντων ὧν ποτε εἶχε κτημάτων ἢ χρημά-
· νησατο Χριστὸν, καὶ μόνον ἑαυτῷ ὑπελί-
· μα τὸν σταυρὸν, ὧ καὶ ζῆ, καὶ ἐπὶ τῶν
· ις ὕψου, ἀμεταστρεπτὴ τῷ ἐσταυρωμένῳ
· . Μακάριος καὶ ὁς τῶν καθαρῶς αὐτῷ καὶ
· ροσγεγεννημένων κτήσεων κύριος ὧν, χεῖρα
· ἰθρυπτον μιμεῖται, τοῖς ἐνδεέσιν ἰλαρῶς
· υόμενος, καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις πιστῶς
· ἰμενος, καὶ ὡς φρόνιμος οἰκονόμος ἐπεινού-
· ρος τοῦτοις μακάριος ὁ τὸν παρθενικόν τε
· ι τῶν μακαρῶτων μεμιμημένος τῶν ἄπορον
· ρκῶς πᾶσαν εὐπάθειαν καὶ τρυφὴν ἀποσει-
· τῇ τῶν παθῶν αὐτῆς ἀπονεκρῶσει ἐγγύς
· Θεότητος ἐν τῷ πνεύματι γεγένηται. Μα-
· ιὶ οὗτος μετ' ἐκείνους ὁ θεσμοῖς μὲν τοῦ
· ἰ νόμοις πρὸς ὀλίγον ὑπερβούς, καὶ γε τὸ
· παιδοποιίας ἀφοσιωτάμενος, τὴν πλείω
· τοῦ ἔρωτος θυσάμενος Χριστῷ. Μακάριος,
· ιτος καὶ τὴν ἐξουσίαν ἀναδεεγμένος τοῦ
· τοῦ τῆς θείας ἱεραρχίας καθηγείσθαι, ταῖς
· ιαι· καὶ ἱεραῖς τελετουργίαις τὸν Χριστὸν
· ὑποῖς καταλλάττει καὶ ἐξιλεούται. Μακάριος
· ος, ὁς οὐ ποιμένος ἢ πατρὸς λόγον ἐπέχων,
· τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ποίμνης ἐξοχότα-
· ῶς τὴν τῶν προνόμων χώραν λαχὼν καὶ
· ἰέων καθηγούμενος, θρέμμα τελειότατον
· ἰριστοῦ. Ἐτι· πρὸς τοῖς εἰρημένους μακάριος
· ἰ ζηλωτῶς, ὁς καθαρωτάτου καὶ ἀγνωστάτου
· ἰς καὶ ὀρμηματιν, ἦτοι νοεραῖς θεωρίαις,
· ἰρανίων καὶ ἀφράστων τῆς Τριᾶδος ἐλλάμ-
· ἰάλλη καὶ τὰς λαμπρότητας καταστράπτεται

prævalens Deo resistere superbe contendit, per
allata carmina ista beatissimus pro Deo sermoci-
nator Evangelicæ legis capita et prudentiæ spiritus
gloriam in æternum manentem illustrat et robur,
cogitatione quidem eadem et voce qua summe di-
vinus Jesus beatificat et bonis abundantes prædi-
cat illos qui in veritate ambulant et ambulabunt,
quos et ipse Evangelium inchoans beatificavit
Christus, regulas vere spiritualis et perfectæ vitæ
proponens sibi in diebus hujus mundi et corporis.
ut facientem docentemque Dominica mandata se
ostenderet : his Magnus vocatus ad regna cælorum
aperte significatur. Videamus igitur compto eloquio
evangelicum sermonem.

Beatus qui in solitudine degit, etc.

Ille mihi primo beatus apparet, declarat voce
Deo digna Gregorius, beatitudinis divinæ valde par-
ticeps, qui a vana hominum vita gradatim retroce-
dens, se non jungens, nihilque commune habens
cum impiis atque peccatoribus, vitam duxit, et
puris desideris ad Deum atque consortio suam
deificavit mentem. Beatus et qui inter homines a
loco et corpore se subtrahens ad bona spiritus in-
tendit, solitudinem feliciter obtinuit et a dete-
standis apparatibus alienus factus, totum cor suum
per preces Deo conjunxit. Beatus qui omnium quæ
habuit possessionum aut bonorum pretio Christum
acquisivit et sibi ipsi solam possessionem crucem
reliquit, cui et vivit, quam et super humeros alte
tollens nec retro aspiciens crucifixum sequitur.
Beatus et qui bonorum quæ ipsi incorrupte et
juste superadjecta sunt dominus, manum Dei erga
homines munificam imitatur, egentibus hilaris et
largus dator et in alienis fidelis inventus, et tan-
quam prudens villicus laudatus. Super his beatus
qui virginalem et cælibem beatissimorum imitatus
est morem, qui carnis consuetudinem omnem de-
liciasque abjecerunt, et carnis voluptatem morti-
ficatione proximi Divinitatis castitatem amanti in
spiritu facti sunt. Beatus et post istos qui a legibus
moribusque matrimonii ad modicum tempus rece-
dens, debitum prolem generandi remittit et ma-
jorem amoris partem Christo consecrat. Beatus qui
auctoritate et potestate super populum accepta ut
ducat per sanctissimas mysticasque divinæ hie-
rarchiæ disciplinas, Christo reconciliat homines,
Salvatoremque propitium reddit. Beatus et ille
qui pastoris aut patris morem non retinens, filius
Ecclesiæ et ovilis præcellens est, optimarum pascu-
ovium invenit et imbecilles ducit, perfectissimus
ipse alumnus Christi. His dictis beatus adhuc vere
et dignus cui invidetur, qui mundissimi, et cas-
tissimi spiritus ardoribus et conatibus aut spiritua-
libus meditationibus Trinitatis magnificentiarum
super cælos et super omnem sermonem pulchritu-
dines et splendores scrutatur, et penetrat lumine
divino circumfusos. Beatus et qui operose bene-

que mandata servans manibus incessanter laborat et ipsum summum regem Christum operibus suis glorificat et multis statuitur spiritualis vitæ formæ et exemplum.

21 *Sunt hæc omnia plenitudo cælestium torcularum, etc.*

Cunctæ, inquit divinus Pædagogus, animarum quæ beatæ dicuntur species, destinantur quæ cælestia illa repleant cellaria et promptuaria, id est mansiones apud Deum quas ad recipiendos animarum nostrarum fructus præparavit Pater, alia in aliam mansionem et requiem adducente virtute; nam pluribus Deo dignis vivendi rationibus plures paratæ sunt mansiones.

Beatus ille quem pauperem, etc.

Exinde beatitudines apud Evangelium singulas percurrit, beatum esse dicens illum quem pauperem cupiditatibus, id est cupiditatum expertem ostendit Spiritus sanctus, ipsorum enim sane esse regnum cælorum; secundo sermo beatum dicit qui præsentem vitam totam laudabilibus lacrymis affligens et abjectus et humiliatus agit; ipse enim consolationem ab alto obtinere merebitur. Deinde et qui cælestem escam sive justitiam insatiabiliter esurit, beatus, quia ea satiabitur. Deinde et qui cuncte in mansuetudine et lenitate et suavitate justa Jesu mansuetudinem et humilitatem corde vivere se exerceat beatus, utpote qui magnorum hæres cælestis et incorruptæ terræ honorum. Præterea beatus et qui suis in visceribus magnam Dei misericordiam per imitationem et philanthropiam in proximum alit; beatus et qui cor ab omni inquinamento carnis ac spiritus mundat, videre merebitur Deum, sicut videre homini æquum est; etenim quasi per speculum, per mentis munditiâ invisibilem videbit. Post hos beatus et qui veram Jesu pacem veritatis operibus quærit, quam qui non declinans insequitur et, quantum potuit, amplectitur, atque quo plures potest tot in ipsa reconciliat et belligerantes pacificat per ipsam, præcelsæ filiationis divinæ deificationisque dignus reputabitur. Summatim dicamus, beati juxta divina Dei Verbi oracula omnes qui persecutionem patiuntur propter pietatem et justitiam, omnes gratis odio habiti et contumeliose accepti et maledice, et qui omne genus molestiæ et dolorum et cruciatuum et mortis sustinuerunt propter Jesu Christi amorem, fidem et veritatem, et ad finem usque cum gratiarum actione passi sunt, quia ipsorum est regnum, horumque merces vere multa et ineffabilis in cælis.

Horum quam exoptabis, etc.

Sicut mansiones multæ apud cælestem Patrem creduntur, sic vivendi rationis diversæ multæ beatitudines ad illas mansiones ducunt. Ad quam ergo semel, inquit, quæ beatum ediciat, feliciter acceden-

καὶ φωτίζεται· μακάριος δὲ καὶ ὁς διὰ πράξιως ἀγαθῆς καὶ ἐνεργῶς τῶν ἐντολῶν φυλακῆς χερσὶ δραστηκῶς διαπονούμενος, αὐτὸν τε τὸν παμβασιλεὺς Χριστὸν τοῖς ἔργοις τιμᾷ, καὶ πολλοῖς πνευματικῶ βίου νόμος καθίσταται.

21 *Pánta τὰδ' οὐρανῶν πληρώματα ἐκλετο ληγῶν, κ. τ. ε.*

Πάντα, φησὶν ὁ θεὸς διδάσκαλος, τὰ τῶν μακαρισσομένων εἶδη ψυχῶν, ταῦτα πληρώματα τῶν οὐρανῶν ἐκείνων ὑπάρχει ληγῶν, ἦτοι μονῶν καὶ ἀποθηκῶν τοῦ Θεοῦ, ἃς ὑποδεκτρίας, εἴτουν ὑποδοχὰς, τοῦ καρποῦ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὁ Πατήρ προητοιμάσατο, ἄλλης ἀρετῆς ἐπ' ἄλλην ἀγούσης χώραν καὶ κατάπαυσιν· πολλῶν γὰρ ἀξιοθέων βίων πολλὰ προεστῆχασιν εὐτρεπεῖς μοναί.

Ὁλβιος ὄν πτωχόν, κ. τ. εξ.

Ἐντεῦθεν τοὺς παρὰ τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ τῶν ἐπῶν ἐπιτόμως διέξεισι μακαρισμοὺς, μακάριον εἶναι λέγων, ὄν πτωχόν τοῖς πάθεσιν, ὃ ἐστὶν ἀπόη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπέφηνεν· τῶν τοιούτων γὰρ εἶναι τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν δηλαδὴ. Δεύτερον δὲ ὁ λόγος μακαρίζει, ὁς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν πᾶσαν ἐπαινετῶ πένθει πενθῶν, καὶ σκυθρωπάζων, καὶ ταπεινούμενος πορεύεται· οὗτος γὰρ καὶ τῆς ἀνωθεν παρακλήσεως ἀξιοθῆσεται. Πρὸς οἷς καὶ ὁ τῆς οὐρανιας τροφῆς ἡ δικαιοσύνης ἀκορέστως ἐρῶν μακάριος, ὅτι χορτασθήσεται αὐτῆς. Ἐφ' οἷς καὶ ὅστις ἐνηλεῖ, εἴτουν προσηλεῖα καὶ ἐπεικεία, κατὰ τὴν ἴσους πρᾶσθη καὶ τῆς καρδίας ταπεινώσιν ἐξεστραμμένος βιοῦν, μακάριος, ὡς τῶν μεγάλων κληρονομῶν τῆς οὐρανιας καὶ ἀφθάρτου γῆς ἀγαθῶν. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις δὲ μακάριος καὶ ὁς τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ εἶπον τοῖς ἑαυτοῦ σπλάγγχοις διὰ μιμήσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς πλησίον φιλανθρωπίας ἐπισπάται. Μακάριος καὶ ὁς τὴν καρδίαν παντὸς μολυσμοῦ σαρκῶς καὶ πνεύματος ἐκκαθηράμενος, ἰδεῖν καταξιοθῆσεται Θεόν, ὡς ἀνθρώπων ἰδεῖν θεμιτόν· ὡς ἐν ἐσώτρῃ γὰρ τῇ τοῦ νοῦς καθαρότητι τὸν ἄβρατον κατόψεται. Μακάριος ἐπὶ τούτοις καὶ ὁς τὴν ἀληθῆ τῷ Ἰησοῦ εἰρήνην ἔργοις ζητῶν ἀληθείας, καὶ γε ταύτην ἐστόχως διώσας, καὶ ὡς οἶόν τ' ἦν καταλαβῶν, καὶ πλείστους ὁσους καταλλάξας αὐτῇ καὶ ἐκπεπολεμημένους εἰρηνοποιήσας ἐν αὐτῇ, τῆς ἀκρας υἰοθεσίας καὶ θεώσεως ἀξιοθῆσεται· καὶ συνόλως φάναι, μακάριος, κατὰ τὰ θεαρχικὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου λόγια, πάντες οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, πάντες οἱ δωρεὰν μισηθέντες, καὶ ὄνειδισθέντες, καὶ λοιδορηθέντες, καὶ πᾶσαν πείραν δυσχερῶν, καὶ ὀδυνῶν, καὶ βασάνων, καὶ θανάτων ὑπὲρ τῆς Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης, καὶ πίστεως, καὶ ἀληθείας ὑποσχόντες, καὶ ἄχρι τέλους μετ' εὐχαριστίας ἀνετλάντες, ὅτι τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ τούτων ὁ μισθὸς πολὺς ἀληθῶς καὶ ἀπειρος ἐν ταῖς οὐρανοῖς.

Τούτων ἦν ἐθέλεις, κ. τ. ε.

Ὅσπερ μοναὶ πολλὰ παρὰ τῷ οὐρανίῳ πεπίστευται Πατρὶ, οὕτω καὶ τῶν βίων αἱ διαφοραὶ πολλὰ τῶν τοὺς μακαρισμοὺς ἀναφερόντων πρὸς αὐτάς. Πρὸς ἕν οὖν τρίτον, φησὶ, τῶν μακαρισσομένων

σαυτὸν ὄρξς, ταύτην βάδιζε συντονώ-
 ι μὲν οὖν ἀπάσας οἴον τε, κάλλιστον
 ἢν τελειότατον· εἰ δ' ὀλίγας δυνατὸν,
 καὶ τοῦ πρώτου καθυφεῖται· εἰ δὲ
 ἴεναί τῶν ὁδῶν καθ' ὑπερβολὴν ἐξόν,
 ἢ φίλον καὶ εὐάρεστον Θεῷ· πᾶσι δὲ
 τῆς εὐσεβείας ὁδοὺς κατορθομένους,
 ἢ καὶ τελειότεροις, τοῖς τε ἤττοσι καὶ
 ἡταθμά, καὶ μέτρα ἄξια, καὶ μισθολ
 ῶπης ἀναλόγως πρὸς τοῦ κριτοῦ τῶν

ὅκ εὐκοσμον ἔχειν βλον, κ. τ. λ.

μῖς ὁδοῦ τῶν πρὸς τὰς ἔνω μονὰς
 γουσιῶν καλῶς κατορθωθείσης οἶδεν
 ατοροῦντας ὁ Θεὸς, Ῥαάβ τε, φησὶν,
 τελώνης μαρτυροῦσι. Τὴν μὲν γὰρ
 τυγχάνουσαν, κλεινὴν καὶ ἐπίσημον
 ὀξενία ἀναδέδειχεν· ὁ τελώνης δὲ καὶ
 μέμπτου ταπεινοφροσύνης τοῦ ἑαυτὸν
 ρέσχε Φαρισαίου.

ἴη, κ. τ. ἐξῆς.

ἴνατὸν καὶ διὰ μιᾶς ὁδοῦ καλῶς κα-
 νούραντων τινὸς ἐπιλαθέσθαι σκηῶν,
 ἢ τὴν ἀρετὴν τῆ κακία λεληθότως ἐπι-
 ἐπὶ τῶν ὑποκριτῶν ἔστιν ὄρξν δύνα-
 γάσασθαι δικαιοσύνην, εὐαγγελικῶς ὁ
 ἦς διακρίσεως πνεύματι διασαφηνίζει
 αὶ γὰρ ἀρίστους, ἀλλ' οὐ δυκεῖν, ὁ τοῦ
 ὁς βούλεται καὶ νομοθέτης· δι' ὃ
 ἢ ἀζυγία, καὶ τοῦ γάμου βέλτιον
 ἢ δυτῶς ἀζυγία καὶ παρθενία, ἐπί-
 σμυ γινόμενη, καὶ ταῖς παρειακάτοις
 α φρονούσαις συναυλιζομένη, χείρων
 νυζυγίας ἔστιν· δόκησιν γὰρ σωφρο-
 κώποις ἐν τῷ φανερῷ, ἀλλ' οὐκ ἀλη-
 ρυπτῷ ἐπιδείκνυσι Χριστῷ. Πάλιν·
 βίος καὶ ὑψηλὸς καὶ ἐμφιλόσοφος τῶν
 ὁρεσιτρώφων μοναχῶν, καὶ αὐτοὺς
 ἢ τῆ ἀρετῆ τυφωθέντας εἰς πτώμα
 ἴησις. Οὐ γὰρ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν τοῖς
 μετροῦντες καὶ τελειότεροις, ταπει-
 δὲ ὅτε πρὸς τοὺς ταπεινότερους καὶ
 ἴων ἀσκησιν συγκρίνοντες, καὶ ἐπαι-
 κριτὴν καταβρόχυνται. Πολλάκις ἔβ
 μὸν ἤττοντες τῆ προθυμίας τοῦ νοῦς,
 ὠλων καὶ δυσχαλίων ὁμοίωσιν, καὶ
 ἔτροις, ἢ ἀγρυπνίαις ἀκαίροις, ἢ τισιν
 ἴοσει ὑπερφρονήσαντες, παρ' ὃ ἔδει
 οὐ κατὰ τὴν ἀσκητικὸν νόμον τὴν
 ἢρισάμενοι τῆς ἀρετῆς, πόρρω τε
 τῶν τῆς νίκης στεφάνων ἀπωλίσθη-
 ἢ χάριν, ὁ θαυμαστὸς οὗτος σύμβουλος
 φροῖς πτέρυξιν ἐπαίρου τῆς γῆς καὶ
 ἢρισπασμῶν καὶ ἐπιθυμιῶν δι' ἀκτη-
 καὶ ταπεινοφροσύνης ἀκροτάτης καὶ
 παθείας, ἢ κάτω μένων καὶ ἑαυτὸν
 φαυλίζων, μηδένα δὲ ἄλλον κρίνων ἢ
 ἢσφαλῶς τρέχε, μὴ ποτε ἢ ἐπιθυμίας
 μοῖς ἀλόγοις, ἢ λογισμοῖς ὑπερόγκοις

tem te videas, in hac quam maxime incessanter perge:
 si per omnes incedere queas, optimum et omnium
 perfectissimum; si per paucas vales, inferius illud,
 primaque conditione minus; si etiam unicam man-
 sionem obtinere viarum ad summum possibile esset,
 et id Deo placens et acceptum esset; omnibus autem
 per pietatis vias recte currentibus et ardentioribus
 et perfectioribus, remissioribus atque imperfectio-
 ribus, statera et mensura æqua, et mercedes pro
 ipsorum progressibus convenienter apud iudicem
 universorum parata sunt.

37 Rahab minus honestam ducebat vitam, etc.

Quod quidem per unicam viarum quæ ad supernas
 Patris mansiones ducunt recte emensam iudicaverit
 Deus justificare bene incedentes, et Rahab, inquit,
 meretrix et publicanus testes sunt. Illam enim
 cætera inordinatam, celebrem et insignem perfecta
 hospitalitas ostendit; publicanus vero et ipse per
 irreprehensibilem humilitatem Pharisæo se justum
 prædicanti præstitit.

Melior cælibatus, etc.

Dicens quod possibile est et per unam viam recte
 emensam cælestium in unum tabernaculorum sus-
 cipi, ne quis cogitaret virtutem furtim malitia com-
 misceri, sicut videre est apud comædos, quasi sic
 posset agere justitia Dei, conformiter Evangelio
 doctor in spiritu iudicans hæc illustrat. Esse enim
 optimos, sed non confidere, vult lex Spiritus et legi-
 fer, ideo dicit: Bonus cælibatus et matrimonio me-
 lior dicendus, sed vere cælibatus, sive virginitas,
 mundo si commista fiat et furtive insinuat aut
 terrestribus cogitationibus consociata, nuptiarum
 conjunctione pejor est: speciem enim prudentiæ
 hominibus extrinsecus, sed non veritatem in occulto
 ostendit Christo. Rursus: Prudens vita est erecta et
 philosopho digna pauperum et in montibus consis-
 tentium monachorum, et ipsos sæpe de virtute
 tumentes in casum abstulit præsumptio. Non enim
 propriam virtutem melioribus comparantes et per-
 fectioribus humiliantur; accidit ut cum affectio-
 ribus et pejoribus morigerationem suam æquipa-
 rantes et superbientes, in peccatum effundantur;
 sæpe et ferventi zelo spiritus vehementes, indo-
 mitorum equulorum et intractatorum instar, sive
 jejuniis immoderatis, sive vigiliis inopportunitatis,
 sive aliis quibusdam exercitationibus se extollentes ex-
 tra modum et supra id quod oportebat, nec secun-
 dum asceticam legem praxim exercentes virtutis,
 procul a meta et a brivio perierunt; quamobrem
 admirabilis ille consiliarius inquit: Vel levibus alis
 exsurge a terra et a terrestribus sollicitudinibus et
 desideriiis per paupertatem perfectam et humilitatem
 optimam et summam cupiditatum exemptionem,
 vel in infimo manens et te ipsum nihili faciens et
 humilians, neminem etiam alium iudicans aut con-
 demnans tuto curre ne forte vel desideris in-
 sipientibus, vel impetibus irrationabilibus, vel
 consiliiis superbiis præsumptionis, mentis alis in-

gravescens et ad terram præceps, casu miserando multisque digno lacrymis concidas.

53 *Parva navis quæ pluribus compacta clavis est,*
54 *Gravius fert onus magna cujus laxæ sunt*
[*compages.*]

Dicens quod melius sit humi gradientem et humiliatum tuto currere, quam operibus supra vires incumbentem et se extollentem gravi casu concidere, exemplo dictum confirmavit. Videre est, inquit, parvam et angustam navem quæ, abundantibus clavis recte consolidata, plures merces transvehit quam magna navis et male colligata: sic et solitarius homo parvus et auctoritate minor, qui paucis imperare videtur, cui nomen minime magnuum, et ipse quasi clavis abundantibus Spiritus protectus consiliis et intus divitias virtutum transvehens, enatat e spiritualibus piratis et absque periculo ævum transigit dignos Domino suo fructus afferens; dum alius alta de sanctitate cogitans et multos salvare præsumens, non absolute consiliis Spiritus se exercet quibus quasi ligaturis carens hæcque despiciens, forte inflatur laudibus adventitiis et multum sibi arrogat, subito facta agitatione spirituali irruentium demonum et consiliorum insipientium assurgente tempestate, periclitatur et perit, et quas portare divitias confidebat, hæc facile perduntur et præcipitantur. Angustam portam quæ ad æternam vitam ducit, divina documenta docent, multas autem vias quæ ducunt ad ostium quasi tonitru vox divina prædicat, et hos per hanc, illos per illam ad incedendum invitat, prout unusquisque se natum et idoneum æstimat, tantum ne spatiosam et latam et ad perniciem ducentem, sed arctam et angustam teneant.

Neque una omnibus, etc.

Sicut, inquit, non una et eadem esca omnibus hominum conditionibus secundum naturam placens et apta, sed alii aliud alimentum appetunt: sic et Christianis non una et eadem vita omnibus est apta et jucunda: alii enim apostolicos mores quantum possunt imitari conantur, alii martyrum sortem desiderant; plerique asceticam vitam et spiritualem suscipientes, diversis habitibus et regulis illam sequi student. Sunt autem lacrymæ pro omnibus similiter et veræ secundum Deum compunctionis tristitia, vigilæ et laudes et in precibus perseverantia et fervor, quibus modis et impurarum cupiditatum insania domatur et reprimitur. Præterea et fastidium domandum est et vincendum, et adversus libidines pugnandum; adhuc et de omni opere et verbo quod facimus aut dicimus sub potente Christi manu humiliandum est cum pietate et jugi timore de venturo ipsius iudicii die. Hæc omnia, ait divinum Verbum, non aliis bona, et aliis non,

οίησεως, τοῦ νοῦ τὸ πτερόν καταβαρυνόμενος (69), καὶ κατανεύσας εἰς γῆν, πτώμα ἐλεεινὸν καὶ πολλῶν ἄξιον ὄδωρμῶν κατενεχθῆς.

53 *Nhēs ὀλίγη γόμφοισιν ἀρηραμένη πυκνοῖσι,*
54 *Φόρτον ἀγεί μεγάλης πλείονα τῆς ἀδέτου.*

Εἰπὼν κρεῖσσον εἶναι χαμαὶ βαίνοντα καὶ ταπεινῶμενον ἀσφαλῶς τρέχειν, ἢ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐπιβάλλοντα καὶ ὑπεραιρόμενον πτώματι καταπεσεῖν, ὑποδείγματι ἐπιστώσατο τὸν λόγον. Ἔστι, φησὶν, ὀλίγη γὰρ καὶ μικρὰ καὶ αὕτη γόμφοις πυκνοῖς ἀσφρότως ἡρμοσμένη, πλείονα τὰ ἀγώγιμα κομίζει τῆς μεγάλης καὶ ἀδέτου νηός. Οὕτω καὶ μονότροπος ἄνθρωπος, βραχὺς τε καὶ ὀλίγος, καὶ ὀλίγων ἄρκων δοκῶν, καὶ ἄνομα αὐτῷ οὐ μέγα, καὶ οὕτος εἰς γόμφοις πυκνοῖς τοῦ Πνεύματος κατησφαλισμένος τοῖς λογισμοῖς, καὶ πλοῦτον ἔνδον ἐπικομίζων τῶν ἀρετῶν, διαλανθάνει τε τοὺς νοητοὺς πειρατὰς, καὶ ἀκινδύνως τὸν βίον διαπεραιούμενος, ἀξία τῶ ἑαυτοῦ Δεσπότη καρποφορεῖ ἄλλος δὲ μέγα ἐπὶ ἀγύττη φρονῶν, καὶ σώζειν πολλοὺς κατοιδόμενος, οὐ πάνθ' δὲ τοῖς τοῦ Πνεύματος συγκειροτημένος λογισμοῖς, ἀδέτος δὲ τούτοις ὢν καὶ καταφρονῶν, εἰκὴ δὲ φυσιοῦμενος τοῖς ἐπαίνοις τῶν πλανητῶν καὶ ἀλαζονεύόμενος, ἀρῶν ζήτησιν αὐτὸν νοητῆς, καὶ δαιμόνων ἐμπτώσεως, καὶ λογισμῶν ἀπότων καταλαβοῦσης τρικυμίας, κινδυνεύει, καὶ ἔλλυται, καὶ ὄν ἐνόμιζε πλοῦτον ἐπιφέρεισθαι, ἀζαίρεται βῆδῶς καὶ σκυλεύεται. Στενὴν μὲν τὴν πύλην τὴν εἰσάγουσαν εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν τὰ θεαρχικὰ (70) λόγια διδάσκει, πολλὰς δὲ τὰς ὁδοὺς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀναγούσας τῆ εἰσοδῶν ἢ θεηγόρος αὐτῆ βροντῆ ὑπαγορεύει, καὶ τοῖς μὲν τήνδε, τοῖς δὲ τήνδε βαδίζειν παραγγέλλει (71), καθ' ὃ τις ἑαυτὸν ἐμφυῶς ἔχοντα καὶ ἐπιτηδεῖν; δοκιμάζοι, μόνον μὴ τῆς εὐρυχώρου καὶ πλατείας καὶ εἰς ἀπώλειαν ἀγούσης, ἀλλὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ἐξεχομένου.

Ὅστε ἰη πάντεςσιν, κ. τ. ε.

Ὅσπερ, φησὶν, οὐ μία καὶ ἡ αὐτὴ τροφή πάσαις ἀνθρώπων ἔξει κατὰ φύσιν ἀρμόδιος καὶ ἑραστή, ἄλλοι δὲ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐδεστῶν μᾶλλον τὴν ἕρξιν συντείνουσιν· οὕτω καὶ Χριστιανοῖς οὐχ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς βίος ἅπασιν ἐστὶν ἀρμόδιος καὶ προσφύλης. Οἱ μὲν γὰρ τὸν ἀποστολικὸν ὡς οἶόν τε μιμεῖσθαι τρόπον ἐγχειροῦσιν· ἄλλοι δὲ τὸν μαρτυρικὸν ἐπιποθοῦσιν· οἱ πλείους δὲ τὸν ἀσκητικὸν βίον καὶ πνευματικὸν ἐπαναιρούμενοι, διαφόροις σχήμασι τοῦτον μετιέναι σπουδάζουσι καὶ τρόποις. Δάκρυα δὲ πᾶσιν ὁμοίως καὶ τὸ κατὰ Θεὸν τῆς γνησίας μετανόιας πένθος, ἀγρυπνίαι τε καὶ δοξολογίαι καὶ ἐν ταῖς προσευχαῖς καρτερίαι καὶ φιλοπονίαι, δι' ὧν καὶ τῶν ἀκαθάρτων παθῶν λύσσα κρατεῖται καὶ κατάγχεται. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸν κόρον αἰχμίζεῖν, ἦτοι πολεμεῖν καὶ ἀπομάχεσθαι τῇ ἀκρασίᾳ· ἐπὶ πᾶσι δὲ τοῖς ἔργοις καὶ λόγοις, οἷς δρωμέν ἢ λαλοῦμεν, ὑπὸ τὴν κραταιὰν Χριστοῦ χεῖρα κείσθαι εὐλαβοῦμενος, καὶ τρέμοντας ἀεὶ τὴν ἐρχομένην

(69) Cod. καταβαρυνομένη (sic).

(70) Cod. θεαρχία; v. supra carm. 8, vers. 22-31.

(71) Cod. παραγγέλι.

τῆς αὐτοῦ κρίσεως ἡμέραν. Ταῦτα πάντα, φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος, οὐ τοῖς μὲν, τοῖς δ' οὐδ', ἀλλὰ πᾶσιν ἀρίστα καὶ λυσιτελεῖ, καὶ ὁμοίως πᾶσιν ἀρμόδια πέφυκε Χριστιανοῖς. Εἰ δ' ἄκρην τελέως ἴσως τρίθρον, τοῦτ' ἔστιν, εἰ δὲ τὴν ἀκροτάτην καὶ τελειοτάτην κατὰ θεωρίαν φημί καὶ πράξιν τοῦ Χριστοῦ ὁδὸν διαβιώης, οὐκέτι καθάπερ εἰς τῶν βροτῶν, ἀλλὰ τις οὐράνιος ἂν εἴης ἄνθρωπος τοῖς Γρηγορίου κατηρητισμένος νόμοις.

Ὅροι βίου (72).

1 Ὁμοσα τὸν Λόγον αὐτόν, κ. τ. λ.

Ἐπειδὴ οὐ ψιλοῖς καὶ ἀκάρποις λόγοις διδαχῆς ὁ πνευματικὸς νόμος ἐν τοῖς τελείοις παραδίδοται, ὥσπερ ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς ὁ τοῦ πνεύματος τελειωτικῆς καὶ νομοθέτης, ἔργους πρῶτον ποιήσας, οὕτω τοῖς λόγοις ἐδίδασκεν, οὕτω καὶ οἱ γνήσιοι τούτου δρωῖσι μαθηταί, οὕτω καὶ ὁ ἱεροτελεστικώτατος οὗτος τῶν θείων μύστης καὶ μυσταγωγὸς, ὑπογράφας τοὺς τῶν μακαρίων ὡς ἐν κεφαλαίοις βίους, ὑστερον δὲ τὸν τελειότατον ἐπενεγκῶν (φημί δὴ τὸ πάσας μὲν τῆς κακίας ὁδοῦς ἀποστραγεῖν, πρὸς πάσας δὲ Κυρίου καταρωθῆσθαι τὰς ἐντολάς), τὸν αὐτοῦ βίον λοιπὸν ὅρον καὶ νόμον παραδίδοσι· ναὶ ὅτι καὶ τὰς εὐχὰς, ἃς ἠῤῥατο Κύριος, σφραγίδα τῆς αὐτοῦ διδαχῆς καὶ τῆς εὐαγγελικῆς βιώσεως βεβαίωσιν προτιθήσιν ἡμῖν, μονονοχί ταῦτα πᾶσιν ἐμδοῶν, ὅτι *Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ· Ὁμοσα γὰρ καὶ ἔστησα, κατὰ τὸν ἱεροψάλτην Δαβὶδ, τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Χριστοῦ.* Ὁμοσα τὸν Λόγον αὐτοῦ πρῶτον ἐπιμαρτυρούμενος, ὃς μοι καὶ θεὸς ἐστὶ μέγιστος, ἃς ἀθανάτου Πατρὸς ὄν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἀρχή, καὶ εἰκῶν ἀπαράλλακτος τοῦ ἀρχετύπου, ὃς ἐν ἴσῃ καὶ τῇ αὐτῇ φύσει τοῦ Γεννήτορος ὑπάρχων, εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον οὐρανόθεν καθῆκεν ἀτρέπτως ἑαυτόν. Τούτων ὁμοσα, φησὶ, τὸν Λόγον, καὶ τῷ ἐμῷ νῦν ἔστησα τὸν ὅρον τοῦ μήποτε πονηρὰ ἐννοήσῃν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἢ τὸν μέγαν Νοῦν καὶ Πατέρα ρίψῃν, εἴ τουν ἀτιμάσειν, τῷ μὴ ἴσον καὶ ἑαυτῷ ὁμοούσιον γεννᾶν λέγειν, ἢ αὐτὸν ἀθετῆσαι τὸν Λόγον ἀλλοτρίῳ λόγῳ ἀλλοτριούντα τοῦτον τοῦ Πατρὸς. Κατὰ πρῶτον μὲν οὖν λόγον τοῦτον ὁμοσα τὸν ὅρον περὶ τῆς ἐν ἐμοὶ πίστεως, εἰ τὴν μίαν καὶ ὑπερηνωμένην θεότητα τῆς ὑπερφώτου Τριάδος διακόψαιμι, ῥοπαῖς καιρῶν πονηρῶν καὶ ἀρχόντων ἐπόμενος νεύμασι ἀσεβῶν· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ὁμῶσα περὶ φιλαρχίας, εἰ μεγάλη καθέδρα καὶ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείδος προεδρεῖξ ὁ ἐμός ποτε νοῦς παροιστρήσειεν, ἀλογίστως ἐρῶν καὶ πρωτοκαθεδρίας ἀντεχόμενος, ἢ ἄλλων ἐπὶ ταῦτα βιαζομένων ἀλλοτρίοις πόθοις τὴν ἑμαυτοῦ χεῖρα συνελκυσθῆναι παραδοίην· ἔτι δὲ τρίτον ὁμῶσα περὶ τοῦ πεποιθῆναι ἐπ' ἀνθρώπους, εἰ ἔμπροσθε τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ τῆς βεβαίας πέτρας καὶ ἀσφαλῶς τὰ πείσματα καὶ τοὺς λογι-

sed omnibus optima et utilia et pariter omnibus idonea manent Christianis. Si tamen excellentem perfecte semitam teneas, id est, si summam et perfectissimam, secundum divinam meditationem, dico, et praxim Christi viam degeris, nusquam quasi unus mortalium, sed cælestis quidam homo esses, legibus Gregorii conformis.

Vitæ Regulæ.

1 *Juravi Verbum ipsum*, etc.

Si quidem non vilibus et infructuosis verbis documenti, spiritualis lex in perfectis traditur, sicut Jesus ipse spiritum perficiens legibus subjiiciens, cum primo operibus fecisset sic verbis docuit, sic et veri ipsius faciunt discipuli, sic et sanctus ille arcanis initiatus, in mysteria divina penetrans et inducens, cum de beatorum vita scripsisset quasi per capita, novissime perfectissimum aggrediens — dico certe omnes malitiæ vias detestari et juxta omnia mandata dirigi — perfectissimi reliquam vitam, regulam et legem tradit, ergo preces quas Domino adhibuit, signaculum documenti ipsius et Evangelicæ vitæ confirmationem prodiit nobis, seie hæc clamans omnibus: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (1 Cor. xi, 1); nam *juravi et statui*, secundum Psalmistam David, *custodire judicia justitiæ* (Psal. cxviii, 106) *Christi*. *Juravi Verbum ejus primum obtestans Filium, qui mihi et Deus est maximus, ex immortali Patre, sicut ex principio principium et imago verissima archetypi, qui cum sit in eadem et æquali natura cum Patre, in hominum vitam de cœlis seipsum absque mutatione descendit. Supradictum, inquit, Verbum juravi et in mea mente statui juramentum nunquam de Deo mala cogitandi, neve magnum Spiritum et Patrem destruam et inhonorem in dicendo, quod non æqualem ipsi et homoousium consubstantialium genuerit, neve ipsum despiciam Verbum alieno verbo si ipsum a Patre separaverim. Quoad primum ergo verbum, hoc jusjurandum juravi de fide quæ in me est, si unam et summam unitam divinitatem clarissimæ Trinitatis destruxerim durissimorum in momento temporum et dominantibus impiis, consensu obtemperans. Quoad secundum verbum, jurabo de ambitione, si ad magnam cathedram et præminentiam throni reginæ forte mens mea irruerit inconsiderate ambiens et primas sedes retinens, aut aliis ad ista omni ope atque opera enitentibus alienis desideriiis manum meam extendi affectaverim; adhuc et tertio juraveram de confidendo in hominibus, si coram Deo et Christo ejus, petra firma et tuta, fiduciam et consilia cordis afferens hominem habuerim auxiliatorem et adiutorem; postea juravi adhuc de arro-*

(72) Apud Billium carm. xvii, inscriptum Ὅροι ἢ ἐπαγγελίαι δι' ὅρκου, *jurandum Gregorii*, p. 92 ed. Colon. p. 949 ed. Leuvencl. (ed. nov. p. 665, sub titulo Ὅροι Γρηγορίου). In argumento autem quod præmisit commentario dicit Billius hoc car-

men in libro manuscripto connexum fuisse cum præcedente, quod ipse tamen non sine causa exclusi codicis auctoritatem secutus distinguendum putaverit.

gantia, seu ferocitate animæ si forte bona faciente aut dicente quodam superbie ratiocinia præsumps-
erim, vel e contra malis et impiis occurrens si ignavum et remissum me præbuerim a facie eorum, absque exprobratione malitiam sinens. Juravi et de justitia atque remotione delectus personarum, si forte jus dicens declinaverim a rectitudine juxta legem, aut aliquid prætergressus fuerim de æquitate secundum justitiam, et si in me ob primatum, verecunda sit oculorum extollentia in judicio innocentis et pauperis. Unde et hanc regulam in juramentis præbui de zelo nec laudabili nec sancto, qui malos homines, inhumanos et pestilentes qui scopuli sunt atque perniciis bonorum, quos opere et consiliis inducere et rapere tentant in impietatis barathrum in quo ipsi lætantur. Si ergo talibus tranquillis et prosperis ob vana inviderim et pacem peccatorum videns fere similia David doluerim, ita ut solvantur compagine spiritus in me ægre ferenti et a dextra via assurgenti et agitato. Deinde et illud juro, si invidia tabuerim aut forte tabuerit mens de vicini prosperitate dolens aut si proximi casum riserim, quasi ipse essem pede stabilis et bono præcellens, etiam aliis non sanctis nec juste agentibus. Hæc autem mihi juramentis et regulis proponantur, si intus ira ferventi et tumentis mens obcæcata et supra sensum æstuans indecenter elata sit; si et lingua iræ insaniam raptæ absque freno et modo quod nefas est scurrilitates pro-
ulerit; si et cor secreta sua de illecebris dissolutionem redolentibus non castigans desideria, pro corporum decore arserit et inflammatum fuerit, oculum lascivum et impudicum et stupri cupidum in talia furium et voluptuose defigens; si quem olerim frustra et detestatus sim, nec juxta Dominica præcepta divinaque mandata quasi esset inter Dei inimicos et ad mortem evidenter peccantes; si hostem meum puniverim furtime et dolose aut palam. Adhuc expositis omnibus juramentis et regulis quibus juravi et statui evangelice et digne Christo super terram me victurum; si vacuum a domo mea egeni manum dimiserim et pauperis, sive eleemosyna et corporali indigentis subsidio, nec convenientia quantum facultas mihi est tribuerim, sive cœlestes sitierit et salutares sermones, nec avidam animam prout justum est abunde infundens expleverim, alii Christus et non mihi bonus sit et propitius, in se tremendum divinis sermonibus plenus pronuntiat Gregorius imprecans, adeo ut si de his que deprecatus sum hucusque juratis regulis, si quid, ait, horum contempserim transgressus, alios quidem diligat Christus tanquam sui imitatores, rectos et vere bonos, mei autem omnes usque ad hoc senectutis labores et fatigationes ventis rapti aboleantur et in oblivionis abyssos demergantur. His pronuntiatis, brevi epologo juramenta conclusit, his legibus, dicens, « Deſinivi vitam meam. Et si desiderii ad finem pervenerim, immortalis, tibi gratiam. » Ego quidem, inquit, his spiritus legibus et regulis

σμοὺς τῆς καρδίας ἀναψάμενος, ἀνθρώπων τιθεῖν ἐπίκουρόν μοι καὶ βοηθόν. Πρὸς τοῦτοις ὡμοσα πάλιν περὶ ὑπεροφίας ἢ στεθρότητος ψυχῆς, εἰ ποτε τινος ἀγαθὰ δρώντος ἢ λαλοῦντος ἐν ὑπερφανείας ὑπερφρονοῖν λογισμῶ, ἢ ἀνάπαλιν κακοῖς καὶ ἀσθενέσει περιτυχῶν, εἰ ἀδρανῆ καὶ ὑποστελλόμενον ἐμαυτὸν ἐνδειξαίμην ἐκ προσώπου αὐτῶν, ἀνεξέλεγκτον τὴν κακίαν ἀφίεις. Ὁμοσα καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀπροσωποληψίας, εἰ δίκην ποτὲ δικάζων παρατρέψαιμι τῆς κατὰ νόμον εὐθύτητος, ἢ τι παρακλίναμι τῆς κατὰ τὸ δίκαιον ἰσότητος, εἰ δέ μοι καὶ θρησκευτικὴ τιμηθεῖται ἐν κρίσει ὑπὲρ ὅσιον καὶ πτωχόν. Ἐπειτα καὶ τοῦτον τὸν ὄρον τοῖς ὄρκοις προσετίθειν περὶ ζήλου οὐκ ἐπαίνετοῦ οὐδ' εὐαγούς, εἰ καποῖς ἄνδρας, ἀπηνεῖς τε καὶ λοιμοῦς, οἱ σκοπάλιοι καὶ κρημνοὶ εἰσι τῶν ἀγαθῶν, οἷς τε δρῶσι καὶ οἷς συμβουλεύουσιν εἰς τὸν ὅμοιον ἑαυτοῖς τῆς ἀνομίας βόθρον συνελκύνοντες. Εἰ οὖν τοὺς τοιοῦτους γαληνηῶντας κατὰ τὰ μάταια ἐζήλωσα, καὶ εἰρήνην ἀμαρτανῶν θειῶν ἔπαθον παρ' ὀλίγον τὸ τοῦ Δαβὶδ, ὡς ἐκχυθῆναι μοι τὰ τοῦ νοῦς διαθήματα παροξυνομένη καὶ τῆς δεξιᾶς ὁδοῦ ἐξισταμένω καὶ σαλευομένω. Ἐπειτα δὲ θυμὸς καὶ τοῦτο, εἰ φθόνος ἐξέττει μαι ἢ ἐκτέθειέ ποτε τὴν φρένα, ἐπὶ τοῖς εὐπραγίμασι τοῦ γέγοντος ἀνωμένω, ἢ εἰ γελάσαιμι τοῦ πάλαι πτώμα, ὡς αὐτὸς ἔχων ἄπτωτον πόδα καὶ ἐρηρισμένον τῷ καλῶ, καὶ ταῦτα οὐχ ὄσιων αὐτῶν οὐδὲ δικαίων ὑπαρχόντων. Καὶ ταῦτα δέ μοι τοῖς ὄρκοις καὶ ὄροις προστιθέσθω, εἰ θυμὸν ἐνδον κυμαίνοντι καὶ πλημμυροῦντι ὁ νοῦς καταπιγείναι ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀφρονεῖσθαι ἀσχημονήσαι. Εἰ δέ καὶ ἡ γλῶσσα τῆ τοῦ θυμοῦ ἀλογία φερομένη ἀχαλίνως τε καὶ προπατῆς ἢ μὴ δεῖ ἀποφθέγγεσθαι λογύδρια· εἰ δέ καὶ ἡ καρδία τὴν κρύφιον αὐτῆς οὐ κολάσασα περὶ τὰς λυομένης ὑβριότητος ἐπιθυμίαν, περὶ τὰ τῶν σωματικῶν κάλλη πτοεῖται καὶ πυροῦται, μάχλον δμμα, καὶ ἀσελγῆ, καὶ πορνικὸν τοῦτοις κρυφαίως καὶ ἡδουπαθῶς ἐπιστηρίζουσα. Εἰ δέ καὶ τινὰ μάτην ἐχθραίνων καὶ οὐχὶ διὰ προστάγματος δεσποτικοῦ καὶ θείας ἐντολῆς ὡς ἐπὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐχθρῶν καὶ πρὸς θάνατον προφανῶς ἀμαρτανόντων· εἰ δέ καὶ ἐχθρὸν ἐμὸν τιμωρήσαιμι κρυφῆ καὶ δολίως ἢ ἀναφανδόν. Ἐτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἄπασιν ὄρκοις καὶ ὄροις, οἷς ὡμοσα καὶ ἔστησα τοῦ εὐαγγελικῶς τε καὶ Χριστοπραπῶς ἐπιγῆς διαβίου. εἰ κενὴν τῆς ἐμῆς οἰκίας χεῖρα ἐπαδεοῦς ἐποπέμψαιμι καὶ πένητος, ἢ ἐλεημοσύνης καὶ σωματικῆς χρήσουσιν ἐπίκουρίας, εἰ μὴ τὰ προσήκοντα, καθ' ὃ ἰσχύος ἔχω, ἐπαρκέσαιμι. ἢ οὐρανίου λόγου καὶ σωτηριώδους διψῆ πιεζομένην ψυχὴν, εἰ μὴ καθ' ὃ θέμις ἐπιδαψιλευσάμενος ἐμπλήσαιμι. Ἄλλω Χριστὸς μάλλον ἐμοῦ εὐμενῆς τε εἶη καὶ ἰσως, ὃ θεολογικώτατος ἑαυτῷ ἐπαρώμενος, τὸ φρικωδέστατον ἀποφαίνεται Γρηγόριος, ὡς, εἰ τι ὦν ἠξέστη τῶν προσεκτεθειμένων ἐνόρκων ὄρων, εἰ τι φησὶ τοῦτων ἀθετήσαιμι παρανομῶν, ἄλλοις μὲν ἀγαθῶν καὶ Χριστὸς ὡς Χριστομιμήτης οὔσι, καὶ εὐθέσι, καὶ τῷ ὄντι ἀγαθοῖς· ἐμοῦ δὲ καὶ τοὺς ἀχρη τῆς πολιτείας ταύτης καμάτους καὶ πόρους αὔραι λαβοῦσαι ἀφανίσαιεν, καὶ λήθης παραδοῖεν βουοῖς. Ταῦτα ἀποφθέ-

βραχέϊ ἐπιλόγῃ συνέκλεισε τοὺς ὄρκους, Τυσοδε λέγων, ἔδησα ἐμὸν βίον· εἰ δὲ πόθοιο ἐς τέλος ν, Ἄφθιτε, σέιο χάρις. Ἐγὼ μὲν, ἔρη, τοῖσδε κέματος τοῖς νόμοις καὶ ὄροις τὸν ἐμαυτοῦ ιτησφαλισάμεν· εἰ δὲ τοῦ πόθου ἀξιών μοι τὸ ἐποβαίη, σοὶ ἡ δόξα καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ αἰνεσις τῆ ἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ῥσις εἰς τὴν γνωμολογίαν τοῦ ἔρκους τοῦ ἰλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἧς ἡ ἀκρο- λς αὐτῆ (75)

μ Γρηγορίου, διστιχος εὐεπιη, ἢν ἄθυρμα νέοις καὶ χάρις ἐξοδίη.

πρὸς ταῖς ἄλλαις ἡμῶν ἐξηγήσεις, ἃς ἐν ἰάσαι, διὰ τῆς τοῦ θεολόγου πρεσβείας καὶ ἰ, τοῖς ἀπαρρήτοτεροις αὐτοῦ τῶν ἐπῶν κατ- ιεθα, καὶ ταύτην ἡμῖν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ιτος ἐξηγητέον τὴν γνωμολογίαν. Ἔστι μὲν ὕμη, κατὰ τοὺς παλαιούς, λόγος κεφαλαϊώδης, πικρὸς ἢ ἀπικρεπτικός. Οἱ μὲν οὖν τῶν θύ- ριλοσόφων καὶ ῥητόρων ἀριστοὶ καὶ νομοθετῶν ινοι, τῆς αὐτῶν σοφίας καὶ ἀρετῆς ἀναλόγως ἰρήμονοῖσι (74) πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ γνω- ἰσι τῶν καθ' ἡμᾶς δὲ θεολόγος ὁ κρᾶτιστος καὶ ἱεροφαντικώτατος Γρηγόριος, πᾶσαν ἀπο- ις τὴν ἀπὸ τῶν ἔξω σοφῶν, καὶ ποιητῶν, καὶ ἰν ὠφέλιαν καρπωσάμενος, τῷ πρὸς πάσας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας κατωρθῶσθαι, καὶ σθένος τοῦ λόγου, καὶ πᾶν τὸ τῆς ἀνθρωπί- ινοίας ὕψος ἀκρως προασκησάμενος, οὕτως ιας τῆς εὐαγγελικῆς φέρων ὑπέβριψε θεοσοφίας, ἰν μὲν τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ καὶ τῇ ἀληθείᾳ ιγγελοῦ συμφωνοῦν κατενόησε καὶ πρὸς θεω- ἰλ πρᾶξιν ὁμογνωμονοῦν, οἰκειλαίς εἰσηγήσει ιρλαίς ὡς ἀληθείας συνήγορος ἐνέκρινέ τε τοῖς ιντάγμασι καὶ ἐγνωμοδότησεν· ὅσον δὲ εἰς καὶ πλάνας καὶ ἀπωλείας φέρον διέγνω βυ- ιαπτύσας ἐς κόρακας ἀπεβρίψατο. Ἐπὶ ταῖς οὖν αὐτοῦ σιωτηριωδεστάταις θεορῆμοσύναις τὴν προκειμένην γνωμικὴν προστίθησεν ὑπὸ ιχίλα πραγματείαν, ἣν καὶ ἀγαθὸν ἄθυρμα ἰοις παραδιδόναι λέγει, ἀγαθὸν μὲν διὰ τὸ ἰον τῆς συμβουλίας καὶ σωτηριῶδες, πείγνιον τὸ κεικομψευμένον τῆς ποιητικῆς, ἧτοι μετρι- ἰεως καὶ φράσεως, ἐφ' οἷς οἶδε τοὺς νεωτέρους ἰστα ἠδομένους καὶ φιλοτιμουμένους. Τοῦτο αὖ ἐξοδίον χάριν ἀπεκάλεσεν, ὡς τελευταῖον ἰν ἐνδιάθετον ἀπόφθεγμα τοῖς οἰκείοις φίλοις ιταις χαριζόμενος.

νὸς ὄλος βιώτοιο τέμοις ἄλλα, κ. τ. ἐ.

ἰσαν μὲν ὁμολογουμένως τὸν τοῦ κόσμου βίον ἰως ἀποκαλεῖ διὰ τε τὸ ἄστατον τούτου καὶ πο- ἰφον καὶ ἀκατάστατον, διὰ τε τὸ ἀλμυρὸν καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ δι' αὐτὴν θανάτου. Παρ- ιει (75) τοίνυν ὁ σοφὸς τῶν ἡμετέρων κυβερ- ἰφυχῶν, γυμνοῦς τὴν ὀλίγισσαν ταύτην ἡμᾶς ἰην, τοῦτ' ἔστιν ἀκτῆμονας καὶ ἀπράγμονας, ις καὶ ἐλαφροῦς ἐκκολυμδῆν εἰδόμενος διὰ νὸς

vitam meam conclusi; si autem desiderio dignus mihi finis contigerit, tibi gloria, et gratia, et laus, incorruptibili et super omne quod est et unius ejusdemque substantiæ Trinitati, in sæcula sæculorum. Amen.

τῆ ἀφθάρτη καὶ ὑπερουσίῳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι εἰς

Commentarius de sententioso carmine, seu Gnomologia Magni Gregorii Theologi cujus hæc acrostichis:

Sententiæ Gregorii, disticha venustas, Utilis lusus juvenibus, munus postremum.

Ahuc post alia commentaria nostra quæ de ante datis a Theologo veneratione et gratia conspicuo arcanis carminum ipsius explicavimus, et a nobis in Spiritus virtute commentandum sententiosum carmen. Est ergo sententia secundum veteres sermo summarius, dissuasor aut suasorius; hinc optimi philosophorum et rhetorum extraneorum et legislatorum reputati sapientia sua et virtutibus, similiter et multa dicunt ad familiares et sensa exprimunt; inde autem theologorum apud nos optimus iste et divina pandens Gregorius omnia sufficienter de extraneis sapientibus, et poetis, et rhetoribus, utilia collegit ad dirigendum in cunctis illorum artibus et scientiis, et omnem sermonis novum atque omnem humani ingenii elationem profunde meditatus, sic sub pedibus Evangelicæ quæ a Deo est Sapientiæ afferens subjecit, et quodcumque quidem divinitus inspirata: Scripturæ et Evangelii veritati consentaneum intellexit et theorice practiceque conformiter sensum, idoneis suasionibus et theoriis, quasi veritatis advocatus, admisit suis in compositionibus et sententiis recepit; quodcumque vero ad fabulas et erroris destructionisque abyssos ducens cognovit, respuit et ad aves rejecit; aliis ergo ipsius omnino salutaribus divinis colloquiis addens, adhuc et expositum sententiosum offert sub acrostichidis forma opus, quod bonum oblectamentum juvenibus dari dicit: bonum quidem utpote consilii utilibus salutaribusque refertum, oblectamentum vero puerile, quia poeticæ aut metricæ locutionis et phrasæ sit com- putum, sicut juvenes novit non parum gaudere et gloriosum habere. Illud ergo et opus coronantem gratiam nuncupavit quasi finale et obvium apophthegma idoncis amatoribus et mysticis jucundum parans.

1 *Nudus totus vitæ sulca pelagus, etc.*

Mare quidem convenienter hujus mundi vitam una cum Scriptura vocat ob ipsius instabile et versatile et tumultuosum, atque ob acerbum et amarum peccati et per illud mortis; præscribit ergo sapiens nostrarum gubernator animarum, nudos mare illud transmare, id est, pauperes et curis vitæ expeditos, leves et agiles transnatantibus similes præ spiritu precibus avolante, præ anima et

Carm. 62, p. 146 ed. Colon.; p. 983 ed. ncl. (ed. nov. p. 585).

(74) Cod. πολυρημ. et v. 23 θεορημ. V. carm. 7. sup.

(75) Cod. iterum παρρηλαί: ut supra p. 413, 4.

corpore temperantibus nec onere gravibus; ne sicut navis nimis mundi materiis et cupiditatum oneribus instar mercium aggravata peccatis properes ad mortem, naufragium et in fluctus depressionem. Hoc quidem primum sententiosum præceptum. Secundum: semper ante oculos mortem habeamus hortatur, et quasi præsentem meminimus in omnibus. Sic enim ipsa, inquit, in memoria servata, in vi sua absorbetur, et tu non horrendæ nec tremendæ nec molestæ, sed victæ et mansuetæ occures et dulci. Tertium: semper, ait, navem Deo tuum præpara spiritum; et corpus et animam per fidem non fictam et digna fide opera; sic enim Deum in intimo pectore firmamentum, et robur, et refugium magnum habebis. Insuper nosce teipsum, o optime, nec memoriam deponas conditionis tuæ, quod a Deo et ad ipsius imaginem plasmatus sis, et cognosce, quisquis fias, quod homo factus sis et non Deus e terra sumptus; caro enim, a Deo vero spiraculum accepisti, spiritus enim es; hoc sciens et plasmatorum honorabis ob gratiam, et elationem fugies ob terram; sic humiliatus ipse, prout justum est, exaltans autem benefactorem, faciliter ad bonum archetypum pervenies, in praxi teipsum humilians, in meditatione vero Creatorem exaltans et contemplans.

9 Dies ad diem te transmittit, etc.

Unaquæque dies præteriens sequenti te ducit diei; quisquis ergo levis et inconstans spiritu et non compactus, ligni levis instar a maris fluctu volutatur et jactatur, alias ad alia cogitata mutans et opera; dum qui constanti et firma sententia sicut petra verbo veritatis firmatur et consistit, indissolubilem et permanentem in seipso diem habet, humana transire ut volunt ab infra sinit, ipse vero diem unam stabilem super dierum humanorum millia et æternitatem unam perennem atque tempus non elabens habens Deum, firmiter et absque vicissitudine in ipso obfirmatur; — quomodo enim consideret in his qui abeunt et jam non sunt? — Nec in venientibus fiduciam habet et appropinquantibus, sciens quod pariter cum ipso hæc ibunt, transibunt et nusquam erunt. Qui ergo confidit in istis et sperat, sciat se in fluvio profluente considerere quod semper movetur et transit nec unquam firmum manere potest; verum cum duo hæc sint inter quæ appetantur bonum et malum, justum et injustum, vitam dico et sermonem, aut praxim, et theoriam, par mihi malum, inquit, vita et loquela criminosa. Etenim vita impura et scelerata et manens correctionis incapax, in hæreses mortales et sermones contaminatos et blasphemias præcipitat peccantem. Et sermo a fide deducens, hæresis fautor ad scelestissimam rapit vitam. In quocumque horum perseveret aliquis complacens sibi consequenter et in alterum cadet. *Contumelia eum qui impurus est, et seq.*

Sicut pura corpora et sancta ad sancta et pura accedere oportet et sacris fungi officiis, sic oportet

πετρούμενου προσευχαῖς, διὰ ψυχῆς καὶ σώματος ἔγκρατους καὶ ἀδαροῦς, ἵνα μὴ ὡς ναῦς ἀγαν τῆς ὕλης τοῦ κόσμου καὶ τὰ βάρη τῶν ἀγωγίμων παθῶν πεφορτισμένη, ἐτοιμῶς ταῖς ἀμαρτίαις εἰς θάνατον καταδύοιτο καὶ καταποντίζοιτο. Τοῦτο μὲν πρῶτον παράγγελμα γνωμικόν· δεύτερον, αἰετὸν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχειν τὸν θάνατον παρεγγυῆ, καὶ ὡς αὐτοῦ παρεστώτος μιμνήσκεισθαι διὰ παντός. Οὕτω γάρ, φησὶν, ἀπὸ τῆς τε μνημονευόμενος ἐξασθενεῖ καὶ σὺ οὐ φρικτῶ τούτῳ οὐδὲ φοβερῶ καὶ χαλεπῶ, ἀλλ' ἤττον καὶ ἡμέρῳ ἀντιβολήσεις καὶ ἴδει· τρίτον, αἰετὸν φησὶν, ναὸν τῷ Θεῷ τὸν σὸν κατασκευάζε νοῦν, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν δι' ἐλικρινοῦς πίστεως καὶ ἀξίῳ τῆς πίστεως ἔργων δηλαδὴ· οὕτω γάρ ἂν αὐτὸν ἴδῃς τῆς σῆς ἔχους καρδίας στήριγμα, κραταίωμα καὶ θάρσος μέγα. Πρὸς τοῦτοις γνώθι σεαυτὸν, ὡ βελτιστε, καὶ μὴ ἀγνοεῖ, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνου εἰκόνα διεπλάσθης· καὶ ἐπιγίνωσκε, ὅτι ἐτύχθης, ὅτι ἀνθρώπος γέγονας, καὶ οὐ Θεός, γῆθεν μὲν ληφθεὶς· σάρξ γάρ· θεόθεν δὲ ἐμπνευσθεὶς· πνεῦμα γάρ. Τοῦτο οὖν εἰδὼς, καὶ τὸν Πλάστην ἐμῆς διὰ τὴν χάριν, καὶ τὴν ἔπαρσιν φεύξη διὰ τὸν χεῖρον· οὕτω δὲ ταπεινούμενος μὲν αὐτὸς, ὡς δεῖν ἔστιν, ὑψῶν δὲ τὸν εὐεργέτην, βῆσθ' ἂν τοῦ ἀρχετύπου κατευστοχῆσαι καλοῦ, πράξει μὲν ἑαυτὸν ταπεινῶν, θεωρεῖ δὲ τὸν Ποιητὴν ὑψῶν καὶ θεωρῶν.

9 Ἡμαρ ἐπ' ἡμαρ ἀγει σε, etc.

Ἐκάστη ἡμέρα διουῖσα, τῇ ἐπιούσῃ προσάγει αὐτὴν ἡμέρα. Ὅστις οὖν ἐλαφρὸς καὶ ἀδέβαιος κέλιον τὸν νοῦν καὶ ἀπαγῆς, οἶα τι ξύλον κοῦρον ἐπὶ θαλαττίου κύματος κυλίνδεται καὶ μεταφέρεται, ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλο νοήματα μεθιστάμενος καὶ πράγματα· ὅς μένει ἐπαγεῖ καὶ βεβαία γνώμη ὡς πέτρα τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἰδρυται καὶ πέτηγεν, ἄλυτον ἔχει καὶ ἐστώσων ἐν ἑαυτῷ ἡμέραν, τὰ ἀνθρώπινα μὲν βεβῆν, ὡς ἐθέλουσι, κάτω παριεῖς, αὐτὸς δὲ καὶ ἡμέραν μίαν ἀσάλευτον ὑπὲρ χιλιάδας τῶν ἀνθρωπίνων ἡμερῶν, καὶ αἰῶνα ἕνα ἀκατάλυτον καὶ χρόνον ἀρευστον ἔχων τὸν Θεόν, παγίως ἡδραστα καὶ ἀμεταθέτως ἐν αὐτῷ (πῶς γὰρ τοῖς ἀπελθοῦσι, καὶ μηκέτι οὔσιν;) οὕτω δὲ τοῖς ἐπερχομένοις ἐπιστηρίζεται καὶ ἐπιούσιν, εἰδὼς ὡς καὶ ταῦτα ἅμα τε ἐλεύσεται καὶ ἀπελεύσεται, καὶ οὐκέτι ἔσται. Τοῖνον ὁ τοῖς τοιοῦτοις πεποιθὼς καὶ ἐπηλικῶς, ἴστω βέβηματι ποταμῶν πεπιστευκῶς, αἰετὸν μὲν κινουμένῳ καὶ παρερχομένῳ, οὐδέποτε στηριχθῆναι δυναμένῳ. Δυσὸν δὲ τούτων ὄντων, εἰς ὃ τε ἀγαθὸς καὶ κακὸς, ὃ τε δίκαιος καὶ ὁ ἀδικὸς χαρακτηρίζεται, βίου φημι δὴ καὶ λόγου, ἦτοι πράξεως καὶ θεωρίας, ἴσον ἐμοί, φησὶ, κακὸν βίος καὶ λόγος ἀλιτρός. Ὁ τε γὰρ βίος, ἀκάθαρτος ὢν, καὶ μαρδὸς, καὶ μένων ἀδιόρθωτος, εἰς ἀπωλείας αἰρέσεις καὶ λόγους ἐναγεῖς καὶ βλασφήμους ὑπολισθεῖ τὸν ἀμαρτάνοντα· ὃ τε λόγος, τῆς πίστεως ἐξισταρμένος, καὶ αἰρεσιώτης ὢν, εἰς μυσσαρώτατον βίον κατασπῆ. Ὅποτερῳ οὖν τούτων τις ἐπιμένει συνηδόμενος, ἀκολούθως καὶ τῷ ἑτέρῳ περιπέσοι.

Ἰθρὸς ἀναγκῶν ἐόντα, κ. τ. ε.

Ὅσπερ τὰ καθαρὰ σώματα καὶ ἅγια τοῖς καθαρῶν καὶ ἀγίων προσεῖναι χρὴ καὶ λειτουργεῖν, οὕτως ἀπό-

βέβηλα ὑπηρετεῖσθαι. Ὑβρις οὖν, φησί, α Θεοῦ τὸν ἀνάγνω χρῶμενον βίω καὶ νων τοῖς θεοῖς προσηγγικέναι καὶ ἱερουργοῦ δι δεινότερον ἅπαντα νεκρῶν εὐλα-
:ίβανα, τοῦτ' ἔστιν ἀγνὸν ὄντα, βεβήλοις
οἷς πρόφρασιν εὐλαβείας σεθαζόμενον ὑπο-
:θαι, καὶ νεκροῖς οὖσιν ἐπικοινωνεῖν, τοῦ
:εινότερον καὶ ἀτοπώτερον.

ασο μήποθ' ὁδοῖο καλῶν, κ. τ. ἐξ.

λας μέτεισι γνώμας ὁ ἱεροτελεστικώτατος
:οτε στήναι τῶν καλῶν ἔργων ὁδοῦ παρεγ-
:ἀεικλίητον εἶναι πρὸς τὰ εὐάρεστα Θεῶ
:εἶναι τὸ ἔρπειν εἰς βυθὸν, τοῦτ' ἔστι τὸ
:θαι τοῖς ἀμαρτωλοῖς, καὶ τοῖς τὴν ἀδικίαν
:οις συναπόλλυσθαι. Ἴνα δὲ μὴ λέγῃς, πῶς
:ναι τῆς ὁδοῦ παραινῶν, οὐ τὸ ἀνιδρυτον
:ἄστατον νομοθετεῖ, ἐπήγαγεν εὐθύς ·

ις, ὅστις ἔβης, κ. τ. ἐξ.

τάσις ἐπαινετὴ, τοῦτο ἱδρῶσις ἐν τῷ ἀγαθῷ
τὸ ἐκτὸς τῆς κακίας γενόμενον ἠδράσθαι
καὶ ἔδρασθέντα μηδέποτε στήναι, εἴτουν
, ποιεῖν τὸ ἀγαθόν. Τυφλὸς ὄρων. Δο-
:ρῆν τῷ ὀφθαλμοῦς ἔχειν οἴεσθαι, ἀληθῶς
ἔστιν, ὅς τῆς ἰδίας κακίας καὶ ἀμαρτίας
:ν οὐχ οἷός τέ ἐστι κατανοεῖν · πῶς δ' ἂν τις
:εωρῆσαι τουτονὶ τῆς ψυχῆς τὸν θάνατον,
:περον εἰδῆ μαστεύειν καὶ ἐξιχνιάζειν τοῦ
:μρὸς ἢ διαδόλου τὰ νοήματα, καὶ νοεροῖς
:ῆσιν κρυπταῖς θεωρίαις, προκαταλαμβά-
:ῖ τὰς ἐνέδρας καὶ τὰς φυλακάς, κατὰ τὸ
:ι οὐτὼ διακρούεσθαι αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς;
:ὁ λατροῦ ἐπὶ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς ἐπιδαό-
:ιν κατακρύπτων κατακρύψει αὐτὰ, ἐπαι-
:ς ἐξομολογεῖσθαι τῷ Θεῷ, οὐποτ' ἂν τὴν τῆς
:ἀμαρτίας δυτωδίαν τῆς ἰδίας καρδίας ἀποσυμψύξαι.

ς, ἔργον ἐμέτο, κ. τ. ἐξ.

τρὸς τὸν θεῖον λόγον τὸν τὰς σωτηρίας ἡμῶν
:ων ἀκούειν χρῆ. Σὺν μὲν οὖν, ὦ Κύριε, τὰ
:η παραινεῖν καὶ νομοθετεῖν, ἐμὸν δὲ δι' ἔρ-
:τεῖν ταῦτα. Ὅς οὖν, φησί, καλῶν ἔργων
:επίην ἐχέτω, ῥῆμα ἀπολογίας ἀγαθόν,
:οσύνης, μετανοίας, ὑποπτώσεως, ῥῆμα
:προκλητικόν, συμμαχοῦν εἰς συνηγορίαν
:ιμπίθετον, ὃ ἐστι πρὸς ἀμφοτέρω συνεργοῦν,
:ν τῆς ἀγανακτήσεως, τῆς ἐπὶ τῇ ἀμαρτίῃ
:ς ἀποστροφήν καὶ πρὸς τὴν τῶν οἰκτιρῶν
:γάθων ἐπιστροφήν.

τῆς κόρος ἐστίν, κ. τ. ἐξ.

ς μὲν τῶν τε βρωμάτων καὶ χρωμάτων καὶ
:σα σώματος, ὑβριστῆς ἐστὶ καὶ ἀγέρωχος
:όν. Τοιοῦτος πᾶς ὁ πλουτεῖν ἀπλήστως
· ἐγὼ δὲ σε, ὦ ἄριστε μυστῶν (ὁ ἱερός
: μυσταγωγός), ἔργον ἔχειν ἀμεμπτον
καὶ ἄπαστον τὴν τῆς ἀειτρεφούς ἐπιμέ-
:ις, τῆς ἀεὶ τῷ λόγῳ Κυρίου τρεφομένης,
:ιν αὐτῆς καὶ οἰκοδομῆν νοεράν καὶ τελε-

d. δοκῆν.

famulum et profana ministrare. Contumelia ergo,
:iaquit, et dedecus Dei eum qui impuram solet de-
:gere vitam et qui detestandus est, divinis admoveri
et sacra conficere; sed magis horrendum est eum-
dem cunctis mortuorum pie admoveri reliquiis: id est,
hominem innoxium cum profanis et hæreticis pie-
tatis causa venerantem prosternere se et cum illis
qui mortui sunt communicare horrendius et
insanum est quam quod supra vituperatur.

17 *Nunquam subsistas in via virtutis, etc.*

Ad alias transit sententias, sanctissime perfectus
vir, ne progredi cessetur in via bonorum operum
commendans, sed ut actiuosus semper quisque sit
ad ea quæ Deo placent; malum autem dicens re-
pere ad infima, id est, repere cum peccatoribus et
cum operantibus iniquitatem simul commori. Sed
ne objicias: quomodo qui ne progredi cessetur in
via hortatur, non iterum de caduco et instabili
pronuntiat, statim addit:

Constantia tua, quisquis incedis, et seq.

Hæc constantia laudabilis, hæc confirmatio in
bono et mansio, si alienus a malitia factus firme-
tur et firmatus nequaquam cesset aut remittat e bono
faciendo. (Cæcus videns.) Videre crelit ex eo quod
oculos habere reputet, is autem vere cæcus est qui pro-
priae malitiæ propriique peccati ruinam non valet
intelligere; et quomodo hanc animæ mortem con-
sideraret, nisi prius noverit penetrare et investi-
gare spiritualis bestiæ, seu diaboli cogitationes, et
spiritualibus oculis, nempe secretis meditatio-
nibus ipsius insidias et vigilias prævenire juxta
Scripturam, et ita ipsius tentationes vitare? Tu ergo
medico in animæ morbis egens, si hos celans ceta-
veris confiteri Deo erubescens, nequaquam peccati
setorem a corde tuo dissipabis.

Tuum verbum, opus a me, etc.

Id de divino verbo vias salutis nobis jubente au-
dire oportet: Tuum ergo, o Domine, salutaria ex-
hortari et præscribere, meum vero opere ista per-
agere: qui, inquit, bonis operibus eget, dulcisonum
habeat, verbum apologiæ bonum, humilitatis, pœ-
nitentiæ, compunctionis, verbum provocans divi-
næ misericordiæ, nobiscum pugnant in defensio-
nem, hinc et inde auxilians, id est, utrinque op-
portunum, et per indignationis de peccato concita-
tæ conversionem et per commiserationum omnino
optimarum reversionem.

25 *Procus est satietas, etc.*

Aviditas eorum et bonorum et omnium quæ ap-
petit corpus, contumelia est, arrogantia et vanitas:
hac laborat quisquis ditescere insatiabiliter ardet.
Ego vero, o optime, docet sanctus mysteriis initiatus,
te irreprehensibile et perenne opus agere volo,
animæ semper alenda curam, quippe quæ semper
verbo divino alitur ad formationem et spiritualem
ædificationem et perfectionem, volo et te divitias

unicam divinitatem comparare, sicut per speculum sincerum spiritu conspicientem et in ipsum intuentem, cuncta autem et hunc corruptibilem mundum et quæ in eo nullis æstimantur magna, araneorum telis fragilibus et vitiatis similia despicere; namque cuncta omnino vitæ hominum bona extranea et aliena videntur, sola virtus humana est, solaque præsentis subsidium vitæ et utilitas animæ: hoc et ipsum incorruptum et immortale Dei verbum omnibus populis clamat, illisque convocat: agite, omnes, venite, ad Trinitatis super cælos exaltatæ cognitionem expergiacimini, et universum mundum et quæ in eo sunt tanquam aliena transeuntes, per verbum et contemplationem vestrum requirite bonum.

33 Ponite in hoc animum, quotquot vitæ sanctum

[conjugium alligavit,

34 Ut torcularibus cælestibus ampliozem fructum

[inferatis.

Hoc vobis verbum in spiritum reponere volo atque hanc vestris in cordibus auditam facere voluntatem. Quotquot quidem vitæ colligaverunt castæ et legitimæ nuptiæ, a vinculis cum facile non sit solvi, pro cælestibus receptaculis et ecclesiis Dei tanto plus fructum referre Deo debetis, quanto plura vobis veniunt mundi bona: namque de prole quæ oritur ex vobis, et de possessionibus in terra et de fructuum omnium varietate optima offerre et reddere ei qui omnia dedit omnino oportet; quotquot autem in cælibatu et virginitate vivere eligentes animæ, magnum Dei verbum, quasi castæ sponsæ et spirituales et mundæ, amplecti pretiosum habeatis, cuncta Deo adducere, omnes fructus Christo reddere necesse est, nihil vobis ipsis reservantes, et periculum in aliquid seponendo Ananias et Sapphira ostendunt. *Splendor refulgens solitarius.* Omnīs anima quæ solitariam vitam et virginalem et absque jugo novit Domino et sic vivere eligit, splendor quidam et lux ardens videntibus apparere debet, sed dividentes vitam suam a mundo et hominibus mundanis et carnalibus quasi longestantes et ab ipsorum commerciis ut plerique et meretricibus anoribus retrocedentes; sicut autem, inquit, fallax pulchritudo corporis et contumeliosa coloribus depicta qua vultum illinientes meretrices, suos decipiunt amatores, sic dedecus est Deoque odibile non cordibus ad Deum tendentibus, sed coloribus fucatis, et nigris vestibus et vultibus macilentis tantum solitariam virtutem et fidem affectare: hæc enim facile simulantium ornata et polita intus latentem turpitudinem arguunt. Mihi, inquit spiritualis sponsi paranympus, ab intus pulchritudo cordis et secundum naturam spiritus venustas placet sicut et Deo virtus.

θάνασαν ἔνδον ἀσχημοσύνην ἀπελέγξει· ἐμοὶ δὲ, θάνασαν ἔνδον ἀσχημοσύνην ἀπελέγξει· ἐμοὶ δὲ, φησὶν ὁ τοῦ νοητοῦ νυμφίου νυμφεστόλος· τὸ κατὰ βίβλος κάλλος τῆς καρδίας καὶ ἡ φυσικὴ τοῦ νοδὸς ὠραϊότης προσφιλεῖς, ὡς καὶ Θεῷ ἀρετῇ.

σουργίαν, καὶ πλουτεῖν μὲν μόνην τὴν θεότητα ὡς ἐν ἐσώπτρῳ ταύτῃ ἐλικρινεῖ τῷ ἰδίῳ νῶ φανταζόμενον ἢ καταθεώμενον, πάντα δὲ τὸν φθαρτὸν τωτικὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μεγάλα τοῖς πολλοῖς θεωῦντα, Ἰσα καὶ ἀραχναίους νήμασι τοῖς εὐδιαλύτοις καὶ αἰθροτάτοις παρορῶν. Καὶ γὰρ πάντα μὲν ἔβρην ἐπὶ τοῦδε τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ἀγαθὰ ἀλλότριά τε αὐτῶν καὶ ἐξωθεν ὁρᾶται, μόνη δὲ ἡ ἀρετὴ ἀθροπίνη ἐστὶ, καὶ αὕτη μόνη τῆς ἐνταῦθα βιώσεως ἐνησίε ἐστὶ καὶ ὠφέλεια τῇ ψυχῇ. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀθανάτου τοῦ Θεοῦ λόγος πᾶσι λαοῖς ἐμφορᾶ καὶ συγκαλεῖται· Δεῦρ' ἴτε, πάντας, ἴθιτε, πρὸς τὴν τῆς ὑπερουρανοῦ Τριάδος ἐπίγνωσιν ἐπίγεσθε, καὶ πάντα τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς ἀλλότρια ὄντα ὑπερβαίνοντες, διὰ λόγου καὶ θεωρίας τὸ ὑμέτερον ἐκζητήσατε καλόν.

33 Θέσθε νόον, βιάτω μὲν ὄσους γάμος ἀγνῆ

[ἔδησα,

34 Ἀητοῖς οὐρανίαις πλεῖστα καρπὸν ἄγειν.

Τοῦτον ὑμῖν τὸν λόγον ἐνθέσθαι βούλομαι τῷ νῶ, καὶ ταύτην ταῖς ὑμέτεραις καρδίαις ἐνωτισθῆναι τὴν βουλήν. Ὅσους μὲν ἀγνὸς γάμος καὶ ἔννομος τῷ βίῳ συνέδησεν, ἐπεὶ μὴ ῥῆθον ἀπολύεσθαι τῶν δεσμῶν, ταῖς οὐρανίαις ληνοῖς καὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις κατὰ τοσοῦτον πλεῖονα καρποφορεῖν ὄφελαιτε Κυρίῳ, καθ' ὅσον καὶ πλεόντων ὑμῖν μέτεσι τῶν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀγαθῶν. Ἐκ τε γὰρ τῶν φρομμένων εἴκων ἐξ ὑμῶν, ἐκ τε τῶν ἀπὸ τῆς γῆς περιουσιασμῶν καὶ τῆς τῶν καρπῶν ἀπάντων ποικιλίας τὰ κάλλιστα προσφέρειν καὶ καρποδοτεῖν τῷ δεδωκότι τὰ πάντα πάντως χρεῶν· ὅσαι δὲ ἀγαμίᾳ καὶ παρθενίᾳ ἦν αἰρετισάμεναι ψυχῆ, τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὡς ἀγναὶ νύμφαι καὶ νοεραὶ καὶ καθαραὶ, τοῦτον ἐνεγκάλιζεσθαι προείλεσθε, πάντα Θεῷ προσάγειν, πάντα Χριστῷ προσῆκει καρποφορεῖν, μηδὲν ὑπολειπομένης ἑαυταῖς· καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ νοστῆσασθαι τι κίνησεν ὁ Ἄναβας καὶ ἡ (77) Σάμφειρα παραδεικνύτω.

Ἀγλή παμφανόσωα μονότροπος.

Πᾶσα ψυχὴ μονότροπον βίον καὶ παρθενικὸν καὶ ἀζύγα εὐξαμένη τῷ Κυρίῳ καὶ οὕτω βιοῦν προελμένη, ἀγλή τις καὶ φωτισμὸς παμφανῆς τοῖς ὀφθαλμοῖς ὄφελαι καταδείκνυσθαι· ἀλλ' ἀποδιαστῆλλουσι τὴν ἑαυτῶν ζωὴν τοῦ κόσμου καὶ τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων καὶ σαρκικῶν, ὡς πόρρω καθιστάμεναι, καὶ τὰς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἐταιρικῆς φιλότητας ἐκκλίνουσαι· ὥσπερ δὲ, φησὶ, ψευδὲς κάλλος σώματος καὶ ἐφύθριστον τὸ ἐν χρώμασι διανθισμένον, ὃ ἐταιρίστραι τοῖς αὐτῶν προσώποις ὑπαιέφουσαι, τοὺς αὐτῶν ἐραστὰς διακτανῶσιν· οὕτως ἔσται μὴ καὶ θεοστυγὲς μὴ ἐν καρδίαις θεοφορουμένης, ἀλλ' ἐν χρώμασιν ἀσκουμένων, καὶ μελανοφορικῆς, καὶ σχήμασι φιλοῖς μόνοις τὴν μοναδικὴν ἀρετὴν καὶ πίστιν ἐπιδεικνυσθαι. Ταῦτα γὰρ ἂν ῥηθῶς, τῶν ὑποκρινομένων ἐκπυθέντα καὶ ἀποξυσθέντα, τὴν λα-

(77) V. carm. 3, 432 et γνομ. η'.

δικαιοσύνην τιν' ἀκαμπέα μήτε φρόνησιν
κυλόσσαν ἔχειν.

λέτρω, πάντα σταθμῶ τὰ τε ἦθη καὶ πάθη
τῆς ψυχῆς, καὶ γε τὰς ἐν αὐτοῖς κατορ-
πῶν ἀρετῶν διευθετεῖν χρῆ καὶ τάττειν καὶ
ἢ γὰρ καὶ καλὸν ἢ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρό-
ναι γὰρ καὶ τῶν ἀρετῶν αἱ κάλλισται
, ἀλλ' εἰ τις ὑπερβαλλόντως καὶ πλεον ἦ
ἢ ἡσυχία, εἰς ἀκαμπῆ καὶ ἀνελετήμονα
ἀπίπτων καὶ διαμαρτάνων τῆς ἐπεικειας,
αἰῶς τὸ δίκαιον διώκων, οὐκ ἐπαινετὸς
ἐν· Ἡ φρόνησις τὸ λυσιτελεῖς ἀεὶ καὶ συν-
κωμμένη, εἰ μὴ μετὰ ἀπλότητος καὶ ὀρθοῦ
ἀσκαλιότητος καὶ πρὸς ἄλλων ζημίαν ἴδιον
εὐρίσκουσα, οὐκ οὐκ ἀρετὴ τοῦτ' ἂν εἴη;
οὐ μᾶλλον ἢ ψόγου καὶ διαβολῆς ἀξιον·
ἰδὲ θάρσος αὐτὸ, φησὶ, κωμάσθω, καὶ συμ-
χέτω, καὶ μεριζέσθω καλῶς· οὕτω γὰρ ἂν
οἶτο, καὶ ἀξία ἐπαίνου ἀρετὴ· εἰ δὲ γε πέρα
ς ἄπτον ὑπερπέσοι, οὐκέτι ἀνδρία καὶ κρά-
λασος ἔσται καὶ μωμητόν. Οὕτω καὶ ἡ σω-
ὸκ ἐν τῷ ἐμβριθῶς ἄγαν καὶ στιβαρῶς ἀεὶ
πάντας τῷ ἐπιθυμητικῷ κεχρησθαι, ἀλλ'
καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμητῶν γαληνῶς καὶ
καίσθαι σωφροσύνης ἐστίν. Καὶ ταῦτα μὲν
ἢ κατὰ τὸν προσήκοντα μετρείσθω καιρόν·
ἢ τοῦ Θεοῦ λόγοις ὑπανοίγειν καὶ ταῖς
ἐταῖς ἀεὶ προσασχολεῖν κάλλιστόν τε καὶ
νταῖς θεοπνεύστοις ἱερολογίαις ἀπάσαις
αἰ· οὕτω γὰρ ἂν τις τῶν οὐρανίων νομί-
νεύματο; ἐπιστήμων καθεισθήκοι. Σπεύ-
ν ἄριστον εἶναι, κάλλιστόν τε καὶ παγκλεῖς·
ἢ μὴ πᾶσιν· οὐ γὰρ καὶ τοῖς κακοῖς δυνα-
οῖς ἀξιον ἀρέσκειν, τοῖς ἀγαθοῖς δηλαδὴ·
ρτέρπειν, δόξα ἐστὶ δυσκλεῆς καὶ θεομισῆς.
ὦν ἄρωτον ἐόντα, συνήγορον ἔμμεν'
[ἀλιτρῶν.

ἴμα καὶ ἀδικον καὶ πονηρὸν, ἀγαθὸν ὄντα
δίκαιον (78), συνήγορον ὀρθῶσαι τῶν πο-
ἰ κακῶν. Καὶ γὰρ ὁμοιον, φησὶ, καὶ ἴσον
ὁ φιλοῦσθαι τοῖς κακοῖς καὶ σφισι συνηγο-
τῆς αὐτῶν κακίας ἐντὸς εἶναι καὶ ἐν ταῖς
ἢ πορεύεσθαι. Πάλιν· Πυρὶ μὲν καὶ χωνευ-
χρυσὸν δαμάζεσθαι μεμαθήκαμεν καὶ δο-
ει· ἀνδρα δὲ ἀγαθὸν τοῖς ἀλγεσιν ἴσμεν καὶ
κρινεῖσθαι. Μὴ οὖν τὰς ἀλγηδόνας, ὡ οὗτος,
δεδιώς, ὑπενεχθῆς τῇ ἀσεβείᾳ καὶ συνηγο-
τοῖς κακοῖς. Οἶδα γὰρ, φησὶ, τὸ δι' εὐσέ-
ος κουφότερον ὄν τῆς εὐπαθείας τῶν ἀσε-
τὸ μετὰ Χριστοῦ πάσχειν, τοῦ μετὰ τῶν
χων τρυφῶν αἰρετώτερον καὶ ἡδύτερον εἶ-
τῷ εὐσεβεῖ. Πάλιν· Ἐφῆδιον ἂν εἴη καὶ τὸν
νῆσασθαι Θεὸν παντὶ τῷ ἐτοίμως ἔχοντι τὸν
πέρα ἀπαρνεῖσθαι· χρῆ δὲ, μὴ ὡς φώσεως
λα καὶ ὡς εὐσεβείας γενετήρα τοῦτον εἰδέ-
ει τιμῶν, εἰ μὴτι γε προδήλως θεομαχεῖν
ἀξιο· οὕτω γὰρ οὐκ ὡς εὐσεβείας γενέτην,
σεβείας συνήγορον εὐσεβεῖν βουλόμενος ἀπο-
ἰδ. δίκων.

41 *Nec justitiam inflexibilem, neque prudentiam*
42 *Callidam habeat.*

Cuncta mensura, cuncta statera tum mores tum
affectus ponderare animæ et ordinata virtutum
bene disponere oportet et exornare; etsi enim
pulchrum sit justitia et prudentia, pulchræ enim et
virtutum pulcherrimæ celebrantur; sed si quis
sufficenter et amplius quam oportet justum affectet
in inflexibilem et immisericordem morem labitur
et peccat contra æquitatem, et ita injuste justitiam
persequens non erit laudabilis. Iterum: prudentia
utile semper et congruum affectans, si non in sim-
plicitate et recta ratione, sed in perversitate et per
alienum detrimentum lucrum proprium querit,
num virtus erit illud? non laude magis quam vitu-
peratione et accusatione digna; sed et fortitudo
ipsa reguletur et temperetur et bene distribuatur,
sic enim virillis animus fiet et laude digna virtus;
sin autem ultra id quod oportet propius incidat,
jam non virillis animus et fortitudo, sed temerarium
erit et vituperandum: sic et temperantia non in
graviter et lente, semper et ad omnia, cupiditati-
bus utendo, sed constat cum ad desideratum ali-
quid placide et tranquille paramur, hoc temperantia
est; et hæc relative et pro tempore apto mode-
rentur. Mentem autem Dei vocibus aperire et divi-
nis meditationibus semper exercere pulcherrimum
et perfectissimum esse, a Deo inspirata sancta elo-
quia testantur omnia: sic enim aliquis cœlestium
spiritus morum doctus appareret; studio inferri
ut simus optimi, pulcherrimum et valde gloriosum,
sed non bonum est placere omnibus, nam malis
placere non possibile est, bene vero iis qui digni
sunt, scilicet bonis; nam malos delectare gloria
est non bona et Deo odiosa.

49 *Turpe est cum qui optimus est patronum esse*
[*nefariorum.*

Turpe simul et injustum et molestum, si vir bo-
nus et justus advocatus videatur malorum; nam
congruum, inquit, et simile est amicitias cum ma-
lis jungere et ipsorum causas defendere illum qui
ab intus malitia similis ipsis est et per easdem vias
incedit. Iterum: Igne et conflatorio aurum elabo-
rari didicimus et probari, hominem autem bonum
tribulationibus et afflictionibus humiliari. Ne ergo,
o tu, tribulationes sæpius timens ad impietatem
inclineris et defensor malorum videaris; novi enim,
inquit, tribulationem ob pietatem, leviolem esse
quam impiorum felicitatem et pati cum Chri-
sto magis quam cum inimicis Christi epulari eligen-
dum esse et quam maxime dulce pio homini. Ite-
rum: Facile esset et magnum negare Deum cuius
parato ad negandum proprium patrem. Oportet
autem non solum ut naturæ sed et ut pietatis geni-
torem illum agnoscere et honorare, nisi forte cog-
gat in aliquo manifeste adversus Deum pugnare:
sic enim non ut pietatis genitorem, sed ut impiefa-
tis patronum pie volens vivere vitares.

Vermes edunt omnia et seq.

Cuncta vernium pabulum, cuncta linearum esca ; tua vero ne in tumulo relinquant, non solum renuens magnificas exsequias, sed etiam arescendas dans carnes tuas per temperantiam et nuda inducens ossa in sepulcrum, ita ut in ipso sepulcro de nihilo lætentur vermes propter te ; honor tibi ad exitum nomen sit bonum ; illud enim tuum remanet, quod melius, juxta Scripturam, quam decem millia thesaurorum auri.

57 Hospitibus nostratibus parce.

Nostrates hospites vocat eos qui nobis sunt amici, populares et vicini, quibus æmulantibus et invidia, ut vicinorum mos est, semper laborantibus et insidiantibus, parcas et benigna pietate abstineas ipsorum fortiter reprehendere malitias, ne majori odio incensi magis discedant et elongentur a te ; maxime autem decedentes colibearis arguere mortuos, qui omnia hic reliquerunt. Agedum, o homo, pro Deo, omnis sermonum meorum auditor, eia, universum hunc mundum inordinatum et malum, et omnia quæ in eo videntur, jucundissima aut pessima, amabilia aut detestanda et æruniosa hic relinquant, et spiritus velum et rectitudinem intelligentiæ tuæ ad cœlestem viam pande. De cæteris, o vir cui Deus dat escam, quem divinis alit meditationibus, opera et studia semper optima suaviter et placide secundum Deum a te perficiantur et peragantur pro viribus tuis. Supereminens et omnia excedens Trinitas sancta ante oculos tuos præsens quam plurimis tuis cogitationibus digna tibi appareat, qui complacentiam sumas in terra viventium, et qui in lumine Patris luminum, splendorem ejusdem naturæ et gloriæ intuens, trisagium cum supernis in cœlo intelligentiis, tonante simul theologo et ipse exsultans concinas in sæcula sæculorum. Amen. Super arcanis magni Gregorii Theologi carminibus opus tredecimum.

Ejusdem Nicetæ, qui et David, servi Jesu Christi, philosophi, interpretatio Tetrastichorum S. Gregorii Theologi quæ sic inscripsit :

Gregorii opus sum, tetrastichamque methodum seruo In sententiis spiritualibus, monumentum sapientiæ.

Longiora volebam sermonum opera protendens, de singulis carminum Theologi expositionibus condignum commentarium ordinare, simul mihi pergratum faciens gloriose incumbenti divinis hujus insignis ingenii meditationibus et sermonibus, simul et deinceps venientibus utilitatem contra vanas de istis quæstiones præstans, sed alius regalis et paterni præcepti recordatus sum : Fili mi, cave ne facias plures libros, quo enuntiato causam exponit, nempe quod non sit conclusio nec perfectio operum de infinita sapientia Dei, et afflictionem dicit spiritus et carnis, frequentem meditationem,

(79) In edit Colon. p. 156 ita inscripta sunt tetrasticha : Τοῦ αὐτοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γνωμολογία τετράστιχος δι' ἰάμβων ; omissa est autem ipsius Gregorii inscriptio, servata in aliis tetrastichorum editionibus, ut in illa, quam ador-

Ἦητες ἐδοῦσιν ἅπαντα, κ. τ. ἐ.

Πάντα σῆτῶν δαπάνη, πάντα σκωλήκων καθέστηκε βράβη· σὺ δὲ τὰ σὰ μὴδ' αὐτοῖς τοῖς τάφοις καταλίποις, οὐ μόνον ἐνταφιασμὸν ἀπρηρημένους πολυτελεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς ἐκτῆξας τὰς σάρκας ἐγκρατεῖα καὶ γυμνὰ παραδοὺς ὁσαῦτά τῃ ταφῇ, ὡς ἂν μὴδ' ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ χαρεῖν οἱ σῆτας ἐπὶ σοί· τιμὴ δὲ σοὶ ἐξ ὀδίου βνομα ἔστω ἀγαθόν· αὐτὸ γὰρ σοὶ παραμῆναι, ὅτι καὶ κρεῖσσον, κατὰ τὸ λόγιον, ἢ χλιῖοι θησαυροὶ χρυσοῦ.

57 Σείνων ἡμεδαπιῶν περιζείδω.

Σείνους ἡμεδαπιῶς, τοὺς ἐγχωρίους φίλους καὶ γειτονὰς φησιν· ὧν βασκαίνονται καὶ φθόνῳ, καθὲ γειτοσι φίλον, ἀεὶ ἐπιβουλεύοντων καὶ λυπούντων περιζείδω· καὶ εὐλαβοῦ τὰς αὐτῶν ἰσχυρῶς ἐξελέγηται πονηρίας, ἵνα μὴ μᾶλλον μισήσαντες μᾶλλον ἀποφοιτήσωσι καὶ ἀπόλωνται ἐκ σοῦ· μάλιστα δὲ τῶν ἀποικομένων νεκρῶν ἀνεχε τὴν μίμψιν, οἱ πάντα κατέλιπον ἐνταῦθα. Δεῦρο δὴ σὺν, ὧ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, πᾶς ὁ τῶν ἐμῶν λόγων ἀκροατῆς, ἀγε δὴ με πάντα τόνδε τὸν κόσμον τὸν ἀκοσμιον καὶ πονηρὸν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ δοκούντα ἤδιστα ἢ δυσχερῆ, ἐραστὰ ἢ ἀπευκτὰ καὶ λυπηρὰ ἐνταυθοῖ καταλείψας τὸ τοῦ νοῦ ἰστίον καὶ τὴν εὐθύτητα τῆς διανοίας σοὶ πρὸς τὴν οὐράνιον διεκπέτασον ζωὴν· καὶ τὰ μὴν ἄλλα σοὶ, ὧ θεοστροφὲς ἄνερ, ὁ τοῖς θεοῖς ἐντεθραμμένος θεωρήμασι, ἔργα τε καὶ σπουδάσματα ἀεὶ ἔρυστα ἤκᾳ σοὶ καὶ ἡρέμα κατὰ Θεὸν ἐξανύεσθω καὶ ὡς ἐζικτὸν συμπεραίνεισθω· ἔσχοτος δὲ καὶ καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν ἡ Τριάς ἢ ἅγία, πρὸ ὀφθαλμῶν σοὶ παρεστῶσα πολλῆς ὅτι μάλιστα τῆς φροντίδος ἐξείσθω, ὅπως ἂν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων εὐηρεστησῶς, καὶ ἐν τῷ τοῦ ἀρχιφώτου φωτὶ Πατρὸς τὸ ὁμοφυὲς καὶ ὁμόδοξον αὐγαζόμενος ἀπαύγασμα, τὸ τρισάγιον ἐν τοῖς ὑπερουρανίοις νόοις μελώδημα μετὰ τῆς θεολόγου βροντῆς καὶ αὐτὸς γηθόμενος συναναμείληξ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. Εἰς τὰ ἀπόβητα τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιπράξις ιγ'.

Τοῦ αὐτοῦ Νικήτα, τοῦ καὶ Δαυτῆ, δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ φιλοσόφου ἑρμηνεῖα τῶν Τετράστιχων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὡς ἐπέγραψεν οὕτως (79)·

Γρηγορίου λόγος εἰμι, τετράστιχὴν δὲ συλλόγου Γνώμῃς πνευματικαῖς μνημόσυνον σοφίας.

Ἐβουλόμην μακροτέρας λόγων πραγματείας καταεινόμενος, πρὸς ἐκάστην ὑπόθεσιν τῶν ἐμμέτρων ἐπῶν τοῦ Θεολόγου τὴν ἀρμύζουσαν ἐξηγήσιν ἀναπέξασθαι, ὁμοῦ μὲν ἑμαυτῷ χαριζόμενος ἐγκαλλωπιζομένῳ τοῖς τῆς ἐκείνου μεγαλονοίας θεωρήμασι καὶ θεολογήμασιν, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῖς ὀπισθεν ἰούσιν ὀφείλειαν ταῖς περὶ τούτων ἀδολεσχαῖς προμηθεύμενος· ἄλλης δὲ βασιλικῆς ὑπομνησθεῖς καὶ πατρικῆς ἐπιτολῆς, Ἰεὺ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλὰ, παραγγελουσίας (80), καὶ τὸ ἀτίον ἐπαγαγούσης, τὸ μὴ εἶναι περασμὸν ἢ συντέλειαν τῶν συνταγμάτων τῆς ἀπέρου σοφίας τοῦ Θεοῦ, καὶ κόπωσιν μὲν λεγούσης

navit Erhardus Hedeneccius med. doct. cum Nonni paraphrasi Basileæ in officina Petri Pernæ a. 1577. — Ed. nov. p. 597 : Γνωμολογία τετράστιχος, *Tetrastiche sententiæ.*

(80) Cod. παραγγελουσίας, v. p. 120, 14.

αρχὴς τὴν ἀμετρίαν ὑπάρχειν τῆς μελέτης
 ἢ δὲ ὠφέλειαν καὶ πάσης θεοπνεύστου Γρα-
 εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ φρόδον καὶ τῆς ἐντολῆς
 κεφαλαιουμένους ἐξεῖναι λαβεῖν. Τοιγάρ-
 πγγελλίας, ταύτης ἀκροασάμενος, ἐφυλα-
 λειὸν τῆς ἐξηγήσεως μετὰ τὴν τῶν ἀποβ-
 εψίν λέναι, τελευταίαν δὲ τῶν προκειμένων
 τούτων τὴν γνωμολογίαν ἀποχρώντως
 μούσης πρὸς τε θεωρίαν καὶ πράξιν ἐξ-
 καταπαύσω.

ροτιμήσεως ἢ θεωρίαν;
 λείων ἔργον, ἢ δὲ κλειδίων (81).

ἰς ὃ μακαριώτατος πρὸς τε τὴν πράξιν
 καὶ τῆς θεωρίας τὴν ἀνάδασιν, καὶ τῆς
 ρτικὸν καὶ φωτιστικὸν τῶν σωμάτων καὶ
 τῆς δὲ τὸ τελετουργὸν καὶ θεωργὸν τῶν
 νοῶν, καὶ γὰρ τὸ πρὸς νόθεσιαν καὶ σω-
 καίον τῶν ἀμφοτέρων ἐκθαυμάσας, Ποίαν
 ἴσας, προτιμότεραν ποιήσεις, τὴν πρᾶ-
 ξιν; ὡς γὰρ δύο ὄντας ὀφθαλμοὺς τοῦ
 ἕως κλίμακος ἀναβαίνοντος πρὸς τὸν Θεὸν
 εἰ καὶ ὁμοίως πρὸς ἓν μόνον τὸ ὄντως
 ἰντας, οὐκ ἔστι τὸν μὲν βραδίως προτιμᾶν,
 κς λόγου καὶ τιμῆς ἀξιοῦν· ἄμφω γὰρ
 ὡς τῆς ἀλλήλων βοηθείας ἐπιδεισθαι καὶ
 ἵπτως ἢ-πράξις μὲν ὁδηγὸς γίνεται πρὸς
 θεωρίαν δὲ σφραγὶς τῆς πράξεως καὶ ἀσφά-
 αται, ὡς μὴ ἂν ποτε δύνασθαι τέλειον
 ἵτων ὀποιασοῦν ἀποστεροῦμενον. Ἄλλ'
 ἰν ἀγίοις ἀνθρώποις οὖσιν ὁμοίως κατ'
 χιμεῖν δυνατὸν, ἢ μὲν ἕψις καὶ καθαρὰ
 τελείων ἐργασία ἐστὶ, καθ' ὅσον καὶ μᾶλ-
 πράξεως ἑαυτοῦς ἐκκαθηράμενοι, αὐτὸν
 καὶ τὰ θεῖα σαφέστερον ἀξιοῦνται κατα-
 πράξις δὲ τῶν πλεόνων καὶ τῆς ἀκρας
 ὑφειμένων, ὡς σωματικωτέρα μᾶλλον
 τεινότερα, ἀναλόγως καὶ τῆς θεωρίας ἡτε-
 τοχει. Δεξιαὶ μὲν οὖν ἀμφοτέραι αὐται
 λαι, πρὸς αὐτὴν τε τὴν Τριάδα ὁμοίως
 ο κατὰστασιν φέρουσαι· ἐπεὶ δὲ οὐ
 κς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τῶν χαρι-
 οῦνται, ἀλλ' ὅς μὲν οὕτως, ὅς δὲ οὕτως,
 θεῖος ἱεροτελεστής, πρὸς ἡν μᾶλλον ἑαυ-
 ἔχοντα καὶ εὐμαρῶς κατορθούμενον
 ἰς τὴν πράξιν τῆς ἀρετῆς, εἴτε καὶ πρὸς
 τοῦ λόγου τῆς ἱερᾶς πίστεως, πρὸς
 λὺ τῆς σπουδῆς νέμων ἐπεκτείνου καὶ

τις πρόβλημα τῶν ἐκ πνεύματος.

ς τῆ πρώτῃ τετραστιχῇ καὶ ἡ δευτέρα
 δεικνύσι γὰρ ἀναγκαίαν οὔσαν τὴν πρᾶ-
 ξιν πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῆς θεωρίας, ὅτι
 ρθόντα πρῶτον οὕτω τῆς ἀληθείας κατ-
 εἰ εἰ μὴ ὁ νοῦς διὰ πάσης θεοφιλοῦς πρᾶ-
 μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος ἀποσμη-

inet. ἕψις τελείων ἔργων, ἢ δὲ κλειδίων,
 isin ita interpretatur Zonaras fol. 5 v. :
 τέστιν ἡ θεωρία τῶν τελείων ἔργων·
 λόγος, λείποντος τευτέστι· τοῦτο ὡς τῆς

utilitatem autem in sapientia et omnis Scripturæ
 divinitus inspiratæ virtutem In timore Dei et in
 mandatorum observatione recolligentes posse sus-
 cipere. Ergo hujus præscripti auditor, curavi ne
 amplius in commentario considerans arcana proce-
 derem, finalem vero præsentium istorum tetrasti-
 chorum sententiis refertum sermonem commen-
 tantibus nobis cum ædificati fuerimus theoretice et
 practice, exponam et cessabo.

4 Actionem præponas an contemplationem? etc.

Contemplatus beatissimus et virtutis praxim et
 meditationis exaltationem, atque illius purgativam
 et illuminantem corporum et animarum efficaciam,
 hujus vero perficientem et a Deo manantem actionem
 in corda et spiritus miratus, sicut et utriusque
 necessitatem ut filii Dei et salvati flamas, exclamat:
 Utram harum digniorem præferes, praxim
 aut meditationem? Namque quasi duos æstimabi-
 mus oculos illius qui in gradibus spiritualibus ad
 Deum viriliter et reverenter ascendit, ad unicum
 realiter bonum aspirantes quorum non est quod
 alterum magni pendamus, alterum vero minore
 laude et existimatione dignum pronuntiemus; al-
 ter enim vicissim alterius auxilio eget et coope-
 ratione: sic praxis dux ad meditationem fit et
 meditatio sigillum praxi et tutatio statuitur, ita ut
 impossibile sit perfectum esse si alterutro carea-
 mus; sed cum non omnibus sanctis hominibus pa-
 riter per utrumque clarescere possibile sit, consi-
 deratio et pura meditatio perfectorum labor est,
 eo magis quod per praxim purificati, ipsum Deum
 et divina clarius meditari dignum judicant; ve-
 rum praxis plerorumque et in summa perfectione
 remissorum corpori magis favet et humilitati et infra
 meditationem constituitur. Utraque secunda est et
 Deo placens, et ad ipsam Trinitatem similiter at-
 que ad exaltationem ducit; siquidem non omnes
 parium et eorumdem charismatum gratiarum dig-
 nationem accipiunt, sed alius quidem sic, alius
 vero sic; tu, ait divinus perfectionis eruditor, ad
 quam magis te natum et prompte dispositum vi-
 des, sive ad praxim virtutis, sive ad meditationem
 sermonis sanctæ fidei, ad ipsam magis adhibens
 studium tende iterque dirige.

5 Quæstionem proposuit mihi quidam ex spiritalibus.

Consequenter primum tetrastichum secundum sub-
 sequitur; ostendit enim necessariam esse praxim
 virtutis ad contemplationis assecutionem, quia
 oportet purificatum primo sic veritatem attingere,
 et nisi mens per omnem Deo gratam praxim omne
 carnis ac spiritus inquinamentum expunxerit, non

Ἄτθίδος Ἔσιον διαλέκτου· τελείων δὲ ἔργων ἢ θεωρία
 ἐστὶν, ὅτι δεῖ πρῶτον καθαρῆναι τὸν νοῦν καὶ ἀποβ-
 ραγῆναι τῆς τῶν γερῶν σχέσεως καὶ οὕτω προσδῆ-
 ναι τῇ θεωρίᾳ, κ. τ. ε.

poterit veræ sapientiæ et spiritualis visus, ut de-
cet, particeps fieri; ideo dicit: Percontetur mihi
aliquis spirituale studium mysticæ contemplatio-
nis apprehendens, ego istum non mundo corde vi-
ventem, sed et turpibus maculatum videns, dico
non sandum esse studium hoc nisi prius teipsum
mundaveris. Et ille iterum: Si maculatus fui,
sed non nunc: hæc enim per sermonis contextum
subaudiuntur. Et ego ad illum: Si et nunc pruden-
tem te dicis, sit, sed nisi de veteribus maculis
mundatus fueris, nefas est tibi in mysteriis spiritus
sortem dare; namque oportet ut nunc per praxim
omne vituperium, omnem maculam spiritus pu-
rifices et animæ, et sic sublimis particeps fias
divinorum contemplationis. Et exemplum obvium
prorsusque idoneum in vase fetorem redolenti et
corrupto et non sincero nemo unguenti pretiosis-
simum infundit odorem.

9 *Nec obsiste nec cede omni sermone, etc.*

Postquam docuit necessarias ad perfectionem
esse pari ratione tum praxim, tum theoriam, exinde de generali et universali philosophia tra-
ctat et virtute quæ quasi in figuris contemplatio-
nem et praxim discernit. Quomodo ergo illæ diri-
gendæ sint aut quomodo agentem considerationem
offerre Deo oporteat per expositas ostendit senten-
tias, nec resistere omnibus sermonibus jurgiorum
amatorem adversantem monens, impio quod fieret
more, nec ergo omnibus pariter cedentem aurem
præbere, quod sine iudicio fieret; sed sciendum
de contemplatu et actu istis opponi et resistere
quæ novisti dicta aliena ab evangelica sapientia et
legislatione; ipsis autem comitem et subsequen-
tem adesse qui digne Spiritu sancto conversantur
tecum; et istis in mensura et quantum decet, re-
sistendum cum resistere bonum est, et consocium
te præbendum quantum comitem fieri convenit;
et ambobus quando opportunum est tempus sive
obsisterit potius quam consentiendi. Subditum esse Deo
præseribit potius quam dominari, scilicet bonum
esse per fidem adhærere Deo, omnem in ipso fidu-
ciam habentes, potius quam multis sermonibus do-
minari in ipsum et videri reluctantes. Quare? Quia
multa loquentis et sapere confidentis in multilo-
quio superfluo non deerit peccatum et omnis sermo
in adversum contra ipsum resistentiam afferret,
et molestum est hoc; contra vitam tranquillam et
spiritualem et actibus abundantem degenti, minus-
que verbo potenti quis obsistet aut adversarius stabit? Profecto aut nullus aut si quis est e condemna-
tis ille adversarius erit.

(82) Cod. φής.

(85) Sic Horatius: *Sincera est nisi vas, quod-
cumque infundis acescit* (Epist. 1, 2, 54). Et Chris-
tus ipse in Evangelio (*Matth. ix*) vetat, ne vinum
novum in veteres utres mittatur. RILLIUS.

(84) Cod. προστάττει. Basil. πλείον. Venet. πλείων
ἐξέχου ἢ προστάττει. Zonaras fol. 7 v. ἐξέχου δὲ καὶ
ἐξήρτησο τοῦ Θεοῦ, πεποιθὸς μήτε ἐπὶ λόγων δυνά-
μει, μήτε ἐπὶ εὐγλωττίῃ ἢ ἐπὶ ἄλλω τινὶ ἢ ἐπὶ μόνῳ

χρῆσιν, οὐκ ἂν δύναίτο τῆς ἀληθοσοφίας καὶ πνευμα-
τικῆς ὁράσεως ὡς χρῆ μετασχεῖν· δι' ὃ λέγει· Ἐπι-
θετό τις ἐμοῦ πρόβλημα πνευματικὸν καὶ θεωρίας
ἐχόμενον μυστικῆς· ἐγὼ δὲ τοῦτον οὐχ ἄγνωσ βιωῦντα,
ἀλλὰ καὶ ἀσχεσι ρυπῶντα εἰδῶς, ἔφη, Μὴ βρῆτον
εἶναι τὸ προβληθὲν, ἐάν μὴ πρῶτον ἐκκαθαρθῆς· ὃ
δὲ πάλιν· Εἰ ποτε καὶ ρυπῶν ἦν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νῦν·
ταῦτα γὰρ τῆ τοῦ λόγου συνυπακούεται ἀκολουθία·
καὶ γὰρ πρὸς αὐτόν· Εἰ καὶ νῦν σωφρονεῖν φῆς (82),
ἀλλ' ἐάν μὴ καὶ τῶν πάλαι ρυπῶν ἀποβύσθῃς, ὁ
θέμις σοι τῶν τοῦ πνεύματος μυστηρίων μεταλαχῖν·
δεῖ γὰρ σε νῦν διὰ πράξεως πάντα μῶμον καὶ σπῆλον
νοῆς ἐκκαθαρᾶμενον καὶ ψυχῆς, οὕτω τῆς ὑψηλῆς
ἐπήβολον εἶναι τῶν θεῶν θεωρίας. Καὶ τὸ παραδει-
γμα οικεῖον καὶ κομιδῆ προσφυσῆς (83)· σκαίει γὰρ
δυσωδίας ἀπόζοντι καὶ μεμιασμένῳ καὶ σαπρῶ οἴδι·
ἂν τῆ τοῦ μύρου τιμαλφεστάτην καταπιστεύσει εὐ-
ωδῖαν.

9 *Μήτε ἀντίτειρε πᾶσι μήθ' ἔπου λόγοις·*

10 *Ἄλλ' οἷς ἐπίστη καὶ ὄσον καὶ πηρία·*

11 *Θεοῦ δὲ μᾶλλον ἐξέχου ἢ προστάττει (84)·*

12 *Λόγῳ παλαίει πῶς λόγος, βίῳ δὲ τίς;*

Διδάξας ἀναγκαίας οὐσας τῷ τελείῳ τὴν τε πρᾶξιν
ὁμοίως καὶ τὴν θεωρίαν, ἐντεῦθεν περὶ τῆς γενικῆς
καὶ καθόλου φιλοσοφίας διαλαμβάνει καὶ ἀρετῆς,
ἥτις ὡσπερ εἰς εἶδη θεωρίαν καὶ πρᾶξιν διαιρεῖται.
Πῶς οὖν αὐτὰς κατορθωτέον, ἢ πῶς ἐμπρακτον τὴν
θεωρίαν ἀποδοῖναι χρῆ τῷ Θεῷ (85), διὰ τῶν προ-
κειμένων ἐπιδεικνυσὶ γνωμῶν, μήτ' ἀντιτείνειν πᾶσι
λόγοις φιλονεικῶς ἀντιτιθέμενον παραινῶν· ἀνευλαθε-
γάρ· μήτ' οὖν πᾶσιν ὁμοίως ὑπέχοντα τὸ οὐς ἐπακο-
λουθεῖν· ἀδιάκριτον γάρ· ἄλλ' εἰδέναι περὶ τε τῶν
θεωρητέων καὶ πρακτέων ἐκεῖνοις ἀντιτείνειν τε καὶ
ἀνθίστασθαι, οἷς οἶδας ἄλλοτριως τῆς εὐαγγελικῆς
λεγόμενης θεοσοφίας καὶ νομοθεσίας, κἀκεῖνοις ἐπι-
σθαι καὶ στοιχεῖν τοῖς ἀξίως τοῦ ἁγίου Πνεύματος
λαλουμένοις πρὸς σέ, καὶ τοῦτοις ἐν μέτρῳ καὶ ὄσον
δεῖ καὶ ἀντιλέγειν, οἷς ἀντιτείνειν ἄξιον, καὶ ἐπισθαι
ὄσον ἀκολουθεῖν προσήκει, καὶ τούτων ἀμφοῖν ὀπνηί·
ἂν ἢ καιρὸς ἀντιρρήσεως ἢ ἀκολουθήσεως· Θεοῦ δὲ
μᾶλλον ἐξέχεσθαι ἢ προστάττειν διακαλεύεται· καὶ
εἶναι διὰ πίστεως ἐξηρητῆσθαι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἄλη-
θῆν ἐπ' αὐτῷ πεποιθῆσιν ἔχοντας, ἢ πολλοῖς λόγοις προ-
στατῆν αὐτοῦ καὶ δεῖθεν ὑπερμαχεῖν. Τίνος ἔνεκεν;
Ὅτι τῷ πολλὰ λέγοντι καὶ σοφιστομένῳ περιστὰ ἐκ
τῆς πολυλογίας οὐκ ἐπιλείπει μῶμος, καὶ πᾶς λόγος
εἰς ἀντίπαλον αὐτῷ παραστήσεται (86), καὶ τοῦτο πο-
νηρόν· βίῳ δὲ ἡσύχῳ καὶ πνευματικῷ καὶ τὰ πολλὰ
περὶ πρᾶξιν, ἤττον δὲ περὶ λόγον ποιουμένῳ τίς ἂ
ἀντιπαλαίων ἢ ἀντιδιατιθέμενος; πάντως ἢ οὐδεὶς
ἔσται ἢ καὶ οὗτος τῶν καταγενομένων.

Θεῷ· τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ, Θεοῦ δὲ πλεον ἐξέχου περὶ
προστάττει· παρὸς δηλαδὴ παρίστασο καὶ ὑπερμάχει
αὐτοῦ ἐν λόγοις.

(85) Cod. χρῆ τῷ θ. et supra ἢ scriptum vti.

(86) Παραστήσεται, sic etiam cod. Sirletti; Billius
manuili περιστήσεται; atque Nicetam vituperat, quod
non satis perspicue exponat, quæ sit mens Gre-
gorii.

13 *Ἦ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ.*

Καλὸν ἢ σωπῆ, φησὶν ὁ θεῖος Διδάσκαλος, δὴλον ὅτι τοῖς ἀρχομένοις ἐξασκεῖσθαι τὴν ἀρετὴν, καὶ μὴ-πω ταύτην διδάσκειν κεκλημένοις· εἰ δὲ καὶ διδάσκειν ἐρωτικῶς ἔχουσιν οὗτοι, τῷ τρόπῳ μᾶλλον καὶ τῇ καταστάσει τῆς κατ' αὐτοὺς πολιτείας τὴν διδασχὴν ἐπιδεικνύτωσαν. Δυσὶν γὰρ χειρῶν δυτῶν, βίου καὶ λόγου, οὐ δίκαιον οὐδ' εὐσεβὲς ἂν εἴη τῇ μιᾷ μὲν χειρὶ τοὺς μανθάνοντας ἐφέλλεσθαι, τῇ ἑτέρῃ δὲ τοὺς ἀπωθεῖσθαι· διὰ τοῦ βίου μὲν προτείνειν ἀμώμητον, λόγον δὲ βιωμητόν· ἢ λόγῳ μὲν εὐθεῖ καὶ ὀρθοτόμῳ χρῆσθαι, βίῳ δὲ βυπαίνεσθαι ἀνάγκη καὶ μοχθηρῷ. Καὶ γὰρ κράτιστον μὲν ἀμφοτέροις εὐδοκιμεῖν· εἰ δ' ἀμφοῖν ἀμήχανον, τῆς κατὰ πράξιν καὶ βίον σεμνότητος μᾶλλον ἐπιμελητέον, καὶ ταύτῃ τοῦ λόγου τὸ λείπον ἀναπληρωτέον. Ὡς γὰρ ὁ ζωγράφος οὐ τοσοῦτον, φησὶ, τοῖς λόγοις ὅσον τοῖς ὑποδείγμασι τῶν ἀρχετύπων τοὺς ὑπ' αὐτῷ τὴν γραφικὴν μανθάνοντας ὠφελεῖ, οὕτως οἱ τὸν μονήρη βίον ἐν ἀμωμίῳ πράξει κατορθοῦντες, ἐν τούτῳ μᾶλλον οἰκοδομοῦντες τοὺς ἐγγίζοντας, ἤττον τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας ἐπιδέονται.

17 *Ἦμῖν λέγω μάλιστα τοῖς τοῦ βήματος,*

18 *Ὁφθαλμὸν εἶναι μὴ σκότους πεπλησμένον.*

Ἦμεῖς οἱ περὶ τὸ βῆμα καὶ τὴν ἱερὰν τράπεζαν ἐκλυτοὺς παρενείρειν καὶ εἰσθεῖν ἐκ φιλοδοξίας καὶ φιλαρχίας βιαζόμενοι, τῶν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ἐκωτίζεσθε φωνῶν· ὑμῖν τοῖς τῶν ἱερῶν λαῶν ἐπισκόποις τὴν παραίνεσιν ταύτην ἐπιφθέγγομαι· μὴ ὀφθαλμοὶ πεπλησμένοι σκότους, ἀλλὰ πλήρεις γίνεσθε φωτός· μὴ ἀδικίας ἢ ἀγνοίας ἢ ἀσεβείας, ἀλλὰ δικαιοσύνης καὶ γνώσεως καὶ εὐσεβείας ἀρχέτυπα γενήθητε· ἀνάγκη γὰρ τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοὺς, πρὸς ὑμᾶς ἀφορῶντας (87), εὐ τε καὶ ὡς ἑτέρως ἔχοντας ἐξομοιοῦσθαι τῇ μιμησίῃ· ὑμεῖς γὰρ ἔστε λύχνος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσπερ οὖν ὑμῶν ἀπλῶν ἔντων, καὶ φωτισιδῶν, καὶ καθαρῶν ὄλων, ἐν φωτὶ τὸ σῶμα πορεύεται καὶ κατευθύνει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· οὕτως ἑμπαλιν ζόφου ἀγνωσίας καὶ ἀμαρτίας ὑποκειμένων αἰτιάμασιν, ὅλη κακῶς πάσχει καὶ πονηριεύεται Ἐκκλησία. Ἐπεὶ οὖν, φησὶν, ὁ φῶς εἶναι δοκίμω καὶ ὀφθαλμὸς τῶν ὑπὸ χεῖρα πάντων, ἐν σκότῳ πορεύεται, αὐτὸς ὁ ἀεὶ τοῖς κακοῖς ἐνισχημένος λαὸς πόσῳ μᾶλλον τῇ κακίᾳ κατακρατηθήσεται;

21 *Ἄφρονον ἔργον κρείσσον ἀπράκτου λόγου (88).*

Κάλλιστον μὲν, φησὶν ὁ ἱεροφαντικώτατος, τῷ τε λόγῳ καὶ βίῳ τὸν Ἐκκλησίας ἀξίως προστατεῖν βουλομένον προκατωρθῶσθαι· τοῦ ἐνὸς δὲ τούτων ὑστερούμενον, κρείσσον ἂν εἴη καὶ λυσιτελέστερον τῇ πράξει τῆς ἀρετῆς καὶ τῷ βίῳ μετὰ ἰδιωτείας καὶ ἀφωρίας λόγου μᾶλλον εὐδοκιμεῖν, ἢ λόγῳ ψιλῷ καὶ ἀκάρπῳ καὶ ἀπράκτῳ χρώμενον, εἰκῆ μεγαλοβόρημονεῖν καὶ διδάσκειν ἄλλους ὑπολαμβάνειν, ἔπερ οὐ δέδρακεν αὐτός. Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι βίου μὲν χωρὶς τοῦ κατὰ τὴν πράξιν τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ἀρετῆς οὐδεὶς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ὑψηλός, οὐδεὶς ἐδοξάσθη ὡς ἐγγύσις Κυρίῳ καὶ ἁγιασθείς· τοῦ σεμνοῦ δὲ λόγου καὶ τερπνῶς καὶ

13 *Vel non doce vel doce moribus, etc.*

Bonum silentium, dicit divinus Magister, patet quod incipientibus se exercere ad virtutem et non vocatis ad ipsam docendam; et si docendi amorem isti habeant, moribus potius et institutione agendi rationis documentum ostendant: duarum enim manuum instar datis vita et sermone, nec justum nec pium esset si una manu discentes traherentur, altera vero repellerentur; si per vitam quidem proponeretur irreprehensibile, sermone vero reprehensione dignum; aut sermone recto et sano polleres, vita vero maculareris non casta et perversa: etenim summum est ambobus præstare; si ambobus præstare impossibile sit, gravitati secundum praxim et vitam magis curandum per quam sermoni supplendum pro reliquo. Sicut enim pictor non tantum, inquit, per sermones quam per archetyporum exemplaria discipulis suis in pictura inservit, sic eremiticam vitam irreprehensibili praxi dirigentes eo magis illos qui ipsis approximant ædificant minusque documentis per verba indigent.

17 *Vobis dico maxime, qui præsidetis,*

18 *Non sitis oculus tenebrarum plenus.*

Vos qui ad cathedram et ad sanctam mensam vosmetipsos insinuare et provehere præ elatione et ambitione conamini, magni et summi sacerdotis audite voces. Vobis sanctorum populorum episcopis exhortationem istam pandam; ne sitis oculi tenebris referti, sed lumine pleni statis; ne injustitiæ aut imprudentiæ aut impietatis, sed justitiæ et scientiæ et pietatis archetypa statis; necesse est enim ut populi qui sub manu vestra sunt vos considerent atque quasi vobis longe aliis similes stant per imitationem. Estis enim lux corporis Ecclesiæ. Sicut ergo vobis simplicibus et lucentibus et de toto puris in lumine corpus graditur et suam viam dirigit, ita e contra vobis in tenebrarum ignorantiam et peccati jacentibus vituperio, tota male patitur ac moleste fert Ecclesia. Si ergo, inquit, qui lux et oculus esse videtur omnium qui sub manu ejus sunt, in tenebris ambulat, iste qui semper malis est obvolutus populus quanto magis a malitia dominabitur.

21 *Opus sine verbo præstat verbo sine opere, etc.*

Pulcherrimum, inquit divinus et dignus vates, et verbo et vita primum præcellere eum qui Ecclesiæ digne vult præesse; sed altero horum carentem melius esset et utilius per virtutis praxim et vitam, cum ignorantia et verbi incapacitate nomen habere bonum quam sermone eleganti et infructuoso et inefficaci utentem grandia loqui et alios docturum se dare ea quæ non fecit doctor iste. Cur? Quia sine vita quæ est secundum mandatorum et virtutis praxim nemo a sæculo summus, nemo glorificabitur quasi Domino proximus et sanctificatus, dum sine sermone magnifico et auribus

(87) Cod. ἀφορῶντας.

(88) Hos versus laudat Joannes Georg. in *Gnomol. V. Anecd. Gr. Boissonadi I, 14.*

suaviter et modulate sonanti sanctorum infinita millia celebrantur et celebrantur; non enim bene loquentium et elocutione compta commendatorum firmata est gratia, sed sancte et pie viventium.

25 *Donum Deo optimum sunt mores.*

Cum quidam more utantur impuro et lascivo, diciturque substantiam hujus mundi sortiti per hanc bonorum donationem Dei regnum emere arbitrentur; ad hanc ipsorum confidentiam divinum verbum exponit, donum esse Deo optimum, gratum et acceptabile, morem, id est, animi rectitudinem et munditiam, sed non bonorum substantiam et terrestrium corruptibiliumque collationem. Parva enim hæc et Majestatis Excelsi indigna, quia si vel omnia quæ gignit terra, ex hypothesi, Domino obtuleris, nihil magnitudine dignum porrexeris; cuncta enim ipsius sunt et tanquam nihilum coram illo evidenter computantur: illum ergo fructum afferre dignum, quem et pauper et nihil habens de hoc mundo donare potest, scilicet, fidem per charitatem agentem, quam et a divitibus Deus offerri quærit. Et quid significat illud:

26 *Mercedem meretricis castus non diridit?*

Omnis anima seipsam diabolo et mundo per carnales et indomitas concupiscentias tradens et de facultatibus quæ in potestate ejus sunt casto offerens Christo, dona prostitutionis ipsius mercedes porrigit, abominabiliaque immolat et Deo odibilia.

29 *Nihil unquam Deo, ne parvum quidem voveas:*

30 *Dei enim est antequam accipiat.*

Votum dicitur et vovisse non solum oratio et orare, sed et pollicitatio et polliceri aliquid Deo aut homini. Ne ergo quid Deo daturum te polliceris vilium et corruptibilem, qualia sunt cuncta in terra; hæc enim omnia, quæ nostra habere videmur, antequam suscipiamus nos ab ipso aut ipse suscipiat a nobis, eodem modo Dei sunt, utpole universorum conditoris et gubernatoris. Cur ergo Domino sua daturum te polliceris opera aut bona? Et quod pejus est, et vovens non reddidisti, Ecclesiasten audire negligens dicentem, melius fuisse non vovisse quam voventem non reddere; quid ergo facis vovens et non reddens? aut furaris quæ tua sunt, si tamen dederimus quod tua sint, aut sacrilege rapis quæ sunt Dei, sicut Ananias seponens et Sapphira, et mentitus non hominibus, sed Deo? Et in loquendo, sermone suo miratus est Theologus hujus debiti insipientiani.

(89) Venet. μικρῶν.

(90) Basil. ἐστιν, εἰ λέγων κλέπτεις τ. σ. μὴ δοῦς (sic).

(91) Zonaras fol. 11 v.: Τὸ δὲ, καινοῦ χρέους, οἱ μὲν μετὰ διφθόγγου τὸ καινοῦ ἔγραψαν, οἱ δὲ διὰ τοῦ ε ψιλοῦ· καὶ οἱ μὲν διὰ ψιλοῦ νοοῦσι τὸ ῥητὴν οὕτως, ὅτι Ἐάν οὐκ ἀποδίδως τῷ Θεῷ τὸ τοιοῦτον κανὼν καὶ μάταιον καὶ οὐδαμινὸν χρέος, κλέπτεις

εὐρύθμως ταῖς ἀνοαῖς ἐνηγουμένου χωρὶς μυριάδες ἀγίων ἀναριθμητοὶ ὑψωνται καὶ ὑψωθήσονται· καὶ γὰρ οὐ τῶν εὐλόγων καὶ εὐγλωττίαις κεκοιμημένους κερχρημένων καθέστηκεν ἡ χάρις, ἀλλὰ τῶν ἀγνωσπεπῶς καὶ ὁσίως πολιτευομένων.

23 *Δῶρον Θεῷ κάλλιστόν ἐστιν ὁ τρόπος.*

Ἐπειδὴ τινες βίω μὲν ἀνάγῳ χρῶνται καὶ ἀσελγεῖ, πλοῦσιοι δὲ τὴν ὑπαρξιν ευτυχάνοντας, διὰ τῆς λαρᾶς τῶν χρημάτων ἐπιδόσεως τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ὑπειλήφασιν ὠνεῖσθαι· πρὸς ταύτην αὐτῶν τὴν ὑπόληψιν ὁ ἱερὸς λόγος ἀποφαίνεται, δῶρον εἶναι Θεῷ κάλλιστον καὶ εὐάρεστον καὶ δεκτὸν τὸν τρόπον, ἦτοι τοῦ νοῦ τὴν εὐθύτητα καὶ καθαρότητα, ἀλλ' οὐ τῶν χρημάτων τὴν περιουσίαν καὶ τῶν γειρωῶν τὴν ἐπίδοσιν καὶ φθαρτῶν· μικρὰ γὰρ ταῦτα καὶ τῆς τοῦ Ἰησοῦ μεγαλειότητος ἀνάξια· ὅτι καὶ εἰ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ἐξ ὑποθέσεως τῷ Κυρίῳ προσάξαις, οὐδὲν τῆς μεγαλοπρεπείας ὡς ἄξιον εἰσίσαις· πάντα γὰρ αὐτοῦ ἐστί, καὶ εἰς οὐδὲν αὐτῷ λογίζονται δηλαδὴ. Τοῦτο οὖν ἄξιον καρποφορεῖν, ὃ καὶ πένης ὁ μηδὲν τῶν ἀπὸ γῆς ἔχων δύναται διδοῖναι· τοῦτο δὲ ἐστὶ πίστις ἐνεργουμένη δι' ἀγάπης, ὃ δὴ καὶ πρὸς τῶν πλουσίων ὁ Θεὸς προσηφέρεσθαι ζητεῖ. Τί δὲ ἐστὶ τὸ,

26 *Μίσθωμα πόρνης ἀγνός οὐ μὴρίζεται;*

Πᾶσα ψυχὴ ἑαυτὴν μὲν τῷ διαβόλῳ καὶ τῷ κόσμῳ διὰ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας καὶ ἀκρατοῦς ἀποδομένη, ἐκ τῶν προστιθεμένων δὲ ταύτῃ περιουσιῶν τῷ ἀγνῷ προσφέρουσα Χριστῷ, τὰ τῆς πορνείας ἀπὸ τῆς μισθώματα δωροφοροῦσα, βδελυκτὰ θυσιάζει καὶ θεοσυγῆ.

29 *Μηδὲν ποτ' εὗξῃ μηδὲ τῶν μικρῶν (89) Θεῷ·*

30 *Θεοῦ γὰρ ἐστὶ πρὶν λαβεῖν· εἰ οὖν λέγω (90);*

31 *Κλέπτεις τὰ σουτοῦ μὴ διδυός· καινοῦ χρέους (91)·*

32 *Ἀνανίας σε πειθέτω Σάπφειρά τε.*

Εὐχὴ λέγεται καὶ εὗξασθαι οὐ μόνον ἡ δέησις καὶ τὸ δεηθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόσχεσις καὶ τὸ ὑποσχέσθαι τι (92) Θεῷ ἢ ἀνθρώπῳ. Μηδὲν οὖν τῷ Θεῷ δώσειν ὑπισχνοῦ μηδὲ τῶν μικρῶν καὶ φθαρτῶν, ὁποῖα πάντα ἐστὶ τὰ ἀπὸ γῆς· ταῦτα γὰρ πάντα, ὅσα ἡμέτερα δοκοῦμεν ἔχειν, πρὶν ἢ ἡμᾶς λαβεῖν παρ' αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνον παρ' ἡμῶν, ὁμολογουμένως ὑπάρχει τοῦ Θεοῦ, ὡς τῶν ἄλων δημιουργοῦ καὶ χορηγοῦ. Τί οὖν ἐπαγγέλλῃ Κυρίῳ δοῦναι τὰ αὐτοῦ κτίσματα ἢ κτήματα; καὶ τὸ χεῖρον, ὅτι καὶ εὐχόμενος οὐκ ἀποδίδως, παρακοῦον τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, ἀγαθὸν τὸ μὴ εὗξασθαι, λέγοντος, ἢ τὸ εὗξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. Τί οὖν δρᾶς εὐχόμενος καὶ μὴ ἀποδιδούς, ἢ κλέπτεις τὰ σουτοῦ, εἰ γε δοίμεν εἶναι εἰς ταῦτα, ἢ ἱεροσυλεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, καθὼς Ἀνανίας νοσφιζόμενος καὶ Σάπφειρα, καὶ ψευδόμενος οὐκ ἀνθρώποις ἀλλὰ τῷ Θεῷ; μεταξὺ δὲ τοῦ λόγου τὸ τοῦ χρέους ὁ λόγος ἐξεθαύμασε παράδοξον.

τὸ ἴδιον ἢ ἱεροσυλεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ· πάντα γὰρ οὐδὲν εἶσι παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ τὰ μέγιστα δοκούντα τοῖς πολλοῖς, ὅπου γε καὶ πᾶσα δικαιοσύνη ἀνθρώπου ὡς ῥάκος ὑποκαθημένης ἐστὶ παρ' αὐτῷ, κατὰ τὸν ἡμέτερον σοφόν.

(92) Cod. ὑποσχέσθαι τι, εἰ v. 14 πάντα ἐστὶ

33 *Πανήγυριν νόμιζε τόνδε τὸν βίον* (93).

Νόει μοι, ὦ οὗτος (ἡ θεηγόρος σοι θεοπίζειε γλῶσσα), ὡσπερ ἐν τινι πανηγύρει τῷδε τῷ βίῳ ποιῆσθαι τὴν ἀναστροφὴν. Ἐάν μὲν οὖν εἰδῆς πραγματεύσασθαι, κέρδος ἐντεῦθεν καὶ πλοῦτός σοι προσέσται· τούναντίον δὲ, κακῶς μετιόντι τὴν πανήγυριν, ζημίαι καὶ πτωχεῖα. Πῶς οὖν πραγματεύσῃ καλῶς; Εἴπερ δὴ τὰ μεγάλα καὶ οὐράνια τῶν μικρῶν καὶ γῆινων ἀνταλλάξῃ, καὶ τὰ φθαρτὰ κατὰ φύσιν καὶ ῥέοντα προέμενος τὰ ἄβρυστα κατακτήσῃ καὶ ἀΐδια. Ὅσα γὰρ πρὸς ἡδονὴν, καὶ τρυφὴν, καὶ θεραπεῖαν πρόσκαιρον σώματος τοῖς τὰ ἐπίγεια φρονῶσι σπουδάζεται, παρῖεις· ὅσα δὲ πνευματικὰ καὶ Θεῷ φίλα, ὅσα ἀγνά, ὅσα εὐφρημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα παντὶ σθένει καὶ πάσῃ κατεργαζόμενος μηχανῇ, κάλλιστα πραγματεύσῃ καὶ τὰ μέγιστα κερδανεῖς· τῶν ἀκρήτων δὲ καὶ κατ' ἀρετὴν πράξεων παραμελῶν καὶ ὑπερφρονῶν, καὶ τὸ ὅλον θησαυρίζων, θησαυρίζεις τὰ ἀπολλύμενα ἐπὶ τῆς γῆς, ὅθλον ὅτι ζημιωθήσῃ τὴν τοῖς σπουδαίοις ἀποκειμένην σωτηρίαν. Τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ βίου πανήγυρις, καὶ τὸν εἰρημένον τρόπον ἐπικερδῆς τε καὶ ἐπιζήμιος καθίσταται· ταύτης δὲ παρελθούσης, ἄλλος οὐκ ἂν εὐρεθεῖ πραγματείας καιρός.

57 *Πολὺς μὲν ἔστιν ὁ προκειμένος δρόμος.*

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῆς εἰρημένης γνώμης ταύτης ἀκουστίον. Ἄλλ' ἔρεῖς, φησὶν, ὡς πολὺς ὁ δρόμος, ὁ χρόνος μακρὸς καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πόνος καὶ κόπος σκληρὸς καὶ βαρὺς· καὶ τίς ὑποῖσι τὸν ἀγῶνα διαγωνίσασθαι εἰς τέλος; ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸν σκοπὸν, πρὸς δὲ τὴν τῶν πόνων ἀφόρα μισθαποδοσίαν· καὶ γὰρ πολλὸν πλείων ἔστιν ὁ μισθός, οὐ διπλασίον ἢ τριπλασίον, ἀπειροπλάσιον δὲ, καθ' ὅσον καὶ τὸ ἀΐδιως, εἴσονται (94) αἰωνίως, μένειν ἐν τῷ ἀγαθῷ τοῦ ἐν βραχεῖ περαιομένου χρόνῳ λυπηροῦ. Σὺ οὖν μὴ πρὸς τὸ πᾶν ἅμα τοῦ χρόνου τῆς ἐνεργουμένης ἀρετῆς ἐνωδύνως ἀφορῶν, καὶ τῷ δέει ἀποκναισθεῖς, καὶ ὠκλακῶς, ἀποπήδα τοῦ ἀγῶνος· οὐδὲ γὰρ (95) οἱ τὴν θάλασσαν πλέοντες, ὅλον ἅμα τὸ πέλαγος ὀρῶντες, καὶ ναυτιῶντες, εὐθύς ἀναδύονται τὸν πλοῦν· ἀλλ' ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ τῆς ποντοπορίας κλέπτοντες διάστημα, ταῖς κατὰ μικρὸν μεταβάσει λανθάνοντως τὸν προκειμένον αὐτοῖς ὅλον διαυλον ἐκπεραιοῦνται. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πειρά τίς ἐστι τοῦ Ἐγθροῦ καὶ κακομήχανος ἐπιβουλή, ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἀγῶνος ὀλιγοβύχλιαν ἐμποιοῦντος, καὶ ἀκηδῖαν παρασκευάζοντος, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω ἀνατρέποντος.

41 *Μὴ σφόδρα θαρρῆσθαι μηδ' ἀπελπίζειν ἄγαν.*

Μήτε λίαν τεθαρρήκως καὶ τοῦ προκειμένου τῆς ἀρετῆς ἀγῶνος ὡς πάντως περιεσόμενος τοῦ ἀντιπάλου κατακαυχῶ· θρασὺ γὰρ· μήτ' οὖν ἐκ τοῦ ἐναντίου πάλιν σφόδρα μικροβύχως ἀπηλπικῶς πρὸς τὸν δρόμον ὑποχωρεῖν καὶ ὑποστέλλασθαι· δεῖδν γὰρ· καὶ ἀμφοτέρω ὡσαύτως ἐπισηφᾶ· καὶ γὰρ τὴ μὲν πλέων ἢ δεῖ θαρσεῖν ἐκλυσιν ἰδέν ἐμποιεῖν καὶ βραθυμῆαν· τὸ δ' ἄγαν ἀνεμπιστία καταφέρεισθαι προφανῆς τῆς ἀγωνίας ἀνατροπῆ καὶ ὑποχώρησις· σὺ οὖν, ὁ τῆς συμμετρίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἀλείπτῃς παραγ-

33 *Nundinas esse hanc vitam existima.*

Cogita mihi, quisquis sis, prædicat tibi lingua quam inspirat Deus, sicut in scena quadam, in hac vita fieri curriculum: si operatum fuisse te cognoveris, lucrum exinde et divitiarum tibi erunt, econtra male negligenti scenam, detrimentum et paupertas erunt. Quomodo ergo bene operaberis? Si magna et caelestia parvis et terrestribus prætuleris, et corruptibilia de natura sua et fluxa negligens permanentia et æterna acquirieris; quotquot enim propter voluptatem et delicias et corporis transitoriam curam ab iis qui terrena sapiunt quæruntur prætermittens, quæcunque autem spiritualia et Deo grata, quæcunque casta, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus, hæc omni ope et opera quærens, optima operatus eris et maxima lucratus fueris; opera vero absque mistura et secundum virtutem negligens et despiciens; omnino thesaurizans thesaurizas peritura super terram, patet quod detrimentum patieris, deficiente fidelibus obvio salute. Ea est hujus vitæ figura, et juxta dictum morem lucranda et perdenda constat; præterita autem jam non invenies aliud operationis tempus.

57 *Ingens quidem tibi propositus cursus.*

Quasi ex antithesi dictæ sententiæ hæc audienda: Sed dices, inquit, quod multum curriculum, longum tempus et circa virtutem calor et fatigatio dura et gravia; et quis in agone contendere ad finem sustinebit? Sed ne metam, bene vero laborum mercedem consideres; namque multo major est merces, non duplex, aut triplex, sed supra modum multiplex et quantum semper et in æternum in bono mansio præstat in brevis temporis transitoria molesta. Tu ergo ne omni tempore agentis in dolore virtutis intendens et metu confectus et lassatus pedem retrahas ab agone: non ii qui mare trajiciunt simul ac altum mare tenuerunt et nauseas experti, protinus a trajectu discedunt, sed de die in diem navigationis tempus quasi fraudantes paulatim per mutationes furtive statutum ipsis totum stadium trajiciunt; tentatio enim quædam est hostis et ad malum insidiantis suggestio in agonis principiis, pusillanimitate insinuat, acediam inducit et ad ea quæ retro sunt reducit.

41 *Ne nimium confidas nec nimium desperes.*

Neque nimis audens et in præsentis de virtute agone tanquam omnino præstans contra hostem glorieris, temerarie; neque e contra, iterum, vehementer præ pusillanimitate desperes et inspecto stadio retrocedas et abeas, timide; utraque similiter periculosa: namque plus æquo confidere debilitationem et enervationem adducere solet, et nimis spe defici aperta est ab agone conversio et fuga. Tu ergo, moderationis et virtutis te invitat magister, hinc dispositis tibi ad viam

(93) Est versus Menandri, *Sentent. singul.* 444.

(94) Cod. εἴτ' οὖν, ut semper; v. p. 5, 7.

(95) Cod. οἱ δὲ γάρ.

mediis dirigaris ad metam bonam, inde cohibe activitatem incessabiliter tui potens nec imperfecte præ pigritia remaneas. « Inde nec invidia. » Et si magnum quid quasi supra naturam secundum Deum tibi statuitur ad praxim, judicas, ne propter hoc stupens retrocedas; non enim invidia apud Deum qui bonum vere cum pietate et fide facere eligentem in vanum remittat et repellat. « Nec qui viæ inutilem reddat reliquum laborem. » Quod dicit, hoc mihi videtur esse: De vias in mundo agredientibus si ad viæ metam, ad perfectionem non adveniat viator, inutilis labor sustentus, vana reputata est fatigatio: Qui ad Deum ascensiones per praxim et meditationem disponit, hinc, ut dictum est, jam correxit, inde nunc corrigit, nunc spe sua prævenit, licet tamen ad summam perfectionem ascensionis ad Deum non perveniat, non desperet: non enim inutilis ipsi labor sicut illi qui a via declinat; in quantum progressus est tendens ad perfectionem et ad judicem supernæ vocationis appropinquans, per spem salutem obtinuit.

λειπομένη τῆς ὁδοῦ· ὅσον δὲ προκίβας ἔφθη, τῷ διὰ τῆς ἐλπίδος τὴν σωτηρίαν ἐκομίσαστο.

45 Ne calidius assilias.

Iterum sanctus virtutis legislator hortatur ne impetu irruas, neque petulanter operibus supra vires aut contemplationibus sublimibus extollaris; in quibus autem rebus aliquis per iudicium et cogitationes prudentes et confidentiam actus quos reputavit undequaque irreprehensibiles animadvertens cognoverit, in his decet ut stabiliter et sine mutatione permaneat, donec Deo dignius aliquid ab alto ipsi designetur; magis enim expedit humiliora multis æstimata eligentem parum in his progredi quam sublimia intempestive tum in gradibus sacris tum in aliis præ ambitione quærentem, mox progressus minuere et decidere et minorem fieri in bono: mali enim Deo auctore vocantur non qui infimum et humillimum inter homines sortiti sunt locum, sed qui zelo rationi non consentaneo seipos exaltant præ superbia et humi cadunt præ petulantia.

49 Vel levis scintilla ingentem flammam accendit.

Quemadmodum seminum unumquodque minimum cum sit, ubi cecidit in terram et idoneum alimentum invenit et tumefactum est, in altitudinem paulatim crescit et juxta genus nunc multiplicatur, sicut et scintilla ex silice quod ferro cædimus minima, agitata in magnam prorupit flammam, sicut et viperæ venenum guttulæ simile latenter hominis corpus penetrat, mortem sæpe per morsum invehens; sic et peccatum parvum se primum insinuat et despicitur, mox paviatim progrediens et crescens magnum malum et animæ ruinam in eos qui illud admittunt infert. Illius gratia mirandus consiliarius vel minimam apparentem culpam timendi dat consilium, et donec parva est et levis,

γέλλει, τὸ μὲν κατόρθου τῶν καθ' ὁδὸν σοι προκειμένων εἰς πέρας δεξιὸν ἄγων, τοῦ δ' ἔχου τῆς ἐργασίας ἀδιακόπως ἀντεχόμενος καὶ μὴ ἀτέλεστον δι' ὄνων παραλιπών.

Τοῦ δ' οὐ φθόνος.

Εἰ καὶ μέγα τι οἶον καὶ ὑπὲρ φύσιν τὸ κατὰ Θεὸν σοι προτεινόμενον εἰς πράξιν ὑποπτεύεται, μὴ διὰ τοῦτο ἀναβαλλόμενος εἰς τὰ ὀπίσω ὑποχώρει· οὐ γὰρ φθόνος παρὰ τῷ Θεῷ, ὥστε τὸν μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως τὸ δυντὸς ἀγαθὸν ποιεῖν προαιρούμενον ἀποσκορακίσει καὶ ἀπώσασθαι.

Οὐχ ὡς ὁδοῦ τὸ λείπον ἀχρειοὶ πόνοσ.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτον εἶναι μοι δοκοῦν· ἐπὶ μὲν τῶν τὰς ὁδοιπορίας ἐν κόσμῳ στελλομένων εἰ μὴ κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς ὁδοῦ τὸ τέλος ὁ ὁδοιπόρος καταλάβοι, ἀχρεῖος μὲν ὁ προλαβὼν πόνος, ἀνόνητος δὲ νενομίσται ὁ κόπος· ὁ πρὸς Θεὸν δὲ τὰς ἀναβάσεις διὰ πράξεως καὶ θεωρίας διατιθεὶς τὸ μὲν ὄσπερ εἰρήκει κατωρθωκῶς ἦδη, τὸ δὲ νυνὶ κατορθῶν, τὸ δὲ τῇ ἐλπίδι προκαταλαμβάνων, εἰ καὶ μὴ τοῦ ἀφροτάτου τέλους ἐπιβέβηκε τῆς πρὸς Θεὸν ἀναγωγίας, μὴ ἀπογνώτω· οὐ γὰρ ἀχρεῖος αὐτῷ ὁ πόνος ὡς τῷ τέλει καὶ τῷ βραβεῖω τῆς ἀνω κλήσεως προσηγγικῶς,

45 Μὴ θερμὸν ἔττειν.

Πάλιν ὁ ἱερὸς τῆς ἀρετῆς νομοθέτης παραινεῖ μὴ θερμὸν ἔττειν, μηδὲ προπετῶς ταῖς ὑπὲρ δυνάμιν πράξεσιν ἢ θεωρίαις ὑπερφύσειν ὑπεραίρεσθαι· οἷς δ' ἂν τις ἐκ διακρίσεως καὶ λελογισμένης διανοίας καὶ πληροφορίας πανταχῶθεν τὸ ἄμωμον τῶν δοκιμαζομένων περισκεψάμενος καταμαθάνοι, ἐν αὐταῖς ἀραρότως μένειν ὀφείλει καὶ δυσμεταθέτως, ἄχρηστος ἂν τι θεϊότερον ἄνωθεν ὑποφανῇ. Καὶ γὰρ λωστειλεῖ μᾶλλον τὸ ταπεινότερον τοῖς πολλοῖς νομισθὲν ἐκλεγόμενον, κατ' ὀλίγον προκόπτειν ἐν αὐτῷ, ἢ τὸ ὑψηλὸν ἀκαίρως ἐπὶ τε βαθμῶν ἱερῶν, ἐπὶ τε τῶν ἄλλων ἐκ φιλαρχίας προελόμενον, εἶτα προκόπτειν ἐξετινοῦντα, ἀποκόπτειν καὶ ἐλαττονοῦσθαι τοῦ καλοῦ. Οὗτοι γὰρ καὶ κακοὶ κυρίως ὀνομάζονται, οὐχ οἱ τὴν κάτω καὶ ταπεινοτάτην ἐν ἀνθρώποις διεληχθέντες τάξιν, ἀλλ' οἱ θερμότητι ἀλογίστην ἑαυτοὺς ὑψοῦντες ἐκ φιλοδοξίας, καὶ χαμάζε πίπτοντες ἐξ αὐθαθείας.

49 Σπινθήρ ἀνάπτει καὶ βραχύς πολλὴν φλόγα.

Ὅσπερ τῶν σπερμάτων ἕκαστον βραχύτατον ἐν, τῇ γῆ δὲ καταβληθὲν, καὶ τῆς προσφυοῦς τροφῆς ἐπιτυχὸν, καὶ αὐξηθὲν, εἰς μέγεθος πρόεισι κατὰ μικρὸν, καὶ εἰς πλῆθος ἡλίκων ὅσον ἐπιδίδωσιν· οὕτω καὶ σπινθήρ ἐκ λίθου τῆ τοῦ σιδήρου παρατρέφει ἐλάχιστος ἀποπαλλόμενος, εἰς μεγίστην ἀνεβρίκτισθη φλόγα· οὕτω καὶ σπέρμα τῆς ἐχίδνης, οἷά τις βραχυτάτη σταγὼν λεληθότως ἀνθρώπου σώματι ἐνεμένη, θάνατον ἐνεποίησε πολλῶν τῶν δηχθέντων. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἁμαρτία μικρὰ προσβαλοῦσα πρώτων καὶ παροραθεῖσα, εἶτα κατ' ὀλίγον προκόπτουσα καὶ αὐξουσα, μέγα κακὸν καὶ ψυχῆς ἄεθρον τοῖς ταύτην ἐργαζομένοις ἐπιφέρει. Τοῦτου δὲ χάριν ὁ θαυμαστὸς σύμβουλος καὶ τὴν σμικροτάτην δοκοῦ-

σαν ἀμαρτίαν ὑποπτεύειν συμβουλεύει, καὶ ἕως ὄλιγη ἔστι καὶ ἀδρανῆς, τὴν ἀπ' αὐτῆς φυλάττεσθαι λύμην, καὶ ἐξαναίρειν τῇ μετανοίᾳ, ἵνα μὴ χρονίσασα καὶ δυνασθεῖσα, εἰς ἀνίατον καταλήξειε κακόν.

53 Ἐρεῦνα σαυτὸν κλειῖον ἢ τὰ τῶν πέλας.

Ἐπειδὴ πρόχειρον ἀνθρώποις αἰεὶ καὶ ἡοῦ λίαν τὰ ἀλλότρια περισκοπεῖν καλὰ τε ὄντα ἢ κακὰ, τῶν οικειῶν δὲ ὡς ἐπίπαν ὑπερορᾶν, παραινεῖ ὁ θεὸς τῶν εὐσεβῶς ἐθελόντων ζῆν καθηγητῆς μᾶλλον τὰ ἴδια ἀνερευδοῦσθαι ἢ τὰ τῶν πέλας πολυπραγμονεῖν. Καὶ γὰρ τῇ τῶν ἰδίων πλημμυλείῳν ἐξερευνηθεὶς αὐτὸς ὁ ἑαυτὸν ἀνακρίνων ὠφέλειται, ὡς ὅταν κρυπτῶς τῇ αὐτοῦ καρδίᾳ ἐμφωλεύοντα ἐλέγχων, καὶ τῇ ἐξηγορίᾳ ἐξαναίρων τὴν ἀνομίαν· τὰ τοῦ πέλας δὲ διερευνώμενος καὶ ἀνακρίνων, ἐκείνῳ μὲν κέρδος προὔξενησε, ἑαυτὸν ἀσφαλιζόμενῳ διὰ τὴν ἐξέλεγχιν καὶ τοῦ ἀμαρτάνειν ἴσως παυόμενῳ, αὐτὸς δὲ ζημιούται, εἰ γε ἄρα μὴ κηδεμονία, ἀλλὰ φθόνη καὶ πονηρία τὰ τοῦ γείτονος περιεργάζοιτο· δι' ὃ λέγει κρείσσων τὸν λογισμὸν τῶν πράξεων εἶναι καὶ ἀνάκρισιν ἤπερ τῶν χρημάτων. Ταῦτα μὲν γὰρ ὅσα κἂν λογίζῃ τὸν πλεονασμὸν, ὅσα κἂν ἐξακριβαζόμενος πληθύνει δοκῆς, τῆς φορδῆς ὄντα, ἄλλοτ' εἰς ἄλλους μεταρρέει, καὶ μετακινούμενα οὐ παραμένει σοι· ἢ τῶν πράξεων δὲ συζήτησις, καὶ τῶν λογισμῶν τῆς ψυχῆς διάκρισις καὶ κάθαρσις, εἰς ἀπάθειαν ἀγούσα, ἴσταται, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα διαμένει.

57 Ὁ νοῦς δὲ σοι καμνέτω τυπούμενος

58 Θεοὶς νοήμασιν τε καὶ βίου λόγοις.

Ἀκούωμεν οἱ τὸν ἀσκητικὸν καὶ κατ' ἀρετὴν βίον βιοῦν προαιρούμενοι, ὅσα δρᾶν ὁ τῆς ἀρετῆς νομοθέτης εἰσηγείται. Τὸν μὲν νοῦν ἡμῖν (96) διηνεκῶς ἐμμέρινον εἶναι, τοῖς τε ἱεροῖς καὶ θεοῖς νοήμασιν ἀδολεσχούντα, καὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος ἐμμελετώοντα, καὶ τούτοις τὸν βίον τυπούμενον καὶ κανονίζόμενον, πρὸς τὴν πράξιν κατορθοῦσθαι καὶ τὴν θεωρίαν· τῆς γλώσσης δὲ φεῖσθαι καὶ ταύτης τὸ ἀκρατὲς ἀνακόπτειν παραγγέλλει, ὡς μὴ προχείρως μηδὲ προπετῶς αὐτὴν εἰς τὸ διδάσκειν ἢ δογματίζειν αὐθαδίζεσθαι. Καὶ γὰρ ἀχαλίνως αὐτὴ πρὸς παντορημοσύνας ἐξανισταμένη, εἰς ἀπωλείας αἰρέσεις τοὺς μὴ τὴν ἀπ' αὐτῆς βλάβην εὐλαβομένους οἶδε κατασφᾶν καὶ εὐκόλως κινδύνοις ὑποφέρειν τὴν ψυχὴν· καλῶς δὲ αὐτῆς κινουμένης, καὶ ὀρθοτόμως τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον ἀποφθεγγόμενης, εἰ μὴ καὶ ὁ βίος ἀμώμητος ὢν τύχοι, ἦττον τὸ ἀπὸ τῆς εὐγλωττίας κέρδος καὶ οὐ πολλὴ ἢ ὠφέλεια τοῖς ἀκούουσι παρίσταται.

61 Ὅψις συνήρπασέν με, πλὴν ἀλλ' ἐσχέθη.

Κανονίσας τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν ὁ θεοειδέστατος, ἐνταῦθεν λοιπὸν ἐκάστη τῶν ψυχικῶν αἰσθήσεων βυθμίζει, Ὅψις, λέγων, συνήρπασεν ἐξαπινάλως σώματος κάλλος, ἀστραφθεῖσα τῶν ὅσα λιγνοῖς δρᾶσις ὑποπίπτει θαυμαστά· δρᾶσις αὐτὴ πάσης αἰσθήσεως κυριωτέρα καὶ τιμιωτέρα, ὡς καὶ τοῦ καλλίονος τῶν αἰσθητῶν ἀπάντων οὕσα φωτὸς ἀντιληπτική. Αὕτη τοίνυν ἐξαίφνης (97) ἰδοῦσά τι σῶμα φρωταυγὲς ἢ περικαλλὲς, συνήρπασέν με, ἐξέστησέ

(96) Cod. μὲν οὖν ἡμῖν.

ab ipsius damno cavendi et poenitentia ipsam delendi, ne inveterata et validior facta in irremediabile desinat malum.

53 *Scrutare potius te ipsam quam res alienas.*

Siquidem sub manu semper est hominibus et gratum nimis aliena investigare tum bona tum mala, propria vero quasi universe nihil curare, hortatur divus magister eos qui pie volunt vivere ad propria magis indaganda quam proximi opera curiosius requirenda: propriarum enim per negligentiarum examen quisque se recognoscens utilitatem percipit, serpentem furtive in ipsius cor irrepentem detegens et confessione delictum rejiciens; qui vero opera proximi scrutatur et discernit, illi quidem lucrum acquirit seipsum tuenti propter objurcationem et a peccato simul cessanti; objurcator autem detrimentum patitur, si forte non zelo, sed invidia et malitia proximi opera indagaverit; itaque dicit meliorem rationem operum esse et percontationem quam divitiarum: harum enim quantum supputabis abundantiam, quantis curans effocari videberis, transitoriae quae sunt, aliae ad alios effluent et agitatae non tibi remanebunt, operum vero comparatio et rationum animae discretio et purificatio ad morigerationem ducens firmatur et in aeternum permanet.

57 *Continuus tibi labor sit ut mens tua informetur*

58 *Divinis cogitationibus et salutaribus monitis.*

Audiamus, qui asceticam et juxta virtutem vitam elegimus, quae suadet ut faciamus virtutis legislator. Spiritus nobis indesinenter sit sollicitus de sanctis et divinis cogitationibus conversari et quae gratiam spectant curet, atque secundum ista informet et instituat vitam dirigens ad proximam et meditationem; linguae parcere et ipsius inordinatum reprimere praescribit, ita ut nec petulanter erumpat in docendo aut dogmatizando: namque cum non refranata movetur in omnem sermonem, in lethales haereses illos qui non a delictis per ipsam praecavent novit inducere et facile periculis exponere animam; ipsa autem recte moveatur et bene sermonem pietatis proferat, sic reprehensibilis non est vita, minus est bonae loquelae lucrum nec multa utilitas audientibus praebetur.

61 *Aspectus me abripuit, sed tamen me cohibuit.*

Moderatus spiritum et linguam divinus doctor, exinde reliquos sensus naturales componit. Visus, inquit, subito rapuit corporum pulchritudinem illuminans, quantum miranda oculis concupiscentiae obvia sunt. Visus ipse omnes sensus superans efficacia et reverentiae necessitate, quippe qui omnium sensibilibus pulchriorem fulgorem percipit; visus ergo subito corpus quoddam fulgens aut perpulchrum cernens me rapuit, alienum me ab-

(97) Cod. ἐξαίφνης.

tulit, totum incendit ante conspectam pulchritudinem; sed repressus est, sed cohibitus est timore Dei et mandatorum recordatione, sic conversus est et exstinctus est, ita ut in anima non remaneat representatio, sive vestigium aut umbra mali desiderii. Primus gradus, et absque peccato quia sit mera imago. Si autem imago stet et quæ conspicitur forma aut pulchritudo cum perturbatione in intelligentia inscribatur, secundus est gradus et semi-perfecta culpa vocatur; si tamen fugiatur consummata per experientiam culpa. Tres ergo isti gradus luctæ sunt spiritualis a communi inimico nostris animabus oblatis, imago, delectatio, experientia. Fortissimi est primo audito intentatam a sequentibus resistere; et si in secundum inducimur, secundo gradu bonum esset multa temperantia et prudenti animo utentes ruinam experientiae totalem vitare.

63 Cera aures obstrue adversus pravos sermones.

Quemadmodum per viuum quasi per fenestras cupiditatibus ad fornicationem allicientibus intrare in animam conantibus, qui prudenti utitur consilio obturat oculos et ab his divertit et alienatur, sic et per auditum allicere conante impudente, cera aures obtura, pronuntiat divus pater; ad amatoria verba et indecentia et turpia et cantiones meretricias allicit animam, cantionibus diabolicis ad voluptatem trahentibus omni ope diffuentem et effeminatum reddere spiritum vult auditus, quem tu omnino cohibe: Quemadmodum qui sirenarum prope mansiones canentium iter agentes, aures cera juxta poetas obturaverunt, sic et tu, inquit, surdo similis non audiens symphoniam fornicarie canentium, declina; solis autem pulchris et bonis Spiritus oraculis aurem semper admovens cordis, incumbas ad dicendum Deo laudis et orationis verbum et ad audiendum ab ipso sæpe quæ audire oportet; et interea ex his quæ ad Deum diceres, aut ex his quæ ab ipso audires, facere vel aliquid parvum, id evidenter præcepto et virtute dignum est.

69 Non te valde dissolvant odores effeminati.

Mundatis maculis quæ per visum et auditum in animam incidunt, quæ ab aliis sensibus consequuntur inquinamenta et labes purgat exhortans ad non nimis intumescendum. De his, nec nos effeminandos in suavitatibus odorum dissolutos et in varietatibus esculentorum mollitos et in contactu delectatos et furtive inductos, quibus comitem se dans intemperantia et incontinentia a Dei timore et mandatis elongant; his enim voluptatibus ignave succumbens et enervatus, dicit cupiditatibus exemptus sermo. In quo animæ quæstum et animi robur ostendes? Namque odoratus per odores excitatur, saporibus gustus ultra modum gaudet et inservit, lenia tactum recreant. Unde igitur quæ virum sanctumque dicent concipies? Hæc enim omnia animæ non virilis et femineæ et gentium peccatricum in terra

(98) Cod. καταθεογομ.

με, όλον ἐξῆψε τοῦ θεωμένου κάλλους· ἀλλ' ἐπεσχέθη, ἀλλ' ἀνεκόπη φόβῳ Θεοῦ, καὶ τῆς ἐντολῆς ὑπομνήσει· οὕτως ἀνετρέπη τε καὶ ἀπολώλει, ὡς μηδὲ εἶδωλον, εἴτουν ἔχως ἢ φάντασμα, ἐπιθυμίας κακῆς παραμεῖναι τῇ ψυχῇ. Τοῦτο πρῶτος βαθμὸς καὶ ἀμαρτίας χωρὶς, ὅτι ψιλὴ γέγονε προσβολή· ἐὰν δὲ εἶδωλον στῆ καὶ τὸ τοῦ ὀφθέντος εἶδος ἢ κάλλος ἐρπαθῶς ἢ διάνοια ἐαυτῇ ἐναπογράφηται, τοῦτο βαθμὸς δευτέρος καὶ ἡμιτελῆς ἀμαρτία χρηματίζει, εἰ γὰρ ἔρα τὴν διὰ πείρας τελεῖαν ὑπαλύξει ἀμαρτίαν. Τρεῖς οὖν οὗτοι βαθμοὶ εἰσι τῆς πάλης τῆς νοιτῆς, ὅπῃ τοῦ κοινῷ Δυσμενοῦς ταῖς ἡμετέραις ὑποτεινόμενοι ψυχαῖς, προσβολή, φαντασία τε καὶ πείρα. Κράτιστον μὲν οὖν τὸν πρῶτον ἀποκρουσαμένους, ἀπειρατον μὲν τὸν δευτέρον· εἰ δὲ καὶ τῷ δευτέρῳ ὀπινεχθῆμεν, δευτέρον καλὸν ἂν εἴη, νήφει πολλῇ καὶ σώφρονι νῶ χρησαμένους, τὴν διὰ πείρας φυγεῖν πανωλεθρίαν.

65 Κηρῶ τὰ ὤτα φράσσε πρὸς φαύλους λόγους.

Ἄσπερ, διὰ θυρίδος τῆς ὀράσεως τοῦ πάθους προσβάλλοντος τοῦ τῆς πορνείας ἐπιαιρείει τῇ ψυχῇ, ὁ σώφρονι χρώμενος τῷ λογισμῷ, τὴν ὕψιν ἀποκλείσας, ἐξ ἐαυτοῦ ταύτην ἀπεβράβησε καὶ διεκρούσατο· οὕτω καὶ δι' ἀκοῆς παραδύειν τῆς ἀναιδοῦς ἐπιχειρούσης, κηρῷ φράσσε τὰ ὤτα, ὁ θεῖος Πατὴρ γνωμοδοτεῖ· καὶ πρὸς ἐρωτικούς λόγους καὶ ἀσέμνους καὶ ἀσχήμονας, καὶ δὴ καὶ ἕσματα πορνικὰ κατακελλοῦντα ψυχὴν, ὡδὰς τε διαβολικὰς πρὸς ἡδονὴν τὸ ἅλον ἡρμωσμένας, θηλυνοῦσας τε καὶ καταχαυνοῦσας τὸν νοῦν, παντάπασιν τὴν ἀκοὴν ἀπαγαγῶν, ὡσπερ οἱ τὴν Σειρήνειον παροδεύοντες φθογγὴν, καὶ τὰ ὤτα κηρῷ, κατὰ τὴν ποίησιν, ἐμφράττοντες, οὕτω καὶ σὺ, φησὶν, ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἀκούων τὰ λυγίσματα τῶν μοιχικῶν ἐκτρέπου μελῶν, μόνους δὲ τοῖς καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος τὸ οὖς αἰεὶ προσβάλλων τῆς καρδίας, καὶ εἰπεῖν πρὸς Θεὸν βῆμα αἰνέσεως καὶ προσευχῆς, καὶ ἀκούσαι παρ' αὐτοῦ πολλάκις, ἄσπερ ἀκούειν χρεῶν, δίδου· καὶ μεταξὺ δὲ, ὧν τέ τις πρὸς Θεὸν λόγοι, καὶ ὧν ἂν ἀκούοι παρ' αὐτοῦ, καὶ ποιεῖν τι μικρὸν, ἀξίον ἔηλον ὅτι τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ἀρετῆς.

69 Μὴ λίαν ὀσμῶν ἐκλίου θηλυόμασιν.

Ἄνακαθάρας τὰς δε' ὄψεις καὶ ἀκοῆς ἐμπιπτούσας βλάβας τῇ ψυχῇ, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἄλλων αἰσθησεων παρεπόμενα ῥύπη καὶ μολύσματα διακαθαίρει, παραινῶν μὴ λίαν ὑποχαυνοῦσθαι κατ' αὐτάς καὶ θηλυνοῦσθαι, ἐν τε ταῖς τῶν ὀσμῶν ἡδύτησιν ἐκλυομένους, ἐν τε ταῖς τῶν ἔδαιτων ποικιλίαις καταθελομένους (98), ἐν τε ταῖς τῶν ἀπτῶν ὀμιλίαις γαργαλιζομένους καὶ κλεπτομένους, οἷς ἀκρασία συνεξευγμένη καὶ ἀκολασία, τοῦ φόβου Θεοῦ μακρύνει καὶ τῆς ἐντολῆς. Τοῦτων γὰρ τῶν ἡδυπαθειῶν ἀγεννῶς ὑποκατακλινόμενος καὶ θηλυνόμενος (ὁ ἀπαθὴς ἐφη λόγος), ἐν τίνι τὸ λῆμα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ τὴν στεβρότητα ἐνδείξαι; Τοῖς ἀτομοῖς γὰρ τὴν ὀσφρησιν παθαίνόμενος, τοῖς χυμοῖς δὲ τὴν γεῦσιν πέρα τοῦ δέοντος ἡδυνόμενος καὶ καταδουλούμενος, ταῖς λειψύτησι δὲ καταμαλακισόμενος τὴν ἀφῆν, πρὸς

ἄν ἀνδροπρεπές τι καὶ ἀγιοπρεπές ἐννοηθείης; Ταῦτα γὰρ πάντα ἀνάνδρου ψυχῆς ἴδια, καὶ γυναικῶδη, καὶ πῶν ἀμαρτωλῶν ἔθνῶν ἐπὶ γῆς τὰ σπουδάσματα, οὐκ ἐν δὲ κοινὸν ἔχοντα πρὸς τὰ ἀρρένωπα καὶ ἀνδρεία τῶν ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἐχόντων φρονήματα.

73 Δός, εἶπε γαστήρ.

Κολάσας τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων προσγινομένην ἀκρασίαν καὶ φιληδονίαν τῆ ψυχῆ, τὴν γαστριμαργίαν ἐν τούτοις, ὡς δραστηκωτάτην οὖσαν αἰτίαν τῆς πορνείας, ἐπικόπτων ὁ φιλοσοφώτατος, Δός, εἶπε γαστήρ, ὅσα ἡδέα ἐκ γῆς, ἐκ θαλάσσης, ἐξ ἀέρος, ὅσα βρωτὰ ἐπιδαψιλευομένη ἢ μεγαλόδωρος Θεῶν χεῖρ εἰς ἀπόλαυσιν ἔδωκῆσατο· δός, ἢ γαστήρ εἶπεν, κατεδηδοκῆναι καὶ τούτοις ἀπλήστως ἐπεντροφῆν· ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτήν, ὡς Ἐὰν σωφρόνως καὶ εἰς δόξαν Θεοῦ τοῖς διδομένοις χρῆσθαι εἰδῆς, δώσω προθύμως, καθὼ θεμιστόν· ἐὰν δὲ μὴ σωφρόνως μὴδὲ συμμέτρως τῆ ἀπολαύσει κεχρημένη, πρὸς τὰ κάτω δὲ καὶ τὰ ὑπογάστρια κἄθῃ συννεύουσα, ὑπέκκαυμα πρὸς ἀσβλήσιαν καὶ ὕβριν λαμβάνης τοῦ παιποιηκότος, πῶς θώσω; ἢ κόπρον μὲν, ἦτοι τὴν ἀναγκαίαν καὶ ἥς ἄνευ ζῆν οὐκ ἐνι, λήψῃ τροφήν, σπανίζουσαν δὲ καὶ οὐ σαφιλῆ, ὡς ἂν μὴ διὰ τὸν κόρον ἐκπιρουμένη ἐξυβρίζοις· εἴποτε δὲ, φησί, σωφρονισθεῖσα τῆ ἐνδείᾳ, ἑαυτὴν τε κατάσχοις, καὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις τοῦ σώματος ἀνασειράζουσα καὶ ἀνακόπτουσα ταπεινωθείης, οὐ φθονήσομέν σοι καὶ τὴν ἀποχρῶσαν πλουσιώτερον ἐπιχορηγῆται τροφήν.

77 Γέλως γέλωτος εὐφρονούσιν ἀξιός.

Ἀκολούθως ὁ σωφρονιστὴς τῶν νέων θεηγόρος, μετὰ τὸ ἐπικόψαι λαιμαργίαν, καὶ τὴν ἐπὶ ταῖς τραπέζαις κοιλιομανίαν, καὶ τὸν συνεζευγμένον αὐτοῖς γέλωτα πορνικῶν ἐπιβράπτει· καὶ πάντα μὲν γέλωτα γέλωτος ἀξιὸν εἶναι, οὐ μόνον ὡς παιδαρίοις ἀπαιδεύτοις προσήκοντα καὶ ἀνοήτοις, οἷς ὅλος ὁ βίος κατωγέλαστος, καὶ ἀκόλαστος, καὶ ἀκρατής, εὐτραπέλαις καὶ αἰσχρολογίαις ζῶσι καὶ ἡδοναῖς, οὐχ ἥμισυ δὲ τὸν πορνικῶν κατάπτυστον ἀποφαίνεται καὶ θεοστύγῃ καὶ βδελυκτῶν, ὡς καὶ τολανισμοῦ τοῦ πατρὸς τοῦ Εὐαγγελίου ἀξιόν, καὶ τῶν ἐν τῆ γέννησιν θρήνων καὶ ὀδυσμῶν πρόξενον. Ἔστι δὲ τῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι καὶ τῆ κρίσει δακρύων προοίμιον ὄραν ἐναργὲς τὸ ἐν αὐτῇ τῇ ἀτάκτῃ διαχύσει τοῦ ἀκόλαστου γέλωτος ἐξ ὑπερβαλλούσης καὶ σφοδρᾶς τῶν μοριῶν διατάσειος καὶ ἀποθλίψεως τῶν ὀφθαλμῶν ἔστιν ὅτι δάκρυον ἀποστᾶζον τοῖς πολλοῖς. Οὗτος μὲν εὖν τοῖς σώφροσι καταγέλαστος ὁ γέλως, ὡς ἐν τῷ γέσθαι μόνῃ δοκῶν εἶναι, καὶ μᾶλλον οὐκ ὦν ἢ ὦν, περισπούδαστος τοῖς ἀφροσι γίνεται· ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἐπιτακτός ὁ αὐτὸς, ὡς αἰωνίου πρόξενος κλαυθμοῦ· δε' ὁ φησὶν ὅτι ἐπὶ λόγος, κρείσσον εἶναι καὶ βέλτιον ὅτι μάλιστα ἦθος κατηφές ἢ τεθρυμμένον καὶ ἀσέμνῳ γέλωτι διαχέομενον.

84 Κάλλος νόμιζε τὴν φρενῶν εὐκοσμίαν.

Οἱ τὰ τῶν σωμάτων κάλλη περιεργαζόμενοι, καὶ τῆς ψυχῆς φίλτρον ἀναπτέρουντες πρὸς αὐτὰ, κατανοήσατε καὶ σύνετε, ὡς ματαίῳ καὶ ψευδωνύμῳ κάλλει ἐπερείδασθε. Κάλλος γὰρ ἀληθῶς καὶ κυρίως

studia, nihil commune habentia cum generosis atque virilibus eorum qui mancipium in caelis habent cogitationibus.

73 Da, inquit venter.

Postquam per sensus animæ adhaerentem intemperantiam et voluptatum amorem objurgavit, gulam in istis tanquam efficacissimam fornicationis causam reprehendens valde philosophus vir, Da, inquit gaster, quotquot suavia de terra, de mari, de aere; quotquot alimenta abunde fundens magnifica Dei manus ad fruendum sparsit. Da, inquit gaster, plenius gustavisse, et istis insatiabiliter repletum esse; et ego gastro: Si sapienter et ad Dei gloriam datis uti sciveris, sponte dabo quantum justum est; si autem non sapienter nec temperanter esculentis utens ad infimas et ventrales cupiditates declinans, incentivum ad lasciviam et Factoris injuriam affectas, quid dabo? Nisi simum, sane necessariam et sine qua vivere nequimus assumas escam, sed brevem et non abundantem, ne satianter impinguatus insolescas, si forte, inquit, jejunio prudens effectus teipsum cohibeas et irrationabiles appetitus corporis revocans et sanans humilis fias, non invidebimus tibi sufficientem abundantius escam præbere.

77 Risus risu dignus est cordatus.

Consequenter sapiens juvenem in divitiis magister, postquam ingluviem objurgavit et sedendi ad mensas voracitatem, adjunctum ipsis risum luxuriosum reprehendit et risum omnem risu dignum ostendit, scilicet non solum tanquam puerorum insipientium et disciplina carentium partes, quibus universa vita ridicula et non castigata et licentior in scurrilitatibus et faeciis et voluptatibus viventibus, sed etiam non minus luxuriosum ostendit despiciendum et Deo odibilem et detestandum tanquam juxta Evangelia dignum gemitibus et fletibus in gehenna et dentium stridoribus ansam præbentem; est autem lacrymarum in æternitate et judicio proæmium patens videre in ista cachinnorum indisciplinatorum immoderata effusione superabundante et membrorum extensione, et pressione oculorum, unde quandoque lacryma multo stillat. Iste ergo sapientibus risu dignus risus qui tantum videtur esse, et magis non est quam est, et ab imprudentibus ardenti insectatione queritur. Est et miserandus iste tanquam æternorum gemituum auctor; idcirco, inquit sanctus sermo, melius est et expedit magis moribus taciturnis esse quam in deliciis effusum et in risibus qui ad rationem non pertinent.

81 Pulchritudinem existima mentis ornatum.

Qui corporum venustatem deperitis et animæ affectus ad istam cietis, sapite et intelligite, vana est et falsi nominis pulchritudinem animadvertite; pulchritudo enim vere et proprie, et est et vana-

patur animorum ordinatio : pulcher est cordis candor et spiritus decentia, sed non illud proprie vocaretur pulchritudo quod hominum manus scripserunt aut delineaverunt ; corruptibile enim. Sed nec quod natura finxit aut formavit ; mortale enim et marcescibile, tempore solvitur et in terram revertitur. Nec quod oculus e terra oriundus qui externa contemplatur, judicatur pulchrum, sed quodcunque prudentis spiritus meditatio intelligit, et divino Spiritui illuminanti consentit, id pulchrum et pulchritudo, id amabile nominari et æstimabile dignum prædicatur. Quæadmodum ergo pulchritudo non æstimanda in membrorum harmonia cum colore blando cum iis qui corporea tantum inspiciunt, sed in animæ morum institutione et symetria admiranda, omni excessu defectuque sublato, gratia Dei spiritus supra omnis coloris suavitate fulgente, sic et dedecus non in compto et in membrorum inæqualitate corporis, sed propter intelligentiæ confusionem et imprudentiam spiritus reputabitur.

85 *Mæstia venerunt, voluptates, fiducia, timores,*
86 *Divitia, paupertas, gloria, dedecus, throni :*
87 *Fluant ut volent. Nihil ex iis*
88 *Quæ transeunt tangit virum constantem.*

Mærores incidere solent de rerum amatarum jactura et de rerum quæ sperantur et desiderantur adverso successu ; delectationes e contra, cum juxta vota attingimus aut cum amata nobis occurrunt. Fiducia agitur cum juxta curriculum vita labitur et res occurrunt secundum intentionem ; timores infelicium contra spem obviantium et odientium in nos valentium : Divitiæ evenerunt superfluis abundantibus, et e contra paupertas imminutis et carentibus necessariis. Gloria, ab extraneis bona fama et propter honores hominum et tronos plausus, obscuritas, abjectio in his et in ignominiiis computatione et condemnatio. Hæc omnia, ludibria vitæ et paululum jucunda aut molesta, vexantia aut placentia, exaltantia aut humiliantia, avolante somnio transeuntia præterimus, et sicut vellent venire aut abire, negligentes, horum assecutionem ne nobis assumamus quando hoc vel illud contigerit ; percunt enim quam citissime illa quæ nullam habent firmitatem aut stabilitatem ; hominis est vere philosophi et sapienter gravis et in veritatis sermonibus firmiter perstantis nec de dextris extolli et superbire pro spiritus acie, nec de sinistris apparentibus coarctari et animo cadere.

89 *Attolle te vita potius quam cogitatione, etc.*

Vita extollitur qui per diligentem mandatorum observantiam carnis superbiam mortificat et corpus humilitate fere domat ; arrogantia vero extollitur qui non se a præsumptione mundat, sed vana hominum gloria offertur seque inter hypocritas constituit. Hortatur ergo divinus Gregorius ut vita extol-

καὶ ἔστι καὶ ὠνόμασται ἡ εὐκοσμία τῶν φρενῶν· κάλλος ἔστιν ἢ τῆς καρδίας ὠραιότης καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ νοῦ· ἀλλ' οὐ τοῦτο κυρίως ἂν ὀνομασθεῖν κάλλος, ὃ χεῖρες ἀνθρώπου διαγράφουσιν ἢ διατεποῦσι· φθαρτὸν γάρ· ἀλλ' οὐδ' ὃ φύσις ἐμύρωσεν ἢ διεπλάσε· θνητὸν γὰρ καὶ εὐμάραντον, χρόνῳ λυόμενον καὶ εἰς χοῦν ἀφανιζόμενον· οὐδ' ὅπερ ὀφθαλμὸς γηγενοῦς ὃ τὰ ἐξωθεν βλέπων διακρίνει ὡς καλόν· ἀλλ' ὅπερ σώφρωνος νοῦ θεωρία. Πνεύματι φωτιζομένου θεῖω, κατανοεῖται καὶ γνωρίζεται, τοῦτο καλὸν καὶ κάλλος, τοῦτο ἡ ἀγαπητὸν ἀξιωνύμως καὶ ἔραστον προσαγορεύεται. Ὅσπερ οὖν τὸ κάλλος οὐκ ἐν τῇ τῶν μελῶν συμμετρίᾳ μετ' εὐχροίας τοῖς τὰ σωματικὰ μόνον βλέπουσιν ὀρώμενον, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν ἡθῶν τῆς ψυχῆς καταστάσει τε θεωρεῖται καὶ τῇ συμμετρίᾳ, πάσης μὲν ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως ἀποικομένης, χάριτος δὲ Θεοῦ Πνεύματος ὅπερ πᾶσαν εὐχροίαν τῷ καλῷ περιλαμβάνουσης· οὕτω καὶ τὸ αἶσχος, οὐκ ἐν τῇ ἀκοσμίᾳ καὶ ἀνωμαλίᾳ τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐν τῇ τῆς διανοίας ἀκαταστασίᾳ καὶ ἀφροσύνῃ κριθήσεται τοῦ νοῦ.

85 *Λύπαι προσήλθον* (99), *ἡδοναί, θόρρη, φόβοι,*
86 *Πλοῦτος, πενία, δόξα, δύσκλεια, θρόνοι·*
87 *Ῥεῖτωσαν ὡς θέλουσιν· οὐδὲν ἀπτεται*
88 *Ἐν οὐ μενόντων ἀνδρῶς εὐ βεθηκότος.*

Λύπαι μὲν εἰσθασί συμπίπτειν ἐπὶ τε τῶν ἀγαπητῶν ταῖς ἀποβολαῖς, ἐπὶ τε τῶν ἐπιζομένων ἐπιθυμητῶν ταῖς ἀτευξίαις· ἡδοναὶ δὲ ἔμπαλιν, ὅταν εὐστοχώμεν τοῖς κατ' εὐχῆν, ἢ ὅταν τοῖς ἔραστοις ἡμῖν περιτυγχάνωμεν. Καὶ θόρρη μὲν προσίασι κατὰ ῥοῦν φερομένου τοῦ βίου καὶ τῶν πραγμάτων ἀντιβουλοῦντων κατὰ σκοπὸν· φόβοι δὲ ἀνάπαλιν τῶν παρ' ἐπιθυμίας δυσχερῶν ἀπαντώντων καὶ τῶν ἐχθραίνοντων ἡμῖν δυναστευόντων· καὶ πλοῦτος μὲν προσήλθε τῶν προσόντων ἐξάπινα πληθυομένων, πενία δὲ ἀσθίας ἐλαττουμένων καὶ σπανιζόντων τῶν ἐπιτηδείων· καὶ δόξα μὲν τῶν ἐξωθεν αἰ εὐφημίας καὶ ἢ ἐπὶ ταῖς τιμαῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῖς θρόνοις ἐπικρότησι, δύσκλεια δὲ ἢ ἀπόρρησις τοῦτων καὶ ἐπ' ἀτιμίας κατάνυξις καὶ κατὰγνωσις. Ταῦτα πάντα παίγνια τοῦ βίου ὄντα, καὶ πρὸς ὀλίγον τέρποντα ἢ ἀνιώντα, τρύχοντα ἢ ἡδύοντα, ὑφούντα ἢ ταπεινούοντα, ὄνειρου ἀφιπταμένου βεῖν παραχωρῶμεν, καὶ ὡς ἂν ἐθέλοιεν ἐπιέναι τε καὶ ἀπιέναι παριέντες, τὴν τούτων προσέλευσιν μὴ προσποιώμεθα, ὅταν τοῦτο ἢ τοῦτο παρῆ· οἴχεται γὰρ ὅτι τάχιστα στάσιν ἢ ἴθρυσιν κεκτημένα οὐδεμίαν· ἀνδρὸς δὲ φιλοσόφου τῷ ὄντι καὶ εὐ βεθηκότος καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας λόγοις ἀραρότως ἡδρασμένου, μήτε τοῖς δεξιῶς ἐπαίροισι ἀριστέροισι δοκοῦσι συστέλλεσθαι καὶ καταπίπτειν.

89 *Ἦψοῦ βίω τὸ πλεῖον ἢ φρονήματι.*

Ἦψοῦται τῷ βίῳ ὃ τῇ ἀκριβεῖ τῆς ἐντολῆς τηρήσει τὸ φρόνημα καταθανάτωσας τῆς σαρκὸς καὶ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ὀλίγου δεῖν ὑπερβάς· ὑφύνται δὲ φρονήματι ὃ μὴ τῆς οἰήσεως καθαρῶς ἐπιλαγμένος, ἀλλὰ τῷ κενῷ δοξαρίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπαιρόμενος καὶ ἑαυτὸν κατὰ τοὺς ὑποκριτάς συν-

(99) Ald. et Basil. προσήλθον.

ινει τοίνυν ὁ θειότατος Γρηγόριος ὑψοῦ-
 ῖ βίῃ διὰ θεομιμησίας ἐγγίζοντας τῷ
 πεινῷ τῆν καρδίαν Ἰησοῦ, ἀλλὰ μὴ τῷ
 αἰτιομένους καὶ καταφρονούντας ὑπερ-
 ἰοὶ μὲν γὰρ ὁ βίος τῆ μιμῆσει τοῦ Χρι-
 σταλοφροσύνη δὲ μέγα πτώμα κατὰ τὰ
 ἰρτύρια ἀκολουθεῖ. Πόθεν οὖν ἐπιτεύξει
 , ἤτοι θεούσης ταπεινοφροσύνης; ἢ τῷ
 ῖροῖς ἑαυτὸν μετροῦντα καὶ πρὸς τοὺς
 συγκρίνοντα εἰκῆ ὑπερφρονεῖν καὶ με-
 ἴν· ἢ γὰρ πρὸς τοὺς ἤττους ἑαυτοῦ
 ς καὶ ἀντεξέτασις τὸ φρόνημα πάντως
 ἄς τῶν πολλῶν ὑπερέχοντα μεταωρίζει·
 πρὸς τὴν ἐντολὴν ἀφορῶν καὶ αὐτὸν τὸν
 ; ἐντελλόμενον κἂν ἐπὶ πολλῶ τῶν ἐθνι-
 ἀρβῆς, κἂν πολλοῖς τῶν εὐ βιούντων
 ἀληθεία, εἴψει κάτω κείμενον ἑαυτὸν καὶ
 πολεπόμενον τελειότητος.

ὡς μίητε πᾶσαν μίητ' ἄγαν·
 ῖ γὰρ εἶναι τοῦ δοκεῖν.

ι καὶ φήμη τις ἀγαθὴ καὶ ἐπὶ πολλῶ
 ἴσμου πρὸς καιρὸν χεομένη καὶ εἰς μά-
 ξαζομένοις πληθουμένη καὶ κενόν, ἢ ἐπὶ
 ῶν μεγαλύνειν οἶδεν ὁ ἐχθρός· καὶ ἔστι
 ῶς βιούντων ἐπὶ τῆς γῆς κραταιουμένη,
 ς οἰκοδομῆν τῶν δοξαζόντων πρὸς τοῦ
 τεῖται καὶ ὑψοῦται· σὺ δὲ μίητε πᾶσαν
 ῦδασον καὶ ἑαυτῷ προσαύξειν ἐπιζητεῖ
 ποικριτὰς καὶ δοξαρεῖς, μίητ' οὖν αὐτῆς
 ἢν κροτουμένης ἄγαν ἀντέχου καὶ ἀντι-
 ἔρ σοι καὶ τῆ ὑπολήψει τῶν πολλῶν, ᾗ
 λὺς ὁ λόγος; κρεῖσσον γὰρ ἀσυγκρίτως
 δοκεῖν· εἰς τί οὖν σοι μέλει σπουδαίω
 ῦδαίως εἶναι δοκεῖν; πλουσίω ὄντι καὶ
 κει ἀγαθῶν τί σοι μέλον, εἰ τοῦτ' ἀγνοοῦν-
 κει πένητά σε καὶ ἐνδεῆ ὑπολαμβάνουσιν;
 ἐπὶ φιλῶν ὄντα ποῖα σοι φροντίς, εἰ μὴ
 πολλοί; Εἰ δ' ἀμετρος εἶ, πολλοὺς ἐθέλω
 τας ἔχειν, ὥστε ταύτη πλείους οἰκοδο-
 τῆν, ἀλλὰ σὺ μὴ τὴν ματαιίαν θήρυσ
 κει τῶν εἰκῆ μακαριζόντων σε πλάνην
 ῶς, μὴδὲ τὴν νέαν καὶ ἐξ ἀνθρωπίνων
 καὶ θρόνων προστιθεμένην καὶ τιμῶν.
 ῶς πιθήκῃ, ἀν λέων νομισθῆ; Οὕτως οὐ-
 ς, ἐμπαθῆ ὄντα καὶ ἀτελῆ, ἀπαθῆ καὶ
 ῶποις εἶναι δοκεῖν· οὐδεμία ὠφέλεια,
 κει βασιλείας ἢ ἱεραρχίας, ἄξιον νομίζε-
 κει οὐδὲ πτωχὸν καὶ ἄρτου ἐπιδεῆ τυγχά-
 κεισται πρὸς κέρδος, χρυσοῦ θησαυροὺς
 πολλοῖς ὑπονοούμενον.

ῖ ἄλλοι, μὴ φρόνει δ' αἰρούμενος.

κειν, φησὶν ὁ μακάριος, ἐπαινεῖν ἐπ' εὐσε-
 κειρετῆ οὕτως ἀν κωλύσαιμι, ἀλλὰ καὶ
 κει σὲ δὲ πρὸς ἄλλων ἐπαινούμενον, μὴ
 κει ἴν, μὴδὲ τοῖς ἐπαίνοις εἰκῆ φυσιοῦμενον
 κειν παρεγγῶ. Δεδιάναι γὰρ ἄξιον καὶ
 κει, μὴπως τῶν κροτουμένων ἐπαίνων
 κει ελεγχθῆς· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων
 κει πρὸς χειρὸν οὐδ' ἔτοιμον εἶναι σὲ ὁ τῆς
 κει TROL. GR. XXXVIII.

lamur per imitationem miti et humili corde Christo
 appropinquantes, sed caveamus ne confidentia tu-
 mentes et superbientes nos magnificemus. Etenim
 deificat vita Christi imitatrix, et animi extollentiæ
 juxta testimonia divina clades magna comitatur.
 Unde ergo comparanda quæ exallat seu deificat
 humilitas? Hanc obtinebit qui non seipsum minimis
 quibusque æquiparans et cum abjectis componens
 temere superbiet et se magnificabit; namque cum
 inferioribus æquiparatio sui et collatio intelligen-
 tiam omnino et animum ad arrogantiam inducit,
 quasi supra multos efferamur. Tu autem, inquit,
 mandatum considerans et eum qui salutem injungit,
 licet longe ethnice viventes superes, licet plurimis
 bene viventium similis in veritate inveniaris, teipsum
 humi jacentem videbis et longe a summa perfectione
 distantem.

95 *Gloriam perseguere non omnem, nec vehementer :
 94 Melius est enim esse quam videri.*

Est et gloria, est et fama bona et per mundi ma-
 gnâ partem opportune diffusa et insipienter atque
 vane in hominibus æstimatis abundans, quam ad
 multorum perniciem magnificare novit inimicus; et
 est sancte viventium gloria super terram prævalens
 quæ et ad ædificationem laudantium coram Deo
 spectaculum est et exaltatio; tu autem nec omnem
 judica studio dignam, qui tibi crescentem requiras
 eam hypocritarum instar et gloriam aucupantium,
 nec ergo ipsam propter virtutem applausam nimis
 insectare ipsi obviam currens. Quid enim tibi pu-
 blica existimatio, cui esse magna res est? Melius
 enim est sine dubio esse quam videri. Quid ergo
 tua interest, diligens qui sis, diligens si videaris?
 Dives cum sis et omnibus bonis abundans, quid refert
 si hoc ignorantes homines pauperem te et indi-
 gentem existiment? Similiter amico Dei tibi quæ
 cura, si illud non noverint multi? Si nimius es,
 multos cupiens laudatores habere, quasi inde mul-
 torum fuerit ædificatio ad virtutem, sed tu noli
 vanam venari gloriam, errore hominum temere
 beatificantium te involvens nec gloria nova ab hu-
 manis dignationibus et thronis et honoribus deri-
 vante. Quid enim lucrum simio, si leo credatur?
 Similiter nulla utilitas, cupiditatibus obtempe-
 rantem et imperfectum, hominibus tamen videri
 morigeratum et perfectum; nulla utilitas, indignum
 quemlibet, regia aut sacerdotali dignitate parem
 æstimari, sicut nec pauperi et pane indigenti lucro
 est, si auri thesauros multos possidens reputetur.

97 *Lauda quidem alium, at laudatus ne superbias, etc.*

Alium quidem, inquit beatus, laudare propter
 pietatem et virtutem non prohiberem, sed et ad id
 provocabo; te autem ab aliis laudato ne extollaris,
 neve temere præ laudibus tumescas suadeo. Timen-
 dum enim meritoque verendum est ne laudibus
 celebratis minor arguaris; sed et ad aliorum præ-
 conium non facilem nec promptum esse sermo san-
 cti iudicii te præscribit: quemadmodum enim æsti-

matum te timere oportet ne laudibus indignus et gloria videaris, sic et tu laudans alium ne copiosius et libentius, priusquam experientia constet, ne studiosius in laudes immereris, ne forte isto iniquitatis operario temporis in intervallo apparente, ruborem tibi infligas, quasi perperam, quæ non noveras, testans.

101 *P. astat male audire quam male dicere.*

Magis expedit mala audire, ait sanctus, et contumeliis affici et objurgari tolerabilissimum potius quam aliis hæc infligi a nobis. Cur? quia, si temere prorsus et frustra propter virtutem et pietatem cum impiis calumniose nobis pars datur, beatitudinum Dominicarum et caelestium præmiorum digni habemur; si autem cadentibus merito nobis de his quæ facimus conviciantur homines, sic nobis prosunt dedecora, per convicia ablutis et lavatis. Male vero loquentes et proximum injuriis laessentes, si invidia aut odio virtutem colentium laboramus, miserabiles et damnati, quasi quosdam e minimis in Jesum credentibus scandalizantes judicabimur; quod si prave agentes merito vituperamus et juste redarguimus, finis omnimodo a Deo redarguctur. Siquidem, ut istis per objurgationem correctionis dederimus et compunctionis viam, et iis qui apud nos sunt intercluderimus mali societatem et participationem cum istis, irreprehensibiles absque condemnatione omni judicabimur; sin contra, ut zelum amarum et odium absque iudicio sequamur, male loquimur, quomodo maledicentiae aut insimulationis proximi vitabimus accusationem? Quid ergo faciendum? Quando quidam, inquit, in medium profert mentionem de proximo ad exprobandum et maledicendum, priusquam aurem saties et mulceas tuam, tunc tu fratris faciem tanquam teipsum ad aculeatum verbum obnoxium opinans, et tibi ipsi et illi servics si sermonem obtreçantis æque feras.

105 *Prosperè navigans, ne glorièris antequam portum attigeris.*

Quemadmodum feliciter mare naviganti, licet in trajectu recte dirigatur navis, utpote incerto exitu, non tutum est gloriari, et ante retinaculum, rudentem dico quo ad portum religatur navis, magnifice loqui non oportet, sic nec divitem secundum carnem, divitiarum confidere non expedit in incerto, obliviscentem eum qui dicit: Finem inspicere longæ vitæ; sic nec eum qui virtutibus bene proficit et charismatibus spiritualibus bene incedit et valide crescit, antequam requiem portus caelestis attigerit, grandiori voce uti non decet. Multorum enim per fluctus et tempestates maris salvatorum, cum ad portus appropinquarent, subito in profundum submersa est navis; et multi in irreprehensibilibus maribus digne luctantes aut exercitati visi sunt, qui occasione quadam levi et visu facili expositi periclitati sunt et a beatitudine superna defec-

(1) Cod. αναφανέντος.

τερᾶς διακρίσεως λόγος απαιτεί. Ὡς γὰρ οἱ δοξάζομενον φοβείσθαι χρῆ, μὴ τῶν ἱπαινωμένων ἀνάξιος καὶ τῆς δόξης ὀφθῆς· οὕτω καὶ σὺ ἐγκωμιάζων ἄλλων μὴ ἀπληροφόρητος καὶ προχείρωος, πρὶν ἢ τῇ κτῆ διαγωγῆς ἀκριτέστερον, εἰς τοὺς ἱπαινωτοὺς καταστῆ, μήπως τοῦτου κακίας ἐργάτου διὰ τοῦ χρόνου ἐμφανέντος (1), αἰσχύνῃν αὐτὸς ὀφλήσῃς, ὡς ἀπαίρεις, ἃ οὐκ ἤδεις, μαρτυρῶν.

101 *Kakῶs akouein kreisson ἢ λέγειν κακῶς.*

Λυσιτελεῖ μάλλον κακῶς ἀκούειν, εἶπεν ὁ ἅγιος, καὶ λοιδορεῖσθαι καὶ μωμοσκοπεῖσθαι συμφοροτάτω ἢ ἄλλοις ταῦτ' ἐπηρεάζεσθαι πρὸς ἡμῶν. Τίνος ἔτι κεν; Ὅτι, εἰ μὲν εἰκῆ πάντη καὶ μάτην δι' ἀρετῆς ἢ εὐσέβειαν τοῖς ἀσεβέσιν ἐνδιαβαλλοίμεθα, τῶν Δεσποτικῶν πάντως μακαρισμῶν καὶ τῶν οὐρανῶν μισθῶν καταξιούμεθα· εἰ δὲ πταίοντες, ἀξίως δὲ πράττομεν (2) ὀνειδίζόμεθα, καὶ οὕτως ὠφελώμεθα τῷ ἀσχηταῖς ὑβρεσιν ἀποσμήχοντες καὶ πληροῖνοι. Κακῶς δὲ λέγοντες καὶ τοῖς τέλει διακρίνομενοι, εἰ μὲν φθονοῦντες ἢ μισοῦντες τῶν πιστευόντων τὴν ἀρετὴν, ἄθλιοι καὶ κατάκριτοι, ἕως τῆς τῶν μικρῶν τῶν Ἰησοῦ πιστευόντων σκανδαλίζοντες κριθισόμεθα· εἰ δὲ κακοπραγούντας, ἀξίως οὕτως ψέγομεν, καὶ δικαίως ἐπιμεμφόμεθα, ὁ σκοπὸς αὐτῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαλεγθήσεται. Εἰ μὲν ὥστ' ἱπαινωῖς μὲν διὰ τῶν ἐλέγχων διορθώσεως δοῦναι καὶ μετανοίας ὁδὸν, τοῖς μεθ' ἡμῶν δὲ τὴν πρὸς ἐπίκαιρον ἐκκλεῖσαι κοινωνίαν τοῦ κακοῦ, ἀνεύθυναι οὕτως ἐκ καὶ ἀμεμπτοὶ κριθίημεν· εἰ δ', ἵνα θυμὸν ἰσχυροῦ καὶ μῖτος θεραπεύσωμεν ἄκριτον, κακολογοῦμεν, οὕτως ἂν τὴν τῆς καταλαλιᾶς ἢ τοῦ πλησίον κατακρίσεως διαδράσαιμεν τὴν ἐλεγεῖν; Τί οὖν ποιητέον; Ὅσοις, φησὶ, προβάλλῃ τινὰ τῶν πλησίων εἰς τὸ πηροῦν καὶ διαλοιδορησασθαι πρὸς τὸ ἐστιᾶσαι καὶ καθηδυναί σου τὴν ἀκοήν, τότε σὺ τὸ τοῦ ἀλλοτρίου πρόσωπον ὡς σεαυτὸν εἰς κωμῆδιαν ἐκκαίμενος ἐνοοῦμένος, καὶ σεαυτὸν κἀκαίειν ὠφελήσεις, ὡς ἐν λοιδορίας δυσχεράνας λόγῳ.

105 *Mhden mēg' eiphs eūplōōn prō pēismatos.*

Ὅσοι τῷ εὐπλοοῦντι κατὰ θάλασσαν, εἰ καὶ καὶ βροῦν αὐτῷ κατευθύνοντο ἢ ναῦς, ἀδελφῶν τοῦ ἐπίκουτος, οὐκ ἀσφαλὲς τὸ μεγαλαυχεῖν, καὶ πρὸς τὸ πείσματος, τοῦ σχοινίου φημὶ δὴ τοῦ πρὸς τὸν λιμένα τὸ σκάφος προσορμίζοντος, μεγαλοβήμοντιν ὁ χρῆσται οὕτως οὐδὲ τὸν πλουτοῦντα κατὰ σάρκα, τῇ τῷ πλοῦτου δεῖ πεποιθένα ἀδηλόγητα, ἐπιλανθάνομενος τοῦ λέγοντος· Τέλος δὲ μακροῦ βίου· οὕτως οὐδὲ τὸν ἐν ἀρεταῖς εὐθηνούμενον, καὶ χαρίσματα πνευματικῶν εὐδοούμενον, καὶ ἀναθάλλοντα, πρὸ τῆς εἰς τὸ ἄνω λιμένα καταπαύσεως μεγαλοβήμοντιν χρῆσθαι. Πολλοὶ γὰρ ἐκ τρικυμίας καὶ ζάλτης διασωσμένοις τοῦ πελάγους, πρὸς αὐτοῖς ἠγγικέσι τοῖς λιμέσιν, ἄφνω κατέδυν τὸ σκάφος εἰς βυθόν· καὶ πολλοὶ ἐν ἀμέμπτῳ δοκεῖν πολιτεία ἀγωνιζομένους ἢ ἀσκούμένους, ἐξ αἰτίας τινὸς ἀφανοῦς ἢ φανερῆς προδεδομένοις, κινδυνεῦσαι καὶ τῆς ἄνω μακαριότη-

(2) Cod. ἀξίως ὡν πράττε.

ν· ἀσφάλεια δὲ ἑκατέροις, τοῖς τε τὴν
 ἰστυγὴ θάλασσαν, τοῖς τε τὴν νοσητὴν δια-
 α, τὸ φοβεῖσθαι ἀεὶ καὶ προσέγειν ἑαυ-
 ἡτε τοῖς κατὰ σάρκα κινδυνεύουσι τὰς
 ἰζεῖν, μήτε τοῖς κατὰ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ
 ἰν καὶ ἀποκίπτουσιν ἐπιχειρεκάκως ἐπεμ-
 καὶ κατακρίνειν, ἀλλὰ ταῖς δυστυχίαις
 καὶ ταῖς συμφοραῖς τρέμοντας καὶ φρίσ-
 οὺς κατασφαλίζεσθαι.

ἴον καλῶς βιοῦντα, κ. τ. λ.

καλῶς βιούντων καὶ ἀξίως πολιτευομένων
 τῶν καὶ πολλῶν ἀγίων ὑπὲρ τε τῆς ἐαυ-
 τας καὶ ταλαιπωρίας, ὑπὲρ τε τῆς τῶν
 ταδυνασείας; καὶ θλίψεως, ἧς ὑπὸ τῶν
 αὐτοῦς ὑπομένουσι, διαπινομένουσιν ὅτι
 ἰ ἀποδουλοῦντας, καὶ τῆς μακροθυμίας
 ογγύζοντας· ἐώρακα δὲ ἄλλους πᾶσιν
 νους τοῦ βίου καὶ κατασπαταλῶντας
 ἐν δὲ ἀρετῆς ἢ εὐαρεστήσεως ἄξιον κατα-
 ς τοῦ Θεοῦ, πλὴν ἐν παντὶ εὐχαριστοῦν-
 μολογουμένους τῷ Κυρίῳ, ὅταν ἀγαθῶ-
 εῖσσαν οὖν (ὁ τῆς διακρίσεως ἀπεφθέγ-
), καλῶς καὶ ἀγιοπρεπῶς πολιτευόμενον,
 ὡμυ πορευόμενον, μικρὸν τι παρβήσιά-
 τὴν πύρωσιν τῶν θλίψεων, καὶ μετρίως
 ; κρίμασι τοῦ Θεοῦ διαγογγύζειν, ἢ τοῖς
 ἀκρασίας καὶ πλεονεξίας καὶ ἀσελγείας
 ἰζοντας καὶ θάλλοντας, δίκας ἐν ἡμέρᾳ

τὰ πάντα, καὶ Θεὸν κτῆσαι μόνον.

εις τῶν ἐπὶ τῷ σωματικῷ πλούτῳ καὶ τῆ
 ὡν οἰκονομῆ δοκιμαζομένων ὁ θαυμά-
 νουσι Γρηγόριος· πρώτην μὲν, καὶ τε-
 ελεῖσις προσήκουσαν, τὸ πάντα προέσθαι
 ψαῖ τὰ προσόντα Θεῷ διὰ Χριστὸν καὶ
 , ὥστε τοῦτον κατακτήσασθαι καὶ αὐτῷ
 ρῶς ζῆν· ἀλλότρια γὰρ τὰ τε χρήματα
 α, ὡς ἔξωθεν ἡμῶν καὶ οὐχ ἡμέτερα
 ἡμα, ἀλλὰ περὶ ἡμᾶς ὄντα, ὡν οἰκονόμοι
 εὐκαθεστῆκαμεν ἡμεῖς· κάλλιστον μὲν
 εοφιλίστατον, καὶ τέλειον, ἅπαντα προ-
 α, μόνον πλουτεῖν καὶ ἀπειρισπάστως ζῆν
 υτέρα δὲ τάξις, τὰ πλείω δοῦναι καὶ καλ-
 ἄτῳ δὲ καὶ χεῖρω ταῖς ἑαυτοῦ χρεῖαις
 ἰθαι καὶ τοῦτο ἐπαινετόν· εὐσεβὲς δὲ
 φιλανθρωπικὸν κἂν τοῖς περιτεύουσιν
 ἰ τὴν χρηστότητα δρᾶν, καὶ τὸ μεγαλό-
 κς ἐπιδείκνυσθαι· τὸ δὲ κἂν τοῖς περι-
 ὄν εἶναι καὶ γνίφωνα καὶ μικρῶψυχον, ὡς
 αὐτὰ διαμελεῖν, καὶ καταχωννύειν, ὡς
 ; καὶ ἀπανθρωπικόν, καὶ ἔργον εἰδωλο-
 κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
 λλοτριῶν ἰκανώτατον ὄν, παρεσιώπησεν.
τε σητῶν ἀρπαῖσαι καὶ τοῦ φθόνου.

λὴν καὶ τῶν καλῶν κάλλιστον, τῶν τε ση-
 ζεῖν τὸν πλοῦτον καὶ τοῦ φθόνου, ὅφ' ὧν
 κει διασθεῖρεσθαι καὶ δλλυσθαι· ὠθεῖρεται

runt. Utrisque tutamen est, et iis qui sensible et
 iis qui spirituale transieant mare, timere semper
 et sibi circumspicere, exinde nec periclitantibus in
 carne casus exprobrare, nec adversus Spiritum Dei
 peccantibus et cadentibus improbe lætari et insultare
 accusatione; sed de calamitatibus proximi et
 infortuniis metuentes et timentes nos in tuto sta-
 tuere oportet.

109 Præstat bene viventem, etc.

Audi bene viventes et digne agentes Dei pro-
 phetas et sanctos multos de paupertate et miseria
 propria, et de pauperum oppressione et tribula-
 tione quæ ab injustis sustinent, quam maxime las-
 satorum ægrius ferentes et de longanimitate Dei mur-
 murantes. Vidi et alios omnibus in vita abundantes
 et bonis effocatos, nihil vero virtute et beneplacito
 Dei dignum facientes, nisi quod in omni re gratias
 agunt et laudes Domino, cum cumulantur bonis.
 Melius ergo, dicit iudicii lux, optime et digne san-
 ctis viventem et irreprehensibiles dies degentem
 temere paululum erumpere propter tribulationis
 æstum et cum moderatione quadam de Dei iudiciis
 murmurare, quam operibus intemperantiæ et ambi-
 tionis et lasciviæ omnis incumbentes et se de-
 lectantes, pœnas in die iudicii dare, licet nihil
 irrationabile operatos fuisse arbitrentur.

κρίσεως ἀποτινύναι, εἰ καὶ μηδὲν ἀλόγως νομιζοῖεν

115 Projice omnia, et Deum posside solum.

Tres usus rerum quæ in divitiis corporalibus
 et bonorum dispensatione æstimantur, mirandus
 ostendit Gregorius. Primus et perfectus et per-
 fectis assuetus, omnia projicere et relinquere su-
 perflua propter Christum et mandatum ejus, ita
 ut eum possideamus et ipsi soli pure vivamus;
 aliena enim et bona et possessa quasi nobis externa
 et non nostra sicut corpus, sed circa nos versata,
 quorum administratores et dispensatores constitui-
 mus. Optimum est ergo et Deo placitum et per-
 fectum, omnibus istis abjectis, soli Deo divitem
 esse et firmiter vivere. Secundus usus plura dare
 et pulchriora, et minora pejoraque necessitatibus
 suis sibi retinere, hoc et laudabile. Pium autem et
 minus erga homines beneficum de superfluis pie
 agere et misericordiam operari et magnanimum
 se ostendere. Sed de superfluis parcum esse et ava-
 rum et tenuis animi, ita ut illa in aurum muten-
 tur et abstrudantur, tanquam nimis impium et hu-
 manitati oppositum et idololatriæ opus, juxta Apo-
 stolium et valde aptum ad alienandum a Dei regno,
 sub silentio prætermisit.

*117 Præclarum est aliquid vermibus et invidiæ eri-
 |pere.*

Pulchrum illud et pulchrorum pulcherrimam
 vermium subripere divitias et invidiæ, per quæ
 naturaliter divitiæ corrumpuntur et perunt. Cor-

rumpuntur per vermes, quæcunque mortalia et putrescibilia et corruptibilia, per invidiam vero diripiuntur et pereunt aurum et argentum et quæcunque naturaliter vix corrumpuntur. Bonum igitur prævenire Christo fenerantem, et ipsum potius debiorem habere expedit magis quam omnes mundi divitias possidentem videri. Christus sic magnifice feneratores suos remunerare novit, ut et cælorum regnum illis qui cum fide fragmento panis Salvatorem nutriunt, retribuat; nec aquæ frigidæ potum sine mercede esse apud ipsum confidentiam tibi afferat vidua ob duo obola, quæ in thesaurum misit, laudata. Quomodo igitur, inquit, fenerabimur Christo et Deo et nullius indigenti et in cælis ad dexteram Patris sedenti? Christum, respondet tibi theologice de eo tractans, et vestis, et nutris, et potioni invitas, et omni misericordia donas, opus tale præbens erga pauperem et egenum.

121 *Pauper accessit, deinde abiit spe frustratus.*

Hæc quidem interpretationem evidentem habent verba; nec tamen supervacaneum puto paululum de his conversari; namque etiam fide minima audientibus inserviet de his multa dicere: persuasum enim habere oportet quod iudicium nostrum nos nobismetipsis paramus. Quomodo et qua via? Paupere ad me veniente, inquit magister, et elemosynis indigente, mox absque elemosyna rejecto, metus et timor confestim adsunt ne forte et ego tua miseratione indigens adveniens, Christe, vacuus repellar juxta cordis mei duritatis leges, opus habens quidem benevolentiam inveniendi, eo autem non perveniens. Cur? Quia qui possum egeno stipem erogare et non erogare, quomodo ipse indigens mea vice recipiam? A Christo enim recipio an aliunde? Quid enim habes quod non accepisti, et ab ipso, ut patet? Qui ergo accepi, et per pauperem sollicitatus experimenti gratia, et præ iniquitate non erogare, quomodo iterum recipiam? Qui enim danti omnia dare tenax sordide recusat, nihil recipere speret, e contra igitur et quæ videtur habere ab eo auferenda sciat.

125. *Paupere viro nihil securius.*

Cum multi paupertatem vitandam, valde malam et detestandam ducant, ideo præsertim et egentibus subvenire nolunt, paupertatem suspicione attingentes, sapientissime divine conversans istorum inopiam consolatur et divitum animæ tenuitatem remedio curat dicens paupere nihil tutius, nihil timore et periculo liberius; non enim bona aut agros, aut gregum catervas aut servorum providet multitudinem, fluentia et instar somnii transitoria et pereuntia, solum Deum considerat, qui est, qui manet, qui naturæ providentiam præbet; ad quem jugiter tendit, proximum ipsum vi-

μὲν γὰρ ὑπὸ σκωλήκων (3), ὅσα βρωτὰ, καὶ εὐσηκτα, καὶ εὐφθάρτα· ὑπὸ φθόνου δὲ διαρπάζονται καὶ ἀπόλλονται χρυσοὶ, καὶ ἀργυροί, καὶ ὅσα δύσφθάρτα κατὰ φύσιν εἰσὶν. Ἄγαθόν οὖν, τῷ Χριστῷ προφθάσαντας δανείσασθαι, καὶ αὐτὸν μᾶλλον ἔχειν χρεώστην λυσταλέστατον ἢ πάντα τοῦ κόσμου τὸν κλοῦτον κατέχειν δοκεῖν· ὅς οὕτω μεγαλοπρεπῶς οἶδεν ἀμελῆσθαι τοὺς δανειστάς, ὡς καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν τοὺς κλάσματι ἄρτου μετὰ πίστεως τοῦτον θρόνισαι χερρίζεται· καὶ ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ μὴ ἄμισθον εἶναι παρ' αὐτῷ πεπιθῶ σε καὶ χήρα διὰ δυοῖν ὀβολῶν καταβολῆς ἐπαινουμένη. Πῶς οὖν, φησὶ, δανείσασθαι Χριστῷ, Θεῷ τε καὶ ἀνευθεῖ ἔστι, κἂν τοὺς οὐρανοὺς τῷ Πατρὶ συγκαθημένῳ; Τὸν Χριστὸν (ἀποκρίνεται σοι ὁ ἐν αὐτῷ θεολογῶν) καὶ σκέπεις, καὶ τρέφεις, καὶ ποτίζεις, καὶ πάσης θεραπείας ἀξιολός, συνῶν (4) ἐπὶ πτωχῶν καὶ πένητα, καὶ τόνδε τὸν τρόπον δεξιούμενος.

121 *Πένης προσῆλθεν, εἶτ' ἀπῆλθε μὴ τυχεῖν.*

Ταῦτα μὲν σαφῆ τὴν ἐπιλυσιν ἔχει τὰ ῥητὰ, ὁ περιττὸν δὲ ἡγοῦμαι μικρὸν ἐν αὐτοῖς ἀδολοχεῖν· ἔσται γὰρ ἴσως τοῖς δυσπιθῶς (5) ἀκούουσιν ὠφέλιμα τὸ περὶ τούτων πολυρρημονεῖν· καὶ γὰρ δέον πεπιθῆσθαι, ὡς τὸ καθ' ἡμῶν κρίμα ἡμεῖς αὐτοὶ λαυπεῖς προετοιμάζομεν. Πῶς καὶ τίνοι τρόπων; Πένητός μοι, φησὶν ὁ διδάσκαλος, προσερχομένου καὶ ἐλεημοσύνης ἐπιδομένου, εἶτ' ἀνελεημόνως ἀποπεμπομένου, τίς παραντὰ καὶ φόβος παρίσταται, μὴ ποτε κἀγὼ τοῦ σοῦ ἔλεους ἐπιδοῦντος προσερχόμενος, Χριστὲ, κενὸς ἀποπεμφθῶ κατὰ τοὺς τῆς ἐμῆς ἀπανθρωπίας νόμους, χερρίζων μὲν τυχεῖν φιλανθρωπίας, ἀστοχῶν δὲ τίνος ἔνεκεν; ὅτι δυνάμενος δοῦναι τῷ ἐπιδοῦντι τὸν ἔλεον, καὶ μὴ διδοῦς, πῶς ἐπιδοθηθεὶς αὐτὸς αὐθις πρόσσειμι λαβεῖν; πρὸς Χριστοῦ γὰρ εἰληφῶς ἢ πέθεν; τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες δῆλον ὅτι παρ' αὐτοῦ; Λαβῶν οὖν, καὶ διὰ τοῦ πένητος δοκιμασίας χάριν αἰτηθεὶς, καὶ ἀγνωμοσύνη μὴ διδοῦς, πῶς ἄλλιν λήψομαι; ὃ γὰρ τῷ τὰ πάντα διδόντι δοῦναι κτηπευόμενος, μηδὲν ἐλπίζετω λαβεῖν (6)· τούτων οὖν μὲν οὖν καὶ ἃ δοκεῖ ἔχειν, ἀφαιρεῖσθαι προσδοκῶν.

125 *Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλτέστερον.*

Ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν πενίαν ὡς ἀπευκτὸν καὶ μέγα κακὸν καὶ ἀπετρόπαιον ἡγοῦνται, δι' ὃ μάλιστα καὶ τοῖς δεομένοις ἐπαρκεῖν οὐκ ἐθέλουσι, τὴν πτωχείαν ὑποπτέουσιν, πάνυ σοφῶς ὁ θεορρήμων κἀκείνων τὴν ἔνδειαν παραμυθεῖται, καὶ τῶν πλουσίων τὴν μικροψυχίαν ἐξιδάται, Πένητος, λέγων, ἀνδρὸς ἀσφαλτέστερον οὐδὲν, ἀφορώτερον ἢ ἀκινδυνότερον οὐδὲν· οὐ πρὸς χρήματα γὰρ ἢ κτήματα, ἢ κτηνῶν ἀγέλας, ἢ ἀνδραπέδων ὄρᾳ περιουσιασμούς, τὰ μέγιστα καὶ τῶν ὀνείρου παρατρέχοντα καὶ ἀπολλύμενα· πρὸς μόνον δὲ τὸν Θεὸν ἀποσκοπεῖ, τὸν ὄντα, τὸν μένοντα, τὸν χρηστὸν φύσει· πρὸς τοῦτον ἀεὶ νεύει, γησῆς

(3) Cod. σκωλήκων.

(4) Cod. συνῶν.

(5) Δυσπιθῶς, sic codex.

(6) Zonaras fol. 25 r. ἢ τὸ, ἴφ γὰρ τις οὐκ ἔδωκε,

νηθήσεται καὶ οὕτως· ὅτι γὰρ, ἡγοῦν τῷ Χριστῷ οὐκ ἔδωκε τις ἐλεημοσύνην, μηδὲ ἐλπίζετω τοῦτω τυχεῖν παρ' ἐκείνου, ἡγοῦν τοῦ ἐλεηθῆναι παρ' αὐτοῦ, ἵνα γράφηται τὸ ὅτι διὰ τοῦ ὦ μεγάλα.

οορῆ, παρ' οὐ τὴν ὀλίγην ἐν σώματι ἤλπισεν
σθαι ζωὴν, καὶ παρ' οὐ τὴν ἐν Πνεύματι
ῥῆσει προσδοκᾷ. Σὺ δὲ ὁ πλούτῳ κομῶν, ὁ
κόσμου τοῖς ἀγαθοῖς ἐνευθηνούμενος, ὁ μέ-
κολὺς ἐν τῷ βίῳ τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων
νος, ἀγκαλίζου τὸν μικρὸν τοῦτον καὶ πένητα
ρὸν, τρίφων καὶ σκέπων καὶ πάσης ξενίας
ς καὶ θεραπείας, ὡς αὐτὸν ὑποδεχόμενος
τὸν, καὶ διὰ τοῦ ὀρωμένου πένητος τὸν ἐν
ρυμμένον Ἰησοῦν τοῖς κρυφαίοις τοῦ σοῦ νοῦ
διὰ πίστεως εἰσικιζόμενος καὶ ἐνιδρυόμε-
ῶσπερ ὁ ἀετὸς, κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον, τὴν
κιάζων νοσοῖάν, καὶ τοῖς νοσοῦσι ἐπιπο-
τω καὶ σὺ πολὺς ὑπάρχων τῇ περισσίῃ οἴα-
νον ἀμφέπων τὸν πένητα καὶ περισκέπων,
ὑρήσεις Χριστόν.

ἴσον περὶ μὴ δικαίας κτήσεως.

καὶ διὰ τῶν προκειμένων τὸν πένητα μὲν
εἶ, τοῦ πλουσίου δὲ καταστέλλει τὴν ὄφρυν,
εἶναι τι λέγων χρῆμα τὴν πενίαν τοῦ ἐξ ἀδι-
στηκῆτος πλούτου, ὡσπερ γὰρ καὶ νόσον σώ-
κτιω τε εἶναι τῷ νοσοῦντι καὶ Θεοῦ κρίμασι
ἐνυ λυσατελεστέραν κακῆς εὐεξίας τε καὶ
Τίς δ' ἂν ἡ κακὴ νοσῶτο εὐεξία, ἢ ἡ τοῖς
ς καὶ μισοφρονίαις ἢ ἀδικίαις χαίρουσι παρ-
; Καὶ γὰρ τῷ ἐκ σιτοδείας μὲν ἢ πενίας λιμῶ
ἢ θανάτῳ περιπίπτει τῆς ψυχῆς, ἀλλ' οὐδὲ
ῶματος βλάβος, τοῖς ἀμαρτωλοῖς δὲ καὶ τῷ
κς θάνατος καθέστηκεν ἢ ἀμαρτία.

(7) *Δεσπότης ἢ δοῦλος, ἢ φαῦλη τομῆ;*

δοτήσας ὁ φιλοσοφώτατος τὰ περὶ πενίας
του εὐαγγελικῶς, ὡς ἔχρη, καὶ θεοσώφως,
ποταίας λοιπὸν καὶ δουλείας τῷ πνευματικῷ
ταῦτα διακρίνει, Τίς ἐστι δεσπότης, λέγων,
τὰ φύσιν δοῦλος; Οὐκ ἐκτίσθη δεσπότης, οὐκ
δοῦλος ἀπ' ἀρχῆς· αὐτὴ φαῦλη τομῆ, αὐτὴ
τυραννικὴ. Καὶ γὰρ ὡς εἰς πᾶσι πλάστης
εἰς πᾶσι νόμος, κρίσις μία καὶ μία φύσις
ἐνθρώποις ἢ αὐτῇ· οὕτω καὶ δοῦλοι πάντες
νόθρωποι ὑφ' ἐνὶ Ποιητῇ καὶ Δεσπότῃ τετα-
ῶ Θεῷ. Σὺ οὖν, φησὶν ὁ φιλοσοφίας ἀρίστης
λείας λόγων ἐραστής, ὑπὸ τῶν περιεστώτων
ὑπηρετούμενος, μὴ σεαυτῷ μὲν τὴν δεσπο-
κς δὲ τὴν δουλείαν ἀφορίζων, ὑπερφρονεῖν
καὶ φρονεῖν ἐπιτολμήσας, κατὰ τοῦ κοινού
τῶν ὄλων ἀπονοηθῆς· ἀλλὰ φρονῶν εἰς τὸ
ἐν καὶ γινώσκειν ἑαυτὸν, πάντας δὲ τοὺς
υμένους σοι συνδούλους καὶ κατὰ φύσιν ὁμο-
ρῶν, συνεργοὺς κέχρησο τούτοις καὶ συνδια-
ερδὸς τὴν τοῦ Δεσποτικῆς θελήματος ἐκπλή-
Μὴ οὖν τὸ εὐγενὲς τοῦ τρόπου, καὶ κατὰ
ἢ θεωρίαν μεγαλοφυῆς καὶ τίμιον, πρὸ τῆς
σώματος λύσεως καὶ πρὸ τοῦ κατανηκῆσαι τὸν
ἐνδεικνύμενος, καὶ ἀκαίρως ὑψούμενος, εἰς
την ἀποστραφῆς· ἀλλ' ὅταν τῶν τε σωματι-

det a quo pauca speravit pro corpore distribui ne-
cessaria vitæ, et vita in Spiritu æterna fruitu-
rum se exspectat. Tu vero divitiis fruens, omnibus
mundi bonis abundans, magnus et multus in vita a
plerisque hominibus æstimatus, in ulnas accipe
parvulum istum, pauperem et egenum nutriens,
operiens et omni hospitalitate cumulans atque ser-
vitio, quasi ipsum recipiens Christum, et per hunc
quem vides pauperem latentem in eo Jesum in
cordis tui penetralia per fidem hospitio recipe et
colloca : et sicut aquila, juxta sanctum verbum,
pulos suos mulcet ipsisque providet, sic et tu
multus possessionibus existens tanquam debilem
avem curans pauperem et fovens in ipso invenies
Christum.

129 *Melior est paupertas injusta possessione.*

Rursum et per præsentia pauperem quidem conscia-
tatur, divitis vero reprimit arrogantiam, meliorem
esse dicens paupertatem quam divitiæ ex in-
justitia constantes; quemadmodum morbus corpo-
ris melior est ægrotanti, et judicio Dei castigato
utilior est quam valetudo mala et sanitas. Quæ au-
tem æstimaretur mala valetudo, nisi ea qua uten-
tes luxuria et homicidiis et injustitiis lætantur?
Namque fame panis et egentia nullus in animæ
mortem cadit, sed vix ullus in corporis mortem,
peccatoribus autem et realiter malis mortem pec-
catum affert.

133. *Quis dominus, quis servus, nisi mala divi-
[sio?]*

Postquam sententiam exposuit Philosophus ma-
gnus de paupertate et divitiis evangelice ut oportebat,
et pro Dei sapientia de heri et servi condi-
tione ad spiritualem normam judicat dicens :
Quis est herus et quis est natura servus? non con-
ditus est herus, nec conditus est servus ab initio :
sectio vilis ista, ista divisio tyrannica; sicut enim
omnibus unus et idem plasmator, una lex omni-
bus, judicium unum et una natura omnibus homi-
nibus eadem, sic et servi omnes similiter homines
sub uno Plasmatore et Domino constituti sunt Deo.
Tu ergo, dicit optimæ philosophiæ et veritatis ser-
monum amator, a famulis circumstantibus mini-
stratus, ne tibi quidem heri conditionem, illis au-
tem famulatum reservans, extolli supra id quod
oportet audeas, ante communem universorum Do-
minum insipienter cogitans, sed bene sentiens ut
sapiens sis et teipsum noveris, omnes ministrantes
tibi conservas et natura pari honore dignos vi-
dens, consociis in opere et servitio utere ad vo-
luntatis Dominicæ observantiam. Ne ergo mores
nobiles et ob praxim et considerationem egregiam
indolem et honore dignam ante liberationem a
corpore, et antequam victoriam adversus mun-
dum consequaris, præ te ferre jactes, et intem-

d. Ven. Basil. Colon. [et Bened.] ti. Ald. Venet. et Basil. ἢ pro ἡ, et post v. τομῆ nota inter-
iis.

pestitute glorians in abjectionem dejiciaris, sed quando de obviantibus corporaliter obstaculis et spiritualibus malitiæ oppositionibus victor evadens solutus fueris, tunc ad Deum venies gloria decoratus magna.

157 *Servi autem quid, ac præcipue qui Dei servi [sunt]?*

Postquam legem dictis dominis posuit, humiliare se et conservis uti famulis, scientes quod et ipsi Dominum habent in cælis, ut isti talia audientes sicut pari dignos honore non insurgant in dominos, quid de famulis? pro vobis enim spiritualis legislator sermonem protrahit. Quid ergo vos, et præsertim qui Dei servi esse vultis? non indignum judicandum est dominis servire; et illud quomodo? non ad oculum obedientes sicut hominibus placentes, sed ex animo cum corde benevolente et fide, secundum apostolicum præscriptum, sicut Domino et non hominibus, sic dominis vestris inservientem honorem et famulatum date, nec exhibitionem famulatus erubescite; liberum enim et servum lex dirigit: qui dispositione animæ quæ Christo conveniat et consilio agens quod Deo conveniat, coram Deo et hominibus bona meditatatur, ille reipsa liber est; qui autem cum dolo et malitia vitam ægens suam, contra Deum et homines peccat contemptor, hic vere servus est castigandus. Igitur non malum est servum esse, sed peccare malum est, cum Christus ipse servus hominum verus sit, sed servitute realiter mala, peccato, eos qui in eum credunt tanquam Deus liberat.

141 *Pudeat te si malus audias, non vero si ignobilis.*

Ahuc eadem propositione pergens divinus illuminator suadet ne erubescas te vocatum audiens servum aut obscuræ prosapiæ hominem, ne exinde mutatus adversus eum qui contumeliam imponere videtur indignaris. Quid enim est prosapia et quis de nobili genere celebratus? Non qui jam pridem mortui sunt et in sepulcro putruerunt, nec isti quorum dispersa sunt juxta Scripturas ossa per infernum. Ut quid ergo grandia cogitares ob putredinem et fetentes? Sed malum et injustum te audiens aut impium exprobratum, erubescere, et per poenitentiam mutatus bonus fias in Christo, et sic ipse honoratus et per virtutem celebrer effectus, generi initium dabis et gloriatio in vitam venientibus post te eris, quod multo melius magis expedit tibi quam generis ultimum esse et per niumiam malitiam dedecus et abolitionem esse. Itaque si sis integer et bonus in omni pietate et virtute conspicuus, multo melius et honorabilius erit quam ex bonis et optimis ortus qui talis non sis.

145 *Dei solius rerumque divinarum insatiabilis [esto].*

Est et aviditas laudabilis et desiderium insatiabile quo ardere oportet, quod divinus sermo ne repellamus incitat. Quid est istud? Ad Deum solum et divina insatiabiliter concupiscere. Hæc am-

κώς ἐμποδοστατούντων καλυμμάτων, τῶν τε πνευματικῶν τῆς πονηρίας ἀντιθέσεων ὑπερναβῶς, ἀπολυθῆς, τότε πρὸς τὸν Θεὸν εἰσπλευσῆς μετὰ ἑδῆς ἡμιάτατος.

157 *Oi δ' εἰκείταιί, καὶ μάλιστα οἱ Θεοῦ;*

Νομοθετήσας τοὺς λεγομένους δεσπότης· ταπεινωφρονεῖν καὶ συνδούλους χρῆσθαι τοῖς οἰκέταις, εἰδότες ὅτι καὶ αὐτοὶ Κύριον ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς, ἵνα μὴ ταῦτ' ἀκούοντες· ἐκείνοι, ὡς ὁμοτίμων καταπαρθέτων δεσποτῶν, εἰ δὲ οἱ οἰκέται; πρὸς ὑμᾶς γὰρ ὁ πνευματικὸς νομοθέτης τὸν λόγον ἀποταίναται· εἰ οὖν ὑμεῖς, καὶ μάλιστα οἱ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι τυγχάνετε ἐθέλοντες; Μὴ ἀπαξιοῦτε δουλεύειν τοῖς δεσπότης· καὶ τοῦτο πῶς; Μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρώπων ἀρεσκῶν, ἀλλ' ἐκ ψυχῆς μετ' εὐνοίας καὶ πίστεως, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραγγελίαν, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, οὕτω τοῖς κυρίοις ὑμῶν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ δουλείαν ἀποδίδετε, καὶ μὴ τὸ πρόσχημα τῆς δουλείας ἐπαισχύνεσθε· ἐλεύθεροι γὰρ καὶ δοῦλον ὁ τρόπος ὀρίζεται. Ὅς μὲν Χριστοπρεπεῖ ψυχῆς διαθέσει καὶ γνώμῃ χρώμενος θεοκρεπεῖ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων προνοεῖται ἀγαθῶν, οὗτος ἐλεύθερος τῷ ὄντι ἐστίν· ὁ δὲ δολίως καὶ κακοτρόπως τὸν αὐτοῦ διαβιώσκων βίον, πρὸς τὴν τῷ Θεῷ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀμαρτάνων καταφρονεῖ, οὗτος ἀληθῶς δοῦλος ὑπάρχει μαστιγίας. Οὐκ οὖν τὸ δοῦλον εἶναι κακὸν, τὸ ἀμαρτάνειν δὲ, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς αὐτὸς δοῦλος ἀνθρώπων ὤπται, ἀλλὰ κατὰ τῆς ὄντως δουλείας κακῆς, τῆς ἀμαρτίας, τοὺς αὐτῶν καταστρέφοντας ὡς Θεὸς ἐλευθεροῖ.

141 *Κακὸς δ' ἀκούων αἰσχύνου, μὴ δυσγενῆς.*

Ἐπι τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐχόμενος ὁ θεοφάντωρ παραινεῖ μὴ ἐπαισχύνεσθαι, δοῦλον ἀκούοντα ἢ δυσγενῆ, μηδ' ἐπὶ τούτῳ διατρεπόμενον, κατὰ τοῦ ὑβρίζειν δοκοῦντος ἀγανακτεῖν. Τί γὰρ ἐστὶ γένος, καὶ τίς ὁ φημιζόμενος εὐγενῆς; Οὐχ οἱ πάλαι θανόντες καὶ ἐν τάφῳ σεσηπότες, οὐχ ὧν ἐσκορπίσθη, κατὰ τὴν Γραφήν, τὰ ὅσα παρὰ τὸν ἕδην· εἰ οὖν σοὶ καὶ τὸ μεγαλοφρονεῖν ἐπὶ τῇ σαπρίᾳ καὶ τοῖς ὀδύσσειν; Κακὸς δὲ καὶ ἀδικὸς ἀκούων ἢ ἀσεβῆς, αἰσχύνου, καὶ διὰ μετανοίας ἀλλοιούμενος ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ, καὶ οὕτως αὐτὸς τιμηθεῖς, καὶ δι' ἀρετῆς γενόμενος ὀνομαστός, γένους προάρξεις καὶ καύχῃσις τοῖς εἰς τὸν βίον τοῦτον εἶσι μετὰ σέ, ὃ πολὺ βέλτιον καὶ λυσιστασιπρόν σοι ἐστίν, ἢ τὸ γένος λύειν καὶ δι' ὑπερβολὴν κακίας ἀτιμοῦν καὶ ἀφανίζειν· ὥστερ καὶ τὸ αὐτὸν εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθὸν δι' εὐσεβείας πάσης καὶ ἀρετῆς ἐπίσημον καθεστηκότα, πολὺ βέλτιον καὶ τιμώτερον, ἢ τὸ ἐξ ἀγαθῶν καὶ καλῶν βεδλασθηκότα μὴ τοιοῦτον εἶναι.

145 *Θεοῦ μόνου θεῶν τε ἀπλήστως ἔχειν.*

Ἐστὶ καὶ ἀπληστία ἐπαινετὴ καὶ ἐπιθυμία ἀπείροστος δεητῆ, ἥς ὁ Θεὸς λόγος ἀντέχεσθαι προτρέπτει. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Θεοῦ μόνου καὶ τῶν θεῶν ἀπλήστως ἔρῃν· αὕτη πλεονεξία καλῆ, τὸ ἀεὶ ποθεῖν καὶ

· πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ ἐν Χριστῷ Ἰη-
οὺς λαμβάνουσιν αὐτὸν ἔτι προσδίδωσι μάλ-
· ἂν· τοσοῦτον γὰρ ἀπέχει τοῦ ἀποτρέπεσθαι
· ἀφαισθαι τοὺς ἐγγιζόντας αὐτῷ, ὅτι καὶ μάλ-
· τὸ διψᾶσθαι, ὃ ἔστι ποθεῖν τὸ ποθεῖσθαι, καὶ
· ἀγαπᾶσθαι, καὶ ἀφθόνως ἀεὶ ἑαυτὸν τοῖς
· αὐτοῦ χαρίζεται· τοιοῦτο γὰρ ἡ ὑπεράγα-
· πρχία, διὰ τῶν παναγάθων καὶ πνευματικῶν
· ἡραῶν τοῖς ἀπληρώτως αὐτῆς ἐφιεμένοις
· χομένῃ. Ἐν τοῦτοις μόνοις ἡ ἀπληροῦσα καὶ
· κἀλλιστον ὅτι μάλιστα, καὶ ἀγιοπρεπέστα-
· τέλειον· ἐν τοῖς σωματικοῖς δὲ καὶ ζηλου-
· λοῦτοις καὶ δόξαις καὶ πᾶσι τοῖς βέουσι καὶ
· εἰνοις τοῦ νῦν αἰῶνος ἀγαθοῖς ἠττάσθαι τε
· Παττον ἔχειν, ἄξιον εὐμαρῶς ὑπομένοντα
· εἶναι τῇ ἀγαθῇ καὶ παντουργῷ Προνοίᾳ.

πάντα νικᾷ, μηδ' αὖτε σπουδὴν ἔχει.

· ἔστιν ἠττάσθαι καλῶς καὶ κακῶς, οὕτω καὶ
· ἰσχυρῶς καὶ ἀθέσμως· ἠττάται μὲν καλῶς ὁ
· φιλόσοφος καὶ ταπεινοφροσύνη εὐαγγελικῆ
· πείκων τοῖς ἀδικουσί, καὶ μὴ ἀμυνόμενος
· ἠττάσθαι αὐτῶν· ἠττάται δὲ κακῶς καὶ
· ὑπὸ θυμοῦ ἢ ἐπιθυμίας ἀλόγου τυραννοῦ.
· καὶ ἀγεννῶς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀπαγόμενος
· λορχοῦμενος· ὡσαύτως νικᾷ μὲν ἐνθέσμως
· λῶς ὁ τῷ ἀγαθῷ καὶ εὐαρέστῳ καὶ τελειῷ
· ἡματι· ὅχι τέλος ἀμετακινήτως ἰδρυμέ-
· ῃ δὲ ἀθέσμως καὶ σφαλερῶς ὁ τῷ τῆς ἀδικίας
· νιδος κράτει κτευμεγεθῶν, καὶ τῶν ἀθῶνων
· τερῶν καὶ κατακτιννύς. Σὺ οὖν, ὡ ἀγωνιστὴ
· θέτου Χριστοῦ, ὁ ἀλείπτῃς τῆς ἀρετῆς πα-
· μη εἰς πάντα τὰ νομιζόμενα εἶναι ἀγαθὰ
· ἰγωνίζου, ἀλλ' εἰς μόνα τὰ ὄντως ὄντα καλὰ,
· δηλαδὴ καὶ πνευματικὰ, καὶ εἰς ταῦτα μὴ
· ἀκαίρως, ἀλλ' ὅταν ὁ δεκτὸς ἢ καιρὸς·
· γὰρ κρατεῖσθαι καὶ νικᾶσθαι, τῷ Ἰησοῦ
· αὐτοῦ μαθητῶν ὑποδείγματι ταπεινουμένων,
· καὶ κρατεῖν ἐπαιρομένων καὶ κατὰ τὴν τῶν
· ἐξομολογῶν κατακυριεύειν τῶν εὐσεβῶν καὶ
· ἰ. Ἔστι, φησὶ, καὶ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ πα-
· ὄρῃν οὐ πάντως κρατουμένους τῷ κάτω
· ἰποκατακλιθῆναι γὰρ ἔστιν ὅτε δόξαντες τοῖς
· κς καὶ χαμάζε πεσεῖν, εἴτ' ἐξαπινάλως λᾶξ
· ῶν ἐναλάμενοι καὶ ἀναθορόντες, ὑπέρθετοι
· καταδείκνυνται· οὕτως οἱ διὰ τὸν Χριστὸν
· ἐντολὴν τοῖς τυραννεῖν εἰωθόσιν ὑποπίπτον-
· ῃ ταπεινώσει αὐτῶν ὑπερνικῶσιν.

ζημιῶν τι· τοῦτο κέρδος πολλάκις.

· ρ οὐκ εἰς πάντα οὐδ' αὖτε τὸ νικᾶν ἐπαινετὸν,
· ἔ τὸ νικᾶσθαι (νικᾷν γὰρ ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ
· λλ' οὐ νικᾶσθαι ὑπὸ τοῦ κακοῦ παραγγελλό-
· οῦτως οὐδὲ τὸ κερδαίνειν ἀεὶ ἀγαθόν, ἢ κακὸν
· οὔσθαι· ἀνάπαλιν δὲ συμβαῖνον θεωρεῖται.
· γὰρ ἡ κακὴ νίκη, ἥτις προφανῆς, ἥτις δὲ
· κη ὑπάρχει ἀληθῆς· οὕτως κέρδος μὲν ἔστιν
· ατικὸν ζημία μεγίστη τῷ κερδαίνοντι, ζημία
· εἰς κέρδος ἀπέβη τῷ ζημιουμένῳ. Καὶ γὰρ

bitio bona, semper desiderandi et quærendi faciem
Dei Jacob in Christo Jesu qui suscipientibus ip-
sum magis adhuc se tradit, tantum enim abstinet
ne ad alia se vertant qui ipsum appropinquant,
ut magis sitiatur ut sit sitis de ipso, hoc est, desi-
derari desiderat, amat amari et ipsum·amantibus
absque invidia semper se largitur. Usque eo enim
superexcellens principium omnis bonitatis per
dona ex omni parte bona et spiritualia his qui in-
satiabiliter fontem bonitatis desiderant, se immi-
scent. In his solis donis insatiabilis aviditas et ambi-
tio quam maxime bona est et sanctis conveniens
et perfecta; in corporalibus vero et avide quæsitis
divitiis et gloria et omnibus fluentibus et transeun-
tibus ævi quod nunc est bonis, minoris partis et
gradus esse, dignum est tolerare et gratias agere
bonæ et omnium operatrici Providentiæ.

149 *Nec omnia, nec semper vincere studeas.*

Quemadmodum est vinci sive bene, sive male,
sic est victoria legitima aut illicite: bene victus
cedit qui philosophia optima et humilitate evangelica
obtemperat omnibus injuste agentibus et de sibi
nocentibus ultionem non exigit; male autem et mi-
serabiliter vincitur quem ira et desideria a ratione
aversa dominantur et ignave ad peccatum inducunt
et expugnant. Pari modo legitime et tuto vincit
qui in bona et placenti et perfecta Dei voluntate
usque ad perfectionem absque immutatione confir-
matur; vincit vero illicite et periculose qui injus-
titiæ et tyrannidis dominatione prævalet et inno-
centes opprimit et maculat. Tu ergo, o athleta
Christi iudicis in certamine, incitat virtutis insti-
tutor, ne in omnibus quæ putantur bona vincere
certes, sed in his solis quæ bona revera sunt,
scilicet divina et spiritualia; et in his ne semper et
intempestive contendas, sed quando tempus est
acceptabile. Melius est enim a Jesu et exemplis
discipulorum ejus humiliatos vinci et superari,
quam sese extollentes vincere et superare et ad im-
piorum normam in pios et humiles dominari. Est,
inquit, et in mundo certantes videre non omnino
victos eo quod inferius ceciderunt; evenit enim
quando succubuisse hostibus visi sunt et humi ja-
cuisse, qui subito pede insilientes in adversarios
et surgentes superiores apparent; sic qui propter
Christum et mandata sub iis qui tyrannidem exer-
cere solent succumbunt, in humilitate sua vicerunt.

153 *Detrimentum aliquod patiare; id enim sæpe
[lucrum est.]*

Sicut nec in omnibus nec semper vincere lau-
dabile, sed nec vinci, namque ad vincendum in
bono malum, non vero vinci a malo invitamur: sic
nec lucrari semper bonum, aut malum detri-
mentum pati; et rursus quod evenit videmus.
Quemadmodum enim mala victoria clades est evi-
dens, clades vero bona vera victoria est, sic est
lucrum quod de corporalibus magnum detrimen-
tum avertit lucranti, e contra detrimentum quod in

iucrum pro patienti versum est. Namque sicut plantarum germinationis superflua secantes, fructuum iucrum majus obtinemus, sic corporalium sæpe detrimentum facere eligentes, in spiritualibus abundamus; et rursus in rebus materialibus lucrantes non bene et abundantes, res immateriales et manentes perdimus. Per quæ enim non juste vel etiam juste prævaletur, qui non bene, sed injuste semper addentes augetur divitias et in vanis superabundamus, materiam ignis iræ divinæ thesaurizamus et morbum corpori per intemperantiam in his acquirimus.

157 *Si nullam Deo pœnam debes,*

158 *Nec ipse in debitores misericors sis;*

159 *Verum si debiti tibi conscius es, prior ipse clementia utere.*

160 *Miserationi enim misratio etiam apud Deum rependitur.*

De patientia et mansuetudine evangelice in istis a Deo procedens et loquens gratia admonet. Si noveris, inquit, quod purus et omnino irreprehensibilis nihil Deo debeas pœnæ, rationabiliter forte et tu absque misericordia cum debitoribus tuis tracta; si vero debitorem te agnoveris innumeris cogitationibus, verbis et operibus, profecto debes et patientem Deo fenerare erga conservum, mansuetudine Dominicæ iræ intolerabile placare, et miseratione erga proximum animadversionem averrens, benevolentiam erga te hominem sic benevolentia tua erga alios obtinere: misericordia enim et benignitate nobis ipsis misericordiam et benignitatem divinam attrahimus, eadem abundantia qua dedimus collatam nobis; et eadem mensura qua mensi fuimus nobis remetitur.

161 *Si quando injuria accenderit mentem tuam,*

162 *Memento Christi ejusque vulnere.*

Quando ab uno e vicinis injuria æstulare facit et animum multum movens atque vehementer tumere faciens, magnum ut vero simile est malitiæ inflammata incendium et tuam mentem ad vindictam adurit, confestim memento Christi: recordatione prompta et viva finge tibi ejus injurias et illusiones et flagella et vulnera quæ in cruce propter te passus est, et æquipara in spiritu qua mensura tui dolores retro dolores Domini relinquunt; cogita non solum dolorum differentiam, quomodo comparati tui minimam partem dolorum ipsius ostendunt, sed et personam recordare patientis, quia ipse Deus et magister, quia vel non quam minime, nec cogitatione nec lingua unquam peccavit. Tu vero et homo es et servus, et obnoxius multis millibus negligentibus quotidie laberis, et sic talibus cogitationibus quasi aquis Salvatoris incantans et irrigans animam tuam, ardore afflictionis et iræ exstinguitur.

163 *Amor, ebrietas, livor, et dæmon, æqualia.*

Quatuor hæc summam apparere insipientiam et aberrationem spiritus ad pejora et immutationem inducentia cognoscendum est, amor corporum effrenatus et immoderatus et ardens, ebrietas et

ὡσπερ τὰ περιττὰ τῆς βλάστης τῶν φυτῶν περιτεμόμενες, τὸ ἀπὸ τῆς εὐκαρπίας κέρδος πλέον πορίζόμεθα· οὕτω τὰ σωματικὰ πολλάκις ζημιούσθαι προκαρούμενοι, τοὺς πνευματικοὺς ἐνευθηνούμεθα· καὶ ἔμπαιιν, τοὺς ἀπὸ τῆς ὕλης κερδαίνοντες οὐ καλῶς καὶ πληθυνόμενοι, τὰ δὲ ζῆμιούμεθα καὶ μένοντα· ἐφ' οἷς γὰρ οὐ δικαίως ἢ καὶ δικαίως προέγομεν, εἴπερ οὐ καλῶς ἀλλ' ἀδίκως ἀεὶ προστιθέντες προσσῶζομεν τὸν πλοῦτον καὶ μάτην ὑπερπλεονάζομεν, ὕλην μὲν τῷ πρὸς τῆς θείας ἀποθησαυρίζομεν ὀργῆς, νόσον δὲ τῷ σῶματι διὰ τῆς ἀμετρίας ἐνταῦθα προξενούμεν.

157 *Εἰ μηδὲν ὀφείλεις τῷ Θεῷ τιμωρίας.*

158 *Μηδ' αὐτὸς ἴσθι τοῖς ὀφλουσι συμπαθής.*

159 *Εἰ δ' οἶδας ὀφλων, καὶ πρόρησον τὸ πρῶτον*

160 *Οἴκτω γὰρ οἴκτος καὶ Θεῷ σταθμίζεται.*

Περὶ ἀνεξικακίας καὶ πραότητος εὐαγγελικῶς ἐν τοῦτοις ἢ θεόδουτος χάρις καὶ θεηγόρος νοουθετεῖ. Εἴπερ οἶδας, φησὶν, ὡς καθαρὸς ὢν καὶ πάντῃ ἀναμέτρητος, οὐδὲν τῷ Θεῷ ὀφείλεις τιμωρίας, εὐλόγως τυχὸν καὶ αὐτὸς ἀσυμπαθῶς κέχρησο τοῖς ὀφειλέταις τοῖς σοῖς· εἰ δὲ ὀφειλέτην συνοῦδας σαυτὸν ἐν ἀπειροῖς τε λογισμοῖς καὶ λόγοις καὶ πράξεσι, πάντως ὀφείλεις καὶ τὸ ἀνεξικακον προδανείσειν τῷ Θεῷ, [τῇ] πρὸς τὸν σύνδουλον πραότητι· τὸ πολὺ τῆς Δεσποτικῆς ὀργῆς ὑποτεμεῖν, καὶ τῇ συμπαθείᾳ τῇ πρὸς τὸν πλησίον ὑφαιρούμενος τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν φιλανθρωπίαν οὕτω διὰ φιλανθρωπίας ἐπισπάσθαι· οἴκτω γὰρ τὸν οἴκτον καὶ ἐλέη τὸν ἔλεον ἑαυτοῖς τὸν θεῖον ἐφαλόμεθα, ἀναλόγως ᾧ δίδομεν ἀντισταθμιζόμενον ἡμῖν, καὶ ᾧ μέτρῳ μετροῦμεν ἀντιμετροῦμενον ἡμῖν.

161 *Ὅταν ποθ' ὕβρις ἐκκάη τὴν σὴν φρένα,*

162 *Μνήσθητι Χριστοῦ τῶν ῥ' ἐκείνου τραυμάτων.*

Ἦνικ' ἂν τοῦ ἐκ γειτόνων ἢ ὕβρις ἀναζέσασα, καὶ εἰς ὕψος ἀρθείσα μέγα, καὶ σφόδρα μετεωρισθεῖσα, πολλὴν, ὡς εἰκὸς, τὴν τῆς κακίας ἀναβρίπτει φλόγα καὶ τὴν σὴν ἀνακαύσει διάνοιαν πρὸς ἄμυναν, ὑπαμνήσθητι παρατὰ τοῦ Χριστοῦ, φαντασιώθητι δὲ ἐνεργοῦς μνημοσύνης· εὐθύς τῶν ὕβριων ἐκείνου καὶ ἔμπαιγμων καὶ μαστίγων καὶ τραυμάτων, ὧν ἐν σταυρῷ ὑπέσχε διὰ σέ, καὶ ἀναλόγισαι τῷ νοῦ σου νοερῶς, πῶσῳ μέτρῳ τὰ σὰ πάθη τῶν Δεσποτικῶν ἀπολιμπάνεται· ἐννοήθητι μὴ τῶν παθημάτων μόνον τὴν διαφορὰν, ὡς τὸ πολλοστὸν μέρος τῶν ἐκείνου παρατιθέμενα δεικνύται τὰ σὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπον μνήσθητι τοῦ πάσχοντος, ὅτι ὁ μὲν Θεὸς καὶ Δεσπότης, καὶ οὐδ' ὅσον ὀλίγον οὐδ' ἐπ' ἐννοίαις ἢ γλώσσει κόποτε ἁμαρτῶν, σὺ δὲ καὶ ἄνθρωπος καὶ δοῦλος καὶ ἐνοχος μυρίοις καθ' ἐκάστην ὑποπίπτων πλημμελήμασι, καὶ οὕτω δὴ ταῖς τοιαύταις τῶν λογισμῶν ἐννοίαις ὡς ὕδασιν ἑαυτοῦ κατεπέδων καὶ ἄρδων τὴν ψυχὴν, τὸ φλεγμαῖνον τῆς λύπης κατασθέσαι καὶ τῆς ὀργῆς.

163 *Ἐρως, μέθη, ζῆλος τε καὶ δαίμων ἴσα.*

Τέσσαρα ταῦτα, κεφαλαιωδῶς φάναι, παραφροσύνης καὶ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκστάσεως τοῦ νοῦ γνωριστέον καὶ παρατροπῆς ποιητικὰ, Ἐρως σωματῶν ἀκόλαστος καὶ ἀκρατής καὶ μανιώδης, μέθη καὶ οἶ-

νοηλυγία, πρὸς δὲ καὶ ζῆλος φονώδης, ὅς ἐστιν ὀργῆς
ἐξαψίς καὶ λύσσα· ὡς πόρρω μὲν τοῦ ἀγαθοῦ ἀπο-
δοικιζόμενα, δαίμονα δὲ τούτων ἕκαστον ἀνάπτῃν
καὶ ἐπισπουδαστὴν κεκληρωμένον, οἷς ἂν ἐπισφρα-
γίσαιεν ἀφανῶς ἐπιτιθέμενον, τὴν φρόνησιν τούτοις
ἐπικλύζει, καὶ τὸν ὄρθον λόγον παραιρεῖται. Τίς οὖν
ἢ τούτων ἱασις καὶ θεραπεία; Τῆξις σώματος δι'
ἄκρας νηστείας τε καὶ ἀγρυπνίας, προσευχῆ διηνεκῆς
καὶ ἀνατεταμένη πρὸς τὸν Κύριον, δάκρυον ἐξ ἱερᾶς
καὶ εἰλικρινοῦς κατανούξεως καὶ μετανολας ἀποστά-
ζον τῶν ὀφθαλμῶν· ταῦτά ἐστι τῶν ἐμῶν νόσων
φάρμακα σωτήρια καὶ τῶν τῆς καρδίας ἀβήρωσιων
ἀλεξητήρια.

169 Ὁρκον δὲ φεῦγε πάντα (8-9).

Καθόλου τὸν ὄρκον ἀπόμωστον καὶ ἀποτρόπαιον τὰ
τε ἱερὰ Εὐαγγέλια καὶ ὁ εὐαγγελικώτατος οὗτος
θεολόγος ἀποφαίνεται, πάντα φεύγειν ὄρκον παρεγ-
γυῶν, ὡς ἐπιτοκίας ὑπάρχοντα πατέρα· τίς γὰρ
ὄρκον καθάπαξ ἀπεχόμενος ἐπιώρησε πώποτε; (1)
δὲ ὀμνύων ἢ ἐξ ἀγνοίας, ἢ ἐκ τινος ἀκουσίου βίας, ἢ
καταφρονήσεως καὶ Θεοῦ ἀφοβίας παρακινούμενος,
εἰς ἐπιτοκίαν ἐπίπαν ὑποφέρεται, καὶ οὕτως ὁ ὄρκος
ἐπιτοκίας γίνεται πατήρ. Ὁ μὲν οὖν παλαιὸς νόμος
ἀτελεστέρως προσδιαλεγόμενος ἐν θεοῖς καὶ δαίμοσιν,
οἷς ἐλάτρευον, ὀμνύειν εἰσισμένοις, ὡσπερ τὰς ζωου-
σίας εἰς αὐτὸν μεθιστᾶ τὰς εἰδωλολατρίας ἐπικό-
πτων, οὕτω καὶ τοὺς ὄρκους, ἐπειδὴ καθάπαξ ἀνελεῖν
ὅσα εἶχε καιρὸν, μετὰ γιν εἰς τὸν Θεὸν, εἰς εὐορκίαν
τὸν ὄρκον περιστάσιν· εὐκαίρως δὲ ἡ χάρις Ἰησοῦ
Χριστοῦ, ὡς ὁ ἥλιος ἐξανατέλλουσα, καὶ τῷ ὑπερ-
βάλλοντι τῆς ἀληθείας φέγγει τὸν λύχνον τοῦ νόμου
καταργοῦσα ἐν τε τοῖς θεαρχικοῖς Εὐαγγελίοις, ἐν
τε τοῖς εὐαγγελικοῖς ἱερῶφάνταις, ὡσπερ καθόλου
ζωοθυσίαν πᾶσαν, οὕτω καὶ πάντα ὄρκον φεύγειν
καθάπαξ παραγγέλλει. Πῶς οὖν, φησὶ, πείσομεν
τοὺς περὶ ὧν λαλοῦμεν ἀμφιβάλλοντας; Λόγῳ μὲν
ἄλλω δει διαβεβαιούμενοι, καὶ τῷ τρόπῳ δὲ τῆς κατ'
ἀρετὴν βιώσεως καὶ ἀληθευτικῆς ἐξέως πιστουμένῳ
τοῦ λόγου τὴν ἀκρίθειαν, ἐτοιμῶς ἐνάξομεν εἰς συγ-
κατάθεσιν. Τίς γὰρ λόγον παρ' ἀνδρὸς ἀκούων, ἀλή-
θειαν ἀεὶ ποιοῦντος καὶ λαλοῦντος, ἀντιλέγειν ἢ
ἀπιστεῖν ἔχει; Καὶ γὰρ ᾧ φιλοψευδῆς ὁ τρόπος καὶ
φιλαμαρτημῶν ὄλος ὁ βίος χρηματίζει, τούτῳ οὐδ'
ὀμνύοντι ῥᾶον ἂν τις ἐμπιστεῦσαι· οὗτος καὶ ἀρνη-
τῆς ἐστὶ καὶ ἐμπαίκτης Θεοῦ καὶ καταφρονητῆς, καὶ
τῆς ἀρνήσεως ἔλεγχος ἢ ψευδορκία. Εἰς τί γὰρ σοὶ
ὀμνύει τὸν Θεὸν καὶ τὸ φοβερὸν ὄνομα καὶ οὐρανίους
ἔκασι νόσις φρικωδέστατόν τε καὶ σεβασμιώτατον
ἐπὶ ματαίοις παρειλῆφθαι; Εἰ δὴ καὶ περὶ τῶν εἰς
σωτηρίαν ἀναγκαίων σοὶ ὁ λόγος εἴη, ὁ τρόπος ἐν
μέσῳ παραλαμβανόμενος ἀποχρήσει τῷ ἀσεβεῖ πρὸς
πίστιν. Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ
πάλιν, Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐ ψεύδομαι,
ὁ τῆς ἀληθείας Ἀπόστολός φησιν· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ
τὸν λόγον αὐτοῦ πιστοποιούμενος, πάντα δημῶδη
ὄρκον ἀποτρέπεται.

173 Τί χρηστέητος δόγμα συντομώτατον;

Οἱ μὲν περὶ φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης λόγοι τοῖς

(8-9) Ὁρκον δὲ φεῦγε est hemistichium Menandri. Sentent. si gul.

violentia, præterea invidia mortem meditans quæ
est iræ incentivum et rabies; longe a bono remo-
vent, horum unumquodque dæmonem impellen-
tem et studiosum sortitum est clam agredientem
eos qui se his obsignari sinunt, quibus intelligentia
obnubilatur et recta ratio tollitur. Quæ ergo horum
medicina et cura? mortificatio corporis per jeju-
nium et vigiliis, precatio assidua et ad Dominum
prolixè supplex, lacrymæ e sancta et sincera com-
punctione et pœnitentia ab oculis stillantes: hæc
sunt morborum meorum remedia salutaria et cor-
dis infirmitatum medela.

169 Omne jusjurandum fuge.

Profecto jusjurandum fugiendum et detestandum
tum sacra Evangelia, tum Evangelio valde consen-
tens ille Theologus revelat, suadens ut jusjuran-
dum omne tanquam perjuriū patrem vitemus; quis
enim a jurejurando semel abstinens pejeravit un-
quam? Sed qui jurat sive incitiam, sive violentia
quadam invita, sive contemptu sive timoris Dei
defectu motus, in perjuriū plerumque inducitur, et
sic jusjurandum perjuriū fit pater. Igitur lex vetus
imperfectis proposita, qui per deos et dæmones
quos adorabant jurare consueverant, mactationi-
bus animalium contra legem assimilat eos, idolo-
latrarium reprimens; sic et juramenta, dum penitus
auferre non opportunum habuit, referens ad Deum,
ad religiosum jusjurandum restituit. Opportune
autem gratia Jesu Christi sicut sol oriens et vivi-
diori veritatis luce legis lucernam exsuperans, tum
in divinis Evangeliiis, tum in evangelicis doctori-
bus, sicut omnem animalium prorsus victimam,
sic et omne juramentum una lege explodere præ-
scribit. Quomodo ergo, inquit, fidem inter illos cum
quibus loquimur obtinebimus? Patet quidem quod
verbo vero stabiles et vivendi ratione secundum
virtutem et veracem morem fidem faciente, ser-
monis accurationi apte assequemur assensum.
Quis enim sermonem viri audiens semper verita-
tem facientis et dicentis, obsistendum aut dubi-
tandum habuerit? sit cui mos mendacium fovens
et peccatis tota vita indulgens, isti vel juranti non
facile confideret quisvis: ecce negans et irridens
Deum et contemptor, et negationem testatur fal-
sum juramentum. Ad quid enim tibi Deum jurare
et tremendum nomen, cœlestibus omnibus intelli-
gentiis metuendum et reverendum, in vanum assu-
mere? Si de necessariis ad salutem tibi sermo est,
modus in medio propositus impio ad fidem suffi-
ciet. Novi et persuasum habeo in Christo Jesu; et
rursum, Veritatem dico in Christo Jesu, non mentior,
dicit veritatis Apostolus (1 Tim. II, 7); hoc modo
sermonem suum fide dignum reddens, omne com-
mune juramentum avertit.

175 Ecquod benignitate præceptum brevius?

Sermones de charitate et dilectione quos sancti

theologi partim habuerunt, multi sunt, et supra numerum : universe vero et summam de bonitate intelligendum, hæc est sententia abbreviata. Talis, inquit, sis amicis tuis et vicinis, quales eos vis esse tibi; simile illud evangelico præcepto pronuntiavit dicenti : *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos similiter facite illis* (Matth. vii, 12); consequenter et illud in Dominico præcepto statuitur, scilicet, omnia quæcunque nolitis a proximo fieri vobis, nec vos facite illis. Adhuc et post hoc bonitatis sententia magis abbreviata sunt passionibus Christi quæ propter nos adhuc impios perpressus est, et quæcunque opprobria et vulnera in cruce tulit; quæ qui in memoria habet semper et ante oculos sibi proponit; mitis effectus et mala tolerare paratus ad charitatem erga proximum et dilectionem similiter excitatur.

177 *Fideli amico nihil par esse existima.*

Venalis est amicus mensæ et gaudii, iste infidus. Jam deficiente convivii jucunditate et voluptatis delectantibus et ipse deficit. Est amicus quem egestas attrahit et ad juxta sedendum allicit, infidus et iste, egestate enim abeunte et ipse confestim abiit. His prætermisissis, est amicus propter virtutem et Dei verbum obvians, iste fidus quem non mensa aut conviviorum illecebra ostendit (hoc scyphus), qui non egestatis causa assidens et parasitans, quæcunque ad gratiam et auris lenocinium vanum cum iis qui ipsum diligunt, conversatur; sed quæcunque utilia sunt, quæcunque decent et coram Deo expediunt consulit. Hic amicus fidus quem tempestas et tentatio aut propter pietatem persecutio ostendit. Huic nihil est æquiparandum super terram, nihil honorabilius inter honorabilia, nihil inter amabilia amabilius digne testante verbo sancto. Inimicitia igitur sæpe ex diversis casibus supervenientis, regulas dignum est amicitia nosse, et ponderé et tempore opportuno discordias discernere, amicitia autem limites minime cognoscere oportet. Ipsa est enim in Christi dilectione quæ nunquam excidit.

181 *Cætera videns oculus se non videt.*

Oculus corporis seipsum naturaliter videre nequit, quæ vero extra ipsum et circa ipsum sunt, quotquot coram eo adsunt, efficacia visus comprehendit. Si quæ autem grama aut albugo prodant et sanitati noceat, nec alia videre valet sicut oportet. Eodem modo et hominis spiritus absque labore quæ subjacent videt veritatis contemplatione; proximi defectus et peccata aspicit aut investigat, nec sæpe juste, ipsum obnubilantibus cupiditatibus propriis; quæ vero propria sunt eo magis cognoscere non pervenit, quanto magis propriis cupiditatibus incrassatus obæcatur. Ideo ad omnia tibi qui talis es opus est consiliario qui utile doceat et in recordationem faciendorum inducat; nam quæ corpus creavit sapientia et providentia

(10) Cod. δυνάμη.

ιεροῖς θεολόγοις κατὰ μέρος ὑπαγορευόμενοι, πολλοὶ τε καθεστήκασι καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν ὀλοσχερῶς δὲ φάναι ἦτοι κεφαλαιωδῶς περὶ χρηστότητος διαλαθεῖν, τοῦτο ἔστι δόγμα συντομώτατον. Τοιοῦτος, ἔφη, γίνου τοῖς φίλοις σου καὶ γείτοσιν, οἷους αὐτοὺς θέλεις γίνεσθαι πρὸς σέ· ἴσον δὲ τοῦτο τῷ εὐαγγελικῷ παραγγέλματι καθέστηκε, *Πάντα, ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι*, κελεύοντι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. Ἀκολουθοῦν δὲ καὶ τοῦτο προσθεῖναι τῇ Δεσποτικῇ παραγγέλῃ, ὅτι Πάντα, ὅσα οὐ θέλετε παρὰ τῶν πέλας γίνεσθαι ὑμῖν, μηδὲ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. Ἐτι δὲ τούτου χρηστότητος δόγμα συντομώτερον αὐτὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη, ἃ ὑπὲρ ἡμῶν ἔτι θνῶτων ἀσεβῶν ἀνέτηλ, καὶ ὅσα ὀνειδίη καὶ τραύματα πρὸς τῷ σταυρῷ γενόμενος ὑπέσχετο, ὃ ἐπὶ μνήμης ἔχων ἀεὶ καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν λαμβάνων πραυόμενος καὶ ἀνεξικακῶν τῷ πλησίον πρὸς φιλανθρωπίαν ὁμοῦ καὶ φιλαδελφίαν συνωθεῖται.

177 Πιστοῦ φίλου νόμιζε μηδὲν ἀξίον.

Ἔστι φίλος τραπέζης ὄνιος καὶ ἡδονῆς, καὶ οὗτος ἀπιστος· ἐπιλειπούσης γὰρ τῆς τῶν συμποσίων χάριτος καὶ τέρψους ἡδυπαθοῦς, καὶ αὐτὸς ἀπίστη. Ἔστι φίλος τῆς χρείας αὐτὸν ἐξελομένης καὶ παρεδρεύειν προτροπούσης, ἀπιστος δὲ καὶ αὐτός· ἕμα γὰρ ἡ χρεία παρῆλθε καὶ αὐτὸς αὐτῇ παραυτίκα συναψέχετο. Ἔστι πρὸς τοῖς εἰρημέτοις φίλος δὲ ἀρετῆν καὶ Θεοῦ λόγον εὐρισκόμενος. Οὗτος πιστός, ὃν εὖ τράπεζα ἢ συμποσίω χάρις ἀναδεικνυσιν (τοῦτο γὰρ ὁ κρατήρ), ὃς οὐ χρείας εἵνεκα παρεδρεύων καὶ παρασιτῶν, ὅσα πρὸς χάριν καὶ ἀκοῆς τέρψιν ματαίαν τοῖς αὐτὸν φιλοῦσιν ἀποφθέγγεται, ἀλλ' ὅσα λυσιστελεῖ, ὅσα σύμφορα καὶ κατὰ Θεὸν ὠφελούντα συμβουλεύει· οὗτος φίλος πιστός, ὃν ζάλη καὶ πειρασμὸς ἢ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀναδεικνύει διωγμὸς· τοῦ τοιοῦτου μηδὲν εἶναι ἀντάλλαγμα τῶν ἀπὸ γῆς, μηδὲν τῶν τιμῶν τιμιώτερον, μηδὲ τῶν ἐρασμῶν ἐρασμιώτερον ὃ ἱερὸς λόγος ἀξίως μαρτυρεῖ. Ἐχθρας μὲν οὖν πολλάκις ἐκ συμπτωμάτων ποικίλων παρεμπιπτούσης τῇ φιλίῃ, ἀξίον ὄρους εἰδέναί, καὶ μέτρω καὶ καιρῷ τῷ ἀξίῳ τὰς διαστάσεις κρίνειν· φιλίας δὲ ἀληθινῆς ὄρους ἤμιστα γινώσκειν χρῆ· ἢ αὐτῇ γὰρ ἔστι τῇ ἐν Χριστῷ ἀγάπῃ, ἣτις οὐδέποτε ἐκπίπτει.

181 Τάλλα βλέπων ὀφθαλμὸς αὐτὸν οὐ βλέπει.

Ὁ μὲν ὀφθαλμὸς τοῦ σώματος αὐτὸν μὲν κατὰ φύσιν ἀδυνάτως ἔχει καθορᾶν, τὰ ἔξω δὲ καὶ περὶ αὐτὸν, ὅσα κατευθὺ πρόκειται, τῇ ὀρατικῇ περιλαμβάνει δυνάμει (10) δηλαδὴ· ἐὰν δέ τις αὐτῷ λήμη ἢ ὀλῶσις ἐπιχυθῆ, καὶ πάθη, οὐδὲ τάλλα δυνατῶς ἔχει καταθεῖν ὡς χρῆ. Τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ ἀνθρώπου νοῦς ἀτελῶς καὶ φαύλως τὰ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας διακειμένου θεωρίαν, τὰ τῶν πλησίον μὲν ἐλαττώματα ἢ ἀμαρτήματα καταμανθάνει ἢ περιεργάζεται, καὶ οὐδὲ ταῦτα πολλάκις ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν ἐμφύτων ζυφούμενος παθῶν· τὰ ἑαυτοῦ δὲ τοσοῦτον ἀγνοεῖ, ὅσην καὶ μᾶλλον τοῖς οικείοις πάθει παχυνόμενος ἀμβλυωπεῖ· δι' ὃ δὴ καὶ συμβούλου πρὸς ἀπαντα χρεῶν εἶναι τῷ τοιοῦτῳ, τὸ συνοῖσον ὑποτιθεμένου, καὶ εἰς ὑπόμνησιν τῶν πρακτέων ἐπανάγοντος. Καὶ

γὰρ καὶ ἡ περὶ τὸ σῶμα δημιουργὸς σοφία καὶ προμήθεια τῇ χειρὶ χεῖρα, καὶ τῷ ποδὶ πόδα, καὶ ὀφθαλμὸν τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ τὰλλα ὁμοίως, δύο δύο, ἐν κατέναντι τοῦ ἐνός, κατὰ τὸ λόγιον (11), εἰς βοήθειαν δέδωκε καὶ συνεργίαν.

185 *Ei τοῖς καλοῖς ἐποιο νοουθετούμενος,*

186 *Οὐκ ἐντραπήσῃ τοῖς κακοῖς γελώμενος.*

Πάνυ καλὴν καὶ ὠφελιμωτάτην καὶ ταύτην ὁ θεόσοφος εἰσηγείται συμβουλίαν, *Εἰπερ, λέγων, ὦ βέλτεστε, τοῖς καλοῖς τε κάγαθοῖς διδασκάλους νοουθετοῦσι τὸ οὖς ὑποσχῶν ἀκολουθήσεις, οὐκ ἂν τοῦ προσήκοντος ἀποσφραεῖς, καὶ τοῦ ὀρθοῦ παραβῆυεῖς λόγου, ὑπὸ τῶν κακῶν μετὰ ταῦτα γελώμενος διατραπήσῃς. Τί οὖν, φαίης ἂν ἴσως, ὦ διδάσκαλε, διαπραξαίμην, ὡς ἂν μὴ ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ μηδὲν ὧν ἐρηκας; Ὅταν ποτ' αἰσχρὸν ἐννοῆς, καὶ τι τῶν ἀπειρημένων τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος διαπράξασθαι λογιζῇ, μὴ εἴπῃς· Νῦν ἔστι, καὶ τίς με ὀρᾷ; ἐπ' ἐρηκίας καὶ καταμόνας ἐγὼ, καὶ ὁ ἐλέγχων οὐ πάρεστι (12)· μὴ οὕτω διανοηθεῖς, τῆς ἀτόπου πράξεως ἐπιτολήσῃς· πολλοὺς δὲ σοὶ παρεστῶτας. Καὶ γὰρ παρεστᾶσιν ἄγγελοι τε πάντες καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης τῶν ἄγγέλων καὶ οὕτως ὑπολογισάμενος τῷ νῷ μετὰ πίστεως, καὶ σεαυτὸν ἐντραπείς, τοῦ ἐγχειρήματος ἀνακοπήσῃ, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς εὐεργετηθεὶς εὐχαριστήσεις.*

189 *Ἄει προτίμα τοὺς καλοὺς τῶν μὴ καλῶν.*

Ἄει ὁ βίος καλοὺς ἔχει καὶ κακοὺς, ἀει σπουδαίους καὶ καταφρονητάς, πιστοὺς θεῷ καὶ ἀπίστους, δικαίους καὶ ἀδίκους, ἀληθινούς τε καὶ ψευδεῖς. Σὺ οὖν κατὰ τὴν γενεάν σου τοὺς ἐκλεκτοὺς προτίμα τῶν σπρεβλῶν, τοὺς εὐσεβεῖς τῶν ἀσεδῶν καὶ τοὺς ἀληθινούς τῶν ὑποκριτῶν· κακοῖς δὲ ὁμιλῶν καὶ συμποσιαζόμενος καὶ συναναστρεφόμενος, ὡς ὁ ἀπτόμενος πίστεως μαλυνθήσεται, καὶ ὁ κοινωνῶν ὑπερηφάνῳ ὁμοιωθήσεται αὐτῷ, κατὰ τὴν Γραφήν, οὕτω καὶ σὺ τοῖς κακοῖς κολλώμενος, κακὸς ἔσῃ. Ἄλλ' ἔρεῖς τυχὸν *Εὐεργέτης οὗτός ἐστιν ἐμὸς, καὶ εὖ μοι πεποίηκε πολλάκις, καὶ πῶς τούτου τὴν κοινωνίαν ἀποσείσομαι;* Ἄκουε δὲ θείου λόγου βροντηῆς.

Κακοῦ παρ' ἀνδρὸς μὴποτε χρηστὸν πάθῃς.

Παρ' ἀνδρὸς εἰς θεὸν ἐμπαρονοῦντος μηδὲν ἀγαθὸν ἐπιθυμῆσθαι παθεῖν, παρ' ἀνθρώπου ψευδομένου θεὸν, καὶ ὑποκρίσει μόνῃ, καὶ οὐκ ἀληθεῖς σεβομένου, μὴ ἐπιποθήσῃς δωρεᾶς· τοῦ γλώσση μόνῃ καὶ χεῖλεσιν εὐλογοῦντος τὸν θεὸν μὴ ζητήσῃς εὐλογίας. Καὶ γὰρ οὐ λυσιτελήσουσί σοι· οὗτε ζητεῖ συγγνώμην αὐτῷ βίβασθαι ἐφ' οἷς παρανομεῖ· ἐπαινεῖσθαι ζητεῖ ἐν καιρῇ ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἑαυτὸν τε προηγούμενος καὶ πλείους ἄλλους ἀδικῶν, ἐνευλογεῖσθαι καὶ συνηγορεῖσθαι τῆς τῆς ἀδικίας αὐτοῦ ἔργου τοὺς αὐτῷ προσιόντας καὶ ὑπ' αὐτοῦ δῆθεν εὐεργετουμένους καὶ ξενίζομένους τὰ βέοντα καὶ ἀπολλύμενα, ὡς ἀπαραίτητον πράττεται καὶ ἀναγκαίαν ὀφειλὴν· συγγνώμην αἰτεῖ πολλῶν καὶ βαρυταλάντων χρεῶν· εὐτελεστάτων δόσεων καὶ ἐλαχίστων καὶ μικρῶν τὴν ἀπειρον τοῦ Θεοῦ χρηστότητα καὶ τὴν ἀκατάληπτον θεκασιόνην ἐκπεράζων, καὶ τοῖς ματαίοις ὁ μάταιος

(11) Nescio an intelligat illud Epicharmi (v. Platon *Actioch.* p. 366), ἃ δὲ χεῖρ τῶν χεῖρα νίξει (s. κνίξει) aut illam seuentiam, χεῖρ χεῖρα νίπτει

manum manum et pēdi pedem et oculum oculo et alia similiter duo et duo, unum ex adverso alterius secundum scripturam in adiutorium et cooperationem dedit.

185 *Si bonos sequaris admonitus,*

186 *Pudori tibi non erit a malis irrideri.*

Valde bonum et utilissimum et istud commendat divine sapiens consilium, inquires : O optime, si bonis et rectis magistris docentibus aurem admoventes obtemperaveris, nunquam ab officio declinans et a recta via efrans, præterea a multis irrisus deviabis. Quid ergo, similiter dices, o magister, faciamne quid mihi accidat de his quæ dixisti? Quando forsitan turpe quid cogitas et vitiorum a lege spiritus aliquid committere meditaris, ne dicas, Nox est, et quis me videt? In deserto et sine arbitris sedeo et exprobrator abest. Ne sic reputans insipiens quoddam audeas; sunt enim multi assistentes, circumstant angeli omnes et ipse Rex angelorum, et sic cum fide confrens in animo et teipsum a propositis avocans cohibebis: deinde quasi beneficiis fruens gratias ages.

189 *Bonos semper præpone non bonis.*

Semper habet vita bonos et malos, semper diligentes et contemptores, Deo fideles et infideles, justos et injustos, veraces et mendaces. Tu ergo secundum conditionem tuam præ perversis honora electos, pios præ impiis et veridicos præ hypocritis; inter malos consortium et convivium et familiaritatem habens, sicut tangens picem inquinabitur, et communicans superbo similis ipsi juxta Scripturam fiet, et tu malis agglutinatus malus eris. Sed forte dices : Benefactor iste meus est et sæpe bene mihi fecit et quomodo ipsius societatem rejiciam? Audi divini verbi tonitru : « Malo a viro ne unquam beneficium accipias. » A viro qui præ ebrietate in Deum assurgit ne beneficium desideres accipere, ab homine in Deum mentienti et sola hypocrisi non veritate Deum reverenti ne cupias donum, ab illo qui lingua tantum et labiis benedicit Deum, ne quæras benedictiones; non enim expediet tibi quia veniam quærit dari propter illa per quæ peccat. Laudari quærit in desiderii animæ suæ, sibi primum et multis aliis injuste nocens, ex injustitiæ suæ operibus sibi exigit benedictionem tribui et protectionem a circumstantibus et ab his quibus palam beneficia contulit et hospitaliter egit de fluxis et pereuntibus negotiis, et exigit tanquam debitum necessarium et nullo modo dimittendum. Veniam petit multorum et gravium debitorum, vilissimis donis et minimis et parvis inmensam Dei bonitatem et incomprehensibilem justitiam tentans, et vanis vanus cælorum regnum emere arbitrans, et nihil illorum quæ requiruntur offerens, et

δάκτυλός τε δάκτυλον, Menandri *Sent. sing.* 543.

(12) Cod. παρέστα.

nullo modo digna opera coram Deo jactat, tamen et his benevolum eum, qui dat omnia, lucrari contendens, Deum non oblectat, sed e contra alius peccatum suum commune reddit.

195 *Ego lucri aliquid ab adversario colligo.*

Est et apud hostes gratia, ait proverbium. Huic theologia simile dicit: Ego et ab hoste utilitatem percipio et lucrum vobis communico. Quid lucrum? Redargutiones eorum qui me oderunt et convicia observans et ipsorum objurgationes vitans ipse accuratius vitam dispono meam et vobis illud suadeo: Ut securius vivatis, et ne contemnatis vel levissimam a bono declinationem, non tantum propter mandatum, sed et propter maledicorum audaciam, cavendum nobis est omni diligentia. Remedium est injuria hostium, remedium affectus pravos cordis detergens, amarum quidem sicut et corporum purgativa: itaque illud veritus prohibeo ne in multis delinquam, et iterum voluptatem tanquam causam et adductricem objurgationis amaræ redarguo et rejicio.

ἴδονην ὡς αἰτίαν μοι καὶ πρόξενον τῆς τῶν ὀνειδισμῶν πικρίας γινομένην ἐπιμέμφομαι καὶ ἀποσειμαί.

197 *Bonos remunera, malos despice.*

Simile puto tetrastichum istud apostolico mandato: *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes* (Rom. xii, 18): cum bonis ergo, mansuetis et benevolis erga nos convenienter vicem referre justum est, sive per verba, sive per dona, sive per rectam conscientiam, aliter dignam reddere gratiam oportet; malos vero et perverse agentes et calumniantes nos despiciere, nihili facere, id est negligere oportet; sed etiam ipsis gratiam tribuere, eo quod nihil mali ab ipsis patiamur, licet affligere meditati sint; idecirco pacificum et placidum esse cum ipsis oportet; inde sequetur diuturnitate temporis et longanimitate quod eos suadeas qui boni fiant tua probitate victi; nemini enim malum pro malo reddens, bonitatem et mansuetudinem tanquam optimum illis impertiens donum, sic paululum meliorabis, et malos et molestos bonos tibi et probos perficies.

201 *Benignus esto omnibus, si potes.*

Si tanta tibi gratia ab Altissimo tributa est et vis, qui Deum imiteris quem omnibus celebramus optimum, et ipse has omnibus bonus et utilis: quid enim sane imitatione Dei melius? Sed homo cum sis, quomodo poteris bonitati ipsi similis fieri et ad omnem pariter carnem misericordiam extendere et bonitatem? Simplici corde misericordiam et amorem habere et de salute omnium hominum studium sentire per Christi dilectionem erga nos possumus; sed benefacere omnibus hominibus homini impossibile omnino est; ideo dicit omnibus fieri utiles animo volenti homines diligentes; et praesertim proximis nostris, corde bono et sermonibus et operibus be-

την τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐξαγοράζεσθαι οὐδένομος, καὶ μηδὲν ὧν ἐκεῖνος ζητεῖ παρεχόμενος, καὶ τὰ εὐδενὸς βξία παρ' αὐτῷ πλειστηριάζεται, καὶ τούτοις τὸν διδόντα τὰ πάντα καταπραγματευόμενος θεὸν οὐκ ἀρκεῖται, ἀλλὰ καὶ ἄλλους κοινωνοὺς τῆς αὐτοῦ ἀμαρτίας συνεφέλκεται.

193 Ἐγὼ τι κέρδος ἐκλέγω καὶ δυσμενοῦς.

Ἔστι καὶ παρ' ἐχθρῶν χάρις, ἡ παροιμία φησὶν ὅμοιον ταύτῃ καὶ ἡ θεολογία λέγει, Ἐγὼ καὶ ἐκ τοῦ δυσμενοῦς ὠφέλειαν καρποῦμαι καὶ τὸ κέρδος κομποιοῦμαι πρὸς ὑμᾶς. Ὅποιον δὲ τοῦτ' ἐκέρδος; Τὰς γὰρ παρὰ τῶν ἐχθραίνοντων μοι λαβὰς καὶ μίμψεις ὑποπτέω, καὶ τὰς αὐτῶν ἐπιλήψεις ἀποφεύγω, αὐτὸς τε ἀκριβέστερον τὸν ἐμαυτοῦ διευθετῶ βίον καὶ ὑμῖν αὐτὸ τοῦτο παραινῶ, ἀσφαλεστέρως βιοῦν καὶ μὴ καταφρονεῖν μηδὲ τῆς ἐλαχίστης διαμαρτίας τοῦ καλοῦ, εἰ καὶ μὴ διὰ τὴν ἐντολήν τοσοῦτον, ἀλλὰ γε διὰ τὴν τῶν βασκανῶν λουδορίαν πάσῃ τηρητέον ἑαυτοὺς φυλακῆ. Φάρμακόν ἐστιν ὁ πρὸς τῶν ἐχθρῶν ὀνειδισμὸς, φάρμακον τῶν τῆς καρδίας παθῶν καθαρτήριο, πικρὸν δὲ ὄσως, ὡσπερ καὶ τὰ τῶν σωμάτων ρυπτικὰ· δι' ὃ καὶ δεδιώς τοῦτο συστέλλομαι τὰ πολλὰ παρανομεῖν, καὶ αὐτὸ πάλιν τὴν

197 Καλοὺς ἀμισθου, τοὺς κακοὺς περιφρονεῖ.

Ὅμοιον οἶμαι τοῦτο τὸ τετραστίχον τῷ ἀποστολικῷ ἐκείνῳ παραγγέλματι, *Εἰ δυνατὸν, τὸ ἐξ ὀμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες*. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς καλοὺς καὶ ἐπεικεῖς καὶ εὖνοος ἡμῖν προσηκόντως ποιεῖσθαι δίκαιον τὰς ἀμοιβὰς, εἴτε διὰ λόγων, εἴτε διὰ δῶρων, εἴτουν ἄλλως δι' ἀγαθῆς συνειδήσεως τὴν ἀξίαν ἀποτινύναμι χάριν χρεῶν· τοὺς κακοὺς δὲ καὶ πονηρευομένους καὶ βασκαίνοντας ἡμῖν περιφρονεῖν καὶ ἐξουδενοῦν, ὃ ἐστὶν ὑπερορῆν, χρῆ· ἀλλὰ καὶ τούτοις χάριν εἰδέναι τῷ μηδὲν παθεῖν παρ' αὐτῶν κακῶν, εἰ καὶ ἔδοξαν λυπεῖν· δι' ὃ καὶ εἰρηνικῶς καὶ ἀμάχως θέον διακείσθαι πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἂν τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ τῇ μακροθυμίᾳ καίσης καὶ αὐτοὺς γενέσθαι χρηστοὺς, τῆς σῆς ἡττημένου καλοκάγαθίας. Μηδενὶ γὰρ κακῶν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδούς, χρηστότητα δὲ καὶ ἐπεικείαν ὡς καλλίστην αὐτοῖς ἐπιθραβεύων δωρεάν, οὕτω κατὰ μικρὸν ἀγαθουεῖς, καὶ τοὺς κακοὺς καὶ πονηροὺς καλοὺς σκευάσῃ καὶ χρηστοὺς ἀποτελέσεις.

201 Πᾶσι μὲν ἴσθι χρηστός, εἰ τοῦτο σθένος.

Εἰ μὲν τοσαύτη σοι χάρις ἀνωθεν ἐπιθραβεύθη καὶ ἰσχύς, ὡστε θεὸν μιμεῖσθαι τὴν τοῖς σύμπασιν ἀνυμνούμενον χρηστὸν, καὶ αὐτὸς γίνου πρὸς πάντας ἀγαθὸς καὶ χρηστός· τί γὰρ τῆς ὄντως θεομιμησίας ἀγαθώτερον ἂν εἴη; Ἄλλ' ἀνθρώπων ὄντα πῶς οἶόν τε τῇ αὐταγαθότητι ἐξομοιοῦσθαι, καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπ' ἴσης σάρκα τὸν ἔλεον ἐπιχορηγεῖν καὶ τὴν χρηστότητα; Τὸ μὲν οὖν ἀπλῶς ἐλεεῖν, καὶ φιλεῖν, καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀγαπᾶν τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς δυνάμεθα φιλανθρωπίας· τῆ εὐεργετεῖν μὲν πάντας ἀνθρώπους ἀνθρώπων παντάπασιν ἀμήχανον, δι' ὃ λέγει πᾶσι μὲν γίνεσθαι χρηστοὺς τῇ διαθέσει φιλανθρωπευομένους τῆς ψυχῆς,

μάλιστα δὲ τοῖς ἐγγίζουσιν ἡμῖν, ὡς καὶ προβέσει καρδίας καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν εὐεργετῆν πολλὰς δυναμένους ὁ ἱερὸς λόγος παραινεί· ἐγγίστα δὲ τοῖς τὸν τρόπον τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, ἢ τὸ κατὰ φύσιν γένος, ἢ καὶ τὸν τόπον γειτνιώντας τῆς οἰκῆσεως διαγορεύει. Πρὸς τοὺς τοιούτους οὖν τὴν χρηστότητα χρῆσαι μᾶλλον ἐπιδείκνυσθαι. Τίνος ἕνεκεν; Καὶ πῶς γὰρ ἂν πιστευθεῖς τοῖς ξένοις, φησὶ, καὶ ἀλλοτριῶς πρὸς σὲ διακειμένοις ἀγαθὸς εἶναι ἢ φιλόανθρωπος, τοῖς οἰκειοῖς ἀδίκως δεικνύμενος; Ἐκείνοις μὲν γὰρ ξένοις οὐκ ἴσως οὐδ' ὀφείλειν ἐρεῖς καλὰς εἶναι, τοῖς ἐγγίζουσι δὲ καθ' ὅποιον οὖν τῶν εἰρημίων τρόπον πάντως ὀφείλεις εἶναι περιδέξιος. Εἴπερ οὖν τοῦτοις οὐ δίκαιος καταλαμβάνη, τοῖς ἀλλοτριῶς καὶ μακρὰν πόσον;

205 *Τί πάντα τὸν δύστηνον αἰτιώμεθα*

206 *Ἐχθρόν;*

Ὅτι οὐ χρὴ πάντα τρόπον τὸν δυσώνυμον αἰτιᾶσθαι Σατανάν, ὡς τῆς ἐν ἡμῖν ἀμαρτίας τὸ ὄλον αὐτὸν αἴτιον ὑπάρχοντα· τοῦτω γὰρ τῷ τρόπῳ ὡς ἀναιτίως ἑαυτοῦς ὑπολογιζόμενοι ἀκρατῶς τε καὶ ἀχαλίνως τῷ φιληθῶνός βιωῖν, τὴν ἐξουσίαν ἐπιέντες, πρὸς πᾶσαν ὑποχαυνούμεθα παρανομίαν. Τί οὖν ποιητέον ἡμῖν ἢ πῶς ὑποληπτέον; Μέμφεσθαι μὲν ἢ τὸ πᾶν ἢ τὸ πλέον καὶ κατακρίνειν προσῆκεν ἑαυτὸν, ὡς ἰδίᾳ ψυχῆς προαιρέσει, ἀλλ' οὐδεμιᾶ τινι ἐξωθεν βίᾳ πρὸς τὴν κακίαν συνωθούμεθα, καὶ οὕτω πάντῃ ἑαυτοῦς ταπεινούμεντες καὶ ἐξουθενούμεντες σφόδρα, ἑλεούμεθα· τὸ πλέον δὲ ἑαυτοῦς, ἀλλ' οὐ τὸ ὄλον αἰτιώμενοι, καὶ οὕτως ἤτετον μὲν ταπεινούμεθα, συγγνώμης δ' οὖν ὄρων καὶ ἁλλοῦ ἀξιούμεθα. Εἰδέναι δὲ ἀξιόν, ὡς τὸ πῦρ μὲν τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας παρ' ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως, ἀπερ ἐν τῷ αὐτοκράτορι κείται λογισμῶ, πρὸς ὃ βούλεται ἀρετὴν τέ φημι καὶ κακίαν, οὐκίσειν τε καὶ διειθύνειν, καὶ ὑπανιέντων μὲν θαλλήματι καὶ ἐπιέντων ὑφάπτεσθαι τὸ πῦρ, ὃ Ἐχθρὸς ἐμφυσᾷ παρῶν, καὶ εἰς μεγάλην τοῦτο πολλακίς ἀναβρίσκει φλόγα· ἐπεχόντων δὲ φιλοσοφία καὶ φιλοπονία, καὶ τῇ προσφυσῇ τῶν δακρύων κατασθενύντων ἐπιβροῆ, καὶ γε τοῦτο μαραινόντων ταῖς πρὸς τὸ οὐράνιον πῦρ τοῦ νοῦ ἀναγωγίαις, αὐτὸς τε ὁ ἔξανέκτων ἀπόλλυται Δυσμενῆς, καὶ ἡμεῖς ἐλευθερούμεθα.

209 *Μὴ σφόδρ' ἐπεσθαι παιγνίοις ἐνυπνίων.*

Πολλὴ καὶ ἀμύθητος ἡ τῶν ἐνυπνίων καθέστηκε διαφορά. Ἔστι μὲν ἐνυπνιον διὰ Πνεύματος ἀληθείας ἐνεργούμενον, οὐκ ἐν προφήταις καὶ ἀγίοις μόνον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἐν βασιλεῦσι καὶ ἀρχουσι γῆς, ὄρασιν τινα δι' αἰνίγματος ὑποτυποῦν, καὶ συνεισκεισμένως τὸ μέλλον τῷ ὄρωντι προδηλοῦν· τοῦτο δὲ οὐ πολὺ οὐδὲ πολλακίς οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις συμβαίνει καθορᾶται. Ἔστι δὲ ἐνυπνια, μᾶλλον δὲ βυθὸς ἐνυπνίων ἀρρήτος, ἀπειρος, ἀδιεξίτητος, ὅναρ τοῖς ἀνθρώποις ὑπνοῦσιν ὑποπίπτων, ὃν ματαιότητα ματαιότητων κυρίως ἂν τις ὀνομάσαι· πάντα μὲν γὰρ τῷ ὄντι ματαιότης ὑπάρχει τὰ ἀνθρώπινα· τὰ δὲ τούτων ὄνειρατα ἢ ἀπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς λαμβάνοντα τὴν ἀφορμὴν, ἢ ἀπὸ τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τῆς τῶν αἰσθητῶν πεικί-

nefacere sæpe valentes, nos sanctum verbum hortatur; proximos vere et qui moribus vitæ secundum Deum, et qui natura et familia, et qui domo vicini sunt habitationis, supputat. Erga huiusmodi proximos magis bonitatem ostendere oportet, cur? Et quomodo fidem obtinebis ab aliis, inquit, et longe a te viventibus, quod bonus sis, aut charitatem habeas erga homines, qui proximis injustus appareres? Istis quidem alienis nihil referre dices te esse bonum, erga proximos vero omni qua diximus, ratione omnino debes benevolens esse. Si igitur non justus apud ipsos inveniariis, alienis et his qui a longe sunt quomodo eris?

205 *Cur in omnibus miserum causemus*

206 *Inimicum?*

Quia non oportet omni modo sinistrum accusari Satanam quasi omnis peccati in nobis causa inveniat; hoc modo enim quasi innocuos nosmetipsos absolventes, in voluptatibus nec domitam nec refrenatam vitam degentes, nobis nimium indulgemus et secundum omnem præsumimus transgressionem. Quid ergo nobis faciendum, aut quomodo cogitandum? nostrum est nosmetipsos sive de toto sive de majori parte arguere et condemnare qui propria animi voluntate, sed nulla extranea violentia ad malum concitatur, et sic nosmetipsos humiles et contemptibiles agnoscimus omnique misericordia dignos reddimus. Qui vero majori parte, sed non totaliter nosmetipsos accusamus, sic minus humiliamur, veniam tamen et misericordiam pariter consequemur. Porro sciendum nobis est quomodo iræ ardor et concupiscentiæ in nobis naturaliter insitæ, ad ea quæ in intelligentia libera representantur prout virtutem eligit aut nequitiam, gubernandus est et dirigendus. De diligenti voluntate remittentibus et descendentibus astat inimicus ignem ardentem excitans, sæpeque in magnum incendium prorumpere facit; a resistantibus præ philosophia et diligentia, lacrymarum copiam adjungentibus et præ mentis ad ignem cœlestem elatione tabescentibus, ipse perit hostis qui incendere conabatur, et ipsi liberamur.

209 *Nec valde secteris ludibria somniorum.*

Multa et infinita somniorum species: est somnium quod operatus est veritatis Spiritus, non solum in prophetis et sanctis, sed etiam in regibus et principibus terræ, cum in ænigmate et confuse videnti futurum panditur; istud autem non multum nec sæpe nec in cuiusque, sed in favore dignorum contingit videri. Sunt somnia, vel potius somniorum fons est ineffabilis, immensus, incommensabilis, dormientibus visio hominibus advenit quam Domini more vanitatem vanitatum vocaret quivis. Cuncta enim vanitas reipsa humana sunt, sive ex alenda animæ parte occasionem accipientes, sive ex sensibili parte et sensibilibus varietate procedunt horum fictiones quas semper evigilans multifariam sensibilitate sibi ipsi effingi videt anima. Porro specie-

rum, quas intra se sibi informavit, reliquas in memoria turbatim et confuse secum in somnis reputans, et obscura somnia fingere illudatur et vagatur jactans vanitatum vanitatibus. De quibus ergo, vel de quotidianis operibus et laboribus et sollicitudinibus vestigia quædam per sensuum sedationem imaginandi et intelligendi vis in anima semper mobilis et tabulas efformans, multifariam in requie vane et futiliter somniat; similia, etiam hominum agendi rationibus et per vitam studiis angeli per ipsorum dies comitantes, boni aut mali, veritatis aut mendacii amantes, diversarum specierum et formarum repræsentant somnia, aliter aliis: aliter illis qui in cordibus sese verbo et instructione exercent effigies præbent; aliter istis qui in deserto asceticum et solitarium sequuntur morem. De rebus quibus incumbunt occasiones et sumunt, tentant et variis modis in corporis dormitione animam vagari faciunt: uno verbo, analogiam inspicimus earum quæ in omni loco ab hominibus frequentantur scientiarum et artium a sapientibus et insipientibus, dominatoribus et domitis, divitibus et pauperibus, dæmonium comitans, quod unusquisque ab infantia usque ad mortem sortitus est, nec per somnum illo modo relaxari, nec otio aut disciplinæ minorationi indulgere sinit intelligentem animam, sed tum illecebris naturalibus, ineptiis nitrificis et formis levioribus quam nives et elationibus vagari trahit; tum molestiis, terroribus,urbationibus nefandis, tremoribus et humiliationibus commovet et percellit. Idcirco ne nimis somniorum iugæ te terreat, commendat sublimis theologus, neque magnum quid malum bonumve revelantia metueret aut stupere, nec etiam extolli, vanaque spe in spiritu superbiere oportet. Insidiæ hæc multis sæpe ab hoste paratæ sunt.

ἀγαθὸν παραδηλοῦσι ποιεῖσθαι τε καὶ δειλίῃν, ἢ μετεωρίζεσθαι καὶ ματαλαίς ἐλπίσι φανακίζεσθαι τῆς φρένας: χρῆ· ἐνεδρον γὰρ ταῦτα πολλοῖς πολλὰκις ὑπὸ τοῦ Ἐχθροῦ παρεσκευάσθη.

213 *Præluceat spes laudabili omni exitui.*

Omnis actio et energia et omnis motus hominis sensum habentis finem proprium habet atque spem adjacentem ad quam tendens agens quivis agit. Sic de corporalibus et mundanis, sic et de spiritualibus considerandum et de intellectualibus. Si igitur in mundi et vitæ hujus operibus necesse sit spem et finem prævenire propositam operam, nullo magis sane de spiritualibus et rectis virtutis operibus spes præcedere debet et rerum finis operatorum prævideri ad quem agens tendit et dirigitur. Sic apostoli cursus metam prævidentes, nempe inter populos magnificare Christum currebant et dirigebantur; sic bravium aspicientes, testimonium de veritate Jesu, et pro ipsa moriendum, finem proponentes et victoriam referentes coronantur. Accedunt et ascetarum chori omnes, quotquot legitime Christum desideraverunt, per agendi rationem humiliorem, a cupiditatibus eximi cupientes et ad illum assequendum currentes, qui ad destinatum finem, sitim sperati contendebant. Si enim carna-

λίας, ἄπερ ἐργηγοῦσα δι' αἰσθήσεως πάσης ποικιλοτρόπως ἐφαντασιώθη. Ταῦτα δὴ τὰ τῶν ὕπαρ ἢ ψυχῆ ἐμφανισθέντων αὐτῇ ἐγκαταλείμματα τῶ μνημονικῶ συγχευμένων καὶ ἀσαφῶς ἀναπεμπάξουσα καθ' ὕπνου, καὶ ἀμαυροῦς ὄνειρους ἀναπλάττουσα, διαπαίζεται καὶ πλανᾶται, περιχαλίνουσα τὰς τῶν ματαιοτήτων ματαιότησιν. Ἡ οὖν ἐκ τούτων, ἢ καὶ ἐξ ἔργων ἡμερινῶν καὶ πόνων καὶ φροντίδων ἀπηχῆματά τινα τῇ τῶν αἰσθήσεων ἡρμύῃ ἢ φανταστικῇ καὶ λογικῇ τῆς ψυχῆς δύναμις, ἀεικίνητος οὖσα καὶ ὄνειρώσουσα, πολυτρόπως ἐν ὕπνοις ἀδολοσχεῖ καὶ ματαιάζει· ἀναλόγως δὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων πολιτείαις καὶ τοῖς κατὰ τὸν βίον ἐπιτηθεύμασι καὶ οἱ τῆ αὐτῶν ζωῆ παρεπόμενοι ἄγγελοι, ἀγαθοὶ ἢ πονηροὶ, φιλαλήθεις ἢ φιλοψευδεῖς, πολυειδῶς καὶ πολυμόρφως ἀνατυποῦσι τὰ ἐνύπνια, ἄλλως μὲν τοῖς κατὰ πόλεις περὶ λόγους τε καὶ μαθήματα ἐσπουδακῶσι τῆς φαντασίας σχηματίζοντες, ἄλλως δὲ τοῖς κατὰ τῆς ἐρήμους τὴν ἀσκητικὴν καὶ μοναυλίον μετερχομένοις τρόπον. Ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς σπουδαζομένων τῆς ἀφορμῆς εἰληφότες, ἐκπειράζουσι καὶ πολυποικίλως τρόποις διαπλανῶσιν ἐν τῇ τοῦ σώματος ἀναπαύσει τὴν ψυχὴν· καὶ συνδῶς φάναι, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν παντὶ τόπῳ ἐπιτηθευομένων ἀνθρώπων ἐπισημῶν καὶ τεχνῶν, ἐν τε σοφοῖς καὶ ἰδιώταις. ἔρχουσι καὶ ἀρχομένοις, πλουτοῖς καὶ πένησι, τὸ ἐκάστῳ νηπιθεῖν συγκεκληρωμένον ἄχρι τέλους δαιμόνιον παρεπόμενον, οὐδὲ καθ' ὕπνου ἀναπεπτωκέναι παντάπασιν βραχίωναις τε καὶ ἀνέσειν ἐκκελύσθαι διαφρήσι τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἡδύτησι φυσικαῖς καὶ βεμβασμοῖς ἀλλοκότοις καὶ ψυχροτέροις χύμας φάσμασι καὶ ὑψώμασι διαπλανᾶ, ποτὲ δὲ ἀηδίας καὶ φόβους καὶ ταραχαῖς ἀπεικταῖς καὶ τρόμοις καὶ ταπεινώμασι ἐξίστα καὶ καταπτοεῖ. Διὰ τοῦτο μὴ λίαν τοῖς τῶν ἐνυπνίων παιγνίοις θροεῖσθαι ὁ ὑψηλὸς θεολόγος παραγγέλλει, μῆτ' οὖν ὡς μέγα τι κακὸν ἢ

213 *Ἐλπίς προκείσθω δεξιῷ παντὸς τέλους.*

Πᾶσα πράξις καὶ ἐνέργεια, καὶ πᾶσα κίνησις ἀνθρώπου νοῦν ἔχοντος, σκοπὸν ἴδιον ἔχει καὶ ἐλπίδα προκειμένην, πρὸς τὴν ἀφορῶν ὁ ἐργαζόμενος ἐργάζεται· οὕτως ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς καὶ κοσμικοῖς, οὕτως ἐπὶ τοῖς πνευματικοῖς θεωρητέον καὶ τοῖς νοητοῖς καὶ λογικοῖς. Εἰ οὖν ἐπὶ τῶν κοσμικῶν ἔργων καὶ βιωτικῶν ἀνάγκη τὴν ἐλπίδα καὶ τὸν σκοπὸν προηγεῖσθαι τῆς τῶν προκειμένων ἐργασίας, πολλῶν δὴ πῶς μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ δεξιῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων ἢ ἐλπίς ὀφείλει προκείσθαι, καὶ ὁ τῶν πονουμένων σκοπὸς προθεωρεῖσθαι, πρὸς τὸν ἐν τῷ ἐργάτῳ ἀποσκοποῦντα κατευθύνεσθαι. Οὕτως ἀπὸ στοίχοι τοῦ κατ' αὐτοῦ δρόμου τὸ τέλος προορῶντες, τὸ ἐν τοῖς ἔθνεσι μεγαλύναι τὸν Χριστὸν, ἔδραμον καὶ κατηύθυναν· οὕτως οἱ ἀβλοφόροι μαρτυρῆσαι τῇ ἀληθείᾳ Ἰησοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἀποθνήσκον σκοπῶν προτιθέμενοι, καὶ νικῶντες, στεφανοῦνται· ὡσαύτως καὶ ἀσκητῶν χοροὶ πάντες, ὅσοι γνησίως ἐπέθησαν Χριστὸν, διὰ τῆς ταπεινότητος ἀγωγῆς τῆς ἀπαθείας ἐρῶντες, καὶ πρὸς αὐτὴν δραμόντες ἐν δόξει, κατ-

ευστοχοῦσι τοῦ ἐλπίζομένου. Εἰ γὰρ τὰ σάρκινα καὶ φθαρτὰ, πλοῦτος, φημί, καὶ ἡδονὴ καὶ δόξα, τοῖς τὰ ἐπίγεια φρονούσιν εἰς ἐλπίδα προτιθέμενα τοῖς αὐτῶν συνεργούσιν ἔρασταῖς καὶ κατευθύνουσι, πῶς οὐ πολλῷ δικαιότερον καὶ τοῖς τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐργάταις τὴν κατὰ Θεὸν ἐλπίδα συνεργεῖν, καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως συντελεῖν κατὰ τὸν σκοπὸν; ἀφόρητον γὰρ ἄλλως ἔμοιγε καὶ ἀνιαρὸν οὐχ ἔχιστα παρίσταται νικωμένῳ ὑπὸ τοῦ καλοῦ. Εἰ γὰρ τὰ μωμητὰ τῶν ἀμαρτωλῶν ἔργα καὶ κακὰ συνεργοῦνται καὶ κατευδοῦνται, τὰ δεξιὰ δὲ καὶ ἀγαθὰ διαπίπτουσι τοῖς ἐργαζομένοις αὐτὰ καὶ ἀστοχοῦσι, πῶς ὑποίσω, φησὶ, τὴν ἥτταν τοῦ καλοῦ;

217 Ἐποῦ τύχης φρόνησιν ἀσφαλῆστεραν.

Τύχη μὲν τὸ αὐτομάτως οὕτως καὶ λόγου χωρὶς συμβαῖνον ἐπεκλήθη, φρόνησις δὲ τὸ μετὰ λόγου ἔρθου καὶ συνέσεως γινόμενον, ἐν ἧ καθάπερ πλοῖον ἐν θαλάσῃ τῷ οὐρακί πηδαλιουχεῖται καὶ τῷ λιμένι προσορμίζεται, οὕτως ὁ νοῦς ἐν τῇ φρονήσει τὰ ἔθνη διακυβερνῶν τῆς ψυχῆς καὶ οὐρακίων, πρὸς τὸν ἄνω λιμένα κατευθύνει. Ἐπειδὴ τοίνυν διὰ τῆς φρονήσεως ἡ ἀληθὴς σωτηρία τοῖς σωζομένοις ἐνεργεῖται, μὴ τῇ ἀλόγῳ πρόσεχε τύχῃ, καὶ τῇ κούφῃ καὶ ἀκρίτῳ τῶν λόγων καὶ τῶν λογισμῶν ματαιότητι· περιφερόμενος φέρε καὶ φέρου, τῇ τῶν ἀνθρώπων κυδαῖ συναλκόμενος καὶ δελεαζόμενος· σφαλῆρον γὰρ ἀλλὰ τῆς παιδεύσεως τῆς ἐν τοῖς λόγοις, μᾶλλον δὲ τῆς παιδείας Κυρίου τῆς διὰ τῶν ἐντολῶν καὶ ἀρετῆς μηδὲν εἶναι κρείσσον ὑπονοεῖ, δι' ὧν ἡ ἀληθὴς φρόνησις καὶ ἀσφαλὴς σωτηρία τοῖς σωζομένοις περιγίνεται. Τάλλα μὲν γὰρ, ὅσα τις ἀν καὶ οἶοιτο κεκτησθαι, κἂν κτήμα, κἂν χρῆμα, κἂν ἱματισμὸν ἐπιπλοῦν πολυτελεῖ, ναῶν τε οἰκοδομὰς καὶ κειμήλια καὶ μοναστήρια, καὶ καθάπερ εἶπεν, ὅσα ἀπὸ γῆς ἄλλοτε ἄλλοις, καὶ οὐ τοῖς ἔχειν δοκοῦσιν ἐτοιμάζεται· μόνη δὲ ἡ παιδείσις οἰκεία τῶν κεκτημένων μόνων ἐστὶ καὶ βιοῦσιν ἐνταῦθα ἔχρητέλουσιν συνυπάρχουσα καὶ ἀποδιώσκουσα συνεπομένη.

221 Τὸ δραστηκὸν δεικνυς μὴ τῷ δρῆν κακῶς,

222 Τῷ δ' εὖ τι ποιεῖν.

Εἰσὶν ἄνθρωποι θερμότατοι ἐν ἔργοις αὐτῶν καὶ δραστήριοι καὶ ἐνεργεστάτοι· δεῦτετι δὲ φύσεως χρώμενοι καὶ μεγαλοφύλα, χρησιμώτατοι κληρίζονται πολλοῖς· οἱ καὶ βασιλείας, καὶ στρατοπεδαρχίας, καὶ ἡγεμονίας ἐν κόσμῳ διαφέροντες ἐπιπολῶ, ὡς θεοὶ τιμᾶσθαι πρὸς τῶν ὑποκειρίων ἀξιοῦσιν. Πρὸς τοὺς ταούτους ὁ θεόπνευστος νοῦς ἀποτεινόμενος, Μὴ τῷ δρῆν, εἴη, κακῶς καὶ τῶν ἀσθενῶν κατατρέχειν καὶ πτωχῶν τὸ μεγαλοργῶν ἐπιδεικνυσο τὸ δραστηκὸν καὶ ἐνεργεῖς, τῷ εὐεργετεῖν δὲ καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ τὸ καλὸν ποιεῖν καὶ ἀγαθόν. Τοῦτο καὶ θεὸν καὶ υἱὸν σε Θεοῦ δείκνυσι δι' ὁμοιώσεως· τοῦτό ἐστι καὶ ἀνδρὸς εἰδότος τὸ συγγενὲς ἀνθρώπου· τοῦτο ἔργον ἐστὶ τὴν ἀνθρωπίνην ταλαιπωρίαν ἐγνακότες, καὶ οὐχ ὑπερβαρομένου κατὰ τοὺς ὕβριστάς καὶ ἀλαζόνες, ἀλλὰ Χριστομιμητῶς αὐτοῖς συγκαταβαίνοντες καὶ τὰς αὐτῶν ἀσθενείας διανέχοντες· τὸ ἀποκτείνειν δὲ καὶ πτωχίζειν καὶ ταλαιπωρεῖν, Θεοῦ μὲν οὐκ ἀξίον φιλανθρωπίας, θηρίων δὲ λοβῶλων οἰκείον τὸ ἀπο-

lia et corruptibilia, divitiarum, inquam, et voluptas et gloria, iis qui terrestria cogitant in spem proposita, operationem concitant amatorum ipsisque directionem imprimunt, quomodo non multo justius et boni virtutisque operariis incitamentum erit spes in Deum, et emitti ad bravium supernae electionis juxta scopum faciet? Namque intolerabilis dolor et impatibilis mihi non minime incumbit victo a bono. Si enim noxia peccatorum opera et mala ipsis utilia sunt et bene prosperantur, recta autem et bona male succedunt operantibus et infeliciter peraguntur, quomodo boni adversum casum ferre poterō?

217 *Fortuna prudentiam existima tutiorem.*

Sors quidem quod sponte et indeliberate accidit vocatur, prudentia vero quod cum deliberatione sit et conscientia. Porro quemadmodum navis in mari per gubernaculum regitur et ad portum subducitur, sic spiritus prudentia fretus mores animae gubernat et clavum tenens ad supernum portum dirigit. Cum ergo per prudentiam salvatis cooperetur salus vera, ne irrationali cedas sorti nec futili et inconsideratae verborum et rationum vanitati jactatus te feras, nec ferri patiaris hominum vicissitudinibus raptus et illectus; periculosum enim, sed documentis in litteris, magisque disciplinis Domini secundum mandata et virtutem nihil melius esse reputa, per quae vera prudentia et tuta salus salvatis sit. De aliis vero rebus, quotquot possidere quisvis arbitraretur, sive facultates sive bona sive opulentorum vestimentorum apparatus dixeris, templorum structuras et thesauros et monasteria, et uno verbo quaecunque super terram, alias aliis et iis qui non videntur ea habere in promptu sunt; sola disciplina propria est illorum solorum qui eam possident, et viventibus in hoc mundo consors usque ad finem est, deccedentesque sequitur.

221 *Potentiam tuam ostende, non male faciendo,*

222 *Sed bene faciendo.*

Sunt homines ardentissimi in actibus suis et operarii et valde laborantes, ingenii acumine utentes et magnanimitate superiores a multis celebrantur, qui regia potestate et exercituum imperio et dominatione in mundo multum praestantes, tanquam dii a subditis honorari affectant: in quos tales procedens spiritus a Deo inspiratus dixit: Ne in male faciendo et debiles pauperesque opprimendo ostendas te ad magna promptum et fortis opera, sed in benefaciendo, et ad Dei universorum imitationem bonum et rectum agendo: quod et deum et filium Dei te per similitudinem ostendit; hoc est viri scientis quid homini innotuit, hoc opus illius qui humanam miseriam novit nec extollitur more arrogantium et insolentium, sed ad Christi exemplar humilibus se accommodantis eorumque imbecillitates benigne sufferentis. Mactare vero et spoliare et ad miseriam redigere, Dei benevolentia dignum non est, venenatarum be-

stiarum proprium est occidere; raia venenata maris et scorpione clam virus evomentibus, facile morsis adstat fatum.

225 *Turpe est juvenem senem infirmiore*

226 *Esse, senemque juvenem insipientiore.*

Quemadmodum juvenia et ætatis viriditate vigentem, senem decrepito debiliorem esse turpe videtur et incongruum, sic, inquit, et in ultima senectute pervenientem imprudentiorem juniore apparere, incongruum prorsus et indecens. Similiter senex vita et ætate provecata factus sit omni sapientia et prudentia plenus, optimum et conveniens illud, juniorem vero et ante maturitatem, in ætatis non provecatæ decursu sapientem se præbere et seniorum prudentiam habere, excellentissimum esset et omnium maxime conveniens.

229 *Semper quidem salutem operare.*

Omni tempore et omni hominis ætate bonum est viro salutem operari, quæ est, a malo declinare et bonum facere; præsertim appropinquante solutione a vita. Quid aliud majori sollicitudini esset pio viro et sensum habenti, quam præteritas culpas et maculas lacrymis et confessionibus mundare, et quæ ex injustitia proveniunt, iis qui injustitiam passi sunt, quæ vero a justo lucro cum recta moderatione Christo prius mittere, et sic fructuosa et sollicita pœnitentia iudicem placare. Merces apparet, præco metam clamat: Apostoli et prophetæ et omnis divinus magister, pœnitentiam agite, magna prædicat voce. Quicumque aures audiendi habes, para ad metam opera tua; iudicium prope est et in foribus adest iudex.

233 *Finis sermonis.*

Multis bonis et sapientibus verbis in anima ædificationem et salutem a sancta et theologica lingua prolatis, hunc loquendi finem summam rectum et concisum sententiis et testimoniis suis apposuit, dicens, duplicem esse apostatandi a Deo morem, alterum opere, alterum verbo. Opere quidem igitur apostatantur a divinis qui secundum insipientem istum hypocritæ, in corde suo si non lingua dicunt: Non est Deus; propterea corrupti sunt, et in iniquitatibus abominabiles facti sunt: hoc est opere apostatate a Deo. Verbo autem apostolicam doctrinam et divinorum Patrum theologiam negant sive qui Judaicam in incredulitatem feruntur, sive qui ad gentilem polytheismum et impietatem inclinant, sive qui ad hæreticam perniciem impiamque aberrationem incidunt. Tu ergo undequaque circumspiciens de teipso, ne decipiaris ab hoste invisibiliter astanti et jugiter furtivis insidiis obsidenti et persequenti et in apostasiarum supradictarum barathrum venari te et perdere omni ope et opera conanti: hæc monet optimus Pater. Cave ergo ne ullo modo in ambabus apostasiis distinearis et impliceris, nec immundis te immisceras, ne forte ex

κτινύναι· τῆς τε θαλαττίας τρυγῆνος καὶ τοῦ σαρπίου λαθραίως τὸν ἰὸν ἐναπαιμούντος, βῆστα παρέστη τοῖς δηχθεῖσιν ὁ μόρος.

225 *Αἰσχρὸν νέον γέροντος ἀσθενέστερον*

226 *Εἶναι, γέροντα δ' ἀφρονέστερον νέου.*

Ὡς περ τὸν νεότητι καὶ ἀκμῇ σφιγγῶντα ἡλικίας, σαπροῦ γέροντος ἀδρανέστερον εἶναι, αἰσχρὸν ἂν ὀρῶτο καὶ ἀνοίκειον· οὕτω, φησί, καὶ τὸν εἰς ἔσχατον ἐλληλακτότα γήρους, ἀφρονέστερον τοῦ νεωτέρου τῷ χρόνῳ καταδείκνυσθαι, ἀνοίκειον πάντη καὶ ἀνάριστον. Ὅμως ὁ γέρον μὲν καθ' ὥραν καὶ κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν, ἔστω πάνσοφος καὶ συνέσει· πλήρης· καὶ τοῦτο ἀγαθὸν τε καὶ εὐπρεπές· τὸν νεώτερον δὲ τῷ χρόνῳ καὶ πρὸ ὥρας ἐν τῷ τῆς ἡλικίας ἀτελεῖ σωφρονεῖν καὶ πρεσβυτικὴν σύνεσιν ἀνειληφέναι, τοῦτο κράτιστον ἂν εἴη καὶ πάντων εὐπρεπέστατον.

229 *Ἄει μὲν ἐργάζοιο τὴν σωτηρίαν.*

Κατὰ πάντα μὲν χρόνον καὶ πάσαν ἀνθρώπου ἡλικίαν, ἀγαθὸν ἀνδρὶ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν κατεργάζεσθαι, ἥτις ἐστίν, ἐκκλίνειν μὲν ἀπὸ κακοῦ, ποιεῖν δὲ τὸ ἀγαθόν, μάλιστα δὲ δὴ τῆς τοῦ βίου λύσεως προσηγγικίας. Τί ἂν ἄλλο εἴη περισπουδαστότερον τῷ εὐσεβεῖ καὶ νοῦν ἔχοντι, ἢ τὰ προεπιτηγμένα βύπη καὶ μολύσματα δάκρυσι καὶ ἐξομολογήσειν ἀνακαθαίρειν, καὶ τὰ ἐξ ἀδικίας μὲν τοῖς ἡδικομένοις, τὰ ἐκ δικαίων δὲ πόρων προσγιγνώμενα διὰ τῶν μετρίων προπέμψαι τῷ Χριστῷ, καὶ οὕτως ἐγκάρπια καὶ μεμεριμημένη μετανόια ἐξιλεοῦσθαι τὸν κριτῆν. Τὸ γῆρας πάρεστιν, ὁ κήρυξ τὴν ἐξοδὸν ἐπιβοᾷ· Ἄποστολοι καὶ προφῆται καὶ πᾶς θεὸς διδάσκαλος, μετανοεῖτε, μεγάλη παραγγέλλει φωνῆ. Πᾶς ὁ ἔχων οὖς ἀκούειν, εὐτρέψετε πρὸς τὴν ἐξοδὸν τὰ ἔργα σου· ἢ γὰρ κρίσις ἐγγύς καὶ ἐπὶ θύραις Ἰησοῦ ὁ κριτῆς.

233 *Πέρασ λόγου.*

Πολλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ σοφῶν λόγων τῶν εἰς οἰκοδομὴν ψυχῆς καὶ σωτηρίαν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς καὶ θεολόγου γλώσσης εἰρημένων, τοῦτο πέρας λόγου συγκεφαλαιούμενος ταῖς αὐτοῦ γνώμαις καὶ διαμαρτυρίαις δεξιὸν καὶ σύντομον ἐπέθηκε, διττὴν εἶναι λέγων τὴν ἀρνησιν Θεοῦ, τὴν μὲν ἐν ἔργῳ, τὴν δὲ ἐν λόγῳ. Ἐργῳ μὲν οὖν ἐξήρηται τὸ Θεῖον ὡς περ οἱ κατὰ τὸν ἄρρονα ἐκείνον ὑποκριταί, οἵτινες εἶπον ἐν καρδίᾳ, εἰ καὶ μὴ τῇ γλώσσῃ ἑαυτῶν, μὴ εἶναι Θεόν, δι' ὃ καὶ διεφθάρησαν καὶ ἐν ἀνομίαις ἐβδελύχθησαν· ἔργῳ μὲν οὕτως ἡ ἀρνησις ἐπιτελεῖται. Λόγῳ δὲ πάλιν τῷ τὴν ἀποστολικὴν διδαχὴν καὶ τῶν θείων Πατέρων τὴν θεολογίαν ἀπαναίεσθαι, ἢ πρὸς Ἰουδαϊκὴν ἀπίστιαν ὑποφερομένους, ἢ πρὸς Ἑλληνικὴν ἀπονεύοντας πολυθεῖαν καὶ ἀσέβειαν, ἢ πρὸς αἰρετικὴν ἀπώλειαν καὶ δυσσέβειαν ἐξολιθεῖν. Σὺ οὖν πανταχόθεν σεαυτὸν περισκοπῶν, μὴ κλαπῆς ὑπὸ τοῦ Δυσμενοῦς ἀοράτως, καὶ ἀεὶ λαθροῖδιαις παλαίσμασιν ἐνεδρεύοντος, καὶ διώκοντος, καὶ εἰς βόθυνον τῶν εἰρημένων ἀρνήσεων θηρεῦσαι σε καὶ ἀπο [λέσαι] (13) πάση μηχανωμένου σπουδῇ, ὁ ἀγαθώτατος Πατὴρ νοουθετεῖ. Πρόσεχε οὖν ἀμφοῖν τῶν ἀποστασιῶν παντάπασι ἀποδιαστέλλεσθαι καὶ ἀφορί-

(13) Litteræ quatuor aut quinque desiderantur.

ζεσθαι και ακαθάρτων μη ἄπτεσθαι, μήπως τῇ πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ρύπωθεις ἐπιμιξίη, ἐσχάτων καθαρῶν και τοῦ ἐν πυρὶ βαπτίσματος και τῆς βασάνου τῶν ἀμαρτωλῶν δεθῆς. Τοσαύτην πρὸς τὴν τῶν τετραστίχων γνωμῶν ἐξήγησιν τῆς θεολογικῆς φρενὸς και διανοίας ταῖς αὐτοῦ πρεσβεῖαις και ἐλλάμψεσιν ἐν ἐπιτόμῳ διελθόντες, δώμεν δόξαν και ἀνεσιν και εὐχαριστίαν τῷ Πατρὶ και τῷ Υἱῷ και τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Σὺ μὲν σύνοψιν πρακτικῆς θεωρίας (14)
Τετραστίχων βροντήσας ὕψιλην, Πάτερ·
Ἡμεῖς δ' ἀναπλώσαντες ἐν σοὶ τὸ σθένος
Αὐτῆς χάριν και γνῶσιν ἐπληθύναμεν.

impiorum commercio inquinatus, ultimis in expiationibus et igneo baptismate et peccatorum poenis sortem necessariam habeas. Talem tetrastichorum sententiarum referitorum commentarium paucis emensi, exponentes theologicum spiritum et intelligentiam ipsius splendore decoram, gloriam, laudem et gratiarum actionem deus Patri et Filio et sancto Spiritui, in saecula saeculorum. Amen.

Tu quidem synopsis practicae theoriae
In tetrastichis tonans sublimem Pater dedisti;
Nos vero explicantes tuum vigorem
Ejus operis gratiam et doctrinam multiplicavimus.

(14) Exstat hoc tetrastichon etiam in ed. Venet. fol. 55. V. ita inscriptum: Στίχοι λαμβιχοὶ τοῦ φιλοσόφου κυρίου Νικήτα τοῦ και Δαβὶδ τοῦ ἐρμηνεύ-

σαντος τὰ τετραστίχα και τὰ λοιπὰ ἐπι τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου.

GREGORII NAZIANZENI CARMEN DE LIBRIS CANONICIS (15)

CUM ANONYMI INTERPRETATIONE

(Ex codice Typographaei Synodalis, in-fol. num. XXVIII, fol. 78, 79.)

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
ἐκ τῶν συμμέτρων αὐτοῦ ποιημάτων,
Περὶ τοῦ, *Τίνα χρὴ ἀναγινώσκεισθαι βιβλία τῆς Παλαιᾶς και τῆς Νέας Διαθήκης.*

Ὅφρα δὲ μὴ ξείνησι νόον κλέπτοι βιβλοῖσι·
ἵνα δὲ μὴ ἄλλοτρίαις τὸν νοῦν ἀπατᾷ βίβλοις.
Πολλὰ γὰρ τελέουσι παρέγγραπτοι κακότητες·
Πολλὰ γὰρ ὑπάρχουσι ψευδῶς γεγραμμένα κακία.
Δέγνυσο τοῦτον ἐμείο τὸν ἐγκρίτον, ὦ φιλ', ἀριθμὸν·
Δέχου τοῦτον ἐμοῦ τὸν δεδοκιμασμένον, ἢ ἐζητασμένον, ἢ κεκυρωμένον, ὦ φιλε, ἀριθμὸν.
Ἱστορικὰ μὲν ἕασι βιβλοὶ δυοκαίδεκα πᾶσαι·
Ἱστορίας περιέχουσαι μὲν εἰσι βιβλοὶ δώδεκα πᾶσαι.
Τῆς ἀρχαιοτέρας Ἑβραϊκῆς σοφίης·
Τῆς Παλαιᾶς δηλονότι Γραφῆς.
Πρωτίστη Γένεσις, εἶτ' Ἐξοδος, Λευϊτικὸν τε·
Πρώτη Γένεσις, Ἐξοδος, Λευϊτικόν.
Ἐπειτ' Ἀριθμοὶ, εἶτα Δεύτερος νόμος·
Ἐπειτ' Ἰησοῦς και Κριταί, Ρουθ ὀγδόη·
Ἡ δ' ἐνάτη δεκάτη τε βιβλοὶ, Πράξεις βασιλῆων·
Εἰ γὰρ και τέσσαρές εἰσιν αἱ βιβλοὶ τῶν Βασιλειῶν, ἀλλ' εἰς δύο παραλαμβάνονται και ἀριθμῶνται·
Και Παραλειπόμενα, ἔσχατον Ἐζραν ἔχεις.
Και αἱ δύο τῶν Παραλειπομένων, μία λογίζεται βιβλος.
Αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὡν πρῶτος Ἰὼβ,
Ἐπειτα Δαβὶδ, εἶτα τρεῖς Σολομώντειαι·
Ἐκκλησιαστής, Ἄσμα και Παροιμίαι.
Και πένθ' ὁμοίως Πνεύματος προφητικῶν·
Μίαν μὲν εἰσιν ἐς γραφὴν οἱ δώδεκα·
Ἄσπῃ, Ἀμώς τε και Μιχαῖας ὁ τρίτος·
Ἐπειτ' Ἰωήλ, εἶτ' Ἰωνᾶς και Ἀβδίας,
Ναοὺμ τε, Ἀβδακούμ τε και Σοφρονίας·
Ἄγγαλος, εἶτα Ζαχαρίας και Μαλαχίας.
Μία μὲν οἶδε· δευτέρα δ' Ἠσαΐας·
Ἐπειθ' ὁ κληθεὶς Ἱερεμίας ἐκ βρέφους·

(15) Ed. nov. p. 259.

PATROL. GR. XXXVIII.

27

Εἴς τ' Ἱεζεκιήλ, καὶ Δανιήλου γάρους.

Αἱ δώδεκα βιβλίοι τῶν ἀπρηριθμημένων ἀνω προφητῶν μία, φησι, λογίζεται. Τέσσαρες δὲ αἱ τῶν ἄλλων τεσσάρων προφητῶν βιβλίοι, ἐκάστου μία λογισμένη.

Ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύο καὶ εἴκοσι βιβλούς,
τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.

Ἀρχαίας μὲν, φησιν, ἦτοι τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, ἔγραψα βιβλούς εἴκοσι δύο, τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους, ἦτοι ἰσοθέτους καὶ ἰσαριθμούς λαμβάνεται γὰρ ἡ «ἀντί» πρόθεσις καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσού, ὡσπερ λέγομεν ἀντίτεχνον καὶ ὁμοτέχνον. Στοιχεῖα μὲν γὰρ τοῖς Ἑβραίοις εἴκοσι καὶ δύο λέγονται εἶναι.

Ἦδη δ' ἀριθμοῖ καὶ νέου μυστηρίου ·

Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν Ἑβραίοις θαύματα Χριστοῦ ·

Μάρκος δ' Ἰταλίῃ. Λουκᾶς Ἀχαιῶσι ·

Πᾶσι δ', Ἰωάννης κήρυξ μέγας οὐρανοφοίτης ·

Ἐπειτα Πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων.

Δέκα δὲ Παύλου τέσσαρές τ' Ἐπιστολαί.

Ἐπτὰ Καθολικαί, ὧν Ἰακώβου μία ·

Δύο δὲ Πέτρου, τρεῖς δ' Ἰωάννου πάλιν ·

Ἰούδα δ' ἐστὶν ἑβδόμη. Πᾶσας ἔχεις.

Εἴ τι δὲ τούτων ἐκτός, οὐκ ἐν γνησίαις.

Ἀπρηριθήσας καὶ τὰ τῆς Νέας Γραφῆς ὁ Ἅγιος βιβλία, ἐπήνεργεν, ὅτι εἴ τι τούτων τῶν ἀπρηριθμημένων ἔξω ἔστιν, οὐ γνήσιον λογίζεται, ἀλλὰ νόθον.

ANONYMI PARAPHRASIS EJUSDEM CARMINIS

In codice manuscripto bibliothecae Sanctissimae Synodi, num. LIII.

Pulchrum est sermonibus vacare spiritalibus, eosque mente et lingua in deliciis habere, et dominicae legi assiduam impendere operam. Ex hoc enim licet tria sint oblata necesse est unum prosit. Nam vel laborum praemium a Deo accipimus, auditorum revelationem; vel, quod quidem perutile, divinis praecipis impellimur ad virtutem; vel tertio abstrahimur a terrestribus spiritalium cura et meditatione. Enimvero, sicut cum frumento simul crescit z'ania, et cum rosis gemmant spinæ, sic et cum authenticis sacrorum Librorum adulterini oriuntur; ne animo decipiaris, nec adventitios quasi nostros ducas, ascriptum numerum, amice, discite a me, huncque accipiens et quasi proprium observans, alios repudia. Historici quidem sunt omnes libri veteris Hebraeorum sapientiae duodecim. Primus Genesis, Exodus deinde, post hæc Leviticus et Numeri; dein Legis complementum, seu Deuteronomium. Josue postea, dein Judices, octavusque Ruth historia. Libri duo Regum nonum et decimum complent numerum; dein Paralipomeni, Esdrasque ultimus. Sunt autem et versificati quinque, quorum primus Job labores, secundus David psalterion, tresque Salomonis, qui res naturæ sapit Ecclesiastes, divinum Canticum, et moralia Proverbia. Deinde prophetici sunt alii quinque: simul in unum librum congregati sunt duodecim, nempe Osee, Amos, Michæas, Joël, Jonas, Abdias, Nahum, Habacuc et Sophonias nonus, Aggæus, Zacharias et denique Malachias: qui quidem liber unus propheticus. Secundus autem Isaias maximus, deinde ab ætate prima vocatus Jeremias, post quem

(16) Forti. τοῦτο τό.

Καλὸν καὶ λόγοις ἐνασχολεῖσθαι πνευματικοῖς, καὶ διανοεῖν καὶ γλώσση τούτοις ἐπεντροφεῖν, καὶ τῶν νόμων Κυρίου διαπαντὸς ἐμμελετῆν. Τριῶν γὰρ ἐν γέ τι πάντων κερδαίνειν ἐπάναγκας ἐκ τούτου. Ἢ γὰρ τῶν πόνων ἐπαθλον ἐκ Θεοῦ λαμβάνομεν, τὴν τῶν κεκρυμμένων ἀποκάλυψιν, ἢ τοῦτο (16) λυσιτελές, τὸ κεντρῖζεσθαι πρὸς ἀρετὴν θείας προστάγμασιν, ἢ κατὰ τρίτον λόγον, ἀπαγόμεθα τῶν γηίνων, τῇ περὶ τὰ πνευματικὰ μερίμνη καὶ σχολῇ. Ἐπεὶ δὲ, ὡσπερ τῷ σίτῳ συναναφύονται τὰ ζιζάνια, καὶ τοῖς ῥόδοις συνατελλοῦσιν ἄκανθαι, οὕτω καὶ ταῖς γνησίαις τῶν ἱερῶν Βιβλίων νόθοι συναναφύονται. Ἰνα μὴ τὸν νοῦν παρακλαπῆς, καὶ ἀνθέξη τῶν ξένων, ὡς ἡμετέρων, τὸν ἔγκριτον ἀριθμὸν, ὧ φίλος, ἐξ ἐμοῦ μάνθανε, καὶ τοῦτον δεχόμενος, καὶ ὡς οἰκεῖον περιέπνον, ἀποποιεῖ τὸ ἀλλότριον. Ἱστορικὰ μὲν εἰσιν αἱ πᾶσαι βιβλίοι τῆς παλαιᾶς τῶν Ἑβραίων σοφίας δύο πρὸς ταῖς δέκα. Πρώτη Γένεσις, Ἐξόδος μετέπειτα, μεθ' αὐτὸν Λευϊτικὸν, καὶ ἐφεξῆς οἱ Ἀριθμοί. Εἴθ' ἡ καλούμενη Ἐπινομίς, ἦτοι τὸ Δευτερονόμιον. Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα, μεθ' οὗ οἱ Κριταὶ καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ροιθόγδοι. Βιβλίοι δύο τῶν Βασιλειῶν τὴν ἑνατον καὶ δεκάτον ἀποπληροῦσιν ἀριθμὸν. Μεθ' αὐτῶν τὰ Παραλειπόμενα καὶ ὁ Ἐσδρας ἔσχατος. Εἰσὶ δὲ καὶ στιχηραὶ καλούμεναι πέντε. ὧν ἡ πρώτη τὰ τοῦ Ἰωβ ἀθλήματα, ἡ δευτέρα Δαβὶδ ψαλτήριον, καὶ Σολομώντειαι τρεῖς, ἡ τὰ φυσικὰ φιλοσοφῶν Ἐκκλησιαστής, τὸ θεολογικὸν Ἄσμα καὶ αἱ ἑθικαὶ Παροιμίαι. Ὡς (ἢ πρὸς) δὲ καὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος ἕτεροι πέντε, ὁμοῦ μὲν εἰς μίαν συγκεφαλαιούμεναι βιβλίον αἱ δώδεκα. Λέγω δὴ τὸν Ὠσηῆ, τὸν Ἀμώς, τὸν Μιχαῖαν, τὸν Ἰσηλ, τὸν Ἰωνῆν, τὸν Ἀβδίου. Ναοῦμ,

Ἄμβροσιον καὶ Σοφρονίαν ἕνατον, Ἀγγαῖον, Ζαχαρίαν καὶ Μαλαχίαν μετέπειτα. Αὕτη μὲν βιβλος μία προφητικὴ. Δευτέρα δὲ Ἡσαΐας ὁ μέγιστος, ἔπειτα δ' ἀπὸ βρέφους κληθεὶς Ἰερεμίας, μετ' αὐτὸν Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ ὑστερον. Παλαιὰς μὲν σοὶ ταύτας ἐξεθέμην βιβλους δύο πρὸς ταῖς εἴκοσι, ταῖς τῶν Ἑβραίων ἰσαριθμούς γραμμασιν. Ἦδη δέ μοι δέχου καὶ ὅσα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Πρῶτος Ἑβραίοις συνεγράψατο Ματθαῖος ὁ ἱερὸς τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον. Δεύτερος ἐν Ἰταλίᾳ Μάρκος ὁ θεός. Τρίτος ἐν Ἀχαΐᾳ Λουκᾶς ὁ πάνσοφος. Ὁ δὲ γε τὰ οὐράνια βροντήσας Ἰωάννης κοινῇ πᾶσιν εὐηγγέλισατο. Μεθ' οὗς αἱ θεοσημεΐαι καὶ Πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων, καὶ Παύλου τοῦ θεοκρήρυκος Ἐπιστολαὶ δέκα καὶ τέσσαρες. Καὶ Καθολικαὶ ἑπτὰ, ὧν μία μὲν Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, δύο δὲ Πέτρου τοῦ Κορυφαίου, καὶ Ἰωάννου πάλιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ τρεῖς. Ἐβδόμη δ' ἐστὶν Ἰούδα τοῦ Ζηλωτοῦ. Πάσας ἔχεις τὰς ἐγκριμένας καὶ δεκτάς. Εἰ δὲ τις εὐρεθῆι τούτων ἐκτός, οὐ μετὰ τῶν γνησίων τέταται.

Ezechiel, ac Daniel ultimus. Veteres quidem tibi hos exposuimus libros duos supra viginti, pari ac Hebraicæ litteræ numero. Jam nunc autem a me accipe quot sint Novi Testamenti. Primum ad Hebræos conscripsit Matthæus sanctus ipsum Evangelium; secundus in Italia Marcus divinus; tertius in Achaia Lucas omni sapientiæ præditus; atque caelestia tonans Joannes omnibus simul prædicavit Evangelium. Post quos divina miracula actusque sapientium apostolorum, et Pauli Dei præconis Epistolæ decem et quatuor; et Catholicæ septem, quarum una quidem Jacobi fratris Dei, duæ autem Petri apostolorum principis, et Joannis rursus evangelistæ tres; septima vero est Judæ Zelotæ. Omnes habes approbatos acceptosque libros; si quis autem inveniretur præter illos, non authenticis ascribendus erit.

S. CÆSARIUS

GERMANUS FRATER B. GREGORII THEOLOGI.

NOTITIA.

(GALLAND., *Veterum Patrum Biblioth.*, tom. VI, Proleg. p. III.)

I. Cæsarius, trium filiorum novissimus (a) quos ante episcopatum e conjuge Nonna lectissima femina susceperat Gregorius Nazianzi antistes, ingenio atque integritate plurimum præstitit. Domino egressus discendique ardore succensus Alexandriam se contulit, eo adhuc tempore doctrinarum omnium gymnasium laud immerito existimatam (b). Inde autem digressus, litteris jam humanioribus, præcipue vero philosophicis disciplinis egregie satis excultus, artisque medicinæ apprime gnarus, Constantinopolim perrexit, quo pariter Gregorius Theologus germanus ejus frater Athenis redire commigrarat. Ea porro in urbe regia magnam adeo nominis celebritatem brevi est consecutus (c), et ut publici honores nobileque matrimonium ac senatoria dignitas eidem fuerit oblata : quin et communi decreto ab imperatore Constantio, qui tunc in Italia degebat, per legatos petitum sit, ut principem urbem viro eruditorum principe honestari veilet, atque ad cæteras ipsius laudes hanc accedere, ut Cæsario et medico et rive ornaretur, et καὶ τοῦτο προστεθῆναι πᾶσι τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ (πύλοως) διηγγελμασι, τῷ Καισαρίῳ καλλωπίζεσθαι καὶ ἱατρῶν καὶ οἰκητόροι. Verum ille, his omnibus posthabitis, ac pietati erga parentes præ cæteris rationem habens, in patriam redeuntem fratrem suum Gregorium sequi maluit.

II. Deinceps vero cum jam doctrinæ suæ primitias patriæ urbi consecrasset, tum demum aule sese adhibuit, domusque augustæ archiatræ creatus est, quo tempore Julianus ὁ παραβάτης rerum potiebatur : inivis plane ipsius parentibus, maxime vero fratre Gregorio, qui propterea gravissimas ad eundem litteras dedit (d). Morem gessit germano monenti Cæsarius; ejusque consilio, postquam

egregium fidei Christianæ specimen coram imperatore apostata exhibuit (e), ex ejus aula pedem referens, ad suos revertitur. Porro sublato e medio Juliano, sub Valente quæstoris munere in Bithynia perfunctus esse auctor noster comperitur : qui proinde ad sui officii partes explendas dum Nicææ ageret, anno Christi 368 desinente, terre motu longe post hominum memoriam maximo urbe illa funditus eversa, ex tanto periculo solus idem ex illustribus viris aut certe cum admodum paucis divinitus servatus fuit, ipsis ruinis protectus (f). Et terræ quidem motu superior fuit, morbo vero non item : quo correptus, sacro tum demum suscepto baptismate, omniumque honorum suorum pauperibus relictis hæredibus, eadem in urbe paulo post supremum diem obiisse videtur. Quamvis enim varia sit virorum doctissimorum sententia de loco quo Cæsarius e vivis excessit; aliis quidem ubi mortuus ille fuerit nusquam memoriæ proflitum asserentibus (g); aliis vero in patria ipsam decessisse apud sanctos parentes Gregorium episcopum et Nonnam existimantibus (h) : attamen ex Theologo ejus fratre constat (i), Cæsarium extra patriam, in medio munere, ἐν ἀρχῇ μέσῃ θύσσει, ad superos evolasse, ejusque cineres ex Bithynia Nazianzum fuisse delatos (j).

...Κόνιν ἐκ Βιθυνῶν δεξιμέθ' αἶ σε πέδου.

Cinerem e Bithyniæ solo te rursus suscepimus.

III. Maxima ingenii vi præstantem fuisse Cæsarium, omneque doctrinæ genus tanta animi contentione pertractasse, ut longo intervallo plerisque post se reliquerit, testis est locuples idem Gregorius (k) : et Omnia, inquit, ut unum excoluerat, et singula rursus ut omnia. Atque ut volueri ingenio præditos, studio et diligentia, ita studiosos

(a) Greg. Naz. orat. x [nunc vii], pag. 198, et carm. lrv [nunc viii] edit. Murat.

(b) Id. orat. vii, pag. 198.

(c) Id. ibid.

(d) Id. epist. xvii [nunc vii].

(e) Id. orat. x [nunc vii], pag. 198.

(f) Id. ibid.

(g) Bolland. *Act. SS. Febr.* tom. II, pag. 496, n. 6.

Tillem. *Mém. eccl.* tom. IX, pag. 596.

(h) Baron. ad ann. 368, § ix.

(i) Greg. Naz. carm. *De vita sua.* Opp. tom. II, vers. 570.

(j) Id. carm. Lx [nunc xiv] edit. Murat.

(k) Id. orat. x [nunc vii], pag. 198, et carm. LVIII [nunc xii] edit. Murat.

et industrios, ingenii celeritate superabat : vel, ut rectius loquar, ingeniosos ingenio, et laboriosos studio, et eos qui utraque re pollebant, utraque præcellebat. » Sub tanti ergo viri nomine *Dialogi* iv circumferuntur, in quibus præ cæteris abditissima theologiæ arcana rescrantur. Ex antiquioribus ejusmodi opus Photio perlectum foisse comperimus (l); qui κεφάλαια ἐκκλησιαστικὰ ipsum appellat, ejusque scriptorem, Gregorium cui cognomentum *Theologus*, cum aliis agnoscit. Neque pro Suidam latuisse idem opus videtur, dum ait (m), *varia scripsisse itemque contra Græcos Cæsarium, ἔγραψε διάφορα καὶ κατὰ Ἑλλήνων*. Et recte quidem, licet aliter visum Tillemontio (n). Primum enim multijuga doctrina et eruditione referti noscuntur hi *Dialogi*; variisque contexti quæstionibus, non solum ex theologica facultate, sed etiam ex mathematicis ac philosophicis disciplinis haustus; in quibus excolendis adeo excelluisse Cæsarium, ut primas inter quosque doctissimos ferret, ex ejus fratre Gregorio modo intelleximus : proindeque auctorem nostrum *varia* litteris consignasse, jure pronuntiaverit Suidas. Deinde vero *adversus Græcos* disputasse Cæsarium propterea dixerit idem lexicographus, quod ille fatum in primis astrologicum ex Bardesane copiose satis evertit (o).

IV. Photio præterea et Suidæ Michaellem Glycam

- (l) Phot. *Bibl. cod. cœx*, p. m. 559.
- (m) Suid. *Lexic. tom II*, pag. 288.
- (n) Tillem. *Mém. eccl.* tom. IX, pag. 702, not. 12, *Sur S. Grég. de Naz.*
- (o) Cæsar. quæst. cix-cxi.
- (p) Id. quæst. Lxi.
- (q) Id. quæst. cix.
- (r) Mich. Glyc. *Annal. part. 1*, pag. 80, et part. II, p. 143 edit Paris.
- (s) Greg. Naz. orat. x [nunc vii], pag. 166.
- (t) Et in carmine olim 38, nunc 12, pag. 1113: *Πᾶσαν, ὅση σοφίη λεπτῆς φρενὸς ἐν μερόπεσσι Ἀμφι γεωμετρίην, καὶ θέτιν οὐρανίων, Καὶ λογικῆς τέχνης τὰ παλαιώματα, γραμματικὴν τε, Ἡδ' ἱστορίην, ἰστορικῆς τε μῦθος, Κατάρτιος περὶ δέντι νόμῳ μόνος καταμάρψας, Αἱ αἱ πᾶσιν ὁμῶς νόν κόνις ἔστ' ὀλίγη.*

Omniem, quæcumque est, sapientiam inter homines [subtilis mentis, Omniem circa geometriam, cælorumque posituram, Et omnes logicæ collectationes, grammaticamque Aut medicinam, rhetoricamque vim, Cæsarius mente velocissima cum solus comprehendisset,

Eheu! æqua cum omnibus sorte nunc cinis est [exiguus.

Artes varias et disciplinas quibus operam Cæsarius dederat, hic habes. Et quod est ad geometriam ac astronomiam, audi Gregorium ipsum in orat. x de funere Cæsarii in hæc verba loquentem : *Γεωμετρίας μὲν γε, καὶ ἀερονομίας, καὶ τῆς ἐπιχειρῶντος τοῖς ἄλλοις παιδεύσεως, ὅσον χροσίμον ἐκλεξάμενος, etc. Atque ex geometria quidem, et astronomia, et doctrina cælii periculosa quæm quidquid utile erat collegisset, etc.* Prosequitur vero in eadem oratione *Theologus*, atque arithmetican medicinamque artes Cæsario ita perspectas fuisse affirmat, ut nemo ita ineptus, ac pervicax foret, qui secundas illi daret, ac non bene secum agi duceret, si proximum Cæ-

subjicimus : quem duo loca, et alterum quidem de angelis (p), alterum vero de quarundam gentium moribus (q), ἀτολεξεί excerpssisse comperimus (r). Quid quod ipsemet Gregorius Nazianzenus Cæsarii fratris *Dialogorum* sinceritatem astruere merito existimatur? Nimirum ille *certamina* enarrat (s), *quæ* suus germanus *pro veritate suscepit, et sermones quos MULTOS ET FREQUENTES ET CUM MULTIS habuit, non arcutos solum, sed etiam admodum bios et ardentes* : τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶνας καὶ λόγους, οὓς πολλάκις καὶ πρὸς πολλοὺς συνεστῆσατο, οὐ λογικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐσεβῶς τε καὶ διαπύρως. Quibus sane verbis Cæsarii quæstionum characteres expressos vides, quos paulo ante descripsimus (l). His quoque accedit codicum mss. auctoritas, quos excitant Lambecius (u) et Montfauconius (v) : ut propterea hinc etiam operis Cæsariani γνησιότης comprobetur. Plura in eandem sententiam, et quidem scitu digna, laudatus Lambecius l. c., inter quæ illud potissimum advertas velim, scilicet in ipsius operis inscriptione pro ἐπὶ ἔτη κ' legere virum illum doctum (x), ἐπὶ ἔτη ζ', hoc est annos vi pro xx. Unde obiectio ea eliditur, quam primum ingerit Tillemontius (y). Reliqua vero quæ sive idem vir criticus sive alii adversus horum *Dialogorum* integritatem congerunt, ex iis demum quæ superius protulimus, satis esse diluta existimamus.

sario numerum obtineret primaque inter secundos ferret. Cæterum sub Cæsarii nostri nomine circumferuntur publicis sæpe typis editi *Dialogi* quatuor, in quibus abditissima theologiæ arcana pertractantur. Non esse tamen hunc fetum S. Cæsario tribuendum, complurium eruditorum, puta Bollandi ad diem xxv Februarii in ejus *Vita*. Dupinii, Cavei, etc., sententia est. Nam, inquit ii, cur Gregorius ejus frater singulas Cæsarii laudes, artesque omnes, quibus instructus fuerat, diligenter numerans, theologiæ studiis vel leviter imbutum ipsum fuisse, nunquam pronuntavit? Quorsum Hieronymus in lib. *De script. eccles.* Cæsarium omisisset, Nazianzeni præceptoris olim sui fratrem, siquidem is tam eruditi operis auctor fuisset? Quod igitur in reliquis Gregorii de Cæsario scriptis animadvertunt doctissimi viri, id ego in his carminibus clarius etiam considero. Geometriæ, astronomiæ, logicæ, grammaticæ, medicinæ ac rhetoricæ mentionem Gregorius facit, quibus Cæsarius vacaverat : cur, si theologiæ quoque operam dedit, de illa ne verbum quidem habet? Quis ergo non videat, levibus illis argumentis niti, qui Cæsario nostro *Dialogos* hosce adjudicant? Dissimulandum tamen non est, Lambecium in tom. IV *Bibliotheca Cæsarea*, codice CVII, eruditam hac de re disquisitionem instituisse, ubi non abjudicandos Cæsario istos omnibus nervis contendit. Potior fortasse ratio in iis Nazianzeni verbis est sita, quibus de Cæsario agens memorat τοὺς περὶ ἀληθείας ἀγῶνας, etc. Certe hæc ita quæstionem incertam dubiamque faciunt, ut Cæsarium *Dialogorum* illorum auctorem suspicari non temere quis possit. MURATORI.

- (u) Lambec. *Comment.* lib. IV, pag. 51.
- (v) Montfauc. *Bibl. biblioth.* tom. I, pagg. 544 A, 589 B, 593 B, 685 B, et tom. II, pag. 1596 A.
- (x) Lambec. l. c. pag. 47.
- (y) Tillem. l. c. pag. 701.

V. Unum tamen adhuc addere libet, ex ipsomet Auctore desumptum. Nimirum inquit ille (z): « Non quædam proprie mea levique proferam: sed quæcumque clarorum beatorumque Patrum prout per Gregans, de illorum roseto collegi. » Οὐκ οὐκεία τινα ἡ αὐτοσχέδια φράσεων, ἀλλ' ὅσα τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων Πατρῶν τοὺς λειμῶνας ἐπελθόν, τῆς ἐκείνων βοδωνίης συνήγαγον. Hinc vero haud mirum, si ex Bardesane, Cyrilla Hierosolymitano aliisque vetustis auctoribus exscripta complura in Dialogis Cæsarii reperias. Si qua porro ex nonnullis scrip-

toribus Cæsario posterioribus petita iisdem in Dialogis occurrant, ea demum librariorum licentia intexta jure arguas. De variis autem operis editionibus, præ cæteris consulendus Fabricius (aa). Nos illam secuti sumus, quam interprete Joanne Leunclavio evulgavit Fronto Ducæus in Auctario *Bibliothecæ Patrum Parisiensis*. At eam multo emendatorem typis excudendam curavimus: complura quippe loca integritati restituimus, adnotatis potissimum usi quæ in suis *Ecclesiæ Græcæ Monumentis* litteris consignavit doctissimus Cotelerius.

(z) Cæsar. quæst. I sub. fin.

(aa) Fabric. *Bibl. Gr.* tom. VII, pag. 542, et tom. IX, pag. 448.

ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΟΜΑΙΜΟΝΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ.

Ἐπίσει προσαχθεῖσαι ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, Θεοχαρίστου, Ἀνδρέου, Γρηγορίου, Δόμου, Ἰσιδώρου, Λεοντίου ἐπιστολῶν Καισαρίῳ τῷ ἀδελφῷ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ, ἀπηγγέλια ἐκτρατήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει διδασκῶν ἐπὶ ἑτη εἰκοσι.

CÆSARII SAPIENTISSIMI VIRI

FRATRIS GREGORII THEOLOGI

DIALOGI QUATUOR.

Quibus continentur explicationes quarumdam quæstionum de rebus gravibus propositarum Cæsario per Constantium, Theocharistum, Andream, Gregorium, Dominum, Isidorum, Leontium: quo tempore Cæsarius a secretis erat, et Constantino-poli docens, xx totos annos commorabatur.

DIALOGUS I.

INTERROGATIO I.

Qui navigant ingens et amplum mare, quam quidem diu secundis auris ex animi sententia vela faciunt, non sunt admodum vicinis de locis solliciti; sed si cooriatur adversus vehemensque ventus, qui tempestate concitata mortem paulo ante secure navigantibus minuitur, tum vero tranquillum aliquem portum offerri sibi magno desiderio expectant. Itaque postquam oculos omnem ad terram objectam sibi circumtulcrunt, ac nusquam appel-

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Α'.

ἩΕΥΣΙΣ Α'.

Οἱ τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον διαπλέοντες ἑσπασσαν, ἕως μὲν ἐξ οὐρίας ἡδέως ποντοποροῦσι· μικρῶ τῶν παραχειμένων φροντίζουσιν· ἐπεὶ δ' ἐναντίος αὐτοῖς καὶ σφοδρὸς ἀντιπνεύση ἀνεμὸς τῆς ζάλης διεγείρων, καὶ τὸν θάνατον ἀπειλῶν τοῖς πρὸ ὀλίγου ἀφόβως πλέουσι, τότε δὴ τὸν εὐδαίμονα ἐπιποθοῦσι λιμένα, καὶ πᾶσαν τὴν ἀντικρῶ καίμηνην περισκοποῦντες, μηδαμῶ τε ἐνορμισθῆναι δυνάμενοι, λοιπὸν ἐπὶ τὴν πλησίον, εἰ τύχοι, νῆσαν διὰ τῶν

τηθαλίω τὴν ὀκνάδα ἰθύνουσι, παντὶ τρόπῳ τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῖς πραγματευόμενοι. Ταύτη δὲ πλησιάζαντες, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ἀκρωτηρίων ὑποφυγόντες ἀπεύχτου θανάτου περισωθέντες, εὐχαριστηρίους ἀναπέμπουσι φωνὰς τῷ σωτῆρι πάντων Θεῷ. Καὶ ἡμεῖς τοῖνον, ὦ φιλότεκνε Πάτερ, τὴν πολύζαλον τοῦ βίου διαπλέοντες θάλασσαν, καὶ τοῖς κύμασι τῶν αἰρέσεων διαφόρως περιαντλούμενοι, καὶ μηδαμῶς λιμένα λογικὸν εὐρίσκοντες, πρὸς τὴν σὴν ἔκκαμεν ἀγάπην, δεόμενοι τὰ περὶ τῆς προσκυνητικῆς καὶ ἀγίας Τριάδος, καὶ ἐτέρων κεφαλαίων τῆς ἀγίας Ἰραφίης ἀκοῦσαι ἡμᾶς· ὅπως μὴ πλανώμεθα σὺν τοῖς ματαίόφροσιν, ἀλλ' ἐνισχυόμενοι τῇ ὑμῶν κατηχήσει, τοῦ κοσμικοῦ κλύδωνος κατὰ μικρὸν ἀψοφητὶ ἑαυτοῖς ἀπαγάγωμεν, καὶ εἰς τὸν ἀκύμονα Χριστοῦ λιμένα τὸ ψυχικὸν σκάφος ἡμῶν εἰσελάται σπουδάσωμεν, τῇ σὴ μελιβρύτῳ νοουθεσίᾳ ἐπόμειοι.

Ἀπόκρισις.

Πολὺ μὲν ὑπερναδιέθηκε καὶ ὑπερφέρεται τὴν ἐμὴν ἔνοιαν ἢ τῶν θείων Γραφῶν ἀκριβεστάτη διήγησις, μὴ τὰ καθαρθεῖσαν, μηδὲ τὸ πολυπαθὲς τῆς ὕλης ἀποθεμένην ἰμάτιον· οὔτε γὰρ οὐ δίκαιος δικάω ἀνάκειμαι τῷ Θεῷ, βῆλυμῖα κατακείμενος· οὔτε ὡς Δημιουργῷ καὶ πάντων καθηγητῇ πρυτάνει πρόσειμι παιδευθῆναι λόγους σωμάτων καὶ κρίσεως καὶ Προνοίας· οὔτε δ' ὡς Βασιλεῖ καὶ Δεσπότῃ ὁ τάλλε παρίσταμαι· γυμνῇ γὰρ κεφαλῇ μέχρι καὶ νῦν ἐκλιπαρεῖν αὐτὸν οὐκ ἴσχω, τὰ τοῦ κόσμου περιφέρειν εἰδῶλα, καὶ τῇ ἐκείνου σφαλερῆ (1) καρθηραρούμενος, καὶ περὶ γῆν ἀραττόμενος. Καὶ συνελόντι φάναι, ὅταν πρὸς τὴν τῶν θείων ἰδῶ ὑπεροχὴν, αἰθίς ἰλιγυῖω, καὶ κραδαίνομαι, ὥσπερ οἱ ἕκ τινος ὑψηλῆς ἀκρωρείας εἰς ἀχανὲς κατακύπτοντες πέλαγος, ἢ, αὐτὰλιν, οἱ τὰς ὄψεις πεπληγότες, ἐν σταθρῆ μεσημβρίᾳ τοῦ ἡλίου τὸν οὐρανὸν διῆπυοντος, ἀτενὲς αὐτὸν ἀθρῆσαι πειρώμενοι, ὑπερβολῇ τῶν μαρμαρυγῶν καὶ τῇ ἐκείθεν λαμπρότητι ἀμαυρούμενοι τὴν ἴρασιν. Δεῖν τοῖνον ὠθήθη τῇ σιγῇ βοῦθῷ χρῆσασθαι. Ἄλλ' ἵνα μὴ τῇ παντελεῖ κωφώσαι βασκανίας ὑποπτος ὑμῖν εἰκότως γένωμαι, τὸ εὐπειθὲς καὶ ὑπήκοον τῇ εἰκαίᾳ σωπῇ διακρουόμενος· — τοῦ μὲν θεσπέσιου Δαβὶδ μελιβρύοντος· Πολλὰ ἐποίησας σὺ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμάσια σου· καὶ τοῖς διολογισμοῖς σου οὐκ ἔτι τις ὁμοιωθήσεται· ἀπήγησε λα καὶ ἐλάλησα, ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ ἀριθμὸν. Καὶ πάλιν· Εὐήγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλη· ἰδοὺ τὰ χεῖλη μου οὐ μὴ κωλύσω, Κύριε· σὺ ἔγνωσ. Τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου· τὴν ἀληθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀληθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς· σὺ δὲ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμοὺς σου ἀπ' ἡμῶν. Τοῦ δὲ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων δὲ Ἐγγράφου καθολικῆς παρεγγυῶντος ἔτοιμον ὑπάρ-

lere se posse vident; quod unum restat, forte proximam aliquam ad insulam clavi adjumento dirigunt navem, ac nulla non ratione salutis suae consulunt. Ad eam delati propius, ubi horrendo moris e periculo servati, se in tutum sub promontoria receperunt; testes grati animi voces ad omnium servatorem Deum emittunt. Ita nos etiam, Pater optime, qui procellosam vitae hujus mare trajicimus, absurdarumque opinionum fluctibus multipliciter exhausti, nullum usquam rationis participem portum invenimus, ad benignitatem tuam nos conferimus; utque nos cum de adoranda sacrosanctaque Trinitate, tum aliis sacrarum litterarum capitibus audias, obsecramus: ne cum insipientibus circumveniamur, sed confirmati doctrina, et admonitioni suavissimae tuae obsecuti, e mundi hujus tempestate paulatim nosmet taciteque subducamus, et participem animi naviculam nostram in secretum ab omni fluctu Christi portum agere studeamus.

Responsio.

Meam vero intelligentiam accurata sacrarum litterarum explicatio longe excedit ac superat: quippe quae purgata necdum sit, crassaeque in nobis materici multis morbis obnoxiam vestem nondum deposuerit; nam socordia depressus, ad Deum qui justus est, ipse non justus erigi nequeo: non ipsum accedere mihi fas est, ut de corporeorum et corporis expertium, de judicii, de Providentiae rationibus erudiar: cum et opifex, et dux, et gubernator sit omnium, non ut cum Rege ac Domino miser ipse versari possim: quippe qui capite nudo haecenus eum compellere audacter nequeo, cum mundi adhuc simulacra circumferam, et corrupta imagi quasi crapula gravatus, ad terram allidar. Ad summam, quoties divinarum rerum sublimitatem intueor, mox vertigine correptus tremo, illorum instar qui de excelso montis vertice in immensum mare prospectant; vel idem accidit mihi, quod iis qui dum et laesis oculis et puro meridie, sole caelum perequitate, immoto hunc vultu intueri conantur, victi a nimia radiarum copia et orto ab iis splendore, videndi facultatem amittunt. Quapropter equidem existimavi silentii ope mihi utendum esse. Verum ne, si prorsus sim mutus, invidiae merito meo me insimuletis, quasi qui facilitatem obsequendi vana taciturnitate repellam, — cum divinus ille David canat: *Multa tu, Domine, qui Deus es meus, admiranda fecisti; nemo tibi par esse cogitando potest; equidem haec annuntiavi ac protuli, supra omnem numerum amplificata sunt*¹. Item, *Magno in caetu justitiam annuntiari; ecce labia mea, Domine, non comprimam, sicut ipse nosti. Justitiam tuam meo in corde non occultavi; veritatem ac beneficium in salvando me tuum exposui; misericordiam et veritatem tuam frequente in concilio non clavi: tu quidem, Domine, miserationem tuam multiplicem nobis diu*

¹ Psal. xxxix, 6.

(1) Locus mutilus. Evidt.

ne differo ³. Idem cum princeps apostolus præcipiat, ut ad reddendum rationem ea de spe quam fovemus, ad quemvis de hac re sciscitantem paratissimus ⁴: Paulus etiam clarissime clamet ⁵, esse nobis ipsius vestigiis inhærendum, imitandumque Christum: qui profecto et ipse divinitus præcepit ⁶, ut quæ gratis acceperimus, cum aliis vicissim gratis comunicemus; omnesque vires in hoc contentamus, ut divina nobis in eum finem ab ipso credita talenta, quo augeantur, duplicemus, ne si vano hæc silentio tanquam in terra defoderimus, una cum pravo illo desideque servo de quo proditum — metuendum mihi potius, quam silendum arbitrator.

Est enim sapientiæ principium, Domini timor ⁷: quemadmodum vates ille rerum divinarum prudens Davides loquitur. Præclarum sane, certo iudicio considerateque silere, ac mundo quidem quasi mutum ac crucifixum, in prædicatione vero divinatorum operum ad omnes illustrem ac perpetuo vocalem esse. Nimirum et summa cum voluptate nuti divinis in rebus erimus, et nihilominus eas absque silentio tractabimus, exorantes divinum Numen in iis sane quæ animo perniciem asserunt, his verbis: *Adhibeto, Domine, custodiam ori meo, et circum labia mea quoddam ostium, quo coetervantur: neve cor meum ad sermones pravos deflectere patiaris* ⁸. In illis vero, divina quæ sunt, et in quibus vivit animus: *Aperito labia mea, Domine, ac laudem tuam os meum annuntiabit* ⁹. Quamobrem merito ad interrogationes vestras iterum accingar, sic tamen, ut et Deum orationis nostræ ducem constituam, et vestris ad hæc supplicationibus innitar. Libet enim illos imitari, qui ludos equestres perlubenter spectant, Solent hi cursum in certaminibus ad eos quos favore suo complectuntur, tametsi ad summam illi celeritatem nihil reliqui faciant, victoriæ tamen studio de sellis gradibusque superioribus quasi toto cum viscerum motu, acclamationibus uti; oculisque una cum cursu circumactis, aurigam (uti qui lem arbitrantur ipsi) majorem ad impetum excitant. Quin et equos acclamando cohortantur, proque flagello manum ad eos protendant, et indice digito proximos sibi feriunt; neque malas tantum fricant, sed nonnunquam et dentem exacunt, et vultu minantur, et totos se ad sadij cursores erigunt, digitisque gesticulando quæ facere sibi ad consequendum præmium videantur, indicant. Atque hæc non eo faciunt, quod ad victoriam quidquam momenti asserant, sed suam erga illos qui decertant benevolentiam amoremque tam voce quam gestu expriment. Idem ut et ipse faciam, amici ac fratres, quos equidem maxime suspicio, meum me studium erga vos cogit. Nam apud vos qui agilitate virtutis stadium percurritis, et ad supernæ vocationis præmium crebris et expeditis saltibus contenditis, non quædam proprie mea levique pro-

χειν πρὸς ἀπολογία πάντι τῶ πυθομένῳ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος· καὶ Παύλου δὲ τοῦ ὑψηλοῦ θαυμάσιου βουόντος, κατ' ἴχνας αὐτοῦ βαίνειν, καὶ Χριστοῦ μιμῆσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Χριστοῦ θεηγορούντος, δωρεὰν εὐφροσύνας ὁμοίως παρέχειν, καὶ παντὶ σθένει διπλασιάζειν τὰ παρ' αὐτοῦ ἡμῖν ἐπὶ τοῦτο πιστευόμενα θεὰ τάλαντα, μὴ ἐκεῖνα τῇ εἰκαλῇ σιγῇ οἰνεῖ ἐν χέρσῳ κατορύττοντες, ἅμα τῶ ἐν Εὐαγγελίῳ πονηρῶ καὶ ὀκνηρῶ οἰκέτῃ εἰς τὸ σκότος ἐκδηλωθῆμεν τὸ ἐξώτερον· — ἐνταῦθα οὖν ἀμεινον τῷ δέει, ἢ τῇ σιγῇ βοηθῶ χροῖσασθαι.

est in Evangeliiis ⁶, ad tenebras extimas abjiciamur:

Ἄρχῃ γὰρ σοφίας φόδος Κυρίου, φησὶ Δαβὶδ ὁ τῶν θεῶν μελωδός. Καλὸν γὰρ τὸ σιωπῆν διακρίσει, καὶ λογισμῶ χρεῖττονι, καὶ οἰνεῖ κωφὸν καὶ ἰστανωμένον ὑπάρχειν τῷ κόσμῳ, ἐνεργῆ ἐκ καὶ ἀφροσγον τῶν θεῶν ὀργάνων. Οὕτως γὰρ συμβήσεται ἡμῖν ἢ τῶν θεσπεσιῶν ἐράσμιος κώφευσις καὶ ἀσηγητος ὁμιλία, ὅταν ἐκλιπαροῦμεν τὸ θεῖον· ἐπὶ μὲν τῶν ψυχοφθόρων βεῶντες· *Θοῦ, Κύριε, φυλακῆν τῷ στόματι μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου, καὶ μὴ ἐκκλίῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας*· ἐπὶ δὲ τῶν θεῶν καὶ ζωοποιῶν· *Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἰνεσίαν σου*, Εἰκότως οὖν αἰδῆ ἀποδύσομαι πρὸς τὰς ὑμῶν πεύσεις, Θεὸν καθηγησόμενα τοῦ λόγου ποιούμενος, καὶ ταῖς ὑμῶν πρὸς αὐτὸν ἱκεταῖς ἐπερειδόμενος. Ἡ ὡς τοῖς παρ' αὐτῶν σπουδαζομένοις ἐν ταῖς ἀμίλλαις τῶν δρόμων, ἂν καὶ μηδὲν προθυμίας εἰς τὸ τάχος ἐλλίπωσιν, ὁμοῦ τῇ περὶ τὴν νίκην σπουδῇ ἀνωθεν τῶν καθισμάτων καὶ βάρων ἐπιβαῶσιν ἐξ εὐσπλαγγχίας αὐτῆς· καὶ τὸν ὀφθαλμὸν τῷ δρόμῳ συμπιρῶντες, διεγείρουσι, ὡς οἶονται, εἰς ἐξυτέραν ὀρμὴν τὸν ἡνίοχον, ἐπιπλαγγχάζοντες ἅμα τοῖς ἱπποῖς· καὶ ἀντὶ μάστιγος τὴν χεῖρα κατ' αὐτῶν παρατείνοντες, καὶ τῷ λιχανῶ δακτύλῳ τοῖς ἐχομένοις παίοντες, καὶ τὴν παρεῖαν παρακνώμενοι· πολλάκις δὲ καὶ τῶν ὀδόντων παραθήγουσι, καὶ ἀπειλοῦσι, τῷ βλέμματι αὐταδροὶ ἐπὶ τοὺς σταδιοδρομοῦντας διανιστάμενοι, χειροομοῦντες αὐτοῖς τὰ δοκοῦντα πρὸς τὸ ἐπαθλον· οὐχ ὅτι συνετελεῖ πρὸς τὴν νίκην τὰ δρώμενα, ἀλλ' εὐνοῖε τῇ πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους, φωνῇ τε καὶ σχήματι τὸν πρὸς ἐκείνους ἔρωτα διαγράφοντες. Ὅπερ καὶ αὐτὸς τῷ πρὸς ὑμᾶς πόθῳ ποιεῖν ἀναγκάζομαι, φίλων ἐμοὶ καὶ ἀδελφῶν τιμιώτατοι, ὡκυτόως ἐνάρτεον διαθέουσι στάδιον, καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως πυκνοῖς τε καὶ κούφοις συντεινομένοις ταῖς ἄλμασι· οὐκ οἰκιστὰ τινα ἢ αὐτοσχέδια φράζων, ἀλλ' ὅσα τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων Πατρῶν τοῖς λιμῶνας ἐπελθὼν τῆς ἐκείνων ῥοδωνιάς συνήγαγον· ὧν τὰ ῥόδα τῷ ἐκ πλευρᾶς ὕδατι τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγῳ σαρκωθέντος ἄρδεται, καὶ τῷ ξιν ἐκείθεν αἵματι ἐρυθραίνεται· οἱ κόσμον ὅλον εὐωδιάζονται λάμπαντες καὶ δαδουχοῦντες ὑπὲρ τοὺς φωστῆρας τοῦ σταδίου

³ Psal. xxxix, 10 12. ⁴ 1 Pet. iii, 15. ⁵ Philipp. iii, 17. ⁶ Matth. x, 8. ⁷ Matth. xxv, 30. ⁸ Psal. xli, 9. ⁹ Psal. cxi, 5, 4. ¹⁰ Psal. i, 17.

ματος, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες· ὧν οὐδέποτε ἡ θου-
αλλίς πίπτει, οὐδὲ ὁ λύχνος συντριβεται, οὐ διαπα-
νάται τὸ ἔλαιον, ἡ λυχνία οὐ σίεται, ὁ πυρὸς οὐ
μαραίνεται· βάθρον δὲ σταυρὸν περιφέρουσι, καὶ
πῆραν τὰ εὐαγγέλια, καὶ τὴν ἀγάπην καλαύροπα τε
καὶ σύριγγα, ἐν αὐτοῖς τὸ λογικὸν ποίμιον τοῦ Χρι-
στοῦ νέμοντες. Πύθεσθε οὖν, ἀξιάγαστοι, περὶ ὧν
ἤκατε, τὰ θεῖα ἐκείνων σπέρματα παρὰ τῆς ἐμῆς
ἀσθενείας ἀμώμενοι.

et lampas non quassatur, et flamma non exstinguitur; nam crucem gestant pro virga, Evangelia
pro pera, charitatem pro pedo ac fistula, quibus omnifus Christi gregem rationis participem pascunt.
Quamobrem, viri optimi, sic ea proponite, de quibus percunctatum accessistis, ut qui divina horum
semina messuri ex me, homine cateroqui vili, sitis.

ΠΕΥΣΙΣ Β'.

Ἐπαὶ δὴ τινὰς ἀλόγους καὶ βλασφήμους φωνὰς
παρ' ἐνίων ἀκούομεν, περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ
Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, λεγόντων, κτιστὸν μὲν
εἶναι τὸν Υἱὸν καὶ τῷ Πατρὶ ἀνόμιον· τὸ δὲ Πνεῦμα
ἐν ὑπέρειτῳ καὶ ἀποστόλου τάξει τετάχθαι, καὶ ἐπι-
ἀλογωτέρας καὶ ταπεινωτέρας τὰς περὶ αὐτῶν δόξας
διαλιμβανόντων· ἀξιοῦμέν σου τὴν φιλότεκνον ἀγά-
πην δι' ἐπιτόμου ῥηθῆναι ἡμῖν ὡς ἔχει τὰ περὶ τῆς
θείας καὶ προσκυνητῆς Τριάδος.

Ἀποκρισις.

Ἦσα δόσις ἀγαθῆ, καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον
ἀνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν
φώτων· φησὶν ὁ θεὸς· Ἰάκωβος· Ἄλλ' ἐρεῖς εἰκό-
τως· Ποῶν ἔρα φώτων; Κυρίως μὲν καὶ πρώτως
ἀληθινὸν φῶς ὁ Πατὴρ, καθὼς φησιν Ἰωάννης ὁ
θεολόγος· Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία ἣν ἠκού-
σαμεν ἀπ' αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἀναγγέ-
λομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστίν, καὶ σκοτία
οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδέμιση. Φῶς δὲ καὶ ὁ Υἱός,
καθὼς ὁ αὐτὸς φησιν· Ἦν γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν
ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
κόσμον. Αὐτὸ δὲ τὸ ἄβυλον καὶ ἀνύκτερον φῶς, τὸ
πάτης νοεράς τε καὶ λογικῆς φύσεως φωτιστικὸν ἐν
εὐαγγέλοις φησὶν· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου.
Φῶς δ' ὑπάρχειν καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμά φημι, συνάδων
τῷ θεσπιστῷ Δαβὶδ· Ἐν τῷ φωτὶ σου ὀψόμεθα
φῶς· Ἐν γὰρ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁρῶμεν τὸν Υἱὸν
καὶ Θεόν· ἐν δὲ τῷ Υἱῷ, τὸν Πατέρα· ἐν ἀμφοῖν
δὲ, τὸ Πνεῦμα, καθὼς φησιν ὁ Υἱός, Ὁ Πατὴρ ἐν
ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ· καὶ, Ὁ ἑωρακώς ἐμὲ,
ὄρακε τὸν Πατέρα. Περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος φησι,
Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ἐκ Πατρὸς ἐκπο-
ρευόμενον· Ἐν φωτὶ οὖν τῷ Πατρὶ, φῶς τὸν αὐτοῦ
Πατέρα καὶ Λόγον ὁρῶμεν· καὶ ἐν φωτὶ τῷ Υἱῷ, φῶς
τὸ Πνεῦμα ὁρῶμεν. Εἰκότως οὖν νοεῖσθω, τρία ἐν
ἄλλήλοις φῶτα, ἀσυναλείπτως καὶ ἀχωρίστως ἢνω-
μένα· Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπὶ πάντων Θεός, καὶ Πατὴρ ὁ
παντοκράτωρ οὐ γεννητός, οὐκ αἰτιατός ὑπάρχει·
γεννητὸν δὲ καὶ αἴτιον τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς πηγὴ
ποταμοῦ, ὡς ἀκτὴς ἤλιος, ὡς φλογὸς τὸ πῦρ·
αἴτια μὲν, οὐ προγενεστέρα δέ· Ὁμοίως καὶ τὰ ἐξ
αὐτῶν αἴτια μὲν, οὐ μεταγενέστερα δέ· οὕτως καὶ

feram, sed quæcunque clarorum Patrum prata pera-
grans, de illorum roseto collegi : quorum rosæ aqua
latere Dei ac Verbi, qui carnem assumpsit, manante
rigantur et ab jugi sanguinis indidem orti rivo,
rubro colore tinguntur, totumque mundum suavi
odoris fragrantia replent : qui et splendore suo fir-
mamenti luminaria vincunt, et vitæ sermonem con-
tinent, quorum ellychnium nunquam decedit, et
lucerna non comminuitur, et oleum non absumitur,
et lucerna non comminuitur, et oleum non absumitur,
nam crucem gestant pro virga, Evangelia
pro pera, charitatem pro pedo ac fistula, quibus omnifus Christi gregem rationis participem pascunt.
Quamobrem, viri optimi, sic ea proponite, de quibus percunctatum accessistis, ut qui divina horum
semina messuri ex me, homine cateroqui vili, sitis.

INTERROGATIO II.

Quando igitur ex nonnullis voces quasdam ab-
horrentes a ratione et execrandas audimus, qui
et de unigena Dei Filio et de Spiritu sancto asserunt,
illum quidem creatum, Patrique dissimilem : hunc
vero ministri loco ac conditione esse, nonnullas
etiam his absurdiores abjectioresque de utroque
commenti opiniones : per eam te charitatem obse-
cramus, qua nos ut liberos tuos complecteris, ut
quid de divina et adoranda Trinitate sit statuend-
um, breviter nobis exponas.

Responsio.

Omne bonum donum, munus omne perfectum de
supernis oritur, et a luminum Patre descendit, quem-
admodum divinus vir Jacobus inquit¹⁰. At qua-
limumnam, non immerito quæsieris, luminum?
Nimirum et proprium, et princeps, et verum lumen
est ipse Pater, sicut Joannes ille cognomento Theo-
logus his verbis scripsit : *Hæc est illa annuntiatio,*
quam nosmet ex ipso, Filio scilicet, audivimus, Deum
*esse lumen, et caliginem in ipso nullam esse*¹¹. Deinde
Filius quoque lumen est, sicut idem Joannes ait :
*Erat is lumen verum, quod venientem in hunc mun-
dum omnem hominem illuminat*¹². Quin et ipsum Loc
ab omni crassa materie caligineque secretum lumen,
quod omnem naturam intelligentia præditam ac
rationis participem illuminat, in Evangeliiis inquit :
*Ego sum mundi lumen*¹³. Sanctum etiam Spiritum
lumen esse, divino Davidi assentiens ajo : *In*
*lumine, ait, tuo lumen videbimus*¹⁴. Nam in Deo ac
Patre Filium et ipsium Deum, atque in Filio Patrem,
Spiritum autem in utroque cernimus, quemad-
modum Filius ait : *Pater in me est, et ego in Patre*¹⁵.
Qui vidit me, Patrem vidit. De Spiritu vero in-
*quit : Spiritus veritatis, qui de Patre procedit*¹⁶.
Itaque in lumine, quod est Pater, lumen aliud,
nimirum ipsius Verbum ac Filium cernimus, et in
lumine quod est Filius, lumen Spiritum videmus.
Quamobrem ratione consentanea tria in seipsis
lumina intelligantur, omni sine tam confusione
quam separatione unita. Extra quam quod omni-
potens ille Deus ac Pater, qui supra universa est,
non est genitus, non ortus ab alio, tanquam causa :
genitor autem et causa ipsius Filii sicut fons flu-

¹⁰ Jac. i, 17. ¹¹ I Joan. i, 5. ¹² Joan. i, 9. ¹³ Joan. viii, 12. ¹⁴ Psal. xxxv, 10. ¹⁵ Joan. xiv, 9, 10.
¹⁶ Joan. xv, 26.

minis, sicut sol radii, sicut ignis flammæ. Horum ergo sicut sunt illa quidem causæ, non tamen hæc ortu præcedunt : sic Filius est quidem is a Patre, tanquam a causa et genitore, ab æterno ineffabiliter genitus : non tamen tempore posterior, non inferior potestate, non inæqualis majestate. Nimirum semper et in Patre, et ex Patre, et cum Patre existit, eique sine confusione, sine separatione, sine immutatione adest.

INTERROGATIO III.

Et qui potest is qui ex Patre genitus est, et exiit, cum Patre et in Patre existere? Nam quod semel est genitum, atque ab eo quo continebatur, exiit, quo pacto rursus erit in gignente?

Responsio.

Nimirum Filius ac Spiritus non hominum more per fluxionem sectionemve, aut dimensionem ex Patre prodierunt, sed ut ex fonte flumina, quæ quidem ex eo et in eo et cum eo sunt : ut ex sole radii qui in eo, et cum eo, et ex eo sunt : ut flamma et lux de igne, cum igne, in igne existunt. His enim rebus equidem usus hæc declaravi, obscure sane rem explicantibus, sed ab imagine tamen non prorsus abhorrentibus. Filius ergo qui est in Patre, de eodem prodiit, et cum Patre existit, et infinitis sæculis erit, quemadmodum ipse inquit : *Ego in Patre sum, et Pater est in me* ¹⁷. Quibus verbis et eandem utriusque naturam sive essentiam, et nulla ex parte diversam utriusque divinitatem, et parem denique potestatem esse significat. Rursus cum ait : *Ego de Patre sum egressus, atque in mundum veni* ¹⁸ : diversitatem proprietatemque personæ demonstrat. Porro divinus sanctissimusque Spiritus non ille quidem est genitus, sed procedit, atque eo ipso quod de Patre procedit, a Patre tanquam causa oritur. Davides quidem, sacrosanctæ Trinitatis enarrator, *Verbo Domini*, inquit, *constabili sunt cæli, et Spiritu oris ipsius omnis cælestis exercitus* ¹⁹. Quibus et illa Zachariæ verba sunt consentanea : *Robustæ sint Zorobabeli et Josedeci sacerdotis, et populi manus ; quoniam ego vobiscum sum, et Verbum meum, et Spiritus meus. Hæc Domini omnipotentis verba sunt* ²⁰. Pater igitur non est genitus, Filius genitus, Spiritus procedit ; quæ tria sunt in seipsis lumina ; non confunduntur, lucent eodem lumine, lucent æternum, indivise per hypostases sive personas distinguuntur, et sine confusione sunt unum essentia supernaturali, et conjunctione mentis vim superante, et distantia nullam dimensionem admittente. Atque tres hypostases deitatis unam essentiam in totidem naturas non dividunt : ita unitas essentiæ fontem illum deitatis tribus ostiis æternum fluentem, in unam sive personam sive hypostasin neque commiscet neque contrahit. Ergo et Pater lumen est, et Filius est lumen, et Spiritus itidem sanctus : et nihilo tamen minus hi tres unum lumen existunt, quod est supra omne tempus, et ante sæcula, et ex-

ὁ Υἱὸς· ἐξ αἰτίου καὶ γεννήτορος τοῦ Πατρὸς αἰδίως ἀφράστως γεννηθεὶς, οὐ μεταγενέστερος δὲ χρόνῳ, οὐκ ἐλάσσων δυνάμει, οὐκ ἀνόμοιος ὁμοίῃ· ἀλλ' ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ σὺν τῷ Πατρὶ ὄν, ἀσυναλείπτως, ἀχωρίστως, ἀμεταβλήτως ζυῶν τῷ γεννήτορι.

ὁ Υἱὸς· ἐξ αἰτίου καὶ γεννήτορος τοῦ Πατρὸς αἰδίως ἀφράστως γεννηθεὶς, οὐ μεταγενέστερος δὲ χρόνῳ, οὐκ ἐλάσσων δυνάμει, οὐκ ἀνόμοιος ὁμοίῃ· ἀλλ' ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ σὺν τῷ Πατρὶ ὄν, ἀσυναλείπτως, ἀχωρίστως, ἀμεταβλήτως ζυῶν τῷ γεννήτορι.

ΠΕΥΣΙΣ Γ.

Καὶ πῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς καὶ ἐξεληθὼν, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τῷ Πατρὶ δύναται εἶναι ; Τὸ ἅπαξ γεννηθὲν καὶ προσελθὼν τοῦ ἔχοντος, πῶς πάλιν ἐν τῷ γεννήσαντι ἔσται ;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἴσα βροτοῖς κατὰ βεῦσιν ἢ τομῆν, ἢ διάστασιν, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς προήλθον, ἀλλ' ὡς ἐκ κρήνης ποταμοί, ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ καὶ σὺν αὐτῇ ὄντες· καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἡλίου αἱ μαρμαρυγαὶ, ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ· καὶ ὡς ἡ φλόξ καὶ τὸ φῶς, ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ σὺν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ. Ἀμυδροὶς μὲν, ἐπικέκοιται τῇ εἰκόνι· χρηστάμενος ἔφη. Τοῖνον ἐν τῷ Πατρὶ ὄν ἐξήλθεν, καὶ σὺν τῷ Πατρὶ ὑπάρχει, καὶ ἔσται εἰς τοὺς αἰῶνας· καθὼς αὐτὸς φησὶν· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· τὸ ταῦτόν τῆς οὐσίας καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς θεότητος καὶ ἰσοσθενῆς ἐκ τούτων δηλῶν. Καὶ πάλιν· Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· τὸ ἕτερόν καὶ ἰδιάζον τοῦ προσώπου παριστῶν. Τὸ δὲ θεῖον καὶ πανάγιον Πνεῦμα, οὐ γεννητὸν μὲν, ἐκπορευτὸν δὲ, καὶ αἰτιατὸν ἐξ αἰτίου τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Ἄλλὰ καὶ Δαβὶδ, ὁ τῆς θείας Τριάδος ἐξηγητὴς, *Τῷ Λόγῳ Κυρίου, φησὶν, οἱ οὐρανοὶ ἐστερωθήσαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Ζαχαρίας δὲ τούτοις συμφωνῶν· Ἰσχυέτωσαν, φησὶν, αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ, καὶ αἱ χεῖρες Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως, καὶ αἱ χεῖρες τοῦ λαοῦ· διότι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὁ Λόγος μου, καὶ τὸ Πνεῦμά μου, λέγει Κύριος παντοκράτωρ.* Ἀγεννητὸς οὖν ὁ Πατὴρ, γεννητὸς ὁ Υἱὸς, ἐκπορευτὸν τὸ Πνεῦμα, ἐν ἀλλήλοις φῶτα· μήτε συναλειφόμενοι, ὁμόφωτοι, ἀεῖφωτοι, ἀδιαιρέτως χωρὶς ὄντες ὑποστάσεις ἦτε προσώποις, καὶ ἀσυναλείπτως ἐνούμενοι τῇ ὑπερουσίῳ οὐσίᾳ, καὶ ὑπὲρ νοῦν συναφείξ, καὶ διαστάσει ἀδιαστάτως. Καὶ οὕτε αἱ τρεῖς ὑποστάσεις εἰς τοσαύτας φύσεις τέμνουσι τὴν μίαν τῆς θεότητος οὐσίαν, οὕτε ἡ μία οὐσία εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συνελείφθη, καὶ συναυρεῖται τὴν τρίστομον καὶ τρισάκτινον κρήνην τῆς θεότητος. Φῶς τοῖνον ὁ Πατὴρ, φῶς ὁ Υἱὸς, φῶς τὸ θεῖον Πνεῦμα· ἀλλ' εἰ τρεῖς, ἐν ὑπάρχουσιν φῶς, ὑπὲρ χρόνον προαΐωνιον, ἀναρχον, τριπρόσωπον, τρισυπόστατον, τριδέσποτον, τρίθρονον, τριλαμπές, τριαυγές, ἰσολαμπές, ἀνελλοίωτον, ἀμείωτον, ἀνύκτερον, ἀχειρωτον, ἀλόγητον, μία οὐσία, μία συσθένεια, μία εὐκλειαν, μία βασιλείαν, μία θεότητα, ἓν θέλημα, ἓν ὄραμα

¹⁷ Joan. xv, 10. ¹⁸ Joan. xvi, 28. ¹⁹ Psal. xxxiii, 6. ²⁰ Zach. iv, 6, 9.

τρόσταγμα • πᾶσα ἐνότης καὶ ἰσότης καὶ τῆς ἐν Τριάδι, πλὴν ἀγεννησίας καὶ γεννήσεως πορεύσεως, ἐκάστης ὑποστάσεως ἰδιαζόντως οὐκ ἐσομένης, οὐκ ἀρξαμένης, οὐ παυσαμένης, ἢ ὡσαύτως ἐχούσης καὶ ἀμεταβλήτου μενούσης. ἅρ ὑπῆρχεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ • αἶ ἐν Πατρὶ ; μονογενοῦς, ἀύδης ἐνυποστάτου, πάντα δρώει ἐξυπνόντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος, καὶ κοσμουμένου παρὰ πάσης νοεῶς τε καὶ λοφύσεως. Οὐ πρόγονός τις ἐξ αὐτῶν οὐδ' ἐπίοὺκ αὐξων, οὐ λήγων κατὰ τὸ αἰσθητὸν φῶς, ὑπερκοσμίου δυνάμεις • αἱ ταῦτὸν μὲν τῆ οὐλασαι ὑπάρχουσαι (ὁμοίως καὶ αἱ λογικαὶ βρουχαι, ταῦτὸν ὑπάρχουσαι τῆ οὐσίᾳ πᾶσαι), αἱ γγχανουσι τάξει, αἱ δὲ στάσει, ἕτεραι δὲ παρα; καὶ λειτουργία, ἐπιβολαῖς καὶ μεταβολαῖς τατροπαῖς, αὐθαιρέτως πρὸς τὸ χεῖρον ἢ κρεῖτε-ίπουσαι, οὐκ ἀνάγκη δὲ φυσικῇ ἐκπίπτουσαι τὸ μείζον καὶ ἤττον • ἐν τούτοις τὸ διάφορον ι τῆς ὑπεροχῆς. Φῶς δὲ καὶ ὁ βροτὸς προσ-ίεται, φῶς καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καλεῖται • Ἄλλὰ τῶν εἰρημένων πλείστων ὀλικῶν καὶ δια-φώτων, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ποιητῆς μιοργὸς ὑπάρχει τὸ ἀληθινὸν καὶ αὔλον φῶς, πάντων Θεὸς καὶ Πατὴρ, σὺν τῷ μονογενεῖ Παιδί καὶ θεῷ Πνεύματι • ὁ ἀσώματος, ὁ ἀόρα-ὑπερούσιος καὶ ὑπεράγωντος, ὁ τοῦ μὲν Υἱοῦ ραρ, τοῦ δὲ Πνεύματος προβολεύς, κατὰ φύσιν ις, ἀχρόνως, πρὸ τῶν αἰώνων • οὐ γὰρ πρόγονον γονον, οὐ προὑπάρχον ἢ ἐπίσειακτόν τι ἐν τῇ ριάδι, οὐ προαιώνιον, οὐ τῆμερον, οὐκ ἐπέ- . Τρία γὰρ ὑπάρχει ἀεὶ, τρία συνάγια, τρία ιρχα, τρία ἔμπρακτα, τρία σύμπρακτα, τρία φα, τρία σύμμορφι, τρία ἐνεργά, τρία συνεργά, νυπόστατα, τρία συνυπόστατα, οὐ μεταβαλλό-καὶ μεταχωροῦντα, ἢ μιγνύμενα εἰς ἄλληλα. ἅρ ὁ Πατὴρ, καὶ μόνον Πατὴρ, οὐχὶ καὶ Υἱός • ὅς ὁ Υἱός, καὶ μόνον Υἱός • οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Πατὴρ. υς δὲ καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα, οὐτε Πατὴρ ἐστίν, ρίός • ἀλλ' ἐκπορευτὸν ἀναλλοιώτως. Ἀμετα-ς ἔχουσιν ἀεὶ τὸ ἐστὼς καὶ ἰδιάζον καὶ ὑπερ-ν, κατὰ τὴν οἰκείαν ἕκαστος ὑπόστασιν • Πατὴρ ἰδς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάς ἐν μονάδι ἐστὶ τε εῖται, καὶ ὁμολογεῖται καὶ προσκυνεῖται, παρὰ ἰ ἀληθείᾳ καὶ οὐ σχήματι καὶ βλασφημίᾳ προσ-των • ὡς Ἄρειος, διαιρῶν καὶ ζυγοστατῶν, ι καὶ ἤττον ἐν τῇ θεῷ Τριάδι φανταζόμενος • ἀθέλλιος συναλείφων καὶ συγγέων, υλοπατορίαν ὄτως παιδεύων. Ἰσοσθενὴς τοίνυν ἡ θεῖα Τριάς, :ης, ἰσομεγέθης, μᾶλλον δὲ ὑπερκελής, ὑπερ-ης, καὶ πάσης καταλήψεως ὑπερτέρα, ἐν μιᾷ ι καὶ βασιλείᾳ, καὶ βώμῃ καὶ αὐθεντίᾳ, πάντα δεινὸς ὑποκειμένου φυσιοεργήσασα, τὸ δ' ὅπως, ν τὴν ἀκρίθειαν καταλείψωμεν • Οὐδεὶς γὰρ ὄν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, οὐδὲ τὸν Υἱόν τις σται, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ. Ἀποκαλύπτει δὲ βροτοῖς υς τὸ θεῖον Πνεῦμα. Οὐκοῦν ταῦτα τρία ἕντα, ἴξοντα, οὐ λήγοντα, οὐ κορυφούμενα, οὐ συναγ-

pers principii, et personas tres habet, et tres hypostases, et tres Dominos, et thronos tres, et trinam lucem, et trinum splendorem et lucis æqualitatem; immutabile, nulli obnoxium diminutioni, caliginis expers, invictum, inter- cui minime subjectum; una essentia, potestas una, una gloria, unum regnum, una divinitas, una voluntas, actus, imperium. Denique nonnisi unitas, æqualitas, identitas est in Trinitate, extra proprietatem ingeni, et geniti, et procedentis: una- quaque hypostasi singillatim et existente, et existi- tura; non aliquando orta, non desinente, sed e- odem se modo semper habente, ac manente citra mutationem omnem. Semper enim exstitit Deus ac Pater, qui quidem semper est Pater unigenæ Filii, Verbi subsistentis, a quo facta sunt universa, qui- bus et divus ille Spiritus semper adest, unaque cum ipsis ab omnibus intelligentia rationeque præ- ditis creatis adoratur. Nemo in his vel prior est natu, vel posterior; non accrescit, non imminui- tur instar luminis, quod sub sensum cadit, vel in- star earum quæ supra mundum sunt copiarum: quæ cum universæ natura sua idem exsistant (quem- admodum et animi hominum rationis participes idem natura sua sunt omnes), partim tamen or- dine, partim statione, partim assistendi ministran- dique munere differunt, ac per incrementa et mu- tationes et conversiones, libero animi consilio vel in melius vel deterius propendentes, non aliqua naturali necessitate magis minusve degenerant, ex- cellentibus aliis alias secundum ea, quæ indicavi- mus, discrimina. Quin et homini luminis appellatio tribuitur, et soli, et lunæ, et vario reliquorum si- derum choro: quorum tamen maximo numero lu- minum, de materie constantium, multisque parti- bus ac modis inter se diversorum auctor est et opifex verum illud et expers materie lumen, ni- mirum Deus et Pater, qui est supra omnia, cum unigena Filio suo, divinoque Spiritu, incorporeus, sub aspectum non cadens, omni et natura et co- gnitione superior: qui Filium genuit, et Spiritum produxit ratione secundum naturam ineffabili, sine ullo tempore, ante sæcula: non enim quidquam vel majus vel minus natu, non quidquam prius exsi- stens adventitiumve divina in Trinitate vel ante- rius est, vel est hodie, vel deinceps erit. Nimirum tria semper existunt, tria sunt ejusdem sanctita- tis, tria simul expertia principii, tria agentia, tria simul agentia, in eadem forma, tria conformia, tria efficacia, tria effectationibus conjuncta, tria sub- sistentia, tria simul subsistentia, quæ non mu- tantur, neque transeunt, neque miscentur inter se. Nam semper existit Pater, et quidem so- lummodo Pater est, non etiam Filius; sem- per existit Filius, et quidem solummodo Fi- lius est, non etiam Pater; similiterque divi- nus ille Spiritus nec Pater est, nec Filius; sed omni sine mutatione procedit: semper habent id quod singulis est peculiare, perfectione summa,

Ἀπόκρισις.

ὡς τούτου παιδευτῆς αὐτῆς ὁ Υἱός. Ἐὰν γὰρ
τέλλω, φησὶν, ἐκεῖνος ἐρχέται τὸ Πνεῦμα τῆς
λας.

ΠΕΥΣΙΣ Ζ΄.

ἡ Γραφή κτιστὸν δείκνυσι τὸ Πνεῦμα, λέγουσα·
ς στερεῶν βροντῆν, καὶ κτιζὼν πνεῦμα.

Ἀπόκρισις.

ὡς οὐ περὶ τοῦ θεοῦ ἐνταῦθα Πνεύματος φησι
κίμα. Οὐ πρόσκειται γὰρ τῷ κτιζομένῳ τὸ
· ἀλλὰ ψιλῶς φησι, *Κτιζὼν πνεῦμα*, τὸ ἐπι
ως νεφῶν καὶ ἐνέργειαν (3) ὑετοῦ πνέον, δι' οὗ
τῆς βροντῆς εἰκότως ἀποτελεῖται ἤχος, ἐν ταῖς
ῆσι τῶν νεφῶν ἐναπολαμβάνομένου τοῦ πνεύ-
· καὶ τῆ διαβόραγῃ καὶ πνοιᾷ κατακροτοῦντος
· κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐν ὄρνισιν, ἢ
· κεν περὶ τοῦ ὑμέου ἐξιτῆλου καὶ διαφανοῦς
· λυγροῦ· ὅντινα τὰ σοβαρὰ καὶ ἀπαίθετα μειρά-
· μιζόμενα, καὶ τῷ ἀέρι ἀναζηραίνοντα, τῷ σφῶν
· κτι διατείνουσιν, εἶτα κρούσῃν πατάξαντές τινα
· φ τῆς περιβόραγῆς τοὺς περιεστῶτας ἐκ ξυ-
· ίας (sic) αὐτῆς καὶ βάλους καρδίης ἐθρόθησαν.

ΠΕΥΣΙΣ Η΄.

πῶς χειμῶνος τῶν αὐτῶν ὄντων πνευμάτων,
· ὁδρῶν μᾶλλον, οὐ γίνονται οἱ τῆς βροντῆς
· ;

Ἀπόκρισις.

· νουσιζομένων τῶν νεφῶν καὶ μαλακουμένων τῆ
· ρος παχύτητι, καὶ ὀμιχλώδους καὶ ὑγρᾶς τῶν
· αμμένων τῆ χέραφ κρηναίων τε καὶ ποτα-
· ὀάτων, οὐκ ἀποτελεῖται ὁ τῆς διαβόραγῆς ἤχος·
· ὅλης μέντοι ἡπέρου ταῦτα συμβαίνει, ἀλλ'
· ς χειμερίους αὐτῆς κλίμασι μόνοις, κατὰ τὴν
· σκυτάλης ἢ μεμβράνης· ἥλιω μὲν διαφυσσο-
· , μὴδὲ τὴν ἀφῆν ἀφορον ἔχειν, νουσιζομένων δὲ,
· τὴν διαβόραγῆν σημαίνει ἢ συστολήν. Πίλου-
· τοίνυν καὶ παχυνομένου τοῦ περὶ γῆν ἀέρος,
· μὴ ἐξοκούμεσθαι τὸν ἰκμαρον τῆς βροντῆς
· Εἰκότως νοεῖσθω τὸ τοῦ ἀνέμου πνεῦμα κτι-
· : φάσκαι τὴν Γραφῆν· διὸ καὶ τῆ βροντῆ συν-
· ται.

us arbitror. Debetis igitur existimare, Litteras
· sa de causa vox hęc tonitruum conjuncta est.

ΠΕΥΣΙΣ Θ΄.

ὡς περὶ τοῦ Πνεύματος διδασκλήντες, τὰ περὶ
· τοῦ προστεθῆναι παρακλούμεν. Τὸ γὰρ ὑπὸ
· ῥαφῆς λεγόμενον, *Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν
· αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, περὶ αὐτοῦ εἰρηθεῖν
· διδάσκουσιν, ὅτι κτιστὸς καὶ τοῦ Πατρὸς ὕστερος.*

Ἀπόκρισις.

· ἢ μὲν τοῦ Υἱοῦ φημι κτιζὸν τὸ ῥῆμα, οὐ μέντοι
· τῆς αὐτοῦ θεότητος, ἀλλὰ τῆς ἐκ Μαρίας αὐτοῦ
· ς. Ἄκτιστος γὰρ θεότῃτι, κτιζέται τῷ προσ-
· τῃτι. Οὐ γὰρ φησὶν ἡ θεία Γραφή περὶ τοῦ Πα-
· κτιζῶναι ἀνθρώπου τὸν Χριστὸν αὐτοῦ· ἀλλ',
· ςαν. xvi, 7, 13. ³⁰ Amos iv, 13. ³¹ Prov. viii, 22.

Ἐνέργειαι. Forte leg. ἐνεργείας. EDIT.

Responsio.

Id vero Filius ipse nos abunde docet, cum ait :
· *Ego si abiero, veniet ille, qui Spiritus est veritatis* ²⁹.

INTERROGATIO VII.

Atqui Litterę sacrę Spiritum creatum esse si-
· gnificant, cum aiunt : *Qui solidum efficit tonitru,*
· *et spiritum creat* ³⁰.

Responsio.

At non hic de divino Spiritu sermo est. Nam spi-
· ritui creato sancti appellatio non adjicitur, sed
· nude dicitur : *qui spiritum creat* : nimirum qui stat
· in hoc, ut nubes commoveat et efficiat imbres, per
· quem et tonitrus sonum fieri consentaneum est,
· spiritu in concavitatibus nubium intercepto, et
· perruptione statuque subjecta supplodente : prorsus
· ut fieri videmus in avium vel jumentorum
· vesica quę tenui pellucidęque bullę consimilis
· est. Hanc enim petulantes maleque moratı pueri
· sumptam, et acre siccitam, suo spiritu extendunt,
· ac deinde clanculum eam ferientes, fragoris sono
· circumstantes toto cum viscerum motu et imo corde
· perterrefaciunt.

INTERROGATIO VIII.

Et qui fit, ut cum hiberno tempore sint iidem
· spiritus, imo etiam vehementiores, tonitruum tam-
· en fragores illi non accidant ?

Responsio.

Cum nubes madidę sunt, ac factę molliores ob
· crassitiem aeris, et caliginosam humidamque aqua-
· rum evaporationem, tam quę fontibus, quam quę
· fluvii continentur, et terrę mistę sunt, strepitus
· ille fragoris orti de perruptione nubium non effici-
· tur : quod quidem non ubivis terrarum accidere
· solet, sed tantum in climatibus ejus hiemi plus æ-
· quo subjectis. Ac licet hic imaginem de scutica
· membranave petere, quę si a sole sunt arefactę,
· ne contingi quidem extra strepitum possunt. Verum
· ubi maduerunt, sonum plane nullum edunt, sive
· adeo rumpantur, sive complicantur. Eodem modo
· si quasi luteus fit. crassusque circa terram aer,
· exaudiri non posse fluidum laxumque sonum illum
· sacras dicere, spiritum illum ventosum a Deo creati :

INTERROGATIO IX.

Quando recte nos de Spiritu erudisti, petimus
· uti de Filio quędam adjicias. Quod enim sacris in
· Litteris perscriptum legimus : *Dominus me crea-
· vit, initium viarum suarum ad opera sua* ³¹. id de Fi-
· lio plerique dictum volunt, esse videlicet hunc
· creatum, ac Patre posteriore.

Responsio.

Etiā ipse de Filio dictum illud accipio, non
· tamen de ipsius divinitate, sed de carne, quam ex
· Maria sumpsit. Increatus enim respectu divinitatis,
· ejus ratione creatur quod assumpsit. Nec enim Lit-
· terę sacrę de Patre sic loquuntur, Qui creat ho-

minibus Unctum suum, sed, Qui annuntiat hominibus Unctum suum, Deum scilicet illum verum, immutabilem, non creatum, coæternum Patri, et cum eo subsistentem ante sæcula: de quo Joannes clamat, *Qui est in similitudine Patris*²²; et qui Mosem Pharaoni dicere jubet: non, Is qui conditus aliquando est (de sententia stolidorum quorundam et insipientium), sed, *Qui est, ad te me ablegavit*²³ Ipse denique de se per Paulum ait: *Christus qui est Deus super universa*²⁴.

INTERROGATIO X.

Imo de Patre scripsit hoc Moses, *Qui est, ad te me ablegavit*, non de Christo.

Responsio.

Equidem a vestra charitate peto, ne sacrorum Evangeliorum falsarii sitis, in quibus ipse Dominus hoc divinitus protulit: *Moses de me scripsit, et mihi testimonio est*²⁵. Igitur et Pater est existens ille, et Filius existit cum Patre, de Patre genitus, non confusus cum Patre, non existendi principium habens, sed existens cum Patre, tanquam natus Filius. Nec enim unquam ævum aliquod vel tempus vel temporis articulus fuit, quo Filius non existeret. Cæteroqui num et ipse Pater erat alterius se prioris Patris? Quapropter simul Patrem profiteberis, et mox cum Patre unigenam dilectissimumque Filium. Nam qui se Patrem honore putant afficere, si dicant cum prius existisse, prorsus impii propterea sunt, quod tempus ante sæculorum opificem Christum statuunt. Etenim apud Deum nec ævo locus est, nec tempori, nec dierum conversionibus, nec puncto, nec minuto, nec oculi momento, sicuti nec informare secum mens ulla Trinitatis ineffabilis æternitatem potest: quippe si dicas, fuisse Patrem aliquando, cum Filius non existeret: cujus erat, obsecro, Patrem, cum Filium non haberet? Quod si negas eum Patrem esse, simul ipsam ejus naturam in universum tollito. Quapropter credendum, esse Filium ejusdem essentialis cum Patre, non cum essentiali Patris confusum, quemadmodum Sabellius delirabat. Nam horum alterum significationem personæ ac substantiæ habet, alterum plane blasphemum est: quando ea ratione Filius et Spiritus cum Patre commiscuntur, ac Trinitas in unitatem resolvitur: quod omnino divinis a legibus est alienum.

INTERROGATIO XI.

Quantum nos quidem deprehendimus, veneratione dignissime Pater, tres esse deos statuis: quo si exorbitabimus, in multitudinem incidemus. Eaque ratione fiet, ut nos doceas colere non unum principem Deum, sed multos.

Responsio.

Ego vero cum tres personas statuo, non divinam naturam divido, sed unitatem ejus constituendo, Trinitatem simplex imploro.

²² Joan. 1, 18. ²³ Exod. iii, 14. ²⁴ Rom. 17, 5.

Ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀτρεπτον Θεὸν, τὸν ἀναλλοίωτον, τὴν ἀκτιστὸν τε καὶ συναίδιον τῷ Πατρὶ, πρὸ αἰῶνος συνυπάρχοντα· Ἰωάννου μὲν βοῶντος, Ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς· αὐτὸς Μωσῆϊ ἐντέλλεται ἔρεῖν τῷ Φαραῶν, οὐχ, Ὁ ποτε κτισθεὶς (κατὰ τοὺς εἰκασιόβουλους καὶ ματαιόφρονας), ἀλλ', Ἐρῶς, φησὶ, ἢ Ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με. Ἄυτὸς δὲ περὶ ἑαυτοῦ ἐν Παύλῳ φησὶ, Χριστὸς ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός.

ΠΕΥΣΙΣ Γ.

Ἄλλὰ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Πατρὸς ἔγραψε τὸ, Ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με, οὐ γὰρ περὶ Χριστοῦ.

Ἀπόκρισις.

Ἄξιὸν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μὴ παραχαράττειν τὰ Εὐαγγέλια, τοῦ Κυρίου ἐν αὐτοῖς θεηγοροῦντος, Μωσῆς ἔγραψε περὶ ἐμοῦ, καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. Ὡς τοίνυν ὁ Πατήρ, καὶ ὢν ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς, οὐ συναλωφῆ ἢ τῷ Πατρὶ, οὐκ ἀρξάμενος τὸ εἶναι, ἀλλὰ συνὴν τῷ Πατρὶ ὡς γνήσιος Υἱός. Οὐκ ἦν γὰρ ποτε αἰὼν, ἢ χρόνος, ἢ καιρὸς, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός. Ἄρα καὶ αὐτὸς ὁ Πατήρ ἦν ἑτέρου Πατρὸς τοῦ πρὸ αὐτοῦ; Ἄρα οὖν Πατέρα ὁμολογήσεις, συνομολογῆς αὐθις τὸν μονογενῆ καὶ φιλοτατον Παῖδα. Οἱ γὰρ δοκοῦντες διὰ τῆς προϋπάρξεως τὸν Πατέρα τμήξιν, τέλεον ἀσεβοῦσι, χρόνον ἢ καιρὸν προτάττοντες τοῦ ποιητοῦ τῶν αἰώνων Χριστοῦ. Παρὰ Θεῷ γὰρ οὐκ αἰὼν, οὐ χρόνος, οὐκ ἡμερῶν περίοδοι, οὐ στιγμαί, οὐκ άτομοι, οὐ βίπη ὀφθαλμοῦ, οὐ διανοία φαντασθῆναι οἶόν τε τῆς ἀφράστου Τριάδος τὸ ἀχρονον. Εἰ γὰρ φῆς ὅτι ἦν Πατήρ ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, τίνας ἄρα ὑπῆρχε Πατήρ μὴ ἔντος Υἱοῦ; Εἰ δ' αὖ πάλιν τὸν Πατέρα αὐτὸν μὴ ὑπάρχειν ὑποστάς εἶ, ξυναρέλου αὐτὸν καθόλου τὸ εἶναι. Πιστεύε οὖν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, μὴ συνούσιον, κατὰ τὴν τοῦ Σεβελίου παροινίαν. Τὸ μὲν γὰρ ὑπάρχει ὑποστάσεως δηλωτικόν, τὸ δὲ, βλασφημία; εἰς Πατέρα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἀνακηρυγμένων, καὶ εἰς μονάδα τὴν Τριάδα ἀναλυούσης, ὅπερ ἀλλότριον παντελῶς τῶν θεῶν ὑπάρχει νόμος.

ΠΕΥΣΙΣ ΙΑ'.

Ἐξ ὧν εὐρίσκομεν, τρεῖς εἶναι φρονεῖς, τιμιώτατα Πάτερ· εἰς ἣν ἐκφερόμενοι, εἰς πολλὰ ἐκπεσοῦμεθα, καὶ οὐ μοναρχία, ἀλλὰ πολυθεία λατρεύειν παρασκευάζεις ἡμᾶς.

Ἀπόκρισις.

Οὐ τὴν θεῶν φύσιν διαιρῶν, τρεῖς αὐτῆς ὑποστάσεις φημί, ἀλλ' ἐκείνης τὴν ἕνωσιν ὁμολογῶν, Τριάδα ποτινῶμαι δεόμενος.

²⁵ Joan. 5, 46

ΠΕΥΣΙΣ ΙΒ'.

ἃ λέγειν σε Θεὸν τὸν Ἰκατέρα, καὶ Θεὸν τὸν καὶ Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τριθεῖαν φανερώς εἶς.

Ἀπόκρισις.

Ἰδὼ φημι τῆς αὐτῆς οὐσίας, τῆς αὐτῆς βώμης ἰσοότητος. οὐκ ἀβξουσιν ἢ μειουμένην καὶ παν, οὐ προσθήκην τῷ ἀριθμῷ λαμβάνουσιν· σαρκὶ ἐνωθῆναι ὁ Λόγος ἠύδοκῆσεν, μηδὲν ἰγων τῷ ἀριθμῷ τῆς Τριάδος. Μία οὖν ἐν σφραγίδι καὶ σωτηρία, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ κτιστὸς ὁ Πατήρ, κτιστὸς δὲ ὁ Υἱὸς ἢ Πνεῦμα, κατὰ τοὺς Ἀρειανῶν μύθους, καὶ λοιποὺς ματαιόφρονας, τίνι λόγῳ συνήπται καὶ ἕται συγκεραννύμενον καὶ συνδοξαζόμενον τοῖς ἡς τὸ ἀκτιστον, ἐν τῇ σφραγίδι (5) τῆς μυστικῆς ἰλιότητος; Ἄρ' ὡς μὴ οἶον τε τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ προσλαβομένου βοήθειαν τὰ δύο κτιστά; *quasi videlicet Pater salutem largiri non possit, ipserit.*

ΠΕΥΣΙΣ ΙΓ'.

Ὡν τρία τῆς Τριάδος πρόσωπα καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, πάντως ἢ ὑποστάσεις ἐν πρόσωπον ἂν εἴη, ἢ πρόσωπον ἐν υποστάσει. Ἐξ ὧν τρεῖς δηλοῦνται· ὅπερ ἀναίρων ὁ Ἀπόστολος γράφει, *Εἷς εἶς, μία πίστις, ἐν βάπτισμα*· καὶ πρὸ τούτου τῷ Ἰσραὴλ, *Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς.*

Ἀπόκρισις.

Ἄ μετὰ Μωσέως καὶ Παύλου, καὶ τῆς φωνῆς Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ἀκούσωμεν, Ἄγιος, ἄγιος, ἀσκήτως βούωντων. Οὐ γὰρ οἷς ἢ τῆς τοῦτο φασι τὰ πνευματικὰ ἐκεῖνα καὶ θεοζῶα, οὐδ' αὖ πάλιν μονοφωνοῦσιν, ἢ, Ἄγιοι, φασιν, ἵνα μὴ τὸ ἐνικὸν πολυώνυμον ἀποφαίνομεν, ἀλλὰ τρισὶ μὲν τὸν ἀγίασμον ἀσκήτως ἀναίσαν, ἐνικῶς δὲ ἀποφαίνονται· ἵνα μὴ πολυτοῖς νηπόφορον ὑποσπείρωσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΙΔ'.

Ὡν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον, ὅτι *Τὸ Πνεῦμα ἐρευνᾷ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ*; *Εἰ ὁμοούσιος Τριάς, καὶ γῶσις καὶ ἐν θέλημα, καὶ μία αὐτῆς ἡ θεότης καὶ οὐ κτιστὸν τι καὶ ἀνόμιον ἐν αὐτῇ. πῶς ἔν λέγεται τὸ Πνεῦμα τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ, ὡς ὦν; Εἰ γὰρ γινώσκει, οὐ χρὴ ἐρευνᾶν· ἀγνοίας ἐστὶ τὸ ἐρευνᾶν.*

Ἀπόκρισις.

Ἄ οὐκ ἀγνοίη ἢ περιεργίη, κατὰ Μακεδόνιον τὸν νότα, ἐρευνᾷ, ἀλλὰ γνησιότητι. Ἐπειδὴν γὰρ ἐν *ναρέτοις* καὶ ἐναγίοις βροτῶν γένηται τὸ θεῖον καὶ γῶν Πνεῦμα, παρασκευάζει αὐτοὺς τὰ βῆθη ἐρευνᾶν Θεοῦ, ἐκ τῆς προχείρου τοῦ γράμματος ἐξετά-

INTERROGATIO XII.

At cum Deum Patrem, Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum dicis, manifesto tres deos doces.

Responsio.

Imo Trinitatem profiteor unius et ejusdem essentiae, potestatis ac divinitatis ejusdem, quae non augetur, vel deminuitur, vel deficit, nec incrementum numeri recipit. Quanquam enim Verbo placuit cum carne uniri, numero tamen Triunitatis haudquaquam aliquid addidit. Quapropter unicum est in Trinitate signaculum atque salus, et nihil in eadem creatum. Quippe si Pater est increatus, Filius autem creatus, itemque Spiritus, de sententia fabularum Aarii reliquorumque dementium: quoniam, quae, pacto creatus increatum conjunctum est et copulatum, ita ut pari honore gloriaque cum eo afficiatur in oblatione perfectionis illius arca-

INTERROGATIO XIII.

Quod si ergo tres sunt Trinitatis personae ac tres hypostases, omnino sequetur, hypostasim personam, ac personam vicissim hypostasim constituere; qua ratione tres dii significantur: id quod Apostolus refellere volens, in haec verba scripsit: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*²⁶; et ante ipsum Moses ad Israeliticis inquit: *Dominus Deus ille tuus, Dominus unus est*²⁷.

Responsio.

At praeter Mosem et Paulum etiam cheruborum seraphorumque vocem illam audiamus, qua citra intermissionem clamant: *Sanctus, sanctus, sanctus*²⁸. Nam hoc non vel bis vel quater animalia illa spiritualia divinoque Numine plena proferunt, non item semel tantum efferunt; vel sancti, sancti, dicunt, ne quod unicum est, plures appellationes habere declarent; sed tribus sanctitatem perpetuo tribuunt; et singulari nihilominus utuntur numero, ne deorum multitudinem in animos rudium inserant.

INTERROGATIO XIV.

Quid igitur sibi vult, quod praescriptum legimus, *Spiritus scrutatur etiam Dei profunditates*²⁹? Si Trinitas unius et ejusdem est essentiae, si una cognitio, voluntas una, divinitas una, nec quidquam in ea creatum vel inaequale: quo tandem pacto scrutari Spiritus profunditates Dei, tanquam eas ignorans, dicitur? Quippe si eas cognitatas habet, perscrutationis haud indiget; cum scrutari sit ignorantis.

Responsio.

At non scrutatur ex ignorantia vel curiositate, quemadmodum furens ille Macedonius tradit, sed nativa quadam ipsi proprietate. Nam cum divinus ille sanctissimusque Spiritus est in egregiis et sanctis hominibus, sic eos instruit, ut profundi-

Ephes. iv, 5. ²⁷ Deut. vi, 4. ²⁸ Isa. vi, 3; Apoc. iv, 8. ²⁹ I Cor. ii, 10.

Ἐν τῇ σφραγίδι. In oblatione, hoc est in baptismo. Respicit fortasse auctor Ephes. i, 13, iv, 50.

Ἀπόκρισις.

Ἐροίμι καὶ γὰρ ὑμᾶς, ἀξιάγαστοι, Τίς μείζων, ἢ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα ἐκείνη, ἢ ὁ Πατήρ;

ΠΕΥΣΙΣ ΙΖ.

Ὁ Πατήρ δηλονότι, ὡς ἀγαρχος καὶ προαιώνιος καὶ ἀκατάληπτος τε καὶ πάντων ποιητής.

Ἀπόκρισις.

Εἰ τοίνυν μείζων ὁ Πατήρ τῆς ὥρας καὶ τῆς ἡμέρας καὶ πάντων, πῶς, τὸ μείζον ἐπιστάμενος ὁ Υἱὸς, τὸ Ἰασσον ἀγνοεῖ; καὶ τὸν ποιητὴν γινώσκων, καὶ συνεργῶν αὐτῷ ἐν πᾶσι, πῶς ἀγνοήσει τὰ ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντα; Καθὼς γὰρ, φησὶ, *γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα*. Πῶς οὖν ἀγνοήσει τὸ ἦν, ὃ τὸ μείζον ἐπιστάμενος;

ΠΕΥΣΙΣ ΙΗ.

Ἄλλ' ἡμεῖς νομιζομεν, καὶ τοῦ Υἱοῦ μείζον εἶναι τὸν Πατέρα, καθὼς αὐτὸς φησιν· Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν.

Ἀπόκρισις.

Οὐχ ὄσιον οἰεσθε, μείζονα ὑπάρχειν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, ἢ περιφερεῖζ, ἢ ὄγκω, ἢ χρόνῳ, ἢ καιρῷ, ἢ ἀξίᾳ, ἢ ῥώμῃ, ἢ θεότητι, ἢ μεγέθει, ἢ ὕψει. Οὐδὲν γὰρ τούτων ἐν τῇ θείᾳ Τριάδι. Ἄλλὰ καθὼς Πατήρ ὁ Πατήρ ἐστίν, οὕτω γησιότητι ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα τιμᾷ. Οὐ γὰρ ὄγκω φέρεται τὸ θεῖον, οὐδ' ὑπερσχος εἶ(6) τοῦ Παιδὸς ὁ Πατήρ· οὐ χρόνους ὑπόκειται, ἵνα ὑπέρχρονος ἦ ὁ γεννήτωρ τοῦ γεννηθέντος· οὐδ' αὖ πάλιν τῷ ὕψει μερικῶς τάττεται ὁ Πατήρ, πάντα περιέχων, ὑπ' οὐδενὸς δὲ περιεχόμενος, ἀμεγέθης ὑπάρχων καὶ ἄποσος.

ΠΕΥΣΙΣ ΙΘ.

Εἰ οὖν ἴσος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, καὶ ὡς ἐκεῖνος ἀγαθός, πῶς αὐτὸς λέγει, *Οὐδεὶς ἀγαθός ἐστι μὴ εἶς ὁ Θεός*;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἀρνούμενος ἑαυτὸν τῆς ἀγαθότητος, οὐδ' ὑπεκφερόμενος τῆς θεότητος μόνον φησὶν ἀγαθὸν ὑπάρχειν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Ἀκροτάτης δὲ στοργῆς καὶ ἀγαθότητος ἐναργῆς ἀπόδειξις, τὸ μὴ ἑαυτῷ, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ ἀναφέρειν τὴν τιμὴν, φιλοπάτορας ἡμᾶς παιδεύων ὑπάρχειν. Αὐθαιρέτως γὰρ μετριάζων οὐ φιλοδοξεῖ, οὐδὲ τῷ ἀξιώματι κορυφοῦται κατὰ τοὺς σοβαροὺς καὶ ἀλαζόνας ἀμυδρὰς ἐπιλελημμένους ἀρχῆς, διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀμειδῆς καὶ δυσπρόσιτον τῆ τοῦ κήρυκος φωνῆ ἐξογκούμενοι, καὶ πρὸς ἀτίθασσον θῆρα μετατυπούμενοι· οὐχ ἡμερότητι καὶ φιλανθρωπιᾷ τὴν ἐξουσίαν κρίνοντες τῆς ἀλήκειου δόξης, εἰκότως ἐπαχθῆσονται. Εἰ δὲ προχειρῶς πᾶν ἀγαθὸν ζωοποιεῖτε, πλείστους ἐν τῷ μέρει τούτῳ θεοὺς ἐξομεν, πολλοῦ τῆς θείας Γραφῆς μετὰ Θεὸν βώσης ὑπάρχειν καὶ ἕτερα ἀγαθὰ· πῆ μὲν φάσκουσα ἀγαθὸν παιδα πτωχὸν καὶ σοφὸν τὸν Σαμουὴλ, πῆ δὲ, ἀγαθὸς Σαοὺλ υἱὸς Κίσιου, ὁ πρῶτος τοῦ Ἰσραὴλ ἀναξ. Καὶ τῇ Ἄννη ἀπασίᾳ καὶ στεριῶσει ποτνωμένη φησὶν ὁ Ἐλκασ-

¹⁹ Joan. x, 15. ²⁰ Joan. xiv, 28. ²¹ Marc. x, 18.

(6) *Εἰ*. Lege ἴσος, vel, εἴη. Edit.

Responsio.

Merito interrogem et ego vos, o praelari, Quis major? num dies et hora illa, an Pater?

INTERROGATIO XVII.

Pater utique, qui est absque principio, et sæculis omnibus prior, et incomprehensibilis, et omnium conditor.

Responsio.

Si ergo major Pater, quam hora et dies ille, et quidem major omnibus: quomodo majus cognoscens Filius, ignorabit minus? qui et conditorem cognoscit, et operatur cum ipso in omnibus, quomodo ignorabit a se facta? *Quemadmodum*, inquit, *novit me Pater, etiam ipse novi Patrem* ²². Quomodo igitur ignorabit minus, qui novit id quod majus est?

INTERROGATIO XVIII.

Atqui nos arbitramur etiam Filio majorem esse Patrem, quemadmodum inquit ipse: *Pater meus major me est* ²³.

Responsio.

Non satis pie putatis majorem esse Filio Patrem, vel ambitus ratione, vel molis, vel temporis, vel dignitatis, vel roboris, vel divinitatis, vel magnitudinis, vel excellentiæ. Nihil enim ejusmodi in sancta Trinitate locum habet. Sed quatenus Pater, Pater est, legitimo quodam honore Filius Patrem afficit. Non enim mole quadam gestatur Divinitas, ut mole superet Filium Pater: neque temporis subjacet, ut prior tempore sit genitor genito: neque item sublimitatis habita ratione separatim ponitur Pater, qui omnia complectatur, ipse a nullo comprehensus, experta magnitudinis et quantitatis.

INTERROGATIO XIX.

Si igitur æqualis Deo ac Patri Filius est, et bonus quemadmodum ille, quomodo inquit ipse, *Nemo bonus est, præter unum Deum* ²⁴?

Responsio.

Non quod neget in semetipso bonitatem, neque de divinitate se eximens, solum inquit bonum esse Deum et Patrem. Summi nimirum amoris et bonitatis evidens argumentum est, non sibi, sed Patri deferre honorem, quo ipso nos amore parentes prosequi debere docet. Nam sponte de se modeste loquens, non inanem captat gloriam, neque dignitatis existimatione effertur, ut solent superbi et arrogantes, qui tenue ac obscurum imperium nacti eo ipso ad inamabiles mores, et omni a comitate in congressibus alienos per vocem præconis elati, immanem quamdam in feram mutantur, ideoque non ex mansuetudine ac humanitate perpetuæ gloriæ potestatem metientes, odium in sese non abs re concitabunt. Quod si temere quodvis bonum deificabitis, plurimos in hac parte deos habituri sumus, multis in locis clamante Scriptura sacra, secundum Deum et alia quædam esse bona, verli gratia, quum quodam ait in loco ²⁵, bonum fuisse

²² I Reg. ii, 26.

puerum et sapientem Samuellem: alibi vero ⁸⁷, bonus erat Saul, filius Cisi, primus rex Israeliticorum. Et Annæ propter orbitatem ac sterilitatem ingemiscienti dicebat Elcana: *Quamobrem mæsto es animo? Nonne bonus tibi sum ego præ decem liberis* ⁸⁸? Sapiens autem in divinis Solomon: *Bonum est, inquit, in domum luctus ingredi* ⁸⁹. Et alibi dicitur: *Aperi cælum, thesaurum tuum bonum* ⁹⁰. Item, *Bonus sermo præstat munere* ⁹¹. Item, *Bonus canis qui vivit, potior est leone mortuo* ⁹². Quod si leo maxime vivat, non tamen Deus erit, sicuti nec canis quidem vivus, nisi forte de ethnicis loquamur, apud quos et fontes, et cæpæ, et flatus ventris non sine furore quodam inter deos referantur.

INTERROGATIO XX.

Quia supra pollicitus es, te latius dicturum de eo quod Christus norit diem illum, et horam consumptionis, rationem ejus nobis reddito, nequando disputantibus nobis alio quodam modo nos superare queant, qui se nobis opponunt.

Responsio.

Est quidem jam de hoc breviter dictum; sed nihilominus magni facio vestram multiplicem de eo quæstionem. Sanctum illud Verbum, vivens et per se subsistens, Rex universæ creaturæ, Patris Filius genuinus, *splendor gloriæ, et expressa imago substantiæ* ⁹³, cœternus, et In codem sedens solio cum Patre, incorruptus iudex viventium et mortuorum, vita de vita, lumen de lumine, sapientia de sapientia, ex divina scaturigine fons perennis, *flumen quod absque defectu manat divinis gratiæ donis, quod impetu suo letificat civitatem Dei*, sicut est in carmine illo divino perscriptum ⁹⁴: *radix Jesse, sceptrum Davidis, virga, et ortus ex ea divinus ille flos*, secundum vatem sacrum Isaiam ⁹⁵; ideo, rex de tribu Judæ, secundum mysteriorum doctorem Mosem ⁹⁶; rationalis, secundum Isaiam ⁹⁷, ovis; innocens agnus, secundum Jeremiam ⁹⁸ in multis periclitatum, pro salute mundi immolatus; lapis improbatus a Judæis, qui in caput anguli Ecclesiæ gentium est positus, et totam cœtus ejus structuram conservat, secundum Davidem divino carminum auctorem ⁹⁹: *maximi consilii nuntius, Deus fortis*, ut inquit Isaias ¹⁰⁰; mortalis factus, manens Deus, non immutatus ratione naturæ, neque factus alius secundum divinitatem, Verbum illud incarnatum, et carne genitum, Verbum caro factum, quod tamen quod erat, mansit, non in hoc degenerans ratione naturæ (postquam enim inveniisset Joannes: *In principio erat Verbum* ¹⁰¹, omnemque personiisset creaturam, infert: *Et Verbum caro factum est* ¹⁰²; quibus verbis Verbum fuisse ante æternitatem, et positum supra omne tempus Deum, in eadem solii gloria cum Patre ostendit et subsequentibus aliis, cum ait, *Caro factum est*, significat uniti cum Deo hominis ex Maria semper Virgine progressum): vivens igitur

vñ, *Τι λυπή; οὐκ ἀγαθός σοι ἐγὼ ὑπὲρ δέκα τέκνα; Ὁ δὲ τῶν θεῶν σοφός Σολομῶν· Ἀγαθὸν, φησὶ, πορεύεσθαι εἰς οἶκον κένθους. Καὶ, Ἄνοιξον τὸν οὐρανὸν, τὸν θησαυρὸν σου τὸν ἀγαθόν. Καὶ, Ἀγαθὸς λόγος, ὑπὲρ δῶμα· καὶ, Ἀγαθὸς κύων τῶν, ὑπὲρ λέοντα τεθνηκότα· εἰ δὲ καὶ ἐξή, οὐκ ἂν εἴη Θεός, ὡς περ οὐδ' ὁ ζῶν κύων, εἰ μὴ παρ' Ἑλλήσιν ἴσται, παρ' οἷς κρῆναι, καὶ κρόμμουα, καὶ γαστρὸς πικύματα μεμνηνόντως ἐκθειάζονται.*

ΠΕΡΥΣΙΣ Κ'.

Ἐπειδὴ περ ἀνωτέρω ἐπηγγεῖλω πλατυτέρως λέγειν περὶ τοῦ γινώσκειν τὸν Χριστὸν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς συντελείας, ἀπόδος ἡμῖν τὸν λόγον, μή ποτε συζητούντων ἡμῶν, δυνηθῶσιν οἱ δι' ἐναντίας εἰρέρας ἡμῶν περιγενέσθαι.

Ἀπόκρισις.

Ἦδη ἐν ἐπιτόμῳ εἴρηται περὶ τούτου· ἀγαμαι δὲ ὑμῶν τὴν ποικίλην περὶ τούτου ζήτησιν. Ὁ τοίνυν ἅγιος Λόγος, ὁ ζῶν, καὶ ἐνουπόστατος, ὁ Βασιλεὺς πάσης ἅμα κτίσεως, ὁ τοῦ Πατρὸς γνήσιος Υἱός, τὸ ἀκαύτωμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτήρ τῆς ἀκοστασεως, ὁ συναΐδιος καὶ σύνθρονος τοῦ Πατρὸς, ὁ ἀδέκαστος κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν, ὁ ἐκ ζωῆς ζωῆ, ὁ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ὁ ἐκ τῆς σοφίας σοφία, ὁ ἐκ τῆς θείας κρήνης πηγὴ ἀένναος, ὁ *ποταμὸς ὁ ἀπαθῶς βέων τὰ θεῖα αὐτοῦ χαρίσματα, ὁ τοῖς ὀρμημασιν εὐφρύνων τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν θεῖαν μελωδίαν, ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, τὸ σκῆπτρον τοῦ Δαβὶδ, ἡ ῥάβδος, καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς θεῖον ἄνθος κατὰ Ἰσαίαν τὸν θεσπέσιον, ὁ λέων, ὁ βασιλεὺς ὁ ἐκ φυλῆς Ἰουδα, κατὰ Μωσέα τὸν ἱεροφάντην, τὸ λογικὸν κατὰ Ἰσαίαν πρόβατον, τὸ ἄκακον ἄρνιον, κατὰ Ἰεραμίαν τὸν πολυκίνδυνον, ὑπὲρ κόσμου σωτηρίας θυόμενον, ὁ λίθος ὁ ἀδόκιμος παρὰ Ἰουδαίοις, ὁ εἰς κεφαλὴν γωνίας τῆς τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας τεθείς, καὶ πᾶσαν τοῦ θιάσου τὴν οἰκοδομὴν συντηρῶν, κατὰ Δαβὶδ τὸν μελωδὸν, ὁ τῆς μεγίστης βουλῆς ἄγγελος, καὶ Θεὸς ἰσχυρὸς, ὡς φησὶν Ἰσαίας, ὁ βροτὸς γενόμενος, μένων Θεός, μὴ τραπεὶς τὴν φύσιν, μὴ ἀλλοιωθεὶς τὴν θεότητα, ὁ σαρκωθεὶς Λόγος καὶ γεννηθεὶς ἐν σαρκὶ, ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, κάκεινο μένας, οἷς εἰς τοῦτο μεταπεσιῶν τῇ φύσει (μετὰ γὰρ τὸ βροντῆσαι Ἰωάννην τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ πᾶσαν κατακτυπῆσαι τὴν κτίσιν, τότε ἐπάγει, Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, προαυόνιον μὲν καὶ ὑπέρχρονον θεῶν, σύνθρονον τῷ Πατρὶ τὸν Λόγον δεικνύς· τὸ δὲ, ἐγένετο, ὕστερον δηλῶν τὴν θεανδρικὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀειπαιδοῦς Μαρίας προέλευσιν)· ὁ τοίνυν ζῶν ἅγιος καὶ ἐνουπόστατος Λόγος, λαλῶν καὶ ἀκούων, οὗτος ἐν Εὐαγγελίοις θεηγορῶν φησιν, *Οὐθεὶς οἶδεν τὴν ἡμέραν ἢ τὴν ὥραν ἐκελεῖν, οὗτε ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὗτε ὁ Υἱός· ὁ περ οἰκονομικῶς φησὶ· κατὰ**

⁸⁷ 1 Reg. xiii, 1. ⁸⁸ 1 Reg. i, 8. ⁸⁹ Eccle. vii, 5. ⁹⁰ Heb. i, 5. ⁹¹ Psal. xlv, 5. ⁹² Isa. xi, 1. ⁹³ Gen. cxvii, 22. ⁹⁴ Isa. ix, 6. ⁹⁵ Joan. i, 1. ⁹⁶ ibid. 14.

⁹⁷ Num. xi, 6. ⁹⁸ Prov. xv, 26. ⁹⁹ Eccle. ix, 4. ¹⁰⁰ xlix, 9. ¹⁰¹ Isa. llii, 7. ¹⁰² Jer. xi, 19. ¹⁰³ Psal.

γάρ παρρηχῶς ἔφην, εἰ παντὸς μεγέθους καὶ καταλήψεως ὑπέρτερον ὑπάρχοντα τὸν Πατέρα γινώσκων, πῶς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην, ἀτιμίδα ἤτοι χοῦν, καὶ ἔτι ἀδρανῆ καὶ ἀμυδρότερα πρὸς τὸ θεῖον συγκρινόμενα, ἀγνοεῖ; διαβήθη δὲν θεηγορῶν, οὐδέεις γινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, οὐδὲ τὸν Υἱὸν εἰς ἐπιγινώσκει. εἰ μὴ ὁ Πατὴρ. Ὡς γὰρ μέγας ὁ Πατὴρ γινώσκει τὸν Υἱὸν, ὡς δὲ μέγιστος ὁ Παῖς γινώσκει τὸν Γεννήτορα, καὶ ἰσομέγεθες τὸ θεῖον Πνεῦμα ὑπάρχον γινώσκει τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, ὑπ' ἀμφοῖν γινωσκόμενον. Δύο δὲ γνώσεις, διττὴν καὶ εἰδησιν ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς παιδευόμεθα· τὴν μὲν κατ' ἐνέργειαν, τὴν δὲ κατ' ἔσιν, καθὼς ἀμυδροῖς παραδείγμασι χρησάμενος ἀποβήξω τὸν κάλων, εἰ τις ἀγνοεῖ, τῶν αἰρέσεων, ἀντισπώμενος ὑμᾶς τῆς βλασφημίου φάλαγγος. Οὕτως γὰρ αἰχμαλωτισθέντας βροτοὺς ὑπὸ τοῦ ποικίλου Βελιάρ, ἀντισιχμαλωτίζει Χριστὸς ἐπὶ σταυρῷ ὑψούμενος, κατὰ Δαβὶδ τὸν θεῖον μελωδόν. Προεῖδε γὰρ ὁ θεοσπέσιος τὸ σωτήριον πάθος καὶ τὴν ἡμῶν αἰχμαλωσίαν, δι' ἧν φησιν· Ἀναθὰς εἰς ὕψος ἡχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν, ἔδωκας δόματα ἐν ἀνθρώποις. Τίνα ταῦτα; Τὴν εἰς Τριάδα πίστιν, καὶ τῶν μυστικῶν τελετῶν, καὶ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Ἐπάγει δ' αὖθις ἡ τῶν θεῶν μελωδία· Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνῶσαι. Τίνα ἄρα καὶ ποῦ; Τοὺς ἐξ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων ἐν τῇ θεῖᾳ σκεπῇ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπειθῶν γὰρ, παίων, καὶ σπαράττων λύκος Χριστιανούς, Παῦλος, ὁ νῦν τῆς Ἐκκλησίας στύλος, ἡ ὑψηλόφωνος τῆς πίστεως σάλπιγξ, ὁ πάλαι διώκων κακῶς, καλῶς τραπεὶς ἐκουσῶς ὑπὲρ τῶν διωθέντων μαστίζεται, ὁ παίων βεβδίζεται, ὁ ἀναιρῶν ὑπὲρ τῶν σφαγέντων ἀθαιρέτως κεραιόμεται, τῇ οὐρανῶν φωνῇ καὶ πληγῇ τῶν ἐξέμων πρὸς ταῦτα μεταπεσῶν, ἀντὶ Σαύλου Παῦλος ὑπὸ τοῦ ὠνησαμένου Χριστοῦ μετονομασθεὶς, ἵνα τὰ ἔθνη Χριστιανούς προσαγορεύσῃ. nunc Ecclesiae columna est, altisona fidei tuba; qui aliquando male persequabatur, recte conversus, spontanea voluntate pro iis qui persecutionem patiuntur, flagellatur; percutiens, virgis ceditur; interfector, pro occisis lubens capite truncatur: per auditam caelitus vocem et oculorum plagam conversus, pro Saulo Paulus a redemptore Christo deinceps nominatur, ut gentibus Christianorum non:en inderet.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ πρόκειμενον τῷ λόγῳ παλινδρομήσωμεν, ἐξετίραξ τῇ ὕψει τῆς διανοίας χρώμενοι, πρὸς τὴν κατανόησιν τῆς διττῆς γνώσεως καὶ εἰδήσεως. Φησὶ γοῦν ἡ θεία Γραφή περὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας, μετὰ τὸ ἐξορμισθῆναι αὐτοὺς τοῦ παραδείσου, αἰδουμένους τοῦ ἀπηγορευμένου, Ἐγὼ Ἀδάμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε. Τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἐν παραδείσῳ ἠγνοεῖ αὐτὴν ὁ φάσκων περὶ αὐτῆς, Τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστῶν μου, καὶ σάρξ ἐκ τῆς σαρκός μου; Ἄλλ' ἐγίνωσκον αὐτήν, ἐκεῖ μὲν τῇ ὕψει μόνῃ, ἐνταῦθα δὲ τῇ ὕψει καὶ ἐνεργείᾳ σωματικῇ. Καὶ Ἀβραάμ ἐγὼ Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, οὐκ ἀγνοουμένην πρὸ τῆς μήτρεως. Καὶ περὶ τοῦ Δαβὶδ φησὶν ἡ τῶν Βασιλειῶν πυκτίς· Ἐγήρασε Δαβὶδ, καὶ ἔσκεπον αὐτὸν ἱματίοις, καὶ οὐκ ἐθερμαίνετο, καὶ ἐζήτουν παρθένον

illud sanctum et per se subsistens Verbum, loquens et audiens, in Evangelio divinitus illa verba protulit: *Nemo novit diem aut horam illam, nec angeli caelestes, neque Filius*⁷⁵: et quidem ratione administrationis suae, ac secundum peculiarem sensum ea protulit. Ut enim superius a nobis dictum est, si omni magnitudine et comprehensione perceptioneque superiorem Patrem cognoscit, quomodo diem et horam illam nesciret, quae sunt instar auræ pulverisque cujusdam, aut etiam levioris et tenuioris rei, si cum natura numinis illius divini comparentur? praesertim quum diserte dicat: *Nemo novit Patrem nisi Filius, neque Filium quisquam cognoscit, nisi Pater*⁷⁶. Ut enim magnus ille Pater novit Filium, utque maximus ille Filius novit Genitorem: ita et æqualis magnitudine Spiritus ille sanctus novit Patrem et Filium, ab utrisque cognitus. De duabus autem cognitionibus duplicique notitia sacris in Litteris docemur; quarum alia quidem secundum actum, alia vero secundum faciem existit, quemadmodum obscuris exemplis utens funem ignoracionis abrumpan, ac vos a seclorum blasphemio agmine revocabo. Sic enim captos a versuto Beliale mortales, vicissim captivos sibi reddit Christus, exaltatus in cruce, secundum Davidem vatem divinum. Prævidebat enim sanctus ille vir salutarem passionem et captivitatem nostram: et idcirco inquit: *Ascendisti in altum, captivam duxisti captivitatem; dedisti dona inter homines*⁷⁷. Quænam illa? fidem in Trinitatem, et rerum mysticarum sacram administrationem, et spem resurrectionis. Subjicit autem rursus canticum divinum: *Sed et inobedientes ad habitandum*⁷⁸. Quænam et ubi? Eos qui sunt ex Judæis et gentibus, in sancto habitaculo Ecclesiae. Inobediens enim ille, terrificus et discerpens Christianos lupus erat Paulus, qui

Sed enim ad propositum sermonem recurramus, acriore mentis aspectu utentes ad considerationem duplicis cognitionis et notitiæ. Inquit igitur Scriptura sacra de Adamo et Eva, quod postquam ejecti essent e paradiso, degustato fructu interdicto, cognoverit Adamus Evam uxorem suam, quæ, fetu concepto, pepererit⁷⁹. Quid igitur dicemus? an quod in paradiso non cognoverit eam, qui de ipsa dicebat: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*⁸⁰? Omnino cognovit eam, illic quidem solo aspectu, hic autem et aspectu et actu corporali. Sic etiam Abrahamus cognovit Saram uxorem suam, non incognitam ante conmissionem. De Davide perscriptum est in libro de Regnis: *Consenuit Davides, et operuerunt eum vestibus, nec tamen calefiebat. Igitur quærebant virginem, quæ cum ipso*

⁷⁵ Marc. xiii, 32. ⁷⁶ Matth. xi, 27. ⁷⁷ Psal. lxxvii, 19. ⁷⁸ ibid. ⁷⁹ Gen. iv, 1. ⁸⁰ Gen. ii, 23.

minis, sicut sol radii, sicut ignis flammæ. Horum ergo sicut sunt illa quidem causæ, non tamen hæc ortu præcedunt: sic Filius est quidem is a Patre, tanquam a causa et genitore, ab æterno ineffabiliter genitus: non tamen tempore posterior, non inferior potestate, non inæqualis majestate. Nimirum semper et in Patre, et ex Patre, et cum Patre existit, eique sine confusione, sine separatione, sine immutatione adest.

INTERROGATIO III.

Et qui potest is qui ex Patre genitus est, et exiit, cum Patre et in Patre existere? Nam quod semel est genitum, atque ab eo quo continebatur, exiit, quo pacto rursus erit in gignente?

Responsio.

Nimirum Filius ac Spiritus non hominum more per fluxionem sectionemve, aut dimensionem ex Patre prodierunt, sed ut ex fonte flumina, quæ quidem ex eo et in eo et cum eo sunt: ut ex sole radii qui in eo, et cum eo, et ex eo sunt: ut flamma et lux de igne, cum igne, in igne existunt. His enim rebus equidem usus hæc declaravi, obscure sane rem explicantibus, sed ab imagine tamen non prorsus abhorrentibus. Filius ergo qui est in Patre, de eodem prodit, et cum Patre existit, et infinitis sæculis erit, quemadmodum ipse inquit: *Ego in Patre sum, et Pater est in me*¹⁷. Quibus et illa Zachariæ verba sunt consentanea: *Robustæ sint Zorobabelli et Josedei sacerdotis, et populi manus; quoniam ego vobiscum sum, et Verbum meum, et Spiritus meus. Hæc Domini omnipotentis verba sunt*¹⁸. Pater igitur non est genitus, Filius genitus, Spiritus procedit; quæ tria sunt in seipsis lumina; non confunduntur, lucent eodem lumine, lucent æternum, indivise per hypostases sive personas distinguuntur, et sine confusione sunt unum essentia supernaturali, et conjunctione mentis vim superante, et distantia nullam dimensionem admittente. Atque tres hypostases deitatis unam essentiam in totidem naturas non dividunt: ita unitas essentia fontem illum deitatis tribus ostiis æternum fluentem, in unam sive personam sive hypostasin neque commiscet neque contrahit. Ergo et Pater lumen est, et Filius est lumen, et Spiritus itidem sanctus: et nihilo tamen minus hi tres unum lumen existunt, quod est supra omne tempus, et ante secula, et ex-

ὁ Υἱὸς· ἐξ αἰτίου καὶ γεννήτορος τοῦ Πατρὸς αἰῶνος ἀφράστως γεννηθεὶς, οὐ μεταγενέστερος δὲ χρόνου, οὐκ ἐλάττων δυνάμει, οὐκ ἀνόμοιος δόξῃ· ἅει ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ σὺν τῷ Πατρὶ ὄν, ἀσυναλείπτως, ἀχωρίστως, ἀμεταβλήτως ζυῶν τῷ γεννήτορι.

ΠΕΥΣΙΣ Γ.

Καὶ πῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς καὶ ἐξεληθὼν, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τῷ Πατρὶ δύναται εἶναι; Τὸ ἅπαξ γεννηθὲν καὶ προελθὼν τοῦ ἔχοντος, πῶς πάλιν ἐν τῷ γεννήσαντι ἔσται;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἴσα βροτοῖς κατὰ βεῦσιν ἡ τομή, ἢ διάστασιν, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς προῆλθον, ἀλλ' ὡς ἐκ κρήνης ποταμοὶ, ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ καὶ σὺν αὐτῇ ὄντες· καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἥλιου αἱ μαρμαρυγαὶ, ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ· καὶ ὡς ἡ φλόξ καὶ τὸ φῶς, ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ σὺν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ. Ἀμυδροῖς μὲν, εὐκλασίαι τῆς εἰκόνι· χρησάμενος ἔργῳ. Τοῖνον ἐν τῷ Πατρὶ ὄν ἐξῆλθεν, καὶ σὺν τῷ Πατρὶ ὑπάρχει, καὶ ἔσται εἰς τοὺς αἰῶνας· καθὼς αὐτὸς φησιν· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· τὸ ταῦτόν τῆς οὐσίας καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς θεότητος καὶ ἰσοσθενεῖας ἐκ τούτων δηλών. Καὶ πάλιν· Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· τὸ ἐτερόση καὶ ἰδιάζον τοῦ προσώπου παριστῶν. Τὸ δὲ θεῖον καὶ πανάγιον Πνεῦμα, οὐ γεννητὸν μὲν, ἐκπορευτὸν δὲ, καὶ αἰτιατὸν ἐξ αἰτίου τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Ἀλλὰ καὶ Δαβὶδ, ὁ τῆς Θείας Τριάδος ἐξηγητῆς, τῷ Λόγῳ Κυρίου, φησιν, *οἱ οὐρανοὶ ἐστερωθήσαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύραμις αὐτῶν. Ζαχαρίας δὲ τούτοις συμφωνῶν· Ἰσχυρέτωσαν, φησιν, αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ, καὶ αἱ χεῖρες τοῦ λαοῦ· διότι ἐγὼ μεθ' ἑμῶν εἰμι, καὶ ὁ Λόγος μου, καὶ τὸ Πνεῦμά μου, λέγει Κύριος παντοκράτωρ.* Ἀγέννητος οὖν ὁ Πατὴρ, γεννητὸς ὁ Υἱὸς, ἐκπορευτὸν τὸ Πνεῦμα, ἐν ἀλλήλοις φῶτα· μήτε συναλειφόμενοι, ὁμόφωτοὶ, ἀείφωτοὶ, ἀδιαιρέτως χωριζόμενοι ταῖς ὑποστάσεσιν ἢτε προσώποις, καὶ ἀσυναλείπτως ἐνούμενοι τῇ ὑπερουσίῳ οὐσίᾳ, καὶ ὑπὲρ νοῦν συναφείη, καὶ διαστάσει ἀδιαστάτως. Καὶ οὕτε αἱ τρεῖς ὑποστάσεις εἰς τσαύτας φύσεις τίμνουσι τὴν μίαν τῆς θεότητος οὐσίαν, οὕτε ἡ μία οὐσία εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συνελείφθη, καὶ συναρεῖται τὴν τριστομον καὶ τρισάνναον κρήνην τῆς θεότητος. Φῶς τοῖνον ὁ Πατὴρ, φῶς ὁ Υἱὸς, φῶς τὸ θεῖον Πνεῦμα· ἀλλ' οἱ τρεῖς, ἐν ὑπάρχουσιν φῶς, ὑπὲρ χρόνον προαἰώνιον, ἀναρχον, τριπρόσωπον, τρισυπόστατον, τριθέσποτον, τριεθρονον, τριλαμπές, τριαυγές, ἰσολαμπές, ἀναρλοῖκτον, ἀμείωτον, ἀνύκτερον, ἀχειρωτον, ἀδιεθγον, μία οὐσία, μία συσθένεια, μία εὐκλασι, μία βασιλεία, μία θεότης, ἐν θελημα, ὁρμα

¹⁷ Joan. xv, 10. ¹⁸ Joan. xvi, 28. ¹⁹ Psal. xxxii, 6. ²⁰ Zach. iv, 6, 9.

καὶ πρόσταγμα· πᾶσα ἐνόησις καὶ ἰσότης καὶ ταυτότης ἐν Τριάδι, πλὴν ἀγεννησίας καὶ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, ἐκάστης ὑποστάσεως ἰδιαζόντως οὐσης καὶ ἐσομένης, οὐκ ἀρξαμένης, οὐ παυσαμένης, ἀλλ' αἰεὶ ὡσαύτως ἐχούσης καὶ ἀμεταβλήτου μενούσης. Ἄει γὰρ ὑπῆρχεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· αἰεὶ ὢν Πατὴρ Παιδὸς μονογενοῦς, αὐδῆς ἐνυποστάτου, πάντα δρώσης, αἰεὶ ξυνόντος αὐτοῖς τοῦ θεοῦ Πνεύματος, καὶ συμπροσκυνουμένου παρὰ πάσης νοεῶς τε καὶ λογικῆς φύσεως. Οὐ πρόγονός τις ἐξ αὐτῶν οὐδ' ἐπίγονος, οὐκ αὖξων, οὐ λήγων κατὰ τὸ αἰσθητὸν φῶς, ἢ τὰς ὑπερκοσμίους δυνάμεις· αἱ ταύτων μὲν τῆ οὐσίᾳ πᾶσαι ὑπάρχουσαι (ὁμοίως καὶ αἱ λογικαὶ βροτῶν ψυχαί, ταύτων ὑπάρχουσαι τῆ οὐσίᾳ πᾶσαι), αἱ μὲν συγγάνουσι τάξει, αἱ δὲ στάσει, ἕτεραι δὲ παραστάσει καὶ λειτουργίᾳ, ἐπιβολαῖς καὶ μεταβολαῖς καὶ μετατροπαῖς, αὐθαιρέτως πρὸς τὸ χεῖρον ἢ κρείττον βέπουσαι, οὐκ ἀνάγκη δὲ φυσικῆ ἐκπίπτουσαι κατὰ τὸ μείζον καὶ ἥττον· ἐν τούτοις τὸ διάφορον ἔχουσαι τῆς ὑπεροχῆς. Φῶς δὲ καὶ ὁ βροτὸς προσαγερεύεται, φῶς καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καλεῖται· φῶς καὶ ἡ ποικίλη τῶν ἄστρων χορεία κατωνόμασται. Ἄλλὰ τῶν εἰρημένων πλείστων ὑλικῶν καὶ διαφόρων φώτων, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ποιητῆς καὶ δημιουργοῦς ὑπάρχει τὸ ἀληθινὸν καὶ ἄβλον φῶς, ὃ ἐπὶ πάντων Θεὸς καὶ Πατὴρ, σὺν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Παιδί καὶ θεῷ Πνεύματι· ὁ ἀσώματος, ὁ ἀόρατος, ὁ ὑπερουσίος καὶ ὑπεράργωστος, ὁ τοῦ μὲν Υἱοῦ γεννήτωρ, τοῦ δὲ Πνεύματος προβολεὺς, κατὰ φύσιν ἀπάτως, ἀχρόνως, πρὸ τῶν αἰώνων· οὐ γὰρ πρόγονον ἢ ἐπίγονον, οὐ προὑπάρχον ἢ ἐπεισαστόν τι ἐν τῇ θεῷ Τριάδι, οὐ προαιώνιον, οὐ τήμερον, οὐκ ἐπέκεινα. Τρία γὰρ ὑπάρχει αἰεὶ, τρία συνάγια, τρία ξυνάναρχα, τρία ἐμπρακτα, τρία σύμπρακτα, τρία ἑμμορφα, τρία σύμμορφα, τρία ἐνεργά, τρία συνεργά, τρία ἐνυπόστατα, τρία συνυπόστατα, οὐ μεταβαλλόμενα καὶ μεταχωροῦντα, ἢ μιγνύμενα εἰς ἄλληλα. Ἄει γὰρ ὁ Πατὴρ, καὶ μόνον Πατὴρ, οὐχὶ καὶ Υἱός· αἰεὶ Υἱός ὁ Υἱός, καὶ μόνον Υἱός· οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Πατὴρ. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα, οὐτε Πατὴρ ἐστίν, οὐτε Υἱός· ἀλλ' ἐκπορευτὸν ἀναλλοιώτως. Ἀμεταβλήτως ἔχουσιν αἰεὶ τὸ ἐστὼς καὶ ἰδιάζον καὶ ὑπετέλειον, κατὰ τὴν οἰκείαν ἑκάστος ὑπόστασιν· Πατὴρ καὶ Υἱός καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάς ἐν μονάδι ἔστι τε καὶ νοεῖται, καὶ ὁμολογεῖται καὶ προσκυνεῖται, παρὰ τῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ οὐ σχήματι καὶ βλασφημίᾳ προσκυνούντων· ὡς Ἄρειος, διαιρῶν καὶ ζυγοστατῶν, μείζον καὶ ἥττον ἐν τῇ θεῷ Τριάδι φανταζόμενος· ἢ ὡς Σαβέλλιος συναλείφων καὶ συγγέων, υἱοπατορίαν μεμηγνῶτως παιδεύων. Ἰσοσθενῆς τοίνυν ἡ θεῷ Τριάς, ἰσοκλήης, ἰσομεγέθης, μᾶλλον δὲ ὑπερκλήης, ὑπερμεγέθης, καὶ πάσης καταλήψεως ὑπερτέρα, ἐν μιᾷ θεότητι καὶ βασιλείᾳ, καὶ ῥώμῃ καὶ αὐθεντίᾳ, πάντα ἅκ μηδενὸς ὑποκειμένου φυσιοργήσασα, τὸ δ' ὅπως, ἐκείνην τὴν ἀκρίβειαν καταλείψωμεν· Οὐδεὶς γὰρ οἶδεν τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, οὐδὲ τὸν Υἱὸν τις ἐπίσταται, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ. Ἀποκαλύπτει δὲ βροτοῖς ἑαίνους τὸ θεῖον Πνεῦμα. Οὐκοῦν ταῦτα τρία ἓντα, ὡς αὖξοντα, οὐ λήγοντα, οὐ κορυφούμενα, οὐ συνυγ-

pers principii, et personas tres habet, et tres hypostases, et tres Dominos, et thronos tres, et trinam lucem, et trinum splendorem et lucis æqualitatem; immutabile, nulli obnoxium diminutioni, caliginis expers, invictum, inter-aii minime subjectum; una essentia, potestas una, una gloria, unum regnum, una divinitas, una voluntas, actus, imperium. Denique nonnisi unitas, æqualitas, identitas est in Trinitate, extra proprietatem ingeni, et geniti, et procedentis: unaquaque hypostasi singillatim et exsistente, et exsistura; non aliquando orta, non desinente, sed eodem se modo semper habente, ac manente citra mutationem omnem. Semper enim exstitit Deus ac Pater, qui quidem semper est Pater unigenæ Filii, Verbi subsistentis, a quo facta sunt universa, quibus et divus ille Spiritus semper adest, unaque cum ipsis ab omnibus intelligentia rationeque præditis creatis adoratur. Nemo in his vel prior est natu, vel posterior; non accrescit, non imminuitur instar luminis, quod sub sensum cadit, vel instar earum quæ supra mundum sunt copiarum: quæ cum universæ natura sua idem exsistant (quemadmodum et animi hominum rationis participes idem natura sua sunt omnes), partim tamen ordine, partim statione, partim assistendi ministrandique munere differunt, ac per incrementa et mutationes et conversiones, libero animi consilio vel in melius vel deterius propendentes, non aliqua naturali necessitate magis minusve degenerant, excellentibus aliis alias secundum ea, quæ indicavimus, discrimina. Quin et homini luminis appellatio tribuitur, et soli, et lunæ, et vario reliquorum siderum choro: quorum tamen maximo numero luminum, de materie constantium, multisque partibus ac modis inter se diversorum auctor est et opifex verum illud et expers materie lumen, nimirum Deus et Pater, qui est supra omnia, cum unigena Filio suo, divinoque Spiritu, incorporeus, sub aspectum non cadens, omni et natura et cognitione superior: qui Filium genuit, et Spiritum produxit ratione secundum naturam ineffabili, sine ullo tempore, ante sæcula: non enim quidquam vel majus vel minus natu, non quidquam prius exsistens adventitiumve divina in Trinitate vel anterius est, vel est hodie, vel deinceps erit. Nimirum tria semper exsistunt, tria sunt ejusdem sanctitatis, tria simul expertia principii, tria agentia, tria simul agentia, in eadem forma, tria conformia, tria efficacia, tria effectioibus conjuncta, tria subsistentia, tria simul subsistentia, quæ non mutantur, neque transeunt, neque miscentur inter se. Nam semper exsistit Pater, et quidem solummodo Pater est, non etiam Filius; semper exsistit Filius, et quidem solummodo Filius est, non etiam Pater; similiterque divinus ille Spiritus nec Pater est, nec Filius; sed cum sine mutatione procedit: semper habent id quod singulis est peculiare, perfectione summa,

pro sua unusquisque hypostasi: nimirum Pater, Filius, Spiritus sanctus, in unitate Trinitas et est, et intelligitur, et proflitando perhibetur, et adoratur ab iis qui vere, non speciei causa, vel blasphemate adorant ut Arius qui et Dei naturam distrahit, et ad trutinam revocat, et majus ac minus divina in Trinitate imaginatur: vel ut Sabellius, qui eandem conviciat ac confundit, et *ὁλοπαροπλαν*, hoc est, Patris Filiique confusionem singulari furore docet. Quapropter statuamus Trinitatem parem potentia, gloria, amplitudine, vel potius summa cum gloria et amplitudine, omnem animi perceptionem superantem; idque in una divina natura, regno, robore, libera potestate, quæ universam rerum naturam de nulla materie subjecta fabricata sit. Quomodo autem hæc sese habeant, id vero accurate pervestigare supersedeamus. Nam *nemo novit Patrem nisi Filius, neque Filium quis novit nisi Pater*²¹. Mortalibus autem eos divus ille Spiritus patefacit. Atque in hunc modum hæc tria sic existunt, ut nec accrescant, nec minuantur, nec altius insurgant, nec contrahantur, et singula ex se, vel a se, vel ad se, ratione ipsius consentanea, tam intelligantur quam credantur: quemadmodum seipsa patefaciunt lumen, ignis, spiritus. Quin et per alias, ut equidem arbitror, visionum comparationes et similitudines patefiunt, prout dignus is habitus fuerit, qui divinas res tractat.

INTERROGATIO IV.

At enim qui Moyses scribit, *Deus ille tuus, unus est Dominus*²²; et in Anna hymno dicitur: *Non est quisquam sanctus, ut Dominus; non est quisquam justus, ut Deus noster; non est quisquam sanctus extra te*²³; quin et ipse Christus ait: *Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum; non inquit (Jesum) Deum*²⁴?

Responsio.

Enimvero Christus his verbis a deitate seipsum non eximit, sed potius ad unius rerum principis ac Dei agnitionem nos in sublime ducit, ne mundi elementis amplius suppliciter adliecti simus, ac Dei loco nostris conservis cultum divinum exhibentes, ad deorum multitudinem exorbitemus. Idcirco cum ait, *et quem misisti Jesum Christum, quemnam hunc esse dicit nisi Deum?* sicut et Joannes inquit: *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit*²⁵. Quibus sunt consentanea quæ Paulus de Christo scripsit: *Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est Deus super omnia*²⁶.

INTERROGATIO V.

Si ergo Patri æqualis est Filius, cur in Joannis et Pauli monumentis litterarum non adorationis eo cultu afficitur quo Pater, cui veri Dei appellationem illi tribuunt?

Responsio.

Ergone quisquam poterit univere receptam Joannis epistolam subvertere, quæ in extremo clamat: *Jesus Christus, hic verus Deus est, et vita æterna*²⁷? Et alio quedam loco de Patre dicit, *Deus est lumen*²⁸, neque adjicit vocem, *verum*. Ergone dicere audeamus Patrem non esse verum lumen?

INTERROGATIO VI.

Satis abs te Patris et Filii demonstrata est æqualitas. Quomobrem quod reliquum est, cupimus etiam de Spiritu sancto fateri opera tua, verum hunc Deum dici.

²¹ Matth. xi, 27. ²² Deut. vi, 4. ²³ I Reg. ii, 2 apud LXX. ²⁴ Joan. xvii, 3. ²⁵ Joan. i, 18. ²⁶ Rom. ix, 5. ²⁷ I Joan. v, 20. ²⁸ I Joan. i, 5.

(2) Συμφοριου. An legendum *συμφοριαι*? Edit.

μενα, ἐξ αὐτοῦ ἢ παρ' αὐτοῦ ἢ πρὸς αὐτὸν ἕκαστα ἀξίως νοούμενα, καὶ ὁρθῶς πιστευόμενα· καθὼς ἐαυτὸ ἀποκαλύπτει φῶς, πῦρ, πνεῦμα, καὶ ἐτέραις, οἷμα, ὁράσεων παραβολαῖς καὶ ὁμοιώσεσι, καθὼς ἄξιως φανείη τοῖς θεοῖς διακονούμενος.

ΠΕΥΣΙΣ Δ'.

Καὶ πῶς Μωϋσῆς γράφει, *Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἰς ἑστίν*· ἐν δὲ τῇ ψῆῃ, ἡ Ἄννα, *Ὅτι οὐκ ἔστιν ἄγιος ὡς ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος ὡς ὁ Θεός ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἄγιος π.λ.η.ρ. σου· αἰεὶ δὲ ὁ Χριστὸς λέγει, Ἴνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθῆ Θεόν, καὶ δι' ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ οὐκ εἶπε, Θεόν;*

Ἀπεκρίσις.

Ἄλλ' οὐχ ὑπεξάγων ἑαυτὸν τῆς θεότητος ὁ Χριστὸς τοιαυτὴν φησιν, εἰς μοναρχίαν δὲ καὶ θεογονσίαν ἀνάγων ἡμᾶς μᾶλλον, ἵνα μηκέτι ὤμεν τοῖς στοιχείοις τοῦ κόσμου ἰκετεύοντες, καὶ ἀντὶ Θεοῦ τοῖς συνούλοις λατρεύοντες, καὶ εἰς πολυθεσίαν εἰδῶλων ὑποπερβόμενοι. Φησὶ γοῦν, *Καὶ δι' ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν*. Τίνα τοῦτον, ἀλλ' ἢ Θεόν; καθὼς φησιν ὁ Ἰωάννης· *Ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν ἐν τοῖς ἀλλοίμοις τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο*. Συμφώνως δὲ τούτοις Παῦλος γράφει περὶ Χριστοῦ, *Ὅτι οὐκ ἔτερος, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός*.

ΠΕΥΣΙΣ Ε'.

Εἰ οὖν ἴσος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός, διατί μὴ προσκυνεῖται τοῖς Ἰωάννου καὶ Παύλου γράμμασιν, ὡς ἐπὶ τῷ Πατρὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν; (sic.)

Ἀπόκρισις.

Ἄρ' οὖν οἷος ὑπάρχεις ὑποσπάτασθαι τὴν κληρικὴν Ἰωάννου Ἐπιστολήν, πρὸς τῷ τέλει βῶσαν, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος; Καὶ ἐτέρωθεν, περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς φησιν, ὅτι φῶς ὁ Θεός, καὶ οὐ πρόσκειται τὸ ἀληθινόν. Τολμητέον ἄρα φῆσαι, μὴ εἶναι φῶς ἀληθινόν τὸν Πατέρα;

ΠΕΥΣΙΣ ΣΤ'.

Περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἰκανῶς ἀπέδειξας τὴν ἰσότητά. Λοιπὸν δὲ, ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζητούμεν τοῦ ἀληθινοῦ συμφωνίου (2).

Ἀπόκρισις.

ἴτου παιδευτῆς αὐτοῦ ὁ Υἱός. Ἐὰν γὰρ φησὶν, ἐκεῖνος ἐργεταὶ τὸ Πνεῦμα τῆς

ΠΕΥΣΙΣ Ζ'.

ἢ κτιστὸν δεῖκνυσι τὸ Πνεῦμα, λέγουσα· εὼν βροντήν, καὶ κτείνων πνεῦμα.

Ἀποκρισις.

ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἐνταῦθα Πνεύματος φησι ὅτι πρόσκαιται γὰρ τῷ κτιζομένῳ τὸ ψιλῶς φησι, *Κτείνων πνεῦμα*, τὸ ἐπὶ ὧν καὶ ἐνέργειαν (3) ὑετοῦ πνέον, δι' οὗ ντοῦ εἰκότως ἀποτελεῖται ἤχος, ἐν ταῖς ν νεφῶν ἐναπολαμβάνομένου τοῦ πνεύ- :ῆ διαβροχῆ καὶ πνοῆ κατακροτοῦντος ια· κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐν ὄρνιθι, ἢ υκότως ὑμένοιο ἐξίτηλου καὶ διαφανοῦς ὄντινα τὰ σοβαρὰ καὶ ἀπαλθευτα μαιρά- να, καὶ τῷ ἀέρι ἀναζηραίνοντα, τῷ σφῶν είνουσι, εἶτα κρούσθην πατάξαντες τινα περιβροχῆς τοῦς περιεστῶτας ἐκ ξυ- ρ) αὐτῆς καὶ βάθους καρδίαις ἐθρότησαν.

ΠΕΥΣΙΣ Η'.

εἰμῶνος· τῶν αὐτῶν ἔντων πνευμάτων, ῶν μᾶλλον, οὐ γίνονται οἱ τῆς βροντῆς

Ἀποκρισις.

μένων τῶν νεφῶν καὶ μαλακουμένων τῆ ἐχύτητι, καὶ ὀμιγλώδους καὶ ὑγρᾶς τῶν ν τῆ χέρσῳ κρηναίων τε καὶ ποτα- , οὐκ ἀποτελεῖται ὁ τῆς διαβροχῆς ἤχος· μέντοι ἡπεύρου ταῦτα συμβαίνει, ἀλλ' ἐρίαις αὐτῆς κλίμασι μόνοις, κατὰ τὴν λης ἢ μεμβράνης· ἡλίῳ μὲν διαφυσσο- τὴν ἀφῆν ἄφορον ἔχειν, νοτιζομένων δὲ, ἐβροχῆν σημαίνει ἢ συστολήν. Πιλου- ι καὶ παχυνομένου τοῦ περὶ γῆν ἀέρος, ιακούεσθαι τὸν ἔκμαρον τῆς βροντῆς ις νοεῖσθαι τὸ τοῦ ἀνέμου πνεῦμα κτε- ιν τὴν Γραφήν· διὸ καὶ τῆ βροντῆ συν-

itor. Debetis igitur existimare, Litteras sacras dicere, spiritum illum ventosum a Deo creari : causa vox hae tonitruum conjuncta est.

ΠΕΥΣΙΣ Θ'.

ὅτι τοῦ Πνεύματος διδασκλήντες, τὰ περὶ ροστεθῆναι παρακαλοῦμεν. Τὸ γὰρ ὑπὸ λεγόμενον, *Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ἰ εἰς ἔργα αὐτοῦ*, περὶ αὐτοῦ εἰρησθαι νοσι, ὅτι κτιστὸς καὶ τοῦ Πατρὸς ὑστερος.

Ἀποκρισις.

τοῦ Υἱοῦ φημι κατὰ τὸ ῥῆμα, οὐ μέντοι τοῦ Θεότητος, ἀλλὰ τῆς ἐκ Μαρίας αὐτοῦ πιστος γὰρ Θεότητι, κτείνεται τῷ προσ- γὰρ φησιν ἡ Θεία Γραφή περὶ τοῦ Πα- ρεις ἀνθρώπου· τὸν Χριστὸν αὐτοῦ· ἀλλ', ρι, 7, 15. ³⁰ Amos iv, 15. ³¹ Prov. viii, 22.

reiar. Forte leg. ἐνεργείας. Edit.

Responsio.

Id vero Filius ipse nos abunde docet, cum ait : *Ego si abiero, veniet ille, qui Spiritus est veritatis*³⁰.

INTERROGATIO VII.

Atqui Litteræ sacræ Spiritum creatum esse significant, cum aiunt : *Qui solidum efficit tonitruum, et spiritum creat*³⁰.

Responsio.

At non hic de divino Spiritu sermo est. Nam spiritui creato sancti appellatio non adjicitur, sed nude dicitur : *qui spiritum creat* : nimirum qui stat in hoc, ut nubes commoveat et efficiat imbres, per quem et tonitrus sonum fieri consentaneum est, spiritu in concavitatibus nubium intercepto, et perruptione flatuque subjecta supplodente : prorsus uti fieri videmus in avium vel jumentorum vesica quæ tenui pellucidæque bullæ consimilis est. Hanc enim petulantes maleque morati pueri sumptam, et acre siccata, suo spiritu extendunt, ac deinde clanculum eam ferientes, fragoris sono circumstantes toto cum viscerum motu et imo corde perterrefaciunt.

INTERROGATIO VIII.

Et qui fit, ut cum hiberno tempore sint iidem spiritus, imo etiam vehementiores, tonitruum tamen fragores illi non accidant ?

Responsio.

Cum nubes madidæ sunt, ac factæ molliores ob crassitiem aeris, et caliginosam humidamque aquarum evaporationem, tam quæ fontibus, quam quæ fluviiis continentur, et terræ mistæ sunt, strepitus ille fragoris orti de perruptione nubium non efficitur : quod quidem non ubivis terrarum accidere solet, sed tantum in climatibus ejus hiemi plus æquo subjectis. Ac licet hic imaginem de scutica membranave petere, quæ si a sole sunt arefactæ, ne contingi quidem extra strepitum possunt. Verum ubi maduerunt, sonum plane nullum edunt, sive adeo rumpantur, sive complicantur. Eodem modo si quasi luteus sit, crassusque circa terram aer, exaudiri non posse fluidum laxumque sonum illum

INTERROGATIO IX.

Quando recte nos de Spiritu erudisti, petimus uti de Filio quædam adjicias. Quod enim sacris in Litteris perscriptum legimus : *Dominus me creavit, initium viarum suarum ad opera sua*³¹, id de Filio plerique dictum volunt, esse videlicet hunc creatum, ac Patre posteriore.

Responsio.

Etiam ipse de Filio dictum illud accipio, non tamen de ipsius divinitate, sed de carne, quam ex Maria sumpsit. Increatus enim respectu divinitatis, ejus ratione creatur quod assumpsit. Nec enim Litteræ sacræ de Patre sic loquuntur, Qui creat ho-

minibus Unctum suum, sed, Qui annuntiat hominibus Unctum suum, Deum scilicet illum verum, immutabilem, non creatum, coæternum Patri, et cum eo subsistentem ante sæcula : de quo Joannes clamat, *Qui est in sinu Patris*²⁸; et qui Mosem Pharaoni dicere jubet : non, Is qui conditus aliquando est (de sententia stolidorum quorumdam et insipientium), sed, *Qui est, ad te me ablegavit*²⁹ Ipse denique de se per Paulum ait : *Christus qui est Deus super universa*³⁰.

INTERROGATIO X.

Imo de Patre scripsit hoc Moses, *Qui est, ad te me ablegavit*, non de Christo.

Responsio.

Equidem a vestra charitate peto, ne sacrorum Evangeliorum falsarii sitis, in quibus ipse Dominus hoc divinitus protulit : *Moses de me scripsit, et mihi testimonio est*³¹. Igitur et Pater est existens ille, et Filius existit cum Patre, de Patre genitus, non confusus cum Patre, non existendi principium habens, sed existens cum Patre, tanquam natus Filius. Nec enim unquam ævum aliquod vel tempus vel temporis articulus fuit, quo Filius non ex-isteret. Cæteroque num et ipse Pater erat alterius se prioris Patris? Quapropter simul Patrem profiteberis, et mox cum Patre unigenam dilectissimumque Filium. Nam qui se Patrem honore putant afficere, si dicant eum prius existisse, prorsus impii propterea sunt, quod tempus ante sæculorum opificem Christum statuunt. Etenim apud Deum nec ævo locus est, nec tempori, nec dierum conversionibus, nec puncto, nec minutis, nec oculi momento, sicuti nec informare secum mens ulla Trinitatis ineffabilis æternitatem potest : quippe si dicas, fuisse Patrem aliquando, cum Filius non existeret :cujus erat, obsecro, Pater, cum Filium non haberet? Quod si negas eum Patrem esse, simul ipsam ejus naturam in universum tollito. Quapropter credendum, esse Filium ejusdem essentialis cum Patre, non cum essentia Patris confusum, quemadmodum Sabellius delirabat. Nam horum alterum significationem personæ ac substantiæ habet, alterum plane blasphemum est : quando ea ratione Filius et Spiritus cum Patre commiscuntur, ac Trinitas in unitatem resolvitur : quod omnino divinis a legibus est alienum.

INTERROGATIO XI.

Quantum nos quidem deprehendimus, veneratione dignissime Pater, tres esse deos statuis : quo si exorbitabimus, in multitudinem incidemus. Eaque ratione fiet, ut nos doceas colere non unum principem Deum, sed multos.

Responsio.

Ego vero cum tres personas statuo, non divinam naturam divido, sed unitatem ejus consistendo, Trinitatem simplex imploro.

²⁸ Joan. 1, 18. ²⁹ Exod. III, 14. ³⁰ Rom. 17, 5.

Ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, τὴν ἀληθινὸν καὶ ἀτρεπτον Θεὸν, τὸν ἀναλλοιωτον, τὸν ἀκτιστόν τε καὶ συναϊδιον τῷ Πατρὶ, πρὸ αἰῶνος ξυνοπάρχοντα· Ἰωάννου μὲν βοῶντος, Ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς· αὐτὸς Μωσῆϊ ἐντέλλεται ἔρειν τῷ Φαραῶ, οὐχ, Ὁ ποτε κτισθεὶς (κατὰ τοὺς εἰκαιοβούλους καὶ ματαιόφρονας), ἀλλ', Ἐρεῖς, φησὶ, εἰ Ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με. Ἀὐτὸς δὲ περὶ ἑαυτοῦ ἐν Παύλῳ φησὶ, Χριστὸς ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς.

ΠΕΥΣΙΣ Γ.

Ἄλλὰ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Πατρὸς ἔγραψε τὸ, Ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με, οὐ γὰρ περὶ Χριστοῦ.

Ἀπόκρισις.

Ἄξιὸν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μὴ παραχαράττειν τὴν εὐαγγέλιον, τοῦ Κυρίου ἐν αὐτοῖς θεηγοροῦντος, *Μωσῆς ἔγραψε περὶ ἐμοῦ, καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ*. Ὡν τοίνυν ὁ Πατήρ, καὶ ὢν ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς, οὐ συναλωφθῆν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἀρξάμενος τὸ εἶναι, ἀλλὰ συνὸν τῷ Πατρὶ ὡς γνήσιος Υἱός. Οὐκ ἦν γὰρ ποτε αἰὼν, ἢ χρόνος, ἢ καιρὸς, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός. Ἄρα καὶ αὐτὸς ὁ Πατήρ ἦν ἐτέρου Πατρὸς τοῦ πρὸ αὐτοῦ; Ἄρα οὖν Πατέρα ὁμολογήσεις, ξυνομολογῆς αὐτοῖς τὸν μονογενῆ καὶ φιλτατον Παῖδα. Οἱ γὰρ δοκοῦντες διὰ τῆς προϋπάρξεως τὸν Πατέρα τιμῆν, τέλειον ἀσεβοῦσι, χρόνον ἢ καιρὸν προτάττοντες τοῦ ποιητοῦ τῶν αἰώνων Χριστοῦ. Παρὰ Θεῶ γὰρ οὐκ αἰὼν, οὐ χρόνος, οὐχ ἡμερῶν περιόδοι, οὐ στιγμαί, οὐκ ἄτομοι, οὐ βίτη ὀφθαλμοῦ, οὐ διανοίᾳ φαντασθῆναι οἶόν τε τῆς ἀφράστου Τριάδος τὸ ἔχρονον. Εἰ γὰρ φῆς ὅτι ἦν Πατήρ ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, τίως ἄρα ὑπῆρχε Πατήρ μὴ ἴστος Υἱοῦ; Εἰ δ' αὖ πάλιν τὸν Πατέρα αὐτὸν μὴ ὑπάρχεν ὑποστάς εἶ, ξυναφίλου αὐτὸν καθόλου τὸ εἶναι. Πίστευε οὖν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, μὴ συνούσιον, κατὰ τὴν τοῦ Σεβαστελλίου παροινίαν. Τὸ μὲν γὰρ ὑπάρχει ὑποστάσεως δηλωτικόν, τὸ δὲ, βλασφημίας εἰς Πατέρα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἀνακρινάμενων, καὶ εἰς μονάδα τὴν Τριάδα ἀναλυούσης, ὅπερ ἀλλότριον παντελῶς τῶν θεῶν ὑπάρχει νόμων.

ΠΕΥΣΙΣ ΙΑ'.

Ἐξ ὧν εὐρίσκομεν, τριθεῖαν φρονεῖς, τιμιώταται Πάτερ· εἰς ἣν ἐκφερόμενοι, εἰς πολλὰ ἐκπαιστούμεθα, καὶ οὐ μοναρχία, ἀλλὰ πολυθεῖα λατρεύειν παρασκευάζεις ἡμᾶς.

Ἀπόκρισις.

Οὐ τὴν θεῶν φύσιν διαιρῶν, τρεῖς αὐτῆς ὑποστάσεις φημί, ἀλλ' ἐκεῖνης τὴν ἕκαστην ὁμολογῶν, Τριάδα ποτινῶμαι δέόμενος.

³¹ Joan. v, 46

ΠΕΥΣΙΣ ΙΒ'.

Τὸ δὲ λέγειν σε Θεὸν τὴν Ἰκατέρα, καὶ Θεὸν τὸν Υἱὸν, καὶ Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τριθεῖον φανερώως διδάσκεις.

Ἀπόκρισις.

Τριάδα φημί τῆς αὐτῆς οὐσίας, τῆς αὐτῆς βώμης τε καὶ θεότητος. οὐκ αὐξουσαν ἢ μειωμένην καὶ λήγουσαν, οὐ προσθήκην τῷ ἀριθμῷ λαμβάνουσαν· εἰ καὶ σαρκὶ ἐνωθῆναι ὁ Λόγος ἠδύδωκεν, μηδὲν ἐπεισάγων τῷ ἀριθμῷ τῆς Τριάδος. Μία οὖν ἐν Τριάδι σφραγίς καὶ σωτηρία, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ κτιστόν. Εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ Πατήρ, κτιστός δὲ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, κατὰ τοὺς Ἀρειανούς μύθους, καὶ τοὺς λοιποὺς ματαιόφρονας, τίμη λόγῳ συνήπται καὶ συνδίδεται συγκεραυνύμενον καὶ συνδοξαζόμενον τοῖς κτιστοῖς τὸ ἄκτιστον, ἐν τῇ σφραγίδι (5) τῆς μυστικῆς τελειότητος; Ἄρ' ὡς μὴ οἶου τε τοῦ Πατρὸς σύζειν, καὶ προσλαβομένου βοήθειαν τὰ δύο κτιστά; καὶ? quasi videret Pater salutem largiri non posse, assumeret.

ΠΕΥΣΙΣ ΙΓ'.

Εἰ οὖν τρία τῆς Τριάδος πρόσωπα καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, πάντως ἢ ὑποστάσις ἐν πρόσωπον ἂν εἴη, καὶ τὸ πρόσωπον ἐν ὑποστάσει. Ἐξ ὧν τρεῖς δηλοῦνται Θεοί· ὑπερ ἀναιρῶν ὁ Ἀπόστολος γράφει, *Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα*· καὶ πρὸ τούτου Μωσῆς τῷ Ἰσραὴλ, *Κύριος ὁ Θεὸς σου, Κύριος εἰς ἄσπερ*.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλὰ μετὰ Μωσέως καὶ Παύλου, καὶ τῆς φωνῆς τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ἀκούσωμεν, Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, ἀσιγήτως βοώντων. Οὐ γὰρ δις ἢ τετρακτὶς τοῦτό φασιν τὰ πνευματικὰ ἐκεῖνα καὶ Θεοφύρα ζωᾶ, οὐδ' αὖ πάλιν μονοφωνοῦσιν, ἢ, Ἄγιοι, ἅγιοι, φασίν, ἵνα μὴ τὸ ἐνικόν πολυώνυμον ἀποφαίνωσιν· ἀλλὰ τρισὶ μὲν τὸν ἁγίασμα ἀσιγήτως ἀναφωνοῦσιν, ἐνικῶς δὲ ἀποφαίνονται· ἵνα μὴ πολυθεῖον τοῖς νηπιόφροσιν ὑποσπείρωσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΙΔ'.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον, ὅτι *Τὸ Πνεῦμα ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ*; Εἰ ὁμοούσιος Τριάς, καὶ μία γνώσις καὶ ἐν θέλημα, καὶ μία αὐτῆς ἡ θεότης, καὶ οὐ κτιστόν τι καὶ ἀνόμοιον ἐν αὐτῇ, πῶς ἐρευνᾷ λέγεται τὸ Πνεῦμα τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀγνωστὸν; Εἰ γὰρ γινώσκεις, οὐ χρὴ ἐρευνᾶν ἀγνοίας γάρ ἐστὶ τὸ ἐρευνᾶν.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἀγνοίη ἢ περιεργίη, κατὰ Μακεδόνην τὸν μεμηνότα, ἐρευνᾷ, ἀλλὰ γνησιότητι. Ἐπειδὴν γὰρ ἐν τοῖς ἐναρέτοις καὶ ἐναγίοις βρωτῶν γένηται τὸ θεῖον καὶ πανάγιον Πνεῦμα, παρασκευάζει αὐτοὺς τὰ βάθη ἐρευνᾶν τοῦ Θεοῦ, ἐκ τῆς προχείρου τοῦ γράμματος ἐξετά-

INTERROGATIO XII.

At cum Deum Patrem, Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum dicis, manifesto tres deos doces.

Responsio.

Imo Trinitatem profiteor unius et ejusdem essentialæ, potestatis ac divinitatis ejusdem, quæ non augetur, vel deminuitur, vel deficit, nec incrementum numeri recipit. Quamquam enim Verbo placuit cum carne uniri, numero tamen Trinitatis haudquaquam aliquid addidit. Quapropter unicum est in Trinitate signaculum atque salus, et nihil in eadem creatum. Quippe si Pater est increatus, Filius autem creatus, itemque Spiritus, de sententia fabularum Arii reliquorumque dementium: quoniam, quæso, pacto creatis increatum conjunctum est et copulatum, ita ut pari honore gloriaque cum eo afficiatur in obsignatione perfectionis illius arca-

INTERROGATIO XIII.

Quod si ergo tres sunt Trinitatis personæ ac tres hypostases, omnino sequetur, hypostasim personam, ac personam vicissim hypostasim constituere; qua ratione tres dii significantur: id quod Apostolus refellere volens, in hæc verba scripsit: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*²⁶; et ante ipsum Moses ad Israeliticis inquit: *Dominus Deus ille tuus, Dominus unus est*²⁷.

Responsio.

At præter Mosem et Paulum etiam cheruborum seraphorumque vocem illam audiamus, qua citra intermissionem clamant: *Sanctus, sanctus, sanctus*²⁸. Nam hoc non vel bis vel quater animalia illa spiritualia divinoque Numine plena proferunt, non item semel tantum efferunt; vel sancti, sancti, dicunt, ne quod unicum est, plures appellationes habere declarent; sed tribus sanctitatem perpetuo tribuunt; et singulari nihilominus utuntur numero, ne deorum multitudinem in animos rudium inserant.

INTERROGATIO XIV.

Quid igitur sibi vult, quod præscriptum legimus, *Spiritus scrutatur etiam Dei profunditates*²⁹? Si Trinitas unius et ejusdem est essentialis, si una cognitio, voluntas una, divinitas una, nec quidquam in ea creatum vel inæquale: quo tandem pacto scrutari Spiritus profunditates Dei, tanquam eas ignorans, dicitur? Quippe si eas cognitas habet, perscrutationis haud indiget; cum scrutari sit ignorationis.

Responsio.

At non scrutatur ex ignoratione vel curiositate, quemadmodum furens ille Macedonius tradit, sed nativa quadam ipsi proprietate. Nam cum divinus ille sanctissimusque Spiritus est in egregiis et sanctis hominibus, sic eos instruit, ut profundi-

²⁶ Ephes. iv, 5. ²⁷ Deut. vi, 4. ²⁸ Isa. vi, 3; Apoc. iv, 8. ²⁹ I Cor. ii, 10.

(5) Ἐν τῇ σφραγίδι. In obsignatione, hoc est in baptismo. Respicit fortasse auctor Ephes. i, 13, iv, 30.

tates Dei scrutentur, de faciliore ac obvia cuius Litterarum sacrarum indagacione subvehens ipsos ad sensum quendam sublimiorem, dum in perscrutatione rerum diviniorem quasi ad fundum mens penetrat, perque spiritus hamum de hujus vite gurgite, piscem animi educit, continentem ore staterem illum maximi pretii, adeoque Christum Servatorem omnium. Sic enim et apostolus ille princeps pro seipso et Christo animæ piscem iis qui exigebant, dare jubetur ⁴⁰, habentem staterem Christum et fidei doctrinam in ore, profectamque de profunditate cordis subvectionem et laudem. *Ex profundis enim, inquit, clamavi ad te, Domine; Domine, exaudi vocem meam* ⁴¹. Sed et eximius ille Apostolus: *Nos, inquit, spiritum Dei accepimus, ut sciamus quæ a Deo donata sint nobis* ⁴². Atque iterum inquit idem: *Nobis autem Deus revelavit per Spiritum suum* ⁴³. Et rursus divinatorum carminum auctor Davides: *Os meum, inquit, aperui, et spiritum attraxi* ⁴⁴, nempe non aerium, sed divinum, per quem abscondita de adventu uniti cum Deo hominis mille jam ante annos luculente declarat, canens Deo: *Obscura et abscondita sapientie tue nota fecisti mihi* ⁴⁵.

INTERROGATIO XV.

Si Filius est Deus et æqualis Patri, quomodo ignorat ea quæ novit Pater? At vero ipse in Evangelio inquit: *Nemo novit diem, neque horam consummationis, neque angeli caelestes, neque Filius, nisi solus Pater* ⁴⁶.

Responsio.

Solet humanis uti similitudinibus sacra Scriptura, et de rebus naturalibus sæpenumero quedam petit, ut cum in Evangelio inquit Dominus: *Simile est regnum caelorum fermento* ⁴⁷, et *grano sinapis* ⁴⁸. Paulus item ille sublimis, *Corpora, inquit, caelestia sunt, et corpora terrestria* ⁴⁹. Et de rebus naturalibus sumptum etiam illud, quod ad Corinthios scribens. tibiz citharæque meminit ⁵⁰. Idcirco et ipse nunc a rebus nostris petita exili quadam similitudine utar. Num ignoraret mea ratio consilia mea? nullus hoc eorum, qui vel quale nuncque disciplinam consecuti sunt, dicet. Quomodo igitur Dei et Patris Verbum ignorabit ejus consilia? cum dicat ipse, *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt* ⁵¹: nempe quod Deus est vita, quod est lux, quod est immortalitas, quod est incomprehensibilis. Et alibi ait: *Omnia mea tua sunt, Pater, et tua mea sunt* ⁵². Si igitur omnia quæ Patris est, omnino ipsius est; itemque Spiritus, ut paulo post latius dicetur.

INTERROGATIO XVI.

Num igitur, si dixerō, *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt*, etiam cognitionem habeo Patris, et consilium ejus novi?

⁴⁰ Matth. xvii, 26. ⁴¹ Psal. cxix, 1. ⁴² I Cor. ii, 12. ⁴³ ibid., 10. ⁴⁴ Psal. cxviii, 15. ⁴⁵ Psal. l, 8. ⁴⁶ Marc. xiii, 32. ⁴⁷ Matth. xiii, 53. ⁴⁸ ibid., 31. ⁴⁹ I Cor. xv, 40. ⁵⁰ I Cor. xiv, 7. ⁵¹ Joan. xvi, 15. ⁵² Joan. xvii, 10.

σεως, ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν αὐτοῦ ἀνάγει διάνοιαν, τῆ ἐρευνῆ τῶν θειοτέρων, ὡσπερ ἐν βυθῷ τινι γενόμενης τῆς διανοίας, καὶ τῷ ἀγκίστρῳ τοῦ πνεύματος ἐκ τοῦ βιωτικῆ βυθοῦ τὸν ἰχθὺν τῆς ψυχῆς ἀνάγει, ἔχοντα ἐν τῷ στόματι τὸν πολυτίμητον στατήρα, καὶ τοῦ παντὸς Σωτήρα Χριστόν. Οὕτως γὰρ καὶ ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος, ἀπὸ ἑαυτοῦ καὶ Χριστοῦ τὸν τῆς ψυχῆς ἰχθὺν δούναι τοῖς ἀπαιτοῦσι προτάττεται, ἔχοντα τὸν στατήρα Χριστόν, καὶ τῆς πίστεως τὸν λόγον ἐν τῷ στόματι, καὶ τὴν ἐκ βάθου καρδίας ἀναγωγὴν καὶ ἀνεσιν. Ἄλλὰ καὶ ὁ ὑψηλὸς Ἀπόστολος, Ἥμεῖς δὲ, φησὶ, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐλάβομεν, ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κρυπθέντα ἡμῖν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησὶν Ἥμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Καὶ πάλιν Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός· Τὸ στόμα μου, φησὶν, ἤνοιξα, καὶ ἐέλιυσα πνεῦμα· οὐκ ἔβραχον δὲ, ἀλλὰ τὸ θεόν, δι' οὗ τὰ ἀπόκρυφα τῆς θεανθρώπινης τοῦ Θεοῦ παρουσίας, πρὸ χιλιῶν ἡδὴ ἐτῶν προαπεφάνητο, διαβρήδην τραγηδῶν τῷ Θεῷ· Τὰ ἀθέατα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι.

ΠΕΤΣΙΣ ΙΕ'.

Καὶ εἰ Θεὸς ὁ Υἱὸς καὶ ἴσος τῷ Πατρὶ, πῶς ἀγνοεῖ ἃ ὁ Πατὴρ γινώσκει; Αὐτὸς γὰρ ἐν Εὐαγγελίῳ λέγει, ὅτι Οὐδεὶς οἶδα τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν τῆς συντελείας, οὔτε οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὔτε ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόνος.

Ἀπόκρισις.

Ἐπεὶ οὖν παραδείγματι βροτῶν χρῆσθαι πέφυκεν ἡ θεία Γραφή, καὶ φυσιολογίαις πολλάκις, καθὼς, ἐν Εὐαγγελίῳ θεηγῶν, φησὶν ἡ Κύριος, Ὁμοίᾳ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, καὶ κόκκῳ σινάπεως· καὶ Παῦλος δὲ ὁ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν, Σώματα, φησὶν, ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια· φυσιολογεῖ δὲ καὶ Κορινθίους ἐπιστέλλον, ἀπὸ σάλπιγγος, αὐλοῦ καὶ κιθάρας· κἀγὼ τοίνυν ἐν τῶν καθ' ἡμᾶς ἀμυδρῶ εἰκόνι χρῆσομαι. Ἄρ' οὖν ἀγνοεῖ ὁ ἐμὸς λόγος τὰ ἐμὰ βουλευματα; Ἄλλ' οὐδεὶς τῶν ὁπωσούν παιδείας μετεληφότων ταῦτα ἐρεῖ. Πῶς οὖν ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγος ἀγνοήσει τὰς ἐπινοου βουλὰς, φάσκων, Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμὰ ἐστι; τὸ, Θεὸς ἡ ζωὴ, τὸ φῶς, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀκατάληπτον. Καὶ πάλιν, Καὶ πάντα τὰ ἐμὰ ἐστὶ, Πάτερ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ. Εἰ τοίνυν πάντα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἐστι, καὶ ἡ γνώσις ἡ τοῦ Πατρὸς, πάντως αὐτοῦ ἐστι καὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς μετ' ἄλλῃσι πλατυτέρως ῥηθήσεται.

ΠΕΤΣΙΣ ΙΓ'.

Τί οὖν, ἐπειδὴ ἐγὼ λέγω, Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμὰ ἐστὶν, ἄρα καὶ τὴν γνώσιν ἔχει τοῦ Πατρὸς, καὶ τὴν βουλὴν αὐτοῦ οἶδα;

Ἀπόκρισις.

Ἐροίμι καὶ γὰρ ὑμᾶς, ἀξιάγαστοι, τίς μείζων, ἢ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα ἐκείνη, ἢ ὁ Πατήρ;

ΠΕΥΣΙΣ ΙΖ'.

Ὁ Πατήρ δηλονότι, ὡς ἀγαθός καὶ προαιώνιος καὶ ἀκατάληπτός τε καὶ πάντων ποιητής.

Ἀπόκρισις.

Εἰ τοίνυν μείζων ὁ Πατήρ τῆς ὥρας καὶ τῆς ἡμέρας καὶ πάντων, πῶς, τὸ μείζον ἐπιστάμενος ὁ Υἱός, τὸ ἄσασον ἀγνοεῖ; καὶ τὸν ποιητὴν γινώσκων, καὶ συνεργῶν αὐτῷ ἐν πᾶσι, πῶς ἀγνοήσει τὰ ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντα; Καθὼς γὰρ, φησὶ, γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα. Πῶς οὖν ἀγνοήσει τὸ ἦττον, ὃ τὸ μείζον ἐπιστάμενος;

ΠΕΥΣΙΣ ΙΗ'.

Ἄλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, καὶ τοῦ Υἱοῦ μείζον' εἶναι τὸν Πατέρα, καθὼς αὐτὸς φησὶν· Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν.

Ἀπόκρισις.

Οὐχ ὅσον οἴεσθε, μείζονα ὑπάρχειν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, ἢ περιφερεῖα, ἢ ὄγκω, ἢ χρόνω, ἢ καιρῷ, ἢ ἀξίᾳ, ἢ βίωμῃ, ἢ θεότητι, ἢ μεγέθει, ἢ ὕψει. Οὐδὲν γὰρ τούτων ἐν τῇ θείᾳ Τριάδι. Ἄλλὰ καθὼς Πατήρ ὁ Πατήρ ἐστίν, οὕτω γησιότητι ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα τιμᾷ. Οὐ γὰρ ὄγκω φέρεται τὸ θεῖον, οὐδ' ὑπερσυχῶς εἰς (6) τοῦ Παιδὸς ὁ Πατήρ· οὐ χρόνοις ὑπόκειται, ἵνα ὑπερχρονος ἦ ὁ γεννήτωρ τοῦ γεννηθέντος· οὐδ' αὖ πάλιν τῷ ὕψει μερικῶς τάττεται ὁ Πατήρ, πάντα περιέχων, ὑπ' οὐδενὸς δὲ περιεχόμενος, ἀμεγέθης ὑπάρχων καὶ ἄσπος.

ΠΕΥΣΙΣ ΙΘ'.

Εἰ οὖν ἴσοι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, καὶ ὡς ἐκεῖνος ἀγαθός, πῶς αὐτὸς λέγει, Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς 3 Θεός;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἀρνούμενος ἑαυτὸν τῆς ἀγαθότητος, οὐδ' ὑπεκπερόμενος τῆς θεότητος μόνον φησὶν ἀγαθὸν ὑπάρχειν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Ἀκροτάτης δὲ στοργῆς καὶ ἀγαθότητος ἐναργῆς ἀπόδειξις, τὸ μὴ ἑαυτῷ, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ ἀναφέρειν τὴν τιμὴν, φιλοπάτορας ἡμᾶς παιδεύων ὑπάρχειν. Αὐθαιρέτως γὰρ μετριάζων οὐ φιλοδοξεῖ, οὐδὲ τῷ ἀξιώματι κορυφῶται κατὰ τοὺς σοβαροὺς καὶ ἀλαζόνας ἀμυδρὰς ἐπιλελημμένους ἀρχῆς, διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀμειδὲς καὶ δυσπρόσιτον τῆ τοῦ κήρυκος φωνῆ ἐξογκούμενοι, καὶ πρὸς ἀτίθασσον θῆρα μετατυπούμενοι· οὐχ ἡμερότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ τὴν ἐξουσίαν κρίνοντες τῆς ἀλήκειου δόξης, εἰκότως ἐπαχθῆσονται. Εἰ δὲ προχειρῶς πᾶν ἀγαθὸν ζωοποιεῖτε, πλείστους ἐν τῷ μέρει τούτῳ θεοὺς ἔξομεν, πολλοῦ τῆς θείας Γραφῆς μετὰ Θεὸν βώσης ὑπάρχειν καὶ ἕτερα ἀγαθὰ· πῆ μὲν φάσκουσα ἀγαθὸν παῖδα πτωχὸν καὶ σοφὸν τὸν Σαμουὴλ, πῆ δὲ, ἀγαθὸς Σαοὺλ υἱὸς Κίσου, ὁ πρῶτος τοῦ Ἰσραὴλ ἀναξ. Καὶ τῇ Ἄννη ἀποδείξαι καὶ στερῶσαι ποτνωμένη φησὶν ὁ Ἐλκx-

¹⁷ Joan. x, 15. ¹⁸ Joan. xiv, 28. ¹⁹ Marc. x, 18.

(6) Εἰ. Lege ἐστι, vel, εἴη. Edit.

Responsio.

Merito interrogem et ego vos, o praeclari, Quis major? num dies et hora illa, an Pater?

INTERROGATIO XVII.

Pater utique, qui est absque principio, et saeculis omnibus prior, et incomprehensibilis, et omnium conditor.

Responsio.

Si ergo major Pater, quam hora et dies ille, et quidem major omnibus: quomodo majus cognoscens Filius, ignorabit minus? qui et conditorem cognoscit, et operatur cum ipso in omnibus, quomodo ignorabit a se facta? Quemadmodum, inquit, novit me Pater, etiam ipse novi Patrem¹⁷. Quomodo igitur ignorabit minus, qui novit id quod majus est?

INTERROGATIO XVIII.

Atqui nos arbitramur etiam Filio majorem esse Patrem, quemadmodum inquit ipse: Pater meus major me est¹⁸.

Responsio.

Non satis pie putatis majorem esse Filio Patrem, vel ambitus ratione, vel molis, vel temporis, vel dignitatis, vel roboris, vel divinitatis, vel magnitudinis, vel excellentiae. Nihil enim ejusmodi in sancta Trinitate locum habet. Sed quatenus Pater, Pater est, legitimo quodam honore Filius Patrem afficit. Non enim mole quadam gestatur Divinitas, ut mole superet Filium Pater: neque tempori subjacet, ut prior tempore sit genitor genito: neque item sublimitatis habita ratione separatim ponitur Pater, qui omnia complectatur, ipse a nullo comprehensus, experta magnitudinis et quantitatis.

INTERROGATIO XIX.

Si igitur aequalis Deo ac Patri Filius est, et bonus quemadmodum ille, quomodo inquit ipse, Nemo bonus est, praeter unum Deum¹⁹?

Responsio.

Non quod neget in semetipso bonitatem, neque de divinitate se eximens, solum inquit bonum esse Deum et Patrem. Summi nimirum amoris et bonitatis evidens argumentum est, non sibi, sed Patri deferre honorem, quo ipso nos amore parentes prosequi debere docet. Nam sponte de se modeste loquens, non inanem captat gloriam, neque dignitatis existimatione effertur, ut solent superbi et arrogantes, qui tenue ac obscurum imperium nacti eo ipso ad inamabiles mores, et omni a comitate in congressibus alienos per vocem praekonis elati, immanem quamdam in feram mutantur, ideoque non ex mansuetudine ac humanitate perpetuae gloriae potestatem metientes, odium in sese non abs re concitabunt. Quod si temere quodvis bonum deificabitis, plurimos in hac parte deos habituri sumus, multis in locis clamante Scriptura sacra, secundum Deum et alia quaedam esse bona, verbi gratia, quum quodam ait in loco²⁰, bonum fuisse

puerum et sapientem Samuellem: alibi vero ⁸⁷, bonus erat Saul, filius Cisi, primus rex Israeliticorum. Et Annæ propter orbitatem ac sterilitatem ingemiscienti dicebat Elcana: *Quamobrem mæsto es animo? Nonne bonus tibi sum ego præ decem liberis* ⁸⁸? Sapiens autem in divinis Solomon: *Bonum est, inquit, in domum luctus ingredi* ⁸⁹. Et alibi dicitur: *Aperi cælum, thesaurum tuum bonum* ⁹⁰. Item, *Bonus sermo præstat munere* ⁹¹. Item, *Bonus canis qui vivit, potior est leone mortuo* ⁹². Quod si leo maxime vivat, non tamen Deus erit, sicuti nec canis quidem vivus, nisi forte de ethnicis loquamur, apud quos et fontes, et cæpæ, et flatus ventris non sine furore quodam inter deos referantur.

INTERROGATIO XX.

Quia supra pollicitus es, te latius dicturum de eo quod Christus norit diem illum, et horam consumptionis, rationem ejus nobis reddito, nequando disputantibus nobis alio quodam modo nos superare queant, qui se nobis opponunt.

Responsio.

Est quidem jam de hoc breviter dictum; sed nihilominus magni facio vestram multiplicem de eo quæstionem. Sanctum illud Verbum, vivens et per se subsistens, Rex universæ creaturæ, Patris Filius genuinus, *splendor gloriæ, et expressa imago substantiæ* ⁹³, coæternus, et in eodem sedens solio cum Patre, incorruptus iudex viventium et mortuorum, vita de vita, lumen de lumine, sapientia de sapientia, ex divina scaturigine fons perennis, *flumen quod absque defectu manat divini gratiæ donis, quod impetu suo letificat civitatem Dei*, sicut est in carmine illo divino perscriptum ⁹⁴: *radix Jesse, sceptrum Davidis, virga, et ortus ex ea divinus ille flos*, secundum vatem sacrum Isaiam ⁹⁵; ieo, rex de tribu Judæ, secundum mysteriorum doctorem Mosem ⁹⁶; rationalis, secundum Isaiam ⁹⁷, ovis; innocens agnus, secundum Jeremiam ⁹⁸ in multis periclitatum, pro salute mundi immolatus; lapis improbatus a Judæis, qui in caput anguli Ecclesiæ gentium est positus, et totam cætus ejus structuram conservat, secundum Davidem divinorum carminum auctorem ⁹⁹: *maximi consilii nuntius, Deus fortis*, ut inquit Isaias ¹⁰⁰; mortalis factus, manens Deus, non immutatus ratione naturæ, neque factus alius secundum divinitatem, Verbum illud incarnatum, et carne genitum, Verbum caro factum, quod tamen quod erat, mansit, non in hoc degenerans ratione naturæ (postquam enim inveniisset Joannes: *In principio erat Verbum* ¹⁰¹, omnemque personuisset creaturam, infert: *Et Verbum caro factum est* ¹⁰²; quibus verbis Verbum fuisse ante æternitatem, et positum supra omne tempus Deum, in eadem solii gloria cum Patre ostendit: et subsequentibus aliis, cum ait, *Caro factum est*, significat uniti cum Deo hominis ex Maria semper Virgine progressum): vivens igitur

vā, τί λυπή; οὐκ ἀγαθός σοι ἐγὼ ὑπὲρ δέκα τέκνα; Ὁ δὲ τῶν θείων σοφός Σολομῶν· Ἀγαθόν, φησὶ, πορεύεσθαι εἰς οἶκον κέρθους. Καὶ, Ἄνοιξον τὸν οὐρανόν, τὸν θησαυρόν σου τὸν ἀγαθόν. Καὶ, Ἀγαθός λόγος, ὑπὲρ δῶμα· καὶ, Ἀγαθός κῶνος τῶν, ὑπὲρ λέοντα τεθνηκότα· εἰ δὲ καὶ ἐξῆ, οὐκ ἂν εἴη Θεός, ὡσπεροῦδ' ὁ ζῶν κῶνος, εἰ μὴ παρ' Ἑλλησιν ἴσται, παρ' οἷς κρῆναι, καὶ κρόμματα, καὶ γαστροὺς πικύματα μεμνητότως ἐκθειάζονται.

ΠΕΡΥΣΙΣ Κ'.

Ἐπειδή περ ἀνωτέρω ἐπηγγεῖλω πλατυτέρως λέγειν περὶ τοῦ γινώσκειν τὸν Χριστὸν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς συντελείας, ἀπόδος ἡμῖν τὸν λόγον, μήποτε συζητούντων ἡμῶν, δυνηθῶσιν οἱ δι' ἐναντίας ἑτέρας ἡμῶν περιγενέσθαι.

Ἀπόκρισις.

Ἦδη ἐν ἐπιτόμῳ εἰρηται περὶ τούτου· ἀγαμαὶ δὲ ὑμῶν τὴν ποικίλην περὶ τούτου ζήτησιν. Ὁ τοίνυν ἅγιος Λόγος, ὁ ζῶν, καὶ ἐνοπόστατος, ὁ Βασιλεὺς πάσης ἅμα κτίσεως, ὁ τοῦ Πατρὸς γνήσιος Υἱός, ὁ ἀκαύτωμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτηρ τῆς ὑποστάσεως, ὁ συναΐδιος καὶ σύνθρονος τοῦ Πατρὸς, ὁ ἀδέκαστος κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν, ὁ ἐκ ζωῆς ζωῆ, ὁ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ὁ ἐκ τῆς σοφίας σοφία, ὁ ἐκ τῆς θείας κρήνης πηγὴ ἀένναος, ὁ ποταμὸς ὁ ἀπὸ θῶς βέων τὰ θεὰ αὐτοῦ χαρίσματα, ὁ τοῖς ὀρημασιν ἐξερπύων τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν θεῖαν μελωδίαν, ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσοῦ, τὸ σκῆπτρον τοῦ Δαβὶδ, ἡ ῥάβδος, καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς θεῖον ἄνθος κατὰ Ἠσαΐαν τὸν θεσπέσιον, ὁ λέων, ὁ βασιλεὺς ὁ ἐκ φυλῆς Ἰουδα, κατὰ Μωσέα τὸν ἱεροφάντην, τὸ λογικὸν κατὰ Ἠσαΐαν πρόβατον, τὸ ἔκαστον ἀρνίον, κατὰ Ἱερραμ τὸν πολυκίνδυνον, ὑπὲρ κόσμου σωτηρίας θυόμενον, ὁ λίθος ὁ ἀδόκιμος παρὰ Ἰουδαίους, ὁ εἰς κεφαλὴν γωνίας τῆς τῶν ἔθνῶν Ἐκκλησίας τεθείς, καὶ πᾶσιν τοῦ θιάσου τὴν οἰκοδομὴν συντηρῶν, κατὰ Δαβὶδ τὸν μελωδόν, ὁ τῆς μεγίστης βουλής ἀγγελος, καὶ Θεὸς ἰσχυρὸς, ὡς φησιν Ἠσαΐας, ὁ βροτὸς γενόμενος, μένων Θεός, μὴ τραπέις τὴν φύσιν, μὴ ἀλλοιωθεὶς τὴν θεότητα, ὁ σαρκωθεὶς Λόγος καὶ γεννηθεὶς ἐν σαρκὶ, ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, κάκεινο μένας, ὡς εἰς τοῦτο μεταπεσῶν τῇ φύσει (μετὰ γὰρ τὸ βροντήσαι Ἰωάννην τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ πᾶσα κατακτυπῆσαι τὴν κτίσιν, τότε ἐπάγει, Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, προαιώνιον μὲν καὶ ὑπέρχρονον θεῖον σύνθρονον τῷ Πατρὶ τὸν Λόγον δεικνύς· τὸ δὲ, ἐγένετο, ὕστερον δηλῶν τὴν θεανδρικὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς αἰσθητικῆς Μαρίας προέλευσιν)· ὁ τοίνυν ζῶν ἅγιος καὶ ἐνοπόστατος Λόγος, λαλῶν καὶ ἀκούων, οὗτος ἐν Εὐαγγελίοις θεηγορῶν φησιν, Οὐδεὶς οἶδεν τὴν ἡμέραν ἢ τὴν ὥραν ἐκελεῖν, οὗτε ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὗτε ὁ Υἱός· ὅπερ οἰκονομικῶς φησὶ· κατὰ

⁸⁷ 1 Reg. xiii, 1. ⁸⁸ 1 Reg. 1, 8. ⁸⁹ Eccle. vii, 5. ⁹⁰ Heb. 1, 5. ⁹¹ Psal. xlv, 5. ⁹² Isa. xi, 1. ⁹³ Gen. cxvii, 22. ⁹⁴ Isa. ix, 6. ⁹⁵ Joan. 1, 1. ⁹⁶ Ibid. 14.

⁹⁷ Num. xi, 6. ⁹⁸ Prov. xv, 26. ⁹⁹ Eccle. ix, 4. ¹⁰⁰ xlix, 9. ¹⁰¹ Isa. liii, 7. ¹⁰² Jer. xi, 19. ¹⁰³ Psal.

γάρ παρωχηκῶς ἔφην, εἰ παντὸς μεγέθους καὶ καταλήψεως ὑπέρτερον ὑπάρχοντα τὸν Πατέρα γινώσκων, πῶς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην, ἀτμίδα ἤτοι χοῦν, καὶ ἔτι ἀδρανῆ καὶ ἀμυδρότερα πρὸς τὸ θεῖον συγκρινόμενα, ἀγνοεῖ; διαβήθηθην θεηγορῶν, οὐδὲ τὸν Υἱόν τινος ἐπιγινώσκει. εἰ μὴ ὁ Πατήρ. Ὡς γὰρ μέγας ὁ Πατήρ γινώσκει τὸν Υἱόν, ὡς δὲ μέγιστος ὁ Παῖς γινώσκει τὸν Γεννήτορα, καὶ ἰσομέγεθες τὸ θεῖον Πνεῦμα ὑπάρχον γινώσκει τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, ὑπ' ἀμφοῖν γινωσκόμενον. Αὐτὸ δὲ γινώσκεις, διττὴν καὶ εἰδησίν ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς παιδευόμεθα· τὴν μὲν κατ' ἐνέργειαν, τὴν δὲ κατ' ὄψιν, καθὼς ἀμυδροῖς παραδείγμασι χρησάμενος ἀποβήθη τὸν κάλων, εἰ τις ἀγνοεῖ, τῶν αἰρέσεων, ἀντισπώμενος ὑμᾶς τῆς βλασφημίου φάλαγγος. Ὅθεν γὰρ αἰχμαλωτισθέντας βροτούς ὑπὸ τοῦ ποικίλου Βελιάρ, ἀντισιχμαλωτίζει Χριστὸς ἐπὶ σταυρῷ ὑψούμενος, κατὰ Δαβὶδ τὸν θεῖον μελωδόν. Προεῖδε γὰρ ὁ θεσπέσιος τὸ σωτήριον πάθος καὶ τὴν ἡμῶν αἰχμαλωσίαν, δι' ᾧ ὦν φησιν· Ἀναθὰς εἰς ὄψος ἡχμαλωτέυσας αἰχμαλωσίαν, ἔδωκας δόματα ἐν ἀνθρώποις. Τίνα ταῦτα; Τὴν εἰς Τριάδα πίστιν, καὶ τῶν μυστικῶν τελετῶν, καὶ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Ἐπάγει δ' αὖτις ἡ τῶν θεῶν μελωδία· Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνῶσαι. Τίνα ἄρα καὶ πῶς; Τοὺς ἐξ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων ἐν τῇ θεῖᾳ σκεπτῇ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπειθῶν γὰρ, παίων, καὶ σπαράττων λύκος Χριστιανούς, Παῦλος, ὁ νῦν τῆς Ἐκκλησίας στύλος, ἡ ὑψηλόφωνος τῆς πίστεως σάλπιγξ, ὁ πάλαι διώκων κακῶς, καλῶς τραπεῖς ἐκουσῆς ὑπὲρ τῶν διωθέντων μαστίζεται, ὁ παίων ραβδίζεται, ὁ ἀναιρῶν ὑπὲρ τῶν σφαγέντων αὐθαιρέτως καρτομείται, τῇ οὐρανόθεν φωνῇ καὶ πληγῇ τῶν βῆλων πρὸς ταῦτα μεταπεσών, ἀντὶ Σαύλου Παῦλος ὑπὸ τοῦ ὠνησαμένου Χριστοῦ μετονομασθεὶς, ἵνα τὰ ἴθνη Χριστιανούς προσαγορεύσῃ. nunc Ecclesiae columna est, altisona fidei tuba; qui aliquando male persequeretur, recte conversus, spontanea voluntate pro iis qui persecutionem patiuntur, interfector, pro occisis lubens capite truncatur: per auditam caelitus vocem et oculorum plagam conversus, pro Saulo Paulus a redemptore Christo deinceps nominatur, ut gentibus Christianorum nomen inderet.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ πρόκειμενον τῷ λόγῳ παλινοδρομήσωμεν, ἔξυτέρῳ τῇ ὄψει τῆς διανοίας χρώμενοι, πρὸς τὴν κατανόησιν τῆς διττῆς γνώσεως καὶ εἰδήσεως. Φησὶ γοῦν ἡ θεία Γραφή περὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας, μετὰ τὸ ἐξορμισθῆναι αὐτοὺς τοῦ παραδείσου, αἰδουμένους τοῦ ἀπηγορευμένου, Ἐγὼ Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε. Τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἐν παραδείσῳ ἠγνοεῖ αὐτὴν ὁ φάσκων περὶ αὐτῆς, Τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστῶν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου; Ἄλλ' ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἔχει μὲν τῇ ὄψει μόνῃ, ἐνταῦθα δὲ τῇ ὄψει καὶ ἐνέργειᾳ σωματικῇ. Καὶ Ἀβραὰμ ἐγὼ Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, οὐκ ἀγνοουμένην πρὸ τῆς μήξεως. Καὶ περὶ τοῦ Δαβὶδ φησὶν ἡ τῶν Βασιλειῶν πυκνίς· Ἐγήρασε Δαβὶδ, καὶ ἔσκεπον αὐτὸν ἱματίοις, καὶ οὐκ ἐθερμαίνετο, καὶ ἐζήτουν παρθένον

illud sanctum et per se subsistens Verbum, loquens et audiens, in Evangelio divinitus illa verba protulit: *Nemo novit diem aut horam illam, nec angeli caelestes, neque Filius*¹⁵: et quidem ratione administrationis suae, ac secundum peculiarem sensum ea protulit. Ut enim superius a nobis dictum est, si omni magnitudine et comprehensione perceptioneque superiorem Patrem cognoscit, quomodo diem et horam illam nesciret, quae sunt instar auræ pulverisque cujusdam, aut etiam levioris et tenuioris rei, si cum natura numinis illius divini comparentur? praesertim quum diserte dicat: *Nemo novit Patrem nisi Filius, neque Filium quisquam cognoscit, nisi Pater*¹⁶. Ut enim magnus ille Pater novit Filium, utque maximus ille Filius novit Genitorem: ita et æqualis magnitudine Spiritus ille sanctus novit Patrem et Filium, ab utrisque cognitus. De duabus autem cognitionibus duplicique notitia sacris in Litteris docemur; quarum alia quidem secundum actum, alia vero secundum faciem existit, quemadmodum obscuris exemplis utens funem ignoracionis abrupam, ac vos a seclorum blasphemo agmine revocabo. Sic enim captos a versuto Beliale mortales, vicissim captivos sibi reddit Christus, exaltatus in cruce, secundum Davidem vatem divinum. Prævidebat enim sanctus ille vir salutarem passionem et captivitatem nostram: et idcirco inquit: *Ascendisti in altum, captivam duxisti captivitatem; dedisti dona inter homines*¹⁷. Quænam illa? fidem in Trinitatem, et rerum mysticarum sacram administrationem, et spem resurrectionis. Subjicit autem rursus canticum divinum: *Sed et inobedientes ad habitandum*¹⁸. Quænam et ubi? Eos qui sunt ex Judæis et gentibus, in sancto habitaculo Ecclesiae. Inobediens enim ille, terrificus et discerpens Christianos lupus erat Paulus, qui

Sed enim ad propositum sermonem recurramus, acriore mentis aspectu utentes ad considerationem duplicis cognitionis et notitiæ. Inquit igitur Scriptura sacra de Adamo et Eva, quod postquam ejecti essent e paradiso, degustato fructu interdicto, cognoverit Adamus Evam uxorem suam, quæ, fetu concepto, pepererit¹⁷. Quid igitur dicemus? an quod in paradiso non cognoverit eam, qui de ipsa dicebat: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*¹⁸? Omnino cognovit eam, illic quidem solo aspectu, hic autem et aspectu et actu corporali. Sic etiam Abrahamus cognovit Saram uxorem suam, non incognitam ante commisionem. De Davide perscriptum est in libro de Regnis: *Consenuit Davides, et operuerunt eum vestibus, nec tamen calefiebat. Igitur quærebant virginem, quæ cum ipso*

¹⁵ Marc. xiii, 32. ¹⁶ Matth. xi, 27. ¹⁷ Psal. lxxvii, 19. ¹⁸ ibid. ¹⁹ Gen. iv, 1. ²⁰ Gen. ii, 23.

dormiret, et foveret eum. Et inventa est Abisa Sunamitis, quam non cognovit Davides dormientem secum⁷⁹. Num igitur propter hoc dicemus, quod neque aspectu neque attractione cognoverit eam? Sæpe autem nos quoque dicimus ad eos, qui nobis propter mulieres crimen intentant, devotes nosmet, ac jurejurando purgantes, non novisse nos, sitne mulier illa, vel vir. Id quod actus quidem ratione dicere vere posse videmur, ex voce tamen et aspectu haud obscuram habemus maris vel feminæ cognitionem. Non ignorat igitur Filius diem et horam illam, cum omnia ejus signa prodigiaque terribilia prædicat, et quasi præsentem suis indiciis describat: verum noluit clarius respondere ad vanam illam quæestionem, adeoque prudenter omnibus ut ignota esset, instituit; quo nimirum quamlibet diem et horam illam esse arbitantes, ad eam præparemur, et sobrie expectemus ipsam venientem, ad compensationem atque remunerationem certaminum hujus vitæ. Absit igitur procul ea dementia, quæ ignorantem unius diei et horæ quodam cum delirio tribuit conditori sæculorum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ⁸⁰, quemadmodum sanctus ille Apostolus loquitur.

INTERROGATIO XXI.

Quid igitur? num aliter illam cognoscit Pater, et aliter Filius?

Responsio.

Non aliam quidem dicimus cognitionem Patris, aliam vero Filii et Spiritus, sed aliam quidem actu præteritum, aliud vero in futurum reservatum. Cognoscit enim Pater illam horam duplici cognitione et actu; alia quidem quod tanquam opifex creavit, alia vero quod decreverit per unigenitum Filium judicare omnes. Cognoscit autem ipsam et Filius æqualiter cum Genitore, secundum scientiam et actum creationis, non tamen iudicii. Nondum enim iudicium exercuit, secretis iis qui vel inextincto igni, vel voluptati æternæ destinati sunt: id quod non ignorantia, sed longanimitatis est, correctionis tempus flagitiosis præbentis. Quo quidem tempore quotquot a turpitudine non purgantur et evigilant, eorum miseriam decantans et deplorans Davides inquit: *Mutum accipit peccator, et usuram non persolvit*⁸¹. Tempus hic scilicet divinæ longanimitatis significans, ac persolutionis voce intelligens pœnitentiam. Iterumque divinorum carminum auctor subjungit: *Justus autem miseretur, et dat*⁸². Quibus in verbis Deus est qui dat; tempus autem pœnitentiæ est id quod datur. Mutuum enim dans Deus hominibus, vel raro, vel vix, vel nunquam recipit, usque ad finem debitoris exspectans persolutionem. Mutuum autem accipiens, propter proximos misericordiam rursus multiplicans retribuit, cum cito

συγκαθεύδειν αὐτῷ καὶ συνθάλαπειν. Καὶ εὐρέθη, φησὶν, Ἀβισσὰ ἡ Σωναμίτις, καὶ οὐκ ἔγνω αὐτὴν Δαβὶδ, συγκαθεύδουσαν αὐτῷ. Ἄρ' οὖν παρὰ τοῦτο ἐροῦμεν μηδὲ τῇ ὄψει καὶ ἀφῆ γινώσκειν αὐτήν; Πολλάκις δὲ, καὶ ἡμεῖς φαμέν πρὸς τοὺς περὶ γυναικῶν ἐγκαλοῦντας, ἐπαρώμενοι αὐτοῖς, καὶ ἐξομώμενοι μὴ ἐγνωκέναι αὐτήν γυναῖκα ὑπάρχειν ἢ ἀνδρα. Ἄπερ ἐπὶ μὲν τῆς ἐνεργείας ἀληθεύειν φωνῶμεν, ἐκ δὲ τῆς φωνῆς καὶ ὄψεως πρόδηλον τῇ γνώσει τοῦ τε ἀβρένος καὶ θήλεος ἔχοντες. Οὐκ ἀγνοεῖ τοίνυν ὁ Υἱὸς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐκείνη, πάντα αὐτῆς τὰ σημεῖα καὶ φόδητρα προφανῶν, καὶ οἰοεὶ παρούσαν αὐτὴν τοῖς γνωρίσμασι διαγράφαν· ἀλλ' οὐκ ἐβούλετο σαφηνίζειν τὴν εἰκαίαν ἐρώτησι, ἀγνοεῖσθαι δ' αὐτὴν πᾶσιν εἰκότως προμηθεύεται, ὥστε πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκείνην οἰομένους, παρασκευάζεσθαι πρὸς αὐτήν, καὶ νηφόντως παραδοκεῖν αὐτὸν ἤκοντα πρὸς ἔκτισιν τῶν ἐπάθλων τοῦτε τοῦ βίου. Ἄπαγε τοίνυν τῆς ἀνοίας, ἀγνοίαν μὲς ἡμέρας καὶ ὥρας καταληρῶν τοῦ ποιητοῦ τῶν αἰώνων, ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας ὑπάρχουσι, καθὼς φησὶν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος.

ΠΕΥΣΙΣ ΚΑ'.

Τί οὖν; ἄλλως μὲν γινώσκει ὁ Πατὴρ ἐκείνην, καὶ ἄλλως ὁ Υἱός;

Ἀπόκρισις.

Οὐχ ἑτέραν γινώσκειν φαμέν τοῦ Πατρὸς, θεάτερον δὲ τοῦ Παιδὸς καὶ τοῦ Πνεύματος (7), ἀλλὰ τὸ μὲν πραχθὲν, τὸ δὲ ταμειούμενον. Γινώσκει γὰρ ὁ Πατὴρ ἐκείνην τῇ διττῇ γνώσει καὶ πράξει, τῇ μὲν δημιουργήσας, τῇ δὲ κρίνας διὰ τοῦ γνησίου Παιδὸς κρίνει πάντας. Γινώσκει δ' αὐτὴν καὶ ὁ Υἱὸς Ἰσα τῷ Γενήτορι κατ' ἐλθῆσιν καὶ πράξιν δημιουργικὴν, οὐ μόνον κριτικὴν· οὐπω γὰρ ἔκρινεν, τοὺς μὲν πυρὶ ἀσβέσσει, τοὺς δὲ τρυφῇ ἀλήκτω ἀποκρίνας. Οὐκ ἀγνοεῖ δὲ τοῦτο, ἀλλὰ μακροθυμίας, καιρὸν διορθώσεως τοῖς μοχθηροῖς παρεχομένης, ἐν ᾧ τοὺς μὴ καθαιρομένους τὸ αἶσχος καὶ ἐκνήφοντας ἐκτραγυδῶν καταλιζῶν ὁ Δαβὶδ φησὶν· *Δανεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ οὐκ ἀποτίσει*· δάνος τὸν καιρὸν τῆς θείας μακροθυμίας δηλῶν, ἔκτισιν δὲ τὴν μετέγνωσιν. Καὶ αὖθις ὁ θεὸς ἐπάγει μελωδὸς, *Ὁ δὲ δίκαιος οἰκτεῖραι καὶ δίδωσιν*. Ὁ διδοὺς, Θεὸς, τὸ δίδόμενον, μεταμελείας κερδός· δανεῖζων γὰρ Θεὸς βροτοῖς, σπανίως ἢ μόγι, ἢ οὐδ' ὄλωσ ἀπολαμβάνει, μέχρι τέλους τοῦ ὀφειλοντος ἀναμένων τὴν ἔκτισιν· δανειζόμενος δὲ διὰ τοὺς πέλαις τὸν ἔλεον, αὖθις πολλαπλάσιον ἀντιδίδωσιν, ὀξέως εὐεργετεῖν, βραδέως κολάζειν εἰσθῶς. Ἔτι γὰρ καὶ νῦν ἀσεβεῖς θεοσυτυοῦσι, καὶ ἄπιστοι ταῖς θεουργίαις ἐπισκάζουσι, οὐδ' ἐτέρω τῆς διανοίας τὰς βάσεις ἐρίζοντες, καὶ ἡ ἀδικία κρατεῖ, καὶ ὁ κριτὴς μακροθυμεῖ, ἕως τῆς δευτέρας πρὸς ἡμᾶς

⁷⁹ III Reg. 1, 4, 3. ⁸⁰ Coloss. 11, 3. ⁸¹ Psal. xxxvi, 21. ⁸² ibid.

(7) Πνεύματος. Sic rescripsimus pro Πατρός quod exhibent editi. Atque ita legebat interpret. Nam Πνεύματος - Πατρός, Πνεύματι - Πατρὶ aliaque

hujusmodi, haud infrequenter librarii confundere consueverunt, ut præ cæteris observat Cotelerius *Monum. Eccl. Gr.* tom. II, p. 609.

ἰ, ἥτις ὑπάρχει τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας πρακτικῆ τῆς κρίσεως γνώσις αὐτοῦ. quidem benefacere, tarde vero punire consueverit. Nunc enim adhuc impii oderunt Deum, et increduli operibus claudicant, neque ulla alia re mentis gressus firmant; adeoque iniquitas superat, et iudex s est, usque ad secundum ad nos adventum, qui est diei et horæ illius nimirum iudicii cognitio.

ΠΕΥΣΙΣ ΚΒ.

ἰς αὐτὸς λέγει· *Πρὸς τὸν Θεόν μου καὶ πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν*; ἐκ κινῶς μὴ ἴσος ὑπάρχειν τοῦ Πατρὸς, λέγων, *μὴ πρὸς τὸν Θεόν μου*;

Ἀπόκρισις.

μὴ πρὸς τὸ, ἥττον ὑπάρχειν τοῦ Πατρὸς ἰ, καταπέση ὑμῶν ἡ διάνοια, τῷ βήματι ρικῆς αὐτοῦ οἰκονομίας προσκόπτουσα. Οὐ αὐτῆς φανεῖται φήσας ἐν τῇ Παλαιᾷ Πυκτῇ ἰτος ὑπάρχων, *Πορεύομαι πρὸς τὸν Θεόν* σαρκὶ δὲ ἐνωθεὶς, οὐχ ἥττον ὑπὸ τῶν προ- ολογεῖται· Ἡσαίου μὲν βωόντος· *Παιδίον ἡμῶν καὶ ἐδόθη, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης Ἄγγελος, Θαυμαστός σύμβουλος, Θεὸς Ἐξουσιαστής, Ἄρχων εἰρήνης, Πατήρ στωτος αἰῶνος*· τοῦ δὲ Δαβὶδ μελωδοῦντος ἰραν αὐτοῦ θεανδρικὴν ἐπιφοίτησιν, ἐπὶ ἰ. ἀνταμειψίαι πάντας συναγείρουσαν, ὁ Θεὸς *σαντῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρα- κιν. Πῦρ ἐναντίον αὐτοῦ προπορεύσεται, φ αὐτοῦ καταιγὶς σφόδρα, τοὺς αἰτίους ὠριαν συνελάνουσα, καὶ τῷ φρικώδει εἰ παριστώσα βήματι τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰκότως οὖν διὰ ρικῆν οἰκονομίαν φησὶ, *Πορεύομαι πρὸς τὸν Θεόν*· διὰ δὲ τὴν κατὰ φύσιν τῆς θείας ἐκ τοῦ ἰ. ἀννήσεως, *Πορεύομαι, φησὶ, πρὸς τὸν Πα- τῆρα Θεόν* τοίνυν τῶν μαθητῶν καὶ Πατῆρ τοῦ ἰ. κατὰ φύσιν, Θεὸς δὲ τοῦ Υἱοῦ κατὰ σάρκα, ἰ. τῶν φοιτητῶν κατὰ χάριν.*

ΠΕΥΣΙΣ ΚΓ.

ἰς περὶ τοῦ Πατρὸς γέγραπται, *Οὐ πεινά- σθησκει, οὐδὲ ἐστὶν ἐξέσθρις τῆς φρο- νήτου*· περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι ἐπεινάσκει μετὰ ἰ. ἡμέρας, πειρασθεὶς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ζῆται πίνειν παρὰ τῆς Σαμαριτιδος; πάλιν *Πατήρ, Οὐ κοπιᾷσει, οὐ νυστάσει, οὐδὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐκοπίασεν* δὲ ἰ. ἐ τῆς ὁδοπορίας, καὶ ὑπνώττει ἐν τῷ πλοίῳ, ἰ. ἐστὶ Θεοῦ;

Ἀπόκρισις.

ἰ. σαυτὸν τῆς νηπιότητος, ἀνθρώπε. Οὐ μὲν πεινήσαι κατεδέξατο ἐλθὼν ὁ ἐνυπόστατος ἰ. γιος Λόγος, ἀλλὰ καὶ πέπονθε τῷ ἐξ ἡμῶν ἰ. ἰατρικῆ, καὶ ὑπὸ ταφὴν τούτου γέγονε, πρῶ- τως τὸν νῦτον, καὶ δέσμιος τῇ ἐνώσει ἰ. εἰς Ἡρώδη ὑπὸ Πιλάτου. Εἶθ' οὕτως ῥαπί- ειας καὶ ἐμπύεται. Ἀλλὰ καὶ ἐδάκρυσε, ἰ. γωνίᾳ γενόμενος ἰδρωσε· καὶ ἐγένετο ὁ

INTERROGATIO XXII.

Quomodo vero inquit ipse: *Ad Deum meum et Deum vestrum, et Patrem meum et Patrem vestrum*⁸²? quo ostendit se non æqualem esse Patri, cum inquit; *Vado ad Deum meum*?

Responsio.

Nequaquam recidat eo mens nostra, ut putemus minorem esse Patre Filium, offensa hoc verbo, quod ratione administrationis uniti cum Deo hominis dicitur. Non enim ante hoc tempus eum constat sic locutum esse in Scriptura Veteri, cum adhuc esset incorporeus: *Vado ad Deum meum*. Imo etiam carni unito divinitas nihilominus a vatribus tribuitur, Isaia quidem clamante: *Puer natus est nobis, et datus est, cujus imperium super humerum ejus; et vocabitur nomen ejus, magniconsilii Nuntius, Admirabilis consiliarius, Deus fortis, Dominator, Princeps pacis, Pater futuri ævi*⁸³. Davides autem secundum uniti cum Deo hominis adventum canit, quo ad iudicium et retributionem omnes excitabuntur: *Deus noster manifesto veniet*⁸⁴; Deus, inquam, nosster, nec tacite id fiet: *Ignis præcedet ante ipsum, et in circuitu ipsius vehemens procella*⁸⁵, impellens ad supplicium reos, quos terribili et incorrupto sistet tribunali ejus qui supra omnia existit, Dei scilicet ac Servatoris nostri Jesu Christi. Merito igitur propter administrationem in corpore suam, inquit, *Vado ad Deum meum*. Propter eam vero quæ secundum naturam divinæ ex Patre generationis est, *Vado, inquit, ad Patrem meum*. Deus igitur ille discipulorum est, et Pater Filii secundum naturam, et Deus idem Filii secundum gratiam.

INTERROGATIO XXIII.

Et qui sit, ut de Patre sit scriptum: *Non esuriet, non sitiet, neque est invenire sapientiam ejus*⁸⁶; de Filio autem, quod esurierit post quadraginta dies, tentatus in deserto, et quod sitierit, dum peteret a Samaritana potum? iterumque de Patre: *Non lassabitur, non dormitabit, neque dormiet custos Israelis*⁸⁷: at Jesus defatigatus est ex profectione, et dormivit in navi: quæ utique Deo non competunt?

Responsio.

Apaga sis cum hac tua dementia, mi homo. Non enim esurire modo sustinuit, per se subsistens illud vivum sanctumque Verbum, sed et passum est assumpta nostra natura, in qua et sepulturam subiit. Primum flagellis cæso dorso constrictum vinculis ad Herodem missum est a Pilato. Deinde colaphis in maxillas cæditur, et conspuitur. Sed et flevit, et in angore constitutum sudavit, *fuitque sudor*

. xx, 17. ⁸² Isa. ix, 6. ⁸³ Psal. cxix, 3. ⁸⁴ ibid. ⁸⁵ Eccli. xviii, 5. ⁸⁶ Psal, cxx, 4.

ejus tanquam guttæ sanguinis. Et apparuit angelus qui corroborabat eum, inquit divinus ille Lucas 99. Quin etiam velut ignorans de Lazaro quærebat, Ubi posuistis eum 100? Et de muliere profluvio sanguinis laborante, quæ clam per tactum sinitæ abstulerat sanitatem: Quis me tetigit 101? inquit; et ad Judæos qui ipsum comprehensuri erant, Quem quæritis 102? ait. Et ad discipulos: Quem me dicunt homines esse 103? Item, Quot panes habetis 104? Cum nihil horum ignoraret, sicut exitus ipse rerum declarat: in Lazaro primum, quod ejus mortem prædicat, de quo apertius paulo post disseram, cum ad finem orationis me tempus compulerit; in muliere sanguinis profluvio laborante, contractationis ipse sensus, et copiosum divinæ potestatis auxilium; in comprehensoribus, impetus et accessus causa, et horæ illius propinquitas, item quod interfecto-ribus dicit, Ego sum 105: in eo quod quærit, quis hominibus esse videretur, hoc ipsum, quod Petrum ob exactissimam firmissimamque confessionem beatum prædicat; in panibus, de exiguis et paucis ingens multitudo reliquiarum. Cum enim quinque tantum essent, quinquies mille ad satietatem paverunt, ac præterea duodecim cophinos fragmentis repleverunt, postquam turba epulata erat, contactu et fractione illius aucti, qui in principio terræ mandaverat, ut triticum produceret, et aquis ut producerent omne genus nabile, ne quidquid ex eis nascitur.

INTERROGATIO XXIV.

Quod si perfectus Deus est Christus, quomodo inquit evangelista, *Puer Jesus crescebat ac spiritu confirmabatur, et proficiebat tam sapientia quam ætate 106?* Deus certe non crescit, neque proficit sapientia, neque confirmatur, ut antea infirmus.

Responsio.

Qui est sapientia et potentia Dei et Patris, ut inquit sanctus ille Apostolus 107, per dispensationem nostri similis incedit voluntaria demissione, sapientiam docens mortales, qui Adami plantavit aurem. Paulo autem superius oratione repetita, dilucidius ipsum demonstrabo Deum, qui citra conversionem et immutationem ullam propter nos mortales inians sit factus, et incrementum acceperit corporis, non divinitatis. Dicit igitur multa perpessus ille vates Hieremias: *Homo est; et quis cognoscet ipsum 108?* quo innuit, ipsum Deum esse, qui tamen ignoretur ab iis qui crassiore sunt intellectu, neque possunt per incredulitatem capere cognitionem ejus; veluti qui oculis ægri sunt, per imbecillitatem aspectum solis tolerare nequeunt. Si vero homo erat, quomodo non cognoscebatur, quemadmodum nos? Omnis enim homo plane cognoscitur aut ex parentibus, aut ex cognatis et consanguineis, aut denique ex contubernali- bus et domesticis. Ex nullo igitur eorum quæ in nobis sunt,

ιδρώς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος, καὶ ὠφθαλμῶν αἰματώδεις, ἐνισχύων αὐτόν, φησὶν ὁ θεὸς Λουκᾶς. Ἄλλ' ὡς ἀγνοῶν περὶ Λαζάρου ἤρετο, Ποῦ τεθεύκατε αὐτόν; Καὶ περὶ τῆς αἰμόρρου γυναικὸς, συλησάσης διὰ τοῦ κρασπέδου τὴν ἴασιν, Τίς με ἤψατο; φησὶ. Καὶ πρὸς τοὺς ζητοῦντας αὐτὸν Ἰουδαίους συλλαβεῖν, Τίνα ζητεῖτε; φησὶ. Καὶ τοῖς φοιτηταῖς φησὶ, Τίνα με λέγουσιν εἰ ἄνθρωποι εἶναι; Πόσους ἄρτους ἔχετε; οὐθ' ἕτερον τούτων ἀγνοῶν, ὡς τὸ πέρασ τῶν δρωμένων παρίστησι· τοῦ μὲν Λαζάρου ἢ θανάτου πρόβησις, περὶ ἧς λευκότερον μικρὸν ὑστερον διαλέξομαι, τῆς ὥρας ἐπὶ τὴν παῦλαν τοῦ λόγου συνωθούσης· περὶ δὲ τῆς αἰμόρρου, ἢ τῆς ψαύσεως αἰσθησις, καὶ ἡ τῆς δυνάμεως ἀφθονος ἐπικουρία· περὶ δὲ τῶν συλληπτῶρων ἢ τῆς ἐφόδου πρόβησις, καὶ ἡ τῆς ὥρας ἐκείνης ἐγγύτης, καὶ τὸ φῆσαι τοῖς μισοφύλοις, Ἐγὼ εἰμι· περὶ δὲ ὧν τοῖς βροτοῖς ἤρετο, ὁ τῷ Πέτρῳ ἐπὶ τῇ ἀκριβεστάτῃ καὶ ἀραρῶν ὁμολογίᾳ ἐπαχθεὶς μακαρισμός· περὶ δὲ τῶν ἄρτων, ἡ ἐξ ἀμυδρῶν καὶ βραχέων ἀπειρος πληθώρα τῶν λειψάνων· πέντε γὰρ ὄντες, πενταχισχιλίους εἰς κόρον διέθρεψαν, δώδεκα κοφίνους κλασμάτων μετὰ τὴν ἐστίασιν τοῦ ὄχλου πληρώσαντες, τῇ ἀφῆ καὶ κλάσει αὐξόμενοι τοῦ προστάξαντος ἐν ἀρχῇ τῇ χέρσῳ πυρρὴν βλαστήσαι, καὶ τοῖς ὕδατιν ἐκβάσαι πᾶν γένος πλωτῶν, καὶ πᾶν ὄντιον ἐξ αὐτῶν φύεται.

ΠΕΥΣΙΣ ΚΑ΄.

Καὶ εἰ τέλειός ἐστι Θεὸς ὁ Χριστὸς, πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει· *Τὸ δὲ παιδίον Ἰησοῦς ἠδύνατο καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, καὶ προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ; Θεὸς οὐκ αὖξει οὐδὲ προκόπτει σοφίᾳ, οὐδὲ κραταιοῦται ὡς ἀσθενής.*

Ἀποκρίσις.

Σοφία καὶ δύναμις τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ὑπάρχων, καθὰ φησὶν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος, οἰκονομικῶς κατ' ἡμᾶς διαφοιτᾶ, ἀυθαίρετῳ μετριότητι σοφίαν παιδεύων βροτοῦς, ὁ τοῦ Ἀδάμ φυτεύσας τὸ οὖς. Βραχὺ δὲ ἀναλαθῶν τὰ εἰρημένα, σαφέστερον τὸν ἐμὸν ἀποδείξω Θεὸν, ἀτρέπτως καὶ ἀμεταβλήτως διὰ βροτοῖς βρέφος γενόμενον, καὶ αὖξῃσιν προσδεξάμενον σώματος, οὐ θεότητος. Φησὶ γοῦν ὁ πολυκίνδυνος πῶν προφητῶν Ἰερμίας, Ἀνθρωπός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; ἐκ τούτου ἐηλῶν ὅτι Θεὸς ἐστι, λανθάνων τοὺς παχυτέρους τὴν διάνοιαν, καὶ οὐχ οἷως τε ὄντας δι' ἀπιστίαν χωρῆσαι τὴν γνώσιν, καθὰ τοῖς βαρυποῦντας, καὶ δι' ἀσθένειαν μὴ χωροῦντας τοῦ ἡλίου τὴν ὄψιν. Εἰ δὲ ἄνθρωπος ἦν, πῶς οὐκ ἐγινώσκετο καθ' ἡμᾶς; πᾶς γὰρ ἄνθρωπος γινώσκειται πάντως, εἴτε ἀπὸ γεννητῶρων, εἴτε ἀπὸ τῶν συγγενῶν καὶ ὁμῶν, εἴτε ἀπὸ τῶν συσκήνων καὶ συνεστίων. Ἐξ οὐδενὸς τοίνυν τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ προφήτης αὐτὸν παριστῶν, φησὶν, Ἀνθρωπός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; ὅτι Θεὸς ὑπάρχων τοῦτο γενέσθαι ἠὲ δόχησε. Λεμὸν

99 Luc. xii, 44, 45. 100 Joan. xi, 54. 101 Luc. viii, 45. 102 Joan. xviii, 4. 103 Matth. xvi, 15. 104 Matth. xv, 34. 105 Joan. xvii, 5. 106 Luc. ii, 40, 52. 107 1 Cor. i, 24. 108 Jer. xvii, 9 sec. LXX.

ἐκ καὶ δίψαν ὕδατος προσίεται, τὰ τοῦ σώματος ἀδι-
βλήτα πάθη· Μανιχαίων λύων τὴν ματαιότητα, δό-
κῃσιν καὶ φαντασίαν ποιουμένων τὴν οἰκονομίαν.

prehensionis; Manichæorum hoc ipso vanitatem
statuunt ipsius in carne administrationem.

ΠΕΥΣΙΣ ΚΕ.

Ψυχὴν λέγεις ἔχειν τὸ σῶμα τοῦ Λόγου, ἢ ἀντι-
ψυχῆς τὴν θεότητα ἐνεργεῖν; Πολλοὶ γὰρ τοῦτο λέ-
γουσι, καὶ πιθανὸν δοκεῖ.

Ἀπόκρισις.

Εὐθελὲς καὶ νηπιότητος, ἀψυχον οἶσθαι τὸ τοῦ
θεοῦ καὶ Λόγου σῶμα. Ἀμφοτέροις γὰρ ἐξ ὧν ἡ
βροτῶν φύσις συνίσταται, ὁ Λόγος ὑπερλόγως ἤνωται,
ψυχῆ φημι καὶ σώματι, ἑκατέρω τμήματι εὐρωστίαν
ἑωρούμενος. Θατέρου γὰρ αὐτοῦ λείποντος, ἀτελής
ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ τοῦ σώματος ἐν φθορᾷ μένοντος,
ἢ τῆς ψυχῆς ἐν ἄδῃ κατεχομένης.

ΠΕΥΣΙΣ ΚΓ.

Καὶ διὰ τί ὁ Ἰωάννης οὐ λέγει τοῦτο; Εἰπὼν γὰρ,
Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,
οὐ προστίθουσιν, ὅτι καὶ ψυχὴ ἐγένετο, ἢ ὅτι ἔλαβε
ψυχὴν.

Ἀπόκρισις.

Εἰ ἀψυχον οἰηθῶμεν τὸ Κυριακὸν σῶμα, ἔψεται
πάντως, παθητὴν ἀποφαίνειν τὴν θεότητα, ψυχῆς
δικὴν ἐν τῇ σαρκὶ διήκουσαν, πείνη τε καὶ δίψη,
ὑπνὸς τε καὶ δάκρυσιν, ἀγωνία τε καὶ ἰδρωτὶ φυσικῶς
ὑποκύπτουσαν. Ἀκουστέον δὲ τοῦ θεοσπεσίου Δαβὶδ
περὶ τῆς θεανδρικῆς μελῳδοῦντος ψυχῆς, ἐκ προσ-
ώπου αὐτοῦ ἐκεῖνου, Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν
ψυχὴν μου εἰς ἄδου, οὐδὲ δώσεις τὸν δσιόν σου
ἰδεῖν διαφθοράν. Αὐτὸς δὲ ὁ Σωτὴρ ἐν Εὐαγγελίοις
φασίν· Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ
πάλιν λαβεῖν αὐτήν· καὶ, Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ
καλός, ὁ τίθει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προ-
βάτων.

ΠΕΥΣΙΣ ΚΖ.

Θυκοῦν καὶ ὁ Πατὴρ ψυχὴν ἔχει; Ἡσαίας γὰρ ἐκ
προσώπου αὐτοῦ, περὶ Χριστοῦ φησιν· Ἴδοὺ ὁ παῖς
μου ὃν ἠρετισάμην, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδό-
κησεν ἡ ψυχὴ μου. Εἰ ἴδον ἐξ ὧν εἶπεν ὁ Υἱὸς, ψυ-
χὴν αὐτὸν νομίζεις ἔχειν, πάντως καὶ ἀφ' ὧν εἶπεν ὁ
Πατὴρ, ψυχὴν αὐτὸν λέγωμεν ἔχειν. Ἄλλ' ὁ Πατὴρ
οὐκ ἔχει, πάντως οὐδὲ ὁ Υἱός· εἰ δὲ ἔχει, ἐντεῦθεν
δεικνύεται ἀνόμοιος ὑπάρχειν τῷ Πατρί.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἔχει ψυχὴν ὁ Πατὴρ, ἐπεὶ οὐδὲ σὰρκα
βροτῶν ὑπῆλθεν Ἰσα τῷ Παϊδί· οὐδὲ ἐπὶ σταυρὸν καὶ
θάνατον ἦκεν, δι' ὧν καὶ χρεῖα σαρκὸς τῷ Λόγῳ, ὑπ'
ἐκεῖνη κρατούμενη καὶ πάσχοντι, καὶ ἀντι θνητῶν,
ἀθανάτους καὶ μάκαρας αἰεὶ ἔσομένους βροτοῦς ἀπερ-
γαζομένῳ.

¹⁰ Joan. 1, 1. ¹¹ ibid. 14. ¹² Psal. xv, 10. ¹³ Joan. x, 18. ¹⁴ Joan. xi, 14. ¹⁵ Isa. xlii, 4.

vates ipsum exprimens, inquit : *Homo est, et quis
cognoscat eum?* Quoniam cum Deus esset, hoc ta-
men fieri voluit, famem et sitim æque admittit,
quæ sunt corporis affectiones, expertes vitii ac re-
futans, qui opinionem et rem imaginariam esse

INTERROGATIO XXV.

Num animam tradis habere corpus Verbi, vel
pro anima ipsa operatur divinitas? Hoc enim multi
asserunt, et verisimile videtur.

Responsio.

Stoliditatis et dementiae est, inanimatum putare
Dei Verbi corpus. Utrisque enim quibus humana
natura constat, Verbum unitum est supra captum
rationis nostræ, animæ inquam et corpori, utrique
parti robor suppeditans. Alterutro enim si careat,
inutile erit et alterum, et imperfecta salus nostra,
dum vel manente in interitu corpore, vel anima
detenta in orco.

INTERROGATIO XXVI.

Quamobrem ergo Joannes id non indicat?
Postquam enim dixisset, *In principio erat Verbum* ¹⁰,
et, *Verbum caro factum est* ¹¹, non addit, quod etiam
anima factum sit, aut quod animam sumpserit.

Responsio.

Si inanimatum esse cogitabimus Domini corpus,
sequetur prorsus, passioni nos obnoxiam pronun-
tiare Divinitatem, animæ instar in carne se diden-
tem, famem, sitim, somnum, lacrymas, angorem,
sudoremque naturaliter perferentem. Audiatur au-
tem Davides divinus ille vates, de anima personæ
ex homine Deoque constantis, canens illius ipsius
verbis : *Quoniam non derelinques animam meam in
orco, neque permittes ut sanctus tuus videat cor-
ruptionem* ¹². Ipse vero Servator inquit in Evangelio :
*Potestatem habeo ponendi animam meam, et rursus
sumendi eam* ¹³. Item, *Ego sum pastor ille bonus, qui
ponit animam suam pro ovibus* ¹⁴.

INTERROGATIO XXVII.

Num igitur et Pater animam habet? Isaias enim
in ipsius persona, de Christo inquit : *Ecce servus
meus quem elegi, dilectus meus qui gratus et acceptus
est animæ meæ* ¹⁵. Si igitur ex iis quæ Filius loqui-
tur, animam ipsum habere putas, omnino etiam
ex iis quæ locutus est Pater, animam habere ipsum
dixerimus. Quod si Pater non habet, nec Filius ha-
bebit. Sin autem habet, de hoc ipso liquet, quod
Patri sit inæqualis.

Responsio.

At non habet animam Pater, quod neque carnem
humanam subit cum Filio, neque crucem et mor-
tem, propter quæ Verbum carne opus habuit, et
illa assumpta pateretur, ac pro mortalibus immor-
tales et æternum beatos homines efficeret.

INTERROGATIO XXVIII.

Sed quare non aperte Joannes et de anima dixit, quod assumpserit eam, sicut dicit de carne?

Responsio.

Num ergo, quia dicit Scriptura, quod fecerit Deus hominem, accepto de terra pulvere, nec addidit, quod fecerit caput, aut cerebrum, aut hepar, aut splenem, aut pulmonem: non quod cætera denique naturalia in nobis arcana fecerit, ideo privatos esse, et illis carere nos putabimus, quia non quævis minuta nostræ naturæ organa Litteræ sacræ recensent? Ut igitur in consideratione nostri ex parte totum cognoscitur, sic et sanctum Deum Verbum tam animæ quam corpori unitum esse credamus, ne inanimatum divinum illud corpus arbitrantur, Deo quasdam affectiones naturales tribuamus.

INTERROGATIO XXIX.

Sed quomodo æqualis Patri secundum divinitatem est Christus, angori et sudori obnoxius, et ab angelo confirmatus, quemadmodum de ipso Lucas inquit ⁶, de quibus supra quæstione mota eorum declarationem præteristi?

Responsio.

Per hæc manifesto docemur, non imaginariæ, nec hominum opinione, sed re ipsa potius nobiscum unitum esse vivum illud et per se subsistens sanctum Deum Verbum, excepto solo peccato atque vitio, quæ cadere divinam in naturam nequeunt; nam angi animæ, sudare vero corporis esse dicimus; sanguineas autem guttas e carne effervescentes, puto, per emanantem liquorem, infusum nobis per aures venenum serpentis in transgressione divini in paradiso præcepti, per unionem Dei et Verbi a nostra natura abstergere, ne amplius sacrificiorum nidore et sanguine, filiorumque mactationibus a nobis colatur auctor ille malorum dæmon. Neque angelus corroborare, suumque creatorem confirmare mihi videtur. Quomodo enim famulus dominum confirmaret, aut spiritus petram corroboraret? Nam *petra erat Christus*, inquit divus ille Apostolus ⁷. Et rursus, *Qui facit angelos suos spiritus* ⁸. Item, *Absque omni controversia, minus a majore benedicitur et confirmatur* ⁹. Ex quibus merito intelligatur, propter novum et inauditum miraculum victoriæ Christi quod secuturum erat, victoriam quamvis speciem angelum exhibere, Mosis legislatoris verba reipsa declarantem, qui ante mille et plures annos exclamat ¹⁰: *Exsultate, cæli, cum eo, quoniam id quod dejectum erat ad superna reduxit; et adorent ipsum omnes angeli Dei*, cum sua loca hominum accessione augeri cernant; *exsultate, gentes, cum populo ejus*, et quotquot ex gentibus Enocho, Noe, Abrahamo, Isaaco, Jacobo, Josepho, Davidi, Christo et Ecclesiæ sunt additi, *quoniam sanguis filiorum ejus*, inquit, *vindicatur, et vindicabit, et retribuet ultionem inimicis, et odio*

ΠΕΥΣΙΣ ΚΗ'.

Καὶ διὰ τί μὴ φανερώς εἶπεν Ἰωάννης, ὅτι καὶ ψυχὴν ἔλαβεν, ὡς περὶ τῆς σαρκὸς λέγει;

Ἀπόκρισις.

Ἄρ' οὖν, ἐπεὶ φησὶν ἡ Γραφή, ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χροῦν ἀπὸ τῆς γῆς λαβών, καὶ οὐ προσέθηκεν, ὅτι ἐποίησε κεφαλὴν ἢ ἐγγέφαλον, οὐχ ἦπαρ, ἢ σπλῆνα καὶ πνεύμονα, οὐχ ἕτερόν τι τῶν φυσικῶν μυστηρίων, παρὰ τοῦτο ἐρήμους καὶ ἀκήμονας ἐκείνων ἑαυτοὺς οἰθώμεν, μὴ λεπτηγορούσι; τῆς Γραφῆς τὰ φυσικὰ ἡμῶν ὄργανα; Ὡς γοῦν ἐφ' ἡμῶν ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν διαγιγνώσκειται, οὕτως καὶ τὸν ἅγιον Θεὸν Λόγον ψυχῇ καὶ σώματι ἠνώσθη πιστεῦσώμεν· ἵνα μὴ ἀψυχον τὸ θεῖον σῶμα δοκοῦντας, τῷ Θεῷ κατὰ φύσιν πάθη προσέβωμεν.

ΠΕΥΣΙΣ ΚΘ'.

Καὶ πῶς ἴσος τῷ Πατρὶ κατὰ θεότητα ὁ Χριστὸς ἀγωνίζῃ καὶ ἰδρωτὶ συνεχόμενος, καὶ ὑπὸ ἀγγέλου ἐνισχυόμενος, καθὼς ὁ Λουκᾶς περὶ αὐτοῦ λέγει; καὶ ἀνωτέρω γὰρ τούτων κινηθέντων παρέδραμες τὴν διασάφησιν;

Ἀπόκρισις.

Σαφῶς ἐκ τούτων παιδευόμεθα, οὐ φαντασίᾳ καὶ δοκῆσει, ἀληθείᾳ δὲ μᾶλλον τὰ ἡμέτερα ἠνώσθη τὸν ζῶντα καὶ ἐνυπόστατον ἅγιον Θεὸν Λόγον, πληρῆς μῆνης τῆς ἀνοσιου κακίας· ἀνεπίδεικτον γὰρ αὐτῆς τὸ θεῖον. Τὸ γὰρ ἀγωνιᾶν τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ἰδρῶν, τοῦ σώματός φαμεν· τοὺς δὲ αἰμώδεις θρόμβους τῆς σαρκὸς ἐκχραττομένους, δοκῶ, διὰ τῆς ἐκδιδομένης νοτίδος, τὸν ἐγγεθέντα ἡμῖν δι' ἀκοῆς ἰὸν τοῦ ὕδατος, ἐπὶ τῇ παραβάσει τῆς θείας ἐν παραδείσῳ ἐπιτολῆς, τῇ ἐνώσει τοῦ Θεοῦ, καὶ Λόγου, τῆς φύσεως ἡμῶν ἐκμύζεσθαι· ὥστε μηκέτι κνίσσαις καὶ αἵμασι καὶ παιδοκτοναίς ὅφ' ἡμῶν θρησκευέσθαι τὸν ἀρχαῖον δαίμονα. Οὐδὲ ἀγγελοῦ ἐπιβρῶννύειν, καὶ σθεναρῶν ἀποτελῶν τὸν ἑαυτοῦ ποιητὴν ἐνισχύειν μοι δοκεῖ. Πῶς γὰρ οἰκέτης δεσπότην ἐνισχύσειεν, ἢ πνεῦμα πέτραν ὑποστηρηθήσειεν (sic); Ἡ γὰρ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Καὶ πάλιν, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· καὶ πάλιν, Χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τὸ ἑλαττοῦ ὑπὸ τοῦ κρείττορος εὐλογεῖται καὶ ἐνισχύεται. Ἐξ ἧς εἰκότως νοεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος παραδόξου τῆς νίκης Χριστοῦ ἐπὶ νικιόν τι σχῆμα τὸν ἄγγελον ποιῆν, ἔργῳ τὰ Μωσέως τοῦ νομοθέτου παριστῶντα ῥήματα, πρὸ χιλιῶν καὶ ἄνω χρόνων διαβρήδην βῶντος· *Εὐφράνθητε, οὐρανοὶ, ἅμα αὐτῷ, ὅτι τὰ κάτω ἔνω ἀνήγαγε, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ, τὰς σφῶν χώρας προσθήκη βρωτῶν αὐξομένας ὀρώντες· Εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, οἱ ἐξ ἐθνῶν, τῷ Ἐνώχ, τῷ Ἀβραάμ, τῷ Ἰσαάκ, τῷ Ἰωσήφ, τῷ Δαβὶδ, τῷ Χριστῷ, τῇ Ἐκκλησίᾳ προστιθέμενοι, ὅτι τὸ αἷμα τῶν υἱῶν αὐτοῦ, φησὶν, ἐκδικεῖται, καὶ ἐκδικήσει, καὶ ἀνταποδώσει δίκην τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς μισοῦσιν*

⁶ Luc. xii, 44, 45. ⁷ I Cor. x, 4. ⁸ Psal. c·ii, 4; Hebr. i, 7. ⁹ Hebr. vii, 7. ¹⁰ Deut. xxxii, 45 sec. LXX

αὐτὸν ἀνταποδώσει, καὶ ἐκκαθαρίσει Κύριος τὴν γῆν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁ ὑψηλὸς Ἀποστόλος, ἐπινικίως ἐνισχύων τῷ Χριστῷ, φησὶ, Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία. Καὶ πάλιν, ὡς νικητῆ πᾶσαν κτίσιν ποτιᾶσθαι αὐτῷ παιδεύων, φησὶν, Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγῆων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται αὐτῷ. Συμφώνως δὲ τούτῳ βροντόπαις Ἰωάννης, ἐπινικίως θεολογῶν τὸν Χριστὸν, φησὶ· Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μορογεντοῦς παρὰ Πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Τῷ δὲ ἀγγέλῳ ἐπόμενοι καὶ ἡμεῖς, οἷον ἐνισχύομεν ἐπινικίως τὸν Χριστὸν ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας τῶν μουσικῶν τελετῆς βοῶντες, Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα. Ἴδου τὸ ἐνικὸν τῆς θείας φύσεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὅτι ὅτι ὁ νόμος καὶ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν, εἴτ' ἐν σωμαστικαῖς, τοὺς ἀνδρείους καὶ βωμαλέους τῶν ἀθλητῶν, ἦτοι παγκρατείας, τοὺς (8) ὑπὸ μειρακίων τινῶν καὶ κομιδῆ νέων, μηδέπω ἰούλοις τὰς παρεῖας σκιαζομένων, ὑποφωνεῖσθαι καὶ ἀλείφεσθαι, ὥστε αὐτοὺς σφριγῶντας στερέβοτέρως κατὰ τῶν ἀντιπάλων χωρεῖν· οὐχ ὅτι βίωμα καὶ εὐσθενείας τοῖς ἀνδρείοις παρὰ τῶν ἀσθενεστέρων ἐντιθεμένης, ἀλλὰ νόμος καὶ ἀκολουθίας ἐκάστην δράματι προηγουμένων· Δεσποτείας πάντως νόμος ὑπὸ τῶν οἰκετῶν ἀλείφεσθαι, καὶ θωπεύεσθαι· πλήρωμα δὲ νόμου Χριστός, ὁ πάντων ὁμοῦ Δεσπότης· νόμος δὲ ἀγγέλοις, τὸν σοφὸν ποιητὴν καὶ δεσπότην θωπεύειν καὶ ὑποσαίνειν βοηθούμενος, οὐ βοηθοῦντας. Εἰ γὰρ τῆς παρ' ἐκείνων ἰσχύος ἐδεῖτο, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειραζόμενος ἐκεῖνης ἐδεήθη. Ἄλλ' οὐδέ που τῇ Γραφῇ τοῦτο εἴρηται· Ἄγγελοι γὰρ, φησὶ, προσελθόντες οὐκ ἐβοήθουν, ἀλλὰ διεκόνουν αὐτῷ· ὅπερ ἐναργῆ τοῦ μὲν τὴν δεσποτείαν, τῶν δὲ τὴν οἰκετίαν παρίστησι. Κατὰ οὖν τὴν ἀποδοθέντα λόγον νοείσθω τὰ περὶ τοῦ ἀγγέλου. Οὕτε γὰρ τὰ ἅγια Χερουδὶμ ἁγιασμοῦ προσδίδονται ἐν οὐρανῷ τῇ θεῇ Τριάδι ἀσιγήτως τὸ Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, ὅταν ἀναφωνοῦσιν· οὐδ' αὖ πάλιν, ἡμῶν ἐν τρισαγίῳ, Ἄγιος ὁ Θεός, ἄγιος ἰσχυρός, ἄγιος ἀθάνατος, ἐκβοῶντων, ἁγιασμὸν ἢ ἰσχύον ἢ ἀθανασίαν τὸ θεῖον ἐνίεται.

ΠΕΥΣΙΣ Α'.

Ἰκανῶς περὶ τῶν θείων προσταχθέντων σοι παρ' ἡμῶν διδαχθέντες, τὰς τῶν ἀνοήτων δέομεθα λοιπὸν ἐνατραπήναι φωνάς. Λέγουσι γὰρ ἄγνοεῖν τὸν Σωτῆρα τὸ τοῦ Λαζάρου μνήμα, καὶ τὴν ἀφαμένην τοῦ κρασπέδου αἰμορρ[ο]οῦσαν γυναῖκα, καὶ ὅτι οὐδέ

prosequentibus ipsum retribuet, et expurgabit Dominus terram populi sui. Sed et eximius Apostolus victorioso in Christo se confirmans inquit : *Christus est Dei potentia et Dei sapientia* ¹¹. Et rursus tanquam ipsi victori omnem creaturam se suppliciter submittere docens, inquit : *In nomine Jesu Christi omne genu se flectet, caelestium et terrestrium ; et omnis lingua confitebitur ei* ¹². Cum hoc autem consentiens filius ille tonitruī Joannes, de Christo victorioso concionatur, in hæc verba : *Et conspezimus gloriam ejus, gloriam velut Unigeniti a Patre, qui plenus est gratia et veritate* ¹³. Angelum autem et nos imitemur, quasi confirmantes victorioso Christum, tempore divinæ illius rerum mysticarum administrationis, clamantes : *Quius tua est potentia, et tuum est regnum, et potestas, et gloria* ¹⁴. Ecce unitatem divinæ naturæ, nempe Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Consimilis et in gymniciis certaminibus consuetudo est, sive in exercitiis corporum ac certaminibus, ut athletæ fortes atque robusti adolescentulorum et admodum juvenum, quibus adhuc nulla barbæ lanugine genæ conteguntur, acclamationibus excitentur et ungantur, quo vigore quodam aucti fortius in adversarios tendant. Non quod robur et fortitudo ab imbecillioribus suppeditetur fortibus, sed quod certa lege et ordine consueverint hæc præcedere. Dominii quidem certe lex est, ut a famulis heri ungantur atque colantur ; legis autem plenitudo est Christus, qui omnium in universum Dominus est ; angelis vero proposita lex est, ut sapientem illum conditorem et herum suum studiose colant atque demulceant, et ab eo juventur, non eum ipsi juvent. Nam si illorum robore indigeret, multo magis in deserto, dum quadraginta dies a diabolo tentaretur, indignisset. Verum id sacris in Litteris nusquam traditur. *Angeli enim accedentes, non auxiliabantur, sed ministrabant ei* ¹⁵. Id quod evidenter illius quidem dominium, horum autem subjectionem demonstrat. Secundum hanc igitur rationem expositam intelligantur ista de angelo. Neque enim sancti illi Cherubim quidpiam sanctitatis adentes in cælo sanctæ Trinitati, sine intermissione, *Sanctus, sanctus, sanctus*, exclamant ¹⁶ : neque itidem dum nos in hymno sanctissimo canimus, *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis*, vel sanctitatem aliquam, vel fortitudinem, vel immortalitatem divinitas recipit.

INTERROGATIO XXX.

Satis de iis quæ a nobis explicare jussus eras, edocti sumus : quod reliquum est, rogamus ut insipientium quorumdam voces subvertantur. Dicunt enim Servatorem ignorare Lazari sepulcrum, et mulierem profluvio sanguinis obnoxiam, cum am-

¹¹ I Cor. 1, 24. ¹² Philipp. 11, 10, 11. ¹³ Joan. 1, 14. ¹⁴ Apoc. 111, 10. ¹⁵ Matth. 1v, 11. ¹⁶ Isa. vi, 3.

(8) Ἦτοι παγκρατείας, τοὺς. Hoc comina, ἦτοι παγκρατείας, transferendum autē τοὺς ἀνδρείους,

prætereaque delendus articulus τοὺς, ante ὑπὸ μειρακίων. Edit.

briam tangeret, non sensisse; præterea quod neque perfectus fuerit Deus: *Proficiebat enim, et confirmabatur sapientia, et ætate, et gratia, ut inquit Ævangelium* ¹⁷.

Responsio.

Nolite committere ut quæ ratione administrationis in carne ab ipso dicta sunt, vobis occasionem blasphemiarum præbeant: nempe, *Ubi posuistis ipsum* ¹⁸? aut, *Quis me tetigit* ¹⁹? aut, *Quem quaeritis* ²⁰? aut, *Quem me dicunt?* aut, quod *Puer crevit, et corroboratus est, et proficiebat sapientia et ætate* ²¹. Nihil enim horum ignorantis crimen impingit ei, qui propter uos similis nostri factus est Deus Verbum. *Pater enim meus, inquit, usque ad hoc tempus operatur, et ego operor* ²². Non quod deficiat quidquam in condito a nobis universitatis hujus officio, quasi imperfecta sint creata sub aspectum cadentia, sed operamur, eam quæ consentanea virtutis est vitam hominibus suggerentes cum Deo Patre nostro, idque per eos, qui ab ipso jam ex conditione deteriore confirmati sunt in meliorem. Pater idem interrogabat primum parentem nostrum Adamum, postquam deliquisset, *Ubi es* ²³? Non ignorans ipsum latebras conatum quaerere, vel quod oporteret terrore percelli transgressorem, sed quasi ridens ac subsannans clandestinam ipsius subductionem, et temerarii consilii stoliditatem, quod mox post fructus vitæ degustationem occultare se vellet. Itaque compellat ipsum is, quem nihil latere potest: *Ubi es*, tu qui putasti futurum, ut consilio serpentis deus evaderes, ubinam es? *Ubi es*, qui incredulus fuisti Deo, et credidisti inimico? Ne te abscondas, inquit: non enim ignorat, te immortalē et beatam vitam exuisse. Similiter igitur et Filius, ubi clausus jaceret Lazarus, non ignorabat. Nam ea de causa jam totum ante biduum, priusquam in Lazari patriam Bethaniam perveniret, *Lazarus, inquit ad comites itineris, amicus noster dormit, et vado ut excitem eum* ²⁴, qui ante totos quatuor dies mortuus selet. Quomodo igitur is qui ante accessum locorum ea quæ in illis locis acciderant norat, postquam corpore ad illa pervenit, ignorabat quæ præcognorat ipsius divinitas, secundum quam implebat universa? Nimirum certo quodam consilio quærebat, ut ea occasione ipsum demonstrarent Judæi ad sepulcrum congregati, iidemque testes fierent resurrectionis ejus qui fuerat mortuus: quo pacto illius, cujus sudario caput erat obligatum, facies amictu lintei tecta, pedes vinculis sepulcralibus constricti, jam per calvariam cernentis, ore diducto corrupti, lingua oculisque diffluentis: quo igitur pacto hujus anima per vocem officis eminus attracta in corpus illud quod reliquerat, rursus immigrasset? Quomodo

¹⁷ Luc. II, 40, 52. ¹⁸ Joan. XI, 31. ¹⁹ Luc. VIII, 45. ²⁰ Joan. XVIII, 4. ²¹ Luc. II, 40, 52. ²² Joan. V, 17. ²³ Gen. III, 9. ²⁴ Joan. XI, 11.

(9) *Σεσηρῶ* Lege *σεσηρῶτι*. Edit.

(10) *Πῶς σουδαρίφ...* πῶς τῆ φωνῆ... *χρώμε-*
σας; Legere mallet sine interrogatione. Enumeran-

τέλειος ἦν θεός· προέκοπτε γὰρ καὶ ἐκραταιοῦτο σοφίᾳ, καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, ὡς λέγει τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἀποκρίσις.

Ἄλλὰ μὴ τὰ οἰκονομικῶς παρ' αὐτοῦ εἰρημένα, πρῶτα βλασφημίας ὑμῖν γένηται, τὸ, *Ποῦ τεθεῖκατε αὐτόν*; ἢ, *Τίς μου ἤψατο*; ἢ, *Τίνα ζητεῖτε*; ἢ, *Τίνα με λέγουσιν*; ἢ, ὅτι *τὸ παιδίον ἠδέξαστο, καὶ ἐκραταιοῦτο, καὶ προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ*. Οὐδὲν γὰρ τούτων ἀγνοίας κατηγορεῖ, τῷ δὲ ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γενομένῳ λόγῳ Θεῷ· ἐκ τούτων δὲ μᾶλλον ἴσον τῷ Πατρὶ δεικνυμένῳ· Ὁ Πάτερ γὰρ μου, φησὶν, ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κατὰ ἐργάζομαι οὐκ ἐκλείπωντός τινος τῆ παρ' ἡμῶν τοῦ παντός δημιουργίᾳ, ἀτελοῦς τῆς κτίσεως ὁρωμένης· ἀλλ' ἐργαζόμεθα τὴν κατ' ἀρετὴν βίον, βροτοῖς ὑποτιθέμενοι τὸν ξὺν Θεῷ ἡμῶν Πατρὶ, διὰ τῶν ὑπ' ἐκείνου ἦδη ἐκ τοῦ χεῖρονος ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβήσομεθα. Ὁ Πάτερ ἐπίθετο προπάτορος ἡμῶν παραβάτους Ἀδὰμ, *Ποῦ εἶ*; οὐκ ἀγνοῶν λανθάνειν παρῶσθαι, καὶ τὸ δεῖν κραδαίνεσθαι τὸν παραβάτην, ἀλλ' ὡσεὶ γελῶν καὶ χλευάζων αὐτοῦ τὴν ὑπαγωγὴν καὶ εὐθεσίαν τῆς ἀβουλίας, αὐτὸς τῆ ἀγορεύσει τοῦ ἀπηγορευμένου κρύπτεσθαι περιωμένον. Πρὸς δὲ φησὶν ὁ ἀληθὴς, *Ποῦ εἶ*, ὁ δοκῶν ἐκθειάζεσθαι τῆ συμβουλίᾳ τοῦ δράκοντος; *Ποῦ εἶ*, ὁ ἀπειθήσας Θεῷ καὶ πιστεύσας ἐχθρῷ; Μὴ κρύπτου, φησὶν, οὐ γὰρ λήθη τὴν ἀκήρατον καὶ μακαρίαν ζωὴν ἐκδουθέντος. Ὁμοίως οὖν ὁ Υἱὸς, ποῦ καθιέρητο Λάζαρος οὐκ ἀγνοῶν· πρὸ δύο γὰρ ἡμερῶν τοῦ γῆσθαι ἐν Βηθανίᾳ τῆ ἐνεγκαμένη Λάζαρον, φησὶ τοῖς ἐπομένοις, *Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοιμήται, καὶ πορεύομαι ἐξυπνῆσαι αὐτόν*, ἦδη τετρήμερον ὀδωδῶτα, νεκρὸν ὑπάρχοντα. Πῶς οὖν πρὸ τῶν τόπων τὰ ἐν τόποις συμβαίνοντα ἐπιστάμενος, ἐπιδέξαι ἐκείνοις σώματι, ἀγνοήσῃ ἢ προέγνω θεότητι καθ' ἣν ἐπιπληροῖ τὰ σύμπαντα; Ἄλλ' οἰκονομικῶς ἤρετα, ὥστε προφάσει τοῦ ὑποδείξαι Ἰουδαῖοι ἐπὶ τὸν τάφον συναγειρόμενοι, μάρτυρες αὐτοῖς τῆς ἀναστάσεως τοῦ τεθνηκότος γένωνται· πῶς σουδαρίφ μὲν τὴν κεφαλὴν δεδεμένος, καὶ τῆ περιβολῆ τῆς ὀθόνης τὰς ὕψεις κεκαλυμμένος, κειρίαις τὰς βάσεις πεπεδημένος, ἦδη τῆ κράνη δεδορκῶς, καὶ τῷ στόματι σεσηρῶ (9) διεφθορῶς, τὴν γλῶτταν καὶ τὰς ὕψεις διεβρουκῶς· πῶς τῆ φωνῆ τοῦ Δημιουργοῦ πρόβρωθεν ἡ ψυχὴ ἔλκεται, καὶ τῷ ἀπολειφθέντι ἐνίσταται σώματι; πῶς συνειλημμένων τῶν βάσεων, πηδῶν τοῦ τάφου, ἐξεκρούετο ἀλώδης καὶ ἀνελλιπῆς ὁρωμένος, τῆ φωνῆ τοῦ Λόγου ἐπιβρῶννύμενος, καὶ βοηθῶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν χρώμενος (10);· Δοκεῖ δὲ μοι καὶ τῷ θανάτῳ ὑπονύττεσθαι πρὸς τὴν ὠκυτάτην Ἔγερσιν, μὴ πως τῆ μελλήσει δευτέρας γενομένης ἐκ τοῦ Λόγου φωνῆς, πάντας ἀθρόως ἀπολύσῃ ἐκεῖ τελοῦντας· ὅπως

tur enim, modo explicativo, circumstantiæ resurrectionis Lazari, quarum Judæos μάρτυρας γενέσθαι: voluit Christus. Id.

καὶ μετὰ ἕξ ἡμέρας πέπονθεν ὁ δεσπότης, τοῦ φωνούτος πρὸς παλινῶσαν τοὺς νεκρούς, πρὸς αὐτὸν φοιτήσαντος, κατὰ τὴν προφητείαν Ἰωβ, καὶ Ἡσαίου, τῶν θεσπεσίων, πρὸ χιλιῶν ἤδη χρόνων διαρρήδη βρώντων, τοῦ μὲν· Ἠλθε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐν δ' Ἰγρεσιν ἀδύσσου περιεπάτησας, ἀνοίγονταί σοι φόβῳ κύβηται θανάτου· πυλωροὶ δὲ ἕδου ἰδόντες σε ἐπτήξαν. Συμφώνως δὲ τούτοις ὁ θεὸς Δαβὶδ, ὁ τῶν θείων μελωδός· Ἄσατε τῷ Θεῷ, ὑψάλατε τῷ ὄνομαι αὐτοῦ· ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιθεσηκότι ἐπὶ δυσμῶν· Κύριος ὄνομα αὐτοῦ. Ὀδοποιεῖν δὲ ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ παιδευόμεθα, καὶ οἰκοποιεῖν δι' ἐναρέτου πολιτείας, τὸ θεῖον ἐπιδρῦμενοι, μονῆ καὶ ναὸς αὐτοῦ γινόμενοι, καθὼς ἐν Εὐαγγελίοις, καὶ ἐν Παύλῳ θεγορῶν, αὐτὸς ἀπεφῆνατο. Δυσμῆ δὲ νοεῖται ἡ ἡμετέρα φύσις, καὶ τὸ ἐπίπονον τοῦ κόσμου χωρίον ταῖς ἡδοναῖς τῶν παθῶν σκιαζόμενον. Νοεῖται δὲ καὶ ὁ ἕδος. Ἐν οἷς τὸ αἴθλον καὶ ἄσκιον φῶς ἐναστράψαν, πάντα πρὸς τὸ κρεῖττον μετεστοιχείωσε, τὴν φύσιν ἀνεκαίνισε, τὸν κόσμον φαιδρύνει, τὸν ἕδον σκυλεύσας πρὸς ἡμερότητα, καὶ τῶν ἐνεχομένων ἀπόλυσιν. Καὶ τὰ μὲν ἐκ τοῦ Δαβὶδ ἀμυδρῶς μοι ἔδοξε· τὰ δὲ τοῦ Ἰωβ, καὶ Ἡσαίου μετ' οὐ πολὺ ἀποδώσομεν, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ὥρας νῦν ὑπερτιθέμενοι. Ἀμφω δὲ τὸ μέλλον, ὡς ἤδη πρᾶχθὲν, ἐξεβόησαν ἀραρότως, τὴν ἐκδασιν τῆς σφῶν προβήσεως ἐπιστάμενοι. Οἰκονομικῶς τοίνυν ἀγνοεῖν ἀπεκρίνετο πάσης ἅμα κτίσεως γινώσκων ἀπὸρρήτα, διὰ τῆς πεύσεως πλῆθος συνεγεροῦναι πρὸς τὴν ὑπόδειξιν, καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρηθῆναι μᾶλλον τὸ παράδοξον.

quo modo tecte mihi videtur innui a Davide. Verba autem Jobi et Isaiaë haud multo post explicabimus, nunc propter angustiam temporis ea differentes. Uterque autem id quod futurum erat, quasi jam factum pronuntiauerunt ratione conveniente, tanquam certi de vaticinii sui eventu. Secundum dispensationem igitur ignorare se simulavit, qui omnis in universum creaturæ cognoscit arcana, ut per interrogationem turba excitaretur ad monstrandum Lazarum, et ut ab ipsis inimicia tanto magis testimonium prodigiosæ rei perhiberetur.

ΠΕΥΣΙΣ ΑΑ'.

Καλῶς τὸν περὶ Λαζάρου ἀκούσαντες λόγον, δεόμεθα ὑπὲρ τῆς αἰμοβρόουσης γυναικὸς, ἐκ ταύτης τεκμαιρομένην περὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Σωτῆρος ἐπερωτήσεων.

Ἀπόκρισις.

Καὶ ἐκ ταύτης παιδευόμεθα. Ἰσον τὸν Παῖδα ὑπάρχειν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ οὐκ ἀγνοεῖ, ἀλλ' οἰκονομῶν, κατ' ἐκείνον, πωθόμενον. Φησὶ γὰρ τῷ πρωτοφῶνι Κάϊν, βασκανία τὸν ἀδελφὸν κτείναντι ἐπὶ τῇ προτιμήσει τῶν δώρων, ἐνδομυχοῦντος τοῦ φθόνου, καὶ θήγοντος τοῦ φόνου τὸ φάσγανον· Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλὰ καιρὸν μετανοίας μαιφῶν μνήμενος. Ὁ δὲ, εἰς ἀπόνοιαν χωρήσας, Μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶμι ἐγώ; φησίν. Αὐθις δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ θεία φωνὴ ἐλέγχουσα, Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με· ἐξ ὧν δηλοῦται οὐκ ἀγνοεῖ, ἀλλὰ φιλανθρωπία τὴν πεῦσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ

item convolutis pedibus exsiliens sepulcro, egressus esset, dum illæsus et nulla corporis parte mutilatus cernitur, per vocem Verbi corroboratus, eoque ad egressum auxiliatore usus? Videtur autem mihi, ipsam quoque mortem quodammodo commoveri ad velocissimam istam excitationem, ne quando per cunctationem altera voce Verbi audita, mox universos apud se degentes solvere cogeret: quale quiddam post sex dies accidit infelici, cum is qui ad reviviscendum vocat mortuos, ad mortem accederet, secundum divinorum vatum Jobi et Isaiaë prophetiam, ante mille annos luculente clamantium: *Ingressus es mare, et ambulasti in vestigiis abyssi; aperiuntur tibi cum terrore portæ mortis. Custodes januæ orci te videntes exhorruerunt*²⁵. His autem consentiens divinorum carminum auctor Davides inquit: *Cantate Deo, psallite ipsius nomini, viam parate ei, qui ingreditur ad occasum: Dominus nomen ei*²⁶. Viam autem nos ipsos Domino parare docemur, domumque facere per sanctam vivendi rationem, Numen ad nos velut in sacrarium recipientes, mansio et templum ipsius facti, ut in Evangelio²⁷ et Paulo²⁸ divinitus ipse docuit. Et intelligi per occasum potest natura nostra, et ærumnosa hujus mundi regio, quæ vitiorum voluptatibus obumbratur. Intelligi etiam potest orcus. Atque in his immaterialis et umbra carens illa lux irradians, omnia meliorem in statum redegit et transformavit. Naturam reparavit mundo illustrato, et orco spoliato, quo mitescat, et detentos apud se dimittat. Atque hoc quidem ali-

INTERROGATIO XXXI.

Satis bene hac de Lazaro ratione percepta, rogamus de muliere sanguinis profluvio laborante ut disseras, ut ex hac conjecturam faciamus etiam de cæteris interrogationibus Servatoris.

Responsio.

Per hanc quoque docemur, æqualem Filium esso Deo et Patri, nec ob ignoracionem, sed ex dispensatione certoque consilio, Patrem imitando, quærere. Inquit enim is ad primum homicidam Cainum, qui per invidiam interemit fratrem, propterea quod illius dona prælata essent, jam intus latente invidia, et gladium cædis exacuente: *Ubi est Abelus frater tuus*²⁹? Non ignorans, sed cruento homicidæ occasionem poenitentiaë suggerens. Ipse vero in amentiam versus: *Num custos ego*, inquit, *fratris mei sum*³⁰? Rursusque ipsam divina vox redarguens inquit³¹: *Vox sanguinis fratris tui*

²⁵ Job xxxviii, 16, 17; Isa. xiv, 9. ²⁶ Psal. lxxvii, 5. ²⁷ Joan. xiv, 25. ²⁸ I Cor. iii, 16; vi, 16. ²⁹ Gen. iv, 9. ³⁰ ibid. ³¹ ibid. 10.

*clamat ad me. Ex quibus manifestum sit, non ex ignorantia, sed ex amore et bonitate qua erga hominem præditus est, interrogationem a Deo et Patre ad crudelem homicidam institutam fuisse. Ad eundem igitur modum et Filius, non quod ignoraret, sed ideo interrogavit, ne si ipse per se miraculum indicasset, crassioribus videretur superbi-
re: neque item ipso tacente, jacturam facere-
nius miraculi, certo consilio interrogatione usus est, ut ipsa progrediens, prædicaret ejus pœnæ ac mali liberationem, quæ per sîmbriæ uttrectationein facta erat. Inquit enim evangelista²²: *Videns mulier quod latere non posset, tremens venit, et adorans conculabat. Quia etiam ante adventum suum in carne ignorantiam præ se ferens, inquit ad Abrahamum: Ubi est Sara uxor tua*²³? Quod si ignorasset, non sane reprehendisset eam, quæ in tabernaculo ridebat. Nam quod habetur, intra semet ipsam risisse Saram, modice ipsam risisse indicat. Confestimque trinus hospes a patriarcha susceptus, nominatim ipsam compellabat, eam quæ sterilis erat, secundam fore promittens. Finis autem promissionis erat, natus ex hac Isaacus. Non enim argumentum, non creatura, non præterita, non præsentia, non futura, non quidquid nominari vel cogitari potest, Christum latet.*

INTERROGATIO XXXII.

At quomodo ipse in ministri ordine et in famuli numero semet ipsum ponens dicit: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*²⁴?

Responsio.

Verum oportet et eam vocem, quæ huic opposita est, a Christo audire: *Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater meus cœlestis traxerit eum*²⁵.

INTERROGATIO XXXIII.

Sed non est idem, *per me*, et, *trahere*. Nam *per me*, ejus est qui subjectus est: *trahere* vero, qui propria potestate cogit.

Responsio.

Quid igitur est, quod *ad Adamum Deus adducit animalia, ut videret quid vocaret ea*, sicut inquit liber de creatione rerum²⁶? Num propterea audebis ministrum et famulum nominare Deum?

INTERROGATIO XXXIV.

Ergo si perfectus Deus erat Christus, quomodo *sapientia et aetate ipsum proficere dicit Evangelium*²⁷?

Responsio.

Non debemus illa applicare divinitati. Secundum illam enim neque crescit, neque deficit; non minuitur, non sit gloriosior, non major; non insistit, non contrahitur. Proficit vero roboratus et crescens secundum naturam nostram in servili forma. Non enim plenitudo divinitatis imminuta est, neque secundum profectum humanum Deus est.

²² Luc. viii, 47. ²³ Gen. xviii, 9. ²⁴ Joan. xiv, 6. ²⁵ Joan. vi, 44, 66. ²⁶ Gen. ii, 19. ²⁷ Luc. ii, 52.

καὶ Πατρὸς τῷ μαιφόνῳ προσάγεσθαι. Παραπλησίως οὖν καὶ ὁ Υἱὸς οὐκ ἀγνοῶν ἤρετο, ἀλλ' ἵνα μὴ δι' αὐτοῦ φήσας τὸ θαῦμα, δόξῃ τυφοῦσθαι τοῖς παγυτέροις τὴν διάνοιαν· μὴ δ' αὖ πάλιν, σιωπῶντος, ζημωθῶμεν τὸ παράδοξον, οικονομικῶς τῇ πεύσει κέχρηται, ὅπως ἐκείνη προελθοῦσα κηρύξῃ τὴν ἐκ τῆς ψαύσεως τοῦ κρασπέδου γενομένην αὐτῇ λύσιν τῆς μάστιγος. Φησὶ γὰρ ὁ θεὸς εὐαγγελιστῆς, Ἰδοῦσα ἡ γυνὴ ὅτι οὐ λέληθεν, τρέμουσα ἦλθεν, καὶ προσεκύνη αὐτῷ, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀλλὰ καὶ τῆς πρώτης ἐνοήσεως πρὸς ἡμᾶς φοιτήσεως ἄγνοιαν προσποιούμενος, φησὶ τῷ Ἀβραάμ, Πού Σάρρα ἡ γυνὴ σου; Εἰ δὲ ἠγνόει, οὐκ ἂν ἤλεγξεν ἔνδον ὑπάρχειν τῆς σκητῆς, καὶ μειδιᾶν. Τὸ γὰρ, Ἐτέλασεν ἐν ἑαυτῇ Σάρρα, μειδιῶσαν αὐτὴν δηλοῖ. Καὶ ἀθρόως ἐντριτος ἐπιξενωθεὶς τῷ πατριάρχῃ, ἐκ προσηγορίας τὴν ξαναγὴν ἐπεζήτει, στείραν ὑπάρχουσαν παιδοποιεῖν ἐπαγγελόμενος. Πέρας δὲ τῆς ἐπαγγελίας, Ἰσαὰκ ἐκ ταύτης ἐκφυόμενος. Οὐ γὰρ πλάσμα, οὐ κλησίς, οὐ παρφηγῆτα, οὐκ ἐνεστώτα, οὐ μέλλοντα, οὐχ ὀτιοῦν φραζόμενον ἢ νοούμενον Χριστῷ λέληθε.

ΠΕΥΣΙΣ ΑΒ'.

Καὶ πῶς αὐτὸς ἐν διακόνου τάξει καὶ ὑπηρέτου ἑαυτὸν ἐναριθμῶν λέγει, Οὐδέ τις ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, -εἰ μὴ δι' ἐμοῦ;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλὰ χρὴ καὶ ἀντίθετον ταύτης παρὰ Χριστοῦ ἀκοῦσαι φωνήν· Οὐδέ τις, φησὶν, ἔρχεται πρὸς με, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μου οὐράνιος ἐλκύσει αὐτόν.

ΠΕΥΣΙΣ ΑΓ'.

Ἄλλ' οὐ ταυτόν ἐστι, τὸ δι' ἐμοῦ, καὶ τὸ, ἐλκύσει. Τὸ γὰρ, δι' ἐμοῦ, κείθοντός ἐστι· τὸ δὲ, ἐλκύσει, ἀναγκάζοντος τοῦ αὐθεντοῦτος.

Ἀπόκρισις.

Τί οὖν, ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ ὁ θεὸς προσάγει τὰ κτήνη, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτὰ, φησὶν ὁ τῆς δημιουργίας λόγος; Τομήσεις παρὰ τοῦτο διάκονον καὶ ὑπηρέτην τὸν θεὸν ἀποφῆναι;

ΠΕΥΣΙΣ ΑΔ'.

Καὶ εἰ τέλειος ἦν θεὸς ὁ Χριστὸς, πῶς σοφία καὶ ἡλικία προκόπτειν αὐτὸν λέγει τὸ Εὐαγγέλιον;

Ἀπόκρισις.

Μὴ τῇ θεότητι ἐκεῖνα προσάψωμεν. Οὐ γὰρ αὖξει κατ' ἐκείνην, οὐδὲ λήγει, οὐ μειοῦται, οὐ δοξάζεται, οὐ κορυφοῦται, οὐχ ὑφίσταται, οὐ συνάγεται. Προβαίνει δὲ κραταιούμενος, καὶ αὖξων τῇ καθ' ἡμᾶς δουλικῇ μορφῇ. Οὐ γὰρ πλήρωμα ἡλαττώθη τῆς θεότητος, οὐδὲ κατὰ προκοπὴν ἐξ ἀνθρώπων γέγονε θεός.

ΠΕΥΣΙΣ ΑΕ'.

Και πῶς μὴ χτιστὸν εἴπομεν τὸν Υἱὸν, τοῦ Ἀποστόλου γράφοντος περὶ αὐτοῦ, *Δέξασθε τὸν ἀρχιερέα τῆς πίστεως ὑμῶν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιῆσαντι αὐτόν*; Καί, *Γνωστὸν ὑμῖν, πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε*. Καὶ Σολομῶν δὲ φησιν, ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· *Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ*.

Ἀπόκρισις.

Καὶ ἀνωτέρω περὶ τούτων διαλαβὼν, τοῖς αὐτοῖς πάλιν κυλινδῆσθαι ἀτοπίας ἂν εἴη, ἢ φιλοπαιδείας. Τὸ γὰρ, *ἐποίησεν αὐτόν, καί, ἐκτίσέ με, τῇ σαρκὶ νοεῖσθαι*: δοκῶ ταῦτα. Ἰρῶμεν δὲ καὶ τὰς παραβολὰς μὴ ταῦτον ὑπάρχειν τοῖς παραβαλλομένοις. Ἐν γὰρ τῷ τῆς Παροιμίας τεύχει ταχθὲν ἴσμεν τὸ, *Κύριος ἐκτίσέ με*. Παροιμία δὲ παρόδιά τινα ὑπάρχει βήματα, οἶμος γὰρ ὁδὸς τῇ ἔξω παιδείᾳ νοεῖται ὥστε πάροδοι καὶ εἰκόνες τῶν πραγμάτων αἱ παραβολαὶ τυγχάνουσιν. Ὁμοίᾳ, γὰρ, *ἐστὶν βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως*, φησὶν ὁ Κύριος. Πῶς τοίνυν ἐν κόκκῳ πάντων σπερμάτων ἀμυδροτέρῳ ἀπειρα πλήθη, καὶ δῆμοι ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων χωρήσωσιν; Ἄλλὰ πάντως τῇ εἰκόνι ταύτῃ κέρηται ὁ πάνσοφος Κύριος, ἢ διὰ τὴν εὐτελεῖ τῆς ἐκουστοῦ πτωχείας, καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν βραχυότητα, συγκατάδεσιν, δι' ἧς ἡμῖν σκιά, καὶ ἀνάψυξις τῶν ἀλγεῖνῶν τῆς παρουσίας ζωῆς γίνεται· ἢ διὰ τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελικοῦ ποιμνίου μετριότητα, ἢ διὰ τὴν τῆς θεότητος τοῦ Λόγου δριμύτητα, δι' ἧς νιφάδες κινουῦνται δακρύων τοῖς ἡδέως καὶ ἀδρῶς δι' ἀρετῆς μετέχουσι τοῦ νοητοῦ τῆς μετανοίας σινάπεως· οὐ καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ ἐμφορούμενος μελωδεῖ, *Λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσι μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω*. Καὶ πάλιν, *Δι' ἐξόδους ὑδάτων κατέδυσαν οἱ ὀφθαλμοί μου*· ἢ διὰ τὴν μέλλουσαν θείαν χρίσιν δριμύτην ἐπάγεσθαι τοῖς ἡττημένοις τῷ χεῖρονι, καθὼς πάντῃ ἡ θεία Πυκτὴ διαμαρτύρεται, καὶ ἡ τῶν ἔξω παιδευσις διὰ Πλάτωνος τοῦς ἐν πυρὶ κωκυτοῦς ἀπειλεῖ. Ἡ δὲ διὰ τὴν ἀτμητον καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἔνωσιν καὶ μίαν ὑπόστασιν, οὐδενὶ λόγῳ ἢ ἐπινοίᾳ διαιρουμένην. Διεκπίπτει γὰρ αὐθις τῶν δακτύλων τῆς διανοίας τῶν διαιρούντων ὁ θεὸς τῆς βασιλείας κόκκος, βλασφημῶν παλάμαις ἐγκλείεσθαι μὴδὲ ὄλω ἀνεχόμενος. Ἄλλ' οὐδὲ σαφῶς τὸν παροιμιαστὴν Σολομῶνά τις ἐπίσταται, εἰ περὶ τοῦ Θεοῦ φησὶν τὸ, *Κύριος ἐκτίσέ με*. Εἰ δὲ καὶ οὕτως ἡμῖν ἐξελήφθη ἡ τοῦ Σοφοῦ βῆσις, δοκεῖ μοι τὴν θεανδρικὴν τοῦ Κυρίου σημαίνειν ἐπιφοίτησιν, φάσκων· *Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με*. Πῶς οὖν τὸ γεννώμενον θεμελιούται, πῶς δὲ τὸ κτιζόμενον γεν-

INTERROGATIO XXXV.

Quomodo vero non dicemus creatum esse Filium, de ipso in Epistola dicente Apostolo : *Suscipite pontificem fidei vestrae, qui fidelis est ei qui constituit ipsum*³⁹ ? Et, *Notum sit vobis, omnis domus Israel, quod hunc Jesum quem vos crucifixistis, Dominum et Christum Deus fecit*⁴⁰ Sed et Salomon inquit in persona Christi ad Deum et Patrem : *Dominus creavit me, initium viarum suarum ad opera sua*⁴¹.

Responsio.

Cum etiam in præcedentibus de iisdem tractaverim, iisdem rursus implicari absurditatis fuerit aut lusus puerilis. Nam quod inquit, *fecit ipsum*, et, *creavit me*, de carne intelligi puto. Videmus autem et similitudines non idem esse cum rebus assimilatis. Nam in Parcemiæ volumine positum esse scimus illud, *Dominus creavit me*. Parcemiæ autem allusiones quædam sunt, in verbis sitæ; οἶμος enim viam in externa doctrina significat. Quapropter et allusiones et imagines rerum sunt parabolæ. *Simile est regnum cælorum grano sinapis*, inquit Dominus⁴². Quomodo vero in grano sinapis omnium seminum minutissimo immensæ multitudines et nationes angelorum et archangelorum locum habebunt, nisi dicamus similitudine usum esse sapientissimum Dominum, idque vel propter humilem voluntariæ paupertatis et ad nostram tenuitatem demissionem, per quam nobis umbra et refrigerium sit dolorum præsentis vitæ; vel propter mediocritatem evangelici gregis, qui erat ab initio; vel propter divinitatis in Verbo acredinem, per quam cientur nives lacrymarum delicatis et mollibus per virtutem intellectuali poenitentia sinapi participantibus : quo et divinus vates Davides se satiatum canit : *Lavabo singulis noctibus lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*⁴³. Et rursus : *Decursibus aquarum submersi sunt oculi mei*⁴⁴. Vel propter futurum divinum iudicium, quod acerbum superveniet iis qui superati sunt a vitiis : quemadmodum ubique divina pagina perhibet, et externæ doctrinæ per Platonem ululatus lugubres in igni futuros minantur. Vel propter indivisam et inseparabilem Verbi et carnis unionem, et unam hypostasim, nullo verbo aut cogitatione separabilem. Nam illico excidit divinum regni granum per digitos mentis eorum qui dividunt, blasphemorum manibus includi nequaquam sustinens. Sed neque manifesto quisquam scire potest, num Parcemiarum scriptor Salomon de Filio Dei loquatur, cum ait, *Dominus creavit me* : vel etiamsi sic accipiat sapientis illius viri dictum, videtur mihi significare adventum uniti cum Deo hominis, cum ait : *Dominus creavit me, initium viarum suarum ad opera sua. Ante avum me fundavit, et ante omnes*

³⁹ Hebr. III, 1, 2. ⁴⁰ Act. II, 36. ⁴¹ Prov. VIII, 22. ⁴² Matth. XIII, 31. ⁴³ Psal. VI, 7. ⁴⁴ Psal. CXVIII, 136.

*colles gignit me*⁴⁵. Quomodo igitur genitum fundatur? aut quomodo creatum gignitur? Nam creatum genitum non est, et genitum creatum non est. Aliud enim est illud, et aliud hoc. Utraque vero videmus esse Filium: increatum quidem divinitate, creatum vero humanitate. Est autem frequens mos sacræ Scripturæ, ea quæ nobis propria sunt, indicare primum, et deinceps antiquiora. Sic enim facit et divinus Matthæus, ex propinquiorebus ordiens annuntiare nobis Evangelium de Christo. *Liber, inquit⁴⁶, generationis Jesu Christi, filii Davidis, filii Abrahami*: partim quidem Judæos alliciens, filios Abrahami sese falso prædicantes, et vane se jactantes propter viros sanctos, quorum vitæ rationem non imitabantur: partim vero rudiores per propinquia in divinam cognitionem ducens, et in Evangelio deinde progrediens, orditur divina prædicare de Christo, quasi per scalam aliquam subducens ad diviniora nostrum intellectum. Inquit igitur rerum divinarum peritus ille Salomon: *Domini creavit me, initium viarum suarum*: initium scilicet viæ justitiæ Evangelii, quod est secundum carnem nobis ex perpetuæ virginitatis matre Maria navitas Dei Verbi, quod *ante avum me fundavit*. Antequam circularis esset hebdomada sæculi præsentis, sexta die anima in Adamo fundata est ab opifice naturæ nostræ. Atque sic post sextam septima hujus sæculi constituitur dies, septies in semetipsam revoluta per totum præsens sæculum. Ad diviniora autem et antiquiora progrediens, inquit: *Ante omnes colles gignit me*: per colles, hoc loco, cælos vel certe eas quæ supra cælos sunt potestates significans. Non enim cæli, non angeli, non archangeli, non temporis qualitas aut quantitas, non sæculum, non aliud quidquam quod cogitari vel dici potest, antiquius est Filio. Nam ipse sæculorum conditor est, omniumque rerum in universum, aperte clamante Paulo: *Per quem et sæcula condidit⁴⁷*; et, *In ipso creata sunt universa tam spectabilia quam inaspectabilia, quoniam omnia per ipsum facta sunt⁴⁸*. Creatur igitur ex Maria ratione carnis assumptæ, fundatur vero anima in creato corpore; utrisque autem unitus Verbo, creatus quidem cernitur homo, increatus autem intelligitur Deus ex increato Patre ac patrem non habente.

INTERROGATIO XXXVI.

At quomodo ipse Filius creatum semetipsum ostendit, dicens: *Ego sum ostium ovium⁴⁹, et via⁵⁰*? Similiter et a prophetis creatus esse innuitur; ab Isaia quidem, cum *lapis offensionis dicitur, et petra scandali⁵¹*; a Davide vero, columna ignis; et ab aliis, leo, ovis et alia quamplurima.

Responsio.

At cavendum ne litteræ dormitando incumbentes, nos ipsos a divinioribus secludamus. Nam, secundum eximium Apostolum, *littera occidit, spiritus*

⁴⁵ Prov. viii, 22, 23, 25. ⁴⁶ Matth. i, 1. ⁴⁷ Hebr. i, 2. ⁴⁸ Coloss. i, 7. ⁴⁹ Joan. x, 7. ⁵⁰ Joan. xiv, 6. ⁵¹ Isa. viii, 14.

νεται; Τὸ γὰρ κτιστὸν οὐ γεννητὸν, τὸ δὲ γεννητὸν, οὐ κτιστὸν· ἕτερον γὰρ ἐκεῖνο, θάτερον δὲ τοῦτα. Ἀμφότερα δὲ ὁρῶμεν ὄντα τὸν Υἱὸν· ἄκτιστον μὲν θεότητι, κτιστὸν δὲ ἀνθρωπότητι. Ἄλλ' ἔθος πολλοῦ τῇ θείᾳ Γραφῇ τὰ ἐγγύτατα ἡμῖν πρῶτα σημαίνειν, καὶ τὰ ἀρχαῖα, δεύτερα. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεὸς Ματθαῖος ποιεῖ, ἐκ τῶν ἐγγυτέρων καὶ εὐληπιότερων ἀρχόμενος ἡμῖν τὸν Χριστὸν εὐαγγελίζεσθαι· *Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ*· τοῦτο μὲν Ἰουδαίους ἐπισπῶμενος, τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ὑπάρχειν ψευδογοοῦντας, καὶ σεμννομένους εἰκῆ τοῖς θεσπεσίοις, ὧν τε τὴν πολιτείαν οὐκ ἐμνήσαντο· τοῦτο δὲ νηπιάζοντας ἔτι τοῦ θιάσου ἐκ τῶν ἐγγυτέρων ἡμᾶς εἰς θεογνωσίαν ποδηγεῖ, καὶ προῖων τῷ Εὐαγγελίῳ θεολογεῖν τὸν Χριστὸν ἀρχεται, ὡσπερ διὰ κλίμακος τινος ἀνάγων ἡμῶν πρὸς τὰ θεϊότερα τὴν δίκνοιαν. Φησὶ γοῦν ὁ τῶν θείων σοφὸς Σολομῶν, *Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ*· ἀρχὴν γὰρ ὁδοῦ τῆς ἐκαιοσύνης τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ κατὰ σάρκα ἡμῖν ἐκ τῆς ἀειπαίδος Μαρίας γενέσθαι τὸν Θεὸν Λόγον, ἐκ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελιωσέ με. Πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν κυκλικὴν ἐβδομάδα τοῦ παρόντος αἰῶνος, τῆ ἕκτη ἡμέρᾳ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ Ἀδάμ ἐθεμελιώθη πρὸς τοῦ οἰκοδόμου τῆς φύσεως ἡμῶν, καὶ οὕτως μετὰ τὴν ἕκτην ἢ ἐβδόμη τοῦ αἰῶνος δημιουργεῖται ἡμέρα ἐπτάκις ἀνακυκλούμενη εἰς ἑαυτὴν διὰ παντὸς τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος. Ἐπὶ δὲ τὰ θεϊότερα καὶ ἀρχαιότερα προῖων, φησὶ· *Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γενῆσέ με*· βουνὸς ἐνταῦθα τοὺς οὐρανοὺς, ἦτοι τὰς ὑπερ αὐτοῦ δυνάμεις δηλῶν. Οὐκ οὐρανοὶ γὰρ, οὐκ ἀγγελοὶ, οὐκ ἀρχάγγελοι, οὐ καιρὸς, οὐ χρόνος, οὐκ αἰὼν, οὐκ ἕτερον τι νοούμενον ἢ φραζόμενον, πρεσβύτερον τοῦ Υἱοῦ. Αὐτὸς γὰρ ὑπάρχει ποιητὴς τῶν αἰῶνων καὶ πάντων ἡμῶν· Παύλου μὲν διαβήσαν βουῶντος τὸ, *Δε' οὐ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε, καὶ τὸ, Ἐν ἀετῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ τε ὁρατὰ καὶ ἀόρατα, ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο*. Κτίζεται οὖν ἐκ Μαρίας τῷ προσλήμματι, θεμελιούται δὲ ψυχῇ ἐν τῷ κτιζομένῳ σώματι, ἀμφοῖν δὲ ὁ Λόγος καταλλήλως ἐνωθεὶς, κτιστὸς μὲν ὁράται βροτὸς, ἀκτιστὸς δὲ νοεῖται Θεός, ἐξ ἀκρίστου Πατρὸς πατέρα μὴ ἔχοντας.

ΠΕΥΣΙΣ ΛΓ'.

Καὶ πῶς αὐτὸς ὁ Υἱὸς κτιστὸν ἑαυτὸν δεικνύσας φάσκων, *Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν κροβάτων, καὶ ἡ ὁδός*; Ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν προφητικῶν κτιστὸς ὑποδεικνύεται, ὑπὸ μὲν Ἠσαίου *λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδάλου*· ὑπὸ δὲ τοῦ Δαβὶδ, *στυλοπύρ, ὑφ' ἐτέρων δὲ λίων, πρόβατον, καὶ ἕτερον πλείστα*.

Ἀποκρίσις.

Ἄλλὰ μὴ τῷ γράμματι προσκαθεύδοντας σφῆς τῶν θειοτέρων ἀποκλείσωμεν. Κατὰ γὰρ τὸν ὕψηλόν Ἀπόστολον, *Τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα*

ζωοποιεῖ. Ἀνάπαλιν δὲ φημί· Οὐ τὸ γράμμα ἀποκτείνει τοὺς ὀρθῶς ἀποσκοποῦντας, οὐδ' αὖ πάλιν ζωοποιεῖ τὸ πνεῦμα βλασφημοῦντας αὐτῷ. Τιμησωμεν οὖν τὸ πνεῦμα ὅπως νοήσωμεν τὸ γράμμα, τροπικῶς τὸν Υἱὸν θύραν καὶ ὄδον καὶ λίθον, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰκόνων ἐκδεχόμενοι· ὄδον νοοῦντες αὐτὸν, πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν θειοτέρων φέρουσαν· θύραν ἀνοιγομένην μὲν τοῖς διὰ τῶν ἀρετῶν σπεύδουσιν ἐντὸς γενέσθαι, πυγμαῖοι παλιότεροι σφῶν τὰ στέρνα· στύλος δὲ νοεῖσθω ἐδραῖωμα ὑπάρχειν τῆς πίστεως ἡμῶν, ὑποστηρίξων ἅμα καὶ φέρων τὰ σύμπαντα· λίθος δὲ προσκόμματος ὑπάρχει ἀπίστοις, καὶ πέτρα σκανδάλου Ἰουδαίοις, ἡμῖν δὲ λίθος τοῦ θεμελίου τῆς Ἐκκλησίας, πᾶσαν τὴν κρηπίδα συνέχων. Πέτρα, τὸ στερεὸν καὶ ἀπτωτον τῆς ὁμολογίας, ἣ προσαραττόμεναι αἱ τριχυμαῖαι τῶν αἰρέσεων, πρὸς ἀφρὸν αὐθις ἐκλύονται· σκώληξ, καθὼς φησιν ὁ Δαβὶδ, ὁ τῶν θείων μελωδός· Ἡμῖν μὲν κατὰ τὸν ἐκ τῆς χέρσου σκώληκα ἀνευ τιῶς πάθους ἢ συνουσίας, ἐκ τῆς ἀείπαιδος Μαρίας ἀπειρογάμως τικτόμενος, τοῖς δ' ἐναντίοις σκώληξ τιμωρίας, ὑπο[τε]τραίνων καὶ ὑπεσθίων ἀλήκτως.

ΠΕΥΣΙΣ ΑΖ'.

Ἄλλ' ἐὰν μὴ εἴπῃς αὐτὸν κτίσμα, ὑβρίζεις τὸν Πατέρα, πάθος αὐτῷ προσάπτων. Πᾶς γὰρ ὁ γεννῶν, ἐμπαθὴς πάντως ἔσται. Ἡ συστέλλεται γὰρ, ἣ πλατύνεται, ἣ τομῆν ἣ ρεῦσιν ὑφίσταται, ἣ ὀγκοῦται, ἣ ταπεινοῦται, ἣ τε πάντως ὑπομένει ὁ γεννῶν.

Ἀπόκρισις.

Ἄπαγε τῆς τοιαύτης ληρωδίας, ἀξιμάγατε! Οὐ γὰρ σῶμα τὸ θεῖον ὑπάρχει ὄγκῳ ἢ συστολῇ ὑποκείμενον, ἣ ρεῦσει ἢ τομῇ ἢ ὄλως πάθει τιμὴ χειρούμενον. Καθὸ οὖν ὁ Πατὴρ πνεῦμα ὑπάρχων, τὸν Υἱὸν θεῖον λόγον πνευματικῶς, ἀχρόνως, ἀφράστως γεγέννηκεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πλείστοις δοκεῖ ἡ ὄψις τῆς ἀκοῆς πιστοτέρα, δεῖν ὑψῆθην καὶ ἀμυδρῶς χρῆσασθαι παραδείγμασιν, ἐπὶ τοῦ ἀπαθῶς γεννησθαι τὸ θεῖον, οὐ ρεῦσιν, οὐ τομῆν ὑφιστάμενον. Κτίσμα τοίνυν θεοῦ ὑπάρχει ὁ ἥλιος, ἀπ' οὗ τινες ἐν ταῖς ἀοικήτοις ἔσχαταις, πυρὸς λειπόμενοι πέττειν τὰ σῖτα, ἵπποφοροὶ τε καὶ βουκόλοι, καὶ συφοροὶ, καὶ ποιμένες, κύλικα ὕδατος καθαροῦ πληρώσαντες, καὶ τῇ ἀκτίνι τοῦ ἡλίου ἀντισχόντες, καὶ ὄνιδι ξηρᾷ ψάουσιντες τῇ ὑδροχόῃ, αὐθις τὸ πῦρ αὐτόθεν ὑπεσύληταν, οὐ τομῆν, οὐ ρεῦσιν, οὐκ ὄγκον, οὐ συστολήν τοῦ φωστήρος ὑποστάντος· καὶ διὰ καθαρᾶς ὕδατος ἐν οἰκίαις διέχων, καὶ οἶονεῖ ἀπογεννῶν τὰς ἀκτῖνας κατὰ πάσης ἠπείρου ἀνελλιπῆς καὶ ἀμνητος διὰ παντὸς ὁράται. Ὅμοίως καὶ πυρὸς μυρίας ἐξάπτων λαμπάδας, οὐ ρεῦσιν, οὐ τομῆν ὑπέμεινεν. Κι οὖν τέως ἀλώδητα ὑπάρχει ταῦτα, ἀπείρως τὸ θεῖον ὑπερτερεῖν τούτων καθ' ὅλου πιστεύομεν· ἀτιμὲς γὰρ πρὸς ἐκεῖνο ὁμοῦ τὰ σύμπαντα. Γεγέννηκε τὸν οὖν Πατὴρ τὸν Παῖδα οὐ διὰ τομῆς ἢ ρεῦσεως, οὐ δι' ὄγκου καὶ συστολῆς· ἀλλ' ἀσώματος ὦν, ἀσώματον λόγον ἐνυπόστατον ἀκούοντα καὶ

vero vivificat⁴¹. Vicissimque inquam ego : Si non occidit littera eos qui recte considerant, neque item vivificat spiritus blasphemantes ipsum. Honoremus igitur spiritum ut intelligamus litteram. Figurata Filium, ostium, et viam, et lapidem, et si quid aliud est ejusmodi similitudinem : dici accipiamus ; viam intelligentes ipsum, ut qui nos in cognitionem Patris divinarumque rerum ducat ; ostium est apertum iis qui per virtutes intus regenerari student, pugno frequenter percutientes pectora ; columna vero intelligatur firmamentum esse fidei nostræ, firmiter suffulciens et ferens simul universa ; lapis autem offensionis incredulis est, et petra scandali Judæis ; nobis autem lapis fundamenti Ecclesiæ, totam basim continens. Petra, robur et firmitas confessionis, qua procellæ hæresum impugnatæ, in spumam rursus dissolvuntur ; vermis, quemadmodum Davides divinorum carminum auctor inquit⁴² : ac nobis quidem instar vermis ex terra, absque aliquo affectu aut coitu, ex perpetuæ virginitatis matre Maria, absque nuptiali commistione natus ; adversariis autem vermis supplicii, stimulans et depascens absque sine.

INTERROGATIO XXXVII.

Atqui nisi ipsum creaturam esse dixeris, contrumelia Patrem afficis, affectum ei tribuens. Omnis enim qui generat, omnino erit obnoxius affectui. Aut enim contrahitur, aut dilatatur, aut sectionem derivationemve patitur, aut effertur, aut deprimitur, aut certe tale quid sustinet, qui generat.

Responsio.

Absit procul tale delirium, o præclare. Non enim divina natura corpus est, elationi aut contractioni subiectum, aut fluxui, aut sectioni, aut prorsus qualicumque affectui mancipatum. Quatenus igitur Pater spiritus est, Filium Deum Verbum spiritualiter absque tempore ineffabiliter genuit. At vero quia plerisque videtur visui potius quam auditui credendum, etiam facili aliquo exemplo utendum esse ratus sum in eo declarando, quod absque affectu Deus generet, non fluxum neque sectionem patiens. Creatura utique Dei est sol, quo aliqui in extremitatibus inhabitabilibus igne carentes utuntur ad coquendos cibos, equorumque pastores, et bulbici, subulci et pastores alii, calicem aqua puræ implent, et radio solis obvertunt, aridoque limo admoto ad vas aquarium, illico ignem auferunt, cum interim nec sectionem, nec fluxum, nec tumorem, nec contractionem luminare ipsum patiatur. Idem per purum vitrum in domiciliis penetrans, quasique radios gignens per universam terram, nihilominus absque defectu et absque sectione per omnia cernitur. Similiter et fax, etiamsi infinitas lampades accenderit, neque fluxum, neque sectionem patitur. Si igitur absque læsione sunt ista, in infinitum istis per omnia superiorem esse naturam divinam credamus. Nam simul in universum omnia in ipsam collata sunt instar venti le-

⁴¹ II Cor. iii, 6. ⁴² Psal. xxi, 7.

nuis. Ergo genuit Pater Filium, non per sectionem aut fluxum, non per tumorem vel contractionem, sed incorporeus existens incorporeum Verbum ejusdem substantiæ, quod et audit et loquitur. Vani igitur illi et insipientes, qui cum ignominia honorant Patrem, ne audeant creatum pronuntiare Filium. Si enim, ut aiunt, Pater generans patitur, etiam ego creantem fatigari dico. Unde igitur ortum dicemus Filium, ne Patrem aut pati, aut fatigari blasphemæ statuamus? Absit igitur a te, ut cum hac ignominia velis naturam divinam honorare. Nam qui Filium blasphemat, Patrem lapidat. Quemadmodum ipse in Evangelio sancte prædicat: *Qui non honorat Filium, neque Patrem honorat* ⁸³.

INTERROGATIO XXXVIII.

Sed quomodo dicunt aliqui, quod secundum electionem et gratiam Christus sit factus Dei Filius? Non enim inquit Pater, *Hic est Filius meus dilectus quem genui, sed quo delector* ⁸⁴. Et Isaias in persona Dei et Patris de Christo inquit: *Ecce Filius meus quem elegi, dilectus meus quo delectatur animus meus* ⁸⁵. Ad eundem modum et Solomo inquit, *Electus e decem millibus* ⁸⁶.

Responsio.

Ut videtur, Ariana laboras dementia, tanto conatu adversus veritatem contendens. Ostende igitur similes Christo, quos Pater approbaverit, ut Christum elegit solum. Nam si Filius est unigenitus, non habet fratrem aut æqualem, aut sibi ex opposito respondentem. Cecinit enim de ipso David ille divinus: *Quis assimilabitur Domino, inter filios Dei* ⁸⁷? Et deinceps: *Magnus et tremendus est, supra omnes qui sunt in circuitu ipsius* ⁸⁸. Tanquam nemo possit secundum gratiam aut secundum profectum conferri Deo Verbo, qui propter mortales hominem assumpsit, et merito electus est. Cum enim plurimæ et innumerabiles essent mulieres adhuc incorruptæ, solam tamen ex omnibus selegit Mariam, in ipsa ineffabiliter unius sibi et copulans naturam nostram, quemadmodum divinus ille vates inquit: *Elegit nobis hæreditatem sibi pulchritudinem Jacobi, quam dilexit* ⁸⁹: Mariam perpetuo manentem virginem significans, quæ nunquam ad generandum progressa fuerat, aut setum in utero materno conceperat. Amplexus autem Pater cam quæ ex ipsa erat, incarnationem Verbi, e supernis acclamat: *Ecce Filius meus dilectus, quo delector* ⁹⁰. Quibus in verbis intelligit unicum illum ex se et ex perpetua virgine naturam nobis Filium Deum, sibi et nobis consubstantialem, ipsi quidem divinitate, nobis vero ratione carnis assumptæ. Idem enim inter mortales apparens immortalis, spontanea voluntate mansit quod erat, cum conspiceretur id esse quod sum ego.

INTERROGATIO XXXIX.

Quomodo vero secundum profectum et dilectionem Apostolus ipsum ostendens Filium Dei, de

φραγγόμενον. Οἱ οὖν ἀτίμως τιμῶντες τὸν Πατέρα, εἰκαίδουλοι καὶ ματαιόφρονες, κτιστὸν μὴ τομματοσαν ἀποφαίνειν τὸν Υἱόν. Εἰ γὰρ, καθὼς φησι, γεννῶντα πάσχειν τὸν Πατέρα, κάγω φημι κτιζόντα κέμνειν, πόθεν δώσομεν τὸν Υἱόν, ἵνα μὴ τὸν Πατέρα πάσχοντα ἢ κέμνοντα βλασφημήσωμεν; Ἀπαγε τοίνυν σαυτὸν, ἀτίμως τὸ Θεῖον γεραίρων! Ὁ γὰρ τὸν Παῖδα βλασφημῶν, τὸν Πατέρα λιθάζει, καθὼς αὐτὸς ἐν Εὐαγγελίοις θεηγορεῖ· Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμῶ.

ΠΕΥΣΙΣ ΔΗ'.

Καὶ πῶς τινὲς φασί, κατ' ἐκλογὴν καὶ χάριν τὸν Χριστὸν γενέσθαι Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Οὐ γὰρ λέγει ὁ Πατήρ· Ὁυτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ὃν ἐγέννησα, ἀλλ', ἐν ᾧ ἠδδόκησα. Καὶ Ἡσαίας ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρος λέγει περὶ Χριστοῦ· Ἰδοὺ ὁ Παῖς μου ὃν ἠρετισάμην, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν ἠδδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Ὁμοίως καὶ Σολομὼν λέγει· Ἐκλεκτοῦ μένος ἀπὸ μυριάδος.

Ἀπόκρισις.

Ὡς εἶοικε τῆς Ἀρείου παροινίας ὑπάρχει, τοσαύτη φιλονεικία κατὰ τῆς ἀτρεκίας χρώμενος. Δεῖξον τοίνυν τοὺς ὁμοίους Χριστοῦ, οὓς δοκιμάσας ὁ Πατήρ, Χριστὸν ἐξελέξατο μόνον. Εἰ γὰρ μόνος Υἱὸς ὑπάρχει μονογενῆς, οὐκ ἔχει ἀδελφὸν ἢ ἀναπαράθετον. Ἐμελώδησε γὰρ περὶ αὐτοῦ Δαβὶδ ὁ θεσπέσιος· Τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; καὶ μεθ' ἕτερα· Μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλω αὐτοῦ· ὡς μηδὲν οἶον τε ὄντος τοῦ κατὰ χάριν ἢ προκοπῆν παραβάλλεσθαι τῷ Θεῷ Λόγῳ, διὰ βροτοὺς ἀνδρωθέντι καὶ εἰκότως ἐκλεχθέντι. Πλείστον γὰρ ὑπαρχουσῶν μυριάδων γυναικῶν ἔτι ἀφθῶρων, μόνην ἐκ πασῶν Μαρίαν ἀπέκρινεν, ἐν αὐτῇ ἀφράστως ἐνώσας ἑαυτῷ καὶ συμπλέξας τὰ ἡμέτερα, καθὼς φησιν ὁ θεῖος τραγῳδός· Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομήν ἑαυτοῦ, τὴν καλλογὴν Ἰακώβ, ἣν ἠγάπησεν τὴν ἀειπαῖδα Μαρίαν δηλῶν, μηδέπω εἰς γένεσιν παρελθοῦσαν, ἐν νηδυί μητρὸς καταβληθεῖσαν. Ἀγάμενος δ' ὁ Πατήρ τὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ Λόγου σάρκωσιν, ἀνωθεν ἐπιβοᾷ· Ἰδοὺ ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἐδδόκησα· ἵνα τὸν παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς Ἀειπαυῆς γνωρίζων ἡμῖν Παῖδα Θεὸν, αὐτῷ καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον, τὸ μὲν, θεϊότητι, τῆς δὲ (11-12) τῷ προσλήμματα. Ὁμοθέωρος γὰρ θνητοῖς ἀθάνατος, αὐθαιρέτως γενόμενος ἔμεινεν ὃ ἦν, ὁρώμενος ὅπερ εἶμι.

ΠΕΥΣΙΣ ΛΘ'.

Καὶ πῶς κατὰ προκοπὴν καὶ ἀγάτησιν ὁ Ἀπόστολος δεικνύς αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ Πατρὸς

⁸³ Joan. v, 23. ⁸⁴ Matth. iii, 17. ⁸⁵ Isa. xlii, 1. ⁸⁶ Cant. v, 10. ⁸⁷ Psal. lxxxviii, 7. ⁸⁸ ibid. ⁸⁹ Psal. xlvii, 5. ⁹⁰ Matth. iii, 17.

(11-12) Τὸ μὲν... τῆς δὲ. Forte, τῷ μὲν... τοῖς δὲ. EDIT.

λέγει. "Ὁς ἐφύσαστο ἡμᾶς ἐκ τῆς δέουσιαις τοῦ σκότου, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἐκ τούτων κατὰ προκοπὴν Υἱὸς Θεοῦ δειχθήσεται. Ἐτέρωθι γὰρ ὁ αὐτὸς ἱερός Ἀπόστολός φησιν· "Ὅτι ὁ Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς ἐν Χριστῷ· σημαίνων ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχειν τὸν Χριστόν, ὡς καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν. Ἀγάπη οὖν ὁ Πατήρ, ὁμοίως καὶ ὁ Υἱός· ὡς φῶς ἐκ φωτός, καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ, καὶ ἀγάπη ἐξ ἀγάπης. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγάπη ἐστὶ, φησὶν ὁ Ἰωάννης. Πασαδόσωσαν τοίνυν οἱ τῆς Ἀρείου μανίας, κτίσμα τὸν κτίστην οἰόμενοι, οὐθ' ἑτέρας τῶν Διαθηκῶν τοῦτο βουλομένης. Τέσσαρα ἡμῖν ὑπάρχει· Εὐαγγέλια, κεφαλαίων χιλίων ἑκατὸν ἑξήκοντα δύο· καὶ ἀπ' ἄκρου μέχρι πέρατος ἐν αὐτοῖς θεηγορῶν ὁ Υἱὸς περὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὁ Πατήρ περὶ τοῦ Παιδός, οὐθ' ἕτερος αὐτῶν φησιν, ὅτι Ἐκτίσα ἑμαυτῷ Υἱόν, ἢ αὐτὸ πάλιν, ὅτι Ἐκτίσε μὲ ὁ Πατήρ.

ΠΕΥΣΙΣ Μ'.

Τί οὖν νομίζεις τὴν Παρθένον Μαρίαν, κτιστὴν ἢ ἀκτιστον; καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς σῶμα τοῦ Χριστοῦ; καὶ πῶς προσκυνεῖς τῷ Χριστῷ; Εἰ γὰρ κτιστὸν εἶπες, ὅπερ πάντα πάντως ἀνάγκη, δηλονότι κτίσματι προσκυνεῖς· εἰ δὲ μὴ προσκυνεῖς, ἀρνήσῃ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Οὐ γράφω θεότιτος τύπον· ἀπλῆ γὰρ καὶ ἀόρατος καὶ ἀνείδεός ἐστι· τῆς σαρκὸς δὲ τὸν τύπον ἱστορῶν, προσκυνῶ θεοπροπειὴ διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν.

Ἀπόκρισις.

Νῆ τὴν ἐμὴν ὑγείαν, οὐκ ὡς κτίσματι προσκυνήσω Χριστῷ, ἀλλ' ὡς τῶν κτισμάτων ποιητῆν καὶ Θεόν. Ὅσπερ γὰρ τὸν βασιλέα σὺν τῇ ἀλουργίδι τιμῶμι μὴ προσκυνῆσει, οὐ χωρίζων αὐτὸν ἐκείνης. Ἢ σοὶ ἄρα δοκεῖ εἶρεῖν τῷ ἀνάκτορι· Ἀνάστηθι τοῦ θρόνου, ἵνα σε προσκυνήσω; ἢ, Ἐξέλθε τοῦ ναοῦ, ἵνα σε ὁμνήσω χωρὶς τῆς ἀψύχου ὕλης; Εἰ οὖν τὰ ἀψυχα τῷ ἐμφύχῳ συμπροσκυνεῖται καὶ τὰ εὐτελεῆ, τῷ πάσης ὁμοῦ τῆς ὑψηλοῦ Δεσπότῃ, εἰκότως καὶ ὁ λόγος σὺν τῷ ναῷ τοῦ σώματος, ὅπερ αὐτοῦ καὶ ἀλουργίδα φημι καὶ χιτῶνα καὶ θρόνον, μὴ προσκυνῆσει προσκυνηθήσεται.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΑ'.

Καὶ εἰ Θεός ἐστι μετὰ σώματος, πῶς αὐτὸς λέγει, Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε; Εἰ οὖν Θεός ἦν, πάντες οἱ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ εἶδον οὐτόν.

Ἀπόκρισις.

Περὶ τοῦ Πατρὸς φησὶν ὁ Υἱός, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. Οὐ γὰρ εἶπε· Τὸν Υἱὸν Θεὸν ὄντα λόγον καὶ ἀνθρώπον γενόμενον, οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. Εἶδον μὲν προφῆται καὶ ἀπόστολοι καὶ ἕκαστος τῶν δικαίων Θεόν, ἀλλ' οὐδεὶς καθὼς ὑπάρχει τῇ φύσει ἰδεῖν οἶός τε. Οὐδὲ γὰρ ἔστι φύσις χωροῦσα τὴν ὄψιν· ἐκάστῳ δὲ τῶν ἀξίων φαίνεται, οὐκ ἄνευ τινὸς πα-

¹¹ Col. 1, 13. ¹² II Thess. 11, 16. ¹³ Joan. 14, 8. ¹⁴ Joan. 1, 18.

Patre inquit : Qui eripuit nos ex potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis sue ¹¹.

Responsio.

Verum ex his non ostendetur esse ipsum secundum profectum Filium Dei. Alibi enim idem inquit Apostolus, Quoniam Deus dilexit nos in Christo ¹², significans dilectionem Dei et Patris esse Christum, quemadmodum et sapientiam et virtutem. Dilectio igitur est Pater, similiter et Filius, ut lumen ex lumine, et Deus ex Deo; et dilectio ex dilectione. Nam Deus est dilectio ¹³, inquit Joannes. Cessent igitur Arianæ vesaniæ sectatores, qui creaturam creatorem putant, neutro Testamentorum id volente. Quatuor nobis sunt Evangelia, capita mille centum sexaginta duo; et ab initio ad finem usque in ipsis divinitus tradit doctrinam Filius de Patre, et Pater de Filio, et tamen neuter ipsorum inquit, Creavi mihi Filium, aut vice versa, Creavit me Pater.

INTERROGATIO XL.

Quid igitur statuis de Virgine Maria? num creatam, an increatam, et quod ex ea est corpus Christi? Et quomodo Christum adoras? Nam si ipsum creatum dixeris, id quod omnino necessum est, creaturam videlicet aliquam adoras. Si vero non adoras, negas Filium Dei. Non describo divinitatem secundum formam. Simplex enim est, et inaspectabilis, et forma carens. Carnis autem formam intuens, adoro Deum, ut par est, propter eam quæ secundum hypostasim est, unionem.

Responsio.

Per meam certe salutem, non ut creaturam adoro Christum, sed ut creaturarum opificem et Deum. Quemadmodum regem cum purpura honoro una et eadem veneratione, ipsum ab illa non separans. Alioqui num tibi videtur ad imperatorem dicendum esse, Surge de throno tuo, ut adorem te? aut, Egredere ex templo, ut te celebrem absque materia inanimata? Si ergo res inanitiæ una cum animalis adorantur, et res omnino leves; merito utique et ejus qui omnium in univ ersum quæ sub sole sunt, Dominus est, et Verbum illud, cum templo corporis, quod ipsum purpuram ejus voco et tunicam et solium, una adoratione adorabitur.

INTERROGATIO XLI.

Atqui si Deus est cum corpore, quomodo inquit ipse, Deum nemo vidit unquam ¹⁴? Siquidem Deus erat, omnes qui cum illo id temporis fuerunt, viderunt ipsum.

Responsio.

De Patre loquitur Filius, cum ait, Deum nemo vidit unquam. Non enim inquit: Filium, qui Deus est Verbum, et homo factus, nemo vidit unquam. Viderunt quidem prophetæ et apostoli et omnes justi Deum; verum nullus quod est natura sua videre potest. Non enim est ulla natura quæ sit capax ejus aspectus. Unicuique vero apparet digno,

Ἀποκρίσις.

Ἄκουε δὲ, ἀξιάγαστε, αὐθεντικῶς καὶ αὐτοκρατορικῶς τοῦ Πνεύματος προστάττοντος, καὶ ὄρωντος Ἰσα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· Ἄφορισθε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς, φησὶ τοῖς ἀποστόλοις. Συμφώνως δὲ τούτῳ ὁ Υἱὸς τῷ Παύλῳ φησὶν· *Εἰσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐκεῖ λαληθήσεται σοι, τί σε δεῖ ποιεῖν*. Ἐτέρωθεν δὲ φασιν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων· *Οὗτοι μὲν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, κατήλθον εἰς τὴν Σελεύκειαν Ὁμοίως ὁ Υἱὸς, Πορευθέντες, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη*· ὁμοίως οἱ ἀπόστολοι, *Ἔδοξε, φασὶ, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν ἄλλο ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν πλὴν τῶν ἐπάναγκες*. Ὁμοίως ὁ Παῦλος φησὶ· *Λέγω δὲ, καὶ οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος, γυναικα ἀπὸ ἀνδρός μὴ χωρίζεσθαι*. — *Διήλθον, φησὶ, ἐπὶ τῷ Φρυγίᾳ καὶ Γαλιτικῇ χώρᾳ, κωλυθέντες ὅπῃ τοῦ Πνεύματος τοῦ λαλήσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ*. Ὁμοίως ὁ Υἱὸς τοῖς ἀποστόλοις φησὶν· *Εἰς ὁδὸν ἔθνων μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εισέλθῃτε*. Ἀλλὰ καὶ Δαβὶδ ὁ θεοπέσιος, τῆς θείας Τριάδος ἔργον δεικνύς τὰ σύμπαντα, μελωδεῖ ἐν Ψαλμοῖς· *Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστρεβώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν*· Κύριον τὸν Πατέρα δηλῶν, λόγον δὲ τὸν Παῖδα, Πνεῦμα δὲ τὸ θεῖον Πνεῦμα. Συμφώνως δὲ τούτῳ ὁ τῆς ὑπ' οὐρανῶν (13') Θεῖος καθηγητῆς Παῦλος, φησὶ· *Διαιρέσεις χωρισμάτων ἐσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν, ὃ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργειῶν, ὃ δὲ αὐτὸς Θεός, ὃ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν κᾶσι*· τρία μὲν παριστῶν πρόσωπα, μία δὲ τὴν ἐσότητα, αὐθεντίαν τε καὶ βασιλείαν.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΓ'.

Προσθεῖναι τοῖς εἰρημένους παρακαλοῦμεν, διὰ τί ἔδατι καὶ πυρὶ παρεικάζεται ὑπὸ τῆς Γραφῆς τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀποκρίσις.

Οὐκ εἰκῆ (14), οὐδ' ἀργῶς ἐκεῖνοις παραβάλλεται τὸ θεῖον Πνεῦμα. Χλοοποιὸν γάρ, καὶ ζωοποιὸν, καὶ θρεπτικὸν τὸ ὕδωρ ἐξ οὐρανῶν ὕμενον, καὶ πάντα παιζῖνον, καὶ πᾶσι δεικνύμενον, μονοειδὲς μὲν ὑπάρχον, πολυτρόπως δὲ ἐνεργοῦν· ἐκ μιᾶς δὲ κρήνης διάφορα γένη φυτῶν ἀρδονται. Ὁ δ' αὐτὸς ὑετὸς μονοειδὲς ὑπάρχων φύσει καὶ ἔφει, πολυτρόπως εὐεργετῆι, ἐν μὲν κρήνῃ λευκῆ, ἐν δὲ ῥόδῳ ἐρυθρῆ ὀρώμενος, πόρφυρος ἐν ἰοῖς, κίβδος δ' ἐν κρόκῳ. Ἐπὶ τῆς συκῆς μονοειδὲς ὕμενος, ἑτεροειδῶς ἀποτελεῖται, γλυκὺς μὲν ἐν τῷ καρπῷ, στυφὸς δὲ ἐν τῷ ἐκχυζομένῳ γάλακτι. Ὁ αὐτὸς ἐν ἀμπέλῳ μονοειδὲς ἐρχόμενος πικάζεται, εἰς ἑλικας, εἰς βλαστούς, εἰς ἡμφακας, εἰς βότρυας, εἰς οἶνον, εἰς πότον, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἐν πᾶσι πάντα γινόμενος. Μονοειδὲς

⁶⁶ Act. xiii, 2. ⁶⁷ Act. ix, 6. ⁶⁸ Act. xiii, 4. ⁶⁹ Matth. xxvii, 19. ⁷⁰ Act. xv, 28. ⁷¹ I Cor. vii, 10. ⁷² Act. xvi, 6. ⁷³ Matth. x, 5. ⁷⁴ Psal. xxxii, 6. ⁷⁵ I Cor. xii, 4, 6.

(13') Ἰπ' οὐρανῶν. Forte ὑπ' οὐρανόν, vel ὑπ' οὐρανοῦς. F. D. T.

(14) Οὐκ εἰκῆ, κ. τ. λ. Πᾶς pene αὐτολεξεῖ de-

Responsio.

Audi proinde, o præclare, propria auctoritate et potestate Spiritum præcipientem et facientem æqualia cum Patre et Filio : *Segregate jam mihi Barnabam et Saulum in opus ad quod vocavi eos*, inquit ad apostolos ⁶⁶. Consentiens autem cum hoc ad Paulum inquit Filius : *Ingredere in civitatem, et ibi dicetur tibi, quid tibi faciendum sit* ⁶⁷. Alibi autem dicunt Acta apostolorum : *Illi quidem emissi a Spiritu, abierunt Seleuciam* ⁶⁸. Ad eundem modum Filius : *Profecti docete omnes gentes* ⁶⁹. Consimiliter apostoli : *Visum est, inquit, Spiritui sancto et nobis, de nulla alia re vos admonendos, quam de necessariis illis* ⁷⁰. Similiter et Paulus inquit : *Dico autem non ego, sed Dominus, ne uxor separetur a viro* ⁷¹. *Peragrato*, inquit alius, *Phrygia et Galatica regione, prohibiti sunt a Spiritu, quominus doctrinam exponerent in Asia* ⁷². Ad eundem modum Filius ad apostolos inquit : *In viam gentium ne abieritis, et in civitatem Samaritanorum ne ingrediamini* ⁷³. Sed et divinus ille Davides sacræ Trinitatis opus ostendens hæc universa, canit in Psalmis : *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* ⁷⁴ : per Dominum, Patrem significans, per Verbum Filium ; per Spiritum denique, sanctum illum Spiritum. Cum hoc autem consentiens divinus ille omnium quæ sub cælis sunt, magister Paulus, inquit : *Divisiones donorum sunt, sed idem Spiritus : et divisiones operationum, sed idem Dominus : et divisiones operationum, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus* ⁷⁵ ; tres quidem exprimens personas, unam vero divinitatem, auctoritatem et regnum.

INTERROGATIO XLIII.

Quæsumus ut iis quæ hactenus disseruisti, addas quare cum aqua et igne comparetur in Scriptura Spiritus sanctus.

Responsio.

Non frustra, neque abs re illis comparatur divinus Spiritus. Nam herbas producendi, et fovendi, et alendi vinum habet aqua de cælis pluens, et omnia pinguefacit, omnibus sese miscens ; ac licet uniformis sit, multis tamen modis operatur, et ex una scaturigine diversa genera germinum rigantur. Eadem pluvia cum sit uniformis natura et aspectu, multifariam sese declarat efficacem ; in lilio quidem alba, in rosa vero rubra apparens, purpurea in violis, fulva in croco. Super sicum uniformis pluens, alterius formæ efficitur, dulcis quidem in fructu, acerba vero in expresso lacte. Eadem in vitem uniformis veniens, densatur in capreolos, in germina, in uvas, in botros, in vinum, in potum : et, ut summatim dicam, in omnibus omnia fit.

sumpta noscuntur ex Cyrilli Hierosolymitani Catechesi xvi, § 13. Quod quidem perspexit cl. Cyrillianorum editor Toutteus.

Uniformis cum sit, eorum a quibus suscipitur, naturæ unita, unicuique quod est commodum tribuit. Idem et ignis uniformis cum sit, variis modis operatur, calefacit, purgat, concoquit, probat, illuminat, ardet. Ad eundem modum et sanctus Spiritus, cum sit unus, unius formæ et ejusdem modi, uniusque substantiæ, indivisus et absque defectu, unicuique dividit gratiam sicut vult. Utque in plantis fieri solet, ut quandiu quidem hiemis asperitas prævalet, infrugiferæ mancant : postquam vero pluviis rigatæ, sole foventur, renascuntur et germinant, sic et mortalium animæ, quandiu quidem hieme vitiorum detinentur, difficiles et omnis communionis expertes mores erga proximos ostendentes, mortuæ et infrugiferæ sunt. Cum autem divinam Spiritus pluviam per doctrinam institutionis susceperint, et turpitudinem quæ est ex vitiositate, absterserint, multisque affectibus obnoxium corporeæ molis vestimentum deposuerint, mox in eis suscitatur ratio, et quasi renascuntur per divinam rigationem et calorem spiritus, et fructum ferunt, secundum Domini sermonem, *alius quidem tricesimum, alius vero sexagesimum, alius vero centesimum*⁷⁶. Nam alii quidem ad sapientiam accommodat linguam, alii ad vaticinium, alii ad dæmonum expulsionem, alii ad declarationem rerum divinarum. Alium ad sobrie vivendum instruit, alium ad misericordiam, alium ad temperantiam confirmat. Alium ad martyrium ungit et excitat, ac diversus in alio esse videtur, cum ipse non sit alius, quemadmodum eximius ille et mentis vi præstans scribit Apostolus : *Unicuique, inquit, datur declaratio Spiritus, prout expedit. Nam alii quidem per Spiritum datur oratio sapientiæ, alii vero oratio scientiæ secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii prodigiorum effectiones, alii vaticinatio, alii dijudicationes spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio linguarum. Sed omnia hæc efficit unus ille et idem Spiritus, dispersiens peculiariter unicuique sicuti vult*⁷⁷. Quemadmodum igitur aqua vim habet producendi

INTERROGATIO XLIV.

Quia te medicum animæ deprehendimus, affatim demonstrationes adhibentem animis nostris medicinam, et ab errore asserentem, quæsumus ut adjicias ad præmissa de angelis, num aliqui sint eorum ordines, et quot, et quales sint natura, num item quæ futura sunt scient.

Responsio.

Creati quidem sunt angeli, et obnoxii mutationi, spiritus rationales ad ministerium missi, quemadmodum inquit divinarum carnium auctor, et cum ipso Paulus consentiens : *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignis flammam*⁷⁸ ; quibus verbis simul et naturam et majestatem eo-

⁷⁶ Matth. xiii, 8. ⁷⁷ I Cor. xii, 7-11. ⁷⁸ Psal. ciii, 4; Hebr. i, 7.

(14') Πόσαι. Forte πόσα, vel πόσοι. Edit.

ὑπάρχων, τῇ τῶν ὑποδεχομένων φύσει ἐνούμενος, ἐκάστῳ πρόσφορον νέμει. Τὸ πῦρ πάλιν, μονοειδῆς ὑπάρχει, πολυτρόπως ἐνεργεῖ, θερμαίνει, καθαίρει, πέπτει, δοκιμάζεται, φωτίζει, φλέγει. Ὡσαύτως καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα, ἐν ὑπάρχον, μονοειδῆς, μονότροπον, μονοούσιον, ἀδιαίρετον, ἀλώθητον, ἐκάστῳ διαίρει τὴν χάριν, καθὼς βούλεται· καὶ οἷον ἐπὶ τῶν φυτῶν γίνεσθαι πέφυκεν, ἕως μὲν τὸ ἀμειδῆς τοῦ χειμῶνος αὐτῶν ἐπικρατεῖ, ἄκαρπα μένει· ἐπειδὴν δὲ ὑπὸ νοτιζόμενα, ἥλιῳ διαθάλλεται, ἀναβιοῖ καὶ βλαστάνει· οὕτω καὶ αἱ βρωτῶν ψυχαί, ἕως μὲν τῷ τῆς κακίας χειμῶνι κατέχονται, τὸ ἀμειδῆς καὶ ἀκωνήτων πρὸς τοὺς πέλας ἐπιδεικνύμενα, νεκροὶ καὶ ἄκαρποι τυγχάνουσιν, ἐπεὶ δ' ἂν τὸν θεῖον τοῦ Πνεύματος ὑπὸν διὰ λόγου κατηχήσεως δέξωνται, καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ κακίας αἵσχος ἀποτρίβωνται, τὸ πολυπαθὲς τῆς ὕλης ἱμάτιον ἀποθέμενοι, αὐθις ἀναζωπυροῦνται τὸ λογικόν, καὶ οἰοεὶ ἀναβιοῦσι τῇ θεῖᾳ νοτιῇ καὶ θέρμῃ τοῦ Πνεύματος, καὶ *Καρποφοροῦσι*, κατὰ τὴν θεηγορίαν, *ὃ μὲν τριμάκοντα, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ ἑκατόν*. Τῷ μὲν γὰρ συγκέχρηται γλώττει εἰς σοφίαν, τῷ δὲ εἰς προφητείαν, ἑτέρῳ δὲ εἰς δαιμόνων δραπετείαν, θατέρῳ δὲ εἰς σαφήνειαν τῶν θεοσιώρων, ἕτερον δὲ σωφρονεῖν παιδεύει, θάτερον δὲ ἐλεῖν, ἄλλον πρὸς ἐγκράτειαν ῥώνουσιν, ἕτερον πρὸς μαρτύριον ἀλείφει καὶ ὑποφωνεῖ, θάτερον ἐν ἑτέρῳ φανόμενον, αὐτὸ δὲ οὐχ ἕτερον· καθὼς ὁ ὑψηλὸς ἱερεὺς καὶ πολὺς τὴν διάνοιαν γράφει· Ἐπίστολος· *Ἐκδόση, φησὶ, δίδοται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον*. Ἦ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἀλλὰ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἀλλὰ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἀλλὰ δὲ προσήθεια, ἀλλὰ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ γένη γλωσσῶν, ἀλλὰ δὲ ἐρμηνεῖα γλωσσῶν· πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαίρων ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Ὡσπερ γὰρ ὕδατος τὸ χλοοποιεῖν καὶ σῆπ[τ]εῖν, καὶ πυρὸς καλεῖν καὶ φωτίζειν· οὕτως καὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος, εὐεργετεῖν καὶ κολάζειν.

herbas, et putrefaciendi; ignis, urendi et illumi-

ΠΕΥΣΙΣ ΜΑ' :

Ἰατρόν σε ψυχικὸν εὐράμενοι, ἱκανῶς διὰ τῶν ἀποδείξεων θεραπεύοντα ἡμῶν τὰς ψυχὰς, καὶ τῆς κλένης ῥυόμενον, δεόμεθά σου προσεῖναι τοῖς ῥηθεῖσι περὶ ἀγγέλων, καὶ εἰ τέγματα ἔστιν αὐτῶν, καὶ πόσαι (14'), καὶ τίνες τὴν φύσιν, καὶ εἰ τὰ μέλλοντα οἴδασι.

Ἀπόκρισις.

Κτιστοὶ μὲν οἱ ἀγγελοὶ καὶ τρεπτοὶ, πνεύματα λογικὰ εἰς διακονίας ἀποστελλόμενα, καθὼς φησὶν ὁ τῶν θεῶν μελῶδης, καὶ μετ' αὐτὸν Παῦλος, ὁμοφώνως· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· ὁμοί τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν δηλοῦντες. Ἐπεὶ δὲ τῆ-

χάνουσι τάγματα, καθὼς Ἰούδας ἔγραψε, καὶ ὁ ὕψι-
λδς ἐξαριθμείται Ἀπόστολος ὃ καὶ ἐπόμεινοι οἱ τῆς
θείας τελετῆς ἱερεῖς ἀναφωνοῦσι Θεῷ· *Σὲ ὕμνοῦσιν*
ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί,
ἐξουσίαι, δυνάμεις. Ὅτι δὲ τρεῖς, ἐναργῆς
ἀπόδειξις· Ἐπὶ τὸ χεῖρον τραπεὶς ἀρχέκακος διά-
βολος, συναποστήσας ἑαυτῷ ἱκανοὺς τῶν ἀγγέλων,
οὐ φύσει, ἀλλὰ γνώμῃ τραπένας τῇ ὑποσπορᾷ τοῦ
σφῶν ἡγουμένου, αὐτῷ κατάλληλον τοῦ δράματος τὴν
προσηγορίαν δεξαμένου. Ἐκ γὰρ τοῦ διαβάλλειν τὸ
δμόφυλον φερωνύμως κέκληται διάβολος· Σατάν δὲ,
ἐκ τοῦ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἀντικείμενος· διὸ καὶ τῶν
ὑπερκοσμίων κατήρρακται· καὶ ὑπὸ Ἰεζεκιήλ (15)
τοῦ θεσπεσίου τῶν Χερουβὶμ ἐξηγητοῦ ὀνειδίζεται·
Πῶς ἐξέπεσας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἐωσφόρος, ὁ
πρῶτ' ἀνατέλλων; ὁμοῦ τὸ πυρῶδες καὶ φωτιστικὸν
τῆς φύσεως, καὶ ἡγεμονικὸν τῆς τάξεως τῇ εἰκόνι
τοῦ φωστῆρος παριστῶν. Συμφώνως δὲ τούτῳ Δανιήλ
τὴν μοχθηρίαν αὐτοῦ διαβάλλων, καὶ τὴν ὑπαγωγὴν
τῶν ἐπομένων φησίν.

His exprimens. Cum hoc autem consentiens Danielus, nequitiam ejus traducit, et subductionem sociatorum exponit.

Ἄγνοοσι δὲ ἅμα βροτοῖς καὶ ἄγγελοι τὰ μέλλοντα·
μῶνης γὰρ τῆς θείας Τριάδος γινώσκειν τὰ ὄντα,
καὶ προγινώσκειν τὰ ἐσόμενα. Διακονοῦσι δὲ ταύτῃ
καὶ ἡμῖν· τῇ μὲν θεοπροπέως δουλεύοντες, τοῖς δὲ
οἰκονομικῶς, πρὸς σωτηρίαν τὰ παρ' ἐκείνης προ-
σπεττόμενα· τοὺς μὲν ἀναιροῦντες διὰ κακίαν ἀδιόρ-
θωτον, ὅπως μὴ τῆς λύμης ἐμπορευθῆναι τοὺς ἐγγί-
ζοντας· κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν ἱατρῶν, οἱ πρὸ τοῦ
διαχεθῆναι κατὰ παντὸς τοῦ σώματος τὴν τοῦ πάθους
λόδην, καυτηρεῖ ἢ τομῇ τὴν ῥύμην ἀνακόπτοντες.
Ὅπερ καὶ γεωργοὶ σπουδάζεται, ἅμα τῷ ἀνατεῖλαι
αὐθις ἐκρίζουσι τὰ ζιζάνια, μήποτε συμφυόμενα καὶ
ὑψόμενα, τὸν σίτον λυμῆνται· καὶ ἀμπελοργοὶ
δὲ εἰ ποιάουσαν πρὶν περιπλακῆναι τῇ ἀμπέλῳ τὴν
ἀγχομένην ἀνασπῶσιν, ἢ τῇ δρεπάνῃ ὑποτέμνουσι,
πρὸς τὸ μὴ εἶν βότρυν λυμῆνασθαι. Τοῦτο καὶ ὁ
γεωργὸς τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας
ἀμπελοργὸς ποιεῖν εἰωθεν· προγινώσκων τοῦ ὑπο-
τίθου τὴν ὀλεθρίαν αὐξησίν· καὶ ἅμα τῷ φύναι
ἐκρίζων καὶ ἀνασπῶν τὸν ἑτέρους ἀνασπῶν μέλλοντα
δράματι καὶ δόγμασιν ἀπωλείας· ἢ διὰ τὸ κουφότερον
γενέσθαι τῷ ἀναιρουμένῳ τὴν ὀφειλομένην τῶν βε-
θιωμένων μάλιστα. Οἱ γὰρ ἐνταῦθα τὰς εὐθύνας ὑ-
πέχοντες, καὶ τὴν ἐκεῖ προαποτινοῦντες (15*) ταμειου-
μένην δίχην, ἀμεθόδευτοι δοκοῦσιν μοι ἔσσεσθαι ὑπὲρ
ῶν ἀπολελόγηται· οὐχ ὑπὲρ ὧν διαφόρως ἀνεῖλεν ὁ
μιαίφρονος, ἀλλ' ὑπὲρ οὗ καὶ δι' οὗ τὴν ἐπὶ θανάτου
ἀρτίως ἐπάγεται. Ὁφθαλμὸν γὰρ ἀντὶ ὀφθαλμοῦ,
καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, καὶ τὸν ἐκχέοντα αἷμα ἀναι-
ρεῖσθαι ὁ θεὸς διακελεύεται νόμος.

ut oculum pendat pro oculo, dentem pro dente : item ut ille qui sanguinem effudit, interficiatur, lex divina præcipit.

Καὶ τὸ μὴ πάλιν αὐτοὺς ἐκτιμωρεῖσθαι ὑπὲρ ἐκεῖ-

rum significant. Septem vero sunt ordines, ut scripsit Judas⁷⁰, et eximius enumerat Apostolus⁸⁰, quem et sequuntur sacri ministri officii divini, dum alta clamant voce ad Deum : *Te laudibus celebrant angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes.* Quod vero mutabiles sint, evidens est demonstratio : ad malum versus auctor ille mali diabolus, secum ad defectio- nem multos angelorum trahens, non natura, sed voluntate mutatos per ducis sui suggestionem, qui congruentem suo facto suscepit appellationem. Nam ab eo quod alios sui generis calumniatur, proprie nominatus est diabolus ; Satan vero ex eo quod Deo et hominibus adversatur ; quapropter etiam de locis illis ultramundanis ejectionis : et apud Ezechielum [Isaiam] divinum vatem Cheruborum, probris incessitur : *Quomodo decidisti de caelo, lucifer, qui mane oriebaris* ⁸¹? Simul et ignem lucentemque naturam ejus, et principatus dignitatem, in ordine, per similitudinem luminaris il-

Ignorant autem una cum hominibus et angeli res futuras ; solius enim sanctæ Trinitatis est, omnia habere cognita, et præscire ea quæ futura sunt. Ministrant autem et huic et nobis : huic quidem, ut erga Deum par est, servientes ; nobis vero præstantes ea quæ ad salutem nostri certo consilio ipsis ab ea mandantur. Itaque nonnullos propter malitiam in qua nullus emendationi locus est, perimunt, ne proximi quique perniciæ implicentur, ut prudentes medici solent, qui, antequam per totum corpus diffundatur morbi vitium, cauterio aut sectione impetum ejus amputant. Id quod ab agricolis etiam studiose observatur, ut mox in exortu malas herbas eradicent, ne forte simul natæ et sursum tendentes, triticum opprimant. Sed et vitatores herbam vites suffocantem, dum adhuc tenera est, antequam viti sese implicet, revellunt, aut falce resecat, ne uva lædatur. Hoc et agricola ille nostræ naturæ et Ecclesiæ vinitor facere solet. Prævidens ejus qui adhuc lactens ab uberibus pendet, perniciosum incrementum, interim dum crescit, eradicat et evellit eum qui alios evulsurus erat per opera et doctrinas exitiales. Aut propterea, ut sit levius ipso sublato flagellum aliis ob ea quæ in vita designarunt, debitum ; nam qui hic pœnæ subeunt, et pœnam futuræ vitæ prævenientes dependunt, in eos mihi videtur non amplius inquisitum iri super iis de quibus satisfecerunt : non propter ea quæ varie commisit homicida, sed ob id, cujus causa recens damnatus ad mortem ducitur,

Et ne rursus iidem afficiantur supplicio propter

⁷⁰ Judæ v, 6. ⁸⁰ Ephes. i, 21 ; Coloss. i, 16. ⁸¹ Isa. xiv, 12.

(15) Ἰσὰδ Ἰεζεκιήλ. Locus ab auctore citatus non existat apud Ezechielem, sed legitur Isa. xiv, 12.

(15*) Προαποτινοῦντες, Forte προαποτινόντες. Εἶτι.

causam delicta, aperte dicitur: Non capiet altissimum Dominus vis de eodem⁹⁰. Neque enim hoc apud nos verum est, sed dicitur iude nos puniri aliquo modo. Nam cum hoc iudicatur, a Dominis castigantur, ne cum peccatis damnentur⁹¹. Et eximius inquit Apollonius: Quem diligit Dominus castigat, et corrumpit omnem suum quem suscipit⁹². Non alios quidem suscipit, alios vero rejicit; sed alii quidem Liv, alii vero illic id faciunt, recipientes ipsum, vel repudiantes per ipsa mandata. Non enim via regia causam præbet obsequentibus aut cadentibus, sed ipsimet dum oculis circumvagantur, et incautis pedibus incedunt. Tollant igitur angeli eos qui in malitia perseverant, conservant vero eos qui ad virtutem sese convertunt. Egressus enim est angelus Domini ex castris, et interfecit centum octoginta quatuordecim millia alienigenarum⁹³, inquit Litteræ sacræ. Item angelus subvocavit primogenita Egypti. Et angelus impediens protectionem Balaami, euntis ad Balaacem, ut Israel exsecraretur, quem nihil conspexit jumentum, quod ipsum portabat, metu perhorrescens, substituit, humana voce vectorem reprehendens. Michaelus archangelus ad Ieremum Nave filium mittitur; Gabrielus ad Danielum, ut interpretaretur ei somnia; ad Zachariam, ut annuntiaret Joannis nativitatem; ad matrem et semper manentem virginem Mariam, de Dei et Verbi conceptione; ad Toliam Raphaelus mittitur, ad portandum ejus peram, et ad comitandum quatuordecim dies, uxoremque legitimam copulandum; et ad separandum ab interfectore demone eam quam viro per ipsum juncta erat, et ad aperiendum oculos socio sponse, volucrum stercore cæcos, et expressa piscis bile restitutos. Sed et alia plurima angelorum invenies ministeria, in Abrahami vita, et Mosis, et Manosæ, apud Bethlehemum, et pastores, apud monumentum Christi, et in ejus ascensione.

INTERROGATIO XLV, XLVI.

Atqui si res futuras ignorant angeli, quomodo Daniele prædicit in Babylone Gabriel, post quadringentos octoginta tresque annos nasciturum Christum? Nam sexaginta novem hebdomadas, de quibus ad ipsum loquebatur, septuaginta annorum hebdomadas esse interpretes tradunt.

Responsio.

Sed non propria præscientia id indicavit; verum quæcumque angeli a superna sapientia discunt, illa dicunt. Sanctas enim res a sacra Trinitate discunt, et ab ipsis rursus homines, et ab hominibus alii loco inferiores quæ sequuntur.

INTERROGATIO XLVII.

Si ergo per doctrinam percipiunt, necesse est ipsos libellis et chartis uti more nostro. Voces enim et decreta non scripta mox oblivioni dantur. Nam si voces in memoria durabiles essent, non sane Moses in tabulis lapideis in monte ipsas scri-

psis. Καρτίον δὲ θεοῦ ἐστὶ κάρτιον ἕως ἐπὶ τῆς αἰῆτος. Οὐδὲ γὰρ τὰς γὰρ τῶν τῶν ἑσπερίων ἐπὶ τὸν τῶν πλάτων τὸν πλάτων. Εἰσέρχονται γὰρ ἐνταῦθα. ἔα. Ἐγὼ δὲ καλεῖται. ἴνα μὴ εἶν τὸ ἐξ ἑμὲ γαστροδύσει· καὶ τῶν δὲ ἑβραίων Ἀποστόλος ἵνα ἀγαθὴ κήρυξις. καλεῖται ποταμὸν ἐπὶ πάντα τὸν ἐν ἀγαλλίῃ. Οὐ γὰρ πᾶν ἀποδύεται, τὸς δὲ ἀποδύεται· ἀλλ' ἐπὶ πᾶν ἐνταῦθα, εἰ δὲ ἐπὶ τῶν πλάτων, παρεχόμενα πλάτων, ἢ ἐπιθεῖται ἐπὶ τὸν ἐνταῦθα. Οὐ γὰρ αἰτία ἢ ἀσφύρας τὸς προσέταται ἢ πῶσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐπιθεῖται τὸν ἐπιθεῖται παρεχόμενος, καὶ ἀρμύρας πᾶσι βελήσοντας. Ἀναρτοῦ τῶν ἐγγύλων ποταμὸν ἐπιθεῖται, διακρίνει δὲ τὸς ἐπὶ ἀρετῆν τραπέζης. Ἐξήλιθε γὰρ ὁ πᾶσις κήρυξις ἐκ τῆς ἀρετῆς ἐπιθεῖται, καὶ ἀρετῆν ἐπιθεῖται ἀρετῆν ἀρετῆς ἀλλοτρίως, τῶν δὲ θεῶν Πυκτῆ· καὶ ἐγγύλων, τῶν δὲ ἐπιθεῖται ἀρετῆν κηρύττει, καὶ ἐγγύλων ἐπὶ τῆς ποταμῶν τὸν Βαλακ, τῆς Βαλακ παρεχόμενος τὸν Ἰσραὴλ καταράσασθαι, ἢ τὸ πᾶν αὐτὸν ἐπιθεῖται, διακρίνει, τῶ δὲ ἐπιθεῖται τῶν πλάτων, ἀνθρωπεία φωνῆ τὸν ἐπιθεῖται ἐπιθεῖται. Μεγαλὸν δὲ ἀρχαγγέλιος πρὸς τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Νασὶ ἀποπέμπεται· Γαβριὴλ πρὸς τὸν Δανιὴλ, διακρίνει αὐτὸν τὰ ἐπιθεῖται πρὸς Ζαχαρίαν, τῶν Ἰωάννου γένεσιν αὐτῶ ἐπιθεῖται: πρὸς τῶν μητέρα ἀειπαῖδα Μαρίαν, περὶ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου συλλήψεως· πρὸς τὸν Τοβίτῃ ὁ Παπατῆλ, τῆ πᾶν αὐτοῦ βασιλείας, καὶ συνοδεύσαι τέσσαρας καὶ δεκά ἡμέρας, καὶ γυναικὶ νομίμω συνάξει, καὶ τῶ ἀνθρωπείου διακρίνει τῶν τῶ ἀνθρὶ συνηθίσαν, καὶ τοῦ κηρύττει τῆς γυνάστῃς ὀφθαλμοῖς ἀνοίξει: πτηνῶν ἀροδίῃ πηρωθέντας. Καὶ ἐπίρας πλείστας περὶ ἀγγέλων εὐρήσεις διακρίνει ἐπὶ τῶ Ἀβραάμ, καὶ Μωσῆως, καὶ Μανωὴ, ἐπὶ τῆς Βηθλεὲμ, καὶ τῶν ποιμένων, ἐπὶ τοῦ θεοῦ μνήματος καὶ ἀναλήψεως.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΕ, ΜΓ.

Καὶ εἰ ἀγνωστοὶ τὰ μέλλοντα οἱ ἀγγελοὶ, πῶς πρόλεγει ὁ Γαβριὴλ ἐν Βαβυλῶνι τῶ Δανιὴλ, μετὰ οὐκ ἔτη γεννησθαι τὸν Χριστόν; Τὰς γὰρ ἐξήκοντα ἐνιαῖς ἑβδομάδας, ἃς αὐτῶ εἶπεν, ἐτῶν ἑβδομήκοντα ὑπέρχειν αὐτὰς οἱ ἑρμηνεῖς διεσάφησαν.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ οἰκεία προγνώσει τοῦτο ἔφραξεν· ἀλλ' ὅσα παρὰ τῆς ἀνω σοφίας παιδεύονται, ἐκαίνα φωνῶν. Ἄγγελοι γὰρ παρὰ τῆς θείας Τριάδος διδάσκονται, παρ' αὐτῶν δὲ ἀνθρωποὶ, παρ' ἡμῶν δὲ τὰ ἐπιθεῖται.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΖ.

Εἰ οὖν διδακτοὶ εἰσιν, ἀνάγκη αὐτοὺς δελτοὶς καὶ χάρταις κεχρησθαι κατ' ἡμᾶς. Φωναὶ γὰρ καὶ ψῆφοι μὴ γραφόμενοι, ταχέως λήθη παραδίδονται. Εἰ γὰρ τῆ μνήμη παρέμενον αἱ φωναὶ, οὐκ ἂν Μωσῆς ἐν πλατῆ λιθίνοις ἐπὶ τοῦ ὄρους γεγραμμένας αὐτῆς

⁹⁰ Nahum 1, 9 ⁹¹ I Cor. xi, 32. ⁹² Hebr. xii, 6. ⁹³ Reg. xix, 35.

ιτο· τούτων δὲ συντριβέντων, δευτέρων οὐκ ἂν ἦ, εἰ τὰ ἐν ταῖς πρώταις γραφέντα ἐμνημόνευε.

Ἀπόκρισις.

ωσῆς μὲν ἐν ταῖς πλαξὶ δέκα λόγους θεῶν δο-
πων, χωρὶς λαξευτηρίου ἢ γραφίδος θεῖω δα-
φ ἐντορευθέντας εἰδέξατο. Πῶς δ' ὁ αὐτὸς γέγρα-
ῖπερ μόνῃ τῇ μνήμῃ κατασχὼν Θεοῦ φάσκοντος
κόσμου γενήσεως; πῶς δὲ μνήμῃ ἐντυπωσά-
ς τὴν παραδειχθεῖσαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας θείαν
ἦν διὰ τοῦ λόγου τὸν Βεσελεὴλ ἐπαίδευσε, δι'
τὴν αὐτὸν μιμήσασθαι; πῶς δὲ καὶ πάντες οἱ
ἄσιοι προφήται καὶ ἀπόστολοι, οὐ διὰ μαθημά-
ἀλλ' ὡς αὐτοὶς ὁ Λόγος ἐνήχησε, καὶ τῇ μνήμῃ
ἴθαντο, τῇ οἰκουμένη ἐκήρυττον, Γαλιλαῖοι παι-
αι Ῥωμαῖοις ἐπιφοιτῶντες, πρὸς ἕκαστον ἔθνος
λώττη μετατυπούμενοι; Πάρθοι γάρ, καὶ Μῆδοι,
Ἑλαμίται καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη ἤκουον τῆς σφῶν
ἴκτου ἕκαστος λαλούντων τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ.
ἰρ οὐ γραμματικῆ παιδεία, ἀλλὰ πνευματικῆ
γεία ἐκήρυττον. Ὀφθῆσαν γάρ αὐτοῖς διαμερι-
ναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς (πεντηκοστῇ δὲ τῆς
πάσεως, δεκάτῃ δὲ τῆς ἀναλήψεως). *Καὶ ἐκάθι-
ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, φησὶν ὁ θεὸς Λουκᾶς,*
ῶν τὰ κατ' αὐτούς.
eptione, decima vero ab ascensione. *Et sedit*
m enarrans gesta.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΗ΄.

Ἰ ἀσώματοι εἰσιν οἱ ἄγγελοι, πῶς γυναιξὶ ἐμί-
εν, ἐξ ὧν προέβηον οἱ γίγαντες; πῶς δὲ καὶ ἀν-
ποι τοῖς ἁγίοις φαίνονται, εἴπερ ἀσώματοι εἰσι;
γάρ ἡ θεία Γραφή· *Καὶ εἰσηλθὼν υἱοὶ τοῦ*
ἡ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ὧν
υἱοὶ τινες γενᾶσθαι τοὺς γίγαντας.

Ἀπόκρισις.

Ἰσώματοι μὲν οἱ ἄγγελοι καθ' ἡμᾶς· σῶμα δὲ
ἑαυτούς, ὡς ἀνεμος, ἢ πῦρ, ἢ καπνός, ἢ ἀήρ. Σώ-
α γὰρ ὑπάρχουσι λεπτά καὶ αὔλα ἔξω τῆς ἡμε-
ις παχύτητος· *Σώματα γὰρ ἐπουράνια, καὶ σώ-
α ἐπίγεια, φησὶν ὁ ἱερός Ἀπόστολος.* Ἄτοπον
αι πάσης ἀνοίας, συγκαθεύδειν αὐτοὺς γυναιξί-
θαι· ἐπεὶ ἂν καὶ δαίμονας συγκαθεύδειν γυναιξί-
ται. Οὐ γὰρ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν τάξιν ἀπέλιπον·
τοῦ μεγέθους, ἀλλὰ τῆς παρῆστας ἀφήρηται.
σφημίας τοίνυν καὶ νηπιότητος ὑπάρχει τὸ οὐ-
ἄγγελους θηλυμανεῖν. Οὐ περὶ τούτων γὰρ φησιν
ἡ Γραφή, ὅτι *Εἰσηλθὼν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς*
θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων· οὐδέπω γὰρ ἄγγελοι,
Θεοῦ προσαγορεύονται· ἀλλ' οἱ τοῦ Σῆθ καὶ
ἰς υἱοὶ, ὑπὸ τῶν κατ' ἐκείνους καιροὺς ἤρξαντο.
ος γὰρ ἤρξατο πρῶτος ἐπικαλεῖσθαι Θεόν,
ἰν ἡ Γραφή. Καὶ τῷ Μωσῇ φησιν ὁ Κύριος· *Θεὸν*
καὶ σε τῷ Φαραῷ· καὶ περὶ τῶν θεῶν κριτῶν
ι· *Θεοὺς οὐκ ἐρεῖς κακῶς, καὶ ἀρχοντα τοῦ*
ἡ σου. Εἰκότως οὖν, οἱ τοῦ Σῆθ καὶ Ἐνὼς πατ-
υἱοὶ Θεοῦ νοεῖσθωσαν· οἵτινες ἀκολασίᾳ ἀλόγους,

ptas accepisset, iisque contractis, aliis non fuis-
set opus, siquidem eorum quæ in prioribus scri-
pturis erant, memor fuisset.

Responsio.

Moses quidem in tabulis Decalogi divinorum de-
cretorum absque cælatorio scriptoriove instrumento
digito Dei exsculptas voces accepit. Quomodo vero
idem perscripsit, de sola memoria prompta quæ-
cunque Deus protulit de origine mundi? aut quo-
modo per memoriam expresso illo, quod demon-
stratum erat ipsi in monte tabernaculum divinum
oratione sola Beseelelum docuit per materiam id
imitari, quod erat expertæ materiæ? Quomodo item
omnes divini vates et apostoli, non per discipli-
nas, sed quemadmodum in ipsis Verbum sonabat,
licet aliquid in memoria reponerent, orbi terrarum
prædicabant, Galilæi doctores cum Romanis con-
suetudinem habentes, lingua cuilibet genti con-
formes fiebant? Parthi enim, et Medi, et Elamitæ,
et reliquæ gentes audiebant quisque sui sermonis
forma proferentes ipsos amplitudinem rerum di-
vinarum, quas non per disciplinam litterariam,
sed per efficacitatem ac vim quamdam spiritualem
prædicabant. Conspectæ sunt enim in ipsis divi-
linguæ velut igneæ, nempe quinquagesima die a re-
super unumquemque ipsorum 96, inquit divus Lucas,

INTERROGATIO XLVIII.

Si incorporei sunt angeli, quomodo cum mulie-
ribus consuetudinem habuerunt, ex quibus prognati
gigantes? Quomodo item, ut homines, sanctis ap-
parent, si quidem incorporei sunt? Inquit enim
Scriptura sacra: *Et ingressi sunt filii Dei ad filias*
hominum 97, ex quibus aliqui aiunt natos esse gi-
gantes.

Responsio.

Incorporei sunt angeli, ratione respectuque na-
turæ nostræ; corpus vero habent, secundum natu-
ram suam, ut ventus, vel ignis, vel fumus, vel aer:
corpora enim sunt subtilia, crassæ materiæ nostræ
expertia. Quippe *corpora quedam sunt caelestia,*
quedam terrestria, inquit sanctus ille Apostolus 98.
Absurdum vero et plane stultum fuerit, putare
ipsos cubare cum mulieribus, sicut et dæmones
dormire cum mulieribus existimantur: qui tamen
laud naturam, sed statum reliquerunt; neque ma-
gnitudine, sed libertate destituti sunt. Blasphemie
igitur et stultitiæ est, putare quod angeli feminas
depereant. Neque enim de his inquit Scriptura sa-
cra, quod ingressi sint filii Dei ad filias hominum:
nusquam enim angeli filii Dei appellantur, sed filii
Sethi et Enosi per illas corrupti sunt. Deificari enim
Sethus et Enosus illis temporibus cœperunt: quia
Sethus cœpit primus invocare Deum, inquit Scriptu-
ra 99. Sed et Moysi inquit Dominus: *Deum te con-*
stitui Pharaoni 99. Et de divinis iudiciis inquit:
Diis non maledices, nec principibus populi 99. Recto

1 Act. iii, 3. 97 Gen. vi, 2. 98 I Cor. xv, 40. 99 Gen. iv, 26. 99 Exod. vii, 1. 99 Exod. , 28.

igitur filii Sethi et Enosi, filii Dei intelligendi sunt; qui per libidinem capti, ad filias Caini ingressi sunt, ex quorum mutua contaminatione nuptiali in vitam editi sunt gigantes, propter justum quidem robusti, propter Cainum autem mali. Et vero quonam pacto mulieres cum angelis dormire poterant, quando viri ad illorum aspectum obstupuerunt, iique non vulgares, sed virtute præstantes? Ilac enim de causa Danielus Gabrieli aspectum non sustinens, mox in terram cadebat, et præ metu tantum non colliquescebat. Sed et Zacharias illum horruit, et ad primum aspectum mutus factus, timore palpitabat, linguæ usu carens usque ad Joannis nativitatem, autibus tantum voluntatis placita significans. Id quod mihi videtur prænuntiare silentium legis et veteris cultus sacri, ad præstantioris adventum. Sed paulo post clarius ipsum sensum demonstrabimus. Præterea et mulierculæ ad Servatoris sepulcrum cum festinatione contendentes, illorum angelorum aspectu obstupuerunt, et timore percussæ non annuntiarunt apostolis quæ sibi erant injuncta: *Invaserat enim ipsas tremor et stupor, ut nihil cuiquam dicerent* ²², inquit divus evangelista. Si igitur ne angelorum quidem demissionem viri magni sustinere potuerunt, quomodo teneræ mulieres illorum confectionem aut concubitus ferre possent? Nequaquam enim satis firma est adversus vim propinquam stipula. Per scriptum sacris est in Litteris: *Vixit Adamus annos ducentos et triginta, genuitque filium ad similitudinem suam et secundum imaginem suam* ²³, hoc est, qualem habuit ab initio, quando factus est a Deo, imaginem et splendorem in facie, *et vocavit nomen ejus Sethus*, hoc est resuscitatio. Quoniam videbat in ipso pristinam et admirandam illam formam et gratiam renovatam, et splendorem sacrosancti Spiritus, quem videntes illius temporis homines Deum appellaverunt. Ac propterea Scriptura dicit, quod videntes filii Sethi filias hominum quæ erant ex genere Caini, acceperunt sibi eas in uxores. Participes enim et ipsi erant gratiæ sancti Spiritus, usque dum dixit Deus: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis* ²⁴. Atque Sethus quidem ad quingentos quinque annos hanc talem formam retinuit.

INTERROGATIO XLIX.

Si versus ad deterius diabolus ex cælis decidit, supra se habens eos qui permanserunt immutabiles, quomodo ipsi licet cælis appropinquare, et cum angelis Deo assistere, ac deposcere Jobum? Inquit enim de ipso scripta historia: *Venerunt angeli Dei, et diabolus in medio ipsorum* ²⁵, et cætera.

Responsio.

Non quod possit in cælos ascendere, qui inde præcipitatus est ob furorem suum diabolus, aut cum angelis ad Deum accedere, aut ulla ex parte supra cælorum circumferentiam venire, hoc ita prescriptum est, sed quia divina natura quantitatis

²² Marc. xvi, 8. ²³ Gen. v, 3, sec. LXX. ²⁴ Gen. vi, 3. ²⁵ Job ii, 1.

(16) Προμηθέων. Forte προμηθέων. Id.

πρὸς τὰς θυγατέρας Καὶν εἰσῆλθον· ἐξ ὧν τῆς ἀκαταλλήλου μαιγαμίας ζωογονοῦνται οἱ γίγαντες, ἀπὸ μὲν τὸν δίκαιον ἰσχυροί, διὰ δὲ τὸν Καὶν, πονηροί. Πῶς δὲ γυναῖκες ἀγγέλοις συγκαθεύδειν δυνήσονται, ὁπόταν ἄνδρες τὴν ἐκείνων ἐνάρκησαν ἔψιν, καὶ οὐχ οἱ τυχόντες, ἀλλ' ὑπερέχοντες; Δανιὴλ γοῦν τοῦ Γαβριὴλ τὴν ἔψιν μὴ χωρήσας, αὐθις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πεσὼν, χωνεύεσθαι τῷ δέει ἐκινδύνευεν· ἀλλὰ καὶ Ζαχαρίας ἐκείνον πτήξας, ἅμα τοῦ ἁφθῆναι κωφωθεὶς, τῷ φόβῳ κραδαίνεται, τῇ γλώττῃ πεδύμενος, μέχρι τῆς Ἰωάννου γεννήσεως, νεύμασι μόνον σημαίνων τὰ ἐρούμενα· ὅπερ μοι δοκεῖ σιγᾶσαι τὸν νόμον καὶ τὴν παλαιὰν τῶν ἱερῶν τελετὴν, προμηθύων (16), τῇ παρουσίᾳ τοῦ κρείττονος· μικρὸν ἔσπερον ἐμφανεστερον τὸ νοηθὲν ἀποδείξομεν. Καὶ τὰ γύναια δὲ, ἐπὶ τῷ σωτηρίου μῆμα ὠκυποδοῦντα, τὴν ἐκείνων ἀγγέλων (17) ναρκῆσαντα, καὶ τῷ δέει συσταλόντα, οὐκ ἀπήγγειλαν τοῖς ἀποστόλοις τὰ προσταχθέντα. *Ἐίχε γὰρ αὐτὰς φόβος, καὶ ἐκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον*, φησὶν ὁ θεὸς εὐαγγελιστῆς. Εἰ οὖν οὐδὲ συγκατάβασιν ἀγγέλων οἱ μεγάλοι ἔχρησαν, πῶς εὐτελῆ γύναια τὴν ἐκείνων ἀφῆν ἢ συκατεύασιν φέρειν οἴατε; σθένει γὰρ οὐδαμῶς καλῶς πρὸς πυρὸς ἐγγύτητα. Φησὶν ἡ Γραφή· *Ἐζήσας δὲ Ἀδάμ ἔτη σ.λ', καὶ ἐγέννησεν υἱὸν κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ* (τοῦτ' ἐστίν, οἷον εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε γέγονεν ὑπὸ Θεοῦ, εἰκόνα καὶ ἔκλαμψιν ἐπὶ τοῦ προσώπου), *καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ, τοῦτ' ἐστίν ἐξανάστασις*. Ἐπὶ εἶδεν ἐν αὐτῷ ἀνακαινισθεῖσαν τὴν ἀρχαίαν καὶ παράδοξον ἐκείνην μορφήν, καὶ χάριν, καὶ Ἐλλαμψὶν τοῦ παναγίου Πνεύματος· ὃν ἰδόντες οἱ κατ' ἐκείνων τὸν καιρὸν, Θεὸν αὐτὸν προσηγόρευσαν. Καὶ διὰ τοῦτο λέγει ἡ Γραφή, ὅτι ἰδόντες υἱοὶ τοῦ Σήθ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, τὰς τοῦ γένους τοῦ Καὶν, ἑαυτοῖς γυναῖκας. Μετεῖχον γὰρ καὶ αὐτοὶ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἕως εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι *οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις ταῦτοις*. Ὁ μέντοι Σήθ ἐπὶ πεντακοσίους πάντε χρόνους διέμεινεν ἔχων τὴν τοιαύτην μορφήν.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΘ.

Ἐὶ τραπεὶς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ διάβολος, τῶν οὐρανῶν κατέπεσε, κατὰ κεφαλῆς δ' ἔχων τοὺς μείναντας ἀμεταθέτους, πῶς αὐτῷ ἔξεστιν ἐγγίξειν τοὺς οὐρανοὺς, καὶ μετ' ἀγγέλων Θεῷ παρίστασθαι, καὶ ἐπειτεῖν τὸν Ἰώδ; Φησὶ γὰρ ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία· *Καὶ ἦλθον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ διάβολος ἦλθεν ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ τὰ ἔειπε*.

Ἀποκρίσις.

Οὐχ ὅτι οἴδ' ὅτι ὑπάρχει εἰς οὐρανοὺς ἀναβαίνειν ὁ ἐκεῖθεν ἐξοιστρησῆς διάβολος, ἢ μετ' ἀγγέλων πρὸς Θεὸν παραγίνεσθαι, ἢ ὅλως ὑπὲρ τὴν ἀψίδα τῶν οὐρανῶν γίνεσθαι· ἀλλ' ἐπεὶ τὸ Θεῖον, ἀπασαν, ἀμέγεθες, καὶ ἀπερλήπτου ὑπάρχον, πάντη πάρε

(17) Decesse videtur ἔψιν. Id.

καὶ πάντα πληροῖ. Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν, ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῆ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις, φησὶν ὁ Δαβὶδ, ὁ τῶν θείων μελωδός. Ἐξ ὧν παιδευόμεθα, ὅτι ἐνώπιον αὐτοῦ ὑπάρχουσι, καὶ ὄρασθαι αὐτῷ οὐ μόνον ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ διάβολον, καὶ δαίμονας, καὶ ἀνθρώπους, καὶ κτήνη, καὶ τὰ σύμπαντα. Καὶ γὰρ ἐπὶ γῆς ὄντες, Θεῷ παριστάμεθα· καθὼς φησὶν Ἡλίας ὁ θεσπέσιος· Ζῆ Κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον. Εἰ γὰρ τῷ ἀέρι πάντα ἐμπεριέγεται, πολλῶ μᾶλλον τῷ ἐκείνου ποιητῇ ἐναπειληπταὶ ἡ τετραφυῆς τῶν ὄλων κατάστασις, ἡ ἀσαρκος, νοερά τε καὶ λογική, ἡ αἰσθητὴ καὶ ἐνσαρκος, ἡ κτηνώδης καὶ ἀλογος, ἡ ἀψυχος καὶ ἀναίσθητος. Πάντα γὰρ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος.

ΠΕΥΣΙΣ Νῶ.

Διατί Μωϋσῆς μὴ ἀπ' ἀγγέλων ἤρξατο καὶ τῶν ἄνω, τῆς συγγραφῆς· ἀλλὰ παραδραμῶν τοὺς δῆμους ἀγγέλων, καὶ τὰ ὑπερουράνια πάντα, ἀπ' οὐρανοῦ καὶ γῆς τοῦ συντάγματος ἤρξατο;

Ἀπόκρισις.

Ἀρμόττουσαν τοῖς καιροῖς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συμφέρουσαν τὴν ἀρχὴν τοῦ γράμματος τέθεικε, προσφάτως Ἰουδαίων τῆς Αἰγύπτου ἀπαράντων, καὶ ἑαυτὰ ταῖς ἀκοαῖς τὰ τῆς ἐκείνων πλάνης ἐχόντων. Οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀθείων τὸν οὐρανὸν, οἱ δὲ τὴν γῆν ἐθεοποίησαν, πνεύμασι καὶ νεφέλαις ἀλλοιούμενα καὶ τρεπόμενα. Ἐτεροὶ δὲ ἠλίω καὶ σελήνῃ τὸ σέβας ἀπένεμον· ἱν' οἱ μὲν νύκτωρ, οἱ δὲ ἡμέρας τῇ δύσει τῶν φωστῆρων ἄθειοι μείνωσιν. Οἱ μὲν γὰρ τὸν νυκτὶ, καὶ ὀμίχλῃ, καὶ κόνει ἐπισκοτούμενον ἐκθειάζουσιν· οἱ δὲ τὴν φθίνουσαν, καὶ εἰς τὸ βραχὺ ἀπολήγουσαν προσκυνοῦσιν. Ἐτεροὶ δὲ κρήνας καὶ ποταμοὺς θεολογοῦσιν, ἵνα ἐν θέρει μὲν λήγοντας, ἐν δὲ χειμῶνι κορυφούμενους καὶ ἐξοιδάινοντας τῇ πλημύρῃ, θεοὺς ἔχωσιν. Θάτεροι δὲ τὸ πῦρ ὡς Θεὸν πεφρίκασι· τὸ δ' ἐπιβολῇ ὕδατος σβεπνόμενον, ἢ ἐνδεία τῆς ὑποτροφουμένης ὕλης μαραινόμενον. Ὡς τῆς ἀβουλίας! τὰ σφῶν εὐτελέστερα ἐκθειάζουσιν οἱ εἰκαιόδουλοι καὶ ματαιόφρονες, ὄντως Θεοῦ ὑπὸ τῆς πλάνης ἀπαγόμενοι. Δι' οὗς Μωϋσῆς, ὁ τῶν θείων συγγραφεὺς, καταλιπὼν τὰ ὑπερκόσμια, ἐκ τῶν ὑποκειμένων τῆς ἐξηγήσεως ἀρχεται, διὰ τῶν αἰσθητῶν καὶ ὁρωμένων ποδηγῶν αὐτοὺς πρὸς τὰ νοερά, καὶ τὸν ἀόρατον ὄντως Θεόν. Παραπλησίως δὲ τοῦτω καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀνανίαν θεσπέσιον τὸν Βαβυλωνίον Θεόν, δίκην πυροῦ τὸ πῦρ καταπατοῦντες, τὸ νάφθη, καὶ πίσση, καὶ κληματῖδι κορυφούμενον, ὕδατι δὲ θανατούμενον, Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον, φασὶν, καὶ τὸν ἄυλόν τε καὶ ἀχειροποίητον Θεόν Χαλδαίους ἄθεους καθηγούμενοι, πάντας τοὺς Ἑλλήνας θεοὺς κτίσματα καὶ ἔργα ὑπάρχειν τοῦ ὄντως ἀληθινοῦ καὶ ἀκτίστου Θεοῦ δηλοῦντες· Εὐλογεῖτε γὰρ,

et magnitudinis expers et incomprehensibilis, ubique praesens sit, et omnia impleat. Nam *Deus noster in caelo est et in terra, in mari et in omnibus abyssis*, inquit *David* 96, divinorum carminum auctor. Ex quibus docemur in conspectu ejus esse, et conspici ab ipso non solum angelos, sed et diabolum et daemones, et homines, et jumenta, et simul in universum omnia. Quemadmodum *Elias ille divinus ait: Vivit Dominus, in cujus conspectu ego sto hodie* 97. Nam si aere omnia continentur, multo magis in illius conditore comprehensa est haec quadripartita naturae universitatis rerum constitutio, quarum una carnis est expers, intellectilis et rationalis, altera sensilis et carne praedita et rationalis, tertia animata et irrationalis, quarta inanimata et sensus expers. *Omnia enim nuda sunt et resumpta coram oculis ejus, nec est creatura occulta in conspectu ejus*, inquit *divus Apostolus* 98.

INTERROGATIO I.

Quare Moses non ab angelis, et ab iis quae sunt in supernis, exorsus est descriptionem, sed praeteritis angelorum nationibus, omnibusque quae supra caelos sunt, a caelo et terra contextum orsus est?

Responsio.

Conveniens temporibus et hominibus utile principium scripti sui statuit, quando id temporis ex Aegypto Judaei exierant, et insinuos auribus illorum errores habebant. Nam alii quidem impiorum, caelum; alii vero terram deificaverunt: quae duo a ventis et nubibus mutantur. Alii autem soli et lunae venerationis cultum exhibuerunt, ut alii quidem noctu, alii vero interdum per occasum luminarium impii manerent; nam hi quidem quae nocte et nebula et pulvere obscurantur, inter deos referunt; illi vero intereuntem, et paulo post desituram adorant. Alii item fontes et flumina deos esse asserunt, ut in aestate quidem desinentia, in hieme vero aucta et exundantia deos habeant. Alii vero ignem quasi deum metuunt, qui tamen infusa aqua exstinguitur, aut defectu nutrientis materiae marcescit. O demeritiam! quae se ipsis sunt abjectiora, deificant vani et insipientes, a vero Deo per errorem abducti. Propter quos Moses rerum divinarum scriptor relictis ultramundanis, ab iis quae captui nostro sunt exposita, narrationem orditur, per sensilia et aspectabilia ducens ad intellectilia et ad ininspectabilem illum verumque Deum. Ad eundem modum et illi socii *Ananiae divini hominis, Babylonium deum, supplicium fornacis et ignem conculcantes, qui naphtha et pice et samentis augebatur, aqua vero exstinguebatur, Benedicite, omnia opera Domini, Dominum* 99, inquit. Ad immaterialem et nullis manibus factum Deum impios Chaldaeos per institutionem hanc ducentes, ac omnes gentilium deos creaturas et opera esse vere subsistentis et veri et increati Dei innuentes. *Benedicite*, inquit,

96 Psal. cxxxiv, 6. 97 IV Reg. iii, 14. 98 Hebr. iv, 13. 99 Dau. iii, 57 seqq.

nus. Ergo genuit Pater Filium, non per sectionem aut fluxum, non per tumorem vel contractionem, sed incorporeus existens incorporeum Verbum ejusdem substantiæ, quod et audit et loquitur. Vani igitur illi et insipientes, qui cum ignominia honorant Patrem, ne audeant creatum pronuntiare Filium. Si enim, ut aiunt, Pater generans patitur, etiam ego creantem fatigari dico. Unde igitur ortum dicemus Filium, ne Patrem aut pati, aut fatigari blasphemæ statuamus? Absit igitur a te, ut cum hac ignominia velis naturam divinam honorare. Nam qui Filium blasphemat, Patrem lapidat. Quemadmodum ipse in Evangelio sancte prædicat: *Qui non honorat Filium, neque Patrem honorat* ⁵⁵.

INTERROGATIO XXXVIII.

Sed quomodo dicunt aliqui, quod secundum electionem et gratiam Christus sit factus Dei Filius? Non enim inquit Pater, *Hic est Filius meus dilectus quem genui, sed quo delector* ⁵⁶. Et Isaias in persona Dei et Patris de Christo inquit: *Ecce Filius meus quem elegi, dilectus meus quo delectatur animus meus* ⁵⁷. Ad eundem modum et Solomo inquit, *Electus e decem millibus* ⁵⁸.

Responsio.

Ut videtur, Ariana laboras dementia, tanto conatu adversus veritatem contendens. Ostende igitur similes Christo, quos Pater approbaverit, ut Christum elegit solum. Nam si Filius est unigenitus, non habet fratrem aut æqualem, aut sibi ex opposito respondentem. Cecinit enim de ipso Davidus ille divinus: *Quis assimilabitur Domino, inter filios Dei* ⁵⁹? Et deinceps: *Magnus et tremendus est, supra omnes qui sunt in circuitu ipsius* ⁶⁰. Tanquam nemo possit secundum gratiam aut secundum profectum conferri Deo Verbo, qui propter mortales hominem assumpsit, et merito electus est. Cum enim plurimæ et innumerabiles essent mulieres adhuc incorruptæ, solam tamen ex omnibus selegit Mariam, in ipsa ineffabiliter unius sibi et copulans naturam nostram, quemadmodum divinus ille vates inquit: *Elegit nobis hæreditatem sibi pulchritudinem Jacobi, quam dilexit* ⁶¹: Mariam perpetuo manentem virginem significans, quæ nunquam ad generandum progressa fuerat, aut setum in utero materno conceperat. Amplexus autem Pater eam quæ ex ipsa erat, incarnationem Verbi, e supernis acclamat: *Ecce Filius meus dilectus, quo delector* ⁶². Quibus in verbis intelligit unicum illum ex se et ex perpetua virgine natum nobis Filium Deum, sibi et nobis consubstantialiam, ipsi quidem divinitate, nobis vero ratione carnis assumptæ. Idem enim inter mortales apparens immortalis, spontanea voluntate mansit quod erat, cum conspiceretur id esse quod sum ego.

INTERROGATIO XXXIX.

Quomodo vero secundum profectum et dilectionem Apostolus ipsum ostendens Filium Dei, de

φλεγόμενον. Οἱ οὖν ἀτίμως τιμῶντες τὸν Πατέρα, εἰκαίδουλοι καὶ ματαιόφρονες, κτιστὸν μὴ τομματοσαν ἀποφαίνειν τὸν Υἱόν. Εἰ γὰρ, καθὼς φησι, γεννῶντα πάσχειν τὸν Πατέρα, καὶ γὰρ φημι κτίζοντα κάμνουν, πόθεν δώσομεν τὸν Υἱόν, ἵνα μὴ τὸν Πατέρα πάσχοντα ἢ κάμνοντα βλασφημήσωμεν; Ἀπαγε τοίνυν σαυτὸν, ἀτίμως τὸ θεῖον γενεῶν! Ὁ γὰρ τὸν Παῖδα βλασφημῶν, τὸν Πατέρα λιθάζει, καθὼς αὐτὸς ἐν Εὐαγγελίοις θεηγορεῖ: Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμῶ.

ΠΕΥΣΙΣ ΔΗ'.

Καὶ πῶς τινὲς φασί, κατ' ἐκλογὴν καὶ χάριν τὸν Χριστὸν γενέσθαι Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Οὐ γὰρ λέγει ὁ Πατήρ· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ὃν ἐγέννησα, ἀλλ', ἐν ᾧ ἠδόκησα*. Καὶ Ἡσαίας ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρος λέγει περὶ Χριστοῦ· *Ἰδοὺ ὁ Παῖς μου ὃν ἠρετισάμην, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν ἠδόκησεν ἡ ψυχὴ μου*. Ὁμοίως καὶ Σολομών λέγει· *Ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδος*.

Ἀποκρίσις.

Ὡς εἶπες τῆς Ἀρείου παροινίας ὑπάρχει, τοσαύτη φιλονεικίη κατὰ τῆς ἀτρεκίας χρώμενος. Δεῖξον τοίνυν τοὺς ὁμοίους Χριστοῦ, ὡς δοκιμάσας ὁ Πατήρ, Χριστὸν ἐξελέξατο μόνον. Εἰ γὰρ μόνος Υἱὸς ὑπάρχει μονογενῆς, οὐκ ἔχει ἀδελφὸν ἢ ἀναπαράθετον. Ἐμελέθησε γὰρ περὶ αὐτοῦ Δαβὶδ ὁ θεσπέσιος· *Τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; καὶ μεθ' ἕτερα· Μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλω αὐτοῦ· ὡς μηδὲν οἶου τε ὄντος τοῦ κατὰ χάριν ἢ προκοπῆν παραβάλλεσθαι τῷ Θεῷ Ἀδῶν, διὰ βροτοὺς ἀνδρωθέντι καὶ εἰκότως ἐκλεχθέντι. Πλείστον γὰρ ὑπαρχουσῶν μυριάδων γυναικῶν ἔτι ἀφθῶρον, μόνην ἐκ πασῶν Μαριαν ἀπέκρινεν, ἐν αὐτῇ ἀφράστως ἐνώσας ἑαυτῇ καὶ συμπλέξας τὰ ἡμέτερα, καθὼς φησιν ὁ θεὸς τραγῳδός· Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ, τὴν καλλογὴν Ἰακώβ, ἣν ἠγάπησεν τὴν ἀειπαῖδα Μαριαν δηλῶν, μηδέπω εἰς γένεσιν παρελθούσαν, ἐν νηδύϊ μητρὸς καταβληθεῖσαν. Ἀγάμενος δ' ὁ Πατήρ τὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ Λόγου σάρκωσιν, ἀνωθεν ἐπιβοᾷ· Ἰδοὺ ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· ἵνα τὸν παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἀεικιδῆς γνωρίζων ἡμῖν Παῖδα Θεὸν, αὐτῇ καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον, τὸ μὲν, θεϊότητι, τῆς δὲ (11-12) τῷ προσλήμματα. Ὁμοθέωρος γὰρ θνητοῖς ἀθάνατος, αὐθαιρέτως γενόμενος ἔμεινεν ὃ ἦν, ὀρώμενος ὅπερ εἶμι.*

ΠΕΥΣΙΣ ΛΘ'.

Καὶ πῶς κατὰ προκοπὴν καὶ ἀγάτησιν ὁ Ἀπόστολος δεικνύς αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ Πατρὸς

⁵⁵ Joan. v, 23. ⁵⁶ Matth. iii, 17. ⁵⁷ Isa. xlii, 1. ⁵⁸ Cant. v, 10. ⁵⁹ Psal. lxxxviii, 7. ⁶⁰ ibid. ⁶¹ Esai. xlvii, 5. ⁶² Matth. iii, 17.

(11-12) Τὸ μὲν... τῆς δὲ. Forte, τῷ μὲν... τοῖς δὲ. Edit.

Ὁς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ
), καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
ἧς ἀγίας αὐτοῦ.

Ἀπόκρισις.

Ὁὐκ ἐκ τούτων κατὰ προκοπὴν Υἱὸς Θεοῦ
πεται. Ἐτέρωθι γὰρ ὁ αὐτὸς ἱερὸς Ἀπόστολος
"Ὅτι ὁ Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς ἐν Χριστῷ"
ων ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχειν τὸν
ν, ὡς καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν. Ἀγάπη οὖν ὁ Πα-
ιοίως καὶ ὁ Υἱὸς· ὡς φῶς ἐκ φωτός, καὶ Θεὸς
), καὶ ἀγάπη ἐξ ἀγάπης. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγάπη
ρησὶν ὁ Ἰωάννης. Πασάσθωσαν τοίνυν οἱ τῆς
), μανίας, κτίσμα τὸν κτίστην οἰόμενοι, οὐθ'
τῶν Διαθηκῶν τοῦτο βουλομένης. Τέσσαρα
πάρχει. Εὐαγγέλια, κεφαλαίων χιλίων ἑκατὸν
α δύο· καὶ ἀπ' ἄκρου μέχρι πέρατος ἐν αὐτοῖς
ὦν ὁ Υἱὸς περὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὁ Πατὴρ
οὔ Παιδὸς, οὐθ' ἕτερος αὐτῶν φησιν, ὅτι
κ ἑμαυτῷ Υἱὸν, ἢ αὖ πάλιν, ὅτι Ἐκτισέ με
ρ.

ΠΕΥΣΙΣ Μ'.

Ἦν νομίζεις τὴν Παρθένον Μαρίαν, κτιστὴν ἢ
ν; καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς σῶμα τοῦ Χριστοῦ; καὶ
ουσκυνεῖς τῷ Χριστῷ; Εἰ γὰρ κτιστὸν εἶπες,
ἅτα πάντως ἀνάγκη, δηλονότι κτίσματι προσ-
εἰ δὲ μὴ προσκυνεῖς, ἀρνή τὸν Υἱὸν τοῦ
Οὐ γράφω Θεότητος τύπον· ἀπλῆ γὰρ καὶ
; καὶ ἀνείδος ἐστὶ· τῆς σαρκὸς δὲ τὸν τύπον
ν, προσκυνῶ θεοπερεπέ διὰ τὴν καθ' ὑπό-
ξωσιν.

Ἀπόκρισις.

Ἦν ἐμὴν ὑγείαν, οὐκ ὡς κτίσματι προσκυ-
ριστῷ, ἀλλ' ὡς τῶν κτισμάτων ποιητὴν καὶ
ἵσπερ γὰρ τὸν βασιλέα σὺν τῇ ἀλουργίᾳ τιμῶ
ουσκυνῆσει, οὐ χωρίζων αὐτὸν ἐκείνης. Ἢ σοὶ
καὶ εἶναι τῷ ἀνάκτορι· Ἀνάστηθι τοῦ θρόνου,
προσκυνήσω; ἢ, Ἐξέλθε τοῦ ναοῦ, ἵνα σε
) χωρὶς τῆς ἀψύχου ὕλης; Εἰ οὖν τὰ ἀψυχα
ψύχῃ συμπροσκυνεῖται καὶ τὰ εὐτελεῖ, τῷ
ἰμοῦ τῆς ὑψηλοῦ Δεσπότη, εἰκότως καὶ ὁ
σὺν τῷ ναῷ τοῦ σώματος, ὅπερ αὐτοῦ καὶ
ἰδα φημι καὶ χιτῶνα καὶ θρόνον, μᾶ προσκυ-
προσκυνηθήσεται.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΑ'.

εἰ Θεὸς ἐστὶ μετὰ σώματος, πῶς αὐτὸς λέγει,
ὕδεις ἐώρακε πώποτε; Εἰ οὖν Θεὸς ἦν, πάν-
κατ' ἐκεῖνο καιροῦ εἶδον σὺτόν.

Ἀπόκρισις.

τοῦ Πατρὸς φησὶν ὁ Υἱὸς, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς
; πώποτε. Οὐ γὰρ εἶπε· Τὸν Υἱὸν Θεὸν ὄντα
καὶ ἀνθρώπων γενόμενον, οὐδεὶς ἐώρακε πώ-
ἴδον μὲν προφηταὶ καὶ ἀπόστολοι καὶ ἕκαστος
καίων Θεὸν, ἀλλ' οὐδεὶς καθὼ ὑπάρχει τῇ φύσει
ὅς τε. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ φύσις χωροῦσα τὴν ἔψιν·
) δὲ τῶν ἀξίων φαίνεται, οὐκ ἀνευ τινὸς πα-
οἴους. 1, 13. " II Thess. II, 16. " Joan. IV, 8. " Joan. I, 18.

PATROL. GR. XXXVIII.

Patre inquit: Qui eripuit nos ex potestate tenebra-
rum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae⁶¹.

Responsio.

Verum ex his non ostendetur esse ipsum secun-
dum profectum Filium Dei. Alibi enim idem inquit
Apostolus, Quoniam Deus dilexit nos in Christo⁶²,
significans dilectionem Dei et Patris esse Christum,
quemadmodum et sapientiam et virtutem. Dilectio
igitur est Pater, similiter et Filius, ut lumen ex
lumine, et Deus ex Deo; et dilectio ex dilectione.
Nam Deus est dilectio⁶³, inquit Joannes. Cessent
igitur Arianæ vesaniæ sectatores, qui creaturam
creatorem putant, neutro Testamentorum id vo-
lente. Quatuor nobis sunt Evangelia, capita mille
centum sexaginta duo; et ab initio ad finem usque
in ipsis divinitus tradit doctrinam Filium de Patre,
et Pater de Filio, et tamen neuter ipsorum inquit,
Creavi mihi Filium, aut vice versa, Creavit me
Pater.

INTERROGATIO XL.

Quid igitur stavis de Virgine Maria? num crea-
tam, an incretam, et quod ex ea est corpus Chri-
sti? Et quomodo Christum adoras? Nam si ipsum
creatum dixeris, id quod omnino necessum est,
creaturam videlicet aliquam adoras. Si vero non
adoras, negas Filium Dei. Non describo divinita-
tem secundum formam. Simplex enim est, et in-
aspectabilis, et forma carens. Carnis autem formam
intuens, adoro Deum, ut par est, propter eam qua:
secundum hypostasim est, unionem.

Responsio.

Per meam certe salutem, non ut creaturam
adoro Christum, sed ut creaturarum opificem et
Deum. Quemadmodum regem cum purpura hono-
una et eadem veneratione, ipsum ab illa non sepa-
rans. Alioqui num tibi videtur ad imperatorem
dicendum esse, Surge de throno tuo, ut adorem
te? aut, Egredere ex templo, ut te celebrem absque
materia inanimata? Si ergo res inanimæ una cum
animatis adorantur, et res omnino leves; merito
utique et ejus qui omnium in universum quæ sub sole
sunt, Dominus est, et Verbum illud, cum templo
corporis, quod ipsum purpuram ejus voco et tuni-
cam et solium, una adoratione adorabitur.

INTERROGATIO XLI.

Atqui si Deus est cum corpore, quomodo inquit
ipse, Deum nemo vidit unquam⁶⁴? Siquidem Deus
erat, omnes qui cum illo id temporis fuerunt, vi-
derunt ipsum.

Responsio.

De Patre loquitur Filius, cum ait, Deum nemo
vidit unquam. Non enim inquit: Filium, qui Deus
est Verbum, et homo factus, nemo vidit unquam.
Viderunt quidem prophetæ et apostoli et omnes
justi Deum; verum nullus quod est natura sua vi-
dere potest. Non enim est ulla natura quæ sit ca-
par ejus aspectus. Unicuique vero apparet digno,

non sine aliquo velamento pro mensura puritatis ejus qui ei ministrat. Vidit proinde Jobus, sed per turbinem et nubes. Ante ipsum vero Abrahamus per angelum loquentem. Vidit Jacobus ut hominem secum luctantem. Moses in medio caliginis. Similiter et cætera sanctorum turba per ænigmata et velamenta. Viderunt et apostoli per carnem hominem factum Deum et Verbum. Eundem Filium et Dei et hominis unusquisque cernit pro mensura propriæ virtutis et roboris animæ, sicuti prout vel lucidi vel turbati sunt corporis oculi, alii quidem diu possunt solem directo intueri, alii vero imbecilliter, hæud ferentes fulgorem ejus luminaris neque incursum radiorum.

Videmus enim mare ab aliquo montis vertice vel colle, et cum veritate dicimus nos mare vidisse, cum superficiem pelagi solam, eamque tantum particulariter cernamus. Non enim ab eo quod apud nos est, plano præruptive littore, in eam quæ e regione opposita est, speculam vis oculorum pertingere potest evanescens in aere. Neque item profunditatem ejus inumque fundum mens invenire potest. Semper enim ab eo quod putatur, aliud animum subit, quod contineat ejus eminentias, ne diffundatur aut diffluat; quatenus in immensum extenditur, intellectus noster, ut apparet, deficit. Cernimus autem et cælum non omnes similiter, sed quisque secundum vires oculorum. Neque enim mens ad extremitatem pertingit, neque propter resilientem a nobis illius fornacis soliditatem prorsus accedere potest.

Cernimus igitur ea quæ sunt in eadem servitutis conditione, non secundum id quod sunt, sed secundum id quod percipimus. Sunt enim nobis proposita tum aspectabilia tum inaspectabilia; et horum aliud quidem ex parte, aliud vero totum. Consimiliter et Deus et aspectabilis et inaspectabilis est hominibus: illud quidem ratione velamenti corporis per demissionem, hoc vero, naturaliter et immensitatis ratione. Non enim sustinet ignis propinquitatem stipula et palea, cum ob ariditatem mox in terram resolvantur. Paululum enim in se divinitatem nudans Christus, in monte transformationis versavit columnas Ecclesiæ. Nam illico procidentes Petrus et Jacobus et Joannes, ob timorem palpitantes, propemodum colliquescebant igne divinitatis. Ad id autem nos ducens divus Apostolus, aperte clamat: Ex magnitudine creaturarum et pulchritudine, ratione quadam conveniente cernitur⁶⁶. Cum enim cælum et terram et mare nequeamus, quomodo conditorem nostrum videre secundum ipsius naturam poterimus?

INTERROGATIO XLII.

Postquam de Christo satis instructi sumus, cupimus pauca audire de Spiritu sancto, num æqualis ait Patri et Filio, propriæ potestatis auctoritate faciens et mandans quæ vult: et quare cum aqua et igne in Scriptura comparetur.

⁶⁶. Rom. 1, 20.

(12) Ἀφικνεῖται. Forte ἐφικν. Εἶσιτ.

ραπετάσματος πρὸς τὸ μέτρον τῆς καθάρσεως τῆς διακονουμένου. Εἶδε τοίνυν Ἰωβ, ἀλλὰ διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν· πρὸ αὐτοῦ δὲ, Ἀβραάμ, δι' ἀγγέλου φθεγγόμενον· εἶδεν Ἰακώβ, ὡς ἄνθρωπον μετ' αὐτοῦ παλαίοντα· Μωσῆς ἐν μέτρῳ τοῦ γνόφου· ὁμοίως καὶ ὁ λοιπὸς τῶν θεσπεσίων ὄμιλος δι' αἰνιγμάτων καὶ παραπετασμάτων· εἶδον καὶ οἱ ἀπόστολοι, διὰ σαρκὸς ἀνδρωθέντα τὸν Θεὸν καὶ Λόγον, τὸν αὐτὸν Παῖδα Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἕκαστος πρὸς τὸ μέτρον τῆς οικείας ἀρετῆς καὶ βίωσης ψυχικῆς· κατὰ τοὺς ἐβρωμένους ἢ θεθλωμένους τὰς τοῦ σώματος βίβας, τῶν μὲν ἐπὶ πολλῷ δυναμένων τῷ ἡλίῳ ἀτενίσεν, τῶν δὲ ἀμυδρῶς μὴ φερόντων τὴν ἀστραπὴν τοῦ φωστῆρος, μὴδὲ τὴν προσβολῆν τῶν μαρμαρυγῶν.

Ὅρωμεν γὰρ τὴν θάλατταν ἀπ' ἀκρωρείας ἢ γυλόφου τινός, καὶ ἀληθεύομεν φάσκοντες ἐωρακέναι· τὴν γὰρ ἐπιφάνειαν τοῦ πελάγους μόνον, καὶ ταύτην μερικῶς ὁρῶντες. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν ἢ ἡΐως ἢ δυχθῆς, πρὸς τὴν ἀντικρῦ κειμένην σκοπιὰν ἢ βίβας δὴ οἶα τε, ἐναπολήγουσα τῷ ἀέρι. Οὐδ' αὖ πάλιν ἐν κύτῳ αὐτῆς ἢ τὸν ἐσχατον πυθμένα ὁ νοῦς εὐρεῖν οἶός τε. Ἄετ γὰρ τοῦ νοουμένου ἔτερον ὑποτιθεμένου περιέχειν αὐτῆς τὰς ἐξοχὰς, πρὸς τὸ μὴ διαχέσθαι ἢ καταρβεῖν, πρὸς τὸ κάτω εἰς ἀμήχανον εἰκότως τῆς διανοίας ἡμῶν ἐκπιπτούσης. Ὅρωμεν δὲ καὶ τὸν οὐρανὸν οὐ πάντες ὁμοίως, ἀλλ' ἕκαστος πρὸς τὴν βώμην τοῦ ὄμματός. Οὕτε γὰρ ἡ διάνοια τοῦ πέλαος ἀφικνεῖται (12*), οὐδὲ προσδῆναι τῇ ἀντιτυπίᾳ τῆς ἀψίδος δύναται ἀκριδῶς.

Ὅρωμεν τοίνυν τὰ σύνδουλα, οὐ καθὸ πέφυκεν, ἀλλὰ καθὸ χωροῦμεν. Ὅρατὰ γὰρ ἡμῖν πρόκειται καὶ ἀόρατα, τὸ μὲν μερικῶς, τὸ δὲ ὅλοσχερῶς. Παρὰ πλησίως καὶ τὸ θεῖον ὄρατὸν, καὶ ἀόρατον βροτείς ὑπάρχει· τὸ μὲν, παραπετάσματι σώματος, συγκαταβατικῶς· τὸ δὲ ἀμήχανον φυσικῶς. Οὐ γὰρ ἡ κελάμη καὶ τὸ ἄχυρον ὑπομένει τοῦ πυρὸς τὴν ἐγγύτητα, τῇ φρυγίᾳ εἰς γῆν διαφθειρόμενα. Βραχὺ γὰρ παραγυμνώσας ἑαυτῷ (13) τὴν θεότητα Χριστοῦ, ἐπὶ τῷ ὄρωσιν τῆς μεταμορφώσεως, τοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας ἐστρόμβησε. Πεσόντες γὰρ αὐθις Πέτρος, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, τῷ δέει κραδαινόμενοι, μικροῦ δεῖν ἐχωνεύοντο τῷ πυρὶ τῆς θεότητος. Πρὸς τοῦτο δὲ φέρων καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, διαβρῆθην βοᾷ· Ἐκ γὰρ μεγέθους κτισμάτων καὶ καλλοῆς ἀναλόγως θεωρεῖται. Οὐρανοῦ γὰρ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης ἰδεῖν ὀλομερῶς τὴν φύσιν οὐ δυνάμενοι, πῶς ἐν ποιητῆν ἑαυτῶν ἰδεῖν τῇ φύσει χωρήσομεν;

mare, ut secundum naturam sunt, in totum cernere nequeamus, quomodo conditorem nostrum videre secundum ipsius naturam poterimus?

ΠΕΥΣΙΣ ΜΒ'.

Καλῶς περὶ Χριστοῦ διδραχθέντες, δεόμεθα ὀλίγα περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀκοῦσαι· εἰ Ἰσὺν ὑπάρχει τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Ἰωῶ, αὐθεντικῶς ποιοῦν καὶ παρατάσσειν ἢ βούλεται· καὶ διὰ τί ὕδατι καὶ πυρὶ ὁμοίως τῆς Γραφῆς ὁμοιοῦται.

(13) Ἐαυτῷ. Forte ἑαυτοῦ, vel ἐν ἑαυτῷ. Ισ.

Ἀπόκρισις.

* Ἄκουε δὲ, ἀξιόγαυε, αὐθεντικῶς καὶ αὐτοκρατορικῶς τοῦ Πνεύματος προστάττοντος, καὶ δρώντος ἴσα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· Ἀφορισθε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτοὺς, φησὶ τοῖς ἀποστόλοις. Συμφώνως δὲ τούτῳ ὁ Υἱὸς τῷ Παύλῳ φησὶν· *Εἰσελθε εἰς τὴν πόλιν, κακεῖ λαληθήσεται σοι, τί σε δεῖ ποιεῖν*. Ἐτέρωθεν δὲ φασιν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων· *Οὗτοι μὲν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, κατήλθον εἰς τὴν Σελεύκειαν* Ὁμοίως ὁ Υἱὸς, Πορευθέντες, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη· ὁμοίως οἱ ἀπόστολοι, Ἔδοξε, φασὶ, τῷ ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν ἄλλο ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν πλὴν τῆν ἐπάναγκες. Ὁμοίως ὁ Παῦλος φησὶ· *Λέγω δὲ, καὶ οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ Κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρός μὴ χωρίζεσθαι*. — *Διήλθον, φησὶ, τὴν Φρυγίαν καὶ Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ*. Ὁμοίως ὁ Υἱὸς τοῖς ἀποστόλοις φησὶν· *Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε*. Ἀλλὰ καὶ Δαβὶδ ὁ θεσπέσιος, τῆς θείας Τριάδος ἔργον δεικνύς τὰ σύμπαντα, μελωδεῖ ἐν Ψαλμοῖς· *Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πάντα ἡ δύναμις αὐτῶν*· Κύριον τὸν Πατέρα θελῶν, λόγον δὲ τὸν Παῖδα, Πνεῦμα δὲ τὸ θεῖον Πνεῦμα. Συμφώνως δὲ τούτῳ ὁ τῆς ὑπ' οὐρανῶν (13') θεῖος καθ' ἑαυτῆς Παῦλος, φησὶ· *Διαιρέσεις χωρισμάτων εἰσι, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακομιῶν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργειῶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πάνσι*· τρία μὲν περιστῶν πρόσωπα, μίαν δὲ τὴν ἐσότητα, αὐθεντίαν τε καὶ βασιλείαν.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΓ'.

Προσθεῖναι τοῖς εἰρημένους παρακαλοῦμεν, διὰ τὴν ὕδατι καὶ πυρὶ παρεικάζεται ὑπὸ τῆς Γραφῆς τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀπόκρισις.

Οὐκ εἰκῆ (14), οὐδ' ἀργῶς ἐκείνοις παραβάλλεται τὸ θεῖον Πνεῦμα. Χλοοποιὸν γάρ, καὶ ζωοποιὸν, καὶ θραπτικὸν τὸ ὕδωρ ἐξ οὐρανῶν ὕμενον, καὶ πάντα πιαίνον, καὶ πᾶσι δικνωόμενον, μονοειδὲς μὲν ὑπάρχον, πολυτρόπως δὲ ἐνεργεῖ· ἐκ μιᾶς δὲ κρήνης διάφορα γένη φυτῶν ἄρδονται. Ὁ δ' αὐτὸς ὑετὸς μονοειδὲς ὑπάρχων φύσει καὶ ὄψει, πολυτρόπως ἐνεργεῖται, ἐν μὲν κρήνῳ λευκός, ἐν δὲ ῥόδῳ ἐρυθρὸς ἐρώμενος, πόρφυρος ἐν λοῖς, κίρρος δ' ἐν κρόκῳ. Ἐπὶ τῆς συκῆς μονοειδὲς ὕμενος, ἑτεροειδῶς ἀποτελεῖται, γλυκύς μὲν ἐν τῷ καρπῷ, στυφὸς δὲ ἐν τῷ ἐκμυζομένῳ γάλακτι. Ὁ αὐτὸς ἐν ἀμπέλῳ μονοειδὲς ἐρχόμενος πικράζεται, εἰς ἔλικας, εἰς βλαστοὺς, εἰς ἄμφακας, εἰς βότρυας, εἰς οἶνον, εἰς πότον, καὶ συλλήθδην εἰπεῖν, ἐν πᾶσι πάντα γινόμενος. Μονοειδὲς

⁶⁶ Act. xiii, 2. ⁶⁷ Act. ix, 6. ⁶⁸ Act. xiii, 4. ⁶⁹ Matth. xxvii, 49. ⁷⁰ Act. xv, 28. ⁷¹ I Cor. vii, 10. ⁷² Act. xvi, 6. ⁷³ Matth. x, 5. ⁷⁴ Psal. xxxii, 6. ⁷⁵ I Cor. xii, 4, 6.

(13') Ὑπ' οὐρανῶν. Forte ὑπ' οὐρανόν, vel ὑπ' οὐρανοῦς. EDIT.

(14) Οὐκ εἰκῆ, x. τ. λ. Hæc pene αὐτολεξεῖ de-

Responsio.

Audi proinde, o præclare, propria auctoritate et potestate Spiritum præcipientem et facientem æqualia cum Patre et Filio : *Segregate jam mihi Barnabam et Saulum in opus ad quod vocavi eos*, inquit ad apostolos ⁶⁶. Consentiens autem cum hoc ad Paulum inquit Filius : *Ingredere in civitatem, et ibi dicetur tibi, quid tibi faciendum sit* ⁶⁷. Alibi autem dicunt Acta apostolorum : *Illi quidem emissi a Spiritu, abierunt Seleuciam* ⁶⁸. Ad eundem modum Filius : *Profecti docete omnes gentes* ⁶⁹. Consimiliter apostoli : *Visum est, inquit, Spiritui sancto et nobis, de nulla alia re vos admonendos, quam de necessariis illis* ⁷⁰. Similiter et Paulus inquit : *Dico autem non ego, sed Dominus, ne uzor separetur a viro* ⁷¹. *Peragratu*, inquit alius, *Phrygia et Galatica regione, prohibiti sunt a Spiritu, quominus doctrinam exponerent in Asia* ⁷². Ad eundem modum Filius ad apostolos inquit : *In viam gentium ne abieritis, et in civitatem Samaritanorum ne ingredimini* ⁷³. Sed et divinus ille Davides sacræ Trinitatis opus ostendens hæc universa, canit in Psalmis : *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* ⁷⁴ : per Dominum, Patrem significans, per Verbum Filium; per Spiritum denique, sanctum illum Spiritum. Cum hoc autem consentiens divinus ille omnium quæ sub cælis sunt, magister Paulus, inquit : *Divisiones donorum sunt, sed idem Spiritus : et divisiones ministeriorum, sed idem Dominus : et divisiones operationum, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus* ⁷⁵; tres quidem exprimens personas, unam vero divinitatem, auctoritatem et regnum.

INTERROGATIO XLIII.

Quæsumus ut iis quæ hactenus disseruisti, addas quare cum aqua et igne comparetur in Scriptura Spiritus sanctus.

Responsio.

Non frustra, neque abs re illis comparatur divinus Spiritus. Nam herbas producendi, et fovendi, et alendi vim habet aqua de cælis pluens, et omnia pinguefacit, omnibus sese miscens; ac licet uniformis sit, multis tamen modis operatur, et ex una scaturigine diversa genera germinum rigantur. Eadem pluvia cum sit uniformis natura et aspectu, multifariam sese declarat efficacem; in lilio quidem alba, in rosa vero rubra apparens, purpurea in violis, fulva in croco. Super sicum uniformis pluens, alterius formæ efficitur, dulcis quidem in fructu, acerbis vero in expresso lacte. Eadem in vitem uniformis veniens, densatur in capreolos, in germina, in uvas, in botros, in vinum, in potum : et, ut summatim dicam, in omnibus omnia fit.

sumpta noscuntur ex Cyrilli Hierosolymitani Catechesi xvi, § 13. Quod quidem perspexit cl. Cyrillianorum editor Toutteus.

Uniformis cum sit, eorum a quibus suscipitur, naturæ unita, unicuique quod est cominodum tribuit. Itidem et ignis uniformis cum sit, variis modis operatur, calefacit, purgat, concoquit, probat, illuminat, ardet. Ad eundem modum et sanctus Spiritus, cum sit unus, unius formæ et ejusdem modi, uniusque substantiæ, indivisus et absque defectu, unicuique dividit gratiam sicut vult. Utque in plantis fieri solet, ut quandiu quidem hiemis asperitas prævalet, infrugiferæ mancant : postquam vero pluvii rigatæ, sole foventur, renascuntur et germinant, sic et mortalium animæ, quandiu quidem hieme vitiorum detinentur, difficiles et omnis communionis expertes mores erga proximos ostendentes, mortuæ et infrugiferæ sunt. Cum autem divinam Spiritus pluviam per doctrinam institutionis susceperint, et turpitudinem quæ est ex vitiositate, absterserint, multisque affectibus obnoxium corporeæ molis vestimentum deposuerint, mox in eis suscitatur ratio, et quasi renascuntur per divinam rigationem et calorem spiritus, et *fructum ferunt*, secundum Domini sermonem, *alium quidem tricesimum, alium vero sexagesimum, alium vero centesimum*⁷⁶. Nam alii quidem ad sapientiam accommodat linguam, alii ad vaticinium, alii ad dæmonum expulsionem, alii ad declarationem rerum divinarum. Alium ad sobrie vivendum instruit, alium ad misericordiam, alium ad temperantiam confirmat. Alium ad martyrium ungit et excitat, ac diversus in alio esse videtur, cum ipse non sit alius, quemadmodum eximius ille et mentis vi præstans scribit Apostolus : *Unicuique, inquit, datur declaratio Spiritus, prout expedit. Nam alii quidem per Spiritum datur oratio sapientiæ, alii vero oratio scientiæ secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii prodigiorum effectiones, alii vaticinatio, alii dijudicationes spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio linguarum. Sed omnia hæc efficit unus ille et idem Spiritus, dispersiens peculiariter unicuique sicuti vult*⁷⁷. Quemadmodum igitur aqua vim habet producendi

herbas, et putrefaciendi ; ignis, urendi et illumi-

INTERROGATIO XLIV.

Quia te medicum animæ deprehendimus, affatim demonstrationes adhibentem animis nostris medicinam, et ab errore asserentem, quæsumus ut adjicias ad præmissa de angelis, num aliqui sint eorum ordines, et quot, et quales sint natura, num item quæ futura sunt scient.

Responsio.

Creati quidem sunt angeli, et obnoxii mutationi, spiritus rationales ad ministerium missi, quemadmodum inquit divinorum carminum auctor, et cum ipso Paulus consentiens : *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignis flammam*⁷⁸ ; quibus verbis simul et naturam et majestatem eo-

⁷⁶ Matth. xiii, 8. ⁷⁷ I Cor. xii, 7-11. ⁷⁸ Psal. ciii, 4 ; Hebr. i, 7.

(14') Πέσαι. Forte πόσαι, vel πόσοι. ΕΡΤ.

ὑπάρχων, τῇ τῶν ὑποδεχομένων φύσει ἐνούμενος, ἐκάστῳ πρόσφορον νέμει. Τὸ πῦρ πάλιν, μονοειδῆς ὑπάρχει, πολυτρόπως ἐνεργεῖ, θερμαίνει, καθαίρει, πέπτει, δοκιμάζεται, φωτίζει, φλέγει. Ὅσαυτὸς καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα, ἐν ὑπάρχον, μονοειδῆς, μονότροπον, μονοούσιον, ἀδιάρητον, ἀλώθητον, ἐκάστῳ διαιρεῖ τὴν χάριν, καθὼς βούλεται· καὶ οἷον ἐπὶ τῶν φυτῶν γίνεσθαι πέφυκεν, ἕως μὲν τὸ ἀμειδῆς τοῦ χειμῶνος αὐτῶν ἐπικρατεῖ, ἄκαρπα μένει· ἐπειδὴν δὲ ἐσθὲ νοτιζόμενα, ἥλιῳ διαθάλλεται, ἀναβιοῖ καὶ βλαστάνει· οὕτω καὶ αἱ βροτῶν ψυχαὶ, ἕως μὲν τῷ τῆς κακίας χειμῶνι κατέχονται, τὸ ἀμειδῆς καὶ ἀκοινώτητον πρὸς τοὺς πέλας ἐπιδεικνύμεναι, νεκροὶ καὶ ἄκαρποι τυγχάνουσιν, ἐπεὶ δ' ἂν τὸν θεῖον τοῦ Πνεύματος ἕσθον διὰ λόγου κατηχήσεως δέξωνται, καὶ ἐκ ἀπὸ κακίας αἴσχος ἀποτρέψωνται, τὸ πολυκαθῆς τῆς ὕλης ἱμάτιον ἀποθέμεναι, αὐθις ἀναζωπυροῦται τὸ λογικόν, καὶ οἶονεὶ ἀναβιοῦσι τῇ θεῖᾳ νοτιᾷ καὶ θερμῇ τοῦ Πνεύματος, καὶ *Καρποφοροῦσι*, κατὰ τὴν θεηγορίαν, *ὃ μὲν τριάνκοντα, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ ἑκατόν*. Τῷ μὲν γὰρ συγκέχρηται γλώττη εἰς σοφίαν, τῷ δὲ εἰς προφητείαν, ἑτέρῳ δὲ εἰς δαιμόνων δραπετείαν, θατέρῳ δὲ εἰς σαφήνειαν τῶν θεοσιώρων, ἕτερον δὲ σωφρονεῖν παιδεύει, θάτερον δὲ ἐλεεῖν, ἕλλον πρὸς ἐγκράτειαν ῥώνουσιν, ἕτερον πρὸς μαρτύριον ἀλείφει καὶ ὑποφώνει, θάτερον ἐν ἑτέρῳ φαινόμενον, αὐτὸ δὲ οὐχ ἕτερον· καθὼς ὁ ὑψηλὸς ἐκεῖνος καὶ πολὺς τὴν διάνοιαν γράφει· Ἐπίστολος· *Ἐκαστῶ φησὶ, δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον*. Ἦ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἀλλὰ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἀλλὰ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἀλλὰ δὲ προσήθεια, ἀλλὰ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ γένη γλωσσῶν, ἀλλὰ δὲ ἐρμηνεῖα γλωσσῶν· πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἕκαστῳ καθὼς βούλεται. Ὅσπερ γὰρ ὕδατος τὸ χλοοποιεῖν καὶ σήπη[τ]ειν, καὶ πυρὸς καλεῖν καὶ φωτίζειν· οὕτως καὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος, εὐεργετεῖν καὶ κολάζειν.

herbas, et putrefaciendi ; ignis, urendi et illumi-

ΠΕΥΣΙΣ ΜΑ' :

Ἰατροὶν σε ψυχικὸν εὐράμενοι, ἱκανῶς διὰ τῶν ἀποδείξεων θεραπεύοντα ἡμῶν τὰς ψυχὰς, καὶ τῆς πλάνης ῥύμενον, δεόμεθ' σου προσθεῖναι τοῖς ῥηθεῖσι περὶ ἀγγέλων, καὶ εἰ τέγματα ἔστιν αὐτῶν, καὶ πόσαι (14'), καὶ τίνες τὴν φύσιν, καὶ εἰ τὰ μέλλοντα οἴδασιν.

Ἀπόκρισις.

Κτιστοὶ μὲν οἱ ἄγγελοι καὶ τρεπτοὶ, πνεύματα λογικὰ εἰς διακονίας ἀποστελλόμενα, καθὼς φησὶν ὁ τῶν θεῶν μελεθδῆς, καὶ μετ' αὐτὸν Παῦλος, ὁμοφώνως· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· ὁμοίᾳ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν δηλοῦντες. Ἐπιτὰ δὲ τῆ-

χανουσι τάγματα, καθὼς Ἰούδας ἔγραψε, καὶ ὁ ὕψι-
λδς ἐκαριθμεῖται Ἀπόστολος· ὧ καὶ ἐπόμενοι οἱ τῆς
θείας τελετῆς ἱερεῖς ἀναφωνοῦσι Θεῷ· *Σὲ ὑμνοῦσιν*
ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί,
ἐξουσίαι, δυνάμεις. Ὅτι δὲ τραπτοί, ἐναργῆς
ἀπόδειξις· Ἐπὶ τὸ χεῖρον τραπίεις ἀρχέκακος διά-
βολος, συναποστήσας ἑαυτῷ ἱκανοὺς τῶν ἀγγέλων,
οὐ φύσει, ἀλλὰ γνώμη τραπένας τῇ ὑποσπορᾷ τοῦ
σφῶν ἡγουμένου, αὐτῷ κατὰλληλον τοῦ δράματος τὴν
προσηγορίαν δεξαμένου. Ἐκ γὰρ τοῦ διαβάλλειν τὸ
ἡμόφυλον φερωνύμως κέκληται διάβολος· Σατάν δὲ,
ἐκ τοῦ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἀντικείμεθα· διὸ καὶ τῶν
ὑπερκοσμίων κατήβραχται· καὶ ὑπὸ Ἰεζεκιήλ (15)
τοῦ θεσπεσίου τῶν Χερουβὶμ ἐξηγητοῦ ὀνειδίζεται·
Πῶς ἐξέπεσας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος, ὁ
πρῶτ' ἀνατέλλων; ὁμοῦ τὸ πυρῶδες καὶ φωτιστικὸν
τῆς φύσεως, καὶ ἡγεμονικὸν τῆς τάξεως τῇ εἰκόνι
τοῦ φωστήρος παριστῶν. Συμφώνως δὲ τούτῳ Δανιήλ
τὴν μοχθηρίαν αὐτοῦ διαβάλλων, καὶ τὴν ὑπαγωγὴν
τῶν ἐπομένων φησίν.

His exprimens. Cum hoc autem consentiens Danielus, nequitiam ejus traducit, et subductionem sociatorum exponit.

Ἄγνοοσι δὲ ἅμα βροτοῖς καὶ ἄγγελοι τὰ μέλλοντα·
μόνης γὰρ τῆς θείας Τριάδος γινώσκειν τὰ ὄντα,
καὶ προγινώσκειν τὰ ἐσόμενα. Διακονοῦσι δὲ ταύτῃ
καὶ ἡμῖν· τῇ μὲν θεοπρεπῶς δουλεύοντες, τοῖς δὲ
οἰκονομικῶς, πρὸς σωτηρίαν τὰ παρ' ἐκείνης προσ-
κατὰρούμενα· τοὺς μὲν ἀναιροῦντες διὰ κακίαν ἀδιόρ-
θωτον, ὅπως μὴ τῆς λύμης ἐμφορεῖσθαι τοὺς ἐγγί-
ζοντας· κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν ἱατρῶν, οἱ πρὸ τοῦ
διασχεθῆναι κατὰ παντὸς τοῦ σώματος τὴν τοῦ πάθους
λώδη, καυτήρι ἢ τομῇ τὴν βύμην ἀνακόπτοντες.
Ὅπερ καὶ γεωργοὶ σπουδάζεται, ἅμα τῷ ἀνατεῖλαι
αὐθις ἐκρίζουν τὰ ζιζάνια, μήποτε συμφυόμενα καὶ
ὑφόμενα, τὸν σίτον λυμῆνται· καὶ ἀμπελοργοὶ
δὲ ἐτι ποάζουσαν πρὶν περιπλακῆναι τῇ ἀμπέλῳ τὴν
ἀγχομένην ἀνασπῶσιν, ἢ τῇ δρεπάνῃ ὑποτέμνουσι,
πρὸς τὸ μὴ εἶν βότρυν λυμῆνασθαι. Τοῦτο καὶ ὁ
γεωργὸς τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας
ἀμπελοργὸς ποιεῖν εἰθῶν· προγινώσκων τοῦ ὑπο-
τίθου τὴν ὀλεθρίαν ἀΐξιν· καὶ ἅμα τῷ φῦναι
ἐκρίζων καὶ ἀνασπῶν τὸν ἑτέρους ἀνασπῶν μέλλοντα
δράμασι καὶ δόγμασιν ἀπωλείας· ἢ διὰ τὸ κουφότερον
γενέσθαι τῷ ἀναιρουμένῳ τὴν ὀφειλομένην τῶν βε-
θιωμένων μάστιγα. Οἱ γὰρ ἐνταῦθα τὰς εὐθύννας ὑπ-
έχοντες, καὶ τὴν ἐκεῖ προαποτινοῦντες (15^ο) ταμειου-
μένην δίκην, ἀμεθόδευτοι δοκοῦσιν μοι ἔσσεσθαι ὑπὲρ
ἧν ἀπολελόγηται· οὐχ ὑπὲρ ἧν διαφόρως ἀνεῖλεν ὁ
μυαιφόνος, ἀλλ' ὑπὲρ οὗ καὶ δι' οὗ τὴν ἐπὶ θανάτου
ἀρτίως ἐπάγεται. Ὁφθαλμὸν γὰρ ἀντὶ ὀφθαλμοῦ,
καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, καὶ τὸν ἐκχέοντα αἷμα ἀναι-
ρεῖσθαι ὁ θεὸς διακελεύεται νόμος.

ut oculum pendat pro oculo, dentem pro dente : item ut ille qui sanguinem effudit, interficiatur, lex divina præcipit.

Καὶ τὸ μὴ πάλιν αὐτοὺς ἐκτιμωρεῖσθαι ὑπὲρ ἐκεῖ-

rum significant. Septem vero sunt ordines, ut scripsit Judas⁷⁹, et eximius enumerat Apostolus⁸⁰, quem et sequuntur sacri ministri officii divini, dum alta clamant voce ad Deum : *Te laudibus celebrant angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes.* Quod vero mutabiles sint, evidens est demonstratio : ad malum versus auctor ille mali diabolus, secum ad defectionem multos angelorum trahens, non natura, sed voluntate mutatos per ducis sui suggestionem, qui congruentem suo facto suscepit appellationem. Nam ab eo quod alios sui generis calumniatur, proprie nominatus est diabolus ; Satan vero ex eo quod Deo et hominibus adversatur ; quapropter etiam de locis illis ultramundanis ejectus est : et apud Ezechielum [Isaiam] divinum vatem Cheruborum, probris incessitur : *Quomodo decidisti de caelo, lucifer, qui mane oriebaris* ⁸¹ ? Simul et ignem lucentemque naturam ejus, et principatus dignitatem, in ordine, per similitudinem luminaris il-

Danielus, nequitiam ejus traducit, et subductionem

Ignorant autem una cum hominibus et angeli res futuras ; solius enim sanctæ Trinitatis est, omnia habere cognita, et præscire ea quæ futura sunt. Ministrant autem et huic et nobis : huic quidem, ut erga Deum par est, servientes ; nobis vero præstantes ea quæ ad salutem nostri certo consilio ipsis ab ea mandantur. Itaque nonnullos propter malitiam in qua nullus emendationi locus est, perimunt, ne proximi quique perniciæ implicentur, ut prudentes medici solent, qui, antequam per totum corpus diffundatur morbi vitium, cauterio aut sectione impetum ejus amputant. Id quod ab agricolis etiam studiosè observatur, ut mox in exortu malas herbas eradicent, ne forte simul natæ et sursum tendentes, triticum opprimant. Sed et vinitores herbam vites suffocantem, dum adhuc tenera est, antequam viti sese implicet, revellunt, aut falce resecant, ne uva lædatur. Hoc et agricola ille nostræ naturæ et Ecclesiæ vinitor facere solet. Prævidens ejus qui adhuc lactens ab uberibus pendet, perniciosum incrementum, interim dum crescit, eradicat et evellit eum qui alios evulsurus erat per opera et doctrinas exitiales. Aut propterea, ut sit levius ipso sublato flagellum aliis ob ea quæ in vita designarunt, debitum ; nam qui hic pœnas subeunt, et pœnam futuræ vitæ prævenientes dependunt, in eos mihi videtur non amplius inquisitum iri super iis de quibus satisfecerunt : non propter ea quæ varie commisit homicida, sed ob id cujus causa recens damnatus ad mortem ducitur,

Et ne rursus iidem alliciantur supplicio propter

⁷⁹ Judæ v, 6. ⁸⁰ Ephes. i, 21 ; Coloss. i, 16. ⁸¹ Isa. xiv, 12.

(15) Ἰγὸ Ἰεζεκιήλ. Locus ab auctore citatus non exiit apud Ezechielum, sed legitur Isa. xiv, 12.

(15^ο) Προαποτινοῦντες, Forte προαποτινόντες. Εἶπ.

eadem delicta, aperte dicitur: *Non capiet ultionem Dominus bis de eodem*⁸². Neque enim hoc apud nos æquum est, sub duobus iudicibus puniri aliquem reum. Nam dum hic iudicamur, a Domino castigamur, ne cum mundo damnemur⁸³. Et eximius inquit Apostolus: *Quem diligit Dominus castigat, et corripit omnem filium quem suscipit*⁸⁴. Non alios quidem suscipit, alios vero rejicit; sed alii quidem hic, alii vero illic id faciunt, recipientes ipsum, aut repudiantes per ipsa mandata. Non enim via regia causam præbet offendentibus aut cadentibus, sed ipsimet dum oculis circumvagantur, et incautis pedibus incedunt. Tollunt igitur angeli eos qui in malitia perseverant, conservant vero eos qui ad virtutem sese convertunt. *Egressus enim est angelus Domini ex castris, et interfecit centum octoginta quinque millia alienigenarum*⁸⁵, inquit Litteræ sacræ. Item angelus suffocavit primogenita Ægypti. Et angelus impediabat protectionem Balaami, euntis ad Balaacum, ut Israel exsecraretur, quem nisi conspexit jumentum, quod ipsum portabat, metu perhorrescens, substituit, humana voce vectorem reprehendens. Michaelus archangelus ad Jesum Nave filium mittitur; Gabrielus ad Danielum, ut interpretaretur ei somnia; ad Zachariam, ut annuntiaret Joannis nativitatem; ad matrem et semper manentem virginem Mariam, de Dei et Verbi conceptione; ad Tobiam Raphaelus mittitur, ad portandum ejus peram, et ad comitandum quatuordecim dies, uxoremque legitimam copulandum; et ad separandum ab interfectore dæmone eam quæ viro per ipsum juncta erat, et ad aperiendum oculos socero sponsæ, volucrum stercore cæcotos, et expressa piscis bile restitutos. Sed et alia plurima angelorum invenies ministeria, in Abrahami vita, et Mosis, et Manosæ, apud Bethlehemum, et pastores, apud monumentum Christi, et in ejus ascensione.

INTERROGATIO XLV, XLVI.

Atqui si res futuras ignorant angeli, quomodo Danielo prædicat in Babylone Gabriel, post quadringentos octoginta tresque annos nasciturum Christum? Nam sexaginta novem hebdomadas, de quibus ad ipsum loquebatur, septuaginta annorum hebdomadas esse interpretes tradunt.

Responsio.

Sed non propria præscientia id indicavit; verum quæcunque angeli a superna sapientia discunt, illa dicunt. Sanctas enim res a sacra Trinitate discunt, et ab ipsis rursus homines, et ab hominibus alii loco inferiores quæ sequuntur.

INTERROGATIO XLVII.

Si ergo per doctrinam percipiunt, necesse est ipsos libellis et chartis uti more nostro. Voces enim et decreta non scripta mox oblivioni dantur. Nam si voces in memoria durabiles essent, non sane Moses in tabulis lapideis in monte ipsas scri-

πων, διαρρήθην βοῶ· Οὐκ ἐκδικήσῃ Κύριος δις ἐπὶ τὸ αὐτό. Οὐδὲ γὰρ παρ' ἡμῖν τούτο δίκαιον ὑπὸ δύο κριτῶν κολάζεσθαι τὸν κατὰ δίκην. Κρινόμενοι γὰρ ἐνταῦθα, ὑπὸ Κυρίου παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν· καὶ φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ἀπόστολος· Ὅν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν πιραδέχεται. Οὐ τοὺς μὲν ἀποδέχεται, τοὺς δὲ ἀπωθεῖται· ἀλλ' οἱ μὲν ἐνταῦθα, οἱ δὲ ἐκεῖ τοῦτο ποιοῦσι, παραδεχόμενοι αὐτὸν, ἢ ἀπωθεούμενοι διὰ τῶν ἐντολῶν. Οὐ γὰρ αἰτία ἡ λεωφόρος τοῖς προσκόπτουσιν ἢ πίπτουσιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἔσω ταύτης τὸν ὄφθαλμὸν περιάγοντες, καὶ ἀφυλάκτως ποσὶ βαδίζοντες. Ἀναιροῦσι τοίνυν ἄγγελοι πονηρὰ ἐμμένοντας, διασώζουσι δὲ τοὺς ἐπ' ἀρετὴν τρεπομένους. Ἐξῆλθε γὰρ ἄγγελος Κυρίου ἐκ τῆς παρ' ἐμβολῆς, καὶ ἀνεῖλεν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας ἀλλοφύλων, φησὶν ἡ θεία Πικτή· καὶ ἄγγελος, φησὶν, ἔπνιγε τὰ Αἰγύπτου πρωτότοκα, καὶ ἄγγελος εἶργε τῆς πορείας τὸν Βαλαάμ, πρὸς Βαλαάμ πρηνόμενον τὸν Ἰσραὴλ καταράσασθαι, ὅτι τὸ φέρον αὐτὸν ὑποζύγιον, θεασάμενον, τῷ δέει πῆξαν συνεκάθισε, ἀνθρωπεῖα φωνῇ τὸν ἐποχοῦμενον διελέγχον. Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος πρὸς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ ἀποστέλλεται· Γαβριὴλ πρὸς τὸν Δανιὴλ, διασαφηνίζειν αὐτῷ τὰ ὄνειρατα· πρὸς Ζαχαρίαν, τὴν Ἰωάννου γένεσιν αὐτῷ εὐαγγελίσασθαι· πρὸς τὴν μητέρα ἀεὶ παιδα Μαρίαν, περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου συλλήψεως· πρὸς τὸν Τοβίτ· ὁ Ῥαφαὴλ, τὴν πῆραν αὐτοῦ βαστάσαι, καὶ συνοδεῦσαι τέτταρας καὶ δέκα ἡμέρας, καὶ γυναικὶ νομίμῳ συνάψαι, καὶ τοῦ ἀνδροκτόνου δαίμονος διαζεύξαι τὴν τῷ ἀνδρὶ συναφθεῖσαν, καὶ τοῦ κηδεστοῦ τῆς γημάσης ὀφθαλμοῖς ἀνοῖξαι πτηνῶν ἀφοδία πηρωθέντας. Καὶ ἑτέρας πλείους περὶ ἀγγέλων εὐρήσεις διακονίας ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ Μωσέως, καὶ Μανωῆ, ἐπὶ τῆς Βηθλεὲμ, καὶ τῶν ποιμένων, ἐπὶ τοῦ θείου μνήματος; καὶ ἀναλήψεως.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΕ, ΜΖ'.

Καὶ εἰ ἀγνοοῦσι τὰ μέλλοντα οἱ ἄγγελοι, πῶς προλέγει ὁ Γαβριὴλ ἐν Βαβυλῶνι τῷ Δανιὴλ, μετὰ υἱ' ἔτη γενῆσθαι τὸν Χριστόν; Τὰς γὰρ ἐξήκοντα ἐννέα ἑβδομάδας, ἃς αὐτῷ εἶπεν, ἐτῶν ἑβδομήκοντα ὑπέσχετο αὐτὰς οἱ ἐρμηνεῖς· διςάφησαν.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ οἰκεῖα προγνώσει τοῦτο ἔφραξεν· ἀλλ' ὅσα παρὰ τῆς ἁνω σοφίας παιδεύονται, ἐκεῖνά φασιν. Ἄγγελοι γὰρ παρὰ τῆς θείας Τριάδος διδάσκονται, παρ' αὐτῶν δὲ ἄνθρωποι, παρ' ἡμῶν δὲ τὰ ἐπίμνημα.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΖ'.

Εἰ οὖν διδασκτοὶ εἰσιν, ἀνάγκη αὐτοὺς δέλους καὶ χάρταις κεχρηθῆναι καθ' ἡμᾶς. Φωναὶ γὰρ καὶ ψῆφοι μὴ γραφόμεναί, ταχέως λήθη παραδίδονται. Εἰ γὰρ τῇ μνήμῃ παρέμενον αἱ φωναὶ, οὐκ ἂν Μωσῆς ἐν πλατὶ λιθίναις ἐπὶ τοῦ ὄρους γεγραμμένας αὐτὰς

⁸² Nahum 1, 9 ⁸³ 1 Cor. xi, 32. ⁸⁴ Hebr. xii, 6.

⁸⁵ Reg. xix, 35.

ἐόρετο· τούτων δὲ συντριβέντων, δευτέρων οὐκ ἄν ἐδεήθη, εἰ τὰ ἐν ταῖς πρώταις γραφέντα ἐμνημόνευε.

Ἀπόκρισις.

Μωσῆς μὲν ἐν ταῖς πλαξὶ δέκα λόγους θεῶν δογμάτων, χωρὶς λαξευτηρίου ἢ γραφίδος θεῶν δακτύλῳ ἐντορευθέντας ἐδέξατο. Πῶς δ' ὁ αὐτὸς γέγραψεν, ἄπερ μόνῃ τῇ μνήμῃ κατασχὼν Θεοῦ φάσκοντος περὶ κόσμου γενήσεως; πῶς δὲ μνήμῃ ἐντυπωσάμενος τὴν παραδειχθεῖσαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας θεῶν σκηνὴν διὰ τοῦ λόγου τὸν Βεσελεὴλ ἐπαίδευσεν, δι' ὕλης τὴν ἄβλον μιμήσασθαι; πῶς δὲ καὶ πάντες οἱ θεσπέσιοι προφήται καὶ ἀπόστολοι, οὐ διὰ μαθημάτων, ἀλλ' ὡς αὐτοῖς ὁ Λόγος ἐνήχησε, καὶ τῇ μνήμῃ παρέθιντο, τῇ οἰκουμένῃ ἐκήρυττον, Γαλιλαῖοι παιδεύεται Ῥωμαίοις ἐπιφοιτῶντες, πρὸς ἕκαστον ἔθνος τῇ γλώττῃ μετατυπούμενοι; Παρθοὶ γάρ, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἑλαμίται καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη ἔχουσιν τῆς σφῶν διαλέκτου ἕκαστος λαλούντων τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ἄπερ οὐ γραμματικῇ παιδείᾳ, ἀλλὰ πνευματικῇ ἀνεργείᾳ ἐκήρυττον. Ὀφθησαν γάρ αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρὸς (πεντηκοστῇ δὲ τῆς ἀναστάσεως, δεκάτῃ δὲ τῆς ἀναλήψεως)· *Καὶ ἐκάθισεν ἕρ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, φησὶν ὁ θεῖος Λουκᾶς, ἱστορῶν τὰ κατ' αὐτούς.*

Et sedit eorum enarrans gesta.

ΠΕΡΥΣΙ ΜΗ'.

Εἰ ἀσώματοι εἰσὶν οἱ ἄγγελοι, πῶς γυναιξὶ ἐμίγησαν, ἐξ ὧν προέβηον οἱ γίγαντες; πῶς δὲ καὶ ἀνθρώποι τοῖς ἁγίοις φαίνονται, εἴπερ ἀσώματοι εἰσὶ; Φησὶ γάρ ἡ θεία Γραφή· *Καὶ εἰσῆλθον υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ὧν λέγουσὶ τινες γενᾶσθαι τοὺς γίγαντας.*

Ἀπόκρισις.

Ἀσώματοι μὲν οἱ ἄγγελοι καθ' ἡμᾶς· σῶμα δὲ καθ' ἑαυτούς, ὡς ἀνεμος, ἢ πῦρ, ἢ καπνός, ἢ ἀήρ. Σώματα γὰρ ὑπάρχουσι λεπτὰ καὶ αὔλα ἔξω τῆς ἡμετέρας παχύτητος· *Σώματα γὰρ ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια*, φησὶν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος. Ἄτοπον δὲ καὶ πάσης ἀνοίας, συγκαθεύδειν αὐτοὺς γυναιξὶν οἰεσθαι· ἐπεὶ ἂν καὶ δαίμονας συγκαθεύδειν γυναιξὶν οἴονται. Οὐ γὰρ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν τάξιν ἀπέλιπον· οὐδὲ τοῦ μεγέθους, ἀλλὰ τῆς παρῆρησίας ἀφήρηται. Βλασφημίας τοίνυν καὶ νηπιότητος ὑπάρχει τὸ οἰεσθαι ἄγγελους θηλυμανεῖν. Οὐ περὶ τούτων γὰρ φησὶν ἡ θεία Γραφή, ὅτι· *Εἰσῆλθον οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων*· οὐδέπω γὰρ ἄγγελοι, υἱοὶ Θεοῦ προσαγορεύονται· ἀλλ' οἱ τοῦ Σῆθ καὶ Ἐνὼς υἱοὶ, ὑπὸ τῶν κατ' ἐκείνους καιρῶν ἤρξαντο. Οὗτος γὰρ ἤρξατο πρῶτος ἐπιμαλεῖσθαι Θεὸν, φησὶν ἡ Γραφή. Καὶ τῷ Μωσῆϊ φησὶν ὁ Κύριος· *Θεὸν δέδωκά σε τῷ Φαραώ*· καὶ περὶ τῶν θεῶν κριτῶν φησὶ· *Θεοὺς οὐκ ἐρεῖς κακῶς, καὶ ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου.* Εἰκότως οὖν, οἱ τοῦ Σῆθ καὶ Ἐνὼς παῖδες, υἱοὶ Θεοῦ νοεῖσθωσαν· οἵτινες ἀκολασίᾳ ἀλόνας,

ptas accepisset, iisque contractis, aliis non fuisset opus, siquidem eorum quæ in prioribus scripturis erant, memor fuisset.

Responsio.

Moses quidem in tabulis Decalogi divinorum decretorum absque cælatorio scriptoriove instrumento digito Dei exsculptas voces accepit. Quomodo vero idem perscripsit, de sola memoria prompta quæcunque Deus protulit de origine mundi? aut quomodo per memoriam expresso illo, quod demonstratum erat ipsi in monte tabernaculum divinum oratione sola Beseleelum docuit per materiam id imitari, quod erat expertus materiæ? Quomodo item omnes divini vates et apostoli, non per disciplinas, sed quemadmodum in ipsis Verbum sonabat, licet aliquid in memoria reponerent, orbi terrarum prædicabant, Galilæi doctores cum Romanis consuetudinem habentes, lingua cuilibet genti conformes fiebant? Parthi enim, et Medi, et Elamitæ, et reliquæ gentes audiebant quisque sui sermonis forma proferentes ipsos amplitudinem rerum divinarum, quas non per disciplinam litterariam, sed per efficacitatem ac vim quamdam spiritualem prædicabant. *Inspectæ sunt enim in ipsis divitiæ linguæ velut igneæ, nempe quinquagesima die a resurrectione, decima vero ab ascensione. Et sedit eorum enarrans gesta.*

INTERROGATIO XLVIII.

Si incorporei sunt angeli, quomodo cum mulieribus consuetudinem habuerunt, ex quibus prognati gigantes? Quomodo item, ut homines, sanctis apparent, si quidem incorporei sunt? Inquit enim Scriptura sacra: *Et ingressi sunt filii Dei ad filias hominum*⁶⁷, ex quibus aliqui aiunt natos esse gigantes.

Responsio.

Incorporei sunt angeli, ratione respectuque naturæ nostræ; corpus vero habent, secundum naturam suam, ut ventus, vel ignis, vel fumus, vel aer: corpora enim sunt subtilia, crassæ materiæ nostræ expertia. Quippe *corpora quædam sunt cælestia, quædam terrestria*, inquit sanctus ille Apostolus⁶⁸. Absurdum vero et plane stultum fuerit, putare ipsos cubare cum mulieribus, sicut et dæmones dormire cum mulieribus existimantur: qui tamen laud naturam, sed statum reliquerunt; neque magnitudine, sed libertate destituti sunt. Blasphemix igitur et stultitiæ est, putare quod angeli feminas depereant. Neque enim de his inquit Scriptura sacra, quod ingressi sint filii Dei ad filias hominum: nusquam enim angeli filii Dei appellantur, sed filii Sethi et Enosi per illas corrupti sunt. Deificari enim Sethus et Enosus illis temporibus cæperunt: quia *Sethus cepit primus invocare Deum*, inquit Scriptura⁶⁹. Sed et Moysi inquit Dominus: *Deum te constitui Pharaoni*⁷⁰. Et de divinis iudicibus inquit: *Diis non maledices, nec principibus populi*⁷¹. Recto

⁶⁶ Act. iii, 3. ⁶⁷ Gen. vi, 2. ⁶⁸ I Cor. xv, 40. ⁶⁹ Gen. iv, 26. ⁷⁰ Exod. vii, 1. ⁷¹ Exod. xxiii, 28.

igitur filii Sethi et Enosi, filii Dei intelligendi sunt ; qui per libidinem capti, ad filias Caini ingressi sunt, ex quorum mutua contaminatione nuptiali in vitam editi sunt gigantes, propter justum quidem robusti, propter Cainum autem mali. Et vero quonam pacto mulieres cum angelis dormire poterant, quando viri ad illorum aspectum obstupuerunt, iique non vulgares, sed virtute præstantes ? Ilac enim de causa Danielus Gabrieli aspectum non sustinens, mox in terram cadebat, et præ metu tantum non colliquescebat. Sed et Zacharias illum horruit, et ad primum aspectum mutus factus, timore palpitabat, linguæ usu carens usque ad Joënnis nativitatem, nutibus tantum voluntatis placita significans. Id quod mihi videtur prænuntiare silentium legis et veteris cultus sacri, ad præstantioris adventum. Sed paulo post clarius ipsum sensum demonstrabimus. Præterea et mulierculæ ad Servatoris sepulcrum cum festinatione contendentes, illorum angelorum aspectu obstupuerunt, et timore percussæ non annuntiarunt apostolis quæ sibi erant injuncta : *Invaserat enim ipsas tremor et stupor, ut nihil cuiquam dicerent* ²², inquit divinus evangelista. Si igitur ne angelorum quidem demissionem viri magni sustinere potuerunt, quomodo teneræ mulieres illorum contrectationem aut concubitum ferre possent ? Nequaquam enim satis firma est adversus vim propinquam stipula. Per scriptum sacris est in Litteris : *Vixit Adamus annos ducentos et triginta, genuitque filium ad similitudinem suam et secundum imaginem suam* ²³, hoc est, qualem habuit ab initio, quando factus est a Deo, imaginem et splendorem in facie, *et vocavit nomen ejus Sethus*, hoc est resuscitatio. Quoniam videbat in ipso pristinam et admirandam illam formam et gratiam renovatam, et splendorem sacrosancti Spiritus, quem videntes illius temporis homines Deum appellaverunt. Ac propterea Scriptura dicit, quod videntes filii Sethi filias hominum quæ erant ex genere Caini, acceperunt sibi eas in uxores. Participes enim et ipsi erant gratiæ sancti Spiritus, usque dum dixit Deus : *Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis* ²⁴. Atque Sethus quidem ad quingentos quinque annos hanc talem formam retinuit.

INTERROGATIO XLIX.

Si versus ad deterius diabolus ex cælis decedit, supra se habens eos qui permanserunt immutabiles, quomodo ipsi licet cælis appropinquare, et cum angelis Deo assistere, ac deposcere Jobum ? Inquit enim de ipso scripta historia : *Venerunt angeli Dei, et diabolus in medio ipsorum* ²⁵, et cætera.

Responsio.

Non quod possit in cælos ascendere, qui inde præcipitatus est ob furorem suum diabolus, aut cum angelis ad Deum accedere, aut ulla ex parte supra cælorum circumferentiam venire, hoc ita prescriptum est, sed quia divina natura quantitatis

²² Marc. xvi, 8. ²³ Gen. v, 3, sec. LXX. ²⁴ Gen. vi, 3. ²⁵ Job ii, 1.

(16) Προμηθέων. Forte προμηθέων. Id.

πρὸς τὰς θυγατέρας Καὶν εἰσῆλθον · ἐξ ὧν τῆς ἀκαταλλήλου μαιαιγμίας ζωογονοῦνται οἱ γίγαντες, καὶ μὲν τὸν δίκαιον ἰσχυροί, διὰ δὲ τὸν Καὶν, πονηροί. Πῶς δὲ γυναῖκες ἀγγέλους συγκαθεύδειν δυνήσονται, ὅπου ταν ἀνδρες τὴν ἐκείνων ἐνάρκησαν ἔψιν, καὶ οὐχ οἱ τυχόντες, ἀλλ' ὑπερέχοντες; Δανιὴλ γοῦν τοῦ Γαβριὴλ τὴν ἔψιν μὴ χωρήσας, αὐθις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πεσὼν, χωνεύεσθαι τῷ δέει ἐκινδύνευεν · ἀλλὰ καὶ Ζαχαρίας ἐκείνον πτήξας, ἅμα τοῦ ἀφθῆναι κωφωθείς, τῷ φόβῳ κραδαίνεται, τῇ γλώττῃ πεδόμενος, μέχρι τῆς Ἰωάννου γεννήσεως, νεύμασι μόνον σημαίνων τὰ ἐρούμενα· ὅπερ μοι δοκεῖ σιγᾶσθαι τὸν νόμον καὶ τὴν παλαιὰν τῶν ἱερῶν τελετὴν, προμηνύων (16), τῇ παρουσίᾳ τοῦ κρείττονος· μικρὸν δ' ὑπερον ἐμφανεστερον τὸ νοηθὲν ἀποδείξομεν. Καὶ τὰ γύναια δὲ, ἐπὶ τῷ σωτηρίου μῆμα ὠκυποδοῦντα, τὴν ἐκείνων ἀγγέλων (17) ναρκήσαντα, καὶ τῷ δέει συσταλόντα, οὐκ ἀπήγγειλαν τοῖς ἀποστόλοις τὰ προσηχθέντα. *Ἐίχε γὰρ αὐτὰς φόβος, καὶ ἐκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον*, φησὶν ὁ θεὸς εὐαγγελιστῆς. Εἰ οὖν οὐδὲ συγκατάβασιν ἀγγέλων οἱ μεγάλοι ἐπέρησαν, πῶς εὐτελεῖ γύναια τὴν ἐκείνων ἀφῆν ἢ συκατεύασιν φέρειν οἴατε; σθένει γὰρ οὐδαμῶς καλὰρη πρὸς πυρὸς ἐγγύτητα. Φησὶν ἡ Γραφή· *Ἐξῆς δὲ Ἀδάμ ἔτη σ.λ', καὶ ἐγέννησεν υἱὸν κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ* (τοῦτ' ἐστίν, *ὡς εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς*, ὅτε γέγονεν ὑπὸ Θεοῦ, *εἰκόνα καὶ ἔκλαμψιν ἐπὶ τοῦ προσώπου*), *καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σηθ*, τοῦτ' ἐστίν ἐξανόστασιν. Ἐπὶ εἶδεν ἐν αὐτῷ ἀνακαινισθεῖσαν τὴν ἀρχαίαν καὶ παράδοξον ἐκείνην μορφήν, καὶ χάριν, καὶ ἑλλαμψὶν τοῦ παναγίου Πνεύματος· ὃν ἰδόντες οἱ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, Θεὸν αὐτὸν προσηγόρευσαν. Καὶ διὰ τοῦτο λέγει ἡ Γραφή, ὅτι ἰδόντες υἱοὶ τοῦ Σηθ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, τὰς τοῦ γένους τοῦ Καὶν, εἶδον ἑαυτοῖς γυναῖκας. Μετεῖχον γὰρ καὶ αὐτοὶ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἕως εἶπεν ὁ Θεὸς, ὅτι *Ὁὐ μὴ καταμείνη τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῦτοις*. Ὁ μέντοι Σηθ ἐπὶ πεντακοσίους πέντε χρόνους διέμεινεν ἔχων τὴν τοιαύτην μορφήν.

ΠΕΥΣΙΣ ΜΘ.

Ἐἰ τραπεὶς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ διάβολος, τῶν οὐρανῶν κατέπεσε, κατὰ κεφαλῆς δ' ἔχων τοὺς μείναντας ἀμεταθέτους, πῶς αὐτῷ ἔξεστιν ἐγγίξειν τοὺς οὐρανοὺς, καὶ μετ' ἀγγέλων Θεῷ περιστασθαι, καὶ ἐπιτεῖν τὸν Ἰώδ; Φησὶ γὰρ ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία· *Καὶ ἦλθον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ διάβολος ἦλθεν ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ τὰ ἐξῆς*.

Ἀπόκρισις.

Ὁὐχ ὅτι οἴδ' ὅτι ὑπάρχει εἰς οὐρανοὺς ἀναβαίνειν ὁ ἐκεῖθεν ἐξοστρήσας διάβολος, ἢ μετ' ἀγγέλων πρὸς Θεὸν παραγίνεσθαι, ἢ ὅλως ὑπὲρ τὴν εἰψίδα τῶν οὐρανῶν γίνεσθαι· ἀλλ' ἐπεὶ τὸ Θεῖον, ἀποσον, ἀμέγεθες, καὶ ἀπερλήπτον ὑπάρχον, πάντη πάρε

(17) Decesse videtur ἔψιν. Id.

καὶ πάντα πληροῖ. Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν, ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῆ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀδύσσοις, φησὶν ὁ Δαβὶδ, ὁ τῶν θείων μελωδός. Ἐξ ὧν παιδευόμεθα, ὅτι ἐνώπιον αὐτοῦ ὑπάρχουσι, καὶ ὀραῖσθαι αὐτῷ οὐ μόνον ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ διάβολον, καὶ δαίμονας, καὶ ἀνθρώπους, καὶ κτήνη, καὶ τὰ σύμπαντα. Καὶ γὰρ ἐπὶ γῆς ὄντες, Θεῷ παριστάμεθα· καθὼς φησὶν Ἥλιος ὁ θεοπέσιος· Ζῆ Κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον. Εἰ γὰρ τῷ ἀέρι πάντα ἐμπεριέχεται, πολλῶ μᾶλλον τῷ ἐκείνου ποιητῇ ἐναπειληπταὶ ἡ τετραφυῆς τῶν ὄλων κατάστασις, ἡ ἄσαρκος, νοερά τε καὶ λογικῆ, ἡ αἰσθητῆ καὶ ἔνσαρκος, ἡ κτηνώδης καὶ ἀλογος, ἡ ψυχρος καὶ ἀναίσθητος. Πάντα γὰρ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος.

ΠΕΥΣΙΣ Ν'.

Διατί Μωϋσῆς μὴ ἀπ' ἀγγέλων ἤρξατο καὶ τῶν ἄνω, τῆς συγγραφῆς· ἀλλὰ παραδραμῶν τοὺς δῆμους ἀγγέλων, καὶ τὰ ὑπερουράνια πάντα, ἀπ' οὐρανοῦ καὶ γῆς τοῦ συντάγματος ἤρξατο;

Ἀπόκρισις.

Ἀρμόττουσαν τοῖς καιροῖς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συμφέρουσαν τὴν ἀρχὴν τοῦ γράμματος τέθεικε, προσφάτως Ἰουδαίων τῆς Αἰγύπτου ἀπαράντων, καὶ ἑναυλα ταῖς ἀκοαῖς τὰ τῆς ἐκείνων πλάνης ἐχόντων. Οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀθέων τὸν οὐρανὸν, οἱ δὲ τὴν γῆν θεοποίησαν, πνεύμασι καὶ νεφέλαις ἀλλοιούμενα καὶ τρεπόμενα. Ἄτεροι δὲ ἠλίψ καὶ σελήνη τὸ σέβας ἀπένεμον· ἱν' οἱ μὲν νύκτωρ, οἱ δὲ ἡμέρας τῇ δύσει τῶν φωστήρων ἄθειοι μείνωσιν. Οἱ μὲν γὰρ τὸν νυκτὶ, καὶ ὀμίχλῃ, καὶ κόνει ἐπισκοτούμενον ἐκθειάζουσιν· οἱ δὲ τὴν φθίνουσαν, καὶ εἰς τὸ βραχὺ ἀπολήγουσαν προσκυνοῦσιν. Ἄτεροι δὲ κρήνας καὶ ποταμοὺς θεολογοῦσιν. Ἴνα ἐν θέρει μὲν λήγοντας, ἐν δὲ χειμῶνι κορυφούμενους καὶ ἐξοιδάινοντας τῇ πλημμύρᾳ, Θεοὺς ἔχωσιν. Θάτεροι δὲ τὸ πῦρ ὡς Θεὸν πεφρίκασι· τὸ δ' ἐπιβολῇ ὕδατος σθεννύμενον, ἢ ἐνδείξ τῆς ὑποτροφῆς ὕλης μαραινόμενον. Ὡ τῆς ἀβουλίας! τὰ σφῶν εὐτελέστερα ἐκθειάζουσιν οἱ εἰκαιόβουλοι καὶ ματαιόφρονες, ὄντως Θεοῦ ὑπὸ τῆς πλάνης ἀπαγόμενοι. Δι' οὗς Μωϋσῆς, ὁ τῶν θείων συγγραφεὺς, καταλιπὼν τὰ ὑπερκόσμια, ἐκ τῶν ὑποκειμένων τῆς ἐξηγήσεως ἀρχεται, διὰ τῶν αἰσθητῶν καὶ ὀρωμένων ποδηγῶν αὐτοὺς πρὸς τὰ νοερά, καὶ τὸν ἀόρατον ὄντως Θεόν. Παραπλησίως δὲ τοῦτω καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀνανίαν θεοπέσιον τὸν Βαβυλωνίων Θεόν, δίκην πυροῦ τὸ πῦρ καταπατοῦντες, τὸ νάφθη, καὶ πίσση, καὶ κληματῖδι κορυφούμενον, ὕδατι δὲ θανατούμενον, Εὐλογοῦτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον, φασὶν, καὶ τὸν ἀυλὸν τε καὶ ἀχειροποίητον Θεὸν Χαλδαίους τοὺς ἀθεοὺς καθηγούμενοι, πάντας τοὺς Ἕλληνας Θεοὺς κτίσματα καὶ ἔργα ὑπάρχειν τοῦ ὄντως ἀληθινοῦ καὶ ἀκτίστου Θεοῦ δηλοῦντες· Εὐλογοῦτε γὰρ,

et magnitudinis expert et incomprehensibilis, ubique praesens sit, et omnia impleat. Nam *Deus poster in caelo est et in terra, in mari et in omnibus abyssis*, inquit *David* 96, divinorum carminum auctor. Ex quibus docemur in conspectu ejus esse, et conspici ab ipso non solum angelos, sed et diabolum et daemones, et homines, et jumenta, et simul in universum omnia. Quemadmodum *Elias ille* divinus ait: *Vivit Dominus, in cujus conspectu ego sto hodie* 97. Nam si aere omnia continentur, multo magis in illius conditore comprehensa est haec quadripartita naturae universitatis rerum constitutio, quarum una carnis est expert, intellectilis et rationalis, altera sensilis et carne praedita et rationalis, tertia animata et irrationalis, quarta inanimata et sensus expert. *Omnia enim nuda sunt et resumpta coram oculis ejus, nec est creatura occulta in conspectu ejus*, inquit *divus Apostolus* 98.

INTERROGATIO L.

Quare *Moses* non ab angelis, et ab iis quae sunt in supernis, exorsus est descriptionem, sed praeteritis angelorum nationibus, omnibusque quae supra caelos sunt, a caelo et terra contextum orsus est?

Responsio.

Conveniens temporibus et hominibus utile principium scripti sui statuit, quando id temporis ex *Aegypto* *Judaei* exierant, et insinuos auribus illorum errores habebant. Nam alii quidem impiorum, caelum; alii vero terram deificaverunt: quae duo a ventis et nubibus mutantur. Alii autem soli et lunae venerationis cultum exhibuerunt, ut alii quidem noctu, alii vero interdum per occasum luminarium impii manerent; nam hi quidem quae nocte et nebula et pulvere obscurantur, inter deos referunt; illi vero intereuntem, et paulo post desitiram adorant. Alii item fontes et flumina deos esse asserunt, ut in aestate quidem desinentia, in hieme vero aucta et exundantia deos habeant. Alii vero ignem quasi deum metuunt, qui tamen infusa aqua exstinguitur, aut defectu nutrientis materiae marcescit. O demeritiam! quae se ipsis sunt abjectiora, deificant vani et insipientes, a vero Deo per errorem abducti. Propter quos *Moses* rerum divinarum scriptor relictis ultramundanis, ab iis quae captui nostro sunt exposita, narrationem orditur, per sensilia et aspectabilia ducens ad intellectilia et ad inaspectabilem illum verumque Deum. Ad eundem modum et illi socii *Ananiae* divini hominis, *Babylonium* deum, supplicium fornacis et ignem conculcantes, qui naphtha et pice et sarmentis augebatur, aqua vero exstinguebatur, *Benedicite, omnia opera Domini, Dominum* 99, inquirunt. Ad immaterialem et nullis manibus factum Deum impios *Chaldaeos* per institutionem hanc ducentes, ac omnes gentilium deos creaturas et opera esse vere subsistentis et veri et increati Dei innuentes. *Benedicite*, inquirunt,

96 Psal. cxxxiv, 6. 97 IV Reg. iii, 14. 98 Hebr. iv, 13. 99 Dan. iii, 57 seqq.

omnia opera Domini, Dominum; consequenter eo cantico demonstrantes, Deo simul in universum omnia ad serviendum esse obnoxia. *Benedicite* ipsum, aiunt, *angeli, cæli, aqua, sol, luna, astra, ignis, terra, montes, colles, jumenta, bestiar, reptilia, volatilia*, et cætera quæcunque gentiles in deorum numerum retulerunt.

INTERROGATIO LI.

Quomodo creavit Deus omnia, priusquam existeret materies qua uteretur?

Responsio.

Primo quidem die ex nullo subjecto materies produxit, simul cogitans, qualis unaquæque eujusque deberet esse materies. Deinde statim proferebat ea quæ cogitaverat. Atque hoc loco nolim te mihi delabi ad cogitationes, ut quærere velis quo id pacto sit factum; nam et volebat, et poterat omnia vis illa effectrix omnium. Ex iis vero quæ die condidit primo, deinde reliqua creata fecit, videlicet cælum primum, non illud quod cernimus, sed supra positum, de quo Davides canit, *Cælum cæli Domino*¹, ad modum domus duplicem fornicem habentis, intersepiens et discernens a terrestribus ultramundana, et veluti tabulato quodam dirimens.

INTERROGATIO LII.

Quare non scripsit Moses, quod fecerit Deus aquam, aut ignem, aut aera, ut de cælo et terra arboribus et cæteris?

Responsio.

Num ergo, quia id etiam scriptum est, quod Deus, accepto pulvere terræ formaverit hominem, neque additum sit, quod ei fecerit oculos, aut aures, aut pedes, aut brachium; ideo putandum est a Deo non esse creata omnia naturæ organa, tum interna tum externa? Nimirum in iis quæ composita, et aliquando sejuncta sunt, ex præstantiore ipsam rem repræsentare sacra Scriptura solet. Quemadmodum divinatorum carminum auctor inquit, *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*²: non utique a beatitudine mulieres excludens; sed cum eadem sit natura, ex principaliore carmen orditur. Ex iis igitur quæ in isto carmine præstantiora sunt, etiam de sequentibus judicium fiat. Nam commemoratione cæli et terræ, universum hoc comprehenditur, aer, tenebræ, abyssus.

INTERROGATIO LIII.

Cur autem quasi viribus inferior Moses, non aggressus est scribere tenebrarum et abyssi creationem?

Responsio.

Enimvero quæ Moses præterit, quominus scriberet, non viribus destitutus fecit, sed exercitium nobis reliquit. Solomon scripsit in persona Filii

¹ Psal. cxiii, 16. ² Psal. i, 1.

(18) *Υπαρχούσας*. Forte *υπαρχούσης*. Εδριτ.

φασί, *πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον*. ἀπολαύθως τῇ μελωδίᾳ, *δοῦλα Θεῷ παριστῶντες τὰ σὺμπαντα, Ἐὐλογεῖτε, φάσκοντες, ἀγγελοὶ, οὐρανοὶ, ὕδατα, ἥλιος, σελήνη, ἀστρα, πῦρ, γῆ, ὄρη, βουνοὶ, κτήνη, θηρία, ἔρπετά, πετεινά, καὶ λοιπὰ ὅσα Ἕλληνας ἐθεοποίησαν.*

ΠΕΥΣΙΣ ΝΑ'.

Πῶς ἔκτισεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα; προὔπαρχοῦση ἢ χρησάμενος, ἢ καὶ τὰς ὕλας αὐτὸς παρήγαγεν;

Ἀπόκρισις.

Τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐκ μηδενὸς ὑποκειμένου τὰς ὕλας παρήγαγεν, ἅμα τῷ νοῆσαι, ὅποσον τινὰ χρῆ ὑπάρχειν ἐκάστου ὕλην, αὐθις παραστήσας ἑαυτῷ τὸ νοηθέν. Καὶ μὴ καταπέσης πρὸς λογισμοὺς, κυθόμενος τὸ πῶς. Ἐβουλήθη γὰρ καὶ ἡδυνήθη, δραστηρικῶς δύναμις πάντων ὑπάρχουσα. Ἐκ δὲ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ μετεσκεύασε τὰ λοιπὰ τῆς δημιουργίας· ἐπέστησεν οὐρανὸν πρῶτον, οὐ τὸν ὁρώμενον, ἀλλ' ὑπερκείμενον, περὶ οὗ καὶ Δαβὶδ μελωδεῖ, *Οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ*, δίκην διορόφου οἰκίας, διατρέξας καὶ ἀποκρίνας τῶν ἐπιγεῶν τὰ ὑπερκόσμημα, καὶ ὡσεὶ ὑπερήφω ἀπολαβόμενος.

ΠΕΥΣΙΣ ΝΒ'.

Διὰ τί μὴ ἔγραψε Μωσῆς, ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς ὕδωρ, ἢ πῦρ, ἢ ἀέρα, ὡς περὶ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ δένδρων, καὶ τῶν λοιπῶν;

Ἀπόκρισις.

Τί οὖν; ἐπεὶ γέγραπται, ὅτι λαβὼν ὁ Θεὸς κῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἐπήγαγεν, ὅτι ἐποίησεν αὐτῷ ὀφθαλμοὺς, ἢ ὠτα, ἢ βῆσεις, ἢ βραχίονα, παρὰ τοῦτο οἰεσθαι χρῆ, παρὰ Θεοῦ μὴ κτισθῆναι πάντα τὰ τῆς φύσεως ὄργανα, ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς; Ἄλλ' ἐπὶ τῶν συνθέτων, καὶ λυμένων ποτὲ, ἐκ τοῦ τιμιωτέρου τὸ δράμα παριστῆν ἢ θεία πέφυκε [φύσις] Γραφή· καθὼς καὶ ὁ τῶν θεῶν φησὶ μελωδός· *Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλή ἀσεβῶν*. Οὐκ ἄρα τοῦ μακαρισμοῦ τὰς γυναίκας ἀποκλείσας, ἀλλὰ μίαις ὑπαρχούσας (18) τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ ἡγεμονικωτέρου τῆς μελωδίας, τὰ ἐπόμενα τῆς δημιουργίας νοεῖσθω. Τῇ γὰρ ποιήσει τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τὸ πᾶν συμπεριέχεται, ἀήρ, σκότος καὶ ἀβύστος.

ΠΕΥΣΙΣ ΝΓ'.

Τί οὖν ἀτονήσας Μωσῆς, οὐχ εἴλετο γράψαι τὴν σκότων καὶ ἀβύσσου κτίσιν;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' εἰπερ Μωσῆς παρέδραμεν, οὐκ ἀτονήσας, γράψαι, ἀλλὰ γυμνάσιον ἡμῖν καταλείψας· *Σολομὸν ἔγραψεν, ἐκ προσώπου τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα φάσκων· Πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι, ἡμῶν*

παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα ἡ δύναμις καὶ ἡ σοφία
Θεοῦ, Χριστός.

ΠΕΥΣΙΣ ΝΔ'.

Ὁ ἀὴρ πότε γέγονε; Μὴ καὶ τοῦτον ἔχεις εἰπεῖν,
ὅτι Σολομών ἔγραψεν;

Ἀπόκρισις.

Ἄκουε δὴ Μωσέως φάσκοντος· Καὶ Πνεῦμα Θεοῦ
ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. Συμφώνως δὲ τούτῳ
ὁ Ἀμμώς· Κύριος στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων
πνεῦμα.

ΠΕΥΣΙΣ ΝΕ'.

Ἄλλ' οὐ περὶ τοῦ ἀέρος λέγει, περὶ δὲ τοῦ ἀγίου
Πνεύματος μᾶλλον εἴρηται ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ἄλλο λέ-
γομεν εἶναι ἢ προσαγορεύεσθαι πνεῦμα, πλὴν τὸ
ἄγιον Πνεῦμα.

Ἀπόκρισις.

Δός μοι τῇ κτίσει συγκαταριθμησαὶ τὸ ἄκτιστον·
πλὴν ὁμῶς οὐκ ἀναιρῶν τὸ εἰρημένον, δέχομαι καὶ
τοῦτο, εἰκότως καὶ θεοπρεπῶς νοούμενον, ἐπιφέρει-
σθαι τοῖς ὕδασι πρὸς ζωογονίαν, αὐτὰ συνθάλλοντος
δικῆν ἐπωαζούσης θρνιθος, ζωτικὴν τινα δύναμιν
ἀνιέντος (19) τοῖς ὑποθαλομένοις ὕδασι, πρὸς τὸ
ἐκδράσαι τὰ ἄπειρα τῶν ἰχθύων γένη.

ΠΕΥΣΙΣ ΝΓ'.

Μαθεῖν πρὸς τούτοις δεόμεθα περὶ τῆς τοῦ πυρὸς
γενέσεως. Οὐτε γὰρ τῇ Γραφῇ εἴρηται, ὅτι εἶπεν ὁ
Θεός· Γενήθητω πῦρ.

Ἀπόκρισις.

Πάντων μάλιστα ἐνεργεστέρα ἡ τοῦ πυρὸς φύσις,
συνυποστᾶσα καὶ ἐμφωλεύουσα τῇ ποιήσει τῆς χέρσου
φαίνεται. Ὅποι δ' ἂν πατάξεις λίθον, ἀποκνεῖται
πῦρ, καὶ σιδηρῶν τριβομένων, ὁμοίως γίνεσθαι πέ-
φυκε, καὶ ξύλων συνθλιβομένων παραπλησίως ἀπο-
δείκνυται· ὡς ὁ τῆς ἀπήνης ἄξων δηλοῖ, τῷ πιεσμῷ
τοῦ φόρτου διασφυγόμενος τῷ ἐγκακράμενῳ πυρὶ.
Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ μύλων διακενῆς στρεφομένων,
θεὰ τὸ πῦρ ἐξαλλόμενον· καθ' ὧν τὴν εἰκόνα, καὶ
τῶν νεφῶν παρατριβαλ, τοῖς πνεύμασιν ἐλαυνομένων,
ἀστραπὰς ἀποτελεῖν εἰώθασι. Πάντα γὰρ πυρὶ κέ-
κραται, καθὼς Πέτρος φησὶν, ὁ κλειδοῦχος τῆς βα-
σιλείας τῶν οὐρανῶν, οὕτω πως· *Οἱ γὰρ νῦν οὐρανοὶ
καὶ ἡ γῆ πυρὶ τεθησαυρισμένοι εἰσι, τηρούμενοι
εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν
ἀνθρώπων.*

ΠΕΥΣΙΣ ΝΖ'.

Καὶ πῶς χειμῶνος, τῶν αὐτῶν ὄντων νεφῶν καὶ
ἀνέμων, οὐκ ἀστραπῆ, οὐ βροντὴ γίνεται;

Ἀπόκρισις.

Τὰ περὶ βροντῆς ἀνωτέρω πρὸς τὸ δοκοῦν μοι εἴ-
ρηται. Τὸ δὲ, χειμῶνος ἀστραπὰς μὴ ἐκφαίνεσθαι,
διὰ τὴν τοῦ ἀέρος παχύτητα δοκῶ, καὶ τὴν διήκουσαν
νοεῖδα τῶν νεφῶν. Οὐ γὰρ ὁμοίως τὸ ἀνικμον καὶ
ξηρὸν τῷ διαβρόχῳ καὶ ὑλῶδει· ἐν ταῖς παρατρίψεσι
φαίνεσθαι πέφυκεν, τοῦ μὲν παραφλεγόμενου, τοῦ δὲ
παρῶσθαιίνοντος.

¹ Prov. viii, 30. ² I Cor. i, 24. ³ Gen. i, 2.

(19) Ἀριέντος. Forte ἐνιέντος. Ed.

ad Patrem loquentis : *Antequam abyssos faceret, eram apud ipsum, apte omnia disponens* ¹ : nimirum, *potentia et sapientia Dei, Christus* ².

INTERROGATIO LIV.

Aer quando factus est? Num quod etiam de hoc scripserit Solomon, dicere potes?

Responsio.

Audi Mosem dicentem : *Et spiritus Dei ferebatur supra aquam* ³. Cum hoc autem consentit et Amosus : *Dominus intendens tonitru, et creans spiritum* ⁴.

INTERROGATIO LV.

Verum non de hoc aere dicit, sed potius de Spiritu sancto dictum est id verbum. Non enim aliud dicimus esse aut vocari spiritum, quam ipsum Spiritum sacrosanctum.

Responsio.

Vereor ne cum creatura connumerem increatum. Verumtamen non negans hoc quod dictum est, admitto, et hunc, si ut par est, et Deo competit, intelligatur, ferri supra aquas, ad viventia producenda ipsas foventem, et instar incubantis gallinae vitalem quamdam vim immittentem aquis sub se fotis, ad producenda innumera piscium genera.

INTERROGATIO LVI.

Cupimus insuper ex te discere de ortu ignis. Nusquam enim in Scriptura legimus, quod dixerit Deus, Fiat ignis.

Responsio.

Omnium maxime efficax est natura ignis, videturque consistere et latitare in creatione terræ. Quando lapidem percusseris, ex eo concipitur ignis, et ferro collisio similiter efficitur. Sed et lignis collisio consimiliter conspicitur, ut ostendit axis in curru ex pressura oneris ardens per admistum ignem. Neque id tantum, sed et molæ si circumaguntur inanes, apparet ignis exsiliens; ad quarum similitudinem et nubium collisiones ventis impulsarum efficere fulgura consueverunt. Omnia enim igni mista sunt, ut inquit Petrus ille, claves regni cælorum gestans, ad hunc fere modum : *Nam cæli qui nunc sunt et terra, igni repositi sunt, et servantur in diem iudicii et perditionis impiorum hominum* ⁵.

INTERROGATIO LVII.

At qui fit ut hieme, cum eadem sunt nubes et venti, neque fulgur neque tonitru fiat?

Responsio.

Quod tonitru attinet, quid mihi videatur, supra dictum est. Quod vero fulgura non apparent hieme, propter aeris crassitudinem fieri puto, et propter penetrantem humorem nubium. Non enim quemadmodum quod siccum et aridum est, etiam madida et multam habentia materiem in collisionibus lucere solent; cum illud quidem per ignem incedatur, in hoc vero vis ejus flaccescat.

⁶ Amos iv, 13. ⁷ II Petr. iii, 7.

INTERROGATIO LVIII.

Satis quidem vera sunt quæ dicis : verum nos de fulgure quærimus, et de generatione ignis, ubi nam dixerit Deus, Fiat ignis.

Responsio.

Moses scribit : *Et dixit Deus : Fiat lux ; et facta est lux* ⁹ : videlicet ignis natura. Non enim solummodo is ignis est, qui apud nos est ; sed et supernæ illæ potestates ignis esse videntur, cognatæ ei qui apud nos est.

INTERROGATIO LIX.

Sed quomodo supernus ei qui apud nos est, cognatus est, cum ille quidem inextinguibilis, hic autem exstinguibilis sit ?

Responsio.

Propemodum angelos et nostras animas similitudinem quamdam dico habere. Utraque enim sunt spiritus, a Deo suum ortum habentes. Ili quidem in corporibus nostris lampadum instar lucentes, et quasi exstincti per separationem, agendi efficacitatem amittunt. Nam et a veteribus sapientibus homines appellantur φῶς, hoc est, lumen, propter vim rationis. Similiter et ignis dicuntur, ut paulo post demonstrabo, postquam oratio ad nostram generationem progressa fuerit. Angelos autem dico spiritus inextinguibiles, non habentes corporalem disjunctionem aut copulationem. Porro animorum et angelorum similitudinem etiam tres illi sancti expresserunt pueri cum aiunt : *Benedicite, spiritus et animæ justorum, Dominum* ⁹. Et rursus in canticis Davides inquit : *Qui facit angelos suos spiritus* ¹⁰. Et similitudinem ipsorum ad animas nostras innuens inquit : *Velociter exaudi me, Domine, quia defecit spiritus meus* ¹¹.

INTERROGATIO LX.

Quomodo vero ignis apud nos habet vim urendi ligna et quamlibet materiam ; supernus autem non adurit aridas arbores, aut ovium vellera, vel capillos nostros soli expositos ?

Responsio.

Sit ipse hac in parte sol prædagogus noster, ac doceat nos tam sui, quam ejus qui apud nos est, ignis cognationem. Nam sæpenumero aliqui caprarum, aut bubulci, aut pastores equorum in tabernaculis solitariis agentes, cum coquere carnes aut frumenta volunt, mundo vitreo vase aqua impleto, si ex opposito solarium radiorum id tenuerint, tegerintque cum vase aquario fimum aridum, a superno lumine ignem concipiunt.

INTERROGATIO LXI.

Tenebras quis fecit ? Num Deus ? an ab initio fuerunt ? Aut num diabolus eas fecit, ut adversarius lucis ? Arbitrantur enim plerique, quod ab initio fuerint ante mundum. Nusquam enim Moses dicit, quod aliquis tenebras fecerit, sed quod fuerint.

⁹ Gen. 1, 3. ¹⁰ Dan. iii, 86. ¹¹ Psal. ciii, 4. ¹² Psal. cxlii, 7.

(19) Συγγενής. Forte συγγενές. Edit.

ΠΕΥΣΙΣ ΝΗ'.

Καλῶς μὲν ἔχει τὰ εἰρημμένα, ἀλλὰ ἡμῖν περὶ ἀστραπῆς ἢ ζήτησις. Ἄλλα περὶ γενέσεως πυρὸς, τοῦ εἶπεν ὁ Θεὸς, Γενηθήτω πῦρ ;

Ἀπόκρισις.

Μωσῆς γράφει· *Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς*, ἢ τοῦ πυρὸς δηλονότι φύσις. (Ὁ γὰρ μόνον τὸ παρ' ἡμῖν πῦρ ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ εἰ ἄνω δυνάμεις πῦρ εἶναι μοι δοκοῦσι, συγγενεῖς (19) τοῦ παρ' ἡμῖν.

ΠΕΥΣΙΣ ΝΘ'.

Καὶ πῶς τὸ ἄνω τοῦ παρ' ἡμῖν ἐστι συγγενές, πῶ μὲν ἀσδέστου ὄντος, τοῦ δὲ σθεννυμένου ;

Ἀπόκρισις.

Παραπλησίως ἀγγέλων καὶ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν τὸ ὅμοιον ἔχειν φημί. Ἀμφοτέρα γὰρ πνεύματα ὑπάρχει, παρὰ Θεοῦ τὴν γένεσιν ἔχοντα, τὰ μὲν ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν λαμπάδων δίκην φαίνοντα, καὶ οἶονεὶ σθεννύμενα τῇ διαζεύξει, τῆς ἐνεργείας ταπόμενα. Φῶς γὰρ καὶ βροτοὶ παρὰ τοῖς πάλαι σοφοῖς προσαγορεύονται, ὡς μικρὸν ὕστερον ἀποδείξω, πῶ λόγου προϊόντος ἐπὶ τὴν ἡμετέραν γένεσιν. Τοῖς δ' ἀγγέλους φημί πνεύματα ἄσβεστα, μὴ ἔχοντα σωματικὴν συνάφειαν καὶ διάστασιν. Τὴν δὲ ψυχῶν καὶ ἀγγέλων ὁμοιότητα, καὶ οἱ τρεῖς ἅγιοι παρέστησαν πλῆθεις, *Εὐλογεῖτε, φάσκοντες, πνεύματα καὶ φυχαὶ δικαίων, τὸν Κύριον*. Καὶ πάλιν ἐν μελωδίαις ὁ Δαβὶδ φησιν· *Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα*. Τὸ δ' ὅμοιον αὐτῶν πρὸς τὰς ἡμῶν ψυχὰς περὶ τῶν, φησὶ· *Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου*.

ΠΕΥΣΙΣ Ξ'.

Καὶ πῶς τὸ παρ' ἡμῖν πῦρ, καυστικὸν ὑπάρχει τῶν ξύλων, καὶ πάσης ὕλης· τὸ δ' ἄνω οὐ φλέγει τὰ ξηρὰ τῶν δένδρων, ἢ τὰ ἔρια τῶν προβάτων, ἢ τὰς ἡμῶν τρίχας ἠλιωμένας ;

Ἀπόκρισις.

Ὁ ἥλιος μὲν παιδαγωγὸς γένηται, διδάσκων ἡμᾶς τοῦ οἴκελου πυρὸς καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν τὴν συγγένειαν. Πολλάκις γὰρ τινες τῶν αἰπόλων ἢ βουκόλων ἢ ἵπποφορῶν, ἐν σκηναῖς ἐπ' ἐρήμων διάγοντες, πίψαι κρέα ἢ σῖτα βουλόμενοι, ὕδατος καθαροῦ σκεπῆς πληρώσαντες ὕδατος, καὶ ἀντικρὺ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίων κρατήσαντες, εἰ ψαύσειαν τῇ ὑδρορροῇ οὐδὲς ξηρᾶς, ἐκ τῆς ἀνωθεν φρυκτωρίας τὸ πῦρ ἐφτυῖσαντο.

ΠΕΥΣΙΣ ΞΑ'.

Τὸ σκότος τίς ἐποίησε ; ἢ ἀρχίγονον (20) ἦν, ἢ ὁ διάβολος αὐτὸ ἐποίησεν, ὡς ἀπεναντίας τοῦ φωτός ; Νομίζομεν δὲ, ὅτι ἦν ἀρχαῖον πρὸ τοῦ κόσμου. Οὐδαμῶς γὰρ λέγει Μωσῆς, ὅτι ἐποίησέ τις τὸ σκότος, ἀλλ' ὅτι ἦν.

(20) Ἀρχίγονον. Forte ἀρχέγονον. Id.

Ἀπόκρισις.

ε ὁ Θεὸς αὐτὸ ἐποίησεν, οὔτε ὁ διάβολος, οὔτε ἦρχε τοῦ ὀρωμένου κόσμου· πᾶσαι γὰρ ἐν διήγον ἰαί ἄσαρκοι τῶν ἀγγέλων χοροὶ, καὶ οὐ γενέσθαι τὸν κόσμον· ἀλλ' ὑπερταθέντος τοῦ ἰου σώματος, ὡσπερ ἐκ φράγματός τινος τῷ ἰάσματι παρυπέστη τὸ σκότος, κατὰ τὴν εἰκόνα σταθῆρᾶ μεσημβρίᾳ, σκηνὴν ἐκ πυκνῆς τινος τεγανῆς ὕλης ἐαυτῷ περιπηξάμενος. Ὁμοίως : τῶν ναυτιλλομένων παιδεύμεθα, κατὰ τῆς ρίας ὑπερτάσει διέρβειν ἐπισκοποῦντων τὴν ι. Ἡ εἰ μὴ τοῦτο, δοκεῖ μοι, ἐκ τῆς ὀμιχλώδους μιάσεως τῆς ἀδύσσου παχυνομένης τῆς ἀγλύος ὄν ἀτμῶν, τὸ σκότος συνίστασθαι πέφυκε. Καὶ ὁ Θεὸς· Γενηθήτω φῶς. Πρώτη Θεοῦ φωνὴ δημιούργησεν, ἔπειρ καὶ ἡμέραν ἐκάλεσεν, ἡδὲ ἰοσηγορίᾳ τιμήσας τὸ πρῶτον καὶ ἡμερον. Ἔστι ρ καὶ ἕτερα ἱστορήσαι φῶτα παρ' αὐτοῦ γενό- οῖον, τὸ πῦρ ὡς τῷ Μωσεί φανταζόμενον, ἡνίκα ἰτον ἔκαιεν, οὐ κατέκαιε δὲ, ἵνα καὶ τὴν φύσιν εἴη, καὶ γνωρίση τὴν δύναμιν· φῶς τὸ ἐν στυ- ρὸς τοῦ Ἰσραὴλ προηγουμένου, καὶ ἡμερῶσαν ἡμον· φῶς τὸ τοῦς ποιμένας περιαστρέψαν· ὄν Ἡλίαν ἀρπάσαν ἐν τῷ πυρὸς ἄρματι, καὶ ἀφλέξαν τὸν ἀρπαζόμενον· φῶς τὸ τοῦς ποιμέ- ριάστράψαν, ἡνίκα τὸ ἄχρονον φῶς τῷ χρονικῷ τισε; Χριστός· φῶς τὸ τοῦ δραμόντος ἀστέρος λέξι, ἵνα καὶ Μάγους ὀδηγήσῃ, καὶ δορυφορή- ὕπερ ἡμᾶς φῶς μεθ' ἡμῶν γενόμενον· φῶς ἡ ἰχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ θρου τοῖς μαθηταῖς, ἰστερρότερα καὶ ἔψεως· φῶς ἡ Παῦλον περι- ἰασα φαντασία, καὶ πληγῆ τῆς ἔψεως τὸν σκό- ; ψυχῆς θεραπεύουσα· φῶς καὶ ἐκείθεν λαμ- ; τοῖς ἐνταῦθα κεκαθαρμένοις, ἡνίκα ἐκλάμ- οῖ δίκαιοι, ὡς ὁ ἥλιος, ὃν ἱσταται ὁ Θεός, ἐν θεῶν καὶ βασιλέων διαστέλλων, καὶ διαιρῶν ξίαν ἐκάστω τῶν βεδιωμένων τὰ ἔπαθλα τῆς ἰ μακαριότητος· φῶς καὶ ἡ τῷ προπάτορι ὀθεῖσα ἐν παραδείσῳ ἐντολή· Ἀύχρος γὰρ τοῖς ἰου ὁ νόμος σου καὶ φῶς ταῖς τριβόις (21) μου, ἰ Δαβὶδ, ὁ τῶν θείων μελωδός. Φῶς ἐστὶν καὶ ἡ ἐν οὐ λόγου δύναμις, κατευθύνουσα ἡμῶν τὰ κατὰ ἰαθήματα· φῶς καὶ τὸ ὑπερ Θεοῦ μαρτυρήσαν πρὸς αὐτὸν πυρσῷ τῆς θεότητος πατήσαν τὴν τῆς πλάνης, ὡς οἱ περὶ Ἀνανίαν ἐν Βαβυλῶνι, ἡ καμίνου φλογὶ χορεύοντες, μετὰ τῶν σαρα- αὐτοῖς φθειρομένων· φῶς παρὰ ταῦτα ἰδιοτρό- τοῦ βαπτίσματος φωτισμός· φῶς ὑπερ πάντα, ἰ θεῖξ Τριάδι ἰσοκλεῆς καὶ ἀμύμητος πίστις. πὴν ὁ Θεός· Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. ἄλεσεν ὁ Θεός τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκό- ἄλεσε νύκτι.

ΠΕΥΣΙΣ ΕΒ΄.

iv; ἄλλο ἐστὶ φῶς, καὶ ἄλλο ἡμέρα; ἢ ἄλλο νύξ, ο σκότος;

ἄν. 1, 3. ¹³ Psal. cxxviii 105. ¹⁴ Gen 1, 3,

Ταῖς τριβόις... φῶς ἐστίν. Hæc supplevimus ἰprete: desunt enim in textu codd. edito-

Responsio.

Neque Deus ipsas fecit, neque diabolus, neque prius fuerunt, quam aspectabilis hic mundus. Omnes enim angelorum chori carnis expertes agebant in luce, etiam antequam mundus fieret, sed superne extenso cœlesti corpore, quasi ab septo quodam per obumbrationem tenebræ subierunt, quemadmodum si in alto meridie umbraculum ex densa aliqua solidaque materie circum se aliquis figat. Idem ex navigantibus discimus, qui adversus imbres expansione pellium obumbrant navem. Aut si hoc non est, videtur mihi ex nebuloza exhalatione abyssi densata caligine et vaporibus tenebras ortas esse. *Et dixit Deus: Fiat lux* ¹³. Prima Dei vox lucem procreavit, quam et diem vocat, serena quadam appellatione exornans id quod placidum et mansuetum est. Possunt quidem et alia numerari lumina ab ipso facta, utpote lumen ignis Mosi apparens, quando rubum urebat, neque comburebat tamen, ut et naturam suam demonstraret, et vim notam faceret; lumen quod in columna ignis Israeliticis præcedebat, et mansuefaciebat desertum; lumen quod circumfulsit pastores; lumen quod Eliam rapuit in igneo curru, raptumque non combussit; lumen quod pastores circumfulsit, quando lumen expers temporis ad temporale venit, Christus; lumen apparentis stellæ in Bethlehema, ut et Magos in itinere duceret, et stiparet satellitio suo quod supra nos est lumen, apud nos natum; lumen, demonstrata discipulis in monte divinitas, paululum aspectu durior; lumen quod Paulum circumfulsit, plaga oculorum tenebras animæ sanans. Lumen est et futuræ vite splendor, in illis qui hic purgati sunt, quando lucebunt iusti ut sol, quorum Deus consistit in medio deorum et regum, disponens et dividens unicuique secundum dignitatem, et pro ratione exactæ vitæ præmia futuræ beatitudinis; lumen etiam, datum in paradiso primo parenti nostro præceptum. *Lucerna enim pedibus meis lex tua, et lumen semitis meis* ¹⁴, inquit Davides, divinorum carminum auctor. Lumen est et rationis vis quæ in nobis existit, secundum Deum dirigens gressus nostros; lumen et id quod de Deo testimonium perhibuit, et quod ad ipsam sua face ducit, conculcata flamma erroris, ut Ananiæ socii in Babylone in media flamma camini choreas ducunt, etiam illæsis ipsorum palliis mantibus; lumen præterea, quo peculiari modo baptismi constat illustratio; lumen sunt ultra omnia, quibus in sancta Trinitate gloriosa et inculpata est fides. Itaque dixit Deus: *Fiat lux; et facta est lux. Et vocavit Deus lucem diem, et tenebras vocavit noctem* ¹⁵.

INTERROGATIO LXII.

Num igitur aliud est lux, et aliud dies; vel aliud nox, et aliud tenebræ?

rum, typothetæ, ut videtur, incuria ob vocem φῶς repetitam.

Responsio.

Quidquid latum et hilarum est, placidum merito appellatur; his vero contraria, nox noninatur. Sed et aliter mihi videtur per appellationem servitatem ipsorum significare, beneque dispositam cursus per vices constitutionem. Domini enim est nominatim vocare, famulorum vero obedire, et quasi voce, ordinis bona observatione respondere.

INTERROGATIO LXIII.

Quomodo erat terra inaspectabilis et inculta? num quasi semipfecta a Deo facta, aut quo tandem pacto?

Responsio.

Inaspectabilis erat terra et inculta, non natura, sed exornatione et facie, nondum segregatis aquis ad proprium locum, ut cerneretur ejus substantia, plantis exornaretur, et floribus coronaretur. Abyssonamque super ipsam exundante, nondum erat fontium et fluminum distinctione cincta, neque variegata ad enutritionem eorum quæ divino præcepto ex ipsa producenda erant, animalium; quasi lugubri quadam veste abyssonam circumdata, quemadmodum auctor ille carminum divinorum Davides inquit: *Abyssus veluti testis opertorium ejus*¹⁵: Oceano scilicet instar annuli terram adhuc circumdante, sicut etiamnum hodie constat.

INTERROGATIO LXIV.

Quare autem Propheta non dixit in feminino genere, opertorium ejus: sed ejus, in masculino vel neutro?

Responsio.

Nihil in hoc discriminis est, si elementum pro terra subintelligatur. Neque item cum omnium animæ feminino genere appellentur, idcirco vel feminas vel mares esse concedemus animas. Sed et Christus sapientia et potentia et petra appellatur, cum sit Deus, Verbum et homoidem. Intelligatur autem et alio modo. Invisibilis erat terra. Nondum enim erat ejus contemplator homo, neque ea quæ naturaliter ad ipsam prona se inclinant, assidueque ipsam spectant, balatum edentia animalium genera.

INTERROGATIO LXV.

Quid est secundum naturam firmamentum quod intermedium separat aquam, et aquam ultra-cælestem et marinam?

Responsio.

Primo quidem die cælum creabatur, quod situm est supra firmamentum; secundo vero id firmamentum, quod supra caput nostrum cernitur; quod alterius quam superius illud est naturæ.

INTERROGATIO LXVI.

Quomodo vero cum unius et ejusdem sint nominis, alterius et diversæ erunt naturæ?

Responsio.

Qui studiosè et non perfunctorie litteram examinant, etiam in appellatione multum differentiam apprehendent. Aliud enim cælum, aliud vero est firmamentum. Proinde et ex ipsa appellatione di-

¹⁵ Psal. ciii, 6.*Ἀποκρίσις.*

Πέν τὸ φαιδρὸν καὶ ἰλαρὸν, ἡμερον εἰκότως προσγορεύεται· τὰ δὲ ἐναντία τούτων νύξ ὀνομάζεται. Καὶ ἐτέρως δὲ μοι δοκεῖ διὰ τῆς κλήσεως τὴν δουλείαν αὐτῶν σημαίνεσθαι, καὶ τὴν εὐτακτον τοῦ δρόμου ἀλλήλοις ἀντιπαράδοσιν. Δεσπότου γὰρ τὸ ἐκ προσηγορίας καλεῖν, οἰκετῶν δὲ τὸ ὑπακούειν, καὶ οἶον ζωνῆ τῇ εὐταξίᾳ τοῦ δρόμου ἀποκρίνεσθαι.

ΠΕΥΣΙΣ ΕΓ'.

Πῶς ἦν ἡ γῆ ἀόρατος καὶ ἀκατασκευάστος; ὡς ἡμιτελής παρὰ Θεοῦ γενομένη, ἢ πῶς;

Ἀποκρίσις.

Ἄρατος ἦν ἡ γῆ καὶ ἀκατασκευάστος, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ διακοσμήσει καὶ ἔφει, οὕτω τῶν ὁμάτων ἀποκριθέντων πρὸς τὴν οἰκίαν χώραν, τοῦ ὁρθῆναι τὴν ταύτης οὐσίαν, καὶ διακοσμηθῆναι φυτῶν, καὶ ἀνθεσι στεφανωθῆναι. Τῆς γὰρ ἀθύσσου ἐπιπλοζούσης αὐτῆν, οὐδέπω κρῆναις καὶ πεταμοῖς ὑπῆρχε διεζωσμένη, πρὸς διατροφήν τῶν μελλόντων ἐξ αὐτῆς θεῖον προστάγματι ἀποδράττεσθαι ζῶων, οἶον πενήθηρη τινὰ στολήν τὴν ἀθύσσον περικειμένην, καθὼς καὶ Δαβὶδ φησιν, ὁ τῶν θείων μελωδός· Ἄδυστος ὡς ἰμάτιον τὸ περιβάλοιον αὐτοῦ· τὸν Ὀκειαν δακτυλίου δίκην περιχεῖσθαι αὐτῇ δῆλον μέχρι τέμερον.

ΠΕΥΣΙΣ ΕΔ'.

Καὶ διατί μὴ εἶπεν ὁ Προφήτης, Τὸ περιβάλοιον αὐτῆς, ἀλλ', αὐτοῦ;

Ἀποκρίσις.

Οὐδὲν τοῦτο ἐκείνου διοίσει, στοιχείου νοουμένη τῆς γῆς. Οὐδ' αὖ πάλιν πάντων ψυχῶν θελυκῶς προσγορευομένων, θῆλυ καὶ ἀρρῆν δύοσμεν ὑπάρχον ψυχάς. Καὶ ὁ Χριστὸς σοφία, καὶ δύναμις, καὶ πέτρα προσγορεύεται, Θεὸς ὑπάρχων, καὶ Λόγος, καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. Νοεῖσθω δὲ ἐτέρως· Ἄρατος ὑπάρχει ἡ γῆ, οὕτω γὰρ ἦν ὁ θεατῆς αὐτῆς ἄνθρωπος, οὐδὲ τὰ ὑπ' αὐτῆν φύσει κατανεύοντα, καὶ ἀτινάς αὐτῆν ἐνεργῶντα βληχόμενα τῶν ζῶων γένη.

ΠΕΥΣΙΣ ΕΕ'.

Τί τὴν φύσιν ἐστὶ τὸ διαχωρίζον στερέωμα ἀπὸ μέσον ὕδατος, καὶ ὕδατος τοῦ ὑπερουρανοῦ καὶ θαλάσσιου;

Ἀποκρίσις.

Τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ, οὐρανὸς παράγεται, ὁ ὑπεκείμενος τοῦ στερεώματος· τῇ δευτέρᾳ δὲ, τὸ ὁρώμενον τοῦτο ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν στερέωμα, ἐτέρας δὲ παρὰ τοὺς ὑπερτεροῦντας ὑπάρχον τῆς φύσεως.

ΠΕΥΣΙΣ ΕΣ'.

Καὶ πῶς μίξ καὶ τῆς αὐτῆς ὄντες ὀνομασίας, ἑλλῆς καὶ ἄλλης φύσεως ἔσονται;

Ἀποκρίσις.

Τοῖς φιλομαθῶς καὶ μὴ παρήργως τὸ γράμμα ἐξετάζουσι, καὶ ἐν τῇ προσηγορίᾳ πολὺ τὸ ἕτερον ἔχοντες εὐρεθήσονται· ἕτερον γὰρ οὐρανός, ἕτερον δὲ στερέωμα. Καὶ ἐξ αὐτῆς τοῖσιν τῆς κλήσεως

ταιδεῦμέθα, στεβρότερας ὑπάρχειν φύσεως τῶν ἀοράτων τὸ ὀρώμενον. Μωσῆς μὲν γάρ φησιν· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν. Ἐνταῦθα δὲ τὸ στεβρόν φησι· Καὶ εἶπεν ὁ θεός· Γενηθήτω στερέωμα. Καὶ Ἡσαίας παριστῶν τῶν μὲν τὸ λεπτὸν καὶ κουφότερον τῆς φύσεως, τοῦ δὲ στεγανώτερον καὶ παχὺ τοῦ σώματος, φησίν· Ὁ στεγνώσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καπνὸν, καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηρῆν. Περὶ δὲ τοῦ ὀρωμένου φησίν· Ὁ πῆξας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ κამάραν. Καὶ γὰρ τὸν ἀνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ἄνθρωπον προσαγορεύειν εἰσθεν ἢ θεία Γραφή· καὶ μιᾶς οὔσης τῆς προσηγορίας, ὁ μὲν καρτερικὸς καὶ ἀχθοφόρος ὑπάρχει, ὁ δὲ χαυνότερος ἦτοι κουφότερος, διανοία καὶ λόγῳ. Τῶν ὑπερκειμένων τοίνυν τὴν οὐσίαν σωπῶν, ὡς ἂν ἐφικτόν μοι, τοῦ ὀρωμένου τὴν φύσιν κρύσταλλον ὑπάρχειν φημι, θείῳ προστάγματι· παγὲν καὶ ῥωννύμενον φέρειν τὰ ὑπερκόσμια, κουφότερον (22) καὶ ἔξω τῆς ἡμετέρας ὄντα παύτητος, ἀμφοτέρους δὲ ἀνέχουσαι ὑπὸ τῆς πάντα διακρατούσης καὶ φερούσης θείας δυνάμεως.

ΠΕΥΣΙΣ ΕΖ΄.

Καὶ πῶς δύναται κρύσταλλον βαστάζειν καὶ διαχωρίζειν τὸ παλὺ καὶ ἀπειρον ἐκεῖνο ὕδωρ;

Ἀπόκρισις.

Πίσται κρατύνουσαι τὰ Χριστιανῶν πέφυκεν· ὅπου γὰρ θεὸς βούλεται, ἡττάται ἢ φύσις παρὰ φύσιν δουλεύουσα. Οὕτως τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεθίσταται ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας· οὕτω ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Νεῖλος φοινίττεται· οὕτω παρὰ φύσιν διαχεροῦται τὸ Ἐρυθραῖον πέλαγος, τεχνῶν δίκην τῶν ἡμιτόμων πηγνυμένων τοῦ ὕδατος, καὶ ἐν ξηρῷ πυθμένι ἀδρόχῳ ὁ λαὸς διαβαίνει. Ἔστω δὲ σοι τῆς ἀπιστίας σωφρονισμὸς ὁ θεοστογῆς Φαραὸν πορευόμενος. Ὁ γὰρ ἐκεῖνον ἐν τῇ αὐτῇ διαβάσει ὑποδύχιον συγχύσας τοῖς κύμασι, πάλαι μὲν τὸν οὐρανὸν οἶα δέβριν τινὰ ἐξετίναξε, τῇ μὲν χέρσῳ ἐπικυρτώσας αὐτὸν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀθύσου θεμελιώσας τοῖς κύμασι, καθὼς παιδεύει ὁ τῶν θείων μελωδὸς ἦδων· Ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέβριν, ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ. Ἦκεν ἡμῖν, φησίν, ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν σαρκοφορῶν, καὶ τὴν ὑγρὰν καὶ ἀστατον θάλατταν ἀνίκοις ποσὶν ἐπιπορεύμενος.

ΠΕΥΣΙΣ ΕΗ΄.

Καὶ ἀνωτέρω ἤδη ἐδεήθημέν σου μὴ ὡς ἀπίστους ἡμᾶς σχεῖν ἐρωτῶντας, ἀλλὰ ταῖς ἐκεῖνων φωναῖς χρωμένους παρὰ σοῦ οἰκοδομῆσθαι.

Ἀπόκρισις.

Καὶ μάλα εὐκότως ἀξιῶ τὴν ὑμέτεραν ἀξιόλαστον ἀγγέλιον, μηδ' ὄλως ἐπισκάζειν ἢ χυλεύειν τῇ βία τῆς διανοίας ἐπὶ τῆς ἀτρεκίας. Δῶμεν δὲ εἰκόνα τῷ λόγῳ, ὡς ὑπερφύεσ τῆς γῆς τὸ ὕδωρ ἐκατὸν πήχεις· φησὶ δὲ τὸν Θεόν· Γενηθήτω στερέωμα ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος· παγῆναι δὲ αὐθις κρύσταλλον, καὶ ἀνέχειν τὸ ἡμισυ τῶν ὑδάτων· οἶον ἐπὶ τῆς

¹⁷ Gen. 1, 4. ¹⁸ ibid. 6. ¹⁹ Isa. xl, 22. ²⁰ ibid.

²¹ Psal. ciii, 2. ²² Gen. 1, 6.

(22) Κουφότερον. Forte κουφότερα. EDIT.

scimus, id quod cernitur solidioris esse naturæ, quam sint inaspectabilia. Moses siquidem inquit, *In principio fecit Deus cælum et terram* ¹⁶. Hic vero firmum illud memorat, *Et dixit Deus : Fiat firmamentum* ¹⁷. Et Isaias asserens illorum quidem tenuitatem et levitatem naturæ, hujus vero soliditatem et crassitudinem corporis, inquit : *Qui firmavit cælum veluti sumum, et extendit ipsum veluti tabernaculum* ¹⁸. De eo vero quod cernitur, inquit : *Qui fixit cælum veluti cameram* ¹⁹. Etiam virum et muliereum, hominem appellare consuevit Scriptura sacra ; cumque sit eadem appellatio, tamen ille quidem robustus et ad graviora ferenda validus est, hæc vero mollior et levior, tam intelligentia, quam oratione. Superiorum igitur substantiam silentio præteriens, quantum assequi possum, ejus quod cernitur naturam crystallinam inquam esse divino præcepto fixam et roboratam, ut facilius ferat ultramundana, idemque nostræ crassitudinis expertus esse. Utrosque vero cælos sustineri ab ea quæ omnia vincit et sustinet, divina virtute.

INTERROGATIO LXVII.

At quomodo potest crystallum portare et separare multam et infinitam illam aquam ?

Responsio.

Per fidem apprehendi dogmata Christianorum solent. Nam ubi vult Deus, subjicitur natura præter naturam serviens. Sic aqua in vinum convertitur in Cana Galilææ ; sic in Ægypto rubrum colorem accipit Nilus ; sic præter naturam instar terræ permeabile sit mare Rubrum, instar murorum sectorum constabilita aqua, et in arido fundo non madente pertransit populus. Sit vero tibi incredulitatis castigatio exosus Deo Phraeo, aquis marinis immersus ; nam qui illum in eodem transitu submersum obruit fluctibus, idem olim velut pellem aliquam cælum extendit, supra terram quidem convexum ipsum elevans ; super abyssum autem fundans, quemadmodum docet divinatorum carminum auctor : *Extendens cælum velut pellem, tegens aquis superiora ejus* ²⁰. Atque hic venit ad nos, inquit, temporibus extremis carnem gestans, et humidum instabileque mare siccis pedibus transiens.

INTERROGATIO LXVIII.

Atqui jam ante in præcedentibus rogavimus te, qui nos toleres, dum interrogamus, non ut increduli, sed quasi qui aliorum vocibus utentes, per te velimus ædificari.

Responsio.

Ego vero non abs re vestram eximiam subtilitatem oro, ne claudicetis gressu mentis in cognoscenda veritate. Dabimus autem verbi gratia similitudinem, quasi centum cubitis terram excedat aqua. Cum autem dixisset Deus : *Fiat firmamentum in medio aquæ, et dividat inter aquam et aquam* ²¹, constabilitum rursus fuisse crystallum, quod dimidium aquarum sustineat, quemadmodum in vitro

videre est, ex quo alius sit separatus calix qui discernat dupliciter quod infusum est. Major autem omni humana cogitatione est absolutissime sapiens operatrix illa vis Dei. Animadvertite vero evidentius exemplum de firmamento, non arte mortalium, sed divino consilio constitutum, et quasi doctrinæ gratia nobis propositum, unum ex quatuor fluminibus de paradisi fonte fluentibus, quod Phison a doctrina nostra, apud Græcos vero Ister, apud Romanos Danubius, et apud Gothos Dunabis appellatur; si hieme congelat et in lapideam duritiem mutetur mollis illa fluminis natura, ut ferre possit incedentes in eo armatos, et ad Romanorum, Illyriorum Thracumque fines transeuntium multitudinem. Ita sane etiam illud ipsum ex aqua stabilitum firmamentum. Subtus quidem alluitur subterlabente lumine, sed supra se fert equum et vectorem, aliquoties (ut cernitur) numero decies mille. Fit etiam aliquando, ut asperitate hiemis invalescente, et perseverante frigore, vehemens aqua e nubibus depluat, et per valles ad montium vertices, aut colles manans, ad fluminis firmamentum feratur: quod diremptum respectu ejus quod superne fluit, quasi intercepto ex aquis firmamento, absque commistione confusioneque manet cum eo quod subest. Consimilia per nivem discimus, quæ excipitur a firmamento de quo dicimus, ita ut sit ipsum intermedium septum crystallinum, separans inter aquam et aquam, instar cælestis firmamenti ab infernis et terrestribus superna et ultramundana discernentis. Dico autem infinitis modis fortius, quam hiems possit, divinum illud mandatum stabilivisse impositum capitii nostro firmamentuum.

INTERROGATIO LXIX.

Sed quare sunt aquæ supernæ? ut aliquis hauriat, aut bibat, aut naviget, aut potum præbeat alteri, aut quemnam propter alium talem usum?

Responsio.

Quia crystallum esse dixi firmamentum, recepturum erat subjectorum luminarium splendorem, solem inquam et lunam, et reliquum astrorum cœtum, ex igne naturam habentem. Ne igitur illorum ardore resolveretur quod fixum est, per id ab illo discrevit infinitam illam aquam, veluti positam super humeros ejus ad refrigerandam inflammationem, et ad levigandam rotationem, ut illa humiditate crassius redditum resistere possit igni luminariuum.

INTERROGATIO LXX.

Quomodo vero fieri potest ut glacies resistat igni, quæ nullo modo fert ignis propinquitatem, neque manus contrectationem, neque auram calidiorem, neque ut veste legatur?

Responsio.

At non sunt illa ultramundana terrenis per omnia subjicienda; nam aliter quam pro nostra infirmitate, divina virtus omnia dispensat atque gu-

ύάλου ἔστιν ἀθρῆσαι, ἐξ αὐτῆς ἐκείνην διαπυργε-
γμένην τὴν κύλικα, καὶ ἀποκρίνουσαν διχῶς τὸ ἐκχεύ-
μενον. Μείζων δὲ πάντως ἀνθρωπίνης ἐπινοίας ἡ
πάνσοφος τοῦ Θεοῦ δραστηρικὴ δύναμις. Ὅρα δὲ μοι
ἐναργέστερον ὑπόδειγμα περὶ τοῦ στερεώματος, ὡ
τέχνη βροτῶν, ἀλλὰ θεία βουλή συνιστάμενον, καὶ
οἶονεὶ διδασκαλεῖον ἡμῖν προκείμενον, τὸν ἕνα τῶν
τεττάρων ἐκ τῆς ἐν παραδείσῳ κρήνης βρόντων πο-
ταμῶν, τὸν Φυσῶνα, παρὰ τῆ καθ' ἡμᾶς Γραφῆ, παρ'
Ἑλλῆσι δὲ Ἴστρον, παρὰ δὲ Ῥωμαίοις Δανούδιον,
παρὰ δὲ Γότθοις Δούναβιν προσαγορευόμενον· χειμῶ-
νος πηγνυμένου, καὶ εἰς λιθώδη ἀντιτυπίαν μεθιστα-
μένης τῆς μαλακῆς τοῦ βέλθρου φύσεως, ὡς οἶαντε
φέρειν ἐπιπορευομένων πολεμίων, καὶ πρὸς τὰ Ῥω-
μαίων, Ἰλλυρίᾳ τε καὶ Θράκεια μέρη διαφοιτώντων
πλήθος. Οὕτω τοι καὶ τὸ αὐτὸ ἐκ τοῦ ὕδατος παγὴν
στερέωμα, ὑποκλύζεται μὲν τῷ ὑποκριθέντι βέλθρῳ,
ὑπερστέγει δ' ἵππον καὶ ἀναβάτην, ἐν χιλιάσι δέσας
πολλάκις ὀρούμενον. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ τῆς ἀμειδίας τῷ
χειμῶνος ἐπικρατούσης, καὶ τοῦ κρύους μένοντος,
λάβθρον ὕδωρ ἀπὸ νεφῶν ὕμενον, καὶ διὰ τῶν χαρ-
δρῶν ἢ ἀκρωρειῶν καὶ γεωλόφων κατὰ βῆτητον ἐπὶ
τοῦ ποταμίου στερεώματος φέρεσθαι. Ὅπερ διαφ-
γόμενον πρὸς τὸ ὑπερβέον (23) οἷον διαφράγματι τῷ
ἐξ ὕδατων στερεώματι ἀμύξει· τῶς καὶ ἀσύγκρη-
ται μὲν πρὸς τὸ ὑποκείμενον. Παραπλήσια δὲ καὶ διὰ
τῆς χιόνος παιδεύομεθα, ἐπιξενωμένῃς τῷ εἰρημένῳ
στερεώματι· ὥστε ὑπάρχειν αὐτὸ μεταίχμιον δι-
φραγμα κρύσταλλον, διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος
καὶ ὕδατος, δίχην τοῦ οὐρανοῦ στερεώματος, τῶν
ἐπιγεῖων τὰ ὑπερκόσμια διακρίνοντος. Ἀπειροπλα-
σίως δὲ καὶ ἀπαραβλήτως χειμῶνος τὸ θεῖον πρῶ-
ταγάμᾳ φημι ἰσχυρότερον, πῆξαν τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς
ἡμῶν στερέωμα.

ΠΕΥΣΙΣ ΞΘ.

Καὶ διατί ἔρα τὰ ἄνω ὕδατα; ἢ αἰ τις ὑδρεύεται,
ἢ πίη, ἢ πλεύσῃ, ἢ ποτίσῃ τινὰ, ἢ ὄλως διὰ πολεῖν
χρεῖαν;

Ἀπόκρισις.

Ἐπεὶ κρύσταλλον ὑπάρχειν ἔφη τὸ στερέωμα, ἐ-
χεσθαι ἡμελλεν τὴν ὑπερκειμένην τῶν φωστῆρων
φρυκτωρίαν, ἡλιόν φημι, καὶ σελήνην καὶ τὴν λα-
πὴν τῶν ἀστρῶν ἐμήγυριν, ἐκ πυρὸς τὴν φύσιν ἔχοντα.
Ἴν' οὖν μὴ τῷ ἐκείνων πυρετῷ ἀναλυθῆ τὸ πεπηγὸν,
δι' αὐτοῦ ἐκείνου ἀνέκρινε τὸ μυρίον ἐκεῖνο ὕδωρ
ὑπὲρ νώτοις αὐτοῦ καταψύχειν τὸν φλογμὸν, καὶ ἐπ-
αλείφειν τὸ φέρον, ὅπως τῇ ἐκεῖθεν νοτίδι παχυν-
όμενον ἀντέχειν τῷ πυρὶ τῶν φωστῆρων.

ΠΕΥΣΙΣ Ο'.

Καὶ πῶς δυνατόν κρύσταλλον ἀντέχειν πυρὶ, ὅπερ
οὐδὲ ὄλως φέρει ἐγγύτητα πυρὸς, οὐδὲ χειρὸς ψήλα-
φῃσιν, οὐδὲ πνοὴν θερμότεραν, ἢ ἐπιβολὴν ἱματίου;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐ χρὴ τὰ ὑπερκόσμια περιγίσις καθόλου
ὑποβάλλειν· καταλλήλως γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ ἀσθενεῖ
δύναμις πάντα διωκνόμενται, καὶ πρυτανεύει. Ἐκ
τῶν παρ' ἡμῖν τοίνυν ἀμυδροῖς παραδείγμασι χρεῖ-

(23) Ὑπερβέον. Forte ὑποβρέον. ΕΔΙΤ.

μὲν τὰ ὑπερκαίμενα, λύχνῳ μικροτάτῳ ἐν
στη φαίνοντα παραβάλλοντες τὸν βασιλέα
ἰσθῶν ἤλιον, πρὸς τὸ οὐράνιον σῶμα συγ-
καί ὡσπερ ἐν δίσκῳ παμμεγέθει, βρα-
κά τις ἐπιθέμενος, ἢ λύχνον ὑποκαίων, οὐ
ξας ἢ χωνεύσας (24) τὸ ὑποκαίμενον οὐχ
, ἀλλὰ οὐδὲ θερμᾶναι τὸ σκεῦος ἰσχύσειεν.
ὕχνος ἀμυδρὸς δυνήσεται ἄδυσσον πεπη-
ξι ἢ παραφλέξει; πότε δὲ κύλιξ ἄπτουσα,
ἴσαι χεიმῶνος κρυότητα, φιλονεικούντος
ν θρουαλλίδα τῷ παγετῷ, εἰς λίθον δὲ με-
: τὸ ἐνυπάρχον ὕδωρ καὶ ἔλαιον, τῆς ὑπερ-
κρούσης τὴν λαμπάδα ἀπομαράναντος; πῶς
μίαντος βοτάνη, καὶ ἀφλεκτος πάντη δια-
'Ἄλλὰ καὶ σπλασμάνδραν ζῶον εὐτελὲς,
: ἢ φύσει διαφέρον, ἔγνωμεν διὰ μέστης κα-
θὸς ἐνσκαίρον, διαδιβάζον τε, καὶ μηδὲν
ἐκ τῆς λυμαντικῆς τοῦ πυρὸς φύσεως ὑπο-
λὸν τοίνυν ἤλιος παραβάσειεν τὸν οὐρανὸν
οὐ τὰς ἑωθινὰς ἀνατολὰς διαγράφων ὁ τῶν
φῶδς, φησὶν· Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκ-
ρος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσεται ὡς
μυῖν ὀδὴν αὐτοῦ, ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐ-
ξοδος αὐτοῦ. Ἰδοῦ, ἄκρον καὶ ἐξοδος·
δὲ καὶ ἄνοδος κυλιστικῆ, ὡς δοκεῖ τοῖς
ις. [Καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ, φησὶν, ἕως
οὐρανοῦ (25)]. Καὶ τὸ κατάντημα καὶ
κάθοδος καὶ ὑπόδοσις. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν νυμ-
υότητα τοῦ φωστήρος ἴωμεν. Φησὶ γάρ
ἰ ὁ Δαβὶδ· Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπο-
: ἐκ παστοῦ αὐτοῦ· τὸ φαιδρὸν καὶ σύμ-
ς ἑωθινῆς αὐτοῦ ὄψεως περιπτώων. Μεσημ-
ρ αὐτὸν διηπεύοντα τὸν οὐρανὸν, παλλάκις
ἰράσκειν πειρώμεθα, τὸ φλογῶδες αὐτοῦ μὴ
ἄμα δὲ τοῦ ἀνίσχειν, τερπνὸς πᾶσιν ὑπάρ-
ῶσπερ νυμφίου δίκην ὀρώμενος, καὶ ἀπὸ
μέχρι τῆς ἐσπέρας ἀφθόνοος ἐπιβάζ, διὰ
ὄν μαρμαρυγῶν στροφάλιγγας διαλύει τῆ
τὸ ἀμειδὲς τοῦ ἀέρος, καὶ τῆ γῆ πρὸς καρ-
συνομιλῶν, συνόαλων αὐτὴν, καὶ ἔγκα-
(26) τὰ σπέρματα ἐκφύειν.

i.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΑ'.

ὅς οὐ λύεται τὸ κρύσταλλον τῆ πυρώσει
ι, τοσοῦτου ὄντος θερμοῦ ἐμφαίνειν (27)
ὄν, μεσημβρίῳ μὴ φέροντας αὐτοῦ τὴν

Ἀπόκρισις.

ουλομένου σιωπᾶσθαι τὸ πῶς· ἐπεὶ κάγῳ
ροίμῃ σου· Πῶς ἢ θάμνος ἐπὶ Μωσέως ἐκ-
η, οὐ κατεφλέγετο, ἀλλ' ὄϊον δρόσῳ νοτιζο-
ιλῆς μᾶλλον ἐδείκνυτο; πῶς δὲ οἱ βόστρυ-
ε σαράβαρα τῶν περὶ Ἀνανίαν, ἐν τῆ Χαλ-
μίνῳ, ἐπὶ τεσσαράκοντα ἐννέα πήχεις τῆς
. xviii, 6, 7.

λέξας ἢ χωρεύσας. Forte φλέξει ἢ χω-
DIT.
ix uncis includuntur, supplevimus e ver-
PATROL. GR. XXXVIII.

bernat. Ex iis igitur rebus quarum apud nos usus
est, facilibus exemplis utentes, loquemur de iis quæ
supra nos sunt. Lucernæ omnium minimæ in domo
maxima lucenti conferimus regem luminarium so-
lem, ad cœlestē corpus comparatum. Prorsus ac si
quis in disco per magno exiguum carbonem ponat,
aut lucernam succendat, non solum comburere aut
inflammare illum non poterit, verum ne vas qui-
dem ipsum cal-facere quiverit. Quomodo igitur im-
becillis lucerna poterit abyssum constabilitam sol-
vere aut comburere? Et qui calix attingendo læ-
dere poterit frigus hiemis enitentis exstinguere per
gelu lucernæ ellychnium, et in lapidem convertere
aquam quæ in eo est, et oleum, supra modum fri-
gore lampadem debilitante? Quomodo vero amian-
tus herba ignem sustinere potest, in medium ipsius
flammæ posita, omnisque adustionis expers ma-
nens? Sed et salamandram vile animal, diversa
ab igni natura, scimus per medium caminum in
ignem insilire atque pertransire, nihil tamen pro-
sus per edacem naturam ignis lædi. Proinde neque
sol læserit cœlum sub quo currit; ejus matutinos
exortus describens divinorum carminum auctor,
inquit: *Ipse velut sponsus egrediens ex thalamo suo,*
æssultabil ut gigas ad currendum viam suam, a sum-
*mo cœli egressus ejus*²⁵. Vides hic poni verba *sum-*
mi et *egressus*, non *sphæræ* et *ascensus circularis*,
ut aliquibus videtur vanas conjecturas sequentibus.
Ei occursus ejus, inquit, *usque ad summum cœli*.
Vide rursus *occursum* et *summum*, non *descensum*
et *occasum*. Sed enim ad sponsalem pulchritudi-
nem hujus luminaris accedamus. Inquit enim de eo
Davides: *Ei ipse velut sponsus egrediens ex thalamo*
suo, verbis hisce alacritatem et temperamentum
aspectus ejus matutini exprimens. Nam cum me-
ridionale cœlum percurrit, sæpenuero refugium
quærere tentamus, igneum calorem ejus non feren-
tes. Simul autem in exortu jucundus est omnibus,
et velut sponsus aspicitur, et a tempore matutino
ad vesperam usque perpetuo per radorum suorum
reflexiones dissolvit hac suæ facis luce injucundi-

INTERROGATIO LXXI.

At quomodo non solvitur glacies per solis in-
flammationem, cum tantus sit calor, ut plerique
in meridie non ferant ejus flammam?

Responsio.

Quia tuum illud, Quomodo, compesci non vult:
jure et ego ex te quæsierim, quomodo rubus circa
Mosen ardens non comburebatur, sed quasi rore
aspersus magis etiam viridis cornebatur? Quo-
modo cæsaries et pallia sociorum Ananiæ in for-
nace Chaldæorum, elevata ad quadraginta novem

sione Latina. Ib.

(26) Ἐγκαλούμενος. Forte ἐκκαλούμενος. Ib.

(27) Ἐμφαίνειν. Forte ὡς ψεύγειν. Ib.

cubitos flamma, intacta et illarsa manserunt, nigris quam ignis lucentia? Ne vero putarent ii qui illam augebant stupa et pice et naphtha atque samentis, ipsos per præstigias aut imaginariæ cohibuisse vim ignis edacem; idcirco quæ cum eis intus exsultabat divinitas, facit ut per eos camini elevata flamma in terram excurrat, et eos qui procul ad quadraginta novem cubitos ab incendio sedebant, ministros et spectatores combureret, et in pulverem cineresque redigeret. Aut quomodo Elias in igneis quadrigis in cœlum subvolans, ab igni mansit illæsus, etiam ad suos usque pilos? Vel quomodo ex aniano herba elychnium in lucernam positum, ad viginti annorum circuitum sufficit, solo oleo semper per lucernæ ignem evaporante, ipso manente incorrupta? In Deo igitur quiescat illud, Quomodo. *Vox Domini perrumpentis flammam ignis*, inquit carminum divinatorum auctor ²³. Ad hunc enim modum in rubo deserti, et in fornace Babylonis, et in Elia vate, aliisque prodigiis edacem vim ignis mandatam divinum resecat, separans ea quæ apud nos inseparabilia sunt, et innuens futuri divini iudicii integritatem, ubi illuminatio quidem ignis æterni iustis tribuetur, inflammatio autem adversariis. *Nam dies illa in igni revelatur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit*, inquit eximius ille Apostolus ²⁴. Cum hoc autem consentiens Petrus divini ministerii princeps: *Qui nunc cæli sunt, ait, et terra, igni reconditi servantur in diem iudicii et retributionis* ²⁵. Servorum autem suorum sermones obsignans Dominus, inquit in Evangelio: *Tum Filius hominis mittet angelos suos ubique per terrarum orbem, et congregabunt peccatores e medio iustorum, et projicient ipsos in fornacem ignis* ²⁶.

καυθήσουσι τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός.

INTERROGATIO LXXII.

Quid igitur? an nunquam abolentur cæli, nec luminarium illorum erit iteritus?

Responsio.

Erit quidem creaturæ dissolutio, non omnimoda tamen sublatio, sed in melius transmutatio, quemadmodum ex Davide divino vate discimus, in hunc modum canente: *Ab initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum cæli sunt; ipsi intereunt, tu autem permanes* ²⁷. Et rursus de generatione subjiciens, inquit: *Et omnes ut vestimentum veterascent, et velut pallium circumvolves eos, et mutabuntur* ²⁸. Deficientibus igitur ultra cælestibus aquis, omnia simul liquescent abundantia ignis; nam stellæ cadent, ut de vite folia, inquit eximius ille inter vates Isaias ²⁹. In catholicis autem Epistolis Petrus inquit: *Elementa æstuantia solvantur* ³⁰. Quod autem ad melius, et in statum deinceps non amplius desitutum omnia corroboranda sint, tradit

φλογὸς κορυφουμένης, ἀΰαυστοι καὶ ἀμείωτοι ἀέμεινον, μάλλον ὑπὲρ τὸ πῦρ ἀστράπτοντες; Ὅπως δὲ μὴ δόξοιεν ἐκείνην κορυφουμένην στυππῆ, καὶ πίση, καὶ νάφθη, καὶ κληματίδι, μαγεῖα τινὴ ἢ φαντασίᾳ χαλινωθῆναι τὴν παμφάγον τοῦ πυρός δύναμιν, ἢ τοῖς ἔνδον συγχάιρουσα θεϊότης οἰκονομεῖ τὴν βία τοῦ στομίου εἰς τὸ ἄνω διαδρ[αμ]ουμένην φλόγα, ἐκδραμῆν ἐπὶ τῆς χέρσου, καὶ τοῖς ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐννέα πηχῶν πόρῳ τῆς πυρκαϊᾶς καθεζομένους ὑπηρετῶν καὶ θεατῶν καταφλέξει, καὶ μέχρι κόνις ἀποψφῶσαι. Πῶς δὲ Ἡλίας πυρίνῳ τεθρίππῳ εἰς οὐρανὸν ἀναπτερούμενος ἀφλεκτός διέμεινε μέχρι καὶ τῆς ἰδίας τριχός; Πῶς δὲ ἐκ τῆς ἀμιάντου βοτάνης θρυαλλίς τῷ λύχνῳ ἐντιθεμένῃ, εἰκοσι ἐτῶν περιόδος ἀρκεῖ, τοῦ ἐλαίου μόνου ἀεὶ ἐξατμιζομένου τῷ λοχναίῳ πυρὶ, αὐτῆς ἀφθόρου μενούσης; Ἡμεῖς τε οὖν ἐπὶ Θεοῦ τὸ πῶς. *Φωνὴ Κυρίου διαλάπτει φλόγα πυρός*, φησὶν ὁ Θεὸς μελωδός. Ὅτι περ γὰρ ἐπὶ τῆς θάμνου ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐπὶ τῆς καμίνου ἐν Βαβυλῶνι, καὶ ἐπὶ Ἡλίου τοῦ προφήτου, καὶ τῶν λοιπῶν τεραστίων τὴν φλεκτικὴν τοῦ πυρός δύναμιν διατέμνει τὸ θεῖον πρόσταγμα, καταλλήλως διαιροῦν τὸ παρ' ἡμῶν ἀδιαίρετον, ὑποδεικνύν τε τῆς μελλούσης θείας κρίσεως τὸ ἀδέκαστον, τὸ φωτιστικὸν μὲν τοῦ γεννητικοῦ πυρός δικαίους μέλλον ἀποπέμμεσθαι, τὸ δὲ φλεκτικὸν τοῖς ἐναντίοις. *Ἡ γῆ ἡμέρα ἐκείνη ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, καὶ ἐκάστου τὸ ἔργον ἐκείνη ἔστι τὸ πῦρ δοκιμάσει*, φησὶν ὁ ὑψηλός Ἀπόστολος· συμφώνως δὲ τούτῳ Πέτρος ὁ τοῦ θιάσου κορυφαίος· *Οἱ δὲ νῦν, φησὶν, οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἡ γῆ, πυρὶ τεθησαυρισμένοι εἰσι, τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως*. Τῶν οἰκετῶν δὲ τοῖς λόγους ἐπισφραγίζων ὁ Κύριος, ἐν Εὐαγγελίοις φησὶ· *Τότε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, καὶ λαμβάνουσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός*.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΥ.

Τί οὖν; οὐδέποτε ἔσται λύσις τῶν οὐρανῶν, καὶ τῶν φωστῆρων ἐκείνων ἀφανισμός;

Ἀπόκρισις.

Ἔσται μὲν τῆς κτίσεως διάλυσις, οὐ παντελὴς δὲ ἀφανισμός, ἀλλὰ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταποίησις· καθὼς ἐκ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ παιδευόμεθα, μετριοδούντος· *Κατ' ἀρχάς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοὶ· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. Καὶ αὐθις ἐπάγων τὴν καλιγγενεσίαν, φησὶ· Καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλλίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγήσονται*. Ἀποληγόντων τῶν ὑπερουρανίων ὁδῶν, τῆσιν κατὰ πάντα ἄρδην χωνευθήσεται τῇ ὑπερβολῇ τοῦ πυρός· οἱ γὰρ ἀστέρες πεσοῦνται, ὡς φύλλα ἐξ ἀμπέλου, φησὶν ὁ τῶν προφητῶν ὑψηλός Ἠσαίας. Ἐν δὲ Καθολικαῖς φησι Πέτρος· *Στοιχεῖα δὲ καυσόμενα λυθήσονται*. Ὅτι δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ λα-

²³ Psal. xxviii, 7. ²⁴ I Cor. iii, 13. ²⁵ II Pet. iii, 7. ²⁶ Matth. xxiv, 32; xiii, 49, 50. ²⁷ Psal. ci, 27, 27. ²⁸ ibid. 27. ²⁹ Isa. xiv, 10. ³⁰ II Pet. iii, 10.

πὸν ἀδιάλειπτον τὰ πάντα μεταβῶσθῆσεται, φησὶν ὁ τῶν ἐνεστώτων καὶ μελλόντων θεὸς μελωδῶς· Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΓ΄.

Οὐκοῦν καὶ ἡ Θάλασσα λήξει ποτὲ ἐπὶ τῆς συντελείας, τοσαύτη οὕσα, καὶ τὰ ὑπερουράνια ἕδατα, [περὶ ὧν,] Ἄρὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος γσηθηῖται στερέωμα, φησὶν ὁ Θεός;

Ἀπόκρισις.

Καὶ μάλα εἰκότως ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ Ἡσαίου παιδευόμεθα, λήγειν τὴν Θάλατταν καὶ ἀφανίζεσθαι ἐπὶ τῆς συντελείας· φησὶ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ θεσπέσιος· Ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ· Ἐρημώθησεν, καὶ τοὺς ποταμούς σου ξηρανῶ. Νοεῖσθω δὲ ἐκ μεταφορᾶς, ἄβυσσος μὲν κακίας ὁ διάβολος, ποταμοὶ δὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν βέοντες θαίμονες, τῆς μὲν ἐπαφρώσεως ἡμῶν θανατηφόρα, τῶν δὲ, κυμάτων δίκην κοουφομένων, καὶ ἐραλλομένων ἡμῖν αἰεὶ διὰ τῶν πειρασμῶν. Ἀρκοῦσαν δὲ μόνον τῇ τοῦ παντὸς συστάσει φύσιν τῶν ὑδάτων ὁ Κτίστης ἐμηχανήσατο· οὐ μόνον δὲ τῇ καταψύξει τῶν ὑπερκοσμίων ὑδάτων συντετήρηται τὸ στερέωμα, ἀλλὰ καὶ τῇ φλόγα τῶν φωστῆρων πρὸς τὸ κάτω πέμπει, τῷ πεπηλημένῳ (28) αὐτοῦ σώματι τὸ ἀνωφερὲς τοῦ πυρὸς πρὸς τὸ κάτω διακλῶν, καὶ εἰς ἀκτίνας διαχέων τῷ πεισμῷ, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἐν χερσὶν ἡμῶν λαμπάδος, ἀνωθεν πιεζομένης τῆς φλογὸς πίνακτινι ἢ τργάνῳ, καὶ εἰς ἀκτίνας καὶ βολὰς διακλωμένης. Διὸ καὶ μετάρσιον τὸν ἥλιον ὁ πρὸ αὐτοῦ ἥλιος Χριστὸς ἐμηχανήσατο, ἐντεῦθεν τοῦ θέρους, ἐκεῖθεν δὲ χειμῶνος ἀνίσχοντα· ἔπως μὴ ἐπὶ πολὺ τῷ ἐνὶ προσδιατρίβοντι κλήματι (29), λυμῆνασθαι τὴν ἀψίδα τοῦ στερεώματος, ἢ παραφλέξει τι τῆς διακοσμήσεως.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΔ΄.

Τί οὖν; ἄρα καὶ τὰ ὑπερκόσμια ὕδατα ὁμοίως τοῖς θαλάττιοις εἰσι πικρά τε καὶ ἀλμυρά, καὶ βαρέα ἢ βρυώδη;

Ἀπόκρισις.

Ἡμιόλιον τοῦ παντὸς ὕδατος τὸ ἀνακριθέν, οὐ μέντοι πικρότατον, ἢ βαρύτατον, ἢ δυσωδέστατον, κατὰ τὸ θαλάττιον· τὸ μὲν γὰρ οὐ ψαύει ὑποθέων ὁ ἥλιος, τὸ δὲ ἐπὶ πολὺ ἐπιλάμπων ἐξατμίζει καὶ ἀνιμάται ὅσον γλυκύτατόν τε καὶ πότιμον τῇ θαλάττῃ ἐγκρίνεται διὰ ποταμῶν καὶ χειμάρρων. Ὁρῶμεν γὰρ πολλάκις χώρας τεχνγώδεις ἐν μιᾷ μεσημβρίᾳ ξηρὰς καὶ ἀνίχρους καταλειφθείσας τοῖς ἀτμοῖς, διακριθέντος τοῦ ὕδατος, καὶ τῇ ἀναφορᾷ ταῖς νεφέλαις ἐγκραθέντος, πάλιν τῇ γῇ ὡσπερ ἐκ σπόγγων ἐκμυζόμενον, καὶ εἰς ὑστὸν ἐξοικονομούμενον.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΕ΄.

Τί οὖν; οἱ ὄμβροι ἐκ τῆς θαλάσσης χορηγούμενοι ταῖς νεφέλαις, πάλιν τῇ γῇ σκορπίζονται; καὶ πῶς

²¹ Psal. ciii, 30. ²² Gen. i, 6. ²³ Isa. xlii, 26.

(28) Πεπηλημένῳ. Legendum videtur πεπιλημένῳ concretio.

tam præsentium quam futurorum divinus ille vates, his verbis: *Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ* ²¹.

INTERROGATIO LXXIII.

Num et mare desinet aliquando in consummatione, cum tam magnum sit? num etiam ultracælestes aquæ, de quibus inquit Deus: *Exsistat inter aquam et aquam firmamentum* ²²?

Responsio.

Atqui satis, ut apparet, ab eximio Isaia docemur, mare deficere et evanescere in consummatione. Inquit enim ad Deum sanctus ille vates: *Qui dicis abyssis: Desolaberis, et flumina tua siccabo* ²³. Intelligentur autem metaphoricè, abyssus quidem malitiæ, diabolus; flumina autem ex ipso et in ipsum fluentia, dæmones, quando illius quidem alluvies nobis letifera est; hi vero fluctuum instar elevantur, et semper insultant nobis per tentationes. Porro naturam aquarum Creator condidit, quæ solummodo sufficeret universi hujus constitutioni. Non solum autem ad refrigerium ultramundanarum aquarum reservatum est firmamentum, sed et flammam Deus luminarium ad inferiora mittit, propinquo suo corpore sursum tendentem ignem ad inferiora cogens, et in radios diffundens reflexionem, perinde ac si lampadem in manibus nostris tenentes, superne premamur flammam tabula vel patella, et in radios ac ejaculationes frangamus. Idcirco sublimem solem fecit ipso prior sol Christus; et hinc æstivum, illinc hibernum ortum, ne diutius in eodem immorando tractu, corrumpatur circumferentia firmamenti, aut aliqua pars orbis comburatur.

INTERROGATIO LXXIV.

Quidnam igitur statuendum de aquis ultramundanis? num similes marinis sunt, amaræ et salsæ, et graves et muscosæ?

Responsio.

Dimidium est universæ aquæ, id quod supernas in partes est secretum, excepto quod non habet nimium illum amarorem, aut gravitatem aut fetorem, qui est in aqua marina; nam illam quidem non attingit subter ipsam currens sol, hanc autem perpetuo suo splendore permeans, per vapores haurit et subvehit quidquid omnium dulcissimum et potabile de fluminibus et torrentibus in mare excernitur. Videmus enim sæpenumero regiones aquarum copia inaccessas, uno meridie aridas et siccas relinqui, per vapores aqua separata, et per elevationem nubibus immista, unde rursus terræ quasi ex spongiis exprimitur, et in pluviam convertitur.

INTERROGATIO LXXV.

Num igitur imbres ex mari suppeditati nubibus, rursus super terram disperguntur? Atqui

(29) Κλήματι. Forte κλίματι. Edit.

quomodo potest tantum pondus et multitudo aquarum in nubes subvehi ?

Responsio.

Audi Davidem de Deo canentem : *Adducens nubes ab extremitate terræ, fulgura in pluviam fecit* ²⁴. Alius autem prophetarum inquit : *Qui advocat aquam maris, et effundit ipsam super faciem terræ; Dominus Deus omnipotens nomen ei* ²⁵. Nam collisione nubium per ventos impulsarum quæ pluviam ferunt, fulgura sunt.

INTERROGATIO LXXVI.

Quomodo vero, cum tam multis annis exhaustatur per elevationem pluviarum, et omnium participationem, non deficit aqua vel fontana, vel marina ?

Responsio.

Aqua fontana non deficit ex mari reddita, et in id rursus defluens per flumina atque torrentes. Propterea illud neque exundare potest, dum quod ex se est, in se recipit, quemadmodum docet rerum divinarum peritus ille Solomo : *Flumina cuncta in mare tendunt, neque mare impletur* ²⁶. Marina rursus non attenuatur propter retributionem quæ sit e supernis, qua id quod evaporavit per solem auctum destillat cœlitis, et exundat per rorem exhalationum aeris quotidie sursum tendentium excrescens, ut sit in cubis balnearum per aeris evaporationem madefactis, et vicissim guttas in solum dejicientibus. Etiam sæpenumero videre est æra crassum ex mari, fontibus et fluviis exhalare, qui nihil aliud quam aqua videtur esse.

INTERROGATIO LXXVII.

At quomodo ex mari potest esse fontana aut potabilis aqua, cum illa quidem amara et salsa sit, hæc vero dulces et potabiles paulo leviores ?

Responsio.

Nihil horum officere potest iis quæ hactenus dicta sunt. Nam per expressionem meatuum et obliquos exitus in scaturiendo, pondus illud cum amarore deponitur, et salsugo extenuatur, veluti si vinum aquæ mistum super spongiam vel purum panem fundatur, vinum quidem tanquam crassius intra panis meatus retinetur; aqua vero tanquam magis tenue quiddam et pellucidum, per meatus excolatur. Idem ostendit oleum aquæ mistum supra materias prædictas fustum; nam hic etiam quod pinguis et crassius est, remanet, eo quod magis est tenue transeunte ac excreto.

INTERROGATIO LXXVIII.

Quod si res ita se habet, quare non ubique aqua de abyso sursum tendit, sed puteos fodientes haud vulgarem suscipimus laborem, interdum et miseriam mortem reportantes, in fodinis obruti ?

Responsio.

Imo verisimiliter ex puteis conjicere licet, fonta-

²⁴ Psal. cxxiv, 7. ²⁵ Amos v, 8. ²⁶ Eccle. i, 7.

(30) Διακορίζειν. Forte διακομίζειν. ΕΔΙΤ.

ἀρα δυνατὸν τοσούτον βάρος καὶ πλῆθος ὑδάτων ἐν νεφέλαις ἀνάγεσθαι ;

Ἀποκρίσις.

Ἄκουε τοῦ Δαβὶδ περὶ Θεοῦ μελωδοῦντος · Ἀνύγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν. Ἔτερος δὲ τῶν προφητῶν φησὶν · Ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης αὐτὸ ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς · Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ δρομα αὐτῷ. Τῇ γὰρ παρατριβῇ τῶν νεφῶν τοῖς πνεύμασιν ἐλαυνομένων διακονίζειν (30) τὴν ἰετὸν, αἱ ἀστραπαὶ συμβαίνουσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΓ΄.

Καὶ πῶς τοσούτοις ἔτεσι δαπανώμενον τῇ ἀναφορᾷ τῶν ὑετῶν καὶ τῇ πάντων μεταλήψει, οὐκ ἀνηλώθη τὸ πηγαιὸν ὕδωρ ἢ τὸ θαλάσσιον ;

Ἀποκρίσις.

Τὸ μὲν κρηναῖον οὐκ ἀπολήγει, ἐκ τῆς θαλάττης ἀναδιδόμενον, καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν ῥέον διὰ ποταμῶν καὶ χειμάρρων · διὸ οὐδὲ πλημμυρεῖν οἶα τε, τὸ ἐξ αὐτῆς εἰς ἑαυτὴν δεχομένη, καθὼς παιδεύει ὁ τῶν Θεῶν σοφὸς Σολομῶν · Πάντες οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν θάλασσαν πορεύονται, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιπλάμενη · τὸ δὲ θαλάττιον οὐ βραχύνεται τῇ ἀνωθεν ἀνταμείψει, τοῦ ἐξατμισθέντος τῷ ἡλίῳ ἀξοῦμενον, ἀποστάζοντος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξιδροῦντος τῇ δρόσῳ, τὸ διὰ τῶν ἀτμῶν τοῦ ἀέρος ὀσημέρει ἀνασπώμενον, κατὰ τοὺς κύθους τῶν λουτρῶν τῇ ἀναθυμιάσει τοῦ ἀέρος νοτιζομένων, καὶ ἀνθιδροῦντων σταγόνας ἐπὶ τὸ ἔδαφος. Καὶ ἔστι πολλάκις ἀθρῆσαι παχὺν ἀέρα ἐκ τῆς θαλάττης ἢ τῶν κρηνῶν καὶ ποταμῶν ἀναπνεόμενον, ὅπερ οὐκ ἕτερον ἢ ὕδωρ ὑπάρχειν μοι δοκεῖ.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΖ΄.

Καὶ πῶς ἐκ τῆς θαλάσσης δύναται εἶναι τὸ πηγαιὸν ἢ ποτάμιον ὕδωρ, τῆς μὲν πικρᾶς καὶ ἀλμυρᾶς οὐσης, τῶν δὲ γλυκῶν καὶ ποτίμων καὶ κωφοτέρων ;

Ἀποκρίσις.

Οὐδὲν τούτων ἐπισκοπεῖται τοῖς εἰρημένους οἰόντι. Τῇ γὰρ ἐκθλιβῇ τῶν πόρων καὶ τῇ σκολιοπορίᾳ τῆς ἀναβλύσεως τὸ βαρὺ καὶ πικρὸν ἀποτίθεται, καὶ τὴν ἄλμην ἐκλεπτύνεσθαι καθάπερ οἶνος ὕδατι κικραμένος, σπόγγῳ ἢ ἄρτω καθαρῷ ἐπιχεόμενος. Ὁ μὲν ὡς παχύτερος, τοῖς πόροις τοῦ ὑποδεξαμένου ἐκχέεται · τὸ δὲ ὡς λεπτότερον καὶ διαφανέστερον, τῶν πόρων διεκμύζεται. Τὸ δ' αὐτὸ ἀποδείκνυσι καὶ τὸ ὑδρέλαιον τοῖς εἰρημένους ἐπιχεόμενον · τοῦ μὲν πίνος καὶ παχυτέρου ἐμμένοντος, τοῦ δὲ λεπτοτέρου δειχόντος καὶ ἐκκρινόμενου.

ΠΕΥΣΙΣ ΟΗ΄.

Καὶ εἰ οὕτως ἔστι, διὰ τί μὴ πάντη τὸ ὕδωρ ἀναδίδεται τῆς ἀβύσσου, ἀλλὰ φρέατα ἑρύσσοντες, οὐ τὸν τυχόντα εἰσάγομεν κάματον, πολλάκις καὶ ἐπὶ τὸν οἰκτιστον ἐπαγόμενοι θάνατον, ἐπιχωνόμενοι τῶν ὀρύγμασιν ;

Ἀποκρίσις.

Καὶ μάλα εἰκότως ἐκ τῶν φρεάτων ἔστι τεκμήρια

σθαι, τῆς ἀβύσσου ὑπάρχειν τὰ κρηναῖα ὕδατα, διὰ συμφωδεδεμένων λαγόνων τῆς χέρσου ἀναδιδόμενα. Τὰ γὰρ μακρὰ ἐκ τῆς ἀβύσσου ἀνόδου διασκολιεόμενα τῶν πόρων, τὴν πικρίαν ἀποξέεται, καὶ τὴν ἀλμυρίδα ἀποτιθέμενα γλυκαίνεται. Τὸ δὲ φρεατιῶδες εἰκότως βαρύτερον, καὶ ἐναλμον, καὶ δύσποτον ὑπάρχει, διὰ τὸ πλησιάζειν τῇ ἀβύσσῳ τὸν πυθμένα, καὶ ὡσπερ κάθον τιὰ ἢ πῖθον ἐπιπύχασθαι τῇ ἀβύσσῳ, τὸν ὄθεν καὶ τῇ ἐγγυτέρῃ ἀνόδῳ καὶ συντομωτέρῃ ἐκφανεῖται μὴ δύνασθαι τὴν θαλαττίαν πικρὰν ἀλμυρίδα, ἀλλὰ μέγιστος πᾶν ἔχειν, τοῦ μὲν κρηναῖου βαρυτέρως, τοῦ δὲ θαλαττίου κορυφώτερος.

ΠΕΥΣΙΣ Θ΄.

Ἦὼς ἀνάγουσιν αἱ νεφέλαι τὸ θαλάσσιον ὕδωρ; πῶς δὲ ἀναληφθῆν, οὐκ εὐθὺς ἐπιχειρεῖται; πῶς καὶ ἐν τίσιν μὲν τόποις βρέχει, ἐν τίσιν οὐ βρέχει;

Ἀπόκρισις.

Ἄκουσον τοῦ Δαβὶδ περὶ Θεοῦ μελωδοῦντος· *Συνάγων ὡσεὶ ἀσκήν ὕδατα θαλάσσης*· ἑτέρου δὲ λέγοντος· *Δεσμύων* (31) *ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων*. Πρὸ τούτων δὲ Ἰὼβ, ὁ τῶν κατὰ Θεὸν ἀγώνων καθηγητής, πύργος καὶ πρῶβλος, φησὶ· *Καὶ οὐκ ἐβράγη νέφος ὑποκάτω αὐτοῦ*, τοῦ ὕδατος δηλονότι. Νοσήσθω δὲ καὶ περὶ τῆς θεανδρικῆς τοῦ Σωτῆρος ἀναλήψεως. Νεφέλη γὰρ ὑπέβη τοῖς ποσίν αὐτοῦ, οὐ συναργύσα πρὸς τὴν ἄνοδον, ἀλλὰ δεικνύσα ἑκείνον ὑπάρχειν, τὸν διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν πάσαι μὲν τῷ Ἰὼβ, μετ’ αὐτὸν δὲ τῷ Μωσῆϊ φθβεγγόμενον· πληρουμένων δὲ τῶν νεφῶν, οἶονεὶ ἀσκήν ἢ σιφῶνων τινῶν, ἀντὶ δεσμοῦ ἢ δακτύλου, ἢ τοῦ ἐκθλιβόντος πιεσμῷ τὸ ὕδωρ τοῦ σιφῶνος, τὸ θεῖον αὐτοῖς ἐπίκειται πρόσταγμα, καὶ τὴν εἰκόνα τῶν νῦν ἐμπόρων, καθιέντων μὲν ὡς ἐν βυθῷ τῷ σκεύει τὸν σιφῶνα, καὶ πληρωθέντα, ἐπὶ τῇ ἀντιθέσει τοῦ ἀντιχειρίου ἀνάγεσθαι, καὶ διὰ πάσης τῆς οἰκίας ὡς διὰ κόσμου τὰς νεφέλας πλήρεις φέρεσθαι, ἐξοικονομεῖσθαι δὲ τὸ ἀναληφθῆν πρὸς τὸ δοκοῦν τῷ ἀρυσσαμένῳ, τῇ ἐπαγωγῇ καὶ ἀποθέσει τοῦ δακτύλου.

ΠΕΥΣΙΣ Π’.

Πάντων περιεχομένων τῶν ὕδατι πρώην, καὶ ἀβύσσῳ καλυπτομένων, πῶς συνήχθη καὶ συνεχώρησεν, τοῦ Θεοῦ εἰπόντος, *Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγῆν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρὰ*;

Ἀπόκρισις.

Ἡ τοῦ παντὸς δραστηκὴ θεία δύναμις, ὅτε συνείδε πρὸς μίαν συναγωγὴν ἀποκριθῆναι τὸ ὕδωρ, αὐθις καὶ τὸ μέλλον αὐτὸ ὑποδέχεσθαι χωρίον παρήγαγεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἡ ἕξω Γαδελῶν θάλαττα, οὐδὲ τὸ μέγα καὶ ἀτόμητον πλωτήρσι πέλαγος, τὸ τὴν Βρετανικὴν νῆσον καὶ τοὺς Ἑσπερίους Ἰθῆρας περιπτυσσόμενον· ἀλλὰ τότε τῆς χώρας τῷ θεῷ προστάγματι δημιουργηθείσης, ἐπ’ αὐτὴν συνεδόθη τῶν ὑδάτων τὰ πλήθη.

³⁷ Psal. xxxii, 7. ³⁸ Job xxvi, 8. ³⁹ Job xxvi, 8, sec. LXX. ⁴⁰ Gen. i, 9.

(31) *Δεσμύων*, κ. τ. λ. Hunc et mox sequentem locum, tanquam ex duobus sacris scriptoribus descriptum, recitat Casarius; cum tamen uterque

nas aquas ex abysso esse per laxiores sinus terræ redditas. Nam procul ex abysso tendentes, et utinose per meatus manantes, fervidæ factæ amaritudinem amittunt, et salsuginem deponentes dulcescunt. Porro putealis, ut par est, gravior et subsalsa, et parum potabilis est, propterea quod fundum abysso propinquum habet, et tanquam cadus aut dolium innatat abysso. Quo fit, ut propter propinquiorem ascensum et breviorum exitum, amaræ aquæ marinæ salsuginem æquare nequeat, sed medio quodam modo affecta sit, gravior quidem quam fontana, marina levior.

INTERROGATIO LXXIX.

Quomodo ferunt in sublime nubes marinam aquam? aut quomodo sublata non mox effunditur in terram? quomodo item in quibusdam locis pluit, in quibusdam non pluit?

Responsio.

Audi de Deo canentem Davidem: *Qui congregat quasi utrem aquas maris*³⁷; alium item dicentem: *Qui ligat aquam in aeris nubibus*³⁸. Ante hos autem Jobus certaminum divinorum magister, turris et propugnaculum, inquit: *Et non est rupta nubes sub ipsa*³⁹, scilicet aqua. Intelligatur autem idem etiam de deificatæ humanitatis Servatoris assumptione. Nubes enim subit sub pedes ejus, non adjuvans ascensionem, sed ut ostenderetur illum esse qui per turbinem et nubes olim quidem ad Jobum, post ipsum vero ad Mosem locutus esset, impletis vero nubibus velut utribus aut siphonibus, loco vinculi, aut digiti, aut siphonis premendo retinentis aquam, divinum ipsis incumbit mandatum, perinde ac mercatores facere solent, cum demittunt in profundum vas siphonem, coque impleto, opposito pollice reducunt, et per totam domum quasi per mundum ferunt plenas quasi nubes, et refertur in usus aqua sumpta, prout visum fuerit ei qui hausit, idque per impositionem et subtractionem digiti.

INTERROGATIO LXXX.

Cum omnia primum continerentur aqua, et abysso tegerentur, ubi congregata est, et quo concessit, dicente Deo, *Congregatur aqua in congregationem unam, et appareat arida*⁴⁰?

Responsio.

Universi effectrix illa divina vis quando constituit aquam secernere ad congregationem et locum unum, mox et locum ipsam recepturum condidit. Nondum enim erat illud extra Gadira situm mare, neque magnum illud quod exhorrent nautæ pelagus, quod Britannicam insulam et Hesperios Iberos ambit, sed condita tunc divino mandato certa regione, ad ipsam simul aquarum multitudines confluxerunt.

occurrat Job xxvi, 8, juxta LXX, ubi sic legimus: *Δεσμύων ὕδωρ ἐν νεφέλαις αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐβράγη νέφος ὑποκάτωθεν αὐτοῦ*.

INTERROGATIO LXXXI.

Estne unum mare sive congregatio, vel multæ?

Responsio.

Una quidem est congregatio totius elementi, plures vero partes principales; nam stagna quæ ad Arctum, et quæcunque ad Græciæ spectantur mare, quæque Macedoniam et Bithyniam et Palæstinam obtinent, congregationes utique sunt, quas multitudinem aquæ habere nullus contradixerit: non tamen proprie maria esse dicimus, licet propemodum cum mari ob amaritudinem et salsuginem mistæ sint, qualis est Asphaltites lacus in Judæa, et Serbonites inter Ægyptum et Palæstinam ad desertum Arabicum extensus, itemque Hyrcaniam et Caspian; et videmus a nonnullis ipsos esse descriptos. Oportet enim attendere descriptionibus geographicis eorum qui et viderunt, et scitu dignas res memoriæ prodiderunt. Nam occulte conservantur inter se et conjunguntur uno eoque maximo mari, quemadmodum Rubrum declarat mare, parte superiore cum Gadirico occulte conjunctum.

INTERROGATIO LXXXII.

At quomodo congregationes aquarum maria vocavit Dominus?

Responsio.

Sinus qui secundum suas species a circumjacente terra comprehensi sunt, maria Dominus appellavit, hoc est, mare Boreale, mare Australe, Eoum mare, et Hesperium mare alterum; præterea pelagi hujus vel illius peculiare appellationes, pontus Euxinus, et mare Hellesponticum, Ægæum et Ionium, Sardonium pelagus, et Siculum alterum, et Tyrrenicum, et infinita marium nomina, quæ ut a nobis cuncta recensentur, præsentis non est temporis.

INTERROGATIO LXXXIII.

Quare Moses in principio Genesis terram nominat, inde rursus aridam? Annon enim aliud est arida, et aliud terra?

Responsio.

Nihil omnino mihi videtur ab arida differre terra: verum ne causam arefaciendi tribueremus soli, antiquiorem solis ortu ariditatem terræ opifex Deus declaravit, mox a principio desipientes ab ea vanitate revocans, ne solem deum facerent.

INTERROGATIO LXXXIV.

Quid est, quod Moses inquit: *Et vidit Deus quod esset bonum*⁴¹? Quomodo omnium præscius postquam fecisset, vidit quod bona esset lux? Nam si homines antequam quid faciant, sciunt bonumne vel malum sit futurum quod perficitur, quomodo Deus postquam fecisset, tunc demum vidit quod esset bonum, quasi non præcognoscens id quod facturus erat?

Responsio.

Non hoc volunt ista verba, delectabilem maris aspectum Deo visum fuisse. Nec enim opifex rerum

⁴¹ Gen. 1, 4, 10, 12, 18, 21, 25.

(52) *Τυγχάνουσαι*. Forte *τυγχάνουσι*. Edit.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΑ'.

Μία ἐστὶ θάλασσα, ἤτοι ἡ συναγωγὴ, ἢ πολλαί;

Ἀπόκρισις.

Μία μὲν ἡ συναγωγὴ τοῦ στοιχείου παντός, πλείστα δὲ τὰ συστήματα. Αἷ τε γὰρ λίμναι αἱ κατὰ τὴν ἄρκτον, καὶ ὅσαι κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν ὀρῶνται πόντον, τὴν τε Μακεδονίαν, Βιθυνίαν τε καὶ Παλαιστίνην κατέχουσαι, συναγωγαὶ τυγχάνουσαι (52) δηλοῦνται· ἄς πλῆθος μὲν ἔχειν ὕδατος οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐ μὴν θαλάσσας κυρίως ὑπάρχειν αὐτάς φάμεν, εἰ καὶ παραπλησίως τῇ θαλάττῃ τὸ πικρὸν καὶ ἀλμυρὸν ἐγκέκρανται, ὡς ἡ Ἀσφαλιτικὴ λίμνη ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἡ Σερβονίτις μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, τὴν Ἀραβικὴν ἔρημον παρατείνουσα· εἰ καὶ τὴν Ἰρκανίαν καὶ τὴν Κασπίαν· ὀρῶνται δὲ τινες περιγεγράφθαι αὐτάς. Ἀλλὰ χρὴ ταῖς τῶν ἱστορησάντων προσέχειν γεωγραφίαις. Συντετήρηται γὰρ ἀφανῶς πρὸς ἀλλήλας, καὶ συνεστόμωνται τῇ μιᾷ καὶ μεγίστῃ, καθὼς ἡ Ἐρυθρὰ παιδεύει θάλαττα, τῇ ἐπέκεινα Γαδείρων ἀφανῶς συναπτομένη.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΒ'.

Καὶ πῶς συστήματα τῶν ὑδάτων θαλάσσας ὁ Κύριος ἐκάλεσεν;

Ἀπόκρισις.

Τοὺς κόλπους τοὺς κατ' ἴδιον σχῆμα ὑπὸ τῆς περικειμένης γῆς περιληφθέντας, θαλάττα ὁ Κύριος προσηγόρευσε, τοῦτ' ἐστίν, θάλαττα Βόρειος, θάλαττα Νότιος, Ἐψά θάλαττα, καὶ Ἐσπερία πάλιν ἑτέρα· καὶ προσηγοῦνται πελάγων ἰδιάζουσαι, πόντος Εὐφρατικός καὶ πρόποντος Ἑλλήσποντος, Αἰγαῖος καὶ Ἰωνικός, Σαρδονικὸν πέλαγος, καὶ Σικελικὸν ἕτερον, καὶ ἄλλο Τυρρηνικὸν, καὶ μυρία ὀνόματα πελαγῶν, ἅπαντα ἡμῖν οὐ τοῦ παρόντος ἐξαριθμῆσθαι καιροῦ.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΓ'.

Διατί μὲν ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς Γενέσεως γῆν ὀνομάζει, ἐνταῦθα δὲ πάλιν ξηράν; Ἄρα μὴ ἄλλο ὑπάρχει ἡ ξηρὰ, ἄλλο δὲ ἡ γῆ;

Ἀπόκρισις.

Οὐδ' ὅλως μοι δοκεῖ παραλλάχθαι τῆς ξηρᾶς ἡ γῆ, ἀλλ' ἵνα μὴ τῷ ἡλίῳ τὴν τοῦ ἀναξηραίνειν αἰτίαν προσθῶμεν, πρεσβυτέραν τῆς ἡλίου γενέσεως τὴν ξηρότητα τῆς γῆς· ὁ δημιουργήσας Θεὸς ἀπεφήνατο· προαγαγὼν τοὺς ματαιόφρονας θεοποιεῖν τὸν ἥλιον.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΔ'.

Τί ἐστίν ὃ λέγει Μωσῆς, *Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὸν*; πῶς ὁ πάντων προγνώστης μετὰ τὸ ποιῆσαι εἶδεν, ὅτι καλὸν τὸ φῶς; Εἰ γὰρ ἄνθρωποι πρὸ τοῦ ποιῆσαι τι, ἐπίστανται ὅτι καλὸν ἢ κακὸν ἐστὶ τὸ ποιούμενον· πῶς ὁ Θεὸς μετὰ τὸ ποιῆσαι, εἶδεν ὅτι καλὸν, ὡς μὴ προγινώσκων ὃ ἡμεῖς ποιοῦμεν;

Ἀπόκρισις.

Οὐκ αὐτὸ τοῦτο, τερπνὴν τινα εἶψιν θαλάττης, ὃ λόγος ἐνδείκνυται τῷ Θεῷ πεφυκέναι. Οὐ γὰρ οφθαλ-

ἰ κάλλη τῆς κτίσεως ὁ Ποιητής, ἀλλὰ τῆ ἰσφία θεωρεῖται γενόμενα· ὁ φάσκων τῶ Πρὸ τοῦ με π.λίσαλ σε ἐν κοιλιᾷ, ἐπί- , καὶ πρὸ τοῦ ἐξελεθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγία- δὲ Ναθαναήλ, Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φω- ρτα ὑπὸ τὴν σικκῆν εἶδόν σε· ὁ τῶ ἔγων· Κατὰ τὸν καιρὸν τούτου ἔσται υἱός· τοῖς δὲ Ἰουδαίοις, Πρὸ τοῦ Ἀβραάμ Καλὸν γὰρ θέαμα λευκαينوμένη θάλαττα, ἵπῃ σταθηρᾶς· ἡδὺ δὲ καὶ ὅταν πρωΐαις χυνομένη τὰ νῦτα, πορφυροῦσαν ἢ κυανῆν· προβάλλεται, μηδὲ τύπτουσα βιαίως· κέρσον, μηδὲ τέλεον ἡρεμοῦσα· ἀλλ' οἶον τισι περιπλοκαῖς τὰ χεῖλη αὐτῆς ἀπα- ῶς ἑαυτὴν πάλιν ἀποπηδῶσα. Καλὴ δὲ ὅσα τὸ θεῖον πρόσταγμα· Μέχρι τούτου κὶ οὐχ ὑπερβῆση· ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συν- αῖ σου τὰ κύματα. Ἦτις πρὸς Ἐλεγχον ρας ἀγκυμοσύνης τὸ ἐπιρρημένον αὐτῆ σα, βραχὺ διὰ τῶν κυμάτων παρεκδρα- ῶρον, γραμμὴν τινα φανεράν τοῖς αἰγια- ῦσα, ὅσον γλώττη παρεγγυξὴ μὴ ὑπερβαί- ῖρους τοῦ θεῖου προστάγματος. Καλὴ δὲ ὀταμῶν ὑπάρχουσα μήτηρ, αὐτῆ πάλιν δέχεται, ἐντεῦθεν μὲν ἀποκύνουσα, ἐκείθεν σα. Καλὴ δὲ ὅτι καὶ τὰς πλεῖστον ἀλλήλων ἡπαίρους τε καὶ πόλεις συνάπτει δι' ἑαυ- ὀροῦσα τὰς ὀκκάδας, καὶ ἀκώλυτον τοῖς δι' ἑκείνων δὲ τοῖς λοιποῖς τὴν συντυχίαν ἡ· καὶ ἱστορίας τῶν ἀγνοουμένων χαρίζο- τῶν ἀναγκαίων ἐπικουροῦσα τοῖς δευμέ- ὀγῃν καὶ ἀντιδοσιν ταῖς πόλεσι ποιουμένη. ῶς δὲ καὶ Θεῶ ὀφείσθαι χρῆ, καλὴν καὶ λαί τὴν θάλατταν, ἀλλὰ τὸ καλὸν ἔχει τῶ ἡμιοργίας κρίνεται. Ὅμοίως δὲ χρῆ καὶ κωτὸς καὶ τῶν λοιπῶν διαλαβεῖν.

in illi visum sit mare, sed bonum de quo de luce et cæteris existimandum est.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΕ΄.

ἰ Μωσῆς γράψαντος, ὅτι εἶπεν ὁ Θεός· ἰτω ἡ γῆ βοτάνην χέρτου σπειρῶν ἰτὰ γένος καὶ καθ' ἑμοιοῖτητι, καὶ ξύλον , οὗ τὸ σπέρμι αὐτοῦ ἐν αὐτῶ κατὰ γέ- ὀμεν πολλὰ τῶν φυτῶν παντελῶς ἀκαρπα, σπέρμα ἔργοντα; Ποῖον γὰρ αἰγείρος ἔχει ἰ ἑλάτη, ἡ πεύκη, ἡ κάλαμος; ποῖον δὲ ρει σκόροδον, ἡ ῥόδον, ἡ κρόκος, ἡ ἄμπελος, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀκαρπων;

Ἄποκρισις.

λομαθῶς καὶ πεποννημένως ἀναπτύξει τὰ ἡσαι πάντα ἀνελλιπῶς τῶ θεῖῳ θελήματι : α. Αἰγείρος γὰρ παρέχει καρπὸν, κλωνι- ; τὴν ἐκάστου ἡμῶν χρεῖαν, τὸ φύλλον εἰς ἰαν χειμῶνος ἀποτιθέμενον· τὸ ἐκ τοῦ λαιον τοῖς ἀρρώστοις παρεχόμενον, ὅπερ ὀν τοῖς πολλοῖς ὀνομάζεται· ἀντὶ δὲ σπέρ- κλάδοι τῆς αἰγείρου κατορυπτόμενοι· ῖ-

intuetur oculis pulchritudinem creatorum, sed ineffabili sapientia contemplatur ea quæ sunt : qui ad Jeremiam inquit : *Antequam te formarem in utero, novi te, et antequam egredereris ex alvo matris, sanctificavi te* ⁴³; ad Nathanaelem autem : *Antequam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, videbam te* ⁴⁴; qui dicit Abrahamo : *Ad tempus illud habebit Sara filium* ⁴⁵; Judæis autem : *Ante Abrahamum ego sum* ⁴⁶. Pulchrum enim spectaculum mare albicans, cum ipsum constans tenet tranquillitas. Jucundum item est, quando ad auras matutinas horridum dorso purpureo cæruleove spectantibus objicitur, neque violenter propinquam terram pulsat, neque penitus quiescens, sed pacificis quibusdam amplexibus littora sua salutans, ad semetipsum resilit. Pulchrum item, quod divinum præceptum reveretur, *Huc usque venies, et non transgredi, sed in semetipso collidentur tui fluctus* ⁴⁷. Idem ad reprehensionem temeritatis stoliditatisque nostræ inditum sibi metum ostendit, ne paululum quidem fluctibus ultra terminum excurrans, conspicuam littoribus lineam imprimens, quasi lingua mandat ne transgrediatur terminum mandati divini. Pulchrum quoque, quod cum fluminum sit mater, ipsa eadem rursus suscipit, hinc quidem quasi in lucem proferens, illinc vero recipiens quasi hospites. Pulchrum vero, quod et plurimum inter se dissitas continentis terras et urbes præ se conjungit, ac ferens in sua summitate naves, nullumque præbens impedimentum nautis, partim quidem nautis, partim vero cæteris commercium præbet. Sed et eorum quæ ignorantur, variæ cognitionis beneficium largitur, et in febus necessariis subvenit indigentibus, exportandi et vicissim reddendi commoditatem civitatibus præstans. Non tamen sic et de Deo putandum est, quod bonum vel pulchrum ibi habetur, ratione opificii judicatur. Ad eundem

INTERROGATIO LXXXV.

Quomodo scripsit Moses, quod dixerit Dominus : *Progerminet terra herbam graminis, quæ seminet semen secundum genus et secundum similitudinem suam, et lignum fructiferum, cujus in se sit semen secundum genus* ⁴⁷ : cum tamen videamus multas plantas prorsus infrugiferas, quæ neque semen habent? Quemnam enim fructum habet alnus, aut abies, aut pinus silvestris, aut arundo? Quale item semen habet allium, aut rosa, aut crocus, aut vitis, aut myrica aliaque innumera?

Responsio.

Si quis diligenter et accurate explicet res divinas, inveniet omnia absque defectu divina voluntate producta. Alnus enim fructum præbet in ramis ad uniuscujusque nostrum necessitatem; folium repositum facit ad nutrienda in hieme pecora : ex fructicante stolone oleum quod præbetur infirmis, quod a multis oleum alni nuncupatur. Vice autem

1, 3. ⁴³ Joan. 1, 48. ⁴⁴ Gen. xviii, 10. ⁴⁵ Joan. viii, 58. ⁴⁶ Job xxxviii, 11. ⁴⁷ Gen. 1, 11.

seminis rami alni defossi radices agunt. Ad eundem vero modum et abies, et arbor picea ramusculis et defractis surculis genus augent. Rosa autem, aut allium, aut crocus, partim quidem ad odoris fragrantiam conducunt, partim ut commisceantur degeneranti vino siceræ potioribus, unguentariis item ad conficiendum artificiose suffitum, et medicis ad collyria, in cibo sumptum. Sed et aquæ potioribus aquam innoxiam præstant. Arundo vero fructum fert, comam quidem ad spongiæ, reliquum vero ad instrumenta scriptoria. Utrumque autem radicum suppullationibus genus augent.

INTERROGATIO LXXXVI.

Quare quasi naturaliter coherent cum bonis mala, corruptibilia cum vita nostra, cum tritico zizanium et cicuta, cum rosis spinæ, cum cæferis nutrimentis helleborum, et aconitum, et mandragora, et succus papaveris, quæ nostram vitam tollunt?

Responsio.

Num igitur relicta pro utilibus gratiarum actione, crimen intentabimus Opifici, quod quædam nobis ad discrimen, quædam vero utiliter nascuntur? Aut non reputabimus illud, quod non omnia propter ventrem nostrum condita sunt? Atqui nobis quidem deputati cibi omnibus in promptu et cognitu faciles sunt. Unumquodvis vero nascentium peculiarem quamdam in creatione rationem implet. Ne enim læderet venenatus taurinus sanguis, non debuit id animal produci vel carere sanguine, cuius robore in tam multis indiget vita nostra? Atqui ad cavenda perniciose tibi ratio sufficit. Annon enim oves et capræ norunt refugere quæ vitæ suæ perniciose sunt, solo olfactu noxia dijudicantes? Tibi autem cui et ratio adest, et ars medicinæ, quæ quod est salubre, suppeditat, et præcedentium experientia, perniciosorum fugam suggerens, difficile erit declinare mortifera? Nihil autem horum inutiliter aut ab re natum est, sed aut nobis aut pecoribus ad utilitatem tributum; nam cicuta quidem sturni nascuntur, helleboro vero coturnices, utriusque noxæ inimunes quadam dispositione naturæ: per mandragoram autem somnum infirmitas inducunt medici; succo papaveris corporum vehementes dolores sopiunt; jam vero et cicuta quidam rabiem appetituum sustulerunt, et helleboro multos diuturnos morbos extirparunt. Quare quod putamus inimicum esse nostræ naturæ, id nobis in augmentum gratiarum actionis accessit.

INTERROGATIO LXXXVII.

Quare de herba et arboribus, *Progerminet terra*, inquit; de pecoribus autem et bestiis, *Producat*? Annon aliquam dissonantiam habet, utrisque ex eodem provenientibus ventrem?

Responsio.

Quandoquidem germina et fructus quotannis germinatura erant, et in terra remansura, in ipsam, velut in sinu matris defluentibus floribus desinen-

ζούονται. Ὅμοιος δὲ καὶ ἐλάτη καὶ πεύκη, τοῖς κλωνίσμασι, καὶ ἀποσπάδες τὸ γένος αὐξοῦσι. Τὸ δὲ ῥόδον ἢ σκόροδον ἢ κρόκος, τὰ μὲν τὴν εὐωδίαν, καὶ τῷ καταμίγνυσθαι νοθουμένῳ τῷ οἴνῳ τοῖς σικεροπόταις· ὁ μυρσφοῖς πάλιν φιλοτεχνεῖται εἰς θυμίαμα, καὶ ἱατροῖς εἰς κόλληρα, ἔνθεν ἐσθιόμενον. Καὶ τοῖς ὕδροπόταις τὸ ἀδλαθεῖς τοῦ ὕδατος παρεχόμενον. Ὁ δὲ κάλαμος καρποφορεῖ τὴν μὲν κόμην εἰς σπόγγους, τὸ δὲ λοιπὸν εἰς γραφίδας. Ἄμφω δὲ ἐν ταῖς παρακρύψασιν τῶν βιζῶν τὸ γένος πληθύνουσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΓ'.

Διατί συμφύονται τοῖς καλοῖς τὰ κακὰ, καὶ φερετικὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν, μετὰ τοῦ σίτου τὸ ζιζάνιον καὶ τὸ κώνειον, μετὰ τῶν ῥόδων οἱ τρίβολοι, μετὰ τῶν λοιπῶν τροφίμων ἑλλέβορος, καὶ ἀκόνιτος, καὶ μανδραγόρας, καὶ ὁ τῆς μήκωνος ὠπός, ἅπερ ἀναιροῦσιν τὴν ζωὴν ἡμῶν;

Ἀπόκρισις.

Τί οὖν ἀφέντες τὴν ἐπὶ τοῖς χρησίμοις εὐχαριστίαν, ἐγκαλέσωμεν τῷ Δημιουργῷ ἐπὶ τῶν ἡμῶν πρὸς διάκρισιν καὶ τινων συμφερόντως ἐκφύεσθαι; Ἐκεῖνο δὲ οὐ λογισώμεθα, ὅτι οὐ πάντα τῆς γαστρὸς ἔνεκεν τῆς ἡμετέρας δεδημιουργεῖται; ἀλλ' ἡμῶν μὲν αἱ ἀποτεταγμένα τροφαὶ πρόχειροι καὶ πᾶσιν ἐγνωστοί, ἕκαστον δὲ τῶν γινομένων ἰδίῳ τινι λόγῳ ἐν τῇ κτίσει πληροῖ. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ σοὶ δηλητήριον ταύριον αἷμα, οὐκ ὀφείλει παραχθῆναι τὸ ζῶον, ἢ ἀναιμον ὑπάρχειν, οὐ τῆς ἰσχύος πρὸς τὸσαῦτα ἡμῶν ὁ βίος ἐπιδέεται; Ἄλλὰ σοὶ μὲν αὐτάρκης ὁ ἔμφυτος λόγος πρὸς τὴν τῶν ὀλεθρίων φυλακὴν. Οὐ δὴ περὶ γὰρ πρόβατα καὶ αἴγες ἴσασιν ἀποφεύγειν τὰ φερετικὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν, μόνῃ τῇ ὀσφρῆσει τὰ βλαβερά διακρίνοντα; σοὶ δὲ ὧ καὶ λόγος πάρεστι καὶ ἱερὰ τέχνη τὸ χρησίμον ἐκπορίζουσα, καὶ ἡ τῶν προλαβόντων πείρα, τῶν ὀλεθρίων τὴν φυγὴν ὑπαγορεύουσα, χάλειπὸν ἐκκλίνει τὰ δηλητήρια; Οὐδὲν δὲ ἐπιπέσω ἀργῶς ἢ ἀνωφελῶς ἐξεφύη; ἀλλ' ἢ ἡμῶν ἢ τοῖς κτήνεσι πρὸς τὸ συμφέρον ἐξεδόθη. Τὸ μὲν γὰρ κώνειον οἱ ψᾶρες βόσκονται, τὸ ἑλλέβορον οἱ ὄρνυγες, ἄμφω τῆς βλάβης ἀνεπίδεκτοι; τῇ κατασκευῇ τῆς φύσεως; διὰ δὲ τοῦ μανδραγόρου ὑπνον ἱατροὶ ταῖς ἀσθενείαις ἐπάγουσι· τῷ δὲ ὀπίω τὰς σφοδρὰς δόδυνας τῶν νεμάτων κατευνάζουσιν· ἡδὴ δὲ τινες τῷ κώνειῳ καὶ τὸ λυσσῶδες τῶν ὀρέξεων κατεμάρανταν, καὶ τῷ ἑλλεβόρῳ πολλὰ τῶν χρονίων παθῶν ἐξεμόχλευσαν. Ὅτι δὲ δοκοῦμεν πολέμιον τῇ φύσει ἡμῶν πεφυκέναι, τοῦτο ἡμῶν εἰς προσθήκην εὐχαριστίας περιελήλυθεν.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΔ'.

Διατί ἐπὶ μὲν τῆς βοτάνης, καὶ τῶν δένδρων, *Βλαστησάτω ἡ γῆ*, ἐπὶ δὲ τῶν κτηνῶν καὶ θηρίων, *Ἐξ-αγαγέτω*; Ἄρα μὴ τινὰ διαφωνίαν ἔχει, ἀμφοτέρων τῆς αὐτῆς προερχομένων γαστρῶς;

Ἀπόκρισις.

Ἐπειδὴ τὰ βλαστήματα κατ' οἱ καρποὶ κατ' ἐνιαυτὸν βλαστάνειν ἡμελλόν καὶ παραμένειν τῇ γῆ, εἰς αὐτὴν ὡσπερ ἐν κόλπῳ μητρὸς; τῇ ἀνορθότῃ κατα-

λήγοντα. ἔαυτῆς δὲ πάλιν ἀποκυλύμενα · τὰ δὲ ζῶα ἔπαξ αὐτῆς ἀποβρασθέντα, οὐκ ἔτι ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν διαδόχων ἀποκύεται.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΗ΄.

Διατί μὴ τὸν οὐρανὸν, ὡς πρῶτον ὑπ’ αὐτοῦ γενόμενον διεκόσμησεν, ἀλλὰ τὴν μετ’ ἐκείνον δημιουργηθεῖσαν γῆν προετίμησεν; Ἐδεῖ δὲ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς γενέσεως ἐπαχθῆναι τὴν διακόσμησιν.

Ἀπόκρισις.

Διὰ τὴν μέλλουσαν ἀνακύπτειν πολὺθεον πλάνην, τὴν καὶ νῦν κατέχουσιν τοὺς πολλοὺς, ἥλιον ἀντὶ Θεοῦ σέβοντες, καὶ ἀλόους ἐν νυκτὶ ὑπάρχοντας, τῇ ἐκείνου δύσει · μὴ ποτε νομισθῶσιν οἱ καρποὶ τῆ τοῦ ἡλίου θέρμη ἐκδηθέντες τῆς γῆς πέπτεσθαι, καὶ οὐ τῇ πάντα πρυτανευοῦσῃ θεῖᾳ βῶμῃ τελειοῦσθαι ἕκαστον πρὸς τὸ ὑπ’ ἐκείνης ὀρισθὲν μέγεθος. Ἡ αὖ πάλιν μὴ ποτε ἀρχηγὸν καὶ πατέρα φωτὸς τὸν ἥλιον οἰσθῶσι τινεas, διὰ τοῦτο πρεσβυτέρα τῆς οὐρανοῦ ἢ τῆς γῆς διακόσμησις.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΘ΄.

Καὶ διὰ τί μὴ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, τῆς ἀδύσου ἔτι ἐπιχούσης τὰ ἐπουράνια, καὶ μήπω συναχθείσης πρὸς μίαν συναγωγὴν, μὴ ἐποίησεν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας;

Ἀπόκρισις.

Ἐπι οὐδέπω ἦν τὸ στερέωμα ἐν ᾧ οἱ φωστῆρες ἤμελλον ἀνατιθεσθαι. Ἐν ἀρχῇ γάρ, φησὶν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν · οὐ τὸν ὁρώμενον, ἀλλὰ τὸν ὑπερκείμενον τοῦ ὁρώμενου.

ΠΕΥΣΙΣ Ι΄.

Τί οὖν καὶ πλῆθος λέγεις οὐρανῶν ὑπάρχειν ὑπερ τοῦ στερώματος;

Ἀπόκρισις.

Ἀριθμὸν μὲν οὐδεὶς τῶν θεσπισίων πώποτε ἀπεφῆκετο πλὴν τοῦ ὑψηλοῦ Ἀποστόλου, ἕως τρίτου διαφερομένη βωῶντος · οὐ μόντοι μέχρις αὐτῶν στήσας τὸν ἀριθμὸν. Τὸ γὰρ φησὶ ἀρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ, δι’ ἄρθρου τοῦ, ἕως, ὑψηλῆσας ὑπερκαίσθαι καὶ ἑτέρους τῶν τριῶν. Καὶ Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός, *Αἰνεῖτε τὸν Κύριον*, φησὶν, *ἐκ τῶν οὐρανῶν* · καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀνανίαν θεσπίσιοι, *Εὐλογεῖτε, φασὶν, οἱ οὐρανοὶ Κυρίου, τὸν Κύριον* · ἄμφω τὸν ἀριθμὸν διὰ τοῦ πνεύματος σιωπήσαντες. Τί γὰρ ἡμᾶς ὀνήσει τὸν κορυφαῖον καὶ ὑπέρτερον τοῦ ἀριθμοῦ γινώσκειν οὐρανὸν, μὴδὲ τοῦ πρώτου, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν, ἐπιβῆναι τῇ διανοίᾳ βουλομένους, ὕλη βαρουμενούς καὶ πάθει, τὸ διανοητικὸν ἡμαυρωμένοι, πρὸς τὰ κάτω καὶ χαμᾶι κείμενα κεχηγότες;

ΠΕΥΣΙΣ ΙΑ΄.

Τί οὖν; ἄλλο νομίζεις τῇ φύσει τὸν ὑπερκείμενον παρὰ τὸν ὁρώμενον τοῦτον καὶ στερέωμα λεγόμενον;

Ἀπόκρισις.

Λεπτοτέρας αὐτοὺς ὑπάρχειν οὐσίας φημι παρὰ τὸν ὑστερούμενον, ὡς ὑπέρτερον ὄντας, καὶ κορυφαίους.

⁴⁸ Gen. i, 1. ⁴⁹ II Cor. xii, 2. ⁵⁰ Psal. cxlviii, 1. ⁵¹ Dan. iii, 59.

tia, et ex ipsa rursus enascentia; animalia vero semel ab ipsa producta, non amplius ex ipsa, sed a succedentibus procreantur.

INTERROGATIO LXXXVIII.

Quare non cælum tanquam primum a se creatum exornavit, sed ejus quæ post illud condita est, terræ priorem curam habuit, cum tamen secundum consequentiam creationis deberet addita fuisse cælo primum exornatio?

Responsio.

Propter errorem de multitudine deorum qui oriturus erat, qui etiam nunc apud multos obtinet, qui solem pro deo colunt, cum noctu ad illius occasum sint impii, ne existimaretur fructus calore solis productos a terra digeri, et non ab omnium moderatrice divina potentia unumquodque perfici ad eam quæ ab illa definita est, magnitudinem, vel etiam, ne auctorem et patrem lucis solem putarent aliqui, eam ob causam terra prius quam cælum est exornata.

INTERROGATIO LXXXIX.

Et quare non die primo, abyssu adhuc obtinente cœlestia, nondumque congregata aqua ad congregationem unam, fecit solem et lunam et stellas?

Responsio.

Et quod nondum erat firmamentum in quo luminaria erant reponenda. *In principio enim, inquit, fecit Deus cælum et terram* ⁴⁸. Non id quod cernitur, sed supra id quod cernitur, constitutum.

INTERROGATIO XC.

Num et multitudinem dicis cœlorum esse supra firmamentum?

Responsio.

Numerum quidem nullus sanctorum unquam pronuntiavit, excepto eximio Apostolo, qui ad tertium se pervenisse clamat ⁴⁹. Non tamen in eo numerum ipsorum collocat; nam quod inquit se raptum in tertium cælum usque, per articulum, usque, subinnuit etiam alios supra tres constitutos esse. Et Davides divinorum auctor carminum, *Laudate Dominum ex cælis*, inquit ⁵⁰. Et socii Ananix divini, *Benedicite*, inquit, *cæli Domini, Dominum* ⁵¹: utrique numerum per spiritum sublimantes. Quid enim nos juvabit summum, et numero superius scire cælum, cum ne id quidem quod est ante et super capita nostra, conscendere mente velimus, materie crassa gravati et affectibus, id quod mente percipi potest, obscurantes, inferioribus et humi positis semper inhiantes?

INTERROGATIO XCI.

Quid igitur? num aliud secundum naturam putas id quod supra positum est, ab eo quod cernimus, et firmamentum dicimus?

Responsio.

Subtilioris illa esse substantiæ dico ab eo quo secundum est, tanquam superiora et leviora velut

bullæ in glarîe enascentes. Id autem quod cernitur, densius, propter gestationem ultramundanorum ²². *Laudate enim Deum in firmamento virtutis suæ, inquit Davides* ²³. Cum hoc autem consentiunt Ananix socii qui canunt, *Sis benedictus, inquit, in firmamento cæli* ²⁴. Ante hos autem Moses indicavit, aliud quidem esse quod initio mundi factum est cælum primo die, aliud vero quod secundo firmamentum. Nam illic quidem, *In principio, inquit, fecit Deus cælum et terram* ²⁵; hic autem, *Et dixit Deus: Fiat firmamentum* ²⁶, alterius et naturæ et usus.

INTERROGATIO XCII.

Quomodo vero non delabuntur per præruptam compagem firmamenti aquæ, quæ supra ipsum sunt?

Responsio.

Non omnino concavæ sunt summitates, sed æquales et planæ, velut balnearum tectum et sub antris structuræ docent; quæ inferne quidem aspectæ, convexæ visuntur, superne vero apparentes, declives et planæ et habitabiles sunt. Ad eundem modum et divinæ protensiones, inferne concavæ videntur in supernis esse; superne supinæ et æquales sunt, ad se recipientes præclaros in Ecclesiis viros. Non enim eo modo quo mortales, operatur Deus, neque eadem ratione, aut nunc hoc, nunc aliud fundamentum ponit; sed supra molle concameravit gravius; instabili autem et diffidenti crassum et materiale prævalet. Atqui sub cælo quidem æra et eminentiam abyssi expandit, terræ vero aquas inseruit, sulj levioribus graviora conspici imperans. Utraque vero ex divinorum carminum auctore discimus: *Qui stabilit in aquis superiora ejus, qui ponit in nube ascensum suum* ²⁷. Et post alia: *Confitemini, inquit, Domino, qui firmavit terram super aquis* ²⁸. Atque architecti quidem pro magnitudine domorum in altum ædificantes proportionem altitudinis respondentia fundamenta subdunt; et navium structores decem millium capacem navem fabricantes, congruentem ponderi mercium carinam conglutinant. At Deus meus primo fastigium superne extendit, atque sic demum fundamentum supposuit: primum vela expandit, ita demum navem hujus creaturæ subtilis fabricatus est, quasi in ponto ferentem procellosam hanc et instabilem vitam, quæ neque lata durabilia, neque tristia possidendo perseverare potest, usquequo tranquillum consummationis portum subierit ex præsentis turbinis procella. O miraculum! Quomodo solubili innatat terra? Quomodo per liquidum non penetrat grave? Quomodo montes in molli non submerguntur? Oblitus sum mei ad Deum dicens: Quomodo? Quis enim intelliget quo pariete contineatur abyssus, aut quis extremus ejus fundus et angiportus inferiora continens? ad immensa enim et infinita deficit meus intellectus, dum sic procedit, præter

ρους, οὗτον πομφόλυγας ἐπὶ χρυστάλλου πεφυκότα; τὸν δὲ ὀρώμενον, στεγανώτερον διὰ τὸ φέρον τὰ ὑπερχόστια. Αἰνεῖτε γὰρ τὸν Θεὸν ἐν στερεώματι δυνάμεως αὐτοῦ, φησὶν ὁ Δαβὶδ· συμφώνως δὲ τούτω οἱ περὶ Ἀνανίαν ἔδοντες, *Εὐλογημένος εἰ, φησὶν, ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ*. Πρὸ δὲ τούτων Μωσῆς ἐδήλωσεν, ἕτερον μὲν ὑπάρχειν τὸν ἐν ἀρχῇ κόσμου γενόμενον οὐρανὸν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, θάτερον δὲ τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ στερεώμα. Ἐκεῖ μὲν γὰρ, *Ἐν ἀρχῇ, φησὶν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν*; ἐνταῦθα δὲ, *καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς Γενηθήτω στερέωμα, ἑτέρας καὶ φύσεως καὶ χρήσεως*.

ΠΕΥΣΙΣ ΛΒ'.

Καὶ πῶς οὐ κατολισθαίνει τῆς σκυρωτῆς πῆξως τοῦ στερεώματος; τὰ ὑπεράνω αὐτοῦ ὕδατα;

Ἀπόκρισις.

Οὐ πάντως κῦθος τὰ νῦτα ὑπάρχει, ἀλλ' ἴσως καὶ ὀμαλῶς, καθὼς ὁ τῶν λουτρῶν θροφός καὶ τῶν ὕψων ἀντρῶν οἰκοδομὰ παιδεύουσι, τῇ μὲν κάτωθεν θείᾳ κυθητῇ ἱστορούμενα, τῇ δὲ ἄνωθεν ἐπιφανείᾳ, πρᾶγῃ τε καὶ ἰσόπεδα καὶ ἐποικυόμενα. Ὡσαύτως καὶ τὰ θεῖα προτενίσματα κάτωθεν κοίλα πρὸς τὸ ἄνω φαινόμενα, ἄνωθεν ὑπτία καὶ ὀμαλὰ, ἐπειναζόμενα τοῖς σπουδαίοις τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχοντας. Οὐ γὰρ παραπλησίως βροτῶν ἐργάζεται θεός, οὐδὲ ἀναλόγως ἢ καταλλήλως θεμελίους τῇ κτίσει ὑποτίθεται· ἀλλὰ τῷ μαλακῷ τὸ βαρύτερον ἐπεκαμάρωσεν, τῷ δὲ ἀσπίτῳ καὶ βέοντι τὸ παχὺ καὶ ὑλῶδες περικρατεῖ· τῷ μὲν οὐρανῷ τὸν ἄερα καὶ τὰς ἐξοχὰς τῆς ἀθύσου ὑφαπλώσας, τῇ δὲ χέρσῳ τὰ ὕδατα ὑποκρίνας, τοῖς κουφοτέροις τὰ βαρύτερα φαίνεσθαι κρυτανείων· ἐκάτερα δὲ ὑπὸ τοῦ μελιθοῦ τῶν θείων παιδεύονται· Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ, ὁ ταῖς νέφης τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ· καὶ μεθ' ἑτέρα, *Ἐξομολογείσθε, φησὶ, τῷ Κυρίῳ τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων*. Καὶ οἰκοδόμοι μὲν μεγάλῃ οἰκιῶν εἰς ὕψος οἰκοδομῶντες, ἀναλόγως τοῦ ὕψους τοῖς θεμελίους ὑποτίθενται· καὶ ναυπηγοὶ μικροτέρων ἑλκᾶδα τεκταινόμενοι, καὶ συμβαίνουσιν τῷ βάρει τῶν ἀγωγίμων τὴν τρόπιν πηγνύνται· ὁ δὲ Θεὸς μου πρῶτον τὴν ὄροφον ὑπερέτεινε, καὶ εἰθ' οὕτως τὸν θεμέλιον ὑπέθηκε· πρῶτον τὰ ἰστίᾳ ὑπαρήπλωσεν, εἰθ' οὕτως τὴν ναῦν τῆς κτίσεως ὑπαχρήσατο ποντοποροῦσαν τὸ κλυδώνιον ταύτης, καὶ βέουσαν ζωὴν, τὴν μηδὲ τὰ φαίδρα μόνιμα, μηδὲ τὰ λυπηρὰ διαρκῆ κεκτημένην, μέχρις ἂν πρὸς τὸν εὐδίων τῆς συντελείας πορθὸν ὑπεξέλη τῆς ζάλης τὰ νῦν. Ὁ τοῦ θαύματος! πῶς τῷ φθαρτικῷ ἢ χέρσος ἐπινήχεται; πῶς οὖν οὐ διαβύνει ἢ βαρεῖα τῷ βέοντι; πῶς τῷ μαλακῷ τὰ ἄρη οὐ γίνεται ὑποδρόχια; Αἰληθὰ ἐμαυτὸν ἐπὶ Θεοῦ φάσκων τὸ πῶς. Τίς γὰρ εἴσεται; τίς γὰρ τειχίῳ ἢ ἀβυσσος περιέχεται, ἢ τίς ὁ ἴσχατος αὐτῇ πυθμὴν καὶ στενωπὸς τὸ κάτω συνέχων; Εἰς ἀμήχανα γὰρ καὶ ἀπέραντα ἐκπίπτει πᾶς ἡ διάνοια, ἐκείνου ἐμβατείουσα, ἀεὶ τοῖς εὐρισκομένοις βάθοις καὶ ὑπερείσμασιν ἐπινοοῦσα ἕτερα·

²² Psal. cl, 4. ²³ Dan. iii, 56. ²⁴ Gen. i, 4. ²⁵ ibid 6. ²⁶ Psal. ciii, 5. ²⁷ Psal. cxxxiv, 4, 6.

δέθη αὐτῆς ἡ οὐδενία, τοῦ Σολομῶντος ἐπι-
ος· Ἰὺν ἰτέρα σου μὴ ζῆτει, καὶ βαθύ-
ου μὴ ἐξέταζε. Ἄ προσετάγη σοι, ταῦτα
πιστεύων τὴν συνεκτικὴν τοῦ παντὸς θείαν
πάντα διακρατεῖν, καὶ σώζειν, καὶ διὰ πάντων
αὐτῶν πρυτανεύειν τὰ σύμπαντα.

ΠΕΥΣΙΣ 4Γ.

ἰ ἐγένοντο οἱ φωστῆρες ἥλιος καὶ σελήνη καὶ
πρῶν χορός; ὅτι μὲν θεοῦ τὸ ἔργον, οἶδαμεν,
ν οὐσίαν ἐπιζητοῦμεν.

Ἀπόκρισις.

οὔ πρωτογόνου φωτὸς δοκεῖ μοι τοὺς φωστῆ-
ριχειν. Τὴν γὰρ ὕλην τοῦ φωτὸς παράγων ὁ
ρησί· Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς.
ευάζων δὲ πρὸς τὰς διαφόρους ἕψεις τὴν ὕλην,
ἐγενηθήσαν φωστῆρες. Ὡς εἰ τις πρότερον
οἱ τοῦ χρυσοῦ μάζαν, ταύτην δὲ εἰς νομί-
εσματίας, δύο ὑπερέχειν τῷ μεγέθει ποιήσῃ,
δίσκου παμμεγέθους κατακόλλησῃ, καὶ τῆ
ἧς οἰκίας ὑπαρτήσῃ, τέρπων μὲν τὰς ἕψεις
ορούτων, ἀθανάτους δὲ ποιῶν τὰς μνήμας
ἰν ἀγγινοίας· πόρρω δὲ τοῦ στερεώματος
αὐτοῦ, τότε ὑπέθηκεν αὐτῷ. Φησὶ γὰρ αὐ-
ῶν θείων Μωσῆς· Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς
ἰο φωστῆρας τοὺς μεγάλους. Ἐνταῦθά μοι
ἦν ἀκοήν, ἀξιόγαστε. Ἐν γὰρ τῇ λέξει τὸ
ταραστήσω τῆς ἔξω τοῦ στερεώματος τῶν
ἰν γενέσεως· φησὶ γὰρ Μωσῆς· Καὶ ἔθετο
ἐν τῷ οὐρανῷ· δηλῶν κάτω, ἡ ἔξω τῆς
τοῦς πίνακα; αὐτῶν γράφων· καὶ εἶθ' οὕτως
ται αὐτῷ.

ΠΕΥΣΙΣ 4Δ.

ἰ τοὺς δύο ἔπηξεν, ἡ ἀλλήλων αὐτοὺς διέ-
;

Ἀπόκρισις.

μετὰ τὴν τῆς γῆς διακόσμησιν ὁ ἥλιος παρή-
μῃ φωτὸς ἀρχηγὸν αὐτὸν τινες ὀνομάσωσι,
ν ἐκ γῆς φουμένων δημιουργόν. Πρῶτον μὲν
φωτὸς ἡ φύσις παρήχθη· τῆ δ' δὲ ἡμέρα τὸ
τοῦ σώματος ὄχημα εἶναι τῷ πρωτογόνῳ
ἰρεσκεύαται, ὡσπερ τις λύχνος διὰ ἐπιτεθη-
αὐτῷ πῦρ. Ὡσπερ δὲ ἕτερον μὲν ἡ λευκότης,
ἰε τὸ λελευκασμένον σῶμα· οὕτω καὶ ταῦτα
ἰντα ἴκωνται, εἰ καὶ ἀδιαίρετά εἰσιν. Ἄλλ'
μὲν τῆ ἐπινοίᾳ εἰσὶ χωριστά, ταῦτα τῆ ἐν-
κίستانται τῆ δυνάμει τοῦ ποιήσαντος· δε καὶ
ἰστικὴν δύνανται τοῦ πυρὸς ἀπὸ τῆς λαμπρό-
εχώριση, ὡς ἐν τῆ βάρῃ καὶ ἐν τῆ καμίνῳ
ἰν παίδων οἶόν τι ἀκούομεν, καὶ τὸ ἐν τῆ φο-
ἰσει πῦρ τοὺς δικαίους φωτίζον, καὶ πῖμπρῶν
ἰρτωλοῦς, ὡς μαρτυρεῖ Δαβὶδ· Φωνὴ Κυρίου
ἰοτος φλόγα πυρός. Ἐκ δὲ τῶν περὶ σε-
ἰθῶν τῶν ζητουμένων κατάληψις· λήγουσα
τῷ παντὶ αὐτῆς σώματι δαπανᾶται, ἀλλὰ τῷ
μενον φῶς ἀποτιθεμένην, καὶ πρὸς λαμβάνειν

inventas sedes imas et bases insuper alias excogi-
tans, ultra quas quod succurrat nihil est; Solo-
mone inclamante, *Sublimiora te ne quaeras, et pro-
fundiora te ne scruteris* 39. Quae tibi indata sunt,
illa cogita, credens conservatricem universi divi-
nam potentiam omnia sustentare et conservare, et
omnia penetrare, ad gubernandum in universa
omnia.

INTERROGATIO XCIII.

Unde facta sunt luminaria sol et luna, et astro-
rum cœtus? Quod Dei quidem sit opificium scimus,
sed de substantia quaerimus.

Responsio.

Ex primigenia luce mihi videntur luminaria esse.
Nam materiam lucis producens Deus, inquit, *Fiat
lux, et facta est lux* 40. Transmutans autem in va-
rias species materiam, inquit, *Fiant luminaria* 41.
Veluti si quis primum promat massam auri, quam
in numismata secans, duo præcellere magnitudine
faciat, et in orbe permagno conjungat, domusque
tecto applicet; oblectans quidem aspicientium ocu-
los, immortalia vero faciens monumenta suæ indu-
striæ; ipsaque procul a firmamento removens,
deinceps illi subjecit. Inquit enim ipse divinatorum
enarrator Moses, *Et fecit Deus luminaria magna* 42.
Hic mihi attentas aures præbe, o præclare. Nam
ex ipsa elocutione manifestum faciam, luminarium
creationem extra firmamentum esse. Inquit enim
Moses, *Et posuit ea in caelo* 43, inferiora significans,
aut extra tectum orbis ipsorum describens, sicque
deinde ei subjecta esse.

INTERROGATIO XCIV.

Num simul illa duo constabilivit, aut a se in vi-
cem disjuncti?

Responsio.

Etiam post terræ exornationem sol productus
est, ne ipsum aliqui lucis auctorem nominarent,
neve de terra nascentium opificem. Primum enim
lucis natura producta est. Quarto vero die solaris
corporis currus primigeniæ luci paratus est, velut
aliqua lucerna propter impositum sibi ignem.
Quemadmodum autem aliud quidem est albedo,
aliud vero dealbatum corpus: sic et hæc diversa
cum sint, unita sunt, licet discreta sint. Enimvero
quæ opinione nostra sunt separabilia, operatione
differunt, virtute ejus qui fecit. Qui et urendi vim
in igne a splendore separavit, velut in rubo et in
fornace trium puerorum, cujusmodi et in terribili
judicio audimus ignem fore, qui justos quidem illu-
minet, comburat vero peccatores. Quemadmodum
testatur Davides: *Vox Domini per rampentis flam-
mam ignis* 44. Eorum vero quæ de passionibus lunæ
quaeruntur, brevis comprehensio est, quod decre-
scens non toto corpore suo consumatur, sed cir-
cumjacente luce deposita, rursusque assumpta, de-

cli. iii, 22. 39 Gen. i, 5. 40 ibid. 14. 41 ibid. 16. 42 ibid. 17. 43 Psal. xxviii, 7.

trementi et incrementi species præbeat. Potest enim in aere puro videri ejus obscuratio tanta circumferentia circumscripta, quanta in pleniluniis est. Idem intelligas de sole, nisi quod hic quod semel accepit, id inseparabile habet; illa vero assidue induitur et exiit. Et hæc de sole dicta creduntur. Porro situm eorum ex Mosaico scripto intelligamus. Inquit enim: *Et fecit Deus duo luminaria magna, et posuit ea in firmamento: luminare magnum in dominium diei, et luminare minus in dominium noctis*⁶⁶. Ergo sibi invicem e regione opposita locavit, illum quidem in regione matutina, hanc vero in vespertina. Et illum quidem qui diei præesset: hanc vero quæ nocti. Ut sibi ex opposito currentes, ille quidem per diem nocturnum, hæc autem per noctem diurnam, ad eundem pertingant ortum. Ut inclinante die, hæc in summum ortus matutini veniat, agens velut regina, splendoribus noctem exhilarans. Ille vero tenebris ingravescentibus ad idem centrum appellens, veluti rex præsentia sua regionem omnem quæ sub cælo est, illustret. Ut sit illius quidem ortus, hujus occasus; et hujus præsentia, illius subtractio. Ut perficiatur illud, *Dominentur diei et nocti*⁶⁷.

INTERROGATIO XCV.

Quomodo cum elapsi essent dies ab ortu rerum quatuor, plena erat luna, et totum mundum illustrabat, non aliter ac si dies quindecim elapsi fuissent? Quomodo vero hodie cum itidem quatrividua est, non similiter per noctem illuminat mundum?

Responsio.

Quatrividua quidem respectu præcedentis conservorum ortus dicitur, non quasi quatrividua fuerit, quæ postmodum creata apparuit. Enimvero cum condita est, perfecta erat. Non enim debuit mutilatum, aut semiperfectum esse divinum opus, Quod autem nunc non talis conspicitur, quando quatrividua est, ne quæstione quidem dignum arbitrator, si nostram imaginem consideremus. Perfectus enim primus pater noster Adamus creatus, perfectam quoque vitam consortem accipit. Atqui videmus illorum posteros non eandem servare æqualitatem magnitudinis, neque item ad generandum progredi, nisi prius processu temporis ad debitam pervenerint magnitudinem. Posteaquam autem hanc assecuti fuerint, interventu mortis in terram rursus desinunt. Paulo post vero per resurrectionem renascuntur, deposito et denuo induto corpore, juxta lunæ similitudinem. Undecim autem dies quibus superavit solem, non substantia, sed natura rependit ei, per quemlibet mensem dies viginti novem et dimidium numerans, et trecentos quinquaginta quatuor dies absolvens per anni circuitum, secundum Hebræam supputationem. Non enim norunt illi menses Romanorum, qui apud nos sunt, solani sequentes lunam.

⁶⁶ Gen. 1, 16, 17. ⁶⁷ ibid. 18.

πάλιν, ἐλαττώσεως καὶ αὐξήσεως τὰς φαντασίας παρέχεται. Ἐξέσσι γὰρ ἐν καθαρῷ τῷ ἀέρι ἰδεῖν τὸ ἀλαμπές αὐτῆς, ὑπὸ τοσαύτης ἀψίδος περιγεγραμμένον, ὁπότες ἐν πανσεληνοῖς. Τοιοῦτον νοεῖ ἐπὶ τοῦ ἡλίου· πλὴν, ὁ μὲν ἀπαξ λαβὼν, ἀχώριστον ἔχει αὐτὴν· ἡ δὲ συνεχῶς ἀμφιαζομένη καὶ ἀποδομένη. Καὶ τὰ περὶ τοῦ ἡλίου εἰρημένα πιστοῦται. Ἐκ τοῦ Μωσαϊκοῦ γράμματος τὴν θέσιν αὐτῶν νοήσωμεν· φησὶ γάρ· *Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι, τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσονα, εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός*. Ἀντιπροσώπους τοίνυν ἀλλήλων αὐτοὺς ἔθετο, τὸν μὲν ἐν τῇ ἑῷ, τὴν δὲ ἐν τῇ ἑσπέρᾳ, ἐκείνον μὲν τῆς ἡμέρας ἀρχεῖν, ταύτην δὲ τῆς νυκτός· ἵνα ἑαυτοῖς ἀντιθέοντες, ὁ μὲν διὰ τοῦ ἡμερονυκτίου, ἡ δὲ διὰ τοῦ νυχθημέρου, ἐπὶ τὴν μέαν φθάσῃ ἀνατολήν· ὅπως ἡμέρας κλινοῦσας, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἑῷας γένηται οἰνοῖ βασιλίσσα ἔχουσα, καὶ ταῖς αὐγαῖς τὴν νύκτα φαιδρύνουσα· ὁ δὲ τῷ σκότους ὑπονοστοῦντος ἐπὶ τὸ αὐτὸ κέντρον ἐλάσας, οἷον ἀναξ τῇ προεδρίᾳ τὴν ὑπὸ οὐρανὸν καταστράπτει, ὥστε ὑπάρχειν ἐκείνου μὲν τὴν ἀνατολήν, ταύτης δὲ τὴν προεδρίαν, ἐκείνου ὑποστῆναι, ὅπως πληρωθῇ τὸ, *Ἀρχέτωσαν τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς νυκτός*.

ΠΕΥΣΙΣ ΛΕ'.

Πῶς τεταρταία οὖσα τότε, πανσέληνος ἦν, πάντα τὸν κόσμον καταυγάζουσα, ὁμοίως τοῦ πέντε καὶ δεκαταία γενέσθαι; πῶς δὲ σήμερον τεταρταία πάλιν οὖσα, οὐχ ὁμοίως διὰ νυκτός καταλάμπει τὸν κόσμον;

Ἀπόκρισις.

Τετραήμερος μὲν παρὰ τὴν προηγουμένην τὴν συνδούλων γένεσιν λέγεται. Οὐχ ὡς δὲ τέτταρας μὲν ἔχουσα ἡμέρας, κτισθεῖσα ἕστερον ἐξεφάνη, ἀλλ' ἡλικα ἐδημιουργήθη, τελεία ὑπῆρχεν· οὐ γὰρ ἔδει ἡμετηριασμένον ἢ ἡμιτελὲς ὑπάρχειν τὸ θεῖον ὄραμα. Τὸ δὲ μὴ τοιαύτην νῦν τεταρτούσαν ὁρᾶσθαι, οὐδὲ ζητήσεως ἀξίον οἶμαι, τῆς ἡμετέρας εἰκόνας ἐν αὐτῇ ὁμομένης. Τέλειος γὰρ ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδὰμ δημιουργηθεὶς, τελείαν καὶ τοῦ βίου κοινωνὸν κομίζετο· καὶ ὁρῶμεν τοὺς ἐκείνων διαδόχους μὴ τὴν ἰσότητά σῶζειν τοῦ ἐκείνων μεγέθους, αὐθις τοῦ εἰ γίναντι παρελθεῖν, πρὶν ἢ διὰ τῆς τῶν χρόνων παραδρομῆς ἐπ' ἐκεῖνο φθάσῃ τὸ μέγεθος· ἐπειδὴν δ' ἐν ταύτῃ γένηται, διὰ θανάτου πάλιν εἰς γῆν ἀπολήγει· μετὰ βραχὺ δὲ πάλιν τῇ ἀναστάσει γεννᾶται, ἀποτιθέμενος καὶ ἐπαμφωννύμενος τὸ σῶμα κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς φαίνακος. Τὰς δὲ ἕνδεκα ἐκεῖνας ἡμέρας ὅς ἐκλειπώκησε τὸν ἥλιον, οὐ τῇ ὑπάρξει, ἀλλὰ τῇ φύσει ἀποτίνυσιν αὐτῷ, δι' ἐκάστου μηνὸς εἰκοσιεννία ἡμῶν ἡμερῶν ἀριθμουμένη, καὶ τριακοσίας πενήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἀποτελοῦσα τῇ περιόδῳ τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὰ ψῆφον. Οὐ γὰρ ἴσασιν ἐκεῖνοι τοὺς καθ' ἡμᾶς Ῥωμαίων μηνᾶς, τῇ μὲν ἐπομένη μόνῃ.

ΠΕΥΣΙΣ 47.

Τί ἐστι τὸ, "Ἐστῶσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς; Ἐπειδὴ τινες λέγουσι πολλὰ ἐκ τῶν στοιχείων τεκμαιρεσθαι περὶ τῆς ἀνθρωπίνης γενέσεως.

Ἀπόκρισις.

Οἱ μὲν ματαιόφρονες ἀστρολογίαις τὴν σφῶν γέ-
λεσιν ἐπιγράφουσιν. "Οἱ δὲ οὐχ οἶόν τε ἀπὸ ἀστρων
σημειώσασθαι τι περὶ τῆς βροτῶν ζωῆς, μαρτυρεῖ
Ἡσαίας, φάσκων· Ἀραστήτωσαν οἱ ἀστρολόγοι
τοῦ οὐρανοῦ, οἱ βλέποντες εἰς τοὺς ἀστέρας, καὶ
ἀναγγελάτωσαν τί σοι μέλλει γίνεσθαι. Μικρὸν
δὲ ὑστερον πλατύτερον ἐκθήσομαι τοὺς ἐκείνων μύ-
θους. Τὰ δὲ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀστρων
εἰκότως λεχθεῖη, δριβροί, πνεύματα, χειμῶνες, ἔαρ.
Ταῦτα ἐκ τῶν ἀστρων παιδεύομεθα, Θεοῦ φιλανθρω-
πίαν· ὅπως ὁ ναυτίλος ὁρῶν τὸ σημεῖον, ἐπὶ λιμένα
ὀλακίνας τὴν ναῦν, ἀποδράσῃ τὸ ναυάγιον· ἵνα ὁ γη-
πῶνος τῷ ἐτρίσῳ σημείῳ ἐπόμενος, διασχάξῃ τὴν
ἄρουραν· ἵνα ὁ ἰδίτης βραχέϊ ἐν τῷ πανδοχείῳ μέ-
νας διαφυγῇ τῆς ἐπομβρίας ἤτοι χαλάξης τὴν ἔφοδον.
Γίνεται σημεῖα καὶ πολέμων καὶ εἰρήνης· ταῦτα καὶ
ὁ Σωτὴρ ἐθεβάτωσε θεηγγῶν πρὸς Ἰουδαίους.

ΠΕΥΣΙΣ 48.

Τί ὄν; αὐτὸ νομίζεις ὑπάρχειν καιρὸν καὶ σημεῖον
καὶ χρόνον; καὶ πῶς τὴν διαφορὰν δηλοῦσα ἡ Γραφή
λέγει· Καὶ ἔστῶσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς,
καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς;

Ἀπόκρισις.

"Ἐτερον μὲν χρόνος, θάτερον δὲ καιρός· τὸ μὲν γὰρ
μήκος ὑπάρχει σημαντικόν, τὸ δὲ εὐκαιρίας. Οὐ γάρ
φαιμεν· Χρόνος ἐπέστη ἀμητοῦ ἢ τρυγητοῦ, ἀλλὰ,
καιρός· οὐδὲ, Χρόνος γῆμαι τὴν νεάνιν, ἀλλὰ, και-
ρός· τοῦ σοφοῦ Σολομώντος ταῦτα παιδεύοντος. Ση-
μεῖα δὲ τῶν ἀστρων τάδε φημί· ἀνατολὴν πλειάδος,
ἀρχὴν ἀμητοῦ καὶ πομπορίας· δύσιν δὲ, τὸνναντίον·
ἢ μὲν γὰρ συνάγει, ἢ δὲ σκορπίζει ταῖς ἀρούραις τὰ
σπέρματα. Τὸ δὲ, εἰς ἡμέραν, τὴν ἐκ περιόδου τῆς
ἑβδομάδος, ἡμέραν τοῦ σαββατισμοῦ φημί. Πᾶσα γὰρ
ἑορτὴ, ἀνοχὴν τῶν πόνων ἔχουσα. Σάββατον παρ'
Ἑβραίοις προσαγορεύεται· ὅπερ αὐτοῖς παρὰ τὸν
ἑβδομαδικὸν κύκλον τρεῖς τοῦ ἔτους ἐπιτελεῖται. Πολ-
λάκις παρὰ τὸ κύριον Σάββατον. Ἡμέρα γὰρ Σαβ-
βάτου καὶ ἡ Ἄζυμοφορία· ὁμοίως τῆς Πεντηκοστῆς·
ὡσαύτως ἡ τῆς Σκηνοπηγίας· καὶ ἔξω τῆς κυρίως
Σαββάτου διὰ τῆς χρονικῆς περιόδου εἰ ἐμπέση αὐ-
τοῖς ἡ ἑορτὴ, Σάββατον ἡμέραν προσαγορεύουσιν·
ὅπερ σαφηνίζων ὁ ὑψηλὸς Ματθαῖος, Δευτερο-
πρώτῳ (33), φησὶ, Σαββάτω· τὴν ἡμέραν δηλῶν
τὴν μετὰ τὸ κύριον Σάββατον αὐτοῖς δι' ἑορτῆς ἀργου-
μένην. Μῆνας τοίνυν ἡ σελήνη ἀποτελεῖ, ἐνιαυτούς
δὲ ἡλιος· ἢ μὲν ἐκ περιόδου ἡμερῶν πληρηφάης
γενομένη, ὁ δὲ ἐκ περιόδου μηνῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ

INTERROGATIO XCVI.

Quid est hoc, *Sint in signa et in tempora, et in dies, et in annos*⁶⁷? Si quidem asserunt aliqui multa ex principiis istis judicari de humana nati-
vitate.

Responsio.

Circumscribunt quidem suam nativitatem astro-
logicis supputationibus vani homines. Quod vero
ex astris non possint quidquam portendere de mor-
taliū vita, testatur Isaias, dicens : *Surgant astro-
logi cæli qui stellas intuentur, et annuntient tibi
quid futurum sit*⁶⁷. Sed paulo post latius illorum
fabulas explicabo. Signa vero cæli et astrorum me-
rito recenseantur, imbres, flatus, tempestates, ver.
Ille ex astris discimus per Dei erga genus huma-
num bonitatem, ut in mari nauta, signum videns,
ad portum navem dirigens, naufragium effugiat,
ut agricola anniversarium etesiarum signum accu-
tus, fodiat arvom, ut viator in diversorio minus
diu moratus effugiat ingruentem imbrem aut gran-
dinem; sunt signa et belli et pacis, quæ ad Judæos
concionans confirmavit Serrator.

INTERROGATIO XCVII.

Quid igitur? num idem putas esse temporis ar-
ticulum et signum et tempus? atqui quomodo Scri-
ptura differentiam indicans, inquit : *Et sint in si-
gna, et in tempora, et in dies, et in annos*?

Responsio.

Aliud quidem est tempus, aliud vero temporis
articulus. Nam illud quidem prolixioris spatii si-
gnificationem habet, hoc vero opportunitatis. Ne-
que enim dicimus : *Instat spatium temporis mes-
sis, aut vindemiæ, sed opportunitas; neque spa-
tium temporis ut nubat puella, sed tempestivum
est* : quæ quidem nos sapiens ille docet Salomon.
Signa autem astrorum illa dico : ortum quidem
Pleiadis, initium messis et navigationis; occasum
vero, diversum. Nam ille quidem congregat, hic
vero spargit in arvis semina. Illud autem, in diem,
quæ periodo septimanæ constat, diem sabbatismi
dicit. Omnia enim festa laborum intermissionem
habentia, sabbatum apud Hebræos appellantur :
quorum ab ipsis præter hebdomadariū cyclum
tria in anno perficiuntur. Aliquoties etiam præter
quam proprie dictum Sabbatum. Dies enim Sab-
bati erat et tempus quo vescebantur infermentatis :
similiter et Pentecostes : ad eundem modum et
Scenopægiæ. Et extra proprie Sabbatum dictum, si
temporis periodo incidat ipsis festum, Sabbatum
diem appellant; quod declarans eximius apostolus
Matthæus, *Sabbato secundo primo*, inquit⁶⁸ : eum
diem significans, qui post Sabbatum proprium

⁶⁷ Gen. i, 14. ⁶⁸ Isa. XLVII, 45. ⁶⁹ Luc. vi, 1.

(33) Δευτεροπρώτῳ. Lapsus memoria hic videtur Cæsarius. Hanc enim vocem unus Lucas vi, 1, usurpat.

ipsum per festum otio vacabat. Proinde menses luna perficit, annos autem sol : illa quidem per periodum dierum plena facta : hic autem ex periodo mensium in eodem centro ortus matutini constitutus, conversiones servans æquinoctii, æstatis et autumnii.

INTERROGATIO XCVIII.

Estne sphaera cœlum, aut hemisphaerium, quod actum circulari motu solem sub terram ferat, aut alio modo cursum ei tribuat?

Responsio.

In his utrisque ab eximio Isaia instituemur, qui clamat : *Qui constituit cœlum velut laquear, et extendit ipsum velut pellem* ⁶⁹. Quod igitur consistit, non movetur circulariter : quod expansum est, non subitur fertur. Principium igitur habet cœlum et terminum. Non enim inquit Scriptura, ascendit sol, sed, *Egressus est supra terram, et Lot ingressus est Segorem* ⁷⁰ : non globum, sed laquear esse confirmans. Et Davides inquit in carminibus : *A vertice cœli egressus ejus; non ascensus; et occursum ejus usque ad summum cœli* ⁷¹; non autem descensus ejus, aut occasus, ne ipsum percurrentem circulariter moveri faciat. Et iterum : *Ei ipse, inquit, velut sponsus, non ascendens, sed, exiens ex thalamo suo* ⁷². Ipse vero concionatur Dominus, *Mittet, inquit, angelos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ab extremo cœli usque ad extremum ejus* ⁷³.

INTERROGATIO XCIX.

Quomodo igitur occidit sol, si non fertur sub terram? et quinam locus est qui radios ejus innumbrat?

Responsio.

Peragratis celeri cursu cœlestibus terminis, postquam latus quoddam, boreale nempe clima, subijit, elevante se Cappadocum solo, inumbratur quidem radorum fulgor per silvas et aquas ex superna repressione firmamenti, perfractis ad latera radiis, et per eminentiam terræ luce ipsius exclusa, idque secundum prius exhibitam similitudinem lampadis cujus apud nos usus est, si testa fax comprimitur, et aliqua ex parte inumbratur, ad aliquod liberum latus lux recedit. Hoc modo etiam sol pervenit ad orientem, occulte borealem plagam permeans. Estque nobis illustris testis in rebus divinis sapiens Solomon : *Oritur, inquit, sol, et occidit; ortus per occasum graditur, et gyrans circulariter fertur ad aquilonem, et in locum suum redit* ⁷⁴. Aspice proinde ipsum per meridiem currentem, et plagam borealem circumcurrentem, ut intra præscriptum ab oriente feratur.

INTERROGATIO C.

Si absque intermissione cursus ejus est, quomodo exatate quidem majores nobis dies efficit, hieme vero minores?

Responsio.

Eo quod non ab eodem centro semper procedit;

⁶⁹ Isa. xi., 22, sec. LXX. ⁷⁰ Gen. xix., 23. ⁷¹ Eccle. i., 5, 6.

κέντρου τῆς ἐφ᾽ ἡμῶν καθιστάμενος, τὰς τροπὰς φυλάττων ἡμερῶν θέρους τε καὶ φθινοπώρου.

ΠΕΥΣΙΣ LII.

Σφαῖρα ἐστὶν ὁ οὐρανός, ἢ ἡμισφαῖριον κυλιόμενον τὸν ἥλιον, ὑπὸ τὴν γῆν φέρον, ἢ ἄλλως αὐτῷ τὸν δρόμον παραχωροῦν;

Ἀπόκρισις.

Ἄμφω τῷ ὑψηλῷ Ἡσαΐα στοιχήσωμεν, διαβήδην βρῶντι· Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν, καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκητὴν. Τὸ ἐστὶν οὐκ κυλινοῦται· τὸ διαταθὲν οὐχ ὑποφέρεται. Ἀρχὴν τοίνυν ἔχει οὐρανός, καὶ πέρας. Οὐ γάρ φησιν ἡ Γραφή, Ἀνῆλθεν ὁ ἥλιος, ἀλλ', Ἐξῆλθεν ἐκ τῆν γῆν, καὶ Ἄωτ εἰσηλθεν εἰς Σηθῶρ· οὐ τὴν σφαῖραν, ἀλλὰ τὴν καμάραν βεβαιώσα. Καὶ Δαβὶδ φησιν ἐν μελωδίαις· Ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἐξοδος αὐτοῦ· οὐχὶ δὲ ἡ ἀνοδος· Καὶ τὸ κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἕως ἄκρου, οὐχὶ δὲ ἡ κάθοδος αὐτοῦ ἢ ἡ κατὰ δυνάμεις· ἵνα μὴ σφαιροκύλιστον καταστήσῃ αὐτὸν διαθέοντα· καὶ πάλιν, Καὶ αὐτὸς, φησιν, ὡς νεφέλος, οὐκ, ἀνερχόμενος, ἀλλ' ἐκπορευόμενος ἐκ πύλου αὐτοῦ. Αὐτὸς θεηγορῶν ὁ Κύριος, Ἀποσταλεῖ, φησὶ, τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, μετὰ σάλπιγγος καὶ φωνῆς μεγάλης, καὶ συνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἕως ἄκρου αὐτοῦ.

ΠΕΥΣΙΣ LIΘ.

Πῶς οὖν δύνει ὁ ἥλιος, εἰ μὴ ὑπὸ τὴν γῆν φέρεται; καὶ τίς τόπος ὁ τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ σκιαζῶν;

Ἀπόκρισις.

Ἐκποδῆσας τὰ οὐράνια τέρματα, καὶ ὑπὸ τὴν τοῖχον, τὸ βόρειον γενόμενον κλίμα, ὑπερανέστωσας τοῦ Καππαδοκῶν ἐδάφους, ἀποσκιάζεται μὲν τὴν ἀστραπὴν τῶν ἀκτῖνων ταῖς λόχμας καὶ τοῖς ὕδασι τῷ ὑπερτεροῦντι πιεσμῷ τοῦ στερεώματος, διακλιμένων τῶν μαρμαρυγῶν ἐπὶ τὰ πλάγια, καὶ τῇ ὑπεροχῇ τῆς χέρσου τὴν φάσιν εἰργόμενος, κατὰ τὴν προεκδοθεῖσαν εἰκόνα τῆς παρ' ἡμῖν λαμπρόσ· ἔκθεθεν τῆς ἀστράκῃ τινὶ τοῦ πύρου πιεζομένου, καὶ ἔμπροσθεν τινὶ σκιαζομένου, ἐπὶ τὸ ἐλεύθερον λοιπὸν τῶν πλαγίων τῆς λαμπρότητος χωρούσης. Καταλαμβάνει οὕτως ὁ φωστὴρ τὴν ἐφ᾽ ἡμῶν περιθέων τὸ βόρειον μέρος· καὶ μάρτυς ἡμῖν ἀξιώγαστος ὁ τῶν θείων σοφῶν Σολομών. Ἀνατέλλει γὰρ, φησὶν, ὁ ἥλιος καὶ δύνει· ἀνατέλλει κατὰ δύσιν, καὶ κυκλῶν κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει. Ἄθρει δὲ οὖν αὐτὸν τὴν μεσημβρίαν διαθέοντα, καὶ τὸν βορρᾶν κυκλοῦντα, ἵνα ἔμπροθέσμων ἐπὶ ἐφ᾽ ἡμῶν γένηται.

ΠΕΥΣΙΣ Ρ.

Εἰ ἀπαστος αὐτοῦ ἐστὶν ὁ δρόμος, πῶς θέραι μὲν μεγάλας ἡμῖν τὰς ἡμέρας ἐργάζεται, χειμῶνας δὲ μικροτέρας;

Ἀπόκρισις.

Ἐπεὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κέντρου ἀεὶ προέσιν, ἀλλ'

⁷² Psal. xviii., 7 ⁷³ ibid. 6. ⁷⁴ Matth. xxiv., 34.

μεσημβρίαν γενόμενος, οὐ τὴν ὑψηλὴν, πλαγίαν ἐλθὼν, βραχυτέρας τὰς ἡμέρας. Δύνας δὲ τῷ ἄκρῳ τοῦ ἑσπερίου κλίματος, τῆς νυκτὸς πᾶσαν τὴν δύσιν καὶ Ἄρκτον, ὅπως φθάσῃ πάλιν τὸ ἄκρον τῆς μεσημβρίας, ἐκείθεν πάλιν τῆς ἡμερικῆς ἀκρότητος. Ὅθεν εἰκότως συμβαίνει τὴν νύκτα μήτην δὲ ἡμέραν βραχύνεσθαι. Ὅταν δὲ ἰσοκλίμης ἰσπηλαται τὸν αἰθέρα, ἰσημερίαν. Θέρους δὲ πάλιν κλίνας ἐπὶ τὸ βόρειον ἧς μὲν νυκτὸς ὑπαιρούμενος, τῆ δὲ ἡμέρας διὰ τοῦ βραχυτέρου ἐν τῇ νυκτὶ κύκλου. Ἰνῆ, οὐ τέλειον μειουμένη ἀλλίσχεται, ἀλλὰ τοῦ δίσκου κατὰ μέρος, καὶ ἔστιν ἀθροῖσαι αὐτὴν καὶ λήγουσαν ὑπὸ τὸ νέφος σκιαζόντων εἰκόνα παραπετάσματος βόμβυκος. Πάλιν ννυμένη τὸ φῶς, συνελκομένου τοῦ παρασπίλων βασιλίδος πρόδεισιν, ἐναργῆς εἰκὼν τῆς ἡμετέρας φύσεως, γεννωμένη, ἀξιοζουμένη, φθίνουσα, ἐλαττουμένη, δύνουσα, δὲ ἀπολλυμένη. Παραπλησίως καὶ ἡμεῖς, ἀξιοζουμέν, πληρούμεθα ἐν γῆρει, εἰθ' οὐκ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ὕψεως, φθίνομεν τῇ εὐχρόνῳ τῆς παρσιᾶς, τὸ ἐρυθρὸν ὠχρωμένοι. εἴθε τὴν ῥώμην τοῦ σώματος, κυρτοδατεῖν καὶ βακτηρίᾳ ὑπερείδεσθαι, πρὸς γῆν νεκρὰ διὰ τοῦ σχήματος αὐτὴν μαρτυρούμενοι ἰγίνομαι. Θνήσκομεν, καὶ εἰς αὐτὴν ἀποψύματι, οὐκ ἀπολλύμενοι πνεύματι. Ἄλλὰ τερὸν τὸ ἀποτεθὲν ἱμάτιον τῆς σαρκὸς ἢ περιβάλλεται. Οὐ γὰρ ἐγὼ τὸ σῶμα, ἀλλ' ψυχὴ, ἐμὸν δὲ τὸ σῶμα καὶ ὅσα τῆς χέρσου ὄθεν καὶ τοῦτο. Πάλιν δὲ μετὰ τὴν λήξιν φαίνας, οἶονεὶ ἀναδιούσα τῇ ὕψει παραπλησίως. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἐν τάφῳ λήξαντες, πάλιν εἴθε, οἶονεὶ παλιγγενόμενοι, κατὰ τὴν θεογονίαν οὐκ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐσχάτῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν τὸν καιρὸν δηλῶν.

1. XIX, 28.

sed prope meridiem constitutus, non altam, sed obliquam incedens viam, breviores nobis dies efficit. Occidens vero in summo plagæ vespertinæ ambit per noctem omnem occidentem, et Arctum, et orientem, quo perveniat rursus ad summum meridiei, inde rursus diurnum celerem cursum incipiens. Unde, ~~est~~ constat, accidit ut nox longior, dies vero brevior efficiatur. Quando vero aequaliter per medium agit æthera, æquinotium perficit. Æstate vero rursus ad borealem vergens plagam elevatur; ac nocti quidem aufert, addit vero diei per brevioris noctis circulum. Luna autem non prorsus per imminutionem deficere deprehenditur, sed ex parte orbis innumbratur: ipsamque aspiciere licet decrecentem atque deficientem sub nube obscuratam, quæ veluti veste bombycina rursus induta luce, attracto complemento, instar regionis procedit. Estque evidens imago nostræ naturæ nascens, crescens, plena, decrescens, imminuta, occidens, non tamen prorsus intercidens. Consimiliter et nos nascimur, crescimus, ad plenitudinem evadimus in senectute: ita deinde deficimus vigore faciei, decrescimus elegantia coloris, et gratia floris in vultu, rubori pallorem introducentes. Imminuimur corporis robore, incipientes incedere curvi, et inniti baculo, ad terram inclinari, et ipso habitu ipsam obstantes: Ecce adsum. Morimur, et in ipsam desinimus corpore, non tamen intercidentes spiritu, sed paulo post deposito carnis pallio rursus anima vestitur. Non enim ego sum corpus, sed ego quidem anima, meum autem hoc corpus, et quæcumque ex terra nascuntur: unde et hoc rursus post interitum nascitur, ut luna quæ veluti reviviscens, sub aspectum omnibus venit. Quandoquidem et nos in sepulcro intereuntes, rursus resurgemus, quasi renati secundum verbum illud divinum: *Quando venerit Filius hominis in regeneratione* 19: quo nostræ resurrectionis tempus significatur.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Β΄

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑ΄.

ἤκούσαμεν σου χθὲς πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας, ἀψυχὸν εἶναι τὴν γῆν· εἰ ἀψυχὸς ἐστὶ, ἐνθάδε τὰ ἐμψύχα, βοῦν, πρόβατον, λέοντα, καὶ τὰ ἐξῆς γένη κτηνῶν καὶ ἐρπετῶν καὶ τῶν λοιπῶν;

Ἀπόκρισις.

τούτων, ἐμψυχὸν γῆν σοὶ ἀποδείκνυσιν· ἵς δώσομεν πάντως καὶ τὴν ἀμπελον μετὰ τῶν ὑπολανθάνουσαν, ἀθρόως ἀναδοθῆναι· φοίνικα καρπῶ πληρῆ ὑποφύοντα τῇ γῆ, ναπηθῆσαι πρὸς τὴν ἐκφάνειαν· ἢ τὸν πυκνὴν στάχυν καὶ πρὸς ἀμπελὸν ἑτοιμον,

υπόδρ. Forte πυρδιν. Edit.

DIALOGUS II.

INTERROGATIO CI.

Quandoquidem audivimus heri te ad eos qui quæsierant, dicentem, inanimatam esse terram; si inanima est, quomodo generat animata, bovem, ovem, leonem, draconem et cætera genera pecorum, et reptilium, et bestiarum?

Responsio.

Nihil horum animatam terram esse demonstrat: siquidem hoc modo concedemus omnino et vitem cum botris delitescentem, confestim proferri; et palmam arborem fructum plenum proferentem sub terra mox exsilire ut appareat; aut tu triticum plenam spicam et ad messem paratam subter pro-

tendat, rursusque divino præcepto oriatur. Verum non habet rationem similitudo. Nam si terra animata ex eo est, quod animata profert, se ipsam anima destituit. Nam qui animam educit, sive suam sive proximi, mortuus omnino et exanimis est, vitalem causam ejiciens.

INTERROGATIO CII

Num igitur, quandoquidem homines viventia et animata generant, edito in lucem infante inanimus relictus est?

Responsio.

Verum nihil aliud quam organum homo generat, animam autem immittit Deus. Nusquam enim in Scriptura dictum est : Producat mulier animam viventem ; neque quod Eva concipiens, aut Sara, aut Elisabeta produxerit animam, sed quod genuerit infantem puerum. Cur cæteroquæ plurimæ matres generant sola corpora, anima destituta, si quidem poterant animatum producere fetum ? Aut quare fetum mortuum enixæ, super eo lugent et plorant, et non mox animam induunt mortuo : si quidem denuo fas erat animam generare ? Quomodo vero quodvis animatum ferro dissectum aut laniam, mox sanguinem profundit instar torrentis, et circumquaque rubefacit subjectum ? terra vero arata pastinoque dissecta, et in puteum effossa non clamat, non reddit sanguinem, non rubescit, non contradiclit percussoribus, ut animata omnia solent ? Quomodo vero allium et ceræ, aut aliæ plantæ cultro vel falce amputatæ sanguine non perfunduntur, si quidem animatæ sunt secundum Manichæos vaniloquos et stultos, qui fetidam maledicentiam in suis animabus circumferunt ? Omne autem animatum terrenum et marinum omnino erit et sanguinem habens. Non igitur animata terra est, neque quidquam plantarum, aut luminarium. Nusquam enim de his inquit pagina sacra, quod inspiraverit ipsis flatum vitæ, quemadmodum inquit de homine. Absit igitur a te procul quæso ! Horum dementia et delirium. Omne enim animal sibi simile generat, bos bovem, similiter et equus equum, et caprea, et tigris, et oneribus portandis destinata jumenta, bestiarumque crudivoræ, unumquodlibet suam naturam eamque solam generat. Quomodo igitur terra cum unius naturæ sit, tot queat animas generare alterius generis et inæqualium animalium, nisi divino mandato animarentur quæ inde producuntur ? Quomodo vero et aquæ eadem divino jussu obnoxie, cum sint unius naturæ mollis et fluxæ, innumera genera natalitium animatorum, cæterorumque et aliorum piscium cartilagineorum in uno temporis momento consimiliter cum terra excreverunt ? Qui res mollis et fluida produxit corpora animata, solidaque et lapidea, in abyso fluitantia, adæquata montibus magnitudine, cujusmodi sunt phocæ, balenæ, priones, gauri, etc., horribilia dictu et aspectu in profundo degentia animalia, quorum non est præsentis tem-

ποκεχωσθαι, καὶ αὖθις τῷ θεῷ προστάγματι ἀνατελλαντα. Ἄλλ' οὐκ ἔχει λόγον ἡ παροιμία. Εἰ γὰρ ἐμφυχος ἡ χέρσος ἐκ τοῦ ἀποδρᾶσαι τὰ ἐμφυχα. Ἐρημον οὖν ἑαυτὴν κατέλιπε τῆς ψυχῆς. Ὁ γὰρ ἐξάγων ψυχὴν, εἴτε τὴν σφετέραν, εἴτε τοῦ πέλας, νεκρὸς καὶ ἀψυχος πάντως ὑπάρχει, τὸ ζωτικὸν αἴτιον ἐκβαλὼν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΒΨ.

Τί οὖν ; ἔπειδὴ ἀνθρώποι ζῶντα καὶ ἐμφυχα γενῶσιν, ἄρα προελθόντος τοῦ βρέφους ἀψυχος κατελείφθη ;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ὄργανον γεννᾷ, τὴν δὲ ψυχὴν τὸ θεῖον ἐνίησιν. Οὐδέπω γὰρ τῇ Γραφῇ εἰρηται : Ἐξ ἀγαγέτω ἡ γυνὴ ψυχὴν ζῶσαν· οὐδ' ὅτι συλλαβῶσα Εὐα, ἢ Σάρρα, ἢ Ἐλισάβετ ἐξήγαγε ψυχὴν, ἀλλ' ὅτι ἐγέννησε παιδίον. Διὰ τὸ ἄρα πλείσται μητέρες ψυχῆς ἔρημα ἀποκύουσι μόνα τὰ σώματα, εἴπερ ἦν αὐταῖς δυνατὸν ἐμφυχον ἀποκτείνειν τὸ ἐμβρυον ; διὰ τὸ δὲ νεκροτοκοῦσαι, ἐπιχωκῶσαι καὶ ὀλοφύρονται, καὶ μὴ αὖθις τὴν ψυχὴν τῷ νεκρῷ ἐντιθέασιν, εἴπερ ἦν αὐταῖς θεμιτὸν ψυχὴν ἀπογεννᾶν ; πῶς δὲ παντὸς ἐμφύχου σιδήρου τεμνομένου ἢ ἀμυσομένου, αὖθις τὸ αἷμα προχέεται κρουνηδόν, καὶ περιφοινίττει τὸ ὑποκείμενον· ἢ δὲ χέρσος ἀρουμένη, καὶ λίσγων διαρουμενή, καὶ εἰς φρέαρ ὀρυττομένη, οὐ βοᾷ, οὐχ αἰμοβραγεῖ, οὐ περιφοινίττεται, οὐ καματοῖ τοὺς πταίνοντας, καθάπερ τὰ ἐμφυχα πάντα πέφυκε ; πῶς δὲ τὰ σπύροδα, ἢ κρόμμυα, ἢ τὰ λοιπὰ τῶν φυτῶν μαλαρᾶ ἢ δρεπάνη τεμνόμενα, οὐχ αἰμάττεται, εἴπερ ἐμφυχα ὑπάρχει, κατὰ Μανιχαίους τοὺς εἰκαιολόγους καὶ μετατόφρους, τοὺς τὴν ἐκείνων δύσοδμον κακοφημίαν ἐν ταῖς σφῶν ψυχαῖς περιφέροντας ; Πᾶν δὲ ἐμφυχον χερσαῖόν τε καὶ ἐνάλιον πάντως ἔσται καὶ ἐναίριον. Οὐκ ἐμφυχος τοῖνον ἢ γῆ, οὐδέ τι τῶν φυτῶν, ἢ φωστήρων. Οὐδέπω γὰρ περὶ τούτων φησὶν ἡ θεὸς Πυκτῆ, ὅτι ἐνεφύστησεν αὐτοῖς πνοὴν ζωῆς καθάπερ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου φησὶν. Ἄπαγε οὖν τῆς ἐκείνων παροιμίας, καὶ φρενήτιδος, ἀξιώ. Πᾶν γὰρ ζῶον ἑαυτῷ ὁμοιον γεννᾷ, βοῦς βοῦν, καὶ ἵππος ὁμοίον, καὶ δορκὰς καὶ τίγρις καὶ τὰ ἀγθοφόρα τῶν ὑποζυγίων, καὶ αἰμοδόρα τῶν θηρίων, ἕκαστον τῆς οἰκείας φύσεως καὶ μόνης ὑπάρχει γεννητικόν. Πῶς οὖν ἡ χέρσος οἷα τε ἦν μιᾶς ὑπάρχοντα φύσεως, τῶσαύτας ἀπογεννῆσαι ψυχὰς, ἀλλογενῶν καὶ ἀπομοίων ζῶων, εἰ μὴ τῷ θεῷ προστάγματι ἐμφυχῶσιν τὰ ἐκδραττόμενα ; πῶς δὲ καὶ τὰ ὕδατα τῷ αὐτῷ ὑπεκίοντα θεσπίσματοι, μιᾶς ὑπάρχοντα φύσεως, μαλακῆς τε καὶ ρυτῆς, μυρία γένη πλωτῶν ἐμφύχων κητῶν τε καὶ σελαγῶν, ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ὁμοίως τῇ γῆ ἐξωμόρξατο ; ἢ μαλακῆς τε καὶ ρυτῆς σώματα ἐμφυχωμένα, στερῶνά τε καὶ πετρῶδη ἐνηχόμενα τῇ ἀδύσσω, ἕρσει τῷ μεγέθει παρισούμενα, φώκαι καὶ φάλαιναί, πρίονες καὶ γαῦροι, καὶ τὰ λοιπὰ φρικώδη τῇ κλήσει καὶ ὄψει ἐμβύθια ζῶα, ἅπερ οὐ τῷ παρόντος καιροῦ ἀνερημεύουσιν ; Πῶς οὖν, εἴπερ μία φύσις ἐμφυχος τὸ ὕδωρ, ἀναριθμητὰ ἐξέρρωσε (35) γένη πλωτῶν τε καὶ πτηνῶν ἑτεροφυτῆ, καὶ ἑταρόβια καὶ ἀμφίβια, νῦν μὲν ἐπὶ τῆς χέρσου, νῦν δὲ ἐν ταῖς

(35) Ἐξέρρωσε. Forte ἐξέρρευσε. Edit.

όμενα, οί Νειλῶοι τῆς Αἰγύπτου κροκό-
πέριοι Φυσσινῆται κυνοπόταμοι, οί Εὐφρα-
τες, οί τελματήσιοι βάρταχοι, οί παρ' ἡμῖν
κύκνοι; Καί μυρία τις εὐρήσειε τῶν ἀμ-
β, νῦν μὲν ἐπὶ τῶν λειμῶνων καί μεδίμων
ῦντα, ἢ ποηφαγούντα, ἄμα τοῖς χερ-
ς· νῦν δὲ ἐν τοῖς ὕδασι τὰ λεπτότερα τῶν
νηχόμενα κατεσθίειν, ὅπερ καί τὰ αἰμο-
ρσαίων ποιεῖν πέφυκεν.

genera, quæ nunc quidem in pratis et medimnis semina colligunt, aut herbas comedunt, una
tribus animalibus: nunc vero in aquis natantia leviores fluviatilium cibos comedunt: quod
a ex terrestribus facere solent.

τὸ προκείμενον τοὺς διακας τοῦ λόγου
τοῖς προφητικοῖς ἐπόμενοι δόγμασιν. Οὐ-
μψυχον τὴν γῆν ἀποφαίνονται, ἀλλὰ θεῖα
πνεύματι ἐμψυχῶσθαι τὰ ἐκείνης ἀπο-
τοῦ μὲν θεσπεσίου Δαβὶδ μελωδούντος·
ζ τὸ Πνεῦμά σου, καί κτισθήσονται·
του ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ διαρρήδην
ἰγὼ ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας οὐρανὸν καὶ τὴν
τοὺς προὐρανὸν ζωῆς κατοῦσιν αὐτήν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΓ.

κώμενον, ἢ ὠρυόμενον, ἄψυχον λέγομεν
πῶς ὠρυᾶται (36) ἢ γῆ, εἴπερ ἄψυχός
καταται σειομένη;

Ἀπόκρισις.

τῇ θαλάττῃ τοῖς ὑπογείοις πνεύμασι διογ-
τον βοῦζόν τινα ἢ μυκηθμὸν ἀποδίδωσι.
εἰνη πολλάκις τῇ ἀναθυμιάσει τοῦ βυθοῦ
καί ἐξοιδαινοῦσα, ἔχον ἀποτελεῖ, προσ-
εαυτὴν τρικυμίας· τοῦ δὲ πνεύματος
εἰ (37) ἄψυχος· βοῶσα δὲ καὶ κοιμωμένη,
εὐγαλήνην. Ἡ δοκεῖτε τὰς ὕδρας, ἢ τοὺς
βυχα ὑπάρχειν, ὧν ἀκούομεν βοιζούντων
ἔνων τῇ τοῦ ἀερίου πνεύματος διαφορῆ-
ομένης δὲ τῆς αἰγῆς καὶ πτησομένης
δῆλον ἄψυχον ὑπάρχειν τὸ κώδιον· εἰς
εργασθέντος, καὶ πνεύματι διατεθέντος,
τῷ πιεσμῷ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἐκπιεόμε-
βοῦζόν τινα, ἢ μυκηθμὸν ἀποδίδωσιν ὁ
ὡς δὲ πάλιν τῷ μουσικῷ ὑποπνέον ὄργα-
ηγία τοῦ ἀτάτως ἐφεστῶτος πᾶν μέλος
ον, γοερὸν τε καὶ ὑπτιον διὰ τῶν αὐλῶν
ῖρ' οὖν παρὰ τούτου ἐμψύχους ἐροῦμεν
οιμένας τοῖς μουσικοῖς ὄργανοις τῇ βρο-
ι; τὰς δὲ κινυρικός χορδὰς, καὶ τὰς τυμ-
βρεῖς τινυῦσας καὶ βομβοῦσας, καὶ μυκω-
παφῆ καὶ τῷ πλήκτρῳ τοῦ κατέχοντος;
νδαί καὶ τὴν γῆν ἐνεργεῖα τινὸς ἐτέρου
καὶ σειομένην.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΔ.

οἱ τρεῖς παῖδες πᾶσαν τὴν κρίσιν ἐμψυ-
ῶσιν, ἄδοντες ἐν τῇ καμίνῳ, Εὐλόγητε,
ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον· ὑμρεῖτε καὶ

CIII, 30. ἱῖ Isa. XLII, 5.

vātai. Forte ὠρύεται. EDIT.
Forte ἐστὶ. In.

PROL. GR. XXXVIII.

poris expositio? Quomodo igitur, si quidem una
natura animata est aqua, innumera effluerunt ge-
nera natatiliū et volatiliū, aliter nascentia, et
aliter viventia, et quidem diverso victu viventia:
nunc quidem super terram, nunc vero in aquis vi-
ctum quærentia? Niliaci sunt in Ægypto croco-
dili; ad occidentalem Physonem canes fluminei;
Euphratæi gryphes, palustres ranæ, et apud nos
echini et cygni. Atque innumera quis invenerit am-
-

Sed ad propositum sermonem gubernacula ver-
tamus, prophetica secuti dogmata. Nusquam enim
terram animatam pronuntiant, sed divina virtute
et spiritu animari ex ipsa pullulantia, divino qui-
dem Davide canente, *Milles Spiritum tuum, et crea-
buntur*³⁶: Isaiā vero velut in persona Dei manife-
sto clamante: *Ego Deus qui feci cælum et terram,
et qui do flatum vitæ omnibus calcantibus eam*³⁷.

INTERROGATIO CIII.

Nihil quod mugit aut rugit, inanimum esse dici-
mus; quomodo igitur rugit terra, si quidem inan-
mata est, et quomodo mugit quando concutitur?

Responsio.

Similiter ac mare subterraneis spiriibus intu-
mescens, quasi stridorē aliquem aut mugitum
reddit. Etenim illud sæpenumero evaporante pro-
fundi æstu commotum et exundans, sonitum effi-
cit, allidens semetipsum procellis vehementiori-
bus. Quiescente vero flatu, velut inanimatum haud
clamat, sed sopitum profunditatis tranquillitatem
habet. Cæteroqui num putatis aquaria vasa vel do-
lia animata esse, quæ audimus stridentia et mu-
gientia, cum penetrat aerius spiritus? occisa vero
capra et excoriata, cuius constat ipsam pellem
inanimam esse; in utrem vero cute commutata et
spiritu distenta, deinde rursus compressione ma-
nuum nostrarum emisso flatu, quomodo stridorē
quemdam aut mugitum reddit inanimata? Quomodo
item musico serviens instrumento, ductu hominis
varie illo utentis quodvis carmen efficitur, ac tam
lugubriter quam remissa per fistulas resonat? Num
igitur animatas dicemus quod inflatæ musicis in-
sonant instrumentis hominum excogitatione? Item
cithararum chordas, et tympanorum pelles tinni-
tus et sonos edunt, perque tactum ejus a quo te-
nentur, strepunt. Ad hunc modum cogita et ter-
ram, per alterius alicujus operationem, mugire et
concuti.

INTERROGATIO CIV.

Quomodo igitur tres illi pueri omnem creatu-
ram animatam innuunt, canentes in fornace: *Be-
nedicite, omnia opera Domini, Dominum, celebrate et*

(38) Πτησομένης πάντη. Forte πιεσομένης,
παντί. In.

exaltate ipsam in secunda. Benedictus, angeli, celi, terra, sol, luna, astra, rivos, planie rivales, glacies, nives, lux, tenebrae, noctes, dies, montes, colles, mare, flumina, et omnia quae sequuntur? Nam hoc sicut illa animata significatur.

Responsio.

At non omnia animata ostendit esse illorum sanctorum hymnus, praeter homines, etiam bestias et cetera et cetera terrestria et aquatilia. Angeli enim benedictum aut ut rationales spiritus et ministeriales; ceteri autem, non sermone et voce, sed suppeditatione imbrum et firma constitutione; sol autem et luna, exorta et mutua vicissitudine cursus et radiorum ejaculationibus. Praeterea processione ordinata lucifer quidem diem annuntiat, vespers vero diversum. Pleias conspicua securitatem navigantibus pellitur; occidens vero contrarium. . . . aliquando quidem ad matutinas, aliquando vero ad vespertinas partes axem flectens, noctem et lucem significat. Terra vero fructibus benigniter fovens mortales, laudat Dominum. Mare prosperitate perfectionum, et lignis permeabile, piscesque nobis proferens et conservans, Dominum laudat. Animalia autem bruta, et homines: nos quidem cum ratione laudes offerimus, illa autem portantia laudantes et vota facientes, ordinate ab illis gubernata et in timore cohibita, Dominum praedicant; nihil enim minus quam pro nobis ipsis, etiam pro jumentis orare consuevimus.

INTERROGATIO CV.

Si in firmamento fixa sunt astra et luminaria, consistit autem immobile, ut dicitur, caelum, quomodo currit per ipsum sol et luna, non secantes ipsius substantiam? quomodo item in glacie figi potest ignis, ita ut non solvatur?

Responsio.

Non sunt fixa, sed sub firmamento aptata, et feruntur quidem in aethere levitate naturae, currunt vero sub firmamento: illius quidem refrigeratione secundum proportionem ad inferiora compulsata, verum aeris subjecta crassitudine sublata. Omnibus enim creatis levior est ignis natura, ideoque angeli etiam hanc sortiti sunt. Qui facit angelos smos spiritus, et ministros suos, ignis flammam, inquit in melodiis Davides. In Epistolis autem Paulus: Aera superant luminaria levitate ignis. Penitus autem ad firmamentum appellere, aut ejus aliquam partem inflammare non possunt, propter aspirans desuper frigus caelestium aquarum.

INTERROGATIO CVI.

At quomodo ventorum violentia in astra non impingunt, aut impediuntur cursu?

Responsio.

Spirant inferne flatus, et sub sole feruntur nubes, ut in alto meridie videre licet, quomodo nu-

79 Dan. iii, 57 seqq. 79 Psal. ciii, 4.

(39) Ἀπὴνοια. Leg. ἀπὴνη, currus: constellatio. (40) Ἐλαγγον. Forte ἔλαγον. Edit.

ὕπερθε τῆς ἀέρος εἰς τοὺς αἰθέρας. Εὐλογεῖτε, ἀγγέλων, ἄνθρωποι, ἡ. ἡλιος, σελήνη, ἀστρα, ὄρησαι, νησσοί, πόρτα, χιόνες, πῶς, σάβητος, γένηται, ἡμέραι, καὶ ἔρη καὶ βουτῆ, θάλασσα καὶ ποταμοί, καὶ πάντα ἃ ἐστὶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς;

Ἀπόκρισις

Ἄλλ' οὐ πάντα ἐξ ἑαυτῶν δέονται οἱ τῶν θεῶν σῶμα ὕμνος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνθρώπων. ὅτι ὡς καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ζώων τε καὶ ἐνδύων. Ἄγγέλων γὰρ εὐλογεῖται, ὡς λογικὰ πνεύματα καὶ λειτουργικὰ· οὐρανοὶ δὲ οὐ λόγος καὶ φωνή, ἀλλὰ τῆς χάριτος τῶν ἐκείνων καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς αἰτίας, ἡλιος δὲ καὶ σελήνη τῆς ἀνατολῆς καὶ ἀναπηραδίστου τοῦ ὁρόμου, καὶ ταῖς θύλαξ τῶν ἀπύκτων. Ἄρα δὲ τῆς εὐεχίας χάριτος φωστῆρος μὲν ἀνέστην τὴν ἡμέραν εὐαγγελίζονται, ἑσπερος δὲ τὸναντίον. Παλαιὰ ὁραμένη, τὸ ἀκίβητος τοῖς νεοκίβητος ἐπιγγέλλεται· δύουσα δὲ, τὸναντίον. Ἡ ἀπὴνοια (39), ποτὲ μὲν ἐπὶ τὰ ἑσπερια τὸν ἕξονα τρέπουσα, νυκτὸς καὶ ἐπιφάνειας ὑπάρχει σημαντικὴ· γὰρ δὲ, τοῖς ἐκτοροῖς δεξιομένη βροτῶς, ὕμνει τὸν Κύριον. Θάλασσα καλοδῶς καὶ ξύλων περὶελαμένη, καὶ ἰχθῶν ἡμῶν ἀποκύουσα καὶ φοροῦσα, ὕμνει τὸν Κύριον· τὰ δὲ ἄλογα ζῶα καὶ ἀνθρώπων, οἳ μὲν διὰ τοῦ λόγου τοῦς ὕμνους ἀναφέρουμεν, τὰ δὲ τοῖς ὕμνουσας φέροντα εὐφραίνουσι, εὐεχίας τῆς φωνοῦμενα, καὶ φέροντα χαλινοῦμενα, ὕμνει τὸν Κύριον. Οὐδὲν γὰρ ἤπτον, ὡς ὑπὲρ αὐτῶν, κτημάτων εὐχόμεθα.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΕ.

Εἰ ἐν τῷ στερεώματι πεπῆγασιν τὰ ἀστρα καὶ οἱ φωστῆρες, ἵσταται δὲ ἀκίνητος, ὡς λέγεις, οὐ ὁρανοὶ πῶς τρέχει δι' αὐτοῦ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, μη τιμνοντες αὐτοῦ τὴν οὐσίαν; πῶς δὲ καὶ δυνατὸν ἵστασθαι πῦρ, ἐκείνου μὴ λυομένου;

Ἀπόκρισις.

Οὐ πεπῆγασιν, ἀλλ' ὑπῆρτηνται τοῦ στερεώματος ἐποχοῦμενοι μὲν τῷ αἰθέρι κουφότητι φύσεως, ὑποθόντες δὲ τοῦ στερεώματος· τῇ μὲν ἐκείνου καταψύξει ἀναλόγως πρὸς τὸ κάτω συνωθούμενοι, τῇ δὲ ὑποκαίμεν τῷ ἀέρος παχύτητι ἀνεχόμενοι. Πάντων γὰρ κτιστῶν κουφοτέρα ἢ τοῦ πυρὸς ὑπάρχει φύσις· διὸ καὶ ἄγγελοι ταύτης ἑλεγγον (40). Ὁ κοῖων τῆς τοῦς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοῦς λειτουργοῦς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, φησὶν ἐν μαλακίαις ὁ Δαβὶδ· ἐν Ἐπιστολαῖς δὲ ὁ Παῦλος· Τὸν ἀέρα οὐκ ὑπερπταται οἱ φωστῆρες κουφότητι φύσεως (41). Πρόσβαλεῖν δὲ τῷ στερεώματι, ἢ παραχωνεῦσαι αὐτοῦ τι, οὐχ οἶοί τε καθιστήσασιν τῇ ὑπερπνοῦσῃ ψυχρότητι τῶν οὐρανίων ὑδάτων.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΓ'.

Καὶ πῶς τῆ τῶν ἀνέμων βίη τοῖς ἀστροῖς οὐ προκρούονται, ἢ τὸν δρόμον οὐ κωλύονται;

Ἀπόκρισις.

Ἐποπνευματεῖ τὰ πνεύματα, καὶ αἱ νεφέλαι ὑπεφύονται τοῦ ἡλίου, ὡς ἔστιν ἀθρῆσαι ἐν σταθῆσι

(41) Τὸν ἀέρα... φύσεως. Haec verba in Epistolis Paulinis nusquam exstant.

μασημβρία, νεφῶν κινουμένων ὑποσχιάζεσθαι τὸν ἥλιον ὑπεριπτάμενον· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βία πρόσγειος τυγχάνουσα, εἰκότως ἐκμοχλεύει τὴν ἀβυσσον, καὶ πάσσει τὸν ἀέρα κόνει. Πῶς δὲ ἡ τῶν πνευμάτων βία ἕνα οἰκίσκον, ἢ λίθον κινήσαι οὐχ οἷα τε ὑπάρχουσα, κινήσει ποτὲ, ἢ μεθιδρύσει τὸν πάσης πόλεως μεγέθει ὑπερέχοντα ἥλιον, ἢ τοῖς ἀστροῖς προσσπράξαιεν;

ΠΕΥΣΙΣ ΡΖ΄.

Εἰ μὴδὲν πρὸς τὴν ἀναγέννησιν συντελοῦσιν οἱ ἀστέρες, οὐδὲ ἔστιν ἐκεῖθεν τὰ ἡμέτερα στοχάσασθαι, πῶς τῇ γεννήσει τοῦ Χριστοῦ ἀστὴρ ἐπανέτειλεν, ὁδηγὸς τοῖς Μάγοις γενόμενος; πῶς δ' ἐκεῖνοι βασιλικὴν ἐπιγνόντες τὸν ἀστέρα, πρὸς τὴν ἰδοιορίαν ἐκινήθησαν, προσκυνῆσαι τὸ παιδίον ὑπὸ τοῦ ἀστέρος ἐπειγόμενοι;

Ἀποκρίσις.

Σμαριτῶν καὶ Σαδδουκαίων ἀγγέλους μὴ δεχομένων, εἰκότως ἀστέρα τὸν ἀγγελοῦ ὁ θεὸς εὐαγγελιστῆς φησιν. Ἄλλως τε δὲ καὶ τὸ σέβας τῶν ἀστρων, εἰς Χριστὸν ἐπιστώμενος, τῆς πολυθέου πλάνης ἀπάγων βροτούς, ὡς ἀστέρα τὸν ἀγγελοῦ ὁδηγὸν τῆς προσκυνήσεως τίθησιν. Οὐ γὰρ ἐτέρως οἱ Μάγοι εἰς προσκύνῃσιν συνηγέρθησαν, ἢ ἐν φαντασίᾳ τοῦ σφῶν σεβάσματος. Ἀτονιότερας δὲ καὶ ἀνισχύρου τῆς μαγείας γινομένης, τῇ θεανδρικῇ γεννήσει τοῦ θεμελιώσαντος τοὺς ἀστέρας, καὶ τάξιν αὐτοῖς ὀρίσαντος, αἰσθόμενοι οἱ ἐκεῖνοι πλανώμενοι Χαλδαῖοι, καὶ ἀνασφαλίσαντες ποτιᾶσαι λυτῆρι τῆς πλάνης, αὐτομολοῦσιν, εὐαγγελιστὰ καὶ πρῶτοι κήρυκες ἐθνῶν τῆς θεανδρικῆς ἐπιφοιτήσεως. Ἀναστάντες οὖν, τῆς προφητείας τοῦ ὑψηλοῦ Ἡσαίου ἔπαυοντες, βωῶντος *Παῖδιον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μεγάλης Βουλής ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, θεὸς ἰσχυρός, Ἐξουσιαστής, Ἀρχὴν εἰρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος*. Τὰ δὲ πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ θεσπείου προφανθέντα, καὶ μὴ ἀκούσαντες ἔργῳ παρεβῆκαν, τοὺς νόμῳ καὶ προφήταις σχολάζοντας ἀνοήτους Ἰουδαίους, τῇ πίστει προβαίνοντες. Ὅτι δὲ οὐκ ἀστὴρ, ἀλλὰ νοερά τις καὶ λογικὴ ὑπῆρχε δύναμις ὁ τῶν Μάγων καθηγητής, ἐξ αὐτῆς παιδευόμεθα τῆς ἐκείνου κινήσεώς τε καὶ στάσεως. Τῶν γὰρ ἀστέρων οἱ μὲν ἀεικίνητοι, οὐκ ἠρεμοῦσι τῆς κινήσεως· οἱ δὲ ἰστάμενοι οὐ κινούνται. Οὗτος δὲ ἀμφιδέξιος φαίνεται, κινούμενος καὶ ἰστάμενος, καὶ ἀποκρυπτόμενος τοὺς ὀδηγουμένους· ὅπως πυθόμενων αὐτῶν, *Ποῦ ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;* παραχθῆ ὁ Ἡρώδης, καὶ πᾶσα Ἱερουσόλυμα, καὶ διαβοηθῆ ὁ θεὸς τόκος καὶ θρυλλούμενος ὑπὸ τῶν Μάγων, τοῦ καθηγεμόνος αὐτοῖς ἀποκρυβέντος. Πάλιν δὲ ἀναφανείς, ἐλθὼν ἔστι ἐπὶ τοῦ ἀντροῦ, οὗ ἦν τὸ παιδίον, φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ματθαῖος. Εἰ γὰρ μὴ ἐκ διαλειμμάτων ἐφάνη, οὐκ ἂν ἐσείσθη Ἱερουσόλυμα τῇ περὶ τῶν Μάγων, οὐκ ἂν ἐβυμώθη Ἡρώδης περὶ βασιλείας ἀκούων· ἢ (42) νοερά τις καὶ λογικὴ δύναμις ὁ ἀστὴρ

bibus agitalis supervolans inumbretur sol. Flatus autem violentia terræ contermina cum sit, merito commovet abyssum, et in aera spargit pulverem. Quomodo vero flatum vis exiguam aliquam domum aut lapidem movere cum non possit, movebit aliquando vel transferet solem quavis civitate majorem, aut ad astra collidet?

INTERROGATIO CVII.

Si nihil ad hominum nativitatem conferunt stellæ, neque possunt inde indagari quæ nobis accidunt, quomodo in nativitate Christi exorta est, quæ Magis dux viæ fieret? At quomodo illi regalem agnoscens stellam, ad iter suscipiendum moti sunt, ad adorandum puerum per stellam deducti?

Responsio.

Quia Samaritani et Sadducæi angelos non recipiebant, merito stellam angelum divus evangelista vocat. Sed et cultum astris impensum ad Christum trahens, a multorum deorum errore mortales reduciendo, velut stellam ponit angelum, viæ adorationem ducem. Non enim alia re Magi ad adorationem excitati sunt, quam opinione sui cultus. Cum autem remissior et infirmior magis facta fuisset per deificati hominis nativitatem, qui stellas fundaverat, et ordinem ipsis præscripserat, re intellecta errantes illi Chaldæi, confirmato ad supplicandum animo expiato errore, sua eunt sponte, tanquam evangelistæ et primi præcones gentium de divini hominis adventu. Surgentes igitur prophetia eximii Isaïæ audita, clamant: *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus, Admirabilis consiliarius, Magni consilii nuntius, Deus fortis, Dominator, Princeps pacis, Pater futuri sæculi*⁸⁰. Hoc autem cum ante quingentos annos ab illo viro sancto prædictum fuisset, licet illi non audivissent, tamen re ipsa demonstrarunt, legi et prophetis vacantes, Judæos intelligentiæ expertes esse, atque ita in fide pergunt. Quod vero non stella, sed intellectilis quædam et rationalis potestas fuerit ille Magorum dux, ex ipsa discimus tum motione tum institutione. Nam stellarum illæ quidem quæ semper sunt mobiles nunquam a motu quiescunt; quæ vero fixæ sunt, non moventur. Hæc autem utrumque recipere videtur, nimirum quæ et mobilis esset et fixa, atque etiam ab iis qui ducebantur, sese subduceret: ita ut interrogantibus ipsis: *Ubi est natus ille rex Judæorum*⁸¹? turbatus sit rex Herodes et tota Hierosolyma, et divulgatus divinus partus, lateque sparsus a Magis, propter ademptum viæ ducem. Rursus autem apparens, constitit supra antrum ubi infans erat, inquit eximius Matthæus; nam nisi per intermissionem apparuisset, non fuisset commota Hierosolyma interrogatione Magorum, neque irritatus fuisset He-

⁸⁰ Isa. ix, 6. ⁸¹ Matth. ii, 2.

rodes, de rege audiens. Nisi intellectus aliqua et rationalis potentia illa stella fuisset, non utique ejus qui natus erat, ministram se declarasset. Nunc autem quod circa reges fieri solet, vocat quidem et præcedens divinus hic cursor deducit ad regem aliquos; postquam vero ad portam latioris plateæ venerint, vocatos ad limina stare jubet, usque dum adventum ipsorum regi significaverit, sicque deinceps ad ipsos reversus, ad lectum aureum et ad regem intus sedentem deducit. Ita hic stella quidem conspicitur, angelus autem esse intelligitur, et gentium dux. Quænam cæteroque vobis videtur esse maxima stella? Num sol? Omnino dices maximum esse sidus solem. Quis igitur cum est in medio cælo constitutus, dicere queat, quamnam urbium aut vicorum præcise ostendat, aut quamnam domum quasi digito designet? Compara igitur stellam cum sole, velut muscam vinariam ad elephantem, et astrum divinum ad omnium maximam civitatem, veluti cum camelo colicem. Si igitur non scimus quam maximarum urbium designet superne imminuens ille luminarium rex, quomodo stellam exiguam ostendere speluncam dicam, si non angelus fuit, propinquum terræ in sublimi iter faciens, et Dominum indicans? Facessant igitur hinc cum sua dementia, qui stellam una cum mniscajusque nostrum nativitate oriri putant, fabulosi nugatores, cum eodem moriente stellam quoque delirere delirantes. Cum enim duo tantum homines essent in mundo, Adamus inquam et Eva, plenum erat astris cælum. Rursusque sublati per aquas tempore gigantum omnibus animatis naturis, præter eos octo qui cum divino Noa servati sunt, non simul ablata sunt astra cum illis qui aqua delecti sunt, neque vel paululum a suo recesserunt ordine.

INTERROGATIO CVIII.

Quomodo vero Scriptura astrologum dicit Abrahamum? aut quomodo et alios invenimus plurimos, qui ex astris multa quæ sunt apud nos prædicunt, veluti quod hic infans adultus, in homicidam evasurus sit, aut adulterum; ille vero in sobrium et modestiorem et fortunatum, beneficio sideris?

Responsio.

Patriarcham quidem Abrahamum historia astronomum vocans, nusquam ponit ipsum pro diis habuisse vel coluisse stellas. Verum ad agriculturam, et imbres, et siccitates tempestatesque ipse observasse patriarcha creditur, ut qui patre genius esset gentili Thare, et cum Chaldæis versatus, qui multitudinem decorum credebant. Non enim juxta

(43) Πλατῶν πλατειῶν. Forte πλατῶν παλατιῶν, vel πλατιῶν παλ. Edit.

(44) Ἐμπίδα. Priores editiones ἔμπιδα: quæ quidem vox nihil huc facit: est enim ἔμπιδα, Hesychio auctore, ἐπιτηδῆ, ἀληθῆ, βέβαια, ἰσχυρά, ἀματάλακτα, ἀσφαλῆ. Hinc Leunclavius hiatus in sua versione relinquens, locum sic effert: *Compara igitur stellam cum sole, velut ... ad elephantem*. Mendum itaque sustulit Croius *Observ. in Nov. Test.* cap. xxviii, rescribens ἔμπιδα. Hesychio autem ἔμπις

ἐγκριεῖσθαι, οὐκ ἂν οὐκείτης τοῦ γεννηθέντος ἰδεῖσθαι. Νῦν δὲ, περὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων ὁρᾶσθαι λέγουσι, φωνεῖ μὲν καὶ προηγεῖται ὁ θεὸς κοῦροσος ἐπὶ τῷ βασιλεὶ τινός· ἐπὶ δ' ἂν ἐπὶ τῆς πόλεως τῶν πλατειῶν (43) γίνωνται, ἀφίσι τοὺς κληθέντας ἐπὶ τῶν προαυλιῶν ἐσθάναι, μέχρις ἂν μηνύσῃ τῷ βασιλεὶ τῆν αὐτῶν παρουσίαν· εἶθ' οὕτως πάλιν αὐτοὶ ἀναφανεῖς, ἐπὶ τὸν χρυσοφόρον καὶ τὸν βασιλεὶα καθ' ἐξόμενον προηγεῖται, ἀστὴρ μὲν φαινόμενος, ἀγγελος δὲ νοούμενος ἰθὺν ἄγγελος. "Ἄλλως δὲ, τίς ἔμιν ἔσσι μείζων ὑπάρχειν ὁ ἀστὴρ, ἢ ὁ ἥλιος; Ἐρεῖς δὲ πάντως· Ὁ ἥλιος. Τίς οὖν, μετουρανοῦντος αὐτοῦ, εἰπὴν αἰδῶς τε ὑπάρχει ποίαν τῶν πόλεων ἢ πόλεων δι' ἀκρεθείας καταμηνύει, ἢ τίνα οἶκον ὥσπερ δακτύλιον σημαίνει; Σύγχιρον τολών ἀστέρα πρὸς ἥλιον, ὡς ἐμπίδα (44) πρὸς ἔλεφαντα, καὶ τὸ θεῖον ἄστρον πρὸς τὴν πατῶν μείζονα πόλιν, ὡς πρὸς κάμηλον κώνωπα. Εἰ οὖν οὐ γινώσκωμεν ποίαν τῶν μεγίστων πόλεων καταμηνύει ὑπερστώς ὁ τῶν φαστήρων ἀναξ, πῶς τὸν ἀμυδρὸν ἀστέρα καταμηνύειν τὸ σπῆλαιον φησόμεν, εἰ μὴ ἀγγελος ὑπῆρχεν πρόσειον τὴν ἀεροπόριαν ποιούμενος, καὶ μηνύων τὴν δεσποτείαν; Πευσάσθωσαν τῆς περὶ αἰτίας οἱ ἀστὴρα ἐπανατέλλειν τῆ ἐκάστου ἡμῶν γενέσει οἴωμεν, μυθαλέσθαι τινὲς ὑπάρχοντες, καὶ συνεκλείπειν τῶν θησκοντι τὸν ἀστέρα ληροῦντες. Δύο γὰρ ἀνθρώπων ἔστων ἐν κόσμῳ, τῷ Ἀδάμ φημι καὶ τῆς Εὐας. ὁ οὐρανὸς ἀστρων ἐκπλήρωτο. Ὑδατι δὲ πάλιν ἀφανισθείσης ἐπὶ τῶν γιγάντων πάσης ἐμψύχου φύσεως, πλὴν ἐθόου τοῦ θεοσεσίου Νῶε περισωθέντος, οὐ συναπείχθη τὰ ἀστρα τοῖς ἐκτριβεῖσι τῷ ὕδατι, οὐδὲ βραχὺ τῆς οὐραίας περικενήθη τάξεως.

ΠΕΡΥΣΙ ΠΡ.

Καὶ πῶς ἡ Γραφή ἀστρολόγον τὸν Ἀβραὰμ λέγει; πῶς δὲ καὶ ἑτέροισι πλείστοις εὐρίσκομεν, ἀπὸ ἀστρων πολλὰ τῶν καθ' ἡμᾶς λέγοντας, ὅτι φονικὸν ἀπέθυσσεται τὸ παιδίον ἀξάνόμενον, ἢ μοιχόν· τὸ δὲ ἔτερον, νηφάλιον, καὶ σωφρονέστερον, καὶ εὐτυχές, διὰ τὸ ἀστρον;

Ἀπόκρισις.

Ἡ μὲν ἱστορία τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἀστρονόμον φάσκουσα, οὐδέπω αὐτὸν θεοποιεῖν ἢ εἶδεν τὰς ἀστέρας παρίστησιν, ἀλλὰ πρὸς γεωργίας καὶ ἐπιβουλίας ἀντιόχους τε καὶ χειμῶνας προσέχειν αὐτοῖς ὁ πατριάρχης πιστεύεται· καὶ ταῦτα πατὴρ ὑπάρχει Ἕλληνας τοῦ Θάρρα, καὶ Χαλδαίους συνδιόγων πολυθεῖαν περὶ τούτων. Οὐ γὰρ κατὰ ἀστρονομίαν,

dicitur κώνωψ, ἢ εἶδος ζώου, παρὰ τοῖς ὕδασι γενόμενον [f. γεννώμ.] ὁμοιον κώνωπι, μείζον δὲ. Croii restitutio probatur Cotelerio in not. ad cap. 19 epist. S. Ignatii M. ad Magnesianos, versione sequente Leunclavianam ita suppliet, prout edidimus: *Compara igitur stellam cum sole, velut muscam vinariam ad elephantem*. Neque aliter Gravius, *Spic. SS. Patr.* tom. I, pag. 357, licet Croii et Cotelerii haud meminerit.

ἀλλὰ θεοσέβειαν πρῶτον ἐπιπέμω, εἶθ' οὕτως Ἰσαὰκ τῷ παιδί, τὸ σιδήριον τῆς περιτομῆς τεθηγμένον ἐπήγαγεν. Οὐδὲ κατὰ ἀστρονομίαν, ἀλλὰ θεηγορίαν, ἐκ τῆς ἀγόνου καὶ παρήλικος συμβίου τὴν ἐκεῖνου γέννησιν ἐπιστάσαστο· περὶ ἧς ἐκ νέας καὶ ἤδη σφριγώσης τῆς ἡλικίας, μέχρις αὐτῆς πολιᾶς καὶ βαθυτάτου γήρους, ἀλλήλοισι συγκαθεύδοντες, οὐδέπω ἀστρονομίαις ἐπιείθοντο. Οὐδ' αὖ πάλιν τοῦ ἀστροτέκτονος τὸν παῖδα πειραστικῶς αὐτὸν θύειν προστάξαντος, οὐδ' ἀστροίσι ἐπιόμενος, ἀλλὰ Θεῷ παιδόμενος, τὴν Χαλδαίαν τῆ Μεσοποταμικῆ Συρίας ἀμείβεται. Ἄξιόν δέ σου τὴν ἀγγίνοιαν, ἀξιεράσαστε Κωνσταντία, τῆς παρουσίας θείας ὀμηγύρεως πρὸς τὴν ἀπρόσβιν βραχὺ σιωπῶσης, τὴν κατὰ σὲ ἀστρονομικὴν ἡμῶν γένεσιν διηγήσασθαι μοι, καὶ ἧτις αὐτῶν ὑπάρχει κρίσις καὶ συμπλοκή· οὕτω τῆ θεῆς βώμῃ τε καὶ σοφίᾳ καθαιρουμένων τῶν παρὰ σοῦ δονουμένων δογμάτων, πάλιν διὰ νήφους καὶ παιδείας κρειττόνων ὑπὸ σοῦ ἀνεγειρομένων, ὡς καὶ τοῦ ὑψηλοῦ Ἀποστόλου, καθαιρουμένων μὲν τῶν νομικῶν, ἀνθυψωθέντων δὲ τῶν εὐαγγελικῶν, τῆς δὲ κακίας καταβράγαισης καὶ κτισομένης ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καὶ εἰρήνης σοι πρὸς τὰ ἐμὰ γινομένης δόγματα, καὶ τῶν συνεγεροθέντων ἐπὶ τὴν ἀκοήν τοῦ λόγου. ἀλωδῆτως ἀποφοιτῶντων, μηδὲν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαγομένων κακίας· ἐπάγει μὲν Δαυὶδ ὁ τῶν θεῶν μελωδός· Ἀὐτὴ ἡ ἀλλοιωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ἰψύστου· ἐπιδοήσεις δὲ καὶ ὁ τῶν προφητῶν ὑψηλὸς Ἰσαίας ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· Ἐγὼ ὁ ποιῶν εἰρήνην, καὶ κτίζων κακὰ ἐπὶ τὸ κρεῖττον.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΘ'.

Τῆς ὑμετέρας ἀγισσύνης λέγειν μοι ἐπιτρέπουσης, ἐνταῦθεν τοῦ λόγου ἄρχομαι, οὐ λυμήνασθαι τοὺς παρόντας, ἀλλ' ἀποθέσθαι τὴν λύμην βουλόμενος. Αὐτίκα γοῦν Ἄρης (45) κέντρον λαθὼν, οἰκίῳ οἴκῳ ἐκ τετραγώνου ἐπιθεωρῶν Κρόνον σὺν Ἑρμῇ ἐπὶ κέντρον, Σελήνη· ἐπ' αὐτὸν πλήρους ἀρχομένης (46), ἐπὶ ἡμερινῆς γενήσεως, ἐκτελεῖ ἀνδροφόνους καὶ κτεινομένους, ἐπωμώτας (47) καὶ αἰμοπότας, μεθύουσας, λάγνους, δαιμονῶντας, μυστηρίων ἀποκρύφων ἱστορίας, μάγους θύτας, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, ἐξαιρέτως μηδενὸς τῶν ἀγαθοποιῶν ἀστέρων ἐπιθεωροῦντος. Αὐτὸς δὲ πάλιν Ἄρης πρὸς Ἀφροδίτην σχῆμα τετραγώνου, μοιρικῶς ἐπὶ κέντρον μὴ ἐπιθεωροῦντός τινος ἀγαθοποιῶν, μοιχοῦς ἀποτελεῖ, ἀδελφαῖς καὶ μητέραςι μιγνυμένους. Κύπρις σὺν Μήνῃ ἐν ὀρίοις καὶ οἴκοις Κρόνου, σὺν Κρόνῳ, ἐπιμαρτυροῦντος τοῦ Ἄραος, ἀποτελεῖ γυναῖκας γεωργοῦς καὶ οἰκοδόμους, καὶ πάντων ἀνδρείων ἔργων ἐπιστήμονας, καὶ κοινοῦσθαι καὶ συγκαθεύδειν οἷς δ' ἂν βούλοιντο, καὶ μὴ κωλύεσθαι ὑπὸ τῶν οἰκειῶν ἀνδρῶν. Ἀνδρείους δὲ

⁴⁵ Psal. LXXVI, 11. ⁴⁶ Isa. XLV, 7.

(45) *Αὐτίκα γοῦν Ἄρης*. Quæ huc in *Interrog.* 109 et sequente 110 habet Casarius, excerpit seu potius descripsit ex *Recognitionum Clementinarum* lib. IX, cap. 17 seqq. seu ex Bardesanis dialogo *De fato*, cujus insigne fragmentum nobis servavit Eusebius *Præp. Evang.* lib. VI, cap. 10.

(46) *Ἀρχομένης*. Legit Cotelerius *ἐρχομένης*, lo-

leges siderum, sed juxta pietatem in Deum primum sibi met ipsi, et deinceps Isaaco filio circumcissionis acutum cultrum adhibuit. Neque secundum astronomiam, sed divinam promissionem ex sterili et decrepita consorte sobolem se procreaturum credidit, cum qua ab adolescentia et florenti ætate usque ad ipsam canitiem et extremam senectutem versatus erat. Nunquam certe astronomiæ paruit. ne tunc quidem, cum astrorum opifex per tentationem filium immolare præcepisset. Neque astra sequens, sed Deo obediens, Chaldæam cum Mesopotamia Syriæ permutat. Obsecro autem acumen illud tuum, præclarissime Constanti, ut in præsentī sacro cœtu paululum auscultandi gratia tacente, astronomicam genesim nostram quam tu statuis, explices mihi, quænam siderum sit tam mistio quam conjunctio, donec divina virtute ac sapientia subversis, quæ a te agitantur, dogmatis, rursus per sobrietatem et doctrinam melioribus in te excitatis, quemadmodum et ab excelso Apostolo dicitur, demolitibus legalibus, et vicissim exaltatis Evangelicis, nequitia fracta, et in melius restituta, paceque cum meis dogmatis reconciliata, et illis qui una ad audiendum hunc sermonem excitati sunt, illæsis abeuntibus, nec improbitatis gentilitiæ quidquam secum asportantibus: Davides quidem auctor ille divinorum carminum subjiciat: *Hæc est mutatio dexteræ Altissimi*⁴⁵; eximius autem vates Isaïas acclamet in persona Dei: *Ego sum Deus, ille qui facit pacem et mala in melius revocat*⁴⁶.

INTERROGATIO CIX.

Facta mihi dicendi potestate a sanctitate vestra, orationem auspicabor, non ut corrumpam præsentēs, sed uti rem perniciosam abjecturus. Quando igitur Mars centrum tenens in domo sua, quadrato aspectu cum Mercurio centrum lunæ quæ plena esse incipit, in generatione diurna intuetur, efficit homicidas et interfectores, juramentorum usurpatores et potores sanguinis, ebrios, effeminatos, dæmoniacas notitias absconditorum mysteriorum scrutantes, magos sacrificos et quæ sunt istis similia: si præsertim nullius alterius beneficiæ stellæ aspectus sit. Rursus idem Mars intuens Venerem aspectu quadrato, si non sit aspectus alicujus stellæ beneficiæ in centro, adulteros efficit, rem cum sororibus et matribus habentes. Venus cum luna in finibus et domibus Saturni, accedente Saturno, approbante Marte, efficit mulieres agrorum cultrices et architecturæ omniumque virilium operum gnaras, consuetudinem habentes et concumbentes cum quibus voluerint, nihil impediens in hoc eas maritis.

cumque integrum sic reddit: *Cum igitur Mars centrum tenens, in domo sua ex tetragono respexit Saturnum, luna veniente super eum plena, in genesi diurna, etc.*

(47) *Ἐπωμώτας*. Vel *ἐπωμώτας*, verti etiam posset *perjuros*. COTEL.

Viriles autem efficit mulieres in Capricorno, in Aquario, sed in re venerea infelices. In viris autem efficitur contrarium, si cum Marte sit in Ariete. Quo fit, ut nequeant vel metu, vel alicujus minis, vel arte continere libidines, propter inclinationem astrorum.

Responsio.

Admodum scite gentilitii erroris enuntiasti fabulas. Vicissim igitur et ego audacter aggrediar ea quæ a te dicta sunt, et fundæ vel arcus vice sermone utens refellere conabor, ne ad Martem et Venerem, nostras stellas, cædium causas referas. Prius autem obsecro, ut discere velis, posse hominem, si quidem velit, libidines et actiones vel castigare vel penitus excutere. Atque equidem excutere soleo per conscientia flagella et per memoriam inevitabilis iudicii, quod vitia prohibet. Sed et principum leges, ante tentata tormenta, et angustias, atque catapultarum supplicia, solo auditu rerum terribilium quæ sunt in compensatione delictorum, modestum reddere possunt hominem intemperantem, et obtundere lascivientem vigorem juventutis in qualibet regione, sive scriptæ sint, sive non scriptæ, tam apud nos quam gentes. Nam apud aliquos lex scripta, apud alios vero consuetudo valet. Legibus enim qui destituti sunt, patrios mores pro legibus ducunt. Quorum primi Seres sunt, qui terræ extrema habitantes, pro lege habent patriam consuetudinem, ne quis scortetur, neve prædetur, ne quis adulterium committat, ne statuas adoret, ne dæmones veneretur, ne prorsus apud ipsos imago sit, aut scortum, aut adultera, aut prædo, aut homicida, aut fur. Et tamen nullius horum liberam potestatem coegit illa, de qua tu dicis, lucens igne Martis stella: neque vi compulit quemquam ipsorum interficere gladio proximum, aut lapide percutere. Non Venus cum Marte persuasit ipsi ut furiose ruat in uxorem vicini: si vel toto die medium cæli Mars obtineat. Nihilominus prævalet apud Seres astrorum necessitati lex patria. Lex autem et Bactrianis est sive Bragmanis, a majoribus accepta disciplina: Ne quid inactent, neque inanima gustent, ne vino simpliciter, aut utantur, Deum meum reverentes, licet sint vicini ipsis Indi cædibus polluti et vino dediti, qui porcorum silvestrium aut suum instar cum insaniam feminas deperire solent, et affectibus indulgere. In Hesperiiis autem regionibus ultra Indos, habitant quidem qui hospites devorant, et advenas fagarum a cæde ipsos avertere potuit, usque in hodiernum diem.

Alia Chaldaeis, et Babylois consuetudo est, ut matres in uxores ducant, sorores violent, erga

(48) *Κακοδαίμονας ἐν Ἀφροδίτῃ.* Lego cum Cotelerio, κακοδαίμονουσα Ἀφροδίτῃ. Viragines itaque efficit feminas in Capricorno, in Aquario cacodaemon Venus. Sic sane infra ipsemet Cæsarius.

(49) *Βραγμανοῖς.* Malim cum Vigero Βραγμανοῖς. Scilicet apud Cæsarium hic τὸ χ in γ, succisa tibi parte, decurtatum fuerit. Nam sub hujus Responsionis hæc incipimus Βραγμάνως. Et in sequente Βραγμάνως.

ἀποτελεῖ γυναῖκας ἐν αἰγοκέρω, ὑδροχόω, κακοδαίμονας ἐν Ἀφροδίτῃ (48). Ἐπ' ἀνδρῶν δὲ τοῦναντίον σὺν Ἄρει οὕτω, ἐν κριῶ. Ὅθεν οὐχ οἶόν τε φόβω ἢ τιμῶ ἀπειλῆ ἢ μηχανῇ ἐπιχειρῆν τὰς ἐπιθυμίας διὰ τὴν τῶν ἄστρον ἀποκλήρωσιν.

Ἀποκρίσις.

Ἐπιστημόνως πάντῃ τῆς Ἑλλήνων πλάνης τοὺς μύθους ἀπέγγειλας. Ἄθως οὖν καὶ γὰρ θαρραλέως ἀποδύσσομαι πρὸς τὰ ὑπὸ σοῦ ῥηθέντα, καὶ σφενδόνη ἢ τοξείῃ τῷ λόγῳ χρώμενος, καθέλαι παύρομαι Ἄρεα καὶ Ἀφροδίτην τοὺς ἡμετέρους ἀστέρας, ὅπως μοι ἀστροκτονίας γένεσιν ἐπιφημισῆς. Πρῶτερον δὲ ἀξιῶ παιδευθῆναι σε, οἶόν τε ὑπάρχειν, τὸν βουλόμενον τὰς ἐπιθυμίας καὶ ἐνεργείας ἢ κολάζειν, ἢ παντελῶς ἀποστειλεσθαι. Σείω δὲ ἐκ τοῦ συνειδότης αἰκίζομένου, καὶ μνήμη τοῦ ἀκλινοῦς κριτηρίου, τῶν κακῶν εἰργομένου. Ἄλλὰ καὶ οἱ τῶν ἀρχόντων νόμοι οἷοί τε πρὸ τῆς πείρας τῶν στραβωληθρίων, καὶ τηγάνων, καὶ καταπελτῶν, τῇ ἀκοῇ καὶ μόνῃ τῶν φοβερῶν τῆς κακίας ἀνταμείψεως, σφρονίσσαι τὴν ἀκλίσαστον, καὶ ἀμβλύναι τὴν σφριγῶσαν ἀκμὴν τῆς νεότητος, ἐν ἐκείτῃ χώρῃ, ἐγγράφως ἢ ἀγράφως ὑπάρχοντες παρ' ἡμῖν τε καὶ ἔθνεσιν· ἐν τοῖς μὲν τὸ γράμμα, ἐν τοῖς δὲ ἡ συνήθεια. Νόμος γὰρ ἀνόμοις τὰ πάτρα δοκεῖ· ὧν πρῶτοι Σῆρες, οἱ τὸ ἄκρον τῆς χέρσου οἰκοῦντες, νόμον ἔχοντες τὸ πατρῶν ἔθος, μὴ ἐπαρίζεσθαι, μὴδὲ σὺλῆν, μὴ μοιχῆσθαι, μὴ ζῴνοις προσκυνεῖν, ἢ ποτικῆσθαι δαίμοσι, μὴδ' ὄλωσ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχειν εἰδῶλον, ἢ ἐταῖραν ἢ μοιχαλίδα, οὐ σὺλῆτην, οὐ φονέα, οὐ λιποδύτην· καὶ ὁμως οὐθενὸς τὸ ἀτεξούσιον ἠνάγκασεν ὁ τοῦ κατὰ σὲ πυριλαμποῦς Ἄρεως ἀστήρ, οὐδὲ ἐδιάστατό τινα αὐτῶν φασγάνῃ τὸν πέλας ἀναιρεῖν, ἢ λίθω πατάξαι· οὐχ Ἀφροδίτῃ σὺν Ἄρει ἐπεισεν αὐτοὺς ἐπιλυττήσαι τῇ γυναικὶ τοῦ γείτονος· πανημέριον μεσουρανοῦντος τοῦ Ἄρεως, καὶ ὁμως ἰσχυρότερος τῆς ἀνάγκης τῶν ἄστρον παρὰ Σηρῶν ὁ πάτριος νόμος. Νόμος δὲ καὶ παρὰ Βακτριανοῖς, ἢτοι Βραγμανοῖς (49), ἢ ἐκ προγόνων παιδεῖα, μὴ μεθύειν, μὴδὲ ἀψύχων ἀπογευέσθαι, οὐκ ἄλλου ἀπλοῦ ἢ νόθου (50) μετέχειν, Θεὸν τὸν ἐμὸν δεδωκέντας· καίτοι τῶν παρακειμένων αὐτοῖς Ἰνδῶν μαιφονούντων, καὶ οἰνοφυλούντων, καὶ μονιῶν ἀγρίων ἢ σῶν δίχην θηλυμανούντων, καὶ τῷ πάθει κραδαίνωμένων. Ἐν δὲ τοῖς ἐσπερίοις κλίμασιν ἐνδοτέρω τῶν ἐκεῖσε Ἰνδῶν, ξενοδόροι τινὲς ὑπάρχοντες, τοὺς ἐκ-ἡλυδας ἀναιροῦντες ἐσθίουσι, καὶ οὐδεὶς τῶν ἀγαθοποιῶν ἀστέρων τῆς μαιφονίας αὐτοὺς ἀπωσθῆναι ἴσχυσε μέχρι τήμερον.

interficientes comedunt. Neque ulla stellarum beneficentia

Ἐτερος νόμος Χαλδαίοις τε καὶ Βαβυλωνίοις μητρογαμεῖν καὶ ἀδελφοφθορεῖν, καὶ ταῖς σφῶν παισίν

(50) *Οἴνου ἀπλοῦ ἢ νόθου.* Vim vocis νόθου hoc loco usurpatæ Cæsario, non est assecutus interpres, adeoque versionem mutilam exhibet. Bardesanes quem auctor exscribit, hic habet, οἴνου καὶ σίκερα (σίκερα) μὴ γευόμενοι. Hinc Cæsarii verbis lux red-dita; quæ proinde sic verterem: Ne vino meo aut factitio utantur.

λαι, καὶ μαιφθορεῖν· εἰ καὶ πόρρω τῆς
 ης γένωνται, καὶ τοῖς σφῶν κεχρησθαι νό-
 ρῶς καὶ λεληθότως διακελευόμενοι· ἐξ ὧν
 ἄν μέχρι καὶ νῦν ὑπάρχουσιν ἐν Μήδοις
 ἰς καὶ Ἑλαμίταις καὶ Αἰγυπτίοις, ἐν Φρυγί-
 ας, ἐν τισὶ κώμαις μαιδιοῦντες. Καὶ οὐ-
 ρις σὺν Μήνῃ ἐν ὄροις καὶ οἰκοῖς Κρόνου
 οὐντος τοῦ Ἄρεως ἐν ταῖς πάντων αὐτῶν
 εὐρίσκεσθαι οἷα τε. Θάτερος δὲ παρὰ
 1) νόμος, γυναῖκας γεωργεῖν καὶ οἰκοδο-
 τὰ ἀνδρῶν πράττειν, ἀλλὰ καὶ κοινωνεῖν
 λούωνται τῶν ἐπηλύδων, οὐκ ἐπιτιμώμε-
 ῶν προεχόντων ἀνδρῶν, οὐδὲ ζηλούμεναι.
 νται δὲ, οὐδὲ φυκτοὶς τὴν ἔψιν νοθεύονται,
 εἰς ἐπιχρῶνυσθαι, καθὼς αἱ παρ' ἡμῖν
 ὑποδύνουσαι προσωπεῖον. Οἱ δὲ ἄνδρες σι-
 σθητὶ μαλακῇ, καὶ ἀνοδοάφῳ περιβολῇ.
 π' ἐν αὐταῖς καὶ πολεμικώταται, καὶ θη-
 μὴ λίαν ἰσχυρὰ τῶν θηρίων. Πῶς οὖν
 Γήλων γυναῖκες, οὐκ ἔλαχον αἰγοκέρω ἢ
 ακοδαίμονοῦσι (52) τῇ Κύπριδι; οὐτ' αὖ
 νδρες αὐτῶν ἔλαχον ἐν κριῶ σὺν Ἄρει τὴν
 , ἐνθα τοὺς ἀνδρείους καὶ σπατάλους φα-
 γνύμῃ Χαλδαῖοι; Ἐν δὲ Σούσοις τῆς Βα-
 γυναῖκες παντὶ μύρῳ διαφέροντι καὶ κό-
 ραι, ὑπηρετούμεναι, καὶ φαιδρώς προϊούσαι
 ρία καὶ διαχύσει πολλῇ· πᾶσι δὲ Ἑλληνικῶν
 καὶ ἀναιδῶς συγκαθεύδουσιν, ἄρχουσαι
 ν οἰκείων ἀνδρῶν· καὶ οὐ πάντως ἐν πάσῃ
 ἴν Σουσίδων γυναικῶν μεσουρανεῖ μετὰ
 ἰρεως ἐν Διδίς ὄροις ἢ Ἀφροδίτῃ. Ἐν δὲ τῇ
 βροφθοροῦντες, οἱ παρὰ Χριστιανοῖς, ἐὰν
 ἴ ὑπὸ τῶν ὀμάλμων ἀφειδῶς τιμωροῦνται.
 ανία πλείστοι ἄνδρες μᾶλλον συγκαθεύδουσι
 σαύτως καὶ πολλὰ γυναικῶς ἐν ἐταιρί-
 ρι.

π τοῖς πατρίοις τὰ ἔθνη ὡς περ νόμῳ στοι-
 κικῶς καὶ ἀπόνως. Ἀμαζόνες δὲ ἄνδρας
 ν· ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα ζῶα, ἅπαξ τοῦ ἔτους
 αρνικὴν (53) ἰσημερίαν ὑπερόροι γίνον-
 μεναι τοῖς γειτονῶσιν ἀνδράσιν, οἷον παν-
 α καὶ ἑορτὴν τὸν καιρὸν τῆς ἐταιρείας ἡγού-
 ; ὧν κατὰ γαστρός φέρουσαι, παλινδρομοῦ-
 ἄμα πᾶσαι. Τῷ δὲ καιρῷ τῆς ἀποκυήσεως,
 ἰβρένα φθείρουσι, τὸ δὲ θῆλυ ζωογονοῦσι
 ὕσιν ἐπιμελῶς. Ἀτοπον δὲ πιστεῦσαι ἐπι-
 ῶν ἀρρένων σπορᾶ Ἄρεα μετὰ Κρόνου
 κας ἰσομοίρως τυχεῖν, ἐπὶ δὲ τοῦ θήλεως
 Καὶ πῶς ἐν τῷ αὐτῷ νυχθημέρῳ πάντων
 ποδεξαμέναις καταβληθέντων, καὶ ὁμοῦ
 ἐκ μιᾶς νηδύος προερχομένων, τὰ μὲν δια-
 τοῦ ἄμα (54) τοῦ βίου γεύσασθαι, καὶ ὑπὸ
 ὄνων θανατούμενα πρὸ τοῦ σπᾶσαι γάλα,
 ωνήν· τὰ δὲ ζωογονεῖται, καὶ περιέπεται
 ὁμοῖς κόλποις τὰ κακὰ ἐνσαίροντα; Πῶς

φὰ Γήλαις. Bardesanes παρὰ Γέλοις, apud
 κοδαίμονοῦσι. Forte κοκοδαίμονοῦση. Εἰπ. τ.

suos liberos insaniant cosque polluant. Et si procul
 a patria sint, suis utuntur legibus, aperte et priva-
 tim admoniti. Ex quibus aliqui etiamnum degunt
 inter Medos et Parthos, et Elamitas, et Ægyptios,
 inter Phryges et Galatas, in quibusdam pagis im-
 pie viventes, etiamsi nunquam Venus cum Luna
 in finibus et mansionibus Saturni, adjuvante Mar-
 te, in omnium ipsorum nativitatibus inveniri queat.
 Alia uem apud Gelas lex, ut mulieres agros quid-
 em colant et ædificent et opera virilia faciant,
 sed consuetudinem habeant cum quibuscunque vel-
 lint peregrinis, nulla increpatione virorum qui
 ipsis præsumt, neque æmulatione impeditæ. Non
 unguuntur autem odoramentis, neque fucō in facie
 inficiuntur, ut genas pingant, quemadmodum apud
 nos uxores alienæ quæ faciei medicamenta quædam
 adhibent. Viri vero induuntur ad pedes demissa
 veste molli, et tincto amictu. Sunt autem inter
 ipsas etiam bellicosissimæ, et venantur feras, qui-
 bus vix aliæ sunt fortiores. Quomodo igitur non
 omnes Gelas mulieres sortitæ sunt Capricor-
 num, aut Aquarium, infausto loco posita Venere?
 Aut vice versa cur non ipsorum viri sortiti sunt in
 Ariete cum Marte Venerem, ubi viriles et molles
 aiunt esse, qui cum Chaldæis sentiunt? Babylonici
 autem Susis mulieres omnis generis unguento præ-
 tioso, et ornatu utuntur, ministris instructæ hila-
 riter in publicum procedunt, cum immodestia vul-
 tus et hilaritate magna. Cum omnibus eadem advenis
 absque timore et pudore concumbunt, imperantes
 potius propriis viris. Neque tamen in omni nativi-
 tate Susidum mulierum, medium cœli cum Jove et
 Marte in finibus Jovis Venus tenet. In orientali au-
 tem plaga pædicones sunt, qui apud Christianos,
 si deprehendantur ab ipsis consanguineis, nullo
 parcente, supplicio afficiuntur. In Britannia plu-
 rimi viri cum unica concumbunt muliere. Similiter
 et multæ mulieres uni junguntur viro.

Utuntur denique patriis moribus gentes, veluti
 lege, citra morsum animi et molestiam. Amazones
 ne viros quidem habent, sed animalium brutorum
 ritu semel in anno circa vernum æquinoctium suis
 finibus egressæ, et cum viris qui sunt in vicinia
 coeunt, quasi conventum aliquem publicum et
 festum tempus id coitus ducunt. Ex quibus post-
 quam prægnantes factæ sunt, domum simul omnes
 remeant. Tempore vero partuum edendorum, pro-
 lem quidem masculam interimunt, femellam vero
 conservant et lactant accurate. Absurdum autem
 est credere, in conceptione quidem masculini se-
 minis Martem cum Saturno ea hora æqualiter sor-
 tiri, in feminini autem nunquam. Quo cæteroqui
 pacto in eodem noctis dieive momento seminibus in
 alvos excipientes jactis, rursusque simul quasi ex
 eodem utero progredientibus, alii quidem fetus in-
 terimuntur, simul atque vitam degustarunt, ab ho-
 micidis matribus leto dati, antequam lac traxerint

(53) Ἐαρνικὴν. Forte ἑαρνὴν. Ib.

(54) Τοῦ ἄμα. Forte τῷ ἄμα vel ἄμα τῷ. Ib.

aut vocem ediderint; alii vero in vita manent, et mala legibus præscripta amplectuntur? Aut quomodo eodem tempore mulieres apud nos et concipiunt et pariunt plurimæ, gemelloque partu edito, ambo infantes conservant, nullo astru cogente ut interirant, aut solo allidant, ut eos e vita tollant, velut Amazones miseros fœtus suos necant, sed suam potius cervicem pro illorum cæde objiciant, lactentiumque infantum vitam magis quam se ipsas ament?

Quod si Mercurius, ut dicitis, cum Venere in suis mansionibus existens efficit fictores, pictores, nummularios; in mansionibus autem Veneris, unguentarios, cantores, mimos, poetas: qui fit ut apud Elios et Saracenos, et apud eos qui sunt in Libya superiore, apud Mauros item qui juxta litora et ripas Oceani habitant, et in ulteriore Germania, et in Sarmatia superiore, et in Scythia, et apud omnes nationes quæ a Pontò procul dissitæ sunt, inveniri non possit nummularius, aut fictor, aut pictor, non architectus, non cantor, non actor poematum, ut apud nos? Quare Mercurius et Venus id non contulerunt etiam apud ipsos nato, ut assequatur ea studiorum et morum exercitia, quæ apud eos non sunt? Medi data opera omnes adhuc spirantes ægrotos canibus escam citra commiserationem objiciunt. Atque hi Medi anne cum Luna Martem, ut vos loqui soletis, in diurna nativitate in Cancro sortiti sunt? Indi cadavera mortuorum igni in cineres redigunt, et cum eis quorundam uxores comburunt. Atqui nequaquam omnes igni absumptæ uxores Indorum, aut adhuc viventes, sortitæ sunt tempore nocturni parentum suorum coitus, cum Marte solem, in partibus Martis noctu non lucentem. Germanorum complures strangulatione se vita spoliant; non tamen omnino major pars Germanorum, lunam et horam interceptam a Saturno et Marte habent. Verum in omni gente si interdiu homines nati fuerint, non meliores pejoresve erunt secundum astrorum conjunctionem, uti vos dicitis, sed in unaquaque regione leges quædam et patriæ consuetudines prævalent, ex quibus proprium jus, et quid nobis omnibus faciendum sit, omnes discimus. Non enim potest de vestra sententia, genesis cogere Seres ut interficiant, aut Brachmanes ad vorandum carnes siceramve potandum, aut Persas ne cum matribus matrimoniâ jungant, et sorores violent; aut Indos ne igni mortuos tradant; aut Medos, ne canibus objiciant morituros; aut Partios, ne multa conjugia contrahant; aut Mesopotamios, ut sint valde temperantes; aut Græcos, ne corporibus exercendis occupati sint; aut barbaras gentes, ut cum illis quæ a Græcis prædicantur, commercium habere velint. Verum, ut dixi jam

ἐν ταυτῷ καιρῷ αἱ παρ' ἡμῖν γυναῖκες καὶ συλλεβάνουσαι καὶ ἀπακούουσαι κλείσται, καὶ διτοκίδουσι ἄμφω τὰ βρέφη περιποιῶνται (55), μὴδὲν ὁπὸ τῶν ἀστρῶν βιαζόμεναι διαφθεῖρουν, ἢ τῷ ἐδάφει προσεράττειν, καὶ τῇ γῆ προσαναλύειν, ὡς Ἀμαζόνες τὰ δεῖλαια· ἀλλὰ τὸν σφῶν εὐχένα τῆς ἐκείνων σφαγῆς προεπιχούσας, ἐαυτὰς μᾶλλον ἢ τὰ ὑπότιθα τοῦ ζῆνι μειρόμενα ἀπορῥήγνυσθαι;

Εἰ δὲ καὶ Ἑρμῆς, ὡς φατε, μετὰ Ἀφροδίτης ἐν οἴκοις ἰδίοις ἐπιτελεῖ πλάστας, ζωγράφους, κερματοστάς· ἐν οἴκοις δὲ Ἀφροδίτης, μυροφόους, φωνασκοῦς, ὑποκριτὰς, ποιητὰς· παρὰ δὲ Ἥλειος (56) καὶ Σαρακηνοῦς, καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Λιβύῃ, καὶ Μάυροις κατὰ τοὺς ἤϊόνας (57) καὶ ὄχθας τοῦ Ὀκεανῶ ποταμοῦ οἰκοῦσι, καὶ ἐν τῇ ἐξωτέρᾳ Γερμανίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Σαρματίᾳ, καὶ ἐν Σκυθίᾳ, καὶ ἐπὶ ἐν τοῖς ἐξωτικῶς μέρεσι τοῦ Πόντου ἔθνεσιν, οὐχ οἶόν τε εὐρεῖν κολλυβιστῆν, ἢ πλάστῆν, ἢ ζωγράφον, οὐχ ἀρχιτέκτονα, οὐ φωνασκόν, οὐχ ὑποκριτὴν ποιημάτων, ὡς παρ' ἡμῖν· διὰ τί Ἑρμῆς καὶ Ἀφροδίτη οὐ παρέσχον, κατ' ἐναυτῶν ἐπιτυχεῖν γεννωμένων τοῖς ἐκλείπουσι παρ' αὐτοῖς ἐπιτηδεύμασι; Μῆθοι δὲ πάντες μετὰ σπουδῆς εἰσι ἐμπνεόντας τοὺς κάμωντας κωστὶ βόρην προτιθέσιν ἀναλήγτως. Σὺν τῇ Μήνῃ, ὡς φατε, τὸν Ἄρεα ἐπὶ ἡμερινῆς γενέσεως ἐν κεραιῇ Μῆθοι ἔλαχον; Ἰνδοὶ τοὺς νεκροὺς ἐαυτῶν σαρροποιοῦσι πυρὶ· μεθ' ὧν καταφλέγουσι τιῶν τὰς σαρβίους· καὶ οὐ δῆπου πᾶσαι αἱ πυριάλωτοι Ἰνδῶν γυναῖκες, ἢ αἱ ζῶσαι, ἔλαχον ὑπὸ τῆς νυκτερινῆς συνελύσεως τῶν γονέων σὺν Ἄρει τὸν Ἥλιον, ἐν νυκτὶ μὴ φαίνοντα ἐν μοίραις Ἄρεως. Γερμανῶν δ' οἱ πλείους ἀγχόνῃ τὸ ζῆνι ἀμείδονται· καὶ οὐ πάντως τὸ πλῆθος Γερμανῶν τὴν Σελήνην καὶ τὴν ὥραν μεσολαμβανομένας ὑπὸ Κρόνου καὶ Ἄρεως ἔχουσιν. Ἄλλ' εἰ παντὶ ἔθνει ἡμέραι βροτοῖς γένωνται, οὐ κραιπνῶς; ἢ χεῖρονες κατὰ ἀστρῶν συμπλοκῆν, ὡς ὁμεις φατε, ἀλλ' ἐν ἐκάστη χώρᾳ νόμοι τινὲς καὶ πάτρια ἔσθι κρατεῖ, ἐξ ὧν τὸ αὐτεξούσιον καὶ τὸ ἐρ' ἡμῖν τὰ πρακτικὰ ὑπάρχειν παιδευόμεθα πάντες. Οὐ γὰρ οἴα τε ἢ κατ' ὁμᾶς γένεσις ἀναγκάσαι Σῆρας ἀνακεῖν, ἢ Βραχμῆνας κρεωδορεῖν καὶ σικεροποτεῖν, ἢ Πέρσας μὴ πητρογαμεῖν καὶ ἀδελφοφορεῖν, ἢ Ἰνδοὺς μὴ πυρὶ ἔδοναι τοὺς νεκροὺς, ἢ Μῆθους μὴ κωστὶ τοὺς θνητὸν μένους προτιθέσθαι, ἢ Πάρθους μὴ πολυγαμεῖν, ἢ τοὺς Μεσσοποταμίτας μὴ ἄκρωσιν σωφρονεῖν, ἢ Ἕλληνας μὴ σωμασκεῖσθαι, ἢ τὰ βάρβαρα ἔθνη ταῖς ὕψ' Ἕλλήνων προσαγορευόμεναις κοινωθεῖν· ἀλλ' ὡς προέφη, ἕκαστος βροτῶν χρῆται τῇ τοῦ νόμου ἐλευθερίᾳ, τὰ ἐκ τῶν ἀστρῶν μυθουργούμενα καθ' Ἕλληνας παραπεμπόμενος, τῷ ἐκ τῶν νόμων ἔδει, ἢ τῷ ἐξ ἔθνους ἔθει πατρῷ τῶν φαύλων εἰργόμενος. Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἀρετῶν ὑπάρχουσι προαιρητικὰ

(55) Περιποιῶνται. Emendationem Cotelorianam proferimus ex *Monum. Eccl. Gr.* tom. II, pag. 857, quam contextus confirmat. Vulgo περιπατοῦνται, ἔλεον.

!) Παρὰ δὲ Ἥλειος. Bardesanes παρὰ Ταῖνοις

καὶ Σαρακ. Nec satis noti quos *Elios* Cæsarius nominat. Forte τοὺς ἀπὸ τῆς Ἰλίδος intelligit, quam Stephanus πρὸς τῇ Αἰγυπτίᾳ, urbem esse ait. *Vicinia*.

(57) Τοὺς ἠϊόνας. Forte τὰς ἠϊόν. *Ed.*

αι δὲ περιστατικάι, ἀνάγκη ἐπὶ τὸ κρεῖττον χωροῦν-
τος τοῦ ζητουμένου ὑπὸ τῶν νόμων.

propter legum metum omittit, aut propter consuetudinem patriam gentis a vitis abstinet. Nam virtutum alia sunt ex liberæ voluntatis electione, alia vero ex circumstantiis ejus qui necessitate coactus accedit ad melius, utpote legibus ita poscentibus.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΓ.

Ἄλλ' ἐπεὶ ὄντων τῇ γενέσει ἡμῶν ἀνακαιμένων ἀστέρων, εἰς ἐπτὰ λέγομεν κλίματα τὴν γῆν διαιρεῖσθαι, καὶ ἄρχεσθαι ἕκαστον κλίμα ὅφ' ἐνὸς τῶν ἀστέρων, καὶ πρὸς ἐκείνων συμπλοκάς ἄρχεσθαι, καὶ ἀποτελεῖσθαι τοὺς ἀρχομένους· ὅπερ νόμον τινὲς τῆν τοῦ ἀστρου ἐνέργειαν λέγουσιν.

Ἀπόκρισις.

Καὶ πῶς εἰ ἐπταχῶς διαιρεῖται ἡ οἰκουμένη, ἐν μᾶλλον μερίδι πολλοὺς καὶ διαφόρους νόμους εὐρίσκουμεν; καὶ οὔτε ἐπὶ τὰ μόνον κατὰ τοὺς ἀστέρας, οὔτε δις εἰς κατὰ τοὺς ζωδικούς (58), οὔδ' αὖ πάλιν τριάκοντα εἰς κατὰ τοὺς δεκάδους (59), ἀλλὰ μερίδι μνημονεύονται νόμοι, πάλαι ἀμειφθέντες, καὶ νῦν ὑπάρχοντες. Πῶς δὲ ἐν ταυτῷ τμήματι τοὺς ἀνθρωποπόρους Ἰνδοῦς, καὶ τοὺς ἐμφύχων καὶ θοίνης ἀπάσης ἀπεχομένους Βραχμαίους οἰκοῦντας ὀρώμεν; πῶς δὲ οἱ ἐν Βαβυλωνί ὅποι δ' ἂν γίνονται, τῇ μαιγαμίᾳ τῶν ὀμάλμων παρονοῦσι; πῶς δ' ἐν ἑτέρῳ τμήματι ὄντες οἱ Ἐσκαυνοὶ καὶ Φυτωνίται, οἱ καὶ Δανούδιοι προσσφουρέμενοι, οἱ μὲν γυναικομαστοβοροῦσιν ἡδέως, δεῖ τὸ πεπληρῶσθαι τοῦ γάλακτος, μῶν δίκην τοὺς ὑποσιτῆθους ταῖς πέτραις ἐπαράττοντες· οἱ δὲ καὶ τῆς νομίμης καὶ ἀδιαβλήτου κρεωδορίας ἀπέχονται; καὶ οἱ μὲν ὑπάρχουσιν αὐθάδεις, αὐτόνομοι, ἀνηγεμόνευτοι, συνεχῶς ἀναιρούντες, συνεσθιόμενοι ἢ συνοδεύοντες, τῶν σφῶν ἡγεμόνα καὶ ἄρχοντα, ἀλώπεκας καὶ τὰς ἐνδρόμους κάττας καὶ μονιούς ἐσθιόντες, καὶ τῇ λύκων ὠρυγῇ σφᾶς προσκαλούμενοι· οἱ δὲ καὶ ἀβδηφαγίας ἀπέχονται, καὶ τῷ τυχόντι ὑποταττόμενοι καὶ ὑπέκοντες;

Καὶ πολλὸς ὁ λόγος περὶ Λογγουβάρδιον, καὶ Νόρον, καὶ Γάλλων τῶν ἑσπερίων, τῶν Ἑρμαϊκῆς καὶ Κρονικῆς ἀμοιρούντων ἐπιστήμης τῶν ἀστρων. Πόσοι βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες παρήγαγον τοὺς κακῶς κειμένους νόμους, αὐτοὶ τὸ δοκοῦν νομοθετοῦντες! ἢ αὖ πάλιν τοὺς κρεῖττους οἱ ἐναντίοι ἀπόσαντο, ὅπ' οὐδενὸς τῶν ἀστρων πρὸς τὰ αἰρεθέντα εἰργόμενοι! Ἐν δὲ φάσαι βούλομαι. ὁ καὶ τῶν ἀπίστων πάντων ἀπορρῆψαι τὰ στόματα· Ἰουδαῖοι πάντες τὸν διὰ Μωϋσέως διεξάμενον νόμον, πᾶν ἄρβεν λογικὸν αὐτοῖς γινόμενον τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ περιτέμνοντες αἱμάττουςιν ἀπὸ δὲ τοῦ αἰῶνος, οὐδεὶς Ἑλλήνων ἢ Χριστιανῶν περιτομὴν ἐδέξατο· πλείστων Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων καὶ Χριστιανῶν κατὰ τοὺς αὐτοὺς μῆνας καὶ ἑβδομάδας καὶ ἡμέρας καὶ ὥρας γεννωμένων, Ἄρης ἢ Ἑρμῆς ἢ Κῦπρις ἢ ὁ λοιπὸς Ἑλλήνων μῦθος, ἐνὸς κύκλου ἐμπεριέχοντος τὰ πάντα, καὶ μηδενὸς ὑπὸ ἀστέρων βιαζομένου. Οὐ γὰρ πάντες Ἑλληνες ἢ

ante, quivis hominum suæ legis libertate utitur, et quæ ex astris secundum Græcos fabulose ficta sunt,

ante, quivis hominum suæ legis libertate utitur, et quæ ex astris secundum Græcos fabulose ficta sunt, neque septem modo secundum numerum stellarum, neque duodecim secundum zodiaci signa, neque item triginta sex secundum decanos, sed innumeræ commemorantur leges, quæ olim mutatæ sunt, et nunc vigent. Quomodo vero in eadem sectione anthropophagos Indos, et ab animatis omnique mactatione abstinentes Brachmanes habitare cernimus? Quomodo Babylonii misti pollutis nuptiis consanguineorum delirant? Aut quomodo in sectione alia ejusdem tractus Sclaveni et Physonitæ qui et Danubiani appellantur, alii quidem ubera mulierum libenter comedunt, quod plena lacte fuerint, instar injurium infantes saxis allidentes; alii vero etiam a legitimo et irreprehensibili carnis esu abstinere? Qui eorum alii præfracti sunt, suo jure viventes absque cujusquam imperio, ac nonnunquam comedentem secum vel iter facientem principem suum interficientes, vulpes et silvestres feles porcosque comedentes, et luporum ululatu se provocantes; alii vero a voracitate abstinere, et cuivis principis se subjicientes obediunt?

Responsio.

Si in septem plagas dividitur orbis, quomodo in una parte multas atque diversas leges invenimus? Neque septem modo secundum numerum stellarum, neque duodecim secundum zodiaci signa, neque item triginta sex secundum decanos, sed innumeræ commemorantur leges, quæ olim mutatæ sunt, et nunc vigent. Quomodo vero in eadem sectione anthropophagos Indos, et ab animatis omnique mactatione abstinentes Brachmanes habitare cernimus? Quomodo Babylonii misti pollutis nuptiis consanguineorum delirant? Aut quomodo in sectione alia ejusdem tractus Sclaveni et Physonitæ qui et Danubiani appellantur, alii quidem ubera mulierum libenter comedunt, quod plena lacte fuerint, instar injurium infantes saxis allidentes; alii vero etiam a legitimo et irreprehensibili carnis esu abstinere? Qui eorum alii præfracti sunt, suo jure viventes absque cujusquam imperio, ac nonnunquam comedentem secum vel iter facientem principem suum interficientes, vulpes et silvestres feles porcosque comedentes, et luporum ululatu se provocantes; alii vero a voracitate abstinere, et cuivis principis se subjicientes obediunt?

Multa certe commemorantur de Longobardis et Noris et Gallis occidentalibus, tanquam ignaris Mercurialis et Saturninæ de astris scientiæ. Quot reges et principes sustulerunt male latas leges, ipsi sua placita sancientes? aut e diverso, meliores repudiarunt ab his diversi, a nullo astro in decretis sibi placitis impediti? Unum autem proferam quod incredulorum omnium ora quasi alapa cædet: Judæi omnes lege quam Moses tulit recepta, omnem fetum marem participem rationis ipsis natum, octavo die circumcidentes, sanguine perfundunt. A sæculo autem nullus Græcorum aut Christianorum circumcisionem recipit, licet plurimi Judæi et Græci et Christiani hisdem mensibus et hebdomadibus et diebus et horis nati sint. Nihil ergo Mars facit aut Mercurius, aut Venus, aut reliqua Græcorum fabula, uno circulo complectente omnia: nullusque ab astris vi cogitur. Annon

(58) Ζωδικούς. Forte ζωδιακούς. EDIT.

(59) Κατὰ τοὺς δεκάδους. Utiq. Duodecim enim in Zodiaco signa. Signi autem cujusque partes a Genethliacis triginta constitutæ, ac tres in decu-

rias tributæ: quarum principes, Decani, ex Romanæ militiæ usu nominati: omnes proinde triginta sex. VIGER.

enim Græci aut Judæi aut Christiani eadem die vel hora, in maternum jacti sunt uterum, et simul in lucem editi? Quomodo igitur plurimis ipsorum Christo adjunctis, patrio abnegato errore, non potuit ei terrenæ parti dominans stella ipsos arcere ab vera in Deum pietate?

INTERROGATIO CXI.

At nobis dum de astris loquimur, non est sermo de fide, sed de moribus et ratione vivendi, et inde pendente actione, præterea de constitutione corporis. Nam quorum sub Ariete nativitas est, crispis sunt crinibus, gratiosi et magnamini, quia principis officio fungitur Aries: etiam liberæ voluntatis electionem habent, siquidem et Aries, deposito absque dolore vellere, rursus a natura vestitur. Subjectus autem Tauro, ærumnosus est, et servilis: taurus enim sub jugo est. Qui est sub Scorpione percussor est, propter eam quæ ab illis bestiis sumitur similitudinem. Nam et Libræ subjectus est justus, propter nostrarum librarum æqualitatem.

Responsio.

O gentilitiam dementiam! quid enim istis fuerit magis ridiculum? Nam Aries unde deliri nativitatem hominis repetunt, cœli duodecima pars est, in quo sol means, verna signa ingreditur. Sed et Libra, et Taurus, et Scorpius, et similiter horum quodvis duodecima portio est, et pars cœli in Zodiaco, quem vocant, circulo. Quomodo igitur inde mortalibus præcedentes causas exsistere dicunt, dum ex iis quæ apud nos balant, mores ipsis designantur? Animal enim ad impartendum facile, Aries est: non quod hujusce moris effectrix sit ea pars cœli, sed quod ovis a creatore talem naturam accepit. Atque ex astris quidem satagis ostendere genesim nostram, id vero per balatus persuadere conaris. Siquidem a talibus animalibus cœlum gestatum tales habet morum causas: omnino et ipsum subjectum est alienis potestatibus, nimirum potestatibus astrorum; astra vero animalium, pendentes ab ipsis causas habentia. Si vero ridiculum hoc est, magis ridiculum illud erit, ex iis quæ nihil inter se commune habent, inducere velle probabilitatem eorum quæ de nativitate dicuntur. Quomodo enim quotidie innumerabiliter mutantur stellarum aspectus? Nam planetæ, ut sunt, semper mobiles appellantur. Atque alii quidem citius assequuntur se invicem, alii vero periodos eadem hora faciunt tardiores. Aliquoties etiam se invicem aspicientes, mox occultantur. Quod si ex natura ipsis bonum et malum adest, omnino ad opificem causa mali a nobis refertur. Quod si liberæ voluntatis electione moventur, primum quidem erunt animalia pradita libera voluntate, solutis et liberæ

Ἰουδαῖοι ἢ Χριστιανοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἢ ὥρᾳ ἐν τῇ μητρὶ κατεβλήθησαν νηδύϊ· οὐδ' αὖ πάλιν πάντες ἕμα ἀπεκυήθησαν. Πῶς οὖν οἱ κλειστοὶ αὐτῶν Χριστῷ συνέθεντο, τὴν πατρῴαν ἀρνησάμενοι πλάνην, μὴ ἰσχύσαντος τοῦ ἀρχοντος ἀστέρος τῆς χειραίου μερίδος ἐμποδίσαι αὐτοὺς πρὸς θεοσέβειαν;

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΑ'.

Ἄλλ' οὐ περὶ πίστεως ἡμῖν ὁ περὶ ἀστρων λόγος, ἀλλ' ἤθους καὶ πολιτείας καὶ πράξεως ἐκείθεν ἀρμοζομένης. Ἐτι δὲ καὶ τῆς σωματικῆς καταστάσεως. Οἱ γὰρ κριῶ τὴν γένεσιν ἔχοντες, οὐλοὶ τὴν τριὰ ἀποτελοῦνται, χαροποὶ (60) καὶ μεγαλόφρονες, ἐπειδὴ ἡγεμονικὸν ὁ κριός· ἀλλὰ καὶ προαιρετικοὶ, ἐπειδὴ καὶ ὁ κριὸς ἀποτίθεται ἀλύτως τὸ ἔριον, καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπενδύεται. Ὁ δὲ ταυριανὸς, τληπαθὴς καὶ δουλικός· ὑπὸ ζυγὸν γὰρ ὁ ταῦρος. Ὁ δὲ σκορπιανὸς, πλήκτης, διὰ τὴν πρὸς τὸ θηρίον ὁμοίωσιν. Ὁ γὰρ ζυγιανὸς, δίκαιος, διὰ τὴν παρ' ἡμῖν ἰσότητά τῶν ζυγῶν.

Ἀπόκρισις.

Ὁ τῆς Ἑλληνικῆς! τί γὰρ ἂν γένοιτο τούτων καταγελαστότερον; Ὁ γὰρ κριός, ἀπ' οὗ τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου ληροῦσιν, οὐρανοῦ μέρος ὑπάρχει τὸ δωδέκατον· ἐν ᾧ φθάνων ὁ ἥλιος τῶν ἀερινῶν (61) σημείων ἄπτεται· καὶ ζυγὸν, καὶ ταῦρος, καὶ σκορπιός, ὁμοίως τούτων ἕκαστον δωδέκατον μόριον ὑπάρχει μέρος τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ζωδιακοῦ λεγομένου κύκλου. Πῶς οὖν ἐκείθεν τὰς προηγουμένας αἰτίας φάσκοντες βροτοῖς ὑπάρχειν, ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν βληχωμένων τὰ ἦθη αὐτοῖς χαρακτηρίζεται; Εὐμετάδοτον γὰρ κριός, οὐκ ἐπειδὴ τοιοῦτου ἤθους (62) ποιητικὸν ἐκείνο τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ἐπεὶ τοιαύτης ἔλαχε τὴν πρόβατον φύσεως παρὰ τοῦ κτίσαντος. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀστρων σπεύδεις ἡμῶν τὴν γένεσιν παριστᾶν, ἐκ δὲ τῶν βληχημάτων πείθειν ἐπιχειρεῖς. Εἰ μὲν παρὰ τῶν ζώων ὁ οὐρανὸς κομισάμενος ἔχει τὰς ἀφορμὰς τοιαύτας τῶν ἠθῶν, ὑπόκειται καὶ αὐτὸς πάντως ἀλλοτριῖαι ἀρχαῖς, αὐτὸς μὲν ταῖς τῶν ἀστρων, ἐκεῖνα δὲ τῶν ζώων, ἐξ αὐτῶν ἔχοντα τὰς αἰτίας ἀπρησιμένας (63). Εἰ δὲ καταγέλαστον τοῦτο, καταγελαστότερον τὸ ἐκ τῶν μηδὲν κοινωνούντων ἐπάγειν ἐπιχειρεῖν τῶν λόγων τὰς πιθανότητας περὶ γενέσεως. Πῶς γὰρ ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας μυριάκις ἀμείβεται τῶν ἀστέρων τὰ σχήματα; Ἀεικίνητοι γὰρ ὄντες οἱ πλανῆται προσαγορευόμενοι, καὶ οἱ μὲν ὄντων ἐπικαταλαμβάνοντες ἀλλήλους, οἱ δὲ βραδυτέρας τὰς περιόδους ποιούμενοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὥρας, πολλάκις καὶ ὀρῶσιν ἀλλήλους καὶ ἀποκρύπτονται. Εἰ δὲ καὶ ἐκ φύσεως αὐτοῖς τὸ ἀγαθὸν καὶ χεῖρον, ἐπὶ τὸν δημιουργὸν ἢ αἰτία τοῦ κακοῦ παρ' ἡμῶν ἀναφέρεται πάντως. Εἰ δὲ προαιρέσει κακίηνηται, πρῶτον μὲν ἔσται ζῶα προαιρετικὰ λελυμένα καὶ αὐτοκρῆ-

(60) *Χαροποίολ.* Forte *χαροποί.* *Εδ.*

(61) *Ἀερινῶν.* *Leg.* *ἑαρινῶν. Id.*

(62) *Ἡθους.* Ineptè in *Vulgatis* *ἤθους*, ubi sic locus redditur: *Non quod Arietis sonum edat ea pars cœli, At ἤθους veram lectionem docere debuisset*

interpretem, tum sensus, tum τῶν quod mox sequitur, ut monuit doctissimus Cotelerius *Monum. Eccl. Gr.* tom. II, pag. 530.

(63) *Ἀπηρησιμένας.* Forte *ἀπηρητημένας. Εδ.*

ὄρμαϊς κεχρημένα· ὕπερ μανίας ὑπάρχει
αὐτῶν ἐσχάτης, τὸν Δημιουργὸν βλασφημεῖν,
ἀψύχων καταψεύδεσθαι.

ἔοι κριῶ τὴν γένεσιν ἔχοντες, οὐλοὶ καὶ
καὶ προαιρετικοί, καὶ ποριστικοί; Ὅρῳμεν
οὐλοὺς μὲν τὴν τρίχα, τυφλοὺς δὲ καὶ οὐκ
, οὐδὲ προαιρετικούς, ἀλλ' ἰταμούς, καὶ
ς, καὶ ῥυπήμονας (64), καὶ βακοφόρους ἀγύρ-
ων ἐκ θύρας ἀμείδοντας, τῆς ἐρημέρου τρο-
εν. Πῶς δὲ οἱ φαλακροὶ ἢ καὶ ἀπλόκομοι, ἢ
οἱ τάναντία ἔχουσι, πλοῦτον καὶ ἀφθονίαν
ἰαν, σπανίως τοῖς φίλοις ὀμαίμοις συναγει-

Ποσάκις δὲ τῆς ἡμέρας, ἢ τῆς νυκτός, οἱ
λικῶν γενέσει ἀποτελοῦνται σχηματισμοί;
ἐφ' ἐκάστης γενῶνται βασιλεῖς; ἢ πῶς πά-
ικαὶ αὐτοῖς ὑπάρχουσιν αἱ τῆς βασιλείας

Οὐ δὴπου γὰρ ἕκαστος τῶν βασιλέων πα-
μμένος εἰς τὸ βασιλικὸν τῶν ἀστρων σχῆμα
πρὸς τὴν σύμμιον κοινωνίας τοῦ ἐναρμόσαι
ῶτε γὰρ τις κύριος τοῦ τοιοῦτου. Πῶς οὖν
βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν Ἰωαθάμ βασιλέα,
δὲ τὸν Ἀχάζ, Ἀχάζ δὲ τὸν Ἐζεκιάν, οὗτος
ἰνασσην, οὗτος δὲ τὸν Ἀμμών, οὗτος δὲ τὸν
οὗτος δὲ τὸν Ἰωαχάζ, ἕκαστος βασιλεὺς
καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς οἰκετικῇ συνέτυχεν
ἡσεως. Ἐπειτα εἰ καὶ τῶν κατὰ κακίαν καὶ
νεργημάτων οὐκ ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχου-
χαί, ἀλλ' ἐκ τῆς γεννήσεως αἱ ἀνάγκαι,
μὲν οἱ νομοθεταὶ τὰ ἀρετὰ καὶ φευκτὰ ἡμῖν
, περιττοὶ δὲ οἱ δικασταὶ ἀρετὴν μετατι-
ῖ4'), κακίαν δὲ κολάζοντες. Οὐ γὰρ τοῦ κλέπτου
λέως τὸ ἀδίκημα, οἷς γε οὐδὲ βουλομένοις
ῆς χειρὸς οἶόν τε, διὰ τὴν ἐπὶ τὰς πράξεις
υσαν αὐτοῦς ἀστρονομίαν, καὶ τὴν ἐκ τῆς
ῆς ἀνάγκη ἐπιχειμένην.

sunt, propter urgentem ipsos ad ea facta, astrorum legem, et propter impositam sibi ex fato lem.

ἦ δ' αὐτοῦς καὶ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων
μεταβολῆς. Πρὸ γὰρ τῆς θεανδρικής ἐπι-
ς, πάντων ἐθνῶν εἰδωλομανούντων, καὶ διὰ
ορούτων ἀσεβείας, μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ
, διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἢ πρὸς
ιν γέγονε μεθίδρυσις τῆς πλάνης μὲν
γενομένης, ἀρετῆς δὲ τιμωμένης, τῆς
ιν ἀστρων μενούσης ὀψείως τε καὶ στάσεως,
νων τε καὶ Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν πλείστων
ένων, καὶ Χριστῷ συνθεμένων. Ποῦ οὖν οἱ
καταναγκάζοντες αὐτοῦς ἀστέρες, εἰδῶλοις
λαι (65); ποῦ δὲ λανθάνειν ἐδύκουν οἱ νῦν
σέθειαν αὐτοῦς ἐπισπώμενοι; Εἰ δὲ μήτε
ς, μήτε προσθήκη τῇ χωρίῳ (66) τῶν ἀστρων
ἄκοντες ὁμολογήσωσιν, οὐκ ἐκ τινος εἰμαρμέ-
ἀγκης, ἀρετῆς ἢ κακίαν ἐμβιοτεύεσθαι ἢ αἰ-
ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκάστου αὐτεξουσίου προαιρέσεως
ἰθέντα χωροῦντος. Ὅπερ σαφῶς ὁ ὑψηλὸς
ν Ἰσαίας διαβρόχῳ βοᾷ ἐκ προσώπου τοῦ

ὑψηλόνας. Cotelerius Monum. Eccl. Gr.
pag. 660, rescribit ῥυπήμονας. Sic et infra
c. lxxviii pro ῥυπώμοσιν legit ῥυπήμοσιν.

potestatis motibus utentia : id quod extremæ insa-
niæ atque dementiæ fuerit, cum blasphemia con-
iunctum opificis, et cum mendacio de inanimatis.

Quomodo autem, qui ad Arietem suam nativita-
tem referunt, crispis et gratiosi, et liberæ volunta-
tis, et divites sunt? Videmus multos quidem crini-
bus crispis, qui tamen cæci sunt et minime divi-
tes, neque libera præditi voluntatis electione, sed
improbi, ad quæstum faciendum inepti, et sordidi,
et pannosi, et circumforanei, qui januam cum ja-
nuâ mutant quotidiani victus adipiscendi gratia.
Quomodo autem qui calvi sunt, vel etiam crine
simplici aut hebetè visu, diversum habent, divitias
nimirum et abundantiam atque quietem, raro cum
amicis consanguineis congregientes? Quoties autem
die vel nocte regiarum nativitatum perficiuntur
figurationes, quare non qualibet vice reges nascun-
tur? Aut quomodo patriæ ipsis intercedunt regni
successiones? Nimirum non quivis rex regiam as-
trorum figurationem per coitum cum consorte
tori, filio applicandam observare potuit. Neque
enim quisquam eam rem habet in potestate sua.
Quomodo igitur Ozias rex genuit Joathamum re-
gem, Joathamus vero Achazus, Achazus autem
Ezechiam? Illic vero Manassem, et is Amosum,
ille vero Josiam, hic autem Joachasum, unusquis-
que rex regem? et quidem nullus eorum in ser-
vilem nativitatis horam incidit. Deinde si vitiosa-
rum et virtuti consentaneorum actionum non ex
nobis principia pendunt, sed ex necessitatibus
nativitatis : superflui sunt legum latores qui sec-
tanda fugiendaque nobis definiunt, superflui judi-
ces, qui virtutem quidem honorant, improbitatem
vero puniunt. Neque enim furis aut homicidæ ea
injuria est, qui nequidem, si velint, manum cohi-
astrorum legem, et propter impositam sibi ex fato

Refutabo autem ipsos etiam ex universalium re-
rum mutatione. Nam cum antea adventum divini illius
hominis omnes gentes cultui astrorum deditæ es-
sent et in omni incederent impietate, post acces-
sum divini hominis, per evangelicam prædicationem,
ad pietatem facta transitio est, amolito qui-
dem errore, virtute autem in pretio habita, eodem
astrorum manente cum aspectu tum constitutione :
ex Græcis, et Judæis, et gentibus quamplurimis
conversis, et Christo adjunctis. Ubi igitur priores
stellæ, quæ cogebant ante idola suppliciter procum-
bere? Ubi latitare videbantur, quæ nunc ad pieta-
tem ipsos pertrahunt? Si vero neque ademptio neque
additio regioni astrorum contigit, vel inviti fate-
buntur, non ex aliquo fato vel necessitate virtutem
improbitatemve viventibus inseri aut decerni, sed
ex uniuscujusque libera potestatis electione unum-
quemque se ad ea quæ elegit, conferre. Id quod
manifeste eximius ostendens Isaius, luculenter cla-

(64) Μετατιμῶντες. Lege μὲν τιμῶντες. Edit.

(65) Περνισθῶναι. Forte ποτνισθῶναι. Id.

(66) Χωρίῳ. Forte χωρεῖ. Id.

mat in persona Dei : Si volueritis et auscultaveritis mihi, bona terræ comedetis; si vero nolueritis, neque auscultaveritis mihi, gladius vos devorabil: nam os Domini locutum est ista ⁶⁵. Ipse vero in Evangelio concionans Dominus inquit: Hierosolyma, Hierosolyma, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare vos sub alas meas, quemadmodum gallina congregat pullos suos, et nolueritis ⁶⁶! Ad voluntatem uniuscujusque referens sequenda aut vitanda, et non ad necessitatem fati aut legis astrorum. Non enim peccatores nos esse duceret, si illorum insidiis essemus expositi.

INTERROGATIO CXII.

Quod si nullo vel beneficio vel injuria ex astris afficiuntur homines, quomodo Evangelium lunaticos vocat epilepticos, spumantes et sese lacerantes?

Responsio.

Lunaticos vocat secundum vulgarem multorum sententiam, qui id quod altius est audire non possunt. Quandoquidem enim lunæ et soli et astris venerationis cultum exhibebant homines vani, volens ipsos a sua tanquam perniciose opinione revocare, etiam dæmoniacorum causam ostendit lunam, ut illi supplicantes languidiores facti, ab ejus veneratione resiliunt. Non enim in perniciem mortalium luminaria universitatis architectus exstruxit Christus, sed immundus spiritus observans in ipsis talem speciem, ad seducendum aliquos subduxit, ut inconstantes et parum frugi mortales ad præstigiatos et ad eos abeant sponte, qui a Jove nutriti videntur, nimirum per incantationum occasionem, et spem levandi malum. Sæpenumero autem videmus et canes latenter in nos irruere; neque tamen dicimus lunam causam esse morsus aut motus animalis. Et servi sæpenumero cum toto luna lumine splendet, ad capiendum fugam surgunt, et ejus auxilio ad celeritatem utuntur. Num igitur causam temeritatis fugitivi dicemus lunam? Sæpenumero item et effeminatus homo nocturnas tenebras veritus domi dormire cogitur; luna vero per noctem lucente, citius ad prostibulum instar equi lascive prosiliens, hinniens, et currens, ad scortum lætus venit. Num igitur itineris scelerati causa est luna, quæ divino præcepto terras cælo subjectas illustrat? Cohibe quæso temetipsum a lunatica dementia: dæmones enim iis qui faciles capti sunt, tacite in animos inserere consueverunt, ut non solum luminaria malorum causas esse asserant, sed ipsum etiam opificem velut malorum et exitiosorum factorem calumniantur. Qui vero fidem illis adhibent, non Deum sed cinerem adorant in parvicida, eo qui

⁶⁵ Isa. i, 19 20. ⁶⁶ Matth. xxiii, 37.

(67) Ἀποκτενοῦσα. Forte ἀποκτείνουσα. Edit.

(68) Ὡς ἐπὶ βλάβῃ. Forte ὡς ἐπιβλαβούς. Id.

(69) Σεληνικῆς. Forte σεληνιακῆς. Id.

(70) Διὰ τοῦ πατρ. Hic Cæsarii locus ex Recognitionum Clementinarum lib. x, cap. 25 seqq. for-

θεοῦ· Ἐὰν θέλητε, καὶ εἰσακούσεται ὑμᾶς, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· εἰ δὲ μὴ θέλητε, καὶ μὴ εἰσακούσεται ὑμᾶς, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεσται· τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Αὐτὸς δὲ ἐν Εὐαγγελίοις θεηγορῶν ὁ Κύριος, φησὶν· Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτενοῦσα (67) τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀποσταλμένους, ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν ὑμᾶς ὑπὸ τὰς πτέρυγὰς μου, ὃν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠθέλησατε! ἐπὶ τὸ θέλειν ἐκάστου ἀναφέρειν τὰ αἰρετὰ, ἢ φευκτὰ, καὶ οὐκ ἐπ' ἀνάγκῃ εἰμαρμένης ἢ ἀστρονομίας. Οὐ γὰρ ἠγγήσατο ἡμᾶς ἀμαρτάνοντας, εἴπερ τῆς ἐκείνων μεθοδείας ὑπακείμεθα.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΒ'.

Καὶ εἰ μὴδὲν ἐκ τῶν ἀστρῶν εὐεργετῶνται, ἢ ἀνοῦνται οἱ ἄνθρωποι, πῶς τὸ Εὐαγγέλιον σεληνιαζομένους λέγει τοὺς ἐπιληπτικούς, ἀφροῦντας καὶ βρῆσομένους;

Ἀποκρισις.

Σεληνιαζομένους φησὶ, κατὰ τὴν πρόχειρον τῶν πολλῶν ὑπόνοιαν, μὴ χωρούντων ἀκοῦσαι τὸ ὑψηλότερον. Ἐπεὶ γὰρ σελήνη, καὶ ἡλίω, καὶ ἀστρῶν τὸ σέβας ἀπένεμον οἱ ματαιόφρονες, βουλόμενος αὐτοὺς ἀπαγαγεῖν τῆς οἰκείας δόξης, ὡς ἐπὶ βλάβῃ (68), καὶ αἰτίαν τῶν δαιμονούντων τὴν σελήνην ὑποφαίνει· ὅπως ναρχήσαντες οἱ ἐκεῖνη ποτινώμενοι, ἀποπηθήσωσι τοῦ εἰκαίου σεβάσματος. Οὐ γὰρ ἐπὶ λύμῃ βροτῶν τοὺς φωστήρας ὁ τοῦ παντὸς ἀρχιτέκτων εἰδέματο Χριστῶς, ἀλλ' ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐπιτηροῦν αὐτοῖς; τὸ τοιοῦδε σχῆμα, ἐπιτωθάζειν τισὶν ὑπαγόμενοι, τοὺς εὐρίπους καὶ ἀνερίστους βροτῶν ἐπὶ γῆτις καὶ διοτρεφεῖς αὐτομολεῖν, προφάσει ἐπαιδοῦς καὶ τοῦ διοχλοῦντος ἀνακωχῆς. Πολλάκις δὲ ὁρῶμεν κίνας κρύβδην ἐφαλλομένους ἡμῖν, καὶ οὐ φεμὲν τὴν σελήνην αἰτίαν τοῦ δῆγματος, ἢ τῆς τοῦ ζώου κινήσεως. Καὶ οἰκέτης πολλάκις, πληρηφραοῦς ὑπαρχούσης, πρὸς δραπέτειαν ἠγέρθη, τῷ ἐκείνης φωτὶ βοηθῶ πρὸς ὀκυποδῖαν χρώμενος. Ἄρ' οὖν αἰτιασώμεθα τῆς δυσβουλίας τοῦ ὑποδράντος τὴν φαίναντα; Καὶ ὁ λίγρος πολλάκις τὸ νύκτιον σκότος δεδιώς, οἴκῳ καθυδὲν ἐπιίγεται· τῇ δὲ σελήνῃ καταυγαζομένης τῆς νυκτὸς, θάπτον ἐπὶ τὸ χαμαιτυπεῖον, ἵππου δίκην κροαίνου, χρομετίζων καὶ θέων, ἦκεν ἐπισκαίρων τῇ ἐταίρῃ. Ἄρ' οὖν τῆς μαιθαδίας αἰτία ἢ γῆ ὑπ' οὐρανὸν καταλάμπουσα θεῖω προστάγματι; Εἴργε σαυτὸν τῆς σεληνικῆς (69) παροινίας. Τοῖς γὰρ εὐδαλώτοις δαίμονις ὑποσπείρειν εἰώθασιν, οὐ μόνον τοὺς φωστήρας εἰτιάζειν τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἦδη τὸν δημιουργὸν ὡς φαύλων καὶ φθαρτικῶν ποιητὴν διαβάλλειν· οἱ δὲ τούτοις πειθόμενοι, οὐ θεῶν ἀλλὰ ἀποδῶν προσκυνῶσι, διὰ τοῦ πατραλοίου (70) καὶ τῶν οἰκείων ἐκκων τοὺς γάμους φθείραντες, καὶ ἐν τάφῳ παρὰ Κρησὶ φθαρέντος· ὅπερ οὐκ ἔστι θεοῦ. Οὐ μὴν εἰλλ

matius, pessime a librariis acceptus fuit. Sic enim in vulgatis legitur, διὰ τοῦ πατραλοῖα ... παρακρίσει φθαρ. Hic vero nihil vidit interpret. Locum, prout elidimus, restituit reddiditque Costelierius ad Recognitionit. l. c. qui et suspicatur pro διὰ legendum Διὰ.

καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου παῖδας ἐξεθείασαν οἱ θεοὶ καὶ ματαιόφρονες· ἐν μὲν τῇ Ἑρμουπόλει τὸν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀνεμνήνευτον Ἑρμῆν εἰς κόνιν διαλυθέντα· ἐν Κύπρῳ τὴν Κύπριν κόπρω ἐν τάφῳ κειμένην· ἐν δὲ Θράκη, Ἄρην, τὸν τῆς ἀρᾶς ἐπώνυμον· ἐξ ἧς ἡμῖν, ἐκ τοῦ δυσσαίου (71) Ἡσαῦ, Διονύσιος ὁ Ἄρεοπαγίτης ἀνέτειλε, τῶν θείων ἀποστόλων γενόμενος φοιτητής. Πρὸς δὲ τοῖς Καυσαίοις δρᾶσι Κρόνος, μᾶλλον δὲ ἕνος ὑπὸ τῶν δυνῶν προσεκυνήθη, ἀνακράζων καὶ ὀγκύμενος καθ' Ἑλλήνων. Ἐν Θήβαις Δίονυσος τοῖς σέβουσι ψυχῆς καὶ σώματος ὑπάρχων πάθος ἀνίστατον καὶ δύσοδομον. Ἐν Τύρῳ Ἡρακλῆς (72), μᾶλλον δὲ ἡράκλεις, πυριάλωτος γενόμενος διὰ κακίαν, ὑπὸ τῶν ἀθίων ἐκθειάζεται. Ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπιός, ὁ ταῖς φρεσὶ νήπιος, ὑπὸ τῶν νηπιωτέρων καὶ ἀνοήτων θεῶς προσηγορεύθη. Καὶ Σύροι μὲν οἱ φερώνυμοι συρφετοὶ, τὸν τοῦ ἄδου ἐπώνυμον Ἄδωνι ἐξεθείασαν κακῶς· Αἰγύπτιοι δὲ τὸν συρόμενον καὶ γεωπετῆ Ὅσιριν· Πηλῆες ἐλεεινοὶ τὸν Ἐκτορα (73), μᾶλλον δὲ οὐδ' ἀλέκτορα χρηστόν. Οἱ ἐν Λεύκῃ τῇ νήσῳ τὸν Ἰαχον (74) Ἀχιλλᾶ. Πόντιοι (75) τὸν πατραλοῖαν Πάτροκλον ἀπεθέωσαν. Ῥόδιοι τὸν εἰκήμενον Μακεδόνα (76), καὶ ἑτεροὶ θατέρους, ἐν τάξοις κόνιν κειμένην σέβουσι, τέλειον ἀσεβοῦντες· οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ἐν Θεῶ τοῦ ζῆν ἀπεβέβηθη. Ἄντας παροινας ὑπεξήγησθαι, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ ὑπάρχει· εἰ δὲ τις ἀκούσιον βούλεται τοὺς ἐκείνων λόγους, πηθέσθω Ὀρφείως καὶ Ἡσίοδου τῶν συγγραφέων τῆς ἐκείνων μυθοποιίας, ἐμοὶ τοῦ λοιποῦ σιωπᾶν χαρισόμενος.

non est praesentis temporis. Si vero quis illorum de illorum fabulis, mihi vero reliqua tacendi facultatem concedat.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΓ'

Ὁὐχ Ἑλλήνων ὑπερμαχῶν πρὸς σὲ διατεινόμεναι, Πάτερ, ἀλλὰ κατ' ἐκείνων ὄπλα παρὰ τῆς σῆς πολυμαθίας περιθέσθαι βουλόμενος. Πῶς τοίνυν λέγεις μηδὲν αὐτομάτως γίνεσθαι, μηδὲ ἐξω τῆς θείας δυνάμεως; Ἰδοῦ (77) τῆς ἱερῆς ὀρωμένης ἀκριβοῦς περιφέρειαν ἐχούσης, καὶ πάντοθεν ἴσην, οἷαν ἀληθῶς οὐδὲ νοῦς περιγράψαι δύναται· καὶ ὁμως ὀρωμεν ὀπ' οὐδενὸς αὐτῆν γινομένην, ἀλλ' αὐτομάτως συνισταμένην.

Ἀπόκρισις.

Ὁὐχ αὐτοματισμὸν οἷα τε παρεισάξαι ἡ τῆς ἱερῆς σύστασις. Ἐπὶ τύπῳ γὰρ τοῦ στεριώματος οἷον σκαρτίον κόκκινον ἐπὶ δίσκου διατεινεται. Εἰ γὰρ καὶ ὁ τύπος ἐκτυπῶν τὰ ἴδια νοῦς ὑπάρχει, ἀλλ' οὐν

(71) *Δυσσαίου*. Anne *δυσσαίωτος*? Interpretes vertit quasi *legisset* *δυσσηνίου*. *Επιτ.*

(72) Ἐν Τύρῳ Ἡρακλῆς, x. τ. λ. *Cotelerio* ad *Recognit.* lib. x, cap. 24, hic *Cæsarii* locus ita ex *Etymologico Magno* intelligendus videbatur, quod Ἡρακλῆς potius sit ἐν ἧρα seu ἑρα ἀκλῆς, in terra *inglorius*, quam ἧρας seu ἑρας κλῆος, *terre gloria*. Verum deinceps mutata sententia, hæc habet V. C. *Monum. Eccl. Gr.* tom. III, pag. 636: *Apud Cæsarium* Ἡρακλῆς, πυρακλῆς, ut nunc *conjicio*, qui *aliter alias*. *En verba Cæsarii*, ἐν Τύρῳ Ἡρακλῆς μᾶλλον δὲ ἡρακλῆς (*interpret* ἀρακλῆς, *abominabilis*), πυριάλωτος γενόμενος διὰ κακίαν, ὑπὸ τῶν ἀθίων ἐκθειάζεται. *Hoc est, juxta meam opinionem, non Junonis gloria, sed gloria ignis, a quo captus et consumptus fuit*. Hæc ille.

(73) Ἐκτορα. Non vidit interpret, perperam

liberorum suorum matrimonia corrupit, atque in sepulcro apud Cretenses computruit: id quod non est dei. Nec hoc contenti, etiam ex illo natos liberos inter deos retulerunt impii et vani; Hermupoli quidem Mercurium, cujus exponi oratione flagitia nequeunt, in pulverem redactum; in Cypro vero Venerem, et stercore veluti sepulcro sitam; in Thracia Martem, ab execratione cognominatum; ex qua nobis, velut ex immorigero Esavo, Dionysius Arcopagita ortus est, divorum apostolorum discipulus. Apud Caucasios autem montes Saturnus, imo vero asinus ab asinis adoratus, rudens et clamans adversus ipsos ethnicos. Thebis Bacchus, colentibus se tam animæ quam corporis morbus insanabilis et fetens. In Tyro Hercules, potius a ominabilis, qui igni consumptus propter improbitatem, ab impiis inter deos refertur. In Epidaurō Æsculapius mente puer, ab insipientioribus et imperitis deus appellatur. Et Syri, qui nomine conveniente fæces potius sunt, orci cognominem Adanim male inter deos retulerunt. Ægyptii repentem humi et terræ affixum Osirin, Elienses miseri Hectorem, nequidem gallum gallinaceum bonum. Qui in insula Leuca sunt, Icaechum Achillem, Pontii parricidam Patroclum inter deos retulerunt. Rhodii temerarium pugnatorem Macedonem, et alii alios, pulverem scilicet in sepulcro jacentem colunt, prorsus impie agentes. Nullus enim ipsorum in Deo vitam finit. Quorum vesaniam enumerare nugas audire cupit, quaerat Orphea et Hesiodum

INTERROGATIO CXIII.

Non pro Græcis depugnans adversus te contendō, mi Pater, sed armis adversus illos per tuam multiplicem doctrinam indui volo. Quomodo igitur inquis nihil fortuito fieri, neque extra divinam potestatem? Ecce cœlesti arcu apparente, absolutam habet is circumferentiam, et undique æqualem, cujusmodi revera ne mens quidem scribere queat; et tamen videmus ipsum a nullo eondi, sed fortuito existere.

Responsio.

Non potest casum fortuitum inducere iridis constitutio. Nam in figura firmamenti veluti coccineus funis in orbem extenditur. Quippe si est fictrix mens, sua quædam effingens, utique qui fictricem

editum in vulgali Νέκτορα.

(74) Ἰαχον. Non intelligo quid sit Ἰαχον Ἀχιλλᾶ. Substitui posset ἀχιαχον. *COTEL.* ad *Recognit.* lib. x, cap. 25.

(75) Πόντιοι. Legimus quidem in *Recognit.* lib. x, cap. 25, *Apud Pontum, Patroclum*. Verum auctor *Clementinarum*, hom. vi, cap. 22 habet, Πάτροκλον, Ὀσπώντιοι. Atque hanc lectionem *Cæsario* restituendam, cum *Cotelerio* existimamus.

(76) Τὸν εἰκήμενον Μακεδ. Editi τὸν εἰκήμενον. Unde joculariter vertit interpret *Icemachum Macedonem*. Tu serio, *temerarium pugnatorem* intellige. *COTEL.* l. c.

(77) Ἰδοῦ, x. τ. λ. Hæc mutuatus est *Cæsarius* ex *Recognit.* lib. viii cap. 41, ut ad eum locum *monuit Cotelerius*.

hanc fecit, etiam intellectilem fabricavit, in ea diffusurus aut subactus, quæ ipsi placent. Neque enim igne liquefactum plumbum, aut cera, aut calx, si alicujus rei formæ infundatur, et fiat id quod artifici visum fuerit, idcirco fortuito casu existere videbitur, quando manu artificis per formam id quod placuerat, effectum est. Ad hunc sane modum intelligatur et iridis ortus in vehementioribus tempestatibus, quasi signum securitatis mundo exhibitæ, quod non amplius sint submergenda aquisque tollenda quæ sub cælo sunt. *Ponam enim, inquit Deus, in nube mea arcum meum tuis in signum*⁸⁶. Sol quidem instar cucurbitulæ sanguisugæ radiorum ejaculationibus humidum ex nubibus, velut ex aliquo corpore ad se trahit, et sursum vehit pluviam veluti fluxum quemdam, qui supra bases fertur. Est autem iris trifornis. Nam partim quidem rubra, partim cærulea, partim instar herbæ viridis est; et pacem, et sapientiam, et potentiam, et Verbum, et Deum universitatis rerum omnium, in sanguine et aqua et spiritu in mundum venire significans: baptismi quidem aqua omnem creaturam per Jordanis fluxus a turpitudine abluentem; Spiritu autem sancto eos qui mente intelliguntur submergentem gigantes. Cæterum post terrestrem idolorum et dæmonum suffocationem et diluvium, sanguine signum salutis nobis datum est, veræ illius conciliationis et pacis Dei ac Verbi velut ante in figura, sic nunc carne extenti, ut qui sit evidens signum propitiationis et securitatis a dæmonum diluvio nobis factus, ex illorum procella hos ad se trahens, cum inquit: *Postquam exaltatus fuero a terra, in cruce videlicet, omnes traham ad meipsum*⁸⁷. Et iterum inquit: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici*⁸⁸. Tres item hujus testes esse, inquit eximius ille Joannes, *sanguinem et aquam, et spiritum, et hos tres unum esse*⁸⁹. Circiter horam enim nonam emisso clamore Jesus emisit spiritum animæ. Nam divinus ille spiritus inanimato corpori unitus erat, et similiter animæ inhabitanti contemperatus. Nam si aerius spiritus utrisque adest, multo magis divinus utrique parti aderat, cum sit inseparabilis et expers quantitatis. Lancea vero percusso ipsius latere, *exivit sanguis et aqua: et qui vidit testimonium perhibuit, et verum est testimonium ejus*, inquit eximius ille Joannes⁹⁰. Sanguis autem et aqua de hoc divino et perenni fonte scaturit, propter judicantem Pilatum, et alios acclamantes: *Tolle, tolle, crucifige ipsum*⁹¹. Nam Pilatus quidem amovebat a se mortis Domini sanguinem; Judæi vero damnationem ex ea securantur in se transferentes clamabant: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*⁹². Quod et nos peramantiter dicimus, non eodem cum ipsis affectu; nam illi velut hominem intuebantur, qui a nobis Deus

γε ὁ τὸν τύπον δράσας, νοητὸν ἐτεροψήζοντο, ἐπ' αὐτῷ διαχεῖν ἢ ἀναμάττειν μέλλων τὰ αἰρούμενα. Οὐ γὰρ ὁ πυρὶ ταχεῖς μολιβδος ἢ κηρὸς, ἢ χαλκός, τύπων τινὸς ἐπιχεόμενος, καὶ τὸ δοκοῦν τῷ τεχνίτῃ γινόμενος, παρὰ τούτῳ αὐτομάτως συστήναι δόξῃ· ἀλλὰ τῇ χειρὶ τοῦ τεχνίτου διὰ τοῦ τύπου τὸ αἰρεθὲν ἀποτελούμενος. Οὕτω δὴ νοεῖσθω ἡ τῆς Ἰρεως σύστασις ἐν ταῖς σφοδραῖς ὑεταῖς, οἷον εἰς σημεῖον ἀφοβίας τῷ κόσμῳ παρεχομένης, μὴ πάλιν ἀποκλύζεσθαι καὶ ὑδροφορεῖσθαι τὰ ὑπουράνια. Θήσω γὰρ, φησὶν ὁ Θεός, ἐν τῇ νεφέλῃ μου τὸ τόξον εἰς σημεῖον ὑμῖν. Ἔστι οὖν ὁ ἥλιος σικυῶς δικην ταῖς τῶν ἀκτινῶν βολαῖς τὸ ὑγρὸν τῶν νεφῶν, ὡς περ ἐκ σώματος τινος ἐπισπόμενος, καὶ ἀνέλκων τὸν ὑετὸν ὡς περ βεῦμα ἐπὶ τὰς βάσεις φερόμενον. Τρίμορφος δὲ ἡ Ἰρις, τὸ μὲν ἐρυθρὸν, τὸ δὲ ἀερῶδες, τὸ δὲ πᾶζον ὑπάρχουσα γλαυρή, τὴν εἰρήνην, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν, καὶ λόγον, καὶ θεὸν τῶν ὕλων, ἐν αἵματι, καὶ ὕδατι, καὶ πνεύματι, κόσμῳ ἐπιφοιτῶν προμηγύουσα, ὕδατι μὲν τῷ βαπτίσματος πᾶσαν κτίσιν διὰ τῶν Ἰορδάνου βέθρων τοῦ αἰσχούς ἀποκλύζοντα, Πνεύματι δὲ θεῷ τοῖς νοητοῖς καταποντοῦντα γίγαντας. Μετὰ δὲ τὸν περιγίειον τῶν εἰδώλων καὶ δαιμόνων καταπνευγῶν καὶ ἀπόκλυσιν, τὸ δι' αἵματος σημεῖον σωτηρίας ἡμῖν ἐδοται, τῆς ἀληθοῦς Ἰρεως καὶ εἰρήνης τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, ὡς περ ἐπὶ τύπῳ διὰ σαρκὸς ἐκταθέντος, ἐνεργὲς σημεῖον Ἰρεως καὶ ἀφοβίας κατακλυσμοῦ δαιμόνων ἡμῖν γενόμενος, ἐκ τῆς ἐκείνων καταιγίδος ἡμῶν ἐπισπασάμενος, φάσκων· Ὅταν ὑψώθῃ ἀπὸ τῆς γῆς (ἐπὶ σταυρῷ δηλονότι), πάντας ἐλευσὼ πρὸς ἑμαυτὸν. Καὶ πάλιν φησὶν· Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξούσιαν πατεῖν ἐπ' ὕδατι καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ τρεῖς ὑπάρχειν τούτου μάρτυρας, φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης, τὸ αἷμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ οἱ τρεῖς ἓν εἰσι. Περὶ γὰρ τὴν ἐννάτην ὥραν κράξας ὁ Ἰησοῦς ἀπῆκε τὸ πνεῦμα τῆς ψυχῆς· τὸ γὰρ θεῖον καὶ ἀψύχῳ τῷ σώματι ἔγνωτο· ὁμοίως καὶ τῇ ψυχῇ ἐνδημούση ἀνακράτο. Εἰ γὰρ τὸ ἀέριον πνεῦμα ἀμφεῖν ξυνοπάχει, πολὺ μᾶλλον τὸ θεῖον ἐκατέρω τμήματι συνέστα, ἀδιαίρετον ὑπάρχον καὶ ἄποσον. Λόγῃ δὲ τις νίκης τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, Ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινῆ ἔστιν αὐτοῦ ἡ μαρτυρία, φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης. Αἷμα καὶ ὕδωρ τῆς θείας καὶ ἀενάου κρήνης ἐκδίδονται διὰ τὸν κρῖνον, τα Πιλᾶτον καὶ τοὺς ἐπιβοῶντας· Ἄρον, ἄρον, σπῶρον αὐτόν· τοῦ μὲν ἀπορβύψαμένου (78) τῆς Κυριοκτονίας τὸ αἷμα· τῶν δὲ ἀντεσπασμένων τὴν ἐκείθεν κατάκρυσιν· Βοάτω αἷμα αὐτοῦ ἐπ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν· ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἀξιεφάστως φαμέν, οὐ τῇ αὐτῇ ἐκείνοις διαθέσει. Ἐκείνη γὰρ ὡς βροτὸν ἐσχόπησαν τὸν παρ' ἡμῶν θεὸν τῶν ὕλων προσκυνοῦμενον· ὡς περ οὐχ οἱ σοφοὶ τῶν ἱετροῦν, τὸ ἐκ τῆς κορυφῆς ἐπὶ τὰς βάσεις βεῦμα φερόμενον ἀναχόκτουσι, διὰ τῆς Ἰρεως τὴν ὑδάτων ἐπι-

⁸⁶ Gen ix, 13. ⁸⁷ Joan. xii, 32. ⁸⁸ Luc. x, 19. ⁸⁹ I Joan. v, 8. ⁹⁰ Joan. xix, 34. ⁹¹ ibid. 15. ⁹² Matth. xxvii, 25.

(78) Ἰ ἀπορβύψαμένου. Forte ἀπορβύψαμένου. EDIT.

χυσιν, ὡς ἐπὶ τύπῳ τινὶ διατεινομένην τῷ ὑποκει-
μένῳ τοῦ ἡλίου δίκην σικίας, διὰ τῶν ἀκτίων τὰ
νέφη συνάγοντος, καὶ ὡσπερ καυτήρι τῷ θερμῷ τὰς
ὕδροχόους φλέβας ἀναξηραίνοντος.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΔ'.

Τὸ μὲν ἀρχέγονον σκότος εἶπας τῇ διατάσει τοῦ
οὐρανοῦ γεγονέναι σώματος, καὶ εὖ ἔχει περὶ τούτου.
Πῶς δὲ τὴν νύκτα ὀρώμεν αὐτομάτως γινομένην, οὐ-
δενὶ τόπῳ (79) ἐκτυπούμενην;

Ἀπόκρισις.

Ἄνωτέρω μὲν τὸν περὶ νυκτὸς ἀποδέδωκα λόγον·
ἀμυδρᾶ δὲ καὶ νῦν εἰκόνι χρησάμενος ἀποδείξω, μὴ
αὐτομάτως αὐτὴν συνίστασθαι, μηδὲ ἔξω τῆς θείας
χειρὸς. Ὡσπερ γὰρ οἱ πύργοι ὑπὸ τῶν οἰκοδόμων
ἐγείρονται, καὶ τὰ λαξευτὰ ἢ χωνευτὰ ὑπὸ τεχνίτου
χειρὸς διαγλύφεται, τὰ δὲ αὐτῶν ἀποσκιάσματα οὐχ
ὑπὸ τεχνίτου γίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν παρ'
ἐκείνων γινομένων ἀποτελεῖται· εἰ οὖν καὶ θάτερα
θατέριος τινὰ παρῴφισται τύπῳ τινὸς ἐκτυπούμενα,
ἀλλ' οὖν γε οἱ τύποι ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τεχνίτου χειρὸς
γεγῶνασι· καὶ ἡ νύξ τοίνυν οὐκ αὐτομάτῃ συνίσταται,
ἀλλὰ τῆς χέρσου ὑπάρχει ἀποσκίασμα, καθὼς μικρὸν
ὑστερον ἀποδείξω, νῦν ἡμᾶς τοῦ καιροῦ ἐπὶ τὴν
θεῖαν τῶν μυστικῶν τελετῶν συνωθούντος, καὶ τοῦ
θείου παραδοχοῦντος.

(79) Ἰδῶ. Furte τύπῳ. Ed.

universi hujus adoratur; prorsus ut periti medici
non recidunt a vertice delatum ad oculos fluxum,
ita per iridem aquarum infusionem velut in forma
quodam extentam in subjecto sole, instar cucurbitulæ
per radios nubes congregante, ac veluti calido
cauterio aquam fundentes venas exsiccante.

INTERROGATIO CXIV.

Tenebras quidem primigenias dixisti per separa-
tionem cælestis corporis esse factas, quod quidem
recte dicitur. Quomodo vero noctem videmus spon-
te fieri, nulla forma expressam?

Responsio.

Supra quidem de nocte rationem reddidi, et
nunc obscura similitudine utens demonstrabo non
fortuito ipsam exstitisse, neque extra divinam ma-
num. Quemadmodum turres ab ædificantibus ex-
struuntur, et sculpta vel conflata per artificis ma-
num perpoliuntur; ab ipsis autem umbræ redditæ
non ab artifice fieri solent, sed per ea quæ ab illis
facta sunt efficiuntur. Proinde si alia quædam cum
aliis existere solent, forma alicujus expressa :
utique et formæ ab initio manu opificis factæ sunt.
Ideoque nox quoque non per se existit, sed umbra
terræ est, quemadmodum paulo post demonstrabo,
quando nos modo ratio temporis ad peragenda
sacra mysteria, sancto cœtu nos expectantē, compellit.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Γ'.

DIALOGUS III.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΕ'.

INTERROGATIO CXV.

Χθὲς τῆς ὥρας κατεπειγούσης, σήμερον ἡμῖν τὰ
λείψανα τῆς τραπέζης ἐκείνης ἀπόδος, τὰ περὶ νυ-
κτὸς ἡμῖν πλατυτέρως σαφηνίζων, καὶ διὰ τί ἡ ἀρχέ-
γονος ἡμέρα, οὐ πρώτη παρὰ τῆς Γραφῆς εἴρηται,
ἀλλὰ μία· ὅπερ ἀνοικτεῖον πρὸς τὰς ἐπιγόνους μοι
φαίνεται. Εἰ γὰρ δευτέρα καὶ τρίτη αἱ μετ' αὐτὴν
ὀνομάζονται, ἀκολουθότερον ἦν κατάρχουσαν αὐτῶν
πρώτην καὶ οὐχὶ μίαν λεχθῆναι.

Ἀπόκρισις.

Τὸ ἡμερονύκτιον μίαν φησὶν ἡμέραν, τῷ ἐπικρα-
τεστέρῳ τοῦ παντὸς διαστήματος, τῶν εἰκοσιτεσσάρων
ὡρῶν τὸ κῦρος ἀπένειμεν. Οὕτω γὰρ φράζειν εἶθε
πολλαχοῦ ἡ θεῖα Πυκτῆ, ἐν τῇ ἀριθμῆσει τοῦ χρόνου
ἡμέρας ἀριθμοῦσα, οὐχὶ δὲ καὶ νύκτας. Ἀκούεις δὲ
τοῦ θεοῦ μελωδοῦ· Αἱ ἡμέραι ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς
ἑβδομηκοντα ἔτη. Πρὸ τούτου δὲ Ἰακώβ ὁ πατριάρ-
χος φησὶν· Αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς μου μικραὶ καὶ
πονηραὶ. Πάλιν δὲ ὁ τῶν θείων μελωδὸς φησὶ· Καὶ
τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου, πάσαις τὰς ἡμέ-
ρας τῆς ζωῆς μου. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ὁ θεὸς εὐαγ-

Quia tempus heri plus æquo nos urgebat, hodie
nobis illius mensæ reliquias exponito, quæque de
nocte tractanda veniunt, latius nobis edissere; et
quare dies illa primigenia non sit prima sacris in
Litteris dicta, sed una⁹⁹. Id quod mihi minus con-
venire videtur ad eas quæ post ortæ sunt. Nam si
secunda et tertia fuere, quæ post istam nominantur,
convenientius erat, eam quæ harum erat exor-
dium, primam, non unam, dici.

Responsio.

Diem cum nocte conjunctam, diem vocat auctor
historiæ, potiorique parti totius intervalli viginti
quatuor horarum, primas partes tribuit. Sic enim
multis in locis divina pagina loqui consuevit, in
supputatione temporis dies numerans, non noctes.
Audis quid dicat divinorum ille carminum auctor :
Dies annorum nostrorum annos septuaginta¹⁰⁰ con-
tinent. Ante hunc auctor Jacobus ille patriarcha
inquit : Dies vitæ meæ pauci et mali¹⁰¹. Rursus
idem auctor divinorum carminum inquit : Ut ha-
bitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ¹⁰².

⁹⁹ Gen. 1, 5. ¹⁰⁰ Psal. LXXIX, 10. ¹⁰¹ Gen. XLVII, 9. ¹⁰² Psal. XXII, 6.

Quin et divus inquit evangelista : *Ante sex dies Paschæ venit Jesus in Bethaniam* 97. Et Dominus ipse divinitus suos alloquens ait : *Scitis post biduum actum iri Pascha* 98. Quapropter quæ nunc in specie narrationis tradita sunt, pro lege in sequentibus habeantur : *Et fuit, inquit, vesper et fuit mane, dies unus* 99 : cum dies jam ante præcessisset, exstitit vesper, ex vespere vero nox, ex nocte autem mane, ubi jam unius diei finis est, quæ per viginti quatuor horas diei potiore partem sibi vindicat, subaudita videlicet nocte sub appellatione diei, per viginti quatuor horas. Quo fit ut etiam tempore conversionum solis æstivarum, quæ solstitia vocant, noctem dies intervallis excedat. At tempore quod æquinotio destinatum est, prorsus oportet utrasque æquales esse, vicissim a se invicem auferentes id quod deest. Sed et cæli facies, rursus ad eandem reversa constitutionem, una dies merito appellatur; quemadmodum in terra fieri solet, ut interjectum ab uno florum proventu ad alium, tempus, annus vocetur. Quamobrem quoties vesper et mane secundum solis circuitum mundum occupat, non in tempore majore quam unius diei spatio, significetur dies una cum nocte conjunctus, et luminarium ad priorem constitutionem reversio. Vel potius tribui plus debere mihi videtur illi rationi, quæ secreto traditur. Quod nimirum qui temporis naturam fecit Deus, in mensuras ejus et signa, dierum intervalla ordinaverit, ipsumque per hebdomadam dimittens, semper hebdomadam in semetipsam revolvi jubet, temporis hoc modo dinumerans motum, sicut hebdomadam rursus explet dies, septies in semetipsam revoluta. Id autem circularis est figura, a semetipso incipere, et in semetipsum desinere : quod scilicet etiam ævi proprium est; et in semet ipsum reverti nusquam terminatum. Propterea caput temporis non primam dierum, sed unam nominavit, ut ipsa appellatione cognationem cum ævo haberet. Quandoquidem enim unitatis, et ejus quod communione ad aliud expers est, notam nobis ostendit, proprie et convenienter appellata est una, cum ipsa in seipsa per omne sæculum in seipsam revolvatur.

INTERROGATIO CXVI.

Et quonam pacto Litteræ sacræ multa esse sæcula demonstrantes, sæcula vocant sæculorum? Et Davides in fine psalmi dicit : *Confitemini Domino, cæli, quoniam in omnia sæcula misericordia ejus* 1? Et rursus idem : *Exaltabo te, Deus meus, rex meus, et benedicam nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi* 2? Ecce tria sæcula in centesimo quadragesimo quarto psalmo. Sed et in iis quæ dicuntur a sacrorum ministris, Deo gratiarum actionem offerentibus, et imperium in omnia tribuentibus, hæc profertur audimus : *Imperium et regnum, et potestas.*

97 Joan. xii, 1. 98 Matth. xxvi, 2. 99 Gen. 1, 5.

(80) Ἀνακυκλοῦσθαι, πάλιν. Leg. ἀνακυκλοῦσθαι, καὶ πάλιν, vel ἀνακυκλωμένην, πάλιν. EDIT.

γελιστής φησιν· *Πρὸ δεξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Βηθανίαν.* Αὐτὸς δὲ θεηγορῶν, φησὶν· *Οἴδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται.* Ὡς τὰ νῦν ἐν ἱστορίας εἶδει παραδοθέντα, νομοθεσία ὑπάρχει πρὸς τὰ ἐξῆς· *Καὶ ἐγένετο, φησὶν, ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωὶ, ἡμέρα μία·* δηλονότι προὔπαρχουσης τῆς ἡμέρας ἐγένετο ἑσπέρα, ἐκ δὲ τῆς ἑσπέρας, νύξ, ἐκ δὲ τῆς νυκτὸς πρωὶ, ἔνθα περατοῦται ἡ μία ἡμέρα, διὰ τῶν τεττάρων καὶ εἴκοσι ὥρων τῆς μίαις ἡμέρας τὸ κύρος ἔχουσα, συνυπακουμένης δηλονότι τῆς νυκτὸς τῇ ἡμέρᾳ διὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρων. Ὡστε καὶ ἐν ταῖς τροπαῖς τοῦ ἡλίου συμβαίνει ταύτην ἐκείνης ὑπερβαίνειν τοῖς διαστήμασιν. Ἄλλὰ τότε ἀφωρισμένῳ χρόνῳ τῆς ἡμερησίας, καὶ πάντως ἰσομοίρους τυγχάνειν ἀμφοτέρας, ἀντισπωμένους παρ' ἀλλήλων τὸ λαίπον. Καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ ἐκ δυνάμεως ἐπὶ τὴν αὐτὴν πάλιν ἀποκατάστασιν, μία ἡμέρα εἰκότως προσαγορεύεται· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς γέραου γίνεσθαι πέφυκεν, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνθοφορίας ἐπὶ τὴν αὐτὴν, ἐνιαυτὸν ὀνομάζεσθαι. Ὡστε οὖν ὁσάκις ἑσπέρα καὶ πρωὶ κατὰ τὴν τοῦ ἡλίου περίοδον ἐπιλαμβάνει τὸν κόσμον, μὴ ἐν πλείονι καιρῷ, ἀλλ' ἐν μίαις ἡμέρας διαστήματι σημαίνεσθαι τὸ ἡμερονύκτιον, καὶ τὴν αὐτὴν τῶν φωστῆρων ἀποκατάστασιν· ἢ μάλλον [ἦ] κυριώτερός μοι δοκεῖ ὁ ἐν ἀποβήτοις παραδεδεμένος· ὅτι ὁ τὴν τοῦ χρόνου φύσιν κατασκευάσας θεὸς, μέτρα αὐτῷ καὶ σημεῖα τὰ τῶν ἡμερῶν ἐταβε διαστήματα· καὶ ἐβδομάδι αὐτὸν ἐκμετρήσας, καὶ τὴν ἐβδομάδα εἰς αὐτὴν ἀνακυκλοῦσθαι κελεύει, ἐξαριθμῶν τοῦ χρόνου τὴν κίνησιν· τὴν ἐβδομάδα δὲ εἰς αὐτὴν ἀνακυκλοῦσθαι, πάλιν (80) ἐκπληροῦν τὴν μίαν ἡμέραν, ἐπτάκις αὐτὴν εἰς αὐτὴν ἀναστρέφουσαν. Τοῦτο δὲ κυκλικὸν ὑπάρχει σχῆμα, ἀφ' ἑαυτοῦ ἀρχεσθαι, καὶ εἰς ἑαυτὸ καταλήγειν· ὃ δὲ καὶ τοῦ αἰῶνος Ἔσιον, καὶ εἰς αὐτὸν ἀναστρέφειν μετὰ μὲν περατούμενον. Διὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ χρόνου, οὐ πρῶτην ἡμερῶν, ἀλλὰ μίαν ὀνόμασαν, ὅπως τῇ προσγορῆζὶ τὸ συγγενὲς ἔχη πρὸς τὸν αἰῶνα. Τοῦ γὰρ μοναχοῦ καὶ ἀκοινωνήτου πρὸς ἕτερον τὸν χαρακτήρα δεικνύσα, οἰκείως καὶ προσφυῶς προσηγορεύθη μία, αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ διὰ παντὸς αἰῶνος ἀνακυκλωμένη εἰς ἑαυτὴν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΓ'.

Καὶ πῶς ἡ Γραφή πολλοὺς αἰῶνας ἐμφανίσασα, λέγει αἰῶνας αἰῶνων; καὶ Δαθὶδ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ψαλμοῦ φησιν· *Ἐξομολογήσθαι (81) τῷ Κυρίῳ τῷ οὐρανοῦ, ὅτι εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας τὸ ἔλεος αὐτοῦ;* καὶ πάλιν ὁ αὐτός· *Ἰγνώσω σε, ὁ θεὸς ὁ βασιλεὺς μου, καὶ εὐλογήσω τὸ δρομὸν σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος;* Ἰδοὺ τρεῖς αἰῶνες ἐν τῷ ἑκατοστῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ. Ἄλλὰ καὶ τῶν παρὰ τῶν ἱερέων ἀκούομεν τῷ θεῷ εὐχαριστίαν ἀναφερόντων, καὶ τὸ κράτος κατὰ πάντων ἀπονεμόντων, ὅτε φασί· *Τὸ κράτος, καὶ ἡ*

1 Psal. cxxv, 26. 2 Psal. cxliv, 1.

(81) Ἐξομολογήσθαι. Leg. ἐξομολογεῖσθε. Id.

βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ὄσι, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἐκ τούτων πολλοὺς αἰῶνας ἀριθμεῖν παιδευόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀμείψεις πραγμάτων καὶ καταστάσεων, οὐ περιγραφὰς δὲ καὶ πέρατα, ἢ διαδοχὰς αἰώνων. Ἡμέρα γὰρ Κυρίου μεγάλη καὶ ἐπιφανής, φησὶν ὁ προφήτης· καὶ ἄλλιν, Ἴνα τί ὑμῖν ζητεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου; καὶ αὕτη σκότος, καὶ οὐ φῶς· σκότος δηλονότι τοῖς ἄξις, ἐπεὶ ἀνέσπερον καὶ ἀδιάδοχον τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἶδεν ὁ λόγος· ἦν καὶ ὀγδόη ὁ τῶν θείων μελωδῶδς προσηγόρευσε, Ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ἐπισημάνας τῶν ἑαυτοῦ ψαλμῶν (81¹). ἕτερον δὲ, γραφῆ, Ὑπὲρ κληρονομώσεως, ὡς ταύτης καὶ μόνης τὰς λοιπὰς κληρονομώσεως ἡμέρας, τοῖς ἀπεράντοις καὶ ἀτμήτοις διαστήμασι, τὸ δὲ κατὰ πάντων κύρος ἀναδησαμένης, διὰ τὸ ὑπερτερεῖν καὶ ἔξω κείσθαι τοῦ ἑβδοματικῆς τούτου κύκλου. Ὡστε κἂν ἡμέραν φῆσω, κἂν αἰῶνα, τὴν αὐτὴν φημι ἔννοιαν. Ἐἴτε γὰρ ἡμέρα εἴη, μία ἔσται, καὶ οὐ πολλὰ· εἴτε αἰὼν προσαγορεύω (82), μοναχὸς ἂν εἴη καὶ ἀπέραντος. Πρὸς τὴν μέλλουσαν οὖν ζωὴν ἀνάγων ἡμῶν τὴν ἔννοιαν, μίαν ἔγραψε τὴν εἰκόνα τοῦ παντὸς αἰῶνος Μωσῆς ὁ ἱεροφάντης, τὴν ἀπαρχὴν τῶν ἡμερῶν, τὴν ὀμήλικα τοῦ φωτός, τὴν θείαν καὶ σεπτὴν Κυριακὴν, τὴν τῆ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου τετιμημένην.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΖ'.

Ἐπειδὴ λέγουσι τινες ἐπαιδίαις καὶ γοητείαις τὴν σελήνην κατάγεσθαι οὐρανθεν· καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος τῆ φήμη ταύτῃ κρατηθὲν, σίδηρον καὶ χαλκὸν κρούοντες, ὡσπερ ἐν ἐκστάσει γενομένην τῷ ἦψι, τῆς πλάνης αὐτὴν ἐπανάγεσθαι νομίζουσι.

Ἀπόκρισις.

Μῦθοι τινες καταγέλαστοι ὑπὸ γραῶν κωθωνιζομένων πάντῃ διεδόθησαν παραληρούμενοι, μαγανείαις τισὶ τῆς οἰκείας ἔδρας ἀποκινεῖσθαι, καὶ πρὸς γῆν αὐτὴν φέρεσθαι, καὶ ψηλαφᾶσθαι· ὅπερ πάσης ἀλογίας καὶ τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας ὑπάρχον μοι δοκεῖ τὸν θεῖον παρακρούεσθαι μελωδῶν, ἔδοντα· Σελήνην, καὶ ἀστέρων δὲ σὺ ἔθεμελίωσας. Ποῖος δὲ ἄρα τύπος κατασπασθεῖσαν αὐτὴν ὑπέδεξατο; Ἡς δι' ἀμυδρᾶς εἰκόνας ἀποδείξω τὸ μέγεθος τοῖς εἰκαιοβούλοις· Αἰ κατὰ τὴν οἰκουμένην πόλεις πλεῖστον ἀλλήλων διεστῶσαι ταῖς κατὰ τὴν ἔψαν κειμέναις καὶ τὴν ἔσπεραν, καὶ διαφόροις τῆς χέρσου ἄμοτομίαις καὶ ὄχθαις, ἰσομοίρως πᾶσαι τὸ σεληνιαῖον φῶς ὑποδέχονται, ὅπερ τοῖς ἀρεῖφορον ἰκανὸν πάσαις αὐτὴν ἀντιπρόσωπον καὶ ὑπερμεγέθη τυγχάνειν. Εἰ μὴ γὰρ οὕτως ἦν, πάντως ἂν τοὺς ἐπ' εὐθείας κατεφώτισε μόνους, τοῖς δὲ τὸ εὖρος αὐτῆς ὑπερπίπτουσι ἐγκεκλιμέναις αὐγαῖς, διὰ τῶν πλαγιῶν παραθέουσα, προσέβαλεν

¹ Joel II, 1 sec. LXX. ² Amos V, 18. ³ Psal. VI, 1; XI, 1. ⁴ Psal. V, 1. ⁵ Psal. VIII, 4.

(81¹) Τῶν . . . ψαλμῶν. Ἄνε τὸν . . . ψαλμόν? EDIT.

et gloria Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Responsio.

At ex istis non docemur multa numerare sæcula, sed et mutationes rerum et statuum, non circumscriptiones et terminos aut successiones sæculorum. Dies enim Domini magnus et illustris, inquit propheta ¹. Et iterum : At quid vobis prodest querere diem Domini? etiam ipsa erit caligo, non lux ². Caligo scilicet iis qui sic merentur, siquidem absque vespere ac successione diem illam fore scimus, quam et octavam divinorum carminum auctor appellavit : Pro octava psalmos suos inscribens ³. Alium item psalmum inscribit : Pro ea quæ hæreditatem accipit ⁴ : quasi hæc sola reliquarum dierum sit hæres, per infinita et expertia sectionum ullarum spatia cunctarum rerum imperio redimita : propterea quod superior sit, et extra septenarium hunc circulum posita. Quamobrem sive diem appellavero, sive sæculum et ævum : eodem utrumque proferetur intellectu. Sive enim dies fuerit, una erit, et non multæ; sive sæculum appelletur, unicum quid fuerit, et absque termino. Ad futuram igitur vitam subducens nostrum intellectum, unam diem dixit interpretes ille rerum sacrarum Moses, ut quæ sit imago totius æternitatis, primitiæ dierum, cœva lucis, divina demique ac veneranda illa Dominica, quæ etiam ex Domini resurrectione honorem peculiarem est consecuta.

INTERROGATIO CXVII.

Quomodo dicunt aliqui, incantamentis et præstigiis lunam cælo detrahi? Maxima certe generis humani pars hujus rei fama persuasi et occupati, ferrum et æs pulsando, tanquam e potestate egresam per strepitum ab errore liberari putant.

Responsio.

Fabulæ quædam ridiculæ ab aniculis somniantibus ubique disseminatæ sunt, quarum delirium est, imposturis quibusdam propria sede lunam moveri, et ad ipsam terram ferri et contrectari. Id quod omnis absurditatis et extremæ dementiæ plenum refutare mihi, divinorum ille carminum auctor videtur, cum canit : Lunam et stellas tu fundasti ⁵. Qualis autem locus, quæso, detractam ipsam unquam exceptit? cujus exili quadam imagine magnitudinem vanis illis hominibus demonstrabo. Quæ per orbem terrarum sunt urbes, plurimum a se invicem secundum orientalem et occidentalem plagam disitæ sunt, ac diversis viarum sectionibus editisque locis sejunctæ. Nihilominus æqualiter omnes lunare lumen suscipiunt. Id quod cordatis sufficit, omnibus ipsam urbibus obversam, et eximæ magnitudinis esse. Nisi enim sic comparata res foret, omnino eos illustraret solos, qui recta

ipsi opponerentur : qui vero ad latus siti essent, eos inclinatis depressisque radiis oblique prætercurrens tantum attingeret. Non minus enim alia ratione eadem de hac declarabuntur. Si quando igitur ab excelso montis vertice campum conspiceres ingentem et planum, quantæ, obsecro, magnitudinis esse tibi viderentur boum juga? quantæ, aratores? quantæ, bubulcus aliquis cum mille boum armento, aut innumerus agnorum grex ad paludem balans? quantæ, ferociens equorum armentum, et in pratis exultans? An non tibi formicis exiliores viderentur? Quod si etiam e specula vel aliquo colle ad amplissimum pelagus conversus, defixos in mare oculos conjiceres, quantæ tibi magnitudinis esse viderentur Insulæ vel maximæ? quantæ, onerata quæpiam infinitis mercibus navis cum albis velis cæruleo invecta mari? An non quavis columba exiliorem tibi speciem aspectumque exhiberet, visu in aere absumpto, et evanescente ob intervallum, quo minus accurate ipsam oculus comprehendat? Itidem nonnullis in locis montes sunt maximi, qui in profunditatibus ambiuntur per convalles, et torrentium alveis cinguntur, ad quorum eminentias levis fluxusque visus fertur, et solam attingit superficiem, cum interjacentes concavitates penetrare et inspicere propter imbecillitatem nequeat. An non etiam quadratæ, et ad nubes altitudine pertingentes turres, humiles et rotundæ multis videntur ratione intervalli? Proinde nisi eximie magnum sit lunare corpus, non sane similiter omnibus ubique simili luce conspiceretur, amplitudine sua universæ terræ non cedens, simulque manifestam et his qui procul a terra in mari navigant, magnitudinis speciem præbens, et radiis suis lucens.

INTERROGATIO CXVIII.

Quid igitur sibi vult, quod sanguinea fit aliquoties, et variatur atque dissipatur?

Responsio.

Equidem hoc aspectu puto bellicas effusiones sanguinis significari, aut per subvectionem obfuscata a terra aeris turbidam reddi ejus lucem et splendorem, variarique per pulverem hunc speciem ipsius, donec provecta pulverulentum fæliginosumque locum evaserit : partim enim pinguis et densa, partim adusta et cinerea est terra, nonnullis in locis denique crassior et gravior est. Unde videtur, pulvere circumdataam lunam mutari. Sæpe quidem fieri videmus, ut fumi exhalatio, vel pulvis nimius aliquid apud nos obscuret, et procella vel nebula solares radios hebetet. Vel potius causa omnium est evidentissima, quod cum soror sit solis, et ejusdem matris Sapientiae filiam, nempe Christi, non ferat quæ inferuntur ipsi ab impiis contumeliæ, quemadmodum et sol idem in suo diurno cursu demonstravit caligine puniens vesanam Judæorum et Deum necantem phalangem, contractioneque radiorum fugiens, ne aspiceret creatorem suum ligno

(82') *Μέσαι*. Forte μέν σοι. EDIT.

(83') *Ἐρρήγμένα*. Forte ἔρρηγμένα, vel ἔρρηγμένας. Id.

(85') *Ἐμπερείς*. Anne ἔμπερείς; Id.

(84') *Αἰμορροίας*. Al. αἰμορροίας. Sic et sub initium sequentis Interrogat. cxix, ἀποφυῶσαν pro

ἀν. Οὐδὲν ἦττον καὶ ἐτέρως τὰ περὶ ταύτης σαφηνισθήσεται. Εἴποτε οὖν ἀφ' ὑψηλῆς ἀκρωρείας πεδίον ἐθεάσω πολὺ καὶ ὑπτιον, ἤλικα μὲν σοι τῶν βῶν καταφάνη τὰ ζεύγη; πηλίκου δὲ οἱ ἀροτῆρες, ἢ σὺν τῇ χιλιόμβῃ ὀβουκόλος, ἢ τὸ μυρίαμνον ἐπὶ τοῦ ἔλους βληχόμενον; πηλίκη δὲ ἡ τῶν Ἰππων ἀγέλη γαυριῶσα, καὶ ἐπὶ τῶν λειμῶνων σκαίρουσα; εἰ μὴ σοι μυρμηκῶν ἀμυδρότεροι ἔδοξαν; Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ σκοπιᾶς ἢ γεωλόφου τινὸς ἐπὶ μέγιστον πέλαιος τετραμμένος, τῇ θαλάττῃ τὰς ὄψεις ἐπέβαλες, ἤλικαι μέσαι (82') ἔδοξαν τῶν νήσων αἱ μέγιστα; πηλίκη δὲ σοι ὠράθη μία τῶν μυριοφόρων ὀλαῶν, λευκοῖς ἰστίοις ὑπερκυανῆς ποντοποροῦσα θαλάσσης; εἰ μὴ πάσης περιστερᾶς ἀμυδροτέραν σοι τὴν ἱστορίαν παρέσχετο, ἐνδαπανωμένης τῷ ἀέρι τῆς ὄψεως, καὶ ἐξιτηλωμένης τῷ διαστήματι, πρὸς τὴν ἀκριθεῖ κατανόησιν; Ἦδη δὲ που καὶ τῶν ὀρέων τὰ μέγιστα, βαθείαις ἐρρήγμένα (83) φάραγγιν καὶ χαράδρας περιφέρειται καὶ λεία ἢ ὄψεις ὑποτίθεται, ταῖς ἐξοχαῖς ἦτοι ἐπιφανείαις προσβάλλουσα μόναις, ταῖς δὲ μεταξὺ κοιλάτησιν ἐμβῆναι καὶ ἐναβρῆσαι δι' ἀτονίαν μὴ δυναμένη. Οὐ δὲ τετραγῶνοι καὶ νεφομήκειες τῶν πύργων, χθαμαλοὶ τε καὶ ἔμπερείς (85') δοκοῦσι πολλοῖς τῷ διαστήματι; Ὡστε εἰ μὴ παμμέγεθες ὑπήρχε τὸ σελήναϊον σῶμα, οὐκ ἂν ὁμοίως πᾶσι πάντοθεν ἰσοφαῖς ἐφαίνετο, τῆς χέρσου πάσης τῷ εὐρεῖ μὴ δευτεροῦσα, ἐναργῆ ἅμα καὶ τοῖς πόρρω ταύτης ποντοποροῦσι, τοῦ μεγέθους τὴν ὄψιν παρεχομένη καὶ ἀυγάζουσα.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΙΗ'.

Τί οὖν βούλεται τὸ ὑφαιμον αὐτὴν πολλαῖς γίνεσθαι, καὶ ἀλλοιοῦσθαι καὶ σκορπιζέσθαι;

Ἀπόκρισις.

Τῷ σχήματι τούτῳ οἶμαι, πολεμικὰς αἰμορροίας (84) σημαίνεσθαι, ἢ τῷ ἀναρρίπισμῷ τοῦ ἀπὸ γῆς αἰθαλομένου ἀέρος ἐπιθολοῦσθαι αὐτῆς τὴν φαῖσιν καὶ λαμπρότητα, καὶ ἀλλοιοῦσθαι τῷ χοῖ τὴν ὄψιν, μέχρις ἂν διππεύουσα, ἐξω τοῦ ἐκκόνου (84') καὶ αἰθαλώδους τόπου γένηται. Πῆ μὲν γὰρ πίων καὶ παχυτέρα, πῆ δὲ διακεκαυμένη καὶ τεφρώδης, ἐτέρωθι δὲ ὕλική καὶ βαρυτέρα ἢ χέρσου πέφυκεν. Ὅθεν δοκεῖ μοι, κονιζομένην αὐτὴν ἀλλοιοῦσθαι· πολλαῖς δὲ, καὶ καπνοῦ ἀναθυμιάσις, ἢ κόνης πλεονάζουσα, τὸ παρ' ἡμῖν ἡμαύρωσε, καὶ καταγιγίς ἢ ὀμίχλη τὰς ἠλιακὰς ἀκτίνας ἡμβλυνεν. Ἦ μᾶλλον τὸ πᾶν ἐναργέστερον· οἶον, ἀδελφὴν τυγχάνουσαν τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς αὐτοῦ μητρὸς τῆς Σοφίας, Χριστοῦ, μὴ φέρειν τὰς εἰς αὐτὸν ὀρωμένας ὀπὸ τῶν ἀθέων ὕβρεις· ὅπερ ἐκεῖνος ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἡμερινῷ δρόμῳ ἐπεδείξατο, σκότῳ παίων τὴν φρενίτιδα καὶ Θεοκτόνον Ἰουδαίων φάλαγγα, τῇ συστολῇ τῶν ἀκτίνων φεύγων ἱστορήσαι τὸν σφῶν ποιητὴν ξύλω καθηλούμενον τῷ προσλήμ- ἀποφυῶσαν ex solemnī permutatione oi et u, ut advertit Cotelerius *Monum. Eccl. Gr.* tom. II, pag. 538, permultis in hanc sententiam veterum scriptorum locis in medium adductis.

(84') *Ἐκκόνου*. Forte ἐγκόνου, *pulverulentus*. EDIT.

ματι, καὶ δόρατι ἀμυσσόμενον. Τοῦτό μοι δοκεῖ ὄρασθαι ὑπὸ τῆς φαίνακος, τὸν ἀδελφὸν μιμουμένης, ἐν τῷ κατ' αὐτῆς νυκτιαίῳ δρόμῳ, τῶν ἐπὶ τύμβους καὶ βωμοὺς αὐτομολούντων γοήτων, καὶ τῶν ἐκεῖ τοιμωμένων μαιφονιών καὶ παιδοσφαγιῶν, καὶ σπλάγχινων οἰκείων κατατομῶν, ὧν ἐπὶ τῶν ἠπάτων σπαιρόντων οἱ μαιφόνιοι τῷ αἵματι χραίνονται. Ὡν τὸ ἄθεον εἰκότως ἐκτραγηδῶν Δαβὶδ ὁ Θεσπέσιος, φησί· *Καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις, καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον, αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων ὡς ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς Χαναάν· καὶ μεθ' ἕτερα τὸν ἀμητὸν αὐτοῖς τῶν οἰκείων σπερμάτων φησί· Καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐβδελύξατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.* Ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν πλείστοι τῷ Ἑλληνικῷ ζόφῳ ἐπισκοτούμενοι, καὶ λεληθότως τῇ προγονικῇ πλάνῃ ὑποκύπτοντες, καὶ τῇ πάλαι τῶν λογισμῶν μαιφονίᾳ, ἐπὶ γεωλόφοις, ἢ καὶ τύμβοις, ἢ μνήμασι νύκτας (85) ἀποσχολάζοντες, κνίσσαις καὶ αἵμασι τοὺς δαίμονας θεραπεύοντες, οἴκοι ποτνιόμενοι ἐφ' οἷς κρ. . . . μέντοι καθιεμένη ἡ φαίναξ αὐτὴν ἰλυγγῆ καὶ πηρῆσαι καὶ συγκαλύπτεται, τῷ νέφει ἐνδύουσα, καὶ ἀπαξιούσα ἐπιβαλεῖν τοῖς ἀναξίνοις τὸ φάος, κατ' εἰκόνα τοῦ ἀδελφοῦ· ὥσπερ ἐξ ἀπόπτου ἡ ἀκρωρείας οὐρανόθεν τῇ ἀλωῖώσει ἐπιβοῶσα, καὶ σκότῳ παῖουσα καὶ εἰργουσα τοὺς μαιφόνους τοῦ ἀθέου δράματος.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΘ'.

Εἰ οὐκ ἀνόμιος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῷ Πατρὶ καὶ Θεῷ, ἀλλ' Ἰσος κατὰ πάντα καὶ ὁμότιμος, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, πῶς αὐτὸς λέγει, *Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος, καὶ ὁ Πατὴρ μου ὁ γεωργός*; Οὐ γὰρ [ἡ] αὐτὴ φύσις ἐστὶ γεωργοῦ καὶ ἀμπέλου· ἡ μὲν γὰρ ὑπάρχει λογικὴ καὶ ἐμφυχος, ἡ δὲ ἄλογος καὶ ἄψυχος.

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ἐπαινώ σὴν ἀστατοῦσαν τὴν ἀγγίνοιαν, καὶ πολλάκις ἐξω τῶν προκειμένων ἀποφειτώσαν, καὶ τῇ ἀλλοκότῳ πεύσει με διαστρέφουσαν. Καὶ εἰ μὲν βουλόμενος τοῦτο ποιεῖς, ἐπίγνωθι γινωσκόμενος· εἰ δ' ἀκλῶ; τὰ φυόμενα τῇ διανοίᾳ προφέρεις, συγγνώμην ἔχε, κάμοι ταύτην δωρούμενος. Τὰ δὲ Χριστιανῶν, πίστει κρατύνεται, καὶ οὐ συλλογισμοῖς, δι' ὧν οἱ πλείστοι τῶν φρενῶν ἐξετινάχθησαν. Ἄρα γὰρ Παῦλος καὶ Ἀπολλῶς ἑτέρας ὑπῆρχον παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν φύσεως; Γράφει γὰρ τῷ θιάσῳ τῆς Ἐκκλησίας ὁ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν· *Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἠξίωσεν.* Ἄρ' οὖν ἄψυχος καὶ ἄλογος ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου φυτευομένη καὶ Ἀπολλῶς ποτιζομένη τῇ τῶν ἐντολῶν ἀρδεια καὶ ἐνιδρύσει;

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚ'.

Διατί προέδωκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰῶβ τῷ διαβόλῳ, αὐτὸς μαρτυρῶν αὐτοῦ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ ἀληθειῇ

⁸ Psal. cv, 37, 38. ⁹ ibid. 40. ¹⁰ Joan. xv, 1. ¹¹ I Cor. iii, 6.

(85) Νύκτας. Forte νυκτός. Edit.

clavis affixum ratione assumpti, et hasta vulneratum. Idem ergo mihi videtur agi a luna fratrem imitante, dum tempore nocturni cursus ejus ad sepulcra et aras eunt præstigiatores, et illic perpetrant cædes ac puerorum mactationes, et viscerum propriorum dissectiones, quorum sanguine palpitantibus adhuc jecinoribus impij parricidæ polluantur. Quorum impietatem non abs re tragice velut exponens Davides ille divinus, inquit: *Et mactaverunt filios suos et filias suas dæmoniis: et effuderunt sanguinem immoziarum, sanguinem filiorum suorum et filiarum, quem immolaverunt sculptilibus Chanæeorum*⁸. Et post alia, messem ejus sementis ipsis indicans, ait: *Et iratus est furore Dominus super populum suum, et abominatus est hæreditatem suam*⁹. Quandoquidem igitur nunc quoque plurimi gentilitia caligine involuti, clanculum majorum suorum errori se submitunt, priscam cogitationum cædem in collibus aut sepulcris aut monumentis noctu exercent, nidoribus et sanguine dæmones venerantur, quos ipsos etiam domi supplices adorant: idcirco luna, quanquam se non dimittat, præ dolore tamen æstuat, exhorret, abdit sese, nubem induens, fratris exemplo splendorem suum indignis largiri dedignatur, cœlitus velut ex aliqua specula vel sublimi loco, per ipsam immutationem sui clamans et caligine puniens atque coercens homicidas ab impio facinore.

INTERROGATIO CXIX.

Si non est inæqualis Dei Filius Deo et Patri sed par in omnibus, et ejusdem honoris ejusdemque naturæ, quomodo inquit ipse: *Ego sum vitis, et Pater meus agricola*¹⁰? Non enim eadem natura est vitis et agricolæ, cum hæc quidem sit rationalis et animata, illa vero rationis expers et inanima.

Responsio.

Non laudo tuam inconstantem sagacitatem, quæ multum et extra propositum exorbitat, et aliena quæstione me distrahit. Et si quidem volens id facis, agnoscito me hoc animadvertere. Sin vero simpliciter in mente genita profers, veniam tibi dari scito, quam et mihi vicissim benigne largieris. Christianorum quidem certe dogmata fide continentur et fulciuntur, non ratiocinationibus, per quas plurimi prorsus mentem amiserunt. Num enim diversæ Paulus et Apollos erant, respectu Ecclesiæ, naturæ? Scribit enim sacro cœtui Ecclesiæ mentis intelligentia sublimi præditus ille Apostolus: *Ego plantavi, Apollos rigavit, ac Deus incrementum dedit*¹¹. Num igitur inanima et rationis expers erat Ecclesia a Paulo plantata, et ab Apollo rigata, per irrigationem et insitionem præceptorum?

INTERROGATIO CXX.

Quare Deus diabolo Jobum tradidit, cum tamen ipse testimonium illius justitiæ perhibeat, et verum

atque irreprehensibili vivendi rationi? Simul da veniam non cohærenti cum superioribus interrogationi. Non enim tentandi gratia hoc facio.

Responsio.

Non ipsum, sed quæ ipsius erant, non tradidit, sed concessit, exercens Jobum ipsum ad fortitudinem, et abducens per res luteas carnis expertem adversarium a tentatione hominis justi.

INTERROGATIO CXXI.

Recte dixisti, non ipsum, sed quæ ipsius erant, tradita fuisse. Quid igitur? an non ipse erat qui vermibus perfodiebatur, et ab eis comedebatur, et saniam testa radebat?

Responsio.

Minime per corporea vulnera lædebatur animus: nec vermes, licet utrem perforarent, intus repositum thesaurum adoriri poterant. Non enim corpus Jobus erat, sed Jobus erat ipsa vis animi rationis particeps; Jobi vero, corpus; corporis, res aliæ terrestres cognatæ. Nam in anima rationali mens est scientiæ rationalis capax. Quod autem rationis est expertus, sensu caret et luteum est. Nihilominus propter commisionem eorum quæ diversi sunt generis, et unionem animalium rationalium, merito appellatur homo. Concedit igitur Deus hosti externa, ut innotescant omnibus interiora regis sceptra, suis fulgoribus obscurantia purpuram spectabilem et diadema. Præerat enim solus regioni Usitarum cum imperio, priusquam a vermibus perforaretur carnis ipsius domicilium, et illustraretur orbis per declaratam in ipso patientiam. Denudatur ergo strenua viri virtus cum existimaret hostis cum copia facultatum mirifice delectari, ac illarum cura velut assentando corruptum Deo facturum convicium. Quapropter exposcit ipsius facultates, quibus postquam spoliasset ipsum, et a scopo aberrasset, concutit, charissimis liberis una cum ipso convivium celebrantibus, totam domum, ac repente mensam in sepulcrum tumultuarium commutat. Infecta autem re, cum turpitudine sic etiam repulsus, alias admovet divinæ civitati machinas, cujus civis cogitationes erant, iterum adversus hostem in aciem progredientes. Nam postquam omnibus spoliasset hominem justum diabolus, neque flexisset ad blasphemiam (hoc enim erat, quod summo studio quærebatur), ipsummet deinceps exposcit, et ad Deum inquit: *Mitte manum tuam, et tange carnes ejus et ossa ejus, ac vide num in faciem tibi non tam benedicturus sit, quam maledicturus* ¹¹ ¶ Conlidens autem viro justo qui corda scrutatur Deus, et omnem affectum misericordię prætextum deponit, ne putaretur a diabolo parce tangendus justus, simulque fretus pugile suo, et illius adversarium vituperans, quasi carne et sanguine inferior ille

¹¹ Job 11, 5.

(85) Οὐκ. . . οὐ παρέδωκεν. Delenda videtur secunda negatio, repetita fortasse ex postrema syllaba præcedentis αὐτοῦ. Verum ἐπέχω. Interdum enim hæc particula πνευματικῶς usurpatur, ut docet Bu-

καὶ ἀμέμπτω πολιτείᾳ; καὶ συγχώρησον τῇ ἀνακολούθῳ ἐρωτήσει· οὐ γὰρ πειράζων τοῦτο ποιῶ.

Ἀπόκρισις.

Οὐκ αὐτὸν, ἀλλὰ τ' αὐτοῦ, οὐ παρέδωκεν (85), ἀλλὰ συνεχώρησεν, γυμνάζων πρὸς ἀνδρείαν, καὶ ἐπάγων διὰ πηλοῦ τὸν ἄσρακον ἀνταγωνιστὴν τοῦ δικαίου.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΑ'.

Καλῶς εἶρηκας, μὴ αὐτὸν, ἀλλὰ τ' αὐτοῦ παραδέσθαι. Τί οὖν; οὐκ αὐτὸς οὖν (86) ὁ τοῖς σκώλησι συνηλούμενος (87), καὶ ὑπ' αὐτῶν κατεσθιόμενος, καὶ τὸν ἰχθῶρα ξέων ἄστράκι;

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲν τῇ σωματικῇ τρώσει τὴν ψυχὴν ἐτρώθη· οὐδ' αὐτὸν θύλακον διατρήσαντες, τῷ ἐγκειμένῳ θησαυρῷ προσθαλεῖν ἰσχυσαν. Οὐ γὰρ Ἰὼβ τὸ σῶμα, ἀλλὰ Ἰὼβ τὸ λογικόν, ἐκείνου δὲ τὸ σῶμα, τούτου δὲ τὰ ἐκ γῆς σύμφυλα. Εἰ μὲν γὰρ ψυχὴ λογικὴ καὶ ἐπιστήμη, λογικὴ τε καὶ δεκτικὴ, τὸ δὲ ἄλογον, ἀνασθητόν καὶ πηλώδες· ἀλλὰ τῇ συγκράσει τῶν ἐτερογενῶν καὶ ἐνώσει ζώων λογικῶν προσαγορεύεται εἰκότως ὁ βροτός. Συγχωρεῖ οὖν ὁ Θεὸς τῷ πολεμίῳ τὰ ἔξω, ὅπως γνωσθῇ πᾶσι τὰ ἐνδότερα τοῦ βασιλέως σκῆπτρα ἐπισκοποῦντα ταῖς ἀστραπαῖς τῆ ὀρωμένην ἀλουργίδα καὶ διάδημα. Μόνης γὰρ τῆς Αὐσιτῶν χώρας ἐβασίλευε, πρὶν τοῖς ἔρπετοῖς διατρηθῆναι τῆς σαρκὸς τὰς καλύδας, καὶ ἀστραφθῆναι τὴν οἰκουμένην τῇ ἐκείθεν ὑπομονῇ. Παραγμνοῦται οὖν τῆς γενναίας, τοῦ πολεμίου δοκοῦντος τῇ περυσίᾳ ἐπιγάνυσθαι τῶν κτημάτων, καὶ τῇ ἐκείνων θεραπείᾳ θωπευόμενον μὴ βλασφημεῖν. Διὸ ἐξαιτεῖται μὲν αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα, ἐκείνων δὲ γυμνώσας αὐτὸν, καὶ ἀστοχῆσας τὸ σκοποῦ, ἐπικατασεῖται τοῖς φιλόδοξοις παισὶ συνεσθιόμενοις τὴν οἰκίαν, αὐτοσχέδιον τάφον αὐτοῖς τὴν τράπεζαν ἐργασάμενος. Ἄπρακτος δὲ καὶ οὕτως μετ' αἰσχύνης ἀποκρουσθεὶς, λοιπὸν τῇ θεῖᾳ πόλει προσάγει τὰ μηχανήματα· ἥς οἱ πολῖται λογισμοὶ αὐθις τῷ πολεμίῳ παρατάσσονται. Μετὰ γὰρ τὸ πάντα ἀφελῆσθαι τοῦ δικαίου ὁ διάβολος, καὶ μὴ κλίνας αὐτὸν εἰς βλασφημίαν (τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ μόνον ἦν περισπούδαστον), αὐτὸν λοιπὸν ἐκείῳ ἐξαιτεῖ, καὶ φησι τῷ Θεῷ· *Ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου, καὶ ἄψαι τῶν σαρκῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, εἰ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσῃ, ὡσπερ βλασφημήσει.* Θαρῶν δὲ τῷ δικαίῳ ὁ τὰς καρδίας ἐμβατεῦων Θεός, καὶ πᾶσαν προσπάθειαν ἢ φειδύς πρόφασιν περιαιρούμενος, μὴ ποτε νομισθῇ τῷ διὰ βόλῳ φειδομένῳ ἄψασθαι τοῦ δικαίου· ἕμα δὲ καὶ θαρῶν τῷ οἰκείῳ ἀγωνιστῇ, καὶ ὀνειδίξων αὐτοῦ τὸν ἀντίπαλον, ὡς σαρκὶ καὶ αἵματι ἠττώμενον τὸν ἄσρακον, τὸν καυχώμενον καὶ λέγοντα· *Τῇ ἰσχύϊ μου ποιήσω, καὶ τῇ χειρὶ μου καθελῶ ὄρια ἐθνῶν, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην περιλήψομαι, καὶ ἀπὸ ἑ-*

dæus Comment. ling. Gr. p. m. 432.

(86) Οὐκ. Forte ἦν. Εἰδτ.

(87) Συνηλούμενος. Forte συνελιόμενος. Id.

ἐγκαταλειμμένα ὄν. Ἐπάνω τῶν ἀστρῶν ἀνα-
θήσομαι, θήσω ἐπὶ τῶν νεφελῶν τὸν θρόνον μου,
καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ἰψίστῳ. Οἶονεὶ γελῶν αὐ-
τοῦ τὴν ἀλαζονείαν ὁ Θεὸς, καὶ φάσκων· Τί κομπά-
ζεις, ὦ μιὰρὲ διάβολε; Ἴδου εἰς τῶν οἰκετῶν μου
πήλινος, χοῖκος, εὐτελής, τὴν φύσιν βροτὸς, οὐκ ἀγ-
γελος (ὑβρις γὰρ ἀγγέλω πρὸς σὲ ἀγωνίζεσθαι, τὸν
μηδὲ πηλοῦ περιεσόμενον)· Ἰδοῦ, φησί, παραδίδομεν
αὐτὸν ἐν τῇ χειρὶ σου, οἶονεὶ δέσμιον καὶ κάτω κεί-
μενον. Εἰ ἄρα περίεση αὐτοῦ τῆς ὑψηλῆς διανοίας,
πολιορκῶν αὐτὸν καὶ τοξέων ἐν τῷ σώματι. Καὶ τί
μετὰ ταῦτα; οἶονεὶ βέλος στεφρότερος προσπεσῶν
ἀπεκρούσθη ἀπρακτος ὁ ἀλαζῶν καὶ θεὸς ὑπάρχειν
οἰόμενος σαρκὶ ἡττηθεὶς καὶ αἵματι. Οὐ γὰρ ἰσχυσε
πολιορκῶν καὶ τοξέων τὴν θείαν τοῦ σώματος πό-
λιν, ἢ τίνα τῶν πολιτῶν λογισμῶν χειρώσασθαι· οὐδὲ
τῶν ἐπὶ τῶν πυλῶν τοῦ στόματός τινα ἀναιρεῖν. Ἐν
τούτοις γὰρ πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτῷ, οὐδὲ ἐν
τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ ἤμαρταν Ἰὼβ ἐναντίον Κυρίου.
Ἄλλὰ βλασφημῆσαι ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τοῦ πολε-
μίου, τὸναντίον ἐποίησε, φάσκων. Κύριος ἔδωκε,
Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ
ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς
τοὺς αἰῶνας. Οὐ προδίδοται οὖν, ἀλλὰ προβάλλεται
ἀγωνιστῆς καὶ παιδευτῆς ἀνδρείας, καὶ ἐν τοῖς ἀλ-
γεινοῖς τοῦ βλου εὐχαριστίας.

*abstulit; ut Domino placuit, ita factum est: sit nomen
sed proponitur ut pugil et magister fortitudinis, et gratiarum actionis in adversitatibus hujus vita.*

Τέτταρας οὖν παιδείας τρόπους ἴσμεν· Τὴν μὲν
δι' ἀμαρτίας ἡμῖν πρὸς διόρθωσιν ἐπαγομένην (Πολλὰ
γὰρ αἱ μάστιγες τοῦ ἀμαρτωλοῦ, φησὶν ὁ Δαβὶδ),
τὴν δὲ δι' ὑπερηφανίας καὶ τύφου καθαίρεισιν, τὴν
οἰδῆσιν ἦ: οἱ κορύφωσιν τῆς ψυχῆς καταστέλλουσιν·
ὑπερηφάνοις γὰρ Κύριος ἀντιτάσσεται. Ἔτεροι
δὲ διαλανθάνουσιν ἀρετὴν καὶ ἀνδρείαν πρὸς τὸ μι-
μῆσασθαι τοὺς ὀρώντας. Οὐδεὶς γὰρ ἄπτει λύχνον
καὶ τίθεισιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον ἢ τὴν κλίνην,
ἀλλὰ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα φαίνη πᾶσι τοῖς ἐν
τῇ οἰκίᾳ, φησὶν ὁ Κύριος· οἶονεὶ λέγουσιν, Διὰ τοῦτο
πυρσοῦ δίκην ἐξήψα τὸν Ἰὼβ, καὶ ἔξω τοῦ ἀστεως
ἐπὶ λυχνίαν τῆς κοπρίας ἐθέμην, φαίνειν πᾶσι τοῖς
ἐν τῇ οἰκουμένῃ. Τὴν δὲ παντελῆ κατέλειψιν παρὰ
Θεοῦ δι' ἐσχάτην κακίαν καὶ ἀμιγῆ καθόλου τοῦ
κρείττονος· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ καὶ τοῦ Ναβουχο-
δονόσορ καὶ Ἰούδα συμβέβηκεν, ἀπωλεία παραδοθῆ-
ναι διὰ ἀμετάθετον πονηρίαν. Ἀποστρέψω γὰρ τὸ
πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτῶν, καὶ δεῖξω τί ἔσται αὐτοῖς
ἐπ' ἐσχάτων, φησὶν ὁ Θεὸς διὰ τῆς Μωσέως γλώττης.
Ἄλλ' οὖν γε τῇ παιδείᾳ τὸν Ναβουχοδονόσορ ἀνασφί-
λαντα, καὶ τῆς παροιίας ἐκνήψαντα οὐκ ἀπωθεῖται
ὁ ἀπωσθεὶς Θεός· ἀλλὰ πάλιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν
ἀπέδωκεν, ἀλοοργίδι παιδρῶνας καὶ διαδήματι.

ΠΕΥΣΙΣ PKB'.

Πόσας ἡμέρας διέτριψεν ὁ Ἀδάμ ἐν τῷ παραδείσῳ;
ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἱστορούντων τὰ κατ' αὐτὸν, οἱ μὲν
λέγουσιν, ἕξ ἡμέρας· διδ, φησὶ, ἕκτη ἡμέρᾳ ἦλθεν

¹⁸ Isa. x, 13, 14. ¹⁹ Isa. xiv, 13, 14. ²⁰ Job ii, 6. ²¹ Job i, 21. ²² Psal. xxxi, 10. ²³ Jac. iv, 6; I Pet. v, 5. ²⁴ Matth. v, 15. ²⁵ Deut. xxxii, 20, sec. LXX.

foret, qui carnis erat expers et gloriabatur aique dicebat: *Robore meo faciam, et manu mea destruam terminos gentium, et orbem terrarum totum capiam, et tollam veluti derelicta ova*¹⁸. *Ascendam supra sidera, ponam supra nubes solium meum, et ero similis Altissimo*¹⁹. Quasi ergo ridens ipsius arrogantiam Deus, inquit: Quid, o miser diable, gloriaris? Ecce unus est hic servorum meorum, isque luteus, pulvereus, vilis a natura mortalisque homo, non angelus (turpe nimirum fuerit cum angelo te certare, qui ne quidem luto superior eris). *Ecce, inquit, trado ipsum in manum tuam*²⁰, quasi victum et prostratum. Vide num excelsum illius animum superare possis, expugnans ipsum et in corpore jaculis confgens. *Quid secundum hæc fit? veluti jaculum validius inductus, repulsus est infecta re superbus et arrogans ille, qui se deum esse putabat, a carne superatus est et sanguine.* Non enim potuit oppugnando sagittisque feriendo divinam corporis illius civitatem, aut aliquem civium, nempe cogitationum, capere, neque quemquam in portis oris occidere. In omnibus enim illis quæ acciderunt ei, non admisit ullum peccatum Jobus labiis suis adversus Dominum; sed hoste impellente, ut Deo convicium faceret, diverso se modo gerebat, dicens: *Dominus dedit, Dominus Domini benedictum in sæcula*²¹. Non proditur igitur,

Quatuor igitur modos castigationis scimus. Nam alia quidem propter peccata nobis ad correctionem adhibetur (*Multa enim flagella sunt peccatoris*²², inquit Davides). Alia vero superbiam et fastum dejecit, hoc est, elevationem ac tumorem animi comprimit. *Superbis enim Dominus resistit*²³. Alii autem latentem virtutem et fortitudinem ostendunt, ut eam spectatores imitentur. *Nullus enim accendit lucernam, et ponit eam subter modium aut lectum, sed super candelabrum: ut luceat omnibus qui sunt in domo, inquit Dominus*²⁴: quasi dicat: Propter hoc instar facis accendi Jobum, et extra civitatem super candelabrum stercoreum posui, ut luceat omnibus in orbe terrarum. Alia denique castigatio est, in universum a Deo deseri propter extremam nequitiam et improbitatem, cui nihil omnino admistum est boni: quod et Pharaoni, et Nabuchodonosori, et Judæ contigit, ut in exitium traderentur propter inemendabilem malitiam. *Avertum enim ab ipsis faciem meam, et ostendam quid cum ipsis futurum sit in novissimis, inquit Deus per linguam Mosis*²⁵. Verumtamen Nabuchodonosorem per disciplinam cautiorem reddidit, et ex temulentia sobrium factum non rejecit qui rejectus ab ipso erat, Deus: sed rursus illi regnum restituit, purpura exhilarans ipsum et diademate.

INTERROGATIO CXXII.

Quot dies in paradiso exegit Adamus? Siquidem multi qui ejus gesta memoriæ produnt, partim quidem tradunt dies sex; ideoque, ut aiunt, sexto die

venit Servator. Alii vero sex tantum dicunt horas; ideoque sexta hora crucifixus Servator. Alii quadraginta dies asserunt, quos in paradiso habitaverit, et in deliciis egerit, unde propter transgressionem expulsus sit: quos aiunt retulisse Christum et compensasse, quo tempore per quadraginta dies neque comedit neque bibit, in deserto a diabolo velut homo tentatus.

Responsio.

Quod quadraginta dierum tempus attinet, id vero et ipse jam antea tradidi, ac videtur mihi haud absimile vero esse. Nam hoc imitans sacer Ecclesiæ nostræ cœtus, semel per totum anni ambitum, cum abstinentia severissima tam ciborum quam rerum jejumat, pristinam paradisi patriam, et desiderabilem illius victum desiderio maximo expetens. Nimirum vicissim cunctis primi parentis nostri debitis Christus se subiecit. Cum ille dicto non fuerit audiens, vicissim hic obediit usque ad crucem et mortem. Ille tentatus per Evam, cum illa jam a tentatore superata esset, gustavit de vetitis: hic tentatus jejumat, compensans quadraginta exactos in paradiso dies a primo parente nostro Adamo, et pro deliciis ad inopiam nos excitans. Ille deus fieri volens, frustratus spe sua, etiam id mutatus amisit quod prius erat, ex immortalis mortalis factus, et ex beato damnatus: hic pro illo mortalis fit, manens Deus, ratione naturæ non mutatus, neque factus alius ratione divinitatis. Ille ex paradiso in hunc ærumnosum laboriosumque locum expulsus est: hic ejus causa de cœlis adveniens, illius assumit vitam, pro luce inaccessa tenebrosam hanc et obscuram speluncam habitans: vice intellectilium et ratione præditorum animalium, animalibus ratione carentibus circumdatus: loco potestatum omnium a quibus gestabatur, in ulnis saucitæ quidem mulieris et cujus intacta perpetuaque virginitas esset, communis tamen nobiscum naturæ, portatus: pro angelicis hymnis et canticis, petitus calumniis, quasi dæmonium haberet, et per dæmoniorum principem dæmonia ejiceret, et populum seduceret; cæteroquin a pueris Hebræorum celebratus, clamantibus: *Benedictus qui venit in nomine Domini* ¹¹. Pro loco virginis, nimirum Evæ, perpetuam virginem sanctam matrem suam suscitavit: pro illius pœna, huic salutem per proprium servum Gabrielum misit, in hac salvans quæ illa deliquerat. Pro ligno transgressionis lignum resurrectionis in medio terræ, salutarem crucem suam fixit. Quemadmodum inquit ille carminum divinorum auctor Davides: *Deus noster qui est ante sæcula, salutem operatus est in medio terræ* ¹². Pro non illo quidem naturaliter, sed per transgressionem letifero cibo, naturam suam divinam nostræ uniens, cibus vivificus medio in aere pendens omnibus propositus est, et ab omnibus percipitur, ipse nihilominus

¹¹ Matth. xxi, 9; Marc. xi, 10; Joan. x, 43. ¹² Psal. LXXIII, 12.

(88) Deest aliquid forsaque legendum: ... βουληθεῖς, ἀποτυχῶν δὲ τῆς ἐλπίδος, nisi aliter locum resarcire velis. EDIT.

ὁ Σωτῆρ. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ἔξ ἁπλοῦν ὥρας· διὰ καὶ ἕκτη ὥρᾳ ἐσταυρώθη ὁ Σωτῆρ. Ἄλλοι δὲ τεσσαράκοντα λέγουσιν ἡμέρας ἐνδιατηθέντα τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐντρυφήσαντα, ἐξωσθῆναι τῇ παραβάσει· ὁ δὲ, φησὶν, ἀντεισάγων ὁ Χριστὸς καὶ ἀντιστηκῶν οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειραζόμενος ὡς ἄνθρωπος.

Ἀπόκρισις.

Τοῦτον μὲν τῆς τεσσαρακοστῆς τὸν τρόπον πᾶσι ἤδη προέφη· καὶ οὐ δοκεῖ μοι ἀπεικὸς ὑπάρχειν. Ταῦτα γὰρ ἐπομένη ἡ θεία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ὁμήγουρις, ἅπαξ διὰ πάσης τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς περιόδου σὺν σφοδρότῃ ἀποχῇ βρωμάτων καὶ πραγμάτων νηστεύει, τὴν ἀρχαίαν τοῦ παραδείσου ἐπιζητούσα πατρίδα, καὶ τὴν ἐκεῖ ἡμερομένην διαίταν. Ἀνυπέθε γὰρ πᾶσι τοῖς τοῦ προπάτορος ἡμῶν ἐφήμασιν ὁ Χριστὸς. Ἐκείνου γὰρ παρακούσαντος, ἀνυπακούει οὗτος μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου. Ἐκεῖνος πειραζόμενος διὰ τῆς Εὐσᾶς ἤδη ἠττημένης τῷ πειράζοντι, τῶν ἀπηγορευμένων ἀπεγύσαστο· οὗτος πειραζόμενος, νηστεύει ἀντιπρυτανεύων τὰς ἐν παραδείσῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἄδὰμ, ἀντεγείρων τῇ τρυφῇ τὴν ἐνδειαν· ἐκεῖνος θεὸς γενέσθαι βουληθεὶς δὲ (88), καὶ ὄπερ ἦν, ἐράπη, ἐξ ἀθανάτου θνητὸς γενόμενος, καὶ ἐκ μάκαρος κατάκριτος· οὗτος ὑπὲρ ἐκείνου βροτὸς γίνεται, μένων θεός, μὴ τραπεῖς τὴν φύσιν, μὴ ἀλλοιωθεὶς τὴν θεότητα. Ἐκεῖνος ἐκ παραδείσου εἰς τὸ ἐμπάθεος καὶ ἐπίπονον τοῦτο ἐξοικίσθη χωρίον· οὗτος ὑπὲρ ἐκείνου ἐξ οὐρανῶν ἐπιφοιτήσας, τὸν ἐκείνου ἀναλαμβάνεται βίον, ἀντὶ φωτὸς τοῦ ἀπροσίτου τὸ σκοτεινὸν καὶ ἀφεγγές ἄντρον οἰκῶν· ἀντὶ τῶν νοερῶν καὶ λογικῶν ζώων, ζώοις ἀλόγοις κυκλούμενος· ἀντὶ πασῶν φερουσῶν δυνάμεων, ἀγκάλαις γυναικὸς ἁγίας μὲν, ἀχράντου καὶ ἀείπαιδος, τῆς δὲ κοινῆς ἡμῶν φύσεως, φερόμενος· ἀντὶ ἀγγελικῶν ὕμνων καὶ ᾠδῶν, συχοφαντούμενος· δαιμόνιον ἔχειν, καὶ ἐν ᾧ ἄρχονται δαιμονίων ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, καὶ κινῶν τοὺς δυχλους· παισὶν Ἑβραίων ἀνυμνούμενος βρώντων, *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*. Ἀντὶ παρθένου τῆς Εὐσᾶς ἀείπαιδα τὴν ἁγίαν αὐτοῦ μητέρα ἀντήγειρεν· ἀντὶ τοῦ ἐκείνης ἐπιπέμου, ταύτη τὸ, *Χαῖρε*, διὰ τοῦ οἰκείου δούλου Γαβριὴλ ἀπέστειλεν, ἐν ταύτῃ τὰ ἐκείνης ἀκούμενος· ἀντὶ ξύλου παραβάσεως, ξύλον ἀναστάσεως ἐν μέσῳ τῆς γῆς, τὸν σωτήριον ἑαυτοῦ σταυρὸν ἔπηξε. Καθὼς φησὶν Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός· *Ὁ δὲ πρὸ αἰώνων θεὸς ἡμῶν εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς*· ἀντὶ τῆς οὐ φύσει ἀλλὰ παρακοῆ θανατηφόρου ἔδωδῆς, τὴν ἑαυτοῦ θείαν φύσιν τῇ ἡμετέρῃ ἐνώσας, ζωηφόρος ἔδωδῆ πρόκειται κατὰ τὸν ἀέρα ὑπὸ πάντων μετεχόμενος, καὶ μένων ὁ αὐτὸς ἀλῆκτος, ὁ ὑπὲρ τῶν κατακρίτων κατακριθεὶς ἐκουσίως, ὡς θεὸς καὶ βροτὸς ὁ αὐτός. Ὅσπερ οὖν καὶ χολῆν ἐψωμίσθη καὶ ὕξει ἄρδεται, ὑπὲρ τῆς τοῦ Ἄδὰμ βρώσεως

θεανδρικῶς ἀποτινύς αὐτοῦ τὰ ἐφλήματα· οὕτω μοι δοκεῖ καὶ τὰς τεσσαράκοντα ὑπὲρ τοσοῦτων ἀντισηκοῦσθαι ἡμέρας· ἐγὼ δὲ τῆς ἐκείνων ἐξάδος καὶ τῆς ἑμῆς τετρακοστῆς, τὸν ἐκ τινων οὐκ ἀσήμεων γερόντων εἰς ἡμᾶς διαφοιτήσαντα περὶ τούτου λόγον μᾶλλον ἀποδέχομαι, ἐκ τῶν τοῦ ὑψηλοῦ Ἀποστόλου ρημάτων βεβαιούμενον, τὸν πλεονα χρόνον ἐν παραδείσῳ μακαρίως ζῆσαι τὸν προπάτορα ἡμῶν. Ἐκ προσώπου γὰρ αὐτοῦ ὁ θεὸς Ἀπόστολος διαβρόθῃν βῶθ, Ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. Οὐκ ἄρα δὲ Παῦλος προῦπῆρχε τοῦ νόμου, ὁ ἔσχατος πάντων τῶν τοῦ νόμου φοιτητῶν, οὐδ' αὖ πάλιν χωρὶς τούτου ποτέ νόμου ἦν ἢ ἐγένετο. Καὶ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον κηρύττων τὰς νομικὰς μαρτυρίας πάντη παρατίθεισιν, ἀλλ' ἐκ προσώπου τοῦ Ἀδάμ ἀποδυρόμενος εἰκότως, φησὶν, Ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. Σαφέστερον δὲ παριστᾷ ἐκ προσώπου τοῦ Ἀδάμ ταῦτα βῶν· λευκαίνει τὸ νόημα, οὐκ ἔτι νόμον ἀλλ' ἐντολὴν φάσκων, τὴν δοθεῖσαν τῷ Ἀδάμ δηλονότι· Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ὡσανεὶ δοθείσης, ἡ ἀμαρτία ἀνέζησεν· ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, φησὶ, τῇ διὰ παρακοῆς ἐκπτώσει τῆς μακαρίας ζωῆς· ὡς ὄηλον ὑπάρχειν, μὴ αὐτίκα τοῦ γενέσθαι τὸν Ἀδάμ, δοθῆναι τὴν ἐντολὴν, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον, ἀόριστον δέ.

nempe subjiciens : *Veniente vero mandato* (quasi dicat, dato), *peccatum revixit ; ego autem mortuus sum*²³, videlicet per inobedientiam excidendo beata vita. De quo jam perspicuum est, non mox atque factus erat Adamus, præceptum datum fuisse, sed post aliquod tempus, quod tamen minime definitum habemus.

Quæ sequuntur, usque ad interrogantis personæ verba, non Cæsarii sunt, sed Gregorii Nysseni, amici et cœtanei ejus : inserta huic libro per aliquem, qui suæ memoriæ consulere vellet, et uno loco duorum scriptorum explicationes habere. Deprehendimus consimilia deinceps quoque occurrere, ubi nos suis locis, quæ inserta sint, indicabimus. Sunt autem hæc descripta e libro Nysseni, qui est De hominis officio, cap. 19, 20, sed multum variant.

Ἡ δοθεῖσα ἐντολὴ ἐν παραδείσῳ τῷ Ἀδάμ παρὰ τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς ἐκ τοῦ παντὸς ξύλου μεταλήψεως, καὶ τῆς ἀποχῆς τοῦ ξύλου τοῦ ἀπηγορευμένου· τοῦτό ἐστι τὸ ξύλον τὸ περιληπτικὸν παντὸς ἀγαθοῦ, ᾧ ὄνομά ἐστι τὸ πᾶν. Αὐτό ἐστι τὸ ὄντως ὄν ἀγαθόν, περὶ οὗ Δαυὶδ λέγει, *Κατατρυφήσον τοῦ Κυρίου Σολομὼν δὲ τὴν Σοφίαν*, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος, *ξύλον ζωῆς ὀνομάζων*. Οὐκοῦν ταῦτόν ἐστιν τὸ τῆς ζωῆς ξύλον τῷ πᾶρ ξύλον, οὗ τὴν βρωῖσιν ὁ Θεὸς προτρέπει. Ἀντιδιαίρει δὲ τοῦτο τὸ ἔτερον ξύλον, οὗ ἢ βρωῖσις οὐκ ἰδιαζόντως καλοῦ ἢ κακοῦ, ἀλλὰ σύμμικτος· ἦν κωλύει μὲν ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, συμβουλεύει δὲ ὁ ὄφις, ἵνα τῷ θανάτῳ κατασκευάσῃ τὴν εἰσοδόν. Συμμέμικται δὲ διὰ τῶν ἐναντίων ὁ καρπὸς τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου κατὰ τοῦτον τὸν λόγον· ὅτι οὐ γυμνὸν πρόκειται τὸ κακὸν κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν φαινόμενον· ἢ γὰρ ἀπρακτος ἂν ἦν ἡ κακία μηδενὶ κεχρωσμένη καλῷ τῷ ἐφελκομένῳ τὸν ἀπατώμενον πρὸς ἐπιθυμίαν αὐτοῦ. Νῦν δὲ σύμμικτός ἐστιν ἐν τῷ βᾶθει τὸν κεχρωμμένον κλεθρον ἔχουσα, ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπάτῃ καλοῦ τινα φαντασίαν παραδεικνύουσα. Οὕτω τὰ ἀμαρτήματα ἐγκεχυρμένην ἔχοντα τὴν διαφορὰν, αἰρετὰ τοῖς ἀνεπισκέπτοις γίνεται, ἀντ' ἀγαθοῦ σπουδάζουσιν ἐξ ἀπάτης, καὶ ἐπὶ τὸ καλὸν οἱ πολλοὶ ἐν τῷ τὰς αἰσθητικῆς εὐφραίνοντα· κρίνουσι, καὶ τῆς ὁμωνύμου,

æternus manens. Pro damnatis damnatus est sua sponte, tanquam Deus et idem homo. Quemadmodum igitur felle pastus aceto rigatur, ejus cibi causa quem Adamus sumpserat, dum homo in divina natura illius debita dependit : ita mihi videntur et hi quadraginta dies pro totidem diebus rependi. Sed tamen pro illorum numero senario et meo quadragenario, profectam ad nos a quibusdam haud obscuris senibus de hoc rationem, cujus fundamentum eximii Apostoli verbis nititur, recipere malo ; quod nimirum longiore temporis spatio in paradiso beate primus ille parens noster vixerit. Nam in ejus persona divus Apostolus aperte clamat : *Ego vero vivebam absque lege aliquando*²⁴. Non fuit utique Paulus ante legem, qui fuit omnium discipulorum legis postremus. Neque item aliquando absque hac erat aut fuit. Nam et Evangelium prædicans legalia testimonia ubique adducit : nimirum in Adami persona merito conqueritur, dicens : *Ego vero vivebam absque lege aliquando*. Manifestius autem declarat hæc in persona se Adami proferre, cum ad illustrandum horum verborum intellectum, non amplius inde legem, sed præceptum vocat quod Adamo datum erat, hæc

Porro datum illud Adamo præceptum in paradiso divinitus, spectabat fruitionem omnis ligni, et abstinentiam a ligno vetito. Hoc illud est lignum, quod complectitur omne bonum, cui nomen est, omne. Hoc nimirum illud vere bonum est, de quo Davides inquit : *Oblectare in Domino*²⁵. Et Solomon, Sapientiam, quæ est Dominus, *lignum vitæ* nominat²⁶. Proinde idem est cum ligno vitæ illud, *Omne lignum*²⁷, ad cujus fruitionem Deus exhortatur. Ex opposito vero discernit ab hoc aliud lignum, cujus fructio non est proprie boni vel mali, sed commista : quam prohibet quidem princeps vitæ, suadet vero serpens ut morti aditum pareat. Mistus est autem per contraria fructus ligni vetiti, hac ratione, quod non nude nobis propositum est malum secundum propriam naturam apparens ; nam irrita foret malitia, nullo colorata bono, quod hominem deceptum ad concupiscentiam sui pelliceret. Nunc autem mista est, in fundo habens absconditam perniciem, in apparente vero parte speciem quamdam boni ostentans. Ita peccata occultum interitum intra se habentia, incautis accepta fiunt, studiose usurpata pro bono ex deceptione : et inter bona multi quæ sensus exhilarant, referunt : propter communionem nominis, tum ejus quod re vera bonum est, tum quod bonum esse putatur. Qua-

²³ Rom. vii, 9. ²⁴ ibid. 9, 10. ²⁵ Psal. xxxvi, 4. ²⁶ Prov. iii, 18. ²⁷ Gen. ii, 16.

propter tam ad malum quam ad bonum facta concupiscentia, boni et mali cognitio nominata est. Neque absolute malum dicitur, eo quod bono ornatum sit, neque pure bonum, eo quod subtile malum sit absconditum. Nam quod vere bonum est, simplex est; malum autem, varium, dum aliud atque aliud putatur, et per experientiam aliud deprehenditur. Propterea ostendit serpens pravum peccati fructum, non monstrato manifeste malo, sicut a natura habebat. Alias enim homo evidenti malo deceptus non fuisset. Itaque cum per quamdam speciem id quod apparebat, splendide exornasset, apud quam fidem mereri posset mulieri se conspiciendum præbet. *Et vidit, inquit Moses, mulier quod bonum esset lignum in cibum* ²⁹. Cum vero manducatio illa mortis sit mater facta, sic est cognitio boni et mali lignum illud nominatum, quod per malam letiferorum compositionem adjunctæ mel habuit, quia quatenus quidem suaviter afflicti sensum, bonum esse videtur; at quatenus perdit attingentem ac fruentem, prorsus postremum sit malum.

INTERROGATIO CXXIII.

Peccatum, inobedientia omnisque vitiositas nominatur. Ante Adamum autem nullus hominum peccavit; neque enim erat. A quonam igitur perpetratum prius, erat mortuum, et revixit veniente mandato ³⁰? nam duorum illorum necessarium erit sequatur alterum; aut statuere te peccati naturam quædam esse; aut perpetratum ipsum fuisse ab aliquo ante Adamum.

Responsio.

Apage cum dictione naturæ malorum. Peccatum mihi videtur esse omnis adversus virtutem resistendi conatus et repugnantia. Id autem dico diabolus esse, non natura, sed voluntate ad deterius conversum. Nam ab eo quod calumniatur apud Deum angelorum choros, convenienti nomine vocatus est diabolus, cum prius esset angelus princeps. Ex ultramundanis autem locis præcipitatus, re ipsa Dei fuit inimicus, nondum adhuc factio hoc spectabili mundo, cumque nondum esset homo, qui postea ab ipso seductus est. Postquam autem homo conditus est, mox Deum apud Adamum calumniari cœpit, invidiæ crimen ipsi impingens; Adamoque relicto, primum tanquam infirmo, Evam aggreditur, et inquit: *Quid est quod dixit Deus: Ne comederitis de omni ligno paradisi* ³⁰? Simulatas affert quæstiones ille pestifer, ut ex ea disceret, qualis ea foret arbor, cujus cibum prohibuisset Dominus. Neque enim sciebat, de quam arborum, ac cujus gratia præceptum datum esset. Illa vero simplicissima, et antehac natura minime vel vitiosa vel adulterata, quidnam ille spectaret ignorans, letalem sibi plagam infert; inquit enim: *De omni quidem ligni in paradiso fructu comeditus, de ligno autem in medio paradisi non comeditus* ³¹. Tum ille Deum incusans, ait: *Novit Deus, quod quocunque die ex eo comederitis, aperientur*

τοῦ τε ὄντος καὶ τοῦ δοκοῦντος καλοῦ. Τοῦτου χάριν ἡ πρὸς τὸ κακὸν ὡς πρὸς τὸ ἀγαθὸν γινομένη ἐπιθυμία, καλοῦ καὶ κακοῦ γνώσις ὀνομάσθη, οὔτε ἀπολύτως κακὸν, διότι περιήθησται τῷ καλῷ, οὔτε καθαρῶς ἀγαθὸν, διότι ὑποκέρυπται τὸ κακόν. Τὸ γὰρ ὄντως ἀγαθόν, ἀπλοῦν ἐστὶ, τὸ δὲ κακόν, ποικίλον, ἄλλο νομιζόμενον, καὶ ἕτερον διὰ τῆς πείρας ἀναφανόμενον. Διὰ τοῦτο προδεικνυσὶν ὁ ὄφις τὸν πονηρὸν τῆς ἁμαρτίας καρπὸν, οὐχ ὡς εἶχε φύσεως τὸ κακὸν ἐκ τοῦ προφανοῦς ὑποδείξας· οὐ γὰρ ἂν ἠπατήθη ὁ ἄνθρωπος τῷ προδήλῳ κακῷ. Ἀλλὰ διὰ τίνος ὥρας τὸ φαινόμενον ἀγλαίσας, πιθανὸς ἐφάνη τῇ γυναικί. *Καίειδε, φησὶν, ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρώσιν*. Εἰ δὲ βρώσις ἐκείνη, θανάτου μήτηρ ἐγένετο· οὕτω γνωστὸν καλοῦ καὶ κακοῦ τὸ ξύλον ὀνομάσθη ἐκεῖνο, τὸ κατὰ τὴν τῶν δηλητηριῶν κάκην, τὴν παραρτηθεῖσαν τῷ μέλιτι· ὃ καθὼ μὲν γλυκαίνει τὴν αἴσθησιν καλὸν εἶναι δοκεῖ, καθὼ δὲ φθείρει τὸν προσψάμενον, κακὸν παντὸς ἐσχάτων γίνεται.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΓ'.

Ἄμαρτία ἡ παρακοὴ καὶ πᾶσα κακία ὀνομάζεται, πρὸ δὲ τοῦ Ἀδάμ οὐδεὶς ἀνθρώπων ἥμαρτεν· οὐκ γὰρ ἦν. Ὑπὸ τίνος οὖν πραχθεῖσα προὔπηρχε νεκρά, καὶ ἀνέζησεν ἐλευθέρως τῆς ἐντολῆς; τῶν δύο γὰρ τὸ ἕτερον, ἢ φύσιν ὑποτιθεσθαι ἁμαρτίας ὑπάρχειν, ἢ πραχθεῖσαν αὐτὴν ὑπὸ τίνος πρὸ τοῦ Ἀδάμ.

Ἀπόκρισις.

Ἄπαγε φύσιν λέγειν τῶν κακῶν· ἁμαρτία δὲ μοι δοκεῖ πᾶσα τοῦ κρείττονος ἀντίστασις καὶ ἀντιπαράταξις. Ταύτην δὲ φημι ὑπάρχειν τὸν διάβολον, οὐ φύσει, ἀλλὰ προαιρέσει ἐπὶ τὸ χεῖρον τραπένα. Ἐκ γὰρ τοῦ διαβάλλειν Θεῷ τὰς τῶν ἀγγέλων χορείας, φερωνύμως ἐκλήθη διάβολος, ὑπάρχων ἀρχ-ἀγγελος. Τῶν δὲ ὑπερκοσμίων καταβραγεῖς, ὑπῆρχε τῇ πράξει ἐχθρὸς, μήπω γενομένου τοῦ ὄρατου τούτου κόσμου, μηδὲ ὑπάρχοντος τοῦ παρ' αὐτοῦ ὑπαχθέντος ἀνθρώπου. Γενομένου δὲ αὐτὸς διαβάλλει τῷ Ἀδάμ τὸν Θεόν, βασκανίας αὐτῷ καταληρῶν, καὶ ἀφελὲς τὸν Ἀδάμ, πρῶτον ἀσθενεστέρα τῇ εὐβ προσηρχεται, καὶ φησι, *Τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς μὴ φάγεῖν ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ; Εἰρωνικῶς δὲ προσάγει τὰς ψεύσεις ὁ ἀλιτήριος, ἵνα παρ' ἐκείνης παιδευθῇ ποῖον τὸ φυτὸν, οὗ τὴν βρώσιν ἐκώλυσεν ὁ Κύριος. Οὐ γὰρ ἠπίστατο τίτι τῶν φυτῶν ἢ τίνος χάριν ἡ ἐντολὴ ἐπήρηται. Ἡ δὲ ἀπλοσύνη καὶ τῶς ἀνόθευτος φύσις ἀγνοοῦσα τὸ σκοπούμενον, καιρίαν ἑαυτῇ πληγὴν δίδωσι. Φησὶ γὰρ, Ἀπὸ παντὸς μὲν γὰρ ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγεσθε, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου οὐ φάγεσθε. Ὁ δὲ φησι διαβάλλων τὸν Θεόν, Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦ δ' ἂν ἡμέρα φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιγῆσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ κακόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκώλυσεν. Πείθει οὕτως τὴν*

²⁹ Gen. 111, 6. ³⁰ Rom. 711, 9. ³¹ Gen. 111, 1. ³¹ ibid. 2.

τάλαιναν ἔδεσθαι τοῦ ἀπηγορευμένου, καὶ δι' ἐκείνης χειροῦται τὸν ἄνδρα, ὀρεγομένους θεότητος. Γυμνώσας τοίνυν αὐτοὺς καὶ ὧν ἔχοντο ἀθανασίας καὶ ἀφθαρσίας καὶ μακαριότητος, ἀνέζησε τῇ πράξει ὁ μισθός καὶ ἀνθρωποκτόνος· καὶ αὖθις διαβάλλει Θεῷ τὸν ἀνθρώπον παραβάτα. Γράφει δὲ Μωσῆς ὁ θεόπτης καὶ θεὸς νομοθέτης, τῆς διαβολῆς αὐτοῦ τὰ ῥήματα· ἐν ᾧ δὴ ἐκτραγυφῶν τὸν δόλιον. Φησὶ γοῦν διαβάλλων Θεῷ τὸν Ἄδὰμ ὁ διάβολος· *Καὶ ἔφαθεν Ἰακώβ, καὶ ἐνεπλήσθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡραπηνέρος.* Ἐλιπάρθη γάρ, φησὶν, *ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη, καὶ ἐγκατέλιπε Θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτὸν, καὶ ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτήρος αὐτοῦ.* Τοῦτο γάρ καὶ τῷ Ἰακώβ ἐποίησεν, εἰς κρωδορίαν καὶ παροινίαν αὐτὸν ἐκκυλίσας, εἰθ' οὕτως εἰς εἰδωλοατρείαν αὐτοὺς καταβράξας καθ' ὧν Μωσῆς τὸν Λευὴν ἐξοπίσας, εἰκοστρεῖς χιλιάδας τοῦ Ἰακώβ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ δίχην χόρτου ἐδρέψατο. Ἄλλ' ὁμοῦς ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἀτρέπτως κατὰ τὸν διαβληθέντα γενόμενος, ἐπεφοίτησεν ἡμῖν τὸν πολέμιον χειρώσασθαι. ἐν θέῳ τοῦ ἀπατηθέντος ἀληθῶς γενόμενος, ἵνα μὴ δῶ φάσκων τὸν Ἐχθρὸν, ὅτι βροτοῖς πολεμήσας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἤττηται, αὐτὸς βροτὸς γίνεται μένων Θεός, καὶ ἤκει πολεμῶν ὑπὲρ βροτῶν. Ὅπερ πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν ἤδη ὁ τῶν θείων μελωδὸς Δαβὶδ προεφήτευσεν· *Εὐλογημένος γάρ, φησὶν, ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνοματι Κυρίου.* Τίς οὗτος, ὦ θεσπέσιε; Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. Καὶ τίνος χάριν ὁ Θεὸς βροτὸς γίνεται, ὦ Δαβὶδ; Τοῦ καταλύσαι ἔχθρὸν, φησὶν, καὶ ἐκδικητὴν τὸν διάβολον. Διαβάλλει γάρ Θεῷ τὰ πάντα, καὶ ἄλλοις ἐκείνον, καὶ ἐκατέρους τὴν ἐκδικήσιν ὑποτίθεται. Ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἰῶβ καὶ τοῦ Θεοῦ ἀμφικάκως ποιεῖ· Θεῷ μὲν φάσκων, *Μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰῶβ τὸν Θεόν, ἢ ἐν περισσοῖς πολλῇ θωπευόμενος καὶ τρυφῶν;* τῷ δὲ Ἰῶβ φησιν, *Πῶρ ἔπεσον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέδετό σου πάντα.* Καὶ αὖθις φησὶ τῷ Θεῷ, *Οὐ μὴν ἀλλὰ ἀπόστειλον τὴν χειρὰ σου, καὶ ἄψαι τῶν ὀστέων αὐτοῦ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ· καὶ αὖθις τῷ Ἰῶβ, διὰ τῆς συμβίου, Ἔως πότε διακαρτερήσεις ἀθλιός ἐπὶ τῆς κοπρίας; ἀλλ' εἰπέ τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελευτά, καὶ ἀπαλλάττει (89) τῶν συνεχόντων δεινῶν.* Τοῦτον οὖν ἔχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν καθαιρῶν ὁ Κύριος τῇ θεανδρικῇ αὐτοῦ ἐπιφοιτήσει, φησὶν· *Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω θρωγῶν καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.* *Ἰνενί* 90. Hunc igitur inimicum et exactorem tollens

Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici 90.

ΠΕΤΣΙΣ ΡΚΔ'.

Καὶ εἰ καθέτε τὸν ἔχθρὸν ὁ Κύριος, τίς ἡμῖν πολεμεῖ ἐκάστοις, καὶ πειρασμοῖς ἀδοκῆτοις καὶ ἀμαρτήμασι περιβάλλει;

Ἀποκρισις.

Ἄλλὰ καὶ οἷός τε ὧν παντελῆ αὐτοῦ ἀφανισμῶν καὶ ἀναρσεῖν ποιήσασθαι, οὐκ ἠδουλήθη, διὰ τὸ μὴ

90 Gen. iii, 5. 91 Deut. xxx, 15. 92 Psal. cxvii, 4, 5. 93 ibid. 9. 94 Luc. x, 19.

(89) *Καὶ ἀπαλλάττει.* Sic. An rescribendum ἀπαλλάττου? Cæterum hæc verba in Bibliis non

oculi vestri, et eritis tanquam dii, scientes bonum et malum 91, ideoque prohibuit. Hoc modo persuadet miseræ, ut quod vetitum erat comederet, et per illam capit virum: appetentem utrumque divinitatem. Postquam igitur spoliavit ipsos etiam iis quæ habebant, nimirum immortalitate, incorruptibilitate et beatitudine: re ipsa reviviscit hostis ille Dei et homicida; moxque apud Deum, hominem qui transgressus erat, accusat. Exponit autem Moses, ille Dei spectator et legislator divinus, ipsa calumniæ diaboli verba, fraudulentum illum tragice describens. His enim diabolus apud ipsum verbis Adam coram Deo incusans utitur: *Et comedit Jacobus, et saturatus est, et recalcitravit dilectus. Impinguatus enim est, inquit, et incrassatus est, dilatatus est, et dereliquit Deum conditorem suum, et recessit a Deo servatore suo* 92. Hoc enim et Jacobi posteris fecit, cum eos ad saturitatem carnis et vinolentiam flexisset, ac deinde ad idololatriam præcipitasset: de quibus Moses, cum armasset Levitas, viginti tria millia Jacobitarum uno die in deserto graminis instar demessuit. Nihilominus humani generis amator Deus, erga eum qui accusatus erat, haudquaquam mutatus, ad nos venit ut hostem caperet, in ejus forma qui deceptus erat, vere natus. Atque ne hosti occasionem daret dicendi, Mortales oppugnans a Deo superatus sum: ipse mortalis fit, manens Deus, et venit ut pro mortalibus hominibus pugnet. Id quod jam ante quingentos annos prædixerat vates ille divinatorumque carminum auctor Davides: *Benedictus enim, inquit, qui venit in nomine Domini* 93. Quisnam est ille, vates divine? *Dominus Deus, et apparuit nobis* 94. At cujus gratia Deus mortalis fit, mi Davides? Ad destruendum, inquit, inimicum et exactorem diabolum. Criminator enim apud Deum omnia, et apud alios illum, et utrisque ultionem suggerit. Id quod et erga Jobum, et erga Deum utrinque malitiose facit. Ad Deum quidem dicens: *Num gratis colit Jobus Deum* 95, aut in multa facultatum possessione fovetur atque deliciatur? Ad Jobum autem inquit: *Ignis de caelo cecidit, et absumpsit omnes facultates tuas* 96. Iterumque inquit ad Deum: *Non tantum hoc, sed mitte manum tuam, et tange ossa ejus et carnes ejus* 97. Et iterum ad Jobum per vitæ consortem: *Quandiu perseverabis sub dio in stercore? quin dic verbum aliquod ad Dominum, et morere, ut libereris a malis quæ te detinent* 98. Hunc igitur inimicum et exactorem tollens

INTERROGATIO CXXIV.

Quod si sustulit inimicum Dominus, quis nostrum quemlibet oppugnat, et tentationibus improvisis atque peccatis involvit?

Responsio.

Atqui licet Deus omnimodam ejus extinctionem atque sublationem facere posset, noluit hoc tamen

26. 95 ibid. 27. 96 Job i, 9. 97 ibid. 16. 98 Job ii,

exstant. LXX habent: . . . ἀλλ' εἶπόν τι ῥῆμα εἰς Κύριον, καὶ τελευτά. ΕΒΤ.

Quin et divus inquit evangelista : *Ante sex dies Paschæ venit Jesus in Bethaniam* 97. Et Dominus ipse divinitus suos alloquens ait : *Scitis post biduum actum iri Pascha* 98. Quapropter quæ nunc in specie narrationis tradita sunt, pro lege in sequentibus habeantur : *Et fuit, inquit, vesper et fuit mane, dies unus* 99 : cum dies jam ante præcessisset, exstitit vesper, ex vespere vero nox, ex nocte autem mane, ubi jam unius diei finis est, quæ per viginti quatuor horas diei potiore partem sibi vindicat, subaudita videlicet nocte sub appellatione diei, per viginti quatuor horas. Quo fit ut etiam tempore conversionum solis æstivarum, quæ solstitia vocant, noctem dies intervallis excedat. At tempore quod æquinotio destinatum est, prorsus oportet utrasque æquales esse, vicissim a se invicem auferentes id quod deest. Sed et cæli facies, rursus ad eandem reversa constitutionem, una dies merito appellatur; quemadmodum in terra Æri solet, ut interjectum ab uno florum proventu ad alium, tempus, annus vocetur. Quamobrem quoties vesper et mane secundum solis circuitum mundum occupat, non in tempore majore quam unius diei spatio, significetur dies una cum nocte conjunctus, et luminarium ad priorem constitutionem reversio. Vel potius tribui plus debere mihi videtur illi rationi, quæ secreto traditur. Quod nimirum qui temporis naturam fecit Deus, in mensuras ejus et signa, dierum intervalla ordinaverit, ipsumque per hebdomadem dinetiens, semper hebdomadem in semetipsam revolvi jubet, temporis hoc modo dinumerans motum, sicut hebdomadem rursus explet dies, septies in semetipsam revoluta. Id autem circularis est figura, a semetipso incipere, et in semetipsum desinere : quod scilicet etiam ævi proprium est; et in semet ipsum reverti nusquam terminatum. Propterea caput temporis non primam dierum, sed unam nominavit, ut ipsa appellatione cognationem cum ævo haberet. Quandoquidem enim unitatis, et ejus quod communione ad aliud expers est, notam nobis ostendit, proprie et convenienter appellata est una, cum ipsa in seipsa per omne sæculum in seipsam revolvatur.

INTERROGATIO CXVI.

Et quonam pacto Litteræ sacræ multa esse sæcula demonstrantes, sæcula vocant sæculorum? Et Davides in fine psalmi dicit : *Confitemini Domino, cæli, quoniam in omnia sæcula misericordia ejus* 1? Et rursus idem : *Exaltabo te, Deus meus, rex meus, et benedicam nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi* 2? Ecce tria sæcula in centesimo quadragesimo quarto psalmo. Sed et in iis quæ dicuntur a sacrorum ministris, Deo gratiarum actionem offerentibus, et imperium in omnia tribuentibus, hæc profertur audimus : *Imperium et regnum, et potestas.*

97 Joan. xii, 1. 98 Matth. xxvi, 2. 99 Gen. 1, 5.

(80) Ἀνακυκλοῦσθαι, πάλιν. Leg. ἀνακυκλοῦσθαι, καὶ πάλιν, vel ἀνακυκλουμένην, πάλιν. EDIT.

γελιστής φησιν· *Πρὸ δεῦ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Βηθανίαν. Αὐτὸς δὲ θετηγορῶν, φησὶν· Οἰδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται.* Ὡς τὰ νῦν ἐν ἱστορίας εἴδει παραδοθέντα, νομοθεσία ὑπάρχει πρὸς τὰ ἐξῆς· *Καὶ ἐγένετο, φησὶν, ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωὶ, ἡμέρα μία·* δηλονότι προὔπαρχούσης τῆς ἡμέρας ἐγένετο ἑσπέρα, ἐκ δὲ τῆς ἑσπέρας, νύξ, ἐκ δὲ τῆς νυκτὸς πρωὶ, ἐνθα περατοῦται ἡ μία ἡμέρα, διὰ τῶν τεττάρων καὶ εἴκοσι ὥρων τῆς μιᾶς ἡμέρας τὸ κύρος ἔχουσα, συνυπακουμένης δηλονότι τῆς νυκτὸς τῆ ἡμέρα διὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρων. Ὡστε καὶ ἐν ταῖς τροπαῖς τοῦ ἡλίου συμβαίνει ταύτην ἐκείνης ὑπερβαίνει τοῖς διαστήμασιν. Ἀλλὰ τότε ἀφωρισμένῳ χρόνῳ τῆς ἱστμερίας, εἰ πάντως ἰσομοίρους τυγχάνειν ἀμφοτέρας, ἀντισπωμένους παρ' ἀλλήλων τὸ λείπον. Καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ εὐθυσ ἐπὶ τὴν αὐτὴν πάλιν ἀποκατάστασιν, μία ἡμέρα εἰκότως προσαγορεύεται· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς χέρου γίνεσθαι πέφυκεν, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνθοφορίας ἐπὶ τὴν αὐτὴν, ἐνιαυτὸν ὀνομάζεσθαι. Ὡστε οὖν ὁσάκις ἑσπέρα καὶ πρωὶ κατὰ τὴν τοῦ ἡλίου περίοδον ἐπιλαμβάνει τὸν κόσμον, μὴ ἐν πλείονι καιρῷ, ἀλλ' ἐν μιᾶς ἡμέρας διαστήματι σημαίνεσθαι τὸ ἡμερονύκτιον, καὶ τὴν αὐτὴν τῶν φωστήρων ἀποκατάστασιν· ἢ μᾶλλον [ἦ] κυριώτερός μοι δοκεῖ ὁ ἐν ἀποβήτοις παραδιόμενος· ὅτι ὁ τὴν τοῦ χρόνου φύσιν κατασκευάσας θεὸς, μέτρα αὐτῷ καὶ σημεῖα τὰ τῶν ἡμερῶν ἑσπέρα διαστήματα· καὶ ἐβδομάδι αὐτὸν ἐκμετρήσας, εἰ τὴν ἐβδομάδα εἰς ἑαυτὴν ἀνακυκλοῦσθαι κελεύει, ἐξαριθμῶν τοῦ χρόνου τὴν κίνησιν· τὴν ἐβδομάδα εἰς ἑαυτὴν ἀνακυκλοῦσθαι, πάλιν (80) ἐκπληροῦν τὴν μίαν ἡμέραν, ἐπτάκις αὐτὴν εἰς ἑαυτὴν ἀναστρέψουσαν. Τοῦτο δὲ κυκλικὸν ὑπάρχει σχῆμα, ἀφ' ἑαυτοῦ ἀρχεσθαι, καὶ εἰς ἑαυτὸ καταλήγειν· ὃ δὲ καὶ τοῦ αἰῶνος ἴδιον, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναστρέφειν μετὰ μὲν περατούμενον. Διὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ χρόνου, οὐ πρώτῃ τῆ ἡμερῶν, ἀλλὰ μίαν ὀνόμασεν, ὅπως τῇ προσγορίᾳ τὸ συγγενὲς ἔχη πρὸς τὸν αἰῶνα. Τοῦ γὰρ μοναχοῦ καὶ ἀκοινωνήτου πρὸς ἕτερον τὸν χαρακτήρα δεικνύσα, οἰκείως καὶ προσφυῶς προσηγορεύθη μία, αὐτῇ ἐν ἑαυτῇ διὰ παντὸς αἰῶνος ἀνακυκλουμένη εἰς ἑαυτὴν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΓ'.

Καὶ πῶς ἡ Γραφή πολλοὺς αἰῶνας ἐμφαίνουσα, λέγει αἰῶνας αἰῶνων· καὶ Δαβὶδ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ψαλμοῦ φησιν· *Ἐξομολογεῖσθαι (81) τῷ Κυρίῳ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας τὸ ἔλεος αὐτοῦ;* καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς· *Ἰγώσω σε, ὁ θεὸς ὁ βασιλεύς μου, καὶ εὐλόγησω τὸ δρομὰ σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος;* Ἰδοὺ τρεῖς αἰῶνες ἐν τῷ ἑκατοστῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ. Ἀλλὰ καὶ τῶν παρὰ τῶν ἱερέων ἀκούομεν τῷ θεῷ εὐχαριστίαν ἀναφερόντων, καὶ τὸ κράτος κατὰ πάντων ἀπονεμόντων, ὅτε φασί· *Τὸ κράτος, καὶ ἡ*

1 Psal. cxxxv, 26. 2 Psal. cxliv, 1.

(81) Ἐξομολογεῖσθαι. Leg. ἐξομολογεῖσθε. Id.

βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ὧς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἐκ τούτων πολλοὺς αἰῶνας ἀριθμεῖν παιδεύμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀμείψεις πραγμάτων καὶ καταστάσεων, οὐ περιγραφὰς δὲ καὶ πέρατα, ἢ διαδοχὰς αἰώνων. Ἡμέρα γὰρ Κυρίου μεγάλη καὶ ἐπιφανής, φησὶν ὁ προφήτης· καὶ πάλιν, Ἴνα τί ὑμῖν ζητεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου; καὶ αὕτη σκότος, καὶ οὐ φῶς· σκότος δηλονότι τοῖς ἀξίοις, ἐπεὶ ἀνέσπερον καὶ ἀδιάδοχον τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἶδεν ὁ λόγος· ἦν καὶ ὀγδόη ὁ τῶν θείων μελωδῶδς προσηγόρευσεν, Ἐπερ τῆς ὀγδόης ἐπισημάνας τῶν ἑαυτοῦ ψαλμῶν (81'). ἕτερον δὲ, γραφῆ, Ἐπερ κληρονομώσης, ὡς ταύτης καὶ μόνης τὰς λοιπὰς κληρονομώσης ἡμέρας, τοῖς ἀπεράντοις καὶ ἀτμήτοις διαστήμασι, τὸ δὲ κατὰ πάντων κύρος ἀναδησαμένης, διὰ τὸ ὑπερτερεῖν καὶ ἔξω κείσθαι τοῦ ἑβδοματικῆς τούτου κύκλου. Ὡστε κὰν ἡμέραν φῆσω, κὰν αἰῶνα, τὴν αὐτὴν φημι ἔννοιαν. Ἐἴτε γὰρ ἡμέρα εἴη, μία ἔσται, καὶ οὐ πολλαί· εἴτε αἰὼν προσαγορεύω (82), μοναχὸς ἂν εἴη καὶ ἀπέραντος. Πρὸς τὴν μέλλουσαν οὖν ζωὴν ἀνάγων ἡμῶν τὴν ἔννοιαν, μίαν ἔγραψε τὴν εἰκόνα τοῦ παντὸς αἰῶνος Μωσῆς ὁ ἱεροφάντης, τὴν ἀπαρχὴν τῶν ἡμερῶν, τὴν ὀμήλικα τοῦ φωτός, τὴν θεῖαν καὶ σεπτὴν Κυριακὴν, τὴν τῆ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου τετιμημένην.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΖ'.

Ἐπειδὴ λέγουσι τινες ἐπαοιδίαις καὶ γοητείαις τὴν σελήνην κατάγεσθαι οὐρανὸθεν· καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος τῆ φήμη ταύτῃ κρατηθῆν, σιδηρον καὶ χαλκὸν κρούοντες, ὥσπερ ἐν ἔκστασει γενομένην τῷ ἤχῳ, τῆς πλάνης αὐτὴν ἐπανάγεσθαι νομίζουσι.

Ἀπόκρισις.

Μῦθοι τινες καταγέλαστοι ὑπὸ γραῶν κωθωνιζομένων πάντῃ διεδόθησαν παραληρούμενοι, μαγανείαις τισὶ τῆς οἰκείας ἔδρας ἀποκινεῖσθαι, καὶ πρὸς γῆν αὐτὴν φέρεσθαι, καὶ ψηλαφᾶσθαι· ὅπερ πάσης ἀλογίας καὶ τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας ὑπάρχον μοι δοκεῖ τὸν θεῖον παρακρούεσθαι μελωδῶν, ἄδοντα· Σελήνην, καὶ ἀστέρων δὲ οὐδέμελλωσας. Ποῖος δὲ ἄρα τόπος κατασπασθεῖσαν αὐτὴν ὑπέδεξαστο; Ἡς δι' ἀμυδρᾶς εἰκόνας ἀποδείξω τὸ μέγεθος τοῖς εἰκαιοβούλοις· Αἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην πόλεις πλεῖστον ἀλλήλων διεστῶσαι ταῖς κατὰ τὴν ἑφάν κειμέναις καὶ τὴν ἐσπέραν, καὶ διαφόροις τῆς χέρσου βυμοτομίαις καὶ δχθαις, ἰσομοίρως πᾶσαι τὸ σεληνιαῖον φῶς ὑποδέχονται, ὅπερ τοῖς ἀρίφροσιν ἰκανὸν πᾶσαις αὐτὴν ἀντιπρόσωπον καὶ ὑπερμεγέθη τυγχάνειν. Εἰ μὴ γὰρ οὕτως ἦν, πάντως ἂν τοὺς ἐπ' εὐθείας κατεφώτισε μόνους, τοῖς δὲ τὸ εὖρος αὐτῆς ὑπερπίπτουσι ἐγκεκλιμέναις ἀγᾶις, διὰ τῶν πλαγίων παραθέουσα, προσέβαλιν

² Joel II, 1 sec. LXX. ³ Amos V, 18. ⁴ Psal. VI, 1; XI, 1. ⁵ Psal. V, 1. ⁶ Psal. VIII, 4.

(81') Τῶν . . . ψαλμῶν. Ἄνε τὸν . . . ψαλμόν? EDIT.

et gloria Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Responsio.

At ex istis non docemur multa numerare sæcula, sed et mutationes rerum et statuum, non circumscriptiones et terminos aut successiones sæculorum. Dies enim Domini magnus et illustris, inquit propheta ². Et iterum: At quid vobis prodest quaerere diem Domini? etiam ipsa erit caligo, non lux ³. Caligo scilicet iis qui sic merentur, siquidem absque vespere ac successione diem illam fore scimus, quam et octavam divinorum carminum auctor appellavit: Pro octava psalmos suos inscribens ⁴. Alium item psalmum inscribit: Pro ea quæ hæreditatem accipit ⁵: quasi hæc sola reliquarum dierum sit hæres, per infinita et expertia sectionum ullarum spatia cunctiarum rerum imperio redimita: propterea quod superior sit, et extra septenarium hunc circulum posita. Quamobrem sive diem appellavero, sive sæculum et ævum: eodem utrumque proferetur intellectu. Sive enim dies fuerit, una erit, et non multæ; sive sæculum appellectur, unicum quid fuerit, et absque termino. Ad futuram igitur vitam subducens nostrum intellectum, unam diem dixit interpres ille rerum sacrarum Moses, ut quæ sit imago totius æternitatis, primitiæ dierum, coæva lucis, divina demique ac veneranda illa Dominica, quæ etiam ex Domini resurrectione honorem peculiarem est consecuta.

INTERROGATIO CXVII.

Quomodo dicunt aliqui, incantamentis et præstigiis lunam cælo detrahi? Maxima certe generis humani pars hujus rei fama persuasi et occupati, ferrum et æs pulsando, tanquam e potestate egresam per strepitum ab errore liberari putant.

Responsio.

Fabulæ quædam ridiculæ ab aniculis somniantibus ubique disseminatæ sunt, quarum delirium est, imposturis quibusdam propria sede lunam moveri, et ad ipsam terram ferri et contrectari. Id quod omnis absurditatis et extremæ dementiæ plenum refutare mihi, divinorum ille carminum auctor videtur, cum canit: Lunam et stellas tu fundasti ⁷. Qualis autem locus, quæso, detractam ipsam unquam excepit? cujus exili quadam imagine magnitudinem vanis illis hominibus demonstrabo. Quæ per orbem terrarum sunt urbes, plurimum a se invicem secundum orientalem et occidentalem plagam disitæ sunt, ac diversis viarum sectionibus editisque locis sejunctæ. Nihilominus æqualiter omnes lunare lumen suscipiunt. Id quod cordatis sufficit, omnibus ipsam urbibus obversam, et eximæ magnitudinis esse. Nisi enim sic comparata res foret, omnino eos illustraret solos, qui recta

ipsi opponerentur : qui vero ad latus siti essent, eos inclinatis depressisque radiis oblique prætercurrentes tantum attingeret. Non minus enim alia ratione eadem de hac declarabuntur. Si quando igitur ab excelso montis vertice campum conspiceret ingentem et planum, quantæ, obsecro, magnitudinis esse tibi viderentur boum juga? quantæ, aratores? quantæ, bubulcus aliquis cum mille boum armento, aut innumerus agnorum grex ad paludem balans? quantæ, ferociens equorum armentum, et in pratis exsultans? An non tibi formicis exiliores viderentur? Quod si etiam e specula vel aliquo colle ad amplissimum pelagus conversus, defixos in mare oculos conjiceret, quantæ tibi magnitudinis esse viderentur insulæ vel maximæ? quantæ, onerata quæpiam infinitis mercibus navis cum albis velis cæruleo invecta mari? An non quavis columba exiliorem tibi speciem aspectumque exhiberet, visu in aere assumpto, et evanescente: ob intervallum, quo minus accurate ipsam oculus comprehendat? Itidem nonnullis in locis montes sunt maximi, qui in profunditatibus ambiuntur per convalles, et torrentium alveis cinguntur, ad quorum eminentias levis fluxusque visus fertur, et solam attingit superficiem, cum interjacentes concavitates penetrare et inspicere propter imbecillitatem nequeat. An non etiam quadratæ, et ad nubes altitudine pertingentes turre, humiles et rotundæ multis videntur ratione intervalli? Proinde nisi eximie magnum sit lunare corpus, non sane similiter omnibus ubique simili luce conspiceretur, amplitudine sua universæ terræ non cedens, simulque manifestam et his qui procul a terra in mari navigant, magnitudinis speciem præbens, et radiis suis lucens.

INTERROGATIO CXVIII.

Quid igitur sibi vult, quod sanguinea sit aliquoties, et variatur atque dissipatur?

Responsio.

Equidem hoc aspectu puto bellicas effusiones sanguinis significari, aut per subvectionem obfuscata a terra aeris turbidam reddi ejus lucem et splendorem, variarique per pulverem hunc speciem ipsius, donec provecta pulverulentum fæliginosumque locum evaserit : partim enim pinguis et densa, partim adusta et cinerea est terra, nonnullis in locis denique crassior et gravior est. Unde videtur, pulvere circumdatam lunam mutari. Sæpe quidem fieri videmus, ut fumi exhalatio, vel pulvis nimius aliquid apud nos obscuret, et procella vel nebula solares radios hebetet. Vel potius causa omnium est evidentissima, quod cum soror sit solis, et ejusdem matris Sapientiae filia, nempe Christi, non ferat quæ inferuntur ipsi ab impiis contumeliæ, quemadmodum et sol idem in suo diurno cursu demonstravit caligine puniens vesanam Judæorum et Deum necantem phalangem, contractioneque radiorum fugiens, ne aspiceret creatorem suum ligno

(82') *Μέσαι*. Forte μέν σοι. EDIT.

(83') *Ἐρρήγμένα*. Forte ἔρρηγμένα, vel ἔρρηγμένας. Id.

(85') *Ἐμπερείς*. Anne ἐμπερείς; Id.

(84') *Αἰμορροίας*. Al. αἰμορροίας. Sic et sub initium sequentis Interrogat. cxi, ἀποφωτῶσαν pro

ἀν. Οὐδὲν ἦττον καὶ ἐτέρως τὰ περὶ ταύτης σαφηνισθήσεται. Εἴποτε οὖν ἀφ' ὑψηλῆς ἀκρωρείας πεδίον ἐθεάσω πολὺ καὶ ὑπτιον, ἤλικα μὲν σοι τῶν βοῶν κατεφάνη τὰ ζεύγη; πηλικοὶ δὲ οἱ ἀροτῆρες, ἢ σὺν τῇ χιλιόμβῃ ὀβουκόλος, ἢ τὸ μυρίαμνον ἐπὶ τοῦ ἔλους βληχόμενον; πηλίχη δὲ ἡ τῶν Ἰππων ἀγέλη γαυριῶσα, καὶ ἐπὶ τῶν λειμῶνων σκαίρουσα; εἰ μὴ σοι μυρμηκῶν ἀμυδροτέροι ἐδοξάν; Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ σκοπιᾶς ἢ γεωλόφου τινὸς ἐπὶ μέγιστον πέλαιος τετραμμένος, τῇ θαλάττῃ τὰς ὄψεις ἐπέβαλες, ἤλικαι μέσαι (82') ἐδοξάν τῶν νήσων αἱ μέγιστα; πηλίχη δὲ σοι ὠράθη μία τῶν μυριοφόρων ὀλκάδων, λευκοῖς ἰστίοις ὑπὲρ κυανῆς ποντοποροῦσα θαλάσσης; εἰ μὴ πάσης περιστερᾶς ἀμυδροτέραν σοι τὴν ἱστορίαν παρέσχετο, ἐθαπανωμένης τῷ ἀέρι τῆς ὄψεως, καὶ ἐξετηλωμένης τῷ διαστήματι, πρὸς τὴν ἀκριθεῖ κατανόησιν; Ἡδὲ δὲ που καὶ τῶν ὀρέων τὰ μέγιστα, βαθείαις ἐρρήγμένα (83) φάραγγιν καὶ χαράδραις περιφέρεται· καὶ λεῖα ἢ ἔβρις ὑποτίθεται, ταῖς ἐξοχαῖς ἦτοι ἐπιφανείαις προσβάλλουσα μόναις, ταῖς δὲ μεταξὺ κοιλότησιν ἐμδῆναι καὶ ἐναθρῆσαι δι' ἀτονίαν μὴ δυναμένη. Οὐ δὲ τετράγωνοι καὶ νεφομήκεις τῶν πύργων, χθαμαλοὶ τε καὶ ἐμπερείς (85) δοκοῦσι πολλοῖς τῷ διαστήματι; Ὡστε εἰ μὴ παμμέγεθες ὑπῆρχε τὸ σελήναϊον σῶμα, οὐκ ἂν ὁμοίως πᾶσι πάντοθεν ἰσοφαῖς ἐφαίνετο, τῆς χέρσου πάσης τῷ εὖρει μὴ δευτεροῦσα, ἐναργῆ ἅμα καὶ τοῖς πόρρω ταύτης ποντοποροῦσα τοῦ μεγέθους τὴν ὄψιν παρεχομένη καὶ αὐγάζουσα.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΗ'.

Τί οὖν βούλεται τὸ ὑφαιμον αὐτὴν πολλάκις γίνεσθαι, καὶ ἀλλοιοῦσθαι καὶ σκορπίζεσθαι;

Ἀπόκρισις.

Τῷ σχήματι τούτῳ οἶμαι, πολεμικὰς αἰμορροίας (84) σημαίνεσθαι, ἢ τῷ ἀναρρίπισμῷ τοῦ ἀπὸ γῆς αἰθαλομένου ἀέρος ἐπιθολοῦσθαι αὐτῆς τὴν φαῖσιν καὶ λαμπρότητα, καὶ ἀλλοιοῦσθαι τῷ χοῖ τὴν ὄψιν, μέχρις ἂν διππεύουσα, ἐξω τοῦ ἔκκονου (84') καὶ αἰθαλώδους τόπου γένηται. Πῆ μὲν γὰρ πίων καὶ παχυτέρων, πῆ δὲ διακεκαυμένη καὶ τεφρώδης, ἐτέρωθι δὲ ὕλικῃ καὶ βαρυτέρῃ ἢ χέρσου πέφυκεν. Ὅθεν δοκεῖ μοι, κονιζομένην αὐτὴν ἀλλοιοῦσθαι· πολλάκις δὲ, καὶ καπνοῦ ἀναθυμιάσις, ἢ κόνις πλεονάζουσα, τὸ παρ' ἡμῖν ἡμαύρωσε, καὶ καταγιγίς ἢ ὀμίχλη τὰς ἡλιακὰς ἀκτίνας ἡμβλυνεν. Ἡ μᾶλλον τὸ πᾶν ἐναργέστερον· οἶον, ἀδελφῶν τυγγάνουσαν τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς αὐτοῦ μητρὸς τῆς Σοφίας, Χριστοῦ, μὴ φέρειν τὰς εἰς αὐτὸν ὀρωμένας ὑπὸ τῶν ἀθέων ὕβρεις· ὅπερ ἐκεῖνος ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἡμερινῷ δρόμῳ ἐπεδείξατο, σκότῳ παίων τὴν φρενίτιδα καὶ Θεοκτόνον Ἰουδαίων φάλαγγα, τῇ συστολῇ τῶν ἀκτίνων φεύγων ἱστορήσας τὸν σφῶν ποιητὴν ξύλῳ καθηλούμενον τῷ προσλήμ-

ἀποφωτῶσαν ex solemnī permutatione oi et u, ut advertit Cotelerius *Monum. Eccl. Gr.* tom. II, pag. 538, permultis in hanc sententiam veterum scriptorum locis in medium adductis.

(84') *Ἐκκόνου*. Forte ἐγκόνου, *pulverulentum*. EDIT.

ματι, καὶ δόρατι ἀμυσσόμενον. Τοῦτό μοι δοκεῖ
 ἔρᾶσθαι ὑπὸ τῆς φαίνακος, τὸν ἀδελφὸν μιμουμένης,
 ἐν τῷ κατ' αὐτῆς νυκτικῷ δρόμῳ, τῶν ἐπὶ τύμβους
 καὶ βωμοὺς αὐτομολούντων γοήτων, καὶ τῶν ἐκεῖ τολ-
 μωμένων μαιφονῶν καὶ παιδοφαγιῶν, καὶ σπλάγ-
 χων οἰκείων κατατομῶν, ὧν ἐπὶ τῶν ἡπάτων σπαι-
 ρόντων οἱ μαιφῶνοι τῷ αἵματι χραίνονται. Ἦν τὸ
 θεῶν εἰκότως ἐκτραγηδῶν Δαβὶδ ὁ θεσπέσιος, φησί·
Καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας
αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις, καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον,
αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων ὧν ἔθυσαν τοῖς
γλυπτοῖς Χαναάν· καὶ μεθ' ἕτερα τὴν ἀμητὸν αὐ-
 τοῖς τῶν οἰκειῶν σπερμάτων φησί· *Καὶ ὠργίσθη*
Θυμῷ Κύριος ἐπὶ τὴν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐδεδύξατο
τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν πλεῖ-
 στοι τῷ Ἑλληνικῷ ζόφῳ ἐπισκοτούμενοι, καὶ λελη-
 θῶτως τῇ προγονικῇ πλάνῃ ὑποκύπτοντες, καὶ τῇ
 πάλαι τῶν λογισμῶν μαιφονίᾳ, ἐπὶ γεωλόφοις, ἢ καὶ
 τύμβοις, ἢ μνήμασι νύκτας (85) ἀποσχολάζοντες,
 κνίσσαις καὶ αἵμασι τοὺς δαίμονας θεραπεύοντες,
 οἰκοι ποτινῶμενοι ἐφ' οἷς χρ. . . . μέντοι καθιεμένη
 ἡ φαίναξ αὐτὴν ἰλυγγιᾶ καὶ πτήσσει καὶ συγκαλύπτει-
 ται, τῷ νέφει ἐνδύνουσα, καὶ ἀπαξιούσα ἐπιβαλεῖν
 τοῖς ἀναξίνοις τὸ φάος, κατ' εἰκόνα τοῦ ἀδελφοῦ·
 ὥσπερ ἐξ ἀπόπτου ἢ ἀκρωρείας οὐρανόθεν τῇ ἀλ-
 λωίῳσει ἐπιβοῶσα, καὶ σκότῳ παίουσα καὶ εἰργουσα
 τοὺς μαιφῶνους τοῦ ἀθέου δράματος.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΘ'.

Εἰ οὐκ ἀνόμιος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῷ Πατρὶ καὶ
 Θεῷ, ἀλλ' ἴσος κατὰ πάντα καὶ ὁμοτίμος, καὶ τῆς
 αὐτῆς φύσεως, πῶς αὐτὸς λέγει, *Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπε-*
λος, καὶ ὁ Πατὴρ μου ὁ γεωργός; Οὐ γὰρ [ἡ] αὐτῆ
 φύσις ἐστὶ γεωργοῦ καὶ ἀμπέλου· ἡ μὲν γὰρ ὑπάρ-
 χει λογικὴ καὶ ἐμψυχος, ἡ δὲ ἄλογος καὶ ἀψυχος.

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ἐπαινῶ σὴν ἀστατοῦσαν τὴν ἀγχινοίαν, καὶ
 πολλάκις ἔξω τῶν προκειμένων ἀποφειτώσαν, καὶ τῇ
 ἀλλοκότῳ πύσει με διαστρέφουσαν. Καὶ εἰ μὲν βου-
 λόμενος τοῦτο ποιεῖς, ἐπίγνωθι γινωσκόμενος· εἰ δ'
 ἀπλῶ; τὰ φύσιμα τῇ διανοίᾳ προφέρεις, συγγνώμην
 ἔχει, κάμολι ταύτην δωρούμενος. Τὰ δὲ Χριστιανῶν,
 πίπτει κρατύνεται, καὶ οὐ συλλογισμοῖς, δι' ὧν οἱ
 πλεῖστοι τῶν φρενῶν ἐξετινάχθησαν. Ἄρα γὰρ Παῦ-
 λος καὶ Ἀπολλῶς ἐτέρας ὑπῆρχον παρὰ τὴν Ἐκκλη-
 σίαν φύσεως; Γράφει γὰρ τῷ θιάσῳ τῆς Ἐκκλησίας
 ὁ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν· *Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς*
ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἠέξανεν. Ἄρ' οὖν ἀψυχος
 καὶ ἄλογος ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου φυτευσμένη καὶ
 Ἀπολλῶ ποτιζομένη τῇ τῶν ἐντολῶν ἀρδέτῃ καὶ
 ἐνιδρύσει;

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚ'.

Διατί πρόεδωκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰὼβ τῷ διαδόλῳ,
 αὐτὸς μαρτυρῶν αὐτοῦ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ ἀληθειῇ

⁸ Psal. cv, 37, 38. ⁹ ibid. 40. ¹⁰ Joan. xv, 1. ¹¹ I Cor. iii, 6.

(85) Νύκτας. Forte νυκτός. EDIT.

clavis affixum ratione assumpti, et hasta vulnera-
 tum. Idem ergo mihi videtur agi a luna fratrem imi-
 tante, dum tempore nocturni cursus ejus ad se-
 pulcra et aras eunt præstigiatores, et illic perpe-
 trantur cædes ac puerorum mactationes, et visce-
 rum propriorum dissectiones, quorum sanguine
 palpitantibus adhuc jecinoribus impii parricidæ
 polluantur. Quorum impietatem non abs re tragice
 velut exponens Davides ille divinus, inquit : *Et*
mactaverunt filios suos et filias suas dæmonis : et
effuderunt sanguinem innoxium, sanguinem filiorum
suorum et filiarum, quem immolaverunt sculptilibus
*Chananæorum*⁸. Et post alia, messem ejus sementis
 ipsis indicans, ait : *Et iratus est furore Dominus*
super populum suum, et abominatus est hæreditatem
*suam*⁹. Quandoquidem igitur nunc quoque plurimi
 gentilitia caligine involuti, clanculum majorum
 suorum errori se submitunt, priscam cogitatio-
 num cædem in collibus aut sepulcris aut monu-
 mentis noctu exercent, nidoribus et sanguine dæ-
 mones venerantur, quos ipsos etiam domi supplices
 adorant : idcirco luna, quanquam se non dimittat,
 præ dolore tamen æstuat, exhorret, abdit sese, nu-
 bem induens, fratris exemplo splendorem suum
 indignis largiri dedignatur, cœlitis velut ex aliqua
 specula vel sublimi loco, per ipsam immutationem
 sui clamans et caligine puniens atque coercens ho-
 micidas ab impio facinore.

INTERROGATIO CXIX.

Si non est inæqualis Dei Filius Deo et Patri
 sed par in omnibus, et ejusdem honoris ejusdemque
 naturæ, quomodo inquit ipse : *Ego sum vitis, et*
*Pater meus agricola*¹⁰? Non enim eadem natura est
 vitis et agricolæ, cum hæc quidem sit rationalis et
 animata, illa vero rationis expers et inanima.

Responsio.

Non laudo tuam inconstantem sagacitatem, quæ
 multum et extra propositum exorbitat, et aliena
 quæstione me distrahit. Et si quidem volens id
 facis, agnoscito me hoc animadvertere. Sin vero
 simpliciter in mente genita profers, veniam tibi
 dari scito, quam et mihi vicissim benigne largie-
 ris. Christianorum quidem certe dogmata fide con-
 tinentur et fulciuntur, non ratiocinationibus, per
 quas plurimi prorsus mentem amiserunt. Num enim
 diversæ Paulus et Apollos erant, respectu Eccle-
 siæ, naturæ? Scribit enim sacro cœtui Ecclesiæ
 mentis intelligentia sublimi præditus ille Aposto-
 lus : *Ego plantavi, Apollos rigavit, ac Deus incre-*
*mentum dedit*¹¹. Num igitur inanima et rationis
 expers erat Ecclesia a Paulo plantata, et ab Apollo
 rigata, per irrigationem et insitionem præce-
 ptorum?

INTERROGATIO CXX.

Quare Deus diabolo Jobum tradidit, cum tamen
 ipse testimonium illius justitiæ perhibeat, et veræ

atque irreprehensibili vivendi rationi? Simul da veniam non coherenti cum superioribus interrogationi. Non enim tentandi gratia hoc facio.

Responsio.

Non ipsum, sed quæ ipsius erant, non tradidit, sed concessit, exercens Jobum ipsum ad fortitudinem, et abducens per res luteas carnis expertem adversarium a tentatione hominis justi.

INTERROGATIO CXXI.

Recte dixisti, non ipsum, sed quæ ipsius erant, tradita fuisse. Quid igitur? an non ipse erat qui vermibus perfodiebatur, et ab eis comedebatur, et saniam testa radebat?

Responsio.

Minime per corporea vulnera lædebatur animus: nec vermes, licet utrem perforarent, intus repositum thesaurum adoriri poterant. Non enim corpus Jobus erat, sed Jobus erat ipsa vis animi rationis particeps; Jobi vero, corpus; corporis, res aliæ terrestres cognatæ. Nam in anima rationali mens est scientiæ rationalis capax. Quod autem rationis est expers, sensu caret et luteum est. Nihilominus propter commisionem eorum quæ diversi sunt generis, et unionem animalium rationalium, merito appellatur homo. Concedit igitur Deus hosti externa, ut innotescant omnibus interiora regis sceptra, suis fulgoribus obscurantia purpuram spectabilem et diadema. Præerat enim solus regioni Usitarum cum imperio, priusquam a vermibus perforaretur carnis ipsius domicilium, et illustraretur orbis per declaratam in ipso patientiam. Denudatur ergo strenua viri virtus cum existimaret hostis cum copia facultatum mirifice delectari, ac illarum cura velut assentando corruptum Deo dicturum convicium. Quapropter exposcit ipsius facultates, quibus postquam spoliasset ipsum, et a scopo aberrasset, concutit, charissimis liberis una cum ipso convivium celebrantibus, totam domum, ac repente mensam in sepulcrum tumultuarium commutat. Infecta autem re, cum turpitudine sic etiam repulsus, alias admovet divini civitati machinas, cujus cives cogitationes erant, iterum adversus hostem in aciem progredientes. Nam postquam omnibus spoliasset hominem justum diabolus, neque flexisset ad blasphemiam (hoc enim erat, quod summo studio quærebatur), ipsummet deinceps exposcit, et ad Deum inquit: *Mitte manum tuam, et tange carnes ejus et ossa ejus, ac vide num in faciem tibi non tam benedicturus sit, quam maledicturus*¹¹ ¶ Conlidens autem viro justo qui corda scrutatur Deus, et omnem affectum misericordiæ prætextum deponit, ne putaretur a diabolo parce tangendus justus, simulque fretus pugile suo, et illius adversarium vituperans, quasi carne et sanguine inferior ille

¹¹ Job 11, 5.

(85) *Ὁὐκ. . . οὐ παρέδωκεν.* Delenda videtur secunda negatio, repetita fortasse ex postrema syllaba præcedentis αὐτοῦ. Verum ἐπέχω. Interdum enim hæc particula πνευματικῶς usurpatur, ut docet Bu-

καὶ ἀμέμπτω πολιτείᾳ; καὶ συγχώρησον τῇ ἀνακολούθῳ ἐρωτήσει· οὐ γὰρ πειράζων τοῦτο ποιῶ.

Ἀπόκρισις.

Ὁὐκ αὐτὸν, ἀλλὰ τ' αὐτοῦ, οὐ παρέδωκεν (85), ἀλλὰ συνεχώρησεν, γυμνάζων πρὸς ἀνδρείαν, καὶ ἐπάγων διὰ πηλοῦ τὸν ἄσαρκον ἀνταγωνιστὴν τοῦ δικαίου.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΑ'.

Καλῶς εἰρηκας, μὴ αὐτὸν, ἀλλὰ τ' αὐτοῦ παραδέσθαι. Τί οὖν; οὐκ αὐτὸς οὖν (86) ὁ τοῖς σκώλησι συνηλούμενος (87), καὶ ὑπ' αὐτῶν κατεσθιόμενος, καὶ τὸν ἰχθῶρα ξέων ὀστράκῳ;

Ἀπόκρισις.

Ὁὐδὲν τῇ σωματικῇ τρώσει τὴν ψυχὴν ἐτρώθη· οὐδ' αὐτὸν θύλακον διατρήσαντες, τῷ ἐγκειμένῳ θησαυρῷ προσθαλεῖν ἰσχυσαν. Οὐ γὰρ Ἰὼβ τὸ σῶμα, ἀλλὰ Ἰὼβ τὸ λογικόν, ἐκείνου δὲ τὸ σῶμα, τῷσδε δὲ τὰ ἐκ γῆς σύμφυλα. Εἰ μὲν γὰρ ψυχὴ λογικὴ καὶ ἐπιστήμη, λογικὴ τε καὶ δεκτικὴ, τὸ δὲ ἄλογον, ἀναίσθητον καὶ πηλῶδες· ἀλλὰ τῇ συγκράσει τῶν ἐτερογενῶν καὶ ἐνώσει ζώων λογικῶν προσαστορεύεται εἰκότως ὁ βροτός. Συγχωρεῖ οὖν ὁ Θεὸς τῷ πολεμίῳ τὰ ἔξω, ὅπως γνωσθῇ πᾶσι τὰ ἐνδότερα τοῦ βασιλέως σκῆπτρα ἐπισκοποῦντα ταῖς ἀστραπαῖς τῆς ὀρωμένης ἀλουργίδα καὶ διάδημα. Μόνης γὰρ τῆς Αὐσιτῶν χώρας ἐβασίλευε, πρὶν τοῖς ἔρπετοῖς διατρηθῆναι τῆς σαρκὸς τὰς καλύδας, καὶ ἀστραφθῆναι τὴν οἰκουμένην τῇ ἐκείθεν ὑπομονῇ. Παραγμνοῦται οὖν τῆς γενναίας, τοῦ πολεμίου δοκοῦντος τῇ παρουσίᾳ ἐπιγάνυσθαι τῶν κτημάτων, καὶ τῇ ἐκείνων θεραπείᾳ θωπευόμενον μὴ βλασφημεῖν. Διὸ ἐξαιτεῖται μὲν αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα, ἐκείνων δὲ γυμνώσας αὐτὸν, καὶ ἀστοχῆσας τὸ σκοποῦ, ἐπικατασεῖται τοῖς φιλότατοις παισὶ συνεσθιομένοις τὴν οἰκίαν, αὐτοσχεδὸν τάφον αὐτοῖς τὴν τράπεζαν ἐργασάμενος. Ἄπρηκτος δὲ καὶ οὕτως μετ' αἰσχύνης ἀποκρουσθεὶς, λατὸν τῇ θεῖᾳ πόλει προσάγει τὰ μηχανήματα· ἥτις πολῖται λογισμοὶ αὐθις τῷ πολεμίῳ παρατάσσονται. Μετὰ γὰρ τὴν πάντα ἀφελέσθαι τοῦ δικαίου ὁ διάβολος, καὶ μὴ κλίνας αὐτὸν εἰς βλασφημίαν (τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ μόνον ἦν περισπούδαστον), αὐτὸν λοιπὸν ἐκείνῳ ἐξαιτεῖ, καὶ φησι τῷ Θεῷ· *Ἀπέστειλον τὴν χεῖρά σου, καὶ ἄψαι τῶν σαρκῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, εἰ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογῆσει, ὡσανεὶ βλασφημήσει.* Θαρῶν δὲ τῷ δικαίῳ ὁ τὰς καρδίας ἐμβατεύων Θεός, καὶ πᾶσαν προσπάθειαν ἢ φειδύς πρόφασιν περιαιρούμενος, μὴ ποτε νομισθῇ τῷ διὰ βόλῃ φειδομένῳ ἄψασθαι τοῦ δικαίου· ἅμα δὲ καὶ θαρῶν τῷ οἰκείῳ ἀγωνιστῇ, καὶ ὀνειδίζων αὐτῷ τὸν ἀντίπαλον, ὡς σαρκὶ καὶ αἵματι ἠττώμενον τὸν ἄσαρκον, τὸν καυχώμενον καὶ λέγοντα· *Τῇ ἰσχύϊ μου ποιήσω, καὶ τῇ χεῖρϊ μου καθελῶ ὄρια ἐθνῶν, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην περιλήψομαι, καὶ ἀπὸ ἐκ*

dænis *Comment. ling. Gr. p. m. 432.*

(86) *Ὁὐκ.* Forte ἦν. *Εἰρη.*

(87) *Συνηλούμετος.* Forte συνευλούμετος. *Id.*

ἐγκαταλειμμένα ὡς. Ἐπάνω τῶν ἀστρῶν ἀνα-
 δησομαι, θῆσω ἐπὶ τῶν νεφελῶν τὸν θρόνον μου,
 καὶ ἔσομαι ὁμοιος τῷ Ἰψίστῳ. Οἰονεὶ γελῶν αὐ-
 τοῦ τὴν ἀλαζονείαν ὁ Θεός, καὶ φάσκων· Τί κομπά-
 ζεις, ὦ μιὰρὲ διάβολε; ἰδοὺ εἰς τῶν οἰκετῶν μου
 πῆλινος, χοϊκός, εὐτελής, τὴν φύσιν βροτῶς, οὐκ ἀγ-
 γελος (ὑβρις γὰρ ἀγγέλω πρὸς σὲ ἀγωνίζεσθαι, τὸν
 μηδὲ πηλοῦ περιεσόμενον). Ἰδοὺ, φησὶ, παραδίδομεν
 αὐτὸν ἐν τῇ χειρὶ σου, οἰονεὶ δέσμιον καὶ κάτω κεί-
 μενον. Εἰ ἄρα περιέση αὐτοῦ τῆς ὑψηλῆς διανοίας,
 πολιορκῶν αὐτὸν καὶ τοξεύων ἐν τῷ σώματι. Καὶ τί
 μετὰ τούτα; οἰονεὶ βέλος στερρότερός προσπεσῶν
 ἀπεκρούσθη ἀπρακτος ὁ ἀλαζῶν καὶ θεός ὑπάρχειν
 οἰόμενος σαρκὶ ἤττηθεις καὶ αἵματι. Οὐ γὰρ ἰσχυσε
 πολιορκῶν καὶ τοξεύων τὴν θείαν τοῦ σώματος πό-
 λιν, ἢ τινα τῶν πολιτῶν λογισμῶν χειρώσασθαι· οὐδὲ
 τῶν ἐπὶ τῶν πυλῶν τοῦ στόματός τινα ἀναιρεῖν. Ἐν
 τούτοις γὰρ πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτῷ, οὐδὲ ἐν
 τοῖς χειλέσιν αὐτοῦ ἡμαρτιῶν Ἰὼβ ἐναντίον Κυρίου.
 Ἄλλὰ βλασφημῆσαι ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τοῦ πολε-
 μίου, τὸναντίον ἐποίησεν, φάσκων, Κύριος ἔδωκε,
 Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ
 ἐγένετο· εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς
 τοὺς αἰῶνας. Οὐ προδίδεται οὖν, ἀλλὰ προβάλλεται
 ἀγωνιστῆς καὶ παιδευτῆς ἀνδρείας, καὶ ἐν τοῖς ἀλ-
 γηνοῖς τοῦ βίου εὐχαριστίας.

*abstulit; ut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in sæcula*¹⁶. Non proditur igitur, sed proponitur ut pugil et magister fortitudinis, et gratiarum actionis in adversitatibus hujus vitæ.

Τέτταρας οὖν παιδείας τρόπους ἴσμεν· τὴν μὲν
 δι' ἁμαρτίας ἡμῖν πρὸς διόρθωσιν ἐπαγομένην (Πολλ-
 λαὶ γὰρ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ, φησὶν ὁ Δαβὶδ),
 τὴν δὲ δι' ὑπερηφανίας καὶ τύφου καθαιρέσιν, τὴν
 οἰδῆσιν ἢ·οι κορύφωσιν τῆς ψυχῆς καταστέλλουσιν·
 Ὑπερηγάνους γὰρ Κύριος ἀντιτάσσεται. Ἔτεροι
 δὲ διαλανθάνουσιν ἀρετὴν καὶ ἀνδρείαν πρὸς τὸ μι-
 μήσασθαι τοὺς ὀρώντας. Οὐδεὶς γὰρ ἄπτει λύχνον
 καὶ τίθησιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μῦθον ἢ τὴν κλίτην,
 ἀλλὰ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἴνα φαίη πᾶσι τοῖς ἐν
 τῇ οἰκίᾳ, φησὶν ὁ Κύριος· οἰονεὶ λέγων, Διὰ τοῦτο
 πυρροῦ βίχην ἐξήψα τὸν Ἰὼβ, καὶ ἔξω τοῦ ἄστεος
 ἐπὶ λυχνίαν τῆς κοπρίας ἐθέμην, φαίνειν πᾶσι τοῖς
 ἐν τῇ οἰκουμένῃ. τὴν δὲ παντελῆ κατάλειψιν παρὰ
 Θεοῦ δι' ἐσχάτην κακίαν καὶ ἀμιγῆ καθόλου τοῦ
 κρείττονος· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ καὶ τοῦ Ναβουχο-
 δονόσορ καὶ Ἰούδα συμβέβηκεν, ἀπωλεία παραδοθῆ-
 ναι διὰ ἀμετάθετον πονηρίαν. Ἀποστρέψω γὰρ τὸ
 πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτῶν, καὶ δεῖξω τί ἐστὶ αὐτοῖς
 ἐπ' ἐσχάτων, φησὶν ὁ Θεός διὰ τῆς Μωσέως γλώττης.
 Ἄλλ' οὖν γε τῇ παιδείᾳ τὸν Ναβουχοδονόσορ ἀνασφῆ-
 λαντα, καὶ τῆς παροινίας ἐκνήψαντα οὐκ ἀπωθεῖται
 ὁ ἀπωσθεὶς Θεός· ἀλλὰ πάλιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν
 ἀπέδωκεν, ἀλουργίδι φαιδρούνας καὶ διαδήματι.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΒ'.

Πόσας ἡμέρας διέτριψεν ὁ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείτῳ;
 ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἱστορούντων τὰ κατ' αὐτὸν, οἱ μὲν
 λέγουσιν, ἕξ ἡμέρας· διδ, φησὶ, ἕκτη ἡμέρᾳ ἤλθεν

¹⁶ Isa. x, 13, 14. ¹⁷ Isa. xiv, 13, 14. ¹⁸ Job II, 6. ¹⁹ Job I, 21. ²⁰ Psal. xxxi, 10. ²¹ Jac. iv, 6; I Pet. v, 5. ²² Matth. v, 15. ²³ Deut. xxxii, 20, sec. LXX.

foret, qui carnis erat expers et gloriabatur atque dicebat : Robore meo faciam, et manu mea destruam terminos gentium, et orbem terrarum totum capiam, et tollam veluti derelicta ova¹³. Ascendam supra sidera, ponam supra nubes solium meum, et ero similis Altissimo¹⁴. Quasi ergo ridens ipsius arrogantiam Deus, inquit : Quid, o miser diabole, gloriaris? Ecce unus est hic servorum meorum, isque luteus, pulvereus, vilis a natura mortalisque homo, non angelus (turpe nimirum fuerit cum angelo te certare, qui ne quidem luto superior eris). Ecce, inquit, trado ipsum in manum tuam¹⁵, quasi victum et prostratum. Vide num excelsum illius animum superare possis, expugnans ipsum et in corpore jaculis confgens. Quid secundum hæc sit? veluti jaculum validius invectus, repulsus est infecta re superbus et arrogans ille, qui se deum esse putabat, a carne superatus est et sanguine. Non enim potuit oppugnando sagittisque feriendo divinam corporis illius civitatem, aut aliquem civium, nempe cogitationum, capere, neque quemquam in portis oris occidere. In omnibus enim illis quæ acciderunt ei, non admistit ullum peccatum Jobus labiis suis adversus Dominum; sed hoste impellente, ut Deo convicium faceret, diverso se modo gerebat, dicens : Dominus dedit, Dominus abstulit; ut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum in sæcula¹⁶. Non proditur igitur, sed proponitur ut pugil et magister fortitudinis, et gratiarum actionis in adversitatibus hujus vitæ.

Quatuor igitur modos castigationis scimus. Nam alia quidem propter peccata nobis ad correctionem adhibetur (Multa enim flagella sunt peccatoris¹⁷, inquit Davides). Alia vero superbiam et fastum dejicit, hoc est, elevationem ac tumorem animi comprimit. Superbis enim Dominus resistit¹⁸. Alii autem latentem virtutem et fortitudinem ostendunt, ut eam spectatores imitentur. Nullus enim accendit lucernam, et ponit eam subter modium aut lectum, sed super candelabrum : ut luceat omnibus qui sunt in domo, inquit Dominus¹⁹ : quasi dicat : Propter hoc instar facis accendi Jobum, et extra civitatem super candelabrum stercoreum posui, ut luceat omnibus in orbe terrarum. Alia denique castigatio est, in universum a Deo deseri propter extremam nequitiam et improbitatem, cui nihil omnino admistum est boni : quod et Pharaoni, et Nabuchodonosori, et Judæ contigit, ut in exitium traderentur propter inenendabilem malitiam. Avertum enim ab ipsis faciem meam, et ostendam quid cum ipsis futurum sit in novissimis, inquit Deus per linguam Mosis²⁰. Verumtamen Nabuchodonosorem per disciplinam cautiorem reddidit, et ex temulentia sobrium factum non rejicit qui rejectus ab ipso erat, Deus : sed rursus illi regnum restituit, purpura exhilarans ipsum et diademate.

INTERROGATIO CXXII.

Quot dies in paradiso exegit Adamus? Siquidem multi qui ejus gesta memoriæ produnt, partim quidem tradunt dies sex : ideoque, ut aiunt, sexto die

venit Servator. Alii vero sex tantum dicunt horas; ideoque sexta hora crucifixus Servator. Alii quadraginta dies asserunt, quos in paradiso habitavit, et in deliciis egerit, unde propter transgressionem expulsus sit: quos aiunt retulisse Christum et compensasse, quo tempore per quadraginta dies neque comedit neque bibit, in deserto a diabolo velut homo tentatus.

Responsio.

Quod quadraginta dierum tempus attinet, id vero et ipse jam antea tradidi, ac videtur mihi haud absimile vero esse. Nam hoc imitans sacer Ecclesiæ nostræ cœtus, semel per totum anni ambitum, cum abstinentia severissima tam ciborum quam rerum jejunit, pristinam paradisi patriam, et desiderabilem illius victum desiderio maximo expetens. Nimirum vicissim cunctis primi parentis nostri debitis Christus se subiecit. Cum ille dicto non fuerit audiens, vicissim hic obediit usque ad crucem et mortem. Ille tentatus per Evam, cum illa jam a tentatore superata esset, gustavit de vetitis: hic tentatus jejunit, compensans quadraginta exactos in paradiso dies a primo parente nostro Adamo, et pro deliciis ad inopiam nos excitans. Ille deus fieri volens, frustrata spe sua, etiam id mutatus amisit quod prius erat, ex immortalis mortalis factus, et ex beato damnatus: hic pro illo mortalis fit, manens Deus, ratione naturæ non mutatus, neque factus alius ratione divinitatis. Ille ex paradiso in hunc ærumnosum laboriosumque locum expulsus est: hic ejus causa de cœlis adveniens, illius assumit vitam, pro luce inaccessa tenebrosam hanc et obscuram speluncam habitans: vice intellectilium et ratione præditorum animalium, animalibus ratione carentibus circumdatus: loco potestatum omnium a quibus gestabatur, in ulnis saucte quidem mulieris et cujus intacta perpetuaque virginitas esset, communis tamen nobiscum naturæ, portatus: pro angelicis hymnis et canticis, petitis calumniis, quasi dæmonium haberet, et per dæmoniorum principem dæmonia ejiceret, et populum seduceret; cæteroquin a pueris Hebræorum celebratus, clamantibus: *Benedictus qui venit in nomine Domini* ²¹. Pro loco virginis, nimirum Evæ, perpetuam virginem sanctam matrem suam suscitavit: pro illius pœna, huic salutem per proprium servum Gabrielum misit, in hac savans quæ illa deliquerat. Pro ligno transgressionis lignum resurrectionis in medio terræ, salutarem crucem suam fixit. Quemadmodum inquit ille carminum divinorum auctor Davides: *Deus noster qui est ante sæcula, salutem operatus est in medio terræ* ²². Pro non illo quidem naturaliter, sed per transgressionem letifero cibo, naturam suam divinam nostræ uniens, cibus vivificus medio in aere pendens omnibus propositus est, et ab omnibus percipitur, ipse nihilominus

²¹ Matth. xxi, 9; Marc. xi, 10; Joan. x, 45. ²² Psal. LXXIII, 12.

(88) Deest aliquid forsanique legendum: ... βουληθεῖς, ἀποτυχῶν δὲ τῆς ἐλπίδος, nisi aliter locum resarcire velis. EDIT.

ὁ Σωτῆρ. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ἕξ μόνον ὥρας· διὰ καὶ ἕκτη ὥρᾳ ἐσταυρώθη ὁ Σωτῆρ. Ἔτεροι δὲ τεσσαράκοντα λέγουσιν ἡμέρας ἐνδαιτηθέντα τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐντρυφήσαντα, ἐξωσθῆναι τῇ παραβάσει· δεῖ, φησὶν, ἀντεσάγων ὁ Χριστὸς καὶ ἀντιστηκῶν οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειραζόμενος ὡς ἄνθρωπος.

Ἀπόκρισις.

Τούτον μὲν τῆς τεσσαρακοστῆς τὸν τρόπον κατὰ ἡδὴ προέφην· καὶ οὐ δοκεῖ μοι ἀπεικὸς ὑπάρχειν. Ταῦτα γὰρ ἐπομένη ἡ θεία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ὁμήγουρις, ἅπαξ διὰ πάσης τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς περιόδου σὺν σφοδρότάτῃ ἀποχῇ βρωμάτων καὶ πραγμάτων νηστεύει, τὴν ἀρχαίαν τοῦ παραδείσου ἐπιζητούσα πατρίδα, καὶ τὴν ἐκεῖ ἡμερομένην διαίταν. Ἀνυπέβη γὰρ πᾶσι τοῖς τοῦ προπάτορος ἡμῶν ἐφλήμασιν ὁ Χριστὸς. Ἐκείνου γὰρ παρακούσαντος, ἀνθυπακούει οὗτος μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου. Ἐκεῖνος πειραζόμενος διὰ τῆς Εὐσας ἡδὴ ἠττημένης τῷ πειράζοντι, τῶν ἀπηγορευμένων ἀπεγύσατο· οὕτως πειραζόμενος, νηστεύει ἀντιπρυτανεύων τὰς ἐν παραδείσῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἄδὰμ, ἀντεγείρων τῇ τρυφῇ τὴν ἐνδεῖαν· ἐκεῖνος θεὸς γενέσθαι βουληθεὶς δὲ (88), καὶ ὅπερ ἦν, ἐτρέπη, ἐξ ἀθανάτου θνητὸς γενόμενος, καὶ ἐκ μάκαρος κατὰκριτος· οὗτος ὑπὲρ ἐκείνου βροτὸς γίνεται, μένων θεός, μὴ τραπεῖς τὴν φύσιν, μὴ ἀλλοιωθεὶς τὴν θεότητα. Ἐκεῖνος ἐκ παραδείσου εἰς τὸ ἐμπάθες καὶ ἐπίπονον τοῦτο ἐξοικίσθη χωρίον· οὗτος ὑπὲρ ἐκείνου ἐξ οὐρανῶν ἐπιφοιτήσας, τὸν ἐκείνου ἀναλαμβάνεται βίον, ἀντὶ φωτὸς τοῦ ἀπροσίτου τὸ σκοτεινὸν καὶ ἀφεγγές ἀντρον οἰκῶν· ἀντὶ τῶν νοερῶν καὶ λογικῶν ζώων, ζώοις ἀλόγοις κυκλούμενος· ἀντὶ πασῶν φερουσῶν δυνάμεων, ἀγκάλαις γυναικὸς ἁγίας μὲν, ἀχράντου καὶ ἀείπαιδος, τῆς δὲ κοινῆς ἡμῶν φύσεως, φερόμενος· ἀντὶ ἀγγελικῶν ὕμνων καὶ ᾠδῶν, συκοφαντούμενος· δαιμόνιον ἔχειν, καὶ ἐν ᾧ ἄρχονται δαιμονίων ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, καὶ πλανᾶν τοὺς δυχλους· παισὶν Ἑβραίων ἀνυμνούμενος βωόντων, *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*. Ἀντὶ παρθένου τῆς Εὐσας ἀείπαιδα τὴν ἁγίαν αὐτοῦ μητέρα ἀντήγειρεν· ἀντὶ τοῦ ἐκείνης ἐπιτιμίου, ταύτη τὴν *Χαῖρε*, διὰ τοῦ οἰκείου δούλου Γαβριὴλ ἀπέστειλεν, ἐν ταύτῃ τὰ ἐκείνης ἀκούμενος· ἀντὶ ζύλου παραβάσεως, ζύλον ἀναστάσεως ἐν μέσῳ τῆς γῆς, τὸν σωτήριον ἑαυτοῦ σταυρὸν ἔπηξε. Καθὼς φησὶν Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός· *Ὁ δὲ πρὸ αἰώνων θεὸς ἡμῶν εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς*· ἀντὶ τῆς οὐ φύσει ἀλλὰ παρακοῆ θανατηφόρου ἐδωδῆς, τὴν ἑαυτοῦ θείαν φύσιν τῇ ἡμετέρᾳ ἐνώσει, ζωηφόρος ἐδωδὴ πρόκειται κατὰ τὸν ἀέρα ὑπὸ πάντων μετεχόμενος, καὶ μένων ὁ αὐτὸς ἀληχτος, ὁ ὑπὲρ τῶν κατακρίτων κατακριθεὶς ἐκουσίως, ὡς θεὸς καὶ βροτὸς ὁ αὐτός. Ὡσπερ οὖν καὶ χολὴν ἐψωμισθὴ καὶ ὕξει ἄρδεται, ὑπὲρ τῆς τοῦ Ἄδὰμ βρώσεως

θεανδρικῶς ἀποτινύς αὐτοῦ τὰ ἐφλήματα· οὕτω μοι δοκεῖ καὶ τὰς τεσσαράκοντα ὑπὲρ τοσοῦτων ἀντισηκοῦσθαι ἡμέρας· ἐγὼ δὲ τῆς ἐκεῖνων ἐξάδος καὶ τῆς ἑμῆς τετρακοστῆς, τὸν ἐκ τινῶν οὐκ ἀσήμεων γερόντων εἰς ἡμᾶς διαφοιτήσαντα περὶ τούτου λόγον μᾶλλον ἀποδέχομαι, ἐκ τῶν τοῦ ὑψηλοῦ Ἀποστόλου βημάτων βεβαιούμενον, τὸν πλεῖον χρόνον ἐν παραδείσῳ μακαρίως ζῆσαι τὸν προπάτορα ἡμῶν. Ἐκ προσώπου γὰρ αὐτοῦ ὁ θεὸς Ἀπόστολος διαβρήδην βῶξ, Ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. Οὐκ ἄρα δὲ Παῦλος προῦπῆρχε τοῦ νόμου, ὁ ἔσχατος πάντων τῶν τοῦ νόμου φοιτητῶν, οὐδ' αὖ πάλιν χωρὶς τούτου ποτὲ νόμου ἦν ἢ ἐγένετο. Καὶ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον κηρύττων τὰς νομικὰς μαρτυρίας πάντη παρατίθεισιν, ἀλλ' ἐκ προσώπου τοῦ Ἀδὰμ ἀποδυρόμενος εἰκότως, φησὶν, Ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. Σαφέστερον δὲ παριστᾷ ἐκ προσώπου τοῦ Ἀδὰμ ταῦτα βῶων· λευκαίνει τὸ νόημα, οὐκ ἔτι νόμον ἀλλ' ἐντολὴν φάσκων, τὴν δοθεῖσαν τῷ Ἀδὰμ δηλονότι· Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ὡσανεὶ δοθείσης, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν· ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, φησὶ, τῇ διὰ παρακοῆς ἐκπτώσει τῆς μακαρίας ζωῆς· ὡς ὄηλον ὑπάρχειν, μὴ αὐτίκα τοῦ γενέσθαι τὸν Ἀδὰμ, δοθῆναι τὴν ἐντολὴν, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον, ἀόριστον δέ.

nempe subjiciens : *Veniente vero mandato* (quasi dicat, dato), *peccatum revixit ; ego autem mortuus sum*²², videlicet per inobedientiam excidendo beata vita. De quo jam perspicuum est, non mox atque factus erat Adamus, præceptum datum fuisse, sed post aliquod tempus, quod tamen minime definitum habemus.

Quæ sequuntur, usque ad interrogantis personæ verba, non Cæsarii sunt, sed Gregorii Nysseni, amici et cœtanei ejus : inserta huic libro per aliquem, qui suæ memoriæ consulere vellet, et uno loco duorum scriptorum explicationes habere. Deprehendimus consimilia deinceps quoque occurrere, ubi nos suis locis, quæ inserta sint, indicabimus. Sunt autem hæc descripta e libro Nysseni, qui est De hominis officio, cap. 19, 20, sed multum variant.

Ἡ δοθεῖσα ἐντολὴ ἐν παραδείσῳ τῷ Ἀδὰμ παρὰ τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς ἐκ τοῦ παντὸς ξύλου μεταλήψεως, καὶ τῆς ἀποχῆς τοῦ ξύλου τοῦ ἀπηγορευμένου· τοῦτό ἐστι τὸ ξύλον τὸ περιληπτικὸν παντὸς ἀγαθοῦ, ᾧ ὄνομά ἐστι τὸ πᾶν. Αὐτό ἐστι τὸ ὄντως ὄν ἀγαθόν, περὶ οὗ Δαθὶδ λέγει, *Κατατρέψησον τοῦ Κυρίου Σολομὸν δὲ τὴν Σοφίαν*, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος, ξύλον ζωῆς ὀνομάζων. Οὐκοῦν ταῦτόν ἐστιν τὸ τῆς ζωῆς ξύλον τῷ πᾶρ ξύλον, οὗ τὴν βρωσὴν ὁ Θεὸς προτρέπεται. Ἀντιδιαίρει δὲ τοῦτο τὸ ἕτερον ξύλον, οὗ ἡ βρωσις οὐκ ἰδιαζόντως καλοῦ ἢ κακοῦ, ἀλλὰ σύμμικτος· ἦν κωλύει μὲν ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, συμβουλεύει δὲ ὁ ὄφις, ἵνα τῷ θανάτῳ κατασκευάσῃ τὴν εἰσοδόν. Συμμέμικται δὲ διὰ τῶν ἐναντίων ὁ καρπὸς τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου κατὰ τοῦτον τὸν λόγον· ὅτι οὗ γυμνὸν πρόκειται τὸ κακὸν κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν φαινόμενον· ἡ γὰρ ἀπρακτος ἂν ἦν ἡ κακία μηδενὶ κεχρωσμένη καλῷ τῷ ἐφελομένῳ τὸν ἀπατώμενον πρὸς ἐπιθυμίαν αὐτοῦ. Νῦν δὲ σύμμικτος ἐστὶν ἐν τῷ βῆθει τὸν κεχρυμμένον κλεθρὸν ἔχουσα, ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπάτῃ καλοῦ τινα φαντασίαν παραδεικνύουσα. Οὕτω τὰ ἁμαρτήματα ἐγκεχυρμένην ἔχοντα τὴν διαφθορὰν, αἰρετὰ τοῖς ἀνεπισκέπτοις γίνεται, ἀντ' ἀγαθοῦ σπουδάζουσιν ἐξ ἀπάτης, καὶ ἐπὶ τὸ καλὸν οἱ πολλοὶ ἐν τῷ τὰς αἰσθητικῆς εὐφραίνοντα· κρίνουν, καὶ τῆς ὁμωνύμου,

æternus manens. Pro damnatis damnatus est sua sponte, tanquam Deus et idem homo. Quemadmodum igitur felle pastus aceto rigatur, ejus cibi causa quem Adamus sumpserat, dum homo in divina natura illius debita dependit : ita mihi videntur et hi quadraginta dies pro totidem diebus rependi. Sed tamen pro illorum numero senario et meo quadragenario, profectam ad nos a quibusdam haud obscuris senibus de hoc rationem, cujus fundamentum eximii Apostoli verbis nittitur, recipere malo ; quod nimirum longiore temporis spatio in paradiso beate primus ille parens noster vixerit. Nam in ejus persona divus Apostolus aperte clamat : *Ego vero vivebam absque lege aliquando*²³. Non fuit utique Paulus ante legem, qui fuit omnium discipulorum legis postremus. Neque item aliquando absque hac erat aut fuit. Nam et Evangelium prædicans legalia testimonia ubique adducit : nimirum in Adami persona merito conqueritur, dicens : *Ego vero vivebam absque lege aliquando*. Manifestius autem declarat hæc in persona se Adami proferre, cum ad illustrandum horum verborum intellectum, non amplius inde legem, sed præceptum vocat quod Adamo datum erat, hæc

per se subjiciens : *Veniente vero mandato* (quasi dicat, dato), *peccatum revixit ; ego autem mortuus sum*²², videlicet per inobedientiam excidendo beata vita. De quo jam perspicuum est, non mox atque factus erat Adamus, præceptum datum fuisse, sed post aliquod tempus, quod tamen minime definitum habemus.

Quæ sequuntur, usque ad interrogantis personæ verba, non Cæsarii sunt, sed Gregorii Nysseni, amici et cœtanei ejus : inserta huic libro per aliquem, qui suæ memoriæ consulere vellet, et uno loco duorum scriptorum explicationes habere. Deprehendimus consimilia deinceps quoque occurrere, ubi nos suis locis, quæ inserta sint, indicabimus. Sunt autem hæc descripta e libro Nysseni, qui est De hominis officio, cap. 19, 20, sed multum variant.

Porro datum illud Adamo præceptum in paradiso divinitus, spectabat fruitionem omnis ligni, et abstinentiam a ligno vetito. Hoc illud est lignum, quod complectitur omne bonum, cui nomen est, omne. Hoc nimirum illud vere bonum est, de quo Davides inquit : *Oblectare in Domino*²⁴. Et Solomon, Sapientiam, quæ est Dominus, *lignum vitæ* nominat²⁵. Proinde idem est cum ligno vitæ illud, *Omne lignum*²⁶, ad cujus fruitionem Deus exhortatur. Ex opposito vero discernit ab hoc aliud lignum, cujus fructio non est proprie boni vel mali, sed commista : quam prohibet quidem princeps vitæ, suadet vero serpens ut morti aditum pareat. Mistus est autem per contraria fructus ligni vetiti, hac ratione, quod non nude nobis propositum est malum secundum propriam naturam apparens ; nam irrita foret malitia, nullo colorata bono, quod hominem deceptum ad concupiscentiam sui pelliceret. Nunc autem mista est, in fundo habens absconditam perniciem, in apparente vero parte speciem quamdam boni ostentans. Ita peccata occultum interitum intra se habentia, incautis accepta fiunt, studiose usurpata pro bono ex deceptione : et inter bona multi quæ sensus exhilarant, referunt : propter communionem nominis, tum ejus quod re vera bonum est, tum quod bonum esse putatur. Qua-

²² Rom. vii, 9. ²³ ibid. 9, 10. ²⁴ Psal. xxvii, 4. ²⁵ Prov. iii, 18. ²⁶ Gen. ii, 16.

propter tam ad malum quam ad bonum facta concupiscentia, boni et mali cognitio nominata est. Neque absolute malum dicitur, eo quod bono ornatum sit, neque pure bonum, eo quod subtile malum sit absconditum. Nam quod vere bonum est, simplex est; malum autem, varium, dum aliud atque aliud putatur, et per experientiam aliud deprehenditur. Propterea ostendit serpens pravum peccati fructum, non monstrato manifeste malo, sicut a natura habebat. Alias enim homo evidenti malo deceptus non fuisset. Itaque cum per quamdam speciem id quod apparebat, splendide exornasset, apud quam fidem mereri posset mulieri se conspiciendum præbet. *Et vidit, inquit Moses, mulier quod bonum esset lignum in cibum*²⁸. Cum vero manducatio illa mortis sit mater facta, sic est cognitio boni et mali lignum illud nominatum, quod per malam letiferorum compositionem adjunctum mel habuit, quia quatenus quidem suaviter afficit sensum, bonum esse videtur; at quatenus perdit attingentem ac fruentem, prorsus postremum sit malum.

INTERROGATIO CXXIII.

Peccatum, inobedientia omnisque vitiositas nominatur. Ante Adamum autem nullus hominum peccavit; neque enim erat. A quonam igitur perpetratum prius, erat mortuum, et revixit veniente mandato²⁹? nam duorum illorum necessarium erit sequatur alterum; aut statuere te peccati naturam quædam esse; aut perpetratum ipsum fuisse ab aliquo ante Adamum.

Responsio.

Apage cum dictione naturæ malorum. Peccatum mihi videtur esse omnis adversus virtutem resistendi conatus et repugnantia. Id autem dico diabolus esse, non natura, sed voluntate ad deterius conversum. Nam ab eo quod calumniatur apud Deum angelorum choros, convenienti nomine vocatus est diabolus, cum prius esset angelus princeps. Ex ultramundanis autem locis præcipitatus, re ipsa Dei fuit inimicus, nondum adhuc factus hoc spectabili mundo, cumque nondum esset homo, qui postea ab ipso seductus est. Postquam autem homo conditus est, mox Deum apud Adamum calumniari cœpit, invidiæ crimen ipsi impingens; Adamoque relicto, primum tanquam infirmo, Evam aggreditur, et inquit: *Quid est quod dixit Deus: Ne comederitis de omni ligno paradisi*³⁰? Simulatas affert quæstiones ille pestifer, ut ex ea disceret, qualis ea foret arbor, cujus cibum prohibuisset Dominus. Neque enim sciebat, de quam arborum, ac cujus gratia præceptum datum esset. Illa vero simplicissima, et antehac natura minime vel vitiosa vel adulterata, quidnam ille spectaret ignorans, letalem sibi plagam infert; inquit enim: *De omni quidem ligni in paradiso fructu comeditus, de ligno autem in medio paradisi non comeditus*³¹. Tum ille Deum incusans, ait: *Novit Deus, quod quocunque die ex eo comederitis, aperientur*

τοῦ τε ὄντος καὶ τοῦ δοκοῦντος καλοῦ. Τοῦτου χάριν ἡ πρὸς τὸ κακὸν ὡς πρὸς τὸ ἀγαθὸν γινομένη ἐπιθυμία, καλοῦ καὶ κακοῦ γνώσις ὀνομάσθη, οὔτε ἀπολύτως κακὸν, διότι περιήγησται τῷ καλῷ, οὔτε καθαρῶς ἀγαθὸν, διότι ὑποκέρπεται τὸ κακόν. Τὸ γὰρ ὄντως ἀγαθὸν, ἀπλοῦν ἐστὶ, τὸ δὲ κακόν, ποικίλον, ἄλλο νομιζόμενον, καὶ ἕτερον διὰ τῆς πείρας ἀναφαινόμενον. Διὰ τοῦτο προδείκνυσιν ὁ ὄφις τὸν πονηρὸν τῆς ἁμαρτίας καρπὸν, οὐχ ὡς εἶχε φύσεως τὸ κακὸν ἐκ τοῦ προφανοῦς ὑποδείξας· οὐ γὰρ ἂν ἠπατήθη ὁ ἄνθρωπος τῷ προδήλῳ κακῷ. Ἀλλὰ διὰ τίνος ὥρας τὸ φαινόμενον ἀγλαίσας, πιθανὸς ἐφάνη τῇ γυναικί. *Καίειδε, φησὶν, ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρώσιν*. Εἰ δὲ βρώσις ἐκείνη, θανάτου μήτηρ ἐγένετο· οὕτω γνωστὸν καλοῦ καὶ κακοῦ τὸ ξύλον ὀνομάσθη ἐκεῖνο, τὸ κατὰ τὴν τῶν δηλητηρίων κάκην, τὴν παραρτηθεῖσαν τῷ μέλιτι· ὃ καθὼς μὲν γλυκαίνει τὴν αἰσθησὶν καλὸν εἶναι δοκεῖ, καθὼς δὲ φθίρει τὸν προσσφάμενον, κακὸν παντὸς ἔσχατον γίνεται.

ΠΕΡΥΣΙΣ ΡΚΓ'.

Ἄμαρτία ἡ παρακοὴ καὶ πᾶσα κακία ὀνομάζεται, πρὸ δὲ τοῦ Ἀδάμ οὐδεὶς ἀνθρώπων ἥμαρτεν· οὐκ γὰρ ἦν. Ὑπὸ τίνος οὖν πραχθεῖσα προὔπηρχε νεκρὰ, καὶ ἀνέζησεν ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς; τῶν δύο γὰρ τὸ ἕτερον, ἢ φύσιν ὑποτίθεσθαι ἁμαρτίας ὑπάρχειν, ἢ πραχθεῖσαν αὐτὴν ὑπὸ τίνος πρὸ τοῦ Ἀδάμ.

Ἀπόκρισις.

Ἄπαγε φύσιν λέγειν τὸν κακῶν· ἁμαρτία δὲ μοι δοκεῖ πᾶσα τοῦ κρείττονος ἀντίστασις καὶ ἀντιπαράταξις. Ταύτην δὲ φημι ὑπάρχειν τὸν διάβολον, οὐ φύσει, ἀλλὰ προαιρέσει ἐπὶ τὸ χεῖρον τραπένα. Ἐκ γὰρ τοῦ διαβάλλειν Θεῷ τὰς τῶν ἀγγέλων χορείας, φερωνύμως ἐκλήθη διάβολος, ὑπάρχων ἀρχῆ ἀγγελοῦ. Τῶν δὲ ὑπερκοσμίων καταβραγελίς, ὑπῆρχε τῇ πράξει ἐχθρὸς, μήπω γενομένου τοῦ ὄρατου τούτου κόσμου, μηδὲ ὑπάρχοντος τοῦ παρ' αὐτοῦ ὑπαχθέντος ἀνθρώπου. Γενομένου δὲ αὐθις διαβάλλει τῷ Ἀδάμ τὸν Θεὸν, βασκανίας αὐτῷ καταληρῶν, καὶ ἀφελίς τὸν Ἀδάμ, πρῶτον ἀσθενεστέρα τῇ Εὐᾷ προσέρχεται, καὶ φησι, *Τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς μὴ φάγητ' ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ*; Εἰρωνικᾶς δὲ προσάγει τὰς πεύσεις ὁ ἀλιτήριος, ἵνα παρ' ἐκείνης παιδευθῇ ποῖον τὸ φυτὸν, οὐ τὴν βρώσιν ἐκώλυσεν ὁ Κύριος. Οὐ γὰρ ἠπίστατο τίτι τῶν φυτῶν ἢ τίνος χάριν ἡ ἐντολὴ ἐπήρηται. Ἡ δὲ ἀπλουστάτη καὶ τέως ἀνόθευτος φύσις ἀγνοοῦσα τὸ σκοπούμενον, καιρίαν ἑαυτῇ πληγὴν ἰδίωσι. Φησὶ γὰρ, *Ἀπὸ παντὸς μὲν γὰρ ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγεσθε, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου οὐ φάγεσθε*. Ὁ δὲ φησι διαβάλλον τὸν Θεὸν, *Εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι ἦ ὄν ἂν ἡμέρᾳ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιγῆσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἐσσεσθε ὡς θεοί, γνώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν*, καὶ διὰ τοῦτο ἐκώλυσεν. Πείθει οὕτως τὴν

²⁸ Gen. 111, 6. ²⁹ Rom. 711, 9. ³⁰ Gen. 111, 1. ³¹ ibid. 2.

τάλαιαν ἔδεσθαι τοῦ ἀπηγορευμένου, καὶ δι' ἐκείνης χειροῦται τὸν ἄνδρα, ὀρεγομένους θεότητος. Γυμνώσας τοίνυν αὐτοὺς καὶ ὧν εἶχοντο ἀθανασίας καὶ ἀφθαρσίας καὶ μακαριότητος, ἀνέζησε τῇ πράξει ὁ μισόθεος καὶ ἀνθρωποκτόνος· καὶ αὖθις διαβάλλει Θεῷ τὸν ἀνθρώπον παραδάντα. Γράφει δὲ Μωσῆς ὁ θεόπτης καὶ θεὸς νομοθέτης, τῆς διαβολῆς αὐτοῦ τὰ ῥήματα· ἐν ᾧ δὴ ἐκτραγυδῶν τὸν δόλιν. *Φησὶ γοῦν διαβάλλων Θεῷ τὸν Ἀδὰμ ὁ διάβολος· Καὶ ἐγαγεν Ἰακώβ, καὶ ἐνεπλήσθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. Ἐλιπάνθη γὰρ, φησὶν, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη, καὶ ἐγκατέλιπε Θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτὸν, καὶ ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτήρος αὐτοῦ.* Τοῦτο γὰρ καὶ τῷ Ἰακώβ ἐποίησεν, εἰς κρωδορίαν καὶ παροινίαν αὐτὸν ἐκκυλίσας, εἰθ' οὕτως εἰς εἰδωλολατρείαν αὐτοὺς καταβράξας καθ' ὧν Μωσῆς τὸν Λευὴν ἐξοπίσας, εἰκοστρεῖς χιλιάδας τοῦ Ἰακώβ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ δίχην χόρτου ἐδρέψατο. Ἄλλ' ὅμως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἀτρέπτως κατὰ τὸν διαβληθέντα γενόμενος, ἐπεφοίτησεν ἡμῖν τὸν πολέμιον χειρώσασθαι, ἐν θέρῳ τοῦ ἀπατηθέντος ἀληθῶς γενόμενος, ἵνα μὴ δῶ φάσκων τὸν Ἐχθρὸν, ὅτι Βροτοῖς πολεμήσας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἤττημαι, αὐτὸς βροτὸς γίνεται μένων Θεός, καὶ ἦκει πολεμῶν ὑπὲρ βροτῶν. Ὅπερ πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν ἤδη ὁ τῶν θείων μελωδὸς Δαβὶδ προεφήτευσεν· *Ἐύλογημένος γὰρ, φησὶν, ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.* Τίς οὗτος, ὦ θεσπέσιε; Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. Καὶ τίνος χάριν ὁ Θεὸς βροτὸς γίνεται, ὦ Δαβὶδ; Τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν, φησὶν, καὶ ἐκδικητὴν τὸν διάβολον. Διαβάλλει γὰρ Θεῷ τὰ πάντα, καὶ ἄλλοις ἐκείνον, καὶ ἐκατέρους τὴν ἐκδικήσιν ὑποτίθεται. Ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ καὶ τοῦ Θεοῦ ἀμφικακῶς ποιεῖ· Θεῷ μὲν φάσκων, *Μὴ δωρᾶν σέβεται Ἰώβ τὸν Θεόν, ἢ ἐν περισσοῖσι πολλῇ θωπευόμενος καὶ τρυφῶν;* Τῷ δὲ Ἰώβ φησιν, *Πῦρ ἐπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέδετό σου πάντα.* Καὶ αὖθις φησὶ τῷ Θεῷ, *Οὐ μὴν ἀλλὰ ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου, καὶ αἴψαι τῶν ὀστέων αὐτοῦ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ· καὶ αὖθις τῷ Ἰώβ, διὰ τῆς συμβίου, Ἔως πότε διακαρτερήσεις αἰθριος ἐπὶ τῆς κοπρίας; ἀλλ' εἰπέ τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελευτά, καὶ ἀπαλλάττει (89) τῶν συνεχόντων δεινῶν.* Τοῦτον οὖν ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν καθαιρῶν ὁ Κύριος τῇ θεανδρικῇ αὐτοῦ ἐπιφοιτήσει, φησὶν· *Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.* *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici* 90.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΑ'.

Καὶ εἰ καθέλε τὸν ἐχθρὸν ὁ Κύριος, τίς ἡμῖν πολεμεῖ ἐκάστοις, καὶ πειρασμοῖς ἀδοκῆτοις καὶ ἀμαρτήμασι περιβάλλει;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλὰ καὶ οἶός τε ὧν παντελῆ αὐτοῦ ἀφανισμὸν καὶ ἀναίρεσιν ποιήσασθαι, οὐκ ἔβουλήθη, διὰ τὸ μὴ

90 Gen. iii, 5. 91 Dent. xxx, 15. 92 Psal. cxvii, 4, 5. 93 ibid. 9. 94 Luc. x, 19.

(89) Καὶ ἀπαλλάττει. Sic. An rescribendum ἀπαλλάττου? Cæterum hæc verba in Bibliis non

oculi vestri, et eritis tanquam dii, scientes bonum et malum 91, ideoque prohibuit. Hoc modo persuadet miseræ, ut quod vetitum erat comederet, et per illam capit virum: appetentem utrumque divinitatem. Postquam igitur spoliavit ipsos etiam iis quæ habebant, nimirum immortalitate, incorruptibilitate et beatitudine: re ipsa reviviscit hostis ille Dei et homicida; moxque apud Deum, hominem qui transgressus erat, accusat. Exponit autem Moses, ille Dei spectator et legislator divinus, ipsa calumniæ diaboli verba, fraudulentum illum tragice describens. His enim diabolus apud ipsum verbis Adamum coram Deo incusans utitur: *Et comedit Jacobus, et saturatus est, et recalcitravit dilectus, Impinguatus enim est, inquit, et incrassatus est, dilatatus est, et dereliquit Deum conditorem suum, et recessit a Deo servatore suo* 92. Hoc enim et Jacobi posteris fecit, cum eos ad saturitatem carnis et violentiam flexisset, ac deinde ad idololatriam præcipitasset: de quibus Moses, cum armasset Levitas, viginti tria millia Jacobitarum uno die in deserto graminis instar demessuit. Nihilominus humani generis amator Deus, erga eum qui accusatus erat, laudquaquam mutatus, ad nos venit ut hostem caperet, in ejus forma qui deceptus erat, vere natus. Atque ne hosti occasionem daret dicendi, Mortales oppugnans a Deo superatus sum: ipse mortalis fit, manens Deus, et venit ut pro mortalibus hominibus pugnet. Id quod jam ante quingentos annos prædixerat vates ille divinatorumque carminum auctor Davides: *Benedictus enim, inquit, qui venit in nomine Domini* 93. Quisnam est ille, vates divine? *Dominus Deus, et apparuit nobis* 94. At cujus gratia Deus mortalis fit, mi Davides? Ad destruendum, inquit, inimicum et exactorem diabolum. Criminator enim apud Deum omnia, et apud alios illum, et utrisque ultionem suggerit. Id quod et erga Jobum, et erga Deum utrinque malitiose facit. Ad Deum quidem dicens: *Num gratis colit Jobus Deum* 95, aut in multa facultatum possessione fovetur atque deliciatur? Ad Jobum autem inquit: *Ignis de caelo decedit, et absumpsit omnes facultates tuas* 96. Iterumque inquit ad Deum: *Non tantum hoc, sed mitte manum tuam, et tange ossa ejus et carnes ejus* 97. Et iterum ad Jobum per vitæ consortem: *Quandiu perseverabis sub dio in stercore? quin dic verbum aliquod ad Dominum, et morere, ut libereris a malis quæ te detinent* 98. Hunc igitur inimicum et exactorem tollens Dominus per divinitatis in carnem adventum, inquit: 90.

INTERROGATIO CXXIV.

Quod si sustulit inimicum Dominus, quis nostrum quemlibet oppugnat, et tentationibus improvisis atque peccatis involvit?

Responsio.

Atqui licet Deus omnimodam ejus extinctionem atque sublationem facere posset, noluit hoc tamen

26. 91 ibid. 27. 92 Job i, 9. 93 ibid. 16. 94 Job ii,

exstant. LXX habent: . . . ἀλλ' εἰπὼν τι ῥῆμα εἰς Κύριον, καὶ τελευτά. Εἰπ.

ne nos inhonorati relinqueremur in futura sempiterna vita, si non esset aliquis nobis hic adversarius, adversus quem decertantes velut in stadio præsentis vitæ, remunerationis tempore coronas assequeremur. Percusso autem capite draconis, totum qui post ipsum trahitur comitatum leto dedit, saltem exiguo quodam in ipso motu relicto, ad exercitium nostrum atque virtutis declarationem. Aliquoties enim et nos percusso serpentis capite, arreptem tractum corporis pueris ferendum relinquimus, simul ipsos ut audaces et adversus feras alacres sint, condorefacimus. Neque enim vel adversus porcos potestatem dæmones habent, quemadmodum sacra Evangelii scriptura docet⁴. Nam ante divinam Christi permissionem, non sunt ausi tangere gregem porcorum Gergesinorum. Permittit autem ipsis Dominus non ut una cum subulcis submergerent gregem, sed ut iis omissis, quo capessere fugam possent, in bruta egredierentur: evidenter nos docens, quod nisi per ipsius divinam et omnia complectentem potestatem custodiremur, vel consimiliter, vel etiam pejus, quam erga porcos, erga nos affecti dæmones forent, qui in hujus vitæ mari periculose navigamus.

INTERROGATIO CXXV.

Cum nosset Deus, quod Adamus præceptum transgressurus esset, cur illud ei dedit? vel denique quare transgressorem damnavit morte?

Responsio.

Atqui nisi præceptum, velut præmium certaminis et luctæ statuisset, ac permisisset in arbitrii sui potestate adversarium, non coronaretur, neque deprædicaretur victor. Quod si non mandasset præcepti observationem, et mortem transgressionis pœnam non minatus fuisset, merito in eum qui legem posuit, culpam retulisses. Si vero post mandatum lapsus est, et cecidit factus inobediens, superatum accusa, non eum qui certamen proposuit. Item secundum aliam rationem: Quemadmodum Adamus præcognoscebat transgressurum, similiter præsciebat posteros ejus præstatione præceptorum ab ipso velut victores deprædicatum et coronatum iri; alios quidem tempore pacis per declarationem probatæ cum virtute vitæ, alios autem tempore persecutionum per perseverantiam pro ipso usque ad mortem. Præcognoscebat enim Abelum justum fore, similiter et Sethum; Enochum transferendum, ne videret mortem; Noam justum futurum; Abrahamum radicem fidei fore, ac patrem multarum gentium. Præterea quod Isaacus servus suus strenuus declarandus esset, præsciebat; quod Jacobus ipsum velut hominem in lucta superaturus esset, et quod tempore soluturus esset latum nervum tacto ejus femore; quod propter temperantiam in custodia carcerique Josephus habitaturus esset; quod factis suis regnum obtenturus; quod ad ducendum exercitum et ferendam legem Moses idoneus futurus esset; quod Jesus Nave filius hostium tropæa ca-

ἀγεράστους ἡμᾶς καταλείβῃται ἐν τῇ μελλούσῃ ἀτίδῳ ζωῇ, μὴ ὄντος ἡμῖν ἐνταῦθ' ἄτινος ἀντιπάλου, πρὸς ὃν ἀγωνιζομένους οἰοῦναι ἐν σταδίῳ τῇ παρουσίᾳ ζωῇ, ἐν τῇ ἀμείψῃ ταύτης στεφάνων ἐπιτυχίῃ. Πλήξας δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, ὄλον τὸν ξυνεπόμενον ὄλκον συναπενέκρωσε, ἀμυδρὰν τινα κίνησιν ἐν αὐτῷ καταλείψας, πρὸς γυμνασίαν ἡμῶν καὶ ἀρετῆς ἐπίδειξιν. Πολλάκις γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφρατος πλήξαντες, τὸν ἐφέρποντα ὄλκον τοῖς παισὶ παῖν ἐπιτρέπομεν, ἅμα θαρρῆναι καὶ θηρολεκτεῖν αὐτοὺς παιδεύοντες. Οὕτε γὰρ σὺν ἐξουσιάζειν οἱ δαίμονες, καθὼς ἡ θεία τῶν εὐαγγελικῶν παιδεύει Πυκτῆ. Πρὸ γὰρ τῆς θείας Χριστοῦ συγχωρήσεως, οὐκ ἐτόλμησαν ψαῦσαι τῆς τῶν Γεργεσινῶν ἀγέλης σὺν. Ἐπιτρέπεται δὲ αὐτοῖς ὁ Κύριος, οὐχ ἅμα τῶν συφορβῶν ποντῶσαι τὴν ἀγέλην, ἀλλ' ἐκείνους ἐᾶσαι δρασμῷ χρῆσασθαι, κατὰ τὴν τῶν ἀλόγων χωρῆσαι· ἐναργῶς παιδεύων ἡμᾶς, ὡς εἰ μὴ τῇ θεῷ αὐτοῦ καὶ περιεκτικῇ πάντων δυνάμει ἐφρουρούμεθα, παραπλησίως ἢ καὶ χειρῶν τῶν σὺν οἱ δαίμονες διετίθεντο ἡμᾶς ναυτιλομένους ἢ θαλασσειούσας.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΚΕ'.

Γινώσκων ὁ Θεὸς ὅτι μέλλει παραδαίνειν τὴν ἐντολὴν ὁ Ἀδὰμ, διατὶ αὐτῷ ἔδωκεν αὐτήν, ἢ πάλιν παραδάντα διατὶ θανάτῳ κατέκρινεν;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' εἰ μὴ ἔστησεν οἷον βραβεῖον καὶ πάλαισμα τὴν ἐντολὴν, καὶ εἴασεν αὐτεξούσιον τὸν ἀνταγωνιστὴν, οὐκ ἔστεφανούτο, οὐδὲ ἀνεκηρύττετο. Εἰ δὲ καὶ μὴ παρεγγύησε φυλάξασθαι, καὶ θάνατον τῇ παραβάσει ἠπειλήσεν, εἰκότως ἠτιῶ τὸν θέμενον. Εἰ δὲ μετὰ τὴν παρεγγυήν, ὤλισθεν καὶ πέπτωκε παραχούσας, τοῦ ἠττωμένου κατηγορεῖ, καὶ μὴ τοῦ θεμένου τὸν ἀγῶνα. Ἐτέρως τε δὲ, ὡσπερ τὸν Ἀδὰμ προεγίνωσκον παραδησόμενον, ὁμοίως προηπίστατο τοὺς ἐκγόνους αὐτοῦ τῇ κατορθώσει τῶν ἐντολῶν ἀνακηρύττεσθαι, καὶ στεφανοῦσθαι παρ' αὐτοῦ· τοὺς μὲν ἐν καιροῖς εἰρήνης δι' ἐπιδειξέως ἐναρέτου βίου, τοὺς δὲ ἐν καιρῷ διωγμῶν, διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μέχρι θανάτου ἐνστάσεως. Προεγίνωσκε γὰρ τὸν Ἀβὲλ διακαιοῦσθαι, τὸν Σὴθ ὁμοίως, τὸν Ἐνώχ μετατίθεσθαι, μὴ ἰδεῖν θάνατον, τὸν Νῶε δικαιοθῆσθαι, τὸν Ἀβραὰμ ρίζαν τῆς πίστεως γίνεσθαι, καὶ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν. Ὅτι Ἰσαὰκ δοῦλος αὐτοῦ ἐνάρετος ἀναδειχθήσεται, προεγίνωσκον· ὅτι Ἰακώβ αὐτὸν ἐν τῇ πάλλῃ κρατήσῃ ὡς βροτὸν, καὶ ναρκήσῃ ἀφαιμένου τοῦ μηροῦ τὸ πλατύνερον· ὅτι Ἰωσήφ διὰ σωφροσύνην φρουρὰν οἰκῆσει, ὅτι διὰ τῶν ἐργῶν βασιλείας κρατήσῃ· ὅτι Μωσῆς πρὸς στρατηγίαν καὶ νομοθεσίαν ἐπιτήδειος φυήσεται· ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πολεμίων χειρώσεται τρόπαια, καὶ δουλώσει Γαθαωνίτας, ὅτι Δαβὶδ πρόμαχον ἀλλοφύλων, κατὰ φρακτὸν κνημίδας καὶ κορῶνην γιγαντικὴν περιειμένον, ἀσπίδα καὶ δόρυ ἔχοντα, καὶ ὄλον σιδηρέμφων ὑπάρχοντα, μιᾷ σφενδονῆσει λίθου εἰς γῆν κατέ-

⁴ Matth. viii, 30, 32.

ράξει, καὶ μετὰ βραχὺ βασιλεύσει, καὶ πολλὰ περὶ αὐτοῦ προφητεύσει. Προεγίνωσκειν, ἀποστῶλων, προφητῶν, μαρτύρων, διδασκάλων, καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐκείνου βλαστάνειν θίλασον· καὶ συνελόντα φάναι, οὐκ ἔδει τῇ τοῦ ἐγὼς εὐθεΐα καὶ τροπῇ πᾶσιν ἀποκλεισθῆναι τὸ στάδιον, καὶ τοὺς ἀγῶνας σθεσθῆναι, καὶ τὴν ἀνδρείαν κρυθῆναι, καὶ ἀργεῖν τὰ ἔπαθλα.

ad Ecclesiam pertinentium ex illo germinaturum oportebat propter unius ignaviam et defectionem tudinemque occultari, et victoriæ cessare præmia.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΓ'.

Πῶς λέγων ὁ Σωτὴρ, ὅτι Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ, ἔλθων ἐπὶ Λαζάρου οὐκ αὐθεντία ἐγείρει αὐτὸν, ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα, λέγων, Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν· καὶ οὕτως φωνεῖ ἐκ νεκρῶν τὸν Λάζαρον;

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲν τούτων τῆς ἐξουσίας ἢ αὐθεντίας αὐτὸν ἀφαιρεῖται. Φησὶ γὰρ, Διὰ τὸν παρεστῶτα δόξα, εἶπον ἵνα πιστεύσωσι. Τί δ' ἐπάγει αὐθις, Ἴνα καὶ ὁ Υἱὸς σου δοξάσῃ σε; Ἄρ' οὖν δόξης παρὰ τοῦ Υἱοῦ προσδεῖται ὁ Πατὴρ; Οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐδόξασεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, καὶ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα· φανεροῦντες ἡμῖν τὸ ἑαυτῶν ὁμόγνωμον καὶ ὁμόδοξον. Πῶς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μειζόνων αὐθεντῶν πάντῃ ὁ Υἱὸς, ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων τῆς πατρικῆς δεῖται, ὡς φῆς, ἐπιτροπῆς ἢ βοηθείας; Κολάζων γὰρ καὶ εὐεργετῶν, οὐδαμῶς τὸν Πατέρα ἐπικαλεῖται· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Πρὸς δὲ τὸ ἕτερον μέρος, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Τῷ παραλύτῳ φησὶν, Ἐγερθεὶς ἄρῃ σου τὸν κράββατον, καὶ ἕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἐτέρῳ πάλιν, Σοὶ λέγω, νεανίσκε, ἐγέρθητι ἐκ νεκρῶν. Ὡσαύτως τῇ θυγατρὶ τοῦ ἀρχισυναγώγου θαυούση φησὶ, Τὸ κοράσιον, ἀνάστηθι· τῷ δὲ λεπρῷ ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν καθηλωμένῳ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, φησὶ, Θέλω, καθαρῶσθητι· καὶ αὐθις τὸ πάθος δραπετεύει φυγαδευθὲν τῷ θεῷ θελήματι. Ἐπιτιμῶν δὲ φησὶ, Σοὶ λέγω, τῷ πονηρῷ δαιμονίῳ, Ἐξελθε ἀπ' αὐτοῦ. Καταστέλλει πάλιν ἐπιτιμίῳ κορυφουμένην τὴν ἄβυσσον· αὐτάνδρους δὲ πόλεις κατακρίνων, μετ' ἐξουσίας φησὶν, Οὐαὶ σοι, Χωραζὶν, οὐαὶ σοι, Βηθσαιδᾶ, καὶ σὺ, Καπερναούμ, ἢ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως ἄθρου καταβήσῃ. Καὶ τὴν παλαιὰν καθαιρῶν Ἱερουσαλήμ, φησὶν, Οὐ μὴ μέλῃθ λίθος ἐπὶ λίθον ἐπ' αὐτῆ, ὅπερ γενόμενον ὀρώμεν. Πῶς οὖν ἐπὶ τούτων τῶν μειζόνων μηδαμῶς τὸν Πατέρα ἐπικαλεσάμενος, ἢ τῆς παρ' ἐκείνου ἰσχύος δεόμενος, ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων πατρόθεν τὰς εὐεργεσίας δανειζόμενος τυὸς κάμνοντας ἀκέεται; Ἄπαγε οὖν, ἀξιάγαστε, τῆς τοιαύτης περὶ Χριστοῦ ἐννοίας. Οὐ γὰρ καθ' ὑστέρησιν αὐθεντίας ἢ ῥώμης ἔν τι

pturus, et in servitute redactus esset Gabaonitas; quod Davides propugnatores alienigenarum armatum tibialibus, et galea gigantea circumdatum, scutum et hastam habentem, totum undique ferreum, jactu lapidis unico ex funda in terram prostraturus, et paulo post regnaturus, et multa de se vaticinaturus esset. Præcognoscebat, apostolorum, prophetarum, martyrum, doctorum cæterorumque sacrum cœtum; et, ut breviter omnia dicam, non omnibus claudi stadium, et aboleri certamina, forti

INTERROGATIO CXXXVI.

Qui fit ut cum dicat Servator, quod quemadmodum Pater excitat mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat⁴²; ad Lazarum veniens, non excitet ipsum potestate propria, sed invocet Patrem, dicens: Pater, glorifica Filium tuum⁴³, sicque revoce ex mortuis Lazarum?

Responsio.

Nihil horum ipsi quidquam potestatis vel auctoritatis adimit. Inquit enim: Propter astantem turbam dixi, ut credant⁴⁴. Quid vero rursus subjungit, Ut et Filius te glorificet? Nunquid igitur ipdiget gloria, quam consequatur a Filio, Pater? Nequaquam. Sed glorificavit Pater Filium, et Filius Patrem, manifestantes nobis suum consensum et æqualitatem gloriæ. Quomodo vero in majoribus prorsus auctoritate sua faciens omnia Filius, in minoribus paterna indiget, ut ais, permissione vel auxilio? Puniens enim et benefaciens nusquam Patrem invocat. Nam, Venite, inquit, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum inde usque ab jactis fundamentis mundi⁴⁵. Ad alteram autem partem, Discedite a me, maledicti, in ignem æternum⁴⁶. Ad paralyticum inquit; Surge, tolle tuum grabbatum, et abi in domum tuam⁴⁷. Alibi rursus: Tibi dico, adolescens, surge ex mortuis⁴⁸. Similiter et filix principis synagogæ defunctæ inquit: Puella, surge⁴⁹. Leproso autem a vertice ad pedes usque ulceribus pleno, extenta manu, Volo, inquit, mundus esto⁵⁰: ubi recedit morbus, divina voluntate fugatus. Cum increpatione item inquit: Tibi dico, malo dæmoni, exi ab eo⁵¹. Cohibet etiam increpatione tumidam abyssum. Et cum viris urbes condemnans, cum potestate inquit: Væ tibi, Chorazin, væ tibi, Bethsaida; et tu, Capernaum, quæ es in cælum usque exaltata, usque ad inferos descendes⁵². Et veterem tollens Hierosolymam, inquit: Non manebit in ea lapis super lapide⁵³. Id quod factum cernimus. Quomodo igitur in majoribus istis nusquam invocato Patre, aut indigens ab ipso collatis viribus, in minoribus a Patre beneficia quasi mutuo sumens, medetur laborantibus? Absit igitur procul a te, o præclarissime, talis de Christo cogitatio! Non enim secundum defectum auctoritatis aut roboris in quibusdam locis Patrem alloquitur, sed

⁴² Joan. v, 21. ⁴³ Joan. xi, 41. ⁴⁴ Joan. xi, 42. ⁴⁵ Matth. xxv, 34. ⁴⁶ ibid. 41. ⁴⁷ Matth. ix, 6. ⁴⁸ Luc. vii, 14. ⁴⁹ Luc. viii, 5. ⁵⁰ Matth. viii, 5; Marc. i, 41; Luc. v, 13. ⁵¹ Marc. i, 25. ⁵² Luc. x, 13, 15. ⁵³ Luc. xix, 44.

ubique is ei propositus scopus est, ut ad humilitatem nos instruat, et superbiam fastum nobis adimat: utque nobis nullo modo permittamus, ut quæ agenda sunt, ante ipsius ductum inchoemus, sed omnis tam sermonis quam actionis ab ipso primordia capiamus.

INTERROGATIO CXXVII.

Quomodo vero dicit Apostolus, ipsum Patri subiciendum, ut majori videlicet? Nam *qui omnia, inquit, subiecit ei, tunc et ipse subjiçetur illi, qui ipsi omnia subiecit*⁵⁴. Quomodo igitur potest æqualis esse Patri, cum constet minorem subjiçeri majori?

Responsio.

Ille ipse nobis eximius et divinus præco inspicendus est, qui hoc loco magis carnaliter disserit ad rudiores, nec adhuc animæ sensibus exercitatos ad dijudicationem sublimiorum doctrinarum. *Quicumque in Christum baptizati estis, inquit, Christum induistis*⁵⁵. Quibus in verbis ecclesiasticum intelligit cœtum, qui Christum gestat. Cum autem modo subjiçiantur ei per fidem gentes, nondum integræ esse subjectionem Ecclesiæ gentium admittit. Necdum enim plenitudo gentium ingressa est, ut ipse ait Apostolus⁵⁶: sed quotidie sanctus ille cœtus accessione credentium subjectionem recipit, non aliter ac si Christus ipse recipiat. Quando autem plenitudo gentium ingressa fuerit, et absolutam integramque subjectionem habuerit Ecclesia, quæ est Christus secundum carnem, tunc et ipse totus exercitus subjiçetur ei, qui subiecit ipsi (nimirum Christo secundum carnem) omnia. Itaque per dictum hoc quod scripsit ad rudiores, non omnem revelat ipsius Christi propriæ potestatis auctoritatem et divinitatem, quæ nihil agit contra Patrem. Quando vero apud eos disserit qui perfectiores sunt intelligentia, quasi solidiorem quemdam præter lacteum et puerilem cibum, quo lactentes infantes cibantur, apponit; et a rebus divinius institutionem contexens, paulatim adimit auctoritatis potestatisque Christi velamenta, et æqualem gloriam, æqualem potentiam, liberumque prorsus ex se Deum esse ipsum demonstrat, luculenter clamans: *Exspectamus Filium ejus e cœlis, qui transformabit corpus humilitatis nostræ, ut fiat conforme corpori gloriæ suæ, per efficaciam potestatis ejus, ut possit et ipse subjiçere sibi omnia*⁵⁷. Et alibi inquit: *Quoniam Deus erat in Christo, mundum sibi ipsi reconcilians*⁵⁸. Ecce ambobus istis in locis, quod sibi ipsi subjiçiat, indicatur. Segregato igitur temetipsum a tali dementia, cum semet declaret Apostolus, nec omnia tradat eodem scripto, sed pro ratione uniuscujusque scribat, et quasi manu ad perfectionem ducat.

INTERROGATIO CXXVIII.

Cum igitur Deus sit Christus et æqualis Patri, cur hic ipse Apostolus Patrem quidem scribit esse Deum, Filium autem Dominum? Nec parum hoc

τόποις τῷ Πατρὶ προσδιαλέγεται· ἀλλὰ σκοπὸς αὐτῶ πάντῃ τὰ ταπεινοφροσύνης παιδεύσαι ἡμᾶς, καὶ τὴν κορυφῶσιν τῆς ὑπερηφανίας ἀποτρέψαι ἡμῶν, καὶ μηδαμῶς ἑαυτοῖς ἐπιτρέψειν τὰ πρακτέα πρὸς τῆς αὐτοῦ καθήγησεως, ἀλλὰ παντὸς λόγου καὶ δράματος αὐτὸν ποιεῖσθαι προοίμιον.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΖ'.

Καὶ πῶς ὁ Ἀπόστολος ὑποταγῆσθαι αὐτὸν τῷ Πατρὶ λέγει, δηλονότι ὡς μείζονι; Ὅταν γὰρ, φησὶν, ὑποταγῆ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. Πῶς οὖν δύναται ὁμοίος ὑπάρχειν τῷ Πατρὶ; ὅλον γὰρ, ὅτι ἐλάσσων τῷ μείζονι ὑποτάσσεται.

Ἀπόκρισις.

Αὐτὸν ἐκεῖνον ἀθρεῖν δεῖ τὸν ὑψηλὸν ἱεροκήρυκα· ἐνταῦθα μὲν σαρκωδέστερον διαλεγόμενον πρὸς τοὺς νηπιωτέρους, καὶ μήπω γεγυμνασμένους τὰ ψυχικὰ αἰσθητήρια πρὸς διάκρισιν ὑψηλοτέρων δογμάτων. Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, φησὶ, Χριστὸν ἐνεδύσασθε· οἵτινες ὁ ἐκκλησιαστικὸς ὑπάρχει ὄμιλος Χριστὸν φορῶν. Νῦν δὲ ὑποτασσόμενον αὐτῷ ἐν τῇ πίστει ἐθνῶν, οἶον οὐ παντελεῖ τὴν ὑποταγὴν τῶν ἐθνῶν δεξάμενος τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσῆλθε, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος αὐτός. Ἄλλ' ἐκάστης ἡμέρας ὁ θείος ἐπὶ προσθήκῃ τῶν πιστευόντων τὴν ὑποταγὴν δεχεται, ὡσανεὶ Χριστὸς ὁ δεχόμενος. Ὅταν δὲ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, καὶ παντελεῖ καὶ ἀνυπόλειπτον σχολή τὴν ὑποταγὴν ἢ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ Χριστὸς κατὰ σάρκα, τότε καὶ αὐτὴ πνευματικῶς ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῇ (ὡσανεὶ αὐτῷ Χριστῷ κατὰ σάρκα) τὰ πάντα. Τῷ οὖν πρὸς τοὺς νηπιωτέρους γράμματι, οὐ πᾶσαν ἐκκαλύπτει αὐτοῦ Χριστοῦ τὴν ἀθθεντίαν καὶ θεότητα, τοῦ μὴ ἀντίθεον αὐτὸν οἰηθῆναι ἢ ἀντιπράττοντα τῷ Πατρὶ. Ὅσηνίκα δὲ πρὸς τελειότερους τὴν αἰσθησὶν διαλέγεται, οἷον στεβρότερον παρὰ τὴν γαλακτώδη καὶ νηπιᾶν τροφήν παρατίθησι τοῖς ὑποτίθεσις ἀπὸ τῶν θεοτέρων τὴν καθήγησιν ἐριθυόμενος, ἡρέμα συνέλκων τῆς ἀθθεντίας Χριστοῦ τὰ παραπετάσματα, καὶ ἰσοκλητε καὶ ἰσοσθενῆ, αὐτεξούσιον αὐτὸν Θεὸν ἀποδείκνυσι, διαβρήθην βοῶν, Ἀναμένομεν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐπέφρασαν τοῦ κράτους αὐτοῦ, τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα. Καὶ ἐτέρωθι φησὶ· Ὡς ὅτι ὁ Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ, κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσων. Ἰδοὺ ἄμφω τοῖς χωρίοις τὸ ἑαυτῷ ὑποτάττειν πρόκειται. Ἐἴργε οὖν σαυτὸν τῆς νηπιότητος, ἑαυτὸν ἐρμηγεύοντος τοῦ Ἀποστόλου, οὐ τῷ ἴσῳ δὲ γράμματι πάντα ἐκπαιδεύοντος, ἀλλὰ προσφύρωσ ἐκάστῳ ἐπιστέλλοντος, καὶ οἶον εἰ χειραγωγῶντος πρὸς τελείωσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΗ'.

Εἰ οὖν Θεὸς ὁ Χριστὸς, καὶ ἴσος τῷ Πατρὶ, διὰ τί αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀπόστολος, τὸν μὲν Πατέρα γράφει Θεὸν, τὸν δὲ Υἱὸν Κύριον; Οὐ μικρῶς δὲ μοι συν-

⁵⁴ I Cor. xv, 27, 28. ⁵⁵ Galat. iii, 27. ⁵⁶ Rom. xi, 25. ⁵⁷ Philipp. iii, 20, 21. ⁵⁸ II Cor. v, 19,

τηγοῶν φαίνει λέγων, Ὅτι θεός ἦν ἐν Χριστῷ, κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσω· οὐχ ὁ Χριστός, ἀλλ' ὁ ἐνοικῶν αὐτῷ Θεός.

Ἀπόκρισις.

Πάσης ὑπέρτερον δυνάμει καὶ κυριότητος, ἰσχυρῶς ὄντα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἔγωγέ φημι τὸν Θεὸν Χριστόν. Οὐδὲ γὰρ τὸ Κύριον εἰρησθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ὑψηλοῦ Ἀποστόλου, ἀφαιρεῖται αὐτὸν τῆς θεότητος. Οὐδ' αὖ πάλιν τὸ Θεός, ἐν Χριστῷ ἐνοικούμενον αὐτὸν δεῖκνυσιν· ὡς γε ἐξ αὐτοῦ τούτου καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ὑψηλοῦ Ἡσαίου παιδευόμεθα. Ὁ μὲν γὰρ πάλαι προφητεῶν περὶ Χριστοῦ φησι, *Καὶ οἱ Σεβωῖται ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαθήσονται, καὶ σοὺ ἔσονται δοῦλοι, καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι, δεδεμένοι χειροπέδαις, ὅτι ἐν σοὶ Θεός ἐστι.* Καὶ ἀναίρων τὴν κατὰ σὲ ἐνοίκησιν, αὐτὸς ἐπάγει, *Καὶ Θεός οὐκ ἐστὶ πλὴν σοῦ· σὺ γὰρ εἶ Θεός ἡμῶν, καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ Θεός τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ.* Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης ἔδει· ἐτῶν φησι, *Παῖδιον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Θεός ἰσχυρός, ἐξουσιαστής.* Ὁ δὲ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν Παῦλος φησι, *Χριστός ὡν ἐπὶ πάντων Θεός, εὐλογητός εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.* Τὸ δὲ, Κύριος, ἱεροφάντης δεῖκνυσι Δαβὶδ, μὴ ἔξω ὑπάρχειν τῆς θεότητος. Τὴν γὰρ θεανδρικὴν τοῦ Θεοῦ καὶ λόγον ἑνσαρκῶν ἐπιφοίτησιν προμελεσῶν φησιν, *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεός Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.* Πάντη δὲ τῇ Παλαιᾷ Πυκτῇ τὸν Πατέρα Κύριον οἱ θεσπέσιοι προφηταί φασιν· Ἡσαίας μὲν ὑψηλός, *Τάδε λέγει Κύριος Σαβαώθ.* Ἰερεμίας δὲ ὁ πολυκίνδυνος, *Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ.* Ἰεζεκιήλ δὲ ὁ τῶν Χερουβὶμ ἐξηγητής, *Τάδε λέγει Κύριος Ἀδωναϊ.* Κύριος, ὁμοίως καὶ Δανιήλ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν προφητῶν. Οὐδὲ γὰρ Παῦλος φάσκει, *Εἷς Θεός ὁ Πατήρ, ἔξω αὐτὸν τῆς κυριότητος τίθησιν, ἢ πάλιν λέγων, εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἔξω αὐτὸν τῆς θεότητος δεῖκνυσιν.* Οὐδ' αὖ πάλιν τηγοῶν ὁ Υἱός, *Ἐπὶ τῇ πέτρα ταύτῃ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, ἅμοιρον τῆς Ἐκκλησίας τὸν Πατέρα δεῖκνυσιν.* Πάντα γὰρ τὰ ἐμὰ, φησὶ, *σὰ ἐστὶ, Πάτερ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ.* Πάντη δὲ τῇ θεῇ Πυκτῇ τὸ Θεός καὶ τὸ Κύριος ἦνωται. Ταυτώνυμον δὲ καὶ ταυτόδοξον ὑπάρχειν καὶ τὸ θεῖον καὶ πανάγιον Πνεῦμα, καὶ τοῦ ἱεροῦ Ἀποστόλου παιδευόμεθα ἐπιστέλλοντος· Ὁ γὰρ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι. Τοῖς οὖν ὀξυποῦσι περὶ τὴν θείαν Γραφήν, οὐ δόξει ποτὲ διαφωνεῖν ἢ διαμάχεσθαι αὐτῇ, νῦν μὲν τὰ θεϊότερα, νῦν δὲ τὴν συγκατάθεσιν κηρύττουσα πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ ὑπερχοῦ ἀρμοστομένη· οἶονεὶ φιλότεκνος μήτηρ καταλήλως τοὺς παῖδας ἐκτρέφουσα, τοὺς μὲν ἔτι ἀπαλοὺς τῶν ὑποτίθων, οἶονεὶ γάλα ποτίζουσα, τοὺς δὲ ἐκφοιτήσαντας τῆς νηπίας καταστάσεως, λαχάνους ὑπεκτρέφουσα, τοῖς δὲ τελειότεροις ἄρτον κομίζουσα. Πρὸς γὰρ ἀμφοτέρους φησὶν ὁ ὑψηλός Ἀπόστολος, *Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα, οὐκ*

mihī facere videtur, quod inquit : *Quoniam Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.* Non faciebat hoc Christus, sed inhabitans in ipso Deus.

Responsio.

Equidem aio Christum esse Deum supra omnes potestates et dominatus, æqualem gloria Deo et Patri. Neque enim propterea quod Dominus a sublimi dictus sit Apostolo, divinitas ipsi admittitur. Neque item alterum illud, *Deus*, a Deo fuisse ipsum inhabitatum indicat : quemadmodum per hunc ipsum Apostolum, prout ex hoc ipso, et per ætate priorem ipso sublimem Isaiam docemur. Nam hic olim de Christo vaticinans, inquit : *Et viri Seboim eximii ad te transibunt, et erunt servi tui, et post te sequentur vincti manibus, quoniam in te Deus est* ⁶⁹. Tollensque eam de qua tu dicis inhabitationem, rursus subjungit : *Et non est Deus præter te : tu enim es Deus noster, et nesciebamus, Deus Israel salvator* ⁷⁰. Et rursus idem vates ante.... annos inquit : *Puer natus est nobis et filius, et vocabitur nomen ejus Deus fortis, Dominator* ⁷¹. Sublimi autem mente præditus Paulus inquit, *Christus qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen* ⁷². Illud autem quod Dominus dicitur, Psaltes divinus Davides ostendit, non extra divinitatem esse ; nam conjuncti cum Deo hominis, Dei et Verbi in carne adventum in suis prædicens carminibus, inquit : *Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, et apparuit nobis* ⁷³. Utique autem in Scriptura Veteri Patrem Dominum prophetæ divini vocant. Esaias quidem ille eximius cum ait : *Hæc dicit Dominus sabaoth* ⁷⁴. Hieremias vero multa perpessus, *Hæc dicit Dominus omnipotens* ⁷⁵. Ezechielus autem enarrator ille cherubim : *Hæc dicit Dominus Adonai* ⁷⁶. Similiter et Danielus, et cæteri vates. Neque enim Paulus cum inquit, *Unus est Deus Pater* ⁷⁷, ipsum extra dominationem ponit, vel vice versa, cum inquit : *Unus Dominus Jesus Christus* ⁷⁸, ipsum extra divinitatem esse significat. Neque item cum ipse Filius concionatur : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* ⁷⁹, expertem Ecclesiæ Patrem ostendit : *Omnia enim mea*, inquit, *tua sunt, Pater, et tua mea sunt* ⁸⁰. Nimirum ubique sacris in Litteris hæc duo vocabula, nempe *Deus* et *Dominus* juncta sunt. Ejusdem vero nominis ejusdem gloriæ et divinum atque sacrosanctum Spiritum esse ex divo discimus Apostolo, scribente in hæc verba : *Dominus spiritus est* ⁸¹. Illis igitur qui divinis in Litteris perspicaces sunt, nunquam ex videbuntur a se dissentire, vel sibi repugnare ; cum nunc quidem diviniore, nunc autem humiliore prædicantes, auditoris intellectui sese accommodant, veluti liberorum facit amans mater, conveniente quadam ratione liberos educans, quæ alios quidem adhuc teneros, velut infantes lacte potat ; eos vero qui infantis statum

⁶⁹ Isa. xlv, 14. ⁷⁰ ibid. 15. ⁷¹ Isa. ix, 6. ⁷² Rom. ix, 5. ⁷³ Psal. cxvii, 27. ⁷⁴ Isa. v, 9 sec. LXX. ⁷⁵ Jerem. xxxii, 14 sec. LXX. ⁷⁶ Ezech. xii, 28 sec. LXX. ⁷⁷ I Cor. viii, 9. ⁷⁸ ibid. ⁷⁹ Matth. xvi, 18. ⁸⁰ Joan. xvii, 10. ⁸¹ I Cor. iiii, 17.

egressi sunt, oleribus nutrit, perfectioribusque panem porrigit; nam ad utrosque inquit eximius ille Apostolus: *Lacte potavi vos, non cibo; nondum enim hoc vesci poteratis, imo ne nunc quidem potestis*⁷². Ad alios autem sermonem dirigens: *Qui infirmus est, oleribus vescitur*⁷³, inquit; quæ veluti media quaedam, quod atinet cogitationes, ratione admodum ii qui jam perfecti sunt institutione, propter tenerum et infirmum adhuc intellectum.

INTERROGATIO CX XIX.

Quomodo vero terminis subjiciens Apostolus regnum Christi, scribit, *Oportet ipsum regnare usquedum posuerit inimicos ejus sub pedes ejus*⁷⁴? Quod quidem aliqui interpretati, tradiderunt, quod post hujus mundi finem, prætereunte regno Christi, ipsoque in Patrem redeunte, futurus sit *omnia in omnibus Deus*, sicut inquit Apostolus⁷⁵.

Responsio.

Illos mihi videtur deplorare Hieremias dicens: *Quis dabit aquam capiti meo, et oculis meis fontem lacrymarum, et lugebo nocte et die vulneratos populi mei*⁷⁶? qui clausurunt aures, nullam divini sermonis rationem habentes, qui aperte clamat: *Filius manet in æternum*⁷⁷. Adversabitur eis acerbis dementiae refutator Danielus, vir exoptatissimus, dicens: *Contemplabar in visione nocturna, et ecce in nubibus cæli velut Filius hominis veniebat*⁷⁸. Et paulo post inquit: *Potestas ejus potestas æterna est, quæ non præteribit, et regnum ejus non interibit*⁷⁹. Similiter et Davides divinarum auctor ille carminum: *Thronus tuus, o Deus, in sæculum sæculi: virga rectitudinis, virga regni tui*⁸⁰. Et post alia: *Ab initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi interibunt, tu autem permanes, et es idem, et anni tui non deficiunt*⁸¹. Quæ de Domino exponens sublimis ille intelligentia Paulus, ipsum ubique scribit opificem, et regem, et Deum ante sæcula et in sæcula. Præterea Moses Dei spectator et legislator divinus in fine Cantici Mariæ scribit: *Dominus regnans in sæculum et sæculum*⁸². Christum denique jam Dominum esse profiteremur. Ne igitur ex eo quod hic dicitur: *Usquedum et usquequo*, aliquando finem habiturum regnum Christi nungentur, male intelligentes quæ bene sunt dicta. Nam ex ipsa Apostoli voce redarguitur ipsorum vanitas. *Regnavit enim mors ab Adamo ad Mosem usque*, inquit⁸³. Num igitur ad illum usque tantum regnavit, aut etiam ultra? Nimirum in multas illa generationes imperium suum extendit: quam denique omnem rationalem ætatem pervadentem, Christus evertit, adversus illam robore mortales circumdans, ipse morti mors factus. Et quia de Mose magnifice sentiebant Judæi, præ illo cæteros contemnentem, ipsumque deum esse putantes, quod ne sepulcrum quidem ejus inveniat usque in hodiernum diem, quodque una

γὰρ ἠδύνασθε· ἀλλ' οὐδὲ ἐτι νῦν δύνασθε. Πρὸς δὲ ἐτέρους ἀποτεινόμενος, Ὁ δὲ ἀσθενῶν, λάχανα ἐσθίει, φησί· τὰ μέσως νοημάτων ἔχοντα, μὴ οἷός τε ὢν ἄρτι τρέφεσθαι κατὰ τοὺς ἤδη τῇ παιδείᾳ τελείους, διὰ τὸ ἀπλοῦν ἐτι τῆς διανοίας καὶ ἀσφιρικτον.

affecta sunt, cum talis pane vesci nequeat, quem-

ΠΕΥΣΙΣ ΡΚΘ'.

Καὶ πῶς ὄροις ὑποβαλὼν ὁ Ἀπόστολος τὴν Χριστοῦ βασιλείαν, γράφει, Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεῦσαι ἄχρις οὗ ἂν θῆ τούτοις ἔχθρους αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ; Ὅπερ οἱ ἑρμηνεύσαντες ἐξέδωκαν, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου τούτου περαιουμένης τῆς βασιλείας Χριστοῦ, αὐτοῦ δὲ εἰς τὸν Πατέρα ἀναλύοντος, ἔσται τὰ πάντα ἐν παῶσιν ὁ Θεός, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος.

Ἀπόκρισις.

Ἐκείνους δοκεῖ μοι Ἱερεμίας ἀποδυρόμενος φάσκειν, *Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι ἡμέρας καὶ νυκτὸς τοὺς τετραυματισμένους τοῦ λαοῦ μου*; τοὺς μύσαντας τὰ ὤτα, καὶ μηδένα λόγον τῆς θεηγορίας ποιουμένους, διαρρήδη βρώσης, Ὁ Υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀντικαταστήσεται αὐτοῖς πικρὸς τῆς παροινίας ἑλεγχος Δαυὶδ ὁ ἀνήρ των ἐπιθυμιῶν, φάσκων, *Ἐθώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος. Καὶ μετὰ βραχέα φησὶν, Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. Ὅμοιος Δαυὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός, Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Καὶ μεθ' ἑτέρα· Κατὰρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις, καὶ ὁ αὐτός, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν. Ἄπερ εἰς τὸν Κύριον ἑρμηνεύων Παῦλος ὁ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν, πάντη ἐπιστέλλον δημιουργόν, καὶ βασιλέα καὶ Θεὸν πρὸ αἰῶνων καὶ ἐπ' αἰῶνα. Καὶ ἐτι ταῦτα δὲ Μωσῆς ὁ θεόπτης καὶ θεῖος νομοθέτης ἐν τῷ τέλει τῆς ψόδης Μαρίας γράφει, *Κύριος βασιλεύων τῶν αἰώνων καὶ ἐπ' αἰώνων*. Καὶ ἐτι, Κύριος δὲ ὁ Χριστός, καὶ παρ' ἡμῶν ἤδη ὁμολογεῖται. Μὴ οὖν ἐκ τοῦ ἄχρις οὗ, τέλος ἔξειν ποτὲ τὴν Χριστοῦ βασιλείαν, ληρείτωσαν κακῶς νοοῦντες τὰ καλῶς πεφασμένα. Ἐκ γὰρ τῆς αὐτῆς τοῦ Ἀποστόλου φωνῆς διελέγχεται αὐτῶν ἡ εἰκαιοβουλία. *Ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως*, φησὶν. Ἄρ' οὖν μέχρις ἐκείνου ἐβασίλευσαν, ἢ καὶ ἐπέκεινα; Εἰς πολλὰς γενεὰς ἐκτείνας τὸ κράτος· ὃν διὰ πάσης λογικῆς ηλικίας θέοντα Χριστὸς ὑπεσκέλισε, τὸ κατ' ἐκείνου κράτος βροτοῦς ἀναδήσας, αὐτὸς τῷ θανάτῳ γινόμενος θάνατος· τοὺς μέγα τι ἐπὶ Μωσεί φρονούντας*

⁷² 1 Cor. iii, 2. ⁷³ Rom. xiv, 2. ⁷⁴ 1 Cor. xv, 25. ⁷⁵ ibid. 28. ⁷⁶ Jerem. ix, 1. ⁷⁷ Joan. viii, 35. ⁷⁸ Dan. vii, 13. ⁷⁹ ibid. 14. ⁸⁰ Psal. xlii, 7. ⁸¹ Psal. ci, 26-28. ⁸² Exod. xv, 18 sec. LXX. ⁸³ Rom. v, 14.

Ἰουδαίους καὶ ἐξουθενοῦντας, καὶ Θεὸν αὐτὸν ὑπάρχειν οἰομένους, διὰ τὸ μὴδὲ τάφον αὐτοῦ εὐρίσκεισθαι μέχρι τήμερον, καὶ θταν ἅμα Ἡλίου τοῦ προφήτου ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας παρέστη Χριστῷ μεταμορφωθέντι· ὥστε μὲν δοκεῖν αὐτοὺς εἶτι ζῆν αὐτὸν Ἰσα Ἡλίου μετατεθέντα ἐν σαρκί· καταστέλλων αὐτῶν τὸ φύσημα, καὶ τὴν φλεγμονὴν τῆς εἰκαίας περὶ τὸν ἄνδρα δόξης, θνητὸν ἀποδεικνύς αὐτὸν, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως, οἷονεὶ δακτυλοδεικτῶν αὐτὸν καὶ φάσκειν, θνητὸς ὑπάρχων *ἔθατε Μωσῆς, τί κομπάζετε*; ὡ Ἰουδαῖοι; καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησὶ διελέγχειν αὐτοὺς, *Μέχρι γὰρ σήμερον, ἡνίκα ἀναγινώσκειται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται*. Ἄρ' οὖν μέχρι Παύλου μόνον ἢ καὶ μέχρι συντελείας αὐτῆς Ἰουδαῖοι τυφλώττουσι; Πάλιν δ' ὁ αὐτὸς ἐπιστέλλων Κορινθίοις φησὶν· *Ἄχρι καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ*. Ἄρ' οὐ μέχρι Κορίνθου μόνως, ἢ καὶ ἀπὸ τῆς ἐφάς μέχρι τῶν ἐσπερίων ἐφθασεν ὠκυποδῶν κύκλῳ τὸ Ἰλλυρικόν, καὶ μέχρις αὐτῆς Ῥώμης καταπύων ἐκέρυττε; Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησὶ· *Παρακαλοῦντες ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται*. Ἄλλὰ καὶ Δαβὶδ προείπεν ὁ θεσπέσιος, *Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, τοῦ Θεοῦ δηλονότι, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ*. Μέχρι τοῖς οὖν Δαβὶδ μόνως ἀναγκαῖα ἔρα ἢ τῆς θείας φωνῆς ὑπακοῆ; Ὡ τῆς παροιτίας τῶν εἰκῆ σοφῶν! αὐτοὶ μὲν Χριστοῦ ὑπάρχοντες δημιουργήματα μετὰ τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα ἀφθαρτοὶ καὶ ἀθάνατοι ἀνιστάμενοι διὰ παντὸς μένωμεν, αὐτὸς δὲ ἔρα ὁ τοῦ παντὸς ἀρχιτέκτων καὶ πρῦτανος, εἰς Πατέρα παλινοστήσας οὐκ ἔσται; Πῶς δὲ καὶ βασιλεύειν ἀδίδως καὶ ἀθανάτως σὺν αὐτῷ βροτοῖς ἐπαγγέλλεται, αὐτὰ ἐκεῖνον ἀφαιρουμένου, καὶ πέρασιν τὴν βασιλείαν ἀποθεμένου, κατὰ τοὺς ματαιόφρονας; Ἄλλ' ἀπαγε τῆς ἀτοπίας, ἀξιῶ. Ἐλέγξει γὰρ αὐτοὺς ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Δαβὶδ περὶ τῆς Χριστοῦ μελωδῶν βασιλείας, *Ἐξομολογησάσθωσάν σοι, Κύριε, πάντα τὰ ἔργα σου*. Ἔργον δὲ Χριστοῦ τὰ σύμπαντα, καθὼς φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης, ὅτι *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν Χριστός*· καὶ ὅτι *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο*. Καὶ πάλιν Δαβὶδ, *Ἡ βασιλεία σου, φησὶ, βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ*. Συμφώνως δὲ Γαβριὴλ τούτῳ ὁ τῆς ἀπεράντου βασιλείας Χριστοῦ διάκονος διαβήδην βοᾷ, *Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος*. Οὐ χρόνων τοίνυν περιοριστικῶν ὑπάρχει τὸ εἰωθότως πολλοῦ τῆς θείας πεφραῖσθαι Γραφῆς, τὸ [γὰρ] ἄχρις οὗ, ἢ τήμερον. Παρὰ γὰρ Θεῷ ἀνέσπερος καὶ μία ἡμέρα πᾶς ὁ αἰὼν. Ὁμοίως καὶ τὰς αἰσῆσαι ταῖς νοεραῖς καὶ λογικαῖς δυνάμεσιν, ἐπεὶ ἐξιδόχον νυχτὶ τὸ ὑπερκόσμιον φῶς.

cum Elia propheta in cacumine montis astiterit Christo transformato, ita ut ipsi putent eum adhuc vivere et in carne, quemadmodum et Eliam, translatum : horum inflationem contrahens tumoremque vanæ de hoc viro opinionis, mortalem ostendit ipsum et ejusdem nobiscum naturæ, quasi digito demonstrans eum, et dicens : *Mortuus est Moses* ⁶⁶, qui mortalis erat, quid gloriâmini, o Judæi? Rursusque idem inquit redarguens ipsos : *In hodiernum usque diem, quando legitur Moses, velum ipsorum cordi impositum est* ⁶⁷. Num igitur usque ad tempora Pauli tantum, an ad ipsam consummationem usque Judæi cæcutiunt? Rursus idem ad Corinthios scribens, inquit : *Etiâ usque ad vos pervenimus cum Evangelio Christi* ⁶⁸. Num igitur tantum Corinthum usque, an ab orientalibus ad occidentales usque pervenit, velocique cursu circumiens Illyricum, Romam usque delatus prædicavit? Et iterum idem inquit : *Exhortantes vos invicem quotidie, quoad hodiernus dies vocatur* ⁶⁹. Id quod antea quocumque vates divinus Davides protulerat : *Hodie si vocem ejus audiveritis, nempe Dei, ne induretis corda vestra sicut in exacerbatione, in die tentationis in deserto* ⁷⁰. Num igitur illis tantum, qui fuerunt ad tempora Davidis, necessaria fuit divinæ vocis obedientia? O dementia vanorum sapientum! Nos quidem qui ipsius Christi sumus opificia, post præsens sæculum incorruptibiles et immortales resurgentes, semper manemus; ipse autem totius universitatis architectus et gubernator, in Patrem reversus, non amplius erit? Quomodo vero regnum ipsi æternum et immortale inter homines promittitur, si quidem hoc spoliatur, ac post certos quosdam temporis terminos id deponet, quemadmodum homines illi vana mente præditi volunt? Sed a te procul, obsecro, absit talis absurditas. Redarguet enim ipsos in Veteri quidem Testamento Davides de Christi regno canens : *Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua* ⁷¹. Opus autem Christi sunt in universum omnia, quemadmodum inquit sublimis ille Joannes : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁷² : qui quidem caro factum est, et habitavit in nobis Christus ⁷³. Idem : *Omnia per ipsum facta sunt* ⁷⁴. Et rursus Davides inquit : *Regnum tuum regnum omnium sæculorum, et dominium tuum durat in omnem generationem et generationem* ⁷⁵. Cum hoc autem consentiens Gabrielus illius nunquam finiendi regni Christi minister diserte clamat : *Et regnabit super domum Jacob in sæcula, et regni ejus non erit finis* ⁷⁶. Non igitur temporum determinatorum est, quod consueto more multis in locis sacræ Scripturæ dictum est, *usque, donec, et hodie*. Apud Deum enim vespere carens et unicus dies est tota æternitas. Similiter et omnibus intellectibus ac rationalibus illis potestatibus, quoniam a nulla sequente nocte ultramundana lux excipitur.

⁶⁶ Deut. xxxiv, 5. ⁶⁷ II Cor. iii, 15. ⁶⁸ II Cor. x, 14. ⁶⁹ Hebr. iii, 15. ⁷⁰ Psal. xciv, 8. ⁷¹ Psal. cxliv, 10. ⁷² Joan. i, 1. ⁷³ ibid. 14. ⁷⁴ ibid. 5. ⁷⁵ Psal. cxliv, 13. ⁷⁶ Luc. i, 33.

INTERROGATIO CXXX.

Atqui si Patri æqualis est, quomodo inquit ipse, *Nihil potest Filius facere a semet ipso, nisi quod viderit facientem Patrem* 66 ?

Responsio.

Ejusdem dementiæ est, ad hunc modum erga Dei Filium unigenitum affectum esse. Sequetur enim omnino duplicem statuendam esse creationem; aliam quidem Patris jam perfectam, aliam vero Filii quæ adhuc perficiatur, et paulatim progrediatur, ac ad imitationem creationis paternæ condatur. Ostendant igitur nobis Arianae insanix sectatores duos soles et duas faces lunares, et discernant nobis quinam sol Patris sit, aut qui sit Filii; quæ sit luna Patris, quæ Filii. Similiter autem et de terra et mari merito quæsiero. Quomodo item vera dicit filius ille tonitruum Joannes, qui doctrinam de Verbo incarnato ex ipsius sinu per derivationem hausit, et quasi divinus calix impletus ex perenni fonte, verbum illud, *Omnia per ipsum facta sunt* 66, in omnem soli subjectam terram pluit, quasi dicere vellet ad nullum exemplar aut simulacrum respicientem Filium omnia facere? At quem, obsecro, Filium? Qui nostræ naturæ unitus est in utero perpetuæ virginis Mariæ, adeoque unigenitus ille Dei Filius missus a Patre, qui nasceretur ex muliere, quemadmodum divinus ille docet Apostolus. Ubi igitur, aut quando conspexerat Patrem incarnatum, et natum, et crucifixum, et sepultum, et ex morte resuscitatum, ut hæc ipsius exemplo ageret? Ubi vero Patrem audiens, consimiliter inquit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et rursus sumendi eam* 67? Item, *Quia nullus admittit eam mihi, sed ego pono eam ex me ipso* 68? Ubi vero Patrem conspexit jumento vectum, et ad illius imitationem Hierosolymani asino insidens venit? Ut summam dicam, ad nihil respiciens Filius, ea quæ dicta sunt facere solitus fuit. Neque enim Adamum formans, et ex illo Evam faciens, alium quempiam rationis participem, masculinum aut feminam, a Patre condi viderat, ad quem suum fabricaret; sed cum esset opifex per se, adeoque liberrimus universitatis hujus Deus, ante incarnationem et post illam idem, qui et velle facere omnia poterat, ne ipsum Dei adversarium Patrisve oppressorem arbitrarentur, qui erga ipsum cæcutiunt, inquit: *Nihil potest facere Filius a se ipso, nisi quod videt Patrem facientem* 69. Simul et de amore parentibus debito nos commonefacit.

INTERROGATIO CXXXI.

Quomodo autem Jacobo et Joanni, Zebedæi filii consecretum cum ipso petentibus, inquit: *Sedere a dextera et a sinistra, non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre meo* 70? Quare non tanquam propria præditus auctoritate, dixit: Quibus paravi; aut, Quibus voluero; sed ad Patrem ipsos relegat? Id autem non est alicujus libere agentis.

66 Joan. v, 19. 67 Joan. i, 3. 68 Joan. x, 18.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑ'.

Καὶ εἰ τοῦ Πατρὸς Ἰσοῦ, πῶς αὐτὸς λέγει, *Οὐδὲν δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴτι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιῶντα*;

Ἀπόκρισις.

Πάσης ἀνοίας τὸ οὕτως περὶ τὸν Θεοῦ Παῖδα μονογενῆ Θεὸν διακεῖσθαι. Ἐψεται γὰρ ὄντως διττὴν οἰεῖσθαι πᾶσαν τὴν κτίσιν, τὴν μὲν τοῦ Πατρὸς ἤδη ἀπηρτισμένην, τὴν δὲ τοῦ Υἱοῦ ἐτι δρωμένην, καὶ κατὰ μέρος εἰσαγομένην, κατὰ μίμησιν τῆς πατρῴας τεκταινομένην. Δειξάτωσαν τοίνυν ἡμῖν οἱ τῆς Ἀρείου μανίας δύο ἡλίους καὶ δύο φαίνακας, καὶ διακρινάτωσαν ἡμῖν ποῖος ὁ τοῦ Πατρὸς, τίς δ' ὁ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ποῖα ἡ τοῦ Πατρὸς μήνη, τίς δὲ ἡ τοῦ Παιδός. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῆς χέρσου καὶ τῆς θαλάσσης εἰκότως ζήτησω. Πῶς δὲ καὶ ἀληθεύσει ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς Ἰωάννης, ὁ τὸν λόγον περὶ τοῦ Λόγου σαρκωθέντος τῇ ἐκεῖ ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ μετακλήσει ἀρυσάμενος, καὶ οἶονεῖ θεῖος κρατῆρ ἀπὸ κρήνης ἀενάου πληρωθεὶς, καὶ τὸ, *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο*, ἐξομθρίσας τῇ ὑφ' ἡλίῳ· ὡς πρὸς μηδένα ἀρχέτυπον τινα ἢ παράδειγμα ὁρῶντα τὸν Υἱὸν πάντα ὁρῆν; Τίς δὲ ἄρα; Ὁ τῇ ἡμετέρᾳ φύσει ἐνωθεὶς ἐν τῇ νηδίῳ τῆς Ἀειπαίδος, ἢ πάντως ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Παῖς, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς γεννηθῆναι ὑπὸ γυναικός, καθὼς ὁ θεῖος παιδεύει Ἀπόστολος. Ποῦ οὖν ἢ πότε ἀθρήσας τὸν Πατέρα σαρκωθέντα καὶ ταχθέντα, καὶ σταυρωθέντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα κατ' ἐκεῖνα διεπράξατο; Ποῦ δὲ τοῦ Γεννητορὸς ἐπαίων παραπλησίως φησὶν, *Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν*; καὶ ὅτι *Οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἄφ' ἑαυτοῦ*; Ποῦ δὲ τὸν Πατέρα ἀθρήσας ὑποζυγίῳ ἐποχούμενον, κατ' ἐκεῖνον, εἰς Ἱερουσαλὴμ ἤνυ καθεζόμενος ἦκε; Καὶ συλλήδην εἰπεῖν, πρὸς οὐδὲν ἀφορῶν ὁ Υἱὸς τὰ ῥηθέντα ὁρῆν εἶωθεν. Οὐτε γὰρ τὸν Ἀδάμ πλάττων, καὶ ἐξ ἐκείνου τὴν Εὐάν δημιουργῶν, ἕτερον λογικὸν ἄρσεν ἢ θῆλυ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς γεγονὸς ἑώρα, πρὸς ἐκεῖνο τὸ οἰκτεῖν ἀποτεχνούμενος· ἀλλ' αὐθέντης ὑπάρχων δημιουργεῖ, καὶ αὐτεξούσιος τῶν ὄλων Θεός, πρὸ σαρκώσεως, καὶ μετ' ἐκείνην ὁ αὐτὸς βουλευθῆναι πάντα ὁρῆν οἶός τε ὢν. Ἴνα οὖν μὴ ἀντίθεον αὐτὸν ἢ πατρῴωμαν οἰηθῶσιν οἱ πρὸς αὐτὸν ἀμβλύττοντες, φησὶν· *Οὐδὲν δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴτι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιῶντα*. ἅμα δὲ καὶ φιλοπατορίαν ἡμᾶς παιδεύων.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑΑ'.

Καὶ πῶς Ἰακώβω καὶ Ἰωάννῃ τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαιοῦ συγκαθεδρίαν αἰτοῦσά φησι, *Τὸ καθίσειν ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἐπιρῶν μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' ὅς ἠτοίμασται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου*. Διατί μὴ ὡς αὐθέντης εἶπεν, Ὅς ἠτοίμασα, ἢ Ὅς θαλήσω; ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ ἀπεπέμφατο; Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν αὐτεξουσίου.

70 ibid. 71 Joan. v, 19. 72 Matth. xx, 23.

Ἀπόκρισις.

Οὐχ ὡς μὴ οἷός τε παρασχεῖν, ἀπείπατο, ἀλλ' εὐλόγησεν τινὲ ἀποφάσει καταστέλλει αὐτῶν τὴν οἰδησιν, καὶ τὴν κατὰ τῶν συμφορητῶν κορύφωσιν, δι' ἐκείνων καὶ τοὺς λοιποὺς σφραγίζων, καὶ τὸν σμύχοντα αὐτοῖς ἀτοπον ἔρωτα τῶν πρωτείων μαραινῶν τῷ πληκτικῷ τῆς ἀποφάσεως. Οὐ γὰρ φησιν, ὅτι Πατέρι ὑμῖν πάντως ὁ Πατήρ, ἀλλ', *Ὅτις ἠτοίμασται* ποιοῦσιν, ὑπονύπτων αὐτοὺς πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀνδρίαν· πρῶτον τὴν εὐνοίαν ἐπιδειξάσθαι, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδύσασθαι, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἕως θανάτου ἔνστασιν καὶ ἀναίρεσιν. Οὕτω γὰρ, φησί, τὰ ἐμὰ ἐκηρύξατε, καὶ πῶς τὰς φωνὰς κηρύττειν ἡμεῖς, οὐδέπω βραπισθέντες ὑπὲρ ἐμοῦ; Ἀποδύσασθε τοῖσιν πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἐν τῷ σταδίῳ, κατέλθετε ἐπὶ τὸ σκάμμα, αὐτομολήσατε, ἀχείρωτοι μείνατε, καὶ ἅμα τῷ λυθῆναι τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ θέατρον, ἐγὼ ὑμῖν ἔπαθλα τοὺς θρόνους αὐθις παρέχομαι, νῦν δ' ὑμᾶς εἰκότως ἀποσειομαι· τοῦ Πατρὸς φάσκοντος ἐκείνοις δωρεῖσθαι. Οὐ γὰρ ἐτέρως οἷόν τε ὑμῶν τὴν μητέρα καὶ ὑμᾶς διοχλοῦντας ἀποκρούσασθαι. Ἡ κατὰ τοὺς παρασχεῖν τι πρὸ καιροῦ τοῖς αἰτούσι μὴ βουλομένους, ἀλλ' ἐτέρῳ τινὲ τὴν αὐθεντιαν ὑπάρχειν προσωπευομένους, μήπως κομισάμενοι, βραθυμότεροι πρὸς τὴν εὐνοίαν καὶ ἀνδρίαν γέωνται, ἀρκοῦμενοι τῷ δοθέντι, μηκέτι πονεῖν βουλόμενοι. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἐπὶ γῆς βασιλεύοντες ποιεῖν εἰώθασιν, προεδρείας ἢ στρατηγίας παρὰ τινῶν ἐκλιπαροῦμενοι· κύριοι μὲν τοῦ δοῦναι ὑπάρχοντες, πρὸ καιροῦ δὲ μὴ βουλόμενοι, ἕτερος ἐτέρου τὴν ἐξουσίαν ἀποτιθέμενοι, τῇ παραδοκίᾳ τῆς ὑπεροχῆς τοὺς ἐκείτους ὑπὲρ τῆς βασιλείας διεγείροντες, καὶ ἀμιλλᾶσθαι αὐτοὺς ἀλλήλοις, καὶ σφριγᾶν καὶ παραθήγεσθαι κατὰ τῶν πολεμίων παρασκευάζοντες. Ἐτέρως τε δὲ ἐπεὶ ἐδόκουν αὐτὸν τὴν ἐπὶ γῆς πρόσκαιρον βασιλείαν βασιλεύειν, φησὶν αὐτοῖς, *Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε*· ὡσανεὶ, Ἐκνήφατε, ὡ φοιτηταί μου, ἀνάδητε τῇ διανοίᾳ ἐν τῇ ἐμῇ βασιλείᾳ, μὴ περὶ τὰ περιπτάμενα δίκην νυκτερινῷ φάσματος, μὴ περὶ τὰ χαμαίζηλα ἦτα γεγηθότες· μήποτε καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἀκούσητε, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι ἀπλῶς, ἀλλ' ὑμῖν ἀπαιτῆσαι τὴν τῶν ἀγῶνων καὶ ἰδρωτῶν ἀντάμειψιν. Ἄγαμαι γὰρ ὀφείλειν ὑμῖν εὐνοίας, ἢ ἐγκαλεῖν βραθυμίας. Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ Πατρὸς μου ἀπλῶς τοῖς αἰτούσιν, ἐπεὶ ἂν φονεῖς καὶ μοιχοὶ καὶ πᾶς μοχθηρὸς καὶ ἀκόλαστος αἰτοῦντες μοὶ συγκαθίσονται. Οὐκ ἔστιν ἡμέτερον, τοῦ δοῦναι εἰκῆ, καὶ παραχαράξαι τὸ δίκαιον. Δικαιοκρίτου γὰρ τὸ πρὸς ἀξίαν ἐκάστω ἀπονέμειν, καὶ μὴ τοὺς ἰδρωῦντας παραιδεῖν, καὶ βραθύμοις παρασχεῖν. Εἰ τοῖσιν τῶν θρόνων ἔρᾳτε, τοὺς ἀγῶνας οὐκ ἀγνοεῖτε, πρὸς οὓς ὀφείλετε ἀποδύσασθαι· μὴ τῷ τρίθωνοι καὶ τῇ ὑπῆγη καὶ τῇ βακτηρίᾳ μόνους ἐναδρυνόμενοι, ἀλλὰ τοῖς πόνοις τοὺς θρόνους ἐξωνοῦμενοι, καὶ τὸ κριτήριον ἰλεοῦμενοι.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΑΤΡ.

Καὶ εἰ ὡς ὁ Πατήρ δυνάμενος καὶ αὐτεξούσιος ὁ

* Matth. ix, 22.

Responsio.

Non quasi præstando non esset, denegavit, sed prudenti quodam prætextu ad modestiam revocat ipsorum fastum, et adversus condiscipulos elationem: per illos etiam reliquos castigans, et accensum in ipsis absurdum amorem primatus exstinguens terrore denegationis. Non enim dicit: Omnino largitur id vobis Pater, sed, *quibus paratum est* laborantibus, exstimulans ipsos ad virtutem et fortitudinem, ut primum benevolentiam demonstrarent, ad certamina semet accingerent, pro ipso ad mortem usque constanter perseverarent. Nondum enim, inquit, aliis mea prædicastis: et quo tandem pacto voces annuntiare desideratis, nondum pro me colaphis cæsi? Proinde expeditimini ad certamina in stadio, descendite in theatri caveam, alacres incedite, invicti manete, et quamprimum præsentis sæculi theatrum solutum fuerit, ego mox vobis illa solia tanquam præmia certaminis largiar. Nunc autem vos merito rejicio. Dabuntur iis quibus Pater jusserit. Neque enim alio modo vestra mater et vos cum hac vestra molestia repelli potestis. Aut agit eo modo, quo solent qui aliquid ante tempus præstare nolunt, sed alii alicui potestatis auctoritatem esse simulant, ne quando receperint, segniores ad alacritatem et fortitudinem fiant, contenti eo quod datum est, non amplius laborare volentes. Sic enim et qui in terris regnant, facere consuevere, quando ab ipsis aliqui dignitates præsidum et officia, vel imperia rei militaris efflagitant, licet penes ipsos sit, ante tempus tamen dare volentes, alius ad alium id potestatis referunt, exspectatione dignitatis ministros pro regno excitantes, utque inter se certent, et onitantur acriores adversus hostes fieri, eos præparantes. Vel etiam alia ratione, quia putabant ipsum temporale regnum in terra administraturum, ait illis: *Nescitis quid petitis*?: quasi dicat: Evigilate, quæso, discipuli mei, ascendite mente in meum regnum; non ex iis quæ instar nocturni spectri circumvolitant, neque de sordibus humi jacentibus voluptatem capite, ne quando a Patre quoque meo audiat: Non est meum simpliciter dare, sed a vobis vicissim exigere certaminum et sudorum compensationem. Malo enim vobis debere propter benevolentiam alacritatem, quam accusare succordiam. Non est meum dare, at neque Patris mei simpliciter petentibus: siquidem occisores, et adulteri, et quivis flagitiosus et intemperans, si petant, mecum sessuri essent. Non est nostrum dare temere, et depravare quod justum est. Justi enim judicis est unicuique pro dignitate meriti tribuere, non negligere laborantes, ac ignavis aliquid largiri. Proinde si thronos amatis, nolite ignorare certamina, ad quæ capessenda debetis expediri. Neque pallio tantum, et barba, baculoque convenit vos delicate gloriari, sed laboribus thronos redimitate, judiciumque placate.

INTERROGATIO CXXXII.

Quod si perinde ac Pater, potens et sui juris est

Filius, quomodo terretur cruce, Patremque rogat, dicens : *Pater, si fieri potest, transeat a me poculum hoc* ? Nimirum non ejus est qui suo agat jure, neque spontaneæ voluntatis, ad alium confugere in necessitatibus, ac velut indigum, iñius auxilium implorare.

Responsio.

Letale vulnus et hinc infligi divina manu illis vana mente præditis puto, cum ejusdem potestatis etiam nunc cum Patre Filium esse demonstratum sit, nec quidquam prorsus ejus auctoritati adimi per eas voces quæ ab ipso per simulationem editæ sunt. Quandoquidem enim ægre recipiebatur unitæ cum Deo humanitatis ipsius adventus, propter nimiam humilitatem et erga homines benevolentiam fidem superans, propositum illi fuit non divinitatis potentia propulsare malignum dæmonem, neque principali potestate evertere ipsius aciem, sed mansuetudine potius et diuturna patientia condemnare adversarium reluctantem ; nam si venisset usurus potestate naturali, nihil admiratione dignum facere visus fuisset, si adversus angelum defectorem decertasset Deus : imo diversum potius accidisset, et in arrogantiam extulisset diabolium, quasi Deo par fuisset adversarius. Merito igitur humana utens humilitate, deprimit ipsius elationem, et victoriæ tropæum nobis asserit : nam si, cum ab initio seductus fuerit homo, non per aliquem qui homo esse videretur, tametsi re ipsa Deus foret, captus esset ipse vicissim prædo, præclarum hoc facinus humano generi tributum non fuisset. Nunc cum in natura tam divina quam humana factum illud Verbum ad nos venerit, et in forma capti hostem ipsum ceperit : tanquam Deus imperium nobis in ipsum dedit, divinitus illa verba pronuntians : *Ecco dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici* ⁴.

INTERROGATIO CXXXIII.

Quis est igitur, qui crucifixus est, imo qui deprecatur, et inquit : *Pater, si fieri potest, transeat a me poculum hoc* ?

Responsio.

Nec Deus, nec homo scorsum. Nudus enim homo nos servare non potuisset, Deus vero nudus pati nequit. Quamobrem fecit hoc unus ex ambobus, per concursum et unionem naturarum ex perpetua Virgine natus ille Homo-Deus, qui nihilominus quod erat, servavit. Idem Deus, idem homo, neutra separata natura, crucem conscendit. Ideoque alias quidem divinito, alias vero humano more loquens, convenienter se tempori accommodat. Nunc quidem hoste se extollente per verba et signa Deum se subjectis declarat, rursus vero ipso accedente et attentius inspiciente, num vere Deus esset, qui aliquatenus esse apparebat, et..... ad certamina et luctam, rursus mortalia præ se fert, ne forte expavescens adversarius refugeret usque ad crucem et mortem ipsum oppugnare : in quo una sola Homo-Dei victoria sita erat.

Υἱὸς, πῶς φοβεῖται τὸν σταυρὸν, καὶ δέεται τοῦ Πατρὸς, λέγων · Πάτερ, εἰ δυνατόν, τὸ ποτήριον τοῦτο παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ ; Τοῦτο δὲ οὐκ αὐθεντίας ἐστὶν οὐδὲ ἔκουσότητος, τὸ πρὸς ἕτερον καταφεύγειν ἐν ταῖς ἀνάγκαις, καὶ τῆς ἐκείνου δεῖσθαι βοήθειας.

Ἀπόκρισις.

Καίριαν οἶμαι πληγὴν ταῖς ματαιόφροσι καὶ ἐντεῦθεν ἐπάγεσθαι ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς, ἰσοσθενούς καὶ νῦν πρὸς τὸν Γεννήτορα δεικνυομένου, καὶ μηδεμίαν ὑπάρχειν αὐθεντίας ἀναίρεσιν ἐκ τῶν καθ' ὑπόκρισιν γινομένων αὐτοῦ φωνῶν. Ἐπεὶ γὰρ δυσπαράδεκτος ἦν ἡ θεανδρική αὐτοῦ ἐπιφοίτησις, ὑπερβολῇ μετρήτητος καὶ φιλανθρωπίας ἀπιστομένη · σκοπὸς ἦν αὐτῷ οὐ βίωμα θεϊότητος ἀμύνασθαι τὸν ἀλάστορα, οὐκ ἐξουσιαστικῶς καθελεῖν αὐτοῦ τὴν φάλαγγα · πραότητι δὲ μᾶλλον καὶ μακροθυμίᾳ κατακρίνει τὸν ἀντίπαλον. Εἰ γὰρ τῇ φυσικῇ ἰσχυρῇ χρώμενος ἦκεν, ἔδοξεν ἂν μηδὲν ἀξιοθαύμαστον δρᾶν, θεὸς πρὸς ἀγγελὸν ἀποστάτην ἀγωνιζόμενος. Τὸ δ' ἐναντίον, ἐπήρεν ἂν μᾶλλον τὸν διάβολον εἰς ἀπόνοιαν, ὡς ἀνταγωνιστὴν Θεῷ γινωσκόμενον. Εἰκότως οὖν τῇ βροτῶν χρώμενος εὐτελεῖα καθαιρεῖ αὐτοῦ τὸ φρίγμα, καὶ τῆς νίκης τὸ τρόπαιον ἡμῖν περιποιεῖ. Εἰ γὰρ ἀνθρώπου κατ' ἀρχὰς ὑπαχθέντος, μὴ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀρμμένου, Θεοῦ δὲ νοουμένου, ἐχειρῶθη ὁ παρθένος, ἔδοξεν ἂν ἀλλοτριουῖσθαι ἡμῶν τοῦ γένους τὸ κατόρθωμα. Θεανδρικῇ δὲ φύσει ὁ ἄγιος Λόγος ἐπιφοιτήσας, καὶ ἔπει τοῦ ἀλόγτου ἠττήσας τὸν πόλεμον, τὸ κατ' ἐκείνου κράτος ἡμῖν, ἅτε Θεὸς παρέσχετο, θεηγορῶν, Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πετεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑΓ'.

Τίς οὖν ἐστὶν ὁ σταυρούμενος, μᾶλλον δὲ παρατιώμενος, καὶ λέγων, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο ;

Ἀπόκρισις.

Οὐθέτερος καθ' ἑαυτὸν. Βροτὸς γὰρ ψιλὸς οὐκ ἔστιν οὐδὲ Θεὸς δὲ γυμνὸς πάσχειν οὐ πέφικεν. Ἄλλ' εἷς ἐξ ἀφορῶν τῇ συνόδῳ καὶ ἐνώσει τῶν φύσεων, ὁ ἐκ τῆς Ἀείπαιδος τεχθεὶς θεάνδρος, ἀλώθητον αὐτὴν διατηρήσας, ὁ αὐτὸς Θεός, ὁ αὐτὸς βροτὸς, οὐθ' ἑτέρας ἀποκριθείσης φύσεως τὸν σταυρὸν ἀναβαίνοντος. Διὸ πῆ μὲν θείως, πῆ δὲ ἀνθρωπίνως φράζων καταλλήλως τῷ καιρῷ ἀρμόττεται. Νῦν μὲν τοῦ ἐχθροῦ μετεωριζομένου, διὰ τῶν λόγων καὶ σημείων Θεὸν ἑαυτὸν ἀποδείκνυσαι πρὸς τὸ ὑπὸ κων· πάλιν δὲ αὐτοῦ ἐπιφοιτοῦντος καὶ ἐναντιζόντος εἰ ἀληθῶς Θεὸς ὑπάρχει ὁ ὑποφαίνων καὶ..... πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸ σκάμμα, αὐθις τὰ βροτῶν ὑποκρίνεται, μήπως πτήξας ὁ δι' ἐναντίας ἀποδείξῃ μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου καταγωνισασθαι· ἐν ᾧ τὸ πᾶν τῆς θεανδρικῆς νίκης ἤρτητο.

⁴ Matth. xxvi, 59 ⁵ Luc. x, 19. ⁶ Matth. xxvi, 59.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΑΔ'.

Καὶ διατὶ ἐλθὼν μὴ ἐκ τοῦ φανεροῦ ἐσταυρώθη θαρρῶν τῇ ἑαυτοῦ ἰσχύϊ· ἀλλὰ ποτὲ μὲν πτωχὸς, ποτὲ δὲ φαιδρὸς διαγίνεται; διὰ τί καὶ δειλίαν ὑποκρίνεται Θεὸς ὢν;

Ἀποκρισις.

Ἐπει οὐδ' ἐχθρὸς φανερῶς τοῖς προπάτορσιν ἡμῶν ἐν παραδείσῳ ἔψαυσεν, ἐπεὶ ἂν ἐφυλάξαντο τὴν ὑποσποράν καὶ τὸν ὄλισθον· νῦν δὲ κρύπτει μὲν ἐν τῷ ὄφει τὴν φύσιν, ἐνωθεὶς αὐτῷ, καὶ φησὶ τῇ ταλαίνῃ· Ἡ δ' ἂν ἡμέρῃ φάγεσθε τοῦ ἀπηγορευμένου, ἐσσεσθε ὡς θεοί. Καὶ συνελόντι φάναι, διὰ τῶν ἐξῆς, δολερῶς τῆς μακαρίας αὐτοῦς ἀπήγαγε ζωῆς. Ῥήμασι τοίνυν δολεροῖς ἀπατήσας, ῤήμασι θεϊκοῖς ἠπατήθη ὁ δειλῆος ἐχθρὸς. Οὐ τοίνυν ἐκεῖ ὄφει ψιλὸς, οὐδὲ διάβολος γυμνός, οὐδὲ ἐνταῦθα βροτὸς ψιλός, οὐδὲ Θεὸς γυμνός. Οὐδ' αὖ πάλιν δειλιῖ, ἀλλὰ σαφῶς λύει τοῦ μωροῦ τὸ σόφισμα. Ἄθρει δὴ οὖν τὸ αὐθαίρετον καὶ ῥωμαλέον τῆς καθ' ὑπόκρισιν δειλίας. Ὅταν αὐτῷ ἐπῆλθον οἱ συλλήπτορες Ἰουδαῖοι, πηρώσας αὐτοῦς φησὶ· Τίνα ζητεῖτε; Τῶν δὲ εἰρηκότων Ἰησοῦν ζητεῖν, αὐθὶς δείκνυσσι τὸ ἐκούσιον, καὶ φησὶν αὐτοῖς, Ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, καὶ θάττον ἔπεται τοῖς ζητοῦσι. Τίς οὖν εἰργεν αὐτὸν διαπτήναι τοὺς γυπάς; τίς ἐκώλυεν ἐκφοιτῆσαι τῶν πηρωθέντων, φάσκοντα, Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν; Πῶς δὲ καὶ Πέτρῳ πληκτικῶς ἐπιτιμῆσαντι αὐτῷ ἀποκαλούμενος τὸν σταυρὸν αὐτῷ ἀπευχόμενος; Φησὶ γὰρ τῷ ἀγαπητῷ, Ὑπάγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἄσφελ, Ἔπου μοι καὶ μὴ προσηδα ἄγνοῶν τὴν οἰκονομίαν, καὶ τῇ ἔψει τῆς σαρκὸς περικλώμενος. Πῶς γὰρ δέισω θάνατον ἢ ἀθάνατος ζωῆ; Πῶς πάθος ἀπεύξομαι ὁ λυτῆρ τῶν παθῶν; ὁ ἀφῆ χειρὸς τυφλοῦς ἰασάμενος, ὁ ῤήματι ψιλῷ παρεϊμένους σθενώσας, καὶ φέρειν τοὺς φέροντας σκίμποδας ποιήσας, ὁ κρήνας αἱμάτων κρασπέδοις ξηράνας, καὶ λεπρούς τὴν λύθην ἀποδύσας, ὁ λεγεῶνας δαιμόνων προστάγματι φυγαδεύσας, ὁ τὴν ἄδυσσον δίκην χέρσου πατήσας; ὁ σωπῆν αὐτὴν καὶ φημιούσθαι κορυφουμένην καὶ ἀραττομένην ποιήσας, ὁ τοῖς πνεύμασι τὴν χεῖρα πρὸς ἡρεμίαν ἐκτείνας, δι' ὧν τὴν ὀλθῆσιν καὶ τὸν σάλον ὑπέμενον· ὁ πέντε ἄρτοις πεντακισχιλίουσιν εἰς κόρον ἐστιασάμενος, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν λειψάνοις δεκαδύο πληρώσας κοφίλους· ὁ Λάζαρον τετραήμερον ὀδωδῶτα, πρὸς παλινζωίαν ἐκ τάφου ἀλώθητον φωνήσας· ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς καὶ Θεὸς, ζωὴ καὶ ἀνάστασις αὐτὸς ὑπάρχων. Ὑποκρίνομαι δέος καὶ μετριότητα τῇ παραβολῇ τῆς σαρκὸς, θηρεῦσαι τὸν ἐράκοντα βουλόμενος, τὸν ὑπ' ἐμοῦ μὲν ἐμπαιζόμενον, βροτοῖς δὲ ἐμπαιζόντα διάβολον. Ἄλιεὺς γὰρ ὑπάρχων καὶ ἀγκίστρον ἑμαυτὸν καθῆκα ἐν τῷ βυθῷ τοῦδε βίου, περιθιόμενος σκώληκα τὴν ἀλοῦσαν βροτῶν σάρκα, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ κατ' ἐκείνους ἀτρέπτως γενόμενος Ἀδάμ· καὶ ὡς ἄλιεὺς νῦν μὲν ὑποσαίνων καὶ ὑφέλων ἐν τῷ βυθῷ δεδομένον τὸ ἀγκρίστον, νῦν δ' ἔρε-

INTERROGATIO CXXXIV.

Et quare veniens non manifeste crucifixus est, confusus sua ipsius fortitudine, sed aliquando quidem inops, aliquando vero splendidus est? Quare item formidinem præ se fert, cum Deus esset?

Responsio.

Quoniam neque ipse inimicus manifeste primos parentes nostros in paradiso aggressus est, qui cæteroquin a depravatione ac lapsu sibi cavissent, sed occultabat in serpentis specie suam naturam, illi unitus; et dicebat ad miseram: *Quocumque die comederitis de arbore vetita, eritis tanquam dii*⁶. Et, ut breviter omnia proferam quæ ibi sequuntur, dolose ipsos ab illa beata vita seduxit, proinde qui verbis dolosis deceptit, verbis divinis deceptus est infelix hostis. Non igitur illic nudus erat serpens, neque diabolus nudus; neque hic homo nudus, nec Deus nudus. Nec item formidolosus est, sed aperte stulti dolum inutilem reddit. Vide mihi libertatem et robur timoris quem præ se ferebat, cum ipsum invaderent eum comprehensuri Judei. Nam cæcitate percussos interrogat: *Quem quaeritis?* Illi vero postquam dixissent se Jesum quaerere, rursus ostendit ipsis spontaneam voluntatem, et ait: *Ecce ego sum*⁷. Atque confestim sequitur se quaerentes. Quis impedire potuisset quominus celeritate avolandi superaret vultures? quis prohibuisset quominus eludendo excæcatos evaderet, qui de se aiebat: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et rursus sumendi eam*⁸? Quomodo vero et Petro se objurganti ad animam revocat crucem a se expeti? Inquit enim ad eum cæteroqui dilectum: *Abi post me, Satana, quoniam non sapies ea quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum*⁹. Quasi dicat, Sequere me, et noli resilire, ignorans dispensationem, specie carnis deceptus. Quomodo enim formidabo mortem, qui sum aliud nihil quam vita immortalis? Quomodo passionem deprecabor, qui a passionibus libero, qui tactu manus sanavi cæcos, qui nudo verbo firmavi paralyticos, et feci ut ferrent grabbata quibus antea gestabantur, qui fontes sanguinum simbriis siccavi, et a leprosis maculam abstersi, qui legiones dæmonum mandato fugavi, abyssum instar terræ calcavi, ipsamque tumidam et elatam silere ac obmutescere feci, qui ad ventos manum pro tranquillitate extendi, per quos etiam fluctas procellamque sustinebam; qui quinque panibus quinque millia ad satietatem cibavi, et inde reliquiis sublatis duodecim cophinos implevi; qui Lazarum, diebus quatuor fetentem, ad reviviscendum ex monumento vocavi illæsum; qui omnium opifex et Deus, vita et resurrectio sum. Præ me fero metum et humilitatem, per assimilationem carnis capture volens draconem, et a me quidem illusum, mortalibus autem illudentem diabolium. Piscator enim cum sim, etiam hamum, nempe meipsum demisi

⁶ Gen. III, 5. ⁷ Joan. XVII, 4. ⁸ ibid. 5. ⁹ Joan. x, 18. ¹⁰ Marc. VIII, 35.

in profundum hujus vitæ, circumdatus veluti verme, assumpta mortalium carne, ipse per meipsum consimilis ipsis, citra mutationem tamen factus Adamus. Et velut piscator, nunc quidem blande demitto et subtraho in profundo datum hamum; nunc vero quietum teneo, appropinquante pisce homicida quem observo, ne qua territus resiliat. Quapropter et per servum meum Davidem inquam: *Ego vero sum vermis, et non homo*¹¹. Quemadmodum enim ille ex terra absque aliqua conjunctione carnem accipit, et in vitam producitur: consimiliter et ego ex ea quæ semper est virgo absque aliqua commistione et conjunctione viri, incarnatus, naturaliter factus sum homo, manens Deus. Quapropter ait multa pericula perpessus ille vates Jeremias, videns prophetica visione decipiendum deceptorem, et quasi deridens ipsius fremitum et arrogantiam, ante annos quingentos et longius etiam, de me: *Homo est, et quis cognoscit eum*¹²? quasi dicat, quod qui Deus est, per dispensationem propter nos homo factus sit, sapienter deludere in malitia sapientem volens, implens prophetiam generosi Jobi dicentis: *Duces dracones hamo*¹³. Idem *neu percurrens*¹⁴, et illic captos liberans. Et iterum *janitores inferni te videntes inhorruerunt*¹⁵.

INTERROGATIO CXXXV.

Num igitur illusorem dicis Christum, et quod dolo superaverit diabolum?

Responsio.

Nihil id præter decorum. Siquidem et ipse antequam unicus homini Deus esset, conspectus ab interprete rerum divinarum Mose, inquit: *Vides in quam multis illuserim Ægyptiis*¹⁶? Similiter illudit incarnatus intellectili Pharaoni cum toto exercitu suo Ægyptiacorum dæmonum, invisibiliter flagellato et submerso ipso, per id quod inquit, *Pater, si fieri potest, transeat a me poculum hoc*¹⁷. O poculum diabolos vulnerans, dæmonas fugans, peccata ventilans, peccatores expians, æternam vitam operans! Homo igitur reipsa Deus Verbum factus, immutabiliter omnia cum veritate prosecutus est humana, *excepto peccato*¹⁸. Sic tempore passionis deprecatur poculum, non metuens id quod jam antea voluerat, sed nos instruens, in pericula non insiliendum esse, sed adventantia fortiter ac viriliter esse excipienda. Ideo crucem per meditationem æstimatam certo consilio deprecabatur quidem; exhibitam vero super humeros tanquam victor tollens, ibat sponte, in ea clavis affigendus. Simul autem omnibus acclamare convenit, quæ a Davide divino decantata sunt: *Quam valde magnifica sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti*¹⁹. Similiter magniloquus et eximius ille Apostolus dicente clamat: *O profunditatem diviniturum et sapientiam et cognitionem Dei! Quam inscrutabilia iudicia sunt ejus, et impervestigabiles ejus viæ! Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis fuit ei con-*

μον, ἐγγίζοντος τοῦ σκοποῦμένου ἰχθύος ἀνθρωποκτόνου, μήπως δείσας ἀποτηδήσῃ. Διὸ καὶ φημι διὰ τοῦ παιδὸς μου Δαβὶδ, Ἐγὼ δὲ εἰμι σκώληξ καὶ οἶκ ἀνθρώπου. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνος ἐκ τῆς γῆς χωρὶς τινος συμπλοκῆς σαρκούται καὶ ζωογονεῖται, παραπλησίως καὶ ἐκ τῆς Ἀεῖπαιδος χωρὶς μίξεως τινος καὶ συμπλοκῆς ἀνδρὸς σαρκωθεὶς, αὐτοφυῶς γέγονα βροτὸς μένων Θεός. Διὸ φησιν Ἱερεμίας ὁ τῶν προφητῶν πολυκίνδυνος, ὁρῶν προφητικῶν ὄμματι ἀπατῆσθαι μέλλειν τὸν ἀπατεῶνα, οἶονεὶ γελῶν αὐτοῦ τὸ φρύαγμα καὶ τὴν ἀνοίαν, πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν καὶ ἄνω, φησὶν περὶ ἐμοῦ· Ἀνθρώπος ἐστὶν, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; ὡς εἶπαι, ὅτι Θεὸς ἐστὶν, οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς γενόμενος, σοφῶς μωρῶσαι τὸν ἐν κακίᾳ σοφὸν προαιρούμενος, πληρῶν τοῦ γενναίου Ἰωβ τὴν προφητείαν, φάσκουσιν, Ἄξεις δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, Ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἀθύσσου περιπάτησας, τὰ καταχθόνια περιβῆναι, καὶ τοὺς ἐκεῖ αἰχμαλώτους ἐλευθερῶν καὶ πάλιν ὁ αὐτός φησιν, Ἀνοιγήσονται δὲ σοὶ φρένες πύλαι θανάτου· πύλωροι δὲ ἄβου ἰδόντες σὲ ἐπηξουν.

Sursus ait: *Semitas abyssi perambulasti, subterram idem inquit: Aperientur tibi terrore portæ mortis:*

ΠΕΥΣΙΣ ΠΑΕ΄.

Τί οὖν ἐμπαίκτην λέγεις τὸν Χριστὸν, καὶ ὅψῃ ἠττήσαντα τὸν διάβολον;

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲν ἀπεικός. Καὶ γὰρ αὐτὸς πρὸ τῆς θεανδρικῆς ἕψεως ὀφθελὶ τῷ ἱεροφάντῃ Μωσεί, φησὶν αὐτῷ, Ὅρῃς πόσα ἐμπαίκτη καὶ τοῖς Ἀγυπτίοις; Ὡσαύτως ἐμπαίκτη σαρκωθεὶς τὸν νοητὸν Φαραῶ παντοκρατορῆ τῶν αὐτοῦ Ἀγυπτίων δαιμόνων, ἀοράτως μαστιγῆς καὶ ποντώσας αὐτόν, διὰ τοῦ φάσκειν, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παραθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ. Ὁ ποτήριον διαβόλου τρωτήριον, δαιμόνων φυγαδευτήριον, ἀμαρτιῶν λιχμητήριον, ἀμαρτωλῶν βαστήριον, ζωῆς αἰωνίου ἐργαστήριον! Ἀνθρώπος τοίνυν κατὰ ἀλήθειαν ὁ Θεὸς λόγος γενόμενος, ἀτρέπτως, πάντα σὺν ἀληθείᾳ τὰ βροτῶν διεξῆλθε, πλὴν τῆς ἀνοσίτου κακίας· οὕτως καὶ ἐν τῷ τοῦ πάθους καιρῷ παραιτεῖται τὸ ποτήριον, οὐ δεδοικώς ὅπερ ἐβούλετο ἔδει, ἀλλὰ παιδεύων, μὴ δεῖν τοῖς κινδύνοις ἐπιπηδῆναι, ἐπελθόντας δὲ καρτερώς καὶ ἀνδρείως δέχεσθαι. Διὸ μελετώμενον μὲν τὸν σταυρὸν οἰκονομικῶς περιητεῖτο, ἀποφανθέντα δὲ ἐπ' ὤμων ὡς νικηφόρος λαβῶν ἠύτομδαι, ἐπ' αὐτῷ καθηλούσθαι αὐθαιρέτως φοιτῶν. Ἀρμόττει δὲ πᾶσιν ὁμοῦ ἀναδοῆσαι τὰ ἐκ τοῦ θεοσπεσίου Δαβὶδ μελωδοῦμενα· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Ἀναφωνῶν ὁ ὑψηλὸς Ἀπόστολος διαβρήδην βοᾷ· Ὁ βέβηθος κλυτὸς καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρῖματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Τίς γὰρ ἔγνω ἑστῶν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ὡς τῆς ἀνοσίας, οἱ θεοσπέσιοι ἀποροῦσιν, οἱ τυχόντες ζητοῦσιν· σω-

¹¹ Psal. xxi, 7. ¹² Jer. xvii, 9, sec. LXX. ¹³ Job xl, 20, sec. LXX. ¹⁴ Job xxxviii, 17, sec. LXX. ¹⁵ Exod. x, 2, sec. LXX. ¹⁶ Matth. xxvi, 29. ¹⁷ Heb. ix, 43. ¹⁸ Psal. xci, 6.

πάστω τοίνυν πᾶσα φιλονεκία καὶ λογισμῶν κίνησις· χαίρει γὰρ τὸ Θεῖον ἀπλῆ τῇ πίστει τιμώμενον.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑΓ'.

Πάντων καλῶς διευκρινηθέντων ἡμῖν, θεόμεθα λοιπὸν τὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως μαθεῖν. Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ σμικρύνει καὶ εὐτελεῖ τὸν ἄνθρωπον, λέγων ἐν τῷ ὄγδω ψαλμῷ· *Κύριε, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμησάσκῃ αὐτοῦ*; Ἐν δὲ τῷ τριακοστῷ ὄγδω ψαλμῷ, *Πλὴν μάταιος πᾶς ἄνθρωπος*. Ἐν δὲ τῷ ρμγ' ψαλμῷ, *Κύριε, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθησθαι αὐτῷ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι λογίζῃ αὐτόν*; Ἀνθρώπου ματαιότητι ὠμοιώθη, φησὶν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Σολομῶν μεγαλύνει τὸν ἄνθρωπον, καὶ σεμνύνει λέγων· *Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον*. Εἰ οὖν τῷ πατρὶ ὑπάρχει ἀσύμφωνος, πῶς οἱ λοιποὶ τῶν προφητῶν συμφωνήσουσιν;

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲν τούτων οἶόν τι δεῖξαι ἀσύμφωνα τὰ τῶν θεοφάντων ῥήματα, φιλομαθῶς ἀδολεσχνύμενα, καὶ ἐξωπαχείας διαίτης νηφόντως θεωρούμενα. Πρᾶξις γὰρ θεωρίας ἐπίθασις. Ὁ μὲν τοίνυν τὴν φύσιν ἡμῶν, ὃ ἔστι τὴν τιμὴν παρίστησιν, ἦν παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων εἰλήφραμεν, παρὰ πᾶσαν τὴν κτίσιν θείαις χερσὶ γερόμενοι. Ἀναπτύξας τὸ πρῶτον Μωσέως τεύχος ἐκάτερα παιδευθήσῃ· ὅτι ἔλαβε χροῦν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ Θεός, καὶ ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. Ἐν τῷ, *Ἐλαβε καὶ ἐπλασε*, τὰ τῆς τιμῆς γινώσκεται· ἐπ' οὐδενὶ τῶν κτιστῶν ῥηθὲν, πλὴν ἐπὶ μόνου τοῦ ἀνθρώπου· ἐν δὲ τῷ ληφθέντι χροῖ ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ εὐτελεῖς τῆς φύσεως ἡμῶν παιδευόμεθα, ὅτι γῆ καὶ χροῦς ὑπάρχοντες, τὰ μηδενὸς ἄξια, καὶ εὐδιάλυτα. *terra, vilitatem nostræ naturæ discimus, quod terra et pulvis sumus, quæ nullius momenti sunt, et facile intereunt.*

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑΖ'.

Πῶς οὖν μέγα καὶ τίμιον ἄνθρωπος, εἰ εὐτελεῖς ὑπάρχει καὶ εὐδιάλυτος, μυριοῖς πάθεσι καὶ ἀνάγκαις ὑποκείμενος;

Ἀπόκρισις.

Ἄλλὰ (90) πρὸς τὴν φύσιν ἀφόρα μόνην, σύναπτε δὲ ταύτη καὶ τὴν τιμὴν. Τὸ γὰρ εὐδιάλυτον καὶ ὠκύμορον τῇ φύσει ἀπένεμον, μετὰ τὴν ἐκτροπὴν τῆς πάλαι μακαρίας ἐν παραδείσῳ διαγωγῆς ἡμῖν ἐπεισφρήσαντα, διὰ τῆς παραβάσεως. Μετὰ γὰρ τὴν ὀλεθρίαν ἰδωθῆν, τῆς ἀποφάσεως ὁ τάλας ἀκήκοε· *Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ*, τῷ ἐχθρῷ μάλλον ἢ Θεῷ ὑπακούσας.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑΗ'.

Τί δηλοῖ ὁ Δαβὶδ λέγων τῷ Θεῷ· *Αἱ χεῖρές σου ἐποίησαν με, καὶ ἐπλασαν με*; Ἄρα ἕτερόν τι σημαίνει τὴν πλάσιν, καὶ ἄλλο τὴν ποιήσιν; Ἐκ δὲ τοῦ-

⁹⁰ Rom. xi, 33, 34. ⁹¹ Psal. viii, 5. ⁹² Psal. xxxviii, 6. ⁹³ Psal. cxliii, 3, 4. ⁹⁴ Prov. xx, 6, sec. LXX. ⁹⁵ Gen. ii, 7. ⁹⁶ Gen. iii, 19. ⁹⁷ Psal. cxviii, 75.

(90) Ἄλλο. Videtur legendum ἀλλ' οὐ. Et proinde reformanda versio.

siliarius ⁹⁰? O dementiam! Sancti hæsitant, vulgares movent quæstiones. Proinde conticescat omnis contentio, et motus cogitationum. Gaudet enim divinum illud Numen, se simplici fide honorari.

INTERROGATIO CXXXVI.

Quandoquidem hæc omnia præclare ac dilucide nobis explicuisti, quod reliquum est, cupimus e quæ ad nostram naturam pertinent, discere. Ac Davides quidem extenuat ac vilipendit hominem, dicens in octavo psalmo: *Domine, quid est homo, quod memor es ejus*⁹¹? Psalmo vero tricesimo octavo: *Verumtamen vanitas est omnis homo*⁹². Et psalmo centesimo quadragesimo tertio: *Domine, quid est homo, quod ei notus factus es, aut filius hominis quod repntas eum? Homo vanitati similis factus est*, inquit⁹³. Filius autem ejus Salomon, magnifice deprædicat et cohonestat hominem, dicens: *Magnum quiddam et pretiosum est homo*⁹⁴. Si igitur a patre dissentit, quomodo consentient vates reliqui?

Responsio.

Nihil horum probare potest, inter se dissonare hominum fatidicorum verba, si quidem studiose examinata, et minus pingui judicio sobrie considerata fuerint. Actio enim ad contemplationem quidam velut ascensus est. Proinde alius quidem naturam nostram, alius vero dignitatem demonstrat, quam a Deo universorum creatore accepimus præ omni creatura, divinis manibus facti. Revoluti primo volumine Mosis, utrumque discas: quod acceperit pulverem de terra Deus, et formaverit hominem, et inspiraverit in faciem ejus statum vitæ. Ex eo quod dicitur: *Accepit et formavit*⁹⁵, quæ ad dignitatem pertinent cognoscuntur, cum hoc de nulla creaturarum dictum sit, nisi de solo homine. Ex eo autem, quod acceptus est pulvis de terra, vilitatem nostræ naturæ discimus, quod terra et pulvis sumus, quæ nullius momenti sunt, et facile intereunt.

INTERROGATIO CXXXVII.

Quomodo igitur magnum et pretiosum quiddam est homo, si vilis est et facile dissolvitur, infinitis perturbationibus et necessitatibus obnoxius?

Responsio.

Cum ad naturam respicis solam, conjunge cum hac et dignitatem. Nam vilitatem et breve fatum naturæ illa tribuerunt, quæ post degenerationem a pristina beataque in paradiso conversatione nos invaserunt per transgressionem. Nam post illam perniciosam manducationem, hanc vocem miser ille audivit: *Terra es, et in terram redibis*⁹⁶, obedientia inimico potius quam Deo præstita.

INTERROGATIO CXXXVIII.

Quid innuit Davides, dicens ad Deum: *Manus tuæ fecerunt me et formaverunt me*⁹⁷? Num aliud significat per formationem, et aliud per faciendi

verbum? Ex eo autem duplicis esse naturæ nos intelligeremus. Quales item manus dicendæ sunt in Deo?

Responsio.

Faciendi verbum de anima mihi videtur intelligendum: formationis autem, de multiplici fictione corporis. Manus vero Dei et Patris, Filium et Spiritum dico, ad quos etiam inquit: *Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem nostram*²⁰. Quantumvis vero dicat historia, quod acceperit Deus pulverem de terra, formaveritque hominem, tamen ex aspectu et ipsarum rerum consuetudine denotatur et illud quod sub oculos non cadit; nam voluntatis hæc operatio prorsus est, non manuum formatio. Verumtamen manuum figmentum ad dignitatem naturæ dictum est. Quandoquidem et id, quod factus ad imaginem Dei dicitur, non ad imitationem naturæ (neque enim quisquam eloqui queat, quantum sit discrepantiæ), sed ad notas principatus et libertatis referri debet.

INTERROGATIO CXXXIX.

Quid igitur? num membra attribuis Numini secundum nostram imaginem, aures et brachia et crura ipsum habere significans?

Responsio.

Paululum in his consequenter et ordine exponendis est immorandum, ne confusione quæstionis a sententia aberremus. Ad verticem vero nostri ortus, per orationis scalam recta conscendamus. *Magnum et pretiosum quiddam est homo*²¹, qui et olim et nunc ex rebus vilibus habet ortum. Cum enim possit Deus ex ære vel ferro vel adamante vel lapide facere hominem, ex pulvere potius ipsum fabricavit olim, hodie vero ex tenui ac fluxo excremento. De his manifesta est incomprehensibilis et intellectum superans efficacia sapientiæ ipsius. Neque subsannet aut derideat me vestræ charitatis acumen, si exactioris cogitationis gratia summam oratione attingero superficiem naturalium mysteriorum nostri ortus. Neque enim divina dedignatur Scriptura horum meminisse, cum loquitur de filio Judæ cum Thámare dormiente. Præterea de mulierum purgationibus, de seminis fluxum patiente..... sedentem, de novam et conjugem purgantem. Sed et eximius Apostolus masculos corrumpentium virorum, et masculorum more sese depereuntium mulierum meminit, ad Romanos scribens²². Dejicitur itaque in feminam a mare frigida quædam humoris ebullitio, eaque commista cum objecto humore sanguineo a muliere reddito, coagulatur a frigidore viri excremento, quemadmodum inquit vituperationis expers et verax Dei testimonio perhibitus ille Jobus, qui in sui corporis læsione ad Deum loquitur: *Nonne sicut lac me mulsisti, et velut caseum coagulasti? Pelle et carnibus induisti me, ossibus et nervis compedisti me: vitam et misericordiam apposuisti mihi*²³; naturam simul et proprias vires ejus propriamque potestatem demonstrans. *Vitam autem et mise-*

του διφυεῖς ἑαυτοὺς νοοῦμεν. Ποίας δὲ ἄρα χεῖρας χρῆ λέγειν ἐπὶ Θεοῦ;

Ἀπόκρισις.

Τὴν ποιήσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς μοι δοκεῖ νοεῖσθαι, τὴν δὲ πλάσιν ἐπὶ τῆς σωματικῆς πολυπλασίας. Χεῖρας δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμά φημι, πρὸς οὓς καὶ φησι· *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν*. Εἰ δὲ καὶ ἡ ἱστορία φησὶν, ὅτι λαθὼν ὁ Θεὸς χυὼν ἀπὸ τῆς γῆς, ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, τῇ ὁράσει καὶ τῇ συνηθείᾳ τῶν πραγμάτων τὸ ἄρατον τῆς ἐνεργείας παραδηλοῖ. Βουλῆσεως γὰρ ἐνεργεῖα τὸ πᾶν, οὐχὶ ἐξ χειρῶν πλάσας τὸ κατασκευάσασμα. Πλὴν χειρῶν πλάσμα, εἰς τιμὴν τῆς φύσεως προσηγόρευται. Ἐπεὶ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ οὐκ εἰς μίμησιν φύσεως (οὐδὲ γὰρ φάναι εἶναι τε ὅσον ἀπέδει), ἀλλ' εἰς χαρακτῆρα ἀρχῆς τε καὶ ἐλευθεριότητος.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑΘ'.

Τί οὖν; μελογραφεῖς τὸ θεῖον πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ὧτα καὶ βραχίονας καὶ σκέλη ἔχειν αὐτὸν δηλῶν;

Ἀπόκρισις.

Βραχὺ ἐπισχεῖν περὶ τούτων εἰκὸς, ἀκολούθως καὶ κατ' ἔπος ἐκτιθεμένων· μήπως τῇ ἀταξίᾳ τῆς πύσεως διασφαλῶμεν τῆς ἀποφάσεως. Ἐπὶ δὲ τὴν κορυφὴν τῆς σφῶν γενέσεως διὰ τῆς τοῦ λόγου κλίμακος εὐθυπορήσωμεν. *Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιος*, ὁ πάλαι καὶ νῦν ἐξ εὐτελῶν ἔχων τὴν γένεσιν. Οἶός τε γὰρ ὢν ὁ Θεὸς ἐκ χαλκοῦ, ἢ σιδήρου, ἢ ἀδάμαντος, ἢ λίθου δράσαι βροτὸν, ἐκ χοδὸς μάλλον αὐτὸν ἐδμιοῦργησέ πάλαι, τήμερον δὲ ἐξ ἀμυδροτέρας καὶ βυτῆς ἀποκρίσεως. Ἐκ τούτων δηλον τὸ ἀκατάληπτον, καὶ ὑπὲρ ἔνοιαν τῆς δραστηκῆς αὐτοῦ σοφίας. Ἄλλὰ μὴ χλευαζέτω, μηδὲ γελάτω με ἡ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἀγγίνοια, ἀκριβείας χάριν ἀκροθιῶς ἀπτόμενον τῷ λόγῳ τῶν φυσικῶς μυστηρίων τῆς ἡμετέρας γενέσεως. Οὕτε γὰρ ἡ θεῖα ἀπαξιὸς Γραφή τούτων μεμνησθαι ἐπὶ τοῦ παιδὸς Ἰουδα τῇ Θάμαρ συγκαθεύδοντος, καὶ ἐπὶ τῶν νομικῶν καθαρῶν τὸν γονορῦθ καθημένῃν καὶ τὴν νεόλοχον καθαίρουσα. Ἄλλὰ καὶ ὁ ὑψηλὸς Ἀπόστολος, ἀβρένοφθορούτων ἀνδρῶν, καὶ ἀβρένομανουσῶν γυναικῶν, Ῥωμαίους ἐπιτελλῶν μέμνηται. Καταβάλλεται τοίνυν ἐπὶ τὸ θῆλυ ὑπὸ τοῦ ἄβρενος, ψυχρά τις ἀπόδρασις· ἀνακραθεῖσα δὲ τῷ ἀντικαταβληθέντι λύθρῳ ὑπὸ τοῦ γυναιου, τυροῦται ὑπὸ τῆς ψυχροτέρας τοῦ ἀνδρὸς ἀποκρίσεως, καθὼς φησὶν ὁ παρὰ Θεοῦ ἀμεμπτος καὶ ἀληθινὸς ὑπάρχειν μαρτυρηθεὶς Ἰωβ. Οὗτος ἐν τῇ τρώσει τοῦ σώματος πρὸς θεὸν διαλέγεται· *Οὐχ ὡς γάλα με ἡμελῆας, ἐτύρωσας δὲ με Ἰσα τυρῶ, δέρμι καὶ κρέας ἐπέβυσάς με, ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις ἐνεύρας με, ζωὴν καὶ ἔλκος ἔθου παρ' ἐμοί; τὴν φύσιν ἕμα καὶ τὸ αὐτοκρατικὸν αὐτῆς καὶ αὐτεξούσιον παριστῶν. Ζωὴν δὲ, φρενὴ καὶ ἔλκρον ἔθου παρ' ἐμοί· ὡτανεὶ, Ἐν ἐμοὶ ἔθου*

²⁰ Gen. i, 26. ²¹ Prov. xx, 6, sec. LXX. ²² Rom. i, 26, 27. ²³ Job x, 10-12.

ζῆν καὶ ἐλεεῖν ἑμαυτὸν διὰ τῆς ὑπακοῆς καὶ φυλακῆς τῶν ὧν ἐντολῶν· ἢ ἀναιρεῖν ἑμαυτὸν τῇ παρακοῇ, καὶ μὴ ἐλεεῖσθαι εἰκότως τιμωρούμενον, τῷ ἐχθρῷ μάλλον ἢ τῷ Δημιουργῷ προσθέμενον. Ὅπερ ὁ προπάτωρ ἡμῶν δράσας μὴ ἐλεῶν ἑαυτὸν, οἶονε φάσανον τὴν ὀλεθρίαν συμβουλήν καθ' ἑαυτοῦ παραδεξάμενος, ἀναιρεθεὶς ἐκείνη καὶ ἐξ ἀθανάτου θνητὸς γενόμενος ὤχετο. Συμμυόντων τοίνυν πάντων αἰσθητηρίων καὶ αἰσθήσεων ἄμφω τῶν προσώπων, καὶ οἶονε ἀνακρινάμενων καὶ φουραμένων ἀλλήλοις τῶν σωμάτων ἐν τῇ μίξει, ἐκμαγεῖον τοῦ προσώπου ἢ ἀπόρρητος καταβολὴ γίνεται, ὃ πρῶτον δοθὲν καὶ ἐπικρατέστερον σπέρμα· ὅθεν καὶ πρὸς ἀμίαν καὶ ὁμοίωσιν ὁ χαρακτήρ ἐντυπύεται ἐκείνῳ ἢ ταύτης. Οὕτως οὖν ἡ τοῦ ἀβρῆνος καταβολὴ ψυχρὰ τις ὑπάρχουσα καὶ ὀστοειδής, εἰς ὀστέων καὶ νεύρων μεταποιεῖται βώμην, στεβρῶμένη καταλήλως τῷ ἀποκρίναντι· τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ γυναικοῦ ἐν τῇ συνουσίᾳ ἀντιδιδόμενον αἷμα θερμὸν κατὰ φύσιν ὑπάρχον, ὑπὲρ τοῦ ψυχροῦ παγὲν εἰς σάρκα μεθίσταται. Ἡ δὲ σὰρξ ζωτικὴν τινα δύναμιν θεδθεν ἐμπνεομένη ζωογονεῖται. Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ποιήσας τὴν γῆν, καὶ ἀνθρώπον ἐκ' αὐτῆς, καὶ διδοὺς πνοὴν ζωῆς πᾶσι τοῖς κατοῦσιν αὐτήν, φησὶν ὁ Θεός.

inspiratam, vivificatur. Ego enim sum qui feci terram, et hominem ex ea, quique dat flatum vitæ omnibus qui ambulant in ea, inquit Deus²⁰.

Alter hic locus est ex iis quorum paulo ante mentionem feci. Nam adjecta fuisse arbitror hæc ab aliquo, qui cum Cæsarii sententiæ conjunctam eodem loco philosophorum etiam exterorum opinionem de formatione hominis habere vellet.

Λόγος ἐκ τῶν ἔξω.

Ἡ φύσις ἐνωπύκλειται τῷ σπέρματι· ἢ γὰρ ἐν τοῦτω δύναμις, ἐπειδὴν ἀρχεται κινεῖσθαι, φύσις ὀνομάζεται, διὰ τὸ φύειν καὶ γεννᾶν. Τρέφεται δὲ ἐκ τῆς ἐν τῷ σώματι τροφῆς· ὡς οὐδὲ τροφὴ ἀνευ ὕλης. Κινεῖται δὲ εἰς ἑαυτὴν ἐκπέπουσα τὰς τροφάς· ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς συντελοῦσα τὰς ἀναδόσεις. Δυνάμεις δὲ τῆς φύσεως τρεῖς, ἡ γεννητικὴ, ἥτις τοὺς τοῦ σπέρματος προσέληψε λόγους· ἡ αὐξητικὴ, ἔχουσα τὴν κατὰ χρόνον κίνησιν· καὶ ἡ θρεπτικὴ, τῆς τροφῆς τὴν ἐξεργασίαν. Διήκουσι δὲ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἡ θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ· ἢ δὲ γεννητικὴ ἐν τοῖς παραστατικοῖς μόνον τοῖς περιεκτικοῖς τοῦ σπέρματος· κατασχολεῖται δὲ ἡ φύσις τὰ πρῶτα περὶ τροφῆν καὶ πνεῦμα. Πνεῦμα ἐνθερμον ἐξ αὐτοῦ κινούμενον κατὰ τοὺς σπερματικούς λόγους, γέννῳν τε καὶ τελειοῦν τὸν ἀνθρώπον ἐν χρόνοις καὶ μεγέθεισιν ὀρισμένοις.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜ'.

Συνυπάρχειν ἡμεῖς λέγομεν τὴν ψυχὴν τῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς καταβολῇ, καὶ ζῶν καὶ ἐμψυχον ὑπάρχειν, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ ζῶντος καὶ ἐμψυχωμένου σώματος αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἡμετέρας, καὶ ὡσπερ αἱ τῶν δένδρων ἀποσπάδες, αἱ τὸ ἐκάστου σπέρμα ἔχουσι, τὴν ἐξ ὧν ἀφηρέθησαν ζωτικὴν δύναμιν. Εἰ γὰρ τὸ θερμὸν τὸ αἷμα, καὶ τὸ ζῶον ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς σπέρμα· εἰ καὶ οὐχ ὁμοίως τῷ αἵματι πάντως, ἔχουσι τὸ ζω-

ricordiam apposuisti mihi, inquit, quasi dicat, In me posuisti ut viverem, et ut misererem mei ipsius per obedientiam et observationem tuorum mandatorum; aut ut perimerem meipsum per inobedientiam, neque misericordiam consequerem, merito pœnas dependens, inimico potius quam opifici adhærens. Id quod primus noster parens fecit, qui non misertus sui ipsius, veluti gladium ipsam perditionem consultricem adversus semetipsum suscepit, illoque interfectus est, et ex immortalis mortalis factus periiit. Cum igitur clausis omnibus sensuum sedibus et ipsis ambarum personarum sensibus, quasique contemperatis atque permistis inter se corporibus in coitu, ineffabile sit initium, videlicet faciei expressio, de excreto primum potioreque semine, unde ad delineationem et similitudinem, figura vel feminæ vel viri exprimitur: atque hoc modo cum viri excrementum frigidum quodammodo sit et osseum, in ossium et nervorum commutatur robor, pro ratione illius qui excrevit soliditatem habens. Quod autem a muliere in concubitu vicissim redditum est, cum calidus sit natura sanguis, a frigido condensatum, in sanguinem convertitur. Caro autem per vitalem quamdam vim divinitus

Caro autem per vitalem quamdam vim divinitus

Verba de libris exterorum descripta.

Natura inest semini. Nam quæ est in eo vis, quando moveri cœperit, natura nominatur, propterea quod nascendo producit et generat. Nutritur autem alimento quod est in corpore, quemadmodum neque nutrimentum absque materia est. Movetur autem in semetipsam, cibos concoquens, et per semetipsam perficiens digestiones. Facultates vero naturæ tres sunt: generans, de qua jam antea dictum in mentione seminis; augescens, quæ habet motum secundum tempus; et nutriens, ad quæm cibi confectio pertinet. Per universum autem corpus nutriens et augescens facultates sese didunt; generans vero tantum sita est in geminis testibus semen continentibus. Occupata autem est natura primum circa cibum et spiritum; qui spiritus interna vi calidus, ut qui per se movetur secundum id quod dictum est de semine, gignit et absolvit hominem temporibus et magnitudinibus definitis.

INTERROGATIO CXL.

Simul exsistere nos animam dicimus cum eo quod a viro excernitur, et vivum animatumque quiddam est, quandoquidem et a vivente et animato corpore causa ac origo nostri ortus est, quemadmodum et ab arboribus avulsi rami, qui uniuscujusque semen habent, vitalem facultatem earum a quibus sumpti sunt, continent. Nam si calidus est sanguis, etiam vivum illud semen viri calidum est; ac licet san-

²⁰ Isa. xlii, 5.

guine non omnes similiter dispositi sint, tamen vitalem quamdam causam habent, quæ est anima. Propter tenuitatem autem et exiguitatem constitutionis primi diei, cum non possit suas operationes perfecte declarare propter subtilitatem ejus quod est dejectum, quo deinceps augescente in alvo materna, et in carnem verso, et inde verso in fetum, una augetur; sicque demum perfecte anima suas declarare effectiones, et apparere cum perfecto jam corpore potest.

Responsio.

Absit ut exsistere animam cum semine cogitemus. Nam quo pacto simul exstitisse cum Adamo putabimus animam, qui absque conjunctione aliqua vel procreatione factus fuit? Nam si ex viro animam simul externi concesserimus, sequetur omnino, etiam Dei Verbi incarnati animam ex semine unitam corpori. id quod fuerit extremæ dementiæ ac blasphemiciæ, ingentem merentis pœnam. Eadem ex vesania sequetur, pœnas duros potius, quam præmia certaminum coronasque reportaturos, qui scortationem fugiunt, et fortiter adversus ipsam decertantes, ac propter regnum cœlorum semetipsos continentia castrantes, quemadmodum inquit Dominus²², animas intra semetipsos suffocant, et una cum terrenis interimunt membris, sua sobrietate deteriores evadentes quam sint effeminati et voluptati dediti. Num igitur et Paulus ille sublimi præditus intellectu manebit iuhonoratus, pœnasque pendet quasi qui supplicia nobis animarumque necesse conciliaverit, tam re ipsa quam verbis docens, et scribens universo orbi, fugiendam esse scortationem et mulierem non tangendam, si fieri queat? Quare igitur et scortatorem Corinthium punivit, in se suffocatum animam ad vitam emittentem? Quare item seminis fluxu laborantem lex purificari et aqua submergi præcepit, si videlicet arcuata nimis anima de ejus lumbis progressa est? Qualiumnam vero plantarum fructuumque ramos, aut semen accepit Deus, quibus ab initio terram exornavit? Quomodo Sara cum Abrahamo ad centesimum ab adolescentia cubans annum, idemque semen excipiens, nunquam invenit animatum esse illud excrementum, nisi divino præcepto, ut nasceretur Isaacus unigenitus filius centum natis annos? Et quomodo Anna cum Helcana lecti consuetudinem habens pluribus annis, nunquam in utero animatum excrementum suscepit, priusquam in sacrarium veniret, Numenque pro fecunditate exorasset? Cujus supplicii precatione Deus suscepta, quæ multis quidem temporibus de se judicaverat se vitalem fetum nunquam parituram, velut inanimam materiam sequenti concubitu consueto more dejectam animavit, et eximum illum divinumque Samuclum formavit, quem post pueritiæ infantis lacientis statum, sancto illi Deo qui sancti puerum præbuerat, tunica amictum mater obtulit, a cunabulis Deo consecratum? Quomodo item anus egregia Elisabeta a tenera et

τικόν αἴτιον, ὅπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ. Διὰ δὲ τὸ εὐτελὲς καὶ οὐδαμῖν τῆς πρώτης ἡμέρας καταστάσεως μὴ δυναμένης τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας τελείως ἐπιδείκνυσθαι, διὰ τὴν εὐτελὲς τῆς καταβολῆς, αὐξομένης δὲ ταύτης ἐν τῇ γαστρὶ καὶ εἰς σάρκα τρεπομένης, ἐκείθεν εἰς βρέφος τρεπομένης συναύξεσθαι, καὶ τελείως ἐπιδείκνυσθαι τὴν ψυχὴν τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας, καὶ συνεκφαίνεσθαι τελειομένου τοῦ σώματος.

Ἀπόκρισις.

Ἄπαγε συνύπαρξιν νοεῖν τῶν ψυχῶν. Πόθεν γὰρ συνυπάρξειν τῷ Ἀδάμ τὴν ψυχὴν νοήσωμεν, ἄνευ συμπλοκῆς τινος ἢ σπορᾶς δημιουργηθέντι; Εἰ γὰρ συναποκρίνασθαι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς τὴν ψυχὴν ἔδοξεν, ἔφεται πάντως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου σκρωθέντος ψυχὴν ἐκ σπορᾶς ὑποτίθεσθαι, ἠνωμένην τῷ σώματι· ὅπερ ἐστὶν ἐσχάτης ἀνοίας, καὶ βλασφημίας, ἀπέραντον ἐχούσης κόλασιν. Ἐκ δὲ τῆς παροιμίας ταύτης δίκας μᾶλλον τίσουσιν, ἢ ἔπαθλα καὶ στεφάνους κομίσονται, οἱ τὴν πορνείαν φεύγοντες, καὶ γενναίως κατ' αὐτῆς ἀγωνιζόμενοι, καὶ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἑαυτοὺς ἐγκρατεῖα εὐνουχίζοντες, καθὼς φησὶν ὁ Κύριος, ψυχὰς ἑαυτοῖς ἐγκαταπνίγοντες καὶ συνεχροῦντες τοῖς ἐπιγείοις μέλεσιν, ἤττονες μᾶλλον τῇ σωφροσύνῃ καὶ ἀγνεῖα τῶν λαγῶν καὶ φίληδόνων ἀποβαίνοντες. Ἄρα δὲ καὶ Παῦλος ὁ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν ἀναγέραςτος μείνη, καὶ εὐθύνας ἀποτίσῃ, ὡς τιμωρίας ἡμῖν προξενήσας καὶ ψυχοκτονίας ἔργῳ καὶ λόγῳ παιδεύων καὶ ἐπιστελλῶν τῇ οἰκουμένῃ, φεύγειν τὴν πορνείαν, καὶ γυναικὸς μὴ ἀπτεσθαι, εἰ οἶόν τε; Διὰ τὴν δὲ καὶ τὸν πορνεύσαντα Κορίνθιον ἐτιμωρήσατο, ἐμπνιγομένην αὐτῷ ψυχὴν πρὸς ζωὴν προιέμενον; Διὰ τὴν δ' ἄρα καὶ τὸν γονοβρῦν ὁ νόμος καθαίρεσθαι καὶ ὕδατι ἀποκλύζεσθαι προσέταξεν, εἰ ἄρα ψυχὴ ἐνστενουμένη αὐτοῦ τῇ ὀσφύϊ προσετλήλυθεν; Ποῶν δ' ἄρα φυτῶν ἢ καρπῶν ἀποσπάδας, ἢ σπέρμα λαδῶν ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ τὴν γῆν κατεκόσμησεν; Πῶς δὲ Σάρρα τῷ Ἀβραάμ εἰς ἑκατὸν ἐκ παιδὸς συγκαθεύδουσα ἔτη, καὶ τὴν αὐτὴν ὑποδεχομένη καταβολὴν, οὐδέπω ἐμψυχον εὔρε τὸ ἀπόκριμα θεῶν προστάγματι, καὶ γενέσθαι (εἰς) Ἰσαὰκ μονογενῆς παῖς τοῖς ἑκατονταεταῖς; Πῶς δὲ Ἄννα τῷ Ἑλκανῶ συγκλινομένη ἐφ' ἱκανοῖς ἔτεσιν, οὐπω κατὰ γαστρὸς ἐμψυχουμένην τὴν καταβολὴν ἐδέχετο, πρὶν εἰς τὸ ἱερὸν φοιτῆσαι, καὶ τὸ Θεῖον ἐκλιπαρῆσαι παιδογονίας ἕνεκεν; Ἦς τὸ Θεῖον τὴν ἱκετείαν προσδεξάμενον, τὴν πολλοῖς μὲν χρόνοις κατακρινομένην αὐτῇ μηδέποτε ζωογονουμένην, ὡς ἄψυχον ὕλην τῇ ἐπιούσῃ συγκατευνάσει εἰωθὼς καταβληθεῖσαν ἐνεψύχωσε, καὶ τὸν ὑψηλὸν Σαμουὴλ ἱερὸν διετύπωσεν, ὃν ἐκ νηπίας καὶ ὑπὸ τίτθου καταστάσεως ἀποβράγνεντα, τῷ παρασχομένῳ ἱερῷ τῶν ἱερῶν παῖδα, διπλοῦδι περιστείλασα ἢ μήτηρ προξενήσασα ἐκ σπαργάνων Θεῷ καθιερώσασα; Πῶς δὲ καὶ ἡ καλογραῦς Ἐλισάβετ ἐξ ἀπαλῆς καὶ σφριγῶσης ἡλικίας τῷ συνήλικι Ζαχαρίᾳ συγκαθεύδουσα, εἰς αὐτὴν πολὺν ἐλάσαντες, καὶ τῶν γαμικῶν ὄν

²² Matth. xix, 12.

απειπάμενοι νόμων, οὐδέποτε ζωσῆς συγκράσεως ἐπέτυχον, πρὶν τῆ τοῦ ἀγγέλου φωνῆ ψυχωθῆναι τὴν ἐν τῆ ὀσφύϊ κειμένην ὕλην· ἥς παρ' ἑκατέρων συγκатаβληθείσης, καὶ εἰς σάρκα παγείσης, οἶονεῖ λατόμου τινὸς χειρὶ ἐξ ἔδρου ἢ μεταλλοῦ ἀποσπασθέντος λίθου, καὶ τῆ καθ' ἡμέραν λαξεύει διαγλυφομένου, μέχρις ἂν πρὸς τὸ ἐβρώσθην τοῦ ἀνδριάντος φθάσῃ ἐκτύπωμα; Οὕτω τῆ ἀβρότη μηχανῆ, ἢ ποτε ἐν τοῖς πρεσβύταις ἀψυχος, καὶ εἰδεχθῆς ὕλη εἰς Ἰωάννην διαγλύφεται, καὶ δι . . . τὸν Βαπτιστὴν καὶ πρόδρομον. Σιωπάσθω οὖν ἡ τῶν ψυχῶν μυθευομένη συνύπαρξις ἐν τῆ ἀπαφρίσει τοῦ ἀβρένος. Πῶς γὰρ ἡ ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος τῷ φθαρτῷ καὶ εἰδεχθεῖ συνύπαρχει; Πῶς γὰρ ἡ ἀμείνους καὶ κρείττονος φύσεως ἐκ τῆς ἡττους καὶ χείρονος τὴν αἰτίαν ἔχει εἰς τὴν βίου πρόδον; Πῶς δὲ οὐκ ἀποπον ὑπονοεῖν ἐν φθορᾷ αὐτὴν κατασπείρεσθαι, τοῦ Ἀποστόλου φάσκοντος περὶ τοῦ σώματος, *Σπείρεται ἐν φθορᾷ, θλίβεται ἐν ἀφθαρσίᾳ, σπείρεται σῶμα ψυχικόν, οὐχὶ δὲ ψυχὴ*; Τὸ γὰρ ψυχικὸν ἀντὶ τοῦ ἰδίου τῆς ψυχῆς ὑπάρχοντος δργάνον. Ἡρεμείτω δὲ καὶ ἡ ληρουμένη μεθύπαρξις. Ἄμα γὰρ τοῦ νοῆσαι Θεόν, ὁποῖόν τι χρῆ ὑπάρχειν ἕκαστον, αὐθις καὶ ἡ ὕλη πάρεστι καὶ τὰ ἄστρα τῆς ἑκάστου ὑπάρξεως τῷ θείῳ συμπάρεσι δραστηκῶς βουλήματι. Οὕτε γὰρ προὑπαρξιν ἡ μεθύπαρξιν ψυχῶν ἡ θεία παιδεύει Πυκτῆ, ἵνα μὴ πρεσβύτης καὶ νέος αὐτὸς ἑαυτοῦ οἴηθῃ ὁ ἀνθρώπος· ἀλλ' ἄμα τοῦ φῆσαι, *Καὶ λαβὼν ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, θάπτον ἐπάγει, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζωσαν*. Οὕτε οὖν ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν, οὕτε τὸ σῶμα ὑπάρχει ἀνθρώπος. Ἐκατέρων γὰρ τὴν συνάφειαν καὶ ἔνωσιν ἀπηρτίσθαι βροτῶν ὁ τῶν θείων συγγραφῆς Μωσῆς ἀπεφῆνατο.

factus est homo in animam viventem ²⁵. Neque igitur anima per se, neque corpus est homo, cum utriusque copulatione ac unione perfectum esse hominem divinatorum scriptorum auctor ille Moses declaraverit.

Ἄλλ' ἐπὶ τὰ θεῶν ἀπέδημεν τοῦ λόγου, πάλιν φοιτήσωμεν. Τῷ ψυχρῷ παγὲν τὸ αἶμα εἰς σάρκα μεθίσταται· ζύξομένην δὲ ταῖς κατὰ μέρος τῶν σιτηρίων ποιότητων αὐτῇ ἐνιζομένην ὑπὸ τοῦ διδόντος τροφὴν πᾶση σαρκί, καθὼς φησι Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός, *Καὶ ὡσπερ θαλάτται σάρκες, οἶονεῖ ἐν νηδύ ταῖς τῶν ὀστρέων καὶ κτενῶν κάλυξι τρεφόμεναι, ζωτικὴν μὲν θεόθεν ἔχουσαι δύναμιν, σκαίρουσαι, πάλλουσαι, στόματος ἢ ἀκοῆς ἢ ὀδόντων ἢ γευστικῶν ὀργάνων ἄμοιροι καὶ ἀδιάθρητοι, μόνῃ δὲ τῇ ἐνιζομένη τῶν ὀδάτων νοτίδι τρεφόμεναι*. Ἄλλ' ἔκείνα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος μένει διηνεκῶς, τοιαύτης παρὰ τοῦ θείου προστάγματος λαχόντα φύσεως· ἡ δὲ τῆς ἡμετέρας γενέσεως ἀφορμὴ βραχεῖα μὲν τις ὑπάρχουσα κατὰ τὴν πρώτην τῶν σπερμάτων σύγκρασιν, ταῖς κατὰ μέρος προσθήκαις τῶν εἰσπρινομένων σιτηρίων ποιότητων περιὑφαινομένη καὶ διογκουμένη ἀβρότως διαμορφοῦται τῇ νοερᾷ καὶ ἀφρότῳ θείᾳ χειρὶ τοῦ ἐκ χοδὸς διαπλάσαντος ἡμῶν τὸν προπάτορα. Εἶθ' οὕτως ἐν τῇ παρολκῇ ἐνναμηνιαίου χρόνου, τελειουργθὲν τὸ βρέφος θείᾳ βώμῃ, τῇ βώ-

florida ætate cum coætaneo Zacharia cubans ad ipsam usque canitiem, cum quidem matrimonialibus legibus non renuntiarent, nunquam tamen sunt assecuti commisionem vivam, priusquam angeli voce animaretur in lumbo jacens materies, ab utrisque secreta et in carnem solidata, quasi cujusdam lapicidæ manu a monte vel metallo revulso lapide, et quotidiana cælutura exsculpto, usque dum perfectam effigiem statuæ consequatur? Sic et ineffabili arte materies quæ quondam in senibus erat inanima et informis, in Joannem exsculptitur, et.... Baptistam et præcursorem. Proinde cesset fabulosum illud commentum de existentia animarum in semine, dum illud a mare excernitur. Quomodo enim res incorruptibilis et immortalis cum corruptibili et iniformi existeret? Quomodo item anima quæ melioris et præstantioris est naturæ, ex deteriore ac viliori causam ortus in vitam haberet? Quomodo non absurdum sit, putare animam in corruptione procreari, cum de corpore dicat Apostolus: *Seritur in corruptione, suscitatur in incorruptibilitate: seritur item corpus animale* ²⁶, non autem anima? Nam animale dicitur, tanquam animæ proprium, cum corpus animæ sit organum. Desinat etiam delirium de eo, quod deinceps primum existat. Nam simul atque Deus cogitat, qualemnam oporteat unumquolibet esse, mox etiam materies adest, et.... uniuscujusque naturæ cum efficacitate divinæ voluntatis concurrunt. Neque enim vel prius existere, vel existere posterius animas divinæ Litteræ docent, ne senex et juvenis idem sui ipsius respectu putaretur homo, sed simul ac dictum esset: *Accepto Deus pulvere de terra formavit hominem, confestim subjungitur: Et inspiravit in faciem ejus flatum vitæ, et*

factus est homo in animam viventem ²⁵. Neque igitur anima per se, neque corpus est homo, cum utriusque copulatione ac unione perfectum esse hominem divinatorum scriptorum auctor ille Moses declaraverit.

Sed ad ea ualde digressi sumus, revertamur. Sanguis frigiditate solidatus in carnem transmutatur. Crescit autem pro ratione nutrientium qualitatum cum ipsa unitarum, ab eo qui cibum dat omni carni ²⁶, quemadmodum inquit Davides, carminum divinatorum auctor. Quemadmodum et carnes marinæ, velut in utero, in ostrearum et pectinum marinorum testis nutritæ, vitalem divinitus habent vim salientes et vibrantes sese, cum oris, auditus, dentium atque gustus organorum sint expertes, et articulis careant, ac solo aquarum humore nutriantur. Sed tamen illa in eadem forma perpetuo manent, talem divino jussu naturam sortita. Nostræ autem generationis causa, licet exigua quædam sit ad primam seminum commisionem, particularibus additamentis ingestarum nutrientium qualitatum quasi contexta et augescens ineffabiliter formatur per intellectilem et invisibilem Dei manum, qui ex pulvere formavit primum nostrum parentem. Sicque deinde mora temporis novem mensium, perfecte absolutus divina vi fe-

²⁵ 1 Cor. xv, 42, 44. ²⁶ Gen. ii, 7. ²⁷ Psal. cxxxv, 25.

tus, per robur gestantis uteri nutritur. Non quasi sion possit universorum opifex exiguum illud in matrice dejectum nostri initium, vel etiam absque illo, quemadmodum omnia ex nulla subjecta materia produxit, nos mox perfectos et absolutos formare, velut Adamum, ideoque indigeat mora temporis novem mensium in imperfectis fetibus, sed ut instar pellis aut membranæ per factam paulatim formationem intus jacentis, major fiat uterus, et intus saliente fetu, femellæ organa extendantur. Non enim caperent infantem absolutum, si mox illis imponeretur. Habetque locum hic, quod ii faciunt, quo exiguo et quidem sicco utre multa complecti volentes, eum subigendo et extendendo firmiorem capacioremque reddunt. Sic igitur mihi videtur, quæcunque ossea sunt et nervosa, ex maris excremento roborari: quæcunque vero sanguinea et carnosa, ex eo quod femina contribuit, consolidari: ac dicens mox sequi divinum illud verbum et opus: *Crescite et multiplicamini, et replete terram* 87, sicut inquit ad primos parentes nostros Deus, simul dicens ipse, et faciens nos crescere quidem in definitam ab ipso corporis magnitudinem, multiplicari autem posteris, et implere terram. Ex illis autem ipsis protoplastis discimus quæ ex uno quolibet ipsorum in procreatione liberorum concurrant. Ex Adamo osse lateris ablato, et in feminam facta divina manu, simul copulatio et unio naturæ declaratur.

Secundum hæc scire debemus, inesse nobis secundum elementorum..... partem aliquam calidi et frigidi, et alterius quod restat paris, nimirum humidi atque sicci. Nam terra ex qua nos Opifex produxit cum omnibus hisce mista esse mihi videtur: ipsa quidem arida appellata, humido autem innatans, ignem vero in saxis, et ferro, et lignis abditum habens, et aera per ipsam universam diditum, eamque soventem. Formato in utero fetu, et ad articulatam membrorum commissuram obscura humidaque materia exsculpta, nutritur deinceps et crescit unumquodlibet membrorum pro qualitate illorum quæ matris alvum intra recipiuntur, sicut in agricultura fieri solet, ex nubibus imbre, aut elicum rivis arva subjecta rigantibus. Sit autem hortus aliquis de quo sermo habeatur, infinitas plantarum species enutrients, diversæ tum speciei tum formæ, in uno atque eodem ordine, similiter irrigans illas una quædam esto aquæ natura: nihilominus eorum quæ nutriuntur, proprietas in diversas humorem illum qualitates transmutat. Nam idem ille humor amarescit in absinthio, in liquorem vero letalem in cicuta transit, et aliud alii sit unus et idem, in croco, in balsamo, in pavare, quorum aliud quidem calefacit, aliud refrigerat, aliud vero mediam habet qualitatem. In lauro, in odorato junco, et aliis similibus aromata

μη τῆς φερούσης ἐκθυλακοῦται νηδύος· οὐχ ὡς μη οἴου τε τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων τὴν ἀμυδρὸν ἐκείνην ἐν τῇ μήτρᾳ καταβληθεῖσαν ἀφορμὴν ἢ καὶ χωρὶς ἐκείνης, ὡς πάντα ἐκ μηδενὸς ὑποκειμένου παρήγαγε, τελείους ἡμᾶς αὖθις καὶ ἀπηρτισμένους πλάττειν, κατὰ τὸν Ἀδάμ, καὶ τούτου χάριν δεῖσθαι τῆς παρ-ολκῆς τοῦ ἐναμηνιαίου χρόνου ἐπὶ τῶν ἐμβρύων· ἀλλ' ὡσπερ δέβρην τινὰ ἢ ὑμένα τῇ κατὰ μέρος διαμορφώσει τοῦ ἐγκειμένου διογκοῦσθαι τὴν γαστέρα, καὶ διατείνεσθαι τῷ ἐνσκαίροντι. Οὐ γὰρ ἐχώρου τῆς θηλείας τὰ ὄργανα ἀπηρτισμένον τὸν παῖδα, ἀθρόως αὐτοῖς ἐντεθεῖναι· εἰκότως τοῦτο δρώντων καὶ τῶν ἐν βραχυτάτῳ καὶ ἀύχηρῳ θυλάκῳ καταβάλλεσθαι τε πλείω πειρωμένων τῇ μαλαγῇ καὶ διατάσει καρτερὸν καὶ τοῦ πλείονος χωροῦν αὐτὸν ἀπειργασμένων. Καθὼς οὖν δοκεῖ μοι, ὅσα ὀστέωδῃ καὶ νευρώδῃ ἐκ τῆς τοῦ ἀρρένος ἀποκρίσεως στεροῦσθαι, ὅσα δὲ αἰμώδῃ καὶ σαρκώδῃ ἐκ τῆς θηλυκῆς ἀναπόσεως συμπήγνυσθαι. Καὶ αὖθις τούτῳ ἐπακολουθεῖν τὸ θεῖον ῥῆμα καὶ δράμα, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν*, φησὶ τοῖς προγόνους ἡμῶν ὁ Θεὸς, ἅμα φάσκων αὐτοὺς καὶ ποιῶν ἡμᾶς αὐξάνεσθαι μὲν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ ὠρισμένον τοῦ σώματος μέγεθος, πληθύνεσθαι δὲ τοῖς ἐκγόνους, καὶ πληροῦσθαι τὴν γῆν. Ἐξ αὐτῶν δὲ τούτων τῶν πρωτοπλάστων παιδευόμεθα, τὰ ἐξ ἐκάστου αὐτῶν εἰς τὴν τεκνογονίαν συνερχόμενα, ἐκ μὲν τοῦ Ἀδάμ τοῦ ὀστέου τῆς πλευρᾶς ἀφαιρεθέντος, εἰς δὲ γυναῖκα τοῦτου δημιουργηθέντος ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς, ὁμοῦ τὴν συνάφειαν καὶ ἑνωσιν τῆς φύσεως δηλούσης, καὶ τὰ ἐξ ἐκάστου τὴν παιδοποιίαν συμβαίνοντα.

Ἐκ δὲ τούτων νοεῖσθαι ἐνυπάρχειν ἡμῖν τῶν στοιχειωδῶς θεωρουμένων τὴν μοῖραν τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψύχοντος, καὶ τῆς ἐτέρας συζυγίας, τῆς κατὰ τὸ ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν νοουμένης. Ἡ γὰρ γῆ ἐξ ἧς ἡμᾶς ὁ Δημιουργὸς παρήγαγε, τῷ παντὶ κερᾶσθαι μοι δοκεῖ, ξηρὰ μὲν αὐτῇ προσαγορευομένη, τῇ δὲ ὑγρᾷ ἐπινηχομένη· τὸ δὲ πῦρ ἐν πέτραις καὶ σιδήρῳ καὶ ξύλῳ ἐγκεχυμένον, τὸν δὲ ἀέρα διὰ παντὸς διήκοντα αὐτῆς, καὶ συνθάλλοντα. Διατενωθέντος δὲ ἐν τῇ νηδί τοῦ βρέφους, καὶ πρὸς τελείαν διάρθρωσιν τῆς ἀσῆμου καὶ ἀνύδρου ὕλης διαγλυφείσης, τρέφεται λοιπὸν καὶ αὐξεται τῶν μελῶν ἕκαστον τῇ ποιότητι τῶν ἐπισκρηνόμενων τῇ γαστρὶ τῆς φερούσης· οἷονα κατὰ τὴν γεωργίαν πέφυκε γίνεσθαι ἐκ νεφῶν ἐπομβρίας, ἢ ὄχρετῶν ἐπιβροῆς διαβρεχούσης τὸ ὑποκείμενον. Κῆπος δὲ τις ὑποκείσθω τῷ λόγῳ μυρίας φυτῶν ἰδέας ἐν ἑαυτῷ τρέφων ἀλλόπτους καὶ ἑτεροσχῆμους κατὰ τὸν αὐτὸν ἕνα χρόνον· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πιαίνουσα ταῦτα μία τις ὑπάρχει τοῦ ὕδατος φύσις, ἢ δὲ τῶν τρεφομένων ἰδιότης εἰς διαφῆρους τὸ ὑγρὸν μετέβαλε ποιότητας. Τὸ γὰρ αὐτὸ πικραίνεται μὲν ἐν τῇ ἀψίνθῳ, εἰς φθοροποιὸν δὲ χυμὸν ἐν τῷ κωνεῖῳ μεθίσταται, καὶ ἕτερον εἶδος γίνεται τὸ ἐν, ἐν κρόκῳ, ἐν βαλσάμῳ, ἐν μήκωνι. Τὸ μὲν γὰρ ἐκθερμαίνεται, τὸ δὲ καταψύχεται, τὸ δὲ μέσην ἔχει ποιότητα. Ἐν δάφνῃ δὲ καὶ σχοίνῳ καὶ τοῖς ὁμοίοις ἀρωματοφόροις πνοὴ γίνεται, ἐν συκῇ

87 Gen. 1, 28.

δὲ καὶ ὄχνη καταγλυκαίνεται, καὶ διὰ τῆς ἀμπέλου εἰς οἶνον καὶ τὸν βότρυον μεθίσταται, ἐν τῷ μήλω χυμαίνεται; ἐν τῷ κρίνῳ λευκαίνεται, ἐν τῷ ἰῶ κυανίζεται. Τοιοῦτόν τι καὶ κατὰ τὸν ἔμφυχον τοῦ σώματος ἡμῶν κήπον θαυματουργεῖται ὑπὸ τῆς φύσεως, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ Δεσπότη τοῦ φύσεως, ὅστ' ἄ, καὶ χόνδροι, φλέβες, ἀρτηρίαι, νεῦρα, σύνδεσμοι, σάρκες, δέρμα, πιμελαί, τρίχες, ἀδένες, ὀνυχες, ὀφθαλμοί, μυκτῆρες, ὠτα, καὶ μυρία πρὸς τοῦτοις ἀπ' ἀλλήλων διεστάμενα· μία δὲ τῆς τροφῆς ἰδέα πάντα καταλλήλως τῇ ἑαυτῶν τρέφεται φύσει· ὡς ἐκάστου τῶν ὑποκειμένων τὴν τροφήν προσβαλοῦσαν, ὅπερ ἂν ἐπελάσῃ κατ' ἐκεῖνο ἀλλοιοῦσθαι, οἰκείαν καὶ προσφυῆ τῇ τοῦ μέρους ἰδιότητι γινομένην. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν γένοιτο, τῷ ὀρατικῷ μέρει συγκατεκράθη, τὸν ὑμένα ὑπαλείφων τοῦ ὀφθαλμοῦ· καὶ τοῖς ἀκουστικοῖς μέρει διενιζάντων συμπεριτορουῦται τῇ ἀκοῇ, καὶ τὰ χεῖλη νοτίζων, οἷον δέριά τινα οὐκ ἔβ' καταφρυχθῆναι, καὶ γενέσθαι ἐξίτηλα· καὶ ἐν ὀστέῳ πηγνυται, καὶ ἐν μυελῷ ἀπαλύεται· ἐν τῷ νεύρῳ τονοῦται, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ συνεπιτείνεται, καὶ εἰς ὄνυχ' ἀναβαίνει, καὶ εἰς τρίχας γένεσιν λεπτοουργεῖται τοῖς καταλλήλοις ἀτμοῖς. Καὶ εἰ μὲν διὰ σχολίων ἐξατμίζεται πύρον, ὀλοστόρους καὶ ἔλικτους ἀποτελεῖ τοὺς βόστρυχας· εἰ δὲ δι' εὐθέων καὶ ἀπαλωτέρων, ἀπλοῦς καὶ νήματος δίκην, διὰ τῶν ἀτμῶν τριχουμένου τοῦ ἐκ τῶν σιτίων διζάνοντος ὑγροῦ· εἰ δὲ διὰ θερμότερων τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἥπατος αἱ ἀναθυμιάσεις ἐπὶ τὴν κράνην ἐξατμίζονται, φαλακροῦν πέφυκε, τοῦ ψυχροῦ ἐπιλείποντος· τοῦ δὲ θερμοῦ ἐπικρατοῦντος, καταφρυττεσθαι καὶ τριχορρεῖν. Ἄλλ' ὄντως εὐκαίρον ἡμῖν χρῆμα, γλυκύ τε καὶ ἀξιάγαστον καὶ τοῦ παντὸς ἀξίον λόγου, τὸν σφῶν Δεσπότην καὶ πρῶταν γενεαίρειν, τῷ θεσπεσίῳ Δαβὶδ συμμελεῶδεν, Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Τίς γὰρ λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου ἢ τίς διηγῆσεται; Τίς γὰρ ἐφίξεται λόγος παραστήσαι; Πῶς γὰρ ἐξ ἑτερουσίων καὶ διαφόρων, μίαν τὴν φύσιν ἡμῶν ἐδημιούργησε, καὶ οὐ διαφεύγει θάτερον θατέρου τὴν κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν, πρὸ τῶν παρὰ σοῦ ὄρων τῆς ἐκάστου ζωῆς· ἀλλ' ἀφθόνως δικνεῖται μέχρι περάτων τῷ θνητῷ ἢ ἀθάνατος· καὶ πάλιν μακρὰν χεῖρειν ἀφίησι τῇ συνημμένῃ τῷ σώματι, παιθομένη τῆς διαστάσεως τῷ προστάγματι; Τίς δὲ μὴ ἐκπλαγῆσεται ἐκ χοδῶν ὄρων τοσαῦτα μέλη καὶ μέρη τοῦ σώματος, διάφορα ὅστ' ἄ (91) κατὰλληλα, στροφαῖς καὶ τόρναις συμβεβλημένα, ὡς σαρκῶν ὑπερείσματα, καὶ πρὸς πᾶσαν εὐκολὰ κίνησιν, ἔπερ ὡς ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς πάσας ἀποσώζειν τὰς ἀλογίας, μέλη μέλεσιν ἰσόρροπα, δεξιὰ χεῖρ ἰσομήκης τε λεία, καὶ δάκτυλος δακτύλῳ, καὶ ταρσὸς ταρσῷ, καὶ βᾶσις βᾶσει, καὶ τὰ καθ' ἕναστων, pari longitudine cum lœna, digitus cum digito, planta cum planta, pes cum pede, itidemque comparata sunt alia singula.

Ἄλλ' εἰκότως ἐπὶ τὴν κορυφὴν τῆς σφῶν δημιουργίας τῷ λόγῳ ἀναδράμωμεν, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰς πρόποδας καὶ τὰ πέδιλα φοιτῶντες· μᾶλλον δὲ καὶ ἐξ

²⁸ Psal. ciii, 24. ²⁹ Psal. cv, 2.

(91) Ὅσα κατὰλλ. Hæc et quæ sequuntur desumpsisse Cæsarium ex *Recognit.* lib. viii, cap. 29, non dubitat Cotelierius l. c.

ferentibus in fragrantiam commutatur, in sicu et pyro dulcescit, per vitem in vinum et botrum mutatur, in pomo rubescit, in lilio albescit, in viola fit cæruleus. Tale quiddam et in animato corporis horto mirabiliter a natura efficitur, imo vero a naturæ Domino. Ossa sunt hic, cartilagine, venæ, arteriæ, nervi, ligamina, carnes, cutis, arvina, pili, tonsillæ, ungues, oculi, nares, aures, et præter hæc infinita quædam alia, inter se diversa, cum sit unica nutrimenti species, qua omnia convenienter pro sua natura nutriuntur, ita ut unicuique subjectorum applicata alimenta, in ejus naturam mutantur, ad quod deferuntur, ac propriam partis ejus proprietatem induant. Nam si ad oculum alimonia pervenerit, parti cernenti mista membranam oculi rigat. Et auditus partibus insidens, circumrotatur ad auditum. Et labra humectans, veluti pelliculas quasdam, non sinit ea siccari et exarescere. In osse durescit, in medulla mollescit. In nervo roboratur, in superficie una extenditur, in unguem desinit, in capilli generatione per humores convenientes attenuatur. Ac si quidem per tortuosos meatus fiat evaporatio, crispiores implicatosque crines efficit: si vero per rectos et teneriores, simplices et extentes instar filii, per evaporationes in capillos commutato illo humore, qui ex cibis residet. Si vero per calidiores cordis et jecinoris partes evaporationes in caput exhalant, calvitium fieri solet, ob frigoris defectum. Superante namque calore, exsiccari constat ac defluere crines. Enimvero res opportuna et suavis, et admiratione digna omni que prædicatione fuerit, nostrum hic nos Dominum et gubernatorem celebrare, ac una cum Davide divino vate canere: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! cuncta sapienter fecisti* ²⁸. *Quis enim possit eloqui potentias Domini, aut quis enarrabit* ²⁹? Quis assequetur sermo, ut hæc exprimat? Quomodo enim ex iis quæ diversæ substantiæ sunt et inter se differunt, unam naturam nostram condidit; neque refugit alterum ab alterius communiione vel unione, ante positos a te unicuique vitæ terminos, sed ad finem usque natura immortalis cum mortali degit; rursusque longum valedicit conjunctæ corpori, obediens imperio separationis? Quis vero non obstupescat, ex pulvere facta videns tot membra partest, ex pulvere facta videns tot membra partest, convenientia inter se ossa, vertebri et juncturarum tornis inter se commissa, quæ veluti carniū adminicula fulcraque sunt, et ad omnem habilia motum, quasque ad unam sita lineam, ut quæcunque parum sunt rationi consentanea, removeant? Sunt item membra cum membris velut in æquilibrio posita: dextera manus

Sed est operæ pretium ut ad verticem nostræ creationis oratione recurramus, inde ad pedes et talaria devenientes. Quia ab ipsa jam, si fieri queat,

anima ordiamur. Considera igitur, obsecro, teipsum, et neminis adhibens expositionem, qua de totius universitatis officio conditorem investiges, in teipso, velut in parvo mundo, ineffabilem Dei sapientiam perspicies. Atque ante omnia incorporeum esse mihi considera Deum, ex tua ipsius incorporea anima, nullo circumscriptum loco, siquidem neque mens nostra prius habet localem circumscriptionem, sed per corporis conjunctionem in loco est. Eandem inaspectabilem esse fateberis ex eadem imagine ratiocinatione ducta : sese non subjicientem carnis oculis, non colore, non forma, neque alia quadam corporali figura expressam, sed ex efficacia sua, eaque sola cognitam. Quapropter ne in Deo quidem eam quæ fit per oculos, considerationem ipsius naturæ quaerito, nisi quatenus per obscuram quamdam ulterius progrediare demissionem, et ita quidem ut non fiat hoc extra velamentum aliquod. Neque enim ab ipsis quidem cherubim ratione naturæ cernitur, objectione alarum obumbrantibus faciem, propterea quod ejus ipsi non sint capaces. Proinde menti et fidei permissa consideratione, Dei contemplator eris, videns tantum, quantum recesseris ab hac crassa vitæ ratione, et ad spiritualitatem accesseris, admiratus ipsius sapientiam : quomodo videlicet animam inserat corpori, usque ad extremitates ejus extendens ipsam, et plurimum inter se dissidentia membra ad unam quasi conspirationem ac societatem ducens. Considera mihi, quodnam ab anima carni insit robor, et quænam a carne ad animam reflectatur affectio mutua. Quomodo quasi suum efficiat ex incorporea vita corpus, et particeps dolorum ex corpore fiat, ipsa corporis expers. Quomodo hoc læso, illa clamet, quomodo illa feliciter agente, corpus vegetum sit, et pulchrius evadat. O præclaram conjunctionem, o admirabilem unionem, o sapientiam ejus qui univit ! Quis enim eloqui queat, quales penus quasque conditoria disciplinarum ea fabricaverit, ne obscurantur vetera per cognitionem eorum quæ præter illa reperiuntur, neve arceantur aliquo septo eorum quæ quotidie audiuntur, quominus exponat hodie quis ante quinquaginta annos auditum sermonem, sed distinctas et inconfusas servari recordationes institutionis, velut in saxo sculptas ? Quomodo ad carnales residens affectus, propriæ pulchritudinis florem amittat, et vice versa, profectam a vitiositate turpitudinem virtute repurgans, recurrat ad similitudinem creatoris. Inquit enim ipse in Evangelio : *Amen dico vobis, si duo super terram consenserint in idem* ⁴⁶ ; animam indicans et corpus, dominam et famulam ; *si consenserint in idem* : caro quidem serviens, anima autem in virtute progressus facie s, ne nimia austeritate depressa gravetur et laboribus renuntiet famula : neque vice versa ad vitiosas affectiones et volupta-

⁴⁶ Matth. xviii, 19.

(92) *Καὶ τὰ πλείστον. Libenter rescripserim πλείστον. Εδ.τ.*

αὐτῆς ἤδη τῆς ψυχῆς εἰ οἶόν τε, ἀπαρξώμεθα. Θία μοι τοίνυν σαυτὸν, καὶ οὐδενὸς δεήσει ἐκ τῆς τῶν ὄλων κατασκευῆς τὸν Δημιουργὸν ἐξιχνεύειν, ἀλλ' ἐν σαυτῷ οἶονεῖ ἐν βραχεῖ κόσμῳ τὴν ἀφραστον κατόψει τοῦ Θεοῦ σοφίαν. Καὶ πρὸ γε πάντων, ἀσώματόν μοι νόει τὸ Θεῖον ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀσώματου ψυχῆς, μηδενὶ περιγραφόμενον τόπῳ· ἐπεὶ οὐδ' ἤμετερος νοῦς προηγουμένην ἔχει τὴν ἐν τόπῳ περιγραφὴν, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ σώματος συναφείας ἐν τόπῳ γίνεται. Ἄφραστον ὑπάρχειν ὁμολογεῖ ἐκ τῆς αὐτῆς εἰκόνομος τεκμαιρόμενος, μὴ ὑπαίκουσαν σαρκὸς ὀφθαλμοῖς, οὐ χρώματι, οὐ σχήματι, οὐδ' ἐτέρῳ τινὶ χαρακτηριστῆρι σωματικῶ ἀπεικαζομένην, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνεργείας καὶ μόνης γνωριζομένην. Ὡστε μὴδ' ἐπὶ Θεοῦ ζῆτει τὴν δι' ὀφθαλμῶν κατανόησιν αὐτοῦ τῆς φύσεως, πλὴν ἀμυδρὰς πρόσω χώρει συγκαταβάσεως, καὶ οὕτως οὐκ ἔξω τινὸς παραπετάσματος. Οὐδ' αὐτοῖς γὰρ κατὰ φύσιν ὁρᾶται τοῖς Χερουβιμ, τῇ προβολῇ τῶν πτερόγων σκιαζομένων τὴν ἔσιν, διὰ τὸ ἀχώρητον αὐτῆς. Τῇ διανοίᾳ τοίνυν καὶ πίστι ἐπιτρέψας τὴν κατανόησιν, ἔση θεόπτης τοσοῦτον, ὅσον ἀπέθης τῆς ὕλικῆς πολιτείας καὶ ἐπέθης πνευματικῆς, θαυμάζων αὐτοῦ τὴν σοφίαν· πῶς τὴν ψυχὴν ἐγκρίνει τῷ σώματι μέχρι περάτων αὐτοῦ διαγῶν αὐτὴν, καὶ τὰ πλείστον (92) ἀλλήλων διεστώτα μέλη, πρὸς μίαν σύμπνοιαν καὶ κοινωνίαν ἄγων. Σκότει δέ μοι τίς ἢ ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῇ σαρκὶ ἐνιζάνουσα ῥώμη· τίς δ' ἢ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τῇ ψυχῇ ἀνακλωμένη συμπάθεια. Πῶς σφτερίζεται ἐκ τῆς ἀσώματου ζωῆς τὸ σῶμα, ἀναμάττεται δὲ ἐκ τοῦ σώματος ἀληθίνου ἢ ἀσώματος. Πῶς τοῦτου αἰσιζομένου ἐκείνη βοᾷ· πῶς ἐκείνης εὐδαιμονούσης αὐτὴ σφριγᾷ καὶ ὠραίζεται. Ὡ τῆς καλῆς συναφείας, ὧ τῆς θαυμαστικῆς ἐνώσεως, ὧ τῆς σοφίας τοῦ ἐνωσαντος. Τίς γὰρ οἶός τε φῆσαι ποία ταμεια ἦτοι ἀποθήκας τῶν μαθημάτων αὐτῆ ἐτεκτῆνατο, ὥστε μὴ ἐπισκοπεῖσθαι τὰ πάλαι τῇ γνώσει τῶν ἐπεισάκτων, μὴδ' ἐργεσθαι τινὶ διαφράγματι τῶν ἐκάστης ἡμέρας ἀκουομένων, σήμερον ἀπαγγεῖλαι τὸν πρὸ πενήκοντα χρόνων ἀκουσθέντα λόγον· ἀλλ' εὐκρινεῖς καὶ ἀσυγχύτους σώσειν τὰς μνήμας τῆς παιδεύσεως, οἶονεῖ ἐν πέτρᾳ κεχαραγμένας. Πῶς δὲ πρὸς τὰ σαρκικὰ ὑπολισθαίνουσα πάθη τὸ οἰκέειν ἀπανθίζεται κάλλος· πάλιν δὲ τὸ ἀπὸ κακίας αἴσχος ἀρετῆ καθαιρομένη, πρὸς τὴν ὁμοίωσιν ἀνατρέχει τοῦ κτίσαντος. Αὐτὸς γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν· Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν δύο ἐπὶ τῆς γῆς συμφωνήσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ (τὴν ψυχὴν ἐμφαίνων καὶ τὸ σῶμα, τὴν κυρίαν καὶ τὴν οἰκέτιν), ἐὰν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἢ μὲν σὰρξ δουλεύουσα, ἢ δὲ ψυχὴ ἐν ἀρετῇ προβαίνουσα· ὅπως μὴ τῇ ὑπερβαλλούτῃ σκληροῦργίᾳ καταπονεῖσθαι καὶ ἀπολέγῃσθαι τοὺς πόνους τὴν οἰκέτιν· μήτ' αὖ πάλιν ὑπὸ ταύτης πρὸς πάθη καὶ φιληδονίαν τὴν κυρίαν καταφέρεσθαι· ἀλλὰ συμφώνως τῷ ἴσῳ τῆς ἀρετῆς κανόνι συμπαραθεῖν ἀλλήλοις, καὶ συμπαρέπεσθαι. Ἐὰν γὰρ συμφωνήσωσιν

τὰ δύο ταῦτα, ἡ τε ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, *περὶ παντὸς οὐ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς*, φησὶν ὁ Κύριος. Εἰ μὲν παρ' αὐτοῦ αἰτοῦμεν, δηλονότι ἀγαθὰ, γενήσεται. Εἰ δὲ τῷ διαβόλῳ δι' ἀμελεστέρου καὶ ἔμπαθους βίου προσχωρήσωμεν, ὅπερ μοι δοκεῖ αἰτήσιν ὑπάρχειν τὸ ὑπόφορον αὐτῷ γίνεσθαι, σχολιὰ πάντως ἀποδίδεται ἡμῖν καὶ χαλεπὰ τὰ ἐπιτηδεύματα.

esse petitio qua quis ei tributarius fiat : omnino nostra.

Ἀψόμεθα τοίνυν, εἰ δοκεῖ, καὶ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ διαρθρώσεως, θαυμάζοντες τὸν σοφὸν τοῦ παντὸς ἀρχιτέκτονα Θεόν· πῶς ἀρμόδιον αὐτῶν καταγώγιον τῆ λογικῆ ὁ ἀριστοτέχνης ἐδέετο, καὶ μόνον τῶν ὑπ' οὐρανὸν ζώων, ὄρθιον τὸν ἀνθρώπων παρήγαγεν, ἐξ αὐτοῦ παιδεύων τοῦ σχήματος, ἐκ τῆς ἄνω συγγενείας ἔχειν ἡμᾶς τὴν ζωὴν. Τὰ γὰρ ἄλογα πάντα κάτω πρὸς τὴν γαστέρα νέυκε· βροτοῖς δὲ μόνοις αὐτοφυῆς καὶ ἔτοιμος πρὸς οὐρανὸν ἀνάβλεψις, ὥστε μὴ ὑπάρχειν φιλήδονον μηδὲ κάτω νεύειν τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ διανεστῶτα ὑπάρχειν καὶ πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν, ἔχειν τὴν κίνησιν. Ἐπειτα τὴν κεφαλὴν οἰοεὶ ἐπὶ γεωλόφου τοῦ σώματος θέμενος, ἐν αὐτῇ τὰς τιμίας τῶν αἰσθήσεων καθιδρύσατο. Τὸν μὲν ἐγκέφαλον μηδὲ κύλικα πληρῶσαι κενωθέντα οἴονται· σοφίαν δὲ Δημιουργοῦ πεπιστευμένου καὶ σύναςιν τοῦ Θεοῦ βουλῆ καὶ συνέσει τεκτριναμένου τὰ σύμπαντα. Ὅτι δὲ καὶ μέγιστόν τι πρὸς τὸ ζῆν ὁ ἐγκέφαλος, ἐναργῶς τὸ ἐξ ἐναντίας συμβαῖνον δηλοῖ· εἰ γὰρ τρωσὶν ἡ ῥῆξιν ὁ περιέχων αὐτὸν ὕμην ὑποσταίη, αὐθὺς ἔπεται παρὰ πόδας τῆ τρώσει ὁ θάνατος, οὐδὲ πρὸς τὸ ἀκαρπὲς τῆς φύσεως ἀντεχούσης τῷ πάθει· ὥσπερ ἐν ταῖς ὑπ' ἀντροῖς οἰκοδομαῖς, ἡ ἐν τοῖς τῶν λουτρῶν ὀρόφοις, ὁ τὸ πᾶν τῆς οἰκοδομῆς συνέχων εἰς ὑπάρχει κορυφαῖος λίθος, ἐγκεκροτημένος τῷ θόλῳ, ὃν σφῆνα οἱ οἰκοδόμοι προσαγορεύουσιν· οὗ δὴ διαβραχέντος ἡ ἀποκρουσθέντος αὐθὺς συγκατεσεισθῆ τὸ ὅλον. Κάμνουσι τῶν φωστῆρων οἱ μέγιστοι Ἥλιος καὶ Σελήνη, τὰ ὑπερουράνια ἐν τῷ ἡμερονυκτικῷ παραθέοντες. Ὁ νοῦς δ' ὁ ἡμέτερος ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἅμα τῆς κάτω κτίσεως καὶ τὰ ὑπερκόσμια περιπολεῖ, δρόμον αὐτὰ περιθέων ἀκάματον, ὡς ἀθλος ἀδῆλως ἀδῆλα περιθεῶν. Βραχεῖς τε καὶ ἀδρανεῖς δοκοῦσιν οἱ βόστρυχοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πρὸς εὐκοσμίαν τῆ δέξιός τῆς κράνης ἐμπεφύκασιν, ἀποσοβοῦντες αὖραις τῶν ζώων τὰ λεπτότερα τοῖς φαλακροῖς ὄντα πολέμια, ἀεὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπισοβίαν κινούντες. Ἀλλὰ καὶ πρὸς χειμῶνος κρυμνὸν, καὶ ἡλίου φλογμὸν, αἱ τρίχες ἀντέχουσιν, οἰοεὶ ἄλσος ἡ δρυμὸς τὸ ὑποκείμενον σκιάζουσαι, καὶ τὴν ἐπομβρίαν δεχόμεναι. Ὁφθαλμοὶ τὴν ὑψηλοτάτην σκοπιᾶν ἔλαχον, καὶ δύο μόνοι τυγχάνοντες, πᾶσαν ὀρώσει τὴν διακόσμησιν, ὥστε μηδὲν αὐτοῖς ἐπισκοπεῖν τῶν σωματικῶν νόμων· ἀλλὰ βραχεῖα προβολῆ τῶν ὀφρῶν ὑποκαθήμενοι, ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐξοχῆς πρὸς τὸ εὐθέως ἀποτείνονται, καὶ οἷον ἀκίσειν ἢ βαφίσειν ταῖς ἀκάνθαις τὰ λεπτὰ τῶν ζώων ἀποσειοῦνται, καὶ τῆ συνεχεῖ τῶν βλεφάρων κινήσει τὰς κόρας συντη-

tem per hanc dejiciatur domina, sed ut cum consensu pari virtutis regula inter sese currant una, seque comitentur. Nam si consenserint ista duo, nempe anima et corpus, de quocumque rogaverint, continget eis, inquit Dominus, siquidem ab ipso petierimus, bona videlicet, contingent. Si vero per negligentiore et pravis affectibus obnoxiam vitam ad diabolium recesserimus : id quod mihi videtur perplexum habebunt et difficilem exitum instituta

Proinde attingamus, si ita videtur, etiam corporis officium et articulatam commissuram, admirantes sapientem architectum universi Deum, quo pacto conveniens et aptum hospitium animæ rationali optimus artifex ædificaverit, et solum inter ea quæ cælo subjecta sunt animalia, erectum hominem producerit, per ipsam docens formam, ex cognitione superna nos vitam habere. Nam expertia rationis omnia deorsum ventrem versus se inclinant, hominibus autem solis a natura data et expedita contigit ad cælum suspectio, ne sit voluptati deditus, neque deorsum per vitia vergat, sed ut erectus sit et ad superna spectanda moveatur. Deinde caput velut in colle corporis ponens, in eo pretiosas sensuum sedes collocavit. Cerebrum ne quidem implere calicem vacuum posse plerique putant, cui tamen sapientia et prudentia officia est credita Dei, qui consilio et prudentia fabricavit universa. Quod autem maximum quiddam ad vitam emolumentum afferat cerebrum, evidenter si quid adversum accidat, ostendit. Nam si vulnere vel ruptura continens ipsum membrana lædatur, mox e vulnere sequitur præsens mors, ne quidem ad momentum temporis dolori resistente natura : quemadmodum in subterraneis structuris, aut in balnearum tectis, qui totum continet ædificii, unus est summus lapis, infixus ipsi tholo, quem cuneum opifices ædium appellant, quo perfracto vel revulso, illico concussum est totum. Labor maxima luminaria sol et luna, cœlestes plagas intra diem et noctem percurrentia. Mens autem nostra in puncto, in momento oculi una cum inferis creatis ambit et ultramundana, cursu in ipsis indefesso discurrens, velutique latens latenter latentia circumspectans. Parvi et imbecilles videntur pili, verum et ipsi ad venustatem cuti capitis innati sunt, arcetes lenioribus ventis animalia munitiora calvis infesta, qui propterea semper manus suas ad arcendum ea movent. Quin etiam hiemis frigori et solis ardori pili resistunt, veluti nemus quoddam vel densa silva partem subjectam obumbrantes, et imbre excipientes. Oculi excelsissimam speculam sortiti sunt, cumque duo tantum sint, nihilominus omnem cernunt mundi hujus ornatum, ita ut ipsis nihil rerum corporearum officiat, sed sub parvo supercilliorum propugnaculo constituti, ex eminentia superiore directo extenduntur, et velut acubus aut subulis, nempe spinis minuta animalia excutiunt, et continuo palpebrarum motu pupillas conservant, ardorem solis quasi ventilatione qua-

dam mitigantes. Eadem cum sint tanquam a calentibus usurpata oculorum velamina deflectunt intemperantiæ lasciviæque mortem, de qua Jeremias inter divinos vates multa pericula perpessus contestans, ait: *Ascendit per fenestras mors*⁴¹. Non enim modo corpus intactum, sed et oculorum radii servandi sunt incorrupti, neque ipsis ullo modo permittendum, ut impudenter irruant, et in alienæ pulchritudinis formas involent, ne ab aspectu ad ipsum actum ruamus. Nam secundum Domini sermonem, *Qui inspererit mulierem ad concupiscendum eam, jam adulterium cum ipsa commisit in corde suo*⁴². Quapropter virgines esse debent oculorum pupulæ, quæ idem cum virginibus nominis ornamentum sortitæ sunt. Sæpe numero enim quæ intra palpebras virgo erat pupilla, per ipsarum deductionem vagumque motum suum vultus et cogitatio scortationis facta est.

Exiguum quiddam inter omnia membra nostra est auris. Sed et istas exornat vicinum cymbalum, eisque solis inter creata cætera Dei mysteria creduntur. Estque auris tota in rotundum sinuoseque tornata, ne citius ingrediatur sermo, sed spatio longioris temporis imminutus, per ipsam excavationem prohibeat quominus ad imum materia mendacii penetret, sed una cum maledicentiæ stercoribus in partibus remaneat; nam virtutis quidem est in eo qui loquitur, non dicere falsa: in eo qui audit, probare quomodo quælibet dicta videantur, num quid affectus vel amici vel repugnantis admistum sit. Nam alter quidem non cernit acutum, alter autem prorsus non videt. Quod si alterutro horum defectuum ratio corrupta est, iudicio mentis quod in nobis est puniri et a pravitate repurgari debet per veritatem, quæ tortoris officio fungatur. Hoc enim docens de divino et fortissimo athleta Jobo historia inquit: *Mens quidem et auris verba dijudicat; guttur autem escas gustat*⁴³. Cum hoc autem consentiens divinatorum ille carminum auctor Davides inquit: *Eum qui clanculum mentiebatur de proximo suo, persequer*⁴⁴. Ipse autem universitatis hujusce Deus, servorum obsignans verba, in Evangelio inquit: *Estote nummularii probi, dijudicantes a bono quod adulterinum est*. Non ut instar nummulariorum sonum explorando excipiamus, sed ut ponderantes pronuntiata illorum qui colloquantur, et eventus factorum, ad justam potius propendeamus trutinam. Aurium enim et linguarum magnum quoddam periculum est: cum exiguum sit membrum linguæ, mendacii et veritatis, vel potius salutis et perditionis est officina, *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*⁴⁵, et: *Lingua mea loquetur justitiam*, inquit divino auctor carminum⁴⁶; et idem rursus: *Linguis suis dolose agebant*⁴⁷; et: *Lingua eorum sicut ser-*

ρούσι, τὸν φλογμὸν τοῦ ἡλίου διαβρίπιζόμενοι. Τὰ δ' αὐτὰ οἷον θερῶσιν καταπετάσματα αὐτῶν ὑπάρχοντα, ἐκκλίνουσιν τὸν τῆς ἀκολασίας θάνατον· ὃν Ἰερεμίας ὁ τῶν προφητῶν πολυκίνδυνος μαρτυρόμενος, φησὶν, Ἄρέθῃ θάνατος διὰ τῶν θυρίδων. Οὐ μόνον γὰρ τὸ σῶμα ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ τὰς βολὰς τῶν ὀφθαλμῶν δεῖ παρθενεύειν καὶ μηδαμῶς ἐπιτρέπειν αὐταῖς ἀναιδῶς ἐφορμᾶν καὶ περιπίτασθαι τοῖς ἀλλοτρίοις κάλλεσιν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς θείας, ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ὀρμήσωμεν. Κατὰ γὰρ τὴν θεηγορίαν, Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Παρθενεύειν οὖν χρὴ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν, ἰσωνυμίαν τῶν παρθένων τετιμημένας. Πολλάκις γὰρ ἡ ἐμπρθενεύουσα τοῖς βλεφάροις κόρη, τῇ διαστολῇ αὐτῶν καὶ ἐκτυτῆς περιστροφῇ, νεῦμα καὶ νόημα πορνείας τὸ ἀντικρυς ἐγένετο.

Κολοδὸν ἐκ πάντων ἡμῶν τῶν μελῶν τὸ οὖς· κήλακευται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ διακοσμεῖ τὸ περιεκείμενον κύμβαλον, καὶ μόνον τῆς δημιουργίας θαρβέεται τῷ Θεοῦ μυστήρια, ἐλικοειδῶς ἐκτορνευθὲν δι' ὄμω, ὥστε μὴ θάπτον εἰσδύνειν τὸν λόγον, ἀλλ' ἐν πλείον χρόνῳ ἐλαττουμένου τῇ τορεῖᾳ ἐπὶ τὸ βάθος τὴν ἴλην τοῦ ψεύδους, ἅμα τῶν τῆς κατηγορίας σκυδάλων προσκαταλείψαι ταῖς ὄχθαις. Ἀρετῆς γὰρ τοῦ μὴ φράζοντος μὴ ψευδηγορεῖν, τοῦ δὲ ἀκούοντος δοκμάζειν τὰ φάσματα, εἰ μὴδὲν προσπαθείας κῆδος ἐγγέχραται. Ἡ μὲν γὰρ οὐκ ὀξυωπεῖ, ἡ δὲ ὄμω οὐκ ὀρᾶ· εἰ δ' ὀποτέρας λώβῃ ὁ λόγος διεφθαρται, τῷ ἐν ἡμῖν κριτηρίῳ τῆς διανοίας τιμωρεῖν αὐτὸν καὶ ἀποξέειν τῆς κακίας, οἶονε δὴ μίμῳ τῇ ἀληθείᾳ. Τοῦτο γὰρ παιδεύουσα ἡ κατὰ τὸν θεοπέσιον καὶ ἀνδρείοτατον ἀγωνιστὴν Ἰωβ ἱστορία φησὶν· Νοῦς μὲν καὶ οὖς ῥήματα διακρίνει, λάρυγξ δὲ οἷα γέυεται. Συμφώνως δὲ τούτῳ Δαβὶδ, ὁ τῶν θείων μελωδός, φησὶ· Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδιώκον. Ὁ δὲ τῶν ὄμω θεός τῶν οικετῶν ἐπισφραγίζων τὰ ῥήματα, ἐν Εὐαγγελίοις φησὶ, Γίνεσθε τραπέζιται (93) δοκμοί, διακρίνοντες ἐκ τοῦ δοκίμου τὸ κίβηλον. Οὐχ ἵνα δίκην τῶν κολυβιστῶν κομπήσαντες τὸν ἦχον δεξώμεθα, ἀλλ' ἵνα σταθμίζοντες τὰς ἀποξίσεις τῶν προσδιελεγόμενων, καὶ τὰς ἐκβάσεις τῶν πραττομένων, ἐπὶ τὴν δικαίαν μᾶλλον βέβωμεν πλάστιγγα. Ὡτῶν γὰρ καὶ γλωττῶν πολὺς τις ὁ κίνδυνος, βραχὺ ὑπάρχουσα μέλος, ψεύδους καὶ ἀληθείας, ἡ μᾶλλον σωτηρίας καὶ ἀπωλείας τυγχάνουσα ἐργαστήριον. Ἡ γλώσσά μου κάλαμος γραμματικῶς δευγράφου, καὶ, Ἡ γλώσσά μου λαλήσει δικαιοσύνην, φησὶν ὁ τῶν θείων μελωδός. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, Ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδόλιυσαν, καὶ ἡ γλώσσα αὐτῶν ὡσεὶ ὄρυγος, ἵδς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν. Συμφώνως δὲ τῷ πατρὶ ὁ τῶν θείων σοφός Σολομών φησὶ, Ζωὴ γὰρ καὶ

⁴¹ Jer. ix, 21. ⁴² Matth. v, 28. ⁴³ Job xii, 11. ⁴⁴ Psal. c, 5. ⁴⁵ Psal. xlii, 2. ⁴⁶ Psal. xxxiv, 52.

(93) *Γίνεσθε τραπέζ.* De hoc celebri dicto, nuspam in sacris Litteris exstante, plura vide sis apud Cotelierum ad *Constit. Apost.* lib. ii, cap. 36,

qui et illud inter alia multa observat, hunc Cæsarii locum ex Palladii *De vita Chrysostomi* cap. 6, scriptoris Cæsario recentioris, fuisse effictum.

θάνατος ἐν χειρὶ γλώσσης· ὡσανεὶ ἀντὶ χειρὸς τὸν λόγον, ἀντὶ φασιγάνου τὸν δόλον, φονέα παριστῶν, καὶ ἐν μιᾷ μερίδι τὸν ἀνδροφόνον καὶ τὸν δόλιον, τὸ θεῖον ἐψηφίσαστο, καθὼς φησι διὰ τοῦ μεγάλου Δα-
 -βὶδ, "Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύ-
 -ριος. Ὁ δὲ Θεῷ βδελυκτὸς πάντως καὶ τιμωρητὸς·
 ὡς ὁ παραβριφελὲς σίδηρος ὑπὸ τοῦ ἰοῦ δαπανώμενος, καὶ ξύλον ἢ ἐσθῆς βυραρὰ τυγχάνοντα καὶ βδελυκτὰ τῷ δεσπότῃ ὑπὸ τοῦ ἐγκειμένου αἰσχος καταφεί-
 -ρεται· ἢ ὡς περ οἶκος τῇ ἐγκαταλείψει τοῦ ἐνοικοῦν-
 -τος ἐρημούμενος κατὰ μέρος φθίρεται· παραπλη-
 -σίως μοι δοκεῖ καὶ βροτὸς Θεῷ βδελυκτὸς τῇ θείᾳ ἀποστροφῇ ὑπὸ τῶν ἐγκεκραμένων αὐτῷ κακῶν κακοῦμενος τιμωρεῖσθαι, τῆς ἀποφάσεως, τῆς,
 'Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, καταλλήλως τῶν ἡμαρτημένων ἐμπε-
 -σοῦσης τοῖς ἀκουσομένοις. Τότε τοὺς μὲν οἶονεὶ ἄν-
 -θραξ ἐν ἀχύροις ἐμπεσῶν διασμήχει καὶ διαφλέγει αἰωνίως, μήτε φθίρουσα, μήτε φθειρομένη διὰ τὸ ἀφθάρτους ἡμᾶς ἐκ τάφων ἀνίστασθαι· τοὺς μὲν δι-
 -καίλους ἐν ἀδείᾳ καὶ ἀναπαύσει, καὶ πάσῃ ἐξουσίᾳ μένειν ἀφθάρτους διαιωνίζοντας, τοὺς δὲ ἁμαρτη-
 -σαντας αἰωνίως τιμωρουμένους, μὴ φθίρεσθαι, ἀλλὰ περιεῖναι ἐν τοῖς ἀφωρισμένοις τόποις, ἀσχάλλοντας, ἀμηχανοῦντας, ἀδημονοῦντας, ἀλγοῦντας, ὄλοφυρο-
 -μένους, τρυχομένους, κωκυόοντας, δακνομένους, τιλ-
 -λομένους, ἀλαλάζοντας, ἀραττομένους, μηδὲν λοι-
 -πὸν δυναμένους, τὴν νῦν καιρὸν τῆς μετανοίας παρ-
 -ωσαμένους, τοῖς θεομένοις τὰ ἑαυτῶν, ἑαυτοῖς δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγχνα ἀποκλείσαντας. Ἀνίλωσ γὰρ ἡ
 -κρίσις τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος, φησὶν ἡ θεία φωνή· τοῖς δὲ καὶ σκότος ἐν ἐξωτέροις ἐλαύνων τό-
 -πος ἢ τοῦ κρατοῦ ἀπόφασις γίνεται, τοὺς αἰτίους μαστιγούσα καὶ ἐξελαύνουσα· ὡς ἡ κατ' Αἴγυπτον ἱστορία παιδεύει· μίᾳ μὲν γινομένης τῆς θείας ἀποφάσεως, καταλλήλως δὲ τῇ προαιρέσει τῶν ἀκουόντων ἀρμοστομένης· Αἴγυπτίους μὲν ἐν τῷ
 -Φαραῷ τιμωροῦσα, Ἰσραηλίτας δὲ τῷ Μωσῆ διασώ-
 -ζουσα. Τοῖς μὲν γὰρ φοινίξας τὸν Νεῖλον αἷμα ἀπέ-
 -δέειξε πρὸς τιμωρίαν δίσφους, τοῖς δὲ ὕδωρ ἄικτον φύσιν ἐφύλαξε, τοῖς μὲν τὸ ἡμερινὸν φάος εἰς σκό-
 -τος ψηλαφητὸν μετέστησε, τοῖς δὲ ἐπὶ τοῖς ὄροις τὸ φῶς διεφύλαξε· τοῖς μὲν τὸ Ἐρυθραῖον πέλαγος πρὸς διάβασιν διεχέρσασε, τοῖς δὲ αὐτὸ ἐπισυνάψασα, οἰχεσθαι ὑποβρυχίους φθαρέντας κατέλιπε. Παραπλη-
 -σίως καὶ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίων καμίνου, μίᾳ ἐνεργούσης ἀποφάσεως, οἱ μὲν τρεῖς Ἑβραῖοι παῖδες οἶονεὶ ἐν μέσῃ δρόσῳ τῇ φλογὶ διέσκαιρον ὑμνοῦντες, οἱ δὲ τῇ ὑποβολῇ τῆς ὕλης ὑποτρέφοντες καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἐννέα πῆχεις κορυφοῦντες τὴν φλόγα, ὑπ' αὐτῆς θάπτον μέχρι κόνεως κατεφλέγησαν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν χέρσον Ἰσμεν τῷ θείῳ πειθομένην προστάγματι, διασχούσαν τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν πρὸς τιμωρίαν ἐνυποδέξασθαι, τοὺς δ' ἀναιτίους φέρειν κατὰ φύσιν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ.ρ. Οὕτω δὲ καὶ τὸν δύστηνον Κάιν, ταῖς ἀχοαῖς ἐμπεσοῦσα ἢ θεία ἀπόφασις, τιμωρεῖται λέγουσα,

· *pentis, venenuni aspidum sub labiis eorum* ⁴⁰. Assentitur et patri divinarum rerum peritus Salomon his verbis : *Vita enim et mors in manu linguæ* ⁴¹ : quasi pro manu sermonem, pro gladio dolum, homicidam in medium producat Deus, in eodem loco ac numero homicidam et dolosum ponit, quemadmodum et magni Davidis ore dixit : *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus* ⁴². Quem vero censeat abominandum Deus, is plane supplicio multandus est. Quemadmodum et ferrum abjectum, a rubigine exesum, et lignum aut vestis quæ abominanda sunt domino suo, a sordibus quibus scalent, absumuntur ; aut, quemadmodum domus, quod iniquilino sit destituta particulatim destruitur. Pari ratione mihi videtur et mortalis, qui abominationi est Deo ex aversione divina malis oppressus quibus inquinatus est puniri, cum in eos sententia lata fuerit illa qui audient : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* ⁴³, qui pro meritis eorum quæ admiserint peccatorum plectentur. Tum vero alios quidem tanquam in paleas incidens carbo perpurgat et exurit in perpetuum, neque corrumpens, neque corrupta. propterea quod ex sepulcris nos incorruptibiles exurgemus. Justi autem in securitate ac requie, omni libertate donati permanent in perpetuum imortales. Qui vero se peccatis obstrinxerunt, dum suppliciis pñiuntur æternis, nec corrumpuntur nec in-
 -tereunt, sed in designatis locis super sortes permanent, inærentes, in angustias redacti, tristes, dolentes, lamentantes, excruciiati, lugentes, afflicti, ululantes, vexati, nihil deinceps agere valentes, qui præsens pœnitentiæ tempus rejecerunt, qui pauperibus facultates suas, sibi vero divinæ misericordiæ viscera occluserunt. *Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam*, inquit divina vox ⁴⁴ : alios autem et tenebræ in exterioribus vexant locis, ex sententia quæ reos flagellat et exagitat, prout historia de Ægyptiis nos edocet ⁴⁵, dum una quidem fertur a Deo sententia, sed ad propositum tamen ac meritum eorum qui audiunt accommodatur. Nam Ægyptios quidem in Pharaone castigat, Israelitas autem Moysi conservat incolumes, siquidem illis Nilum rubro colore perfusum in sanguinem vertit, ut siti punirentur, his vero integram aquæ naturam illibatamque servavit ; illis quidem lucem divinam in tenebras mutavit palpabiles, his vero intra limites suos lucem conservavit ; illis Erythræum mare ut transiri posset, in continentem convertit, his vero rursus coalescens illud objecit, ut in illud ingressi fluctibus immersi perierint. Pari ratione in fornace quoque Babylonica ⁴⁶ cum una sententia operaretur, tres quidem Hebræi pueri tanquam in medio rore in flamma tripudialant, et hymnos caneant ; at qui eam materia injecta fovebant, et ad altitudinem quadraginta novem cubitorum evehebant, confestim ab ipsa combusti atque in cineres sunt

⁴⁰ Psal. cxxxix, 4. ⁴¹ Prov. xviii, 21. ⁴² Psal. v, 7. ⁴³ Matth. xxv, 41. ⁴⁴ Jac. ii, 13. ⁴⁵ Exod. vii, 20. ⁴⁶ Dan. iii, 20.

verbum? Ex eo autem duplicis esse naturæ nos intelligeremus. Quales item manus dicendæ sunt in Deo?

Responsio.

Faciendi verbum de anima mihi videtur intelligendum: formationis autem, de multiplici fictione corporis. Manus vero Dei et Patris, Filium et Spiritum dico, ad quos etiam inquit: *Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem nostram*²⁶. Quantumvis vero dicat historia, quod acceperit Deus pulverem de terra, formaveritque hominem, tamen ex aspectu et ipsarum rerum consuetudine denotatur et illud quod sub oculos non cadit; nam voluntatis hæc operatio prorsus est, non manuum formatio. Verumtamen manuum figmentum ad dignitatem naturæ dictum est. Quandoquidem ad id, quod factus ad imaginem Dei dicitur, non ad imitationem naturæ (neque enim quisquam eloqui queat, quantum sit discrepantiæ), sed ad notas principatus et libertatis referri debet.

INTERROGATIO CXXXIX.

Quid igitur? num membra attribuis Numini secundum nostram imaginem, aures et brachia et crura ipsum habere significans?

Responsio.

Paululum in his consequenter et ordine exponendis est immorandum, ne confusione quæstionis a sententia aberremus. Ad verticem vero nostri ortus, per orationis scalam recta conscendamus. *Magnum et pretiosum quiddam est homo*²⁷, qui et olim et nunc ex rebus vilibus habet ortum. Cum enim possit Deus ex ære vel ferro vel adamante vel lapide facere hominem, ex pulvere potius ipsum fabricavit olim, hodie vero ex tenui ac fluxo excremento. De his manifesta est incomprehensibilis et intellectum superans efficacia sapientiæ ipsius. Neque subsannet aut derideat me vestra charitatis acumen, si exactioris cognitionis gratia summam oratione attingero superficiem naturalium mysteriorum nostri ortus. Neque enim divina dedignatur Scriptura horum meminisse, cum loquitur de filio Judæ cum Thamare dormiente. Præterea de mulierum purgationibus, de seminis fluxum patiente.... sedentem, de novam et conjugem purgantem. Sed et eximius Apostolus masculos corrumpentium virorum, et masculorum more sese depereuntium mulierum meminit, ad Romanos scribens²⁸. Dejicitur itaque in feminam a mare frigida quædam humoris ebullitio, eaque commista cum objecto humore sanguineo a muliere reddito, coagulatur a frigidiore viri excremento, quemadmodum inquit vituperationis expers et verax Dei testimonio perhibitus ille Jobus, qui in sui corporis læsione ad Deum loquitur: *Nonne sicut lac me mulsisti, et velut caseum coagulasti? Pelle et carnibus induisti me, ossibus et nervis compedisti me: vitam et misericordiam apposuisti mihi*²⁹; naturam simul et proprias vires ejus propriamque potestatem demonstrans. *Vitam autem et mise-*

του διφυεις εαυτους νοουµεν. Ποιας δε αρα χειρας χρη λεγειν επι Θεου;

Ἀπόκρισις.

Τὴν ποιήσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς μοι δοκεῖ νοεῖσθαι, τὴν δὲ πλάσιν ἐπὶ τῆς σωματικῆς πολυπλασίας. Χεῖρας δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμά φημι, πρὸς οὓς καὶ φησι· *Ποιήσωµεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁµοίωσιν ἡµετέραν*. Εἰ δὲ καὶ ἡ ἱστορία φησιν, ὅτι λαβὼν ὁ Θεὸς χυτὸν ἀπὸ τῆς γῆς, ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, τῇ ὁράσει καὶ τῇ συνηθείᾳ τῶν πραγμάτων τὸ ἄρατον τῆς ἐνεργείας παραδηλοῖ. Βουλῆπεως γὰρ ἐνεργεῖα τὸ πᾶν, οὐχὶ ἐξ χειρῶν πλάσας τὸ κατασκευάσασµα. Πλὴν χειρῶν πλάσµα, εἰς τιµὴν τῆς φύσεως προσηγόρευται. Ἐπεὶ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ οὐκ εἰς μίμησιν φύσεως (οὐδὲ γὰρ φάναί οὐδὲν τε ὅσον ἀπέδει), ἀλλ' εἰς χαρακτῆρα ἀρχῆς τε καὶ ἐλευθεριότητος.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΑΘ'.

Τί οὖν; μελογραφεῖς τὸ Θεῖον πρὸς τὴν ἡµετέραν εἰκόνα καὶ ὁµοίωσιν, ὧτα καὶ βραχίονας καὶ σκέλη ἔχειν αὐτὸν δηλῶν;

Ἀπόκρισις.

Βραχὺ ἐπισχεῖν περὶ τούτων εἰκός, ἀκολούθως καὶ κατ' ἔπος ἐκτιθεμένων· μήπως τῇ ἀταξίᾳ τῆς πύσεως διασφαλῶµεν τῆς ἀποφάσεως. Ἐπὶ δὲ τὴν κορυφὴν τῆς σφῶν γενέσεως διὰ τῆς τοῦ λόγου κλίµακος εὐθυπορήσωµεν. *Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίµων*, ὁ πάλαι καὶ νῦν ἐξ εὐτελῶν ἔχων τὴν γένεσιν. Οἷός τε γὰρ ὢν ὁ Θεὸς ἐκ χαλκοῦ, ἢ σιδήρου, ἢ ἀδάµαντος, ἢ λίθου δράσαι βροτὸν, ἐκ χόδου µᾶλλον αὐτὸν ἐδημιούργησεν πάλαι, τῆµερον δὲ ἐξ ἀµυδροτέρας καὶ βυτῆς ἀποκρίσεως. Ἐκ τούτων δηλὸν τὸ ἀκατάληπτον, καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν τῆς δραστητικῆς αὐτοῦ σοφίας. Ἄλλὰ μὴ χλευαστέτω, μηδὲ γελάτω µε ἡ τῆς ὑµετέρας ἀγάπης ἀγχίνουα, ἀκριβείας χάριν ἀκροθιγῶς ἀπτόµενον τῷ λόγῳ τῶν φυσικῶς µυστηρίων τῆς ἡµετέρας γενέσεως. Οὕτε γὰρ ἡ θεῖα ἀπαξίωσι Γραφῆ τούτων µεµῆσθαι ἐπὶ τοῦ παιδὸς Ἰουδα τῇ Θάµαρ συγκαθεύδοντος, καὶ ἐπὶ τῶν νοµικῶν καθαρῶν τὸν γονορρύτην καθηµένην καὶ τὴν νεόλοχον καθαίρουσα. Ἄλλὰ καὶ ὁ ὑψηλὸς Ἀπόστολος, ἀβρηνοφθορόντων ἀνδρῶν, καὶ ἀβρηνοµανουσῶν γυναικῶν, Ῥωµαίοις ἐπιστελλῶν μέµνηται. Κατεβάλλεται τοίνυν ἐπὶ τὸ θῆλυ ὑπὸ τοῦ ἄβρηνος, ψυχρῆς τῆς ἀπόδρασις· ἀνακραθεῖσα δὲ τῷ ἀντικαταβληθέντι λύθρῳ ὑπὸ τοῦ γυναιου, τυροῦται ὑπὸ τῆς ψυχροτέρας τοῦ ἀνδρὸς ἀποκρίσεως, καθὼς φησιν ὁ παρὰ Θεοῦ ἀµεµπτος καὶ ἀληθινὸς ὑπάρχειν µαρτυρηθεὶς Ἰωβ. Οὗτος ἐν τῇ τρώσει τοῦ σώµατος πρὸς Θεὸν διαλέγεται· *Οὐχ ὡς γάλα µε ἡµελξας, ἐτύρωσας δὲ µε Ἰσα τυρῶ, δέρµµα καὶ κρέας ἐνέειυσάς µε, ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις ἐνείρας µε, ζωὴν καὶ ἔλεος ἔθου παρ' ἐµοί; τὴν φύσιν ἕµα καὶ τὸ ἀτοκαρπὲς αὐτῆς καὶ αὐτεξούσιον παριστῶν. Ζωὴν δὲ, φησὶ, καὶ ἔλεον ἔθου παρ' ἐµοί· ὠτανεῖ, Ἐν ἐµοί ἔθου*

²⁶ Gen. 1, 26. ²⁷ Prov. xx, 6, sec. LXX. ²⁸ Rom. 1, 26, 27. ²⁹ Job x, 10-12.

ζῆν καὶ ἐλεῖν ἑμαυτὸν διὰ τῆς ὑπακοῆς καὶ φυλακῆς τῶν σῶν ἐντολῶν· ἢ ἀναίρειν ἑμαυτὸν τῇ παρακοῇ, καὶ μὴ ἐλεῖσθαι εἰκότως τιμωρούμενον, τῷ ἐχθρῷ μάλλον ἢ τῷ Δημιουργῷ προσθέμενον. Ὅπερ ὁ προπάτωρ ἡμῶν δράσας μὴ ἐλεῶν ἑαυτὸν, οἶονε φάσγανον τὴν ὀλεθρίαν συμβουλήν καθ' ἑαυτοῦ παραδεξάμενος, ἀναιρεθεὶς ἐκείνη καὶ ἐξ ἀθανάτου θνητὸς γενόμενος ὤχετο. Συμμυόντων τοίνυν πάντων αἰσθητηρίων καὶ αἰσθήσεων ἄμφω τῶν προσώπων, καὶ οἶονε ἀνακρινάμενων καὶ φουραμένων ἀλλήλοις τῶν σωμάτων ἐν τῇ μίξει, ἐκμαγεῖον τοῦ προσώπου ἢ ἀπόρρητος καταβολὴ γίνεται, ὃ πρῶτον δοθὲν καὶ ἐπικρατίστερον σπέρμα· ὅθεν καὶ πρὸς ἀμίαν καὶ ὁμοίωσιν ὁ χαρακτήρ ἐντυπύεται ἐκείνου ἢ ταύτης. Οὕτως οὖν ἡ τοῦ ἀρρένου καταβολὴ ψυχρά τις ὑπάρχουσα καὶ ὀστοειδής, εἰς ὀστέων καὶ νεύρων μεταποιεῖται βώμην, στερέρουμένη καταλλήλως τῷ ἀποκρίναντι· τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ γυναικοῦ ἐν τῇ συνουσίᾳ ἀντιδιδόμενον αἷμα θερμὸν κατὰ φύσιν ὑπάρχον, ὑπὲρ τοῦ ψυχροῦ παγὲν εἰς σάρκα μεθίσταται. Ἡ δὲ σὰρξ ζωτικὴν τινα δύναμιν θεοθεν ἐμπνεομένη ζωογονεῖται. Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ποιήσας τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπον ἐκ' αὐτῆς, καὶ διδοὺς πνοὴν ζωῆς πᾶσι τοῖς κατοῦσιν αὐτήν, φησὶν ὁ Θεός.

Ego enim sum qui feci terram, et hominem ex ea, quique dat flatum vitæ omnibus qui ambulant in ea, inquit Deus²¹.

Alter hic locus est ex iis quorum paulo ante mentionem feci. Nam adjecta fuisse arbitror hæc ab aliquo, qui cum Cæsarii sententiâ conjunctam eodem loco philosophorum etiam exterorum opinionem de formatione hominis habere vellet.

Λόγος ἐκ τῶν ἔξω.

Ἡ φύσις ἐνυπόκειται τῷ σπέρματι· ἡ γὰρ ἐν τούτῳ δύναμις, ἐπειδὴν ἀρχεται κινεῖσθαι, φύσις ὀνομάζεται, διὰ τὸ φύειν καὶ γεννᾶν. Τρέφεται δὲ ἐκ τῆς ἐν τῷ σώματι τροφῆς· ὡς οὐδὲ τροφὴ ἀνευ ἕλης. Κινεῖται δὲ εἰς ἑαυτὴν ἐκπέπουσα τὰς τροφάς· ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς συντελοῦσα τὰς ἀναδόσεις. Δυνάμεις δὲ τῆς φύσεως τρεῖς, ἡ γεννητικὴ, ἥτις τοὺς τοῦ σπέρματος προεληφθε λόγους· ἡ αὐξητικὴ, ἔχουσα τὴν κατὰ χρόνον κίνησιν· καὶ ἡ θρεπτικὴ, τῆς τροφῆς τὴν ἐξεργασίαν. Διήκουσι δὲ διὰ παντός τοῦ σώματος ἡ θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ· ἡ δὲ γεννητικὴ ἐν τοῖς παραστατικοῖς μόνον τοῖς περιεκτικοῖς τοῦ σπέρματος· κατασχολεῖται δὲ ἡ φύσις τὰ πρῶτα περὶ τροφὴν καὶ πνεῦμα. Πνεῦμα ἐνθερμον ἐξ αὐτοῦ κινούμενον κατὰ τοὺς σπερματικούς λόγους, γέννων τε καὶ τελειοῦν τὸν ἄνθρωπον ἐν χρόνοις καὶ μεγέθεσιν ὠρισμένοις.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜ'.

Συνοῦσιν ἡμεῖς λέγομεν τὴν ψυχὴν τῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς καταβολῇ, καὶ ζῶν καὶ ἐμψυχον ὑπάρχειν, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ ζῶντος καὶ ἐμψυχωμένου σώματος αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἡμέτερας, καὶ ὡσπερ αἱ τῶν δένδρων ἀποσπάδες, αἱ τὸ ἐκάστου σπέρμα ἔχουσι, τὴν ἐξ ὧν ἀφηρέθησαν ζωτικὴν δύναμιν. Εἰ γὰρ τὸ θερμὸν τὸ αἷμα, καὶ τὸ ζῶον ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς σπέρμα· αἱ καὶ οὐχ ὁμοίως τῷ αἵματι πάντως, ἔχουσι τὸ ζω-

ricordiam apposuisti mihi, inquit, quasi dicat, In me posuisti ut viverem, et ut misererem mei ipsius per obedientiam et observationem tuorum mandatorum; aut ut perimerem meipsum per inobedientiam, neque misericordiam consequerem, merito poenas dependens, inimico potius quam opifici adhærens. Id quod primus noster parens fecit, qui non misertus sui ipsius, veluti gladium ipsam perditionem consultricem adversus semetipsum suscepit, illoque interfectus est, et ex immortalis mortalis factus periiit. Cum igitur clausis omnibus sensuum sedibus et ipsis ambarum personarum sensibus, quasique contemperatis atque permistis inter se corporibus in coitu, ineffabile sit initium, videlicet faciei expressio, de excreto primum potioreque semine, unde ad delineationem et similitudinem, figura vel feminæ vel viri exprimitur: atque hoc modo cum viri excrementum frigidum quodammodo sit et osseum, in ossium et nervorum commutatur robor, pro ratione illius qui excrevit soliditatem habens. Quod autem a muliere in concubitu vicissim redditum est, cum calidus sit natura sanguis, a frigido condensatum, in sanguinem convertitur. Caro autem per vitalem quamdam vim divinitus

Verba de libris exterorum descripta.

Natura inest semini. Nam quæ est in eo vis, quando moveri cœperit, natura nominatur, propterea quod nascendo producit et generat. Nutritur autem alimento quod est in corpore, quemadmodum neque nutrimentum absque materia est. Movetur autem in semetipsam, cibos concoquens, et per semetipsam perficiens digestiones. Facultates vero naturæ tres sunt: generans, de qua jam antea dictum in mentione seminis; augescens, quæ habet motum secundum tempus; et nutriens, ad quæm cibi confectio pertinet. Per universum autem corpus nutriens et augescens facultates sese didunt; generans vero tantum sita est in geminis testibus semen continentibus. Occupata autem est natura primum circa cibum et spiritum; qui spiritus interna vi calidus, ut qui per se movetur secundum id quod dictum est de semine, gignit et absolvit hominem temporibus et magnitudinibus definitis.

INTERROGATIO CXL.

Simul exsistere nos animam dicimus cum eo quod a viro excernitur, et vivum animatumque quiddam est, quandoquidem et a vivente et animato corpore causa ac origo nostri ortus est, quemadmodum et ab arboribus avulsi rami, qui uniuscujusque semen habent, vitalem facultatem earum a quibus sumpti sunt, continent. Nam si calidus est sanguis, etiam vivum illud semen viri calidum est; ac licet san-

²¹ Isa. XLII, 5.

guine non omnes similiter dispositi sint, tamen vitalem quamdam causam habent, quæ est anima. Propter tenuitatem autem et exiguitatem constitutionis primi diei, cum non possit suas operationes perfecte declarare propter subtilitatem ejus quod est dejectum, quo deinceps augescente in alvo materna, et in carnem verso, et inde verso in fetum, una augetur; sicque demum perfecte anima suas declarare effectiones, et apparere cum perfecto jam corpore potest.

Responsio.

Absit ut exsistere animam cum semine cogitemus. Nam quo pacto simul exstistisse cum Adamo putabimus animam, qui absque conjunctione aliqua vel procreatione factus fuit? Nam si ex viro animam simul externi concesserimus, sequetur omnino, etiam Dei Verbi incarnati animam ex semine unitam corpori. id quod fuerit extremæ dementiæ ac blasphemix, ingentem merentis pœnam. Eadem ex vesania sequetur, pœnas duros potius, quam præmia certaminum coronasque reportaturos, qui scortationem fugiunt, et fortiter adversus ipsam decertantes, ac propter regnum cœlorum semetipsos continentia castrantes, quemadmodum inquit Dominus²², animas interimunt membris, sua sobrietate deteriores evadentes quam sint effeminati et voluptati dediti. Num igitur et Paulus ille sublimi præditus intellectu manebit inhonoratus, pœnasque pendet quasi qui supplicia nobis animarumque necesse conciliaverit, tam re ipsa quam verbis docens, et scribens universo orbi, fugiendam esse scortationem et mulierem non tangendam, si fieri queat? Quare igitur et scortatorem Corinthium punivit, in se suffocatum animam ad vitam emittentem? Quare item seminis fluxu laborantem lex purificari et aqua submergi præcepit, si videlicet arctata nimis anima de ejus lumbis progressa est? Qualiumnam vero plantarum fructuumque ramos, aut semen accepit Deus, quibus ab initio terram exornavit? Quomodo Sara cum Abrahamo ad centesimum ab adolescentia cubans annum, idemque semen excipiens, nunquam invenit animatum esse illud excrementum, nisi divino præcepto, ut nasceretur Isaacus unigenitus filius centum natis annos? Et quomodo Anna cum Helcana lecti consuetudinem habens pluribus annis, nunquam in utero animatum excrementum suscepit, priusquam in sacrarium veniret, Numenque pro fecunditate exorasset? Cujus supplicii precatione Deus suscepta, quæ multis quidem temporibus de se judicaverat se vitalem fetum nunquam parituram, velut in animam materiam sequenti concubitu consueto more dejectam animavit, et eximium illum divinumque Samuelum formavit, quem post pueritiæ infantixque lactentis statum, sancto illi Deo qui sanctum puerum præbuerat, tunica amictum mater obtulit, a cunabulis Deo consecratum? Quomodo item anus egregia Elisabeta a tenera et

τικόν αἰτίον, ὅπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ. Διὰ δὲ τὸ εὐτελὲς καὶ οὐδαμῖν τῆς πρώτης ἡμέρας καταστάσεως μὴ δυναμένης τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας τελείως ἐπιδαίκνυσθαι, διὰ τὴν εὐτελὲς τῆς καταβολῆς, αὐξομένης δὲ ταύτης ἐν τῇ γαστρὶ καὶ εἰς σάρκα τρεπομένης, ἐκείθεν εἰς βρέφος τρεπομένης συναύξεσθαι, καὶ τελείως ἐπιδαίκνυσθαι τὴν ψυχὴν τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας, καὶ συνεκφαίνεσθαι τελειομένου τοῦ σώματος.

Ἀπόκρισις.

Ἄπαγε συνύπαρξιν νοεῖν τῶν ψυχῶν. Πόθεν γὰρ συνυπάρχειν τῷ Ἀδάμ τὴν ψυχὴν νοήσωμεν, ἂνε συμπλοκῆς τινος ἢ σπορᾶς δημιουργηθέντι; Εἰ γὰρ συναποκρίνασθαι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς τὴν ψυχὴν ἔδομεν, ἔψεται πάντως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου σκρωθέντος ψυχὴν ἐκ σπορᾶς ὑποτίθεσθαι, ἠνωμένην τῷ σώματι· ὅπερ ἐστὶν ἐσχάτης ἀνοίας, καὶ βλασφημίας, ἀπέραντον ἐχούσης κόλασιν. Ἐκ δὲ τῆς παροιμίας ταύτης δίκας μᾶλλον τίσουσιν, ἢ ἔπαθλα καὶ σταφάνους κομίσονται, οἱ τὴν πορνείαν φεύγοντες, καὶ γενναίως κατ' αὐτῆς ἀγωνιζόμενοι, καὶ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἑαυτοὺς ἐγκρατεῖα εὐνουχίζοντες, καθὼς φησὶν ὁ Κύριος, ψυχὰς ἑαυτοῖς ἐγκαταπνίγοντες καὶ συνεκρούοντες τοῖς ἐπιγεγοῖς μέλεισιν, ἤττονες μᾶλλον τῇ σωφροσύνῃ καὶ ἀγνεῖα τῶν ἰσχυῶν καὶ φιληδόνων ἀποβαίνοντες. Ἄρα δὲ καὶ Παῦλος ὁ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν ἀναγέραςτος μείνη, καὶ εὐθύνας ἀποτίση, ὡς τιμωρίας ἡμῖν προξενήσας καὶ ψυχοκτονίας ἔργῳ καὶ λόγῳ παιδεύων καὶ ἐπιστελλῶν τῇ οἰκουμένῃ, φεύγειν τὴν πορνείαν, καὶ γυναικὸς μὴ ἀπτεσθαι, εἰ οἶόν τε; Διατί δὲ καὶ τὸν πορνεύσαντα Κορίνθιον ἐτιμωρήσατο, ἐμπνιγομένην αὐτῷ ψυχὴν πρὸς ζωὴν προτιέμενον; Διατί δ' ἄρα καὶ τὸν γονοβρῦν ὁ νόμος καθαίρεσθαι καὶ ὕδατι ἀποκλύζεσθαι προσέταξεν, εἰ ἄρα ψυχὴ ἐνστενονομένη αὐτοῦ τῇ ὀσφύϊ προσεληλυθεν; Ποῶν δ' ἄρα φυτῶν ἢ καρπῶν ἀποσπάδας, ἢ σπέρμα λαδῶν ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ τὴν γῆν κατεκόσμησεν; Πῶς δὲ Σάρρα τῷ Ἀβραάμ εἰς ἑκατὸν ἐκ παιδὸς συγκαθεύδουσα ἔτη, καὶ τὴν αὐτὴν ὑποδεχομένη καταβολὴν, οὐδέπω ἐμψυχὸν εὔρε τὸ ἀπόκριμα θεῶν προστάγματι, καὶ γενέσθαι (εἰ) Ἰσαὰκ μονογενῆς παῖς τοῖς ἑκατονταέταις; Πῶς δὲ Ἄννα τῷ Ἐλκανᾷ συγκλινομένη ἐφ' ἱκανοῖς ἔτεσιν, οὐπω κατὰ γαστρὸς ἐμψυχομένην τὴν καταβολὴν ἐδέχετο, πρὶν εἰς τὸ ἱερὸν φοιτῆσαι, καὶ τὸ θεῖον ἐκλιπαρῆσαι παιδογονίας ἕνεκεν; Ἦς τὸ θεῖον τὴν ἱκετείαν προσδεξάμενον, τὴν πολλοῖς μὲν χρόνοις κατακρινομένην αὐτῇ μηδέποτε ζωογονομένην, ὡς ἀψυχὸν ὕλην τῇ ἐπιούσῃ συγκατευνάσει εἰωθότως καταβληθεῖσαν ἐνεψύχωσε, καὶ τὸν ὑψηλὸν Σαμουὴλ ἱερὸν διετύπωσεν, ὃν ἐκ νηπίας καὶ ὑπὸ τίτθου καταστάσεως ἀποβράγνεντα, τῷ παρασχομένῳ ἱερῷ τὸν ἱερὸν παῖδα, διπλοῖδι περιστείλασα ἡ μήτηρ προσενήχον ἐκ σπαργάνων θεῷ καθιερώσασα; Πῶς δὲ καὶ ἡ καλογραῦς Ἐλισάβετ ἐξ ἀπαλῆς καὶ σφριγώσης ἡλικίας τῷ συνήλικι Ζαχαρίᾳ συγκαθεύδουσα, εἰς αὐτὴν πολιὰν ἐλάσαντες, καὶ τῶν γαμικῶν οὖν

²² Matth. xix, 12.

απειπάμενοι νόμων, οὐδέποτε ζώσης συγκράσεως ἐπίτευχον, πρὶν τῆ τοῦ ἀγγέλου φωνῆ ψυχωθῆναι τὴν ἐν τῇ ὄσφύϊ κειμένην ὕλην· ἥς παρ' ἑκατέρων συγκυρῶν καταβλήθεισος, καὶ εἰς σάρκα παγείσης, οἶονε λατόμου τινὸς χειρὶ ἐξ ὄρους ἢ μεταλλοῦ ἀποσπασθέντος λίθου, καὶ τῆ καθ' ἡμέραν λαξεῖα διαγλυφομένου, μέχρις ἂν πρὸς τὸ ἐβρώσθην τοῦ ἀνδριάντος φθάσῃ ἐκτύπωμα; Οὕτω τῆ ἀβρότη μηχανῇ, ἣ ποτε ἐν τοῖς πρεσβύταις ἀψυχος, καὶ εἰδεχθῆς ὕλη εἰς Ἰωάννην διαγλύφεται, καὶ δι . . . τὸν Βαπτιστὴν καὶ πρόδρομον. Σιωπάσθω οὖν ἡ τῶν ψυχῶν μυθευομένη συνπαρῆξις ἐν τῇ ἀπαρτίσει τοῦ ἄρβενος. Πῶς γὰρ ἡ ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος τῷ φθαρτῷ καὶ εἰδεχθεῖ συνπαρῆξις; Πῶς γὰρ ἡ ἀμείνους καὶ κρείττους φύσεως ἐκ τῆς ἡττους καὶ χειρόνος τὴν αἰτίαν ἔχει εἰς τὴν βίου πρόδον; Πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον ὑπονοεῖν ἐν φθορᾷ αὐτὴν κατασπείρεσθαι, τοῦ Ἀποστόλου φάσκοντος περὶ τοῦ σώματος, *Σπείρεται ἐν φθορᾷ, θεγύρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ, σπείρεται σῶμα ψυχικόν, οὐχὶ δὲ ψυχὴ*; Τὸ γὰρ ψυχικὸν ἀντὶ τοῦ ἰδίου τῆς ψυχῆς ὑπάρχοντος ὄργανον. Ἡρεμείτω δὲ καὶ ἡ ληρομένη μεθύπαρξις. Ἄμα γὰρ τοῦ νοῆσαι Θεόν, ὑποδόν τι χρὴ ὑπάρχειν ἕκαστον, αὐθις καὶ ἡ ὕλη πάρεστι καὶ τὰ ἄσπερα τῆς ἑκάστου ὑπάρξεως τῷ θεῷ συμπάρεσι δραστικῶν βουλήματι. Οὕτω γὰρ προὑπαρξιν ἡ μεθύπαρξιν ψυχῶν ἡ θεῖα παιδεύει Πυκτῆ, ἵνα μὴ πρεσβύτης καὶ νέος αὐτοῦ εἰσαυτῷ οἰηθῇ ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' ἄμα τοῦ φῆσαι, *Καὶ λαβὼν ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, θάττον ἐπέγει, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν*. Οὕτω οὖν ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν, οὕτω τὸ σῶμα ὑπάρχει ἄνθρωπος. Ἐκατέρων γὰρ τὴν συνάφειαν καὶ ἕνωσιν ἀπηρτίσθαι βροτῶν ὁ τῶν θεῶν συγγραφῶς Μωσῆς ἀπεφῆνατο.

factus est homo in animam viventem ²⁵. Neque igitur anima per se, neque corpus est homo, cum utriusque copulatione ac unione perfectum esse hominem divinorum scriptorum auctor ille Moses declaraverit.

Ἄλλ' ἐπὶ τὰ θεῶν ἀπέβημεν τοῦ λόγου, πάλιν φοιτήσωμεν. Τῷ ψυχρῷ παγὲν τὸ αἷμα εἰς σάρκα μεθίσταται· ζύζομένην δὲ ταῖς κατὰ μέρος τῶν σιτηρίων ποιότητων αὐτῇ ἐνιζομένων ὑπὸ τοῦ διδόντος τροφὴν πᾶση σάρκι, καθὼς φησι Δαβὶδ ὁ τῶν θεῶν μελωδός, *Καὶ ὡσπερ θαλάττιαι σάρκες, οἶονε ἐν νηδύϊ ταῖς τῶν ὀστρέων καὶ κτενῶν κάλυξι τρεφόμεναι, ζωτικὴν μὲν θεοῦ ἐχουσαι δύναμιν, σκαίρουσαι, πάλλουσαι, στόματος ἢ ἀκοῆς ἢ ὀδόντων ἢ γευστικῶν ὀργάνων ἄμοιροι καὶ ἀδιάρθριτοι, μόνῃ δὲ τῇ ἐνιζομένη τῶν ὑδάτων νοτίδι τρεφόμεναι*. Ἄλλ' ἐκεῖνα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος μένει διηνεκῶς, τοιαύτης παρὰ τοῦ θεοῦ προσταγματος λαχόντα φύσεως· ἡ δὲ τῆς ἡμετέρας γενέσεως ἀφορμὴ βραχεῖα μὲν τις ὑπάρχουσα κατὰ τὴν πρώτην τῶν σπερμάτων σύγκρασιν, ταῖς κατὰ μέρος προσθήκαις τῶν εἰσχυρομένων σιτηρίων ποιότητων περιῦφαινομένη καὶ διογκουμένη ἀβρότηως διαμορφοῦται τῇ νοερᾷ καὶ ἀφάτῳ θεῷ χειρὶ τοῦ ἐκ χοδὸς διαπλάσαντος ἡμῶν τὸν προπάτορα. Εἶθ' οὕτως ἐν τῇ παρολκῇ ἐνγαμηναίου χρόνου, τελειουργθὲν τὸ βρέφος θεῖα βώμη, τῇ βώ-

florida ætate cum cœtaneo Zacharia cubans ad ipsam usque canitiem, cum quidem matrimonialibus legibus non renuntiarent, nunquam tamen sunt assecuti comissionem vivam, priusquam angeli voce animaretur in lumbo jacens materies, ab utrisque secreta et in carnem solidata, quasi cujusdam lapidicæ manu a monte vel metallo revulso lapide, et quotidiana cælatura exsculpto, usque dum perfectam effigiem statuæ consequatur? Sic et ineffabili arte materies quæ quondam in senibus erat inanima et informis, in Joannem exsculptitur, et.... Baptistam et præcursorem. Proinde cesset fabulosum illud commentum de exsistentia animarum in semine, dum illud a mare excernitur. Quomodo enim res incorruptibilis et immogtalis cum corruptibili et informi existeret? Quomodo item anima quæ melioris et præstantioris est naturæ, ex deteriore ac viliori causam ortus in vitam haberet? Quomodo non absurdum sit, putare animam in corruptione procreari, cum de corpore dicat Apostolus: *Seritur in corruptione, suscitatur in incorruptibilitate: seritur item corpus animale* ²⁶, non autem anima? Nam animale dicitur, tanquam animæ proprium, cum corpus animæ sit organum. Desinat etiam delirium de eo, quod deinceps primum existat. Nam simul atque Deus cogitat, qualemnam oporteat unumquolibet esse, mox etiam materies adest, et.... uniuscujusque naturæ cum efficacitate divinæ voluntatis concurrunt. Neque enim vel prius existere, vel existere posterius animas divinæ Litteræ docent, ne senex et juvenis ideam sui ipsius respectu putaretur homo, sed simul ac dictum esset: *Accepto Deus pulvere de terra formavit hominem, confestum subjungitur: Et inspiravit in faciem ejus flatum vitæ, et*

factus est homo in animam viventem ²⁵. Neque igitur anima per se, neque corpus est homo, cum utriusque copulatione ac unione perfectum esse hominem divinorum scriptorum auctor ille Moses declaraverit.

Sed ad ea uude digressi sumus, revertamur. Sanguis frigiditate solidatus in carnem transmutatur. Crescit autem pro ratione nutrientium qualitatum cum ipsa unitarum, ab eo qui cibum dat omni carni ²⁶, quemadmodum inquit Davides, carminum divinorum auctor. Quemadmodum et carnes marinæ, velut in utero, in ostrearum et pectinum marinorum testis nutritæ, vitalem divinitus habent vim salientes et vibrantes sese, cum oris, auditus, dentium atque gustus organorum sint expertes, et articulis careant, ac solo aquarum humore nutriantur. Sed tamen illa in eadem forma perpetuo manent, talem divino jussu naturam sortita. Nostræ autem generationis causa, licet exigua quædam sit ad primam seminum comissionem, particularibus additamentis ingestarum nutrientium qualitatum quasi contexta et augescens ineffabiliter formatur per intellectilem et invisibilem Dei manum, qui ex pulvere formavit primum nostrum parentem. Sicque deinde mora temporis novem mensium, perfecte absolutus divina vi fu-

²⁵ 1 Cor. xv, 42, 44. ²⁶ Gen. ii, 7. ²⁷ Psal. cxlxxv, 25.

tus, per robur gestantis uteri nutritur. Non quasi non possit universorum opifex exiguum illud in matrice dejectum nostri initium, vel etiam absque illo, quemadmodum omnia ex nulla subjecta materia produxit, nos mox perfectos et absolutos formare, velut Adamum, ideoque indigeat mora temporis novem mensium in imperfectis fetibus, sed ut instar pellis aut membranæ per factam paulatim formationem intus jacentis, major fiat uterus, et intus saliente fetu, femellæ organa extendantur. Non enim caperent infantem absolutum, si mox illis imponeretur. Habetque locum hic, quod ii faciunt, quo exiguo et quidem sicco utre multa complecti volentes, eum subigendo et extendendo firmiorem capacioremque reddunt. Sic igitur mihi videtur, quæcunque ossea sunt et nervosa, ex maris excremento roborari: quæcunque vero sanguinea et carnosa, ex eo quod femina contribuit, consolidari: ac dicens mox sequi divinum illud verbum et opus: *Crescite et multiplicamini, et replete terram* ²⁷, sicut inquit ad primos parentes nostros Deus, simul dicens ipse, et faciens nos crescere quidem in definitam ab ipso corporis magnitudinem, multiplicari autem posteris, et implere terram. Ex illis autem ipsis protoplastis discimus quæ ex uno quolibet ipsorum in procreatione liberorum concurrant. Ex Adamo osse lateris ablato, et in feminam facta divina manu, simul copulatio et unio naturæ declaratur.

Secundum hæc scire debemus, inesse nobis secundum elementorum..... partem aliquam calidi et frigidi, et alterius quod restat paris, nimirum humidi atque sicci. Nam terra ex qua nos Opifex produxit cum omnibus hisce mista esse mihi videtur: ipsa quidem arida appellata, humido autem innatans, ignem vero in saxis, et ferro, et lignis abditum habens, et aera per ipsam universam diditum, eamque soventem. Formato in utero fetu, et ad articulatam membrorum commissuram obscura humidaque materia exsculpta, nutritur deinceps et crescit unumquodlibet membrorum pro qualitate illorum quæ matris alvum intra recipiuntur, sicut in agricultura fieri solet, ex nubibus imbre, aut elicum rivis arva subjecta rigantibus. Sit autem hortus aliquis de quo sermo habeatur, infinitas plantarum species enutrients, diversæ tum speciei tum formæ, in uno atque eodem ordine, similiter irrigans illas una quædam esto aquæ natura: nihilominus eorum quæ nutriuntur, proprietas in diversas humorem illum qualitates transmutat. Nam idem ille humor amarescit in absinthio, in liquorem vero letalem in cicuta transit, et aliud alii sit unus et idem, in croco, in balsamo, in papavere, quorum aliud quidem calefacit, aliud refrigerat, aliud vero mediam habet qualitatem. In lauro, in odorato junco, et aliis similibus aromata

²⁷ Gen. 1, 28.

μη τῆς φερούσης ἐκθυλακοῦται νηδύος· οὐχ ὡς μη οἶον τε τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων τὴν ἀμυδρὴν ἐκείνην ἐν τῇ μήτρᾳ καταβληθεῖσαν ἀφορμὴν ἢ καὶ χωρὶς ἐκείνης, ὡς πάντα ἐκ μηδενὸς ὑποκειμένου παρήγαγε, τελείους ἡμᾶς αὐθις καὶ ἀπρητισμένους κλάττειν, κατὰ τὸν Ἀδάμ, καὶ τούτου χάριν δεῖσθαι τῆς παρολκῆς τοῦ ἐνναμηνιαίου χρόνου ἐπὶ τῶν ἐμβρύων· ἀλλ' ὡσπερ δέβριν τινα ἢ ὑμένα τῇ κατὰ μέρος διαμορφώσει τοῦ ἐγκειμένου διογκοῦσθαι τὴν γαστέρα, καὶ διατείνεσθαι τῷ ἐνσχαίροντι. Οὐ γὰρ ἐχώρου τῆς θηλείας τὰ ὄργανα ἀπρητισμένον τὸν παῖδα, ἀθρόως αὐτοῖς ἐντεθεῖναι· εἰκότως τοῦτο δρώντων καὶ τῶν ἐν βραχυτάτῳ καὶ αὐχμηρῷ θυλάκῳ καταβάλλεσθαι τε πλείω πειρωμένων τῇ μαλαγῇ καὶ διατάσει καρτερὸν καὶ τοῦ πλείονος χωροῦν αὐτὸν ἀπειργασμένων. Καθὼς οὖν δοκεῖ μοι, ὅσα ὀστέωδη καὶ νευρώδη ἐκ τῆς τοῦ ἀρβένου ἀποκρίσεως στεροῦσθαι, ὅσα δὲ αἱμώδη καὶ σαρκώδη ἐκ τῆς θηλυτικῆς ἀντιδύσεως συμπήγνυσθαι. Καὶ αὐθις τούτων ἐπακολουθεῖν τὸ θεῖον ῥῆμα καὶ δρᾶμα, *Ἀφάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν*, φησὶ τοῖς προγόνοις ἡμῶν ὁ Θεὸς, ἅμα φάσκων αὐτοὺς καὶ ποιῶν ἡμᾶς ἀφάνεσθαι μὲν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ ὠρισμένον τοῦ σώματος μέγεθος, πληθύνεσθαι δὲ τοῖς ἐκτόνοις, καὶ πληροῦσθαι τὴν γῆν. Ἐξ αὐτῶν δὲ τούτων τῶν πρωτοπλάστων παιδευόμεθα, τὰ ἐξ ἐκάστου αὐτῶν εἰς τὴν τεκνογονίαν συνερχόμενα, ἐκ μὲν τοῦ Ἀδάμ τοῦ ὀστέου τῆς πλευρᾶς ἀφαιρέθέντος, εἰς δὲ γυναῖκα τούτου δημιουργηθέντος ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς, ὁμοῦ τὴν συνάφειαν καὶ ἑνωσιν τῆς φύσεως δηλοῦσης, καὶ τὰ ἐξ ἐκάστου τὴν παιδοποιίαν συμβαίνοντα.

Ἐκ δὲ τούτων νοεῖσθαι ἐνυπάρχειν ἡμῖν τῶν στοιχειωδῶς..... θεωρουμένων τὴν μοῖραν τοῦ θερροῦ καὶ τοῦ ψύχοντος, καὶ τῆς ἐτέρας συζυγίας, τῆς κατὰ τὸ ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν νοουμένης. Ἡ γὰρ γῆ ἐξ ἧς ἡμᾶς ὁ Δημιουργὸς παρήγαγε, τῷ παντὶ ἐκκρᾶσθαι μοι δοκεῖ, ξηρὰ μὲν αὐτῇ προσαγορευομένη, τῇ δὲ ὑγρᾷ ἐπινηχομένη· τὸ δὲ πῦρ ἐν πέτραις καὶ σιδηρῷ καὶ ξύλῳ ἐγκεχυμένον, τὸν δὲ ἀέρα δὲ παντὸς διήκοντα αὐτῆς, καὶ συνθάλλοντα. Διατυπωθέντος δὲ ἐν τῇ νηδί τοῦ βρέφους, καὶ πρὸς τελείαν διάρθρωσιν τῆς ἀσῆμου καὶ ἀνδρῶν ὕλης διαγλυφείσης, τρέφεται λοιπὸν καὶ αὐξεται τῶν μελῶν ἕκαστον τῇ ποιότητι τῶν ἐπισκρηνόμενων τῇ γαστρὶ τῆς φερούσης· οἶονεὶ κατὰ τὴν γεωργίαν πέφυκε γίνεσθαι ἐκ νεφῶν ἐπομβρίας, ἢ ὀχετῶν ἐπιβροῆς διαβρεχούσης τὸ ὑποκείμενον. Κῆπος δὲ τις ὑποκεισθῶ τῷ λόγῳ μυρίας φυτῶν ιδέας ἐν ἑαυτῷ τρέφων ἀλλόπτους καὶ ἑτεροσχῆμους κατὰ τὸν αὐτὸν ἕνα χρόνον· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πιαίνουσα ταῦτα μὴ τις ὑπάρχει τοῦ ὕδατος φύσις, ἢ δὲ τῶν τραφομένων ἰδιότης εἰς διαφόρους τὸ ὑγρὸν μετέβαλε ποιότητας. Τὸ γὰρ αὐτὸ πικραίνεται μὲν ἐν τῇ ἀψίνθῳ, εἰς φθοροποιὸν δὲ χυμὸν ἐν τῷ κωνεῖῳ μεθίσταται, καὶ ἕτερον ἑτέρω γίνεται τὸ ἐν, ἐν κρόκῳ, ἐν βαλαάμῳ, ἐν μήκωνι. Τὸ μὲν γὰρ ἐκθερμαίνεται, τὸ δὲ καταψύγεται, τὸ δὲ μέσην ἔχει ποιότητα. Ἐν δάφνῃ δὲ καὶ σχοῖνῳ καὶ τοῖς ὁμοίοις ἀρωματοφόροις τινὸς γίνεται, ἐν συκῇ

δὲ καὶ ὄχνη καταγλυκαίνεται, καὶ διὰ τῆς ἀμπέλου εἰς οἶνον καὶ τὸν βότρυον μεθίσταται, ἐν τῷ μήλῳ χυμαίνεται; ἐν τῷ κρίνῳ λευκαίνεται, ἐν τῷ ἴῳ κωαρίζεται. Τοιοῦτόν τι καὶ κατὰ τὸν ἐμφυχον τοῦ σώματος ἡμῶν κήπον θαυματουργεῖται ὑπὸ τῆς φύσεως, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ Δεσπότη τοῦ φύσεως, ὅστ' αἰ, καὶ χόνδροι, φλέβες, ἀρτηρίαι, νεῦρα, σύνδεσμοι, σάρκες, δέρμα, πιμελαί, τρίχες, ἀδένες, ὄνυχες, ὀφθαλμοί, μυκτῆρες, ὠτα, καὶ μυρία πρὸς τοῦτοις ἀπ' ἀλλήλων διεστάμενα· μία δὲ τῆς τροφῆς ἰδέα πάντα καταλλήλως τῇ ἑαυτῶν τρέφεται φύσει· ὡς ἐκάστου τῶν ὑποκειμένων τὴν τροφήν προσβαλοῦσαν, ὅπερ ἂν ἐπελάσῃ κατ' ἐκεῖνο ἀλλοιοῦσθαι, οἰκίαν καὶ προσφυῇ τῇ τοῦ μέρους ἰδιότητι γινομένην. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν γένοιτο, τῷ ὀρατικῷ μέρει συγκατεκράθη, τὸν ὑμένα ὑπαλείφων τοῦ ὁρμητος· καὶ τοῖς ἀκουστικοῖς μέρεσι διενιζάνων συμπεριτορωῦται τῇ ἀκοῇ, καὶ τὰ χεῖλη νοτίζων, οἶον δέριά τινα οὐκ εἶ καταφρυχθῆναι, καὶ γενέσθαι ἐξίτηλα· καὶ ἐν ὁστέῳ πηγνυται, καὶ ἐν μυελῷ ἀπαλύεται· ἐν τῷ νεύρῳ τονοῦται, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ συνεπιτείνεται, καὶ εἰς ὄνυχα διαβαίνει, καὶ εἰς τρίχας γένεσιν λεπτοουργεῖται τοῖς καταλλήλοις ἀτμοῖς. Καὶ εἰ μὲν διὰ σκολιῶν ἐξατμίζεται πόρων, οὐλοτέρους καὶ ἐλικτοῦς ἀποτελεῖ τοὺς βόστρυχας· εἰ δὲ δι' εὐθέων καὶ ἀπλωτέρων, ἀπλοῦς καὶ νήματος δίκην, διὰ τῶν ἀτμῶν τριχουμένου τοῦ ἐκ τῶν σιτίων διζάνοντος ὑγροῦ· εἰ δὲ διὰ θερμότερων τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἥπατος αἰ ἀναθυμιάσεις ἐπὶ τὴν κράνην ἐξατμίζονται, φαλακροῦν πέφυκε, τοῦ ψυχροῦ ἐπιλείποντος· τοῦ δὲ θερμοῦ ἐπικρατοῦντος, καταφρυττεσθαι καὶ τριχορρεῖν. Ἄλλ' ὄντως εὐκαιρον ἡμῖν χρῆμα, γλυκύ τε καὶ ἀξιάγαστον καὶ τοῦ παντός ἀξιον λόγου, τὸν σφῶν Δεσπότην καὶ πρῶταν ἐγαράειν, τῷ θεοσεσίῳ Δαβὶδ συμμειψοῦν, Ὡς ἐμμεγλυθῆ τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Τίς γὰρ λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου ἢ τίς διηγῆσεται; Τίς γὰρ ἐφίξεται λόγος παραστήσαι; Πῶς γὰρ ἐξ ἑτερουσίων καὶ διαφόρων, μίαν τὴν φύσιν ἡμῶν ἐδημιούργησε, καὶ οὐ διαφεύγει θάτερον θατέρου τὴν κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν, πρὸ τῶν παρὰ σοῦ ὄρων τῆς ἐκάστου ζωῆς· ἀλλ' ἀφθόνως διικνεῖται μέχρι περάτων τῷ θνητῷ ἢ ἀθάνατος· καὶ πάλιν μακρὰν χαίρειν ἀφίησι τῇ συνημμένῃ τῷ σώματι, παιδομένη τῆς διαστάσεως τῷ προστάγματι; Τίς δὲ μὴ ἐκπλαγῆσεται ἐκ χοῦς ὄρων τοσαῦτα μέλη καὶ μέρη τοῦ σώματος, διάφορα ὅστ' αἰ (91) κατάλληλα, στροφαῖς καὶ τόρναις συμβεβλημένα, ὡς σαρκῶν ὑπερείσματα, καὶ πρὸς πᾶσαν εὐκόλα κίνησιν, ἔπερ ὡς ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς πάσας ἀποσώζειν τὰς ἀλογίας, μέλη μέλεσιν ἰσόρροπα, δεξιὰ χεῖρ ἰσομήκης τε λεία, καὶ δάκτυλος δακτύλῳ, καὶ ταρσὸς ταρσῷ, καὶ βάσις βάσει, καὶ τὰ καθ' ἕναστων, pari longitudine cum lœna, digitus cum digito, planta cum planta, pes cum pede, itidemque comparata sunt alia singula.

Ἄλλ' εἰκότως ἐπὶ τὴν κορυφὴν τῆς σφῶν δημιουργίας τῷ λόγῳ ἀναδράμωμεν, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰς πρόποδας καὶ τὰ πέδιλα φοιτῶντες· μᾶλλον δὲ καὶ ἐξ

⁹⁰ Psal. ciii, 24. ⁹¹ Psal. cv, 2.

(91) Ὅσα κατὰλλ. Hæc et quæ sequuntur desumpsisse Cæsarium ex *Recognit.* lib. viii, cap. 29, non dubitat Cotelericus l. c.

ferentibus in fragrantiam commutatur, in ficu et pyro dulcescit, per vitem in vinum et botrum mutatur, in pomis rubescit, in lilio albescit, in viola fit cæruleus. Tale quiddam et in animato corporis horto mirabiliter a natura efficitur, imo vero a naturæ Domino. Ossa sunt hic, cartilagine, venæ, arteriæ, nervi, ligamina, carnes, cutis, arvina, pili, tonsillæ, ungues, oculi, nares, aures, et præter hæc infinita quædam alia, inter se diversa, cum sit unica nutrimenti species, qua omnia convenienter pro sua natura nutriuntur, ita ut unicuique subjectorum applicata alimenta, in ejus naturam mutantur, ad quod deferuntur, ac propriam partis ejus proprietatem induant. Nam si ad oculum alimonia pervenerit, parti cernenti mista membranam oculi rigat. Et auditus partibus insidens, circumrotatur ad auditum. Et labra humectans, veluti pelliculas quasdam, non sinit ea siccari et exarescere. In osse durescit, in medulla mollescit. In nervo roboratur, in superficie una extenditur, in unguem desinit, in capilli generatione per humores convenientes attenuatur. Ac si quidem per tortuosos meatus fiat evaporatio, crispiores implicatosque crines efficit: si vero per rectos et teneriores, simplices et extentes instar filii, per evaporationes in capillos commutato illo humore, qui ex cibis residet. Si vero per calidiores cordis et jecinoris partes evaporationes in caput exhalant, calvitium fieri solet, ob frigoris defectum. Superante namque calore, exsiccari constat ac defluere crines. Enimvero res opportuna et suavis, et admiratione digna omniique prædicatione fuerit, nostrum hic nos Dominum et gubernatorem celebrare, ac una cum Davide divino vate canere: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! cuncta sapienter fecisti* ⁹⁰. *Quis enim possit eloqui potentias Domini, aut quis enarrabit* ⁹¹? Quis assequetur sermo, ut hæc exprimat? Quomodo enim ex iis quæ diversæ substantiæ sunt et inter se differunt, unam naturam nostram condidit; neque refugit alterum ab alterius communionem vel unionem, ante positos a te unicuique vitæ terminos, sed ad finem usque natura immortalis cum mortali degit; rursusque longum valedicit conjunctæ corpori, obediens imperio separationis? Quis vero non obstupescat, ex pulvere facta videns tot membra partibusque corporis, convenientia inter se ossa, vertebra et juncturarum tornis inter se commissa, quæ veluti carniæ adminicula fulcraque sunt, et ad omnem habilia motum, quasque ad unam sita lineam, ut quæcunque parum sunt rationi consentanea, removeant? Sunt item membra cum membris velut in æquilibrio posita: dextera manus

Sed est operæ pretium ut ad verticem nostræ creationis oratione recurramus, inde ad pedes et talaria devenientes. Quia ab ipsa jam, si fieri queat,

anima ordiamur. Considera igitur, obsecro, teipsum, et neminis adhibens expositionem, qua de totius universitatis officio conditorem investiges, in te metipso, velut in parvo mundo, ineffabilem Dei sapientiam perspicies. Atque ante omnia incorporeum esse mihi considera Deum, ex tua ipsius incorporea anima, nullo circumscriptum loco, siquidem neque mens nostra prius habet localem circumscriptioem, sed per corporis conjunctionem in loco est. Eandem inaspectabilem esse fateberis ex eadem imagine ratiocinatione ducta : sese non subjicientem carnis oculis, non colore, non forma, neque alia quadam corporali figura expressam, sed ex efficacia sua, eaque soli cognitam. Quapropter ne in Deo quidem eam quæ fit per oculos, considerationem ipsius naturæ quaerito, nisi quatenus per obscuram quamdam ulterius progrediare demissionem, et ita quidem ut non fiat hoc extra velamentum aliquod. Neque enim ab ipsis quidem cherubim ratione naturæ cernitur, objectione alarum obumbrantibus faciem, propterea quod ejus ipsi non sint capaces. Proinde menti et fidei permissa consideratione, Dei contemplator eris, videns tantum, quantum recesseris ab hac crassa vitæ ratione, et ad spiritualem accesseris, admiratus ipsius sapientiam : quomodo videlicet animam inserat corpori, usque ad extremitates ejus extendens ipsam, et plurimum inter se dissidentia membra ad unam quasi conspirationem ac societatem ducens. Considera mihi, quodnam ab anima carni insit robor, et quænam a carne ad animam reflectatur affectio mutua. Quomodo quasi suum efficiat ex incorporea vita corpus, et particeps dolorum ex corpore fiat, ipsa corporis expers. Quomodo hoc læso, illa clamet, quomodo illa feliciter agente, corpus vegetum sit, et pulchrius evadat. O præclaram conjunctionem, o admirabilem unionem, o sapientiam ejus qui univit ! Quis enim eloqui queat, quales penus quasque conditoria disciplinarum ea fabricaverit, ne obscurantur vetera per cognitionem eorum quæ præter illa reperiuntur, neve arceantur aliquo septo eorum quæ quotidie audiuntur, quominus exponat hodie quis ante quinquaginta annos auditum sermonem, sed distinctas et inconfusas servari recordationes institutionis, velut in saxo sculptas ? Quomodo ad carnales residens affectus, propriæ pulchritudinis florem amittat, et vice versa, profectam a vitiositate turpitudinem virtute repurgans, recurrat ad similitudinem creatoris. Inquit enim ipse in Evangelio : *Amen dico vobis, si duo super terram consenserint in idem* ⁴⁰ ; animam indicans et corpus, dominam et famulam ; *si consenserint in idem* : caro quidem serviens, anima autem in virtute progressus facies, ne nimia austeritate depressa gravetur et laboribus renuntiet famula : neque vice versa ad vitiosas affectiones et volupta-

αὐτῆς ἦδη τῆς ψυχῆς εἰ οἶόν τε, ἀπαρξώμεθα. Θεία μοι τοίνυν σαυτὸν, καὶ οὐδενὸς δεήσει ἐκ τῆς τῶν ὄλων κατασκευῆς τὸν Δημιουργὸν ἐξιχνεύειν, ἀλλ' ἐν σαυτῷ οἶον ἐν βραχεῖ κόσμῳ τὴν ἀφραστον κατόψει τοῦ Θεοῦ σοφίαν. Καὶ πρὸ γε πάντων, ἀσώματόν μοι νοεῖ τὸ Θεῖον ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀσώματου ψυχῆς, μηδενὶ περιγραφόμενον τόπῳ· ἐπεὶ οὐδ' ἡμέτερος νοῦς προηγουμένην ἔχει τὴν ἐν τόπῳ περιγραφὴν, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ σώματος συναφείας ἐν τόπῳ γίνεται. Ἄφραστον ὑπάρχειν ὁμολογεῖ ἐκ τῆς αὐτῆς εἰκότος τεκμαιρόμενος, μὴ ὑπαίκουσαν σαρκὸς ὀφθαλμοῖς, οὐ χρώματι, οὐ σχήματι, οὐδ' ἐτέρῳ τινὶ χαρακτηριστῆρι σωματικῶ ἀπεικαζομένην, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνεργείας καὶ μόνης γνωριζομένην. Ὡστε μὴδ' ἐπὶ Θεοῦ ζήτηι τὴν δι' ὀφθαλμῶν κατανόησιν αὐτοῦ τῆς φύσεως, πλὴν ἀμυδρὰς πρόσω χώρει συγκαταβάσεως, καὶ οὕτως οὐκ ἔξω τινὸς παραπετάσματος. Οὐδ' αὐτοῖς γὰρ κατὰ φύσιν ὁρᾶται τοῖς Χερουβὶμ, τῇ προβολῇ τῶν πτερόγων σκιαζομένων τὴν ἴσιν, διὰ τὸ ἀχώρητον αὐτῆς. Τῇ διανοίᾳ τοίνυν καὶ πίστι ἐπιτρέψας τὴν κατανόησιν, ἔση θεόπτης τοσοῦτον, ὅσον ἀπέθης τῆς ὕλικῆς πολιτείας καὶ ἐπέθης πνευματικῆς, θαυμάζων αὐτοῦ τὴν σοφίαν· πῶς τὴν ψυχὴν ἐγκρίνει τῷ σώματι μέχρι περάτων αὐτοῦ διαγῶν αὐτὴν, καὶ τὰ πλείστον (92) ἀλλήλων διεστώτα μέλη, πρὸς μίαν σύμπτωσιν καὶ κοινωνίαν ἄγων. Σκότει δέ μοι τίς ἢ ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῇ σαρκὶ ἐνιζάνουσα ῥώμη· τίς δ' ἢ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τῇ ψυχῇ ἀνακλωμένη συμπάθεια. Πῶς σφετερίζεται ἐκ τῆς ἀσώματου ζωῆς τὸ σῶμα, ἀναμάττεται δὲ ἐκ τοῦ σώματος ἀλγιδόνας ἡ ἀσώματος. Πῶς τούτου αἰσιζομένου ἐκείνη βοᾷ· πῶς ἐκείνης εὐδαιμονούσης αὐτὴ σφριγᾷ καὶ ὠραίζεται. Ὡ τῆς καλῆς συναφείας, ὦ τῆς θαυμαστικῆς ἐνώσεως, ὦ τῆς σοφίας τοῦ ἐνώσαντος. Τίς γὰρ οἶός τε φῆσαι ποία ταμεία ἦτοι ἀπαθήκας τῶν μαθημάτων αὐτῆ ἐτεκτῆνατο, ὥστε μὴ ἐπισκοπεῖσθαι τὰ πάλαι τῇ γνώσει τῶν ἐπεισάκτων, μὴδ' ἐργεσθαι τινὶ διαφράγματι τῶν ἐκάστης ἡμέρας ἀκουομένων, σήμερον ἀπαγγεῖλαι τὸν πρὸ πενήκοντα χρόνων ἀκουσθέντα λόγον· ἀλλ' εὐκρινεῖς καὶ ἀσυγχύτους σῶζειν τὰς μνήμας τῆς παιδεύσεως, οἶον ἐν πέτρᾳ κεχαραγμένας. Πῶς δὲ πρὸς τὰ σαρκικὰ ὑπολισθαίνουσα πάθη τὸ οἰκτεῖον ἀπανθίζεται κάλλος· πάλιν δὲ τὸ ἀπὸ κακίας αἴσχος ἀρετῆ καθαίρομένη, πρὸς τὴν ὁμολώσιν ἀνατρέχει τοῦ κτίσαντος. Αὐτὸς γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν· Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν δύο ἐπὶ τῆς γῆς συμφωνήσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ (τὴν ψυχὴν ἐμφαίνων καὶ τὸ σῶμα, τὴν κυρίαν καὶ τὴν οἰκέτιν), ἐὰν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἡ μὲν σὰρξ δουλεύουσα, ἡ δὲ ψυχὴ ἐν ἀρετῇ προβαίνουσα· ὅπως μὴ τῇ υπερβαλλούτῃ σκληρουχίᾳ καταπονεῖσθαι καὶ ἀπολέγῃσθαι τοὺς πόνου; τὴν οἰκέτιν· μήτ' αὐ πάλιν ὑπὸ ταύτης πρὸς πάθη καὶ φιληδονίαν τὴν κυρίαν καταφέρεσθαι· ἀλλὰ συμφώνως τῷ Ἰσῳ τῆς ἀρετῆς κανόνι συμπαραθεῖν ἀλλήλοις, καὶ συμπαρέπεσθαι. Ἐὰν γὰρ συμφωνήσωσιν

⁴⁰ Math. xviii, 19.

(92) Καὶ τὰ πλείστον. Libenter rescripserim πλείστον. Εἰπ.τ.

τὰ δύο ταῦτα, ἡ τε ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, *περὶ παντὸς οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς*, φησὶν ὁ Κύριος. Εἰ μὲν παρ' αὐτοῦ αἰτοῦμεν, δηλονότι ἀγαθὰ, γενήσεται. Εἰ δὲ τῷ διαβόλῳ δι' ἀμελεστέρου καὶ ἔμπαθοῦς βίου προσχωρήσωμεν, ὅπερ μοι δοκεῖ αἰτήσιν ὑπάρχειν τὸ ὑπόφορον αὐτῷ γίνεσθαι, σχολιὰ πάντως ἀποθήσεται ἡμῖν καὶ χαλεπὰ τὰ ἐπιτηδεύματα.

esse petitiō qua quis ei tributarius fiat : omnino nostra.

Ἀψώμεθα τοίνυν, εἰ δοκεῖ, καὶ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ διαρθρώσεως, θαυμάζοντες τὸν σοφὸν τοῦ παντὸς ἀρχιτέκτονα Θεόν· πῶς ἀρμόδιον αὐτῶν καταγώγιον τῆ λογικῆ ὁ ἀριστοτέχνης ἐδείματο, καὶ μόνον τῶν ὑπ' οὐρανὸν ζῶων, ὄρθιον τὸν ἄνωρωπον παρήγαγεν, ἐξ αὐτοῦ παιδεύων τοῦ σχήματος, ἐκ τῆς ἄνω συγγενείας ἔχειν ἡμᾶς τὴν ζωὴν. Τὰ γὰρ ἄλογα πάντα κάτω πρὸς τὴν γαστέρα νέυκει· βροτοῖς δὲ μόνοις αὐτοφυῆς καὶ ἔτοιμος πρὸς οὐρανὸν ἀνάβλεψις, ὥστε μὴ ὑπάρχειν φιλήδονον μηδὲ κάτω νεύειν τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ διανεστῶτα ὑπάρχειν καὶ πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν, ἔχειν τὴν κίνησιν. Ἐπειτα τὴν κεφαλὴν οἰοεὶ ἐπὶ γεωλόφου τοῦ σώματος θέμενος, ἐν αὐτῇ τὰς τιμίας τῶν αἰσθήσεων καθιδρύσατο. Τὸν μὲν ἐγκέφαλον μηδὲ κύλικα πληρῶσαι κενωθέντα οἴονται· σοφίαν δὲ Δημιουργοῦ πεπιστευμένου καὶ σύνεσιν τοῦ Θεοῦ βουλή καὶ συνέσει τεκτηναμένου τὰ σύμπαντα. Ὅτι δὲ καὶ μέγιστόν τι πρὸς τὸ ζῆν ὁ ἐγκέφαλος, ἐναργῶς τὸ ἐξ ἐναντίας συμβαῖνον δηλοῖ· εἰ γὰρ τρωσὶν ἡ βῆξις ὁ περιέχων αὐτὸν ὕμην ὑποσταίη, αὐθὶς ἔπεται παρὰ πόδας τῆ τρωσεί ὁ θάνατος, οὐδὲ πρὸς τὸ ἀκαρπὲς τῆς φύσεως ἀντεχούσης τῷ πάθει· ὡσπερ ἐν ταῖς ὑπ' ἄντροις οἰκοδομαῖς, ἡ ἐν τοῖς τῶν λουτρῶν ὀρόφοις, ὁ τὸ πᾶν τῆς οἰκοδομῆς συνέχων εἰς ὑπάρχει κορυφαῖος λίθος, ἐγκεκροτημένος τῷ θόλῳ, ἐν σφῆνα οἱ οἰκοδομοὶ προσαγαρεύουσιν· οὗ δὲ διαβραγέντος ἡ ἀποκρουσθέντος αὐθὶς συγκατεσεισθῆ τὸ ὄλον. Κάμνουσι τῶν φωστῆρων οἱ μέγιστοι Ἥλιος καὶ Σελήνη, τὰ ὑπερουράνια ἐν τῷ ἡμερονυκτίῳ παραθέοντες. Ὁ νοῦς δ' ὁ ἡμέτερος ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἅμα τῆς κάτω κτίσεως καὶ τὰ ὑπερκόσμια περιπολεῖ, δρόμον αὐτὰ περιθέων ἀκάματον, ὡς ἀδηλος ἀδήλως ἀδηλα περιθερῶν. Βραχεῖς τε καὶ ἀδρανεῖς δοκοῦσιν οἱ βόστρυχοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πρὸς εὐκοσμίαν τῆ δέξιός τῆς κράνης ἐμπεφύκασιν, ἀποσοβοῦντες αὖραις τῶν ζῶων τὰ λεπτότερα τοῖς φαλακροῖς ὄντα πολέμια, ἀεὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπισοβίαν κινοῦντες. Ἀλλὰ καὶ πρὸς χειμῶνος κρυμὸν, καὶ ἡλίου φλογμὸν, αἱ τρίχες ἀντέχουσιν, οἰοεὶ ἄλλος ἡ δρυμὸς τὸ ὑποκείμενον σκιάζουσαι, καὶ τὴν ἐπιμυθρίαν δεχόμεναι. Ὀφθαλμοὶ τὴν ὑψηλοτάτην σκοπιᾶν ἔλαχον, καὶ δύο μόνοι τυγχάνοντες, πᾶσαν ὀρύσιν τὴν διακόσμησιν, ὥστε μηδὲν αὐτοὺς ἐπισκοτεῖν τῶν σωματικῶν νόμων· ἀλλὰ βραχεῖα προβολῆ τῶν ὀφρῶν ὑποκαθήμενοι, ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐξοχῆς πρὸς τὸ εὐθέως ἀποτείνονται, καὶ οἷον ἀκίσειν ἢ βαφίσιν ταῖς ἀκάνθαις τὰ λεπτὰ τῶν ζῶων ἀποσειόνται, καὶ τῆ συνεχεῖ τῶν βλεφάρων κινήσει τὰς κόρας συντη-

tem per hanc deiciatur domina, sed ut cum consensu pari virtutis regula inter sese currant una, seque comitentur. Nam si consenserint ista duo, nempe anima et corpus, de quocunque rogaverint, continget eis, inquit Dominus, siquidem ab ipso petierimus, bona videlicet, contingent. Si vero per negligentiore et pravis affectibus obnoxiam vitam ad diabolium recesserimus : id quod mihi videtur perplexum habebunt et difficilem exitum instituta

Proinde attingamus, si ita videtur, etiam corporis opificium et articulatam commissuram, admirantes sapientem architectum universi Deum, quo pacto conveniens et aptum hospitium animæ rationali optimus artifex ædificaverit, et solum inter ea quæ cælo subjecta sunt animalia, erectum hominem produxerit, per Ipsum docens formam, ex cognitione superna nos vitam habere. Nam expertia rationis omnia deorsum ventrem versus se inclinant, hominibus autem solis a natura data et expedita contigit ad cælum suspectio, ne sit voluptati deditus, neque deorsum per vitia vergat, sed ut erectus sit et ad superna spectanda moveatur. Deinde caput velut in colle corporis ponens, in eo pretiosas sensuum sedes collocavit. Cerebrum ne quidem implere calicem vacuum posse plerique putant, cui tamen sapientia et prudentia opificis est credita Dei, qui consilio et prudentia fabricavit universa. Quod autem maximum quiddam ad vitam emolumentum afferat cerebrum, evidenter si quid adversum accidat, ostendit. Nam si vulnere vel ruptura continens ipsum membrana lædatur, mox e vulnere sequitur præsens mors, ne quidem ad momentum temporis dolori resistente natura : quemadmodum in subterraneis structuris, aut in balnearum tectis, qui totum continet ædificii, unus est summus lapis, influxus ipsi tholo, quem cuneum opifices ædium appellant, quo perfracto vel revulso, illico concussum est totum. Laborant maxima luminaria sol et luna, cælestes plagas intra diem et noctem percurrentia. Mens autem nostra in puncto, in momento oculi una cum inferis creatis ambit et ultramundana, cursu in ipsis indefesso discurrens, veluti que latens latenter latentia circumspectans. Parvi et imbecilles videntur pili, verum et ipsi ad venustatem cuti capitis innati sunt, arcentes lenioribus ventis animalia munitiora calvis infesta, qui propterea semper manus suas ad arcendum ea movent. Quin etiam hiemis frigori et solis ardori pili resistunt, veluti nemi quoddam vel densa silva partem subjectam obumbrantes, et imbre excipientes. Oculi excelsissimam speculam sortiti sunt, cumque duo tantum sint, nihilominus omnem cernunt mundi hujus ornatum, ita ut ipsis nihil rerum corporearum officiat, sed sub parvo supercilliorum propugnaculo constituti, ex eminentia superiore directio extenduntur, et velut acubus aut subulis, nempe spinis minuta animalia excutiant, et continno palpebrarum motu pupillas conservant, ardorem solis quasi ventilatione qua-

dam mitigantes. Eadem cum sint tanquam a calentibus usurpata oculorum velamina deflectunt intemperantiæ lasciviæque mortem, de qua Jeremias inter divinos vates multa pericula perpessus contestans, ait: *Ascendit per fenestras mors*⁴¹. Non enim modo corpus intactum, sed et oculorum radii servandi sunt incorrupti, neque ipsis ullo modo permittendum, ut impudenter irruant, et in alienæ pulchritudinis formas involent, ne ab aspectu ad ipsum actum ruamus. Nam secundum Domini sermonem, *Qui inspexerit mulierem ad concupiscendum eam, jam adulterium cum ipsa commisit in corde suo*⁴². Quapropter virgines esse debent oculorum pupulæ, quæ idem cum virginibus nominis ornamentum sortitæ sunt. Sæpe numero enim quæ intræ palpebras virgo erat pupilla, per ipsarum deductionem vagumque motum suum nutus et cogitatio scortationis facta est.

Exiguum quiddam inter omnia membra nostra est auris. Sed et istas exornat vicinum cymbalum, eisque solis inter creata cætera Dei mysteria creduntur. Estque auris tota in rotundum sinuoseque tornata, ne citius ingrediatur sermo, sed spatio longioris temporis imminutus, per ipsam excavationem prohibeat quominus ad imum materia mendacii penetret, sed una cum maledicentiæ stercoribus in partibus remaneat; nam virtutis quidem est in eo qui loquitur, non dicere falsa: in eo qui audit, probare quomodo quælibet dicta videantur, num quid affectus vel amici vel repugnantis admistum sit. Nam alter quidem non cernit acutum, alter autem prorsus non videt. Quod si alterutro horum defectuum ratio corrupta est, iudicio mentis quod in nobis est puniri et a pravitate repurgari debet per veritatem, quæ tortoris officio fungatur. Hoc enim docens de divino et fortissimo athleta Jobo historia inquit: *Mens quidem et auris verba dijudicat; guttur autem escas gustat*⁴³. Cum hoc autem consentiens divinatorum ille carminum auctor Davides inquit: *Eum qui clanculum mentiebatur de proximo suo, persequer*⁴⁴. Ipse autem universitatis hujusce Deus, servorum obsignans verba, in Evangelio inquit: *Estote nummularii probi, dijudicantes a bono quod adulterinum est*. Non ut instar nummulariorum sonum explorando excipiamus, sed ut ponderantes pronuntiata illorum qui colloquuntur, et eventus factorum, ad justam potius propendeamus trutinam. Aurium enim et linguarum magnum quoddam periculum est: cum exiguum sit membrum lingua, mendacii et veritatis, vel potius salutis et perditionis est officina, *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*⁴⁵, et: *Lingua mea loquetur justitiam*, inquit divino auctor carminum⁴⁶; et idem rursus: *Linguis suis dolose agebant*⁴⁷; et: *Lingua eorum sicut ser-*

ρούσι, τὸν φλογμὸν τοῦ ἤλιου διαβρίπιζόμενοι. Τὰ δ' αὐτὰ οἷον θερωσίν καταπετάσματα αὐτῶν ὑπάρχοντα, ἐκκλίνουσιν τὸν τῆς ἀκολασίας θάνατον· ὃν Ἱερεμίας ὁ τῶν προφητῶν πολυκίνδυνος μαρτυρόμενος, φησίν, Ἀρέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων. Οὐ μόνον γὰρ τὸ σῶμα ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ τὰς βολὰς τῶν ὀφθαλμῶν δεῖ παρθενεύειν καὶ μηδαμῶς ἐπιτρέπειν αὐταῖς ἀναιδῶς ἐφορμᾶν καὶ περιπίτασθαι τοῖς ἀλοτρίοις κάλλεσιν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς θέας, ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ὀρμησώμεν. Κατὰ γὰρ τὴν θεηγορίαν, ὅ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμησάμεν αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Παρθενεύειν οὖν χρὴ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν, ἰσωνυμίαν τῶν παρθένων τετιμημένας. Πολλάκις γὰρ ἡ ἐμπρθενεύουσα τοῖς βλεφάροις κόρη, τῇ διαστολῇ αὐτῶν καὶ ἐκτυτῆς περιστροφῇ, νεῦμα καὶ νόημα πορνείας τὸ ἀντικρυς ἐγένετο.

Κολοδὸν ἐκ πάντων ἡμῶν τῶν μελῶν τὸ οὗς κινεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ διακοσμεῖ τὸ περιεκείμενον κύμβαλον, καὶ μόνον τῆς δημιουργίας θαρβέται τῷ Θεοῦ μυστήρια, ἐλικοειδῶς ἐκτορνευθὲν δι' ὄψιν, ὥστε μὴ θῆπτον εἰσδύνειν τὸν λόγον, ἀλλ' ἐν πλείον χρόνῳ ἐλαττουμένου τῇ τορεῖᾳ ἐπὶ τὸ βάθος τὴν ἴλην τοῦ ψεύδους, ἅμα τῶν τῆς κατηγορίας σκυδάλων προσκαταλείψαι ταῖς ὄψεις. Ἀρετῆς γὰρ τοῦ μὴ φράζοντος μὴ ψευδηγορεῖν, τοῦ δὲ ἀκούοντος δοκίμαζεν τὰ φάσματα, εἰ μὴδὲν προσπαθείας πάθος ἐγχεράται. Ἡ μὲν γὰρ οὐκ ὄξυωπει, ἡ δὲ ὡλὸς οὐχ ὀρᾶ· εἰ δ' ὀποτέρας λῶθη ὁ λόγος διεφθάρται, τῷ ἐν ἡμῖν κριτηρίῳ τῆς διανοίας τιμωρεῖν αὐτὸν καὶ ἀποξέειν τῆς κακίας, οἷον δὲ δημίῳ τῇ ἀληθείᾳ. Τοῦτο γὰρ παιδεύουσα ἡ κατὰ τὸν θεσπέσιον καὶ ἀνδρείστατον ἀγωνιστὴν Ἰωὴ ἱστορία φησίν· Νούς μὲν καὶ οὗς ῥήματα διακρίνει, λάρυγξ δὲ σίτα γεύεται. Συμφώνως δὲ τούτῳ Δαβὶδ, ὁ τῶν θείων μελωδός, φησί· Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. Ὁ δὲ τῶν ὧν Θεός τῶν οικετῶν ἐπισφραγίζων τὰ ῥήματα, ἐν Εὐαγγελίοις φησὶ, Γίνεσθε τραπέζιται (93) δοκίμοι, διακρίνοντες ἐκ τοῦ δοκίμου τὸ κίβηλον. Οὐχ ἵνα δικὴν τῶν κολυβιστῶν κομπήσαντες τὴν ἴχον δεξώμεθα, ἀλλ' ἵνα σταθμίζοντες τὰς ἀποφάσεις τῶν προσδιελεγμένων, καὶ τὰς ἐκβάσεις τῶν πραττομένων, ἐπὶ τὴν δικαίαν μάλλον βέβημεν πλάστιγγα. Ὡτῶν γὰρ καὶ γλωττῶν πολὺς τις ὁ κίνδυνος, βραχὺ ὑπάρχουσα μέλος, ψεύδους καὶ ἀληθείας, ἢ μάλλον σωτηρίας καὶ ἀπωλείας τυγχάνουσα ἐργαστήριον. Ἡ γλώσσά μου κάλαμος γραμματικῶς δευγράφου, καὶ, Ἡ γλώσσά μου λαλήσει δικαιοσύνην, φησὶν ὁ τῶν θείων μελωδός. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, Ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολοῦσαν, καὶ ἡ γλώσσα αὐτῶν ὡσεὶ ὄφρας, ἵος ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν. Συμφώνως δὲ τῷ περὶ ὁ τῶν θείων σοφός Σολομών φησὶ, Ζωὴ γὰρ καὶ

⁴¹ Jer. ix, 21. ⁴² Matth. v, 28. ⁴³ Job xii, 11. ⁴⁴ Psal. cxiii, 5.

(93) *Γίνεσθε τραπέζ.* De hoc celebri dicto, nuspam in sacris Litteris exstante, plura vide sis apud Cotelerium ad *Constit. Apost.* lib. ii, cap. 36,

qui et illud inter alia multa observat, hunc Cæsarii locum ex Palladii *De vita Chrysostomi* cap. 4. scriptoris Cæsario recentioris, fuisse effictum.

θανάτος ἐν χειρὶ γλώσσης ὡσανεὶ ἀντὶ χειρὸς τῶν λόγων, ἀντὶ φασγάνου τὸν δόλον, φονέα παριστῶν, καὶ ἐν μιᾷ μερίδι τὸν ἀνδροφόνον καὶ τὸν δόλιον, τὸ θεῖον ἐψηφίσαστο, καθὼς φησι διὰ τοῦ μεγάλου Δαυὶδ, Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος. Ὁ δὲ Θεῷ βδελυκτὸς πάντως καὶ τιμωρητὸς ὡς ὁ παραβρῖφεις σιδηρὸς ὑπὸ τοῦ ἰοῦ δαπανώμενος, καὶ ξύλον ἢ ἐσθῆς ῥυπαρὰ τυγχάνοντα καὶ βδελυκτὰ τῷ δεσπότη ὑπὸ τοῦ ἐγκειμένου αἰσχους καταφθείρεται ἢ ὡσπερ οἶκος τῇ ἐγκαταλείψει τοῦ ἐνοικούντος ἐρημύμενος κατὰ μέρος φθείρεται ἢ παραπλησίως μοι δοκεῖ καὶ βροτὸς Θεῷ βδελυκτὸς τῇ θείᾳ ἀποστροφῇ ὑπὸ τῶν ἐγκεκραμένων αὐτῷ κακῶν κακούμενος τιμωρεῖσθαι, τῆς ἀποφάσεως, τῆς, Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, καταλλήλως τῶν ἡμαρτημένων ἐμπεσοῦσης τοῖς ἀκουσομένοις. Τότε τοὺς μὲν οἶονεὶ ἀνθραξ ἐν ἀχρούς ἐμπεσῶν διασμήχει καὶ διαφλέγει αἰωνίως, μήτε φθέρουσα, μήτε φθειρομένη διὰ τὸ ἀφθάρτους ἡμᾶς ἐκ τάφων ἀνίστασθαι τοὺς μὲν δικαίους ἐν ἀδείᾳ καὶ ἀναπαύσει, καὶ πάση ἐξουσίᾳ μένει ἀφθάρτους διαιωνίζοντας, τοὺς δὲ ἁμαρτησαντας αἰωνίως τιμωρομένους, μὴ φθείρεσθαι, ἀλλὰ παρῆναι ἐν τοῖς ἀφωρισμένοις τόποις, ἀσχάλλοντας, ἀμηχανοῦντας, ἀδημονοῦντας, ἀλγοῦντας, ὀλοφυρομένους, τρυχομένους, κωκυόντας, δακνομένους, τιλλομένους, ἀλαλάζοντας, ἀραττομένους, μηδὲν λοιπὸν δυναμένους, τὴν νῦν καιρὸν τῆς μετανοίας παρωσαμένους, τοῖς δεομένοις τὰ ἑαυτῶν, ἑαυτοῖς δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγχνα ἀποκλείσαντας. Ἀνίλωσ γὰρ ἡ κρίσις τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλθοσ, φησὶν ἡ θεία φωνή τοῖς δὲ καὶ σκότος ἐν ἐξωτερῶν ἐλαύνων τόποις ἢ τοῦ κριτοῦ ἀπόφασις γίνεται, τοὺς αἰτίους μαστιγοῦσα καὶ ἐξελαύνουσα ὡς ἡ κατ' Αἴγυπτον ἱστορία παιδεύει· μιᾶς μὲν γινομένης τῆς θείας ἀποφάσεως, καταλλήλως δὲ τῇ προαιρέσει τῶν ἀκουόντων ἀρμοττομένης· Αἴγυπτίους μὲν ἐν τῷ Φαραῶ τιμωροῦσα, Ἰσραηλίτας δὲ τῷ Μωσῆ διασώζουσα. Τοῖς μὲν γὰρ φοινίξας τὸν Νεῖλον αἶμα ἀπέδειξε πρὸς τιμωρίαν δίψους, τοῖς δὲ ὕδωρ δίκτον φύσιν ἐφύλαξε, τοῖς μὲν τὸ ἡμερινὸν φάος εἰς σκότος ψηλαφητὸν μετέστησε, τοῖς δὲ ἐπὶ τοῖς ὄροις τὸ φῶς διεφύλαξε· τοῖς μὲν τὸ Ἐρυθραῖον πέλαγος πρὸς διάβασιν διεχέρωσε, τοῖς δὲ αὐτὸ ἐπισυνάψασα, οὐχέσθαι ὑποβρυχίους φθαρέντας κατέλιπε. Παραπλησίως καὶ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίων καμίνου, μιᾶς ἐνεργούσης ἀποφάσεως, οἱ μὲν τρεῖς Ἑβραῖοι παῖδες οἶονεὶ ἐν μέσῃ ὀρόσῃ τῇ φλογὶ διέσκαλλον ὑμνοῦντες, οἱ δὲ τῇ ὑποβολῇ τῆς ὕλης ὑποτρέφοντες καὶ ἐπὶ τσσαράκοντα ἐννέα πῆχεις κορυφούντες τὴν φλόγα, ὑπ' αὐτῆς θάπτον μέχρι κόνεως κατεφλέχθησαν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν χέρσον Ἰσμεν τῷ θείῳ πειθομένην προστάγματι, διασχούσαν τὸν Δαθάν καὶ Ἀβειρῶν πρὸς τιμωρίαν ἐνουποδέξασθαι, τοὺς δ' ἀναιτίους φέρειν κατὰ φύσιν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὄρῳ. Οὕτω δὲ καὶ τὸν δύστηνον Κάιν, ταῖς ἀκοαῖς ἐμπεσοῦσα ἢ θεία ἀπόφασις, τιμωρεῖται λέγουσα,

venenuni aspidum sub labii eorum⁴⁹. Assentitur et patri divinarum rerum peritus Salomon his verbis: *Vita enim et mors in manu linguae*⁵⁰: quasi pro manu sermonem, pro gladio dolum, homicidam in medium producat Deus, in eodem loco ac numero homicidam et dolosum ponit, quemadmodum et magni Davidis ore dixit: *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus*⁵¹. Quem vero censet abominandum Deus, is plane supplicio multandus est. Quemadmodum et ferrum abjectum, a rubigine exesum, et lignum aut vestis quæ abominanda sunt domino suo, a sordibus quibus scatent, absumuntur; aut, quemadmodum domus, quod inquinum sit destituta particulatim destruitur. Pari ratione mihi videtur et mortalis, qui abominationi est Deo ex aversione divina malis oppressus quibus inquinatus est puniri, cum in eos sententia lata fuerit illa qui audient: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum*⁵², qui pro meritis eorum quæ admiserint peccatorum plectentur. Tum vero alios quidem tanquam in paleas incidens carbō perpurgat et exurit in perpetuum, neque corrumpens, neque corrupta. propterea quod ex sepulcris nos incorruptibiles exurgemus. Iusti autem in securitate ac requie, omni libertate donati permanent in perpetuum immortales. Qui vero se peccatis obstrinxerunt, dum suppliciiis pñiuntur æternis, nec corrumpuntur nec intereunt, sed in designatis locis super sortes permanent, mœrentes, in angustias redacti, tristes, dolentes, lamentantes, excruciaci, lugentes, afflicti, ululantes, vexati, nihil deinceps agere valentes, qui præsens pœnitentiæ tempus rejecerunt, qui pauperibus facultates suas, sibi vero divinæ misericordiæ viscera occluserunt. *Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam*, inquit divina vox⁵³: alios autem et tenebræ in exterioribus vexant locis, ex sententia quæ reos flagellat et exagitat, prout historia de Ægyptiis nos edocet⁵⁴, dum una quidem fertur a Deo sententia, sed ad propositum tamen ac meritum eorum qui audiunt accommodatur. Nam Ægyptios quidem in Pharaone castigat, Israelitas autem Moysi conservat incolumes, siquidem illis Nilum rubro colore perfusum in sanguinem vertit, ut siti punirentur, his vero integram aquæ naturam illibatamque servavit; illis quidem lucem divinam in tenebras mutavit palpabiles, his vero intra limites suos lucem conservavit; illis Erythræum mare ut transiri posset, in continentem convertit, his vero rursus coalescens illud objecit, ut in illud ingressi fluctibus immersi perierint. Pari ratione in fornace quoque Babylonica⁵⁵ cum una sententia operaretur, tres quidem Hebræi pueri tanquam in medio røre in flamma tripudiant, et hymnos canebant; at qui eam materia injecta fovebant, et ad altitudinem quadraginta novem cubitorum evehebant, confestim ab ipsa combusti atque in cineres sunt

⁴⁹ Psal. cxxxix, 4. ⁵⁰ Prov. xviii, 21. ⁵¹ Psal. v, 7. ⁵² Matth. xxv, 41. ⁵³ Jac. ii, 13. ⁵⁴ Exod. vii, 20. ⁵⁵ Dan. iii, 20.

redacti. Eodem pacto scimus terram divino parentem mandato diductam et hiantem Dathan et Abiron in pœnam absorptos excepisse⁵⁵; cæteros autem innoxios more solito eodem loco, eadem die atque eadem hora sustentasse. Sic et miserum Cain sententia divina in ejus insidens aures punivit dicens: *Gemens et tremens eris super terram*⁵⁶, et statim res ipsa verba secuta est, eumque instabili tremore ac lugubri gemitu ex intimo corde atque unguibus ducto primum homicidam in mundo fratrisque percussorem punivit, nec tamen e medio sustulit, quamvis mori percuperet, et exclamaret: *Et erit, omnis qui invenerit me, occidet me.* Cui respondens pronuntiavit Deus: *Non sic: etenim signum posui super te, ne occidat te omnis qui te invenerit.*

Timeamus igitur vindicem illum ignem tormentorum, et vermem, et tenebras, quæ ne sanctis quidem parcunt, quorum fuerit vita in sæculo contaminata. Sic enim per Ezechielem inquit Deus: *Transite, et percuteite, et a sanctis meis incipite*⁵⁷. *Si ergo justus vix salvatur, impius et peccator ubi parebit*⁵⁸? inquit divinarum rerum peritus Salomon⁵⁹, ut ab incuria nos eximat. Ne igitur curam nostri abjiciamus baptismo freti; nec propter sacrorum participationem mysteriorum leviori nos supplicio tunc puniendos arbitremur. Nihil enim nobis illic ea proderunt, quæ hic contumeliose tractavimus, ac temere præter dignitatem participavimus. *Qui enim manducat et bibit indigne Dei Verbi portiones, in iudicium sibi manducat et bibit*, inquit sublimis Apostolus⁶⁰; et idem rursus: *Circumcisio quidem præderit, si legem observes; si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est*⁶¹, qui minime pro dignitate ipsius vixeris. Idemque rursus: *Non auditores legis, sed factores legis a Deo justificabuntur*⁶². Omnibus igitur, qui eruditione aliqua vel leviter tincti sint, manifestum est a circumcisione baptismum tanquam a figura fuisse adumbratum, ac legis loco veneranda nobis fidelibus Evangelia tradita esse, quod confirmans in Evangeliiis Dominus, ait: *Amen dico vobis, non omnes qui dicunt mihi: Domine, Domine, intrabunt in regnum cælorum, sed qui faciunt voluntatem meam. Multi enim mihi dicent in illa die: Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, et morbos sanavimus? et dicam illis: Nescio vos; discedite a me, maledicti, operarii iniquitatis, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus*⁶³.

Pares autem Christiani etiam plurimi fidelium mihi videntur esse, inter quos plane sit etiam Judas apostolus, qui et signa fecit, et infirmos sanavit, priusquam adversus Christum universorum Deum furiose debaccharetur. Sed et Simon ille qui a Petro et Paulo pulsus fuit, et plurimi Galatarum, qui postquam signa et prodigia et sanationes edidissent, ac vaticinandi dona consecuti fuissent, rursus sub errorem sunt reversi, pristinae improbitati adherentes, quibus scribens eximius ille terræ

Στένων και τρέμων ἔσθ' ἐπὶ τῆς γῆς, και αὐθις ἡ πείρα τῷ λόγῳ ἐπηκολούθησε, τιμωρούσα μὲν κλέων ἄστατον και στεναγμῷ θρηνώδει ἐκ καρδίας και ὀνόχων, ἀνασπῶσα τὸν πρῶτον ἐν κόσμῳ φονεὺ ἀδελφοκτόνον Καῖν, οὐκ ἀναιρούσα δὲ τοῦτον θανάτῳ ἱμερόμενον, και βοῶντα, "Ἔσται, πῶς ὁ ἐδρίσκων με ἀποκτενεῖ με· πρὸς ὃν τὸ θεῖον ἀποφαίνεται. Οὐχ οὕτως· σημεῖον γὰρ ἔθεμην ἐπὶ σοί, τοῦ μὴ ἀνελεῖν σε πάντα τὸν ἐδρίσκοντα.

Δείσωμεν τοίνυν πῦρ κολαστήριον, και σκόλην, και σκότος, μὴδὲ τῶν ἁγίων φειδόμενον μολυνόμενον τῷ βίῳ. Φησὶ γὰρ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὁ Θεὸς, *Διέλιπε και κόψατε, και ἀπὸ τῶν ἁγίων μου ἀρξάσθε.* *Εἰ οὖν ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἁμαρτωλὸς και ἀσεβὴς ποῦ φανεῖται;* φησὶν ὁ τῶν θεῶν σοφὸς Σολομών τῆς ἀμελείας διεγειρών ἡμᾶς. Μὴ οὖν σφόν ἀμελήσωμεν τῷ βαπτίσματι ἐπερειδόμενοι και τῆ μετοχῇ τῶν θεῶν μυστηρίων, κουφοτέρων ἡμῖν ὄντων τὴν κόλασιν ἐπάγεσθαι τότε. Οὐ γὰρ τι ὄνησι ἡμᾶς ἐκεῖ, ἐνταῦθα ὑβριζόμενα και ἀδεῶς παρ' ἄξιον μετεχόμενα. *Ὁ γὰρ ἀναξίως ἐσθίων και πίνων τῶν τοῦ Θεοῦ και Λόγου κραμάτων, εἰς κρῖνον ἑαυτῷ ἐσθίει, και πίνει,* φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ἀπόστολος. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, *Περιτομὴ μὲν ὠφελεῖ ἐν νόμον πράσσης, εἰ δὲ νόμον παραβάτης ᾖ, ἡ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονε, μὴ ἐπιβίως αὐτῆς βιώσαντι.* Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς· *Οὐχ οἱ ἀκροῦται τοῦ νόμου, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιοῦνται παρὰ τοῦ Θεοῦ.* Πᾶσι δὲ ταῖς ὁπωσοῦν παιδείας μετεληφόσι δῆλον, ἀντίτυπον τῆς περιτομῆς ὑπάρχειν τὸ σωτήριον βάπτισμα· ὁμοίως δὲ και ἀντὶ τοῦ νόμου, τὰ σεπτὰ Εὐαγγέλια δεδωκέναι ἡμῖν τοῖς πιστοῖς· ἄπερ βεβαίῳ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις, φησὶν· *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐχὶ πάντες οἱ λέγοντές μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημά μου.* Πολλοὶ γὰρ ἐροῦσι μοι *ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε, οὐχὶ τῷ ὀνόματι σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν, και νόσους ἐθεραπέυσσαμεν; και ἐπὶ σφοδρῶς, Οὐχ οἶδα ὑμᾶς, πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κληρονομοὶ, ἐργάται τῆς ἀρομίας.* εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ και τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

Τοιοῦτους δὲ Χριστιανούς και τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν μοι δοκεῖ ὑπάρχειν, ἐν οἷς εἴη πάντως και Ἰούδας ὁ ἀπόστολος, σημεῖα πεποιηκώς και ἀθεοῦντας ἀκεσάμενος, πρὸ τοῦ ἐμπαροινῆσαι τῷ Θεῷ τῶν ὄλων Χριστῷ. Ἀλλὰ και Σίμων ὁ ὑπὸ Πέτρου και Παύλου τυμπανισθεὶς, και πλείστοι Γαλατῶν εἰ μετὰ τὸ σημεῖα και τέρατα και ἰάσεις ἐνεργῆσαι και προφητείας χαρισμάτων ἀξιοθῆναι, πάλιν ὑπὸ τὴν πλάνην ὑπονοστήσαντες και τῇ πρῴτῃ κακίᾳ συνθέμενοι, εἰς ἐπιστελλῶν ὁ ὑψηλὸς τῆς ὑψ' ἤλου καθ' ἑαυτοῦ, φησὶν,

⁵⁵ Num. xxvi, 9. ⁵⁶ Gen. iv, 12. ⁵⁷ Ezech. ix, 6. ⁵⁸ I Pet. iv, 18. ⁵⁹ Prov. xi, 31. ⁶⁰ I Cor. xi, 29. ⁶¹ Rom. ii, 25. ⁶² ibid. 13. ⁶³ Matth. vii, 20-22; Luc. xiii, 27.

Ἡ Γαλιταὶ ἀνέητοι, τίς ὑμᾶς ἐβίασκατε; Καλῶς ἐτρέφετε, τίς ὑμᾶς ἐνέκοψε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; Τοὺς τοιοῦτους, καθὼς προέφη, δοκῆ μοι μὴδὲν ἀπώνασθαι τοῦ βαπτίσματος εἰ καὶ φησὶεν Χριστῷ κρίνοντι, Κύριε, ἐν τῷ σῶ ἐνέματι ἐνδύμεις ἐποιήσαμεν, καὶ δαιμόνια ἐξεβύλομεν, καὶ νοσοῦντας ἐθεραπεύσαμεν· οἷς τὴν πληκτικὴν καὶ δριμύτην καὶ κωκυτῶν πλήρη ἔδωκεν ἀπόφασιν Χριστός, ὁ τῷ ἐλέει αὐτοῦ πάντας ἡμᾶς ἐκείνης ἀπάγων, ὑπὸ τῶν ἀμύμων ἀγίων αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκλιπαρούμενος. Ἀσεβεῖς γὰρ ἐν κρίσει οὐκ ἀναστήσονται, φησὶ Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός. Συμφώνως δὲ τούτῳ ὁ ὑψηλὸς τῶν προφητῶν Ἡσαίας φησὶν, Ἀρθήτω ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου. Ἄπερ βεβαίως ὁ ἱερὸς Παῦλος φησὶν· Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, ἀλλὰ τὴν παντελῆ τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψιν αὐτῶν καὶ ἀποτροφῆν, καὶ τὴν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τιμωρίαν. Ταῦτό δὲ καὶ οἱ προφήται δηλοῦσιν, οὐκ εἰς κρίσιν παραστήσεσθαι ἀνισταμένους ἀσεβεῖς, ἀλλ' εἰς κατάκρισιν αὐθις ἀπαχθήσεσθαι ἅμα τῷ ἡγεμόνι αὐτῶν διαβόλῳ. Οὐδὲ γὰρ οἱ τήμερον νόμοι τὴν πρόδηλον φονέα, ἢ μοιχὸν τῆς εὐλοχίας, ἐκφωνήσαντες, μακρηγορεῖ κρίνουσιν ἐν ὄρει τῆς φρικτῆς ὀμηγύρεως, ἐκείνην δὲ ἐκείνου σωφρονίζοντες. Ἐνὸς γὰρ μέλους τεμνομένου, ἢ κακομένου ἐν τῷ σώματι, τὸ ὅλον τῷ μέρει συγκραδαίνεται καὶ συναλγεῖ· καὶ ἐνὸς πολλάκις οἰκέτου αἰκίζομένου, πᾶσα τῶν οἰκετῶν ἢ φάλαγγς πτήσουςα ἐύρωσιν κατὰ διάνοιαν ὀπισθιναί, καὶ μὴ ψάσειν τῶν ἀπηγορευμένων· δι' ὧν ἐκεῖνος τοῖς ἀλγεινοῖς περιεβρώγει θεηλάτῳ ὀργῇ ἐπὶ τὴν δίκην ἐλκόμενος. Τοῦτό μοι νῦν οἰκονομεῖσθαι παρὰ Θεῶν ἐν μυριάδρι πύλαι, μιᾶς τιμωρουμένης οἰκίας, τῶν ἡμαρτημένων τὴν δίκην ἐνταῦθα ὑπέχουσαν, πρὸς νῆψιν καὶ διάρθρωσιν τῶν λοιπῶν συναστειτῶν καὶ πασῶν πόλεων. Ἀσεβῶν γὰρ καταπατόντων, δίκαιοι ἐμφοβοὶ γίνονται, φησὶν ὁ τῶν θείων σοφὸς Σολομών.

Καὶ ὅτι οὐδὲν ὑψεῖ ἐπὶ τῆς ἀκλινοῦς καὶ ἀδεκίστου κρίσεως τὸ ἅγιον βάπτισμα, τοὺς ἐνταῦθα αὐτὸ πολιτεία κακίστη καθυβρίζοντας, καὶ ἀναξίως τῆς ἐπωνυμίας Χριστοῦ διάγοντας, ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ Ἀποστόλου, λευκοτέρως τῶν βηθέντων νῦν παιδεύμεθα, διαρρήδην βωόντος· Ἀθετήσας τίς νόμον Μωσέως, ἐπὶ ἐνσιν ἢ τρισὶ μάρτυσι χωρὶς οἰκτιρῶν ἀποθήσκει. Πόσω μᾶλλον χειρὸς ἀξιώθησεται τιμωρίας ὁ τὸν ὕδεν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγήσαμενος; Καταπατεῖ δὲ τοῦ Θεοῦ Παῖδα Λόγον Θεοῦ, ὁ τὰ μυστικὰ αὐτοῦ κράματα ἀδεῶς χερσὶ πλεονεκτούσας καὶ κατὰ τοῦ πέλας ἐπαυρομένης δεχόμενος, ἵνα κοινῶ ἔστω καὶ οἶνω τιθέμενος· ἢ ἐν τοῖς πιστοῖς διανοίας ἔμασιν ἐνθωρεῖται· Θεός. Ζῶν γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τιμωτέρος ὑπὲρ πᾶσαν μάχικαν δίστομον, καὶ εὐκνεύμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ἀρμίων τε

totius subjectæ soli doctor inquit : *O stulti Galatæ, quis vos fascinavit* ⁶⁵? *Currebatis bene, quis vos impedit, ne crederetis veritati* ⁶⁶? Tales, quemadmodum antea dixi, mihi videntur nihil ex baptismo utilitatis habituri, etiamsi Christo iudici dicturi sint : *Domine, nonne tuo nomine prodigia fecimus, et dæmonia eiecimus, et infirmos sanavimus?* quibus letale et terribile, et luctus plenum responsum jam dedit Christus, a quo per misericordiam suam nos omnes vindicet, per inculpato sanctos suos pro nobis exoratus. *Impii enim in iudicio non resurgent*, inquit Davides divinorum carminum auctor ⁶⁶. Cum hoc autem consentiens eximius inter vates Isaias inquit : *Auferatur impius, ne videat gloriam Domini* ⁶⁷. Quæ confirmans divus Paulus, ait : *Quicumque absque lege peccaverunt, etiam absque lege peribunt* ⁶⁸, videlicet penitus eos deserente Deo et aversante ipsos, et supplicio nullis sæculorum terminis finiendo afficiente. Idem et propheta indicant, ad iudicium non sistendos resurgentes impios, sed ad condemnationem illico abducendos una cum principe suo diabolo. Neque enim hujus etiam vitæ leges manifestum homicidam vel adulterum, postquam ex carcere accessit, longa oratione damnant in conspectu formidabilis cætus, quem ejus exemplo castigant. Cum enim unum membrum resecat, aut uritur in corpore, totum cum parte conculcitur et condolet. Et aliquoties uno cæso flagris famulo, tota famulorum cohors extimescens, emendationem sibi pollicetur in animo, et quod tangere nolit res interdictas, propter quas ille tam tristibus flagris undique conscissus sit, divinitus immissa ira ad iudicium pertractus. Tale quid scias geri a Deo in populo civitate, cum una familia supplicio afficitur, quæ delictorum pœnam luit, ad castigationem et correctionem cæterorum civium et civitatum omnium. *Impiis enim cadentibus, timor incutitur justis*, inquit divinarum rerum peritus ille Salomon.

Quod autem nihil in inevitabili et incorrupto illo iudicio profuturum sit sacrum baptisma iis, qui hic illud per pessimam vivendi rationem contumelia affecerunt, et indigne cognomine Christi vixerunt, de eximio Apostolo dilucidius, quam ex iis quæ dicta sunt hactenus, discimus, disertè clamante : *Qui aspernatus fuerit legem Moysis, per duos tresve testes convictus absque ulla misericordia moritur : multo magis pejore dignus habebitur supplicio, qui Filium Dei conculcaverit et sanguinem testamenti seu remprofanam habuerit* ⁶⁹. Conculcat autem Dei Filium et Verbum Dei, qui mystica ejus pocula intrepide manibus rapacibus et adversus proximum elevatis sumit, veluti communem panem et vinum reputans, quæ in fidelibus mentis oculis sunt ipse Deus. *Virus enim est sermo Dei, et efficax, et penetrantior quovis gladio utrinque incidente, et pertinens usque ad divisionem animæ et corporis, com-*

⁶⁵ Galat. iii, 1. ⁶⁶ Galat. v, 7. ⁶⁷ Psal. i, 5. ⁶⁸ Isa. xxvi, 10, sec. LXX. ⁶⁹ Rom. ii, 12. ⁷⁰ Hebr. x, 28, 29.

pagumique et medullarum, et discretor cogitationum et mentis conceptorum⁷⁰, quemadmodum ipse per Paulum inquit. Nam neutro modo perit, etiamsi partim clavis configatur, partim fluat. Nec item absumitur, cum perinde ut aer ab omnibus percipiatur, et nihilominus inaneat Deus idem, laud imminutus. Verba autem Pauli Dominus obsignans, et pari cum incredulis supplicio afficiendos ostendens, qui nomine quidem Christiani, re vero mali sunt, et per temulentiam negligunt salutem suam, inquit in Evangelio : *Si dixerit in corde suo servus ille : Cunclatur dominus meus venire, simulque ceperit percutere conseruos, et edere atque bibere cum conseruis ebris : Amen dico vobis, veniet dominus servi illius die quo non exspectat, et hora qua ignorat, et dissecabit eum, et ponet partem ipsius cum incredulis*⁷¹. Dissecari servum non corporaliter intelligamus, (nam imperitum hoc foret ac ridiculum) sed per spoliationem spiritualium donorum et baptismatis, et erga ipsum libertatis, dissecari a Domino damuandos intelligamus. Non enim fieri potest, ut qui Christo adherent, ac veluti milites illius obsignati signaculo sunt et zona militiæ ipsius cincti, puniantur, nisi prius illis spoliati sint. Quemadmodum et præsentis hodie leges docent, reos milites non prius affici debere supplicio, quam illis zona sit adempta : quo significatur, symbolo militiæ ipsis ablato, more privatorum a carnifice puniri posse. Evidentiore vero similitudine utens, quid hæc divina dissectio sit, ostendam. Nam qui sublimis solium Christi administrant pontifices, si in aliquo lapsu sit consecratorum quispiam in ipsorum cœtu, non prius ipsum penis subjiçunt, quam divinis a sacris eum removerint, et illorum privatus sit symbolis. Eo pacto spoliatum pro uno ex laicis habent. Per quam ademptionem indicatur dissectio de qua dictum est, et per conuersionem ejus cum gregariis et vilibus, portio cum incredulis declaratur. Id quod et Davides carminum ille divinorum auctor longe ante innotuit, ita testificans : *Vota facite, et reddite Domino Deo vestro ; omnes in circuitu ejus dona offerant terribili et auferenti spiritus magnatum*⁷².

Nolim vero quisquam arbitretur de animarum ablatione carmen illud accipiendum esse. Non enim gubernantium modo, sed et eorum qui gubernantur, et dominorum, et servorum, plane ipse indit et aufert animales spiritus. Nimirum dicitur de anima, imo de spiritualibus donis, et de baptismate. Magnates vero mihi videntur esse ac domini infidelium fideles, a Dei Verbo quod erat in principio, id consecuti, ut dominantur etiam ipsis dæmonibus. Nihil enim isti ab illis habebunt discriminis, eodem consensu adversantes Deo et Christianos oppugnantes. Quos ut imperio premant et proculcent, divinus ille Davides multo ante pre-

και μυελῶν, και διακριτικὸς ἐνθυμήσεων και ἐννοιῶν· καθὼς αὐτὸς διὰ Παύλου φησίν. Οὐδέτερου γὰρ ἐξεκρούσθη· τοῦ μὲν καθηλουμένου, τοῦ δὲ βέοντος, οὐδ' αὖ πάλιν δαπανᾶται, κατὰ τὸν ἄερα ὑπὸ πάντων μετεχόμενος, και μένων ὁ αὐτὸς ἀμείωτος Θεός. Τὰ δὲ Παύλου ἐπισφραγίζων, και ἴσα τῶν ἀπίστων δεικνύς τιμωρήσασθαι τοὺς κλήσει μὲν Χριστιανούς, ἔργῳ δὲ πονηρούς, και παροινίᾳ τῆς σφῶν ἀμελούντων σωτηρίας. Ἐν Εὐαγγελίῳ φησίν· Ἐὰν δὲ εἴπῃ ἐν ἑαυτῷ ὁ δούλος ἐκεῖνος, Χρονίζεῖ ὁ κύριός μου τοῦ ἐλθεῖν, και ἀρξεται τύπτειν τοὺς συνδούλους, ἐσθλείν τε και πίνειν μετὰ τῶν συνδούλων μεθύοντων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἦξει κύριος τοῦ δούλου ἐκεῖνου, ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ, και ἐν ᾧρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, και διχοτομήσει αὐτὸν, και θήσει τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐπίστων. Διχοτομείσθαι τὸν οἰκέτην μὴ σωματοῦς νοήσωμεν (ἀμαθίας γὰρ τοῦτο και γέλωτος), ἀλλὰ τῆ ἀφαιρέσει τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων και τοῦ βαπτίσματος, και τῆς πρὸς αὐτὸν παρῆρησίας, δεχοτομείσθαι ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοὺς κριθησομένους ἡμῶν νοήσωμεν. Οὐ γὰρ οἶδν τε τοὺς Χριστῷ συνθεμένους και οἶον στρατιώτας κατασημαθέντας τῆ ἐκείνου σφραγίδι, και τῆ ζώνῃ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς διασημαμένους τιμωρεῖσθαι, μὴ πρότερον ἐκείνων ἀπῆργέντας, καθὼς και οἱ τῆμερον νόμοι παιδεύουσι τοὺς αἰτίους τῶν στρατιωτῶν μὴ πρότερον τιμωρεῖσθαι, πρὶν τῆς ζώνης ἀπορρηγῆναι, τῆς συμβόλου τῆς στρατιᾶς, και τῆ ἐκείνης ἀφαιρέσει ἴσα τῶν ἰσῶν καταξείνεσθαι τῷ δημίῳ. Ἐναργεστέρῳ δ' εἰκόνη χρησάμενος παραστήσω τὴν θέλαν διχοτομίαν. Οἱ γὰρ τὸν ὑψηλὸν τοῦ Χριστοῦ διέποντες θρόνον ἀρχιερί, τοῦ θιάσου ἐν ὀλίθῳ τινὸς τῶν ἱερωμένων γενεῆν, οὐ πρότερον αὐτὸν εἰς τὰς δίκας διδάσαι, πρὶν τῆς θέλας ἀπορρηξῆαι τελετῆς, τὰ ἐκείνης ἀφαιρούμεν σύμβολα· και οὕτως καθαριθέντα ἕνα τῶν λαῶν ἡγεῖσθαι. Δι' ὧν τῆς ἀφαιρέσεως δηλοῦται ἡ βραβεία διχοτομία, και τῆ συγκαταλέξει τοῦ ἀγλαίου ἢ μετὰ τῶν ἀπίστων μερίς. Ὅπερ και Δαβὶδ ὁ τῶν θεῶν μελωδὸς προηνίξατο, διαμαρτυρούμενος οὕτως, Ἐξασθε, και ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν (94)· πάντες οἱ κύκλι αὐτοῦ οἴσουσι δῶρα τῷ φοβερῷ και ἀφαιρουμένῳ πνεύματι ἀρχόντων.

Μηδεὶς δὲ οἴεσθω περὶ ψυχῶν ἀφαιρέσεως ἔχειν τὴν μελωδίαν (οὐκ ἀρχόντων γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρχομένων και δεσποτῶν και οἰκετῶν, πάντως αὐτὸς ἐντίθησι και ἀφαιρεῖται τὰ ψυχικὰ πνεύματα), ἀλλὰ πάντως περὶ τῶν ψυχικῶν, μάλλον και πνευματικῶν χαρισμάτων και τοῦ βαπτίσματος. Ἄρχοντες εἰ μοι δοκοῦσι και κύριοι τῶν ἀπίστων οἱ πιστοὶ, κατὰ τοῦ ἐν ἀρχῇ Λόγου Θεοῦ τὸ ἀρχεῖν κατ' αὐτῶν και δαιμόνων (95). Οὐδὲν γὰρ οὗτοι ἐκείνων δείσουσι, ὁμογνώμως Θεῷ ἀντικείμενοι και Χριστιανούς παύμουντες. Οἷς τὸ ἀρχεῖν και πατεῖν αὐτοὺς ὁ θεοφίλος Δαβὶδ προεπενυχόμενος ἀξιοῖ τὸ θεῖον οὕτως· Ἐτασθήσεις αὐτοὺς ἀρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

⁷⁰ Hebr. iv, 12. ⁷¹ Luc. xii, 45, 46. ⁷² Psal. lxxv, 12, 13.

(94) Τῷ Θ. ὑμῶν. LXX ἡμῶν. Sed Vulg. restro, quæ tamen subdit *affertis*.

(95) Δαιμόνων. Deest hic verbum *δεξάμενοι* και εἰληφότες, vel quid simile.

σομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ
 ᾧ. Ἐπακούσας δὲ τοῦ προφήτου ὁ Θεὸς καὶ
 ἐξ ἐκείνων ἀνδρωθεὶς καὶ ἐκείνων κόσμῳ
 σε· καὶ θεηγορῶν ἐν Εὐαγγελίοις φησὶ
 Ἰς, *Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον,*
ὃ, δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω
αἰ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύραμν
οὔ· ἥτις ὑπάρχει πᾶσα αἵρεσις (96). Ἐν
 γενεᾷ καὶ γενεᾷ μνημονεύομεν τοῦ ὀνόματος
 ἔρχοντες τῶν ἐναντιῶν καὶ κύριοι ὑπ' ἐκεί-
 νων διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τοῦ ἐν
 ἵντος ἡμῖν ἁγίου Πνεύματος. Ἄπερ ἐναρέτως
 γεραίρειν σπουδάσωμεν, μηδένα σπῖλον ἢ
 ἴλοις ἐξ ἀκαθάρτου πολιτείας προστρέβον-
 ποτε κρίνων Ἰησοῦς διχοτομήσῃ ἡμᾶς, καὶ
 ἀρχομένων ἀπίστων συναπολέσῃ, εἰς τὸ
 ἰώνιον, ἀποβρήξας τοῦ πνευματικοῦ χα-
 καὶ βαπτίσματος. Οὐχ ὡς τινι δὲ τῶν μυ-
 ἔδοξεν (96'), ἀκοᾶς μὲν θέλγοντι, ψυχᾶς δὲ
 ντι, πέρας ἔξει ἢ τῶν ἀμαρτωλῶν τιμωρία
 ἰώνιον μόνον φῆσαι τὸν Κύριον τὸ κολαστή-
 , καὶ οὐκ αἰώνιον αἰώνων. Οὐχ ἐπειδὴ γάρ
 ης φησιν, *Εἰς τῶν αἰῶνα, Κύριε, ὁ Λόγος*
ἰένει ἐν τῷ οὐρανῷ, παρὰ τοῦτο μέχρι
 Θεὸν καὶ Λόγον ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπάρχειν νοή-
 μετὰ δὲ τὸν αἰῶνα ἐκφοιτᾷ τῶν οὐρανῶν.
 ἰν ὁ αὐτός φησι, *Καὶ ἡ ἀλήθεια Κυρίου*
τὸν αἰῶνα. Ἄρ' οὖν μετὰ τινα χρονικὴν
 ἰκ ἔσται ἀληθινὸς ὁ Κύριος, κατὰ τὴν παρ-
 ἰ τῆς ὀργῆς ἐπωνύμου; Αὐτὸς δ' ἐν Εὐαγ-
 κριτῆς φησι τοῖς θεοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις,
μεθ' ὑμῶν εἰμι, ἕως τῆς συντελείας τοῦ
Ἄρ' οὖν ἕως χρόνου συνέσεσθαι αὐτὸν τοῖς
τονοήσωμεν, ἢ μᾶλλον ἀίδως καὶ ἀπεράν-
δὲ οὐκ ἐσχάτης ὑπάρχει φρενητείας, πέ-
αἰῶνος ὑποτίθεσθαι, καὶ μέχρις ἐκείνου τι-
α τὸν διάβολον ἅμα τῶν προσαπελασθέντων
ἀνθρώπων, ἐλευθεροῦσθαι τῶν ἀλγεινῶν
ολαζομένους; Τὸ ἐξ ἀντιθέτου γὰρ πάντως
συμψήσεται, μέχρι τινὸς αἰῶνος μακαρίως
καὶ ἐν ἀδείᾳ πάλιν θνήσκειν ἢ τι ὑπομέ-
ραιουμένου τοῦ κατ' αὐτοὺς αἰῶνος. Τοῦ
ἰς ζωὴν αἰώνιον, τοὺς δὲ εἰς κόλασιν αἰώνιον
αι ὁ κριτῆς ἀπεφήνατο. Ἀνάγκη οὖν πε-
ης ἐκείνων τῆς κολάσεως περαιοῦσθαι καὶ
ἦν ζωὴν, καθὼς φασιν οἱ τῆς ὄντως ἐστερη-
ῆς, τῶν ἐγκρατῶν τὰς χεῖρας ἐκλύοντες,
κολάσεως αὐτοὺς μεταωρίζοντες.

omines vera vita privati, qui manus victorum solvunt, ac futurum supplicii finem predicando
 orum effecerunt.
 ἔ τῶν περὶ τῆς γλώττης προκειμένων τῇ
 λόγου ἀποφοιτήσαντες, πάλιν ἐπ' αὐτὴν
 κωμεν. Ὡτων γὰρ καὶ γλωττῶν μέγας ὁ
 Διὸ καὶ ταύτην ὑπὸ δύο χειλέων φρουρεῖ-
 . xliiv, 17, 18. ⁷⁵ Joan. xvi, 33. ⁷⁶ Luc. x, 19. ⁷⁷ Psal. cxviii, 89. ⁷⁸ Psal. cxvi, 2.
 cxviii, 20.

ῥοσις. In vulgatis αἵρεσις, quæ sane
 nextui repugnat. Emendatio debetur Co-
 .Ecd. Gr. tom. II, p. 542.
 ἰς τινι τῶν μυθολόγων ἔδοξεν. Auctor

cibus a Deo verbis hisce contendit : *Constitues ipsos principes super universam terram. Memor ero nominis tui in omni generatione et generatione* ⁷⁵. Exaudito autem vate, Deus Verbum deinceps homo factus vati similis in mundum venit, et sancte prædicans in Evangelio inquit ad nos : *Confidite, ego sum qui vici mundum* ⁷⁶. Item, *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici* ⁷⁷; quæ quidem est omnis hæresis. In omni generatione et generatione memores sumus nominis Christi, principes adversariorum et Domini ab illo constituti per baptismum, et per Spiritum sanctum in baptismo nobis datum : quæ quidem duo, virtutis ex præscripto vivendo, honorare studeamus, nulla labe vel macula per impuram vivendi rationem ipsa aspergentes, ne quando judicans nos Jesus diasecet, et cum subjectis incredulis perdat æterno igni, ablato spirituali dono et baptisate. Non ut cui-dam vano nugatori videtur, aures quidem mulcenti, sed non nutriendi animas, quod finem sit habiturum peccatorum supplicium, propterea quod simpliciter tantum æternum dixerit Dominus ignem supplicii, non æternum in æternitates. Non enim propterea quod inquit vates, *In æternum, Domine, Verbum tuum permanet in cælo* ⁷⁸ : ideo aliquousque Deum et Verbum in cælo esse intelligamus, post sæculum autem cælis egredi. Et iterum inquit idem : *Veritas Domini manet in æternum* ⁷⁷. Num igitur post aliquem temporis progressum non erit verax Dominus, secundum dementia ejus, qui ab ira cognominatus est? Etiam ipse in Evangelio inquit ad sanctos suos apostolos : *Equidem vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* ⁷⁸. Num igitur ad tempus modo cum suis sanctis ipsum fore suspicabimur? an potius æternum et absque fine? Quomodo vero non est extremæ insanix, terminum æternitatis constituere, et eo usque pœnis excruciatum diabolium una cum adjunctis sibi flagitiosis hominibus dicere deinceps a cruciatibus liberandum, nec amplius puniendum? Contrarium enim prorsus eveniet justis, postquam ad aliquod sæculum beate vixerint, ut in securitate rursus moriantur, vel aliquid patientur, nempe peracto suo sæculo; nam hos quidem in vitam æternam, illos autem ad æternum supplicium abituros iudex pronuntiat. Necesse igitur est, ut peracto illorum supplicio, terminetur et horum vita, quemadmodum

Verum ab iis quæ orationi nostræ proposita erant, impetu quasi quodam sermonis nos abripi-
 piente digressi, ad eandem celeri cursu redeamus.
 Aurium videlicet linguarumque magnum periculum

hic Origenem carpit : quem paulo post manife-
 stius indicat inquiring, τοῦ τῆς ὀργῆς ἐπωνύμου :
 ab ὀργῆς nimirum Ὀριγένους deducens. EDIT. PARIS.

est. Quapropter et linguam sub duobus labiis custodiri Deus sapienter instituit, intra dentium firmiter instrumentum ipsam constringens, ut tam accurata adhibita custodia a facili motu cohiberetur. Nam cum in humido sita sit, aliquando quidem maledicendo sætorem movet, aliquando vero benedicendo scaturit hymnorum concentum offerens Deo. Cum Davide igitur canere debemus: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium munitum circum labia mea* 79. Quippe cum tenera sit et volubilis, faciles habet in voce deflexiones, ab omni voce ipsa differens. Garrula enim est hirundo, et perpetuum strepit. Dulce vero quiddam turtur sonat, et solitudinis est amans. Cicada sonum exilem, veluti per fistulam edit; clangit voce grus, columba murmurat, ursæ suspirat et vocem mollem habet; mugiens taurus instar tubæ; leo rugitu suo solitudinem conculcit; allicit ad se vitulum mugiens juvenca; crocitanes clamores corvi populum perturbantes emittunt; carmen luctuosum bubonis est, nuptiale vero tibia sonat, mortiferum tuba, saltatorium lyra, tripudiatum tympanum. Omnia vero in universum a dulcisona hominum voce superantur. Ubi enim in ipsis est nostræ linguæ significantia, vel perspicuitas, vel accuratus ille sonus, vel concinnitas, vel suavitas? Hirundines columbarum murmur gemebundum non intelligunt, neque grues anserum, neque noctua seleucidis, aut alcyonis, aut pavonis; neque reliqua animalia bruta voces alienigenas norunt, sed neque nos illas interpretari vel declarare possumus. Quis enim sciet quid leo significet rugiens, quid idem taurus mugiens, quid vero balantes inter hædos oves? Omnia vero hominum facundiæ cognoscunt significantiam. Vocantibus enim pastoribus accedant oves, minantibus autem rursus secedunt. Caprario clangente, hirci a frugibus resiliunt, et ex arvis declinant; similiter equus et mulus et asellus, quando ad dextram quidem, aut quando ad sinistram eundem est, humana lingua instruuntur. Canes autem ad latratum prosilientes, si inclamet herus, extimescunt, et illico ad quiescendum sedantur. Considera vero mihi et suam errantem, ac voce pastoris ab errore recurrentem. Aliquoties etiam canis capræ insistens cursu, postquam longius a venatore recesserit, si fistulæ sibilum eminus audiverit, latratu vicissim respondet, invocans auxilium ejus a quo fuit emissus. Aspice vero et columbarum convolutus, quomodo fistulæ sibilo audito ejus qui eas possidet, instar nubis ad columbarias turres devolent. Omne item instrumentum musicum ad linguæ nostræ sonos percussione manus aptatur. Estque vere admirabile, quomodo cum tam parva sit atque tenera, duplicem tamen facultatem habeat, gustandi nimirum habitu, et discernendi tum natura tum disciplina, idque per sapientiam ejus qui ipsam creavit, ad omnem sufficiens sermonis motum et gustum. Qui vero per eam non peccat, *is vir*

σθαι τὸ θεῖον ἐσοφίσατο· ἐνδοτέρω τοῦ τῶν ὀδόντων ἐρείσματος αὐτὴν ἐναποθήσας, ἐν' ἀσφαλοῦς τοῦ φρουρίου τυγχάνοντος τῆς εὐκολίας σωφρονίζηται. Ἐν ὑγρῷ γὰρ κειμένη, ποτὲ μὲν λοιδοροῦσα κινεῖ δυσωδίαν, ποτὲ δὲ εὐλογοῦσα, πηγάζει ὑμνωδίαν θεῷ ἀναφέρουσα. Κατὰ Δαβὶδ τοίνυν τὸν θεσπέσιον ἕδειν ὀφειλομεν, Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματι μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου· ἀπαλὴ γὰρ οὖσα καὶ εὐστροφος ῥάβδος ἔχει τὰς ἐκτροπὰς τῆ φωνῆ, πάσης φωνῆς διαφέρουσα. Ἀάλος μὲν γὰρ ἡ χελιδὼν καὶ ἀεὶ φθογγος, γλυκόμενος δὲ ἡ τρυγὼν καὶ φιλέρημος, ὁ τέττιξ συριγγόμενος βραχὺς, κλεγγόμενος ὁ γέρανος, ἡ περιστέρα γογγύστρια, ἡ ἀρκτος στεναρὰ ἐκδεδουκῶσα καὶ ὑπουλος· μυκαρὸς ὁ ταῦρος κατὰ σάλπιγγα· ὁ λέων βρυκτικὸς διασειῶν τὴν ἔρημον· ἔλκει πρὸς ἑαυτὴν τὸν μόσχον μυκαμένη δάμαλις· κραυγὰς οἱ κόρακες δημοδοροῦσιν ἀφιδῶν· μέλος γοερὸν τῷ νυκτικέραει πέφυκεν· γαμικὸν δὲ ἔχει ὁ αἰλὸς, φονικὸν ἡ σάλπιγξ, ὄρηστικὸν ἡ πῆττος, χορευτικὸν δὲ καὶ τὸ τύμπανον. Πάντα δὲ ὁμοῦ τῆς βροτῶν ἡδουφωνίας λείπεται. Πῶ γὰρ ἐν αὐτοῖς τῆς ἡμετέρας γλώττης τὸ εὐσημον, ἡ τρανὸν, ἡ εὐμελὲς, ἡ εὐρυθμον καὶ ἡδύτατον; Ἀι χελιδόνες τῶν περιστερῶν τὸν γογγυσμὸν οὐκ ἴσασιν, οὐδὲ γέρανοι τῶν χηνῶν, οὐδὲ γλαυκὴ τῆς σελευκίδος, ἡ ἀλκυὼν ἡ ταῦνος, οὐδὲ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων τὰς ἀλλογενεῖς φωνὰς ἐπίστανται, ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἐκείνας ἐρμηνεύειν ἢ σαφηνίζειν πεφύκαμεν. Τῆ γὰρ εἴσεται τί μὲν ὁ λέων σημαίνει βρυκόμενος, τί δὲ ὁ ταῦρος μυκόμενος; τί δὲ βληχόμενα μεταξὺ τῶν ἐρίφων τὰ πρόβατα; Πάντα δὲ τῆς βροτῶν ἐγλωττίας ἐπιγινώσκει τὸ εὐσημον. Καλοῦνται γὰρ τῶν ποιμένων, ἐγγίξει τὰ πρόβατα, ἀπειλούντων ἢ, αὐθις ὑποχωρεῖ. Τοῦ αἰπόλου ἐπιπλαγγάζοντος αἱ τράγοι τῶν καρπῶν ἀφαλῶνται, καὶ τῶν ἀρουρῶν ἐκκλίνουσιν. Ὡσαύτως δὲ Ἰππος καὶ ἡμίονος καὶ βοῦς καὶ ὑποζύγιον, πότε μὲν δεξιὰ, πότε δὲ εὐώνως ὀφείλει πορεύεσθαι, τῆ βροτῶν γλώττη παιδεύεται. Κύνες δὲ πρὸς ὕλακὴν ἐξαλλόμενοι τῆ ἐπακτῇ τῷ ἡχοῦντος πτήσαντες, θάπτον πρὸς ἡρεμίαν κομίζονται. Θέα δέ μοι καὶ σὺν πλανωμένην, τῆ δὲ φωνῆ τοῦ νέμοντος τῆς πλάνης ἐπαναθέουσαν. Κύνες ἢ πολλάκις δορκάδι ἐπιθέων καὶ πόρρω τοῦ θηρολάτου συναπεφοίτησε· τὸν δὲ συριγμὸν ἐπακούσας, ὕλακ' ἀνταπεκρίνατο, ἐπιδοῶμενος βοήθειαν παρὰ τοῦ ἐαποστειλαντος. Ἄθρει δὲ καὶ τῶν περιστερῶν τὰ συμπτήματα, πῶς τοῦ συριγμοῦ ἐπαλοῦσαι τοῦ ἡχοῦτος νεφθὸν ἐπὶ τὰς βάρβρεις καθίπτανται. Πάν ἢ μουσικὸν ὄργανον πρὸς τὰ τῆς γλώττης ἡμῶν ἀπὸ χήματα τῆ πληγῆ τῆς χειρὸς εὐθύνεται. Καὶ ὅπως θαυμαστὸν, πῶς ἡ βραχεῖα καὶ ἀπαλὴ διττῆς ἐνεργείας ὑπάρχει, γευστικὴ ἔξωθεν καὶ διακριτικὴ φύσεώς τε καὶ παιδείας, τῆ σοφίᾳ τοῦ δημιουργήσαντος, πρὸς πᾶσαν ἀρχοῦσα λόγου κίνησιν τε καὶ γεῦσιν. Ὁ δὲ ἐν αὐτῇ μὴ ἀμαρτάνων, οὗτος ἀπὸ μύθου, δυνατὸς χαλιναγωγησῆαι καὶ ἄλλο τὸ σῶμα, φησὶν ἐπιστέλλων τῆ ὑφ' ἡλίω ὁ θεὸς Ἰάκωβος. Ὅδόντες καὶ ὁμοῦ συνεργῶντες ἐκείνη πρὸς

79 Psal. cxl, 5.

ισχυράν αὐτῆ παρεχόμενοι πρὸς τὸν λόγον
 λησιν, ολονεὶ πληκτεροῦ χορδαῖς κιννύρης
 μένης αὐτῆς. Ὅμοῦ δὲ καὶ τροφῆς ὑπ-
 ρύκασιν, οἱ μὲν τέμνοντες, οἱ δὲ λεπτό-
 ρηθῆς μὲν οἱ ἔμπροσθεν, μύλοι δὲ οἱ ἐνδὸ-
 τὸ ἀπολεπτύνειν καὶ λεαίνειν τὰ προσ-
 σταλλήλως καλούμενοι. Ἡ δὲ ρίς ταῖς πα-
 στευούσα, ἐφέλκεται μὲν καὶ ἀντιδίδωσι
 ἐξοχετεύουσα καὶ τὸν ἐκ τῶν κρανίων
 εὐῶδες ἐπισπυμένη, τὸ δ' ἐναντίον μυ-
 λούλοις δὲ τὰς παρεῖας σκιάζουσα, ἠνίκα
 κοειδῆ καὶ ἀστατον ἠλικίαν τῆ καθεσπύση
 τὰ πρὸς τὸ ζῆν περισκοπούντες· δη-
 μαι, τῆς φύσεως μέχρι τότε μόνον αὐξάν-
 τῶν πόνων ἐκείθεν ἀπτεσθαι.

im robusta permutamus, ad ea quæ ad
 (ut arbitror) natura, eo tantum usque

*magnus est, qui potest quasi freno cohibere etiam
 totum corpus* 60, inquit scribens ad quoslibet sub sole
 divus ille Jacobus. Dentes quidem una cum illa
 cooperantur ad sermonis scitam pronuntiationem,
 firmam illi præbentes ad sermonem exprimendum
 repercussionem, veluti si plectrum chordis citharæ
 alidatur. Simul autem et cibi ministri sunt; alii
 quidem incidentes, alii vero attenuantes. Atque in-
 cisionis quidem priores sunt, molares autem inte-
 riores, sic appellati apto vocabulo, quod extenuent
 et comminuant ingesta. Nasus autem inter genas
 medium tenens, attrahit et reddit aera, derivans ex
 capite liquorem, et bonum quidem odorem attra-
 hens, contrarium autem rejiciens. Prima vero
 barba genas tegit, quando puerilem et infirmam
 vitæ necessitatem pertinent, animum adjicientes,
 hominem crescere, et inde labores capessere.

ν τοίνυν συµμελωδεῖν ἡµᾶς τῷ Δαβὶδ, Ὁς
 θη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ
 ἐν οὕτω βραχεία τῆ κεφαλῆ πάσας ἡµῖν
 τέρας αἰσθήσεις ἐνθέμενος, ὄρασι, ἀκοήν,
 σφρησιν, ἐγγύς ἀλλήλων ὁµόρους δομήσας,
 αὐτῶν ἐπισκοτούσας τῆ ἐνεργείᾳ τῆς γεί-
 ᾽ αὐ πάλιν πρὸς ταύταις ἡµῖν ὑπάρχουσι,
 διὰ τῶν χειρῶν ἀφῆς. Εὐ. ρος ὁ
 ἰ σύµμετρος, ἀλλὰ δι' αὐτὸν οὐρανόπτης ὁ
 ἡ εἰκῶν ὁ ὀρθὸς πρόσωπος· ὅσον στύλω
 τερηρεισμένη· κεφαλῆ καταλήλως τῆ συν-
 ὕ αὐχένος κλινομένη καὶ ἀνανεύουσα. Πέντε
 ρι, τοσοῦτοι δὲ καὶ τῆ λαίᾳ ὑπάρχοντες
 ἐν αὐτοῖς δὲ τὴν χέρσον τέμνομεν, τὰ
 λλειόμεν, τὰς κρήνας ἀντλοῦμεν, ποταμούς
 ἰζόμεν. Δι' αὐτῶν καλωδίους καὶ ζύλους
 οὔμεν τὴν ἄβυσσον, καταλήλως τοῦ πνεύ-
 ἰστία τῆς νηὸς ἀνέλκομεν, καὶ τοὺς οἰακας
 θήρας ἀνημέρους ζωγροῦμεν καὶ τιθασ-
 κήτη σαγηνεῖομεν βουνοῖς καὶ ὄρεσι μεγέ-
 πλήσια, καὶ ὄψει φοβερά· τὸν ἀέρα τρυγῶ-
 καλέμοις τοῦ ἰξῶ τὰ ἀερόδια χειροῦμενοι.
 ρ οὕτως μὲν σφοδρὸν τὴν ὄρμη, φοδερὸν
 φῆν, λυμαντικόν τε καὶ βίαιον τὴν κίνησιν
 ἔρω σκοπῶ ὑπουργεῖν βιαζόμεθα, καὶ τῆ
 γνώμῃ συµμεταβάλλεσθαι. Ἐναυτοῖς δὲ καὶ
 γείρομεν, καὶ ἐπάλλεσι καὶ τειχίοις περι-
 ἰ, σφενδόναις καὶ τόξοις καὶ ἐτέρους ἀμυντη-
 ἰ ἀκαθοπλίζοντες. Βραχὺ μὲν καὶ περιφερὲς
 ἰρθρωτον τὸ τῆς καρδίας ὑπάρχει ὄργανον·
 δὲ καὶ τῷ ἐγκεφάλῳ, περὶ Θεοῦ, ἀγγέλων
 ἰγγέλων, οὐρανοῦ, γῆς, θαλάττης καὶ πάσης
 ἰς κτίσεως βουλεύομεθα· οἰονεὶ ταµείου ἡ
 ἰ ὑπάρχοντος τῆς ζωτικῆς ἐν ἡµῖν αἰτίας καὶ
 ἰ ὕ περικαρδίου πνεύματος. Ἐπεὶ οὖν κρήνην
 ἰ ἀρχὴν τῆς ἡμετέρας ζωῆς μετὰ Θεὸν τὴν
 ἰ ἡµῖν ἔδοξεν ὑπάρχειν, ἀφ' ἧς αὐλοειδῆς
 ἰ λυειδῶς, ἕτερος δι' ἐτέρου διαφυόμενοι ὄλεθ-
 ἰ τι, τὸ θερμὸν καὶ πυρῶδες διαχέουσι πνεῦμα·
 ἰ τάντως καὶ τροφὴν ἔδει τινὰ τῷ θερμῷ συµ-

Tempestivum proinde, ut cum Davide canamus :
*Quam valde magna sunt opera tua ! omnia in sa-
 pientia fecisti* 61 : in capite usque adeo parvo omnes
 præstantiores sensus nostros collocans, visum, au-
 ditum, gustum, olfactum, prope inter se confines
 ædificans, utque neuter illorum operatione sua vi-
 cino sibi officiat. Neque item præter hos alii nobis
 sunt, præter tactum manus. Agilis cervix est et
 proportione congruens, per quam et caelum versus
 spectat homo, imago illa erectæ faciei, veluti col-
 umnæ iunitente capite, quod conveniente quadam
 ratione per cooperationem cervicis sese vel de-
 mittit, vel sursum levat. Quinque dexteræ manui
 totidemque sinistræ digiti sunt, quibus et terram
 secamus, e montibus metalla effodimus, fontes
 haurimus, flumina dirigimus. Per ipsos funibus
 et lignis navigamus abyssum, ex opposito flatus
 vela navis subducimus et gubernaculum dirigimus.
 Indomitas feras capimus vivas et cicuramus, cetos
 ipsos capimus, colles et montes magnitudine æquan-
 tes, et aspectu terribiles. Aera per eosdem quasi
 vindemiamus, calamis visci viventes in aere volu-
 cres capientes. Ignem etiam adeo vehementem imp-
 etu, terribilem tactu, populabundum et violentum
 motu, nostro proposito servire cogimus, et ad
 uniuscujusque voluntatem se accommodare. Per
 hos et civitates exstruimus, et propugnaculis mu-
 risque communimus, fundis et arcubus et aliis ad
 defendendum idoneis armis instruimus. Parvum
 quidem, et rotundum articuloque carens cordis est
 organum, in ipso tamen et cerebro, de Deo, angelis
 et archangelis, caelo, terra, mari, et de omni in
 universum creatura deliberamus, veluti promus aut
 custos vitalis in nobis causæ et roboris sit spiritus,
 qui circa cor est. Cor quidem certe fontem aliquem
 et principium nostræ vitæ post Deum esse puta-
 mus ; a quo meatus fistulis consimiles multipliciter
 alius per alium ductus, universo corpori calidum et
 igneum spiritum diffundunt. Quia autem omnino et
 nutrimentum aliquod oportuit adesse calori a na-

tura (non enim per semetipsum manet ignis qui nobis inest, nisi vicissim nutriatur) : ideo et sanguinis fistulæ, velut ex aliquo fonte ab hepate promanantes, calidum illum spiritum per totum corpus comitantur, ne alterum altero destitutum, naturam vitio accidente corrumpat.

Quoniam vero solum omnis indigentia expers est divinum illud Numen, egestas autem mortalis aliunde assumptis indiget ad sui constitutionem: idcirco cum sanguinis fons sit hepar, nutrimenti subsidium ei necessarium est. Quod enim per id nobis ingestum est, sanguinis ex hepate scaturiginem reddit. Quemadmodum in monte nix, proprio humore fontes ad montis radices auget, per profundum sensim proprium humorem ad inferiores venas deprimens. Spiritus autem cordi per proximum infertur viscus, quod pulmonis quidem viscus appellatur, aeris autem receptaculum est, per insertam arteriam ad os pertingentem externum spiritum respirando attrahens. Atque hujus in medio cor involutum, semper movetur, consimiliter ut est ignis natura, quale quid in officinis ærariis videas, ex adjacente pulmone spiritum ad se trahens, impletisque per diductionem sui cavitatibus, calorem suum arteriis vicinis præbens, perpetuo motu efflat, partim extrinsecus aliquid per sui diductionem in proprias concavitates attrahens, partim ex se per compressionem in arterias excernens, ac velut in fornace per calorem naturalem colliquationem quamdam et coctionem efficiens, tanquam ex aliquo fusorio vase ad cæteros meatus in materiam transfundit. Postquam autem crassum a tenui discrevit, quidquid crassius est in intestina repellit, tenuia vero et a sordibus secreta ad portas hepatis defert. Ebulliens autem illud calore, humidum intus deponit, et quod igni cognatum est, in sanguinem ruheo infectum colore mutat. Quæ autem vim mediam quamdam habent, ea per quamdam misturam temperaturamque unita corpori, nutriunt atque conservant per evaporationes cerebrum, a quo rursus purius ac subtilius attenuata digestaque illa exhalatio, sublimit continentem cerebrum membranam, quæ superne ad inferiora instar fistulæ sese spargens, per conjunctas ordine sibi spinæ vertebrae, semetipsam et contentam in se medullam perducens, in verenda desinit, estque omnibus ossium et compagum commissuris musculorumque principiis, veluti gubernatrix quædam, indens singulis motum atque quietem.

Sed ad propositum revertamur. Quoniam quam maxime præcipuum et necessarium vitæ nostræ membrum cor est, ideo præ omnibus nostris organis cum primis ipsum communitur Opifex, robustioribus circumquaque munitionibus ipso in tuto collocato, et septo circumdato; retro quidem dorso et humerorum scapulis, ab utroque vero latere costarum situ et complexu, ne medium facile aliquid patiat, effecit. Ab anteriore autem parte

παρῆναι παρὰ τῆς φύσεως (οὐ γὰρ πέφυκε τὸ παρ' ἡμῖν πῦρ μένειν ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ διὰ τοῦ καταλλήλου τρεφόμενον)· διὸ καὶ τοῦ αἵματος ὄχρεοι, καθάπερ ἐκ κρήνης τινὸς τοῦ ἥπατος ἀφορμισθέντες τῷ θερμῷ πνεύματι, δι' ὄλου τοῦ σώματος συμπαροδεύουσι, ὡς ἂν μὴ μονωθὲν τοῦ ἐτέρου τὸ ἕτερον διαφθεῖρη τὴν φύσιν πάθος γενόμενον.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἀπροσδεὲς τὸ θεῖον, ἡ δὲ πτωχεῖα βροτῶν τῶν ἔξωθεν ἐπιεσάκτων δεῖται πρὸς σύστασιν εἰ γὰρ πηγὴ τοῦ αἵματος ὑπάρχει τὸ ἥπαρ, ἡ τῆς τροφῆς χορηγία ἀναγκαῖα καθέστηκεν. Τὸ γὰρ ἐκπεσ- ἀγόμενον ἡμῖν διὰ ταύτης, τὸ αἷμα βρῦειν ἐκ τοῦ ἥπατος δίδωσι. Καθάπερ ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους χιών διὰ τῆς οἰκίας ἰκμάδος τὰς ὑπὸ τὴν ὑπώρειαν ἀψύσασα κρήνας, διὰ τοῦ βάθους τὸ οἶκον ὑγρὸν λεληθόσας ἐπὶ τὰς κάτω φλέβας συνθλίβουσα. Τὸ δὲ ἐγκάρσιον πνεῦμα διὰ τοῦ γείτονος εἰσάγεται σπλάγγνον, πνεῦμονος μὲν προσσγορευομένου, δοχείου δὲ ὑπάρχοντος τοῦ ἀέρος, διὰ τῆς ἐγκειμένης ἀρτηρίας τῆς ἐπὶ τὸ στόμα διηκούσης, τὸ ἔξωθεν πνεῦμα ταῖς ἀναπνοαῖς ἐφελκόμενον. Ὡ μὲντοις ἡ καρδία ἐνεληγμένη ἀεικίνητος, παραπλησίως τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως, οἷον αὐτῆς ἐν τοῖς χαλκείοις, ἐφ' οἷς ἔλκει τὸ πρὸς ἑαυτὴν ἐκ τοῦ παρακειμένου πνεύματος κληρουμένη τῇ διαστολῇ τὰς κοιλότητας, καὶ τὸ πυρῶδες ἐαυτῆς ἐκπορίζουσα ταῖς ἐχομέναις ἀρτηρίαις· ἀεικίνητος ἔκπνει, τὸ μὲν ἔξωθεν διαστελλομένη εἰς τὰς οἰκίας κοιλότητας ἔλκει, τὸ δὲ παρ' ἑαυτῆς διὰ τῆς συμπίεσεως ταῖς ἀρτηρίας ἐκκρίνει· ὡσπερ δὲ ἐν χυνευτηρίῳ διὰ τῆς φυσικῆς θερμότητος σύντηξιν ἴσκα καὶ πέψιν τῆς ὕλης ποιομένην, οἷον εἰς ἄλλοις τινὸς πρὸς τοὺς ἐφεξῆς πόρους μεταχεῖ. Τὸ παχὺ δὲ τοῦ λεπτοῦ διακρίνασα τὴν ὕλην τοῖς ἐντέροις ἀπόσπει, τὸ λεπτὸν καὶ εἰλικρινὲς ἐπὶ τὰς πύλας τοῦ ἥπατος ἔδωκεν. Ἀναζέουσα δὲ τῷ θερμῷ τὸ ὑγρὸν ἐναποτίθεται, αὐτὸ τὸ συγγενὲς τοῦ πυρὸς εἰς αἷμα τὸ ὑγρὸν καταφονίζουσα, τὰ δὲ παρ' ἐτέρας δυνάμεις διὰ τὴν μίξεώς τε καὶ συγχράσεως ἐνωθέντα τῷ σώματι διὰ τοῦ αἵματος, ὑποτρέφει τε καὶ συνίστησι διὰ τῶν ἀτμῶν τὴν ἐγκέφαλον, ἀφ' οὗ πάλιν ἐπὶ τὸ καθαρότερον ἐκλεπτυνομένη ἡ ἀπ' ἐκεῖνου ἀνάδοσις, ὑπαλείφει τὸν περιεκτικὸν τοῦ ἐγκεφάλου ὕμνην, ὅς ἔσθαι ἐπὶ τὸ βάθος αὐλοειδῶς διήκων, διὰ τῶν καθέξης σφονδύλων ἑαυτὸν τε καὶ τὸν ἐγκείμενον μυελὸν ἐξεξάγων, διὰ τῆς νύσσης συναπολήγει ἐπὶ τὰ αἰδοῖα, πάσαις ὀστέων καὶ ἀρμονιῶν συμβολαῖς, καὶ μὲν ἀρχαῖς οἷός τις ἡνίοχος αὐταῖς ἐνδιδούς τῆς καθ' ἕκαστον κινήσεώς τε καὶ στάσεως.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανήξωμεν. Ὅτι τὸ κυριώτατον καὶ ἀναγκαῖον ἡμῶν τῆς ζωῆς ἡ καρδία ὑπάρχει· διὸ καὶ παρὰ πάντα ἡμῶν τὰ ὄργανα, μῦλλον αὐτὴν ὁ Δημιουργὸς κατησφαλίσασα ταῖς ἐν κύκλῳ τῶν στερότερον περιουσίας ὀχυρώσας αὐτὴν καὶ περιφράξας· κατόπιν μὲν τῇ νύσσει καὶ ταῖς ὀμοπλάταις· καθ' ἕκαστον δὲ πλάγιον, τῇ τῶν πλευρῶν θέσει περιπτύξας, δυσπαθῆς τὸ μέσον ἀπειργάσασα. Ἐν δὲ τοῖς ἐμπροσθεν τὸ στέρον καὶ τὴν συζύγιαν

τῆς κλειδὸς προεστῆσατο· πάντοθεν αὐτῇ τὸ ἀσφαλὲς ἀπὸ τῶν ἐξωθεν διοχλοῦντων φυλάξας. Ἰδίως δὲ καὶ περὶ τοῦ πνεύμονος φύσεως διὰ βραχέων φήσωμεν. Τῷ θώρακι τοίνυν οὗτος ἐνηρητημένος, γομφώδης ὑπάρχει καὶ μαλακὸς καὶ πολὺ ἀραιὸς τε καὶ εἰδεχθῆς· πάσας δὲ τὰς ἑαυτοῦ κυκλότητας συναναστομωμένας ἔχων πρὸς τὸν πυθμένα τῆς ἀρτηρίας, συναγόμενος μὲν καὶ συμπέπτων τὸ ἐναπολειφθὲν τοῖς κώλοις πνεῦμα, ἀνάγκη ἐκπιέζων προεῖτο. Ὑποχωρῶν δὲ καὶ ἀνοιγόμενος ἐπισπᾶται τῇ βίᾳ πρὸς τὸ κινούμενον διὰ τῆς ὀλκῆς τὸν ἀέρα, καὶ τῇ συνεχεῖ κινήσει τῇ καρδίᾳ περιδοούμενος, τὸ φλογῶδες αὐτῆς καὶ διάπυρον τῷ ῥιπισμῷ διακρούεται. Οἷον γὰρ φλόξ μὴ διαπνέουσα ὑπὸ τοῦ οἰκείου καπνοῦ σβέννυται, καὶ τὸ ζῶον μὴ διαπνέον τῷ πνεύμονι τὸ περικάρδιον ἑαυτοῦ πῦρ. Διὸ περιδοούμενος τῇ καρδίᾳ καὶ πραεῖαι· αὖραις κολακῶν, εὐθαλῆς καὶ ἐβρώμενον τὸ ζῶον δείκνυσιν. Ἐν αὐτῇ γὰρ καὶ μόνῃ τὸ ζωτικὸν αἶτιον ἰδρῦσθαι μοι δοκεῖ. Τὸ δὲ ἥπαρ καὶ αὐτὸ θερμὸν ὑπάρχον πρὸς τὴν τῶν ἐγκρινομένων πέψιν τε καὶ ἐξαιμάτωσιν τῷ δεξιῷ ἐνήρηται μέρει· οὗ καταφυχθέντος, ἀλλοίωσις μὲν τῷ προσώπῳ αὐτῆς ἐπιγίνεται, σπασμὸς δὲ καὶ ἀδυναμία κατὰ μέρος. Τῷ δὲ εὐανύμῳ ὁ σπλῆν ἐμπέφυκεν ἅμα τε ὑφέλικων καὶ διακρίνων τὸ ὑλῶδες τοῦ αἵματος· καταγλυκαίνόμενος δὲ κορυφούται ἅμα καὶ πυροῦται ἐκβαίνων τοὺς ἑαυτοῦ ὄρους, καὶ διατειχίζων τὰς πέψεις, πολύσαρκον μὲν φαίνεσθαι ποιεῖ, ὠχρίαν δὲ καὶ ἀδυναμίαν κατὰ μέρος ἐπάγει. Ἐντέρων δὲ ἐλιγμοὶ καὶ συμπλοκαὶ περὶ τὴν γαστέρα· ὅπως τῇ σκολιᾷ περιαιγωγῇ χρόνῳ παρακατέχεσθαι τὴν τροφήν τοῖς σπλάγχχνοις· ὡς ἂν μὴ δι' εὐθύτητα τοῦ πόρου, βραδύως καὶ αὐθις ἐκκρινόμενης ἀνακινῶν τὸ ζῶον πρὸς θραξίν, μηδέποτε ἀπαγόμενον τῆς τοιαύτης ἀσχολίας, κατὰ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν. Ὑμενώδεις δὲ οἰκούς τῇ φορᾷ τῶν ὀργῶν, ὁ Δημιουργὸς ὑπετεχῆσατο διὰ τῶν ἀοράτων πόρων, κατὰ μέρος ἐπισπωμένον τὸ ὕγρον, ὅπως μὴ τῇ ἀθρόᾳ ἐξυδατώσει καὶ ἀναξηρασίᾳ δίψει ἐνεδρευθῆναι τὸ ζῶον, ἀλλὰ κατὰ μέρος ἐξικονομεῖσθαι τὸ ἀρυσθὲν μέχρι καιροῦ τινοῦ. Σκέλη δὲ ἡμῖν διηρθρωμένα στροφαῖς καὶ τόρμοις συμβεβλημένα, οἷονεὶ στύλοι· ἀχθοφόροι, τὸ ἔλον ἐπηρεισμένοι σῶμα· ἐπικεφαλίδα μὲν τὸ γόνυ ἔχοντες, βᾶσιν δὲ τὸν ἀστράγαλον, εὐσταλῇ καὶ ἔτοιμα πρὸς πᾶσαν ὑπάρχοντα κίνησιν, προσευχῆν τε καὶ ποτνίαν, δρόμον τε καὶ ἄλλατα. Οἱ δὲ πόδες ἡμῖν τυλῶτεροι παντὸς τοῦ ὑπερφερομένου σώματος κατεσκευάσθησαν, τῇ χέρσῳ διὰ παντὸς κρούεσθαι μέλλοντες, οἷονεὶ ὀγκίνοις πρὸς διάβασιν τοῖς δακτύλοις συνεργούμενοι· οὗς κρυμῶ ἢ λώθῃ τινὶ ἀποβάλλοντες, μογιθαδεῖς γινόμεθα.

Τίς δὲ παραστήσει λόγος τὴν ἐντὸς ἡμῶν τοῦ Δημιουργοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν; τὰς τε συντρήσεις καὶ ὑμεινώδεις σύριγγας, τὰς τῶν ἰνῶν περιπλοκάς, καὶ νεύρων τόνους καὶ ὀστέων στεβρότητα, καὶ ὀδοὺς καὶ τρῖβους τινὰς ἀφανῶς διοικονομούσας τὰ ἐγκρινόμενα, διὰ μίθς συμπολοῦσας τοῦ σώματος, ὀλκῆς πνεύμα-

pectus et clavis juncturam præposuit, undique adhibita custodia, qua ab externis perturbationibus tutum redderetur. Peculiariter autem et de pulmonis natura paucis disseramus. Est hic pectori apte conjunctus, recurvus et mollis, et admodum rarus et specie parum elegans; omnesque circuitus suos veluti per ostia quædam exeuntes habens ad arteriæ fundum, cogens et constringens in finibus spiritum relictum, quem necessario comprimens emittit. Cum rursus autem explicat semet ac aperitur, violenter aera attrahit ad id quod movetur, et assiduo motu circum cor agitatus, inflammationem et fervorem ejus ventilatione sua propellit. Quæ admodum enim flamma respiratione carens proprio fumo exstinguitur, ita et animal non perfans pulmone ignem cordis emoritur. Igitur cum pulmo circum cor agitur, et levibus auris ipsum demulcet, vegetum et robustum animal efficit. In ipso enim, et quidem solo vitalis causa mihi videtur sita esse. Jecur autem et ipsum calidum, ad eorum quæ ingeruntur, concoctionem et sanguinis effectiorem, in dextra cordi adjunctum est parte: quo nimium refrigerato, in facie fit illico quædam mutatio accedente paulatim spasmo et debilitate. Sinistræ vero parti splen inest, sanguinem subtrahens, et discernens id quod crassius est a sanguine; qui si dulcior fiat, inflatur et incenditur, terminos suos transgrediens et obstruens meatus, carnosum quidem hominem apparere facit, pallorem tamen, et paulatim debilitatem secum affert. Præterea intestinorum convolutiones et nexus circa ventrem sunt, ut tortuoso ductu, temporis aliquo spatio detineatur in visceribus cibus, ne propter meatus rectitudinem facile et illico egestus, excitet animal ad appetitum, a tali occupatione nunquam abducendum secundum naturam brutorum. Domicilia item ex membranibus facta ad humorum gestationem Opifex condidit, quæ per subtilissimos et aspectum fugientes meatus paulatim attrahunt humorem, ne subita exundatione et exsiccatione sitis insidiatur animali, sed paulatim certa dispensatione quod haustum est, ad aliquod tempus retentum expellatur. Ad hæc crura nobis sunt articulis commissa, vertebri et juncturarum cavitatibus conjuncta, quasi columnæ ad ferenda onera, quibus toto corpore innitimur. Atque his columnis capituli loco est genu, basis vero talus: suntque crura expedita et prompta ad omnem motum, adorationem et venerationem, cursum et saltus. Etiam pedes nobis callosiores omni alio superimposito corpore facti sunt, qui terram semper pulsaturi essent, ad incessalia jactura amittentes, ad gradiendum tardi effi-

Quænam autem exprimet oratio declaratam in membris nostris interioribus Opificis sapientiam et potestatem? meatus et membranas cavernas, venarum complexionem, nervorum intensionem, ossium firmitatem, vias atque semitas quasdam latentèr distribuentes quæ ingeruntur, idque per solam

ρέοντι, ὡς ποιητικῶ αἰτίῳ, καθάπερ τινὰ ὕλην παρεχόμενον τὴν τῶν καταμηνίων παισὶν ὑγρασίαν, οἷάπερ τινὰ χαλκὸν τῷ ἀνδριαντοποιῷ. Οὐδὲν γὰρ προτεταί η ἡ γυνὴ σπέρμα, ἀλλ' ἄχρηστὸν τι ὑγρὸν συμβεβηκὸς τοῖς τόποις. Ἔστι δὲ τὸ τοῦ ἀρρένου σπέρμα οἷον δημιουργὸν καὶ ἀρχὴν κινήσεως ἐμποιοῦν, ὡσπερ ἐπὶ τῆς πιτύας ὀρώμεν τῆς συναγούσης τὸ γάλα. Οὕτω καὶ τὸ σπέρμα πεσὼν εἰς τὴν ὑγρὰν μίσγεται τῷ καθαρωτέρῳ τῆς θηλείας περιττώματι. Τὸ δὲ συστάει ἐν τῇ μήτρᾳ λέγει καὶ ψυχῆς μετέχειν, οὐ τελείας δὲ, ἀλλὰ τῆς θρεπτικῆς. Καθάπερ γὰρ τὰ φυτὰ ἐν τῇ γῆ, οὕτω ζῆν καὶ τὸ ἐμβρυον, ῥίζῃ χρώμενον τῷ ὀμφαλῷ ἐκ τῆς μήτρας τὴν ὀλκὴν τῆς τροφῆς ποιεῖσθαι. Ἐξιδὼν δὲ καὶ τὴν αἰσθητικὴν ἐπικτάται, καὶ αὖξον συναίεται αὐτῷ καὶ ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς. Ἔστι γὰρ ἐν τῷ σπέρματι ψυχῆς τὸ μόριον τὸ λεγόμενον ζωτικὸν θερμὸν, ἀναλογοῦν τῇ θερμότητι τοῦ ἡλίου· ἐπειδὴ ἐκεῖνη ζωτικὴν ἔχουσα δύναμιν ζωογονεῖ. Διατυποῦται δὲ πρῶτον ἡ καρδία, ἥτις καὶ τελευτὴν φθεῖρεται. Ὡσαύτως καὶ τὰ λοιπὰ ἐντόσθια πρὸ τῶν ἐκτὸς διαρροῦνται, καὶ μᾶλλον τὰ ἄνω τοῦ διαζώματος. Ἐσχημάτιται δὲ ἐν τῇ μήτρᾳ ὁ ἄνθρωπος, τὴν μὲν εἶνα μέσον τῶν γονάτων ἔχων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῖς γόνασιν. Ἐνισχύειν δὲ τὸ ἐμβρυον ἀρχεται, ὅτε ἡ ἀνακοπὴ τῶν καταμηνίων ἐπὶ τοῖς μαστοῦς εἰς γάλα μεταβάλλεται. Ἰστανται αὐτίκα ταῖς γυναιξὶν αἱ ναυτίαι καὶ οἱ ἔμετοι· ἀρρὲν δὲ γίνεται, εἰ πεπεμμένον ἐστὶ τὸ τοῦ ἀρρένου σπέρμα. Ὅθεν οἱ νέοι καὶ οἱ προσβύτεροι ὡς ἐπιπολὺ θηλυγόνοι· τὸν δὲ πλεονασμὸν ἢ τὴν λείψιν γίνεσθαι ἐν τισὶ μορίοις παρὰ τὴν τῆς ὕλης ἑλλειψίν ἢ πλεονασμὸν· τὴν δὲ τοῦ σπέρματος ἔκκρισιν ἐκ τῶν περὶ τὴν κεφαλὴν γίνεσθαι τόπων, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ κοιλαίνεσθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πλείστα συνοισιζόντων. Συγκινεῖται δὲ τῇ διανοίᾳ ἢ μήτρα, ὡς καὶ τὸ τοῦ ἀρρένου αἰδοῖον· ποτὲ δὲ καὶ ἀπροαιρέτως· διδῶμα δὲ γίνεται κατὰ σχίσιν τοῦ σπέρματος ἐν τῇ μήτρᾳ· εἰ μὲν πεπεμμένον, ἀρρὲνα δύο, εἰ δὲ μὴ, τούναντιον. Γίνονται δὲ καὶ κατ' ἐπισύλληψιν· ὅθεν πολλάκις καὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ γίνεται. Τρόφιμον δὲ γάλα, τὸ παχὺ καὶ κίρρον· καὶ δῆλον ἐκ τῶν τυρῶν. Δι' ἐπιτὰ μὲν γυνὴ πολλάκις, ὡς ἐπιπολὺ δὲ ἐννέα, πολλάκις δὲ εἰ, προσλαβοῦσα, καὶ ἐκ τοῦ ἰα' μόλις ποτέ. Ἡ ζῆ, ἢ τέθει τὸν καλούμενον μύλον, ὅς ἐστι σὰρξ σκληρὰ, ἢ κινδυνεύει. Περὶ τὰ δεκατέσσαρα ἔτη μεταβάλλουσι τὰς ἔξαις οἱ ἀρρῆνες καὶ αἱ θῆλαιαι· ἐξ εὐεκτῶν κακοεὐεκτοὶ γινόμενοι, καὶ τούναντιον. Τότε καὶ ταῖς θηλείαις τὰ κατὰ μῆνας ἀρχεται, τοῖς δὲ ἀρρῆσι τὸ σπέρμα, καὶ ἡ φωνὴ βραῦνεται· οἱ μαστοὶ δὲ καὶ τὰ αἰδοῖα αὖξονται· δύσχρους δὲ ἡ γυνὴ ἐὰν θῆλυ κυῖσαι μέλλῃ.

ex bene affectis male dispositi fiunt, vel e diverso semen, et vox sit gravior. Ubra item et verenda paritura est.

Τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης.

Ἡ δὲ τοῦ νοῦ πρὸς τὸ σῶμα κοινωνία ἀφραστὸν τε καὶ ἀκατανόητον τὴν συνάφειαν ἔχει· οὔτε ἐντό

illi conferre aliquid feminam ad vitalem procreationem ad id quod a viro excernitur, tanquam si causæ efficienti aliquam materiam præbeat, videlicet menstruorum aliquam humorum partem, vel uti quoddam æs statuario. Nullum enim semen emittit mulier, sed inutilem quemdam humorem in locis muliebribus existentem. Est autem maris semen quasi opifex, et principium motus efficit, quemadmodum in coagulo videmus, quod lac cogit. Sic enim et semen in ventrem incidens, miscetur cum purissima feminæ superfluitate. Quod autem in matrice existit, etiam dicunt animæ particeps esse, non illius quidem perfectæ, sed nutriendis. Quemadmodum enim plantas in terra, ita et fetum vivere, radice utentem umbilico, per quem ex matrice attractio cibi fiat. In lucem autem egressus, etiam sentientem animam consequitur, crescens cum corpore crescente augetur et rationalis ac intellectilis illa facultas animæ. Est enim in semine animæ particula quædam, quæ vitalis calor dicitur, conformis calori solis: si quidem ille vitalem vim habet, et vitalem fetum generat. Formatur autem primum cor, quod et postremum interit. Similiter et reliqua interna ante externa disponuntur, et cum primis ea quæ sunt supra cincturam. Formatus autem in matrice homo, nasum quidem medium inter genua habet, oculos vero supra genua. Robustior autem fieri fetus incipit, quando inhibita menstrua in uberibus in lac mutantur. Quo quidem tempore mox sinem in mulieribus habent nausæ, et vomitus. Generatur autem mas, si percoctum est maris semen, unde juvenes et senes plerumque femellas procreant. Abundantiam autem vel defectum fieri volunt in quibusdam partibus, propter materiæ defectum aut abundantiam. Seminis autem egestionem ex locis circa caput fieri manifestum ex eo est, quod eorum oculi cavantur, qui multum coeunt. Movetur etiam cum mente cogitationeque matrix, quemadmodum et veretrum viri. Aliquando item sponte gemelli generantur, per divisionem seminis in matrice: ac si quidem id percoctum fuerit, duo masculi: sin minus, diversum. Præterea per superfætationem generantur, unde aliquoties et masculus et femella simul nascuntur. Plurimum vero nutrit lac spissum et fulvum, ut ex caseis constat. Mulier fetum gestat ad menses septem aliquando, plerumque ad novem, sæpenumero ad decem postquam concepit, vix autem post undecimum. Fetus in lucem editus aut vivit, aut pariet mulier quod mola vocatur, quæ est caro dura, aut periclitabitur. Circa annum decimum quartum mutant corporis habitus tam mares quam femellæ; et tunc et femellis menstrua incipiunt, maribus vero crescunt. Pallet denique mulier, quæ femellam paritura est.

Ex eodem Gregorio Nysseno.

Mentis autem ad corpus communio ineffabilem et incomprehensibilem intellectu conjunctionem habet,

quæ neque intus est (98) (neque enim miscetur corpori quod incorporeum est) : neque circumfusa est (non enim circumscribitur incorporeum a corporibus) : sed modo quodam incredibili et intelligentiam nostram superante mens appropinquans et applicata naturæ, et in ipsa, et circa ipsam existit, sic tamen ut explicari vel cogitatione comprehendere modus nequeat, nisi quod in statu suo recte affecta natura, etiam mens efficax est ; si vero vitium aliquod circa illam contingat, claudicat eatenus etiam motus intellectus.

Operæ pretium est scire, cujus rei gratia e terra nascentium germina in ortu rerum præcedant, post quæ producta sunt animantia bruta, et post illa demum homo. Non solum quod herba quidem animalibus est utilis, et propter hominem existit pecorum copia, tanquam illi ministratura, sed quod hic eam quæ de anima est, philosophiam nobis tradat Moses. Explicari autem oratione talis rerum distinctio potest : Res universæ partim intellectuales sunt, partim corporeæ. Omittantur autem nunc intellectuales. Corporeæ partim efficacitatis vitalis participes sunt, partim expertes omnino vitæ. Rursus vitale corpus partim quidem sensibile, partim vero sensus est expertus. Rursus sensibile, aliud quidem rationale, aliud autem rationis est expertus. A minoribus igitur ad id quod perfectum est, natura progreditur. Ideoque post inanimam materiam, quasi gradus quosdam formæ animatorum, naturalem hanc vitam existitisse dicit legislator, in naturalium germinatione præexistentem, utpote vim nutrientem et augescentem, sicque deinde subjicit, et sentiendi facultatem, quæ in animalibus est, etiam ejus participem quæ ante ipsam fuit. Siquidem quæ per carnem vivunt, etiam absque intellectibili natura esse possunt. Rationale autem existere non potest, nisi cum sentiente commistum sit. Ideo postremus factus est homo. Ex omni enim specie animarum temperatum est animal rationale ; nutritur enim secundum speciem animæ quæ est in plantis ; augescit vero facultati sentiendi a natura adjuncta est ; in sentiente demum intellectibilis naturæ efficacitas elucet. Unde etiam proprie rationalis anima et intellectibilis dicitur, quæ per omnia sese didit. Nam in rationali etiam reliqua comprehendit, cum in sentiente vegetativa sit, quæ vegetativa tantum in rebus crassis existit. Verum et ista propter vitalem efficaciam abusive animæ vocantur.

Sciendum quod quæ facta sunt ad id simpliciter ut vivamus, sunt cerebrum, cor et pulmo, hepar et venter. Horum enim aliquo læso, necessarius moritur animal. Oculi autem, manus et pedes, ad id ut bene vivamus, facta sunt. His enim læsis, vivit quidem animal, non autem bene. Alia denique ad propagationem posteritatis pertinent.

Postremus post creationem a Deo productus est homo. Non quod velut vilis inter postrema abjectus sit, sed par erat principem ante subditos non

οὔσα (οὐ γὰρ ἐγκρατεῖται σῶματι τὸ ἀσώματον), οὕτως ἐκτὸς περιέχουσα (οὐ γὰρ περιέχεται τὸ ἀσώματον ὑπὸ σωμάτων), ἀλλὰ κατὰ τινα τρόπον ἀμήχανόν τι καὶ ἀνεπινόητον ἐγγιζῶν ὁ νοῦς τῇ φύσει καὶ προσ-απτόμενος, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν θεωρεῖται, ἀλλ' ὡς οὐκ ἔστιν εἶπεῖν, οὐδὲ νοῆσαι, πλὴν ὅτι κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῆς εἰρμὸν εὐδοουμένης τῆς φύσεως, καὶ ὁ νοῦς ἐνεργῆς γίνεται· εἰ πλημμέλημα περὶ ταύτην συμπέσοι, σκάζει κατ' ἐκεῖνο καὶ τῆς διαβολῆς ἢ κίνησις.

Εἰδέναι χρὴ τίνας χάριν ἐπὶ γῆς ἢ βλάστη τῶν ἐπὶ γῆς φυομένων προηγείται, ἐπιγίνεται δὲ τὰ ἄλογα τῶν ζώων, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος. Οὐ μόνον ὅτι ἡ μὲν πᾶσα χρήσιμος τοῖς ζώοις, διὰ δὲ τὸν ἄνθρωπον τὰ βοτάνη, ὡς ὑπηρετεῖν μέλλοντα· ἀλλ' ὅτι τὴν περὶ ψυχῆς φιλοσοφίαν ὁ Μωσῆς παραδίδωσιν. Ἔστι δὲ ἡ τοῦ λόγου διαίρεσις τοιαύτη· τῶν ὄντων, τὸ μὲν νοητὸν, τὸ δὲ σωματικὸν ἔστιν. Ἔστωσαν μὲν νῦν τὰ περὶ τοῦ νοητοῦ. Τοῦ δὲ σωματικοῦ, τὸ μὲν μετέχει ζωτικῆς ἐνεργείας, τὸ δὲ ἀμοιρεῖ καθόλου ζωῆς. Πάλιν τοῦ ζωτικοῦ σώματος, τὸ μὲν αἰσθητὸν, τὸ δὲ ἀναίσθητον· καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, τὸ μὲν λογικὸν, τὸ δὲ ἄλογον. Ἀπὸ τῶν μικροτέρων ἐπὶ τὸ τέλειον ἢ φύσει ποιεῖται τὴν ἀνοδὸν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἀψυχὸν ὕλην, ὅσον ὑπόδαθρά τινα τῆς τῶν ἀψύχων ἰδέας τὴν φυσικὴν ταύτην ζωὴν συστήναι λέγει ὁ νομοθέτης, ἐν τῇ τῶν φυτῶν βλάστη προῦποσῆσαν, ἣν τε τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν, εἰς ὅσας ἐπάγει καὶ τὴν ἐν τοῖς ζώοις αἰσθητικὴν, μετέχουσαν καὶ τῆς πρὸς αὐτῆς. Ἐπειδὴ τὰ διὰ σαρκὸς ζῶντα καὶ δίχα τῆς νοερᾶς φύσεως δύναται εἶναι· τὸ δὲ λογικὸν οὐ δύναται, εἰ μὴ τῷ αἰσθητικῷ συγκαθεῖται. Διὰ τοῦτο τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος. Διὰ πάσης γὰρ ἰδέας τῶν ὁμωνύμως λεγομένων ψυχῶν ἀνακίρῃται τὸ λογικὸν ζῶον. Τρέφεται καὶ κατὰ τὸ φυτικὸν τῆς ψυχῆς εἶδος. Τῇ δὲ αὐξητικῇ δυνάμει ἡ αἰσθητικὴ προσφύει· εἴτα τῇ αἰσθητικῇ ἢ τῆς νοερᾶς οὐσίας διέλαμψεν ἐνέργεια. Ὅθεν καὶ κυρίως λογικὴ ψυχὴ καὶ νοερὰ λέγεται, ἢ διὰ πάντων διήκουσα. Ἐν μὲν γὰρ τῷ λογικῷ καὶ τὰ λοιπὰ περιέλαβεν, ἐν δὲ τῷ αἰσθητικῷ καὶ τὸ φυτικὸν πάντως ἐστὶ, τὸ δὲ φυτικὸν περὶ τὸ ὄλικόν θεο. πλὴν καὶ ταῦτα διὰ τὴν ζωτικὴν ἐνέργειαν, καταχρηστικῶς ψυχὰς ὀνομάζονται.

Ἰστέον ὅτι τὰ γεγονότα πρὸς τὸ ἀπλῶς ζῆν ἡμᾶς, εἰσὶν, ἐγκέφαλος, καρδίαι καὶ πνεύμων, ἥπαρ καὶ γαστήρ. Καὶ τινος γὰρ τούτων παθόντος, ἐξ ἀνάγκης τὸ ζῶον τελευτᾷ· ὀφθαλμοὶ δὲ καὶ χεῖρες καὶ πόδες πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἡμᾶς γεγονάσι. Τούτων γὰρ παθόντων, ζῆν μὲν τὸ ζῶον, οὐ καλῶς δέ. Ἄλλα δὲ πρὸς διαδοχὴν τῶν ἐπιγινόμενων εἰσὶ.

Τελευταῖος μετὰ τὴν κτίσιν ἐκ θεοῦ παρτήθη ὁ ἄνθρωπος. Οὐχ ὡς ἀπόδλητος ἐν ἐσχάτοις ἀποφθεφείς· ἀλλ' εἰκόσ ἦν τὸν ἀρχοντα πρὸ τῶν ἀρχιμ-

(98) Ex libro *De hominis officio* passim, sed omnia commista et aliis verbis exorressa. Vide cap. 29, 8, 30, 2, 7, etc.

ών μὴ ἀναφανῆναι· μηδὲ πρὸ τὴν πανδαισίαν εὐ-
τρεπισθῆναι, εἰσοικισθῆναι τὸν δαιτυμόνα.

Τιμιωτέρα δὲ πάσης φαινομένης τῆς κτίσεως ἢ τοῦ
ἀνθρώπου φύσις. Ἡ μὲν γὰρ κτίσις ὑπὸ Θεοῦ ἀπο-
σχεδιάσθη, ὁμοῦ τῷ προστάγματι συστάσα· ἐπὶ δὲ
τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, [βουλῆς] βουλή προ-
ηγείται, καὶ πάντα περὶ αὐτοῦ προδιασκοπεῖται ὁ λό-
γος· εἶπε γὰρ ὁ Θεός, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον*, καὶ τὰ
ἔξῃς τὰ περὶ αὐτοῦ· ὡς πρὸ τῆς γενέσεως τὴν ἀξίαν
αὐτὸν λαβεῖν. Διδὸν καὶ ὕλην τῆς αὐτοῦ συστάσεως
προποτίμασε καὶ πρὸς ποῶν ἀρχέτυπον τὴν ὁμοιό-
τητα ἔξει, διανοήσατο. Τὴν ἀνθρωπίνην οὖν φύσιν ὁ
ἀριστότεχνος Θεός, οἶόν τι ὄργανον εἰς βασιλείας...
ἐπιτήθειον, ἐδημιούργησε, τοῖς τε κατὰ ψυχὴν προ-
τερήμασι, καὶ αὐτῷ τῷ σώματι σχήματι. Ἡ
μὲν γὰρ ψυχὴ τὸ βασιλικὸν δεικνυσιν, ἀδέσποτος
θεῖα, καὶ αὐτεξούσιος, ὡς εἰκὼν Θεοῦ κοινωνοῦσα
τῷ ἀρχετύπῳ, ἀντὶ βασιλικῶν ἀμφίων τὴν λαμπρό-
τητα ἐνδεδυμένη τῶν ἀρετῶν, καὶ τῆς ἰδιωτικῆς τα-
πεινότητος μὴ μετέχουσα.

Μία δὲ δύναμις ἀντιληπτικὴ τῶν πραγμάτων αὐτὸς
ὁ τῷ ἀνθρώπῳ ἐγκείμενος νοῦς· ὁ δὲ ἑκάστου τῶν αἰ-
σθητηρίων διεξιῶν, καὶ τῶν ὄντων ἐπιδρασσόμενος,
εἶδόν τις χαρακτὴρ τῆς τοῦ Θεοῦ μιᾶς οὐσίας, τῶν ποι-
κίλων ποιημάτων ἐνεργητικός. Ἐπιστομιζέσθωσαν
οἱ λέγοντες ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, ἢ τὸ ἅγιον
Πνεῦμα κατὰ τὴν οὐσίαν· ὁ γὰρ, *Ποιήσωμεν*, εἰπὼν,
καὶ διὰ τῆς πληθυντικῆς σημασίας, τὴν ἁγίαν Τριάδα
δηλώσας, οὐκ ἂν τῆς εἰκόνας μοναδικῶς ἐμνημόνευ-
σεν, εἴπερ ἀνομοίως εἶχε πρὸς τὸ ἀρχέτυπον· ἀδύ-
νατος γὰρ μιαν εἰκόνα διαφόροις ὁμοιωθῆναι μορ-
φαῖς· εἰ γὰρ διάφοροι ἦσαν αἱ φύσεις, διαφόρους
καὶ τὰς εἰκόνας ἀνεστήσαντο.

Γυμνὸς δὲ τῶν ἐκ τῆς φύσεως ὄπλων καὶ προκα-
λυμμάτων ὁ ἄνθρωπος, οὐ κέρασι καθωπλισμένος,
οὐκ ὀνύχων ἀκμαῖς, οὐκ ὀδοῦσιν, ἢ κέντρῳ ἰώδει, ἢ
τριχῶν περιβολῇ, ἢ περρωτῶς, οὐ ταχύπους, οὐδὲ
πολύσαρκος· καὶ ταῦτα μέλλων ἀρχειν, οἰκείους αὐτὸν
ἄπλοισ πεφράχθαι· ἐχρῆν· ἀλλὰ εἰκότως· εἰ γὰρ
οὕτως εἶχε, θηριώδης τις ἂν ἦν καὶ δυσάντητος, καὶ
τὴν κατὰ ἄλλων παρεῖδεν ἀρχὴν, τῆς συνεργείας
ἑκείνων μὴ δεόμενος. Νῦν δὲ τὸ δοκοῦν ἐπιθεῖς τῆς
φύσεως, ἀφορμὴ πρὸς τὸ κρατεῖν τῶν ὑποχειρίων
ἔστί. Διὰ τοῦτο παρ' αὐτοῦ ὁ βοῦς ὑπὸ ζυγὸν εἰσῆχθη,
ὁ ἵππος ἐπεδαμάσθη, ἢ ἐπιστασία τῶν προβάτων διὰ
τὰς ἐξ αὐτῶν προσαγωγὰς, τὰ ἀχθοφόρα ζῶα ὑπέ-
ζευκται. Ὁ κύων διὰ τῆς τῶν ὀδόντων λαβῆς, τὸ
καταγωνίζεσθαι τινα παρέσχε τῶν ζώων· κεράτων
καὶ ὀνύχων ἰσχυρότερος ἐπινενόηται ὁ σίδηρος.
Ἐπηρετοῦσι δὲ καὶ τὰ ὄρνεα, καὶ τὸ πτεῖλον αὐτῶν·
καὶ ἐκ δερμάτων τῶν ζώων τὸ εὐτριπτον τῶν ποδῶν
ἡμῶν διετηρήθη.

Τὸ δὲ ὄρνεον σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αἱ χεῖρες
τῆς ἀξίας δεικνύουσι τὴν διαφορὰν, τῶν ἄλλων ζώων
ἀποκυπτόντων, πόδας ἔχόντων κατὰ ἐμπροσθεν

⁸⁰ Gen. 1, 26.

prodire, neque antequam omnigenis refertum epu-
lis convivium apparatus, introduci convivatorem.

Pretiosior autem est humana natura omni crea-
tura quæ oculis cernitur. Nam cætera quidem creata
a Deo quasi ex tempore facta sunt, simul cum man-
dato exhibita : in hominis autem structura consul-
tatio præcedit, omniaque de eo prius considerat
ratio : dixit enim Deus : *Faciamus hominem secun-
dum imaginem* ⁸⁰, et quæ de eo sequuntur ; ut etiam
ante ortum suum homo dignitatem suam obtineret.
Ideo et materiem de qua conderetur, præparavit,
et ad quale exemplar similitudinem habiturus es-
set, perpendit. Humanam igitur naturam optimus
artifex Deus velut organum ad regni administra-
tionem idoneum fabricavit, et animæ privilegiis et
forma corporis donavit. Siquidem anima regalem
majestatem ostendit, nullius dominio subjecta, et
propriæ potestatis, tanquam imago Dei, communia
cum archetypo quædam habens, pro regalibus pal-
liis induta splendore virtutum, et cum plebeia vil-
litate nihil participans.

Porro una perceptrix rerum facultas homini est
insita, nimirum mens, quæ per singulas sensuum
seles discurrens et res omnes apprehendens, ac
velut exemplum et imago unicæ substantiæ divi-
næ, variarum operationum effectrix est. Sileant qui
dicunt inæqualem Patri Filium, vel Spiritum sanc-
tum secundum substantiam : nam qui dixit, *Fac-
ciamus*, idque plurali significatione, sanctam Trini-
tatem manifeste ostendit ; neque imaginis singulari
numero mentionem fecisset, si ad archetypum in-
æqualis fuisset : nequit enim fieri ut imago una di-
versis formis respondeat ; nam si diversæ fuissent
naturæ, diversas etiam imagines condidissent.

Nudus autem, et a naturæ armis ac munitioni-
bus destitutus est homo, non cornibus armatus,
non unguium acie, non dentibus aut aculeo vene-
nato, nullo pilorum operimento, non alatus, non
pedibus celer, neque carnosus : at vero illum qui
imperaturus erat, propriis armis oportebat esse
instructum ; verum non abs re aliter res habet. Si
enim sic comparatus foret, ferinus aliquis et oc-
cursu terribilis esset, aliorum quæ negliget imperium,
illorum adjutrice opera non indigens. Nunc
autem id quod videtur deesse naturæ, occasio est
ad capessendum in subjecta imperium. Ideo ab ipso
bos jugo subactus est, equus domitus, ovium cura
habita propter preventus qui ex ipsis percipiuntur,
animalia denique bajulandis oneribus idonea jugo
subacta sunt. Canis ad quædam animalia dentium
apprehensione obtinenda datus est : cornibus et
unguibus fortius quiddam excogitatum est ferrum.
Inserviunt item aves et pennæ ipsarum ; et ex ani-
malium pellibus consulto calceo pedum nostrorum
teneritati consulitur.

Recta etiam hominis facies, et manus dignitatis
præstantiam ostendunt præ cæteris animalibus
deorsum spectantibus, quæ pedes habent etiam ad

anteriora membra, propterea quod fulcro illa indigerent. Cooperantur autem manus ad omnem necessitatem tam bello quam pace, et in usu sermonis et in scribendis litteris. Adaptamus enim voces etiam per ipsarum figuram, ita ut proprium quiddam rationalis naturæ manus sint. Quod si manibus homo careret, ad similitudinem quadrupedum, ad id utique comparata facies esset propter cibi necessitatem, ut ad cibum extenderetur, simul exiles forent nares; unde necessario consequeretur, ut peregrinam quoque vocem haberet.

Organicum autem ad rationis usum paratum est corpus. Quandoquidem enim intellectilis quædam et incorporea res mens est, tali opus habuit opificio, ut per aliquam artificiosam rationem motum suum manifestaret, instar plectri vocales partes tangens. Duplex autem est hujus organi effectus, alius quidem soni, alius vero auditus. Et ille quidem semper aliquid emittit, auditus autem perpetuo recipit. Estque dignam admiratione, quomodo confusio nulla fiat per eos qui per ipsum ingeruntur sermones et cogitationes. Id quod etiam in oculorum efficacitate locum habet. Nam per hos mens ea quæ sunt extra corpus apprehendit: unumquodlibet autem eorum quæ intro recipiuntur, mens examinans, convenientibus cognitionis locis reponit, aliquoties ex diversis sensuum sedibus unam cognitionem excitans, rursusque ex uno aliquo sensu varia percipiens; nam si quis audiverit nomen mellis, idque viderit, olfeceritque et tetigerit atque gustaverit, rem unam per universas sensuum facultates cognovit. Varias vero voces per unicum auditum percipit, et per visum diversi generis res considerat, videlicet album et nigrum, et fuscum.

Aliud vero quiddam quam sensus mens est: si enim idem esset, cum uno aliquo ipsorum haberet cognationem, cum simplex sit; nunc autem in varios sensus sparsa est, et per unum quemlibet efficaciter agit, in unitate varium quiddam existens, et in varietate unum. Ideo cognitionem effugit ejus natura, et ea ipsa re quod cognosci nequeat, incomprehensibilem illam naturam ejus representat, qui eam secundum imaginem propriam fecit.

Et quandoquidem velut instrumentum quoddam musicum corpus factum est; quemadmodum canendi peritio vitiato instrumento suam artem demonstrare nequit: ita et mens per universum organum vagando, per consentaneas sibi efficacitates unumquodlibet membrorum attingens, in iis quidem qui naturaliter affecti sunt, proprium effectum habet, in infirmis autem inefficax est: non enim partem quidem attingit, partem vero deserit.

Quemadmodum item mens ornatur pulchritudine primi exemplaris divini, veluti ejus caractere exaltata: sic et natura a mente administrata ornatur, contineturque rursus ad hæc crassities nostræ substantiæ, circa quam cernitur natura. Ut autem mens virorum deformitate obscurata divinam pulchritudinem non admittit, nisi repurgata fuerit: ita quo-

κῶλα, διὰ δὲ τὸ δεῖσθαι τοῦ ὑπερεῖδοντος. Συνεργούσι δὲ αἱ χεῖρες κατὰ πῆξαν χρεῖαν ἐπὶ πόλεμον καὶ εἰρήνην, καὶ τῆ τοῦ λόγου χρεῖα, καὶ ἐν τοῖς γράμμασιν. Ἐναρμόζομεν γὰρ τὰς φωνὰς καὶ διὰ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ὥστε καὶ ἴδιον τῆς λογικῆς φύσεως αἱ χεῖρές εἰσιν. Εἰ δὲ ἡμοίρει τῶν χειρῶν ὁ ἄνθρωπος, καθ' ὁμοιότητα τῶν τετραπόδων κατεσκευάσθη ἂν τὸ πρόσωπον διὰ τὴν τῆς τροφῆς χρεῖαν, ὡς προμήκη τὴν μορφήν εἶναι, καὶ τοὺς μυκτῆρας ἀπολεπτύνεσθαι ὡς ἐπάναγκες εἶναι καὶ τὴν φωνὴν ἀλλόκοτον ἔχειν.

Ὅργανικὸν δὲ κατεσκευάσθη τὸ σῶμα πρὸς τὴν τοῦ λόγου χρεῖαν. Ἐπεὶ νοερὸν τι χρῆμα, καὶ ἀσώματόν ἐστιν ὁ νοῦς, τῆς τοιαύτης ἐδεῖθη κατασκευῆς, ἵνα διὰ τινος ἐπινοίας τὴν κίνησιν αὐτοῦ φανεροῖ, πλήκτρον δίκην τῶν φωνητικῶν μορίων ἀπτόμενος. Διπλῆ δὲ περὶ τὸ ὄργανον ἡ ἐνέργεια· ἡ μὲν ἠχητικὴ, ἡ δὲ ἀκουστικὴ· ἡ μὲν αἰεὶ τι προλεταί, ἡ δὲ ἀκοῆ δεχομένη διηνεκῶς, καὶ θαῦμα πῶς σύγχυσις οὐ γίνεται ἐπὶ τοῖς δι' αὐτῆς εἰσαγομένους λόγοις τε καὶ νοήμασι. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ὄψεων ἐνεργείας γίνεται. Καὶ διὰ τούτων γὰρ ὁ νοῦς τῶν ἔξω τοῦ σώματος ἐπιδράσεται· ἕκαστον δὲ τῶν εἰσαγομένων ὁ νοῦς ἐξετάζων τοῖς καταλλήλοις τῆς γνώσεως τόποις ἐναποτίθεται, πολλάκις ἐκ διαφόρων αἰσθητηρίων μίαν γνώσιν συνεγείρων· πάλιν δ' ἐκ μίαις τῶν αἰσθήσεων ποικίλα καταλαμβάνων· ἀκούσας γὰρ τις τοῦ ὀνόματος τοῦ μέλιτος, καὶ ἰδὼν αὐτὸ, καὶ ὄσφρανθεὶς, καὶ ἀψάμενος, καὶ γευσάμενος, ἐν πράγματι δι' ὄλων τῶν αἰσθητηρίων ἐγνώρισε. Ποικίλας δὲ φωνὰς διὰ μίαις τῆς ἀκοῆς ἐπέγνω· καὶ διὰ τῆς ὁράσεως ἑτερογενῶν θεωρίας κατέλαβε, λευκῶ τε καὶ μέλανος, καὶ φαιοῦ.

Ἄλλο δὲ παρὰ τὰς αἰσθήσεις ἐστὶν ὁ νοῦς· εἰ γὰρ ταύτων ἦν τῆ αἰσθήσει, πρὸς μίαν αὐτῶν ἔχει ἂν οἰκειότητα, ἀπλοῦς ὢν· νῦν δὲ εἰς τὴν αἰσθητικὴν πολυμέρειαν διασπειρόμενος, καὶ δι' ἑκάστης ἐνεργῶν, ἐν μονότητι τὸ ποικίλον, ἐν ποικιλίᾳ τὸ ἓν· διὸ καὶ διαφεύγει τὴν γνώσιν ἢ φύσιν αὐτοῦ· καὶ τῆ κατ' αὐτὸν ἀγνώστῳ, τὴν ἀκατάληπτον φύσιν τοῦ κατ' εἰκόνα οἰκείαν ποιήσαντος αὐτὸν παριστῶν.

Ἐπεὶ δὲ ὡς τι μουσικὸν ὄργανον τὸ σῶμα δεημιούργηται· ὡς ἀδυνατεῖ ὁ μελωδεὶν ἐπιστάμενος, δεῖξαι τὴν τέχνην εἰς τὴν τοῦ ὄργάνου ἀχρησίαν· οὕτω καὶ ὁ νοῦς διήκων δι' ὄλου τοῦ ὄργάνου ταῖς νοητικαῖς ἐνεργείαις, ἐκάστου τῶν μελῶν προσαιτώμενος, ἐπὶ τῶν μὲν κατὰ φύσιν διακειμένων τὸ εἶλον ἐνήργησεν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀσθενοῦντων ἠπράκτησεν· οὐ γὰρ μέρους ἄπτεται, μέρους δὲ ἀφίσταται.

Ὅσπερ δὲ κατακοσμεῖται ὁ νοῦς τῆ ὁμοιώσει τοῦ πρωτοτύπου θεοῦ κάλλους, οἷόν τι κάτοπτρον τῆ ἐμφαινομένη χαρακτῆρι μορφούμενον· οὕτω καὶ ἡ φύσις ὑπὸ τοῦ νοῦς οἰκονομουμένη κοσμεῖται· συνέχεται δὲ πάλιν ὑπ' αὐτῆς τὸ ὑλικὸν τῆς ὑποστάσεως, περὶ ἣν θεωρεῖται ἡ φύσις. Ὅσπερ δὲ ὁ νοῦς ὑπὸ τῆς ἀμορφίας τῶν παθῶν ζοφωθεὶς, ἀδεκτος γίνεται τοῦ

θείου κάλλους, εἰ μὴ ἐκκαθαρθῆ· οὕτω καὶ ἡ ἐν τῇ ὑποστάσει νοουμένη φύσις κατὰ τι παθοῦσα, τὴν τοῦ νοῦς ἐνεργεῖαν οὐ δύναται δέξασθαι, εἰ μὴ εἰς τὴν προτέραν ἐπανέλθῃ ὑγίαιαν.

Δείκνυται δὲ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ νοῦς τῆς φύσεως ἔχεται. Συνεστῶσης μὲν γὰρ, καὶ ἐρηγορίας, ἐνεργεῖ καὶ κινεῖται· παρεθείσης δὲ τῷ ὑπνῷ μένει ἀκίνητος· τὰς δὲ καθ' ὑπνον φαντασίας, ἰνδάλματά τινα τῆς κατὰ τὸν νοῦν ἐνεργείας οἰόμεθα· ἐν ἀτόποις γὰρ καὶ ἀμηχάνοις πολλάκις εἶναι τις δοκεῖ· ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο ἐν ἐρηγῶσει· γίνονται δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἡθῶν καταστάσεώς τισιν, καὶ ἄλλα μὲν τοῦ ἀνδρείου, ἄλλα δὲ τοῦ δειλοῦ τὰ φαντάσματα· ἄλλα τοῦ ἀκολάστου, καὶ ἄλλα τοῦ σώφρονος, τοῦ μεταδοτικοῦ τε καὶ ἀπλήστου· παραμένει γὰρ τῷ μνημονικῷ τῆς ψυχῆς τῶν ἐφημερίων ἐπιτηδευμάτων τὰ ἀπηχρήματα· πολλάκις δὲ καὶ πρὸς τὰς ποιὰς σωματικῶν διαθέσεις ὄνειροι γίνονται· οὕτω γὰρ ὁ διψώδης ἐν πηγαῖς εἶναι δοκεῖ, καὶ εὐωχίαις ὁ τροφῆς προσδεόμενος· καὶ ἀπλῶς πολύτροπος ἡ τῶν ὄνειρων ὕψις ἐστὶ, ματαῖα δὲ· ὁ γὰρ νοῦς τῇ ἀπραξίᾳ τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ ὑπνου συγκαλυφθεὶς, οὕτε ἐκλάμπειν δὲ αὐτῶν δύναται, οὕτε παντελῶς κατασβέννυται. Εἰ δὲ καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου Φαραῶ, καὶ ὁ Nabuchodonosor δι' ἐνυπνίων εἰς τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν ὀδηγοῦνται, δι' ἕτερον ὀκονομήθη τοῦτο παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα φανερωθῆ ἡ κεκρυμμένη τῶν ἀγίων σοφία.

Ἰστέον δὲ ὅτι τοῦ νοητοῦ πρὸς τὸ σωματικὸν κοινωνία ἀφραστον καὶ ἀνεπινόητον τὴν συνάφειαν ἔχει. Καὶ τοῦτο προεγράφη.

ΠΕΥΣΙΣ PMA'.

Καλῶς πάνυ τῶν περιάνθρωπου διευχρινθέντων ἡμῖν, ποῦ σοι δοκεῖ ὑπάρχειν ὁ παράδεισος; ἐν οὐρανῷ, ἢ ἐπὶ γῆς; Οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν λέγουσιν ὑπάρχειν ἐπουράνιον νοητὸν, οἱ δὲ ἐπίγειον αἰσθητὸν.

Ἀπόκρισις.

Ἐμοὶ αἰσθητὸς δοκεῖ ὑπάρχειν, καὶ ἐπὶ γῆς· σαφῶς καὶ φανερῶς διαβρήδην τοῦτο βωῶσης τῆς θείας Γραφῆς.

ΠΕΥΣΙΣ PMB'.

Τί ὧν βούλεται Παῦλος λέγων, *Οἶδα ἄνθρωπον, πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἶτε ἐν σώματι, εἶτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ Θεὸς οἶδεν· καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἀρπαγέντα εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἀκηκοῦσα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξδρ ἄνθρώπῳ λαλήσαι;* ἐξ ὧν δηλοῦται ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχειν τὸν παράδεισον· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἄρπαγέντα εἰς τρίτον οὐρανὸν, ἀλλ' εἶπεν, ἀρπαγέντα εἰς τὸν παράδεισον· ἀλλ' ἐν τῇ ἀρπαγῇ ἀμφοτέρων ἐμνήσθη.

Ἀπόκρισις.

Ἄλλ' οὐκ ἐν μιᾷ συντομίᾳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν παράδεισον συναπεφήνατο. Εἶδον γὰρ, φησὶν, ἄνθρωπον ἀρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ πά-

que natura alicui vitiositati obnoxia, mentis operationem suscipere non potest, nisi ad pristinam redierit sanitatem.

Præterea ostenditur per hoc, quod a natura pendet mens. Cum enim illa consistit et excitata est, etiam hæc efficax est et movetur: composita autem somno, manet immobilis. Porro res imaginarias quæ per somnum fiunt, simulacra quædam ejus quæ est in mente operationis, esse putamus; in locis enim insolitis et perplexis aliquoties aliquis sibi videtur esse, quod in vigilante neutiquam accideret. Accidunt autem hæc aliquibus et a morum constitutione, suntque alia fortis, alia meticulousi phantasmata, alia intemperantis, alia sobrii, præterea et liberalis, et ejus qui insatiabilis est; remanent enim in animæ reminiscente sede diurnorum exercitiorum quasi sonitus relictæ: aliquoties etiam secundum corporearum qualitatum dispositiones insomnia fiunt. Sic enim sitibundus ad fontes esse sibi videtur; et in conviviis, qui cibi indigus est. Denique multiplex somniorum species est, sed vana; nam mens cessante sensuum actu per somnum connecta, neque per ipsos elucere potest, neque prorsus exstinguitur. Quod autem rex Ægypti Pharaon, et Nabuchodonosor per insomnia ad eorum cognitionem ducuntur, quæ futura erant, id propter aliud a Deo dispensatum est, ut manifestaretur abscondita sanctorum sapientia.

Sciendum vero, ejus quod est intellectile ad corpoream communionem, ineffabilem et intellectu incomprehensibilem conjunctionem habere. Atque hoc etiam in præmissis scriptum est.

INTERROGATIO CXXI.

Quando procommode nobis exposuisti ea quæ ad hominem pertinent: ubi tibi videtur esse paradisi, an in cælo, vel terra? Nam alii quidem ipsum dicunt esse cœlestem et intellectilem, alii vero terrestrem ac sensilem.

Responsio.

Mihi sensilis esse videtur, et in terra; luculente ac manifeste disertèque id tradentibus Litteris sacris.

INTERROGATIO CXXII.

Quid igitur sibi vult Paulus, dicens: *Novi hominem, ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus novit; et novi hujusmodi hominem raptum in paradisi, et audisse arcana verba, quæ fas non sit homini loqui* ⁸²? Quibus indicatur in cælis esse paradisi. Non enim dixit, se raptum in tertium usque cælum, et inde descendisse in paradisi; sed in raptu utrorumque meminuit.

Responsio.

At non uno compendio cælum et paradisi simul definivit. *Novi enim, inquit, hominem raptum, usque in tertium cælum, et denuo, In paradisi*

⁸² II Cor. XII, 2-4.

sum. Necessario igitur vestra contra vos usurpanda mihi vox est, sicque deinde ad articuli quæstionem redeundum: dicitis enim ipsum non dixisse, quod descenderit, sed quod raptus fuerit in paradisum; et inde abstulerit, ut apparet, clarissimorum patrum doctrinas. Quandoquidem enim non dixit se ascendisse in paradisum, sed eo raptum esse, annon ascendit? Si vero ascendit cum raperetur, constat quod et descenderit in paradiso raptus. Inquit enim, *Et novi huiusmodi hominem raptum in paradisum.*

INTERROGATIO CXLIII.

Sed quia supra nos cælum cernitur, constat ipsum ascensu usum esse, ut supra ipsum esset, ubi et paradisum intelligimus.

Responsio.

Cur igitur non utrumque complexus, inquit, *Et novi huiusmodi hominem raptum in cælum et paradisum?* sed interjecto articulo loca distinxit, dicens: *Et novi huiusmodi hominem raptum in tertium usque cælum, et rursus, raptum in paradisum.* Illud autem, *et rursus*, ad alium aliquem locum transfert: ad similitudinem montis declivi campo circumdati, in quo si quis esse velit, per ingressum in campum facile in eum perveniet; si vero primo conscendere montem voluerit, et ex eo in campum venire, omnino necessarium est ut ab excelso deveniat in planum. Consimiliter puto divum Apostolum primum quidem cælos ingressum, inde in paradisum devolasse deinde. Fide autem dignus ante Paulum testis rerum divinarum peritus ille Solomo, sensilem super terram paradisum indicans: *Descendit*, inquit, *frater meus in hortum suum*⁶⁶, simul Domini significans divinum in carnem adventum, et Pauli in ipso præmonstrans descensum ex cælis, postquam supra ipsos a terra raptus esset. Frater autem Solomonis et Pauli secundum carnem est Christus, qui in hortum suum descendit. Et rursus alia ratione ipsorum frater, quod ambo Synagoga alumni facti, circumcisionis cultum sub iugo legis tolerarunt.

INTERROGATIO CXLIII.

Quid igitur? Num Servatorem Christum non in cælis, sed in terra putas, animam, dum crucifigeretur, apud Deum deponere, dicentem: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*⁶⁷? Et ad latronem, *Hodie mecum eris in paradiso*⁶⁸? Si igitur in cælo est Deus et Pater Christi, omnino illic et paradisos erit, in quem Christus se promisit introducturum latronem secum crucifixum.

Responsio.

Blasphemum et extremæ dementiæ mihi videtur esse, in cælo vel paradiso tantum, et non ubique divinum Numen esse arbitrari: in omnibus enim existens, omnia quoque complectitur, cælestia, terrestria, subterranea: proinde et in orcum ingre-

διν, *Εἰς τὸν παράδεισον.* Ἀνάγκη οὖν τῇ ὑμετέρῃ κατ' ὑμῶν χρησασθαι φωνῆ, εἴθ' οὕτως ἐπὶ τὴν ζήτησιν τοῦ ἄρθρου φοιτῆται· φατέ γὰρ μὴ εἰρηκέναι αὐτὸν, καταβάντα, ἀλλ' ἀρπαγέντα εἰς τὸν παράδεισον, ἐκ τούτου ἀποσειόμενον, ὡς εἶκοι, τὰς τῶν ἀειδύμων πατρῶν παιδείας. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔφη ἀναβάντα, ἀλλ' ἀρπαγέντα, παρὰ τοῦτο ἄρ' οὐκ ἀναβέθηκεν; Εἰ δὲ ἀναβέθηκεν ἀρπαγείς, δηλονότι καὶ καταβέθηκεν ἐν παραδείσῳ ἀρπαγείς. Καὶ οἶδα γὰρ, φησὶ, τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἀρπαγέντα εἰς τὸν παράδεισον.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΓ'.

Ἄλλ' ὑπεράνω ἡμῶν δρώμενος οὐρανός, δηλαδὴ ἀναβάσει αὐτὸν χρῆσάμενον, ὑπεράνω αὐτοῦ γενέσθαι, ἐνθα καὶ τὸν παράδεισον νοοῦμεν.

Ἀπόκρισις.

Διὰ τί οὖν μὴ συνελὼν ἔφη, Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἀρπαγέντα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ παράδεισον; ἀλλὰ τῇ μεσεμβολῇ τοῦ ἄρθρου, τὴ χωρία διέστησε, φάσκων, Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἀρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ· καὶ πάλιν, ἀρπαγέντα εἰς παράδεισον· τὸ δὲ, καὶ πάλιν, ἐφ' ἕτερον τόπον τινὰ μεβίστησιν· κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ πρᾶντι πεδίου κυκλουμένου ὄρους, ἐν ᾧ τις γενέσθαι ἀγάμενος, διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου πορείας, εὐμαρῶς τούτῳ ἐπιφοιτᾷ· εἰ δὲ βουληθεῖ πρῶτον ἐπιθῆναι τῷ ὄρει, ἐξ αὐτοῦ δὲ τῷ πεδίῳ, πᾶσα ἀνάγκη ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπὶ τὸ πρᾶντι αὐτὸν παραγενέσθαι. Παραπλησίως δοκῶ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον, πρῶτον μὲν τοῖς οὐρανοῖς ἐπιφοιτήσαντα, ἐκεῖθεν εἰς τὸν παράδεισον καταπτῆναι. Ἀξιόπιστος δὲ πρὸ Παύλου μάρτυς ὁ τῶν θείων σοφῶν Σολομών, αἰσθητὸν καὶ ἐπὶ γῆς δηλῶν τὸν παράδεισον· Κατέβη γὰρ, φησὶν, ὁ ἀδελφιδός μου εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ, ἐμοῦ τὴν τοῦ Κυρίου σημαίων θεανδρικτὴν ἐπιφοιτῆσιν, καὶ τὴν Παύλου ἐν αὐτῷ προφαίνων κατάβασιν ἐξ οὐρανῶν, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀρπαγὴν· ἀδελφός δὲ Σολομώντος καὶ Παύλου κατὰ σάρκα ὁ Χριστός, ὁ εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ καταβάς. Καὶ πάλιν ἕτερος ἀδελφός αὐτῶν, ἄμφω τῆς συναγωγῆς ὑπέτιτθοι γενόμενοι, καὶ τῆς περιτομῆς τὸ σιδήριον καρτερήσαντες, καὶ τῷ ζυγῷ τοῦ νόμου.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΓ'.

Τί οὖν; Σωτήρα Χριστὸν οὐκ ἐν οὐρανοῖς, ἀλλ' ἐπὶ γῆς νομίζεις τὴν ψυχὴν ἐν τῷ σταυροῦσθαι παρατίθεσθαι, λέγοντα, Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθει τὸ πνεῦμά μου· καὶ πρὸς τὸν ληστήν, Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ; Εἰ οὖν ἐν οὐρανῷ ὁ Θεός καὶ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖ πάντως καὶ ὁ παράδεισος, ἐν ᾧ τὸν ληστήν εἰσάγειν ὁ Χριστός ἐπηγγελῆτο συσταυρούμενον αὐτῷ.

Ἀπόκρισις.

Βλάσφημον, καὶ πάσης ἀνοίας μοι δοκεῖ, ἐν οὐρανῷ ἢ παραδείσῳ μόνον, καὶ μὴ πάντῃ τὸ θεῖον οἰεσθαι· ἐν πᾶσι γὰρ ὑπάρχον, καὶ πάντων ἐστὶ περιεκτικὸν οὐρανῶν τε καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων· ὥστε οὖν καὶ ἐν τῷ ἄρῃ φοιτήσασαν τὴν τοῦ

⁶⁶ Caut. vi, 1, sec. LXX. ⁶⁷ Luc. xxiii, 46 ⁶⁸ ibid. 43.

Θεοῦ καὶ Λόγου σαρκοθέτος ψυχὴν, ἐν ταῖς πα-
 τρῆαίς χερσὶν αὐτὴν ὑπάρχειν φαμέν· ἐν παραδείσῳ
 δὲ γινόμενον Χριστὸν τῆ θεότητι, καὶ τοῦ ληστοῦ τὴν
 ψυχὴν συνεπαγόμενον· καὶ οὕτως ταῖς τοῦ Γεννη-
 τορος παλάμαις ἐνδαιτᾶσθαι αὐτὸν ὁμολογοῦμεν.
 Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ, ἐν
 ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις,
 φησὶ Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός· καὶ πάλιν, Ὅτι ἐν
 τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ κέρατα τῆς γῆς· καὶ πάλιν ὁ
 αὐτός, Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ·
 Ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρεῖ. Εἰ δὲ ὁ οὐρανός
 πάντων ἐστὶν ὑπέρτερος, ἕξ ἡς δὲ τῶν ὄλων βαθύτε-
 ρος, ἐν τούτοις δὲ τὸ θεῖον ὑπάρχει, ἅμα τε καὶ πάντα
 περιέχειν βῶσιν οἱ θεοπέσιον, δηλονότι καὶ ὁ Χριστός
 τῆ θεότητι πάντη συμπάρων τῷ Πατρὶ, ἐν ταῖς χερ-
 σὶν αὐτοῦ παρατίθεται τὴν ψυχὴν. Εἰ γὰρ ψυχὰι
 δικαίων ἐν χειρὶ Κυρίου, καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης,
 πολλῶ μᾶλλον τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου· παρ' οὗ ἐπίγειον
 καὶ αἰσθητὸν ὑπάρχει τὸν παράδεισον παιδευόμεθα·
 οὐ γὰρ φησὶ τῷ ἐπὶ ξύλου συναπηρωρημένῳ ληστῇ,
 Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσθ' ἐν τῷ παραδείσῳ; Ἄντει-
 σάγει τοῖνον ἐν παραδείσῳ ὁ τὸν ληστὴν Ἀδάμ ἐξ-
 ορίσας, τὸν δυσμενῆ ληστὴν ἐλεήσας.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΔ'.

Τί οὖν βούλεται Ἡσαίας, ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ
 λέγων, Ἐπὶ τῶν χειρῶν μου ἐξωγράφησά σου τὰ
 τεῖχη; ὅπερ νοοῦμεν περὶ τοῦ παραδείσου λέγεσθαι.
 Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ τοῦτο δηλῶν γράφει, Ἡ δὲ ἄνω
 Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν; ἥτις ἐστὶν μήτηρ
 ἡμῶν· ἦντινα οὐκ ἄλλην δοκοῦμεν, ἢ τὸν παρά-
 δεισον.

Ἀπόκρισις.

Συνηγορεῖν μᾶλλον ἢ κατηγορεῖν μοι εἰκόκατε, ἀντὶ
 παραδείσου φυτοκόμου καὶ φρουροπόρου πόλιν καὶ
 τεῖχη μοι παράγοντες. Τίς δὲ καὶ ὁμωνυμία παρα-
 δεισου καὶ Ἱερουσαλήμ, ἢ οὐρανοῦ καὶ τῆς Ἐδέμ,
 ἐν ἧ τὸν παράδεισον Μωσῆς ὑπὸ Θεοῦ γενόμενον δη-
 λοῖ, φάσκων, Καὶ ἐρύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον
 ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολάς· οὐχὶ δὲ ἐν οὐρανῷ κατὰ
 ἀνατολάς· Καὶ πηγὴ, φησὶν, ἀναβαίνει ἐξ Ἐδέμ
 ποτιρίζει τὸν παράδεισον· οὐχὶ δὲ καταβαίνει ἐξ οὐ-
 ρανοῦ· Καὶ ποταμός ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδέμ, οὐχὶ
 δὲ κάτεισιν ἐξ οὐρανῶν· Οὗτος, φησὶ, μερίζεται εἰς
 τέσσαρας ἀρχάς, οὐχὶ δὲ καταρρέει εἰς ἀρχὰς τέσσα-
 ράς; Ποῦ δὲ ἐν οὐρανῷ συκαί, φοίνικες, καὶ ῥοαί,
 καὶ τὰ λοιπὰ, οἷς παράδεισος πικάζεται, καὶ θάλλειν
 πέφυκε; Ποῦ δὲ ἐν οὐρανοῖς κρήνη καὶ ποταμοί, καὶ
 φυτὸν παραβάσεως; Ἄκουε τοῖνον τοῦ συγγραφέως
 τοῦ ἐκ μιᾶς κρήνης ἀπορρέοντος τέσσαρας ποτα-
 μούς προσαγορεύοντος, καὶ οἶονε δακτυλοδεικτοῦτος
 αὐτοῦ τῆ προσηγορίᾳ. Καὶ ὄνομα τῷ ἐν Φεισσῶν.
 Οὗτος δὲ τὴν Αἰθιοπίαν, φησὶ, καὶ τὴν Ἰνδικὴν
 παροδεύων, Γάγγης παρ' αὐτῶν προσαγορεύεται·
 παρὰ δὲ Ἕλλησιν Ἴστρος καὶ Ἰνδὸς ποταμός·
 παρὰ δὲ Ἰλλυριοῖς καὶ Ῥιπianoῖς τοῖς παροικοῖς τοῦ
 Ἰστροῦ, Δαναοῦθης· παρὰ δὲ Γότθοις Δουναῦτις·
 πᾶσαν δὲ τὴν γῆν Εὐρῆαν κυκλῶν, τὴν δευτέραν Αἰ-

dientem Dei et Verbi incarnati carnem in paternis
 manibus esse dicimus. In paradiso autem fuisse
 Christum divinitate, et una latronis animam addu-
 xisse, sicque in Genitoris manibus ipsum fuisse
 constitemur. *Deus enim noster in caelo, et in terra, et
 in mari, et in omnibus abyssis* ⁸⁷, inquit Davides di-
 vinorum ille carminum auctor : et rursus : *Quo-
 niam in manu ejus sunt fines terræ* ⁸⁸; et iterum in-
 quit idem : *Si in caelum ascendero, tu illic es; si
 descendero in orcum, tu ades* ⁸⁹. Quod si caelum
 omnium est summum, orcus autem omnium infim-
 us, et in iis Numen est, simulque ipsum omnia
 continere clamant viri divini : constat, quod et
 Christus divinitate ubique praesens Patri, nihilo-
 minus in manibus ejus deposuerit animam. Si enim
animæ justorum in manu Domini ⁹⁰, quemadmodum
 inquit Propheta, multo magis Dei et Verbi, de quo
 terrestrem et sensilem esse paradysum docemur ;
 non enim inquit ad latronem in ligno secum sus-
 pensum, *Hodie mecum eris in paradiso?* Reducit igitur
 in paradysum qui latronem Adamum in exsilium
 egerat, inimicum latronem, cujus misertus erat.

INTERROGATIO CXLIV.

Quid igitur sibi vult Isaias, in persona Dei di-
 cens : *In manibus meis depinxi muros tuos* ⁹¹? Id
 quod de paradiso dici intelligimus. Sed et Aposto-
 lus idem his verbis indicat, *Quæ sursum est, Hiero-
 solyma, libera est, quæ est mater nostra* ⁹². Eam
 vero nullam putamus aliam, quam paradysum.

Responsio.

Patrocinari potius quam adversari mihi vide-
 mini pro paradiso arboribus consito et poma custo-
 diente, civitatem et muros mihi adducentes. Est au-
 tem etiam æquivocatio paradisi et Hierosolymæ,
 vel cæli et Edem, ubi paradysum a Deo factum Mo-
 ses indicat, dicens : *Et plantavit Deus paradysum in
 Edem ad orientem* ⁹³ : non autem in caelo ad orien-
 tem. *Et fons, inquit, ascendit ex Edem ad irrigan-
 dum paradysum* ⁹⁴ : non autem, descendit ex caelo.
Et fluvius egreditur ex Edem ⁹⁵, non autem, descen-
 dit ex cælis. *Hic, inquit, dividitur in quatuor prin-
 cipia* ⁹⁶, non autem, deorsum fluit in quatuor capita.
 Ubi autem in caelo sunt fici, palmæ, mala punica,
 cætera quæ paradysus plurima continet, et quibus
 floret naturaliter? Ubi vero in caelo fons et flumina
 et arbor transgressionis? Audi igitur historiae au-
 ctorem ex uno fonte quatuor flumina effluentia pro-
 nuntiantem, et ea quasi digito demonstrantem per
 ipsam appellationem. *Et uni nomen Phison* ⁹⁷. *Hic
 vero Æthiopiam, inquit, et Indiam præter'abens,
 Ganges ab ipsis appellatur* ⁹⁸. Apud Græcos autem
 Ister et Indus fluvius dicitur. Apud Illyrios autem
 et Ripianos accolæ fluminis, Danubis; apud Gothos
 vero Dunautis. Omnem vero terram Evilat circum-
 iens, secundam videlicet Æthiopiam et partes Ely-

⁸⁷ Psal. cxxxiv, 6. ⁸⁸ Psal. xciv, 4. ⁸⁹ Psal. cxxxviii, 8. ⁹⁰ Sap. iiii, 1. ⁹¹ Isa. xlix, 16. ⁹² Gal. iv, 26. ⁹³ Gen. ii, 8. ⁹⁴ ibid. 6. ⁹⁵ ibid. 10. ⁹⁶ ibid. ⁹⁷ ibid. 11. ⁹⁸ ibid. 13.

mæorum, percurrensque primam Æthiopiā, sic deinde rursus effusus ad austrum et occidentem intra Gadira, in celebrem illum effunditur Oceanum.

INTERROGATIO CXLV.

Ne sermōni finem hic imponas, benigne Pater, sed secundi fluminis impetum sermone describens, perfecte nos exhilara.

Responsio.

Secundus Gehon est, qui apud Ægyptios Nilus appellatur, totam inundans leniter et irrigans quotannis Ægyptum: navibus autem transitum per vela præbens, arationis opera fieri permittit, et aquatilia se terrestribus aggregare, quorum alia quidem herbis vescuntur, alia vero vescuntur caribus: maximam autem præterlabens Æthiopiā, per minorem fluit, perque Anumetam, et Blemnyam, et Auxumetam, et partes Thebaidis et Ægypti, sic deinde in mare effunditur. Jeremias inter alios vates multa expertus certamina a redivo in Ægyptum inhibens furiosum Israelē, diserte clamat: *Quid tibi cum Ægypto, ut turbatam bibas aquam*?¹ Hoc est, aquam Nili turbulentam.

INTERROGATIO CXLVI.

Quæsumus ne graveris propter temporis brevitate etiam ea paucis edisserere quæ ad tertium fluvium pertinent, unde orlatur, et ubi desinat.

Responsio.

Qui post secundum ex eadem scaturigine procedit, Tigris a divina appellatur Scriptura¹, manans quidem recta versus Syros, pertransiensque partes Orientis, ad immensum spatium terram subit, rursusque emergit in Armenia, dividiturque in regione Assyriorum.

INTERROGATIO CXLVII.

Ut solitum hoc de oratione tua gaudium percipiamus, etiam quartum nobis flumen describere velis.

Responsio.

Ex eodem utero exundans quartus est Euphrates¹ ille celebris, qui etiam Indicos quosdam paradisi fructus foliaque annæ suo trahens, ad nos transvehit. Qui similiter, ut alter, ex eadem scaturigine fluens, subterraneus aliquosque labitur, et redundat juxta Armeniam, unde manat per Babylonem. A navigantibus autem quilibet horum transitur immensa ferentibus onera navibus, post subterraneam refusionem ad ulteriora, tanquam ad paradysum per occultos illos meatus contendere volentibus. Verum ad loca inaccessa pervenire frustra conati, per adversi fluminis navigationem, vel littora legendi itinere terrestri saltem indagare aditum a. l. ipsum tentarunt. Ex quibus Ægyptii quidam aquæ potores et seminibus vescentes, neque crasso victu nostro ab incunabulis utentes, diversorum serinivum commeatu comparato, et multis impletis navibus, expeditum potum ex eo

ὀσπραν καὶ τὰ μέρη τῶν Ἐλυμαίων, καὶ ἐκθεῶν τὴν πρώτην Αἰθιοπίαν, εἶθ' οὕτως ἐκρέων ἐπὶ τὰ νότια καὶ τὴν ἐσπέραν ἔσωθεν Γαδείρων, εἰς τὸν θαλάσσιον ἐκκρίνεται Ὠκεανόν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΕ'.

Μὴ ἐνταῦθα παύσῃ τοῦ λέγειν, φιλότεκνε Πάτερ, ἀλλὰ καὶ τοῦ δευτέρου ἡμῖν ποταμοῦ τὴν ὁρμὴν τῷ λόγῳ διαγράψων, τελείως εὐφραίνε.

Ἀπόκρισις.

Δεύτερος Γεὼν ὑπάρχει, ὁ παρ' Αἰγυπτίους Νεῖλος προσαγορευόμενος, πᾶσαν ἐπικλύζων πρῶτος καὶ ἀρθεύων κατ' ἔτος τὴν Αἰγύπτου· ναυσὶ δὲ πορούμενος μεταξὺ τῶν ἀρμένων, τοῖς ἀρότροις ἐπιτρέπει ἐργάζεσθαι, καὶ τὰ ἔνυδρα τοῖς χειραίοις συναγαλάσσει, τὰ μὲν ποιηθοροῦντα, τὰ δὲ κρηθοροῦντα· τὴν δὲ μεγίστην ἐπιθέων Αἰθιοπίαν, διαβρέει τὴν ἐλάσσα, Ἀνουμήτην τε καὶ Βλεμύαν, καὶ Αὔξουμήτην, καὶ τὰ μέρη τῆς Θηβαίδος καὶ Αἰγύπτου, εἶθ' οὕτως εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην ἐκκρίνεται. Ἰερεμίας δὲ τῶν προφητῶν πολυάθλος τῆς ἐπ' Αἰγύπτου πάλινδρομίας εἰργων τὸν φρενόλυσον Ἰσραὴλ, διαβρήδην βοᾷ, *Τί σοι καὶ τῇ Αἰγύπτῳ τοῦ πιεῖν ὕδωρ θαλάσσιον*; Τοῦ Νεῖλου ὕδωρ θαλόν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΖ'.

Δεόμεθ' ἀ σου μὴ ὀκνήσαι διὰ βραχὺ τῆς ὥρας, ἀλλὰ δεῖ ἐπιτόμου εἰπεῖν καὶ τὰ περὶ τοῦ τρίτου βέματος, πόθεν ἀρχεται, καὶ ποῦ καταλείπει.

Ἀπόκρισις.

Ὁ μετὰ τὸν δευτέρου τῆς αὐτῆς ὑδροχόης προερχόμενος, Τίγρις ὑπὸ τῆς θείας προσαγορεύεται Γραφῆς, πορευόμενος μὲν κατ' ἐναντίας Συρίων, διαφορῶν δὲ τὰ μέρη τῆς Ἐφάας, δύνει ὑπὸ τὴν χέρσον ἐπάπειρον, καὶ ἀναπαφλάζει πάλιν κατὰ τὴν Ἀρμενίαν, διατεμνόμενος ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων χώρᾳ.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΖ'.

Πλείως ἡμᾶς εὐφραίνων τῷ λόγῳ, καὶ τοῦ τετάρτου ἡμῖν τὴν ὁρμὴν εἰπεῖν καταξιώσων.

Ἀπόκρισις.

Ὁ τῆς αὐτῆς νηδύος ἐκκυμαινόμενος τέταρτος ὑπάρχει Εὐφράτης ὁ διαδόχτος· ὁ καὶ Ἰνδικὰς τινὰς τῆς τοῦ παραδείσου φθινοπωρείας καὶ φυλλορῆς τῷ βέλθῳ ἐπισυρόμενος, καὶ διακομίζων ἡμῖν ὁμοίως τῷ ὁμοκρήνῳ ἐφ' ἱκανὸν ὑπόγειος καθιστάμενος, ἀναδύζων πάλιν κατὰ τὴν Ἀρμενίαν, ἐκείθεν διαδύζει τὴν Βαβυλῶνα. Ναυσιπορεῖται δὲ τούτων ἕκαστος μυριοφόροις ὀκλάσι, μετὰ τὴν ὑπόγειον χέουσι εἰς τὰ ἐπέκεινα· ὅσον ἐπὶ τὸν παράδεισον τῇ καταδύσει ἀποσφάλλοντες· καὶ ἀνεπίθωτα ποιοῦντες, τῆς διὰ τοῦ ἀνάπλου, ἢ τῆς τῶν ἡϊόνων παραδρομῆς διὰ χέρσου ἰχνεύειν πειρωμένοις τὴν ἐπ' αὐτὸν πορείαν. Ἐξ ὧν τινες τῆς Αἰγύπτου ὑδροπόται καὶ σπαρμύβοροι ἐξω τῆς καθ' ἡμᾶς παχείας διαίτης ἐκ σπαργάνων ὑπάρχοντες, ἐπιτιτισάμενοι σπερμάτων διαφορᾶς, καὶ πληρώσαντες ἱκανὰς τῶν νηῶν, τὸ δὲ φέρον αὐτοῦς βέλθρον ἔτοιμον πότον ἔχοντες, τῷ αὐτῷ καὶ τὰ ὄσπρια δεύοντες· καὶ πρὸς ἐδώδην ἐξευμαρί-

¹ Jerem. 17, 18. ¹ Gen. 11, 14. ¹ ibid.

, διὰ τοῦ παραθέοντος Γεῶν, Νεῖλου δὲ προσαγορευομένου ἀναπλέοντες, ἐπειρήφ χειραγωγούμενοι εὐρίσκειν τὸν μετὰ σιν ἀθέατον παράδεισον· ἐπὶ μῆκιστον νο: χρόνον, καὶ ἔξω τῆς οἰκουμένης γέν ἄμηγάνοις τῷ πυρὶ τοῦ ἡλίου κατα τοῦ βεύματος ἐκείθεν παφλάζοντος, οἷς δακτύλοις ἢ χεῖρασι ψαύειν λοιπὸν νάμενοι, ἐπὶ τὴν ὄθεν ἀπενήξαντο τοὺς ντες, τῇ ἐνεγκαμένη εἰσεκομίσθησαν· τῶν σιτηρῶν ἐπαγόμενοι, τῷ μακρῶν χρόνῳ, ὡς τινες Αἰγυπτίων ἱστορηστοχῆσαντες πλωτῆρες τοῦ μακαρίου εργῶς τὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἐπαυθύτερά σου μὴ ἐρεῦνα, καὶ ὕψιλλότερά ιζε· ἂ προσετίγη σοι, ταῦτα διανοοῦ. ἰριγένην τὸν ἀνοσιώτατον, οὐκ ἐπὶ γῆς ὁ πῶς εἰς τὴν ἱστορίαν ἐκείνου Αἰγυπτὸς ις δὲ καὶ Μωϋσῆς ὁ τῶν θείων πρώτος ησιν, Καὶ κατέβη Κύριος εἰς τὸν παράδ, Ἀνέβη; Καὶ εἰσήγαγε Κύριος τὸν r παράδεισον, οὐχὶ δὲ, Ἀνήγαγεν; Εἰ ἦς ὁ παράδεισος, κατὰ τὸν μυθολόγον, τετραχῶς διαιρουμένη, πόθεν οὖν προφεισῶν, Τίγρις, Εὐφράτης. Ποῦ δὲ ἐν i, ἢ σταφυλῇ, οἷς παραβάντες περιεστειοὺκ αἰσθητῶν, καὶ παρ' ἡμῖν τὸ χωρίον, ἴντως· εἰ δ' οὐκ ὑπάρχει τὸ φυτὸν, οὐ οἱ προπάτορες· εἰ δὲ οὐκ ἔβοντο, οὐ οὐδ' ὑπάρχει ὁ Ἀδάμ, οὐδὲ ἐξ ἐκείνου ἢ ἀμφοῖν ἡμεῖς, οὐθ' ἕτερος καθ' ἡμᾶς. regio : ne quidem omnino in ea ficus erat. Si non erat arbor in ea, non etiam comederunt. es : quod si non comederunt, neque transgressi sunt : nec exstitit Adamus, neque ex illo Eva, ibobus nos, neque alius post nos.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΗ'.

iv διάβολον οὐ νομίζεις τοῦ οὐρανοῦ ἐκ-
"Ὅσπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνου, οὕτως καὶ ἐπὶ
u λέγομεν, τὴν ἐκπτώσιν δηλονότι ἐκ

Ἀπόκρισις.

λως φαμέν τῶν ὑπερκοσμίων καταβρω-
ἐκακον δαίμονα, τοῦ θεωροῦ τῶν Χερουθιμ
5") αὐτὸν ἀποδυρομένου, καὶ φάσκοντος,
er ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἐωσφόρος; Συμ-
οικέτη ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος,
τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν κεσόντα
ροῦ· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀδάμ, οὐδέπου τῆς θείας
το κείμενον εὐρεθήσεται. Εἰ γὰρ καὶ ἡ
π τὸ ἐξέπεσε περὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ
ἔτωσιν φησι τοῦ Ἀδάμ, οὐ μέντοι πρό-
δρανοὶ τῇ ἐκπτώσει, καθὼς ἐπὶ τοῦ Βε-
ωσιν δὲ φαμεν καὶ τὸ ἐκ πλούτου καὶ
εἰς πτωχείαν ἐλάσαι, καὶ τὴν ἐξ ἀρετῆς
ον ὑπονόστησιν, καὶ τὴν ἐκ παρθενίας
ἀφορμῆν, καὶ τὴν λῆξιν τοῦ σώματος.
v οὐρανῶν ἐκπεπτώσασιν οὗτοι; Οὐδα-

quod ipsos portabat, flumine habentes, eodemque et legumina madefacientes, et sibi ad cibum emolientes, per prætercurrentem Geonem, apud ipsos autem Nilum appellatum, navigantes, tentarunt fluminis ductu invenire post Adamum nemini visum paradisum. Postquam autem tempore longissimo navigarunt, et extra habitabilem orbem delati sunt, in difficilibus locis igne solis adurebantur, flumineque illic toto fervente, cum ne quidem summis digitis aut labiis illud amplius attingere possent, ad eam unde navigio venerant terram gubernacula dirigentes, in patriam delati sunt, non reportantes quidquam commeatu, omnibus longo temporis spatio absumptis, ut aliqui Ægyptiorum tradiderunt. Cæterum hi nautæ qui a beato illo spectaculo aberrarunt, clarissime sapientis illius Salomonis verba didicerunt : *Profundiora te ne scrutaris, et sublimiora te ne inquiras : quæ tibi mandata sunt, illa cogita*². Quod si secundum Origenem illum impium non est in terra paradisi, quamobrem suos homines ad illum inspiciendum Ægyptus ablegavit ? Quomodo item Moses primus ille scriptor rerum divinarum inquit : *Et descendit Dominus in paradysum* : non autem, ascendit ? *Et introduxit Dominus Adamum in paradysum*³ : non autem, subvexit ? Præterea, si non est in terra paradisi, ut vaniloquus ille nugatur, neque fons ille quadripartito divisus, unde diffunditur Geon, Phison, Tigris, Euphrates. Ubi autem in cælis ficus, aut uva, quorum consutis foliis homines illi primi post lapsum sese tegebant ? Jam si neque sensilis est, neque

INTERROGATIO CXLVIII.

Quid igitur ? an diabolum non putas excidisse cælo ? Quemadmodum enim de illo, sic et de homine dicimus, lapsum videlicet ex cælis.

Responsio.

Procul dubio dicimus ex ultramundanis præcipitatum auctorem illum mali dæmonem, spectatore cheruborum Ezechielo ipsum deplorante, atque dicente : *Quomodo excidit cælo Lucifer* ?⁴ Consentiens autem cum servo iu Evangelio Dominus, inquit : *Videbam Satanam veluti fulgur de cælo cadentem*⁵. De Adamo autem hoc nusquam in divinis Litteris positum invenietur. Quamquam enim consuetudo verbum *excidendi* usurpet de homine, itemque vocabulum *lapsus de Adamo* : non tamen præpositum est cæli nomen ante casum, quemadmodum de Belialo. Et verbo *excidere* utimur etiam, cum ex divitiis et splendore ad paupertatem quis devenit, vel a virtute ad vitia redit, vel ex virginitate ad scortationem ruit, vel cum corpus interit. Num igitur ex cælis exciderunt illi ? Nequaquam : enim-

, 22. ¹ Gen. 11, 15. ² Isa. xiv, 12. ³ Luc. x, 18.

χη.λ. Memoria lapsu Ezechieleni pro Isaiâ citavit auctor.

vero utendum existimo divinarum Litterarum subsidio, et ex sacro scriptore Moyse demonstrationes profutundas. Inquit autem is : *Et posuit Deus hominem, ut coleret et custodiret paradysum* *. A quoriam, quæso, ipsum custodire debet, siquidem in cælis angeli ignorant furari? Ursus vero poma devorans, aut sus, aut singularis in cælis non sunt, nec erinaceus ille, qui gramine vescitur; nec item vulpes apum alveare perfodiens, ipsarumque sonos perturbans, aut favos devorans; non leo crudivorus, non rapax lupus, non aquila vel gryphus, non aliud quid eorum quæ sunt apud nos, in cælis est, quæ vel solam increpationem Adami extimescentia, tangere vel accedere paradysum verebantur. Omnia enim ad ipsius intremiscebant vocem ante transgressionem. De transgresso autem inquit : *Et ejecit ipsos ex paradiso* †, non autem dejecit : *Et collocavit ipsos*, inquit, non infra, sed e regione paradisi. *Et posuit cherubos, et flammeum gladium versatilem ad custodiendum*, non ascensum, sed ingressum ad lignum vitæ ‡. Versatilem autem ipsum inquit, ad feriendum eminus ad id accedentia, sive animantia bruta, sive dæmonia : quemadmodum facere solent agrorum custodes, clamore tam volatiles quam quadrupedes bestias arcentes a vineis et ficetis, agitatione autem gladii qui in manibus est, illiusque fulgore homines eminus venientes ad direptionem frugum, perterrent. Aliquoties item fundæ agitatione jacto lapide, eminus advenientem prædonem metu percellunt.

INTERROGATIO CXLIX.

Quid tibi videntur esse pelliceæ tunicæ, quibus post lapsam Adamum et Evam Dominus induit? Audivimus enim quemdam præclare dicentem, quod homo mens rationalis fuerit, et animal incorporeum rationale. Postquam autem peccavit, per inobedientiam erga Deum exhibitam, separatam esse mortuamque mentem, et animam ideo vocatam esse, quod frige factus calor mentis amplius remanere non poterit, et ministrare supernis, sed hoc corpus induisse, quod pelliceam tunicam vocat Scriptura, ad supplicium circumdatam ei qui peccaverat, ut ei veluti carcer et pœna sit. Ideo et Deum rogarunt sancti, ut morerentur et liberarentur ab hoc supplicio. Davides quidem dicit : *Educa ex carcere animam meam* †. Paulus autem : *Miser ego homo, quis me cripiet ex corpore mortis hujus* ††? Jobus denique incessanter mortem optabat, non amplius ferens in corpore pelliceæ tunicæ supplicium.

Responsio.

Illud jam ante suspicans in præcedentibus dixi, vos idem sentire cum venenatis pestiferisque Origenis dogmatibus, quæ simpliciores decipiunt. Neque enim in cælo peccantes animæ condemnatæ sunt, ut in corpore punirentur, non amplius valentes obire ultramundani ministerii sacrum officium. Nam si ad correctionem et castigationem istis corporibus

μῶς· ἀλλὰ δεῖν ᾤθηται τῇ Θεῖα Γραφῇ βοηθῶ χρήσασθαι, καὶ ἐκ τοῦ ἱερογράφου Μωϋσεως ἀποδείξει παρέχεσθαι. Φησὶ γοῦν· *Καὶ ἔθετο ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν τὸν παράδεισον*. Ἀπὸ τίνος οὖν ἄρα φυλάσσειν αὐτὸν ὀφείλει, εἴπερ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι κλέπτειν οὐκ ἴσασιν; Ἄρκτος δὲ ὀπωροδόρος, ἡ Ἦς, ἡ μονιὴς, ἐν οὐρανοῖς οὐχ ὑπάρχει· οὐδὲ χοιρόγρυλλος ποηφάγος· οὐδὲ ἀλώπηξ τοὺς σίμβλους τῶν μελιττῶν διορύττων, καὶ τοὺς βόμβους αὐτῶν διαλύων, ἢ κατεσθίων τὰ κηρία· ὡλέων αἰμοδόρος, οὐ λύκος ἄρπαξ, οὐκ ἄετος, ἡ γρύψ· οὐχ ἑτερόν τι τῶν παρ' ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει· ἀ καὶ μόνην τὴν ἐπιτιμησιν τοῦ Ἀδάμ φρίττοντα, ψάσειν ἢ παρεμβαλεῖν τῷ παραδείσῳ ἐδοδοίκεν. Πάντα γὰρ αὐτοῦ ἔτρεμον τὴν φωνὴν πρὸ τῆς παραδάσεως· παραδάνα δὲ φησὶ· *Καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς τοῦ παραδείσου*, οὐχὶ δὲ, *Κατέβαλε*· *Καὶ κατέκτισεν αὐτοὺς*, φησὶν, οὐχ ὑποκάτω, ἀλλ' ἀπέκτισεν τοῦ παραδείσου· καὶ ἔθετο τὰ Χερουθὶμ, καὶ τὴν ῥογγίτην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην, φυλάσσειν, ὡς τὴν ἄνοδον, ἀλλὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. Στρεφομένη δὲ αὐτὴν φησὶ, πρὸς τὴν πόρρωθεν κατὰπληξιν τῶν ἐκπυτομολούντων ἢ ἀλόγων, ἦτοι δαιμόνων· ὅσον τι δρᾶν εἰκόθασι· οἱ ἀγροταί, τῆ μὲν βοῆ τὰ πτηνά τε καὶ τετράποδα ἐργοντες τῶν ἀμπελώνων καὶ σικυηράτων· τῆ δὲ περιστροφῆ τῶ ἐν χερσὶ φασγάνου, καὶ τῆ ἐκεῖθεν ἀστραπῆ βροτῶς· εἰτι πόρρωθεν ἤκοντας ἐπὶ ληστείαν τῶν καρπῶν κατέπληξε· πολλάκις δὲ καὶ σφενδόνης περιστροφῆ τῷ ἐκεῖθεν βληθέντι λίθῳ, πόρρωθεν τὸν ἐπὶλίθευ σιλωτὴν κατεπέτρησεν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΜΘ'.

Τί σοι δοκοῦσιν οἱ δερμάτινοι χιτῶνες, οὓς μετὰ τὴν ἐκπτώσιν, τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Ἐβαν ὁ Κύριος ἐνέδουσε; Ἀκηκόαμεν γάρ τινος καλῶς λέγοντος, ὅτι νοῦς λογικῆς ὑπάρχων ὁ ἀνθρώπος, καὶ ζῶον ἀσώματον λογικόν, μετὰ δὲ τὸ ἁμαρτεῖν παρακούσας Θεοῦ ἀφορισθῆναι τὸν ἀποψυχθέντα νοῦν, καὶ ψυχὴν διὰ τοῦτο κληθῆναι, διὰ τὸ ψυχὴν τὸ θερμὸν τοῦ νοῦ μηκέτι δύνασθαι παραμένειν, καὶ συλλειτουργεῖν τοῖς ἄνω· ἀλλ' ἐνδυσθῆναι τὸ σῶμα τοῦτο, ὅπερ ἐρμάτινον χιτῶνα λέγει ἡ Γραφή, πρὸς τιμωρίαν παρατεθέντα τῷ ἁμαρτάνοντι, καὶ ὡσπερ κόλασιν αὐτῷ καὶ φυλακῆν ὑπάρχοντα· διὸ καὶ ἐδέοντο τοῦ Θεοῦ οἱ ἅγιοι ἀποθανεῖν καὶ βυθισθῆναι τῆς τιμωρίας· ὁ μὲν Δαβὶδ λέγων, *Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου*· ὁ δὲ Παῦλος, *Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με λύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;* ὁ δὲ Ἰωβ ἀπαύστως τὸν θάνατον ἡρώων μηκέτι φέρων τὴν ἐν τῷ σώματι τοῦ δερμάτινου χιτῶνος κόλασιν.

Ἀποκρίσις.

Ἦδη ἀνωτέρω αἰσθόμενος ἔφη, ὅτι τὰ θεῖα φρονεῖν δηλητήρια καὶ φθοροποιὰ δόγματα, πῶς ἀπλουστέρους σκελίζοντα. Οὐ γὰρ κατ' οὐρανὸν ἁμαρτοῦσαι ψυχαὶ ἐν σώματι κατεκρίθησαν τιμωρεῖσθαι, μηκέτι δυνάμενα συμπεριπολεῖν τῇ ὑπερκοσμῇ τελευτῇ. Εἰ γὰρ πρὸς διόρθωσιν καὶ νῆψιν τοῖς σώμασι τούτοις κατεκλείσθησαν, πῶς ἐν τούτῳ βαρυτέρως

* Gen. ii, 15. † Gen. iii, 24. ‡ ibid. sec. LXX.

†† Psal. cxli, 8. †† Rom. vii, 24.

ἀμαρτάνουσιν; Ὁ δὲ ἐν φρουρίῳ τιμωρούμενος δηλονότι καὶ βουλόμενος ἀμαρτεῖν, οὐχ οἶός τε ὑπάρχει· διὰ τί δὲ ἄρα καὶ τοὺς δαίμονας ἅμα τῷ διαβόλῳ νοὺς ὑπάρχοντας καὶ ἀσωμάτους, ἀμαρτήσαντας καὶ τῶν οὐρανῶν καταβράχυντας, μὴ ἐν σώμασι καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς νῆψιν καὶ διάρθρωσιν κατησφαλίσατο; Ἄρα δὲ καὶ Μωσῆς τῷ λαῷ ἐπευχόμενος, χιλιοπλασίους καὶ ἀναριθμήτους γενέσθαι ὡς τὴν ψάμμον τῆς θαλάττης, ἐβούλετο τοσαύτας νοεράς δυνάμεις κατ' οὐρανὸν ἀμαρτούσας καταβλήθῃναι πρὸς σώματα, εἰς προσθήκην τῶν ἐπιγείων; Καὶ Ἄννα δὲ ἡ θεόφρων περὶ παιδοποιίας ἐκλιπαροῦσα τὸ θεῖον, ἄρα ἐδεῖτο νοεράν καὶ ἀνώματον δύναμιν τῶν οὐρανῶν ἐκπεσεῖν, ἵν' ἐκείνη γεννήσῃ βροτόν; Ἡ αὖ πάλιν Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός, τοῖς ἠναρέτοις ἐπευχόμενος τὸ, *Καὶ Ἰδοὺς υἱοὺς τῶν υἰῶν σου*, ἄρα ἱμεῖρετο τῇ ἐκπτώσει τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων τοῦ δικαίου τὸ γένος πληθύνεσθαι; Εἰ δ' ἀμαρτούσας κατ' οὐρανὸν ψυχὰς πρὸς τιμωρίαν τοῖς ἡμετέροις συνέδησε σώμασι, διὰ τί καὶ τὰς μηδὲν ἀμαρτούσας παραπλησίως ἐκείναις κατέκριεν, ἐν σώμασιν αὐτὰς τιμωρούμενος κατ' ἐκείνας; Ἰδοὺ γὰρ αὐτὸς μαρτυρεῖ περὶ τοῦ μεγάλου Ἰώβ, πρὸ τοῦ καὶ τῆς κατὰ διαβόλου ἀνδρείας, φάσκων, *Οὐκ ἔστι τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπος κατὰ τὸν θεράποντά μου Ἰώβ, δίκαιος, καὶ ἀληθινός, ἀμμεπτος, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς ποτηροῦ πρᾶγματος*.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΝ'.

Ἄλλ' Ἰδοὺ τί εἶπας εἰρηχέναι τὸν θεόν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνθρώπος τῶν ἐπὶ γῆς ὅπερ δηλοῦντός ἐστιν ὑπάρχειν ἑτέρους ἀνθρώπους νοητοὺς ἐν οὐρανῷ, ἐξ ὧν ἀμαρτήσας Ἰώβ, σώματι πρὸς τιμωρίαν συνεδέθη· καὶ δι' ἀρετῆς ἀποκαθάρθει, πρὸ τῆς πληγῆς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ δικαιοτέρως ὑπάρχειν τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, οὐ μέντοι τῶν ἐν οὐρανοῖς.

Ἀπόκρισις.

Ὅψις καὶ ἀφῆ ἀκοῆς πιστοτέρα μοι δοκεῖ· ἐάσωμεν τοίνυν τὰ εἰκῆ καὶ ἀναποδείκτως ἀκούμενα, καὶ μᾶλλον ψηλαφήσωμεν τὰ ὁρώμενα. Οὐ γὰρ οἶός τε εἰ ἀποδείξαι ἐκ τῆς περὶ τοῦ Ἰώβ θείας φωνῆς, ἑτέρους παρὰ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχειν ἀνθρώπους νοητούς· ἄθρει δὲ οὖν, καὶ ψηλάφησον τὰ ὑπ' ἐμοῦ σοὶ ἠναργῶς παρὰ τῆς θείας φωνῆς παραδιδόμενα. Ἐπεὶ γὰρ ἐν τοῖς παρρηχόσι χρόνοις, πρῶτος δικαίων ὑπῆρξεν Ἄβελ, μετ' ἐκείνων Σὴθ, εἶτα Ἐνώχ, Νῶε, εἶτα Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ· οἵτι δὲ πάντες κοιμηθέντες, ὑπὸ γῆν ἐτύγχανον, μόνου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῶν ἐπὶ γῆς βροτῶν δικαίου τοῦ Ἰώβ τυγχάνοντος· ὡς καὶ τοῦ Ἀὐτῆ ἐν τῇ πενταπόλει Σοδόμων, μόνου ἠναρέτως βιοῦντος, δικαίως τὸν ἐκείνων ἐκφυγεῖν θάνατον. Τῶν οὖν προκοιμηθέντων δικαίων ὑπὸ γῆν τυγχάνοντων, μόνος τῶν ἐπὶ γῆς δίκαιος ὑπῆρχεν Ἰώβ. Ὅτι δὲ οὐχ ἀμαρτῶν κατ' οὐρανοὺς καὶ κατάκρητος, σώματι συναφθεις, ἐπὶ δικαιοσύνην ἤλασε, τοῖς μετ' ἐκείνων παιδευόμεθα. Ποῖαν γὰρ ἐπιδειξάμενος ἀρετῆν

¹⁰ Psal. cxxvii, 6. ¹¹ Job i, 6, 8.

inclusæ sunt, quomodo in hoc gravius peccant? Qui vero in custodia punitur, constat quod etiamsi velit peccare, non possit. Cur autem non et dæmones una cum diabolo, cum sint mentes et incorporei, postquam peccaverunt et ex cælis præcipitati sunt, non in corpore, quemadmodum nos, etiam ipsos ad sobrietatem et correctionem confirmavit? Num vero etiam Moses populo superveniens, ut essent infiniti et innumerabiles, velut arena maris, volebat tot intellectuales potestates in cælo peccantes ad corpora dejici, in augmentum eorum qui erant in terris? Et Anna religiosa femina pro fecunditate Numen exorans, num rogabat ut intellectuales et incorporea potestas ex cælis caderet, quo ipsa hominem generaret? Aut Davides divinum ille carminum auctor, pro piis illud votum faciens: *Et rideas filios filiorum tuorum*¹⁰, num cupiebat per lapsum ultramundanarum potestatum justum genus multiplicari? Quod si animas quæ in cælo peccaverunt, ad supplicium nostris colligavit corporibus; cur etiam eas quæ non peccaverunt, consimiliter cum illis condemnavit, in corporibus ipsas puniens quemadmodum et illas? Ecce enim quomodo ipse testatur de magno Jobo, ante ostensam adversus diabolum fortitudinem: *Non est in terra quisquam homo similis servo meo Jobo, qui justus est et verax, inculpatus, pius, abstinens ab omni re mala*¹¹.

INTERROGATIO CL.

Sed vide quid dixeris, dixisse Deum, quod non sit homo in terra: quod est ejus qui innuit, alios esse homines intellectuales in cælo, ex quorum numero Jobus, postquam peccavit, corpori ad supplicium colligatus est, et per virtutem repurgatus, ante plagam testimonium accepit a Deo, quod justior sit illis hominibus qui sunt in terra, non tamen illis qui sunt in cælis.

Responsio.

Visus et tactus mihi videntur auditu magis fide digna esse. Proinde relinquamus, quæ frustra et absque demonstratione audiantur, et potius contrectemus quæ videntur. Neque enim demonstrare potes ex divina voce de Jobo, alios præter eos qui sunt in terra, in cælis esse homines intellectuales. Aspice igitur, et palpa quæ tibi a me evidenter de divina voce ex voce divina traduntur. Quandoquidem enim præteritis temporibus primus justorum fuit Abelus, post illum Sethus, deinde Enochus, Noe, Abrahamus, Isaacus, Jacobus, cum illi omnes obdormissent, et sub terra essent, solus illis temporibus, inter eos homines qui in terris erant, justus erat Jobus, sicut et Lothus in quinque civitatibus Sodomorum solus integre vivens, merito illorum mortem effugiebat. Illi igitur justus qui jam ante obdormierant, cum sub terra essent, solus inter eos qui super terram erant, justus fuit Jobus. Quod autem non in cælis peccando condemnatus, corpori copulatus, justitiam assecutus sit, ex his

qui post illum fuerunt, docemur. Quali enim virtute demonstrata Jeremias ille divinus, antequam ex utero egrederetur, sanctus testimonio Dei perhibetur? Quanam re præstita Joannes in utero adhuc gestatus apud eum qui adhuc similiter gestabatur, Filium et Verbum in alvo perpetuæ Virginis, eam libertatem adeptus est, quam et exsiliens indicavit? Quod si item, ut dicitis, absque peccatis in cælis fuerunt, cujus gratia quemadmodum et condemnati, corpore circumdati sunt? Procul abigat Christus eos qui animas prius existere negantur, ne et ipsius animam ratione mentis frigidam dicere audeant.

INTERROGATIO CLI.

Quid igitur? si non prius existens in cælis anima, postquam peccavit, in præsentem est expulsa vitam, per copulationem cum corpore generationemque, quomodo Davides id deplorans inquit: *Ecce enim, in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea* ¹⁴?

Responsio.

Nihil hoc Origenis nugæ confirmare potest. Nam quod Davides ait, *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*, denotat ipsum captum et infectum concupiscentia cecidisse in flagitium, et adulterii tristitia perpetrata, illico cædem conjunxisse. Indicat ergo se lugere quod a concupiscentia superatus, captus iniquitate sit, lege præcipiente, *Non occides, Non concupisces uxorem proximi tui* ¹⁵. Illud autem, *In peccatis concepit me mater mea*, etiam hodie contingere solet. Matres enim quamplurimæ non ex dilectione, sicut Sara, vel Rebecca, vel Anna, vel Elisabeta, cum conjugibus cubant, sed ob jurgia, æmulationes, corpore quidem se submittentis, sed immorigeræ voluntate manentes, aliquando fetus coacipiunt. Id quod et Davides suspicatur, se ab initio ex ejusmodi contentione conceptum. Ab omni autem peccato liberam, et vituperio superiorem eam quæ legi consentanea est, copulationem et procreationem liberorum ostendit Dominus, dum ex Adamo quidem mulierem fecit: quo docet per ipsam conjunctorum unionem, et procreationem liberorum ex illis se amplecti, ideoque de ea quæ per ipsum est copulatione inquit: *Crescite et multiplicamini, et implete terram, et dominamini ei* ¹⁶. Eamdem autem denuo vivendi unam rationem honorans, in Cana Galilææ suo accessu et convivii societate ornat; idque magis etiam ut demonstraret, honorarium munus donat, vinum ex aqua factum. Et in Evangelio divinitus hæc proferens, inquit: *Propter hoc deseret homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* ¹⁷. Et per Paulum inquit: *Honorabile conjugium, et cubile impollutum; scortatores autem et adulteros judicabit Deus* ¹⁸, nimirum hic ipse Christus. Nam Pater judicat neminem, sed omne judicium Filio dedit ¹⁹. Non in iniquitatibus igitur, ad exemplum Christi, fit conceptio nostra. Nam in utero Jeremias sanctificatus est, Joannes cum gaudio singulari exsiliit. Verbum illud denique, qui etiam Deus est, homo

Ἰερεμίας ὁ θεσπέσιος πρὸ τοῦ ἐξελεῖν τῆς νηδύος, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μαρτυρεῖται; Τί δὲ δράσα; Ἰωάννης ἐν τῇ μήτρᾳ ἔτι φερόμενος πρὸς τὸν ὁμοίω; φερόμενον Ἰῶν καὶ Λόγον ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Ἀειπαίδος, παρῆρσιαν εὐρατο, ἦν σκαίρων ἐδήλωσεν; Εἰ δ' αὖ πάλιν, καθὼς φατε, ἀναμάρτητοι κατ' οὐρανοῦς ὑπῆρχον, τίνας χάριν ἰσα τοῖς κατακρίτοις σώμασι περιέθεντο; Ἀπαγε, Χριστὸς, τοὺς προὑπαρξίν ληρούνας ψυχῶν, ἵνα ψυχὴν ἀποψυχθέντα οὖν φάναι τολμήσωσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΝΑ'.

Τί οὖν; εἰ οὐ προὑπάρχουσα ἡ ψυχὴ κατ' οὐρανοῦς, ὕστερον ἀμαρτήσασα, εἰς τὸν παρόντα ἐξωρίσθη βίον, διὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπλοκῆς καὶ γενήσεως, πῶς ὁ Δαβὶδ τοῦτο ἀποδύρομενος, λέγει: Ἰκεὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησθε με ἡ μήτηρ μου;

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲν τούτων βεβαιῶσαι τοὺς Ὀριγένους φηράφους οἶόν τε. Τὸ γὰρ, Ἰδοὺ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, φησὶ τὸν Δαβὶδ, τὸν συλληφθέντα καὶ ἀνακραθέντα τῇ ἐπιθυμίᾳ, πεσεῖν ἐν τῇ ἀνομίᾳ, καὶ τὸ ἄλγος ἐργασάμενον τῆς μοιχείας, αἷθις συνάλα καὶ τὴν μισηφονίαν· δηλοῖ αὐτὸν ἀποδύρεσθαι κρητηθέντα ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ἀλῶναι ἐν τῇ ἀνομίᾳ, τοῦ ὄμω παρεγγυώντος, *Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου*. Τὸ δὲ, *Ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησθε με ἡ μήτηρ μου*, καὶ μέχρι τήμερον συμβαίνειν πέφυκεν· αἱ γὰρ πλείστοι μητέρες οὐκ ἐξ ἀγάπης ὡς Σάρρα, ἢ Ρεθέκκα, ἢ Ἄννα, ἢ Ἐλισάβετ, τοῖς συμβίοις συγκαθεύδουσιν, ἀλλ' ἐριθείαις, καὶ μάχαις, καὶ ζηλοτυπίας, συγκλινομένηι μὲν σώματι, ἀκλινεῖς δὲ καὶ ἀνύπεικτοι προαιρέσει μένουσαι, ἐκισσοῦνται πολλάκις τὰ ἐμβρυα. Ὅπερ καὶ ὁ Δαβὶδ ὑπενόει, ἐκ τοιαύτης ἐρεσχελίας αὐτὸν καταρχὰς ἐπὶ τῶν γονέων συνενεχθῆναι. Ἐλευθέραν δὲ πάσης ἀμαρτίας, καὶ ἀνωτέραν ἐγκλήματος τὴν κατὰ νόμον συνάφειαν καὶ παιδογονίαν ἀποδεικνύς ὁ Κύριος, ἐκ μὲν τοῦ Ἀδάμ τὴν γυναῖκα ἐδημιούργησε, τῶν μέχρι νῦν δι' αὐτοῦ συναπτομένων παιδεύων τὴν ἑωσιν, καὶ τὴν ἐξ ἐκείνων παιδοποιίαν ἀγάμενος, φησὶ τῇ δι' αὐτοῦ συναφείᾳ, *Ἀξέσθησθε καὶ πληθύνθητε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς*. Τὴν δ' αὐτὴν πάλιν τιμῶν συμβίωσιν, ἐκ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας φαιδρύνει τῇ πρὸς αὐτὴν φητήσῃ καὶ συνεσιτάσει, ἀπόδειξιν τοῦ γέροντος, τὸ λατὸν δωρησάμενος, οἶνον ἐξ ὕδατος· καὶ ἐν Εὐαγγελίοις θετηγῶν φησιν, *Ἐρεκεν τοῦτον καταλείψας ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν*. Καὶ ἐν Παύλῳ φησὶ, *Τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνοι δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός, αὐτὸς οὗτος ὁ Χριστός*. Ὁ γὰρ Πάτερ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρῖσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Ἰῶ. Οὐκ ἐν ἀνομίαις οὖν κατὰ Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἡ σύλληψις ἡμῶν· ἐν γαστρὶ γὰρ Ἰερεμίας ἡγιασθη, Ἰωάννης ἐν ἀγαλλιάσει ἐκέρπη

¹⁴ Psal. l, 7. ¹⁵ Exod. xx, 13, 17. ¹⁶ Gen. i, 23. ¹⁷ Matth. xix, 5. ¹⁸ Hebr. xiii, 4. ¹⁹ Joan. v, 22.

ἰς καὶ θεός, βροτὸς γέγονεν ἐξ ἀπόρροῦτος
 Οὐ διὰ τὰς ψυχὰς τοίνυν τὰ σώματα·
 γὰρ ἐτέρου προγενέστερον· ἀλλ' ἄμφω
 δι' ἀγαθότητα, ἐν ἀκαρεῖ θεὸς ἐδημιούρ-
 τραπέντα δὲ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ γυμνωθέντα
 ος, πάλιν δι' ἀγαθότητα δέβρει περι-
 στεγάνω περιέπων τὸ ἀπαλὸν τοῦ σώμα-
 τω γενόμενον τῆς ἐν παραδείσῳ τρυφῆς καὶ
 εἰριβολῆς, ἀρτι τῶν πόνων ἀπτόμενον, τῆς
 ἡσυχίας καὶ ἰδρωτὸς ἐν πείρᾳ γενόμενον· οὐ
 τοίνυν, οὐ συνύπαρξιν, οὐ μεθύπαρξιν,
 ὡς· ἵνα μὴ τὸ μὲν ἐκπίπτειν ψυχὰς τῶν
 αἰ ἐνεῖρθεσθαι σώματιν ἀπατηθῶμεν· τὸ
 ἀρθενεύοντας, καὶ τοὺς ἐγκρατεῖς, καὶ
 βυεῖς ψυχοκτόνους βλασφημησωμεν, ἐν
 ἰ τῷ σπέρματι τὰς ψυχὰς κατεμπνίγον-
 · ὅ ἀφάλλου καὶ τῶν ληρούτων μεθύπαρ-
 · κρεσβύτερος καὶ νεώτερος αὐτὸς ἑαυτοῦ

factus est per ineffabilem conceptionem. Proinde
 non sunt corpora propter animas, neque alterum
 altero generatione prius est, sed utraque ineffabi-
 liter propter bonitatem Deus in momento fabricavit.
 Abalienatum autem a bono, divinitateque nudatum
 rursus propter bonitatem contexit, solida pelle
 ornans, cum teneritas jam extra paradisi volupta-
 tem divinamque munitionem esset, et jam labores
 capesseret, laboriosamque vitam atque sudorem
 experiretur. Proinde neque prius existentem,
 neque coexistentem neque postexistentem ani-
 mam pietas docet, ne partim delabi ex cœlis animas
 et inseri corporibus falso existimemus, partim ser-
 vantes castitatem, et temperantes, aut seminis
 fluxum patientes, velut animarum occisores calum-
 niemur, in lumbo et semine animas suffocantes.
 Longe etiam mihi velim ab ea resiliens opinione,
 quod corpore posterior sit anima; non enim seipso
 vel major vel minor ætate est homo.

etiam de alio sunt adjecta; nam Maximus Philosophus Christianus post Cæsarium vixit.)

Τοῦ ἀγίου Μαξίμου.

ἰ προηγούμενος σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἦν, μὴ
 ἵνεσθαι ἡμᾶς καὶ φθορᾶς· ἡ δὲ παράβα-
 ριστον εἰσήγαγε· διὰ τοῦτο πάντες οἱ ἐξ
 κίπτοντες τῇ τοῦ προπάτορος καταδίκη,
 συλλαμβάνονται. Τὸ δὲ, Ἐν ἀμαρτίαις
 με ἡ μήτηρ μου, ὅτι προμήτωρ Εὐα-
 τισσε τὴν ἡδονὴν· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς
 λέγομεν ἐν ἀμαρτίαις, ὡς ὑποκίπτοντες
 καταδίκη.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΝΗ.

βυρσοτόμον ἢ ζωοθύτην ὑφέλομεν νοεῖν
 α τὸν Ἄδὰμ ἐνδύση τοὺς χιτῶνας δερμα-

Ἀποκρισις.

σε καὶ ἐγὼ, ὦ φιλονεικότε, τί εὐμα-
 λὲ εὐκοπώτερον, οὐρανὸν ἐξ ὕδατων πῆξαι,
 ἀδύσσω θεμελιώσαι, καὶ τὸ μυρὸν ὕδωρ
 γωγῇ συναλέσαι, καὶ τῷ καταλήλῳ ἱκα-
 μῆσαι, ἀστεροῖς μὲν καταστῆσαι τὸν οὐ-
 αῖς δὲ ποικίλαι τὴν χέρσον, πλωτοῖς δὲ
 ἰν θάλατταν, ἢ δέβριν συναῖραι, καὶ περι-
 γυμνωθέντα; πλάσαι τὸ ζῶον ἢ ἀμφιάσαι;
 αχερσώσαι τῷ προσταγμάτι, καὶ ἑξακο-
 ἰ χιλιάδας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀν-
 διαδιβάσαι, ἢ χιτῶσι προσταγμάτι περι-
 ; θεομένους; ῥῆξαι ἀκρότομον, καὶ ὕδωρ
 νακῆσαι τὸ Ἰορδάνου βεῖθρον, καὶ λαὸν
 | τὸ γυμνὸν περιβάλλαι; ἀνακῆσαι χοῦν,
 ἰ ψυχῶσαι, ἢ ἀμφιάσαι τὸ ἐξ αὐτοῦ λο-

ΠΕΥΣΙΣ ΡΝΓ.

ἰ ἡμῖν τίς ὁ θύσας, καὶ τί τὸ τυθὲν ζῶον,
 κέρματα, καὶ τίς ὁ βράσας αὐτόν; Εἰ γὰρ
 ἀποδοῖς τὸν λόγον, ἀνάγκη ἡμᾶς μετῆτι
 οῦ λεγομένοις ἐνδοιαῶσιν.

Ex sancto Maximo.

Quandoquidem principalis Dei scopus erat, non per
 conjugium et corruptionem nos generari, transgres-
 sio autem conjugium introduxit: ideo omnes
 qui ex Adamo subjecti sunt primi parentis nostri
 condemnationi, in iniquitatibus concipiuntur. Illud
 autem *In peccatis concepit me mater mea*, docet quod
 prima parens Eva prima concupiverit voluptatem.
 Propterea et nos dicimur in peccatis concipi, tan-
 quam illius condemnationi subjecti.

INTERROGATIO CLII.

Num igitur vel lanionem vel coriarium debemus
 existimare Deum, ut Adamum induceret pelliceis
 tunicis?

Responsio.

Merito et ego ex te quæsierim, contentiosis-
 sime, quid levius et facilius, cœlum ex aquis fir-
 masse, terram super abyssum fundasse, et infini-
 tam aquam in unam congregationem coegisse, ra-
 tione conveniente unum quodlibet exornasse;
 astris quidem illustrasse cœlum, plantis autem va-
 riegasse terram, aqualibus scaturire fecisse mare,
 an pellem connectere et contegere nudum? Mu-
 gere animal, aut vestire? mare instar terræ per-
 meabile fecisse præcepto, et sexcenta virorum mil-
 lia cum mulieribus, et liberis siccis pedibus tra-
 duxisse, aut tunicis præcepto contexisse indigos?
 rupisse saxum, et aquæ fontem produxisse? reso-
 casse Jordanis amnem, popululumque perduxisse.
 aut nudos operuisse? pulverem nervis firmasse et
 animasse, an ex pulvere factum rationis particeps
 animal vestivisse?

INTERROGATIO CLIII.

Ostende igitur nobis, quæso, quis fuerit ille qui
 mactavit, et quodnam mactatum animal, unde pel-
 les fuerunt, et quis ille qui eas consuerit? Nam si
 de his rationem reddideris, necessarium erit nos-
 non amplius de tuis dictis ambigere.

Responsio.

Ostendite igitur et vos convivii structorem, et animalia mactata, et quis eorum numerus quibus celebris ille rubefactus est Nilus, et confestim tantum flumen in sanguinem mutatum, per Deum Mosi obediens, ubi præterea carnes tam immensæ mactationis pecorum, per quæ in sanguinem navigabilis transformatus est amnis? Quomodo item sanctus et per se subsistens vivus Deus, ac Verbum carnem gestans, et pro nobis ex monumento resurgens, in ipso relictis indumentis, non est nobis conspicuus? Quis est qui præbeat, qui consuat, quis est qui cooperiat cooperientem universa? Quod si illa per divinam ejus adfuerunt voluntatem, credamus etiam primos parentes nostros per hanc amictos esse pellibus; non enim secundum illius vaniloqui opinionem, corpora nostra ex pelles sunt, quibus postquam de veilitis comederant, animæ circumdatae sunt; nam ante esum et transgressionem formatio corporum descripta est, sed et costa in mulierem Adamo facta ante transgressionem ablata est, cum in experte corporis costam statuere absurdum sit. Quæ item necessitas ipsos coegit foliis fici contegi, si erant incorporei?

INTERROGATIO CLIV.

Ex magno Davide discimus, animas ante corpora esse. Inquit enim ad Deum: *Manus tuæ fecerunt me* (animam intelligens) *et formaverunt me* ²⁰, (corpore videlicet).

Responsio.

Non minor erat Davide magnus ille Jobus in justitia, neque minore septus potentia. Celebris enim et hic rex fuit, et par ei cum Davide justitiæ veritatisque testimonium a Deo perhibitum est. At hic ait ad Deum: *Manus tuæ fecerunt me* ²¹. Et rursus: *Memento quod lutum me formasti* ²². Num igitur propterea quod priore loco ponitur formatio, dicemus ante animam corpus esse? aut formationis ab ipso mentione facta, et factura non addita, ideo ipsum inanimatum dicemus, vel aliter? Quandoquidem inquit Moses divinus ille creationis descriptor, quod accepto Deus pulvere terræ formaverit hominem, et non addidit quod eadem hora et momento ipsum perfecit, num idcirco prius quidem exstitisse verticem, loco secundo autem oculos, tertio collum, et postremo tandem talos et pedes putabimus? Apagesis cum ejusmodi delirio. Unde enim sciemus, quod non a plantis aut lingua orsus sit nostram creationem optimus et sapientissimus artifex Deus?

INTERROGATIO CLV.

Qua in re tibi videtur homo esse factus ad imaginem Dei? Num in anima, tanquam spiritu et re inaspectabili, an in corpore multiplex est?

Responsio.

In neutro, præterquam in animæ immortalitate. Et in eo, quod omnibus dominatur: neque tamen in his etiam servat exactam ad Deum qualitatem et si-

¹ Psal. cxviii, 75. ²¹ Job. x, 8. ²² ibid. 9.

Ἀπόκρισις.

Δείξατε οὖν καὶ ὑμεῖς τὸν δαυτιμόνα, καὶ τὰ τεθέντα ζῶα, καὶ τίς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν· ἐξ ὧν ὁ δαβὴτος πεφοίνικται Νεῖλος, καὶ ἀθρόως τὸ τοιοῦτον βεῦμα εἰς αἷμα μετέστη, διὰ Θεοῦ τῷ Μωσῇ παρόμενον; Πού τὰ κρέα τῆς ἀπεύρου κτηνοσφαγίας, ἐξ ὧν εἰς αἷμα τὸ ναυσιπόρον μετέφυ βεῖθρον; Πῶς δὲ καὶ ὁ ἅγιος καὶ αὐθυπόστατος, ζῶν Θεός, καὶ Λόγος σαρκοφορῶν, καὶ ἐκ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τάφου ἀνιστάμενος, ἐν αὐτῷ καταλείψας τὰ ἄμφια, οὐ γυμνὸς ὤραθη; Τίς ὁ παρασχόμενος, τίς ὁ βάρβας, τίς ὁ περιβαλὼν τὸν περίβολον τοῦ παντός; Εἰ δὲ ταῦτα τῷ θεῷ αὐτοῦ παρπέστη βουλῆματι, πεισθῶμεν καὶ τοὺς προπάτορας ἡμῶν τούτῳ περιβληθῆναι τὰς δέβρεις· οὐ γὰρ κατὰ τὸν εἰκατολέσχην τὰ σώματα ἡμῶν αἰ δέβρεις ὑπάρχουσιν, ἅς μετὰ τὸ εἶδέναι τῶν ἀπηγορευμένων αἰ ψυχὰς περιέθεντο· πρὸ γὰρ τῆς βρώσεως καὶ τῆς παραβάσεως, ἡ κλάσις τῶν σωμάτων ἀναγέγραπται, ἀλλὰ τὴν πλευρὰν εἰς γυναῖκα ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς παραβάσεως ἀφηρέθη· ἐπὶ δὲ ἀσωμάτου πλευρὰν ἀπεικὸς οἴεσθαι. Τίς δ' αὐτοῖς καὶ ἀνάγκη φύλλα συκῆς περιβεβῆσθαι, εἰ ὑπῆρχον ἀσώματοι;

HEΥΣΙΣ ΠΝΔ'.

Ἐκ τοῦ μεγάλου Δαβὶδ μανθάνομεν, τὰς ψυχὰς προγενεστέρως ὑπάρχειν τῶν σωμάτων. Λέγει γὰρ πρὸς Θεόν, *Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με* (τὴν ψυχὴν λέγων) *καὶ ἐπλασάν με* (τὸ σῶμα δηλονότι).

Ἀπόκρισις.

Οὐχ ἦττων τοῦ Δαβὶδ ὁ μέγας Ἰωὴ ἐν δεκαοσῆ, οὐδ' ἐν περιβολῇ δυνάμεως· βασιλεὺς γὰρ καὶ οὗτος διαθρύλλητος, καὶ Ἰσα τῷ Θεῷ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας ὑπὸ Θεοῦ μαρτυρούμενος. Φησὶ δὲ τῷ Θεῷ, *Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με*· καὶ πάλιν, *Μνήσθητι ὅτι πηλὸν με ἐπλασας*. Ἄρ' οὖν παρὰ τοῦτο τῆς πλάσεως προταγείσης, ἐροῦμεν προὑπάρχειν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα; ἢ αὖ πάλιν, τῆς πλάσεως παρ' αὐτοῦ βῆθεισης, τῆς δὲ ποιήσεως οὐ προσταθείσης, ἔφωκεν παρὰ τοῦτο ἐροῦμεν αὐτὸν, ἐτέρως τε; Ἐπεὶ ἦμα Μωσῆς ὁ θεὸς συγγραφεὺς τῆς κτίσεως, *Καὶ λέγει ὁ Θεὸς χεῖρ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐπλασε τὸν ἀνθρώπον* καὶ οὐκ ἐπήγαγεν, ὅτι αὐθωρὶ καὶ ἐν ἀτόμῳ ὦν αὐτὸν ἀπήρτισε· προὑπάρχειν μὲν τὴν κορυφὴν, εὐτερεῦειν δὲ τὰς ὄψεις, τριταεῖν δὲ τὸν αὐχέν, καὶ μεθυπάρχειν τὰ σφυρὰ καὶ τὰς βάσεις, παρὰ πᾶσι νοήσωμεν; Ἄπαγε τῆς φλυαρίας! πόθεν γὰρ εἰσέμεθα, ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν παλμάτων, ἢ τῆς γλώττης ἤρξατο ἡμῶν τῆς δημιουργίας ὁ ἀριστοτάχης καὶ πάνσοφος Θεός;

HEΥΣΙΣ ΠΝΕ'.

Ἐγὼ τίνοι σοι δοκεῖ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἔχειν ὁ ἄνθρωπος; Ἐν τῇ ψυχῇ ὡς πνεῦμα οὐσῆ καὶ ἀσῆ ἢ ἐν τῷ σώματι πολυπλασίαι;

Ἀπόκρισις.

Ἐν οὐδετέρῳ, πλην ἐν τῷ ἀθανάτῳ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν τῇ πάντων ἀρχῇ αὐτόν· οὐδ' ἐν τούτοις μόντοι σώζει τὴν ἀκριβῆ πρὸς τὸ Θεῖον ἰσότητα καὶ

ἑμῶν γὰρ κτιστὰ, ἣ τε ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, καὶ τῆ πρὸς ἄλληλα συναφείῃ καὶ κοινωνίᾳ· πάντως ἔπεται διάστασις, καὶ διαίρεσις· ἀσύνθετον ὑπάρχει καὶ ἀδιαίρετον, καὶ τὸν, αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ μένον, καὶ ἀεὶ ὡσαύτουδ' αὖ πάλιν ἐν τῷ ἀρχικῷ σώζει πρὸς τὸ τῆς εἰκόνας τὴν ὁμοίωσιν. Οὐ γὰρ ἰσογγειροῦντι ὁ κομιζόμενος. Ὁ μὲν γὰρ ἱπροσδεῆς ὑπάρχει πάντως οὐ παρέσχεν· ἄμενος ἐνδεῆς ὑπάρχει παντὸς τοῦ δοθέντος. παρὰ Θεοῦ τῶν συνδούλων ἄρχειν ἐτάγη· παρ' οὐδενός, αὐτοκράτωρ τε καὶ παντοκράτων.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΝΩΤ'.

αστον καθ' ἑαυτὸ σκόπτισον, τὴν τε ψυχὴν σῶμα ἐτέρως· καὶ ἀπόδος ἡμῖν ἐν ᾧ δοῖ εἰκόνα Θεοῦ.

Ἀπόκρισις.

ον τοῦ ἐτέρου διακριθὲν ὑπάρχει βροτὸς, πνεῦμα, οὐκ ἄνθρωπος· ἥ δὲ πηλὸς, ἀνασθητός· ἐξ ἀμφοῖν δὲ εἷς ἀποτελεῖται· εἴ ἢ μὲν ἀλλοιώσει καὶ τροπαῖς ὑπόκειται, εὐκλινθεμένη, τὰ δὲ μνημονεύουσα, ἐν ραγμάτων γαννυμένη, καὶ βλοσυρὸς ὑπάρεινωμένη δὲ καὶ σκυθρωπὸς ἐν ἐνδείᾳ, πῆτι, πῆ δὲ ἀκόλαστα λογισομένη, νῦν μὲν ν δὲ ἀδικα προαιρουμένη, νῦν μὲν φιλάνων δὲ ἀπάνθρωπος γινομένη, ἐν ἀκαρεῖη, καὶ ἐν ἀτόμῳ ἡμερουμένη, μερισμοῖς ἰολαῖς ὑπέκουσα, καθὼς φησὶν ὁ ὑψηλός, διαβρῆδην βωῶν· Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν διστομον, καὶ διακρινόμενος ἀκρι μευχῆς καὶ πνεύματος, καὶ διακριτικὸς ἰων καὶ διανοιῶν. Πῶς οὖν οἶα τε εἰκῶν τοῦ ἀναλλοιώτου Θεοῦ μερισμοῖς ὑποπίει διακρινομένη τὰς ἐνθυμήσεις καὶ ἐνοίας, ἰπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ προφητικῶν τὰ διὰ βᾶθους ἐλεγχόμενη; Θεοῦ δὲ ν ἣ ἐνθυμήσιν τίς καταλήψεται, τοῦ ἱεροῦ νυ βωῶντος· Τίς ἐγγὺν τοῦ Κυρίου; ἢ τίς ος αὐτοῦ ἐγγέτετο; Εἰ οὖν τὸ κυριώτερον ἰπίνου συγκράματος, ἣ ψυχῆ, ἀπελείφθη τῆς ἴνως καὶ ὁμοιότητος, πόσω μᾶλλον ἐκείνης νῆσεται ἣ τοῦ σώματος παραβολή; Τὸ μὲν ὑπάρχει ἀφθαρτον, τὸ δὲ σῶμα φθαρτόν· ἰέγεθες καὶ ἀποσον, τὸ δὲ βραχὺ καὶ περιτὸ μὲν ἀκατάληπτον καὶ ἀφῆ, καὶ τὸ δὲ ἰ ροῶδες· τὸ μὲν ἀσώματον καὶ αἴλον, ἰους μετέωρον, καὶ ὑπέριον, τὸ δὲ βραχὺ ν, γεωπετὲς καὶ χθαμαλὸν, περὶ τὰ κάτω καον· τὸ μὲν οὐκ αἰζει, οὐ λῆγει, οὐκ ὑφειμειοῦται· μὴ τοῖνον ἔσο τοῖς κάτω πεπειμηδὲ μελογραφῶν τὸ θεῖον, ἐπαίων Θεοῦς, ὅτι Ἄρῶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χειρὶ ὁμοῦμαι τῇ δεξιᾷ μου, καὶ ἐρῶ· καὶ πᾶ οὐρανός μοι θρόνος, ἣ εἶ γῆ ὑπεπέειεν

r. iv, 12. ¹¹ Rom. xi, 34.

militudinem; utraque enim creata sunt, tam anima quam corpus, et composita mutua copulatione et communione. Compositionem autem prorsus sequitur separatio atque divisio. Deus autem incompositus est et indivisibilis, et nulla expressus forma, ipse per seipsum manens, et semper eodem modo affectus. Neque item in dominatu servat ad archetypum imaginis similitudinem. Non enim ejusdem honoris est cum datore his qui accipit. Nam qui præbet, omnino non indigus est ejus quod dedit. Qui autem reci, it, indigus ejus est quod datum est. Et hic quidem a Deo conservis dominari jussus est: Deus autem a nemine, cum ipse per se sit propriæ potestatis Dominus, et omnipotens.

INTERROGATIO CLVI.

At unumquodlibet per se considera, seorsum animam, et ex altera parte corpus; et expone nobis in quo putes esse id quod est secundum imaginem Dei.

Responsio.

Neutrum ab altero separatum est homo: nam aliud quidem spiritus, non homo; aliud vero lutum rationis et sensus expers: ex utrisque autem unus perficitur homo. Atque illa quidem alterationi et mutationibus obnoxia est, alia quidem obliviscens, alia vero in memoria retinens, et in multitudine rerum læta et truculenta in alios, demissa autem et tetra cum indiget. Alias quidem honesta et gravis, alias vero lasciva cogitans; nunc quidem justa, nunc autem injusta eligens; nunc quidem benigna, nunc vero inhumana; in temporis momento irascens, et in puncto placata, divisionibus et mutationibus obnoxia, quemadmodum inquit eximius ille Apostolus, diserte clamans: *Virus est sermo Dei et efficax, ac penetrantior quovis gladio utrinque incidente, et pertingens usque ad divisionem spiritus et animæ, et discretor cogitationum et intentionum* ¹¹. Quomodo igitur potest imago esse immutabilis Dei divisionibus obnoxia, et ejus dijudicantur cogitationes et intentiones, non solum a Deo, sed etiam ab ejus vatibus, aliquoties etiam de reconditis convicta? Consilium autem cogitationemve Dei quis deprehendet, divo Apostolo clamante: *Quis cognovit mentem Domini, aut ei fuit a consiliis* ¹²? Si igitur quod magis est proprium humanæ compositionis, ipsa nempe anima, distat ab imagine similitudineque divina: quanto magis ab illa longe distare apparebit comparatio corporis? Nam horum alterum incorruptibile est, alterum autem corruptibile, et illud quidem magnitudinis et quantitatis expers est, hoc autem exiguum et comprehensibile. Illud quidem incomprehensibile tactu, hoc autem tangi potest ac fluxum est; illud incorporeum et expers materiæ crassæ, omni altitudine sublimius et supereminens; hoc autem exiguum et certæ quantitatis, in terra repens et humile, circa hæc inferiora versans. Illud denique non crescit, non desinit, non subsidet, non minuitur. Proinde tu quidem inferioribus his acquiescas,

neque Namem membris circumscribas, audiens Deum dicentem: *Tollam in cælum manum meam, et jurabo, atque dicam* ²⁶. Et rursus: *Cælum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum* ²⁶. Iterumque prophetam dicentem: *Qui mensus est cælum palmo, et terram pugno* ²⁷. Et alibi, quod digito exsculpsit tabulas lapideas ²⁸, quas Dei spectatori Mosi tradidit. Neque quod inquit Davides ille divinorum carminum auctor: *Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me* ²⁹; et: *Ad me respice, et miserere mei* ³⁰: idcirco formam assignes Numini, membris ipsum et organo describens. Si enim ventus spirans ubique præsens est, et aer in se complectitur universa, quanto magis ille, qui ipsum spirare jussit, et ventos flantes congregavit? Solium complectitur sedentem, at Deus incomprehensibilis est. Quod si et terram scabellum habet, quomodo dum incedimus, aut aramus, aut ab oriente ad occidentem currimus, imperatorum jussu equos agentes et compellentes, non allidimur ad ipsius pedes? Quomodo vero cum cælos palmo mensus est, et superne insidet, rursus in cælum, inquit, effert manum? Quomodo vero tantis digitis absque ascia tabulas polivit, absque stylo sculpsit, et in eis legem perscriptam legislatori tradidit? Mentem igitur vel sero tandem recipe, et oculis mentis aspice ista cogitationes tantum et figuras esse, idque considera ex vili et exigua ad Numen com-

paratione.

Mare omnia magnitudine superans elementa, velut ex cado gutta est, et universa veluti stilla sunt, si ad divinum illud pelagus conferantur: quemadmodum inquit Propheta ³¹. Verumtamen cum simplex quiddam sit, nullaque forma præditum, clamat absque ore, currit absque pedibus; insilit, et ad festinandum absque tibiis insurgit; detinet navigantes, non habens manus; in sublime elevatur absque alis; suffocat multos absque vola vel digitis, aut nexibus; insonat et exspuit labiis carens; rupibus allidit absque brachiis, elevans immensa ferentes onera naves; absque dentibus devorat, et vicinam terram excavat. Si vero cum simplex quiddam natura sit et fluxum, ista facere solet: quanto magis præstare potest hæc is, qui hujus intolerabilem violentiam atque tyrannidem paucissima arena refrenavit, et quasi ferreo muro circa ipsum posuit terminum? Per fluctus enim ad exteriorem regionem impetum faciens, arena quasi freno inhibetur, et in spumam impetu resoluta, ad seipsum revertitur. Similiter et spiritus venti, licet simplex sit, flans fistulat absque labiis, tecta dejicit absque brachiis, vindemiat fructus, arbores quatiendo absque manibus, dejiciens; excutit et fervescit veluti fornax abyssum, et quæ sunt in fundo in superficiem transponit, non ventilabro, non sarculo utens; nititur ex adverso, et resistens iulibet a cursu ingentes naves, pectoribus et humeris carens. Alias autem albatas instar ovium impellit in pelago velut in prato vel campo, non hastili

των ποδῶν μου· καὶ πάλιν του προφήτου λέγοντος, Ὁ μετρήσας τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ τὴν γῆν δακτύλῳ· καὶ ἐτέρωθι, ὅτι δακτύλῳ χαράξας πλάκας λιθίνους τῷ θεόπτη Μωσῇ ἐνεχείρισε. Μηδ' ὁ τι φησὶ Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός· *Κλίνον, Κύριε, τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσόν μου· καὶ, Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐλέησόν με*, παρὰ τοῦτο σχηματίζεις τὸ θεῖον, μέλεσιν αὐτὸ καὶ ὄργάνῳ διαγράφων. Εἰ γὰρ ὁ ἄνεμος πνέων πάντη πάρεστι, καὶ ὁ ἄηρ ἐμπεριέχει τὰ σύμπαντα, πῶσῳ μᾶλλον ὁ τὸ πνεῖν αὐτῷ ἐπιτάξας, καὶ πνέοντα συνάξας; Ὁ θρόνος περιέχει τὸν καθήμενον, τὸ δὲ θεῖον ἀπερληπτον. Εἰ δὲ καὶ τὴν γῆν ἔχει ὑποπόδιον, πῶς βαδίζοντες, ἢ ἀρούντες, ἢ ἀπὸ τῆς ἐφῆας ἐπὶ τὴν Ἐσπέραν θέοντες, βασιλικῶς προστάγμασιν ἰππηλατοῦντες, καὶ συνωθοῦντες, οὐ προσαραττόμεθα αὐτοῦ τοῖς ποσίν; Πῶς δὲ σπιθαμῇ τὸν οὐρανὸν μετρήσας, καὶ ἄνω καθήμενος, πάλιν εἰς οὐρανὸν φησιν ἀρεῖν τὴν χεῖρα; Πῶς δὲ ἐν τοῖσι τοῖσι δακτύλοις χωρὶς ἀξίνης πλάκας ἐλάξουσε; χωρὶς γραφίδος ἐτόρευσε; καὶ τῷ νομοθέτῃ ἐν αὐταῖς τὸν νόμον γράψας ἐπιδέδωκεν; Ἀνασφίλας τοῖνον κἂν ὄψῃ, ὀφθαλμῷ διανοίας ἄθρει δὴ νοήματα ὑπάρχοντα ταῦτα, ἢ σχήματα, καὶ θέα μοι ἐξ εὐταλοῦς καὶ βραχείας πρὸς τὸ θεῖον παραβολῆς.

Ἡ θάλαττα μεγέθει πάντων ὑπερέχουσα τῶν σκελεῶν· ὡς σταγῶν ἀπὸ κάδου, καὶ ὡς βανίς τὰ σύμπαντα πρὸς τὸ θεῖον ὑπάρχει συγκρινόμενα πέλαγος, καθὼς φησιν ὁ προφήτης· ἄλλ' ὅν ὅν ὅν ὅν ἀπλῆ τις ὑπάρχουσα καὶ ἀσχημάτιστος, βοᾷ χωρὶς στόματος, τρέχει ἄνευ ποδῶν, ἐφάλλεται καὶ ἐπιπυθάζει ἄνευ σκελῶν οἰθαίνουσα· κατέχει τοὺς κωπητῆρας μὴ κεκτημένη χεῖρας· εἰς ὕψος μεταωρίζεται ἄνευ πτερῶν· πνίγει πολλοὺς ἄνευ ταρσῶν ἢ δακτύλων, ἢ ἀγκυλῶν· σιαλίζει καὶ ἀποπτύει, χιλιῶν ἔρημος· προσαρττει ταῖς πέτραις ἄνευ βραχιόνων, ἐπαίρουσα τὰς μυριοφόρους ὀγκώδας· χωρὶς ὀνότων ὑπεσθίει καὶ ὑποτρύνει τὴν γείτονα χέρσον. Εἰ δὲ ἀπλῆ τὴν φύσιν καὶ ρωδῆς, ταῦτα ὄψῃ εἰθεῖν, πῶσῳ μᾶλλον ὁ ταύτης τὴν ἀφόρητον βίαν καὶ τυραννίδα βραχυτάτῳ ψάμμῳ χαλινώσας, καὶ οἶονεὶ σιδῆρῳ τεῖχει αὐτὴν περιορίζας; Ἐφορμῶσα γὰρ διὰ τῶν κυμάτων ἐπὶ τὴν ἔξω χώραν, οἶονεὶ χαλινῷ τῇ ψάμμῳ κρουομένη, εἰς ἀφρὸν τὴν ὀρμὴν διαλύσασα, πρὸς αὐτὴν ἐπανῆκεν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἀνέμῳ ἄνευ ἀπλοῦν ὑπάρχον, πνέον συρίζει ἄνευ χιλιῶν, ἐξήφους καθαιρεῖ ἄνευ βραχιόνων, τρυγᾷ τοὺς κερπύλλους κατασεῖον τὰ φυτὰ ἄνευ χειρῶν· ἐκμοχλεύει καὶ ἀναβράττει ὡσπερ χαλκεῖον τὴν ἄβυσσον· καὶ ἐπὶ τῷ πυθμένι τῇ ἐπιφανείᾳ δεσπόζει, οὐ πύρ· σκαπάνῃ χρώμενον, ἀντερίζεται, καὶ ἀντιθεῖται ἐπὶ τοῦ δρόμου τὰς μυριοφόρους τῶν νηῶν, σείρει καὶ ὤμων ἄμοιρον· ἐτέρας δὲ λευχειμονούσας, ἐκ προβάτων ἐλαύνει· ὡσπερ ἐπὶ λειμῶν ἢ παλῶν, ἢ πελάγει, οὐ σειρομάστη, οὐ βάκτρῳ παῖον, ἐρυνθραῖα

²⁶ Deut. xxxii, 40. ²⁷ Isa. lxvi, 1. ²⁸ Isa. xl, 12. ²⁹ Deut. ix, 10. ³⁰ Psal. lxxxv, 1. ³¹ Psal. xxiv, 19; lxxxv, 16. ³² Isa. xl, 15.

τὰς λίαν ὠκρίωσας βροτοπορίας, οὐδενὶ φυκίῳ πάσ-
σον αὐτάς. Εἰ οὖν θάλαττα καὶ ἀνεμος τῶν μὲν συν-
δούλων πάντων μεγέθει ὑπερέχοντα, κύνωπος δὲ ἢ
ἐμπίδος, ἢ κόκκου σινάπεως, ἢ τινος βραχυτέρου τάξιν
ἐπέχοντα πρὸς τὸ θεῖον συγκρινόμενα, βοῶ, ὠκυποδαί,
ἐπιτωθάξει, κρατεῖ, εἰργει τοῦ πρόσω, χειρῶν καὶ
σηματίων ἐρημα, εὐεργετεῖ, καλᾶζει, πλουτίζει, ποντί-
ζει, ἀγει, ἀπάγει, σὺ διὰ τὴν σχηματίζεις τὸ θεῖον, ὡ ἀξι-
έραστε, καὶ μελογραφεῖς τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύμθετον, καὶ
ἀσχημάτιστον, ἀκούων, *Κλίνον, Κύριε, τὸ οὖς σου*·
καὶ πάλιν, *Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ*· καὶ πάλιν, *Ἐξακό-
στειλον, Κύριε, τὴν χειρὰ σου ἐξ ὕψους, ἐξελοῦ
με, καὶ ῥύσαι με*, καὶ ὅσα τοιαῦτα; Ἄπαγε τοίνυν
ἐν ψυχῇ ἢ σώματι ὀρίζεσθαι βροτοὺς κατ' εἰκόνα
θεοῦ ὑπάρχειν. Πῶς γὰρ τὰ εὐχειρώτα καὶ ἀλλοιοῦ-
μενα, εἰκὸς ἔσται τῷ θεῷ παραβάλλειν, τῷ διὰ τοῦ
προφήτου βοῶντι, *Ἔγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοιωμαι*;
hinc homines esse factos ad imaginem Dei. Quomodo enim comprehensu facilia et mutabilia conveniet
ei assimilare, qui clamat per prophetam: *Ego sum, et non mutor* 22?

Οὕτε (99) ὁ θεὸς ψεύδεται λόγος κατ' εἰκόνα θεοῦ
εἰπὼν γεγενῆσθαι τὸν ἀνθρώπον· οὕτε ἢ ἐλεεινὴ τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως ταλαιπωρία τῇ μακαριότητι τῆς
ἀπαθούς θεότητος καθωμολύεται· ἀνάγκη γὰρ ἐπὶ
τῇ συγκρίσει, ἢ παθητὸν τὸ θεῖον, ἢ ἀπαθὲς εἶναι
τὸ ἀνθρώπινον. Ἐξεταστέον οὖν πῶς ὅμοιον τῷ θεῷ
ἀνόμασται τὸ ἀνθρώπινον. Φησὶν ἢ Γραφή· *Καὶ
ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἀνθρώπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ
ἐποίησεν αὐτόν. Πάλιν ἐπιναλάμβανε· Ἄρσεν καὶ
θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς*. Ὅπερ καὶ ἀλλότριον θεοῦ
ἔστιν· καὶ λοιπὸν, ἢ εἰκὼν οὐκ ἔχει τὸ τοῦ πρωτοτύ-
που ὁμοίωμα· ἢ δὲ λύσις τοῦτου τοιαύτη· Διπλῆ τις
ἔστιν ἢ τῆς φύσεως ἡμῶν κατασκευὴ· ἢ μὲν νοερά,
ἢ τις καὶ ἐν μεθέξει πάντων τῶν ἀγαθῶν οὐσα, κατ'
εἰκόνα θεοῦ γενέσθαι λέγεται· ἢ δὲ πρὸς τὴν τοῦ
ἄρρενος καὶ θήλεος μεμερισμένη διαφορὰν. Ἐπειδὴ
τὸ μόνον τὸ θεῖον ἄτρεπτον, τὸ δὲ ἡμέτερον τρεπτὸν
(ἐκ τοῦ μὴ ὕψους γὰρ ἤρξατο), ὁ πρὸ τῆς γενέσεως
τὰ πάντα εἰδῶς, προγνοὺς πρὸς ὃ τι ῥέπει ἢ αὐτεξ-
ούσιος τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως κινήσεις, ἐπι-
τεχνᾶται τῇ εἰκόνι τὴν κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ δια-
φορὰν. Εἰπὼν δὲ ὁ λόγος ὅτι ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν
ἀνθρώπον, τῷ καθολικῷ ὀνόματι, καὶ τῷ ἀορίστῳ
τῆς σημασίας ἅπαν συμπεριέλαβε τὸ ἀνθρώπινον·
οὐ γὰρ συνωνομάσθη τῷ κτίσματι νῦν ὁ Ἀδάμ, καθὼς
ἐν τοῖς ἐφεξῆς, ἀλλὰ ὁ καθόλου ἀνθρώπος. Διὸ οὐδὲ
ἐν τῷ Ἀδάμ μόνῳ τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ γενέσθαι ἔστιν
ἐπισημασθῆναι, ἀλλ' ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ· ὁμοίως γὰρ ἔχει ὁ
πρῶτος κατασκευασθεὶς, καὶ ὁ τελευταῖος πάντων
γεννησόμενος. Ὅ γοῦν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον διὰ τῆς
προγνωστικῆς κατανοήσεως ἐνεργείας, καὶ τῇ ἰσα-
γελίᾳ λήξει τιμῆσας, ἐπειδὴ προεῖδε μὴ εὐδυπο-
ροῦσεν πρὸς τὸ καλὸν τὴν ἀνθρωπίνην προαίρε-
σιν, ὥς ἐν μὴ κολοθωθῇ τὸ τῶν ἀνθρώπινων
υἱὸν πλῆθος, ἐκπεσῶν ἐκείνου τοῦ τρόπου καθ'
οἱ ἄγγελοι πρὸς πλῆθος ἠύξθησαν, τὴν κατ'
ἄλλῃ τοῖς εἰς ἀμαρτίας ἐξολισθήσασιν τῆς αὐξή-

21 22 Psal. LXXXV, 4. 23 Psal. CXLIII, 7. 24 ibid. 16.

(99) Οὕτε κ. τ. λ. Ἐπιφάνεια ab aliis temere ad-
jecta ad finem verborum Casarii. Sunt autem hæc

vel baculo feriens; rubefacit valde pallentia homi-
nibus transportandis parata navigia, nullo ipsa
fuo varians. Si igitur mare et ventus, conservie
quidem omnibus magnitudine præstantia, culicis
autem vel mulionis, vel grani sinapis, aut alicujus
rei minoris locum obtinentia, si cum Deo conferan-
tur, clamant, velocia sunt, insectantur, fortiter
vincunt, progressum impediunt, manibus et formis
carentia, benefaciunt, puniunt, divitias conferunt,
submergunt ponto, ducunt, abducunt, cur tu, vir
præclarissime ac nobis chare, formam tribuis et
ascribis membra Numini simplici et incomposito,
et nulla forma expresso, dum audis: *Inclina, Do-
mine, aurem tuam, et exaudi me* 22? Item: *Et re-
spice ad me* 23, et: *Mitte manum tuam ex alto, et
eripe atque libera me* 24; et quæ sunt ejusmodi alia.
Proinde absit ut secundum animam aut corpus de-

Neque vero divinus sermo falsus est, dicens se-
cundum imaginem Dei factum esse hominem, ne-
que miserabilis humanæ naturæ infelicitas beatitati
affectionum expertis divinitatis est similis. In ho-
rum namque collatione necessum est, aut passibilem
esse divinitatem, aut humanitatem impassibilem. Et
proinde disquirendum est, quomodo humanitas di-
vinitati similis dicta sit. Scriptura inquit: *Et fecit
Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit eum*.
Deinde subjicit: *Marem et feminam fecit ipsos* 25. Id
quod a Deo alienum est. Proinde hujus respectu ima-
go non habet primi exemplaris similitudinem. Hu-
jus autem solutio talis quædam est: Duplex quæ-
dam est naturæ nostræ structura: alia quidem in-
tellectilis, quæ cum in omnium honorum participa-
tione sit, secundum imaginem Dei dicitur esse
facta; alia autem in maris et feminæ differentiam
divisa. Quandoquidem autem sola divinitas immu-
tabilis est, nostra vero natura mutabilis (cæpit enim
esse de nihilo), qui ante generationem omnium
præsciens erat, præcognito ad quid declinatura
esset propria potestate præditus humanæ voluntatis
motus, adhibet opificiū imaginis eam, quæ est in
mare et femina, differentiam. Cum dicitur autem,
quod fecerit Deus hominem, universali et indeter-
minato nomine significationis universam com-
plexus est humanitatem: non enim una cum crea-
to nunc mentio fit Adami, quemadmodum in sequen-
tibus, sed homo nominatur universe. Ideo neque in
solo Adamo structuram quæ secundum imaginem
Dei est, videre licet, sed in quovis homine. Simi-
liter enim affectus est qui primus est factus, et qui
postremus omnium futurus est. Qui igitur omnem
humanitatem per præcognoscentem vim faculta-
temque suam consideraverat, et pari cum angelis
sorte honoraverat, quandoquidem prævidebat non
recte ingressuram in bono humanam voluntatem,

25 Malach. III, 6. 26 Gen. 1, 26.

Nysseni. *De hominis structura*, cap. 17 et alius
passim.

ne diminueretur humanarum animarum multitudo declinans ab illo modo quo angeli creverunt in multitudinem, in peccata prolapsis convenientem præparat incrementi rationem, pro angelica conversatione, brutum ac rationis expertem propagationis modum humanæ naturæ tribuens, quemadmodum inquit Davides : *Homo, cum esset in honore, non intellexit* ²⁶. Unde cum jumentis et pecoribus affinitas illa nostra, sæpenumero melius contegit deteriore, si quis animam ad vitia detraxerit. Nam ad vitiositatem accedens mentis efficacia, multiplicem rerum absurdarum procreationem instituit. Si vero a ratione nihil opis et auxilii vitiositas habuerit, statim dissolvitur. In beata igitur illa natura maris et feminæ discrimen nullum est. Quapropter cum hominem ad imaginem sui concederet, non augescendi seque amplificandi vim homini addidit, sed cum in marem ac feminam eum distingueret, inquit : *Crescite et multiplicamini, et implete terram* ²⁷, et quæ sequuntur; qua quidem voce prius etiam ad animalia bruta Deus usus fuerat. Si enim istiusmodi vox dicta fuisset, quando id quod secundum imaginem est, fecit, non utique animali generatione indignissemus. Idcirco autem congruens hominum creationi tempus destinavit, ut una cum animarum productione, quæ ante determinatæ sunt, ipsum completeretur, tumque utrumque cessaret, atque ita fieret hujus universi reformatio ac generis humani nutritio, a terreno in id quod passionis expertus est, et æternum. Sciendum quod imago quidem Dei est quæ in tota humanitate perfectionem habuit. Inquit enim, quod fecerit Deus hominem, non Adamum. Postquam autem addidisset humanæ naturæ proprietates, videlicet marem et feminam, tunc et nomen Adami adjecit, quod terrestre signum significat, in lingua Hebræa, sicut Paulus Græca voce *pulverem* ipsum nominat ²⁸.

INTERROGATIO CLVII.

Idem nobis videtur esse mens et anima. Quod enim est oculus in corpore, id omnino mens in anima inaspectabili est, et ipsa inaspectabilis, invisibilis existens. Itaque scire cupimus, an mens sit secundum imaginem Dei.

Responsio.

Ne mens quidem et anima secundum meam determinationem idem sunt. Quod si ipsam etiam aliud quiddam ab anima diversum ratio demonstraverit, neque sic erit imago Dei, quæ corruptioni et mutabilitati subest, quemadmodum inquit sublimi mente præditus Apostolus : *Cantabo spiritum, cantabo et mente* ²⁹, spiritum animam esse defluens, mentem autem ejus principalem et gubernatricem vim, cui obediens et velut regi in capite præsidenti sublimi duci interna cordis consilia deferens, multis captu difficilis est, repugnans cogitationi cogitatione superveniente, et per considerationem demerentis. *Ex corde enim egrediuntur cogitationes malæ* ³⁰, inquit Dominus. Si igitur impugnantem nos cogitatione ex corde, opposuerimus supervenientem

σεως κατασκευάζει ἐπίνοια· ἀντὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς τὴν κτηνώδη καὶ ἀλογον τῆς ἐξ ἀλλήλων διαδοχῆς τροπὴν ἐμρυτεύσας τῇ ἀνθρωπότητι, ὡς λέγει Δαβὶδ, καὶ Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνήκεν. Ὅθεν ἡ πρὸς τὸ κτηνώδες συγγένεια ἡμῶν συκαλύπτει πολλάκις τὸ κρεῖττον τῷ χείρονι, ἐπειδὴν τις πρὸς τὰ πάθη τὸν νοῦν καθελκύσῃ. Τὴν γὰρ παρὰ τοῦ νοῦς συνέργειαν δοὺς τῷ πάθει, πολύχουν ἀπειργάσατο τῶν ἀτόπων τὴν γένεσιν. Εἰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ λογισμοῦ συμμαχίαν οὐχ ἔξει τὸ πάθος, ταχέως διαλύεται. Τῇ μέντοι μακαρίᾳ φύσει ἡ κατὰ ἄρρην καὶ θῆλυ διαφορά οὐκ ἔστιν, ὅθεν οὐδ' ὅτε τὸ κατ' εἰκόνα ἐποίησε, τότε τὴν τοῦ αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι δύναμιν τῷ ἀνθρώπῳ προσέθηκεν· ἀλλ' ὅτε διέκρινε τῇ κατὰ τὸ ἄρρην καὶ θῆλυ διαφορᾷ, τότε φησὶν, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε*, καὶ τὰ ἐξῆς· πρότερον ἐπὶ τῶν ἀλόγων παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς τοιαύτης φωνῆς ῥηθείσης· εἰ γὰρ ἡ τοιαύτη φωνὴ ἐβρέθη, ὅτε τὸ κατ' εἰκόνα ἐποίησεν, οὐκ ἂν τῆς ζωόδους γεννήσεως προσεδεῆθημεν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν σύμμετρον τῶν ἀνθρώπων χρόνον κατενόησεν τῇ κατασκευῇ, ὥστε τῇ παρόδῳ τῶν προορισθεῖσων ψυχῶν συναπαρτηθῆναι αὐτόν· καὶ τότε στήναι ἀμφοτέρω, καὶ οὕτως τὴν τοῦ παντὸς ἀναστοιχείωσιν γενέσθαι, καὶ ἄμειψιν τοῦ ἀνθρωπίνου ἐκ τοῦ γεώδους ἐπὶ τὸ ἀπαθὲς καὶ αἰδιον. Ἰστέον δὲ, ὅτι ἡ μὲν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐν πάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι τὸ τέλος ἔσχεν· εἶπε γὰρ καὶ, ὅτι καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ τὸν Ἀδάμ. Μετὰ δὲ τὸ ἐπαγαγεῖν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὰ ἰδιώματα, ἦγον τὸ ἄρσεν καὶ θῆλυ, τότε ἐκωνόμασεν αὐτὸν Ἀδάμ, ἦτοι γῆινον πλάσμα, Ἐδραϊστί· καθὼς ὁ Παῦλος διὰ τῆς Ἑλλάδος φωνῆς *χοιτῶν αὐτὸν ἐνομάζει*.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΝΖ'.

Ταυτὸν ἡμῖν δοκεῖ ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ. Ὁ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ σώματι ὄν, καὶ αὐτὸ τοῦτο πάντως νοῦς ἐν τῇ ἀοράτῳ ψυχῇ, ἀόρατος ὢν καὶ αὐτός· ἐπεὶ ἠρωτήσαμεν εἰ ὁ νοῦς ὑπάρχει κατ' εἰκόνα Θεοῦ.

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲ ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ κατὰ γε τὸν ἐμὸν ὄρον ταυτὸν ὑπάρχει. Εἰ δὲ καὶ ἕτερόν τι παρὰ τὴν ψυχὴν, ὁ λόγος αὐτὸν ἀποδείξει, οὐδ' οὕτως εἰκὼν ἔσται τοῦ Θεοῦ, ὁ φθορᾷ καὶ ἀλλοιώσει κρατούμενος, καθὼς φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ἀπόστολος· *Ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ καὶ τῷ νοῦ· πνεῦμα τὴν ψυχὴν ὀριζόμενος, νοῦν δὲ τὸν αὐτῆς ἡγεμόνα, καὶ πρῶτανιν· ᾧ ὑπείκουσα, καὶ ὡσπερ βασιλεὶ τῷ ἐν τῇ κεφαλῇ προκαθημένῳ ὑψηλῷ ἡγεμόνι τὰ ἐγκάρδια βουλευόμενα ἀναφέρουσα, δυσάλωτος τοῖς πολλοῖς γίνεται· ἀντιστρατεύουσα τὸν ἐπιλογισμὸν τῷ λογισμῷ, καὶ τὴν ἐπίνοιαν τῷ νοῦ· Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαπονηροί, φησὶν ὁ Κύριος. Ἐάν οὖν πολιορκουῖ ἡμᾶς τοῦ ἐκ τῆς καρδίας λογισμοῦ, ἀντιτάξωμεν τὴν ἐπιλογισμὸν ἐκ τοῦ νοῦ, οἷοναί ἐκ βασιλείας κατα-*

²⁶ Psal. XLVIII, 13, 21. ²⁷ Gen. 1, 28. ²⁸ I Cor. xv, 48. ²⁹ I Cor. xiv, 15. ³⁰ Matt. xv, 19.

πεμφθέντα νόμον, θάττον ἡρεμεί τὸ πάθος· καὶ ἐν τῇ ἀπονοίᾳ τὴν ἐπίνοιαν ἐπεισάγωμεν, αὐθις κατεάσσεται ἢ οὐδὲν τῆς ὑπεροψίας· καὶ ὁ βρασμὸς τοῦ θυμοῦ κατευνάσεται περὶ τὸ δύστηνον σῶμα παφλάζων. Ἀπόνοια γὰρ ἀπουσία ὑπάρχει τοῦ νοῦ, τῆς ψυχῆς ἀπωθυμένης αὐτοῦ τὴν καθήγησιν ἐν τοῖς πρακτέοις, καὶ προσχωρούσης τῷ ὑποφύτῃ. Ἐπίνοια δὲ ὑπάρχει ἐπιφοίτησις καὶ ἐπαγωγή τοῦ νοῦ· καὶ νουθέτησις ἢ θέσις τοῦ νοῦ· ἦν ἐντίθενται οἱ καθηγῆται τοῖς φοιτηταῖς, νουθετοῦντες αὐτούς.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΝΗ΄.

Τί οὖν; οἱ μὴδὲν μαθόντες, τὸν νοῦν οὐκ ἔχουσιν;

Ἀποκρίσις.

Ἐχουσι μὲν, εἰκόσι δὲ τοῖς ρυπώμοσιν (1), ἢ ρακαμφίοις, ἐσθῆτι μὲν περιχειμένοις, διεβρωγῶτι δὲ καὶ ἀτίμῳ. Ὅτι οὖν ἕτερον παρὰ τὴν ψυχὴν ὑπάρχει τὸν νοῦν, ἀξιοπίστῳ μάρτυρι τῷ Ἀποστόλῳ χρησάμενος, ἀνωτέρω ἀπέδειξα. Εἰ δὲ ἐναργεστέραν ἰσως παραδεικνύετε ἀπόφασιν, ἀθήσατέ μοι τοὺς μαυνομένους καὶ ἔκφρονας, τὰς μὲν ψυχὰς ἔχοντας, τὸν δὲ νοῦν μὴ ἔχοντας· ὅπερ ὑπάρχει ἀπόνοια· ἀποσφαλέντος αὐτοῖς τοῦ νοῦ, ὀχληρῶ τινι παρωσθέντος. Θέα μοι καὶ τοὺς ὑποτίθους, ἐμψύχους μὲν, νοῦν δὲ μὴ ἔχοντας, ὅπου τῆς νουθεσίας αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ γενομένης, διὰ τὸ ἀτελὲς καὶ ἀνεπίδεκτον τῆς φύσεως· ἃ καὶ παρὰ τὴν τοῦ νοῦ ἀπουσίαν, πολλάκις φασγάνῳ περιχαίροντα, ἢ ὑάλῳ, ἢ τινος κακῶ ὡς ἀγαθοῦ ἀπαρυσάμενα, θάττον οὐκιστον ἀπηνέγκαντο θάνατον, βίᾳ τοῦ ζῆν ἀποβράγνεντα τῇ ἀπονοίᾳ.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΝΘ΄.

Οὐκοῦν, εἰ τῆς ψυχῆς ἡγεμὼν ὁ νοῦς ὑπάρχει, καὶ τῇ μὲν παρουσίᾳ τούτου σωζόμεθα, τῇ δὲ ἀπουσίᾳ μηδὲ μῶς· πάντως ἡμῖν ἐν τούτῳ ὑπάρχει τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ὡς σωτήριον.

Ἀποκρίσις.

Εἰ καὶ ἡγεμὼνα τῆς ψυχῆς ἔφη τὸν νοῦν, ἀλλ' αὐθις παρὰ τόπον ἔφη, μὴδ' αὐτὸν ὑπάρχειν κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Πῶς γὰρ ἔσται εἰκὼν τοῦ ἀφθάρτου ὁ φθαρτὸς καὶ εὐχείρωτος, ὁ αἰχμάλωτος τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἀτρέπτου μένοντος; Ὁ γὰρ τὴν παρωθυόμενος, ἢ τοῦ αἰρεθέντος τὴν ἐξουσίαν οὐ μόνος ἔχων, ἀλλ' ὑποχωρῶν, ἢ συγκαταπίπτων τῷ χείρονι, οὐκ ἂν ἔσται εἰκὼν τοῦ ἀκλινοῦς καὶ ἀχειρώτου. Τούτοις δὲ ὁ νοῦς ἐν παραδείῳ ὑπέκυψεν, ἢ ὑπεχώρησε τῇ συμβουλῇ τοῦ ὄφρα, ἢ ἀπεισθέει ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἢ συγκαταπεσὼν αὐτῇ. Ὅπερ ὁρῶν ὁ ὑψηλόνους Ἀπόστολος φησι· *Φοβοῦμαι μὴ εἰς τὰ νοήματα ὑμῶν ἐτέρωθεν δὲ τοὺς ἡδη ἀλόνας καυμῶδων φησιν.* Ἀνθρώποι κατεφθαρμένοι τὸν

¹ II Cor. xi, 3.

(1) Ρυπώμοσιν. Hic legendum ρυπεύμοσιν monet Cotelerius, ut superius innuimus ad *Interrog.* cxi, not. 64.

cogitationem ex mente, tanquam a lege emissam legem, citius quiescit affectus; et si dementiae considerationem superinduxerimus, illico desinet inflatio arrogantiae, et effervescencia irae consopitur circa corpus infelix ubique fervens. Dementia enim absentia mentis est, anima repellente ejus disciplinam in rebus agendis, et accedente ad alium magistrum. Consideratio autem est accessus et mansuetactio mentis, et admonitio est quasi mentis positio, quam induunt praefectores discipulis, dum ipsos admonent.

INTERROGATIO CLVIII.

Num igitur qui nihil didicerunt, mentem non habent?

Responsio.

Habent quidem, sed squaloribus aut indumento lacero vestitis similes, qui veste quidem amicti sunt, sed corrupta et ignominiosa. Porro quod aliud quiddam, quam anima, sit mens, fide digno usus teste Apostolo, supra demonstravi. Quod si evidentiorum expectatis demonstrationem, considerate mihi insanos et mente captos, qui animas quidem habent, mentem non habent; id quod est dementia, quando in ipsis aberravit mens, aut aliqua perturbatione excussa est. Aspice item lactentes infantes, animatos quidem, sed mentem non habentes, nondum admonitionem divinitus consecutos, propter imperfectionem, et quod ejus nondum est capax natura: qui et propter absentiam mentis aliquoties gladio aut vitro inbiant, aut aliquid mali velut bonum exhaustientes, mox luctuosissimam reportarunt mortem, vita violenter ablata per dementia.

INTERROGATIO CLIX.

Si igitur animae gubernatrix vis est mens, et praesentia quidem hujus servamur, absentia vero nequaquam: omnino nobis in ea est id quod secundum imaginem Dei est, tanquam in eo quod salutem praestat.

Responsio.

Licet animae gubernatricem vix dixerim mentem, itidem tamen alibi dixi, neque hanc esse secundum imaginem Dei. Quomodo enim erit imago incorruptibilis ea quae corruptibilis est et captu facilis, captiva robusti, et semper similiter immutabilis manentis? Nam quae per aliud excutitur aut degradatur, aut ejus quod voluit potestatem non sola habens, sed quae declinat, aut succumbit deteriori, non erit imago ejus qui non flectitur et incomprehensibilis est. Istis autem mens in paradiso succubuit, aut post ista deflexit consilio serpentis, aut repulsa ab anima, aut cum ipsa concidens. Id quod sublimi mente praeditus Apostolus significans inquit: *Metuo ne rursus veniens serpens deceperit alios vestrum, et corruperit sensus vestros* ¹. Alibi

autem eos qui jam capti sunt lamentatus, inquit : *Homines corrupti mente, reprobi circa fidem*⁴³. Et *cursum* inquit idem : *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivum reddentem me legi peccati*⁴⁴. Quomodo igitur erit imago Dei immutabilis, carentis omni defectu et incomprehensibilis, quæ e diverso superata, aut succubuit, aut una cum anima cecidit, et in transgressionem prolapsa est?

INTERROGATIO CLX.

In quo igitur tibi videtur imaginem Dei nos habere, au omnino nos ei dissimiles ostendis?

Responsio.

Id quidem, quod *secundum similitudinem* dicitur, paulo post demonstrabo, pro virili divinam sequens Scripturam. Quod autem *secundum imaginem* dicitur, quemadmodum prædixi, in immortalitate positum et in dominatione animæ mihi videtur, non aliter quam ut prædictum est. Aiunt enim Litteræ divinæ : *Et factus est homo in animam viventem*⁴⁵ : hoc est, immortalem. Id quod in præcedentibus clarius inquit : *Et dixit Deus : Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem nostram, et dominetur piscibus maris et volucris cæli, et pecoribus et bestiis et reptilibus terræ*⁴⁶. In eo igitur quod dominamur omni creaturæ quæ sub cælo est, et in immortalitate animæ id quod secundum imaginem Dei est, habemus. Super quibus velut obstupescens de ineffabili bonitate Dei Davides carminum divinorum auctor inquit : *Domine, quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis quod invisis eum*⁴⁷? Consentiens autem cum patre peritus ille rerum divinarum Salomo inquit : *Domine, quid est homo quod magnificasti eum, aut quod visitas mentem quæ in ipso est*⁴⁸? Et iterum inquit Davides : *Omnia subjecisti pedibus ejus, oves et boves omnes, insuper et pecora campi, volatilia cæli, et pisces maris, per martinas semitas ingredientia*⁴⁹.

Secundum imaginem intelligitur secundum rationem et intellectum et propriam potestatem, secundum id quod mens gignit sermonem, et spiritum producit; secundum dominandi potestatem. In his et angeli secundum imaginem sunt; abundantius autem homines, secundum id quod ingenitus est Adamus, genitus Sethus, procedens Eva, secundum id quod naturaliter dominatur : naturaliter enim imperat corpori anima. Et secundum id quod conjungit universam creaturam. In Deo enim unitur omnis creatura, et in homine. Vinculum enim est intellectilis et sensilis creaturæ. Et quod secundum imaginem nasciturus erat Filius Dei; non enim angelus, sed homo factus est.

Quemadmodum rex aliquis quæ magnam ædifica-

⁴³ II Timoth. III, 8. ⁴⁴ Rom. VII, 23. ⁴⁵ Gen. II, 7. LXX. ⁴⁶ Psal. VIII, 8, 9.

(1*) *Ἐτέρωθεν ... περὶ τὴν πίστιν.* Hunc locum omisit interpres. In textu autem Paullino, edidit viliosè, *ἀν κατεφθ ... ἀδόκιμον.*

(2) *Φήσω.* An legendum *φῆσαν*? EDIT.

(3) *Σολομών.* Memoria lapsu Salomoni tribuit

τοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν (1). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· *Ὅρω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ τοῦ μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας.* Πῶς οὖν ἔσται εἰκὼν Θεοῦ τοῦ ἀτρέπτου καὶ ἀλωδῆτου καὶ ἀχειρώτου, ὁ τὸ ἐναντίον ἠττηθεὶς, ἢ ὑποχωρήσας, ἢ συγκαταπεσὼν τῇ ψυχῇ, καὶ εἰς παράδειον ἐξολοσθῆσας;

ΠΕΤΣΙΕ ΡΞ.

Ἐν τίνι οὖν σοι δοκεῖ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἔχειν ἡμεῖς, εἰ ὅλως ἐκείνης ἡμεῖς ἀνομοίους ἐπιδεικνύεις;

Ἀπόκρισις.

Τὸ μὲν κατ' ὁμοίωσιν μικρὸν ὑπερον ἀποδέσω, κατὰ δύναμιν τῷ θεῷ ἐπόμενος γράμματι. Τὸ δὲ κατ' εἰκόνα, ὡς πρόφην, ἐν τῷ ἀθήτην καὶ ἀρχιπῶ τῆς ψυχῆς μοι δοκεῖ, οὐχ ἑτέρως δὲ ἢ ὡς προειρηται· φησι γὰρ τὸ θεῖον Γράμμα· *Καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν* (2). *Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάττης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν καὶ θηρίων καὶ ἐρασιῶν τῆς γῆς.* Ἐν τῷ ἀρχεῖν τοίνυν πάσης κτίσεως ὑπουρανοῦ, καὶ ἐν τῷ ἀθανάτῳ τῆς ψυχῆς, τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἔχομεν· ὑπὲρ ὧν οἶονεῖ ἐκπληττόμενος τὴν ἀφατον τοῦ θεοῦ ἀγαθότητα Δαβὶδ ὁ τῶν θείων μελωδός φησι· *Κύριε, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, οὐ μὴ μνησκεις αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, οὐ μὴ ἐπισκέπτεται αὐτοῦ;* Συμφώνως δὲ τῷ πατρὶ Σολομών (3) ὁ τῶν θείων σοφός· *Κύριε, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, οὐ μὴ ἐμεγάλυνας αὐτόν, ἢ οὐ μὴ ἐπισκέπτεται τὸν τοῦν εἰς αὐτόν;* Καὶ αἰδὶς ὁ Δαβὶδ· *Πάντα ὑπέταξας ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, πρόβατα καὶ βέας ἀπάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν.*

Τὸ κατ' εἰκόνα (4) νοεῖται, κατὰ τὸ λογικὸν καὶ νοερὸν καὶ αὐτεξούσιον· κατὰ τὴ γεννῆν τὸν νῦν λόγον, καὶ προβάλλειν πνεῦμα κατὰ τὸ ἀρχικόν· ἐν τούτοις καὶ οἱ ἄγγελοι κατ' εἰκόνα· ἐκ περιουσίας δὲ οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὸ ἀγέννητον τοῦ Ἀδάμ, τὸ γεννητὸν τοῦ Σῆθ, τὸ ἐκπορευτὸν τῆς Εὔας, κατὰ τὸ φύσει ἀρχικόν· φύσει γὰρ κρατεῖ τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ. Καὶ κατὰ τὸ συνάγειν πᾶσαν τὴν κτίσιν· ἐν τῷ θεῷ γὰρ ἐνοῦται πᾶσα ἡ κτίσις, καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· σύνδεσμος γάρ ἐστι νοητῆς καὶ αἰσθητῆς κτίσεως. Καὶ ὅτι κατ' εἰκόνα ἢ ἐμελλεν γενέσθαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἄγγελος, ἀλλ' ἄνθρωπος, ἐγένετο.

Ὅσπερ τις βασιλεὺς πόλιν κωήσας μεγάλην, εἰ-

⁴⁷ Gen. I, 26. ⁴⁸ Psal. VIII, 5. ⁴⁹ Job VII, 16, sec.

hunc locum Cæsarius. Exstat enim Job VII, 16, sec. LXX.

(4) *Τὸ κατ' εἰκόνα.* Hæc aliunde descripta sunt, et Cæsarianis inserta. EDIT. PARIS.

κῆνα αὐτοῦ μέσον αὐτῆς ἴστησιν, ἵνα τιμᾶ τὰ εἰς δόξαν ἐκείνων· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ποιήσας, κατ' εἰκόνα αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε· κατ' εἰκόνα δὲ, διὰ τὸ δεκτικὸν εἶναι ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητος· φησὶ γάρ· *Γίνεσθε ἄγιοι, ὅτι ἐγὼ ἄγιός εἰμι*· καὶ ὁ Ἀπόστολος· *Καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χολικοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου*. Οὐ δοκεῖ μοι δὲ κατὰ τὸ ἀρχεῖν, ἐπεὶ καὶ οἱ ἄγγελοι ἀρχικαὶ ἐξουσίαι λέγονται· καὶ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη ἀρχεῖν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο κατ' εἰκόνα λέγονται Θεοῦ. Πάλιν ὁ Ἀπόστολος λέγων, *Ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ*, ἢ δὲ γυνή, *δόξα ἀνδρός*· τὸ, ὁμοίωτον τῷ ἀνδρὶ γενέσθαι τὴν γυναῖκα, ἡκρωτηριασθαι δὲ αὐτῇ τὰ τῆς τιμῆς μετὰ τὴν παράβασιν δηλοῖ· τὸ δὲ κατ' ὁμοίωσιν, ἴσως ἐκ παραλλήλου, ὡς τὸ, *Ἐκοιμήθη, καὶ ὤπνωσα*· καὶ τὸ, *Μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχῶν καὶ πένθητα*, ἐλέχθη.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΞΑ'.

Καὶ διὰ τί ἄρα τῶν ἰχθύων ἀρχεῖν ἐτάχθημεν καὶ τῶν πετεινῶν, καὶ οὕτως κτηνῶν, καὶ θηρίων [καὶ πετεινῶν] καὶ ἐρπετῶν;

Ἀπόκρισις.

Πρῶτον τῶν ἀσθενεστέριον ἔδωκε κατατολμᾶν, καὶ οὕτως θαρσύνων τὰ τῶν ἰσχυροτέρων κρατεῖν θηρίων· ἢ ὅτι πρῶτον ἐκ τῶν ὑδάτων τὸ νηκτὸν καὶ πτηνὸν προῆλθε γένος· εἶθ' οὕτως ἐξεβράσθη τῆς χέρσου τὰ θηρία, καὶ κτήνη καὶ ἐρπετά. Τὰ οὖν πρόγονα εἰκότως καὶ πρῶτα εἰς δουλείαν βροτοῖς παρεσχέθη.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΕΒ'.

Καὶ πῶς ἔσμεν ἀρχοντες κτηνῶν καὶ θηρίων καὶ ἐρπετῶν, ὅποταν λέων, ἀρκτος, λύκος, ὄφις, σκορπίος, πάντα ἡμῖν ἐπανίσταται, τὰ μὲν σκαράξαι, τὰ δὲ κλῆξαι καὶ διὰ τοῦ ἰοῦ ἡμᾶς θανατῶσαι βουλόμενα;

Ἀπόκρισις.

Ἀνωτέρω σου, καθόσον οἶός τέ εἰμι, περὶ τούτου ἀπεφηνάμην· καὶ περιτολογίας μοι δοκεῖ τοῖς αὐτοῖς ἐγκαλινδεῖσθαι, μὴδὲ τῆς ὥρας ἐχούσης.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΕΓ'.

Ἀνωτέρω εἶπας, ὅτι πρὸ τῆς ἁμαρτίας πάντα ἡμῖν τὰ θηρία καὶ ἐρπετὰ ὑπέκυπτε, καὶ ἐφοβέετο· μετὰ δὲ τὴν παράβασιν, ἐκπεσόντων ἡμῶν τῆς ἀρχῆς, πάντα ἡμῖν ἐπαναστήναι, καὶ οὕτως ἔχειν ἀπέδειξας. Νῦν δὲ ζητοῦμεν ἀκοῦσαι διὰ τί μὴ καὶ οὐρανῶ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ποταμῶν, καὶ ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ νεφῶν ἀρχομεν, εἰ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἔσμεν· ὁ γὰρ Θεὸς, πάντων ἀρχή.

Ἀπόκρισις.

Ὁ περὶ τῶν θηρίων καὶ ἐπὶ τούτοις ἀρμόττει λόγος· οἱ γὰρ τὴν εἰκόνα ἅμα παραχαράξαντες διὰ τοῦ ὑπαχθῆναι τῷ χεῖρονι, μὴδὲ τῆς ἀρχῆς ἐκπεπτωκότες, καὶ τούτων ὑπῆρχον ἀρχοντες.

vit civitatem, in ejus medium imaginem suam statuit, ut honoretur in honorem sui: ita et Deus postquam mundum fecisset, secundum imaginem suam hominem fecit: secundum imaginem autem, quod capax esset virtutis et bonitatis: inquit enim: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*⁴⁰; et Apostolus: *Quemadmodum gestavimus imaginem terreni, gestemus et imaginem caelestis*⁴¹. Non videtur autem mihi secundum dominium, siquidem et angeli, principatus et potestates dicuntur, et sol et luna dominari diei et nocti; neque tamen ideo secundum imaginem Dei facta dicuntur. Rursus inquit Apostolus: *Vir est secundum imaginem Dei, mulier autem gloria viri est*⁴², quod ejusdem honoris cum viro femina fuerit, amiserit autem honorem post transgressionem, significans; *secundum similitudinem* autem forte pro eodem dicitur, ut hoc: *Dormivi et sopitus sum*⁴³; et ut illud: *Beatus qui intellectum habet super pauperem et egenum*⁴⁴.

INTERROGATIO CLXI.

Quare vero primum piscibus dominari praecipitum est et volucris, ac deinceps jumentis, bestiis et reptilibus?

Responsio.

Primum in infirmiora dedit audaciam, ut sic deinceps confidentior factus etiam fortioribus bestiis dominaretur; aut quod primum ex aquis nativitate volatilleque genus prodiit, deinceps ex terra productae sunt bestiae, et jumenta et reptilia. Primum igitur nata merito quoque primum sunt hominum servituti subjecta.

INTERROGATIO CLXII.

Et quomodo sumus domini, cum ex jumentis et bestiis, et reptilibus quandoque leo, ursus, lupo, serpens, scorpius, omnia denique adversus surgunt, partim quidem discerpere, partim vero percutere, ac veneno nos necare volentia?

Responsio.

In superioribus alicubi, quantum meae facultatis est, id declaravi; supervacaneumque mihi videtur iisdem implicari, cum tempus non suppetat.

INTERROGATIO CLXIII.

In superioribus dixisti, quod omnes bestiae et reptilia ante peccatum se nobis submiserint, et nos reverita sint; post transgressionem autem, postquam nos ex dominandi potestate excidimus, omnia adversus nos insurgant: sicque rem habere demonstrasti. Nunc autem audire quaerimus, cur non et caelo, et terrae, et mari, et fluminibus, soli et lunae, et nubibus dominemur, si secundum imaginem Dei sumus: Deus enim omnibus imperat.

Responsio.

Quod dictum de bestiis est, etiam istis convenit; nam qui mox depravarunt imaginem per subjectionem deterioris, nisi imperio excidissent, etiam istorum domini fuissent.

⁴⁰ Levit. xi, 44. ⁴¹ I Cor. xv, 49. ⁴² I Cor. xi, 7. ⁴³ Psal. v, 6. ⁴⁴ Psal. xl, 2.

ἔδωκε· τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν, ἐσιώπησε. Φησὶ γὰρ ἡ Γραφή, *Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ οὐ πρόσκειται ὅτι καθ' ὁμοίωσιν.*

Ἀπόκρισις.

Μὴ βουλόμενον τὸ Θεῖον ἀργούς καὶ βεβήτους διαδιούν ἡμᾶς, παραπλησίως συνών, ἢ μονιῶν, ἢ προβάτων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐρημικῶν ἀλόγων, μηδ' αὐτὸν πάλιν ἀμίθους γεραίρειν ἡμᾶς ἀναξίως, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κατέλιπεν ἐξουσίᾳ ἐξομοιοῦσθαι αὐτῷ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν μιμήσεως, καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν κατορθώσεως καὶ ἐπιδείξεως, ὅπως τῇ περὶ τὸν πέλας κηδεμονίᾳ ἐξομοιωθῶμεν αὐτῷ, καθόσον οἶδόν τε τῇ βροτῶν φύσει πρὸς Θεὸν ἀμιλλᾶσθαι· *Γίνου γὰρ ὄφρα τοῖς ὡς πατὴρ, καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐτῶν, φησὶν ὁ τῶν θείων σοφὸς Σολομών· αὐτὸς δὲ ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος· Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, οἱ αὐτοὶ ἐλεηθήσονται· καὶ πάλιν· Μακάριοι οἱ εὐφρονοῦντες, οἱ αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. Καὶ πάλιν, Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐδρήστε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Γενώμεθα οὖν φίλῶνθρωποι καὶ ἐλεήμονες, αὐτοὶ ἐλέους δεόμενοι, οἰκτειρήσωμεν τὸν εὐπαθεῖν δεόμενον· τοῦτο γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς δεομένοις εὖ ποιεῖν, εἰ ποιήσωμεν ὃ παθεῖν θέλομεν· ποιεῖ γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς ὃ δ' ἂν ποιήσωμεν.*

ΠΕΥΣΙΣ ΡΕΣ'.

Ἄλλ' οὐκ εἶπεν ὁ Θεός, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον μέλλοντα δι' ἀρετῆς ἐξομοιοῦσθαι ἡμῖν· ἀλλ' εὐθέως τέλειον καὶ ἀπληρτισμένον εἶναι δημιουργεῖν αὐτόν. Ἄρ' οὖν ἄλλως μὲν εἶπε, ἄλλως δὲ ἐποίησεν;

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲν τούτων ὑστεροβουλίας κατηγορεῖ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ σπινθῆρα τοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρωτος ἡμῖν ἐγκατέλιπεν, ὥστε διὰ μιμήσεως πρὸς τὸν ἐκείνου πυρσὸν ἀμιλλᾶσθαι· ἕτερος δὲ οὐχ ὑπῆρχεν ἔτι ὁ ὑπὸ τοῦ παραγομένου αὐθιγὸς ὀφειλῶν εὖ παθεῖν· τὸ δὲ μέλλον, τοῖς ἐξ ἐκείνου προοῦσιν εἰκότως ἀπένειμεν. Σκοπήσωμεν δὲ καὶ ἐτέρως τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, οὐδὲν τῶν εἰρημένων παραγραφόμενοι, ἀλλ' ἐκ περιουσίας τὰς ἀποδείξεις περιποιούμενοι. Φησὶ γὰρ ὁ Θεός, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν*, τὸ μέλλον ὡς ἤδη παρὸν ἐπιστάμενος· καὶ πρὸ τοῦ δράσθαι τὰ πάντα, προγινώσκων ἐκάστου τὴν ἔκβασιν· ὡς ἐπὶ τοῦ Ἠσαῦ καὶ τοῦ Ἰακώβ, πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτούς ἐν τῇ μητρὶ νηδυῖ, ἢ τῆς πατρικῆς ἀποκριθῆναι ὀσφύος· φάσκων διὰ τοῦ Μαλαχίου· *Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμίσησα*· ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰερεμίου λέγων· *Πρὸ τοῦ σε κλάσαι ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαι σε, καὶ πρὸ τοῦ ἐξελεῖσθαι ἐκ μήτρας, ἠγάπησά σε*· ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰούδα, προφαίτων αὐτοῦ τὴν προδοσίαν, μηδὲ τῶν γονέων αὐτοῦ ἔτι ὑπαρχόντων, φησὶ διὰ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ· *Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ κτερισμόν*· ὡς ἐπὶ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου διὰ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ· *Καὶ οἱ ἐπαι-*

nem nostram 57 : id quidem quod secundum imaginem est repetiit, id autem quod secundum similitudinem est, tacuit? Inquit enim Scriptura : *Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit imaginem, matrem et feminam fecit eos* 58 : et non est additum, quod secundum similitudinem.

Responsio.

Quia noluit Deus nos desides et socordes vitam agere, instar suum aut porcorum silvestrium, aut ovium et cæterorum ratione carentium animalium, neque item nullam mercedem meritis, indigne honorare; in nostra potestate reliquit, ut assimilemur ipsi per imitationem erga illum, et per virtutum correctionem et demonstrationem, ut erga proximum sedulitate assimilemur ipsi, quantum ab humana natura contendente ad Deum præstari potest. Nam : *Esto pupillis ut pater, et ipsorum matri pro viro*, inquit rerum divinarum peritus ille Salomo 59. Ille autem in Evangelio Dominus inquit : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* 60. Et iterum : *Beati pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur* 61. Item : *Discite a me quod mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* 62. Simus ergo benefici et misericordes; ipsi misericordiæ indigi miseremur ejus, qui beneficio afflicti rogat. Hoc enim beneficio Deus rogantes afficit, si fecerimus quod nobis fieri volumus. Facit enim nobis Deus, quodcumque nos aliis fecerimus.

INTERROGATIO CLXVI.

Atqui non dixit Deus : *Faciamus hominem nobis per virtutem assimilandum, sed statim perfectum et absolutum dixit se ipsum facere*. Num igitur aliter quidem dixit, aliter autem fecit.

Responsio.

Nihil horum arguit in Deo mutationem sententiæ, sed in urbis scintillam amoris erga se reliquit, ut per imitationem ad illius faciem contendamus. Alius enim nondum erat, qui ab eo qui producebatur, mox esset oblectandus. Futurum autem merito illis, qui ex illo progressuri erant, tribuit. Consideremus autem etiam alio modo, nihil eorum quæ de imagine et similitudine dicta sunt, depravantes, sed ex abundantibus demonstrationibus quasdam petentes. Inquit enim Deus : *Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem nostram*. Futurum velut jam præsens sciebat, et antequam faceret omnia, præcognoscens uniuscujusque exitum. Quemadmodum de Esau et Jacobo, antequam conciperentur in utero materno, aut antequam excernerentur e lumbo paterno, dicens per Malachiam : *Jacobum dilexi : Esau vero odio habui* 63. Sicut et de Jeremia dicit : *Antequam te formarem in utero, novi te, et antequam e matrice egredereris, sanctificavi te* 64. Sicut et de Juda præmonstrans ipsius proditorem, cum adhuc ne quidem parente ipsius essent, inquit per Davidem illum divinurum vatem : *Qui mecum edid panes, magnum insitum adversus me dolum* 65. Sicut et de principe aposto-

57 Gen. 1, 26. 58 ibid. 27. 59 Eccli. 1v, 10. 60 Matth. v, 7. 61 ibid. 9. 62 Matth. xi, 29. 63 Malach. 1, 2. 64 Jerem. 1, 5. 65 Psal. xl, 10.

lorum Petro per eundem divinum vatem Davidem ait : *Qui me laudabant , jurabant adversus me* ⁶⁶. Simulque praedicit omnium fugam : *Amici mei et proximi mei adversus me appropinquaverunt et steterunt , et proximi mei steterunt eminus* ⁶⁷ ; qui nondum e lumbis fuerant rejecti, neque in carnem coagulati, imo nondum parentes, aut proavos habebant. Sed et salutarem suam crucem velut jam erectam, et super eam clavus affixum longe ante demonstrans, inquit : *Perfoderunt manus meas et pedes meos, enumeraverunt omnia ossa mea* ⁶⁸, ubi clavos in me transfigant. Et ut summam omnia dicam, multis in locis divinae Scripturae audimus loqui Deum de futuris velut jam praesentibus, aut praeteritis et peractis, quae secundum praedestinationem certo eventura sunt : quoniam inquit inquit *quisiam ille Apostolus : Quoniam quos praesciebat, eosdem et praefinit, conformes imaginis Filii sui, ut ipse sit primogenitus inter multos fratres* ⁶⁹.

Cum igitur certo sciret primorum parentum nostrorum seductionem et lapsum in inobedientiam, et quod in postremo saeculorum tempore unigenitus Dei Filius homo nasciturus esset, propter homines ob suam separationem periclitantes, id quod praefinit declarari mihi videtur per id quod inquit : *Faciamus hominem secundum imaginem nostram et similitudinem*. Quasi dicat, licet sero, tamen propter ipsum nasci secundum ipsum, de experte nuptialis consuetudinis et semper virgine absque semine corpus assumens, in praesepi rationis expertum animalium reponendus, ab experte rationis conditione ipsum revocans. Oportet enim fieri quod est, et ipsum facere quod sum : inhabitare tenebrosam et luce carens antrum hujus vitae, ut ipse caelum inhabitet; fasciis ligari, ut ille solvatur a vinculis mortis; crescere corpore, ut crescat divinitate; me baptizari oportet, et abluere squaloribus obsitum, tentari et vincere adversarium, et subijcere superato. Esuriam pro eo, qui male comedit, ego nutriens universa. Sitiam pro condemnato, qui pluviam praebere, et in carne inambulo abyssum. Volens vinculis constringar, et solvam praeter animi voluntatem ligatum. Illud, et conviciis exponar, ut ab opprobrio viro- rum liberetur qui transgressus est sexus muliebris. Creator ipse conspuar in carnis faciem, ut creati abstergam faciem. Colaphis cedat a servo ego angelorum Dominus, ut in libertatem asseram sub servitute peccati redactum. Nam colapho manumittunt servos domini, simul atque percusserint a servitute eximentes. Spinis cornebor, qui paradysum plantavi, ut eradicentur mortalium spinarum. Felle cibabor, et aceto rigabor, ratione carnis assumptae, omnem abstergens humanae naturae amaritudinem. Qui Israel manna praebui, aram et crucem conscendam, ut corpore transfigar incorporeus, at propter homines eo circumdatus. Idem

ροῦντές με κατ' ἐμοῦ ὡμίονεν· καὶ πάντων ὁμοῦ τὸν δρασμὸν· οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πησιῶν μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν, καὶ ἐστησαν· καὶ οἱ ἐγγιστά μου, ἀπὸ μακρόθεν ἐστησαν, οἱ μὴ πω τῆς ὄψους προδελθίντες, μὴδ' εἰς σάρκα τυρωθέντες, ἀλλ' οὐδέπω τοὺς γονεῖς ἢ προγόνους ἔχοντες. Ἀλλὰ καὶ τὸν σωτήριον ἐκτουῦ σταυρὸν, ὡς ἤδη παγέντα, καὶ ἐπ' αὐτῷ καθηλωθέντα προφαίνων· Ὁρυξαν χεῖρας μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμισαν πάντα τὰ ἑστιά μου, πῶς τοὺς ἔλους μου διαπερονήσουσι. Καὶ συλλέβδην εἰπεῖν, πολλὰ τοῦ τῆς θείας Γραφῆς ἀκούομεν, τὸ θεῖον φθεγγόμενον περὶ τῶν μελλόντων ὡς ἤδη παρόντων, ἢ παρωχηκότων καὶ παρθέτων, τῷ προορισμῷ πάντως ἐκδησόμενα, καθὼς φησὶν ὁ ἁγίος Ἀπόστολος, Ὅτι οὐκ πρόβλεπον καὶ προώρρασε, συμμέτρους τῆς εἰκότος τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς.

Σαφῶς οὖν ἐπιστάμενος τῶν προγόνων ἡμῶν τὴν ὑπαγωγὴν, καὶ τὸν εἰς παρακοὴν διέσθον· καὶ ὅτι ἡμελλεν ἐπ' ἐσχάτου τῶν αἰώνων ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Παῖς βροτὸς ὑφ' ἐαυτοῦ γίνεσθαι, διὰ βροτῶν κινδυνεύοντας τὴν ἀπ' αὐτοῦ διάστασιν, ὃ προῦρρασε, τοῦτο δοκεῖ μοι ἀποφαίνεσθαι, διὰ τοῦ, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοιωσάτω* ὡς εἰπεῖν, καὶ ὅτε ποτε, δι' αὐτὸν κατ' αὐτὸν γενήσομαι, ἐξ ἀπειρογάμου αἰπαιδος, ἀσπῆρος σωματώμενος· ἐν φάτῃ ἀλόγων ἀνακλιθῆσομαι, τῆς ἀλογίας αὐτὸν ἀνακαλούμενος· δεῖ γάρ με γενέσθαι ἔπερ ἐστὶ, καὶ δεῖσαι αὐτὸν ὅπερ εἶμι· οἰκῆσαι τὸ ἄντρον τὸ σκοτεινόν, καὶ ἀφεγγῆ αὐτοῦ βίον, ἵν' ἐκεῖνος οἰκῆσῃ τὸν οὐρανόν· σπαργάνοις δεθῆναι, ὅπως ἐκεῖνος λυθῆ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν· αὐξήθησθαι σώματι, ἵνα αὐξήσῃ θεότητι· δεῖ με βαπτισθῆναι, καὶ ἀπολούσαι τὸν ρυπωθέντα· πειρασθῆναι, καὶ νικῆσαι τὸν ἀντίπαλον, καὶ ὑποτάξαι τῷ ἡττωμένῳ· πεινήσω ὑπὲρ τοῦ κακῶς ἔδομένου, ὃ τρέφω τὰ σύμπαντα· διψήσω ὑπὲρ τοῦ κατακρίτου, ὃ ὑπὲρ παρεχόμενος, καὶ ἐν σαρκὶ πεζεύων τὴν ἄδυσσον. Βουλήσει δεθῆσθαι, καὶ λύσω τὸν ἀδουλητῶς δεθέντα· ἐμπαιχθῆσομαι καὶ ὀνειδισθῆσομαι, ἵνα ρυθῆ τὸ ὀνειδίζου τῶν ἀνδρῶν τὸ παραβάν γύναιον. Ὁ πλάστης ἐμπτυσθῆσομαι τῆς σαρκὸς τὰς ὄψεις, ἵνα τοῦ πλασθέντος ἀποσμήξω τὸ πρόσωπον· βαπτισθῆσομαι ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ ὃ τῶν ἀγγέλων Κύριος, ἵν' ἐλευθερωσῶ τὸν δουλωθέντα τῇ ἀμαρτίᾳ· βαπτῆ γὰρ ἐλευθεροῦσι τοὺς οὐρανοῦ οἱ κύριοι, ἀμα τοῦ παῖσαι τῆς δουλείας ἀπαλεύοντες. Ἀκάνθαις στεφανωθῆσομαι ὃ φυτεύσας τὸν παράδεισον, ἵν' ἐκρίζωθῶσι βροτῶν αἱ ἀκανθαί. Κολῆ ψωμισθῆσομαι, καὶ ὄξει ἀρδευθῆσομαι, τῷ προαλήμματα πᾶσαν ἐκχυζαίνων τὴν πικρίαν τῆς βροτῶν φέσιως. Ὁ τὸ μάννα τῷ Ἰσραὴλ παρασχόμενος, ἐπὶ βωμῶν καὶ σταυρῶν φοιτήσω, τὸ σῶμα καθηλωθῆναι ὃ ἀσώματος· διὰ βροτῶν δὲ τοῦτο περιθήμενος, τούτῳ παρὰ Ἰουδαίων κρατούμενος ὃ ἀκράτητος, τούτῳ θανατούμενος ὃ ἀθάνατος, τῷ θανάτῳ θάνατος

⁶⁶ Psal. ci, 9. ⁶⁷ Psal. xxxvii, 12. ⁶⁸ Psal. xxi, 17, 18. ⁶⁹ Rom. viii, 29.

τούτω ταφήσομαι διὰ τοὺς ἐν ἄδη τυγχάνοντας· τούτω οἰνεὶ πέτρα πατάξω ἐκείνου πύλας, ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ, καθὼς φησὶν ὁ Δαβὶδ ὁ οἰκίτης μου· τούτω εἰς οὐρανοὺς ἀναθήσομαι, μὴ χριζῶν ἀναβάσεως, ὁ πληρῶν τὰ σύμπαντα· τούτω ἐκ δεξιῶν καθήσομαι τοῦ ἀσχηματίστου Πατρὸς, ὁ κατ' αὐτὸν ἀσχημάτιστος· τοῦτο κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ὑπ' ἐμοῦ γενομένου γενέσθαι ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων ἡδύοκῃσα, προωρίσας ἐμαυτῷ τῆς δημιουργίας τὸ ἐσόμενον. Εἰ τοίνυν δοκεῖ σοι βέβαιος ὁ τῆς εἰκόνας καὶ ὁμοιώσεως λόγος, ἡρεμέτω ἢ περὶ ταύτης τοῦ λοιποῦ ζήτησις. futurum erit. Quod si tibi videtur certa hæc de amplius de ea percunctari.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΕΖ'.

Τί οὖν, ἡ Τριάς ἐσαρκώθη καὶ ἐνηθρώπησεν; Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Θεός, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν*, ἀλλὰ, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν*, οὐκ ἐμὴν, ἀλλ' ἡμετέραν.

Ἀπόκρισις.

Εἰ τοῖς ἐξῆς τῷ λόγῳ ἐπιδῆσαι θελήσωμεν, ἐαυτήν πάντως ἢ θεηγορία διασαφήσει, λέγουσα, *Καὶ ἐποίησεν*, οὐχὶ ἐποίησαν, ὁ Θεός, οὐχὶ οἱ θεοὶ, τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ, οὐχὶ θεῶν. Διὰ οὖν τοῦ *Ποιήσωμεν*, τὰ τρία σημαίνεται πρόσωπα τῆς Θεότητος· διὰ δὲ τοῦ *Ἐποίησεν*, τὸ ἐνικὸν τῆς φύσεως καὶ τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ δράματος. Ὡς καὶ ἐξ αὐτῆς ἔγνωμεν τῆς δημιουργίας ἡμῶν. *Καὶ ἐποίησεν γὰρ ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον*, ἐνταῦθα τὸ ἐνικὸν τῆς φύσεως πάντων βροτῶν παριστῶν· Ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτούς· ἐνταῦθα πρόσωπα δηλῶν. Καὶ ἐτέρωθι φησὶν, *Ἐξάλειψεν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γῆς ὅν ἐποίησα*· καίτοιγε πλείοσαι μυριάδες ἀνθρώπων ὑπῆρχον, οἱ ἐπὶ Νῶε κατακλυσθέντες, εἰ καὶ ἐνικὸν τὸ ῥῆμα· ἐτέρωθι δὲ τὸν Φαραώνιον πανστρατιᾶ βυθισμὸν τραγυδοῦσα ἡ θεὰ τῆς Μαρίας ψῆδη, *Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ*, φησὶν, *ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· Ἰακὼβ καὶ ἀναβάτην ἐβρίψεν εἰς θάλασσαν*· τὸ πλῆθος τῆς ἔκπου ἐνικῶς, καὶ τοῦ στρατοῦ πάλιν ὡσαύτως μελωδήσασα, πάντων καταποθέντων τῷ Ἐρυθρῷ πελάγει, ἅμα τῷ δυστήνῳ αὐτῶν ἄνακτι· πρὸς δὲ τὸν Μωσέα φησὶν, *Ἐγὼ ὁ Θεός Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεός Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεός Ἰακώβ*· διὰ μὲν τὸ Ἐγὼ τὸ ἐνικὸν καὶ ταῦτον δηλοῦσα ἡ θεὰ Τριάς· διὰ δὲ τὸ τρεῖς τὸ Θεός φωνᾶσα (δ), τὰς τρεῖς ἐαυτῆς ὑποστάσεις, καὶ πρόσωπα παριστῶσα· ἅπαξ μὲν τὸ Ἐγὼ, τρίτον δὲ τὸ Θεός φθεγγαμένη· ἀλλὰ καὶ ἡ πᾶσιν ἄφατος καὶ ἀπόβρῆτος, ἐκ τῆς ἀειπαιδος Μαρίας ἐν σαρκὶ θεανδρική θεοφάνεια, τοῦ μὲν Πατρὸς βουληθέντος, τοῦ δὲ Υἱοῦ σαρκωθέντος, τοῦ δὲ Πνεύματος συνεργήσαντος, φαῖεν ἂν γεγονέναι· οὐκ ἀτονίᾳ τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ δράμα, ἀλλὰ πᾶσι συμφωνίᾳ τε καὶ ἐνότῃ καὶ ταυτότῃ τῆς μιᾶς βουλῆς τε καὶ αὐθεντίας, καὶ βασιλείας τῆς ἐν Τριάδι, εἰθθεν ἢ Γραφῇ τριχῶς τὰ πολλὰ τῆς θεουργίας διαίρειν· τὰ

faciam ab Judæis comprehensus Incomprehensibilis, idem mortuus immortalis, morti mors : idcirco sepeliar propter eos, qui in orco sunt : idcirco veluti saxum aliquod percuciam illius portas, educens vinclos in fortitudine, quemadmodum inquit Davides servus meus ⁷⁰. Idcirco cælos ascendam, non indigens ascensione, tanquam implens universa. Idcirco a dextris sedebō nulla forma expressi Patris, et ipse ad illius similitudinem nulla forma expressus. Hoc secundum imaginem et similitudinem ejus qui a me factus est, postremis temporibus fieri placet, qui constitui mihi ipsi quod in opificio imagine et similitudine oratio, desine deinceps

INTERROGATIO CLXVII.

Quid igitur? Num Trinitas incarnata et homo facta est? Non enim dixit Deus, *Faciamus hominem secundum imaginem* : sed, *Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem* non meam, sed nostram.

Responsio.

Si in iis quæ ordine in eo sermone sequuntur, ingredi voluerimus, semetipsum plane divinus sermo declarabit, dicens : *Et fecit*, non fecerunt : *Deus*, non dii, *hominem secundum imaginem Dei*, non deorum. Per id igitur quod inquit, *Faciamus*, tres indicantur personæ divinitatis; per id autem quod inquit, *Fecit*, unitas naturæ et consilii et operis, quemadmodum et ex nostra creatione cognovimus. Nam quod inquit, *Et fecit Deus hominem*, unitatem naturæ omnium hominum demonstrat : *Masculum et feminam fecit eos*, personas indicat. Et alibi inquit : *Debeo hominem de terra quem feci* ⁷¹. Atqui plurimæ myriades hominum erant qui temporibus Noe diluvio mersi sunt, licet singulare verbum sit. Alibi item totius Pharaonici exercitus submersionem canens sacrum illud Mariæ carmen : *Cantemus Domino*, inquit, *gloriose enim glorificatus est : equum et ascensorem dejecit in mare* ⁷². Multitudinem equitatus singulariter, iidemque exercitus similiter decantans, omnibus in Rubro mari submersis una cum infelici rege suo. Ad Mosem autem inquit : *Ego Deus Abrahami, et Deus Isaaci, et Deus Jacobi* ⁷³. Per illud quidem, *Ego*, unitatem et identitatem suam significans sacra Trinitas ; per id vero quod ter *Deus* dixit, tres suas hypostases et personas demonstrans ; semel quidem *Ego*, ter autem *Deus* dicens. Sed et ea quæ omnibus est ineffabilis et abscondita, ex Maria semper virgine uniti cum Deo hominis in carne sancta apparitio, Patris quidem qui voluit, Filii vero qui incarnatus est, Spiritus sancti autem qui cooperatus est, fuisse dici queat. Non propter ineffacitatem unius ad perficiendum id opus, sed propter integrum consensum, et unitatem, et identitatem unius consilii, et auctoritatis, et regni in Trinitate, solet

⁷⁰ Psal. LXVII, 9. ⁷¹ Gen. vi, 7. ⁷² Exod. xv, 1, 21. ⁷³ Exod. iii, 15, 16.

(δ) Τρεῖς... φωνᾶσα. An legendum τρεῖς... φωνήσασα vel φωνοῦσα? EDIT.

Scriptura tripartito multa divinæ operationis dividere; Veteris quidem Testamenti opera ad Patrem referens, Novi vero ad Dei Filium Christum, et quæ nunc in præsentī divinitus fiunt, ad Spiritum sanctum.

INTERROGATIO CLXVIII.

At non dixit Deus, Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem, in qua aliquando futurus sum, sed jam constantem et perfectam indicat, dicens: *Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit ipsum*: quæ quidem Mosis verba sunt.

Responsio.

Nisi data opera contendere volentes perturbarentur in iis quæ dicta sunt, non abs re viderentur mihi ea quæ hanc imaginem concernunt, apte respondere ad sanctam apparitionem Verbi apud nos factam, testimonium perhibente mihi multi in locis ante multorum temporum annos propheticæ cœtu, qui post se futuram Verbi in carne vitam velut jam præsentem prædicat. Isaias quidem vatum excellentissimus diserte clamat: *Puer natus est nobis, et datus est, et vocabitur nomen ejus Deus fortis*⁷⁶, necdum matre ejus secundum carnem ac semper virgine existentiam assecuta. Alius etiam quingentos et amplius annos ante uniti cum Deo hominis et Verbi exaltationem, velut qui jam crucifixus esset, et e monumento resurrexisset astantem rogabat: *Quidnam illa vulnera per medias manus tuas*⁷⁷? Cui Deus nondum incarnatus, vatem nihilominus confirmans, velut ista jam facta essent, inquit: *Hæc sunt vulnera, quibus affectus sum in domo dilecti mei*⁷⁸. Davides autem carminum ille divinorum auctor ante mille jam annos veluti præsentem, aut præteritam ipsius in corpore ad caelos ascensionem cecinit: *Ascendit Deus in jubilo, Dominus in voce tubæ*⁷⁹.

INTERROGATIO CLXIX.

At quomodo in superioribus rejecisti eos, qui membra Deo ascribunt, et humana forma præditum dicunt, et rursus idem asseris ipsum esse sicut nos?

Responsio.

Non esse, sed nasci dixi, unitum et anima et corpore nostris. Siquidem ipsum sanctum Verbum nostri simile factum est, et vitam inter nos ageus, cum esset quod erat, et cerneretur quod non erat, inquit ad sacrum apostolorum cœtum, panem distribuens: *Accipite, comedite de hoc omnes: hoc est corpus meum*⁷⁶: nondum immolatum carue; et, *Accipite, bibite: hic est sanguis meus*⁷⁹: nondum vulneratum in cruce per lanceam in latere. Et videmus sanctum illum panem hodie in ara incruenta tempore divini et mystici officii, in impolluta propositum mensa, non tamen similem imagini salutiferi corporis Dei et Verbi; neque item immisto ipsius sanguini, una cum pane propositum poculum vini. Non membrorum articulatae distinctioni, non carnali et sanguineæ qualitati, non invisibili et abscondite unitæ cum ipso formæ experti divini-

μὲν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὸν Πατέρα ἀνάγουσα· τὰ δὲ τῆς Νέας, εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ Παῖδα Χριστόν· τὰ δὲ ἐνεστῶτως θείως δρώμενα εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΕΗ'.

'Ἄλλ' οὐκ εἶπεν ὁ Θεὸς, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ἣν μέλλω ποτε γίνεσθαι· ἄλλ' ἤδη ἐστῶσαν καὶ ἀπρητισμένην ἐμφαίνει, λέγων· *Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν*, λέγει Μωσῆς.

Ἀποκρίσις.

Εἰ μὴ φιλονεικεῖν βουλόμενοι κεραίνονται πρὸς τὰ ῥηθέντα, δοκεῖ μοι εἰκότως ἐνηρτησθαι τὰ τῆς εἰκότος τῆ καθ' ἡμᾶς θεοφανείας τοῦ Λόγου, συμμαρτυροῦσης μοι πολλαχοῦ τῆς προφητικῆς ὁμηγύρας πρὸ πολλῶν τῶν χρόνων, τὴν μετ' αὐτοὺς μέλλουσαν ἔσθαι σαρκοφόρον τοῦ Λόγου βίωσιν, ὡς ἤδη ἐνεστῶσαν κηρύττοντες. Ἡσαίας μὲν ὁ τῶν προφητῶν ὑψηλότατος διαῤῥήδην βῶσιν, *Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ ἐδόθη, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Θεὸς ἰσχυρός*: οὐδὲ τῆς κατὰ σάρκα μητέρας αὐτοῦ καὶ ἀσίτουτος, εἰς τὸ εἶναι εἰς παραχθείσης. Ἐταρξ δὲ πρὸ πεντακοσίων καὶ ἑνῶν χρόνων τῆς θεανθρωπίας τοῦ Λόγου ὄψεως, ὡς ἤδη σταυρωθέντα, καὶ ἐκ τῆου ἀναστάντα, καὶ παριστάμενον ἑρώτα· *Τί αὐταὶ αἱ πληγαὶ ἀνὰ μέσον τῶν χειρῶν σου*; Πρὸς ἐν τὸ θεῖον μήπω σαρκωθέν, κρατύνον δὲ τὰ τοῦ προφητου, ὡς ἤδη ἐκβεβηκότα, φησὶν, *Αὐταὶ αἱ πληγαὶ, αἱς ἐπλήρησεν ἐν τῷ ὄλεθρῳ τοῦ ἀγαπητοῦ μου*. Δεδῆ δὲ ὁ τῶν θεῶν μελωδὸς πρὸ χιλίων ἤδη χρόνων, ὡς ἐνεστῶσαν ἢ παρῳηκίζαν τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ σωματωθέντος ἄνοδον ἐτραγῳδῆσεν· *Ἀρέθῃ ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, ὁ Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος*.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΕΘ'.

Καὶ πῶς ἀνωτέρω ἀποκηρύξας τοὺς μελογράφοντας τὸ θεῖον, καὶ ἀνθρωπόμορφον λέγοντας, πᾶσι αὐτοὺς ἀποκρίνη καθ' ἡμᾶς αὐτὸ ὑπάρχειν;

Ἀποκρίσις.

Οὐκ ὑπάρχειν, ἀλλὰ γίνεσθαι ἔφη, ἡνωμένη ψυχῇ τε καὶ σώματι τοῖς ἡμετέροις· ἐπεὶ καὶ ὁ αὐτὸς ὁ ἅγιος Λόγος καθ' ἡμᾶς γενόμενος, καὶ συμβιωτεύων ἡμῖν, ὡν ὅπερ ἦν, καὶ ὁρώμενος ὅπερ εἶα ἦν, φησὶ τῷ θιάσῳ τῶν ἀποστόλων, ἄρτον ἐπιβιβαίων· *Λάβετε, φάγετε ἐξ αὐτοῦ πάντας, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· μήπω τυθεὶς τῇ σαρκί· καὶ, Λάβετε, πίστε, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, μήπω τρωθεὶς ἐπὶ σταυρῷ δόρει τὴν πλευράν*. Καὶ ὁρώμεν τὸν ἕνω ἐκείνον ἄρτον τῆμερον ἐν τῷ ἀναιμάκτῳ θυσιαστηρίῳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας καὶ μουσικῆς ταύτης, ἐπὶ τῆς ἀχράντου προτιθέμενον τραπέζης· ἢ εἰκότα δὲ τῇ εἰκόνι τοῦ σωτηρίου σώματος τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου· μηδὲ τῷ ἐγκεκραμένῳ αὐτῷ αἵματι τὸ συμπροτιθέμενον τῷ ἄρτῳ ποτήριον τοῦ οἴνου· ὡς τῶν μελῶν διαρθρώσει, οὐ τῇ σαρκικῇ καὶ αἱματικῇ ποιότητι· οὐ τῇ ἀοράτῳ καὶ ἀφανῶς ἡνωμένη ἔσθι-

⁷⁶ Isa. ix, 6. ⁷⁷ Zach. xiv, 6. ⁷⁸ ibid. ⁷⁹ Psal. xlv, 6. ⁸⁰ Matth. xxvi, 26. ⁸¹ ibid. 27, 28.

ματίστω θεότητι· τὸ μὲν γὰρ ἔναιμον, ἐμφυχον, κατάνευρον, ἐρυθρὸν, διηρθρωμένον, ποικίλαις ἀρτηρίαις καὶ φλέβαις . . . χόμενον, οἷς καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ γὰρ τρίχα φημι τὴν Χριστοῦ, ὁμοίως καὶ πόδας καὶ ὄνυχας, καὶ αἷμα καὶ ὕδωρ. Δι' ἐμὲ γὰρ ταῖς ἐμοῖς ὁ Λόγος ἦνεται· καὶ ἔτι τὸ μὲν ὄρθιον, διηρθρωμένον, πορευτικόν, δραστικόν, τὸ δὲ περιφερές, ἀνάρθρωτον, ἀψυχον, ἀναιμον, ἀκίνητον, οὐθετέρῳ ἰσικὸς, οὐ τῷ ὁρωμένῳ τοῦ ἀοράτου θεότητι, πιστεύομεν δὲ ὁμοίως τῇ θεηγορίᾳ, καὶ οὐχ ὡς ὅμοιον, ἢ ἴσον· ἀλλὰ κυρίως καὶ ἀραρότως αὐτὸ ὑπάρχειν τὸ θεῖον πῶμα, τὸ ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης ἱερουργούμενον, καὶ τῷ θιάσῳ πάντῃ ἀτμήτως διαιρούμενον, καὶ ἀλήκτως μετεχόμενον. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἥλιος λήγει τοῖς δεομένοις τὸ φέγγος παρέχων· οὐδὲ θάλαττα διὰ τοῦ ἀλὸς μετεχομένη τοῦ κύτους ὑφίεται· οὐδὲ τὸ πῦρ πυρίας ὑφάπτων λαμπάδας μαραινεται, ἢ μειοῦται, μὴ λειπόντος τοῦ ὑποστρέφοντος, καὶ τὸν πυρὸν ἐγγείροντος· οὐδ' αὖ πάλιν ὁ ἀήρ τῇ ἀναπνοῇ πάντων ἐμφύχων βραχύνεται. Καὶ πάλιν, Ὁ μὴ πιστεύων, φησὶν, εἰς ἐμὲ, ἥδη κέκριται, μήτου κρίνας τινά. Ὁ δὲ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· μήτου δὲ ἐληφότες αὐτὴν οἱ πιστεύοντες, μέχρι ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐμπαθοῦς καὶ ὀλώδους· ἐκ ταύτης γὰρ ἐκ' ἐκείνης διαβαίνομεν. Ἀλλὰ τῇ θεηγορίᾳ πιστεύοντες, καὶ τὸ μέλλον ἀσφαλῶς ἔχοντες, ὡς ἥδη ἐγκαθεστῶτες αὐτῇ διακειμένα. Ὅμοίως νοοῦντες καὶ τὸν περι-τῆς εἰκόνας λόγον, τῷ προορισμῷ καθ' ἡμᾶς τῆς τοῦ Λόγου μορφώσεώς τε καὶ γεννήσεως καὶ βιωτέσεως ἀπαρτιζέσθαι, ἀπούσης αὐτοῦ τῆς ἀνοσίου κακίας.

dictionem quamdam Dei Verbi formationem et nativitatem, vitam denique nostræ similem apte declarare; sic tamen ut omnis vitiositas excludatur.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΘ'.

Οὐκοῦν, εἰ προῦρσιεν ἑαυτῷ τὴν ἐνανθρώπησιν ὁ Θεός, ἀνάτιοί εἰσιν οἱ σταυρώσαντες αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι.

Ἀπόκρισις.

Ἀνάτιοι ὑπῆρχον, εἰ μὴ προηγορεύθη αὐτοῖς διὰ νόμου καὶ προφητῶν, οὐκ ἀλλοφύλων, ἀλλὰ συγγενῶν καὶ ὁμίμων, καὶ συναδολεσχῶν τῆς νομικῆς παιδείας, ἀπέχεσθαι τῆς κατὰ Χριστὸν θεοκτονίας, καὶ μὴ παρανομεῖν ἀλόγως τὸν Λόγον διὰ σαρκὸς ἀναιρούοντας· οὐδὲν διὰ τῆς εἰκαιολοσχίας ἀπώναντο, ἀνόμως τῷ νόμῳ χρησάμενοι· οὐ γὰρ νόμῳ προσηλωμένοι, καὶ ἐκ παιδὸς αὐτὸν κατηχούμενοι, ἐν ἐμπαθείᾳ, μάλλον δὲ ἀπωλείᾳ πολιωθέντες, ἐκείνον ἐθέτησαν· τὰ δὲ ἄνομα ἔθνη, μήτε νόμῳ συντραφέντα, μήτε τοῦτον κατηχθέντα, εὐνόμησαν, ἑαυτοῖς νόμος γενόμενοι, καὶ τὸν σφῶν ποιητὴν ἀγάμενοι, ἐκ μένων τῶν παρ' αὐτοῦ ὀρωμένων, Θεὸν ὑπάρχειν αὐτὸν πιστεύοντα.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΘΑ'.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπας ἐν τῇ τῶν ἀρετῶν τελείῳσει ἐξομοιοῦσθαι ἡμᾶς τῷ Θεῷ, καὶ ἐπηγγείλω λέγειν

⁶⁰ Joan. III, 18. ⁶¹ Joan. VI, 47.

tati. Illud enim sanguinem continet, animatum, rubrum, et articulatam est, et variis arteriis atque venis distinctum, quibus et opifex ille Verbum variegatus erat usque ad pilos et ungues. Comam enim Dei voco Christi comam, similiter et pedes et ungues, et sanguinem, et aquam. Propter me enim meis unitum est Verbum. Estque hoc quidem erectum artubus compositum, incedendi vim habens et agendi: illud autem rotundum, non articulatam, inanimatum, sanguine carens, immobile, et neutro simile: non ei qui cernitur, et invisibilis est divinitate. Credimus nihilominus secundum sermonem divinum, etiamsi non sit simile vel æquale, proprie tamen et convenienter id esse corpus divinum, quod in divina mensa sancte consecratur, et universo cœtui sacro absque sectione dividitur, et absque defectu participatur. Neque enim sol desinit indignis lucem præbere, neque mare per salem participatum, usque ad fundum exhauritur, neque ignis infinitas succedens faces languescit aut minuitur, non deficiente eo quod subest, et flammam excitat. Neque item aer omnium animatorum respiratione imminuitur. Rursus ait, Qui non credit in me, jam condemnatus est ⁶⁰: cum nondum judicasset quemquam. Qui vero credit in me, habet vitam æternam ⁶¹, ea nondum recepta ab iis qui credunt, donec hac affectibus obnoxia et crassa vita liberati fuerint. Ex hac enim ad illam transimus. Sed sermoni divino credentes, futurumque certo tenentes, veluti si jam in ea constituti simus, ita sumus affecti. Similiter intelligamus et eam qui de hac imagine est, sermonem, per præ-

dicationem, vitam denique nostræ similem apte de-

INTERROGATIO CLXX.

Ergo si sibi præstinavit humanæ carnis assumptionem Deus, culpa carent Judæi qui ipsum crucifixerunt.

Responsio.

Caruissent culpa, si non prædictum ipsis fuisset per legem et prophetas, non alicuigenas, sed cognatos et consanguineos, et in eodem exercitio legalis disciplinæ constitutos, quo abstinerent a Dei in Christo nece, et ne contra legem agerent, absque ratione Verbum per carnem occidentes. Ideo nihil ex vanis illis garribus utilitatis perceperunt, lege illegitime usi. Non enim legi adhærentes, et a puero in ea iustituti, in inscitia, imo perditione senescentes illum rejecissent. At gentes quibus lex lata non fuit, et quæ in lege educatæ non erant neque in ea institutæ, bene et legitime vixerunt, sibi ipsis lex factæ, suumque conditorem amplexæ, ex iis solis quæ ab ipso facta sunt, Deum ipsum esse crediderunt.

INTERROGATIO CLXXI.

Quandoquidem in præcedentibus dixisti, in virtutum perfectione nos assimilari Deo, teque dictu-

runt recepisti, quoniam id per virtutes pacto fiat: a te petimus, primum dici nobis, quæ sit perfecta virtus.

Responsio.

Admirabiliter, o charum caput, et præcise quærens, quis perfectus virtutis finis sit, demonstras te vigilanter ad illum respicere, et quasi (si quidem inventum sit quod desideratur) eum tuæ ipsius vitæ proprium facere velis. At ego in utroque pariter hæsito. Id enim vel oratione complecti vel demonstrare, quod ratio cognoverit, etiam meum intellectum superare dico. Fortassis autem et omnes qui virtute claruerunt, ejus perfectionem se assequi non posse fatebuntur. Perfectio enim in aliis quidem omnibus quæcunque sensu metimur, terminis quibusdam finitis percipitur, velut in quantitate continua et discreta. Omnis enim in quantitate mensura, propriis quibusdam terminis continetur. Ubi qui ad cubitum respicit, aut ad numeri decadem, cognoscit et id unde cœpit, et in quo desiit, in quo scilicet existere perfectio solet. In virtute autem unicum ab Apostolo perfectionis terminum didicimus, quod ipsa infinita sit, et omni carens termino; nam magnus ille ac sublimi præditus mente per hanc perpetuo currens, nunquam ad ea quæ priora sunt, extendere se cessavit. Neque enim satis tutam putabat esse a cursu institutionem; nullum enim bonum propria natura terminatur, sed per comparisonem contrarii omnino finitur: quemadmodum vita morte, lux tenebris et robur infirmitate. Quemadmodum igitur finis vitæ principium mortis est, et solis occasus principium caliginis, et bonæ valetudinis amissio principium infirmitatis, sic cursus virtutis institio principium fit cursus vitiosi. Ideo recte dixi, nullis terminis propriis subjectam esse virtutem. Nam quod terminis comprehenditur, non est virtus. Virtutem vero perfectam, et indeterminatam, et infinitam, magnitudinis et quantitatis expertem, et omni comprehensione superiorem, Deum dico, qui proprie et principaliter est bonus, cujus natura bonitas est et immensissima virtus. Quandoquidem igitur nullus alius est virtutis terminus, quam vitiositatis oppositio, numen autem divinum contrarii non capax est, et infinitum: etiam is qui virtutem obit, idem omnino et Dei particeps est, qui absoluta est virtus: adeoque terminum non habet. Necessario denique etiam ejus qui participat, cupiditas cum infinito concurrens, et una sese extendens, institutionem a cursu nunquam habebit. Infinita igitur quidem ipse Deus est.

INTERROGATIO CLXXII.

Et quomodo quis viam aut opus aggredietur, quorum finem et perfectionem expectare sibi que

(6) Τοῖς ἔμπρ. ἐπεκτεινόμενος ἐλήξεν. Respicit hic Cæsarius ad Philipp. III, 13, 14, ubi sic legitur: Ἐν δὲ τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω· Ἄνωθεν αὐτὴν, quæ quidem retro sunt obliviscens; ad se vero quæ sunt priora, extendens meipsum, ad

ποῦν τρόπον τὰ περὶ ἀρετῶν, δεόμεθ' αὐτοῦ πρῶτον ληθῆναι ἡμῖν, τίς ὁ τέλειος τῆς ἀρετῆς ὄρος.

Ἀποκρίσις.

Θαυμασίως, ὦ φίλη κεφαλή, καὶ συντόμως ζητῶν τίς ὁ τέλειος τῆς ἀρετῆς ὄρος, εἰδείξας ἐγρηγόρας πρὸς ἐκεῖνον ὄρεον, καὶ ὡς (εἴπερ εὐρεθῆναι τῷ λόγῳ τὸ ποθούμενον) εἰς τὸν αὐτοῦ σφετερίσασθαι τοῦτον βίον. Ἐγὼ δὲ ἐπ' ἀμφοῖν ἐπ' Ἰσῆς ἀμυχανῶ· τὸ γὰρ περιλαβεῖν ἢ δεῖξαι, ὅπερ ἂν ὁ λόγος κατανοήσῃ, ὑπὲρ τὴν ἐμὴν φημι ὑπάρχειν ἔννοιαν· Ἰσως δὲ καὶ πάντες οἱ κατ' ἀρετὴν ἀστράπτοντες, ἀνέφικτον αὐτοῖς ὑπάρχειν τὴν τελειότητα ὁμολογήσονται. Ἡ γὰρ τελειότης ἐπὶ μὲν τῶν ἐτέρων πάντων ὅσα τῇ αἰσθησει μετρεῖται, πέρασι τισιν ὠρισμένοις διαλαμβάνεται, ὅσον ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῦ θεωρημένου. Πᾶν γὰρ τὸ ἐν ποσότητι μέτρον, οἰκείους τισιν ὄροις ἐμπεριέχεται. Καὶ ὁ πρὸς τὸν πῆχυν βίπτων, ἢ τὴν τοῦ ἀριθμοῦ δεκάδα, γινώσκει τὸ ἀπὸ τίνος ἀρξάμενος, καὶ εἰς τίνα κατέληξεν· ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ τέλειον ἔχειν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς ἕνα πέρα τοῦ Ἀποστόλου τελειότητος ὄρον ἐπαυδαύθηται, τὸ ὑπάρχειν αὐτὴν ἀόριστον καὶ ἀπεράττων. Ὁ γὰρ πολὺς ἐκεῖνος καὶ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν ἀεὶ διὰ ταύτης θείων, οὐδέποτε τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος ἐλήξεν (6). Οὐδὲ γὰρ ἀσφαλεστάτην ᾤετο τὴν τοῦ δρόμου στάσιν· οὐδὲν γὰρ ἀγαθὸν τῇ οἰκείᾳ φύσει ὀρίζεται· τῇ δὲ ἀντιπαράθεσι τοῦ ἐναντίου περατοῦται πάντως, ὡς ἡ ζωὴ τῷ θανάτῳ, καὶ τὸ φῶς τῷ σκότει, καὶ ἡ βώμη τῇ ἀβύσσῳ. Ὡς περ οὖν τὸ τῆς ζωῆς τέλος ἀρχὴ θανάτου ἐστὶ, καὶ ἡλίος δύοις ἀρχῇ σκοτούς, καὶ ἡ τῆς εὐσθενείας ἐκκοπή ἀρχὴ ἀσθενείας· οὕτως τοῦ κατ' ἀρετὴν δρόμου ἡ στάσις, ἀρχὴ τοῦ τῆς κακίας γίνεσθαι δρόμου. Οὐκοῦν εὖ εἶπον μὴ ἔροις ὑποκείσθαι οἰκείους τῆς ἀρετῆς· τὸ γὰρ πέρασιν διαλαμβάνόμενον οὐκ ἐστὶν ἀρετὴ· ἀρετὴν δὲ τελείαν, ἀπεράστον, καὶ ἀόριστον, ἀμεγέθη τε καὶ ἀπασαν, πάσης καταλήψεως ὑπέρτερον τὸ θεῖον φημι, τὸ κυρίως καὶ πρώτως ἀγαθὸν, οὗ ἡ φύσις ἀγαθότης ὑπάρχει ἢ ἀπεράττος ἀρετῆ. Ἐπεὶ οὖν οὐδεὶς ἀρετῆς ὄρος πλὴν κακίας ἀντιπαράθεσις, ἀπαράθεσις δὲ τοῦ ἐναντίου τὸ θεῖον καὶ ἀόριστον· ὁ δὲ τὴν ἀρετὴν μετῶν, πάντως θεοῦ καὶ αὐτὸς μετέχει· εὐδὲ γὰρ ὑπάρχει παντελὴς ἀρετὴ· τοῦτο δὲ ὄρον οὐκ ἔχει· ἀναγκαίως καὶ ἡ τοῦ μετέχοντος ἐπιθυμία τῷ ἀόριστῳ συμπαράθεσται, καὶ συμπαρεκτεινόμενη, στίβον οὐδέπω ἔξει τοῦ δρόμου. Ἀόριστος οὖν καὶ ἀπεράττος ἢ παντελὴς ἀρετὴ νομίσθω, ἥτις ὑπάρχει τὸ θεῖον.

et immensissima absoluta virtus intelligatur, quæ

ΠΕΥΣΙΣ ΡΟΒ'.

Καὶ πῶς τις ὁδοῦ ἢ ἔργου ἐπιθήσεται, ὅν τὸ πέρασιν καὶ ἡ τελειότης αὐτῷ ἀπροσδόκητος; Πῶς δὲ

destinatum persequor. At in vulgato Cæsario placuit editori vitiosa hujusmodi lectio ἐπεκτεινόμενος ἐλήξεν, cum hac interpretatione, nunquam ad alteram se pervenisse dicit. Textum emendatum ejusque versionem restitutam proferimus ex Cotelerio M-num. Eccl. Gr. tom. II, p. 672.

καὶ μετέλθοι τὴν ἀρετὴν ἀπελπίζων τῆς τελειότητος;

Ἀποκρίσις.

Ἄλλὰ μὴ, ἐπειδὴ τὸ ζητούμενον ἀληπτον ὁ λόγος ἔδειξεν, τῆς ἐνδεχομένης ἀρετῆς ἀμελήσωμεν, τῆς παντελῶς θεηγορούσης, *Γίνεσθε τέλειοι ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν*. Οὐ πάντως τῇ ἀπαρδλήτῳ, καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν θεῖα φύσει ἡμᾶς συναποτείνεσθαι διακελευόμενος· ἀμήχανον γάρ· ἀλλὰ τὸ ἐκείνης μιμῆσθαι φιλόανθρωπον, καὶ εὐπρόσιτον, καὶ πανάγαθον· πᾶσαν περὶ τὸν πέλας εὐσπλαγγίαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ ἐχθρὸς ὑπάρχει καὶ ἐπίβουλος· πάντα γὰρ πᾶσιν ἐπικουρεῖ τὸ θεῖον, καὶ ἀφθόως πηγάζει· προλαμβάνωμεν δωρεαῖς τὰς τῶν συμφερόντων αἰτήσεις, παρ' οὐδενὸς δὲ κατ' ἄξιαν τιμώμενοι. Μετέλθωμεν τοίνυν καθ' ὅσον οἶόν τε τὴν ἀρετὴν, κούφοις τε καὶ πυκνοῖς τοῖς ἔλμασι πρὸς αὐτὴν συναλλόμενοι, εἰ καὶ τῆς κορυφῆς ἐφικέσθαι ἀμήχανον. Ἐπεὶ γὰρ τῶν καλλίστων καὶ μὴ τοῦ παντὸς τυχεῖν οἷός τε ἦν, τὸ καὶ μέρους ἐπιτυχεῖν, κέρδος ὑπάρχει οὐ τὸ τυχόν· ἐπεὶ γὰρ τὴν κρήνην, ἢ τὴν ὕδριαν ἐκπιεῖν οὐχ οἷοί τε ἔσμεν, ἄρ' οὐκ ὀφειλομεν τῇ ἐγγωρούσῃ μετουσίᾳ τὸν φλογμὸν τοῦ δίδου ἀκείσασθαι; ἢ ὅτι ὄλον τὸν ἀέρα σπᾶσαι ἀμήχανον, παρὰ τοῦτο οὐδ' ἀναπνεῖν ὀφειλομεν; ἢ ὅτι πᾶσαν τὴν διαλεκτικὴν οὐκ ἐπιστάμεθα, οὐδ' ὄλωσ φράζειν ὀφειλομεν; Πᾶσαν τοίνυν ἐπιδεικτέον σπουδὴν μὴ πάντῃ ἐκπαιεῖν τῆς ἐνδεχομένης τελειότητος· ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτὴν περιπτύξασθαι, ὅσον ἡμῖν καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμιν· ἐπαινετὸν γὰρ αὐτῆς τὸ πλεονέκτημα. Διὸ τελειότης δοκεῖ μοι ἀρετῆς τὸ σπειθεῖν ἅει ἐν τῷ καλῷ τὸ πλέον ἔχειν, καὶ δικαιοσύνη βαρεῖν τὴν ἀδικίαν. Ἀπορρήτως γὰρ τῇ διακρίσει τῆς θεϊότητος ἀντισηκουμένων, καὶ ἀντιμετρούμενων ἐν ἀκαρεῖ τῶν ἐκάστῳ βεδιωμένων, διὰ τοῦ ὑπερεκπίπτοντος καλοῦ τε καὶ χείρονος τὰς ἀμοιβάς κομιζόμενοι, πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀποκρινώμεθα, συγγεραιρεῖσθαι, ἢ συντιμωρεῖσθαι μέλλοντες.

mento temporis iis quæ ab uno quolibet in hac vita facta sunt, prout vel virtus vel vitiositas superaverit, remunerationem reportantes, ad nostri similes aggregabimur, una cum aliis aut honorandi præmio, aut afficiendi supplicio.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΟΓ'.

Τίνα τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς, καὶ πόσα; καὶ εἰ δυνατόν διὰ μίαν αὐτῶν κατορθῶσαι; Οὐ γὰρ πάντες τὰς πάσας δύνανται κατορθῶσαι. Ἴσως γὰρ τις ξενίζειν τινὰς διὰ πέναν οὐ δύναται, ἐγκρατεῦσθαι καὶ σωφρονεῖν δύναται, ἢ ὑπομένειν ἐν πειρασμοῖς, ἢ διδάσκειν τὰ εὐσεβῆ. Ἄλλος δὲ μεταδίδωσι τοῖς πένησι τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν· ἄλλος δὲ διακονεῖ δωρεάν. Τί οὖν; διὰ μίαν τούτων οὐ δύναται ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀκωνίου κρίσεως;

Ἀποκρίσις.

Πᾶσα μὲν ἀρετὴ περισπούδατος ὑπάρχει τοῖς τὸ λογικὸν μὴ ἀμαυρωθεῖσιν ὑπὸ τῆς ὕλης, παρὰ τε τοῖς ἀρείφορον ἀληθῶς. Πᾶσα δὲ κακία βδελυκτὴ,

²² Matth. v, 48.

polliceri non potest? Quomodo vero virtutem capesset aliquis de ejus perfectione desperans?

Responsio.

Ne, quandoquidem id quod in quæstione propositum est incomprehensum oratio nostra demonstravit, virtutem quæ perfici potest negligamus, quæ plane sancte concionatur, *Estote perfecti, quemadmodum Pater vester cælestis perfectus est*²². Quibus verbis non cum omnino incomparabili, et rationem intellectumque superante natura nosmet ut extendamus jubet (id enim fieri nequit), sed ut illius imitemur benignitatem et facilitatem, omnimodamque bonitatem et omnem erga proximum intimæ miserationis affectum ostendamus, etiamsi sit inimicus et insidiator. Omnia enim omnibus suppeditat Deus, et affatum quasi de fonte quodam manare facit. Præveniamus donis utilium rerum petitiones, a nemine secundum dignitatem honorati. Capessamus igitur pro viribus virtutem, levibus et crebris ad ipsam saltibus assilientes, etiamsi ad summum pertingere nequaquam possimus. Nam in iis quæ præ cæteris pulchra sunt, ipsum totum licet consequi nequeas, vel partem assequi lucrum haud vulgare est. Etenim si maxime fontem aut vas aquarium ebibere non possumus, num propterea non debemus concessa fruitione mederi ardoris? Aut quia ut universum aerem attrahamus fieri non potest, ideo neque respirare debemus? Aut quia totam disserendi artem non scimus, ne prorsus quidem fari debemus? Omne igitur studium adhibendum, ne excidamus ea perfectione quæ contingere potest. Quin ipsam tanto magis amplecti debemus, quanto viribus nostris superior est; laudabilis enim est ejus copiosior possessio. Ideo mihi videtur perfectio virtutis, si quis semper festinet, ut in bono plus habeat, et justitia injustitiam deprimat. Ineffabiliter enim per judicium divinum ad trutinam appensis ponderatisque mo-

INTERROGATIO CLXXIII.

Quæ sunt species virtutis, et quot? aut num fieri potest ut ipsam recte per unam aliquam perficiamus? Non enim quilibet possunt quaslibet præstare. Fortassis enim sit, ut quis aliquos propter paupertatem hospitio excipere nequeat, qui tamen temperans et sobrius esse potest, aut sustinere tentationes, aut docere pietatem. Alius item largitur pauperibus ad vitam necessaria: alius gratis ministrat. Quid igitur? num per istarum unam aliquam æterno supplicio liberari non potest?

Responsio.

Omnis quidem virtus excolenda est iis, quibus rationis vis a crassis rebus obscurata non est, et apud eos qui vere sunt sanæ mentis. Omnis

autem vitiositas abominanda, utpote quæ virtutis adversaria est, nostræ repugnans naturæ. Porro virtutis aliqui species quatuor esse dixerunt, fortitudinem, prudentiam, temperantiam et justitiam: quæ pulchra quidem sunt, sed humi repunt et innatant terræ, suntque demissiora quam cœlestis illa sublimitas. Fortitudinem enim dixerunt, quæ vitii resistat; temperantiam, adversus affectus robor et victoriam; prudentiam, in civitatibus optimam rerum publicarum constitutionem; justitiam, quæ laudabiliter curat vitæ cujusque sortem. Ideo putarunt ordinem quemdam se sancire, si cohibuissent modi excessum in eo quod in utramque partem nimium est: sublimius autem aliquid neque cogitare neque eloqui potuerunt, et quantum in ipsis fuit, virtutem in iis tantum quæ cernuntur, incluserunt, nihil arbitantes ipsam habere vel sublime, vel quod cœlorum decori simile sit. Nos autem præceptorem eximium illum Apostolum habemus, multas quidem virtutis species recensentem, tres autem præ cæteris omnibus insignes, fidem, spem, charitatem⁸². Quarum fides quidem dat hominibus ea quæ supra naturam sunt, intellectibus ascribens eum qui adhuc circumdatus est indumento crassæ materiæ multis affectionibus obnoxio. Nam quæ angelorum et reliquorum carne carentium ordines ignorarant, horum humi affixis et in terra versantibus hominibus scientiam largitur fides, et instruit eos, adducens mentem ad regalem et nulla forma expressum thronum, et per exquisitum refulgentemque splendorem principii expertis et incorruptæ naturæ caliginem sensuum depellens, et si quid crassum et nubilosum ex illis est, a mente postquam abstersit, facit ut adjuncti socii nihil absurdi credant commissum, priorum oblivione per ablutionem et lavacrum facta, quasi semper virgo et incontaminata apprens.

INTERROGATIO CLXXIV.

Quid sibi vult Dominus, cum ait: *A diebus autem Joannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*⁸³? Scimus autem quod omnis (violentia) condemnatione et maledictione digna sit: quomodo igitur intelligemus hoc Domini dictum?

Responsio.

Quia Joannes primus ejus temporis regni cœlorum adventum hominibus annuntiavit, et Servator deinceps advenit; qui firmiter et sincere credunt, per summum exercitium et laboriosam vitam terminos naturæ transcendentis, et ad affectum mortificationem translati in corpore, et ex eo obstacula supervolantes, mortificantes concupiscentias corporis, per angustiam et laboriosorem viam in virtutibus ingredientibus, se violenter cogunt, ad præmium supernæ vocationis compellentes, ut inquit divus Apostolus⁸⁴.

INTERROGATIO CLXXV.

Quid significat Dominus, de eodem Joanne dicens:

⁸² I Cor. x. 11, 13. ⁸³ Matth. xi, 12. ⁸⁴ Philipp. iii, 11.

οὐα δὴ ἀνείπαλος ἰσταμένη τοῦ κρείττονος, κατὰ τῆς ἡμετέρας ἀγωνιζομένη φύσεως. Ἀρετῆς οὖν εἶδη τέταρτά τινες ἔφρασαν· τὰ δὲ ὑπάρχειν, Ἀνδρείαν, Φρόνησιν, Σωφροσύνην, καὶ Δικαιοσύνην· ἅπερ καλὰ μὲν τυγχάνει, χθαμαλὰ δὲ ἔρπει, καὶ ἐπὶ τῆς χέρτου νήχεται, κατώτερα τυγχάνοντα τῆς οὐρανίου ἀψίδος· ἀνδρείαν γὰρ φήσαντες, τὴν τῆς ὕλης ἀντίμαχον· καὶ σωφροσύνην, τὸ κατὰ τῶν παθῶν κράτος καὶ νίκην· φρόνησιν δὲ, τὴν ἐν ταῖς κόλλεσιν ἀριστοκρατίαν· δικαιοσύνην δὲ, τὴν κιδίμον τοῦ βίου μερίδα. Ὡς γὰρ ᾤοντο τάξιν τινὰ νομοθετοῦντες, χαλινώσαντες τὴν ἐφ' ἑκάτερα τοῦ πλείονος ἀμετρίαν· ὑψηλότερον δὲ τι μῆτε νοῆσαι, μῆτε ἐκφάναι οἳ τε· τὸ τε ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἀρετῆς τοῖς ὀρωμένοις περιέκλεισαν μόνον, μηδὲν οἰθηθέντας αὐτὴν ἔχειν ὑψηλόν τε, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν εὐκωσμίας ἐφάμιλλον. Ἡμεῖς δὲ καθηγεμόνα τὸν ὑψηλὸν Ἀπόστολον ἔχοντες, πολλὰ μὲν εἶδη ἀρετῆς ἀπαριθμούμενον, τρεῖς πάντων ἐξαίρετα, πιστιν, ἀπίδα, ἀγάπην· ὧν ἡ μὲν πίστις δωρεῖται βροτοῖς τὰ ὑπὲρ φύσιν, τοῖς νοητοῖς καταγράφουσα τὸν ἐπιπερικείμενον τὸ πολυπαθὲς τῆς ὕλης περιβάλλον. Ἄ γὰρ αἱ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν λοιπῶν ἀσάρκων τέλεις ἠγνόησαν, τούτων τοῖς χαμαιπόροις καὶ ἐπὶ γῆς καλινδουμένοις βροτοῖς τὴν ἐπιστήμην εἰσηγγεῖται ἡ πίστις, καὶ ὑποδείκνυσσι προσάγουσα τὴν διάνοιαν τῷ βασιλικῷ τε καὶ ἀσχηματίστῳ θρόνῳ· καὶ ἀκρεβῆ ἐναστράπτουσα τὴν ἀγλήν τῆς ἀνάρχου καὶ ἀκράτου φύσεως, τῇ ἐκεῖθεν ἀτραπῇ τὴν ἀγλήν τῶν ἀσθήσεων ἀπελαύνουσα, καὶ εἰ τι παχὺ καὶ νεφίδες τῶν τῆδε τοῦ νοῦ ἀπολήσασα, παρέχει ἐταιριζομένη οὐδὲν ἄτοπον πιστεύειν πεπράχθαι, τῶν προτέρων ἀμνηστῆσαν καὶ ἀπόνηψιν τῷ λουτρῷ πισταμένη· καὶ οἶονεὶ ἀείπαις καὶ ἄμωμος ἀναφανείσα.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΟΑ'.

Τί βούλεται λέγων ὁ Κύριος, Ἄπο δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ οἱ βιασται ἀρπάσσουσιν αὐτήν; Οἴδαμεν δὲ ὅτι πάσης κρίσεως καὶ κατάρας ἐστὶν ἄξιος. Πῶς οὖν ἄρα νοήσομεν τὸ τοῦ Κυρίου ῥῆμα;

Ἀπόκρισις.

Ἰωάννου πρώτου αὐθήμερον ἔχειν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν βροτοῖς καταγγελλαντος, καὶ τοῦ Σωτῆρος θάπτον ἐπιστάντος· οἱ ἀραρότως καὶ εἰλικρινῶς πιστεύοντες, δι' ἀκροτάτης ἀσκήσεως καὶ σκληρουχίας τοὺς ὄρους τῆς φύσεως ὑπερβαίνοντες, καὶ πρὸς τὸ ἀπαθὲς μεθιστάμενοι ἐν σώματι, καὶ τὰ ἐκ τούτου κυλύματα ὑπεριπτάμενοι, νεκροῦντες τὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματος, διὰ τῆς στενῆς καὶ πονηχωτέρας ὁδοῦ ταῖς ἀρεταῖς βαίνοντες, σφᾶς βιάζονται, πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως ἐπειγόμενοι, ὡς φησὶν ἱερὸς Ἀπόστολος:

ΠΕΥΣΙΣ ΡΟΕ'.

Τί σημαίνει ὁ Κύριος λέγων περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάν-

νου, *Και εὐ θέλετε δέξασθαι, εὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι*; Οἶδαμεν δὲ ὅτι Ἰωάννην Ἡρώδης ἀπέτεμεν· καὶ πῶς πάλιν Ἡλίας αὐτὸς οὗτος γενήσεται;

Ἀπόκρισις.

Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου, ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἀποσταλέντα ἐν τῇ θεανδρικῇ ἐπιφοιτήσει, Ἡλίαν εἰκότως προσαγορεύει, διὰ τε τῆς χάριτος τὴν ἰσότητα, καὶ τῆς οἰκονομίας τὸ ἐφάμιλλον. Ἀρχὴ γὰρ καὶ τέλος τῶν δύο Διαθηκῶν γέγονεν Ἰωάννης· τέλος μὲν τοῦ νόμου, ἀρχὴ τῶν Εὐαγγελίων, τοῦτ' ἐστιν, ἑτέρας παρὰ τὴν νομικὴν ἀγωγὴν τε καὶ πολιτείαν καθηγγητής. Ὁμοίως καὶ Ἡλίαν παραδοκῶμεν ἐν τῇ θεανδρικῇ δευτέρᾳ Χριστοῦ ἐπιφοιτήσει βραχὺ τι προήκοντα, πέρασ μὲν ὑπάρχειν τῆς ἐνεστώσης ἀγωγῆς τε καὶ ζωῆς, ἀρχὴν δὲ τῆς μελλούσης· κατὰ δὲ Ἰωάννην καὶ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ Ἡρώδου ὑπὲρ ἀτρεχείας μαιφρονούμενον.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΟΖ'.

Πῶς μεῖζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής; Καὶ εἰ προφήτης ἦν, τί περισσότερον εἶχε προφήτου; ὅτι οὕτως λέγει ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις. Διὰ τί δ' ἄρα μεῖζων πάντων ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος μαρτυρηθείς, τὸν ἑαυτοῦ πατέρα Ζαχαρίαν ἐφίμωσεν;

Ἀπόκρισις.

Ποικίλη μοι δοκεῖ ἡ περὶ τούτου διασάφησις· καὶ πρὸ γε πάντων ὑμῶν αὐτῶν ὁμολογούντων, μεῖζων πάντων βροτῶν, καὶ ὑψηλότερος προφητῶν, ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαρτυρεῖσθαι τὸν Ἰωάννην, οὐκ ἔχομεν λόγον τοῦ ζῶντος Λόγου ἀνώτερον, μαρτυροῦντα τῇ βρώσῃ ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῇ, *Ἐτοιμάζειν τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου, καὶ εὐθείας ποιεῖν τὰς τρίβους αὐτοῦ*. Ἀλλὰ τὰς ἀφορμὰς περὶ τῆς φωνῆς Ἀπὸ τοῦ Λόγου κομισάμενοι, λόγον, οὐθετέρου κατ' ἀξίαν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ἐμὴν περὶ ἐκάστου ἀποδώσω. Μεῖζων τοίνυν πάντων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννης, ὅτι ἐν τῇ μητρὶ νηδύϊ ὑπάρχων ἔτι, καὶ μὴ που τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου ψαύσας, προσεφῆτευσεν τῇ μητρὶ γλώττῃ θρησκῶν χρησάμενος, καὶ ἐν σκότει λαυθάνων, τὸ φῶς ἐν γαστρὶ τῆς ἀειπαίδος Μαρίας σαρκούμενον οὐκ ἠγνόησε· τὴν ἀστραπὴν οἶνε! δι' ὅπῃς τινος τοῦ τῆς φερούσης στόματος, τῇ περιπτύξει καὶ φιλήματι τῆς θεοφόρου νεάνιδος σπασάμενος, ἀρθεὶς τῇ μητρὶ γλώττῃ ἀνεδόησε, *Πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου ἔλθῃ πρὸς μέ;* Ὁ εὐγνώμων οὐκέτις ἐπέγω τὸν Δεσπότην· καὶ σκαίρων ἐξάλλασθαι τῆς γαστρὸς, πρὸς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου ἐπέιγεται προφθάσαι τὸν Ἰορδάνην, καὶ ἐτοιμάσαι τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα λουτρόν. Πλεονεκτεῖ δὲ προφητῶν, τῷ καὶ αὐτὸν ἀθῆσαι ἐν σαρκὶ τὸν προφητευόμενον, καὶ τῆς ἐκεῖνου κορυφῆς ψαῦσαι, ἡς τρέμει τὰ σύμπαντα, ὃν πάντες πατριάρχαι καὶ προφῆται δι' ὄνειρων ἢ αἰνιγματῶν μόνων ἐφαντάσθησαν, πρὸ τῆς θεανδρικῆς τοῦ Λόγου θεοφανείας τὸν βίον ἀμείψαντες. Τὸ δὲ κωφεῦσαι τὸν Ζαχαρίαν, τὴν γέννησιν τοῦ παιδὸς εὐαγγελισθέντα οὐ κατ' Ἐκπλη-

*Et si vultis recipere, hic est Elias qui venturus est*⁶⁶? Scimus autem, quod Joannem Herodes decollavit, et quomodo rursus Elias hic idem erit?

Responsio.

In spiritu et virtute Eliæ ante se missum in suo uniti cum Deo hominis adventu Eliam merito appellat. Item propter gratiæ æqualitatem et administrationis similitudinem. Principium enim et finis duorum Testamentorum fuit Joannes: finis quidem legis, principium vero Evangelii, hoc est, alterius quam legalis institutionis et vitæ magister. Similiter et Eliam expectamus in secundo uniti cum Deo hominis Christi adventu, paululum præcedentem, qui ostendat finem quidem esse præsentis institutionis et vitæ, principium autem futuræ. Quem admodum autem necatus est Joannes, ita et ipsum ab intellectili Herode propter veritatem interficiendum credimus.

INTERROGATIO CLXXVI.

Quomodo major inter natos ex mulieribus Joannes Baptista est⁶⁷? Et si propheta fuit, quid amplius habuit quam propheta? sic enim dicit Dominus in Evangelio. Quare autem major omnium testimonio Servatoris perhibitus est, qui suo ipsius patris os obturavit?

Responsio.

Varia mihi de hoc videtur esse declaratio. Et quidem ante omnia vobismetipsis fatentibus, quod major omnibus mortalibus et excelsior prophetis testimonio Domini perhibetur Joannes: non habemus verbum vivente Verbo præcellentius, quod testimonio est voci in deserto clamanti: *Parate vias Domini, et rectas facite semitas ejus*⁶⁸. Sed occasionibus de voce a Verbo sumptis, rationem ex neutrius quidem dignitate, pro mea tamen virili de singulis reddam. Major ergo omnibus inter natos mulierum Joannes, quod cum adhuc in utero materno esset, nostramque vitam nondum attigisset, vaticinatus sit, instrumento materna lingua usus, et in tenebris latens, lumen in alvo semper virginis Mariæ incarnatum non ignoravit, fulgore veluti per foramen aliquod, per os ejus quæ gestabat, amplexu et osculo Deum gestantis puellæ hausto, elevatus materna lingua exclamavit: *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei veniat ad me*⁶⁹? Gratus servus Dominum cognovit, et gestiens exsultare in ventre ad ministerium verbi impellitur, ad præveniendum ad Jordanem, et parandum ipsi secundum carnem quod pro nobis erat, lavacrum. Major autem prophetis est, quod ipsum de quo illi vaticinabantur, vidit in carne, illiusque verticem tetigit, quo contremiscunt universa, quem omnes patriarchæ et prophetæ per somnia aut ænigmata tantum imaginati sunt, ante uniti cum Deo hominis Verbi divinam apparitionem vita defuncti. Quod autem mutus factus est Zacharias, postquam illi filii procreatio annuntiata fuisset, id non ex consternatione conspecti a se

⁶⁶ Matth. xi, 14. ⁶⁷ ibid. 11. ⁶⁸ Matth. iii, 3. ⁶⁹ Luc. i, 43.

angeli profectum dico (consueta enim illorum visio ei, qui pure legi in officio sancto serviebat); sed per typum illius silentii sequitur silentium legis. Nato vero puero lingua patris rursus restituta est, significans e silentio et sterilitate atque senio vocem generari: hoc est, ex antiquata et ad senium redacta sterilique facta lege, ac infecunditate Judæorum qui eam acceperant, neque quidquam ex prophetarum vaticiniis utilitatis perceperant, neque intellexerant Judaicam Dei et Verbi secundum naturam nostram natiuitatem reipsa evenire, et illius matrem secundum carnem ex ipsis progredi.

INTERROGATIO CLXXVII.

Et quomodo cum Christus ipsum omnibus majorem testetur, rursus idem dicit: *Qui autem minor est in regno cælorum, major ipso est* ⁹⁰?

Responsio.

Ne hoc quidem citra duplicem et varium intellectum est accipiendum; triplicem enim nobis hæc verba sensum referunt: Unum quidem, quod minor ipso secundum carnem ipse Dominus esset, cum semestri tempore post illius conceptionem inhabitaverit perpetuæ virginitatis matrem, ex illa corpore circumdatus, secundum unionem indivulsus et a commistione liber, quemadmodum ex magno illo Gabrielo discimus, qui Deiparæ id annuntiat. Inquit enim: *Ecce Elisabeth cognata tua etiam ipsa concepit filium in senectute sua; et hic ei sextus mensis est* ⁹¹. Minor item est Joanne cum homo cernitur, major autem cum Deus esse intelligitur Christus. His autem cedit angelorum Joannis respectu excellentia; nam qui omnibus angelis putatur ordine et natura minor in regno cælorum, major ipso est secundum naturam et generationem: Joannem enim ille vilis Herodes decollavit, unus autem angelus qui illis omnibus minor est, infinitos Herodes in temporis momento percussisset et perdidisset. Unus enim angelus egressus ex castris, Isaïæ et Ezechiaï tempore, centum octoginta quinque millia alienigenarum hostium in temporis puncto prostravit perimens. Quem vero nobis alium tertius exhibet sensus? quis minor quidem in regno cælorum, major autem Joanne? omnino eum, qui a Domino *filius tonitrui* ⁹² cognominatus est, Joannem Theologum. Ille enim cum multo timore etiam jussus tangere Verbi verticem carnem gestantis non audebat; hic autem plus omnibus libertatis habens, in divina cœna in sinu Domini recumbens, paulo post super ipsum sanctum uniti cum Deo hominis pectus sese reclinat, ut Evangelium docet ⁹³, de eo qui ipsum proditurus erat, quærens. Innuerat enim ei Petrus, ut sciscitaretur quisnam esset qui ipsum proderet. Non mater quæ pepererat, non Josephus qui nominabatur, Ataiamen pater ejus non erat; non Joannes Ba-

ξιν τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἀγγέλου φημί (ἐν συνηθείᾳ γὰρ ἦν τῆς ἐκείνων ἕψεως, καθαρῶς τῷ νόμῳ Ἰσρατεύων), ἀλλὰ τῷ τύπῳ τῆς ἐκείνου σιγῆς ἢ τοῦ νόμου ἔπεται σιγή. Τικτομένου δὲ τοῦ παιδὸς ἢ γλῶττα τοῦ πατρὸς αὐθις ἀπεκαθίστατο· δηλοῦσα ἀπὸ τῆς σιγῆς, καὶ στεριώσεως, καὶ γῆρους, τὴν φωνὴν τικτεσθαι· τοῦτ' ἐστὶν ἐκ τοῦ παλαιωθέντος, καὶ καταγηράσαντος, καὶ στεριότητος νόμου τῇ ἀκαρπιά τῶν δεξαμένων Ἰουδαίων, οὐδὲν ἐκ τῶν προφητικῶν προρρήσεων ἀποναμένων, οὐδὲ συνιόντων τὴν Ἰουδαϊκὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου καθ' ἡμᾶς γέννησιν εἰς ἔργον ἐλθεῖν· καὶ τὴν αὐτοῦ κατὰ σάρκα μητέρα εἶς ἐκείνων προελθεῖν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΟΖ'.

Καὶ πῶς μείζονα πάντων αὐτὸν ὑπάρχειν ὁ Χριστὸς μαρτυρῶν, πάλιν αὐτὸς λέγει, *Ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστίν.*

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲ τοῦτο ἔξω διπλῆς (7) καὶ ποικιλίας τὸ νόημα· τριπλῆν γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος ἐμφανεῖ διάνοιαν· τὴν μὲν, ὅτι μικρότερος αὐτοῦ κατὰ σάρκα αὐτὸς ὁ Κύριος, μετὰ ἐξαμηναιῶν χρόνον τῆς ἐκείνου συλλήψεως οὗτος οἰκήσας τὴν Ἀείπαιδα, τὸ ἐξ ἐκείνης σῶμα περιτιθέμενος καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον καὶ μίξως ἐλεύθερον, καθὼς ἐκ τοῦ μεγάλου Γαβριὴλ παιδευόμεθα, εὐαγγελιζομένου τὴν Θεοτόκον. Φησὶ γὰρ, *Ἰδοὺ Ἐλισαβὲτ ἡ γυνὴ σου καὶ αὕτη συνελήφεναι υἱὸν ἐν γήρᾳ, καὶ οὗτος μὴν ἔκτος αὐτῇ.* Μικρότερός ἐστιν Ἰωάννου βροτὸς ὀρώμενος, μείζων δὲ, Θεὸς νοούμενος ὁ Χριστός. Δευτερεύει δὲ τούτους ἢ τῶν ἀγγέλων πρὸς Ἰωάννου ὑπεροχῇ. Ὁ γὰρ πάντων ἀγγέλων δοκῶν ἔσχατος τῇ τάξει, καὶ τῇ φύσει βραχύτερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ὑπάρχει κατὰ φύσιν καὶ γέννησιν· Ἰωάννην γὰρ ὁ εὐτελής Ἡρώδης ἀπέτεμεν· εἰς δὲ ὁ ἄγγελος ὁ πάντων μικρότερος μυρίους Ἡρώδεις ἐν ἀκαρεῖ πατάξαι καὶ ἀπολέσαι. Εἰς γὰρ ἄγγελος ἐξελθὼν ἐκ τῆς παρεμβολῆς, ἐπὶ τοῦ Ἡσαίου καὶ Ἐζεχίου, ἔκαθεν ὀδοήκοντα πέντε χιλιάδας τῶν πολεμίων ἐν ἀπέμφῳ ἐδρέψατο ἀνελῶν. Τίνα δὲ ἡμῖν ἕτερον ἢ τρίτην παρίστησι διάνοια, μικρότερον μὲν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζονα δὲ Ἰωάννου; ἢ πάντως τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὸν μετακληθέντα *Υἱὸν βροτῆς*, Ἰωάννην τὸν Θεολόγον. Ἐκεῖνος γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ δέους καὶ προσταττόμενος ψαῦσαι τῆς τοῦ Λόγου κορυφῆς σαρκοφοροῦντος, οὐκ ἐθάρρει. Οὗτος δὲ πάντων πλεονεκτῶν παρρησία, ἐν τῷ θεῷ δείπων ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κυρίου ἀνακλιθεὶς, μετὰ βραχὺ ὑπ' αὐτὸ τὸ ἅγιον τοῦ θεάνδρου στέρνον μετανακλίνεται, καθὼς παιδεύει τὸ εὐαγγέλιον, περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτὸν παραδιδόναι τυθόμενος· ἔνευε γὰρ αὐτῷ ὁ Πέτρος μαθεῖν τίς ἔρα ἢ ὁ διδούς αὐτόν. Οὐ μήτηρ ἢ τεκοῦσα, οὐκ Ἰωσήφ ὀνομαζόμενος, οὐκ ἦν δὲ πατὴρ αὐτοῦ· οὐκ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐθ' ἕτερός τις ἀνδρωθέντος τοῦ Θεοῦ

⁹⁰ Matth. xi, 11. ⁹¹ Luc. i, 36. ⁹² Matth. iii, 17. ⁹³ Joab. xiiii, 23-25; xxi, 20.

(7) Διπλῆς. Legendum jubet διπλῆς cl. Cotelærius *Monum. eccl. Gr.* tom. II, pag. 577, quemadmodum infra in *Respons. ad Interrog. clxxxix*, ubi

legimus in eadem sententiam: ἔχει δὲ καὶ πᾶσι διπλόην τὸ νόημα.

καὶ Λόγου ἐτόλμησε προσφᾶσαι τοῦ φρικώδους ἐκείνου στήθους, ἐφ' οὗ οὗτος ὁ Ἰωάννης, οἷα πατήρ ἐφ' ὧν διαχοόμενος ἀνέκειτο· ἐκείθεν τὸν περὶ τοῦ Λόγου λόγον ἀρυσάμενος· καὶ δὴ τοῖς ὑπ' οὐρανοῦ βροντήσας τὸ, *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος*. Ἐκεῖνος τὸ θεῖον καὶ πανάγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς ἐθεάσατο μόνον, ἐπὶ τὸν Λόγον σαρκὶ βαπτισθέντα ἐξ οὐρανῶν ἐπιπτάμενον. Οὗτος δὲ ἐν εἴδει γλώττης πυρὸς ἐπὶ τῆς οικίας εἰδέξατο κεφαλῆς, ἅμα τοῖς συμφοιτηταῖς, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς, καθὼς ὁ μέγας Λουκάς τὰς *Πράξεις* γράφων τῶν ἀποστόλων ἰστόρησεν· ἐκεῖνος κατατομίζεται δι' ἐταῖραν ἀκόλαστον ἀδελφόμεγα, τὴν Ἡρώδου γυναῖκα, γενομένην τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· οὗτος ὑπὲρ τοῦ Κυρίου τὸν τάφον οἰκῆσαι κατακρίθεις, ὕστερον τελευτᾷ. Ἐκεῖνος ἐβάπτισε μόνον τοὺς προσιόντας, Πνεῦμα δὲ θεῖον οὐδενὶ παρασχεῖν οἶός τε ἦν· διὰ τοὺς ὑπ' ἐκείνου βαπτισθέντας, εὖτος ἅμα καὶ οἱ λοιποὶ ἀνεβάπτισον οἱ ἀπόστολοι πρὸς τελειωσιν, καὶ χειροτεθοῦντες, Πνεύματος ἁγίου μεταδίδουν τοῖς πιστοῖς εἰς σημείων καὶ τεράτων ἐπίδειξιν. Ἐκεῖνος μείζων πάντων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπάρχειν ἐμαρτυρήθη παρὰ τοῦ μείζονος· οὗτος φῶς τοῦ κόσμου ἐκλήθη παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀγεννήτου καὶ ἀεὶ ὄντος Θεοῦ μεγάλου φωτός. Ἐκεῖνος τὸν βλον ἡμεῖψε μηδὲν σημεῖον πεποιηκώς, μηδ' ὄλωσ θυματουργήσας, καθὼς φησὶ περὶ αὐτοῦ τὸ *Εὐαγγέλιον*, μηδέ τι ἀκούσας τῶν ἐκεῖ μελλόντων αὐτῷ· οὗτος συγκαθίζεσθαι Χριστῷ, καὶ νεύματι αὐτοῦ κρίνειν τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ, παρὰ Χριστοῦ θεηγορούντος ἐπήγγελται ἅμα τοῖς δώδεκα. Ἐκεῖνος οὐδαμῶς μακαρίζεται, καὶ μέγας ὑπάρχων ἐν βροτῶ· οὗτος ἀπόδειξιν λαμβάνων τοῦ μείζονος ὑπάρχων, ὑπὸ τοῦ μάκαρος Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς φησὶν αὐτοῖς· *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πολλοὶ προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν· ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπετε, καὶ τὰ ὦτα, ὅτι ἀκούετε*. Προφήτην δὲ καὶ δίκαιον τὸν Ἰωάννην ὑπάρχειν πάντες πιστεύομεν. Ἐκεῖνος ἐγγίσασαν τῇ οικίᾳ μητρὶ τὴν τοῦ ἀπάτορος ἐνταῦθα μητέρα δέσας, ἔσκαίρεν ἐξάλισθαι, τῆς φεροῦσης κινδυνεύων, μὴ φέρων τὴν πυρφόρον ἐγγίζουσαν· τοῦτον δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ συνίστησι καὶ παρατίθεται τῇ οικίᾳ μητρὶ ὁ κατ' οὐσίαν ἀμῆτωρ, καὶ κατ' οἰκονομίαν ἀπάτωρ. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους τῷ σταυρῷ παρεστῶσιν, ἀτενίσας τῷ Ἰωάννῃ, φησὶ τῇ ἀγάμῳ καὶ μητρὶ, *Ἰδοὺ ὁ υἱός σου, ἀνάπαλιν δὲ πρὸς ἐκεῖνον, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου*· θάτερον θατέρῳ ἀνθ' ἑαυτοῦ συνιστῶν, καὶ ἐκατέρων τὴν ἀμείωτον καὶ ἀνέπαφον παρθένον δημηγορεῖ θεομάχου πανηγύρεως.

ἰdemque rursus ad illum, *Ecce mater tua* 95 : alterum alteri pro semetipso commendans, utriusque incontaminatam et intactam virginitatem perhibente etiam illo cœtu, qui Deo repugnat.

p̄tista, non angelus, non archangelus, neque alius quisquam incarnati Dei et Verbi ausus fuit attingere illud formidabile pectus, super quo hic Joannes velut pater super filium diffusus recubuit, inde de Verbo verbum hausit, atque omnibus sub cœlo intonuit illud : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* 96. Ille divinum et sacrosanctum Spiritum in specie columbæ vidit tantum super Verbum in carne baptizatum ex cœlis volentem : hic autem specie linguæ ignis super suum ipsius proprium accepit caput una cum condiscipulis in die Pentecostes, quemadmodum magnus ille Lucas Acta scribens de apostolis memoriæ prodidit 97. Ille capite truncatur propter lascivum scortum, quod cum fratribus rem habebat, Herodis uxorem, quæ fuerat antea fratris ejus ; hic condemnatus qui pro Domino ad sepulcrum migraret, deinceps moritur. Ille baptizabat tantum ad se accedentes, Spiritum autem sanctum nemini præstare poterat : quamobrem eos qui ab ipso baptizati erant, hic et reliqui apostoli rebaptizabant ad perfectionem, imponentesque manus Spiritum sanctum largiebantur fidelibus, ad signorum et prodigiorum editionem. Ille major omnibus inter natos mulierum esse testimonio majoris perhibitus est ; hic lumen mundi vocatus a vera, et ingenita, et semper existente magna illa luce. Ille e vita excessit nullo facto signo, neque prorsus ullo edito miraculo, quemadmodum de ipso perhibet Evangelium 98, neque quoquam audito eorum quæ sibi illic futura erant ; hic una cum Christo sedere, et suo nutu judicare tribus Israelis a Christo prædicante promissionem accepit una cum duodecim. Ille nusquam beatus pronuntiatur, licet magnus esset inter homines ; hic demonstrationem accipit ejus, quod major sit, a beato Deo et Servatore nostro Jesu Christo, qui inquit ipsis : *Amen dico vobis, multi prophetae et justii desideraverunt videre quæ videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt. Vestri autem beati sunt oculi quia videtis, et aures quia auditis* 97. Quod Joannes propheta sit, omnes credimus. Ille appropinquante matri suæ ea quæ gestabat filium siue patre, matrem reveritus, gestiit exsiliendo, ac velut imminente sibi a prægnante periculo, non ferebat eam quæ facem gestabat propius accedere ; hunc autem in eodem loco statuit, et commendat matri propriæ qui secundum substantiam matrem non habebat, et secundum dispensationem erat absque patre. Tempore salutiferæ passionis cruci astantibus, intentis in Joannem oculis, inquit ei quæ sola absque nuptiali consuetudine mater est, *Ecce filius tuus* 98 :

Et ut summatim dicam, Christus est regnum cœlorum. Qui igitur secundum legem perfectus et absolutus erat Joannes, minor mihi videtur iis qui

95 Joan. 1, 4. 96 Act. 11, 3. 97 Joan. 1, 41. 98 Matth. 111, 16, 17. 99 Joan. 112, 26. 100 ibid. 27.

in mortem Domini baptizati sunt. *Nihil enim perfecit lex, ut inquit magnus in lege et eximius in Evangelio Apostolus, in omnium experientia constitutus*¹. Ergo in generatione sua, et suis temporibus major erat omnibus Joannes. Siquidem repugnaret sibi ipsi Deus ad Solomonem quidem dicens: *Sicut non fuit ante te, et post te non surget qui sit similis tibi*². De Joanne autem, quod non surrexerit inter natos ex mulieribus major eo. Secundum legem major erat et absolutior omnibus. Præstantiores autem sunt apostoli. Non enim inquit Dominus, quod non *surrecturus sit* major eo, sed quod non *surrexit*, tanquam suis temporibus. Ante utrosque autem illos inquit ad diabolium Deus: *Num observasti mente tua servam meum Jobum, quoniam non est super terram homo sicut ipse*³? Et ad Moysen inquit: *Novi te præ cunctis hominibus, et invenisti gratiam coram me*⁴. Sicut igitur magnus cum esset suis temporibus Enochus translatus est, et sicut Noe justus erat suis temporibus, in arca enim octo servatus, mundo per diluvium submerso: quemadmodum item magnus erat Lot, qui solus conservatus est incensa Sodomorum Pentapoli: ita et Joannes major omnibus fuit secundum legem suis temporibus.

INTERROGATIO CLXXVIII.

De quibusnam dicit Dominus, *Amen dico vobis, sunt quidam hic stantium, qui non gustabunt mortem, donec viderint Filium hominis venientem in gloria sua*⁵? Quidam enim dicunt de Joanne Theologo ipsum locutum fuisse, quod non moriatur usque ad secundum adventum Christi.

Responsio.

Cum jam instituisset se comitantes discipulos, ut mortem contemnerent, et fortiter se expedirent ad subeunda pro ipso pericula; ipsorum abscondita ingreditur, et inveniens ipsos adhuc claudicantes, efficere conatur ut tandem abjicerent quæ ab ipsis anxie expectabantur, excitans et uniendo quasi parans ipsos promissione beatæ vitæ ad magnanimam cum ipso usque ad mortem unionem. Cernebat enim ipsos inconstantes, velut arundines vento quassatas: id quod etiam Judas ille Iscariotes ante necessitatem aut persecutionem aliquam flagellationemque, veritus futura, et avaritiam secutus, et impetu spiritus semetipsum amantis captus, declaravit, qui Dominum vendidit. Eodem idem passionis tempore, qui Ballilam extimescebat, summus ille apostolus ter cum jurejurando Dominum abnegavit, licet mox lacrymarum medicinam adhibuerit. Utque summam omnium dicam, ad palum crucis ipso eunte, spiritus timiditatis in ipsis confractus, omnes usu fugæ sibi consulere fecit, permittitque prius ipsum interfici, quam prædicarent ea

Κυρίου βαπτισθέντων· Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, καθὼς φησιν ὁ πολὺς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ ὑψηλὸς ἐν Εὐαγγελίοις Ἀπόστολος· πάντων ἐν πείρᾳ καθεστῶς. Ἐν τῇ γενεᾷ οὖν αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς καιροῖς αὐτοῦ μείζων πάντων ἦν ὁ Ἰωάννης· ἐπεὶ ἄρα διαμάχεται ἑαυτῷ τὸ Θεῖον, πρὸς μὲν τὸν Σολομῶντα φάσκων, Ἰωάν. οὐ γέγονεν ἔμπροσθέν σου, καὶ μετὰ σὲ οὐκ ἀναστήσεται ὁμοίος σου. Περὶ δὲ Ἰωάννου, καὶ ὅτι οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων αὐτοῦ· κατὰ τὸν νόμον οὖν μείζων ἦν, καὶ ἀκριβέστερος πάντων· ἀμείνων δὲ ὑπάρχουσιν οἱ ἀπόστολοι· οὐ γὰρ φησιν ὁ Κύριος, ὅτι οὐκ ἀναστήσεται μείζων αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐγήγερται, ὡσαυτὲ ἐν τοῖς καιροῖς αὐτοῦ. Πρὸ ἀμφοῖν δὲ τούτων, πρὸς τὸν διάβολόν φησιν ὁ Θεός, Προσέσχεος τῇ διαβολῇ σου κατὰ τοῦ θεράποντός μου Ἰωβ, ὅτι οὐκ ἔστι τῶν ἐπὶ τῆς ἀνθρώπου κατ' αὐτόν; Καὶ πρὸς τὸν Μωσέα φησιν, Πρὸς ἅπαντας (8) ἀνθρώπους ἔγνωσε, καὶ εὔρεσε χάριν ἐνώπιόν μου. Ὡςπερ οὖν μέγας ὑπάρχων ἐπὶ τοῖς καιροῖς αὐτοῦ Ἐνώχ μετέβη· καὶ ὡςπερ δίκαιος ὢν ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ Νῶε, ἐν τῇ κιβωτῷ ὄγδοος διεσώθη, τοῦ κόσμου κατακλυσθέντος· καὶ ὡςπερ μέγας τυγχάνων ὁ Λὼτ μόνος περιεσώθη, τῆς Πενταπόλεως Σοδῶμων ἐμπερηθείσης· οὕτως καὶ Ἰωάννης μείζων πάντων ὑπῆρχε κατὰ νόμον ἐν τοῖς καιροῖς αὐτοῦ.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΟΗ.

Περὶ τίνων λέγει ὁ Κύριος, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν δόξῃ αὐτοῦ; Τινὲς γὰρ λέγουσι περὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἰρηκεῖν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει ἕως τῆς δευτέρας Χριστοῦ παρουσίας.

Ἀπόκρισις.

Παιδεύσας ἤδη τοὺς ἐπομένους αὐτῷ φοιτητὰς θανάτου καταφρονεῖν, καὶ ἀνδρείως ἀποδέσθαι πρὸς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνους, ἐμβατεύων αὐτῶν τὰ ἀπόρρητα, καὶ εὐρίσκων ἔτι ἐπισκάζοντας, καὶ ἐπαμφοτερίζοντας, πειράται ὅπως ἀποβάλλειν αὐτοὺς τὰ καραδοκούμενα, διεγείρων καὶ ὑπαλείφων αὐτοὺς τῇ ἐπαγγελίᾳ τῆς μακροζωίας, πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἕως θανάτου μεγάλῳ ψυχῶν ἐνωσιν. Ἐώρα γὰρ αὐτοὺς εὐρίπους, οἰονεὶ καλὰ μους πνεύματι σαλευομένους· ὅπερ καὶ πρὸ τίνος ἀνάγκης, ἢ διωγμοῦ, ἢ αἰτίας, δέσας τὰ μέλλοντα, καὶ φιλαργυρίας, τῇ προσβολῇ τοῦ τῆς φιλαυτίας πνεύματος ἀλόους, τὸν Κύριον ἀπέδοτο Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. Κατὰ δὲ τὸν αὐτόν τοῦ πάθους καιρὸν, τὴν Βαλλίαν πτήξας ὁ κορυφαῖος, τρις μεθ' ὄρκου τὸν Κύριον ἠρνήσατο, εἰ καὶ αὐθις ἐκ τῶν θαυρῶν ἐπήγαγεν λατρείαν. Καὶ συνελόντα φάναι, ἐπὶ τὸν σκόλοπα τοῦ σταυροῦ φαιτῶντος αὐτοῦ, τὸ τῆς δειλίας πνεῦμα ἐκράχεν αὐτοὺς, πάντας δρασμῶν χρήσασθαι παρεσκεύασε· καὶ συγχερεῖ ἀναρεθῆναι, πρὶν κηρύξαι τὰ περὶ αὐτοῦ. Δὲ καὶ φησὶ τοῖς συλλαβοῦσιν, Εἰ ἐμὲ ζητεῖτε, ἀφαι-

¹ Heb. vii, 49. ² III Reg. iii, 12. II Paral. i, 12. ³ Job i, 8. ⁴ Exod. xxxiii, 12. ⁵ Matth. xvi, 28.

(8) Πρὸς ἅπαντας. Legendum παρὰ πάντας conjicit Cotelierius *Monum. eccl. Gr. tom. III, pag. 558.*

τούτους ὑπάρξει· προγινώσκων τοίνυν αὐτῶν τὸν δραγμὸν καὶ τὸν σάλον, ὑποστηρίζει αὐτοὺς τῇ ἐπαγγελίᾳ, καὶ μερικῶς παραγυμνοῖ αὐτὴν, δι' ἀμυδρῶ τὸ ὄλον πιστοποιούμενος. Ὅπερ μὴ χωρήσαντες, ἐν τῷ παρόντι ἀλόντες, ἐπὶ τῆς χέρσου μικροῦ δεῖν ἔχωνεύοντο. Παραλαβὼν γὰρ μεθ' ἐξ ἡμερῶν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην ἐφ' ὑψηλῆς ἀκρωρείας, μεταμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἐλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἰμάτια αὐτοῦ ἦν ὡς τὸ φῶς, φησὶν ὁ θεὸς Ματθαῖος. Ἐνταῦθα οὖν θεάσαντο, πρὸ τοῦ θανάτου γεύσασθαι, τὸν Ἰῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καθὼς ἀνωτέρω αὐτοῖς ἐπηγγεῖλατο. Καίπερ οὐ γυμνὴ φανεῖσα ἡ θεότης, ἀλλ' ἠνωμένη τοῖς ἡμετέροις, εἰς γῆν αὐτοὺς κατέβαλε τῷ ἀστέκτῳ τῆς ὕψους, παιδεύων αὐτοὺς, ὡς εἰ ἐβούλετο Χριστὸς φαίνεσθαι, καθὼς πέφυκε, πάντα ἄρδην ἔχωνεύετο, ἀχωρήτῳ ὕψει, οἶον εἰ κηρὸς ἐγγύτῃ πυρὸς, τηκόμενα. Παρέστησε δ' αὐτοῖς Μωσῆν καὶ Ἠλίαν, τοὺς δύο τῶν δικαίων ὑψηλοῦς ἀκρωτήρας συλλαλοῦντας· δεικνύς οὐ μόνον τῶν ἐπιγεῖων δεσπόζειν, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ὑποχθονίων· καὶ μὴ μόνον θεορημέρους, ὡς τὸν Λάζαρον, ἢ αὐθημέρους, ὡς τὸν παῖδα τῆς χήρας, ἀλλὰ καὶ χιλιωντῶτας (9) νεκροῦς, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος φθαρέντας. καὶ μέχρι κόνιος λυθέντας, προστάγματι παριστῆναι αὐτῷ ζῶντας καὶ ἐβρωμένους οἴῳ τε. Ποιεῖ δὲ ταῦτα πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως, παριστῶν μὴ ἀπὸ τούτων οἶον δι' ὑπομονῆς καὶ ἀνδρείας τιθέντα, ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἔχειν καὶ τὸ κατὰ πάντων κράτος ἀήριστον, καὶ αὐτεξούσιος ὑπάρχον αὐτός. Διὸ καὶ ἑτεροτρόπως ἀλλήλων τὸν βίον ἀμείψαντας παριστῆναι αὐτῷ, δεικνύς τὸ πρὸ τάφου καὶ ἀναστάσεως, ζῶντων καὶ νεκρῶν κυριεύειν· Μωσῆα μὲν τῷ κοινῷ πᾶσιν θανάτῳ ἤδη τοῦ βίου ἀπαγαγών· Ἠλίαν πυρὶν τεθρίπτῳ οἶον εἰς οὐρανοῦς, ἐν ἀοράτῳ τῆς χέρσου μεταστῆσας τόπῳ· τὸν μὲν ἐκ τῶν καταχθονίων ἀγαγών· τὸν δὲ ἐκ τῆς ὑποδεξαμένης ζῶντων χώρας καλέσας, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ αὐτῷ παρέστησεν. Ἔτι δὲ αὐτοῦ συλλαλοῦντος αὐτοῖς, φησὶν ὁ μέγας Ματθαῖος, καὶ ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτοῖς, καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, Οὐδέτερός ἐστιν ὁ Ἰῶς μου ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε· τοῦ δὲ Πατρὸς διὰ τῆς νεφέλης οὕτω παρεγγυῶντος, θᾶπτον οἱ μὲν τῶν θεοσεσιῶν ἀπέφροντο· οἱ δὲ πεπτῶκασιν, τῇ ἀστέκτῳ φωνῇ μύσαντες, ἐν ὁ ἐστὼς ἐπὶ σχήματος μόνος φανῆ Παῖς γνήσιος, ἀγαπητός, ὁμοούσιος, ἰσοουσιῶν συνομιλῶν τῷ Πατρὶ. Ἐπὶ γὰρ θεοῦ καὶ βασιλικῷ σιλεντίῳ τοὺς μὲν θεραπεύοντων ἀποίχεσθαι, τοὺς δὲ κατεποικίτας παραμένειν καὶ σιωπᾶν, τιμᾶν τὸ σιλεντίον. Οὐκ ἔγεύσαντο τοίνυν θανάτου οἱ τοῦ Κυρίου φοιτηταὶ ἕως ἂν εἶδον τὸν Ἰῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, οὐχ ὡς ἦν, ἀλλ' ὡς ἐχούρων· καὶ ταῦτα τρεῖς μόνοι οἱ διορατικώτεροι καὶ ἀμείνονες τοῦ θιάσου· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος, Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων, οὐχὶ πάντες, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἰδῶσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἣν ἀμυδρῶς θεασά-

quæ ipsum concernebant. Ideo et his qui comprehendebant ipsum, inquit : *Si me queritis, sinite hoc abire* *. Proinde cum præsciret ipsorum perturbationem fluctuationemque, obfirmat ipsos promissione, eamque ex parte denudat, de tota perobscure fidem faciens : *cujus in præsentia cum non essent capaces, in terram propemodum semet abdebant : Assumptis enim post sex dies Petro et Jacobo et Joanne in altum montis verticem, transformatus est coram ipsis, splendidique facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus erant sicut lux*, inquit divus ille Matthæus †. Hic igitur antequam gustarent mortem, conspexerunt Filium hominis in gloria sua, sicut ipsis antea promiserat. Ac tametsi non apparuerit nuda divinitas, sed unita membris nostris, in terram tamen ipsos dejecit intolerabili vultus splendore, docens ipsos, quod si voluisset Christus apparere sicut est, omnia prorsus colliquefacta fuissent, ad comprehendendum intolerabili aspectu, instar ceræ propinquitate solis, liquefcentia. Exhibuit autem eis Mosem et Eliam, duos illos eximios justorum proceres sæcum colloquentes, ostendens se non modo super terram, sed et jam sub terra constitutis dominari : et non tantum quadruido, ut Lazarum, aut eodem die mortuos, ut filium viduæ : sed etiam ante mille annos extinctos, et eos qui a sæculo interierunt et in pulverem soluti sunt, mandato suo coram se sistere vivos et valentes posse. Facit autem ista ante passionem et resurrectionem, demonstrans non istud esse per patientiam et fortitudinem tanquam testimonio probatum a Patre habere in omnia imperium, sed propriæ potestatis esse. Ideo diversis modis, et aliter atque aliter vita defunctus sibi sistit, ostendens ante sepulturam et resurrectionem se vivis et mortuis imperare, qui Mosem quidem communi omnibus morte de vita sustulisset, Eliam autem igneis quadrigis velut in cælos ad invisibilem terræ locum transtulisset ; illum quidem ab inferis reductum, hunc autem ex viventium regione quæ illis suscipiendis deputata est, vocatum, in oculi momento ad se statuit. Adhuc autem ipso colloquente cum eis, inquit magnus ille Matthæus, *ecce nubes lucida obumbravit ipsos, et e nube vox audita est, dicens : Ille est Filius meus dilectus, ipsum audite* ‡. Porro Patre per nubem ita mandante, mox illi viri sancti discesserunt ; qui vero sub intolerabili nube sese occultaverant, fecerunt ut qui stabat transformatus, solus appareret Filius ille germanus, dilectus, consubstantialis, cum fiducia cum Patre colloquens. Nam ad divinum et regale silentium conveniebat alios quidem famulorum secedere ; adductos autem præterire, et tacere atque venerari silentium. Non gustaverunt ergo mortem Christi discipuli, donec viderunt Filium hominis in gloria sua, non ut erat, sed ut capiebant, idque tres tantum ex cætu sacro perspicaciores et præstantiores. Inquit enim Dominus : *Sunt*

* Joan. xviii, 8. † Matth. xvii, 1, 2. ‡ Matth. xvii, 5.

(9) Χιλιωντῶτας. Sic, pro χιλιαταῖς, vel χιλιάτας. ΕΒΥΤ.

quidam hic stantim, non omnes, qui non gustabunt mortem, donec viderint regnum Dei⁹: quo obscure tantum viso propemodum vitam amiserunt. Joannes igitur et omnes apostoli, et prophetae e vita excesserunt præter Enochum et Eliam, qui soli adhuc in carne esse perhibentur, paulo post etiam ipsi interficiendi.

INTERROGATIO CLXXXIX.

Et quomodo Petro de Joanne evangelista dicit Dominus: *Quod si voluero ipsum manere donec venio, quid ad te*¹⁰? Id quod indicat ipsum vivere usque ad consummationem.

Responsio.

Ipsæ Joannes in Evangelio suo id circa finem declaravit, dicens: *Et cum hoc dixisset, dicit ei, hoc est Petro: Sequere me. Conversus autem Petrus vidit discipulum quem diligebat Jesus, sequentem, qui idem et in cœna recubuit super pectus ejus; et dixit: Domine, quis est qui prodit te? Hunc videns Petrus, dicit ad Jesum: Domine, hic autem quid? Dicit ei Jesus: Si ipsum voluero manere donec venio, quid ad te*¹¹? Quandoquidem enim ipsos piscantes offenderat, Petrum admonuit, ut se sequeretur. Volebat autem ille et condiscipulum una cum ipsis proficisci, dicitque ad Jesum, *Domine, hic autem quid? quem indicare volens Jesus, debere apud mare manere, inquit, Si voluero ipsum manere donec venio, quid ad te?*

⁹ Luc. ix, 27. ¹⁰ Joan. xxi, 23. ¹¹ ibid. 18, 21.

μῆνοι, μικροῦ δεῖν τῆς ζωῆς ἀπεβόλῃσαν. Ἰωάννης τοίνυν, καὶ πάντες ἀπόστολοι, καὶ προφῆται τοῦ ζῆν ἀπῆλθον, πλὴν Ἐνῶχ καὶ Ἠλίου, ὅτινες μόνον ἐν σαρκὶ ὑπάρχοντες ἐπι διαγορεύονται, μικρὸν ὑστερον καὶ αὐτοὶ θανατούμενοι.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΘΘ.

Καὶ πῶς τῷ Πέτρῳ λέγει ὁ Κύριος περὶ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι Ἐὰν θέλω αὐτὸν μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; ὅπερ δείκνυσιν αὐτὸν ζῆν.

Ἀπόκρισις.

Αὐτὸς Ἰωάννης ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν Εὐαγγέλιῳ πρὸς τῷ τέλει, διασέφῃσι τοῦτο, φάσκων· Καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ, τοῦτ' ἐστὶ τῷ Πέτρῳ, Ἀκολούθει μοι· ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀπέπεσε ἐν τῷ δεξιῷ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Κύριε, τίς ἐστίς; καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, ὅστος δὲ, τί; λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; Ἐπεὶ ὧν ἀλιεῖοντας αὐτοὺς κατελιφῶς, τῷ Πέτρῳ ἐθέσπισεν ἵκασθαι αὐτῷ· ἐβούλετο δ' ἐκείνος καὶ τὸν συμφοιτητὴν αὐτοῦ συμπορευθῆναι· φησὶ τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, ὅστος δὲ τί; ὃν θεσπίσας Ἰησοῦς μένειν ἐπὶ τῆς ἄλλης, φησὶν, Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;

DIALOGUS IV.

INTERROGATIO CLXXX.

Cupimus ex te discere, quomodo intelligatur parabola fermenti. Non enim parva nobis heri de hac quaestio fuit.

Responsio.

Dupliciter mihi videtur intelligenda ea parabolica oratio. Verum ipsa primum recitata, deinde considerationem ejus inferamus. Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier prudens abscondit in farina sata tria, donec fermentatum est totum¹². Fermento mihi videtur doctrinam et fidem in se comparare Dominus, mulieri autem Ecclesiam suam, quam et dilexit, quemadmodum inquit divus Apostolus¹³. Farinae vero sata tria, tres Noe filios, Semum, Chamum et Japhetum, ex quibus solis post diluvium omnes prodierunt gentes, quæ nunc in Ecclesia congregantur: quibus doctrina prædicationis et fides veluti fermentum immista, totam gentium farinam, quæ constat ex tribus Noe satis ratione præditis, fermentavit ad cultum Dei. Quod si aliter dicta audire placet, fermentum intelligatur venerandum et divinum corpus Dei, quod

¹² Matth. xiii, 33. ¹³ Ephes. v, 25.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Δ'.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΠΨ.

Πῶς νοεῖται ἡ τῆς ζύμης παραβολή, μαθεῖν δεόμεθα. Οὐ γὰρ μικρὰ ἡμῖν ζήτησις περὶ ταύτης χρεῖς γέγονε.

Ἀπόκρισις.

Διχῶς μοι δοκεῖ νοεῖσθαι ἡ παραβολικὴ θεηγορία· ἀλλὰ πρῶτον αὐτὴν ἐκείνην φήσαντες, ὅπως τὴν ἐπισκεψῶν αὐτῆς ἐπάγωμεν. Ὁμοίᾳ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ σπορίμην ἐκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐξυμίσθη ὁ λόγος. Ζύμη δοκεῖ μοι διδασκαλίαν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν παραβάλλειν ὁ Κύριος· γυναικὶ δὲ τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἣν καὶ ἠγάπησεν, καθὼς φησὶν ὁ ἱερός Ἀπόστολος. Ἀλεύρου δὲ σάτα τρία, τοὺς τρεῖς τοῦ Νῶε παῖδας, τὸν Σὴμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰαφὲτ· ἐξ ὧν μόνον μετὰ τὸν κατακλυσμὸν πάντα προῆλθε τὰ ἔθνη τὰ νῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναγειρόμενα· οἳ ἢ καθήγησις τοῦ κηρύγματος, καὶ ἡ πίστις, ὁμοίᾳ ζύμῃ ἐμφυραθεῖσα, τὸ ὄλον τῶν ἐθνῶν ἀλευρον, τὸ ἐκ τῷ Νῶε τριῶν σάτων λογικῶν, ἐξύμωσε πρὸς τὴν θεοσέβειαν. Εἰ δὲ καὶ ἐτέρως τὰ βηθέντα ἀκούειν δεῖ, ζύμη νοεῖσθω τὸ σεπτὸν καὶ θεῖον σῶμα τοῦ θεοῦ

καὶ Λόγου· ἕπερ ἐν τῇ νηδίῳ τῆς Ἀεὶπαίδος ἑαυτῷ περιεπλάσατο, ἄνευ σπορᾶς περιϋφαινόμενος, καὶ ἐνούμενος ψυχῇ τε καὶ σώματι· οὐ μὴν ἀλλὰ γυνή φρονίμη εἰκότως ὁ αὐτὸς νοεῖσθω ἅγιος καὶ ζῶν, ἐνυπόστατος Θεὸς Λόγος, διὰ τὸ θῆλυ τῆς προσγορίας· Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία, φησὶν ὁ θεός· Ἀπόστολος. Ἀλεύρου δὲ σάτα τρία, πρῶτον μὲν ἡ πᾶσα βρωτῶν φύσις, δευτέρον δὲ ὁ θάνατος, μετὰ τοῦτο ὁ βῆξις· ἐν ᾧ ἐγκρυφθὲν διὰ ταφῆς τὸ θεῖον σῶμα, ἔφυρε πάντα εἰς ἀνάστασιν καὶ ζωὴν. Ἄκουε δὲ καὶ ἐτέρως· σάτα τρία, τὸ βάπτισμα, τὰ Εὐαγγέλια, τὰ μυστήρια. Καὶ ἄλλως νοεῖσθω, ἀπόστολοι, προφῆται, διδάσκαλοι· καὶ ἐτέρως παρρωχηκίτα, ἐνεστῶτα, μέλλοντα. Οὐ γὰρ μόνους τοὺς παρόντας σαρκωθεὶς ὁ Λόγος ὤνησε, ἀλλὰ καὶ τοὺς προκοιμηθέντας θανάτῳ ἀνέστησε, καὶ ἡμῶν τοῖς ἐπιγόνους ἐλπίδα ἀναστάσεως ἐδώρησατο καὶ ζώην· δι' ὧν ἐγεγνηθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἑαυτῷ συνανέστησεν, αὐτὸς μὲν εἰς οὐρανοὺς φοιτήσας, ἐκεῖνους δὲ τῇ χώρᾳ ζώντων μετοικήσας, ἐθα Ἐνώχ καὶ Ἠλίαν τυγχάνει, μηκέτι τεθηξομένους.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΠΛΑ΄.

Ἐπειδὴ κόρος ἡμῶν οὐδεὶς τῶν ἐρμηνειῶν τῆς θείας Γραφῆς γίνεται, ἀλλ' αἰετῶν ἀκούειν ποθεοῦμεν· διασάφισον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῆς σαγήνης, πολὺν καὶ σαυτῷ συνάγων τὸν μισθόν, καὶ ἡμῖν ὕψιλος. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος, *Μακάριος ὁς ποιήσει καὶ διδάξει μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων· καὶ πάλιν, τὸν σιωπῆ κατωρῶξαντα τὸ παρ' αὐτοῦ τάλαντον τοῦ λόγου, οὐκ ἀτιμώρητον εἶασεν.*

Ἀπόκρισις.

Ἀδελφὰ τῶν εἰρημένων καὶ τὰ ἐν ταύτῃ μοι δοκεῖ τῇ παραβολῇ· Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγωγῆς. Ἦν δὲ ἐκλήρωθῃ ἀναβιδόσαντες ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν, καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα, τὰ δὲ σακρά ἐξω ἔβαλον, φησὶν ὁ Κύριος. Τὴν εὐαγγελικὴν κατάστασιν σαγήνη δοκεῖ μοι ἀπεικάζειν· ἦν οἱ θεοὶ ἀπόστολοι μετὰ τὸ φῆσαι αὐτοῖς τὸν Κύριον, θεῖον εἶναι· Ἀπολοῦθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἄλιους ἀνθρώπων· ἀλόγων γὰρ ἰχθύων ἀγρευταὶ ὑπῆρχον οἱ πλείστοι, πλέξαντες καὶ συνείραντες ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καθήκαν, καὶ οἰοεὶ ἐν θαλάττῃ τῷ παρόντι βίω, λογικοὺς ἀντ' ἀλόγων σαγηνεύοντες, καὶ τέως μὲν ἐκ παντὸς γένους συναγείρουσι, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς, δικαίους καὶ ἀμαρτωλοὺς, συγκλείοντες τῇ θείᾳ σαγήνῃ τοῦ κηρύγματος, καὶ ἀδιακρίτως τέως θαλαττεύουσιν οἱ θεσπέσιοι, τῷ γράμματι καὶ πνεύματι. Τῷ γὰρ σώματι τῶν πλειόνων ἔπεισι. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ ὑψηλὸς τῶν προφητῶν Ἠσαίας πρὸ πεντακοσίων ἤδη ἀνεβόησε· *Καὶ συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνός, καὶ κάρδαλις συναπαύσεται ἐρίφῳ· καὶ βοὺς καὶ ὄνος ὁμοῦ φάγονται ἄχυρα, καὶ μοσχάριον καὶ λέων ἅμα βοσκηθήσονται· καὶ παιδίον μικρὸν ἄξει αὐτὰ· τὸ*

in utero intactæ Virginis sibi circumdandum formavit, absque semine contextus et unitus tam animæ quam corpori. Præterea mulier prudens esse merito ipse intelligatur, sanctus ille ac vivus, perque se subsistens Deus Verbuni, propter femininam appellationem. *Christus enim Dei potentia, et Dei sapientia est, inquit divus Apostolus* ¹⁴. *Farinæ autem sata tria, primum quidem universa mortalium natura, deinde mors, postea orcus: in quo absconditum per sepulturam divinum corpus fermentavit omnia in resurrectionem et vitam. Audi etiam alio modo, esse tria sata, baptismum, Evangelia, mysteria. Aliter item intelligantur apostoli, vates et doctores. Et aliter, præterita, præsentia et futura. Non enim propter præsentem incarnatus (iis solis) profuit, sed et præcedentes a morte resuscitavit, et posteris spem resurrectionis vitamque donavit; propter quod a mortuis suscitatus, secum quosdam resuscitavit, et ipse quidem cælos est ingressus, illos autem in regionem viventium transtulit, ubi Enochus et Elias sunt, non amplius morituros.*

INTERROGATIO CLXXXI.

Quandoquidem nulla nobis interpretationum divini Scripturæ satiety est, sed semper eas audire desideramus; declara nobis parabolam sagenæ: multam et tibi mercedem contrahens, et nobis utilitatem. Dicit enim Dominus ¹⁵, *Beatus qui fecerit et docuerit unum præceptorum istorum: rursusque qui silentio defoderat acceptum ab ipso talentum sermonis, impunitum non reliquit.*

Responsio.

Germana mihi videntur prioribus etiam ea quæ in hac parabola dicta sunt. *Simile enim est regnum cælorum sagenæ in mare projectæ, et ex omni genere contrahenti. Qua cum impleta esset, retracta in litus, sedentes collegerunt bona in vasa, putrida autem foras ejecerunt* ¹⁶. Evangelicum statum mihi videtur repræsentare sagenam, quam acceperunt apostoli divini, postquam ipsis dixisset Dominus: *Sequitur me, et faciam vos piscatores hominum* ¹⁷. Irrationalium enim piscium plerique ipsorum fuerant captatores. Hi nexas et contractas ex Veteri et Novo Testamento sagenas demiserunt, et velut in mari, in præsentī vita, rationales pro ratione earentibus in retia concludentes, hactenus ex omni genere contrahunt, tam malos quam bonos, justos et peccatores, concludentes eos divina sagenam prædicationis; et absque discrimine adhuc in mari laborant viri sancti, tam littera quam spiritu. Nam corpore a plerisque absunt. Id autem eximius inter vates Isaias jam ante quingentos annos exclamavit: *Una cum agno pascetur lupus, et cum hædo conquiescet pardalis, et bos et asinus una paleas comedent, et vitulus et leo una pascentur, et puer parvus ducet ea* ¹⁸, nullam separationem spiritualis cætus fore significans. In eo enim simul rebus di-

¹⁴ 1 Cor. i, 24. ¹⁵ Matth. v, 19. ¹⁶ Matth. xiii, 47, 48. ¹⁷ Matth. iv, 19. ¹⁸ Isa. xi, 6, 7.

vinis pascimur, tam raptores quam homicidæ, mansueti et immites, a parvo puero ducti : de quo alibi idem inquit : *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus Deus fortis, dominator* ¹⁹. Quando vero consummationis tempus advenit, retrahent eam in litus, et secundum nutum Christi una cum angelis separationem eorum quæ insunt facientes, flagitiosos ex medio justorum segregabunt.

INTERROGATIO CLXXXII.

Quid significat Dominus, Petro mandans, ut abeat et hamum mittat, et aperto ore piscis primum egressi, inventum staterem det pro se et illo, iis qui exigunt censum et didrachma ²⁰?

Responsio.

Non extra duplicem sensum etiam ista mihi dicta videntur. Staterem enim quem Petrus ex profundo in pisce accipere jussus est hamo, nostram formam puto, quæ velut in profundo, utpote in hac vita contexta affectibus, et submersa fluctibus peccati, fluctuat. Sin minus hoc, eam detentionem nostri, quæ in orco per mortem facta est, quam in semetipso ad primum exemplar Dominus revocat, pro se et Petro dari staterem jubens, tanquam nostri similis homo factus, nostris affectibus obnoxius, et ad dandum tributum requisitus, excepto quod vitiositati non cessit, nec obsequens factus est, vel declinaus ad deterius. Pro se autem et Petro staterem præbens, pro Ecclesia voluntarius patitur. Dicit enim ei : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo meam Ecclesiam* ²¹. Per semetipsum autem docet ipsam. *Ædificatio enim animarum, rerum divinarum institutio est, lapidem habens in caput anguli primarium magistrum omnium, nempe Christum, de quo inquit carminum ille divinorum auctor : Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, per legem nimirum Judæi, hic factus est in caput anguli* ²². Et rursus idem in persona lapidis inquit : *In capite libri scriptum est de me* ²³. Id quod Joannes revelavit, dum clamat, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ²⁴, videlicet carni unitum, et per semetipsum erudiens eum per illa quæ de pisce dicta sunt et de statere, neque regi neque principi resistendum, citra noxam aliquid præcipienti, sed æquo animo se tributo submitendum. Simul et Deum se his ipsis demonstravit. Unde enim ipsi cognoscere licuisset, si homo erat secundum temulentiam eorum qui ipsius divinitatem impugnant, quod piscis in profundo staterem haberet in ore, et quod non in carne, sed in ore teneretur? Deinde, quod primus ille ad hamum esset adducendus? et num sua sponte piscis accedens ad hamum veniret, sicque Dei esset, utpote qui prædixisset capturam animalis staterem in aperto ore tenentis?

ἀδιάκριτον ἐμφαίνων τῆς πνευματικῆς δημηγύρεως. Ὁμοῦ γὰρ ἐν αὐτῇ τὰ θεῖα νεμόμεθα, οἷ τε ἀρπαγες, καὶ φονικοί, καὶ πρᾶξεις καὶ ἀνήμεροι, ὑπὸ μικροῦ παιδίου ἀγόμενοι· περὶ οὗ ἐτέρωθι ὁ αὐτὸς, *Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής*. Ἐπειδὴν δὲ ὁ τῆς συντελείας ἐπιστῆ καιρὸς, ἀναβιβᾶσουσιν αὐτὴν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ νεύματι Χριστοῦ ἅμα ἀγγέλοις τὴν διάκρισιν τῶν ἐνότων ποιοῦμενοι, τοὺς μοχθηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων ἀφορίζουσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΙΠ΄.

Τί σημαίνει ὁ Κύριος τῷ Πέτρῳ κελεύων πορευθῆναι καὶ βαλεῖν ἀγκίστρον, καὶ τοῦ ἀναβάντος πρώτου ἰχθύος ἀνοῖξει τὸ στόμα, καὶ τὸν εὐρισκόμενον στατῆρα δοῦναι ἀνθ' ἑαυτοῦ κάκεινου, τοῖς ἀπαιτοῦσι τὸν κῆνσον καὶ τὰ δίδραχμα ;

Ἀπόκρισις.

Ὅχι ἐξω διχονοίας καὶ τάδε μοι δοκαί. Τὸν γὰρ στατῆρα, ὃν ὁ Πέτρος ἐκ τοῦ βυθοῦ ἐν τῷ ἰχθύϊ λαβεῖν προσετάγη τῷ ἀγκίστρῳ, μορφήν ἡμῶν ὁμοίαν, οἶον ἐν βυθῷ τῷ βίῳ καλυπτομένην τοῖς πάθεσι, καὶ ὑποβρύχιον κυμάτων ἀμαρτίας κυμαίνειν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, τὴν ἐν ἄλλῃ κατοχῇ ἡμῶν γενομένην διὰ θανάτου, ἣν ἐν αὐτῷ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἀνακαλεῖται ὁ Κύριος, ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ Πέτρου δοθῆναι τὸν στατῆρα διακελεύμενος, ὡς γενόμενος καθ' ἡμᾶς βροτὸς, τοῖς ἡμῶν πάθεσιν ὑποκειμένος, καὶ φορολογούμενος, πλὴν τῆ ἀνοσίφ κακίᾳ μείνας ἀνύπεικτος, καὶ ἀκλίνης τῷ χεῖρονι. Ἀνθ' ἑαυτοῦ δὲ καὶ Πέτρου τὸν στατῆρα παρεχόμενος, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας πάσχει ἐκόν. Φησὶ γὰρ αὐτῷ, *Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρῳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν*· δι' ἑαυτοῦ δὲ παιδεύων αὐτήν. Οἰκοδομὴ γὰρ ψυχῶν ἢ τῶν θείων ὑπάρχει παιδευσις, λίθον ἔχουσα εἰς κεφαλὴν γωνίας τὸν καθηγεμόνα πάντων Χριστόν· περὶ οὗ φησιν ὁ τῶν θείων μελωδὸς· *Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, διὰ τοῦ νόμου Ἰουδαία, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας*· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, ἐκ προσώπου τοῦ λίθου ἐφη, *Ἐν κεφαλῇ βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ*. Ὁ Ἰωάννης ἀνακαλύψας, βοᾷ· *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, ὁ σαρὰ ἐνωθεὶς, καὶ δι' ἑαυτοῦ παιδεύων αὐτήν, διὰ τῶν περὶ τοῦ ἰχθύος εἰρημένων, καὶ τοῦ στατῆρος, μηδὲ βασιλεῖ ἢ ἀρχοντι ἀντιτάττεσθαι, ἀδολαδίως ἐπιτάττοντι, ἀλλ' εὐγνωμόνως φορολογεῖσθαι*. Ἄμα δὲ καὶ Θεὸν ἑαυτὸν τοῖς αὐτοῖς ἀποδεικνύς· πῶθεν γὰρ αὐτῷ γινώσκειν, εἰπερ βροτὸς ὑπῆρχε, κατὰ τὴν τῶν θεμάτων παροινίαν, ὅτι ἰχθύς ἐν τῷ βυθῷ στατῆρα ἔχει ἐν τῷ στόματι, καὶ ὅτι οὐ τῆ σαρκί, ἀλλὰ τῷ στόματι ἔχεται; Ἐπειτα δὲ καὶ ὅτι πρώτος ἐκεῖνος τῷ ἀγκίστρῳ ἀχθήσεται; καὶ εἰ μὲν αὐτόμολος ὁ ἰχθύς ἐπὶ τὸ ἀγκίστρον ἦκει, καὶ οὕτως Θεοῦ τὸ προφῆναι τὴν ἄλωσιν τοῦ ζώου τὸν στατῆρα ἐπικρατούμενος; Εἰ δὲ, ὅπερ ἀληθέστερον, ἀοράτῳ θεότητος τῆ βώμῃ ἦγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἀγκίστρον, ἐκεῖνος ἀληθῶς ὑπῆρχεν, ὁ τῷ κῆτει ἐπιτάξας δέξασθαι μὲν τὸν

¹⁹ Isa. ix, 6. ²⁰ Matth. xvi, 26. ²¹ Matth. xvi, 18. ²² Psal. cxvii, 22. ²³ Psal. cxix, 8. ²⁴ Joan. i, 1.

Ἰωνᾶν, ἀπαθῆ θὲ φρουρησάμενος ἐν τῷ βυθῷ, καὶ οὕτως σῶν καὶ ἐβρῶμένον ἐπὶ τῆς χέρσου ἐξομ-
 ὄρξασθαι πάλιν. Εἰ μὲν ὁ ἰχθύς τὸν στατήρα.... ἐν τῷ
 βυθῷ λαβὼν ἐπὶ τὴν.... ἐνήχεται· καὶ πρῶτος αὐτὸς Θεὸς
 ὑπάρχει ὁ προφάνας. Τί φησιν; Ὁ ἰχθύς πρῶτος
 πάντων τῶν ὁμογενῶν ἀλώσεται. Εἰ δὲ, ὅπερ κυριώ-
 τερον, κατὰ τὸν καιρὸν αὐτῆς τῆς χρείας, ὁ πάντα ἐκ
 μὴ ὄντων ὑποστησάμενος, ποιήσας τὸν στατήρα τῷ
 νηκτῷ ἐνέθετο, καὶ ἤλασε πρὸς τὸν ἀλιέα· σαφῶς
 ἐκείνος ὑπάρχει τῷ Πέτρῳ θεοπίστας βάλλειν ἐν τῇ
 θαλάττῃ τὸ ἄγκιστρον, περὶ οὗ ὁ ἀναξ ἄμα καὶ τῶν
 θείων μελωδός φησιν· Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐ-
 ρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν
 πάσαις ταῖς ἀδύσσοις, πάντα ἕσα ἠθέλησεν,
 ἐποίησεν.

inquit : *Deus noster in caelo, et in terra, et in*

Si vero, quod verius est, invisibili divinitatis
 virtute duxit ipsum ad hamum, is vere fuit, qui
 ceto praecepit, ut susciperet quidem Jonam, illæsum
 autem custodiret in profundo, sicque salvum et
 incolumem in terram rursus ejiceret. Si quidem pi-
 scis ille statere (jacente) in profundo accepto, ad
 laqueum natabat, et primus ipse Deus est, qui
 eum prae monstravit. Quid enim inquit? Piscis pri-
 mus omnium sui generis capietur. Vel quod potius
 et magis est consentaneum, ipsius necessitatis
 tempore is qui omnia ex nihilo produxit, facto
 statere, ipsum in piscem natatilem imposuit, et ad
 piscatorem flexit, qui quidem manifeste ille est,
 qui Petro praecepit hamum in mare jacere : de
 quo rex ille simul, et divinorum carminum auctor
 inquit : *Deus noster in caelo, et in terra, et in*

marinis, et in omnibus abyssis, quaecunque voluit,

fecit 20.

HEΥΣΙΣ ΠΗΓ.

Τί βουλόμενος ὁ Κύριος, τὴν συκὴν ἐξήρανε, καὶ
 κατηράσατο αὐτὴν, μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖν εἰς τὸν
 αἰῶνα; Οὐ γὰρ ἔξω τινὸς νοήματος ἐποίησε τοῦτο.

Ἀπόκρισις.

Μὴ ἀπλῶς αὐτὸν καταρᾶσθαι καὶ ξηρᾶναι τὸ φυτὸν
 φησαί τις. Παιδεύειν γὰρ διὰ τούτου βούλεται τὴν
 θεομάχον συναγωγὴν Ἰουδαίων, ὅτι δυνατὸς καὶ τι-
 μωρεῖν, ἀλλ' ὡς ἀγαθός, οὐ βούλεται. Οὐδὲν γὰρ
 αὐτὸν ὀρῶντες ἀμυνόμενον, εὐεργετεῖν αὐτὸν μόνον
 ὑπελάμβανον δύνασθαι, οὐ μὲν τοι καὶ τιμωρεῖν.
 Ἐκ τῆς ἀψύχου τοίνυν φύσεως πείθει τὴν θεοσυγῆ
 συναγωγὴν, ὅτι καὶ κολάζει τότε, ἀλλὰ τῶς ἀνέ-
 χεται, καὶ ξηραίνει τὴν ἀψύχον συκὴν, ἵνα κατα-
 ράσῃ τὴν ἄθεον συναγωγὴν.... τὴν ἀκαρπίαν ὀρῶν,
 καὶ ἐρημίαν ἐν αὐτῇ· ὅτι οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθου
 ἐν αὐτῇ. Ὡς δὲ συκὴ τοὺς φυσικοὺς καμάτους, οὐδ' ἡ
 συναγωγὴ τοὺς νομικοὺς. Τιμωρεῖται οὖν ἡ ἀψύχος,
 ἵνα καρποφορήσῃ πίστιν ἢ ἄθεος. Ἐπεὶ τίς ἀγνοεῖ
 καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς νηδύος καὶ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐν βασι-
 λείοις διαιτώμενος, καὶ ἀπειρος γεωργίας, ὅτι συκὴ
 χειμῶνος καρπὸν οὐκ ἔχει; Ἄλλ' ὡς ἔφη, εἰκόνι τῷ
 φυτῷ κέχρηται πλειστον ἔνεκεν. Πρῶτον μὲν δεικνύει
 ὅτι οὐδὲς τὸ ὑπάρχει, καὶ ἐν τῷ παρόντι τοὺς πονηροὺς
 τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' ἐπέχει τῶς τὴν δύναμιν, ἐνδιδοὺς
 ἐκάστῳ πρὸς μετάνωσιν, καθὼς φησιν ὁ θεὸς τρα-
 γικὸς· Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος, ἰσχυρὸς καὶ μακρό-
 θυμος, καὶ μὴ ὀργῆν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν·
 ἀλλ' ἂν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στυλῶ-
 σαι, τὴν τιμωρητικὴν φάσκων δύναμιν. Θεοῦ γὰρ ἀλη-
 θῶς τὸ ξηρᾶναι ῥήματι ξύλον χλωρὸν, καὶ ἀναθά-
 λαι ξύλον ξηρὸν, καθὼς φησιν Ἐζεχιήλ ὁ τῶν χερου-
 θιμ θεατῆς· ὁ ξηράνας τὴν συκὴν προστάγματι, αὐτὸς
 πρὸ χιλίων ἐτῶν τῆς καθ' ἡμᾶς αὐτοῦ γενέσεως τὴν
 ξηρὰν, καὶ ἀψύχον Μωσῆς βακτηρίαν ἐν τῇ χειρὶ
 ἐχομένην, ἀθρόως εἰς δράκοντα ἐψύχασεν. Οὐ τὴν
 οὖν ναρκήσας ἐφαλλομένου, δραπετεῦειν ἐπειράτο ὁ
 Θεοπέσιος, εἰ μὴ αὐθις αὐτὸν ὁ ζωοποιήσας πάλιν
 ῥάβδον ἀπέδειξε· φησὶ γὰρ αὐτῷ ὁ περὶ τῆς ταφῆς

INTERROGATIO CLXXXIII.

Quid Dominus volens, ficum arefecit, et exse-
 cratus est eam, ne amplius fructum ferret in æter-
 num 21? Non enim id præter aliquod consilium
 fecit.

Responsio.

Ne simpliciter ipsum execratum esse et arefe-
 cisse arborem eam quisquam putet. Nam per id
 docere voluit, quod Deo repugnantem Synagogam
 Judæorum etiam punire possit, sed tanquam bonus
 non velit. Nam cum ipsum a nemine poenas
 exigere cernerent, existimabant ipsum tantum-
 modo posse benefacere, non autem punire. Per
 inanimatam igitur naturam persuadet inimicæ
 Deo Synagogæ, quod et punire velit, sed adhuc
 dum toleret, ac arefaciat ficum inanimatum, simul-
 que ut aridam faciat impiam Synagogam, de-
 monstrat ei sterilitatem, quo viderent (suam)
 sterilitatem et desolationem quodque non mansu-
 rus esset lapis super lapidem. Ut autem ea ficus
 naturales fructus (non ferebat), ita neque Synagoga
 legales. Punitur itaque inanimata, ut proferat fidei
 fructum impia. Quis enim ignorat, etiamsi vel ab
 ineunte ætate ac teneris unguiculis in aulis regum
 vixerit, et ignarus agriculturæ sit, ficum per hie-
 mem fructum non habere? Verum ut dixi, vice
 imaginis ea arbore usus est plurium gratia. Primum
 quidem ostendit, quod possit vel etiam in præsentī
 vita malos afflicere supplicio, sed etiamnum cohibeat
 potentiam, concedens unicuique tempus ad resi-
 piscentiam, quemadmodum inquit tragicus ille
 divinus : *Deus justus est iudex, fortis et longanimis,*
nec inducit iram quotidie. Nisi conversi fueritis,
gladium suum vibrabit 22 : ultricem vim per hanc vo-
 cem indicans. Nam illud vere est Dei, *Arefacere verbo*
lignum viride, et ex arido rursus facere lignum
viride, ut inquit Ezechielus ille spectator cherubo-
 rum 23. Et qui arefecit ficum mandato, idem mil-
 le annis ante suam secundum nostram naturam
 nativitatem, aridum et inanimatum Mosis baculum

20 Psal. cxxxiv. 6. 21 Matth. xxi, 19. 22 Psal. vii. 12, 13. 23 Ezech. xvi, 24.

in manu detestatum, confestim in colubrum animavit, ad enjus assilientis aspectum torpens ille vir divinus refugere tentabat, nisi mox qui vivificaverat ipsam, rursus virgam demonstrasset. Inquit enim ad ipsam is qui de Lazari sepultura quaerit: *Quid hoc est quod est in manu tua? Ille vero respondet, Virga* ²⁰. Barvasque vox Dei inquit, *Projice eam abs te super terram* ²¹. Projecta vero coluber stebat, assilientis ei qui projecerat. Illo autem recedente, dicit ei Deus, *Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus* ²²: quo facto, restituit animal in id quod erat ante mutationem. Quemadmodum et is qui ad Lazarum vincium pertinebat, inquit: *Solvite ipsum, et sistite abire* ²³. Quibus verbis illum valetudini restituit, postquam corruptus erat et fortebat, ut esset id quod antequam mortem gustasset, erat. Similiter et aridum foliorumque viriditate carentem Aaronis baculum, sine labore et absque humore terræ complexu, in una nocte folia et haccas producere fecit, quo facto sacerdotii exhibuit illi demonstrationem. Item vero qui eam virgam virore circumdedit absque plantatione, semetipsum incorporavit absque copulatione. *Eprodietur enim virga de radice Jesse* ²⁴. Jesse autem homo erat, pater magni Davidis. Necessæ igitur erat ex animata radice, etiam animatam intelligere virgam, de qua loquitur magnus ille Isaïas. *Quæ divinus revelavit Apostolus, discrete clamans: Habemus pontificem magnam, qui penetravit caelos* ²⁵. Hic autem Hierosolymam veniens, haud ita longo tempore post, pro nobis crucem sponte sua subit, simul nudo verbo confestim arborem arefacit: ostendens quod ille ipse sit, qui eam et nasci jussisset: et quod præcipere possit ligno crucis ut fulmine feriat se affigentes, quodque patitur affixus ut Deus, qualia patitur homo in carne. Estantibus autem ipsis Hierosolymam esserit in via Jesus, et videns fructum, venit ad eam, quærens fructum, et non invenit, quemadmodum inquit divus evangelista ²⁶. Figurata autem intelligatur per viam præsens vita, quam vivens et sanctum illud Verbum ad similitudinem nostri natam corporaliter ambulat, et loca mutat, ubique divinitus præsens. Intellectuiter autem esuribat nostram salutem, præcipue vero Judæorum. Venit ad fœcum, utpote ad Synagogam, quaerens ex ea non sensiles fœcus, sed intellectilem ex lege ac prophetis, dulcemque secunditatem. Nam consimiliter ut in fœcu grana insunt, ita et in Synagoga divina præcepta de quibus animæ participans dulcescit. Sed non invenit Jesus fructum in ea, nisi folia tantum legalium et prophetiarum instrumentorum, eaque per transgressionem mandatorum divinarum veluti folia fœcus a Judæis in irrationali naturam conversis

²⁰ Exod. iv 2. ²¹ ibid. 3. ²² ibid. 4. ²³ Joan. xi, 44. ²⁴ Isa. xi, 1. ²⁵ Hebr. iv, 14. ²⁶ Matth. iv, 18, 19; Marc. xi, 13.

(10) *Τοῖς*. Legendum videtur τούτοις. Edit.

(11) *Ἄφλουον*. Cotelerius *Monum. eccl. Gr. tom. II, pag. 358*, observat et solemnè permutatione ο: et

Ἀφλουον πιδόμενος, *Τι τούτο ἐν τῇ χειρὶ σου; Ὁ δὲ ἀπακρίνατο, Πόλλες*. Καὶ αὐθις θεῖα φωνή, *Ἔφρον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν· ἔμειρα δὲ, ὄρασαν ἐγένετο*. ἐπαλλομένη τῶ προεμένῳ· τοῦ δὲ ἀποκρίθηντος, φησὶν αὐτῶ ὁ θεός, *Ἐκτεινον τὴν χειρὰ σου, καὶ ἐπιλαβῶ τῆς κέρας αὐτοῦ*· γενομένου δὲ, εἰς ἐκεῖνο ἀπακρίνατο, τὸ ζῶον, ὅπερ ἦν πρὸ τῆς θηρώσεως γεόμενος. Κατὰ τὴν δευτερά φησι τοὺς παρὰ τὸν Λάζαρον· *Δύσατε αὐτὸν, καὶ ἀρατε ὀφθαλμοῦν, τοῖς (10) ἐκεῖνον μεταθήσεως τὸν διεβηκόντα, καὶ ὀφθαλμοῦν, ὅπερ ἦν πρὸ τοῦ θανάτου γεύσασθαι Ὀμοίως καὶ τῆν ζηρῶν καὶ ἐφλουον (11) τοῦ Ἄφλουον βακτριῶν, ἀποκρίθηντος χωρὶς νοτίδος ἢ γῆς πτόξεως, ἐν μὲν νυκτὶ φύλλα καὶ κάρνα βλαστῆσαι ποιήσας, τῆς ἱερωσύνης αὐτῶ παρέσχετο ἀπόδειξιν. Ὁ δ' αὐθις τῆν βάρδον περιφύσας χωρὶς φυτῶν, ταυτὸν ἰσπερῶσαι χωρὶς τούτου· Ἐξελεύσεται γὰρ βάρδον ἐκ τῆς γῆς Ἰερουσαί· Ἰεροσολαί δὲ βροτὸς ὑπάρχει πατὴρ τοῦ μεγάλου λαοῦ. Ἀνάγκη οὖν ἐξ ἀμφόρου βίτης ἐμφορῶν νεῖν καὶ τῆν βάρδον· περὶ ἧς τὸτε μὲν φησὶν ὁ ὑψηλὸς Ἡσαίας· ἀπερ ἀνακαλύψας ὁ θεοφόρος Ἀπόστολος διαβήθην βοῶ· Ἐχομεν ἀρχαῖα μέγαν, ἐπιληλυθέντα τοὺς οὐρανοῦς· ὅσως δὲ εἰς Ἰεροσόλυμα φοιτῶν μετ' οὐ πολὺ, τὸν ὑπὲρ ἐφλουον σπαρτὸν αἰθαίρετως ὕψισταται, ῥήματι φιλοῦ ἄθροως τὸ φυτὸν ἐξήρανε, δεικνύς αὐτὸς ὑπάρχειν ὁ καὶ φύνην κλειύσας, καὶ ὅτι οἶός τε ὑπάρχει προστάξει τῶ ἔλλῳ τοῦ σταυροῦ, κεραινώσαι τοὺς καθελούντας· τῆρει δὲ ὡς θεός, καθηλωμένος οἶα βροτὸς τῆ γῆς. Φοιτῶντων δὲ αὐτῶν εἰς Ἰεροσόλυμα ἐπιφύσας ἐν τῇ ὁψὶ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδὼν σπαρτὸν φῆεν ἐπ' αὐτὴν ὕψων καρπὸν, καὶ οὐχ εἶδρε, καθὼς φησὶν ὁ θεός εὐαγγελιστῆς. Τροπικῶς δὲ νοεῖσθαι ὁδὸς, ὁ παρὸν βίος, ὃν ὁ ζῶν καὶ ἅγιος λόγος κατ' ἡμᾶς γενόμενος ζωμτικῶς βαδίζει, καὶ τόπους ἀμείβει, πίνοντ παρὸν θεῖως· νοητῶς δὲ κεινῶν τῆν πάντων σωτηρίαν, ἐξαιρέτως δὲ Ἰουδαίων, ἦσαν ἐπὶ τὴν σπαρτὸν, ὡσπερ τῆν συναγωγὴν, ζητῶν ἐξ αὐτῆς καρπὸν οὐκ αἰσθητῶν σύκων, ἀλλὰ τὸν νοητὸν, τῆν ἐκ τοῦ νεῖρου καὶ τῶν προφητῶν γλυκαῖαν καρποφορίαν παραλήσεως τῶν ἐν τῶ σῦκῳ κίρκων ἐγκαιμένων τῆ συναγωγῆς τῶν θεῶν ἐντολῶν, ἐξ ὧν μετέχουσα ἡ φυτὴ καταγλυκαίνεται· ἀλλ' οὐχ εἶδρε ὁ Ἰησοῦς καρπὸν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ μόνον φύλλα τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν τεύχεων, καὶ αὐτὰ τῇ παραδόσει τῶν θεῶν εἰσὶν φύλλα σπαρτῆς ὑπὸ τῶν εἰς ἀλογίαν τρεπέντων Ἰουδαίων ἀδεῶς πατούμενα. Κτῆνος γὰρ ὑπάρχει βελιόρονον ἡ κυριοκτόνος συναγωγὴ· ἡ τὸν βασιλεῖα ἀνελεύσας, τὸν δὲ στρατιώτην τιμῶσα, ὅτ' αὐτοῦ δὲ ἀχμαλωτισθεῖσα πολλάκις, καὶ οὐκ εἰς καὶ ὑπόρορος γενομένη· ἡ ἀναγινώσκουσα, καὶ μὴ ἐπιγινώσκουσα· ἡ τὸ γράμμα κρατοῦσα, καὶ τὸ πρᾶγμα ἀγνοῦσα. Τῆν διαθήκην ἔχουσα, καὶ τῆς εὐνομίας ἀπέχουσα· ἡς μόνος ὁ Χριστὸς ἀνὴρ προσαγορεύσθαι, εἰ ἐταιριζομένης, βουλόμενος, φησὶ δι' Ὀσπερ τοῦ προ-*

u heic scriptum ἀφλουον, et mox περιφύσας pro περιφλούσας. Ut superius ad *nterr.* cxviii animadversum.

Ἀδὲρ οὐχ ἡ γυνὴ μου, κἀγὼ οὐκ ἀνὴρ αὐ-
ταρος δὲ τῶν θεσπεσιῶν, τὴν αἰτίαν λέγων
τοῖς οὐκ ἀρέμειναι ἐν τῇ διαθήκῃ, κἀγὼ
αὐτῶν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Ἀπο-
μος τοίνυν ἡ ἄκαρπος συκῆ, μᾶλλον δὲ συν-
ῆν διὰ μοιχείαν ὁ τῆς εὐσεβείας ἀρνεῖται λό-
γῳ καὶ ἀπὸ τῆς κληρονομίας ἀπέργει

nam alii adhærentem, dicit per Oseam prophetam. *Ipsa non uxor mea, et ego non ejus maritus* ⁵⁶.
pro vatum causam indicans, clamat: *Isti non perstiterunt in testamento meo, et ego neglexi eos, iminus omnipotens* ⁵⁷. Exhæredata est igitur sterilis ficus, imo vero Synagoga, quampropter adul-
terio pietatis abnegat, et ab hæreditate lex arcet.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΙΔ'.

οὐδεὶς ἡμῖν κόρος τῆς σῆς εὐφραδίας, μα-
μεθα καὶ τὴν τῶν ἀληθόντων, καὶ τοῦ μύλω-
αβολῆν, ἀγροῦ, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ δύο ὄντων.
ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος· *Τότε δύο ἕσον-
τῷ ἀγρῷ· ὁ εἰς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἰς
ἑξ ἄλλου· ὁ εἰς ἀφήθουσαι ἐν τῷ μύλῳ, μία πα-
ραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφέρεται.*

Ἀπόκρισις.

ἰμοφῶν τὰ αὐτὰ δηλοῦνται συμβήσεσθαι κατὰ
τὸν τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὸν τῆς δευτέρας παρ-
ἄγρῳ μὲν τὸν κόσμον παραβάλλεται, κα-
τὰς ἐτέρωθι φησιν, ὅτι Ἄγρός ἐστίν ὁ κό-
ρος ἐξ ἑβραϊστικῶν ὁ ἀγγελοῦ· μύλωνι δὲ ἀπει-
την ἄστατον τοῦ βίου περιφορᾶν, καὶ τὸ πολύ-
των ἐν αὐτῷ δρωμένων, ὡς τὸν μύλωνα,
εὐς καὶ ἀστάτως ἡμῖν περιθέοντα, καὶ πρὸ τοῦ
λαί ἐν ἡμῖν ἕτερον ἐξ ἑτέρου ἀμείνοντα· τοὺς
τῷ ἀλήθοντας, μᾶλλον δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἀληθομέ-
νους μὲν παραλαμβάνομένους, τοὺς δὲ ἀφιεμέ-
μας δηλοῖ, τοὺς ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι τήμερον
τας· καὶ τοὺς μὲν θανάτῳ ἀπαγομένους, τοὺς
ἀφιεμένους, καὶ ἐν ἀκαρεῖ, ἐν ἀτόμῳ, πρὸς
λαίαν μελισσασμένους, καθὼς φησιν ὁ ὑψηλὸς
Ἀπόστολος· *Ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω·*
*μὲν οὐ κοιμηθήσονται, πάντες δὲ ἀλλα-
ιθα, ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ
ῥιπῇ σάλπιγγος.* Οἱ τοίνυν θνήσκοντες οἰονεὶ τοῦ
λαίαν λαμβάνονται· οἱ δὲ περιλειπόμενοι, ἀφιέν-
ναι αὐτῷ δὲ φωνούσης ἄμα καὶ διανιστώσης τῆς
ἀπὸ τῆς τοῖς ἀπ' αἰῶνος κοιμηθέντας, αὐθις
τῆς καὶ ἀδέκαστος προκαθέζεται κριτῆς, ἐκά-
ρως ἀξίαν τῶν βεβιωμένων ἀνταμειβόμενος,
φησιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος· *Τοὺς μὲν κατ'
τῆς ἔργου ἀγαθοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.*
inquit divus ille Apostolus: *alios quidem*

ΠΕΥΣΙΣ ΠΙΕ'.

τῶν λέγει ὁ Δαβὶδ, *Ἄνθρακες ἀνήφθησαν*
τοῦ;

Ἀπόκρισις.

ἰεὶον πολλαχοῦ τῆς θείας Γραφῆς πῦρ αὐλον
μάζεται· αἱ οὖν τῶν ἀγγέλων χορεῖται, καὶ τῶν
αἱ ψυχῶν, τῇ διὰ καθαρότητος πρὸς τὸν Θεὸν
πρὸς, ἐκφλογοῦμενοι ἀνθρακες εἰκότως προσ-

conculcata. Jumentum enim libris onustum, est
interfectorix Domini Synagoga. Quæ regem quidem
sustulit, militem autem honoravit: a quo sæpius
in captivitate est abducta, sæpe item serva et
tributaria facta: quæ legit, et non intelligit; quæ
litteram habet, et rem ignorat; quæ testamentum
habet, et a recta legis obedientia longe abest. Cujus
solus Christus maritum se appellari volens, qui

nam alii adhærentem, dicit per Oseam prophetam. *Ipsa non uxor mea, et ego non ejus maritus* ⁵⁶.
pro vatum causam indicans, clamat: *Isti non perstiterunt in testamento meo, et ego neglexi eos, iminus omnipotens* ⁵⁷. Exhæredata est igitur sterilis ficus, imo vero Synagoga, quampropter adul-
terio pietatis abnegat, et ab hæreditate lex arcet.

INTERROGATIO CLXXXIV.

Quia tua eloquentia satiari non possumus, cupi-
mus intelligere et molentium et molæ parabolam,
et eam quæ de agro est, et de duobus, qui in eo
sunt. Inquit enim in Evangelio Dominus. *Tunc
duo erunt in agro, unus assumitur, et unus relinqui-
tur: duæ molentes in mola, una assumitur, et una
relinquitur* ⁵⁸.

Responsio.

In utrisque eadem eventura significantur tem-
pore resurrectionis et secundi adventus Christi.
Agro quidem mundum comparat, quemadmodum
ipse alibi inquit, quod *ager sit mundus, messores
autem angeli* ⁵⁹. Molæ autem similem facit instabi-
lem hujus vitæ rotationem, et volubilitatem eorum
quæ in eo fiunt, quæ velut molæ perpetuo motu,
semperque instabiliter circumcurrentia, et ante-
quam molita sint, in nobis aliud ex alio (invicem)
alternant. In ea vero alternatim variatos, vel potius
ab ipsa molitos, alios quidem assumendos, alios
vero relinquendos, nos significat, quotquot ab Ada-
mo in hodiernum usque diem molunt. Atque horum
alios quidem morte ablatis, alios autem adhuc
relictos, in momento, in temporis puncto ad incor-
ruptibilitatem esse transferendos, quemadmodum
inquit eximius ille præco Apostolus: *Ecce vobis
mysterium dico: Omnes quidem non obdormiemus,
omnes autem immutabimur, in puncto, in momento
oculi ad extremam tubam* ⁶⁰. Itaque qui mortui sunt,
instar molæ accipiuntur; qui vero sunt residui, re-
linquuntur. Simul vocem edente et exciante tuba
divina eos qui a sæculo obdormierunt, mox ille
qui neque flecitur neque muneribus corrumpitur,
præsidet iudex, unicuique secundum dignitatem
eorum quæ in vita gesta sunt, retribuens, quemad-
modum *tolerantiam operis boni* ⁶¹, et quæ se-

INTERROGATIO CLXXXV.

De quibus inquit David, *Carbones accensi sunt*
ab eo ⁶²?

Responsio.

Multis in locis sacræ Scripturæ Deus, ignis expers
materiei cognominatur. Angelorum igitur chori et
animæ justorum, propinquitate ad Deum per puri-
tatem, inflammati carbonibus merito appellantur,

see II, 2. ⁵⁷ Jerem. xxxi, 32, sec. LXX. ⁵⁸ Matth. xxiv, 40, 41. ⁵⁹ Matth. xiii, 38, 39. ⁶⁰ I Cor.
15, 52. ⁶¹ Rom. II, 7. ⁶² Psal. xviii, 9.

σκηνή μοι δοκεῖ, σὺν τῇ πῆξει ἔχουσα καὶ τὴν καθάρσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΠΗ'.

Ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀποκρίσεως λαβόντες, δεόμεθά σου εἰπεῖν, διὰ τί τῶν ἐκκλησιῶν πολλάκις καὶ εὐσεβῶν ἀνθρώπων ὀρώμεν πτώσιν, καὶ ἀφανισμοῦ διὰ σεισμοῦ, ἢ βροντῆς, ἢ ἐτέρας ἀπειλῆς γιγνομένην, ὡς τοῖς ἀμαρτωλοῖς;

Ἀπόκρισις.

Ἐκ τῆς θείας Πυκτῆς τὰ περὶ τούτων παιδευόμεθα· εἰ γὰρ τῆς θείας κιβωτοῦ οὐκ ἐφείσατο ὁ Κύριος, ἀλλ' ἀπέδοτο αὐτὴν ἀλλοφύλοις σὺν ἱερεῦσιν αὐτῆς ἀνομήσασι, καὶ πόλιν ἁγίαν τὴν Ἱερουσαλήμ κατέσκαψε, καὶ χερουβὶμ δόξης τοῦ ἱλαστηρίου καθεῖλε, καὶ στολὴν θείαν διέβηξε, καὶ χαρίσματα τὰ θεῖα, καὶ προφητεῖαν, καὶ δῆλωσιν, καὶ ἐφῶδ, καὶ λόγιον, καὶ τὸ ἐξ ἀκηράτου χρυσοῦ πέταλον, ἀβήτους ἔχον χαρακτῆρας, καὶ λοιπὰ τῆς τελετῆς ἐν ἔθνεσιν εἰς καταπάτημα καὶ λαφυρῖαν ἐξέδοτο, ἐπὶ κατακρίσει τῶν ἀνομησάντων τότε· οὐδὲ τῶν νῦν ἑαυτοῦ ἀνακτόρων φεῖδεται, οὐδὲ τῶν ἐνόνητων ἀβήτων, καὶ ἀχράντων μυστηρίων· δεὸς ἐμβαλὼν τοῖς πταλοῦσιν, ἀπηνεστέραν παραδοκεῖν τιμωρίαν, τῇ πονηρίᾳ ἐμμένοντας. Ὑλολυζέτω γὰρ πῖτυς διὰ πέπτωκε κέδρος, φησὶν Ἱερεμίας (13)· τοῦτ' ἔστιν, Ἰσχυρῶν καὶ ἁγίων κατεασομένων, τὰ ἐν τῇ γῆ ἀσθενέστερα παιδευέσθω. Ὅπερ ἀνάπαλιν φράζων ὁ τῶν θείων σοφὸς Σολομῶν, Ἀσεβῶν καταπιπτόντων δίκαιοι δειλοὶ γίνονται. Οὐ γὰρ ὄπλων αἰχμῆ, καὶ κράνος, καὶ θώραξ, ἢ κνημίδες, ἀσφαλῆ πονηροῖς τὴν ζωὴν παρέχουσι, λωποθυτοῦσι, καὶ τὰς λεωφόρους ἐνεδρεύουσι. Πολλοὶ γὰρ δυσάλωτοι φρασάμενοι ἐλεεινῶς τοῦ ζῆν ἀπεβράγησαν, παρ' ἡμῖν μὲν ἀνάγραπτοι, Ὀρθὸς καὶ Ζεθεὲ, καὶ Σαλμανᾶ, καὶ Ἀβιμελῆχ, καὶ Γολιάθ, καὶ Ἀβεσσαλώμ, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους· παρὰ δὲ τοῖς ἔξω, Ἑκτορες καὶ Αἰάντες, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπὶ ῥώμῃ φυσώμενοι Λακεδαίμονιοι· ἐπεὶ οὐκ ἔσχον σὺνδρομον τῆς εὐσθενείας τὸ δίκαιον. Πρὸ τοῦ οὖν Θεοῦ ἡμᾶς διὰ πονηρίαν πολεμίοις ἀποδῶται, ἢ τὰς ἐκκλησίας ἐπικατασίση, ἀμαρτάνουσι τῆς σφῶν ἀδικίας πολεμήσωμεν, καὶ τῷ δῆμῳ τῆς ἀμαρτίας, στρατόπεδον εὐσεβείας ἀνθοπλίσωμεν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΠΘ'.

Τί βούλετα· ὁ Κύριος λέγων, εὐνοεῖν τῷ ἀντιδίχῳ, ἔταν ἔσμεν ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ; Οὐ γὰρ πάντως τοὺς συνοδεύοντας ἡμῖν ἔχομεν.

Ἀπόκρισις.

Καλὴ μὲν, καὶ ἀπλῆ, καὶ πρόχειρος εὐνοία, τοῦ μὴ μηνιᾶν, μηδὲ σπεύδειν ἀμύνεσθαι τὸν ἀδικήσαντα· φησὶ γὰρ αὐτὸς, Ἀγαπήτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν καταρωμένων ὑμῖν, καὶ, Μηδενὶ κακὸν ἀντι κακοῦ ἀποδίδοτε, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἔχει δὲ

Illic enim vere est mansio nostra. Nam praesens vita, non mansio nostra, sed tabernaculum esse mihi videtur, quod una cum fixatione etiam destructionem habet.

INTERROGATIO CLXXXVIII.

Occasionem ex responsione nacti, te quaesumus ut dicas, quare ecclesiarum saepenumero et piorum hominum videmus casum et interitum per terræ-motum, aut fulmen, aut per aliam indignationem accidere, ut peccatoribus?

Responsio.

Ex divina Scriptura de istis docemur: nam si divinæ arcæ non pepercit Deus, sed ipsam alienigenis tradidit cum sacerdotibus ejus, qui inique egerant: et civitatem sanctam Hierosolyman solo æquavit; et cherubos gloriæ propitiatorii sustulit, et stolam sanctam dirupit, divinaque charismata, et prophetiam et declarationem, et ephod et rationale, et ex auro puro laminam, arcanos habentem characteres, et reliqua sancti ministerii, gentibus tradidit in conculcationem et direptionem, tunc prævalentibus impiis: ne nunc quidem sui templis parcat, neque in iis contentis ineffabilibus et incontaminatis mysteriis; timorem injiciens offendentibus, ut severius expectent supplicium, si in malitia perseveraverint. Nam *Ululei pinus, quoniam cecidit cedrus*⁴⁸, inquit Jeremias. Hoc est, Fortibus et sanctis sublatis, quæ in terra infirmiora sunt, erudiantur. Quod itidem tradit hisce verbis peritus ille rerum divinarum Solomo, *Impiis cadentibus, justi timidi fiunt*. Non enim arriorum cuspides, et galea, et thorax aut tibialia securam flagitiosis vitam præstabant, prædatoribus et publicas vias obsidentibus. Multi enim capti difficiles putati, miserabiliter vita privati sunt; apud nos quidem litteris prodiiti, Orebus, et Zelus, et Zebras, et Salmana, et Abimelechus, et Goliathus, et Absalom, et quicunque similes illis fuere; apud externos autem, Hectores, et Ajaces, et ipsi qui propter fortitudinem inflati erant Lacedæmonii, quoniam non habebant cum robore conjunctam justitiam Itaque priusquam nos Deus hostibus tradat, aut ecclesias conculciat, cum peccantibus propter suam injustitiam certemus, et populum pro peccato, vallo pietatis armemus.

INTERROGATIO CLXXXIX.

Quid sibi vult Dominus dicens, ut benevolentiam habeamus cum adversario dum sumus in via cum ipso⁴⁹? Non enim semper nobiscum iter facientes habemus.

Responsio.

Bona quidem et simplex et prompta est benevolentia, ne succenseat, ne festinet ad ulciscendum eum qui læsit. Inquit enim ipse, *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui vos odio prosequuntur, et orate pro devotentibus vos*⁵⁰; et, *Nemini malum pro malo reddite*⁵¹, et quæcunque sunt hujusmodi.

⁴⁸ Zach. xi, 2. ⁴⁹ Matth. v, 25. ⁵⁰ ibid. 44. ⁵¹ Rom. xii, 17.

(13) *Φησὶν Ἱερεμίας*. Non Jeremias, sed Zacharias xi, 2, locus exstat ab auctore citatus.

ὁ Ἀπόστολος. Ὁ γὰρ ἔφις ὑπὸ βροτοῦ διενύμει καταληφθεὶς ὅλον μὲν τῷ παίοντι τὸ σῶμα προίεται· τὴν δὲ κεφαλὴν ἀτρωτον φρουρεῖν μηχανᾶται. Κατευναζόμενος δὲ καὶ καθεύδων, τροχίζων ἑαυτὸν, μέσθην ὅλου τοῦ σώματος κεφαλὴν ἀσφαλίζεται, οἷον εἰ τειχίῳ τῷ ἐφεπομένῳ ὀκῶ περιοχυρῶν αὐτὴν· ἀλλὰ καὶ σαφῶς τὴν παλαιῶσιν ἀποδύεται, ἐν στενωπῇ τινι παρεισθύσει θλιβόμενος, καὶ τὸ γῆρας ἀποτιθέμενος. Βούλεται τοίνυν καὶ ἡμᾶς διὰ τῆς στενῆς καὶ ἐπιπόνου ὁδοῦ διεκθλιδομένους, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπεκδύεσθαι, καὶ τὸν νέον ἀναταμιένυσθαι τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀνακαινούμενον. Πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ τὴν ἐκείνου πανουργίαν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μιμεῖσθαι· καὶ ὡς ἐκεῖνος θωπευτικῶς ἡμᾶς εἰς ὄλισθον καὶ παράβασιν ἐπηγάγετο· οὕτως καὶ ἡμᾶς πανούργως τοῖς πέλας προερχομένοις, ὑποσπεῖρειν τὰ τῆς πίστεως, καὶ ἐπαναγαγεῖν πάλιν, καὶ συνάπτειν Θεῷ. Τὸ οὖν σῶμα τοῖς διὰ Χριστὸν αἰκίζουσι προϊέμενοι καταζαίνεσθαι, τὴν κεφαλὴν ἀτρωτον παντὶ σθένει φυλάξωμεν· ἥτις ἐστὶν ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἡμῶν· μηδ' αὐτὸ πάλιν τοῦ θιάσου εὐσταθοῦντος καὶ εἰρημύοντος, ἀμελήσωμεν τῆς τῶν ἀρετῶν συντόνου ἐργασίας· τρίβωνα καὶ ὑπήνην, καὶ βάκτρον ἀρκεῖν ἡμῖν πρὸς ἐξάνυσιν τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας ολόμενοι, τοῖς ὄργανοις τῆς διδασκαλικῆς πολιτείας ἐναμμενόμενοι· τὴν δὲ πάλιν καὶ μάχην ἐκκλίνοντες, ἐξ ἧς ἡ νίκη τῷ ὑπηκόῳ προσγίνεται, προσθωρακισθέντι τῷ λόγῳ τῆς πίστεως.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΒ΄.

Καλῶς τὰ περὶ τοῦ ὄφεως ἡμῖν διεξεληθόντος σου, δεόμεθα καὶ τὰ περὶ τῆς περιστερᾶς ἀκοῦσαι, διὰ τὴν αὐτὴν τῷ ὄφει συνέταξεν, ἀκεραίαν καὶ ἀκακὸν αὐτὴν ὑπάρχειν δηλῶν,

Ἀπόκρισις.

Ἐπεὶ φρόνιμος μὲν ὑπῆρχεν ὁ ὄφις, οὐκ εἰς τὸ ἀγαθὸν δὲ, συνάπτει ὁ Κύριος τῇ φρονήσει τὸ ἀκακὸν καὶ ἀκεραῖον τῆς περιστερᾶς· οὕτως τὴν σωφροσύνην παριστώων, φρονεῖν μὲν, ἀκεραίως δὲ καὶ ἀκάκως, μὴ ἐρπουστικῶς καὶ χαμαιζήλως κατὰ τὸν ὄφιν, ἀλλ' οὐρανίως πρὸς Θεὸν ἀνιπταμένους. Γίνεσθε φρόνιμοι, φησὶν ὁ Κύριος, ὡς ὁ ὄφις καθ' ὁμῶν, καὶ ὁμῆς κατ' αὐτοῦ σοφίζόμενοι· ὡς ἐκεῖνος ὁμᾶς τῆς μακαρίας ζωῆς, καὶ ὁμῆς αὐτὸν τῆς ἑαυτῶν διεγωγῆς ἐξορίζατε· καὶ ἀκεραῖοι καὶ ἀκακοὶ πρὸς τοὺς πέλας ὡς ἡ περιστερὰ, μηδενὶ βροτῶν κακῶς ἀναταμιδόμενοι. Φασὶ γὰρ ὑπὲρ πάντων ὄφιν, καὶ τὰ λοιπὰ ἀερόδια, ἀκακὸν τὴν περιστερὰν ὑπάρχειν, καὶ μηδὲ αὐτὴν ἔχειν τὸ χολιοδόκον ὄργανον. Ἐτέρως τε, ἀρετῆς καὶ κακίας ἐν τοῖς δύο τοῦτοις ζώοις τὰς ἀρχὰς εὐρίσκαμεν, κατ' ἀλλήλων ἐκάστης ἀγαμένης ὄργανον· τὴν μὲν κακίαν ὡς βαρεῖαν καὶ χαμαιζήλον, καὶ ἐρπουστικὴν ἐν τῷ ὄμολῳ γενομένην· τὴν δὲ ἀρετὴν ὡς θείαν καὶ ἐπουράνιον ἐν τῷ οὐρανοπόρῳ πετηνῷ ἀναφανίσαν, τὸ φιλεῖν τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττουσαν. Δῆλον γὰρ ὅτι διὰ τοῦ θείου Πνεύματος αἱ ἀρεταὶ βροτοῖς ἐνεργοῦνται. Τούτο δὲ πάλιν μὲν ἐν τῇ [ἐκ τῆς] θεϊκῆς ὑπὸ τοῦ Νῶε ἐξ-

lus⁸⁸. Serpens enim difficulter comprehensus totum quidem percutienti corpus exhibet, caput autem illæsum custodire conatur. Et quieti se tradens et dormiens, semetipsum rotans, medium intra totum corpus caput communit, veluti muro consequenti tractu circumvallans ipsum. Sed et vetustatem sapienter exuit, ac in angusto aliquo ingressu compressus, senium deponit. Vult igitur et nos per angustam et laboriosam viam pressos veteri homine exui, et novo vestiri, qui sit secundum ipsius imaginem renovatus⁸⁹. Ad hæc, etiam illius versutiam in meliori imitari; et quemadmodum ille adulando nos in lapsum et transgressionem seduxit: ita et nos astute proximis accedentibus suggeramus quæ sunt fidei, reducamusque rursus et jungamus Deo. Totum itaque corpus iis qui propter Christum flagellant, ad dilacerandum exhibentes, caput illæsum omni robore servemus, quod est fides nostra in Christum. Neque item cætu sacro bene habente et tranquille agente illam negligamus virtutum intentam operationem, pallium et barbam et baculum sufficere nobis ad perfectionem angelicæ conversationis arbitantes, instrumentis vitæ nos instituentis instantes, luctam autem et pugnam deserentes, ex qua provenit victoria ei qui obsequitur, qui armatus est thorace, sermone fidei.

INTERROGATIO CXCH.

Postquam nobis bene, quæ serpentem concernunt, recensuisti, cupimus et de columba audire, cur ipsam serpenti conjunxerit, simplicem et absque malitia ipsam esse significans?

Responsio.

Quandoquidem prudens quidem fuit serpens, at non in bonum, conjungit Dominus prudentiæ innocentiam et simplicitatem columbæ; sic prudentiam commendans, ut prudentes quidem simus, sed simpliciter et innocenter, non serpendo et humi reptando instar serpentis, sed in cælestibus ad Deum subvolantes. Estote prudentes, inquit Dominus, ut serpens adversus vos, ita et vos adversus ipsum prudenter agite. Sicut ille vos e beata vita, ita et vos ipsum e vestro consortio ejicite: et simplices et innocentes erga proximos sicut columba, nulli mortalium retribuente mala. Tradunt enim præ cunctis avibus cæterisque degentibus in aere innocentem columbam esse, neque felliculum habere, quod est bilis organum. Præterea virtutis et malitiæ in duobus animalibus istis principia invenimus, cum conveniens singula instrumentum habeant. Malitiam quidem velut gravem et humi reptantem serpentemque in simili esse; virtutem autem velut divinam atque cælestem in ave cælum permeante apparentem, Dei in humanum genus benignitatem prædicantem. Constat enim, quod per divinum Spiritum virtutes in mortalibus efficaces sunt. Id qui-

⁸⁸ Ephes. iv, 15; v, 25. ⁸⁹ Coloss. iii, 9.

καὶ Λόγου· ἕπερ ἐν τῇ νηδί τῆς Ἀείπαιδος ἐαυτῷ περιεπλάσατο, ἀνευ σπορᾶς περιυφαινόμενος, καὶ ἐνούμενος ψυχῇ τε καὶ σώματι· οὐ μὴν ἀλλὰ γυνή φρονίμη εἰκότως ὁ αὐτὸς νοεῖσθω ἅγιος καὶ ζῶν, ἐν-υπόστατος θεὸς Λόγος, διὰ τὸ θῆλυ τῆς προσηγορίας· Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία, φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος. Ἀλεύρου δὲ σάτα τρία, πρῶτον μὲν ἡ πᾶσα βροτῶν φύσις, δεῦτερον δὲ ὁ θάνατος, μετὰ τοῦτο ὁ βῆθης· ἐν ᾧ ἐγκρυφθὲν διὰ ταφῆς τὸ θεῖον σῶμα, ἔφυρε πάντα εἰς ἀνάστασιν καὶ ζωὴν. Ἄκουε δὲ καὶ ἑτέρως σάτα τρία, τὸ βάπτισμα, τὰ Εὐαγγέλια, τὰ μυστήρια. Καὶ ἄλλως νοεῖσθω, ἀπόστολοι, προφήται, διδάσκαλοι· καὶ ἑτέρως παρρηγήκετα, ἐνεστῶτα, μέλλοντα. Οὐ γὰρ μόνους τοὺς παρόντας σαρκωθεὶς ὁ Λόγος ὤνησε, ἀλλὰ καὶ τοὺς προκοιμηθέντας θανάτῳ ἀνέστησε, καὶ ἡμῶν τοῖς ἐπιγόνοις ἐλπίδα ἀναστάσεως ἔδωκῆσατο καὶ ζωὴν· δι' ὧν ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἑαυτῷ συνανέστησεν, αὐτὸς μὲν εἰς οὐρανοὺς φοιτήσας, ἐκείνους δὲ τῇ χώρῃ ζώντων μετοικήσας, ἐθα Ἐνώχ καὶ Ἠλίας τυγχάνει, μηκέτι τεθνησομένους.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΗΑ΄.

Ἐπιπῆ κόρος ἡμῶν οὐδεὶς τῶν ἐρμηνειῶν τῆς θείας Γραφῆς γίνεται, ἀλλ' αἰετῶν ἀκούειν ποθεοῦμεν· διασάφησον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῆς σαγήνης, πάλιν καὶ σαυτῷ συνάγων τὸν μισθόν, καὶ ἡμῖν ὄφελος. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος, *Μακάριος ὁς ποιήσει καὶ διδάξει μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων· καὶ πάλιν, τὸν σιωπῆ κατωρύξαντα τὸ παρ' αὐτοῦ τάλατον τοῦ λόγου, οὐκ ἀτιμώρητον εἶασεν.*

Ἀπόκρισις.

Ἀδελφὰ τῶν εἰρημένων καὶ τὰ ἐν ταύτῃ μοι δοκεῖ τῇ παραβολῇ· Ὁμοίᾳ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγούσῃ. Ἦν ὅτε ἐκλήρωθῃ ἀναβιδάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν, καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἀγρία, τὰ δὲ σακρὰ ἔξω ἔβαλον, φησὶν ὁ Κύριος. Τὴν εὐαγγελικὴν κατάστασιν σαγήνη δοκεῖ μοι ἀπεικάζειν· ἦν οἱ θεοὶ ἀπόστολοι μετὰ τὸ φῆσαι αὐτοῖς τὸν Κύριον, βεβαίωσαν, Ἀπολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀθρώπων· ἀλόγων γὰρ ἰχθύων ἀγρευταὶ ὑπῆρχον οἱ πλείστοι, πλέξαντες καὶ συναίραντες ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καθήκαν, καὶ οἰοεὶ ἐν θαλάττῃ τῷ παρόντι βίω, λογικοὺς ἀντ' ἀλόγων σαγηνεύοντες, καὶ τέως μὲν ἐκ παντὸς γένους συναγείρουσι, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς, δικαίους καὶ ἀμαρτωλοὺς, συγκλείοντες τῇ θείᾳ σαγήνῃ τοῦ κτηρύματός, καὶ ἀδιακρίτως τέως θαλαττεύουσιν οἱ θεσπέσιοι, τῷ γράμματι καὶ πνεύματι. Τῷ γὰρ σώματι τῶν πλειόνων ἄπεισι. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ ὑψηλὸς τῶν προφητῶν Ἡσαίας περὶ πεντακσίωσιν ἤδη ἀνεβόησε· *Καὶ συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνός, καὶ πάρδαλις συναγαπάσεται ἐρίφω· καὶ βοὺς καὶ ὄνος ὁμοῦ φάγονται ἀχυρὰ, καὶ μοσχάριον καὶ λέων ἅμα βοσκηθήσονται· καὶ παιδίον μικρὸν ἄξει αὐτὰ· τὸ*

in utero intactæ Virginis sibi circumdandum formavit, absque semine contextus et unitus tam animæ quam corpori. Præterea mulier prudens esse merito ipse intelligatur, sanctus ille ac vivus, perque se subsistens Deus Verbum, propter femininam appellationem. *Christus enim Dei potentia, et Dei sapientia est*, inquit divinus Apostolus ¹⁴. *Farinæ autem sata tria, primum quidem universa mortalium natura, deinde mors, postea orcus: in quo absconditum per sepulturam divinum corpus fermentavit omnia in resurrectionem et vitam. Audi etiam alio modo, esse tria sata, baptismum, Evangelia, mysteria. Aliter item intelligantur apostoli, vates et doctores. Et aliter, præterita, præsentia et futura. Non enim propter præsentem incarnatus (iis solis) profuit, sed et præcedentes a morte resuscitavit, et posteris spem resurrectionis vitamque donavit; propter quod a mortuis suscitatus, secum quosdam resuscitavit, et ipse quidem cælos est ingressus, illos autem in regionem viventium transtulit, ubi Enochus et Elias sunt, non amplius morituros.*

INTERROGATIO CLXXXI.

Quandoquidem nulla nobis interpretationum divini Scripturæ satiety est, sed semper eas audire desideramus; declara nobis parabolam sagenæ: multam et tibi mercedem contrahens, et nobis utilitatem. Dicit enim Dominus ¹⁵, *Beatus qui fecerit et docuerit unum præceptorum istorum: rursusque qui silentio defoderat acceptum ab ipso talentum sermonis, impunitum non reliquit.*

Responsio.

Germana mihi videntur prioribus etiam ea quæ in hac parabola dicta sunt. *Simile enim est regnum celorum sagenæ in mare projectæ, et ex omni genere contrahenti. Qua cum impleta esset, retracta in litus, sedentes collegerunt bona in vasa, putrida autem foras ejecerunt* ¹⁶. Evangelicum statum mihi videtur repræsentare sagenam, quam acceperunt apostoli divini, postquam ipsis dixisset Dominus: *Sequitur me, et faciam vos piscatores hominum* ¹⁷. Irrationalium enim piscium plerique ipsorum fuerant captatores. Hi nexas et contractas ex Veteri et Novo Testamento sagenas demiserunt, et velut in mari, in præsentī vita, rationales pro ratione carentibus in retia concludentes, hactenus ex omni genere contrahunt, tam malos quam bonos, justos et peccatores, concludentes eos divina sagenam prædicationis; et absque discrimine adhuc in mari laborant viri sancti, tam littera quam spiritu. Nam corpore a plerisque absunt. Id autem eximius inter vates Isaias jam ante quingentos annos exclamavit: *Una cum agno pascetur lupus, et cum hædo conquiescet pardalis, et bos et asinus una paleas comedent, et vitulus et leo una pascentur, et puer puerus ducet ea* ¹⁸, nullam separationem spiritualis cætus fore significans. In eo enim simul rebus di-

¹⁴ 1 Cor. i, 24. ¹⁵ Matth. v, 19. ¹⁶ Matth. xiii, 47, 48. ¹⁷ Matth. iv, 19. ¹⁸ Isa. xi, 6, 7.

vinis pascimur, tam raptores quam homicidæ, mansueti et immites, a parvo puero ducti : de quo alibi idem inquit : *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus Deus fortis, dominator* ¹⁹. Quando vero consummationis tempus advenit, retrahent eam in litus, et secundum nutum Christi una cum angelis separationem eorum quæ insunt facientes, flagitiosos ex medio justorum segregabunt.

INTERROGATIO CLXXXII.

Quid significat Dominus, Petro mandans, ut abeat et hamum mittat, et aperto ore piscis primum egressi, inventum staterem det pro se et illo, iis qui exigunt censum et didrachma ²⁰?

Responsio.

Non extra duplicem sensum etiam ista mihi dicta videntur. Staterem enim quem Petrus ex profundo in pisce accipere jussus est hamo, nostram formam puto, quæ velut in profundo, utpote in hac vita contexta affectibus, et submersa fluctibus peccati, fluctuat. Sin minus hoc, eam detentionem nostri, quæ in orco per mortem facta est, quam in semetipso ad primum exemplar Dominus revocat, pro se et Petro dari staterem jubens, tanquam nostri similis homo factus, nostris affectibus obnoxius, et ad dandum tributum requisitus, excepto quod vitiositati non cessit, nec obsequens factus est, vel declinans ad deterius. Pro se autem et Petro staterem præbens, pro Ecclesia voluntarius patitur. Dicit enim ei : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo meam Ecclesiam* ²¹. Per semetipsum autem docet ipsam. *Ædificatio enim animarum, rerum divinarum institutio est, lapidem habens in caput anguli primarium magistrum omnium, nempe Christum, de quo inquit carminum ille divinorum auctor : Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, per legem nimirum Judæi, hic factus est in caput anguli* ²². Et rursus idem in persona lapidis inquit : *In capite libri scriptum est de me* ²³. Id quod Joannes revelavit, dum clamat, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ²⁴, videlicet carni unitum, et per semetipsum erudiens eum per illa quæ de pisce dicta sunt et de statere, neque regi neque principi resistendum, citra noxam aliquid præcipienti, sed æquo animo se tributo submitendum. Simul et Deum se his ipsis demonstravit. Unde enim ipsi cognoscere licuisset, si homo erat secundum temulentiam eorum qui ipsius divinitatem impugnant, quod piscis in profundo staterem haberet in ore, et quod non in carne, sed in ore teneretur? Deinde, quod primus ille ad hamum esset adducendus? et nuin sua sponte piscis accedens ad hamum veniret, sicque Dei esset, utpote qui prædixisset capturam animalis staterem in aperto ore tenentis?

ἀδιάκριτον ἐμφαίνων τῆς πνευματικῆς δημηγύρεως. Ὁμοῦ γὰρ ἐν αὐτῇ τὰ θεῖα νερόμεθα, οἷ τε ἄρπαγες, καὶ φονικοὶ, καὶ πράξεις καὶ ἀνήμεροι, ὑπὸ μικροῦ παιδίου ἀγόμενοι· περὶ οὗ ἐτέρωθι ὁ αὐτὸς, *Παῖδιον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Θεὸς Ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς*. Ἐπειδὴν δὲ ὁ τῆς συντελείας ἐπιστῆ καιρὸς, ἀναβιβάζουσιν αὐτὴν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ νεύματι Χριστοῦ ἅμα ἀγγέλοις τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόνητων ποιούμενοι, τοὺς μοχθηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων ἀφορίζουσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΠΙΠ΄.

Τί σημαίνει ὁ Κύριος τῷ Πέτρῳ κελεύων πορευθῆναι καὶ βαλεῖν ἀγκίστρον, καὶ τοῦ ἀναβάντος πρώτου ἰχθύος ἀνοῖξει τὸ στόμα, καὶ τὸν εὐρισκόμενον στατήρα δοῦναι ἀνθ' αὐτοῦ κάκεινου, τοῖς ἀπαιτοῦσι τὸν κῆνσον καὶ τὰ δίδραχμα ;

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ἔξω διχονοίας καὶ τάδε μοι δοκεῖ. Τὸν γὰρ στατήρα, ὃν ὁ Πέτρος ἐκ τοῦ βυθοῦ ἐν τῷ ἰχθύϊ λαβεῖν προσετάγη τῷ ἀγκίστρῳ, μορφήν ἡμῶν δοκῶ, οἰονεὶ ἐν βυθῷ τῷ βίῳ καλυπτομένην τοῖς πάθεσι, καὶ ὑποβρύχιον κυμάτων ἀμαρτίας κυμαίνειν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, τὴν ἐν ἕδῃ κατοχὴν ἡμῶν γενομένην διὰ θανάτου, ἣν ἐν αὐτῷ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἀνακαλεῖται ὁ Κύριος, ἀνθ' αὐτοῦ καὶ Πέτρον δοθῆναι τὸν στατήρα διακελευόμενος, ὡς γεγόμενος καθ' ἡμᾶς βροτὸς, τοῖς ἡμῶν πάθεσιν ὑποκειμένος. καὶ φορολογούμενος, πλὴν τῆ ἀνοσίῳ κακίᾳ μείνας ἀνυπαίκοτος, καὶ ἀκλίνης τῷ χεῖρι. Ἀνθ' αὐτοῦ δὲ καὶ Πέτρον τὸν στατήρα παρεχόμενος, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας πάσχει ἐκόν. Φησὶ γὰρ αὐτῷ, *Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρῳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν* δι' αὐτοῦ δὲ παιδεύων αὐτὴν. Οἰκοδομὴ γὰρ ψυχῶν ἢ τῶν θείων ὑπάρχει παιδευσις, λίθον ἔχουσα εἰς κεφαλὴν γωνίας τὸν καθηγεμόνα πάντων Χριστὸν· περὶ οὗ φησιν ὁ τῶν θείων μελωδὸς· *Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, διὰ τοῦ νόμου Ἰουδαία, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας*· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, ἐκ προσώπου τοῦ λίθου ἐφη, *Ἐν κεφαλῇ βίβλου γέγραπται περὶ ἐμοῦ*. Ὁ Ἰωάννης ἀνακαλύψας, βοᾷ· *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, ὁ σαρὶ ἐνωθεὶς, καὶ δι' αὐτοῦ παιδεύων αὐτὴν, διὰ τῶν περὶ τοῦ ἰχθύος εἰρημένων, καὶ τοῦ στατήρος, μηδὲ βασιλεῖ ἢ ἀρχοντι ἀντιτάττεσθαι, ἀδολαβῶς ἐπιτάττοντι, ἀλλ' εὐγνωμόνως φορολογεῖσθαι*. Ἄμα δὲ καὶ Θεὸν αὐτὸν τοῖς αὐτοῖς ἀποδεικνύς· πῶθεν γὰρ αὐτῷ γινώσκειν, εἰπερ βροτὸς ὑπῆρχε, κατὰ τὴν τῶν θεμάτων παροινίαν, ὅτι ἰχθύς ἐν τῷ βυθῷ στατήρα ἔχει ἐν τῷ στόματι, καὶ ὅτι οὐ τῆ σαρκί, ἀλλὰ τῷ στόματι ἔχεται; Ἐπειτα δὲ καὶ ὅτι πρῶτος ἐκείνος τῷ ἀγκίστρῳ ἀχθήσεται; καὶ εἰ μὲν αὐτόμολος ὁ ἰχθύς ἐπὶ τὸ ἀγκίστρον ἔχει, καὶ οὕτω Θεοῦ τὸ προφῆναι τὴν ἄλωσιν τοῦ ζώου τὸν στατήρα ἐγκεχαμμένου; Εἰ δὲ, ὅπερ ἀληθέστερον, ἀοράτῳ θεϊότητος τῆ βώμη ἦγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἀγκίστρον, ἐκείνος ἀληθῶς ὑπῆρχεν, ὁ τῷ κῆτει ἐπιτάξας δέξασθαι μὲν τὸν

¹⁹ Isa. ix, 6. ²⁰ Matth. xvi, 26. ²¹ Matth. xvi, 18. ²² Psal. cxxii, 22. ²³ Psal. xxix, 8. ²⁴ Joan. i, 1.

Ἰωάνν, ἀπαθῆ θὲ φρουρησάσαι τριήμερον ἐν τῷ βυθῷ, καὶ οὕτως σῶν καὶ ἐβρωμένον ἐπὶ τῆς χέρσου ἐξομ-
 όρξασθαι πάλιν. Εἰ μὲν ὁ ἰχθύς τὸν στατήρα..... ἐν τῷ
 βυθῷ λαβὼν ἐπὶ τὴν.... ἐνήχето· καὶ πρῶτος αὐτὸς θεὸς
 ὑπάρχει ὁ προφάνας. Τί φησιν; Ὁ ἰχθύς πρῶτος
 πάντων τῶν ὁμογενῶν ἀλώσται. Εἰ δὲ, ὅπερ κυριώ-
 τερον, κατὰ τὸν καιρὸν αὐτῆς τῆς χρείας, ὁ πάντα ἐκ
 μὴ ὄντων ὑποστησάμενος, ποιήσας τὸν στατήρα τῷ
 νηκτῷ ἐνέθετο, καὶ ἤλασε πρὸς τὸν ἀλίεα· σαφῶς
 ἐκεῖνος ὑπάρχει τῷ Πέτρῳ θεοπίστας βάλλειν ἐν τῇ
 θαλάττῃ τὸ ἀγκιστρον, περὶ οὗ ὁ ἀναξ ἄμα καὶ τῶν
 θαλιῶν μελωδός φησιν· Ὁ δὲ θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐ-
 ρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν
 πάσαις ταῖς ἀβύσσοις, πάντα ὅσα ἠθέλησεν,
 ἐποίησεν.
 inquit : *Deus nos in celo, et in terra, et in mariis, et in omnibus abyssis, quaecunque voluit, fecit* ²⁵.

HEΥΕΙΣ ΠΗΓ.

Τί βουλόμενος ὁ Κύριος, τὴν συκῆν ἐξήρανε, καὶ
 κατηράσατο αὐτὴν, μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖν εἰς τὸν
 αἰῶνα; Οὐ γὰρ ἔξω τινὸς νοήματος ἐποίησε τοῦτο.

Ἀποκρισις.

Μὴ ἀπλῶς αὐτὸν καταράσθαι καὶ ξηρᾶναι τὸ φυτὸν
 φησαί τις. Παιδεύειν γὰρ διὰ τούτου βούλεται τὴν
 θεομάχον συναγωγὴν Ἰουδαίων, ὅτι δυνατὸς καὶ τι-
 μωρεῖν, ἀλλ' ὡς ἀγαθός, οὐ βούλεται. Οὐδενὶ γὰρ
 αὐτὸν ὀρῶντες ἀμυνομένον, εὐεργετεῖν αὐτὸν μόνον
 ὑπελάμβανον δύνασθαι, οὐ μὲν τοι καὶ τιμωρεῖν.
 Ἐκ τῆς ἀψύχου τοίνυν φύσεως πείθει τὴν θεοσυγῆ
 συναγωγὴν, ὅτι καὶ κολάζει τότε, ἀλλὰ τέως ἀνε-
 χεται, καὶ ξηραίνει τὴν ἀψυχον συκῆν, ἵνα κατα-
 ράσῃ τὴν ἄθεον συναγωγὴν..... τὴν ἀκαρπίαν ὀρῶν,
 καὶ ἐρημίαν ἐν αὐτῇ· ὅτι οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθου
 ἐν αὐτῇ. Ὡς δὲ συκὴ τοὺς φυσικοὺς καμάτους, οὐδ' ἡ
 συναγωγὴ τοὺς νομικοὺς. Τιμωρεῖται οὖν ἡ ἀψυχος,
 ἵνα καρποφορήσῃ πίστιν ἢ ἄθεος. Ἐπεὶ τίς ἀγνοεῖ
 καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς νηδύος καὶ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐν βασι-
 λείοις διαιτώμενος, καὶ ἀπειρος γεωργίας, ὅτι συκὴ
 χειμῶνος καρπὸν οὐκ ἔχει; Ἄλλ' ὡς ἔφην, εἰκόνη τῷ
 φυτῷ κέχρηται πλειστον ἔνεκεν. Πρῶτον μὲν δεικνύει
 ὅτι οὐδὲ τὸ ὑπάρχει, καὶ ἐν τῷ παρόντι τοὺς πονηροὺς
 τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' ἐπέχει τέως τὴν δύναμιν, ἐνδιδούς
 ἐκάστῳ πρὸς μετάγνωσιν, καθὼς φησιν ὁ θεὸς τρα-
 γικὸς· Ὁ θεὸς κριτὴς δίκαιος, ἰσχυρὸς καὶ μακρό-
 θυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν·
 ἀλλ' ἂν μὴ ἐπιστραφήτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώ-
 σαι, τὴν τιμωρητικὴν φάσκων δύναμιν. Θεοῦ γὰρ ἀλη-
 θῶς τὸ ξηρᾶναι ῥήματι ξύλον χλωρὸν, καὶ ἀναθά-
 λαι ξύλον ξηρὸν, καθὼς φησιν Ἐζεχιήλ ὁ τῶν χερου-
 θιμ θεατῆς· ὁ ξηράνας τὴν συκῆν προστάγματι, αὐτὸς
 πρὸς χιλίων ἐτῶν τῆς καθ' ἡμᾶς αὐτοῦ γενέσεως τὴν
 ξηρᾶν, καὶ ἀψυχον Μωσῆως βακτηρίαν ἐν τῇ χειρὶ
 ἐχομένην, ἀθρόως εἰς δράκοντα ἐψύχωσεν. Οὗ τὴν
 ὄψιν ναρκήσας ἐφαλλομένου, δραπετεύειν ἐπειράτο ὁ
 Θεσπέσιος, εἰ μὴ αὐθις αὐτὸν ὁ ζωοποιήσας πάλιν
 ῥάβδον ἀπέδειξε· φησὶ γὰρ αὐτῷ ὁ περὶ τῆς ταφῆς

Si vero, quod verius est, invisibili divinitatis
 virtute duxit ipsum ad hamum, is vere fuit, qui
 ceto præcepit, ut susciperet quidem Jonam, illæsum
 autem custodiret in profundo, sicque salvum et
 incolumem in terram rursus eiceret. Si quidem pi-
 scis ille statere (jacente) in profundo accepto, ad
 laqueum natabat, et primus ipse Deus est, qui
 eum præmonstravit. Quid enim inquit? Piscis pri-
 mus omnium sui generis capietur. Vel quod potius
 et magis est consentaneum, ipsius necessitatis
 tempore is qui omnia ex nihilo produxit, facto
 statere, ipsum in piscem natatilem imposuit, et ad
 piscatorem flexit, qui quidem manifeste ille est,
 qui Petro præcepit hamum in mare jacere: de
 quo rex ille simul, et divinum carminum auctor
 inquit : *Deus nos in celo, et in terra, et in mariis, et in omnibus abyssis, quaecunque voluit, fecit* ²⁵.

INTERROGATIO CLXXXIII.

Quid Dominus volens, ficum arefecit, et exse-
 cratus est eam, ne amplius fructum ferret in æter-
 num ²⁶? Non enim id præter aliquod consilium
 fecit.

Responsio.

Ne simpliciter ipsum execratum esse et arefe-
 cisse arborem eam quisquam putet. Nam per id
 docere voluit, quod Deo repugnantem Synagogam
 Judæorum etiam punire possit, sed tanquam bonus
 non velit. Nam cum ipsam a nemine poenas
 exigere cernerent, existimabant ipsum tantum-
 modo posse benefacere, non autem punire. Per
 inanimatam igitur naturam persuadet inimicæ
 Deo Synagogæ, quod et punire velit, sed adhuc
 dum toleret, ac arefaciat ficum inanimatum, simul-
 que ut aridam faciat impiam Synagogam, do-
 monstrat ei sterilitatem, quo viderent (suam)
 sterilitatem et desolationem quodque non mansu-
 rus esset lapis super lapidem. Ut autem ea ficus
 naturales fructus (non ferebat), ita neque Synagogæ
 legales. Punitur itaque inanimata, ut proferat fidei
 fructum impia. Quis enim ignorat, etiamsi vel ab
 ineunte ætate ac teneris unguiculis in aulis regum
 vixerit, et ignarus agriculturæ sit, ficum per hie-
 mem fructum non habere? Verum ut dixi, vice
 imaginis ea arbore usus est plurium gratia. Primum
 quidem ostendit, quod possit vel etiam in præsentī
 vita malos afficere supplicio, sed etiamnum cohibeat
 potentiam, concedens unicuique tempus ad resi-
 piscentiam, quemadmodum inquit tragicus ille
 divinus : *Deus justus est iudex, fortis et longanimis,
 nec inducit iram quotidie. Nisi conversi fueritis,
 gladium suum vibrabit* ²⁷ : ultricem vim per hanc vo-
 cem indicans. Nam illud vere est Dei, *Arejacere verbo
 lignum viride, et ex arido rursus facere lignum
 viride*, ut inquit Ezechielus ille spectator cherubo-
 rum ²⁸. Et qui arefecit ficum mandato, idem mil-
 le annis ante suam secundum nostram naturam
 nativitatem, aridum et inanimatum Mosis baculum

²⁵ Psal. cxxxiv. 6. ²⁶ Matth. xxi, 19. ²⁷ Psal. vii. 12, 15. ²⁸ Ezech. xvii, 24.

φήτου, *Αὐτὴ οὐκ ἡ γυνὴ μου, κἀγὼ οὐκ ἀνὴρ αὐ-*
τῆς. Ἔτερος δὲ τῶν θεσπεσιῶν, τὴν αἰτίαν λέγων
βοᾷ· Οὗτοι οὐκ ἀρέμειναι ἐν τῇ διαθήκῃ, κἀγὼ
ἡμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Ἀπο-
κληρονόμος τοίνυν ἡ ἀκαρπὸς συκῆ, μᾶλλον δὲ συν-
αγωγή· ἦν διὰ μοιχείαν ὁ τῆς εὐσεβείας ἀρνεῖται λό-
γος· ταύτην καὶ ἀπὸ τῆς κληρονομίας ἀπείργει
νόμος.

ciret ipsam alii adhaerentem, dicit per Oscam prophetam. *Ipsa non uxor mea, et ego non ejus maritus*²⁶. Alius vero vatum causam indicans, clamat: *Isti non persisterunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus omnipotens*²⁷. Exhæredata est igitur sterilis ficus, imo vero Synagoga, quampropter adulterium sermo pietatis abnegat, et ab hæreditate lex arceat.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΗΔ'.

Ἐπεὶ οὐδεὶς ἡμῖν κόρος τῆς σῆς εὐφραδίας, μα-
θεῖν δεόμεθα καὶ τὴν τῶν ἀληθόντων, καὶ τοῦ μύλω-
νος παραβολὴν, ἀγροῦ, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ δύο ὄντων.
Λέγει γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος· *Τότε δύο ἕσον-*
ται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἰς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἰς
ἀφίεται· δύο ἀλήθουσιν ἐν τῷ μύλῳ, μία πα-
ραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται.

Ἀπόκρισις.

Ἐν ἀμφοῖν τὰ αὐτὰ δηλοῦται συμβῆσθαι κατὰ
τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὸν τῆς δευτέρας παρ-
ουσίας. Ἀγρῷ μὲν τὸν κόσμον παραβάλλεται, κα-
θὼς αὐτὸς ἐτέρωθί φησιν, ὅτι Ἄγρός ἐστίν ὁ κό-
σμος, οἱ δὲ θεριστὰ οἱ ἄγγελοι· μύλωνι δὲ ἀπει-
κάζων τὴν ἀστατον τοῦ βίου περιφορὰν, καὶ τὸ πολύ-
στροφον τῶν ἐν αὐτῷ δρωμένων, ὡς τὸν μύλωνα,
ἀεικινήτως καὶ ἀστάτως ἡμῖν περιθέοντα, καὶ πρὸ τοῦ
ἀλήθεσθαι ἐν ἡμῖν ἕτερον ἐξ ἑτέρου ἀμειβοντα· τοὺς
δὲ ἐν αὐτῷ ἀλήθοντας, μᾶλλον δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἀληθομέ-
νους, τοὺς μὲν παραλαμβανόμενους, τοὺς δὲ ἀφιεμέ-
νους, ἡμᾶς δηλοῖ, τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆμερον
ἀλήθοντας· καὶ τοὺς μὲν θανάτῳ ἀπαγομένους, τοὺς
δὲ τῶς ἀφιεμένους, καὶ ἐν ἀκαρεῖ, ἐν ἀτόμῳ, πρὸς
ἀφθαρσίαν μεθισταμένους, καθὼς φησιν ὁ ὑψηλὸς
κέρυξ Ἀπόστολος· *Ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω·*
Πάντες μὲν οὐ κοιμηθήσόμεθα, πάντες δὲ ἀλλα-
γήσόμεθα, ἐν ἀτόμῳ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ
ἐσχάτῃ σάλπιγγι. Οἱ τοίνυν θνήσκοντες οἷονεὶ τοῦ
μύλωνος λαμβάνονται· οἱ δὲ περιλειπόμενοι, ἀφίεν-
ται. Ἐν αὐτῷ δὲ φωνούσης ἅμα καὶ διανιστώσης τῆς
θείας σάλπιγγος τοὺς ἀπ' αἰῶνος κοιμηθέντας, αὐθις
ὁ ἀκλινὴς καὶ ἀδέκαστος προκαθίξεται κριτῆς, ἐκά-
στω πρὸς ἀξίαν τῶν βεδωμένων ἀνταμειδόμενος,
καθὼς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· *Τοὺς μὲν καθ'*
ἐπιπονήν ἐργον ἀγαθοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.
modum inquit divus ille Apostolus: *alios quidem*
quantur.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΗΕ'.

Περὶ τίνων λέγει ὁ Δαβὶδ, *Ἀνθρακες ἀνήφθησαν*
ἀπ' αὐτοῦ;

Ἀπόκρισις.

Τὸ θεῖον πολλαχοῦ τῆς θείας Γραφῆς πῦρ αὐλὸν
κατονομάζεται· αἱ οὖν τῶν ἀγγέλων χορεῖαι, καὶ τῶν
δικαίων αἱ ψυχαί, τῇ διὰ καθαρότητος πρὸς τὸν θεὸν
ἐγγύτητι, ἐκφλογούμενοι ἀνθρακες εἰκότως προσ-

conculcata. Jumentum enim libris onustum, est
interfectrix Domini Synagoga. Quæ regem quidem
sustulit, militem autem honoravit: a quo sæpius
in captivitatem est abducta, sæpe item serva et
tributaria facta: quæ legit, et non intelligit; quæ
litteram habet, et rem ignorat; quæ testamentum
habet, et a recta legis obedientia longe abest. Cujus
solus Christus maritum se appellari volens, qui
Ipsa non uxor mea, et ego non ejus maritus²⁶.
Alius vero vatum causam indicans, clamat: *Isti non persisterunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus omnipotens*²⁷. Exhæredata est igitur sterilis ficus, imo vero Synagoga, quampropter adul-
terium sermo pietatis abnegat, et ab hæreditate lex arceat.

INTERROGATIO CLXXXIV.

Quia tua eloquentia satiari non possumus, cupi-
mus intelligere et molientium et molæ parabolam,
et eam quæ de agro est, et de duobus, qui in eo
sunt. Inquit enim in Evangelio Dominus. *Tunc*
duo erunt in agro, unus assumitur, et unus relinqui-
tur: duæ molentes in mola, una assumitur, et una
*relinquitur*²⁸.

Responsio.

In utrisque eadem eventura significantur tem-
pore resurrectionis et secundi adventus Christi. Agro quidem mundum comparat, quemadmodum
ipse alibi inquit, quod *ager sit mundus, messores*
*autem angeli*²⁹. Molæ autem similem facit instabi-
lem hujus vitæ rotationem, et volubilitatem eorum
quæ in eo fiunt, quæ velut molæ perpetuo motu,
semperque instabiliter circumcurrentia, et ante-
quam molita sint, in nobis aliud ex alio (invicem)
alternant. In ea vero alternatim variatos, vel potius
ab ipsa molitos, alios quidem assumendos, alios
vero relinquendos, nos significat, quotquot ab Ada-
mo in hodiernum usque diem molunt. Atque horum
alios quidem morte ablatos, alios autem adhuc
relictos, in momento, in temporis puncto ad incor-
ruptibilitatem esse transferendos, quemadmodum
inquit eximius ille præco Apostolus: *Ecce vobis*
mysterium dico: Omnes quidem non obdormiemus,
omnes autem immutabimur, in puncto, in momento
*oculi ad extremam tubam*³⁰. Itaque qui mortui sunt,
instar molæ accipiuntur; qui vero sunt residui, re-
linquuntur. Simul vocem edente et excitante tuba
divina eos qui a sæculo obdormierunt, mox ille
qui neque fleatit neque muneribus corrumpitur,
præsides iudex, unicuique secundum dignitatem
eorum quæ in vita gesta sunt, retribuens, quemad-
modum inquit divus ille Apostolus: *alios quidem*
*secundum tolerantiam operis boni*³¹, et quæ so-

INTERROGATIO CLXXXV.

De quibus inquit Davides, *Carbones accensi sunt*
*ab eo*³²?

Responsio.

Multis in locis sacræ Scripturæ Deus, ignis expert
materiei cognominatur. Angelorum igitur chori et
animæ justorum, propinquitate ad Deum per puri-
tatem, inflammati carbones merito appellantur,

²⁶ Osee II, 2. ²⁷ Jerem. xxxi, 32, sec. LXX. ²⁸ Matth. xxiv, 40, 41. ²⁹ Matth. xiii, 38, 39. ³⁰ I Cor. xv, 51, 52. ³¹ Rom. II, 7. ³² Psal. xvii, 9.

σερνή μοι δοκεῖ, σὺν τῇ πῆξει ἔχουσα καὶ τὴν καθ-
αίρσιν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΠΗ'.

Ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀποκρίσεως λαβόντες, δεόμεθά
σου εἰπεῖν, διὰ τί τῶν ἐκκλησιῶν πολλάκις καὶ εὐσε-
βῶν ἀνθρώπων ὀρώμεν πτώσιν, καὶ ἀφανισμοῦ διὰ
σεισμοῦ, ἢ βροντῆς, ἢ ἐτέρας ἀπειλῆς γιγνομένην,
ὡς τοῖς ἀμαρτωλοῖς;

Ἀπόκρισις.

Ἐκ τῆς θείας Πυκτῆς τὰ περὶ τούτων παιδευόμεθα·
εἰ γὰρ τῆς θείας κιβωτοῦ οὐκ ἐφείσατο ὁ Κύριος,
ἀλλ' ἀπέδοτο αὐτὴν ἀλλοφύλοις σὺν ἱερεῦσιν αὐτῆς
ἀνομήσασι, καὶ πῶλον ἁγίαν τὴν Ἱερουσαλήμ κατ-
έσκαψε, καὶ χερουβὶμ δόξης τοῦ ἱλαστηρίου καθεῖλε,
καὶ στολὴν θεῖαν διέβρῆξε, καὶ χάρισμα τὰ θεῖα,
καὶ προφητείαν, καὶ δῆλωσιν, καὶ ἐφῶδ, καὶ λόγιον,
καὶ τὸ ἐξ ἀκηράτου χρυσοῦ πέταλον, ἀβρήτους ἔχον
χαρακτῆρας, καὶ λοιπὰ τῆς τελετῆς ἐν ἔθνεσιν εἰς
καταπάτημα καὶ λαφυρῖαν ἐξέδοτο, ἐπὶ κατακρίσει
τῶν ἀνομησάντων τότε· οὐδὲ τῶν νῦν ἐαυτοῦ ἀνακτό-
ρων φεῖδεται, οὐδὲ τῶν ἐνόνητων ἀβρήτων, καὶ ἀχράν-
των μυστηρίων· δέος ἐμβαλὼν τοῖς πταίουσιν, ἀπη-
νεστέραν παραδοκεῖν τιμωρίαν, τῇ πονηρίᾳ ἐμμένον-
τας. Ὀλολυζέτω γὰρ πῖνυς οὐκ ἐπέτωκε κέθρος,
φῆσιν Ἱερεμίας (13)· τοῦτ' ἔστιν, Ἰσχυρῶν καὶ ἁγίων
κατεασσομένων, τὰ ἐν τῇ γῆ ἀσθενέστερα παιδευέσθω.
Ὅπερ ἀνάπαλιν φράζων ὁ τῶν θείων σοφὸς Σολομών,
Ἄσεβων καταπιπτόντων δίκαιοι δειλοὶ γίνονται.
Οὐ γὰρ ὄπλων αἰχμαλ, καὶ κράνος, καὶ θώραξ, ἢ κη-
μίδες, ἀσφαλῆ πονηροῖς τὴν ζωὴν παρέξουσιν, λωπο-
θυτοῦσι, καὶ τὰς λεωφόρους ἐνεδρεύουσι. Πολλοὶ
γὰρ δυσάλωτοι φρασάμενοι ἐλεινῶς τοῦ ζῆν ἀπερ-
βάτησαν, παρ' ἡμῖν μὲν ἀνάγραπτοι, Ὀρθὸς καὶ
Ζεθεὲ, καὶ Σαλμανᾶ, καὶ Ἀθιμελέχ, καὶ Γολιάθ, καὶ
Ἄθεσσαλῶμ, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους· παρὰ δὲ τοῖς
ἔξω, Ἐκτορες καὶ Αἰάντες, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπὶ ῥώμῃ
φυσώμενοι Λακεδαμόνιοι· ἐπεὶ οὐκ ἔσχον σὺνδρομον
τῆς εὐσθενείας τὸ δίκαιον. Πρὸ τοῦ οὖν Θεὸς ἡμᾶς
διὰ πονηρίαν πολεμίοις ἀποδῶται, ἢ τὰς ἐκκλησίας
ἐπικατασίση, ἀμαρτάνουσι τῆς σφῶν ἀδικίας πολε-
μήσωμεν, καὶ τῷ δῆμῳ τῆς ἀμαρτίας, στρατόπεδον
εὐσεβείας ἀνθοπλίσωμεν.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΠΘ'.

Τί βούλετα· ὁ Κύριος λέγων, εὐνοεῖν τῷ ἀντιδίκῳ,
ὅταν ἐσμεν ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ; Οὐ γὰρ πάντως
τοὺς συνοδεύοντας ἡμῖν ἔχομεν.

Ἀπόκρισις.

Καλὴ μὲν, καὶ ἀπλῆ, καὶ πρόχειρος εὐνοία, τοῦ
μὴ μνησθῆναι, μὴδὲ σπεύδειν ἀμύνεσθαι τὸν ἀδικήσαντα·
φησὶ γὰρ αὐτὸς, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν,
καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ εὐχεσθε
ὑπὲρ τῶν καταρωμένων ὑμῖν, καὶ, Μηδενὶ κακὸν
ἀντι κακοῦ ἀποδίδοτε, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἔχει δὲ

Illic enim vere est mansio nostra. Nam praesens
vita, non mansio nostra, sed tabernaculum esse
mihi videtur, quod una cum fixatione etiam destru-
tionem habet.

INTERROGATIO CLXXXVIII.

Occasionem ex responsione nacti, te quaesumus
ut dicas, quare ecclesiarum saepenumero et piorum
hominum videmus casum et interitum per terrae-
motum, aut fulmen, aut per aliam indignationem
accidere, ut peccatoribus?

Responsio.

Ex divina Scriptura de istis docemur: nam si
divinae arcae non pepercit Deus, sed ipsam alieni-
genis tradidit cum sacerdotibus ejus, qui inique
egerant: et civitatem sanctam Hierosolyman solo
aequavit; et cherubos gloriae propitiatorii sustulit,
et stolam sanctam dirupit, divinaeque charismata,
et prophetiam et declarationem, et ephod et ratio-
nale, et ex auro puro laminam, arcanos habentem
characteres, et reliqua sancti ministerii, gentibus
tradidit in conculcationem et direptionem, tunc
praevalentibus impiis: ne nunc quidem sui templis
parcit, neque in iis contentis ineffabilibus et incon-
taminatis mysteriis; timorem injiciens offendenti-
bus, ut severius expectent supplicium, si in ma-
litia perseveraverint. Nam *Utulei pinus, quoniam
cecidit cedrus* 48, inquit Jeremias. Hoc est, Fortibus
et sanctis sublatis, quae in terra infirmiora sunt,
erudiantur. Quod itidem tradit hisce verbis peritus
ille rerum divinarum Solomo, *Impiis cadentibus,
justi timidi fiunt*. Non enim arriorum cuspides, et
galea, et thorax aut tibialia securam flagitiosis vi-
tam praestabunt, praedatoribus et publicas vias obsi-
dentibus. Multi enim capti difficiles putati, miserabi-
liter vita privati sunt; apud nos quidem litteris
prodit, Orebus, et Zelus, et Zebras, et Salmana,
et Abimelechus, et Goliathus, et Absalom, et qui-
cunque similes illis fuere; apud exteros autem,
Hectores, et Ajaces, et ipsi qui propter fortitudinem
inflati erant Lacedaemonii, quoniam non habebant
cum robore conjunctam justitiam itaque prius-
quam nos Deus hostibus tradat, aut ecclesias con-
cutiat, cum peccantibus propter suam injustitiam
certemus, et populum pro peccato, vallo pietatis
arinemus.

INTERROGATIO CLXXXIX.

Quid sibi vult Dominus dicens, ut benevolentiam
habeamus cum adversario dum sumus in via cum
ipso 49? Non enim semper nobiscum iter facientes
habemus.

Responsio.

Bona quidem et simplex et prompta est benevo-
lentia, ne succenseat, ne festinet ad ulciscendum
eum qui laesit. Inquit enim ipse, *Diligite inimicos
vestros, benefacite iis qui vos odio prosequuntur, et
orate pro devotentibus vos* 50; et, *Nemini malum
pro malo reddite* 51, et quaecunque sunt hujusmodi.

48 Zach. xi, 2. 49 Matth. v, 25. 50 ibid. 44. 51 Rom. xii, 17.

(13) Φησὶν Ἱερεμίας. Non Jeremiae, sed Zachariae xi, 2, locus exstat ab auctore citatus.

ὁ Ἀπόστολος. Ὁ γὰρ ἕφις ὑπὸ βροτοῦ δινύμει καταληφθεὶς ὅλον μὲν τῷ παύονται τὸ σῶμα προίεται· τὴν δὲ κεφαλὴν ἀτρωτον φρουρεῖν μηχανᾶται. Κατευναζόμενος δὲ καὶ καθεύδων, τροχίζων ἑαυτὸν, μέσθην ὅλου τοῦ σώματος κεφαλὴν ἀσφαλίζεται, οἶονεὶ τειχίῳ τῷ ἐφεπομένῳ ὀκῶ περιχορῶν αὐτὴν· ἀλλὰ καὶ σωφῶς τὴν παλαιαίωσιν ἀποδύεται, ἐν στενωπῇ τινι παρεισθύσει θλιβόμενος, καὶ τὸ γῆρας ἀποτιθέμενος. Βούλεται τοίνυν καὶ ἡμᾶς διὰ τῆς στενῆς καὶ ἐπιπόνου ὁδοῦ διεκθλιβομένους, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπεκδύεσθαι, καὶ τὸν νέον ἀνταμειβένυσθαι τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀνακαινούμενον. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν ἐκείνου πανουργίαν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μιμεῖσθαι· καὶ ὡς ἐκεῖνος θωπευτικῶς ἡμᾶς εἰς ὄλισθον καὶ παράβασιν ἐπηγάγετο· οὕτως καὶ ἡμᾶς πανούργως τοῖς πῆλας προερχομένοις, ὑποσπείρειν τὰ τῆς πίστεως, καὶ ἐπαναγαγεῖν πάλιν, καὶ συνάπτειν Θεῷ. Τὸ οὖν σῶμα τοῖς διὰ Χριστὸν αἰκίζουσι προϊέμενοι καταλείνεσθαι, τὴν κεφαλὴν ἀτρωτον παντὶ σθένει φυλάττωμεν· ἥτις ἐστὶν ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἡμῶν· μηδ' αὐτὸ πάλιν τοῦ θιάσου εὐσταθοῦντος καὶ εἰρηυόουτος, ἀμελήσωμεν τῆς τῶν ἀρετῶν συντόνου ἐργασίας· τρίβωνα, καὶ ὑπήνην, καὶ βᾶκτρον ἀρκεῖν ἡμῖν πρὸς ἐξάνυσιν τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας ολόμενοι, τοῖς ὄργανοις τῆς διδασκαλικῆς πολιτείας ἐναμαρτυρούμενοι· τὴν δὲ πάλιν καὶ μάχην ἐκκλίνοντες, ἐξ ἧς ἡ νίκη τῷ ὑπηκόῳ προσγίνεται, προσθωρακισθέντι τῷ λόγῳ τῆς πίστεως.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΒ΄.

Καλῶς τὰ περὶ τοῦ ὄφεως ἡμῖν διεξεληθόντος σου, δεόμεθα καὶ τὰ περὶ τῆς περιστερᾶς ἀκοῦσαι, διὰ τὴν αὐτὴν τῷ ὄφει συνέταξεν, ἀκραίαν καὶ ἀκακὸν αὐτὴν ὑπάρχειν δηλῶν,

Ἀπόκρισις.

Ἐπεὶ φρόνιμος μὲν ὑπῆρχεν ὁ ὄφις, οὐκ εἰς τὸ ἀγαθὸν δὲ, συνάπτει ὁ Κύριος τῇ φρονήσει τὸ ἀκακὸν καὶ ἀκράϊον τῆς περιστερᾶς· οὕτως τὴν σωφροσύνην παριστῶν, φρονεῖν μὲν, ἀκραίως δὲ καὶ ἀκάκως, μὴ ἐρπυστικῶς καὶ χαμαιζήλως κατὰ τὸν ὄφιν, ἀλλ' οὐρανόθεν πρὸς Θεὸν ἀνιπταμένους. Γίνεσθε φρόνιμοι, φησὶν ὁ Κύριος, ὡς ὁ ὄφις κατ' ὁμῶν, καὶ ὑμεῖς κατ' αὐτοῦ σοφίζόμενοι· ὡς ἐκεῖνος ὁμᾶς τῆς μακαρίας ζωῆς, καὶ ὑμεῖς αὐτὸν τῆς ἑαυτῶν διεγωγῆς ἐξορίζατε· καὶ ἀκράϊοι καὶ ἀκακοὶ πρὸς τοὺς πῆλας ὡς ἡ περιστερὰ, μηδενὶ βροτῶν κακῶς ἀνταμειδόμενοι. Φασι γὰρ ὑπὲρ πᾶσαν ὄρνιθα, καὶ τὰ λοιπὰ ἀερόδια, ἀκακὸν τὴν περιστερὰν ὑπάρχειν, καὶ μηδὲ αὐτὴν ἔχειν τὸ χολιοδόκον ὄργανον. Ἐτέρως τε, ἀρετῆς καὶ κακίας ἐν τοῖς δύο τούτοις ζωοῖς τὰς ἀρχὰς εὐρίσκαμεν, κατὰλλήλον ἐκάστης ἀγαμένης ὄργανον· τὴν μὲν κακίαν ὡς βαρεῖαν καὶ χαμαιζήλον, καὶ ἐρπυστικὴν ἐν τῷ ὁμῶν γενομένην· τὴν δὲ ἀρετὴν ὡς θείαν καὶ ἐπουράνιον ἐν τῷ οὐρανοτόρῳ πετηνῷ ἀναφανείσαν, τὸ φιλεῦναι τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττουσαν. Δῆλον γὰρ ὅτι διὰ τοῦ θείου Πνεύματος αἱ ἀρεταὶ βροτοῖς ἐνεργοῦνται. Τούτο δὲ πάλιν μὲν ἐν τῇ [ἐκ τῆς] θεϊκῆς ὑπὸ τοῦ Νῶε ἐξ-

lus⁸⁸. Serpens enim difficulter comprehensus totum quidem percutienti corpus exhibet, caput autem illæsum custodire conatur. Et quieti se tradens et dormiens, semetipsum rotans, medium intra totum corpus caput communit, veluti muro consequenti tractu circumvallans ipsum. Sed et vetustatem sapienter exiit, ac in angusto aliquo ingressu compressus, senium deponit. Vult igitur et nos per angustam et laboriosam viam pressos veteri homine exui, et novo vestiri, qui sit secundum ipsius imaginem renovatus⁸⁹. Ad hæc, etiam illius versutiam in meliori imitari; et quemadmodum ille adulando nos in lapsum et transgressionem seduxit: ita et nos astute proximis accedentibus suggeramus quæ sunt fidei, reducamusque rursus et jungamus Deo. Totum itaque corpus iis qui propter Christum flagellant, ad dilacerandum exhibentes, caput illæsum omni robore servemus, quod est fides nostra in Christum. Neque item cælu sacro bene habente et tranquille agentem illam negligamus virtutum intentam operationem, pallium et barbam et baculum sufficere nobis ad perfectionem angelicæ conversationis arbitantes, instrumentis vitæ nos instituentis instantes, luctam autem et pugnam deserentes, ex qua provenit victoria ei qui obsequitur, qui armatus est thorace, sermone fidei.

INTERROGATIO CXCH.

Postquam nobis bene, quæ serpentem concernunt, recensuisti, cupimus et de columba audire, cur ipsam serpenti conjunxerit, simplicem et absque malitia ipsam esse significans?

Responsio.

Quandoquidem prudens quidem fuit serpens, at non in bonum, conjungit Dominus prudentiæ innocentiam et simplicitatem columbæ; sic prudentiam commendans, ut prudentes quidem simus, sed simpliciter et innocenter, non serpendo et humi reptando instar serpentis, sed in cælestibus ad Deum subvolantes. Estote prudentes, inquit Dominus, ut serpens adversus vos, ita et vos adversus ipsum prudenter agite. Sicut ille vos e beata vita, ita et vos ipsum e vestro consortio ejicite: et simplices et innocentes erga proximos sicut columba, nulli mortalium retribuentes mala. Tradunt enim præ cunctis avibus cæterisque degentibus in aere innocentem columbam esse, neque felliculum habere, quod est bilis organum. Præterea virtutis et malitiæ in duobus animalibus istis principia invenimus, cum conveniens singula instrumentum habeant. Malitiam quidem velut gravem et humi reptantem serpentemque in simili esse; virtutem autem velut divinam atque cælestem in ave cælum permeante apparentem, Dei in humanum genus benignitatem prædicantem. Constat enim, quod per divinum Spiritum virtutes in mortalibus efficaces sunt. Id qui-

⁸⁸ Ephes. iv, 15; v, 25. ⁸⁹ Coloss. iii, 9.

ἄλλοι . . . πρὸς τοὺς ἥττονας πόνους τῶν μεγάλων μισθῶν ὀρεγόμενος, ἀλλὰ στέργειν καὶ τοὺς μειζώνας, ὡς οὐχ ἐτέρως δηνάριον κομιούμενος, εἰ μὴ κόπων τελειότητι μαρτυρούμενος. Οὐκ ἄξια δὲ τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι δόξαν, φησὶν ὁ πλεῖστα διὰ Χριστὸν πεπονθώς, καὶ πάντα δι' αὐτὸν σκύβαλα ἡγησάμενος τὰ πυρόντα, ὑψηλὸς Ἀπόστολος.

ΠΕΓΥΣΙΣ ΡΙΓΓ.

Τί ἐστὶν ὃ λέγει ὁ Κύριος, Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι· καὶ ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν, ἃ δὲ εἰς τὰ πετρώδη, ἄλλα δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ τὰ μὲν παρὰ τὴν ὁδόν, ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτὰ· τὰ δὲ εἰς τὰ πετρώδη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς, μηδὲ ῥίζαν, ἀνατείλαντα ἐξηράνθη· τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν συνεπλήγησαν· καὶ ὅσα περὶ τούτων διεξέρχεται ὁ λόγος;

Ἀπόκρισις.

Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι· ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός· οὗτος γὰρ ὑπάρχει ὁ σπορεύς τῶν σωτηρίων ἡμῶν. Σπέρμα δὲ αὐτοῦ, θεῖος καὶ ζωοποιὸς λόγος· ἄρουρα δὲ, ἡ ἀνθρωπότης πᾶσα· βόες, οἱ Ἀπόστολοι· ἄροτρον, ὁ σταυρός· ζυγὸς, ἡ ἁμόνοια· ζεύγη, ἡ γλυκεία ἀγάπη συνδεσμοῦσα καὶ ὑποκλίνουσα τοὺς ἀχένας τῶν Θεοσπειῶν. Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι, οὐ πυρόν, ἢ κριθήν, οὐχ ἑτερόν τι τῶν γῆινων, καὶ περὶ γαστέρα· ἀλλὰ πίστιν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ἑλπίδα ἀναστάσεως, καὶ ἀγάπην εἰς Θεὸν καὶ τὸν πέλας ἀνυπόκριτον. Ἐξῆλθεν ὁ σπορεύς Χριστὸς, ἔχων δέκα ζεύγη βοῶν, καθὼς φησὶν ὁ ὑψηλός· Ἡσαΐας· Οὐ γὰρ . . . δέκα ζεύγη βοῶν ποιῆσαι κεράμιον ἓν (14); Δέκα δὲ ζεύγη βοῶν λογικά, τὸν θιασον τῶν ἀποστόλων δηλοῖ· δώδεκα μὲν τοὺς πρὸ τοῦ πάθους· ἑπτὰ δὲ τοὺς περὶ Στέφανον μετὰ τὴν θείαν ἀνάστασιν, ὑπὸ τῶν δώδεκα ἀναβῆθέντων· εἰκοστὸν δὲ τὸν ἐξ οὐρανῶν ἀκηκοῦτα, Σαοὺλ, Σαοὺλ, εἰ μὲ διώκεις; τὸν αὖτις ὑπὲρ τοῦ διωκομένου κατὰ τοῦ ὁμοφύλου Ἰσραὴλ μεταταξάμενον, καὶ πρὸς τὸν πῦλον ἀνοητοποιήσαντον. Οὗτο· οὐν οἱ λογικοὶ τοῦ σπορεύς εἰκοσι βόες, τὴν βροτῶν διασκάψαντες ψυχικὴν ἄρουραν, διὰ Χριστοῦ κατέσπειραν τῇ ὑφ' ἡλίῳ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· ποιήσαντες ὅλον τὸ γεῶδες ἡμῶν φύραμα κεράμιον ἓν, δεκτικὸν τῶν θείων χρημάτων, καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ ὕδατος τῶν προχυθέντων ἐπὶ σταυροῦ, τῇ ἀμύξει τοῦ δόρατος ἐκ τοῦ κεραμίου τοῦ θεοῦ σώματος. Αὐτὸς γὰρ σπορεύς, αὐτὸς κεραμεύς τοῦ ἡμετέρου φυράματος ὁ Χριστὸς· πρὸ σαρκώσεως μὲν ἡμᾶς ἐκ μὴ ὄντων δημιουργήσας· βυπωθέντας δὲ, καὶ τοῦ χείρονος γενομένους δεκτικοὺς, διὰ θανάτου συντρέψας πάλιν ἀναπλάττει, καὶ διὰ τὸ μένειν τοῦ λοιποῦ κακίας ἀπαραδέκτους· αὐτὸς γὰρ ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως κατακίρνᾶται τῷ πλάσματι, ἀθανάτους αἰεὶ ἔσομένους δράσας ἡμᾶς ἐνώ-

queruli simus aut deficiamus ad minores labores, siquidem magna præmia appetimus, sed et majores amemus, tanquam alias denarium non reportaturi, nisi perfectionis laborum testimonium habentes. Non sunt autem pares passionēs præsentis temporis ad gloriam quæ revelabitur ⁶⁰, inquit qui plurima propter Christum passus est, omniaque propter ipsum præsentia pro quisquiliis habuit ⁶¹, eximius ille Apostolus.

INTERROGATIO CXCIII.

Quid est quod dicit Dominus : Exiit qui seminabat ad seminandum, et alia quidem ceciderunt juxta viam, alia vero in loca petrosa, alii autem in spinas. Et quæ juxta viam quidem, venerunt volucres cæli, et devorarunt : quæ autem in petrosa, propterea quod terræ profunditatem non habebant neque radicem, postquam exorta sunt, exaruerunt : quæ vero in spinas, unu suffocata sunt ⁶²; et quæcumque de his sermo prosequitur?

Responsio.

Exiit qui seminabat ad seminandum. Exiit a Patre Christus, ante sæcula Deus. Hic enim est sator salutis nostræ. Semen autem ipsius, divinus et vivificus sermo : arvum, universa humanitas : boves, apostoli : aratrum, crux : jugum, concordia : jugatio, dulcis dilectio, colligans et subdens sanctorum cervices. Exiit qui seminabat ad seminandum, non triticum aut hordeum, non aliud aliquid terrenorum, vel si qua insuper alia : sed fidem in Patrem et Filium et sanctum Spiritum, spem resurrectionis, et dilectionem in Deum et proximum non simulatam. Exiit sator Christus, habens juga apostolos, ut inquit Isaias : Non enim per decem juga boum fecerunt amphoram unam ⁶³? Decem autem juga boum rationalia, sacrum cœlum apostolorum significant, duodecim quidem ante passionem : septem item cum Stephano post divinam resurrectionem sub duodecim electis : vigesimum autem eum qui ex cælis audivit, Saule, Saule, quid me persequeris ⁶⁴? qui rursus pro eo quem persecutus fuerat adversus contribulens Israeliam, in aliam aciem transcribitur, et ad bellum vicissim armatur. Illi itaque rationales satoris illius viginti boves, mortalium effoderunt animale arvum, per Christum disseminaverunt unicuique sub sole eam quæ est in ipsum fidem, facta tota terrena massa nostra amphora una, capace divinarum misturarum et sanguinis et aquæ, effusorum in cruce per apertionem lanceæ ex vase fictili divini corporis. Ipse enim sator, ipse sigulus nostræ massæ Christus : qui ante incarnationem quidem nos ex nihilo creavit, contaminatos autem et inde deterioris capaces factos, per mortem contritos reffingit, et per perseverantiam in posterum efficit nullius malitiæ capaces. Ipse siquidem absque mistione et absque confusione contemperatur cum figmento, immor-

⁶⁰ Rom. viii, 18. ⁶¹ Philipp. iii, 8. ⁶² Matth. xiii, 5-7. ⁶³ Isa. v, 10. ⁶⁴ Act. ix, 4.

(14) Οὐ γὰρ . . . δέκα ζ. Aliter apud LXX Isaiæ v, 10, sic nimirum : Οὐ γὰρ ἐργῶνται δέκα ζεύγη

βοῶν, ποιῆσει κεράμιον ἓν. Vulg.: Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam.

enim habenti fidem rectam, dabitur et adjicietur: ab eo autem qui non habet fidem, spem et charitatem in Deum, etiam id quod videtur habere, auferetur ⁷⁵, inquit Dominus. Hoc est quod ipso frui non possint, nisi omni virtute sint perfecti, qui recta fide Deum non colunt. Sicut inquit ipse: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur* ⁷⁶. Vocat autem nomine, ut puto, incredulorum etiam male credentes, et impios sectatores hæresum. Porro qui in spiuosis sunt, Eunomiani mihi videntur, quos propter blasphemiam Anomæos plurimi appellant. Nam quod debacchantes creaturam et cogitationem audent nugari Christum esse, id velut spinæ suffocat eos, et non permittit germinari et perfici fide. Competit etiam idem sermo quibusdam Ecclesiæ nostræ, qui curis vite et spinis negotiorum se suffocant, neque concedunt in se vigere, aut perfectam producere rerum divinarum naturam. Alia autem ceciderunt non super petram, sed super petrosa. *Petra enim Christus est* ⁷⁷, quemadmodum inquit divus Paulus. Petrosi vero mihi esse videntur obtusum habentes et obedire nescium cor, quod tenerius quidem est quam lapis, durius autem quam propria natura. Talis enim naturæ semen est, tenerius quidem lapide, durius autem terra. Cui comparat Dominus Deo inimicos Macedonios, et Marathonios (15), qui Spiritum blasphemant, et ipsum creatum esse falso asserunt, implacabilem sibi contrahentes Domini denuntiationem. Inquit enim: *Qui dixerit verbum adversus Filium hominis, remittatur illi; qui vero dixerit adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque hic neque in sæculo futuro* ⁷⁸. Neque igitur terra sunt bona et frugifera, tenens semen sicut Christiani; neque item solida petra sunt, qui exsculpentur a doctoribus in structuram sacri cœtus. Quod enim confitentur Dei Filium Jesum Christum similem secundum substantiam Patri, ostendit ipsos molliores esse: quod autem negant Deum esse Spiritum sanctum, ipsos ambigere et ex parte validos circa totum cœcitare, Creatorem cum creatura connumerantes, et de Domino pariter et servo peperam sentientes. Quos a Christianismo secludens Apostolus inquit: *Si quis spiritum Christi non habet, is non est ejus* ⁷⁹. Et alia, inquit Dominus, *cecidērunt in terram bonam, et dabant fructum, alia quidem trigecuplum, alia vero sexagecuplum, alia vero centuplum* ⁸⁰. Terræ bonæ rectissimum et bene sentiens cor, et voluntatis propositum comparans, repurgatum ab hæreticis spinis, et germinans: primum quidem herbam fidei, deinde spicam spei crescentem, tum maturum fructum dilectionis perfectæ exhibens. Hæc enim et divus Apostolus præcipua esse ostendit, fidem, spem, charitatem ⁸¹. Qui igitur credit, facit triginta; qui vero sperat, facit sexaginta; qui vero in dilectione perfecta est, centupla per perfectionem facit opera, quæ sunt acceptissima Deo. Qui ex uno semine tertium reddidit fructum Deum honorans, Ecclesiam exaltans, semetipsum deificans, cum spiritu se componens, animæ providens, corpori imperans, in terra glorificatus, ex mortuis resurgens, in cœlis requiescit. Qui perfectus in Trinitate, fidelis est, mansuetus, facilis erga omnes et modestus, misericors, benignus, justus, corpus contemnens, divina exercens, cœlestia esuriens, in imagine cum mortalibus degens, et figura super terram apparens; ideo trigecupla fructificat, tanquam inter homines agens: sexagecupla autem, veluti cum angelis ministrans: centupla vero, tanquam cum Deo conversans: per unctionem olei sancti dans fructum in trigecuplis; per baptismum autem in sexagecuplis; per unguenti sacrum ministerium in centuplis. Qui credit in Patrem, profert triginta, qui in Filium, sexaginta, qui in Spiritum, centum. Quo enim putant imminuere Spiritum divinum, hoc magis ipsum extollunt et ornant, numero præponentes ipsum Patri et Filio, male et imprudenter. Qui enim credit, non in Spiritum, sed in Patrem credit primum, deinde in Filium, atque tum in consummatorem Trinitatis Spiritum sanctum. Quemadmodum et divinorum ille carminum auctor, opificium Trinitatis significans esse universa, inquit: *Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ipsius, omnis virtus eorum* ⁸². Dominum Patrem, Verbum Filium, Spiritum autem sanctum illum et consummatorem sacræ Trinitatis appellans. Cujus propriam potestatis auctoritatem significans Dominus, postquam a mortuis surrexisset, inquit discipulis suis: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* ⁸³, auctoritate videlicet Spiritus quem accipitis, divinitus vobis dantis potestatem remittendi peccata. Ne igitur cum hæreticis corruamus, qui a regina Austri condemnabuntur ⁸⁴, per ignaviam in exercenda virtute. Hæc enim fama sapientiæ a fi-

⁷⁵ Matth. xxv, 28, 29. ⁷⁶ Marc. xvi, 16. ⁷⁷ I Cor. x, 4. ⁷⁸ Matth. xii, 32. ⁷⁹ Rom. viii, 9. ⁸⁰ Matth. xiii, 23; Marc. iv, 8. ⁸¹ I Cor. xiii, 13. ⁸² Psal. xxxii, 6. ⁸³ Joan. xx, 22, 23. ⁸⁴ Matth. xii, 42.

(15) *Marathonios*. Sic legimus cum Cotelerio *Morum. Eccl. Gr. tom. III, pag. 635*. Vulgo, *Marathonios*.

ἐπὶ τῆς θείας φωνῆς ἐπάγεται· στειρώσις καὶ ἀκαρπία τῆς γῆς, μηκέτι δεξιουμένη τὸν μαιφόνον· στεναγμὸς καὶ κλόνος ὄλου τοῦ σώματος. Ἄλλ' ἀριθμῶ καὶ τιμωρίαν πειραῖαι δεῖν ψήθην. Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἀπὸ σοῦ, μία κόλασις. Ἐργάζου τὴν γῆν, δευτέρα αὐτῆ· ἀνάγκη γάρ τιτι ἀρβήτω αὐτὸν συνέταξε, κατεπειγούση προστάλαιπωρεῖν, τῇ γῇ μοχθεῖν. Καὶ οὐ προσθήσει δοῦναι σοι τὴν ἰσχύρ αὐτῆς· τρίτη κόλασις, πονεῖν, καὶ μηδὲν ἐκ τῶν πόνων καρπίζεσθαι. Στένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς· ταῖς τριοὶ δύο προστίθῃσι τιμωρίας ἡ θεία ψῆφος, στεναγμὸν διηνεκῆ, καὶ τρέμον ἀπαιστον, ὡς μηδὲ τροφήν τῷ στόματι. ἢ ποτὸν προσάγειν οἶόν τε, ἀστατούσης τῆς μαιφόνου δεξιᾶς, κακῶς τῇ προτέρᾳ ἰσχύϊ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ χρησαμένης, καὶ τῇ βύσει ἀβρωστίαν πριαμένης. Ἐκτη τιμωρία, τοῦ ἐκπεσεῖν αὐτὸν τῆς πρὸς Θεὸν αὐτὸν παρρησίας. Δεινὴ γὰρ καὶ βαρυτάτη ἡ κόλασις, πάντα ἔχουσα τὰ ἀμυντήρια, ἢ τοῦ Θεοῦ ἀποστροφή· ὑπὲρ ἧς ἀποδυρόμενος ὁ ἐν πείρᾳ ταύτης γενόμενος, θάνατον ἐξαιτεῖται, λυσιτελεῖν αὐτῷ μᾶλλον εἰδῶς, ἢ ζῆν ἀποβληθέντα Θεοῦ. Καὶ φησιν, *Εἰ ἐκδύλλῃσι με τῆς γῆς, τοῦτ' ἔστιν, εἰ μηκέτι τῶν ἐκφοριῶν αὐτῆς ἀπολαύειν μέλλω, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι*· εἰ τῶν κατὰ τῆς γῆς ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν ἐστέρημαι, καὶ αὐτῷ σοὶ ὀργιζομένῳ ἐμφανίσαι οὐ δύναμαι. Καὶ ἔσται, φησὶ, πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με· κρεῖττον γὰρ θανεῖν με ἢ ζῆν κακῶς τιμωρούμενον. Πρὸς δὲ ὁ Κύριος φησιν· *Οὐχ οὕτως· ἐθέμην γὰρ σημείον ἐπὶ σοὶ, τοῦ μὴ ἀνελεῖν σε πάντα τὸν εὐρίσκοντά σε*. Ἐδόμη αὐτῆ τιμωρία, τὸ μὴ ἀξιούσθαι θανάτου, πᾶσαν αἰσχύνην καὶ δόξαν λύοντος· ἀλλὰ μένειν τιμωρούμενον, καὶ τῷ σημείῳ στηλιτευόμενον, αὐτὸν ὑπάρχειν τῶν κακῶν ἐν βροτοῖς ἀρχηγόν. . . .

turpitudinem et opinionis gloriam solvente, sed manere cruciatui obnoxium, et signo notatum illum, qui malorum inter homines auctor erat.

Gravissimum enim suppliciorum ratione præditis est turpitude, quam sordibus divinum decretum minatur, dicens: *Resurgent alii quidem ad vitam æternam, alii autem in turpitudinem et opprobrium æternum*⁸⁸. Quandoquidem igitur septem inhæserant homicidæ mala, totidem etiam supplicis damnatus est. Sciebat itaque Petrus quod septimum diem honorandum Dominus destinaverat, in eo requiescens et ab operibus suis cessans; et quod non aliam, sed hanc honorasset, in ea legem dans, quodque sabbatum propter cessationem ab operibus vacasset: et quod venerandus sit, et peculiarem significationem ferat septenarius numerus, in quo scenopægiæ tubæ, in quo dies expiationis: septimus apud ipsos annus remissionis in pretio habitus, sex annis terram arantes, conserentes et metentes, septimo quiescere sinentes, integramque manere, ex ea sponte nascentibus contentos. Septem annis servitutem serviens famulus libertatem adipiscebatur. Præterito annuæ septimanæ tempore, septuagenarii captivi ex Babylone liberati sunt. Peculiariter item a sacro cœtu Christigeræ Ecclesiæ nostræ usurpatur septenaria beneficentia. *Septies enim in die laudavi te*, inquit Davides⁸⁹, carminum divinorum auctor. Diei quidem nomine præsensignificans sæculum: septies autem ipsum per hebdomadem revolvit. *Isaias*⁹⁰ septem enumerat spiritualia dona. *Fit septem (16) oculi Domini*, inquit⁹¹. Id quod et Solomon ait, *Sapientia edificavit sibi domum, et suffulsi columnas septem*⁹². Sapientiam autem Christum esse, divus Apostolus interpretatus est. Domus autem hujus cælum et Ecclesia. In illo quidem septem columnæ angelici ordines, in hac autem Stephani et Philippi collegæ apostolorum septem diaconi. Et rursus alius sanctorum vatum inquit, *Septies cadet justus, et resurget*⁹³. Non aliter autem quam per pœnitentiam. Septimus ab Adamo Enochus translatus, non vidit mortem, id docente transpositione, ex corruptibili et morti obnoxia vita in immortalem et omnibus ærumnis carentem locum transferri Ecclesiam. Ex diluvio item, solum servatur intellectilem Noa Christum gubernatorem habens. Septimus

⁸⁸ Gen. iv, 11, 12. ⁸⁹ ibid., 14. ⁹⁰ ibid., 15. ⁹¹ Dan. xii, 2. ⁹² Psal. cxviii, 164. ⁹³ Zach. iii, 9.

⁹⁴ Prov. ix, 1. ⁹⁵ I Cor. i, 24. ⁹⁶ Prov. xxiv, 16.

(16) *Isaias*. . . *Et septem*. etc. Hic locus non exstat apud *Isaiam*, sed occurrit *Zach.* iii, 9.

istis in homicidio facinoribus, par numero etiam supplicium per divinam vocem imponitur. Sterilitas et infecunditas terræ, quæ non amplius homicidam receptura sit: gemitus et quassatio totius corporis. Scdenim in enumeratione etiam ipsum supplicium examinandum esse arbitratus sum. *Maledicta terra a te*⁸⁸. una pœna est. *Operare terram*, altera; nam arcana quadam necessitate ipsum construxit, cogente ad ærumnosam et molestam in terra vitam. *Et non adjiciet us del tibi robur suum*, tertium supplicium, laborare et nullum ex laboribus fructum percipere. *Gemens et tremens eris super terram*: tribus duo insuper addit supplicia divinum decretum, gemitum assiduam et tremorem indesinentem, ut neque cibum ori vel potum admovere possit, tremente homicidæ dextera, quæ pristino robore male adversus fratrem usa est, et per vim valentem infirmitatem sibi emit. Sextum supplicium, quod exciderat ex ea quæ erga Deum est, libertate. Vehemens enim et gravissimum est supplicium aversio Dei, in quo omnimoda protectio est: quam deplorans is qui eam experiebatur, mortem expetit, eam sibi conducibiliorem esse sciens, quam vivere abjectum a Deo. Sic enim ait: *Si ejicis me a terra*, hoc est, si non amplius fructibus ejus fruiturus sum, *et a facie tua abscondar*⁸⁹; si ex terra mihi ad vitam necessariis privatus sum, et temetipso indignante, apparere in oculis hominum non potero: *Et fiet*, inquit, *ut omnis qui me invenerit, occidat me*. Melius enim mihi est, ut moriar, quam ut vivam male excruciatum. Ad quem Dominus inquit: *Non ita fiet: posui enim signum super te, ne te interficiat quisquis invenerit te*⁹⁰. Septimum id supplicium est, indignum haberi morte, omnem

χειν ὡς τὸν Σίμωνα καὶ ἀμετάθετον τοῖ λοιποῦ πρὸς τὰ κρείττονα. Ἐδέετο γὰρ συγχωρηθῆναι τὸ ἄγος, μὴ συμφωνούσης τῆς καρδίας τοῖς χεῖλεσι, καθὼς φησιν ὁ τῶν θείων μελωδὸς περὶ τοῦ Ἰσραήλ· *Καὶ ἠγάπησαν αὐτὸν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλῶσση αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτῷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ· οὐδὲ ἐπιστάθησαν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ.* Οὕτω γὰρ καὶ οἱ τῆς λατρίας ἐπιστήμονες δρᾶν εἰκόθασιν, ἐπειδὴν τινα ἄκρων τοῦ σώματος πάθει ἀνιάτω κρατηθῆ, αὐθις ἐκτέμνονται τῆς χειρὸς, ἢ τοῦ ποδὸς τὸν δάκτυλον, πρὸ τοῦ ἐπὶ τὰ λοιπὰ μέλη διαγεθῆναι τὴν λύθην· ὁμοίως δὲ καὶ Μωσῆς· ὁ θεοπέσις τὰ τοῦ νόμου ἐκ προομιῶν θεώμενος, παρωτροῦμένος τε, ἐπὶ βραχεὶ ἀμαρτήματι καταλευσθῆναι ἐν σαββάτῳ ξυλλογούντα προσέταξε, τοῦτο θεὸν γεγραφώς ἀποφῆνασθαι· ἐπὶ μεγάλῳ γὰρ καὶ μετρίῳ ἡ παράβασις κρίνεται, καθὼς φησιν ὁ Κύριος, ὅτι· *Ἐὰν ὄλον τὸν νόμον πληρώσῃ τις, πάλισθ' ἐὲν ἐνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος· οὐκ ἀφανισθείσης αὐτοῦ πάσης ἀρετῆς (ἄδικον γὰρ τοῦτο καὶ τοῖς βραχεῖα περὶ τῆς θείας δικαιοκρασίας νοοῦσιν εἰκότως δέξαιεν), ἀλλ' ἔνοχος· μοι δοκεῖ γίνεσθαι πάντων ὑποσπώμενος, κτησιν ἐνὸς ἄγους, καὶ ἀντιμέτρῃσιν πᾶσιν ἐνεχόμενος, ἢ ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῆς οὐσίας ὑποτεμνόμενος, ἢ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ὑποσπώμενος.* Ὁ τοῖνον μὴ παντελῶς ἑαυτοῦ ἀπογνοῦς, καὶ ὀλοσχερῶς τῷ χειρὸν προσθέμενος, ἀλλὰ καὶ σπανιάκις προσάγων θεῷ ἀρετὴν, καὶ οἰκτεῖρων τὸν πέλας, ὄφειλε μὲν ἐκείνῳ ὑπὲρ ὧν ἔπαισεν· ὄφειλεται δὲ παρ' αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν εὐηργετήθη· ὑποσπώμενος τοῖνον τῆς ἀντιμετρήσεως, πρὸς τὴν τοῦ περιτεύοντος χώραν ἀποκρίνεται· τοῦτο δὲ καὶ παρ' ἡμῖν συμβαίνειν πολλάκις ἔγνωμεν, ὄφειλεν ἡμῶς ἑκατὸν δηνάρια, ὄφειλομένων ἡμῖν τριάκοντα. Ὡσπερ οὖν ὁ τοῦ νομισματος ὄφειλέτης πάντων ἔνοχος ὑπάρχει τῷ δανείσαντι, μέχρι τῆς ἐκτίσεως τοῦ ὀφλήματος· οὕτως ὁ χρεωστούμενος παρὰ θεοῦ ὑπὲρ χιλίων κατορθωμάτων, ὄφειλων δὲ περὶ ἐνὸς παραπτώματος, πάντων ἔνοχος ὑπάρχει, μέχρι τοῦ γενέσθαι λογοθέσιον τῆς ἐκάστου οἰκονομίας. Παράβασις γὰρ ἐπὶ μικρῷ καὶ μείζονι κρίνεται, ἐν συγκρίσει τὸ διάφορον ἔχουσα. Σπεύσωμεν τοῖνον ἐν τῷ καλῷ τὸ πλέον ἔχειν, δικαιοσύνη τὴν ἀδικίαν βαροῦντες.

ΠΕΥΣΙΣ ΡΙΓ'.

Εἰ ἀφευκτος συντέλεια τοῦ κόσμου, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, πῶς αὐτὸς λέγει, *Τότε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φωνήθησαν ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβήτω ἄρα τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, καὶ ὁ ἐν τῷ ἄγρῳ, μὴ ἐπιστρέψάτω ἄρα τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ;* Καὶ πάλιν λέγει, *Ἄλλ' εὐχέσθε ἵνα γένηται ἡ φωνὴ ὧν ἐν σαββάτῳ ἢ ἐν χριστῶν· οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.* Ἄρ' ὅτι συμβῆθ' ἑτέρους γενέσθαι, ἐν Κυριακῇ ἢ δευτέρῃ τὴν συντέλειαν, δυνάμεθα λαθεῖν, ἢ φυγεῖν; Διὰ τί δ' ἄρα τοσοῦτου δντος βχλιῶν καὶ δήμου τότε, μόνας τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας καὶ θηλαζούσας ἐκ πάντων ἔτα' ἄνισε, καὶ ἀπωδύρατο,

esse, quemadmodum Simoneti, et incorrigibilem in posterum ad meliora videbat. Neque enim facultas erat concedendi scelus, non consentiente cum labiis corde, sicut inquit de Israele carminum ille divinatorum auctor: *Et dilexerunt ipsum ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo, et in testamento ejus fideles non fuerunt* 18. Sic enim et periti medici facere solent, quando extremo corpore tenetur aliquis incurabili morbo, mox resecant a manu vel pede digitum, antequam ad reliqua membra diffundatur labes. Similiter autem et Moses vir divinus ad præcepta legis primitus facta consideratione excitans, ob leve delictum lapidibus obrui eum qui ligna legerat in sabbato, præcepit, idque Deum denuntiasset scripsit. Nam *in magno et mediocri transgressio* 19 judicator, quemadmodum inquit Dominus, quod *Si totam legem impleverit aliquis, offenderit autem in uno, factus est omnium reus* 20. Non quod omnis ejus virtus evanuerit (injustum enim id vel his, qui leviter de divino justoque judicio sentiunt, merito videatur), sed reus mihi videtur fieri omnium, qui recesserit ab uno, se pænæ unius sceleris et compensationi omnium obnoxium faciens; aut quod ex illorum ipsorum corpore excidit, aut ab ipsorum numero recessit. Qui ergo non prorsus de semetipso desperaverit, et plane deteriori addictus fuerit, sed vel raro obtulerit Deo virtutem, et proximi misertus fuerit, debet quidem illi in quibus offendit; debetur autem vicissim ipsi in quibus benefecit. Subtracta igitur compensatione, ad ejus quod redundat, locum decernitur. Id quod etiam apud nos sæpenumero accidere cognovimus, si debeamus nos centum denaria, nobisque debeantur triginta. Quemadmodum igitur pecuniæ debitor de omnibus obligatus est creditori, usque ad debiti persolutionem: ita cui debetur apud Deum pro mille recte factis, ipæ vero unius delicti debitor est, reus est omnium, donec ratio subducitur uniuscujusque dispensationis. Transgressio enim in parvo et majori judicatur, in comparatione differentiam habens. Enitatur igitur, qui plus habeamus in bono, injustitiam justitia deprimentes.

INTERROGATIO CXCVI.

Si inevitabilis est consummatio mundi, et adventus Christi: quomodo inquit ipse, *Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes, et qui in tecto est, non descendat ad tollendum aliquid ex domo sua, et qui in agro est, ne revertatur ad tollendum vestimentum suum* 21? Et iterum inquit, *Sed orate ne fiat fuga vestra in sabbato, vel in hieme. Væ autem prægnantibus et lactantibus in illis diebus* 22. Num quasi si contingat æstate, vel dominica, vel alia die consummatio, possimus latere vel fugere? Cur autem cum tanta sit futura turba, tantusque populus, solas prægnantes et lactantes ex omnibus miseris pronuntiavit atque deploavit, quasi propter partum?

18 Psal. LXXVII, 56, 57. 19 Luc. XVI, 10. 20 Jac. II, 10. 21 Matth. XXIV, 16-18. 22 ibid. 19, 20.

συμφωνῶν λέγει· "Ὅταν δὲ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται.

Ἀπόκρισις.

Οὐδέπω πεισθήσομαι, Ἰουδαίους ἀνακλιθήσεσθαι· οὐδὲ γὰρ ταῦτα παιδεύει ὁ Κύριος, οὐδ' ὁ ὑψηλὸς ἅ Ἀπόστολος, διὰ τῶν ὀρθῶς μὲν παρ' αὐτῶν εἰρημέων, κακῶς δὲ παρὰ σοῦ νοηθέντων ἅμα καὶ φρασθέντων. Τὸ γὰρ φῆσαι τὸν Κύριον, "Ὅτι ἔχω καὶ ἄλλα πρόβουτα, δηλονότι ἡμᾶς, ἃ οὐκ εἰσὶν ἐκ τῆς ποίμνης ταύτης (ὡσανεὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς), ὧν πρώτη ὑπήρχεν ἡ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις. Εἶτα οἱ θεοὶ ἀπόστολοι, καὶ σὺν αὐτοῖς, καὶ δι' αὐτοὺς ἐξ Ἰουδαίας πιστοί. Οὐπω γὰρ ὑπήρχεν ἡ ἐξ ἐθνῶν πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους, διὰ τὸ μήπω κηρυχθῆναι ἡμῖν, μηδὲ βαπτισθῆναι ἡμᾶς, ὅπερ μετὰ τὴν ἀνάστασιν διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ Χριστοῦ δράσας τῇ ἐξ Ἰουδαίων πιστῇ ποίμνῃ ἡμᾶς ἐπεισήγαγε· καὶ ἐσμέν ἅπαντες οἱ πιστοὶ μία ποίμνη ἐνὶ ποιμένι, τῷ ἀρχιερεῖ καὶ ἀρχιποίμηνι Χριστῷ ποιμαινόμενοι καὶ φρουρούμενοι. Εἰς γὰρ Κύριος, *μία πίστις, ἓν βάπτισμα*, φησὶν ὁ μὲν τοῦ ἀρχιποίμηνος μαθητῆς, τῆς δ' ὑπ' οὐρανὸν καθηγητῆς ὑψηλὸς Ἀπόστολος· ὅς καὶ φησιν· "Ὅταν δὲ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, οὐκ Ἰουδαίους περὶ τὴν συντέλειαν σώζεσθαι καὶ ἀναφωνεῖσθαι δηλῶν, ἀλλὰ τοὺς καθαρῶς διανοίας, καὶ πιστεῖ θεὸν ὁρῶντας. Τοῦτο γὰρ Ἰσραὴλ παρὰ πάντων καὶ αὐτῶν Ἰουδαίων ἐρμηνεύεται, *Νοῦς ὁρῶν θεόν*. Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰουδαίας, οὗτοι Ἰσραὴλ· οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοὶ σπέρμα· τοῦτ' ἔστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα θεοῦ, φησὶν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος· καὶ πάλιν ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίῳ φησὶ, *Πολλοὶ κλητοὶ*, ὡσανεὶ Ἰσραηλῖται καὶ Χριστιανοί· ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί, ὡσανεὶ οἱ σωζόμενοι. "Ὅταν οὖν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, τοῦτ' ἔστιν ἡ πάνδημος Ἐκκλησία, εἰσέλθῃ, δηλονότι εἰς κρίσιν· τότε πᾶς Ἰσραὴλ (ὁ νοῦς ὁρῶν τὸν θεόν), ὅπερ ἐστὶ πᾶς βροτὸς, διὰ πίστεως καὶ εὐσεβείας γινώσιν ἔχων θεοῦ, σωθήσεται.

*tudo gentium ingressa fuerit, tunc omnis Israel servabitur*³.

Responsio.

Nunquam persuadebor, Judæos revocandos. Neque enim id docet Dominus, neque eximius ille Apostolus, per ea quæ recte quidem ab ipsis dicta sunt, male autem a te tum intellecta, tum prolata. Nam quod dixit Dominus, *Quoniam et alias oves habeo*, constat nos dici, qui non sumus ex eo ovili, utpote Judaico, quorum prima fuit manifestatio Domini: videlicet divorum apostolorum, et cum ipsis atque per ipsos conversorum fidelium Judæorum. Nondum enim id quod ex gentibus constat, fuit ante salutarem passionem, eo quod nondum esset prædicatum nobis, neque baptizati essenius: id quod post resurrectionem per apostolos suos Christus efficit, nosque ad fidele Judæorum ovile simul induxit, sumusque omnes fideles unus grex sub uno pastore, summo pontifice, summoque pastore Christo pasti et custoditi. *Unus enim Dominus, una fides, unum baptismum*, inquit is, qui summi quidem pastoris discipulus, cujusvis vero sub cælo agister est, eximius Apostolus, qui idem inquit: *Quando plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel servabitur*³, non Judæos circa consummationem servandos et revocandos significans, sed qui per puritatem mentis et per fidem vident Deum. Id enim esse *Israelem*, ab omnibus atque etiam ab ipsis Judæis exponitur, *Mentem nimirum cernentem Deum*. *Non enim omnes qui ex Israele, sunt Israel, neque quod sunt semen Abrahami, omnes filii sunt: sed in Isaaco vocabitur tibi semen: hoc est, non ii qui filii carnis sunt, iidem et filii Dei*, inquit idem Apostolus⁴. Iterumque Dominus in Evangelio: *Multi sunt vocati, utpote Israelitæ et Christiani, pauci vero electi*⁵, utpote illi qui servantur. *Quando igitur plenitudo gentium, hoc est, universos populos complexa Ecclesia, intraverit, in judicium videlicet: tunc omnis Israel, mens videlicet Deum cernens, hoc est, omnis homo, per fidem et pietatem Dei cognitionem habens, salvus erit.*

¹ Rom. xi, 25, 26. ² Ephes. iv, 5. ³ Rom. ix, 6-8. ⁴ Matth. xx, 16; xxii, 4.

<i>Ira patris, et flamma stipulæ,</i>	1035, v. 314	<i>Plausus, et strepitus sagittæ sine vestigio, sonus con-</i>	
<i>Iris, et substantiæ mente præditæ,</i>	235, v. 1	<i>plosæ manus,</i>	983, v. 51
	J	<i>Populus verbo Dei orbatus, et infans depulsus ab</i>	
<i>Judas et malus navigator,</i>	335, v. 684	<i>ubere,</i>	945, v. 29
<i>Juventus, et flores,</i>	337, v. 701	<i>Præses cum bono ministro, sicut gubernator cum</i>	
	L	<i>bono proreta,</i>	431, C
<i>Labia, et rosæ,</i>	343, v. 80	<i>Princeps cum malis ministris, et gubernator cum</i>	
<i>Lector veterum, et apis industria,</i>	1091, v. 38	<i>malis remigibus,</i>	62, A
<i>Lingua, et fons,</i>	889, v. 95	<i>Propensio ad vitium, et cursus fluminis,</i>	1079, v.
<i>Lingua, et ramus,</i>	891, v. 139		156
<i>Lingua, et equus currens, et telum paratissimum,</i>	883, v. 16	<i>Probi et improbi, ac aurum et lapides,</i>	21, A
<i>Lingua compressa, et ramus obliquus ad</i>		<i>Pulchritudo commentitia, et rete expansum volatilium</i>	
<i>ductus, rectum re-</i>	891, v. 119	<i>gregi,</i>	569, v. 89
<i>Lingua, et flamma, et fluvius,</i>	889, v. 117		S
	M	<i>Sermones stulti, et sonitus maris prementes littora,</i>	
<i>Mali, seræ, mare, bellum, ignis,</i>	631, I, v. 19	<i>non pingua reddentes prata,</i>	593, v. 89
<i>Mali, et ægroti, aves transfixæ unguibus accipiunt,</i>	1023, v. 92	<i>Sententia quæ tacetur, et rosa folliculo lecta; quæ</i>	
<i>Maritus exardescens, et bellua manu et verbis se-</i>		<i>profertur, quasi rosa effundens suavitatem, et pul-</i>	
<i>danda,</i>	1065, v. 24	<i>chritudinem detegens,</i>	793, v. 278
<i>Maximus, et canis,</i>	723, v. 809	<i>Suicida, et equus ultra metam efferens pedem,</i>	1001, v. 105
<i>Maximo orationes, quod asino lyra, et fluctus bobus,</i>	914, v. 43	<i>Superbus, et draco,</i>	549, v. 100
<i>et jugum animalibus marinis,</i>	905, v. 37		T
<i>Mens, et chorda,</i>	905, v. 37	<i>Tempus, et nubula quædam, cui cedendum est,</i>	52, D
<i>Misericordia, et ignitum ferrum, quod multis lapidis</i>		<i>Tempus, et tessera,</i>	979, LXXXV, v. 11
<i>ictibus non indiget, ut insitus ignis in aperium</i>		<i>Terrenæ res, et tessera,</i>	881, v. 57
<i>proferatur,</i>	126, A	<i>Trinitas, et sol cum radiis, et flumina duo ex uno</i>	
<i>Miseriis afflictus nimium, et equuleus, terroribus</i>		<i>fonte manantia,</i>	199, A
<i>non ussuefactus, et ascensore suum dejiciens,</i>	178, C	<i>Trinitas, et sax, et sermo, et fulgur,</i>	217, v. 61
<i>Morbus, et catena,</i>	109, C		V
<i>Mulier fucata, et pavo,</i>	569, v. 79	<i>Virginitas, et bilanz,</i>	335, v. 65
<i>Mulier, et draco, atque aspis,</i>	595, v. 117	<i>Virginitas, et margarita, et Lucifer, et columba, et</i>	
<i>Mulier fucata, et idolum,</i>	567, v. 48	<i>lilium, et tranquillitas in mari,</i>	377, v. 655
<i>Mulier fucata, et graculus alienis plumis indutus,</i>	567, v. 55	<i>Virginitas, et pictor,</i>	509, v. 189
<i>Mundus, et pulvis, nubes, procella, cinis, aer,</i>	1165, v. 36	<i>Virgo, et rosa in spinis,</i>	383, v. 70
	O	<i>Virgo puritatem amans, et polypus saxo adhærens,</i>	
<i>Opes, et maris fluctus,</i>	1091, v. 20	<i>aut avis nido,</i>	366, v. 460
<i>Orationes caute legendæ, et spinæ cavendæ inter</i>		<i>Virtus inter ærumnas, et rosa inter spinas,</i>	351, v.
<i>rosas,</i>	1693, v. 60		208
	P	<i>Vita et navigatio,</i>	331, v. 577
<i>Pater bonus, et aquila,</i>	1005, v. 159	<i>Vita, et fulgur,</i>	1121, XXXII, v. 2
<i>Periculum proximi, et ignis vicinus, et pinus juxta</i>		<i>Vita, et herba marcescens, ficta felicitas, male impres-</i>	
<i>cedrum quassatam, et pugna propinqua,</i>	877, v.	<i>sum vestigium,</i>	1163, v. 10
	205	<i>Vita, et pulvis,</i>	491, v. 1
<i>Perturbationibus agitatæ, ac homo qui relicto leone</i>		<i>Vita, et trochus,</i>	495, v. 157
<i>in ursam incurrit, et hanc fugiens a serpente per-</i>		<i>Vita, et fumus, aut somnium, aut flos,</i>	493, XIX,
<i>cutitur,</i>	665, v. 616		v. 15
<i>Pietus insita, et ardor ignis in lapidibus,</i>	327, v.	<i>Vita, et nundinæ,</i>	599, v. 53
	510	<i>Vita, et Euripus,</i>	973, LXXVIII, v. 1
		<i>Vitæ tempus, et dimicatio,</i>	158, C
		<i>Vitæ prosperitas, et boves, atque hydropicus,</i>	235,
			v. 88

PROVERBIA

Quæ scite et apposite citavit D. Gregorius Nazianzenus.

<i>Æthiopes inter album esse mira res est,</i>	457, v.	<i>Et Faber est Fabro, Figulo Figulusque molestus,</i>	
	824		160, C
<i>Calvus cum ariete obversa fronte congregi non debet,</i>	158, B	<i>Fluminis cursus ri non cohibendus,</i>	145, C
<i>Cicadæ. Sciendum an cicadæ solo rore alantur,</i>	23, C	<i>Gades ultra mare non potest trajici,</i>	142, A
	63, C	<i>Graculus Graculo assidet,</i>	187, B
<i>Clandos currentes videre,</i>	63, C	<i>Graculorum alia sublimitas, alia aquilarum,</i>	315, v.
<i>Crabronem in seipsum non irritare,</i>	158, B		672
<i>Crines mortuorum rescare,</i>	551, v. 154	<i>Graculi aquilarum volatum explorantes,</i>	30, B
<i>Cygni cantabunt, cum graculi tacuerint,</i>	105, B	<i>Hircos mulgere,</i>	591, v. 45
<i>Dictum, factum,</i>	809, v. 538	<i>Indi. Non curare de negotio magis quam de iis qui</i>	
		<i>apud Indos geruntur,</i>	60, C

PATROL. GR. XXXVIII.

38

<i>Ira patris, et flamma stipulæ,</i>	1035, v. 314	<i>Plausus, et strepitus sagittæ sine vestigio, sonus con-</i>	
<i>Iris, et substantiæ mente præditæ,</i>	235, v. 1	<i>plosæ manus,</i>	983, v. 51
	J	<i>Populus verbo Dei orbatus, et infans depulsus ab</i>	
<i>Judas et malus navigator,</i>	335, v. 684	<i>ubere,</i>	945, v. 29
<i>Juventus, et flores,</i>	337, v. 701	<i>Præses cum bono ministro, sicut gubernator cum</i>	
	L	<i>bono proreta,</i>	131, C
<i>Labia, et rosæ,</i>	343, v. 80	<i>Princeps cum malis ministris, et gubernator cum</i>	
<i>Lector veterum, et apis industria,</i>	1091, v. 38	<i>malis remigibus,</i>	62, A
<i>Lingua, et fons,</i>	889, v. 95	<i>Propensio ad vitium, et cursus fluminis,</i>	1079, v.
<i>Lingua, et ramus,</i>	891, v. 139		156
<i>Lingua, et equus currens, et telum paratissimum,</i>	883, v. 16	<i>Probi et improbi, ac aurum et lapides,</i>	21, A
<i>Lingua compressa, et ramus obliquus ad</i>		<i>Pulchritudo commentitia, et rete expansum volatilium</i>	
<i>rectum re-</i>	891, v. 119	<i>gregi,</i>	569, v. 89
<i>ductus,</i>			S
<i>Lingua, et flamma, et fluvius,</i>	889, v. 117	<i>Sermones stulti, et sonitus maris prementes littora,</i>	
	M	<i>non pingua reddentes prata,</i>	593, v. 89
<i>Mali, feræ, mare, bellum, ignis,</i>	631, I, v. 19	<i>Sententia quæ tacetur, et rosa folliculo lecta; quæ</i>	
<i>Mali, et ægroti, aves transfixæ unguibus accipitris,</i>	1023 v. 92	<i>profertur, quasi rosa effundens suavitatem, et pul-</i>	
		<i>chritudinem detegens,</i>	793, v. 278
<i>Maritus excandescens, et bellua manu et verbis se-</i>		<i>Suicida, et equus ultra metam efferens pedem,</i>	1001, v. 105
<i>danda,</i>	1065, v. 24	<i>Superbus, et draco,</i>	549, v. 100
<i>Maximus, et canis,</i>	723, v. 809		T
<i>Maximo orationes, quod asino lyra, et fluctus bobus,</i>		<i>Tempus, et nubula quædam, cui cedendum est,</i>	
<i>et jugum animalibus marinis,</i>	911, v. 43		52, D
<i>Mens, et chorda,</i>	903, v. 37	<i>Tempus, et tessera,</i>	979, LXXXV, v. 11
<i>Misericordia, et ignitum ferrum, quod multis lapidis</i>		<i>Terrenæ res, et tessera,</i>	881, v. 57
<i>ictibus non indiget, ut insitus ignis in apertum</i>		<i>Trinitas, et sol cum radiis, et flumina duo ex uno</i>	
<i>proferatur,</i>	126, A	<i>fonte manantia,</i>	199, A
<i>Miseriis afflictus nimium, et equuleus, terroribus</i>		<i>Trinitas, et sax, et sermo, et fulgur,</i>	217, v. 61
<i>non usuefactus, et ascensorem suum dejiciens,</i>	178, C		V
		<i>Virginitas, et bilanz,</i>	335, v. 65
<i>Morbus, et catena,</i>	109, C	<i>Virginitas, et margarita, et Lucifer, et columba, et</i>	
<i>Mulier fucata, et pavo,</i>	569, v. 79	<i>lilium, et tranquillitas in mari,</i>	377, v. 655
<i>Mulier, et draco, atque aspis,</i>	595, v. 117	<i>Virginitas, et pictor,</i>	309, v. 189
<i>Mulier fucata, et idolum,</i>	567, v. 48	<i>Virgo, et rosa in spinis,</i>	383, v. 70
<i>Mulier fucata, et graculus alienis plumis indutus,</i>	567, v. 55	<i>Virgo puritatem amans, et polypus saxo adhærens,</i>	
		<i>aut avis nido,</i>	366, v. 460
<i>Mundus, et pulvis, nubes, procella, cinis, aer,</i>	1165, v. 36	<i>Virtus inter ærumnas, et rosa inter spinas,</i>	351, v.
	O		208
<i>Opes, et maris fluctus,</i>	1091, v. 20	<i>Vita et navigatio,</i>	331, v. 577
<i>Orationes caute legendæ, et spinæ cavendæ inter</i>		<i>Vita, et fulgur,</i>	1121, XXXII, v. 2
<i>rosas,</i>	1693, v. 60	<i>Vita, et herba marcescens, ficta felicitas, male impres-</i>	
	P	<i>sum vestigium,</i>	1163, v. 10
<i>Pater bonus, et aquila,</i>	1005, v. 159	<i>Vita, et pulvis,</i>	491, v. 1
<i>Periculum proximi, et ignis vicinus, et pinus juxta</i>		<i>Vita, et trochus,</i>	493, v. 137
<i>codrum quassatam, et pugna propinqua,</i>	877, v.	<i>Vita, et funus, aut somnium, aut flos,</i>	493 XIX,
	205		v. 15
<i>Perturbationibus agitated, ac homo qui relicto leone</i>		<i>Vita, et mundinæ,</i>	599, v. 53
<i>in ursam incurrit, et hanc fugiens a serpente per-</i>		<i>Vita, et Euripus,</i>	973, LXXVIII, v. 1
<i>cuntitur,</i>	665, v. 616	<i>Vitæ tempus, et dimicatio,</i>	138, C
<i>Pietus insita, et ardor ignis in lapidibus,</i>	327, v. 510	<i>Vitæ prosperitas, et boves, atque hydropicus,</i>	235,
			v. 88

PROVERBIA

Quæ scite et apposite citavit D. Gregorius Nazianzenus.

<i>Æthiopes inter album esse mira res est,</i>	457, v.	<i>Et Faber est Fabro, Figulo Figulusque molestus,</i>	
	824		160, C
<i>Calvus cum ariete obversa fronte congregi non debet,</i>	158, B	<i>Fluminis cursus ri non cohibendus,</i>	145, C
<i>Cicadæ. Sciendum an cicadæ solo rore alantur,</i>	23, C	<i>Gades ultra mare non potest trajici,</i>	142, A
	63, C	<i>Graculus Graculo assidet,</i>	187, B
<i>Clandos currentes videre,</i>	63, C	<i>Graculorum alia sublimitas, alia aquilarum,</i>	815, v.
<i>Crabronem in seipsum non irritare,</i>	158, B		672
<i>Crines mortuorum rescare,</i>	551, v. 154	<i>Graculi aquilarum volatum explorantes,</i>	30, B
<i>Cygni cantabunt, cum graculi tacuerint,</i>	105, B	<i>Hircos mulgere,</i>	591, v. 45
<i>Dictum, factum,</i>	809, v. 538	<i>Indi. Non curare de negotio magis quam de iis qui</i>	
		<i>apud Indos geruntur,</i>	60, C

PATROL. GR. XXXVIII.

38

C.	82 Gigantio.	CCXXXIX.	Sup.	CLXXXIV.	142 Kadozio Rhetori.	CXV.	895
CI.	83 Ad Cleodonium pre- sbyterum.	O. I.I.	757	CLXXXV.	143 Eidem.	CXVI.	854
CII	95 Ad eundem.	O. I.II.	748	CLXXXVI.	144 Eidem.	CXVII.	851
CIII	98 Palladio.	CCXXVIII.	914	CLXXXVII.	145 Eidem.	CXIX.	835
CIV.	98 Olympio.	CLXXIV.	879	CLXXXVIII.	146 Eidem.	LXIII.	819
CV.	99 Eidem.	CLXXIII.	879	CLXXXIX.	147 Eidem.	CXX.	853
CVI.	100 Eidem.	CLXXVII.	881	CLXXX.	148 Eidem.	CXXI.	856
CVII.	100 Cleodonio.	XCVI.	847	CLXXXI.	148 Saturnino.	CXXXII.	863
CVIII.	100 Eidem.	XCVIII.	847	CLXXXII.	149 Gregorio Nysseno.	XLII.	805
CIX.	101 Eidem.	XCVII.	847	CLXXXIII.	150 Theodoro Episco- po.	CCXXV.	911
CX.	101 Palladio.	CCXXXI.	915	CLXXXIV.	152 Amphilochio.	CLXIV.	875
CXI.	101 Eulalio.	CII.	848	CLXXXV.	152 Nectario.	CCXXVII.	913
CXII.	101 Ceteusio.	LXXIV.	830	CLXXXVI.	154 Eidem.	LII.	812
CXIII.	102 Eidem.	LXXV.	830	CLXXXVII.	154 Eudoxio.	CXVIII.	835
CXIV.	102 Eidem.	I.	767	CLXXXVIII.	155 Stagirio.	CLXXXVIII.	867
CXV.	103 Theodoro.	LXXXVII.	845	CLXXXIX.	155 Eustochio Sophi- stae.	CXI.	832
CXVI.	103 Eulalio.	XCIX.	847	CXC.	156 Eidem.	LXI.	817
CXVII.	104 Eidem.	C.	848	CXCI.	158 Eidem.	LXII.	819
CXVIII.	104 Eidem.	CI.	848	CXCII.	158 Stagirio.	CXCI.	869
CXIX.	104 Palladio.	CCXXX.	915	CXCIII.	159 Procopio.	LVII.	815
CXX.	104 Helladio.	LIV.	815	CXCIV.	160 Eidem.	LVIII.	815
CXXI.	105 Theodoro	CCXX.	908	CXCV.	160 Gregorio praesidi.	XIV.	805
CXXII.	105 Eidem.	XC.	844	CXCVI.	161 Ecebolio.	XLV.	806
CXXIII.	106 Eidem.	CCXXI.	915	CXCVII.	162 Gregorio Nysseno	XC.	846
CXXIV.	106 Eidem.	LXXXIV.	842	CXCVIII.	163 Nemesio.	CLXXXIII.	865
CXXV.	106 Olympio.	LXXVII.	831	CXCIX.	164 Eidem.	LXXXI.	812
CXXVI.	107 Eidem.	CLXXXVIII.	882	CC.	165 Eidem.	CLXXXIV.	886
CXXVII.	108 Helladio.	CCXXXIV.	Sup.	CCI.	166 Eidem.	CLXXXV.	886
CXXVIII.	109 Procopio.	CLVII.	873	CCII.	166 Ad Nectarium CP.	O. XLVI.	731
CXXIX.	109 Eidem.	CLVIII.	873	CCIII.	169 Valentiniano.	CXCVI.	894
CXXX.	110 Eidem.	LV.	814	CCIV.	170 Adelphio.	CXXVIII.	830
CXXXI.	111 Olympio.	LXXVI.	850	CCV.	172 Eidem.	CXXIX.	860
CXXXII.	111 Saturnino.	LXXII.	829	CCVI.	172 Eidem.	CXXX.	860
CXXXIII.	112 Victori.	CXXXIII.	863	CCVII.	174 Jacobo.	CLVI.	867
CXXXIV.	113 Eidem.	CXXXIV.	863	CCVIII.	175 Eidem.	CLVII.	869
CXXXV.	113 Sophronio praefe- cto.	LX.	816	CCIX.	175 Castori.	XIII.	845
CXXXVI.	114 Modario exercitus duci.	CXXXV.	863	CCX.	176 Eidem.	XCIV.	845
CXXXVII.	114 Eidem.	CXXXVI.	864	CCXI.	176 Cyriaco.	CCXXXII.	Sup.
CXXXVIII.	115 Bosphorio Colonien- si.	XIV.	777	CCXII.	177 Sacerdoti.	CCXII.	905
CXXXIX.	116 Theodoro.	CCXXII.	856	CCXIII.	177 Eidem.	CXXIV.	905
CL.	117 Olympio.	LXXVIII.	852	CCXIV.	177 Eidem.	CCV.	906
CLI.	118 Eidem.	XLIX.	809	CCXV.	178 Eidem.	CCXIII.	905
CLII.	120 Eidem.	CLXXII.	879	CCXVI.	179 Eudocio.	CCXXXV.	Sup.
CLIII.	121 Eidem.	CLXXV.	880	CCXVII.	179 Eidem.	CCXXIV.	911
CLIV.	121 Eidem.	CLXXXVI.	881	CCXVIII.	180 Eidem.	CCXXXVI.	Sup.
CLV.	122 Veriano.	CLXXXI.	884	CCXIX.	181 Helladio.	CCXVI.	906
CLVI.	123 Olympio.	CLXXIX.	882	CCXX.	182 Eidem.	CCXVII.	907
CLVII.	124 Asterio.	XLVII.	808	CCXXI.	183 Homophronio.	CCXXXVII.	Sup.
CLVIII.	125 Eidem.	XLVIII.	808	CCXXII.	184 Thecla.	CCII.	869
CLX.	126 Georgio.	CLXXXII.	885	CCXXIII.	185 Eidem.	CCI.	867
CLXI.	127 Asterio.	CXXVI.	858	CCXXIV.	187 Africano.	XLVI.	807
CLXII.	127 Nectario.	CCXXVI.	915	CCXXV.	187 Ellebicho.	CXXIII.	857
CLXIII.	128 Theodoro.	LXXXVIII.	845	CCXXVI.	188 Anysio.	CXLIV.	867
CLXIV.	129 Bosphorio Colonien- si.	XV.	778	CCXXVII.	188 Urso.	CXXII.	836
CLXV.	129 Olympio.	L.	811	CCXXVIII.	189 Pansophio.	CXII.	832
CLXVI.	130 Asterio.	CXXV.	857	CCXXIX.	189 Eidem.	CXIII.	832
CLXVII.	131 Eidem.	CXXVII.	858	CCXXX.	189 Theodosio, vel Theodoro.	CXIV.	833
CLXVIII.	131 Theodoro.	LXXXIII.	842	CCXXXI.	190 Ensebio amico.	CLXXI.	878
CLXIX.	132 Eulalio.	CCXXXII.	915	CCXXXII.	191 Diocli.	CXCIII.	890
CLXX.	133 Theodoro.	CCXXXIII.	915	CCXXXIII.	191 Ablatio.	CXXXI.	892
CLXXI.	133 Eidem.	CCXXXIV.	915	CCXXXIV.	192 Olympiano.	CLXV.	877
CLXXII.	133 Eidem.	LXXXII.	841	CCXXXV.	192 Adamantio.	CXCIX.	896
CLXXIII.	134 Eidem.	LXXXV.	842	CCXXXVI.	193 Libanio Sophistae.	CCIII.	899
CLXXIV.	136 Timotheo.	LXXXVI.	842	CCXXXVII.	195 Macedonio.	CXXIV.	857
CLXXV.	136 Eidem.	LXXXIX.	844	CCXXXVIII.	194 Fratemitati Sanna- badensi.	CLXXX.	885
CLXXVI.	138 Helladio.	CCXIX.	908	CCXXXIX.	195 Epiphano.	CIV.	818
CLXXVII.	139 Photio.	CLXXXVII.	887	CCXL.	195 Meletio.	CXLIII.	867
CLXXVIII.	139 Strategio.	CLXXXIX.	888	CCXLI.	195 Abugrio.	CCXLII.	Sup.
CLXXIX.	140 Palladio.	CXC.	889	CCXLII.	196 Petro.	CLXXXVI.	867
CLXXX.	140 Amphiochio.	CCXVIII.	907	CCXLIII.	196 Ad Evagrinum mon- nachum de Divi- nitae.	O. XLV.	717
CLXXXI.	140 Helladio.	XCI.	845		201 Testamentum san- cti Gregorii.		Sup.
CLXXXII.	141 Postumiano	XCII.	845				
CLXXXIII.		CCXXIX.	915				
		CCXL.	Sup.				
		LIII.	815				
		LXXI.	827				

CXL.	866 Eidem.	XXIV.	22	CCIII.	899 Libanio sophista.	CCXXV.	183
CXLI.	866 Bosphorio Colonien- si.	LXXXIX.	77	CCIV.	900 Eusebio Samosatensi	LXVI.	69
CXLII.	866 Gregorio Nyssaeo.	LXXIV.	64	CCV.	900 Gregorio. Inter Ba- silianas	CLXIX.	—
CXLIII.	867 Meletio.	CCXL.	195	CCVI.	901 Eidem. Ib. CLXXI.	—	—
CXLIV.	867 Anysio.	CCXXVI.	188	CCVII.	902 Glycerio. Ib. CLXXI.	—	—
CXLV.	867 Vitaliano.	LXXV.	65	CCVIII.	902 Nicobulo.	LII.	48
CXLVI.	867 Jacobo.	CCVII.	174	CCIX.	903 Eidem.	LI.	46
CXLVII.	868 Eidem.	CCVIII.	175	CCX.	904 Eulancio. Inter Ba- silianas	CCVIII.	—
CXLVIII.	869 Alypio.	LXXXII.	73	CCXI.	904 Olympio. Eadem est ac CLXV supra.	—	—
CXLIX.	869 Eidem.	LXXXIII.	74	CCXII.	905 Sacerdoti.	CCXII.	177
CL.	869 Eidem.	LXXXVI.	75	CCXIII.	905 Eidem.	CCXV.	178
CLI.	870 Eidem.	LXXXIV.	74	CCXIV.	905 Eidem.	CCXIII.	177
CLII.	870 Eidem.	LXXXV.	74	CCXV.	906 Eidem.	CCXIV.	177
CLIII.	870 Evagrio.	III.	2	CCXVI.	906 Helladio.	CCXIX.	181
CLIV.	871 Nicobulo.	LV.	49	CCXVII.	907 Eidem.	CCXX.	182
CLV.	871 Eidem.	XII.	15	CCXVIII.	907 Eidem.	CLXXVII.	158
CLVI.	872 Herculiano.	XCVII.	81	CCXIX.	908 Theodoro	CLXIII.	154
CLVII.	872 Procopio.	CXXVIII.	109	CCXX.	908 Eidem.	CXXI.	105
CLVIII.	873 Eidem.	CXXIX.	109	CCXXI.	909 Eidem.	CXXIV.	106
CLIX.	873 Amphilochio Ico- niensi.	IX.	9	CCXXII.	909 Eidem.	CXXXIX.	116
CLX.	873 Eidem.	XIII.	14	CCXXIII.	910 Adelphio. Eadem est ac CXXVIII.	—	—
CLXI.	874 Amphilochio patri.	LXIII.	56	CCXXIV.	911 Eudocio.	CCXVII.	179
CLXII.	875 Amphilochio Ico- niensi.	LXII.	56	CCXXV.	911 Theodoro Tyanensi	CLXXXIII.	150
CLXIII.	875 Eidem.	XXVII.	23	CCXXVI.	915 Nectario C. P.	CLI.	127
CLXIV.	875 Eutropio (aut potius Amphilochio).	CLXXXIV.	152	CCXXVII.	915 Eidem.	CLXXXV.	152
CLXV.	876 Olympiano.	CCXXXIV.	192	CCXXVIII.	914 Palladio.	CIII.	198
CLXVI.	876 Juliano.	LXVII.	60	CCXXIX.	915 Eidem.	CLXX.	140
CLXVII.	877 Eidem.	LXIX.	62	CCXXX.	915 Eidem.	CLIX.	104
CLXVIII.	877 Eidem.	LXVIII.	61	CCXXXI.	915 Eidem.	CX.	101
CLXIX.	877 Eusebio Casariensi.	XVII.	17	CCXXXII.	915 Eulallo.	CLVIII.	152
CLXX.	878 Eidem.	XVIII.	18	APPENDIX MORELLI. (Deest paginarum ordo.			
CLXXI.	878 Eusebio amico.	CXXXI.	190	CCXXXIII.	— Cyriaco.	CCXI.	176
CLXXII.	879 Olympio.	CLII.	120	CCXXXIV.	— Helladio.	CXXVII.	180
CLXXIII.	879 Eidem.	CV.	99	CCXXXV.	— Eudocio.	CXXVI.	179
CLXXIV.	879 Eidem.	CLV.	98	CCXXXVI.	— Eidem.	CCXVIII.	180
CLXXV.	880 Eidem.	CXLIII.	121	CCXXXVII.	— Homophronio.	CCXXI.	183
CLXXVI.	881 Eidem.	CLIV.	121	CCXXXVIII.	— Gigantio, aut (po- tius Homophro- nio.)	XCIX.	82
CLXXVII.	881 Eidem.	CVI.	100	CCXXXIX.	— Eidem, id est, Gi- gantio.	—	82
CLXXVIII.	882 Eidem.	CXXVI.	107	CCXL.	— Amphilochio.	CLXXI.	140
CLXXIX.	882 Eidem.	CXLVI.	123	CCXLI.	— Eidem.	XXVIII.	24
CLXXX.	883 Fraternitati Sanna- badensi.	CXXXVIII.	194	CCXLII.	— Abugrio.	CCXLI.	195
CLXXXI.	884 Veriano.	CLV.	122	EPISTOLAE DESUMPTAE EX ORATIONIBUS.			
CLXXXII.	885 Georgio.	CXLIX.	126	O. XLV:	717 Ad Evagrium mo- nachum de Divi- nitate.	CCXLIII.	196
CLXXXIII.	885 Nemesio.	CXCVIII.	163	O. XLVI.	721 Ad Nectarium CP.	CCII.	166
CLXXXIV.	886 Eidem.	CC.	163	O. LI.	737 Ad Cleodonium pre- sbyterum.	CI.	83
CLXXXV.	886 Eidem.	CCI.	166	O. LII.	745 Eidem.	CII.	93
CLXXXVI.	887 Petro.	CCXLII.	196	EPISTOLAE MUTUATAE EX EDITIONE BASILIANA.			
CLXXXVII.	887 Timotheo.	CLXIV.	153	B. XLVII.	Eusebio Samosa- tensi.	XLII.	57
CLXXXVIII.	887 Stagirio.	CLXXXVIII.	153	B. CCCXI.	Theclas.	LVII.	50
CLXXXIX.	888 Timotheo.	CLXV.	156	EX COTILEM NOTIS AD SANCTUM BARNABAM.			
CXC.	889 Eidem.	CLVI.	158	— —	Nectario CP.	LXXXVIII.	77
CXCI.	889 Eidem (Stagirio).	CXCH.	158	EX TOM. I BILLII.			
CXCII.	890 Hypatio.	XCVI.	81	Ad calcem.	Testamentum san- cti Gregorii.	—	201
CXCIII.	890 Diocli.	CCXXXII.	191				
CXCIV.	891 Candidiano.	X.	9				
CXCV.	893 Lolliano.	XV.	16				
CXCVI.	894 Valentiniano.	CCIII.	169				
CXCVII.	895 Ad reipublicam admi- nistratores.	XCVIII.	81				
CXCVIII.	895 Theoteco.	LXXVIII.	69				
CXCIX.	896 Adamantio.	CCXXXV.	192				
CC.	897 Theclas.	LVI.	49				
CCI.	897 Eidem.	CXXXIII.	183				
CCII.	899 Eidem.	CXXXII.	184				

INDEX EPISTOLARUM JUXTA ORDINEM LITTERARUM DIGESTUS.

Ablabio, ccxxiii, 191.
 Abugrio, ccxli, 195.
 Adamantio, ccxxxv, 192.
 Adelphio, cciv, 170. * ccv, 172. * ccvi, 172.
 Administratoribus reipublicae, xcvi, 81.
 Aerio et Alypio, lxi, 54.
 Africano, ccxxiv, 187.
 Alypio, lxxxv, 75. * lxxxvi, 74. * lxxxvii, 74. * lxxxviii, 74. * lxxxix, 75.

Amazonio, xciv, 80.
 Amphilochio Iconiensi patri, xxiii, 56.
 Amphilochio Iconiensi episcopo, ix, 9. * xiii, 11.
 * xxv, 23. * xxvi, 23. * xxvii, 23. * xxviii, 21. * lxxii, 56.
 * clxxi, 140. * clxxxiv, 152.
 Anysio, ccxxvi, 182.
 Asterio, cxlvii, 124. * cxlviii, 125. * cl, 127. clv, 150.
 * clvi, 151.
 Basilio Magno, i, 1. * ii, 2. * iv, 3. * v, 5. * vi, 6. * viii,

XVI.	265	Elisæ et Elisæi miracula.	B. CLIV.	204	VIII.	391	Comparatio vitarum.	B. CLVI.	220
XVII.	265	Epigramma in templum Elisæ quod Χηπειος appellabatur.	B. CXXVI.	195	IX.	405	De Virtute.	B. LIX.	153
XVIII.	267	De Christi Genealogia.	B. XXXIX.	99	X.	415	De Virtute.	B. CLV.	204
XIX.	275	Discipuli Christi duodecim.	B. XXXVIII.	99	XI.	467	Dialogus cum Mendo.	B. CI.	179
XX.	275	Miracula Christi secundum Matthæum.	B. XL.	101	XII.	467	De humanæ Naturæ fragilitate.	B. XXV.	93
XXI.	275	Miracula Christi secundum Marcum.	B. XLIV.	105	XIII.	469	De eodem argumento.	B. XXVI.	95
XXII.	275	Miracula Christi secundum Lucam.	B. XLIII.	102	XIV.	469	De humana natura.	B. XIV.	86
XXIII.	277	Miracula Christi secundum Joannem.	B. XLII.	102	XV.	477	De externi hominis vilitate.	B. XV.	88
XXIV.	277	Parabolæ Christi et Ænigmata secundum Matthæum.	B. XLI.	102	XVI.	485	De Viis itineribus.	B. XVI.	90
XXV.	279	Parabolæ Christi secundum Marcum.	B. CCXXVII.	215	XVII.	487	Variorum vitæ generum Beatitudines.	B. CIII.	179
XXVI.	279	Parabolæ Christi secundum Lucam.	B. XLV.	105	XVIII.	491	De Vita humana.	B. XVII.	91
XXVII.	281	Parabolæ Christi secundum omnes Evangelistas.	B. XLVI.	105	XIX.	493	De eodem argumento.	B. LXVII.	153
XXVIII.	287	Tempestas a Christo sedata.	B. CIV.	179	XX.	493	De Desiderio.	B. CXV.	181
XXIX.	287	Hymnus ad Deum.	B. CLXVIII.	232	XXI.	493	De Morte charorum.	B. CXVI.	181
XXX.	287	Hymnus alius ad Deum.	B. CXXI.	185	XXII.	493	De falsis amicis.	B. CXVII.	182
XXXI.	289	Hymnus alius.	T. XV.	91	XXIII.	495	De eodem argumento.	B. CXVIII.	182
XXXII.	291	Hymnus vespertinus.	T. XVI.	97	XXIV.	495	Dialogus adversus eos qui frequenter jurant.	B. CLVII.	124
XXXIII.	295	Actio gratiarum.	T. XIII.	95	XXV.	511	Adversus Iram.	B. CLVIII.	229
XXXIV.	293	Alia gratiarum Actio.	T. XIV.	95	XXVI.	511	In Nobilem male moratam.	B. LIII.	126
XXXV.	295	Precatio ante scripturæ lectionem.	T. XII.	93	XXVII.	545	De eodem argumento.	B. CLXV.	251
XXXVI.	295	Precatio ante iter suscipiendum.	B. LIV.	127	XXVIII.	545	Adversus opum amantibus.	B. CLIX.	257
XXXVII.	297	Alia de prospero itinere Precatio.	M. CLXXXV.	165	XXIX.	565	Adversus mulieres nimis ornantes.	B. LXIV.	147
XXXVIII.	297	Alia Precatio.	M. CLXXXVI.	170	XXX.	585	Monasticæ sententiæ, iambicæ et acrostichæ.	B. CXXII.	186
SECTIO II. POEMATIA MORALIA.									
I.	299	In laudem Virginia-tis.	B. III.	42	XXXI.	585	Distichæ sententiæ.	B. LXIII.	146
II.	359	Præcepta ad Virgineas.	B. IV.	55	XXXII.	589	Alia generis ejusdem sententiæ.	B. LXVI.	153
III.	379	Exhortatio ad Virgineam.	B. CLXXXIV.	253	XXXIII.	597	Tetrastichæ sententiæ.	B. LXIX.	156
IV.	385	Ad Virginem.	B. CXIX.	182	XXXIV.	611	Definitiones minus exactæ.	B. CXXXVII.	198
V.	385	Ad Monachos in monasterio degentes.	M. CCX.	194	XXXV.	625	De philosophica Paupertate.	B. CXXX.	196
VI.	387	De Pudicitia.	B. LXVIII.	175	XXXVI.	625	De eodem argumento.	M. CC.	183
VII.	389	De Castitate.	B. CLXVII.	252	XXXVII.	627	De Patientia.	M. CXC.	172
					XXXVIII.	727	De eodem argumento.	B. CXIV.	179
					XXXIX.	627	De Fortuna et Prudentia.	B. LXVIII.	156
					XL.	639	De rerum humanarum vanitate.	B. CLXXVI.	308
								B. CLXXVII.	303

LIBER II. POEMATIA HISTORICA.

SECTIO I. POEMATIA QUÆ SPECTANT IPSUM GREGORIUM.									
I.	651	De rebus suis.	B. II.	51	XIV.	857	De seipso et adversus invidos.	B. CXXIII.	187
II.	665	Gregorii jusjurandum.	B. XVIII.	92	XV.	841	De seipso post reditum ex urbe CP.	B. LVIII.	154
III.	667	Itinerarium Constantinopolit.	T. XVII.	99	XVI.	843	Somnium de Anastasia.	B. X.	70
IV.	669	De seipso.	M. CXCIV.	177	XVII.	849	De diversis vitæ generibus, et adversus falsos Episcopos.	B. XIJ.	79
V.	669	Ad plebem Anastasiæ.	T. XIX.	105					
VI.	671	Ad eosdem.	M. CXCI.	175					
VII.	671	Vale ad inimicos dicium.	T. X.	91	XVIII.	849	In invidos.	T. III.	82
VIII.	671	In invidos.	B. CLXIV.	251	XIX.	857	Querela de suis calamitatibus.	B. VI.	75
IX.	673	In eosdem.	T. VII.	83	XX.	865	Oratio ad Christum in morbo.	B. CIX.	180
X.	673	Ad Constantinopolitanos.	B. XIII.	85					
XI.	675	De Vita sua.	T. XIX.	105	XXI.	865	In diabolum.	T. XVIII.	101
XII.	779	De seipso, et de Episcopis.	B. I.	1	XXII.	865	Carmen supplex.	B. XXX.	97
XIII.	825	Ad Episcopos.	T. I.	4	XXIII.	865	In secessionem.	B. CXIII.	181
					XXIV.	867	Precatio matutina.	B. LXXXIII.	176
					XXV.	867	Precatio vespertina.	B. LXXXIV.	176
					XXVI.	867	Precatio postridiana.	B. LXXXV.	177

XXVII.	867 Luctus.	B. XXIX.	97	LXXVI.	981 Admonitio ad seipsum.	B. CVIII.	180
XXVIII.	869 Carmen elegiacum.	B. CXI.	180	LXXVII.	981 De Dei desiderio.	B. XXVII.	95
XXIX.	869 De patientia.	B. CVII.	180	LXXXVIII.	983 Ad suam animam, carmen Anacreonticum.	B. CXX.	183
XXX.	871 De seipso.	B. CLX.	241				
XXXI.	877 Desiderium mortis.	B. CXXXIII.	197				
XXXII.	879 De vitæ hujus vanitate atque incertitudine, et communi omnium fine.	T. XI. B. VII.	93 75	LXXXIX.	989 In morbum.	T. XIX. M. CCXXXIII	100 207
				XC.	991 In sui ipsius et parentum mortem.	M. CXX.	114
XXXIII.	883 Ad Christum.	B. CXXXV.	197	XCI.	991 In ipsorum omnium sepulcrum.	M. CXIX.	113
XXXIV.	885 In silentium jejunii.	B. LV.	128	XCI.	991 Eptaphium sui ipsius et compendium vitæ.	B. XXXI.	108
XXXV.	895 De eodem argumento.	T. VIII.	89	XCV.	993 Aliud in seipsum.	M. CXXI.	113
XXXVI.	895 De eodem argumento.	T. V.	85	XCIV.	993 Aliud.	M. CXXII.	119
XXXVII.	897 De eodem argumento.	T. VI.	87	XCVI.	993 Aliud.	M. CXXVI.	122
XXXVIII.	897 Hymnus ad Christum post silentium in Paschate.	B. LVI.	151	XCVII.	993 Aliud.	M. CXXIII.	119
				XCVIII.	993 Aliud.	M. CXXIV.	120
XXXIX.	901 In suos versus.	B. CLXII.	248	XCIX.	993 Aliud.	M. CXXV.	121
XL.	907 In invidos.	B. CLXVI.	251			T. XX.	104
XLI.	909 Adversus Maximum.	B. CLXIII.	249				
XLII.	911 ærurnas suas luget, etc.	B. VIII.	70				
XLIII.	915 Ad seipsum per interrogationem et responsionem.	B. IX.	77				
XLIV.	915 In monachorum obtrectatores, et ad falsi nominis Monachos.	B. LX.	158				
XLV.	919 De animæ suæ calamitatibus.	B. V.	88				
XLVI.	937 Adversus carnem.	B. XIX.	93				
XLVII.	941 Objurgatio adversus partem animæ rationis expertem.	B. CXXIX.	196				
XLVIII.	945 In mortuum mundo.	B. CLXX.	252				
XLIX.	945 Luctus.	B. XXIII.	93				
L.	945 Contra diabolum, in morbo.	B. LXI.	158				
LI.	949 Carmen lugubre pro anima sua.	B. XXVIII.	96				
LII.	951 Lamentatio.	B. XCIX.	178				
LIII.	953 Lamentatio alia.	B. C.	178				
LIV.	955 Adversus diabolum.	B. XX.	93				
LV.	955 Diabolum a se depellit, ac Christum invocat.	B. XXII.	94				
LVI.	955 Adversus eundem.	B. LXXXIX.	177				
LVII.	955 Adversus eundem.	B. XXXIII.	98				
LVIII.	957 Adversus eundem.	B. LXXXVIII.	177				
LIX.	957 Adversus eundem.	B. XCIV.	178				
LX.	957 Adversus eundem.	B. XCV.	179				
LXI.	959 Lamentatio.	B. XCVI.	177				
LXII.	959 Supplicatio ad Christum.	B. LXXX.	176				
LXIII.	959 Lamentatio ad Christum.	B. LXXXI.	176				
LXIV.	969 Alia ad Christum.	B. LXXXVII.	177				
LXV.	961 Alia lamentatio.	B. XCI.	177				
LXVI.	961 Alia ad Christum.	B. XCII.	177				
LXVII.	961 De seipso.	B. CXXXIV.	197				
LXVIII.	961 Item de seipso.	T. II.	74				
LXIX.	967 Oratio ad Christum.	B. LXXXII.	176				
LXX.	969 Alia.	B. CLXXXII.	252				
LXXI.	969 Precatio in morbo.	B. XCVIII.	178				
LXXII.	969 In exitum vitæ.	B. CII.	179				
LXXIII.	971 Carmen deprecatorium.	B. XXXII.	98				
LXXIV.	971 Supplicatio ad Christum.	B. CXXXVII.	193				
LXXV.	971 Lamentatio ad Christum.	B. XCVI.	178				
LXXVI.	973 Alia lamentatio.	B. XCVII.	178				
LXXVII.	975 Oratio ad Christum.	M. CXCII.	174				
LXXVIII.	975 Ad suam animam.	B. CXII.	181				
LXXIX.	975 Ad animam suam.	B. LXXXIX.	176				
LXXX.	975 Ad seipsum.	B. XC.	177				
LXXXI.	977 Ad animam suam.	B. LXXXVI.	177				
LXXXII.	977 De eodem argumento.	B. XXIV.	95				
LXXXIII.	977 De dæmonum pugnis.	M. CXXXVI.	122				
LXXXIV.	979 Lamentatio.	M. CCXXXVIII.	216				
LXXXV.	979 Adhortatio ad seipsum.	B. XXI.	94				

SECTIO II. POEMATATA QUÆ SPECTANT AD ALIOS.

CARMENA.

I.	997 Ad Hellenium pro monachis exhortatorium.	B. XLVIII.	106
II.	1017 Ad Julianum.	B. XLIX.	111
III.	1017 Ad Vitalianum.	B. LII.	120
IV.	1037 Nicobullii filii ad patrem.	B. L.	112
V.	1041 Nicobullii patris ad filium.	B. LI.	115
VI.	1065 Ad Olympiadem.	B. LVII.	123
VII.	1071 Ad Nemesium.	B. LXII.	140
VIII.	1089 Ad Seleucum.	B. CXXV.	120

EPITAPHIA.

I.	1109 In Naucrattum magni Basilii fratrem.	M. CXXXVII.	125
II.	1109 Aliud.	M. CXXXVIII.	126
III.	1109 Aliud.	M. CXXXIX.	126
IV.	1109 In Thespestium grammaticum.	M. II.	5
V.	1109 In Proheresitum sophistam.	M. I.	
VI.	1111 In Casarium.	M. LII.	49
VII.	1111 Aliud.	M. LIII.	50
VIII.	1111 Aliud.	M. LIV.	51
IX.	1111 Aliud.	M. LV.	52
X.	1111 Aliud.	M. LVI.	52
XI.	1111 Aliud.	M. LVII.	53
XII.	1115 Aliud.	M. LVIII.	53
XIII.	1115 Aliud.	M. LIX.	55
XIV.	1115 Aliud.	M. LX.	56
XV.	1115 Aliud.	M. LXI.	57
XVI.	1115 Aliud.	M. LXII.	58
XVII.	1115 Aliud.	M. LXIII.	59
XVIII.	1115 Aliud.	M. LXIV.	59
XIX.	1115 Aliud.	M. LXV.	60
XX.	1115 Aliud.	M. LXVI.	61
XXI.	1115 Aliud.	M. LXVII.	62
XXII.	1117 In Gorgonium.	M. CXCIX.	182
XXIII.	1117 Aliud.	M. LXXVIII.	63
XXIV.	1117 Aliud.	M. LXXIX.	64
XXV.	1117 In Liviam.	M. LXX.	65
XXVI.	1117 Aliud.	M. XVII.	17
XXVII.	1119 Aliud.	M. XVIII.	19
XXVIII.	1119 In Euphemium.	M. XIX.	20
XXIX.	1119 Aliud.	M. XX.	20
XXX.	1119 Aliud.	M. XXI.	22
XXXI.	1119 Aliud.	M. XXII.	23
XXXII.	1121 Aliud.	M. XXIII.	24
XXXIII.	1121 Aliud.	M. XXIV.	24
XXXIV.	1121 Aliud.	M. XXV.	25
XXXV.	1121 Aliud.	M. XXVI.	25
XXXVI.	1123 Aliud.	M. XXVII.	26
XXXVII.	1123 Aliud.	M. XXVIII.	26
XXXVIII.	1123 In Helladiom.	M. XXVIII.	26
XL.	1123 Aliud.	M. XLVIII.	44
XXIX.	1123 In Martinianum.	M. HI.	4
XLI.	1123 Aliud.	M. XLIX.	45
XLII.	1125 Aliud.	M. IV.	6
XLIII.	1125 Aliud.	M. V.	8
XLIV.	1125 Aliud.	M. VI.	10
		M. VII.	10

XLV.	1125 Aliud.	M. VIII.	11	CXXIV.	1161 In Pbilatium.	M. XLV.	42
XLVI.	1125 Aliud.	M. IX.	11	CXXV.	1161 In Gregorium.	M. CXXXIII.	151
XLVII.	1127 Aliud.	M. X.	12	CXXVI.	1161 In Maxentium.	M. CXXXIV.	155
XLVIII.	1127 Aliud.	M. XI.	13	CXXVII.	1161 Aliud.	M. CXXXV.	156
XLIX.	1127 Aliud.	M. XII.	15	CXXVIII.	1161 In Eupraxium.	M. LI.	46
L.	1127 Aliud.	M. XIII.	14	CXXIX.	1165 In Paulum.	M. CV.	179
LI.	1127 Aliud.	M. XIV.	15				
LII.	1127 Aliud.	M. XV.	16				
LIII.	1129 Aliud.	M. XVI.	16				
LIV.	1129 In Emmeliam, matrem magni Basilii.	M. CXXX.	126				
				I.	1165 In Gigantium domorum aedificatorem.	M. CCXXIV.	215
LV.	1129 In patrem.	M. LXXI.	67	II.	1165 Aliud.	B. CVI.	180
LVI.	1129 Aliud.	M. LXXII.	68	III.	1165 In Eupraxios.	M. CLXXXIV.	168
LVII.	1131 Aliud.	M. LXXIII.	70	IV.	1165 In Philagrium, et ad Patientiam.	M. CXCVI.	180
LVIII.	1131 Aliud.	M. LXXIV.	71	V.	1167 Aliud.	M. CXCVII.	182
LIX.	1131 Aliud.	M. LXXV.	72	VI.	1167 Aliud.	M. CXCVIII.	182
LX.	1131 Aliud.	M. LXXVI.	73	VII.	1167 In maledicum.	M. CLXXXVII.	171
LXI.	1131 Aliud.	M. LXXVII.	74	VIII.	1167 Aliud.	M. CLXXXVIII.	171
LXII.	1135 Aliud.	M. LXXVIII.	74	IX.	1167 Aliud.	M. CLXXXIX.	172
LXIII.	1135 Aliud.	M. LXXIX.	75	X.	1167 In Agapetos.	M. CCI.	184
LXIV.	1135 Aliud.	M. LXXX.	76	XI.	1169 Aliud.	M. CCII.	196
LXV.	1135 Aliud.	M. LXXXI.	77	XII.	1169 Aliud.	M. CCIII.	187
LXVI.	1135 In matrem ex altari assumptam.	M. LXXXII.	77	XIII.	1169 Aliud.	M. CCIX.	195
				XIV.	1169 Aliud.	M. CCXI.	195
LXVII.	1135 Aliud.	M. LXXXIII.	81	XV.	1169 De Synisactis.	M. CCIV.	187
LXVIII.	1135 Aliud.	M. LXXXIV.	82	XVI.	1171 Aliud.	M. CCV.	180
LXIX.	1135 Aliud.	M. LXXXV.	83	XVII.	1171 Ad Virginem.	M. CCVI.	191
LXX.	1135 Aliud.	M. LXXXVI.	83	XVIII.	1175 Aliud.	M. CCVIII.	192
LXXI.	1137 Aliud.	M. LXXXVII.	88	XIX.	1175 Ad Monachos	M. CCVII.	192
LXXII.	1137 Aliud.	M. LXXXVIII.	89	XX.	1175 Aliud.	M. CCI.	197
LXXIII.	1137 Aliud.	M. LXXXIX.	89	XXI.	1175 Quod propter lapsos non decet criminari castos.	M. CCXIII.	196
LXXIV.	1137 Aliud.	M. XC.	90				
LXXV.	1137 Aliud.	M. XCI.	91	XXII.	1175 Aliud.	M. CCIV.	200
LXXVI.	1139 Aliud.	M. XCH.	91	XXIII.	1175 Aliud.	M. CCXV.	200
LXXVII.	1139 Aliud.	M. XCHII.	92	XXIV.	1175 De Nuptiis.	M. CCXVI.	201
LXXVIII.	1139 Aliud.	M. XCIIV.	92	XXV.	1175 Quod et honeste jocari licet.	M. CCXVII.	202
LXXIX.	1139 Aliud.	M. XCV.	94				
LXXX.	1141 Aliud.	M. XCVI.	94	XXVI.	1177 Ad eos qui in Martyrum basilicis genio indulgent.	M. CCXVIII.	203
LXXXI.	1141 Aliud.	M. XCVII.	94				
LXXXII.	1141 Aliud.	M. XCVIII.	95	XXVII.	1177 Aliud.	M. CCXIX.	204
LXXXIII.	1141 Aliud.	M. XCIX.	95	XXVIII.	1177 Aliud.	M. CCXX.	205
LXXXIV.	1141 Aliud.	M. C.	98	XXIX.	1177 Aliud.	M. CCXXI.	206
LXXXV.	1141 Aliud.	M. CI.	97	XXX.	1179 De Idolorum templo in ecclesiam converso.	M. CCXXVI.	214
LXXXVI.	1145 Aliud.	M. CII.	97				
LXXXVII.	1145 Aliud.	M. CIII.	90	XXXI.	1179 In sepulcrorum effosores.	B. CXXXVIII.	202
LXXXVIII.	1145 Aliud.	M. CIV.	98	XXXII.	1179 Aliud.	B. CXXXIX.	202
LXXXIX.	1145 Aliud.	M. CV.	98	XXXIII.	1179 Aliud.	B. CXL.	202
XC.	1145 Aliud.	M. CVI.	99	XXXIV.	1181 Aliud.	B. CXLI.	205
XCI.	1145 Aliud.	M. CVII.	100	XXXV.	1181 Aliud.	B. CXLII.	205
XCH.	1145 Aliud.	M. CVIII.	101	XXXVI.	1181 Aliud.	B. CXLIII.	205
XCHII.	1145 Aliud.	M. CIX.	102	XXXVII.	1181 Aliud.	B. CXLIV.	205
XCHIII.	1145 Aliud.	M. CX.	102	XXXVIII.	1181 Aliud.	B. CXLV.	205
XCIV.	1145 Aliud.	M. CXI.	103	XXXIX.	1181 Aliud.	B. CXLVI.	206
XCIV.	1145 Aliud.	M. CXI.	103	XL.	1181 Aliud.	B. CXLVII.	205
XCVI.	1145 Aliud.	M. CXII.	104	XLI.	1185 Aliud.	B. CXLVIII.	205
XCVII.	1145 Aliud.	M. CXIII.	105	XLII.	1185 Aliud.	B. CXLIX.	205
XCVII.	1145 Aliud.	M. CXIII.	105	XLIII.	1185 Aliud.	B. CL.	205
XCVIII.	1147 Aliud.	M. CXIV.	106	XLIV.	1185 Aliud.	B. CLI.	205
XCIX.	1147 Aliud.	M. CXV.	106	XLV.	1185 Aliud.	B. CLII.	205
C.	1147 Aliud.	M. CXVI.	107	XLVI.	1185 Aliud.	B. CLIII.	205
CI.	1149 Parentum mortuorum prosopopoeia.	M. CXVII.	110	XLVII.	1185 Aliud.	M. CXXXVII.	215
				XLVIII.	1185 Aliud.	M. CXXXVIII.	216
CH.	1149 Alia.	M. CXVIII.	111	XLIX.	1185 Aliud.	M. CXXXIX.	141
CH.	1149 In Amphiloctium.	M. XXIX.	28	L.	1187 Aliud.	M. CXL.	142
CIV.	1151 Aliud.	M. XXX.	29	LI.	1187 Aliud.	M. CXLI.	143
CV.	1151 In Amphiloctium alium.	M. XXXI.	30	LII.	1187 Aliud.	M. CXLII.	143
				LIII.	1187 Aliud.	M. CXLIII.	144
CVI.	1151 Aliud.	M. XXXII.	32	LIV.	1187 Aliud.	M. CXLIV.	144
CVII.	1151 Aliud.	M. XXXIII.	33	LV.	1187 Aliud.	M. CXV.	145
CVIII.	1151 Aliud.	M. XXXIV.	34	LVI.	1189 Aliud.	M. CXLVI.	145
CIX.	1155 Aliud.	M. XXXV.	34	LVII.	1189 Aliud.	M. CXLVII.	146
CX.	1155 In Bassum.	M. XLIII.	41	LVIII.	1189 Aliud.	M. CXLVIII.	146
CXI.	1155 Aliud.	M. XLIV.	41	LIX.	1189 Aliud.	M. CXLIX.	147
CXII.	1155 In Nicomedem.	M. XXXVI.	34	LX.	1189 Aliud.	M. CL.	147
CXIII.	1155 Aliud.	M. XXXVII.	36	LXI.	1189 Aliud.	M. CLI.	148
CXIV.	1155 Aliud.	M. XXXVIII.	37	LXII.	1191 Aliud.	M. CLII.	148
CXV.	1155 In Carterium.	M. XXXIX.	37	LXIII.	1191 Aliud.	M. CLIII.	149
CXVI.	1155 Aliud.	M. XL.	39	LXIV.	1191 Aliud.	M. CLIV.	149
CXVII.	1155 Aliud.	M. XLI.	40	LXV.	1191 Aliud.	M. CLV.	150
CXVIII.	1155 Aliud.	M. XLII.	40	LXVI.	1191 Aliud.	M. CLVI.	150
CXIX.	1155 Basilii magni epitaphia.	M. LXV.	152	LXVII.	1191 Aliud.	M. CLVII.	150
				LXVIII.	1195 Aliud.	M. CLVIII.	151
CXX.	1159 In Macrinam S. Basilii sororem.	M. CXXXI.	150	LXIX.	1195 Aliud.	M. CLIX.	151
				LXX.	1195 Aliud.	M. CLX.	151
CXXI.	1159 In Eusebium et Basilissam.	M. XLVI.	42	LXXI.	1195 Aliud.	M. CLXI.	151
CXXII.	1159 In Georgium.	M. L.	45				
CXXIII.	1159 In Theosebiam magni Basilii sororem.	M. CXXXII.	151				

LXXII.	1195	In sepulcrorum effos.	M. CLXI.	153	LXXXV.	1199	Aliud	M. CLXXIV.	159
LXXIII.	1195	Aliud.	M. CLXII.	154	LXXXVI.	1199	Aliud.	M. CLXXV.	159
LXXIV.	1195	Aliud.	M. CLXIII.	154	LXXXVII.	1199	Aliud.	M. CLXXVI.	160
LXXV.	1195	Aliud.	M. CLXIV.	154	LXXXVIII.	1199	Aliud.	M. CLXXVII.	160
LXXVI.	1195	Aliud.	M. CLXV.	155	LXXXIX.	1199	Aliud.	M. CLXXVIII.	161
LXXVII.	1195	Aliud.	M. CLXVI.	155	XC.	1199	Aliud.	M. CLXXIX.	161
LXXVIII.	1195	Aliud.	M. CLXVII.	155	XCI.	1201	Aliud.	M. CLXXX.	162
LXXIX.	1195	Aliud.	M. CLXVIII.	156	XCI.	1201	Aliud.	M. CLXXXI.	164
LXXX.	1197	Aliud.	M. CLXIX.	156	XCIII.	1201	Aliud.	M. CLXXXII.	164
LXXXI.	1197	Aliud.	M. CLXX.	157	XCIV.	1205	Aliud.	M. CLXXXIII.	168
LXXXII.	1197	Aliud.	M. CLXXI.	157					
LXXXIII.	1197	Aliud.	M. CLXXII.	158					
LXXXIV.	1197	Aliud.	M. CLXXIII.	158					

APPENDIX.

—	1207	Christus patiens.	B.	—	253
---	------	-------------------	----	---	-----

INDEX POEMATUM S. GREGORII

IN QUO VETUS ORDO CUM NOVO COMPARATUR.

*Cum in Sectione secunda Libri secundi juxta novum ordinem tres iterum occurrant divisiones, quarum prima Carmina, secunda Epitaphia, tertia autem Epigrammata complectitur, Carmina cum littera c, Epitaphia cum crucis signo †, Epigrammata vero cum stella *, distingimus.*

EDITIO BILLIANA.

Vetus ordo.		Novus ordo.								
Carm.	Pag.	Lib.	Sect.	Carm.	Pag.					
I.	1	Vita Gregorii Naz.	II I	XI.	675	XVI.	90	De vitæ tenebris.	I II XVI.	485
II.	31	De rebus suis.	II I	I.	629	XVII.	91	Beatitudines et spiritualis vitæ regulæ.	I II XVII.	487
III.	43	In laudem Virginitatis.	I II	I.	299	XVIII.	92	Josjurandum Gregorii.	II I II.	668
IV.	55	Præcepta ad Virgines.	I II	II.	599	XIX.	93	Adversus Carnem.	II I XI.VI.	957
V.	68	De animæ suæ calamitatibus.	II I	XLV.	919	XX.	95	Adversus Diabolum.	II I LIV.	965
VI.	73	De suis calamitatibus.	II I	XIX.	857	XXI.	94	Sese, cohortator ut ad Deum mentem convertat.	II I LXXXV	973
VII.	75	De hujus vitæ vanitate atque incertitudine communique omnium fine.	I II	XXXII.	879	XXII.	94	Carmen quo diabolus avertit, ac Christum invocat.	II I LV.	965
VIII.	76	Ærumnas suas luget: et Christum obsecrat ut sibi vitæ finem afferat.	II I	XLII.	911	XXIII.	95	Luclus.	II I XLIX.	943
						XXIV.	95	Ad animam.	II I LXXXI	977
						XXV.	95	De Naturæ humanæ fragilitate.	I II XII.	467
IX.	77	Ad seipsum per interrogationem et responsum.	II I	XLIII.	913	XXVI.	95	Aliud.	I II XIII.	469
						XXVII.	95	De Dei desiderio.	II I LXXXVII.	981
X.	78	Insomnium de Anastasiæ templo, quod ipse Constantinopolis fixit.	II I	XVI.	845	XXVIII.	96	Carmen lugubre pro sua anima.	II I LI.	949
						XXIX.	97	Luctus.	II I XXVII.	867
						XXX.	97	Carmen simplex.	II I XXI.	865
XI.	79	De diversis vitæ generibus et adversus falsos episcopos.	II I	XVII.	849	XXXI.	97	Epitaphium et epitome vitæ ipsius.	II I XCII.	991
						XXXII.	98	Carmen penitentiale et deprecativum.	II I LXXIII.	971
XII.	81	Ad Episcopos.	II I	XIII.	82	XXXIII.	98	Adversus Diabolum.	II I LVII.	955
XIII.	85	Ad Constantinopolitanos et ipsam urbem.	II I	X.	675	XXXIV.	98	De veris et germanis Scripturæ libris.	I I XII.	259
						XXXV.	99	Ægypti plagæ.	I I XIV.	263
XIV.	86	De humana Natura.	I II	XIV.	469	XXXVI.	99	Moysis Decalogus.	I I XV.	263
XV.	88	De externi hominis vilitate, ac præsentium rerum vanitate.	I II	XV.	477	XXXVII.	99	De duodecim Patriarchis.	I I XIII.	263

XXXVIII.	99 De duodecim Apostolis.	I I XIX.	275	LXVI.	153 Sententiæ distichis iambicis constantes.	I II XXXII	580
XXXIX.	99 De Christi Genealogia.	I I XVIII.	267				
XL.	101 Miracula Christi secundum Matthæum.	I I XX.	275	LXVII.	153 De Vita humana.	I II XIX.	495
XLI.	102 Christi Parabolæ et ænigmata secundum Matthæum.	I I XXIV.	277	LXVIII.	156 De Fortuna et Prudentia (providentia.)	I II XXXIX.	627
XLII.	102 Christi Miracula secundum Joannem.	I I XXIII.	277	LXIX. LXX.	156 161 Tetrasticha. De principiis, seu principio (de Patre).	I II XXXIII I I.	597 207
XLIII.	102 Secundum Lucam.	I I XXII.	275	LXXI. LXXII.	161 De Filio. 163 De Spiritu sancto.	I I II. I I III.	209 217
XLIV.	103 Secundum Marcum.	I I XXI.	275	LXXIII. LXXIV.	163 De Mundo. 167 De Providentia.	I I IV. I I V.	219 223
XLV.	103 Parabolæ secundum Lucam.	I I XXVI.	279	LXXV.	168 De Substantiis mente præditis.	I I VII.	253
XLVI.	103 Parabolæ quatuor Evangelistarum.	I I XVII.	281	LXXVI. LXXVII.	170 De Anima. 173 De Testamentis et adventu Christi.	I I VIII I I IX.	241 249
XLVII.	105 Ad Monachos in cenobio degentes.	I II V.	585	LXXVIII. LXXIX.	175 De Pudicitia. 176 Ad suam animam.	I II VI. II I LXXVII.	287 975
XLVIII.	106 Ad Hellenium pro Monachis exhortatorium.	II II I. c.	997	LXXX. LXXXI.	176 Supplicatio ad Christum. 176 Lamentatio ad Christum.	II I LXI. II I LXIII.	959 959
XLIX.	111 Ad Julianum.	II II II. c.	1017	LXXXII.	176 Alia oratio ad Christum.	II I LXIX.	969
L.	112 Ad Nicolum patrem, Nicobuli filii nomine.	II II IV. c.	1037	LXXXIII.	176 Precatio matutina.	II I XXIV.	867
LJ.	115 Nicobuli patris ad filium.	II II V. c.	1049	LXXXIV.	176 Precatio vespertina.	II I XXV.	867
LII.	120 Ad Vitalianum, filiorum nomine.	II II III. c.	1017	LXXXV.	177 Oratio postridiana.	II I XXVI.	867
LIII.	126 In Divitem male moratum.	I II XXVI.	541	LXXXVI. LXXXVII.	177 Ad seipsum. 177 Aliud ad Christum.	II I LXXX. II I LXIV.	975 959
LIV.	127 Precatio ad Christum peregre profecturi.	I I XXXVI.	295	LXXXVIII. LXXXIX. XC.	177 Ad Diabolum. 177 Ad eundem. 177 Ad animam suam.	I I LVIII. I I LVI. I I LXXIX.	957 955 975
LV.	128 De silentio quod jejuniis tempore coluit.	II I XXXIV.	285	XCI. XCII.	177 Lamentatio. 177 Lamentatio altera ad Christum.	I I LXV. I I LXVI.	961 961
LVI.	151 Hymni ad Christum post silentium in Paschate.	II I XXXVIII.	897	XCIII.	177 Alia lamentatio.	I I LXI.	959
LVII.	132 Paræneticum carmen ad Olympiadem virginem nubilem.	II II VI. c.	1065	XCIV. XCV.	178 Ad Diabolum. 178 Aliud ad Diabolum.	I I LIX. I I LX.	957 957
LVIII.	134 De seipso post reditum ex urbe Constantinopolitana.	II I XV.	841	XCVI.	178 Lamentatio ad Christum.	I I LXXV.	971
LIX.	155 De virtute humana.	I II IX.	405	XCVII.	178 Alia lamentatio.	I I LXXV.	975
LX.	158 Ad fetos Monachos.	II I XLIV.	915	XCVIII.	178 Precatio in morbo.	I I LXXI.	909
LXI.	158 Ad Diabolum in morbo.	II I L.	945	XCIX. C.	178 Lamentatio. 178 Alia lamentatio.	I I LII. I I LIII.	951 953
LXII.	140 Ad Nemesium.	II II VII. c.	1071	CI.	179 Sermocinatio cum mundo.	I II XI.	467
LXIII.	146 Sententiæ distichis versibus constantes.	I II XXXI.	585	CII.	179 In vitæ exitum.	II I LXXII.	969
LXIV.	147 Adversus Mulieres ambitiosius sese adornantes et excolentes.	I II XXIX.	565	CIII.	179 De Vita humana.	I II XVIII.	291
LXV.	152 Basilii magni epitaphia.	II II CXIX.	1153	CIV.	179 Heroici versus (tempestas a Christo sedata).	I I XXVIII.	287
				CV.	179 Pauli cujusdam epitaphium.	II II CXXIX.	1163
				CVI.	180 Ad Sigantium eremitam.	II II II.	1163
				CVII. CVIII. CIX.	180 De Patientia. 180 Admonitio. 180 Oratio ad Christum in morbo.	II I XXIX. II I LXXXVI.	869 981
				CX.	180 Oratio alta	II I XX.	863

CXI.	180 Eiusdem elegiacum.	II I	XXVIII.	869	CXXXIX.	202 Aliud.	II II	XXXIII.	1179
CXII.	181 Oratio ad Christum.	II I	LXXVII.	973	CXL.	202 Aliud.	II II	XXXIII.	1179
CXIII.	181 In secessionem.	II I	XXIII.	963	CXLI.	203 Aliud.	II II	XXXIV.	1181
CXIV.	181 De Patientia.	I II	XXXVII.	637	CXLII.	203 Aliud.	II II	XXXV.	1181
CXV.	181 De desiderio.	I II	XX.	493	CXLIII.	203 Aliud.	II II	XXXVI.	1181
CXVI.	181 De morte charorum.	I II	XXI.	493	CXLIV.	203 Aliud.	II II	XXXVII.	1181
CXVII.	182 De malis Amicis.	I II	XXII.	493	CXLV.	203 Aliud.	II II	XXXVIII.	1181
CXVIII.	182 De eadem re.	I II	XXIII.	493	CXLVI.	203 Aliud.	II II	XXXIX.	1181
CXIX.	182 Ad Virginem.	I II	IV.	585	CXLVII.	203 Aliud.	II II	XL.	1181
CXX.	182 Ad suam animam, carmen Anacreonticum.	II I	LXXXVIII.	963	CXLVIII.	203 Aliud.	II II	XLI.	1183
CXXI.	183 Hymnus ad Deum.	I I	XXX.	297	CXLIX.	203 Aliud.	II II	XLII.	1183
CXXII.	186 Monosticha secundum ordinem alphabeti.	I II	XXX.	585	CL.	203 Aliud.	II II	XLIII.	1183
CXXIII.	187 De seipso adversus invidios.	II I	XIV.	837	CLI.	203 Aliud.	II II	XLIV.	1183
CXXIV.	188 De Providentia.	I I	VI.	329	CLII.	203 Aliud.	II II	XLV.	1183
CXXV.	190 Ad Seleucum.	II II	VIII. c.	1089	CLIII.	203 Aliud.	II II	XLVI.	1183
CXXVI.	190 Epigramma in templum Eliæ, quod postea appellabatur.	I I	XVII.	265	CLIV.	204 Eliæ miracula.	I I	XVI.	265
CXXVII.	190 Ad Christum.	II I	LXXIV.	97.	CLV.	204 De virtute.	I II	X.	415
CXXVIII.	190 Ad eundem. (Idem est ac XCIX.)	— —	—	—	CLVI.	220 Comparatio vitarum.	I II	VIII.	391
CXXIX.	190 Adversus brutam animam partem, vel, ut in alio libro, ad suam animam.	II I	XLVII.	941	CLVII.	224 Dialogus adversus eos qui frequenter jurant.	I II	XXIV.	394
CXXX.	196 De philosophica Paupertate.	I II	XXXV.	625	CLVIII.	229 Adversus iram.	I II	XXV.	341
CXXXI.	197 Admonitio ad seipsum. (Idem est ac CVIII, CXIII.)	— —	—	—	CLIX.	237 Adversus oppum amantes.	I II	XXVIII.	345
CXXXII.	197 Ad Deum. (Idem ac CXIII.)	— —	—	—	CLX.	243 De seipso.	II I	XXX.	371
CXXXIII.	197 Vita sine operat.	II I	XXXI.	877	CLXI.	247 Senarii adversus Apollinarium de incarnatione, sive assumpti hominismysterio.	I I	X.	235
CXXXIV.	197 De seipso.	II I	LXVI.	961	CLXII.	248 Insuos versus.	II I	XXXIX.	391
CXXXV.	197 Ad Christum.	— —	—	—	CLXIII.	249 Ad maximum Iambici.	II I	XLI.	399
CXXXVI.	198 Ad Diabolum. (Idem est ac XCIII.)	— —	—	—	CLXIV.	251 Ad non amicos.	II I	VII.	671
CXXXVII.	198 Definitiones minus exacte.	I II	XXXIV.	611	CLXV.	251 In nobilem male moratum.	I II	XXVII.	343
CXXXVIII.	202 In sepulchrorum effossoribus.	II II	XXXI.	1179	CLXVI.	251 In invidios.	II I	XL.	397
					CLXVII.	252 De Castitate, Anacreontici.	I II	VII.	389
					CLXVIII.	232 Hymnus ad Deum.	I II	XXIX.	267
					CLXIX.	252 Ad Christum. (Idem est ac CLII.)	— —	—	—
					CLXX.	252 Eiusdem.	II I	XLVIII.	943
					CLXXI.	252 Aliud. (Idem est ac CXIII.)	— —	—	—
					CLXXII.	252 Aliud.	II I	LXX.	929
					CLXXIII.	253 Christus patiens tragico-comedia.	— —	Appendix.	1365
					CLXXIV.	299 Ad Virgines exhortatio. (Lat.)	I II	III.	379
					CLXXV.	301 De Episcopis. (Lat.)	II I	XII.	779
					CLXXVI.	308 Aliud. (Lat.)	I II	XL.	639
					CLXXVII.	308 Aliud. (Lat.)	I II	XL.	639

EDITIO TOLLII.

I.	4 De seipso et adversus Episcopos.	II I	XII.	779					
II.	74 De seipso.	II I	LXVIII.	961	XIII.	94 Precatio, carmine herotico.	I	XXXIII.	39
III.	82 In invidios.	II I	XVIII.	853					
IV.	84 Aliud.	II I	VIII.	671	XIV.	94 Alta.	I I	XXXIV.	195
V.	84 Aliud.	II I	XXXVI.	895	XV.	96 Confessio et gratiarum actio carmine elegiaco.	I I	XXXI.	29
VI.	86 Aliud.	II I	XXXVII.	897					
VII.	88 Aliud.	II I	IX.	673					
VIII.	88 Aliud.	II I	XXXV.	895					
IX.	90 Ad plebem Anastasie.	II I	V.	669	XVI.	96 Hymnus vespertinus.	I I	XXXII.	291
X.	90 Aliud.	II I	VI.	671	XVII.	98 Carmen itinerarium.	II I	III.	667
XI.	92 Aliud.	II I	XXXI.	877					
XII.	92 Invocatio,	I I	XXXV.	293					

XVIII.	100 In diabolom.	II I	XXI.	863	logi verba,		
XIX.	100 In morbum.	II I	IV.	669	cum animam	II I	XCIX.
XX.	104 Ultima Theo-	II I	LXXXIX.	969	expiraret.		153

EDITIO MURATORII.

L.	1 In Prohæresium sophistam.	II II	V†	1109	LXVII.	62 Aliud.	II II	XXI†.	1118
D.	5 In Thespesium grammaticum.	II II	IV†.	1109	LXVIII.	63 In Gorge-			
III.	5 In Martinianum.	II II	XI†.	1123		ntum.	II II	XXII†.	1117
IV.	6 Aliud.	II II	XL†.	1123	LXIX.	64 Aliud.	II II	XXIII†.	1117
V.	8 Aliud.	II II	XLII†.	1123	LXX.	65 Aliud.	II II	XXIV†.	1117
VI.	10 Aliud.	II II	XLIII†.	1123	LXXI.	67 In patrem.	II II	LV†.	1129
VII.	10 Aliud.	II II	XLIV†.	1123	LXXII.	68 Aliud.	II II	LVI†.	1129
VIII.	11 Aliud.	II II	XLV†.	1123	LXXIII.	70 Aliud.	II II	LVII†.	1131
IX.	11 Aliud.	II II	XLVI†.	1123	LXXIV.	71 Aliud.	II II	LVIII†.	1131
X.	12 Aliud.	II II	XLVII†.	1127	LXXV.	72 Aliud.	II II	LIX†.	1131
XI.	13 Aliud.	II II	XLVIII†.	1127	LXXVI.	73 Aliud.	II II	LX†.	1131
XII.	15 Aliud.	II II	XLIX.	1127	LXXVII.	74 Aliud.	II II	LXI†.	1131
XIII.	14 Aliud.	II II	L†.	1127	LXXVIII.	74 Aliud.	II II	LXII†.	1135
XIV.	15 Aliud.	II II	LII†.	1127	LXXIX.	75 Aliud.	II II	LXIII†.	1135
XV.	16 Aliud.	II II	LIII†.	1127	LXXX.	76 Aliud.	II II	LXIV†.	1135
XVI.	16 Aliud.	II II	LII†.	1127	LXXXI.	77 Aliud.	II II	LV†.	1135
XVII.	17 In Liviam.	II II	LIII†.	1129	LXXXII.	77 In matrem ex			
XVIII.	19 Aliud.	II II	XXV†.	1117		altari assum-			
XIX.	20 Aliud.	II II	XXVI†.	1119	I.LXXXIII.	piam.	II II	LXVI†.	1143
XX.	20 In Euphemium.	II II	XXVII†.	1119	LXXXIV.	81 Aliud.	II II	LXVII†.	1143
XXI.	22 Aliud.	II II	XXVIII†.	1119	LXXXV.	82 Aliud.	II II	LXVIII†.	1143
XXII.	23 Aliud.	II II	XXIX†.	1119	LXXXVI.	83 Aliud.	II II	LIX†.	1143
XXIII.	24 Aliud.	II II	XXX†.	1119	LXXXVII.	85 Aliud.	II II	LXX†.	1143
XXIV.	24 Aliud.	II II	XXXI†.	1121	LXXXVIII.	88 Aliud.	II II	LXXI†.	1143
XXV.	25 Aliud.	II II	XXXII†.	1121	LXXXIX.	89 Aliud.	II II	LXXII†.	1143
XXVI.	25 Aliud.	II II	XXXIII†.	1121	XC.	90 Aliud.	II II	LXXIII†.	1143
XXVII.	26 Aliud.	II II	XXXIV.	1121	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXIV†.	1143
XXVIII.	26 Aliud.	II II	XXXV.	1121	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXV†.	1143
XXIX.	28 In Amphilo-	II II	XXXVI.	1121	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXVI†.	1143
	chium.	II II			XCI.	91 Aliud.	II II	LXXVII†.	1143
XXX.	29 Aliud.	II II	CIII†.	1149	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXVIII†.	1143
XXXI.	30 In Amphilo-	II II	CIV†.	1149	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXIX†.	1143
	chium allum.	II II			XCI.	91 Aliud.	II II	LXXX†.	1143
XXXII.	32 Aliud.	II II	CV†.	1151	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXI†.	1143
XXXIII.	33 Aliud.	II II	CVI†.	1151	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXII†.	1143
XXXIV.	34 Aliud.	II II	CVII†.	1151	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXIII†.	1143
XXXV.	34 Aliud.	II II	CVIII†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXIV†.	1143
XXXVI.	34 In Nicomedem.	II II	CX†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXV†.	1143
XXXVII.	36 Aliud.	II II	CXII†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXVI†.	1143
XXXVIII.	37 Aliud.	II II	CXIII†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXVII†.	1143
XXXIX.	37 In Carterium.	II II	CXIV†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXVIII†.	1143
XL.	39 Aliud.	II II	CXV†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXIX†.	1143
XLI.	40 Aliud.	II II	CXVI†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXX†.	1143
XLII.	40 Aliud.	II II	CXVII†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXI†.	1143
XLIII.	41 In Bassum.	II II	CXVIII†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXII†.	1143
XLIV.	41 Aliud.	II II	CX†.	1153	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIII†.	1143
XLV.	42 In Philtatium.	II II	CXX†.	1161	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIV†.	1143
XLVI.	42 In Eusebium et Basilissam.	II II	CXXI†.	1159	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXV†.	1143
XLVII.	45 In Helladium.	II II	CXXII†.	1123	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXVI†.	1143
XLVIII.	44 Aliud.	II II	CXXIII†.	1123	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXVII†.	1143
XLIX.	45 Aliud.	II II	CXXIV†.	1123	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXVIII†.	1143
L.	45 In Georgium.	II II	CXXV†.	1159	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIX†.	1143
LI.	46 In Eupratium.	II II	CXXVI†.	1161	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXX†.	1143
LII.	49 In Casarium.	II II	V†.	1111	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXI†.	1143
LIII.	50 Aliud.	II II	VII†.	1111	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXII†.	1143
LIV.	51 Aliud.	II II	VIII†.	1111	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIII†.	1143
LV.	52 Aliud.	II II	IX†.	1111	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIV†.	1143
LVI.	52 Aliud.	II II	X†.	1111	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXV†.	1143
LVII.	53 Aliud.	II II	XI†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXVI†.	1143
LVIII.	53 Aliud.	II II	XII†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXVII†.	1143
LIX.	55 Aliud.	II II	XIII†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXVIII†.	1143
LX.	56 Aliud.	II II	XIV†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIX†.	1143
LXI.	57 Aliud.	II II	XV†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXX†.	1143
LXII.	58 Aliud.	II II	XVI†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXI†.	1143
LXIII.	59 Aliud.	II II	XVII†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXII†.	1143
LXIV.	59 Aliud.	II II	XVIII†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIII†.	1143
LXV.	60 Aliud.	II II	XIX†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXIV†.	1143
LXVI.	61 Aliud.	II II	XX†.	1113	XCI.	91 Aliud.	II II	LXXXXV†.	1143

INDEX ANALYTICUS

Primus numerus paginas indicat editionis Maurinæ quæ in nostro textu typis crassioribus repræsentantur; si sequatur alter numerus cum præfixa litterula v., versum signal; si denum plures in eadem pagina occurrant pares versuum numeri, distinguuntur cum numero Romano, qui carmen indigat.

A

Aaron magnus, 815, v. 678. Aaron filii sacerdos, 515, v. 516. Aaronis mansuetudo, 521, v. 184 etc. Aaronis virga, quæ floruerat, in Arca servabatur, 6. Mors ejus filiorum, 831, v. 121 etc.

Abacuc liber canonicus, 261, v. 23, 1105, v. 290

Abaridis Scythæ sagitta, 417, v. 50, 51.

Abdite liber canonicus, 261, v. 23, 1105, v. 278.

Ablabium monet Gregorius, ne, dum cupit sophista esse, virtutis oblitus, nihil sit nisi sophista, 191, 192.

Abnegatio Dei duplex, verbo et actione, 611, v. 235 etc.

Abraham Deo filium obtulit, 515, v. 511, 512, 1145, xciv, v. 1. Abraham lex secunda, secundum vitæ simplicis exemplum, 459, v. 489. Abrahami sacrificium, 655, v. 440 etc. Abraham sinus, 665, v. 580, 581. Abrahami sinum cupit Gregorius, 991, v. 57. Abraham sacrificium æmulatus est Nicomedes, dans filios Deo, 1005, v. 145, 146.

Absalonem (erga) magna Davidis clementia, 1055, v. 521 etc.

Abugrio Gregorius fausta precatur, et illum laudat, 195, 196.

Accusare quemquam tutum non est, 99.

Acerbitates tolerare, ærumnæ est imminutio, 78. Acerbitates hujus vitæ in futuris bonis sunt absconditæ, 185.

Achabi audacia, 525, v. 451.

Achan furtum toti nocuit genti, 563, v. 455 etc. Achan ob furtum, Hebræorum fugatur exercitus, 589, v. 62 etc.

Achillis equi Patroclis mortem lugentes, 158.

Actæon a canibus pro fera laniatus, 1021, v. 60 etc.

Actio. Non perinde oratio plerisque movet, atque Actio quæ taciti cujusdam monitoris instar est, 66. Non agendum, nisi postquam est deliberatum, 179. Actio beata, 469, v. 19, 20. Actibus suis quisque metiuntur proximum, 901, v. 29, 50. Actio et contemplatio, 597, xxxv, v. 1, etc. Actio, quid? 617, v. 151. Actio cum contemplatione jungenda, 1101, v. 214 etc.

Actoris filii, corporibus et arte gemini, curruum celeberrimi ductores, 151.

Actus Apostolorum. *Vide* Apostolorum Gesta.

Adamantio rhetoricæ libros postulanti rescribit Gregorius postulandos esse potius sacræ Scripturæ libros, 192. Eos tamen illi concedit, 192. illum exhortatur ad Dei metum, 193, 195.

Adamas, lapis indomitus, 575, v. 584 etc.

Adamus non ex dimidia parte lapsus est, 87, 875, v. 169, 170. In Adamo mens prima peccavit, 90. In paradysum collocatus, ut operaretur, 247, v. 105, 106. Perficitore arbore interdictus, 247, v. 105, 106, 107. Dolis inimici et uxoris consilio gustante ante tempus fructum hominidam, unde pellicea tunica indutus et morti obnoxius eiecitur a paradiso, 247, v. 107, 112 etc., 249, v. 9, 507, v. 156 etc., 485, v. 110, 571, v. 129 etc., 755, v. 960, 827, v. 44, 45, 925, v. 99 etc., 1015, v. 545 etc. Adamus costæ suæ conjunctus, 511, v. 226. Homines ex Adamo mortui, 1025, v. 161.

Adelphium officiose salutatur Gregorius, laudibus effert, et votis prosequitur, 170, 171 etc. Se ad eum venturum pollicetur, 170, 171 etc. Quod promissum non implevisset, se excusat, 172. illum turpiter et misere prolapsam amore mulierum, erigere et corrigere comatur, 172, 175. Illi exprobrat raptas virgines et feminas Deo consecratas, 175.

Administratores reipublicæ oburgat Gregorius, quod Theotecnium diaconum sibi charum vigilem fecissent, 81, 82.

Adonidis hortus, 597, v. 55.

Adulatio Verbo non est amica, 997, v. 5, 6

Adulteris pavor, 885, v. 29.

Adversa nobis aliquando mittit Deus, ut alios erudiat, 661, v. 564 etc.

Adversitas probis est luctatio aut tentatio, 627, xxviii, v. 5 etc., 627, xxxviii, v. 3 etc.

Æcidarum mors, 481, v. 85, 86.

Æger. Quod ægrum est curari debet, non obterj atque confringi, 126. Qui æger est, ejus qui integra valetudine utitur, medicam manum requirit, 157. Ægotantium visatio unum est ex præceptorum numero, 105.

Ægypti plagæ decem, 265, xiv, v. 1 etc., 715, v. 740 etc. Semper animo revolvendæ, ut magna Dei timeatur potentia, 265, v. 1, 2. Ægypto mundus comparatur, 865, xxii, v. 4, 5.

Ægyptii dedecora adorantes, 425, v. 193, 194. Ægyptiorum primogeniti necantur, 253, v. 90, 91.

Ægyptiorum episcoporum levitas, 715, v. 747. Ægyptii exploratores mittuntur Constantinopolim, miseri et venales, 719, v. 834 etc.

Æneas patrem suum sustulit ex hostibus, 1055, v. 186.

Ærumnæ hujus vitæ ac miseræ sunt paucæ, si cum futuræ vitæ spe conferantur, 184. In ærumnis Dei consilium et dispensationem subtilius, quam vulgus solet, accipere debemus, 184. Ærumnæ, peccati poenam esse, humiliter constitetur Gregorius, 859, v. 55, 56.

Æterna sola sunt appetenda, 881, v. 51 etc.

Æthiopes inter, album esse, mira res est, 857, v. 824 etc.

Ætneis scopulis igneus fluvius emanat, 575, v. 606 etc.

Ætneæ crateres Empedoclem proderunt mortalem, 1087, v. 281 etc., 1135, xxix, v. 112.

Ætoli et Curetes de apri capite pugnant, 481, v. 83, 84.

Ævum, quid? 211, v. 11. Ævum sempiternum thesauriza, 595, v. 79, 80.

Aer, quid? 211, v. 19.

Aerium et Alypium hortatur Gregorius, ut pecuniam ecclesiæ a matre defuncta relictam exsolvant, 54, etc.

Africanum non invisens propter valetudinem, per Nicobolum se excusat Gregorius, 187.

Affectus naturales non improbandi, 851, v. 559 etc.

Amfitiones turpi saluti preferendæ, 865, xxiii, v. 8, 9. Amfictos qui juvat, juvat seipsum, 1027, v. 160.

Agamemnon mortem non effugit, 481, v. 94.

Agapetos et Agapetas cum dilectis viventes exagitatur Gregorius, 1167, x, v. 1 etc., 1169, xi, xii, xiii, xiv, xv, 1171, xvi, 1175, xx, v. 1 etc. Bigamus magis laudandus quam Agapetus, 1169, xiv, v. 5 etc. Agapeti aut ignem habent, aut ignis indicia, 1175, xx, v. 9.

Agave filii dilecti interemptrix, 1021, v. 54 etc.

Ager emissariis victimis preparatus in veteri lege, 827, v. 60. Ager sanguinis, ubi effusus est pretium ejus, qui est sine pretio, 827, v. 61 etc.

Aggæi liber canonicus, 261, v. 21, 1105, v. 261.

Agricultura, labor, 487, v. 19, 20.

Alacritas, quid? 615, v. 58.

Alcinou mensa delictis referta, 5. Alcinou nemo, 1025, v. 141. Alcinou regi eloquentia placet Ulysses, 1061, v. 212, 215.

Alcmaeonis avaritia, 429, v. 284 etc.

Alexander, ut Atheniensibus placeret, liberalior erat atque magnificentior, et propterea regni sui theatrum Athenas nunquam non appellabat, 155. Alexandri castitas, 457, v. 818 etc. Alexandri mansuetudo, 525, v. 270 etc. Alexander vino perditus, 481, v. 91, 92.

Alexandriæ aliquid doctrinæ decerpit Gregorius, 681, v. 127, 128. Alexandria, levis civitas, malis referta, fervor insanus, Arit mater, 705, v. 576 etc. Alexandria, magna civitas, commercio opulenta, 1061, v. 226, 229.

Aloydæ gigantes, 14.

apraculum, 319, v. 394, 467, v. 8. Deo defluxit, 417, v. 59 etc. Dei flatus, in meliorem partem semper cupit, 483, v. 151 etc. Materie mixta, 241, v. 1. Divina et immortalis, 241, v. 3 etc. Non est ignis, nec aer, nec sanguinis harmonia, 241, v. 7, 8 etc., 243, v. 9 etc. Falsae de anima opiniones confutantur, 243, v. 18 etc. Non est anima quaedam universalis ad sensum Manicheorum, 243, v. 23 etc. Non migrat e corpore in Corpus ut vult Pythagoras, 243, v. 33 etc. Vera doctrina de anima, 243, v. 53 etc. Anima varii immiscetur modo incognito, 243, v. 79. Animæ ex anima propagatio, 247, v. 82 etc. An ex raduce? 473, v. 63 etc. Anima non statim vires suas exerit, sed comparatur tibicini modo exsibus tibiis, modo grandioribus utenti, 247, v. 91 etc. Anima Interrogatur quæ, et unde, et quænam sit, 473, v. 63 etc. Anima cadaverifera, 473, v. 64 etc. Si cælestis est anima, unde orta? An flatus Dei est? 473, v. 73, etc. Si non ex Deo orta, quæ origo? 473, v. 85 etc. Animæ nihil antependendum, 69. Animæ et corporis ratio populis exponenda, 793, v. 305. Animæ regere datur, 941, v. 9. Trigæ comparatur, tribus equis tractæ, nempe ratione, ira, et libidine, quarum prima libere dimittenda, secunda moderanda, tertia domanda, 741, v. 10 etc. Anima ægra vicina est Deo, 19. Animæ puræ solius gratum est sacrificium, 103, v. 236.

Animam suam luget Gregorius, 949, li, v. 1 etc. Hanc et objurgat, 941, v. 1 etc. Quis genuit dignus anima quam occidit serpens, 951, v. 10, 11. Animam hortatur Gregorius, ut meditetur quæ ad se, ad Deum, ad mundi ordinem, ad finem ultimum spectant, 975, lxxvii, v. 1 etc. Animam excitat, ut diaboli fraudes caveat, 975, lxxix, v. 1 etc. Animam jubet sursum aspicere, et mundi oblivionem cupere, ne carne ad vitium trahatur, 977, lxxxi, v. 1 etc. Hanc carni adhaerere prohibet, 979, lxxxv, v. 1 etc. Ab ea petit, quid postulet, 983, lxxxviii, v. 1 etc. Non dabit illi vitæ commoda, 983, lxxxviii, v. 7 etc. Sed ut agilem avem ad æthera deducet, 983, v. 75 etc.

Animas sanctorum sentire res nostras persuasum habebat Gregorius, 186. Animæ justorum thronum Dei laudantes circumstant, 295, xxxiv, v. 8 etc. *Vide Mens.*

Animalium naturalis erga prolem amor, 1037, iv, v. 1 etc. Animalia pro prole pugnant, 1037, iv, v. 15 etc., 1051, v. 28 etc. Animalia Deum non incensarent, si vocem haberent, quod talia vel talia sunt creata, 1053, v. 88 etc. Animalium non decet adorare imagines, 1073, v. 51 etc.

Animus mensuræ corporis non subicitur, 13, 14. Animal magnitudine prædij est amicorum potius libertatem, quam inimicorum blanditias amplecti, 18. Animus a perturbationum servitute liber et immunis conservandus est, 183. Animus ad sentiendum acrior, vermis est ossium, 783, v. 108, 109. Animum dolore colliccit Gregorius, 925, v. 125, 126.

Anna sacerdos detestabilis, 325, v. 486.

Anna, mater Samuelis filium Deo consecrat, 365, v. 463, 1135, lxxviii, v. 4, 5.

Anna vidua Christum brachiis suscipit, 1135, lxxviii, v. 6.

Annæ dux, mulieribus columnen, 1135, lxxv, v. 6.

Anthimus, Vyanorum episcopus, Martius vocatur, 43. Cum eo bellum gerere recusat Gregorius, re Basilio relicta, 43. Illum, ad se Sasimorum stabilierendæ sedis episcopalis causa venientem, inspicitur, 43 etc. Anthimus Sasimorum paludes invadit, reluctante Gregorio, 46.

Anthimum Procopio præfecto commendat Gregorius, 109.

Anthropolatras catholicos vocant Apollinaristæ, 89.

Antichristus, quid? 623, v. 243.

Antimachus prolixus, 49.

Antistites sancti beati, 489, v. 13, 14. Antistitem similitates hæreticis aditum aperiunt, 875, v. 133 etc. *Vide Episcopus.*

Antistrophe, 531, v. 586.

Anubis, Ægyptius Deus, 719, v. 839.

Anysio bene valenti æger gratulatur Gregorius, 188. Anysius Urso meliora de Gregorii sanitate nuntiât, 188.

Apammas dicitur Ægyptius deus, 729, v. 838.

Apenzinenum prædium male a Meletio possessum motiturus declarat Gregorius, 203.

Aper pro sua pugnat prole, 1039, v. 18 etc., 1051, v. 50.

Apes. Apum opera et victus, 477, v. 21 etc. Apis imitanda, in legendo, 1091, v. 41 etc.

Apis vitulus obesissimus, 1085, v. 271.

Apocalypsis Joannis a quibusdam admittitur, sed rejicitur a pluribus, 1103, v. 316 etc.

Apollinaristæ Christum dicebant hominem dominicum, 83. Illum mentis expertem asserebant, 83, 87, 88, 91, 95,

707, v. 608 etc., 737, v. 1185, 861, v. 70 etc., 875, v. 166 etc. Ejus loco divinitatem sufficere putabant, 84, 95. Mariam deiparam non agnoscebant, 83. Dicebant Christum per eam, quasi per canalem fluxisse, 85. Asserebant primo hominem formatum fuisse, et deinde Deum subiisse, 85. Volebant duos filios, unum ex Patre, alterum ex matre, 85. Fingebant divinitatem in eo, velut in propheta per gratiam, non per essentiam fuisse operatam, 86. Crucifixum non adorabant, 86. Christum filium adoptivum aut adscriptivum habebant, 86. Sanctam carnem nunc depositam et divinitate vacuum mentiebantur, 86. Dicebant carnem Christi e celo descendisse, non a nobis esse, 87. Christum duo perfecta continere posse negabant, 88. Mentem damnatam a salute excludere, 89. Vocantur a Gregorio scrolatæ, 89. Seu carnem cultores, 257, v. 28. Hanc incarnationis asserebant causam ut Deus incomprehensibilis comprehenderetur, ac sub carne, quasi sub velo quodam cum hominibus versaretur, 90. Refelluntur, 83, 97. Dicebant, remota carne, per solam voluntatem Deum salutem potuisse afferre, 90. Secundum Judæismum, secundam circumcisionem, et secunda sacrificia invehunt, 91. Eorum in dicendo fallacia, 94. Deum dicebant incarnatum eo sensu, quod fuerit cum hominibus versatus, 95. Secum ipsi pugnant, 95. Opinionem potius quam veritatem carnis inclucunt, quæ nihil passa sit eorum etiam quam peccato adorant, 96. Dicebant adoratam esse non hominem deiferum, sed Deum carnisferum, 96. Quæ Christi sunt male dividunt, 97. Catholicos criminantur quasi duas naturas dissociatas admittant in Christo, 97. Apolinaristæ contra decreta imperialia sibi episcopos constituunt, 107 etc. Contra eorum ausus civilem potestatem invocant Gregorius, 107 etc. Invocat et Theodori Tyansenis auxilium, 128. Omnium ecclesiasticarum calamitatum acerbissima, Apollinaristarum licentia, 167. Apollinaristarum errore ne Nazianzena ecclesia inficiatur sollicitus Gregorius, 853, v. 64 etc.

Apollinaris. Ejus hæresis, 81. Damasa in occidentali Synodo damnata, 84, not. (f). Ejus in Trinitatem error, 82. Eam constare dicit ex magno, et majore, et maximo, 84. Scala hæc est non in caelum subvehens, sed e caelo dejiciens, 84. Nova psalteria et Davidi contrarium sonum edentia scripserat, quæ pro tertio testamento habebantur, 93. Apollinari libellus hæreticam omnem pravitatem excedens, 167. Docet carnalem naturam in Filio a principio esse, 168. Christum hominem mente minime præditum esse asserit, sed deitate naturam mentis supplere, 168. Unigenitum Deum mortalem dicit, et propria divinitate passum et mortuum, 168.

Apollo yaticinatur mortem deorum jam extinctorum, 1083, v. 253 etc.

Apostoli duodecim, 273, xix, v. 1 etc. Eorum nomina, 263, xix, v. 1 etc. Apostolorum successus, 443, v. 532, 535. Eorum charitas, 443, v. 252, 253 etc. Omnia pro Christo relinquunt, 443, v. 533 etc. Cum eos pauperes Christus elegerit, 443, v. 560 etc. Apostoli publicani et peccatores, ut eo majus sit doctrinæ miraculum, 789, v. 192 etc. Apostoli minime vocantur sunt turpes et imperitii, 791, v. 250 etc. Quomodo sapientes convicissent Apostoli absque doctrina, 791, v. 238 etc. Eorum doctrina a Spiritu, 791, v. 245 etc.

Apostolorum templum Constantinopoli erectum, 847, v. 59 etc.

Apostolorum gesta, liber canonicus, 261, v. 34, 1103, v. 296, 297.

Appetitus. Quorum major est appetitus, ea difficiliter comprimuntur, 499, v. 103, 104.

Aqua, quid? 211, v. 18. Aqua dulcis non mixta salis in mari, quod utramque volvit, 573, v. 597 etc. Aqua potio optima, 591, v. 31.

Aquilarum volatam graculi explorantes, 50. Aquilæ pulcherrimum fuit, quod non putaretur esse pulchra, 47. Qui aquila esse potest, parvi peudere debet inter graculos numerari, 146. Aquilæ aquilis delectatur, 187. Aquila fœtus sui indignos projicit, 343, v. 33. Aquila probat pullos solis radiis, 799, v. 571 etc. Aquilarum alta sublimitas, alta graculorum, 815, v. 672. Aquila prope pullos volitans, alas diffigit recentis concinnatas, cum in aeris spatii fluctuant nondum edenti volatu, 1005, v. 139 etc.

Araucarum filis res humane comparantur, 629, xl, v. 1 etc. Araucarum telis potentes mali, 895, xxxvi, v. 2.

Arbitrii libertas, 419, v. 122 etc. Arbitrium liberum, quid? 613, v. 37.

Arbor scientiæ boni et mali Adamo prohibita, 217, v. 107 etc. Arbor vitæ quasi sub igneo pessulo servata ne quis homo accedat, 249, v. 122.

Arborum instar quidam stabant, quadraginta diebus, hybernis nivibus percussis, 927, v. 130 etc.

Arca Noe mundi diluvium sola effugit, 751, v. 1081, 1082, 871, xxx, v. 40 etc. Salutis origo, 853, v. 206.

Arca Dei Philistæis immista, 847, v. 69. Arca occidit eum, qui inclinatam eam tetigerat, 889, v. 101, 102.

Archelaus vestem muliebrem donat Platoni, qui eam recusat, 451, v. 321 etc. Dat Euripidi aliquid quod Sophocles postulabat, v. 355 etc.

Arenam supra edificata domus, 277, xxiv, v. 1.

Ariani Christum inanimatum hominem aiunt, ut divinitati passionem tribuant, 87. Arianorum audacia ecclesias colligentium, 167. Arianorum syllaba, 451, v. 728 etc. Ariani catholicis paucitatem obiectabant, 753, v. 1495 etc.

Arianzi prædium, ex Rhægini bonis ad Gregorii domum advenerat, 202. Illud testamento donat Theologus Gregorio diacono et Eustathio monacho, 202.

Aristæus non Deus, sed homo, 1087, v. 256, 287. Aristæi vana jactantis supercilium, 1135, lx, v. 2.

Aristidis laus, 451, v. 341 etc.

Aristippus lepidissimus, 429, v. 307.

Aristophane popularis gubernationis perititia potior Democritus, 146.

Aristotelis de beatitudine, non virtuti solum, sed et facultatibus terrenis attributa, sententia non probatur, 28. Aristotelis epistolæ quas Olympiano judici commodaverat ab eodem reposciti Gregorius, 192. Aristotelis labyrinthi, 415, v. 48, 49. Aristotelis mansuetudo, 425, v. 261 etc.

Arius impius. Trinitatem non colendam asserit, 705, v. 578 etc. Divinitatem Filii negat, 737, v. 1181 etc. Arii error paganos imitatus, 1199, v. 205. Dei essentiam dividens, 1101, v. 207.

Armenia optimorum virorum, imo et virginum ferax, 1011, v. 277 etc.

Arrogantia, quid? 615, v. 83.

Ars, quid? 617, v. 154. Ars docet quod natura negavit, 575, v. 652. Artes sunt abjectorum hominum, 487, v. 18. Ars opifex altera, 715, v. 736. Artes exigui essent pretii, si tantum volenti adesset possessio, 809, v. 364, 365.

Artificio carere summi artificii est, 148.

Ascensio Christi nos sursum evehit, 623, v. 221.

Aser patriarcha, 265, xiii, v. 3.

Asinus urbanus non pluris lit, quam qui rure degit, 321, v. 784, 785. Asinus auri talenta gestans, 1047, v. 176, 177.

Aspectabilium rerum pulchritudo tanquam mensa nobis opposita, 1033, v. 68 etc.

Asterium, præfecti Cappadoeci assessorem precatur Gregorius, ut Nicololum iniuste pro famulis vexatum vindicaret, 124, 125, 126. Multas ad eum litteras, quæ perierunt, scripserat Gregorius, 127. Georgium diaconum filii commendat Theologus, 127. Asterium cum Olympio præfecto a Cappadocia discedentem fletibus et laudibus prosequitur, 130, 131. Illum laudat, quod præsidis adiutor, et publicis dedit commodis, locum tamen det officii amicitia, 131 etc. Asterium et ejus fratres, quos sacram riam appellat, Helleleo commendat Gregorius, 1047, v. t. 159 etc.

Astra. In astrorum motibus confidentes invehit Gregorius, 251, v. 10. Astra non adoranda, utpote Dei conditoris officia, 1075, v. 59, etc.

Astræa, bove caso, in celum avolat, 567, v. 485.

Astrologorum ars, visa stella Christi ortus prænuntia, penitus concedit, 229, v. 56 etc.

Athei, 425, v. 186, 187, 735, v. 1152, 1153.

Athenæ litteris florentes, 685, v. 211. Athenarum lex de cognoscenda juvenum vocatione, 145. Athenæ decus Græciæ, 1075, v. 44.

Athenensium legatio ad Lacedæmonios, 78. Ejusdem successus, 78.

Athletarum inanes circa pulverem labores, 1045, v. 154 etc.

Attica luscina, 1061, v. 226.

Audacia, quid? 615, v. 55.

Augiæ stabulum fimo congesto plenum, 5.

Augustii jussu census factus, 269, v. 82.

Aulicorum mores, 719, v. 1424 etc.

Aures cera claudendæ, 583, xxx, v. 10. Aures claudendæ ad turpia, 601, v. 65 etc. In aure quam in lingua minus est periculi, 463, v. 969, 741, v. 1254. Auribus sit osium, 921, v. 55.

Aures a Christo curatæ, 663, v. 588.

Aurigarum vanæ luctationes, 1045, v. 155 etc.

Aurum vim magnam habet, ad persuadendum efficax, 597, v. 143, 144, 721, v. 870. Aurum iniuste collectum appellat Gregorius tectum et occultum tyrannum, 117. Auro copiosior cinis, 325, v. 463. Auro nil pejus, 1201,

xc1, v. 4. Auri nefanda cupiditas, 1205, xciv, v. 30. Avaritia, quid? 617, v. 120. Avaritia omnibus inobæta, sed præsertim iis qui sunt Spiritus, 735, v. 469, 490.

Avari bona coacervantis parabola, 279, xxvi, v. 9, 10. Avari hirudini similes, 595, v. 79 etc. Avari semper egent, 595, v. 85. Avarus hydropico similis, 457, v. 446. Avarorum miseria, 457, v. 480 etc. Avari leonum similes, 547, v. 52 etc. Avari suos ionones habent, 549, v. 67. Avarorum crudelitas, 549, v. 74 etc. Avari iis similes qui mortuorum crines secant, 551, v. 134. Avari dipsadi similes, 553, v. 151 etc. Avarorum objectionibus respondet Gregorius, 559, v. 278 etc. Avari soli idololatræ vocantur, 565, v. 571 etc. Avaros quanta circumveniunt incommoda, 883, v. 51 etc.

Aviditas. Quod majorem venerationem habet, avidius quoque expetitur, 62, 65.

Avis aerem secans pennis instruitur, 477, v. 19 etc. Avem nemo ramo insidentem, aut in aere volantem miseratur, sed a nido lapsam, vel ab accipitre laniam, 1025, v. 92 etc. Avis matris pro parvulis cura, 137, iv, v. 9 etc., 1037, v. 16, 1051, v. 30.

B

Babylon fugienda, 651, v. 354 etc. Babylonis pervia monia, 1165, i, v. 1. Babylonici pueri flammam effugunt, 951, ii, v. 35.

Bacchantes circa prolem Semeles in montibus errantes, 1085, v. 264.

Baptisma Christi signum nostræ purgationis, 621, v. 200.

Baptisma, quid? 623, v. 226 etc., 623, 237. In baptismo trina deitas fulgentem reproducit hominem, 217, v. 46. Duplex baptisma, spiritus et sanguinis, 233, v. 78, 79, 623, v. 226 etc., 1037, v. 540, 1045, v. 200. Ut communis aer, et communis terra, ita commune mortalibus salutiferum Baptisma, 235, v. 97 etc. Baptismi communicationem timeunt mali, 593, v. 75, 76.

Barba o. im apprehensa, ut aliqua peteretur gratis, 853, v. 65, 66, 1057, v. 340, 1045, v. 100.

Barthimeus cæcus videt lumen, 275, xxi, v. 14, 15.

Basilismus Gregorio exprobratur, sicut aliis Philippius, 45.

Basilissa, Xolorum alumna, cum Eusebio et Nonna sepulta, 1159, cxxi, v. 1 etc. Georgii germana corpore et mente, 1159, cxxu, v. 3, 4.

Basilius, Cæsariensis episcopus, arcta cum Gregorio amicitia conjunctus, 687, v. 225 etc. Ejus ab Athenis excessus, 687, v. 242 etc. In desertum Ponti secedit, 685, v. 355 etc., 1011, v. 295.

Basilius ad conventus ab Eusebio Cæsariensi non vocatur, 16. Vocandum illum ostendit Gregorius, 17 etc. Monet a Gregorio quatenus Eusebium Cæsariensem, deprecatrices et evocatrices litteras non jam missurum, adverterat vel veniens, vel scribens, 19. Beseleeli comparatur, 19.

Basilium cum oleribus excipiendus, 23. Hunc minus cantum et circumspicuum objurgat, 51. Ilum increpat, quod se ad metropolitanam urbem, sicut infirmate, vocasset, cum de creando episcopo ageretur, 54. Multos sctus a Gregorii oculis hac simulatione elicit, 55. Hunc hortatur, quatenus intermediis tumultus, et pravas suspensiones fugiat, 55.

Basilium, nomine patris, ad Cæsariensem episcopatum promovendum curat Gregorius, 35, 36, etc. Basilium omnibus antefendus, utpote vita et sermone probatus, et sic contra hæreticorum prurium stare potens, 36 etc. Ejusdem commendatio ad Eusebium Samosatensem directa, 37, 38. Electionem Basilii iterum urget, scribens ad episcopos, nomine patris, Gregorius, 38 etc.

Basilio in episcopatum Cæsariensem electo gratulator Gregorius, 40. Ad eum non statim advocat propter obreptorum linguas, 40. Basilio, propter invidiam, a sophistica quadam curiositate negotia exhibentur, 42. Ad futurum se promittit Gregorius, ut illi aliquid consilii imperiat, et utilitatem ipse capiat, 42.

Basilium Gregorius acriter insectatur, propter oblatum Sasimorum episcopatum, 42, 43 etc. Plebis ob hanc causam in Basilium sermochationes, 45 etc. Eidem Gregorius exprobrat omnia ad sui ipsius gloriam trahere, 44. Hunc propter episcoporum molitiones iterum arguit, 44, 45 etc. Eundem accusat, quasi ostentationis gloriae nimio studio teneretur, velut metropolitanus, 46. Aliæ ejusdem eadem de re querimonie, 695, v. 386 etc.

Basilium ut in fide parum fortis accusatus, 51. Instimulatus quasi de Spiritus sancti divinitate parum catholice sentiret et loqueretur, 51, 52 etc. Gregorio vindicatur, 52 etc. Basilium propter epistolæ mucrone affectum leu-

reventat Gregorius, 53 etc. Blum invisere non potest Gregorius, propter matrem morbo laborantem, 54. De Basilii morte scribit Gregorius, 65. Basilii per totum vitae curriculum hoc unum meditatus fuerat, ut praeiens foret ad Dominum, 65. Basilii morte, defensa et spolata Ecclesia, 65. Basilii mortem luget acriter Gregorius, 72. Basilii laus, 41 etc., 50, 52, 687, v. 221 etc., 1011, v. 295 etc., 1135, cxxi, v. 1 etc. Basilii solus pene veritatis igniculus, ac vitalis facultas, 82. Alter post magnum Aaronem, mortales cum immortalis orans conjungit, 1013, v. 301 etc. Nuntius veritatis oculus Christianorum, Ponti et Cappadocum decus, 1157, v. 21 etc. Christi magna gloria, columnen sacerdotum, defensor veritatis, 1157, v. 35, 34. Tonitruum erat ejus oratio, fulgur autem vita, 1157, v. 40. Octo annis pii populi habenas tenuit, 1159, v. 45.

Bassus, Christo amicus, latronum manu extra patriam opprimitur, 1153, cx, v. 1 etc. Cappadocibus magnum reliquit nomen, quod celebrat Gregorius, 1153, v. 5 etc. Carierum filium, velut Abraham, suscipit, 1153, cxi, v. 1, 2.

Beatitude, quid? 625, v. 254. Beatitude, juxta Aristotelem, est animae actio secundum virtutem, 28. Sordide autem et abjecte bonorum abundantiam adjunxit, 28. Probanda magis Stoicorum sententia, qui res externas nihil ad beatitudinem impediendum afferre dicunt, 28. Haec humanae felicitatis meta est, ipsa beatitudo, 112. Quae juxta Gregorium sint beatitudines, 487, v. 1 etc. Beatitudines evangelicae, 489, v. 25 etc.

Beelphegor colunt carnis adoratores, 875, v. 87 etc. Belias, vel Belial, Belliae cavenda, 581, v. 62. Belias vocatur diabolus, qui gestit omnes vorare, 619, v. 345 etc. Belial dicitur diabolus et latro, 919, xlv, v. 15 etc. 929, v. 184, 935, v. 324.

Bellarum vana et crudelia certamina, 1045, v. 149, etc.

Bellum intestinum carnis et mentis, 925, v. 65 etc.

Beneficiens imitator est Dei, 585, xxx, v. 5. Beneficiens aliis, sibi beneficit ac thesaurum parat, 1011, v. 281 etc.

Beneficentia in quo maxime consistat, 1025, v. 99 etc.

Beneficia qui accipit, memor esse debet, non qui ea contulit, 697, v. 455, 456.

Benignitas prompta est et propensa ad ignoscendum, 65. Benignitate nihil celerius, 67. Nullis finibus circumscriptor benignitas, 154. Benignitatis Dei haec series: primum leges sancit, deinde jubet, pollicetur, minatur, inderat, poenas intendit, colibet; minatur rursus; cum adactus fuerit, plagam inferit, et id paulatim, viam scilicet emendationi aperiens, 68.

Benjamin patriarcha, 263, xiii, v. 5.

Beseleelis spiritus in Ecclesia excitandus, 19.

Bethleem, ex virgine nascitur in praesepe Christus, 269, v. 55 etc. Huc facta olim promissio, 1011, v. 274, 275. Bethleem parva Christum tamen tulit, 1133, lxxii, v. 2.

Bilance exigua caeli possessio libratur, 1013, v. 333, 336.

Bilis a Deo data est, ut dometur, 531, v. 354 etc.

Blasphemia, quid? 617, v. 106.

Bona hujus mundi, velut in talorum situ, alias ad alios traiciuntur atque immutantur, 171. Bona temporalia parvi pendenda, 6, 3, v. 85 etc. Bona alta aliis Deus largitur, 857, v. 26 etc. Bonorum mundi, mali quoque sunt participes, 985, v. 60 etc. Bonis externis qui gloriatur similis est simia sub humana forma, cujus collum aurei torques ambiunt, 1047, v. 173, 174. Aut asino auri talenta gestant, qui licet auro coopertus, rugitus edit, 1047, v. 176, 177. Aut plumbeis ensibus, qui prorsus inutiles, argenteis vaginis conduntur, 1047, v. 178, 179.

Boni non ita nascuntur, sed tales evadunt, Spiritu et doctrina formante, 527, v. 506, 507. Boni gloria Dei sunt, 555, v. 677. Boni probantur adversis, 587, v. 51, 52. Bonorum montis parendum, 607, v. 185, 186. Boni, sicut et mali, in terra non sunt stabiles, 657, v. 462 etc. Optimus ille est qui rectam capit viam, 657, v. 479 etc. Melius est videri malus, cum bonus sis, quam optimus, cum sis pessimus, 659, v. 514 etc. Boni sunt praeda malorum, 717, v. 796. Bonus vir fraudi patet, 717, v. 806. Bonorum calamitas, et prosperitas malorum multum incommoli parit, 821, v. 789 etc. Bonorum et malorum separati termini, 1175, xxii, v. 3. Bonis in terra cur plura eveniunt mala, malis vero nulla, 915, xli, v. 10.

Bonum unum stabile hominibus, hinc disce lere tollendo crucem, 487, v. 55, 54. Nihil admittendum turpe, nec a bono desistendum, 511, v. 45, 46. Boni non tam faciles quam mali communicatio, 767, v. 1759, 805, v. 511.

Bos. Pulchra similitudo a bobus ducta, 235, v. 64 etc.

Bosporio, Coloniensi episcopo, denuntiat Gregorius se licet invitum Ecclesiae Nazianzenae curam susceptorum, 115 etc. Illum objurgat quasi supplantatus ob continuandam Ecclesiae Nazianzenae curam, 129. Bosporium ab episcopis insectatum excusat et defendit, 151. Ab Amphilocho eius causa vindicatur, 152. Ejus causa commendatur Nectario, Constantinopolitano episcopo, 153 etc. Bosporius, vir pius, precibus morbos depellens, frustra rogat Vitalianum pro filio, 1031, v. 242 etc.

Branchidae Christo cedant, 1085, v. 70.

Briarei rapaces manus, 835, v. 70.

Bruta animalia sine metu moriuntur, 479, v. 35 etc.

C

Caberina, praedium a Castore pauperum domui donatum, 176.

Caecis visus a Christo redditus, 275, v. 11, 275, v. 27, 28, 275, xxi, v. 12-16, 277, xxii, v. 18, 275, v. 8, 668, v. 587, 588.

Caedes duplex, 615, v. 115, 116.

Caesarea Cappadociae, Basilii patria, 2. Urbs ubi angustum aliquid spirabat, et sol accipiebatur ad certum modum, 2. Delicis et opibus pollens, 2. Habens caupones et quidquid turpe et improbum urbes ferunt, 2.

Caesarienses, nomine patris, hortatur Gregorius ad eligendum Basilium in episcopa e munus, 55 etc., 56 etc.

Caesariensis Ecclesia omnium fore ecclesiarum mater, 56. Multos habet principatu dignos, 56. A dignis praesulibus olim gubernata, 56.

Caesarius Gregorii frater. Hunc Juliani aulae addictum Gregorius exagitat, 7. Quam grave detrimentum illi hic demoranti imminabat, 8. Nicaeae terrae motum evadit, 641, v. 175, 176, 1115, xv, v. 1, 2. Illi inter has ruinas quasi miraculose salvo gratulatur Gregorius, 19 etc. Caesarius moritur, 695, v. 368 etc. Moritur primus ex Gregorii proximis, 991, xc, v. 1. Morbo, vitae rapitur, 1115, xv, v. 3, 4. Moritur in Bithynia, 1115, xiv. Cum matre defunctus tumulatur, 991, xci, v. 3, 4. De morte ejus queritur Gregorius, 72. Post eius mortem hostes impetum facient in ejus facultates, 25 etc., 641, v. 183 etc., 695, v. 571 etc. Sophronio defuncti res commendantur, 25, etc. Caesarii mors curas Gregorii auget, 639, v. 165 etc. Pecuniam perdidit partim in terrae motu Nicaeae partim a latronibus, 641, v. 172 etc. Caesarius Gregorium fratrem, ut patrem colebat, 645, v. 217 etc. Non desit Gregorius ejus direpta bona, quae communia cum pauperibus habere cupiebat, sed animam suam super omnia desit, 645, v. 221 etc. Caesarii mortui laudes, 24, 25, 611, 177 etc., 1111-1115, vi-xxii. Geometria, logica, grammatica, medicina, rhetorica, et eleemosynis inclamit, 641, v. 177 etc., 1115, xii. Caesario extincto, dolore correpta est imperatoris aula, et Cappadoces cecidere animis, 1115, xvii, v. 1, 2. A martyribus ut suscipiatur in timulo orat Gregorius, 1115, xx. Ipsum invocat, 641, v. 177 etc.

Caesarius Constantinopolis olim praefectus. Huc Gregorius consobrinos suos Helladium et Euladium, injusta pro praedio patientes, commendat, 15 etc.

Cain nequam, 525, v. 418. Cain et Abel ex uno patre, 525, v. 492.

Caiphas detestabilis, 525, v. 486.

Calais pravus pictor, 819, v. 744.

Calamitas secundis rebus magis est expetenda, 20. Calamitates pro Christo susceptae laboresque pro veritate exhausti beatum efficiunt, 59. Calamitates piis et impiis communes, 539, v. 278 etc. Calamitates multas passus, multa cognoscere contigit, 677, v. 18, 19. Calamitatibus afflicti sibi meliora non promittunt, 637, v. 167, 168. Calamitas plerumque infirmos offendunt, quasi nullum pietatis praemium habeant, et tortuata sit hujus mundi compages, nec res humanas Deus regat, 919, v. 95 etc. Calamitates hominum variae, 1019, v. 24 etc. Calamitatum nemo expers, 1021, v. 40 etc.

Caleb ad explorandam terram promissam deputatur, 719, v. 854 etc.

Callimachus poeta, 191, 193.

Callimachus pravus pictor, 819, v. 744.

Calumnia, quid? 615, v. 105. A calumniis cavendum, 151. Vulgi hominum linguae simplicioribus quibusque celerime calumniam struunt, 55.

Calvus cum ariete obversa fronte congruere non debet, 158.

Canæ nuptiarum miraculum, 277, xxii, v. 5, 4.

Caveri oblique gradiuntur, 595, v. 121, 122.

Caudicianus praefectus, et paganus, a Gregorio amplissime laudatur, 9, etc. Gentilis religiose, 11. Ardentissime optat Gregorius, ut ad Deum religionemque se conferat, 12.

- Canis pro catulis sollicitudo, 1037, iv, v. 16. Canum ordo laudatur ad cadavera collectorum, 597, v. 141, 142.
- Canities aliquid habet prudentius et solertius, 55. Canities jocular, sed lusus gravis, immista Christi simplicitate, 1175, xxii, v. 1, 2.
- Canonici libri Antiqui Fœderis, 261, v. 9 etc., 1103, v. 261 etc. Canonici libri Novi Testamenti, 261, v. 50 etc., 1103, v. 285 etc.
- Canotatorum fundi emptionem Amphiochio episcopo redintegrari vult in testamento Gregorius, 203.
- Canticum canticorum, Salomonis opus, liber canonicus, 261, v. 18, 1103, v. 275.
- Canitilene turpes vitandæ, 1095, v. 100.
- Cantor cantori adjungitur, 160.
- Cappadocia Cæsarium exstinctum luget, 1115, xvii, v. 1, 2. Equis celebris, 1115, xxi, v. 4 et *not.* Luget Euphemium, 1421, v. 4.
- Captivitas Babylonica, 847, v. 66, 67.
- Carbala, Gregorii prædicatorum, a quo discedit ob adductas in viciniam feminas, 169.
- Caritas ad Dei cognitionem plus valet, quam scientia, 465, v. 914 etc.
- Caritas fraterna. Nemo sibi tantum vivit, sed proximo, 45.
- Carmina pectoris robur effeminantia, fugienda, 1093, v. 101.
- Carnales suas augent compedes, 445, v. 602.
- Carnifices nil grave agunt, quia legibus deserviunt, 132.
- Caro. Carni non indulgendum, 543, v. 60. Carnem aliqui domant sua sponte, non ex amore Dei, 571, v. 568, 569. Caro aliud, aliud lex præcipit, 407, v. 57. Carnem objurgat quidam Stoicus, 444, v. v. 604 etc. Caro hostis blandus, 473, v. 89. Caro domanda, 585, xxx, v. 7. Carnis adoratores Beelphegor colunt, 875, v. 87 etc. Carnem afflictae obesam utilissimum est, 919, v. 45, 44. Carnes crassas et ventrem prominentem porta angusta non capit, 919, v. 49, 50. Carnis et mentis bellum intestinum, 925, v. 65 etc. Lex carnis mala et malis gaudens, 925, v. 71 etc. Carnis et mentis pugna, 923, v. 89 etc. Pharmaca ad subigendam carnem, 925, v. 121, etc. Caro nec rationibus parat, nec laboribus domatur, 927, v. 165 etc. Carni homo sociatur, ut domina coquo suo, 985, v. 78, 79.
- Carnem suam gravioribus verbis exagitat Gregorius, 957, xlvi, v. 1 etc. A carne poscit Gregorius quid velit, 957, xlvi, v. 74 etc. Non illi dabit vitæ ludibria, sed solum quæ necessaria ad vitam servandam, 957, v. 80 etc. *Vide.* Christus incarnatus.
- Carterius supra carnem evectus Hellenio commendatur a Gregorio, 1005, v. 159 etc. Carterius, Bassi filius, cum patre sepultus, 1155, cxi, v. 2. Gregorii juventutis gubernacula rexit, et eum vitæ incorporeæ alligavit, 1155, v. 5 etc. Tutela fuit optima juvenum, 1155, v. 7, 8. Mortuus est, quia illum voluit sacrum cantorem cœlestis chorus, 1155, cxvi, v. 4. Nicomedi fuit pietatis socius, 1155, cxvii, v. 1, 2. In tellure Xolorum sepeitur, 1155, cxviii, v. 1, 2. Vocatur crucifer, 1155.
- Castalia cruci cedat, 1085, v. 256.
- Castitatis præclara remedia, 545, v. 62 etc. Cum animalibus rationis expertitiam temperantiæ pudicitiaque sit aliqua cura, absurdum est hominem a Deo ad ipsius imaginem effectum, toto vitæ curriculo integram castitatem tueri et conservare non posse, 571, v. 557 etc. Castitas hominem æquat angelis, 589, vii, v. 3, 4. Castitas virginitatis et conjugalis, 589, vii etc. Castitatis laus, 455, v. 775 etc., 461, v. 898 etc. Cohortatio ad castitatem amplectendam, 581, v. 507 etc.
- Castus criminari non decet propter lapsos, 1173, xxi, v. 1 etc., 1173, xxii, v. 1 etc., 1173, xxiii, v. 1 etc.
- Castorem, ut sibi Sacerdotem reddat, precatur Gregorius, 175. Illum rogat, ut dominam communem sororem, Forie Theclam, quam citissime ad sese remittat, 176. Liberandus et Caberina prædia pauperum domul a Castore donata, 176.
- Cataractæ Nili et Cataclupa, 4.
- Catechesis, quid? 625, v. 234.
- Cansis sublatis, effectus tolluntur, 827, v. 311 etc.
- Cæropidae e terra geniti, super capillos cicadam terræ filiam gestabant, 1045, v. 150.
- Cedere. Non semper cedendum, 597, v. 9 etc.
- Cedrus cum quassatur, pinus quoniam molo secura, 877, v. 207, 208.
- Celebritas publica amat aeris serenitatem, 713, v. 1536.
- Celestius presbyter ad Theodorum Tyanensem a Gregorio mittitur, 128.
- Celestium, ut videtur, urbis Nazianzi præfectum reprehendit Gregorius, quod sacra jejunia non servet, et fœda spectacula proponat, 101, 102. Celestium loquaciorum hominem taciturnus Gregorius egregie carpit et irridet, 102 etc.
- Census celerrimus malorum magister, 593, v. 95. Census Indicti tempore Christus nascitur, 1013, v. 537, 558, 1017, 11, v. 15, 16.
- Centurionis famulus a Christo sanatus, 275, xx, v. 4, 277, xxii, v. 5.
- Cera ferro facili imprimitur, ferrum autem difficiliter, adamas autem nulla re, 175.
- Cercidas lepidus citatur, 445, v. 598.
- Cete efficit Deus sanctorum oratorium, 711, v. 677.
- Chaldæi astrologi, 425, v. 190 etc. Chaldæi Providentiæ hostes, cultoresque astrorum, 755, v. 1157, 1158.
- Chananzæ filiam liberat Christus a dæmonio, 275, v. 19, 20, 275, v. 9, 10. Chananzæ male confundit Gregorius cum muliere inclinata quæ sursum non poterat respicere, 947, v. 75, 76 et *not.* in eundem versum.
- Chaos egregia descriptio, 501, v. 58 etc.
- Chareti versus citatur de continentia, 445, v. 486.
- Charisma, quid? 625, v. 250.
- Charybdis perniciosus et immittis, 1079, v. 150.
- Chiro fumina sapiens, 1027, v. 197, 1069, v. 99.
- Chorda tensa amat remitti, 905, v. 42.
- Christiani ex orbibus in urbes migrare jussi sunt, 170.
- Christiani veri a vana gloria alieni, 429, v. 482 et cætera. Christianorum virtus describitur, 447, v. 636 etc. Eorum voluntariæ afflictiones, 447, v. 647 etc. Christianorum fortitudo laudatur, 451, v. 697 etc. Persecutiones Christianis utiles, 451, v. 707 etc. Christianis non unum vitæ genus convenit, 491, v. 60 etc. Christiani quanta perferunt invicem animo, 569, v. 515 etc. Mortientes semper vivunt, 569, v. 529 etc. Christianis respirare annos liceat, 917, v. 17, 18. Iis una lex, unus Deus, vocatio eadem, 917, v. 19. Christianorum doctrina purissima, qui divinis informati libris, tum prophetarum, tum Christi ipsius, et ejus discipulorum verbis edocti, purgati corde, Deum vident: qui cœlestium rerum perit, divinitus collustrati, ad superna contendunt, 1077, v. 115 etc. Christianorum religio ducem non habet fabulam, 1079, v. 147 etc.
- Christianismus, quid? 621, v. 185 etc.
- Christus mundi creator, 503, v. 64 etc. Christus Moysis legem in tabulis scripsit, 207, v. 12, 15. Christi divinitas et perfectiones, 897, xxxvii, v. 5 etc. Per eum cuncta facta sunt, 899, v. 11 etc. Lux ejus angeli, gloria homo, 899, v. 83. Sol, astra, luna, quæ alternis vicibus viri et occidit, et rursus pleno lumine revertitur, stellæ errantes et fixæ opus sunt sapientiæ Christi, quam etiam prædicant, 899, v. 15 etc. In veteri lege paucis manifestata Christi divinitas, 214, iii, v. 17.
- Christi incarnatio populis explicanda, 795, v. 546, 507.
- Christus incarnatus, 295, xxxv, v. 6 etc., 621, v. 189 etc. Quare? 251, v. 31 etc. Homo factus, ut veterem Adam sub velamine carnis sanaret, et diabolum vinceret, 251, v. 55 etc. Christus incarnatus novam hominibus viam aperit, 295, xxxvi, v. 12 etc. Christus ut sanet ægrotum, naturam adsumpsit, 507, v. 159 etc. Christus immortalis et mortalis, carnem adsumpsit, ad expianda hominum peccata, 899, v. 27 etc. Servi formam accepit, et mortem gustavit, et vitam iterum consecutus est, immortalis Patris imago, ut nos salvaret, 921, v. 27 etc. Propter peccatores humanam naturam adsumpsit et mortuus est, 1023, v. 102 etc.
- Christus Deus et homo, 85, 86, 215, v. 60 etc., 255, v. 25, 295, xxxiii, v. 5, etc., 295, xxxvi, v. 14, 507, v. 119 etc., 651, v. 14, 709, v. 646 etc., 1081, v. 180 etc. Christus e cœlo veniens, gloriam suam in mortalibus visceribus evacuans sit Deus homo, 795, v. 506, 507. In Christo quod delicat, et quod delicatur, unus est Deus, 257, v. 61. Christus Verbi templum, 1081, v. 185. Vocatus ab Apollinaristis homo dominicus, 83.
- Christus totum hominem, excepto peccato, adsumpsit, corpore et mente præditum, 87, 255, v. 1 etc., 257, v. 41, 707, v. 608 etc., 1081, v. 199, 200. Non mentis expertus juxta errorem Apollinaristarum, 85, 87, 88, 94, 95. Non primum formatus homo fuit, et postea Deus subiit, 85. Non in Christo duo filii, alter ex Patre, alter ex matre, 85, 94. Divinitas in eo non est operata, velut in propheta, sed copulata secundum essentiam, 86. Non filius adoptivus, aut adscriptivus, nec ex operibus perfectus est, 86. Profeci in quantum se patefecit, 86. Carnem servavit, non divinitate vacuum, 86. Veniet aliquando cum corpore, 86, 87. Post resurrectionem contactus fuit, 86, 87. Discipulis in monte apparuit, 86, 87. Carnem habuit, non quæ a Deo descendit, sed quæ ex nobis adsumpta

- est, 86, 87. Non hominis solum picturam habuit, 86, 87. Non divinitatem mentis loco habuit, 88, 95. Non aliter ejus erga nos amorem testari poterat, quam ex eo quod caro in memori fuerit, et ad deteriorem nostri partem se ipse demiserit, 91. Incarnatus est eo quod carnem assumpserit, non quod inter homines fuerit conversatus, 95. Non opinionem carnis, sed veritatem habuit, omnia passus quæ peccato vacant, 96. Totum hominem lotus venit salvare, 251, v. 43, 44. Minime dicendum cum Apollinaristis adorandum esse non hominem deiferum, sed Deum carniferum, 96. Christus non dividendus, 97, 134. Non alter ex Deo, alter ex virgine, 707, v. 631 etc. Nil, ut Deus, patitur eorum quæ carni accidunt, 709, v. 641 etc. Invehitur Gregorius in eos qui Verbum Christum propter homines creatum asserbant, 213, v. 51 etc.
- Christus in casta virgine concipitur, 253, v. 21, 22. Et nascitur, 94, 231, v. 45 etc., 269, v. 37 etc., 307, v. 147, 379, v. 30, 621, v. 193, 194, 1079, v. 172 etc. Christus e sinu virginis ortus est, Deus-Homo Spiritu magni Dei coagmentatus, 1081, v. 180 etc. Christus e pura matris alvo prodrens non est pollutus, 1083, v. 277 etc. Ineffabilis ejus natiuitas ex virgine, 257, v. 49 etc. Non per Mariam, quasi per canalem, fluxit, 83. Nil fœdum in ejus generatione, 253, v. 63. Ejus generationis ex virgine modus, 253, v. 67 etc. Ex desponsata muliere natus est, 317, v. 334 etc. Censu indicti tempore nascitur, 1015, v. 337, 338. Natus in Bethleem, 1233, LXIII, v. 2. Fasciis involutus, 621, v. 196. Ad ejus ortum omnia mota sunt, et cœlestis cœlorum insonuit, 253, v. 60, 61. Magi ad eum stella duce adveniunt, 253, v. 62, 63. Stella ortus annuntiatus, 229, v. 35 etc. Ejus genealogia duplex exponitur, et a difficultatibus vindicatur, 267, LXVIII, v. 1 etc.
- Christi baptisma, 621, v. 200, 201. Jejunium, 621, v. 202. Tentatio a diabolo, 551, v. 213 etc., 583, v. 81, 82, 621, v. 203. Quidquid lex præcipit, perficit Christus, 253, v. 70. Christus solvit tributum, et præbet servitutis solutionem, 1015, v. 339, 340. Ejus mansuetudo, 325, v. 237 etc. Christi discipuli duodecim, 273, XIX, v. 1 etc. Ejus miracula secundum Matthæum, 275, XX, v. 1 etc. Secundum Marcum, 275, XXI, v. 1 etc. Secundum Lucam, 275, XXII, v. 1 etc. Secundum Joannem, 277, XXIII, v. 1 etc. Christi parabola secundum Matthæum, 277, XXIV, v. 1 etc. Secundum Marcum, 279, XXV, v. 1 etc. Secundum Lucam, 279, XXVI, v. 1 etc. Secundum omnes evangelistas, 281, XXVII, v. 1 etc. Christus liberat discipulos tempestate jagatos, 631, I, v. 10 etc. Morbos animæ et corporis sanat, 631, 13. Christi res quid signarent, 621, v. 194 etc. Christus in monte transfiguratus, 1153, LXV, v. 1.
- Christi passio, 213, v. 75 etc., 307, v. 167, 293, XXXIII, v. 7, 295, XXXV, v. 9, 307, v. 167 etc. 621, v. 204 etc. Ut regenerati resurgamus, 929, v. 181 etc. Ejus mortis effectus, 623, v. 220. Agnus pro nobis occisus, 253, v. 75 etc. Sanguinem pro nobis fudit, 253, v. 80, 81. Fixa cruci manibus decidit, 253, v. 11. In redemptionis pretium se Deo obtulit, ut nos servitio extimeret, 259, v. 68 etc. Christus omnia occupavit ab orbis finibus ad usque fines terræ, colligans suis manibus, quas in cruce expandit, 1079, v. 169 etc. Moriens imperium mortis sustulit, 1083, v. 227 etc. Ut crucifixus, est adorandus, 86. Per ea quæ passus est ad patientiam nos excitat, 743, v. 1322. Christus quibusdam, frustra clavis transixus est, cum nomen habeant, non a Deo, sed ab hominibus, 833, v. 134 etc. Quam ingrati qui Christum, ob ea quæ passus est, deprimunt, 213, v. 57, etc. Christus omnes pariter vult salvos fieri, 717, v. 19, 20.
- Christi resurrectio, 213, v. 75 etc., 275, v. 57, 58, 277, XXII, v. 20, XXXIII, v. 10, 11, 293, XXXIII, v. 8 etc., 297, v. 15, 623, v. 220, 899, v. 39 etc. Ad vitam mortuus rediit, ut meis vitis mederetur, 1079, v. 172 etc. Ejusdem ascensio, 623, v. 222. Judex venturus, 297, v. 16. Judex iustus, sed mitis, 989, v. 13, 14. Christus ubique celebris, semperque labentibus annis fit celebrior, 1087, v. 291 etc. Christi nomine fugantur dæmones, 1073, v. 80 etc.
- Christus sequendus, a quo salutem accepimus, 19. Christus omne bonum hominibus, 293, XXVI, v. 1, 297, XXXVII, v. 2. Lumen hominum, 865, XXII, v. 1. Mortalibus malorum depulsor, 293, XXV, v. 5. Vitæ lumen exitium præ cæteris donum ab axe cœlesti, 1049, v. 3, 4. Vitæ et studiorum dux esse debet, 1063, v. 265. Christi amoris aculeus omnium dulcissimus, 1073, v. 33 etc. Christum habere melius quam omnes facultates, 907, v. 30, 31. Christus omnibus emendus, 437, v. 463.
- Christus Gregorio pingitur, 933, LVII, v. 2. Christus Gregorio magnæ opes, 977, LXXXIII, v. 5. Christi miracula in se innovari postulat Gregorius, 663, v. 581 etc., 947, v. 69 etc. Christum precatur Gregorius, 631, I, v. 17 etc., 869, XXVIII, v. 1 etc., 881, XXXIII, v. 1 etc., 939, LXII, v. 1 etc., 959, LXIV, v. 1 etc., 969, LXX, v. 1 etc., 969, LXXI, v. 1 etc., 969, v. 1 etc. Orat pro se et ecclesia Constantinopolitana, 963, v. 69 etc. Postulat ut Christus se a tempestate liberet, 967, LXIX, v. 1, etc. Ab eo vitam expetit, 973, LXXVI, v. 1, etc., 973, LXXVII, v. 1 etc.
- Cibus mediocri optimus, 591, v. 37.
- Ciradæ solo rore, juxta fabulam, alebantur, 23.
- Cilicio vestitæ virginis, 1009, v. 233.
- Cimmerii Pontici sole carentes, 5. Semestri nocte damnati, 5.
- Cinis auro copiosior, 323, v. 463.
- Circuitus Græcorum ex eodem stellarum motu recurrens, 92.
- Circulator quisvis populo decepto dominatur, 397, v. 157.
- Citharæ modulis Saul a maligno spiritu liberatur, 905, v. 88, 89.
- Civitates, ait Plato, non ante malorum finem habituræ sunt, quam philosophia cum potentia conjuncta sit, 22.
- Clavi Christi, confixio nostri peccati, 621, v. 207.
- Cleantius puteus, 429, v. 285 etc.
- Cledonius presbyter Iconii, brevem quendam fidei regulam amico animo a Gregorio exigit, 93. Cledonium Helenio commendat Gregorius, virum admirabilis pietatis, 1003, v. 120 etc. Testamento Gregorii subscribit Cledonius, 204.
- Cleombroti præclarus ex alto saltus, 469, v. 630 etc.
- Clerici tempore Gregorii plurimi immunitatibus fruebantur, 61. Ut a tributis solvantur expostulat Gregorius, 61. Objurgat exactores, quod Naziazenum diaconum sibi carum fecerant vertigalem, 81, 82.
- Corlibatus, quid? 621, v. 176. Corlibatus vitæ futuræ præludium, 655, v. 436. Ejus status perfectio, 655 etc. Vide Virginitas.
- Corlibes minori Dei auxilio egent, 315, v. 283, 284. Corlibem vitam agere beatum, 869, LXXVIII, v. 1, 2. Vide Virgo.
- Cœlum, quid? 611, v. 10. Cœlum spectare, caducis contemplis, magna res est, 415, v. 15 etc. In cœlo multas mansiones, 489, v. 24. Definitæ sedes pro dignitate cuiusque, 489, v. 55 etc. Cœli possessio exigua bilance libratur, 1015, v. 335, 336. Cœlum igneo curru ascendit Elias, 265, v. XVI, 12 etc.
- Cremæ parabola, 279, XXIV, v. 15.
- Cenobitica vita viris et mulieribus eximia est, modo longo separentur intervallo, 583, v. 1, etc.
- Cogitatio malo quomodo pellenda, 607, v. 187, 188.
- Cognatio spiritalis corpoream antecellit, 163.
- Colitroductus. Vide Agapetus et Synisactus.
- Colloquia prava corrumpunt bonos mores, 1093, v. 76.
- Colocynthis. E colocynthide venenum depellit Eliseus, 263, XVI, v. 22.
- Coloni mali interfectores domini sui, 281, XXVI, 22.
- Columna lucis per noctem, columna nubis per diem, dux Hebræorum, 349, v. 164 etc., 667, 111, v. 7, 817, v. 721, 725.
- Comitas, quid? 615, v. 108.
- Commiseratio magnam ad levandum dolorem vim habet, 137. Commiserationis duplex fructus, 1027, v. 137 etc.
- Computationes alius relinquit Gregorius, 935, v. 129.
- Compunctionis modus est mensura temporis in penitentia, 135.
- Concilia. Sæpe in unum coire, nec tamen ullum malorum finem reperire, verum tumultibus semper tumultus adjungere, majoris est infamiae, 114. Vide Synodus.
- Concilium Constantinopolitanum. Vide Constantinopolis.
- Conclonatores qui ad ostentationem et gloriam solam, non ad auditorum utilitatem conclonantur, histrionibus et funambulis similes sunt, 833, v. 76 etc.
- Concordia. Ut ad concordiam permagni momenti est doloris societas, sic ad consilium antiuorum consensio et concordia, 176.
- Confessio peccati sæpe sola salutem attulit, et amarum lacrymis noxas abstersit, 1023, v. 118 etc.
- Confidentia differt a temeritate, 587, v. 43, 44. Confidentia nimia est fugienda, 599, v. 41 etc. Confidentia ut impudentia, si modum excedat, 1053, v. 76.
- Conjugata torcularibus cœlestibus ampliolem fructum afferre debent, 587, v. 33, 34.
- Conjunctum adversus incontinentiam remedium, 379, v. 20. Bonum est, 387, v. VI, v. 1 etc. Est vinculum, 487, v. 13. Facit omnia communia, 1063, v. 23. Connubium ill.

ctus, 275, v. 11, 12, 275, xxi, v. 11. Capil a dæmonio sanantur, 275, v. xiv, 275, xxi, v. 5 etc., 275, xxii, v. 8, 275, v. 15 etc., 279, xxv, v. 7, 285, v. 77. Dæmon cum aliis septem in domum suam revertitur, 279, xxvi, v. 8, 9. Dæmones Christi nomine, et crucis signo fugantur, 1075, v. 80 etc. Dæmonibus olim parabantur opiparæ mensæ, 1177, xxviii, v. 1. Dæmonis futura supplicia, 241, v. 92 etc. *Vide* Diabolus.

Damasus, Romæ episcopus, fidem litteris consignatam a Vitalio expostulat, 94. Vitalium et asseclas Apollinarietas, fraude eorum deceptus, in Ecclesiam recipit, et deinde veritatis certior factus, a cœtu Ecclesiæ abdicat, 96.

Damnium, quid? 617, v. 122.

Dau patriarcha, 265, xiii, v. 3.

Daniel projectus leonibus et liberatus, 349, v. 181 etc., 651, 1, v. 5 etc., 709, v. 675, 841, v. 61, 951, ii, v. 55. Pari et servari postulat Gregorius, 967, v. 85, etc. Danielis liber canonicus, 261, v. 27, 1105, v. 285.

Daphne Christo cedat, 1085, v. 256.

David malorum causa quibus res prospere cedunt, æstuat mororeque conficitur, 50. Futura præmia prospiciens perturbari desinit, 51. Davidem Hierosolymis leprosi excludunt, 41. David patientiæ exemplar proponitur, 185 etc. David angitur primum et deinde illuminatur circa Providentiæ mysterium, 251, v. 26 etc. David habet pœnas impares culpas, 235, v. 64. David inter reges celeberrimus, 317, v. 320. Davidis sitientis temperantia, 445, v. 617 etc. Davidis mansuetudo, 521, v. 188 etc., 525, v. 202 etc., 1055, v. 318 etc. David a Deo scelere exsolutus, 959, v. 42. David citharam pulsans contra diabolum, 959, xxiv, v. 2.

Debauchatio, quid? 617, v. 115.

Debita remittenda, ut et ipse remittat Deus, 607, v. 157 etc.

Decalogus Moysis, 263, xv, v. 1 etc.

Defectio, quid? 625, v. 246 etc.

Deformitas, quid? 615, v. 55. Quæ vera deformitas, 605, v. 81.

Defunctis (pro) exorandum, 1159, cxxi, v. 5, 4.

Deitatem invisibilem sola ratione fas est apprehendere, 1077, v. 117.

Delectatio. Quibus rebus quisque delectatur, eadem etiam tacens suadet, 159.

Deliberatio. Prius deliberandum, deinde agendum, 179.

Deliciæ sunt aliquando honestæ in sordidis vestibus, 585, v. 525, 521. Deliciæ sunt, deliciis minime frui, 395, v. 91.

Delicta inter, quodnam magis Deo displiceat inquit Gregorius, 859, v. 56 etc.

Delphis, mari assuetus, in aere moritur, 467, v. 11. Delphinus erga prolem amor, 1059, v. 27 etc. Delphinus celebrem venit cantorem, 1061, v. 254 etc.

Democritus popularis gubernationis peritiam potior Aristophane, 116. Democritus semper rideus res humanas, 481, v. 79 etc.

Demosthenis animus, 415, v. 40. Demosthenis librum ad Philagrium ægotantem mittit Gregorius, 27.

Descriptio orbis, divinæ inscriptionis figura, 621, v. 194, 195.

Desiderium quam grave sit cupienti, 495, xx, v. 1 etc. Desiderium judiciorum pictor, 861, v. 76. Desiderii merces est, desiderii meritum consequi, 1077, v. 22.

Desperatio, quid? 619, v. 159. Desperatio vitanda, 261, v. 508 etc., 599, v. 41 etc.

Deus, quis? 417, v. 90, 611, v. 4. De Deo veræ doctrinæ compendium, 1099, v. 195 etc. Deum esse natura docet, 425, v. 189. Deus unus, 219, v. 3. Deus expers principit, 221, v. 59. Deo nil majus, 495, xxiv, v. 10 etc. Nil Deo natura simile, 495, xxiv, 20 etc. Deo nil venerabilius, 72. Quid ante mundum conditum faciebat Deus, 225, v. 60 etc. Deus summum lumen et origo luminis, 257, v. 6 etc. Deus primum bonum, 259, v. 47 etc. Bonum solum et pœne, 147. Deus ineffabilis et nulli notus, 287, v. 1 etc. Deus primum lumen, et omnibus inaccessum, 291, v. 15 etc. De mentem et investigabilia consilia nemo scrutari potest, 509, v. 72 etc. Obscure solum Deus hic conspici potest, 417, v. 93, 94. Deus cogitari potest, sed non verbis explicari, 465, v. 951 etc. Quid sit Deus, sciri non potest, 465, v. 916 etc. Dei plena cognitio humanorum votorum finis, 1055, v. 286. (Charitas a Dei cognitionem plus valet quam scientia, 465, v. 984 etc. Cur Deus non omnia voluerit hominum cognitioni patere, 227, v. 59 etc. Cur Deus mentem sui cupidam effugiat, 257, v. 10, 11, 406, v. 2 etc., 465, v. 959, 960.

Deus immutabilis est, 259, v. 55, 571, p. 382 etc. Deum nulla res fugit, etiamsi veritati fucum faciamus, ut spe-

ciolos sit apud multitudinem prætextus, 115. Novit omnium rationes vitæ dispensator, 178, 251, v. 54 etc. Omnia Deo sunt, præsentia, quæ sunt, quæ fuerunt, quæ futura sunt, 225, v. 70, 71. Deo nil potest abscondi, 659, v. 518 etc. 1025, v. 105 etc. Deo omnia patent, 961, xxviii, v. 576. Rerum, rationes hominibus, non Deo ignotæ, 251, v. 54 etc. Deo nil justius, 124. Deo firmum et stabile tribuendum, 217, v. 63. Dei misericordiæ exempla, 959, v. 39 etc., 1025, v. 105 etc. Deus mortalem non spernit, cui mortuus est, quem secum suscitavit, et cui iterum venit judicaturus, 1019, v. 8 etc. Dei mensuram nostris æquantur mensuris, et qualia metimur, talia Deus rependit, 1015, v. 529, etc., 1017, ii, v. 11, 12. Dei sunt omnia, 1051, v. 255. Deus omnium rerum finis, 585, xxx, v. 4. Deus principium et finis totius vitæ his qui recte sapiunt, 247, v. 1 etc., 1089, viii, v. 6, 7. Deo nullus verba dedit, qui sapientis sapientius constringit, 805, v. 481, 485. Cur Deo ira tribuatur, 551, v. 591 etc. Deus iudex et pater, 561, v. 515 etc. Deus virgo, 299, v. 14.

Deus omnium creator, 291, v. 7 etc., 295, xxxiii, v. 4, 291, xxxiv, v. 1, etc., 291, v. 12. Deus hominem creavit suæ divinitatis testem, regem terræ, gloriam sui Creatoris, 1085, v. 216 etc. A. Deo sunt omnia, 287, xxx, v. 1 etc. A. Deo ortum duximus, ad Deum migrabimus, 184. Dei proprium est creaturis beneficiæ, 225, v. 80 etc. Deum nemo potest arguere, quod creatum non hominis omnibus ditaverit, 1051, v. 489 etc. Deus non nos perpetuo deserit, nec rectam doctrinam persecutionibus vexari patitur, 59. Deus res nostras moderatur, 57, 116. Unus regit universitatem rerum, 251, v. 20 etc., 949, v. 99, 180, 1041, v. 175 etc. Hominem constantibus legibus regit, 219, v. 4 etc. Deus sunt Dei partes ad opera bona: hominem boni capacem efficit, et vires suppeditat, 409, v. 96 etc. Perspicaces oculos et prosperos cursus præstat Deus, sine quo nihil sunt homines, nisi ludibria vana et viva cadavera, 409, v. 102 etc. Quæcumque a Deo, nobis recte eveniunt, 160, 285, v. 75.

Deo nihil præferendum, 44. Illi omnis agitationis et cogitationis rationem reddendam habemus, 125. Nisi Dei metus coerceat, parva aut nulla sermonum vis, 175. Dei metus, quem ab omnibus et ubique coli oportet, vanitatem superare debet, 185. Deus timendus, 589, v. 15. Deo primo timendus, et ejus desiderium habendum, 1089, viii, v. 5. Unum Deum spectare, et in eo spes omnes defixas habere, tutum est, 55. Deo omnes adhaereant, tanquam anchoræ firmissimæ, 415, v. 145 etc. Deo cuiuscunque rei primitias consecrare justum et pium est, 54. Deus operis omnis et sermonis patronus nobis est proponendus, 171. Deum in omnibus tum prosperis, tum adversis laudant boni, 1055, v. 65, 61. Deus tum in agilitudine, tum in his quæ dolorem spectant, in consilio adhibendus, 50. Dei contemptum vitandus est, 561, v. 508 etc. Cum Deo consilium cape, et ab officio minime aberrabis, 148. Deum possidere, et in rem possessionemque Dei ex necessitudine cum ea et ascensu transire, omnium pulcherrimum est, 177. Deo se datus, Deum accipit, 425, v. 177, 178. Dei solius homo sit insatiabilis, 605, v. 145 etc. Omnia a Deo cum gratiarum actione recipienda, 585, v. 16. Deo non dimidiare serviendum, 851, v. 220 etc. Præstat Deo cor maclare pauca ferentem, quam eum omnibus sacrificiis cum mente sordida honorare, 1051, v. 251. Deus vult solus amari, 921, v. 42, 45. Deus primus diligendus est, 1063, v. 12. Deus omnia his quos sui amantes habet procurat, 171. Deus malis ignis est, lux bonis, 215, iii, v. 52. Deus bonis unicum solatium, 401, v. 205 etc. Bonum est Deo soli notescere, 245, v. 72, 73.

Deum non colere res est miserissima, 465, v. 912. A Deo excidere pœna maxima, 421, v. 151. Nihil grave nisi a Deo et a divinis deerrare, 178. Dei legibus repugnare nemini convenit, 859, v. 52. Dei vocem quidam sequuntur et audiunt, 655, v. 45 etc. Quibus res maxima in manu sunt, his potissimum, Deus et ipsius auxilium curæ esse debet, 188.

Deum magnis rebus alieni dissolutor, 62. Deum fieri est præmium virtutis, 147, 421, v. 141 etc. Aliud Deus, aliud livor præcipit, 407, v. 58. Qui Deum ignorat non dicendi sapientes, 425, v. 181 etc. Sensibilia nobis Dei prospectum admunt, 465, v. 957, etc. In disputationibus de Deo, quomodo quis gerere se debeat, 465, v. 963 etc.

Deum prætor Gregorius in exitum vitæ, 969, lxxii, v. 1 etc. Dei misericordiam implorat, 971, lxxiii, v. 5 etc. Dei justitiam reformidat, 971, lxxiii, v. 7, etc.

Deuteronomium, liber canonicus, 261, v. 12, 1105, v. 266.

Diabolus Belias dicitur, et Belial, et Iatro, quia omnes vorare gestit, 649, v. 545 etc., 919, xlv, v. 15 etc., 959, v. 181, 955, v. 521, 955, lv, v. 5. Pharao vocatur, 865,

1 etc. Hanc animum pascit Sidoniam, 349, v. 172 etc. Igne interimit genium quinquagenarios duces, 265, xvi, v. 10. Igneo curru, fide raptus, ascendit in cœlum, 265, xvi, v. 11, 317, v. 322, 331, li, v. 32, 1145, v. 1, 1147, c. v. 1. Elisæo reliquit pallium et psaltiam, 265, xvi, v. 13. Eliæ templum, quod *ἱερόν*, vocabatur, 265, xvii, Tit.; Eilenichus. Ab eo Gregorius postulat, ut Mamanti presbytero, militis filio, missionem donet, 187, 188.

Eloquentiæ laus, 1057, v. 165 etc. Eloquentia regit animi motus, iram compescit, dolores lenit, 1059, v. 182 etc. Reges et populos movet, 1059, v. 188. Eloquentia erat Orphæi cithara, et Amphionia lyra, 1059, v. 193 etc. Erat et remedium quod Mercurius dedit Ulyssi, 1059, v. 196 etc. Quod Polydamna dedit Helenæ, 1059, v. 200 etc. Eloquentia venerationem conciliat, 1059, v. 207 etc. Livore qui plerosque infestat, superior est, 1061, v. 214 etc. Posthabenda vitæ probitati, 1065, v. 272. Eloquentiæ studio citius finem imponit Gregorius, 10. Eloquentia fideles ab invidelibus superatos non concedit, 905, v. 48 etc.

Eloqui id præstat, quod animum ægre habet, quam quiescere, perinde atque eloqui nesciamus 156.

Elisæus levi affectus injuria, magnam infligit plagam, 265, v. 67, 68. Ejus miracula, 265, xvi, 14 etc. Jordanem pertransit divis aquis, 265, xvi, u. 15. Fontes sale fertiles reddit civitati, 265, xvi, v. 16. Pueros convictiores ferarum morsibus necat, 265, xvi, v. 17. Sittenti exercitui rivus ex Edome duct, 265, xvi, v. 18. Viduam a creditoribus liberat, fontibus olei, 265, xvi, v. 19, 20. Sunamitidis filium resuscitat, 265, xvi, v. 20, 21. Venenum depellit ex herba, et plurimos fame laborantes reficit, 265, xvi, v. 22, 25. Naaman mundat, et Giezi lepra iudic, 265, xvi, v. 24, 25. Securam ab aquis trahit, 265, xvi, v. 25, 26. Syros excecatos tradit hostibus, 265, xvi, v. 27, 28. Cibos exercitui apponi jubet, Syrorum opera, 265, xvi, v. 28, 29. Mortuus mortuum suscitavit, 265, xvi, v. 29, 30. Elisæus Eliæ hæres, 441, v. 553, 554.

Emmella, seu Emmellum, mater magi Basilii, sacerdotis compar, et trium sacerdotum parens, atque aliorum, qui sunt velat exercitus cœlestium, 1129, liv, v. 1 etc. Macrina mater, 1159, cxx, v. 2. Item et Theosebæ, 1159, cxxii, v. 1.

Empedoclem inaniter tumentem, mortalem prodiderunt Ætne crateres, soleas ejicientes, 1087, v. 281 etc., 1155, lxxi, v. 1, 2.

Empedotimus cesset a fabulis, 1087, v. 286, 1155, lx, v. 1.

Empusa, monstrum dæmonicum, 911, v. 1, 2 et not.

Empyrus, piscis ignitus, medio mari effulgens, 571, v. 581, 582.

Enceladus gigas fulmine ictus, in monte Ætne fumum et ignem evomens, 749, v. 1404 etc.

Encomia boui præsidis, 9 etc.

Enoch fide translatus, 515, v. 509, 1145, v. 1.

Ensis plumbeus, vaginis licet argenteis conditus, est in bello inutilis, 1047, v. 178, 179.

Epicurei providentiam negant aut terminis circumscribunt, 425, v. 188, 189.

Epicurus voluptatis assertor, 455, v. 787 etc. Sed voluptati minime deditus, 455, v. 790 etc.

Epictetus, cum corpus ipsi stringeretur ac distorqueretur, velut in alieno corpore philosophabatur, 28, 29, 449, v. 684 etc., 1165, iv, v. 1.

Epidaurus superciliosus Christo cedat, 1085, v. 259.

Epiphanium ad amicitie certamen, juvenem senex provocat Gregorius, 195.

Episcopatus non est res pessima, 707, v. 180. Episcopali dignitati non obstat corporis infirmitas, quia non athleta, sed doctor eligitur, 58.

Episcopus lucerna est Ecclesiæ, 55. Episcopi Ecclesiæ præsidēs, virtutis ministri, quibus impositum est animas divino pabulo alere, 677, v. 50, 51. Utrobet modo se habeat Episcopus, omnino vel periculi, vel salutis particeps sit Ecclesiæ necesse est, 55, 56. Grande opus ejusdem electio, 55 etc. Episcopo non facile manus imponatur præscribit Apostolus, 807, v. 517 etc. Fieri non debet Episcopus sine prævia præparatione, 809, v. 519 etc. Non per sodalitia et cognationes episcoporum electio expendenda, 56. In episcoporum electione absint factiones et dissidia, 59. Laus egregiorum præsulum, 851, v. 21 etc. Turpe si episcopus sit fidelibus virtute inferior, 809, v. 570 etc.

Episcopi mali effigies, 811, v. 610 etc. Episcopi mali fugiendi, 781, v. 55 etc. Episcopis malis præsertim utitur diabolus ad perdendas animas, 813, v. 642 etc. Quæ timenda pravis episcopis pœna, 831, v. 116 etc. Episcoporum malorum iudicium parvpendit Gregorius, 767, v. 1755 etc.

Episcopi, quam corrupti, Gregori tempore, 677, v. 27 etc., 797, v. 557 etc. Episcoporum dissidia, 755, v. 1546 etc. 837, xiv, v. 4 etc., 845, v. 36. Quidam aliorum rixis ad commodum suum abutebantur, 757, v. 1566 etc. Queritur Gregorius de nonnullis episcopis, qui communem concordiam dirimebant, et fidei causam privatis contentionibus posteriorem habebant, 76. Episcopi Egyptii, viri pessimi, parvo pretio venales, qui plures deos venderent, si plures essent, 719, v. 857 etc. Episcoporum juniorum in concilio Constantinopolitano levitas, quibus tamen assentiunt senes, 765, v. 1680 etc. Variæ functiones notantur quibus ante episcopatum isti abjecte incubuerant, 787 v. 152 etc. Quanti momenti tunc erat episcoporum delectus, 789, v. 185 etc. Nulla inter episcopos hujus temporis et Apostolos statuenda comparatio, 789, v. 192 etc. Sint episcopi ignari, deformes, bubulci, modo fidem habeant, et virtutem, et miracula Apostolorum, 789, v. 199 etc. Episcopi inconstantes et potestati servientes, 797, v. 355 etc. Qui loqui nesciunt, vellent ligare linguam disertiorum, 797, v. 544 etc. Episcopi constituti sine delectu, 799, v. 371 etc. Eorum electio alearum, jactus; in cubis sunt res divini, 799, v. 396. Res comica et theatra, 799, v. 397 etc. Istorum episcoporum reputina et stupenda mutatio, 801, v. 402 etc. Divites fiunt et tyranni, 801, v. 452 etc. Lavaco non plane expurgantur, 805, v. 442 etc. Pama mala laborantes, fidei non possunt prodesse, 807, v. 529 etc. Eorundem superba ignorantia, 807, v. 544 etc. Episcopus hypocrita, 815, v. 617 etc. Episcopi quanti et quam parvi, 825, v. 1 etc. Episcopos subito ex mundana vita adsurgentes, et de thronis decedentes per ironiam carpi Gregorius, 829, v. 75 etc. Diversa studia malorum præsulum: alii certant de seclibus, et hi ultimi, iuste plectantur ut Gelthæi; alii inter utrosque divisi, Orientem et Occidentem commovent, 853, v. 145 etc. Levitas quorundam episcoporum, 851, v. 13 etc. Episcopi magnatum mensis servilliter epulabantur, 855, v. 59 etc. Quanta erat eorum capacitas in convivio, 855, v. 71 etc.

Episcoporum contra seipsum insidias, Sasimorum throni causa exaggerat Gregorius, 45. Rixa de Gregori ordinatione, 771, v. 1807 etc. Episcopi invidia supiti, Gregorio infensi, 785, v. 156 etc. Eorum collatio acerba et aculeata, 851, v. 104 etc. Episcopis æ persequentibus cuncta terræ bona dimittit Gregorius, 821, v. 797 etc. Illos ad concordiam hortatur, 835, v. 835 etc. Omnem episcoporum conventum fugit Gregorius, quia minus erat depulsiō malorum, quam accessio et incrementum, 110. Cum coeunt, metuendum est, ne Synodus sinistrum exitum habeat, 112. Eorum Synodos vocat Concilia gruum et asserum, 855, v. 91, 92.

Epistolæ aliæ longiores, aliæ breviores 46. Modus et epistolæ utilitas, 46. Rebus non litteris æstimanda epistolæ longitudo, 49. Oportet immoderatum in utrisque tenorem fugiendo, modum assequi, 46. Optima et pulcherrime scripta epistolæ, quæ et inducto persuadet et erudito, 47. Tertia dos epistolæ est gratia, 47. Joels, salsis, dictis, et enigmatibus, sicut purpuris in textura utendum, 47. Ab epistolis absint affectio, 47. Epistolæ sunt umbra sermonis et cognitionis, 79, 80. Epistolæ suas quas tanquam scribendi exemplaria postularat Nicobulus, mittit Gregorius, 48 etc. Basilii Epistolæ primas concedit, 48. Suas epistolæ Epiphano offert ut amicitie dexteram Gregorius, 195. Epistolæ Eusebii Samosatensis laudantur, 60.

Epistolæ catholice septem, canonicæ a quibusdam prædicantur, 1105, v. 510, 511. Alii admittunt solummodo tres, Jacobi unam, Petri unam, Judæ unam, 1105, v. 511 etc. Alii tres Joannis, duas Petri, et unam Judæ, 1105, v. 514, 515.

Equuleus. Alii eadem patiuntur ac equulei, qui quod assuefacti non sint terroribus, ad strepitus exasperati, assensores suos deturbant atque excutiunt, 178.

Equus velox et freni impatientes, 855, v. 105. Equus victor ultra metam currit, nec frenus jam coarctetur, 1001, v. 105 etc. Equi super funes gradientes, 575, v. 627, 628. Equitandi artem qui didicerit a cantandi studio interdicitur, 146.

Esau improbus, Isaacides, 525, v. 494.

Esdræ libri duo canonici, 261, v. 15, 1103, v. 270.

Esther ornat corpus, sed ad salutem gentis, 581, v. 291, 292. Esther, liber canonicus juxta nonnullos, 1105, v. 288.

Ethica mores informat, 1041, v. 67 etc.

Ethnicorum philosophorum virtutes, 425, v. 214 etc. Ethnici humanæ gloriæ cupidi, 427, v. 270 etc. Voluptatibus ventris indulgebant, 427, v. 272 etc. Turpe ab Ethnicis Christianum vinci, 525, v. 236, 259. *Vide* Gethæi.

- Eucharistiæ sacramentum 581, v. 298, 299.
 Eucherio (Flavio) consule, testamentum scribit Gregorius, 201.
 Eudocius Sacerdoti male inensum Gregorius rogat ut ad se veniens pacem cum illo componat, 179. Illum partim excusans, partim arguens ad concordiam cohortatur, 179, 180, 181 etc.
 Eudoxius celebris rhetor, 32, 35.
 Eudoxius, præcedentis filius, et pariter rhetor, Sophronio commendatur a Gregorio, 32. Iterum Themistio, 33. Illi Nicoluboli filios commendat, 142, 143 etc. Præcipue Nicobulum (filium), quem sequitibus laborantem ut excitet rogat, 142, 143, 144. Sibi succensentem percipit Eudoxium Gregorius, et ipsi rursus Nicobulum tradit, 143, 144 etc. Eudoxium de iambis cuiusdam Valentini iratum joculariter Gregorius, 143, 144. Nicobulum rursus illi commendat, 145. Illum hortatur ut contemptis opibus, splendore, plausibus, et toto dicendi genere, philosophiam amplectatur, et Deo adhareat, 145, 146, 147 etc. Jam illum permotum, ut Deum arcissime complectatur perurget Gregorius, 143, 146, 147, 148. Illum commendat Saturnino, 148. De Nicobulo magna et miranda scribent non credit Gregorius, nisi documento præbito, 154.
 Eudoxius Arianus. Ejus discipulorum audacia ecclesiam colligentium, 167.
 Eugenius nepis jus ad hæreditatem obendam Theodoro Tyancensi commendat Gregorius, 125. Eugenius in testamento nullam haberi rationem vult Gregorius, ut cujus vita reprehensione non vacet, 202, 203.
 Eulalius primo chorepiscopus, deinde Nazianzenus episcopus, frater Heladii, et Gregorii consobrinus. Hunc, cum Helladio fratre, commendat Gregorius Amphilochio, 15. Et Lollanio, 16 etc. et Hellenio, 1003, v. 129 etc. Dicitur solitudinis atque immodico jejunio deditus, 101. Ad Theodorum Tyancensem a Gregorio mittitur, 128. Gregorio in selem Nazianzenam sufficit, religiosissimus episcopus, cujus manibus immori cuperet Gregorius, 149. Huic rationem reddit de firmo Alypiæ virginis proposito, 152. Fratrem suum Helladium sepelit Eulalius, 1123, xxxvii, v. 3, 4.
 Eunomiani Deum discredunt, 873, v. 161 etc.
 Eunomius detrimenti loco ducit, nisi omnes in perniciem suam et exitium pertraxerit, 167.
 Euphemias locus sic dictus ab Euphemio ibi defuncto, 1121, xxxvi, v. 5 etc. Euphemiadem usque proficiscitur Gregorius, 162.
 Euphemius Amphilochii et Livie filius, Amphilochio fratri conjunctissimus, 1119, xxviii, v. 1 etc. Hunc Gregorius filium vocat, 74. Illum commendat Palladio, 98. Euphemius orborum negotiis præfectus, 98. Sanguine Gregorio propinquus, 98. Theodosii, vel Theodori filii Evopiæ, congratulante Gregorio, conjungitur, 189, 190. Illum ignavia condemnat, quod prædium Apenzinsenum male a Meletio possessum, non recuperet, 203. Rhetor et cantor, 1119, xxxi, v. 1. Nuper pubescens, et amores ad thalamos invitans perit, 1119, v. 3 etc., 1121, xxxiii, xxxiv. Vigiinti annos natus, græcam et latinam musam pervolans, humo traditur, 1119, xxx. Aureæ ætatis reliquit, et ideo non dicitur inter mortales versatus, 1119, xxxi. Transiit ut fulgur, 1121, xxxii. Cappadocum decus, 1121, xxxiii. Gratiis et Musis carus, 1121, xxiv, xxv. Cuncta natura luceat Euphemium, 1121, xxxvi. Dat nomen suum regioni, qua mortuus est, 1121.
 Euphranor celebris pictor, 819, v. 711.
 Euphro famosa meretrix, 889, v. 869.
 Eupraxius Gregorio carus, 59. Eupraxius Asianzense telluris pontifex, Gregorii amicus, ætate par et synodita, 1161, cxxviii, v. 1 etc.
 Eupraxium, Theophili fratrem, testamento suo manumittit, donat et illi Gregorius nummos quinque, 202.
 Eupraxii duo, diversi a præcedentibus, Gregorii sacerdotis ministri, 1163, iii, v. 1 etc.
 Euripides citatur, 12, 427, v. 279.
 Euripus. Euripi audax meatus et ineffabile fretum, 375, v. 600 etc., 797, v. 336, 843, v. 33. Euripi motus alternantes rerum humanarum imago, 687, v. 470, 471.
 Eusebius Cæsariensis. Hunc rogat Gregorius, ut Basilium in amicitiam receptum, ad conventus spirituales vocet, 17, 18. Aliunde se non venturum asserit, 17, 18. Venturum autem postea pollicetur, 18. Eusebius ad similitates componendas propensior, 19. Deprecatrices et evocatrices ad Basilium litteras missurus creditur, 19.
 Eusebius Samosatensis a Gregorio, nomine patris, vocatur Cæsaream, ad consultationem de episcopi creatione, 37 etc. Huic, ejusdem nomine, commendatur Basilii electio, 57, 58. Huic iterum Basilii electionem commendat Gregorius, 40. Patrem suum, Cæsaream profectum, quo jam Eusebius devenerat, ipsius precibus et curis adjuvandum offert, 40. Vir magnus, multas ærumas pro Evangelii fide perferens, et magnis persecutionibus vexatus, magnam denique sibi ipsi apud justissimum Deum libertatem per calamitatum perpressionem comparans, 58. Ejus precibus se commendat Gregorius, 58. Eusebii epistolæ non modo utilitati erant, sed etiam gloriationi apud multos, atque ornamento, 60. Ejus laudes canit Gregorius, 39, 60.
 Eusebius, Xolorum alumnus, Gregorii et Basilissæ frater, cum Basilissæ et Nonna sepultus, 1159, cxi, v. 1 etc.
 Eustathius monachus pauperum curator a Gregorio in testamento instituitur, 201. Illi simul et Gregorio diacono donat Arianzi prædium, 262.
 Eustochius sophista. Illi præclarum juvenem Prononium commendat, 153. Illum a grege ferentem quod Nicobulus ad audiendum Stagirium se contulisset, demulcet et exagitat, 156, 157, 158. Hujus maledictis se non cruciari declarat, et simul monet, ut linguam coerceat, 156, 157, 158.
 Eustratium Olympio commendat Gregorius, 100.
 Euthalius diaconus ut a tribulis eximat, ab Amphilochio postulat Gregorius, 9. Philadelphium vinculis ac plagis obrivisse incusatur, 126.
 Eutropius Asiæ aliquando proconsul, et forte breviarii historie romanæ scriptor, 62. Argum. Gregorii congressum expellit, et expetitur, 62 etc. A Gregorio laudatur, 63. In colendis amicitia officis studiosus, 63.
 Evagrio (Flavio) consule testamentum scribit Gregorius, 201.
 Evagrius sophista. Huic de filio gratulatur Gregorius, 2.
 Evagrius diaconus, an idem sit ac filius præcedentis, dici non potest, 2. Argum. Evagrio comministro ad philosophiam strenue accedente, delectatur Gregorius, 189. Evagrio diacono munuscula cum triginta aureis in testamento relinquit Gregorius, 203.
 Evagrio monacho scripta Epistola dubius, vel etiam spurius Gregorii factus, 196. Questionem proproserat de Trinitatis natura, utrum simplex sit an compositus, 196 etc.
 Eva. Per Evam homo e paradiso expulsus, 169. Eva a costa Adam, 561, v. 517. Evam virili animo a se proiecerunt virgines, 1009, v. 235, 234.
 Evandrum non tam senectute quam prudentia canum Hellenio commendat Gregorius, 1007, v. 191, 192.
 Evangelistæ quatuor, 261, v. 31 etc.
 Evangelium, quid? 623, v. 232. Evangelia quatuor, 1105, v. 290, 291.
 Evopia conjux Euphemio data, 190 etc.
 Exempla mala, mala excusatio, 557, v. 224 etc. Exempla sanctorum noscenda, 583, xxx, v. 3. Exemplis primorum celerrime fingimur, honorum quidem minus, at maiorum, ut plurimum, 817, v. 718 etc.
 Exemplar vitiosum rivus per declivia currens, 799, v. 369, 370.
 Exercitus laudandus, non pulcher, sed bellicosus, 819, v. 9.
 Exhortatio ad abjicienda terrena, et vitam expeditam auscipiendam, 337, v. 712 etc.
 Exodus, liber canonicus, 261, v. 11, 1103, v. 261.
 Exorcismus, quid? 623, v. 236.
 Experientia mater prudentiæ, 179, 837, xiv, v. 1 etc.
 Expiatio, quid? 619, v. 141.
 Exploratores terræ sanctæ a Moyse missi, viri sapientes, 719, v. 834 etc. Exploratores ab Ægypto Constantinopolim contra Gregorium missi, miseri et venales, 719.
 Expurgatio integra non est, nisi ab iis, quæ aliorum sunt, abstineas, 803, v. 468, 469.
 Ezechielis liber canonicus, 261, v. 27, 1103, v. 285, 286.

F

- Faber fabro invidet, 160.
 Fabricii laus, 431, v. 352 etc. Pulchrum ejus dictum, 433, v. 358 etc.
 Facere. Ad ea quæ sunt potius animum adicere oportet quam ad ea quæ dicuntur, 148. Non fac alteri, quod tibi fieri non vis, 589, v. 19, 20, 607, v. 173 etc.
 Facies coloribus depicta turpis animi index est, et internarum animi affectionum accusatrix, 581, v. 57 etc.
 Facundia rerum terrestrium primis tenet, 1057, v. 158 etc. Ejus laus, 1037, v. 165.

- Fama bonorum nuntia, 195. Fama bonæ vel malæ, initio vitæ, sibi quisque fundamenta jactit, 173. Fama bona bonum fidei judicatur, 807, v. 531, 552. Famam multi respiciunt, licet veritatem noverint, 1021, v. 70, 71.
- Fame laborantes, exigua dape reficit Elisæus, 263, xvi, 22, 23.
- Fanulos regere quantæ molestiæ, 639, v. 145 etc. Fanulorum mores, 679.
- Fastus, quid? 615, v. 83. Fastus mundanorum brevis, 917, v. 11 etc.
- Fatum, quid? 625, v. 226. Ab uditas sententiæ quæ Fatum asseritur, 227, v. 45 etc. In Fatii defensores invehit Gregorius, 251, v. 9 etc.
- Fel Christi, gustus pomi compensatio, 621, v. 209.
- Felicitas. Nec Felicitas nec infelicitas fixa et stabilis nobis permanet, 21. Potentia, opes, fama et existimatio ad majorem Felicitatem aditum muniunt, 174. Felicitas humana levissimis navis similissima vestigiis, quæ dum antennis signantur, posterius delentur, 635, v. 94, 95.
- Fells in thoro nuptiali positæ fabula, 817, v. 701 etc.
- Femina creatio, 505, v. 100 etc. Datur homini in amabile adiutorium, 305. Feminarum decus est radium ferre, colum tenere, ac telæ assistere, 14. Femina de rebus divinis pauca loqui debet, et plura audire, et id tremenda mente et sancte, 357, v. 306 etc. Ad domesticum feminarum imperium ita se proripit Gregorius, ut ad viperinos impetus, 169, 170. Feminae christianæ exemplar, 14.
- Fere fetus suos amant, pro eis contremiscunt et decerant, 1025, v. 129 etc.
- Fermentum in farina parabola, 277, xxiv, v. 5, 279, xxvi, v. 14.
- Ferrum percussum accendit lapides, 593, v. 75.
- Fervor. Quod incipit fervidius est, et fervore spiritus multa prestare potest, quæ officii sunt, sed et in multis deerrare ignorantia, 179. Fervore spiritus omnia facillima, 755, v. 1531.
- Ficulnea, quæ fructus adhuc ferre potest, siccitate non est afflicta, 68.
- Ficum aridum facit Christus, 275, v. 51, 52; 275, xxi, v. 15, 16; 663, v. 594, 595. Ficus sterilis parabola, 279, xxvi, v. 80.
- Fideli viro nil magis credulum, 725, v. 964 etc.
- Fides, quid? 619, v. 155 etc. Tempore Gregorii fides proprietariis cuique contentionum telum erat, 44. Fides christiana et scriptis consignata, et verbis expressa, 84. Fides simplex et nihil perscrutans assensus, 251, v. 40. Fides aurea catena, 657, v. 118. Fides simplex ad salutem sufficit, 739, v. 1225 etc. In eos qui medios se in fide præbent invehitur Gregorius, 763, v. 1710 etc. Fidei bonum bona fama judicatur, 807, v. 531, 532. Fidem ratione temporum et principum plurimi mutabant, 843, v. 51 etc. Fides in Deum perlit ex hominibus, 875, v. 129, 150.
- Fides humana. Fidem adhibet quisque facilius suis rebus quas vult, 155. Fidem facit opus, 509, v. 272. Fidem cuius rei dare, quam omnibus negare melius est, 745, v. 1548, 1549.
- Fiducia omnibus non habenda, 385, xxx, v. 11, 12.
- Figulus figulo invidet, 160.
- Filii parentes sunt vinculum, 565, v. 476.
- Filius Dei, Deus unigenitus, 209, v. 129 etc. In Filio Dei venerandus sanguis qui vitorum nostrorum expiatio fuit, 209, ii, v. 1, 2. A Patre Filius, expertis temporis, imago exemplaris, Patris æqualis, et Patris gloria, 206, v. 7. Ex Patre siue principio Filius rex, 299, v. 20, 21. Filius immortalis, magnum lumen similis luminis, Dei sapientia, imago Patri æqualis, Deus et homo, 665, v. 625 etc. Filii duo non sunt, unus ex Deo, alter ex virgine, 707, v. 651 etc. *Vide* Verbum, Christus.
- Filii prodigi parabola, 281, xxvi, v. 16, 285, v. 82 etc. Filium super prodigum pater lacrymas fundit, et ejus miseratur, 939, v. 41, 1023, v. 105 etc.
- Filiorum in vitæ missorum parabola, 279, xxiv, v. 13, 285, v. 36 etc.
- Filios ut paternorum bonorum, ita etiam paternæ amicitiam heredes esse convenit, 143. Homines, sive boni, sive mali, ignorant quales filii sint ex ipsis nascituri, 525, v. 476 etc. Qui offert Deo filium aut filiam primitiis spicarum et uvarum sacrationem offert victimam, 565, v. 465 etc. Filio cum patre non exsolvendum, 599, v. 17, 18. Filios nullos habere satius est, quam stultos habere, 591, v. 41, 42. Deus in filiis dat hominibus adiumentum, quo tremulos artus sustentent, 637, v. 111 etc. Filium adhuc impuberem extinctum luget mater, 949, ii, v. 6 etc. Filiorum virtus a parentibus, imo a Deo fluit, 103, v. 156 etc. Filius pater velut deus a Deo datus est, in hominum decus et honorem, 1017, iii, v. 1 etc. Filii gloria vel ignominia patris sunt, prout boni vel mali fuerint, 1023, v. 86 etc. Christo non placet patrem uni e filiis mitem esse, aliis vero asperum; et sæpe filios præ aliis dilectos malis afflicti, 1029, v. 221 etc. Filiorum erga parentes varia facinora, 1033, v. 297 etc. In filiis mortui parentes reviviscunt, 1037, v. 5. Quid parentes a filiis, et quid filii a parentibus debeant expectare, 1047, v. 183 etc. Filii est patri infirmo manum præ baculo præbere, 1055, v. 85, 84.
- Finis, quid? 617, v. 156. Finis humanorum victorum Dei plena cognitio, 1053, v. 286.
- Firmitas animi lenitate temperetur, 11.
- Fluminis cursus non est vi cohibendus, 145. Fluminis amatrix quædam, juxta fabulam, 575, v. 157 etc. Fluminis cursum difficile est sistere, 1079, v. 156.
- Follis aeneus aere plenus, 719, v. 850.
- Fontes sale fertiles Elisæus reddit civitati, 263, xvi, v. 16.
- Formæ venustas marcescit, 585, v. 91.
- Formicæ Indis aurum asserunt, 1011, v. 265, 266.
- Fortitudo, quid? 613, v. 54. De fortitudine, 449, v. 676 etc. Fortitudo, quod prudentia solertior excogitavit, facte exsequitur, 117.
- Fortuita non est mundi natura, 225, v. 1 etc.
- Fortuna, quid? 625, v. 264. Fortunæ guttam aliquis inganus præferbat mentis dolio, 627, xxxix, v. 1, 2. Sapientis guttam mentis potioremi habet quam dolium fortunæ, 627, xxxix, v. 3, 4.
- Fortunatorum insulæ, 4.
- Fortunatus diaconus, vir probus, Gregorii amicus, 74.
- Illum Alypio commendat, 74.
- Forum est malitiæ exercitatio, 487, v. 17.
- Frater apud Hebræos fratris viduum ducere congebatur, 269, xviii, v. 20 etc.
- Frugalitas vitæ et parcimonia, 443, v. 590 etc. In honore fuit et apud Barbaros, 445, v. 582 etc. Sed maxime apud Christianos, 447, v. 636 etc.
- Fuci vilitas et incommoda, 567, v. 25 etc. Fucum inter se mulieres celant, 575, v. 141 etc. Perest qui prima fuce pinxit signum Dei, et coloribus impudentiam adjunxit, 579, v. 275 etc. Mulieres fuce gaudentes, ut plurimum, parum pudicæ, 581, v. 290.
- Fundamentum pessimum, vel optimum præsentem in vita jactur, 1015, v. 555, 554.
- Furor, quid? 613, v. 45.
- Fuscus color est albi et nigri mixta natura, 1169, xv, v. 1.

G

- Gad patriarcha, 263, xiii, v. 5.
- Gades ultra, mare ab hominibus non posse trajici asserit Pindarus, 142.
- Ganymedes vinum diis fundens, 457, v. 854, 855.
- Garrulitas animo odiosa sapientibus, 819, v. 756.
- Genealogia Christi duplex, 267, xviii, v. 1 etc., 269, v. 271.
- Generationis Verbi modus, 299, v. 20 etc. Generationis divinæ mysterium nullis exemplis exprimi potest, 310, v. 23. Utcumque adumbratur, 210, v. 15 etc.
- Genesis liber canonicus, 261, v. 11, 1103, v. 264.
- Gentiles Hebræorum locum occuparunt, 261, v. 26 etc.
- Gentilium vecordia, 1075, v. 86 etc. Deos flagitiosos colunt Gentiles, ut suorum flagitiorum habeant patronos, 1075. Vitiis ipsis sacra instituerunt, ut non solum impunitum, sed etiam laudabile sit vitium, 1075, v. 99 etc. Vanam excusationem præferunt, suam dicentes theologiam jocosis tantum fabulis constare, quæ latentem sensum celant, 1077, v. 130 etc. Si fabulæ dii, statuas projiciant; si non fabulæ, erubescant, 1079, v. 160 etc. Minisci tenebras relinquunt, et adveniente promisso tempore, adsint et vivant, 1083, v. 251 etc. Forum scriptores plurima ex sacris Scripturis in sua volumina transtulerunt; alii lucis expertes, alii quasi fulgore quodam perstricti, eo statim orbatii sunt, 1083, 259 etc. Doctrinæ christianæ tandem aliquando cedant gentiles, et idola abijciant et cætera omnia signa, quæ fætorum deorum cultores prædicant, nec jam auctoritate valeant apud homines stolidos, 1085, v. 252 etc.
- Genus humanum. Genus humani inconstantia et levitas, 407, v. 402 etc. Genus humanum instar fluvii decurrit, 1069, v. 92 etc.
- Geometriæ demonstrationes, 90.
- Georgius diaconus. Hunc pro condiacono Philadelphio ab Euthalio vexato supplicat Gregorius, 126. Illum commendat Asterio, 127. Et Nectario, 127, 128.
- Georgius cum Basilissa germana sepultus, 1159, cxvii, v. 1 etc.
- Georgius Paspasinus. *Vide* Paspasinus.
- Gethæorum pœna plectantur episcopi de Ibronit liti-

gantes, optat Gregorius, 853, v. 149, 150.
 Giezi lepram immitit Elisæus, 265, xvi, v. 25.
 Gigantes ab Angelis producti finguntur, 567, v. 492.
 Gigantem scribit Gregorius, 82. Aliiter vocatur Sigantius, 82. *Argum.* Domorum edificator, 1163, v. 1 etc. *Vide* Sigantius.
 Gladiatorum ludum quam improbi, 1095, v. 114 etc.
 Gladio et Spiritui nil commune, 153.
 Glaucum Amphilochio Iconiensi commendat Gregorius, 21.
 Gloria, aer, 487, v. 43. Gloria vana, quid? 516, v. 98. Gloria præterit, 385, v. 91. Gloriæ vanæ Ethnici dediti, 437, v. 270, 271. Ab ea alieni sunt veri Christiani, 429, v. 482 etc. Gloriæ cupiditas fugienda, 589, v. 9, 10. Gloria summa pro pietate, dedecore afficit, 871, xxx, v. 19 etc. Gloriæ sempiternæ, non transitorie cura habenda, 593, v. 113, 114. Quæ vera gloria sectanda, 603, v. 93 etc. Non gloriantium priusquam ratis sit in postu, 603, v. 105 etc.
 Gloriola villa et despicibilis, ex qua plus capiat dedecoris quispiam, si eam reportet atque superbiat, quam si irrideat vana hujus scenæ ludicia, et iugas theatricas, 147.
 Gorgonia, seu Gorgonium, Gregorii soror, celestis sacerdos viæ, 1117, xxii. Philittii uxor et Amphilochii mater, 1151, cvii, v. 3, 4. Secunda ex Gregorii proximis moritur, 931, xc, v. 1, 2. Nihil terræ reliquit, præter ossa, 1117, xxiii. Alypium conjugem defuncta rapuit ex improviso, caelo inducens, 1117, xxiv.
 Graculi aquilarum volatum explorantes, 30. Graculi cum tacuerint, cygni cantabunt, 103. Qui aquila esse potest, parvipendere debet inter graculos numerari, 146. Graculus graulo assidet, 187. Graculi alienis plumis induti fabula, 567, v. 53 etc. Graculorum alia subtilitas, alia aquilarum, 815, v. 672.
 Græcus et Barbarus, corporum non animorum discrimen; locorum distantia, non morum ac voluntatum, 144. Græci deos autores criminum finire et ipsi templa ædificaverunt, 367, v. 491 etc. Græci fabularum inventores, 423, v. 194 etc.
 Grammatica sermonem et barbarum sonum expolit, 1041, v. 63, 64.
 Grandinis plaga in *Egypto*, 263, xiv, v. 9.
 Gratia nequaquam angusta, nec locis circumscripta, 35. Non est pusilla, 178. Eam Deus dat voluntati, 979, lxxxiii, v. 28. Hanc improbi faciunt delicias, 873, v. 93, 96.
 Gratia gratiam semper provocat, 125. Eo major est gratia, quo majori alacritate conceditur, 154.
 Gratiarum actio, 293, xxxiii, 1 etc., 293, xxxiv, v. 4 etc.
 Gregorius, pater Theologi, episcopus Nazianzenus, prius oleaster, deinde in ollivam insitus, 637, v. 123 etc. Id est primo ethnicus, 929, v. 115 etc. Deinde ovis et pastor, 931, v. 217. Ex amaro vocatus oleastro, ductor gregis efficitur, qui neque ovium novissima, 1129, lvi, v. 1 etc., 1131, lxx, v. 1, 2. Tardè venit ad vineam, sed labore omnes superavit, 931, v. 219, 220. Et majorem habuit mercedem, 1131, lx, v. 3, 4. Cum longe esset, gratia ad episcopatum vocatus est, 1131, lvi, v. 3, 4.
 Gregorius pater, omnibus etiam extraneis mirabilis episcopus, 859, v. 55. Novus Moyses, alter Aaron, 637, v. 128. Ut Moyses arcanæ Dei vocis auditor, 1131, lvi, v. 1, 2. Ejus laudes, 677, v. 51 etc. Ejus dolor, cum filius Cæsarius Julianus aulæ addictus remaneret, 7. Cæsariensibus auctor est, ut Basilium ad episcopale munus adsument, 35, 36 etc. Fillum Gregorium ad presbyteratum assurgere facit, 593, v. 358 etc. Ad episcopatum auctoritate eundem cogit, 697, v. 423. Illum ad participandam ecclesiæ Nazianzenæ curam incitat, 701, v. 495 etc., 859, v. 53 etc. Patris ad filium verba, 839, v. 502 etc. Idem ecclesiam ab hæresibus integram servat, 873, v. 45 etc. Templum Deo erexit, et filium dedit sacerdotem puræ Illustris Triadi, 1131, lviii.
 Gregorius pater, sanctæ uxoris conjux, et filii sacerdotis genitor, 1129, lxxi, v. 3 etc. Hunc ab Helenio honorari postulat Theologus 1013, v. 317, etc. Tertius et Theologi proximis moritur, 991, xc, v. 2. Centum annos natus, et quadraginta annis in episcopatu exacti, clarus Triadis interpres, dulcè somnum capit, 1129, lv. Beatus, senectute bona, bonis filiis donatus, pontifex, et pontificis pater moritur, 1131, lx, v. 1, 2. Non sanctæ radicis germen, sed sancti conjugii caput, et trium liberorum, abit plenus terrestrium et celestium annorum, 1131, lxi. Gratiam et Spiritus splendorem moriens in filium effudit, 1133, lxxii. Parvum sortitus est gregem, sed optimum, quem filio commendat, 1133, lxxiii, lxxiv. Christus refuleit intellectui Gregorii, qui fugiens idolorum noctem, suis

sacrificiis populum suum usque adhuc regit, 1173, lxxv, Gregorium patrem mortuum invocat Theologus, 1141, lxxxii, v. 1 etc. Patrem mortem patri habere optat, 1153, lxxxv, v. 1, 2. Gregorius pater, cum Nonna conjuge, Gregorio filio per prosopopeiam fausta precatur, 1149, c, v. 1 etc. cit. v. 1 etc.
 Gregorius Theologus, præcedentis filius, quo patre et qua matre natus, 637, v. 117, 991, xcii, v. 3 etc. Deo promissus antequam nasceretur, 823, v. 805. Divino somnio pueri nomen designatur, 665, v. 429, 430. Matris precibus datus, et a matre Deo consecratus, ut Samuel, 653, v. 425, 679, v. 68 etc., 929, v. 197, 991, v. 5 etc., 993, xcii, v. 1, 993, xciv, v. 3. Ejusdem pueruli manus cris libris Deo consecratur a matre, 665, v. 429, 430. Habet domi clarissima exempla, 679, v. 94. Moriens sacra mensa servatur, 993, xcii, v. 3, et *not.* A parentibus pie educatur, 929, v. 209, etc. A pia matre fidem percipit, 637, v. 117, etc. Desiderio matris suæ adhuc puer obtemperat, 635, v. 430. Ejus adolescentia, 929, v. 205 etc. Mens ejus ut caseus recens concretus informatur, 931, v. 227, 228. Hinc Deus amorem virginitalis somnio celesti immitit, 635, v. 430 etc. 823, v. 806, 929, v. 201, 232, 931, v. 229, 991, xcii, v. 5, 6, 993, xcii, v. 3, 995, xcvi, v. 1. Cito amorem virginitalis visionem conceptum profert Gregorius in medium, 933, v. 271 etc. Cum piis consuetudinibus habet, 933, v. 277 etc. A prima ætate rectam viam capit, 637, v. 488. Sacri Libri illi sola cura, 645, v. 273 etc. Gaudet libris Dei causam defendentibus, 681, v. 96. Doctrinam comparat, 637, v. 489. Cur profanis disciplinis studerit, 681, v. 112, etc. Alexandria relicta, quo studii causa venerat, et versus Græciam navigans, tempestate jactatur, 647, v. 307, etc. 681, v. 124 etc. 991, xcii, v. 7, 993, xcii, v. 7. A Phœnicibus mercatoribus servatur, 683, v. 150 etc. Mortem timens corpoream, animæ mortem nondum baptizatus magis perhorrescit, 683, v. 162 etc. Eius oratio in periculo, 635, v. 193 etc. Sedata divinitus tempestate, Rhodum prætergressus, ad Æginum portum appellit, deinde Athenas adit et literas, 685, v. 202 etc.
 Gregorii Athenis studentis vita sancta cum Basilio, 685, v. 211 etc. Arcta ejus cum Basilio amicitia, qua omnia sunt communia, 687, v. 221 etc. Eius a Basilio proficiscente separatio, 687, v. 242 etc. Gregorium amici, sodales, magistri, precibus, lacrymis, vi retinent, 687, v. 247 etc. Inanis gloriæ minime studiosus, 689, v. 267 etc. De optimo vitæ instituto consilium suscipit, 689, v. 277 etc. Inter vitam contemplativam et activam fluctuat, 689, v. 284 etc. Mediam viam tenet, 691, v. 302 etc. Pietas Gregorii erga parentes, 691, v. 312 etc. Ideo Basilio facta promissiones in solitudinem Ponticam abundi fallere cogitur, 1. 2. Illi jocans exprobrat Cæsarem Cappadocum incommoda, 2. Hortatur ut presbyterii jugum sibi impositum patienter ferat, 8. Cæsarium iratrem ut ab aula discedat hortatur, 7 etc.
 Gregorius virginitalis cultor, 407, v. 418 etc. Nuptias abiecit, 635, v. 63, 64, 933, v. 235 etc. Omnia terræ bona contempsit, 483, v. 113 etc. Voluptates aliis libenter re-inquit, 483, v. 119 etc. Gustato lacte celesti, ad voluptates mundi redire nequit, 933, v. 299 etc. Omnia ludibria seculi respuit, 933, v. 303 etc. Vestes sericas, mensam pinguem, magnas domos, musicam, unguenta nil curavit, 635, v. 63 etc. Optimæ Gregorii divitiæ maza, sal, mena sine apparatu, aqua et Christus erigena, 635, v. 73, etc. Gloria ab eo contempta, 635, v. 83 etc. Sic et humana dignitas, 635, v. 89 etc. Solius doctrinæ fit studiosus, 635, v. 96 etc. Ipsam Deo subjicit, 637, v. 98 etc. Fugit mundum, odium non effugit, 637, v. 102 etc. Prores, gemitus, noctes insomnes illi sunt deliciae, 647, v. 279, etc. Ex quo rebus mundi vale dixit, ut celestia sectaretur, mundo mortuus fuit, et ipsi mundus, 647, v. 194 etc. Optat Gregorius ante malos eventus corpus abdicasse in latebris, ut solus habitaret, Christum solum meditans, 645, v. 261 etc. Invitus tamen in corruptionem mundi trahitur, a qua non parva mentis pars læditur, 637, v. 493 etc. Gregorii prima molestia famulos regere, 639, v. 145 etc. Secunda rem familiarem administrare, tributum solvere, et lites sustinere, 639, v. 147 etc.
 Gregorius de ecclesiasticis dignitatibus nil cogitans, a patre presbyter luvinus creatur, 8. 693, v. 350 etc. In Pontum fugit, 693, v. 348 etc. Gregorii cum Basilio in Pontica solitudine degentis angelica vita, 6. Diversi labores quibus eo loci incubebant, 5. 6. Eorumdem convicia, 3. Illi cordi erat pedestris philosophia et humi depressa, 8. Derelictam solitudinem non cessavit desiderare, et verbum affectio ei senium infudit, 651, v. 360 etc. A patre rogatus redit, veritus ne paternus amor in maledictionem excideret, 693, v. 357 etc. Cæsarium mortuum et eus direptas divitias deplorat, 693, v. 368 etc. Minus tamen deflet ejus direpta bona, quam ejus animam, 643, v.

291 etc. Gregorius rapaces fert manns, 991, xcii, v. 8. Graviōres sunt ipsius curæ post fratris mortem, 639, v. 163 etc. Ab eo colebatur ut pater, 645, v. 220. Morbo ipse laborat, 51, 52.

Gregorius Eusebium Samosatensem, Cæsaream, ad consultationem de episcopi creatione nomine patris vocat, 57 etc. Basilii electionem illi commendat, 57. Ejus laudes celebrat, 59. Patrem suum Cæsaream profectum, quo jam Eusebius devenerat, precibus et curis adjuvandum offert, 40. Basilii laudes decantat, et preces efflagitat, 58 etc. Ejusdem personam et epistolas celebrat, 60. Gregorius episcopis ad electionem episcopi Cæsariensis conventibus exprobat, nomine patris, indecoram illorum erga se agendi rationem, 98 etc. Promittit tamen adesse, si ad electionem Basilii conventiant, 98. Basilio in episcopatum assumpto gratulatur, 40. Non statim advoat propter obreccatum linguas, 40. Se illi adfuturum promittit, ut aliquid consilii imperiat, et utilitatem ipse capiat, 42.

Gregorius Basilium scriber objurgat propter oblatum Sasimorum episcopatum, 42, 43 etc., 693, v. 388 etc. Cum Martio Anthimo, Tyanorum episcopo, bellum gerere recusat, 45. Illum insectatur pro stabilienda Sasimorum sede venientem, 45 etc. Gregorio maxima actio erat otium, 44. Gregorii contra Basilium criminationes, 44, 45, 46. De ecclesie Nazianzæ relicta se excusat, 76. Quas ob causas se ab ejus cura subduxerit, exponit, 116. Animam suam effervescentem comprimit Gregorius, 697, v. 414. Cum Basilio unanimis sacra fert, 993, xcii, v. 6. Gregorius et Basilius in fide parum fortes circa Spiritus sancti divinitatem accusantur, 51, 52 etc. Basilium vindicat Gregorius, 51 etc. Illum propter epistolas morte affectum lenire tentat, 53 etc. Mari morbo laboranti assidens Basilium non potest inviscere, 54 etc. Eum laudat, 41 etc. 50, 52. Gregorius iterum fugit, 701, v. 490, 491. A patre, post Sasimorum episcopatum, ad participandam ecclesie Nazianzæ curam, incitatur, 701, v. 493 etc. Gregorii patris ad filium verba, 701, v. 502 etc. Propter imminentes Apollinaristas se ecclesie Nazianzæ curam suscepturum pollicetur, 115 etc. Patris voto cedit, 701, v. 518 etc. Patris magni sedem non contempsit, 859, v. 51 etc. Cur eam regendam assumpserit, 859, v. 53 etc. Verbum et Spiritum prædicat, 859, v. 58. Parva licet gutta, magnum tamen populum irrigat, 859, v. 60. Sollicitus ne Nazianzæ ecclesia Apollinaristarum errore inficiatur, pastoritiam salutem in adiutorium vocat, 859, v. 61 etc. 875, v. 49 etc. A populo ad episcopatum cogitur, 861, v. 68 etc. Presbyteri Gregorio infensi, 875, v. 67 etc. Dolet Gregorius maxime a sapientibus, qui se amicos simulabant, deceptum esse, 875, v. 115 etc. Ibi beugntatem imitatus est, 175, v. 141, 142. Se his deceptum queritur, 877, xxxi, v. 1 etc. Non Nazianzi Sasimorum episcopus creatus fuit, 149, 150, 151.

Gregorius patris et matris senectutem curat, 1157, lxxii, v. 2, 3. 1149, ci, v. 2; 1157, ci, v. 3 etc. Dolet de morte patris, 56. Nihil antiquius habebat, quam illi exsequias persolvere, 57. Patrem et matrem post discessum invocat, quibus salvetur, 1141, lxxxi, v. 1 etc. Gregorio per propositam fausta precantur parentes mortui, 1149, ci, v. 1 etc. cu, v. 1 etc. Gregorius, mortuo patre, nullum prorsus episcopale munus exercet in Nazianzæ ecclesia, 703, v. 526 etc. Ut hospes et peregrinus ecclesie Nazianzæ curam gessit, testibus episcopis, 703, v. 536 etc. Parentibus mortuis, relicto Nazianzo, Seleuciam se confert Gregorius, 703, v. 545 etc. Ad monasterium Sanctæ Theclæ confugit, 703. Mortem Basilii luget, 63, etc., 72. Morbo iterum et molestiis vexatur, 65.

Gregorius Constantinopolim profecturus, Deo iter suum commendat, 667, iii, v. 1 etc. Constantinopolim venit invitus, laceratam hæresibus civitatem, 703, v. 575 etc. Juniore Romæ Trinitatem advenit, 995, xciii, v. 9. Male excipitur, quasi duos induceret deos, 709, v. 652 etc. Lapidibus inter sacra pellitur, 66, 709, v. 665 etc. 995, xciii, v. 10. Deliciæ sunt Gregorio, 709, v. 665. Injurias sacris mysteriis illatas graviore ac proprias injurias estimat, 66. Patiens patientiam commendat, 69. Elegans descriptio calamitatum, quas patitur, 73. Se contemptum queritur, 78. Ad judices trahitur, 78, v. 668 etc. Parente Christo, dimittitur ab ethnicis judicibus, 78, v. 675 etc. Improbiorum in Gregorium invikla, 711, v. 679 etc. Gregorio obiicitur, quod alius se in omnibus præferre videatur, 711, v. 703 etc. Gregorius objecta diluit, 715, v. 721 etc. Cædi postulat, ut Moses, ita ut salvus sit populus, 715, v. 725 etc. Quanta deinceps patitur mala, ob levitatem Ægyptiorum, 715, v. 740 etc. Maximus tentat illum expellere a sede Constantinopolitana, 715, v. 750 etc. A malo presbytero vexatur, 717, v. 824 etc. Mittuntur contra eum ex Ægypto exploratores miseri et venales, 719, v. 831 etc. Maximum pseudoeppiscopum ordinatum

acriter objurgat, 721, v. 887 etc. Levitatis notam propulsat Gregorius, 725, v. 931 etc. Se deceptum fatetur, et veniam petit; sed error excusabilis, 725, 974 etc. Timor Gregorium rebus cælestibus addixit, 729, v. 1037 etc.

Gregorius vult recedere, 729, v. 1044 etc. Se aliquid hominis pati fatetur, 729, v. 1033. Oratione præsentire dat discessum, 729, v. 1037 etc. Studia civium omnium, ut retineant Gregorium, 751, v. 1062 etc. Episcopatum non legitime collatum illo recusante, in Anastasie templum confluentis populus postulat ut saltem maneat, et ferat auxilium, 751, v. 1071 etc. A baptismo suscepto in uratus Gregorius, promittit se remanere donec veniant episcopi, 755, v. 1101 etc. Alii aliis de causis favebant Gregorio, 755, v. 1117 etc. Gregorii sermonibus delectabantur catholici, ipsi et hæretici, 755, v. 1137 etc. Quomodo doctrina sana omnes et prætatis verbis imbuebat, 841, v. 13 etc. Ab omni verborum asperitate et maledicentia temperabat, 757, v. 1191 etc. Illicita utebatur oratione, ut decet Christi discipulum, qui durus non fuit, 757, v. 1201 etc. Suos a discutiendi libidine, ad piæ vitæ studium revocat, 757, v. 1208 etc. Divitis oraculis nutritus Gregorius, scitis agricola habebatur, 741, v. 1258 etc. Magnus et varius ejus laboris fructus, 741, v. 1262 etc. Theodosius Constantinopolim veniens, Gregorium honorifice excipit, 741, v. 1278 etc. Ab imperatore in episcopatum Constantinopolitanum advocatur, 743, v. 1311 etc. Raptantē et applaudente populo, in templo constituitur, 743, v. 1320 etc. Serenitas turbato aeri subito redit, 743, v. 1333 etc. Populus postulat, ut Gregorius ecclesie Constantinopolitane præficiatur, 747, v. 1371 etc. Gregorii ad plebem a terius lingua oratio, 747, v. 1383 etc. Hæret Gregorius quomodo prosequatur quas dicenda supersunt, 747, v. 1396 etc. Cur Gregorius lenitate erga hostes uteretur, 749, v. 1407 etc. Aulicorum est moribus alienus, 749, v. 1424. Raro in aulam prodians venerationem sibi conciliat, 749, v. 1432 etc. Constantinopolim tamen imperatoris est commensalis, 833, v. 59 etc. Mitis et beneticus Gregorius juvat quos potest, metu eximit, 751, v. 1458 etc. Juvenis ad Gregorii cædem subornatus, veniam petit et obtinet, 751, v. 1445 etc. Reuult ecclesiasticis rationibus præficere quæstorem laicum, 755, v. 1475 etc. A concilio Constantinopolitano in sedem hujus urbis constituitur, 755, v. 1511 etc. Episcopatum non reuult Gregorius, ea spe adductus, quod dissidentes male episcopos conciliaret, 755, v. 1533 etc. Hinc episcopatum tenet, populo, pastoribus, et Spiritu advocantibus, 965, v. 47, 48. Nulla humana cupiditate hinc adductus est, 965, v. 49 etc. Mortuo Meletio, et de ejus successione agentibus episcopis, Gregorius agit ut Orientales et Occidentales conciliet, 759, v. 1591 etc. Censet Meletio non dandum successorem, sed expectandam Paulini mortem, 761, v. 1624 etc. Alium sibi subrogari cupit Gregorius, 765, v. 1671 etc. Juvenum episcoporum murmur et clamitatio; in eorum sententiam senes eunt, 765, v. 1690 etc. Kos irridet Gregorius, 765. Ironica ejus oratio adversus inconstantes, 765, v. 1725 etc. Morbo domi Gregorius detinetur, 767, v. 1745, 1746. Recensum meditatiur, 767, v. 1747 etc. Incidit in pastores non amicos, 991, xcii, v. 9. Malorum parentum iudicium parvipendit, 767, v. 1756 etc. Quibus artibus tentatur Gregorius ab episcopis, 767, v. 1766 etc. Nunquam suæ prode salutem, 769, v. 1774 etc. E. multitudinem paulatim se subiecit Gregorius, mutato domicilio, sermonibus et conventibus Valere jussit, 769, v. 1777 etc. Piam plebis preces ad Gregorium, 769, v. 1787 etc. Riva inter episcopos de Gregorii ordinatione, 771, v. 1807 etc. Verba Gregorii ad episcopos, 771, v. 1827 etc. Ad pacem eos hortatur, 771, v. 1834 etc. Pro salute navis, in mare, et Jonas, demergi postulat, 113, 114, 771, v. 1838 etc. E cætu se eripit partim gaudio, partim mœrore affectus, 775, v. 1836 etc. In episcopatu manere non vult, 851, v. 44 etc. Theodosium adit, 775, v. 1871 etc. Unum ab eo postulat, nempe licentiam abundant, 775, v. 1881 etc. Cur odio habeatur, 775, v. 1891, 1892. Abundanti potestate impetrata, suos consolatur, 775, v. 1905 etc. Iterum victus, sed corona redimitus, habet, vice throni Drum, et amicos Deo plenos, 777, v. 1920 etc. Orbatur filius, 931, xcii, v. 10. Cædit calamitatibus, 991. Ecclesiis dat larymas, 777, v. 1945 etc. Precatur ut vita sua perveniat ad cælum, 777, v. 1947 etc. Constantini urbe ejectus supercilium abusu lisse dicitur, 963, v. 13, 14. Morum paternorum ac legum productur corruptor, 963, v. 15 etc. Magnis evictis thronis pauperes despiceret incusatur, 965, v. 59 etc.

Gregorius præcævet ne videatur in convicia dilabi, 779, v. 48 etc. Jampridem lapidibus aptus et habilis est, 781, v. 32. Doctrinas aversatur quibus est vita contraria, 781, v. 40. Scribendo solatium inquit, 781, v. 48 etc. Narrat quomodo avulsus fuerit a bonis que rerum divinarum contemplatio, mundi contemptus et carnis abstinatio pro-

erant, 793, v. 71 etc. Obtestationibus et precibus cessit Gregorius, ut crimen arrogantiae fugeret, 783, v. 90 etc. Prospera Gregorii prædicatione Constantinopoli, 785, v. 114 etc. Ironice alloquitur episcopos sibi infensos, 785, v. 136 etc. Projicitur velut onus quoddam ex gravata nave, 787, v. 144 etc. Episcopos malos exagitat, 787, v. 144 etc. Multum laboravit, ut doctrinam assequeretur, 793, v. 288 etc. Quæ docenda sicut, exponit Gregorius, 793, v. 309 etc. Carpit episcopos temporis et potestati servientes, 797, v. 333 etc. Paucos dies senectutis in tutum collocare satius æstimat, 821, v. 792 etc. Invidiæ cedit, et seipsum contrahit, 81. Ad Deum se convertit, cui soli vivit et spirat, 823, v. 803, 804. Episcopos ad concordiã horiatur, et ut alter alteri infirmitates dimittat, quibus orhis misere perturbatur, 823, v. 823 etc. De improbitate inimicorum gaudet, quæ eum ab episcopatu liberat, 80. In ærumnis superabundat gaudio, eo quod fieri dignatus sit præco veritatis, 85. Cum episcopatu Constantiopolitano cessit, ex gravi et aspera tempestate ad tranquillitatem quendam et tutum portum se appulisse autumabat, 112. Apollinarium et ejus asecelas confutat, 83, 97. Contra hunc hæreticum psalmos versibus comprehensos scribere pollicetur, 95. Illi paucæ sunt, sed selectæ virgines, 1011, v. 261, 262. Hanc illi Deus gratiam dedit, ut illi sit ampla turba pietatis amans, 1011, v. 271, 272.

Gregorius quamvis ab episcopis male habitus sermonem profert, nec potest continere dolorem, 825, v. 14 etc. In pravos episcopos invenitur, 45, 76 etc. 825, v. 14. Timet penam malis præsulibus præpara as, 831, v. 116 etc. Christi auxilium implorat, ut ei faveat in secessu, 833, v. 139 etc. Queritur se dudum pugnare contra hæreticos et pravos pastores, 825, v. 141, 142. Significat se, si sua non persuadent oratio, throni, aut operum, aut consiliorum participem non futurum, non navigationis et viæ comitem, 833, v. 198 etc. Dissidia componere studens, ubertius, 87, v. 16 etc. 843, v. 43, 44. Lapides non timet, 839, v. 32 etc. Trinitatis intrepidus assertor, 839, v. 35 etc. Constantinopolim relinquat nihil habens, nihil relinquens, cujus desiderio excrucietur, 841, v. 1 etc. Trinitatem invocat ut sistat bellum, 845, v. 45 etc. Non jam amplius in conciliis gruum et auserum vult esse collega, 833, v. 91, 92.

Gregorius Anastasiam somniando sibi videre videtur, 843, xvi, v. 1 etc. Quo ordine stabat inter clericum et populum, 845, v. 7 etc. Varia erga illum plebis studia, 845, v. 22 etc. Sermones ejus de Trinitate, triplici coruscante pulchritudine, 845, v. 29 etc. Iis auditis alii solo animo murmurabant, alii voce indignationem testabantur, alii aperte repugnabant, 845, v. 35 etc. Excusso somno, Gregorii somnium evanescit, solo dolore remanente, 847, v. 47 etc. Quantum dolor, et quantum caræ Anastasiæ desiderium, 847, v. 65 etc. Virginum, viduarum, orphanorum, mendicorum, et amicitia nunquam se obliturum significat Gregorius 849, v. 85 etc. Valè dicit omnibus, 849, v. 95 etc.

Gregorius libenter thronis creditum Deo locuturus, dummodo Trinitas prædicetur, 669, iv, v. 1 etc. Plebem Anastasiæ alloquens, eam desiderio prosequitur, 669, v. 1 etc. Eam olim sermonibus suis confluentem, nunc autem predicatore destitutam luget, 669, vi, v. 1 etc. Rugit, ut leo, liberos ab aliis ereptos videns, et favente Trinitate iterum rugiet, 669, v. 7 etc. Discedens vale ad inimicos dicit, 669, vii, v. 1 etc. A Trinitate, quam prædicans comparavit invidiam, salutem implorat, 669, v. 1, 2. Omnia vocat in puræ doctrinæ testimonium, 669, v. 3, 4. In invidios ita invenitur, ut Christo se subiciat, 669, v. 5 etc.

Gregorius sacerdotes nobiles, urbem Constantinopolitanam, viros pios contestatur, se iniqua ab invidis persequitur, sede ejectum post longa certamina, 673, x, v. 1 etc. Ejus crimen fuit amor pacis, et quod neutri parti favorit, nec Christo potius quidquam habuerit; propterea ejectus est a sede in quam a Deo evectus fuerat, 673, v. 19 etc. Gaudet relicta urbe, aula, sacerdotibus, se vitam tranquillam quam optabat, acturum, 675, v. 25 etc. Lætitia exultat, quod invidiam fugerit et tempestatem, et portum subierit, ubi deinceps silentium Deo offerat instar victimæ, 675, v. 31 etc. Gregorius invidiæ cedens tranquille phitosophatur, 156. Nil aliud illi curæ est quam discessus, ad quem se colligit et comparat, 159. Gregorium Nysenum vertiorem facit sibi non invito, sed postulanti suffectum fuisse in sedem Nazianzenam Eulaliū, 149 etc. Theodoro episcopo scribens suam a Nazianzo secessionem excusat, 159 etc. Rogat ut senectus sua calumniis non oneretur, 150. Solus Ecclesiæ afflictiones, quamvis obruta calamitatibus anima, deflet, 166, 167. Injuria affectus, ab his, qui eum injuria affecerant, liberatur, 178.

Gregorii gemitus. Dolorem his solis vult aperire, quibus communis amor, et malum commune, 645, v. 240 etc. *Invidiæ patet*, 657, v. 496 etc. Queritur animam suam a

diabolo dejectam, 661, v. 359 etc. Ærumnis contritus, rogat ad se Lazarum mitti, qui digito humentem andam flamma refrigeret linguam, 663, v. 374 etc. Non uxore aut filiis gloriatur, 663, v. 601 etc. Nec amicis nec cognatis delectatur, 663, v. 603. Cognatos sibi mors rapuit, 663, v. 606. Amici autem parum fideles, 665 etc. Queritur se malis oppressum ex utero matris, 857, xix, v. 10 etc. 861, v. 83 etc. 867, xxvii, v. 4 etc. 911, xlii, v. 1 etc. Orientis et Occidentis sit cantilena, 857, xix, v. 20, 21. Ejus decus in ærumnis, 857, v. 29. Ærumnas suas peccatorum penas esse confitetur, 859, v. 35 etc. Quid invidiam ipsi confiterit, et attulerit ei molestias agnoscit, 859, v. 45 etc. Gloria in altum extulit Gregorium, et depressit in terram, 859, v. 47 etc. Illi gemitus operis loco existit, 869, xxvii, v. 7. Gregorii zelus illi odium conflavit, 871, xxx, v. 1. Quantis vexatur malis, 883, xxxiii, v. 1 etc. Invidiam quamvis mortuus premitur, 907, v. 6. Ærumnarum suarum causam a Deo requirit, 915, v. 10 etc. Ingemiscit quod ab amicis etiam multa perferat, vitæque poscit solutionem, 915, v. 22. Gregorio omnia periere, eloquentia, juvenus, gloria, robur, 913, xliii, v. 1 etc. Etiam patria exsul privatur, 915, xliii, v. 7 etc. Dubitat utrum mori an vivere potius optare debeat; pavor utrinque, 469, xii, v. 5. Non curat utrum suum corpus tumulo sepeliatur, 469, v. 17 etc. Gravia pertulit, sed adversarii graviora, 931, lvi, v. 1 etc. 933, lvi, v. 1 etc. Invidia pressus, gortiam cupit invidia carentem, 833, v. 1 etc. Queritur quod sua mater se valde ærumnosum genuerit, 981, lxxxvi, v. 1 etc. Gregorii sos ærumnæ et morbus, 981, v. 9, 10. Dolet quod non tantum valeat prædicare, quantum cuperet, 981, v. 14. Non am matris suæ uterum incusabit, si Deus se ex mundi curæ erutum in vitam meliorem transferat, 981, v. 19 etc.

Gregorii in diabolum diatribæ, 933, lvi, v. 1 etc., 935, lv, v. 1 etc.; 935, lvi, v. 1 etc., 935, lvii, v. 1 etc., 957, lvii, v. 1 etc., 957, lxi, v. 1 etc., 957, lx, v. 1 etc. Cruce diabolum ferire minatur, 933, lv, 11, 12, lvi, v. 6, 7, 957, lx, v. 4 etc. Caput diaboli vult craterere, et eum æneum suspendere, ut conspiciens vitæ noxam, 957, lvii, v. 5 etc. Hunc objurgat, et ejus detegit fraudes, 977, lxxxiii, v. 1 etc.

Gregorii virtutes. Gregorius Nicænæ fidei addictissimus, 93. Circa fidem impugnatus se defendit, 92, 95, 94, 95. Illi quam pura fuerit in defendendis Ecclesiæ dogmatibus intentio, 91, 92, 93, 97. Jurat se nunquam Triadis filium abjecturum, 663, ii, v. 1 etc. Nec magnas appetitum sedes, aut appetentibus adfuturum, 667, v. 9, 10. Nec a minem Deo antepositurum, 667, v. 11, 12. Nec prosperi superbum, nec infirmum futurum ex adversis, 667, v. 13, 15. Nec injusta iudicaturum, 667, v. 15, 16. Nec defecturum a recta semita propter pacem malorum, et bonorum scopulos, 667, v. 17, 18. Nec livori mentem traditurum, 667, v. 19. Nec cadentium lapsum irrisurum, 667, v. 20. Nec tria, nec lingua, nec lascivis peccatorum oculis, 667, v. 21, 22. Nec odio, nec vindicta inimicos persecuturum, 667, 23, 24. Nec pauperis manum aut mentem siti celestis verbi laborantem vacuum dimissurum, 667, v. 25, 26. Illi optabilis erat perpeti quidlibet in carne, quam spiritualiter offendi, et multis esse offensionem, 117. Gregorius rebus terrenis non erat alligatus, nisi in quantum ineluctabili necessitas cogebat, 170. Inquiret quis fuerit, quis sit, quis futurus sit, 469, xiv, v. 15 etc. Mundo mortuus est, 997, v. 2. Gravioribus verbis carnem suam exagitat, 937, xlvi, v. 1 etc. Postulat ut rabiem suam compescat, et in servitute se eam redacturum, ni apprehensa Christi simbria, protervitatem reprimat, minatur, 939, v. 19 etc. Lacrymarum fontem implorat ut flammam refrigeret, 939, v. 27 etc. Carnem penitentia domat, 939, v. 31 etc. A carne petit quid velit, 981, v. 76 etc. Non dabit illi vitæ ludibria, sed quæ ad vitam servandam necessaria, 959, v. 80 etc. Queritur carni sic alligatum esse, et vitæ miseræ strictum, cum pars Dei sit, 863, xxii, v. 13 etc. Pharmaca ejus ut carnem subigat, 923, v. 121 etc. Gregorius plorat super animam suam, 919, xlv, v. 1 etc., 949, li, v. 1 etc. Divinam imaginem extinctam luget, 919, xlv, v. 8. Queritur se mandata Dei non observasse, quod de peccato primi hominis est intelligendum, 921, v. 350 etc. Quo fugiat nescit ut vitium fugiat, 931, v. 25 etc. Linguam, oculos et alia membra frenari sibi optat, 931, v. 43 etc. Deum orat pro anima et corpore, ut alterum alteri subiciatur, scilicet de meliori, 925, v. 111 etc. Aliis reliquias mundi ludicra, 913, v. 129 etc. Mortuus vitæ, urbes fugit et homines; cum feri habitat, 923, v. 159. Est sine calcis et sine loco, 927, v. 143. Pro lecto habet paleam, pro stragula saccum, 927, v. 145 etc. Senectus Gregorii morbis opitulatur, 927, v. 162. Multi eum turbines vitium exagitant, 927, v. 165. Caro tamen usque rebelis est, 927, v. 165 etc. Gregorii humilitas, 72, 77. Assimilat se peregrino Jerichum,

651, v. 386 etc. Item et publicano, 655, v. 395 etc. Vitæ reliquias offert, 861, v. 83. Optat esse quartus publicanus, 861, v. 91 etc. Quartus paralyticus, 861, v. 94-95. Quartus ex mortuis ad vitam revocatus, v. 96 etc. Mortem optat, 879, xxxi, v. 5 etc. Absinthii cupit gustum habere, 879, v. 9. Columba vel hirundo esse cupit, ut fugiat in desertum, 879, xxxii, v. 1 etc. Magnus est speculator, 879, v. 15.

Gregorius linguam constringit, cur, 885, xxxiv, v. 1 etc., 977, lxxviii, v. 1. Primum quiete mentem firmare studuit, solus ab hominibus remotus, 885, v. 7 etc. Deinde ut disceret sermonibus modum imponere, ab omnibus abstinendo, 885, v. 9 etc. Quæ non canat, quæ vero canat Gregorius sacerdos, modulante lingua, instar citharæ, 887, v. 69 etc. Linguam puris poram sacrificiis servat, 889, v. 93 etc. Præcipuus sermonis impetum excessisse modum conspiciens, silentium sibi imperavit toto Quadragesimæ tempore, 891, v. 125 etc. Alia v. Centi Gregorii causa, 891, v. 131. Inter solas excellens Gregorius, Christum habens ducem, et fidem adamante firmiore, armis undique sepis, 891, v. 153 etc. Sacris Litteris studuit, 893, v. 158. Hinc profanorum librorum expulsi sanguinem, 895, v. 159, 160. Carnem et passiones Deo subdidit, 895, v. 161 etc. Senectute et morbis gravatus linguam habens indomitam, silentio eam domare voluit, 895, v. 175 etc. Neminem læsit, 895, v. 179 etc. Ipsi lingua nocuit, et amicorum omnium conflavit invidiam, 895, v. 187 etc. Linguam ad silentium hortatur, 895, v. 190, 191. Christum rogat, ut invidiam comprimat et ipsum a malis linguis liberet, 895, v. 205 etc. Deum thesaurum habet, 895, xxxv, v. 5. Spe levit molestias, 895, v. 6 etc. Ligavit omnino vocem, 897, xxxvi, v. 5. Intus loquitur, mentem Dei mysteriis infirmans, 897, xxxvii, v. 7 etc. Altum tenet silentium, lapides contemnens, 895, v. 11, 12. Post silentium linguam solvit Gregorius in Paschate, hymnum Christo offerens, tanquam victimam sanctam, 897, xxxviii, v. 1 etc., 901, v. 49. Christo vivit, loquitur, viva est victima: ipsi linguam devinxit ac solvit, has sibi primitias, suum carmen offert, 899, v. 29 etc. Rogat ut loquatur quæ decent, 899, v. 53 etc.

Gregorius Christum omnibus præfert facultatibus, 907, v. 50 etc. Illi Christus magne opes, 977, lxxxi, v. 5. Tanquam dives exagitur, quia habebat hortum, 915, xliv, v. 1 etc. Quæ ejus in solitudine studia, 915, v. 5 etc. Bonos monachos laudat, et malos insectatur, 919, v. 7 etc. Deum solum dimissis vitæ commodis amplectitur, 859, v. 40 etc. Fit Christi hereditas, et templum, et victima, deinde deus, permista divinitati anima, 753, liv, v. 16 etc. Crucem ubique gestat Gregorius, in membris, in corde, in itinere, 855, lv, v. 11, 12. Mundo vale dicit et cælum appetit, 955, v. 20 etc. Animam suam Christo tradidit, 957, lxx, v. 3, 4. De se loquentes minime curat, 965, v. 28 etc. Animam suam exhortatur, ut meditetur quæ ad se, ad Deum, ad mundi ordinem, ad finem ultimum spectant, 975, lxxviii, v. 1 etc. Hanc excitat ad fraudes diaboli caveat, 975, lxxxix, v. 1 etc., 975, lxxx, v. 1 etc. Hanc jubet sursum aspicere et mundi oblivionem capere, ne carne ad vitium trahatur, 977, lxxxi, v. 1 etc., 977, lxxxii, v. 1 etc. Hanc carni adherere prohibet, 979, lxxxv, v. 1 etc. Gregorii sors Deus, 981, lxxxvi, v. 9. Ab anima petit quid postulet, 985, lxxxviii, v. 1 etc. Non vult illi dare vitæ commoda, 985, v. 7 etc. Sed ut agiliorem ad aethera deducere, 985, v. 65 etc. Solas divitias habet spem cælestem, 995, xcvi, v. 4. In cælum recipi ab angelis postulat, 995, xcix, v. 1 etc. Studio ferende crucis omnia sua pauperibus dedit, 1017, n, v. 19, 20. Gregorius jam senex semper vigilat et lacerat corpus, ut animam ab igne eripiat, 1167, v. 1 etc. Timet ignem et ardorem divitis, et sinum Abrahami cupit, 991, v. 53 etc. Unum timet tribunal Dei, 915, xliii, v. 28 etc. Christo soli confidit, 665, v. 596, 665, v. 622 etc. Vitæ finem ardentem expetit, 485, v. 120 etc. Christum et crucem amplectitur, 485, v. 160 etc. Gregorius quomodo Pascha celebrat, 104. Purioris Paschæ desiderio tenetur, 105. Ad ductus in viciniam feminis, relicto laborum fructu, abscedit quasi per Evam et paradiso expulsus, 169, 170. Gregorius impositione et manu morbos sanabat, 949, v. 105 etc. Sæpe solo Christi nomine fugabat demones, 1075, v. 80 etc.

Gregorii orationes. Orat Christum ut eum ab insidiis mundi et diaboli liberet, 655, v. 27 etc., 865, xxi, v. 1 etc., 931, lxi, v. 1 etc., 559, lxiii, v. 1 etc., 939, lxiv, v. 1 etc., 861, lxx, v. 1 etc., 961, lxxi, v. 1 etc. Ut ipsum salvet, 961, lxxii, v. 1 etc. Ut adversus inimicos opem ferat, 661, v. 547 etc. Ut suas querimonias benigne perferat, 827, xiv, v. 1 etc. A Pharaone et Aegypto liberari postulat, et viam facilem parari, ut ad terram sacram perveniat, 865, xxii, v. 1 etc. Quid orat mane, vespere et postridie, 867,

xxiv-xxvi. Christi opem rursus implorat, 869, xxviii, v. 1 etc., 881, xxxiii, v. 1 etc. Orat pro se et pro Ecclesia Constantinopolitana, 965, v. 69 etc. Postulat resuscitari, ut Lazarus, servari a leonibus, ut Daniel, 967, v. 77 etc. A tempestate liberari precatur, 967, lxxix, v. 1 etc. De misericordiam implorat, et vitæ bonas reliquias sibi concedi postulat, 971, lxxxii, v. 5, 6. Orat Trinitatem ut a diabolo non retro abducat, 935, v. 513 etc. Orat Deum ut senium servet, et solutum molestis sollicitudinibus in regnum cælestem inducat, 957, v. 545 etc.

Gregorii dotes. Gregorius tres habet boni consilii dotes: experientiam, amorem et libertatem, 421, v. 157 etc. Scribere Gregorio dederat natura, ut aqua dedit fluere et igni calefacere, 911, v. 55 etc. Non ad gratiam auditorum concionatur, 855, v. 75 etc. Utrinque acuto sermone a verbo donatur, 935, xciii, v. 4. Rerum divinarum et humanarum gnarus a Deo effectus, loquitur quæ sacerdotem decent, præconem veritatis, 1071, vii, v. 18 etc. Gloria amans quæ ex eloquentia surgit, eam tamen ad pedes Christi prostravit, 1075, v. 45 etc. Ineptus sui temporis scriptores exagitat, 901, xxxix, v. 1 etc. Hujus est consilium ut ab ecto quolibet sermone, affatus a Spiritu sancto Scripturis incumbat, 901, v. 8 etc. Consilium Gregorii in condendis versibus non gloriam consequi, 901, v. 22 etc. Primum ut intemperantiam frenet, pauca exarsus, 905, v. 53 etc. Deinde ut juvenibus gratum præbeat pharmacum, 905, v. 37 etc. Tertio ut invidioses æmuletur, 905, v. 47 etc. Eius carmina aia ex sacris, alia ex profanis, bonorum laus, malorum reprehensio, 905, v. 65 etc. Suam in condendis versibus curam contra adversarios vindicat, 905, v. 69 etc. Gregorius non lingua Romanus erat, nec calabat doctrinam Italianam, 141.

Gregorius morbo vexatur, 78. Ab infirmitate paululum recreatur, 78. Rursus ægrotat, 99, 100, 841, v. 15, 859, v. 65, 64, 935, xciii, v. 8. Morbo ab episcopatu eum liberante gaudet, 80. Sibi ægroto curam et officium deberi asserit, 105. Aerem turbulentum propter infirmitatem timet, 106. Anxariis thermis uti cogitur, 107. Sed inutiliter, 107. Ita prava utitur valetudine, ut de ipsa vita malam spem habeat, morbo tanquam cæcis vinetus, 189. Quotidie fere extremos afflat spiritus, 110. Hoc illi gravius sit, quod cum æger sit, ægrotare non credatur, 111. Morbus illum progredi non sinit, 118. Morbus vinci nequit, 120. Gregorii morbo partem aliquam suscepti Dei causa laboris contulerat, 120. Illum a morbo constrictum tenet, et ab Ecclesiæ gubernaculis ceteris abducit, 128. Effectum habet Gregorius et emortuum corpus, 149. Infirmitas eum pigriorem efficit, 150. Valde laborans Nectarium successoris sui preces expostulat, 153. Ut solem nubis obscurat, ita Gregorium morbus, atque invidum hoc corpusculum et ergastulum, 160. Dolet de prava et maligna caruncula, qua multis malis afficitur, 161. Sanctorum martyrum celebritati ob morbum interesse nequit, 162. Hinc migrare cupit, 162. Infirmitate detinetur, 164, 172, 174, 187, 188. Illius morbus velut pedibus devinctum tenet, atque ad multa torpidum, aut etiam plane immobilem reddit, 176. Optaret bene valere, ut synodo cum Homophonio interesset, 185. Parumper e morbo recitatur, 188. Illi tanta vitæ inest scintilla, quanta ad respirationem solam sufficit, 196. Senectute, et morbo, et vitæ acta ac ussensus et vitæ metu ac sollicitudine laborat Gregorius, 196. Morbum insanabilem a diabolo factum agnosuit, 977, lxxxiii, v. 17 etc. Testamentum scribit Flavio Eucherio et Flavio Evargio consultibus, 201.

Gregorius vivus anima, carne mortuus, 945, xlvi, v. 1 etc. Queritur se in cælium propterentem corpore retineri, nec ullum patere exitum, 945, xlix, v. 1. Rogat in cælestem chozum adscribi, 945, v. 7, 8. Diabolum objurgat, qui eum morbo deacere tentabat, 945, l, v. 1 etc. Lugret senectutis pondere morbum adjunctum, 945, v. 15 etc. Gregorius gemit, ut leo implicatus venatorum laqueis, 945, v. 17 etc. Luget se a Christo derelictum, 945, v. 25 etc. Dolet se morbo impediti quoniam vigiliis nocturnis, psalmodum cantibus alternis inter sit, et sacris operetur ac missæ sacrificium celebret, magnis Christi admittis passionibus, 945, v. 41 etc. Libros relictos et interruptos sermones queritur, 945, v. 53. Diabolo cedere nescit, 947, v. 27 etc. Alter Job, alter Lazarus, 857, xiv, v. 31, 947, v. 63 etc. Alter paralyticus, 947, v. 71, 72. Miracula Christi in se innovari postulat, 665, v. 581 etc., 947, v. 75 etc. Non tam morbi doloribus angitur, quam quod timeat, ne qui parum in fide stabiles sunt, causam offensionis hinc trahant, 947, l, 85 etc. Se in omnibus Christo subiecit, 949, v. 117, 118.

Gregori ad Christum in morbo orationes, 867, xv, v. 1 etc. 969, lxxi, v. 1 etc., 989, lxxxix, v. 1 etc. Optat rursus stare, ut salutis fiat iterum præco, 865, xx, v. 4, 5. Quæ illi ad patientiam in morbo servandam argumenta,

Homines nullis cogitationibus aut prenis a peccato deterrantur, 308, v. 131 etc. **Hominum** perversitas, qui nec ratione nascentibus indita, nec lege scripta in tabulis, nec demum Christi passionibus moventur, 927, v. 173 etc. **Varia** in res turpes et inanes hominum studia, 1045, v. 49 etc.

Hominum miseria depingitur, 479, v. 41 etc., 485, v. 120 etc., 1019, v. 24 etc. **Hominum** vita pecudum ac beluarum vita miserior, 477, v. 1 etc. Nil homini firmum præter calamitates, 471, v. 44 etc., 1039, v. 51. **Hominis** duplex sepulcrum, 471, v. 37 etc.

Homines etiam Dei accepti diversa utuntur navigatione, 863, xxii, v. 1, 2. **Qua** de causa, solus scit Deus, 868, v. 3 etc. **Omnibus** hominibus una caligo, una domus; hoc uno præstant superbi, quod insigniorem luctum et sepulcrum consequantur, 881, v. 38 etc.

Homo internus et externus, 29. **Carnalis** et spiritalis, 625, v. 242, 243. **Homo** e sepulcro ad sepulcrum tendit, 483, v. 135, 134. **Homo** Dei ludus, 483, v. 141, 142. **Hominibus** omnia labor, 487, v. 22. **Homines** nil imbecillius, 487, v. 52. **Homo** terra est, et illi omnis terra sepulcrum, 591, v. 45, 44.

Homo Dominicus. **Hominem** Dominicum Apollinaristæ Christum appellabant, 85.

Homophronium vitæ anachoreticæ deditum, fieri ut Joannem Baptistam et Hellam Carmeli incolam, optat Gregorius, 82. **Homophronius** ad synodum vocat Gregorium, 183. **Illum** laudans Gregorius precatur ut, sacerdoti suateat, ne respondeat animum, 183.

Hospitalitas, quid, 619, v. 166.

Humilitas, quid, 617, v. 86. **Humilitas** iræ remedium, 555, v. 427 etc. **Humilibus** Deus dat gratiam, 1011, v. 275 etc.

Hydra bellus sæva et multis capitibus prædita, ab Hercule et Iolo debellata, 131.

Hydropici tumor miuine laudandus, 235, v. 99.

Hydropis tumorem depellit Christus, 277, xxii, v. 16.

Hymnus, quid, 619, v. 144. **Hymnus** ad Deum, 287, xxix, v. 1 etc., 287, xxx, v. 1 etc., 289, xxxi, v. 1 etc. **Hymnus** vesperinus, 291, xxxii, v. 1 etc.

Hypatio se tantillum duntaxat potitum dolet Gregorius, 81.

Hyperechium Victori commendat Gregorius, 115.

Hypocrisis quid, 615, v. 87, 919, v. 165. **Hypocrisis** fugienda, 587, v. 39, 40. **Hypocrisis** malorum pessima, 817, v. 696.

Hypocritæ elegans descriptio, 815, v. 645 etc.

I

Icaro, Illustrissimo viro, scripserat Gregorius litteram quæ non exstat, 111.

Idololatria. Quomodo ad idololatriam diabolus homines convertit, 249, v. 9 etc. **Ipsi** Hebræi in idololatriam sunt prolapsi, 249, v. 19 etc.

Idolis inclinari hominem Dei imaginem nefas est, 1075, v. 51 etc. **Quam** vana sint idola et contemnentia ostendit Gregorius, 1075. **Idola** omnia Christi venerando sanguine periere, 1087, v. 279, 280. **Idolorum** templum in ecclesiam transformatum, 1179, xxx, v. 1 etc.

Ignavia, quid, 615, v. 17. **Ignavos** homines terrent umbræ rerum, 591, v. 60.

Ignis, quid, 211, v. 17. **Per ignem** aliquando res humane judicabuntur, 80. **Ignis** imbres, 505, v. 152. **Ignis** solet ad ligna currere, 595, v. 104. **Ignis** vicinus, proxime domui res est indita, 877, v. 205, 206. **Ignis** prope stipulam non est tutum, 1169, xii, v. 1.

Ignorantia plurimum valet ad fiduciam, 759, v. 1617. **Ignorantia** minus malum quam improbitas, 797, v. 350 etc.

Iladem, Phillagrio postulanti, amisisse faletur Gregorius, 27.

Iliberalitas, quid, 615, v. 90.

Imago divina quomodo incorrupta maneat, 959, lxi. **Imago** Dei est homo, 1075, v. 52.

Imperii optimi lex est metu potius quam supplicis improbos coercere, 157. **Multorum** imperium æquale nullius imperio, 219, v. 81 etc.

Impii pœnas non sustinent, 555, v. 210 etc. **Ærenam** implorum dorsum, 557, v. 212 etc. **Impii** neglectis aliorum virtutibus, vitia sola inveniunt, 557, v. 219 etc.

Imprecationes, quid, 511, v. 159 etc.

Improbites facile non flectitur, 717, v. 818. **Improbitas** vere est rationis expert, 727, v. 991. **Improbitas** nunquam quiescit; serpi, licet prohibeatur, 729, v. 1028, 1029.

Improbis qui non est, ne improbitatem quidem subodoratur, 22. **Improbi** homines, culpas suas in eos, a quibus arquantur, amant coercere, 153. **Improbos** sæpius potius quam supplicis coercere, imperii optimi lex est,

187. **Contra** improbos nullum est remedium, 553, v. 203 etc. **Improbi** sunt ad res honestas ferrei, ad turpissimas cerei, 557, v. 222. **Improbis** laus est a malo desistere, 561, v. 350, 351. **Improbi** amant malorum, quæ ab ipsis fiunt, in eos qui patiuntur, causas detorque, 677, v. 46, 47. **Improborum** vitanda societas, 1063, v. 267 etc. **Nullum** vitæ genus ab improborum injuria liberum est, 79. **Improbi** et probi nullum discrimen tempore Gregorii, 835, v. 166 etc.

Impudentia, quid, 615, v. 75.

Incarnationis Christi causa et modus, 231, v. 51 etc., 255, v. 1 etc., 259, xi, v. 3 etc., 307, v. 159 etc.

Incendium ingens fit ex parva scintilla, 958, v. 271 etc.

Inconstantia rerum humanarum, 657, v. 467 etc.

Incorporeorum et intelligibilium nullum est proprium nomen, 196.

Incuria, quid, 615, v. 70.

Incus maxima non timet ictus, 391, v. 56, 57.

Indis formicæ aurum afferunt, 1011, v. 265, 266.

Indoles, quid, 617, v. 125.

Indolentia nimia non est probanda, 156.

Infamare alium ac vicissim infamari, mira hujus rei facilitas, perinde ac fluctus reciprocantis, 157.

Infantiam in rerum gerendarum consilium præstat adhibere, 175.

Infirmetas virtutis materia, 29. **In infirmitate** pils situm est robur, 569, v. 531.

Infirmos sæpe necessitas ipsa pugnaces efficit, 44.

Ingluvies reprimenda, 601, v. 75 etc.

Inimicus. **Ex inimico** utilitas, 609, v. 195 etc.

Iniquis nihil miserius, 599, v. 170.

Iniquitas, quid, 621, v. 183.

Injuria. **Nullum** vitæ genus ab improborum injuria liberum est, 79. **Injuriam** acceptam tolerare divinum est et ad probitatem adducit, 67. **Eam** condonando, veniam et ipsi consequimur, 67. **Qui** injuriæ ultionem querit, sibi ipsi insidias tendit, 69. **Multa** sunt in quibus il qui læduntur beneficium accipiunt, et contra ilis qui beneficium accipiunt, injuria inferitur, 113. **Piacidum** esse facile est, cum nulla inferitur injuria, 407, v. 51 etc. **Injurias** ingerentibus ignoscendum est, 537, v. 472 etc., 609, v. 197 etc. **Injuriarum** tenax recordatio, 615, v. 44, 45. **Injuriarum** ferre æquo animo non est facile, 857, xiv, v. 22. **Maxime** ridiculum est vel potius miserandum, quod illdem et injuria afficiantur et accusentur, 45.

Injustitia, quid, 615, v. 60.

Inopiam amplecti propter futuræ vitæ opes, pulcherri-mus est questus, 55.

Inquinamentum, quid, 619, v. 174.

Insociabilia mista, Deo volente, 373, v. 608.

Insolentia, quid, 615, v. 96.

Intemperantia, quid, 615, v. 58.

Invidia, quid, 617, v. 71. **Invidiæ** eo magis thronus est expositus, quo est sublimior, 65. **Invidia** deprimit ea quæ alte assurgunt, 695, v. 355. **Invidiæ** lucta æquo animo ferendæ, 871, xxx, v. 25, 26. **Invidia** affectionum justissima, labefacit quos possidet, 965, v. 8, 9. **Invidia** corruptrix nunquam quiescit, 755, v. 1506. **Quiescit** post fata, 907, v. 6.

Invidiæ patet Gregorius, 857, v. 496 etc., 671, vii, v. 1 etc., 671, viii, v. 2, 711, v. 679 etc., 859, v. 45 etc., 845, v. 87 etc., 989, v. 25 etc. **Invidia** cujusdam prebyteri in Gregorium, 717, v. 824 etc. **Invidia** Gregorio cuncta rapuit, 913, xliii, v. 1 etc. **Invidia** pressus Gregorius, gloriam cupit invidia carentem, 835, v. 1 etc. **Rogat** Christum, ut invidiam comprimat, 895, v. 205 etc. **Gregorium** etiam mortuum premit, 907, v. 9.

Invideri gloria est, invidere magnum dedecus, 585, xxx, v. 22.

Invidos exagitat Gregorius, 671, viii, 675, ix, 854, xviii, v. 1, etc.

Iolau socius Herculis certaminum, 151.

Ira, quid, 615, v. 44. **Cur** ira Deo tribuatur, 531, v. 571 etc. **Ira** spirante, alii ex aliis fluctibus excitantur, 505, v. 157, 158. **Iræ** irascitur Gregorius, 511, xxv, v. 4. **Ira** domesticus dæmon, 511. **Juramenti** radix, 515, v. 6 etc. **Ad umbras** inflammatur, 515, v. 12 etc. **Igni** similis, 515, v. 17 etc. **Aut** feræ omnia devorant, 515, v. 22 etc. **Quid** veteres de ira senserint, 515, v. 51 etc. **Ira** primum mentem obruit, 515, v. 64 etc. **Sola** nequit occultari, 515, v. 76 etc. **Consilio** caret, 595, v. 115, 116. **Nudum** malum, 517, v. 83. **In aliena** ira videndum quam turpis sit, 517, v. 85 etc. **Iræ** descriptio, 517, v. 95 etc. **Ira** pejor est insanis, 519, v. 152. **Temulentia** ira levior, 521, v. 160 etc. **Ira** parens est acerbiæ cordis, 529, v. 518. **Ira** ante solis occasum deponenda, 529, v. 545 etc. **Zeli** armatura ira moderate spirans, 531, v. 562. **Ira** plurimum propter ira

rudinem venerit, difficile corrigitur, 493, v. 53 etc. Per suam ipsius salutem jurare periculosum est, 495, v. 63 etc. Qui jurat per Deum, Deum poscit fidei suae mediatorem, 499, v. 71 etc. Viris probis juramento non est opus, 499, v. 87, 88. Qui saepe jurant, non habent fidem, etiamsi vera dicant, 499, v. 91 etc. Ex juramento, pecuniae lucrum quaerere, admodum turpe, 501, v. 115, 116. Quenam juramenta maxime fugienda, 501, v. 125 etc. Qui juramentum emittit, fidem sibi adhiberi putat, cum denegatur maxime, 503, v. 165, 166. Multitudo juramentorum indicium est de negari fidem, 503, v. 171 etc. Juramenta quaevis usurpare, res valde calamitosa, 505, v. 185 etc., 505, v. 193 etc. Ira juramentum non levius facit, sed gravius, 507, v. 253. etc. Juramentum scriptum, 507, v. 245, etc. Juramentum non praesentibus sacris Libris, nihil minus culpandum, cum Deus, non codex, praestet venerationem in juramento, 507, v. 250 etc. Quidvis potius quam juramentum subdole excusatur, 509, v. 263 etc. Juramentum mala consummatio flammæ exitialis, 511, v. 501, 505. Platonis juramentum, 511, v. 306 etc. Juramentum per Daemonium, universum juramentum est, 511, v. 215 etc.

Jusjurandum dare et accipere pessimum, 593, v. 77, 78. *Vide* Juramentum.

Justitia, quid, 613, v. 59. Melius est parva cum justitia, quam multi fructus cum iniquitate, 55. Justitiae libra a Deo committitur, 1017, n. v. 3, 6.

Juveus Babylonici ab igne servati, 705, v. 675.

Juvenis evangelicus omnia relinquere docetur, 445, v. 567 etc.

Juvenis in caedem Gregorii subornatus, veniam petit et obtinet, 751, v. 1445 etc.

Juvenis qualis esse debeat, 1089, v. 8 etc. Juvenem decet temperantia, 611, v. 22; etc. Juvenum inordinatus fervor, 681, v. 121 etc. Juvenes imberillum ducunt, quod leue est, et virile, quod furiosum, 749, v. 1410, 1411.

Juventus fervor temporis, 485, v. 11, 12. Juventute plus habet senectus, 1049, v. 8. Juventutis coercendus impetus, 1055, v. 108.

J.

Laboribus sua merces constat, 77. Stabile est quod multo labore est comparatum, 406, v. 55. Labor saepe sedavit labores, 595, v. 109, 110. Labor nil potest sine Deo, 545, v. 198. Labor perfectus perfectam habet mercedem, 779, v. 6.

Lacena misera, ad cujus aram verberibus se invicem proscindebant juvenes, 1065, v. 272, 275.

Lacedaemonii accipiunt legationem ab Atheniensibus, 78. Eorum responso, 78.

Laconis dictum, 14.

Laconismus est de plurimis rebus paucas scribere syllabas, 49.

Lacrymarum vim profundit Gregorius, 925, v. 126. Sunt quibus esca lacrymis mista, 927, v. 149. Lacrymarum fontem implorat Gregorius, 939, v. 27 etc. Lacrymae solum peccatori remedium, 951, v. 12.

Laelitia quid, 615, v. 65.

Lais, famosa meretrix, 859, v. 869.

Lamis, locus ubi monachi degebant, et quem invisit Gregorius, 103.

Lapida solers, clauso altero oculo, amissum certo assequitur, 529, v. 534 etc.

Lapidationes suas commemorat Gregorius, 80, 907, v. 21, 709, v. 665 etc.

Lapitem funiculo admove, 55. Lapidem ad eundem bis impingere demeritis solum tribuit poenitentia, 129.

Laqueus. Super latentes laqueos semper incedimus, 539, v. 570.

Lar. Qui a Lare fiduciam non habet, nequit alios objurgare, 7.

Lascivia mire solers est ad comminiscenda mala, 172.

Latrones duo in Passione, 621, v. 210, 211. Latro paradisi cum Christo ingressus est de ligno crucis, 959, lxxii, v. 8.

Lavacrum, id est Baptisma. Lavacri gratia quid conferat, 225, v. 87 etc. Lavacrum non penitus abstergit mores, sed lapsus, 509, v. 279. Lavacrum est diuturnarum lacrymarum et corporis afflictionum, 509, v. 287. Lavacrum est expurgatio germinum quae pullularunt ex moribus, non ipsorum habitum, 805, v. 449, 450. Est delictio eorum quae peccavimus, non eorum quae peccamus, 805, v. 470, 476. Lavacrum veretur Diabolus, 657, lx, v. 10.

Laudatio quid, 519, v. 142.

Laus quid, 619, v. 143. Laudes nos promovere debent, ut meliores evadamus, erubescens videlicet non tales nos praebere, quales esse alii arbitrantur, 156. Laude dignae res agenda, non tamen laudis amore, 241, v. 47 etc.

Ex laudibus non superbiendum, 603, v. 97, 98. Laudes aliis non temere tribuendae, 603, v. 99, 100. Laus a propinquis profecta non caret suspitione, 1057, v. 165.

Lazarus a Christo suscitatus, 277, xxiii, v. 9, 861, v. 98, 967, v. 77 etc. Similiter suscitari postulat Gregorius, 947, v. 69, 70.

Lazari mendicantis parabola, 281, xxvi, v. 18, 235, v. 90, 91, 563, v. 566 etc. Lazaro ad januam jacenti dandae micae, 1017, n, v. 14, 1025, v. 149 etc. Lazarum ad se mitti rogat Gregorius, 663, v. 576, etc.

Leena, famosa meretrix, 459, v. 869.

Leena generosa occisos catulos deflet, 847, v. 71, 72.

Legio daemontiorum in Evangelio dicta, 663, v. 583, 586, 955, v. 7 etc.

Lenitas quid, 613, v. 47. Lenitas et facilitas dominis fraudi esse non debent, 72. Lenitas pravos homines minime inflectit, 107. Lenitate abuti periculosum, 521, v. 194, 195. Lenitatis duplex fructus, 529, v. 341 etc.

Leo. Non placet ut simii floreat et celebres sint, leones autem quiescant, 156. Leo homini paret, 375, v. 632 etc. Leo ab ungue agnoscat, 413, v. 6. Leones ad ferrum jubam arrigunt, 477, v. 15 etc. Leo praedae suae reliquias fastidit, 477, v. 29 etc. Leo ex simia non metiendus, 559, v. 290. Leone relicto, aliquis aliquando in ursam incurrit, et in serpentem, 665, v. 616 etc. Leo rugiens quantum differat a simia blandiente, 821, v. 771. Leo nunc, ante simia, 905, v. 80. Leonis qui curam gerit, non robore domat iram belluae, sed manu permulceus et blandis verbis, 1065, v. 26 etc.

Leontium presbyterum Olympio praefecto commendat Gregorius, 121. Et Hellenio, 1007, v. 203, 204.

Leos, Orphei filius. Lei filiae pro patria moriuntur, 449, v. 676 etc., et *not.*

Lepores exterrunt foliorum strepitus, 591, v. 59.

Lepra a Christo sanata, 275, xx, v. 3, 275, xxi, v. 5, 275, xxii, v. 3, 277, xxii, v. 17, 279, xxv, v. 9, 665, v. 587.

Leprosorum opera cibos exercitui apponit Eusebius, 265, xvi, v. 28, 29. Leprosi a Christo inuadati, 539, v. 47, etc.

Levi patriarcha, 265, xiii, v. 2. Levi et ejus filius commissa cura tabernaculi, 855, v. 188 etc.

Levitarum haereditas, 441, v. 505 etc.

Leviticus, liber canonicus, 261, v. 11, 1105, v. 265.

Lex vetus umbris erat involuta, 235, v. 69. A Christo adimpleta, ipso veniente recedit, 255, v. 70, 71. Lex scripta, 507, v. 115. In corde scribendae leges, quas Deus scripsit in tabulis, 265, xv, v. 1, 2.

Lex nova tendit ad perfectius, 505, v. 219. Leges Christianae discrepant a legibus humanis, 69. Benignae sunt et humanae, 69. Lex aliud, aliud caro praecipit, 407, v. 37.

Lex prima et secunda populis exponenda, 795, v. 505, 506.

Lex ecclesiastica. Hac nihil est venerabilius, 72.

Lex humana. Humanae leges acerbae sunt, atque ad cruorem usque grassantur, 69. Leges sine metu custodiendae, 591, v. 51, 52. Legibus involvetur ad suam poenitentiam qui legem non legitime sancti, 595, v. 68, 69.

Lex carnis et spiritus. Lex duplex: altera bona, et bonis gaudet; altera mala, et malis delectatur, 925, v. 71 etc. Lex carnis, 925, v. 75 etc. Lex spiritus, 925, v. 85 etc. His legibus certantibus supervenit Spiritus Dei, et mentis dat opem, et solvit corporis tumultum, 925, v. 89 etc.

Libanio seipsum, nomine matris suae commendat Gregorius, 195.

Liberorum copia, cura necessaria, 487, v. 15, 16.

Libertas hominis in principio creationis qualis fuerit, 247, v. 97 etc.

Libidinem frenare sapientia est, 585, xxx, v. 20. Libido, equus domandus, 941, v. 10 etc. Adjuncta ira cuncta turbat, 941, v. 13 etc.

Libri divini sunt utiliores ac aptiores quam rhetorice tractatus, 192. Libri Christianorum sacrosancti, 1077, v. 113. A sancto Spiritu afflati, 1099, v. 185. Antiqui foederis Libri canonici, nempe primi tantum et Hebraici canonici, juxta sanctum Gregorium, 1103, v. 261 etc. Novi Testamenti, Libri canonici, 1105, v. 289 etc. *Vide* Scriptura Sacra.

Lindus convicia miscens sacris, 1085, v. 278.

Lingua. Linguae libertatem nemo coercescit, 45. Lingua nihil praestantius, si malos duntaxat peteret, 541, v. 56, 57. Lingua saepius mala, 511, v. 58 etc. Lingua proclivis ad omnia peccata, 343, v. 75. In aure quam in lingua

- Manetis caligo**, 221, v. 21. Ejus systema confutat Gregorius, 221 etc.
- Manichæorum** de corpore Christi deliria, 86, 87. Fidos habebant discipulos quos *Electos* vocabant, 94. Manichæorum de anima opinio, 243, v. 23 etc. Mauchæi gaudentes tenebris, 735, v. 1173.
- Manna** e celo data, 295, xxxvi, v. 5, 297, xxxviii, v. 3, 349, v. 167, 533, v. 159 etc.
- Mansuetudo** nos caros Deo reddit, 521, v. 186 etc. Mansuetudinem coluerunt Moyses, Aaron, David, Samuel, Petrus, 521, v. 188 etc. Necnon et Stephanus protomartyr, 525, v. 251 etc. Imo et ipse Christus, 525, v. 257 etc. Mansuetudinem coluerunt etiam ethnici, 525, v. 263 etc. Mansuetudo Aristotelis, 525, v. 260 etc. Alexandri, 525, v. 270 etc. Periculis, 527, v. 279 etc. Constantii, 525, v. 290 etc. Mansuetudinis præceptum et merces, 529, v. 325 etc. Mansuetudo, Dei imitatio, 539, v. 516.
- Manus**. Manuum opus, ut puræ ad cælum tollantur, 921, v. 53, 56. Manus non accipiat malum, 959, xxi, v. 7. Manus Christi expansæ omnium complexio, 621, v. 208.
- Manus arida** a Christo sanata, 275, v. 15, 275, xxi, v. 4, 5, 275, xii, v. 4, 663, v. 389.
- Maratho** apud Græcos celebris, 191, 193.
- Marcellinus** diaconus pauperum curator a Gregorio in testamento instituitur, 201.
- Marcionitæ** tres naturas statuunt immobiles, 735, v. 1171, 1172.
- Marcus** Petro addictus, 275, xxi, v. 2, 279, xxv, v. 5. Marcus Christi narrat miracula, 275, xxi, v. 1 etc. Marci Evangelium canonicum, 1105, v. 291. Hoc scripsit Italis, 261, v. 52, 375, xxi, v. 1.
- Mare** apertum ante Hebræos, 295, xxxvi, v. 3, 4, 297, xxxviii, v. 1, 2, 249, v. 167.
- Mare** super ambulat Christus, 275, v. 17, 277, xxiii, v. 6, 7, 297, v. 17, 663, v. 591, 592. Illud placat, 275, v. 18, 275, xxi, v. 5, 277, xii, v. 8, 297, v. 18, 663, v. 591, 592.
- Margaritæ** parabola, 279, xxiv, v. 7, 281, xxvii, v. 18 etc. Margarita pusilla, sed gemmis imperat, 1135, lxiii, v. 1.
- Maria** Deipara, 85. Non per eam Christus, tanquam per canalem fluxit, 85. Dei Filius ex Patre primum, deinde ex Maria virgine natus, 251, v. 43 etc. 269, v. 57, etc. 509, v. 197. Ejus generationis ex Virgine modus, 253, v. 67 etc. Ex Virgine Christi natiuitas ineffabilis, 237, v. 49 etc. Maria Bethleem in præsepio parit mundi regem, 257, v. 57, 58. Christi mater purissima, 307, v. 147, 1079, v. 172 etc. Mater et templum, 1081, v. 180 etc. Maria Christo inferior, omnibus aliis superior, 357, v. 693 etc. Maria columen mulierum, 1135, lxix, v. 6.
- Maritus** Gregorius carpit stultos, qui uxoribus suis facum adhibere permittunt, 571, v. 160 etc. Alii tam stolidi sunt, ut de ornatu mulierum contentant, et superare gestiant, 571, v. 109 etc. Maritum, post Deum, debet uxor venerari ac diligere, 1065, v. 12 etc. Marito excalescenti cedat mulier, 1065, v. 24 etc. Maritus mulieri plus quam divitiæ, 1065, v. 50. Marito curæ sint negotia externa, 1067, v. 46. Marito in dolore posito uxor est portus, 1067, v. 44.
- Martiniani** sepulcrum nemo audeat violare, sed hoc omnes venerentur, 1123, xl, xli, 1125, xlv, xlvi, 1127, xlvi, l, li, lxi, 1129, lxxii. Illo extincto gemit Italia et Sicilia, 1125, xlii. Cunctis honoratus, sit tamen exiguus pulvis, 1125, xliii. Poeta, rhetor et iudex, navali et terrestri pugna celebris, 1125, xliii. Beatus in senectute bona, sine morbo, moritur, in aula primas ferens, 1127, xliii. Vivis utilis, et mortuus potens, 1127, xlviii. Capadocum magnum decus, armis Siciliam tenuit et Africam, 1127, xliix.
- Martyres**. Ab his quæ martyribus sunt consecrata abstinendum, ne sibi labes ac pernicietis afferatur, 170. Martyrum laus, 453, v. 738 etc. Martyribus sacræ choreæ, 581, v. 301 etc. Et panegyricæ orationes, 945, v. 51, 52. Eorum vel sola recordatio salutaris, 533, v. 752. Miracula ipsis eorum sepulcris patrata, 553, v. 753 etc. Martyres verbo Verbum honorarunt, et sanguine sanguinem, 827, v. 76 etc. Martyrum in basilicis genio indulgentes insectatur Gregorius, 1177, xxvi, xxvii, xxviii, xxix, 1185, xlvi, v. 7 etc. Martyribus grati conventus, causa virtutis, 1177, xxvii, v. 1 etc. A martyribus intemperantia aliena, 1177, v. 6. Martyribus honori unum est, dedecus expellere animæ, et consumere lacrymis piaguedinem, 1177, xxix, v. 3, 4. Martyrum prætextu non effodienda sepulcra, 1185, xlvi, xlvi.
- Mater**. Matrem honore afficere plium ac sanctum est, 52. Mater filium ad huc impuberem extinctum gemit, 949, v. 6 etc. Matri ægrotæ adsidet Gregorius, 54.
- Materia**, quid, 211, v. 8, 9. Materæ et formarum Græcorum inanis fabula, 219, v. 3, 1.
- Materna** benedictio filiorum domos fulcit, 53.
- Matrimonium**, quid, 021, v. 175. Matrimonium in optimum quemque finem fieri optat Gregorius, 160. Circa matrimonium laustæ gratulationes, 189, 190, 191. Matrimonium instituitur, ut frenum desiderii, 505, v. 108 etc. Quandiu et quo tempore necessarium mundo fuit, 305, v. 117 etc. Matrimonii conconiium, 591, vii, v. 1 etc. Elegans matrimonii periphraasis, 591, v. 12, 13. Legis tempore matrimonium cælibatui præferebatur, 591, v. 25 etc. Matrimonii incommoda, 595, v. 57 etc. Matrimonio, ut vitæ cælibi, sua est corona, 1005, v. 148. *Vide* Conjugium et Connubium.
- Matronæ** e tectis aurem inclinantes, cum prædicaret Gregorius, 845, v. 19, 20.
- Matthæus** publicanus, sed venerabilis, 791, v. 220, 861, v. 92. Matthæus genealogiam Christi textit a Salomontiadibus, 267, xvii, v. 15. Divino afflatus Spiritu, 267. Christi genus secundum naturam enarravit, 269, v. 53. Narrat miracula Christi, 273, xx, v. 1 etc. Matthæi Evangelium canonicum, 1105, v. 291. Scripsit hoc Hebræis, 261, v. 51.
- Mausoli** sepulcrum ingens, Caribus venerandum, 1189, lvii, v. 4, 2.
- Maxentius** sanguine illustris, regis in aula degens, superbia exaltatus, a Deo vocante, dejicitur, et sancte vivit ac moritur, 1161, cxvii, v. 1 etc. Duram confectit viam vitæ, unde palpitat Gregorii cor, 1161, cxvii, v. 1 etc.
- Maximus** pseudoepiscopus Constantinopolitanus. Maximi horrenda descriptio, 715, v. 750 etc. 907, v. 16 etc. Constantinopolim venit, ut Gregorium sede deturbet, 715, v. 773 etc. Alter Proteus, 717, v. 808 etc. Presbyterum quemdam e Thasso venientem, auro emungit, 721, v. 875 etc. Nocturna Maximi et tumultuaria ordinatio, 721, v. 887 etc. Dolor civium de his quæ contigerant, 721, v. 897 etc. Canum nequissimus ordinatur, tonsus, sed non ligatus, 725, v. 809 etc. Ridet Gregorius in ejus comam, 725, v. 915 etc. Ejus notatur hypocrisis, 725, v. 962, 963. Urbe ejectus Theodosium adit, 725, v. 999 etc. Hinc iterum ejectus in Alexandriam rursus infert pestem, et Petrum Alexandrinum aggreditur, 727, v. 109 etc. Alexandria expellitur, et quiescere videtur, 729, v. 1021 etc. Hunc sibi prælatum queritur Gregorius, 907, v. 20 etc. Maximum acriter insectatur, 909, v. 1 etc. Quomodo a Musis afflatus, subito versus condere potuit, 909, v. 15 etc. Saul propheta, Maximus filiorum scriptor, 909, v. 21. Maximi procacia irridetur, 909, v. 52 etc. Ejus ignorantia, 911, v. 59 etc. Canina et stulta vivendi ratio, 911, v. 45. Orationes illi, quod asino lyra, 911. Quod bobus fluctus, quod jugum animalibus marinis, 911, v. 44, 45. Orpheus et Amphion per irrisionem dicitur, 911, v. 46, 47. Annum cygnus est, 911, v. 49 etc. Scribit contra Gregorium, 911, v. 55. Dignus non est contra quem scribatur; nemo enim sanus cum cane congreditur, 911, v. 62 etc.
- Medea** filiorum suorum interemptrix, 1021, v. 58, 59.
- Medicina** levis, non est idonea gravibus morbis, 251, v. 38, 39, 507, v. 143, 144.
- Medico** non illudendum, 561, v. 306. A medicis hoc lucratus est Gregorius, ut Christo nihil superius arbitraretur, 989, v. 4 etc. Medici non sanis, sed ægrotis remedia adhibeant, 1023, v. 91, 92. Medicus solers acerbitatem remediolorum suavitate temperat, 1043, v. 154 etc.
- Mediocritas** optima, dicit Sapiens, 127.
- Medium** in dolore tenendum, 136, 137.
- Meletius**, Antiochenus episcopus. Hunc ad amicitiam litteris fovendam excitat Gregorius, 195. Quantis virtutibus ornatus, 755, v. 1514 etc. Mellis erat et nomen et mores, 755, v. 1521. Multa passus, divini Spiritus causa, licet illum extranea manus aliqua in re surripuit, 755, v. 1522 etc. Mors Meletii, 757, v. 1572 etc. Ejus exequia, 757, v. 1579 etc. De ejus successore agunt episcopi, 759, v. 1583 etc. Meletio mortuo censet Gregorius non dandum successorem, sed expectandam Paulini mortem, 761, v. 1624 etc.
- Meletius** Gregorii propinquus. Hunc male possidentem Apenzinsenum prædium, arguit in testamento Gregorius, 203.
- Membra** omnia moderanda, 921, v. 44 etc.
- Memoria**, quid? 615, v. 32.
- Mendacium**, quid? 619, v. 147.
- Menocel** voluntaria devotio, 449, v. 278 etc.
- Mens**, quid, 615, v. 27. Mentis omnium pervadere non est nostrum, 71. Mens hominis non perfecta, si cum Deo comparetur, 88. In se non absolute perfecta, sed in quantum principatum tenet in animum et corpus, 89. Damnata et ideo a Christo adsumpta, 89. In Adam peccavit, 90. Mens hominis, divinitatis imago, 291, v. 13 etc. Mentis opus sursum ferri, 417, v. 62 etc. Corpus mentem ad ima flectit, 417, v. 66 etc. Quis piæ mentis scopus, 417, v.

72 v. c. Mens pura Dei domicilium, 465, v. 975. Mens in homine omnia gubernat, 516, v. 47, 48. Mens Dei templum fit, 585, xxx, v. 5, 6. Mens informanda, 601, v. 57, 58. Mens edulis demersa, explicandi se spatium non habet, 811, v. 617. Mens ad Christum erecta, libera est, 855, v. 57, 58. Mentis et corporis bellum intestinum, 925, v. 65 etc. Lex mentis aut spiritus bona et bonis gaudens, 925, v. 71 etc. Carnis et mentis pugna, 925, v. 91 etc. Quandoque mens carnem sequitur non volens, 925, v. 95 etc. Agra deplorat mens peccati primi hominis tristes sequelas, 925, v. 99 etc. Menti corpus ut subjiciatur,orat Gregorius, 925, v. 111 etc. Mens vana, fons malorum, non scurriat, 939, lxi, v. 5. Mentis solius pulchrum est sacrificium, 977, lxxxiii, v. 4. Mens hominis est velocior, 1091, v. 48.

Mensa sacra, quid, 623, v. 226, 227. Mensa sacra, cui assistit Gregorius, 865, xxii, v. 17, 865, xxiv, v. 6. Mensa sacra contempta, 875, v. 91 etc. 881, lxxxiii, v. 17. Mensae sacrae terga non vertenda, 1135, lxxvi, v. 7.

Mensurae Dei nostris aequantur mensuris, et qualia metitur, talia Deus rependit, 1015, v. 529 etc.

Merces perfecta datur perfecto labori, 779, v. 6.

Mercurius dat Ulyssi remedium, quod est eloquentia, 1059, v. 196 etc. Mercurius Trismegista religioni Christianae fert opem carminibus, 1085, v. 245, 246.

Meretrices multae ab ethnicis aris decoratae, 459, v. 867 etc.

Merrae et Siloxae, separata fuenta, 815, v. 665. *Vide Mirra.*

Metempsychosis Pythagorica confutatur, 245, p. 32 etc.

Meiere. Metimus lalla, qualia seminavimus, 691, v. 520 etc.

Metus Dei maximum omnium bonorum, 2. Metus Dei magnus magister, 676, v. 67. Metus, doctrina valde opportuna, 685, v. 145.

Michae liber canonicus, 261, v. 21, 1105, v. 278.

Midas fabula, 435, v. 407 etc. 553, v. 148 etc. Midas divitiis clarus, 801, v. 435 etc. Midas aurum fiebant omnia, 985, lxxxviii, v. 15 etc. 1181, xxxiv, v. 1 etc.

Miles. Militibus quid promissum, 529, v. 325 etc.

Millenariorum errores. Ethnicae abortus temulentiae et erroris, 877, v. 177 etc.

Miltiades, Marathonii bellans, 191.

Mimorum jocosae alapa, 1045, v. 159, 160. Mimi turpitudinis administri, 1095, v. 85 etc. Viri effeminati, lasciviae signa, et griphus libidinis, 1095, v. 90 etc.

Minarum servis datarum parabola, 281, xxvi, 21, 287, v. 104 etc.

Ministrorum sacrorum qui Deo adstant, commodis consulendum, 9. Iis imperatores immunitatem a vectigalibus concesserant, 9.

Mirabilia mundi septem, 1187, i, v. 1 etc.

Miracula Christi secundum Matthaeum, 275, xx, v. 1 etc. Secundum Marcum, 275, xxi, v. 1 etc. Secundum Lucam, xxii, v. 1 etc. Secundum Joannem, 277, xxiii, v. 1 etc. Miracula Christi in se innovari rogat Gregorius, 663, v. 581 etc. 947, v. 69 etc.

Mirra. Mirrae amarulenta aqua, 1169, xiv, v. 2. *Vide Merrae.*

Miseratio, quid, 617, v. 124. Miseratio invidia tutior est, 395, v. 50. Miseratio omnium animi affectuum suavissimus, 645, v. 270 etc.

Misericordia, quid, 617, v. 125. Ex facilitate et misericordia nullum rebus detrimentum inferitur, 120. Malorum experientia humanitatem ac misericordiam docet, 131. Misericordiae Dei exempla, 939, v. 59 etc. 1025, v. 105 etc. Misericors sibi misericordiam conciliat, 585, xxx, v. 6.

Mitibus quid promissum, 529, v. 325 etc.

Mitrae scelerata facinora, 1085, v. 266.

Moabitibus olim vetitus templi ingressus, 835, v. 181.

Modarium exercitus praefectum obscuro Gregorius, ut concordiam inter episcopos componat, 114. Eidem Theodorum militem commendat, 114.

Molestia est semper ubi Christus est, 191. Modestia omnibus amica, 747, v. 1590.

Modum nulli tenere nesciunt, 151. Modum tenere optimum est; immoderatio pessima res est, 225, v. 86. Modus optimus, 587, v. 42, 739, v. 1239.

Moror in imo pectore compressus, est veluti morbus quidam malignus et suppuratus, 17. Quo minorem ex rebus molestis mororem concipimus, eo minus sunt molestae, 61. Brevis et exiguus moror plus utilitatis habet, quam ea quae sunt jucunda, 172. Morore confectus animus omnia laeta fastidit, 469, xiv, v. 11 etc. Morores senectutem parlunt ante tempus, 595, v. 93. Medicina Gregorii in morore animi alloqui, 469, xiv, v. 1 etc.

Molestiarum nihil est quod homo non ferat, 176.

Moni lapis, 10. Momus feriens a tergo, 311, v. 36.

Momus amarus injiciens oculos, 355, v. 246, 247. Momus obrectator, 1015, v. 568.

Monachorum vita, 461, v. 908 etc. Monachus fugienda mulierum cohabitatio, 1173, xix, v. 1 etc. Dicuntur Nazarei, 461, v. 915. Eorum nocturnae preces, 461, v. 919 etc. Angeli terrestres caelestibus in psalmodia respondentes, 465, v. 925. Monachi vita sublimis, 491, v. 45, 44. Praclarus est splendor monachus, si bonus, 587, v. 37, 38. Monachorum piorum studia, 915, v. 5 etc. Bonis monachis, plenam libertatem dari postulat Gregorius, 997, v. 25 etc. Piorum monachorum vita, 997, v. 27 etc. 1007, v. 205 etc. Eorum a mundi bonis abnegatio, 997, v. 32 etc. Unio intima cum Deo, 999, v. 45 etc. Horum penitentiae et jejunia, 999, v. 55 etc. Item et silentium, 999, v. 67 etc. Monachi cujusdam singularis vivendi ratio: quis ille sit stylites, non docet historia, 999, v. 69 etc. Ejusdem mira tolerantia, 1001, v. 75 etc. Monachi sancti astra carne induta, immortalis Dei sigilla, 1007, v. 205 etc.

Monachi mali quomodo advenas excipiant et cum ipsis agant, 1001, v. 85 etc. Mortem sibi consciscunt, quibus ignosci postulat Gregorius, 1001, v. 101 etc. Fictos monachos Gregorius insectatur, 917, v. 25 etc. Monachi, si non monachorum vitam ducunt, et agapetibus cohabitent, non sunt monachi, 1137, xx, v. 1, 2.

Monasterium, quid? 621, v. 178.

Monastica vita, morum est, non corporum, 695, v. 529.

Montanistae, Montani spiritum nefande honorant, 755, v. 1174 etc.

Morbus haberi debet tanquam utilis quaedam disciplina, 27. Morbus cum sapientia conjunctus praestantior est effrenata prosperitate, 51. Morbos tanquam virtutis explorationem, non quasi materiam et humorum intemperiem accipere debet Christianus, 79. Idonea gravibus morbis non est levis medicina, 251, v. 58, 59, 507, v. 143, 144. Morbus omnis rationis medicamentis comprimitur, 499, v. 96 etc. Morbi a Diabolo suscitati, 977, lxxxiii, v. 17 etc. 989, lxxxix, v. 1, 16. Morbus impuris medicina, justis lucta et victoria, 979, lxxxiv, v. 4, 5. Per morbum gratum est Deum obtinere, v. 7, 8. Morbus est stimulus ad Dei timorem, 989, lxxxix, v. 10. Morbo laborantibus, non vero integris, remedia adhibent medici, 1025, v. 91, 92. Solatia in morbo, 869, xxviii, v. 1 etc.

Morbo vexatur Gregorius, 78, 99, 100, 841, v. 15, 859, v. 65, 64, 915, l, v. 1 etc. 995, xcvm, v. 8 etc. Ejus in morbo orationes ad Deum, 865, xx, v. 1 etc. 949, v. 101 etc. 989, lxxxix, v. 1 etc. Morbos impositione manuum sanat Gregorius, 949, v. 105 etc.

Mores, quid? 617, v. 126. Mores sunt genus, 545, xxvii, v. 10. Moribus nil ad persuadendum efficacius, 821, v. 775. Mores bonos corrumpunt colloquia prava, 1095, v. 70.

Mors quid? 615, v. 26. Mors, una malorum depulsio, 75. Mors acerba hominis hodie viventis et cras morituri, nec ad nos reversuri, 118. Post mortem omnes aequales sunt, servi et reges, 547, v. 145, 144. Mors aequat omnia, 481, v. 95 etc. Mortem sibi nemo afferre debet, 447, v. 627, 628. Hoc est insania, 1001, v. 101 etc. Post mortem nulla malorum medela, 469, v. 7, 8. Quanta mala malis adducit, 481, v. 98 etc. Mors omnium finis, 951, l, v. 15 etc. Mors semper ante oculos habenda, ut dulcis fiat, 585, xxx, v. 5, 4. Mors et vita nullum habent medium, 1169, xv, v. 2. Mors carorum gravis, sed gradus habet, 835, xxi, v. 1 etc. Mortis duplex porta, 655, v. 57. Post mortem salutis janua clausa est hominibus, 647, v. 502 etc.

Mors Christi mortis nostrae abolitio, 625, v. 219.

Mortales miseri vapores inflantur, somniis illusi diarnis, et illudentes, 879, xxxii, v. 10 etc. Mortalium pauci forti sunt animo, qui accipiant libenter omnes eventus, 617, v. 91, 92.

Mortificationis comoda, 595, v. 96 etc.

Mortui suscitati ab Elia, 265, xvi, v. 5, 6. Ab Elisse, 265, xvi, v. 20, 21, 265, v. 29, 50. A Christo, 663, v. 593, 594, 861, v. 96 etc. Mortui suscitati in morte Christi, 275, v. 56.

Mos inveteratus vim legis obtinet, 705, v. 583.

Moyses infanticida tyranni decretum effugit, 951, l, v. 53. Laudatur ob interfectum Egyptium, 67. Magis laudatur, quod sororem Mariam laborantem precibus suis sanaverit, 67. Moyses Pharaonis deus, sed Dei famulus, 89. Moyses legem Christus in tabulis scripsit, 207, v. 11, 12. Moyses populo duro metum incutit, 207, v. 18, 19. Ex Aegypto populum educit, 515, v. 315 etc. Moyses extendit manus in formam crucis, 549, v. 170, 1075, v. 85. Hoc manus extendente, vincitur Amalec, 295, xxvii, v. 7, 8, 631, v. 1 etc. Cum solo Deo loquens, legem dat, et terram dividit, 459, v. 500 etc. Moyses mansuetudo, 611, v. 188 etc. Et humilitas, 1101, v. 219 etc. Moysi datum mandatum ut solus intra nubem accederet, caeteri procl

starent, 831, v. 116 etc. Moyses e caelo magnum nutrit populum, 1017, u. v. 4. Moyses puræ vocis arcanae fuit auditor, 1141, lvi, v. 1, 2. Pro levibus culpis graviter punitur, 233, v. 65, 66. Moyses quis suppetias feret dogmatibus conculcatis, 841, v. 23 etc.

Mulierem a Dæmone curvatam Christus sanat, 277, xxii, v. 14, 15.

Mulierem ungentem pedes unguento Christus mundat verbo, 277, xxii, v. 7.

Mulierem Alypi sororem, ad precationem invitat Gregorius, non metucus ne criminetur, 75.

Mulierem anor quam funestus, 172, 173 etc. Mulierem omnibus dominari quidam dixit, 721, v. 869. Periculosa mulieris cum juvenibus colloquia, 569, v. 93, 96. In alienam mulierem oculos conjicere lex nostra vetat, 373, v. 181 etc. Mulier duplicem habet malitiam draconis et aspidis, 595, v. 117, 118. Mulierum et virorum discrepant oblectamenta, 601, v. 72.

Mulieres se nimis ornantes insequitur Gregorius, 565, xxix, v. 1 etc. Mulieres fœdis coloribus facies suas inungentes, jam non facies, sed larvas gestant, 563, v. 4. Dei oburgatio ad mulieres fucatas, 567, v. 43 etc. Mulier fucata, idolum, 567, v. 648. Similis est graculo alienis plumis induto, 567, v. 35 etc. Timere debet quod graculo accidit, 567, v. 57 etc. Qualis mulier fucata, cum senectute rugis formam contraxit, 569, v. 61 etc. Mulieres fucatae pavonis similes, 569, v. 89 etc. Pandoræ filia sunt omnes mulieres impudentes, 571, v. 123. Non aurum gemmis intextum, non collare aut alia hujusmodi sunt ornatus in mulieribus nobilitas, 577, v. 227 etc. 1065, v. 3 etc. Mulieres furo gaudentes, ut plurimum, parum pudicæ, 581, v. 290. Mulieribus turpe masculos mores proferre, 593, v. 83, 84.

Mulierum sapientia est nulla re se efferre, sed matrimonii legibus parere, 1065, v. 21 etc. Mulier cedat excandescenti marito; non enim qui leonis curam gerit, iram domat robore, sed manu permulcens et blandis verbis, 1063, v. 24 etc. Nunquam detrimentum ullum exprobrat viro, 1063, v. 29 etc. Mulieres præsertim decet simplicitas, 1067, v. 37. Communes voluptates et dolores cum marito habeat, 1067, v. 38 etc. Viro in doloreposito mulier est portus, 1067, v. 44. Ratio et laus det operam, et versetur in meditatione divinorum oraculorum, 1067, v. 43, 46, 579, v. 263 etc. Raro exeat, et publica festa fugiat, 1067, v. 47 etc. Ad honestos et laudabiles cursus cum prudentibus feminis se conferat, ut egregium aliquem sermonem in animo insculpat, quo vel vita corrigantur, vel virtutes augeantur, 1067, v. 51 etc. Non nisi a propinquis, et sapientibus, et sacerdote videatur, 1067, v. 54, 55. Fugiat et mulieres superbas, quarum meretricia facies, 1067, v. 56, 57. Hæ laudandæ mulieres, quas viri nequidem norunt, 1067, v. 62. Non properet ad nuptiale convivium, nec ad natale, 1067, v. 63 etc. Non privatas computationes domi excitet, ne præsentit quidem marito, 1067, v. 67, 68. A gula caveat, 1069, v. 69, 70. Non cachinnis, nec iræ indulgeat, 1067, v. 69 etc. Aures oratum habeant non in margaritis, sed in bonis sermonibus, 1066, v. 74 etc. Mulier ad aspectum viri erubescat, 1057, v. 77 etc. Linguam frenet, 1067, v. 80 etc. Carni etiam in licitis modum imponat, 1067, v. 86, 87. Sacrorum dierum marito rationem suadeat, 1067, v. 87 etc.

Mundanorum brevis fastus, 917, v. 11 etc.

Mundus physicus, quid? 611, v. 2. De mundo absurda profanorum opinio, 219, v. 1 etc. Mundus Deo non est æternus, 223, v. 55 etc. Ejus compages non est fortuita, 919, v. 98. Mundum Deus, seu Verbum creavit, 223, v. 1 etc. 243, v. 54 etc. Ejus creationis elegans descriptio, 503, v. 64 etc. Non alius mundi rector, quam ejus conditor, 227, v. 14, 15. Sideribus non gubernatur, 227, v. 15 etc. Summa ratio omnimodis figuris ludit, commixtum hinc inde totum, sicut ei placuit, mundum vestiens, 373, v. 589 etc. Mundum alloquitur Gregorius, 467, xi, v. 1 etc. Eiusdem mobilitas, 467. Se ab eo jactari queritur, cum tantus sit factus Christi manu, 467, xii, v. 1 etc.

Mundus duplex, angelicus et humanus, 223, v. 84 etc. Mundi gloria, quid, 477, v. 438 etc. Nulla mundi voluptas pura, 471, v. 53 etc. Mundi bonorum vanitas, 483, v. 5 etc. Mundi bona quare instabilia, 487, v. 29, 50. Sunt araneorum telis similia, 583, xxx, v. 27, 28. Mundus omnis fugiendus, et æterna sola sunt appetenda, 881, v. 51 etc. Mundus pulvis, nubes, procella, cinis, aer, 1163, v. 36 etc. Mundi bona et ludicra alii relinquit Gregorius, 483, v. 113 etc., 925, v. 129 etc., 935, v. 303 etc. Mundo vale dicit Gregorius, 935, lv, v. 23 24. Mundo alieni monachi, 937, v. 52 etc.

Munera qua Deo grata, 207, v. 6, 7. Munera subvertunt sapientes, 393, v. 91, 92.

Musæus deos carminibus effert, 1083, v. 245.

Myronis juvenca, 573, v. 163 etc.

Mysorum et Lydorum termini sint separati, 429, v. 295. Mysorum et Phrygum fines separati, 739, v. 1240, 818, v. 662.

Mysterium, quid, 623, v. 229.

N

Naaman Syrum a lepra mundat Eliseus, 265, xvi, v. 24.

Nabuchodonosoris statua lapide ventilata, 767, v. 1735 etc. Nahum propheta liber canonicus, 261, v. 23, 1153, v. 280.

Naim viduæ filius suscitatur, 277, xxii, v. 6.

Narcissus formæ propriæ amator, 573, v. 155, 156, 1021, v. 32 etc.

Nathan peccatores arguens, 815, v. 687.

Natura, quæ, 611, v. 5. Ea plurimum recte succedunt, quæ natura duce aggredimur, et ea quæ invita natura suscipiuntur, spem frustrari solent, 145. Naturæ miracula, 369, v. 532 etc. Alia et majora prodigia, 573, v. 587 etc. Similia in parvis seminibus miracula, 573, v. 669 etc. Arte hominis ad statum perfectionem adducitur, 573, v. 619 etc. Natura propria unamquamque rem distinguit, 545, v. 12 etc. Naturæ vis inferenda, 593, v. 123, 124. Natura difficile mutatur, 817, v. 708. Natura omnibus non eadem est, sed alia bona, alia autem mala, alia ex duobus permista, 1035, v. 117 etc.

Naturæ duæ in unum Christum coeunt, 709, v. 630.

Naucratus frater magni Basilii, puræ vitæ norma, piscando aquis demersus interit, 1109, 1, 11, 111.

Navigantes. Non magnum est e terra de navigantibus iudicium ferre, 138. Navigantium major pars in inferno, 487, v. 20.

Navilos proficisci nequit Gregorius morbo impeditus, 172. Apud Navilos Adelphium visitaverat, 172.

Navis laudanda, non elegans, sed solida, 849, v. 5 etc.

Nautilus piscis, cum tempestatem senserit, in se ipsum colligit, 76.

Nazareæ recentes vocantur monachi, 461, v. 913.

Nazianzi catholicae ecclesiæ omnem substantiam testamento consecrat Gregorius, 201. Nazianzum eadem ac Diocæsarea, 128, et not. *Vide* Diocæsarea.

Nazianzena ecclesiæ, ne errore Apollinaristarum inficeretur, sollicitus Gregorius, 839, v. 61 etc.

Nectarius Constantinopolitanus episcopus. Nectario ad Constantinopolitanum episcopatum adsumpto gratulatur Gregorius, 77, 78. Precatur ut Deus sacerdotium ejus ad omni calumnia et vexatione vacuum gubernet, 79. Eidem Paneratum commendat, 79. Illum rogat ut Georgium, variis calamitatibus afflictum, domesticorum comiti commendet, 127, 128. Nectarium laudans, illi Bospori causam commendat, 152, 153 etc. Illi neptem suam commendat prolixius, 151 etc. Nectarium oburgat Gregorius, quod Apollinaristas conventus habere patiatur, 167. Eum mysteriis divinis instructum et eruditionum prædicat, 167. Illum exhortatur ut de Apollinaristarum licentia querelas ad imperatorem deferat, 169.

Negatio, quid, 619, v. 153.

Nemesius primo caudicus, deinde Cappadociæ præfectus, et status honoratus, sed paganus, 1071, vii, v. 1 etc., et *Argum.* Nemesium rogat Gregorius, ne Valentiniano mulctam irroget, sed opem ferat ejus calamitati, 164 etc. Illum rogat, ne Theodosius venerabilis patrio solo migrare coeuret, 165. Nemesium ex præfectura decedentem laudibus et votis prosequitur, 165, 166. Eum transeuntem non vidisse dolet, 166. Plurimæ ad Nemesium epistolæ perierunt, 164. Hunc hortatur Gregorius, ut ad religionem Christianam accedat, 1071, vii, v. 1 etc. Rogat ut suis verbis auditum præbeat, quæ blandis et fallacibus tam sæpe præbuit, 1073, v. 27 etc. Carmen offert Nemesio, manus suæ donum jucundissimum, quod solum ipsi superest ex possessionibus, 1067, v. 306 etc. Christifero manans ore, a Deo conditum, offert, rogans ut excipiat quam rependit vicem pro omnibus sibi ab eo collatis, 1087, v. 309 etc. Illum exhortatur ut a Cappadocia discedat, non divitiis auctus, sed Christi fide, ita ut paginis cœlestibus inscribatur, 1089, v. 318 etc.

Neplitalim patriarcha, 263, xiii, v. 3.

Nicænæ fidei contra Arianos editæ nihil præferendum, 95.

Nicobulus pater, filia sororis Gregorii maritus, ad quem Gregorius scribit, 13. Illi quod uxorem suam, ut parvam, castillaretur exprobrat Gregorius, 13. In tumultibus inopinatis versatus Amphilochio commendatur, 14. Commendatur iterum Sophronio præfecto, 20. Laconisimum docetur, 49. Nicobulus Juliano infensus, 60. Nicobulum

lum, 99. Similiter et Eustratium, 100. Ab eo petit ut exhibeantur Apollinaristæ, 106, 107 etc. Eidem commendat Nicobulum patrem, 106. Illud laudat, 111, 117. Illi Aurelium commendat militem, 111, 117. Olympium contra Nazianzenos ob seditionem iratum, a destruendâ urbis proposito deterrere conatur, 118 etc., 120. Et pro beneficiis susceptis gratulatur Gregorius, 121. Pro Leontio presbytero deprecans patronam adhibet ipsius Olympii conjugem, 121. Eidem scribit de Valeriani filia, quæ a marito per divortium discedere volebat, quod improbat, 121, 122. Illi Nicobulum patrem, quem nonnulli vehementius accusabant, vindicandum commendat, 123, 124 etc. Olympium, a præfectura discedentem Cappadociæ, fletibus et laudibus prosequitur, 129, 130. Operariorum parabola, 279, xxiv, v. 12, 283, v. 32 etc. Opes. Opum potestas, 593, v. 46 etc. Opes villi magistræ, 595, v. 102 etc. Opes sancte administratæ, 489, v. 7. 8. Opum amantes phreneticis similes, 545, xxviii, v. 1 etc. Alienis bonis invident, 545, v. 21 etc. Pauperibus calumiantur, 547, v. 32 etc. Illos devorant ut leo, 547, v. 52 etc. Modum nesciunt, 547, v. 53 etc. Opum nulla satiety, 553, v. 174 etc. Venenum est opibus vana amplificatio, 555, v. 187 etc. Opes verbis non relinquendæ, 587, v. 55, 56. Opes temporales non diligendæ, 593, v. 81, 82. Opum natura nihil firmitatis habet, 1089, v. 21 etc. Optimus, episcopus Antiochenus, testamento Gregorii subscribit, 304. Opus cum sermone connectendum, 171. Duæ sunt partes Dei ad bona opera, prima et postrema, una media hominis, 409, v. 96 etc. Opus sine verbo, præstat verbo sine opere, 599, v. 21 etc. Oratio Gregorii ad Deum, 857, xix, v. 1 etc., 937, v. 453 etc. Ad Trinitatem, 935, v. 313 etc. Ad Christum, 969, xxviii, v. 1 etc., 881, xxxiii, v. 1 etc., 959, lxii, v. 1 etc., 881, lxiii, v. 1 etc., 881, lxiv, v. 1 etc., 961, lxv, v. 1 etc., 961, lxvi, v. 1 etc., 961, lxvii, v. 1 etc., 963, v. 71 etc., 967, lxix, v. 1 etc., 969, lxx, v. 1 etc., 971, lxxiii, v. 1 etc., 971, lxxiv, v. 1 etc., 971, lxxv, v. 1 etc., 973, lxxvi, v. 1 etc., 973, lxxvii, v. 1 etc. Ad Christum, in periculo, 685, v. 193 etc. Ad Christum in morbo, 865, xx, v. 1 etc., 949, v. 101 etc., 969, lxxi, v. 1 etc. In exitum vitæ, 969, lxxii, v. 1 etc. Orationis lanx et funis contrahendus, 1055, v. 106. Orator improbus leges labefactat, 595, v. 63. Bonus orator continua est harmonia, 595, 64. Orbitas est morbus, 487, v. 16. Ordo robori præferendus, ipse et robur, 593, v. 99, 100. Origenis *Philocalia*, 103. Orpheus feras et lapides flecebat, 575, v. 169, 1029, v. 215, 214, 1085, v. 241. Orphei cithara erat eloquentia, 1059, v. 193, 194. Ortus mortalibus duplex, unus ex carne, 1051, v. 260 etc. Alter ex Spiritu sancto, 1055, v. 265, 264. Tertius, cum lacrymis et cordis dolore anima crimine abstergitur, 1055, v. 265, 266. Primum dant parentes, secundum Deus, tertium nos ipsi, 1053, v. 267 etc. Osee liliæ canonicus, 261, v. 21, 1103, v. 277. Osiridis et Isis mugitus luctuosi, 1085, v. 299. Ossa nuda vitæ præsentis vanitatem coarguunt, 593, v. 119, 120. Ostentationis plus fortasse est ac pietatis in his qui auro et argento Deum honorant, 79. Ostracina ab incolis non postulatur aqua, 25. Otium Gregorio maxima actio erat, 44. Ovis errabundæ parabola, 279, xxiv, v. 10, 281, xxv, v. 15, 1025, v. 111 etc. Oviem et hætorum separatio, 279, v. 18, 283, v. 67 etc. 285, v. 82. Oza percussus a Deo propter arcam intempestive sustentatam, 831, v. 156, 157. Ozizalæ regio oleribus ferax, 25.

P

Palladius sacrarum largitionum primo comes, et deinde ad summam dignitatem euectus. Huic Gregorius Euphemium commendat, 98. Et Sacerdotem, 140. Palladius alter Gregorii familiam dilaniat incursum, 15. Pallor insigne est virgini ornamentum, 581, 55. Palmis alticomicis iustæ lex amoris et connubii imago, 511, v. 259 etc. Paludatus, quid, 75, et not. Pancratium Nectario commendat Gregorius, 79. Pandio Progenes et Philomelæ pater, 112, et not. Pandoræ fabula, 571, v. 115 etc. Pandoræ filias sunt omnes mulieres impudentes, 571, v. 125. Panes a Christo multiplicati, 275, v. 15, 16, 275, v. 21,

22, 275, xxi, v. 8, 11, 12, 277, xxii, v. 111 etc., 277 xxiii, v. 6, 695, v. 591. Panes postulantis parabola, 279, xxvi, v. 6, 7. Panis alienus est angustus, 487, v. 19. Pansophio Gregorius gratulatur de Evagrio ad philosophiam strenue accedente, et illum sibi amicum inde fieri, 189. Quanquam loco remotus, semper ipsi amicitia propinquus est, 189. Panthera pugnat pro parvulis, 1051, v. 30. Parabolæ Christi secundum Matthæum, 277, xxiv, v. 1 etc. Secundum Marcum, 279, xxv, v. 1 etc. Secundum Lucam, 279, xxvi, v. 1 etc. Secundum omnes evangelistas, 281, xxii, v. 1 etc. Paradisus. In paradisum primus homo collocatus, 247, v. 105, 106. E paradiso eiectus, 247, v. 115 etc., 249, v. 9. Paradisus, lex prima, primum simplicis vitæ exemplum, 459, v. 468 etc. Paradisum cum Christo ingressus est Iatro de ligno crucis, 939, lxiii, v. 8. Paradisum, unde eiectus est, ingredi optat Gregorius, 939, v. 5 etc. Paralipomenon libri canonici, 261, v. 16, 1103, v. 269. Paralyticus a Christo sanatus, 275, v. 8, 275, xxi, v. 4, 275, v. 3, 277, xxiii, v. 5, 279, xxv, v. 9. Paralytici tres in Evangelio, 861, v. 94, 95. Paralyticus novus Gregorius, 947, v. 71, 72. Pardalis pro prole dimicat, 1059, v. 18 etc. Pardi ad ferrum jubam arrigunt, 477, v. 15 etc. Parentis primi letibalis gustus, 455, v. 426, 427. Parentes colendi, 589, v. 15, 691, v. 315, 1053, v. 65, etc. Lex quæ illos colere jubet sollicitatis et familiaritatis legi anteposenda, 1. Quid filiis apprecari debeant, 105. Optima parentibus monita, 363, v. 446 etc. Parentes filii sunt vinculum, 565, v. 476. Parentum erga filios amor, 1037, iv, v. 1 etc., 1051, v. 25 etc. Parentes mortui in filiis reviviscunt, 1037, iv, v. 5. Quid parentes a filiis, et quid filii a parentibus debeant expectare, 1047, v. 185 etc. Parentes et filios amore natura colligavit, legibus, quæ nisi serventur de tota vita humana actum est, 1051, v. 25 etc. Parentes secunda in procreatione filiorum instrumenta, 1051, v. 41, 42. Parnassum usque proficiat Amphilocheus episcopus, ut causam Bosphorii Colonienensis propugnet, 152. Paræciæ. De paræciis agitatur quæstiones, 151, 153. Parva superans, non semper magna superabit, 885, v. 19, 20. Parvos superare non magna laus, 359, v. 15 etc. Parvum non est, quod magnum afferit, 585, xxx, v. 19. Parvulorum cædes signat abolitionem figurarum, 621, v. 197. Paschæ dies mysticum futurorum bonorum symbolum, 104. In festo Paschæ, dabantur munera, 104. Paspasinus (Georgius) iuramentum non scripto consignatum, ut nullum existimans, ab eo se liberum credebatur, et ideo a Gregorio damnatur, 154, 155 etc. Passiones Christi benignitatem docent, 607, v. 176. Pastinaca facile necat, 609, v. 224. Pastor bonus ovem errantem insequitur, 1025, v. 111 etc. Pastorum munia et pavor, 865, xxiii, v. 17 etc. Pastores ubi sunt mali, non mirum populos delinquere, cum vix boni sint, qui bonos habent præsules, 875, v. 98 etc. Pati facilius est, quam prodesse, 857, xiv, v. 19. Patientiæ encomium, 627, xxxvii, v. 1 etc., 627, xxxviii, v. 1 etc. Patientia in morbo, 869, xix, v. 1 etc. Patientiam docet dura perferre, 875, v. 111, 112. Pater Deus. Unus Deus Pater, principii expers, 209, v. 25 etc. Nil ante Patrem, aut Patre majus, qui omnia in se habet, 209, v. 5, 6. A Patre Filius, 209, v. 7. Pater omnipotens et ingenuus, 665, v. 623, 624. Patris, qui filiis mala non dat, parabola, 285, v. 95 etc. Patres honorandi, 587, v. 53 etc. Pater filius datus est a Deo, velut Deus, in hominum decus et honorem, 1017, iii, v. 1 etc. Patrum gloria virtus filiorum, 2. Patris benevolentia par inter liberos, 190. Virga patris filio venerabilis, 255, v. 103 etc. Patres, carnis tantum sunt patres, 519, v. 592 etc. Patri non exprobrandum, quod carni serviens nos genuerit, 1049, v. 18 etc. Plus leves corporum nævi filiorum, patres contristant, quam gravia animarum vitia, 521, v. 400 etc. Cum patre filio non expositandum, 589, v. 17, 18. Patris admonitio optima est, 1049, v. 1065, v. 2. Patris ultimæ admonitiones hærent in ima mente, 855, v. 812 etc. Patris gloria vel ignominia sunt filii, prout boni vel mali fuerint, 1035, v. 86 etc. Christo non placet Patrem uni et filium mitem esse, aliis vero asperum; et sæpe filios præ cæteris dilectos malis afficit, 1029, v. 221 etc. Patris indignatio abrumpt vitam, 1051, v. 231, 232. Patris ira brevis, 1055, v. 514. Patrum

et filiorum communis gloria et ignominia, 1045, v. 147, 148. Patria admonitio optima est, 1049, v. 1065, v. 2. Patri iucundum a filio superari, 1049, v. 11 etc. Non hominum tantum filii sumus, sed etiam Dei, cuius patres sunt organa, et secundas in gignendo partes habent, 1051, v. 40 etc. Præstat severum patrem perferre, quam ab aliis bene tractari, 1055, v. 81, 82. Nihil, quam patri defuncto exequias persolvere, antiquius habebat Gregorius, 57.

Patria vera, quæ, 453, v. 428 etc. Patria communis omnium mater, 32. Patrium solum alii habent, nos autem superam civitatem, 59. Patria tellus proprium barathrum, 447, v. 20.

Patriarchæ duodecim, 263, xii, v. 1 etc.

Patrocli mortem lugent Achilles equi, 139.

Paulinus, Antiochenus episcopus. Paulini mortem expectandam censeat Gregorius, priusquam Meletio detur successor, 761, v. 1624 etc.

Paulus Apostolus Pauli quatuordecim Epistolæ canonicæ, 261, v. 35, 1105, v. 296 etc. Paulus in cælum eversus, 517, v. 526. Paulus divinus, 325, v. 488. Paulus potens in malo et in bono, 325, v. 498 etc. Pauli certamina, 351, v. 202 etc. Paulus famem et frigus alacriter pertulit, 543, v. 49. Paulus ex arte victum parabat, 448, v. 549, 550. Paulus quomodo iuravit, 505, v. 225 etc. Pauli in reprehendo Petro libertas, 525, v. 223 etc. Paulus Romæ martyrio affectus, 841, v. 65.

Paulus quidam in Gregorium contemellosus, 68.

Paulum alterum Olympio commendat Gregorius, 99.

Paulus, incertum quis sit, 1163, cxxxix, tit et not. Ejus cadaver in tumulum parens intulit, 1163, v. 15 etc. Hunc, ut sarcophagum, excidit prius, et ut plantam tenellam præcidit Pluto ante tempus, 1163, v. 22 etc. Rogat, ut eruat a præna finit ardentis, 1163, v. 44 etc.

Pauperes. Pauperum ad nuptias vocatorum parabola, 279, xxvi, v. 14.

Pauperibus exigua magna sunt, 23. Pauperes hoc nomine, et quidem magno, superiore conditione sunt, quod etiam si aliqui injuriam inferant, ob calamitatem tamen hominibus misericordiam movent, 68. Pauper fures non timet, 393, v. 60 etc. Paupere nil securius, 395. Adversa facilius ferunt pauperes quam divites, 395, v. 86 etc. Pauperes divitibus robustiores, 397, v. 116 etc. Pauper mors nullis molestiam parit, 399, v. 150 etc. Superbia divites gravius tentat quam pauperes, 399, v. 159 etc. Antithesis divitum et pauperum, 399, v. 163 etc. Pauperes Dei manu sunt facti; ob id magni pretii et venerabiles, 561, v. 322 etc. Pauper sapiens diviti cupiditatibus servienti præponendus, 625, xxxv, v. 3 etc. Pauperibus natura comparatur, ut non magnifice de se sentiant, 543, v. 69, 70. Pauper non contemnendus, 595, v. 125, 126. Pauperum securitas, 603, v. 125 etc. Pauperibus de nostro dandum, 561, v. 320, 321. Talis se præbet Deus erga hominem, qualis ipse erga pauperes, 55. Duros erga pauperes, Deum experietur durum, 605, v. 121 etc. Pauperibus danda eleemosyna, maxime ab episcopis, 805, v. 460 etc. Pauperibus alendis tres curatores instituit in suo testamento Gregorius, 201. His omnia destinat, 203.

Paupertatis commoda 593, v. 49 etc. Paupertas Christiana commendatur, 457, v. 457-578. Paupertas pedica, 483, v. 10. Paupertas voluntaria, 486, v. 5, 6, xxx, v. 1, 2. Paupertas honesta præstat iniquis divitiis, 605, v. 151 etc., 557, v. 145, 1065, v. 260. Paupertas philosophica, 625, xxxv, v. 1 etc., 625, xxxvi, v. 1 etc. Paupertas sacra est instar amplissimæ hæreditatis, 1005, v. 167.

Pavonis mos et superbia, 569, v. 89 etc.

Peccatorem Deus plagis et bonis ad vitam revocat, 929, v. 189, 190. Ploret peccator; unum hoc peccatori remedium, 951, v. 12. Propter peccatores Christus naturam humanam adsumpsit, et mortuus est, 1023, v. 102 etc. Peccatoribus sæpe rex septenis vicibus repetitis pepercit, 1025, v. 121, 122.

Peccatum, quid, 619, v. 172, 179. Peccatum primi hominis, 923, v. 99 etc., 1015, v. 545 etc. Peccati principium a nobis fluxit; incrementum a diabolo, 225, v. 51 etc. Peccatum originis, damnum semper ex recenti semine virescens, ab Adamo a quo totius iniquitatis spica in miseros homines est propagata, 249, v. 128, 129. Variæ peccati originalis vel levioris imagines, 555, v. 28 etc. Peccatum una molestia, 157. Nihil scdum præter peccatum, 255, v. 65. Peccatum nos a Deo separat, 401, v. 184. Quo plures sunt vitæ dies, eo plura contrahuntur peccata, 407, v. 66. Quibus peccatis venia debeatur, 557, v. 250 etc. Dei solius est non peccare, 557, v. 255. Peccata difficiliter remittuntur in lege nova, quam in veteri, 559, v. 263 etc. Peccati gradus, 601, v. 61 etc. Gravius peccant, qui in præstantissimo vitæ genere peccant, 403,

v. 235 etc. Peccatum siliquius non est orbis distribuendum, 405, v. 237 etc. Peccati culpa nobis tribuenda, 689, v. 205 etc. Peccati poena sunt a-rumna, 689, v. 55, 56.

Pecunie causa plures sunt mali, 501, v. 119. Pecunie amore alii ex aliis fluctibus excitantur, 503, v. 157 etc. Totus inde agitur mundus, 699, v. 461, 462.

Pegasus vocis equus, 417, v. 50.

Pelopidas humeras indicat, 32. Pelopis humerum Pelopidae habere cupiebant, 1045, v. 128.

Penelope tela, 567, v. 41.

Pentateuchus, 1105, v. 264.

Peregrini honorandi, 585, xxx, v. 14.

Perfectio. Ad perfectionem quisque tendat, 415, v. 145.

Perfectus nemo fit, nisi prævia preparatione, 809, v. 555 etc.

Periculis mansuetudo, 537, v. 279 etc.

Periculum. Alios se Deo inter pericula, alios post pericula exhibere non decet, 19. Periculum securitate potius est, et calamitas secundis rebus magis extolenda, 20. Absurdum est extra pericula philosophari, tempore autem in agente philosophum expertes apparere, 26. Pii honesta pericula saluti anteposant, 451, v. 712 etc.

Perjurium gurgitum est maximum, 497, v. 58 etc. Fidei sæpe negatio, 499, v. 77 etc. Res omnium pessima, 490, v. 85, 84.

Persæ sic dicti ab Achæmene rege, 1043, v. 120 et not.

Persecutiones Christianis utiles, 461, v. 707 etc.

Persecutores Deum piis eripere student, 451, v. 751, 752.

Perseverantia in bono sectanda, 589, v. 11, 12.

Persuasione mentes, quam vi cogere æquius, 745, v. 1295, 1294.

Pes. Pedes a Christo firmati, 663, v. 590. Pedum opus, ut per viam platham incendant, 921, v. 57, 58. Pedes sæpe mentiuntur pudicitiam, 1069, v. 84, 83.

Petra Hebræis fundit aquarum fluentia, 295, xxxvi, 5, 6, 297, xxxvii, v. 4, 349, v. 168. Petrarum fissura in passione, petrarum propugnatrix, 625, v. 215.

Petrus apostolus, discipulorum caput, 791, v. 222. Petri socrus a Christo sanata, 275, xi, v. 5, 275, xxi, v. 3, 275, xxii, v. 5, 279, xxv, v. 9. Petro (petræ quæ rumpi non potest), Ecclesiæ commissa clavis, 525, v. 488, 489. Petrus solis ex lupinis deliciis gustabat, 445, v. 550, 551. Petri mansuetudo, 525, v. 222 etc. Petrus Roma martyrio affectus, 841, v. 65. Ejus Epistolæ duæ, 261, v. 37, 1105, v. 510 etc.

Petrus Alexandrinus episcopus. Hinc levitatem exprobrat Gregorius, 719, v. 856 etc. Hunc Maximianus aggressus, 727, v. 1015 etc. Petri preces senex Gregorius et morti proximus exposulat, 196.

Petrus Vitalianus. *Vide* Vitalianus.

Phæacibus Ulysses eloquentia augustus apparet, 1061, v. 212.

Pharao aquis obrutus, 295, xxxvi, v. 4. Scelerum inventor, 325, v. 451. Pharaonis venefici, Ægyptii magi, 815, v. 674, 679.

Pharisæi et publicani parabola, 281, xxvi, v. 20, 285, v. 92, 93, 285, 653, v. 393 etc.

Pharisæi minuti pii præceptis, 753, v. 1161.

Pharmacum amarum sæpius sanat, 255, v. 100.

Phidias amores suos in annulo scribens, 839, v. 863, 864.

Philadelphius ab Enthallo diacono vinculis et plagis male vexatur, 126. Philadelphium, quem cor suum vocat, Hellenio commendat Gregorius, 1007, v. 197.

Philagrio suum de Casarii fratris morte dolorem aperit Gregorius, 26. Illum precatur ut sæpius ad se litteras dirigat, 26. Philagrio morbo correptus animo et corpore dejectus nimium videtur, 27. Illum corroborari nititur Gregorius, 27 etc. Eidem calamitates philosophi toleranti gratulatur, 27. Ad illum mittit Demosthenicum librum, non vero, quam amiserat, Iliadem, 27. Iterum ad patientiam incitatur Philagrio, 28 etc. Hunc curæ nimie erga prædium, et nimis laboris in infirma valetudine insinuatulatum excusat Gregorius, modo nec immoderate, nec avaritiæ studio agat, 29, 30. Philagrio de rebus optime ratiocinatur, 29, 30. Eo omnes etiam ad res suas consuetudinas præceptore ac consultore, privatim et publice utuntur, 29, 30. In Matæa ægrotat, 50. Psalmi septuagesimi secundi enarrationem a Gregorio exposcit, 50. In loquente, quasi stimuli ictu excitatus, et manus ad cælum tendens precatur, 51. Gregorium ex præceptore discipulum habet, 51. Morbo laborantem Gregorium per patientiam ad patientiam adhortatur, 51. Illum invisendi magno, sed vano, valetudinarius desiderio tenetur Gregorius, 76. Philagrium ipsum morbo laborantem ad patientiam bot-

- tatur, 76. Philagrius patientiæ in morbo exemplar, 1103, iv, v. 1 etc., 1167, v. 1 etc., 1167, vi, v. 1 etc. Philagrius perdidit formam corporis, anima ratione prædita non deteriorum, 1115, xxi, v. 1, 2.
- Philocalia* Origenis, 105.
- Philosophia, quid, 189. Philosophari extra pericula, tempore autem id exigente, philosophia expertes apparere absurdum est, 28, 186. Facilius est in alienis quam in propriis philosophari, 29. Summæ philosophiæ tempus est in calamitatibus fortem præstare animum, atque ita cum iis qui merorem inferunt decertare, 49. Philosophia et prosperitate utitur moderate, et calamitatem fert honeste, 65. Qui philosophiæ animum adjungit, aspera et difficilia sperare debet, 177. Philosophiæ multæ sunt exercitationes, 181. Tristitia philosophiæ materies, 183.
- Philosophus paganus prolapsi sodalis vicem luget, scribens: Mihi mortuus es, 15. Philosophi nil indignum est patendum, 178.
- Philoxenis luxus, 445, v. 612 etc.
- Philumena misera et vidua Olympio commendatur a Gregorio, 99.
- Philtatus Nonnæ pater, 1147, xcix, v. 1. Amphiochli pater et Gorgoniæ maritus, 1151, cvii, v. 4.
- Philtatus adolescens moritur, magni magnus moderator populi, 1161, cxiv, v. 1, 2.
- Phinees zelotes dicitur ob Madianitem et stupratorem ejus interfectum, 67. Majorem laudem tulit, quod pro populo in scelus lapsus preces fudit, 67. Phinees quis meretricios sermones gladio transiit, 841, v. 21 etc.
- Phocas Vitalianus. *Vide* Vitalianus.
- Phœnicia urbs inclita, legum sedes Romanarum, 1061, v. 226, 227.
- Phœnix renascens ex pulvere, 369, v. 526 etc.
- Photio sophista Gregorius omnia quæ habet, sua esse declarat, et vicissim, 139.
- Phreneticorum descriptio, 515, xxviii, v. 7 etc.
- Phrygum et Mysorum fluvii separati, 739, v. 1240, 815, 662.
- Phrynes, famosa meretrix, 459, v. 869.
- Physica, rerum naturalium cognitio, 1040, v. 69 etc.
- Pictorum astus sacrilegus sua scoria pingentes, 459, v. 861 etc. Pictor optimus est, qui sinceræ et veras formas tabulis exprimit, 849, v. 1, 2.
- Pietas, quid, 619, v. 152. Pietatis præposterum studium multis fraudifuit, 491, v. 47, 48. Pietas nobilitate est præstantior, 1033, v. 281, 282.
- Pigritia, quid, 615, v. 78.
- Pinjarus citatur, 9, 10, 103, 112.
- Pinus aqua dejecta, 659, v. 529 etc. Pinus quoniam modo secura, cum cedrus quassatur, 877, v. 207, 208.
- Pisæus pulvis, 1063, v. 253.
- Piscationis parabola, 279, xxv, v. 9, 283, v. 29.
- Piscibus maris sua lex est circa nuptias, 369, v. 543 etc. Piscibus necem infert res sub esca, 635, v. 56. Pisces ipsi suam amant prolem, 1039, v. 27 etc., 1051, v. 30.
- Pius. Pius Deus eripi nequit, 529, v. 336. Piorum calamitas prosperitati impiorum præferenda, 603, v. 109 etc.
- Platanus aqua dejecta, 659, v. 529 etc.
- Plato citatur, 22, 27, 146. Plato perstringitur, 221, v. 21 etc. Plato mercaturam exercet, 429, v. 309 etc. Siculas mensas sequitur, 429, v. 313 etc. Plato venditur, 431, v. 313 etc. Ab alio accipit libenter vestem, quam a sapiente Archelao noluerat accipere, 451, v. 319 etc. Platonis lingua mel stillans, 415, v. 43, 44. Platonis de anima liber, 449, v. 682. Platonis juramentum per platanum, 511, v. 306 etc.
- Plausus, strepitus sagittæ sine vestigio, sonus complæxæ manus, 943, v. 51 etc.
- Plebs in ecclesia effusa circa cancellos, prædicante Gregorio, 845, v. 13, 14. Ejus ardor ad audiendum verbum Dei, 845, v. 13 etc.
- Pluvia ab Elia primum detinetur, deinde dimittitur, 265, xvi, v. 6, 7.
- Pœna major timenda est admittentibus majora crimina, 831, v. 134, 135.
- Pœnitentia, quid, 625, v. 235. Pœnitentia, optima animæ medicina, 649, v. 348 etc. Pœnitentia et mortificationes quorundam monachorum, 999, v. 55 etc. Pœnitentia Gregorii, 927, v. 141 etc. Alia pœnitentiæ exempla, 927, v. 148 etc.
- Pœsis meroris medicina, juvenum oblectans adhortatio, 673, xi, v. 6 etc., 905, v. 90 etc. Pœsis Scripturarum divinis non aliena, 903, v. 82 etc. Gregorio familiaris, nec immerito, 905, v. 100 etc.
- Pœta malus irridetur, 905, v. 69 etc.
- Polemo libidinum victor, 455, v. 793 etc. Polemonis effigies meretricem fugat, 455, v. 802 etc.
- Polycietus, celebris pictor, 819, v. 741.
- Polycrates annulum in mare dejectum, in piscis visceribus reperit, 895, v. 193, etc., 1021, v. 42 etc.
- Polydamna, Thonis uxor, dat Helenæ remedium, quod est eloquentia, 1059, v. 200 etc.
- Polypti color in fabulis celebratus, 567, v. 54, 829, v. 83.
- Polyptus linquens thalamum, 847, v. 74.
- Polytheos (in) invehitur Gregorius, 229, v. 5, 6. Polythei, multitudinem deorum inducentes, 735, v. 1155 etc.
- Pondera nobis Deus talia rependit, qualia et ipsi alii pendimus, 1017, ii, v. 11, 12.
- Ponticam solitudinem, Basilii secessum, cavillis consecratur Gregorius, 3, 4.
- Pontus Gregorii patria, et amica tellus, 911, xlii, v. 1 etc.
- Populus omnino est bonorum confusio, 597, v. 158.
- Populi collectio hominum ad Dei cultum, 625, v. 224.
- Porcorum in mare demersorum miraculum, 663, v. 585, 955, lv, v. 7 etc., 955, lvi, v. 4, 5.
- Postumianum prætorii præfectum laudat Gregorius, et rogat ut potestate sua ad conciliandam pacem ecclesiis, et eos qui dissidia exercent coercendos utatur, 141, 142 etc.
- Potentia paucorum est, 383, v. 93. Ad flagitium prompta, 593, v. 95, 96. Non nocendo, sed juvando ostendenda, 609, v. 221 etc. Plerumque hominem facit deteriorem, 799, v. 585.
- Potestas habenda, non ut in peccantes animadvertatur, sed ut caveatur, ne omnino peccent, 10. Potestas insipientem efficit deteriorem, 815, v. 636.
- Præceps animus vitandus, 599, v. 45 etc.
- Præceptoris oculus tacita disciplina est, 159.
- Præceptum. Præceptorum effector sit Christianus, 1101, v. 215.
- Præcursoris natale ab angelo nuntiatur, 269, v. 40.
- Præcursoris cibus insolitus, 691, v. 295, 264. Præcursor homini occisus est ob verum dicendi libertatem, 811, v. 66.
- Præmia parantur iis qui pro Deo laborant, 151.
- Præsentium rerum contemptum maximum bonorum, 2.
- Præsentium rerum inconstantia et inæqualitas ad Deum et futura debent nos reducere, 24. Res præsentis tanquam umbras et ænigmata præterite docet sermo divinus, 137. Non præsentia, sed futura, fidei sunt promissa, 231, v. 41 etc. Cur præsens prosperitas veteribus concessa, 235, v. 53 etc. Præsentibus bonis non debemus delectari, quia brevi relinquenda sunt, 547, v. 145 etc. Præsentia sunt fumus et cinis, 645, v. 212, 215.
- Præses bonus laudibus ornatur, 9 etc. Egregia laus præsidis, metum detrimenti expertem incutere, 164.
- Præsules lucere debent, 599, v. 17 etc. *Vide* Episcopus.
- Præcatio, quid, 619, v. 139. Præcatio ante Scripturæ lectionem, 295, xxxv, v. 1 etc. Præcatio ante iter suscipiendum, 295, xxxvi, v. 1 etc. Alia præcatio de prospero itinere, 297, xxxvii, v. 1 etc. Alia, 297, xxxviii, v. 1 etc. Præcatio matutina, 867, xxiv, v. 1 etc. Præcatio vespertina, 857, xxv, v. 1 etc. Præcatio postridiana, 867, xxvi, v. 1 etc. *Vide* Oratio.
- Præces locis minime definitæ ac circumscriptæ, 190.
- Præbyteri contumelia non afflicti, 46. Præbyteri, ovilis duces, ætas selecta, sub episcopo sedebant, 845, v. 9, 10. Secundos thronos tenent, 873, v. 67 etc.
- Præbyteri cujusdam invidia in Gregorium, 717, v. 824 etc.
- Priapi turpitudines, 857, v. 848 etc. Priapum ligneum adamans Prosymni formosi deus, 1065, v. 276.
- Primitias cujuscuque rei Deo consecrare justum ac pium est, 54.
- Primogenitorum mors in Ægypto, 263, xiv, v. 12.
- Principatus plurimorum, est nullius principatus, 767, v. 1744.
- Principium, totius rei dimidium est, 148. Principii præclari præclarus finis, 589, v. 1, 2. Principium egregium vitæ puritas, 589, v. 3, 4.
- Privati sancti, beati sunt, 489, v. 13, 16.
- Probitatis studiosus, ejus amatore oblectatur, 187. Probitas et mores navos quoscunque tegunt, 789, v. 208.
- Probus. Probi et improbi non eodem modo nec æque dignoscuntur, ac aurum et lapides, 21. Probi et improbi tempore Gregorii nullum discrimen, 853, v. 166 etc.
- Procella a Christo sedata, 273, v. 6.
- Proconesæ tabulæ, 721, v. 877.
- Procopio præfecto Anthimum commendat Gregorius, 109. Illum pro condiacono Eugenio deprecatur, 109, 110. Apud illum se excusat, quod Olympiadis nuptiis non interfuerit, 130.

Deo gratias agat, exhortatur, 177, 178. Amotum ab administratione ptochotrophii ad caelum usque evehit Gregorius, 177, 178. Illum, ad Eudocium scribens, tuetur, 179, 180, 181. Idem facit scribens ad Helladium, 181, 182 etc. 183. Homophonum precatur, ut Sacerdoti suadeat ne despondeat autum, sed tristitia pro philosophia subjecto accipiat, 183. De Sacerdotis morte sororem Theclam consolatur, 184 etc. Sacerdos sincerus Dei adstes et minister, 184.

Sacerdos, sive presbyter. Sacerdotes veteres certis temporibus ab opere matrimonii abstinebant, 321, v. 416, 417. Ignis alienus, sacerdotis (Aaronis) perdidit olim filios, 889, v. 99, 100. Sacerdotis lingua meditata Dominum excitat aegrotantes, 110. Ejus verbo Verbum attrahitur, et incurta sectione secat corpus et sanguinem Dominum, vocem adhibens pro gladio, 140. Sacerdoti quidquid honoris confertur, ipsi Deo redditur, 175. Sacerdotes laudandi, 589, v. 16. Sacerdotis munia, 623, v. 237, 819, v. 750 etc. 825, v. 1 etc. Sacerdos organum Dei, 887, v. 69. Quae canat sacerdos, 887, v. 70 etc. Canit inter alia legem Dei, mundi facinora, et consilia, 889, v. 87 etc. Cavere debent sacerdotes, ne quid absouum et discrepans lingua personet, 889, v. 91, 92.

Sacerdotium, quid? 623, v. 227, 228.

Sacrificium Eliae, 265, xvi, v. 7 etc. Sacrificia sancta, 945, v. 49, 50. Sacrificium cordis Deo gratissimum, 1031, v. 251 etc. Anima pura solus gratum est sacrificium, quo saepe divitem superat pauper, 1031, v. 256, 257.

Sadducei angelos, spiritus, resurrectionem, et prophetarum Scripturas abnegantes, 775, v. 1162, 1163.

Sagacitas vera, in quo sita sit? 717, v. 789, 790.

Sagenae parabola, 279, xxiv, v. 9. 281, xxvii, v. 24 etc. Salamandra per ignem ardentem currit, 571, v. 579, 580. Salamina, locus celebris apud Graecos, 191, 193.

Salomon sapientiae praecipuum decus, 317, v. 321. Salomon in primordiis sapiens, postea pessimus ob mulieres, 525, v. 496, 497, 485, v. 106. Salomon Ecclesiae auctor, 148. Salomon auctor est Proverbiorum, Ecclesiastae, et Cantici canticorum, 1103, v. 274, 275.

Salus petenda, 561, v. 315, 316. Salutis studium, unica doctrina, 415, v. 23, 24. Salutis porta post mortem clausa est hominibus, 647, v. 502 etc. Salutis viae multae, 759, v. 1225 etc. Simplex fides ad salutem sufficit, 759, v. 1228, 1229. Salutis turpi afflictiones praeferenda, 865, xxvii, v. 819.

Samaritanus pius erga Jerichuntium peregrinum, 651, v. 374 etc.

Samsonis in coma robor, 723, v. 919 etc.

Samuel a matre Anna infans Deo offertur, 565, v. 463, 441, v. 535 etc. 635, v. 451, 452. Ungit reges, 515, v. 519, 441, v. 535 etc. Samuelis mansuetudo, 521, v. 188 etc. Samuelis diplomis, 815, v. 653.

Sanctitas, quid? 619, v. 171.

Sanctorum animas sentire res nostras persuasum habebat Gregorius, 186. Sanctorum obitus iis, qui ex Evangelii praescripto conjectos in veritatem oculos habent, gaudii ac laetitiae argumentum, 194. Sanctorum virtutes nostram vitam informare debent, 194. Sanctis honor habitus, omnibus placet, 1011, v. 295 etc. Sancti invocandi, 1137, v. 23, 24.

Sanguinis plaga in Aegypto, 263, xiv, v. 3.

Sanguis et aqua e latere Christi fluentia, duplici baptismi aquae et sanguinis figura, 623, v. 216 etc.

Sanitas appellanda est exigua in melius inclinatio, 188. Sanitate nullae divitiae potiores, 593, v. 86, 87.

Sanabadae beati Leucadii fraternitatem de Abbatis morte consolatur Gregorius, 194, 195.

Sapientes non dicendi, qui Deum ignorant, 425, v. 181 etc. 425, v. 197 etc. Sapientium, non locupletum, terenda limina, 583, xxx, v. 18. Sapientis mens omnia gravia vitat, 591, v. 51. Vim non timet, 591, v. 58.

Sapientia, quid? 615, v. 62. Quid officii sit Sapientia perspicere, primae honorum hominum classis est: alium recte moventem sequi, secundum ordinis est, 13. Sapientiam perscio funiculo metiri non oportet, 46. Sapientiae arcem tenet, qui linguam domuerit, 887, v. 46.

Sapphirae et Ananiam peccatum, 565, v. 452, 453.

Sara sapiens dilectum coluit sponsum, 1135, lxviii, v. 1. Sarcotras Apollinaristas vocat Gregorius, 89.

Sarlanapali luxus, 445, v. 612 etc.

Sarepta vidua: ab Elia pascitur, 265, xvi, v. 2 etc. Ejus filius suscitatur, 265, v. 5, 6. Hospes nuncupatur Elia, 265, xvii, v. 1 etc. Hospitalitatis pretium recipi, 267, xvii, 7.

Sasimorum ad episcopatum a Basilio et ipso patre cooptatur Gregorius, 695, v. 586 etc. Sasimorum descriptio, 697, v. 459 etc.

Satan. Vide Daemon, Diabolus, Angelus malus.

Satietas suspecta, utpote, quae suavitatem exstinguat, et

pulchris omnibus reus advesetur, 123. Satietas est pro-cax, 487, v. 15. Satietas est rerum omnium tam bonarum, quam malarum, 561, v. 329, 1037, v. 348, 1065, v. 18, 19. Satietas nulla deducit ad temperantiam, 595, v. 105.

Saturitatis foetus, 549, v. 86 etc.

Saturnino Eudoxium rhetorem filium commendat Gregorius, 148.

Saul Samuelis pallium lacerat, 521, v. 197 etc. Saulis odium in David, 523, v. 202 etc. Saul dilectissimus inter prophetas, 801, v. 401, 829, v. 99. Saul a maligno spiritu agitatus, liberatur modulis citharae, 905, v. 88, 89.

Scaudali offensiculum ponere nefas ante eos qui natura ad malum procliviores sunt, et iis occasionem praebere de nobis sinistre partim suspicandi, partim loquendi, 13.

Septici, 425, v. 207 etc.

Scientia, quid? 617, v. 155. Scientia boni et mali rudioribus haud conducibilis, 247, v. 109 etc. Scientia maxima hominibus gloria, 589, v. 7. Malum iis qui illa male utuntur, 589, v. 8. Scientiae puritas antequanda, 597, v. 5 etc. Scientia profana, sacrae ancilla esse debet, 1101, v. 210. Scintilla levis flammam recondit, 601, v. 49. Scintilla ex parva fit incendium, 935, v. 271 etc.

Sciron fabulosus, 1183, xliii, v. 1.

Scopus, quid? 619, v. 157.

Scorpio facile necat, 609, v. 224. Scorpiones calcare sperat Christianus, 989, v. 18.

Scortis pudor est pudore affici, 557, v. 492. Scortis Diogenes convicia ingerere solitus, 537, v. 494 etc.

Scribere. Ars scribendi celeriter, 152.

Scripta veterum caute legenda; apis imitanda, 1091, v. 35 etc. De iis lex optima, 1091 etc.

Scriptores inepti, tempore Gregorii, 901, xxxix, v. 1 etc. Consilium Gregorii est ut, abstracto quolibet sermone, amittis a sancto Spiritu Scripturis incumbant, 901, v. 8.

Scripturae sacrae utilitas, 259, xii, v. 1 etc. Scripturae veteris libri historici duodecim, 261, v. 10 etc. Libri veribus scripti quinque, 261, v. 16 etc. Libri prophetici quinque, in quorum uno sunt duodecim prophetae minores, 261. Veteris Testamenti libri omnes duo et viginti, 261, v. 28. In Novo Testamento sunt quatuor Evangelistae, quorum Matthaeus scripsit Hebraeis, Marcus Italis, Lucas Graecis, Joannes omnibus, 261, v. 31 etc. Pauli quatuordecim Epistolae, 261, v. 33. Epistolae Catholicae septem, 261, v. 36 etc. Quidquid est extra hunc numerum, non est ex germanis Scripturis, 261, v. 39. Scripturarum canon certissimus, 1105, v. 264 etc. Scripturarum sacer et purus liber, 295, xxxv, v. 10. Scripturae divinitus sunt inspiratae, 295, v. 11. Scriptura sacra fons dulcis, 425, v. 165 etc. Scripturis divinis incumbendum, 901, v. 8 etc. In Scripturis plura metro scripta, 905, v. 82 etc. Scripturae sacrae duplex sensus, alius externus, alius spiritualis, qui obscurus, 1079, v. 158 etc. Cuius obscurus? 1079, v. 140, 141. Ex sacris Scripturis ethnici scriptores plura suffragati sunt, 1083, v. 459 etc. Non omnis liber qui Scripturae nomen praefert, pro certo habendus; sunt qui falso praefert, 1105, v. 252 etc.

Scyllae scopuli, 1079, v. 148.

Securim ex imo Jordaniis vado trahit Elisaeus, 265, xvi, v. 25, 26. Securis viri robor auget, 1047, v. 187.

Seditio populi manus potentium caedibus inquinavit, 1099, v. 175, 174.

Seleucum salutatur Gregorius, praeclearae radice ramum, 1089, viii, v. 1 etc. Illum sapientibus informat monitis, 1089 etc. Ipsi scripsit Gregorius laborum tres certurias, tres decadas, et tres monadas, 1107, v. 358 etc. et *Not.*

Semel maledicus in David, 825, v. 220, 221.

Semen. Seminum parabola, 277, xxiv, v. 3, 4. 279, xxv, v. 2, 3, 279, xxvi, v. 4, 5. 281, xxvii, v. 3 etc. 361, v. 375 etc.

Senectus vitae occasus, 485, v. 12. Senectutis optima sunt monita, 539, v. 5. Senectus loquax, 575, v. 188. Senectutis grave pondus, 945, l, v. 13 etc. Senectus plus habet ac juvenus, 1049, v. v. 8.

Senis est cantiles, aliquando tamen juvenis, sene robusto permanente, 577, v. 701 etc. Senem crinis unus non facit, 403, v. 243. Senes reverendi, 589, v. 16. Senem sapientia decet, 611, v. 225. Senibus potissimum salutis studio incumbendum, 611, v. 229.

Sensus, quid? 613, v. 31. Sensus in errorem impellunt, 811, v. 607.

Sensus Scripturae duplex, externus et internus, 1079, v. 158 etc.

Sepia atramentum ex imo vomens, 757, v. 1199.

Sepulcrorum effosores exagitat Gregorius, 1123, xli, xlii, 1125, xlv, 1125, xlvi, 1127, xlvi, xlvi, li, 1129, liii, 1179, 1205, xxxi-xxciv.

Serapis lignum aridum, 1085, v. 270

Serenitas, quid? 619, v. 167, 168. Serenitatem amat publica celebritas, 715, v. 1356.

Sermo, quid? 615, v. 30. Sermonum eximia nota, quod erudiant in sententiis, 48. Sermo ab omni tum masculino, tum feminino corpore remotus, 198. Non se junctus a parente anima, in audientium animis simul est, 198. Sermo otiosus arcendus, 589, v. 14. Sermo dulcis, 589, v. 25, 24. Sermo fecundus, 589, v. 25, 26. Sermones stulti, sonitus maris, prementes littora, non pingua redentes prata, 595, v. 89, 90. Sermo bonus et malus, 617, v. 128, 129. Sermo Dei omnem humanam mentis mutabilem Sermonem superat, 637, v. 100, 101. Circa sermones maxima adhibenda cautio, sive eos profereudo, sive eos audiendo, 741, v. 1250 etc. Sermo duplex, dictiones et sententiæ, 795, v. 267 etc. Sermo interior pluris faciendus quam exterior, 795, v. 272, 273. Sermonis in simplicitate philosophandum, 795, v. 284 etc. Sermo simul atque e lingua erupit, supra modum furit, nec revertitur, instar flammæ, vel fluvii, 889, v. 117, 118. Sermones etiam Paganorum pluris faciendi, 1095, v. 57 etc. Sermonibus Gregorii plebs exultabat, 945, v. 51 etc.

Serpens. A Serpente morsus neminem alioqui sustinet, nisi a Serpente morsum, 615, v. 235 etc. In serpentem aliquid, leonem et ursam fugientes incurrimus, 665, v. 616.

Servitus vera, quæ? 541, xxvi, v. 29. Servitus aperta dedecore pejor, 875, v. 81, 82.

Servi vigilantis et non vigilantis, quando dominus revertitur e nuptiis, parabola, 279, xxiv, v. 11, 283, v. 62. Servi mali conservo non condonantis parabola, 285, v. 86.

Servorum hæredem occidentium parabola, 279, xxiv, v. 14, 279, xxv, v. 4, 283, v. 42.

Servus Simplicis ad episcopatum sine matronæ licentia evehitur, 70 etc. Ejus pretium dominæ restituere proponit Gregorius, 70, 71.

Servorum et herorum idem pater ac Deus, nec dignitatibus jus definitur, 72. Multi eorum, quibus præsumunt, Servi, 129. Mali Servi eat dominum ardentem colere, et eundem cum cædit durum arbitrari, 255, v. 110, 111. Servi pro conservis habendi, 605, v. 135, etc. Servorum officia, 605, v. 137 etc. Christus ipse Servus, licet salvator, 605, v. 140.

Sicariis labor plurimus, 885, v. 29.

Sidera, quæ? 611, v. 11. Sideribus mundus non gubernatur, 227, v. 15 etc.

Sidentiam anum pascit Elias, 349, v. 172 etc.

Sigantium eremitam cum absentem non reperisset, ardentius videre optat Gregorius, 1165, ii, v. 1 etc. *Vide* Gigantius.

Signum, quid? 625, v. 240.

Silentii præmium ab omni periculo vacuum, 78, 155.

Silentium sapientis evagatione præstat, 821, v. 765. Qui dicit omnino siliere, discet recte loqui, 891, v. 128. Silentium quorundam monachorum, 999, v. 67 etc.

Silentium sibi imponit Gregorius toto Quadragesimæ tempore; cur? 100, 101, 885, xxiv, v. 1 etc., 895, xxxv, v. 1 etc., 895, xxxvi, v. 1 etc., 897, v. 1 etc. Si entii causam aperit, 100. Silentium Silentio, legi Christi adherens, docet, 101. Silentium ne damnetur, admonet, 102, 108. Silentio finem imponit Gregorius, 105, 104 etc., 897, v. 1.

Silvæ et Mirræ separata fluente, 815, v. 665.

Simeon patriarcha, 263, xii, v. 2.

Simius. Non placet ut Simii floreat et celebres sint, leones autem quiescant, 156. Ex Simia leo non metuetus, 559, v. 290. Simiæ nil prodest, si videatur leo, 605, v. 96. Simia hændiens quantum differat a leone rugiente, 521, v. 771. Simiæ quiescant, 895, xxxv, v. 9. Simia modo, nunc leo, 905, v. 80. Simiæ aureos torques gestanti, similis est homo qui bonis externis gloriatur, 1047, v. 173, 174.

Simplicia, dives matrona, sed hæresis suspecta, 70, *Argum.* Eam hortatur Gregorius, ut servum suum ad episcopii dignitatem sine matronæ licentia evectum, Deo et Ecclesiæ concedat, 70. Hoc Basilii memoria, quem Simplicia reverebatur, obtinere satagit Gregorius, 70.

Simplicia, Alypii quondam uxor. Utrum eadem sit ac præcedens dubitatur, 174, *Argum.* Eam de pupillis laborantem Jacobo commendat, 174 etc. Eandem iterum commentat Jacobo, sed alii ut videtur, 175.

Simplicitas, quid? 615, v. 63. Simplicitas ubi est, prope sunt omnia, 877, v. 223 etc.

Simulati, bicolori vesti similes, 875, v. 73 etc.

Simultas, quid? 619, v. 169, 170.

Sinapis parabola, 277, xxiv, v. 5, 279, xxv, v. 4, 279, xxvi, v. 14, 271, xxvii, v. 15, 16.

Sisoe philosophica, 715, v. 758.

Sisyphi lapis, 1123, xl, v. 2, 1125, xlvi, v. 4.

Socrates ab Atheniensibus ad mortem damnatus et carcerem incolens, de corpore, tanquam de alio carcere, cum discipulis disserebat, 29. Oblatam cicutam perliben-

ter accepit, perinde ac non letale poculum acciperet, sed propinando amicos ad potandum invitavit, 29, 419, v. 292.

Sodomorum crimen, 325, v. 418. Ex Sodomis profugus non debet ad Sodomam respicere, 341, v. 51 etc. Sodomorum ad cinerem justus non convertitur, 637, v. 480.

Sol opus est sapientiæ Christi, 899, v. 15, 16. Solis radius ad quos accesserit adfert lucem, 1065, v. 223, 224. Solem nullæ inquinant sordes, 1065, v. 226.

Solis statio, 293, xxxvi, v. 9, 315, v. 517, 319, v. 169.

Solon legum conditor, 415, v. 41.

Somnia non curanda, 609, v. 209 etc. Somnium noctis ludus, 845, v. 21. In Somniis Gregorius amorem virginitalis accipit, 825, v. 806, 929, v. 201, 202, 951, v. 229, 991, xci, v. 5, 6, 995, xcii, v. 5, 995, xcvi, v. 1. Ejus mirificum Somnium, 951, v. 229 etc.

Sophistæ maledicta, 158. Sophistas irridet et sugillat Gregorius, 191, 192.

Sophisticæ obtractationes et maledicentiæ, 157. Sophisticæ non minute, sed strenue perseguenda, 192, 195.

Sophonis liber canonicus, 261, v. 25, 1103, v. 281.

Sophronio Constantinopolitano præfecto Nicobulum, sororis filium, commendat Gregorius, 20. Illius dignitatem minus metuit, quam ipsius moribus confidit, 20. Eadem commendat Amphiloehium, 21. Iterum ejus patrocinium Eudoxio, Eudoxii rhetoris filio, conciliat, 52. Patriæ patronus, multos beneficio adicit, 52. Amazonio ejusdem expostulat præsilium, 53, 54. Illum invisendi desiderio tenetur Gregorius, 79. Eundem hortatur ad componendas episcoporum controversias, 115 etc.

Sordes, quid? 615, v. 92.

Spartiatas lancea indicat, 52. Spartiatæ paternæ lanceæ cupidi, 1045, v. 127, et *not.*

Species non inhærendum, ne res effluat, 585, xxx, v. 12.

Spectacula fœda proponere, seipsum traducere est, 101.

Spectacula fugienda, 1095, v. 78 etc.

Spes, quid? 619, v. 158. Spes diurnum somnium, 549, v. 73. Spes in omnibus actionibus proponenda, 609, v. 215 etc. Spes antiquas venit auferunt, 701, v. 485. Spes lenit molestias, 895, xxxv, v. 6. Spes cœlestes, unum bonum stabile hominibus, 485, v. 111, 112.

Speusippus lepidus, 429, v. 518.

Spinæ cavendæ, 1095, v. 61.

Spoliari præclare satius est, quam prave possidere, 765, v. 1659.

Sponsare. Dulce onus excutit, qui filiam sponsat, 160.

Sponsum morte sublato luget virgo recens nupta, 949, xi, v. 1 etc.

Spiritus sanctus. De Spiritu sancto in concilio Nicæno nondum plene dictum, quia hæc questio nondum excitata fuerat, 94. Spiritus sanctus Deus est, 94, 209, v. 55 etc., 289, xxx, v. 22, 859, v. 53 etc., 859, v. 58. Qui aliter ceant, alieni sunt ab Ecclesia Catholica, 94. Non sat prudens qui divinitatem Spiritus sancti in Scripturis Veteris Testamenti expresse dictam requirit, 215, v. 10 etc. In veteri lege divinitas Spiritus sancti, post divinitatem Patris et Filii manifestata, 215, v. 21 etc. A baptismi forma divinitas Spiritus sancti assertitur, 217, v. 47 etc. Spiritus sine principio, 291, v. 4. Spiritus sanctus vitam omnibus subministrat, 293, xxxiii, v. 4. Spiritus ex Patre similis procedit, 299, v. 28. Spiritus a Patre procedens, mentis nostras lumen, 665, v. 650, 631. Spiritum prædicat Gregorius, 871, xxx, v. 16, 16.

Spiritus lex et bellum contra carnem. *Vide* Lex et Mens.

Spiritus terrenus prospectum Dei eripit, 921, v. 59, 40.

Stagirio sophistæ Nicobulum Gregorius commendat, 155. Ad illum audiendum, non ex Gregorii sententia accesserat, 156. Illum rogat ut Nicobulum Eustochio litore laboranti cedat, 158, 159 etc. Precatur ut contra Eustochium pugnam linguæ exercere cesset, 159.

Stare pessimum est, 541, v. 29.

Statio nocturna, ubi Christiani stantes cantabant alternatim, 945, v. 41 etc.

Statuæ magnorum virorum civitatibus ornamento sunt apud posteros, 1071, v. 15 etc.

Stella nova Christi nativitatem annuntians, astrologorum solertiam exsuperans, 229, v. 55 etc. Adducit Magos ad Christum, 255, v. 62, 63. Stella signat adoratum a creaturis Numen, 621, v. 198.

Stellæ errantes et fixæ opus sunt sapientiæ Christi, 899, v. 21, 22.

Stephani protomartyris mansuetudo, 525, v. 231 etc.

Stippas, Ægyptius deus, 719, v. 858.

Stoici superciliosus, 425, v. 206. Stoicorum probiter sententia de bestitudine, quam non impediri a rebus externis dicunt, 28. Stoici oburgatio ad carnem, 445, v. 604.

Strategium et ejus domum laudibus effert Gregorius, 159. Illi Sacerdotem commendat, 159.

Strophis hujus vitæ saturatum se dicit Gregorius, 111.

Strymon Amphipolitanus, Macedoniae fluvius, 4.
 Studium, quid? 615, v. 76. Studiorum consensio fovet amicitiam, 687, v. 265. Studiis bonis incumbendum, 1090, v. 185, 184.
 Stultitia, quid? 617, v. 110.
 Stultus. Stulti erudiendi, ut forte fiant sapientes, 203, v. 71, 72. Stultos inter facile excellunt pessimi, 1047, v. 165.
 Stuprum duplex, 617, v. 117 etc.
 Sturni loquuntur, ut homines, 375, v. 620 etc.
 Suasione et ratione pulchrius vincere ac vinci, 737, v. 1204 etc.
 Suavitas nil abjectum habeat, 11.
 Sunamitidi filium dat, et vitæ reddit mortuum Elisæus, 265, xvi, v. 20, 21.
 Superbia, quid? 615, v. 84. Superbia facile mentibus plis innascitur, 661, v. 561 etc. Superbia non sinit edificare, facile suademus ea te habere quibus cares, 807, v. 517, 548. Superbia omnium domitrix, 1007, v. 202. Contra superbiam remedium, 411, v. 126 etc.
 Superbos Deus repellit, gementibus favens, 359, v. 9. Superborum præsumptio, 359, v. 17 etc. Superbi draconi similes, cuius squamæ aliæ super alias incumbunt, 549, v. 100, 101. Superbi hoc uno cæteris præstant, quod insigniorem luctum et sepulcrum consequantur, 881, v. 38.
 Superstilio, quid? 619, v. 151.
 Sus inspectans epulas parantem, novit mensæ terminos non confundere, 591, v. 46, 47. Sues horrescunt, uno sæpe clamante, 509, v. 272, 273.
 Susanna castitatis amore liberata, 549, v. 195 etc. Susanna, columen mulierum, 1135, lxx, v. 6.
 Suspicio. Ad Suspicionem velox est quilibet erga alios ex propriis rebus, 1171, xv, v. 7, 8. Suspicio non injicienda, 1171, xvi, v. 2.
 Sutores, quæ in pellibus crassiora sunt abradunt, 91.
 Sybaritanæ mensæ, 417, v. 53.
 Sibylla crucem carminibus veneratur, 1085, v. 216, 217.
 Sycophantia, quid? 617, v. 104.
 Synecdochen (per) aliquando loquitur Scriptura, 91.
 Synisactos virgini vitandus, 1169, xiv, v. 1, 2. Synisactis ne quidem parcunt lapides, 1169, v. 5, 6. Hos exagitat Gregorius, 1169, xv, 1171, xvi. Synisactos incertum, utrum inter conjugatos, an inter cælibes numerandi sint, 1171, xv, v. 5 etc.
 Synodus occidentalis, 84. Quæ ejus auctoritas, 84. Synodus et conventus procul salutat Gregorius, cum sæpe molesta sint, 106.
 Syros, qui eum venerant comprehensori, obcæcatos, hostibus tradit Elisæus, 265, xvi, v. 27, 28.

T

Tacere aliquid dicendum satius est, quam aliquid tacendum loqui, 1055, v. 109 etc., 1069, v. 82, 83.
 Tactui non indulgendum, 601, v. 70.
 Talentorum parabola, 279, xxiv, v. 16, 285, v. 101 etc. Talos in altero ævo vertit Deus, 859, v. 55, 54.
 Tantalus. Hujus ad fabulam alludit Gregorius, 4. Tantalus inter infidas sili aquas, 1125, xl, v. 1.
 Tartarus fabula, 1203, xciv, v. 1.
 Tauro-Scytharum exitiosum hospitibus sacrificium, 1093, v. 275.
 Telchinas non laudat Gregorius, 156. Qui sint? 156.
 Telemachus, 191.
 Temerarii coercendi, 591, v. 49, 50.
 Temperantia, quid? 615, v. 57. Temperantia Gregorio cum Virginitate apparet, 951, v. 229 etc.
 Tempestas a Christo sedata, 287, xxviii, v. 1 etc.
 Tempestatis memoria in prospera navigatione retinenda, 585, xxx, v. 15. Tempestate jaclatur Gregorius, 647, v. 507 etc., 681, v. 124 etc.
 Templum, quid? 621, v. 224. E templo Christus eiecit omnia piacula, 275, v. 30.
 Tempus, quid? 211, v. 15. Temporis difficultate et molestia sublimior se præbeat, qui laude dignus vult evadere, 11. Tempus habent omnia, 759, v. 1258, 1045, v. 105 etc. Tempore nihil mutabilius, 767, v. 1729. Tempus omnia verit, velut tesseras, 979, lxxxv, v. 11. Tempus hominum magister, 1041, v. 56, 57. Tempus arripiendum, quod adveniens apprehendere est, præterlapsum querere iuanis opera, 1045, v. 101, 102. Scientiarum opportunum est hominibus tempus, cum calidiora vigent mentium studia, 1045, v. 107. Tempus peritiam, postea sapientiam parit, 1049, v. v. 8, 9.
 Temulentia ira levior, 521, v. 160 etc.
 Tenebræ, quid? 611, v. 15, 625, v. 260. Tenebrarum nulla substantia, 221, v. 41 etc.
 Tenebrarum plaga in Ægypto, 263, xiv, v. 11.
 Tenebræ factæ dum Christus penderet in cruce, 275, v. 35, 34. Tenebræ Passionis, luctus Christi, 621, v. v. 212.

Tentatio. Non probatum quod tentationis expertus est, sed quod exploratum est in negotiis, hoc probatum magis, ut in camino aurum, 177.
 Tentatio Christi, exploratio divinæ unitiois, 621, v. 205.
 Tereus rex Thraciæ, Progneus maritus, et Philomelæ raptor, 102, et not.
 Terra stabilis est, sed vertigine laborantibus infida, 367, v. 506. Terræ triplicem vim novit agricola, cum alia sit fertilis, alia sterilis, alia spinarum et frumenti ferax, 1055, v. 120, 121.
 Terræ motus in morte Christi, 275, v. 35. Terræ motu totus Oriens concutitur, 649, v. 322 etc.
 Tesseres similes versantur res terrenæ, 881, v. 57, 58, 979, lxxxv, v. 11.
 Testamenta gemina ingentes habent divitias, 1099, v. 186. Vetus et Novum, 1099, v. 187, 188. Non erit tertium, 1099, 189.
 Testamentum suum moriturus scribit Gregorius, cuius manet exemplar, 201, etc.
 Theatra fugienda, 1095, v. 78 etc. Coniunguntur rebus spurrisimis, 1095, v. 108 etc.
 Thecla (sancta) ab igne liberata et a feris, 249, v. 190 etc., 385, v. 86. Ejus virtus, 461, v. 916 etc. Thecla sancta est apud Deum, 1069, v. 102.
 Theclæ (Sanctæ) monasterium in Seleucia, ad quod confugit Gregorius, ut episcopatum devitet, 703, v. 545.
 Theclam mulierem pietate insignem, Sacerdotis sororem, ad patientiam hortatur Gregorius, 49. Vinum ab ea petit, iis qui ecclesiam construebant distribuendum, 50. Hanc forte a Castore petiit cum Dominiæ communis sororis nomine, 179. Theclam consolatur Gregorius de morte fratris Sacerdotis, 184 etc. Del ancilla et honorum primitiæ Thecla, 179. Eam invisit Gregorius, 185. Soli Deo consecratam laudat, 185. Illam iterum ob mortem fratris, et secutas inde vexationes consolatur, 185 etc., 186 etc., 187.
 Themistius episcopus Adrianopolis testamento Gregorii subscribit, 204.
 Themistius, rex sermonum, 22. Amphilochem illi commendat Gregorius, 22. Eruditione celebris, 52.
 Theodorum Tyanensem ad patientiam hortatur Gregorius, 16 etc. Theodoro Philocaliam Origenis mittit Gregorius, 103. Eidem episcopo significat se ab ecclesiæ Nazianzenæ gubernaculo secedere, et hujus curam ipsi incumbere, 128 etc. Illum objurgat, nec ideo cessat Nicholi filios commendans, 151, 152. Illi Amazoniam propinquam commendat, 155. Item et jus Eugenii ad hæreditatem obeundam, 155. Et significat se dicte in quemdam hominem sententiæ acquiescere, 155. Pias illi iterum commendat matronas, 154. Ad eum de juramento Gregorii Paspasini scribit, 155 etc.
 Theodoro episcopo (dubatur an Tyanensi) excusat Gregorius suam a Nazianzena ecclesia secessionem, 150 etc., et *Argum.*, 151 etc. Illius nunquam præsentia usus, sed forma solum et opinio illustratur, illum per litteras alloquitur, 150.
 Theodoro (alteri) se ecclesiæ Nazianzenæ curam suscipiurum pollicetur Gregorius, 116.
 Theodorum militem Modario exercitus præfecto commendat Gregorius, 114.
 Theodorus. *Vide* Theodosius.
 Theodosia femine Chironis comparata, et Amphilochem germana soror, exemplar virtutum a Gregorio proponitur Olympiadi, quam bonis moribus instruxerat, 1069, v. 97.
 Theodosius, vel Theodorus, cui Gregorius de matrimonio ejus illæ cum Euphenio suo cogato gratulatur, 189, 190.
 Theodosium (incertum an idem sit) venerabilem Nemesio commendat Gregorius, ne patrio solo migrare, relictis orphanis, cogatur, 165.
 Theodosius episcopus Idæ Gregorii testamento subscribit, 204.
 Theodosium notarium suum testamento manumittit Gregorius, et illi donat aureos quinque, 202.
 Theodosius imperator. Hunc adit Maximus, et expellitur, 725, v. 999 etc. Theodosius, oppressis barbaris, Constantinopolim venit, vir bonus, quod ad religionem pertinet, qui simplex vulgus continere possit, 741, v. 1278 etc. Gregorium honorifice excipit, 745, v. 1505 etc. Ejus ad Gregorium verba, 745, v. 1511, 1512. Theodosium adit Gregorius, ab sede abdicatus, 775, v. 1871 etc. Theodosius postulatum abeundi gratiam illi concedit, 775, v. 1881.
 Theodulus episcopus Apameæ testamento Gregorii subscribit, 204.
 Theodulo condiacono munuscula cum viginti aureis in testamento relinquit Gregorius, 205.
 Theognium monarchum, qui in terra constitutus celestia jam attingit, Hellenio commendat Gregorius, 1015, v.

171 etc. Postremus ingressus iungo prorsus intervallo prævit, 1013, v. 79 etc.
 Theognis. Ejus dictum, 14. Et deliramenta, 655, v. 393.
 Theophrasto pueri manumisso, relinquunt in testamentis Gregorius aureos quinque, 202.
 Theoria, quid? 617, v. 130.
 Theosebia, magis Basilii et sancti Gregorii Nysseni amor, in orationibus domitiis tanquam aræ acervus tempestive delectus recomidita, 162. Ecclesiæ decus, Christi ornatum, seminarum gloria, 163. Animi immortales columnæ in quibus Theosebiæ memoria vigeat, 163. Beate illius feminæ memoriam pro delictis habet Gregorius, 163. Dicitur Gregorii magis compar, id est, diaconus, columnæ seminarum piarum, 1159, cxxx, v. 1 etc.
 Theotricum injuria affectum et patientiam Gregorius hortatur, 69 etc. Ne baptismi gratiam recens acceptam crimine contaminet, auctor est, 69.
 Theotricus diaconus. Inveritum an idem sit ac superior, 81. *Argum.* Dicitur martyrum sacerdos, 82. Illum ab exactoribus Nazianzenis vexatum defendit Gregorius, 81, 82.
 Thesauri absconditi parabola, 277, xxv, v. 6, 7, 281, xxv, v. 23.
 Theophrastus grammaticus, gemmate Attici, tumalatur, 1109, iv.
 Tiberina. Gregorii recessus, 2. Locus luti et hiemis incognitissimus expositus, 2.
 Tigis ad ferrum iuham arrigit, 477, v. 15 etc.
 Timiditas, quid? 613, v. 56.
 Timores prudentibus viris vaide commodi et salutares, 19. Non est a Deo timor qui mentes compede necit, 315, v. 59. Timor Dei omnium bonorum magister, 399, v. 161, 162. Timor sæpe salutis initium, 423, v. 172. Timor perpetuus, perpetua poena, 431, v. 722, 723.
 Timotheum laudat Gregorius, et illum incitat ut viriliter pro Trinitate decertet, 136 etc. Illum nescio quam familiaritatem minime philosophico animo ferentem objurgat et erigit, 136, 137 etc. Eum ad familiares libros redire hortatur, 136. Illum haud parum profecisse a-serit, eo quod pudorem senserit doloris loco, 138. Luculentas, et ambitiosas, ac nonnihil etiã aculeatas litteras ad Gregorium scripserat, 138.
 Tironibus perfecta doctrina non est tempestiva, 215, 111, v. 19, 20.
 Torpedinem tangere, 741, v. 1236.
 Transfiguratur Christus, 275, v. 23, 24, 275, xxi, v. 13, 277, xxii, v. 12.
 Trapezite Christianis imitandi, 859, v. 874 etc.
 Trias. Vide Trinitas.
 Tribus sacerdotalis et regalis apud Hebræos aliquando mucebantur, 269, v. 44, 45.
 Tributum hominibus parit superbiam, 659, v. 148 etc. Tributum ipse Christus solvit, præbens servitutis societatem, 1015, v. 339, 340. Tributum libra, a Deo commissa, sit æquabilis, 1017, ii, v. 5, 6.
 Trigæ anima comparatur. Vide Anima.
 Trinitas unus Deus, 289, xxxi, v. 3, 291, v. 3, 6. Trinitas unicum lumen, 72, v. 1948. Trinitas indivisa, 219, v. 71 etc. In Trinitate monarchia est, non polyarchia, 219, v. 79, 80, 289, xxx, v. 23, 26. Trinitas una, et trina unitas, 711, v. 658, 659, 859, v. 42. Trinitas cum unitate docenda, 795, v. 709 etc. Triplici coruscans pulchritudine, 845, v. 29, 30. Trinitas, una in tribus luminibus gloria, 851, v. 36 etc. Trinitas in unum colligata, 887, v. 78. Purum lumen colens in unum, 981, lxxxv, v. 14, 637, xcix, v. 49. Splendor æqualiter lucens, 981, lxxxv, v. 16. Trinitas triluca, 997, xcix, v. 2. Divinitas uno cultu adoranda, unum lumen in tribus æqualibus splendoribus, 1041, v. 87, 88. In Trinitate una natura, immensa, increata, expers temporis, bona, libera, pariter colenda, unus Deus in tribus luminibus mundum gubernans, 217, v. 41 etc. Ex unitate Trias, et ex Triade unitas, 217, v. 60. Triadis unum robur, una mens, una gloria, unum imperium, 219, v. 47, 88.
 Trinitatis tres personæ, 897, xxxviii, v. 5 etc. Trinitas personis distincta, unitas natura, 1099, v. 193 etc. In Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud, ne vel personas confundamus, vel distinguamus substantiam, 86. Una Patris, et Filii, et Spiritus sancti agnoscenda divinitas, 94. Patris, et Filii, et Spiritus sancti rectitudo dicitur essentia, quam natura, 196. Simplex est an composita, 196 et 197. Divina et simplex Dei essentia indivisa et unitas modi est, 198. Tres personæ nunquam separatæ, 199, 219, v. 71. Ut inter mentem, et cogitationem, et animam nulla est sectio, sic neque inter Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, 199. Quod evoluitur exemplo solis et radii, 199. Et exemplo duorum fluminum ex uno fonte manantium, 199 etc. Non *lumen purum* Trinitatis ideam dare possunt exempla

rivi, aut fluis, aut sermone, aut figuris, 217, v. 61 etc. Trinitas conjuncta est absque commisione, distincta absque se-cutione, 1101, v. 211, 212.
 Trinitatis confessio, 463, v. 908 etc. Eiusdem doctrina fidelis, 663, v. 622 etc. Trinitatis germana adoratio. thesaurus immutabilis et invidiæ expers, 52. Trias antiquæ fidei fons, 663, v. 1794, 1795. Trinitatis gloriam decantant animæ caelestes, 849, v. 23, 24. Trinitatem non colendam asserit Arius, 705, v. 579. Maxime tamē est colenda, 587, v. 61. Nequidem Trinitas hominum linguas effugit, 475, v. 119 etc. Trinitatis glorificatio, 289, xxxi, v. 1 etc., 291, v. 45 etc. Eiusdem invocatio, 377, v. 681 etc. A Trinitate, quam prædicam comparavit invidiam, salutem petit Gregorius, 669, viii, v. 1, 2. Hanc iterum orat, 933, v. 313 etc.
 Trinitas prima virgo, 299, v. 20. Eius natura pura, 301, v. 29, 30, 407, v. 68.
 Tristitia, quid, 615, v. 66.
 Trichus velut a principio motus est mundus, 225, v. 1, 2. Trojæ expugatio, 415, v. 34.
 Trophonius cessat a fabulis, 1067, v. 286, 1135, lx, v. 1.
 Turris Babel, 325, v. 448.
 Turtur, conjugē viduata, alium non admittit maritum, 369, v. 536 etc.
 Typhus fabulosus, 1185, xliii, v. 1.
 Tyrrenicæ tubæ, 10.

U

Ulceribus Egyptii torquentur, 263, xiv, v. 8.
 Ultio. Contra desiderium ultionis remedium, exemplum Christi, 607, v. 161 etc.
 Ulyssis virtutis laus, 435, v. 401 etc. Ulysses accipit eloquentiam, remedium, a Mercurio, 1059, v. 196 etc. Ulysses eloquentia sibi venerationem conciliat, 1059, v. 208.
 Umbra nihil est imbecillius, 739, v. 1243.
 Unio intima cum Deo monachis familiarissima, 999, v. 45 etc.
 Unitas, id est virginitas, angelicæ imagō gloriæ, 1175, xi, v. 3.
 Unguenti fragrantia odorem his, quibus commista est, communicat, 1063, v. 224, 225. Sordibus non inquinatur, 1083, v. 226, 227.
 Urbes exstruere, quam laborantes delere honestius, 118. Urbes perfugii homicidis dispositæ in lege veteri, 827, v. 59.
 Urbs per aera incredens, et sedens ut iudex, 575, v. 628 etc. Urbs ad ferrum iubar arrigunt, 477, v. 15 etc. In ursam aliquando et in serpentem, relicto leone, incurrimus, 663, v. 616 etc.
 Ursi vellet Gregorius fœi charitate, sed importunitatis notam subire timet, 188.
 Uter clausus musto effervescit, 719, v. 848.
 Uvæ seminata pulchra descriptio, 845, v. 41 etc.
 Uxor et liberi magna commiserationis pignora, 99. Uxori vir est vinculum, 365, v. 476. Uxor honoratum pondus, 1039, v. 46, 47. Uxor Deum primum, deinde virum debet venerari ac diligere, 1063, v. 12 etc.

V

Vaccæ pro vitulis cura, 1037, iv, v. 6 etc., 1037, v. 15 etc., 1051, v. 30.
 Valentinianum ne multa afficiat, sed ejus calamitati ferat opem, Nemesium rogat Gregorius, 164 etc. Illum objurgat, quod adductus in suam viciniam feminis, ipsum abscedere coegerit, 169. Ut caste vivat, precatur, 170.
 Valentinus male perendus, qui lambos expuit, unde succenset Eudoxius rhetor, 144.
 Valetudinis cura et corporis infirmitas non leve ad philosophiam pondus habet, juxta Platonem, 146.
 Vanitas rerum humanarum, 629, xi, v. 1 etc.
 Velle aliquid magnum ad fallendum vim habet, 190.
 Velum templi scissum in morte Christi, 275, v. 84.
 Veniam veniam nobis comparare debemus, 67, 69.
 Ventris exquisita ingluvies, 445, v. 589 etc. Ventris crassities obstruit subtilitatem mentis, 591, v. 35. Ventris petulantiam reprimit cibi parcitas, 811, v. 592, 593.
 Ventri clausuram impenndum, 925, v. 125. Vide Gula.
 Venus. Venerem ethnici vocarunt libidinem, ut vita sua prætextu divinitatis colerent, 457, v. 851 etc.
 Venustus decora, quam habet natura, 795, v. 299, 300.
 Ver non facit una hirundo, 403, v. 242, 243.
 Verbum. Verbum æternum, coævum Patri, 233, v. 15 etc. Verbum pari honore venerandum ac Pater, 359, xi, v. 1, 2. Verbum incarnatum pari honore venerandum, ac Verbum non incarnatum, 259, v. 3, 4. Verbum Dei Filius et Deus, 289, xxx, v. 17, 293, xxxii, v. 3. Equale parenti, 269, xxx, v. 18, 19. Verbum Dei lumen ex lumine, 291, v. 2, 3. Verbum est principio principium.

imago Patris, cui et aequale est, 663, u, v. 5 etc. Verbi divinitatem et perfectionem exaltat Gregorius, 837, xxxviii, v. 5 etc. Verbum mortalibus mixtum, ut nos Deo misceat, 239, xi, v. 7, 8. Verbum propria generationis auctor, 253, v. 66, 255, 69. Verbum sublime mundi creator, 215, v. 55 etc., 255, v. 14 etc., 289, xxx, v. 16, 293, xxxiii, v. 3. A Verbo Dei mundi partus relectus, 223, v. 76. Ab eo divisi mundus angelicus et humanus, 223, v. 86 etc. Omnia ab eo reguntur, 227, v. 35 etc., 913, v. 18, 19, 1087, v. 302, 305. A Verbo rerum rationes non ignotæ, 251, v. 31, 219, v. 6. Hoc sapientiam Verbi, ut omnia instabilia sint, nempe ut amore stabilium flagremus, 487, v. 29, 30. Verbum est præses Verbi, 619, v. 157.

Veriani filia a marito vult discedere, 121, 122. Veriano auctor est Gregorius, ut divortium minime confirmet, legibus Christianis contrarium, 123. Ejus discessioni manus dare recusat, 122, 123. Ejus filia, propter pudorem a parentibus incussum, credere non vult, ut pote quæ non satis libera, his verba, marito autem lacrymas tribuat, 123.

Veritas, quid, 619, v. 146. Veritate nil fortius, 152. Mutuendum est, ne verborum lenocinio veritas convellatur, 134. Duæ de eadem re contrariæ doctrinæ nequeunt esse veræ, 168. Veritatem omnibus dominari dicit Sapiens, 721, v. 869. Veritatem plures non curant, 1081, v. 206, 207. Veritatis via arcta, de qua exorbitantes cadunt in præcipitum, 1099, v. 200 etc.

Versus ex diversis auctoribus desumpti, 433, v. 367 etc.

Versutia, quid, 615, v. 64.

Versutus homo, qualis, 819, v. 739 etc.

Vespæ pro tenera prole sollicitudo, 1039, v. 23 etc.; 1051, v. 30.

Via lata et facilis improborum, bonorum vero prærupta, 323, v. 467 etc. Via vitæ non una omnibus, 1033, v. 116. Prima est lata, multorum vestigiis trita, et ducit ad tartarum, 1033, v. 123 etc. Secunda est arcta, a paucis trita; angusta est, et ad cælum ducit, 1035, v. 128 etc. Tertia, quæ media est, nec multum laboriosa et gloriosa, mediam habet mercedem, 1037, v. 154 etc. Viam latam sequuntur omnes mali, 1057, v. 138 etc. Viam bonam sequuntur, quorum vita non est in terra, 1037, v. 144 etc. Tertiam vitæ viam tenet, qui contraxit matrimonium, et variis curis vitæ distractus, se totum pietati dare non potest, 1057, v. 154 etc. Via veritatis arcta est, 1099, v. 200 etc. Via media tenenda est, 1101, v. 208.

Viatoris in manus prædonum incidens parabola, 279, xxvi, v. 5, 6, 285, v. 78 etc.

Victorem laudans Gregorius eum adhortatur, ut ad extinguendum Ecclesiæ conflagrantis incendium se accingat, 112. Eidem Hyperechium commendat, 113.

Viduum fontibus olei a creditoribus liberat Elysæus, 265, xvi, v. 19, 20.

Viduae impensius efflagitantis parabola, 281, xxvi, v. 19, 283, v. 91, 95.

Vigiliæ sacræ, 915, v. 41 etc.

Villici iudicis parabola, 281, xxvi, v. 17.

Vincere. Vinci honeste, quam male vincere, spiritum obstando, potius habendum est, 72, 603, v. 149 etc. In mala pugna qui vincit, inferior est, 519, v. 144. Vincere in omnibus nequaquam gloriosum est, 761, v. 1636.

Vineam, maceria effracta, omnes crudeliter vindemiant, 641, v. 189 etc.

Vinum cum consilio bibendum docet Salomon, 148.

Vinum immoderatum et luxuriosum, 391, v. 53, 54.

Vinum libidinem excitat, 395, v. 105, 106. Vinum compotator dicit omnibus dominari, 721, v. 868.

Violentia nolentes persuadet, et cogit etiam gigantes.

397, v. 135, 136.

Viperæ semen sæpe mortem infert, 601, v. 50.

Viperinus fetus, ventrem matris corrodit, 1033, v. 112, 113.

Vir est uxori vinculum, 365, v. 476. Viri mulierum eas, quas vident, facies honore prosequuntur, 575, v. 149, 150.

Virorum et mulierum discrepant oblectamenta, 601, v. 72.

Virga instruit cor, 393, v. 74.

Virginitatis laus, 299, v. 1 etc., 391, viii, v. 1 etc.

Virginitas est præstantissimum vitæ humanæ donum, 299, v. 3. Cum angelis juncta, 501, v. 51. Virginitas primo in paucis visa sub lege, post Christum natum ex Virgine, illuxit splendida, 509, v. 189 etc., 379, v. 22 etc.

Tantum Virginitas præstat nuptiis, quantum anima præstat corpori, 379, v. 205, 206. Virginitatis pulchra descriptio, 317, v. 342 etc. Virginitas Dei donum, 317, v. 353. Nihil illi curæ quam Deum amare et ad ipsum tendere, 317, v. 353. Virginitas conjugio melior, 387, vi, v. 3 etc., 403, v. 245 etc., 489, v. 41, 42, 1171, xv, v. 14. Unde præstat nuptiis Virginitas, 527, v. 520 etc. Tota este Deo addicta, 527, v. 535 etc. Nihil inter

Christum et carnem partitur, 527, v. 537. Sobole filii meliore efflorescit, 537, v. 540, 541. Virginitas, abjecto mundo, Christo adhæret, nec alio oculo conjicit, sed dulci vinculo hujus pulchritudinis cupida constringitur, 529, v. 565 etc. Virginitas pro parentibus habet eos, a quibus edocta est virtutem; pro filiis quos ipsa docuit; pro sponso quo afflictæ gaudet, qui cœlibes præcipue complectitur, Christum, 331, v. 596 etc. Mensa, potus, esca, vestes, ornatus, cubile ejus qui colit Virginitatem, 331, v. 609 etc. Virginitatis pars melior, et vita, altius protrahit ad Deum in cœlo regnantem, 335, v. 631 etc. A Virginitate deterrere non debet, si quis ei forte maculam inusserit, 335, v. 656 etc., 587, vi, v. 14 etc. Virginitatis victoria, est victoria conjugii, ex quo nascuntur virgines, 337, v. 687 etc. Virginitas et conjugium aliquando desciscunt a seipsis et mentiuntur, 337, v. 709 etc. Virginitas vincit conjugium, 339, v. 720 etc. Quanto Virginitas præstat conjugio, tanto Virginitati ancipiū castum conjugium, 363, v. 411 etc. Appetentium Virginitatem animus explorandus, 367, v. 480. Virginitas sit undique munita, 375, v. 653 etc. Virginitati opprobrium infundere non fas est, 567, v. 508. Margarita, lucifer, columba, oliva, liliū, tranquillitas in mari, dicitur Virginitas, 377, v. 635 etc. Virginitas vitæ angelicæ imago, 379, v. 6. Plurima Virginitatis pharmaca, 381, v. 58 etc. Virginitati Christus curæ est, 587, vi, v. 8. Virginitas beata, 489, v. 9, 10.

Virginitatis cultor Gregorius, 407, v. 408 etc. Virginitatis amore accenditur Gregorius mirifica visione, 929, v. 201, 202, 931, v. 229, 991, xcu, v. 5, 6. Virginitatis imago qualis Gregorio apparet et quid illi declarat, 991.

Virgo prima, Trinitas, 299, v. 20. Virgines Deus et angelus, 387, vi, v. 5. Virgo Dei sponsa, 391, v. 515, 516. Christus Virginis sponus, ipsius castitatis zelotypus, 383, v. 68. Virgo plus est quam vidua, 349, v. 60.

Virgo, oculis, auribus, et lingua Virgo esse debet, 345, v. 74 etc. Virgo sit palam et occulte, 1175, xviii, v. 1. Silentium Virginem decet, 345, v. 80 etc. Sericeas vestes auro textas et alla ornamenta Virgines his debent relinquere, quæ pictos vultus ostentant, turpia simulacra, lasciviæ monumenta et tacita argumenta, 345, v. 85 etc. Virginis modestia, 345, v. 93 etc. Virorum contubernia sunt Virgini fugienda, maxime introductitiorum, 345, v. 96 etc., 385, iv, v. 2, 3, 385, v. 15 etc., 389, v. 40, 1167, 1175, x-xviii. Ficta ea de re excusatio profudit et exploditur, 347, v. 123 etc. Virginem cum parentibus degere nulla invidia, 383, v. 241 etc. Ne gloriatur Virgo de virginitate, si cor aliis affectibus aperiat, 383, v. 255 etc. Cavenda Virginitas vel leve noxæ, 233, v. 272 etc. Vinum Virginitas probrum, 255, v. 297. Ira, ebrietas, et Daemon Virginitas idem sunt, 589, v. 37 etc. Virginem cavere decet et a sordidulis vestibus, quibus aliquid mali inesse potest, 235, v. 299 etc. Pauca Virgo loquatur, vel de Deo, 357, v. 306 etc.

Radius, lana, sacrorum librorum meditatio, cantica divina, curæ sint Virgini, 357, v. 320 etc. Alienos thalamos, domos, mensas, tumultus, adulationes fugiat, 357, v. 325 etc. Penat ipsi hospitalitati modos, 357, v. 332 etc. Cantium veneretur, sed vitet juvenes, 359, v. 339 etc. Veneretur imprimis Deum, et sacerdotem, vitæ suæ ducem, 359, v. 346 etc. Rebus omnibus mortua sit, 359, v. 350. Hæc laude digna, quam viri non norunt, novit autem solus Deus, 359, v. 355, 354. Pietatem colat humilis, 359, v. 353 etc. Caritatem sine invidia servet, providentiæ submissa, 359, v. 358 etc. Ultima omnia respiciat, 359, v. 362 etc. Virgines præcepta audiant, nec ea contemnant, ut filii Ileri, 561, v. 402 etc. Nuptis Christi timor, amor autem innuptis, 565, v. 477. Virgo ornatum omnem et quæcunque vitæ grata abiciat, in solo Christo consistat, et eum in suum cubiculum introducat, 577, v. 638 etc. Virgo semper habeat Christum adiutorem et sponsum, 1163, xi, v. 1.

Virgo a quo cavere, et quid agere debeat, 381, v. 49 etc., 385, iv, v. 1 etc. 387, vi, v. 26 etc. Virgini una sit cura ad Deum semper respicere, 383, v. 79 etc. Virgo sicut rosa in spinis versatur, 383, v. 70. Virginitas vigilandum, 383, v. 97 etc. Casta sit oculis, 385, iv, v. 1, 2. Infamiam vitet, 385, v. 5 etc. Linguas improborum devitet, 1163, xi, v. 4 etc., 1171, xv, v. 7 etc., 1171, xv, v. 11 etc. Virgo Angelis co-quata non vitam suam contumelia afficiat, 1171, xv, v. 1 etc. Virgines deat omnia Deo, 587, v. 35, 36. Quomodo Virginem Christus sit excepturus, 577, v. 666 etc.

Virgo non tam connubium querit, quam suis remedium malis, 233, v. 239 etc. Virginitatis cupida ad nubendum cogendæ non sunt Virgines, 565, v. 457 etc. Cupida viri a nuptiis non prohibenda, nec Deo ad hærens in viri donum compellenda, 303, v. 478, 479.

INDEX RERUM ET VERBORUM

QUÆ IN APPENDICE CONTINENTUR.

- Adamus uxoris persuasione deceptus, 1209, v. 8 etc., 1241, v. 375 etc. Per fraudem serpentis ab horto expulsus, 1303, v. 1614 etc.
- Angelus primus Delparæ apparens supra lapidem sepulchri, 1325, v. 2052 etc. Angelus secundus sedens ad dexteram tumuli, manifestat Christi resurrectionem, 1329, v. 2122 etc.
- Aqua fluit cum sanguine e latere Christi, 1271, v. 1079 etc., 1271, v. 1102 etc., 1277, v. 1211 etc.
- Arabum felices populi, 1299, v. 1386, 1387.
- Arcanum hosti nemo detegit, 1331, v. 2164.
- Asiam ad saluum mare Græcis et Barbaris simul jacere sinunt, 1299, v. 1589, 1590.
- Avaritia omnium malorum radix, 1227, v. 528.
- Bactrianorum muri, 1299, v. 1343.
- Barrabas scelestus dimittitur, 1251, v. 401 etc.
- Beatus est nemo lege naturæ, 1267, v. 1016 etc.
- Calamitates leviter ferendæ, 1267, v. 1050.
- Canæ nuptiæ, 1235, v. 456, 457.
- Christianorum effugies, 1309, v. 1738 etc.
- Christus patiens*, Tragedia Gregorio non rite adscripta, 1205, *Monit.* Nec Apollinario, 1205. Probabilis autem Gregorio Antiocheni episcopo, 1205. Euripidis more scripta, 1207, v. 5. Christi immaculata natiuitas, 1207, v. 6. Vide Mariæ Virginitas. Christi ultima cœna, 1217, v. 133 etc. Discipulorum pedes abluit, 1217, v. 155. Egre ditur in montem Olivarum, 1217, v. 157. Christo in horto oranti, male tribuitur vox alibi facta: *Et glorificavi, et iterum glorificabo*, 1217, v. 161 etc. A Juda osculo traditur, 1219, v. 173 etc., 1225, v. 267 etc., 1249, v. 708 etc. A discipulis derelinquitur, 1249, v. 185. A Petro negatur, 1249, v. 186. Furori Judæorum exponitur, 1239, v. 341 etc. Coram Pilato interrogatur, 1251, v. 392 etc. Barrabæ postponitur, 1251, v. 400 etc. Pilatus hunc plebis clamoribus concedit, 1251, v. 403 etc. Extra portam trahitur, 1251, v. 415 etc. In Lithostrotos crucifixus dicitur, 1245, v. 657 etc. Supponitur arundine caput percussus, postea quam cruce affixus est, 1247, v. 667, 668, et *not.* Felle potatur, 1247, v. 669, 670. Varia adstantium erga crucifixum studia, 1247, v. 671 etc. Innocens patitur, 1249, v. 700 etc. Mariam matrem Joanni, Joannem filium Mariæ adsignat, 1249, v. 727 etc. Suo exemplo Mariam ad patientiam hortatur, 1249, v. 730 etc. Alia Christi morientis ad Matrem verba, 1251, v. 761 etc., 1233, v. 796 etc. Petro, Matre postulante, culpam remittit, 1235, v. 820 etc. Matrem e medio inimicorum abire hortatur, cuncta illi postulata concedens, 1255, v. 834 etc. Clamans moritur, 1257, v. 845. Mors Christi voluntaria, 1264, v. 255, 1263, v. 933, 1303, v. 1661, 1309, v. 1765, 1766, 1511, v. 1778 etc., 1925, v. 2006 etc. Ejus mortis causa, 1925, v. 954 etc., 1305, v. 1637 etc. Christus tercia die debuit resurgere, 1241, v. 587 etc., 1263, v. 954 etc., 1263, v. 979 etc., 1265, v. 1005 etc., 1501, v. 1622, 1305, v. 1651. Miracula facta in ejus morte, 1265, v. 993 etc., 1271, v. 1107 etc., 1277, v. 1202 etc., 1275, v. 1501, 1502. Ex ejus latere fluunt simul sanguis et aqua, 1271, v. 079 etc., 1271, v. 1102 etc., 1277, v. 1211 etc. A feriente agnoscitur Filius Dei, 1271, v. 1066 etc., 1279, v. 1220, 1221. Et ab aliis, 1275, v. 1115. Christi divinitas ex miraculis manifesta, 1287, v. 1364 etc. Christus ad inferos descendit, mortuos liberaturus, 1287, v. 1382 etc., 1295, v. 1504 etc., 1307, v. 1738 etc., 1315, v. 2025 etc. Christi mysteria ante prædicta, 1287, v. 1386 etc. A Josepho, Nicodemo, et Joanne a cruce deponitur, 1281, v. 1257 etc. A Matre in ulnas suscipitur tenera cum allocutione, 1283, v. 1306 etc. A supradictis sepellitur, 1293, v. 1495 etc. Ejus sepulchrum custodibus et sigillo munitur, 1315, v. 1869 etc. Corruptioni non potest esse obnoxius, nec a morte retineri, 1517, v. 1916 etc. Ejus ex tumulo resurrectio, 1325, v. 2028 etc. Christus Mariæ se manifestat priusquam cæteris mulieribus, 1327, v. 2094 etc. Quomodo resurrexit, 1335, v. 2191 etc. Christus iterum se manifestat discipulis suis, intrans in domum januis clausa, et ostendit manus et pedes, 1349, v. 2194 etc. Mittit apostolos, et Spiritus pollicetur adventum, 1351, v. 2309 etc. Oratio ad Christum ex mortuis excitatum, 1351, v. 2309 etc. Christus redibit peccatores judicaturus, 1221, v. 1215 etc. Christus Homo-Deus, 1295, v. 1489, 1297, v. 1554, 1297, v. 1541, 1305, v. 1635 etc., 1792. Christus manifeste Deus, 1297, v. 1562 etc.
- Cleophas Christum videt in via Emmaus, et in domo Mariæ Marci parentis visa enarrat, 1347, v. 2468 etc.
- Conjugi magna salus, cum conjux a conjuge non dissiadet, 1211, v. 32 etc.
- Custodes tumuli veniunt ad sacerdotes, Christi resurrectionem annuntiantes, 1335, v. 2191 etc., Ad mendacium impelluntur, datis muneribus, 1335, v. 2221 etc. Licet ejus divinitati reddant testimonium, 1335, v. 2215, 1335, v. 2242 etc. Principum consilio acquiescunt, 1337, v. 2285 etc. Pilatum adeunt, et eorum illo mendacium confirmant, 1339, v. 2292 etc. Impuniti dimittuntur, 1343, v. 2341 etc. Miraculum tamen secreto annuntiant, 1345, v. 2380 etc. Quam vanum eorum commentum, 1345, v. 2386 etc.
- Deus existit fortis, supremus, et justus, 1291, v. 1442.
- Diaboli astutia primam parentem decipientis, 1209, v. 1 etc., 1241, v. 575 etc.
- Discipuli Christum omnes deserunt, 1219, v. 185.
- Euripidis more scripta Tragedia, *Christus patiens*, 1207, v. 5. Sæpius citatur per imitationem, 1207, et *alibi*.
- Evæ peccatum, 1209, v. 3 etc., 1261, v. 575 etc., 1219, v. 718, 719. Factum ex superbia, 1265, v. 1540 etc.
- Jerosolyma, flammis tradenda, 1277, v. 1196, 1289, v. 1409. Jerosolymam luget Maria factam deicidarum speluncam, 1299, v. 1594 etc.
- Inferos (In) descendit Christus mortuos liberaturus, 1287, v. 1382 etc., 1295, v. 1504 etc.
- Joannes Baptista, prophetarum maximus, a plebe Hebræorum morti falso dicitur traditus, 1287, v. 1286, et *not.* Ejus vestimentum et cibus, 1289, v. 1393 etc.
- Joannes Evangelista, discipulus Domini dilectissimus, 1207, v. 7. Discipulus virgo, 1207, v. 29, 1275, v. 1151, 1155, 1207, v. 1165. Solus Christum sequitur fideliter, 1219, v. 187. Joannes datur Mariæ filius, 1249, v. 727 etc., 1265, v. 983, 984, 1277, v. 1200, 1301, v. 1615, 1616, 1204, v. 1629. Cum Josepho et Nicodemo sepultura Christi adlaborat, 1275, v. 1154 etc., 1283, v. 1305 etc. Divina mysteria clare exponit, 1261, v. 932 etc., 1277, v. 1199 et c., 1303, v. 1634 etc. 1307, v. 1709 etc. Joannes cum Petro ad tumulum currit, 1345, v. 2412 etc.
- Jonas in ventre piscis, Christi figura, 1289, v. 1399, 1400.
- Josephus Mariæ vir datus ab universo senatu, ut vindex foret castitatis, et paedagogus Christi, 1285, v. 1530 etc.
- Josephus ab Arimathæa Christum sepulturus venit, 1275, v. 1133 etc. Cognationem cum Christo dicitur non habere, 1275, v. 1154, 1159. Idem dicitur et contra habere, 1281, v. 1281, 1282. Mariæ verba, ut eum ad Christi sepulturam hortetur, 1279, v. 1246 etc. Cum Nicodemo corpus Christi mortuum e cruce dimittit, 1281, v. 1237 etc. Et tumulo condit, 1287, v. 1376 etc., 1293, v. 1465 etc. Judicia Dei contra Jerusalem timet, 1305, v. 1697 etc. De Christi divinitate dubitans adhuc productur, 1309, v. 1767.
- Judas Iscariotes. Ejus proditio, 1217, v. 136 etc., 1219, v. 175 etc., 1249, v. 708 etc. Judæ facta allocutio ab angelo vel ab homine, 1249, v. 188 etc. Funesta ejus mors prædicatur, 1221, v. 251 etc. A Maria durioribus verbis exagitur, 1225, v. 272 etc. Quæ beneficia a Domino accepit, 1225, v. 302 etc. Vindictam non effugiet, licet criminis pretium projecerit, 1289, v. 1406, 1407, 1289, v. 1414 etc. Ejus supplicii prædictio, 1305, v. 1697 etc. Furæ suspensus misere ejulans moritur, 1289, v. 1126 etc. Jusio iudicio percussus est, 1291, v. 1433 etc. Quia, quod arcantum erat, ad ludibrium exposuit in medio hostium, 1331, v. 2140 etc.
- Judæi ob Christi mortem muletandi et e terra ejiciendi, 1297, v. 1558 etc., 1305, v. 1665 etc., 1307, v. 1709 etc.
- Lacrymæ gratiam a Deo obtinent et peccatorum solvunt vinculum, 1225, v. 823, 826.
- Lithostrotos male pro Calvario dictus, 1245, v. 658.
- Lydorum gloriose urbes, 1299, v. 1584.
- Malus vir nullo signo corporis potest discerni, 1289, v. 349, 350.
- Maria, Mater Dei, in æde sacra educata, 1285, v. 1546 etc. Angeli manibus nutritur, 1245, v. 1549. Ab universo senatu viro modesto trahitur, qui foret vindex castitatis, 1285, v. 1350 etc. Maria mater virgo, 1207, v. 6. Luget tempore passionis, cur? 1207, v. 8 etc. Sine peccato primi hominis, parens Domini non existisset, 1207, v. 24 etc., 1209, v. 25 etc. Peccatum primi hominis deplorat, 1207, v. 1 etc. Gladium Simeonis percussit, 1207, v. 2, 50. Est pariens, et non pariens, partu qui rationem su-

perat, partum experta stat pueri, labor expertis corrumpit et procreans, 1215, v. 62 etc., 1215, v. 119, 1255, v. 328 etc., 1257, v. 512 etc., 1261, v. 720 etc., 1257, v. 769, 1261, v. 816, 1255, v. 980 etc., 1257, v. 1026 etc., 1255, v. 1547, 1255, v. 1727 etc., 1257, v. 1845, 1257, v. 1934 etc. Mariae virginitas christi non manu de tur comprobata, 1241, v. 565, 568. Eius gaudium in Annuntiatione, 1235, v. 71 etc. Maria veneranda ab omnibus terrarum incolis casta vocatur, 1245, v. 101 etc. Vult noctu currere ut videat Filium a. 1517, v. 88 etc. Dubitans inducitur de morte Filii, qui, ut aeternus, mori non potest, 1215, v. 111 etc., 1255, v. 426, 427, 1255, v. 459, 440, 1245, v. 651, etc. Durioribus verbis Iohannem exagitantis prodicatur, 1258, v. 265 etc., 1255, v. 472, 475, 1245, v. 611, 1247, v. 697 etc., 1251, v. 754, 757, 1279, v. 900 etc. Dolere videtur mortem Christi contrarium esse angelis verbis, 1255, v. 489, 459. Ipsa mortem timere videtur, 1235, v. 107, 1255, v. 174 etc., 1257, v. 243. Mater Dei, 1241, v. 573 etc., 1245, v. 599, 1265, v. 979, 1265, v. 1258. Maria spe dolens sustentatur, 1259, v. 354 etc., 1245, v. 592 etc., 1245, v. 615 etc., 1245, v. 621, 1249, v. 876, 1259, v. 891 etc., 1289, v. 1401, 1402. Metum exuens pergit ad Calvarium, 1247, v. 670 etc. Mater Joanni datur, 1249, v. 727 etc., 1265, v. 985, 984, 1255, v. 1258, 1501, v. 1615, 1616. Hanc ad patientiam Christus moriens hortatur, 1249, v. 750 etc. Mariae preces ad Christum morientem a dolore et in ignatione contra reos permittit, 1251, v. 758 etc., 1255, v. 767 etc., 1255, v. 802 etc. Petri gratiam postulat et impetrat, 1255, v. 815 etc. Hanc Christus abire hortatur, omnia illi concedens, 1255, v. 854 etc. Verba Mariae ad Christum mortuum, 1257, v. 848 etc. Haec consona prophetis agnoscit, 1257, v. 867. Mariae maximi honores concessi in universa terra, 1267, v. 962 etc. Ceteris mortuibus Maria sapientior, 1269, v. 1045. Perire exoptat deicentia, 1269, v. 1059 etc. Filium sepelire cupit, 1275, v. 1121 etc. Cadit gemens ante crucem, 1279, v. 1225. Eius lamentationes, 1279, v. 1226 etc. Josephum et Nicodemum hortatur ad sepeliendum Christum, 1279, v. 1246 etc., 1291, v. 1445 etc. Vult Filium ipsa sepelire, 1281, v. 1272 etc. Christum in ungas mortuum suscipit, illum alloquens tenere, 1285, v. 1508 etc. Mariae allocutio ad Christum sepultum, 1295, v. 1505 etc. Sepulcrum linquit, 1501, v. 1609 etc. Lugens somno non indulget, 1515, v. 1815 etc. Magdalenam mittit ad explorandum tumulum, 1519, v. 1930 etc. Eam sequitur, 1521, v. 1986 etc. Sepulcrum invenit absque custodiibus, 1525, v. 2026 etc. Et lapidem revolutum, 1525, v. 2010 etc. Angelum videt supra lapidem, 1525, v. 2025 etc. Hinc bis adit sepulcrum, 1545, v. 2118 etc. Facta a Magdalene cursum narrari jubet, 1547, v. 2171 etc. Christum resurgentem prima omnium videt, 1527, v. 2034 etc. Eius pedes amplatur, 1527, v. 2039, 2100. Eum verbis piissimis alloquitur, 1529, v. 2105 etc. Ad sepulcrum sehit, et secundum videt angelum ad dexteram tumuli, 1529, v. 2122 etc. Christi resurrectionis varias ediscit circumstantias, 1535, v. 2183 etc. Venit in domum Mariae, Marci parentis, ubi audit discentes discipulos Emmaus, 1549, v. 2194. Oratione Mariam, et ejus encomium, 1555, v. 2549.

Maria Magdalene a multis literatorum demeritis, 1519, v. 1945. Mator ad tumulum exploratum a Maria Christi matre, 1519, v. 1970 etc. Fidei. Maria Marra, circa Jo. Maria, Marci parentis, 1701, v. 1612 In ejus domum conveniunt discipuli et sanctae mulieres, 1549, v. 2177 etc. Matre nulla magis misera mulier, cum natum videt mortuum, 1267, v. 1019 etc. Medorum h. en. his terra, 1299, v. 1586, 1587. Miracula in morte Domini facta, 1265, v. 995 etc., 1271, v. 1107 etc., 1277, v. 1392 etc. Mortem perdidit Christus potius quam mortuus est, 1249, v. 897. Mulieres lacrymis faciles, 1259, v. 725, 736, 1251, v. 748. Nautarum in tempestate agitata ratio, 1245, v. 622 etc. Nicodemus, nocturnus discipulus, venit Christum sepeliturus, 1275, v. 1135. Verba Mariae, ut eum ad hoc opus adhortetur, 1279, v. 1246 etc. Cum Josepho corpus Christi a cruce demittit, 1281, v. 1257 etc. Et sepulcro aromatibus a se alatus condere studet, 1287, v. 1576 etc., 1295, v. 1605 etc. Parentalia, inanis pompa viventium, 1291, v. 1449 etc. Peccatum originale, 1249, v. 1 etc. Eius porca, 1509, v. 10 etc. Christum in terram venire, quodam modo cogit, 1249, v. 30 etc. Persarum aprici campi, 1299, v. 1585. Petrus Christum negat, 1219, v. 185. Eius dolor, et gratia a Maria postulata et impetrata, 1255, v. 809 etc. Petro nuntianda Christi resurrectione duorum angelorum iussa, 1527, v. 2066, 1527, v. 2086, 1529, v. 2129, 1529, v. 2155. Petrus cum Joanne venit ad sepulcrum, 1545, v. 2112. Phrygum aprici campi, 1299, v. 1555. Pilatus Christum interrogat, salvare vult, sed postea populo conclamanti crucifigendum concedit, 1251, v. 791 etc. Vindictam non effugiet, licet manus abluerit, 1289, v. 1406, 1407, 1289, v. 1410 etc. Mentientibus sepulcri custodiibus, imo et sacerdotibus illos defendentibus agredat fidem, 1559, v. 2292 etc. Rem principum arbitratur re-inquit, 1545, v. 2571, 2572. Populus aulax, praesertim cum dominatur, 1525, v. 2033. Sacerdotum principes, milites in custodiam Christi sepulcro datos ad mendacium impellunt, 1535, v. 2191 etc. Minas intentant, 1537, v. 2267 etc. Dant munera, 1547, v. 2280. Illos coram Pilato tutos faciunt, 1539, v. 2292 etc. Causam obtinent, 1545, v. 2571 etc. Sacrificia vera sunt accensus zelus, spiritus contritus, modestus amor et praesertim zelus, 1245, v. 83 etc. Sanguis et aqua fluunt et latere Christi, 1271, v. 1079 etc., 1271, v. 1102 etc., 1277, v. 1211 etc. Sepulcrum Christi datum a Nicodemus, 1287, v. 4576. Custodiibus et sigillo munitum, 1515, v. 1869 etc. A Maria bis invisitur, 1525, v. 2028 etc., 1539, v. 2122 etc. Sepultura, ex illis officit praestatio amicis impensa, 1287, v. 1480. Simonis gladius pectus Mariae transfigit, 1209, v. 29, 50. Superbia primi peccati causa, 1285, v. 1540 etc. Sylvam montanam iheris implere, 1285, v. 1292, 1295. Tragedia. Vide *Christus patiens*. Verbum Dei ex Maria fit homo, 1241, v. 573 etc.

ORDO RERUM

QUAE IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. GREGORIUS THEOLOGUS, ARCHIEPISCOPUS CONSTANTINOPOLITANUS.

<i>Monitum in Epitaphia et Epigrammati.</i>	9
EPITAPHIA.	11
EPIGRAMMATA.	82
APPENDIX AD CARMINA.	151
<i>Monitum novi editoris in Tragediam sequentem</i>	151
CHRISTUS PATIENS, Tragedia.	154
COSMAS Hierosolymitanus	
Praefatio Ang. Mai.	510
Commentarii in Carmina S. Gregorii Nazianzeni,	511
Historia.	518
Historiae relatae in operibus rhetoricis.	619
De rebus physicis.	651
NECTAS DAVID.	
Praefatio	681

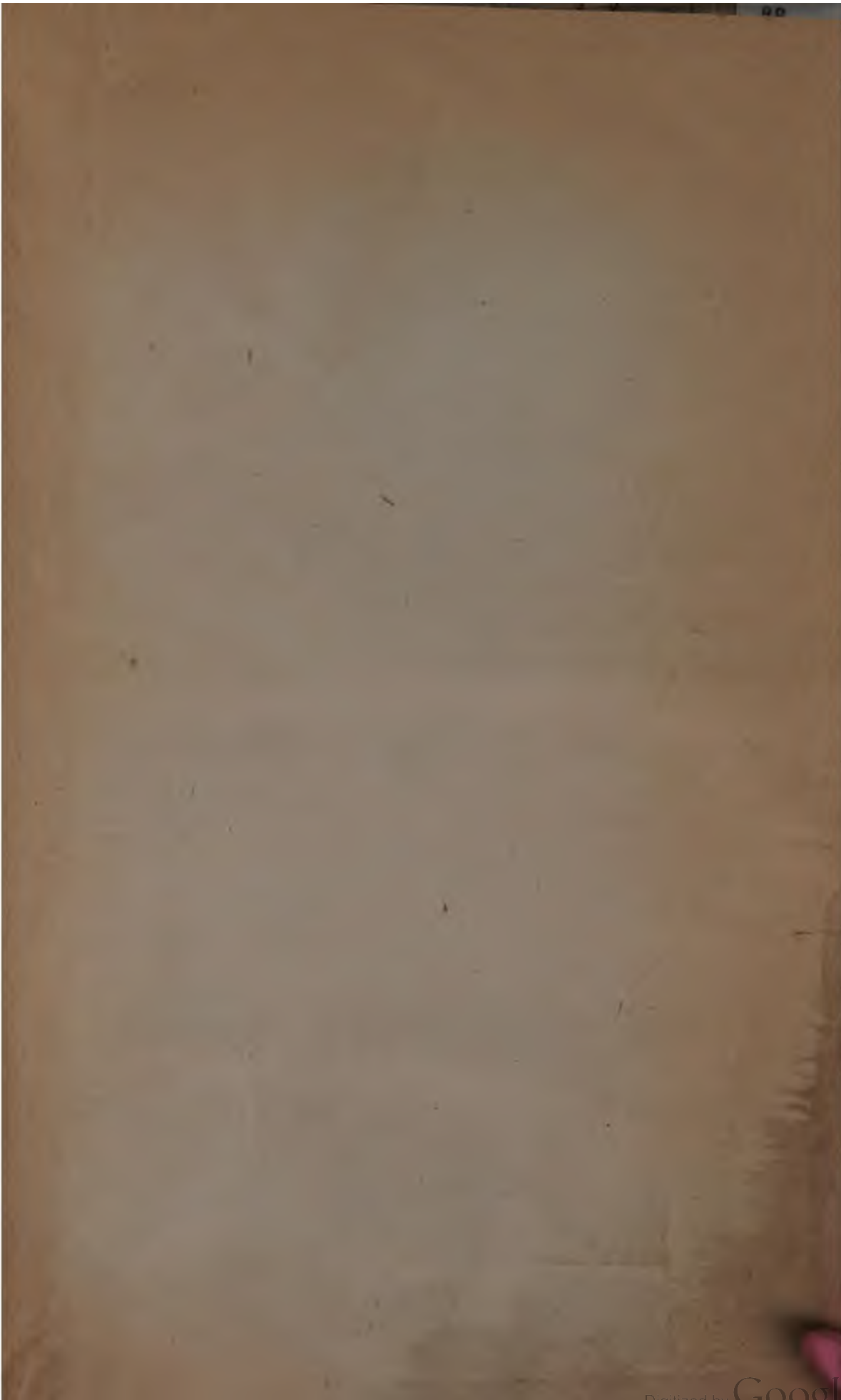
Paraphrasis Nicetae Davidis in Carmina arcana S. Gregorii.	686
Carmen de libris canonicis	813
Paraphrasis anonymi ejusdem Carminis.	843

S. CAESARIUS, FRATER S. GREGORII.

Notitia.	947
DIALOGI QUATUOR.	851
Dialogus I.	851
Dialogus II.	306
Dialogus III.	908
Dialogus IV.	1131
SIMILIA quibus Gregorius Nazianzenus usus est in suis Epistolis et Carminibus.	1191
PROVERBIA quae scite et apposite citavit Greg.	1195
Indices.	1195

FINIS TOMI TRICESIMI OCTAVI.

Parisii. — Ex Typis J.-P. MIGNÉ.

- Prodigalitas**, quid, 615, v. 89.
Proheresius sophista, Atticæ decus ob facundiam, fato cedit, 1109, v.
Proles, cur expetenda? 1071, v. 108 etc.
Promethei jecur ab avibus laceratur, 1123, xl, v. 3.
Prœnoium, præclarum juvenem, Eustochio sophistæ commendat Gregorius, 155.
Properatio haud ubique laudanda est, 121.
Prophetæ divini, 1077, v. 115.
Prophetia, quid, 623, v. 231.
Propinquorum causa expostulare erubescit Gregorius, sed ob generis connexionem, et illorum vitæ institutum, hoc ipsum facere non detrectat, 15.
Propinqui meliori conditione sunt quam alieni, 175.
Propinquis præcipue benefaciendum, 609, v. 201 etc.
Proreta bonus, velut navis oculus, 131.
Prosperitas. Qui novit majora iis quæ videntur sapere, minus laudat hujus vitæ prosperitatem, 235, v. 83, 84.
Prosperitas injusta non caret metu, 433, v. 388.
Prosymni formosi Deus Priapum ligneum adamans, 1085, v. 276.
Proteus Ægyptius, 717, v. 808.
Formas mutans, 817, v. 728.
Proteus alter, dæmon, 967, lxxxiii, v. 10.
Proverbia Salomonis, liber canonicus, 261, v. 18, 1103, v. 274.
Providentia, quid, 625, v. 265. De Providentia vera exponitur sententia, 227, v. 34 etc. In Providentiam negantes invehitur Gregorius, 229, v. 7 etc. Sublata Providentia Deus tollitur, 231, v. 16. Providentia omnia reguntur, 249, v. 8, 289, xxx, v. 14, 15, 1041, v. 73 etc. Providentia populis exponenda, 795, v. 303, 304. Providentiam rident nequissimi, 967, v. 96 etc.
Prudentia, quid, 615, v. 61. Prudentia in prædicanda veritate a Basilio adhibita, 52. Censebat Gregorius temporis, quasi nebulæ cuidam, non nihil cedendum, ut graviora mala impedirentur, 52. Præstantius est nostros per veritatem tueri, quam per aliquam œconomiam eos labefactare, nec interiri alienos assumere, 53. Prudentia, quæ faciendæ sunt excogitat; fortitudo, quod est excogitatum, facile exsequitur, 117. Prudentiæ laus, 463, v. 929 etc. Sine illa nil laudabile, 463, v. 930. Prudentia tutior est fortuna, 609, v. 217 etc.
Psalmus, quid, 619, v. 145. Psalmorum cantus alternus, 945, v. 41 etc. Psalmorum liber canonicus, modulatum animæ remedium, 261, v. 17, 1105, v. 275.
Psalteri sacri apte loquuntur, ut homines salvet, 575, v. 624 etc.
Publicani et Pharisei parabola, 281, xxvi, v. 20, 285, v. 92, 93, 653, v. 593 etc. Publicanus Phariseum humilitate superavit, 489, v. 59, 40. Publicanus in templo lacrymas fundens, 861, v. 92. Veniam peccati confessione obtinet, 1025, v. 125, 126. Publicani a Christo non rejecti, 959, v. 45. Publicano assimilat se Gregorius, 633, v. 412 etc. Publicani tres in Evangelio, 861, v. 91 etc.
Pudor, quid? 615, v. 74. Pudor est flos venustus, 581, v. 55. Pudore deposito, flagitia omnia oriuntur, 1067, v. 50.
Puella recens nupta sublatum luget sponsum, 939, li, v. 1 etc.
Pueri tres Hebræi in fornace, 549, v. 177 etc. 651, v. 8, 9.
Pueros conviciatores ferarum morsibus necat Elyseus, 265, xvi, v. 17.
Pugna longius arcenda, nisi propinqua desideretur, 877, v. 209, 210.
Pulchritudo, quid, 601, v. 81 etc. 615, v. 52. Pulchritudo, levis gratia, 483, v. 11. Pulchritudo si eam natura dedit, non est occultanda pigmentis, 463, v. 17. Si non dedit, secunda deformitas fugienda quæ manibus comparatur, quam terra producit, 565, v. 21 etc. Juvat occultare domi membrorum elegantiam, quam commentitiam nefario proferre, 569, v. 87, 88. Nativa pulchritudo marito sufficit, commentitia autem prostat, ut rete volatilium gregi, 569, v. 89, 90. Pulchritudini non credendum quæ morbo et tempore deletur, 573, v. 135 etc. Nulla alia pulchritudo, quam naturalis, 577, v. 212. Pulchritudo spiritualis curanda est, 1065, v. 9 etc.
Puritas vitæ scientiam debet antecire, 597, v. 5 etc.
Purgatorii ignis lenis, 975, lxxv, 7 et not.
Purpureum Christi indumentum inimici potestatis exspoliatio, 621, v. 204, 205.
Purum minime est, qui ex pura alvo non prodit, 1083, v. 220, 221. Purum ab impuro capi non potest, 1083, v. 221.
Pusillanimitas, quid, 615, v. 94. Contra Pusillanimitatem remedium, 411, v. 130 etc.
Pyrrhonorum labyrinthi, 417, v. 59.
Pyrrhus frustra Fabricium corrumpere auro et terrere tentat, 453, v. 554 etc.
- Pythagoras** Samius bove ex argilla confecto sacrificium offert, 163, 164.
- Q**
- Quæstus** malus calamitatis pignus, 453, v. 585 etc.
Quercu excelsa dejecta, omnes circumstantes ejus ramos diripiunt, 641, v. 187, 188. Quercus oracula Christo cedant, 1085, v. 256.
Quies est imbecillitas, 487, v. 17, 18. Quies cœlesti sapientiæ cognata, 999, v. 58.
- R**
- Rahab** illustris hospitalitatis amore facta est, 489, v. 57, 58.
Ramus obliquus manibus paulatim inflexus, rectus stat, nec jam in pristinum revertitur vitium, 891, v. 119 etc.
Ranarum plaga in Ægypto, 265, xiv, v. 4.
Ratio, quid, 615, v. 29. Rationis expertus nihil apud summam Rationem, tametsi ita nobis videatur, 52. Ratione omnis morbus comprimitur, 499, v. 96 etc. Ratione omnia vinci possunt, 501, v. 136. Ratio rerum bonarum magistra, 531, v. 364. Ratio sit lumen et dux vitæ, 583, xxx, v. 11. Ratione sola deitatem invisibilem fas est apprehendere, 1077, v. 117. Ratio in pluribus non est integra, qui vanis hærentes opinionibus, veritatem non curant, 1073, v. 206, 207.
Ratiocinatio, quid, 615, v. 40.
Rechabitarum vita, monasticæ imago, 547, v. 152 etc.
Regianus homo sceleratus et nefarius, 109, 110.
Regnum cœlestis, quid? 625, v. 158, 159.
Reguli filius a Christo sanatus, 277, xxiii, v. 4.
Regum libri quatuor, canonici, 261, v. 14, 1103, v. 268.
Reliquiarum sacrarum honor, 453, v. 744 etc.
Remedia adhibent medici ægrotis, non bene habentibus, 1023, v. 91, 92.
Reprehensio, quid, 615, v. 73. Alia reprehensio fraternalis, alia accusatio odii plena, 180.
Repugnare. Non semper repugnandum, 597, v. 9 etc.
Resurrectio Christi nostra ab inferno liberatio, 623, v. 220.
Resurrectio mortuorum in passione, mortuorum translatio in cœlum, 623, v. 214, 215.
Resurrectionis argumentum fides rediviva, 733, v. 1124, 1125. Resurrectionis doctrina populis exponenda, 795, v. 319 etc.
Reus. Reos conscientia potius quam vindicta torqueri operæ pretium est, 68.
Rheginus, vir ex cuius bonis Ariani prædium ad Gregorii domum advenerat, 202. Rheginum in altis gradicem Hellenio commendat Gregorius, 1007, v. 203.
Rhetores erubescere nescii, 146.
Rhetoricæ vis ignea, 1041, v. 59, 60.
Rhodos (in) pluit aurum, 1199, xc, v. 1.
Rhodon, Ægyptius deus, 719, v. 838.
Risus, quid, 617, v. 109. Risus coerendus, 589, v. 13, 601, v. 77 etc.
Rixas lingua parit, 887, v. 51 etc.
Rogare pro seipso, quanquam utilius atque conducibilis, humiliter tamen et abjectus, 124.
Rogatio, quid, 619, 138.
Roma vetus, quoad fidem, Occidentem devinciens salutaris doctrina, ut quæ universis præsidet, 705, v. 567 etc.
Roma Petri et Pauli martyrio consecrata, 841, v. 65.
Roma nova. Vide Constantinopolis.
Rosa folliculo tecta, non pulchra, nec odora, sed zephyris rupta, 795, v. 279 etc. Rosæ legendæ, 1093, v. 61.
Ruben patriarcha, 265, xiii, v. 2.
Ruboris ingenui origo, juxta fabulam, 575, v. 189 etc. Signum quo boni et mali æcernantur, 575, v. 200. Mali ad nullam turpitudinem, boni autem cito erubescunt, 575, v. 206. Unicus rubor est amabilis, qui ex pudore nascitur, quem pictor noster pinxit, 579, v. 255, 256.
Russianæ virginis et propinque testamento reliquit Gregorius unde vivat et ubi habitet, 202.
Ruth liber canonicus, 261, v. 13, 1103, v. 268.
- S**
- Sabelliani** Trinitatem contrahunt, aut naturam dividunt, 737, v. 1176, 1177.
Sabellii error ad Judæos respiciens, 1099, v. 204. Sabellius confundebat personas, 1099, v. 206.
Sacerdos, vir eximus, Gregorio charissimus. Sacerdotem Gregorius commendat Strategio, 139. Et Palladio, 140. Castorem, ut sibi Sacerdotem reddat, precatur Gregorius, 175. Illum in juventute canum salutem, 177. Immisit tentationi videtur præparare, 177. Ut de accepta injuriâ

- Deo gratias agat, exhortatur, 177, 178. Amotum ab administratione ptochotrophii ad cœlum usque evehit Gregorius, 177, 178. Illum, ad Eudocium scribens, tuetur, 179, 180, 181. Idem facit scribens ad Helladium, 181, 182 etc. 183. Homophronium precatur, ut Sacerdoti suadeat ne despondeat animum, sed tristitia pro philosophiæ subjecto accipiat, 183. De Sacerdotis morte sororem Theclam consolatur, 184 etc. Sacerdos sincerus Dei adstes et minister, 184.
- Sacerdos, sive presbyter. Sacerdotes veteres certis temporibus ab opere matrimonii abstinerebant, 321, v. 416, 417. Ignis alienus, sacerdotis (Aaronis) perdidit olim filios, 889, v. 99, 100. Sacerdotis lingua mellitata Dominum excitat ægrotantes, 110. Ejus verbo Verbum attrahitur, et incruenta sectione secat corpus et sanguinem Dominicum, vocem adhibens pro gladio, 140. Sacerdoti quidquid honoris confertur, ipsi Deo redditur, 175. Sacerdotes laudandi, 589, v. 16. Sacerdotis munia, 623, v. 227, 819, v. 750 etc. 825, v. 1 etc. Sacerdos organum Dei, 887, v. 69. Quæ canat sacerdos, 887, v. 70 etc. Canit inter alia legem Dei, mundi facinora, et consilia, 889, v. 87 etc. Cavere debent sacerdotes, ne quid absorum et discrepans lingua personet, 889, v. 91, 92.
- Sacerdotium, quid? 623, v. 227, 228.
- Sacrificium Eliæ, 265, xvi, v. 7 etc. Sacrificia sancta, 945, v. 49, 50. Sacrificium cordis Deo gratissimum, 1031, v. 251 etc. Animæ puræ solius gratum est sacrificium, quo sæpe divitem superat pauper, 1031, v. 256, 257.
- Sadducæi angelos, spiritus, resurrectionem, et prophetarum Scripturas abnegantes, 755, v. 1162, 1163.
- Sagacitas vera, in quo sita sit? 717, v. 789, 790.
- Sagenæ parabola, 279, xxiv, v. 9. 281, xxvii, v. 24 etc. Salamandra per ignem ardentem currit, 571, v. 579, 580. Salamina, locus celebris apud Græcos, 191, 193.
- Salomon sapientiæ præcipuum decus, 317, v. 321. Salomon in primordiis sapiens, postea pessimus ob mulieres, 525, v. 496, 497, 485, v. 106. Salomon Ecclesiastæ auctor, 148. Salomon auctor est Proverborum, Ecclesiastæ, et Cantici canticorum, 1103, v. 274, 275.
- Salus petenda, 561, v. 315, 316. Salutis studium, unica doctrina, 415, v. 23, 24. Salutis porta post mortem clausa est hominibus, 647, v. 502 etc. Salutis viæ multæ, 759, v. 1225 etc. Simplex fides ad salutem sufficit, 759, v. 1228, 1229. Salutis turpi afflictiones præferendæ, 863, xxvi, v. 819.
- Samaritanus pius erga Jerichuntium peregrinum, 651, v. 574 etc.
- Samsonis in coma robor, 723, v. 919 etc.
- Samuel a matre Anna infans Deo offertur, 365, v. 463, 441, v. 535 etc. 653, v. 451, 432. Ungit reges, 513, v. 519, 441, v. 535 etc. Samuelis mansuetudo, 521, v. 188 etc. Samuelis diploms, 815, v. 653.
- Sanctitas, quid? 619, v. 171.
- Sanctorum animas sentire res nostras persuasum habebat Gregorius, 186. Sanctorum obitus illis, qui ex Evangelii præscripto conjectos in veritatem oculos habent, gaudii ac lætitiæ argumentum, 194. Sanctorum virtutes nostram vitam informare debent, 194. Sanctis honor habitus, omnibus placet, 1011, v. 293 etc. Sancti invocandi, 1137, v. 23, 24.
- Sanguinis plaga in Ægypto, 263, xiv, v. 5.
- Sanguis et aqua e latere Christi fluentia, duplici baptismi aquæ et sanguinis figura, 623, v. 216 etc.
- Sanitas appellanda est exigua in melius inclinatio, 188. Sanitate nullæ divitiæ potiores, 593, v. 86, 87.
- Sanabadæ beati Leucadii fraternalitatem de Abbatis morte consolatur Gregorius, 194, 195.
- Sapientes non dicendi, qui Deum ignorant, 425, v. 181 etc. 425, v. 197 etc. Sapientium, non locupletum, terenda limina, 583, xxx, v. 18. Sapientis mens omnia gravia vitat, 591, v. 51. Vim non timet, 591, v. 58.
- Sapientia, quid? 613, v. 62. Quid officii sit Sapientia perspicere, primæ bonorum hominum classis est: illum recte mouentem sequi, secundi ordinis est, 13. Sapientiam persico funiculo meliori non oportet, 46. Sapientiam arcem tenet, qui linguam domuerit, 887, v. 46.
- Sapphiræ et Ananias peccatum, 363, v. 432, 433.
- Sara sapiens dominum coluit sponsum, 1135, lxxviii, v. 1. Sarracenas Apollinaristas vocat Gregorius, 89.
- Sarlanapali luxus, 443, v. 612 etc.
- Sareptæ vidua ab Elia pascitur, 265, xvi, v. 2 etc. Ejus filius suscitatur, 265, v. 5, 6. Hospes nuncupatur Elia, 265, xvii, v. 1 etc. Hospitalitatis pretium recipi, 267, xvii, 7.
- Sasimorum ad episcopatum a Basilio et ipso patre cogitur Gregorius, 695, v. 586 etc. Sasimorum descriptio, 647, v. 439 etc.
- Satan. Vide Dæmon, Diabolus, Angelus malus.
- Satietas suspecta, utpote, quæ suavitatem exstinguat, et pulchris omnibus reus adversetur, 123. Satietas est pro-cax, 487, v. 13. Satietas est rerum omnium tam bonarum, quam malarum, 561, v. 329, 1037, v. 348, 1063, v. 18, 19. Satietas nulla deducit ad temperantiam, 593, v. 103.
- Saturitatis fœtus, 549, v. 86 etc.
- Saturnino Eudoxium rhetorem filium commendat Gregorius, 148.
- Saul Samuelis pallium lacerat, 521, v. 197 etc. Saulis odium in David, 523, v. 202 etc. Saul dilectissimus inter prophetas, 801, v. 401, 829, v. 99. Saul a maligno spiritu agitur, liberatur modulis citharæ, 905, v. 88, 89.
- Scaudali offendiculum ponere nefas ante eos qui natura ad malum procliviores sunt, et iis occasionem præbere de nobis sinistre partim suspicandi, partim loquendi, 13.
- Sceptici, 425, v. 207 etc.
- Scientia, quid? 617, v. 133. Scientia boni et mali rudi-ribus haud conducibilis, 217, v. 109 etc. Scientia maxima hominibus gloria, 589, v. 7. Malum illis qui illa male utuntur, 589, v. 8. Scientiæ puritas anteponenda, 597, v. 5 etc. Scientia profana, sacræ ancilla esse debet, 1101, v. 210. Scintilla levis flammam recondit, 601, v. 49. Scintilla ex parva fit incendium, 953, v. 271 etc.
- Sciron fabulosus, 1183, xxiii, v. 1.
- Scopus, quid? 619, v. 137.
- Scorpio facile necat, 609, v. 224. Scorpiones calcare sperat Christianus, 989, v. 18.
- Scortis pudor est pudore affici, 537, v. 492. Scortis Diogenes convicia ingerere solitus, 537, v. 494 etc.
- Scribere. Ars scribendi celeriter, 132.
- Scripta veterum caute legenda; apis imitanda, 1091, v. 53 etc. De iis lex optima, 1091 etc.
- Scriptores inepti, tempore Gregorii, 901, xxxix, v. 1 etc. Consilium Gregorii est ut, abjecto quolibet sermone, allatis a sancto Spiritu Scripturis incumbant, 901, v. 8.
- Scripturæ sacræ utilitas, 259, xii, v. 1 etc. Scripturæ veteris libri historici duodecim, 261, v. 10 etc. Libri veribus scripti quinque, 261, v. 16 etc. Libri prophetici quinque, in quorum uno sunt duodecim prophetæ minores, 261. Veteris Testamenti libri omnes duo et viginti, 261, v. 28. In Novo Testamento sunt quatuor Evangelistæ, quorum Matthæus scripsit Hebræis, Marcus Italis, Lucas Græcis, Joannes omnibus, 261, v. 31 etc. Pauli quatuordecim Epistolæ, 261, v. 35. Epistolæ Catholicæ septem, 261, v. 36 etc. Quidquid est extra hunc numerum, non est ex germanis Scripturis, 261, v. 59. Scripturarum canon certissimus, 1103, v. 264 etc. Scripturarum sacer et purus liber, 295, xxxv, v. 10. Scripturæ divinitus sunt inspiratæ, 295, v. 11. Scriptura sacra fons dulcis, 425, v. 165 etc. Scripturis divinis incumbendum, 901, v. 8 etc. In Scripturis plura metro scripta, 903, v. 82 etc. Scripturæ sacræ duplex sensus, alius externus, alius spiritualis, qui obscurus, 1079, v. 158 etc. (An obscurus? 1079, v. 140, 141. Ex sacris Scripturis ethnici scriptores plura suffurati sunt, 1083, v. 239 etc. Non omnis liber qui Scripturæ nomen præfert, pro certo habendus; sunt qui falso præferunt, 1103, v. 252 etc.)
- Scyllæ scopuli, 1079, v. 148.
- Securim ex imo Jordaniis vado trahit Elisæus, 265, xvi, v. 25, 26. Securis viri robor auget, 1047, v. 187.
- Seditio populi manus potentium cædibus inquinavit, 1099, v. 173, 174.
- Seleucum salutari Gregorius, præclaræ radice ramum, 1089, viii, v. 1 etc. Illum sapientibus informat monitis, 1089 etc. Ipsi scripsit Gregorius latorum tres centurias, tres decadas, et tres monadas, 1107, v. 358 etc. et *Not.* Semei maledicus in David, 823, v. 220, 221.
- Semen. Seminum parabola, 277, xxiv, v. 3, 4, 279, xxv, v. 2, 3, 279. cxxvi, v. 4, 5, 281, xxvii, v. 5 etc. 361, v. 375 etc.
- Senectus vitæ occasus, 485, v. 12. Senectutis optima sunt monita, 539, v. 5. Senectus loquax, 575, v. 188. Senectutis grave pondus, 943, t, v. 13 etc. Senectus plus habet ac juvenis, 1049, v. 7, 8.
- Senis est canities, aliquando tamen juvenis, sene robusto permanente, 537, v. 701 etc. Senem criminis unus non facit, 403, v. 243. Senes reverendi, 549, v. 16. Senem sapientia detet, 611, v. 225. Senibus potissimum salutis studio incumbendum, 611, v. 229.
- Sensus, quid? 613, v. 51. Sensus in errorem impellunt, 811, v. 607.
- Sensus Scripturæ duplex, externus et internus, 1079, v. 138 etc.
- Septia atramentum ex imo vomens, 757, v. 1199.
- Sepulcrorum effossos exagitat Gregorius, 1123, xl, xli, 1125, xlvi, 1125, xlvi, 1127, xlvi, xlvi, l, 1129, lvi, 1179, 1203, xxxi-xciv.
- Serapis lignum aridum, 1063, v. 270

Strymon Amphipolitanus, Macedoniae fluvius, 4.
 Studium, quid? 615, v. 76. Studiorum consensio fovet amicitiam, 687, v. 265. Studiis bonis incumbendum, 1090, v. 185, 184.
 Stultitia, quid? 617, v. 110.
 Stultus. Stulti erudiendi, ut forte flant sapientes, 203, v. 71, 72. Stultos inter facile excellunt pessimi, 1047, v. 165.
 Stuprum duplex, 617, v. 117 etc.
 Sturni loquuntur, ut homines, 375, v. 620 etc.
 Suasione et ratione pulchrius vincere ac vinci, 737, v. 1204 etc.
 Suavitas nil abjectum habet, 11.
 Sunamitidi filium dat, et vitæ reddit mortuum Elisæus, 265, xvi, v. 20, 21.
 Superbia, quid? 615, v. 84. Superbia facile mentibus piis innascitur, 661, v. 561 etc. Superbia non sinit edificare, facile suadens ea te habere quibus cares, 807, v. 517, 548. Superbia omnium domitrix, 1007, v. 202. Contra superbiam remedium, 411, v. 126 etc.
 Superbos Deus repellit, gementibus favens, 339, v. 9.
 Superborum presumptio, 339, v. 17 etc. Superbi draconi similes, cuius squamæ aliæ super alias incumbunt, 349, v. 100, 101. Superbi hoc uno cæteris præstant, quod insigniorem luctum et sepulchrum consequantur, 881, v. 58.
 Superstitio, quid? 619, v. 151.
 Sus inspectans epulas parantem, novit mensæ terminos non confundere, 591, v. 46, 47. Sues horrescunt, uo sub clamante, 509, v. 272, 273.
 Susanna castitatis amore liberata, 349, v. 195 etc. Susanna, columen mulierum, 1135, lxx, v. 6.
 Suspicio. Ad Suspicionem velox est quilibet erga alios ex propriis rebus, 1171, xv, v. 7, 8. Suspicio non injicienda, 1171, xvi, v. 2.
 Sutores, quæ in pellibus crassiora sunt abradunt, 91.
 Sybaritanæ mensæ, 417, v. 53.
 Sibylla crucem carminibus veneratur, 1085, v. 216, 247.
 Sycophantia, quid? 617, v. 104.
 Synecdochen (per) aliquando loquitur Scriptura, 91.
 Synisactus virgini vitandus, 1169, xiv, v. 1, 2. Synisactis ne quidem parcunt lapides, 1169, v. 5, 6. Hos exagitat Gregorius, 1169, xv, 1171, xvi. Synisactos incertum, utrum inter conjugatos, an inter cælibes numerandi sint, 1171, xv, v. 3 etc.
 Synodus occidentalis, 84. Quæ ejus auctoritas, 84. Synodus et conventus procul salutatur Gregorius, cum sæpe molesta sint, 106.
 Syros, qui eum venerant comprehensuri, obcæcatos, hostibus tradit Elisæus, 265, xvi, v. 27, 28.

T

Tacere aliquid dicendum satius est, quam aliquid tacendum loqui, 1035, v. 109 etc., 1069, v. 82, 83.
 Tactui non indulgendum, 601, v. 70.
 Talentorum parabola, 279, xxiv, v. 16, 285, v. 101 etc.
 Talos in altero ævo veritatis Deus, 839, v. 53, 54.
 Tantalus. Hujus ad fabulam alludit Gregorius, 4. Tantalus inter infidas silit aquas, 1125, xl, v. 1.
 Tartarus fabula, 1203, xciv, v. 1.
 Tauri-Scytharum exitiosum hospitibus sacrificium, 1085, v. 275.
 Telchinas non laudat Gregorius, 156. Qui sint? 156.
 Telemachus, 191.
 Temerarii coercendi, 591, v. 49, 50.
 Temperantia, quid? 615, v. 57. Temperantia Gregorio cum Virginitate apparet, 931, v. 229 etc.
 Tempestas a Christo sedata, 287, xxviii, v. 1 etc.
 Tempestatis memoria in prospera navigatione retinenda, 587, xxx, v. 15. Tempestate jactatur Gregorius, 647, v. 507 etc., 681, v. 121 etc.
 Templum, quid? 621, v. 224. E templo Christus ejecti omnia piacula, 275, v. 30.
 Tempus, quid? 211, v. 15. Temporis difficultate et molestia sublimior se præbeat, qui laude dignus vult evadere, 11. Tempus habent omnia, 739, v. 1258, 1045, v. 105 etc. Tempore nihil mutabilius, 767, v. 1729. Tempus omnia vertit, velut tesseras, 979, lxxxv, v. 11. Tempus hominum magister, 1041, v. 56, 57. Tempus arripiendum, quod adveniens apprehendere est, præteritum quærere inanis opera, 1045, v. 101, 102. Scientiarum opportunum est hominibus tempus, cum calidiora vigent meatum studia, 1045, v. 107. Tempus peritiam, postea sapientiam parit, 1049, v. v. 8, 9.
 Temulentia ira levior, 521, v. 160 etc.
 Tenebræ, quid? 611, v. 43, 625, v. 260. Tenebrarum nulla substantia, 221, v. 41 etc.
 Tenebrarum plaga in Ægypto, 265, xiv, v. 11.
 Tenebræ factæ dum Christus penderet in cruce, 275, v. 55, 54. Tenebræ Passionis, luctus Christi, 621, v. v. 212.

Tentatio. Non probatum quod tentationis expertus est, sed quod exploratum est in negotiis, hoc probatum magis, ut in camino aurum, 177.
 Tentatio Christi, exploratio divinæ unitonis, 621, v. 205.
 Tereus rex Thraciæ, Progenes maritus, et Philomelæ raptor, 102, et not.
 Terra stabilis est, sed vertigine laborantibus infida, 367, v. 506. Terræ triplicem vim novit agricola, cum alia sit fertilis, alia sterilis, alia spinarum et frumenti ferax, 1035, v. 120, 121.
 Terræ motus in morte Christi, 275, v. 35. Terræ motu totus Oriens concutitur, 649, v. 522 etc.
 Tesseriis similes versantur res terrenæ, 881, v. 57, 58, 979, lxxxv, v. 11.
 Testamenta gemina ingentes habent divitias, 1099, v. 186. Vetus et Novum, 1099, v. 187, 188. Non erit tertium, 1099, 189.
 Testamentum suum moriturus scribit Gregorius, cuius manet exemplar, 201, etc.
 Theatra fugienda, 1093, v. 78 etc. Conducuntur rebus spurrisissimis, 1093, v. 108 etc.
 Thecla (sancta) ab igne liberata et a feris, 249, v. 190 etc., 385, v. 86. Ejus virtus, 461, v. 916 etc. Thecla sancta est apud Deum, 1069, v. 102.
 Theclæ (Sanctæ) monasterium in Seleucia, ad quod confugit Gregorius, ut episcopatum devitet, 703, v. 545.
 Theclam mulierem pietate insignem, Sacerdotis sororem, ad patientiam hortatur Gregorius, 49. Vinum ab ea petit, iis qui ecclesiam construebant distribuendum, 50. Hanc forte a Castore repetit cum Domina communis sororis nomine, 179. Theclam consolatur Gregorius de morte fratris Sacerdotis, 184 etc. Dei ancilla et bonorum primitiæ Thecla, 179. Eam invisit Gregorius, 183. Soli Deo consecratam laudat, 185. Illam iterum ob mortem fratris, et secutas inde vexationes consolatur, 183 etc., 186 etc., 187.
 Themistius episcopus Adrianopolis testamento Gregorii subscribit, 204.
 Themistius, rex sermonum, 22. Amphilochem illi commendat Gregorius, 22. Eruditione celebris, 32.
 Theodorum Tyanensem ad patientiam hortatur Gregorius, 66 etc. Theodoro *Philocaliam* Origenis mittit Gregorius, 103. Eidem episcopo significat se ab ecclesiæ Nazianzenæ gubernaculo secedere, et hujus curam ipsi incumbere, 128 etc. illum objurgat, nec ideo cessat Nienhili filios commendans, 151, 152. Illi Amazoniam propinquam commendat, 153. Item et jus Eugenii ad hereditatem obeundam, 153. Et significat se dictæ in quemdam hominem sententiæ acquiescere, 153. Pias illi iterum commendat matronas, 154. Ad eum de juramento Gregorii Paspasini scribit, 155 etc.
 Theodoro episcopo (dubitatur an Tyanensi) excusat Gregorius suam a Nazianzena ecclesia secessionem, 150 etc., et *Argum.*, 151 etc. Illius nunquam præsentia usus, sed forma solum et opinio illustratus, illum per litteras alloquitur, 150.
 Theodoro (alteri) se ecclesiæ Nazianzenæ curam suscepturum pollicetur Gregorius, 116.
 Theodorum militem Modario exercitus præfecto commendat Gregorius, 114.
 Theodorus. *Vide* Theodosius.
 Theodosia femina Chironis comparata, et Amphilochem germana soror, exemplar virtutum a Gregorio proponitur Olympiæ, quam bonis moribus instruxerat, 1069, v. 97.
 Theodosius, vel Theodorus, cui Gregorius de matrimonio ejus filiæ cum Euphemiæ suo cognato gratulatur, 189, 190.
 Theodosium (incertum an idem sit) venerabilem Nemesio commendat Gregorius, ne patrio solo migrare, relictis orphanis, cogatur, 165.
 Theodosius episcopus Idæ Gregorii testamento subscribit, 204.
 Theodosium notarium suum testamento manumittit Gregorius, et illi donat aureos quinque, 202.
 Theodosius imperator. Hunc addit Maximus, et expellitur, 725, v. 999 etc. Theodosius, oppressis barbaris, Constantinopolim venit, vir bonus, quod ad religionem pertinet, qui simplex vulgus continere possit, 741, v. 1278 etc. Gregorium honorifice excipit, 745, v. 1505 etc. Ejus ad Gregorium verba, 745, v. 1511, 1512. Theodosium addit Gregorius, ab sede abdicatus, 775, v. 1871 etc. Theodosius postulatam ab eundem gratiam illi concedit, 775, v. 1881.
 Theodulus episcopus Apameæ testamento Gregorii subscribit, 204.
 Theodulo condiacono munuscula cum viginti aureis in testamento relinquit Gregorius, 205.
 Theognium monachum, qui in terra constitutus celestia jam attingit, Hellenio commendat Gregorius, 1015, v.

imago Patris, cui et æquale est, 665, ii, v. 5 etc. Verbi divinitatem et perfectionem exaltat Gregorius, 837, xxxvii, v. 5 etc. Verbum mortalibus mixtum, ut nos Deo misceat, 239, xi, v. 7, 8. Verbum propria generationis auctor, 255, v. 66, 255, 69. Verbum sublime mundi creator, 255, v. 55 etc., 255, v. 14 etc., 289, xxx, v. 16, 293, xxxiii, v. 3. A Verbo Dei mundi partus relectus, 225, v. 76. Ab eo divisi mundus angelicus et humanus, 225, v. 86 etc. Omnia ab eo reguntur, 227, v. 55 etc., 913, v. 18, 19, 1087, v. 302, 305. A Verbo rerum rationes non ignota, 251, v. 31, 219, v. 6. Hoc sapientia Verbi, ut omnia instabilia sint, nempe ut amore stabilium flagremus, 487, v. 29, 50. Verbum est præsens Verbi, 619, v. 157.

Veriani filia a marito vult discedere, 121, 122. Veriano auctor est Gregorius, ut divortium minime confirmet, legibus Christianis contrarium, 123. Ejus discessioni manus dare recusat, 122, 123. Ejus filia, propter pudorem a parentibus incussum, credere non vult, ut pote que non satis libera, iis verba, marito autem lacrymas tribuat, 123.

Veritas, quid, 619, v. 146. Veritate nil fortius, 152. Metuendum est, ne verborum lenocinio veritas convellatur, 154. Duæ de eadem re contrariæ doctrinæ nequeunt esse veræ, 168. Veritatem omnibus dominari dicit Sapientis, 721, v. 869. Veritatem plures non curant, 1081, v. 206, 207. Veritatis via arcta, de qua exorbitantes cadunt in præcipitium, 1099, v. 200 etc.

Versus ex diversis auctoribus desumpti, 453, v. 367 etc.

Versutia, quid, 619, v. 64.

Versutus homo, qualis, 819, v. 739 etc.

Vespæ pro tenera prole sollicitudo, 1039, v. 23 etc.; 1051, v. 30.

Via lata et facilis improborum, bonorum vero prærupta, 325, v. 467 etc. Via vitæ non una omnibus, 1035, v. 116. Prima est lata, multorum vestigiis trita, et ducit ad tartarum, 1035, v. 125 etc. Secunda est arcta, a paucis trita; angusta est, et ad cælum ducit, 1035, v. 128 etc. Tertia, quæ media est, nec multum laboriosa et gloriosa, mediam habet mercedem, 1057, v. 154 etc. Viam latam sequuntur omnes mali, 1057, v. 158 etc. Viam bonam sequuntur, quorum vita non est in terra, 1057, v. 154 etc. Tertiam vitam tenet, qui contraxit matrimonium, et variis curis vitæ distractus, se totum pietati dare non potest, 1057, v. 154 etc. Via veritatis arcta est, 1099, v. 200 etc. Via media tenenda est, 1101, v. 208.

Viatoris in manus prædonum incidentis parabola, 279, xxvi, v. 5, 6, 285, v. 78 etc.

Victorem laudans Gregorius eum adhortatur, ut ad extinguendum Ecclesiæ conflagrantis incendium se accingat, 112. Eidem Hyperechium commendat, 115.

Viduum fontibus olei a creditoribus liberat Elyseus, 365, xvi, v. 19, 20.

Vidua impensis efflagitantis parabola, 281, xxvi, v. 19, 285, v. 94, 95.

Vigiliæ sacræ, 915, v. 41 etc.

Villici indidelis parabola, 281, xxvi, v. 17.

Vincere. Vinci honeste, quam male vincere, spiritui obstando, potius habendum est, 72, 605, v. 149 etc. In mala pugna qui vincit, inferior est, 519, v. 144. Vincere in omnibus nequaquam gloriosum est, 761, v. 1636.

Vineam, maceria effracta, omnes crudeliter vindemiant, 641, v. 189 etc.

Vinum cum consilio bibendum docet Salomon, 148. Vinum immoderatum et luxuriosum, 591, v. 53, 54.

Vinum libidinem excitat, 595, v. 105, 106. Vinum compositior dicit omnibus dominari, 721, v. 868.

Violentia nolentes persuadet, et cogit etiam gigantes, 597, v. 155, 156.

Viperæ semen sæpe mortem infert, 601, v. 50. Viperinus fetus, ventrem matris corrodit, 1055, v. 112, 115.

Vir est uxori vinculum, 565, v. 476. Viri mulierum eas, quas rident, facies honore prosequuntur, 575, v. 149, 150.

Virum et mulierum discrepant oblectamenta, 601, v. 72.

Virga instruit cor, 595, v. 74.

Virginitatis laus, 299, v. 1 etc., 591, viii, v. 1 etc.

Virginitas est præstantissimum vitæ humanæ donum, 299, v. 3. Cum angelis juncta, 501, v. 51. Virginitas primo in paucis visa sub lege, post Christum natum ex Virgine, iluxit splendida, 509, v. 189 etc., 579, v. 22 etc.

Tantum Virginitatis præstat nuptiis, quantum anima præstat corpori, 579, v. 205, 206. Virginitatis pulchra descriptio, 517, v. 343 etc. Virginitas Dei donum, 517, v. 353. Nihil illi curæ quam Deum amare et ad ipsum tendere, 517, v. 355. Virginitas conjugii melior, 587, vi, v. 3 etc., 405, v. 245 etc., 489, v. 41, 42, 1171, xv, v. 14. Unde præstat nuptiis Virginitas, 527, v. 520 etc. Totæ est Deo addicta, 527, v. 525 etc. Nihil inter

Christum et carnem partitur, 527, v. 537. Sobole filii meliore efflorescit, 537, v. 540, 541. Virginitas, abjecto mundo, Christo adhæret, nec alio oculos coniecit, sed dulci vinculo hujus pulchritudinis cupiditas constringitur, 529, v. 565 etc. Virginitas pro parentibus habet eos, a quibus edocta est virtutem; pro filiis quos ipsa docuit; pro sponso quo afflicta gaudet, qui cæcibus præcipue complectitur, Christum, 531, v. 596 etc. Mensa, potus, esca, vestes, ornatus, cubile ejus qui colit Virginitatem, 531, v. 609 etc. Virginitatis pars melior, et vita, alius protrahit ad Deum in cælo regnantiem, 535, v. 631 etc. A Virginitate deterrere non debet, si quis ei forte maculam inusserit, 535, v. 656 etc., 587, vi, v. 14 etc. Virginitatis victoria, est victoria conjugii, ex quo nascuntur virgines, 537, v. 687 etc. Virginitas et conjugium aliquando desciscunt a seipsis et mentiuntur, 557, v. 709 etc. Virginitas vincit conjugium, 559, v. 720 etc. Quanto Virginitas præstat conjugio, tanto Virginitati ancipiti castum conjugium, 565, v. 411 etc. Appetentium Virginitatem animus explorandus, 567, v. 480. Virginitas sit undique munita, 575, v. 653 etc. Virginitati opprobrium infundere non fas est, 567, v. 508. Margarita, lucifer, columba, oliva, lilium, tranquillitas in mari, dicitur Virginitas, 577, v. 635 etc. Virginitas vitæ angelicæ imago, 579, v. 6. Plurima Virginitatis pharmaca, 581, v. 58 etc. Virginitati Christus cura est, 587, vi, v. 8. Virginitas beata, 489, v. 9, 10.

Virginitatis cultor Gregorius, 497, v. 408 etc. Virginitatis amore accenditur Gregorius mirifica visione, 929, v. 201, 202, 951, v. 229, 991, xcu, v. 5, 6. Virginitatis imago qualis Gregorio apparet et quid illi declarat, 991.

Virgo prima, Trinitas, 299, v. 20. Virgines Deus et angeli, 587, vi, v. 5. Virgo Dei sponsa, 551, v. 515, 516. Christus Virginis sponsus, ipsius castitatis zelotypus, 585, v. 68. Virgo plus est quam vidua, 549, v. 60.

Virgo, oculia, auribus, et lingua Virgo esse debet, 545, v. 74 etc. Virgo sit palam et occulte, 1173, xviii, v. 1. Silentium Virginem docet, 545, v. 80 etc. Sericas vestes auro textas et alia ornamenta Virgines his debent relinquere, quæ pictos vultus ostentant, turpia simulacra, lascivæ monumenta et tacita argumenta, 545, v. 85 etc. Virginis modestia, 545, v. 95 etc. Virorum contubernia sunt Virgini fugienda, maxime introductiorum, 545, v. 96 etc., 585, iv, v. 2, 3, 595, v. 15 etc., 589, v. 40, 1167, 1173, x-xviii. Ficta ea de re excusatio proditur et exploditur, 547, v. 125 etc. Virginem cum parentibus degere nulli invidia, 585, v. 241 etc. Ne gloriatur Virgo de virginitate, si cor aliis affectibus aperiat, 555, v. 255 etc. Cavendæ Virginitas vel leves noxæ, 255, v. 272 etc. Vinum Virginitas probum, 255, v. 297. Ira, ebrietas, et Dæmon Virginitas idem sunt, 589, v. 37 etc. Virginem cavere debet et a sordidulis vestibus, quibus aliquid mali inesse potest, 255, v. 299 etc. Pauca Virgo loquatur, vel de Deo, 557, v. 506 etc.

Radius, lana, sacerorum librorum meditatio, cantica divina, curæ sint Virgini, 557, v. 520 etc. Alienos thalamos, domos, mensas, tumultus, adulationes fugiat, 557, v. 525 etc. Ponat ipsi hospitalitati modos, 557, v. 532 etc. Cantitem veneretur, sed vitet juvenes, 559, v. 559 etc. Veneretur imprimis Deum, et sacerdotem, vitam suæ ducentem, 559, v. 546 etc. Rebus omnibus mortua sit, 559, v. 550. Hæc laude digna, quam viri non norunt, novit autem solus Deus, 559, v. 555, 556. Pietatem colat humilis, 559, v. 555 etc. Caritatem sine invidia servet, providentiæ submissa, 559, v. 558 etc. Ultima omnia respiciat, 559, v. 562 etc. Virgines præcepta audiant, nec ea contemnant, ut filii Hei, 561, v. 402 etc. Nuptis Christi timor, amor autem inuuptias, 565, v. 477. Virgo ornatum omnem et quæcunque vitæ grata abiciat, in solo Christo consistat, et eum in suum cubiculum introducat, 577, v. 638 etc. Virgo semper habeat Christum adiutorem et sponsum, 1165, xi, v. 1.

Virgo a quo cavere, et quid agere debeat, 581, v. 49 etc., 585, iv, v. 1 etc. 587, vi, v. 26 etc. Virgini una sit cura ad Deum semper respicere, 585, v. 79 etc. Virgo sicut rosa in spinis versatur, 585, v. 70. Virginitas vigilandum, 585, v. 97 etc. Casta sit oculis, 585, iv, v. 1, 2. Infamiam vitet, 585, v. 5 etc. Linguis improborum devitet, 1163, xi, v. 4 etc., 1171, xv, v. 7 etc., 1171, xvi, v. 11 etc. Virgo Angelis co-quata non vitam suam contumelia afficiat, 1171, xvii, v. 1 etc. Virgines dent omnia Deo, 587, v. 35, 36. Quomodo Virginem Christus sit excepturus, 577, v. 666 etc.

Virgo non tam connubium quaerit, quam suis remedium malis, 255, v. 259 etc. Virginitatis cupidæ ad nubendum cogendæ non sunt Virgines, 565, v. 457 etc. Cupida viri a nuptiis non prohibenda, nec Deo adhærens in viri domum compellenda, 505, v. 478, 479.

INDEX RERUM ET VERBORUM

QUÆ IN APPENDICE CONTINENTUR.

Adamus uxoris persuasionibus deceptus, 1209, v. 8 etc., 1211, v. 375 etc. Per fraudem serpentis ab horto expulsus, 1505, v. 1614 etc.

Angelus primus Delparæ apparens supra lapidem sepulchri, 1525, v. 2052 etc. Angelus secundus sedens ad dexteram tumuli, manifestat Christi resurrectionem, 1529, v. 2122 etc.

Aqua fluit cum sanguine e latere Christi, 1271, v. 1079 etc., 1271, v. 1102 etc., 1277, v. 1211 etc.

Arabum felices populi, 1209, v. 1586, 1587.

Arcanum hosti nemo detegit, 1331, v. 2164.

Asiam ad salum mare Græcis et Barbaris simul jacere aiunt, 1299, v. 1589, 1590.

Avaritia omnium malorum radix, 1227, v. 328.

Bactrianorum muri, 1299, v. 1585.

Barabas scelestus dimittitur, 1251, v. 401 etc.

Beatus est nemo lege nature, 1267, v. 1016 etc.

Calamitates leviter ferendæ, 1267, v. 1050.

Canæ nuptiæ, 1235, v. 456, 457.

Christianorum effigies, 1509, v. 1738 etc.

Christus patiens, Tragedia Gregorio non rite adscripta, 1205, *Monii*. Nec Apollinario, 1205. Probabiliter autem Gregorio Antiocheni episcopo, 1205. Euripidis more scripta, 1207, v. 5. Christi immaculata natiuitas, 1207, v. 6. *Vide Mariæ Virginitas*. Christi ultima cœna, 1217, v. 155 etc. Discipulorum pedes abluit, 1217, v. 155. Egreditur in montem Olivarum, 1217, v. 157. Christo in horto oranti, male tribuitur vox alibi facta: *Et glorificavi, et iterum glorificabo*, 1217, v. 161 etc. A Juda oculo trahitur, 1219, v. 175 etc., 1225, v. 267 etc., 1249, v. 708 etc. A discipulis derelinquitur, 1249, v. 185. A Petro negatur, 1249, v. 186. Furori Judæorum exponitur, 1229, v. 341 etc. Coram Pilato interrogatur, 1251, v. 392 etc. Barabam postponitur, 1251, v. 400 etc. Pilatus hunc plebis clamoribus concedit, 1251, v. 405 etc. Extra portam trahitur, 1251, v. 415 etc. In Lithostrotos crucifixus dicitur, 1245, v. 657 etc. Supponitur arundine caput percussus, postea quam cruce affixus est, 1247, v. 667, 668, et *not.* Felle potatur, 1247, v. 669, 670. Varia adstantium erga crucifixum studia, 1247, v. 671 etc. Innocens patitur, 1249, v. 700 etc. Mariam matrem Joanni, Joannem filium Mariæ assignat, 1249, v. 727 etc. Suo exemplo Mariam ad patientiam hortatur, 1249, v. 750 etc. Alia Christi morientis ad Matrem verba, 1251, v. 761 etc., 1255, v. 796 etc. Petro, Matre postulante, culpam remittit, 1255, v. 820 etc. Matrem e medio inimicorum abire hortatur, cuncta illi postulata concedens, 1255, v. 854 etc. Clamans moritur, 1257, v. 845. Mors Christi voluntaria, 1261, v. 233, 1265, v. 983, 1505, v. 1664, 1509, v. 1765, 1766, 1511, v. 1778 etc., 1925, v. 2006 etc. Ejus mortis causa, 1925, v. 934 etc., 1505, v. 1637 etc. Christus tercia die debuit resurgere, 1211, v. 587 etc., 1265, v. 934 etc., 1265, v. 979 etc., 1265, v. 1005 etc., 1501, v. 1622, 1505, v. 1631. Miracula facta in ejus morte, 1265, v. 993 etc., 1271, v. 1107 etc., 1277, v. 1202 etc., 1275, v. 1501, 1502. Ex ejus latere fluunt simul sanguis et aqua, 1271, v. 079 etc., 1271, v. 1102 etc., 1277, v. 1211 etc. A feriente agnoscitur Filius Dei, 1271, v. 1086 etc., 1279, v. 1220, 1221. Et ab aliis, 1275, v. 1115. Christi divinitas ex miraculis manifesta, 1287, v. 1564 etc. Christus ad inferos descendit, mortuos liberaturus, 1287, v. 1582 etc., 1295, v. 1504 etc., 1507, v. 1728 etc., 1515, v. 2023 etc. Christi mysteria ante prædicta, 1287, v. 1586 etc. A Josepho, Nicodemo, et Joanne a cruce deponitur, 1281, v. 1257 etc. A Matre in ulnas suscipitur tenera cum allocutione, 1285, v. 1506 etc. A supradictis sepelitur, 1295, v. 1495 etc. Ejus sepulchri custodibus et sigillo munitur, 1515, v. 1869 etc. Corruptioni non potest esse obnoxius, nec a morte retineri, 1517, v. 1916 etc. Ejus ex tumulo resurrectio, 1525, v. 2028 etc. Christus Mariæ se manifestat priusquam cæteris mulieribus, 1527, v. 2094 etc. Quomodo resurrexit, 1535, v. 2191 etc. Christus iterum se manifestat discipulis suis, intrans in domum januis clausa, et ostendit manus et pedes, 1549, v. 2194 etc. Mittit apostolos, et Spiritus pollicetur adventum, 1551, v. 2509 etc. Oratio ad Christum ex mortuis excitatum, 1551, v. 2509 etc. Christus rediit peccatores judicaturus, 1221, v. 1215 etc. Christus Homo-Deus, 1295, v. 1489, 1297, v. 1554, 1297, v. 1541, 1505, v. 1635 etc., 1511, v. 1792. Christus manifeste Deus, 1297, v. 1562 etc.

Cleophas Christum videt in via Emmaus, et in domo Mariæ Marci parentis visa enarrat, 1347, v. 2408 etc.

Conjugi magna salus, cum conjux a conjuge non dissi-det, 1211, v. 52 etc.

Custodes tumuli veniunt ad sacerdotes, Christi resurrectionem annuntiantes, 1535, v. 2191 etc. Ad mendacium impelluntur, datis muneribus, 1535, v. 2221 etc. Licet ejus divinitati redolant testimonium, 1535, v. 2215, 1535, v. 2242 etc. Principum consilio acquiescunt, 1537, v. 2285 etc. Pilatum adveniunt, et coram illo mendacium confirmant, 1539, v. 2292 etc. Impuulsi dimittuntur, 1545, v. 2541 etc. Miraculum tamen secreto annuntiant, 1545, v. 2580 etc. Quam vanum eorum commentum, 1545, v. 2586 etc.

Deus existit fortis, supremus, et justus, 1291, v. 1442. Diaboli astutia primam parentem decipientis, 1209, v. 1 etc., 1241, v. 575 etc.

Discipuli Christum omnes deserunt, 1219, v. 185.

Euripidis more scripta Tragedia, *Christus patiens*, 1207, v. 5. Sæpius citatur per imitationem, 1207, *et alibi*.

Evæ peccatum, 1209, v. 5 etc., 1241, v. 575 etc., 1249, v. 718, 719. Factum ex superbia, 1285, v. 1540 etc.

Jerosolyma, flammis tradenda, 1277, v. 1196, 1289, v. 1409. Jerosolymam luget Maria factam deicidarum speluncam, 1299, v. 1594 etc.

Inferos (In) descendit Christus mortuos liberaturus, 1287, v. 1582 etc., 1295, v. 1504 etc.

Joannes Baptista, prophetarum maximus, a plebe Hebræorum morti falso dicitur traditus, 1287, v. 1286, et *not.* Ejus vestimentum et cibus, 1289, v. 1595 etc.

Joannes Evangelista, discipulus Domini dilectissimus, 1207, v. 7. Discipulus virgo, 1207, v. 29, 1275, v. 1151, 1155, 1207, v. 1165. Solus Christum sequitur fideliter, 1219, v. 187. Joannes datur Mariæ filius, 1249, v. 727 etc., 1265, v. 985, 984, 1277, v. 1240, 1501, v. 1615, 1616, 1200, v. 1629. Cum Josepho et Nicodemo sepulture Christi adlaborat, 1275, v. 1154 etc., 1285, v. 1505 etc. Divina mysteria clare exponit, 1261, v. 952 etc., 1277, v. 1199 e c., 1505, v. 1654 etc. 1507, v. 1709 etc. Joannes cum Petro ad tumulum currit, 1545, v. 2412 etc.

Jonas in ventre piscis, Christi figura, 1289, v. 1599, 1400.

Josephus Mariæ vir datus ab universo senatu, ut vindex foret castitatis, et pædagogus Christi, 1285, v. 1550 etc.

Josephus ab Arimathæa Christum sepulture venit, 1275, v. 1135 etc. Cognationem cum Christo dicitur non habere, 1275, v. 1154, 1159. Idem dicitur et contra habere, 1281, v. 1281, 1282. Mariæ verba, ut eam ad Christi sepulturem hortetur, 1279, v. 1246 etc. Cum Nicodemo corpus Christi mortuum e cruce dimittit, 1281, v. 1257 etc. Et tumulo condit, 1287, v. 1576 etc., 1295, v. 1465 etc. Judicia Dei contra Jerusalem timet, 1505, v. 1697 etc. De Christi divinitate dubitans adhuc productur, 1509, v. 1767.

Judas Iscariotes. Ejus proditio, 1217, v. 156 etc., 1219, v. 175 etc., 1249, v. 708 etc. Judæa facta allocutio ab angelo vel ab homine, 1249, v. 188 etc. Funesta ejus mors prædicatur, 1221, v. 251 etc. A Marta durioribus verbis exagitur, 1225, v. 272 etc. Quæ beneficia a Domino susceperit, 1225, v. 502 etc. Vindictam non effugiet, licet criminis pretium projecerit, 1289, v. 1406, 1407, 1289, v. 1411 etc. Ejus supplicii prædictio, 1505, v. 1697 etc. Furæ suspensus misere ejulans moritur, 1289, v. 1526 etc. Jusio judicio percussus est, 1291, v. 1455 etc. Quia, quod arcanum erat, ad ludibrium exposuit in medio hostium, 1551, v. 2140 etc.

Judæi ob Christi mortem mulctandi et e terra ejulandi, 1297, v. 1558 etc., 1505, v. 1665 etc., 1507, v. 1709 etc.

Lacrymæ gratiam a Deo obtinent et peccatorum solvunt vinculum, 1285, v. 825, 826.

Lithostrotos male pro Calvario dicitur, 1245, v. 658.

Jerosolymæ gloriosæ urbes, 1299, v. 1584.

Malus vir nullo signo corporis potest discerni, 1229, v. 519, 550.

Maria, Mater Dei, in æde sacra educata, 1285, v. 1546 etc. Angeli manibus nutritur, 1285, v. 1549. Ab universo senatu viro modesto trahitur, qui foret vindex castitatis, 1285, v. 1550 etc. Maria mater virgo, 1207, v. 6. Luget tempore passionis, cur? 1207, v. 8 etc. Sine peccato primi hominis, parens Domini non existisset, 1207, v. 24 etc., 1209, v. 25 etc. Peccatum primi hominis dei lorat, 1207, v. 1 etc. Gladium Simeonis persentit, 1207, v. 29, 30. Est pariens, et non pariens, partu qui rationem su-

perat, partum experta sine partu, laboris experta, corruptelæ et passionis, 1214, v. 62 etc., 1215, v. 419, 1255, v. 124 etc., 1277, v. 512 etc., 1241, v. 560 etc., 1253, v. 769, 1261, v. 914, 1265, v. 986 etc., 1267, v. 1024 etc., 1285, v. 1343, 1285, v. 1553 etc., 1297, v. 1545, 1297, v. 1549 etc. Mariæ virginitas obstetricis manu dicitur comprobata, 1241, v. 563, 564. Ejus gaudium in Annuntiatione, 1215, v. 71 etc. Maria veneranda ab omnibus terræ incolis casta vocatur, 1215, v. 101 etc. Vult noctu currere ut videat Filii mala, 1315, v. 88 etc. Dubitans inducitur de morte Filii, qui, ut æternus, mori non potest, 1215, v. 111 etc., 1255, v. 426, 427, 1255, v. 459, 440, 1245, v. 651, etc. Durioribus verbis Judam exagitant producit, 1258, v. 266 etc., 1255, v. 472, 475, 1215, v. 611, 1217, v. 697 etc., 1251, v. 754, 755, 1259, v. 900 etc. Credere videtur mortem Christi contrariam esse angelii verbis, 1255, v. 449, 450. Ipsa mortem timere videtur, 1215, v. 107, 1235, v. 174 etc., 1257, v. 505. Mater Dei, 1241, v. 575 etc., 1215, v. 599, 1265, v. 999, 1285, v. 1558. Maria spe dolens sustentatur, 1229, v. 354 etc., 1245, v. 592 etc., 1245, v. 615 etc., 1245, v. 621, 1259, v. 876, 1259, v. 891 etc., 1289, v. 1401, 1402. Metum exuens pergit ad Calvarium, 1265, v. 690 etc. Mater Joanni datur, 1249, v. 727 etc., 1245, v. 985, 984, 1277, v. 1200, 1501, v. 1615, 1616. Hanc ad patientiam Christus moriens hortatur, 1219, v. 750 etc. Mariæ preces ad Christum morientem spe, dolore et indignatione contra reos permixtæ, 1251, v. 758 etc., 1255, v. 767 etc., 1255, v. 802 etc. Petri gratiam postulat et impetrat, 1255, v. 815 etc. Hanc Christus abire hortatur, omnia illi concedens, 1255, v. 834 etc. Verba Mariæ ad Christum mortuum, 1257, v. 848 etc. Hæc consona prophetiis agnoscit, 1257, v. 867. Mariæ maximi honores concessi in universa terra, 1265, v. 962 etc. Cæteris mortalibus Maria sapientior, 1269, v. 1045. Perire exoptat deicidas, 1269, v. 1059 etc. Filium sepelire cupit, 1275, v. 1121 etc. Cadit gemens ante crucem, 1279, v. 1225. Ejus lamentationes, 1279, v. 1226 etc. Josephum et Nicodemum hortatur ad sepeliendum Christum, 1279, v. 1246 etc., 1291, v. 1445 etc. Vult Filium ipsa sepelire, 1281, v. 1272 etc. Christum in ulnas mortuum suscipit, illum alloquens tenere, 1285, v. 1508 etc. Mariæ allocutio ad Christum sepultum, 1295, v. 1505 etc. Sepulcrum inquit, 1501, v. 1609 etc. Lugens somno non indulget, 1515, v. 1815 etc. Magdalenam mittit ad explorandum tumulum, 1519, v. 1950 etc. Eam sequitur, 1521, v. 1986 etc. Sepulcrum invenit absque custodibus, 1525, v. 2024 etc. Et lapidem revolutum, 1525, v. 2040 etc. Angelum videt supra lapidem, 1525, v. 2025 etc. Hinc bis adit sepulcrum, 1545, v. 2418 etc. Facta a Magdalene rursus narrari jubet, 1547, v. 2451 etc. Christum resurgentem prima omnium videt, 1527, v. 2094 etc. Ejus pedes amplectitur, 1527, v. 2099, 2100. Eum verbis piissimis alloquitur, 1529, v. 2105 etc. Ad sepulcrum sedit, et secundum videt angelum ad dexteram tumuli, 1529, v. 2122 etc. Christi resurrectionis varias ediscit circumstantias, 1555, v. 2185 etc. Venit in domum Mariæ, Marci parentis, ubi audit disserentes discipulos Emmaus, 1549, v. 2194. Oratio ad Mariam, et ejus encomium, 1553, v. 2269.

Maria Magdalene a multis liberatur demonibus, 1519, v. 1945. Mittitur ad tumulum explorandum a Maria Christi matre, 1519, v. 1950 etc. *Vid. Maria Matra, circa fin.*
 Maria, Marci parens, 1501, v. 1612. In ejus domo conveniunt discipuli et sanctæ mulieres, 1519, v. 2477 etc.
 Matre nulla magis misera mulier, cum natum videt mortuum, 1267, v. 1019 etc.
 Medorum hiemalis terra, 1299, v. 1586, 1587.
 Miracula in morte Domini facta, 1265, v. 993 etc., 1271, v. 1107 etc., 1277, v. 1202 etc.
 Mortem perdidit Christus potius quam mortuus est, 1259, v. 897.
 Mulieres lacrymis faciles, 1259, v. 725, 726, 1251, v. 748.
 Nautarum in tempestate agendi ratio, 1245, v. 622 etc.
 Nicodemus, nocturnus discipulus, venit Christum sepulturus, 1275, v. 1155. Verba Mariæ, ut eum ad hoc opus adhortetur, 1279, v. 1216 etc. Cum Josepho corpus Christi a cruce demittit, 1281, v. 1257 etc. Et sepulcro aromatibus a se allatis condere studet, 1287, v. 1576 etc., 1295, v. 1465 etc.
 Parentalia, inanis pompa viventium, 1291, v. 1449 etc.
 Peccatum originale, 1209, v. 1 etc. Ejus poena, 1209, v. 10 etc. Christum in terram venire, quodam modo cogit, 1209, v. 30 etc.
 Persarum aprici campi, 1299, v. 1585.
 Petrus Christum negat, 1219, v. 185. Ejus dolor, et gratia a Maria postulata et impetrata, 1255, v. 809 etc. Petro nuntianda Christi resurrectio duorum angelorum jussu, 1527, v. 2066, 1527, v. 2086, 1529, v. 2129, 1529, v. 2155. Petrus cum Joanne venit ad sepulcrum, 1545, v. 2412.
 Phrygum aprici campi, 1299, v. 1555.
 Pilatus Christum interrogat, salvare vult, sed postea populo conclamanti crucifigendum concedit, 1251, v. 591 etc. Vindictam non effugiet, licet manus abluerit, 1289, v. 1406, 1407, 1289, v. 1410 etc. Mentientibus sepulcri custodibus, imo et sacerdotibus illos defendentibus agere dat fidem, 1539, v. 2292 etc. Rem principum arbitratu relinquit, 1545, v. 2371, 2372.
 Populus audax, præsertim cum dominatur, 1525, v. 2033.
 Sacerdotum principes, milites in custodiam Christi sepulcro datos ad mendacium impellunt, 1535, v. 2191 etc. Minas intentant, 1537, v. 2267 etc. Dant munera, 1577, v. 2280. Illos coram Pilato tutos faciunt, 1539, v. 2282 etc. Causam obtinent, 1545, v. 2571 etc.
 Sacrificia vera sunt accensus zelus, spiritus contritus, modestus amor et præfervibus, 1215, v. 85 etc.
 Sanguis et aqua fluunt e latere Christi, 1271, v. 1079 etc., 1271, v. 1102 etc., 1277, v. 1211 etc.
 Sepulcrum Christi datum a Nicodemo, 1287, v. 4576. Custodibus et sigillo munitum, 1515, v. 1869 etc. A Maria his invisitur, 1525, v. 2028 etc., 1529, v. 2122 etc.
 Sepultura, exilis officii præstatio amicis impensa, 1287, v. 1180.
 Simonis gladius pectus Mariæ transfigit, 1209, v. 29, 50. Superbia primi peccati causa, 1285, v. 1540 etc.
 Sylvan montanam litteris implere, 1283, v. 1292, 1295.
 Tragedia. *Vide Christus patiens.*
 Verbum Dei ex Maria fit homo, 1241, v. 575 etc.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. GREGORIUS THEOLOGUS, ARCHIEPISCOPUS CONSTANTINOPOLITANUS.

<i>Monitum in Epitaphiis et Epigrammata.</i>	9
EPITAPHIA.	11
EPIGRAMMATA.	82
APPENDIX AD CARMINA.	151
<i>Monitum novi editoris in Tragediam sequentem</i>	151
<i>CHRISTUS PATIENS</i> , Tragedia.	151
COSMAS HIEROSOLYMITANUS	
Præfatio Ang. Mai.	540
Commentarii in Carmina S. Gregorii Nazianzeni.	541
Historia.	548
Historiæ relatæ in operibus rhetoricis.	619
De rebus physicis.	651
NICETAS DAVID.	
Præfatio	681

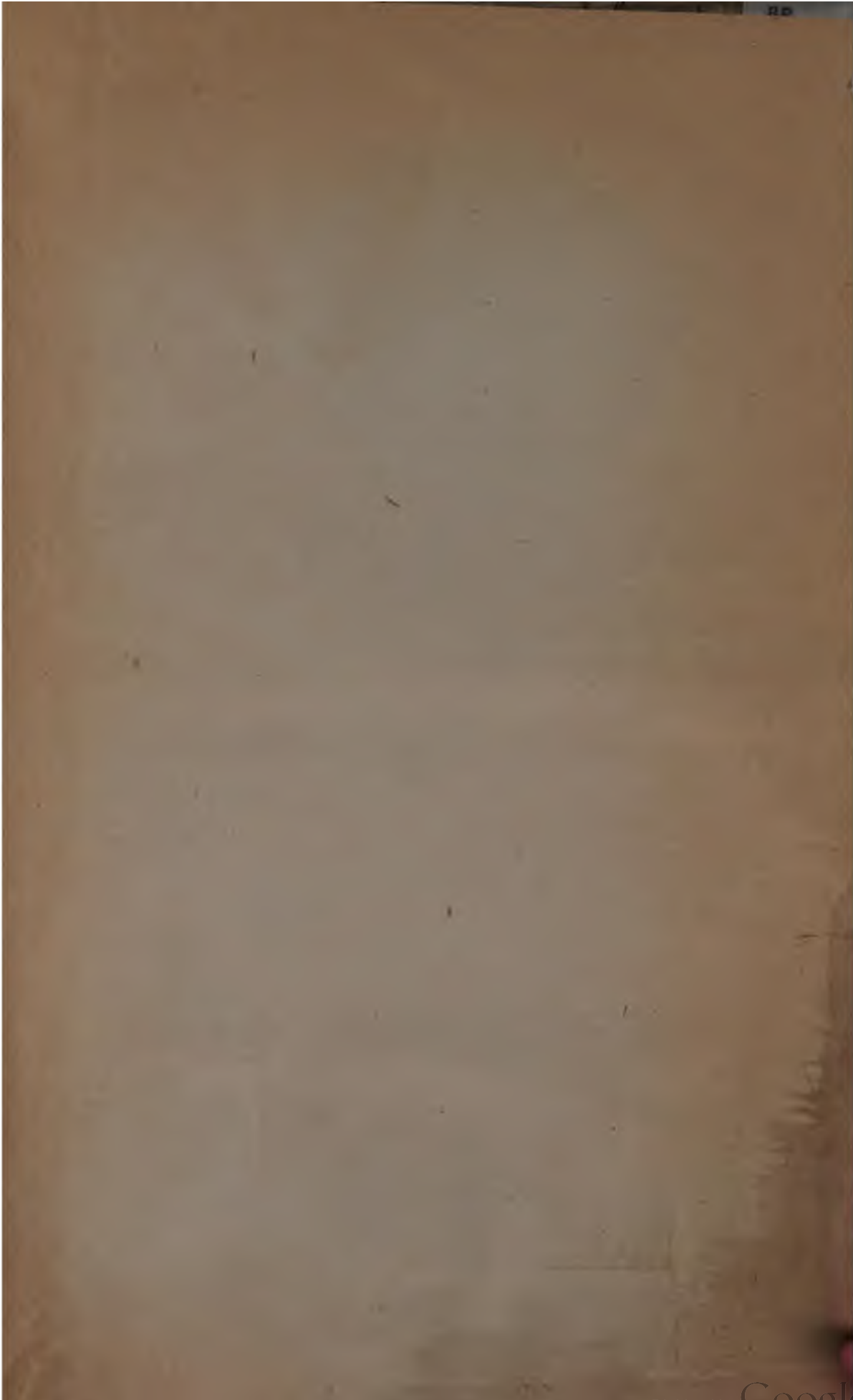
Paraphrasis Nicetæ Davidis in Carmina arcaica S. Gregorii.	686
Carmina de libris canonicis	812
Paraphrasis anonymi ejusdem Carminis.	813

S. CÆSARIUS, FRATER S. GREGORII.

Notitia.	547
DIALOGI QUATUOR.	851
Dialogus I.	851
Dialogus II.	366
Dialogus III.	908
Dialogus IV.	1151
SIMILIA quibus Gregorius Nazianzenus usus est in suis Epistolis et Carminibus.	491
PROVERBIA quæ scite et apposite citavit Greg.	1199
Indices.	1195

FINIS TOMI TRICESIMI OCTAVI.

Parisii. — Ex Typis J.-P. MIGNÉ.

BR
60
.P4
v.38

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

DOES NOT
CIRCULATE

